TOMVS
OCTAVVS OPERVM DIVI AVRELII AVGVSTINI HIPPONENSIS EPISCOPI,
continens enarrationes in Psalmos mysticos.

PARISIIS,
Apud Carolam Guillard viduam Claudij Cheuallonij, & Gulielmum Desboys, sub Sole aureo, in via diui Iacobi.
1555.

AD LECTOREM.

ENARRATIONES sacrorum voluminum apud populum habitas: quas Græci vocant homilias, Diuus Augustinus appellat tractatus, nos conciones possumus appellare. In his ferè solent notarii quod dicebatur excipere, nonnunquam qui dicturus erat vel antequam diceret digerebat in schedulam quod parabat disserere, vel quod dixerat literis mandabat. In hoc dictionis genere multa dantur auribus imperitæ promiscuæque multitudinis. In primis aliquot Psalmis astrictior est & accuratior. In posterioribus identidem expaciatur in longas digressiones, mutata vt apparet voluntate. Lege diligenter, reperies arcanæ doctrinæ thesaurum inæstimabilem. Vale.

PRAEFATIO CVIVSDAM

recentioris, in commentarios Augustini, quos scripsit in Psalmos.

CVM non solum diuinæ, verũetiam
humanæ philosophiæ veritas do-
ceat, nihil frustra & sine causa siue
in dei, siue in naturæ operibus esse
factum, nõ parum eorum animos,
qui singulorum rationem factorũ
conati sunt reddere, quæstio pulsa-
uit, Cuius rei causa & ad quid homo cõditus sit. Ad quã
dissoluendam & si multorum philosophorum ingenia
solicite ac plurimum laborauerint, nullus eorum tamẽ
veram integrámque rationem reddere potuit. Quo fa-
ctum est, vt à recto veritatis tramite deuiantes, in va-
rios inexcusabilesq́; errores inciderint. Nec mirũ: Qui
enim rationem sui ignorabant, quo pacto cuiusuis alte
rius rationem scire poterant? Diuina autem scriptura
ab hominis conditore inspirata, sola summam perfe-
Prouer.16. ctamq́; factionis ipsius causam in lucem produxit: Non
B modo generalem qua dominus omniũ vniuersa prop-
ter se operatus est, sed & in specie officij sui rationem,
dignitatem, finémque demonstrans. Ita enim scriptum
Eccle.7. est, Deus de terra creauit hominem, & secundum ima-
ginem suam fecit illum. Et paulopòst, Posuit oculum ip
sorum super corda illorum ostendere illis magnalia o-
perum suorũ, vt nomen sanctificationis collaudent, &
gloriari in mirabilibus illius, vt magnalia enarrent o-
perum eius. Quorum omnium hæc summa est, Deum
idcirco hominem talemq́; condidisse, vt esset qui opera
eius intelligeret, qui prouidentiam disponendi, rationẽ
faciendi, virtutem consummandi potentiam conser-
uandi, sapientiam gubernandi, clementiam benefaci-
endi, & sensu admirari, & voce enarrare atque collau-
dare posset, hoc est, vt deum factorem coleret. Quem-
admodum itaque factus est mũdus propter hominem,
vt ei seruiret, ita homo factus est propter deum, vt ei
seruiret. Sic ergo mundus idcirco factus est, vt fieret ho
mo: Homo vero ideo factus est, vt deum factorem suũ
agnosceret: ideo agnosceret, vt amaret & coleret: ideo
amaret & coleret, vt beatam immortalitatem pro mer-
C cede laboris caperet. Ideo autem præmio beatæ im-
mortalitatis afficeretur, vt similis effectus angelis, sum-
mo & immortali deo in perpetuum seruiret, & esset re-
gnum æternum ipsi deo. Hæc est summa rerum: hoc
arcanum dei: hoc constitutionis mundi mysterium:
hæc conditi hominis ratio: hic vniuersorum cardo.
Hoc qui nescit, si ipse homo sit nescitur. Hoc si philoso-
phi tenuissent, in tot tam varios támque perniciosos er
rores prolapsi non fuissent. Hanc denique conditionis
suæ rationem, vt homo iugiter teneret, in præceptum
sibi posita est, sancto legislatore Moyse attestante, & Iu
Deuter.10. daicum populum ita commonẽte, Et nunc, inquit, quid
dominus deus tuus petit à te, nisi vt timeas dominum
deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum, ac
seruias domino deo tuo in toto corde tuo, & in tota
anima tua, custodiasque mandata domini, & ceremo-
nias eius, quas ego hodie præcipio tibi, vt bene sit tibi?
Et post pauca, Dominum deum tuum, inquit, timebis,
& ei soli seruies. Neque istud prætereundum est, quòd
eadem quoque de causa non solum cõditus est homo,
sed & hominis conditor factus est homo, Zacharia pa
rente præcursoris domini spiritu sancto repleto, ita in-

ter cætera vaticinante & dicente, Iusiurãdum quod iu- D
rauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis: Luca.1.
Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum libe-
rati, seruiamus illi: In sanctitate & iusticia coram ipso,
omnibus diebus nostris. Ecce testimonio tanti prophe-
tæ, idcirco etiam deum propter hominem, hominem
factum, imò & homini seruiuisse, vt & homo dignam
sibi seruitutem rependeret. Indicta autem homini ser-
uitus, licet multifarie interpretari, mùltis variı̃sque mo-
dis deo creatori exhiberi possit: nihil tamen aliud est
quàm debitus deo cultus, & hic non aliud quàm deuo-
ta ipsius laudatio. Summus enim, Lactantio Firmiano
teste, colendi ritus est, ex ore iusti hominis ad deum di-
recta laudatio. Quæ tamen ipsa, inquit, vt deo sit accep-
ta, & humilitate & timore & deuotione maxima opus
est, ne quis forte integritatis & innocentiæ fiduciam ge
rens, tumoris & arrogantiæ crimen incurrat, eóque fa-
cto gratiam virtutis amittat. Vnde & sanctus Moyses
postquam præmemoratum expressit præceptum: subie-
cit, Ipsi adhærebis, Ipse est laus tua: hoc est, quem solum
laudare debes. Hæc est vera religio, hæc recta pietas, Deuter.10.
hæc debita deo seruitus. Hoc est acceptabile iugèque sa E
crificium, quo coli, placari, honorificari & glorificari
vult deus, ipso per prophetam contestante, & dicente,
Immola deo sacrificium laudis, & redde altissimo vo- Psal.49.
ta tua. Et in calce eiusdem vaticinij: Sacrificium, in-
quit, laudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam
illi salutare dei. Verum quamuis ad hanc seruitutẽ om-
nes homines teneantur: quosdam tamen dominus ele-
git, à quibus pręcipue & specialius coli atque laudari vo
luit. Vt in veteri testamento populum Israëliticum, ad
quem Moyses ita locutus est, Te elegit dominus deus Deuter.7.
tuus, vt sis ei populus peculiaris, de cunctis populis qui
sunt super terram. Et iterum post multa, En dominus, Deuter.26.
inquit, elegit te hodie, vt sis ei populus peculiaris, sicut
locutus est tibi, & custodias omnia præcepta illius, &
faciet te excelsiorem cunctis gentibus, quas creauit in
laudem & gloriam suam, vt sis populus sanctus domi-
ni dei tui. Sic & in nouo testamento populum Christi-
anum ad sui laudem & gloriã singulariter elegit, Apo-
stolo Ephesiis hoc scribente, & ob id deum benedicẽte
& laudante. Benedictus, inquit, deus & pater domini Ephes.1.
nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedi-
ctione spiritali in cœlestibus in Christo, sicut elegit nos F
in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti
& immaculati in conspectu eius in charitate. Qui præ-
destinauit nos in adoptionem filiorum per Iesum Chri
stum in ipsum, secundum propositum voluntatis suæ,
in laudem gloriæ gratiæ suæ. Item quemadmodum in
veteri testamento ex electo populo subelegit sibi domi-
nus filios Leui, qui specialiter sibi in ministeriis taber-
naculi seruirent, secũdum quod ad Aaron locutus est,
Ego, inquit, dedi vobis fratres vestros, leuitas dè me- Numer.18.
dio filiorum Israël, & tradidi donum domino, vt ser-
uiant in ministeriis tabernaculis eius. Quos postea rex 1.Para.23.
Dauid instituit, vt starent mane ad confitendum & ca-
nendum domino, similitèrque ad vesperam, & cætera.
Sic simili modo in nouo testamento ex populo Chri-
stiano subelecti sunt clerici & sacerdotes, vt illi specia-
liter domino seruiant, & virtutes eius enarrando, eum
laudant & colant. Quod Petri apostolorum principis
authoritate comprobatur, ad eos sic scribentis, Vos au-
tem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, po 1.Petri.2.
pulus acquisitionis, vt virtutes annuncietis eius, qui de
tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum: Et si-

G cut filij Leui certis temporibus & horis, laudibus diui-
nis deuotius insistebant, ita & clerici debent. Nam &
clerici à sorte dicti sunt, eo quòd sint de sorte domini,
ipsum pro sorte & hæreditate sua cũ filiis Leui in per-
petuum possessuri, dummodo hic debito cultu & di-
gna laudatione ei seruierint. Illud præterea consyde-
ratione dignum est, nec mysterio caret, quòd cum tota
scriptura diuinitus inspirata, ad dei laudem & gloriam
ordinata & cõscripta sit, tota etiam homini ad eius do-
ctrinam & consolationẽ tradita: tota denique diuinis
laudibus plena, vniuersa à quib⁹ debita dei laudatio su-
mi potest inducens, omnémque laudandi formam at-
que rationem exponens, sancta tamen Ecclesia quibus-
dam scripturis specialius atque frequentius in diuino
cultu vti voluit. Nam sicut ex vtriusque testamenti po-
pulis dominus quosdã specialiter elegit, vt superius ex-
positum est, ita & ex vtriusque testamenti scripturis,
quasdam specialiter in cultu suo voluit frequentari, vt-
pote ex veteri testamento librum psalmorum, hac præ-
sertim ratione vt docto Dionysio placet, quia psalmi
per modum laudis comprehendunt quicquid in sacra
H scriptura continetur. Vnde & hic psalmorum liber re-
gistrum est totius sacræ scripturæ, & consummatio to-
tius theologicæ paginę. Quem & subsequens Diui Au-
Distin.38. gustini nostri prologus innumeris penè præconiis cõ-
Quæ ipsis. mendat & extollit. Hunc librum sacer canon inter cæ-
tera quæ sacerdotibus ad sciendum necessaria sunt, di-
scendum commonet. Cum enim intelligẽter deo psal-
lendum sit, quo modo debite deo psallere potest, qui
quid psallat ignorat? Iubet nãque sanctus psalmista no-
Psal.46. ster, vt psallentes deo intelligenter psallant. Quoniam
rex, inquit, omnis terræ deus, psallite sapienter, hoc est
intelligenter, vt alia litera habet. Quia vero hic liber
tot & tam profundis mysteriis plenus est, vt à nemine
sine reuelatione vel docto interprete possit intelligi.
Ea de re magnus ille doctor Augustinus noster, deuo-
tissimus dei cultor, animarúmque salutis zelator arden
tissimus, illius explanationi vigilanti studio insudauit,
clausa quæque reserans, abscondita reuelans, mysteria
pandens, obscura dilucidans, dubia definiens, vicia de-
testans, virtutes extollens, supplicia comminans, præ-
I mia promittens, pusillanimes confortans, præsumentes
deterrens, perseuerantes coronans, ita vt nemo qui di-
ligenter legerit, absque fructu discedat. Huic igitur ope
ri studium impendant, illud frequenter legãt, illius sen
sum teneant omnes qui in sortem domini, vt illum de-
bita seruitute laudent & glorificent, electi sunt: ne ne-
gligentes & ignari illam diuinæ comminationis vltio-
Osee.4. nem experiantur, Quia tu scientiam repulisti, repellam
Psal.94. te ne sacerdotio fungaris mihi. Et istam adhuc terribi-
liorem, Dixi semper, hi errant corde: Ipsi vero non co-
gnouerunt vias meas, quibus iuraui in ira mea, si intra-
bunt in requiem meam. Et ita partem suã habituri sint
cum hypocritis. Quin potius intelligentes & tenentes
rationem qua conditi sunt conditorem pro sorte hæ-
reditatis suæ possideant, laudent & glorificent in secu-
la seculorum. Amen.

PRAEFATIONIS EINIS.

DIVI AV- K
RELII AVGVSTINI, HIPPO-
NENSIS EPISCOPI, IN LI-
BRVM PSALMORVM
PROLOGVS.

OMNIS scriptura diuinitus in- *2.Timot.3.*
spirata, vtilis est ad docendum.
Hac ipsa de causa à spiritusan-
cto cõscripta est: id est, vt veluti
ex cõmuni quodã sanitatis fon-
te, omnes nobis ex hac remedia
propriis passionib⁹ assumamus.
Sanitas enim, inquit, compescit
peccata magna. Alia nanq; sunt quæ prophetæ tradunt,
alia quæ historia: lex quoq; alia, prouerbiorũ etiam alia
cõmonitio: psalmorum vero liber quæcunq; vtilia sunt
ex omnibus continet. Futura prædicit, veterũ gesta cõ-
memorat, legem viuentibus tribuit, gerẽdorum statuit L
modum. Et vt breuiter dicam, communis quidã bonæ
doctrinæ thesaurus est, apte singulis necessaria submi-
nistrans. Veteribus nãque animarum vulneribus nouit
mederi, sed & recentibus velocissimum solet adhibere
remedium, atque in actis perseuerãtiam scit salutis ad-
hibere, sed & vniuersis pariter passionibus subuenire,
quæ dominationibus variis humanas animas angunt.
Et hoc fit modulatione quadam & delectabili canore,
humanum animum ad pudiciciam prouocante. Quo-
niamquidem spiritus sanctus videns obluctãtem ac re-
sistentem ad virtutis viam humani generis animum, &
ad delectationes vitæ huius magis inclinari, quàm ad
virtutis rectũ iter erigi, delectabilibus modulis cantile-
næ vim suæ doctrinæ permiscuit: vt dum suauitate car-
minis mulcetur auditus, diuini sermonis pariter vtili-
tas inseratur, secundum sapientes medicos, qui si quan
do vsus poposcerit, austeriora medicamenta ægris offe
runt mortalibus: ne æger vtilitatem præ austeritate re-
fugiat, ora ac summitates poculi, quo remedium porri-
gunt, melle circunlinunt. Propterea ergo Psalmorũ no
bis per modulos aptata sunt carmina, vt vel ætate pue-
rili, vel qui adolescentes sunt moribus, quasi cantilena
quadam psallentes, delectari videantur. Reuera enim M
animas illuminant ac mentem. Plurimi enim ex his qui
in Ecclesiam commeant, neque apostolica præcepta fa-
cile possunt, neque prophetica vel liquido discere, vel
cum didicerint retinere: psalmorum vero responsa, &
intra domos interdum etiam in populo publice canũt.
Et sicubi quis quamuis fero ac rabidissimo furore rapte-
tur, si forte fuerit psalmi, vt ita dixerim, carminibus in-
cantatus, continuo omnis rabies ferocitatis eius absce-
dit. Psalmus tranquillitas animarum est, signifer pacis,
perturbationes vel fluctus cogitationum cohibens, ira-
cundiam reprimens, luxum repellens, sobrietatem sug-
gerens, amiciciam congregãs, adducens in concordiã
discrepantes, reconcilians inimicos. Quis enim vltra
inimicum dicat eum, cum quo vnam ad deum psalmi
emiserit vocem? Ex quo intelligitur, quia quod omniũ
bonorum maximum est, charitatem psalmus instaurat,
coniunctionem quandam per consonantiã vocis effi-
ciens, & diuersum populum vnius chori per concor-
diam cõsona modulatione consociãs. Psalmus dæmo-
nes fugat, angelos ad adiutoriũ inuitat. Scutum enim
in no-

A in nocturnis terroribus, diurnorumq; requies est laborum, tutela pueris, iuuenibus ornamentum, solamen senibus, mulieribus aptissimus decor. Desertas habitare facit vrbes, sobrietatem docet: Incipientibus primum efficitur elementum, proficientibus incrementum, perfectis stabile firmamentum, totius Ecclesiç vox vna. Psalmus solennitates decorat, Psalmus tristiciam quæ propter deum est, mollit, Psalmus etiam ex corde lapideo lachrymas mouet. Psalmus angelorum opus est, exercituum cœlestium, spiritale thymiama. O verè admirandi magistri sapiens institutum, vt simul & cantare videamur, & quod ad vtilitatem animæ pertinet doceamur. Per quod magis necessaria doctrina nostris mentibus informatur. Pro eo quod si qua per vim & difficultatem aliquam animis nostris fuerint inserta, continuo dilabuntur. Ea verò quæ cum gratia & dilectione suscepimus, nescio quo pacto magis residere in mentibus, ac memoriç videntur inhęrere. Quid autē est quod non discatur in psalmis? Non omnis magnitudo virtutis, non norma iustitiæ, non pudicitiç decor, nō prudentiæ consummatio, non patientiæ regula, non om-
B ne quicquid potest dici bonum procedit ex ipsis? Dei scientia perfecta, prænunciatio Christi in carne venturi, & communis resurrectionis spes, suppliciorum metus, gloriæ pollicitatio, mysteriorum reuelatio. Omnia prorsus in his velut magno quodam & communi thesauro, recondita atque conferta sunt bona. Quem librū propheta cum multa sint organa musicorum, huic tamen organo quod psalterium appellatur, aptauit, de superioribus, vt mihi videtur, inspiratam dei gratiam per spiritum sanctum docēs. Quoniamquidem hoc solum organum musicorum, sonos de superioribus habere fertur. Cithara nanque vel lyra ex inferiori parte æs vel tympanum habens, resultat ac resonat plectrum. Psalterium vero harmonias de superioribus habere refertur aptatas, & sonorum causas desuper dare. Quo scilicet etiam per hoc nos doceamur, quæ sursum sunt & quæ superiora attendere, & quę infirma, id est, vicia carnalia declinare. Sed illud arbitror profundius nobis prophetica hac indicari ratione, ac per formam nos organi istius edoceri, quòd hi qui diligentes & apti, moderatiq; sunt moribus, facile peruium ad superiora iter
C habeant. Sed videamus tandem, quid etiam ipsa psalmorum indicent initia.

De titulo primi Psalmi.

DIVERSA sunt genera prophetiæ, & proinde cuius hæc vox, vel in qua persona propriè dictum sit, aut cur titulum non habeat, requiramus. Cętum itaque & quinquaginta psalmos esse nulla dubitatio est. Et qui psalmus quotus sit, vel à quo recitatus sit, titulorum inscriptione ostenditur. Nō enim omnes psalmi à Dauid editi sunt. Ipse enim Da- *1. Para. 15. & 16.*
uid ex omni populo quatuor principes spiritu sancto mundatos elegit, quorum nomina sunt Asaph, Eman, Etham & Idithun, vt in quęcunque diuinus spiritus intrasset, hymnum deo caneret. Dauid ergo solus nouem psalmos ore proprio cecinit. Reliqui autē ab illis quatuor principibus iuxta titulorum inscriptionem sunt dicti. Hic autem quia titulum, sicut iam dixi, non habet, requirendum nobis est, qua ratione inter cæteros solus non habeat tituli inscriptionem, vel à quo fuerit recitatus. Nam si psalmographus secundum & tertium & quartum & omnes vel in numero redigere, vel causas singulorum ostendere potuit, cur non & huic titu-

lum imposuit, & vtrum primus esset, ostendit? Sed quia D
hic psalmus propriam vocē dei loquentis inducit, ideo titulum non habet, ne quid diuino eloquio præponeretur, aut primus diceretur, qui non primus sed vnus est appellatus: & ideo prætitulationem habere non potuit nec debuit, ne si habuisset, vt primus esset, melior tantum in ordine numeri nō authoritate iudicaretur. Aut ne, vt iam relatum est, aliquid præponeret diuino eloquio psalmographus prætitulatione præposita. Nam & præ cæteris potuisset intelligi, si primus dictus fuisset. Et ideo solus titulū non habet, vt perspicuū esset, quātum inter cæteros emineret. Vnde iam animaduertere deber prudentia vestra, quanta vis, quāta authoritas, quanta ratio in hoc psalmo versetur, cui nec titulum ausus est scriba præponere, nec numerum indicare, vt solum eum & vnum, potius quàm primum ostenderet. Igitur quia fauente deo, & vocis authoritas iam ostensa est, & tituli ratio demonstrata, superest, vt de ipso psalmo tractemus.

Psalmi enarratio.

BEATVS *vir qui non abiit in consilio impiorum.* De domino nostro Iesu Christo, hoc est, homine dominico accipiendum est. Beatus vir qui E
non abiit in consilio impiorum, sicut homo terrenus, qui vxori consensit deceptæ à serpēte, vt dei præ- *Gene. 3.*
cepta præteriret. *Et in via peccatorum non stetit.* Quia venit quidem in via peccatorum, nascēdo sicut peccatores, sed non stetit, quia eum non tenuit illecebra secularis. *Et in cathedra pestilentiæ non sedit.* Noluit regnum terrenum cum superbia. Quę ideo cathedra pestilentiæ rectè intelligitur, quia non ferè quisquam est, qui careat amore dominandi, & humanam non appetat gloriam. Pestilentia est enim morbus late peruagatus, & omnes aut penè omnes inuoluens: quāquam accommodatius accipiatur cathedra pestilentiæ perniciosa doctrina, cuius sermo vt cancer serpit. Deinde consyderandus est *2. Timot. 2.*
ordo verborum, abiit, stetit, sedit. Abiit enim ille, cum recessit à deo. Stetit, cum delectatus est peccato. Sedit, cum in sua superbia confirmatus, redire non potuit, nisi per eum liberatus, qui neque abiit in consilio impiorum, nec in via peccatorum stetit, nec in cathedra pestilentiæ sedit. *Sed in lege domini fuit voluntas eius, & in lege* F
eius meditabitur die ac nocte. Iusto non est lex posita, vt di- *1. Timot. 1.*
cit Apostolus: Sed aliud est esse in lege, aliud sub lege. Qui est in lege, secundum legem agit: qui est sub lege, secundum legē agitur. Ille ergo liber est, iste seruus. Deinde aliud est lex quæ scribitur, & imponitur seruienti, aliud lex quę mente conspicitur ab eo, qui non indiget literis. Meditabitur die ac nocte: Aut sine intermissione intelligēdum est, aut die in lætitia, nocte in tribulationibus. Dicitur enim, Abraham diem meum vidit, & ga- *Ioan. 8.*
uisus est. Et de tribulatione dicitur, Insuper & vsque ad noctem emendauerunt me renes mei. *Et erit tanquam* *Psal. 15.*
lignum quod plantatum est secundum decursus aquarum. Id est, aut secundum ipsam sapientiam, quæ dignata est hominem suscipere ad salutem nostram, vt ipse homo sit lignum plantatum secundum decursus aquarum. Potest enim & hoc intellectu accipi, quod in alio psalmo dicitur, Fluuius dei repletus est aqua: aut secundum spiritū *Psal. 64.*
sanctum, secūdum quem dicitur, Ipse vos baptizabit in *Matth. 3.*
spiritu sancto. Et illud, Qui sitit, veniat & bibat: Et illud, *Ioan. 7.*
Si scires donum dei, & quis est qui à te aquam petit: pe- *Ioan. 4.*
tisses ab eo, & daret tibi aquā viuam: vnde qui biberit,

G non sitiet in æternum,sed efficietur in eo fons aquæ sa-
lientis in vitam æternam.Aut secũdum decursus aqua-.
rum,secundum populorum peccata,quia & aquę popu
Apoca. 17. li interpretantur in Apocalypsi.Et decursus non absur-
de intelligitur lapsus,quod pertinet ad delictum.Lignũ
ergo illud,id est,dominus noster, de aquis decurrenti-
bus,id est,populis peccatoribus,trahẽs eos io radice di-
sciplioæ suæ, *Fructum dabit*, Hoc est,constituet Eccle
sias. *In tempore suo.* Id est, postquam clarificatus est re-
surrectione & ascensione in cœlum. Tunc enim spiritu
sancto misso Apostolis, & eis in fiducia sui confirmatis
Esaia. 40. & directis in populos,fructificauit Ecclesias. *Et folium
eius non decidet.* Id est, verbum eius nõ erit irritum, quia
omnis caro fœnum, & claritas hominis vt flos fœni:fœ
num aruit, & flos decidit, verbum autem domini ma-
net in æternum. *Et omnia quæcunque fecerit prosperabuntur.*
Id est,quæcunque illud lignum attulerit,quæ omnia vi
delicet accipienda sunt fructus & folia, id est, facta &
dicta. *Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proiicit
ventus à facie terræ.* Terra hic accipienda est ipsa stabili-
Psal. 15. tas in deo,secundum quam dicitur,Dominus pars hæ-
H reditatis meæ,etenim hæreditas mea præclara est mihi.
Psal. 36. Secundum hanc dicitur, Sustioe dominum & obserua
vias eius,& exaltabit te vt possideas terram.Secuodum
Matth. 5. hanc dicitur, Beati mites, quia ipsi hæreditate posside-
bunt terram. Similitudo autem hinc ducta est, quia vt
hæc terra visibilis exteriorem hominem nutrit & con-
tioet,ita illa terra inuisibilis interiorem hominem,A cu
ius terræ facie proiicit ventus impium, id est, superbia,
1.Corint. 8. quia inflat.Quam cauens ille qui inebriabatur ab vber-
tate domus dei,& torrente voluptatis eius potabatur,di
Psal. 35. cit:Non veniat mihi pes superbiæ.Ab hac terra proiecit
Esaia. 14. superbia eum qui dixit, Ponam sedem meam ad Aqui-
lonem,& ero similis altissimo.Ab huius terrę facie pro-
iecit etiam eum, qui cum consensisset & gustasset de li-
Gene. 3. gno prohibito,vt esset sicut deus abscõdit se à facie dei.
Hanc terram ad interiorem hominem pertinere,& in-
de superbia hominem proiici, maxime iotelligi potest
Eccle. 10. io eo quod scriptum est, Quid superbit terra & cinis,
quoniam in vita sua proiecit intima sua? Vnde enim
proiectus est, non absurde se dicitur proiecisse. *Ideo
non resurgunt impij in iudicio.* Ideo scilicet, quia tanquam
puluis proiiciuntur à facie terræ. Et bene hoc eis dixit
I auferri quod superbi ambiunt,id est,vt iudicent,vt hoc
ipsum planius dictum intelligatur sequenti sententia:

Neque peccatores in consilio iustorum. Solet enim hoc mo
do repeti planius quod superius dicitur, vt peccatores
intelligãtur impij:& quod supra dictum est in iudicio,
hic dictum sit in consilio iustorum. Aut certe si aliud
sunt impij, aliud peccatores, vt quanquam omnis im-
pius peccator sit,oon taoeo omnis peccator sit impius,
Impij non resurgunt in iudicio:id est, resurgent quidẽ,
sed non vt iudicentur: quia iam pœnis certissimis de-
stinati sunt. Peccatores autem non resurgent in consi-
lio iustorum:id est,vt iudicent, sed forte vt iudicentur:
1.Corin. 3. vt de his dictum sit, Vniuscuiusque opus quale sit ignis
probabit.Si cuius opus manserit,mercedem accipiet. Si
cuius autem opus exustum fuerit, detrimentum patie-
tur: ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per igoem.

Quoniam nouit dominus viam iustorum. Quemadmodum
dicitur, nouit salutem medicina, morbos autem oon
nouit,& tamen etiam morbi arte medicinæ agnoscun-
tur:sic dici potest nosse dominum viam iustorũ, viam
vero impiorum non nosse, non quia aliquid dominus
Matth. 7. nescit, & tamen dicit peccatoribus, Non noui vos:

Iter autem impiorum peribit. Pro eo positum est, ac si di- K
ceretur,iter autem impiorum non nouit dominus.Sed
planius dictum est, vt hoc sit nesciri à domino, quod
est perire: & hoc sit sciri à domino quod est manere.
Vt ad scientiam dei esse pertineat, ad ignorantiam ve-
ro oon esse, quia dominus dicit, Ego sum qui sum. Et Exod. 3.
qui est,misit me.

Psalmi secundi enarratio.

*VT quid fremuerunt gentes, & populi meditati sunt ina-
nia? Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in
vnum, aduersus dominum,& aduersus Christum eius.*
Pro eo dictum est,vt quid,ac si diceretur,fru-
stra. Non enim impleuerunt quod voluerunt,vt Chri-
stus extingueretur. Dicitur hoc ergo de persecutoribus
domini,qui & in Actibus apostolorum commemoran Acto. 4.
tur. *Dirumpamus vincula eorum,& abiiciamus à nobis iugum
ipsorum.* Quanquam & possit aliter iotelligi,tamen ap-
tius ex eorum persona accipitur, quos dixit ioania me-
ditatos:vt hoc sit, Dirumpamus vincula eorum,& abii-
ciamus à nobis iugum ipsorum: demus operam vt non
nos alliget neque imponatur nobis Christiana religio.

Qui habitat in cœlis irridebit eos,& dominus subsannabit eos. L
Repetita sententia est.Nam pro eo quod est,qui habitat
in cœlis, subsequenter positum est,dominus: & pro eo
quod est irridebit, subsequenter positum est, subsaona-
bit: oihil horum tamen sapere oportet carnaliter, quasi
aut buccis deus irrideat, aut naso subsannet, sed ea vis
accipienda est, quam dat sanctis suis,vt futura cernen-
tes, id est, nomen Christi & damnationem † peruaga- †al. domi-
turam in posteros, & vniuersas gentes obtenturam, il- nationem.
los inaoia meditatos esse intelligant.Hæc enim vis qua
ista præscita sunt,irrisio dei est & subsannatio. Qui ha-
bitat in cœlis irridebit eos.Cœlos,si animas sanctas ac-
cipiamus,per has eos vtique pręsciens quid futurum sit,
deridebit deus & subsannabit. *Tunc loquetur ad eos in
ira sua,& in furore suo conturbabit eos.* Planius enim osten-
dens quo modo ad eos loquetur,dixit,cooturbabit eos,
vt in ira sua hoc sit, in furore suo. Iram autem & furo- 4.sẽ.d.46.
rem domini dei non perturbationem meotis oportet ¶.Sed quæ-
intelligi, sed vim qua iustissime vindicat subiectam si- ritur.In
bi ad mioisterium vniuersam creaturam.Præcipue nã- medio.
quæ præuideodum est, & tenendum illud quod scrip- M
tum est in Salomone, Tu autem domine virtutũ cum Sapien. 12.
tranquillitate iudicas, & cum magna reuereotia dispo-
nis nos. Ira ergo dei est motus qui fit in anima quæ le-
gem dei nouit,cum eãdem legẽ vidit à peccatore præ-
teriri. Per hunc enim motum iustarum animarum mul
ta vindicantur.Quanquam possit ira dei recte intelligi
etiam ipsa mentis obscuratio,quæ cõsequitur eos qui le
gem dei transgrediuntur. *Ego autem constitutus sum rex
ab eo super Sion montem sanctum eius,prædicans præceptum ipsius.*
Ex persona ipsius domini nostri Iesu Christi ista ma-
nifesta sunt. Sion autem si speculationem, vt quidam
interpretantur, significat, nihil magis quàm Ecclesiam
debemus accipere, vbi quotidie intentio erigitur spe-
culandæ claritatis dei,sicut Apostolus dicit,Nos autem 2.Corin. 3.
reuelata facie gloriam domini speculantes. Ergo iste
sensus est, Ego autem constitutus sum rex ab eo super
Ecclesiam sanctam eius, quam montem appellat prop-
ter eminentiam & firmitatem. Ego autem coostitutus
sum rex ab eo. Ego scilicet cuius vincula illi dirumpe-
re, & iugum meditabantur abiicere. Prædicans præ-
ceptũ ipsius. Quis hoc nõ seotiat, cum quotidie factite-
tur? *Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te.*
Quanquam

A Quanquam etiam posſit ille dies in prophetia videri,
Hebr. 1. quo Iesus Christus ſecundum hominẽ natus eſt: tamen
Acto. 13. hodie quia præſentiam ſignificat, atq; in æternitate nec
1. sen. di. 9. præteritum quicquam eſt, quaſi eſſe deſierit, nec futurũ
c. Hic quæ- quaſi nondum ſit, ſed præſens tantum: quia quicquid
ri potest. æternum eſt, ſemper eſt: diuinius accipitur ſecundum
id dictum, hodie genui te, quo ſempiternã generatio-
nem virtutis & ſapientiæ dei, qui eſt vnigenitus filius, fi-
des ſynceriſsima & catholica prędicat. *Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Hoc iam temporaliter
ſecundum ſuſceptum hominem [intelligendum eſt,]
qui ſacrificium ſeſe obtulit pro omnibus ſacrificiis, qui
Roman. 8. etiam interpellat pro nobis, vt ad totam ipſam diſpen-
ſationem temporalem, quæ pro genere humano facta
eſt, referatur, quod dictum eſt, Poſtula à me, vt ſcilicet
gentes nomini Chriſtiano copulentur, atque ita à mor
te redimantur & poſsideantur à deo. Dabo tibi gentes
hæreditatem tuam, quas poſsideas ad earum ſalutem, &
quæ tibi fructificent ſpiritalia. *Et poſſeßionem tuam terminos terræ.* Idem repetitum eſt. Terminos terræ, pro eo po
Apoca. 2. & 19. ſitum quod dictum eſt, dabo tibi gẽtes: ſed hoc planius
B dictum ſit, vt omnes gẽtes intelligamus. Poſſeſsionem
autem tuam, pro eo dictum eſt, hæreditatem tuam.

Reges eos in virga ferrea. In inflexibili iuſticia. *Et tanquam vas figuli conteres eos.* Id eſt, conteres in eis terrenas
cupiditates, & veteris hominis lutulenta negocia, &
quicquid de peccatore limo cõtractum atque inolitum
eſt. *Et nunc reges intelligite.* Et nunc, id eſt, iam inno-
uati, iam contritis luteis tegumentis, id eſt, carnalibus
vaſis erroris, quæ ad preteritam vitam pertinent. Nunc
intelligite iam reges, id eſt, iam valentes regere quic-
quid in vobis ſeruile atque beſtiale eſt, & iam valentes
1. Corint. 9. pugnare, non quaſi aërem cædentes, ſed caſtigãtes ve-
ſtra corpora, & ſeruituti ſubiicientes. *Et erudimini qui iudicatis terram.* Hoc idem repetitum eſt, Erudimini, pro
eo quod dictum eſt, intelligite. Qui iudicatis autem
terram, pro eo quod dictum eſt reges. Spiritales enim
ſignificat qui iudicant terram. Inferius enim nobis eſt,
quicquid iudicamus: quicquid autem infra ſpiritalem
hominem eſt, merito terra nominatur, quia terrena la-
be ſauciatum eſt. *Seruite domino in timore.* Ne in ſuper-
biam vertant, quod dictum eſt, reges qui iudicatis
C terram. *Et exultate ei cum tremore.* Optime ſubiectum
eſt exultate, ne ad miſeriam valere videretur, quod di-
ctum eſt, ſeruite domino in timore. Sed rurſus ne id-
ipſum pergeret in effuſionem temeritatis, additum eſt,
cum tremore, vt ad cautionem valeret circunſpectámque ſanctificationis cuſtodiam. Etiam ſic poteſt acci-
pi, Et nunc reges intelligite: id eſt, & iam nunc me re-
ge conſtituto, nolite triſtes eſſe reges terræ, quaſi bo-
num veſtrum ablatum ſit vobis, ſed intelligite potius
& erudimini. Id enim vobis expedit vt ſub illo ſitis, à
quo intellectus & eruditio vobis datur. Et hoc vobis
expedit, vt non temere dominemini, ſed domino om-
nium cum timore ſeruiatis, & exultetis in beatitudine
certiſsima & ſynceriſsima, cauti & circumſpicientes,
ne ab ea per ſuperbiam decidatis. *Apprehendite diſciplinam nequando iraſcatur dominus, & pereatis de via iusta.*
Hoc eſt quod ait, intelligite & erudimini. Nam intelli-
gere & erudiri, hoc eſt apprehendere diſciplinam. Ve-
runtamen in eo quod dicitur, apprehendite, ſatis ſi-
gnificatur præſidium quoddam atque munimentum
eſſe aduerſus omnia quæ obeſſe poſſent, niſi tanta cu-
ra apprehenderetur. Nequando autem iraſcatur do-
minus cum dubitatione poſitum eſt, non ſecundum
viſionem Prophetæ, cui certum eſt, ſed ſecundum eoſ- D
ipſos qui monentur, quia cum dubitatione ſolent co-
gitare iram dei, quibus non aperte reuelatur. Hoc ergo
ſibiipſi debent dicere, Apprehendamus diſciplinam ne-
quando iraſcatur dominus, & pereamus de via iuſta.
Iam vero iraſcatur dominus, quo modo accipiendum
ſit, ſupra dictum eſt. Et pereatis de via iuſta. Hæc ma-
gna pœna eſt, quæ ab iis formidatur, qui aliquid dulce-
dinis iuſticiæ perceperunt. Qui enim perit de via iuſti-
ciæ, cum magna miſeria per vias iniquitatis errabit.

Cum exarſerit in breui ira eius, beati omnes qui confidũt in eo.
Id eſt, cum vindicta venerit, quæ impiis & peccatori-
bus præparatur, non ſolum eos non attinget qui con-
fidunt in domino, ſed etiam ad regnum illis inſtruen-
dum & ſublimandum proficiet. Non enim dixit, cum
exarſerit in breui ira eius, ſecuri omnes qui confidunt
in eo: tanquam hoc ſolum inde habeant, quod non
puniuntur, ſed beati dixit, vbi eſt bonorum omnium
ſumma & cumulus. Quod autem poſitum eſt, in bre-
ui, hoc maxime ſignificare arbitror, quia repentinum
aliquid erit, dum hoc remotum & longe futurum pec-
catores exiſtimabunt. E

Pſalmi tertij enarratio.

Pſalmus Dauid cum fugeret à facie Abſalon filij ſui.

HVNC Pſalmum ex perſona Chriſti accipien-
dum perſuadet, quod dictum eſt, Ego dormi-
ui & ſomnum cepi, & exurrexi, quoniam do-
minus ſuſcepit me. Magis enim hoc ad paſsi-
onem & reſurrectionem domini congruenter ſonat,
quàm ad illam hiſtoriam, in qua Dauid ſcribitur fugiſ- 2. Reg. 15.
ſe à facie bellantis aduerſum ſe filij ſui. Et quoniã ſcrip-
tum eſt de diſcipulis Chriſti, Quandiu cum eis eſt ſpon Matth. 9.
ſus non ieiunabunt filij ſponſi: non mirum ſi filius eius
impius ſignatur diſcipulus impius, qui eum tradidit: à
cuius facie fugiſſe quanquã hiſtorice poſsit accipi, quan
do illo diſcedente, ſeceſsit cum cæteris in montem: ta-
men ſpiritaliter, quando mentem Iudæ filius dei, id eſt,
virtus & ſapientia dei deſeruit, cum eum diabolus peni
tus inuaſit in eo quod ſcriptum eſt, Et intrauit diabo- Ioan. 13.
lus in cor eius: bene accipitur à facie eius Chriſtum fu-
giſſe, non quia Chriſtus diabolo ceſsit, ſed Chriſto di-
ſcedente, diabolus poſſedit. Quem diſceſſum, fugam F
eſſe in hoc Pſalmo appellatũ celeritatis cauſa arbitror,
quod verbo etiam domini ſignificatur dicentis, Quod
facis, cito fac. Loquimur etiam ſic in conſuetudine, vt
dicamus, Fugit me, quod in mentem non venit. Et de
homine doctiſsimo dicimus, Nihil eum fugit. Propter-
ea veritas fugit mentem Iudæ, cum eum illuſtrare de-
ſtitit. Abſalon autem ſicut quidam interpretantur, in
latina lingua dicitur patris pax. Quod mirum videri
poteſt, ſiue in hiſtoria regnorum, cum bellum aduerſus
patrem Abſalon geſſerit, ſiue in hiſtoria noui teſtamen
ti, cum traditor domini Iudas fuerit, quemadmodum
patris pax poſsit intelligi. Sed & ibi qui diligenter le-
gunt, vidẽt in illo bello Dauid pacatum fuiſſe filio, qui
etiam magno cum dolore planxit extinctum, dicens,
Abſalon filius meus, quis dabit mihi mori pro te? Et in 2. Reg. 18.
hiſtoria noui teſtamẽti ipſa domini noſtri tanta & tam
miranda patientia, quòd eum tamdiu pertulit tãquam
bonum cum eius cogitationes non ignoraret, cum ad- Ioan. 13.
hibuit ad conuiuium, in quo corporis & ſanguinis ſui
figuram diſcipulis commẽdauit & tradidit. Quòd de-

G nique in ipsa traditione eius osculum accepit, bene in-
Matth. 26. telligitur pacē Christū exhibuisse traditori suo, quāuis
ille tam scelerate cogitationis interno bello vastaretur.
Et ideo Absalon patris pax dicitur, quia pater habuit pa
cem quam ille non habuit. *Domine quid multiplicati*
sunt qui tribulant me. Tam scilicet multiplicati sunt, vt
etiam de numero discipulorum non defuerit, qui nu-
mero accesserit persequentium. *Multi insurgunt super*
me. Multi dicunt animæ meæ, non est salus illi in deo eius. Ma-
nifestum est quòd nisi desperarent resurrecturum, non
Matth. 27. vtique occiderent. Ad hoc valent illæ voces, Descen-
dat de cruce si filius dei est. Et, Alios saluauit, seipsum
non potest. Ergo nec Iudas eum tradidisset, nisi ex eo-
rum esset numero, qui Christum contemnerent dicen-
tes: Non est salus illi in deo eius. *Tu autem domine su-*
Ioan. 1. *sceptor meus es.* Secundum hominem dicitur deo, quia
hominis susceptio est, verbum caro factum est. *Gloria*
mea & exaltans caput meum. Gloriam suam deum dicit
etiam ille, quem sic suscepit dei verbum, vt simul cum
eo deus fieret. Discant superbi, qui non libenter au-
1. Corint. 4. diunt cum eis dicitur, Quid autem habes quod nō ac-
cepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non ac-
ceperis? Et exaltans caput meum. Mentem ipsam huma
H nam sic accipiendam puto, quòd caput animæ non ab-
surde appellatur, quæ ita inhæsit & quodam modo co-
aluit excellenti supereminentiæ verbi hominem susci-
pientis, vt tanta passionis humilitate non deponeretur.
Psal. 97. *Voce mea ad dominum clamaui.* Id est, non corporis vo
& 141. ce quæ cum strepitu verberati aëris promitur, sed voce
cordis, quę hominibus silet, deo autem sicut clamor so-
Daniel. 13. nat. Qua voce Susanna exaudita est. Et de qua ipse do-
Matth. 6. minus præcepit, vt in cubiculis clausis, id est, vt in se-
cretis cordis sine strepitu oretur. Nec facile quisquam
dixerit hac voce minus orari, si nullus verborum so-
nus reddatur ex corpore, quoniam & silentes cum in
cordibus oramus, si alienę ab affectu orantis cogitatio-
nes intercurrant, nondum dici potest, Voce mea ad
dominum clamaui. Neque hoc recte dicitur, nisi cum
sola anima nihil carnis, nihilque carnalium intentio-
num in oratione attrahens, loquitur domino vbi solus
audit. Clamor autem etiam iste dicitur, propter vim ip-
sius intētionis. *Et exaudiuit me de monte sancto suo.* Mon
tem quidem ipsum dominum per Prophetam dictum
I habemus, vt scriptum est, Lapidem præcisum sine ma-
Daniel. 2. nibus creuisse in magnitudinem montis. Sed hoc ab
ipsius persona non potest accipi, nisi forte ita dicere vo
luit, de memetipso tanquam de monte sancto suo, me
exaudiuit, cum habitaret in me, id est, in ipso monte.
Planius autem est & expeditius, si accipiamus exaudis-
se deum de iusticia sua. Iustum enim erat, vt innocentē
occisum & cui retributa sunt mala pro bonis, resuscita-
ret à mortuis, & digna persequētibus retribueret. Legi-
Psal. 35. mus enim, Iusticia tua sicut montes dei. *Ego dormiui*
& somnum cepi. Non inconuenienter animaduerti po-
test, quod positum est, Ego, ad significandum quòd sua
Ioan. 10. voluntate mortem sustinuit, secundum illud, Propter-
ea me pater diligit, quoniam ego pono animam meam
& iterum sumo eam. Nemo eam tollit à meipso, Pote-
statem habeo ponendi eam, & potestatē habeo iterum
sumendi eam. Non ergo, inquit, vos me tanquam in-
uitum cepistis & occidistis, sed ego dormiui & somnū
cepi: *Et exurrexi quoniam dominus suscipiet me.* Somnum
autem pro morte positum innumerabiliter scripturæ
1. Thess. 4. continent, sicut Apostolus dicit, Nolo vos ignorare
fratres, de iis qui dormitionem acceperunt. Nec quæ-
rendum est cur additum sit, Et somnum cepi: cum iam K
dictum esset, dormiui: Vsitatas enim habent scripturæ
huiuscemodi repetitiones, sicut in secūdo Psalmo mul-
tas ostendimus. Nonnulli autem codices habent dor-
miui, & soporatus sum, Et alij aliter, quo modo inter-
pretari potuerunt, quod Græce positum est ἐγὼ δὲ ἐκοι-
μήθην καὶ ὕπνωσα. Nisi forte dormitio morientis, som-
nus autem mortui accipi potest: Vt dormitio sit qua
transitur ad somnū, veluti est expergefactio qua transi-
tur ad vigilationem, Ne pro inanibus sermonis orna-
mentis, repetitiones istas in diuinis libris esse arbitre-
mur. Bene ergo accipitur, Ego dormiui & somnum ce
pi, ego me passioni permisi, & mors consecuta est. Et
exurrexi quoniam dominus suscepit me. Hoc magis a-
nimaduertēdum est, quemadmodum in vna sententia
& præteriti temporis verbum posuit, & futuri. Et exur-
rexi enim dixit, quod est de præterito, & suscipiet, quod
est de futuro, cum resurgere vtique nisi illa susceptione
non posset. Sed in prophetia bene miscētur futura præ-
teritis, quo vtrunque significetur: Quia ea quæ ventura
prophetantur, secundum tempus futura sunt: secūdum
scientiam vero prophetantium, iam pro factis haben-
da. Miscentur quoque præsentis temporis verba, quæ
suo loco cum occurrerint tractabuntur. *Non timebo* L
Matth. 27. *milia populi circundantis me.* Scriptum est in euangelio,
Quanta eum multitudo patientem & crucifixum cir-
cunsteterit. *Exurge domine saluum me fac deus meus.* Non
dormienti aut iacenti dicitur deo, exurge: Sed moris
est diuinarum scripturarum personæ dei tribuere, quod
in nobis facit: Non quidem vbique, sed vbi congruen
ter dici potest. Veluti cum ipse loqui dicitur, quando
eius dono loquuntur prophetæ, vel Apostoli, vel quiq;
2. Corin. 13. nuncij veritatis. Vnde illud est, An vultis experimentū
accipere eius qui in me loquitur Christus? Nō enim ait,
eius quo illuminante aut iubēte loquor, sed prorsus ip-
sam locutionem illi tribuit, cuius munere loquebatur.
Quoniā tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa. Non
ita distinguendum est, quasi vna sententia sit: Exurge
domine saluum me fac deus meus, quoniam tu percus-
sisti omnes aduersantes mihi sine causa: Non enim
propterea saluum facit, quia percussit inimicos eius, sed
potius ipso saluo facto, illos percussit. Ergo ad id quod
sequitur pertinet. Vt iste sit sensus, Quoniam tu per-
cussisti omnes aduersantes mihi sine causa. *Dentes pec-*
catorum contriuisti. Id est, inde cōtriuisti dentes peccato- M
rum, quoniam percussisti omnes aduersantes mihi. Pœ
na quippe aduersantium, qua dentes eorum contriti
sunt: id est, in irritum quasi in puluerem perducta ver-
ba peccatorum dilacerantium maledictis filium dei: vt
Galat. 5. sic accipiamus dentes, verba maledica. Quibus denti
bus dicit Apostolus, Si autem mordetis inuicem, vide-
te ne cōsummamini abinuicem. Possunt & dentes pec-
catorum, accipi principes peccatorum, quorum autho-
ritate quisque de societate recte viuentium præciditur,
& quasi incorporatur male viuentibus. His dentibus
contrarij sunt dentes Ecclesiæ, quorum authoritate ab
errore gentilium variorúmque dogmatum præcidun-
Acto. 10. tur credētes, & in eam quę Christi corpus est transferun
tur. His dentibus dictum est Petro vt manducaret ma-
ctata animalia: id est, occidendo in gentibus quod e-
rant, & transmutando in id quod ipse esset. Et de his
Cantic. 4. & 6. dentibus Ecclesiæ dicitur, Dentes tui sicut grex deton-
sarum ascendens de lauacro, quæ omnes geminos pa-
riunt, & sterilis non est in illis. Hi sunt qui recte præci-
piunt, & quemadmodum præcipiunt ita viuunt: Qui fa
ciunt

A ciunt quod dictum est, Luceant opera vestra coram ho
Matth.5. minibus, vt benedicāt patrem vestrum qui in cœlis est.
Horum enim authoritate commoti, deo per illos lo-
quenti & operanti, homines credunt, & separati à se-
culo cui conformati erant, in Ecclesiæ mēbra trāseunt.
Et ideo recte isti per quos hæc fiunt, dentes dicūtur de-
tonsis ouibus similes, qui iam terrenarum curarum one-
ra deposuerunt, & ascendentes de lauacro, de sordium
seculi ablutione, per sacramentum baptismatis, omnes
geminos pariunt: Operantur enim duo præcepta de
Matth.22. quibus dictum est, In his duobus præceptis tota lex pen
det & prophetæ: Diligentes deum ex toto corde, & ex
tota anima, & ex tota mente, & proximum tanquam
seipsos. In quibus sterilis non est, quoniam tales fructus
reddunt deo. Secundum ergo istum intellectum sic ac-
cipiendum est, Dentes peccatorum contriuisti, id est,
in irritum adduxisti principes peccatorum, percutien-
do omnes aduersantes mihi sine causa. Principes enim
eum secundum euangelicam historiam persecuti sunt,
cum multitudo inferior honoraret, *Domini est salus, &*
super populum tuum benedictio tua. In vna sententia & præ-
cepit hominibus quid crederent, & pro credentibus o-
rauit. Nam, domini est salus, cum dicitur, ad homines
sermo dirigitur: Nec ita sequitur, & super populum suū
B benedictio eius, vt totum hominibus dictum sit, sed ad
ipsum deum oratio conuertitur pro ipso populo cui di
ctū est, Domini est salus: Quid ergo ait nisi hoc, nemo
de se pręsumat, quoniā domini est saluos facere de mor
te peccati? Nam infœlix ego homo, quis me liberabit
de corpore mortis huius? Gratia dei, per Iesum Chri-
stum dominum nostrum. Tu autem domine benedic
Tractatio populum tuum, de te salutem sperantem. Potest &
allegorica. iste psalmus accipi ad personam Christi alio modo, id
est, vt totus loquatur. Totus dico cum corpore suo, cui
caput est secundum Apostolum qui dicit, Vos autem
estis corpus Christi & membra. Ergo ille caput est hu-
1.Corin.12. ius corporis, Propter quod alio loco dicit, Veritatem
Ephes.4. autem facientes in charitate, augeamur in illo per om-
nia, qui est caput Christus, ex quo totum corpus conne
xum & compactum est. Loquitur ergo apud prophe-
tam simul Ecclesia, & caput eius, inter procellas perse-
cutionum constituta per vniuersum orbem terrarum,
quod iam contigisse scimus: *Domine quid multiplicati*
sunt qui tribulant me, multi insurgunt aduersum me. Christia-
num nomen exterminare cupientes. *Multi dicunt ani-*
C *mæ meæ, non est salus illi in deo eius.* Non enim aliter spera-
rent posse se perdere Ecclesiam latissime pullulantem,
nisi ad dei curam pertinere non crederent. *Tu au-*
tem domine susceptor meus es. In Christo vtique. Nam in il-
Ioan.1. lo homine & ecclesia suscepta est à verbo quod caro fa
ctum est, & habitauit in nobis: quia & in cœlestibus
nos sedere fecit vnà cum illo. Præcedente enim capite,
Roman.8. membra cætera consequentur. Quis enim nos separa-
bit à charitate Christi? Recte ergo dicit etiam Ecclesia,
Susceptor meus es. *Gloria mea.* Non enim sibi tri-
buit quod excellit, cum intelligit cuius gratia & miseri-
cordia talis est. *Et exaltans caput meum.* Ipsum scilicet
Psal.76. qui primogenitus à mortuis ascendit in cœlum. *Voce*
& 141. *mea ad dominum clamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo.*
Hæc est oratio omnium sanctorum, odor suauitatis
qui ascendit in conspectu domini. Iam enim exau-
ditur Ecclesia de ipso monte, quod etiam caput eius
est, Vel de illa iusticia dei, qua & liberantur electi eius,
& persecutores eorum puniuntur. Dicat populus dei
etiam illud, *Ego dormiui & somnum cepi, & exurrexi quo-*
niam dominus suscipiet me. Vt adiungatur & cohæreat D
capiti suo. Huic enim populo dictum est, Surge qui *Ephes.5.*
dormis, & exurge à mortuis, & continget te Chri-
stus, Quoniam de peccatoribus assumptus est, De qui-
bus generaliter dictum est, Qui autem dormiunt, no- *1.Thess.5.*
cte dormiunt. dicat etiam, *Non timebo milia populi cir-*
cundantis me. Circunuallantium scilicet gentium, ad
extinguendum nomen si possent vbicunque Christi-
anum. Sed quo modo timerentur, cum tanquam o-
leo sanguine martyrum in Christo ardor charitatis
inflammaretur. *Exurge domine saluum me fac domine*
deus meus. Potest hoc ipsi capiti suo corpus dicere.
Illo enim exurgente saluum factum est, Qui ascen-
dit in altum, captiuam egit captiuitatem, dedit do- *Psal.67.*
na hominibus. Hoc enim in prædestinatione à Pro-
pheta dicitur, quoadusque ad terras dominum no-
strum. illa de qua in Euangelio dicitur, messis matu- *Matth.9.*
ra deposuit, Cuius salus est in eius resurrectione, qui
pro nobis dignatus est mori. *Quoniam tu percussisti*
omnes aduersantes mihi sine causa, dentes peccatorum contriuisti.
Iam regnante Ecclesia, inimici nominis Christia-
ni confusione percussi sunt, & siue maledica verba
eorum, siue principatus in irritum deducti. Credite
ergo homines, quòd domini est salus. *Et tu domine,* E
sit super populum tuum benedictio tua. Potest etiam vnus-
quisque nostrum dicere, cum viciorum & cupidita-
tum multitudo resistentem mentem ducit in lege pec-
cati, *Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me,* *Tractatio*
multi insurgunt aduersum me. Et quoniam plerunque coa- *tropologica*
ceruatione viciorum subrepit desperatio sanitatis, tan- *siue mora-*
quam ipsis viciis insultantibus animæ, vel etiam dia- *lis.*
bolo & angelis eius per noxias suggestiones, vt des-
peremus, operantibus verissime dicitur, *Multi dicunt*
animæ meæ, non est salus illi in deo eius, Tu autem domi-
ne susceptor meus es. Hæc enim spes est, quòd naturam
humanam in Christum suscipere dignatus est. *Glo-*
ria mea. Ex illa regula ne quis sibi aliquid tribuat.

Et exaltans caput meum. Siue ipsum qui omnium no-
strum caput est, siue vniuscuiusque nostrum spiritum,
quòd caput est animæ & carnis. Caput enim mu-
lieris vir, & caput viri Christus. Exaltatur autem mens
cum iam dici potest, Mente seruio legi dei, Vt cæ- *1.Corint.11.*
tera hominis peccata subdantur, cum iam carnis re- *Roman.7.*
surrectione absorbetur mors in victoriam. *Voce mea* *1.Corin.15.*
ad dominum clamaui. Voce illa intima & intentissi- F
ma. *Et exaudiuit me de monte sancto suo.* De ipso per
quem nobis subuenit, & quo mediatore nos exau-
dit. *Ego dormiui & somnum cepi, & exurrexi, quoniam*
dominus suscipiet me. Quis hoc non potest fidelium di-
cere, recolens mortem peccatorum suorum, & do-
num regenerationis? *Non timebo milia populi circun-*
dantis me. Exceptis his quæ vniuersaliter Ecclesia su-
stinuit & sustinet, habet etiam vnusquisque tentatio-
nes, quibus circunuallatus hæc dicat, *Exurge domine*
saluum me fac deus meus. Hoc est, fac me exurgere,

Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa.
Recte in prædestinatione dicitur de diabolo & ange-
lis eius. Qui non solum in totum Christi corpus,
sed etiam in singulos quosque priuatim sæuiunt.

Dentes peccatorum contriuisti. Habet vnusquisque ma-
ledicentes sibi, Habet etiam viciorum authores co-
nantes eum à Christi corpore præcidere. *Sed domini*
est salus. Cauenda superbia est & dicendum, Adhæsit
anima mea post te. *Et super populum tuum benedictio tua.*
Hæc est super vnumquenque nostrum.

In psalmum

G

In Psalmum quartum enarratio.

In finem, Psalmus cantici David.

Roma.10. FINIS legis Christus ad iusticiam omni credenti. Hic enim finis perfectionem significat, non consumptionem. Vtrum autem omne canticum Psalmus sit, an potius omnis Psalmus canticum, an sint quædam cantica, quæ non possint dici Psalmi, & quidam Psalmi qui non possint dici cantica, quæri potest. Sed animaduertendæ scripturæ sunt, ne forte canticum lætitiam indicet. Psalmi au-
1.Para.15. & 16. tem dicuntur, qui cantantur ad Psalterium, Quo vsum esse Dauid Prophetam, in magno mysterio prodit historia. De qua re non est hic disserendi locus, quia diuturnam inquisitionem & longam disputationem desyderat. Nunc interim aut verba dominici hominis post resurrectionem expectare debemus, aut hominis in ecclesia credentis & sperantis in eo. *Cum inuocarem exaudiuit me deus iusticiæ meæ.* Cum inuocarem exaudiuit me deus, inquit, à quo est iusticia mea. *In tribulatione dilatasti mihi.* Ab angustiis tristiciæ, in latitudinem gau-
Roman.2. diorum me duxisti. Tribulatio enim & angustia, in om-
H nem animam hominis operantis malum. Qui autem
Roman.5. dicit, Gaudemus in tribulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, vsque ad illud vbi ait, Quoniam charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis: non habet cordis angustias, quamuis extrinsecus à persequentibus ingerantur. Mutatio autem personæ, quod à tertia vbi ait, Exaudiuit, statim transeat ad secundam vbi ait, Dilatasti mihi, si non varietatis ac suauitatis causa facta est, mirum cur primum tanquam indicare voluit hominibus exauditum se esse, & postea compellare exauditorem suum, Nisi forte cum indicasset quemadmodum exauditus sit in ipsa dilatatione cordis, maluit cum deo loqui, vt etiam hoc modo ostenderet quid sit corde dilatari, id est, iam in corde habere infusum deũ, cum quo intrinsecus colloquatur. Quod in persona eius qui credens in Christum illuminatus est, recte accipitur. In ipsius autem dominici hominis persona, quem suscepit dei sapientia, non video quemadmodum hæc possint congruere. Non enim ab ea aliquan-
I do desertus est. Sed quemadmodum ipsa eius deprecatio, nostræ potius infirmitatis indicium est: sic etiam de ista repentina dilatatione cordis potest idem dominus pro fidelibus suis loqui, Quorum personam sibi impo-
Matth.25. suit etiam cum ait, Esuriui, & non cibastis me: sitiui, & potum non dedistis mihi, & cætera: Quare hic quoque potest dicere, Dilatasti mihi, pro vno ex minimis suis colloquente cum deo, cuius charitatem diffusam habet in corde per spiritum sanctum qui datus est nobis.

Miserere mei, & exaudi orationem meam. Cur iterum rogat, cum iam se exauditum & dilatatum indicauerit?
Roman. 8. An propter nos de quibus dicitur, Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus, vt in illo qui credidit, perficiatur quod inchoatum est? *Filij hominum vsquequo graues corde.* Saltem vsque in aduentum, inquit, filij dei vester error durauerit, quid ergo vltra graues corde estis? Quando habituri finem fallaciarum, si veritate præsente non habetis? *Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium?* Vt quid vultis beati esse de infimis? Sola veritas facit beatos, ex qua ve-
Eccle.1. ra sunt omnia. Nam vanitas est vanitatum & omnia vanitas. Quæ abundantia homini in omni labore suo quo ipse laborat sub sole? Vt quid ergo temporalium rerum amore detinemini? Vt quid tanquam prima, extrema sectamini, quod est vanitas & mendacium? K
Cupitis enim permanere vobiscum, quæ omnia transeunt tanquam vmbra. *Et scitote quoniam admirabilem fecit dominus sanctum suum.* Quem nisi eum, quem suscitauit ab inferis, & in cœlo ad dexteram collocauit? Increpatur ergo genus humanum, vt ad eum se tandem ab huius mundi amore conuertat. Sed si quem mouet coniunctio superaddita, quod ait, Et scitote, facile est vt in scripturis animaduertat huius locutionis genus familiare esse illi linguæ, qua prophetæ locuti sunt. Nam sæpe inuenis ita cœptum: Et dixit dominus ad il- Ezech.1.
lum. Et factum est verbum domini ad illum. Quæ iunctura coniunctionis, cum sententia non præcesserit cui sequens annectatur, mirabiliter fortassis insinuat; prolationem veritatis in voce, cum ea visione quæ fit in corde, esse coniunctam. Quanquã hic dici possit, quod superior sententia, Vt quid diligitis vanitatem: ita posita est ac si diceretur, nolite diligere vanitatem & quærere mendacium. Quo ita posito, rectissima locutione sequitur, Et scitote quoniam admirabilem fecit dominus sanctum suum. Sed interpositum diapsalma, vetat istam cum superiore coniungi. Siue enim Hebræum verbum sit, sicut quidam volunt, quo significatur fiat, L
Siue Græcum quo significatur interuallum psallendi, Vt psalma sit quod psallitur, Diapsalma vero interpositum in psallendo silentium. Vt quemadmodum sympsalma dicitur vocum copulatio in cantando, ita diapsalma disiunctio earum, vbi quædam requies disiunctæ continuationis ostẽditur. Siue ergo illud, siue hoc, siue aliud aliquid sit, certe illud probabile est, non recte continuari & coniungi sensum, vbi diapsalma interponitur. *Dominus exaudiet me cum clamauero ad eum.* Hic nos admoneri credo, vt magna intentione cordis, id est, interno & incorporeo clamore, auxilium imploremus dei. Quoniam sicut gratulandum est de illuminatione in hac vita, ita orandum pro requie post hanc vitam. Quapropter aut ex persona fidelis euangelizantis, aut ipsius domini sic accipiendum est: ac si dictum sit, Dominus exaudiet vos, cum clamaueritis ad eum.

Irascimini & nolite peccare. Occurrebat enim, quis est Ephes.4.
dignus exaudiri, aut quo modo non frustra clamat peccator ad dominum? Ergo irascimini, inquit, & nolite peccare. Quod duobus modis intelligi potest. Aut M
etiam si irascimini, nolite peccare: id est, etiam si surgit motus animi, qui iam propter pœnam peccati non est in potestate, saltem ei non cõsentiat ratio & mens, quæ intus regenerata est secundum deum, vt mente seruiamus legi dei, si adhuc carne seruimus legi peccati. Aut agite pœnitentiam, id est, irascimini vobisipsis Roman.7.
de præteritis peccatis, & vlterius peccare desinite.

Quæ dicitis in cordibus vestris. Subauditur dicite, Vt sit plena sententia, quæ dicitis, in cordibus vestris dicite. Id est, nolite esse populus, de quo dictum est, Labiis me honorant, cor autem eorum longe est à me. Esaia.29.

In cubilibus vestris compungimini. Hoc est, quod iam Matth.15.
dictum est, in cordibus. Hæc enim sunt cubilia, de quibus & dominus monet, vt intus oremus clausis ostiis, Matth.6.
Compungimini autem, aut ad pœnitentiæ dolorem refertur, vt seipsa anima puniens compũgat, ne in dei iudicio damnata torqueatur: aut ad excitationem, vt euigilemus ad videndam lucem Christi, tanquam stimulis adhibitis. Nonnulli autem non compungimini; sed aperimini, dicunt melius legi. Quoniam in Græco Psalterio est, κατανύγητε quod refertur ad illam dilatationem cordis, vt excipiatur diffusio charitatis per spiritum

A spiritum sanctum. *Sacrificate sacrificium iusticiæ, & sperate* Psal.50. *in domino.* Idem dicit in alio Psalmo, Sacrificium deo, spiritus contribulatus. Quare non absurde hîc accipitur ipsum esse sacrificium iusticiæ, quod fit per pœnitentiã. Quid enim iustius, quàm vt suis vnusquisque peccatis, quàm alienis potius irascatur, seque ipsum puniens mactet deo? An sacrificiũ iusticiæ opera iusta sunt post pœnitentiam? Nam & interpositum diapsalma, non absurde fortassis insinuat etiam transitum de vita veteri, ad vitam nouam: vt extincto vel infirmato per pœnitentiam vetere homine, sacrificium iusticiæ secundũ regenerationem noui hominis offeratur deo: cum se offert ipsa anima iam abluta, & imponit in altare fidei, diuino igne, id est, spiritu sancto cõprehendendam. Vt iste sit sensus, Sacrificate sacrificiũ iusticiæ, & sperate in domino: id est, recte viuite, & sperate donum spiritus sancti, vt vos veritas, cui credidistis, illustret. Sed tamen sperate in domino, clause adhuc dictum est. Sperantur autem quæ, nisi bona? Sed quia vnusquisque id bonum vult à deo impetrare quod diligit, nec facile inueniuntur qui diligãt bona interiora, id est, ad interiorem ho- B minem pertinentia, quæ sola diligenda sunt, cæteris autem ad necessitatem vtendum, non ad gaudium perfruendum est, admirabiliter cum dixisset, Sperate in domino: subiecit, *Multi dicunt quis ostendit nobis bona?* Qui sermo, quæ interrogatio quotidiana est omniũ stultorum & iniquorum, Siue pacem & tranquillitatem vitæ secularis desyderantium, & propter peruersitatem generis humani non inuenientium, Qui etiam cæci accusare audent ordinem rerum, cum inuoluti meritis suis putant tempora esse peiora quàm præterita fuerunt, siue de ipsa futura vita quæ vobis promittitur, dubitantium vel desperantium, Qui sæpe dicunt, quis nouit si vera sunt, aut quis venit ab inferis vt ista nunciaret? Magnifice igitur & breuiter, sed intrinsecus videntibus, ostendit quæ bona quærenda sint, respondens illorum interrogationi, qui dicunt, quis ostendit nobis bona?

Signatum est, inquit, *in nobis lumen vultus tui domine.* Hoc lumen est totum hominis & verum bonum, quod non oculis sed mente conspicitur, Signatum autem dixit in nobis, tanquam denarius signatur regis imagine. Homo enim factus est ad imaginem & similitudinem dei, Gene.1. quam peccando corrupit. Bonum ergo eius est verum C atque æternum, si renascendo signetur. Et ad hoc credo pertinere, quod quidam prudẽter intelligunt, illud quod dominus viso Cæsaris nũmo ait, Reddite Cæsari Matth.22. quod Cæsaris est, & deo quod dei est. Tanquam si diceret, Quemadmodum Cæsar à vobis exigit impressionem imaginis suæ, sic & deus. Vt quemadmodum illi redditur nummus, sic deo anima lumine vultus eius illustrata atque signata. *Dedisti læticiam in cor meum.* Non ergo foris quærenda est læticia ab his qui adhoc graues corde diligunt vanitatem & quærunt mendacium, sed intus vbi signatũ est lumẽ vultus dei. In interiore enim Ephes.3. homine habitat Christus, vt ait Apostolus. Ad ipsum Ioan.14. enim pertinet videre veritatem, cum ipse dixerit, Ego 2.Corin.13. sum veritas. Et cum loquebatur in Apostolo dicente, An vultis experimentum eius accipere, qui in me loqui- Matth.6. tur Christus? Non eis foris vtique, sed in ipso corde, id est, in illo cubili vbi orandum est, loquebatur. Sed homines temporalia sectantes, qui certe multi sunt, nihil aliud nouerunt dicere, nisi quis ostendit nobis bona? cum vera & certa bona intra semetipsos videre nõ possint. Itaque consequenter de his rectissime dicitur, quod adiungit, *A tempore frumenti, vini & olei sui multiplicati sunt.* Non enim vacat, quod additum est, sui. Est D enim & frumentum dei. Siquidem est panis viuus qui de cœlo descendit. Est enim vinum dei. Nam inebria- Psal.35. buntur, inquit, ab vbertate domus tuæ. Et est oleum dei. De quo dictum est, Impinguasti in oleo caput Psal.22. meum. Isti autem multi qui dicunt, quis ostendit nobis bona, & regnum cœlorum intra se esse non vident, à tempore frumenti, vini & olei sui multiplicati sunt. Non enim multiplicatio semper vbertatem significat, Luca.17. & non plerunque exiguitatem, cùm dedita temporalibus voluptatibus anima semper exardescit cupiditate, nec satiari potest, & multiplici atque ærumnosa cogitatione distenta, simplex bonum videre non sinitur. Qualis est illa de qua dicitur, Corpus enim quod cor- Sapien.9. rumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Talis anima temporalium bonorũ decessione & successione, id est, à tempore frumenti, vini & olei sui innumerabilibus completa fantasmatibus sic multiplicata est, vt non possit agere quod præceptum est, Sentite de domino in bonita- Sapien.1. te, & in simplicitate cordis quærite illum. Ista enim E multiplicitas, illi simplicitati vehementer aduersa est. Et ideo istis relictis, qui multi sunt, multiplicati scilicet temporalium cupiditate, & dicunt, Quis ostendit nobis bona, quæ non oculis foris, sed intus cordis simplicitate quærenda sunt, vir fidelis exultat & dicit, *In pace in idipsum, obdormiam & somnum capiam.* Recte enim speratur à talibus omnimodo mentis alienatio à mortalibus rebus, & miseriarum seculi huius obliuio, quæ nomine obdormitionis & somni decenter & prophetice significatur, vbi summa pax nullo tumultu interpellari potest. Sed hoc iam non tenetur in hac vita, sed post hanc vitam sperandum est, Hoc etiam ipsa verba ostendunt, quæ futuri sunt temporis. Non enim dictum est, aut obdormiui & somnum cepi: aut, obdormio & somnum capio: sed, obdormiam & somnum capiam. Tunc corruptibile hoc induetur incorruptione, & mortale hoc induetur immortalitate. Tunc ab- 1.Corin.15. sorbebitur mors in victoriam. Hoc est vnde dicitur, Roman.8. Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Quapropter congruenter vltimum annectit & dicit, *Quoniam tu domine, singulariter in spe habitare fecisti me.* Hic non dixit facies, sed fecisti. In quo er- F go iam ista spes est, erit profecto etiam quod speratur. Et bene ait, singulariter: Potest enim referri aduersus illos multos, qui multiplicati à tempore frumenti, vini & olei sui dicunt, Quis ostendit nobis bona? Perit enim hæc multiplicitas, & singularitas tenetur in sanctis. De quibus dicitur in Actibus apostolorum, Mul- Acto.4. titudinis autem credentium erat anima vna & cor vnum. Singulares ergo & simplices, id est, secreti à multitudine ac turba nascentium rerum ac morientium, amatores æternitatis & vnitatis esse debemus, si vni deo & domino nostro cupimus inhærere.

In Psalmum Quintum enarratio.

TITVLVS Psalmi est, *Pro ea quæ hæreditatem accepit.* Intelligitur ergo ecclesia, quæ accepit hæreditatem vitam æternam per dominum nostrum Iesum Christum, vt possideat Matth.5. ipsum deum, cui adhærens beata sit secundum illud: Beati mites, quia ipsi hæreditate possidebunt terram. Quam terram, nisi de qua dicitur, Spes mea es tu, Psal.141. portio mea in terra viuentium? Et illud manifestius, Psal.15.

Dominus

G Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei. Dicitur
Psal.2. & hæreditas dei vicissim ecclesia secundũ illud, Postu-
la à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Ergo hę
reditas nostra deus dicitur, quia ipse nos pascit & con-
tinet. Et hæreditas dei dicimur, quia ipse nos admini-
strat & regit. Quapropter vox ecclesiæ est in hoc Psal-
mo vocatæ ad hæreditatem, vt ipsa fiat hæreditas do-
mini. *Verba mea exaudi domine.* Vocata inuocat do-
minum, vt eodem opitulante pertrãseat nequiciam se-
culi huius, & ad eum perueniat. *Intellige clamorem meum.*
Bene ostendit quis iste sit clamor qui interior de cor-
dis cubili sine strepitu corporis perueniat ad deũ. Quan
doquidem vox corporalis auditur, spiritalis autem in-
telligitur. Quanquam hoc sit etiam exaudire dei, non
aure carnali, sed maiestatis præsentia. *Intende voci obse-
crationis meæ,* Id est, illi voci quam vt deus intelligat, pe-
tit. Quę qualis sit, iam insinuauit cum dixit, Intellige cla
morem meum, intẽde voci obsecrationis meæ. *Rex*
1.sẽ.di.34. *meus & deus meus.* Quanuis & filius deus, & pater deus,
non ergo. & simul pater & filius vnus deus. Et si interrogemur de
spiritu sancto, nihil aliud respondendum est nisi quod
deus sit: Et cum simul dicuntur, pater & filius & spiritus
H sanctus, nihil aliud intelligendum est quàm vnus deus,
tamen regem filium solent appellare scripturæ. Secun-
Ioan.14. dum ergo illud quod dictum est, Per me itur ad patrẽ:
recte primo rex meus, & deinde deus meus. Nec tamen
dixit, intendite: sed, intende. Non enim duos aut tres
deos fides catholica prædicat, sed ipsam trinitatem v-
num deum. Non vt eadẽ trinitas simul possit aliquan-
do pater, aliquando filius, aliquando spiritus sanctus,
dici, sicut Sabellius credidit, sed vt pater non nisi pa-
ter, & filius non nisi filius, & spiritus sanctus non nisi
spiritus sanctus, & hæc trinitas nõ nisi vnus deus. Quia
cum dixisset Apostolus, Ex quo omnia, per quem om-
nia, in quo omnia, trinitatem ipsam insinuasse credi-
tur: Nec tamen subiecit, ipsis gloria, sed ipsi gloria.
Quoniam ad te orabo domine, mane exaudies vocem meam.
Quid sibi vult quod superius dixit, Exaudi, quasi in prę-
senti se exaudiri cuperet: nunc vero dicit, Mane ex-
audies, non exaudi. Et ad te orabo, non ad te oro. Et
deinceps. *Mane astabo tibi & videbo.* non asto, & vi-
deo: nisi forte superior eius oratio ipsam vocationem
ostendit? Caligans autem inter procellas huius seculi,
I sentit se non videre quod cupit, & tamen sperare non
Roman.8. desinit. Spes enim quæ videtur, non est spes. Intelli-
git tamen quare non videat, quia nondum nox pera-
cta est, id est, tenebræ quas peccata meruerunt. Dicit
ergo, Quoniam ad te orabo domine: id est, quoniam
tantus es ad quem orabo. Mane exaudies vocem meã.
Non ille es, inquit, qui possis videri ab eis quorum ab
oculis nox peccatorum nondum recessit. Peracta er-
go erroris mei nocte, & discedẽtibus tenebris, quas mi-
hi peccatis meis feci, exaudies vocem meam. Cur ergo
superius non ait, exaudies: sed, exaudi? An postquam
clamauit, exaudi, & non mox exaudita est, sensit quod
oporteat transire, vt possit exaudiri? An & superius ex-
audita est, sed nondum se intelligit exauditam, quia
nondum videt à quo exaudita est. Et quod nunc ait,
Mane exaudies: hoc intelligi voluit, mane intelligam
me esse exauditam: Qualis est ista locutio, Exurge do-
mine: id est, fac me exurgere. Sed si hoc de resurrecti-
one Christi accipitur, illud certe non potest recte ali-
Deuter.13. ter accipi, Tentat vos dominus deus vester, vt sciat si
diligitis eum, Nisi vt vos per illum sciatis, & vobismet-
ipsis manifestetur, quantum in eius amore profeceritis.

Mane astabo tibi & videbo. Astabo quid est nisi non K
iacebo? Quid ęst autem aliud iacere, nisi in terra quie-
scere, quod est in terrenis voluptatibus beatitudinem
quærere? Astabo, inquit, & videbo. Non est ergo in-
hærendum terrenis si volumus deum videre, qui mun-
do corde conspicitur. *Quoniam non deus volens iniqui-
tatem tu es.* Iniquitas, malignitas, mendacium, homici-
dium, dolus, & quicquid huiusmodi est, ipsa nox est.
Qua transeunte fit mane, vt videatur deus. Causam
ergo exposuit quare mane astabit & videbit, quoniam
non deus volens iniquitatem, inquit, tu es. Si enim
deus esset qui vellet iniquitatem, posset etiam ab ini-
quis videri, vt non mane videretur, id est, cum iniqui-
tatis nox pertransierit. *Non habitabit iuxta te malignus,*
Id est, non sic videbit, vt hæreat. Ideo sequitur. *Ne-
que permanebunt iniusti ante oculos tuos.* Quia oculi eorum,
id est, mens eorum reuerberatur luce veritatis propter
tenebras peccatorum, quorum consuetudine fulgo-
rem rectæ intelligentiæ sustinere non possunt. Ergo &
qui vident aliquando, id est, qui verum intelligunt: ta-
men adhuc iniusti sunt, non ibi permanent amando
ea quæ auertunt à vero. Gerunt enim secum suam no- L
ctem, id est, non solum cõsuetudinem, sed etiam amo-
rem peccandi: Quæ nox si transierit, id est, si peccare
destiterint, & ipse amor atque consuetudo fugata fue-
rit, fit mane, ita vt non solum intelligant, sed etiam
inhæreant veritati. *Odisti domine omnes qui operantur ini-
quitatem.* Odium dei ex illa locutione intelligendum
est, qua odit peccator quisque veritatem. Videtur e-
nim quòd & illa odit, quos in se manere nõ finit. Non
autem manent, qui eam sustinere non valent. *Perdes
omnes qui loquuntur mendacium.* Hoc enim est veritati con
trarium. Sed ne quis putet aliquam substantiam vel
naturam veritati esse contrariam, intelligat ad id quod
non est pertinere mendacium, non ad id quod est. Si
enim hoc dicitur quod est, verum dicitur: si autem
hoc dicitur quod non est, mendacium est. Ideo, in-
quit, Perdes omnes qui loquuntur mendacium: qui re-
cedentes ab eo quod est, ad id quod non est declinant.
Multa quidem videntur pro salute aut commodo ali- 3.sen.d.38.
cuius, non malicia, sed benignitate mendacia. Quale c.1.22.q.2.
illarum in Exodo obstetricum quæ Pharaoni falsum Sq.ualibet.
renunciauerunt, vt infantes filiorum Israël non neca- Exod.1.
rentur, sed etiam ista non re, sed in dolo laudantur. M
Quoniam qui tantum hoc modo mentiuntur, mere-
buntur aliquando ab omni mendacio liberari. Nam
in iis qui perfecti sunt, nec ista mendacia inueniuntur.
Quibus dictum est, Sit in ore vestro est est, non non. Matth.5.
Quicquid amplius est, à malo est. Nec immerito alio lo
co scriptum est, Os quod mentitur occidit animam. Ne Sapient.1.
quis arbitretur perfectum & spiritalem hominem pro 22.q.2.cap.
ista tẽporali vita, in cuius morte non occiditur anima, nequis.
siue sua, siue alterius, debere mẽtiri. Sed quoniam aliud 3.sen.d.38.
est mentiri, aliud est verum occultare: Si quidem a- cap.1.
liud est falsum dicere, aliud verum tacere: vt si quis
forte vel ad istam visibilem mortem non vult homi-
nem prodere, paratus esse debet verum occultare, non
falsum dicere, vt neque prodat, neque mentiatur, ne oc-
cidat animam suam pro corpore alterius. Si autem hoc
nondum potest, vel sola huius necessitatis habeat men
dacia, vt etiam ab istis si sola remanserint, liberari me-
reatur, & spiritus sancti robur accipere, quo quicquid 22.q.2.cap.
perpetiendum est pro veritate, contemnat. Duo sunt ne quis.
omnino genera mendaciorum, in quibus non magna 3.sen.d.36.
culpa est, sed tamen non sunt sine culpa, cum aut ioca- cap.2.
mur,

A mur,aut vt proximis prosimus mentimur. Illud primũ
in iocando,ideo noo est perniciosissimum,quia nõ fal
lit. Nouit enim ille cui dicitur, ioci causa esse dictum.
Secundum autem ideo mitius est,quia retinet nonnul-
lam beneuolẽtiam. Illud vero quod oon habet duplex
cor,nec mendacium quidem dicendum est: Tanquam,
verbi gratia,si cui gladius commendatur, & promittat
se redditurum, cum ille qui commendauit poposcerit:
si forte gladiũ suum repetat furens,manifestum est tunc
non esse reddendum,ne vel se occidat vel alios,donec
ei sanitas restituatur. Hic ideo non habet duplex cor,
quia ille cui commendatus est gladius, cum promitte-
bat se redditurum poscenti, oon cogitabat furentẽ pos
se repetere. Verum autem occultauit & dominus, cum
Ioan.16. discipulis nondum idoneis dixit, Multa habeo vobis
dicere,sed nunc non potestis portare illa. Et Apostolus
2.Corin.3. Paulus cũ ait, Non potui loqui vobis quasi spiritalibus,
sed quasi carnalibus. Vnde manifestum est,non esse cul
pandum aliquãdo verum tacere. Falsum autem dicere,
non inuenitur concessum esse perfectis. *Virum sangui-
num & dolosum abominabitur dominus.* Potest hic recte vi-
B deri repetitum, quod ait superius, Odisti domine om-
nes qui operantur iniquitatem, perdes omnes qui lo-
quuntur mendacium, Vt virum sanguinum ad operan
tem iniquitatem referas, dolosum autem ad menda-
cium. Dolus enim est, cũ aliud agitur, aliud simulatur.
Et apto verbo vsus est quod ait, Abominabitur. Solent
enim abominati, dici, exhæredati. Hic autem Psalmus
pro ea est quæ hæreditatem accipit, Quæ subiicit exul-
tationem spei suæ, dicens, *Ego autem in multitudine mise-
rationis tuæ, Introibo in domum tuam.* In multitudine mise-
rationis, fortasse in multitudine hominum perfectorũ
& beatorum dicit, Quibus ciuitas illa constabit, quam
nunc parturit & paulatim parit Ecclesia. Homines aũ-
tem multos regeneratos atque perfectos, recte dici mul
titudinem miserationis dei quis negat, cum verissime
Psal.8. dictum sit, Quid est homo quia memor es eius, aut filius
hominis quia visitas eum? Introibo in domum tuam
tanquam lapis credo in ædificium dictum est. Quid e-
2.Corin.3. nim aliud domus dei quàm templũ dei est, De quo di-
Ephes.2. ctum est, Templum enim dei sanctum est, quod estis
vos: Cuius ædificij lapis angularis est ille, quem suscepit
C coæterna patri virtus & sapientia dei. *Adorabo ad tem-
plum sanctum tuum in timore tuo.* Ad templum, sicut prope
templum intelligimus. Non enim ait, Adorabo in tem-
plo sancto tuo: sed, adorabo ad templum sanctum tuũ.
Intelligendũ etiam est non de perfectione, sed de pro-
3.se.di.34. gressu ad perfectionem dictum esse. Vt illud perfectio-
his autem. nem significet, Introibo in domum tuam. Sed vt hoc
proueniat, prius adorabo, inquit, ad templum sanctum
tuum. Et fortasse ob hoc addidit, in timore tuo, quod
magnum est præsidium procedẽtibus ad salutem. Cum
autem quisque peruenerit, fiet in eo quod dictum est,
1.Ioan.4. Cõsummata dilectio, foras mittit timorem. Non enim
Ioan.15. timent iam amicum, quibus dictum est, Iam non di-
cam vos seruos, sed amicos, cũ ad id quod promissum
est, perducti fuerint. *Domine deduc me in tua iustitia prop-
ter inimicos meos.* Satis hic declarauit in profectione se
esse, id est, in profectu ad perfectionem nondum in ip-
sa perfectione, quando vt deducatur exoptat. In tua iu-
sticia autem non in ea quæ videtur hominibus. Nam &
malum pro malo reddere iusticia videtur, sed non est
Matth.5. eius de quo dictum est, Qui facit oriri solem suum su-
per bonos & malos: Quia & cum punit deus peccato-
res, non malum suum eis infert, sed malis eorum eos

dimittit. Ecce, inquit, parturit iniusticiam, concepit do- D
lorem & peperit iniquitatem, Lacum aperuit & effodit Psal.7.
eum, & incidit in foueam quam operatus est, Conuer-
tetur dolor eius in caput eius, & in verticẽ eius iniqui-
tas eius descendet. Cum ergo punit deus, vt iudex pu-
nit eos qui legem prætereunt: non eis inferens de seip-
so malum, sed in id quod elegerunt eos expellens, ad
complẽdam summam miseriarum. Homo autem cum
malum pro malo reddit, malo voto id facit. Et ob hoc
prior ipse malus est, dum punire vult malum. *Dirige
in conspectu tuo iter meum.* Nihil manifestius est, quàm id
tempus eum commendare, quo proficit. Hoc est enim
iter quod non terrarum locis peragitur, sed affectibus
animorum. In conspectu, inquit, tuo dirige iter meum.
Id est, vbi nullus hominum videt. Quibus credendum
non est laudantibus, aut vituperantibus. Non enim vl-
lo modo possunt de aliena conscientia iudicare, in qua
iter dirigitur ad deum. Ideo subiecit, *Quoniam nõ est in
ore eorum veritas.* Quibus vtique iudicantibus non est
credendum, & ideo intrò ad conscientiã & ad dei con
spectum confugiendum est. *Cor eorum vanum est.* Quo E
modo ergo potest esse in ore eorum veritas, quorum
cor fallitur de peccato & pœna peccati? Vnde reuocan
tur homines illa voce, Vt quid diligitis vanitatem, & Psal.42.
quæritis mendacium? *Sepulchrum patens est guttur eorum.* Psal.13.
Ad voracitatis significationem referri potest, propter Roman.3.
quam plerunque homines adulatione mentiuntur. Et
mirabiliter dixit, Patens sepulchrum, quoniam semper
inhiat illa voracitas, non vt sepulchra quæ receptis ca-
daueribus muniuntur. Potest & illud intelligi, quod
mendacio & blanda adulatione trahunt in se quos ad
peccata illectant, & eos tanquã deuorant, cum in suam
vitam conuertunt. Quod quibus contingit quoniam
peccato moriuntur, recte illi à quibus inducuntur, se-
pulchra patentia dicti sunt, quia & ipsi quodam modo
exanimes sunt, vitam non habendo veritatis. Et mor-
tuos in se recipiunt, quos verbis mendacibus & vano
corde interemptos in se conuertunt. *Linguis suis dolose
agebant.* Id est, linguis malis. Nam hoc videtur signi-
ficare, cum dicit, suis. Mali enim malas habent linguas,
id est, mala loquuntur, cum loquuntur dolum. Quibus
dominus dicit, Quo modo potestis bona loqui, cum si- Matth.12.
tis mali? *Iudica illos deus. Decidant à cogitationibus suis.* F
Prophetia est, non maledictio. Non enim optat vt eue-
niat, sed cernit quid euenturum sit. Contingit autem
illis, non quia videtur optasse, sed quia tales sunt vt me-
rito contingat. Sic enim & quod postea dicit, Lætẽtur
omnes qui sperãt in te: per prophetiam dicit, quoniam
cernit esse lætaturos. Sic per prophetiam dictum est, Psal.79.
Excita potentiam tuam & veni, quoniam videbat esse
venturum. Quanquam possit etiam hoc modo accipi
quod dictum est, Decidant à cogitationibus suis: vt ma
gis bene ab eo optatum credatur dum cadunt à cogi-
tationibus suis malis: id est, vt iam non cogitent mala.
Sed vetat sic intelligi quod sequitur, Expelle eos. Nul-
lo enim modo potest in bonam partem accipi, cum
quisque expellitur à deo. Quapropter per prophetiam
dictum non per maleuolentiam intelligitur, cum hoc
dictum sit, quod necessario talibus euenturum est, qui
in peccatis quæ memorata sunt perseuerare voluerint.
Decidant ergo à cogitationibus suis dictum est, deci-
dant accusantibus se cogitationibus suis, testimonium
perhibente conscientia sua, Sicut Apostolus dicit, Et
cogitationum accusantium seu defendentium, in reue- Roman.2.
latione iusti iudicij dei. *Secundum multitudinem impieta-*

tum eorum

G *tum eorum expelle eos.* Id est, longe eos expelle. Hoc est e-
nim secundum multitudinem impietatum eorum, vt
multum expellantur. Expelluntur ergo impij ab illa hę-
reditate, quæ intelligendo & videndo deum possidetur:
sicut expelluntur morbidi oculi fulgore lucis, cum
illis ea pœna est quæ alijs lætitia. Non ergo ipsi mana
adstabunt & videbunt. Et tam magna pœna est ista ex-
pulsio, quàm magnum pręmium est illud quod dictum
Psal. 72. est, Mihi autem adhærere deo bonum est. Huic pœnæ
Matth. 25. cõtrarium est, Intra in gaudium domini tui. Quia huic
expulsioni simile est, Proijcite illum in tenebras exte-
Ioan. 6. riores. *Quoniam inamaricauerunt te domine.* Ego sum, in-
Psal. 33. quit, panis viuus qui de cœlo descendi, Et operamini
escam quæ non corrũpitur. Et gustate & videte quoniã
suauis est dominus. Peccatoribus autem panis veritatis
amarus est. Vnde os vera dicentis oderunt. Ipsi ergo a-
maricauerunt deum, qui peccãdo in eam ægritudinem
deuenerunt, vt cibum veritatis, quo sanæ animæ gau-
H dent, tanquam felleum sustinere non possint. *Et læ-
tentur omnes qui sperant in te.* Vtique illi quibus gustanti-
bus suauis est dominus. *In æternum exultabunt & habita-
bis in eis.* Ipsa ergo erit æterna exultatio, cum templum
dei fiunt iusti. Et erit gaudium ipsorum, ipse incolatus
eorum. *Et gloriabuntur in te omnes qui diligunt nomen tuum.*
Tanquam cum adest eis ad fruendum quod diligunt.
Et bene in te tanquam possidentes hæreditatem, de
qua titulus Psalmi est, cum & ipsi sint eius hæreditas,
quod significat inhabitabis in eis. A quo bono prohi-
bentur, quos secundum multitudinem impietatum eo-
rum expellit deus. *Quoniam tu benedices iusto.* Hæc est
benedictio, gloriari in deo, & inhabitari à deo. Ista san-
Roman. 3. & 8. ctificatio conceditur iustis. Sed vt iustificentur præce-
dit vocatio, quæ non est meritorum, sed gratiæ dei.
Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei. Quos
enim vocauit, hos & iustificauit. Quos autẽ iustificauit,
hos & glorificauit. Quia ergo vocatio non meritorum
nostrorum, sed beneuolentiæ & misericordiæ dei est,
subiecit dicens: *Domine, vt scuto bonæ voluntatis tuæ corona-
sti nos.* Bona enim voluntas dei præcedit bonam vo-
luntatem nostram, vt peccatores vocet in pœniten-
tiam. Et ipsa sunt arma quibus expugnatur inimicus.
Contra quem dicitur, Quis accusabit aduersus electos
I dei? Et si deus pro nobis, quis contra nos? Qui vnico
filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradi-
dit illum. Si enim adhuc cum inimici essemus, Chri-
stus pro nobis mortuus est, multo magis reconciliati,
salui erimus ab ira per ipsum. Hoc est inuictissimum
scutum, quo repellitur inimicus desperationem salutis
suggerens, multitudine tribulationum & tentationum.
Totus ergo textus Psalmi est oratio vt exaudiatur ab
eo, quod scriptum est, Verba mea exaudi domine: vs-
que ad, Rex meus & deus meus. Deinde intellectus
eorum quæ impediunt ad videndum deum, id est, vt
se exauditum esse cognoscat, ab eo quod scriptum est,
Quoniam ad te orabo domine, mane exaudies vo-
cem meam: vsque ad, Virum sanguinum & dolosum
abominabitur dominus. Tertio sperat se domum dei
futuram, & nunc ei appropinquare in timore ante con
summationem quæ expellit timorem, ab eo quod scrip
tum est, Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ:
vsque ad, Adorabo ad templum sanctum tuum in ti-
more tuo. Quarto proficientem se atque promouen-
tem inter illa ipsa quibus impediri se sentit, orat vt ad-
iuuetur intrinsecus, vbi nemo hominum videt, ne auer
tatur malis linguis, ab eo quod scriptum est, Domine
deduc me in tua iusticia propter inimicos meos: vsque K
ad, Linguis suis dolose agebant. Quinta prophetia est,
quæ pœna maneat impiis, quando iustus vix saluus erit,
& quod præmium iusti adepturi sint, qui vocati vene-
runt, & donec perducerentur viriliter omnia sustinue-
runt, ab eo quod scriptum est, Iudica illos deus: vsque
ad finem Psalmi.

In Psalmum sextum enarratio.

In finem in hymnis de octauo, Psalmus Dauid.

DE octauo, hic videtur obscurum. Nam cætera
in hoc titulo manifestiora sunt. Visum est e-
nim nonnullis diem iudicij significare, id est,
tempus aduentus domini nostri, quo ventu-
rus est ad iudicandum viuos & mortuos. Qui aduen-
tus computatis annis ab Adam post septem annorum
milia futurus creditur. Vt septem annorum milia tan-
quam septem dies transeat: Deinde illud tempus tan-
quam dies octauus adueniat. Sed quoniam dictum est
à domino, Non est vestrum scire tempora quæ pater *Act. 1.*
posuit in sua potestate. Et de die vero & illa hora ne- *Matth. 24.*
mo scit, neque angelus, neque virtus, neque filius, nisi L
solus pater. Et illud quod scriptum est, Tanquam fu- *1. Thess. 5.*
rem venire diem domini, satis aperte ostendit nemi-
nem sibi oportere arrogare scientiam illius temporis
computatione aliqua annorum. Si enim post septem
milia annorum ille dies venturus est, omnis homo po-
test annis computatis aduentum eius addiscere. Vbi
erit ergo, quòd nec filius hoc nouit? Quod vtique ideo
dictum est, quia per filium homines hoc non discunt,
non quòd apud se ipse non nouerit, sed secundum il-
lam locutionem, tentat vos dominus deus vester, vt
sciat: id est, scire faciat vos. Et exurge domine: id est, *Deuter. 13.*
fac nos exurgere. Cum ergo ita dicatur, nescire filium
hunc diem, non quòd nesciat, sed quòd nescire faciat
eos, quibus hoc non expedit scire, id est, non eis hoc
ostendat: quid sibi vult nescio quæ præsumptio, quæ
annis computatis, certissimum sperat post septem an-
norum milia diem domini? Nos igitur quod nescire
nos dominus voluit, libenter nesciamus. Et quæramus
quid velit sibi iste titulus, qui scribitur de octauo. Po-
test quidem etiam nulla annorum temeraria supputa-
tione, dies iudicij octauus intelligi, quod iam post fi- M
nem huius seculi accepta æterna vita, tunc non erunt
animæ iustorum obnoxię temporibus. Et quoniam om
nia tempora septem dierum istorũ repetitione voluun-
tur: octauus forte ille dictus est, qui varietatẽ istam non
habebit. Est aliud quod hic non absurde accipi potest,
cur octauum dicatur iudicium, quod post duas genera-
tiones futurum est: vnam quæ ad corpus, alteram quæ
ad animam pertinet. Ab Adam enim vsq; ad Moysem
genus humanum vixit ex corpore, id est, secundum car *Ephes. 4.*
nem. Qui etiã exterior & vetus homo dicitur, & cui ve
tus testamẽtum datum est, vt quamuis religiosa, tamen
carnalibus adhuc operationibus futura spiritalia præsi-
gnaret. Hoc toto tempore, quo secundum corpus viue-
batur, regnauit mors, sicut Apostolus ait, etiam in eos *Roman. 5.*
qui non peccauerunt. Regnauit autem ex similitudine
præuaricationis Adæ, sicut idem dicit: quoniam vsq; ad
Moysem accipiendũ est, quousq; legis opera, id est, car-
naliter obseruata illa sacramenta etiam eos obstrictos
tenuerũt certi mysterij gratia, qui vni deo subditi erãt.
Ab aduentu autẽ domini, ex quo ad circuncisionẽ cor-
dis à carnis circuncisione transitũ est, facta vocatio est,
vt secundũ animã viueretur, id est, secundum interio-
rem ho-

A rem hominem, Qui etiam nouus homo propter rege-
nerationem dicitur morúmque ſpiritalium innouatio-
nem. Manifeſtum eſt autem ad corpus quaternariũ nu-
merum pertinere, propter notiſsima elementa quatuor
quibus conſtat, & quatuor qualitates, ſiccam, humidã,
calidam, frigidam. Vnde quatuor etiam temporibus
adminiſtratur, veroo, æſtate, autumno, hyeme. Hæc
ſunt notiſsima. Nam de quaternario numero corporis
tractatur etiam alibi ſubtilius, ſed obſcurius. Quod in
hoc ſermone vitandum eſt, quẽ etiam minus eruditis
accommodatum eſſe volumus. Ad animum vero ter-
narium numerum pertinere poteſt iotelligi, ex eo quòd
Deuter.6. tripliciter deum diligere iubemur, ex toto corde, ex to-
Matth.22. ta anima, ex tota mente. De quibus ſingulis nõ in Pſal-
terio, ſed io euangelio diſputandum eſt. Nunc ad teſti-
monium ternarij numeri ad animum pertinentis, ſatis
puto eſſe quod dictum eſt. Peractis igitur numeris cor-
poris, ad veterem hominem, & ad vetus teſtamentum
pertinẽtibus, peractis etiam numeris animi ad nouum
hominem & ad nouum teſtamentum relatis, ſicut ſep-
tenario numero tranſacto, quia vnumquodque tempo
raliter agitur, quaternario in corpus, ternario in ani-
B mum diſtributo, veniet octauus iudicij dies, Qui meri-
tis tribueos quod debetur, iam non ad opera tempora-
lia, ſed ad vitam æternam ſanctos transferet, impios ve
ro damnabit in æternum. Quam damnationẽ metuẽs,
Pſal.37. orat Eccleſia in hoc Pſalmo, dicens. *Domine ne in ira*
Roman.2. *tua arguas me.* Dicit etiam Apoſtolus iram iudicij. The-
ſaurizas tibi, inquit, iram in die iræ iuſti iudicij dei. In
qua ſe non vult argui quiſquis in hac vita ſanari deſy-
derat. *Nec in furore tuo corripias me.* Corripias, mitius
videtur. Ad emẽdationem enim valet. Nam qui argui-
tur, id eſt, accuſatur, metuẽdum eſt, ne in finem habeat
damnationem. Sed quoniam furor plus videtur eſſe
quàm ira, poteſt mouere cur illud quod eſt mitius, id
eſt, correptio, cum eo poſitũ eſt quod eſt durius, id eſt,
cum furore. Sed ego puto vnam rem duobus verbis ſi-
gnificatam. Nam in Græco θυμὸς, quod eſt in primo
verſu, hoc ſignificat quod ὀργὴ, quod eſt in ſecũdo ver-
ſu. Sed cum Latini vellẽt etiam ipſi duo verba ponere,
quæſitum eſt quid eſſet vicinum iræ, & poſitũ eſt furor.
Ideo varie codices habẽt. Nam in aliis prius inueoitur
ira, deinde furor. In aliis prius furor, deinde ira. In alīs
C pro furore indigoatio ponitur, aut bilis. Sed quicquid
4.ſẽ.d.46. illud eſt, motus eſt animi prouocans ad pœnam inferẽ-
ſed quæri- dam. Qui tamen motus, non tanquam animæ deo tri-
tur. buendus eſt, de quo dictum eſt, Tu autem domine vir-
Sapien.12. tutum cum tranquillitate iudicas. Quod autẽ traoquil-
lum eſt, non eſt perturbatum. Non ergo cadit in deum
iudicem perturbatio, ſed quod in eius miniſtris fit, quia
per leges eius fit, ira eius dicitur. In qua ira non ſolum
argui ſe non vult anima quæ nunc orat, ſed nec corri-
pi, id eſt emẽdari vel erudiri. Nam in Græco παιδεύσῃς
poſitum eſt, id eſt, erudias. Arguuntur enim in die iu-
dicij omnes qui non habent fundamentum, quod eſt
1.Corin.3. Chriſtus: Emendantur autem, id eſt, purgantur, qui
huic fundamento ſuperædificant lignum, fœnum, ſti-
pulam. Detrimentum enim patientur, ſed ſalui erunt
tanquam per ignem. Quid ergo iſte orat, qui non vult
in ira domini vel argui vel emendari? Quid niſi vt ſa-
netur? Vbi enim ſanitas eſt, nec mors metuenda eſt,
nec vrentis aut ſecaotis medici manus. Sequitur ita-
que & dicit, *Miſerere mei domine, quoniam infirmus ſum, ſa-
na me domine quoniam conturbata ſunt oſſa mea.* Id eſt, firma-
mentum animæ meæ vel fortitudo. Hæc enim oſſa ſi-
gnificant. Dicit ergo, anima, fortitudinem ſuam eſſe D
turbatam, cum oſſa nominat, Neque enim credẽdum
eſt, quod habeat oſſa quæ videmus in corpore. Qua-
propter, ad expoſitionem pertinet quod ſubiicitur:
Et anima mea turbata eſt valde. Ne quod oſſa appella-
uit, corporis intelligerentur. *Et tu domine vſquequo.*
Quis nõ intelligat ſignificari animam luctantem cum
moribus † ſuis, diu autem dilatam à medico, vt ei per- *† aliâs, mor*
ſuaderetur in quæ mala ſe peccando præcipitauerit? *bis.*
Quod enim facile ſanatur, non multum cauetur. Ex
difficultate autem ſanationis, erit diligentior cuſto-
dia receptæ ſanitatis. Non ergo tanquam crudelis deus
æſtimandus eſt, cui dicitur, Et tu domine vſquequo.
Sed tanquam bonus perſuaſor animæ, quid mali ſibi-
ipſi pepererit. Nondum enim tam perfecte orat † hæc *† aliâs, per-*
anima vt ei dici poſsit, Adhuc loquente te dicam, Ec- *fecta erat.*
ce aſſum. Simul vt etiam illud agnoſcat quanta pœ- *Eſaia.65.*
na impiis præparetur qui ſe nolunt conuertere ad deũ,
ſi tantam difficultatem conuertentes patiuntur. Sicut
alio loco ſcriptum eſt, Si iuſtus vix ſaluus erit, pecca- *1.Petri.4.*
tor & impius vbi parebunt? *Conuertere domine & erue*
animam meam. Conuertens ſe, orat vt ad eam conuer- E
tatur & deus: Sicut dictum eſt, Conuertimini ad me, *Zacha.1.*
& conuertar ad vos, dicit dominus. An ex illa locu-
tione intelligendum eſt, conuertere domine, id eſt,
fac me conuerti, cum in ipſa ſua conuerſione difficul-
tatem laborèmque ſentiret. Nam perfecta noſtra con-
uerſio paratum inuenit deum, ſicut Propheta dicit, Tan
quam diluculum paratum inuenimus eum. Quoniam
vt eum amitteremus, non eius abſentia, qui vbique ad-
eſt, ſed noſtra fecit auerſio. In hoc mundo erat, inquit,
& mundus per eum factus eſt, & mundus eum oon co- *Ioan.1.*
gnouit. Si ergo in hoc muodo erat, & mundus eum
non cognouit, noſtra immundicia non fert eius aſpe-
ctum. Dum enim nos conuertimur, id eſt, mutatione
veteris vitæ reſculpimus ſpiritum noſtrum, durum ſen
timus & laborioſum ad ſerenitatem & tranquillitatem
diuinæ lucis à terrenarum cupiditatum caligine retor-
queri. Et in tali difficultate dicimus, Conuertere do-
mine, id eſt, adiuua nos vt perficiatur in nobis conuer-
ſio, quæ te paratum inuenit, & fruendum te præben-
tem dilectoribus tuis. Et ideo poſtquam dixit, Con-
uertere domine, addidit, & erue animam meam, tan-
quam inhærentem perplexitatibus huius ſeculi, & ſpi- F
nas quaſdam dilacerantium deſyderiorum in ipſa con
uerſiooe patientem. *Saluum me fac,* inquit, *propter miſe-
ricordiam tuam.* Iotelligit non ſuorum meritorum eſſe
quòd ſanatur, quandoquidem peccati & datum præ-
ceptum prætereunti, iuſta damnatio debebatur. Sana
me ergo, non propter meritum meum, ſed propter mi-
ſericordiam tuam. *Quoniam non eſt in morte qui memor ſit
tui.* Intelligit quoque nunc eſſe tempus conuerſionis,
Quia cum iſta vita tranſierit, non reſtat niſi retributio
meritorum. *In inferno quis confitebitur tibi?* Confeſſus
eſt in inferno ille diues, de quo dominus dicit, qui La- *Luca.16.*
zarum vidit in requie, ſe autem in tormentis dolebat.
Vſqueadeo confeſſus, vt etiam moneri ſuos vellet, vt
ſe à peccatis cohiberent, propter pœnas quæ apud infe-
ros eſſe non creduntur. Quanuis ergo fruſtra, confeſ-
ſus eſt tamen, ſibi merito illa accidiſſe tormenta, quan-
do etiam ſuos ne in hæc inciderent, doceri cupiebat.
Quid ergo eſt, In inferno quis confitebitur tibi? An in-
fernum vult intelligi, quò poſt iudicium præcipitabun
tur impij, vbi iam propter profundiores tenebras nul-
lam dei lucem videbunt, cui aliquid confiteãtur? Nam
iſte adhuc

A de Christi nomine erubescere faciát. Vnde dictum est, *Luc.9.* Quisquis me erubuerit coram hominibus, erubescam eum coram patre meo. Iam verò quisquis sublimia illa præcepta implere voluerit, vt dispergat, det pauperibus, quo iustitia eius maneat in æternum, omnibúsque suis rebus terrenis venditis & indigentibus erogatis, *1.Timo.6.* Christum sequi voluerit, dicens, Nihil intulimus in hunc mundum, verùm nec auferre quid possumus, victum & tegumentum habentes, his contenti simus, incidet in istorum sacrilegam dicacitatem, & ab eis, qui sanari nolunt, vocatur insanus: Et sæpe ne hoc vocetur à desperatis hominibus, trepidat facere & differt, quod omnium fidelissimus & potentissimus medicus imperauit. Nõ ergo nunc isti possunt erubescere, quibus ne nos erubescamus optandum est, & à proposito itinere, vel reuocemus, vel impediamur, vel retardemur. Sed veniet tempus vt illi erubescant, dicentes, vt scriptum est, His sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in *Sapien.5.* similitudinem improperij. Nos insensati, vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore: Quomodo computati sunt inter filios dei, & in-
B ter sanctos sors illorum est? Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non ortus est nobis. Repleti sumus iniquitatis via & perditionis, & ambulauimus per solitudines difficiles, viam autem domini ignorauimus: Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis? Transierunt omnia illa tanquàm vmbra. Quod autem ait, *Conuertantur & confundantur.** Quis non iudicet esse **aliàs, erubescant.* iustissimam pœnam, vt conuersionem ad confusionem habeant, qui ad salutem habere noluerunt? Deinde addidit, *Valde velociter.* Cùm enim iam despe- *Thes.5.* rari cœperit iudicij dies, cùm dixerint, pax, tunc eis repentinus veniet interitus. Quandocunque autem venerit, celerrimè venit, quod desperatur esse venturum, Et longitudinem vitæ huius non facit sentiri, nisi spes viuendi. Nã nihil videtur esse celerius, quàm quicquid in ea iam præteritum est. Cùm ergo iudicij dies venerit, tunc sentient peccatores, quàm nõ sit longa omnis vita quæ transit. Nec omnino eis videri poterit tardè venisse, quod nõ desiderantibus, sed potius non credẽtibus venerit. Quanquam & illud hic accipi potest, vt tanquam gementem & tam sæpe diúque flentem deus
C exaudiuerit, intelligatur liberata à peccatis, etiam omnes peruersos motus carnalis affectiõis domuisse, sicut dicit, Discedite à me omnes qui operamini iniquitatẽ, quoniam exaudiuit dominus vocem fletus mei. Quod cùm ei prouenerit, non mirum est, si iam ita perfecta est, vt oret pro inimicis suis. Potest ergo ad hoc pertinere quod dixit, Erubescant & cõturbentur omnes inimici mei: vt de peccatis agant pœnitentiam, quod sine confusione & cõturbatione fieri non potest. Nihil itaque impedit sic accipere & illud quod sequitur, Conuertantur & erubescant, id est, conuertantur ad deum, & erubescant se in prioribus tenebris peccatorum ali- *Roma.6.* quando gloriatos. Sicut Apostolus dicit, Quam enim gloriam habuistis aliquando in his, in quibus nunc erubescitis? Quod autem addidit, valde velociter, aut ad optantis affectum, aut ad Christi potẽtiam referendum est, Qui gentes quæ pro idolis suis persequebantur Ecclesiam, ad Euangelij fidem tanta temporum celeritate conuertit.

In Psalmum septimum enarratio.

Psalmus ipsi Dauid, quem cantauit domino pro verbis Chusi filij Gemini.

Tomus octauus.

HISTORIAM quidem vnde occasionẽ istam D Propheta † sumpsit, in Regnorũ secundo li- *†aliàs, ista prophetia.* bro cognoscere facile est. Ibi enim Chusi amicus regis Dauid transitũ fecit in partes Absa- *2.Reg.16. & 17.* lon filij eius, qui aduersus patrẽ bellum gerebat, ad explorãda consilia & renuncianda quæ aduersus patrẽ ille moliebatur, authore Achitofel. Qui defecerat ab amicitia Dauid, & filiũ ei⁹ aduersus patrem cõsiliis, quibus posset, instruebat. Sed quoniam nõ ipsa historia in hoc Psalmo cõsiderãda est, de qua Propheta mysteriorum velamen assumpsit, si transitũ ad Christum fecim⁹, auferatur velamen. Et primo ipsorum nominum signi- *2.Cor.3.* ficationem interrogemus, quid sibi velit. Nõ enim defuerunt interpretes, qui hæc ipsa nõ carnaliter ad literam, sed spiritaliter inuestigãtes, edicerent nobis quòd Chusi interpretatur silentium, Gemini autem dexter. Achitofel fratris ruina. Quibus interpretationibus rursum nobis traditor ille Iudas occurrit, vt Absalon eius imaginem gestet, secundum quod patris pax interpretatur, quia pacatus erga illum extitit pater, quamuis ipse dolis suis bellum haberet in corde, sicut in Psalmò tertio tractatum est. Quemadmodum autem inuenitur in E Euangelio filios domini nostri Iesu Christi dictos esse discipulos, sic in eodem Euangelio inuenitur etiã fratres esse appellatos. Resurgens enim dominus ait, Va- *Ioan.20.* de & dic fratrib⁹ meis. Et Apostolus eum dicit primo- *Roma.8.* genitum in multis fratribus. Discipuli ergo eius ruina qui eum tradidit, rectè intelligitur fratris ruina, Quod Achitofel interpretari diximus. Chusi autem, quod interpretatur silentium, rectè accipitur aduersus illos dolos dominum nostrũ silentio dimicasse, id est, altissimo secreto, quo cæcitas in Israël ex parte facta est, cùm do- *Roma.11.* minum persequebantur, vt plenitudo gentium subintraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Ad hoc profundum secretum altumq; silentium cùm venisset Apostolus, exclamauit quasi quodã ipsius altitudinis horrore perculsus: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ ipsius, Quis enim cognouit mentẽ domini, aut quis cõsiliarius illius fuit? Ita magnũ illud silentiũ non expositione magis aperit, quàm admiratione cõmendat. Hoc silentio dominus sacramentum venerabilis passionis occultans, voluntariam ruinam fratris, id est, nefarium scelus traditoris sui, in suæ misericor- F diæ atque prouidentiæ ordinem vertit. Vt quod ille ad perniciem vnius hominis peruersa mẽte faciebat, iste ad salutem omniũ hominũ prouida gubernatione conferret. Cantat ergo Psalmũ domino anima perfecta, quæ iam digna est nosse secretũ dei. Cãtat pro verbis Chusi, quia meruit nosse verba illius silentij. Apud infideles enim & persecutores, silentium est illud atq; secretum: Apud suos autem quibus dictum est, Iam nõ dicã vos seruos, quia seruus nescit quid faciat domi- *Ioan.15.* nus eius: vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audiui à patre meo, nota feci vobis. Apud amicos ergo eius nõ est silentium, sed verba silentij, id est, ratio exposita & manifesta illius silentij. Quod silentium, id est, Chusi, dicitur filius Gemini, id est, dextri. Nõ enim abscondendũ erat sanctis, quod pro illis gestum est. Et tamẽ, inquit, Nesciat sinistra tua quid faciat de- *Matth.6.* xtera tua. Canit ergo anima perfecta in prophetia, cui secretũ illud innotuit, pro verbis Chusi, id est, pro cognitiõe eiusdẽ secreti. Quod secretũ dexter de⁹, id est, fauens atq; propitius ei, operatus est. Quare hoc silẽtiũ filius dextri appellatur, quod est Chusi filius Gemini.

G *Domine deus meus in te speraui, saluum me fac ex omnibus persequentibus me & erue me.* Tanquam cui non restat iam perfecto nisi inuidus diabolus, superato omni bello atque aduersitate vitiorum, dicit, Saluum me fac ex omnibus persequentibus me & erue me. *Nequando rapiat vt leo animam meam.*
1.Pet.5. Dicit Apostolus, Aduersarius vester tanquam leo rugiens circumit, quærens quem deuoret. Itaque cum diceret per pluralem numerum, Saluum me fac ex omnibus persequentibus me: singularem postea intulit, dicens, Nequando rapiat vt leo animam meam: Non enim ait, nequando rapiant, sciens quis restiterit inimicus, tam perfectæ animæ vehementer aduersus. *Dum non est qui redimat, neque qui saluum faciat.* Id est, ne ille rapiat, dum tu non redimis, neque saluum facis. Si enim deus non redimat, neque saluum faciat, ille rapit. Et vt manifestum sit iam perfectam animam hoc dicere, cui solius diaboli fraudulentissimæ insidiæ cauendæ sunt, vide quid sequatur: *Domine deus meus si feci istud.* Quid est quod vocat istud? An quia non dicit nomen peccati, vniuersale peccatum intelligendum est. Qui intellectus
H si displicet, illud accipiamus dici quod sequitur, Tanquam si interrogassemus quid est hoc quod dicis, istud, respondet, *Si est iniquitas in manibus meis.* Iam ergo manifestum est, de omni peccato dici. *Si reddidi retribuentibus mihi mala.* Quod non potest vere dicere, nisi
Math.5. perfect⁹. Ait quippe dominus, Estote perfecti, sicut pater vester qui est in cœlis, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Qui ergo non reddit retribuentibus mala, perfectus est. Cum itaque oret anima perfecta pro verbis Chusi filij Gemini, id est, pro cognitione illius secreti atque silentij, quod pro salute nostra operatus est propitius nobis & misericors dominus, vt toleraret & patientissime sustineret dolos traditoris sui: tanquam huic perfectæ animæ dicat, exponens rationem ipsius secreti, Ego pro te impio & peccatore, vt tuæ iniquitates mei sanguinis effusione lauarentur, magno silentio & magna patientia traditorem meum pertuli. Nónne imitaberis me, vt & tu non reddas mala pro malis? Animaduertens igitur & intelligens quid pro illo fecerit dominus, & eius exemplo ad perfectionē proficiens, dicit, Si reddidi retribuentibus mihi mala: id est, si
I non feci quod tu faciendo docuisti. *Decidam ergo ab inimicis meis inanis.* Et bene non ait, Si reddidi retribuentibus mihi mala, sed retribuentibus. Qui enim retribuit, iam aliquid acceperat. Maioris autem patientiæ est, nec ei mala rependere, qui acceptis beneficiis reddit mala pro bonis, quàm si nullo antè accepto beneficio nocere voluisset. Si reddidi ergo, inquit, retribuentibus mihi mala: id est, si te non imitanus sum in illo silentio, hoc est, patientia tua quam pro me operatus es, decidam ab inimicis meis inanis. Inaniter enim se iactat, qui cum & ipse homo sit, cupit se de homine vindicare. Et cum superare hominem palàm quærit, occulte à diabolo superatur, inanis effectus, vana & superba lætitia, quod quasi vinci non potuit. Intelligit
Matth.6. ergo iste vbi maior fiat victoria, & vbi pater reddat quæ videt in occulto. Ne reddat itaque retribuentibus mala, iram potius quàm hominem vincit, illis etiam literis eruditus, in quibus scriptum est, Melior
Prouer. 16. est qui vincit iram, quàm qui capit ciuitatem. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam ergo ab inimicis meis inanis. Iurare videtur per execrationem, quod est grauissimum iurisiurandi genus, cum homo dicit, Si illud feci, illud patiar. Sed aliud est iuratio K
in ore iurantis, aliud in significatione prophetantis. Hic enim dicit quid vere contingat hominibus, qui reddunt retribuentibus mala, non quod sibi aut alicui quasi iureiurando imprecetur. *Persequatur ergo inimicus animam meam & comprehendat.* Iterum inimicum singulari numero nominans, illum magis magísque manifestat, quem superius velut leonem appellauit. Ipse enim animam persequitur: & si deceperit, comprehendet. Nam homines vsque ad interfectionem corporis sæuiunt: Animam vero post illam visibilem mortem in potestate habere non possunt. Diabolus autem quas animas persecutus comprehenderit, possidebit. *Et conculcet in terra vitam meam.* Id est conculcando terram faciat vitam meam, cibum scilicet suum. Non enim tantùm leo, sed etiam serpens appellatus est, cui dictum est, Terram manducabis. Et Gene.3.
peccatori homini dictum est, Terra es, & in terram ibis. *Et gloriam meam in puluerem deducat.* Hic est ille puluis, quem proiicit ventus à facie terræ, superborum scilicet vana & inepta iactantia & inflata & non solida, tanquam vento elatus pulueris globus. Recte L
itaque hic posuit gloriam, quam non vult in puluerem deduci: Vult enim eam solidam habere in conscientia coram deo, vbi nulla iactātia est, Qui gloria- 1.Cor.1.
tur, inquit, in domino glorietur. Ista soliditas in puluerem deducitur, si per superbiam quisque contemnens secreta conscientiæ, vbi solus deus hominem probat, velit apud infantes† gloriari. Hinc est quod †al. hoīes.
alibi dicit deus, Cōteret ossa placentium hominibus. Psal.52.
Qui autem bene didicit vel expertus est vitiorum superandorum gradus, intelligit hoc vitium inanis gloriæ, vel solum vel maxime cauendum esse perfectis. Quo primo enim vitio lapsa est anima, hoc vltimum vincit. Initium autem omnis peccati superbia. Eccle.10.
Et initium superbiæ hominis, apostatare à deo. *Exurge domine in ira tua.* Quid adhuc iste quem perfectum dicimus, ad iram prouocat deum? Nónne videndum est, ne potius ille perfectus sit, qui cum lapidaretur, dixit, Domine ne statuas illis hoc peccatum? An & Act.7.
iste, non aduersus homines hæc precatur, sed aduersus diabolum & angelos eius, quorum possessio peccatores atque impij homines sunt? Non ergo sæuiens, sed misericors aduersus eum orat, quisquis orat vt ei M
auferatur ista possessio ab illo domino qui iustificat impium. Cum enim iustificatur impius, ex impio fit Roma.4.
iustus, Et ex possessione diaboli, migrat in templum dei. Et quoniam pœna est, vt cuique auferatur possessio, in qua dominari desyderat, hanc pœnam dicit iram dei aduersus diabolum, vt desinat possidere quos possidet. Exurge domine in ira tua. Exurge, hic appare dixit, humanis videlicet & latentibus verbis, Quasi deus dormiat, cum in secretis suis incognitus latet. *Exaltare in finibus inimicorum meorum.* Fines dixit ipsam possessionem, Vbi vult deum exaltari potius, id est, honorari & glorificari, quàm diabolum, dum impij iustificantur & laudant deum. *Et exurge domine deus meus in præcepto quod mandasti.* Id est, quia humilitatem præcepisti, humilis appare, Et tu prior imple quod præcepisti, vt exemplo tuo vincentes superbiam, non possideantur à diabolo, qui aduersus tua præcepta superbiam persuasit dicens, Manducate, & aperientur vobis oculi, & eritis tan- Gene.3.
quam dij. *Et congregatio populorum circumdabit te.* Duplex intellectus est. Congregatio enim populorum,
siue

A siue credentium,siue persequentiū potest accipi, quorum vtrumque eadem domini nostri humilitate factum est, Quam contemnens persequentium multi-
Psal.2. tudo,circundedit eum. De qua dictum est,Quare fremuerunt gentes,& populi meditati sunt inania? Credentium autem per eius humilitatem multitudo ita
Roma.11. eum circundedit, vt verissime diceretur, Caecitas ex parte Israël facta est,vt plenitudo gētium intraret. Et
Psal.2. illud, Postula à me,& dabo tibi gentes haereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terrae. *Et propter hanc in altum regredere.* Id est, propter hanc congregationem regredere in altum,quod resurgendo & in coelum ascendendo fecisse intelligitur. Ita enim glorificatus dedit spiritum sanctum, qui ante glorificatiooem eius dari non posset: Sicut in euangelio posi-
Ioan.7. tum est,Spiritus autem ooodum erat datus,quia Iesus nondū erat glorificatus. Regressus ergo in altum propter congregatiooem populorum misit spiritum sanctum. Quo impleti praedicatores euangelij orbem terrarum ecclesiis impleuerunt. Potest & sic iste sensus intelligi,Exurge domine in ira tua, & exaltare in finibus inimicorum meorum: id est, exurge in ira tua, &
B non te intelligant inimici mei: Vt hoc sit exaltare, id est, altus esitere, ne intelligaris, quod refertur ad illud silentiū. Sic enim de hac exaltatiooe in alio Psal-
Psal.17. mo dicitur,Et ascendit super cherubin, & volauit, & posuit tenebras latibulum suum. Qua exaltatiooe,id est, occultatiooe, cum te merito peccatorum suorum non intellexerint qoi te crucifigent,congregatio credentium circundabit te: Ipsa enim humilitate exaltatus est, id est, non intellectus. Vt ad hoc referatur,Et exurge domine deus meus in praecepto quod mandasti:id est,cum appares humilis,altus esto, vt non intelligāt inimici mei. Iusto autem sunt peccatores ioimici,& pio impij. Et congregatio populorum circundabit te:id est, per hoc ipsum ꝙ te oō iotelligunt qui te crucifigent,credent io te gentes, atq; ita congregatio populorum circundabit te. Sed quod sequitur,si vere hoc significat, plus doloris habet, quia iā incipit sentiri,quàm laetitiae,quia intelligitur. Sequitur enim, Et propter hanc in altū regredere,id est,& propter hanc coogregationem generis humani qua ecclesiae refertę suot,in altum regredere: id est,rursus desine intelligi.
C Quid est ergo,Et propter hanc, nisi quia & ista te of-
Luca.18. fensura est,ita vt verissime proouncies, dicens, Putas cum venerit filius hominis, inueniet fidem super terram: Item dicit de pseudoprophetis qui intelliguntur haeretici, propter eorum iniquitatem refrigescet cha-
Matth.24. ritas multorum. Cum ergo & in ecclesiis,hoc est in illa cōgregatione populorum atq; gentium,vbi nomen Christianum latissime peruagatum est,tanta erit abūdantia peccatorum,quae iam ex magna parte sentitur: nonne illa hic praedicitur,quę per alium quoque pro-
Amos.8. phetam denūciata est fames verbi? Nónne & propter hanc congregationem peccatis suis à se lumen veritatis abalienantem deus in altum regreditur:id est,vt
Matt.10. aut oullis aut perpaucis,de quibus dictum est, Beatus
& 24. qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit: teneatur & percipiatur syncera fides, & ab omniū prauarum opinionum labe purgata? Noo ergo immerito dicitur, Et propter hanc congregationem in altum regredere: id est,secede rursus in altitudiоem secretorum tuorum,etiam propter hanc cōgregationem populorum,quae habet nomen tuum, & facta tua nō facit. Sed siue superior, siue ista sit congruentior huius loci expositio,sine praeiudicio alterius alicuius melio- D
ris aut paris, cōuenientissime sequitur, *Dominus iudicat populos.* Siue enim in altum regressus est, cum post resurrectiooem ascendit in coelum,bene sequitur, Dominus iudicat populos: quia inde venturus est iudicare viuos & mortnos. Siue in altum regrediatur, cum peccatores Christianos deseret intelligentia veritatis:
quia de ipso aduentu dictum est, Putas veniens filius Luca.18.
hominis inueniet fidem in terra? Dominus enim iudi-
cat populos. Quis dominus nisi Iesus Christus? Pater Ioan.5.
enim non iudicat quenquam,sed omne iudicium dedit filio. Quapropter haec anima quae perfecte orat, vide quemadmodum nō timeat iudicij diem, & vere
securo desyderio dicat in oratione, Adueniat regnū Matth.6.
tuum. *Iudica*,inquit, *me domine secundum iustitiam meam.* In superiori Psalmo infirmus deprecabatur, misericordiam potius implorans dei,quàm commemorans
vllum meritum suum, Quoniam filius dei peccatores Luca.5.
venit vocare in poenitentiam. Itaque ibi dixerat, Sal- Psal.6.
uum me fac domine propter misericordiam tuam: id est,noo propter meritum meum. Nunc autem quoniam vocatus tenuit, & seruauit praecepta quae accepit,
audet dicere, Iudica me domine secundum iustitiam E
meam, *Et secundum innocentiam meam super me.* Ista est vera innocentia,quae nec inimico oocet, Itaque bene se iudicari postulat secundum innocentiam suam, qui vere dicere potuit, Si reddidi retribuentibus mihi mala. Quod autem addidit,super me: non ad innocentiā tantum, sed ad iustitiam quoque subaudiri potest. Vt iste sit sensus, Iudica me domine secundum iustitiam meam,& secundum innocentiam meam, quae iustitia & innocentia super me est. Quo addimento demonstrat, idipsum quòd anima iusta est & innocens non per se habere, sed per illustrantem & illuminantem
deum. De hac enim dicit in alio Psalmo, Tu illumi- Psal.17.
nabis lucernam meam domine. Et de Ioanne dicitur, Ioā.1.& 5.
Quia non erat ille lumen, sed testimonium perhibebat de lumine. Ille erat lucerna ardens & lucens. Lumen ergo illud vode animae tanquam lucernae accenduntur, nō alieno sed proprio splendore fulget, quod est ipsa veritas. Ita ergo dicitur, Secundum iustitiam meam,& secundum innocentiam meā super me: tanquam si lucerna ardens & lucens diceret, Iudica me secundum flaiomam quae super me est: id est,non qua
sum ego, sed qua fulgeo accensa de te. *Consumetur autem nequitia peccatorum.* Consumetur, inquit, perficia- F
tur, secundum illud quod est in Apocalypsi, Iustus iu- Apoc.22.
stior fiat, & sordidus sordescat adhuc. Videtur enim consummata nequitia hominum qui crucifixerunt filium dei. Sed eorum maior est, qui nolunt recte viuere,& oderunt praecepta veritatis, pro quibus crucifixus est filius dei. Consumetur ergo,inquit, nequitia peccatorum: id est, perueniatur ad summam nequitiam,vt possit iustum iam venire iudicium. Sed quoniam non solū dictum est, Sordidus sordescat adhuc: sed etiam dictum est, Iustus iustior fiat: annectit & dicit, *Et dirige iustum, scrutans corda & renes deus.* Quomodo ergo iustus dirigi potest, nisi in occulto, quando etiam ecclesia illa quae initio temporum Christianorum,cum adhuc persecutione secularium hominum sancti premerentur, miranda videbatur hominibus: Nunc postquam in tanto culmine nomen coepit esse Christianū,creuit hypocrisis, id est, simulatio, eorum scilicet qui oomine Cstristiano malunt hominib⁹ placere quàm deo. Quomodo ergo dirigitur iust⁹ in tā-

G ta cõfuſione ſimulationis, niſi dum ſcrutatur corda &
renes deus, videns omnium cogitationes quæ nomine
2.ſen.diſt. cordis ſignificatæ ſunt, & delectationes quæ nomine
38.ſoler. renum intelliguntur. Recte quippe temporalium &
terrenarum rerum delectatio, renibus tribuitur: quia &
ipſa pars eſt inferior hominis, & ea regio eſt vbi car-
nalis generationis voluptas habitat, per quam in hanc
erumnoſam & fallacis lætitiæ vitam, per ſucceſsionem
prolis natura humana transfunditur. Scrutans ergo
cor noſtrum deus, & perſpiciens ibi eſſe vbi eſt theſau-
Matth.6. rus noſter, id eſt, in cœlis, Scrutans etiam renes: & per-
Gala.1. ſpiciens non nos acquieſcere carni & ſanguini, ſed de-
lectari in domino, dirigit iuſtum in ipſa conſcientia
coram ſe, vbi nullus hominum videt, ſed ſolus ille qui
perſpicit quid quiſq; cogitet, & quid quemq; delectet.
Finis enim curæ delectatio eſt, quia eò quiſque curis
& cogitationibus nititur, vt ad ſuam delectationem
perueniat. Videt igitur curas noſtras, qui ſcrutatur cor.
Videt autem fines curarum, id eſt, delectationes, qui
1.Ioan.2. perſcrutatur renes. Vt cum inuenerit, non ad cõcupi-
ſcentiam carnis, neque ad concupiſcentiam oculorũ,
neque ad ambitionem ſeculi, quæ omnia tranſeunt tã-
H quam vmbra, inclinari curas noſtras, ſed ad gaudia re-
rum æternarũ ſuſtolli, quæ nulla commutatione vio-
lantur, dirigat iuſtum, ſcrutans corda & renes deus.
2.ſen.diſt. Opera enim noſtra quæ factis & dictis operamur, poſ-
38.Soler. ſunt eſſe nota hominibus, ſed quo animo fiant, & quò
per illa peruenire cupiamus, ſolus ille nouit qui ſcru-
tatur corda & renes deus. *Iuſtum auxilium meum à domi-
no, qui ſaluos facit rectos corde.* Duo ſunt officia medicinæ:
Vnum quo ſanatur infirmitas, Alterum quo ſanitas
cuſtoditur. Iuxta illud primum, dictum eſt in ſupe-
Pſal.6. riore Pſalmo, Miſerere mei domine, quoniam infir-
mus ſum. Iuxta hoc alterum, in hoc Pſalmo dicitur,
Si eſt iniquitas in manibus meis: Si reddidi retribuen-
tibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis in-
anis. Ibi enim infirmus vt liberetur, hic iam ſanus ne
corrumpatur, orat. Iuxta illud ibi dicitur, Saluum me
fac propter miſericordiam tuam. Iuxta iſtud hic dici-
tur, Iudica me domine ſecundum iuſtitiam meam. Ibi
enim vt à morbo euadat remedium, hic autem ne in
morbum recidat, tuitionem petit. Iuxta illud dicitur,
Saluum me fac domine ſecundum miſericordiam
tuam. Iuxta hoc dicitur, Iuſtum auxilium meum à do-
I mino, qui ſaluos facit rectos corde. Et illa enim & iſta
ſaluos facit. Sed illa ex ægritudine ad ſalutem tranſ-
fert, hæc in ipſa ſalute conſeruat. Itaque ibi miſericors
auxilium eſt, quia nullum habet meritum peccator qui
adhuc iuſtificari deſyderat, credens in eum qui iuſti-
Roma.4. ficat impium. Hic autem, iuſtum auxilium eſt, quod
iam iuſto tribuitur. Dicat ergo ibi peccator, qui dixit,
Pſal.6. Infirmus ſum, Saluum me fac domine propter miſe-
ricordiam tuam. Et dicat hic iuſtus, qui dixit, Si red-
didi retribuentibus mihi mala, Iuſtum auxiliũ meum
à domino, qui ſaluos facit rectos corde. Si enim me-
dicinam exhibet, qua ſanemur infirmi, quantomagis
eam qua cuſtodiamus ſani. Quoniam ſi cum adhuc
Roma.6. peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt,
quantomagis nunc iuſtificati, ſalui erimus ab ira per
ipſum. Iuſtum auxilium meum à domino, qui ſaluos
facit rectos corde. Dirigit iuſtum, ſcrutans corda &
renes deus. Iuſto autem auxilio, ſaluos facit rectos
corde. Non ſicut ſcrutatur corda & renes, ita ſaluos
facit rectos corde, & renibus: quia cogitationes &
malæ ſunt in prauo corde, & bonæ in recto corde.
Delectationes autem non bonæ ad renes pertinent, K
quia inferiores ſunt atque terrenæ. Bonæ vero non ad
renes, ſed ad ipſum cor. Propterea non ita dici poſ-
ſunt recti renibus, ſicut dicuntur recti corde, cum iam
vbi cogitatio, ibi & delectatio eſt. Quod fieri non po-
teſt, niſi cum diuina atque æterna cogitantur. Dediſti, Pſal.4.
inquit, lætitiam in corde meo, cum dixiſſet, Signatum
eſt ſuper nos lumen vultus tui domine. Nam phantaſ-
mata rerum temporalium, quæ ſibi animus fingit, cum
ſpe vana mortalique iactatur, quamuis inanibus ima-
ginationibus afferant ſæpe deliram inſanamq; lætiti-
am, non tamen cordi hæc delectatio, ſed renibus tri-
buenda eſt: quia illæ omnes imaginationes de inferio-
ribus, hoc eſt, terrenis carnalibuſq; rebus attractæ ſunt.
Ita fit, vt ſcrutans corda & renes deus, & perſpiciens
in corde rectas cogitationes, in renibus nullas delecta-
tiones, iuſtum auxilium præbeat rectis corde, vbi mũ-
dis cogitationibus ſupernæ delectationes ſociantur.
Et ideo in alio Pſalmo cum dixiſſet, Inſuper & vſque
ad noctem increpuerunt me renes mei: ſubiecit de au-
xilio, dicens, Prouidebam dominũ in conſpectu meo Pſal.15.
ſemper, quoniam à dextris eſt mihi ne commouear,
Vbi oſtendit ſuggeſtiones tantum ſe à renibus paſ- L
ſum, non etiam delectationes, quas ſi pateretur, vti-
que commoueretur. Dixit autem, A dextris eſt mihi
dominus ne commouear: deinde ſubiungit, Propter
hoc delectatum eſt cor meum: vt renes eum increpare
potuerint, non delectare. Non itaque in renibus, ſed
ibi facta eſt delectatio, vbi aduerſus renum increpa-
tionem prouiſus eſt deus à dextris eſſe, id eſt, in corde.

Deus iudex iuſtus, fortis, & longanimis. Quis deus iudex
niſi deus qui iudicat populos? Ipſe iuſtus, qui reddet Matth.6.
vnicuique iuxta opera ſua. Ipſe fortis, qui etiam perſe-
cutores impios, cum ſit potentiſsimus, pro noſtra ſa-
lute tolerauit. Ipſe lõganimis, qui etiam ipſos qui per-
ſecuti ſunt, non ſtatim poſt reſurrectionem ad ſuppli-
cium rapuit, ſed ſuſtinuit, vt ſe aliquando ad ſalu-
tem ab illa impietate conuerterent. Et adhuc ſuſtinet,
ſeruans vltimo iudicio vltimam pœnam, & nunc vſ-
que inuitans peccatores ad pœnitentiam. *Non iram ad-
ducens per ſingulos dies.* Significantius fortaſſe dicitur,
iram adducens, quàm iraſcens. Et ita in exemplaribus
Græcis inuenimus. Vt non ſit in ipſo ira qua punit,
ſed in animis eorum miniſtrorum qui præceptis veri-
tatis obtemperant. per quos iubetur etiam inferiori- M
bus miniſtris, qui vocantur angeli iracundiæ, ad pu-
nienda peccata. Quos iam non propter iuſtitiam qua
non gaudent, ſed propter malitiam pœna humana de-
lectat. Non ergo deus iram adducit per ſingulos dies,
id eſt, non per ſingulos dies ad vindictam congregat
miniſtros ſuos. Nunc enim patientia dei ad pœniten- Roma.2.
tiam inuitat. Vltimo vero tempore cum homines pro-
pter duriciam ſuam & cor impœnitens, theſaurizaue-
rint ſibi iram in die iræ & reuelationis iuſti iudicij
dei, gladium ſuum vibrabit. *Niſi conuertimini gladium
ſuum vibrabit.* Poteſt ipſe homo dominicus gladius dei
intelligi bis acutus, id eſt, framea, quem non vibrauit
primo aduentu, ſed tanquam in vagina humilitatis
abſcondit. Vibrabit autem, cum in ſecundo aduentu
veniens iudicare viuos & mortuos, in manifeſto ſplẽ-
dore claritatis ſuæ, iuſtis lumine ſuo, & terrore im-
piis coruſcabit. Nam in aliis exemplarib⁹ pro eo quod
eſt, gladium ſuum vibrabit, frameam ſuam ſplendifi-
cabit, poſitum eſt. Quo verbo conuenientiſsime ſigni-
ficari arbitror vltimum dominicæ claritatis aduen-
tum,

A tum, Quandoquidem ex ipsius persona intelligitur,
Psal.16. quod alius Psalmus habet, Libera domine ab impiis a-
nimam meam, frameam tuam ab inimicis manus tuæ.
Arcum suum tetendit & parauit illum. Non passim ver-
borum tempora prætereunda sunt, quod gladium de
futuro dixit, vibrabit: arcum de præterito, tetendit. De-
inde præteriti temporis consequuntur verba. *Et in ipso
parauit vasa mortis: sagittas suas ardentibus operatus est.* Arcũ
ergo istum scripturas sanctas, libenter acceperim, vbi
fortitudine noui testamenti quasi neruo quodam, du-
ritia veteris flexa & edomita est. Hinc tanquam sagittæ
emittuntur Apostoli, vel diuina præconia iaculantur.
Quas sagittas ardentibus operatus est, id est, qui per-
cussi diuino amore flagrarent. Qua enim alia sagitta
Cantic.2. percussa est, quæ dicit, Inducite me in domum vini, cõ-
stituite me inter vnguenta, constipate me inter mella,
quoniam vulnerata charitate ego sum? Quibus aliis
sagittis accenditur, qui redire ad deum cupiens, & ab
ista peregrinatione remeare, aduersus dolosas linguas
Psal.119. petit auxilium. Et ei dicitur, Quid detur tibi, aut quid
adiiciatur tibi aduersus linguam dolosam? Sagittæ po-
B tentis acutæ, cum carbonibus vastatoribus: id est, qui-
bus percussus atque inflammatus tanto amore ardeas
regni cœlorum, vt omnium resistentium & à proposi-
to reuocare volentium, linguas contemnas, & perse-
Roma.8. cutiones eorum derideas, dicens, Quis me separabit
à charitate Christi? Tribulatio an angustia, an perse-
cutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius?
Certus sum enim, inquit, quia neque mors, neque vi-
ta, neque angelus, neque principatus, neque præsen-
tia, neque futura, neque virtus, neque altitudo, neque
profundum, neque creatura alia poterit nos separare à
charitate dei quæ est in Christo Iesu domino nostro.
Sic ardentibus sagittas suas operatus est. Nam in Græ-
cis exemplaribus ita inuenitur, Sagittas suas ardenti-
bus operatus est. Latina autem, ardentes, pleraque ha-
bent. Sed siue ipsæ sagittæ ardeant, siue ardere faciant,
quod vtique non possunt nisi & ipsæ ardeant, integer
sensus est. Sed quia non sagittas tantum, sed etiam va-
sa mortis dixit in arcu dominum parasse, quæri potest
quæ sint vasa mortis, An forte hæretici? Nam & ipsi ex
eodem arcu, id est, ex eiusdem scripturis in animas
non charitate inflammandas, sed venenis perimen-
C das insiliunt, quod non contingit nisi pro meritis.
†distributio. propterea diuinæ prouidentiæ etiam ista dispositio †
tribuenda est. Non quia ipsa peccatores facit, sed quia
ipsa ordinat cum peccauerint. Malo enim voto per
peccatum legentes, male coguntur intelligere, vt ip-
sa sit pœna peccati, quorum tamen morte filij catho-
licæ Ecclesiæ tanquam quibusdam spinis à somno ex-
citantur, vt ad intelligentiã diuinarum proficiãt scri-
1.Cor.11. pturarum. Oportet enim & hæreses esse, vt probati,
inquit, manifesti fiant inter vos, hoc est, inter homi-
nes, cum manifesti sint deo. An forte easdem sagittas
& vasa mortis disposuit ad perniciem infidelium, &
ardentes vel ardentibus operatus est ad exercitatio-
nem fidelium? Non enim falsum est quod Apostolus
2.Cor.2. dicit, Aliis sumus odor vitæ in vitam, aliis odor mor-
tis in mortem. Et ad hæc quis idoneus? Non ergo mi-
rum si iidem Apostoli & vasa mortis sunt eis à qui-
bus persecutionem passi sunt, & igneæ sagittæ ad in-
flammanda corda credentium. Post hanc autem di-
spensationem iustum veniet iudicium. De quo ita di-
cit, vt intelligamus vnicuique homini supplicium fie-
ri de peccato suo, & eius iniquitatem in pœnam con-

uerti. Nec putemus illam tranquillitatem, & ineffa- D
bile lumen dei de se proferre vnde peccata punian-
tur, sed ipsa peccata sic ordinare, vt quæ fuerunt de-
lectamento homini peccanti, sint instrumenta domi-
no punienti. *Ecce*, inquit, *parturiuit iniustitiam.* Quid e-
nim conceperat, vt iniustitiam parturiret? *Concepit*, in-
quit, *laborem.* Hinc est enim illud, In labore mandu- Gene.3.
cabis panem tuum. Hinc etiam & illud, Venite ad me
omnes qui laboratis & onerati estis, Iugum enim me- Matth.11.
um lene est, & onus meum leue. Non enim poterit la-
bor finiri, nisi hoc quisque diligat quod inuito non
possit auferri. Nam cum ea diliguntur quæ possumus
contra voluntatem amittere, necesse est vt pro his mi-
serrime laboremus, & vt hæc adipiscamur, in angu-
stiis terrenarum ærumnarum, cum sibi quisque illa ra-
pere & præuenire alterum, aut extorquere alteri cupit,
iniustitias machinemur. Recte ergo & prorsus ex or-
dine parturiuit iniustitiam, concepit laborem. Parit
autem, quid nisi quod parturiuit quamuis non hoc
parturierit quod concepit. Non enim hoc nascitur
quod concipitur, sed concipitur semen, nascitur quod
formatur ex semine. Labor est igitur semen iniquita-
tis, peccatum autem conceptio laboris, id est, illud E
primum peccatum apostatare à deo. Parturiuit ergo
iniustitiam qui concepit laborem. *Et peperit iniquita-
tem.* Iniquitas hoc est, quod iniustitia, hoc ergo pepe-
rit quod parturiuit. Quid? deinde sequitur. *Lacum a-
peruit & effodit illum.* Lacum aperire, est in terrenis re-
bus, id est, tanquam in terra fraudem parare, quò a-
lius cadat, quem vult decipere iniustus. Aperitur au-
tem hic lacus, cum consentitur malæ suggestioni ter-
renarum cupiditatum. Effoditur vero, cum post con-
sensionem operationi fraudis instatur. Sed vnde fieri
potest, vt iniquitas prius lædat hominem iustum in
quem procedit, quàm cor iniustum vnde procedit?
Itaque fraudator pecuniæ, verbi gratia, dum cupit a-
lium damno lacerare, ipse auaritiæ vulnere sauciatur.
Quis autem vel demens, nõ videat quantum inter hos
distet, cum ille patiatur damnum pecuniæ, ille inno-
centiæ? *Incidet*, ergo, *in foueam quam fecit.* Quod in alio
Psalmo dicitur, Cognoscetur dominus iudicia faci- Psal.9.
ens, in operibus manuum suarum comprehensus est
peccator. *Conuertetur labor eius in caput eius, & iniquitas e-
ius in verticem eius descendet.* Non enim voluit ipse pec- F
catum euadere, sed factus est sub peccato tanquam ser-
uus, dicente domino, Omnis qui peccat, seruus est: Ioan.8.
Erit ergo iniquitas eius super ipsum cum ipse iniqui-
tati suæ subdetur, quia nõ potuit dicere domino quod
innocentes & recti dicunt, Gloria mea & exaltans ca- Psal.3.
put meum. Ita ergo ipse inferior erit, vt eius iniquitas
sit superior, & in illum descendat, quia grauat illum
& onerat, & ad requiem sanctorum reuolare non si-
nit. Hoc fit, cum in homine peruerso seruit ratio & li-
bido dominatur. *Confitebor domino secundum iustitiam e-
ius.* Non ista confessio peccatorum est. Ille enim hoc
dicit, qui superius verissime dicebat, Si est iniquitas Psal.7.
in manibus meis. Sed confessio iustitiæ dei, qua ita
loquimur, Vere domine iustus es, quando & iustos sic
protegis vt per teipsum eos illumines, & peccatores
sic ordinas, vt non tua, sed sua malicia puniantur. Ista
confessio ita dominum laudat, vt nihil possint im-
piorum valere blasphemiæ, qui volentes excusare fa-
cinora sua, nolunt suæ culpæ tribuere quod peccant,
hoc est, nolunt suæ culpæ tribuere culpam suam. Ita-
que aut fortunam, aut fatum inueniunt quod accu-

G ſent,Aut diabolum,cui non cõſentire in poteſtate no-
ſtra eiſe voluit qui nos fecit, Aut aliam naturam indu-
cunt quæ non ſit ex deo, fluctuantes miſeri & errantes
potius,quàm confitentes deo, vt eis ignoſcat. Non e-
nim oportet ignoſci, niſi dicenti, Peccaui. Qui ergo
videt merita animarum ſic ordinari à deo, vt dum ſua
cuique tribuuntur, pulchritudo vniuerſitatis nulla ex
parte violetur,in omnibus laudat deum,Et iſta eſt non
peccatorum,ſed iuſtorum confeſsio. Non enim pecca-
Matth.11. torum confeſsio eſt, dum dicit dominus, Confitebor
tibi domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapi-
entibus,& reuelaſti ea paruulis. Itẽ in Eccleſiaſtico di-
Eccli.39. citur,Confitemini domino in omnibus operibus eius.
Et hæc dicetis in confeſsione, opera domini vniuerſa
bona valde.Quod in iſto Pſalmo ĩtelligi poteſt ſi quiſ-
que pia mente domino adiuuante, diſtinguat inter iu-
ſtorum præmia & ſupplicia peccatorum: quemadmo-
dum his duobus vniuerſa creatura, quam deus à ſe cõ-
ditam regit, mirifica & paucis cognita pulchritudine
decoretur.Ita ergo ait,Confitebor domino ſecundum
iuſtitiam eius: tanquam ille qui viderit non factas te-
nebras à deo, ſed ordinatas tamen. Deus enim dixit,
Gene.1. Fiat lux,& facta eſt lux. Non dixit,fiant tenebræ, & fa-
H ctæ ſunt tenebræ:& tamen ipſas ordinauit. Et ideo di-
xit,Diuiſit deus inter lucem & tenebras.Et vocauit de-
us lucem diem,& tenebras vocauit noctem.Iſta diſtin-
ctio aliud fecit & ordinauit,aliud autem non fecit,ſed
tamen etiam hoc ordinauit. Iam vero tenebris ſignifi-
Pſal.138. cari peccata,& in Propheta inuenitur qui dicit, Et te-
nebræ tuæ tanquam meridies erunt.Et in Apoſtolo di
1.Ioan.2. cente, Qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt. Et illud
Roma.13. præcipue,Abiiciamus opera tenebrarum,& induamur
arma lucis. Non quòd aliqua ſit natura tenebrarum,
Omnis enim natura inquantum natura eſt, eſſe cogi-
tur. Eſſe autem ad lucem pertinet, non eſſe ad tene-
bras. Qui ergo deſerit eum à quo factus eſt,& inclinat
in id vnde factus eſt,id eſt,in nihilum, in hoc peccato
tenebratur: & tamen non penitus perit, ſed in infimis
Pſal.12. ordinatur. Itaque poſtquam dixit, Confitebor domi-
no: ne peccatorum confeſsionem intelligeremus,
ſubiicit vltimum, *Et pſallam nomini domini altiſsimi.* Pſal
lere autem ad gaudium pertinet,pœnitentia vero pec-
catorũ ad triſtitiam. Poteſt iſte Pſalmus etiam in per-
ſona dominici hominis intelligi, ſi modo ea quæ ibi
I humiliter dicta ſunt, ad noſtram infirmitatem refe-
rantur,quam ille geſtabat.

Finis.

In Pſalmum octauum enarratio.

In finem pro torcularibus,Pſalmus ipſi Dauid.

NIHIL de torcularibus in textu eius Pſalmi
cuius iſte titulus eſt,dicere videtur.In quo ap
paret multis & variis ſimilitudinibus vnam
eandèmque rem in ſcripturis ſæpe inſinuari.
Matth.3. Torcularia ergo poſſumus accipere Eccleſias, eadem
ratione qua & aream intelligimus Eccleſiam. Quia ſi-
ne in area ſiue in torculari nihil aliud agitur, niſi vt
fructus ab integumentis purgentur, quæ neceſſaria e-
rant, & vt naſcerentur, & vt creſcerent, atque ad ma-
turitatem vel meſsis vel vindemiæ peruenirent. His
ergo vel integumentis vel ſuſtentaculis, id eſt, paleis
in area frumenta, & vinaciis in torcularibus vina exu-
untur.Sicut in Eccleſiis à multitudine ſecularium ho-
minum, quæ ſimul cum bonis congregatur, quibus vt
naſcerentur & apti fierent verbo diuino neceſſaria e-
rat illa multitudo, id agitur, vt ſpiritali amore per o-
perationem miniſtrorum dei ſeparentur.Agitur enim K
nunc vt non loco ſed affectu interim ſeparentur boni
à malis,quamuis ſimul in Eccleſiis quantum attinet ad
corporalem præſentiam conuerſentur. Aliud autem
erit tempus, quo vel frumenta in horrea, vel vina in
cellas ſegregentur. Frumenta,inquit, recondet in hor-
reis, paleas autem comburet igni inextinguibili. Ea-
dem res in alia ſimilitudine ſic intelligi poteſt, Vina
recondet in apothecis,vinacia vero pecoribus proiici-
et: vt ventres pecorum, pro pœnis gehennarum per ſi-
militudinem intelligere liceat. Eſt alius intellectus de
torcularibus,dum tamen ab Eccleſiarum ſignificatione
non recedatur. Nam & verbum diuinũ poteſt vna in-
telligi. Dictus eſt enim & dominus Botrus vuæ, quem Nume.13.
ligno ſuſpenſum,de terra promiſsionis qui præmiſsi e-
rant à populo Iſraël, tanquam crucifixum attulerunt. Deut.1.
Verbum itaque diuinum,cum enunciationis neceſsita-
te vſurpat vocis ſonum,quo in aures perueheatur audi-
entium,eodem ſono vocis tanquam vinaciis, intelle-
ctus tanquam vinum includitur,& ſic vua iſta in aures
venit, quaſi in calcatoria torculariorum. Ibi enim di-
ſcernitur,vt ſonus vſque ad aures valeat,intellectus au-
tem memoria eorum qui audiunt, velut quodam lacu L
excipiatur,inde tranſeat in morum diſciplinam & ha-
bitum mentis, tanquam de lacu in cellas, in quibus ſi
negligentia non acuerit, vetuſtate firmabitur. Acuit
nanque in Iudæis,& hoc aceto dominum potauerunt.
Nam illud vinum quod de generatione vitis noui te-
ſtamenti bibiturus eſt cum ſanctis ſuis dominus in re- Matth.26.
gno patris ſui, ſuauiſsimum atque firmiſsimum ſit, ne-
ceſſe eſt.Solent accipi torcularia etiam martyria, tan-
quam afflictione perſecutionum calcatis eis, qui Chri-
ſti nomen confeſsi ſunt, cum mortalia eorum tanquã
vinacia in terra remanſerunt, animæ autem in requi-
em cœleſtis habitationis emanauerunt. Sed neque iſto
intellectu ab Eccleſiarum fructificatione diſceditur.
Pſallitur ergo pro torcularibus, pro Eccleſiæ conſtitu-
tione,cum dominus noſter pòſtquam reſurrexit, aſcẽ-
dit in cœlos. Tunc enim miſit ſpiritum ſanctum, quo Matth.16.
impleti diſcipuli, cum fiducia prædicauerunt verbum Act.1.&
dei, vt Eccleſiæ congregarentur. Itaque ſequitur, *Do-* 2.
mine dominus noſter,quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuer-
ſa terra. Quæro vnde ſit mirabile nomen eius in vni-
uerſa terra? Reſpondetur, *Quoniam eleuata eſt magnifi-*
centia tua in cœlos. Vt iſte ſit ſenſus, Domine, qui es do- M
minus noſter, quàm te admirantur omnes qui inco-
lunt terram, quoniam tua magnificentia de terrena
humilitate ſuper cœlos eleuata eſt. Hinc enim appa- Matth.11.
ruit quis deſcenderis, cum à quibuſdam viſum eſt, &
à cæteris creditum quò aſcenderis. *Ex ore infantium &*
lactentium perfeciſti laudem propter inimicos tuos. Non poſſum
accipere alios infantes atque lactentes, quàm eos qui-
bus dicit Apoſtolus, Tanquam paruulis in Chriſto lac 1.Cor.3.
vobis potum dedi, non cibum. Quos ſignificabant il-
li qui dominum præcedebant laudantes. In quos ipſe
dominus hoc teſtimonio vſus eſt, cum dicentibus Iu-
dæis vt eos corriperet, reſpondit, Non legiſtis, ex ore Matth.21.
infantium & lactentium perfeciſti laudem? Bene autẽ
ait feciſti,ſed perfeciſti laudem. Sunt enim in Eccleſiis
etiam hi qui non iam lacte potantur, ſed veſcuntur ci-
bo,quos idem Apoſtolus ſignificat,dicens,Sapientiam 1.Cor.2.
loquimur inter perfectos.Sed non ex his ſolis perficiũ-
tur Eccleſiæ,quia ſi ſoli eſſent non conſuleretur generi
humano. Cõſulitur autẽ cum illic quoque nõdum ca-
paces cognitionis rerum ſpiritalium atque æternarum

nutriuntur

A nutriuntur fide temporalis historiæ, quę pro salute nostra post patriarchas & Prophetas, ac excellentissima dei virtute atque sapientia etiam suscepti hominis sacraměto administrata est, in qua salus est omni creděti, vt authoritate cómotus, præceptis inseruiat, quibus purgatus vnusquisque & in charitate radicatus atque fundatus possit cum sanctis non iam paruulus in lacte, Ephe.3. sed iuuenis in cibo, comprehendere latitudinem, longitudinem, altitudině & profundum, scire etiam supereminentem scientiam charitatis Christi. Ex ore, inquit, infantium & lactětium perfecisti laudem propter inimicos tuos. Inimicos huic dispensationi quæ facta est per Iesum Christum & hunc crucifixum, generaliter accipere debemus omnes, qui vetant credere incognita, & certam scientiam pollicentur. Sicut faciunt hæretici vniuersi, & illi qui in superstitione gětilium Philosophi nominantur. Non quòd scientiæ pollicitatio reprehendenda sit, sed quòd gradum saluberrimum & necessarium fidei negligendum putant, per quem in aliquid certum quod esse nisi æternů non potest, oportet ascendi. Hinc eos apparet nec ipsam scientiam habere, quam contempta fide pollicětur, quia tam vtilem B ac necessarium gradum eius ignorant. Ex ore ergo infantium & lactentium perfecisti dominus noster lau- Esaia.7. dem, mandans primo per Prophetam, Nisi credideri- Ioan.20. tis, non intelligetis. Et ipse præsens dicit, Beati qui non viderůt & credituri sunt. Propter inimicos: cótra quos Matth.11. etiam illud dicitur. Cófitebor tibi domine cœli & terræ, qui abscondisti hæc à sapiětibus, & reuelasti ea paruulis. A sapientibus enim dixit, non qui sapientes sunt, sed qui esse se putant. *Vt destruas inimicum & defensorem*, Quem nisi hæreticum. Nam & ipse est inimicus & defensor, qui fidem Christianam cum oppugnet, videtur defendere. Quanquam etiam Philosophi huius mundi bene intelligantur inimici & defensores, quandoquidem filius dei virtus & sapientia dei est, qua il- 1.Cor.1. lustratur omnis quisquis veritate sapiens efficitur. Huius illi se amatores esse profitentur, vnde etiam Philosophi nominantur. Et propterea illam videntur defendere, cum inimici sint eius quoniam superstitiones noxias, vt colantur & venerentur huius mundi elementa, suadere non cessant. *Quoniam videbo cœlos tuos,* Exod.31. *opera digitorum tuorum.* Legimus digito dei scriptam le- Deut.9. gem, & datam per Moysen sanctum seruů eius. Quem C digitum dei, multi intelligunt spiritum sanctum. Quapropter si digitos dei, eosdem ipsos ministros spiritu sancto repletos, propter ipsum spiritum qui in eis operatur recte accipimus, quoniam per eosdem nobis omnis diuina scriptura confecta est, conuenienter intelligimus hoc loco, cœlos, dictos libros vtriusque testamenti. Dictum est autě etiam de ipso Moyse à Ma- Exod.8. gis regis Pharaonis cum ab eo superati essent, Digi- Esa.34. tus dei est hic. Et quod scriptum est, Cœlum plicabitur sicut liber: etiam si de isto æthereo cœlo dictum est, congrue tamen ex hac eadem similitudine, in allegoria librorum cœli nominantur. Quoniam videbo, inquit, cœlos opera digitorum tuorum: id est, cernam & intelligam scripturas, quas operante spiritu sancto per ministros tuos conscripsisti. Possunt itaque etiam superius cœli nominati, iidě libri accipi, vbi ait, Quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos, Vt totus iste sit sensus, Quoniam magnificentia tua eleuata est super cœlos: excedit enim magnificentia tua omnium scripturarum eloquia, ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem, vt à fide scripturarum in-

ciperent, qui cupiunt ad tuæ magnificentiæ noticiam D peruenire. Quæ super scripturas eleuata est, quia transit & superat omnium verborum linguarumq; præconia. Inclinauit ergo scripturas deus vsque ad infantium & lactentium capacitatem, sicut in alio Psalmo cani- Psal.17. tur, Et inclinauit cœlos & descendit, & hoc fecit propter inimicos, qui superba loquacitate inimici crucis Christi, etiam cum aliqua vera dicunt, paruulis tamě & lactentibus prodesse non possunt. Ita destruitur inimicus & defensor, qui siue sapientiam, siue etiam Christi nomen defendere videatur, ab huius tamě gradu fidei oppugnat eã veritatem, quã promptissime pollicetur. Propterea etiã illam non habere conuincitur, quia oppugnando gradum eius, qui est fides, quemadmodum in eam conscendatur, ignorat. Hinc ergo destruitur temerarius & cæcus pollicitator veritatis, qui est inimicus & defensor, cum videntur cœli opera digitorum dei, id est, intelliguntur scripturæ productæ vsque ad infantium tarditatem, & eos per humilitatem historicæ fidei, quæ temporaliter gesta est, ad sublimitatem intelligentiæ rerum æternarum bene nutritos & roboratos, erigunt in ea quæ confirmant. Isti cœli, id est, libri, E opera sunt digitorum dei. Sancto etenim spiritu in sanctis operante, confecti sunt. Nam qui gloriam suam potius quàm salutem hominum attenderunt, sine spiritu sancto locuti sunt, in quo sunt viscera misericordiæ dei. Quoniã videbo cœlos tuos opera digitorů tuorů. *Lunã & stellas quæ tu fundasti.* Luna & stellæ in cœlis sunt fundatæ, Quia & vniuersalis Ecclesia, in cuius sæpe significatione luna ponitur, & particulatim per loca singula Ecclesiæ, quas nomine stellarum insinuatas arbitror in eisdem scripturis collocatæ sunt, quas cœlorum vocabulo positas credimus. Cur autem luna recte significet Ecclesiam, opportunius in alio Psalmo consyderabitur, vbi dictum est, Peccatores intende- Psal.10. runt arcum, vt sagittent in obscura luna rectos corde.

Quid est homo quia memor es eius: aut filius hominis quoniam Heb.2. *tu visitas eum?* Quid inter hominem & filium hominis distet, quæri potest. Si enim nihil distaret, non ita poneretur, homo aut filius hominis, per disiunctionem. Nam si ita scriptum esset, Quid est homo quia memor es eius, & filius hominis quoniam visitas eum: repetitum videretur quod dictum est homo. Nunc vero cum sonat, homo aut filius hominis, manifestior insinuatur distantia. Hoc sanè retinendum est, quia o- F mnis filius hominis homo, quamuis non omnis homo filius hominis possit intelligi. Adam quippe homo, sed non filius hominis. Quapropter hinc iam licet attendere atque discernere, quid hoc in loco inter hominem & filium hominis distet; Vt qui portant i- 1.Cor.15. maginem terreni hominis, qui non est filius hominis, hominum nomine significentur: Qui autem portant imaginem cœlestis hominis, filij hominis potius appellentur. Ille enim & vetus homo dicitur, iste autem Ephe.4. nouus. Sed nouus ex vetere nascitur, quoniam spiritalis regeneratio mutatione vitæ veternæ atque secularis inchoatur, & ideo iste filius hominis nuncupatur. Homo igitur hoc loco dictus est, terrenus: filius autem hominis, cœlestis. Et ille longe seiunctus à deo, hic autem præsens deo. Et propterea illius memor est tanquam in longinquo positi, hunc vero visitat quem præsens illustrat vultu suo. Longe est enim à peccatoribus salus. Et signatum est in nobis lumen vultus tui domine. Sic Psal.118. in alio Psalmo homines iumentis associatos, non per Psal.4. præsentem interiorem illuminationem, sed per mul-

G tiplicationẽ misericordiæ dei, qua eius bonitas vsque
ad infima tenditur, saluos fieri dicit cum ipsis iumen-
tis, Quoniam carnalium hominum salus carnalis est,
tanquam pecorum. Filios autem hominum seiungens
ab eis quos homines pecudibus iunxit, lõge sublimiori
modo, ipsius veritatis illustratione, & quadam vitalis
fontis inundatione, beatos fieri prædicat. Sic enim di-
Psal. 35. cit. Homines & iumẽta saluos facies domine, sicut mul
tiplicata est misericordia tua deus. Filij enim hominũ
in protectione alarum tuarum sperabunt. Inebriabun-
tur ab vbertate domus tuæ, & torrente delitiarum tua-
rum potabis eos. Quoniam apud te est fons vitæ, & in
lumine tuo videbimus lumen. Prætende domine mi-
sericordiam tuam scientibus te. Memor est igitur ho-
minis per multiplicationem misericordiæ, sicut iumẽ-
torum, quia multiplicata misericordia, etiam ad lon-
ge positos peruenit. Visitat vero filium hominis, cui
sub protectione alarum suarum posito prætendit mi-
sericordiam suam: & in lumine suo lumen præbet, &
eum delitiis suis potat, & inebriat ab vbertate domus
suæ ad obliuiscendas erumnas & errores præteritæ cõ-
uersationis. Hunc filium hominis, id est, hominem
H nouum, pœnitentia veteris parturit cum dolore & ge-
mitu. Iste quamuis nouus, tamen adhuc carnalis dici-
tur, cum lacte nutritur. Non potui vobis loqui quasi
1. Cor. 3. spiritalibus, sed quasi carnalibus, inquit, Apostolus: Et
vt ostenderet iam regeneratos, Tanquam paruulis ait
in Christo, lac vobis potum dedi, non escam. Iste cum
relabitur, quod sæpe accidit ad veterem vitam, cum
exprobratione audit quòd homo sit, Nõnne homines
estis, inquit, & secundum hominem ambulatis? Filius
igitur hominis primus visitatus est in ipso homine do-
minico, nato ex Maria virgine. De quo propter ipsam
infirmitatem carnis, quam sapientia dei gestare digna-
ta est, & passionis humilitatem recte dicitur, *Minuisti*
Heb. 2. *eum paulominus ab angelis.* Sed additur illa clarificatio,
qua resurgens ascendit in cœlum. *Gloria*, inquit, *&*
honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tua-
rum. Quandoquidem & angeli sunt opera manuum
dei, etiam super angelos constitutum accipimus vni-
genitum filium, quem minutum paulominus ab an-
gelis per humilitatem carnalis generationis atque pas-
sionis audimus & credimus. *Omnia*, inquit, *subiecisti sub*
I *pedibus eius*, Nihil excipit cum dicit, omnia. Et ne a-
liter liceret intelligi, sic Apostolus credi iubet cum di-
1. Co. 15. cit, Excepto eo qui ei subiecit omnia. Et hoc ipso hu-
Heb. 2. ius Psalmi testimonio vtitur ad Hebræos cum ita vult
omnia intelligi esse subiecta domino nostro Iesu Chri
sto, vt nihil exceptum sit. Nec tamen quasi aliquid ma-
gnum videtur adiungere, cum dicit, *Oues & boues vni-*
uersas, insuper & pecora campi. Volucres cœli, & pisces maris, qui
perambulant semitas maris. Videtur enim relictis cœle-
stibus virtutibus & potestatibus & omnibus exerciti-
bus angelorum, relictis etiam ipsis hominibus, tantum
ei pecora subiecisse. Nisi oues & boues, intelligamus
animas sanctas, vel innocentiæ fructum dantes, vel e-
tiam operantes vt terra fructificet, id est, vt terreni ho-
mines ad spiritalem vbertatem regenerentur. Has er-
go animas sanctas, non hominum tantum, sed etiam
omnium angelorum oportet accipere, si volumꝰ hinc
intelligere omnia esse subiecta domino nostro Iesu
Christo. Nulla enim creatura subiecta non erit, cui
primates, vt ita dicam, spiritus subiiciuntur. Sed vn-
de probabimus oues posse accipi etiam sublimiter bea-
tos, non homines, sed angelicæ creaturæ spiritus? An
ex eo quòd dominus dicit reliquisse se nonagintano- K
uem oues in montibus, id est, in sublimioribus locis, Matth. 18.
& descendisse propter vnam? Si enim vnam ouem la-
psam humanam animam accipiamus in Adam, quia
etiam Eua de illius latere facta est, quorum omnium Gene. 2.
spiritaliter tractandorum & consyderandorum nunc
tempus non est, restat vt nonagintanouem relictæ in
montibus, non humani sed angelici spiritus intelligã-
tur. Nam de bobus facilis expeditio est huius senten-
tiæ: quoniam ipsi homines non ob aliud boues dicti
sunt, nisi quòd euãgelizando verbum dei angelos imi-
tarentur, vbi dictum est, Boui trituranti os non infre- Deut. 25.
nabis. Quanto igitur facilius ipsos angelos nuncios 1. Cor. 9.
veritatis, boues accipimus, quàm quando euangelistæ 1. Tim. 5.
participatione nominis eorũ, boues vocati sunt? Sub-
iecisti ergo, inquit, oues & boues vniuersas: id est, om-
nem sanctam spiritalem creaturam: In qua etiam san-
ctos homines accipimus qui sunt in Ecclesia, in illis vi-
delicet torcularibus, quæ sub alia similitudine lunæ &
stellarum insinuata sunt [comprehenduntur.] *Insuper*,
ait, *& pecora campi.* Nullo modo vacat, quod additum
est, insuper. Primo, quia pecora campi possunt intelli-
gi oues & boues. Vt si rupium & arduorum locorum L
pecora capræ sunt, bene intelligãtur oues pecora cam-
pi. Itaque etiam si ita positum esset. Oues & boues vni-
uersas & pecora campi: recte quæreretur quid sibi vel-
lent pecora campi, cum etiam oues & boues hoc pos-
sunt intelligi. Quod vero additum est etiam, insuper,
cogit omnino ad nescio quam differentiam cogno-
scẽdam. Sed sub hoc verbo quod positum est, insuper,
non solum pecora campi, sed etiam, *Volucres cœli & pi-*
sces maris, qui perambulant semitas maris accipiendi sunt.
Quæ est igitur ista distantia? Veniant in mentem tor-
cularia habentia vinacia & vinum. Et area continens
paleas & frumentum. Et retia quibus inclusi sunt pi- Mat. 3. &
sces boni & mali. Et arca Noë in qua & immunda & 13.
munda erant animalia: & videbis Ecclesias interim Gene. 7.
hoc tempore vsque ad vltimum iudicij tempus, non
solum oues & boues continere, id est sanctos laicos &
sanctos ministros, sed insuper & pecora campi, volu-
cres cœli & pisces maris, qui perambulant semitas ma
ris. Pecora enim campi, congruentissime accipiun-
tur homines in carnis voluptate gaudentes, vbi nihil
arduum, nihil laboriosum ascendunt. Campus est e- Mat. 7.
nim etiam lata via, quæ ducit ad interitum. Et in cam- Gene 4.
po Abel occiditur. Quare metuendum est, ne quis- M
que descẽdens de montibus iustitiæ dei, Iustitia enim, Psal. 34.
inquit, tua velut montes dei: latitudines & facilitates
voluptatis carnalis eligens à diabolo trucidetur. Vi-
de nunc etiam volucres cœli superbos, de quibus di-
citur, Posuerunt in cœlum os suum. Vide quàm in al- Psal. 72.
tum vento portentur qui dicunt, Linguam nostram Psal. 11.
magnificabimus, labia nostra nobiscum sunt, quis no-
ster dominus est? Intuere etiam pisces maris, hoc est
curiosos, qui perambulant semitas maris, id est, inqui-
runt in profundo huius seculi temporalia: Quæ tan-
quam semitæ in mari tam cito euanescunt & intereunt
quàm rursus aqua confunditur, postquam transeunti-
bus locum dederit vel nauibus vel quibuscunque am-
bulantibus aut natantibus. Non enim tantum ambu-
lant semitas maris, sed perambulant dixit, ostendens
pertinacissimum studium inania & præterfluentia re-
quirentium. Hæc autem tria genera vitiorum, id est, vo
luptas carnis, & superbia, & curiositas, omnia peccata
concludunt. Quæ mihi videntur à Ioanne Apostolo e-

numerata

A numerata,cũ dicit,Nolite diligere mundum. Quoniã
Ioan.2. omnia,quæ in mundo ſunt, concupiſcentia carnis eſt,
& concupiſcentia oculorũ,& ambitio ſeculi. Per ocu-
los enim maxime curioſitas prçualet.Reliqua vero quò
pertineant manifeſtũ eſt. Et illa dominici hominis tẽ-
tatio tripartita eſt.Per cibũ,id eſt,per concupiſcentiam
Matth.4. carnis:vbi ſuggeritur,Dic lapidibus iſtis vt panes fiant.
Per inanem iactantiam vbi ei in monte conſtituto, o-
ſtenduntur omnia regna huius terræ, & promittuntur
ſi adorauerit. Per curioſitatẽ, vbi de pinna templi ad-
monetur vt ſe deorſum mittat,tentandi gratia, vtrum
ab angelis ſuſcipiatur. Itaque poſteaquam nullo iſtorũ
tentamento valere apud eum potuit inimicus: hoc de
Luc.4. illo dicitur, Poſtquam compleuit omnem tẽtationem
diabolus,[receſsit vſq; ad tempus.]Propter torculario-
rum itaque ſignificationem ſubiecta ſunt pedibus eius,
non ſolum vina,ſed etiam vinacia.Non ſolum ſcilicet
oues & boues,id eſt,ſanctæ animæ fidelium,vel in ple-
be,vel in miniſtris:ſed inſuper & pecora voluptatis,&
volucres ſuperbiæ,& piſces curioſitatis.Quæ omnia ge
nera peccatorũ nunc bonis & ſanctis mixta eſſe in Ec-
B cleſiis videmus. Operetur igitur in Eccleſiis ſuis, & à
vinaciis vinum ſeparet. Nos demus operam vt vinum
ſimus & oues aut boues, nõ vinacia aut pecora campi,
aut volucres cœli,aut piſces maris qui perambulant ſe-
mitas maris.Non quia iſta nomina iſto ſolũ modo in-
telligi & explicari poſsint,ſed pro locis.Nanq; alibi a-
liud ſignificant. Et hæc regula in omni allegoria reti-
nenda eſt,vt pro ſententia præſentis loci conſyderetur
quod per ſimilitudinẽ dicitur.Hçc eſt enim dominica
& apoſtolica diſciplina. Repetamus ergo vltimũ ver-
ſum,qui etiã in principio Pſalmi ponitur,& laudemus
deum dicentes, *Domine dominus noſter, quàm admirabile eſt
nomen tuum in vniuerſa terra.* Decenter quippe poſt tex-
tum ſermonis ad caput reditur, quò totus idem Pſal-
mus referendus eſt.

In Pſalmum nonum enarratio.

Pſalmi huius inſcriptio eſt:

In finem pro occultis filij, Pſalmus ipſi Dauid.

DE OCCVLTIS filij quæri poteſt.Sed quia nõ
addit cuius,ipſum vnigenitũ dei filium opor-
tet intelligi. Vbi enim de filio Dauid Pſalmus
Pſal.3. inſcriptus eſt: Cum fugeret, inquit, à facie Abſalon
C filij ſui: cum & nomen eius dictum eſſet, & ob hoc la-
tere non poſſet de quo diceretur:non tamẽ dictum eſt
2.Reg.15. tantum à facie Abſalon filij: ſed additũ eſt, ſui: Hic ve-
ro,& quòd non additum eſt ſui, & quòd de gentibus
multa dicit,non poteſt recte accipi Abſalon. Neque e-
nim bellum quod cum patre ille perditus geſsit, vllo
modo ad gentes pertinet,cum populus tantum Iſraël
aduerſus ſe ibi diuiſus ſit. Canitur itaque iſte Pſalmus
pro occultis vnigeniti filij dei. Nam & ipſe dominus
cum ſine additamẽto ponit filium, ſeipſum vnigenitũ
Ioan.8. vult intelligi,vbi ait,Si vos filius liberauerit, tunc vere
liberi eritis. Non enim dixit, filius dei, ſed tantum di-
cendo filius,dat intelligi cuius ſit filius.Quam locutio-
nẽ non recipit niſi excellẽtia eius de quo ita loquimur,
vt etiam ſi non eum nominemus,poſsit intelligi.Ita e-
nim dicimus,Pluit,ſerenat,tonat,& ſi qua ſunt alia,nec
addimus quis id faciat,quia omnium mentibus ſponte
ſeſe offert excellentia facientis,nec verba deſyderãtur.
Quæ ſunt igitur occulta filij?In quo verbo primũ intel
ligendum eſt eſſe aliqua filij manifeſta,à quibus diſtin-
guuntur,hæc quæ appellãtur occulta. Quamobrẽ quo-
niam duos aduentus domini credimus,vnum prçteri-
tum quem Iudæi non intellexerunt: alterum futurum, D
quem vtrique ſperamus: & quoniam iſte quem Iudæi
non intellexerunt,gentibus profuit:non inconuenien-
ter accipitur de hoc aduẽtu dictũ, pro occultis filij,vbi
cæcitas ex parte in Iſraël facta eſt,vt plenitudo gentium Rom.11.
intraret. Duo etiam iudicia inſinuantur per ſcripturas,
ſi quis aduertat,vnum occultum,alterum manifeſtum.
Occultum nunc agitur,de quo Apoſtolus Petrus dicit,
Tempus eſt, vt iudiciũ incipiat à domo domini. Oc- 1.Pet.4.
cultum itaque iudicium eſt pœna qua nunc vnuſquiſ- 4.ſen.diſt.
que hominum, aut exercetur ad purgationem, aut ad- 46.Quod
monetur ad conuerſionem: aut ſi contempſerit voca- ergo.
tionem & diſciplinam dei,excæcatur ad damnationẽ.
Iudicium autem manifeſtum eſt, quo venturus eſt do-
minus iudicare viuos & mortuos, omnibus fatentibus
eum eſſe à quo & bonis præmia & malis ſupplicia tri-
buentur.Sed nunc illa confeſsio, non ad remediũ ma-
lorum, ſed ad cumulum damnationis valebit. De his
duobꝰ iudiciis vno occulto,alio manifeſto,videtur mi-
hi dominus dixiſſe, vbi ait, Qui in me credit,tranſiet Ioan.5.
de morte ad vitam,nec in iudicium veniet: in iudiciũ
ſcilicet manifeſtum: nã hoc quod tranſit de morte ad E
vitam per nonnullam afflictionem, qua flagellat do-
minus omnem filium quem recipit iudicium occul-
tum eſt.Qui autem nõ credit,inquit, iam iudicatus eſt: Heb.12.
id eſt, iſto occulto iudicio iam præparatus eſt ad illud Ioan.3.
manifeſtum. Hæc duo iudicia etiam in Sapientia legi-
mus,vbi ſcriptum eſt, Propter hoc tanquam pueris in- Sapien.12.
ſenſatis iudicium in deriſum dediſti.Hi autem hoc iu
dicio non correcti, dignum dei iudicium experturi
ſunt. Qui ergo non corriguntur iſto occulto iudicio,
digniſsime illo manifeſto punientur.Quocirca in hoc
Pſalmo obſeruanda ſunt occulta filij,id eſt, & humilis
eius aduentus, qui profuit gentibus, cum cæcitate Iu-
dæorum, & pœna quæ nunc occulte agitur, nondum
damnatione peccantium, ſed aut exercitatione con-
uerſorum,aut admonitione vt conuertantur,aut cæci-
tate vt damnationi præparentur, qui conuerti nolue-
rint. *Confitebor tibi domine in toto corde meo.* Non in toto Pſal.110.
corde confitetur deo,qui de prouidentia eius in aliquo &.137.
dubitat.Sed quia iam cernit occulta ſapiẽtiæ dei, quã-
tum ſit inuiſibile præmium eius, qui dicit, Gaudemus Roma.5.
in tribulationibus: & quemadmodum omnes crucia- F
tus qui corporaliter inferuntur, aut vt exerceant con-
uerſos ad deum, aut vt conuertantur admoneant, aut
iuſtæ damnationi vltimæ præparent obduratos: & ſic
omnia ad diuinæ prouidẽtiæ regimen referantur, quæ
ſtulti quaſi caſu & temere & nulla diuina adminiſtra-
tione fieri putant,ait, *Narrabo omnia mirabilia tua.* Nar-
rat omnia mirabilia dei, qui ea non ſolum in corpori-
bus palàm,ſed in animis quidem inuiſibiliter, ſed lon-
ge ſublimius & excellentius fieri videt. Nam terreni
homines & oculis dediti, magis mirantur reſurrexiſſe
in corpore mortuum Lazarum, quàm reſurrexiſſe in Ioan.11.
anima perſecutorem Paulum. Sed quoniam viſibile Act.9.
miraculum ad illuminationem animam vocat, inuiſi-
bile autem eam quæ vocata venit illuminat:omnia nar
rat mirabilia dei,qui credens viſibilibus ad intelligen-
da inuiſibilia tranſitum facit. *Lætabor & exultabo in te.*
Non iam in hoc ſeculo, non in voluptate contrecta-
tionis corporum,nec in palati & linguæ ſaporibus,nec
in ſuauitate odorum,nec in iocunditate ſonorũ tranſ-
euntium,nec in formis corporum varie coloratis, nec
in vanitatibus laudis humanæ,nec in coniugio & pro-
le moritura, nec in ſuperfluis temporalium diuitia-
rum,

G rum,nec in cōquiſitione huius ſeculi,ſiue quæ locorum
ſpatiis tenditur, ſiue quæ ſucceſsione tēporis voluitur,
ſed lætabor & exultabo in te, videlicet in occultis filij,
Pſal.4. vbi ſignatum eſt in nobis lumē vultus tui domine. Et,
Pſal.30. enim abſcondes eos inquit,in abſcōdito vultus tui.Lę-
tabitur ergo & exultabit in te,qui narrat omnia mira-
bilia tua . Narrabit autem omnia mirabilia tua . Siqui-
dem nunc per prophetiam dictus eſt ille,qui non venit
Ioan.6. voluntatem ſuam facere,ſed voluntatem eius qui eum
miſit . Iam enim incipit apparere perſona domini in
hoc Pſalmo loquentis . Nam ſequitur, *Pſallam nomi-
ni tuo altiſsime. In conuertendo inimicum meum retrorſum,* Hu-
ius ergo inimicus quando retro conuerſus eſt? An
Matth.16. quando ei dictum eſt, Redi retro ſatanas? Tunc enim
qui tentando ſe præponere cupiebat , retro factus eſt,
non decipiendo tentatum,& in eum nihil valēdo: re-
tro enim ſunt terreni homines , cœleſtis autem homo
1.Cor.15. prior factus eſt,quāuis pòſt venerit. Prim⁹ enim homo
de terra terrenus:ſecūdus homo de cœlo cœleſtis. Sed
de ipſa ſtirpe veniebat,à quo dictū eſt,Qui poſt me ve-
Ioan.1. nit , ante me factus eſt.Et Apoſtolus , ea quæ retro ſunt
Philip.3. obliuiſcitur,& in ea quę ante ſunt ſe extendit.Conuer-
H ſus eſt igitur inimicus retro , poſtquam non valuit ho-
minem cœleſtem decipere tentatum , & ſe ad terrenos
1.Cor.15. cōuertit vbi dominari poteſt. Quapropter nullus ho-
minū eum præcedit & retro eum eſſe facit,niſi qui de-
ponens imaginem terreni bominis, portauerit imagi-
nem cœleſtis.Iam vero ſi quod dictum eſt, inimicum
meum:gneraliter vel peccatorem vel gentilem bomi-
nem magis volumus accipere,non erit abſurdum.Nec
pœna erit quod dictum eſt,In conuertendo inimicum
meum retrorſum, ſed beneficium : & tale beneficium,
vt huic comparari nihil poſsit . Quid enim beatius
quàm deponere ſuperbiam , & nō velle Chriſtum præ-
cedere , veluti ſanus ſit, cui medicus non ſit neceſſa-
rius:ſed malle retro ire poſt Chriſtum, qui diſcipulum
Matth.16. vocans vt perficiatur, dicit, Veni ſequere me? Sed ta-
& 19. men accommodatius de diabolo dictum intelligitur,
In conuertendo inimicum meum retrorſum.Diabolus
quippe retrorſum conuerſus eſt etiam in perſecutione
iuſtorum , & multo vtilius perſecutor eſt , quàm ſi dux
I & princeps præiret. Pſallendum eſt igitur nomini do-
mini altiſsimi,in cōuertendo inimicum meum retror-
ſum,quoniā malle debemus eum perſequentem fugere
quàm ducentem ſequi. Habemus enim quò fugiamus,
& abſcondamur in occultis filij , quia dominus factus
Pſal.89. eſt refugium nobis. *Infirmabuntur & peribunt à facie tua.*
Qui infirmabūtur & peribunt, niſi iniqui & impij? In-
firmabuntur dum nihil valebunt.Et peribunt , quia nō
erūt impij à facie dei,id eſt, à cognitiōe dei:ſicut periit
Gal.2. ille qui dixit, Viuo autem iam non ego, viuit autem in
me Chriſtus. Sed quare infirmabuntur & peribunt im-
pij à facie tua? *Quoniam feciſti iudicium meum,* inquit, *& cau-
ſam meam.* Id eſt iudicium illud in quo iudicari viſus
ſum,meum feciſti . Et cauſam illam in qua me iuſtū &
innocentem homines damnauerunt , meam feciſti .
Hæc enim ei militauerunt ad noſtram liberationem:
ſicut & nautæ dicunt ventum ſuum quo vtuntur ad
bene nauigandum. *Sediſti ſuper thronum qui iudicas æqui-
tatem.* Siue filius patri dicat,qui etiam illud dixit,Non
Ioan.19. haberes in me poteſtatem, niſi tibi datum fuiſſet deſu-
per, idipſum ad æquitatem patris & ad occulta ſua re-
ferens, quod iudex hominum ad vtilitatem hominum
iudicatus eſt. Siue homo dicat deo,Sediſti ſuper thro-
num qui iudicas æquitatem : animam ſuam thronum

eius appellans , vt corpus ſit fortaſſe terra quæ ſcabel- K
lum pedum eius dicta eſt . Deus enim erat in Chriſto *Eſa.66.*
mundū reconcilians ſibi. Siue Eccleſia iam perfecta & *2.Cor.5.*
ſine macula & ruga , digna ſcilicet occultis filij , quia *Ephe.5.*
introduxit eam rex in cubiculum ſuum , dicat ſponſo *Cāti.1.& 2.*
ſuo, Sediſti ſuper thronum qui iudicas æquitatem:quia *Marci.16.*
reſurrexiſti à mortuis,& aſcendiſti in cœlum , & ſedes *Acto.1.*
ad dexteram patris. Quælibet ergo harū ſententia pla-
ceat,quò iſte verſus referatur, regulam fidei non exce-
dit. *Increpaſti gentes & periit impius.* Cōuenientius hoc do-
mino Ieſu Chriſto dici,quàm ipſum dicere,accipimus.
Quis enim alius increpauit gentes,& periit impius,niſi
qui poſteaquam aſcendit in cœlum miſit ſpiritumſan- *Acto.2.*
ctum,quo completi Apoſtoli , cùm fiducia prædicarēt
verbum dei,& peccata hominum libere arguerēt?Qua
increpatione periit impius, quia iuſtificatus eſt impius,
& factus eſt pius. *Nomen eorum deleſti in ſeculum,& in ſecu-
lum ſeculi,* Deletum eſt nomen impiòrum . Non enim
appellantur impij , qui deo vero credunt . Deletur au-
tem nomen eorum in ſeculum,id eſt,quandiu tempo-
rale ſeculum voluitur. Et in ſeculū ſeculi . Quid eſt ſe-
culum ſeculi,niſi cuius effigiem tanquam vmbram ha- L
bet hoc ſeculum ? Viciſsitudine enim temporum ſibi
ſuccedentium, dum luna minuitur & rurſus impletur,
dum ſol omni anno locum ſuum repetit,dum ver,vel
æſtas,vel autumnus,vel byems ſit tranſit vt redeat,ęter-
nitatis quædam imitatio eſt.Sed huius ſeculi ſeculum
eſt quod incommutabili æternitate conſiſtit.Sicut ver-
ſus in animo,& verſus in voce.Ille intelligitur , iſte au-
ditur.Et ille iſtum modificat.Et ideo ille in arte opera-
tur & manet,iſte in aëre ſonat & tranſit . Sic huius mu-
tabilis ſeculi modus, ab illo incommutabili ſeculo de-
finitur,quod dicitur ſeculum ſeculi.Et ideo illud in ar-
te dei,hoc eſt,in ſapientia & virtute permanet:hoc au-
tem in creaturæ adminiſtratione peragitur . Si tamen
nō repetitio eſt, vt poſteaquam dictum eſt in ſeculum,
ne hoc acciperetur quod tranſit , ſubiiceretur in ſeculū
ſeculi.Nam in Græcis exemplaribus ſic eſt, εἰς τὸν αἰῶνα
καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.Quod Latini plerique interpre-
tati ſunt,non in ſeculum & in ſeculum ſeculi,ſed in æ-
ternum & in ſeculum ſeculi.Vt in eo quod dictum eſt,
in ſeculum ſeculi, illud exponeretur , quod dictum eſt M
in æternum . Nomen ergo impiorum deleſti in æter-
num,quia deinceps nunquam erunt impij.Et ſi in hoc
ſeculum non extenditur nomen eorum, multo minus
in ſeculum ſeculi. *Inimici defecerunt frameæ in finem.* Non
pluraliter inimici,ſed ſingulariter huius inimici.Cuius
autem inimici, niſi diaboli frameæ defecerunt?Hæ au-
tem intelliguntur diuerſæ opiniones erroris,quibus il-
le animas tanquam gladiis perimit . His gladiis vin-
cendis & ad defectum perducendis inſtat ille gladius,
de quo in ſeptimo Pſalmo dicitur , Niſi conuertamini
gladium ſuum vibrabit , Et forte iſte eſt finis in quem
frameæ deficiunt inimici,quia vſque ad ipſum aliquid
valent . Ipſe nunc operatur occulte , vltimo autem iu-
dicio palàm vibrabitur.Hoc deſtruuntur ciuitates: Nā
ita ſequitur,Inimici defecerunt frameæ in finem. *Et ci-
uitates deſtruxiſti.* Ciuitates autē iſtæ ſunt, in quibus dia-
bolus regnat vbi doloſa & fraudulenta conſilia tan-
quam curiæ locum obtinent , cui principatui quaſi ſa-
tellites & miniſtri aſſunt officia quorumque membro-
rum,oculi ad curioſitatem,aures ad laſciuiā,vel ſi quid
eſt aliud quod in malam partem libenter auditur, ma-
nus ad rapinam vel quodlibet aliud facinus aut flagi-
tium,& membra cætera in hunc modū, tyrānico prin-
cipatui,

A cipatui, id est, peruersis consiliis militantia. Huius ciuitatis quasi plebs est, omnes delicatæ affectiones & turbulenti motus animi, quotidianas seditiones in homine agitantes. Ergo vbi rex, vbi curia, vbi ministri, vbi plebs inuenitur, ciuitas est. Neque enim talia essent in malis ciuitatibus, nisi prius essent in singulis hominibus, qui sunt tanquam elementa & semina ciuitatum. Has ciuitates destruit cum excluso inde principe, de quo dictum est, Princeps huius seculi missus est foras:
Ioan.12. [pacem reddit interius.] vastãtur hæc regna verbo veritatis, sopiuntur maligna consilia, turpes affectiones edomantur, membrorum & sensuum ministeria captiuantur, & ad iustitiæ & bonorum operum militiam
Rom.6. transferuntur. Vt iam, sicut Apostolus dicit, nõ regnet peccatum in vestro mortali corpore, & cætera huius loci. Tũc pacatur anima, & ordinatur homo ad quietem & ad beatitudinem capessendam. *Periit memoria eorum cum strepitu.* Impiorum scilicet. Sed cum strepitu: siue quia fit strepitus cũ impietas euertitur. Non enim transit ad summam pacem vbi summum silentium est, nisi qui magno strepitu prius cum suis vitiis belligerauerit,
Psal.2. siue cum strepitu dictum est, vt pereat memoria impiorum etiam ipso strepitu pereunte, in quo tumultuatur
B impietas. *Et dominus in æternum permanet.* Vt quid ergo fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania, aduersus dominum & aduersus Christum eius? Nam dominus in æternum permanet. *Parauit in iudicio sedem suam, & ipse iudicabit orbem terrarum in æquitate.* Parauit cum iudicatus est, sedem suam. Per illam enim patientiam homo cœlum acquisiuit, & deus hominibus credentibus profuit. Et hoc est, occultum filij iudiciũ. Sed quia etiã palàm manifestèque venturus est ad viuos & mortuos iudicandos, parauit in occulto iudicio sedem suam. Et idem ipse palàm iudicabit orbem terrarum in
Matth.25. æquitate: id est, meritis digna distribuet, agnos ad dexteram ponens, hœdos ad sinistram. *Indicabit populos cum iustitia.* Hoc est quod superius dictum est, Iudicabit orbem terrarum in æquitate. Non quemadmodum iudicant homines qui corda non vident, à quibus plerũque deteriores absoluuntur, quàm condemnantur, sed
Roma.2. in æquitate & cum iustitia dominus iudicabit, testimo-
C nium perhibente conscientia, & cogitationibus accusantibus seu defendentibus. *Et factus est dominus refugium pauperi.* Quantumlibet persequatur inimicus ille qui conuersus est retro, quid nocebit eis quorum refugium factus est dominus? Sed hoc fiet, si in seculo hoc cuius ille magistratus est, pauperes esse delegerint, nihil amando quod vel hic viuentem aut amantem deserit, vel à moriente deseritur. Tali enim pauperi refugium factus est dominus. *Adiutor in opportunitatibus in*
Hebr.12. *tribulatione.* Sic pauperes facit, quoniam flagellat omnem filium quem recipit. Nam quid sit adiutor in opportunitatibus, exposuit cum addidit, in tribulatione. Non enim conuertitur anima ad deum, nisi dum ab hoc seculo auertitur. Nec oportunius ab hoc seculo auertitur, nisi cum nugatoriis eius & noxiis & pernitiosis voluptatibus, labores dolorêsque misceantur. *Et sperent in te omnes qui cognoscunt nomen tuum.* Cum destiterint sperare in diuitiis & in aliis huius seculi blandimentis. Quærente quippe anima vbi figat spem cum ab hoc mundo auellitur, opportune excipit cognitionem nominis dei. Nam nomen ipsum dei nunc vsquequaque vulgatum est. Sed cognitio nominis est, cum ille cognoscitur cuius est nomen. Non enim nomen propter se nomen est, sed propter id quod significat. Di-

ctum est autem, Dominus nomen est illi. Quapropter D
qui se libenter deo famulum subdit, cognouit hoc no- *Psal.67.*
men. Et sperent in te, qui cognoscunt nomen tuũ. Item dominus dicit ad Moysen, Ego sum qui sum. Et dices *Exod.3.*
filiis Israël, Misit me qui est. Sperent ergo in te qui cognoscunt nomen tuum, ne sperent in his rebus, quæ tẽporis volubilitate præterfluunt, nihil habentes nisi erit & fuit. Quoniam quod in illis futurum est, cum venerit, fit statim præteritum. Et expectatur cum cupiditate, amittitur cum dolore. In dei autem natura non erit aliquid, quasi nondum sit aut fuit quasi iam non sit: sed est tantum id quod est, & ipsa est æternitas. Desinant igitur sperare & diligere temporalia, & se ad æternam spem conferant, qui cognoscunt nomen eius qui dixit, Ego sum qui sum. Et de quo dictum est, Misit me qui est. *Quoniam non dereliquisti quærentes te domine.* Qui eum quærunt, iam transeuntia & moritura non quæ-
runt. Nemo enim potest duob⁹ dominis seruire. *Psal-* *Matth.6.*
lite domino qui habitat in Sion. His dicitur, quos non derelinquit quærentes se dominus. Ipse habitat in Sion, quod interpretatur speculatio. Et gestat imaginem ecclesiæ quæ nunc est, sicut Hierusalem gestat imaginem ecclesiæ quæ futura est, id est, ciuitatis sanctorum iam
angelica vita fruentium, quia Hierusalem interpreta- E
tur visio pacis. Præcedit autem speculatio visionem, sicut ista ecclesia præcedit eam quæ promittitur ciuitatem immortalem & æternam. Sed præcedit tempore, non dignitate: quia honorabilius est, quò peruenire nitimur, quàm id quod agimus, vt peruenire mereamur. Agimus autem speculationem, vt perueniamus ad visionem. Sed etiam ipsam quæ nũc est ecclesia, nisi dominus inhabitaret, iret in errorem quàmlibet studio-
sissima speculatio. Et huic ecclesiæ dictum est, Tem- *1.Cor.13.*
plum enim dei sanctum est, quod estis vos. Et in inte- *Ephe.3.*
riore homine habitare Christum per fidem in cordib⁹ vestris. Præcipitur ergo nobis vt psallamus domino qui habitat in Sion, vt concorditer dominum Ecclesię inhabitatorem laudemus. *Annunciate inter gentes mirabilia eius.* Et facta sunt, & non desinunt fieri. *Quoniam requirens sanguinem eorum memoratus est.* Quasi responderetur ab his qui missi sunt euangelizare illud præce-
ptum quod dictum est, Annunciate inter gentes mira- F
bilia eius: & diceretur, Domine quis credidit auditui *Esaia.53.*
nostro? Et propter te occidimur tota die: Conuenien- *Rom.10.*
ter sequitur, dicens, Non sine magno fructu æternita- *Psal.43.*
tis morituros in persecutione Christianos, Quoniam *Rom.8.*
requirens sanguinem eorum memoratus est. Sed cur sanguinem eorum maluit dicere? An quasi alius imperitior & minoris fidei quæreret, dicens, Quomodo annunciabunt, cum in eos infidelitas gentium sæuitura sit? Huic respondetur, quoniam requirens sanguinem eorum memoratus est: id est, veniet vltimum iudiciũ, vbi & interfectorum gloria, & interficientium pœna manifesta fiet. Memoratus est autem nemo ita positum putet, quasi obliuio cadat in deum: sed quia post longum tempus futurum est iudicium, secundum affectum infirmorum hominum positum est, qui quasi oblitum deum putant, quia non tam cito facit quàm ipsi volunt. His dicitur etiam quod sequitur, *Non est oblitus clamorem pauperum.* Id est, non vt putatis, oblitus est: quasi dicerent, posteaquam audierunt memoratus est: ergo obligatus erat. Non est oblitus, inquit, clamorẽ pauperum. Sed quæro quis clamor pauperum sit, quem deus non obliuiscitur? An iste clamor est, cuius hæc verba sunt: *Miserere mei domine, vide humilitatem meam ab*

inimicis

G *inimicis meis.* Quare ergo nõ dixit, Miserere nostri domine, vide humilitatem nostrã de inimicis nostris: tanquã multi pauperes clament, sed tanquã vnus, miserere mei domine? An quia vnus interpellat pro sanctis, qui primus pauper pro nobis factus est? Et ipse dicit, *Qui exaltas me de portis mortis, vt annunciem vniuersas laudes tuas in portis filiæ Sion.* Exaltatur enim homo in illo non solum quem gestat, quod caput ecclesiæ est: sed etiam quisquis nostrum est in cæteris membris, & exaltatur ab omnibus prauis cupiditatib°, quæ sunt portæ mortis, quia per illas itur in mortem. Mors autẽ est iam ipsa lætitia in perfruendo, cum quisq; adipiscitur
1.Tim.6. quod perdite concupiuit, Radix est enim omniũ malorum cupiditas. Et propterea porta mortis est, quia
1.Tim.5. mortua est vidua quę in delitiis viuit. Ad quas delitias per cupiditates tanquã per portas mortis peruenitur. Sunt autem portæ filiæ Sion, omnia optima studia, per quæ venitur ad visionẽ pacis in sancta ecclesia. In
Matth.7. his igitur portis bene annunciantur vniuersæ laudes dei, vt non detur sanctum canibus, neq; proiiciantur margaritæ ante porcos, qui malunt pertinaciter latra-
H re, quàm studiose quęrere. Aut qui nec latrare nec quęrere, sed in suarũ voluptatum cœno volutari. Cum autem in bonis studiis laudes dei annunciantur, petentibus datur, & quærentibus manifestatur, & pulsantibus aperitur. Aut forte portæ mortis sunt corpora-
Gene.3. les sensus & oculi, qui aperti sunt homini cum de li-
2.Cor.4. gno vetito gustasset: à quib° exaltãtur, quibus dicitur vt quærant, non quæ videntur, sed quę non videntur: quia quæ videntur, tẽporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt. Et portæ sunt filię Sion, sacramẽ-
Esa.64. ta & initia fidei, quæ pulsantibus aperiũtur, vt perue-
1.Cor.2. niatur ad occulta filij: Nõ enim oculus vidit, nec auris audiuit, aut in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus se. Hucusq; est clamor pauperũ, quẽ non oblitus est dominus. Deinde sequitur: *Exultabo super salutare tuũ.* Id est, cum beatitudine continebor à sa-
1.Cor.1. lutari tuo, quod est domin° noster Iesus Christus virtus & sapientia dei. Ergo ecclesia dicit, quæ hic affligitur, & spe salua est, quãdiu occultum est filij iudicium, ipsa spe dicit, Exultabo super salutare tuum: quia nũc circunstrepente seu vi, seu errore gentilium atteritur.

I *Infixæ sunt gentes in corruptione quam fecerunt.* Animaduerte quemadmodũ seruetur pœna peccatori de operibus suis, & quemadmodũ, qui voluerunt persequi ecclesiam, in ea corruptione sint fixi, quã se inferre arbitrabantur. Nam interficere corpora cupiebant, cũ ipsi in anima morerentur. *In muscipula ista quam occultauerũt, comprehensus est pes eorum.* Muscipula occulta, est occul-
† al. dolosa. ta † cogitatio. Pes animæ, recte intelligitur amor. Qui cum prauus est, vocatur cupiditas aut libido. Cum
2. ser. d. 38. autem rectus, dilectio vel charitas. Amore enim mo-
Solet quæri circa finẽ. uetur, tanquam ad locum quò tendit. Locus autem animæ, non in spatio aliquo est quod forma occupat corporis: sed in delectatione quò se peruenisse per amorem lætatur. Delectatio autem perniciosa sequitur cupiditatem, fructuosa charitatem. Vnde & radix di-
1.Tim.6. cta est cupiditas. Radix porrò tanquã pes arboris intelligitur. Radix dicta est & charitas, vbi de seminibus
Matth.13. dominus loquitur, quæ in petrosis locis exeunt, & sole veniente arescunt, quia non habent altã radicem. Vnde significat eos qui gaudent accipiendo verbũ veritatis, sed cedunt persecutionibus, quib° sola charita-
Ephes.3. te resistitur. Et Apostolus dicit, Vt in charitate radicati & fundati possitis comprehendere. Pes ergo peccatorum, id est, amor cõprehenditur in muscipula quã K
occultant: quia cum fraudulentam actionem consecuta fuerit delectatio, cum eos tradiderit deus in concupiscentiam cordis eorũ: iam illa delectatio alligat eos, *Rom.1.*
vt inde abrumpere amorem & ad vtilia conferre non audeant: quia cum conati fuerint, dolebunt animo, tãquam pedem de compede exuere cupiẽtes. Cui dolori succumbentes, à perniciosis delectationibus nolunt abscedere. In muscipula ergo quã occultauerũt, id est, in fraudulento consilio, comprehensus est pes eorum, amor scilicet qui per fraudem peruenit ad vanam lætitiam qua comparatur dolor. *Cognoscetur dominus iudicia faciens.* Hæc sunt iudicia dei, non ab illa tranquillitate beatitudinis suæ, nec à secretis sapientiæ quibus recipiuntur beatæ animæ, profertur ferrum, aut ignis, aut bestia, aut aliquid tale quo crucientur peccatores. Sed quomodo cruciantur, & quomodo facit dominus iudicium? *In operibus manuum suarum comprehensus est peccator.* Hic interponitur canticum diapsalmatis, quasi occulta lætitia quantum existimare possumus, separationis quæ nunc fit, non locis, sed affectionibus animorum, inter peccatores & iustos, sicut granorũ à pa- L
leis adhuc in area. Et sequitur: *Conuertantur peccatores in* *Matth.3.*
infernum. Id est, dentur in manus suas cum eis parcitur, & illaqueentur delectatione mortifera. *Omnes gentes quæ obliuiscuntur deum.* Quia cum non probauerunt de- *Rom.1.*
um habere in notitia, dedit illos deus in reprobum sensum. *Quia non in finem obliuio erit pauperis.* Qui videtur nunc in obliuione esse, cum peccatores fœlicitate huius seculi florere existimantur & iusti laborare. *Sed patientia*, inquit, *pauperum non peribit in æternum.* Quapropter nunc patientia opus est ad perferendos malos, qui iam voluntatibus separati sunt, donec etiam vltimo iudicio separentur. *Exurge domine non præualeat homo.* Imploratur futurum iudicium. Sed antequam veniat,

Iudicentur, inquit, *gentes in conspectu tuo.* Hoc est in occulto, quod dicitur coram deo, paucis sanctis & iustis intelligentibus. *Constitue domine legislatorem super eos.* Videtur mihi Antichristum significare. De quo Apostolus dicit, Cum reuelabitur homo peccati. *Vt sciant* *2.Thess.2.*
gentes quoniam homines sunt. Vt qui nolunt liberari à filio dei, & pertinere ad filium hominis, & esse filij ho- M
minum: id est, noui homines, seruiant homini, id est, veteri homini peccatori, quoniam homines sunt. Et quia ille ad tantum culmen inanis gloriæ venturus creditur, tanta ei licebit facere, & in omnes homines, & in sanctos dei, vt tunc vere nonnulli infirmi † *† al. vt dũ eũ vincere penè oẽs cõspexerint, nõnulli infirmi &c.*
arbitrentur deum res humanas negligere, interposito diapsalmate, subiicit tanquam vocem gementium & querentium cur iudicium differatur. *Vt quid domine*, inquit, *discessisti longe.* Deinde qui sic quæsiuit tanquam repente intellexerit, aut quasi sciens interrogauerit vt doceret: subiecit dicens, *Despicis in opportunitatibus in tribulationibus.* Id est, opportune despicis & facis tribulationes ad inflammandos animos desyderio aduentus tui. His enim iucundior est fons ille vitæ, qui multum sitierint. Itaque insinuat consilium dilationis dicens, *Dum superbit impius accenditur pauper.* Mirum est & verum, quanto studio bonæ spei paruuli accendantur ad recte viuendum, comparatione peccantium. Quo mysterio agitur, vt etiam hæreses esse permittantur: non quia ipsi hæretici hoc volunt, sed quia hoc de peccatis eorum diuina operatur prouidentia, quæ lucem & facit & ordinat, tenebras au- *Gene.1.*
tem tantum ordinat, vt sit earum comparatione lux gratior.

A gratior. Sicut hæreticorum comparatione iucundior est inuentio veritatis. Ea quippe comparatione probati manifesti fiunt inter homines, qui deo noti sunt. *Comprehenduntur in cogitationibus suis quibus cogitant.* Id est, malæ cogitationes eorum vincula illis fiunt. Sed quare fiunt vincula? *Quoniam laudatur peccator,* inquit, *in desyderiis animæ suæ.* Adulantium linguæ, alligant animas in peccatis. Delectatur enim ea facere, in quibus non solum non metuitur reprehensor, sed etiam laudator auditur. *Et qui iniqua gerit benedicitur.* Hinc comprehenduntur in cogitationibus suis quibus cogitant. *Irritauit dominum peccator.* Nemo gratuletur homini, qui prosperatur in via sua, cuius peccatis deest vltor, & adest laudator. Maior hæc ira domini est. Irritauit dominum peccator vt ista patiatur: id est, vt correptionis flagella non patiatur. Irritauit enim dominum peccator. *Secundum multitudinem iræ suæ non exquiret.* Multum irascitur dominus, dum non exquirit, dum quasi obliuiscitur, & non attendit peccata, & per fraudes & scelera ad diuitias honorésque peruenitur: quod maxime in illo

B antichristo euenturum est, qui vsque adeo beatus videbitur hominibus, vt etiam deus putetur. Sed quanta ista ira sit dei, docent sequẽtia. *Non est deus in conspectu eius, contaminantur viæ eius in omni tempore.* Qui nouit vel quid gaudeat, vel quid lætetur in anima, nouit quantum malum sit, à luce deseri veritatis. Cum magnum malum homines putent oculorum corporaliũ cæcitatem qua lux ista retrahitur: quantam ergo pœnam patitur qui secundis rebus peccatorum suorum eò perducitur, vt non sit deus in conspectu ei⁹. Et cõtaminentur viæ eius in omni tempore: id est, cogitationes & consilia eius immunda sint. *Auferuntur iudicia tua à facie eius.* Animus enim male sibi conscius, dum sibi videtur nullam pœnã pati, credit quòd non iudicet deus: & sic auferuntur iudicia dei à facie eius, cum hæc ipsa sit magna damnatio. *Et omnium inimicorum suorum dominabitur.* Ita enim traditur, quòd reges omnes superaturus sit, & solus regnum obtenturus: quando etiam secundum Apostolum, qui de illo prędicat, In templo dei sedebit, extollens se super omne 2.Thess.2.

C quod colitur & quod dicitur deus. Et quoniam traditus in concupiscentiam cordis sui, & damnationi vltimæ destinatus, per nefarias artes ad illum vanum & inane culmen dominationemq; venturus est, propterea sequitur: *Dixit enim in corde suo, non mouebor de generatione in generationem sine malo.* Id est, fama mea & nomen meum de hac generatione in generationem posterorum non transiet, nisi artibus malis adipiscar tam excelsum principatum, de quo posteri tacere non possint. Animus enim perditus & expers bonarũ artium atque à iustitiæ lumine alienus, malis artibus sibi aditum molitur ad famam tam diuturnã, vt apud posteros etiã celebretur. Et qui non possunt bene innotescere, cupiunt vel male de se homines loqui, dũmodo nomen eorum latissime peruagetur. Quod hic arbitror dictũ esse, Non mouebor de generatione in generationem sine malo. Est & alius intellectus, Si de generatione mortali ad æternitatis generationem se venire non posse vanus & erroris plenus animus arbitratur, nisi artibus malis: quod quidem & iam de Simone diffamatum est, cùm sceleratis artibus cœlum se putasset adepturum, & de humana generatione in diuinam generationem rebus magicis transiturũ: quid ergo mirum si etiam ille homo peccati, qui totam nequitiam & impietatem, quam omnes pseudoprophetæ inchoauerunt impleturus est, & tanta signa facturus, vt decipiat si fieri potest etiam electos dei, dicturus est in corde suo, Non mouebor de generatione in generationem sine malo? *Cuius maledictione os plenum est, & amaritudine & dolo.* Magnum enim maledictum est tam nefandis artibus cœlum appetere, & ad capiendã æternam sedem talia merita comparare. Sed hac maledictione os eius plenum est. Non enim habebit effectum ista cupiditas, sed intra os eius tantum valebit ad eum perdendum, qui hæc sibi ausus est polliceri cum amaritudine & dolo, id est, ira & insidiis, quib⁹ in suas partes conuersurus est multitudinem. *Sub lingua eius labor & dolor.* Nihil est laboriosius iniquitate & impietate: quem laborem sequitur dolor, quia non solum sine fructu, sed etiam ad perniciem laboratur. Qui labor & dolor ad illud refertur, quod dixit in corde suo, Non mouebor de generatione in generationem sine malo. Et propterea sub lingua eius, non in lingua, quoniam tacite ista cogitaturus est, hominibus autem alia locuturus, vt bonus & iustus & dei filius videatur. *Sedet in insidiis cum diuitibus.* Quibus diuitibus, nisi eis quos huius seculi muneribus cumulabit? Et ideo in insidiis cum his sedere dictus est, quoniam falsam fœlicitatem ipsorum ad decipiendos homines ostentabit. Qui praua voluntate dum tales esse cupiunt, & bona æterna non quærunt, in laqueos eius incident. Psal.10.

In occultis vt interficiat innocentem. In occultis puto dictũ esse, vbi non facile intelligitur quid appetendũ, quídve fugiendum sit. Innocentem autem interficere, est ex innocente facere nocentem. *Oculi eius in pauperem respiciunt.* Iustos enim maxime persecuturus est: de quibus dictum est, Beati pauperes spiritu, quia ipsorum est regnum cœlorum. Matth.5. *Insidiatur in occulto velut leo in cubili suo.* Leonem in cubili dicit eum, in quo & vis & dolus operabitur. Prima enim persecutio Ecclesiæ violenta fuit, cùm proscriptionibus, tormentis, cædibus, Christiani ad sacrificandum cogerentur. Altera persecutio fraudulenta est, quæ nunc per huiuscemodi hæreticos & falsos fratres agitur. Tertia superest per Antichristum ventura, qua nihil est periculosius, quoniam & violenta & fraudulenta erit. Vim habebit F in imperio, dolum in miraculis. Ad vim relatum est, quod dictum est leo. Ad dolos, quod dictũ est in cubili suo. Et rursum ipsa repetita sunt conuerso ordine.

Insidiatur, inquit, *vt rapiat innocentem.* Hoc ad dolũ pertinet. Quod autem sequitur, *Rapere pauperem dum attrahit eum,* violentiæ deputatur. Attrahit enim significat, quibus potest cruciatibus affligendo ad se adducit. Item duo quæ sequuntur, ipsa sunt. *In muscipula sua humiliabit eum,* dolus est. *Inclinabitur & cadet dum dominabitur pauperum.* vis est. Muscipula enim bene significat insidias. Dominatio vero terrorem apertissime insinuat. Et bene ait, Humiliabit eum in muscipula sua. Cum enim signa illa facere cœperit, quanto mirabiliora videbuntur hominibus, tanto illi sancti qui tunc erunt contemnentur, & quasi pro nihilo habebuntur. Quos ille, cui per iustitiam & innocentiam resistent, mirificis factis superare videbitur. Sed inclinabitur & cadet dum dominabitur pauperum, id est, dum quælibet supplicia irrogabit resistentibus sibi seruis dei. Vnde autem inclinabitur & cadet?

Dixit enim in corde suo, oblitus est deus, auertit faciem suam, ne videat vsque in finem. Hæc est inclinatio & casus miserrimus, dum animus humanus in suis iniquitatibus

quasi

G quasi prosperatur,& parci sibi putat,cum excæcetur &
seruetur ad vltimam opportunãq; vindictam, de qua
nunc iam loquitur cum dicit, *Exurge domine deus &*
exaltetur manus tua, Id est,manifesta sit potentia tua.Su-
perius autem dixerat,Exurge domine,non præualeat
homo,iudicentur gentes in conspectu tuo, id est, in
occulto vbi solus deus videt.Hoc factũ est,cum impij
ad magnã quæ videtur hominibus fœlicitatẽ perue-
nerunt, Super quos cõstituitur legislator qualem ha-
bere meruerunt.De quo dicitur, Cõstitue domine le-
gislatorem super eos, sciant gentes, quoniã homines
sunt. Nunc autem post illam occultam pœnam atque
vindictã dicitur,Exurge domine deus & exaltetur ma-
nus tua:non vtiq; in occulto, sed iam in manifestissi-
ma gloria. *Ne obliuiscaris pauperum in finem.* Id est,sicut
impij putant,qui dicũt,oblitus est deus,auertit faciem
suam ne videat vsque in finem.Vsque in finem autem
negant deum videre, qui dicunt eum res humanas &
terrenas non curare.Quoniã terra quasi finis est rerũ,
quia vltimum elementum est, in quo homines ordi-
natissime laborant,sed laborum suorum ordinem vi-
H dere non possunt,qui maxime pertinet ad occulta fi-
lij.Laborans ergo Ecclesia illis temporibus, tanquam
nauis in magnis fluctibus & procellis,quasi dormien-
tem excitat dominum, vt imperet ventis & tranquil-
litas redeat. Dicit ergo,Exurge domine deus meus &
exaltetur manus tua,ne obliuiscaris pauperũ in finem.
Iam itaq; manifestum iudicium intelligentes & exul-
tantes dicunt, *Propter quid irritauit impius deum?* Id est,
quid profecit tanta mala facere? *Dixit enim in corde suo*
non requiret. Deinde sequitur, *Vides quoniam tu laborem*
& iram consyderas, vt tradas eos in manus tuas. Sensus iste
pronunciationem quærit,in qua si erratum fuerit,ob-
scuratur. Sic enim dixit in corde suo impius, non re-
quiret deus: quasi deus laborem & iram consyderet,
vt tradat eos in manus suas, id est, quasi laborare &
† al. quasi irasci timeat: † Et propterea illis parcat, ne oneri illi
laborẽ & sit pœna eorum,aut ne iracundia & tempestate turbe-
iras timeat. tur, quomodo plerique homines faciunt, qui dissi-
† al faciũt mulata vindicta elaborant ne irascantur.† *Tibi dereli-*
dissimula- *ctus est pauper.* Ideo enim pauper est, id est, omnia hu-
ta vin- I ius mundi temporalia bona cõtempsit, vt tu sis tantũ
dicta ne la spes eius. *Pupillo tu eris adiutor.* Id est,ei cui moritur pa-
borent aut ter hic mundus, per quem carnaliter genitus est, &
irascantur. iam potest dicere,Mundus mihi crucifixus est, & ego
Gal.6. mundo. Talibus enim pupillis pater fit deus. Docet
quippe deus pupillos fieri discipulos suos, quibus di-
Matth.23. cit,Ne vobis dicatis patrem in terris. Cuius rei exem-
Matth 12. plum præbuit prior ipse dicendo, Quæ mihi mater,
De fide & aut qui fratres? Vnde volunt quidam perniciosissimi
symbolo. hæretici asserere, non eum habuisse matrem: nec vi-
c.8. in fine. dent esse consequens si hæc verba attendãt,vt nec di-
scipuli eius patres habuerint.Quia sicut ipse dixit,Quę
mihi mater est, sic illos docuit, cum ait, Nolite vobis
dicere patrem in terris. *Contere brachium peccatoris & ma-*
ligni. Illius scilicet de quo suprà dicebatur,Omnium
inimicorum suorum dominabitur.Brachium enim e-
ius,dixit potentiam eius: cui contraria est Christi po-
tentia,de qua dicitur,Exurge domine deus, exaltetur
manus tua. *Requiretur delictũ eius nec inuenietur.* Propter
illud idem iudicabitur de peccato suo, & ipse periet
propter peccatum suum. Deinde quid mirum si se-
quitur, *Dominus regnabit in æternum & in seculum seculi, pe-*
ribitis gentes de terra illius. Gentes posuit peccatores &
impios. *Desyderium pauperum exaudiuit dominus.* Desyde-
rium illud quo æstuabant, cum in angustiis & tribu- K
lationibus huius seculi domini diem concupiscerent.
Præparationem cordis eorum exaudiuit auris tua. Hæc est
cordis præparatio,de qua in alio Psalmo canitur, Pa-
ratum cor meum deus, paratum cor meum. De qua *Psal.56.*
dicit Apostolus, Si autem quod non videmus spera- *Rom.8.*
mus,per patientiam expectamus: Iam vero aurem dei,
non membrum corporeum, sed potentiam esse, qua
exaudit regulariter debemus accipere. Atque ita qui-
busq; nominatis membris eius, quæ in nobis visibilia
& corporea sunt, potentias operationum oportet in-
telligi,ne sæpe ista repetantur. Nõ enim corporeũ fas
est putare,quod dominus deus non sonãtem vocem,
sed præparationem cordis exaudit. *Iudicare pupillo &*
humili, Id est,non ei qui conformatur huic seculo,ne-
que superbo.Aliud est enim iudicare pupillũ,aliud iu
dicare pupillo.Iudicat pupillũ etiam qui condemnat:
iudicat autem pupillo qui pro illo profert sentẽtiam.
Vt non apponat vltra magnificare se homo super terram. Homi-
nes enim sunt,de quibus dictum est,Pone domine le-
gislatorem super eos,vt sciant gentes quoniam homi-
nes sunt.Sed etiam ille, qui eodem loco intelligitur L
poni super eos,homo erit,de quo nunc dicitur,Vt nõ
apponat vltra magnificare se homo super terrã, cum
venerit scilicet filius hominis iudicare pupillo, qui se
exuit veterem hominem, atque hoc modo tanquam
extulit patrem.Post occulta ergo filij,de quibus in hoc
Psalmo multa dicta sunt,erunt manifesta filij; de qui-
bus pauca in fine eiusdem psalmi nunc dicta sunt. Ex
his autem titulus factus est, quæ maiorem hic partem
tenent. Potest & ipse dies aduentus domini recte nu-
merari inter occulta filij,quãuis ipsa domini præsen-
tia manifesta futura sit. De illo enim die dictum est,
quòd nemo eum sciret,neq; angeli,neque virtutes,ne- *Matth.24.*
que filius hominis. Quid ergo tam occultũ, quàm id
quod etiam ipsi iudici occultũ esse dictum est,non ad
cognoscendum,sed ad prodendum? De occultis au-
tem filij etiã si quisquam non dei filium subaudire vo-
luerit,sed ipsius Dauid, cuius nomini totũ psalterium
tribuitur.(Nam Dauidici vtiq; psalmi appellantur)vo
ces illas audiat,quibus domino dicitur,Miserere no- *Matth.20.*
stri fili Dauid: atque ita etiã hoc modo eũdem domi- M
num Christum intelligat, de cuius occultis ipse Psal-
mus inscriptus est. Sic enim etiam ab angelo dicitur,
Dabit illi deus sedem Dauid patris sui. Nec illa sen- *Luca.1.*
tentia huic intellectui contraria est, qua idem domi- *Matth.22.*
nus quærit à Iudæis,Si filius Dauid Christus est, quo-
modo in spiritu vocat eum dominum, dicens, Dixit
dominus domino meo,sede à dextris meis,Donec po *Psal.109.*
nam inimicos tuos sub pedibus tuis? Dictum est enim *17. de ciui-*
imperitis, qui quamuis venturum Christũ sperarent, *ta. dei. cap.*
secundum hominẽ tamen eum exspectarent, non se- *14.*
cundum,quo d virtus & sapientia dei est. Donec ergo
ibi fidem verissimam & syncerissimam, vt & domi-
nus sit regis Dauid, secundum quod est verbum in *Ioan.1.*
principio,deus est apud deum,per quod facta sunt o- *Rom.1.*
mnia. Et filius secundum quod factus est ei ex semine
Dauid secundum carnem.Non enim dicit,non est fi-
lius Dauid Christus: sed si iam tenetis, quod filius sit
eius,dicite quomodo sit dominus eius: vt teneatis in
Christo, quod filius hominis est,ita enim filius Dauid
est,& non relinquatis,quòd filius dei est, ita enim do-
minus eius est.

In Psalmum decimum enarratio.

In finem Psalmus ipsi Dauid.

Noua

A NOVA tractatione titulus iste nó indiget:iam
enim satis tractatum est,quid sit in finem.Ip-
sum ergo psalmi textum videamus,qui mihi
videtur aduersus hæreticos cantandus, qui
commemorando & exaggerando multorum in Ec-
clesia peccata quasi apud ipsos iusti aut omnes aut plu
res sint, ab vnius Ecclesiæ veræ matris vberibus nos
auertere atq; arripere moliuntur, affirmantes ꝙ apud
ipsos sit Christus,& quasi pie studioseq; admonentes,
vt ad eos transeundo transmigremus ad Christum,
quem se habere mentiuntur. Notum est autem Chri-
stum in prophetia,cum multis nominibus allegorice
insinuaretur, etiam montem appellatum. Respóden-
dum est itaq; istis,& dicendum, *In domino confido, quo-
modo dicitis animæ meæ,transmigra in montes sicut passer.* Vnum
montem teneo in quo cófido,quomodo dicitis vt ad
vos transeam tanquam multi sint Christi? Aut si vos
montes esse dicitis per superbiam, oportet quidê esse
passerem pennatum virtutibus & præceptis dei. Sed
eaipsa prohibent volare in istos montes, & in super-
bis hominib⁹ spem collocare. Habeo domum vbi re-
B quiescam,quia in domino confido.Nam & passer in-
Psal.38. uenit sibi domũ. Et factus est dominus refugium pau-
Psal.9. peri. Dicamus ergo tota fiducia, ne dum Christum a-
pud hæreticos quærimus,amittamus,In domino con
fido,quomodo dicitis animæ meæ, trãsmigra in mó-
tes sicut passer. *Quoniam ecce peccatores tetenderunt arcum,
parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscura luna
rectos corde.* Terrores isti sunt comminantium nobis
de peccatoribus, vt ad se tanquam ad iustos transea-
mus. Ecce inquiunt, peccatores tetenderunt arcum:
credo scripturas, quas illi carnaliter interpretando,
venenatas inde sententias emittunt.parauerunt sagit-
tas suas in pharetra:eadem verba scilicet quæ scriptu-
rarum authoritate iaculaturi sunt, in cordis occulto
parauerunt. Vt sagittẽt in obscura luna rectos corde,
vt cum senserint Ecclesiæ lumine propter multitudi-
nem imperitorum & carnalium obscurato,nó se pos-
1.Cor.15. se conuinci,corrumpant bonos mores colloquiis ma-
lis.Sed cótra omnes istos terrores dicendũ est, In do-
mino cófido.Luna vero quàm congruenter significet
C Ecclesiam,memini me promisisse in hoc Psalmo con-
3.de Gen. syderaturũ. Duæ sunt de luna opiniones probabiles.
ad literã Harum autẽ quę vera sit aut nó omnino,aut difficilli-
cap.15. me arbitror posse hominem scire. Cum enim quęritur
vnde lumẽ habeat:alij dicunt suum habere,sed globũ
eius dimidium lucere,dimidium autẽ obscurum esse.
Dum autẽ mouetur in circulo suo, eandem partẽ qua
lucet,paulatim ad terras cóuerti vt videri à nobis pos
sit:& ideo prius quasi cornutam apparere. Nã & si fa-
cias pilam ex dimidia parte candidam, & ex dimidia
obscuram: si eam partem quæ obscura est ante oculos
habeas,nihil candoris vides. Et cum cœperis illã can-
didam partem ante oculos conuertere,si paulatim fa-
cias,primo cornua candoris videbis,deinde paulatim
crescit,donec tota pars candens opponatur oculis,&
nihil obscurę alteri⁹ partis videatur. Quod si perseue-
res adhuc paulatim cóuertere,incipit obscuritas appa-
rere & cãdor minui,donec iterũ ad cornua redeat, &
postremò totus ab oculis auertaẽ,ac rursus obscura il-
la pars sola possit videri. Quod fieri dicunt,cum lumẽ
lunæ videtur crescere vsq; ad quintãdecimam lunã.
Et rursus vsq; ad tricesimam minui & redire ad cor-
nua,donec penitus nihil in ea lucis appareat. Secundũ
hanc opinioné luna in allegoria significat ecclesiam,
quòd ex parte spiritali lucet ecclesia,ex parte autẽ car- D
nali obscura est. Et aliquãdo spiritalis pars in bonis o-
peribus apparet hominibus:aliquãdo autẽ in cóscien-
tia latet,ac deo tantúmodo nota est,cum solo corpo-
re apparet hominibus,sicut contingit,cum oramus in
corde,& quasi nihil agere videmur, dum nó ad terrã,
sed sursum cor habere iubemur ad dominũ. Alij autẽ
dicunt nó habere lunam lumen proprium, sed à sole
illustrari. Sed quando cum illo est,eam partem ad nos
habere qua nó illustratur, & ideo nihil in ea lucis vi-
deri. Cum autem incipit ab illo recedere, illustrari ab
ea etiã parte quã habet ad terram, & necessario inci-
pere à cornibus,donec fiat quintadecima contra solẽ.
Tunc enim sole occidente oritur,vt quisquis occidẽ-
tem solem obseruauerit, cum eum cœperit nó videre
conuersus ad orientem lunam surgere videat. Atq; in-
de ex alia parte cũ ei cœperit propinquare,illam partẽ
ad nos cóuertere qua nó illustratur,donec ad cornua
redeat,atq; inde omnino non appareat: quia tũc pars
illa, qua illustratur, sursum est ad cœlum,ad terrã au-
tem illa quam radiare sol non potest. Ergo & secundũ
hanc opinionem luna intelligitur Ecclesia, quòd suũ E
lumen non habeat,sed ab vnigenito dei filio, qui mul
tis locis in sanctis scripturis allegorice sol appellatus
est,illustratur. Quem nescientes & cernere non valẽ-
tes hæretici quidam, ad istum solem corporeũ & visi-
bilem, quod cómune lumen est carnis hominũ atque
muscarũ,sensus simplicium conantur auertere, & nó-
nullorum auertunt. Qui quãdiu non possunt interio-
rem lucẽ veritatis mente cótueri, simplici fide catho-
lica cótenti esse nolunt. Quæ vna paruulis salus est,&
quo vno lacte ad firmitatẽ solidioris cibi certo robo-
re peruenitur. Quælibet ergo duarum istarũ opinio-
num vera sit,cógruẽter accipitur allegorice luna, Ec-
clesia. Aut si in istis obscuritatibus magis negociosis,
quàm fructuosis, exercere animum,aut non libet, aut
non vacat, aut animus ipse nó valet, satis est lunam
popularib⁹ oculis intueri,& nó quęrere obscuras cau-
sas, sed cum omnibus & incrementa eius & comple-
menta & detrimenta sentire. Quæ si propterea deficit
vt renouetur, etiam ipsi imperitæ multitudini demó-
strat Ecclesiæ figurã,in qua creditur resurrectio mor- F
tuorum. Deinde quęrendum est,quid in hoc Psalmo
accipiaẽ obscura luna, in qua peccatores sagittare pa-
rauerunt rectos corde. Non enim vno modo dici ob-
scura luna potest:nam & cum finitur menstruis cursi-
bus,& cum eius fulgor nubilo interpolatur, & cũple-
na deficit,dici potest obscura luna. Potest ergo & de
persecutoribus martyrum intelligi,quòd sagittare vo
luerint in obscura luna rectos corde. Siue adhuc in Ec
clesiæ nouitate,quia nondũ terris maior effulserat, &
gentilium superstitionũ tenebras vicerat: siue linguis
blasphemorum, & Christianorum nomen male diffa-
mãtium, quasi nebulis cum terra obtegeretur, videri
perspicua luna nó poterat, id est, Ecclesia. Siue ipsorũ
martyrum cædibus & tanta effusione sanguinis tan-
quã illo defectu & obscuratione, qua cruentam faciẽ
luna videtur ostẽdere, à nomine Christiano deterre-
bantur infirmi. In quo terrore verba dolósa & sacrile-
ga iaculabantur peccatores, vt etiam rectos corde per-
uerterent. Potest & de his peccatoribus intelligi quos
Ecclesia cótinet, quod tunc inuẽta occasione huius lu
næ obscuræ, multa cómiserint, quæ nobis opprobria
nunc obiiciuntur ab hæreticis, cum eorũ authores ea
fecisse dicãtur. Sed quoquo modo se habeat, quod in
obscura

G obscura luna factum est, nunc catholico nomine toto orbe diffuso atque celebrato, quid mihi est incognitis perturbari? In domino enim confido, nec audio dicētes animæ meæ, transmigra in montes sicut passer. Quoniam ecce peccatores intenderūt arcū, vt sagittent in obscura luna rectos corde. Aut si & illis nunc luna videtur obscura, quia incertū volunt efficere, quę sit catholica, & eam peccatis carnalium hominū, quos multos cōtinet, conantur arguere, quid ad eum pertinet, qui vere dicit, In domino confido? Qua voce se quisq; & frumentū esse ostēdit, & vsq; ad vētilationis Matth.3. tempus paleas tolerabiliter sustinet. In domino ergo confido: illi timeant, qui confidunt in homine, & de parte hominis se esse negare nō possunt, per cuius canos iurant. Et cū in sermone ab eis quæritur cuius cōmunionis sint, nisi de parte illius se esse dicant nō possunt agnosci. Dic quid isti faciunt, cum illis commemorantur tam innumerabilia & quotidiana peccata, & scelera eorū quibus plena est illa societas? Nunquid possunt dicere, In domino confido, quomodo dicitis animæ meæ trāsmigra in mōtes sicut passer? Nō enim H confidunt in domino, qui tunc esse dicunt sancta sacramenta, si per sanctos homines dentur. Itaque cum ab eis quæritur, qui sint sancti, erubescūt dicere nō sumus. Qui etiā si non erubescant hoc dicere, hi qui audiunt pro ipsis erubescūt. Itaq; isti cogunt eos, qui accipiunt sacramenta, spem suā in homine ponere cuius cor videre non possunt, Et maledictus omnis, qui Hiere.17. spem suā ponit in homine. Quid est enim dicere, ego quod do sanctum est, nisi spem tuā in me pone? Quid si non es sanctus? Ostende cor tuū. Quod si nō potes, vbi videbo quòd sanctus es? An forte dices quod scriptum est, Ex operibus eorum cognoscetis eos. Video Matth.7. planè mira opera, quotidianas violētias Circumcellionum sub Episcopis & presbyteris ducibus circūquaq; volitare, & terribiles fustes Israëlis vocari, quæ homines qui nunc viuunt, quotidie vidēt & sentiūt. Macariana vero tempora de quibus inuidiā faciunt, & plurimi nō viderunt, & nemo nunc videt. Et quisquis ea vidit catholicus, potuit dicere, si dei seruus esse vellet, Matth.13. In domino cōfido. Quod & nunc dicit, cū multa quæ non vult, in Ecclesia videt, qui se intra illa retia plena I piscibus bonis & malis natare adhuc sentit, donec ad finē maris veniatur, vbi mali segregentur à bonis. Isti autem quid respōdent, si alicui illorum dicat ille quē baptizant, quomodo me iubes præsumere? Nam & si dantis & accipiētis est meritum, sit dantis dei, & accipientis conscientiæ meæ. Hæc enim duo nō mihi incerta sunt, bonitas illi⁹, & fides mea. Quid te interponis de quo certum scire nihil possum? Sine me dicere, In domino cōfido. Nam si in te confido, vnde cōfido, si nihil mali ista nocte fecisti? Postremò si vis vt credā tibi, nūquid possum amplius, quàm de te credere? Vnde ergo cōfido in eis quibus heri cōmunicasti, & hodie cōmunicas, & cras cōmunicabis, vtrū vel isto triduo nihil mali commiserint? Quod si nec te nec me polluit, quod nescimus, quæ causa est vt rebaptizes eos qui tēpora traditionis & Macarianæ inuidiæ nō nouerunt? Quæ causa est vt Christianos de Mesopotamia veniētes, qui Cæciliani & Donati nec nomē audierunt, rebaptizare audeas, & neges esse Christianos? Si autē illos polluunt aliena peccata quæ nesciūt, téne reum facit quicquid in partem vestra te nesciente committitur? Imperatorum constitutiones frustra obiicitis catholicis, cum in vestris castris priuati fustes igneśq; sic sæuiant. Ecce quo lapsi sunt, K qui cum viderent in catholica peccatores, nō potuerunt dicere, In domino confido, & spem suā in homine posuerunt. Quod omnino dicerent, si nō ipsi tales essent, quales illos putabant, à quibus sacrilega superbia separare se velle finxerūt. Dicat ergo anima catholica, In domino cōfido, quomodo dicitis animæ meę, transmigra in montes sicut passer. Quoniā ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscura luna rectos corde: & sermonem ab ipsis conuertat ad dominum & dicat: *Quoniam quæ perfecisti destruxerunt.* Et hoc dicat, nō contra istos solos, sed contra omnes hæreticos. Omnes enim quantum in ipsis est, destruxerunt laudem, quā ex ore infantium & lactētium perfecit deus, dum quæstionibus vanis & scrupulosis exagitant paruulos, & eos nutriri fidei lacte nō sinunt. Quasi ergo dictum sit huic animæ, quare isti tibi dicunt trāsmigra in mōtes sicut passer: quare te de peccatoribus terrent, qui intenderunt arcum ad sagittādos in obscura luna rectos corde: Respondet, Ideo vtique me terrent, Quoniam quæ perfecisti, destruxerunt. Vbi, nisi in conuēticulis suis, vbi paruulos & interioris lucis ignaros, L non lacte nutriunt, sed venenis necāt? *Iustus autem quid fecit?* Si vos Macarius, si vos Cæcilian⁹ offendit, Christus quid fecit vobis, qui dixit, Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, quam vos nefanda dissensione violastis? Christus quid vobis fecit, qui traditorem suum tanta patientia pertulit, vt ei primam Eucharistiam confectam manibus suis & ore suo commendatam, sicut cæteris Apostolis traderet: Quid vobis fecit Christus, qui eundem traditorem suum quem diabolum nominauit, qui ante traditionem domini, nec loculis dominicis fidem potuit exhibere, cum cæteris discipulis ad prædicandum regnum cœlorum misit, vt demonstraret dona dei peruenire ad eos, qui cum fide accipiunt, etiā si talis sit per quem accipiunt, qualis Iudas fuit? *Dominus in templo sancto suo.* Ita vero, sicut Apostolus dicit, Tēplum enim dei sanctum est, quod estis vos. Quisquis templum dei violauerit, disperdet illum deus. Templum dei violat qui violat vnitatem. Non enim tenet caput, ex quo totum corpus connexum & cōpactum per omnem tactum subministrationis, secundum operationem in mensuram M vniuscuiusque partis, incrementum corporis facit, in ædificationem sui in charitate. In hoc templo sancto suo dominus est, quod constat multis membris suis, sua quæque officia gerentibus, in vnā ædificationem charitatis constructus, Quod violat, quisquis causa principatus sui, à catholica societate diiungitur. Dominus in templo sancto suo: *Dominus in cœlo sedes eius.* Si cœlum acceperis iustum, sicut terram accipis peccatorem, cui dictū est, Terra es & in terram ibis: quod dictum est, Dominus in templo sancto suo: repetitum intelligis, dum dictum est, dominus in cœlo sedes eius. *Oculi eius in pauperem respiciunt.* Quippe cui derelictus est pauper. Et qui factus est refugium pauperi, Et ideo seditiones omnes & tumultus intra ista retia donec perducantur ad littus, de quibus nobis in perniciem suam & ad nostram correctionem insultant hæretici, per eos homines fiunt, qui pauperes Christi esse nolunt. Sed nūquid ab eis qui hoc esse volunt, auertunt oculos dei? Oculi enim eius in pauperem respiciunt. Nunquid metuendū est, ne in turba diuitū paucos pauperes videre nō possit, quos in Ecclesiæ gremio

Ioan.14. 1 q.1. Christus. Ioan.13. Ioan.6. Ioan.12. Matth.10. Abach.2. 1.Cor.3. Ephe.4. Gene.3. Psal.9. Matth.13.

A mio catholicæ custoditos enutrit? *Palpebræ eius interrogant filios hominum.* Hic filios hominum, illa regula libenter acceperim, de veteribus regeneratos per fidem. Hic quippe quibusdã scripturarum locis obscuris tanquam clausis oculis dei exercentur, vt quærant. Et rursus quibusdam locis manifestis, tãquam apertis oculis dei illuminantur, vt gaudeant. Et ista in sanctis libris crebra opertio atq; adapertio tanquam palpebræ sunt dei, Quæ interrogant, id est, quæ probant filios hominum, qui neque fatigantur rerum obscuritate, sed exercentur: neque inflantur cognitione, sed confirmantur.

Dominus interrogat iustum & impiũ. Quid ergo metuimus ne aliquid nobis obsint impij, si forte nobiscum sacramenta non syncero corde communicant, quando ille interrogat iustum & impium? *Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suã.* Id est, non ei qui credit deo, & spem suam non ponit in homine, sed tantum animæ suę nocet dilector iniquitatis. *Pluet super peccatores laqueos.* Si

Matth. 24. nubes generaliter prophetæ intelliguntur siue boni siue mali, qui etiam pseudoprophetæ appellantur, sic ordinantur pseudoprophetæ à domino deo, vt de his la

B queos super peccatores pluat. Non enim quisquam in eos sectandos incidit nisi peccator, siue ad præparationem extremi supplicij, si perseuerare in peccando maluerit, siue ad desuadendam superbiam, si aliquando deum cura synceriore quæsiuerit. Si autem nubes non nisi boni & veri Prophetæ intelliguntur, & de his manifestum est super peccatores laqueos pluere deũ, quamuis de his etiam pios ad fructificandum irriget.

2. Corin. 2. quibusdam, inquit Apostolus, sumus odor vitę in vitã, quibusdam odor mortis in mortem: Non enim Prophetæ tantum, sed omnes verbo dei animas irrigãtes, nubes dici possunt. Qui cum male intelliguntur, pluit deus super peccatores laqueos. Cum autem bene intelliguntur, fœcundat pectora piorum atque fidelium. Si-

Gene. 2. cut exempli gratia, quod scriptum est, Et erunt duo in carne vna: si ad libidinem quisq; interpretetur, laqueũ pluit super peccatores. Si autẽ intelligas sicut ille qui

Ephe. 5. ait, Ego autem dico in Christo & in Ecclesia, imbrem pluit super fertilem terram. Eadem autem nube, id est, diuina scriptura; vtrumque factum est. Item dominus

Matth. 15. dicit, Non quod intrat in os vestrum, vos coinquinat, sed quod exit ab ore. Audit hoc peccator, & gulã parat

C voracitati. Audit hoc iustus, & à ciborũ discernendorum superstitione munitur. Et hinc igitur eadem scripturarum nube, pro suo cuiusque merito, & peccatori pluuia laqueorum, & iusto pluuia vbertatis infusa est.

Ignis & sulphur & spiritus procellarum pars calicis eorum. Hęc pœna eorum est atque exitus, per quos blasphematur nomen dei, vt primò cupiditatum suarum igne vastentur, deinde malorum operum fœtore à cœtu beatorũ abiiciantur, postremò arrepti atque submersi, ineffabiles pœnas luant: Hæc est enim pars calicis eorum, sicut

Psalm. 22. iustorum calix tuus inebrians, quàm prȩclarus est. Ine-

Psalm. 35. briabuntur enim ab vbertate domus tuæ. Calicem autem propterea puto appellatum, ne quid præter modũ atq; mensuram, vel in ipsis peccatorum suppliciis per diuinam prouidentiam fieri arbitremur. Et ideo tanquam rationem reddens quare id fiat, subiecit, *Quoniã iustus dominus, & iustitias dilexit.* Non frustra pluraliter, quia homines dicit, vt pro iustis iustitiæ intelligantur positæ. In multis enim iustis quasi multæ iustitiæ videntur esse, cum sit vna dei cui omnes participant, Tanquam si vna facies intueatur plura specula, quod in illa singulare est, de illis pluribus pluraliter redditur.

Propterea rursus ad singularitatem se refert, dicendo. D

Aequitatem vidit facies eius. Fortasse pro eo sit positum, æquitatem vidit facies eius: ac si diceretur, æquitas visa est in facie eius, id est, in eius noticia. Faciès enim dei, est potentia qua dignis innotescit. Aut certe æquitatem vidit facies eius, quia non se præbet cognoscendum malis, sed bonis, & ipsa est æquitas. Si quis autem Lunam, synagogam vult intelligere, ad passionem domini referat Psalmum, & de Iudæis dicat. Quoniam quæ perfecisti, destruxerunt. Ac de ipso domino, Iustus autem quid fecit, Quem tanquam destructorem legis arguebant. Cuius præcepta peruerse viuendo & ea cõtemnendo ac sua statuendo destruxerant, Vt ipse dominus secundum hominem loquatur vt solet, dicens in domino confido, quomodo dicitis animæ meæ transmigra in montem sicut passer: propter terrores scilicet eorum, qui illum apprehendere & crucifigere cupiebant. Cum peccatores sagittare volentes rectos corde, id est, qui Christo crediderant, In obscura luna, id est, repleta peccatoribus synagoga, non absurde intelligantur. Cui cõgruit & quod dicitur, Dominus in templo sancto suo, dominus in cœlo sedes eius, id est, verbum in homine, vel ipse filius hominis, qui in cœlis E est. *Oculi eius in pauperem respiciunt.* Aut quem suscepit secundum deum, aut propter quem passus est secundum hominem. *Palpebræ eius interrogant filios hominum.* Opertionem atq; adapertionem oculorum, quod nomine palpebrarum probabile est positum, mortem resurrectionemque eius accipere possumus, vbi probauit filios hominũ discipulos suos, & territos sua passione & resurrectione lætificatos. *Dominus interrogat iustum & impium.* Iam de cœlo gubernans ecclesiam. *Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.* Quare hoc ita sit, cõsequentia docent. *Pluet enim super peccatores laqueos.* Secundum superiorem expositionem accipiendum, Et omnia cætera vsque ad finem Psalmi.

Allegorica expositio.

In Psalmum vndecimum enarratio.

In finem pro octaua Psalmus Dauid.

OCTAVVM diẽ iudicij posse intelligi in sexto Psalmo dictũ est. Potest & pro octauo intelligi pro æterno seculo, quod post hoc tempus, quod septem diebus voluitur, dabitur sanctis. *Saluum me fac domine, quoniam defecit sanctus.* Id est, F non inuenitur sicut loquimur cũ dicimus, defecit frumentum, aut defecit pecunia. *Quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum.* Veritas vna est, qua illustrantur animæ sanctæ. Sed quoniam multæ sunt animæ, in ipsis multæ veritates dici possunt, sicut ab vna facie multæ in speculis imagines apparent. *Vana locuti sunt vnusquisque ad proximum suum.* Proximum omnem hominẽ oportet intelligi, quia nemo est cum quo sit operandum malum. Et dilectio proximi malũ non operatur. Roma. 13.

3. sen. dist. 28. art. aut

Labia dolosa in corde & corde locuti sunt vana. Quòd bis ait, In corde & corde, duplex cor significat. *Disperdat dominus vniuersa labia dolosa.* Vniuersa dixit, ne quis se exceptum putet, sicut Apostolus dicit, In omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci. *Linguam magniloquam.* Linguam superbam. Roma. 2.

Qui dixerunt, linguam nostram magnificabimus labia nostra apud nos sunt, quis noster dominus est? Superbi hypocritæ significantur in sermone suo spem ponentes ad homines decipiendos, & deo non subditi. *Propter miseriam inopum & gemitum pauperum, nunc exurgam dicit dominus.* Ita enim populum suum ipse dominus in euangelio misertus est, quòd rectorem non haberet, cum bene posset

G obtemperare. Vnde etiam dicit in euangelio. Messis
Matth.9. multa, operarij autem pauci. Hoc autẽ ex persona dei
Tal. pietas patris accipiendum est, qui propter inopes† & paupe-
ad inopes, res, id est, inopia & paupertate bonorum spiritalium
& caetera. egentes, filium suum dignatus est mittere. Inde autem
incipit sermo eius apud Matthæum in monte, cum di
Matth.5. cit, Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnũ
cœlorum. *Ponam in salutari.* Non dixit quid ponat, sed
in salutari, in Christo accipiẽdum est, secundum illud,
Lucæ.2. Quoniam viderunt oculi mei salutare tuum. Et ideo
intelligitur in illo posuisse, quod ad miseriam inopum
auferẽdam, & consolandum gemitum pauperum pertinet. *Fiducialiter agam in eo.* Secundum illud in euan-
Matth.7. gelio, Erat enim docens eos tanquam potestatem habens, non tanquam scribæ eorum, *Eloquia domini eloquia casta.* Hæc persona prophetæ est, Eloquia domini eloquia casta. Casta dicit, sine corruptione simulationis. Multi enim prædicant veritatem non caste, quia ven-
Philipp.1. dunt illam precio commoditatum huius seculi, De talibus dicit Apostolus, quòd Christum annunciant non
H caste. *Argentum igne examinatum terræ.* Ipsa eloquia domini, per tribulationes probata peccatoribus. *Purgatum septuplum.* Per timorem dei, per pietatem, per scientiam, per fortitudinem, per cõsilium, per intellectum, per sapientiam. Nam septem sunt etiam beatitudinis gradus, quos in eodem sermone, quem habuit in mon
Matth.5. te dominus exequitur κατὰ Matthæum, Beati pauperes spiritu, beati mites, beati lugentes, beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, beati misericordes, beati mundo corde, beati pacifici. De quibus sententiis septem, totum illum sermonem prolixum dictum esse animaduerti potest. Nam octaua, vbi dictum est, Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: ipsum ignem significat, quo septempliciter probatur argẽtum. Qui
Matth.7. sermo cum terminatus esset, dictum est, Erat enim docens eos tanquam potestatem habens, non tanquam scribæ eorum. Quod pertinet ad id quod in hoc Psalmo dictum est, Fiducialiter agam in eo. *Tu domine seruabis nos & custodies nos à generatione hac in æternum.* Hic tanquam inopes & pauperes, ibi tanquam opulentos & diuites. *In circumitu impij ambulant.* Id est, in temporalium rerum cupiditate, quæ septem dierum repetito
I circumitu, tanquam rota voluitur, & ideo non perueniunt in octauum, id est, in æternum, pro quo iste Psal-
Prouerb.2. mus titulatus est. Ita & per Salomonem dicitur, Ventilator enim impiorum est rex sapiens, & immittit illis rotam malorum. *Secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.* Quia est & in temporalibus multiplica-
Sapien.9. tio, quæ auertit ab vnitate dei. Vnde corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Multiplicantur autem iusti secundum altitudinem dei, quando ibunt de virtute in virtutem.

In Psalmum duodecimum enarratio.

In finem Psalmus Dauid.

FINIS enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. *Vsquequo domine oblivisceris me in finem.* Id est, differs me ad intelligendum Christum spiritaliter, qui est dei sapientia, & rectus finis omnis intentionis animæ. *Quousque auertis faciem*
Roma.10. *tuam à me.* Sicut non obliuiscitur deus, sic nec faciem auertit, sed more nostro scriptura loquitur. Auertere autem deus faciem dicitur, dum non dat animæ notitiam sui, quæ adhuc purum mentis oculum non habet. *Quamdiu ponam consilium in anima mea.* Consilio non opus est, nisi in aduersis. Ergo quamdiu ponam consiliũ K
in anima mea, ita dictum est, quamdiu ero in aduersis. Aut certe responsio est, Vt iste sit sensus, Tamdiu domine obliuisceris me in finem, & tamdiu auertis faciẽ tuam à me, quamdiu ponam consilium in anima mea. Vt nisi quisque posuerit consilium in anima sua, vt perfecte operetur misericordiã, non eum dirigat deus in finem, neque notitiam sui plenam, quod est facie ad faciem, præbeat illi. *Dolorem in corde meo per diem.* Subauditur, quamdiu ponam. Per diem autem, continuationem significat, vt dies pro tempore intelligatur. A quo se quisque desyderãs exui, dolorem ponit in corde, deprecans ad æterna conscendere, & humanum diem non pati. *Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me.* Vel diabolus, vel consuetudo carnalis. *Respice & exaudi me domine deus meus.* Respice refertur ad id quod dictum est, vsquequo auertis faciem tuam à me. Exaudi, refertur ad id quod dictum est, vsquequo obliuisceris me in finem. *Illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte.* Oculos cordis oportet intelligi, ne delectabili defectu peccati, claudantur. *Nequando dicat inimicus meus præualui aduersus eum.* Diaboli insultatio metuenda est. *Qui tribulant me exultabunt, si motus fuero.* Diabo- L
lus & angeli eius, Qui non exultauerunt de iusto viro Iob, cum eum tribularent, quia non est motus, id est, de stabilitate fidei non recessit. *Ego autem in tua misericordia speraui.* Quia idipsum quod non mouetur homo & fixus in domino permanet, non sibi debet tribuere, ne cum se gloriatur non esse motum, ipsa superbia moueatur. *Exultabit cor meum in salutari tuo.* In *Psalm.7.*
Christo, in sapientia Dei. *Cantabo domino, qui bona tribuit mihi.* Bona spiritalia, non ad humanum diem pertinentia. *Et psallam nomini domini altissimi.* Id est, cum gaudio gratias ago, & ordinatissime vtor corpore, qui est cantus animę spiritalis. Si autem aliqua hic differentia consyderanda est, cantabo corde, psallam operibus domino, qui solus videt. Nomini autem domini, quod apud homines innotescit, quod non illi, sed nobis vtile est.

In Psalmum decimumtertium enarratio.

In finem Psalmus, ipsi Dauid.

QVID sit in finem, non est sæpius repetendum. Finis enim legis Christus, ad iustitiam omni M
credenti, sicut Apostolus dicit. Illi credimus, *Rom.10.*
quando incipimus viam bonam ingredi. Ipsum videbimus, cum peruenerimus, Et ideo ipse finis. *Dixit imprudens in corde suo, nõ est deus.* Nec ipsi enim sacri- *Psalm.52.*
legi & detestandi quidam philosophi, qui peruersa & falsa de deo sentiunt, ausi sunt dicere, nõ est deus. Ideo ergo dixit, in corde suo: quia hoc nemo audet dicere, etiam si ausus fuerit cogitare. *Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in affectionibus suis.* Id est, dum amant hoc se- *Psal.52.*
culum, nõ amant deum. Ipsæ sunt affectiones, quæ corrumpunt animam, & sic excæcant, vt possit etiam dicere imprudens in corde suo, non est deus. Sicut enim nõ probauerunt deũ habere in notitia, dedit illos deus *Roma.1.*
in reprobũ sensũ. *Nõ est qui faciat bonũ, nõ est vsque ad vnũ.* *Tal. bonitatem.*
Vsq; ad vnũ, vel cum ipso vno potest intelligi, vt nullus hominũ intelligatur, Vel præter vnũ, vt accipiatur dominus Christus. Sicut dicimus, iste ager vsq; ad mare est, nõ vtiq; simul cõputamus & mare. Et iste est melior intellectus, vt nemo intelligatur fecisse bonitatem vsq; ad Christũ: quia non potest quisquã hominũ facere bonitatẽ, nisi ipse mõstrauerit. Et illud verum est. Quia vsq; quo quisq; cognoscat vnũ deũ, nõ potest facere bonitatem.

A nitatem. *Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligens aut requirens deum.* Super Iudæos potest intelligi, vt honoratius eos appellauerit filios hominum propter vnius Dei cultum, in comparatione gentilium, de quibus arbitror superius dictum, Dixit imprudens in corde suo non est Deus, & cætera. Prospicit autem dominus, vt videat per animas sanctas suas, quod significat id quod dictum est, de cœlo. Nam per seipsum nihil eum latet. *Omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt.* Id est, Iudæi tales facti sunt quales & gentes, de quibus supra dictum est: *Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Similiter vt supra intelligendum est. (Psal. 5. & Roma. 3.) *Sepulchrum patens est guttur eorum.* Aut voracitas significatur inhiantis gulæ, Aut in allegoria, qui occidunt & quasi deuorant interfectos eos, quibus suorum morum peruersitatem persuadent. Cui simile (Act. 10.) est econtrario, quod Petro dictum est, Macta & manduca: vt in suam fidē & bonos mores suos gentes conuerteret. *Linguis suis dolose agebant.* Comes est voracibus adulatio & omnibus malis. *Venenum aspidum sub* B *labiis eorum.* Venenum dolum dicit: aspidum autem, quia nolunt audire pręcepta legis, sicut aspides nolunt (Psal. 57.) audire verba incantantis, quod in alio Psalmo euidentius dicitur. (Roma. 3.) *Quorum os maledictione & amaritudine plenum est.* Hoc est, venenum aspidum. *Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.* Hic ostendit consuetudinem male faciendi. *Contritio & infelicitas in viis eorum.* Omnes enim malorum hominum viæ plenæ sunt la- (Matth. 11.) bore & miseria. Ideo domin⁹ clamat, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiā vos, Tollite iugum meum & discite à me, quia mitis sum & humilis corde: Iugum enim meum lene est, & sarcina mea leuis est. *Et viam pacis non cognouerunt.* Hanc vtique quam dominus vt dixi commemorat, in iugo leni & sarcina leui. *Non est timor dei ante oculos eorum.* Isti non dicunt, non est Deus, sed tamen non timent Deum. *Nónne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem?* Iudicium minatur. *Qui deuorant populum meum sicut cibum panis.* Id est, quotidie. Cibus enim panis quotidianus est. Deuorant autem populum qui sua commoda ex illo capiunt, non referentes ministerium suum ad gloriam Dei, & ad eorum, quibus pręsunt, salutem.

C *Dominum non inuocauerunt.* Non enim vere hunc inuocat, qui ea desyderat, quæ illi displicent. *Illic trepidauerunt timore vbi non erat timor,* Id est, in damno re- (Ioan. 11.) rum temporalium. Dixerūt enim, Si relinquimus eum sic, credent in eum omnes, & venient Romani, & tollent nobis & locum & gentem. Timuerunt regnum terrenum amittere vbi non erat timor, & amiserunt regnum cœlorum, quod timere debuerant. Et hoc de omnibus temporalibus commodis intelligēdum est, quorum amissionem cum timent homines, ad æterna non veniunt. *Quoniam deus in generatione iusta est.* Id est, non est in eis qui diligunt seculum. Iniustum est enim relinquere seculorum conditorem, & diligere (Roma. 1.) seculum, Et seruire creaturæ potius, quàm creatori.

Consilium inopis confudistis, quoniam dominus spes eius est. Id est, contempsistis humilem aduentum filij dei, quia in eo non vidistis pompam seculi, vt hi quos vocabat, in Deo solo spem ponerent, non in rebus transeuntibus [quibus vacabant.] *Quis dabit ex Sion salutare Israel.* Subauditur nisi ipse, cuius humilitatem contempsistis. Ipse enim in claritate venturus est ad iudicium viuo- (Roma. 11.) rum & mortuorum regnúmq; iustorum, Vt quoniam isto humili aduentu facta est cæcitas ex parte Israël vt

Tomus octauus.

plenitudo gentium intraret, in illo alio fiat, quod se- D quitur, Et sic omnis Israël salu⁹ fieret. Pro Iudæis enim Apostolus etiam illud Esaiæ testimonium accipit, quo dictum est, Veniet ex Sion qui auertat impietatem ab Iacob. Sicut hic positum est, Quis dabit ex Sion salutare Israël? *Cum auerterit dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob & lætabitur Israel.* Repetitio est, sicut solet. Nam idem puto esse lætabitur Israël, quod est, exultabit Iacob.

In Psalmum decimumquartum enarratio.

Psalmus ipsi David.

De hoc titulo nulla quæstio est. *Domine quis peregrinabitur in tabernaculo tuo.* Quamquam aliquando ponatur tabernaculum etiam pro habitatione sempiterna, tamē cum proprie accipitur tabernaculum, belli res est. Vnde & contubernales milites dicuntur, tanquam simul habentes tabernacula. Hic sensus adiuuatur ex eo, quod dictum est, quis peregrinabitur. Ad tempus enim cum diabolo dimicamus, & tunc opus est tabernaculo, quò nos refugiamus, Quod significat maxime fidem temporalis dispensationis, quæ pro nobis acta est temporaliter per E incarnationem domini. *Et quis requiescet in monte sancto tuo?* Hic fortasse iam ipsam æternam habitationem significat, vt montem intelligamus supereminentiam charitatis Christi in vita æterna. *Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam.* Hic proposuit, deinceps id exequitur. *Qui loquitur veritatem in corde suo.* Nonnulli enim in labiis habent veritatem, & in corde non habent. Tanquam si aliquis dolose ostendat viam, sciens in ea esse latrones, & dicat: si hac ieris, à latronibus tutus eris: & contingat vt vere non ibi latrones inueniantur, Verum ille locutus est, sed non in corde suo: Aliud enim putabat, & nesciens verum dixit. Ergo parum est verum loqui, nisi etiam in corde ita sit. *Qui non egit dolum in lingua sua.* Lingua agitur dolus, cum aliud ore profertur, aliud pectore tegitur. *Nec fecit proximo suo malum.* Proximum omnem hominem accipi oportere, notum est. *Et opprobrium non accepit aduersus proximum suum.* Id est, non libenter aut temere credidit criminatori. *Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus.* Ista perfectio est, vt nihil in hominem valeat F malignus, & vt hoc sit in conspectu eius, id est, certissime nouerit malignum non esse, nisi cum animus à specie sui creatoris æterna & incommutabili, ad creaturæ speciem auertitur, quæ de nihilo facta est. *Timentes autem dominum glorificat.* Vtique ipse dominus. Initium (Psalm. 110.) autem sapientię timor domini. Sicut ergo illa superio- (Eccle. 1.) ra pertinent ad perfectos, ita ea quæ nunc dicturus est, pertinent ad incipientes. *Qui iurat proximo suo & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad vsuram, & munera super innocentes non accepit.* Ista non sunt magna: Sed qui nec ista potest, multo minus potest loqui veritatem in corde suo, & non dolum agere in lingua sua, sed vt est in corde verum, ita proferre & habere in ore, est est, non non: Et non facere proximo suo malum, id est, nulli (Matth. 5.) homini: Et opprobrium non accipere aduersus proximum suum. Quę sunt perfectorum, in quorum conspectu ad nihilum deductus est malignus, Tamen etiam ista minora ita concludit. *Qui facit hæc, non commouebitur in æternum.* Id est, perueniet ad illa maiora, in quibus est magna & inconcussa stabilitas: Nam & ipsa tempora nō sine causa fortasse sic variata sunt, vt in superiore conclusione præteritum tempus poneretur, in hac au-

G tem futurum. Nam ibi dictum est, Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus: Hic autem, Non commouebitur in æternum.

In Psalmum decimumquintum enarratio.
Tituli inscriptio, ipsi Dauid.

REX noster in hoc Psalmo loquitur ex persona susceptionis humanæ, de quo titulus regalis tempore passionis inscriptus emicuit, Dicit autem hæc: *Conserua me domine quoniam in te speraui, dixi domino Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Quoniam bonis meis non expectas tu fieri beatus. *Sanctis qui sunt in terra eius.* Sanctis qui in terra viuentium spem suam posuerunt, ciuibus Hierusalem cœlestis, quorum conuersatio spiritalis per anchoram spei in illa patria figitur, quæ recte Dei terra nominatur, quãuis adhuc & in his terris carne versentur.

Mirificaui omnes voluntates meas in illos. His ergo sanctis miras feci omnes voluntates meas in profectu eorum, quo senserunt quid eis profuerit, & humanitas meæ diuinitatis vt morerer, & diuinitas humanitatis vt resur-
H gerem. *Multiplicatæ sunt infirmitates eorum.* Non ad perniciem, sed vt medicum desyderarent. *Postea accelerauerunt.* Itaque post multiplicatas infirmitates, accelerauerunt, vt sanarentur. *Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus.* Erunt enim conuenticula eorum non carnalia nec de sanguinibus pecorum propitiatus congregabo eos. *Nec memor ero nominum illorum per labia mea.* Sed spiritali mutatione obliuiscentur quid fuerint, Nec à me iam vel peccatores, vel inimici, vel homines, sed iusti & fratres mei & filij dei vocabuntur per pacem meam. *Dominus pars hæreditatis meæ.* Possidebunt enim mecum hæreditatem ipsum deum. Eligant sibi alij partes, quibus fruantur terrenas & temporales, portio sanctorum dominus æternus est.

Et calicis mei. Bibant alij mortiferas voluptates, portio calicis mei dominus est. Quod dico mei, adiungo Ecclesiam, Quia vbi caput, ibi & corpus. Nam in hæreditatem congregabo conuenticula eorum, & per calicis ebrietatem obliuiscar nomina vetera eorum. *Tu es qui restitues mihi hæreditatem meam.* Vt nota sit & his
I quos libero, claritas qua eram apud te priusquam mundus fieret, Non enim restitues mihi, quod non amisi, sed restitues his qui amiserunt eius claritatis notitiam, In quibus quia ego sum, mihi restitues. *Funes ceciderunt mihi in præclaris.* Limites possessionis meæ in tua claritate tanquam sorte ceciderunt, velut possessio sacerdotum & leuitarum Deus est. *Etenim hæreditas mea præclara est mihi.* Etenim hæreditas mea præclara est non omnibus, sed videntibus, In quibus quia ego sum, mihi est. *Benedicam dominum qui mihi tribuit intellectum.* [Benedicam dominum qui mihi tribuit oculum], quo ista hæreditas videri & possideri potest. *Insuper autem & vsque ad noctem emendauerunt me renes mei.* Super intellectum autem vsque ad mortem erudiuit me inferior pars mea, carnis assumptio, vt experirer tenebras mortalitatis, quas ille intellectus non habet.

Act. 2. *Prouidebam dominum in conspectu meo semper.* Sed veniens in ea quæ transeunt, non abstuli oculum ab eo qui semper manet: hoc prouidens, vt in eum post temporalia peracta recurrerem. *Quoniam à dextris est mihi ne commouear.* Quoniam fauet mihi, vt stabiliter in eo permaneam. *Propter hoc iocundatum est cor meum, & exultauit lingua mea.* Propter hoc & in cogitationibus meis iocunditas, & in verbis exultatio. *Insuper & caro mea* K
requiescet in spe. Insuper & caro mea non deficiet in interitum, sed in spe resurrectionis obdormiet. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno.* Quoniam Act. 13.
neque animam meam inferis possidendam dabis.

Neque dabis sanctum tuum videre corruptionem. Neque sanctificatũ corpus, per quod & alij sanctificandi sunt, corrumpi patieris. *Notas mihi fecisti vias vitæ.* Notas fecisti per me humilitatis vias, vt ad vitam redirent homines, vnde per superbiam ceciderant, In quibus quia ego sum, notas mihi fecisti. *Adimplebis me lætitia cum vultu tuo.* Adimplebis eos lætitia, vt non vltra quærant aliquid, cum facie ad faciem te viderint, in quibus quia ego sum, me adimplebis. *Delectatio in dextera tua vsque in finem.* Delectatio est in fauore & in propitiatione tua in huius vitæ itinere, perducens vsque ad finem gloriæ conspectus tui.

In Psalmum decimumsextum enarratio.
Oratio ipsi Dauid.

HAEC oratio est personæ domini tribuenda adiuncta Ecclesia quæ corpus eius est. *Exau-* L
di Deus iustitiam meam, intende deprecationi meæ. Auribus percipe orationem meam, non in labiis dolosis. Non ad te in labiis dolosis procedentem. *A vultu tuo iudicium meum prodeat.* Ex illuminatione notitiæ tuæ verum iudicem. Aut certe non in labiis dolosis, à vultu tuo iudicium meum prodeat, vt scilicet non proferam iudicans aliud, quàm in te intelligo. *Oculi mei videant æquitatem.* Oculi mei videant æquitatem, cordis vtique oculi. *Probasti cor meum & visitasti nocte.* Quia ipsum cor meum visitatione tribulationis probatum est, *Igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas.* Non autem nox tantum quia perturbare assolet, sed etiam ignis quia vrit vocanda est ipsa tribulatio, qua examinatus iustus inuentus sum. *Vt non loquatur os meum opera hominum.* Vt aliud non procedat ex ore meo, quàm id quod pertinet ad gloriam, & laudem tuam, non ad opera hominum, quæ faciunt præter voluntatem tuam. *Propter verba labiorum tuorum.* 1. sen. dis.
Propter verba pacis tuæ, vel prophetarum tuorum. 47. verũ vt

Ego custodiui vias duras. Ego custodiui vias laboriosas, mortalitatis humanæ atque passionis. *Ad perficiendos* M
gressus meos, in semitis tuis. Vt perficietur charitas Ecclesiæ in itineribus angustis, quibus venitur ad requiem tuam. *Vt non moueantur vestigia mea.* Vt non moueantur signa itineris mei, quæ tanquam vestigia sacramentis & scripturis apostolicis impressa sunt, quæ intueantur & obseruent, qui me sequi volunt. Aut certe vt etiã stabiliter in æternitate permaneam, posteaquam peregi vias duras, & in angusthiis semitarum tuarum gressus perfeci. *Ego clamaui quoniam exaudisti me deus.* Ego libera & valida intẽtione preces ad te direxi, quoniam vt hanc habere possem, exaudisti me infirmius orantẽ.

Inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea. Non deserat exauditio tua humilitatem meam. *Mirifica misericordias tuas.* Non vilescant misericordiæ tuæ, ne minus amentur. *Qui saluos facis sperantes in te. A resistentibus dexteræ tuæ.* A resistentibus fauori, quo mihi faues.

Custodi me domine vt pupillam oculi tui. Custodi me domine vt pupillam oculi, quæ apparet perparua & exigua, per eam tamen dirigitur acies luminis, quo lux & tenebræ diiudicantur, sicut per Christi humanitatem diuinitas iudicij, discernens inter iustos & peccatores. *In tegmine alarum tuarum proteges me.* In munimento charitatis & misericordiæ tuæ proteges me. *A facie impio-*

rum

A rum qui me afflixerunt. *Inimici mei animam meam circumdederunt, adipem suum concluserunt.* Lætitia sua pingui cooperti sunt, postea quàm cupiditas eorum de scelere satiata est. *Os eorum locutum est superbiam.* Et propterea os
Math. 27. eorum locutum est superbiam, dicendo, Aue rex Iudæorum, & cætera talia. *Proiicientes me nunc circundederunt me.* Proiicientes me extra ciuitatem, nunc circundederunt me in cruce. *Oculos suos statuerunt declinare in terram.* Intentionem cordis sui statuerunt declinare in ista terrena, putantes magnum malum perpeti eum, qui occidebatur, & se nullum qui occidebant. *Susceperunt me sicut leo paratus ad prædam.* Susceperunt me sicut
1. Petri. 5. ille aduersarius circumiens, quærens quem deuoret.

Et sicut catulus leonis habitans in occultis. Et sicut catulus eius, populus cui dictum est, Vos ex patre dia-
Ioan. 8. bolo estis, cogitans de insidiis, quibus iustum circumueniret & perderet, *Exurge domine præueni eos, & subuerte eos.* Exurge domine, quem dormire arbitrantur, & iniquitates hominum non curare: ante excæcentur ma
B litia sua, vt factum eorum vindicta præueniat, & ita subuerte eos. *Erue animam meam ab impiis.* Erue animam meam resuscitando me à morte, quæ mihi ab impiis irrogata est. *Frameam tuam ab inimicis manus tuæ.* Anima enim mea framea tua est, quam assumpsit manus tua, id est, æterna virtus tua, vt per ipsam regna debellet iniquitatis, & diuidat iustos ab impiis. Hanc ergo erue ab inimicis manus tuæ, hoc est, virtutis tuæ, hoc est, ab inimicis meis. *Domine perdes eos de terra, dispertire eos in vita eorum.* Domine perde eos de terra, quam inhabitant, dispertire eos per orbem terrarum in ista vita, quam solam suam vitam putant, qui æter-
1. sen. dist. nam desperant. *Et de absconditis tuis adimpletus est venter*
36. illa cũ. *eorum.* Non solum autem ista pœna eos consequetur visibilis, sed etiam de peccatis, quæ tanquam tenebræ absconduntur à lumine veritatis tuæ, adimpleta est memoria eorum, vt obliuiscantur Deum. *Saturati sunt porcina.* Saturati sunt immunditia, conculcantes margaritas sermonum Dei. *Et reliquerunt reliquias paruulis suis.* Et reliquerunt reliquias paruulis suis, clamantes,
Math. 27. Peccatum hoc super nos & super filios nostros. *Ego autem in tua iustitia apparebo in conspectu tuo.* Ego autem
C qui non apparui eis, qui corde sordido & tenebroso lucem sapientiæ tuæ videre non possunt, in tua iustitia apparebo in conspectu tuo. *Satiabor dum manifestabitur gloria tua.* Et cum illi saturati sunt immunditia sua, vt me intelligere non possint, ego satiabor dum manifestabitur gloria tua in his qui me intelligunt. Sanè illo versu vbi dictum est, Saturati sunt porcina: nonnulla exemplaria, Saturati sunt filiis habent. Ex ambiguo enim Græco interpretatio duplex euenit. Filios autem opera intelligimus. Et sicut bona opera bonos filios, ita malos mala.

In Psalmum decimumseptimum enarratio.

IN FINEM pueri domini, ipsi Dauid, hoc est, manu forti CHRISTO secundum hominem. Quæ locutus est domino verba cantici huius, in die qua eripuit eum dominus de
2. Reg. 22. manu omnium inimicorum eius, & de manu Saul, & dixit. In die qua eripuit eum dominus de manu omnium inimicorum eius, & de manu Saul, hoc est, regis
1. Reg. 8. Iudæorum quem sibiipsi petierunt. Nam sicut Dauid manu fortis, ita Saul petitio interpretari dicitur. Notum est autem quomodo ille populus regem sibi petie- D
rit & acceperit, non secundum Dei, sed secundum suam voluntatem. Dicit ergo hic CHRISTVS & Ecclesia, id est, totum CHRISTI caput & corpus.

Diligam te domine virtus mea. Diligam te domine, per quem fortis sum. *Dominus firmamentum meum & refugium meum & liberator meus.* Domine qui me firmasti, quia refugi ad te. Refugi autem, quia liberasti me. *Deus meus adiutor meus, & sperabo in eum.* Deus meus qui mihi adiutorium prius vocationis tuæ præstitisti, vt sperare in te possim. *Protector meus & cornu salutis meæ, & redemptor meus.* Protector meus, quia non de me præsumpsi, quasi erigens aduersum te cornu superbiæ, sed teipsum cornu, hoc est, firmam celsitudinem salutis inueni, Quod vt inuenirem, redemisti me. *Laudans inuocabo dominum, & ab inimicis meis saluus ero.* Non meam gloriam sed domini quærens, inuocabo eum, & non erit vnde mihi noceant impietatis errores. *Circundederunt me do-* 2. Reg. 22.
lores mortis. Circundederunt me dolores mortis: id est, carnis. *Et torrentes iniquitatis conturbauerunt me.* Turbæ Psalm. 114
iniquæ ad tempus commotæ, veluti flumina pluuialia cito desitura egerunt, vt conturbarent me. *Dolo-* E
res inferni circundederunt me. In his qui me circundederunt vt perderent me erant dolores inuidentiæ, qui mortem operantur, perducúntque ad infernum peccati. *Præuenerunt me laquei mortis.* Præuenerunt me vt priores nocere vellent, quod eis postea redderetur. Tales autem homines capiunt in perditionem, quibus male persuaserunt iactatione iustitiæ. Cuius non re, sed nomine, aduersus gentes gloriantur. *Et in pressura mea inuocaui dominum, & ad deum meum clamaui. Et exaudiuit de templo sancto suo vocem meam.* Exaudiuit de corde meo, in quo habitat, vocem meam. *Et clamor meus in conspectu eius.* Et clamor meus, quem non in auribus hominum, sed coram ipso intus habeo. *Introiuit in aures eius. Et commota est & contremuit terra.* Ita clarificato filio hominis, commoti sunt & contremuerunt peccatores. *Et fundamenta montium conturbata sunt.* Et spes superborum qui in hoc seculo fuerunt, conturbatæ sunt. *Et commota sunt, quoniam iratus est eis deus.* Vt scilicet iam firmamentum non haberet in cordibus ho-
minum spes temporalium bonorum. *Ascendit fumus* F
in ira eius. Ascendit lachrymosa deprecatio pœnitentium, cum cognouissent, quid minetur Deus impiis.

Et ignis à facie eius exardescit. Et flagrantia charitatis post pœnitentiam de notitia eius inardescit. *Carbones succensi sunt ab eo.* Qui iam mortui erant deserti ab igne boni desyderij ac luce iustitiæ, & frigidi tenebrosique remanserant, rursus accensi & illuminati reuixerunt. *Et inclinauit cælos & descendit.* Et humiliauit iustum, vt descenderet ad hominum infirmitatem.

Et caligo sub pedibus eius. Et impij qui terrena sapi- 2. Reg. 22.
unt, caligine malitiæ suæ non eum cognouerunt. Terra enim sub pedibus eius, tanquam scabellum pedum eius. *Et ascendit super cherubin & volauit.* Et exaltatus est super plenitudinem scientiæ, vt nemo ad eum perueniret nisi per charitatem. Plenitudo enim legis charitas. Et cito se incomprehensibilem esse mõ- Rom. 13.
strauit dilectoribus suis, ne illum corporeis imaginationibus comprehendi arbitrarentur. *Volauit super pennas ventorum.* Illa autem celeritas, qua se incomprehensibilem esse monstrauit, super virtutes animarum est, quibus se velut pennis à terrenis timoribus in auras libertatis attollunt. *Et posuit tenebras latibulum suum.*

G Et posuit obscuritatem sacramentorum, & occultam spem in corde credentium vbi lateret ipse, nō eos deserens. In his etiam tenebris, vbi per fidem adhuc am-
2.Cor.5. bulamus, non per speciem, quamdiu quod non vide-
Roma.8. mus, speramus, & per patientiam expectamus. *In circuitu eius tabernaculum eius.* Conuersi tamen ipsum ambiunt, qui credunt ei, quia in medio eorum est, cum omnibus æqualiter fauet, in quibus tanquam in tabernaculo habitat hoc tempore. *Tenebrosa aqua in nubibus aeris.* Nec propterea quisquam in illa luce, quæ futura est, cum ex fide ad speciem venerimus, iam se esse arbitretur, si scripturas recte intelligit. In prophetis enim atque in omnibus diuini verbi prædicatoribus obscura doctrina est. *Præ fulgore in conspectu eius.* In comparatione fulgoris, qui est in conspectu manifestationis eius. *Nubes ipsius transierunt.* Prædicatores verbi eius non iam in Iudææ finibus continentur, sed transierunt ad gentes. *Grando & carbones ignis.* Obiurgationes figuratæ, quibus velut grandine corda dura tunduntur, Si autem terra culta & mitis, id est, pius animus, excepe-rit duritiam grandinis, in aquam eadem terra fulgu-
H ratæ & quasi congelatæ obiurgationis, id est, in doctrinam satiantem resoluitur, Igne autem charitatis accensa corda reuiuiscunt. Hæc omnia in nubibus ipsius ad gentes transierunt. *Et intonuit de cælo dominus.* Et euangelica fiducia de corde iusti sonuit dominus.

Et altißimus dedit vocem suam. Vt in profundo rerum humanarum audiremus cœlestia. *Et emisit sagittas suas & dispersit eos.* Et emisit euangelistas pennis virtutum recta itinera transuolantes, non suis, sed eius à quo missi sunt viribus. Et dispersit eos ad quos missi sunt,
2.Cor.2. vt aliis eorum essent odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. *Et coruscationes multiplicauit & conturbauit eos.* Et miracula multiplicauit, & conturbauit eos.

Et apparuerunt fontes aquarum. Et apparuerunt, qui fa-
Ioan. 4. cti erant in prædicantibus fontes aquarum salientium in vitam æternam. *Et reuelata sunt fundamenta orbis terrarum.* Et reuelati sunt prophetæ, qui non intelligebantur, super quos ædificetur orbis terrarum credens domino. *Ab increpatione tua domine.* Clamantis, Ap-
Matth. 4. propinquauit super vos regnum Dei. *Ab inspira-*
Lucæ.13. *tione spiritus iræ tuæ.* Dicentis, nisi pœnitentiam ege-
I ritis, omnes similiter moriemini. *Misit è summo & accepit me.* Vocando ex gentibus in hæreditatem, glo-
Ephe.5. riosam Ecclesiam non habentem maculam neque rugam. *Assumpsit me de multitudine aquarum.* Assumpsit me de multitudine populorum. *Eruit me de inimicis meis fortissimis.* Eruit me de inimicis meis, qui præualuerunt ad affligendam & perdendam istam temporalem vitam. *Et ab his qui oderunt me, quoniam confortati sunt super me.* Quamdiu sub ipsis sum, qui ignorant Deum. *Præuenerunt in die afflictionis meæ.* Priores mihi nocuerunt in tempore, quo mortale & laboriosum corpus gero. *Et factus est dominus firmamentum meum.* Et quoniam amaritudine miseriarum firmamentum terrenæ voluptatis conturbatum atque conuulsum est, factus est dominus firmamentum meum. *Et*
2.Reg.2. *eduxit me in latitudinem.* Et quia carnales patiebar angustias, eduxit me in spiritalem latitudinem fidei.

Eruit me, quoniam voluit me. Eruit me, quoniam voluit me, antequam illum ego vellem, eruit me ab inimicis meis potentissimis, qui mihi inuidebant iam volenti eum. Et ab his qui oderunt me, quia volo eum.

Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam. Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam bonæ vo- K
luntatis, qui prior præbuit misericordiam, antequam haberem bonam voluntatem. *Et secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi.* Et secundum puritatem factorum meorum retribuet mihi, qui tribuit vt bene facerem, educendo me in latitudinem fidei. *Quia custodiui vias domini.* Vt latitudo bonorum operum, quæ per fidem sunt, & longanimitas perseuerandi consequatur. Nec impie gessi à Deo meo, *Quoniam omnia iudicia eius in conspectu meo sunt semper.* Quoniam omnia iudicia eius: id est, & præmia iustorum, & pœnas impiorum, & flagella corrigendorum, & tentationes probandorum, perseueranti contemplatione consydero. *Et iustitias eius non repuli à me.* Quod faciunt deficientes sub sarcina eorum, & reuertuntur ad vomitum suum. *Et ero immaculatus cum eo, & obseruabo me ab iniquitate mea. Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam.* Itaque non solum propter latitudinem fidei, quæ per dilectionem operatur, sed etiam pro- Galat. 5.
pter longitudinem perseuerantiæ, retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam. *Et secundum purita-* L
tem manuum mearum in conspectu oculorum eius. Non quod homines vident, sed in conspectu oculorum e-
ius. Quoniam quæ videntur, temporalia sunt: quæ 2.Corin. 4.
autem non videntur, æterna, quò pertinet altitudo spei. *Cum sancto sanctus eris.* Est etiam occulta profunditas, qua intelligeris cum sancto sanctus, quia tu sanctificas. *Et cum viro innocente innocens eris.* quia tu nulli noces, sed criniculis peccatorum suorum vnusquisque constringitur. *Et cum electo electus eris.* Et ab eo, quem eligis elegeris. *Et cum peruer-*
so peruersus eris. Et cum peruerso videris peruersus, Prouerb.5.
quoniam dicunt, non est recta via domini, & ipso- Ezech.18.
rum via, non est recta. *Quoniam tu populum humilem saluum facies.* Hoc autem peruersum videtur peruersis, quod confitentes peccata sua saluos facies.

Et oculos superborum humiliabis. Ignorantes autem Roma.10.
Dei iustitiam & suam volentes constituere, humiliabis. *Quoniam tu illuminabis lucernam meam domine.* Quoniam non est lumen nostrum ex nobis, sed tu illuminabis lucernam meam domine. *Deus meus il-*
lumina tenebras meas. Nos enim peccatis nostris tene- M
bræ sumus, sed Deus meus illuminabis tenebras meas.

Quoniam à te eruar à tentatione. Quoniam non à me, sed à te eruar à tentatione. *Et in Deo meo transgrediar murum.* Et non in me, sed in Deo meo transgrediar murum, quem inter homines & cœlestem Hierusalem peccata erexerunt. *Deus meus immaculata via eius.* Deus meus non venit in homines, nisi mundauerint viam fidei qua veniat ad eos, quia immaculata est via eius. *Eloquia domini igne examinata.* Eloquia domini igne tribulationis probantur. *Protector est omnium sperantium in se.* Et omnes, qui non in seipsis, sed in illo sperant, eadem tribulatione non consumuntur. Spes enim sequitur fidem. *Quoniam quis Deus præter dominum?* Quoniam quis Deus præ-
ter dominum cui seruimus. *Et quis Deus præter Deum* 2.Reg. 22.
nostrum? Et quis Deus præter dominum, quem post bonam seruitutem, tanquam hæreditatem sperantes filij possidemus? *Deus qui præcinxit me virtute.* Deus qui præcinxit me vt fortis sim, ne diffluentes sinus cupiditatis impediant opera & gressus meos. *Et posuit immaculatam viam meam.* Et posuit immaculatam viam charitatis, qua ad illum veniam, sicut immaculata est

A est via fidei qua venit ad me. *Qui perficit pedes meos tanquam cerui.* Qui perficit amorem meum ad transcen- 2.Reg.22. Psal.143. denda spinosa & vmbrosa implicamenta huius seculi.

Et super excelsa statuet me. Et super cœlestem habitationem figet intentionem meam, vt implear in omnem plenitudinem Dei. *Qui docet manus meas ad prælium.* Qui docet me operari ad superandos inimicos, qui nobis intercludere cœlestia regna conantur. *Et posuisti, vt arcum æreum brachia mea.* Et posuisti infatigabilem intentionem bonorum operum meorum. *Et dedisti mihi protectionem salutis meæ, & dextera tua suscepit me.* Et fauor gratiæ tuæ suscepit me. *Et disciplina tua me direxit in finem.* Et correptio tua me deuiare non sinens direxit, vt quicquid ago, in eum finem referam, quo cohæretur tibi. *Et disciplina tua ipsa me docebit.* Et eadem correptio tua me docebit peruenire quò direxit.

Dilatasti gressus meos subter me. Ne impediant carnales angustiæ, quoniam latam fecisti charitatem meam operantem hilariter, etiam de ipsis quæ subter me sunt mortalibus rebus & membris. *Et non sunt infirmata ve-*
B *stigia mea.* Et non sunt infirmata siue itinera mea siue signa quæ impressi ad imitandum sequentibus.

Persequar inimicos meos, & comprehendam illos. Persequar affectus carnales meos, nec ab eis comprehendar, sed comprehendam illos vt absumantur. *Et non conuertar donec deficiant.* Et ab ista intentione non conuertar ad quietem, donec deficiant, qui obstrepunt mihi.

Confringam illos nec poterunt stare. Confringam illos, nec durabunt aduersum me. *Cadent subtus pedes meos.* Calcatis illis, præponam amores quibus ambulo in æternum. *Et præcinxisti me virtute ad bellum.* Et constrinxisti fluentia desyderia carnis meæ virtute, ne in tali pugna præpedirer. *Supplantasti insurgentes in me subter me.* Decipi fecisti eos, qui me insequebantur, vt subter me fierent, qui super me esse cupiebant. *Et inimicos meos dedisti mihi dorsum.* Et inimicos meos conuertisti, & dorsum mihi eos esse fecisti, id est, vt sequerentur me.

Et odio habentes me disperdidisti. Alios autem eorum, qui in odio perdurauerunt, disperdidisti. *Clamauerunt nec erat qui saluos faceret.* Quis enim saluos faceret, quos
C tu non saluos faceres? *Ad dominum, nec exaudiuit eos.* Nec ad quemlibet, sed ad dominum clamauerunt, nec exauditione dignos iudicauit, non recedentes à malitia sua. *Et comminuam illos, vt puluerem ante faciem venti.* Et comminuam illos, Aridi enim sunt, non recipientes imbrem misericordiæ Dei, vt elati atque inflati superbia, à spe firma & inconcussa, tanquam à terræ soliditate & stabilitate rapiantur. *Vt lutum platearum delebo eos.* Per latas quas multi ambulant perditionis vias, luxuriantes & lubricos delebo eos. *Erues me de*
†al. eorum. *contradictionibus populi.*† Erues me de contradictionibus
Ioan. 11. eorum, qui dixerunt, Si dimiserimus eum, omne seculum post illum ibit. *Constitues me in caput gentium. Populus quem non cognoui seruiuit mihi.* Populus gentium, quem corporali præsentia non visitaui, seruiuit mihi.

In obauditu auris obediuit mihi. Neque oculis me vidit, sed recipiens prædicatores meos, in obauditu auris obediuit mihi. *Filij alieni mentiti sunt mihi.* Filij non mei
Ioan.8. dicendi, sed potius alieni, quibus recte dicitur, Vos ex patre diabolo estis, mentiti sunt mihi. *Filij alieni inueterauerunt.* Filij alieni, quibus vt renouarentur, nouum testamentum attuli, in vetere homine remanserunt.

Et claudicauerunt à semitis suis. Et tanquam vno pede debiles, quia vetus tenentes, nouum testamentum respuunt, claudi effecti sunt etiam in ipsa vetere lege, potius traditiones suas sequentes quàm Dei. Calumnia- D
bantur enim discipulos de manibus non lotis, quia ta- Math. 15.
les erant semitæ, quas ipsi fecerant & consuetudine triuerant, aberrando ab itineribus præceptorum Dei,

Viuit dominus & benedictus Deus meus. Secundum car- Roma. 8.
nem autem sapere, mors est. Viuit dominus & benedictus deus meus. *Et exaltetur deus salutis meæ.* Et non terrena consuetudine de Deo salutis meæ sentiam, nec terrenam ipsam salutem, sed in excelso de illo sperem.

Deus qui das vindictam mihi. Deus qui vindicas me, subdendo populos sub me. *Liberator meus de inimicis meis iracundis.* Liberator meus de inimicis meis iracundis, clamantibus, crucifige crucifige Iudæis. *Ab insurgen-* Ioan. 19.
tibus in me exaltabis me. A Iudæis insurgentibus in me patientem, exaltabis me resurgentem. *A viro iniquo eripies me.* A regno eorum iniquo erues me. *Propterea confitebor tibi in gentibus domine.* Propterea tibi per me 2.Reg.22.
confitebuntur gentes domine. *Et nomini tuo psallam.* & Rom.15
Et latius innotesces bonis operibus meis. *Magnificans* E
salutes regis ipsius. Deus qui magnificat vt admirabiles faciat salutes, quas eius filius dat credentibus. *Et faciens misericordiam Christo suo.* Deus qui facit misericordiam CHRISTO suo. *Dauid & semini eius vsque in seculum.* Ipsi liberatori manu potenti, qui vicit hunc mundum, & eos qui credunt in euangelio genuit in æternum. Quæcunque in hoc Psalmo dicta sunt, quæ ipsi domino proprie, id est, capiti Ecclesiæ congruere non possunt, ad Ecclesiam referenda sunt. Totus enim Christus hic loquitur, in quo sunt omnia membra eius.

In Psalmum decimumoctauum enarratio.

In finem Psalmus Dauid.

TITVLVS notus est, nec dominus Iesus Christus hæc dicit, sed de illo hæc dicuntur.

Expositio prima.

COELI *enarrant gloriam Dei.* Iusti Euangelistæ, in quibus Deus tanquam in cœlis habitat, exponunt gloriā domini nostri IESV CHRISTI, siue gloriam qua glorificauit patrem filius super terram. *Et opera manuum eius annunciat firmamentum.* Et facta virtutum domini nostri annunciat firmamentum, fiducia spiritusancti cœlum factum, quod antea timore terra erat.† *Dies diei eructat verbum.* Spiritus spiritalibus profert plenitudinem incommutabilis sapientiæ Dei, quod verbum in principio Deus apud Deum est. *Et nox nocti annunciat scientiam.* Et mortalitas carnis tanquam longe positis carnalibus, fidem insinuando, annunciat futuram scientiam.

†al. annunciat cor fiducia spiritusancti, cœlū factū qđ antea timore terra tacuerat

Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. Per quos non auditæ sunt voces euangelistarum, cum omnibus linguis euangelium prædicarent?

In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ ver- Roma. 10.
ba eorum. In sole posuit tabernaculum suum. Dominus autem vt aduersus regna temporalium errorum belligeraret, non pacem sed gladium missurus in terram, in Math. 10.
tempore vel in manifestatione posuit tanquam militare habitaculum suum, hoc est, dispensationem incarnationis suæ. *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* Et ipse procedens de vtero virginali, vbi deus naturæ humanæ tanquam sponsus sponsæ copulatus est.

Exultauit sicut gigas ad currendam viam. Exultauit sicut fortissimus, & cæteros homines incomparabili

G virtute præcedens, non ad habitandum viam, ſed ad
Pſal. 1. currendam viam. Non enim in via peccatorum ſtetit.
A ſummo cœlo egreſsio eius. A patre egreſsio eius, non
temporalis, ſed æterna, qua de patre natus eſt. *Et oc-
curſus eius vſque ad ſummum eius.* Et occurrit plenitudi-
ne diuinitatis vſque ad æqualitatem patris. *Et non eſt
qui ſe abſcondat à calore eius.* Cum autem verbum etiam
Ioan. 1. caro factum eſt, & habitauit in nobis, mortalitatem
noſtram ſuſcipiens, non permiſit vllum mortalium
excuſare ſe de vmbra mortis, & ipſum enim penetra-
uit verbi calor. *Lex domini immaculata conuertens animas.*
Matth. 5. Lex ergo domini ipſe eſt, qui venit legem implere nõ
ſoluere. Et immaculata lex, qui peccatum non fecit,
1. Petri. 2. nec inuentus eſt dolus in ore eius, non premens ani-
mas ſeruitutis iugo, ſed ad ſe imitandum libertate con
uertens. *Teſtimonium domini fidele, ſapientiam præſtans par-
uulis.* Teſtimonium domini fidele: quia nemo no-
Matth. 11. uit patrem niſi filius & cui voluerit filius reuelare: quæ
abſcõdita ſunt à ſapientibus & reuelata paruulis, quo-
Iacobi. 4. niam deus ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gra-
1. Petri. 5. tiam. *Iuſtitiæ domini rectæ lætificantes corda.* Omnes iu-
H ſtitiæ domini in illo rectæ, qui non docuit, quod ipſe
non fecit vt qui imitarentur, corde gauderent, in eis
quæ libere cum charitate facerent, non ſeruiliter cum
timore. *Præceptum domini lucidum illuminans oculos.*
Præceptum domini lucidum, ſine velamento carna-
lium obſeruationum, illuminans hominis interioris
aſpectum. *Timor domini caſtus permanens in ſeculum ſeculi.*
Timor domini non ille ſub lege pœnalis temporalia
Concord. 3. bona ſibi ſubtrahi perhorreſcens, quorum dilectione
ſen. di. 44. anima fornicatur: ſed caſtus quo Eccleſia ſponſum
ca. Et quia. ſuum, quanto ardentius diligit, tanto diligentius ca-
cum ca. ſe- uet offendere: & ideo non foras mittit conſummata
quentibus. dilectio timorem hunc, ſed permanet in ſeculum ſe-
culi. *Iudicia domini vera iuſtificata in idipſum.* Iudicia
Ioan. 5. eius, qui non iudicat quenquam, ſed omne iudicium
dedit filio vere iuſtificata incommutabiliter. Neque
enim vel minatus vel pollicitus deus, quenquam fal-
lit, aut quiſquam vel impiis ſupplicium vel piis præ-
mium eius poteſt eripere. *Deſyderabilia ſuper aurum &
lapidem precioſum multum.* Siue multum ipſum aurum &
lapidem, ſiue multum precioſum, ſiue multum deſyde
I rabilia: tamẽ deſyderabilia iudicia dei ſuper põpas hu-
ius ſeculi, quarũ deſyderio fit vt nõ deſyderentur, ſed
timeantur, aut contemnantur, aut non credantur iu-
dicia dei. Quod ſi quiſq; ipſe ſit aurum lapiſq; precio-
ſus vt igne non conſumatur, ſed aſſumatur in theſau-
rũ dei, pluſquam ſeipſum deſyderat iudicia dei, cuius
voluntatem præponit ſuæ. *Et dulciora ſuper mel & fauum.*
Et ſiue quiſque iam ſit mel, qui iam ſolutus vitæ huius
vinculis expectat diem, quo veniat in epulas dei: ſiue
adhuc ſit fauus, vt quaſi cæra circumplicetur hac vita,
non huic concretus, ſed implens eam: cui opus ſit a-
liqua preſſura, non opprimentis, ſed exprimentis ma-
nus dei, qua de temporali vita in æternam eliquetur:
dulciora illi ſunt iudicia dei, quàm ſibiipſe eſt, quia
ſuper mel & fauum illi dulciora ſunt. *Etenim ſeruus
tuus cuſtodit ea.* Nam non cuſtodienti amara dies do-
mini. *In cuſtodiendo illa retributio multa.* Non in ali-
quo extrapoſito commodo, ſed in eo ipſo quo iudi-
cia dei cuſtodiuntur, multa retributio. Multa eſt, quia
gaudetur in eis. *Delicta quis intelligit?* In delictis autem
qualis ſuauitas poteſt eſſe, vbi non eſt intellectus? Quo-
niam delicta quis intelligit, quæ ipſum oculum clau-
dunt, cui ſuauis eſt veritas, cui deſyderabilia & dulcia

ſunt iudicia Dei? Et ſicut tenebræ oculos, ita delicta K
mentem claudunt, nec lucem ſinunt videre nec ſe.
Ab occultis meis munda me domine. A cupiditatibus in
me latentibus, munda me domine. *Et ab alienis parce
ſeruo tuo.* Ne ſeducar ab aliis. Neque enim alienis ca-
pitur, qui eſt mundus à ſuis. Parce itaque ab alienis cu-
piditatibus, non ſuperbo & in ſua poteſtate eſſe cupien
ti, ſed ſeruo tuo. *Si mei non fuerint dominata tunc imma-
culatus ero.* Si mei non fuerint dominata occulta mea,
& aliena peccata, tunc immaculatus ero. Non enim
eſt certior origo peccati, præter occultum ſuum, quo
cecidit diabolus, & alienum quo ſeductus eſt homo,
vt conſentiendo ſuum faceret. *Et mundabor à delicto
magno.* Quo alio niſi ſuperbiæ? Non enim eſt maius Eccle. 10.
delictum quàm apoſtatare à deo, quod eſt initium ſu-
perbiæ hominis. Et vere ille immaculatus eſt, qui e-
tiam hoc delicto caret, quia hoc eſt vltimum redeun-
tibus ad deum, quod recedentibus primum fuit. *Et
erunt vt complaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in
conſpectu tuo ſemper.* Meditatio cordis mei, non ad ia-
ctantiam placendi hominibus, quia iam nulla ſuper-
bia eſt, ſed in conſpectu tuo ſemper, qui conſcientiam L
puram inſpicis. *Domine adiutor meus & redemptor meus.*
Domine adiutor meus, tendentis ad te: quoniam re-
demptor meus es tu vt tenderem ad te: ne quiſquam
vel ſapientiæ ſuæ tribuens quod ad te conuertitur, vel
viribus quod ad te peruenit, magis repellatur abs te,
qui ſuperbis reſiſtis: quia mundatus non eſt à delicto
magno, nec complacuit in conſpectu tuo, qui redimis
vt conuertamur, & adiuuas vt perueniamus ad te.

Expoſitio ſecunda de eodem Pſalmo.

DEprecati dominum, vt ab occultis noſtris mun
det nos, & ab alienis parcat ſeruis ſuis, quid
hoc ſit, intelligere debemus, vt humana ratio-
ne, non quaſi auium voce cantemus. Nam & meruli &
pſitaci & corui & picæ & huiuſcemodi volucres ſæpe
ab hominibus docentur ſonare quod neſciunt. Scien-
ter autem cantare, non aui ſed homini diuina† volun- †al. canta-
tate conceſſum eſt. Et quàm multi mali & luxurioſi ſic re naturæ
cantant, digna auribus ſuis & cordibus, nouimus & homini di
dolemus. Eò enim peiores ſunt, quo non poſſunt ig- uina &c.
norare quod cantant. Sciunt enim ſe cantare flagitia,
& tamen cantant tanto libentius, quanto immundius, M
quoniam tanto ſe putant debere fieri lætiores, quanto
fuerint turpiores. Nos autem qui in Eccleſia diuina e-
loquia cantare didicimus, ſimul etiam inſtare debe-
mus eſſe quod ſcriptum eſt, Beatus populus qui intel-
ligit iubilationem. Proinde chariſsimi quod conſo- Pſal. 88.
na voce cantauimus, ſereno etiam corde noſſe ac vi-
dere debemus. Rogauit enim dominum vnuſquiſque
noſtrum in hoc cantico & dixit deo, Ab occultis meis
mũda me domine, & ab alienis parce ſeruo tuo: Si mei
non fuerint dominata, tunc immaculatus ero, & mun-
dabor à delicto magno. Quod vt bene ſciamus quid
ſit, & quale hoc ſit, ipſius Pſalmi textum, quantum do-
nat dominus, breuiter percurramus. Cantatur enim de
Chriſto, quod euidenter ibi apparet, quia illic ſcriptum
eſt, Ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo.
Quis eſt enim ſponſus, niſi cui deſponſata eſt illa vir-
go ab Apoſtolo, cui timet caſte caſtus ſponſi amicus, 2. Cor. 11.
ne ſicut ſerpens Euam fefellit aſtutia ſua, ſic & huius
virginis ſponſæ Chriſti ſenſus corrumpantur à caſtita-
te quæ eſt in Chriſto? In hoc ergo domino & ſaluato-
re noſtro Ieſu Chriſto, poſita eſt magna & plena gra-
tia, de qua dicit Apoſtolus Ioannes, Et vidimus glo- Ioan. 1.
riam

A riam eius,gloriam tanquam vnigeniti à patre, plenum
gratia & veritate. Hanc gloriam. *Cœli enarrant.* Cœli
sancti sunt,eleuati à terra,portantes dominum,quam-
quam gloriam Christi cœlum etiam quodammodo
narrant.Quando narrauit?Quando nato eodem do-
Matth.2. mino, stella noua quæ nunquam videbatur, apparuit.
Sed tamē sunt veriores & sublimiores cœli, de quibus
consequenter ibi dicitur, Non sunt loquelæ neque ser-
Roma.3. mones, quorū nō audiantur voces eorum. In omnem
terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ ver-
ba eorum. Quorum nisi cœlorum? Quorum ergo nisi
apostolorum?Ipsi enarrant nobis gloriam dei,positam
in Christo Iesu, per gratiam in remissionem peccato-
Rom.3. rum.Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei,iu-
stificati gratis per sanguinem ipsius. Quia gratis, ideo
gratia.Non est enim gratia nisi gratuita,quia nihil bo-
ni antè feceramus,vnde talia dona mereremur.Magis
quia ne non gratis inferretur supplicium, ideo gratis
præstitum est beneficium. Nihil præcesserat in meritis
nostris, nisi vnde damnari deberemus. Ille autem non
propter nostram iustitiam,sed propter suam misericor
B diam saluos nos fecit per lauacrū regenerationis. Hæc
ad Titū.3. est,inquam,gloria dei,hanc cœli enarrauerunt.Hęc est
inquam,gloria dei, non tua.Nihil enim boni fecisti, &
tamen tantū bonum accepisti. Si ergo pertines ad glo
riā quam cœli enarrauerūt,dic domino deo tuo, Deus
Psalm.58. meus misericordia eius præueniet me. Præuenit enim
Enchi.c.31 te, vtique præuenit, quia nihil in te boni inuenit.Præ-
in fi. & 76 uenisti supplicium eius superbiendo:ille præuenit sup-
Roma.4. plicium tuum peccata delēdo.Tanquam enim ex pec-
Psal.113. catore iustificatus,ex impio pius factus,ex damnato in
regnum assumptus,dic domino deo tuo,Nō nobis do
mine non nobis,sed nomini tuo da gloriam.Dicamus
†aliàs si non nobis. Quibus enim si quasi nobis?†Dicamus in-
non nobis. quam non nobis,quia si ita faceret sicut nobis,non nisi
pœnas infligeret nobis. Nō nobis, sed nomini suo det
gloriam, quia non secundum iniquitates nostras fecit
nobis.Non ergo nobis domine,non nobis.Repetitio,
confirmatio est.Nō nobis domine,sed nomini tuo da
gloriam.Hoc illi nouerant cœli,qui enarrauerunt glo-
riam dei. *Et opera manuum eius annunciat firmamentum.*
Gene.2. Quod dictum est,gloriam dei,hoc repetitum est,ope-
C ra manuum eius. Quæ opera manuum eius? Non sicut
quidam sentiunt, deus verbo fecit omnia, & tanquam
præstantiorem cæteris hominem suis manibus fecit.
Non ita sentiendum est.Infirma est ista & non satis e-
Gene.1. limata sententia. Omnia enim verbo fecit. Nam licet
Ioan.1. opera Dei diuersa narrentur, in quibus hominem ad
imaginem suam fecit, tamen omnia per ipsum facta
sunt,& sine ipso factum est nihil. Quod autem ad ma-
Psal.101. nus dei attinet,& de cœlis dictū est,Et opera manuum
tuarum sunt cœli. Et ne putes etiam ibi cœlos sanctos
dictos,subiecit,Ipsi peribunt,tu autem permanes.Ergo
non solū homines,sed etiam cœlos qui peribunt, deus
manibus suis fecit,cui dictum est,Opera manuum tua-
rum sunt cœli. Et de terra hoc idem dictum est,Quo-
Psal.94. niam ipsius est mare, & ipse fecit illud, & aridam ma-
nus eius fundauerunt.Ergo si & cœlos manibus & ter-
ram manibus, non solum hominem manibus:& si cœ-
los verbo, & terram verbo, ergo & hominem verbo.
Quod verbo,hoc manu:& quod manu,hoc verbo.Nō
enim humanis membris statura dei distincta est, qui
vbique totus est,& nullo continetur loco.Quod ergo
verbo fecit,sapientia fecit:quod manu fecit, virtute fe
1.Cor.1. cit.Christus est autem dei virtus & dei sapientia.Om-
nia autem per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est D
nihil. Enarrarunt, enarrant,enarrabunt cœli gloriam *Ioan.1.*
dei. Enarrabunt, inquam,cœli, hoc est,sancti gloriam
dei à terra suspēsi,deum portantes,præceptis tonātes,
sapientia coruscantes:illā, vt dixi,gloriā Dei qua salui
facti sumus indigni.Hanc indignitatem,id est,qua di-
gni non fuimus: agnoscit filius minor egestate cōstri-
ctus. Agnoscit, inquam, hanc indignitatem filius mi-
nor à patre longe peregrinus, dæmonū cultor,tanquā
porcorum pastor, agnoscit gloriam dei, sed egestate
constrictus. Et quia illa gloria dei facti sumus,quo di-
gni non fuimus,dicit ad patrem suū,Non sum dignus *Luc.15.*
vocari filius tuus.Infœlix per humilitatem impetrat fœ
licitatem,& eo se ostendit dignum quo confitetur in-
dignum.Hāc gloriam dei cœli enarrant,& opera ma-
nuum eius annunciat firmamentum. Cœlum firma-
mentum,firmum cor,non timidum cor. Annunciata
enim sunt ista inter impios, inter aduersos deo, inter
amatores mundi persecutoresq; iustorum,inter sæuien
tem mundum annunciata sunt ista.Sed sæuiens mun-
dus quid poterat facere,quando firmamentum ista an-
nunciabat?Annunciat firmamētum.Quid? Opera ma- E
nuum eius.Quæ sunt opera manuum eius?Gloria Dei
illa qua salui facti sumus, qua creati in bonis operibus
sumus. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Chri- *Ephe.2.*
sto Iesu, in operibus bonis. Non solum quippe homi- *Psal.99.*
nes,sed etiā iustos,si tamen sumus,ipse fecit nos & non
ipsi nos. *Dies diei eructat verbum,& nox nocti indicat scientiā.*
Quid est? Forte planum & apertū est, Dies diei eructat
verbum,apertum & planum,tāquam per diem. Quòd
autem nox nocti indicat scientiam, obscurum est tan-
quam per noctem.Dies diei,sancti sanctis,Apostoli fi-
delibus,ipse Christus Apostolis,quibus dixit,Vos estis *Matth.5.*
lumen mundi.Apertum hoc videtur & cognitu facile.
Quomodo autem nox nocti annunciat scientiam?
Nonnulli hæc verba simpliciter intellexerunt,& forte
hoc sit verum æstimantes, hac sententia significatum
esse, quod tempore domini nostri Iesu Christi cum in
terra versaretur, Apostoli audierunt, hoc in posteros
esse traiectum, tanquam de tempore in tempus: dies
diei,nox nocti, prior dies posteriori diei, & prior nox
posteriori nocti,quia hæc doctrina diebus & noctibus
prædicatur.Iste simplex intellectus cui sufficit sufficiat.
Sed nonnulla verba scripturarum obscuritate sua hoc F
profuerunt, quòd multas intelligentias pepererunt.
Itaq; hoc si planum esset, vnum aliquid audiretis: quia
vero obscure dictum est, multa audituri estis. Est alius
intellectus, dies diei, nox nocti: hoc est, spiritus spiri-
tui,caro carni. Est alius,dies diei spiritales spiritalibus:
& nox nocti, carnales carnalibus. Vtrique enim audi-
unt,& si non vtrique similiter sapiunt.Illi enim audiūt
tanquam verbum eructuatum: illi tanquam scientiam
annunciatam. Quod enim ructuatur, præsentibus ru-
ctuatur: quod autem annunciatur,longe positis annun
ciatur. Possunt enim cœli sensus plures inueniri, sed
adhibendus est modus propter angustias præsentis tē-
poris. Dicamus autem & vnum aliquid,quod quidam
velut coniicientes aperuerunt. Quando dominus,in-
quiunt,Christus loquebatur Apostolis,dies diei eructa *Matth.26.*
bat verbum:quando Iudas dominum Christum prodi
dit Iudæis, nox nocti annunciabat scientiam. *Non
sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.*
Quorum, nisi cœlorum illorum qui enarrant gloriam
dei? Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non
audiantur voces eorum. Legite actus Apostolorum, *Acto.2.*
quomodo

G quomodo veniente super eos spiritusancto, omnes impleti sunt illo, & loquebantur linguis omnium gentiũ, sicut spiritus dabat eis pronunciare. Ecce non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. Roma. 10. Sed non ibi tãtum vbi impleti sunt sonuerunt. *In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Ideo & nos hic loquimur. Sonus enim ille ad nos vsque peruenit: sonus qui in omnem terram exiit, & si hæreticus ad ecclesiam non intrat. Ideo sonus in omnem terram exiit, vt tu in cœlum intres. O pestilentiose, litigiose, pessime, & adhuc errare volens: ò superbe fili, audi testamentum patris tui. Ecce quid planius, quid apertius: In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Nunquid expositore opus est? Quid contra te conaris? Partem vis in lite retinere, qui potes totum in concordia retinere? *In sole posuit tabernaculum suum.* In manifestatione ecclesiam suam, non in occulto, non quæ lateat, nõ velut operta, ne forte fiat sicut operta super greges hæreticorum. Dictum est & cuidam in scriptura sancta, Quod tu in occulto fecisti, patieris in sole: hoc est, occulte malum fecisti, pœnas patieris in omni mani-

H festatione. In sole ergo posuit tabernaculum suum. Quid tu hæretice fugis in tenebras? Christianus es, audi Christum: seruus es, audi dominum: filius es, audi patrem, emendare, reuiuisce. Luca. 15. Dicamus & de te, Mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Nõ mihi dicas, vt quid me quæris si perij? Ideo enim te quæro, quia peristi. Noli, inquit me quærere. Hoc sanè vult iniquitas, qua diuisi sumus, sed non vult charitas qua fratres sumus. Improbus non essem, si quærerem seruum meum: & improbus dicor, quia quæro fratrem meum? Sic sapiat in quo fraterna charitas non est, ego tamen quæro fratrem meum. Irascatur, dum tamen quæratur, qui inuentus placatur. Quæro inquam fratrem meum, & interpello non contra illum, sed pro illo dominum meum. Nec dicam interpellãs, domine dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem: sed, dic fratri meo, vt teneat mecum hæreditatem. Quid ergo erras frater? Quid per angulos fugis? Quid latitare conaris? In sole posuit tabernaculum suum. *Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo.* Puto quòd agnoscas eum, ille tanquam sponsus procedens de thalamo suo. *Exultauit vt gigas ad currendam viam.* Ipse in sole posuit taber-

I naculum suum: hoc est, ille tanquam sponsus, cum verbum caro factum est in vtero virginali thalamum inuenit, Ioan. 1. atque inde naturæ coniunctus humanæ, tãquam de castissimo procedens cubili, humilis misericordia infra omnes, fortis maiestate super omnes. Hoc est enim, gigas exultauit ad currendam viam: natus est, creuit, docuit: passus est, resurrexit, ascendit. Cucurrit viã, non hæsit in via. Idem ipse ergo sponsus qui hæc fecit, ipse posuit in sole, hoc est, in manifestatione tabernaculum suum, hoc est, sanctam Ecclesiam suam. Quam autem viam cito cucurrit vis audire? *A summo cælo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius.* Post ea vero quàm excurrit inde, & recurrendo remeauit, Acto. 2. misit spiritum suum. Visæ sunt illis super quos venit, linguæ diuisæ velut ignis. Sicut ignis venit spiritussanctus, fœnum carnis consumpturus, aurum cocturus & purgaturus: sicut ignis venit, & ideo sequitur. *Et non est qui se abscondat à calore eius. Lex domini immaculata conuertens animas.* Hoc est, spiritussanctus. *Testimonium domini fidele, sapientiam præstans paruulis.* Non superbis, hoc est, spiritussanctus. *Iustitia domini rectæ,* non terrentes, sed *lætificantes corda.* Hoc est, spiritus- K sanctus. *Præceptum domini lucidum illuminans oculos.* Non hebetans, non carnis oculos, sed cordis, non exterioris hominis sed interioris, hoc est spiritussanctus. *Timor domini*, non seruilis, sed, *castus.* Gratis amans, non puniri timens ab eo quem tremit, sed separari ab eo quem diligit. Iste est timor castus, non 1. Ioan. 4. quem consummata charitas foras mittit. Sed, *Permanens in seculum seculi.* Hic est spiritussanctus, id est, hunc donat, hunc confert, hunc inserit spiritussanctus. *Iudicia domini vera iustificata in idipsum.* Non ad rixas diuisionis, sed ad congregationem vnitatis. Hoc est enim, in idipsum, hoc est, spiritussanctus. Ideo linguis omnium loqui fecit, in quos primo venit, quia linguas omnium gentium in vnitatem se con- Acto. 2. gregaturum esse nunciauit. Quod tunc faciebat vnus homo accepto spiritusancto, vt vnus homo linguis omnium loqueretur: hoc modo ipsa vnitas facit, linguis omnibus loquitur. Et modo vnus homo in omnibus gentibus linguis omnibus loquitur: vnus homo Gene. 2. caput & corpus, vnus homo Christus & Ecclesia: vir Ephe. 5. perfectus, ille sponsus, illa sponsa, Sed erunt, inquit, duo in carne vna. Iudicia dei vera iustificata in idipsum propter vnitatem. *Desyderabilia super aurum & la-* L *pidem preciosum multum.* Aut multum aurum, aut multum preciosum, aut multum desyderabilia, tam multũ hoc hæretico parum. Non nobiscum amant idipsum & nobiscum confitentur Christum, Ipsum quem mecum cõfiteris Christum, ipsum ama mecum. Et qui idipsum non vult, recusat, recalcitrat, respuit, non illi est desyderabile hoc super aurum & lapidem preciosum multum. Audi aliud. *Et dulciora*, inquit, *super mel & fauum.* Sed hoc aduersum est erranti, mel amarum est febrienti, dulce tamen & acceptabile sanato, quia charum est sanitati: desyderabilia super aurum & lapidem preciosum multum, & dulciora super mel & fauum.

Nam & seruus tuus custodit ea. Quàm dulcia ista sint, custodiendo probat seruus tuus, non loquendo. Custodit ea seruus tuus, quia & nunc dulcia sunt, & in posterum salubria sunt. Nam *In custodiendo ea retributio multa.* Sed amans animositatem suam, nec videt hunc splendorem hæreticus, nec sentit dulcedinem. *Delicta enim quis intelligit?* Pater ignosce illis, quia nesciunt Luca. 23. quid faciunt. Ideo, inquit, iste est seruus qui custodit hanc dulcedinem, suauitatem charitatis, amorem v- M nitatis. Ego, inquit, ipse qui custodio rogo te, quoniam delicta quis intelligit: ne mihi vt homini quædam surrepant, & quibusdam vt homo præoccuper. *Ab occultis meis munda me domine.* Hoc ergo cantauimus, ecce ad hoc loquendo peruenimus. Dicamus, & cum intellectu cantemus, & cantando oremus, & orando impetremus. Dicamus, Ab occultis meis munda me domine. Quis enim delicta intelligit? Si vidẽtur tenebræ, intelliguntur delicta. Denique quando nos delicti pœnitet, in luce sumus. Nam quando quisque ipso delicto inuolutus est, quasi obtenebratis opertisq; oculis nõ videt delictum: quia si tibi tegatur & carnis oculus, nec aliud vides, nec hoc vnde tegitur vides. Ergo deo dicamus, qui nouit videre quod purget, nouit inspicere quod sanet: illi dicamus, Ab occultis meis munda me domine. *Et ab alienis parce seruo tuo.* Delicta, inquit, mea inquinant me, delicta aliena affligunt me, ab his mũda me, ab illis parce. Tolle mihi ex corde malam cogitationem, repelle à me malum suasorem: hoc est, ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo.

Nam

A Nam ista duo genera delictorum propria simul & a-
Esa.14. liena, etiam primitus in exordio claruerunt. Diabolus
Gene.3. suo delicto cecidit, Adam alieno deiecit. Hic ipse Dei
seruus custodiens iudicia dei, in quibus retributio mul
Psalm. 35. ta, & in alio Psalmo sic orat, Non veniat mihi pes su-
perbiæ, & manus peccatorum non moueant me. Non
veniat, inquit, mihi pes superbiæ: hoc est, ab occultis
meis munda me domine: & manus peccatorum non
moueant me: hoc est, ab alienis parce seruo tuo. *Si mei*
non fuerint dominata. Occulta mea & delicta aliena.

Tunc immaculatus ero. Hoc non suis viribus audet, sed
dominum deprecatur vt impleat, cui dicitur in Psal-
mo, Itinera mea dirige secundum verbum tuum, &
Psal.118. non dominetur mihi omnis iniquitas. Noli timere si
Christianus es dominum hominem, dominum deum
tuum semper time. Malum in te time, hoc est cupidita-
tem tuam, non quod in te deus fecit, sed quod tibiipse
fecisti. Te dominus bonum seruum fecit, tu tibi in cor-
de tuo malum dominum creasti. Merito subderis ini-
quitati, merito subderis domino quem tu tibiipse feci-
sti, quia ei qui te fecit subditus esse noluisti. Sed si mei,
inquit, non fuerint dominata, tunc immaculatus ero.

B *Et mundabor à delicto magno.* Quo putamus delicto?
Quod illud est delictum magnū? Fortè aliud sit quàm
dicturus sum, non tamen celabo quod sentio. Delictū
magnum arbitror esse superbiam. Hoc fortasse & ali-
ter significatum est in eo quod ait, Et emūdabor à de-
licto magno. Quæritis quàm magnum sit hoc delictū,
quod deiecit angelum, quod ex angelo fecit diabolū,
eiq; in æternum interclusit regnum cœlorum? Magnū
hoc delictum est, & caput atq; causa omnium delicto-
Eccle.10. rum. Scriptum est enim, Initium peccati omnis super-
bia. Et ne quasi leue aliquid cōtemnas, Initium, inquit,
superbiæ hominis apostatare à Deo. Non leue malum
est hoc vitium, fratres mei: huic vitio in his personis,
quas videtis amplas, displicet humilitas Christiana.
Propter hoc vitium dedignantur colla subdere iugo
Christi, obligati arctius iugo peccati. Non enim serui-
re non eis continget, nam nolunt seruire, sed eis expe-
dit seruire. Nolendo seruire nihil aliud agunt, quàm
vt bono domino non seruiant, non vt omnino non
seruiant: quia qui noluerit seruire charitati, necesse est
C vt seruiat iniquitati. Ab hoc vitio quod est caput om-
nium vitiorum, quia inde cætera vitia nata sunt, facta
est apostasia à Deo, eunte anima in tenebras, & male
vtente libero arbitrio, peccatis etiam cæteris consecu-
Lucæ 15. tis, vt & substātiam suam dissiparet cum meretricibus,
viuens prodige, & per egestatem fieret pastor porco-
rum, qui erat socius angelorum. Propter hoc vitium,
propter hoc magnum superbiæ peccatum deus humi-
lis venit. Hæc causa, hoc peccatum magnum, iste in-
gens morbus animarum, omnipotentem medicum de
cœlo deduxit, vsque ad formam serui humiliauit, con-
tumeliis egit, ligno suspendit, vt per salutem tantæ me-
dicinæ curetur hic tumor. Iam tādem erubescat homo
Iacobi. 4. esse superbus, propter quem factus est humilis deus. Ita,
1.Petri.5. inquit, mundabor à delicto magno, quia deus superbis
resistit, humilibus autem dat gratiam. *Et*, per hoc, *e-*
runt vt complaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in con
spectu tuo semper. Nā si ab hoc magno delicto non mun
dabor, in cōspectu hominum placebunt eloquia mea,
non in conspectu tuo. Superba anima in conspectu ho
minū vult placere: humilis anima in occulto vbi deus
videt vult placere: vt si placuerit hominibus de bono
opere, illis gratuletur quibus placet bonum opus, non
sibi cui sufficere debet quia fecit bonum opus. Gloria D
nostra, inquit, hæc est, testimonium cōscientiæ nostræ. *2.Corin. 1.*
Ideoque dicamus etiam quod sequitur, *Domine adiutor*
meus & redemptor meus. Adiutor in bonis, redemptor à
malis. Adiutor vt habitem in charitate tua, redemp-
tor vt liberes me ab iniquitate mea.

In Psalmum decimumnonum enarratio.

In finem Psalmus David.

NOTVS est iste titulus, nec Christus dicit, sed
Christo dicit propheta, figura optandi quæ
ventura sunt canens. *Exaudiat te dominus in*
die tribulationis. Exaudiat te dominus in die
qua dixisti, Pater clarifica filium tuum. *Protegat te nomen* *Ioan. 17.*
dei Iacob. Ad te enim pertinet populus posterior natu,
quia maior seruiet minori. *Mittat tibi auxilium de san-* *Gene.25.*
cto, & de Sion tueatur te. Faciens tibi sanctificatum cor-
pus, Ecclesiam de speculatione tutam, quæ expectat
quando venias ad nuptias. *Memor sit omnis sacrificij tui.*
Memores nos faciat omnium iniuriarum tuarum &
contumeliarum, quas pro nobis pertulisti. *Et holocau-*
stum tuum pingue fiat. Et crucem qua totus oblatus es
Deo, in lætitiam resurrectionis conuertat. *Tribuat* E
tibi dominus secundum cor tuum. Tribuat tibi dominus
non secundum cor eorum qui putauerunt persequen-
do te posse deleri: sed secundum cor tuum, quo scisti
quid vtilitatis haberet passio tua. *Et omne consilium tuum* *Ioan.15.*
compleat. Et compleat omne consilium tuum, non so- *Ioan. 12.*
lum quod animam tuam posuisti pro amicis tuis, vt *Roma.11.*
mortificatum granum copiosius resurgeret: sed etiam
quòd cæcitas ex parte in Israël facta est, vt plenitudo
gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. *Ex-*
ultabimus in salutari tuo. Exultabimus quòd tibi mors
nihil nocebit: ita enim nec nobis eam nocere posse
monstrabis. *Et in nomine domini dei nostri magnificabimur.*
Et confessio tui nominis non solum non perdet, sed
etiam magnificabit nos. *Impleat dominus omnes petitiones*
tuas. Impleat dominus non solum petitiones quas
habuisti in terra, sed etiam quibus in cœlo interpellas
pro nobis. *Nunc cognoui quoniam saluum fecit dominus*
CHRISTVM suum. Nunc mihi per Prophetam
demonstratum est, quoniam resuscitabit dominus
CHRISTVM suum. *Exaudiet illum de cœlo sancto* F
suo. Exaudiet illum non de terra tantum, vbi se petiit *Ioan. 17.*
clarificari, verumetiam de cœlo, vbi iam ad dexteram *Roma.8.*
patris interpellans pro nobis, diffundit inde spiritum- *Acto. 2.*
sanctum super credentes in se. *In potentatibus salus dex-* *2.Cor. 12.*
teræ eius. Potentatus nostri sunt, salus fauoris eius, *Psal. 59.*
cum etiam de tribulatione dat auxilium, vt quando
infirmamur tunc potentes simus. Nam vana est salus
hominum, quæ non dexteræ, sed sinistræ eius est. Hac
enim extolluntur in magnam superbiam, quicunque
peccantes, temporaliter salui facti sunt. *Hi in curribus &*
hi in equis. Hi volubili successione temporalium bono-
rum trahuntur, & hi superbis præferuntur honoribus
atque in his exultant. *Nos autem in nomine domini Dei no-*
stri exultabimus. Nos autem spem figentes in æternis,
neque gloriam nostram quærentes, in nomine domi-
ni Dei nostri exultabimus. *Ipsi obligati sunt & ceciderunt.*
Et ideo ipsi temporalium rerum cupiditate obligati *Ioan. 11.*
sunt, timentes parcere domino, ne à Romanis perde- *Roma.9.*
rent locum: & irruentes in lapidem offensionis & pe- *Roma.11.*
tram scandali, de spe cœlesti ceciderūt: quibus cæcitas *Roma. 10.*
ex parte Israël facta est, ignorantibus Dei iustitiam, &
suam

G suam volentibus constituere. *Nos vero surreximus & erecti sumus.* Nos verò vt populus gentium intraret de Matth 3. lapidibus excitati filij Abraham, qui non sectabamur Roma. 9. iustitiam, apprehendimus eam & surreximus, nec viribus nostris, sed per fidem iustificati erecti sumus.

Domine saluum fac regem. Domine saluum fac regem, vt ipse qui nobis præliandi exemplum passione sua monstrauit, offerat etiam sacrificia nostra sacerdos excitatus à mortuis & in cœlo constitutus. *Exaudi nos in die qua inuocauerimus te.* Quoniam pro nobis offers te, exaudi nos in die qua inuocauerimus te.

In Psalmum vigesimum enarratio.

In finem Psalmus ipsi Dauid.

TITVLVS notus est, de Christo canitur. *Domine in virtute tua lætabitur rex.* Domine in Ioan. 1. virtute tua, quod verbum caro factum est, lætabitur homo CHRISTVS IESVS. *Et super salutare tuum exultabit vehementer.* Et super hoc quod viuificas omnia exultabit vehementer. *Desyderiũ* Luca. 22. *animæ eius dedisti ei.* Desyderauit manducare pascha, & Ioan. 10. ponere cum vellet atque iterum cum vellet sumere a-
H nimam suam, & dedisti ei. *Et voluntate labiorum eius non* Ioan. 14. *fraudasti eum.* Pacem meam, inquit, relinquo vobis: & factum est. *Quoniam præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis.* Quoniam prius hauserat benedictionem dulcedinis tuæ, fel peccatorum nostrorum non nocuit ei. *Posuisti in capite eius coronam de lapide precioso.* In principio sermonis eius accedẽtes ambierunt eum lapides preciosi, discipuli sui, à quibus exordium annunciationis eius fieret. *Vitam petiit & dedisti ei.* Re- Ioan. 17. surrectionem petiit dicens, Pater clarifica filium tuum: & dedisti ei. *Longitudinem dierum in seculum & in seculum seculi.* Longa tempora seculi huius quæ haberet Ecclesia, & deinceps æternitatem in seculum seculi. *Magna est gloria eius in salute tua.* Magna est quidem gloria eius in salute qua eum resuscitasti. *Gloriam & magnum decorem impones super eum.* Sed adhuc gloriam & magnum decorem addes ei, cum in cœlo collocabis ad dexteram tuam. *Quoniam dabis ei benedictionem in seculum seculi.* Hæc est benedictio quam ei dabis in seculum seculi. *Lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.* Lætificabis eum secundum hominem cum vultu tuo quem leuauit ad te. *Quoniam rex spe-*
I *rat in domino.* Quoniam rex non superbit, sed humilis corde sperat in domino. *Et in altissimi misericordia non commouebitur.* Et altissimi misericordia non conturbabit humilitatem eius, atque obedientiam vsque ad mortem crucis. *Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis.* Inueniatur ô rex potestas tua, cum ad iudicandum veneris omnibus inimicis tuis, qui eam in humilitate tua non intellexerunt. *Dextera tua inueniat omnes qui te oderunt.* Claritas qua regnas ad dexteram patris, inueniat in die iudicij puniendos omnes qui te oderunt, quia nunc ipsi non inuenerunt eam. *Pones eos vt clibanum ignis.* Constitues eos ardentes intrinsecus, conscientia impietatis suæ, *In tempore vultus tui.* In tempore manifestationis tuæ. *Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis.* Deinde conturbati vindicta domini, post accusationem conscientiæ, dabuntur igni æterno deuorandi. *Fructum illorum de terra perdes.* Fructum illorum quia terrenus est, perdes de terra. *Et semen eorum à filiis hominum.* Et opera illorum vel quoscumque seduxerunt non deputabis inter filios hominum, quos in hæreditatem sempiternam vocasti. *Quoniam declinauerunt in te mala.* Hæc autem pœna retribuetur eis, quoniam mala quæ K sibi imminere te regnante arbitrabantur, in te occidendum detorserunt. *Cogitauerunt consilium quod non potuerunt stabilire.* Cogitauerunt consilium dicentes, Expedit vnum pro omnibus mori, quod non potuerunt Ioan. 11. stabilire nescientes quid dixerunt. *Quoniam pones eos dorsum.* Quoniam ordinabis eos in his à quibus postpositis & contemptis auerteris. *In reliquiis tuis præparabis vultum eorum.* Et in his quæ relinquis, id est, in cupiditatibus regni terreni præparabis tibi ad passionem impudentiam eorum. *Exaltare domine in virtute tua.* Quem humilem non cognouerunt, exaltare domine in virtute tua, quem infirmitatem putauerunt.

Cantabimus & psallemus virtutes tuas. Corde & opere celebrabimus, & nota faciemus mirabilia tua.

In Psalmum vigesimum primum enarratio.

In finem pro susceptione matutina, Psalmus Dauid.

IN finem pro resurrectione sua ipse dominus Iesus Christus loquitur. Matutina enim fuit prima sabbati resurrectio eius, qua susceptus est in æternam vitam, cui mors vltra non do- L
minabitur. Dicuntur autem ista ex persona crucifixi, Rom. 6. nam de capite Psalmi huius sunt verba quæ ipse clamauit cum in cruce penderet, personã etiam seruans veteris hominis, cuius mortalitatem portauit. Nam vetus homo noster confixus est cruci cum illo.

Expositio prima.

D*Eus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti longe à salute mea?* Longe factus es à salute mea, quoniam longe est à peccatoribus salus. *Verba* Psal. 118. *delictorum meorum.* Nam hæc verba sunt non iustitiæ, sed delictorum meorum. Vetus enim homo confixus est cruci. Loquitur etiam causam ignorans, quare eum dereliquerit Deus, aut certe longè à salute mea sunt verba delictorum meorum. *Deus meus clamabo ad te per diem nec exaudies.* Deus meus clamabo ad te in rebus prosperis huius vitæ vt non mutentur, nec exaudies, quia verbis delictorum meorum ad te clamabo. *Et nocte & non ad insipientiam mihi.* Et in aduersis vtique huius vitæ clamabo vt prosperentur, & similiter non exaudies. Neque hoc facis ad insipientiam mihi, sed potius vt sapiam quid clamare me velis, non verbis M
delictorum ex desyderio temporalis vitæ, sed verbis conuersionis ad te in vitam æternam. *Tu autem in sancto habitas laus Israel.* Tu autem in sancto habitas, & ideo immunda delictorũ verba non exaudies. Laus Gene. 3. videntis te, non eius qui laudem suam quæsiuit in gustando vetito cibo, vt apertis corporeis oculis suis abscondere se conaretur à conspectu tuo. *In te sperauerunt patres nostri,* Omnes iusti scilicet non quærentes suam laudem, sed tuam. *Sperauerunt & eruisti eos. Ad te clamauerunt & salui facti sunt.* Ad te clamauerunt, non verbis delictorum à quibus longe est salus, & ideo salui facti sunt. *In te sperauerunt & non sunt confusi.* In te sperauerunt, nec eos fefellit spes. Non enim in se illam posuerunt. *Ego autem sum vermis & non homo.* Ego autem iam non ex persona Adam loquens, sed ego proprie Iesus Christus sine semine in carne natus sum, vt essem in homine vltra homines, vt vel sic dignaretur imitari humana superbia humilitatem meam. *Opprobrium hominũ & abiectio plebis.* In qua factus sum opprobrium hominum, ita vt pro conuitioso maledicto diceretur

ceretur, Tu sis discipulus eius: & plebs me cõtemneret.

A *Omnes qui conspiciebant me subsannabant me.* Omnes qui conspiciebant me irridebant me. *Et locuti sunt labiis & mouerunt caput.* Et locuti sunt, non in corde, sed in labiis: Ioan.9. nam irridenter mouerunt caput, dicentes, *Sperauit in dominum, eruat eum, saluum faciet eum quoniam vult eum.* Hæc verba erant, sed in labiis dicebantur. *Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre.* Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre, non solum de illo ventre virginali, nam omnibus hominibus lex ista nascendi est, vt de ventre extrahantur, sed etiam de ventre Iudaicæ gentis, cuius tenebris obtegitur, & nondum in lucem Christi natus est, quisquis in carnali obseruatione sabbati & circuncisionis cæterorúmque talium salutem ponit.

Spes mea ab vberibus matris meæ. Spes mea Deus, non ex quo vberibus virginis lactari cœpi: nam & antè vtique, sed ab vberibus synagogæ, sicut de ventre dixi, extraxisti me, ne carnalem consuetudinem sugerem.

In te confirmatus sum ex vtero. Ipse est vterus synagogæ, qui me non pertulit, sed iactauit me: non autem cecidi, quia continuisti me. *De ventre matris meæ.* Non fecit venter matris meæ vt tanquàm paruulus oblitus essem

B tui. *Deus meus es tu, ne discedas à me. Quoniam tribulatio iuxta est.* Deus meus ergo es tu, ne discedas à me, quoniam tribulatio iuxta me est, nam est in corpore meo.

Quoniam non est qui adiuuet. Quis enim adiuuat, si non tu adiuuas? *Circundederunt me vituli multi.* Circundedit me multitudo luxuriantis plebis. *Tauri pingues obsederunt me.* Et principes eius de oppresione mea læti, obsederunt me. *Aperuerunt in me os suum.* Aperuerunt in me os, non de scripturis tuis, sed de cupiditatibus suis.

Sicut leo rapiens & rugiens. Sicut leo cuius rapina est, Ioan.19. quod apprehensus abductus sum, & rugitus, crucifige crucifige. *Sicut aqua effusus sum & dispersa sunt omnia ossa mea.* Sicut aqua effusus sum, vbi lapsi sunt persecutores mei, & timore dispersa sunt à me firmamenta corporis, hoc est Ecclesię, discipuli mei. *Factum est cor meum sicut cara liquescens in medio ventris mei.* Sapientia mea quæ in sanctis libris de me conscripta est, tanquam dura & clausa non intelligebatur: sed postquam ignis meæ pasionis accessit, liquefacta manifestata & excepta est in memoriam Ecclesiæ meæ. *Exaruit velut testa virtus*

C *mea.* Exaruit pasione virtus mea, non velut fœnum, sed velut testa quæ fit igne firmior. *Et lingua mea adhæsit faucibus meis.* Et seruauerunt apud se præcepta mea illi, per quos locuturus eram. *Et in puluerem mortis deduxisti me.* Et in impios morti destinatos, quos tanquam puluerem proiicit ventus à facie terræ, deduxisti me. *Quoniam circundederunt me canes multi.* Quoniam circundederunt me, non pro veritate, sed pro consuetudine, latrantes multi. *Concilium malignantium circundedit me.* Concilium malignantium obsedit me.

Foderunt manus meas & pedes meos. Foderunt clauis manus meas, & pedes meos. *Dinumerauerunt omnia ossa mea.* Dinumerauerunt in ligno crucis extenta omnia ossa mea. *Ipsi vero considerauerunt & conspexerunt me.* Ipsi vero, id est, non mutati, considerauerunt & conspexerunt me. *Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem* Matth.27. *meam miserunt sortem. Tu autem domine ne longe feceris auxilium* Ioan.19. *tuum à me.* Tu autem domine, non in fine seculi sicut cæteros, sed statim resuscita me. *In defensionem meam aspice.* Aspice ne quid mihi noceant. *Erue à framea animam meam.* Erue animam meam à lingua dissensionis. *Et de manu canis vnicam meam.* Et de potestate populi ex consuetudine latrantis Ecclesiam meam. *Saluum me fac de ore leonis.* Saluum me fac de D ore regni secularis. *Et à cornibus vnicornium humilitatem meam.* Et à sublimitatibus superborum se singulariter erigentium, consortésque non ferentium saluam fac humilitatem meam. *Narrabo nomen tuum fratribus meis.* Heb.2. Narrabo nomen tuum humilibus & se inuicem diligentibus, sicut à me dilecti sunt fratribus meis. *In medio Ecclesiæ cantabo te.* In medio Ecclesiæ gaudens prædicabo te. *Qui timetis dominum laudate eum.* Qui timetis dominum nolite quærere laudem vestram, sed ipsum laudate. *Vniuersum semen Iacob magnificate eum.* Vniuersum semen eius cui maior seruiet, magnificate eum. *Timeat eum omne semen Israel.* Timeant eum omnes ad nouam vitam nati, & ad visionem Dei reparati. *Quoniam non spreuit neque despexit precem pauperis.* Quoniam non spreuit precem, non illius qui verbis delictorum clamans ad Deum vitam vanam transire nolebat: sed precem pauperis non tumentis in pompis transeuntibus. *Neque auertit faciem suam à me.* E Sicut ab illo qui dicebat, Clamabo ad te nec exaudies. *Et cum clamarem ad eum exaudiuit me. Apud te laus mea.* Non enim laudem meam quæro, quia tu mihi es laus qui in sancto habitas & iam sanctum te deprecantem exaudis laus Israël. *In Ecclesia magna confitebor tibi.* In Ecclesia orbis terrarum confitebor tibi. *Vota mea reddam coram timentibus eum.* Sacramenta corporis & sanguinis mei reddam coram timentibus eum.

Edent pauperes & saturabuntur. Edent humiles & contemptores seculi & imitabuntur. Ita enim nec copiam huius seculi concupiscent, nec timebunt inopiam.

Et laudabunt dominum qui requirunt eum. Nam laus domini est eructatio saturitatis illius. *Viuent corda eorum in seculum seculi.* Nam cibus ille cordis est. *Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ.* Commemorabuntur: exciderat enim gentibus mortaliter natis & in exteriora tendentibus, & conuertantur ad dominum vniuersi fines terræ. *Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentium.* Et adorabunt in conscientiis suis vniuersæ patriæ gentium.

Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. Quoniam domini est regnum, non superborum hominum, & ipse dominabitur gentium. F *Manducauerunt & adorabunt omnes diuites terræ.* Manducauerunt corpus humilitatis domini sui etiam diuites terræ, nam sicut pauperes saturati sunt vsque ad imitationem, sed tamen adorauerunt. *In conspectu eius procident vniuersi qui descendunt in terram.* Solus enim videt quomodo porrò cadant vniuersi qui cœlestem conuersationem deserentes, in terra eligunt beati apparere hominibus non videntibus ruinam eorum. *Et anima mea ipsi viuet.* Et anima mea, quæ in contemptu seculi huius quasi mori videtur hominibus, non sibi, sed ipsi viuet. *Et semen meum seruiet illi.* Et opera mea vel per me credentes in eum seruient illi. *Annunciabitur domino generatio ventura.* Annunciabitur in honorem domini generatio noui testamenti. *Et annunciabunt cœli iustitiam eius.* Et annunciabunt euangelistæ iustitiam eius. *Populo qui nascetur quem fecit dominus.* Populo qui nascetur ex fide domino.

Præfatio in secundam expositionem eiusdem Psalmi.

Quod

G QVod taceri dominus noluit per scripturas suas nec à nobis tacendum est, & à vobis audiendum. Passio domini sicut scimus, semel facta est: semel enim Christus mortuus est, iustus pro iniustis. Et scimus & certum habemus & fide immobili retinemus, quia Christus resurgens à mortuis, iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Verba ista Apostoli sunt, tamen ne obliuiscamur quod factum est semel, in memoria nostra semel omni anno fit. Quotiens pascha celebratur, nunquid totiens Christus moritur? Sed tamen anniuersaria recordatio quasi repræsentat quod olim factū est, & sic nos facit moueri tanquam videamus in cruce pendentem dominum, non tamen irridentes sed credentes. Pendens enim in ligno irrisus est, sedēs in cœlo adoratur. An forte adhuc irridetur, & iam non est irascendum Iudæis, qui vel morientem deriserunt, non regnātem? Et quis est qui Christum adhuc irrideat? Vtinam vnus esset, vtinam duo, vtinam numerari possent. Tota palea areæ ipsius irridet eum, & gemit triticum irrideri dominum. Hoc volo gemere vobiscum. Tempus est enim lugendi, passio domini celebratur: tēpus gemendi est, tempus flendi, tempus confitendi & deprecādi. H Et quis nostrū est idoneus ad effundendas lachrymas pro digoitate doloris tāti? Sed quid modo ait Propheta? Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontē lachrymarum? Si vere fons lachrymarum esset in oculis nostris, nec ipse sufficeret. Irridet Christum in re aperta, in ea re vbi nemo potest dicere nō intellexi. Post fidēti enim vniuersum orbem terrarum pars offertur, & dicitur sedenti ad dexteram patris, ecce quid hic habes? & pro tota terra ostenditur illi sola Africa. Verba quæ modo audiuimus fratres, vbi ponimus? si possent de lachrymis scribi deberent. Quæ fuit mulier quæ intrauit cum vnguento? Cuius typum portabat? Nōnne ecclesiæ? Cuius figura erat illud vnguentum? Nōnne odoris domini boni, de quo dicit Apostolus, Christi bonus odor sumus in omni loco? Ipsius enim ecclesiæ insinuabat personam & Apostolus. Et quod dixit sumus, fidelibus dixit. Et quid dixit? Christi bonus odor sum⁹ in omni loco. In omni loco dixit Paulus Christi bonū I odorem esse omnes fideles, & contradicitur & dicitur Africa sola bene olet, totus mundus putet. Christi bonus odor sum⁹ in omni loco: quis, dicit? Ecclesia. Hōc bonum odorē significabat illud vasvnguēti quo perfusus est dominus. Videamus si non eum attestatur ipse dominus, dū quidem sua parentes: auari, fures, id est, Iudas ille diceret de illo vnguēto, vt quid ista perditio? poterat res ista preciosa venundari magno, & proficere pauperibus. Odorem enim bonum Christi vendere volebat? Quid respondebat dominus? Vt quid molesti estis mulieri? Bonum opus operata est in me. Et quid amplius dicam quando ipse dixit, Vbicumque autem prædicabitur hoc euangelium in toto mundo, dicetur, & quod fecit mulier ista: est quod addere? est quod detrahere? Est quare aurem calumniatoribus accommodare volumus. Aut mentitus est dominus, aut fefellit illum? Eligant quid dicant, aut mentitam dicant veritatem, aut deceptam dicant veritatem, vbicumq; prædicabitur hoc euāgelium. Et quasi quæreres ab eo, Vbi enim prædicabitur? In toto mundo, inquit. Psalmum audiamus, videamus si hoc dicit. Audiamus quod plāgendo cātatur, & vere digna res planctu quando cantatur surdis. Miror fratres si hodie psalmus iste legitur & in parte donati. Rogo vos fratres mei, cōfiteor vobis, nouit Christi misericordia, quia sic miror quasi lapidei ibi sint & non audiant. K Quid apertius fratres dicitur, Passio Christi tam euidenter quasi euangelium recitetur, & dictum est ante nescio quot annos quàm dominus de Maria virgine nasceretur, præco erat nunciens iudicem futurum. Legamus illum quantum angustia temporis patitur, non pro affectu doloris nostri, sed, vt dixi, quantum angustia temporis patitur.

Marginal notes: 4. ser. d. 12 — Post hæc. — Roma. 5. — Roma. 6. — Matth. 3. — In Donatistas. — Matth. 26. — 2. Cor. 2. — Matth. 26.

Expositio secunda.

DEus deus meus respice in me, quare me dereliquisti? Istū versum primum in cruce audiuimus, vbi dominus dixit, Eli, eli, quod est Deus meus, Deus meus: lamma azabtani, quod est, quare me dereliquisti. Interpretatus est illud Euangelista, & dixit eū hebraice dixisse: deus meus deus meus, respice in me, quare me dereliquisti. Quid voluit dicere dominus? Non enim dereliquerat illum deus cum ipse esset deus, vtiq; filius dei deus, vtique verbum dei deus. Audi à capite illum euangelistam, qui eructabat quod biberat de pectore domini, videam⁹ si deus est Christus, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & deus erat verbum. Ipsum ergo verbum quod deus erat, caro factum est, & habitauit in nobis. Et cum verbum deus factum L esset caro, pendebat in cruce & dicebat, Deus meus, Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti? Quare dicitur, nisi quia nos ibi eramus, nisi quia corp⁹ Christi ecclesia? Vt quid dixit, Deus me⁹, respice in me, quare me dereliquisti, nisi quodammodo intentos nos faciens & dicens, Psalmus iste de me scriptus est? *Longe à salute mea, verba delictorum meorum.* Quorum delictorum, de quo dictum est, Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius? Quomodo ergo dicit, delictorum meorum: nisi quia pro delictis nostris ipse precatur, & delicta nostra, sua delicta fecit, vt iustitiam suam, nostram iustitiam faceret? *Deus meus clamabo ad te per diem & non exaudies, & nocte & non ad insipientiam mihi.* Dixit vtique de me, de te, de illo. Corpus enim suum gerebat, id est, Ecclesiam. Nisi forte putatis fratres, quia quando dixit dominus, Pater si fieri potest, transeat à me calix iste, mori timebat. Non est fortior miles quàm imperator. Sufficit seruo vt sit sicut dominus eius. Paulus enim dicit miles regis Christi, Compellor è duobus, concupiscentiam habens dissolui & esse cum Christo: ille optat mortem vt sit cū Christo, & M ipse Christus timet mortem? Sed quid nisi infirmitatē nostram portabat, & pro his qui adhuc timent mortem in corpore suo constitutis, ista dicebat. Inde erat illa vox, membrorum ipsius vox erat, non capitis, sicut hic per diem clamaui & non exaudies. Multi enim clamant in tribulatione & non exaudiuntur, sed ad salutem, non ad insipientiam. Clamauit Paulus vt auferretur ab eo stimulus carnis, & non est exauditus: vt auferretur, & dictum est ei, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Ergo non est exauditus: sed non ad insipientiam, sed ad sapientiam, vt intelligat homo medicum esse Deum, & tribulationem medicamentum esse ad salutem, non pœnam ad damnationem. Sub medicamēto positus vreris, secaris, clamas, non audit medicus ad voluntatem, sed audit ad sanitatem. *Tu autem in sancto habitas, laus Israel.* In illis habitas quos sanctificasti, & quos facis intelligere, quia ad vtilitatem quosdam non exaudis, & ad damnationem quosdam exaudis. Ad vtilitatem non est exauditus Paulus, ad damnationem exauditus est diabolus. Petiit Iob ad tentandum, & concessum est. Dæmones

Marginal notes: Matth. 27. — Ioan. 13. — Ioan. 1. — Matth. 27. — Ephe. 2. — 3. sen. d. 15. c. Quadā. — 1. Pet. 2. — 3. sen. d. 15. c. Quadā tamē, & c. ne autem. — Matth. 26. — Matth. 10. — Philip. 1. — 2. Cor. 12. — Iob. 1. — Matth. 8.

A nes petierunt se ire in porcos, & exauditi sunt. Dæmones exaudiuntur, Apostolus non exauditur. Sed illi exaudiuntur ad damnationem, Apostolus nō exauditur ad salutem, quia non ad insipientiam mihi. Tu autem in sancto habitas, laus Israël. Quare non exaudis & tuos? Quare dico ista? Mementote semper dici, deo gratias: & magna est hic multitudo, & qui non solent venire, venerunt. Omnibus dico, quia in tribulatione positus Christianus probatur, si nō derelinquit deū suum. Nam quando bene est homini, desertus est sibi Christianus. Ignis intrat in fornacem, & fornax aurificis magni sacramenti res est. Ibi est aurum, ibi est & palea, ibi ignis in angusto operatur. Ignis ille non est diuersus & diuersa agit, paleam in cinerem vertit, auro sordes tollit. In quibus autem habitat deus, vtique in tribulatione meliores fiunt tanquam aurum probati. Et si forte petierit inimicus diabolus, & concessum illi fuerit, siue aliquo dolore corporis, siue aliquo damno, siue amissione suorum, fixum cor habeat in illo qui se non subtrahit, & si quasi subtrahit aurem ploranti, sed apponit misericordiam deprecanti. Nouit quid agat qui nos fecit, nouit & reficere nos. Bonus est structor qui ædificauit domum, & si aliquid ibi ceciderit, nouit resarcire. B Et vide quid dicat. *In te sperauerunt patres nostri, sperauerunt & liberasti eos.* Et nouimus & legimus quàm multos patres nostros sperantes in se eruit Deus. Eruit ipsum populum Israël de terra AEgypti: eruit tres pueros de camino ignis: eruit Danielem de lacu leonum, eruit Susannam de falso crimine, omnes inuocauerunt & eruti sunt: nunquid defecit ad filium suum, vt in cruce pendentem non exaudiret? Quare autem ipsum nō eruit? Modo quid dixit? In te sperauerunt patres nostri & liberasti eos. *Ego autem sum vermis & non homo.* Vermis & non homo. Nam est & homo vermis, sed ille vermis & non homo. Vnde nō homo? Quia deus. Quare ergo sic se abiecit vt diceret vermis? An quia vermis de carne sine concubitu nascitur, sicut Christus de Maria virgine? Et vermis & tamen non homo. Quare vermis? Quia mortalis, quia de carne natus, quia sine concubitu natus. Quare non homo? Quia in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. *Opprobrium hominum & abiectio plebis.* Videte quanta passus est. Iam vt dicamus passionem, & ad illam maiori gemitu veniamus: videte quāta mo C do patitur, & deinde videte quare. Quis enim fructus? Ecce sperauerunt patres nostri, & eruti sunt de terra AEgypti. Et sicut dixi, tam multi inuocauerunt, & statim ad tempus, non in futura vita, sed continuo liberati sunt. Ipse Iob diabolo petenti concessus est, putrescens vermibus, tamen in hac vita recuperauit salutem, duplo accepit quę perdiderat. Dominus autem flagellabatur & nemo subueniebat: sputis deturpabatur, & nemo subueniebat: colaphis cędebatur, & nemo subueniebat: spinis coronabatur, nemo subueniebat: leuabatur in ligno, nemo eruit: clamat, Deus meus Deus meus, vt quid me dereliquisti: non subuenitur. Quare fratres mei? quare? Qua mercede tanta passus est? Omnia ista quæ passus est, precium erat. Cuius rei precio tanta passus est, recitemus, videamus quid dicat. Primùm quæramus quæ passus sit, deinde quare: & videamus quàm sint hostes Christi qui confitentur, quia tanta passus est, & tollunt quare. Hinc audiamus totum in isto Psalmo, & quæ passus sit, & quare. Tenete ista duo, quid & quare. Modo ipsum quid explicem. Non

Exod. 12. Danie. 3. Ibidem. 14. Danie. 13. Ioan. 1. Iob. 2. Iob. 42. Matth. 27.

ibi immoremur, & melius ad vos perueniunt ipsa verba Psalmi. D Videte quæ patitur dominus, attendite Christiani, Opprobrium hominum & abiectio plebis. *Omnes qui videbant me subsannabant me, locuti sunt labiis & mouerunt caput. Sperauit in domino eruat eum, saluum faciat eum quoniam vult eum.* Sed quare dicebant ista? Quia homo factus erat, dicebant tanquam in hominem. *Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre.* Nunquid dicerent talia in illud quod in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum? Verbum enim illud per quod facta sunt omnia, non extractum est de ventre, nisi quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quoniam tu extraxisti me de ventre. *Deus meus ab vberibus matris meæ.* Nam ante secula pater meus, ab vberibus matris meæ Deus meus. *In te iactatus sum ex vtero,* Id est, vt mihi tu solus esses spes, iam tanquam homo, iam tanquam infirmus, iam verbum caro factum est. *De ventre matris meæ Deus meus es tu.* Non de te Deus meus: nam de te pater meus, sed de ventre matris meæ, Deus meus. *Ne discedas à me. Quoniam tribulatio proxima est, & non est qui adiuuet.* Videte desertum, & væ nobis si ipse nos deserat: [quoniam non est qui adiuuet.] *Circundederunt me vituli multi,* E *tauri pingues obsederunt me.* Populus & principes, populus vituli multi: principes tauri pingues. *Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens.* Audiamus rugitum ipsorum in Euangelio, Crucifige crucifige. *Sicut aqua effusus sum, & dispersa sunt omnia ossa mea.* Ossa sua firmos suos dicit. Ossa enim firma sunt in corpore. Quando dispersit ossa sua? Quando dixit illis, Ecce ego mitto vos velut agnos in medio luporum. Firmos suos dispersit, & sicut aqua effusus est. Aqua enim quando effunditur, aut abluit, aut irrigat. Effusus est CHRISTVS sicut aqua, abluti sunt sordentes, rigatæ sunt mentes. *Factum est cor meum tanquam cæra liquescens; in medio ventris mei.* Ventrem suum dicit, infirmos in Ecclesia sua. Quomodo cor ipsius factum est sicut cæra? Cor ipsius, scriptura ipsius, id est, sapientia ipsius, quæ erat in scripturis. Clausa enim erat scriptura, nemo illam intelligebat. Crucifixus est dominus, & liquefacta est sicut cæra, vt omnes infirmi intelligerent scripturam. Nam inde & velum templi scissum est, quia quod velabatur, reuelatum est. *Exaruit velut testa virtus mea.* Magnifice quod dixit, firmum factum est nomen meum de tribulatione. F Quomodo enim testa ante ignem mollis est, post ignem fortis, sic domini nomen ante passionem contemnebatur, post passionem honorificatur. *Et lingua mea adhæsit faucibus meis.* Quomodo membrum illud in nobis non valet nisi ad loquendum, sic prædicatores suos linguam suam dixit adhæsisse faucibus suis, vt de interioribus eius caperent sapientiam. *Et in puluerem mortis deduxisti me. Quoniam circundederunt me canes multi, concilium malignantium circundedit me.* Etiam videte euangelium. *Foderunt manus meas & pedes meos.* Tunc facta sunt vulnera, quorum vulnerum cicatrices dubitans discipulus contrectauit ille qui dixit, Nisi misero digitos meos in cicatrices vulnerum eius, non credam: quando ei dixit, Veni mitte manum tuam incredule: & misit manum suam, & clamauit, Dominus meus & Deus meus. Et ille, Quia vidisti me credidisti, beati qui non vident & credunt. Foderunt manus meas & pedes meos. *Dinumerauerunt omnia ossa mea.* Quando pendens

Ioan. 1. Ioan. 19. Matth. 10. Matt. 27. Ioan. 20.

G do pendens extentus erat in ligno, non potuit melius describi extensio corporis in ligno, quam vt diceret, Dinumerauerunt omnia ossa mea. *Ipsi verò consyderauerunt, & conspexerunt.* Consyderauerunt & non intellexerunt, conspexerunt & non viderunt. Vsque ad carnem oculos, non vsque ad verbum cor habuerunt.
Matth. 27. *Diuiserunt sibi vestimenta mea.* Vestimenta sua, sacramenta ipsius. Attendite fratres vestimenta ipsius, sacramenta ipsius potuerunt diuidi per hæreses, sed erat ibi vesti-
Ioan. 19. mentum quod nemo diuisit. *Et super vestimentum meum miserunt sortem.* Erat ibi tunica, dicit Euangelista desuper texta. Ergo de cœlo, ergo à patre, ergo à spiritu sancto. Quæ est ista tunica, nisi charitas, quam nemo po-
24. q. 1. ca. Sicut domini. test diuidere? Quæ est ista tunica, nisi vnitas? In ipsam sors mittitur, nemo illam diuidit. Sacramenta sibi hæretici diuidere potuerunt, charitatem non diuiserunt. Et quia diuidere non potuerunt recesserunt, illa autem manet integra, Sorte obuenit quibusdam, Qui habet hanc securus est. Nemo illam mouet de Ecclesia catho
Gene. 8. lica. Et si foris illam incipiat habere, intromittitur, quo modo ramus oliuæ à columba. *Tu autem domine ne longe feceris auxilium tuum.* Et factum est. Nam post triduũ
H resurrexit. *In defensionem meam aspice. Erue à framea animam meam.* Id est, à morte. Framea enim gladius est, & per gladium mortem intelligi voluit. *Et de manu canis vnicam meam.* Animam meam vnicam meam, caput & corpus. Vnicam dixit, Ecclesiam. De manu, id est, de potestate canis. Qui sunt canes? Qui canino more latrant, nec intelligunt contra quos. Nihil illis fit & latrant. Quid fecit cani transiens viam suam? Tamen ille latrat. Qui latrant cæcis oculis non discernentes cõtra quos aut pro quibus, canes sunt. *Saluum me fac de ore*
1. Petri. 5. *leonis.* Leo rugiens noster quis sit, circuiens & quærens quem deuoret. *Et à cornibus vnicornium humilitatem meam.* Vnicornes non diceret, nisi superbos, ideo subiecit, humilitatem meã. Audistis quæ passus est. Et quid orauit vt eruatur ab istis. Attendamus modo quare passus est. Modo iam videte fratres, qui non est in ea sorte, propter quam passus est Christus, quare Christianus est? Ecce intelligamus quæ passus est. Dinumerata sunt ossa eius, irrisus est, diuisa sunt vestimenta eius, insuper missa est sors super vestem ipsius, circundederũt illum furentes & sęuientes, & dispersa sunt omnia of-
I sa eius, Et hic audimus & in euangelio legimus. Videamus quare? O Christe fili dei, si nolles non patereris, ostende nobis fructum passionis tuæ. Audi, inquit, fructum. Ego non taceo, sed surdi sunt homines, Audi, inquit, fructum quare passus sum ista omnia? *Narrabo*
Hebræo. 2. *nomen tuum fratribus meis.* Videamus si in parte narrat nomen dei fratribus suis. Narrabo nomen tuum fratribus meis. *In medio Ecclesiæ cantabo te.* Fit hoc modo si videamus, Ipsa Ecclesia quæ est? Nam dixit, In medio Ecclesiæ cãtabo te. Ecclesiam videamus propter quam passus est. *Qui timetis dominum laudate eum.* Vbicumque timetur Deus & laudatur, ibi est Ecclesia Christi. Videamus fratres mei, si his diebus per totum orbem terrarum sine causa dicitur, Amen & Alleluia. Non ibi timetur deus? Non ibi laudatur deus? Exiuit Donatus & ait, Prorsus non timetur, Totus mundus periit, Sine causa dicitur. Totus ergo mundus periit, & modica pars remansit in Africa. Ergo non dicit aliquid Christus vnde obturet ista ora? Non dicit aliquid, vnde era dicet linguas ista dicentium? Videamus ne forte inueniamus. Adhuc nobis dicitur in medio Ecclesiæ. De ecclesia nostra dicit, Qui timetis dominum laudate K
eum. Videamus si illi laudant dominum, & intelligamus si de ipsis dicit. Et si in medio Ecclesiæ ipsorum laudatur, quomodo laudant Christum, qui dicunt, Perdidit totum orbem terrarum, diabolus illi totum abstulit, & in parte ipse remansit. Sed adhuc videamus vtrum apertius dicat, apertius loquatur. Non sit quod interpretari, non sit quod suspicari? *Vniuersum semen Iacob magnificate eum.* Forte adhuc dicunt, nos sumus semen Iacob: si sint, ipsi videamus. *Timeat eum omne semen Israel.* Adhuc dicant, nos sumus semẽ Israël, permittamus, dicant. *Quoniam non spreuit neque despexit deprecationem pauperum.* Quorum pauperum? Non de se præsumentium. Videamus si pauperes sunt, qui dicunt, nos sumus iusti. Christus clamat, Longe à salute mea verba delictorum meorum. Sed adhuc dicant quod volunt. *Neque auertit faciem suam à me, & cum clamarem ad eum exaudiuit me.* Vt quid exaudiuit? Ad quam rem? *Apud te est laus mea.* Apud deum posuit laudem suam, docuit non præsumi in homine, Adhuc dicant quod volunt, Iam quidem cœperunt vri, cœpit propinquare ignis. Non est qui se abscondat à calore e- Psalm. 18.
ius. Sed adhuc dicant, & nos apud illum laudem no- L
stram posuimus, & nos in nobis non præsumimus. Dicant adhuc, *In Ecclesia magna confitebor tibi.* Iam hic puto, quia cœpit interiora tangere. Ecclesia magna quid est, fratres? Nunquid exigua pars orbis terrarum, ecclesia magna est? Ecclesia magna, orbis totus est. Quomodo in Ecclesia magna? Modo si quis velit Christo contradicere, dicit nobis, Tu dixisti, in Ecclesia magna confitebor tibi. Quæ est ecclesia magna? Ad partem Africæ remansisse, est ecclesia magna. Totũ mundum perdidisti, fudisti sanguinem pro toto, sed inuasorem passus es. Ista nos diximus domino, tanquàm quærentes, scientes tamen quid dicturi. Ponamus nos nescire quid dicat, nõnne nobis respondet? Quiescite, parcite, adhuc dico, vnde nemo dubitet. Expectemus ergo quid dicturus est. Iam ergo volebam pronunciare, & non admittere homines aliud aliquid interpretari, cum dicat Christus in Ecclesia magna, Et tu dicis, quia in extrema parte remansit. Et cum adhuc audent dicere, & nostra Ecclesia magna est, Quid tibi videtur? Iam etiam audio. Si non dicitur aliquid, vnde obmutescant? Adhuc dicant, quia magna est Ecclesia, Sola Numidia. Videamus adhuc dominum, *Vota mea reddam coram timentibus eum.* Quæ sunt vota sua? Sacrificium quod obtulit Deo. Nostis quale sacrificium? Norunt fideles vota quæ reddit, coram timentibus eum. Nam sequitur, *Edent pauperes & saturabuntur.* M
Beati pauperes, quia ideo edunt vt saturentur. Edunt enim pauperes: Qui autem diuites sunt non saturantur, quia non esuriunt. Comedent pauperes, Inde erat piscator ille Petrus, inde erat alius piscator Ioannes & Iacobus frater ipsius, inde erat etiam publicanus Matthæus de pauperibus. Ipsi erant qui comederunt & saturati sunt, talia passi, qualia manducauerunt. Cœnam suam dedit, passionem suam dedit, Ille saturatur qui imitatur. Imitati sunt pauperes, Ipsi enim sic passi sunt, vt Christi vestigia sequerentur. Edent pauperes, sed quare pauperes? *Et laudabunt dominum qui requirunt eum.* Diuites se laudant, pauperes dominum laudant. Quare sunt pauperes? Quia deum laudant, & dominum quærunt. Dominus est diuitiæ pauperum. Ideo inanis est domus, vt cor plenum diuitiis sit.

A tiis sit. Diuites quærant vnde arcam impleant, & pauperes quærant vnde cor impleant. Et cum impleuerint laudant dominum qui requirunt eum. Et videte fratres, qui vere pauperes sunt, cuius rei diuites sint, quia non in arca, non in horreo, non in apotheca. *Viuent corda eorum in sæculum sæculi.* Ergo attendite, passus est dominus, omnia quæ audistis passus est dominus. Quærimus quare passus est & cœpit narrare, *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ cantabo te.* Sed adhuc dicunt ista est ecclesia. *Timeat eum omne semen Israël.* Dicunt, Nos sumus semen Israël. *Quoniam non spreuit neque despexit preces pauperis.* Adhuc dicunt, nos sumus. *Neque auertit faciem suam à me.* Ipse Christus dominus à se, id est, ab ecclesia sua: quæ est corpus ipsius. *Apud te laus mea.* Vos ipsos vultis laudare, sed respondent prorsus, & nos ipsum laudamus. *Vota mea domino reddam coram timentibus eum.* Sacrificium pacis, sacrificium charitatis, sacrificium corporis sui, Norunt fideles. Disputari inde modo nō potest, Vota mea reddam coram timentibus eum. Edant publicani, edant piscatores, manducent, imitentur dominum, patian-

B tur, saturentur. Mortuus est ipse dominus, moriuntur & pauperes. Additur & mors discipulorum morti magistri. Quare? Da mihi fructum. *Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ.* Eia fratres, quid quæritis à nobis: quid respondeamus parti Donati? Ecce Psalmus, & hic legitur hodie, & ibi legitur hodie. Scribamus illum in frontibus nostris, cum illo procidamus, non quiescat lingua nostra, ista di-

Ioan. 19. cat: Ecce Christus passus est, ecce mercator ostendit mercedem, ecce precium quod dedit, sanguis eius fusus est: in sacco ferebat precium nostrum, percussus est lancea, fossus est saccus, & manauit precium orbis terrarum. Quid mihi dicis ô hæretice? Non est precium orbis terrarum, si Africa sola redempta est. Non audes dicere, non totus orbis redemptus est, sed periit. Quem inuasorem passus est Christus, vt perderet rem suam? Ecce commemorabuntur, & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ. Adhuc satiet te & dicat. Si diceret, fines terræ, & non diceret vniuersi fines terræ, dicere habebant, Ecce habemus fines terræ

C in Mauritania. Vniuersi fines terræ, dixit, O hæretice, vniuersi dixit, Quà exiturus es vt euadas quæstionem? Non habes quà exeas, sed habes quò intres. Rogo vos, nolo inde disputare, ne dicatur: quia sermo meus aliquid valet, Psalmum attendite: Psalmum legite. Ecce Christus passus est, sanguis eius fusus est, ecce redemptor noster, ecce precium nostrum. Quid emit, dicatur mihi? Quid interrogamus? Quid si mihi aliquis dicat, O stulte quid interrogas? Codicem portas, ibi habes vnde emit, ibi quære quid emit. Ecce ibi habes, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ. Fines enim terræ commemorabuntur. Sed hæretici obliti sunt, & ideo non audiunt omni anno. Putas ibi ponunt aures, quando lector ipsorum dicit, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ? Eia forte vnus versus est, Aliunde cogitabas, cum fratre tuo fabulabaris, quando illud dixit: attende, quia repetit & surdos pulsat, *Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentium.* Adhuc surdus est, non audit, pulsetur iterum. *Quoniam domini est regnum & ipse dominabitur gentium.* Tres istos versus tenete fratres, hodie cantati sunt & ibi, aut forte deleuerunt eos. Credite mihi fratres mei, ita æstuo, ita vim patior, vt mirer nescio quam surditatem & duriciam cordis ipsorum, & aliquando D

dubitem, vtrum habeant illud in codicibus. Hodie currunt omnes ad Ecclesiam, hodie omnes intenti audiunt Psalmum, omnes suspenso corde audiunt. Sed facit, quia non sunt intenti. Nunquid vnus versus est, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terræ? Euigila, sed adhuc fricas oculos: Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentium. Excute somnū, Adhuc grauaris, audi, Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium. Si est adhuc quod dicant, nescio: litigent cum scripturis, non nobiscum. Ecce codex ipse, contra illum certent. Vbi est & lingua? Nos seruauimus scripturas, ne arderēt. Seruatæ sunt, vnde tu ardeas. Quid seruasti? Aperi, lege, tu seruasti, & tu oppugnas, Quid seruasti à flamma, quod delere vis lingua? Non credo, non credo, quia seruasti, prorsus non credo, non seruasti. Verissime dicunt nostri, quia tu tradidisti. Ille probatur traditor, qui lecto testamento, non sequitur, Ecce legitur & sequor, legitur & recusas. Cuius manus misit in flammam, qui credit & sequitur; an qui dolet, quia est quod legatur? Nolo scire qui seruaue- E

rit, vndecunque inuentus est codex. Testamentum patris nostri exiit de qualibet cauerna, nescio qui fures tollere volebant, nescio qui persecutores incendere volebant. Vndecunque prolatum est, legatur, Quare litigas? Fratres sumus, quare litigamus? Non intestatus mortuus est pater, fecit testamentum, & sic mortuus est, mortuus est & resurrexit. Tandiu contenditur de hæreditate mortuorum, quandiu testamentum proferatur in publicum: & cum testamentum prolatum fuerit in publicum, tacent omnes, vt tabulæ aperiantur & recitentur. Iudex intentus audit, aduocati silent, præcones silentium faciunt, vniuersus populus suspensus est, vt legantur verba mortui, non sentientis in monumento. Ille sine sensu iacet in monumento, & valent verba ipsius: sedet Christus in cœlo, & cōtradicitur testamento eius? Aperi legamus. Fratres sumus, quare contendimus? Placetur animus noster, non sine testamento nos dimisit pater. Qui fecit testamentum, viuit in æternum, audit voces nostras, agnoscit suam, Legamus, quid litigamus? Vbi inuenta fuerit ipsa hæreditas, ipsam teneamus. Aperi testa- F

mentum, lege in primo capite ipsius Psalterij, Postula à me. Sed quis dicit? Forte non Christus. Ibi habes, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Ergo filius dei dicit, vel ad filium suum pater dicit. Ergo quid dicit ad filium? Postula à me & da- Psal. 2.

bo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam fines terræ. Solet fieri fratres, vt quando quæritur de possessione, quærantur affines. Inter affines illum & illum, quæritur hæres, aut cui donatur, aut qui emit. Inter quos affines quæritur? Inter illum & illum possidentes. Qui dimisit omnes fines, nullos dimisit affines. Quocunque te verteris Christus est. Fines terræ habes hæreditatem, huc veni, totam mecum posside. Quare litigando vocas ad patrem? Huc veni, bono tuo vinceris, totum habebis. An adhuc calumniaris? Ego iam testamentum legi & tu calumniaris. An adhuc calumniaris, quia fines terræ dixit, & non dixit, omnes fines terræ? Legamus ergo quod modo dictum est commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines terrę, & adorabūt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentium, Quoniam domini est regnum, & ipse dominabitur gentium: ipsius est, non vestrum.

G Agnoſcite dominum, Agnoſcite poſſeſsionem domini. Sed & vos, quia priuata veſtra vultis poſsidere, & non communicare cum Chriſto vnitati: dominari enim vultis in terra, non cum illo in cœlo regnare: poſſidetis domos veſtras. Et aliquando venimus ad illos dicentes, quæramus verum, inueniamus verum. Et illi, Vos tenete quod tenetis. Oues tuas habes, oues meas habeo: noli moleſtus eſſe ouibus meis, quia & ego non ſum moleſtus ouibus tuis. Deo gratias, meæ ſunt oues, illius ſunt oues. Chriſtus quid emit? immò nec meæ ſunt, nec tuæ, ſed illius ſunt qui illas emit, illius ſunt

1. Co. 3. qui illas ſignauit. Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Quare habeo meas, habes tu tuas? Si ibi eſt Chriſtus, illò eant meæ, quia non ſunt meæ. Si hic eſt Chriſtus, huc eant tuæ, quia non ſunt tuæ: propter poſſeſsiones oſculen-

Tal. pcreāt. tur nobis caput & manus, & pergant† filij alieni. Non eſt mea poſſeſsio, inquit, Quid eſt hoc? Videamus ſi non eſt tua poſſeſsio, videamus ſi non illam tibi vendicas. Ego nomini Chriſti laboro, tu nomini Donati.

Matth. 24 Nam ſi Chriſtum attendas, vbique eſt Chriſtus. Tu di-

Pſalm. 112. cis, ecce hic eſt Chriſtus: ego dico per totum eſt. Lau-

H date pueri dominum, laudate nomen domini. Vnde laudent? Vſquequo laudant? A ſolis ortu vſque ad occaſum, laudate nomen domini. Ecce Eccleſiam quam oſtendo, ecce quid emit Chriſtus, ecce quid redemit, ecce pro quo ſanguinem dedit. Sed tu quid dicis? Et

Matth. 12. ego illi colligo, Qui mecum, inquit, non colligit, diſpergit. Diuidis vnitatem, poſſeſsiones tuas quæris, & quare habent nomen Chriſti? & quare titulos in poſſeſsionis tuæ titulos Chriſti poſuiſti? Nónne hoc faciunt nonnulli in domo ſua? Ne domum ipſius inuadat aliquis potens, ponit ibi titulos potentis, titulos mendaces: ipſe vult eſſe poſſeſſor, & frontem domus ſuæ de titulo alieno muniri: vt cum titulus lectus fuerit, conterritus quis potentia nominis, abſtineat ſe ab inuaſione. Fecerunt illud, quando Maximianiſtas damnauerunt, egerunt apud iudices, & conſilium ſuum recitauerunt tanquam titulos oſtendentes, vt Epiſcopi viderentur. Tunc iudex interrogauit, Quis hic alter Epiſcopus eſt de parte Donati? Reſpondit vnus. Nos non nouimus niſi Aurelium catholicum. Timentes illi leges, non reſponderunt niſi de vno Epiſcopo.

I Illi autem vt audirentur à iudice, nomen Chriſti imponebant, in poſſeſsione ſua titulos illius impoſuerūt. Bonus eſt dominus qui illis parcat, & vbi inuenerit titulos ſuos vendicet illud poſſeſsioni ſuæ. Potens eſt miſericordia ipſius, qui illis illud faciat, quoſcumque inuenerit nomen Chriſti portare, congreget illos. Et videte fratres quando potens aliquis inuenerit titulos ſuos, nónne iure rem ſibi vendicat & dicit, non poneret titulos meos, niſi res mea eſſet? Titulos meos poſuit, mea res eſt. Vbi nomen meum inuenio, meum eſt. Nunquid titulos mutat? Titulus qui erat, ipſe eſt. Poſſeſſor mutatur, titulus non mutatur. Sic & illi qui baptiſmum habent Chriſti, ſi veniant ad vnitatem, non mutamus titulos, aut delemus titulos, ſed agnoſcimus titulos regis noſtri, titulos imperatoris noſtri. Sed quid dicimus, O domus miſera, ille te poſsideat cuius titulos habes, Chriſti titulos habes, noli eſſe Donati poſſeſsio. Multa diximus fratres, ſed illud de memoria veſtra non recedat quod legitur. Ecce iterum dico & ſæpe dicendum eſt, per ipſum diem, id eſt, per ſacramenta huius diei conſtringo vos, vt non vobis exeat de cordibus, Commemorabuntur & conuertentur ad dominum vniuerſi fines terræ, & adorabunt in K conſpectu eius vniuerſæ patriæ gentium: Quoniam domini eſt regnum, & ipſe dominabitur gentium. Contra tam apertam & manifeſte demonſtratam poſſeſſionem Chriſti, non audiatis verba calumniatoris. Quicquid contradicunt, homines dicunt, hoc autem Deus dicit.

Finis.

In Pſalmum vigeſimumſecundum enarratio.

In finem Pſalmus Dauid.

ECCLESIA loquitur Chriſto. *Dominus paſcit me & nihil mihi deerit.* Dominus Ieſus Chriſtus paſtor meus eſt, & nihil mihi deerit. *In loco* 4. ſen. di. 1.
paſcuæ ibi me collocauit. In loco paſcuæ inci- cap. Ideo.
pientis ad fidem me perducens, ibi me nutriendum collocauit. *Super aquam refectionis educauit me.* Super aquam baptiſmi quo reficiuntur qui integritatem viréſque amiſerant, educauit me. *Animam meam conuertit. Deduxit me in ſemitis iuſtitiæ, propter nomen ſuum.* Deduxit me in anguſtis itineribus, quà pauci ambulant iuſtitiæ ſuæ, non propter meritum meum, ſed propter nomen ſuum. *Nam & ſi ambulem in medio vmbra* L
mortis, Nam & ſi ambulem in medio vitæ huius quæ vmbra mortis eſt. *Non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Non timebo mala, quoniam tu habitas in corde meo per fidem, & nunc mecum es, vt poſt vmbram mortis etiam, ego ſim tecum. *Virga tua & baculus tuus, ipſa me conſolata ſunt.* Diſciplina tua tanquam virga ad gregem ouium, & tanquam baculus iam ad grandiores filios, & ab animali vita ad ſpiritalem creſcentes, ipſa me non afflixerunt magis quàm conſolata ſunt, quia memor es mei. *Paraſti in conſpectu meo menſam, aduerſus eos qui tribulant me.* Poſt virgam autem qua paruulus & animalis in grege in paſcuis erudiebar, poſt illam virgam cum eſſe cœpi ſub baculo, paraſti in conſpectu meo menſam, vt non iam lacte alar paruulus, ſed maiorem cibum ſumam firmatus aduerſus eos qui 1. Cor. 3.
tribulant me. *Impinguaſti in oleo caput meum.* Lætifi- Heb. 5.
caſti lætitia ſpiritali mentem meam. *Et poculum tuum inebrians quàm præclarum eſt.* Et poculum tuum obliuionem præſtans priorum vanarum delectationum quàm præclarum eſt. *Et miſericordia tua ſubſequitur me,* M
omnes dies vitæ meæ. Et miſericordia tua ſubſequetur me, quādiu viuo in hac mortali vita, non tua ſed mea. *Vt inhabitem in domo domini in longitudinem dierum.* Subſequetur me, non autem hic tantum, ſed etiam vt inhabitem in domo domini in æternum.

In Pſalmum vigeſimumtertium enarratio.

Pſalmus ipſi Dauid prima ſabbati.

PSALMVS ipſi Dauid de clarificatione & reſurrectione domini, quæ matutino prima ſabbati facta eſt, qui iam dies dominicus dicitur. *Domini eſt terra & plenitudo eius orbis terrarum & vniuerſi qui habitant in ea.* Id eſt, orbis terrarum & vniuerſi qui habitant in ea, cum clarificatus dominus annunciatur in fidem omnium gentium & 1. Cor. 10.
vniuerſus orbis terrarum fit Eccleſia eius. *Ipſe ſuper maria fundauit eam.* Ipſe firmiſsime ſtabiliuit eam ſuper omnes fluctus ſeculi huius, vt ab ea ſuperentur nec nocerent ei. *Et ſuper flumina præparauit eam.* Flumina in mare fluūt, & cupidi homines labuntur in ſeculum. Etiam iſtos ſuperat Eccleſia, quæ deuictis per Dei gratiam cupiditatibus ſecularibus ad recipiendam immortalita-

A mortalitatis claritatem † parata est. *Quis ascendet in montem domini?* Quis ascendet in altissimam iustitiam domini? *Aut quis stabit in loco sancto eius?* Aut quis permanebit in eo quò ascendit super Maria fundato, & super flumina præparato loco? *Innocens manibus & mundo corde.* Quis ergo illuc ascendet & permanebit ibi, nisi innocens in operibus, & mundus in cogitationibus? *Qui non accepit in vano animam suam.* Qui non in rebus nō permanentibus deputauit animam suam, sed eam immortalem sentiens æternitatem stabilem atq; incommutabilem desyderauit. *Et non iurauit proximo suo in dolo.* Et ideo sine dolo, sicut simplicia & non fallentia sunt æterna, ita se præbuit proximo suo.

† al. immortalitatem charitate.

22. q. 2. in dolo.

Hic accipiet benedictionem à domino, & misericordiam à deo salutari suo. Hæc est generatio quærentium dominum. Sic enim nascuntur qui quærunt eum. *Quærentium faciem dei Iacob.* Quærentium faciem dei, qui posterius nato primatum dedit. *Tollite portas principes vestras.* Quicunque principatum in hominibus quæritis, auferte, ne impediant aditus, quos vos statuistis cupiditatis & timoris. *Et eleuamini portæ æternales.* Et eleuamini aditus æternæ vitæ renunciationis seculo & conuersionis

B ad deum. *Et introibit rex gloriæ.* Et introibit rex in quo sine superbia gloriemur, qui superatis portis mortalitatis, & patefactis sibi cœlestibus implebit quod ait, Gaudete quoniam ego vici mundum. *Quis est iste rex gloriæ?* Pauet admirans natura mortalis & quærit, Quis est iste rex gloriæ? *Dominus fortis & potens.* Quem tu infirmum & oppressum putasti. *Dominus potens in bello.* Contrecta cicatrices, & senties reparatas, & immortalitati redditam infirmitatem humanam. Persoluta est quæ debebatur terris, vbi cum morte belligerata est clarificatio domini. *Tollite portas principes vestras.* Hinc iam pergatur in cœlum. Exclamet iterum prophetica tuba, Tollite portas etiam cœlestes principis vestri, quas habetis in animis hominum, qui adorant militiam cœli. *Et eleuamini portæ æternales.* Et eleuamini portæ æternæ, iustitiæ, charitatis & castitatis, per quas anima diligit vnum verum deum, & non fornicatur sub multis qui appellantur dij. *Et introibit rex gloriæ.* Et introibit rex gloriæ, vt ad dexteram patris interpellet pro nobis. *Quis est iste rex gloriæ?* Quid &

C tu princeps potestatis aëris huius miraris & quæris, Quis est iste rex gloriæ? *Dominus virtutum ipse est rex gloriæ.* Et vt iam viuificato corpore, supra te pergit ille tentatus supra omnes angelos tendit, ab angelo præuaricatore ille tentatus. Nemo vestrum se obiiciat atque intercludat iter nostrum, vt tanquam deus colatur nobis, neque principatus, neq; angelus, neq; virtus nos separet à charitate Christi. Bonum est sperare in domino, quàm sperare in principe, vt qui gloriatur in domino glorietur. Sunt quidem istæ in huius mundi ordinatione virtutes, sed dominus virtutum ipse est rex gloriæ.

Rom. 8. Ephe. 2. Rom. 8. Psal. 117.

In Psalmum vigesimumquartum enarratio.
In finem Psalmus Dauid.

CHRISTVS, sed in persona Ecclesiæ loquitur. Nam magis ad populum Christianum, conuersum ad deum pertinent quæ dicuntur. *Ad te domine leuaui animam meam.* Desyderio spirituali, quæ carnalibus desyderiis conculcabatur in terra. *Deus meus in te confido non erubescam.* Deus meus ex eo quòd in me confidebam, perductus

D sum vsque ad istam infirmitatem carnis: & qui deserto deo sicut deus esse volui, à minutissima bestiola mortem timens, de superbia mea irrisus erubui. Iam ergo in te confido non erubescam. *Neque irrideant me inimici mei.* Neque irrideant me qui serpentinis atq; occultis suggestionibus insidiantes, & suggerentes, euge euge, ad hæc me deiecerunt. *Etenim vniuersi qui te expectant non confundentur. Confundantur inique facientes vana.* Confundantur inique facientes, ad acquirenda quæ transeunt. *Vias tuas domine notas fac mihi & semitas tuas edoce me.* Quæ non latæ sunt, nec multitudinem ad interitum ducunt, sed angustas & paucis notas, semitas tuas edoce me. *Dirige me in veritate tua.* Errores fugientem, dirige me in veritate tua. *Et doce me.* Et doce me, nam per meipsum non noui, nisi mendacium. *Quoniam tu es deus salutaris meus, & te sustinui tota die.* Neque enim dimissus à te de paradiso, & in longinquam regionem peregrinatus, per meipsum redire possum, nisi occurras erranti. Nam reditus meus toto tractu temporis secularis misericordiam tuam sustinuit. *Reminiscere miserationum tuarum domine.* Reminiscere ope- E

Math. 7.

rum misericordiæ tuæ domine, quia tanquam oblitum te homines putant. *Et quia misericordiæ tuæ à seculo sunt.* Hoc reminiscere, quia misericordiæ tuæ à seculo sunt: Nunquam enim sine illis fuisti, qui etiam peccantem hominem vanitati quidem, sed in spe subiecisti, & tot tantisque creaturæ tuæ consolationibus non deseruisti. *Delicta iuuentutis meæ & ignorantiæ meæ ne memineris.* Delicta confidentis audaciæ meæ & ignorantiæ meæ, ne ad vindictam reserues, sed tanquam excidant tibi. *Secundum misericordiam tuam memor esto mei deus.* Memor esto quidem mei, non secundum iram qua ego dignus sum, sed secundum misericordiam tuam quæ te digna est. †

† al. qua quærere me dignatus es.

Propter bonitatem tuam domine. Non propter meritum meum, sed propter bonitatem tuam domine.

Dulcis & rectus dominus. Dulcis est dominus, quandoquidem & peccantes & impios ita miseratus est, vt omnia priora donaret, Sed etiam rectus est dominus, qui post misericordiam vocationis & veniæ, quæ habet gratiam sine meritis, digna vltimo iudicio merita requiret. *Propter hoc legem statuit delinquen-* F *tibus in via.* Quia misericordiam prærogauit vt perduceret in viam. *Diriget mites in iudicio.* Diriget mites, nec perturbabit in iudicio eos qui sequuntur voluntatem eius nec ei resistendo præponunt suam.

Docebit mansuetos vias suas. Docebit vias suas, non eos qui præcurrere volunt, quasi seipsos melius regere possint, sed eos qui non erigunt ceruicem, neque recalcitrant, cum eis iugum lene imponitur & sarcina leuis. *Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas.* Quas autem vias docebit eos, nisi misericordiam qua placabilis est, & veritatem qua incorruptus est? Quorum vnum præbuit donando peccata, alterū merita diiudicando. Et ideo vniuersæ viæ domini misericordia & veritas, duo aduētus filij dei, vnus miserantis, alter iudicantis. Peruenit ergo ad eum tenens vias eius, qui nullis meritis suis se liberatum videns, deponit superbiam, & deinceps cauet examinantis seueritatem, qui clementiam subuenientis expertus est, *Requirentibus testamentum eius & testimonia eius.* Intelligunt enim dominum misericordem primo aduentu, & secundo iudicem, qui mites & mansueti requirunt testamentum eius, cum sanguine suo nos in nouam vi-

Math. 11.

4. sen. dist. 46. ca. Post hæc.

d ij tam

G tam redemit, & in Prophetis atque Euangelistis testimonia eius. *Propter nomen tuum domine propitiaberis peccato meo, multum est enim.* Non solum peccata mea donasti, quæ antequam crederem admisi, sed & peccato meo quod multum est, quia & in via non deest offensio, sacrificio contribulati spiritus propitiaberis. *Quis est homo qui timeat dominum?* Vnde incipit venire ad sapientiam. *Legem statuit ei in via quam elegit.* Legem statuit ei in via, quam liber apprehendit, ne impune iam peccet. *Anima eius in bonis demorabitur, & semen eius hæreditate possidebit terram.* Et opus eius hæreditatem solidam instaurati corporis possidebit.

Firmamentum est dominus timentibus eum. Infirmorum videtur esse timor, sed firmamentum est dominus timentium eum. Et nomen domini quod glorificatum est per orbem terrarum, firmat timentes eum. Et testamentum ipsius vt manifestetur illis. Et facit vt testamentum ipsius manifestetur illis, quia hæreditas Christi gentes sunt, & termini terræ. *Oculi mei semper ad dominum, quia ipse euellet de laqueo pedes meos.* Nec timeam periculosa & terrena, dum terram non intueor, quoniam ille, quem intueor euellet de la-
Psal. 85. queo pedes meos. *Respice in me & miserere mei, quoniam*
H *vnicus & pauper sum ego.* Quoniam vnicus populus, vnicæ Ecclesiæ tuæ seruans humilitatem, quam nulla schismata vel hæreses scindunt. *Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt.* Tribulationes cordis mei, abundante iniquitate & refrigescente charitate multiplicatæ sunt. *De necessitatibus meis educ me.* Quoniam hæc tolerare mihi necesse est, vt perseuerans vsque in finem saluus sim, de necessitatibus meis educ me. *Vide humilitatem meam & laborem meum.* Vide humilitatem meam, qua nunquam me iactantia iustitiæ ab vnitate abrumpo, Et laborem meum quo indisciplinatos mihi commixtos suffero. *Et remitte omnia peccata mea.* Et his sacrificiis propiciatus, remitte omnia peccata mea, non illa tantum iuuentutis & ignorantiæ meæ antequam crederem, sed etiam ista, quæ iam ex fide viuens, per infirmitatem, vel vitæ huius caliginem admitto. *Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt.* Non solum enim foris, sed etiam in ipsa intus Ecclesiæ communione non desunt. *Et odio iniquo oderunt me.* Et oderunt me dili-
I gentem se. *Custodi animam meam & erue me.* Custodi animam meam, ne declinem ad imitationem eorum, & erue me à perplexitate qua mihi miscentur.

Non confundar, quoniam speraui in te. Non confundar si forte insurgunt aduersum me, quoniam non in me, sed in te speraui. *Innocentes & recti adhæserunt mihi: quoniam sustinui te domine.* Innocentes & recti, non præsentia corporali miscentur tantum sicut mali, sed consensione cordis in ipsa innocentia & rectitudine adhæserunt mihi, quoniam non defeci vt imitarer malos, sed sustinui te, expectans ventilationem vltimæ messis tuæ. *Redime deus Israël ex omnibus tribulationibus eius.* Redime deus populum tuum, quem præparasti ad visionem tuam ex tribulationibus eius, non tantum quas foris, sed etiam quas intus tolerat.

In Psalmum vigesimum quintum enarratio.

Ipsi David.

IPsi Dauid, non mediatori homini Christo Iesu, K
sed omni Ecclesiæ iam perfecte in Christo stabilitæ, attribui potest.

Enarratio prima Psalmi.

I*Vdica me domine, quoniam ego in innocentia mea ambulaui.* Iudica me domine, quoniam post misericordiam, quam tu mihi prærogasti, innocentiæ meæ habeo aliquod meritum cuius vitam custodiui.

Et in domino sperans non infirmabor. Nec tamen etiam sic in me, sed in domino sperans permanebo in eo.

Proba me domine & tenta me. Ne quid tamen occul- Psal. 138.
torum meorum me lateat, proba me domine & tenta me, notum me faciens, non tibi quem nihil latet, sed mihi atque hominibus. *Vre renes meos & cor meum.* Adhibe medicinale purgatorium quasi ignem delectationibus & cogitationibus meis. *Quoniam misericordia tua ante oculos meos est.* Quoniam ne illo igne consumar, non merita mea, sed misericordia tua, qua me ad talem vitam perduxisti, ante oculos meos est.

Et complacui in veritate tua. Et quia displicuit mihi meum mendacium, complacuit autem veritas tua, placuit etiam mihi cum illa & in illa. *Non sedi cum*
consilio vanitatis. Non elegi apponere cor meum his L
qui prouidere conantur, quemadmodum, quod fieri non potest, rerum transeuntium perfunctione beati sint. *Et cum iniqua gerentibus non introibo.* Et quia ipsa causa est omnium iniquitatum, ideo cum iniqua gerentibus, absconditam conscientiam non habeo.

Odio habui congregationem malignorum. Vt autem veniatur ad ipsum concilium vanitatis congregationes malignorum fiunt, quas odio habui. *Et cum impiis non sedebo.* Et ideo cum tali concilio cum impiis non sedebo, id est, placitum non collocabo, & cum im-
piis non sedebo. *Lauabo inter innocentes manus meas.* Psal. 72.
Munda faciam inter innocentes opera mea, lauabo inter innocentes manus meas, quibus amplexabor sublimia tua. *Et circundabo altare tuum domine. Vt audiam vocem laudis tuæ.* Vt discam quemadmodum te laudem. *Et enarrem vniuersa mirabilia tua.* Et cum didicero, exponam omnia mirabilia tua. *Domine dilexi decorem domus tuæ.* Dominus mihi & notitiam sui, & salutem dabit, quis me auferet ei Ecclesiæ tuæ? *Et locum habitationis gloriæ tuæ.* Vbi habitans glorificaris.

Ne perdas cum impiis animam meam. Ne ergo simul M
perdas cum his qui te oderunt animam meam, quæ dilexit decorem domus tuæ. *Et cum viris sanguinum vitam meam.* Et cum his qui proximum oderunt. Nam duobus præceptis decoratur domus tua. *In quorum manibus iniquitates sunt.* Ne itaque me perdas cum impiis & cum viris sanguinum, quorum opera iniqua sunt. *Dextera eorum repleta est muneribus.* Et quod eis ad obtinendam salutem æternam datum est, ad accipienda huius seculi munera conuerterunt, existimantes quæstum esse pietatem. *Ego autem in innocentia mea ambulaui, redime me & miserere mei.* Valeat mihi ad perfectionem liberationis tantum precium sanguinis domini mei, & in periculis huius vitæ misericordia tua non deserat me. *Pes meus stetit in rectitudine.* Dilectio mea non recessit à iustitia tua. *In Ecclesiis benedicam te domine.* Non occultabo eis, quos vocasti benedictionem tuam domine, quoniam dilectioni tuæ subinfero proximi dilectionem.

Præfatio

A *Præfatio in secundam enarrationem eiusdem Psalmi.*

Ephe. 4.

PAulus Apostolus cum legeretur, audiuit nobiscũ sanctitas vestra, sicut scriptũ est, inquit, Veritas in Christo Iesu, Deponite vos secundum priorem conuersationem veterem hominẽ, eum qui corrumpitur secũdum concupiscentias deceptionis, Renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Et ne aliquis arbitretur deponendam esse aliquam substantiam, quemadmodum se expoliat quis tunica, aut aliquid forinsecus accipiendum, quomodo accipit aliquis vestimẽtũ, quasi ponens vnã tunicam & sumens alteram, & carnalis iste intellectus non permitteret homines agere in se intus spiritaliter quod præcipiebat Apostolus, secutus est & exposuit quid esset, Exuite veterem hominem, & induite nouum. Cætera enim lectionis ipsius ad eundem intellectum pertinent. Ait quippe quasi dicenti, & quomodo me exuturus sum veterẽ, aut quo-
B modo induturus sum nouum? An ipse tertius homo sum depositurus veterem hominem, quem habui, & accepturus nouum quem non habui, vt tres homines intelligantur, & sit in medio qui deponit veterem hominem & accipit nouum? Ne ergo quisquam tali carnali cogitatione impeditus, minus faceret quàm iubetur, & nõ faciens excusaret se de obscuritate lectionis, dicit in consequentibus, Quapropter deponentes mendacium, loquimini veritatem, Et ecce hoc est deponere veterem hominem, & induere nouum. Quapropter deponentes mendacium, loquimini veritatem, vnusquisque cum proximo suo, quia sumus inuicem membra. Ne autem quisquã vestrum ita cogitet fratres, cum Christiano loquendam veritatem & cum pagano mendacium, cum proximo iubemur loqui veritatem. Proximus tuus ille est, qui tecum natus est ex Adam & Eua. Omnes proximi sumus conditione terrenæ natiuitatis: sed aliter fratres illa spe cœlestis hæreditatis. Proximum tuum debes putare omnem hominem, & antequam sit Christianus, Non enim nosti quid sit apud deum, quomodo illum præsciuerit deus ignoras. Aliquando quem irrides adorantem lapides, conuertitur & adorat deum fortasse
C religiosius, quàm tu qui eũ pauloante irridebas. Sunt ergo proximi nostri latẽtes in his hominib⁹, qui nondum sunt in ecclesia, & sunt longe à nobis latentes in ecclesia. Ideoque quia non scimus futura, vnumquenque proximũ habemus, non solum conditione mortalitatis humanæ, qua in hanc terram eadem sorte deuenimus, sed etiam spe illius hereditatis, quia non scimus quid futurus sit, qui modo nihil est. Ergo attendite cætera in induendo nouum hominem & exuendo veterem. Deponentes, inquit, mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo, quia sumus inuicem membra. Irascimini & nolite peccare. Si propterea irasceris seruo tuo quia peccauit, ne & tu ipse pecces irascere tibi. Sol non occidat super iracundiam vestram. Intelligitur quidem secundum tempus fratres, quia etsi ex ipsa humana conditione & infirmitate mortalitatis quam portamus surripit ira Christiano, non debet diu teneri & fieri pridiana: Eiice illam de corde antequam occidat lux ista visibilis, ne te deserat lux illa inuisibilis. Sed & aliter bene intelligitur, quia est noster sol iustitiæ veritas Christus, non iste sol qui adoratur à paganis & Manichæis, & videtur

Proximus. 3. sen. dist. 28. ca. Oritur autem.

Psal. 4.

Ephe. 4.

D etiam à peccatoribus: sed ille alius cuius veritate natura humana illustratur, ad quem gaudent angeli. Hominũ enim infirmatæ acies cordis, & si trepidant sub radiis eius, ad eum tamen contemplandum per mandata purgantur. Cum cœperit iste sol in homine habitare per fidem, non tantum in te valeat iracundiã, quæ in te nascitur, vt occidat super iracundiam tuã: id est, deserat Christus mentem tuam, quia non vult habitare Christus cum iracundia tua. Videtur enim quasi ipse à te occidere, cum tu ab ipso occidas, quia ira cum inueterauerit odium fit: cum factum fuerit odium, iam homicida es. Omnis enim qui odit fratrem suum homicida est, sicut dicit Ioannes Apostolus. Item ipse dicit, quia omnis qui odit fratrem suum, in tenebris manet. Et non mirum si ille in tenebris manet, à quo occidit sol. Ad hoc forte etiam pertinet quod audistis in Euangelio, Periclitabatur nauigium in stagno & dormiebat Iesus. Nauigamus enim per quoddam stagnum & ventus & procellæ non desunt, tentationibus quotidianis huius seculi propè cõpletur nostrum nauigiũ. Vnde autem sit, nisi quia dormit Iesus? Si non dormi-
E ret in te Iesus, tempestates istas non patereris, sed tranquillitatem haberes interius, conuigilante tecum Iesu. Quid est autem dormire Iesum? Fides tua quæ est de Iesu obdormiuit. Surgunt procellæ stagni huius, vides malos florere, bonos laborare, tentatio est, fluctus est, Et dicit anima tua, O deus deus, ipsa est iustitia tua vt mali floreant, boni laborent? Dicis deo, ipsa est iustitia tua? Et deus tibi, ipsa est fides tua? Hæc enim tibi promisi, ad hoc Christianus factus es, vt in seculo isto floreres, [& in futuro postea in inferno miserrime torquereris:] quia hîc mali florent, qui cũ diabolo postea torquebuntur. Sed vnde hoc dicis, vnde fluctibus stagni & tempestate turbaris? Quia dormit Iesus, id est, quia fides tua quæ est de Iesu, sopita est in corde tuo. Quid facis vt libereris? Excita Iesum & dic, Magister perimus: Mouent enim incerta stagni perimus. Euigilabit ille, id est, redit ad te fides tua, & adiuuante illo, considerabis in anima tua, quia quæ dantur modo malis, non cum illis perseuerabunt. Aut enim viuẽtes eos deserunt, aut à morientibus deseruntur. Tibi autem quod promittitur, manebit in æternum: illis quod temporaliter conceditur, cito tollitur,
F Floruit enim vt flos fœni. Omnis enim caro fœnum. Aruit fœnum, & flos decidit, verbum autem domini manet in æternum. Pone ergo dorsum ad id quod cadit, & faciem ad illud quod manet. Euigilante Christo iam tempestas illa non quatiet cor tuum, non opplebunt fluctus nauim tuã, quia fides tua imperat ventis & fluctibus, & transiet periculum. Ad hoc enim pertinet fratres totum id quod dicit Apostolus, de exuendo veterem hominẽ. Irascimini & nolite peccare. Sol non occidat super iracũdiam vestram, Neque locum detis diabolo. Vetus ergo dabat locum, nouus nõ det, Qui furabatur iam non furetur. Vetus ergo furabatur, nouus non furetur. Ipse homo est, vnus homo est. Adam erat, Christus fit. Vetus erat, nouus fit, & cætera quæ ibi sequuntur. Sed Psalmum videamus paulo diligentius, quia cum quisque profecerit in Ecclesia, necesse est patiatur malos in Ecclesia. Sed non eos cognoscit, qui talis est, quanquam multi mali murmurent aduersus malos. Quomodo facilius vnus sanus fert duos ægrotos, quàm duo ægroti se inuicem singulos. Itaque hoc præcipimus fratres, Area est Ecclesia huius temporis, sæpe diximus, sæpe dicimus, &

1. Ioan. 3.

1. Ioan. 2.

Math. 8.

Dormit Iesus.

Esa. 40.

Ephe. 4.

G paleam habet & frumentum. Nemo quærat exire totam paleam, niſi tempore ventilationis. Nemo ante tempus ventilationis deſerat aream, quaſi dum non vult pati peccatores,ne præter aream inuentus, prius ab auibus colligatur, quàm ingrediatur in horreum. Quomodo enim hoc fratres dicamus attendite,Grana cum cœperint triturari, inter paleas iam ſenō tangunt, ita quaſi non ſe nouerint, quia intercedit palea:Et quicunque longius attendit aream, paleam ſolam putat,niſi diligentius intueatur,niſi manum porrigat, niſi ſpiritu oris,id eſt, flatu purgante diſcernat, difficile peruenit ad diſcretionem granorum. Ergo aliquando & ipſa grana ita ſunt quaſi ſeiuncta abinuicem & non ſe tangentia,vt putet vnuſquiſque cum profecerit quòd ſolus ſit. Hæc cogitatio fratres He-
3. Reg. 19. liam tentauit tantum virum, & dixit ad deum, ſicut
Rom. 11. etiam Apoſtolus commemorat, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua ſuffoderunt, & ego remanſi ſolus,& quærũt animã meam. Sed quid dicit illi reſponſum diuinum? Reliqui mihi ſeptem milia virorũ qui nõ curuauerunt genua ante Baal. Non dixit ei, habes
H alios duos aut tres ſimiles tibi, Noli, inquit, putare te ſolum:alia,inquit,ſeptẽ milia ſunt, & ſolum te putas? Itaque hoc breuiter præcipimus, vt dicere cœperam, Intendat mecum fraterna ſanctitas veſtra,& aſsit miſericordia dei in cordibus noſtris, vt ſic à vobis intelligatur, vt fructificet, & in vobis operetur. Audite breuiter, Quiſquis adhuc malus eſt, non putet neminem bonum eſſe: quiſquis bonus eſt, non putet ſe ſolum bonũ eſſe. Tenetis hoc, Ecce repeto, videte quia dico, Quiſquis malus eſt, interrogans conſcientiam ſuam & male ſibi renuncians, non arbitretur neminem bonum eſſe. Quiſquis bonus eſt, non arbitretur ſe ſolum bonũ eſſe, & non timeat bonus eſſe in commixtione malorum, quia veniet tempus vt inde ſe-
Pſal. 25. gregetur. Ad hoc enim hodie cantauimus,Ne perdas cum impiis animam meam, & cum viris ſanguinum vitam meam. Quid enim eſt, Ne cum impiis perdas? Ne ſimul perdas. Quare timet, ne ſimul perdat? Video enim dictum deo, quia modo ſimul nos pateris. Quos pateris ſimul, nolo perdere ſimul. Et hoc habet totus Pſalmus,quem volo breuiter cum ſanctitate veſtra conſyderare, quia breuis eſt.

I *Enarratio ſecunda.*

IVdica me domine. Moleſta vota & quaſi periculoſa, optat ſibi vt iudicetur. Quid eſt iudicari, quod optat? Diſcerni ſe optat à malis. Alio loco euiden-
Pſal. 42. ter dicit de ipſo iudicio diſcretionis, Iudica me domine & diſcerne cauſam meam de gente non ſancta. Oſtendit quid dixerit iudica,ne tãquam ſine iudicio, quia boni & mali modo intrant in Eccleſiam,& boni & mali eant in ignem æternum. Iudica me domine. Quare? *Quoniam ego in innocentia mea ambulaui, & in domino ſperans non mouebor.* Quid eſt in domino ſperans? Ille titubat inter malos, qui non in domino ſperat. Hinc factum eſt vt ſchiſmata fierent. Trepidauerunt inter malos cum ipſi peiores eſſent, & quaſi nollent eſſe boni inter malos. O ſi frumenta eſſent, vſque ad tempus ventilationis paleam in area tolerarent. Sed
Matth. 3. quia palea erant, flauit ventus ante ipſam ventilationem, & rapuit de area paleam & proiecit in ſpinas. Et palea quidem inde proiecta eſt,ſed nunquid quod remanſit frumentum ſolum eſt? Non volat ante ventilationem niſi palea, remanet autem & nunc frumentum & palea. Ventilabitur vero palea cum vene- K
rit tempus ventilationis. Hoc dixit iſte, In innocentia mea ambulaui, & in domino ſperans non mouebor. Si enim ſperauero in homine, viſurus ſum fortaſſe ipſum hominem aliquando male viuentem,nec eas vias tenentem,quas vel didicit,vel docet in Eccleſia bonas: ſed quas diabolo docente ſectatus eſt. Sed quia ſpes mea in hoc erit, titubante homine titubabit ſpes mea, & cadente homine cadet ſpes mea. Quia vero in domino ſperans non mouebor, ſequitur, *Proba me domine & tenta me, vre renes meos & cor meum.* Quid eſt, vre renes meos & cor meum? Vre delectationes meas, vre cogitationes meas. Cor pro cogitationibus, renes pro delectationibus poſuit: ne aliquid mali cogitem, ne aliquid mali me delectet. Vnde autem vris renes meos? Igne verbi tui. Vnde vris cor meum? Calore ſpiritus tui. De quo calore alibi dicitur, Et non eſt qui ſe abſcondat à calore eius. Et de quo Pſal. 18.
igne dominus dicit, Ignem veni mittere in terram. Luc. 12.
Ergo ſequitur, *Quoniam miſericordia tua ante oculos meos eſt, & complacui in veritate tua.* Hoc eſt, non in homine complacui, ſed intus placui tibi, vbi tu vides,& non timeo ſi diſpliceam vbi homines vident, ſicut ait A- L
poſtolus, Opus autem ſuum probet vnuſquiſque, & Galat. 6.
tunc in ſemetipſo tantum habebit gloriam, & non in altero. *Non ſedi cum conſilio vanitatis.* Hõc quid eſt, non ſedi, intendat ſanctitas veſtra: qui modo videt deus, dicit, non ſedi. Aliquando non es in conſilio & ibi ſedes. Verbi gratia, in theatro non ſedes, ſed cogitas theatrica, contra quæ dictum eſt, Vre renes meos. Ibi ſedes corde, quanuis non ſis ibi corpore. Contingat autem vt tenearis ab aliquo & ibi colligeris, aut aliquod officium pium faciat te ibi ſedere. Quomodo poteſt hoc euenire? Contingit ex officio pietatis, vt ſeruo dei ſit neceſsitas in amphiteatro eſſe,liberare volebat neſcio quem gladiatorem, fieri poſſet vt ſederet & expectaret donec ille exiret, quem liberare cupiebat. Ecce non ſedit in conſilio vanitatis, quanuis illic corpore ſedere videretur. Quid eſt ſedere? Conſentire cum his qui ibi ſedent. Quod ſi præſens non feceris, non ibi ſediſti. Si abſens feceris, ſediſti ibi. *Et cum iniqua gerentibus non introibo. Odio habui congregationem malignorum.* Videtis quia intus eſt. *Et cum impiis non ſedebo. Lauabo in innocentibus manus meas.* Non aqua iſta viſibili lauas manus, M
ſed quando pie cogitas de operibus tuis, & innocens es coram oculis dei, quia eſt & altare coram oculis dei, quõ ingreſſus eſt ſacerdos, qui pro nobis ſe primus obtulit. Eſt cœleſte altare, & non amplectitur illud altare niſi qui lauat manus in innocentibus. Nam multi altare hoc tangunt indigni, & tolerat deus pati iniuriam ad tempus ſacramenta ſua. Sed nunquid fratres mei,quomodo ſunt parietes iſti, ſic erit Hieruſalem cœleſtis?Non quomodo reciperis cum malis intra parietes iſtos Eccleſiæ, ita recipieris Luc. 16.
cum malis in ſinum Abrahæ. Non ergo timeas, laua manus. *Et circundabo altare domini.* Vbi offers vota domino, vbi preces fundis, vbi conſcientia tua pura eſt,vbi dicis deo qui ſis,& ſi aliquid eſt i te fortè quod diſpliceat deo, curat ille cui confiteris. Laua ergo in innocentibus manus tuas, & circunda altare domini vt audias vocem laudis. Hoc enim ſequitur. *Vt audiam vocem laudis,& enarrem vniuerſa mirabilia tua.* Quid eſt, Vt audiam vocem laudis? Vt intelligam, inquit. Hoc eſt enim audire corã deo, non quomodo ſonos iſtos,

quos

A quos multi audiunt,& multi non audiunt. Quàm multi ad nos audientes sunt,& ad deum surdi sunt. Quàm multi habentes aures, non habent illas aures de quibus dicit Iesus, Qui habet aures audiendi audiat. *Matth. 13.* Ergo quid est audire vocem laudis? Dicam si potero adiuuante misericordia domini,& orationibus vestris: Audire vocem laudis, est intelligere intus, quia quicquid in te mali est de peccatis, tuum est: quicquid boni in iustificationibus,dei est. Ita audis vocem laudis,vt non te laudes quãdo bonus es. Nam laudando te bonum, fis malus. Bonum enim te fecerat humilitas, malum te facit superbia. Conuersus eras vt illuminareris,& conuersione tua factus es luminosus,factus illustratus conuersione. Sed à quo? Nunquid à te? Si à te conuersus posses illuminari, nunquam posses tenebrari, quia tecum esses semper. Quare illuminatus es? Quia conuertisti te ad aliud quod tu non eras. Quid est aliud quod tu non eras? Deus lumen est, Non enim tu lumen eras, quia peccator eras. Deus lumen est. Dicit enim Apostolus eis, quos vult audire vocem laudis, Fuistis enim *Ephe. 5.* aliquando tenebræ,nunc autem lux. Quid est,fuistis a-

B liquando tenebræ, nisi veteres homines? Nunc autem lux. Non sine causa lux estis qui fuistis iam dudum tenebræ, Quare nisi quia illuminati estis? Noli putare teipsum esse lucem. Illa est lux quę illuminat omnem ho- *Ioan. 1.* minem venientem in hunc mundum. Tu autem per teipsum, per malam volũtatem, per auersionem tuam tenebratus eras, modo luces. Sed subiecit statim, ne superbirent illi quibus dictum est, Nunc autem lux:& addidit, in domino. Sic enim ait, Fuistis aliquando *Ephe. 5.* tenebræ,nunc autem lux in domino. Ergo si præter dominum,nec lux, si autẽ ideo lux, quia in domino,quid habes quod nõ accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Hoc enim ipse Apostolus dixit alio loco hominibus superbientibus & volentibus sibi tribuere quod dei est,& de bono sic gloriari quasi de suo,sic eis dicit, Quid enim habes quod non *1. Corin. 4.* accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Qui dedit humili, aufert superbo, qui potuit dedit potest auferre. Ad hoc enim pertinet fratres, si tamen exposui quod volui. Exposui autem quantum potui,& si non quantum volui: ad hoc pertinet quod

C ait, Lauabo in innocẽtibus manus meas, & circundabo altare tuum domine,vt audiam vocem laudis tuæ, id est,ex ipso bono meo non de me præsumam,sed de te qui dedisti, ne laudari velim de me in me,sed de te in te. Ideo sequitur,Vt audiam vocem laudis tuæ,& enarrem vniuersa mirabilia tua: non mea sed tua. Et iam videte fratres, videte amatorem illum dei de deo præsumentem, positum inter malos, rogantem deum vt non comperdatur cum malis, quia non errat deus in iudicando. Tu enim cum videris homines in vnũ locum intrasse, putas eiusdem meriti esse, deus autem non fallitur, noli timere. Tu iudicante vento discer- *Matth. 3.* nis paleam à frumento, Ventũ vis flare tibi, & tu non es ventus,sed optas tibi flare ventum. Cum ventilabro vtrunque excusseris, ventus leue tollit, graue manet. Quando ergo venit ad † iudicandum aream,nunquid deus quærit alterum qui secum iudicet,ne perdat cum malis bonos? Non itaque timeas: securus esto bonus etiam in medio malorum:& dic quæ audis, *Domine dilexi decorem domus tuæ.* Domus dei, quæ Ecclesia, adhuc habet malos,sed decor domus dei in nobis est, in sanctis est. Ipsum decorem domus tuæ dilexi. *Et locum habitationis gloriæ tuæ.* Quid est hoc? Et hoc di-

† al. Quæris ergo ventũ ad.

cam, ad illum sensum pertinet subobscurum aliquan- D tum. Adiuuet me dominus,& intentio cordis vestri ab eodem domino inspirata, qui dat locum habitationis gloriæ suæ. Dixit prius,decorem domus tuæ. Et exponit quid sit decor domus dei. Locus, inquit, habitationis glorię tuæ. Non sufficit dicere locus habitationis dei:sed,locus habitationis glorię dei. Quæ est glo- *1. Cor. 1.* ria dei? De qua paulo ãte dicebã,vt & qui sit bonus, nõ *Rom. 3.* in se sed in domino glorietur. Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei. In quib⁹ sic habitat deus,vt de bonis suis ipse glorificetur, vt nõ sibi velint tribuere & quasi propriũ vẽdicare quod ab illo acceperũt,ipsi pertinent ad decorẽ domus dei. Nec discerni illos vellet scriptura,nisi quia sunt quidã qui donũ dei habent,& nolunt in deo gloriari,sed in se: habent quidam donũ dei,sed nõ pertinent ad decorẽ domus dei. Qui enim *1. Cor. 1.* pertinent ad decorẽ domus dei,in quibus habitat gloria dei,ipsi sunt locus habitationis gloriæ dei. In quib⁹ autẽ habitat gloria dei,nisi qui sic gloriãtur vt nõ in se, sed in domino glorientur? Ergo quia dilexi decorem domus tuæ,id est,omnes qui ibi sunt & gloriam tuam E quærunt, sed non præsumpsi in homine, & non consensi impiis, & non introibo & nõ sedebo in congregatione eorum, quia ita fui in Ecclesia dei, quid mihi retribues? Sequitur quæ respondeamus. *Ne perdas cum impiis animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam, In quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus.* Munera non solum pecunia est, non solum aurum & argentum, non solum xenia sunt, neque omnes qui accipiunt ea accipiunt munera. Aliquando enim accipiuntur ab Ecclesia, quod dico. Petrus accepit, dominus accepit, loculos habuit, ea quæ mittebantur Iudas auferebat. Sed quid est accipere mu- *Ioan. 12.* nera? Propter munera laudare hominem,adulari homini, palpare blandiendo, iudicare contra veritatem propter munera. Propter quæ munera? Non solum propter aurum & argentum & huiusmodi aliquid: sed etiam propter laudem qui iudicat male, munus accipit, & munus quo nihil inanius. Patuit enim illi manus ad accipiendum iudicium linguæ alienæ, & perdidit iudicium conscientiæ suæ. Ergo in quorum manibus iniquitates sunt, dextera eorum repleta est muneribus. Videtis fratres quia co- F ram deo sunt, & in quorum manibus non sunt iniquitates, nec dextera eorum repleta est muneribus, vtique coram deo: & non possunt nisi deo dicere, tu scis, non possunt nisi illi dicere, Ne perdas cum impiis animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam: qui solus potest videre, quia non accipiunt munera. Verbi causa. Contingit vt duo homines habeant causam apud seruum dei, nemo nisi suam iustam dicit causam. Nam si iniquam putaret causam suam, iudicem non quæreret. Et ille se putat iustam causam habere, & ille. Veniunt ad iudicem, antequam proferatur sententia, ambo dicunt amplectimur iudicium tuum, quicquid iudicaueris absit vt respuamus. Quid & tu dicis? Iudica quid vis, tantum iudica, prorsus si in aliquo repugnauerimus anathema simus. Ambo amant iudicem antequam iudicet. Cum autem dicta fuerit sententia, contra vnum erit,& neuter eorum scit contra quem futura est. Ille ergo si vtrisque placere voluerit, accipit munus laudem hominũ. Sed accepto munere isto,videte quod munus amittat: accipit quod sonat & transit, perdit quod dicitur, & nunquam transit: verbum dei semper dicitur, nun-

G quam transit, verbum hominis mox vt dictum fuerit transit: tenet inania, dimittit solida. Si autem deum intueatur prolaturus est sententiam cótra vnum, consyderato deo, sub quo iudice illam profert. Ille autem contra quem prolata fuerit, & si iam effringi non potest, quia tenetur iure forte non ecclesiastico, sed principum seculi, qui tannim detulerunt Ecclesiæ, vt quicquid in ea iudicatum fuerit, dissolui non possit, Si ergo effringi non potest, iam non vult intueri se, & cæcos oculos dirigit in iudicem, detrahit quantum potest. Placere illi, inquit, voluit, diuiti fauit, aut aliquid ab illo accepit, aut timuit illum offendere: accusat quasi accepta sint munera. Si autẽ pauper habuerit cótra diuitem, & pro paupere fuerit iudicatũ: dicit item diues, accepit munera. Quæ munera à paupere? Vidit, inquit, pauperem, & ne reprehenderetur quod contra pauperem fecerit, oppressit iustitiam, & protulit contra veritatem sententiam. Cum ergo necesse sit, vt hoc dicatur, videte non posse dici ab his qui munera non accipiunt, nisi coram oculis dei qui solus videt quis

H accipiat, & quis non accipiat. *Ego autem in innocentia mea ambulaui, redime me, & miserere mei. Pes meus stetit in rectitudine.* Concussus sum quidem vndique scandalis & tentationibus reprehendentium iudicio humanæ temeritatis, sed pes meus stetit in rectitudine. Quare in rectitudine? Quia superius dixerat, Et in domino sperans non mouebor. Quid ergo concludit? *In ecclesiis benedicam te domine.* Id est, in ecclesiis non me benedicam, quasi certus de hominibus, sed te benedicam in operibus meis. Hoc est enim benedicere deum in ecclesiis fratres, sic viuere vt per mores cuiusque benedicatur deus. Nam qui benedicit domino lingua, & factis maledicit, non in ecclesiis benedicit domino. Lingua propè omnes benedicunt, sed non omnes factis. Quidam voce benedicunt, quidam moribus. In quorum autem moribus nó inuenitur quod aiunt, faciunt blasphemari deum, vt illi qui nódum intrant Ecclesiam, quanuis ament peccata sua, & ideo nolunt esse Christiani, tamen excusent se per malas, vt blandiantur sibi seducentes seipsos & dicant, Quid mihi persuades vt Christianus sim? Ego fraudem à Christiano passus sum, & nunquam fe-

I ci. Falsum mihi iurauit Christianus, & ego nunquam. Et cum ista dicunt, impediuntur à salute, vt nihil eis prosit, non quidem quòd iam boni sint, sed quòd mediocriter mali. Quomodo enim nihil prodest aperire oculos, si sit quisque in tenebris: ita nihil prodest esse in luce, si clausi sunt oculi. Ita & Paganus quidem, vt de illis potius loquamur velut bene viuentibus, patentibus oculis est in tenebris, quia nó agnoscit lucem suam dominum. Christianus autem male viuens, in luce quidem est, non nisi dei, sed clausis oculis. Male viuendo enim videre non vult eum, in cuius nomine tanquam cæcus est in lumine constitutus, nulla visione veri luminis animatus.

In psalmum vigesimum sextum enarratio.

Ipsi Dauid priusquam liniretur.

TYRO Christi loquitur, cum accedit ad fidem. *Dominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo?* Dominus mihi & notitiam sui, & salutem dabit, quis me auferet ei? *Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?* Dominus repellet omnes impetus & insidias hostis mei, à nullo trepidabo.

Dum appropinquant super me nocentes, vt edant carnes meas. K
Dum accedunt me nocentes ad cognoscendum & insultandum, vt se mihi præferant, mutasti me in melius, vt maledico dente non me consumant, sed potius carnalia desideria mea. *Qui tribulant me inimici mei.* Non solum qui me tribulant inimico animo reprehendentes, & à proposito reuocare volentes sed etiam inimici mei. *Ipsi infirmati sunt & ceciderunt.* Dum ergo id agunt studio defendendi sententiam suam, infirmi facti sunt ad credenda meliora, & verbum salutis, per quod facio quod eis displicet, odisse cœperunt. *Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.* Aduersus me autem si contradicentium conspirans multitudo consistat, non timebit cor meum, vt in eorum partes transfugiam. *Si insurgat in me bellum, in hoc † ego sperabo.* Si exurgat in † al. hac.
me persecutio huius seculi, in hac quam cogito petitione figam spem meam. *Vnam petii à domino hanc requiram.* Vnam enim petitionem petij à domino, hanc requiram. *Vt inhabitem in domo domini omnes dies vitæ meæ.* Vt quamdiu in hac vita sum, nullæ aduersitates me excludant de numero eorum, qui vnitatem & veritatem dominicæ fidei per orbem ter- L
rarum tenent. *Vt contempler delectationem domini.* Eo fine scilicet, vt in fide perseuerante appareat mihi species delectabilis, quam facie ad faciem contempler. *Et protegar à templo eius.* Et absorpta morte in victoria, immortalitate induar effectus templum eius. *Quoniam abscondit me in tabernaculo suo in die malorum meorum.* Quoniam abscondit me in dispensatione incarnati verbi sui in tempore tentationum, quibus mortalis vita mea subiacet. *Protexit me in abscondito tabernaculi sui.* Protexit me corde credentem ad iustitiam. *In petra exultauit me.* Et vt manifestum etiam fieret ad salutem, quod credidi, in sua firmitate fecit eminere confessionem meam. *Et nunc ecce exaltauit caput meum super inimicos meos.*
Quid mihi seruat in finem, quando & nunc cum cor- Rom. 8.
pus mortuum est propter peccatum, sentio ecce mentem meam seruire legi dei: nec me duci captiuum Ibidem. 7.
sub reuelante † lege peccati? *Circuiui & immolaui in tabernaculo eius, hostiam iubilationis.* Consyderaui or- † rebellante.
bem credentem in Christum, & in eo quod pro no- M
bis temporaliter deus humiliatus est, gaudens laudaui eum. Tali enim hostia delectatur. *Cantabo & psallam domino.* Corde atque opere lætabor in domino. *Exaudi domine vocem meam qua clamaui ad te.* Exaudi domine vocem meam interiorem, quam in aures tuas forti intentione direxi. *Miserere mei & exaudi me.* Miserere mei & exaudi me in ea. *Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum.* Non enim hominibus me ostentaui, sed in secreto vbi solus audis, tibi dixit cor meum: quæsiui non à te aliquid extra te præmium, sed vultum tuum. *Vultum tuum domine requiram.* Huic inquisitioni perseueranter instabo: non enim vile aliquid, sed vultum tuum domine requiram, vt gratis te diligam, quia preciosius aliquid non inuenio. *Ne auertas vultum tuum à me.* Vt inueniam quod quæro. *Ne declines in ira à seruo tuo.* Ne te quærens, in aliud incurram, quid enim hac pœna grauius amanti & quærenti veritatem vultus tui? *Adiutor meus esto, ne derelinquas me.* Quando hanc inueniam nisi tu adiuues? Ne derelinquas me, *Neque despicias me deus salutaris meus.* Neque contemnas quòd mortalis æternum audet inquirere, tu

enim

A enim deus ſanas plagam peccati mei. *Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me.* Quoniam regnum ſeculi huius & ciuitas ſeculi huius, ex quibus temporaliter & mortaliter natus ſum, dereliquerunt me quærentem te, & deſpicientem quæ promittebãt, cum id quod quæro dare non poſſent. *Dominus autem aſſumpſit me.* Dominus autem, qui poteſt ipſe dare mihi ſe, aſſumpſit me. *Legem mihi conſtitue domine in via tua.* Ad te igitur tendenti, & ad tãtam profeſsionem peruenienti, ad ſapientiam à timore inchoãti, Legem mihi conſtitue domine in via tua, ne aberrantem diſciplina tua deſerat. *Et dirige me in ſemita recta propter inimicos meos.* Et dirige me io rectitudinem anguſtiarum eius. Non enim inchoare ſufficit, cum inimici donec perueniatur non quieſcant. *Ne tradideris me in animas tribulantium me.* Ne ſinas tribulantes me, ſatiari de malis meis.

Quoniam inſurrexerunt mihi teſtes iniqui. Quoniam inſurrexerunt in me, falſa de me dicentes, ad amouendum & reuocandum me abs te, quaſi gloriam ab hominibus quæram. *Et mentita eſt iniquitas ſibi.* Itaque iniquitas mendacio ſuo delectata eſt. Nam me non mouit, cui ex hoc promiſſa eſt merces maior in cœ-

B lis. *Credo videre bona domini in terra viuentium.* Et quoniam hæc prior paſſus eſt dominus meus, ſic ego quoque linguas mentientium contemnam, Os enim

Sapien. 1. quod mentitur occidit animam, credo videre bona domini in terra viuentium, vbi nullus eſt falſitati locus. *Suſtine dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & ſuſtine dominum.* Sed quando iſtud erit? Arduum eſt mortali, tardum eſt amanti: ſed audi non fallacem vocem dicentis, Suſtine dominnm, Tolera vſtionem rerum viriliter, & vſtionem cordis fortiter, non tibi negatum putes, quod nondum accipis, ne deſperatione deficias, vide quia dictum eſt, Suſtine dominum.

Præfatio in ſecundam enarrationem eiuſdem Pſalmi.

DOminus deus noſter alloquens & conſolans nos, profecto quos reſpicit ex iuſto iudicio ſuo in ſudore vultus noſtri panem manduca-

Gene. 3. re, ex nobis loqui dignatus eſt, vt oſtendat, quia non

C ſolũ eſt conditor noſter, ſed & habitator. Voces iſtius Pſalmi quas audiuimus, & ex parte cantauimus, ſi dicamus quòd noſtræ ſint, verendũ eſt quemadmodum verum dicamus. Sunt enim voces magis ſpiritus dei, quàm noſtræ. Rurſum ſi dicamus noſtras non eſſe, profecto mentimur: non enim eſt gemitus niſi laborantium, Aut omnis iſta vox quæ hic ſonuit plena doloris & lachrymarum, poteſt eſſe eius qui nunquam poteſt eſſe miſer. Dominus ergo miſericors, nos miſeri. Miſericors loqui dignatus eſt miſeris, dignatur etiam vti in ipſis miſeris voce miſerorum. Ita vtrunque verũ eſt, & noſtram eſſe vocem, & noſtram non eſſe: & ſpiritus dei eſſe vocem, & ipſius non eſſe. Spiritus dei vox eſt, quia iſta niſi illo inſpirante nõ diceremus vel gemeremus. Ipſius autem non eſt, quia ille nec miſer eſt, nec laborat. Iſtæ autẽ voces miſerorũ & laborantium ſunt. Rurſus noſtræ ſunt, quia voces ſunt indicantes miſeriam noſtram. Item non ſunt noſtræ, quia ex dono eius [vel gemere meremur.]

Titulus Pſalmi.

Pſalmus Dauid priuſquam liniretur, hoc eſt, priuſquam vngeretur.

VNctus eſt enim ille vt rex & ſacerdos. Tunc D

vngebatur † rex & ſacerdos. Duæ iſtæ illo tem- 2. Reg. 2.

pore vnctæ perſonæ. In duabus perſonis præ- † al. vt rex.

figurabatur futurus vnus rex & ſacerdos, vtroque mu- Et ſolus tũc

nere vnus Chriſtus, & ideo Chriſtus à chriſmate, Non vngebatur

ſolum autem caput noſtrum vnctum eſt, ſed & cor- &c.

pus eius noſipſi. Rex autem eſt, quia nos regit & ducit: Rom. 8.

ſacerdos, quia pro nobis interpellat. Et quidem ſolus ille ſacerdos talis extitit, vt ipſe eſſet etiam ſacrificium, obtulit deo non aliud quàm ſeipſum. Noc enim inueniret præter ſe mundiſsimam rationalem victimam, tanquam agnus immaculatus fuſo ſanguine ſuo redimens nos, concorporãs nos ſibi, faciens nos membra ſua, vt in illo & nos Chriſti eſſemus: Ideo ad omnes Chriſtianos pertinet vnctio, prioribus autem veteris teſtamenti temporibus ad duas ſolas perſonas pertinebat. Inde autẽ apparet Chriſti corpus nos eſſe, quia omnes vngimur, & omnes in illo & Chriſti & Chriſtus ſumus, quia quodammodo totus Chriſtus caput & corpus eſt. Vnctio iſta perficiet nos ſpiritaliter in illa vita, quæ nobis promittitur. Eſt autẽ hæc vox deſyderantis illam vitam. Et eſt iſta vox hic deſyderantis gratiam dei, quæ in nobis in fine perficietur: ideo di- E

ctum eſt, Priuſquã liniretur. Vngimur enim modo in ſacramento, & ſacramẽto ipſo præfiguratur quiddam quod futuri ſumus. Et illud neſcio quod futurum ineffabile deſyderare debemus, & in ſacramento gemere, vt in ea re gaudeamus, quæ ſacramento præmonſtratur. Ecce quid dicit:

Enarratio ſecunda.

D*Ominus illuminatio mea, & ſalus mea quem timebo.* Ille me illuminat, recedant tenebræ: ille me ſaluat, recedat infirmitas. Ambulans in lumine firmus, quem timebo? Non enim talem ſalutem dat deus, quæ ab aliquo poſſit extorqueri: aut tale lumẽ eſt quod ab aliquo poſſit obtenebrari. Dominus illuminans, nos illuminati: dominus ſaluans, nos ſaluati. Si ergo ille illuminans, nos illuminati: & ille ſaluans, nos ſaluati: præter ipſum nos tenebrę & infirmitas. Habentes autem in ipſo ſpem certã & fixam & veram, quem timebimus? Dominus illuminatio mea, dominus ſalutaris meus. Inueni potentiorem, & timeo potentiſsimũ omnium. Ad omnipotentem ſic pertineo, vt & illumi- F

net me & ſaluet me, nec timeo aliquem præter ipſum.

Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Dum appropinquant ſuper me nocentes, vt edant carnes meas. Qui tribulant me inimici mei, ipſi infirmati ſunt & ceciderunt. Itaque ego quid timebo? aut quem timebo? Ego quem trepidabo, aut quid trepidabo? Qui me perſequuntur, ipſi infirmantur, ipſi cadunt. Quare autem perſequuntur? Vt edant carnes meas. Quæ ſunt carnes meæ? Carnales affectus mei. Sæuiaot perſequendo, nihil in me moritur niſi mortale. Erit in me aliquid quò perſecutor peruenire non poſsit, vbi habitat deus meus. Manducent carnes meas, finitis carnibus ſpiritus ero, & ſpiritalis. Et quidem tantam ſalutem mihi promittit dominus meus, vt etiam modo iſta caro mortalis quæ videtur

permitti † manibus perſequentium, non pereat in æter- † al. perimi.

num: ſed quod demonſtratum eſt in capite meo reſurgente, hoc omnia membra ſperent. Quem timeat anima mea quam inhabitat deus? Quem timebit caro mea, cùm corruptibile hoc induerit incorruptionem? Vultis noſſe, quia carnes illi manducant qui nos perſequuntur, nec ipſi autem carni noſtræ metuendum

eſt? Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpiritale. 1. Cor 15.

Quanta

G Quanta autem fiducia debet esse in eo qui nouit dicere, Dominus illuminatio mea, & salus mea quē timebo. Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Protegitur imperator scutatis, & non timet: protegitur à mortalibus mortalis, & securus est: protegitur mortalis ab immortali, & timebit & trepidabit? Quanta autem fiducia debeat esse in eo qui ista dicit, audite: *Si consistant aduersum me castra, non timebit cor meum.* Castra munita sunt, sed quid munitius deo? *Si exurgat in me bellum.* Quid mihi facit bellum? Potest mihi auferre spem meam? Potest mihi auferre quod dat omnipotens? Sicut non vincitur qui dat, sic non aufertur quod dat. Si auferri potest quod datum est, vincitur dator. Ergo nec ipsa quæ temporaliter accipimus auferre nobis quisquam potest fratres mei, nisi solus ille qui dedit. Spiritalia quæ donat non auferet nisi tu dimiseris: carnalia vero & temporalia ipse aufert, quia & quisquis alius aufert, ipso donante potestatem, aufert. Nouimus hoc & legimus in libro Iob, *Iob.1.* quia nec ille qui videtur quasi maximam habere potestatem ad tempus diabolus, potest aliquid nisi permissus. Accepit potestatem in infima, & amisit maxima & H summa. Et non est ista potestas irati, sed pœna damnati. Nec ipse ergo potest habere aliquam potestatem nisi permissus. Et in illo libro habes quem commemoraui, & in euangelio dominus dicit, Hac nocte postulauit satanas, vt vos cribraret sicut triticum, & ego rogaui pro te patrem, † ne deficiat fides tua. Permittitur autem, aut ad pœnam nostram, aut ad probationem. Ergo quia nobis nemo potest auferre quod dat deus, non timeamus nisi deum. Quicquid aliud fremuerit, quicquid aliud superbierit aduersus nos, nō timeat cor nostrum. Si exurgat in me bellum. *In hoc † ego sperabo.* In quam? *Vnam, inquit, petij à domino.* Fœminino genere appellauit quoddam beneficium, tanquam diceret, Vnam petitionem, Et quomodo solemus loquentes dicere, verbi gratia, duas habes, non dicimus duo, hoc more loquendi vsa est scriptura, Vnam, inquit, petij à domino, hanc requiram. Videamus quid petit qui nihil timet? Magna securitas cordis. Vultis nihil timere? Hanc vnam petite, quam vnam petit qui nihil timet, aut quam petit vt nihil timeat. Vnam, inquit, petij à domino. *Hanc requiram.* Hoc hic agitur ab eis qui I bene ambulant. Quid est hoc? Quæ est illa vna? *Vt inhabitem in domo domini omnes dies vitæ meæ.* Hæc est vna: domus enim ea dicitur, vbi semper manebimus. In ista peregrinatione dicitur domus, sed proprie tabernaculum appellatur. Tabernaculum peregrinantium & quodammodo militantium, & aduersus hostem pugnantium est. Quando ergo tabernaculum est in hac vita, manifestum est, quia est & hostis. Nam inde dicuntur contubernales, quia simul habent tabernacula, vt nostis hoc nomen esse militantium. Ergo hic tabernaculum, ibi domus. Sed & hoc tabernaculum interdum per abusionem vicinitatis dicitur domus, & domus aliquando secundum eundem modum dicitur tabernaculum, proprie tamen illa domus, hoc tabernaculum. Quid autem acturi simus in illa domo, *Psal.83.* habes euidenter expressisse alium Psalmum, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Hac iste, si dicendum est cupiditate ardens, & amore isto æstuans, desyderat omnes dies vitæ suæ in domo domini habitare. In domo domini omnes dies vitæ suæ, non quasi finiendos, sed æternos. Sic enim dicuntur dies quomodo anni, de quibus dictum est,

Luc.22. *†al. Petre.* *†al. hac.*

Et anni tui non deficient. Nam dies vitæ æternæ vnus K dies est sine occasu. Hoc ergo dixit ad dominum, Cō- *Psal.101.* cupiui hanc, Vnam petij, Hanc requiram. Et quasi diceremus ei, & quid ibi facturus es? Quæ ibi delectatio tua? Quod aduocamentum cordis? Quæ ille delitiæ? Vnde gaudia suppetent? Non enim ibi perdurabis nisi fœlix eris. Fœlicitas autem illa vnde succedit? Habemus enim hic fœlicitates diuersas generis humani, & miser quisque dicitur, quando illi subtrahitur quod amat. Amant ergo homines diuersas res, & quādo quisque quod amat habere videtur, fœlix vocatur. Vere autem fœlix est, non si id habet quod amat: sed si id amet quod amandum est. Multi enim miseri sunt magis habendo quod amant, quàm carendo. Amando enim res noxias miseri, habendo sunt miseriores: & propicius deus cum male amamus, negat quod amamus. Iratus autem dat amanti, quod male amat. Habes euidenter dicentem Apostolum, Tradidit illos deus *Rom.1.* in concupiscentias cordis eorum, in immunditias vt contumeliis afficiāt corpora sua in semetipsis: eo quod commutauerunt veritatem dei in mendacium & seruierūt creaturę potius quàm creatori. Dedit ergo quod amabant, sed damnando. Habes rursum negantem L petitum, Propter quod ter dominum rogaui, inquit, vt *2.Cor.12.* auferret eum à me, stimulum videlicet carnis, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Ecce illos dedit in concupiscentiam cordis eorum, Paulo apostolo negauit quod orauit. Illis dedit ad damnationem, huic negauit ad sanitatem. Cum autem id amamus quod vult deus vt amemus, proculdubio daturus est nobis. Hęc est illa vna quę debet amari, vt habitemus in domo domini per omnes dies vitæ nostræ. Et quia in istis terrenis habitationibus, diuersis delitiis & voluptatibus homines oblectātur, & vnusquisque in ea vult domo habitare, vbi non habeat quod offendat animum, & habeat multa quæ delectent: si autem subtrahantur ea quæ delectabant, vult homo vndecunque migrare: interrogemus quasi curiosius, & dicat iste, Quid nos, quid ipse acturus est in illa domo, vbi cupit & optat & desyderat, & hanc vnam petit à domino, habitare in ea omnes dies vitæ suæ. Quid ibi agis quæso te? Quid est quod desyderas? Audi quid, *Vt contempler delectationem domini.* Ecce quod M amo, ecce quare volo habitare in domo domini per omnes dies vitæ meæ. Habet ibi magnum spectaculum, delectationem ipsius domini contemplari. Vult finita nocte sua hærere in luce ipsius. Tunc enim erit *Psal.5.* mane nostrum nocte transacta. Vnde alio loco Psalmus dicit, Mane adstabo tibi & contemplabor te. Modo ideo non contemplor, quia cecidi, tunc adstabo tibi & contemplabor. Hæc vox humana est. Cecidit enim homo, & non mitteretur qui erigeret nisi cecidissemus. Nos cecidimus, ille descendit. Ille ascendit, nos leuamur: quia nemo ascendit nisi qui descendit. Qui ruit, leuatur: qui descendit, ascendit. Et non *Ioan.3.* ideo desperemus, quia ille solus ascendit. Leuat enim nos, ad quos cadentes descendit, & stabimus & contemplabimur, & magna delectatione perfruemur. Ecce dixi hoc, & exclamasti desyderio cuiusdam speciei nondum visæ. Excedat cor vestrum omnia visa, & excedat intentio vniuersas cogitationes vestras solennes ex carne, eductas à sensibus carnis, & imaginatas nescio quo phantasmate. Totum ab animo reiicite, quicquid occurrerit negate. Cognoscite infirmitatem cordis vestri: & quicquid occurrerit quod cogitare possitis,

De beata vita cap.5.

A poſsitis, dicite, non eſt illud. Non enim ſi illud eſſet mihi iam occurriſſet. Ita deſyderabitis quoddam bonum. Quale bonum? Omnis boni bonum, vnde omne bonum, bonũ cui non addatur quid ſit niſi ipſum bonum. Dicitur enim bonus homo, & bonus ager, & bona domus, & bonum animal, & bona arbor, & bonum corpus, & bona anima. Adiunxiſti quotiens dixiſti, bonum eſt. Bonum ſimplex, ipſum bonum quo cuncta ſunt bona, ipſum bonum ex quo cuncta ſunt bona, ipſa eſt delectatio domini, hanc contemplabimur. Iam videte fratres ſi vos delectant bona iſta quæ appellantur bona: ſi vos delectant bona, quæ non ſunt per ſe bona, omnia enim mutabilia non ſunt per ſe bona, qualis erit contemplatio incommutabilis boni, æterni, ſemper eodem modo manentis? Quandoquidem iſta quæ dicuntur bona, nullo pacto nos delectarent, niſi eſſent bona: nec alio pacto eſſent bona, niſi ab illo eſſent qui ſimpliciter bonus eſt. Ecce quare habitare volo, inquit, in domo domini per omnes dies vitæ meæ. Dixi vobis quare, vt contempler delectationem domini. Vt autem ſemper contempler, & nulla mo-
B leſtia me contingat contemplantem, nulla ſuggeſtio auertat, nulla auferat alicuius potentia, nullum inimicum patiar in contemplando, & perfruar delitiis meis ſecurus, ipſo domino deo meo, quid fiet mihi? *Proteget me.* Non ſolummodo ergo contemplari volo delectationem domini, ait, *Sed etiam protegi templo eius.* Vt templum ſuum me protegat, ero templum eius & protegar ab eo. Nunquid tale eſt templum dei, qualia templa ſunt ſimulacrorum? Simulacra gentium templis ſuis proteguntur, dominus deus noſter templum ſuum proteget, & ſecurus ero. Contemplabor ad delectationem, & protegar ad ſalutem. Quàm erit illa contemplatio perfecta, tam iſta perfecta protectio: & quàm illud perfectum gaudium contemplandi, tam perfecta etiam incorruptio ſanitatis. Ad iſta duo verba quæ dixit, contempler delectationem domini, & protegar templo eius, pertinent illa duo, vnde Pſalmus cœpit, Dominus illuminatio mea, & ſalutaris meus quem timebo: quia contemplabor delectationem domini, dominus illuminatio mea, quia
C protegit me templum ſuum, ſalutaris meus eſt. Quare autem hoc nobis præſtat in finem? *Quoniam abſcondit me in tabernaculo ſuo in die malorum meorum.* Erit ergo mihi in domo habitatio per omnes dies vitæ meæ, ad hoc vt contempler delectationem domini, & protegar templum eius. Vt autem illuc perueniam, vnde mihi promitto? Quoniam abſcondit me in tabernaculo ſuo in die malorum meorum. Tunc non erunt dies malorum meorum, ſed videt me nunc in diebus malorum meorum. Qui ergo me longe poſitum miſericorditer reſpexit, ſecum poſitum quomodo non illuminabit? Propterea ergo non impudenter vnam illam petiui, nec mihi dixit cor meum, quid petis, vel à quo petis? Audes enimà deo aliquid petere peccator inique? Audes ſperare aliquam contemplationem de te habiturum infirme, immundo corde? Audeo, inquit, non de me, ſed de ipſius delectatione: non de mea præſumptione, ſed de illius pignore, Qui tantum pignus dedit peregrinanti, non deſeret peruenientem. Quoniam abſcondit me in tabernaculo ſuo in die malorum meorum. Ecce dies malorum noſtrorum, vita iſta eſt. Dies malorum aliter habent impij, aliter fideles. Nam etiam credentes, ſed adhuc peregrinantes à domino. Quamdiu enim ſumus in hoc corpore, peregrinamur à domino: hoc D
Apoſtolus dixit, ſi dies malorum non agunt, vnde *1.Cor.5.*
vox dominicæ orationis, Libera nos à malo: ſi non *Matth.6.*
ſumus in diebus malorum? Sed longe diſcretius dies malorum agunt, qui adhuc non crediderunt, nec ipſos ille deſpexit. Etenim Chriſtus pro impiis mortuus *Roma.5.*
eſt, Audeat ergo præſumere anima humana & vnam illam petere ſecura, habebit ſecura, ſecura poſsidebit. Tantum dilecta eſt fœda, pulchra quomodo fulgebit? Quoniam abſcondit me in tabernaculo ſuo, in die malorum meorum. *Protexit me in abſcondito tabernaculi ſui.* Quid eſt abſconditum tabernaculi ipſius? Quid eſt hoc? Multa enim quaſi membra tabernaculi ſui forinſecus videntur. Et eſt quaſi abditum, quod dicitur penetrale ſecretum interioris templi. Et quid eſt hoc, quod ſolus ſacerdos intrabat: Et forte ipſe *Heb.9.*
ſacerdos eſt abſconditum tabernaculum dei. Accepit enim de iſto tabernaculo carnem, & fecit nos abſconditum tabernaculum eius: vt tabernaculi eius alia membra ipſius credentes in eum ſint, abſconditum autem tabernaculi ipſe ſit. Mortui enim eſtis, ait Apo- *Coloſ.3.*
ſtolus, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in E
deo: Cum autem Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc *1.Cor.10.*
& vos apparebitis cum ipſo in gloria. An vis noſſe, quia inde dicit? Petra nempe eſt Chriſtus. Audite quid ſequitur, Quoniam abſcondit me in tabernaculo ſuo, in die malorum meorum protexit me in abſcondito tabernaculi ſui. Quærebas quid ſit abſconditum tabernaculi, audi quod ſequitur, *In petra exaltauit me.* Ergo in Chriſto exaltauit me, quia in puluere humiliaſti te in petra exaltauit te. Sed Chriſtus ſurſum eſt, tu autem adhuc deorſum. Audi ſequentia. *Et nunc exaltauit caput meum ſuper inimicos meos.* Et nunc antequam veniam ad illam domum, vbi volo habitare per omnes dies vitæ meæ, antequam veniam ad illam contemplationem domini. Et nunc exaltauit caput meum ſuper inimicos meos. Adhuc patior inimicos corporis Chriſti, adhuc non ſum exaltatus ſuper inimicos meos, ſed caput meum exaltauit ſuper inimicos meos. Iam caput noſtrum Chriſtus in cœlo eſt, adhuc inimici noſtri poſſunt ſæuire in nos. Nondum ſumus exaltati ſuper inimicos: ſed caput noſtrum iam ibi eſt. Vn- F
de hoc dixit, Saule Saule, quid me perſequeris? Se dixit *Act.9.*
in nobis eſſe hic deorſum. Ergo & nos in illo ſumus ibi ſurſum, quia & nunc exaltauit caput meum ſuper inimicos meos. Ecce quale pignus habemus, vnde & nos fide, ſpe & charitate cum capite noſtro ſumus in cœlo in æternum, quia & ipſum diuinitate & bonitate, vnitate nobiſcum eſt in terra vſque in cõſummationem ſeculi. *Circuiui & immolaui in tabernaculo eius* *Matth 28.*
hoſtiam iubilationis. Immolamus hoſtiam iubilationis, immolamus hoſtiam lætitiæ, hoſtiam gratulationis, hoſtiam gratiarum actionis, quæ verbis explicari non poteſt. Immolamus autem vbi? In ipſo tabernaculo eius in ſancta Eccleſia. Quid ergo immolamus? Abundantiſsimum & inenarrabile gaudium, nullis verbis, voce ineffabili. Hæc eſt hoſtia iubilationis. Vnde quæſita, vnde inuenta eſt? Circumeundo. Circumiui, inquit, & immolaui in tabernaculo eius hoſtiam iubilationis. Circumeat animus tuus per vniuerſam creaturam, vndique tibi clamabit creatura, deus me fecit. Quicquid te delectauerit in arte, artificem commendat, magiſque ſi circumeas vniuerſa, conſyderatio concipit artificis laudem. Vides cœlos, magna opera †*al. ſeminũ*
dei ſunt. Vides terram, deus fecit ſemina innumera,† *numeros.*
diuerſita-

G diuersitates germinum, multitudinem animalium. Circumi adhuc cœlos vsque ad terram, nihil relinquas, vndique tibi omnia resonant conditorem. Et ipsæ species creaturarum, voces sunt quædam creatorem laudantium. Quis autem explicet laudibus vniuersam creaturam? Quis illam explicet laudibus? Quis digne laudet cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt? Et ista quidem visibilia. Quis digne laudet angelos, sedes, dominationes, principatus, & potestates? Quis digne laudet hoc ipsum quod in vobis viget? Vegetans corpus, mouens membra, sensu exercens, & memoria tam multa complectens, intellectu tam multa discernens, quis digne laudet? At si in istis creaturis dei sic laborat humanus sermo, in creatore quid agit, nisi sola restat sermone deficiente iubilatio? Circumini & immolaui in tabernaculo eius hostiam iubilationis. Est & alius sensus qui mihi videtur ad contextionem Psalmi magis pertinere, Quia enim dixerat, in petra se exaltatum, quod est Christus, & caput suum exaltatum super inimicos suos, quod est Christus: etiam se, qui in petra exaltatus est, in eodem capite suo exaltatum intelligi voluit super inimicos suos, referens hoc ad honorem Ecclesiæ,
H cui cessit inimicorum persecutio. Et quia hoc per fidem orbis terrarum factum est, Circumiui, inquit, & immolaui in tabernaculo eius hostiam iubilationis: id est, consyderaui fidem orbis terrarum, in qua exaltatum est caput meum, super eos qui me persequebantur: & in ipso tabernaculo eius, id est, in Ecclesia toto orbe diffusa ineffabiliter laudaui dominum. *Cantabo & psallam domino.* Securi erimus, & securi cantabimus, & securi psallemus cum contemplabimur delectationem domini, & protegemur in templo eius, † in illa incorruptione, quando absorbebitur mors in victoria. Modo quid? Quia iam dicta sunt gaudia illa quæ habebimus cum acceperimus illam vnam petitionem. Modo quid? *Exaudi domine vocem meam.* Gemamus modo, oremus modo. Gemitus non est nisi miserorum, oratio non est nisi indigentium. Transiet oratio, succedet laudatio: transiet fletus, succedet gaudium. Interim modo quando in diebus malorum nostrorum sumus, non cesset oratio nostra ad deum, à quo vnam illam petamus, & ab ipsa petitione non desinamus, donec ad eam illo donante ac
I perducente perueniamus. Exaudi domine vocem meam. *Qua clamaui ad te, miserere mei & exaudi me.* Vnam illam petit, tamdiu rogans, flens, gemens non petit nisi vnam. Finiuit omnes cupiditates, remansit illa vna quam petit. Audi quia hanc petit. *Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum.* Hoc est ergo quod paulo ante dixit, Vt contempler delectationem domini. Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum. Si gaudium nostrum in isto sole esset, non cor nostrum diceret, Quæsiui vultum tuum domine: sed, oculi corporis nostri. Cor nostrum cui dicit, Quæsiui vultum tuum, nisi ei qui pertinet ad oculum cordis? Lucem istam quærunt oculi carnis, lucem illam quærunt oculi cordis. Sed vis illam lucem, quæ videtur oculis cordis videre, quia ipsa lux deus est. Deus enim lux est, ait Ioannes, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Vis ergo videre illam lucem? Munda oculum vnde videtur, Beati enim mundo corde, quia ipsi deum videbūt. Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum. *Vultum tuum domine requiram.* Vnam petij à domino, hanc requiram, vultum tuum. *Non auertas faciem tuam à me.*

† al. protegemur templum eius.

1.Co.15.

1.Ioan.1.

Matth.5

O quomodo se fixit in ista vna petitione. Vis impe- K trare? Aliud noli petere, vni suffice, quia vna tibi sufficiet. Tibi dixit cor meum, quæsiui vultum tuum, vultum tuum domine requiram, ne auertas faciem tuam à me. *Ne declines in ira à seruo tuo.* Magnifice, nihil dici diuinius potest. Sentiunt hoc qui vere amant. Alius vellet beatus & immortalis esse in his quas diligit terrenarum concupiscentiarum voluptatibus: & forte propterea deum coleret & oraret, vt diu hic viueret in delitiis suis, & non ab eo aliquid periret, quod terrena possidet cupiditas, nec aurum, & argentum, nec si quid prædiorum oblectaret oculos eius: nec amici morerentur, nec filij, nec coniunx, nec clientes, in his delitiis vellet semper viuere. Sed quia non potest semper, nouit enim se mortalem, forte ad hoc colit deum, & ad hoc orat deum, & ad hoc gemit deo, vt ista illi omnia vsque in finem † suppetant. Et si diceret ei deus, Ecce facio te in his immortalem, pro magno bono acciperet, & exultatione gaudiorum gratulatus non se caperet. Non vult hoc iste, qui vnam petiit à domino: Sed quid vult? Contemplari delectationem domini per omnes dies vitæ suæ. Rursusque alius qui hoc modo & hac causa coleret deum, si illa sibi temporalia adessent, iratum deum non timeret, nisi ne il- L lud auferret. Iste non propter hoc timet iratum, quandoquidem & de inimicis suis dixit, Vt edant carnes meas, Vnde timet iratum? Ne auferat quod amauit. Quid amauit? Vultum tuum domine. Ideo hanc putat iram domini, si auertat ab illo vultum suum. Domine ne declines in ira à seruo tuo. Posset illi forte responderi hoc modo, Quid times, ne declinet à te in ira? Magis si à te declinauerit in ira, non in te vindicabit, si incurras in illum iratum, vindicabit in te. Opta ergo potius vt declinet à te in ira, non accedat. Quid nouit enim? Quid desyderat? Ira eius non est nisi auersio vultus eius. Quid si te faciet in delitiis istis, & voluptate gaudiorum terrenorum immortalem? respondet amator talis, Nolo, quicquid mihi præter illum est, dulce non est. Quicquid mihi vult dare dominus meus auferat totum, & se mihi det. Ne declines in ira à seruo tuo. Forte ab aliquibus declinat, non in Psal.50. ira, quomodo à quibusdam qui illi dicunt, Auerte faciem tuam à peccatis meis. Quando à peccatis tuis auertit faciem suam, non in ira à te declinat. Auertat er- M go faciem suam à peccatis tuis, sed non auertat faciem suam à te. *Adiutor meus esto ne derelinquas me.* Ecce enim in via sum petiui à te vnam, habitare in domo tua per omnes dies vitæ meæ, contemplari delectationem tuam, protegi à templo tuo. Hanc petiui vnam, sed vt ad illam perueniam, in via sum. Forte dices mihi vt irem, ambula, liberum arbitrium tibi dedi, voluntatis tuæ es, prosequere viam, quære pacem & sequere eam. Noli à via declinare, noli ibi remanere, noli re- Psal.33. tro respicere. Perseuera in ambulando, quoniam qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Iam tu Matth.10. accepto libero arbitrio, quasi præsumis vnde ambu- & 24. les. Noli de te præsumere, si te dereliquerit, in ipsa via deficies, cades, aberrabis, remanebis. Dic ergo illi, Voluntatem quidem liberam mihi dedisti, sed sine te nihil est mihi conatus meus. Adiutor meus esto ne derelinquas me. *Neque despicias me deus salutaris meus.*

† al. senectutem.

Tu enim adiuuas qui condidisti, tu non deseris qui creasti. *Quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me.*

Fecit se paruulum deo, ipsum fecit patrem, ipsum fecit matrem. Pater est, quia condidit, quia vocat, quia iubet,

A iubet, quia regit. Mater, quia fouet, quia nutrit, quia
lactat, quia continet. Pater meus & mater mea dere-
liquerunt me. *Dominus autem assumpsit me.* Et ad regen-
dum & nutriendum. Mortales parentes genuerunt, fi-
lij successerunt, mortales mortalibus. Et ad hoc nati
sunt qui succederent, vt qui genuerunt decederent.
Non decedet qui me creauit, ego ab illo non rece-
dam. Pater meus & mater mea dereliquerunt me, do-
minus autem assumpsit me. Exceptis etiam illis duo-
bus parentibus, de quorum carne nati sumus, patre
masculo, & matre fœmina, tanquam Adam & Eua,
exceptis illis duobus parentibus, habemus hic alium
patrem & aliam matrem, vel potius habuimus. Pater
secundum seculum diabolus est, & fuit nobis pater
cum essemus infideles. Nam infidelibus dicit domi-
Ioan. 8. nus, Vos à patre diabolo estis. Si ille pater omnium
Ephe. 12. impiorum, qui operatur in filiis diffidentiæ, mater
quæ est? Est quædam ciuitas quæ Babylonia dicitur.
Ciuitas ista societas est omnium impiorum ab Ori-
ente vsque in Occidentem, ipsa habet regnum terre-
num. Secundum hanc ciuitatem respublica quædam
dicitur, quam modo videtis senescere & minui. Hæc
B prima fuit mater nostra, in hac nati sumus. Cogno-
uimus alium patrem Deum, reliquimus diabolum.
Quando enim audet accedere ad eos, quos ille su-
scepit qui superat omnia? Cognouimus aliam ma-
trem Hierusalem cœlestem, quæ est sancta Ecclesia,
cuius portio peregrinatur in terra, reliquimus Baby-
loniam. Pater meus & mater mea dereliquerunt me,
non habent iam quod mihi præstent, quia & quando
mihi præstare videbantur, tu præstabas & illis impu-
tabam. A quo enim etiam secundum mundum præ-
statur istud homini, nisi à domino? Aut quid aufer-
tur homini, nisi ille iusserit aut permiserit qui dona-
uit? Sed putant vani homines, quòd hoc dæmones
præstent quos adorant, & aliquando dicunt sibi, De-
us ad vitam æternam necessarius est, ad illam vitam
spiritalem, potestates autem istæ debent à nobis co-
li propter ista temporalia. O vanitas generis huma-
ni. Plus amas illas res, propter quas istos vis colere.
Profecto plus habes istos colere, vti non dicam plus,
certe vel tantum. Non vult autem Deus coli cum il-
lis, nec si ipse colatur multo amplius, & illi multo mi-
C nus. Quid ergo, inquies, & isti non sunt necessarij
ad hæc? Non. Sed timendum est, ne irati noceant.
Non nocebunt nisi ille permittat. Isti semper habent
voluntatem nocendi, nec si placentur, nec si rogen-
tur desinunt nocere velle. Hoc enim maleuolentiæ il-
lorum proprium est. Ergo quid facies eos colendo,
nisi vt illum offendas, quo offenso in istorum potesta-
tem daberis? Et qui tibi nihil possent facere illo pla-
cato, facient quicquid volunt illo irato. Et vt noueris,
quàm frustra istos colas, quasi propter temporalia, quis-
quis hæc cogitas: omnes qui colunt Neptunum, non
naufragauerunt? aut omnes qui blasphemant Neptu-
num, ad portum non peruenerunt? Omnes mulieres
colentes Iunonem, bene pepererunt? Aut omnes bla-
sphemantes Iunonem, male pepererunt? Hinc intel-
ligat charitas vestra, inanes esse homines qui istos vo-
lunt colere, vel propter ista terrena. Nam si propter
ista terrena colendi essent, soli cultores illorum terre-
nis omnibus abundarent. Quod quidem si esset, fuge-
re nos talia dona & vnam petere à domino debere-
mus. Huc accedit, quia & ista ille dat, qui offenditur
cum isti coluntur. Ergo relinquat nos pater noster &
mater nostra, relinquat diabolus, relinquat Babylon D
ciuitas. Dominus nos suscipiat consolandos tempora-
libus, beatificandos æternis. Quoniam pater meus &
mater mea dereliquerunt me, dominus autem assum-
psit me. Iam ergo assumptus à domino, deserta illa ci-
uitate & rectore eius diabolo, quia rector impiorum
diabolus est, rector mundi tenebrarum harum. Qua-
rum tenebrarum? Peccatorum infidelium. Vnde iam
credentibus dicit Apostolus, Fuistis aliquando tene- *Ephe. 6.*
bræ nunc autem lux in domino. Ergo iam suscepti ab *Ephe. 5.*
illo, quid dicamus? *Legem mihi constitue domine in via
tua.* Ausus est petere legem? Quid si tibi dicat, imple-
bis legem? Si dedero legem, implebis eam? Non au-
deret petere, nisi primo diceret, Dominus autem su-
scepit me. Non auderet petere, nisi primo diceret, Ad-
iutor meus esto. Ergo si tu adiuuas, si tu suscipis, da
legem. Legem mihi constitue domine in via tua. Er-
go legem mihi constitue in Christo tuo. Ipsa enim via
locuta est nobis, & dixit, Ego sum via, veritas & vi- *Ioan. 14.*
ta. Lex in Christo, lex cum misericordia est. Ipsa est
sapientia, de qua scriptum est, Legem autem & mi-
sericordiam in lingua portat. Et si offenderis aliquid
in lege, ille qui pro te fudit sanguinem suum, con-
fitenti tibi ignoscit tibi, tu tantum viam noli dese- E
rere, dic illi, susceptor meus esto. *Et dirige me in se-
mita recta propter inimicos meos.* Legem da, sed ne aufe-
ras misericordiam: qui dixit in alio Psalmo, Nam & *Psalm. 83.*
misericordiam dabit qui legem dedit. Ergo legem
mihi constitue domine in via tua, hoc ad præceptum
pertinet. Ad misericordiam quid pertinet? Et dirige
me, inquit, in semita recta, propter inimicos meos.

Ne tradideris me in animas tribulantium me. Id est, ne
consentiam tribulantibus me. Si enim consenseris tri-
bulantibus te in anima, quodammodo non deuora-
bunt carnem, sed voluntate peruersa animam tuam
manducabunt. Ne tradideris me in animas tribulan-
tium me. Trade si hoc placet in animas tribulantium.
Dixerunt enim hoc illi martyres, & tradidit suos in
manus tribulantium. Sed quid tradidit? Carnem.
Iuxta quod dicitur in libro Iob, Terra tradita est in *Iob. 9.*
manus impij, caro tradita est in manus peccatoris.† *†al. perse-*
Ne tradideris me, non carnem meam, sed me. Ani- *cutoris.*
ma tibi loquor, mente tibi loquor. Non dico, noli tra- F
dere carnem meam in manus tribulantium me: sed,
noli me tradere in animas tribulantium. Et quomo-
do traduntur homines in animas tribulantium se?

Quoniam insurrexerunt in me testes iniqui. Iam quia te-
stes iniqui sunt, & multa mala in me dicunt, & in
multis mihi detrahunt, si traditus fuero in animas
eorum, mentiar & ero socius eorum, non particeps ve-
ritatis tuæ, sed comparticeps mendacij aduersus te.
Exurrexerunt mihi testes iniqui. *Et mentita est iniquitas
sibi.* Sibi, non mihi. Sibi semper mentiatur, mihi au-
tem non mentiatur. Si tradideris me in animas tri-
bulantium me: id est, si consensero voluntatibus eo-
rum, iam non sibi mentita est iniquitas, sed mihi. Si
autem sæuiant quantum voluerint, & conentur impe-
dire cursus meos, non tamen tu me des in animas
eorum, non consentiendo voluntatibus eorum, re-
manebo ego, & permanebo in veritate tua, & men-
tietur iniquitas, non mihi sed sibi. Redit ad illam v-
nam post ista pericula, post labores, post difficulta-
tes, inter manus persequentium & tribulantium æ-
stuans, anhelans, laborans, & firmus & certus illo su-
scipiente, illo adiuuante, illo ducente, illo regente: ta-
men

G men poſt illum circuitum & iubilationem exultans gaudio & gemens in laboribus, ſuſpirauit ad extremum & ait: *Credo videre bona domini in terra viuentium:* O bona domini dulcia, immortalia, incomparabilia, ſempiterna, incommutabilia, & quando vos videbo, bona domini? Credo videre, ſed non in terra morientium. Credo videre bona domini in terra viuentium. Eruet me dominus à terra morientium, qui propter me dignatus eſt ſuſcipere terram morientium, & mori inter manus morientium. Eruet me dominus de terra morientium. Credo videre bona domini in terra viuentium: Suſpirans dixit, laborans dixit, periclitans dixit, inter magnam turbam tentationum, ſed tamen ſperans totum de miſericordia eius, cui dixit, Legem mihi conſtitue domine. Et quid illi dicit, qui legem illi conſtituit? Audiamus & vocem domini deſuper exhortantis nos & conſolantis nos, illius vocem quam habemus pro patre & matre, qui nos dereliquerunt, illius vocem audiamus. Audiuit enim gemitus noſtros, vidit ſuſpiria noſtra, intuitus eſt deſyderium noſtrum, & vnam petitionem noſtram,
H vnam poſtulationem per aduocatum Chriſtum libenter accepit, & donec peragamus iſtam peregrinationem, qua dilaturus eſt non ablaturus, quod promiſit, dixit nobis, *Suſtine dominum.* Non ſuſtinebis mendacem, non eum qui poterit falli, non eum qui non eſt inuenturus quod det. Omnipotens promiſit, certus promiſit, verax promiſit. Suſtine dominum.
Pſal. 30. *Viriliter age.* Noli diſſolui, ne ſis inter eos quibus di-
Ec[illegible].2. citur, Væ his qui perdiderunt ſuſtinentiam. Suſtine dominum: omnibus nobis dicitur, & vni homini dicitur, Vnus ſumus in Chriſto, corpus Chriſti ſumus, qui vnam illam deſyderamus, qui vnam illam petimus, qui in illis diebus malorum noſtrorum ingemiſcimus, qui credimus nos videre bona domini in terra viuentium, nobis omnibus, qui vnus in vno ſumus, dicitur, Suſtine dominum, viriliter age. *Et confortetur cor tuum & ſuſtine dominum.* Quid aliud tibi dicit, quàm vt hoc repetat quod audiſti, Suſtine dominum, viriliter age. Ergo qui perdidit ſuſtinentiam, effœminatus eſt, perdidit vigorem. Hoc viri, hoc fœminæ audiant, quia in vno viro vir & fœmina. Talis in
Galat. 3. I Chriſto nec maſculus nec fœmina eſt, Suſtine dominum viriliter age, & confortetur cor tuum, & ſuſtine dominum. Suſtinendo dominum habebis eum, habebis quem ſuſtinebis. Aliud deſydera ſi maius, ſi melius, ſi ſuauius inueneris.

In pſalmum vigeſimum ſeptimum enarratio.
Pſalmus Dauid.

IPSIVS mediatoris vox eſt manu fortis in conflictu paſsionis. Quæ autem videtur optare inimicis, non maleuolentiæ votum eſt, ſed enunciatio pœnæ illorum, ſicut in euangelio ciuitati-
Matth. 11. bus, in quibus miracula cum feciſſet, neque credidiſſent ei, non maleuolentia optat quæ dicit, ſed quid eis immineat prædicit. *Ad te domine clamaui, deus meus ne ſileas à me.* Ad te domine clamaui, deus meus ne ſepares vnitatem verbi tui ab eo quod homo ſum. *Ne quando ſileas à me, & ero ſimilis deſcendentibus in lacum,* Ex eo enim quod æternitas verbi tui non intermittit vnire ſe mihi, fit vt non ſim talis homo, quales ſunt cæteri, qui naſcuntur in profundam miſeriam ſeculi huius, vbi tanquam ſileas nõ cognoſcitur verbum tuum.
Exaudi domine vocem deprecationis tuæ, dum oro ad te, dum extolle manus meas ad templum ſanctum tuum. Dum cruci- K
figor ad eorum ſalutem, qui credentes fiunt templum ſanctum tuum. *Ne ſimul tradas cum peccatoribus animam meam, & cum operantibus iniquitatem ne comperdas me. Cum his qui loquuntur pacem cum proximo ſuo.* Cum his qui mihi Ioan. 9.
dicunt, ſcimus quia à deo veniſti magiſter. Mala autem loquuntur in cordibus ſuis. *Da illis ſecundum opera ipſorum.* Da illis ſecundum opera ipſorum, quia hoc iuſtum eſt. *Et ſecundum malignitatem affectionum ipſorum.* Mala enim affectantes bona inuenire non poſſunt.

Secundum opera manuum illorum da eis. Quanuis aliis ad ſalutem valeat quod fecerunt, ſecundum opera tamen voluntatum eorum da eis. *Redde retributionem eorum ipſis.* Quia pro veritate quam audiebant, voluerunt fallaciam retribuere, fallacia ipſorum ipſos fallat. *Quoniam non intellexerunt opera domini.* Et vnde manifeſtum eſt hoc eis accidiſſe? Hinc ſcilicet quoniam non intellexerunt opera domini. Hæc ipſa nimirum iam retributio fuit, vt quem maleuolo animo hominem tentauerunt, non cognoſcerent deum, quem conſilio incarnatum pater miſit. *Et in opera manuum eius.* Nec mo- L
uerentur ipſis viſibilibus operibus, quæ porrecta ſunt vſque ad oculos eorum. *Deſtrues illos & non ædificabis eos.* Nihil mihi noceant, ſed nec conantes rurſus aduerſus Eccleſiam meam erigere machinas aliquid valeant. *Benedictus dominus quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ. Dominus adiutor meus & protector meus.* Dominus adiuuans tanta patientem, & immortalitate protegens reſurgentem. *In ipſo ſperauit cor meum, & adiutus ſum. Et refloruit caro mea.* Id eſt, & reſurrexit caro mea.

Et ex voluntate mea confitebor illi. Vnde iam conſumpto mortis metu, non timoris neceſsitate ſub lege, ſed libera voluntate cum lege confitebuntur illi, qui credunt in me, in quibus quia ego ſum, ego confitebor.

Dominus fortitudo plebis ſuæ. Non eſt illa plebs igno- Roma. 10.
rans iuſtitiam dei, & ſuam volens conſtituere. Non enim per ſe fortem ſe putauit, quia dominus fortitudo plebis ſuæ, in huius vitæ difficultatibus cum diabolo dimicantis. *Et protector ſalutarium Chriſti ſui eſt.* Vt eam ſaluam factam per Chriſtum ſuum, poſt fortitudinem bellicam, immortalitate pacis ad vltimum protegat. *Saluum fac populum tuum domine, & benedic hæreditatem tuam.* Interpello igitur, poſtquam refloruit M
caro mea, quia dixiſti, Poſtula à me, & dabo tibi Pſal. 2.
gentes hæreditatem tuam. Saluum fac ergo populum tuum, & benedic hæreditatem tuam, quia omnia Ioan. 17.
mea tua ſunt. *Et rege illos, & extolle illos vſque in ſeculum.*

Et rege illos in hac temporali vita, & in æternum hinc tolle illos.

In pſalmum vigeſimumoctauum enarratio.
Pſalmus ipſi Dauid conſummationis tabernaculi.

PSALMVS ipſi mediatori manu forti, perfectionis Eccleſiæ in hoc ſeculo, vbi aduerſus diabolum temporaliter militatur. Propheta loquitur, *Afferte domino filij Dei, afferte domino filios arietum.* Afferte domino voſmetipſos, quos per euangelium duces gregum apoſtoli genuerunt. *Afferte domino gloriam & honorem.* Per ope- Pſal. 39.
ra veſtra dominus glorificetur & honoretur. *Afferte domino gloriam nomini eius.* Glorioſe per orbem innoteſcat. *Adorate dominum in aula ſancta eius.* Adorate dominum in dilatato & ſanctificato corde veſtro.

A ſtro. Vos enim eſtis regnum † ſanctum tabernacu-
†al. genus. lum eius. *Vox domini ſuper aquas.* Vox Chriſti ſuper
regium. populos. *Deus maieſtatis intonuit.* Deus maieſtatis de
Math. 4. nube carnis terribiliter pœnitentiam prædicauit. *Dominus ſuper aquas multas.* Ipſe dominus Ieſus poſteaquam vocem emiſit ſuper populos & perterruit eos, conuertit in ſe & habitauit in eis. *Vox domini in virtute.*

Vox domini iam in ipſis potentes faciens eos. *Vox domini in magnificentia.* Vox domini magna faciens in eis. *Vox domini conterentis cedros.* Vox domini contritione cordis humilians ſuperbos. *Conteret dominus cedros Libani.* Conteret per pœnitentiam dominus elatos nitore terrenæ nobilitatis, cum ad eos confundendos ignobilia huius mundi elegerit, in quibus oſtendat di-
1.Cor. 1. uinitatem ſuam. *Et comminuet eas tanquam vitulum Libani.* Et amputata ſuperba celſitudine illorum, deponit eos ad imitationem humilitatis ſuæ, qui tanquam vitulus per ipſam huius ſeculi nobilitatem ad victi-
Pſal. 2. mam ductus eſt. Aſtiterunt enim reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius. *Et dilectus ſicut filius vnicornium.*
Philip. 2. Nam & ipſe dilectus atque vnicus patri exinaniuit
B ſe nobilitate ſua, & factus eſt homo ſicut filius Iudæorum ignorantium iuſtitiam dei & ſuperbe iactan-
Rom. 10. tium tanquam ſingularem iuſtitiam ſuam. *Vox domini præcidentis flammam ignis.* Vox domini per ardorem concitatiſsimum perſequentium ſe, ſine vlla ſua læſione tranſeuntis vel diuidentis furentem iracundiam
Ioan. 7. perſecutorum ſuorum, vt alij dicerent, Nunquid forte ipſe eſt Chriſtus? alij, non, ſed ſeducit populum: atque ita præcidentis inſanum tumultum eorum, vt alios in charitatem ſuam traijceret, alios in malitia eorum relinqueret. *Vox domini commouentis ſolitudinem.*

Vox domini commouentis ad fidem gentes quaſdam ſine ſpe & ſine deo in hoc mundo, vbi nullus propheta, nullus verbi dei prædicator, veluti nullus homo habitauerat. *Et commouebit dominus deſertum Cades.*

Et tunc celebrari faciet dominus ſanctum verbum ſcripturarum ſuarum, quod à Iudæis non intelligentibus deſerebatur, *Vox domini perficientis ceruos.* Vox enim domini primo perfecit ſuperatores & repulſores
C venenoſarum linguarum. *Et reuelabit ſyluas.* Et tunc eis reuelabit opacitates diuinorum librorum & vmbracula myſteriorum, vbi cum libertate paſcantur.

Et in templo eius vnuſquiſque dicet gloriam. Et in Eccleſia eius omnis in ſpem ęternam regeneratus, laudat deum pro ſuo quiſque dono quod à ſancto ſpiritu accepit.

Dominus diluuium inhabitat. Dominus ergo primum
Gene. 7. inhabitat diluuium huius ſeculi in ſanctis ſuis, tanquam in arca, ita in Eccleſia cuſtoditis. *Et ſedebit dominus rex in æternum.* Et deinde ſedebit regnans in eis in æternum. *Dominus virtutem populo ſuo dabit.* Quia dominus virtutem populo ſuo contra huius mundi procellas & turbines dimicanti dabit, quia pacem illis in hoc mundo non promiſit. *Dominus benedicet populum ſuum in pace.* Et idem dominus benedicet populum ſuum in ſeipſo, illi pacem præſtans, quoniam in-
Ioan. 14. quit, Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis.

In Pſalmum vigeſimum nonum enarratio.
In finem Pſalmus cantici dedicationis domus ipſi Dauid.

IN finem Pſalmus lætitiæ reſurrectionis atque D
in immortalem ſtatum mutationis atque innouationis corporis, non tantum domini, ſed etiam totius Eccleſiæ. Nam in ſuperiore Pſalmo tabernaculum conſummatum eſt, vbi habitamus belli tempore, nunc autem domus dedicatur, quæ in ſempiterna pace permanebit. Chriſtus totus itaque loquitur, *Exaltabo te domine, quoniam ſuſcepiſti me.* Sublimitatem tuam laudabo domine, quoniam ſuſcepiſti me.

Nec iocundaſti inimicos meos ſuper me. Nec eos qui totiens variis per orbem perſecutionibus me opprimere conati ſunt, iocundaſti ſuper me. *Domine Deus meus clamaui ad te, & ſanaſti me.* Domine Deus meus clamaui ad te, & corpus mortalitate ſaucium & ægrum iam non gero. *Domine reduxiſti ab inferis animam meam, ſaluum feciſti me à deſcendentibus in lacum.* Saluum feciſti me à conditione profundæ cæcitatis, atque infimi limi corruptibilis carnis. *Pſallite domino ſancti eius.* Exultat Propheta futura iſta cernens & dicit, Pſallite domino ſancti eius. *Et confitemini memoriæ ſanctitatis eius.* Et confitemini ei quòd ſanctitatis, qua vos ſanctificauit non eſt oblitus, cum totum hoc medium tempus deſyderio veſtro longum eſſet. *Quoniam ira in indignatione eius.* Quoniam vindicauit in vos primum pecca- E
tum, quod morte ſoluiſtis. *Et vita in voluntate eius.* Et vitam æternam, ad quam redire nullis veſtris viribus poſſetis, quia voluit dedit. *Veſpere demorabitur fletus.* Veſpere cœpit, vbi ſapientiæ lumen receſsit à peccante homine, quando morte damnatus eſt, ab ipſo veſpere moras habebit fletus, quamdiu in laboribus & tentationibus populus dei expectat diem domini. *Et in matutinum exultatio.* Vſque in matutinum ergo exultatio reſurrectionis futura eſt, quæ in matutina domini reſurrectione præfloruit. *Ego autem dixi in abundantia mea, non mouebor in æternum.* Ego autem ille populus qui ab initio loquebar, dixi in mea abundantia, iam nullam patiens egeſtatem non mouebor in æternum. *Domine in voluntate tua præſtitiſti decori meo virtutem.* Sed hanc abundantiam domine non ex me mihi eſſe, ſed in voluntate tua præſtitiſſe te decori meo virtutem ex eo didici. *Auertiſti faciem tuam à me, & factus ſum conturbatus.* Quod auertiſti aliquando à peccante faciem tuam, factus ſum conturbatus, recedente à me illuminatione notitiæ tuæ. *Ad te domine clamabo, & ad* F
Deum meum deprecabor. Quando tempus conturbationis & miſeriæ meæ recolens, & tanquam in eo conſtitutus, audio vocem primogeniti tui capitis mei pro me morituri, & dicentis, Ad te domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor. *Quæ vtilitas in ſanguine meo dum deſcendero in corruptionem?* Quæ vtilitas in effuſione ſanguinis mei, dum deſcendo in corruptionem?

Nunquid confitebitur tibi puluis? Si enim non ſtatim reſurrexero, corruptumque fuerit corpus meum, nunquid confitebitur tibi puluis, id eſt, turba impiorum, quam mea reſurrectione iuſtificabo? *Aut annunciabit veritatem tuam?* Aut annunciabit ad ſalutem cæterorum veritatem tuam? *Audiuit dominus & miſertus eſt mihi, dominus factus eſt adiutor meus.* Nec dedit ſanctum ſuum videre corruptionem. *Conuertiſti planctum meum in gaudium mihi.* Quem primogenitum à mortuis conſecuta Eccleſia, nunc in dedicatione domus tuæ dico, Conuertiſti planctum meum in gaudium mihi.

Conſcidiſti ſaccum meum & præcinxiſti me lætitia. Conſcidiſti velamentum peccatorum meorum, triſtitiam mortalitatis meæ, & cinxiſti me ſtola prima immortalitatis læ-

G tis lætitiæ. *Vt cantet tibi gloria mea, & non compungar.* Vt iam non plangat, sed cantet tibi non humilitas, sed gloria mea, quia iam ex humilitate exaltasti me, & non compungar conscientia peccati, timore mortis, timore iudicij. *Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.* Et hæc est gloria mea domine Deus meus, vt in æternum confitear tibi, quod nihil mihi ex me, sed omnia bona ex te.

Præfatio in enarrationem secundam eiusdem Psalmi.

HOc certe cantauimus, *Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iocundasti inimicos meos super me.* Si nouerimus de scripturis sanctis, qui sint ini-
Ephe. 6. mici nostri, cognoscimus huius cantici veritatem. Si autem nos fallat carnis prudentia, vt non cognoscamus aduersus quos nobis sit colluctatio, in ipso Psalmi huius exordio inuenimus quæstionem quam soluere non possumus. Cuius enim putamus vocem esse laudantis Deum & gratias agentis & exultantis atque dicentis, Exaltabo te domine, quoniam suscepisti me, nec
H iocundasti inimicos meos super me? Primo ipsum dominum consyderemus, qui secundum id quod homo esse dignatus est, potuit sibi per præcedentem prophetiam non incongrue verba ista coaptare. Ex quo enim homo, ex hoc & infirmus, ex quo infirmus, ex hoc & orans. Nam quod modo audiuimus cum euangelium legeretur, quemadmodum etiam in desertum secesserit à discipulis suis, quò eum sunt consecuti & in-
Mar. 1. uenerunt eum, Secedens autem ibi orabat, & dictum est à discipulis qui eum inuenerunt, Quærunt te homines. At ille respondit, Eamus & in alia loca atque castella prædicare, Ad hoc enim veni. si diuinitatem domini nostri Iesu Christi consyderes, quis orat? ad quē orat? quare orat? Orat Deus, orat ad æqualem? Causam autem orandi quam habet, semper beatus, semper omnipotens, semper incommutabilis, æternus, & patri coæternus? Intuentes ergo quod per Ioannem quasi per quandam nubem suam ipse intonuit dicens, In prin-
Ioan. 1. cipio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum: omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: quod factum est in illo vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebrę eam non comprehenderunt. Huc vsque dicentes, non inuenimus o-
I rationem nec causam orandi, nec locum orandi, nec affectum orandi. Sed quoniam paulopost dicit, Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis: habes maiestatem ad quam ores, habes humanitatem quæ pro te orçt. Nam hoc dictum est ab Apostolo, etiā post resurrectionem domini nostri Iesu Christi, Qui sedet,
Rom. 8. inquit, ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro no-
1. Tim. 2. bis. Quare interpellat pro nobis? Quia mediator esse dignatus est. Quid est mediatorem esse inter Deum & homines? Non inter patrem & homines, sed inter deū & homines. Quid est deus? Pater & filius & spiritus sanctus. Quid sunt homines? Peccatores, impij, mortales. Inter illam trinitatem, & hominum infirmitatem & iniquitatem, mediator factus est homo, non iniquus, sed tamen infirmus, vt ex eo quod non iniquus, iungeret te Deo: ex eo quod infirmus, propinquaret tibi: atq; ita vt inter hominem & deum mediator existeret, ver-
Ioan. 1. bum caro factum est, id est, verbum homo factum est. Nomine enim carnis appellati sunt homines. Inde est,
Luc. 3. Et videbit omnis caro salutare Dei. Omnis caro dictū
Ephe. 6. est, omnes homines. Et Apostolus, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, aduer- K
sus homines, sed aduersus principes & potestates & rectores mundi tenebrarum harum: De quibus in consequentibus, si dominus adiuuerit loquemur. Pertinet enim ista distinctio ad expositionem Psalmi, quem in nomine domini suscepimus enodare sanctitati vestrę. Tamen ad hoc dixi hæc exempla, vt noueritis carnem appellatos esse homines, vt quod dictum est, Et verbum caro factum est: intelligatis dictum, Et verbum homo factum est. Neque sine causa hoc dixi. Nouerit sanctitas vestra fuisse quandam hęresim, vel adhuc for
tassis habere reliquias quorundam qui dicti sunt Apol *Apollinaristæ.*
linaristæ. Aliqui enim ipsorum dixerunt hominem quem suscepit sapientia dei, & in quo expressit personam suam, nō sicut cæteros homines, sed sicut dictum
est in Psalmo, Vnxit te Deus Deus tuus oleo exultatio- *Psal. 44.*
nis præ participibus tuis: id est, amplius quàm participes tuos: ne putetur sic vnctus Christus quomodo cæteri homines, quomodo cæteri iusti, quomodo patriarchæ, prophetæ, Apostoli, & martyres, & quicquid magnum est in genere humano. Quandoquidem nihil maius extitit in genere humano quàm Ioannes Bapti-
sta, nec in natis mulierum exurrexit. Si quæris excel- L
lentiam hominis, Ioannes baptista est. Cuius autem Io *Matth. 11.*
annes se dicit non esse dignum corrigiam calceamen *Mar. 1.*
ti soluere, quid erat ille nisi amplius quàm cæteri ho- *Luc. 3.*
mines, etiam in ipso homine amplius quàm cæteri homines? Nam secundum Deum & secundum diuinita-
tem, & secundum id quod in principio erat verbum, *Ioan. 1.*
& verbum erat apud deum, & deus erat verbum: super omnem creaturam æqualis est patri, sed agimus de homine. Forte putat quispiam vestrum fratres quia homo ille susceptus à sapientia Dei, ęqualis erat cæteris hominibus. Si in tuis membris multum distat inter caput & cętera membra, certe omnia mēbra faciunt corpus vnum, multum tamen interest inter caput & cætera membra. Etenim in cæteris membris non sentis nisi tactu, tangendo sentis in cæteris membris, in capite autem & vides & audis & olfacis & gustas & tangis. Si tanta excellentia est capitis ad membra cætera, quanta excellentia est capitis vniuersæ ecclesiæ: id est, illius
hominis quem voluit Deus mediatorem esse inter de- *1. Tim. 2.*
um & homines? Ergo illi hæretici dixerunt, hominem M
illum quem suscepit verbum, cum verbum caro factū *Ioan. 1.*
est, non habuisse mentem humanam, sed tantum animam sine intelligentia humana fuisse. Hominem enim videtis: vnde constat? ex anima & corpore, sed ipsa anima humana habet aliquid quod non habent animæ pecorum. Nam & pecora animam habent, & animalia vocantur. Non enim vocarētur animalia nisi ab anima, & videmus quia & ipsa viuunt. Sed quid habet
amplius homo vnde factus est ad imaginem dei? quia *Gene. 1.*
intelligit & sapit, quia discernit bonum à malo, in hoc factus est ad imaginem & similitudinem dei. Habet ergo aliquid quod non habent pecora, & quia contēnit in se quo melius est pecoribus, perimit in se vel deserit, & quodammodo obsolefacit imaginem dei, vt di-
catur talibus, Nolite esse sicut equus & mulus, quib⁹ nō *Psal. 31.*
est intellectus. Illi igitur hæretici qui dixerunt dominū nostrum Iesum Christum non habuisse mentem hu-
manam & illud quod λογικὸν Græci dicunt, nos dici- *Legicon.*
mus, rationale, vnde homo ratiocinatur, quod non habent cætera animalia, quid dicunt? Ipsum verbum dei, hoc erat in illo homine pro mente. Exclusi sunt isti, respuit illos catholica fides qui hæresim fecerunt, & con firmatum

A firmatum est in catholica fide, hominem illum quem suscepit sapientia dei nihil minus habuisse quàm cæteri homines, quantum pertinet ad integritatem naturæ, Quantum autem ad excellentiam personæ, aliud quàm cæteri homines. Nam cæteri homines possunt dici participes verbi dei, habentes verbum dei, nullus autem eorum potest dici verbum dei, quod dictum est illi cui dictum est, Verbum caro factum est. *Ioan.1.* Non defuerunt etiam alij quidam ex ipso errore venientes, qui non solum mentem dicerent non habuisse illum hominem, mediatorem Christum inter deum & homines, *1.Timo.2.* *Ioan.1.* sed nec animam: sed tantum dixerunt, verbum & caro erat, & anima ibi non erat humana, mens ibi non erat humana. Hoc dixerunt. Sed quid erat? Verbum & caro. Et istos respuit Ecclesia catholica, & expellit eos ab ouibus, & à simplici & vera fide, & confirmatum est, quemadmodum dixi, hominem illum mediatorem habuisse omnia hominis præter peccatum. Si enim multa gessit secundum corpus, ex quo intelligamus quia habuit corpus non in mendacio, sed in veritate: vtputa, quomodo intelligimus quia habuit corpus? *Matth.27.* Ambulauit, sedit, dormiuit, comprehensus est, flagellatus est, B collaphizatus est, crucifixus est, mortuus est. Tolle corpus, nihil horum fieri potuit. Quomodo ergo ex his indicijs cognoscimus in euangelio, quia verum corpus habuit, sicut & ipse etiam post resurrectionem dixit, *Luca.24.* Palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me videtis habere: quomodo ex his rebus, ex his operibus credimus & intelligimus & nouimus, quia corpus habuit dominus Iesus: sic & ex quibusdam alijs officijs naturalibus quia habuit animam. Esurire, sitire, animæ sunt ista: Tolle animam, corpus hæc exanime non poterit. Sed si falsa dicunt ista fuisse, falsa erunt & illa quæ de corpore creduntur. Si autem ex eo verum corpus, quia vera officia corporis: ex eo vera anima, quia vera officia animæ. Quid ergo, quoniam dominus factus est infirmus propter te? O homo qui audis, non tibi cōpares deum. Etenim creatura es, ille creator tuus. Nec illum hominem tibi conferas, quia propter te homo deus tuus, & verbum filius dei: sed illum hominem tibi præferas tanquam mediatorem, deum autem supra omnem creaturam, Et sic intelligas, quia qui homo factus est propter te, non incongrue orat pro te. Si ergo non incongrue orat C pro te, non incongrue potuit & ista verba dicere propter te, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me. Sed ista verba si non intelligamus, nec iucundasti inimicos meos super me, falsa erunt si ipsum dominum Iesum Christum cogitemus. Quomodo enim verum est, si Christus dominus loquitur, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me? Ex persona hominis, ex persona infirmitatis, ex persona carnis, quomodo verum est, quandoquidem iucundati sunt inimici eius super eum, quādo illum crucifixerunt, tenuerunt eum & flagellauerunt, *Matth.26.* & colaphizauerunt, dicentes, Prophetiza nobis Christe? Ista iucunditas eorum quasi cogit nos putare falsum esse, quod dictum est, Nec iucundasti inimicos meos super me. Deinde cum in cruce penderet, & transibant vel stabant & attendebant & caput mouebant, *Matth.27.* & dicebant, Ecce filius dei, alios saluos fecit, seipsum saluare non potest, descendat de cruce, & credemus in eum, Dicentes ista nónne iucundabantur super eum? Vbi est ergo ista vox, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos

super me? Fortasse non est ista vox domini nostri Iesu D Christi, id est, ipsius hominis, sed vniuersæ Ecclesiæ populi Christiani: quia omnis homo in Christo vnus homo est, & vnitas Christianorum vnus homo. Fortasse ipse homo, id est, vnitas Christianorum ipsa dicit, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me. Quomodo & hoc verum est de illis? Non sunt comprehensi apostoli, non sunt cæsi, non sunt flagellati, non sunt occisi, non sunt crucifixi, non sunt incensi viui, non ad bestias pugnauerunt, quorum memorias celebramus? Quando autē ista illis faciebant homines, nónne iucundabantur super eos? Quomodo ergo potest & populus Christianus dicere, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me? Intelligemus hoc, si videamus primo titulum Psalmi. Habet enim, *In finem Psalmus cantici dedicationis domus ipsi Dauid*. In hoc titulo est omnis spes, & vniuersum sacramentum dissoluendæ huius quæstionis. Dedicabitur domus aliquando quæ modo fabricatur. Modo enim fabricatur domus, id est, Ecclesia, postea dedicabitur. In dedicatione apparebit gloria populi Christiani, quę modo latet. Sæuiant modo inimici, humilient, faciant non quic- E quid volunt, sed sicut desuper permittūtur. Non enim quicquid passi ab inimicis fuerimus, hoc inimicis deputandū est & non domino deo nostro. Quandoquidem in ipso suo exemplo mediator demōstrauit, quando nobis desuper permittit homines nocere, non voluntatem nocendi desuper dari sed potestatem. Vnusquisque enim malus apud se habet voluntatem nocendi: *2.sen.d.44 Sed pluribus.* vt autem possit nocere, non habet in potestate. Vt velit, iam reus est: vt possit, occulta dispensatione prouidentię dei, in alium permittitur ad pœnam, in alium permittitur ad probationē, in alium permittitur ad coronam. Ad pœnam, quomodo permissi sunt ἀλλόφυλοι id est, alienigenæ capere populum Israël, quia peccauerunt in deū. Ad probationem autem permissus est diabolus in Iob. Probatus est autem Iob, confusus est diabolus. *Iob.1.* Ad coronam vero permissi sunt persecutores in martyres, Occisi sunt martyres, quasi vicisse se arbitrati sunt persecutores. Illi in manifesto falsò triumphauerunt, illi in occulto verè coronati sunt. Ergo in quem permittitur, occultæ dispēsationis est prouidētiæ dei. Vt autē velit nocere, ipsius hominis est: non enim continuo quem vult occidit. Itaque ipse dominus iudex vi- F uorum & mortuorum, stans ante hominem iudicem, præbens nobis humilitatis exemplum & patientiæ documentum, non victus sed militibus pugnandi exemplum demonstrans, minanti iudici, tumenti superbia & dicenti, Nescis quia potestatem habeo dimittēdi & occidendi te: abstulit typhum inflantis, & tanquā reddens exufflationem qua detumesceret. Non haberes, *Ioan.19.* inquit, in me potestatem, nisi data tibi esset desuper. Et Iob nempe diabolus occidit filios ipsius, diabolus tulit omnem substantiam ipsius. Et ille quid? Dominus dedit dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictum. *Iob.1.* Non triumphet inimicus, quia ipse fecit. Noui ego, inquit, à quo sit permissus. Diabolo tribuatur nocendi voluntas, domino meo probandi potestas. In ipso vulnere corporis accedit vxor relicta sicut Eua, adiutrix diaboli, non consolatrix mariti, tentat & dicit inter multas increpationes, Adhuc tu permanes in simplicitate tua? Dic aliquod verbum in deum & morere. Et ille Adam in stercore est cautior, quàm Adam in paradiso. *Iob.2.* *Gene.3.* Nam Adam

e in para-

G in paradiso consensit mulieri vt de paradiso emitteretur, Adam in stercore respuit mulierem, vt ad paradisum admitteretur. Quid ergo ille Adam in stercore, parturiens immortalitatem intrinsecus, vermibus fluescens extrinsecus, quid ait mulieri? *Iob.2.* Tanquam vna ex insipientibus mulieribus locuta es. Si bona percepimus de manu domini, mala autem quare non sustineamus? Iterum & ille manum domini dixit in se, quòd eum diabolus percusserat, quia non attendebat quis percuteret, sed quis permitteret. Namque & ipse diabolus eandem potestatem, quam sibi volebat dari, manum domini appellauit. Nam obiiciens crimen iusto viro, cui dominus perhibebat testimonium ait deo, Nunquid gratis Iob colit dominum? Nónne tu vallasti eum ac domum eius, vniuersamq; substantiam eius per circuitum? Operibus manuum eius benedixisti, & possessio eius creuit in terra. Tanta bona illi dedisti, propterea te colit. Sed mitte manum tuam & tange omnia quæ sunt eius, nisi in faciem tuam benedixerit tibi.

H Quid est, mitte manum tuam, cum ipse vellet mittere? Sed quia ipse non posset mittere manum suam, ipsam potestatem quam accepit à deo manum dei appellauit. Quid ergo fratres, quia tanta inimici in Christianos fecerunt, & exultauerunt, & iucundati sunt super eos? Sed quando apparebit, quia non sunt iucundati? Quando illi confundentur, illi exultabunt in aduentu domini dei nostri, cum venerit ferens in manu retributiones, damnationem impiis, regnum iustis, societatem cum diabolo iniquis, societatem cum Christo fidelibus. Quando ergo hoc ostendet? Quando stabunt iusti in magna constantia. De scripturis dico, recordamini *Sapient.5.* lectionem de libro Sapientiæ: Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt. Illi autem dicent inter se pœnitentes, & præ angustia spiritus gementes, Quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt enim omnia illa tanquam vmbra, & tanquã nuncius præcurrens. Et tanquam nauis quæ pertransit fluctuantem aquam, & cætera. Et quid dicent de iustis? Quomodo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos sors illorum est? Tunc erit dedicatio domus, quæ modo in tribulationibus fabricatur. Tunc rectè dicet populus ille, Exaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iucundasti inimicos meos super me. Vera er-

I go erit vox ista in populo dei, qui populus modo angustiatur, modo tribulatur, tantis tentationibus, tantis scandalis, tantis insecutionibus, tanta pressura. Hæc tormenta animi non sentit in Ecclesia qui non proficit, putat enim quia pax est. Sed incipiat proficere, & tunc videbit in qua pressura sit, quia cum creuisset her- *Matth.13.* ba & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania. Et *Eccle.1.* qui apponit scientiam, apponit dolorem. Proficiat & videbit vbi sit, existat fructus & apparebunt zizania. *2.Tim.3.* Vox veridica est per Apostolum, deleri non potest ab initio vsque ad finem, sed & omnes qui volũt, inquit, pie viuere in Christo persecutionem patiuntur. Maligni autem homines & seductores proficiũt in peius, ipsi errantes & alios in errorem mittentes. Et vnde sunt verba illa Psalmi, Sustine dominum, viriliter *Psal.26.* age, & confortetur cor tuum & sustine dominum? Parum erat semel sustinere dominum, nisi repeteret, ne forte sustineret biduo, triduo, quatriduo, & maneret pressura & tribulatio, ideo addidit, viriliter age, addidit, & confortetur cor tuum. Et quia ab initio vsque in finem sic erit, quod habet sententia in capite, hoc habet in fine, & sustine dominum. Transient ista quæ K te premunt, & veniet quem sustines, & exterget sudorem. Siccabit lachrymam, vltrà non flebis. Modo autem gemamus in tribulationibus, sicut dicit Iob, Nón- *Iob.7.* ne tentatio est vita humana super terram? Tamen fratres antequam veniat dies dedicationis domus, videamus quia iam dedicatum est caput nostrum, iam facta est dedicatio domus in capite tanquam dedicatio fundamenti. Caput sursum est, fundamẽtum deorsum est. Ne forte propterea male dixerimus fundamentum esse Christum, quia culmen est potius, ascendit in cœlum, sedet ad dexteram patris. Sed puto nos non errasse. Apostolus enim dixit, Fundamentum enim aliud *1.Cor.3.* nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Iesus Christus. Si quis autem superædificauerit supra fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos. Qui bene viuunt, qui deum honorant & lau- *4.sen. d.2.* dant qui patientes sunt in tribulationibus, qui desyde- *In illo. 25.* rant, patriam, ipsi ædificant aurum, argentum, lapides *dist.Vnum* preciosos. Qui autem amant adhuc secularia, & nego- *oratorum.* ciis terrenis adhuc implicati sunt, & dediti sunt vinculis quibusdam & affectionibus carnis domibus suis, coniugibus, possessionibus, & tamen Christiani sunt, vt L cor eorum non recedat à Christo, & nihil præponant Christo, quomodo in ædificando nihil præponitur fundamento, ædificant quidem ipsi ligna, fœnum, stipulam. Sed quid secutus est? Vniuscuiusque opus quale *1.Cor.3.* sit ignis probabit. Ignis tribulationis & tentationis. Iste ignis multos martyres hic probauit, omne autem genus humanum probat in fine. Inuenti sunt martyres qui haberent ista secularia. Quàm multi diuites & senatores passi sunt, ædificabant tamen quidem eorum ligna, fœnum, stipulam in affectionibus carnalibus & secularium curarum: sed tamen quia Christum fundamentum habebant, super quod ædificabant, arsit fœnum & ipsi remanserunt in fundamento. Sic dicit Apostolus, Si cuius opus manserit mercedem accipiet, & nihil perdet, quia quod amauit, hoc inueniet. Quid ergo illis fecit ignis tribulationis? Probauit eos. Si cuius opus permanserit mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, damnum patietur, ipse autẽ saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Sed aliud est igne non lædi, aliud per ignem saluari. Et vnde? Propter fundamentum. Non recedat ergo de corde fundamentum. Noli super fœ- M num ponere fundamentum, hoc est, noli anteponere fœnum fundamento, vt fœnum habeat primum locum in corde tuo, & secundum Christus. Sed si iam non potest ibi esse nisi fœnum, vel primum locum ibi habeat Christus, & fœnum secundum. Ergo fundamentum est Christus. Quomodo dixi dedicatum est caput nostrum, ipsum caput est fundamentum, sed fundamẽtum deorsum solet esse, caput autem sursum. Intelligat sanctitas vestra quid dicã, fortassis explicabo in nomine Christi. Pondera gemina sunt. Pondus enim est im- *Pondus.* petus quidã cuiusque rei, velut conãtis ad locum suum. Hoc est pondus, Fers lapidem manu, pateris pondus, premit manum tuam, quia locum suum quærit. Et vis videre quid quærat? Subtrahe manum, & venit ad terram, quiescit in terra, peruenit quò tendebat, inuenit locum suum. Pondus ergo illud motus erat quasi spontaneus, sine anima, sine sensu. Sũt aliqua quæ sursum versus petũt locum: Namque si aquam mittas super oleum, pondere suo in ima tendit. Locum enim suum quærit, ordinari quærit, quia præter ordinem est aqua super oleũ. Donec ergo veniat ad ordinẽ suũ, inquietus motus est,

A tus est, donec teneat locum suum. Contra oleum funde sub aqua, verbi gratia, quemadmodum si vas olei cadat in aquam, in abyssum, in mare, & fragatur, non se patitur oleum subter. Quomodo aqua super oleum missa, pódere suo ad ima locum suũ quærit: sic oleum subter aquam fusum, pódere suo ad summa locũ suum quærit. Si ergo ita est fratres, quò tendit ignis & aqua? Ignis sursum fertur, locum suum quærit, & aqua locum suum quærit pondere suo. Lapis ima petit, & lignum, & columnæ & terra, vnde ædificantur istæ domus. De illo ergo sunt genere rerum, quæ pondere suo deorsum feruntur. Manifestum est ergo ideo deorsum accipere fundamentum, quia pondere suo deorsum versus feruntur, & nisi sit quod sustineat totum cadit, quia totũ ad terram vergit. Rebus ergo ad ima tendentibus in imo ponitur fundamentum. Ecclesia vero dei in imo posita tendit in cœlum. Fundamentum ergo nostrum
1.Cor.3. ibi positum est, dominus noster Iesus Christus sedens
Marc.16. ad dexteram patris. Si ergo intellexit sanctitas vestra, quia iam dedicatum est fundamentum nostrum, audiamus breuiter Psalmum, & decurramus.

Enarratio secunda.

B EXaltabo te domine quoniam suscepisti me, nec iocundasti inimicos meos super me. Quos inimicos? Iudæos. In dedicationem fundamẽti, ipsam dedicationem intelligamus domus futuræ. Quod enim dicitur modo ex persona fundamenti, tunc dicetur ex persona vniuersæ domus. Quos ergo inimicos? Iudæos, an potius diabolum & angelos eius, qui confusi discesserunt, postquàm dominus resurrexit. Præpositus mortis doluit victam mortem. Et non iocũdasti inimicos meos super me, quia teneri apud inferos non potui. *Domi-*
Matth.26. *ne deus meus clamaui ad te, & sanasti me.* Orauit in mõte dominus ante passionem sanauit eum. Quem sanauit qui nunquam ægrotauit? Verbum deum, verbum diuinitatem? Non. Sed mortem carnis portabat, vulnus tuum portabat, sanatur[*] te de vulnere tuo. Sanata est antẽ ca ro. Quando? Cum resurrexit. Audi Apostolum, Vide
1.Cor.15. veram sanitatem. Absorpta est, ait, mors in victoria. Vbi est mors aculeus tuus? Vbi est mors contentio tua? Ergo exaltatio illa nostra tunc erit vocis, Christi modo est exaltatio. *Domine reduxisti ab inferis animam meam.*
C Non opus est vt exponatur. *Saluum fecisti me à descendentibus in lacum.* Qui sunt qui descendunt in lacum? Omnes peccatores mergentes in profundum. Lacus est enim profunditas seculi. Quæ est ista profunditas seculi? Abundantia luxuriæ & nequitiæ. Qui ergo libidinibus se immergunt & terrenis desyderiis, descendunt in lacum, tales Christum persecuti sunt. Sed quid dicit? Saluum fecisti me à descendentibus in lacum.

Psallite domino sancti eius. Quia resurrexit caput vestrum, hoc sperate membra cætera quod videtis in capite. Hoc sperate membra, quod credidistis in capi-
Prouerbiũ. te. Prouerbium est antiquum & verum, Vbi caput, & cætera membra: Christus in cœlum ascendit, quò nos
Marci.16. secuturi sumus. Non remansit apud inferos, resurre-
Acto.1. xit, iam non moritur. Cum resurrexerimus & nos, iam non moriemur. Has ergo promissiones habentes, psallite domino sancti eius. *Et confitemini memoriæ sanctitatis eius.* Quid est confitemini memoriæ? Obliti enim eratis eum, sed ipse vos non est oblitus. *Quoniam ira in indignatione eius, & vita in voluntate eius.* Ira in indi-
Gene.3. gnatione peccatori; Qua die ederitis morte morie-

mini. Tetigerunt, mortui sunt, dimissi de paradiso, D quia ira in indignatione eius, sed non sine spe, quia vita in voluntate eius. Quid est in voluntate eius? Non in viribus nostris, non in meritis nostris, sed quia voluit, saluos nos fecit, non quia digni eramus. Quo enim est peccator dignus nisi supplicio? Vitam dedit, & si impiis vitam donauit, quid seruat fidelibus? *Vespere demorabitur fletus.* Nolite timere, quia dixerat nobis, psallite: & hic gemitus est, in psallendo exultatio, in orando gemitus. Geme de præsentibus, psalle de futuris. Ora de re, psalle de spe. Vespere demorabitur fletus. Quid est vespere demorabitur fletus? Vespera fit quando sol occidit. Occidit sol ab homine, id est, lux illa iustitiæ præsentia dei. Ideo quando expulsus est Adam, quid dictum est in Genesi, cum deambularet deus in paradiso? Ad vesperam deambulabat Gene.3.
deus. Iam ille peccator texerat se intra lignum, nolebat videre faciem dei, ad quam gaudere consueuerat. Occiderat illi sol iustitiæ, non gaudebat ad præsentiam dei. Inde inchoata est omnis vita ista mortalis. Vespere demorabitur fletus, diu eris in fletu ô genus humanum, nasceris enim de Adam, & sic est factum. Et nos ex Adam sumus, & quotquot crearunt filios, & creaturi sunt, ex Adam sunt, ex quo & ipsi creati E
sunt. Vespere demorabitur fletus. *Et in matutinum exultatio.* Quando cœperit oriri fidelibus lux, quæ occiderat peccatoribus. Nam ideo & dominus Iesus Matth.28.
Christus in matutino surrexit de sepulchro, vt quod dedicauit in fundamento hoc promitteret domui. In domino nostro vespera fuit, quia sepultus est, & matutinum, quia resurrexit tertia die. Sepultus es & tu vespere in paradiso, & resurrexisti tertio die. Quomodo tertio die? Si seculum cogites, vnus dies est ante legem, secundus sub lege, tertius sub gratia. Quod triduo illo ostendit caput tuum, hoc triduo seculi ostenditur in te, quando in matutino sperandum est, lætandum est, sed perferendum est modo & gemendum. *Ego autem dixi in mea abundantia, non mouebor in æternum.* In qua abundantia dixit homo, Non mouebor in æternum? Intelligimus fratres personam humilis hominis. Quis hic habet abundantiam? Nemo. Abundantia hominis quæ est? Ærumna & calamitas. Sed diuitiæ habent abundantiam? Plus egent quanto plus habent, desyderiis vastantur, cupiditatibus dissipantur, timoribus cruciantur, tristitia contabescunt. Quæ illis abundantia erat, quando constitutus est homo in paradiso, F
quando nihil deerat illi, quando deo fruebatur, sed dixit, Non mouebor in æternum? Quando dixit, Non mouebor in æternum? Quando libẽter audiuit, gustate & eritis sicut dij: cum deus diceret, qua die ederitis Gene.3.
morte moriemini: & diabolus, non morte moriemini. Credens ergo illi talia suadenti dixit, Non mouebor in æternum. Sed quia verum dixerat dominus, quòd ablaturus esset superbo quod dederat humili, quando eum creauit, sequitur & dicit, *Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem.* Id est, quia non ex me bonus eram & fortis, sed ex te eram & pulcher & fortis, decori meo virtutem præstiteras ex voluntate tua, qua me feceras. Et vt ostenderes mihi, quia ex voluntate tua hoc eram, *Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.* Auertit ergo faciem suam ab Gene.3.
illo, quem emisit foras de paradiso. Iam hic positus clamet & dicat, *Ad te domine clamabo, & ad deum meum deprecabor.* In paradiso non clamabas, sed laudabas: non gemebas, sed fruebaris. Foris positus geme

G & clama, propinquat tribulāti, qui deseruit superbientem. *Iacobi.4.* *1.Petri.5.* Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Ad te domine clamabo, & ad deum meum deprecabor. Iam ex persona domini hoc sequitur ipsius fundamenti nostri. *Quæ vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?* Quid ergo orat? Vt resurgat. Si enim descendero, inquit, in corruptionem, si sic fuerit corrupta caro mea, quomodo cæterorum hominum, vt non in fine resurgat, vt quid fudi sanguinem? Si enim non modo resurgam, nemini annunciabo, neminem lucrabor. Vt autem alicui annunciem mirabilia tua, laudes tuas, vitam æternam, exurgat caro mea, non eat in corruptionem. Nam si ierit, quomodo cæterorum hominum, quæ vtilitas in sanguine meo? *Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annunciabit veritatem tuam?* Confessio gemina est, aut peccati, aut laudis. Quando nobis male est, in tribulationibus confiteamur peccata nostra: quando nobis bene est, in exultatione iustitiæ confiteamur laudem deo, sine confessione tamen non simus. *Audiuit dominus & misertus est mei.* Quomodo? Attendit ad dedicationem do-
H mus, audiuit & misertus est. *Dominus factus est adiutor meus.* Audi iam ipsam resurrectionem. *Conuertisti planctum meum in gaudium mihi, concidisti saccum meum & accinxisti me lætitia.* Quis est saccus? Mortalitas. Saccus *Matth.25.* de capris conficitur & de hœdis, & capræ & hœdi inter peccatores ponuntur. Dominus de numero nostro saccum solum accepit, non assumpsit meritum sacci. Meritum sacci peccatum est, saccus ille mortalitas est. Assumpsit propter te mortalitatem, qui meritum mortis non habebat. Meritum enim mortis ille habet qui peccat: Ille autem qui non peccauit, non habuit meritum sacci. Alio loco ipsius est vox dicen- *Psal.34.* tis, Ego autem cum mihi molesti essent, induebam me cilicio. Quid est hoc, Induebam me cilicio? Hoc opponebam persecutoribus quod habeo de cilicio. Vt hominem illi putarent, abscondit se ab oculis persequentium, quia indigni erant persecutores, qui viderent indutum cilicio. Ergo conscidisti saccum meum, & cinxisti me lætitia. *Vt cantet tibi gloria mea & non compungar.* Quod in capite est, hoc in corpore. Quid est non compungar? Iam non moriar: compunctus est enim cum in cruce penderet, lancea percussus est. Ca- *Ioan.19.* put ergo nostrum dicit, Non compungar, iam non
I moriar. Nos autem quid dicimus propter dedicationem domus? Non nos compungat conscientia stimulis peccatorum. Dimittentur enim omnia, & tunc liberi erimus. Vt cantet tibi, inquit, gloria mea non humilitas. Si nostra, & Christi, quia corpus Christi nos. Quare? Quia quamuis Christus sedeat in cœlo, dictu- *Matth.25.* rus est quibusdam, Esuriui & dedistis mihi manducare. Et ibi est, & hic. Ibi in se, hic in nobis. Quid ergo ait? Vt cantet tibi gloria mea, & non compungar, Gemit tibi humilitas mea, cantabit tibi gloria mea. Iam in finem, *Domine deus meus, in æternum confitebor tibi.* Quid est, in æternum confitebor tibi? In æternum laudabo te, quia diximus esse confessionem & in laudibus, non tantum in peccatis. Confitere ergo modo, quod tu fecisti in deum, & confiteberis quid tibi fecerit deus. Quid fecisti? Peccata. Quid deus tibi confitenti iniquitatem tuam? Dimittit tibi peccata tua, vt ei postea laudes ipsius confitens, in æternum non compungaris peccato.

In Psalmum 30. enarratio.

In finem Psalmus ipsi Dauid ecstasis. K

IN finem Psalmus ipsi mediatori manu forti in persecutionibus. Nam ecstasis quæ addita est titulo, excessum mentis significat, quæ fit vel pauore, vel aliqua reuelatione. Sed in hoc Psalmo pauor maxime apparet perturbati populi dei persecutione omnium gentium & defectus per orbem fidei. Sed prior loquitur ipse mediator. Deinde redemptus sanguine ipsius populus gratias agit. Ad extremum perturbatus diu loquitur, quod ad ecstasim pertinet: Prophetæ vero ipsius persona bis interponitur, prope finem & in fine. *In te domine speraui, non confundar in æternum.* In te domine speraui, nunquam confundar, dum tanquam homini simili cæteris insultabitur. *Et in iustitia tua erue me & exime me.* Et in tua iustitia erue me de fouea mortis, & exime me de numero eorum. *Inclina ad me aurem tuam.* Humilem me exaudi proximus mihi. *Accelera vt eximas me.* Nec differas in finem seculi, sicut omnium credentium mihi, segregationem meam à peccatoribus. *Esto mihi in deum protectorem.* Protector deus esto mihi. *Et in domum refugij vt saluum me facias.* Et tanquam domus quo refugiens saluus fiam. *Quia fortitudo mea & refugium meum es tu.* Quia fortitudo mea ad tolerandos L
persecutores meos, & refugium meum ad relinquendos tu mihi es. *Et propter nomen tuum dux mihi eris & enutries me.* Et vt per me innotescas omnibus gentibus, per omnia sequar voluntatem tuam, & paulatim mihi aggregatis sanctis implebis corpus meum & perfectam staturam meam. *Educes me de muscipula ista, quam occultauerunt mihi.* Educes me de insidiis istis, quas occultauerunt mihi. *Quoniam tu es protector meus. In manus tuas commendo spiritum meum.* Potestati tuæ commen- *Lucæ.23.*
do spiritum meum, cito recepturus. *Redemisti me domine deus veritatis.* Dicat & populus redemptus passione domini sui, & latus clarificatione capitis sui, Redemisti me domine deus veritatis. *Odisti obseruantes vanitatem, superuacue.* Odisti obseruantes falsam beatitudinem seculi. *Ego autem in domino speraui, exultabo & iocundabor in tua misericordia.* Exultabo & iocundabor in tua misericordia, quæ me non fallit.

Quia respexisti humilitatem meam. Quia respexisti humilitatem meam, qua me vanitati in spe subiecisti.

Saluam fecisti de necessitatibus animam meam. Saluam fecisti de necessitatibus timoris animam meam, vt ti- M
bi charitate libera seruiat. *Nec conclusisti me in manus inimici.* Nec conclusisti me, vt non haberem aditum respirandi in libertatem, & darer in sempiternam potestatem diaboli, cupiditate huius vitæ illaqueantis & morte terrentis. *Statuisti in loco spatioso pedes meos.* Resurrectione cognita domini mei & mea promissa mihi, spatiatur permanens in latitudinem libertatis ab angustiis timoris educta charitas mea. *Miserere mei domine quoniam tribulor.* Sed quæ est ista insperata persequentium crudelitas, magnum mihi pauorem incutiens? Miserere mei domine: Non enim de morte iam terreor, sed de cruciatibus atque tormentis. *Conturbatus est in ira oculus meus.* Habebam oculum in te, quod non me desereres, iratus es & conturbasti eum. *Anima mea & venter meus.* In eadem ira conturbata est anima mea, & memoria mea quam tenebam, quid pro me pertulerit & mihi promiserit deus meus. *Quoniam defecit in dolore vita mea.* Quoniam vita mea est confiteri te, sed defecit in dolore, dum dixisset inimicus, torqueatur donec neget. *Et anima*

mea

A *mea † in gemitibus.* Tempora quæ ago in hoc ſeculo, non mihi morte auferuntur, ſed manent atque in gemitibus ſunt. *Infirmatus eſt in egeſtate vigor meus.* Egeo ſanitate huius corporis, nec parcitur cruciatibus. Egeo reſolutione corporis & parcitur morti, & in hac egeſtate infirmata eſt fiducia mea. *Et oſſa mea conturbata ſunt.* Et firmitas mea conturbata eſt. *Super inimicos meos factus ſum opprobrium.* Inimici mei ſunt omnes iniqui, & tamen pro ſceleribus ſuis vſque ad confeſsionem torquentur. Superaui ergo opprobrium eorum, cuius confeſsionem non mors ſequitur, ſed cruciatus inſequitur. *Et vicinis meis nimium.* Nimium hoc viſum eſt eis, qui iam appropinquabant cognoſcere & tenere fidem quam teneo. *Et timor notis meis.* Et ipſis notis meis exemplo horribilis tribulationis meæ timorem incuſsi.

† *aliàs, anni mei.*

Qui videbant me, foras fugiebant à me. Quoniam non intelligebant interiorem & inuiſibilem ſpem meam, in exteriora & viſibilia fugerunt à me. *Oblitus ſum tanquam mortuus à corde.* Et obliti ſunt me tanquam mortuus ſim à corde ipſorum. *Factus ſum tanquam vas perditum.* Viſus ſum mihi periſſe vſibus domini viuens in hoc ſeculo, & neminem lucrifaciens cum omnes ti-

B merent aggregari mihi. *Quoniam audiui vituperationem multorum accolentium in circuitu.* Quoniam audiui vituperantes multos in peregrinatione huius terræ iuxta me, ſequentes circuitum temporum, & mecum in patriam æternam redire recuſantes. *Dum congregarentur ipſi ſimul aduerſum me, vt acciperent animam meam conſiliati ſunt.* Vt conſentiret eis anima mea, quæ morte poſſet de poteſtate illorum facile exire, excogitauerunt conſilium quo nec mori me ſinerent. *Ego autem in te ſperaui domine, dixi tu es deus meus.* Non enim mutatus es, aut non ſaluum facies qui emendas. *In manibus tuis ſortes meæ.* In poteſtate tua ſunt ſortes meæ. Non enim vllum video meritum, quo de vniuerſa impietate generis humani me potiſsimum elegiſti ad ſalutem. Et ſi eſt apud te iuſtus & occultus ordo electionis meæ, ego tamen quem hoc latet, ad tunicam domini mei ſorte perueni. *Erue me de manibus inimicorum meorum, & à perſequentibus me. Illuſtra faciem tuam ſuper ſeruum tuum.* Notum fac hominibus, qui non putant me ad te pertinere, ſuper me eſſe intendentem faciem tuam, mēque tibi ſeruire. *Saluum me fac in tua miſericordia domine, non confundar quoniam inuocaui te.* Domine non eru-

Ioan.19.

C beſcam inſultantibus mihi ex eo quòd te inuocaui. *Erubeſcant impij & deducantur in infernum.* Erubeſcant potius qui lapides inuocant & vmbris ſocientur. *Muta efficiantur labia doloſa.* Nota faciens populis ſacramenta in me tua, ſic fac obſtupeſcere labia fingentium de me falſa. *Quæ loquuntur aduerſus iuſtum iniquitatem, in ſuperbia & contemptu.* Quæ loquuntur aduerſus Chriſtum iniquitatem, ſuperbientes & contemnentes tanquam hominem crucifixum. *Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ domine.* Exclamat hic propheta iſta cernens & mirans, quàm multis modis copioſa eſt dulcedo tua domine. *Quam abſcondiſti timentibus te.* Etiam eos quos emendas multum amas, ſed ne diſſoluta ſecuritate negligentius agant, abſcondis ab eis dulcedinem amoris tui, quibus vtile eſt timere te. *Perfeciſti ſperantibus in te.* perfeciſti autem hanc dulcedinem ſperantibus in te. Non enim ſubtrahis eis quod vſque in finem perſeueranter expectant. *In conſpectu filiorum hominum.* Non enim latet filios hominum iam non ſecundum Adam, ſed ſecundum filium hominis viuentes. *Abſcondes eos in abſcondito vultus tui.* Quam ſedem in perpetuum ſerues in abſcondito no- D titiæ tuæ ſperantibus in te. *A conturbatione hominum.* Vt iam nullam humanam conturbationem patiantur.

Proteges eos in tabernaculo tuo, à contradictione linguarum. Sed hic interim dum eis maledicæ linguæ obſtrepunt dicentes, quis hoc nouit, aut quis inde venit? proteges eos in tabernaculo fidei earum rerum, quas dominus pro nobis temporaliter geſsit & pertulit. *Benedictus dominus, quoniam mirificauit miſericordiam ſuam in ciuitate circumſtantiæ.* Benedictus dominus, quoniam poſt emendationem acerrimarum perſecutionum, omnibus mirabilem fecit miſericordiam ſuam per orbem terrarum in circumitu ſocietatis humanæ. *Ego dixi in ecſtaſi mea.* Vnde ille populus iterum loquens dicit, Ego dixi in pauore meo cum horribiliter in me gentes ſæuiunt. *Proiectus ſum à facie oculorum tuorum.* Non enim ſi me reſpiceres, pati me iſta ſineres. *Ideo exaudiſti domine vocem orationis meæ, cum clamarem ad te.* Ideo modum ponens emendationi, & oſtendens me pertinere ad curam tuam, exaudiſti domine vocem orationis meæ, cum clamarem ad te, cum eam tribulationem nimis intenderem. *Diligite dominum omnes ſancti eius.* Hortatur iterum propheta iſta cernens & di- E cit, Diligite dominum omnes ſancti eius. *Quoniam veritatem requiret dominus.* Quando ſi iuſtus vix ſaluus 1.Petri.4. erit, peccator & impius vbi parebunt? *Et retribuet his qui abundanter faciunt ſuperbiam.* Et retribuet his qui nec victi conuertuntur, quia multum ſuperbiunt. *Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum.* Vt bonum ſine defe- Pſal.26. ctione operantes, tempore proprio metatis. *Omnes* Gala.6. *qui ſperatis in domino.* Omnes qui ſperatis in domino, id eſt, qui cum recte timetis vel colitis, ſperate in domino.

Concio prima, de principio eiuſdem Pſalmi.

PSalmi huius, quem modo cantauimus, quantum poſſumus ſecreta rimemur, & inde ſermonem exculptum reddamus auribus & mentibus veſtris. Titulus eius eſt, *In finem Pſalmus ipſi Dauid ecſtaſis.* In finem quid ſit, nouimus, ſi Chriſtum nouimus. Dicit enim Apoſtolus, Finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti, finis non conſumens ſed per- Roma.10. F ficiens. Duobus enim modis dicimus finem, vel quo fit vt non ſit quod erat, vel quod fit vt perfectum ſit quod inchoatum erat. Ergo in finem in Chriſtum Pſalmus Dauid ecſtaſis. Verbum eſt ecſtaſis Græcum, Latine quantum datur intelligi, verbo vno exponi poteſt, ſi dicatur exceſſus. Exceſſus autem mentis proprie ſolet ecſtaſis dici. In exceſſu vero mentis duo intelliguntur, aut pauor, aut intentio ad ſuperna, ita vt quodam modo de memoria labantur inferna. In hac ecſtaſi fuerunt omnes ſancti, quibus arcana dei mundum iſtum excedentia reuelata ſunt. De hoc mentis exceſſu, id eſt, ecſtaſi Paulus cum loqueretur ſeipſum inſinuans ait, Siue enim mente exceſsimus deo, ſiue temperantes ſumus vobis, charitas enim Chriſti 2.Cor.5. compellit nos, hoc eſt, ſi ea tantum agere vellemus, & ea tantum contemplari, quæ mentis exceſſu intuemur, vobiſcum non eſſemus, ſed eſſemus in ſupernis tanquam contemptis vobis. Et quando nos ad illa ſuperiora & interiora infirmo paſſu ſequeremini, niſi ruſus compellente nos charitate Chriſti, qui cum in forma dei eſſet non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſemetipſum exinaniuit formam ſerui acci-

G piens, † & consyderemus nos esse seruos, & non ingrati ei à quo accepimus altiora, propter eos qui infirmi sunt non contemnamus inferiora,& temperemur: nescitis quia non possunt nobiscum videre sublimia? Hoc ergo ait, Siue mente excessimus deo. Ille enim videt quod nos videmus, qui fieri hominem in mentis excessum concedit, ille solus reuelat secreta sua. Quippe ille hoc loquitur qui se dicit raptum esse & ablatum in tertium cœlum, & audiuisse ineffabilia verba, quæ non licet homini loqui. Tantus autem fuit ille mentis excessus vt diceret, siue in corpore, siue extra corpus nescio, deus scit. Ergo si hunc excessum mentis, id est, hanc ecstasim significat titulus Psalmi huius, magna profectò & alta quædam sperare debemus dicturum eum qui condidit Psalmum, id est, Prophetam, imo vero per Prophetam spiritum sanctum. Si vero hæc ecstasis pauor intelligendus est, neque huic significationi verbi deerit huius Psalmi contextus. Videtur enim de passione locuturus esse, in qua

† alias, aut nos cōsyderaremus nos esse seruos &c. & infirmiora contemneremus & temperaremus nos eis qui nō possunt videre sublimia.

2.Cor.12.

H pauor est. Sed cuius pauor est? Vtrum Christi, quia dixit, in finem, & intelligimus finem Christum, an forte noster pauor? Nunquid enim possumus pauorem bene intelligere in Christo propinquante passione, qui propterea venerat, cum venisset ad quod venerat? Nunquid pauebat moriturus? Si prorsus ita homo esset, vt non deus esset, nónne magis gauderet resurrecturus, quàm paueret moriturus? Veruntamen quia dignatus est assumere formam serui, & in ea nos vestire se, qui non est dedignatus assumere nos in se, non est dedignatus transfigurare nos in se, & loqui verbis nostris, vt & nos loqueremur verbis ipsius. Hæc enim mira commutatio facta est, & diuina sunt peracta commercia, mutatio rerum celebrata in hoc mundo à negociatore cœlesti. Venit accipere contumelias, dare honores: venit haurire dolorem, dare salutem: venit subire mortem, dare vitam. Moriturus ergo ex eo quod nostrum habebat, non in se, sed in nobis pauebat, quia & hoc dixit tristem esse animam suam vsque ad mortem, & vtique nos ipsi omnes cum illo. Nam sine illo nos nihil, in illo autem ipse Christus & nos. Quare? Quia totus Christus caput & cor-

Philip.2.

Matth.26.

I pus. Caput ille saluator corporis, qui iam ascendit in cœlum: corpus autem Ecclesia quæ laborat in terra. Hoc autem corpus nisi connexione charitatis adhæreret capiti suo, vt vnus fieret ex capite & corpore, non de cœlo quendam persecutorem corripiens diceret, Saule Saule quid me persequeris? Quando eum iam in cœlo sedentem nullus homo tangebat, quomodo eum Saulus in terra sæuiens aduersus Christianos aliquo modo iniuria persequebatur? † non ait, quid sanctos meos, quid seruos meos, sed quid me persequeris? hoc est, quid membra mea. Caput pro membris clamabat, & membra in se caput transfigurabat. Vocem namque pedis suscipit lingua, quando forte in turba cōtritus pes dolet, clamat lingua calcas me. Non enim ait, Calcas pedem meum, sed se dixit calcari quā nemo tetigit. Sed pes qui calcatus est, à lingua non separatus est. Ergo etiam sic non incongrue intelligitur ecstasis, pauor. Quid enim dicamus fratres? Si nullus omnino pauor esset passuris, quid diceretur ipsi Petro, quod audiuimus natali Apostolorum die, quādo ei dominus prædixit futuram suam passionem, Cum esses iunior cingebas te & ibas quò volebas: cum autem senior factus fueris, alter te cinget, & ducet quò tu non vis? Hoc autem, inquit, dixit significans qua

Ephe.5.

Acto.9.

† alias, percellebat.

Ioan.21.

morte moreretur. Ergo si Petrus Apostolus tanta persecutione † quo nollet ductus est, & volens nolens mortuus est, sed volens coronatus est, quid mirum si est aliquis pauor in passione etiam iustorum, etiam sanctorum? Pauor est ex humana infirmitate, spes ex diuina promissione. Quod paues tuum est, quod speras donum dei est in te: Et melius in pauore tuo agnoscis te, vt in liberatione tua glorifices eum qui te fecit. Paueat humana infirmitas, non in eo pauore deficit diuina misericordia. Denique pauens iste inde cœpit: *In te domine speraui non confundar in æternum.* Videtis quia & pauet & sperat. Videtis quia pauor iste non est sine spe, etiam si est aliqua in humano corde conturbatio, non recedit diuina consolatio. Loquitur ergo hic Christus in propheta, audeo dicere, Christus loquitur. Dicturus est quædam in hoc psalmo, quæ quasi Christo videantur non posse congruere, illi excellentiæ capitis nostri, maximéque illi verbo quod in principio erat deus apud deum: nec ei in forma serui fortasse videbuntur quædam hic verba congruere, quam formam serui suscepit ex virgine: & tamen Christus loquitur, quia in membris Christi Christus. Et vt noueritis, quia vnus dicitur Christus caput & corpus suum, ipse dicit cum de coniugio loqueretur, Erunt duo in carne vna. Igitur iam non duo, sed vna caro. Sed forte hoc dicat de quocunque coniugio, Audi Apostolum Paulum: Et erunt duo, inquit, in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Fit ergo tanquam ex duobus vna quædam persona, ex capite & corpore, ex sponso & sponsa. Nam vnitatem personæ huius miram & excellentem, commendat etiam Esaias Propheta. Nam loquens etiam in eo Christus in prophetia ait, Sicut sponso alligauit mihi mitram, & sicut sponsam ornauit me ornamento. Se dixit sponsum, se sponsam. Quare se sponsum, se sponsam, nisi quia duo in carne vna? Si duo in carne vna, cur non duo in voce vna? Loquatur ergo Christus, quia in Christo loquitur Ecclesia, & in Ecclesia loquitur Christus, & corpus in capite, & caput in corpore. Audi Apostolum hoc ipsum euidentius exprimentem: Sicut enim corpus vnum est & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, vnum est corpus, sic & Christus. Loquens de membris Christi, hoc est, de fidelibus, non ait sic, & membra Christi, sed totum hoc quod dixit Christum appellauit. Sicut enim corpus vnum, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cum sint multa, vnum est corpus: sic & Christus membra multa vnum corpus. Ergo simul omnes nos cum capite nostro Christo, sine capite nostro nihil valentes. Quare? Quia nos cum capite nostro vitis, sine capite nostro, quod absit, sarmenta præcisa, non alicui operi agricolarum, sed igni tantummodo destinata. Ideo & ipse in euangelio, Ego sum vitis, vos estis palmites, pater meus agricola est: &, Sine me, inquit, nihil potestis facere. Domine si sine te nihil, totum in te. Etenim quicquid ille operatur per nos, nos videmur operari. Potest ille multum & totum sine nobis, & nos nihil sine ipso. Ergo in quacunque ecstasi loquatur, siue pauoris, siue excessu mentis, congruunt quæ dicuntur. Dicamus in Christi corpore, dicamus omnes quasi vnus, quia omnes vnitas. Dicamus in te domine speraui non confundar in æternum. Illam, inquit, confusionem

K

† alias, per fictionem.

Psal.70.

Ioan.1.

Philip.2.

L

Gene.2.

Ephe.5.

Esaia.61.

1.Cor.12.

M

Ioan.15.

A fusionem perhorresco quæ est in æternum. Nam est quædam confusio temporalis vtilis perturbatio animi respicientis peccata sua, respectione perhorrescentis, horrore erubescentis, erubescentia corrigentis. Vnde *Roma. 6.* dicit & Apostolus, Quam enim gloriam habuistis tunc in his, in quibus nunc erubescitis? Ergo erubescere illos dicit iam fideles, nō de præsentibus donis, sed de præteritis peccatis. Hanc confusionē non formidet Christianus, imò si hanc non habuerit, æternam habebit. Quæ est æterna confusio? Quando fiet illud quod di-*Sapient. 5.* ctum est, Et traducent eos ex aduerso iniquitates eorum. Et fit traducentis ex aduerso iniquitatibus omnis grex malus ad sinistram, tanquam hœdis ab oui-*Matth. 25.* bus separatis, & audient, Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo, & angelis eius. Quare? Esuriui enim & non dedistis mihi manducare. Contemnebant tunc quando esurienti Christo non dabant cibum, quando sitienti non dabant potum, quando nudum non vestiebant, peregrinum non suscipiebant, ægrotantem non visitabant, tunc contemnebant. Cum cœperint illis ista numerari, confundentur, & hæc confusio in æternum erit. Hanc timens iste qui pauet, vel B cuius ad deum est mentis excessus hoc rogat, In te do-*Psal. 70.* mine speraui, non confundar in æternum. *Et in tua iustitia erue me & exime me.* Nam si attendas ad iustitiam meam, damnas me. In tua iustitia me erue. Est enim iustitia dei, quæ & nostra fit, cum donatur nobis. Ideo autem de iustitia dicitur, ne homo se putet à seipso habere iustitiam. Sic enim dicit Apostolus Pau-*Roma. 4.* lus, Credenti in eum, qui iustificat impium. Quid est, qui iustificat impium? Qui ex impio facit iustum. De-*Roma. 9.* putatur fides eius ad iustitiam. Iudæi vero quia suis viribus se putabant implere posse iustitiam, offenderunt in lapidem offensionis & petram scandali, & gratiam Christi non agnouerunt. Acceperunt enim legem, qua *Roma. 10.* fierent rei, non qua liberarentur à reatu. Denique quid de illis Apostolus dicit, Testimonium enim perhi-*Ibidem.* beo illis, quòd zelum dei habent, sed non secundum scientiam. Quid est quod dixit, zelum dei habent Iudæi, sed non secundum scientiam? Audi quid sit, non secundum scientiam. Ignorantes enim dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Si ergo ideo non secundum scientiam zelum dei habent, qui ignorantes iustitiam dei, volunt suam C statuere, qua se ex seipsis iustificant: Ideo gratiam dei non cognouerunt, quia gratis saluari noluerunt. Quis *† aliâs, quis est qui non saluatur gratis.* est qui non saluatur gratis? † In quo non inuenit saluator quod coronet, sed quod damnet: non inuenit merita bonorum, sed inuenit merita suppliciorum. Si agat tanquam veraciter ex regula legis præposita, damnandus est peccator. Hac regula si ageret quem liberaret? Omnes enim peccatores inuenit, solus sine *Roma. 3.* peccato venit, qui nos peccatores inuenit. Hoc ait Apostolus, Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei. Quid est, Egent gloria dei? Vt ipse liberet, non tu quia tu te liberare non potes, indiges liberatore. Quid est quod te iactas? Quid est quod de lege & iustitia præsumis? Non vides quid intus confligat in te, de te, aduersus te? Non audis pugnantem & confitentem, & adiutorium in pugna desyderantem? Non audis athletam domini ab agonotheta petentem adiutorium pugnæ suæ? Non enim sic te expectat deus certatem, quomodo te expectat æditor, si forte pugnes in amphitheatro. Ille tibi præmium dare potest si viceris, adiuuare te periclitantem non potest. Non sic expectat

deus. Vide ergo attende eum qui dicit, Condelector D enim legi dei, secundum interiorem hominem. Video *Roma. 7.* autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominū nostrum. Quare gratia? Quia gratis datur. Quare gratis datur? Quia merita tua non præcesserunt, sed beneficia dei te præuenerunt. Illi ergo gloria qui nos liberat. Omnes enim peccauerunt & *Roma. 3.* egent gloria dei. In te ergo domine speraui, nō in me, non confundar in æternum, quia in eo spero qui non confundit. In tua iustitia erue me & exime me, Quia *Roma. 4.* non inuenisti in me iustitiam meam, erue me in tua: hoc est, illud me eruat quod me iustificat, quod ex impio pium facit, quod ex iniquo iustum, quod ex cæco videntem, quod ex cadente surgentem, quod ex flente gaudentem. Hoc me liberat, non ego. In iustitia tua erue me & exime me. *Inclina ad me aurem tuam.* Fecit hoc deus, quando ipsum Christum ad nos misit, Illum ad nos misit, qui inclinato capite digito scribebat in *Ioan. 8.* terra, quando ei adultera mulier offerebatur punienda, Ille autem inclinauerat se ad terram, id est, deus ad E hominem, cui dictum est, Terra es, & in terram ibis. *Gene. 3.* Non enim quasi corporalibus locis deus ad nos inclinat aurem suam, aut membris istis corporeis determinatis finitus est. Omnino nihil horum cogitent humana phantasmata, † veritas est deus. Veritas nec quadra *† aliâs, cogitet humana mens.* est, nec rotunda, nec longa. Vbique præsens est, si cor dis oculus ad eam pateat. Inclinat tamen aurem suam ad nos deus, misericordiā deponendo super nos. Quæ maior misericordia, quàm vt vnicum filium suum daret nobis non viuere nobiscum, sed mori pro nobis? Inclina ad me aurem tuam. *Accelera vt eximas me.* Exauditur enim in hoc cum dicit, accelera. Ad hoc enim positum est, vt hoc totum quod nobis videtur quamdiu voluitur seculum intelligas punctum esse. Non est diu quod habet extremum. Ab Adam vsque ad hodiernum diem peractum est, & multo vtique plus peractū est, quàm restat peragendum. Si adhuc viueret Adam, & hodie moreretur, quid ei prodesset tamdiu esse, tamdiu vixisse? Ergo celeritas hæc quare? Quia transuolāt tempora. Et quod tibi tardum est, in oculis dei breue est. Iam hanc celeritatem iste intellexerat in ecstasi. Accelera vt eximas me. *Esto mihi in deum protectorem, & in domum refugij vt saluum me facias,* Domus refugij tu mihi F esto deus, protector, domus refugij. Aliquando enim periclitor & volo fugere. Quò fugio? Ad quem locum tutus fugio? Ad quem montem? ad quam speluncam? Ad quæ tecta munita? quam arcem teneam? quibus muris ambiar? quocunq; iero, sequor me. Quicquid enim vis potest fugere homo præter conscientiam tuam. Intra in domum tuam requiesce in lecto tuo, intra in interiora, interius habere nihil potes quò fugias à conscientia tua, si rodunt te peccata tua. Quia verò dixit, accelera vt eximas me, & in tua iustitia erue me, vt dimittas peccata mea, & ædifices in me iustitiam tuam, tu mihi eris domus refugij, ad te confugio. Nam à te quo fugiam? Irascitur tibi deus, quo fugies? Audi quid dicat in alio Psalmo, timens iram dei, Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si ascendero in cœlum, tu *Psal. 138.* ibi es: si descendero in infernum, ades. Quocunque iero, ibi te inueniam: Et si irasceris, vltorem te inuenio: si placatus es, adiutorem. Nihil mihi ergo restat, nisi ad te fugere, non à te. Vt euadas hominem

G dominum quicunque seruus es, fugis in ea loca vbi nō
est dominus tuus, vt euadas deum, fuge ad dominum.
Nam non est quò fugias deum. Præsto sunt omnia &
nuda omnipotentis oculis. Tu ergo mihi, inquit, esto
domus refugij. Nam si saluus non fuero, quomodo
fugio? Sana me & fugio ad te. Nam si me non sanas,
ambulare non possum, fugere quomodo potero? Quò
iret, quò fugeret si ambulare non posset, semiuiuus in
Lucæ.10. via sauciatus vulneribus latronum? Quem transiens sa-
cerdos præteriit, transiens leuita præteriit, transiens
Samaritanus miseratus est, id est, ipse dominus, qui
miseratus est genus humanum. Samarites enim custos
interpretatur. Et quis est qui nos custodit si ille deserit?
Ioan.8. Merito cum Iudæi conuitiantes dicerent, Nónne ve-
rum dicimus quia Samaritanus es & dæmonium ha-
bes? vnum respuit, alterum amplexus est? Ego, inquit,
dæmonium non habeo. Non dixit, non sum Sama-
ritanus, sic intelligi volens nostrum se esse custodem.
Lucæ.10. Miseratus ergo accessit, curauit, ad stabulum perdu-
xit, impleuit circa eum misericordiam. Ille iam potest
ambulare, potest & fugere. Quò fugeret nisi ad deum,
H vbi fecit sibi domum refugij? *Quia fortitudo mea & re-
fugium meum es tu, & propter nomen tuum dux mihi eris & enu-
tries me.* Non propter meritum meum, sed propter
nomen tuum: vt tu glorificeris, non quia ego dignus
sum: dux mihi eris ne aberrem à te. Et enutries me,
vt validus sim ad mãducandum escam qua pascis an-
gelos. Hic enim lacte nos nutriuit, qui nobis cœlestem
cibum promisit, & vsus est materna misericordia. Si-
cut enim mater lactans eandem escam cui sumendæ
idoneus infans non est, per carnem traiicit, & lac in-
fundit: hoc enim accipit paruulus quod accepturus e-
rat ad mensam, sed quod per carnem traiicitur con-
gruit paruulo: Sic dominus sapientiam suam vt lac no
bis faceret, carne indutus venit ad nos. Ergo corpus
Christi loquitur, *Et educes me de muscipula ista quam oc-
cultauerunt mihi.* Iam passio significatur, Educes me de
muscipula ista quam occultauerunt mihi. Nec sola il-
la passio est qua passus est dominus noster Iesus Chri-
stus. Muscipulam suam diabolus tendit vsque in finem:
& væ illi qui in illam muscipulam cadit. Cadit autem
omnis qui non sperat in deum, qui non dicit, In te
domine speraui non confundar in æternum. Et in tua
iustitia erue me & exime me. Extenta est & parata mu-
I scipula inimici. Posuit in muscipula errorem & terro-
rem: Errorem quo illiciat, terrorem quo frangat & ra-
piat. Tu claude ianuam cupiditatis contra errorem,
tu claude ianuam timoris contra terrorem, & educe-
ris de muscipula. Huiusmodi pugnæ exemplum ipse
tibi imperator tuus, qui propter te etiam tentari digna-
tus est, in se demonstrauit. Et primo tentatus est illece-
bris, quia tentata est in illo ianua cupiditatis, quando
Matth.4. eũ tentauit diabolus dicens, Dic lapidib[9] istis vt panes
fiant. Adora me & dabo tibi regna ista. Mitte te deor-
sum, quia scriptum est, Quia angelis suis mandauit de
te, vt in manibus tollant te, nequando offendas ad la-
pidem pedem tuum. Omnia hæc per illecebram cupi-
ditatem tentant: At vbi clausam ianuam inuenit cupi-
ditatis, in eo qui tentabatur pro nobis, conuertit se ad
tentandam ianuam timoris, & præparauit passionem
Luc.4. illi. Denique hoc dicit Euangelista, Et consummata
tentatione, diabolus recessit ab eo ad tempus. Quid
est ad tempus? Tanquam rediturus & tẽtaturus ianuam
timoris, quia clausam inuenit ianuam cupiditatis. To-
tum ergo corpus Christi tentatur vsque in finem. Fra-
tres mei, quando iussum est nescio quid contra Chri- K
stianos mali, simul impingebatur, in hoc corpus to-
tum impingebatur. Vnde dictum est in Psalmo, Tan- *Psal.117.*
quam cumulus arenæ maris impulsus sum vt caderem,
& dominus suscepit me. At vbi finita sunt illa quæ to-
tum corpus impingebant vt caderet, cœpit tentatio es-
se per partes. Tentatur corpus Christi, vna Ecclesia
non patitur persecutionem, alia patitur. Non patitur
furorem imperatoris, & patitur furorem mali popu-
li. Quantæ vastationes à plebibus? Quanta mala inge-
sta sunt Ecclesiæ à malis Christianis ab eis qui capti
sunt in illo reticulo? Tam multiplicati sunt vt preme- *Lucæ.5.*
rẽtur naues in piscatione illa domini ante passionem.
Non ergo desunt pressuræ tentationis. Nemo sibi di-
cat, non est tempus tentationis. Qui sibi hoc dicit, pa-
cem sibi promittit. Qui sibi pacem promittit, securus
inuaditur. Totum ergo corpus Christi dicat, Educes
me de muscipula ista quam occultauerunt mihi: quia
eductum est & caput nostrum de muscipula quam ab-
sconderunt illi, quibus modo dicebatur in euangelio,
quia dicturi erant, Hic est hæres, venite occidamus *Matth.21.*
eum, & nostra erit hæreditas. Et in se sententiam di-
xerunt interrogati, Quid faciet ille paterfamiliàs co- L
lonis malis? Malos male perdet, & vineam suam loca-
bit aliis agricolis. Quid & illud? Non legistis, Lapidem *Psal.117.*
quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in ca-
put anguli? Quid est enim, Reprobauerunt ædifican-
tes? Hoc ait eiecerunt eum extra vineam & occiderũt.
Ergo erutus est & ille, caput nostrum sursum est, libe-
rum est. Hæreamus illi per dilectionem vt melius post-
ea conglutinemur ei per immortalitatem, & dicamus
omnes, educes me de muscicula ista quam occultaue-
runt mihi. *Quoniam tu es protector meus.* Audiamus vo-
cem domini quam dixit in cruce, *In manus tuas com-* *Lucæ.23.*
mendo spiritum meum. Certe cum verba eius in euangelio
de isto Psalmo cognoscimus, ipsum hic locutum fuis-
se non dubitemus. Habemus hoc in euangelio di-
ctum, In manus tuas commendo spiritum meum, &
inclinato capite reddidit spiritum. Non sine causa vo
luit verba huius Psalmi sua esse, nisi vt te admoneret se
locutum esse in hoc Psalmo. Ipsum hoc quære, cogita
quomodo in illo Psalmo se quæri voluit pro suscepti-
one matutina, Foderunt manus meas & pedes meos,
dinumerauerunt omnia ossa mea. Ipsi vero conside- M
rauerunt & conspexerunt me, diuiserunt sibi vesti-
menta mea, & super vestem meam miserunt sortem:
vt te admoneret in se hoc esse completum, in voce sua
posuit caput ipsius Psalmi, Deus deus meus vt quid
me dereliquisti? Et tamen vocem corporis in se trans- *Psal.21.*
figurauit. Non enim vnicum suum pater aliquando
dereliquit. *Redemisti me domine deus veritatis.* Faciens
quod prouisisti, non fallens in pollicitatione tua deus
veritatis. *Odisti obseruantes vanitatem, superuacue.* Quis
obseruat vanitatem? Qui timendo mori, mentitur: Ti-
mendo enim mori mentitur, & moritur antequam
moriatur, qui ideo mentiebatur vt viueret. Mentiri
vis ne moriaris, & mentiris & moreris: & cum vitas
vnam mortem quam differre poteris, auferre non po-
teris, incidis in duas, vt prius in anima, postea in cor-
pore moriaris. Vnde hoc, nisi quia obseruando vani-
tatem? Quia dulcis est tibi transiens dies, quia dulcia
sunt tibi transuolantia tempora: vnde nihil tenes, &
insuper tu teneris. Odisti obseruantes vanitatem super-
uacue. *Ego autem,* Quis non obseruo vanitatem, *In
domino speraui.* Speras in pecunia, obseruas vanitatem:
speras

A speras in honore & sublimitate aliqua potestatis humanæ, obseruas vanitatem, speras in aliquo amico potente, obseruas vanitatem. In his omnibus cum speras, aut tu expiras, & ea hic dimittis, aut cum viuis omnia pereunt, & in spe tua deficis. Hanc vanitatem commemorat Esaias dicens, Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni. Aruit fœnum, & flos eius decidit, verbum autem domini manet in æternum. Ego autem non quomodo illi, qui sperant in vanitates, & qui obseruant vanitates: sed in domino speraui, qui non est vanitas. *Exultabo & iocundabor in tua misericordia.* Non in mea iustitia. *Quia respexisti humilitatem meam, saluam fecisti de necessitatibus animam meam. Nec conclusisti me in manus inimici.* Quæ sunt necessitates vnde saluam volumus fieri animam nostram? Quis has enumeret? Quis digne exaggeret? Quis congrue vitandas fugiendasque commendet? Primò in genere humano dura necessitas, nescire cor alterius, male sentire plerunque de amico fideli, bene sentire plerunque de amico infideli. O dura necessitas. Et quid facis vt cor inspicias? Quem oculum affers infirma & plangēda mortalitas? Quid facis vt videas hodie cor fratris

Esaia. 40.

B tui? Non habes quid facias. Alia maior necessitas, nec tuum vides quale erit cras. Quid iam dicam de necessitatibus ipsius mortalitatis? Mori necesse est, & nemo vult. Nemo vult quod necesse est. Nemo vult quod erit velis nolis. Dura necessitas, nolle quod non potest euitari. Nam si fieri posset, nollemus vtique mori. Et effici quidem angeli vellemus, sed commutatione quadā non morte, sicut dicit Apostolus, Aedificationē habemus ex deo, domum non manu factam æternam in cœlis. Etenim in hoc ingemiscimus habitaculum nostrum, quod de cœlo est superindui cupientes, si tamen induti & non nudi inueniamur. Etenim qui sumus in hac habitatione ingemiscimus grauati, in quo nolumus expoliari, sed superuestiri, vt absorbeatur mortale à vita. Volumus peruenire ad regnum dei, sed per mortē nolumus. Et tamen dicit tibi necessitas, hac venies, hac venire dubitas homo, cum hac ad te venerit deus? Quæ sunt etiam necessitates vincendarum vetustissimarum cupiditatum, & annosarum malarum

2. Cor. 5.

C consuetudinum? Vincere consuetudinem, dura pugna, nosti. Vides quàm male facias, quàm detestabiliter, quàm infœliciter, & facis tamen. Fecisti heri, facturus es hodie. Si sic tibi displicet cum disputo, quomodo displicet tibi cum cogitas? Et tamen facturus es hoc. Vnde raperis? Quis te captiuum trahit? An illa lex in membris tuis repugnans legi mentis tuæ? Clama ergo, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominū nostrum: & impletur in te quod modo diximus, Ego autem in domino speraui, exultabo & iocundabor in tua misericordia, quia respexisti humilitatē meam, saluam fecisti de necessitatibus animā meam. Vnde enim facta est salua de necessitatibus anima tua, nisi quia respecta est humilitas tua? Nisi prius humiliareris non te exaudiret, qui te à necessitatibus liberaret. Humiliatus est, qui dixit, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Non sunt humiliati, qui ignorātes dei iustitiam & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. *Nec conclusisti me in manus inimici.* Non vicini tui, non compotatoris tui, non eius cum quo militasti, & eum læsisti, aut forte in tua ciuitate iniuriam ei fecisti. Isti enim tales sunt, pro quibus orare debemus. Alium habemus inimicum, diabolum serpentem antiquum. Omnes morientes si bene moriamur, ab eius manibus liberamur. Quicunque enim male moriuntur in suis iniquitatibus, in eius manibus concluduntur, vt cum illo in fine damnentur. Liberet ergo nos dominus deus noster de manu inimici nostri: ille enim nos per cupiditates nostras vult capere. Cupiditates autem nostræ quando validæ sunt, & quando eis seruimus, necessitates vocantur. Liberante autem deo animam nostram de necessitatibus nostris, quid erit quod in nobis teneat inimicus, vt concludamur in manus eius? *Statuisti in loco spacioso pedes meos.* Certe angusta via est: laboranti angusta est, amanti lata est. Eadem quæ angusta est, lata fit. In spacioso dicit posuisti pedes meos, ne angustiati pedes mei irent in se, & incurrendo in se, deiicerent me. Ergo quod ait, Posuisti in spacioso pedes meos: plane fecisti mihi facilem iustitiam, quæ mihi erat aliquando difficilis, hoc est, posuisti in spacioso pedes meos. *Miserere mei domine, quoniam tribulor: conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & venter meus, quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.* Sufficiat charitati vestræ, adiuuante domino fortassis implebimus debitum, vt & Psalmo peracto proficiscamur.

Rom. 7.

Roma. 10.

D

E

Concio secunda de medio eiusdem Psalmi.

AD reliqua Psalmi nostra reuertatur intentio, & nosipsos agnoscam* in verbis Prophetæ. Quoniam si nos inspexerimus in tempore tribulationis, gaudebimus in tempore retributionis. † Commendaueram charitati vestræ cum primas partes huius Psalmi exponerem, quod Christus loquatur, & quomodo sit accipiendus Christus totus cū capite & corpore non tacueram. Testimoniis etiam scripturarum, quantum mihi videtur, satis idoneis luculentisque firmaueram, ita vt omnino dubitari nō posit Christum esse caput & corpus, sponsum & sponsam, filium dei & Ecclesiam, filium dei factum filium hominis propter nos, vt filios hominum faceret filios dei. Atque ita essent duo in carne vna in sacramento magno, quia agnoscuntur duo in Prophetis in voce vna. Gratulatio superius expressa est ipsius dicentis, Respexisti humilitatem meam, saluam fecisti de necessitatibus animam meam, nec conclusisti me in manus inimici, statuisti in loco spacioso pedes meos. Gratulatio est liberati hominis à tribulatione, liberatorum membrorum Christi ab afflictione & insidiis. Et rursus dicit, *Miserere mei domine, quoniam tribulor.* In tribulatione vtique angustia est. Quomodo ergo posuisti in spatioso pedes meos? Si adhuc tribulantur, quomodo sunt in spatioso pedes? An forte vna quidem vox est, quia vnum quidem corpus, sed in aliquibus membris spatium sentitur, in aliquibus angustia, id est, alij sentiunt facilitatē iustitiæ, alij laborant in tribulatione. Nam si non alia membra illud, alia aliud paterentur, non diceret Apostolus, Si patitur vnum membrum, compatiuntur omnia membra, & si glorificatur vnum membrum, cōgaudent omnia membra. Aliquæ Ecclesiæ, verbi gratia, pacem habent, aliquæ in tribulatione sunt. In istis quæ pacem habent, in spatioso sunt pedes: illæ quæ in tribulatione sunt angustias patiuntur. Sed & istos cōtristat illorum tribulatio, & illos pax istorum consolatur. Sic est enim vnum corpus vt non sit discissio, non autem facit discissionem nisi dissensio. Charitas autem cōpagem facit, compages complectitur vnitatem vnitas seruat charitatem, charitas peruenit ad claritatem. Dicat ergo ex quibusdam membris, *Miserere mei domine quoniam tribulor,*

† aliàs, iubilationis.

Esaia. 61.
Gene. 2.
Ephe. 5.

F

1. Cor. 12.

G *tribulor, Conturbatus est in ira oculus meus, anima mea & venter*
meus. Quærimus vnde sit ista tribulatio, quoniam libe-
ratus pauloante gaudere videbatur iustitia quodam in-
fuso sibi à largitore dono dei, & inde facto spatio pe-
dibus suis in latitudine charitatis. Vnde ergo ista exi-
stit tribulatio, nisi forte ex illo, quod dominus dicit,
Matth.24. Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas
multorum? Primò enim commendata paucitate san-
Luce.5. ctorum, tanquam missis retibus, multiplicata est Eccle-
sia, & capti sunt innumerabiles, de quibus prædictum
Psal.39. erat, Annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt su-
per numerum, Qui etiam nauigia premerent, & retia
rumperent, sicut est positum in illa prima piscatione
ante passionem domini. Ex his igitur multitudinibus
† al. exaggerat numerum reprobarũ quibus &c. exaggeratis, quibus † per pascha sic reficiuntur Eccle-
siæ, vt turbas ipsorum parietum recuset angustia. Quo-
modo autem non tribuletur iste de hac multitudine,
quando videt ipsos implere theatra & amphiteatra,
qui pauloante Ecclesias impleuerunt? ipsos in nequi-
tiis, qui pauloante in laudibus dei? ipsos blasphemare
deum, qui respondebant, amen deo? Permaneat, du-
H ret, non deficiat etiam in multitudine copiosa iniquo-
Matth.3. rum, quia nec granum deficit in multitudine palearũ
quousque post ventilationem mittatur in horreum, &
ibi sit in societate sanctorum ne turbulenti aliquid pul
ueris patiatur. Perduret ergo, quia & dominus cum di-
Matth.24. xisset, Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet chari-
tas multorum: ne prænunciata ista abundantia iniqui-
tatis laborarent nutarẽtque pedes nostri, continuo
subiecit, quod fideles erigeret, quod cõsolaretur atque
firmaret dicens, Qui perseuerauerit vsque in finem hic
Ibidem. saluus erit. Attende itaque illum, qui quantum mihi
videtur, in hac tribulatione constitutus, quãdoquidem
positus in tribulatione, quasi dolere deberet. Tribula-
tio enim dolorem habet congruum, iratum se dicit in
tribulatione, & ait, Miserere mei domine quoniam tri-
bulor, conturbatus est in ira oculus meus. Si tribularis,
quare irasceris? Irascitur iste alienis peccatis. Quis non
7.q.1. Aduersitas. irascatur videns homines confidentes ore deum, ne-
gantes moribus? Quis non irascatur videns homines
seculo verbis & non factis renunciantes? Quis est qui
non irascatur videns fratres insidiantes fratribus, fidẽ
non seruantes osculo, quod insigniunt sacramentis dei?
I Et quis enumeret omnia, quibus irascitur corpus Chri
sti, quod intus viuit in spiritu Christi, quod gemit tan-
quam granum inter paleas? Vix enim apparent isti qui
sic gemunt, qui sic irascuntur, quomodo vix apparent
Matth.3. grana, quando area trituratur. Qui nescit quantæ spicæ
missæ sint, putat totum paleam esse, & ex hoc quod to-
tum palea putatur, inde magna massa purgabitur. In
his ergo non apparentibus, & gementibus qui irascitur
Psal.68. dicit alio loco, Zelus domus tuæ comedit me. Dicit &
alibi quandoquidem videt multos mala facientes, Tæ-
Psal.118. dium detinuit me à peccatoribus derelinquentibus le-
gem tuam. Dicit & alio loco, Vidi insensatos & tabe-
scebam. Hæc autem ira, metuendum est, ne tanta sit vt
in odium vertatur. Ira enim nondum est odium. Nam
irasceris filio, non odisti filium: ei seruas hæreditatem,
qui te sentit iratum, & ad hoc irasceris ne perdat, quod
ei seruaueris, male viuens moribus prauis. Ergo ira nõ-
dum est odium, nõdum odimus eos, quibus irascimur,
sed ista ira si manserit & non sito euulsa fuerit, crescit
Ephe.4. & fit odium. Ideo vt recẽs ira euelleretur, & in odium
non conuerteretur, hoc nos docet scriptura dicens.
Non occidat sol super iracundiam vestram: Inuenis
autem aliquando fratrem odium habentem, & repre- K
hendit irascentem, in illo est odium, & in alio culpat *Matth.7.*
iram, Ipse habet trabem in oculo suo, & reprehendit fe
stucam in oculo fratris sui. Sed festuca ista & surculus
nisi cito euellatur, trabes futura est. Non ergo ait, Extin
ctus est oculus meus præ ira: sed, turbatus. Nam si & ex-
tinguitur, iam odium est, nõ ira. Et vide quia extinctus
est. Hinc ait Ioãnes, Qui odit fratrem suum, in tenebris *1.Ioan.2.*
est vsque adhuc. Antequam ergo eatur in tenebris, con
turbatur oculus in ira. Sed cauendum est ne ira verta-
tur in odium, & oculus extinguatur. Hoc autẽ animad-
uertat vnusquisque qui in pace, hoc est, qui in Christo,
qui pacem dei commendauit, vocatus est, & in cuius *Luca.2.*
natiuitate summa pax per angelum nunciata est homi
nibus: si pro aliqua parua vel magna causa in odium
proruperit, nullam societatem cum pace, hoc est, Chri-
sto habere poterit, nisi per dignam emẽdationem pœ-
nitentiæ. Sequitur ergo iste & dicit, Turbatus est præ
ira oculus meus. *Anima mea & venter meus.* Hoc est,
turbata sunt interiora mea. Ventrem pro interioribus
posuit. Aliquando enim iniquis & peruersis & à lege *7.q.1. Ad-*
deuiantibus & male viuentibus irasci licet, clamare nõ *uersitas.*
licet. Cum irascimur & clamare non possumus, inte- L
riora nostra turbantur. Tanta est enim aliquando per-
uersitas, vt nec corripi possit. *Quoniam defecit in dolore*
vita mea, & anni mei in gemitibus. Defecit, inquit, in dolo-
re vita mea. Dicit Apostolus, Nunc viuimus, si vos sta-
tis in domino. Quicunque perfecti sunt ex Euangelio *1.Tes.3.*
& gratia dei, non hic viuunt nisi propter alios. Nam
vita eorum in hoc seculo eis iam nõ est necessaria. Sed
quia dispensatio eorũ aliis necessaria est, fit in eis quod
ait idem Apostolus: concupiscentiam habens dissolui
& esse cum Christo, Multo enim magis optimum, ma- *Philip.1.*
nere autem in carne necessarium propter vos. Quan-
do autem videt homo ex dispensatione sua, ex labori-
bus suis, ex prædicatione sua non proficere homines,
infirmatur in egestate vita hominis. Vere mirabilis ege
stas & fames, quandoquidem eos quos domino lucra-
mur, quodammodo manducat Ecclesia. Quid est man
ducat? In corpus suum traiicit. Quicquid enim mandu
camus, in corpus nostrum traiicimus. Hoc agit Eccle-
sia per sanctos, esurit quos lucrari vult, & quos lucrata
fuerit aliquo modo, manducat quodammodo. Cuius M
personam gerebat Petrus, quando ei de cœlo submis-
sus est discus plenus omnib⁹ animalibus quadrupedi-
bus, reptilibus, & volatilib⁹, quibus generibus omnes gẽ
tes significantur. Præfigurabat dominus Ecclesiã, quod
omnes gentes erat transuoratura, & in corpus suum cõ
uersura, & ait Petro, Macta & mãduca. O Ecclesia, hoc
est, Petre, quia super hanc petram ædificabo Ecclesiam *Acto.10.*
meam, macta & manduca. Prius macta, & sic mandu-
ca. Occide quod sunt, & fac quod es. Cum ergo prædi- *Matth. 16.*
catur Euangelium, & videt qui prædicat non proficere
homines, quare non clamet, quoniam defecit in dolo-
re vita mea, & anni mei in gemitibus? *Infirmatus est in*
egestate vigor meus, & ossa mea conturbata sunt. Anni nostri
isti, quos hic ducimus in gemitibus sunt. Vnde? Quia
abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. In *Matth.24.*
gemitibus nõ in clamoris vocibus. Quando videt Ec-
clesia multos in peruersum ire, gemitus suos deuorat a-
pud se, vt dicat deo, Gemitus meus nõ est abscõditus à
te. In alio Psalmo dicit, sed congruit hic & hoc dicere, *Psal.37.*
gemitus meus, & si abscõditus est ab hoĩbus, à te nõ est
abscõditus. Infirmatus est in egestate vigor meus, & os-
sa mea cõturbata sunt. De hac egestate supra diximus.
Ossa

A Ossa vero fortes intelliguntur Ecclesiæ, qui etiam si nõ conturbantur persecutionibus alienorum, conturbantur tamen iniquitatibus fratrum. *Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium & vicinis meis nimium, & timor notis meis.* Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium. Qui sunt inimici Ecclesiæ? Pagani, Iudæi. Omnibus peius viuunt mali Christiani. Vis videre, quàm omnibus peius viuant mali Christiani? De talibus dicit Propheta Ezechiel, quia comparantur sarmentis inutilibus, Pone Paganos ligna esse syluatica extra Ecclesiam, adhuc potest inde fieri aliquid, quomodo de lignis fabrilibus est lignum fabro aptum: & si adhuc no dosum & curuum & corticosum, tamẽ quod doletur, asscietur, deplanetur, & possit venire ad aliquam fabricam vsus humani. De sarmentis autem præcisis fabri nihil facere possunt, ignis ea solus expectat. Attendite fratres cùm syluatico ligno vbiq; præponatur sarmentum manens in vite, quia sarmentum dat fructum, illud lignum non dat fructum: præciso tamen sarmento de vite si comparetur lignum syluaticum, intelligitur esse melius, quia de illo faber aliquid facere potest:

Ezech.15.

B hæc autem non quærit nisi vt foco ministret. Attendens itaque multitudinem male viuentium in Ecclesia, Super omnes, inquit, inimicos meos factus sum opprobrium: Peius, inquit: viuunt mali in sarmentis meis, quàm qui ad illam nunquam accesserunt. Latine aperte cur non dicamus, vel quãdo Psalmum exponimus? Et si aliis forte temporibus dicere non audemus, saltem necessitas exponendi habeat libertatem corripiendi. Super omnes, inquit, inimicos meos factus sum opprobrium. De talibus dicit Apostolus Petrus, Facta sunt illis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam iustitiæ, quàm cognoscentibus retrorsum reflecti à tradito sibi sancto mandato, Cum dicit, melius erat illis nõ cognoscere viam iustitiæ: nõnne indicauit meliores esse inimicos foris positos, quàm intus male viuentes, quibus premitur & grauatur Ecclesia? Melius, inquit, illis fuerat nõ cognoscere viam iustitiæ, quàm cognoscentibus retrorsum reflecti à tradito sibi sancto mandato. Denique vide quàm horribili rei eos comparauit. Contingit illis res veri prouerbij, Canis reuersus ad suum vomitum. Istis

2.Petri.2.

C itaque talibus cum sint plenæ Ecclesiæ, nõnne veraciter illic dicũt pauci, immò ex paucorum voce ipsa Ecclesia, Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium, & vicinis meis nimiũ, & timor notis meis? Vicinis meis nimium opprobriũ factus sum, id est, qui mihi iam appropinquabãt vt crederẽt, hoc est, vicini mei nimium deterriti sunt, mala vita malorũ & falsorũ Christianorũ. Quàm multos enim putatis, fratres mei, velle esse Christianos, sed offendi malis moribus Christianorum? Ipsi sunt vicini, qui iam appropinquabant, & nimium opprobrium illis visi sumus. *Timor factus sum notis meis.* Quia cum videt homo multos male viuentes, & de quibus bene sperabatur in multis malefactis inuẽtos, timet ne tales sint omnes, quos putabat bonos, & veniunt in suspitionẽ malã propè omnes boni. Qualis vir? Quomodo cecidit? Quomodo inuẽtus est in illa turpitudine, in illo scelere, in illo facto malo? Putas ne tales sunt oẽs? Hoc est timor notis meis, vt & ipsis quibus noti sunt, plerũq; in dubiũ veniamus. Et nisi te consoletur quod es, si aliquid es, non credis esse alterum talem. Consolatur hominem qualiscunque conscientia, vt dicat sibi homo, qui bene viuit, O tu qui modo vereris ne tales sint omnes, tu talis es? Respondet conscientia tua, non sum. Ergo si tu talis non es, solus

D es. Vide ne peior sit ista superbia, quàm illa nequitia. Noli solum te dicere. Nam & Helias aliquando tædio multitudinis impiorũ ait, Prophetas tuos occiderunt, 3.Reg.19. altaria tua suffoderũt, & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi responsum Roma.11. diuinum? reliqui mihi septem milia virorũ, qui non curuauerunt genua ante Baal. Ergo fratres inter hæc scandala vnum est remediũ, ne male sentias de fratre tuo. Humiliter esto quod vis eum esse, & non putabis eum esse, quod non es. Sed tamen fit etiam timor notis expertis. *Qui videbant me foras fugerunt à me.* Ignoscendum esset si foras fugissent à me, qui non videbant me, etiam qui videbant me foras fugerunt à me. Sed si qui me non videbant, foras fugerunt à me, nec dicendum est foras fugerunt, quia intus non fuerunt. Si intus fuissent, vidissent me, id est, cognouissent corpus Christi, cognouissent membra Christi, cognouissent vnitatem Christi. Illud est magis gemendum, illud omnino intolerabile, quia multi qui videbant me foras fugerunt à me, id est, qui cognouerunt quid esset Ecclesia, exierunt foras & hæreses & schismata contra Ecclesiã fece

E runt. Hodie hominem inuenis, verbi gratia, natum in parte Donati, nescit quid sit Ecclesia, vbi natus est hoc tenet, non illi euellis consuetudinem, quam suxit cũ lacte nutricis, Illum illũ da qui voluitur quotidie in scripturis, qui legit, qui prædicat. Itáne tandem non ibi videt, Postula à me & dabo tibi gẽtes hæreditatẽ tuam, Psal.2. & possessionem tuam terminos terræ? Non ibi videt, Commemorabuntur & conuertentur ad dominũ vniuersi fines terræ, & adorabũt in conspectu eius vniuersæ patriæ gentiũ. Psal.21. Si vides ibi totius orbis vnitatẽ, quid foras fugis, vt non solum ipse patiaris, verũ & aliis facias cæcitatem? Qui videbant me, id est, qui nouerant quid sit Ecclesia, qui eam in scripturis intuebantur, foras fugerunt à me. Putatis enim fratres mei, quia illi omnes, qui fecerunt hæreses per loca & partes, non erant in scripturis dei, quia ecclesia non est prædicata, nisi toto terrarum orbe diffusa. Verè dico charitati vestræ: certe omnes Christiani sumus, vel Christiani omnes dicimur, & omnes Christi signo signamur. Obscurius dixerunt Prophetæ de Christo, quàm de Ecclesia:

F puto propterea quia videbant in spiritu, contra Ecclesiam homines facturos esse particulas, & de Christo non tantam litem habituros, de Ecclesia magnas contentiones excitaturos. Ideo illud vnde maiores lites futuræ erant, planius prædictum & apertius prophetatum est, vt ad iudicium illis valeat, qui viderunt & foras fugerunt. Exempli gratia vnum commemorabo: Abrahã pater noster fuit non propter propaginem carnis, sed propter imitationem fidei. Iustus & placens deo, per fidem suscepit filiũ sibi promissum Isaac de Sara sterili vxore sua in senectute sua, iussus est immolare deo eundem filium, nec dubitauit, nec disceptauit, nec de iussu dei disputauit, nec malum putauit quod iubere optim' potuit. Duxit filium suum ad immolãdum, imposuit ci ligna sacrificij, peruenit ad locum, erexit dexteram vt percuteret, eo prohibente deposuit, quo iubente leuaue rat. Qui obtẽperauerat vt feriret, obtemperauit vt parceret, vbiq; obediens, nusquam timidus. Vt tamen impleretur sacrificium & sine sanguine non discederetur, inuentus est aries hærens in vepre cornibus, ipse immolatus est, peractum est sacrificium. Quære quid sit: figura est Christi inuoluta sacramentis: denique vt videatur discutitur, vt videatur pertractatur, vt quod inuolutum

Gene.21. Gene.22.

G inuolutum eſt euoluatur. Iſaac tanquã filius vnicus di-
lectus figuram habens filij dei, portans ligna ſibi, quo-
modo Chriſtus crucem portauit. Ille poſtremò ipſe a-
ries Chriſtum ſignificauit. Quid eſt enim hærere cor-
nibus, niſi quodammodo crucifigi? Figura eſt iſta de
Chriſto, continuo prædicanda erat Eccleſia, prænun-
ciato capite prænunciandum erat & corpus. Cœpit ſpi
ritus dei, cœpit deus ad Abraham prædicare velle Ec-
cleſiam, & tulit figuram: Chriſtum figurate prędicabat,
Eccleſiã aperte prædicauit: ait enim ad Abrahã, Quo-
niam obaudiſti vocem meã, & non pepercisti filio tuo
dilecto propter me, benedicens benedicã te, & implẽ-
do implebo ſemen tuũ ſicut ſtellas cœli, & ſicut arenã
maris, & benedicentur in ſemine tuo omnes gẽtes ter-
ræ. Et penè vbique Chriſtus in aliquo inuoluto ſacra-
mento prędicatus eſt à prophetis, Eccleſia aperte, vt vi-
derent illam, & qui futuri erant contra illam, & imple-
retur in eis iſta nequitia, quam prædixit Pſalmus, Qui
videbant me, foras fugerunt à me. Ex nobis exierunt,
ſed non erant ex nobis. Hoc apoſtolus Ioannes de il-
1.Ioan.2. lis dixit. *Oblitus ſum tanquam mortuus à corde.* Oblitus
H ſum, in obliuionem veni, obliti ſunt me illi, qui vide-
bant me. Obliti ſunt mei, & ſic mei obliti ſunt tãquam
mortuus fuerim à corde ipſorum. Oblitus ſum tanquã
mortuus à corde. *Factus ſum tanquam vas perditum.* Quid
eſt hoc, Factus ſum tanquam vas perditum? Labora-
bat iſte & nulli proderat, vidit ſe vas eſſe & nulli pro-
deſſe, & ſe tanquam vas perditum dicit. *Quoniam au-
diui vituperationem multorum accolentium in circuitu.* Multi
accolunt in circuitu meo, & reprehendunt me quoti-
die. Quanta mala dicunt in malos Chriſtianos, quæ
maledicta perueniunt ad omnes Chriſtianos. Nun-
quid enim dicit, qui maledicit aut qui reprehendit
Chriſtianos, ecce quid faciunt non boni Chriſtiani?
Sed ecce quæ faciunt Chriſtiani, non ſeparat, non di-
ſcernit. Illi tamen iſta dicunt, qui accolunt in circuitu,
id eſt, circumeunt, & non intrant. Quare circumeunt
& non intrant? Quia rotam temporis amant: Non in-
trant ad veritatem, quia non amant æternitatem, tem-
poralibus dediti tanquam rotæ conſtricti, de quibus
Pſal.82. alibi dicitur, Pone principes eorum vt rotam. Et ali-
Pſal.11. bi, In circuitu impij ambulant. *Dum congregarentur ipſi*
I *ſimul aduerſum me, vt acciperent animam meam conſiliati ſunt.*
Quid eſt vt acciperent animam meam conſiliati ſunt?
Vt conſentirem prauitatibus eorum. Illis enim qui
maledicunt, & non intrant, parum eſt, quia non in-
trant, & eiicere hinc volunt vituperando. Si eiecerint
te de eccleſia, acceperunt animam tuam, id eſt, tenue-
runt conſcientiam tuam, & eris in circuitu tuo, non
in mãſione. Ego autem inter hæc opprobria, inter hæc
ſcandala, inter hæc mala, inter iſtas ſeductiones, foris
iniquitates, & peruerſitates intus, cum attenderem ho-
mines iuſtos, & quærerem quos imitarer, & deeſſent,
quid feci? quod conſilium inueni? *Ego autem in te ſpe-
raui domine.* Nihil ſalubrius, nihil ſecurius. Volebas
imitari neſcio quem, inueniſti illum non bonum.
Tolle imitationem hanc, Alium quæſiſti, neſcio quid
diſplicuit tibi. Tertiũ quæſiſti, & ipſe non placuit. Nun-
quid quia & ille & ille diſplicuit, & tu peribis? Tolle
ab homine ſpem, quia maledictus omnis, qui ſpem ſuã
Hiere.17. ponit in homine. Si attendis adhuc hominem & eum
quæris imitari & ex illo pendere, adhuc lacte vis nu-
μαμμό- triri, & fies mammothreptus quales dicuntur pueri, qui
θρεπτος. diu ſugunt, quod non decet. Etenim lacte vti tanquam
per carnem velle ſibi cibum traiici, hoc idem eſt per
hominem viuere. Idoneus eſto ad menſam, inde cape K
vnde ille cœpit, aut ſortaſſe non cœpit. Forte vtiliter &
in malum incidiſti, quem bonum putaſti, vt in vbere
quaſi materno amaritudinem inuenires, & ea offenſio-
ne repellereris, & ad cibum validiorem inuitareris. Fa-
ciunt enim hoc nutrices mammothreptis, vt aliqua a-
mara ponant in papillis ſuis, quibus offenſi paruuli ab
vbere reſiliãt & ad menſam inhiẽt. Ergo dicit, Ego au-
tem in te ſperaui domine, *Dixi tu es deus meus.* Tu es
deus meus, recedat Donatus, recedat Cæcilianus: nec
ille, nec iſte meus deus eſt. Non ad hominis nomẽ am-
bulo, Chriſti nomen teneo. Ipſum Paulum audi dicen-
tem, Nũquid Paulus pro vobis crucifixus eſt, aut in no- 1.Cor.1.
mine Pauli baptizati eſtis? Perirem ſi eſſem de parte
Pauli: quomodo non pereo ſi fuero de parte Donati?
Prorſus recedant humana nomina, humana crimina,
humana figmenta. In te domine ſperaui, dixi tu es deus
meus. Non homo quiſquam, ſed tu es deus meus. Vnus
deficit, vnus proficit: deus meus non deficit neque pro-
ficit. Nec habet quò proficiat perfectus, nec habet vn-
de deficiat æternus. Dixi domino deus meus es tu.
In manibus tuis ſortes meæ. Non in manibus hominum, L
ſed in manibus tuis. Quæ ſunt iſtæ ſortes? Quare ſor- 26.queſt.2.
tes? Audito nomine ſortium, non debemus ſortilegos Sors.
quærere. Sors enim non aliquid mali eſt, ſed res eſt in 10. de Ge-
dubitatione humana diuinam indicans voluntatem. ne. ad lite.
Nam & ſortes miſerunt Apoſtoli, quando Iudas tradi- cap.18. in
to domino periit. Et ſicut de illo ſcriptum eſt, Abiit in fine.
locum ſuum, cœpit quæri quis in locum eius ordinare- Acto.1.
tur. Electi ſunt duo iudicio humano, & electus de duo-
bus vnus iudicio diuino. De duobus cõſultus eſt deus,
quẽnam ipſorũ eſſe vellet, & cecidit ſors ſuper Mat-
thiam. Quid igitur eſt, in manibus tuis ſortes meæ? Sor
tes dixit, quantum ego exiſtimo, gratiam qua ſaluati ſu
mus. Quare ſortis nomine appellat gratiam dei? Quia
in ſorte non eſt electio, ſed voluntas dei. Nam vbi dici
tur, iſte facit, iſte non facit, merita conſyderãtur: & vbi
merita conſyderantur electio eſt, non ſors. Quãdo au-
tem deus nulla merita noſtra inuenit, ſorte voluntatis
ſuæ nos ſaluos fecit, quia voluit, non quia digni fuimus.
Hæc eſt ſors. Merito tunica illa Domini deſuper texta
quæ ſignificat charitatis æternitatem, cũ diuidi à perſe- M
cutoribus non poſſet, ſors ſuper eam miſſa eſt: ad quos Matth.27.
peruenit, eos ſignificauit, qui videntur ad ſortem per- Marci.15.
uenire ſanctorum. Gratia ſalui facti eſtis per fidem, ait Ioan 19.
Apoſtolus, Gratia ſalui facti eſtis per fidem, & hoc Ephe.2.
non ex vobis. Vide ſortem, & hoc non ex vobis, ſed
dei donum eſt, non ex operibus quaſi vos benefeceri-
tis, vt ad hoc accedere digni eſſetis, non ex operibus,
ne forte quis extollatur. Ipſius enim ſumus figmentum,
creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis. Hęc quodam-
modo ſors occulta eſt, volũtas dei in humano genere
ſors eſt: ſors veniens de dei occulta volũtate, apud quẽ
non eſt iniquitas. Non enim ille perſonas accipit, ſed Roma.9.
occulta illius iuſtitia tibi ſors eſt. Attendat itaque cha- Gala.2.
ritas veſtra, videte hoc ipſum quemadmodum firme-
tur ab apoſtolo Petro, cum Simon ille Magus bapti-
zatus à Philippo, adhæreret ei, credens miraculis diui-
nis factis in conſpectu ſuo. Venerunt Apoſtoli ad Sa-
mariam vbi crediderat etiam & ipſe Magus & vbi fuit
baptizatus: & impoſuerũt Apoſtoli manus hominibus
baptizatis, & acceperunt ſpiritumſanctum, & cœperũt Acto.8.
linguis loqui. Admiratus eſt ille & obſtupefactus tan-
to diuino miraculo, quod ad impoſitionẽ humanarũ
manuum venit ſpiritusſanctus, & impleuit homines, &
deſyde-

A desyderauit istam, non gratiam sed potentiam, non vnde liberaretur, sed vnde extolleretur. At vbi desyderauit hoc, & impleuit superbia cor eius & diabolica impietas & celsitudo deicienda, ait Apostolis, Quantam vultis pecuniam à me accipite, vt & ad meam impositionem manuum accipiant homines spiritumsanctum. Qui quærebat secularia qui in circuitu occulebat pecunia putauit posse se emere donum dei. Qui se putauit pecunia comparare spiritumsanctum, etiam apostolos auaros arbitratus est, sicut erat ipse impius & superbus. Continuo Petrus. Pecunia tua, inquit, tecum sit in perditionem, quia existimasti donum dei pecunia comparare. Non est tibi sors neque pars in fide hac: id est, non pertines ad istam gratiam, quam gratis omnes accepimus, qui pecunia te putas posse emere, quod gratis datur. Ex eo autem quod gratis datur, sors vocatur. Non est tibi sors neque pars in fide hac. Ista dixi, ne expauesceremus quod ait, In manibus tuis sortes meæ. Quæ sunt enim sortes? Hæreditas Ecclesiæ. Quousque est hæreditas Ecclesiæ? Inter quos fines? Vsque ad omnes fines. Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, B & possessionem tuam terminos terræ. Non mihi ergo promittat homo nescio quam particulã deus meus in manibus tuis sortes meæ. Iam sufficiat charitati vestræ, quod restat in nomine domini crastina die ipso adiuuante reddemus.

Act. 8. *Ibidem.* *Psal. 2.*

Concio tertia de fine eiusdem Psalmi.

Qvod de Psalmo restat, vnde duos iam sermones habuimus, aliquantum est amplius quam tertia pars, & videmus nobis hodie debitum esse complendum. Vnde peto charitatem vestram vt libenter audiatis nos. In verbis enim eius planioribus non est immorari necesse, vt ea nos teneant, quorum est necessitas exponendi. Multa enim sunt animis fidelium sponte occurrentia, multa quæ breui admonitione opus habent, quædam vero & ea rariora quibus insudandum est vt possint intelligi. Vt ergo tempus sufficiat viribus & nostris & vestris, videte quàm aperta sunt hæc, & nobiscum potius agnoscite, & in his nobiscum deum laudate. Et si orat psalmus, orate. Et si gemit, gemite. Et si gratulatur, gaudete. Et si sperat, sperate. Et si timet, timete. Omnia C enim quæ hic conscripta sunt, speculum nostrum sunt.

Erue me de manibus inimicorum meorum, & à persequentibus me. Dicamus hoc, & vnusquisque de inimicis suis dicat hoc. Bonum est enim & orare debemus, vt nos deus eruat de manibus inimicorum nostrorum. Sed intelligendi sunt inimici pro quibus orandum sit, & contra quos orandum sit. Inimici homines qualescunque fuerint non sunt odio habendi, ne cum odit malus, quem patitur malum, sint duo mali. Diligat bonus, & quem patitur malum, vt vel vnus sit malus. Illi inimici sunt contra quos orandum est, diabolus & angeli eius, ipsi nobis inuident regnum cœlorum, ipsi nolunt vt nos ascendamus illic vnde illi deiecti sunt: ab his oremus erui animam nostram. Nam & quando aduersum nos homines incitatur, vasa ipsorum fiunt. Proinde Paulus apostolus admonens nos, quàm cauti esse contra inimicos debeamus, ait seruis dei, qui tribulationes patiebantur, vtique seditionibus, improbitatibus, inimicitiis hominum. Non est vobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, non est aduersus homines: sed aduersus principes & potestates & rectores mundi. Cuius mundi? Cœli & terræ? Absit. Huius mundi rector non est nisi creator. Sed quem

Ephe. 6.

dicit mundum? Amatores mũdi. Denique addit & exponit, quod dico mundi tenebrarum harum. Quarum D vtique tenebrarum, nisi infidelium & impiorum? Nam ex impiis & infidelibus cum essent facti pij & fideles, sic eos alloquitur idem Apostolus, Fuistis enim aliquan do tenebræ, nunc autem lux in domino. Aduersus spiritalia, inquit, nequitiæ in cœlestibus, aduersus diabolũ & eius angelos dimicatis, hostes vestros non videtis & vincitis. Erue me de manibus inimicorum meorum. & à persequentibus me. *Illustra faciem tuam super seruum tuum,* saluum me fac in tua misericordia. Superius dicebamus, si meminit hesternæ disputationis charitas vestra, quicunque affuistis, quoniam illi maxime persequuntur Ecclesiam, qui Christiani nolunt bene viuere. Per hos enim opprobrium habet Ecclesia, & ab his inimicitias sustinet, quando corripiuntur, quando male viuere non permittuntur, quando cum eis vel verbo agitur, ipsi mala in suis cordibus meditantur, & erumpendi occasionem requirunt. Inter hos est gemens iste, & si volumus nos sumus: quoniam plures sunt ipsi, & inter multitudinem eorum vix apparent boni, tanquã grana in area, de quibus nunc purgatis horrea replenda sunt domini. Ergo inter hos gemens iste ait, Illustra E faciem tuam super seruum tuum. Confusio enim quædam putatur cum omnes Christiani dicuntur: & qui bene viuunt: & qui male viuunt, omnes vno charactere signantur, omnes ad vnum altare accedunt, omnes eodem baptismo abluũtur, omnes eandem orationem dominicam proferunt, omnes hisdem mysteriis celebrandis intersunt. Quando discernuntur, qui gemunt & à quibus gematur, nisi illustret ille faciem suam super seruum suum? Quid est ergo, Illustra faciem tuam super seruum tuum? Appareat, quia pertineo ad te: nec sic dicat & Christianus impius, quia pertinet ad te, ne sine causa tibi in alio psalmo dixerim, Iudica me deus & discerne causam meam de gente non sancta. Quod ibi dixit, discerne causam meam: hoc dicit hic, Illustra faciem tuam super seruum tuum. Et tunc ne & ipse superbiat, & quasi se iustificare videatur, adiungit & ait, *Saluum me fac in tua misericordia.* Hoc est, non in mea iustitia, non in meis meritis, sed in tua misericordia: nõ quia ego sum dignus, sed quia tu misericors es. Noli me audire secundum iudiciariam seueritatem, sed se- F cundum misericordissimam bonitatem. Saluum me fac in tua misericordia. *Domine nõ confundar quoniam inuocaui te.* Magnam causam dixit, non confundar quoniam inuocaui te. Vis vt confundatur, qui inuocaui te? Vis vt dicatur, vbi est de quo præsumpsit? Quis autem etiam ipsorum impiorum non inuocat deum? Nisi ergo proprio modo quodam diceret, Inuocaui te deum, qui nõ possit communis esse cum multis, nullo modo de hac inuocatione tantam mercedem auderet exigere. Responderet enim illi deus quodammodo in cogitatione & diceret, Quid à me petis vt non confundaris? Quare? Quia inuocasti me. Nonne quotidie homines, vt impleant forte adulteria quæ concupiscunt, inuocant me? Nonne quotidie homines, vt moriantur illi, à quibus expectant hæreditatem, inuocant me? Nonne quotidie homines, qui fraudẽ cogitant, vt eam prospero exitu cõpleant, inuocãt me? Quid ergo est quòd pro magna mercede exigis vt dicas, non confundar quoniam inuocaui te? Inuocant quidem illi, sed non inuocant te. Inuocas deum, quando in te vocas deum. Hoc est enim illum inuocare, illum in te vocare quodammodo eum in domum cordis tui inuitare. Non autem

Ephe. 6. *Ephe. 5.* *Ephe. 6.* *Matth. 3.* *Luca. 3.* *Psal. 42.*

G autem auderes tantum patremfamiliàs inuitare, nisi nosses ei habitaculũ præparare. Si enim tibi dicat deus, ecce inuocasti me, venio ad te, quò intrabo? Tantas sordes conscientiæ tuæ sustinebo? Si seruum meum in domum tuam inuitares, nónne prius eam mundare curares? Inuocas me in cor tuum, & plenum est rapinis. Quò inuocatur deus plenum est blasphemiis, plenum est adulteriis, plenum est ira & fraudibus, plenum est malis concupiscentiis, & insuper plenum est inuidia, & inuocas me? De talibus denique quid ait alio loco

Psal. 13. & 52. Psalmus? Deum non inuocauerunt. Et vtique inuocauerunt, nec tamen inuocauerunt. Breuiter dico, quoniam nata est quæstio, vt tantam mercedem exigat homo allegans vnum meritum, dicẽdo, quia inuocaui te: cum videamus à tam multis malis inuocare deum, nata est quæstio, vnde non transeundum est. Dico ergo breuiter homini auaro, Inuocas deum. Quare inuocas deum? Vt det tibi lucrum. Lucrũ ergo inuocas non deum: quia hoc lucrum, quod concupiscis, non potest habere per seruum tuum, non potest habere per colonum tuum, per clientem tuum, per amicum tuum, per satellitem tuum: inuocas deum, ministrum lucri tui fa-

H cis deum. Viluit tibi deus. Vis inuocare deum? Gratis inuoca. Auare, an paruum est tibi si te impleat ipse de⁹. Deus si ad te veniat sine auro & argẽto, non vis illum. Quid ergo tibi de his, quæ fecit deus sufficit, cui deus ipse non sufficit? Merito ergo rogat iste, non confundar, quoniam inuocaui te. Inuocate dominum fratres si non vultis confundi. Confusionem enim quandam timet iste, de qua in superioribus Psalmi locutus est, In te domine speraui non confundar in æternum. Nam vt sciatis, quia istam confusionem timet, quid addidit cum dixisset, Non confundar in æternum, quoniam inuocaui te: *Erubescant impij & deducantur in infernum.* Confusionem vtique illam in æternum. *Muta efficiantur labia dolosa. Quæ loquuntur aduersus iustum iniquitatem, in superbia & contemptu.* Iustus iste Christus est. Multa labia loquũtur aduersus eum iniquitatem in superbia & contemptu. Quare in superbia & cõtemptu? Quia contemptibilis superbis apparuit, qui tam humilis venit. Non vis vt contemnatur ab eis, qui honores amant, ille qui tantas contumelias accepit? Non vis vt contem-

I natur ab his, qui pro magno habent istam, ille qui mortuus est? Non vis vt contemnatur ab eis, qui quasi damnationem mortẽ crucis turpem putant, ille qui crucifixus est? Non vis vt contemnatur à diuitibus, ille qui pauperem vitam gessit in mundo, cum esset creator mundi? Omnia ista, quæ amant homines, quia noluit illa habere Christus, vt non habendo ostenderet contemnenda, non quia in potestate non habuit possidenda, omnes qui amant hæc, contemnunt illum. Et quicunque voluerit seruorum eius sequi vestigia ipsius, vt ambulet & ipse in ea humilitate, in qua didicit ambulasse dominum suum, contemnitur in Christo, quasi membrum Christi: & cum caput & membra contemnuntur, totus ipse Christus cõtemnitur, quia totus ipse iustus est caput & corpus. Et necesse est vt cõtemnatur totus ipse Christ⁹ à superbis & impiis, vt fiat illis quod dicitur, Muta efficiantur labia dolosa, quæ loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia & cõtemptu. Quando efficientur muta labia ista? In hoc seculo nunquam. Quotidie clamant contra Christianos maxime humiles, quotidie blasphemant, quotidie latrant, augẽt

Luca. 16. linguis suis pœnas, quibus apud inferos sitiant, & aquæ stilam sine causa desyderent. Non ergo nunc muta efficiuntur labia istorum. Sed quando? Quando tradu- K

cent eos ex aduerso iniquitates eorum, sicut dicitur in libro Sapientiæ, Tunc stabunt iusti in magna constan- Sapient. 5.

tia aduersus eos, qui se angustiauerunt. Tunc dicent illi, Hi sunt quos aliquando habuimus in derisu & in similitudine improperij. Quomodo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos sors illorum est? Nos insensati, vitam illorum æstimabamus insaniam. Tunc efficientur labia eorum muta, qu loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia & in contemptu. Modo enim dicunt nobis, Vbi est deus vester? Quid colitis?

Quid videtis? Creditis & laboratis: certum est quod la- Psal. 113.

boratis, incertũ est quod speratis. Quando venerit certum quod sperãmus, muta efficiẽtur labia dolosa. Proinde vide quid sequitur, quia muta efficientur labia dolosa, quæ loquuntur aduersus iustum iniquitatem in superbia & contemptu. Attendit iste, qui sic gemit, videt bona dei intus in spiritu, videt hæc bona, quæ in occulto videntur, sed ab impiis non videntur. Videt eos propterea loqui aduersus iustum iniquitatem in superbia & contemptu, quia bona huius seculi videre norũt, bona autem futuri seculi nec cogitare sciunt. Sed vt cõ L

mendaret ipsa bona futuri seculi hominibus, quos inbet tolerare, non amare præsentia, exclamauit & addidit, *Quàm multa multitudo dulcedinis tuæ domine.* Hic homo impius si dicat, Vbi est ista multitudo dulcedinis? Respondebo: Quomodo tibi ostendã multitudinem huius dulcedinis, qui palatum de febre iniquitatis perdidisti? Mel si non nosses, quàm bene saperet, non clamares nisi gustasses: palatum cordis non habes ad hæc bona gustanda, quid tibi faciam? Quomodo ostendam? Non est cui dicam, Gustate & videte quoniam suauis Psal. 33.

est dominus. Quàm multa multitudo dulcedinis tuæ domine. *Quam abscondisti timentibus te.* Quid est abscondisti illis? Seruasti illis, non negasti, vt soli ad eam perueniant. Bonum est enim quod iustis & impiis non potest esse commune, vt timendo perueniant. Quamdiu enim adhuc timent, nondum & ipsi peruenerunt, sed credunt se peruenturos, sed à timore incipiunt. Nihil Psal. 110.

enim dulcius est immortalitate sapientiæ, sed initium sapientiæ timor domini, quam abscondisti timentibus Eccle. 1.

te. *Perfecisti autem sperantibus in te, in conspectu filiorum hominum.* Non perfecisti in conspectu filiorum hominum, M

sed sperantibus in te, in conspectu filiorum hominum: id est, eis perfecisti dulcedinem tuam, qui sperant in te, in cõspectu filiorum hominũ. Quomodo dicit dominus, Qui me negauerit corã hominibus, negabo & ego Matth. 10.

illum coram patre meo. Ergo si speras in domino, coram hominibus spera, ne forte abscondas ipsam spem tuam in corde tuo, & timeas confiteri, cum tibi pro crimine obiiciatur quia Christianus es. Cui autem modo obiicitur, quia Christianus est? Tam pauci non Christiani remanserunt, vt eis magis obiiciatur, quia Christiani non sunt, quàm ipsi audeant aliquibus obiicere, quia Christiani sunt. Tamen dico vobis fratres mei, incipe quicunque me audis viuere quomodo Christianus, & vide si non tibi obiiciatur & à Christianis, sed nomine, non vita, non moribus. Nemo sentit nisi qui expertus est. Ergo intende, intuere quod audis. Vis viuere vt Christianus? Vis sequi vestigia domini tui? Obiicitur tibi, erubescis & erubescendo dimittis. Viam perdidisti, videris tibi corde credidisse ad iustitiã, sed Roma. 10.

perdidisti, ore confessio fit ad salutem. Si ergo vis ambulare viam domini, etiam in cõspectu hominũ spera in deum: id est, noli erubescere de spe tua. Quomodo

viuit

A viuit in corde tuo, sic habitet in ore tuo: quia non sine causa signum suum Christus in fronte nobis figi voluit tãquam in sede pudoris, ne Christi opprobrio Christianus erubescat. Hoc ergo in conspectu hominum si feceris, si inde coram hominibus non erubueris, si in conspectu filiorum hominum nec ore nec factis Christum negaueris, spera tibi perfici dulcedinem dei, quid sequitur? *Abscondes eos in abscondito vultus tui.* Qualis est locus iste? Non dixit, Abscondes eos in cœlo tuo: non dixit, abscondes eos in paradiso: nõ dixit, abscondes eos in sinu Abrahæ. Multis enim fidelibus loca futura sanctorum, in scripturis sanctis posita sunt. Vilescat totum quicquid præter deũ est: qui nos tuetur in loco vitæ huius, ipse post istam vitam, sit locus noster: quia & iste Psalmus, hoc ei ait superius, Esto mihi in deum protectorem, & in domum refugij. Ergo erimus in vultu dei absconditi. Quis sinus est in facie dei, à me expectatis audire, Purgate cor, vt ipse illuminet, & quem vocatis intret. Esto domus eius & erit domus tua: habitet in te, & tu habitabis in eo. Si eum exceperis in hoc seculo in corde tuo, ille post hoc seculum excipiet te vultu suo.

B Abscondes, inquit, eos. Vbi? In abscondito vultus tui. *A conturbatione hominum.* Ibi enim non conturbantur cum absconduntur. In abscõdito vultus tui non conturbantur. Putas est quisquam ita fœlix in hoc mundo, vt cum cœperit audire opprobria hominum, propterea quòd Christo seruit, fugiat ad deum corde, & incipiat spem habere in dulcedine ipsius, & à conturbatione hominum, à quibus audit opprobria, intret in vultum dei cum conscientia sua? Intret planè, sed si haheat cum quo intret, id est, si non sit onerosa ipsa conscientia, si non illi faciat sarcinam grandem, ad angustam ianuam. Abscondes ergo eos in abscondito vultus tui, à conturbatione hominum. *Proteges eos in tabernaculo tuo, à contradictione linguarum.* Aliquando abscondes eos in abscondito vultus tui, à conturbatione hominum, vt prorsus in eis conturbatio humana deinceps esse non possit. Sed interim cum peregrinãtur in hoc seculo, quia multas patiũtur linguas cõtradicentes, qui tibi seruiunt, quid eis facis? Proteges eos in tabernaculo tuo. Quod est tabernaculũ? Ecclesia huius

C temporis. Tabernaculũ ideo dicitur, quia adhuc in hac terra peregrinatur. Tabernaculum enim habitaculum est militum, in expeditione positorum. Ipsa dicuntur tabernacula, Domus non est tabernaculũ. Pugna in expeditione peregrinus, vt saluus factus in tabernaculo, gloriosus recipiaris in domum. Erit enim in cœlo domus tua æterna, si modo bene in hoc tabernaculo vixeris. Ergo in hoc tabernaculo proteges eos à contradictione linguarum. Contradicunt linguæ multæ, diuersæ hæreses, diuersa schismata personant, linguæ multę contradicunt veraci doctrinæ. Tu curre ad tabernaculum dei, Ecclesiam catholicam tene, à regula veritatis noli discedere, & protegeris in tabernaculo à contradictione linguarum. *Benedictus dominus, quoniam mirificauit misericordiam suam in ciuitate circumstantiæ.* Quæ est ciuitas circumstantiæ? In Iudæa populus dei erat positus, quasi† in medio mundo, vbi dicebantur laudes deo, eique sacrificia offerebantur, vbi prophetia non cessabat canendo futura, quæ modo videmus impleri. Iste populus quasi in medio gẽtium erat. Attẽdit propheta iste, & vidit futuram Ecclesiam dei, in omnibus gentibus. Et quia omnes gentes circũ vndique erant, quę in medio ponebãt vnam gentem Iudæorum, has vndique circumstantes gentes appellauit ciuitatem circumstantiæ. Mirificasti quidem domine misericordiam tuam in ciuitate Hierusalem, ibi passus est Christus, ibi resurrexit, ibi ascendit in cœlum, ibi multa mirabilia fecit, sed maior laus tua est, quia mirificasti misericordiam tuam in ciuitate circunstantię: id est, in omnibus gentibus diffudisti misericordiã tuam. Nec vnguentum tuum in illa Hierusalem, quasi in vase tenuisti, sed tanquam confracto vase, vnguẽtum per mũdum diffusum est, vt impleretur quod dicitur in scripturis sanctis, Vnguentum effusum est nomen tuum, Et ita mirificasti misericordiã tuam in ciuitate circunstãtiæ. Ascendit enim in cœlum, sedet ad dexteram patris, post decem dies misit spiritum sanctum, impleti sunt spiritu sancto discipuli, cœperunt prædicare magnalia Christi, Lapidati, occisi, fugati sunt, Et cum inde tanquam ex vno loco fugarentur, quasi ligna ardentia igne diuino, totam syluam mundi accensam feruore spiritus & lumine veritatis impleuerunt. Et mirificauit dominus misericordiam suã in ciuitate circunstantiæ. *Ego dixi in ecstasi mea.* Recordamini titulũ Psalmi, ecce est illa ecstasis. Videte quid dicat, Ego dixi, inquit, in ecstasi mea. *Proiectus sum à facie oculorum tuorum.* In pauore meo dixi, hoc est, dixi in ecstasi mea. Vidit se pauentem ictus nescio, qua tribulatione magna, sicut non desunt, attẽdit cor suum pauidum & trepidum, & ait, Proiectus sum à facie oculorum tuorum. Si in facie tua essem, non sic timerem, si me attenderes, non sic trepidarem. Sed quoniam dicit in alio Psalmo, Si dicebam motus est pes meus, misericordia tua domine adiuuabat me, continuo & hic ait: *Ideo exaudisti domine vocem orationis meæ.* Quia confessus sum, quia dixi proiectus sum à facie oculorum tuorum, quia non superbus extiti, sed cor meum accusaui, & in tribulatione mea titubans ad te exclamaui, exaudisti orationem meam, Impletum est ergo quod commendaui de illo Psalmo. Quod enim est, Ego dixi in ecstasi mea, proiectus sum a facie oculorum tuorum: hoc est, in illo Psalmo, Si dicebam motus est pes meus. Et quod est in illo, Misericordia tua domine adiuuabat me: hoc est in isto, Ideo exaudisti domine vocem orationis meæ. Attende illud in Petro. Videt dominum ambulantem in aquis, putat phantasma: exclamat dominus, Ego sum, nolite timere. Confidit Petrus & dicit, Si tu es, iube me venire ad te super aquas. Hinc probo si tu es, si in verbo tuo potuero, quod tu potes. Ait ille, veni. Et ad verbum iubentis facta est potestas audientis. Veni, inquit, Et descendit. Cœpit ire. Ibat intrepidus tanquam in illo sperans, Videns autem ventum validum timuit. Ego dixi in ecstasi mea, proiectus sum à facie oculorum tuorum. Et cum cœpisset mergi clamauit, domine pereo. Et Iesus porrigens ei manum leuauit eum, dicens, Modicę fidei quare dubitasti? Dixi ergo in ecstasi mea, proiectus sum à facie oculorũ tuorum, & tanquã iam perire incipiens in mari, exaudisti domine vocem orationis meæ. Exaudisti autem, *Cum clamarem ad te.* Clamor ad deum, non est voce sed corde. Multi silẽtes labijs, corde clamauerunt: multi ore strepentes, corde auerso nihil impetrare potuerunt. Si ergo clamas, clama intus vbi audit deus. Cum clamare, inquit, ad te, exaudisti vocem orationis meæ. Iam ergo expertus quid nos hortatur? *Diligite dominum omnes sancti eius.* Tanquã diceret, Credite mihi, ego sum expertus. Habui tribulationes, inuocaui, & nõ sum deceptus, speraui in deum, & non sum confusus. Cogitationes

Marginalia: † *In vna Iudæorũ ciuitate populus dei erat, posita quasi &c.* — D — *Matth. 27.* — *Cantic. 1.* — *Acto. 1.* — *&c. 2.* — *Acto. 7.* — E — *Psal. 93.* — *Matth. 14.* — F — *Psal. 76.*

G tationes meas illuminauit, trepidationem meam firmauit. Diligite dominum omnes ſancti eius: id eſt, vos diligite dominum, qui non diligitis mundum, hoc eſt, omnes ſancti eius. Nam cui dico vt diligat dominum, qui adhuc diligit amphitheatrum? Cui dico vt diligat dominum, quid adbuc diligit mimum? quid adhuc diligit pantomimum? quid adhuc diligit vinolentiam? quid adhuc diligit pompas ſeculi & vanitates omnes, & inſanias mendaces? Cui dico, diſce non diligere, vt diſcas diligere, auertere vt conuertaris, funde vt implearis? Diligite dominum omnes ſancti eius. *Quoniam veritatem requiret dominus*. Noſtis quia modo multi malefici videntur, noſtis quia modo in ſuis vanitatibus extolluntur, veritatem requiret dominus. *Et retribuet his, qui abũdanter faciunt ſuperbiam*. Ferte donec efferatis, tolerate donec careatis: neceſſe eſt enim vt dominus veritatem requirens, retribuat his, qui abundanter faciunt ſuperbiam. Iam dicturus es, quando retribuet: quando vult. Quia retribuet certus ſis, de retributione non dubites, de tempore non audeas deo donare conſilium. Prorſus veritatem requiret, & retribuet his, qui abundanter faciunt ſuperbiam. Aliquibus & hic retribuet, & vidimus & didicimus, quia retribuit. Etenim quando humiliantur, qui deum timent, ſi forte in aliqua dignitate huius ſeculi refulſerant, humiliari nõ ceciderunt, quia deum de corde non excluſerant, altitu-
H do ipſorum deus eſt. Humiliatus videbatur Iob perdi-
Iob.1. ta ſubſtãtia ſua, perditis filiis ſuis, perditis quæ ſeruabat, perditis quibus ſeruabat, remanſit ſine hæreditate, & quod eſt triſtius, ſine hærede: remanſit ad ſolam vxorẽ,
Iob.2. non ſuam conſolatricem, ſed diaboli potius adiutricẽ. Humiliatus videbatur, vide ſi miſer factus eſt, vide ſi non erat in abſcondito vultus dei. Nudus ait exij de vtero matris meæ, nudus reuertar in terram. Dominus
Ibidem. dedit, dominus abſtulit, ſicut domino placuit ita factũ eſt, Sit nomen domini benedictum. Iſtæ geminæ laudes dei † vnde ſunt? Videte foris pauperem, intus diuitem. Iſtæ geminæ laudes dei † non exirent de eius ore,
† † al. Iſtæ gẽmæ laudis dei. niſi theſaurum haberet in corde. Qui diuites eſſe vultis, tales diuitias concupiſcite, quas nec in naufragio poteſtis amittere. Ergo tales quando humiliantur, nolite eos putare miſeros. Erratis, neſcientes quid intus
I habeant. Ex vobis coniicitis, qui mũdum diligitis, quia vos cum talia perditis miſeri remanetis. Prorſus nolite hoc putare, habent intus quo gaudeant. Interior eſt dominator eorum, interior eſt paſtor & conſolator ipſorum. Ipſi ſunt qui male cadunt, qui ſpem ſuam in hoc ſeculo ponunt. Aufertur quod nitebat foris, nihil remanet intus niſi fumus malæ conſcientiæ. Vnde ſe conſolentur non habent, non habent, quò foras exeant, non habent, quò intro redeant, deſerti pompa ſeculari, inanes gratia ſpiritali, vere humiliãtur. Et multis facit deus iſta in iſto tempore, ſed non omnibus. Si enim nemini faceret, quaſi non videretur vigilare diuina prouidentia: ſi omnibus faceret, non ſeruaretur diuina patientia. Tu tamen Chriſtiane tolerare didiciſti, nõ vindictam retribuere. Vindicari vis Chriſtianus, nondum vindicatus eſt Chriſtus. An tu paſſus es improbum, & ille nõ paſſus eſt? Nónne prior pro te paſſus eſt, qui non habebat quare pateretur? Nam in te tribulatio fornax aurificis eſt, ſi tamen aurum ſis & non palea, vt ſordibus careas, non in cinerem conuertaris. Diligite dominum omnes ſancti eius, quoniam veritatem requiret dominus, & retribuet his, qui abundanter faciũt ſuperbiam.
Pſal.26. Sed quando retribuet? O ſi modo retribueret, modo eos volebam videre humiliatos atque proſtratos. Au- K
dite quid ſequitur, *Viriliter agite*. Nolite laſſas manus in tribulationibus dimittere, non nutent genua veſtra. Viriliter agite. *Et confortetur cor veſtrum*. Ad perpetienda & toleranda omnia mala huius ſeculi confortetur cor veſtrum. Sed qui ſunt, quibus hæc dicit propheta, Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum? Nunquid his, qui diligunt mundum? Non. Sed quibus dicit, audite. Omnes qui ſperatis in domino.

In pſalmum trigeſimumprimum enarratio.

Præfatio.

PSALMVS gratia dei iuſtificationi noſtræ, † *† al. gratia dei & iuſtificationis noſtræ.*
nullis præcedentibus meritis noſtris, ſed præueniente nos miſericordia domini dei noſtri commendatus, maxime ore apoſtolico, ſicut præcedẽs hunc Pſalmum lectio nobis intimauit, à noſtra tenuitate ſuſceptus eſt, cum veſtra charitate tractãdus, Vnde primùm infirmitatem meam orationibus veſtris commendo, Sicut dicit Apoſtolus, Vt detur mihi ſermo in *Ephe.6.*
apertione oris mei, ſic loqui vobis, quemadmodum & mihi dicere periculoſum non ſit, & vobis audire ſalutare ſit. Anceps enim animus humanus & fluctuans inter confeſſionẽ infirmitatis & audaciam præſumptio- L
nis, plerunque hinc atque inde contunditur, & ita impellitur vt ei in quamlibet partem cadere præcipitium ſit. Si enim ſe infirmitati propriæ omni ex parte donauerit, & in hanc cogitationem ſe inclinauerit, vt dicat, quia miſericordia dei omnibus peccatoribus, in quibuſlibet peccatis perſeuerantibus, tantum credentibus, quia deus liberat, deus ignoſcit, ita parata eſt in finem, vt nemo pereat fidelium iniquorum: id eſt, nemo pereat eorum, qui ſibi dicunt, quicquid vis faciam, quibuſlibet facinoribus & flagitiis inquiner, quantumlibet peccem, liberat me deus miſericordia ſua, quia credidi in eum. Qui ergo dicit neminem perire, talium cogitatione mala inclinatur in impunitatem peccatorum, &
deus ille iuſtus, cui cantatur miſericordia & iudicium, *Pſal.110.*
non ſola miſericordia, ſed & iudicium, inuenit hominem male de ſe præſumentem, & ad interitũ ſuum miſericordia dei abutentem, & neceſſe eſt vt damnetur. Talis itaque cogitatio præcipitat hominem, qua quiſq; terretur, ſi ſe in audaciam quãdam præſumptionis erexerit, & de ſuis viribus iuſtitiaq; præſumpſerit, & pro- M
poſuerit animo implere iuſtitiam, & omnia quæ præcipiuntur in lege ita facere vt in nullo offendat, atque in poteſtate ſua ſe habere vitam ſuam: vt omnino nuſquã labatur, nuſquam deficiat, nuſquam titubet, nuſquã caliget, ſibíque hoc tribuat, & potentatui voluntatis ſuæ: etiam ſi forte impleuerit omnia, quæ iuſta videntur coram oculis hominum, ita vt nihil inueniatur in vita eius, quod poſsit reprehendi ab hominibus, ipſam præſumptionem iactationémque ſuperbiæ damnat deus. Quid igitur fit, ſi ſe homo iuſtificauerit, & de iuſtitia ſua præſumpſerit? Cadit, Si conſyderans & cogitãs infirmitatem ſuã & præſumens de miſericordia dei, neglexerit vitam ſuam mundare à peccatis ſuis, & ſe omni gurgite flagitiorũ demerſerit, & ipſe cadit. Præſumptio de iuſtitia, quaſi dextera eſt: cogitatio impunitatis peccatorum, quaſi ſiniſtra eſt. Audiamus vocem dei dicentem nobis, Ne declines in dexteram aut ſiniſtram,
Ne præſumas ad regnum de iuſtitia tua, ne præſumas *Prouerb.4.*
ad peccandum de miſericordia dei, Ab vtroque te reuocat præceptum diuinum, & ab illa altitudine, & ab iſta profunditate. Illuc ſi aſcenderis præcipitaberis, hàc ſi lapſus fueris demergeris. Ne, inquit, declines in dex-

teram

A teram aut ſiniſtram. Iterum dico quod breuiter fixo animo teneas, ne præſumas ad regnum de iuſtitia tua, ne præſumas ad peccandum de miſericordia dei. Reſpondebis. Quid ergo faciam? Pſalmus iſte docet nos, quo perlecto atque tractato arbitror adiuuante miſericordia domini, viſuros nos viam vel vbi iam ambulemus, vel quam tenere debeamus. Vnuſquiſque pro modulo ſuo audiat, & ſicut ſibi conſcius fuerit, ita vel doleat corrigēdus, vel gaudeat approbandus. Si ſe deuiaſſe inuenerit, redeat vt in via ambulet: Si ſe in via inuenerit, ambulet vt perueniat. Nemo ſit ſuperbus extra viam, nemo piger in via. Hunc autem Pſalmum ad eam gratiam pertinere, qua Chriſtiani ſumus, teſtatus eſt Apoſtolus Paulus. Vnde ipſam lectionem vobis legi voluimus. Hoc dixit Apoſtolus cum commendaret iuſtitiam quæ ex fide eſt, aduerſus eos, qui gloriātur de iuſticia, quæ eſt ex operibus, hoc ait, *Rom. 4.* Quid ergo dicimus inueniſſe Abraham patrē noſtrum ſecundum carnem? Si enim Abraham ex operibus iuſtificatus eſt, habet gloriam, ſed non ad deum. Auertat ipſe deus à nobis talem gloriam, & illud potius audiamus, *1. Cor. 1.* Qui B gloriatur, in domino glorietur. Multi enim gloriantur de operibus, & inuenis multos paganos propterea nolle fieri Chriſtianos, quia quaſi ſufficiunt ſibi de bona vita ſua. Bene viuere opus eſt ait, quid mihi præcepturus eſt Chriſtus, vt bene viuā? Iam bene viuo, quid mihi neceſſarius eſt Chriſtus? Nullum homicidium, nullum furtum, nullam rapinam facio, res alienas non concupiſco, nullo adulterio contaminor. Nam inueniatur in vita mea aliquid quod reprehendatur, & qui reprehenderit faciat Chriſtianum. Habet gloriam, ſed non ad deum. Non autem ſic pater noſter Abraham.

Hæc autem ſententia Apoſtoli ad hoc vult intentionem noſtram dirigere. Quia enim fatemur & ipſa eſt fides noſtra, de ſancto patriarcha, qui placuit deo, vt diſcamus eum & nouerimus ad deum habere gloriā, ait Apoſtolus, Certe notū eſt nobis & manifeſtum, quoniam Abraham ad deum habet gloriam. At ſi ex operibus iuſtificatus eſt Abraham, habet gloriam, ſed non ad deum. Ad deum autem habet gloriam, non ergo ex operibus iuſtificatus eſt. Si ergo non ex operibus iuſti- C ficatus eſt Abraham, vnde iuſtificatus eſt? Sequitur & dicit, vnde. Quid enim ſcriptura dicit? id eſt, vnde dicit ſcriptura iuſtificatum Abraham? *Gene. 15.* Credidit autem Abraham deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. *Rom. 4.* *Gal. 3.* Ergo ex fide iuſtificatus eſt Abraham. Iam qui audit, non ex operibus, ſed ex fide, obſeruet illam voraginem, de qua locutus ſum. Vides ergo, quia ex fide non ex operibus iuſtificatus eſt Abraham, faciam ergo quicquid volo, quia & ſi bona opera non habuero, & tantum credidero in deum, deputabitur mihi ad iuſtitiam. Si dixit & decreuit, lapſus demerſus eſt: ſi adhuc cogitat & fluctuat, periclitatur. Scriptura autem dei veruſque intellectus, non ſolum periclitantem à periculo liberat, ſed & demerſum à profundo eleuat. Reſpōdeo ergo tanquā contra Apoſtolum, & dico de ipſo Abraham, quod inuenimus etiam in epiſtola alterius Apoſtoli, qui volebat corrigere homines, qui male intellexerant iſtum Apoſtolum. *Iaco. 2.* Iacobus enim in epiſtola ſua, contra eos qui nolebant bene operari de ſola fide præſumentes, ipſius Abrahæ opera cōmendauit, cuius Paulus fidem, *Roma. 4.* Et nō ſunt ſibi aduerſi Apoſtoli. Dicit autem Abrahæ opus omnibus notum, Abraham filium ſuum immolandum deo obtulit. *Gene. 15.* Magnum opus, ſed ex fide. Laudo ſuperædificationem operis, ſed video fidei fundamentum. Laudo fructū boni operis, ſed in fide agnoſco ra- D dicem. Si enim hoc præter fidem rectam faceret Abrahā, nihil illi prodeſſet qualecunq; illud opus eſſet. Rurſum ſi ſic teneret fidem Abrahā, vt cum ei deus imperaret offerre ſibi immolandum filium ſuū, diceret apud ſemetipſum, non facio, & tamen credo quia me etiam cōtemnentē iuſſa ſua liberat deus, *Iacobi. 2.* Fides ſine operibus mortua eſſet, & tanquā radix ſine fructu ſterilis atq; arida remaneret. Quid ergo? Debemus nulla opera præponere fidei, id eſt, vt ante fidem quiſquam dicatur bene operatus? Ea enim ipſa opera quæ dicuntur ante fidem, quanuis videantur hominibus laudabilia, inania ſunt, ita mihi videntur eſſe vt magnæ vires & curſus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet bona *2. ſent. diſt. 40. ca. 1. et 42. ca. alij vero qui.* opera ſua ante fidem, vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valde attendas quid homo faciat, ſed quid cum facit aſpiciat, quò lacertos optime gubernationis dirigat. Fac enim hominem optime gubernare nauim, & perdidiſſe quò tendit, quid valet quia antennam optime tenet, optime mouet, dat proram fluctibus, cauet ne latera infligantur, tantis eſt viri- E bus vt detorqueat nauim quò velit, atque vnde velit, & dicatur ei, vſquequo is, & dicat neſcio, aut non dicat neſcio, ſed dicat ad illum portum eo, nec ducat in portum, ſed in ſaxa feſtinet? Nónne iſte quanto ſibi videtur in naui gubernanda agilior & efficacior, tanto periculoſius eam ſic gubernat vt ad naufragiū properando perducat? Talis eſt & qui optime currit præter viā. Nónne ergo erat melius & tolerabilius, vt eſſet gubernator ille aliquāto inualidior, vt cum labore & aliqua difficultate gubernacula regeret, & tamen rectū debitumq; curſum teneret. rurſumq; ille pigrius etiā & imbecillius, tamē viam ambularet: quàm præter viam fortiter curreret? Optimus ergo ille qui & viā tenet, & bene ibi ambulat ſequendo ſpem, qui & ſi aliquantulum claudicat, non omnino errat aut remanet, ſed progreditur & ſi paulatim. Fortaſſe enim bene ſperandum eſt eum quo tendit etiam tardius peruenturū. Ergo fratres *Rom. 4.* ex fide iuſtificatus eſt Abrahā, ſed ſi fidem opera non præceſſerunt, tamē ſecuta ſunt. Nunquid enim fides tua ſterilis erit? Si ſterilis non es, ſterilis nō eſt ipſa. Aliquid F mali credidiſti, & igne malitiæ tuæ radicem tuæ fidei concremaſti, Tene ergo fidem operaturus. Sed dicis, Non hoc ait Apoſtolus Paulus, imò hoc ait Paulus apoſtolus, *Gala. 5.* Fides, inquit, quæ per dilectionem operatur. Et alio loco, *Roma. 13.* Plenitudo ergo legis charitas. Et alio loco. *Gala. 5.* Omnis enim lex in vno ſermone impletur, in eo quòd ſcriptum eſt, Diliges proximum tuum tanquā teipſum. Vide ſi nō vult te operari qui dicit, *Roma. 13.* Non adulterabis, non homicidiū facies, non cōcupiſces: & ſi quod eſt aliud mandatū in hoc ſermone recapitulatur, Diliges proximū tuum tāquam teipſum, Dilectio proximi malum non operatur, plenitudo autem legis charitas. Nunquid charitas permittit aliquid mali te facere ei quem diligis? Sed forte tantummodo mali nihil facis, non etiam aliquid boni. Ergo nec charitas permittit te non præſtare quicquid potes ei quem diligis. Nónne illa eſt charitas, quæ orat etiam pro inimicis? Ergo deſerit amicum, qui bene optat inimico? Itaque ſi fides ſine dilectione ſit, ſine opere erit. Ne autem multa cogites de operè fidei, adde illi ſpem & dilectionem, & noli cogitare quid opereris. Ipſa dilectio vacare non poteſt. Quid enim de quoquam homine, etiam male operatur, niſi amor? Da mihi vacantem amorem &

G nihil operantem, Flagitia, adulteria, facinora, homici-
dia, luxurias omnes, nónne amor operatur? Purga ergo
amorem tuum, aquam fluentem in cloacam conuerte
ad hortum. Quales impetus habebas ad mūdum, tales
habeas ad artificem mundi. Non vobis dicitur, nihil a-
metis. Abſit. Pigri, mortui deteſtandi, miſeri eritis, ſi ni-
hil ametis. Amate, ſed quid ametis videte. Amor dei, a-
mor proximi, charitas dicitur. Amor mundi, amor hu-
ius ſeculi, cupiditas dicitur. Cupiditas refrenetur, cha-
ritas excitetur. Ipſa enim charitas bene operantis, dat
ei ſpem bonæ conſcientiæ, ſpem enim gerit bona con-
ſcientia. Quomodo mala conſcientia tota in deſpera-
tione eſt, ſic bona conſcientia tota in ſpe, Et erunt tria
1.Cor.13. hæc de quibus dixit Apoſtolus, Fides, ſpes, charitas. Et
alio loco ipſa tria, ſed pro ſpe bonam conſcientiā po-
1.Timo.1. ſuit, Finis enim præcepti eſt, dixit. Quid eſt finis præce-
pti? Quo perficiuntur præcepta, non quo cōſumuntur.
Aliter enim dicimus, finitus eſt cibus: aliter dicimus, fi-
nita eſt tunica quæ texebatur. Finitur vt perfecta ſit. Et
hic finis dicitur, & ibi. Non ergo hic finem præcepti di
xit, quo quaſi pereant præcepta, ſed quo perficiantur &
H conſummentur, non conſumantur. Finis ergo propter
tria illa: finis, inquit, præcepti eſt charitas de corde puro
& conſcientia bona, & fide non ficta. Pro ſpe conſcien
tiam poſuit. Ille enim ſperat, qui bonam conſcientiam
gerit. Quem vero pungit mala conſcientia, retrahit ſe
à ſpe, & non ſibi ſperat niſi damnationē. Vt ergo ſpe-
ret regnum, habeat bonam conſcientiam: & vt habeat
bonam conſcientiam, credat & operetur: quia quod
credit fidei eſt, quod operatur charitatis eſt. Illo ergo
1.Cor.13. loco à fide cœpit Apoſtolus, Fides, ſpes, charitas: Alio
1.Timo.1. loco ab ipſa charitate cœpit, Charitas de corde puro,
& conſcientia bona, & fide nō ficta. Modo nos à me-
dio cœpimus ab ipſa conſcientia & ſpe. Qui vult, in-
quam, habere bonam ſpem, habeat bonam conſcien-
tiam: Vt autem habeat bonam conſcientiam credat &
operetur. A medio iuimus ad initium & finem, credat &
operetur. Quod credit fidei eſt, quod operatur chari-
Roma.3. tatis eſt. Quomodo ergo dicit Apoſtolus iuſtificari ho
Gala.5. minē, ſine operibus ex fide: cum alio loco dicat, Fides
quæ per dilectionem operatur? Non ergo Iacobum a-
Iaco.2. poſtolum Paulo, ſed ipſum Paulum ipſi Paulo oppo-
I namus & dicamus ei, At nos quodammodo permittis
Gene.15. impune peccare, cum dicis, Credidit Abraham deo, &
Roma.4. reputatum eſt illi ad iuſtitiam, arbitramur iuſtificari ho
Roma.3. minem per fidem ſine operibus. Sed adhuc dicis, Fides
Gala.5. quæ per dilectionem operatur, Quomodo hac quaſi
ſecurus fio, ſi operatus non fuero: hac autem, nec ſpem,
nec ipſam fidem videor habere bonam, niſi operatus
fuero per dilectionem? Teipſum audi ô Apoſtole. Cer-
te fidem mihi hic ſine operibus vis commendare, o-
pus autem fidei dilectio eſt, quia dilectio vacare non
poteſt, niſi & mali nihil operetur, & quicquid poteſt
Pſal. 33. boni operetur. Quid enim facit dilectio? Declina à ma
1.Cor.13. lo & fac bonum. Hanc ergo fidem ſine operibus com
mēdas, & alio loco dicis, Et ſi fidem habeā, ita vt mon
tes transferam charitatē autem non habeam, nihil mi-
hi prodeſt. Ergo ſi nihil mihi prodeſt fides ſine chari-
Gala.5. tate, charitas autem vbi fuerit neceſſe eſt vt operetur, fi-
Roma.3. des ipſa per dilectionem operatur. Quomodo ergo iu
ſtificabitur homo, per fidem ſine operibus? Reſpondet
ipſe Apoſtolus, Propterea hoc tibi dixi ô homo, ne
quaſi de operibus tuis præſumere videreris, & merito
operum tuorum te accepiſſe fidei gratiam. Noli ergo
præſumere de operibus ante fidem. Noueris quia pec-
catorem te fides inuenit, & ſi te fides data fecit iuſtum, K
impium inuenit quem faceret iuſtum. Credenti, inquit, Roma.4.
in eum qui iuſtificat impium, deputatur fides eius ad
iuſtitiam. Si iuſtificatur impius, ex impio fit iuſtus: ſi
ex impio iuſtus fit, quæ ſunt opera impiorum? Iactet e-
tiam impius opera ſua & dicat, Do pauperibus, nihil a-
licui aufero, nō vxorem alienā concupiſco, non quen-
quam occido, nulli fraudem facio, depoſitum apud me
nullo teſte repræſento. Hæc omnia dicat. Quæro vtrū
pius ſit an impius? Et quomodo ſum impius, inquit, iſta
faciens? Quomodo illi de quibus dictum eſt, Et ſer-
uierunt creaturæ potius, quàm creatori, qui eſt benedi- Roma.1.
ctus in ſecula. Ecce quomodo es impius. Quid ſi de his
omnibus bonis operibus, aut illud ſperas quod ſperan-
dum eſt, ſed non ab illo à quo ſperandum eſt: aut hoc
ſperas, quod ſperandum non eſt, etiam ab illo à quo
æterna vita ſperanda eſt. Pro bonis operibus ſperas ti-
bi terrenam quandam fœlicitatem, impius es, Non eſt
iſta merces fidei. Chara res eſt fides, vili illam addixi-
ſti. Impius ergo es, & nulla ſunt iſta opera tua. Moueas
licet in bonis operibus lacertos, & videaris nauim o-
ptime gubernare, in ſaxa feſtinas. Quid ſi quod ſperan L
dum eſt ſperas, id eſt, vitam æternam, ſed non à domi-
no deo per Ieſum Chriſtum, per quem ſolum datur vi-
ta æterna: ſi putas te ad vitam æternam poſſe peruenire
per militiam cœli, per ſolem & lunam, per poteſtates
aëris, & maris, & terræ, & ſyderum: impius es. Sed cre- Roma.4.
de in eum, qui iuſtificat impium, vt poſſint & bona o-
pera tua eſſe opera bona. Nam nec bona illa appellaue-
rim, quamdiu nō de radice bona procedunt. Quid eſt
hoc? Aut vitam temporalem ab æterno deo ſperas, aut
vitam æternā à dæmonibus ſperas. In quamlibet partē
impius es, corrige fidem, dirige fidem, dirige viam, & ſi
habes bonos pedes, ambula iā ſecurus, curre, viā tenes.
Quanto melius cucurreris, tāto facilius peruenies. Sed
forte claudicas aliquātum, ſaltem à via noli recedere:
& ſi tardius perventurus es, noli remanere, noli retro
cōuerti, noli deuiare. Quid ergo? Qui ſunt beati? Non
in quibus nō inuenerit deus peccatū, Nam in omnibus
inuenit. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria dei. Roma.3.
Si ergo in omnibus peccatata inueniuntur, remanet vt
non ſint beati, niſi quorū remiſſa ſunt peccata. Hoc er- Pſal.31.
go Apoſtolus ſic cōmendauit, Credidit Abraham deo, Gene.15.
& reputatum eſt ei ad iuſtitiā. Et ei qui operatur, id eſt, Roma.4.
de operibus præſumit, & eorum merito ſibi dicit datā M
eſſe gratiā fidei, merces non imputatur ſecundum gra-
tiam, ſed ſecundum debitum. Quid eſt hoc niſi quòd
merces noſtra gratia vocatur? Si gratia eſt, gratis datur.
Quid eſt gratis datur? Gratis conſtat. Nihil boni feciſti,
& datur tibi remiſsio peccatorum. Attenduntur ope-
ra tua, & inueniuntur omnia mala. Si quod debetur il-
lis operibus deus redderet, vtique damnaret. Stipen- Roma.6.
dium enim peccati mors. Malis operibus quid debetur
niſi damnatio? Bonis quid debetur? Regnum cœlorū.
Tu autem in malis operibus inuentus es: ſi reddatur ti-
bi quod debetur, puniēdus es. Quid ergo fit? Non tibi
deus reddit debitā pœnā, ſed donat indebitam gratiā.
Debebat vindictam, dat indulgētiam. Incipis ergo eſ-
ſe in fide per indulgentiā. Iā fides illa aſſumpta ſpe &
dilectione incipit bene operari. Sed nec tunc glorieris
& extollas te. Memēto à quo in via poſitus ſis. Memen
to quia & ſanis pedibus & velocibus errabas. Memen-
to quia & ſi languebas, & in via ſemiuiuus iacebas, le- Luca.10.
uatus es in iumentum, & perductus in ſtabulum, Ei au-
tem, inquit, qui operatur, merces non imputatur ſecun- Roma.4.
dum

A dum gratiam, ſed ſecundum debitum. Si vis eſſe alie-
nus à gratia, iacta merita tua. Ille autem videt quid ſit
Roma.4. in te, & nouit quid cui debeat. Ei vero qui non opera-
tur, quid? Ecce pone aliquem impium peccatorem, nõ
operatur, quid autem credit? Credidit autem in eum,
qui iuſtificat impium. Ex eo enim quia nõ operatur be-
ne, impius eſt. Et ſi bona videatur facere, tamen quia fa
Pſalm.31. cit ſine fide, nec bona vocanda ſunt. Credenti autem
Roma.4. in eum qui iuſtificat impium, deputatur fides eius ad
iuſtitiam, ſicut & Dauid dicit, beatitudinem hominis,
cui deus accepto fert iuſtitiam ſine operibus. Iuſtitiam
quam? Fidei, quam bona opera nõ præceſſerunt, quam
bona opera conſequuntur. Intendite ergo vos, alio-
qui male intelligendo proiicitis vos in illam voragi-
nem impune peccandi, & ego liber ſum, ſicut ipſe A-
poſtolus ab omnibus male intelligentibus liber fuit.
Libenter enim male intellexerunt, ne bona opera ſe-
querentur, Nolite eſſe de numero talium fratres. Di-
citur in quodam Pſalmo, de quodam homine tali, id
eſt, de tali genere, quaſi de vno, noluit, inquit, intel-
ligere vt bene ageret. Non dictum eſt, non potuit in-
Pſal.35. telligere. Vos ergo oportet vt velitis intelligere vt be-
B ne agatis. Intellectus enim vobis non deerit manife-
ſtus. Quis eſt manifeſtus intellectus? Nemo iactet bona
opera ſua ante fidem, nemo ſit piger in operibus acce-
pta fide. Dat deus ergo indulgentiam omnibus impiis,
& eos iuſtificat ex fide.

Titulus Pſalmi eſt, ipſi Dauid intelligentia.

IPSI Dauid intelligentia, qua intelligitur non me-
ritis operum, ſed gratia dei hominem liberari, con-
fitentem peccata ſua.

Enarratio prima Pſalmi.

Roma.4. B*Eati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt*
4.ſent.diſ. *peccata.* Et quorum peccata in obliuionem du-
18.Sed quæ cta ſunt. *Beatus vir cui non imputauit dominus pecca-*
ritur in me- *tum, nec eſt in ore eius dolus.* Nec in ore ſuo habet oſten-
dio. tationem iuſtitiæ cum conſcientia eius peccatis plena
Roma.10. eſt. *Quoniam tacui inueterauerunt oſſa mea.* Quoniam non
protuli ore confeſſionem ad ſalutem, omnis firmitas
mea in infirmitate conſenuit. *Acclamando me tota die.*
Cum eſſem impius atque blaſphemus, clamando con-
tra deum quaſi defendens, & excuſans peccata mea.
Quoniam die ac nocte grauata eſt ſuper me manus tua. Quo-
C niam continua afflictione flagellorum tuorum, *Con-
uerſus ſum in ærumna mea dum configeretur ſpina.* Miſer fa-
ctus ſum cognoſcendo miſeriam meam, compunctus
mala conſcientia. *Peccatum meum cognoui, & iniuſtitiam
meam non operui.* Id eſt, iniuſtitiam meam non occulta-
ui. *Dixi, pronũciabo aduerſum me iniuſtitias meas domino.* Di-
xi, pronunciabo, non aduerſum deum, ſicut in clamo-
re impietatis quando tacui, ſed aduerſum me iniuſti-
tiam meam domino. *Et tu remiſiſti impietatem cordis mei.*
Audiens vocem confeſſionis in corde antequam vo-
4.ſent.diſ. ce proferretur. *Pro hac orabit ad te omnis ſanctus in tempo-*
17.c. hic o- *re opportuno.* Pro hac impietate cordis, ad te orabit o-
ritur. mnis ſanctus. Non enim meritis ſuis [ſancti erunt,] ſed
opportunitate temporis, hoc eſt, in aduentu eius, qui
nos à peccatis redemit. *Veruntamen in diluuio aquarum
multarum, ad eum non appropinquabunt.* Veruntamen ne-
1.Petri.3. mo arbitretur cum repente finis venerit, ſicut in die-
bus Noë, remanere confeſſionis locum per quam pro-
pinquetur ad deum. *Tu mihi es refugium à preſſura quæ
circundedit me.* Tu mihi es refugium à preſſura pecca-
torum, quæ circundedit cor meum. *Exultatio mea re-
dime me, à circundantibus me.* In te mihi eſt gaudium, re-
dime me ab ea triſtitia, quam mihi peccata mea fa- D
ciunt. *Intellectum dabo tibi, & ſtatuam te in via hac qua
gradieris.* Intellectum dabo tibi poſt confeſſionem vt
non recedas à via, qua ingredieris, ne tuæ poteſtatis eſ-
ſe velis. *Obfirmabo ſuper te oculos meos.* Ita ſuper te faciam
firmam dilectionem meam. *Nolite eſſe ſicut equus & mu-
lus, quibus non eſt intellectus.* Ideo ſe regere volunt. *In
freno & chamo maxillas eorum conſtringe.* Ergo fac illis deus
quod ſit equo & mulo, vt pœnis eos cogas ferre regi-
men tuum. *Qui non propinquant ad te.* Multum flagel-
latur, qui non confitens deo peccata ſua, ſeipſum ſi-
bi rectorem eſſe vult. *Multa flagella peccatoris, ſperantem
autem in domino miſericordia circũdabit.* Qui autem ſperat
in domino, & ei ſe ſubdit regẽdum, miſericordia cir-
cundabit. *Lætamini in domino & exultate iuſti.* Lætamini
in domino & exultate iuſti, non in vobis, ſed in domi-
no. *Et gloriamini omnes recti corde.* Et in eo gloriamini
omnes, qui intellexiſtis rectum eſſe illi ſubdi, vt cæteris
præferamini.

Enarratio ſecunda eiuſdem Pſalmi.

B*Eati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt
peccata. Beatus vir cui non imputauit dominus peccatum, nec
eſt in ore eius dolus.* Iam Pſalmus incipit, & in- E
cipit intellectus. Intellectus ergo vel intelligentia ipſa
eſt, vt noueris nec iactare te debere de meritis tuis,
nec præſumere de impunitate peccati. Pſalmi enim ti-
tulus ita eſt, *Huic dauid intellectus.* Intelligentia voca-
tur Pſalmus iſte. Prima ergo intelligentia, vt te noue-
ris peccatorem. Cõſequens intelligentia eſt, vt cum ex
fide per dilectionem bene cœperis operari, ne hoc vi- Gala.5.
ribus tuis, ſed gratiæ dei deputaueris. Ita nõ erit do-
lus in corde tuo, hoc eſt, in ore interiore tuo. Nec aliud
in labiis habebis, aliud in cogitatione. Non eris de illis
phariſæis de quibus dictũ eſt, Similes eſtis monumen-
tis dealbatis, à foris quidem apparetis hominibus iuſti,
intus autem pleni eſtis dolo & iniquitate. Qui ergo cũ Matth.23.
ſit iniquus iuſtum ſe prætẽdit, nõnne doloſus eſt? Non
ille Nathanaël eſt de quo dominus dicit, Ecce vere Iſ-
raëlita in quo dolus nõ eſt. Vnde autem in illo Natha-
naële dolus non erat? Cum eſſes, inquit, ſub arbore
fici vidi te. Sub arbore fici erat, ſub conditione carnis Ioan.1.
erat. Si ſub conditione carnis erat, quia impietate pro-
paginis tenebatur, ſub illa arbore fici erat in qua gemit F
Dauid in alio Pſalmo, Ecce enim in iniquitate con-
ceptus ſum. Sed vidit eum ille qui venit cum gratia. Pſal.50.
Quid eſt, vidit eum? Miſertus eſt eius. Ergo hominem
ſine dolo ſic commendat, vt gratiam ſuam in illo
commendet. Cum eſſes ſub arbore fici vidi te. Vidi te,
quid magnum eſt niſi intelligas aliquo modo dictum?
Quid magnum eſt videre hominem ſub arbore fici? Ioan.1.
Si non vidiſſet ſub iſta ficu genus humanum Chriſtus,
aut areſceremus omnino, aut quomodo phariſæi, in
quibus dolus erat, id eſt, iuſtificabant ſe verbis, factis
autem mali erant, folia ſola inuenirentur in nobis, non
fructus. Nam talem arborem fici quando vidit Chri-
ſtus, maledixit & aruit. Vidit, inquit, ſola folia, id eſt,
ſola verba abſque fructu, areſcat, inquit, vt nec folia ha-
beat. Vt quid & verba tollit? Arbor arida enim nec fo- Matth.21.
lia poteſt habere. Sic ergo erant Iudæi, phariſæi arbor
illa erant, verba habebant, facta non habebant, Ex
ſententia domini ariditatem meruerunt. Videat ergo
nos Chriſtus ſub arbore fici, videat in carne noſtra e- Ioan.1.
tiam fructum boni operis, ne eius maledictione areſca-
mus. Et quia totum gratiæ eius imputatur, non meritis

G nostris, Beati quorũ remissę sunt iniquitates, & quorũ
4. sent. dis. 18. Sed quæritur. tecta sunt peccata: nõ in quibus non sunt inuenta pec
cata, sed quorũ tecta sunt peccata. Cooperta sunt pec-
cata, & tecta sunt, abolita sunt. Si texit peccata deus,
noluit aduertere: si noluit aduertere, noluit animad-
uertere: si noluit animaduerte, noluit punire, noluit a-
gnoscere, maluit ignoscere, Beati quorũ remissæ sunt
iniquitates, & quorũ tecta sunt peccata. Nec sic intel-
ligatis quod dixit, peccata cooperta sunt, quasi ibi sint
& viuant. Tecta ergo peccata quare dixit? Vt non vi-
derentur. Quid enim erat dei videre peccata, nisi pu-
nire peccata? Vt noueris quia hoc est dei videre pecca
Psal. 50. ta, quod punire peccata, quid ei dicitur? Auerte faciẽ
tuã à peccatis meis. Peccata ergo tua non videat, vt te
Ioan. 1. videat. Quomodo te videat? Quomodo Nathanaelẽ.
Cum esses sub arbore fici vidi te. Vmbra fici nõ impe
diuit oculos misericordiæ dei. Nec est in ore eius do-
lus. At vero qui nolunt cõfiteri peccata, laborant sine
causa in defensione peccatorum suorũ. Et quanto la-
borant in defensione peccatorũ suorum iactantes me-
rita sua, non videntes iniquitates suas, tãto plus robur
H eorum & fortitudo deficit. Ille enim fortis est, qui nõ
2. Corin. 12. in se, sed in deo fortis est. Propter illud ter dominũ ro
gaui vt auferret eũ à me, & dixit mihi, sufficit tibi gra-
tia mea. Gratia mea dixit, non virtus mea. Sufficit, in-
quit, tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perfici-
tur. Vnde alio loco ipse ait, Quando infirmor tũc for
tis sum. Ergo qui vult fortis esse velut præsumẽs de se,
& iactans merita sua, qualiacunq; illa sint, erit similis
pharisæo illi, qui quod à deo se dicebat accepisse, su-
perbe tamen iactabat, Gratias, inquit, tibi ago, quia nõ
sum sicut cæteri homines. Attendite fratres mei, quale
genus superbię cõmendet deus. Vere quale potest sub-
intrare iusto homini, quale potest surripere bonæ spei.
Vere gratias ago tibi dicebat. Ergo cũ dicebat, gratias
tibi: fatebatur ab illo se accepisse quod habebat. Quid
enim habes, quod non accepisti? Ergo gratias tibi ago
dixit, gratias tibi ago, quia non sum sicut cæteri homi-
nes raptores, iniusti, adulteri, sicut & publicanus iste.
Vnde ergo superbus? Non quia de bonis suis deo gra-
tias agebat, sed quia super alterũ se de ipsis bonis extol
lebat. Attendite fratres, nam vnde cœperit dicere simi
I litudinẽ ipsam dominus, Euãgelista præmisit. Cum e-
nim Christus dixisset, putas veniens filius hominis in-
ueniet fidem in terra: & ne existerẽt quidam hæretici,
qui attendentes & putantes quasi lapsum totum mun
dum, omnes enim hæretici in paucis & in parte sunt,
iactarẽt se quòd in ipsis remanserit, quòd de toto mun
Luca. 18. do perierit, ibi statim vbi ait dominus, Putas veniẽs fi-
lius hominis inueniet fidem in terra: subiecit Euan-
gelista & ait, Dixit autem & ad quosdam, qui sibi iusti
videbantur & spernebant cæteros, similitudinẽ hanc,
Ibidem. Quidam pharisæus & publicanus venerunt in templũ
orare: & cætera quæ nostis. Pharisęus ergo ille dicebat,
Gratias tibi ago. Sed vnde superbus? Quia spernebat
cæteros. Vnde probas? In ipsis verbis. Quomodo? Pha-
risæus, inquit, ille contempsit de longe stantẽ, cui deus
cõfitenti propinquabat. Publicanus, inquit, de longin-
quo stabat, sed deus ad illum de longinquo non sta-
Psal. 33. bat. Quare deus ab illo de longinquo nõ stabat? Quia
alio loco dicitur, Propè est dominus his, qui obtriue-
runt cor. Videte si publicanus iste obtriuerat cor, & ibi
videbitis, quia propè est dominus his, qui obtriuerunt
Luca. 18. cor. Publicanus autem de longinquo stabat, & neque
volebat ad cœlum oculos suos leuare, sed percutiebat

pectus suum. Tunsio pectoris obtritio cordis. Quid di K
cebat tundens pectus? Deus propitius esto mihi pecca-
tori. Et quæ sentẽtia domini? Amen dico vobis descen
dit iustificatus de templo publicanus ille magis, quàm
ille pharisæus. Quare? Hoc est iudicium dei. Non sum
sicut publicanus iste, non sum sicut cæteri homines, in-
iusti, raptores, adulteri. Ieiuno bis in sabbato, decimas
do omnium quæ possideo. Ille non audet ad cœlum
leuare oculos suos, attendit conscientiam suam, lon-
ge stat, & iustificatus est magis, quàm ille pharisæus.
Quare? Rogo te domine, expone nobis iustitiam tuam,
expone nobis æquitatem iuris tui. Exponit regulam le-
gis suæ. Vultis audire quare? Quia omnis qui se exaltat, Luca. 18.
humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Intendat
ergo charitas vestra, Diximus non ausum fuisse oculos
ad cœlum leuare publicanum. Quare cœlum non at-
tendebat? Quia se attendebat. Se attendebat vt primo
sibi displiceret, & sic deo placeret, Tu autem iactas te,
erecta ceruice es. Ait dominus superbo, Non vis ad te
attendere, ego attendo, Vis autem vt non attendam,
Tu attende. Ideo publicanus non audebat oculos ad
cœlum leuare, quia seipsum intuebatur, conscientiam L
suam puniebat, Ipse sibi iudex erat vt ille intercederet,
Ipse puniebat vt ille liberaret. Ipse accusabat vt ille de-
fenderet. A deo defensus est, quia dixit pro ipso sen-
tentiam. Descendit iustificatus publicanus ille magis,
quàm ille pharisæus, quia omnis, qui se exaltat, humi-
liabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Attendit se, in-
quit, & nolui ego attendere. Audiui dicentem, Auer- Psal. 50.
te oculos tuos à peccatis meis. Quis est enim qui illud
dixit, nisi qui etiam illud dixit, Quoniam iniquitatem
meam ego agnosco. Itaque fratres mei, erat & phari-
sæus ille peccator. Non enim quia dicebat, non sum
sicut cæteri homines, iniusti, raptores, adulteri, neque
quia ieiunabat bis in sabbato, neque quia decimas da-
bat, non erat peccator. Quod si sine vllis peccatis esset,
ipsa superbia grande crimen erat, & tamen ecce illa o-
mnia dicebat. Quis tandem sine peccato? Quis gloria- Prouer. 20.
bitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mun-
dum se esse à peccatis? Habebat ergo ille peccata, sed
peruersus & nesciens, quò venisset. Erat enim tanquam
in statione medici curandus, sed sana membra osten-
debat, vulnera tegebat, Deus ergo tegat vulnera, nõ tu. M
Nam si tu tegere volueris erubescens, medicus non cu-
rabit. Medicus tegat & curet, emplastro enim tegit. Sub
tegmine medici sanatur vulnus, sub tegmine vulnera-
ti celatur vulnus. Cui celas? Qui nouit omnia. Itaque
hic fratres videte quid dixit, *Quoniam tacui inueteraue-*
runt ossa mea acclamando tota die. Quid est hoc? Quasi con
trarium videtur, quoniam tacui inueterauerunt ossa
mea acclamando. Si acclamando, quomodo tacuit?
Tacuit quiddam, non tacuit quiddam. Tacuit vnde
proficeret, non tacuit vnde deficeret. Tacuit confes-
sionem, clamauit merita sua. † Tacuit enim dixit, non † al. clamauit præsumptionem.
sum confessus, Ibi oportebat vt loqueretur, taceret me-
rita sua, clamaret peccata sua. Nunc autem peruerse ta-
cuit peccata sua, clamauit merita sua. Et quid illi con-
tigit? Inueterauerunt ossa eius. Intendite quia si clama-
ret peccata sua, & taceret merita sua, innouarentur
ossa eius: id est, virtus eius esset robusta in domino,
quia inueniretur in se infirmus, Modo autem quia in
se voluit esse firmus, factus est infirmus, & inuetera-
uerunt ossa eius. Remansit in vetustate, qui noluit
confitendo amare nouitatem. Qui enim fiunt noui
nostis fratres, quia beati quorum remissæ sunt iniqui-
tates

A tates.& quorum tecta sunt peccata. Noluit iste sibi di-
mitti iniquitates, exaggerauit, defendit illas, iactauit
merita sua. Ergo quoniam tacuit à confessione, inuete-
rauerunt ossa eius acclamando tota die. Quid est ac-
clamando tota die? Perseuerando tota die in defen-
sione peccatorum suorum. Et tamen videte qualis sit,
qui agnoscit se: Erit enim modo intelligentia. Nihil
præter se respiciat, & displicebit sibi qui agnoscit se.
Modo audietis vt sanemini. Beatus vir cui non impu-
tauit dominus peccatum, nec est in ore eius dolus.
Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea, acclamando
tota die. *Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua.*
Quid est grauata est super me manus tua? Magna res
fratres. Respicite illam sententiam rectam inter duos,
pharisæum & publicanum. Quid dictum est de pha-
Lucæ.18. risæo? Quoniam humiliatur. Quid dictum de pu-
blicano? Quoniam exaltatur. Quare ille humiliatur?
quia exaltauit se. Quare iste exaltatur? quia humiliauit
se. Ergo vt exaltantem se humiliet deus, grauat super
illum manum suam. Noluit humiliari confessione ini-
quitatis suæ, humiliatus est pondere manus dei. Quan-
B do ille perferret manum grauem humiliantis, quàm le-
uis fiut manus subleuantis, tam grauis manus humi-
liantis, vt in illo fortis, & in illo fortis, fortis ad illum
premendum, fortis ad illum subleuandum. Ergo, quo-
niam die ac nocte grauata est super me manus tua,
Conuersus sum in erumna mea dum configeretur spina. Ex ip-
sa aggrauatione manus tuæ ex ipsa humiliatione con-
uersus sum in erumna mea, factus sum miser, confixa
est mihi spina compuncta est conscientia mea. Quid
factum est cum configeretur spina? Datus est ei sensus
doloris, inuenit infirmitatem suam. Et ille qui tacuerat
confessionem peccati sui, vt clamando in defensio-
ne peccati sui inueterasceret virtus eius, id est, ossa eius
conuerterentur in vetustatem, modo quid fecit confi-
xa spina? *Peccatum meum cognoui.* Ergo iam cognoscit,
Si ille cognoscit, & ille ignoscit. Audite quid sequitur.
Videte si non ipse dicit, Peccatum meum cognoui.
Et iniustitiam meam non operui. Hoc iam dudum dice-
bam, noli operire tu, & operit deus. Beati quorum re-
missæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.
Qui tegunt peccata nudantur, iste autem nudauit vt
C cooperiretur. Iniquitatem meam non operui. Quid est
non operui? Iam dudum tacueram, modo quid? Dixi.
Quiddam contrarium illi taciturnitati, dixi. Quid di-
xisti? *Pronunciabo aduersum me iniustitias meas domino, & tu*
4.sen. dist. *remisisti impietatem cordis mei.* Dixi. Quid dixisti? Non iam
17. hic ori- pronunciat, sed promittit se pronunciaturum, & ille
tur. Concor. iam dimittit. Attendite fratres magna res, dixi pronū-
17. q.1. qui ciabo. Non dixi, pronunciaui, & tu dimisisti. Dixi pro-
bona. De pæ nunciabo, & tu dimisisti: quia eoipso quod dixit, pro-
ni. dis.1.c.a. nunciabo, ostendit quia nondum pronunciauerat, sed
dixit. c.ma corde pronunciauerat. Hoc ipsum dicere pronuncia-
gna dist. 3. bo, prónunciare est, ideo & tu remisisti impietatē cor-
c. illud. dis mei. Confessio vero mea ad os nondum venerat.
Dixeram enim pronunciabo aduersum me, verumta-
men deus audiuit vocem cordis mei. Vox mea in ore
nódum erat, sed auris dei iam in corde erat. Tu remi-
sisti impietatem cordis mei, quia dixi pronunciabo &
non suffecerat. Non dixit, pronunciabo in iustitiam
meam domino: non sine causa dixit, pronūciabo ad-
uersum me, & hoc interest. Multi enim pronūciant ini-
quitatem suā, sed aduersus ipsum dominū deum, quan-
do inueniuntur in peccatis suis dicunt, deus hoc vo-
luit. Si enim homo dicat non feci, aut hoc factū, quod
arguitis non est peccatum, non pronunciat nec aduer- D
sum se, nec aduersus deū. Si dicat, prorsus feci & pecca
tū est, sed deus hoc voluit, quid ergo feci? hoc est pro-
nunciare aduersus deū. Forte dicatis, nemo hoc dicit.
Quis est qui dicat, deus hoc voluit. Multi & hoc dicūt.
Sed & qui hoc nō dicunt, & aliud dicūt, quid dicunt?
Fatū mihi fecit, stellę me fecerūt. Ita iam per circumitū
ad deū volunt peruenire. Per circumitū volunt perue-
nire ad deum accusandum, qui nolunt de compendio
venire ad deum placandum, & dicunt, Fatum mihi fe-
cit Quid est fatum? Stellæ me fecerūt. Quid sunt stellę?
Certe istæ, quas in cœlo conspicimus. Et quis eas fecit?
Deus. Quis eas ordinauit? Deus. Ergo vides quod vo-
luisti dicere, deus fecit vt peccarē. Ita ille iniustus, tu iu-
stus, quia nisi ille fecisset, tu nō peccasses. Tolle istas ex-
cusationes in peccatis, memēto illius Psalmi. Ne decli- Psal.140.
nes cor meū in verba maligna ad excusandas excusa-
tiones in peccatis, cum hominibus operātibus iniqui-
tatem. Ad hæc enim magni viri sunt, qui prætendunt †defendūt.
† peccata sua, magni sunt & qui numerāt sydera & cō-
putant stellas & tēpora, & dicunt quis quādo vel pec-
cet vel bene viuat, & quando Mars faciat homicidiū, E
& Venus adulteriū.† Magni docti viri & electi viden- †al. homici
tur in hoc seculo. Sed quid ait in Psalmo, Ne declines dā. et mox,
cor meum in verba mala cum hominibus operantibus adulterā.
iniquitatem, & nō communicabo cum electis eorum,
Dicāt illi electos & doctos numeratores syderum, di-
cant illi sapientes eos, qui quasi digerunt in digitis fa-
cta humana, & describunt de stellis mores humanos:
Cum libero arbitrio me creauit deus, Si peccaui ego
peccaui, vt non solum pronūciem iniquitatem meam
domino, sed aduersum me, non aduersus eum. Ego di-
xi domine miserere mei. Clamat eger ad medicū. Ego Psal.40.
dixi. Quare ego dixi? Sufficeret dixi. Sed dictum est e-
go dixi, ego dixi non fatum, non fortuna, non diabo-
lus, quia nec ipse cogit, sed ego persuadenti consensi:
Ego dixi domine miserere mei, sana animam meam
quia peccaui tibi. Sic & hic statuit & proposuit, dixi
pronunciabo aduersum me iniquitatem meam domi-
no, & tu remisisti impietatē cordis mei. *Pro hac orabit
ad te omnis sanctus in tempore opportuno.* Quo tempore? Pro
hac. Pro qua hac? Pro impietate. Pro qua? Pro ipsa ve-
nia peccatorum. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in F
tempore opportuno. Inde orabit ad te omnis sanctus,
quia dimisisti peccata. Nam si non dimitteres peccata,
nō esset sanctus qui ad te oraret. Pro hac orabit ad te o-
mnis sanctus in tempore opportuno, quando manife-
stabitur nouum testamentum, quando manifestabitur
gratia Christi, quod est tempus opportunum. Cum au-
tem venit plenitudo temporis, misit deus filium suum, Galat. 4.
factum ex muliere, id est, ex fœmina, Indiscrete enim
vocabant hoc antiqui: factum sub lege, vt eos qui sub
lege erant redimeret. Vnde redimeret? A diabolo, à
perditione, à peccatis suis, ab eo cui se vendiderant.
Vt eos qui sub lege erant, redimeret. Sub lege enim e-
rant, quia premebat eos lex, cōditio eos premebat, con
uincendo de reatu nō saluando, & quidem mala pro-
hibebat. Sed quia illi vires non habebant per seipsos
iustificandi se, clamandum erat, ad illū quomodo cla-
mabat, qui captiuus ducebatur sub lege peccati, miser e-
go homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?
Erant omnes homines sub lege, nō in lege, iam illa de- Roma.7.
primente, illa de reatu conuincente. Demonstrauit e-
nim peccatū lex. Illa fixit spinā, illa fecit cor compūgi.
Ipsa admonuit vt reū se quisque cognosceret, & pro

G venia clamaret ad deum. Pro hac orabit ad te omnis
sanctus in tempore opportuno. Ergo dicebam de tem-
pore opportuno, cum venit plenitudo temporis, misit
Galat.4. deus filium suũ. Item dicit Apostolus, Tempore acce-
ptabili & placito exaudiui te, & in die salutis adiuui te.
Et quia hoc de omnibus Christianis prædictum erat à
2.Cor.6. Propheta, subiecit Apostolus, Ecce nunc tempus acce-
ptabile, ecce nunc dies salutis. Pro hac orabit ad te om
nis sanctus in tempore opportuno. *Veruntamen in dilu-
uio aquarum multarum, ad eum non appropinquabunt.* Ad eum.
Ad quem? Ad deum. Solet enim personã mutare, quo-
Psal.3. modo est, Domini est salus, & super populum tuum be-
nedictio tua. Non dixit, domini est salus, & super popu
lum eius benedictio eius: Aut, domine tua est salus, &
super populum tuum benedictio tua. Sed cum incipe-
ret, domini est salus, non ad illum, sed de illo dicens,
ibi conuersus est ad illum & ait, Et super populum tuũ
benedictio tua. Sic & hic cum audis primo ad te, de-
inde ad deum, ne putes alium esse. Pro hac orabit ad te
omnis sanctus in tempore opportuno. Veruntamen in
H diluuio aquarum multarũ, ad eum non appropinqua-
bunt. Quid est in diluuio aquarum multarum? Qui na-
tant in diluuio aquarum multarum non appropinquãt
ad deum. Quid est diluuium aquarum multarum? Mul-
tiplicitas variarum doctrinarum. Intendite fratres,
Multæ aquæ sunt variæ doctrinæ. Dei vna est, nõ sunt
multæ aquæ, sed vna aqua, siue sacramenti baptismi, si-
ue doctrinæ salutaris. De ipsa doctrina qua irrigamur
Prouer.5. per spiritum sanctum dicitur, Bibe aquam de tuis vasis,
& de puteorum tuorum fontibus. Ad istos fontes non
accedunt impij, sed credentes in eum, qui iustificat im-
Roma.4. piũ, iam iustificati accedunt. Aliæ aquæ multæ doctri-
næ inquinant animas hominum, quod pauloante dice
bam, Alia doctrina est, fatum mihi fecit: alia doctrina,
casus mihi fecit, fortuna fecit. Si casibus reguntur homi
nes, nulla prouidentia aliquid geritur, & ipsa doctrina
est. Alius dixit, Est gens tenebrarum contraria, quæ re-
bellauit aduersus deum, ipsa facit peccare homines. In
hoc diluuio aquarum multarum ad deum non appro-
Prouer.5. pinquabunt. Quæ est illa aqua? Illa vera quæ manat de
intimo fonte puræ venæ veritatis. Quæ illa aqua est fra
I tres, nisi quæ docet cõfiteri domino? Quæ est illa aqua,
nisi quæ docet bonum est confiteri domino? Quæ est
Psal.17. illa aqua, nisi quæ docet hanc vocem, Dixi, pronuncia-
Psal. 40. bo aduersum me iniustitiam meam domino. Et ego
dixi domine miserere mei, sana animam meam, quo-
niam peccaui tibi. Hęc aqua confessionis peccatorum,
hæc aqua humiliationis cordis, hæc aqua vitæ saluta-
ris, abiicientis se, nihil de se præsumentis, nihil suæ po
tentiæ superbe tribuentis. Hæc aqua in nullis alienige-
narum libris est, non in Epicureis, non in Stoicis, non
in Manichæis, non in Platonicis. Vbicunque etiam in-
ueniuntur optima præcepta morum & disciplinæ, hu-
militas tamen ista non inuenitur. Via humilitatis hu-
ius aliunde non manat, à Christo venit. Hæc via ab il-
Philip.2. lo est, qui cum esset altus, humilis venit. Quid enim a-
Matth.27. liud docuit humiliando se, factus obediens vsque ad
Matth.3. mortem, mortem autem crucis? Quid aliud docuit
soluendo, quod non debebat, vt nos à debito libera-
1.Petri.2. ret? Quid aliud docuit baptizatus, qui peccatum non
Ioan.14. fecit, crucifixus qui reatum non habebat? Quid aliud
docuit nisi hanc humilitatem? Non immerito ait, E-
Psal.33. go sum via & veritas & vita. In hac ergo humilitate
propinquatur ad deum, quia prope est dominus his,
qui obtriuerunt cor. In diluuio autem aquarum mul-
tarum extollentium se aduersus deum & docentium K
superbas impietates, ad deum non appropinquabunt.
Tu autem quid, qui etiam iustificatus es inter medias
illas aquas? Vndique fratres mei etiam cum confitemur
peccata, perstrepunt circa nos aquæ illæ diluuij: non
sumus in illo diluuio, sed circundamur ab ipso dilu-
uio. Premunt nos, sed non opprimunt: vrgent nos, sed
non demergunt. Quid ergo tu facies, quia in medio
diluuio es, ambulans in hoc seculo? Non enim non au-
dit tales doctores, non audit tales superbos, aut non
ex verbis eorum, quotidianas patitur in corde suo per-
secutiones. Quid ergo dicat ille iam iustificatus & prę-
sumens de deo, qui circundatur diluuio isto? *Tu mi-
hi es refugium à pressura quæ circundedit me.* Refugiant illi,
vel ad deos suos, vel ad dæmones suos, vel ad vires su-
as, vel ad defensionem peccatorum suorum: mihi in
isto diluuio nõ est refugium nisi tu, à pressura quæ cir-
cundedit me. *Exultatio mea redime me.* Si iam exultas,
quid vis redimi? Exultatio mea redime me. Audio vo-
cem gaudij, exultatio mea: audio gemitum, redime me.
Gaudes & gemis. Ita, inquit, & gaudeo & gemo. Gau- L
deo in spe, gemo adhuc in re. Exultatio mea redime Roma.12.
me. Spe gaudentes, ait Apostolus. Ergo recte, exultatio
mea redime me. Vnde redime me? Sequitur, In tribu-
latione patientes. Exultatio mea redime me. Iam iusti- Roma.8.
ficatus erat & Apostolus. Et quid ait, Non solum, in-
quit, sed etiam nosipsi primitias habentes spiritus, &
ipsi in nobismetipsis ingemiscimus. Vnde redime me.
Quia ipsi in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionẽ
expectãtes redemptionem corporis nostri. Ecce ergo
vnde redime me, quia adhuc expectamus in nobis in-
gemiscentes redemptionem corporis nostri. Vnde er-
go exultatio mea. Ibi sequitur idem Apostolus & di-
cit, Spe enim salui facti sumus. Spes autem quæ vide-
tur non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si
autem quod non videmus speramus, per patientiã ex-
pectamus: si speras, gaudes: si per patientiam expectas,
adhuc gemis: nõ enim opus est patientia, vbi nihil ma
li perpeteris. Tolerantia quæ dicitur, patientia quæ di-
citur, sustinentia quæ dicitur, longanimitas quæ dici-
tur, non est nisi in malis. Vbi premeris, ibi angustia est.
Ergo si per patientiã expectamus, adhuc dicimus, Re- M
dime me à pressura quæ circundedit me: quia vero spe
salui facti sumus, simul vtrunq; dicimus, exultatio mea
redime me. Respondetur: *Intellectum tibi dabo.* Ipse est
Psalmus intelligẽtiæ. Intellectum dabo tibi. *Et statuam
te in via hac qua gradieris.* Quid est, statuam te in via hac
qua gradieris? Vt hæreas ibi, & vt ab ea nõ aberres. Da-
bo intellectum vt cognoscas te semper, & semper gau
deas in spe ad deum, donec ad illam patriam peruenia
as, vbi iam non spes, sed res erit. *Obfirmabo super te oculos
meos.* Non à te auferam oculos meos, quia & tu nõ au-
feres à me oculos tuos. Iam iustificatus, iam post remis-
sionem peccatorum leua oculos tuos ad deum. Putrue
rat enim cor tuum cum esset in terra. Cum hæc audis,
sursum cor erige ne putreat. Ergo & tu leua iã oculos
tuos semper in deũ, vt firmet super te oculos suos. Sed
quid times? Ne cum habeas oculos ad deũ offendas, ne
non respicias ante te, & forte incurras in laqueum. No
li timere, Ibi enim sunt oculi ipsius, quos obfirmat su-
per te. Nolite, inquit, soliciti esse. Et Apostolus Petrus, Matth.6.
Omnem solicitudinem vestram super illum mittite, 1.Petri.5.
quia illi cura est de vobis. Ergo obfirmabo super te o-
culos meos. Tu ergo oculos tuos in illum dirige, & nõ
timebis vt dixi, ne in laqueum incurras. Audi alium
psalmum,

A psalmum, Oculi mei semper ad dominum. Et quasi diceretur illi, quid agis de pedibus tuis, cum non ante te attendis: quoniam ipse, inquit, euellet de laqueo pedes meos. Firmabo super te oculos meos. Postquam promisit huic & intellectum & protectionem suam, conuertit se ad superbos defendentes peccata sua, & ostendit nobis quid sit intellectus. *Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.* Equus & mulus erecta ceruice sunt. Non sunt equus & mulus sicut ille bos qui agnouit possessorem suum, & asinus præsepe domini sui. Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Quid enim patiuntur tales? *In freno & chamo maxillas eorum constringe, qui non appropinquant ad te.* Equus & mulus vis esse, vis non habere sessorem, constringetur os tuum, & maxillæ tuæ, in freno & chamo. Ipsum os tuum constringetur, quo iactas merita tua, & taces peccata tua. Maxillas eorum constringe, qui non appropinquant ad te humiliando se. *Multa flagella peccatorum.* Non est mirum si adhibito freno sequuntur flagella. Indomitum enim animal esse cupiebat, domatur freno & flagello, atque vtinam perdometur. Verendum est enim ne nimium resistendo indomitum relinqui mereatur, & ire in suam vagam licentiam, vt dicatur de illo, Prodiet tanquam ex adipe iniquitas eorum: sicut de illis, quibus modo sunt impunita peccata. Ergo cum flagelletur, corrigatur, dometur, quia & iste sic se dixit edomitum, equum & mulum se dixerat, quoniam tacuit. Sed vnde domitus est? Flagellis. Conuersus sum, inquit, in ærumna mea, dum configeretur spina. Siue flagella dicas, siue stimulos dicas, domat deus iumentum cui insidet, quia iumēto expedit vt insidatur. Non enim defatigatur deus ambulando pedibus, insidet iumento. Aut vero non plenum mysterij est, quod asellus adductus est domino. Populus mitis & mansuetus, portans bene dominum asellus est, & tendit in Hierusalem. Diriget enim mites in iudicio, sicut dicit alius psalmus, docebit mansuetos vias suas. Quos mansuetos? Non erigentes ceruices aduersus domitorem suum, patientes flagella & frena: postea sic domiti, vt sine flagello ambulent, & sine freno & chamo viam teneant. Si carueris isto sessore, tu cades, non ille, quia multa flagella peccatoris. *Sperantem autem in domino misericordia circundabit.* Quomodo est refugium à pressura? Quem primo circundat pressura, postea circūdat misericordia: quoniam misericordiā dabit, qui legem dedit, legem in flagellis, misericordiam in consolationibus. Sperantē autem in domino misericordia circundabit. Ergo quid concluditur? *Lætamini in domino & exultate iusti.* O qui lætamini in vobis, ô impij, ô superbi qui lætamini in vobis, iam credentes in eū, qui iustificat impiū, deputatur fides vestra ad iustitiā. Lętamini in domino & exultate iusti. Et exultate, subaudi in domino. Quare? Quia iā iusti. Vnde iusti? Nō meritis vestris, sed gratia illius. Vnde iusti? Quia iustificati. *Et gloriamini omnes recti corde.* Quid est recti corde? non resistentes deo. Intēdat ergo charitas vestra, & intelligite rectū cor. Breuiter dico, sed tamē maxime cōmendandum, deo autē gratias, quod in fine est, inhæreat sensibus vestris. Inter rectū cor & prauum cor hoc interest. Quisquis homo, quicquid patitur præter voluntatē, afflictiones, mœrores, labores, humiliationes, non tribuit nisi voluntati dei iustæ, non illi dans insipientiam, quod quasi nesciat quid agat, quia talem flagellat, & talibus parcit, ipse est rectus corde. Peruersi autem corde sunt & praui & distorti, qui omnia, quæ patiuntur mala, inique se pati dicūt, dantes illi iniquitatem, per cuius voluntatem patiuntur: aut quia non ei audent darē iniquitatem, auferūt ei gubernationem. Quia ipse, inquit, non potest facere iniquum: iniquum autem est vt ego patiar, & ille non patiatur. Concedo enim vt sim peccator, certe sunt peiores, qui lętantur & ego tribulor: quia ergo hoc iniquum est, vt etiam peiores me lętentur, & ego tribuler, qui aut iustus, aut minus peccator, quàm illi sum, & certum est apud me hoc esse iniustum, & certum est apud me, quia deus non faciet iniustum, Deus non gubernat res humanas, nec cura est illi de nobis. Ergo praui corde, id est, distorti corde, tres habent sentētias, Aut nō est deus: dixit enim stultus in corde suo, non est deus: & fuit dictum de diluuio illo. Non defuit talis doctrina philosophorum, non defuerunt, qui dicerent non esse deū, qui gubernat omnia & condidit omnia, sed esse multos deos vacantes sibi præter mundum, non curantes ista. Ergo aut non est deus, sicut dixit impius, cui displicet, quicquid illi accidit præter voluntatē, & alteri non accidit cui se præponit. Aut iniustus deus est cui ista placent, & qui hæc facit. Aut non gubernat deus res humanas, nec cura est illi de hominibus. In istis tribus sententiis magna impietas, aut negare deum, aut dicere iniustum, aut auferre illi gubernationē rerum. Quare hoc? Quia distortus est corde. Rectus est autē deus, & ideo distortum cor illi non acquiescit. Quod in alio psalmo est, Quàm bonus deus Israël rectis corde. Et quia talem habebat ipse aliquando de se sententiam, inquiens, Quomodo sciuit deus, aut si est sciētia in altissimo? ideo ibi subiecit, Mei autem penè moti sunt pedes. Quomodo distortum lignum, & si disponas in pauimento æquali, non collocatur, non compaginatur, nec adiungitur, sed semper agitatur & nutat, nō quia inæquale est vbi posuisti, sed quia distortū est, quod posuisti: Ita & cor tuum quamdiu prauum est & distortum, non potest colliniari rectitudini dei, & non potest in illo collocari, vt hæreat illi & fiat rectum. Qui autē adhæret domino, vnus spiritus est: Ideo recti corde gloriamini dixit. Quomodo recti corde gloriātur? Audite gloriationē ipsorū. Non solum autē dicit Apostolus, sed & gloriamur in tribulationibus. Nam non est magnū gloriari in gaudiis, gloriari in lætitiis, rectus corde etiam tribulatione gloriatur. Et audi quomodo gloriatur in tribulatione, quia nō frustrà quisque, non superuacue. Vide rectum cor, Scientes, inquit, quia tribulatio patiennā operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autē non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum, qui datus est nobis. Sic est ergo rectum cor fratres. Cuicunque aliquid accidit, dicat, Dominus dedit, dominus abstulit. Ecce rectū cor, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Qui abstulit, quid abstulit, cui abstulit, quando abstulit, sit nomen domini benedictum? Et non dixit, dominus dedit, diabolus abstulit. Intendat ergo charitas vestra, ne forte dicatis, hæc mihi diabolus fecit, prorsus ad deum tuum refer flagellum tuū, quia nec diabolus tibi aliquid facit, nisi ille permittat, qui desuper habet potestatem, aut ad pœnam, aut ad disciplinam. Ad pœnam impiis, ad disciplinam filiis. Flagellat autem omnem filium, quem recipit. Ne te sine flagello speres futurum, nisi forte cogites exhæredari. Flagellat omnem filium, quem recipit. Itáne omnem? Vbi te volebas abscondere? Omnem, & nullus exceptus, nullus sine flagello erit. Quid ad omnem?

Marginalia: Psalm. 24. — Tobiæ. 6. — Esa. 1. — Psal. 72. — Matth. 21. — Psal. 24. — Psal. 83. — Psal. 13. & 52. — Psal. 72. — 1. Cor. 6. — Roma. 5. — Iob. 1. — Hebræ. 12. — Section letters: B, C, D, E, F.

G Vis audire,quem omnem? Etiam vnicus sine peccato,
non tamen sine flagello. Vnde ipse vnicus portans in-
firmitatem tuam,& præfigurans in se personam tuam,
tanquam caput gestans personam tuam , etiam corpo-
ris sui,cum appropinquaret passioni ex homine quem
Matth.26. gerebat contristatus est, vt te lætificaret , contristatus
est vt te consolaretur . Potuit enim vtique sine tristitia
esse dominus,iturus ad passionem.Si potuit miles,non
potuit imperator?Quomodo potuit miles?Attēde Pau
2. Timo. 4. lum exultantem propinquantem passioni , Ego autem
iam, inquit, immolor, & tempus resolutionis meæ in-
stat:bonum certamen certaui,cursum consummaui, fi-
dem seruaui: decætero superest mihi corona iustitiæ,
quam mihi dominus reddet in illa die iustus iudex.
Non solum autem mihi ,sed & omnibus,qui diligunt
aduentum eius.Videte quemadmodum exultat ventu-
rus ad passionem.Ergo gaudet coronandus,contrista-
tur coronaturus . Quid igitur portabat ? Infirmitatem
quorundam,qui veniente tribulatione vel morte con-
tristantur. Sed vide quomodo eos ducit in directio-
nem cordis, Ecce tu volebas viuere , non volebas tibi
3. sen. dist. aliquid accidere, sed deus aliud voluit . Duæ volunta-
17. Ex affe tes sunt,sed voluntas tua corrigatur ad volūtatem dei,
ctu. non voluntas dei detorqueatur ad tuā. Praua est enim
H tua,regula est illa . Stet regula , & quod prauum est, ad
regulam corrigatur. Videte quomodo hoc docet do-
Matth.26. minus Iesus Christus , Tristis est anima mea vsque ad
mortem.Et,Pater si fieri potest transeat à me calix iste.
Ecce ostendit humanam volūtatem. Sed vide rectum
cor, Veruntamen non quod ego volo,sed quod tu vis
pater . Hoc ergo fac gaudens in his,quæ tibi accidunt,
& si venerit dies ille vltimus,gaude . Aut si surripit hu-
manæ cuiusdam voluntatis fragilitas,cito dirigatur in
deum , vt sis in eis quibus dicitur , Gloriamini omnes
recti corde.

Enarratio Psalmi trigesimisecundi.

EXVLTATE *iusti in domino.* Exultate iusti,non
in vobis. Non enim hoc tutum est,sed in do-
mino. *Rectos decet laudatio.* Ipsi laudant domi-
num , qui se subdunt domino : Aliter enim
distorti & praui sunt. *Confitemini domino in cithara* . Con-
I fitemini domino exhibentes ei corpora vestra hostiā
Roma. 12. viuam. *In psalterio decachordo psallite ei* . Seruiant mem-
Matth. 22. bra vestra dilectioni dei & proximi , in quibus tria &
septem præcepta seruantur . *Cantate ei canticum nouum.*
Cantate ei canticum gratiæ fidei. *Bene cantate ei in iubi-
latione.* Bene cantate ei in lætitia. *Quoniam rectus est sermo
domini.* Quoniam rectus est sermo domini ad facien-
dos vos quod per vos fieri non potestis. Et omnia
opera eius in fide. Ne quisquam se meritis operum
peruenisse ad fidem putet , cum in ipsa fide sint om-
nia opera quæ diligit deus. *Diligit misericordiam & iudi-
cium.* Diligit enim misericordiam quam nunc præro-
gat : & iudicium , quo id quod prærogauerit exigit.
Misericordia domini plena est terra. Per orbem peccata
dimittuntur hominibus in misericordia domini.
Verbo domini cœli firmati sunt. Non enim à seipsis,sed
verbo domini iusti firmati sunt. *Et spiritu oris eius om-
nis virtus eorum.* Et sancto eius spiritu omnis fides † eo-
† al. fidu- rum. *Congregans sicut in vtrem aquas maris.* Congre-
cia. gat populus seculi in confessionem mortificati pecca-
ti,ne per superbiam libere defluant. *Ponens in thesauris
abyssos.* Et eis occulta sua seruat ad diuitias. *Timeat do-
minum omnis terra.* Timeat omnis peccator , vt peccare
desinat. *Ab ipso enim commouentur vniuersi.* Nec terro- K
ribus hominum vel cuiusquam creaturæ , sed ab ipso
commoueantur omnes , qui habitant orbem. *Quo-
niam ipse dixit & facta sunt.* Non enim ea quæ timeant
alius aliquis fecit,sed ipse dixit & facta sunt. *Ipse man-
dauit & creata sunt.* Ipse mandauit verbo suo , & crea-
ta sunt. *Dominus dissipat consilia gentium* . Non eius re-
gnum , sed sua quærentium regna. *Reprobat autem co-
gitationes populorum* . Beatitudinem terrenam concupi-
scentium. *Et reprobat consilia principum.* Talibus popu-
lis dominari quærentium. *Consilium vero domini manet
in æternum.* Consilium vero domini , quo beatum non
facit , nisi subditum sibi , manet in æternum. *Cogita-
tiones cordis eius in secula seculorum.* Cogitationes sapien-
tiæ eius non sunt mutabiles , sed manentes in secu-
lum seculi. *Beata gens cuius est dominus deus eorum.* Vna
gens beata est , pertinens ad cœlestem ciuitatem , quæ
sibi dominum non nisi deum suum elegit. *Populus
quem elegit dominus in hæreditatem sibi.* Neque hæc à seip-
sa , sed dei munere electa est , vt possidendo eam in-
cultam & miseram esse non sinat. *De cœlo respexit do-
minus , vidit omnes filios hominum.* De anima iusta miseri- L
corditer vidit dominus omnes , qui in nouam vitam
renasci volunt. *De præparato habitaculo suo.* De habita-
culo susceptionis humanæ , quod præparauit sibi.
Respexit super omnes qui inhabitant terram. Misericordi-
ter vidit omnes , qui inhabitant carnem , vt præsit il-
lis in regendo eos. *Qui finxit singillatim corda eorum:*
Qui cordibus eorum dono propria spiritaliter tri-
buit , vt nec totum corpus oculus , nec totum audi-
tus , sed alius sic , alius autem sic incorporentur Chri-
sto. *Qui intelligit omnia opera eorum.* Apud illum intel-
lecta sunt opera eorum. *Non saluus fit rex in multitudine
virtutis.* Non saluus fit qui carnem suam regit,si in sua
virtute multum præsumpserit. *Nec gigas saluus erit in
multitudine virtutis suæ* . Nec quisquis militat contra
consuetudinem concupiscentiæ suæ , vel contra dia-
bolum & angelos eius , saluus erit , si se suæ fortitu-
dini multum commiserit . *Mendax equus ad salutem.*
Fallitur , quisquis putat vel per homines inter homi-
nes acceptam se salutem adipisci , vel impetu animo-
sitatis suæ defendi à pernicie. *In abundantia autem vir-
tutis suæ non erit saluus.Ecce oculi domini super metuentes eum.*
Quia si salutem quæris , ecce oculi domini super ti- M
mentes eum. *Sperantes super misericordia eius.* Et speran-
tes non in vires suas , sed in misericordia eius. *Vt
eruat à morte animas eorum , & alat eos in fame.* Vt det eis a-
limentum verbi & sempiternæ veritatis , quod amise-
rant dum præsumunt in viribus suis , & ideo nec ip-
sas vires habent à fame iustitiæ. *Anima nostra patiens
erit domino.* Vt autem postea saginetur escis incorrupti-
bilibus , interim dum hic est , anima nostra patiens
erit domino. *Quoniam adiutor & protector noster est.* Ad-
iutor noster est, dum conamur ad deum : & protector
dum resistimus aduersario. *Quia in ipso lætabitur cor no-
strum.* Non enim in nobis vbi magna sine illo inopia
est , sed in ipso lætabitur cor nostrum. *Et in nomine san-
cto eius sperabimus.* Et ideo sperabimus venturos nos ad
deum quia nobis absentibus per fidem misit nomen
suum. *Fiat misericordia tua domine super nos, sicut sperauimus
in te.* Fiat misericordia tua domine super nos : spes e-
nim non confundit,quia sperauimus in te.

*Concio prima, de prima parte
eiusdem Psalmi.*

Psalmus

A PSalmus iste admonet nos exultare domino. Inscribitur autem ipsi Dauid. Qui ergo pertinent
ad sacratissimum Dauid, dominum nostrum Iesum Christum, quæ mandauit audiant & voce sua dicant,
voce sua exultent in domino. Sic autem incipit:
Exultate iusti in domino. Iniusti exultent in seculo: finito
isto seculo, finitur exultatio iniustorum. Exultēt autem
iusti in domino, quia permanente domino, permanebit
iustorum exultatio. Exultare autem in domino ita
conuenit, vt laudemus illum, qui solus nō habet quod
nobis displiceat, & nemo tam multa habet quę infidelibus
displicēt: & breue præceptum est, ille placet deo,
cui placet deus. Nec leue putetis hoc charissimi. Videtis
etiam quanti disputant contra deum, quàm multis
displiceant opera eius. Cum enim facere voluerit contra
voluntatem hominum, quia dominus est, & nouit
quid faciat, nec tantum attendit nostram voluntatem
quàm vtilitatem: illi qui malunt suam potius voluntatem
impleri quàm dei, volunt ad suam volūtatem flectere
deum, non suam corrigere ad deum. Talibus hominibus
infidelibus, impiis, iniquis, & quod piget dicere,
sed tamen dicam: nostis enim quàm verum dicā,
B facilius placet pātomimus quàm deus: propterea cum
dixisset, Exultate iusti in domino, quia exultare in illo
nisi laudando non possumus: eū autē laudamus, cui tāto
magis placemus quāto magis ipse nobis placuerit,
Rectos, inquit, decet laudatio. Qui sunt recti? Qui dirigunt
cor secundum voluntatem dei, & si eos perturbat
humana fragilitas, diuina cōsolatur æquitas. Quāuis
autem corde mortali priuatim aliquid velint, quo
suæ interim causæ vel negocio, vel præsenti necessitati
conueniat, vbi intellexerint & cognouerint aliud
deum velle, præponunt voluntatem melioris volūtati
suæ, & voluntatem omnipotentis voluntati infirmi,
& voluntatem dei voluntati hominis. Quātum enim
deus distat ab homine, tantum voluntas dei à voluntate
hominis. Vnde gerens hominem Christus, & regulam
nobis proponens, docens nos viuere & præstās
nobis viuere, ostendit hominis quandam priuatam voluntatem,
in qua suam figurauit, & nostram, quia caput
nostrum est, & ad eum sicut nostis tanquam membra
Matth. 26. vtique pertinemus, Pater, inquit, si fieri potest transeat
3. ser. d. 7. à me calix iste. Hæc humana voluntas erat, propriū aliquid
Ex affectu. & tanquam priuatum volēs. Sed quia recto corde
C voluit esse hominem, vt quicquid in illo aliquātum
curuum esset, ad illum dirigeret qui semper est rectus:
Verùm non quod ego volo, ait, sed quod tu pater. Sed
quid possit mali velle Christus? Quid postremo aliud
posset velle quàm pater? Quorum vna est diuinitas, nō
potest esse dispar voluntas. Sed ex persona hominis
transfigurans in se suos, quos in se transfigurauit, cum
Matth. 25. ait, Esuriui & dedistis mihi manducare, quos in se trās
Acto. 9. figurauit, cum furenti & sanctos persequenti Saulo clamauit
desuper quem nemo tangebat, Saule Saule quid
me persequeris? ostendit quandam hominis propriam
voluntatem, ostendit & correxit te. Ecce vide, inquit,
te in me, quia potes aliquid propriū velle, vt aliud deus
velit. Conceditur hoc humanæ fragilitati, conceditur
humanæ infirmitati. Aliquid proprium velle, difficile
est vt non tibi contingat: sed statim cogita qui sit supra
te: illum supra te, te infra illum: illum creatorem, te
creaturam: illum dominum, te seruum: illum omnipotentem,
te infirmum, corrigens te, subiugánsque vo-
Matth. 26. luntati eius ac dicens, Verùm non quod ego volo, sed
quod tu vis pater. Quomodo disiunctus es à deo, qui
iam hoc vis quod deus? Eris ergo rectus & te decet lau D
datio, quoniam rectos decet laudatio. Si autem curuus
fueris, laudes deum quando tibi bene est, blasphemas
quando tibi male est. Quod quidem male, si iustum,
non est male. Iustum est autem, quoniam ab illo fit qui
iniuste facere nihil potest. Et eris insulsus puer in domo
patris, amans patrem si tibi blanditur, & odio habens
quando te flagellat, quasi non & blandiens & flagellans
hæreditatem paret. Vide autem quemadmodum
deceat rectos laudatio. Audi vocem recti laudan
tis ex alio psalmo, Benedicam dominum in omni tem *Psal. 33.*
pore, semper laus eius in ore meo. Quod est in omni
tempore, hoc est semper. Et quod est benedicam, hoc
est laus eius in ore meo. Omni tempore & semper, siue
in prosperis siue in aduersis. Nam si in prosperis & nō
in aduersis, quomodo omni tēpore? Quomodo semper?
Et audiuimus multas multorum tales voces, quādo
illis prouenit aliqua fœlicitas, exultant, gaudent,
cantant deo, laudant deū: non sunt improbandi, immo
gaudendum est illis, quia multi. Sed isti qui iam
deum laudare ex prosperitatis parte cœperunt, docen
di sunt patrem agnoscere & flagellantem, nec murmu
rare aduersus corrigentis manum, ne semper praui re- E
manentes exhæredari mereantur. Vt facti iam recti.
Quid est recti? Vt nihil illis displiceat quod fecerit
deus, possint & in aduersis deum laudare & dicere,
Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino pla- *Iob. 1.*
cuit, ita factum est, sit nomē domini benedictum. Tales
rectos decet laudatio, non primo laudaturos, &
postea vituperaturos. Ergo iusti recti, exultate in domino,
quia vos decet laudatio. Nemo dicat, quis ergo
iustus? aut quādo ero iustus? Nolite vos abiicere & de
sperare de vobis: homines estis, ad imaginem dei fa- *Gene. 1.*
cti estis, qui vos homines fecit, pro vobis & homo factus
est: vt multi filij ad hęreditatem sempiternā adoptaremini
sanguis vnici pro vobis effusus est. Si vos
vobis ex terrena fragilitate viluistis, ex precio vestro
vos appendite, quid manducetis, quid bibatis, quod
subscribamini, tamen digne cogitate. Nunquid hoc
vos monemus, vt superbi sitis, & vobis aliquam perfectionem
audeatis arrogare? Sed non iterum ab omni
iustitia vos putare debetis exules fieri. Nolo enim vos
interrogare de iustitia vestra: fortassis enim nemo vestrum
mihi audeat respondere, iustus sum, sed interrogo
vos de fide vestra. Sicut nemo vestrum audet di- F
cere, iustus sum: sic nemo audeat dicere, fidelis sum.
Nondum quæro quid viuas, sed quæro quid credas,
Responsurus es credere te in Christū: non audisti Apostolū,
Iustus ex fide viuit? Fides tua, iustitia tua: quia *Roma. 1.*
vtique si credis caues, si autem caues conaris: & conatum
tuum nouit deus, & volūtatem tuam inspicit, &
luctam cum carne consyderat: & hortatur vt pugnes,
& adiuuat vt vincas, & certantē inspectat, & deficientem
subleuat, & vincentem coronat. Ergo exultate iusti
in domino. Hoc dixerim, exultate fideles in domino,
quia iustus ex fide viuit. Rectos decet laudatio. Discite
gratias agere deo, & in prosperitatibus & in tribulationibus.
Discite habere in corde quod habet omnis
homo in lingua, quod vult deus hoc agat. Ipsa
lingua popularis, plerunq; est doctrina salutaris. Quis
nō quotidie dicit, quod vult deus hoc agat? Et rectus
erit inter eos qui exultāt in domino, & quos decet lau
datio. Quales alloquitur consequenter psalmus & dicit,
*Confitemini domino in cithara, & psalterio decem chordarum
psallite ei.* Hoc enim etiā modo cātabamus, hoc ore cō-
sono

G sono exprimētes, corda vestra docebamus. Nōnne id
† *aliâs, indigere.* egit† institutio in nomine Christi vigiliarum istarum, vt ex isto loco citharæ pellerentur? Et ecce ipsæ iubentur sonare, Confitemini, inquit, domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite ei. Nemo cōuertat cor ad organa theatrica. Quod ei iubetur, in se habet, sicut alibi dicitur, In me sunt deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi. Meminerunt qui pridem affuerunt, quando quid intersit inter psalteriū & citharam, sicut potuimus sermone discreuimus, & ad intellectum omniū perducere interim conati sum⁹. Quātum autem effecerimus viderint qui audierint, & nūc non importune repetimus, vt in ista diuersitate duorū instrumentorum musicorum, diuersitatem factorū humanorum inueniamus, significatam per hæc, implendam autem per vitam nostram. Cithara est enim lignum illud concauum tanquam tympanum pendente testudine, cui ligno chordæ innituntur vt tactæ resonent. Non plectrum dico quo tāguntur, sed lignum illud dixi cōcauum cui superiacent, cui quodāmodo incumbunt, vt ex illo cum tāguntur tremefactæ, & ex illa concauitate sonū concipientes magis canoræ reddantur. Hoc ergo lignū cithara in inferiore parte habet, psalterium in superiore. Hæc est distinctio. Iubemur autem modo confiteri in cithara, & psallere in psalterio decem chordarum. Non dixit in cithara decem chordarum, neque in hoc psalmo, neq; si non fallor alicubi. Legant & consyderent melius, & ociosius filij nostri lectores: tamen quantum mihi videor meminisse, multis locis inuenimus psalteriū decem chordarum, citharam decem chordarum nusquā mihi lectum occurrit. Memētote citharam ex inferiore parte habere quo sonat, psalterium ex superiore. Ex inferiore vita, id est, terrena habemus prosperitatem, & aduersitatem, vnde deum laudemus, in vtroq;, vt semper sit laus eius in ore nostro, & benedicamus dominum in omni tempore. Est enim quædam terrena prosperitas, est quædam terrena aduersitas, ex vtroque laudandus est deus vt citharizemus. Quæ est terrena prosperitas? Cum sani sumus secundum carnem, cum abūdant omnia quibus viuimus, cum incolumitas nostra seruatur, cum fructus large proueniunt, cum solem suū oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Hæc omnia ad vitam terrenā pertinēt. Quisquis inde non laudat deum, ingratus est. Nunquid quia terrena, ideo non dei sunt? Aut ideo alter ea dare cogitandus est, quia dantur & malis. Multiplex est enim misericordia dei, patiens est & lōganimis. Inde magis significat quid seruet bonis, cum ostendit quanta donet & malis. Aduersitates autem ex inferiore vtiq; parte de fragilitate generis humani in doloribus, in languoribus, in pressuris, in tribulationibus, in tētationibus. Vbique laudet deum qui citharizat, non attendat quia inferiora sunt: sed quia & regi & gubernari non possunt, nisi ab illa sapientia, quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Non enim cœlestia regit & terrena deserit. Aut non illi dicitur, Quò abibo à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiā? Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades. Vbi ergo deest qui nusquam non est? Ergo confitere domino in cithara: siue tibi abundet terrenum aliquid, gratias age illi qui dedit: siue tibi desit, siue forte damno tibi auferatur aliquid, cithariza securus. Non est enim ille tibi ablatus qui dedit, quāuis tibi ablatum fuerit quod dedit. Etiam sic inquā citharizа securus, certus in deo tuo, Tāge chordas in corde tuo, & dic tanquam in cithara in inferiore parte bene sonante, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictū. Iam vero cum attendis superiora dona dei, quid tibi contulerit præceptorum, quia doctrina cœlesti te imbuerit, quid tibi desuper ex illius veritatis fonte præceperit, conuertere & ad psalterium, & psalle domino in psalterio decem chordarum. Præcepta enim legis decem sunt. In decem præceptis legis habes psalteriū. Perfecta res est. Habes ibi dilectionem dei in tribus, & dilectionem proximi in septem. Et vtiq; nosti domino dicente, quia in his duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Dicit tibi deus desuper, quia dominu⁹ deus tuus deus vnus est. Habes vnam chordam, Non accipias inuanum nomen domini dei tui: habes alterā chordam, Obserua diē sabbati, non carnaliter, non Iudaicis delitiis, qui ocio abutuntur ad nequitiā. Melius enim vtique tota die foderent, quàm tota die saltarēt. Sed tu cogitans requiem in deo tuo, & propter ipsam requiem omnia faciens, abstine ab opere seruili. Omnis enim qui facit peccatū, seruus est peccati: (vtinam hominis & non peccati.) Hæc tria pertinent ad dilectionem dei, cuius cogita vnitatem, veritatem, & voluntatem. Est enim quædam voluntas in domino vbi verum sabbatū, vera requies. Vnde dicitur, Delectare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quis enim sic delectat, quàm ille qui fecit omnia quæ delectant? In his trib⁹ charitas dei, in septem aliis charitas proximi, ne facias alij quod pati non vis. Honores patrem & matrem: quia vis te honorari à filiis tuis. Non mœchaberis: quia nec mœchari vxorem tuam post te vis. Non occides, quia & occidi non vis. Non fureris: quia furtum pati non vis. Nō falsum testimonium dicas: quia odisti aduersum te falsum testimonium dicentem. Non concupisces vxorem proximi tui: quia & tuam non vis ab alio concupisci. Non cōcupisces rem aliquam proximi tui: quia si quis tuam concupiscit, displicet tibi. Conuerte & in te linguam, quando tibi displicet qui tibi nocet. Hęc omnia pręcepta dei sunt, sapientia donante data sunt, desuper sonant. Tāge psalterium, imple legē quam dominus deus tuus non venit soluere, sed adimplere. Implebis eni amore, quod timore non poteras. Qui enim timendo non facit mala, male faceret † si liceret. Itaque & si facultas non datur, voluntas tenetur. Non facio, inquit. Quare? Quia timeo. Nondum amas iustitiam, adhuc seruus es. Esto filius. Sed ex bono seruo fit bonus filius. Interim timēdo noli facere, disces & amare non facere. Est enim quædā pulchritudo iustitiæ, pœna te deterreat. Habet iustitia formam suam, oculos quærit, accendit amatores suos. Pro hac martyres seculū calcātes, sanguinem fuderunt. Quid amabant quando istis omnibus renūciabant? Non enim illi non erant amatores, aut hoc vobis dicimus, vt non ametis? Qui non amat friguit, obriguit. Ametur, sed illa pulchritudo quæ cordis oculos quærit. Ametur, sed illa pulchritudo quę laudatur. Iustitia incendit animos, iustitia accensi promunt verba, ædunt voces, vndiq; dicūt, bene, optime. Quid viderunt? In quo pulcher est curuus senex? Non enim si procedat senex iust⁹, est aliquid in eius corpore quod ametur, & tamen amatur ab omnibus. Ibi amatur vbi non videtur, immo ibi amatur vbi corde videtur. Delectet vos ergo, & rogate dominum vt delectet, Dominus enim dabit suauitatē, & terra nostra dabit fructum

Marginalia: *Psal. 55.* — *De tēpore, sermo. 96. qui est de decem chordis.* — H — *Psal. 33.* — I — *Sap. 8.* — *Psal. 138.* — K — *Iob. 1.* — *Deute. 5.* — *Concor. 3. sent. di. 37.* — *Sed iam.* — *Matth. 22.* — *Deute. 6.* — *Deute. 5.* — *Ibidem.* — *Ioan. 8.* — L — *Concor. 3. sent. di. 37.* — *Tertiū vero* — *Psal. 35.* — *Tobiæ. 4.* — *Matth. 7.* — *Deute. 5.* — *Matth. 5.* — M — *† aliâs, male facere.* — *Psal. 84.*

A ctum suum, vt per charitatem impleatis, quod per ti-
morem implere difficile est. Quod dico difficile est,
non potest timens adhuc animus: mallet nō esse quod
præcipitur, si ad faciendum amore non ducitur, sed ti-
Deut. 5. more coarctatur. Noli furtum facere, tūne gehen-
nas, mallet non esse gehennam in quam mitteretur.
Quando incipit amare iustitiam, nisi quando mallet
furta non esse, & si gehennæ non essent, in quas fures
mitterentur? Hoc est amare iustitiā. Et ipsa iustitia qua-
lis est? Quis illam pingit? Sapientia dei quam pulchri-
tudinem habet? Per illā pulchra sunt omnia, quæ ocu-
lis placent. Ad videndam, complectendā, corda mun
danda sunt. Huius nos amatores profitemur, ipsa nos
componit, vt ei non displiceamus. Et quando nos re-
prehēdunt homines in his rebus, in quibus ei quam di-
ligimus placeamus, quomodo praui habemur apud re-
prehensores nostros? Quomodo ab illis cōtemnimur
& omnino nihili pendimur? Amatores lubrici & ama-
biles fœminarum, quando amatæ ipsorum componūt
illos secundum oculos suos, si ipsis placeant, non curāt
eos quibus displiceant, putantes sibi sufficere quod ea-
rum oculis placent ad quas affectant: & plerunque gra
B uibus displicent, immo semper grauibus displicent, &
meliore iudicio reprehenduntur. Non bene tonsus es,
dicit vir grauis lasciuo adolescenti, non te decet cum
talibus cincinnis incedere. Nouit autem ille capillos
suos placere nescio cui, Odit te reprehendentem vero
iudicio, & seruat in se quod placet peruerso consilio.
Inimicum te putat, quia turpitudinē demis, Fugit ocu-
los tuos, & omnino nō curat qua regula iustitiæ repre-
hendatur. Si ergo illi non curant reprehensores vera-
ces, vt sint formosi fallaces, nos in his rebus, in quibus
placemus sapientiæ dei, non debemus curare irrisores
iniustos, non habentes oculos vnde videāt quod ama-
mus. Hęc cogitantes recti corde, confitemini domino
in cithara, in psalterio decem chordarum psallite ei.
Cantate ei canticum nouum. Exuite vetustatem, nostis cā-
ticum nouum. Nouus homo, nouum testamentum, no
uum canticum. Non pertinet nouum canticum ad ho
mines veteres. Non illud discunt nisi homines noui,
renouati per gratiam ex vetustate, & pertinētes iam ad
testamentum nouum, quod est regnum cœlorum. Et
suspirat omnis amor noster, & cantet canticum nouū.
Cantet canticum nouum non lingua, sed vita: Cantate
C ei canticum nouum. *Bene cantate ei.* Quærit vnusquis-
que quomodo cantet deo. Canta illi, sed noli male. Nō
vult offendi aures suas. Bene cantate fratres. Si alicui
bono auditori musico, quando tibi dicitur, Canta vt
placeas ei, & si vis aliqua instructione musicæ artis cā-
tare, trepidásne displiceas artifici: quia quod in te im-
peritus non agnoscit, artifex reprehendit: quis affert
deo bene cantare, sic iudicanti de cantatore, sic exami-
nanti omnia, sic audienti? Quando potes afferre tā ele-
gans artificium cantandi, vt tam perfectis auribus in
nullo displiceas? Ecce veluti modum cantandi dat ti-
bi, noli quærere verba, quasi explicare possis vnde de-
lectetur. *In iubilatione* cane. Hoc est enim bene canere
deo, in iubilatione canta. Quid est in iubilatione cane-
re? Intelligere, verbis explicare non posse quod canitur
ore deo. Etenim illi, qui cātant, siue in messe, siue in vi-
nea, siue in aliquo opere feruenti, cum cœperint in ver-
bis canticorum exultare lætitia, veluti impleti tanta læ
titia vt eam verbis explicare non possint, auertunt se à
syllabis verborum, & eunt in sonum iubilationis. Iubi-
lum sonus quidem est significās cor parturire quod di-
cere non potest. Et quem decet ista iubilatio nisi inef- D
fabilem deum? Ineffabilis enim est quem fari nō potes.
Et si eum fari non potes, & tacere non debes, quid re-
stat nisi vt iubiles? Vt gaudeat cor sine verbis, & ammē-
sa latitudo gaudiorum metas non habeat syllabarum.
Bene cantate ei in iubilatione. *Quia rectus est sermo domi-
ni.* Et omnia opera eius in fide. In quo etiam displicet
non rectis, rectus est ille. *Et omnia opera eius in fide.* Tua
sint opera in fide, quia iustus ex fide viuit, & fides per Roma. 1.
dilectionem operatur. Tua sint opera in fide, quia in Gal. 5.
deum credendo fidelis efficeris. Opera dei quomodo 2. sen. dist.
possunt esse in fide, quasi & deus ex fide viuat? Inueni- 26. Nō est.
mus & deum fidelem, & hoc non verbis nostris dici-
tur. Apostolum audi, Fidelis, inquit, deus qui vos non 1. Cor. 10.
permittat tentari supra quàm potestis ferre, sed faciet
cum tentatione prouētum vt possitis sustinere. Audi-
stis fidelē deum, audite & alibi, Si tolerabimus & con- 2. Tim. 2.
regnabimus: si negauerimus, & ipse nos negabit: si non
credim⁹, & ipse fidelis permanet, negare semetipsum
non potest. Habemus ergo fidelē deum, distinguamus
potius fidelem deum à fideli homine. Fidelis homo
est credens promittenti deo, fidelis deus est exhibens
quod promisit homini. Teneamus fidelissimum debi- E
torem, quia tenemus misericordissimum promissorē.
Neque enim aliquid ei commodauimus, aut mutuum
commēdauimus vt teneamus eum debitorem, cum ab
illo habeamus quicquid illi offerim⁹, & ex illo sit quic-
quid boni sumus. Omnia bona quibus gaudemus ab
illo sunt. Quis enim cognouit sensum domini, aut quis Roma. 11.
consiliarius eius fuit, aut quis prior dedit ei, & retri-
buetur illi? Quoniam ab ipso, & per ipsum, & in ipso
sunt omnia. Ergo non ei aliquid dedimus, & tenemus
debitorem. Vnde debitorem? Quia promissor est. Nō
dicimus deo, Domine redde quod accepisti: sed redde
quod promisisti, quoniam rectus est sermo domini.
Quis est, rectus est sermo domini? Nō te fallit, tu eum
noli fallere, immo tu te noli fallere. Quis enim fallet
omnia scientem? Sed mentita est iniquitas sibi. Quo-
niam rectus est sermo domini, & omnia opera eius in
fide. *Diligit misericordiam & iudicium.* Fac ita, quia deus
facit ita. Intendite istam misericordiam & iudicium.
Misericordiæ tempus modo est, iudicij tempus pòst
erit. Vnde est misericordiæ tempus? Vocat amodo a-
uersos, donat peccata conuersis. Patiens est super pec-
catores donec conuertantur. Quandocunque conuer F
si fuerint, præterita obliuiscitur, futura promittit. Hor-
tatur pigros, consolatur afflictos, docet studiosos, ad-
iuuat dimicantes, neminem deserit laborantem & ex-
clamantem ad se, donat vnde sibi sacrificetur, ipse tri-
buit vnde placetur. Magnum misericordię tēpus, non
transeat fratres, non nos transeat. Venturum est iudi-
cium. Erit & tunc pœnitentia, sed iam infructuosa, Di-
cent intra se pœnitentiam agentes, & præ angustia spi-
ritus gementes. Certe ista scripta sunt in libro Sapien-
tiæ, Quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactā- Sapi. 5.
tia quid contulit nobis? Transierunt omnia tanquam
vmbra. Modo dicamus, Transeunt omnia tanquā vm-
bra, modo fructuose dicamus, transeunt: ne tunc dica
mus infructuose, omnia transierunt. Hoc est ergo tem
pus misericordiæ, erit & iudicij. Ne putetis autem fra-
tres, quia ista à se possunt in deo aliquo separari modo.
Videntur enim sibi aliquando contraria, vt qui mise-
ricors est non seruet iudicium: & qui iudicij tenax est,
obliuiscatur misericordiam. Omnipotens est deus,
nec in misericordia amittit iudicium, nec in iudicio
misericor-

G misericordiam. Miseretur enim, cōsiderat imaginem
suam, fragilitatem nostram, errorem nostrum, cæcitatem
nostram. [Vocat auersos à se,] & conuersis ad se
donat peccata, non conuersis non donat. Misericors
est & iustus. Nunquid autem iudicium amisit, aut non
debuit iudicare inter conuersos & non conuersos? An
vobis iustum videtur vt conuersus & nō conuersus æqualiter
habeantur, vt eo modo suscipiatur cōfitens &
mentiens, humilis & superbus? Ergo habet & iudiciū
in ipsa misericordia. Rursus in illo iudicio habet mi-
Matth. 25. sericordiam, in eos vtique quibus dicturus est, Esuriui
& dedistis mihi manducare. Etenim dicitur in quadā
Iacobi 2. epistola apostolica, Iudicium enim sine misericordia
Matth. 5. illi qui non fecit misericordiam. Beati, inquit, misericordes,
quoniam ipsorū miserebitur deus. Ergo in illo
iudicio erit & misericordia, sed non sine iudicio. Si
enim non in quemlibet, sed in eum erit misericordia
qui prærogauit misericordiam, & ipsa misericordia iusta
erit, quia confusa non erit. Misericordia est certe vt
dimittantur peccata, misericordia est vt tribuatur vita
Matth. 6. æterna. Vide ibi iudicium, Dimittite & dimittetur vo-
H bis, date & dabitur vobis. Certe dabitur vobis & dimit-
Matth. 7. tetur vobis misericordia est. Si inde recessisset à iudicio
non diceret, In qua mensura mensi fueritis, in ea
remetietur vobis. Audistis quemadmodum exhibeat
deus misericordiam & iudicium. Exhibe & tu misericordiam
& iudicium. An forte ad deum pertinēt ista,
ad hominem non pertinent? Sed si ad hominem non
Matth. 23. pertinerent nō diceret dominus pharisæis, Relinquitis
grauiora legis, misericordiā & iudicium. Ergo pertinent
ad te misericordia & iudicium. Ne putes quòd
ad te misericordia pertineat, iudicium autem non ad
te pertineat. Aliquando audis causam inter duos, quorum
duorum vnus est diues, & alius pauper, & contingit
vt pauper habeat causam malā, diues autē bonam.
Iam si tu non es eruditus in regno dei, videris tibi benefacere
si quasi pauperē miseratus abscondas, & contegas
iniquitatem illius, & velis eum iustificare, vt quasi
causam bonam habere videatur. Et si reprehensus fueris
quòd male iudicasti, quasi de misericordia respondes.
Noui, & ego scio, sed pauper erat, misericordia ei
debebatur. Quomodo tenuisti misericordiam, & perdidisti
iudicium? Et quomodo, inquis, si tenerem iudicium
non amitterem misericordiam? Pronunciarem
aduersus pauperem, qui vnde redderet non haberet.
Aut si haberet, cum reddidisset vnde postea viueret nō
Exod. 23. inueniret? Ait tibi deus, Ne accipias personam pauperis
in iudicio. Cæterum facile est vt admoneamur per-
† pauperis. sonam diuitis† nō accipere. Hoc omnis homo videt,
atque vtinam sic omnis homo faceret. Illud est vbi fallitur,
veluti qui vult placere deo, si personam pauperis
in iudicio accipiat, & dicat, faui pauperi. Immo si teneres
vtrunque & misericordiam & iudicium, placeres
23. q. 4. Ne amisso. deo. Primo qualem misericordiam fecisti in eum, cuius
iniquitati fauisti? Ecce sacello pepercisti, cor percussisti,
pauper iste iniquus remāsit, & tanto iniquior,
quanto te quasi hominem iustum fauere vidit iniquitati
suæ. A te remansit iniuste adiutus, à deo recessit iuste
damnandus. Qualem misericordiam præbuisti ei
quem iniustum fecisti? Ecce crudelior inueniris quàm
misericordior. Quid ergo, inquis, facerem? Iudicares
primo secundum causam, argueres pauperem, flecteres
diuitem. Alius est iudicandi, alius petendi locus.
Quando te ille diues videret tenuisse iustitiā, non erexisse
iniqui pauperis ceruicem, sed pro merito peccati
sui obiurgasse te iuste, nónne flecteretur ille potēs ad K
misericordiam petenti, qui lętus redditus erat te iudicante?
Quamuis ergo fratres psalmi plura restent, consulendum
est tamē viribus & animæ & corporis propter
varietatem audientium, quia & cum reficimur, ex
eodem tritico, veluti multi sapores nobis fiunt. Ad detergenda
fastidia, hæc vobis sufficiant.

Concio secunda, de secunda parte eiusdem Psalmi.

ET in annunciando & in audiendo verbo veritatis,
labor est. Quem laborem fratres æquo animo
toleremus, si sententiæ dominicæ & conditionis
nostræ meminerimus. Ab ipso enim nostri generis
exordio audiuit homo non ab homine fallace,
nec à diabolo seductore, sed ab ipsa veritate ex ore
dei, In sudore vultus tui edes panem tuum. Proinde si *Gene. 3.*
panis noster est verbum dei, sudemus in audiendo, ne
moriamur in ieiunando. Psalmi huius primarum partium
pauci versus vigiliarum nuper actarum solennitate
tractati sunt: quod restat audiamus. Hinc autem
incipit pars quæ restat, quam modo cantabimus.
Misericordia domini plena est terra. Verbo domini cœli fir- L
mati sunt. Idipsum est enim, sermone domini cœli so- *Psal. 32.*
lidati sunt. Dixerat superius, Bene cantate ei in iubilatione,
id est, ineffabiliter canite, quoniā rectus est sermo
domini, & omnia opera eius in fide. Nihil promittit
& non reddit, fidelis ille factus est debitor, esto tu
auarus exactor. Deinde cū dixisset, Omnia opera eius
in fide: adiunxit quare, Diligit misericordiam & iudicium.
Qui ergo misericordiam diligit, miseretur. Qui
autem miseretur, non potest promittere & non dare,
quia posset dare etiam si non promitteret. Ergo quia
diligit misericordiam, oportet vt exhibeat quod promittit.
Et quia diligit iudiciū, oportet vt exigat quod
dedit. Vnde ipse dominus dicit cuidā seruo, Dares tu *Matth. 25.*
pecuniam meam, & ego veniens cum vsuris exigerem. *Lucæ 19.*
Quod ideo monemus vt sciamus quod modo audiuimus.
Ipse enim dicit alio loco in Euangelio, Ego non *Ioan. 12.*
iudico quenquam: sermo quem locutus sum eis, ipse iudicabit
eos in nouissimo die. Nec se excuset qui audire
non vult, ne quasi non sit quod ab illo exigatur. Idipsum
enim exigitur, quia noluit accipere cum daretur.
Aliud est enim non posse accipere, aliud est nolle. Illic
excusatio necessitatis est, hic reatus volūtatis. Ergo om- M
nia opera eius in fide, diligit misericordiam & iudicium.
Accipite misericordiam, & diligite iudicium, ne
ille cum venerit exigat à nobis rationem, ita vt inanes
nos dimittat. Exigit enim rationem, reddita ratione,
donat æternitatem. Accipite ergo misericordiam fra- *Psal. 23.*
tres, accipiamus omnes: nemo nostrum in accipiendo
dormiat, ne ad reddendum malum excitetur. Accipite
misericordiā. Sic ad nos clamat deus, tanquam si tempore
famis diceretur, accipite frumentum. Quod cum
audires tempore famis, profecto ipso stimulo necessitatis
concitus, curreres versans te huc atque illuc, quęrens
vnde acciperes, quod dictum est, accipe, Et cū venires,
quando te teneres? quam moram interponeres?
Sic & nunc dictum est, accipe misericordiam. Diligit
enim misericordiam & iudiciū. Cum acceperis bene
vtere, vt bonam rationem reddas, cum iudicium venerit
eius qui tibi modo prærogat in ista fame misericordiā.
Volo ergo mihi dicas, vnde accipio? Quid eo?
Recordare quod cantasti, Misericordia domini plena
est terra. Vbi iam non Euangeliū prædicatur? Vbi sermo
domini tacet? Vbi salus cessat? Opus est vt velis accipere,

A cipere, plena sunt horrea. Hæc ipsa plenitudo & abundantia non te venientem expectauerunt, sed ad dormientem ipsa venerunt. Non dictum est, Surgant gẽtes & eant ad vnum locum, sed annunciata sunt ista gentibus vbi erãt, vt adimpleretur exinde prophetia, *Sopho.2.* dicens, Adorabit eum vnusquisque de loco suo. Misericordia domini plena est terra. Quid cœli? Audi quid cœli. Non enim indigent misericordia, vbi nulla est miseria. In terra abũdat hominis miseria, superabundat domini misericordia. Miseria hominis plena est terra, & misericordia domini plena est terra. Cœli ergo vbi nulla est miseria, nunquid quia non indigent misericordia, non indigent domino? Omnia indigent domino, & misera & fœlicia. Sine illo miseri non subleuantur, sine illo fœlix non regitur. Ergo ne forte de cœlis quæreres cũ audires, Misericordia domini plena est terra: audi quia domino & cœli indigent. *Verbo domini cœli solidati sunt.* Nam nõ à se sibi solidamẽtum fuerunt, nec ipsi cœli firmitatem sibi propriam præstiterunt. Verbo domini cœli firmati sunt.

Et spiritu oris eius omnis virtus eorum. Non habuerunt aliquid ex se, & tanquam supplementum à domino perB ceperunt. Spiritu enim oris eius non pars, sed omnis virtus eorum. Sanè fratres videte eadem opera & filij & spiritussancti. Non enim negligenter prætereundum est propter quosdam iniquos discretores & turbulentos confusores. Vtrunque enim male fit. Cõfundunt enim illi male discernẽdo creaturam cum creatore, & cum sit creator spiritussanctus dei, inter creaturas eũ numerant. Illi discernunt & confundunt, confundantur vt cõuertantur. Audi modo vnum opus filij & spi- *Ioan.1.* ritussancti. Verbum certe dei filius dei est, & spiritus oris eius spiritussanctus est. Verbo domini cœli solidati sunt. Quid est autẽ solidatos esse, nisi habere stabilem & firmam virtutem? Et spiritu oris eius omnis virtus eorũ. Posset & sic dici, spiritu oris eius cœli solidati sunt, & verbo domini omnis virtus eorũ. Quod est enim omnis virtus eorũ, hoc est solidati sunt. Hoc ergo facit filius & spiritussanctus, nunquid sine patre? Quis ergo facit per verbum suum & spiritum, nisi cuius verbũ est, & cuius spiritus? Trinitas ergo hæc vnus deus. Hunc adorat qui nouit adorare, hunc vbiq; habet quò se conuerterit. Non enim quæritur ab auersis, sed ipse vocat auersos vt impleat conuersos. Sanè fraC tres exceptis illis cœlis superioribus, ignotis nobis in terra laborantibus, & per humanas coniecturas vtcũque ista quærentibus: exceptis ergo illis cœlis, qui quomodo sint super inuicem, vel quot sint, vel quibus modis distincti sint, quibus incolis impleti sint, qua dispositione regantur, quomodo ibi vnus quidam hymnus indeficiens concinens ab omnibus prædicet deũ, multum est à nobis inuenire, satagamus tamen peruenire. Ibi est enim patria nostra quam lõga fortasse peregrinatione obliti sumus. Vox enim nostra est in illo Psal- *Psal.119.* mo, Heu me quoniam peregrinatio mea lõginqua facta est. Ergo de illis cœlis & mihi difficile est disputare, sed tamen nõ impossibile & vobis intelligere. Certe qui me in his rebus intellectu præuenit, fruatur quo præcessit, & oret pro me vt sequar ego. Interum exceptis illis cœlis, habeo de quibus hic vtcũque disseram, nobis proximos cœlos sanctos dei Apostolos, prædicatores verbi veritatis, per quos cœlos cõpluti sumus, *Math.13. & 3.* vt per totum mundum seges Ecclesiæ pullularet: & si cum zizaniis interim communem bibẽs pluuiam, sed tamen horreum non habitura commune. Ergo cũ dictum esset, Misericordia domini plena est terra: quasi D quæreres vnde impleta est terra misericordia domini? prius missi sunt cœli qui misericordiam domini spargerent super terram, & hoc super totam terram. Nam vide quid de ipsis cœlis alibi dicitur, Cœli enarrãt glo *Psal.18.* riam dei & opera manuum eius annunciat firmamentum. Quod cœli, hoc firmamentum. Dies diei eructat verbum, & nox nocti annunciat sciẽtiam. Non cessatur, non tacetur. Sed vbi prædicauerunt, & quousque peruenerunt? Non sunt loquelæ neque sermones quorum non audiãtur voces eorum. Sed hoc pertinet ad *Acto.2.* id quia omniũ linguis locuti sunt in vna voce, † om- *† aliàs, in vno loco.* nium linguis locuti impleuerunt quod dictũ est, Non sunt loquelę neque sermones quorum non audiantur voces eorum. Sed quæro, ipsa vox in omnibus linguis, quousque peruenerit, quæ impleuerit? Audi ergo quod sequitur, In omnem terram exiuit sonus eorum, & in *Psal.18.* fines orbis terrę verba eorum. Quorum, nisi cœlorum qui enarrant gloriam dei? Ergo si in omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorũ, quid prædicauerint nobis, indicet nobis qui illos misit. Indicat planè, fideliter indicat, quia & antequã fierẽt prædixit futura ille, cuius omnia opera in fide. Re- E surrexit enim à mortuis, & contrectatis mẽbris suis *Psal.32.* agnitus à discipulis suis, ait, Oportebat pati Christum *Luc.24.* & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum. Vnde & quousque? Per omnes gentes ait, incipientibus ab Hierusalem. Quam misericordiam vero omnes expectamus fratres vberiorem à domino, nisi vt peccata nostra dimittãtur? Cum ergo ea sit magna misericordia domini remissio peccatorum, & hanc remissionem peccatorum prædixit dominus prædicari per omnes gentes, Misericordia domini plena est terra. Vnde plena est terra? Misericordia domini. Quare? Quia vbique dimittit peccata deus quia misit cœlos qui terram compluerent. Et quomodo ausi sunt ipsi cœli ire cum fiducia, & ex hominib⁹ infirmis cœli fieri, nisi quia verbo domini cœli solidati sunt? Vnde enim haberent tantam virtutem oues inter lupos, nisi quia spiritu oris eius omnis virtus eorũ? Ecce, inquit, *Matth.10.* mitto vos sicut oues in medio luporũ. O domine misericordissime, certe hoc facis vt misericordia tua plena sit terra. Si ergo misericors vt impleas terram misericordia, vide quos mittis, vide quò mittis. Quo, in- F quam, mittis & quos mittis? Oues in medio luporum. Vnus lupus si mittatur in medium innumerabilium ouium, quis ei resistit? Quid non turbat, nisi forte quia satiatur? Nam omnia deuoraret. Mittis infirmos inter sæuos, Mitto, inquit, quia cœli sunt vt terrã cõpluant. Vnde cœli homines infirmi? Sed spiritus oris eius omnis virtus eorum. Ecce lupi tenebunt vos & tradẽt vos, & offerent potestatibus propter nomen meũ. Iam armate vos. Virtutẽ vestra? Absit, Nolite cogitare quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis, quia spiritus oris eius omnis virtus eorũ. Facta sunt hæc, missi sunt Apostoli, pertulerunt pressuras. Nunquid modo tantas ferimus vt audiamus hæc, quantas illi vt seminarent hæc? Non. Ergo fratres infructuosus est labor no- *2.Tim.2.* ster? Non. Video constipationem vestram, sed & vos *Matth.10.* videtis sudorem nostrum, si toleramus, & congregnabimus. Ecce facta sunt illa. Ex illis ouib⁹ missis in medio luporum, & memorias martyrum celebramus. Locus iste quando martyris beati corpus percussum est,

lupis

G lupis plenus erat, vicit tot lupos vna ouis capta, & impleuit locum omnibus ouis occisa. Sæuiebat tunc mare ingentibus persequẽtium fluctibus, ibat in aridam sitientem cœlum dei. Modo autem per illa quæ illi passi sunt, qui aciem ruperunt, glorificatum est nomen Christi, occupauit etiam ipsas potestates ambulans super capita tumẽtium gurgitum. Et quia ista facta sunt, modo etiam qui vident nondum credentes conuẽticula nostra, celebrationes, solennitates, laudes iam manifestas & publicas dei nostri, putatis eos non dolere, putatis non fremere? Sed nunc impletur quod de illis

Psal.111. dictum est, Peccator videbit & irascetur. Quid ergo quia irascetur? Ne timeas ouis lupũ. Modo minas eorum & fremitus non timeatis. Irascitur. Sed quid sequitur? Dentibus suis frendet & tabescet. Quia ergo modo salsa maris aqua quæ remansit, in Christianos sæuire non audet, occultum autem murmur rugit in

† al. redit se. se, † & intra mortalem pellem fremit cõclusa salsugo, Videte quid sequitur, *Congregans sicut in vtrem aquas maris.* Cũ ergo antea mare in martyribus liberis fluctibus sæuiebat, modo autem intra mortalia pectora in-

Prouer.8. clusum amarum est, Ille fecit qui in illis vicit, qui posuit tunc mari terminos, vt in se reuertentes cõminue-

H rentur fluctus eius. Ipse congregauit velut in vtrem aquas maris, vt mortalis pellis contegat amaram cogitationem. Timentes enim pelli suæ, intus tenẽt quod non audent emittere. Nam eadem est amaritudo. Sic oderunt, sic detestantur. Sed quod tunc aperte sæuiebat, nũc occulte, quid aliud dicam quàm quod dictũ

Psal.111. est, Frendet & tabescet? Eat ergo Ecclesia, ambulet. Facta est via, strata nostra ab imperatore munita est. Ferueamus in itineribus bonorum operum, hoc est enim ambulare nostrum. Et si quando existunt tentationes pressuræ vnde non sperabantur, iam congregatis velut in vtrem aquis maris, intelligamus dominũ facere hoc ad disciplinã, vt excutiat à nobis male prouidentem de temporalibus securitatẽ, & dirigat nos in regnum suum cõposito desyderio. Quod desyderium tribulationibus hinc atque hinc contũdentibus producitur, vt simus canori auribus domini tanquam tu-

Psal.97. bæ ductiles, Dictum est enim & hoc in Psalmis, & in tubis ductilib⁹ laudemus deum. Tuba ductilis malleo producitur, ita Christianum cor in deũ pressurarum plagis extenditur. Meminerimus ergo fratres iam his tẽporibus quibus congregata est velut in vtrem aqua

I maris, non deesse deo vnde proferat quo nos emendet, cum emendatione nobis opus est. Ideo enim sequitur. *Ponens in thesauris abyssos.* Thesauros dei dicit secretum dei. Nouit ille omnium corda, quid ad tempus proferat, vnde proferat, quantam potestatem tribuat malis in bonos, ad iudicandos quidẽ malos, erudiendos autem bonos. Nouit quomodo hæc agat qui ponit in thesauris abyssos. Fiet ergo quod sequitur:

Timeat dominum omnis terra. Non glorietur superba lætitia temeraria exultatione, dicens, Iam cõgregata est velut in vtre aqua maris, quis mihi aliquid facere audebit? Nescis quia posuit ille in thesauris abyssos, nescis vnde proferat quod opus est ad flagellandũ te pater tuus? Qui quidem in disciplinam tuã habet abyssi thesauros, quibus te erudiat ad thesauros cœlorum. Ergo redi ad timorem qui iam ibas in securitatẽ, Exultet terra, sed & timeat. Exultet, Quare? Quia misericordia domini plena est terra. Timeat, Quare? Quia sic congregauit in vtre aquas maris, vt poneret in thesauris abyssos. Fit ergo in illa quod alibi breuiter vtrũque

dicitur, Seruite domino in timore, & exultate ei cum *Psal.2.*

tremore. Timeat dominum omnis terra. *Ab ipso autem* K

commoueantur omnes, qui inhabitant orbem terræ. Non timeãt alterum pro illo. Ab ipso commoueãtur omnes qui habitant orbem terræ. Fera sæuit, deum time. Serpens insidiatur, deum time. Homo te odit, deum time. Diabolus te impugnat, deum time. Tota enim creatura sub il-

lo est, quem iuberis timere. *Quoniam ipse dixit & facta* *Psal.148.* *Iudith.16.*

sunt, ipse mandauit & creata sunt. Hoc in Psalmo sequitur. Cum enim dixisset, Ab ipso commoueantur omnes qui inhabitant orbem terræ, ne conuerteret se homo ad timendum aliquid aliud, & auersus à timore dei, timeret pro illo aliquam creaturam, & adoraret quod factum est, dimisso qui fecit, confirmauit nos in timore dei, tanquam dicens nobis & alloquens nos, Quid formidaturus es aliquid de cœlo, aliquid de mari? Ipse dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt. Qui dixit & facta sunt, mandauit & creata sunt, cum iubet mo-

uentur, cum iubet quiescunt. Conquiescit & malitia *2. sen. dist.*

hominum, cupiditas hominum. Cupiditatem nocen- *44. Sed*

di potest homo habere propriam, potestatem autem si *pluribus.*

ille non dat, non habet. Non est enim potestas nisi à

deo. Definita sententia Apostoli est, Non dixit, non L

est cupiditas nisi à deo. Est enim mala cupiditas quæ *Roma.13.*

non est à deo, sed quia ipsa mala cupiditas nulli nocet si ille non permittat, nõ est, inquit, potestas nisi à deo. Vnde deus homo stans ante hominem, Non haberes, inquit, in me potestatem, nisi data fuisset tibi desuper. Ille iudicabat, ille docebat. Cum iudicabatur docebat,

vt iudicaret quos docuerat. Non haberes, inquit, in *Ioh.19.*

me potestatem, nisi esset data tibi desuper. Quid est hoc? Homo tantum non habet potestatem, nisi cum acceperit desuper? Quid ipse diabolus? Ausus est vel vnam ouiculam tollere viro sancto Iob, nisi prius di-

ceret, Mitte manum tuam, hoc est, da potestatem? Ille *Iob.1.*

volebat, sed ille non sinebat. Quando ille permisit, ille potuit. Non ergo ille potuit, sed qui permisit. Ideo bene eruditus ipse Iob, non ait sicut iam commemorare vobis solemus, dominus dedit & diabolus abstulit: sed, dominus dedit & dominus abstulit. Sicut domino placuit, ita factum est: non, sicut diabolo placuit. Videte ergo fratres mei cum tanto labore manducantes salubrem & vtilem panem, videte ne quenquam timeatis nisi dominum. Præter eum ne timeas alium, scriptura tibi dicit. Proinde timeat dominum

omnis terra, qui posuit in thesauris suis abyssos. Ab ip- M

so autem commoueantur vniuersa, & omnes qui inhabitant orbem terræ: quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Sed iam cessauerunt reges mali, facti sunt boni. Crediderunt & ipsi, signum crucis Christi in fronte iam portãt, preciosius signum quàm qualibet gemma diadematis. Illi qui sæuierunt destructi sunt, sed quis fecit hoc? Forte tu vt extollas te? *Dominus dissipauit consilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum.* Quando dixerunt, Tollamus eos de terra, non erit nomen Christianum si hoc fecerimus, sic occidantur, sic torqueantur, talia & talia illis infligantur. Dicta sunt hæc, & inter hæc creuit Ecclesia, Reprobat cogitationes populorum, & reprobat consilia principum. *Consilium vero domini manet in æternum, cogitationes cordis eius in secula seculorum.* Repetitio sententiæ est. Quod ante ait, consilium, hoc ait postea, cogitationes cordis: & quod supra ait, manet in æternum, hoc postea, in secula seculorum. Repetitio confirmatio est. Ne autem

putetis

A putetis fratres,quia dixit,cogitationes cordis,quasi se-
dere deum & cogitare quid agat , & exquirere consi-
lium faciendi aliquid vel non faciendi. Tuæ sunt istæ
ô homo tarditates , vsque in velocitatem currit verbũ
Psal.147. eius. Quãdo potest mora esse cogitationis in illo ver-
bo quod vnum est,& omnia complectitur. Sed dicũ-
tur cogitationes dei , vt tu intelligas , vt secundum te
audeas erigere cor , vel ad verba tuæ infirmitati simi-
lia,quia res ipsa multum est ad te. Cogitationes cordis
eius in secula seculorum. Quæ sunt cogitationes cor-
dis eius,& quod est consilium domini quod manet in
æternum ? Contra quod cõsilium vt quid fremuerunt
Psal.2. gentes , & populi meditati sunt inania ? Quandoqui-
dem dominus reprobat cogitationes populorum , &
reprobat consilia principum ? Vnde igitur consilium
Ephe.1. domini manet in æternum , nisi de nobis quos ante
præsciuit & prædestinauit ? Quis tollit prædestinatio-
nem dei ? Ante mundi constitutionem vidit nos, fecit
nos,emẽdauit nos,misit ad nos, redemit nos, hoc eius
consilium manet in æternum , hæc eius cogitatio ma-
net in secula seculorum . Fremuerunt gẽtes tunc,aper-
te fluctuantes & sæuientes, contabescant nunc tanquã
inclusæ & congregatæ in vtre . Habuerunt liberas au-
B dacias,habeant truces & amaras cogitationes . Quan-
do possunt destruere quod ille cogitauit & manet in
æternum ? Quid est autem hoc? *Beata gens.* Quis est
qui non hoc audito erigat se? Amãt enim omnes bea-
titudinem,& ideo peruersi sunt homines qui mali vo-
lunt esse , miseri nolunt . Et cum sit malitiæ indiuidua
comes miseria , isti peruersi non solum mali esse vo-
lunt,& miseri nolunt , quod fieri non potest : sed ideo
volunt mali esse,ne miseri sint. Quid est hoc quod di-
xi,ideo volunt mali esse , ne miseri sint ? Consyderate
hoc paululum in omnibus hominibus qui male faciũt,
beati semper esse volunt . Furtum facit , quæris quare?
propter famem , propter necessitatem . Ergo ne miser
sit,malus est , & ideo miserior est quia malus est . De-
pellendæ ergo miseriæ causa , & acquirendæ beatitu-
dinis causa , faciunt omnes homines quicquid vel bo-
ni faciunt vel mali. Semper ergo beati esse volunt . Si-
Concor.4. ue male viuentes,siue bene viuentes , beati esse volunt,
s.n.di.49. & non contingit omnibus quod omnes esse volunt.
c.Solet etiã Omnes enim beati esse volunt,non autem erunt nisi il
li,qui iuste esse voluerint . Et ecce nescio quis vt male
C faciat beatus vult esse. Vnde? Ex pecunia,ex argento &
auro,ex prædiis,fundis,domibus,mãcipiis , pompa se-
culi,honore volatico & perituro,habẽdo aliquid vo-
lunt beati esse . Quære ergo quid habeas, vt beatus sis.
Cum enim beatus fueris,melior vtique eris quàm cum
miser es. Fieri autem non potest , vt res deterior te fa-
†aliàs, fie- ciat meliorem. † Homo es,deterius te est quicquid cu-
ri autẽ põt pis quo beatus esse desyderas. Aurum,argentum quęli-
vt deterio- bet corpora quibus inhias acquirendis , possidendis,
rẽ te faciãt fruendis,inferiora sunt te . Tu melior es,tu fortior es,
nõ meliorẽ. & vtique vis melior esse quàm es , cum beatus esse vis
quia miser es . Melius est enim vtique beatũ esse quàm
miserum. Vis esse melior te & quęris,perquiris per quę
id fiat , deteriora sunt te . Quicquid quæsieris in terra,
deterius est quàm tu . Hoc omnis homo optat amico
suo,sic eum adiurat : sic melior sis , sic meliorem te vi-
deamus,sic de te meliore gaudeam*. Quod optat,hoc
& ipse vult. Accipe ergo fidele cõsilium. Melior te vis
esse,noui:omnes nouimus,omnes volum*:quære quod
est melius te , vt inde efficiaris melior te. Intuere nunc
cœlum & terram,non tibi sic hæc pulchra corpora pla
ceant, vt eis fieri beatus velis . In animo est quod quæ- D
ris.Beatus enim esse vis . Ipso animo tuo quære quid sit
melius . Cum enim duo sint quædam, hoc est, animus
& corpus , eò quòd istis duobus illud melius sit quod
animus dicitur , potest corpus tuum melius fieri per
meliorem,quia subiectum est corpus animo. Potest er-
go melius fieri corpus tuum per animum tuum,vt cum
fuerit iustus animus tuus , sit postea immortale etiam
corpus tuum . Per animi enim illuminationem mere-
tur corpus incorruptionem , vt fiat inferioris repara-
tio per meliorem. Si ergo corporis tui bonum animus
est , quia corpore tuo melior est , cum quæris bonum
tuum , illud quære quod melius est animo tuo . Quid
est autem animus tuus attende , ne forte contemnens
animum tuum, & putans nescio quid esse vile & abie-
ctũ , & viliora quæras quibus beatificetur animus tuus.
In animo tuo est imago dei, mens hominis capit eam. *Gene.1.*
Accepit eam,& inclinando se ad peccatum decolora-
uit eam . Ipse ad eam venit reformator , qui erat eius
antè formator : quia per verbum facta sunt omnia , &
per verbum impressa est hæc imago. Venit ipsum ver- *Ioan 1.*
bum,vt audiremus ab Apostolo, Reformamini in no- *Roma.12.*
uitate mentis vestræ. Iam ergo superest,vt quæras quid E
sit melius quàm animus tuus . Quid erit obsecro , nisi
deus tuus ? Nõ inuenis aliquid melius animo tuo,quia
cum fuerit perfecta† natura tua,angelis æquabitur. Iam *†aliàs, fa-*
supra nõ est nisi creator. Erige te ad illum , noli despe- *cta incorru-*
rare,noli dicere,multum est ad me. Magis multum est *ptibilis.*
ad te, habere aurum quod quæris . Aurum & si volue-
ris,forte nõ habebis,deum cum volueris habebis : quia
& antequam velis venit ad te , & cum auersa volunta-
te esses vocauit te , & cum conuersus esses terruit te, &
cum territus confitereris,consolatus est te . Iste qui tibi
præstitit omnia,iste qui fecit vt esses, qui his qui tecum *Matth.5.*
sunt etiam malis præstat solem , præstat pluuiam, præ-
stat fructus,fontes, vitam, salutem , tantas consolatio-
nes,seruat tibi aliquid quod non det,nisi tibi. Quid est
autem quod tibi seruat , nisi se ? Pete aliud si melius in-
ueneris, se tibi seruat deus . Auare quid inhias cœlo &
terræ? Melior est qui fecit cœlum & terram, ipsum vi-
surus,ipsum habiturus es . Quæris vt tua sit illa villa,&
transiens per illam dicis,Beatus cuius est possessio ista.
Hoc dicunt quàm multi qui transeunt per illam,& ta-
men cum dixerint & transeunt per illam , possunt ca-
put agitare & suspirare , nunquid & possidere ? Sonat F
cupiditas , sonat iniquitas , sed non concupiscas rem
proximi tui. Beatus cuius est villa illa, cuius est domus
ista,cuius est ager iste. Compesce iniquitatem,audi ve- *Deut.5.*
ritatem. Beata gens cuius est. Quid? Iam nostis quid di
cturus sum. Ergo desyderate vt habeatis,tunc demum
beati eritis . Hac sola beati eritis, re meliore quàm vos
estis meliores eritis . Deus est , inquam , melior te qui
fecit te . *Beata gens cuius est dominus deus eorum.* Hoc
ama,hoc posside, hoc cum vis habebis, hoc gratis ha-
bebis. Beata gens cuius est dominus deus eorum . No-
ster deus , cuius enim non est deus ? Non plane om-
nium eodem modo . Noster magis , noster qui viui-
mus ab illo tanquam de pane nostro. Ipse sit hæreditas
nostra , possessio nostra . An forte temere dicimus fa-
ciendo nobis deum possessionem , cum sit dominus,
cum sit creator ? Non est ista temeritas , affectus est de-
syderij & dulcedo spei . Dicat anima omnino secura,
dicat,deus meus es tu,qui dicit animæ nostræ,salus tua *Psal.34.*
ego sum. Dicat secura dicat: nõ faciet iniuriã cum hoc
dixerit,imò faciet si non dixerit . Arbores volebas ha-
bere

G bere quibus beatus esses. Audi scripturam dicētem de
Prouer.3. sapientia, Lignum vitæ est omnibus posſidentibus eā.
Ecce posſeſsionem noſtram dixit eſſe ſapientiam, ſed
ne putes ipſam ſapientiam, quia poſſeſsionem tuam di
xit ſcriptura, aliquid eſſe quod ſit te inferius, ſequitur
& adiungit. Et incumbentibus in eam velut in domo
tuta. Ecce dominus tuus eſt tibi quaſi baculus: ſecurus
homo incumbit, quia ille nō ſuccumbit. Dic ergo ſe-
curus, poſſeſsio tua eſt, poſsidentibus eam ſcriptura di-
xit, impleuit fiduciam, remouit dubitationem. Dic ſe-
curus, ama ſecurus, ſpera ſecurus. Tua etiā illa verba
Pſal.15. ſint in Pſalmo, Dominus pars hæreditatis meæ. Ergo
vnde beati erimus? Deum poſsidēdo. Quid ergo? Nos
poſsidebimus eum, & ille nō nos poſsidebit? Vnde er-
go Eſaias, Domine poſside nos? Poſsidet ergo & poſ-
ſidebitur, & totū propter nos. Vt enim nos ex illo bea-
ti ſimus, poſsidetur à nobis: vt autem ille beatus ſit, nō
poſsidet nos. Et poſsidet nos, & poſsidetur à nobis, nō
ob aliud niſi vt nos beati ſimus. Poſsidemus eū & poſ-
ſidet nos, quia colimus eum & colit nos. Colimus eū
tanquam dominum deum, colit nos tanquam terram
ſuam. Quia colimus eū nemo dubitat, quia colit nos,
H quis nobis indicat? Ille qui ait ego ſum vitis, vos eſtis
Ioan.15. ſarmenta, pater meus agricola. Ecce & in iſto Pſalmo
vtrumque nobis dicitur, vtrumque nobis indicatur.
Iam dixi quia poſsidemus eum, beata gens cuius eſt
dominus deus eorum. Cuius eſt fundus iſte? Illius, Cu-
ius eſt iſte? Illius, Cuius eſt iſte? Dicamus de deo, dica-
mus cuius eſt. Et quomodo nobis ſolet reſponderi,
quando de fundis & de prædiis aliquibus amplis at-
que amœniſsimis quærimus, Eſt quidam ſenator, &
illud aut aliud vocatur, cuius eſt iſta poſſeſsio, & dici-
mus beatus ille homo. Sic quæramus, cuius eſt deus
iſte? Eſt quædam beata gens cuius eſt, nam dominus
deus eorum eſt: & non ſicut ſenator ille poſsidet fun-
dum ſuum, non autem poſsidetur à fundo ſuo, ſic &
deus gentis huius [poſsidet eam vt & ipſa eum poſsi-
deat,] vnde & eius ſimus, laborare debemus, ſed al-
terutrum ſe poſsident. Audiſti quia gēs poſsidet eum,
beata gens, cuius eſt dominus deus eorum. Audi quia
& ille poſsidet illam. *Populus quem elegit dominus in hære-
ditatem ſibi.* Beata gens poſſeſsione ſua, beata hæredi-
tas poſſeſſore ſuo, populus quem elegit dominus in hæ
reditatem ſibi. *De cœlo reſpexit dominus, vidit omnes filios
I hominum.* Omnes hic ita accipe vt gentes illius om-
nes intelligas, illam hæreditatem tenentes, vel illa hæ
reditas exiſtentes. Hæreditas eſt enim dei ipſi omnes,
& ipſius omnes. De cœlo reſpexit dominus, & vidit
Ioan.1. eos ille qui ait, Cum eſſes ſub arbore fici vidi te. Vidit
enim eum qui miſeratus eſt eū. Vnde plerunque egen-
tes miſericordia dicimus homini vide me, & de illo
qui te contemnit quid dicis? Non me videt. Eſt ergo
quædam viſio miſerantis cordis, non viſio punientis.
Illa viſio ad peccata, animaduerſio eſt. Quia illa pecca-
ta non vult videri, qui dicit, Auerte faciem tuā à pec-
Pſal.50. catis meis. Quod vult ignoſci, nō vult agnoſci. Auer-
te, inquit, faciem tuam à peccatis meis. Cū ergo auer-
tit faciem ſuam à peccatis tuis, non videbit te. Vnde
Pſal.26. alibi dicit, Ne auertas faciem tuam à me. Ergo auertat
& 111. à peccatis tuis, non auertat à te. Videat te, miſereatur
tui, ſubueniat tibi. De cœlo reſpexit dominus, vidit o-
mnes filios hominum pertinentes ad filium hominis.
De præparato habitaculo ſuo. Quod ſibi præparauit. Vi-
dit nos de Apoſtolis, vidit nos de prædicatoribus ve-
ritatis, vidit nos de angelis quos ad nos miſit. Hæc o-
mnia domus eius, hæc omnia habitaculum eius, quia K
hęc omnia cœli qui enarrant gloriam dei. Vidit om- Pſal.18.
nes filios hominū de præparato habitaculo ſuo. *Re-
ſpexit ſuper omnes qui habitant terram.* Ipſi ſunt ſui, ſunt gēs
illa beata cuius eſt dominus deus eorum, populus ille
eſt quem elegit dominus in hæreditatem ſibi, quia per
omnes terras eſt, & non eſt in parte. Reſpexit ſuper o-
mnes qui habitant terram. *Qui finxit ſingillatim corda eo-
rum.* Manu gratiæ ſuæ, manu miſericordiæ ſuæ finxit 10. de Ge-
corda, plaſmauit corda noſtra, finxit ſingillatim, ſin- ne. ad lite.
gula quædam dans nobis, quæ tamen non dirimant ca.6.
vnitatē. Quomodo ſingillatim mēbra formata ſunt,
omnia ſingillatim habent opera ſua, & tamen in vni-
tate corporis viuunt: manus facit quod oculus non fa-
cit, auris id valet quod nec oculus nec manus valet:
omnia tamen vnitatem operantur, & manus & ocu-
lus & auris diuerſa faciunt, nec ſibi aduerſantur: Sic &
in Chriſti corpore ſinguli homines, tāquam membra
ſingula donis ſuis gaudent, quia ille qui elegit popu-
lum in hæreditatem ſibi, finxit ſingillatim corda eo-
rum. Nunquid enim omnes apoſtoli? Nunquid om-
nes prophetæ? Nunquid omnes doctores? Nunquid
omnes dona habent ſanitatum? Nunquid omnes lin- L
guis loquuntur? Nunquid omnes interpretantur? Alij 1.Cor.12.
quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij ſermo
ſcientiæ, alij fides ſecundum eundem ſpiritum, alteri
dona curationum. Quare? Quia finxit ſingillatim cor- Concor.89.
da eorum. Quomodo autem in mēbris noſtris diuer- diſt.c. Sin-
ſa ſunt opera, ſed ſanitas vna: ſic in omnibus membris gula.
diuerſa munera, ſed charitas vna. Qui finxit ſingilla-
tim corda eorum. *Qui intelligit omnia opera eorum.* Intel-
ligit quid eſt? Secretius & interius videt. Habes in Pſal
mo, Intellige clamorem meum. Non enim quaſi voci- Pſal.5.
bus opus eſt, vt perueniat aliquid ad aures dei. Occul-
tus viſus, intellectus vocatur. Expreſsius dixit, quàm ſi
diceret, videt omnia opera eorum. Tūc putares vide-
ri opera iſta, quando & tu vides opus hominis. Homo
factum hominis motu eius in corpore videt, deus au-
tem in corde videt. Quia ergo intus videt, dictum eſt,
intelligit omnia opera eorum. Dant duo pauperibus,
vnus ſibi mercedem quærit cœleſtem, alius humanam
laudem. Tu in duobus vnam rem vides, deus duas in-
telligit: intus enim intelligit & intus agnoſcit, fines ip-
ſorum videt, intentiones ipſas videt, Qui intelligit o-
mnia opera eorum. *Nō ſaluus fiet rex per multitudinem vir- M
tutis ſuæ.* Ad dominum omnes, in deo omnes. Spes tua
deus ſit, fortitudo tua deus ſit, firmitas tua deus ſit, ex-
oratio tua ipſe ſit, laus tua ipſe ſit, finis in quo requieſcas
ipſe ſit, adiutorium cum laboras ipſe ſit. Audi verita-
tem, Nō ſaluus fiet rex per multitudinem virtutis ſuæ.
Nec gigas ſaluus erit in multitudine virtutis ſuę. Gigas ſuper-
bus aliquis eſt, extollens ſe aduerſus deum, velut quia
eſt ipſe aliquis in ſe & per ſe. Non fit iſte ſaluus in mul-
titudine virtutis ſuæ. Sed equum habet magnum, for-
tem, validum, velocem, poteſt ſi aliquid ingruerit cito
illum de periculo liberare. Non, fallitur, Audiat quid
ſequitur, *Mendax equus ad ſalutem.* An intellexiſtis quid
dictum ſit, mendax equus ad ſalutem? Nō tibi promit-
tat equus tuus ſalutem, ſi tibi promiſerit mentietur. Si
enim deus voluerit liberaberis, ſi deus voluerit caden-
te equo altius cades. Non ergo putetis dictum, Mēdax
equus ad ſalutē, quaſi mendax iuſtus ad ſalutem, quod
velut iuſti ad ſalutem mentiantur. Non eſt enim ſcri-
ptū æquus quod ab æquitate dicitur, ſed equus animal ἵππος.
quadrupes, hoc Græcus codex indicat. Et redarguun-
tur ho-

A tur homines, qui sibi quærunt mala iumenta occasio-
Sapien. 1. nes mendaciorum, cum scriptura dicat, Os quod men-
Psal. 5. titur, occidit animam: & perdes omnes qui loquuntur mēdacium. Quid est ergo mendax equus ad salutem? Mentitur tibi equus quādo promittit salutē. Nunquid equus alicui loquitur & promittit salutem? Sed cum tu vides equum bene formatū, bonis viribus, magno cursu præditum, ista omnia velut promittunt tibi de illo salutem, sed fallunt si deus non tuetur, quia mendax equus ad salutem. Equum accipe etiam figurate quamlibet amplitudinem seculi huius, quemlibet honorem in quem superbus ascēdis, quo altius ingrederis, te nō tantum celsiorem, sed etiam tutiorē falsò putas. Quomodo enim te deiciat nescis, tanto elisum grauius, quanto sublimius ferebaris. Mendax equus ad salutē. *In abundantia autem virtutis suæ non erit saluus.* Et vnde erit saluus? Non de virtute, non de viribus, non de honore, non de gloria, non de equo. Vnde, quo ibo? Vbi inueniam, vnde saluus sim? Noli diu quærere, noli longe. *Ecce oculi domini super timentes eum.* Vides quia ipsi sunt quos protexit de habitaculo suo. Ecce oculi
B domini super timentes eum. *Sperantes super misericordia eius.* Non de meritis suis, non de virtute, non de fortitudine, non de equo, sed de misericordia eius. *Vt eruat à morte animas eorum.* Vitam æternam promittit. Quid in ista peregrinatione? Nunquid deserit? Vide quid sequitur, *Et alat eos in fame.* Tempus famis est modo, tempus saturitatis pôst erit. Qui nos in fame huius corruptionis non deserit, immortales factos quomodo satiabit? Sed quamdiu est tempus famis, tolerandum est, durandum est, perseuerandum est vs-
Matth. 10. que in finem. Iam currenda sunt omnia, quia & via est plana, & cogitandum est quid portemus. Adhuc
Videtur Augustinus loquens populo confusè dixisse discrimen spectādi & expectandi. quidem spectatores in amphiteatro forte insaniunt & in sole sedent, & nos sistamus tamen in vmbraculo sumus, & vtiliora & pulchriora sunt quæ spectamus, spectemus pulchra, & à pulchro spectemur. Spectemus nos mēte ea quæ dicuntur in sensibus diuinarum scripturarum, & gaudeamus tali spectaculo. Spectator autem noster quis est? Ecce oculi domini super timentes eum, sperantes in misericordia eius, vt eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame. Sed propter peregrinationis tolerantiam quamdiu fames est, expecte-
C mus in via refici ne deficiamus. Quid nobis imponit, vel quid profiteri debemus? *Anima nostra patiens erit domino.* Secura expectans misericorditer promittentem, misericorditer & veraciter exhibentem. Et donec exhibeat quid agamus? Anima nostra patiens erit domino. Sed quid si in ipsa patientia non durabimus? Imò planè durabimus. *Quoniam adiutor & protector noster est.* Adiuuat in pugna, protegit ab æstu, non te deserit, tolera dura, qui perseuerauerit vsque in finem hic
Matth. 10. saluus erit. Et quid cum perduraueris, cum patiens fueris, cum vsque ad finem perueneris, quid tibi erit? Qua mercede toleras? Vt quid tanta dura tandiu pateris? *Quoniam in ipso lætabitur cor nostrum, & in nomine sancto eius sperabimus.* Spera hic, vt læteris ibi: esuri & siti hic, vt epuleris ibi. Hortatus est ad omnia, impleuit nos gaudio spei, proposuit nobis quid amemus, in quo solo, & de quo solo præsumamus. Post hæc fit oratio breuis & salubris. *Fiat misericordia tua domine super nos.* Et quo merito? *Sicut sperauimus in te.* Fui quibusdam onerosus, sentio: quibusdam autem etiam cito terminaui sermonem, & hoc sentio. Ignoscant infirmi fortioribus, & pro infirmis deprecentur fortiores. In

vno corpore omnia membra simus, à capite nostro D vegetemur, & in illo spes nostra est, & in illo fortitudo nostra est. Non dubitemus exigere de domino deo nostro misericordiam, vult omnino exigi à se. Non enim turbabitur dum exigitur, aut omnino angustabitur, quomodo ille à quo petis quod non habet, aut quod parum habet, & timet dare ne minus habeat. Vis nosse, quomodo tibi eroget deus misericordiam? Tu eroga charitatem. Videamus si finis dum erogas. Quanta est ergo opulentia in ipsa summitate, si potest tanta esse in imagine? Ergo fratres ad hanc maxime exhortamur vos charitatem non solum in vosipsos, sed in eos etiam qui foris sunt, siue adhuc pagani, nōdum credentes in Christo, siue diuisi à nobis, nobiscū caput confitentes & à corpore separati. Doleamus illos fratres tanquam fratres nostros: velint nolint fratres nostri sunt. Tunc esse desinent fratres nostri, si desinent dicere, pater noster. Dixit de quibusdā Pro- Matth. 6.
pheta: his qui dicunt nobis, non estis fratres nostri, dicite, fratres nostri estis. Circunspicite de quibus hoc dicere potuerit. Nunquid de paganis? Non. Neq; enim dicimus eos fratres nostros secundū scripturas, & ec- E
clesiasticum loquēdi morem. Nunquid de Iudæis qui in Christum non crediderunt? Legite Apostolum, & videte quia fratres quādo dicit Apostolus sine aliquo additamento, non vult intelligere nisi Christianos. Non est autem subiectus, inquit, frater aut soror huius- 1. Cor. 7.
modi: cum diceret de coniugio. Fratrem & sororem dixit Christianum vel Christianam. Iterum dicit, Tu Roma. 14.
autē quid iudicas fratrem tuum, aut tu quid spernis fratrem tuum? Et alio loco, Vos, inquit, iniquitatem faci- 1. Cor. 6.
tis & fraudatis, & hoc fratrib⁹. Isti ergo qui dicunt, nō estis fratres nostri, paganos nos dicunt. Ideo enim & rebaptizare nos volunt, dicentes nos nō habere quod dant. Vnde consequens est error ipsorū, vt negent nos fratres suos esse. Sed quare nobis dixit Propheta, Vos dicite illis fratres nostri estis, nisi quia nos in eis agnoscimus quod non repetimus? Illi ergo nō agnoscendo baptismum nostrum, negant nos esse fratres: nos autē non repetēdo ipsorum, sed agnoscendo nostrum dicimus eis, fratres nostri estis. Dicunt illi, quid nos quæritis, quid nos vultis? Respōdemus, fratres nostri estis. Dicunt, itē à nobis, non vobiscum habemus rationem. Nos prorsus vobiscum rationem habemus, vnū Chri- F
stum cōfitemur, i vno corpore, sub vno capite esse debemus. Quid ergo me quæritis, ait, si perij? Magna absurditas, magna vesania. Quid me quæritis, si perij? Quare quærerem, nisi quia periisti? Si ergo perij, inquit, quomodo sum frater tuus? Vt dicatur mihi de te, frater tuus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Luca. 15.
Adiuram⁹ ergo vos fratres per ipsa viscera charitatis, cuius lacte nutrimur, cuius pane solidamur, per Christum dominū nostrum, per mansuetudinē eius adiuramus vos. Tempus est enim vt impendamus in eos magnam charitatem, abundantem misericordiam in deprecando deum pro illis, vt aliquādo det illis sensum sobrium, vt resipiscant & videant se, quia non habent omnino quod dicant contra veritatē. Non eis reman- 2. Timo. 2.
sit, nisi sola infirmitas animositatis, quæ tanto est languidior, quanto se maiores vires habere existimat. Pro infirmis, pro carnaliter sapientibus, pro animalibus & carnalibus, tamen pro fratrib⁹ nostris eadē sacramenta celebrantibus, & si non nobiscū eadem, tamen vnū amen respondentibus, & si non nobiscum vnū amen, hortamur medullas charitatis vestræ, fundatis ad deū

G preces pro eis. Aliquid enim pro salute ipsorũ egimus
Psal. 36. in cõcilio, quod explicari vobis hodie iam tempus nõ
sufficit, Vnde exhortamur vos vt alacriores & nume-
rosiores, Audient enim à vobis fratres nostri qui nunc
non assunt, cõueniatis crastino die ad basilicã tricliarũ.

In Psalmum trigesimum tertium enarratio.

Præfatio.

PSALMVS iste nihil quidẽ obscurũ, & quod
expositore indigeat, videtur habere in textu
suo. Titulus autem eius intentos facit, & pul-
santes desyderat. Sed quemadmodum hic scriptũ est,
quia beatus vir qui sperat in eũ, speremus omnes quod
pulsantibus aperturus est, Non enim hortaretur nos vt
pulsaremus, si nollet aperire pulsantibus. Si enim ali-
†al. semper quãdo contingit, vt qui disponebat sedere†, tædio cõ-
claudere. pulsus ad manum pulsantis contra dispositionẽ suam
surgat & aperiat, ne diu pulsantẽ patiatur: quanto ma-
gis sperare debemus citius aperturũ illum, qui ait, Pul-
Matth. 7. sate & aperietur vobis. Pulso ergo nunc intẽtione cor-
Luca. 11. dis ad dominum deum, vt dignetur nobis hoc myste-
rium reuelare. Pulset mecum & charitas vestra inten-
H tione audiendi, & humilitate orãdi p nobis. Est enim,
quod fatendum est, arcanum & grande mysterium,
Sic enim se habet titulus Psalmi:

1. Reg. 21. *Psalmus Dauid cum mutauit vultum suum coram*
Abimelech, & dimisit eum & abiit.

Concio prima.

QVærimus in scripturis secundũ res gestas, quæ
Psal. 3. nobis de Dauid cõscriptæ sũt, quãdo sit factũ,
quemadmodũ inuenimus titulũ Psalmi, cũ fu-
geret Dauid à facie Absalon filij sui. Le-
gimus enim in Regnorum libris & inuenimus, quãdo
2. Reg. 15. Dauid fugeret à facie filij sui Absalon. Et verissimũ est,
quia contigit, quod scriptũ est. Et quãuis titulus Psalmi
in mysterio sic scriptus sit, tamen ductus est de re quæ
gesta est. Sic credo & quod hic scriptũ est, Cum muta-
uit vultum suum coram Abimelech, & dimisit eum, &
1. Reg. 21. abiit. Scriptũ est, sed in Regnorũ libris, vbi omnia no
bis scripta sunt, quæ pertinent ad res gestas Dauid, sed
non inuenimus hoc, & tamen aliquid inuenimus vnde
appareat hoc esse tractum. Nam scriptum est, Quia cum
fugeret Dauid persecutorem Saul, contulit se ad Achis
I regem Geth, id est, ad regem cuiusdam gentis vicinæ
1. Reg. 27. regno Iudæorum: ibi latitabat, vt persecutionem Saulis
euitaret. Recens autẽ erat gloria eius, vnde pro bene-
facto meruit inuidiam, quando Goliam interfecit, &
vna pugna gloriam securitatemq; regno & regi & po-
pulo comparauit. Saul autem cum prouocante Golia
æstuaret, prostrato Golia hostis esse cœpit ei, per cuius
manũ hostem deus necauerat, & inuidit gloriæ Dauid:
maxime quia populus in exultatione cõstitutus & cho-
1. Reg. 18. ro iam facto mulieres cantauerunt gloriam Dauid, ꝙ
& 21. Saül percussisset in milibus, & Dauid in denis milibus.
Hinc ille cõmotus quòd cœperat habere maiorem glo
riam per vnã pugnã puer, & iam in laudibus omnium
regi præponebatur, vt se habet pestilentia liuoris & su-
perbia seculi, inuidere ei cœperat & eum persequi.
1. Reg. 21. Tunc ille se, vt dixi, contulerat ad regem Geth, qui vo-
cabatur Achis. Suggestum est autem regi ipsi, ꝙ illum
apud se haberet qui magnã gloriã habere cœperat in
populo Iudæorum, & dictũ est illi: Nõne iste est Da-
uid, cui chorum fecerunt mulieres Israëlitæ, dicentes,
Saul percussit in milibus, & Dauid in denis milibus? Si
autem propter hanc gloriam inuidere illi ceperat Saul,
nõnne metuendum erat Dauid, ne & ille rex, ad quem
confugerat, vellet opprimere eum quem posset de vi- K
cino hostẽ habere, si saluum seruaret? Timuit & illum,
& sicut scriptum est, Mutauit vultum suum corã ipsis,
& affectabat & tympanizabat ad ostia ciuitatis, & fere-
batur in manibus suis, & procidebat ad ostia portæ, &
saliuæ decurrebant super barbam eius. Vidit eum rex
ille apud quem latebat, & ait suis, Vt quid mihi arrepti-
tium adduxistis? Nũquid nam intraturus est in domũ
meam? Et sic illum dimisit proiiciens illum & recessit
inde Dauid incolumis per istam figurationẽ furoris.
Videtur ergo ad ipsam historiam pertinere quod hic
scriptum est, Psalmus Dauid cum mutauit vultũ suum
coram Abimelech, & dimisit eũ, & abiit. Sed ille Achis 1. Reg. 21.
erat, nõ Abimelech. Nomen enim solum nõ videt̃ cõ-
uenire. Nam res gesta propè ipsis verbis pariter desi-
gnata est in Psalmis, sicut scriptũ est in Regnorũ libro.
Ideo magis mouere nos debet ad quærendum sacra-
mentum, quia nomẽ mutatum est. Nam neq; illud sine
causa factum est quãuis sit factum, sed quia aliquid figu
rabat: neq; hoc sine causa scriptum est, noĩe cõmutato.
Videtis certe fratres profunditatem sacramentorũ. Si L
non est in mysterio, ꝙ à puero Golias occisus est, non 1. Reg. 17.
est in mysterio, quia immutauit vultum suum, & affe- 1. Reg. 21.
ctabat, & tympanizabat, & cadebat ad ostia ciuitatis &
ad ostia portę, saliuæ decurrebãt sup barbã eius. Vnde
fieri potest, vt nõ hoc aliquid significaret, quandoqui-
dem aperte dicit Apostolus, Hæc autem in figura con- 1. Cor. 10.
tingebant illis, Scripta sunt autem propter nos, in quos
finis seculorum obuenit. Si nihil significat manna, de
quo dicit Apostolus, Et cibum spiritalem manducaue-
runt, Si nihil significat, quod diuisum est mare, & per
medium ductus est populus, vt euaderẽt persecutionẽ Exod. 14.
Pharaonis, cũ dicat Apostolus, Nolo enim vos igno- 1. Cor. 10.
rare fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerũt,
& omnes in Moyse baptizati sunt sub nube & in mari:
Si nihil significat quod pcussa petra aqua profluxit, cũ
dicat Apostolus, Petra autem erat Christus. Si ergo
illa nihil significant quamuis sint gesta, si nihil deniq;
significant duo filij Abrahæ nati secundũ ordinẽ na-
scendi hominum, & tamen ipsos duos filios duo testa-
menta appellat Apostolus, vetus & nouũ, & dicit, Hæc Galat. 4.
sunt duo testamenta, quæ sunt in allegoria. Si ergo illa M
nihil significant, quæ videtis authoritate apostolica in
mysterio futurarum rerum gesta esse, debemus arbitra-
ri nihil significare etiam hoc quod vobis ex libro Re-
gnorum de Dauid pauloante narrauimus. Non ergo
nihil significat, & quod nomẽ mutatũ est, & quod hic
dictum est coram Abimelech, ibi coram Achis. Inten- 1. Reg. 21.
dite mecũ. Omnia enim quæ dixi modo quasi ad ma-
num pertinent pulsantis, nondum apertum est. Pulsa-
uimus cũ ista diceremus, pulsastis & vos cum ista audi- Matth. 7.
retis, adhuc pulsemus orando vt dominus aperiat no-
bis. Nominum Hebræorũ habemus interpretationẽ.
Non defuerunt docti viri qui nobis nomina ex He-
bræo in Græcam linguã, & inde in Latinam transfer-
rent. Consulentes ergo nomina ista, inuenimus inter-
pretari, Abimelech, patris mei regnum, & interpretari 1. Reg. 21.
Achis, quomodo est. Hæc nomina attẽdamus, inde in-
cipit nobis aperire pulsantib⁹. Si quæris quid est Achis?
Respõdetur, quomodo est. Quomodo est, verbum est
admirantis, & non intelligentis. Abimelech patris mei
regnum. Dauid, manu fortis. In figura Christi Dauid,
sicut Golias ĩ figura diaboli: & quod Dauid prostrauit 1. Reg. 17.
Goliam, Christus est qui occidit diabolum. Quid est au
tem Christus qui diabolum occidit? Humilitas occidit
superbiam.

A superbiam. Cum ergo Christum nomino, fratres mei,
Matth.11. maxime nobis humilitas cõmendatur. Viam enim no
bis fecit per humilitatẽ,quia per superbiã recesseraoius
à deo, redire ad eum nisi per humilitatẽ non potera-
mus,& quem nobis præponeremus ad imitandum,nõ
habebamus.Omnis enim mortalitas hominũ supeı bia
tumuerat, Et si existeret aliquis humilis vir in spiritu,
sicut erant prophetæ, patriarchæ,dedignabatur genus
humanũ imitari humiles homines. Ne ergo dedigna-
retur homo imitari hominẽ humilem, deus factus est
humilis,vt vel sic superbia generis humani non dedi-
gnaretur sequi vestigia dei. Erat autẽ,vt nostis sacrifi-
cium Iudęorũ antea secundũ ordinem Aaron in victi-
mis pecorum,& hoc in mysterio. Nondum enim erat
sacrificiũ corporis & sanguinis domini, quod fideles
norunt,& qui euangelium legerunt,quod sacrificium
nnoc diffusum est toto orbe terrarum.Proponite ergo
vobis aute oculos duo sacrificia, & illud secũdum or-
Psal.109. dinem Aaron,& hoc secundũ ordinẽ Melchisedech.
Heb. 7. Scriptum est enim, Iurauit dominus & non pœnitebit
eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem
B Melchisedech. De quo dicitur, Tu es sacerdos in æter
num secuodum ordinem Melchisedech? De domino
nostro Iesu Christo. Quis erat Melchisedech? Rex Sa-
lem. Salem ciuitas fuit antea illa,quę postea,sicut docti
prodiderunt, Hierusalem dicta est. Ergo anteq̃ ibi re-
gnarent Iudæi,ibi erat ille sacerdos Melchisedech,qui
Gen.14. scribitur in Genesi, Sacerdos dei excelsi. Ipse occurrit
Abrahæ,quãdo liberauit Loth de manu persequentiũ,
& prostrauit eos à quibus ille tenebatur,& liberauit fra
trem. Post liberationem fratris occurrit ei Melchise-
dech. Et tantus erat Melchisedech, à quo benedicere-
tur Abraham. Protulit panem & vinum, & benedixit
Abraham,& dedit ei decimas Abraham. Videte quid
protulit ei quem benedixit. Et dictum est ei postea, Tu
Psal. 109. es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchi-
sedech. Dauid hoc in spiritu dixit longe post Abrahã.
1.Reg.21. Temporibus autẽ Abrahæ fuit Melchisedech. De quo
alio dicit, Tu es sacerdos in æternum secundum ordi-
nem Melchisedech, nisi de illo cuius nostis sacrificiũ?
Sublatum est enim sacrificium Aaron,& cœpit esse sa-
C crificium secundum ordinẽ Melchisedech. Ergo mu-
tauit, nescio quis vultum suum. Quis est iste? Nescio
quis non sit, & scio quis. Notus est enim dominus no-
ster Iesus Christus, In corpore & sanguine suo voluit
esse salutem nostram. Vnde autem commendauit cor-
Matth. 26. pus & sanguinem suum? De humilitate sua. Nisi enim
esset humilis,nec mãducaretur, nec biberetur. Respice
Ioan.1. altitudinem ipsius, In principio erat verbum,& verbũ
erat apud deum, & deus erat verbum. Ecce cibus sem-
piternus, sed manducant angeli, manducant supernæ
virtutes, manducant cœlestes spiritus, & maoducant
& saginantur, & integrum manet quod eos satiat &
lætificat. Quis autem homo posset ad illum cibum?
Vnde cor tam idoneum illi cibo? Oportebat ergo vt
mensa illa lactesceret,& ad paruulos perueniret. Vnde
autem fit cibus lac? Vnde cibus in hac conuertitur,nisi
per carnem traiiciatur? Nam mater hoc facit, quod
manducat mater, hoc manducat infans. Sed quia mi-
nus idoneus est infans qui pane vescatur, ipsum panẽ
mater incarnat, & per humilitatem mammillæ & la-
ctis succum,de ipso pane pascit infantem. Quomodo
ergo de ipso pane pauit nos sapientia dei? Quia verbũ
Ioan. 1. caro factum est,& habitauit in oobis. Videte ergo hu-
militatem,quia panem angelorum mãducauit homo,

vt scriptum est, Panem cœli dedit eis,panem angelorũ D
manducauit homo:id est,verbum illud quo pascuntur *Psal. 77.*
angeli sempiternum,quod est æquale patri,manduca-
uit homo:quia cum in forma dei esset, non rapinam
arbitratus est esse se æqualem deo. Saginãtur ergo illo *Philip.2.*
angeli. Sed semetipsum exinaniuit vt manducaret pa-
nem angelorum homo, formam serui accipiens in si-
militudinem hominũ factus,& habitu inuentus vt ho-
mo,humiliauit se,factus obediens vsq; ad mortẽ,mor-
tem autem crucis:vt iam de cruce commendaretur no
bis caro & sanguis domini:nouum sacrificiũ,quia mu-
tauit vultum suum corã Abimelech, id est, coram re- *1.Reg.21.*
gno patris. Regnum enim patris, regnum erat Iudæo-
rum. Quomodo regnũ patris? Regnum Dauid, regnũ
Abrahæ. Nam regnum dei patris, magis Ecclesia quàm
populus Iudæorum, sed secundũ carnem regnum pa-
tris populus Israël. Dictum est enim, Et dabit ei deus
sedem Dauid patris eius. Demonstratur ergo secundũ *Luc. 1.*
carnem pater domini esse Dauid, secundum diuinita-
tem autem Christus, non filius, sed domious Dauid.
Iudæi vero Christum secundũ carnem oorunt, secun-
dum diuinitatem non norunt. Ideo fecit illis quæstio- E
nem & dixit, Cuius filium esse dicitis Christum? Et re-
sponderunt, filium Dauid. Et ille, Quomodo ergo Da- *Matth. 22.*
uid in spiritu vocat eum dominum, vbi ait, Dixit do- *Psal. 109.*
min⁹ domino meo, sede ad dexterã meam, donec po-
oam [omnes] inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo
Dauid in spiritu vocat eum dominũ, quomodo filius
eius est? Et noo potuerunt illi respõdere,quia non no-
uerant i domino Christo, nisi quod videbatur oculis,
non quod corde intelligebatur. Si autẽ intus haberent
oculos sicut habebant foris, ex eo quod foris videbãt,
intelligerent filium Dauid: ex eo quod intus intellige-
bant, intelligerent dominum Dauid. Mutauit ergo
vultum suum coram Abimelech. Quid est ergo coram
Abimelech? Coram regno patris. Quid est coram re-
gno patris? Corã Iudæis, Et dimisit eum & abiit. Quem *1.Reg. 21.*
dimisit? Ipsum populum Iudæorum dimisit & abiit.
Quæris modo Christum apud Iudæos & nõ inuenis.
Vnde dimisit & abiit? Quia mutauit vultum suum. Hæ
rentes enim illi sacrificio secundum ordinem Aaron, *Heb. 7.*
non tenuerunt sacrificium secundum ordioem Mel-
chisedech,& amiserunt Christum,& cœperunt eũ ha-
bere gentes, quò noo miserat ante præcooes. Nam ad F
illos præcones miserat, ipsum Dauid, Abraham, Isaac
& Iacob, Esaiam, Hieremiam,& cæteros prophetas mi
serat,& pauci inde cognouerunt,& ipsi pauci io com-
paratiooe pereuntium, nã multi erãt. Milia enim legi-
mus fuisse. Scriptum est, Reliquiæ saluæ fient. Sed quæ- *Roma.9.*
ris modo circuncisos Christianos,& nõ inuenis. Erant
autem de circuncisione recentibus temporibus fidei
multa milia Christianorum. Quæris modo & non in-
uenis. Merito non inuenis, Mutauit vultum suum co-
ram Abimelech,& dimisit eum & abiit. Et corã Achis *1.Reg.21.*
mutauit vultũ suum,& dimisit eum & abiit. Ideo enim
mutata sunt nomina, vt ad mysterij significationẽ nos
excitaret mutatio nominum, ne putaremus non nar-
rari aut commemorari in scripturis Psalmorum, nisi
quod in libris Regnorum gestum inuenitur,& nõ hic
quæreremus figuras futurorum, sed tanquam res gestas
acciperemus. Cum ergo nomina mutantur quid tibi
dicitur? Clausum est hic aliquid, pulsa: noli hærere in
litera, quia litera occidit: sed desydera spiritũ, spiritus
enim viuificat. Intellectus spiritalis credentem saluum *2.Corin.3.*
facit. Quo ergo dimisit Achis regem, attendite fra-

G tres. Achis dixi interpretari, quomodo est. Recordamini Euãgeliũ, Quando loquebatur dominus noster Iesus Christus de corpore suo, ait: Nisi quis mãducauerit carnem meam, & biberit sanguinẽ meum, nõ habebit in se vitã æternã. Caro enim mea vere est esca, & sanguis meus vere potus est. Et discipuli eius qui eum sequebãtur expauerunt & exhorruerunt sermonẽ: & nõ intelligẽtes, putauerunt nescio quid durum dicere dominum nostrum Iesum Christum, quòd carnem eius quã videbant, manducaturi erant, & sanguinem bibituri, & non potuerunt tolerare, quasi dicentes, quomodo est? Error enim & ignorãtia & stultitia in persona regis Achis. Vbi enim dicitur, quomodo est, non intelligitur: vbi non intelligitur, tenebræ ignorantiæ sunt. Erat ergo in illis regnum ignorantiæ, quasi rex Achis, id est, regnum erroris eis dominabatur. Ille autem dicebat, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinẽ meum: Quia mutauerat vultũ suum: Quasi furor iste & insania videbatur, dare carnem suam manducandam hominibus, & bibẽdum sanguinem. Ideo quasi insanus putatus est Dauid, quando dixit ipse Achis, arreptitium hunc mihi adduxistis. Nõnne videtur
H insania, manducate carnem meam & bibite sanguinẽ meum, Et quicunq; non manducauerit carnem meam & non biberit sanguinem meum, nõ habebit in se vitam? Quasi insanire videbatur. Sed regi Achis insanire videbatur, id est, stultis & ignorantibus, ideo dimisit eos & abiit. Fugit corde eorum intellectus, ne eum possint cõprehẽdere. Et quid dixerunt illi? Quasi, quomodo est, quod interpretatur Achis. Dixerunt enim, Quomodo potest hic nobis dare manducare carnem suam? Arreptitium putabãt dominum, & nescire quid loqueretur & insanire. Ille autẽ qui nouerat quod dicebat in illa mutatione vultus sui, & quasi furore & insania, sacramenta prædicabat, & affectabat, & tympanizabat ad ostia ciuitatis. Quærendum est quid sit, & ipse affectabat, & ad ostia tympanizabat? Non sine causa dictum est, procidebat ad ostium portæ: non sine causa dictum est, & saliuæ decurrebant super barbam eius: non frustra dicta sunt, sed indigent intelligentia. Diuturnus sermo onerosus esse non debet. Nostis fratres Iudæos ipsos, coram quibus ille mutauit vultum
I suum, & dimisit eos & abiit, hodie vacare. Si illi qui Christum amiserunt, quos dimisit & abiit, habent inanem vacationem, nos habemus fructuosam vacationem, vt intelligamus Christum, qui illos dimisit & venit ad nos. Omnia non frustra facta sunt, & in illo furore Dauid, quod dicitur affectabat & tympanizabat ad ostia ciuitatis, & ferebatur in manibus suis, & procidebat ad ostia portæ, & saliuæ decurrebãt super barbam eius. Affectabat ille. Quid est affectabat? Affectum habebat. Quid est affectum habere? Quia compassus est infirmitatibus nostris, & ideo voluit ipsam carnem suscipere, in qua mortem occideret. Compassus ergo nobis affectasse dictus est. Ideo reprehendit Apostolus eos qui duri sunt & sine affectu. Reprehendens enim quosdã, ait, Sine affectu, sine misericordia. Vbi est affectus, ibi est misericordia. Vbi misericordia est? Miseratus est nos de supernis. Si exinaniri se nollet, manens in ea forma, in qua æqualis erat patri sempiternus, in morte remansissemus: sed vt nos de morte sempiterna liberaret, quò nos peccatum superbiæ perduxerat, humiliauit se factus subditus vsque ad mortem, mortem autẽ crucis. Ergo affectauit, quia peruenit vsque ad mortem crucis. Et quoniam qui crucifigitur, in

Ioan. 6. — 1.Reg.21. — Ioan. 6. — 1.Reg.21. — Ioan. 6. — 1.Reg.21. — Rom. 1. — Philip. 2.

ligno extenditur: vt autem tympanum fiat caro, id est, corium in ligno extenditur: dictum est, & tympanizabat, id est, crucifigebatur, in ligno extendebatur. Affectabat, id est, affectum in nos habebat, vt animã suam poneret pro ouibus suis. Tympanizabat. Quomodo? Ad ostia ciuitatis. Ostiũ nobis est quod aperitur vt credamus in deum. Clauseramus ostia cõtra Christum, & aperueramus diabolo. Contra vitam æternã clausum cor habebamus, ille autem dominus deus noster, quia clausum cor habebamus homines aduersus vitã æternam, nec poteramus videre verbũ quod vident angeli, cruce aperiebat corda mortaliũ, hoc est, tympanizabat ad ostia ciuitatis, Et ferebatur in manibus suis. Hoc vero fratres quomodo posset fieri in homine, quis intelligat? Quis enim portatur in manibus suis? Manibus aliorum potest portari homo, manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso Dauid secundũ literam non inuenimus, in Christo autem inuenimus. Ferebatur enim Christus in manibus suis, quando cõmendans ipsum corpus suum, ait, Hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus suis, ipsa est
L humilitas domini nostri Iesu Christi, ipsa multum cõmendatur hominibus, Ad ipsam nos hortatur fratres vt viuamus, id est, humilitatẽ eius imitemur, vt percutiamus Goliam, & tenẽtes Christum, vincamus superbiam, Procidebat enim ad ostium portę. Quid est procidebat? Ad humilitatẽ se ipse deiiciebat. Quid est ad ostia portæ? Ad initium fidei quo salui efficimur. Nemo enim incipit nisi ab initio fidei, sicut dicitur in Cãticis canticorum, Venies & pertransies: ab initio fidei peruenturi sumus facie ad faciem, sicut scriptum est, Dilectissimi filij dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Videbimus. Quando? Cum ista transierint. Audi etiam Paulum Apostolum, Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Antequã ergo videamus facie ad faciem, verbum quod vident angeli, opus nobis est adhuc ostijs portæ, ad quæ procidit dominus humilians se vsq; ad mortem. Quid est quod saliuæ decurrebant super barbam eius? Innocens enim immutauit vultum suum coram Abimelech vel Achis, & dimisit eum & abiit. Non intelligentes dimisit. Ad quos abiit? M
Ad gentes. Ergo nos intelligamus quod ipsi non potuerunt. Decurrebant super barbam Dauid saliuæ. Quid sunt saliuæ? Quasi verba infantilia. Saliuæ enim currunt infantibus. Nõnne erant tanquam infantilia verba, manducate carnem meam, & bibite sanguinem meum? Sed ista infantilia verba tegebant virtutem ipsius. Virtus enim in barba intelligitur. Saliuę igitur decurrentes super barbam eius, quid sunt, nisi verba infirma virtutem eius tegentia? Intellexit, vt arbitror, sanctitas vestra titulũ Psalmi huius. Si velimus iam Psalmum exponere, timendum est ne illa quæ audistis labantur de cordibus vestris. Titulum Psalmi huius exposuimus in nomine domini nostri Iesu Christi. Quoniam crastinus dies dominicus est, & debemus vobis sermonem, differamus in crastinum, vt etiam Psalmi textum libenter audiatis.

K — 1.Reg.21. — Matth. 27. — Ioan. 10. — 2. Reg. 11. — De consecr. dist. 2. cap. Accesseris ad Iesum. — Matth. 26. — 1. Reg. 17. — 1.Reg.21. — 1. Ioan. 3. — 1. Cor. 13. — Philip. 2. — 1. Reg. 21. — Matth. 26. — Ioan. 6. — 1.Reg.21.

Concio secunda de eodem Psalmo.

QVi hesterno die affuistis, nõ dubito quòd meministis pollicitationis nostræ. Tempus enim iam est in nomine domini debitum soluere. Ipse qui inspirauit vt promitteremus, ipse dabit vt soluamus, semper existẽtes debitores charitatis.

A ritatis. Ipsa est enim quæ semper redditur & semp debetur, sicut dicit Apostolus, Nemini quicq; debeatis, nisi vt inuicé vos diligatis. Psalmi huius titulum heri exposuimus, cuius expositio cùm nos diutius retineret, eiusdé Psalmi textũ exponendũ distulimus. Audiamus ergo quid spiritus sanctus p os Prophetæ sancti sui dicat in isto sermone Psalmi, quod congruat titulo, quẽ hesterno die tractauimus. Qui non affuerunt tamen & hoc debitũ petunt, ne forte p aliis tantas moras faciẽtes fraudemus eos, quibus iam reddẽdum est quod debemus, breuiter cõmemoratũ agnoscant quantũ possunt, qui hodie assunt & heri nõ affuerunt. Si quid autẽ eos mouet quod diligentius interrogare debeant, patientes aures nostras inuenient in nomine Christi aliis tẽporibus, ne isti modò occupẽtur. Diximus scriptum esse in libro Regnorũ, ꝙ Dauid cum fugeret Saul, latere voluit apud regem quendã Geth, noie Achis. Sed cùm gloria eius ibi fuisset cõmemorata, ne p liuorem idem rex, ad quẽ confugerat, aliquid in eum machinaretur, finxit insaniam, & quasi furore correptus, mutauit vultũ suũ, Et sicut legimus, Affectabat, & tympanizabat ad ostia ciuitatis, & ferebatur in manibus suis, & procidebat ad ostium portæ. Et dixit rex Achis, Quid huc mihi adduxistis istum? Nunquid arreptitio ego opus habeo? Et sic eũ dimisit, vt impleat quod hic scriptum est: Mutauit vultũ suum & dimisit eum & abiit. Dimisit autẽ regem Achis. Hic vero dictũ est ꝙ mutauit vultũ suum corã Abimelech, & dimisit eũ & abiit. Diximus autem nomina mutata esse, vt sacramentum ostenderetur, ne si idem nomen repetitũ esset in titulo Psalmi, non nobis prophetasse aliquid in sacramẽto, sed quasi gesta narrasse videretur. Vtrunq; ergo nomẽ magnũ continet sacramentũ. Nam Achis interpretatur, quomodo est: Abimelech interpretatur, patris mei regnũ. In illo verbo quod, quomodo est, dicitur, ignorantia significatur, vt verbum mirãtis & nõ agnoscentis intelligas. In isto autẽ quod dicitur, Abimelech, regnum Iudæorũ significatur. Ex Christi enim persona potest dici patris mei regnũ, quia pater ipsius secundũ carnem Dauid: & regnũ Dauid erat in gente Iudæorũ. Coram regno ergo patris sui mutauit vultum suum, & dimisit eum & abiit: quia erat ibi sacrificium secundũ ordinem Aaron, & postea ipse de corpore & sanguine suo instituit sacrificiũ secundũ ordinẽ Melchisedech. Mutauit ergo vultum suum in sacerdotio, & dimisit gentẽ Iudæorũ, & venit ad gentes. Quid est ergo, affectabat? Affectu plenus erat. Quid enim tam plenum affectu, quàm misericordia domini nostri Iesu Christi? Qui videns infirmitatem nostrã, vt nos à sempiterna morte liberaret, temporalem mortẽ cum tanta iniuria cõtumeliaq; suscepit. Et tympanizabat, quia tympanũ non fit nisi cùm corium in ligno extendit. Et tympanizabat Dauid, significans ꝙ crucifigẽdus esset Christus. Tympanizabat autem ad ostia ciuitatis. Quæ sunt ostia ciuitatis, nisi corda nostra quæ clauseramus cõtra Christum, qui de tympano crucis aperuit corda mortalium? Et ferebatur in manibus suis. Quomodo ferebatur in manibus suis? Quia cum commẽdaret ipsum corpus suum & sanguinẽ suum, accepit in manus suas, quod norũt fideles, & ipse se portabat quodámodo cũ diceret, hoc est corp⁹ meũ. Et procidebat ad ostia portæ, id est, humiliauit se. Hoc est enim procidere vsq; ad initium fidei nostræ. Ostium enim portæ, initiũ fidei, vnde incipit Ecclesia, & peruenit ad speciem, vt cum credit ea quæ non videt, mereatur perfrui, cùm facie ad faciem videre cœperit. Sic se habet titulus Psalmi. Breuiter audiuimus, audiamus iam ipsa verba affectantis & tympanizantis ad portam ciuitatis.

Rom. 13. — 1. Reg. 21. — B — 1. Reg. 21. — C — Psal. 109. — Heb. 7. — 1. Reg. 21. — Matth. 26. — 1. Reg. 21.

Expositio Psalmi. D

BEnedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Dicit Christus, dicat & Christianus, quia & Christianus in corpore Christi est. Et propterea Christus homo, vt possit Christianus esse angelus, qui iam dicat, Benedicã domino. Inquis, Quando benedicam dominum? Ait tibi aliquis, Quando tibi benefacit, quando abundant secularia, quãdo multum abundat frumenti, olei, vini, auri, argenti, mancipiorum, pecorum, salusq; ista mortalis inuulnerata & incorrupta persistit, ea quæ nascũtur, crescunt omnia, nihil immatura morte subtrahitur, fœlicitas tota abũdat in domo, circũfluunt omnia, tunc benedices dominũ. Non, Sed in omni tẽpore. Ergo & tunc, & quãdo ista secundum tẽpus, & secundũ flagella domini dei nostri turbãtur, auferũtur, minus nascunt, iam nata dilabunt, Fugiunt enim hæc, Et inde sequitur penuria, egestas, labor, dolor & tentatio. Sed tu, qui cantas tibi, Benedicam dominum in omni tẽpore, semper laus eius in ore meo, & quando ista dat, benedic: & quando ista tollit, benedic. Quia ille dat, ille tollit, sed seipsum à benedicẽte se nõ tollit. Quis est autẽ qui benedicit dominum in omni tempore, nisi humilis corde? Ipsam enim humilitatem docuit domin⁹ noster in corpore & sanguine suo, quia cũ cõmendaret corpus & sanguinẽ suum, humilitatem suã cõmẽdat. In eo quod in ipsa historia scriptũ est, in illo quasi furore Dauid, quod prætermisimus, & saliuæ decurrebant super barbã eius: cũ legeretur Apostolus, audistis ipsas saliuas, sed decurrẽtes super barbã. Dicit aliquis, Quas saliuas audiuimus? Nõnne modò lectus est Apostolus cũ diceret, Iudæi signa petunt, & Græci sapientiã quærunt? Modò lectũ est, Nos autẽ prædicamus, inquit, Christũ crucifixum. Tũc enim Tympanizabat Iudæis quidẽ scandalũ, gentibus autẽ stultitiam, ipsis vero vocatis Iudæis & Græcis, Christũ dei virtutẽ & dei sapientiã: quia quod stultũ est dei, sapientius est hominibus, & quod infirmũ est dei, fortius est quàm homines. Saliuæ enim significant stultitiã, saliuæ significant infirmitatẽ. Sed si quod stultum est dei, sapiẽtius est hominib⁹, & quod infirmũ est dei, fortius est quàm homines, non tanq saliuæ offendant, sed attende, quia super barbã decurrunt. Quomodo enim saliuis infirmitas, sic barba virtus ostenditur. Texit ergo virtutem suam corpore infirmitatis suæ. Et quod forinsecus infirmabatur, tanquam in saliua apparebat, intus autem diuina virtus tanquã barba tegebatur. Ergo humilitas nobis cõmendatur. Esto humilis, si vis benedicere dominum in omni tempore, & semper laus eius sit in ore tuo: quia & Iob non tantũ benedixit dominũ, quando abundabãt illi omnia, quibus eum legimus diuitẽ fuisse & fœlicem, & pecore, & seruis, & domo, fœlicem filiis, & omnibus rebus. Ablata sunt omnia vno tẽpore, & impleuit quod in hoc Psalmo scriptum est, dicens: Dominus dedit, domin⁹ abstulit, sicut domino placuit ita factũ est, sit nomen domini benedictũ. Ecce habes exemplum benedicentis in omni tẽpore. Quare autem benedicit dominũ homo in omni tẽpore? Quia humilis est. Quid est esse humilem? Nolle in se laudari. Qui in se vult laudari, superbus est. Qui superbus nõ est, humilis est. Non vis ergo esse superbus vt possis esse humilis, dic quod dictũ est, *In domino laudabitur anima mea, audiant mansueti & lætentur.* Ergo qui nõ in dño volunt laudari,

1. Reg. 21. — E — 1. Cor. 1. — Ibidem. — F — 1. Cor. 1. — 1. Reg. 21. — Iob. 1. — Ibidem.

G laudari,non sunt mãsueti,sed truces,asperi,elati,super-
bi.Iuméta mãsueta vult habere dominus. Esto iumen-
tum domini,id est,esto mãsuetus.Sedet ille super te,ip-
se regit te,noli timere ne offendas,& eas in præceps.In-
firmitas quidem tua est,sed attende quis tibi præsideat.
Pullus asini es,sed Christum portans.Nã & ipse in pul-
Matth.21. lo asini venit ad ciuitatẽ,& fuit illud iumentũ mansue
tum. Nunquid laudabatur iumentum illud? Nunquid
iumento dicebatur, osanna fili Dauid, benedictus qui
venit in nomine domini. Asellus portabat,sed ille qui
portabatur,à præcedentibꝰ & consequentibꝰ laudabat̃.
Et dicebat forte iumentum, In domino laudabitur aĩa
mea,audiant mansueti & lætentur.Nunq̃ illud dixit il-
le asinus fratres,sed dicat illud populus qui imitatur iu
mentum illud, si vult portare dominũ suum. Irascitur
forte populꝰ,quia cõparatur asello,in quo sedit dñs. Et
dicẽt mihi aliqui superbi & elati,Ecce asinos nos fecit.
Sit asinꝰ domini quisquis hoc dicit,ne sit equus & mu-
Psal. 31. lus,quibus non est intellectus.Nostis enim Psalmũ vbi
dicitur, Nolite esse sicut equus & mulus,quibus non est
intellectus.Equus enim & mulus erigunt ceruicem ali-
H quando,& sua ferocitate excutiunt à se sessorem suum.
Domãtur frenis,chamo,verberibꝰ,donec discãt subii-
ci,& portare dominũ suum. Tu autẽ anteq̃ freno tun-
dantur ora tua, esto mãsuetus,& porta dominũ tuum.
Noli in te velle laudari, sed laudetur ille qui sup te se-
det,& dices,In domino laudabitur anima mea,audiãt
mansueti & lætent̃.Nam quando audiunt nõ mansue-
ti,non lætantur, sed irascũtur,& ipsi sunt qui dicunt ꝙ
asinos eos fecerimus. Qui autẽ mansueti sunt,dignent̃
audire,& esse quod audiunt.Sequitur, *Magnificate domi-
num mecum.* Quis est iste qui exhortatur,vt magnifice-
mus cũ illo dominum? Quisquis est fratres in corpore
Christi,ad hoc debet dare operã,vt magnificetur cum
illo dominus. Amat enim dominum quisquis est iste.
Et quomodo illum amat? Vt non inuideat coamatori
suo. Quisquis enim amat carnaliter,necesse est vt cum
† al. forte zelo pestifero amet. Si quis forte†mangonũ viderit rẽ
pro magno quam pestifero amore desyderauit, nũquid vult vt vi-
nudam vi- deat illam & alius? Necesse est vt zelo & liuore saucie-
dere potuit, tur,si alius eã viderit. Et sic seruatur,vt ille solus ea vi-
quam,&c. deat,& quilibet†alius non videat,aut nec ipse. Non sic
1.Cor.13. I est sapiẽtia dei.Videbimus illã facie ad faciem,& om-
† al. Et sic nes videbimus,& nemo se ibi zelabit. Omnibus se ex-
seruatur ca hibet, & integra est & casta est oĩbus. Illi mutantur in
stitas si aut eam,& ipsa in eos non mutatur.Ipsa est veritas,ipsa est
ille videat deus.Nunquid aliquãdo audistis fratres,quod potuerit
cui licet & cõmutari deus noster? Supereminens omnibus veritas
quilibet, est,verbum dei est,sapiẽtia dei est, per quem facta sunt
&c. omnia habet amatores suos.Sed quid dicit amator ip-
Ioan.1. sius?Magnificate dominũ mecum. Nolo solus magni-
ficare dominũ,nolo solus amare,nolo solus amplecti.
Nõ enim si ego amplexus fuero,nõ habet alius vbi ma
nus ponat. Latitudo tanta est in ipsa sapientia, vt oẽs
animæ amplectãtur & perfruãtur. Et quid dicã fratres
de illis qui sic amãt deum,vt inuideant aliis? Aurigam
perditi homines amant, & quisquis amauerit aurigam
aut venatorẽ,vult vt totus populus cũ illo amet,& hor
tatur & dicit,amate mecũ illum pãtomimũ,amate me-
cum illam turpitudinem. Clamat ille in populo,vt a-
metur cum illo turpitudo:& Christianus nõ clamat in
Ecclesia,vt ametur cum illo veritas dei. Excitate ergo
in vobis amorem fratres,& clamate vnicuiq; vestrorũ,
& dicite,Magnificate dominũ mecum,Sit in vobis iste
feruor. Quare vobis recitantur ista & exponuntur? Si
amatis deũ,rapite omnes ad amorẽ dei,qui vobis iun- K
guntur,& omnes qui sunt in domo vestra. Si amatur à
vobis corpus Christi: id est,vnitas Ecclesiæ, rapite eos
ad fruendum,& dicite, Magnificate dominũ mecum.
Et exaltemus nomen eius in idipsum. Quid est , exaltemus
nomen eius in idipsum?Hoc est,in vnũ.Nam multi co-
dices sic habent , Magnificate dñm mecum, & exalte-
mus nomen eius in vnum.Siue in idipsum dicatur,siue
in vnum,hoc idem dicitur. Ergo rapite quos potestis,
hortando,portando,rogando, disputando,rationem
reddẽdo,cũ mãsuetudine,cũ lenitate. Rapite ad amo-
rem,vt si magnificãt dñm,in vnũ magnificent.Et pars
Donati videtur sibi magnificare dñm.Quid eos offen
dit orbis terrarũ? Dicamꝰ illis,Fratres magnificate do
minum mecũ,& exaltemus nomen eius in vnũ.Quare
in præcisione vultis magnificare dominũ?Ille vnus est,
quare duos populos vultis facere deo?Quare vultis dis
sipare corpꝰ Christi? Certe enim ipse pẽdebat in cruce
quãdo tympanizabat.Et cum penderet in cruce emisit *1.Reg.21.*
spiritũ,& venerunt illi qui eum suspenderant,& inue- *Ioan. 19.*
nerunt eum emisisse spiritũ,& non illi fregerunt crura.
Latronibus autẽ adhuc in cruce viuẽtibꝰ fregerunt, vt L
per ipsum dolorem cõpendio mortis ab illo cruciatu
liberarentur,quomodo solebat crucifixis fieri.Ergo ve
nit persecutor,inuenit dominũ quiete deposuisse spiri-
tum,quia ipse dixit, Potestatẽ habeo ponendi animam
meã. Pro quibus posuit animã suã?Pro vniuersa plebe *Ioan. 10.*
sua,ꝑ toto corpore suo.Venit enim persecutor & non
fregit crura Christi: venit Donatus & dirupit Ecclesiã
Christi.Integrum corpus Christi in cruce inter manus
persecutorum est , & inter manus Christianorũ nõ est
integrum corpus Ecclesiæ. Clamemus ergo fratres cũ
gemitu quantũ possumus,dicentes: Magnificate dñm
mecũ,& exaltemus nomen eius in vnũ. Ecclesia enim
illis clamat.Vox est Ecclesiæ clamans illis qui se præci-
pitauerunt. Vnde enim dirupti sunt?Per superbiã. Do-
cet autẽ Christus humilitatem cũ cõmendat corpus &
sanguinẽ suum,quod diximus sanctitati vestræ in hoc
Psalmi textu agi & celebrari,vbi cõmẽdatur corpus &
sanguis Christi,vbi cõmendatur humilitas Christi,quã
ꝑ nobis suscipere dignatus est. *Inquisiui dominũ, & exau-
diuit me.* Vbi exaudiuit dominus? Intus. Vbi dat?Intus.
Vbi oras,ibi exaudiris,ibi beatificaris. Orasti intus,ex- M
auditus es.Beatificatus es,& nõ scit qui iuxta te stat.Ge-
stum est à te totũ in occulto,sicut dominus in Euãge-
lio dicit,Intra in cubiculũ tuum,claude ostium tuũ,& *Matth. 6.*
ora in occulto,& pater tuus qui videt in occulto, red-
det tibi. Cum ergo intras in cubiculũ tuum,intras cor
tuũ.Beati qui gaudent quando intrant ad cor suum,&
nihil mali ibi inueniunt. Attẽdat sanctitas vestra quo-
modo nolũt intrare domos suas,quĩ habẽt malas vxo-
res,quomodo exeunt ad forũ & gaudẽt,cœpit hora es-
se qua intraturi sunt in domũ suã,& contristantur.In-
traturi sunt enim ad tædia,ad murmura,ad amaritudi-
nes,ad euersiones, quia nõ est domꝰ cõposita vbi inter
virũ & vxorẽ pax nulla est.Et melius illi est foris circũ-
ire.Si ergo miseri sunt qui cũ redeunt ad parietes suos,
timent ne aliquibus suorũ perturbationibus euertãtur:
quãto sunt miseriores,qui ad conscientiã suam redire
nolunt,ne ibi litibus peccatorũ euertãtur? Ergo vt pos-
sis libens redire ad cor tuum,munda illud:Beati enim *Matth.5.*
mundicordes, quoniã ipsi deum videbunt.Aufer inde
cupiditatũ sordes, aufer labem auaritiæ, aufer trabem
superstitionum,aufer sacrilegia & malas cogitationes,
odia,non dico aduersus amicũ, sed etiã aduersus ini-
micum.

A micum. Aufer ista omnia, intra cor tuũ, & gaudebis ibi. Cum ibi cœperis gaudere, ipsa munditia cordis tui delectabit te, & faciet orare: quomodo si venias ad aliquẽ locũ, silentium est ibi, forte quies est ibi, mundus est locus, oremus hic dicis, & delectat te cõpositio loci, & credis, ꝙ ibi te exaudiat deus. Si ergo loci visibilis te delectat mũditia, quare te nõ offendit immũditia cordis tui? Intra, munda omnia, leua oculos tuos ad deum, & statim te exaudiet. Clama & dic. Inquisiui dominũ & exaudiuit me. *Et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.* Quare? Quia cum fueris illuminatus, cũ cœperis hic habere bonã conscientiam, restant tribulationes, quia restat aliquid infirmum, Donec mors absorbeatur in victoria, & mortale hoc induat immortalitatem, necesse est vt in hoc seculo flagelleris, necesse est vt aliquas tentationes suggestionẽsq; patiaris. Mundabit de⁹ omnia, eruet te ab omni malo & tribulatione, ipsum quære. Et inquisiui dominum, & exaudiuit me. Qui ergo nõ exaudiuntur, non dominum quærunt. Intendat sanctitas vestra, Non dixit, inquisiui aurum à domino & exaudiuit me, Inquisiui à domino senectutem & exaudiuit me, Inquisiui à domino hoc aut illud & exaudiuit me.

1. Cor. 15.

B Aliud est aliquid inquirere à domino, aliud ipsum dominum inquirere. Inquisiui, inquit, dominum & exaudiuit me. Tu autem quãdo oras & dicis, Occide illum inimicum meum, non dominum inquiris, sed quasi facis te iudicem super inimicum tuum, & facis quæstionarium deũ tuũ. Vnde scis, ne melior te sit cuius mortem quæris? Eo ipso forte, quia ille nõ quærit tuã. Ergo noli aliquid à domino extra illum quærere, sed ipsum dominum quære, & exaudiet te, & adhuc te loquente dicet, ecce assum. Quid est, ecce assum? Ecce præsens sum, quid vis? quid à me quęris? Quicquid tibi dedero, vilius est quàm ego, meipsum habe, me fruere, me amplectere: nondum potes totũ, ex fide cõtinge me, & inhærebis mihi. Hoc tibi deus dicit: Cætera onera tua ego à te deponã, vt totus mihi inhæreas, cum hoc mortale tuum ad immortalitatem conuertero: vt sis æqualis angelis meis, & semper videas faciem meam & gaudeas: & gaudium tuũ nemo auferet à te, quia inquisisti dominum & exaudiuit te, & ex omnibus tribulationibus eruit te. Diximus quid esset exhortatus amator ille,

1. Cor. 15. *Matth. 22.* *Ioan. 16.*

C qui vult amplecti quod amat, & dicit, *Accedite ad eum & illuminamini*, Dicit enim quod ipse probauit. Spiritalis enim quidam in corpore Christi, vel etiam ipse dominus noster Iesus Christus secundum carnem caput exhortans mẽbra cætera, quid dicit? Accedite ad eum & illuminamini. Aut potius Christianus aliquis spiritalis ad ipsum dominum nostrum Iesum Christum inuitat vt accedamus ad eum. Sed accedamus ad eum vt illuminemur, nõ quomodo ad eum accesserũt Iudęi vt tenebrarentur. Accesserunt enim illi ad illum vt crucifigerent, nos ad eũ accedamus, vt corpus & sanguinẽ eius accipiam⁹. Illi de crucifixo tenebrati sunt, nos mãducando crucifixum & bibendo illuminamur. Accedite ad eũ & illuminamini, ecce ad gẽtes dicitur. Crucifixus Christus inter Iudæos erat sæuientes & videntes, gentes absentes erãt. Ecce illi accesserunt qui in tenebris erant, Quomodo viderunt? Illuminati sunt. Vnde accedunt gentes? Fidem sectãdo, corde inhiando, charitate currendo. Pedes tui, charitas tua est. Duos pedes habeto, noli esse claudus. Qui sunt duo pedes? Duo pręcepta dilectionis, dei & proximi. Istis pedibus curre ad deum, accede ad illum: quia & vt curreres, ipse exhortatus est, & ipse suũ lumẽ aspersit sic, vt magnifi-

De consec. di. 3. c. Accesserũt ad Iesum. *Matth. 22.*

ce & diuine se sequi possitis. *Et vultus vestri non erubescent.* D
Accedite, inquit, ad eum & illuminamini, & vultus vestri non erubescent. Non erubescet vultus nisi superbi. Quare? Quia elatus vult esse, & quando fuerit passus contumeliam, aut ignominiam, aut casum seculi, aut aliquã afflictionem, erubescit. Sed noli timere, accedę ad eum & non erubesces. Quicquid fecerit tibi inimicus, videtur te superior esse apud homines, sed tu apud deum superior illo es. Ego cepi, ego ligaui, ego interfeci: quàm superiores sibi videntur: quia ista dicunt, quàm superiores videbantur sibi Iudæi quando dominum colaphizabant, quãdo spuebant in faciem eius, & de canna percutiebãt caput, quãdo spinis coronabãt, quando tunica ignominiosa circundabant? Quàm superiores erant, & ille videbatur inferior, quia procidebat ad ostium portæ, sed ille nõ erubescebat. Lumen enim erat verũ, quod illuminat omnẽ hominẽ venientem in hunc mundũ. Sicut enim lumen non potest cõfundi, sic & illuminatũ confundi nõ sinit. Accedite ergo ad eum & illuminamini, & vultus vestri nõ erubescent. Sed dicit aliquis, Quomodo ad eũ accedo? Tantis malis, tantis peccatis oneratus sum, tanta scelera clamant de conscientia mea, quomodo audeo accedere ad eum? Quomodo? Si humiliaueris te per pœnitentia.

1. Reg. 21. *Ioan. 1.*

E Sed erubesco, ais, pœnitentiã agere. Accede ergo ad eũ & illuminaberis, & vultus tuus non erubescet. Si enim timor erubescendi reuocat te à pœnitentia, pœnitentia autẽ facit te accedere ad deum, non vides quia pœnã gestas in vultu, quia ideo erubuit vultus tuus, quoniam non accessit ad dominum? Ideo non accessit, quia non vult agere pœnitentiã, sicut attestatur Propheta. *Iste inops clamauit, & dominus exaudiuit eum.* Docet te quomodo exaudiaris. Ideo non exaudiris, quia diues es, forte clamaueras, & nõ exaudiebaris. Audi quare iste inops clamauit, & dominus exaudiuit eum. Inops clamat & exaudit domin⁹. Et quomodo clamabo inops? Vt & si habes aliquid nõ inde præsumas de viribus tuis, vt intelligas te indigentem, vt intelligas te tandiu esse pauperem, quãdiu non habes illum qui facit te diuitẽ. Quomodo autẽ dominus exaudiuit eum? Et ex omnib⁹, inquit, tribulationib⁹ eius saluum fecit eum. Et quomodo saluos facit ab omnibus tribulationibus? *Immittit angelus domini in circuitu timẽtiũ eum, & eruet eos.* Sic scriptum est F
fratres, non quomodo habent aliqui mendosi codices, Immittet angelũ dominus in circuitu timentium eum, & eruet eos: sed sic, Immittit angelus domini in circuitu timẽtium eum, & eruet eos. Quẽ hic dixit angelum domini, qui immittit in circuitu timentiũ eũ, & eruet eos? Ipse domin⁹ noster Iesus Christus in prophetia dictus est magni cõsilij angelus, magni cõsilij nuncius. Sic illũ dixerunt Prophetæ. Ipse ergo magni consilij angelus, id est nuncius, immittit in eos qui timent dominũ & eruet eos. Noli ergo timere ne lateas. Vbicunq; dominũ timueris, nouit te ille angelus, qui immittit in circuitu, & eruet te. Aperte modo de ipso sacramẽto vult dicere, quod ferebatur in manibus suis. *Gustate & videte quoniam suauis est dominus.* Nónne aperit se Psalmus, & ostendit tibi illã quasi insaniam & furorẽ constantem, sanã insaniam & sobriam ebrietatẽ illius Dauid, qui figurate sacramentũ dominicũ ostẽdebat, quãdo illi miseri corã rege Achis dixerunt †, quomodo est? Quãdo dicebat dñs: Nisi quis mãducauerit carnem meã, & biberit sanguinem meũ, non habebit in se vitam. Et illi in quibus regnabat Achis, id est, error & ignorãtia, quid dixerunt? Quomodo iste poterit nobis

1. Reg. 21. *Ibidem.* *† al. quãdo illi ex persona regis Achis dixerũt, &c.*

G dare carnem suam manducare? Si ignoras, gusta & vi-
de, quàm suauis est dominus: si autẽ non intelligis, rex
es Achis. Immutabit faciem suam Dauid & recedet à
te, & dimittet te & abiet. *Beatus vir qui sperat in eum.* Hoc
quid opus est diu exponi? Quisquis nõ sperat in domi-
no, miser est. Quis est qui non sperat in domino? Qui
in se sperat aliquando. Quod peius est, fratres mei at-
tendite, aliquando homines nolunt sperare in se, sed
in aliis hominibus. Salua salute ait, eius, nihil mihi po-
tes facere. Et forte loquitur de homine iam mortuo in
ista ciuitate. Dicit, salua salute illius. Et ille in aliis locis
forte mortuus est. Et quàm cito dicunt homines hoc,
& non dicunt, credo deo meo, quia nõ te permittit no
cere mihi. Non dicũt, credo deo meo, quia & si te per-
miserit ad aliquid meum, ad animã meam non te per-
mittet. Sed cum dicunt salua salute illius: nec ipsi vo-
lunt habere salutem, & illos grauant per quos putant
habere salutem. *Timete dominum omnes sancti eius, quia ni-
hil deest timentibus eum.* Multi enim propterea volunt ti-
mere dominũ, ne famem patiãtur. Dicitur illis: Nolite
fraudem facere. Et dicunt, vnde me pasco? Non potest
ars sine impostura esse, non potest negocium esse sine
H fraudẽ. Sed fraudẽ punit deus, Time deũ. Sed si timue-
rõ deum nõ habebo vnde viuã. Timete dominũ om-
nes sancti eius, quoniã nihil deest timentib⁹ eum. Co-
piam promittit, trepidat & dubitat ne si forte timuerit
dominũ, desyderet ille superflua. Pascebat te dominus
contemnentẽ se, & deseret te timentẽ se, Attende &
noli dicere, ille diues est, & ego pauper sum: ego timeo
dominũ, ille nõ timendo quantũ acquisiuit, & ego ti-
mendo nudus sum. Videte quid sequitur, *Diuites egue-
runt & esurierunt, inquirentes autẽ dominum non minuentur omni
bono.* Si ad literam accipias, videtur te fallere. Respicis
enim multos diuites iniquos mori in diuitiis suis, nõ
factos fuisse pauperes cũ viuunt: vides illos senescere,
perduci ad vltimum vitę inter magnas copias diuitia-
rum, celebrari eis pompã funeris in magnis effusioni-
bus, perduci vsq; ad sepulchrũ diuitem, qui & expira
uit in lectis eburneis, circũstente familia suorũ: & dicis
in animo tuo, si forte nosti aliqua & peccata & scelera
ipsius: ego noui quanta fecerit iste homo, ecce senuit,
mortuus est in lecto suo, deducunt illũ sui, põpa tanti
funeris celebratur: agnoui quę fecerit, decepit me scri-
ptura & fefellit vbi audio & cãto, diuites eguerunt &
I esurierunt. Quando iste inops fuit? Quando esuriuit?
Inquirentes autẽ dominũ non minuẽtur omni bono.
Quotidie ad basilicã surgo, quotidie genu flecto, quo-
tidie inquiro dñm, & nihil boni habeo, iste nõ inquisi-
uit dominũ, & inter tanta bona defunctus est. Sic co-
gitantẽ suffocat laqueus scãdali. Escam enim mortalẽ
quærit in terra, & veram mercedẽ non quęrit in cœlo,
& mittit caput in laqueum diaboli, constringuntur ei
fauces, & tenet diabolus ad malefaciendũ, & sic imitat̃
illum diuitẽ quẽ videt in tanta copia defunctũ. Noli
ergo sic intelligere. Et quomodo intelligam? In bonis
spiritalib⁹. Sed vbi sunt? Nõ vidẽtur oculis, sed corde.
Nõ video ipsa bona. Videt illa qui amat. Iustitiã nõ vi-
deo. Nõ enim aurũ est, nõ argẽtũ est: si aurũ esset, vide-
res: quia fides est, nõ vides: & si nõ vides fidẽ, quare a-
mas seruum fidelẽ? Interroga teipsum, qualem seruum
diligis. Forte habes seruũ formosum, staturosum, bene
cõpositũ: sed furẽ, nequã, fraudulentũ. Habes autẽ aliũ
forte paruũ statura, deformem facie, colore tetrũ: sed
fidelẽ, parcum, sobrium: attẽde rogo te, quem istorum
duorũ diligis? Si oculos carnis interrogas, vincit apud
te pulcher iniustus: si oculos cordis, vincit deformis fi K
delis. Vides ergo, quod vis, vt exhibeat tibi aliter, id
est, fidẽ, exhibe illi & tu. Quare gaudes ad eum qui fidẽ
tibi exhibet, & laudas eũ de his bonis, quæ nõ vidẽtur
nisi oculo cordis? Cũ repletus fueris spiritalibus diui-
tiis, pauper eris? Et ille diues ideo fuit, quia habebat le-
ctum eburneum: & tu pauper es, cuius cubiculũ cordis
plenũ est tãtis gẽmis virtutũ, iustitiæ, veritatis, charita-
tis, fidei, patiẽtiæ, & tolerãtiæ? Explica diuitias tuas, ha-
bes illas, & cõpara diuitiis diuitũ. At ille in mercato in-
uenit multas preciosas, & emit eas. Si fidẽ inuenires ve
nalem, quantũ pro illa dares, quã te voluit deus gratis
habere, & ingratus es? Egent ergo illi diuites, egẽt †, & † al. fidem
quod est grauius, pane egent. Ne forte putetis, quia au- egent.
ro egent & argẽto, quanq̃ & hoc egeant. Quantũ ha-
buit quidã, & quis eum satiauit? Sic mortuus est egens,
quia plura volebat acquirere quàm tenebat. Egent &
pane. Quare egent & pane? Si intelligas panẽ, ille enim
dixit: Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi: Et, Ioan. 6.
Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiã, quoniã ipsi satura- Matth. 5.
buntur. Inquirẽtes autẽ dominũ non minuẽtur omni
bono. Sed quo bono? Iam diximus, *Venite filii, audite me,* L
timorẽ domini docebo vos. Putate fratres, quia ego dico, pu-
tate quia Dauid dicit, putate quia Apostol⁹ dicit, imo
putate quia ipse dominus noster Iesus Christus dicit,
Venite filij, audite me. Audiamus illũ simul, audite illũ
per nos: docere eñ vult ille humilis, ille tympanizans,
ille affectãs, docere nos vult. Et quid dicit? Venite filij 1. Reg. 21.
audite me, timorẽ domini docebo vos. Doceat ergo,
præbeamus aurem, præbeamus cor. Nõ aperiam⁹ aures
carnis, & cordis claudam⁹: sed sicut ipse dixit in Euã-
gelio, Qui habet aures audiendi, audiat. Quis nouit au Matth. 11.
dire docentem Christum per Prophetam? *Quis est homo* 1. Pet. 3.
qui vult vitam, & diligit dies videre bonos? Interroga, Nõn-
ne omnis in vobis respõdet, ego? An quisq̃ est in vobis
qui non diligit vitã, id est, qui non vult vitã, & nõ di-
ligit dies videre bonos? Nõnne quotidie hoc murmu-
ratis, & hoc dicitis: quandiu ista patimur, quotidie pe-
iora & peiora? Apud parentes nostros fuerunt dies læ-
tiores, fuerũt dies meliores. O si interrogares ipsos pa-
rentes tuos, similiter tibi de parentibus † murmurarent. † al. diebus
Fuerunt beati patres nostri, nos miseri sumus, malos suis.
dies habemus. Dominatus est ille, putabamus quia illo M
mortuo posset aliquod refrigerium dari, deteriora ve-
nerunt. O deus ostende nobis dies bonos. Quis est ho
mo qui vult vitã, & diligit videre dies bonos? Nõ hic
quęrat dies bonos. Bonã rem quęrit, sed nõ in regione
eius illã quærit. Quomodo si aliquẽ iustũ quærreres, sed
in ea patria vbi nõ habitaret, diceretur tibi, bonũ virũ
quæris, magnũ virum quæris, quęre illum, sed noli hic.
Superfluò hic eum quæris, nunquã eum inuenturus es.
Dies bonos quæris, simul eos quæram⁹, nolite hic. Sed
habuerunt illos patres nostri. Fallimini. Omnes hic la-
borauerunt. Legite scripturas: ideo voluit deus vt scri-
berentur, vt nos consolaremur. Temporibus Helisei † † Helia.
fuit fames, passi sunt eã patres nostri. Capita iumẽtorũ
mortuorum auro vendebantur, occiderunt suos, & co 4. Reg. 6.
mederunt eos. Et duæ mulieres statuerunt inter se vt
occiderẽt filios suos & mãducarent. Occidit vna filiũ
suum, & mãducauerunt eum ambæ: alia nolebat occi-
dere filium suum, & exigebat illa quæ prior occiderat
filium suum, & talis rixa venit ante regẽ. Adduxerunt
se ante regem, contendentes de interfectione filiorũ.
De talibus cibis auertat deus ea quæ legimus. Semper Gene. 12.
dies mali in seculo, sed semp dies boni in deo. Habuit & 26.
dies

A dies bonos Abraham, sed intus in corde. Habuit dies malos quando à fame mutauit regionem, & quærebat cibum. Sic omnes quæsierunt. Paulus habuit dies bonos, qui dicit: In fame & siti, in frigore & nuditate? Sed non irascantur serui. Ipse dominus nō habuit dies bonos in hoc seculo, contumelias, iniurias, crucē, & tanta mala patiebatur. Non ergo Christianus murmuret, videat cuius vestigia sequatur. Sed si dies bonos amat, audiat docentem & dicentem: Venite filij, audite me, timorem domini docebo vos. Quid vis? Vitā & dies bonos, Audi & fac. *Contine linguam tuam à malo.* Fac illud. Nolo, dicit homo miser, & linguam meam nolo continere à malo, & vitam volo & dies bonos. Si operarius tuus tibi diceret, vasto istam vineam, & exigo à te mercedem meam, Adduxisti me ad vineam vt falcitem illam & putem, concido omnia ligna vtilia, præcidam ipsa robora vitium, vt nō hic habeas quod colligas, & cum fecero ista, reddituros es mihi laborem meum: nōnne insanum illum diceres? Nōnne illum de domo tua repelleres, antequam mitteret manum ad falcem? Tales sunt homines, qui & facere volunt mala, & iurare mendacium, & blasphemare cōtra deum, & murmurare, & fraudem facere, & inebriari, & litigare, & adulterari, & ligaturas adhibere, & ire ad sortilegos, & dies bonos videre. Dicitur illi: Non potes male faciens quærere bonam mercedem. Si tu iniustus es, iniustus erit & deus? Ergo quid faciam? Quid vis? Vitam volo, dies bonos volo. Contine linguam tuam à malo, *Et labia tua ne loquantur dolum.* Id est, nulli fraudem facias, nulli mendacium. Sed quid est, *Declina à malo?* Parum est, nulli noceas, nullum occidas, non furis, non adulteres, non fraudem facias, non falsum testimonium dicas, declina à malo. Cum declinaueris, dicis, securus sum, perfeci omnia, habebo vitam, videbo dies bonos. Non solum declina à malo: sed, *Et fac bonū.* Parum est vt non expolies vestitum, vesti nudū. Si non expoliaueris, declinasti à malo, sed non facies bonum, nisi cum peregrinum susceperis in domum tuam. Ergo sic declina à malo, vt facias bonum. *Quære pacem & sequere eam.* Non tibi dixit habebis hic potestatem, quære illam & sequere eam, Quò illam sequor? Quo præcessit. Dominus enim est pax nostra, resurrexit & ascendit in cœlum. Quære pacem & sequere illam, quia & tu cū surrexeris, hoc mortale mutabitur, & amplecteris pacem, vbi tibi nemo molestus erit. Ibi est perfecta pax, vbi non esuries. Nam hic tibi pacem facit panis, subduc panem, & vide quale bellum erit intra viscera tua. Ipsi iusti quomodo gemunt hic fratres, vt sciatis quia quærimus hic pacem, consequemur autem in fine? Sed ex parte hic habeamus, vt ex toto illic habere mereamur. Quid est ex parte? Concordes simus, sic diligamus proximum quomodo nos. Sic dilige fratrem quomodo teipsum, habe cum illo pacem. Sed non possunt nisi existere rixæ aliquæ, quomodo inter fratres & inter sanctos extiterunt, inter Barnabam & Paulum, sed non quę occiderent cōcordiam, non quæ interimerent charitatem. Nam & tibipsi restitis aliquando, & tamen non te odisti. Omnis enim quem pœnitet aliquid, rixatur secum. Peccauit, redit, irascitur sibimetipsi hoc fecisse, illud commisisse. Rixam ergo secum habet, sed ista rixa ad concordiam tendit. Vide quomodo secum rixetur, & dicat quidā iustus, Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in domino, quoniam adhuc confitebor illi. Cum dicit animæ suæ, quare conturbas me: vtique turbabat illum. Volebat forte ipse pati pro Christo, & anima ipsius contristabatur. Et ille qui sciebat & dicebat, Quare tristis es anima mea, & quare cōturbas me, pacē adhuc non secum habebat, sed ex mente hærebat Christo, vt sequeretur illum anima eius, & non illum conturbaret. Ergo quærite pacem fratres, dominus dixit, hæc loquor vobis, vt in me habeatis pacem. Pacem in terra vobis non promitto. In ista vita pax vera non est, nec trāquillitas. Gaudium immortalitatis, societas angelorum promittitur. Sed quisquis non illam cum hic est quæsierit, nec illam habebit cum venerit. *Oculi domini super iustos.* Noli ergo timere, laboras, oculi domini super te sunt. *Et aures eius ad preces eorum.* Quid vis amplius? Si murmurantem seruum in domo magna non audiret paterfamiliâs, quereretur & diceret, Quanta nos hic patimur, & nemo nos audit? Nūquid dicis illud de deo, quāta hic patior, & nemo me audit? Si audiret me, forte dicis, tolleret mihi tribulationē, Clamo & tribulor. Tantum tu tene vias eius, & quādo tribularis, audit te. Sed medicus est, adhuc putre habes nescio quid, Clamas, Sed adhuc secat, & nō tollit manum, nisi secuerit quantum videtur. Etenim medicus crudelis est qui exaudit hominem, & parcit vulneri & putredini. Matres quomodo fricant in balneis ad salutem filios? Nōnne paruuli clamāt inter manus earum? Illę ergo crudeles sunt vt non parcant, non exaudiant lachrymas? Nōnne plenæ sunt pietate? Et tamen clamant pueri, & non eis parcitur. Sic & deus noster plenus est charitate: sed ideo videtur non exaudire, vt sanet & parcat in sempiternum. Oculi domini super iustos, & aures eius ad preces eorum. Forte dicunt mali, Ergo securus facio mala, quia non super me sunt oculi domini. Iam deus ad iustos attendit, me non videt, & quicquid fecero, securus facio. Statim subiecit videns ad cogitationes hominum spiritussanctus, & ait: Oculi domini sup iustos, & aures eius ad preces eorū. *Vultus autem domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Clamauerunt iusti, & dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum eruit eos.* Iusti erant tres pueri, de camino clamauerunt ad dominum, & in laudibus eorum ignes friguerunt. Accendere & lędere flamma non potuit laudantes deum innocentes, & iustos pueros, & eruit eos de flamma. Dicit aliquis, Ecce vere iusti qui exauditi sunt, sicut scriptum est: Clamauerunt iusti, & dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum eruit eos. Ego autem clamaui, & non me eruit: aut ego nō sum iustus, aut non facio quæ mihi iubet, aut forte me ille non videt. Noli timere, tantum fac quod iubet: & si te nō eruit corporaliter, eruet spiritaliter. Ille enim qui tulit in flamma tres pueros, nunquid tulit de flamma Machabæos? Nōnne illi in ignibus hymnizabant, illi in ignibus expirabant? Deus trium puerorum, nōnne ipse est & Machabæorum? Illos eruit, & illos non eruit, immo vtrosque eruit. Sed tres pueros sic eruit, vt & carnales cōfunderentur. Machabæos autem ideo non sic eruit, vt illi qui persequebantur, in pœnas maiores irent, cū putabant se oppressisse martyres dei. Eruit Petrum quādo venit ad illum angelus cum esset in vinculis, & ait illi: Surge & exi: & subito soluta sunt vincula, & secutus est angelum, & eruit illū. Nunquid Petrus perdiderat iustitiam, quando non illum eruit de cruce? Non eruit nunc, & eruit tūc. An ideo diu vixit vt iniustus fieret? Forte plus eum exaudiuit postea, quàm prius, quando illum vere de omnibus pressuris eruit. Nam quando primum illum eruit,

[Margin notes: 2. Cor. 11. — 1. Pet. 3. — Psal. 36. — Deut. 5. — 1. Pet. 3. — Matth. 22. — Act. 15. — Psal. 41. — Ioan. 16. — 1. Pet. 3. — Daniel. 3. — 1. Mach. 7. — Act. 12. Section letters: A, B, C, D, E, F]

G eruit, quanta ille pertulit postea? Illuc enim misit postea, vbi nihil mali pati potuisset. *Iuxta est dominus his qui obtriuerunt cor, & humiles spiritu saluos faciet.* Altus est deus, humilis est Christianus. Si vult vt altus deus vicinetur illi, ille humilis sit. Magna mysteria fratres, Deus super omnia est. Erigis te, & nō illum tangis, Humilias te, & ipse ad te descēdit. *Multæ tribulationes iustorum.* Nūquid dicit ideo sunt Christiani iusti, ideo audiant verbum meum, vt nihil tribulationis patiantur? Non hoc promittit, sed dicit: Multæ tribulationes iustorum. Magis si iniusti sunt, pauciores habent tribulationes: Si iusti sunt, multas habent. Sed post paucas tribulationes aut nullas, illi venient ad tribulationem sempiternam vnde nunquam eruentur. Iusti autem post multas tribulationes venient ad pacem sempiternam, vbi nūquam aliquid mali patientur. Multæ tribulationes iustorum, *Et de omnibus his eruet eos. Custodit dominus omnia ossa eorum, vnum ex his non conteretur.* Et hoc fratres non accipiamus carnaliter. Ossa sunt firmamenta fidelium. Quomodo enim in carne nostra ossa faciunt firmamentum, sic in in corde Christiano fides facit firmamentum. Patientia ergo quæ est in fide, ossa sūt interius. Ipsa sunt quæ frangi nō possunt. Custodit dominus omnia ossa eo-

H rum, vnum ex his non conteretur. Sic de domino deo nostro Iesu Christo dixisset hoc, Custodit dominus omnia ossa filij sui, vnū ex his nō conteretur: sicut etiā alio loco præfiguratur de illo, quoniā agn⁹ ductus est

Exod.12. mactandus, & dictū est de illo, Os eius noli frangere,

Ioan.19. impletū est in domino: quia cū penderet in cruce, expirauit antequā venirent illi ad crucē, & inuenerunt iam corpus exanime, & noluerūt crura eius frangere, vt impleretur quod scriptū est, [Os non comminuetis ex eo.] Sed promisit illud & cęteris Christianis, Dominus custodit omnia ossa eorū, vnum ex his nō conteretur. Ergo fratres si viderimus aliquem sanctum tribulationes pati, & forte vel à medico sic secari, vel ab aliquo persecutore sic cędi, vt eius ossa frangantur, non dicamus, nō erat iustus iste, nam dominus hoc promisit iustis suis, de quibus ait: Custodit dominus omnia ossa eorū, vnū ex his nō cōteretur. Vis videre, quia alia ossa dixit, quæ diximus firmamenta fidei, id est patientiā & tolerātiā in omnibus tribulatiōibus? Ipsa enim sunt ossa quę nō franguntur. Audite, & in ipsa passione domini inspici

I te quod dico, Dominus erat in medio crucifix⁹, iuxta illum duo latrones, vnus insultauit, alter credidit: vn⁹ dānatus est, alter iustificatus est. Vnus habuit pœnā suā

Lucæ.23. & hic & in æternū: alteri autem dixit dominus. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Et tamen illi qui venerant, domini ossa nō fregerunt, latronum autem fregerunt. Sic fracta sunt latronis ossa qui blasphemauit, quomodo latronis qui credidit. Vbi est ergo qđ dictum est: Dominus custodit omnia ossa eorū, vnum ex his nō conteretur? Ecce cui dixit: Hodie mecum eris in paradiso: non potuit omnia ossa eius custodire? Respondet tibi dominus, immo custodiui, nam firmamētum fidei ipsius frangi non potuit illis ictibus, quibus

Ioan.19. crura sunt fracta. *Mors peccatorum pessima.* Attendite fratres, ꝯ non ꝯ propter illa quæ dicebamus, Vere magnus dominus, & misericordia eius vera, qui nobis dedit manducare corpus suum, in quo tanta perpessus est, & sanguinem bibere. Quomodo respicit mala cogitātes & dicentes, ille male mortuus est: Cum iustus esset, à bestiis consumptus est Non erat ille iustus, ideo male periit. Nam non periret si iustus esset. Ergo ille iustus est, qui in domo sua & in lecto suo moritur. Hoc est ergo, inquis, Quid? Miror quia noui peccata & scelera ipsi⁹, K & bene mortuus est, in domo sua, intra limina sua, nulla peregrinationis iniuria fuit illi, nulla vel immatura ętate. Audi deum, Mors peccatorum pessima. Quę tibi videtur bona, pessima est, si intus videas. Vides foris iacentem in lecto, nunquid vides intus raptū ad gehennam? Audite fratres & ex Euangelio inspicite, quid sit mors peccatorum pessima. Nūquid non duo erant in isto seculo, diues qui induebatur purpura & bysso, & e- Luc.16. pulabatur quotidie splendide: alter pauper qui iacebat ad ianuā eius vlcerosus, & canes veniebant & lingebāt vlcera eius, & desyderabat saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis? Contigit autem mori inopem illum, iustus erat ille inops, & deferri ab angelis in sinū Abrahæ. Qui viderat corpus illius iacere ante limē diuitis, & non esse qui sepeliret, quam forte diceret? sic moriatur ille inimicus meus, & ille qui me persequitur: sic illū videam. Execreatur corpus sputo, putent vulnera, & ille in sinu Abrahæ requiescit. Si Christiani sum⁹, credamus: si nō credimus fratres, nemo se fingat Christianum. Fides nos perducit. Quomodo illa dixit dominus, sic sunt. An verum dicet tibi mathematicus, & verum non est quod dixit tibi Christus? Quali autem morte mortuus est ille diues? Qualis mors esse potuit in purpura & bysso, quàm sumptuosa, q̄ pomposa? quæ L exequiæ funeris ibi erāt? quantis aromatibus sepultum est illud cadauer? Et tamen cū apud inferos in tormentis esset, desyderauit ex illius contempti pauperis digito instillari aquæ guttam ardenti linguæ suę, neque impetrauit. Discite ergo quid sit mors peccatorum pessima. Et nolite interrogare stratos preciosis vestibus lectos, & carnem multis diuitiis obuolutam, lamentationis pompam exhibētes, plangentem familiam, turbam obsequentium præcedentem ac sequentem, cum corpus effertur, marmoratas, auratasq; memorias. Nam si hæc interrogatis, respondent vobis falso, quod multorum non leuiter peccatorum, sed omnino sceleratorū mors optima est, qui sic plangi, sic condiri, sic contegi, sic efferri, sic sepeliri meruerunt. Sed interrogate Euangelium, & ostendet fidei vestræ, in pœnis ardentem animam diuitis, quam nihil adiuuerunt omnes honores & obsequia, quæ mortuo corpori eius viuentium vanitas præbuit. Sed quia multa sunt genera peccatorum, & non esse peccatorem difficile est, aut fortasse M in hac vita non possibile, subiecit statim cuius generis peccatorum esset mors pessima. *Et qui oderunt iustum,* inquit, *delinquent.* Quem iustum, nisi eum qui iustificat impium? Quem iustum, nisi dominum Iesum Christū, Roma.4. qui est etiam propiciatio peccatorum nostrorum? Qui ergo hunc oderunt, mortem pessimam habent, quia in peccatis suis moriuntur, qui per eum deo nostro nō reconciliantur. *Redimet enim dominus animas seruorum suorum.* Secundum animam enim intelligenda est mors peccatorum pessima aut optima, non secundū corpora, aut contumelias, aut honores quos homines vidēt. *Et non delinquent omnes qui sperant in eum.* Iste est modus humanæ iustitiæ, vt vita mortalis quantumlibet proficiat, quia sine delicto esse non potest, in hoc nō delinquat, dū sperat in eū, in quo est remissio delictorum, Amen.

In Psalmum trigesimumquartum enarratio.

Præfatio.

PSALMVM istum nobis à iubentibus fratribus & coëpiscopis meis impositū esse ad tractandū, nouerit charitas vestra, qui voluerūt vt hunc omnes incōminus aliquid audiam⁹. Ab illo enim omnes

A omnes audiuimus, à quo pariter discimus, & in cuius schola cõdiscipuli sum⁹. Titulus ipsius morã nobis nõ facit, breuis est enim ad intelligendũ, maxime nutritis in ecclesia dei, nõ est difficilis. Habet enim, *Ipsi Dauid.* Dauid interpretat̃ fortis manu, vel desyderabilis. Psalmus ergo manu forti & desyderabili, qui nostrã mortẽ vicit, qui nobis vitã ꝓmisit. In hoc enim est manu fortis, quia mortẽ nostrã vicit. In hoc desyderabilis, quia vitam æternã promisit. Quid enim fortius manu hac, quæ tetigit loculum & mortuus resurrexit? Quid fortius manu hac, quæ mundũ vicit, nõ ferro armata, sed ligno transfixa? Quid autẽ desyderabilius eo quem nõ videntes martyres mori voluerunt, vt ad illum venire mererẽtur? Ergo psallam⁹ illi, illi cor nostrũ, illi lingua nostra digna cantet, si tamen ipse dignabitur donare quod cãtet. Nemo illi cantat digna, nisi qui ab illo acceperit quod cãtare possit. Denique hoc quod modo cãtamus, spiritu eius dictũ est per Prophetam eius, & in eis verbis vbi nos agnoscimus & ipsum. Nec iniuriam facim⁹, quia dicimus nos & ipsum, quoniam cum esset in cœlo, sic clamauit, Quid me persequeris? cum eum B nemo tangeret, & nos in terra laboraremus. Ergo vocem ei⁹ audiamus, nũc corporis, nunc capitis. Est enim Psalmus iste inuocans deum cõtra inimicos in tribulationibus huius seculi: & vtiq; ipse est Christus, tribulato tunc capite, & tribulato nunc corpore: tamẽ per tribulationes omnibus membris suis dans vitam æternã, quam promittendo desyderabilis factus est.

Luc.7. *Act.9.*

Concio prima de prima parte Psalmi.

IVdica, inquit, *domine nocentes me, expugna impugnantes me.* Si deus pro nobis, quis cõtra nos? Et vnde hoc nobis præstat deus? *Apprehende,* inquit, *arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi.* Magnum spectaculum est, videre deũ armatum pro te. Et quod eius scutum, quæ arma? Domine, inquit, alio loco homo iste qui & hic loquitur, vt scuto bone voluntatis tuæ coronasti nos. Arma autem eius quibus non solum nos muniat, sed etiam percutiat inimicos, si bene profecerimus & nos erimus. Sicut enim nos vt armemur, ab illo habemus, ipse armatur de nobis. Sed ipse fic de his armatur quos C fecit, nos ab his armamur quæ de ipso accepimus† qui nos fecit. Dicit hæc quodã loco arma nostra Apostolus, scutum fidei, & galeam salutis, & gladium spiritus, quod est verbum dei. Armauit nos talibus armis, quãlibus auditis, laudabilibus & inuictis, insuperabilib⁹ & splendidis, spiritalibus sanè atq; inuisibilibus, quibus & hostes inuisibiles expugnamus. Si vides hostem tuum, videantur arma tua. Armamur earum rerum fide, quas non videmus, & sternimus hostes quos non videmus. Veruntamen charissimi, arma ista ne putetis sic esse, vt quasi quod scutum est, semper scutũ sit: aut quod galea est, semper galea sit: aut quod lorica est, semper lorica sit. In istis enim armis corporalibus ita est, quãquam & de ferro quæ fiunt mutari possint, vt ex gladio fiat securis: tamen ipsum Apostolum videmus dixisse quodã loco, loricam fidei, & alio loco dixisse, scutũ fidei. Ergo ipsa fides, & lorica potest esse & scutum. Scutum ergo est, quia tela inimicorum excipit & repellit. Lorica est, quia interiora tua transfigi non sinit. Hæc arma nostra sunt dei, quod legimus quodam in loco, Eripe ab impiis animam meam, frameam tuam ab inimicis manus tuæ. Quod superius dixit, ab impiis, hoc sequenti versu, ab inimicis manus tuæ: & quod superius dixit, animam meam, hoc sequẽti versu, frameam tuã: id est, gladium tuum. Ergo frameam dei, dixit animam suã

Rom.8. *Psalm.5.*

† al. Fecit enim nos vt armemur ab illo, habemus sic ipsi armaturã de nobis: sed armatur de his quos sic ab ipso accepimus, &c.

Galat.7. *1.Thes.5.*

Erue, inquit, ab impiis animã meam: id est, ab inimicis D manus tuæ erue frameam tuam. Apprehẽdis enim animã meã & debellas inimicos meos. Et quid est anima nostra, quanuis splendida, quãuis producta, quanuis acuta, quanuis vncta, quanuis luce sapientiæ & coruscationis vibrata? Quid est ipsa anima nostra, aut quid potest, nisi deus illã teneat & pugnet de illa? Nã qualibet optime facta framea, si nõ habeat bellatorem, iacet. Dixeramus autem & armis nostris, nõ quasi aliquid fixum accipi debere, vt quod est res vna, ipsa aliud esse non possit: sic & in armis dei inuenimus. Ecce animã iusti dixit frameam dei. Iterum dicit animam iusti esse sedẽ dei, Animam iusti sedẽ sapientiæ. Ergo quicquid vult, facit de anima nostra. Cum in manu eius est, vtatur ea quemadmodum vult. Exurgat ergo, sic enim inuocatus est, Apprehẽde arma, exurge in adiutorium nobis. Vnde exurgat? Alio loco etiã dicitur illi ipsa voce, Exurge, quare obdormis domine? Et quando ille dicitur dormire, nos dormimus: & quando ille dicitur exurgere, nos excitamur. Nã & dominus dormiebat in naui, & ideo fluctuabat nauis, quia dormiebat Iesus. Nam E si illic vigilaret Iesus, non fluctuaret nauis. Nauis tua, cor tuũ. Iesus in naui, fides in corde. Si meministi fidei tuæ, nõ fluctuat cor tuum. Si oblitus es fidem tuã, dormit Christus, obserua naufragium. Veruntamen quod restat fac, vt si dormierit excitetur: dicas illi, Domine exurge, perimus: vt increpet ventos, & fiat tranquillitas in corde tuo. Recedent enim omnes tentationes, aut certe nihil valebunt, quando Christus, hoc est, fides tua vigilauerit in corde tuo. Exurge ergo quid est? Innotesce, appare, sentire. Exurge ergo in adiutoriũ mihi. *Effunde frameã & conclude aduersus eos qui me persequuntur.* Qui sunt qui te persequuntur? Forte vicinus tuus, aut ille quem læsisti, aut cui fecisti iniuriam, aut qui vult auferre res tuas, aut contra quem prædicas veritatem, aut cuius peccatum obiurgas, aut quem male viuẽtem bene viuẽdo lædis. Sunt quidem & isti inimici nostri & persequuntur nos. Sed alios docemur inimicos nosse, contra quos inuisibiliter dimicamus, de quibus nos admonet Apostolus dicens: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem: id est, aduersus homines, non aduersus eos quos videtis, sed aduersus eos F quos non videtis, aduersus principes & potestates & rectores mũdi tenebrarum harum. Cum diceret enim rectores mundi (dicebat quippe de diabolo & angelis eius) cauendum erat ne male intelligerent homines, & putarẽt à diabolo & dæmonibus eius mundũ regi. Sed quia mundus dicitur hæc fabrica quam videmus: & in peccatoribus dicitur mũdus, & in eis qui diligũt mundum, de quibus dictũ est, Et mundus eum non cognouit: & de quibus dictum est, Totus mũdus in maligno positus est: exposuit Apostolus cuius mundi essent rectores, Tenebrarum, inquit, harum. Rectores mũdi dico, rectores tenebrarũ harũ. Rursus cogit nos intelligere quid dixerit, tenebrarũ harum. Quarũ tenebrarũ rectores sunt diabolus & angeli eius? Omnium infidelium, omnium iniquorum, de quibus dictũ est, Lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non cõprehenderunt. Denique ex ipsorum numero credẽtibus multis, quid dicit idem Apostolus? Fuistis enim aliquãdo tenebræ, nunc autem lux in domino. Nõ vis regi à diabolo migra ad lucem. Et vnde migrabis ad lucẽ, nisi effundat ille frameam, & eruat te ab inimicis tuis, & à persequentibus te? Quomodo effundit frameam? Quoniam iam audiuimus quid sit framea ipsius? Anima iusti est.

Psal.16. *Psal.43.* *Matth.8.* *Ephes.6.* *Ioan.1.* *1.Ioan.5.* *Ephe.7.* *Ioan.1.* *Ephe.5.*

G Abundēt iusti & effunditur framea, & cōcluditur ad-
uersus inimicos. Nā de ipsa effusione frameæ monens
Titum.2. Apostolus vt iuste viuamus, in cōsequenti ait: vt aduer-
sarius reuereatur, nihil habēs de nobis dicere prauum.
Cōclusum est aduersus eum, quia quid loquatur aduer-
sus sanctos, nō potest inuenire: & vnde erit iustus? Aut
quid dicūt inimici qui nos persequūtur? Inuisibiles illi
qui dicūt inimici? Isti nihil? Maxime suggeritur huma-
no cordi ab inuisibilibus expugnantibus inimicis, quia
deus nobis nō est adiutor, vt requirētes alia adiutoria,
inueniamur inualidi, & ab inimicis ipsis capiamur.
Hoc ergo suggeritur. Cōtra istas voces maxime vigila-
Psal. 3. re debemus, quæ in alio Psalmo ostendūtur, Multi in-
surgūt aduersum me, multi dicūt animæ meæ, nō est sa-
lus illi in deo eius. Contra istas voces quid hic dicitur?
Dic animæ meæ, salus tua ego sum. Cū dixeris animæ meę,
salus tua ego sum, iuste viuet, vt neminē in adiutorium
præter te quærā. Et quid sequitur? *Confundantur & reue-
reantur requirentes animam meam.* Ad hoc enim illā requi-
runt, vt perdant, Nam vtinā bene quærāt. In alio quip-
Psal. 39. pe Psalmo hoc reprehendit in omnibus, quia non erat
& 69. qui requireret animā ipsius, Periit fuga à me, & non est
Psal. 41. qui requirat animā meam. Quis est ille qui dicat, Non
H est qui requirat animā meam? Nūquid forte ille est, de
Psal. 21. quo tanto antè prædictū est, Foderunt manus meas &
pedes meos, dinumerauerūt omnia ossa mea: ipsi vero
cōsyderauerunt & cōspexerunt me: diuiserunt sibi ve-
stimenta mea, & super vestem meā miserūt sortē? Iam
omnia ista ante oculos eorum fiebāt, & nemo erat qui
requireret animā eius. Inuocemus eum ergo fratres, vt
dicat animæ nostrę, salus tua ego sum: & aperiet aures,
vt audiamus dicētē, salus tua ego sum. Dicit enim, sed
quidā obsurdescunt: vnde audiunt potius persequētes
inimicos in tribulatione cōstituti. Si aliquid deest, si in
angusto est anima, in inopia tēporalium, quęrit auxiliū
plerunq; à dæmonibus, arreptitios dæmonū vult cōsu-
lere, sortilegos quærit: persecutores illi hostes inuisibi-
les adierunt, intrauerūt, expugnauerunt, captiuauerunt,
vicerunt, dicendo, Non est salus illi in deo eius. Obsur-
duit cōtra vocē dicentē, Salus tua ego sum. Dic animę
meæ salus tua ego sum, vt confundantur & reuereātur
requirētes animā meam, cui dicis tu, salus tua ego sum.
I Audiam dicentē mihi, Salus tua ego sum. Aliam salutē
non requiram præter dominū deum meū. De creatura
Psalm. 20. mihi salus suggeritur, ab ipso est: & si leuo oculos meos
in montes vnde veniat auxiliū mihi, nō tamen à mon-
tibus, sed auxilium meū à domino qui fecit cœlū & ter-
rā. In ipsis tēporalibus angustiis per hominē subuenit
deus, salus tua ipse est. Per angelum subuenit deus, salus
tua ipse est. Omnia illi subiecta sunt: & ad istā quidem
vitam tēporalē subuenit, alij inde, alij inde, æternā vi-
tam nō dat nisi de se. Sed ecce in angustiis tibi cōstitu-
to, non subest quod quæris, sed adest quē quæris. Et illū
quære qui deesse nunquā potest. Subtrahuntur quæ de-
dit, nūquid subtrahitur qui dedit? Reddantur quæ de-
derat, nunquid ipsæ sunt diuitię cum reddita fuerint il-
la, & nō ille qui subtraxerat probādo, & reddidit con-
solando? Consolatur enim quando nobis ista non de-
sunt, consolatur tanquā in via: sed si nos intelligamus
viam, quia tota ista vita & omnia quibus vteris in hac
vita, sic tibi debent esse tanquam stabulum viatori, non
tanquam domus habitatori. Memento peregisse te ali-
quid, restare aliquid, diuertisse te ad refectionē, non ad
defectionē. Sunt qui dicunt, deus bonus, magnus, sum-
mus, inuisibilis & æternus, incorruptibilis, vitam æter-
nam nobis daturus est, & illam incorruptionem quam K
in resurrectione promisit. Ista vero secularia & tēpora-
lia ad dæmones pertinent, & ad potestates illas harum
tenebrarū. Dicēdo hæc, quando amore implicātur ha- *Ephe. 6.*
rum rerum, dimittunt deum, quasi ad quē ista nō perti-
neant, & quęrunt nephādis sacrificiis, ac nescio quibus
remediis, aut nescio qua hominum illicita persuasione
prouidere sibi quod tēporale est, veluti pecuniā, vxorē,
filios, & si qua sunt quæ humanā vitam, aut cōsolantur
transeuntem, aut impediunt ambulantē. Contra istam
opinionem diuina prouidentia vigilauit, vt ostēderet
deus ad se pertinere ista omnia, & in sua esse potestate,
nō solum æterna quæ in futurum promisit, verūetiam
temporalia, quæ in terra dat, quibus voluerit, & quādo
voluerit opportune, sciens cui det, cui nō det, tanquam
medicus medicamenta, sciens melius morbum ægroti
quàm ipse ægrotus. Vt ergo deus hæc ostēderet, distri-
buit tēpora veteris & noui testamēti. In veteri testamē-
to promissiones sunt rerū terrenarum, in nouo autē re-
gni cœlorū. Pleraq; sunt præcepta deū colendi & recte
viuēdi, ipsa sunt & ibi & hic. Sed quia ꝓmissio ibi alia
videtur, alia hic, iubētis imperium, & obediētia seruiē-
tis eadem est, sed merces quasi nō est eadē. Etenim illis L
dictum est, Accipietis terrā promissionis, vt in illa re- *Deut. 13.*
gnetis, vt inimicos vestros superetis, vt ab eis nō subiu-
gemini, vt omnia vobis abundēt in hac terra, vt filios
procreetis. Hæc terrena promissa sunt, sed tamē figura-
ta. Fac aliquos sic illa accipere quomodo ꝓmissa sunt,
& vere multi sic acceperūt. Nā data est terra filiis Israël,
datæ sunt diuitiæ, dati sunt filij & sterilibus & aniculis
rogātibus deū & de ipso solo præsumentibus, & alium
sibi adiutorē nec ad ista quærentibus, quæ vocē domi-
ni in corde audierunt, salus tua ego sum. Si ad æterna,
quare non ad tēporalia? Ostendit hoc deus in causa vi-
ri illius sancti Iob, quia & ipse diabolus auferendi hæc *Iob. 1.*
nō habet potestatē, nisi cum acceperit à summa illa po-
testate. Inuidere potuit sancto, nunquid nocere potuit?
Accusare potuit, dānare nūquid potuit? Nūquid valuit
aliquid tollere? Nunquid vel vnguē, nūquid vel capil-
lum lædere, nisi deo diceret, Mitte manum tuā? Quid
est mitte manū tuam? Da potestatem. Accepit. Ille ten-
tauit, ille tentatus est. Tentatus tamen vicit, tentator
victus est. Deꝰ enim qui diabolo permiserat, vt illa tol-
leret, ille seruum suum interius nō deseruerat, & ad ip-
sum diabolū superādū, animā serui sui frameā sibi fe- M
cerat. Quātū valet hoc? De homine dico, Victus in pa-
radiso, victor in stercore. Ibi victus est à diabolo per *Gene. 3.*
mulierē, hic vicit diabolū & mulierē. Locuta es, inquit,
tanquā vna ex insipientibus mulieribus. Si bona perce- *Iob. 2.*
pimus de manu domini, mala quare non sustineamus?
Quàm bene audierat, salus tua ego sum. *Confundātur &
reuereantur requirentes animā meā.* Respice ad homines, O-
rate, inquit, ꝓ inimicis vestris. Sed hic prophetia est, Et *Matth. 5.*
quæ figura optādi dicuntur, animo prophetādi expli-
cātur. Illud fiet, & illud fiet, nihil est aliud, quàm hoc &
hoc futurū est. Sic ergo audite prophetiā, Cōfundātur
& reuereantur requirētes animā meā. Quid est cōfun-
dantur & reuereantur? Cōfundentur & reuerebuntur.
Factum est enim, Multi salubriter cōfusi sunt, multi re-
ueriti à persecutione Christi, & ad societatem mem-
brorum eius deuota pietate transierunt, & non fieret
hoc nisi confunderentur & reuererētur. Ergo bene il-
lis optauit. Sed quia duo sunt genera eorū qui vincun-
tur. Duobus enim modis vincuntur: aut ad hoc vincū-
tur, vt cōuertātur ad Christū: aut ad hoc vincuntur, vt
damnentur

A damnentur à Christo: explicata sunt & hæc duo ipsa genera obscura quidem, sed intellectorem desyderãt. De his qui conuertuntur, accipe quod dictum est: Cõfundantur & reuereantur requirentes animam meam.

Auertantur retrorsum. Non præcedãt, sed sequãtur, nõ dent consilium sed accipiant. Nam Petrus præcedere voluit dominum, quãdo dominus de passione sua futura diceret, cõsilium illi quasi salutis voluit dare, cõsiliũ salutis æger saluatori. Et quid ait domino de illa Math. 16. futura sua passione cõfirmãti? Absit à te domine, propitius tibi esto, nõ fiet istud. Præcedere volebat, vt dominus sequeretur. Et ille, inquit, Vade retro satanas, Præcedendo satanas es, sequẽdo discipulus eris. Hoc ergo & istis, auertãtur retrorsum. *Et confundantur, qui cogitant mihi mala.* Cum enim cœperunt retrorsum sequi, iam nõ cogitabunt mala, sed desyderabũt bona. Quid illi? Non enim omnes sic sequuntur, vt cõuertantur & credant. Multi in pertinacia remanent, multi spiritus præcedẽdi seruãt in corde, & si non exerũt, tamẽ parturiunt, & vbi locũ inuenerint, pariũt, De talibus quid Psal. 1. sequitur? *Fiant tanquã puluis ante faciẽ venti.* Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proiicit ventus à B facie terræ. Ventus tẽtatio est, puluis iniquus. Quando venerit tẽtatio, tollitur puluis, nec stat, nec resistit. Fiãt tãquam puluis ante faciem venti. *Et angelus domini tribulans eos, Fiãt via eorum tenebræ & lubricum.* Horrẽda via. Tenebras solum quis nõ horreat? Lubricũ solum quis nõ caueat? In tenebris & lubrico quã is, vbi pedem figis? Sunt ista mala magnæ pœnæ hominũ, tenebræ est ignorantia, lubricum est luxuria. Fiãt viæ eorum tenebræ & lubricum. *Et angelus domini persequens eos.* Vt nõ possint stare. Nã vnusquisq; in tenebris, & lubrico cum non viderit, & si pedẽ mouerit, labitur, & lux illi ante pedes nõ est: vel hoc forte facit, vt expectet diem donec luceat, sed ibi est angelus domini persequens eos. Hæc eis futura prædixit, nõ quasi vt euenirent optauit: quãquã & Propheta in spiritu dei sic ea dicat, quomodo illa de⁹ facit, certo iudicio, bono, iusto, sancto, trãquillo, non perturbatus ira, non amaro zelo, non animo inimicitiarum exercẽdarum, sed iustitia vitiorum puniẽdorum, veruntamen prophetia est. Vnde autem C tanta mala ista? Quo merito? Audi quo merito. *Quoniã gratis absconderũt mihi muscipulã corruptionis suæ.* In ipso capite nostro attendite, hoc fecerunt Iudæi, absconderunt muscipulæ suę corruptionem. Cui absconderunt muscipulam? Qui videbat corda abscondentium. Sed tamen erat inter illos ignorãti similis quasi falleretur, cum illi deciperẽtur eoipso, quo eum illi falli arbitrabantur. Ideo enim ille tãquam fallebatur inter illos viuens, quia nos inter tales sic victuri eramus, vt sine dubio falleremur. Ille videbat traditorem suum, & elegit Ioan. 12. & 13. illum magis ad opus necessariũ, Illius malo magnum bonum operatus est, & tamen inter duodecim electus est, ne ipse duodenarius tã exiguus numerus esset sine malo: hoc ad exemplum nostræ patientiæ, quoniã necesse erat vt inter malos viueremus. Et quia necesse erat vt malos, siue scientes, siue nesciẽtes toleraremus, exẽplum patientiæ præbuit ne deficias, cum cœperis inter malos viuere. Et quia illa schola Christi in duodecim non deficit, quãto magis nos firmi esse debemus, cum implẽtur in ecclesia magna, quæ de malorum permixtione prædicta sunt. Neque enim videbat ipsa schola Gene 17. redditum semini Abrahę quod erat promissum, & ipsam aream vnde massa quę implebit horreum, proces- Matth. 3. sura est. Quare igitur non cum trituratur, in ea digne palea toleratur, donec vltima ventilatione purgetur? D Hoc enim futurum est malis quod audistis. Sed tamẽ quid faciendum est? Gratis abscõderunt mihi corruptionem muscipulæ suæ. Quid est gratis? Quibus nihil mali feci, quibus nihil nocui. *Vano exprobrauerũt animam meam.* Quid est vano? Falsa dicentes, nihil probantes.

Veniat illis muscipula quam ignorant. Magnifica retributio, nihil iustius. Illi abscõderunt muscipulam, vt ego ignorarem, illis veniat muscipula quam ignorãt. Nam ego scio muscipulam ipsorum. Quæ autem muscipula illis ventura est? Illa quam ignorant. Audiamus ne forte dicat, illa veniat illis muscipula quam ignorãt. Forte aliam illi absconderunt, alia illis ventura est. Non. Sed quid? Criniculis peccatorum suorũ vnusquisque Prouer. 5. cõstringitur. Inde decipiuntur, vnde decipere voluerũt. Inde illis nocebitur, vnde nocere conati sunt. Sequitur enim, *Et captio quam occultauerunt comprehendat illos.* Tanquam si quisquam veneni calicem præparet alicui & oblitus bibat. Et tanquam si foueam fodiat quisquam, in quam quisque inimicus eius in tenebris incidat, & ille oblitus quod foderat, ambulãs ea via prius illuc cadat. Prorsus fratres mei ita credite, ita certi e- E stote, ita si est in vobis excellentior prudẽtiæ ratio videte atque perspicite, Nemo malus qui non sibi prius noceat. Sic enim esse putate malitiã, quomodo ignem, Incẽdere vis aliquid aliud, illud quod admoues, prius ardet, nisi ardeat non incẽdit. Facula est, hanc faculam apponis, vt aliquid incendat, nunquid non ipsa facula quam apponis prior ardet, vt aliquid possit incẽdere? Malitia autem procedit ex te, & quem prius vastat nisi te? Quò profundit ramum lædit, vbi radicem habet nõ lædit? Equidẽ dico quòd malitia tua vt alteri non noceat fieri potest, vt autem tibi non noceat, fieri nõ potest. Nam quid nocuit sancto viro Iob, de quo prælo- Iob. 1. cuti sumus? Quomodo in alio Psalmo dicitur, Sicut Psal. 51. nouacula acuta fecisti dolum. Quid fit de acuta nouacula? Capilli, res superfluæ decidũtur. Quid ergo facis ei quem vis nocere? Si nequaquam tibi ad malum consentiat cui vis nocere, nõ malitia tua ei nocitura est sed sua. Si autem intus ipse malitia careat, & cor mundum subdat illi voci dicenti, Salus tua ego sum, forinsecus oppugnas, interiorem hominem non expugnas, mali- F tia tamen tua ab interiore tuo procedit, te prius inanẽ reddit. Tu putris es intus, vnde iste vermis processit, intus nihil integrum dereliquit. Et captio quẽ occultauerunt cõprehendat eos. *Et in muscipula incidãt in ipsa.* Nunquid putabas forte paulo ante cum audires, veniat illis muscipula quam ignorãt, id est, quasi aliquid aliud ex occulto ineuitabile? In qua ergo? In ipsa iniquitate quam mihi absconderunt. Nónne hoc factum est Iudæis? Dominus eorum iniquitatem vicit, illi iniquitate sua victi sunt. Ille surrexit pro nobis, illi mortui sunt in se. Hęc ergo malis nocere mihi volentibus. Mihi quid? *Anima autem mea exultabit in domino.* Tanquam in eo à quo audierit, salus tua ego sum, tanquam non quærens alias extrinsecus diuitias, tanquam non quęrens circumfluere voluptatibus bonisque terrenis, sed coniugem verum gratis amans, non ab illo volens accipere quod delectet, sed ipsum solum sibi proponens à quo delectetur. Quid enim melius deo dabitur mihi? Amat me deus, amat te deus. Ecce proposuit, pete quod vis. Si tibi Imperator diceret, pete quod vis, quos tribunatus comitatúsve ructares? Quãta tibi proponeres & accipienda & aliis largienda? Deo tibi dicente, pete quod vis, quid petiturus es? Excute mentem tuam,

G tuam, exerce auaritiã tuam,protẽde quantum potes,&
dilata cupiditatem tuam,non quicunque sed omnipo-
tẽs deus dixit,pete quod vis . Si possessionũ es amator,
desyderaturus es totam terrã,vt omnes qui nascuntur,
coloni tui aut serui tui sint.Et quid cum totam terram
possederis? Mare petiturus es,In quo viuere tamen non
poteris. In hac auaritia te pisces superabunt. Sed forte
insulas posside bis. Transcende & hæc , pete & aërem
quáuis volare nó possis : porrige cupiditatẽ tuam vsq;
ad cœlũ,dic tuum esse solem,lunam,stellas,quia ille qui
fecit omnia dixit, pete quod vis: tamen nihil inuenies
carius,nihil inuenies melius quàm ipsum qui fecit om-
nia.Ipsum pete qui fecit,& in illo & ab illo habebis om
nia quę fecit. Omnia cara sunt,quia omnia pulchra sũt,
Sed quid illo pulchrius est ? Fortia sunt , Sed quid illo
fortius? Et nihil magis vult dare quàm se.Si aliquid in-
ueneris melius,pete.Si alia petieris,iniuriam facies illi,
& damnũ tibi,pręponẽdo illi quod fecit,cum velit se-
ipsum tibi dare qui fecit.In hoc amore dixit illa anima
Psal.17. quædã,Nunquid ipse es pars mea domine? Id est,tu es
H pars mea.Eligant sibi qui volũt quid possideant, faciãt
sibi partes de rebus,Pars mea tu es,te mihi elegi.Et ite-
Psal. 15. rũ,Dominus pars hæreditatis meę. Possideat te vt pos-
sideas illum,eris prędium ipsius,eris domus ipsius.Pos-
sidet vt prosit,possidetur vt prosit . Nũquid vt aliquid
ei tu prosis ? Nã dixi domino, deus meus es tu,quoniã
bonorum meorum nó eges.Anima autẽ mea exultabit
in domino. *Delectabitur super salutare eius.* Salutare dei,
Luc.2. Christus est . Quoniã viderunt oculi mei salutare tuũ.
Omnia ossa mea dicent, domine quis similis tibi? Quis digne de
his verbis aliquid dicat? Ego puto tãtum pronũcianda
esse,nó exponenda. Quid quęris illud aut illud? Quid
simile domino deo , ipsum habes ante te . Omnia ossa
Psal.118. mea dicẽt,Domine quis similis tibi? Narrauerunt mihi
iniusti delectationes,sed nó ita,vt lex tua domine,Fue-
runt persecutores qui dicebant,Adora Saturnum,ado-
ra Mercuriũ.Nó colo,inquit,idola. Domine quis simi-
lis tibi? Illi oculos habẽt & non vident, aures habent &
Psal. 133. non audiunt.Domine quis similis tibi,qui fecisti oculũ
I ad videndum,aures ad audiendũ? Sed nó colo,inquit,
idola,quia faber fecit. Cole arborẽ & montem.Et hoc
nunquid faber fecit ? Et hic , Domine quis similis tibi?
Terrena mihi ostenduntur,tu terræ creator es.Et hinc
forte aduerterunt ad superiorem creaturam, & dicunt
mihi,Cole lunã,cole istũ solem:quia luce sua tanquam
magna lucerna de cœlo efficit diẽ . Et hic planè dico,
Domine quis similis tibi? Lunam & stellas tu fecisti,so-
lem diei tu accẽdisti, cœlum tu cõposuisti.Sunt multa
inuisibilia meliora : Sed forte & hic dicitur mihi , An-
gelos cole,angelos adora.Et hic dicam, Domine quis
similis tibi? Et ipsos angelos tu creasti,Nihil sunt ange-
li nisi vidẽdo te. Melius est cũ ipsis possidere te, quàm
ipsos adorando cadere à te . Omnia ossa mea dicent,
Domine quis similis tibi ? O corpus Christi sancta Ec-
clesia,omnia ossa tua dicant, Domine quis similis tibi?
Et si carnes meę persecutioni cesserũt, omnia ossa mea
dicãt,Domine quis similis tibi? De iustis enim dictum
Psal.33. est,Diligit dominus omnia ossa eorũ, vnum ex illis nó
confringetur.Quàm multis iustis in persecutione ossa
confracta sunt ? Postremo,iustus ex fide viuit,& Chri-
Roma.1. stus iustificat impiũ . Quomodo autẽ iustificat impiũ,
Rom.4. nisi credentem & cõfitentem? Quia corde creditur ad
Roma.10. iustitiam,ore autẽ confessio fit ad salutem.Ergo & ille
Luc. 23. latro quamuis ex latrocinio ductus sit ad iudicem , & à
iudice in crucẽ,tamẽ in ipsa cruce iustificatus est.Cor-
de credidit,ore confessus est.Neq; enim iniusto,& non K
iam iustificato diceret dominus:Hodie mecum eris in
paradiso,& tamen ossa eius cõfracta sunt.Nam quãdo
ventum est vt corpora deponerẽtur causa imminẽtis
sabbati,inuentus est dominus iam exanimis,& nó sunt Ioan. 19.
ossa eius cõminuta.Illi autẽ qui viuebant vt deponerẽ-
tur,cõfracta eis sunt crura,vt hoc dolore mortui , pos-
sent sepeliri . Nunquid vnius latronis qui perseuerauit
impius in cruce,cõfracta sunt ossa, & nó etiã illius qui
corde credidit ad iustitiam,ore confessus est ad salutẽ?
Vbi est ergo hoc quod dictum est , Custodit dominus Roma.10.
omnia ossa eorum,vnum ex his nó cõteretur : nisi quia Psal.33.
ossa dicũtur in corpore domini omnes iusti,firmi,cor-
de fortes,nullis persecutionibus & tẽtationibus ceden-
tes ad consentiendum malum.Et vnde possent : nullis
tentationibus cedere,nisi cum persecutores dixerint,† † al. Ecce il
Ecce ille deus, ecce qualis deus,veniat ille, neget tibi. le deus,ec-
Ecce est hic nescio quis in mõte magnus sacerdos.for- ce qualis
te ideo pauper es,quia nó te adiuuat ille deus, supplica de⁹ venia.
illi & adiuuat.Forte ideo ægrotas quia illi non suppli- L Ille le-
cas,supplica illi & cõualesces . Forte ideo filios nó ha- get tibi. Do
bes,supplica illi & habebis . Hic vero si in corpore do- mine quis
mini de ossibus est,repellit omnes istas voces,& dicet, similis ti-
Domine quis similis tibi ? Da si vis dare, & in hac vita bi? Ecce est
quod quæro,si autem nó vis, tu esto vita mea quẽ sem- hic nescio
per quæro.Hinc ad te quomodo libera fronte exeam,si quis &c.
aliũ adorauero & te offendero ? Cras forte moriturus
sum,qua frõte te videbo? Magna misericordia ipsi⁹, &
monuit vt bene viuamus , & diem nobis nouissimum
mortis nostræ abscõdit, ne nobis de futuro aliquid p-
mittamus.Facio hodie & viuo, cras nó facio . Quid si
te nó inuenit cras? Dic ergo inter ossa Christi,Domine
quis similis tibi ? Omnia ossa mea dicũt, Domine quis
similis tibi? *Eruens inopẽ de manu fortioris eius, egenum & pau-
perem à diripientibus eum,* Hucusq; Psalmus lectus est ho-
die,hucusq; tractandus est,ne in fastidium veniant quę
dicta sunt,dum volumus & alia dicere.Sufficiant ergo
hodie hæc,Eruens inopẽ de manu fortioris eius . Quis
eruẽs nisi qui manu fortis est? Ille Dauid eruet inopem
de manu fortioris eius , Fortior enim fuerat diabolus M
ad tenendum te,quia ipse vicit cui cõsensisti. Sed quid Matth.12.
fecit manu fortis? Nemo intrat in domũ fortis vt vasa
eius diripiat,nisi prius alligauerit fortem.Potestate sua
sacratissima,magnificentissima alligauit diabolum,ef-
fundendo frameam ad concludendum eum , vt eruat
inopẽ & egenum cui nó erat adiutor.Quis enim adiu- Psal.71.
tor tibi,nisi dominus cui dicis? Domine adiutor meus Psal.17.
& redẽptor meus? Si de tuis viribus præsumere volue-
ris,inde cades vnde pręsumpseris.Si de alterius,domi-
nari vult,non subuenire. Ille ergo vnus quęrendus est,
qui & redemit & liberos fecit, & sanguinem suum , vt
eos emeret dedit,& seruos suos fratres fecit.

Concio secunda de secunda parte eiusdem Psalmi.

AD reliqua Psalmi intendamus animum,domi-
numq; & deum nostrum, & de sanitate intelli-
gendi , & de fructu bene agendi deprecemur.
Quousq; hesterno die disputatum sit,credo meminisse
charitatẽ vestrã,ex ipso loco hodie sumamus exordiũ.
Intelligimus enim hic vocẽ Christi,vocẽ scilicet capi- Gene.2.
tis & corporis Christi. Christũ cũ audis,noli sponsum Ephe.5.
à spõsa separare, & intellige magnũ illud sacramentũ,
Erũt duo in carne vna:si duo in carne vna,quare nó &
in voce vna? Nó enim tẽtationes caput hic pertulit, &
corpus non perfert. Aut vero fuit causa patiẽdi capiti,
nisi vt corpori præberet exemplũ? Dñs enim volunta-
te passus

A te passus est,nos necessitate. Ille miseratione, nos con-
ditione. Proinde illius volũtaria passio, nostra est ne-
cessaria cõsolatio:vt quando talia forte perpetimur,in-
tueamur caput nostrum, vt eius exemplo commoniti
dicamus nobis,Si ille,quid nos?Et quẽadmodũ ille,ita
& nos. Quantũlibet enim sæuierit inimicus, vsque ad
mortẽ corporis accedere potuit, quod corpus nec ip-
sum extinguere potuit in domino,quia tertia die resur
Matth.27. rexit.Quod in illo factum est die tertio, hoc in nostro
fiet in fine seculi. Spes resurrectionis nostræ differtur,
nũquid aufertur? Cognoscamus hic ergo voces Chri-
sti charissimi,& separemus eas à vocibus impiorũ.Vo
ces sunt enim corporis persecutionẽ angustiasq; & tẽ-
De cõse.di. 4. Baptismi. tationes in hoc seculo patientis. Sed quoniã multi hic
patiuntur,& pro peccatis & pro sceleribus suis, magna
vigilãtia discernenda est causa, nõ pœna. Sceleratus e-
nim potest habere martyris similem pœnã, sed tamen
Luca.23. dissimilem causam. Tres erant in cruce,vnus saluator,
alter saluandus,alius dãnandus, omniũ par pœna, sed
impar causa. Dicat ergo caput nostrum. *Insurgentes testes
iniqui, quæ ignorabam interrogabant me.* Nos autẽ dicamus
capiti nostro, Domine quid ignorabas? Itâne tu ali-
B quid ignorabas?Nõnne & in te insurgentiũ corda no-
ueras? Nõnne eorum dolos antê prospexeras? Nõnne
in eorum manus te sciẽs dederas? Nõnne vt ab eis pa-
tereris veneras? Quid ergo ignorabas? Ignorabat pec-
catum,Et hoc peccatũ ignorabat,nõ quasi nõ iudican-
do, sed non cõmittendo. Sunt huiusmodi locutiones
etiam quotidianæ,cũ dicis de aliquo,Non nouit stare,
hoc est,quia nõ stat. Et non nouit benefacere,quia non
benefacit. Non nouit malefacere, quia non malefacit.
Quod alienũ est ab opere,alienũ est à cõsciẽtia. Quod
alienum est à conscientia,alienũ videtur & à scientia.
Ita dicitur deus nescire quomodo ars nõ nouit vitia,&
tamen per artẽ cognita diiudicantur. Hoc ergo nobis
caput nostrũ interrogantibus ex ipsius Euãgelij sui ve-
ritate respondet,cũ dixerimus, Domine quid ignora-
bas? Quid tu potuisti interrogari quod nesciebas? Re-
spondit,Iniquitates ignorabam,de iniquitatibus inter-
rogabar. Habes in Euãgelio. Si nõ me credis ignorare
iniquitates,quia & ipsos iniquos ignoro,quibus in fine
Matth.7. dicturus sum,Nõ noui vos,recedite à me qui operami-
C ni iniquitatẽ. Nunquid nõ nouerat quos dãnabat? Aut
potest iuste damnari,nisi qui malus cognoscitur?Et ta-
men bonus cognitor nõ est mentitus,dicẽdo,Non no-
ui vos:id est,nõ coaptamini corpori meo, non hæretis
regulis meis,vitiis hęsistis:ego autẽ ars ipsa sum quę nõ
habet vitiũ, & in qua quisq; nõ discit,nisi nõ facere vi-
tium.Insurgentes testes iniqui quę ignorabam interro-
gabãt me.Quid sic ignorabat Christus, quàm blasphe-
mare?Hinc interrogabatur à persecutorib⁹,& quia ve-
Matth. 26. rum dixit,blasphemasse iudicatus est.Sed à quibus?De
quibus sequitur, *Retribuebant mihi mala pro bonis, & sterili-
tatẽ animæ meæ.* Ego attuli fœcunditatẽ, ipsi retribuebãt
sterilitatẽ.Ego vitã,ipsi mortẽ.Ego honorem,ipsi con-
tumelias.Ego medicinã,ipsi vulnera:& in his omnibus
quæ retribuebant vtiq; sterilitas erat.Hanc sterilitatem
in arbore maledixit,vbi fructũ cum quęreret non inue-
Matth.21. nit.Folia erant & fructus nõ erant. Verba erãt & facta
non erant. Vide in verbis numerositatẽ, & in factis ste-
Roma.2. rilitatem. Qui prædicas non furandũ furaris,qui dicis
non adulterandum adulteras. Tales erant,qui Christũ
quæ ignorabat interrogabant. *Ego autẽ cum mihi molesti
essent induebã me cilicio.* Docemur quidẽ fratres,quia per-
tinemus ad corpus Christi, quia sumus membra Chri-
sti,& admonemur in omni tribulatione nostra,nõ co- D.
gitare quẽadmodũ respõdeamus inimicis nostris, sed
quemadmodum orando deũ propitiemus, & maxime
ne tẽtatione vincamur. Deinde vt etiã illi qui nos per-
sequuntur,ad sanitatẽ iustitiæ conuertantur. Nullũ ma-
ius,nullũ meli⁹ negociũ est in tribulatione, quàm rece-
dere ab eo strepitu qui foris est,& ire in interiora men-
tis secretaria.Ibi deũ inuocare, vbi nemo videt gemẽ-
tem & subuenientẽ. Illius cubiculi aduersus omnẽ ex- *Matth. 6.*
trinsecus illatã molestiam,ostium claudere, humiliare
seipsum in cõfessione peccati, magnificare & laudare
deũ,& corripientẽ & consulentem.Prorsus hoc omni-
modo tenendũ est. Verũtamen in corpore hoc dixeri-
mus,id est,in nobis. In domino autẽ nostro Iesu Chri-
sto,quid tale agnoscim⁹?Euãgelio perspecto,& diligẽ-
tissime perscrutato,nõ inuenim⁹ dominũ in aliqua pas
sione & tribulatiõe sua induisse se cilicio. Ieiunasse qui-
dem eũ legimus postea quàm baptizatus est.Ciliciũ ibi *Matth.4.*
nullũ audiuimus,nullũ legimus. Ieiunasse autẽ nõdum
Iudæis persequentibus,sed diabolo tentãte.Non eo tẽ- *Matth.26. & 27.*
pore dico ieiunasse dominũ, quãdo eum interrogabãt
quæ ignorabat,& quãdo retribuebant mala pro bonis,
insectãdo,persequẽdo,tenẽdo,flagellãdo,vulnerãdo, E
occidendo.Sed tamẽ in his omnibus fratres,si aliquã-
tulum pia curiositate leuemus velũ, & interiora huius
scripturæ oculo cordis intẽto rimemur, inuenimus &
hoc fecisse dominũ. Ciliciũ fortasse appellat carnis suę
mortalitatẽ.Quare ciliciũ? Propter similitudinẽ carnis
peccati.Apostolus enim dicit, Misit deus filiũ suũ in si- *Rom. 8.*
militudinẽ carnis peccati, vt de peccato dãnaret pec-
catũ in carne: hoc est,filiũ suũ induit cilicio, vt de cili-
cio dãnaret hœdos.Nõ quia peccatũ erat, non dico in
verbo dei, sed nec in ipsa quidẽ dico anima sancta, &
mente hominis,quẽ sibi ad vnitatẽ personæ verbũ dei
& sapiẽtia coaptauerat,sed nec in ipso corpore pecca-
tũ vllũ erat:sed similitudo carnis peccati erat in domi-
no,quia mors nõ est nisi de peccato, & vtiq; corpus il- *Rom.5.*
lud mortale erat. Nã nisi mortale esset,nõ moreretur:si
nõ moreretur,nõ resurgeret: si nõ resurgeret, exẽplum
vitæ æternæ nobis non demõstraret. Ergo sic dicitur
mors peccatũ,quæ facta est peccato,quomodo dicitur
lingua Græca,lingua latina, nõ ipsum mẽbrum carnis, F
sed quod fit per mẽbrum carnis. Nã lingua in mẽbris
nostris vnum est de cæteris,sicut oculi,nasus,aures &c.
Lingua autẽ Græca,verba Græca sunt, non quia verba
lingua,sed quia verba p linguã. Dicis de aliquo,agno-
ui faciẽ ipsi⁹,de mẽbro corporis loqueris. Et dicis etiã,
agnoui manum ipsius absentis,nõ manum in corpore,
sed scripturã quę facta est per manũ quæ erat in corpo-
re.Sic ergo peccatũ domini quod factum est de pecca-
to, quia inde carnẽ assumpsit, de massa ipsa quæ mortẽ
meruerat ex peccato. Etenim vt celerius dicã,Maria ex
Adam mortua propter peccatum Adę,Adam mortuus
est propter peccatũ, & caro domini ex Maria mortua
est ppter delẽda peccata. Hoc cilicio se induit domi-
nus,& ideo non est agnitus,quia sub cilicio latebat.Cũ
mihi,inquit, molesti essent, induebã me cilicio: id est,
illi sæuiebãt,ego latebã.Si enim latere nollet,nec mori
posset:quandoquidẽ vno temporis puncto stillã quan-
dam potestatis suæ, si vera stilla dicenda est, exeruit:
quando eum tenere voluerunt,& ad vnã eius interro-
gationem,Quẽ quæritis,redierũt omnes retro & ceci- *Ioan.18.*
derunt. Tantã potestatem in passione nõ humiliaret,
nisi sub cilicio lateret.Ergo induebã me cilicio. *Et hu-
miliabam in ieiunio animã meam.* Iterũ si intelleximus cili-
cium,

G cium,quomodo intelligimus ieiunium? Mãducare vo-
Matth.21. lebat Christus, quando poma quærebat in arbore,& si
inueniret manducaret. Bibere volebat Christus, quan-
Ioan. 4. do dixit mulieri Samaritanæ, Da mihi bibere, Dixit in
cruce,sitio. Quid esuriuit, quid sitiuit Christus nisi bo-
na opera nostra? In illis enim crucifigentibus & perse-
quentibus, quia nulla bona opera inuenerat,ieiunabat:
tribuebant enim sterilitatem animæ ipsius. Nam quale
ieiuniũ ipsius fuit,qui vix inuenit vnum latronẽ quem
Lucæ.23. in cruce gustaret? Apostoli enim fugerant & se in tur-
Matth.26. ba absconderãt. Et ille Petrus qui se vsque ad mortem
domini perseueraturum esse promiserat, iam ter nega-
uerat,iam fleuerat, & adhuc in turba latebat, adhuc ti-
mebat ne agnosceretur. Postremo illo viso mortuo,
omnes de salute ipsa desperauerunt: quos desperantes
inuenit post resurrectionem,& locutus cum eis inuenit
eos dolentes & lugentes,nihil iam sperantes. Nã & ita
sunt quidã eorum cum eo locuti cum diceret, quid lo-
Luc.24. quimini inter vos,Illi enim de illo loquebantur, Tu so
H lus,inquiunt,peregrinus es in Hierusalem, & non co-
gnouisti quæ fecerũt sacerdotes & principes nostri de
Iesu Nazareno,qui erat potens in factis & dictis, quo-
modo eum crucifixerunt & occiderunt? Nos autẽ spe-
rabamus, quia ipse erat redempturus Israël. In magno
ieiunio dominus remanserat, nisi reficeret quos vora-
ret. Nam refecit eos,cõsolatus est eos, confirmauit eos,
& in corpus suum conuertit eos. Fuit ergo & hoc mo-
do in ieiunio dominus noster. *Et oratio mea*,inquit, *in si-
num meum conuertetur.* In hoc planè versu magnus sinus
est,& præstet dominus vt penetrabilis nobis fiat. In si-
nu enim secretum agnoscitur. Et quidẽ fratres & nos
orare sic bene admonemur in sinu nostro,vbi deus vi-
Matth.6. det, vbi deus audit, quò nullus oculus humanus pene-
Daniel.13. trat,quò non videt nisi qui subuenit. Vbi orauit Susan-
na,& cum eius vox ab hominibus non audiretur,à deo
tamen audita est. Et hoc bene admonemur, sed in do-
mino nostro aliquid plus debemus intelligere, quia &
ipse orauit. Et quidem cilicium eius non agnoscimus
Psal.21. in Euangelio secundum literam. Nec ieiunium eius tẽ-
pore passionis secũdum literam, atque ea exposuimus,
I in allegoria & similitudine dicta,vt potuimus, Oratio-
Matth.27. nem vero eius & de cruce audiuimus, Deus meus deus
meus,vt quid me dereliquisti? Sed & ibi nos oramus.
Quando eum dereliquit pater à quo nunquam discef-
Matth.12. sit? Legimus etiam in monte orasse solum Iesum, legi-
Luc.6. mus pernoctasse in oratione, etiam sub tempus ipsius
passionis. In sinum ergo meum cõuertetur oratio mea.
Nescio quid melius intelligã de domino, interim nũc
quod occurrit: forte melius aliquid postea occurret, vel
mihi,vel cuiquam meliori: in sinum meum conuerte-
tur oratio mea, hoc intelligo dictum, quia in sinu suo
2.Cor.5. habebat patrem. Deus enim erat in Christo, mundum
reconcilians sibi. In se habebat quem deprecaretur, nõ
erat ab illo longe,quia ipse dixerat, Ego in patre, & pa-
Ioan.14. ter in me est. Sed quia oratio ad ipsum magis homi-
nem pertinet: secundum enim quod verbum est Chri-
stus,non orat sed exaudit, & non sibi subuenire quęrit,
Rom.8. sed cum patre omnibus subuenit: quid est oratio mea
in sinum meum conuertetur: nisi,in meipso humanitas
in meipso interpellat diuinitatem? *Sicut proximum quasi
fratrem nostrum ita complacebam, Tanquam lugens & contrista-
tus ita humiliabar.* Ad corpus suum respicit, iam nos hic
videamus. Quando gaudemus in oratione, quando
mens nostra serenatur, non prosperitate seculi, sed lu-
ce veritatis. Qui sentit hanc lucem, nouit quod dico,
& videt hic agnoscitque quod dictum est, Sicut proxi- K
mum, sicut fratrem nostrum, ita complacebam. Sic Acto.17.
enim anima placet deo, non longe posita, in illo, in-
quit,mouemur & sumus, quasi fratri, quasi propinquo,
quasi amico. Si autem non est talis,vt possit sic gaude-
re, sic fugere, sic propinquare, sic adhærere, & videt
longe se inde: faciat quod sequitur, Tanquam lugens
& contristatus ita humiliabar. Vt fratrem nostrum ita
complacebam: propinquans dixit. Vt lugens & con-
tristatus sic humiliabar: remotus & longe positus dixit.
Quid enim luget, nisi quod desyderat & non habet?
Et nonnunquam in vno homine vtrunque contingit,
vt aliquando propinquet & aliquando longe fiat: pro-
pinquat luce veritatis, longe fit nubilo carnis. Neque
enim fratres deo qui vbique est,& nullo continetur lo-
co,aut per loca propinquamus, aut ab illo per loca re-
mouemur. Propinquare illi,est similem illi fieri: rece-
dere ab illo, dissimilem illi fieri. Nonne cũ vides duas
res prope similes,dicis,propinquat hæc illi: & quando L
tibi dissimilia demonstrãtur, quamuis vno loco & ple-
runque vna manu teneantur, dicis, longe est hæc spe-
cies ab illa? Ambas tenes, ambas adiungis & dicis, lon-
ge est hæc res ab illa, non vtique loco, sed dissimilitu-
dine. Si ergo vis appropinquare,similis esto: si non vis
esse similis,longinquabis. Sed cum similis es gaude, &
cũ dissimilis es geme, vt gemitus excitet desyderium,
imò desyderium excitet gemitum, & per gemitũ pro-
pinques,qui cœperas longinquare. Nonne Petrus pro-
pinquauit quando dixit, Tu es Christus filius dei viui? Matth.16.
Et rursum idem ipse longe factus est dicendo, Domi-
ne absit à te,non fiet istud. Denique tãquam proximus
quid dixit propinquanti? Beatus es Symon Bariona.
Tanquam longinquanti & dissimili quid dixit? Redi
retro satanas. Illuc propinquanti dixit, Non tibi reue-
lauit caro & sanguis,sed pater meus qui in cœlis est. Il-
lius lux te perfudit, illius luce fulges. Quando autem
longe factus contradixit passioni domini futuræ pro
salute nostra, non sapis, inquit, quæ dei sunt, sed quæ
sunt hominum. Merito ambas res ponens quidem in
Psalmo ait, Ego dixi in ecstasi mea, proiectus sum à fa- Psalm.30.
cie oculorum tuorum. In ecstasi non diceret, nisi pro- M
pinquaret. Ecstasis enim mentis excessus est. Effudit
super se animam suã & propinquauit deo,& per quan-
dam nubem pondusq; carnis rursus in terram proie-
ctus,recolens vbi fuisset, & videns vbi esset dixit, Pro-
iectus sum à facie oculorum tuorum. Ergo sicut proxi-
mum sicut fratrem nostrum,ita complacebam, præstet
vt fiat in nobis. Quando autem nõ fit vel hoc fiat,tan-
quam lugens & contristatus ita humiliabar. *Et aduer-
sum me lætati sunt & conuenerunt in vnum.* Illi læti, ego tri-
stis. Sed modo audiuimus in Euangelio, Beati qui lu- Matth.5.
gent,miseri qui ridẽt. Aduersus me lætati sunt & con-
uenerunt. *Congregati sunt in me flagella & ignorauerunt.*
Quoniam quæ ignorabam interrogabant me, & ipsi
ignorauerunt quem interrogarent. *Temtauerunt me &
subsannauerunt me subsannatione.* Id est, irriserunt me, in-
sultauerunt mihi: hoc capiti, hoc corpori. Attendite
fratres ad gloriam Ecclesiæ quæ nunc est, respicite op- Matth.27.
probria eius præterita,respicite aliquando vndique fu-
gatos esse Christianos, & vbicunq; inuẽtos, illusos, cæ-
sos,occisos,bestiis obiectos,incensos,lætatos homines
aduersus illos. Quod capiti,hoc & corpori. Sicut enim
domino in cruce, sic corpori ipsius in omni illa quæ
iam facta est persecutione, nec desinunt etiam nunc
persecutiones ipsorum. Vbicunque inuenerint Chri-
stianum

A ſtianum ſolent inſultare, exagitare, irridere, vocare hebetē, inſulſum, nullius cordis, nullius peritiæ. Quicquid faciant, Chriſtus in cœlo eſt: quicquid faciant, honorauit ille pœnā ſuam, iam crucē ſuam in omnium frontibus fixit: impius inſultare permittitur, ſæuire non permittitur, ſed tamē ex eo quod lingua promit, intelligitur quid geſtet in corde. *Striderunt in dentibus ſuis. Domine quando reſpicies, reſtitue animam meam ab aſtutiis eorū, à leonibus vnicam meam.* Nobis enim tardum eſt, & ex perſona noſtra hoc dictum eſt, quando reſpicies, id eſt, quādo videbimus vindictā de his qui nobis inſultant, quādo il-

Luc.18. lam viduā iudex tædio victus exauditurus eſt. Verūtamen iudex noſter non tædio, ſed amore differt ſalutē noſtram, ratione nō inopia, non quia nō poteſt & modo ſubuenire, ſed vt numerus omnium noſtrū vſq; in finē poſsit impleri. Et tamen nos ex deſyderio quid dicimus? Domine quādo reſpicies, reſtitue animā meam ab aſtutiis eorū, à leonibus vnicam meam: id eſt, Eccleſiam meā à ſæuientibus poteſtatibus. Denique vis noſſe quid ſit illa vnica? Lege ſequentia. *Confitebor tibi domine in Eccleſia magna, in populo graui laudabo te.* Planè in Eccleſia multa cōfitebor tibi, in populo graui laudabo te. Fit

B enim confeſsio in omni multitudine, ſed non in omnibus deus laudatur. Tota multitudo audit confeſsionem noſtrā, ſed non in omni multitudine laus dei eſt. In iſta enim omni multitudine, id eſt, in Eccleſia, quæ toto orbe terrarum diffuſa eſt, palea eſt & frumentum.

Matth.3. Palea volat, frumentum manet, ideo in populo graui laudabo te. In graui populo quem ventus tentationis non aufert, in his deus laudatur. Nam in palea blaſphematur ſemper. Quando palea noſtra attenditur, quid dicitur? Ecce quomodo viuunt Chriſtiani, ecce quid fa-

Roma.2. ciunt Chriſtiani. Et fit quod ſcriptū eſt, Quoniam nomen meum per vos blaſphematur in gentibus. Inique, inuide, aream inſpicis, qui totus in palea es, non tibi facile grana occurrunt: quære & inuenies populum grauem, in quo dominum laudes. Vis inuenire? Eſto talis, nam ſi non fueris talis, difficile eſt vt non omnes tales

1.Timo.2. tibi videantur, qualis es. Et comparantes ait Apoſtolus, ſemetipſos, ſibimetipſis non intelligunt, neque quæ loquuntur neq; de quibus affirmant. In populo graui laudabo te. *Non inſultent mihi qui aduerſantur mihi inique.* Inſultant enim mihi de palea mea. *Qui oderunt me gratis:* Hoc eſt quibus nihil nocui. *Et annuentes oculis.* Hoc eſt,

C hypocritæ ſimulati. *Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur.* Quid eſt annuentes oculis? Pronunciantes vultu quod in corde non geſtant. Et annuentes oculis qui ſunt? Quoniam mihi quidem pacifice loquebantur. *Et inſuper iram doloſe cogitabant. Et dilatauerunt in me os ſuum.* Primo annuentes oculis, leones illi quærentes rapere & deuorare, primo blandientes pacifica loquebantur, & ſuper iram doloſe cogitabant. Quæ pacifica loque-

Matth.22. bantur? Magiſter ſcimus quia nullius perſonam accipis, & in veritate viam dei doces, licet dare tributum Cæſari, an non licet? Mihi quidem pacifica loquebantur. Quid ergo? Eos tu nō agnoſcebas, & fallebant te o-

Ioan.16. culis annuētes. Imò agnoſcebat, ideo ait, Quid me tentatis hypocritæ? Poſtea dilatauerunt in me os ſuum, clamātes, crucifige crucifige. *Dixerunt euge euge viderunt oculi noſtri.* Hoc iam inſultando euge euge, prophetiza

Matth.26. nobis Chriſte. Quomodo ſimulata erat pax ipſorum, quando tentabant de numo, ſic iam inſultatoria laus eorum. Dixerunt euge euge viderūt oculi noſtri, id eſt, facta tua, mirabilia tua: hic eſt Chriſtus, ſi ipſe eſt Chri-

Matth.27. ſtus deſcendat de cruce & credimus ei, alios ſaluos fecit, ſeipſum ſaluum facere non poteſt. *Viderunt oculi noſtri.* D Hoc eſt totum quod ſe iactabat, quod ſe filium dei dicebat. Dominus autem patiens hærebat in cruce, nō potentiam perdiderat, ſed patientiam demonſtrabat. Ioan.19. Quid enim illi erat magnum de cruce deſcendere, qui potuit poſtea de ſepulchro reſurgere? Sed ceſsiſſe videtur inſultantibus: & hoc oportebat, vt reſurgens ſuis ſe oſtenderet, & nō illis in magno ſacramēto, quia reſurrectio ipſius vitam nouam ſignificabat, vita autem noua amicis nota eſt, non inimicis. *Vidiſti domine ne ſileas.* Quid eſt ne ſileas? Iudica. De iudicio etenim dicitur quodam loco. Tacui, nūquid ſemper tacebo? Et de dilatione iudicij dicitur peccatori, Hæc feciſti & tacui, Pſal.49. ſuſpicatus eſt iniquitatē, quod ego tibi ſimilis. Quomodo tacet qui loquitur per Prophetas, qui loquitur ore ſuo in Euangelio, qui loquitur per Euangeliſtas, qui loquitur per nos quando verum dicimus. Quid ergo ſilet? A iudicio non à præcepto, non à doctrina. Hoc autem iudicium ipſius vocat quodammodo Propheta & prædicit, Vidiſti domine ne tacueris. id eſt, quia non ſilebis, quia neceſſe eſt vt iudices. *Domine ne diſcedas à me.* Donec veniat iudicium ne diſcedas à me, ſicut promiſiſti, Ecce ego vobiſcum ſum vſq; in conſummationē ſecu- E li. *Exurge domine & intende iudicio meo.* Cui iudicio? Quia Matth.28. tribulatus es, quia laboribus & doloribus cruciatus es. Nónne iſta etiā multi mali patiuntur? Cui iudicio? Ideo iuſtus, quia iſta pateris? Non. Sed quid? Iudicio meo. Quomodo ſequitur intende iudicio meo. *Deus meus & dominus meus in cauſam meā.* Non in pœnā meam, ſed in cauſam meā. Non in id quod mecū habet latro cōmune, ſed in illud quo beati qui perſecutionē patiuntur propter iuſtitiā. Hæc enim cauſa diſcreta eſt. Nā pœna Matth.5. ſimilis eſt bonis & malis. Itaq; martyres nō facit pœna, De cōſe. di. ſed cauſa. Nam ſi pœna martyres faceret, omnia metal- 4. Baptiſmi. la martyribus plena eſſent, omnes catenæ martyres traherent, omnes qui gladio feriuntur coronarētur. Ergo diſcernatur cauſa, Nemo dicat, quia patior iuſtus ſum, quia ipſe qui primo paſſus eſt, ideo magnā exceptionē addidit, Beati qui perſecutionē patiuntur propter iuſti- Matth.5. tiā. Nam multi habentes bonā cauſam faciunt perſecutionē, & habentes malā cauſam patiuntur perſecutionē. Si enim perſecutio nō poſſet fieri bene, non diceretur in Pſalmo, Detrahentē proximo ſuo occulte, hunc Pſal.100. perſequebar. Deinde fratres, pater bonus & iuſtus, nónne perſequitur filiū luxurioſum? Perſequitur vitia eius, F nō ipſum, nō quod genuit, ſed quod ille addidit. Medicus nēpe qui ad ſalutē adhibetur, nónne ferro plerunq; armatur? Sed cōtra vulnus, nō contra hominē, ſecat vt ſanet: & tamen cū ſecat ægrotū, dolet ille, clamat, reſiſtit, & ſi forte febre mentē perdiderit, etiā medicū cædit: nec tamē ille deſiſtit à ſalute ægrotātis, quod nouit facit, illū maledicentē, conuiciantē non curat. Nónne excitantur cuncti lethargici ne ſomno graui premātur in mortē? Et hoc patiūtur à filiis ſuis quos chariſsimos genuerūt. Et nō eſt charus filius, niſi fuerit dormiēti patri moleſtus. Lethargici excitātur, phrenetici ligantur, ſed tamen vtriq; amātur. Nemo ergo dicat, perſecutionē patior: non ventilet pœnā, ſed probet cauſam: ne ſi cauſam nō probauerit, numeretur cū iniquis. Ideo q̄ vigilanter, quàm optime hic cōmendauit, Domine intēde iudicio meo, nō pœnis meis, deus meus & dominus meus in cauſam meā. *Iudica me domine ſecundum iuſtitiam meā.* Hoc eſt, in cauſam meā Non ſecundum pœnam meā, ſed ſecūdum iuſtitiā meā. Domine deus meus, id eſt, ſecundū hoc me iudica. *Et nō inſultēt in me inimici mei.*

G *Non dicant in corde suo euge euge animæ nostræ.* Id est, fecimus quod potuimus, occidimus, abstulimus: non dicant ostende qui nihil fecerunt: non dicant, absorbuimus eũ. *Psal. 123.* Vnde illi martyres dicunt, nisi quia dominus erat in nobis fortasse viuos absorbuissent nos. Quid est absorbuissent nos? In corpus suũ traiecissent nos. Hoc enim absorbes, quod in corpus tuũ traiicis. Vult te mundus absorbere, tu absorbe mundum, & traiice illum in corpus tuum, macta & manduca. *Acto. 10.* Quod Petro dictũ est, Macta & mãduca, occide in eis quod sunt, fac eos quod tu es. Illi autẽ contrà si tibi persuaserint impietatẽ, absorberis ab eis, nõ quando persequuntur te ab his absorberis, sed quando tibi persuadent quod sunt. *Nec dicant absorbuimus eum.* Tu absorbe corpus Paganorũ. Quare corpus Paganorũ? Vult te absorbere, fac illi quod vult tibi facere. *Exod 32.* Ideo fortasse vitulus ille cõminutus in aquã missus, & populo † datus est, vt absorberetur ab Israël corpus impiorũ. *† al. in potum.* *Erubescant & revereantur simul, qui gratulantur malis meis. Induantur confusione & verecundia.* Vt nos illos absorbeamus erubescentes & confusos. *Qui maligna loquuntur aduersum me.* Illi erubescant, illi confundantur.

H Quid tu? Iam caput cũ membris? *Exultent & lætẽtur qui volunt iustitiã meam.* Qui hæserint corpori meo. *Et dicant semper magnificetur dominus qui volunt pacẽ serui eius. Et lingua mea meditabitur iustitiam tuã, tota die laudem tuam.* Et cuius lingua durat meditari tota die laudẽ dei? Ecce modo paulo longior sermo factus est, fatigamini, tota die, deũ laudare quis durat? Suggero remedium, vnde tota die laudes deũ si vis, quicquid egeris bene age, & laudasti deũ. Quando cantas hymnũ, laudas deum. Lingua tua quid agit, nisi laudet conscientia tua? Et quotiens tu cessasti ab hymno cantãdo, discedis vt reficiaris, noli inebriari, & laudasti deum. Discedis vt dormias, noli surgere ad malefaciẽdum, & laudasti deum. Negocia agis, noli fraudem facere, & laudasti deũ. Agrum colis, noli fraudem facere, & laudasti deum. Agrum colis, noli litem mouere, & laudasti deum. In innocentia operum tuorum præpara te ad laudandum deum tota die.

In Psalmum trigesimumquintum enarratio.

INTENDAT charitas vestra paululum textũ & mysteria Psalmi huius & percurramus eũ, quia in multis locis apertus est. Vbi autem obscuritatis necessitas nos immorari coëgerit, tolerabi-

I tis fructu discendi. *Dixit iniustus vt delinquat in semetipso, non est timor dei ante oculos eius.* Non vnum hominem, sed genus hominum iniquorum dicit, qui sibi aduersantur, *In. 2. sentẽ. dist. 22. c. Est autem.* non intelligendo vt bene viuant, non quia nõ possunt, sed quia nolunt. Aliud est enim quando quisque conatur aliquid intelligere, & per infirmitatem carnis non potest, *Sapien. 9.* sicut dicit quodã loco scriptura, Quia corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Aliud autem quando perniciosius agit aduersum seipsum cor humanum, vt quod possit intelligere, si bona voluntas accederet, nõ intelligat, non quia difficile est, sed quia voluntas aduersa est. Hoc autem fit dum amãt peccata sua, & oderunt præcepta dei. Sermo enim dei aduersarius tuus est, si tu amicus sis iniquitatis tuæ. Si autem tu aduersarius sis iniquitatis tuæ, sermo dei amicus tuus est, & aduersarius iniquitatis tuæ. Si ergo odisti iniquitatẽ tuã, iungis te sermoni dei, & eritis duo aduersus illam perimendã, tu & sermo dei. Tu enim per te ex viribus tuis nihil potes, adiuuat te ille qui tibi sermonem misit, & vincitur iniquitas: Si tu illã odisti, & deus dimisit & eris liber: Si autẽ ipsam diligas, contrariũ est tibi intelligere quicquid contra illã dicitur. K Fac hominẽ quærere quomodo sit æqualis filius patri, credidit, quærit, intelligere nondũ potest. Magna enim res est, & vires maiores desyderat vt possit capi, & est initiũ fidei quod custodit animã donec roboretur. Lacte nutritur vt perueniat ad habitudinẽ & firmitatẽ cibi solidioris, *Ioan. 1.* vt possit intelligere, In principio erat verbũ, & verbum erat apud deũ, & deus erat verbum. Antequã hoc possit, nutritur in fide, & conatur intelligere vt intelligat quantũ deus dederit. Nunquid & hoc cum conatu intelligit? *Tobiæ. 4.* Quod tibi fieri non vis, alij ne feceris: vt quia non vis pati iniquitatem, non facias iniquitatẽ: quia nõ vis pati dolum & insidias, non insidieris alteri. Hoc autem cum nõ vis intelligere, volũtati tuæ tribuitur. Ideo dixit iniustus, vt delinquat in semetipso. Proposuit delinquere, sed nunquid qui proponit delinquere publice hoc dicit, & nõ in semetipso? Quare in semetipso? Quia homo illũ non videt. Quid ergo, quia homo non videt? In ipso corde vbi sibi dicit, vt delinquat, deus ibi non videt? Videt ibi deus, sed quid sequitur? Non est timor dei ante oculos eius. Ante oculos timor hominũ est, L Non audet enim publice profiteri iniquitatem, ne vel reprehẽdatur, vel damnetur ab hominibus. Discedit autem à cõspectu hominum. Quo? Ad semetipsum ducit se intrò, & nemo illum videt, vbi meditatur dolos & insidias, & delicta nemo videt. Posset & nec ibi apud se meditari, si cogitaret quia deus illum videt: sed quia non est timor dei ante oculos eius, cum discesserit à conspectu hominũ ad cor suum, ibi quem timeat? Nunquid non ibi est præsens deus? Sed non est timor dei in conspectu eius. Meditatur ergo dolos & sequitur. Forte latet illum, quia deus ibi videt, & iam ostendit quod dicere cœperam. Latet illum sed volentem, quia contra se fecit nolens intelligere. *Quoniam dolose egit in conspectu eius.* In cuius conspectu? Cuius timor nõ est ante oculos eius qui dolose egit. *Vt inueniret iniquitatem suã & odisset.* Iste sic egit vt nõ inueniret. Sunt enim homines qui quasi conantur quærere iniquitatẽ suam, & timent illã inuenire: quia si illam inuenerint, dicitur illis, recedite ab illa. Hæc fecisti antequã scires, iniquitatem fecisti cum esses in ignorantia. Dat deus veniam, modo cognouisti eam, dimittite illam vt possit facile ignorantiæ tuæ venia dari, vt libera fronte dicas deo, *Psal. 24.* M Delicta iuuentutis meæ, & ignorantiæ meæ ne memineris. At illam quærit ac timet ne inueniat illam, dolose enim quærit. Non sciebam quia peccatum est. Quando dicit homo? Cum viderit, quia peccatum est, & destiterit facere ipsum peccatũ, quod ideo faciebat, quia ignorabat. Vere sic voluit nosse iniquitatem, vt inueniret & odisset. Nunc autem multi dolose agunt, vt inueniant iniquitatem suam, Id est, non ex animo agunt inuenire & odisse. Sed quia in ipsa inquisitione dolus est, in inuentione defensio iniquitatis erit. Cum enim inuenerit iniquitatem, ecce iam manifestũ est illi quia iniquitas est, noli illam facere. Et ille qui dolose agebat vt inueniret, iã inuenit, & non odit. Quid enim dicit? Quàm multi hoc faciunt, & quis hoc nõ facit? Et nunquid omnes perditurus est deus? Aut certe hoc dicit: si nollet deus illã fieri, viuerẽt homines qui ista cõmittũt? Vides quia dolose agebas ad inueniendã iniquitatem tuã. Nam si nõ dolose, sed synceriter ageres, iã inuenisses & odisses, modo inuenisti & defendis. Dolose ergo agebas cum quæreres. *Verba oris eius iniquitas & dolus, noluit intelligere vt bene ageret.* Videtis quia voluntati illud tribuit, quia sunt homines qui volunt intelligere & nõ possunt.

A possunt. Sunt autẽ homines qui nolũt intelligere, ideo non intelligũt. Noluit intelligere vt bene ageret. *Iniquitatẽ meditatus est in cubili suo.* Quid dixit in cubili suo? Dixit iniustus, vt delinquat in semetipso. Quod dixit superius in semetipso, hoc hic dixit in cubili suo. Cubile nostrum est cor nostrum, ibi tumultũ patimur malæ conscientiæ, & ibi requiescimus, quando bona cõscientia est. Qui amat cubile cordis sui, aliquid boni ibi agat, Ibi est cubile vbi nos dominus Iesus Christus
Matth.6. iubet orare. Intra in cubiculũ tuum, & claude ostium tuũ. Quid est claude ostiũ tuũ? Noli talia expectare de deo quæ forinsecus sunt, sed ea quæ intrinsecus sunt. Et pater tuus qui videt in abscõdito reddet tibi. Quis est qui nõ claudit ostium? Qui talia petit à deo pro magno, & ibi constituit omnes preces suas, vt accipiat ea quę sunt huius seculi bona. Patet ostiũ tuũ, turba videt cùm oras. Quid est claudere ostium tuũ? Vt hoc petas à deo quod solus deus nouit quomodo tibi det. Quid
Esaiæ.64. est hoc propter quod claudis ostium & petis? Quod o-
1.Cor.2. culus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Et forte non ascendit in ipsum cubile tuum, id est, in cor tuũ. Sed deus nouit quid tibi daturus est.

B Quando autem erit? Quando reuelabitur dominus, quãdo apparebit iudex. Quid enim manifestius quàm
Matth.25. quod dicturus est ad dexterã positis, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratũ est ab
Sapien.5. origine mundi. Audient hæc illi qui ad sinistrã erunt, & gement infructuosa pœnitentia, quia cum ita viuerent eã fructuose noluerunt agere. Quomodo gemẽt? Quia non est illis locus correctionis. Audient autẽ &
Matth.25. ipsi, Ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Iste est auditus malus. Nam iusti ad au-
Psal.111. ditum bonum gaudebunt. Sic enim scriptũ est, In memoria æterna erit iustus, ab auditu malo non timebit. A quo auditu malo? Quẽ audituri sunt illi, Ite in ignẽ
Ephe.3. æternum. Deus enim qui potest supra quàm petimus, aut intelligimus facere, occultum gemitum nostrum quærit, vt in conspectu eius placeamus, & nõ nos quali de iustitia nostra ante homines iactemus. Qui enim de iustitia sua placere vult hominibus, non eo fine vt homines qui eum vident deũ laudent, sed ea intentio-
Matth.6. ne vt ipse laudetur, nõ claudit ostium contra strepitũ, quia patet ostiũ in illo strepitu, & nõ audit deus quo-

C modo audire vult in cubili. Cubile ergo, id est, cor nostrũ, laboremus mundare, vt ibi possit nobis bene esse. Nouit charitas vestra quàm multa multi patiuntur in publico, in foro, in iurgiis, in iniuriis, in cõtentionibus & molestiis negociorũ. Quomodo quisque fatigatus negociis foris, currit ad domum suã vt ibi requiescat, & dat operã cito finiri negocia quæ foris sunt, & tollere se ad requiẽ in domũ suam. Ideo enim vnusquisque domum suam habet, quia ibi requiescit. Si vero & ibi molestias patiatur, vbi potest requiescere? Quid ergo bonũ est? Vt vel in domo sua requiẽ habeat. Si autẽ patitur foris inimicos, intus forte malã vxorẽ, procedit in publicum. Cum vult requiescere ab his quę foris sunt, intrat in domum: quãdo vero nec ibi requiescit, nec foris requiescit, vbi erit requies? Saltem in cubili cordis, vt tollas te ad interiora conscientiæ tuæ. Si tibi inuenisti fortè coniugẽ, quæ tibi non faciat amaritudinem sapientiam dei, cum ipsa coniungere, quiesce intus in cubili tuo, non inde te eiiciat fumus malæ conscientiæ. At ille vt meditaretur dolos, illuc se tollebat, de quo loquitur ista scriptura, vbi homines nõ vident, & talia ibi meditabatur, vt nec in ipso corde requie-

sceret. Iniquitatem meditatus est in cubili suo. *Astitit* D *omni viæ non bonæ.* Quid est astitit? Perseueranter peccauit. Vnde & de quodam pio & bono dicitur, Et in via Psal.1.
peccatorum non stetit. Quomodo ille nõ stetit, sic iste astitit. *Malitiam autem non odio habuit.* Ibi est finis, ibi fructus, si non potest nõ habere malitiam, vel oderit illã. Cum enim odisti illam, vix tibi surrepit vt aliquid mali facias. Est enim peccatum in mortali corpore. Sed quid dicit Apostolus? Non regnet peccatum in vestro Roma.6.
mortali corpore, ad obediendũ desyderiis eius. Quando incipit non esse? Quando cõplebitur in nobis quod ait, Cum corruptibile hoc induerit incorruptionẽ, & 1.Cor.15.
mortale hoc induerit immortalitatem. Antequam hoc fiat est delectatio iniquitatis in corpore, sed maior est delectatio voluntatis, Verbis sapientiæ præceptis dei, vince peccatum & voluptatẽ eius. Peccatũ & iniquitatẽ oderis vt iungas te deo qui tecũ illud oderit. Iam cõ- Roma.7.
iunctus mente legi dei, mente serui legi dei. Et si carne propterea serui legi peccati, quia sunt in te delectationes quędã carnales, tunc nullæ erunt quando iam nõ pugnabis. Aliud est nõ pugnare, & esse in pace vera atque perpetua: aliud pugnare & vincere, aliud pugnare & vinci, aliud nec pugnare sed trahi. Sunt enim homi- E
nes prorsus qui non pugnant, qualis est iste de quo loquitur, Cum enim dicit, Malitiã nõ odio habuit, quomodo pugnat contra eam quam nõ odit? Iste à malitia trahitur nec pugnat. Sũt autẽ qui pugnare incipiũt, sed quia de viribus suis præsumunt, vt ostendat illis deus, quia ipse vincit si se homo subiungit deo, & pugnãtes vincuntur, & cum quasi cœperint tenere iustitiam, fiũt superbi & eliduntur. Isti pugnant, sed vincuntur. Quis est autẽ qui pugnat & non vincitur? Qui dicit, Video aliam legẽ in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Videt repugnantẽ legem legi mentis suæ. Videt Roma.7.
repugnantem sed non de viribus suis præsumentem, iste ideo victor erit. Quid enim sequitur? Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Præsumit de eo qui iussit vt pugnet & vincat hostem, adiutus ab adiuuante. Iste autem malitiam odio habuit.

Domine in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes.

Nescio quam misericordiam ipsius dicit quæ in cœlo est. Est enim misericordia domini & in terra. Habes scriptum, Misericordia domini plena est terra. De qua Psal.32.
ergo misericordia loquitur cũ dicit, Domine in cœlo F
misericordia tua? Munera dei partim temporalia sunt atque terrena, partim æterna & cœlestia. Qui propter hoc colit deum, vt terrena ista atque temporalia accipiat quæ omnibus presto sunt, quasi adhuc vt pecus est, Vtitur quidem misericordia dei, sed nõ illa quam expectaturus est,† quæ nõ dabitur nisi solis iustis, sanctis, †aliàs, quæ excepta est.
bonis. Quæ sunt munera quę omnibus abundant? Qui solẽ suum oriri facit super bonos & malos, & pluit su- Matth.5.
per iustos & iniustos. Quis non habet istam misericordiam dei? Primò vt sic discernatur à pecoribus, vt rationale sit animal quo possit deum intelligere: deinde frui ista luce, isto aëre, pluuia, fructibus, diuersitate tẽporum, solatiis terrenis, salute corporis, affectu amicorũ, salute domus suæ. Omnia ista bona sunt, & dei munera sunt. Ne putetis fratres quòd aliquis illa poterit dare, nisi vnus deus. Quicunque ergo non expectant ista nisi à domino, multum interest inter hos & eos qui illa quærũt, aut à dæmonibus, aut à sortilegis, aut à mathematicis. Isti enim duobus modis miseri sunt, quia & terrena sola bona desyderant, & non ab eo petunt qui

G dat omnia bona. Qui ergo ista bona desyderant, & in his bonis fœlices esse volunt, & ista sola petunt à deo, hoc quidē meliores sunt, quia à deo ea petunt, sed adhuc periclitantur. Dicit aliquis, Quare periclitantur? Aliquando enim consyderant res humanas, & vident ista omnia bona terrena, quæ desyderant habere atque abundare impios & iniquos, & putant quia perdiderūt mercedem colendi deum: quia id quod mali habent, aut ipsi non habent, cum ipsi colunt deum quem non colunt illi: aut aliquando illi qui colunt non habent, & illi habent qui blasphemant: ergo in periculo sunt adhuc. Hic autē vere intellexit quam misericordiam deprecetur à deo. Domine in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsque ad nubes, id est, misericordia quædam quam donas sanctis tuis cœlestis est, non terrena: æterna est, temporalis non est. Et quomodo illam potuisti annunciare hominibus? Quia veritas tua vsque ad nubes. Nam quis posset nosse cœlestem misericordiam dei, nisi annunciaret eis hominibus? Quomodo illam annunciauit? Mittendo veritatem suam vsq; ad nubes. Quæ sunt nubes? Prædicatores verbi dei. Vnde quodam loco deus iratus est cuidam vineæ: intelli-
H git enim quantum puto charitas vestra, audiuit istum
Esaia. 5. Esaiam Prophetā, vbi dicit de quadam vinea, Expectaui vt faceret vuam, fecit autem spinas. Et ne quis putaret de vinea ista visibili dicere, sic conclusit, Vinea au-
† *al. dom°.* tem domini sabaoth, domus Israël est: & homo† Iuda,
† *nouellum* nouellum dilectum. Ergo ipsam vineam increpabat,
dilectū ipsi quam †dominus expectauit vt faceret vuam, fecit autē
vinea in- spinas. Et quid ait? Mandabo nubibus meis ne pluant
crepabat, super eam. Iratus deus hoc dixit, Mandabo nubibus
quam &c. meis ne pluant super eam: & vere factum est. Missi sunt enim prædicatores Apostoli, sic habemus in actibus Apostolorum, quia Apostolus Paulus volebat prædicare Iudæis, & inuenit ibi non vuam, sed spinas. Cœperūt enim pro bonis mala reddere, & persequi. Et ait tanquam implens quod dictū est, Mandabo nubibus meis
Act. 13. ne pluant super eam: Ad vos missi eramus, sed quia repulistis verbum dei, ecce conuertimur ad gentes. Ergo impletum est, Mandabo nubibus meis ne pluant super eam. Vsque ad nubes veritas tua venit: ideo nobis per nubes potuit nunciari misericordia dei quæ in cœlo est, & non in terra. Et reuera fratres, nubes sunt prædicatores verbi veritatis. Quando minatur per prædicatores deus, tonat per nubes. Quando miracula facit
I per prædicatores deus, coruscat per nubes, terret per nubes, & irrigat per pluuiam. Prædicatores ergo isti, per quos prædicatur Euangelium dei, nubes dei sunt. Speremus ergo misericordiam, sed illam quæ in cœlo est. *Iustitia tua sicut montes dei, iudicia tua sicut abyssus multa.* Qui sunt montes dei? Quæ sunt iudicia tua multa sicut abyssus? Qui sunt montes dei? Qui dicti sunt nubes, ipsi sunt & mōtes dei, magni prædicatores montes dei. Et quomodo quādo oritur sol, prius luce mōtes illustrat, & inde lux ad humillima terrarū descendit: sic quādo venit dominus noster Iesus Christus, prius radiauit in altitudinem Apostolorum, prius illustrauit montes, & sic descendit lux eius ad conuallem terrarum: & ideo
Psal. 120. quodam loco dicit in Psalmo, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Sed noli putare, quia ipsi montes tibi dabunt auxilium. Accipiunt enim quod dent, non de suo dant. Et si remanseris in montibus, non erit firma spes tua: sed in illo qui illuminat montes, spes tua & præsumptio tua debet esse. Auxiliū autē veniet tibi de montibus, quia scripturæ per montes tibi ministratæ sunt, per magnos prędicatores veri- K
tatis. Sed noli in illis figere spem tuā. Audi quid dicat consequenter, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Quid ergo? Montes tibi dabunt auxilium? Non. Audi sequentia, Auxilium meum à domino, qui fecit cœlum & terram. De montibus veniet auxilium, sed non à montibus. Et à quo? A domino qui fecit cœlū & terrā. Erant montes alij, per quos vnusquisque cū duceret nauim, naufragiū faciebat. Emerserunt enim principes hęresum & montes erant. Arrius mons erat, Donatus mons erat, Maximinianus modo quasi mons factus est. Multi in istos montes attendentes & terram desyderantes, cum de fluctibus volunt liberari, ad saxa compulsi sunt, & naufragium in terra fecerunt. A talibus mōtibus nō seducebatur ille qui ait, In *Psal. 10.*
domino confido, quomodo dicitis animæ meæ, trāsmigra in montes sicut passer? Nolo sit spes mea in Arrio, nolo in Donato: auxilium meū à domino, qui fecit *Psal. 120.*
cœlum & terram. Discite quantū præsumatis de deo, & quantum tribuatis hominibus, quia, Maledictus omnis qui spem suam ponit in homine. Modestissime & *Hiere. 17.*
humiliter sanctus Apostolus Paulus zelans vere Ecclesiam, sed sponso, non sibi, & horrens illos quando vo- L
luerunt dicere, Ego sum Pauli, ego Apollo, suam personam potius assumpsit, quam calcaret & contemneret, *1. Cor. 1.*
vt Christū glorificaret. Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Repellit eos à se sed vt mittat ad Christū. Nō vult à spōsa amari pro sponso, sed pro amico sponsi. Amici enim spōsi Apostoli. Huic enim spōso & ille humilis Ioannes, qui putabatur Christus zelabat. Vnde ait, Nō sum ego Christus, sed qui post me venit maior me est, cuius nō sum *Ioan. 3.*
dignus corrigiā calciamēti soluere. Vere quia tantū se humiliās, ostendit se nō esse sponsum, sed amicū sponsi & ideo ait, Qui habet sponsam spōsus est, amicus autē sponsi qui stat & audit eū, gaudio gaudet propter vocem sponsi, Et si amicus sponsi mons est, non tamē à se habet lucē mons, sed audit, & gaudio gaudet propter vocē sponsi. Nos, inquit, de plenitudine eius accepimus. De cuius plenitudine? Illius qui erat lumē verum *Ioan. 1.*
quod illuminat omnem hominem venientem in hūc mundum. Huic ergo zelabat & Ecclesiam Apostolus dicēs, Sic nos existimet homo quasi ministros Christi & dispensatores mysteriorum dei: hoc est, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxiliū mihi. Sic nos existimet homo quasi ministros Christi, & dispensato- M
res mysteriorum dei. Sed ne iterum spes tua figatur in *1. Cor. 4.*
montibus, & non sit in deo: audi, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementū dedit. Et neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementū dat *1. Cor. 3.*
deus. Iam ergo dixisti, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Sed quia neq; qui plantat est aliquid, neque qui rigat: dicas, Auxilium meū à domino, qui fecit cœlū & terrā. Et iustitia tua sicut montes dei: id est, montes implentur iustitia tua Iudicia tua sicut multa abyssus. Abyssum dicit profunditatē peccatorum, quò quisque peruenit contemnendo deū, sicut quodā loco dicit, Dedit illos deus in cōcupiscentias cordis eorū, facere quæ non conueniunt. Intendat charitas vestra, Magna res est, Magna res agitur. Quid est hoc? Dedit illos deus in concupiscentias cordis eo- *Roma. 1.*
rū, facere quæ nō conueniunt? Ergo si deus illos dedit in cōcupiscentias cordis eorū, facere quę nō cōueniūt, ideo faciūt tāta illa mala. Quasi aliquis proponat quęstionem, Si deus hoc facit, vt faciant quæ non conueniunt,

A niunt, quid ipsi fecerunt? Occultum est quod audisti, dedit illos deus in concupiscentias cordis eorum. Ergo fuit concupiscentia quam vincere noluerunt, non cui traderentur iudicio dei, sed qua digni haberentur qui traderentur in concupiscentias reliquas. Vide quid de illis superius dixit, Qui cum cognouissent deum, non vt deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum. Vnde? De superbia. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Inde iam sequitur, Tradidit illos deus in concupiscentias cordis eorum. Quia ergo fuerunt superbi & ingrati, digni habiti sunt qui traderentur in concupiscentias cordis sui, & facti sunt abyssus multa: vt non solum peccarent, sed etiam dolose agerent, ne intelligerent iniquitatem suam & odissent. Ista profunditas est malitiæ, vt nollent inuenire & odisse. Sed ad istam profunditatem quomodo quisque peruenit, vide. Iudicia dei abyssus multa. Sicut montes dei iustitia eius, qui per gratiam ipsius fiunt magni, sic & per iudicia ipsius fiunt in profundo qui merguntur in vltima. Hac ergo delectent te montes, hac auertere ab abysso, & conuertere ad id

B quod dicitur, Auxilium meum à domino. Sed vnde? Quia leuaui oculos meos in montes. Quid est hoc? Latine dicam, In ecclesia Christi inuenis abyssum, inuenis & montes. Inuenis ibi pauciores bonos, quia montes pauci sunt, abyssus lata est: id est, multos male viuentes ab ira dei, quia sic egerunt vt traderentur in concupiscentias cordis sui, vt iam defendant peccata sua, & non confiteantur, sed dicant, Quare? Quid feci? Et ille illud fecit, & ille hoc fecit. Iam etiam defendere volunt quod arguit sermo diuinus, abyssus est. Ideo quodam loco ait scriptura, Audi abyssum, Peccator, inquit, cum venerit in profundum malorum, contemnit. Ecce iudicia tua sicut abyssus multa. Sed nondum es mons, nondum es abyssus. Fuge abyssum, attende in montes, sed nec remaneas in montibus. Auxilium enim tuum à domino qui fecit cœlum & terram. *Homines & iumenta saluos facies domine, sicut multiplicata est misericordia tua deus.* Quia dixit misericordia tua in cœlo, vt & in terra esse sciatur, ait, Homines & iumenta saluos facies domine, sicut multiplicata est misericordia tua deus. Magna est misericordia tua, & multiplex misericordia tua deus, & hanc das & hominibus & iumen

C tis, salus enim hominum à quo? A deo. Nunquid salus iumentorum à deo non est? Qui enim fecit hominem, ipse fecit & iumenta: quia vtrunque fecit, vtrunque saluat, sed salus iumētorum temporalis est. Sunt autē qui pro magno hoc petunt à deo quod dedit iumentis. Multiplicata est misericordia tua deus, vt non solum hominibus sed & iumentis detur. Quæ datur hominibus? ista carnalis & temporalis. Ergo homines non habent aliquid apud deum exceptum quod iumēta non mereantur, & quò iumenta non perueniant? Habent planè. Et vbi est quod habent? *Filij autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt.* Attendat charitas vestra dulcissimam sententiam. Homines & iumenta saluos facies. Iam dixit homines & iumenta, deinde autem filij hominum, quasi alij sint homines, alij autem filij hominum. Aliquando in scripturis filij hominum dicuntur generaliter homines, aliquando proprie quodammodo dicuntur filij hominum, propria quadam significatione, vt non omnes homines intelligantur, maxime quādo habet distinctionem. Non enim sine causa ibi positum est, Homines & iumenta saluos facies domine, filij autem hominum, quasi his sequestratis custodit seiunctos filios hominum. Seiunctos à quibus? Non solum à iumentis, sed & ab hominibus qui salutem iumentorum quærunt à deo, & pro magno hoc desyderant. Qui sunt ergo filij hominum? Qui sub tegmine alarum eius sperant. Illi enim homines cum iumentis gaudent in re, filij autem hominum gaudent in spe. Illi præsentia bona sectantur cum iumentis, isti futura bona sperant cum angelis. Quare ergo cum distinctione illi vocantur homines, & isti vocantur filij hominum? Nam & quodam loco sic ait scriptura, Quid est homo quoniam memor es eius, aut filius hominis quoniam visitas eum? Quid est homo quòd memor es eius? Memor es quasi absentis, filium autem hominis visitas præsentem. Quid est, memor es hominis? Homines & iumenta saluos facies domine, quia & ipsis malis das salutem, & ipsis qui non desyderant regnum cœlorum. Tuetur enim illos, & non illos deserit secundum modum suum tanquam pecora sua: & non illos deserit, tamen tanquam absentium eorum est. At vero quem visitat, filius hominis est, & dicitur ei, Filij autem hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt.

Gutter notes (left): 1.Sen.d.36. c.Et ideo. — Prouer.18. — Psal.35.

E Et si vultis discernere ista duo genera hominum, duos homines primo attendite, Adam & Christum. Audi Apostolum, Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur. Nascimur de Adam vt moriamur, resurgemus per Christum vt semper viuamus. Quando portamus imaginem terreni hominis, homines sumus. quando portamus imaginem cœlestis hominis, filij hominis sumus, quia Christus filius hominis dictus est. Etenim Adam homo erat, sed filius hominis nō erat: ideo illi pertinent ad Adam qui desyderant carnalia bona, & salutem istam temporalem. Hortamur illos vt filij sint hominum, qui sub tegmine alarum eius sperant, & misericordiam illam desyderant, quæ in cœlo est, & quæ annunciata est per nubes. Sed si non possunt adhuc, interim vel temporalia bona non desyderent nisi ab vno deo, & sic in veteri testamēto seruiant, vt ad nouum perueniant. Nam & populus ille terrena bona desyderauit, regnum Hierusalem, subiectionem inimicorum suorum, abundantiam fructuum, salutem propriam, salutem filiorū suorum. Talia desyderabant, & talia accipiebant, sub lege custodiebantur. Desyderabant à deo bona quæ dat &

F iumentis, quia nondum ad illos venerat filius hominis vt essent filij hominum, tamen iam habebant nubes annunciantes filium hominis. Venerunt ad illos Prophetæ, annunciauerunt Christum: & erant ibi quidam qui intelligebant, & spem futuram habebant, vt acciperent misericordiam quæ in cœlo est. Erant ibi qui non nisi carnalia desyderarent & terrena, temporalemque fœlicitatem. Ipsis labebantur pedes ad facienda vel adoranda idola. Quando enim illos admonebat & flagellabat in his omnibus quibus delectabantur, & auferebat ea, patiebantur famem, bella, pestilentias, morbos, & conuertebantur ad idola. Talia bona quæ pro magno à deo desyderare debebant, ab idolis desyderabant, & dimittebant deum. Attendebant enim ipsis bonis quæ quærebāt abundare impios & sceleratos, & putabant se frustra deum colere, quia non dabat mercedem terrenam. O homo operarius es dei, postea est tempus mercedem accipiendi. Quid iam flagitas mercedem antequam opereris? Si venerit operarius ad domum tuam, nunquid dabis mercedem ante, nisi perfecerit opera sua? Nam peruersum eum existimabis

Gutter notes (right): Psal.8. — 1.Cor.15. — Matth.8. — Psal.35.

G stimabis si dixerit, prius accipiam mercedem & tunc operabor. Irasceris. Quare autem irasceris? Quia non habuit fidem homini mendaci. Quomodo deus non irascetur, cum tu fidem non habeas ipsi veritati? Quod tibi promisit, daturus est, non fallit, quia veritas est qui promisit. Sed times ne forte non habeat quod det. Omnipotens est, noli timere ne non sit quod det. Immortalis est, non timeas, ne succedatur ei. Perpetuus est, securus esto. Si vis in te præsumere tota die operarium tuum, crede & tu deo tota vita tua, quia vita tua momentum temporis est ad deum. Et eris, quid? Filij enim hominum sub tegmine alarum tuarum sperabunt. *Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ.* Nescio quid nobis magnum promittit, vult illud dicere & non dicit: non potest ad id animus, non capimus. Audeo dicere fratres mei, etiam de sanctis linguis & cordibus, per quas nobis veritas annunciata est: nec dici potest quod annunciabant nec cogitari. Res enim magna est & ineffabilis, & ipsi ex parte videbant in ænigmate: sic
1. Corin. 13. dicit Apostolus, Videmus nunc ex parte in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Ecce in ænigmate videntes sic eructabant, quales erimus cum viderimus facie
H ad faciem, quod ipsi parturiebant corde, & lingua parere non poterant vt caperent homines? Quæ enim necessitas fuerat vt diceret, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ? Quæsiuit verbum vnde loqueretur de rebus humanis quod diceret, Et quia vidit homines ingurgitantes se in ebrietate, accipere autem vinum immoderate, & mentem perdere: vidit quid diceret, quia cum accepta fuerit illa ineffabilis lætitia, perit quodammodo humana mens & fit diuina, & inebriatur ab vbertate domus dei. Vnde & in alio Psalmo dici-
Psalm. 22. tur, Calix tuus inebrians quàm præclarus est. Hoc iam calice inebriati erant martyres, quando ad passionem euntes, suos nõ agnoscebant. Quid tam ebrium, quàm
† aliàs vxorẽ, fratrem. non agnoscere vxorem flentem, † non filios, non parentes? Non agnoscebant, non eos ante oculos esse arbitrabantur. Nolite mirari, ebrij erant. Vnde ebrij erant? Videte, Acceperunt calicem vnde inebriarentur. Vnde & ille gratias deo agit dicens, Quid retribuam
Psal. 115. domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Ergo fratres simus filij hominum, & speremus sub tegmine alarum eius, & inebriemur ab vbertate domus eius.
I Quomodo potui dixi, & quomodo possum video, & quomodo video dicere non possum. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ. *Et torrente voluptatis tuæ potabis eos.* Torrens dicitur aqua veniens cum impetu. Impetus erit misericordia dei, ad irrigandos & inebriandos qui modo ponunt spem sub vmbra alarum eius. Voluptas illa quæ est? quasi torrens inebrians sitientes. Modo ergo qui sitit, spem ponat, qui sitit habeat spem, inebriatus habebit rem, antequam habeat rem,
Matth. 5. sitiat in spe, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Quo ergo fonte irrigaberis? Et vnde currit tantus torrens voluptatis eius?

Quoniam apud te est, inquit, *fons vitæ.* Quis est fons vitæ, nisi Christus? Venit ad te in carne, vt irrigaret fauces tuas sitientes. Satiabit sperantem, qui irrigauit sitientem. Quoniam apud te est fons vitæ. *Et in lumine tuo videbimus lumen.* Hic aliud est fons, aliud lumen: ibi non ita. Quod enim est fons, hoc est & lumen: & quicquid vis illud vocas, quia non est quod vocas, quia non potes congruum nomen inuenire, non remanet in vno nomine. Si diceres, quia lumen est solum diceretur tibi: sine causa ergo mihi dictum est vt esuriam K
& sitiam. Quis enim est qui manducet lumen? Illud planè rectè mihi dictum est, Beati mũdicordes, quoniam *Matth. 5.*
ipsi deum videbunt. Si lumen est, oculis meis paret: paret & fauces, quia illud quod lumen est, & fons est. Fons quia satiat sitientes, lumen quia illuminat cæcos. Hic aliquando alibi lumẽ, alibi fons. Aliquando enim currunt fontes & in tenebris, & aliquando in eremo pateris solem, non inuenis fontem. Hic ergo possunt ista duo esse separata: ibi non fatigaberis, quia fons est: non tenebraberis, quia lumen est. *Prætende misericordiam tuam scientibus te, & iustitiam tuam his qui recto sunt corde.* Quod sæpe diximus, illi sunt recticordes, qui sequuntur in hac vita voluntatem dei. Voluntas dei est aliquando vt sanus sis, aliquando vt ægrotes. Si aliquando sanus es, dulcis est voluntas dei, & quando ægrotas, amara est voluntas dei, non recto corde es. Quare? Quia nõ vis voluntatem tuam dirigere ad voluntatem dei, sed dei vis curuare ad tuam. Illa recta est, sed tu es curuus. Voluntas tua corrigenda est ad illam, non illa curuanda est ad te, & rectum habebis cor. Bene est in hoc seculo, vt benedicatur deus qui consolatur, ° laboratur in seculo: benedicatur deus quia emendat & pro- L
bat: & eris recto corde dicens, Benedicam dominum *Psal. 33.*
omni tempore, semper laus eius in ore meo. *Non veniat mihi pes superbiæ.* Certe iam dixit sub vmbraculo alarum eius sperabunt filij hominum, & inebriabuntur ab vbertate domus tuæ. Cum cœperit quisque isto fonte vberius irrigari, caueat ne superbiat. Non enim inerat Adæ primo homini, sed venit illi pes superbiæ, & mouit illum manus peccatoris, id est, manus diaboli superba. Quomodo ille qui eum seduxit, dixit, Po- *Esa. 14.*
nam sedem meam ad Aquilonem: sic illi persuasit. Gu *Gene. 3.*
state & eritis sicut dij. Superbia ergo lapsi sumus, vt ad istam mortalitatem perueniremus. Et quia nos superbia vulnerauerat, humilitas sanos fecit. Venit humilis deus, vt à tanto superbiæ vulnere curaret hominem. Venit, quia verbum caro factum est & habitauit *Ioan. 1.*
in nobis. Comprehensus est à Iudæis, insultatum est ei. Audistis cum euãgelium legeretur, quid dixerunt, & cui dixerunt, dæmonium habes: & ille non dixit, dæmonium habetis vos, quia vos in peccatis vestris estis, *Ioan. 8.*
& diabolus possidet corda vestra. Nõ hoc dixit, quod si diceret, verum diceret: sed non erat tempus vt hoc diceret, ne non veritatem prædicare, sed maledictum M
reddere videretur. Dimisit quod audiuit, quasi non audisset. Medicus enim erat, & phreneticum curare venerat. Quomodo medicus non curat quicquid audiat à phrenetico, sed quomodo conualescat & fiat sanus phreneticus: nec si & pugnum ab illo accipiat curat: ille illi facit noua vulnera, ille veterem febrem sanat: sic & dominus ad ægrotum venit, ad phreneticum venit, vt quicquid audiret, quicquid passus esset contemneret, hoc ipso eos docens humilitatem, vt humilitate docti, sanarentur à superbia, de qua iste liberari deprecatur dicens, Non veniat mihi pes superbiæ,

Et manus peccatorum non moueat me. Si enim venerit pes superbiæ, mouet manus peccatoris. Quæ est manus peccatoris? Male suadentis operatio. Si factus est superbus, cito te corrũpit qui male suadet. Satage humilis fieri in deo, & nõ valde cures quid tibi dicatur. Hinc est quod alibi dicitur, Ab occultis meis munda me, & ab alienis parce seruo tuo. Quid est, ab occultis meis? Non veniat mihi pes superbiæ. Quid est, & ab alienis parce seruo tuo? Neq; manus peccatorum moueat me. Serua quod intus est,

A intus eſt, & non timebis foris. Quare autem valde hoc
times? Quaſi diceretur, *Illi ceciderunt omnes qui operantur*
iniquitatem. Vt venirent ad illam abyſſum de qua di-
Prouer. 8. ctum eſt, Iudicia tua ſicut abyſſus multa: vt ad illud
profundum peruenirent, vbi peccator qui contemnit
cecidit. Ceciderunt. Vbi primo ceciderunt? In pede
Roma. 1. ſuperbiæ. Audite pedem ſuperbiæ. Qui cum cogno-
uiſſent deum, non ſicut deum glorificauerunt, Venit
illis pes ſuperbiæ, vnde venerunt in profundum, tra-
didit illos deus in concupiſcentias cordis eorum fa-
cere quæ non conueniunt. Radicem peccati & caput
peccati timuit qui dixit, Non veniat mihi pes ſuper-
biæ. Quare illum pedem dixit? Quia ſuperbiẽdo deum
deſeruit & diſceſſit, & pedem ipſius, affectum ipſius di
xit. Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccato-
ris non moueant me, id eſt, opera peccatoris non mo-
ueant me, vt imitari illos velim. Quare autem contra
ſuperbiam hoc dicit, Ibi ceciderunt qui operantur ini-
quitatem? Quia qui iniqui ſunt, in ſuperbia cecide-
runt. Ideo cum cautam faceret dominus Eccleſiam ait,
Gene. 3. Illa tuum, inquit, obſeruabit caput, & tu eius calcaneũ.
Serpens obſeruat calcaneum, quando tibi veniat pes
B ſuperbiæ, quando labaris vt deiiciat. Tu autem caput
Eccle. 10. eius obſerua. Initium omnis peccati ſuperbia. Ibi ce-
ciderunt qui operantur iniquitatem. *Expulſi ſunt nec po-*
Ioan. 8. *tuerunt ſtare.* Primo ille in veritate non ſtetit, deinde
Gene. 3. per eum illi quos dimiſit deus de paradiſo. Vnde ille
Ioã. 1. & 3. humilis qui non ſe dicit dignum ſoluere corrigiam
calciamenti, non eſt expulſus, ſed ſtat & audit eum, &
gaudio gaudet propter vocem ſponſi, non propter ſu-
am, ne veniat ei pes ſuperbiæ, & expellatur, nec poſſit
ſtare. Et ſi cum labore aliquibus veſtrum tædio fueri-
mus, finiuimus Pſalmum: tranſiuit tædium & gratu-
labimur, quia pſalmus totus expoſitus eſt. In medio au-
tem timens ne onerarem vos, dimiſſurus eram: ſed co-
gitaui quia intẽtio veſtra præcideretur, & non ſic re-
diret ad dimidium quomodo ſi exponeremus totum,
& malui vobis grauis eſſe, quàm in re imperfecta reli-
quias ſeruare. Debetur enim vobis etiam craſtinus ſer-
mo, orate pro nobis, vt valeamus exhibere, & afferte fau
ces eſurientes & corda deuota.

Concio prima, de prima parte
Pſalmi. XXXVI.

NOVISSIMVS dies terribiliter venturus au
C ditur eis, qui ſecuri eſſe bene viuẽdo nolunt,
& male viuere diu volunt. Vtiliter autẽ deus
latere voluit illum diem, vt ſemper ſit paratum cor ad
expectandum quod eſſe venturum ſcit, & quando ven
turum ſit neſcit. Quia vero dominus noſter Ieſus Chri
ſtus magiſter nobis miſſus eſt, etiam filium hominis di
Matth. 24. xit neſcire illum diem, quia in magiſterio eius non e-
rat, vt per eum ſciretur à nobis. Neq; enim aliquid ſcit
pater quod filius neſcit, cum ipſa ſcientia patris ille ſit,
1. Cor. 1. qui ſapientia eſt eius. Eſt autem ſapientia eius, filius e-
ius, verbũ eius. Sed quia nobis ſcire nõ proderat, quod
quidem ille nouerat qui nos docere venerat, non ta-
men hoc quod nobis noſſe non proderat: non ſolum
ſicut magiſter aliquid docuit, ſed ſicut magiſter aliquid
non docuit. Tanquam magiſter enim ſciebat & doce-
re quod proderat, & non docere quod oberat. Sic au-
tem quodam genere locutionis neſcire filius dicitur
quod nõ docet, ideo neſcire dicitur quod neſcire nos
facit, quomodo quotidie loquimur, modo quodam lo
cutionis vt dixi. Lætum enim diem dicimus, quia læ-
tos nos facit: & triſtem diem, quia triſtes nos facit: &
frigus pigrum, quia pigros nos facit. Quomodo con- D
tra dicitur à domino, nunc cognoui. Dictum eſt Abra
hæ, nunc cognoui quòd timeas deum, hoc deus noue- Gene. 22.
rat, & ante illam probationẽ. Nam illa probatio ideo
facta eſt, vt nos noſſemus quod deus iam nouerat, &
propter nos docendos conſcriberetur, quod ante do-
cumentũ ille nouerat: & fortaſſe & ipſe Abraham nõ-
dum nouerat quas vires haberet fides eius. Vnuſquiſ-
que enim ſe tentatione tanquam interrogatus agno-
ſcit, ſicut Petrus quas vires haberet fides eius vtiq; ne-
ſciebat, quando dixit domino, Tecum paratus ſum vſ-
que ad mortem. Dominus autẽ qui nouerat eum, præ- Luca. 22.
dixit vbi deficeret, prænuncians illi infirmitatem eius,
tanquã tacta vena cordis eius. Proinde Petrus qui an-
te tentationem præſumpſit de ſe, in tentatione didicit
ſe. Sic ergo non abſurde ſentimus & patrem noſtrum
Abraham cognouiſſe vires fidei ſuæ, vbi iuſſus immo- Gene. 22.
lare vnicum filium ſuum, non dubitauit nec trepida-
uit ei offerre qui dederat: quia quemadmodum neſci-
uit vnde daturus erat nondum natũ, ſic credidit poſſe
reparare immolatum. Dixit ergo deus, Nunc cogno-
ui quod intelligimus, nunc cognoſcere te feci, ſecun-
dum locutiones quas commendauimus, Pigrum fri- E
gus, quòd pigros faciat: & lætum diem, quòd lætos fa-
ciat: ſic cognoſcens quòd cognoſcentes faciat. Inde
eſt illud, Tentat vos dominus deus veſter, vt ſciat ſi di Deute. 13.
ligatis eum. Dabis enim profecto domino deo noſtro,
deo ſummo, deo vero magnã ignorantiam, quod vti-
que ſacrilegum eſſe intelliges, ſi ſic acceperis, Tentat
vos dominus, vt ſciat tanquam ipſe de noſtra tenta-
tione concipiat ſcientiam, in quo erat antè ignoran-
tia, Sed quid eſt, tentat vos vt ſciat? tentat vos vt ſcire
vos faciat. Accipite ergo à contrario regulam intelli-
gentiæ: & quemadmodum cum deum auditis dicere,
cognoui, intelligitis cognoſcere vos feci: ſic & cum
auditis de filio hominis, id eſt, de Chriſto dici, quod
illum diẽ neſciat, intelligite dici quod neſcire faciat.
Quid eſt autem neſcire faciat? Occultat vt neſciatur
quod nobis prodi non prodeſt. Hoc eſt quod dixi ma
giſtrum bonum noſſe quid prodat, noſſe quid tegat, ſi-
cut quædã eum legimus diſtuliſſe. Vnde intelligimus
non omnia promenda eſſe quæ capere non poſſunt hi Ioan. 16.
quibus promuntur. Dicit enim alibi, Multa habeo vo-
bis dicere, ſed non poteſtis illa portare modo. Dicit &
Apoſtolus, Non potui loqui vobis quaſi ſpiritalibus, F
ſed quaſi carnalibus, quaſi paruulis in Chriſto, lac vo- 1. Cor. 3.
bis potum dedi, non eſcam. Neque enim poteratis: ſed
nec adhuc quidem poteſtis. Quò proficit iſte ſermo?
Vt quoniam diem nouiſſimum ſcimus venturũ: vtili-
ter autem ſcimus venturũ, & vtiliter ignoramus quan
do vẽturus ſit: paratum cor habeamus bene viuendo,
& non ſolum non timeamus venturũ illum diem, ſed
& amemus. Dies quippe ille ſicut infidelibus laborem
auget, ſic fidelibus finit. Quid autem horum duorum
eſſe velis, antequam veniat nunc eſt in poteſtate, cum
venerit non erit. Elige ergo cum tempus eſt, quia deus
quod miſericorditer occultat, miſericorditer differt.
Iam vero quia in quocunq; genere vitæ quod habet a-
liquã profeſſionem, non omnes inueniũtur probi, non
omnes inueniũtur reprobi, ex hoc apparet: quia de qui-
buſdã hominum generibus, quæ per ſimilitudines in
Euangelio modo propoſita audiuimus, ſic cõcluditur,
Vnus aſſumetur, & vnus relinquetur. Aſſumetur bonus,
relinquetur malus. Videtur duo in agro, eadẽ profeſſio Matth. 24.
eſt, ſed nõ idem cor. Profeſſionẽ vident homines, cor

G nouit deus. Quodlibet ergo ager significet, vnus as-
sumetur, & vnus relinquetur: non quasi dimidia pars
assumetur, & dimidia relinquetur, sed genera homi-
num duo dicit. Et si aliud eorum sit in paucis, aliud in
multis vnus assumetur, & vnus relinquetur: hoc est v-
num genus assumetur, & alterum relinquetur. Sic in
lecto, sic in molendino. Expectatis fortasse quid ista
sint, videtis tecta esse, & similitudinibus quibusdam
inuoluta. Potest mihi aliud videri, alteri aliud: sed
neque ego quod dixero præscribo alteri ad meliorem
intellectum, nec ille mihi: an vtrunque cum fide ac-
cipiendum sit, si vtrunque cum fide concordat. Vi-
dentur enim mihi in agro laborare qui præsunt eccle-
1. Cor. 3. siis, sicut Apostolus dicit, Dei agricultura, dei ædifi-
catio estis. Nam & architectorem se dixit, cum dicit,
Vt sapiens architectus fundamentum posui. Et agri-
colam, cum dicit, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed
deus incrementum dedit. In molendino ergo duas
dixit, non duos. Credo quòd hæc figura ad plebes per-
tineat, quia præpositi regunt, plebes reguntur. Et mo-
lendinum puto dictum mundum istum, quia rota
quadam temporum voluitur, & amatores suos con-
H terit. Sunt etiam qui de actionibus mundi non rece-
dunt, sed tamen & ibi alij bene operantur, alij male.
Lucæ. 16. Alij sibi faciunt amicos de mammona iniquitatis, à
quibus recipiantur in tabernacula æterna, quibus di-
cetur, Esuriui & dedistis mihi manducare. Alij ista ne-
Matth. 25. gligunt, quibus dicetur, Esuriui & non dedistis mihi
manducare. Proinde, quia de his qui versantur in ne-
gociis & operibus huius mundi, alij diligunt benefa-
cere indigentibus, alij negligunt: tanquam de duabus
in molendino, vna assumetur, & vna relinquetur. Le-
ctum autem positum arbitror pro quiete: quia sunt qui
neque actiones mundi pati volunt, sicut sunt coniu-
gati homines, habentes domos, familias, filios: neque
aliquid in Ecclesia agunt, sicut præpositi, velut in agri-
cultura laborantes: sed velut ad hæc infirmi, secedunt
ad ocium & quieti esse diligunt: veluti memores infir-
mitatis suæ, non se committentes magnis actionibus,
& quodammodo in strato infirmitatis suæ rogantes
deum. Et hæc professio habet bonos, habet fictos. Pro-
inde etiam ex his vnus assumetur, & vnus relinquetur.
Ad quamcunque professionem te conuerteris, para te
pati fictos: alioquin si te non paraueris, inuenies quod
I non sperabas, & deficies aut perturbaberis. Ad om-
nia ergo te paratum facit qui tibi loquitur, cum tem-
pus est, & illi loquendi, nondum iudicandi: & tibi au-
diendi, nondum frustra pœnitendi. Est enim modo
pœnitentia non frustra, erit tunc frustra. Etenim tunc
pœnitebit homines male vixisse, sed nullo modo illis
iustitia dei reuocat, quod sua iniustitia perdiderunt.
Iustum enim est apud deum, vt modo impertiatur mi-
sericordiam, tunc exerceat iudicium. Ideo nunc non
tacetur. An tacetur? Arguat quisque, murmuret, si non
per totum orbem hæc scriptura recitatur atque canta-
tur, si cessat etiam venalis ferri per publicum. Sed re-
uera hoc te perturbat hominem Christianum, quia vi-
des male viuentes fœlices, rerum istarum copia cir-
cumfluere, sanos esse, superbos, dignitatibus eminere,
incolumem habere domum, gaudia suorum, obsequia
clientum, excellentissimas potentias, nihil triste inter-
pellare vitam ipsorum: mores nequissimos vides, fa-
cultates copiosissimas respicis: & dicit cor tuum nul-
lum esse diuinum iudicium, omnia casibus fieri, & for-
tuitis motibus ventilari. Nam si deus, inquis, res huma-
nas respiceret, non floreret illius iniquitas, & mea in- K
nocẽtia laboraret. Omnis morbus animæ habet in scri
pturis medicamentum suum. Qui ergo sic ægrotat, vt
ista dicat in corde suo, bibat potionem Psalmi huius.
Quid est? Iterum aspiciamus. Quid dicebas? Quid di-
cebam, inquis, nisi quod vides? Mali florent, boni la-
borant. Quomodo ista videt deus? Accipe, bibe. Ipse
tibi hãc de quo ista murmuras temperauit potionem,
tantum ne recuses saluberrimum poculum: accom-
moda per aurem os cordis, & bibe quod audis. *No-
li æmulari in malignantibus, neque æmuleris facientes iniquitatem.
Quoniam tanquam fœnum cito arescent, & sicut olera prati cito ca-
dent.* Quod tibi longum videtur, cito est deo: sub-
iunge te deo, & tibi cito erit. Quod ait fœnum, hoc
intelligimus: olera prati, vilia quædam sunt & super-
ficiem terræ tenentia, altam radicem non habent: pro-
inde per hyemem virent: at vbi sol æstatis feruescere
cœperit, arescent. Modo ergo tempus est hyemis, glo-
ria tua nondum apparet: sed si alta radix est charita-
tis tuæ, sicut multarum arborum gloria per hyemem,
transit frigus, venit æstas, id est, iudicij dies, tunc are-
scet viror fœni, tunc apparebit arborum gloria. Mor-
tui enim estis, ait Apostolus, quomodo videntur arbo- L
res per hyemem, quasi aridæ, quasi mortuæ. Ergo quæ Collo. 3.
spes si mortui sumus? Intus est radix. Vbi radix nostra,
ibi & vita nostra: Ibi enim charitas nostra. Et vita ve-
stra, inquit, abscondita est cum Christo in deo. Quan-
do arescit qui sic habet radicem? Quando autem erit
ver nostrum? Quando æstas nostra? Quando nos cir-
cunuestit dignitas foliorum, & vbertas fructuum lo-
cupletat. Quando hoc erit? Audi quod sequitur, Cum
Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum ipso
apparebitis in gloria. Quid ergo modo? Noli æmula-
ri in malignantibus, neqne æmuleris facientes iniqui-
tem, Quoniam tanquam fœnum cito arescent, & sicut
olera prati cito cadent. Quid ergo tu? *Spera in domi-
num.* Illi enim sperant non in dominum, spes illorum
mortalis, spes illorum caduca, fragilis, volatica, transi-
toria, inanis erit. Spera in dominum. Ecce spero, Quid
agam? *Et fac bonitatem.* Noli facere malitiam, quam re-
spicis in illis male florentibus, fac bonitatem. *Et inha-
bita terram.* Ne forte bonitatem extra inhabitationem
terrę facias. Terra enim domini, Ecclesia eius est: ipsam Ioan. 15.
rigat, ipsam colit, ille agricola, ille pater. Multi enim M
quasi exercent bona opera, sed quia nõ inhabitant ter-
ram, non pertinẽt ad agricolam. Ergo fac bonitatem,
non extra terram, sed inhabita terram. Et quid habe-
bo? *Et pasceris in diuitiis eius.* Quæ sunt diuitiæ eius ter-
ræ? Diuitiæ eius dominus eius, diuitiæ eius deus eius.
Ipse est ille cui dicitur, Pars mea domine. Ipse est ille Psal. 72.
de quo dicitur. Dominus pars hæreditatis meæ & ca- Psal. 15.
licis mei. Recenti sermone commendauimus charita-
ritati vestræ, & deum esse possessionẽ nostram, & nos
esse possessionẽ dei. Audi, quia diuitiæ terræ huius ipse
est. Vide quid sequitur, *Delectare in domino.* Tanquam
quæsieris & dixeris. Ostende mihi diuitias terræ illius,
in qua me iubes habitare. Delectare, inquit, in domi-
no. *Et dabit tibi petitionem cordis tui.* Signanter accipe pe
titionem cordis tui, discerne petitionem cordis tui à
petitionibus carnis, discerne quantum potes. Nec fru-
stra dictum est in quodam Psalmo, Deus cordis mei, Psal. 72.
Ibi enim sequitur & dicit, Et pars mea deus meus in se-
cula. Verbi gratia, Cæcus est corpore, rogat vt illumi-
netur. Esto, Roget, quia & ista deus facit, & ista deus
præstat: sed rogant hæc etiam mali. Petitio hæc carnis.

Infirmatur

A Infirmatur, rogat se saluum fieri, saluus fit moriturus. Et ista petitio carnis est:& si qua sunt talia. Petitio cordis quæ est? Sicut petitio carnis est, velle sibi præparari oculos, vtique ad videndam istam lucem quæ talibus oculis videri potest: ita petitio cordis ad illam lucem pertinet. Beati enim mundi corde, quoniam ipsi deum videbunt. Delectare in domino,& dabit tibi petitionem cordis tui. Ecce desydero, rogo, volo, egóne implebo? Non. Quis ergo? *Reuela ad dominum viam tuam & spera in eum, & ipse faciet.* Indica illi quid patiaris, indica illi quid velis. Quid enim pateris? Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Quid ergo vis? Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et quia ipse faciet cum reuelaueris ad eum viam tuam, vide quid sequitur, Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Quid ergo facturus est, quia dictum est, Reuela ad dominũ viam tuam,& spera in eum & ipse faciet? Quid faciet? *Et educet sicut lumen iustitiam tuam.* Modo enim abscondita est iustitia tua, in fide res est, & nondum in specie. Aliquid credis vt facias, nondum vides quod credis.

Matth.5.

Galat.5.

Roma.7.

B Cum autem cœperis videre quod credidisti, educetur in lumine iustitia tua, quia iustitia tua erit fides tua. Iustus enim ex fide viuit. Et educet velut lumẽ iustitiam tuam. *Et iudicium tuum sicut meridiem.* Hoc est clarum lumen: parum erit dicere vt lumen. Lumen enim iam dicimus,& cum albescit: lumen dicimus & cum sol oritur, sed nunquam est clarior lux, quàm medio die. Non solum ergo educet sicut lumen iustitiam tuam, sed erit iudicium tuum tãquam meridies. Modo enim iudicas † sequi Christum, hoc proposuisti, hoc elegisti, hoc est iudicium tuum, nemo tibi ostendit quod promisit. Promissorem adhuc tenes, exhibitorem autem expectas. In iudicio ergo fidei tuæ elegisti sequi quod non vides. In abscondito est iudicium tuum, adhuc reprehenditur & irridetur ab infidelibus. Quid credidisti? Quid tibi Christus promisit? Quia immortalis eris,& dabit tibi vitam æternam? Vbi est hoc? Quãdo dabit? Quando fieri potest? Iudicas tu magis sequi Christum promittentem, quod non vides, quàm impium reprehendentem, credidisse te quod nõdum vides. Et hoc est iudicium tuũ. Et quale sit iudiciũ tuum, adhuc non apparet: in isto seculo quasi nox est. Quando ergo educet iudicium tuum velut meridiem? Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum ipso apparebitis in gloria. Cum venerit iudicij dies, & venerit Christus, & congregauerit omnes gentes iudicandas, quid erit tunc? Impius vbi abscondet perfidiam suam, cum videro fidem meam? Ergo modo quid? Angustiæ & tribulationes & tentationes,& beatus qui perdurat, quia qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Ne cedat insultatoribus, ne eligat hic florere, vt ex arbore fœnũ fiat. Quid igitur debeo? Quid debeas audi. *Subditus esto domino, & obsecra eum.* Hoc est, sit vita tua obedire præceptis eius. Hoc est enim subditum illi esse, & obsecrare donec det quod promisit. Perseueret bonum opus, perseueret & oratio. Oportet enim semper orare & non deficere. In quo appares subditus? In faciendo quod præcepit. Sed mercedem nondum accipis, forte quia capere nondum potes. Iam enim ille potest dare, sed tu non potes accipere. Exerce te operibus, labora in vinea: finito die, pete mercedem, fidelis est qui te adduxit ad vineam. Subditus esto domino & obsecra eum. Ecce facio, subditus sum domino, & obsecro eum. Sed quid tibi videtur?

Abach.2.

Roma.1.

† al. iuberis

C

Coloss.3.

Matth.10.

Luca.18.

Matth.20.

Vicinus ille nequam male agens & florens est: furta eius, adulteria eius, rapinas eius ego noui: in omnib[9] elatus, superbus, per iniquitatem exaltatus non me dignatur agnoscere. In his quomodo durabo? Morbus ille est, bibe contra. *Ne subæmuleris eum, qui prosperatur in via sua.* Prosperatur, sed in via sua: laboras, sed in via dei. Illi prosperitas in via est, in peruentione infœlicitas: tibi labor in via, in peruentione fœlicitas, quoniam iter impiorum peribit. Nouit dominus vias iustorum, & iter impiorum peribit. Has vias ambula quas nouit dominus. Et si ambulas in eis, non te fallunt. Via vero impiorum, fœlicitas transitoria: finita via, peracta est fœlicitas. Quare? Quia via illa lata est, finis eius in profundum inferni perducit. Via vero tua angusta est, & pauci ingrediuntur per eam: sed ad quam latitudinem perueniant, debes cogitare, ne subæmuleris eum, qui prosperatur in via sua. *In homine faci\[ente\] iniquitatem. Desine ab ira & derelinque furorem.* Quid stomacharis? Quid per iracundiam & indignationem ista aut blasphemas, aut propè blasphemas? In homine faciente iniquitatem, desine ab ira, & derelinque furorem. Nescis quò te prouocet ira ista? Dicturus es deo, quia iniquus est, illuc pergit. Ecce ille quare fœlix est, & ille infœlix est? Vide quid pariat, offoca malam conceptionem. Desine ab ira & derelinque indignationem, vt iam resipiscens dicas, Turbatus est præ ira oculus meus. Quis oculus nisi fidei? Interroga oculum fidei tuæ, credidisti in Christum. Quare credidisti? Quid tibi promisit? Si fœlicitatem seculi huius tibi promisit Christus, murmura aduersus Christum, murmura aduersus illum quando vides infidelem fœlicem. Quid tibi promisit fœlicitatis? Quid nisi in resurrectione mortuorum? Quid autem in hac vita pateris quod non ipse, in qua magis dedignaris serue, discipule, quàm dominus, q̃ magister? Nõnne ab ipso audis, non est seruus maior domino suo, & non est discipulus super magistrum? Ille pro te dolores, flagella, opprobria, crucem, mortem, passus est. Et quid horum iusto debebatur? quid nõ tibi peccatori debebatur? Ergo tene directum oculum tuum, ne turbetur præ ira, desine ab ira, & derelinque indignationem. *Ne subæmuleris vt maligne facias.* Quasi imitando deum, qui maligne faciendo floret ad tempus. Ne subæmuleris, vt maligne facias. *Quoniam qui maligne agũt exterminabũtur.* Sed fœlicitatẽ eorũ video. Crede illi qui dicit, exterminabuntur, qua melius ille videt quàm tu, cuius oculum turbare ira non potest, Quoniam qui maligne agunt exterminabuntur. *Sustinentes autem dominum.* Non enim aliquem fallacem, sed vtique ipsam veritatem. Non enim aliquem minus valentem, sed vtique omnipotentem. Sustinentes autem dominum, *Ipsi hæreditate possidebunt terram.* Quam terram, nisi illam Hierusalem, cuius amore qui exardescit, perueniet ad pacem? Sed quamdiu peccator floret? quamdiu sustinebo? Festinas, Cito erit quod tibi diu est. Infirmitas facit diu videri quod cito est. Quomodo inueniuntur desyderia ægrotorum? Nihil tamdiu, quàm vt calix sitienti præparetur. Vtique festinatur à suis, ne forte offendatur infirmus. Quando fiet? quando coquitur? quando dabitur? Celeritas est in illis qui tibi seruiunt, sed infirmitas tua diuturnum putat quod cito agitur. Ergo videte medicum nostrum blandientem infirmo dicenti. Quamdiu durabo, quãdiu erit? *Et adhuc pusillum & non erit peccator.* Inter peccatores certe gemis, de peccatore gemis, pusillum & non erit. Ne forte quia tibi dixi, Sustinentes autem dominum

D

Psal.1.

Matth.7.

E

Psal.6.

Ioan.13.

F

G minum ipsi hæreditate posſidebunt terram, ne ſuſtinentiam iſtam longiſsimam putes: modicum ſuſtine, ſine fine accipies quod ſuſtines. Adhuc puſillū modicū,& nō erit peccator. Recole annos ab Adam vſque in hodiernum diē, percurre ſcripturas, heri penè Adā ille de paradiſo lapſus eſt. Tot ſecula emenſa voluta ſunt. Vbi ſunt præterita tempora? Sic pauca quæ reſtant vtique tranſibunt. Si toto illo tempore viueres, ex quo Adam de paradiſo dimiſſus eſt vſque in hodiernum diem, certe videres vitam tuam non fuiſſe diuturnam, quæ ſic auolaſſet. Vnius autem cuiuſque hominis vita quanta eſt? Adde quantolibet annos, duc longiſsimam ſenectutem, quid eſt? Nōnne aura eſt matutina? Ergo longe ſit dies iudicij, quando erit retributio iniuſtorum & iuſtorum. Tuus certe dies vltimus longe abeſſe non poteſt. Ad hunc te præpara. Qualis enim exieris de hac vita, talis redderis illi vitæ. Poſt vitam iſtam paruum nōdum eris, vbi erunt ſancti quibus dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab initio mundi. Nondum ibi eris, quis neſcit? Sed iam poteris ibi eſſe, vbi il-

Gene.3.

Matth 25.

H lum quondam vlceroſum pauperem, diues ille ſuperbus & ſterilis in medijs ſuis tormētis vidit à longe requieſcentem. In illa requie poſitus, certe ſecurus expectas iudicij diem, quando recipias & corpus, quando immuteris vt angelo æqueris. Ergo quantum eſt quod feſtinamus & dicimus, quando erit? Tardum erit, hoc dicturi filij noſtri, & hoc dicturi nepotes noſtri. Et cū ſinguli quique ſibi ſuccedentes hæc dicturi ſunt, ſic tranſit quod adhuc puſillum futurum eſt, quemadmodum tranſit totum quod iam præteritum eſt. O infirme, adhuc puſillum, & non erit peccator. *Et quæres locum eius & non inuenies.* Oſtendit quid dixit, non erit, non quia omnino non erit, ſed quia ad nullos vſus eſſe poterit. Si enim omnino non erit, nec torquebitur. Iam ergo ſecuritas data eſt peccatori vt dicat, Faciam quicquid volo quamdiu viuo, poſtea nō ero. Non erit qui doleat non erit qui torqueatur. Et vbi eſt, Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis ei⁹? Sed forte niſi in ignem illum non erunt & conſumētur? Non illis diceretur, Ite in ignem æternum, quia non futuris non eſſet æternus. Et tamen quid illic fu-

Luca.16.

Matth.25.

I turum ſit, eis futurum ſit, vtrum omnino conſumptio, an dolor & cruciatus, non tacuit dominus dicens, Ibi erit ploratus & ſtridor dentium. Quomodo ergo plorabunt & ſtridebunt dentibus, ſi non erunt? Quomodo ergo adhuc puſillum & nō erit peccator, niſi quomodo in conſequenti verſu expoſuit, & quæres locum eius, & non inuenies? Quid eſt locum eius? Vſum eius. Habet enim aliquem vſum peccator? Habet. Hic vtitur illo deus ad probandum iuſtum, quomodo vſus eſt diabolo ad probandum Iob, quomodo vſus eſt Iuda ad tradendum Chriſtum. Eſt ergo in hac vita quod agatur de peccatore. Hic eſt ergo locus eius, quomodo eſt in fornace aurificis locus paleæ, Ardet palea vt aurum purgetur, Sic ſæuit impius vt iuſtus probetur. Sed cum tranſierit tempus probationis noſtræ, quādo non erunt qui probentur, nōn erunt per quos probentur. Nunquid quia diximus, non erunt qui probentur, non erunt ipſi? Sed quia iam non opus erit peccatoribus, per quos iuſti probentur, & quæres locum eius, & non inuenies, Modo quære locū peccatoris, inuenies. De peccatore fecit deus flagellum, dedit ei & honorem, dedit ei & poteſtatem. Aliquando enim facit hoc, dat peccatori poteſtatem, flagellantur, inde res huma-

Matth.8.

Iob.1.

Matth.26.

næ, emendantur inde pij, peccatori illi hoc redditur quod debetur, & tamen factū eſt de illo vnde proficiat pius: vnde deficiat impius. Quæres locum eius, & non inuenies. *Manſueti autem hæreditate poſſidebunt terram.* Terra eſt illa, de qua ſæpe locuti ſumus, Hieruſalē ſancta, quæ liberabitur de peregrinatione iſta, & in æternum viuet cum deo & de deo. Ergo hæreditate poſſidebunt terram. Quæ erunt diuitiæ † ipſorum? *Et delectabuntur in multitudine pacis.* Delectetur hic impius ille in multitudine auri, in multitudine argēti, in multitudine mancipiorum, in multitudine poſtremo opū diuerſarum, vinolentiæ, latiſsimorum & luxurioſorum conuiuiorum. Hæc eſt potētia cui inuides, iſte flos eſt qui te delectat. Nōnne & ſi ſemper ſic eſſet, plangendus eſſet? Quæ erunt autem delitiæ tuæ? Et delectabūtur in multitudine pacis. Aurum tuum pax, argentum tuum pax, prædia tua pax, vita tua pax, deus tuus pax. Quicquid deſyderas, pax tibi erit, quia hic aurū quod eſt, non poteſt tibi eſſe argentum: quod vinum eſt, non poteſt tibi eſſe panis: quod tibi lux eſt, nō poteſt eſſe potus, deus tuus totum tibi erit. Manducabis eum ne eſurias, bibes eum ne ſitias, illuminaberis ab eo ne ſis cæ- K

† al. delitiæ

L cus, fulcieris ab eo ne deficias, poſſidebit te totū integrum, totus integer. Anguſtias nō ibi patieris cum eo, cum quo totum poſſides. Totum habebis, totum & ille habebit, quia tu & ille vnum eritis, quod vnū eritis, quod vnum totū & ille habebit, qui vos poſſidet. Hæ ſunt reliquię homini pacifico. Hoc & cantabimus, qui verſus lōge quidem eſt in iſto Pſalmo ab his tractatis verſib⁹. Sed quia ipſum cātabimus, ad ipſum claudere debemus. Tu tātum ſecurus eſto, cuſtodi innocentiā, precioſa res eſt. Furari vis aliquid, credo, vt acquiras, vide quò manum mittis & vnde tollis. Hac vis acquirere, hac perdes. Acquiris pecuniam, perdis innocentiam. Euigilet potius cor tuum, qui volebas acquirere pecuniam, & perdis innocentiam: perde potius pecuniam, cuſtodi innocentiam, & vide directionem, quia diriget te deus, vt omnia quæcunque vult, velis & tu: ipſa enim eſt directio. Nam ſi tu nolis quod deus vult, curuus eris, & prauitas tua nō te permittet planari recto. Cuſtodi ergo innocentiam, vide directionem, & noli putare quia finita eſt iſta vita, finitus eſt homo, quia ſunt reliquiæ homini pacifico. M

Concio ſecunda, de ſecunda parte eiuſdem Pſalmi.

DE Pſalmo iſto loqui charitati veſtræ, & iuſsi ſumus, & obtēperare debemus. Voluit enim dominus propter imbrium nimietatem retardare profectionem noſtram, & imperatum eſt nobis, ne vacaret hic erga vos lingua noſtra, cum cordis noſtri negocium ſemper ſcitis, ſicut & nos veſtri. Commendaueramus antè iam volūtatem dei in iſto Pſalmo, quid nos velit docere, quid admonere, contra quid cautos eſſe, & quid tolerare, & quid ſperare. Duo enim genera hominum iuſtorum, & iniquorum in hac terra & in hac vita cōmixta ſunt. Habēt ſingula iſta genera proprias intentiones cordis ſui. Genus iuſtorum conatur in ſublimia per humilitatem, Genus iniquorū præponderat ad inferiora per elationem. Hoc tantum ſe deprimit vt ſurgat, illud ſe extollit vt cadat. Ex eo fit vt vnum genus toleret, alterum toleretur, Propoſitumq; ſit iuſtis, ipſos etiam iniquos in vitam æternam lucrari: propoſitum autem iniquis reddere mala pro bonis, & eos qui ſibi vitam æternam volūt, ſi fieri poteſt, etiā vita temporali priuari. Aegre enim fert & iniuſtus iu-

ſtum,

A stum,& iustus iniustum:oneri sibi sunt. Nemo dubitat quod isti duo alterutrum sibi oneri sunt, sed diuersis intētionibus. Ad hoc enim iustus iniusto oneri est, quia iniustum eum esse non vult, sed eum iustum fieri,& optat votis,& conatur factis. Iniustus autem sic odit iustum, vt nolit eum esse, non vt bonum velit esse. Quāto enim bonus est, tanto magis oneri est iniquitati illius. Et laborat quidem si fieri potest, vt eum iniustum faciat: si autem non potest, de medio tollat,& à suo tædio molestiáque remoueat. Sed & si eum fecerit iniustum, nihilominus oneri illi erit. Non enim iustus tantum iniusto oneri est, sed & duo iniusti vix se patiuntur. Et quando se videntur diligere, conscientiam sibi debent, non amicitiā. Tunc autem secum cōcordant, quando in perniciem iusti conspirant, non quia se amant, sed quia eum, qui amandus erat simul oderunt. Contra hoc genus hominum indicit nobis dominus deus noster, tolerantiam & affectum illum charitatis, quem nouimus in Euangelio, præcipiēte nobis domino & dicente, Diligite inimicos vestros, & benefacite *Matth.5.*
B his, qui oderunt vos. Sic & Apostolus, Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Contende cum malo, sed de bonitate. Ipsa est enim vera contentio, vel potius certamen salubre, vt sit bonus contra malum, non vt sint duo mali. Ergo ad Psalmū respicite. Primæ partes iam tractatæ sunt, sequuntur hæ. *Obseruabit peccator iustum, & stridebit super eum dentibus suis. Dominus autem irridebit eum.* Quem? Vtique peccatorem stridentem super iustum dentibus suis. Vnde autem dominus irridet eū? *Roma.12.*

Quoniam prospicit, quòd veniet dies eius. Acerbus videtur cum minatur iusto nesciens horam sui crastinam, dominus autem videt & prospicit diem eius. Quem diē? Quo reddet vnicuique secundum opera sua. Thesaurizat enim sibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei. Sed dominus prospicit, tu autem non prospicis: indicabit tibi quid prospicit. Tu diem iniusti quo pœnas passurus est ignorabas, sed qui scit non te celabit. Non parua pars scientiæ est, scienti coniungi. Ille habet oculos cognitiōis, tu habeto credulitatis. Quod videt deus, crede tu. Veniet enim dies iniusti quem *Matth.16.* *Rom.2.*
C prospicit deus. Qui dies? Eius vindictæ. Necesse est tamen vt vindicetur in impium, vindicetur in iniustum, siue conuertat se, siue non se conuertat. Si enim se conuerterit, hoc ipsum in illo vindicatur, quod periit iniquitas. Nónne irrisit dominus prospiciēs dies iniquorum duorum, & Iudæ traditoris & Saulis persecutoris? Vnius diem prospexit ad pœnam, alterius ad iustitiam. In vtrunque vindicatum est. Ille est gehennæ ignibus deputatus, iste cœlesti voce prostratus. Ergo & tu quē pateris iniquum, per oculos fidei prospice cum deo dies eius: & cum eum videris in te sæuientem, dic tibi. Iste aut correctus meus erit, aut perseuerans mecū non erit. Quid enim? Iniustitia iniusti tibi nocet, & illi non nocet? Vnde fieri potest, vt non iniquitas eius quæ per eius indignationem & odium procedit ad lædendum te, non prius ipsum vastet intus, quàm te tentet foris? Tuum corpus premit aduersitas, illius animum putrefacit iniquitas, Nam & quicquid in te profert, in illum redit. Eius enim persecutio te facit purgatum, illum reum: cui ergo plus nocet? Ecce sæuiendo expoliauit te. Quis damno grauiore percutitur, qui amittit pecuniam, an qui amittit fidem? Norunt dolere damna ista qui habent oculum interiorem. Multis enim fulget aurum, quibus fides non fulget. Habent quippe oculos vnde aurum videant, vnde fidem videant non habent. Nam si haberent & viderent, vtique plus amarent: & tamen quando eis frangitur fides, clamant, inuidiam faciunt,& dicunt, O fides, vbi est fides? Amas eam vt exigas, ama vt exhibeas. Ergo quia omnes qui persequuntur iustos, grauiore damno feriuntur, & graniore pernicie affliguntur, cum in eis vastatur ipse animus, sequitur,& ostendit hoc Psalmus. *Gladium eduxerunt peccatores, intenderunt arcum suum. Vt deiiciant inopem & pauperem, & trucident rectos corde. Framea eorum intret in corda ipsorum.* Facile est vt framea eius, id est, gladius eius perueniat ad corpus tuum, Sicut peruenit gladius persecutorum ad corpora martyrum, sed percusso corpore, cor mansit illæsum. Illius autem cor qui gladium eduxit in corpus iusti, non planè mansit illæsum. Hoc Psalmus iste testatur, Framea eorum non intret dixit in corpus eorum, sed framea eorum intret in cor ipsorum. In corpore occidere voluerunt, in anima moriuntur. Illos enim quorum corpora interficere voluerunt, securos dominus fecit, dicens eis. Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Quale est autem sæuire gladio, nec posse occidere nisi corpus inimici, & posse occidere animam suam? Desipiunt, contra se sæuiunt, insaniunt, non se vident, tanquam si vellet aliquis per corpus suum ferrum traiicere, vt concideret tunicam alterius. Attendis quò peruenisti, & non attendis qua traiecisti. Illius concidisti vestem, tuam carnem. Constat ergo plus esse quod se lædunt iniqui, & quod sibi nocent, quam quod sibi videntur nocere illis quos oderunt. Framea ergo eorum intret in cor ipsorum. Sententia domini est, aliter fieri non potest. *Et arcus eorum conteratur.* Quid est arcus eorum conteratur? Insidiæ ipsorum frustrentur. Superius enim dixerat, gladium eduxerunt peccatores, intenderunt arcum suum. Gladij eductionem, intelligi voluit apertam oppugnationem. Arcus autem intensionem, occultas insidias intelligi voluit. Ecce gladius eius peremit eum, & dispositio insidiarum eius frustratur. Quid est frustratur? Nihil nocet iusto. Quomodo ergo nihil ei nocuit, verbi gratia, quem sic expoliauit, cui tollendo res suas ad angustias perduxit? Habet quod cantet. *Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas.* Sed potentes sunt iniqui, & multa faciunt, & suppetit eis rerum effectus, agendi celeritas, iussionum obedientia sequitur. Nunquid semper sic? *Quoniam brachia peccatorum conterentur.* Brachia ergo eorum, potentia eorum. Quid facturus est in gehenna? An quod fecit ille diues, qui apud superos epulabatur, apud inferos torquebatur? Brachia ergo eorum conterentur. *Confirmat autem iustos dominus.* Quomodo eos confirmat? Quid eis dicit? Quod dicitur in alio Psalmo, Sustine dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine dominum. Quid est hoc sustine dominum? Ad tempus laboras, in æternum non laborabis. Breuis est molestia tua, æterna erit beatitudo tua. Ad modicum doles, sine fine gaudebis. Sed inter molestias incipis labi, proponitur & exemplum passionum Christi. Vide quid propter te pertulit, qui quare perferret non habebat. Quantacunque patiaris, non peruenies ad illas insultationes, ad illa flagella, ad illam ignominiosam vestem, ad illam spineam coronam, ad illam postremo crucem non peruenies, quia iam & de pœna generis humani sublata est. Cum enim sub antiquis scelerati crucifigerentur, modo nullus crucifigitur. Honorata est & finita est. Finita est in pœna, manet in gloria. A locis supplicio-

Marginalia: D; *Matth.10.* E; *Matth.10.* F; *Luc.16.*; *Psal.26.*; *Matth.26. & 27.*; *Acto.1.*; *Acto.9.*

G ſuppliciorum fecit trãſitum ad frontes imperatorum.
Qui tantum honorum dedit pœnis ſuis,quid ſeruat fi-
delibus ſuis? His ergo rebus,his verbis,his allocutioni-
bus, hoc tali exemplo confirmat iuſtos dominus. Sæ-
uiant quantum voluerint, & quantum permiſsi fue-
rint peccatores,confirmat iuſtos dominus. Quicquid
acciderit iuſto,voluntati diuinæ deputet, nõ poteſtati
inimici: Sæuire ille poteſt, ferire ſi ille noluerit nõ po-
teſt,Et ſi ille voluerit vt feriat, nouit ſuum quẽadmo-
Hebr.12. dum excipiat. Quẽ enim diligit dominus corripit,fla-
gellat autem omnem filium quẽ recipit. Quid tibi er-
go plaudit iniquus, quia flagellum de illo tibi fecit pa-
ter meus? Illum aſſumit ad miniſterium, me erudit ad
patrimonium. Nec attendere debemus quantum per-
mittat iniuſtis,ſed quãtum ſeruet iuſtis. Sed debemus
optare etiã illis,per quos flagellamur, vt conuertantur
& flagellentur. Sic enim ſuos fideles erudiebat, qui de
Saulo flagellũ ſibi fecerat. Sed poſtea cõuertit & Sau-
lum. Et cum ananiæ ſancto, à quo baptizatus eſt Sau-
lus,diceret dominus, illum ſuſcipiẽdum eſſe Saulum,
Act.9. quia vas eſſet electionis, Reſpondit Ananias, timens
H & exhorreſcens audita fama Saulis perſecutoris. Do-
mine audiui,inquit, ego de viro iſto quantas perſecu-
tiones ſanctis tuis fecit in Hieroſolyma: & nunc acce-
ptis literis vadit vt vbicũque inuenerit inuocantes no-
men tuum,trahat & liget & ad pontifices adducat. Et
contra dominus, Sine,inquit, Ego illi oſtendam, quæ
illum oporteat pati pro nomine meo. Reddam illi,in-
quit,vindicabo me de illo, & patietur ꝑ nomine meo,
qui ſæuit in nomen meum. Erudio vel erudiui per eũ
alios,erudiam & ipſum per alios. Factũ eſt hoc,& no-
uimus quanta ſuſtinuerit Saulus, multo plura quàm fe
cerat: quaſi auarus exactor cũ vſuris recepit quod de-
derat. Sed vide verum in illo impletum ſit quod mo-
do Pſalmus dicit, Confirmat autem iuſtos dominus.
Roma.5. Nõ ſolum,inquit, idem Paulus cum multa mala pate-
retur,ſed & gloriamur in tribulationibus, ſciẽtes quia
tribulatio patientiam operatur, patientia probationẽ,
probatio ſpem: ſpes autem non confundit,quia chari-
tas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritum ſan-
ctum,qui datus eſt nobis. Bene planè iã iuſtus, iam cõ-
I firmatus. Quomodo ergo iuſto iſti iam cõfirmato ni-
hil nocebant,qui illum inſectabantur, ſic nec ipſe illis
quos perſequebatur. Cõfirmat autem,inquit,iuſtos do-
Roma.8. minus. Audi alias voces cõfirmati iuſti. Quis nos ſepa-
rabit à charitate Chriſti? Tribulatio,an anguſtia,an fa
mes,an nuditas,an perſecutio? Quomodo hęrebat,qui
rebus talibus non ſeparabatur? Cõfirmat autem iuſtos
dominus. Deſcenderunt quidam prophetæ de Hiero-
ſolyma,& impleti ſpiritu ſancto prophetauerunt eidẽ
Paulo,quòd multa paſſurus eſſet in Hieruſalem: ita vt
quidam eorum, Agabus nomine, ſoluta zona alligaret
ſe,quemadmodum ſolet fieri,vt his indiciis rerum, fu
tura demonſtraret propheta, dicens, Sicut alligatum
me videtis, ſic oportet alligari hominem hunc in Hie
roſolymis. Fratres autem reſponſo admonitum Sau-
lum iam Paulum,ne ſe tantis periculis cõmitteret, cœ-
perunt deterrere, & monendo & rogãdo reuocare ne
iret in Hieroſolymam. Ille autem qui iam in eorũ nu-
mero erat,de quibus dictum eſt, Confirmat autem iu-
ſtos dominus: quid,inquit,confringitis cor meum? Nõ
Act 20. facio animam meam precioſam mihi: quia iam dixe-
2.Cor.12. rat eis quos parturierat in euangelio,& ipſe impendar
Acto.20. pro animabus veſtris. Ego enim,inquit,non ſolum al-
ligari,ſed etiam mori paratus ſum pro nomine domi-
ni Ieſu Chriſti. Confirmat ergo iuſtos dominus. Quo- K
modo eos cõfirmat? *Nouit dominus vias immaculatorum.*
Quando patiuntur mala,vias malas ambulare credun-
tur ab ignorantibus, ab his qui non nouerunt videre
vias immaculatorum. Ille qui eas nouit,ſcit per quam
rectam ducat manſuetos ſuos. Vnde dixit in alio Pſal
mo, Diriget mites in iudicio, docebit manſuetos vias Pſal.24.
ſuas. Quomodo putatis deteſtandos homines tranſeũ-
tes vlceroſum pauperem iacẽtem ante diuitis ianuam? Luc.16.
Quomodo? Forte hunc clauſis naribus conſpuebant.
Nouerat autẽ dominus illi ſeruare paradiſum. Quo-
modo autem ſibi optabãt vitam illius qui induebatur
purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide?
Dominus autem qui proſpiciebat dies illius, nouerat
eius futura tormenta,& ſine fine tormẽta. Ergo nouit Pſal.36.
dominus vias immaculatorum. *Et hæreditas eorũ in æter-
num erit.* Hoc in fide habemus, Deus nunquid in fide?
Deus nouit illa, nunquid in tanta manifeſtatione, in
quanta nõ poſſumus dicere, cum vel æquati fuerimus
angelis? Non enim nobis tam manifeſta erunt, quæ e-
runt manifeſta, quàm ſunt manifeſta illi qui nec com-
mutari poteſt: tamen & de nobis quid dictum eſt? Di- L
lectiſsimi nunc filij dei ſumus, & nondum apparuit 1.Ioan.3.
quid erimus. Scimus quia cũ apparuerit ſimiles ei eri-
mus,quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Seruatur ergo
nobis,neſcio quod dulce ſpectaculũ omnino: etſi co-
gitari ex aliqua parte in ænigmate & per ſpeculum po
teſt, dici tamen nullo modo poteſt pulchritudo illius
dulcedinis,quam ſeruat deus timentibus ſe, perficit au 1 Cor.2.
tem ſperantibus in ſe. Illuc parantur corda noſtra in Pſal.30.
omnibus vitæ huius tribulationibus & tentationibus.
Noli mirari,quia in laboribus pararis,ad magnum ali-
quid pararis. Vnde vox illa iuſti confirmati, Non ſunt Roma.8.
condignæ paſsiones huius temporis ad futuram glo-
riam,quæ reuelabitur in nobis. Quæ erit futura gloria
noſtra, niſi æquari angelis & videre deum? Quantum
præſtat cæco, qui illi oculos ſanauerit, vt videat hanc
lucem? Cũ ſanus factus fuerit ille,nec inuenit quid di-
gnum rependat ſanatori ſuo. Quantumlibet enim ille
det, quid dabit tale quale ille præſtitit? Vt plurimum
det,aurum dabit, & multũ aurum dabit, ille lucẽ præ-
ſtitit: Vt nouerit ille,quia nihil dat,videat in tenebris M
quod dat. Quid ergo dabimus nos medico illi,oculos
interiores noſtros ſananti, ad videndam quandam lu
cem æternam,quod eſt ipſe? Quid illi dabimus? Quæ-
ramus,inueniamus ſi poſſumus, & in anguſtiis inquiſi-
tionis noſtræ exclamemus, Quid retribuam domino Pſal.115.
pro omnibus,quæ retribuit mihi? Et quid inuenit? Ca-
licem ſalutaris accipiam, & nomẽ domini inuocabo.
Poteſtis, inquit, bibere calicem quem ego bibiturus Matth.20.
ſum? Inde Petro, Amas me? Paſce oues meas, pro qui- Ioan.21.
bus biberet calicem domini. Confirmat autem iuſtos
dominus, Nouit dominus vias immaculatorum,& hę
reditas eorum in æternum erit. *Non confundentur in tem-
pore malo.* Quid eſt non confundentur in tempore ma
lo? In die tribulationis,in die anguſtiarum non cõfun-
dentur,ſicut confunditur quem fallit ſpes. Quis eſt qui
confunditur? Qui dicit, quod ſperabam non inueni.
Nõ immerito. Sperabas enim de te,aut ſperabas de ho
mine amico. Maledictus autẽ qui ſpem ſuam ponit in Hier.17.
hominẽ. Confunderis,quia fefellit te ſpes, fefellit ſpes Pſal.115.
poſita in mẽdacio, Omnis enim homo mẽdax. Si autẽ
ponas ſpem tuam in deo tuo,nõ confunderis, quia ille
in quo ſpem poſuiſti falli non poteſt. Vnde & ille quẽ
pauloante cõmemoraui,iuſtus, confirmatus,poſitus in
tempore

A tempore malo in die tribulationis, quia non cõfunde-
Roma.5. batur, quid ait? Gloriamur in tribulationibus, scientes
quoniam tribulatio patientiam operatur, patiẽtia pro-
bationem, probatio spem, spes autem non confundit.
Vnde spes non confunditur? Quia in deo posita est.
Ideo sequitur, Quia charitas dei diffusa est in cordi-
bus nostris, per spiritum sanctum, qui datus est nobis.
Iam datus est nobis spiritus sanctus, quomodo nos fal
lit cuius tale pignus tenemus? Non cõfundentur in tẽ-
pore malo. *Et in diebus famis saturabuntur.* Est enim
quædam hic saturitas eorum. Nam dies famis vitę hu-
ius sunt, aliis esurientibus illi saturantur. Nam ille vn-
de gloriaretur dicens, Gloriamur in tribulationibus,
si egestatem intus pateretur? Videbantur foris angu-
stiæ, sed intus latitudo erat. Quid autẽ facit malus ho-
mo cum cœperit tribulari? Foris nihil habet, ablata
sunt omnia: in conscientia nullum solatium est, nõ est
quò exeat, quia dura sunt: non est quò intret, quia ma-
la sunt. Merito ei fit quod sequitur. *Quoniam peccatores
peribunt.* Quibus enim locus nusquam est, quomodo
B non peribunt? Consolatio non est in externis, non est
in internis. Extra sunt enim à nobis, de quibus conso-
latio nulla est. Et vniuersis qui deum non habent, pe-
cunia, amicitia, gloria, facultates mundi, serui, & quæ-
cunque bona sunt corporalia, non possunt consolari
intrinsecus, quomodo consolabatur ille plenus sagina
Iob.1. interiore, & de ipsa sagina ructans, Dominus dedit,
dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est,
sit nomen domini benedictum. Ergo illis peccatorib⁹
non est locus in his, quæ foris sunt, quia ibi patiuntur
tribulationes, vbi conscientia illos non consolatur.
Non est bene illis secum, quia bene esse cum malo nõ
potest. Quisquis autem malus est, male secum est. Tor-
queatur necesse est, sibiipsi tormentum est. Ipse est enim
pœna sua, quem torquet conscientia sua. Fugit ab ini-
mico quò potuerit, à se quo fugiet? Ita quidam ex parte
Donati venerat ad nos, accusatus & excommunicatus
à suis, hic quærens, quod ibi perdiderat. Sed quia su-
scipi nõ potuit, nisi eo loco quo debuit, Non enim de-
seruit illam partem, quasi integer apud ipsos, vt appa-
reret eũ non delectatione sed necessitate fecisse, Quia
C ibi ergo habere non potuit, quod quærebat: quærebat
autem vanam elationem, & falsum honorem: & quia
non inuenit quod ibi perdidit, & ipse periit. Gemebat
saucius & non consolabatur. Erant enim in cõscientia
eius aculei horribiles taciti. Tentauimus cõsolari eum
de verbo dei, sed ille non erat de sapiẽtibus formicis,
quæ sibi æstate collegerunt vnde hyeme viuerent. Cũ
enim res sunt tranquillæ, tunc homo sibi colligere de-
bet verbum dei, & recondere in intimis cordis sui,
Prouer.6. quemadmodũ formica abscondit in cauernosis pene-
& 30. tralibus labores æstatis. Per æstatem enim vacat hoc
agere. Venit autẽ hyems, id est, superuenit tribulatio,
& nisi intus inuenerit quod edat, necesse est vt fame
dispereat. Iste enim sibi nõ collegerat verbum dei, su-
peruenit hyems, non hic inuenit quod quærebat, con-
solari nisi inde non poterat, de verbo autem dei nullo
modo. Intus apud se nihil habebat, foris quod quære-
bat non inueniebat: ardebat indignationũ & dolorum
facibus, agitabatur mens eius violẽter, & tã diu occul-
te, donec etiam erumperet in quosdam gemitus, ita vt
inter fratres sonaret, & se audiri nesciret. Videbamus
& dolebamus vehementer, deus scit, tantam pœnam
animæ, tantas cruces, tantas gehennas, tanta tormenta.
Qui pluribus apparuit impatiens loci huius, si appare-
ret humilis, possit ei esse locus salubris. Talis apparuit D
vt etiã proiiceretur. Neq; hinc desperare debemus fra-
tres de aliis, qui forte elegerint veritatem, & nõ secuti
fuerint necessitatem. Vsqueadeo enim de cæteris de-
sperãdum non est, vt nec de isto desperem, quamdiu
viuit. De nullo enim viuente desperãdum est. Hoc er-
go fratres ex occasiõe hac scire debuit charitas vestra,
ne quis forte aliud vobis dicat. Nam subdiaconus eo-
rum, qui cum ei nulla quæstio cõmoueretur, elegit ca-
tholicam pacẽ & vnitatẽ, & illis dimissis venit, venit
reuera sicut eligens quod bonũ est, non sicut repudia-
tus à malis, sic acceptus est vt de eius conuersione gau
deamus, & eum vestris orationibus cõmendemus. Po-
tens est enim deus, qui eum faciat etiam atque etiam
meliorem. Cæterum de nullo pronunciandum est in
aliquam partem, siue in bonam, siue in malam. Quam-
diu enim hic viuitur, crastinus dies ignoratur. Nõ cõ-
fundentur in tempore malo, & in diebus famis satura-
buntur, quoniam peccatores peribunt. *Inimici autẽ do-
mini statim vt gloriabuntur & exaltabuntur, deficiẽtes sicut fumus
deficient.* Ex ipsa similitudine rem quam insinuauit a- E
gnoscite. Fumus à loco ignis erumpens in altum extol
litur, & ipsa elatione in globum magnum intumescit.
Sed quanto fuerit globus ille grãdior, tãto fit vanior.
Ab illa enim magnitudine nõ fundata & solidata, sed
pendente & inflata, it in auras atque dilabitur, vt vi-
deas ipsam ei obfuisse magnitudinem. Quanto enim
plus erectus est, tãto extentus: quanto diffusus vndique
in maiorem ambitum, tanto fit vanior, tãto fit exilior
& deficiens & non apparens. Inimici autem domini
statim vt gloriabuntur & exaltabuntur, deficientes si-
cut fumus deficiẽt. De talibus dictum est, sicut Iamnes 1.Tim.3.
& Mambres restiterunt Moysi, sic & isti resistunt veri-
tati, homines mẽte corrupti, reprobi circa fidem. Vñ-
de autem resistunt veritati, nisi inflatione tumoris sui,
euntes in vẽtos, extollentes se quasi iustos & magnos?
Quid autem de illis ait tanquam de fumo? Sed vltra
non proficient. Dementia enim eorum manifesta erit
omnibus, sicut & illorum fuit. Inimici autem domini
statim vt gloriabuntur & exaltabuntur, deficientes si-
cut fumus deficient. *Fœneratur peccator & non soluet.* Ac-
cipit & non reddit, quid est? Non reddit gratiarum F
actionem. Quid enim à te vult deus, aut quid exigit
deus, nisi quod tibi promisit? Et quanta accepit pecca-
tor, pro quibus non soluit? Accepit vt sit, accepit vt sit
homo, multumq; intersit inter ipsum & pecus. Accepit
corporis formam, accepit in corpore distinctionẽ sen
suum: ad videndum oculos: ad audiendum aures, ad
odorandum nares, ad gustandum palatum, ad contre
ctandum manus, ad ambulandum pedes, salutẽmque
ipsam corporis. Sed adhuc ista & cũ pecore habemus
communia. Accepit etiam amplius, id est, mentem qua
possit intelligere, qua possit capere veritatẽ, qua pos-
sit iustum ab iniusto discernere, qua possit indagare,
desyderare, creatorem laudare, & inhærere illi. Hæc o-
mnia accepit & peccator, sed non bene viuendo, non
reddit quod debet. Ergo fœneratur peccator & non
soluit, non reddit ei à quo accepit, nõ agit gratias: imò
vero rependit mala pro bonis, blasphemias, murmur,
aduersus deum indignationem: ergo ille fœneratur &
non soluit. *Iustus autem miseretur & commodat.* Ille ergo
nihil haber, iste habet, Videte egestatẽ, videte diuitias,
Ille accepit, & non soluit, iste miseretur & commodat.
Abundat illi. Quid si pauper est? Etiam sic diues est, Tu
tantum ad diuitias eius pios oculos intende. Respicis
enim

G enim arcam inanem, conſcientiam deo plenam non reſpicis. Non habet extrinſecus facultatem, ſed habet intrinſecus charitatem. De charitate quanta erogat & non finitur? Etenim ſi habẽt foris facultatem, dat ipſa charitas ex deo quod habet. Si autem non inuenit foris quod det, dat beneuolentiam, præſtat conſilium ſi poteſt, præſtat auxilium ſi poteſt. Ad extremum ſi nec conſilio, nec auxilio adiuuare poteſt, vel voto adiuuat, vel orat pro contribulato, & forte magis ipſe exauditur, quàm qui porrigit panẽ. Habet ſemper vnde det, cui plenum pectus eſt charitatis. Ipſa eſt charitas quæ dicitur & volũtas bona. Plus à te deus nũ exigit, quàm quod tibi intus dedit. Vacare enim non poteſt voluntas bona. Non enim habes volũtatem bonam, & ſi nummus tibi ſuperſit, & non porrigis pauperi: ipſi inter ſe pauperes præſtant ſibi de volũtate bona, non ſunt inter ſe infructuoſi. Vides cæcum duci à vidẽte, quia nummos non habuit quos daret egens, commodauit oculos non habenti. Vnde hoc factum eſt, vt membra ſua commodaret ei qui nõ habet, niſi quia intus inerat voluntas bona, theſaurus pauperum? In quo theſauro dul-
H ciſsima requies, & vera ſecuritas: ad ipſum amittẽdum nec latro admittitur, nec naufragium metuitur. Seruat ſecum quod intus habet, nudus euadit, & plenus eſt. Iuſtus ergo miſeretur & commodat. *Quoniam benedicẽtes eum, hæreditate poſsidebunt terram.* Sicut illum iuſtum, vere ſolum iuſtum & iuſtificãtem, qui & pauper hic fuit, & diuitias magnas attulit, quibus faceret diuites eos, quos inuenit pauperes. Ipſe eſt enim qui ſpiritu ſancto ditauit corda pauperum, & exinanitas animas confitendo peccata, impleuit opulentia iuſtitiæ: qui potuit
Matth.4. diuitem facere piſcatorem, dimittendo retia ſua quod habebat contemnentem, quod non habebat haurien-
1.Cor.1. tem. Infirma enim mundi elegit deus, vt confunderet fortia: Et non de oratore piſcatorem, ſed de piſcatore lucratus eſt oratorem, de piſcatore lucratus eſt ſenatorem, de piſcatore lucratus eſt imperatorem. Quoniam benedicentes eum poſsidebunt terram hæreditate, erunt eius cohæredes: terram illam terram viuen-
Pſal.41. tiũ, de qua dicitur in alio Pſalmo, Spes mea es tu, portio mea in terra viuentium. Tu es ipſa portio mea, inquit deo, & nõ dubitauit deum ſibi facere portionem.
I Hæreditate poſsidebunt terram. *Maledicẽtes autem eum, diſperient.* Vt autem benedicantur qui benedicũt, præſtitum eſt eis: nam ventum eſt ad maledicentes, & facti ſunt benedicentes: & iam ſic diſperierunt maledicẽtes eum cum eius munere facti ſunt benedicentes: quem & malo ſuo maledicebãt, in bono autem ipſius benedicunt. Videte quid ſequitur. *A domino greſſus hominis dirigentur, & viam eius volet.* Ipſe homo vt velit viã domini, ab ipſo domino diriguntur greſſus eius. Nam ſi dominus non dirigeret greſſus hominis, tã praui erãt, vt ſemper per praua irent, & ſemitas curuas ſequendo redire nõ poſſent. Venit enim ille & vocauit & redemit, & ſanguinem fudit. Hoc precium dedit, hæc bona fecit, & mala paſſus eſt. Attende quæ deus fecerit, deus eſt: attẽde quæ paſſus ſit, homo eſt. Quis ille deus homo? Si tu ô homo non dimitteres deum, non fieret pro te deus homo. Parum tibi enim erat ad remunerationem vel ad donum eius, quia & hominem te fecit, niſi & homo pro te fieret. Ipſe eſt eni qui direxit greſſus noſtros, vt viam eius vellemus, A domino greſſus hominis dirigentur, & viam eius volet. Iam cũ ſequeris viam Chriſti, non tibi ſeculi proſperitates promittas. Per dura ambulauit, ſed magna promiſit. Sequere, Noli tantum attendere quà iturus es, ſed & quò venturus ſis. K
Tolerabis dura temporalia, ſed ad lętitiã peruenies ſempiternam. Si vis ſuſtinere laborem, attende mercedem. Nã & operarius in vinea deficeret, niſi attenderet quid accepturus eſſet. Cum autem attẽderis quid ſis accepturus, omnia tibi erunt vilia quæ pateris, nec digna æſtimabis pro quib⁹ illud accipias. Miraberis tantum dari pro tãto labore. Nam vtiq; fratres pro æterna requie, labor æternus ſubeundus erat. Aeternã fœlicitatẽ accepturus, æternas paſsiones ſuſtinere deberes. Sed ſi æternum ſuſtineres laborem, quãdo venires ad æternam fœlicitatem? Ita fit, vt neceſſario tẽporalis ſit tribulatio tua, qua finita venias ad fœlicitatem infinitam. Sed planè fratres poſſet eſſe lõga tribulatio pro æterna fœlicitate. Verbi gratia, vt quoniã fœlicitas noſtra finem non habebit, miſeria noſtra, & labor noſter, & tribulationes noſtrę diuturnę eſſent. Nam & ſi mille annorum eſſent, appende mille annos contra æternitatem, quid appendis cum infinito quantumcũque finitum? decem milia annorum, decies centena milia, ſi dicendum eſt & milia milium, quæ finem habẽt, cũ æternitate cõparari non poſſunt. Huc accedit, quia L
non ſolum temporalem voluit laborem tuũ deus, ſed etiam breuem. Paucorum dierũ eſt tota vita hominis, etiam ſi læta duris non miſcerentur, quæ plura & longiora ſunt certe, quàm dura: & ideo breuiora & pauciora ſunt dura, vt durare poſsimus. Si ergo per totam vitam ſuam homo in laboribus & in erumnis eſſet, in doloribus & in tormentis, in carcere & in plagis, in fame & ſiti omnibus diebus horis omnibus, per totã vitam ſuam vſq; ad ætatem ſenectutis, pauci dies ſunt tota vita hominis: quo labore tranſacto, veniet regnum æternũ, veniet ſine fine fœlicitas, veniet æqualitas angelorũ, veniet hæreditas Chriſti, veniet cohæres Chriſtus: pro quanto labore quantam mercedẽ accipimus? Veterani homines, qui laborant in militia, & verſantur inter vulnera tot annos, incipiunt militare à iuuẽtute, exeunt ſenes: vt habeant paucos dies quietos ſenectutis ſuæ, quando eos iam ipſa ætas incipit grauare, quos bella non grauant, quanta dura tolerant, quæ itinera, quæ frigora, quos ſoles, quantas neceſsitates, quæ vulnera, quæ pericula: & non attendunt patientes hæc omnia, niſi paucos dies quietos illos ſenectutis, ad M
quos vtrum perueniant neſciũt? Ergo à domino greſſus hominis dirigentur, & viã eius volet. Hinc dicere cœperam, viã Chriſti ſi vis, & vere Chriſtianus es: ipſe eſt enim Chriſtianus, qui non aſpernatur viã Chriſti, ſed vult viã Chriſti ſequi per paſsiones ipſius: noli per aliam viã velle ire, quàm per illam qua ipſe iuit. Dura videtur, ſed ipſa eſt tuta via: alia forte delicias habet, ſed latronibus plena eſt. Et viã eius volet. *Cum ceciderit iuſtus non conturbabitur, quoniam dominus firmat manus eius.* Ecce quid eſt velle viã Chriſti. Cõtingat illi vt aliquã tribulationẽ patiatur, aliquã exhonorationẽ, aliquam contumeliã, aliquam afflictionẽ, aliqua dãna, & cętera quæcũq; abundant in vita iſta generi humano. Proponit ſibi dominũ ſuum, quãta genera tentationũ paſſus eſt, & non cõturbabitur cum ceciderit, quia dominus confirmat manũ eius, quia prior paſſus eſt. Quid enim timebis ô homo cui⁹ directi ſunt greſſus, vt velles viã domini? Quid timebis? Dolores? Flagellatus eſt Chri- *Matth.27.*
ſtus, Cõtumelias timebis, Audiuit dæmoniũ habes, qui *Ioã.7.& 8*
dæmonia excludebat. Forte factionem & cõſpiratio- *Ioan.9.*
nem malorum? Conſpiratum eſt aduerſus illum. Non potes oſtendere forte conſcientiam tuã bonam, in ali-

qua

A qua accusatione, & vim pateris quòd aduersus te falsi
Matth. 26. testes audiuntur. Contra ipsum falsum testimonium dixerunt, non solum ante mortem, sed etiam post resurrectionem. Inducti sunt falsi testes, vt à iudicibus damnaretur: accesserūt falsi testes custodes ad sepulchrum, Resurrexit ille cum tanto miraculo cōmota terra prodidit dominum resurgentem. Erat illic & terra custodiens terram, sed terra durior mutari non potuit. Nūciauit vera, sed seducta est à falsa. Dixerunt enim illi custodes Iudæis, quæ viderant, & quid factum sit, Ac-
Matth. 28. ceperunt pecuniam & dictum est eis, Dicite quod vobis dormiētibus venerunt discipuli eius, & abstulerunt eum. Ecce falsi testes & contra resurgentem. Quanta autem cæcitas in falsis testibus, quanta cæcitas fratres. Solent hoc enim pati falsi testes, vt excęcentur, & contra se dicant nescientes vnde appareat, quia falsi sunt testes. Quid enim illi contra se dixerunt? Cum dormiremus venerunt discipuli eius, & abstulerunt eum. Quid est hoc? Quis est qui dicit testimoniū? Qui dormiebat. Talibus ergo narrantibus nō crederem, nec si
B somnia sua mihi indicarēt. Stulta insania, si vigilabas, quare permisisti? si dormiebas vnde scisti? Sic & isti filij eorum vsque huc, sicut meministis, & prętermittendum ex occasione nō est. Tanto magis enim debemus commemorare vanitatem eorum, quanto magis quærimus salutem eorum. Ecce corpus Christi patitur falsos testes, sustinet corpus, quod præcessit in capite. Nō mirū est, & modo non desunt corpori Christi diffuso, non desunt per totū orbem terrarum qui dicant, progenies traditorū. Falsum testimonium dicis, Ibi te cōuinco falsum testem, secutus pauca verba, Tu dicis mihi, traditor es, ego tibi dico, mendax es: sed tu traditionem meam nusquam & nunquam probas, ego mēdacium tuum hic in istis ipsis verbis tuis modo probo. Certe ibi dixisti, quia nos acuimus gladios nostros, recito gesta tuorum Circumcellionum. Certe ibi dixisti, quia prætermittis ablata, recito gesta vbi procurationē ad exigenda fecisti. Certe ibi dixisti, Nos sola offerimus euangelia, recito tot iussiones iudicum, quibus à te diuisos persecutus es. Recito preces ad apostatā imperatorem, cui dixisti, quia sola iustitia apud eum ha-
C bet locum. An forte apostasia Iuliani, pars euangelij tibi videtur. Ecce mendacem te teneo, quid de me dixisti quod credi debeat. Etiam si non inuenirem vnde ostenderem falsum te dicere, sufficit vt ostendam te mendacem esse. Quid dicis? Qualis tu, tales & cæteri. Nam merito talia verba omnibus misisti, abundare voluisti societate mendacium, ne tu solus erubesceres de mendacio. Sed valet, inquit, in Cæcilianum iudicium patrum nostrum. Quare valebit? Quia episcopi iudicauerunt. Sed valeat & in te, quod Maximianistæ iudicauerunt. Prius enim quod credo vos nosse episcopi consentientes cum Maximiniano adhuc diacono ipsius, venerunt ad Carthaginem, sicut se habet tractatoria, quam etiam gestis allegauerunt, cum litigarent de domo cum procuratore illius, qui prætermittit ablata. Ergo primo tractatoriam de illo miserunt, cōquerentes, quia noluit ad illos exire, Hoc enim maxime conquesti sunt. Vide quomodo illis deus reddidit, quod de Cæciliano dixerūt. Mira similitudo, voluit de⁹ post tot annos reuoluere illis in faciem, quod gestum est, vt omnino vnde dissimulent, & quò effugiant nō inueniant. Oblitos se dicerēt, quæ gesta sunt ante, nō eos deus sinit obliuisci, atque vtinam valeat ad salutem. Nam misericordia sua fecit hoc deus, si consyderent quid sit factum. Ponite ergo vobis ante oculos fratres, D
vnitatem tunc orbis terrarum, vnde se isti diuiserunt aduersus Cæcilianū. Ponite & modo partem Donati vnde se Maximinianistæ diuiserunt, aduersus Primianum. Quod tunc illi Cæciliano, hoc nunc isti fecerunt Primiano. Propterea se & veriores Donatistis dicunt Maximinianistæ, quia reuera facta maiorum suorū ipsi mutauerunt. Sic enim erexerūt Maximinianum aduersus Primianum, quomodo illi erexerunt Maiorinum aduersus Cæcilianum, & sic questi sunt isti de Primiano, quomodo illi de Cæciliano. Nā si meministis, hoc dixerunt illi, quod ad eos exire noluerit Cæcilianus, memor conscientię suæ. Ille autem nouerat factionem eorū. Sic & isti cōqueruntur, quia noluit ad illos exire Primianus. Quare Primiano conceditur, nosse factionem Maximinianistarum, & Cęciliano non conceditus nosse factionem Donatistarum? Nondum erat ordinatus Maximinianus, crimina dicebātur de Primiano. Venerunt episcopi, voluerunt vt ad eos exiret, nō est egressus, sicut eorum indicat tractatoria actis inserta. Non est egressus, non improbo, imò & laudo. Si ali- E
quam factionem vidisti, nō debuisti ad factiosos procedere, sed seruare causam tuam meliori iudicio partis tuæ. Restabat enī magna pars Donati, vbi se posset purgare Primianus: propterea ad illos, qui iam in factionem conspirauerunt, exire noluit. Vides quomodo laudamus cōsilium tuum aduersus Maximinianistas, bene attende & causam Cæciliani. Non vis vt fratri, quomodo extraneo iudicare. Noluisti exire, quid tibi dicent? Isti factionem conspirauerunt contra salutem meam, corrupti sunt aduersum me, si me illis commisero, facio præiudicium causæ meæ. Non ad eos exibo, seruetur causa mea melioribus, & authoritate grauioribus. Bonum cōsilium. Quid si hoc dixit Cæcilianus? Quanquam laborabis tu, vt ostendas quæ aduersus te istos alia Lucilla corruperit, & forte non inuenturus, quod ille tunc vsqueadeo nouerat vt postea gestis aperiretur. Sed vidisti nescio quod occultū, renunciatum est tibi aliquid metuendum. Concedo timori tuo cautelam istam. Recte fecisti, ad tales nō procedere debebas. Erāt enim aliqui qui de te poterāt iudicare. Attende nunc Cæcilianum. Tu tibi seruasti Numidiam, ille F
orbem terrarum. Sed si valere vis aduersus illum sentētias tunc Donatistarum, valeant nunc aduersus te sententiæ Maximinianistarum. Episcopi illum damnauerunt, & te: quare postea egisti causam tuam, & obtinuisti ibi Maximinianistas, sicut ille postea egit causam suam, & obtinuit ibi Donatistas. Quod ergo tūc factū est, videtur ante oculos miro & manifesto exēplo reuolutum, talia Maximinianistas cōqueri de Primiano, qualia omnes isti cōquesti sunt de Cæciliano. Mirum est fratres, quomodo moueor, quomodo deo gratias ago, quia vere misericordia dei ad istos si sapiant illuminandos formauit exemplum. Proinde si placet paululum fratres, quia & hoc nobis deus in manus dedit, audite concilium Maximinianistarum. Et cum tra- Concilium.
ctaret, idem recitauit concilium Maximinianistarum. Sanctissimis fratribus atque collegis per vniuersam Africam. Et cum recitaret idem dixit, Tota vnitas Augustin⁹.
ipsorum per Africā. Sed hic cum illis est catholica. In aliis autem orbis partibus ipsi nō sunt cum catholica.

Et cum tractaret, idem sequentia recitauit iterum. Concilium.
Sanctissimis fratrib⁹ atq; collegis per vniuersam Africam, hoc est, per prouinciam proconsularem, Numidiam, Mauritaniam, Bizacenā, & Tripolim cōstitutis,

sed &

G ſed & presbyteris & diaconibus, vniuerſis plebibus, in veritate euangelij nobiſcum militãtibus, Victorinus, Fortunatus & Victorianus, Migginus, Saturninus, Cõſtantius, Candorius, Innocentius, Creſconius, Florentinus, Saluius, alius Saluius, Donatus, Geminius, Prætextatus.

Auguſtin⁹ Et cum recitaret idem dixit, Ipſe eſt Aſſuritanus, quem poſtea receperunt, eum qui in ſe dixit ſentẽtiam, recepit eam poſtea.

Concilium. Et cũ tractaret idem ſequentia recitauit, Maximianus, Theodorus, Anaſtaſius, Donatian⁹, Donatus, alter Donatus, Pomponius, Pancratius, Ianuarius, Secundinus, Paſcaſius, Creſconius, Rogatianus, alius Maximianus, Benenatus, Gaianus, Victorinus, Gũtaſius, Quintaſius, Felicianus.

Auguſtin⁹ Et cũ recitaret idem dixit, Iſte eſt Muſticanus qui adhuc viuit, ſed forte alius eſt aliunde. Poſtea ſubſcribẽtes dicunt & loca vnde quiſque erat.

Concilium. Et cum tractaret idem ſequentia recitauit. Saluius, Migginus, Proculus, Latinus, & cæteri qui in concilio apud cauernam Suſis fuimus, in domino æternã ſalutem. Nemo qui neſciat fratres dilectiſsimi de ſacerdotibus domini, non tãtummodo propriæ voluntatis, ſed diuinæ legis im-
H pulſu: tam in reos ſententiã dicere, quàm innocẽtibus inflictam, iure ab eis ac merito ſubmouere debet. Non leui enim periculo ſubiacebit, quiſquis aut reo pepercerit, aut innocentem confiteri pertentarit, maxime
Exo. 23. cum ſcriptum ſit, Innocentem & iuſtum non occides,
Danie. 13. & purgatione non purgabis reũ. Hoc igitur edicto legis admoniti neceſſe nos fuerat Primiani cauſam, quẽ plebs ſancta Carthaginenſis Eccleſiæ, epiſcopum fuerat in ouile dei ſortita, ſeniorũ literis eiuſdẽ Eccleſiæ poſtulãtib⁹ audire atq; diſcutere ſub eo, vt explanatis omnibus, aut innocẽtem, quod optabile fuerat, purgaremus, aut nocentem certe oſtenderemus ſuis meritis eſſe damnatum. Optatiſsimum enim nobis fuit, vt plebes ſancta Carthaginenſis Eccleſiæ, eo ſe lætetur Epiſcopo ſublimatã, qui in omnia ſanctus & in nullo reprehẽſibilis haberetur. Propterea vtique talem eſſe oportet domini ſacerdotẽ, vt quod popul⁹ pro ſe apud deũ non valuerit, ipſe pro populo mereatur quod po-
1. Reg. 2. poſcerit impetrare, quia ſcriptũ eſt. Si peccauerit populus, orabit pro eo ſacerdos, Si autem ſacerdos pec-
Auguſtin⁹ cauerit, quis orabit pro eo? Et cũ legeret idem tra-
I ctans dixit, Etiam Apoſtoli ſcripſerunt plebibus vt o-
Coloſſ. 4. rarent pro ſe, & Apoſtoli orantes dicebant, Dimitte
Matth. 6. nobis debita noſtra. Et Apoſtolus Ioãnes dixit, Aduo-
1. Ioan 2. catum habemus apud patrẽ Ieſum Chriſtũ iuſtum, & ipſe eſt exoratio pro peccatis noſtris. Sed illud de illo ſacerdote ſcriptum eſt, quem iſti non intelligunt, vt admoneretur populus, in prophetia talem ſe debere a-
Roma. 8. gnoſcere ſacerdotẽ, pro quo nullus poſſet orare. Quis eſt autem pro quo nullus orat, niſi ille qui pro omnibus interpellat? Quia ergo tunc ſacerdotium erat Leuiticũ, vbi ſacerdos intrabat in ſancta & offerebat hoſtias pro populo: habebat autem imaginem non veritatem futuri cuiuſdam ſacerdotis: tunc enim & ipſi ſacerdotes peccatores erant, ſicut cæteri homines: volẽs deus per prophetam admonere populum, iam talem deſyderandum eſſe ſacerdotem, qui interpellaret pro omnibus, & pro eo nullus oraret: deſignans talem ad-
1. Reg. 2. monuit & dixit, Si peccauerit popul⁹, orabit pro eo ſacerdos: ſi autem ſacerdos peccauerit, quis orabit pro eo? Itaque ô popule talem elige ſacerdotẽ, pro quo nõ cogaris orare, ſed de cui⁹ oratione pro te ſecurus eſſe poſsis. Ipſe eſt dominus noſter Ieſus Chriſtus, vnus ſa-
1. Tim. 2. cerdos, vnus mediator dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus.

Concilium. Et cum tractaret idem, ſequẽtia recitauit: K Scandala igitur Primiani & ipſius nequitia ſingularis, ſic in ſe cæleſte iudicium prouocauit, vt horum criminum authorem neceſſe eſſet penitus amputare, qui recens ordinatus impietatem ſchiſmatis facere nõ metuit.

Auguſtin⁹ Et cum recitaret idem tractator dixit, Iamiam crimina ipſius dicuntur.

Concilium. Et cum tractaret idem ſequentia recitauit: Presbyteros ſupradictæ plebis, ad cõiurationem impiæ conſpirationis impellens, hoc ab eis velut precario iure poſtulauit: vt ad dãnandos quatuor diaconos, viros egregios ac ſingularibus meritis approbatos, Maximianum ſcilicet, Rogatianum, Donatum, itemq; Salgamum, conſentirent. Et cũ recitaret idem tractãs dixit, in his quatuor erat ille author ſchiſmatis, præcidens de fructu fructũ†, & non ſe dolens ab integritate præciſum. *† al. fructu fruſtum.*

Concilium. Et cum tractans idem dixit, ſequentia recitauit, vt incunctanter ei promitterent accommodare cõſenſum.

Auguſtin⁹ Et cum recitaret idẽ tractans dixit, Hoc cum illis egit, illi noluerunt ei promittere, ſed tacuerunt. Ille per ſeipſum cogitatum ſcelus non dubitauit implere.

Concilium. Et cum tractaret idẽ recitauit. L Cuius illi mala præſumptione ſtupefacti, cum rem ſilentio refelliſſent, per ſe cogitatum ſcelus non dubitauit implere, vſqueadeo vt in Maximianum diaconum virum, ſicut omnibus notum eſt, innocentem, ſine cauſa, ſine accuſatore, ſine teſte abſentem, ac lecto cubantem, ſententiam putaret eſſe promendam.

Auguſtin⁹ Et cum recitaret idem tractans dixit, Videte crimen.

Concilium. Et cum tractaret idem ſequentia recitauit: Quia iã pridem clericos non diſsimili furore damnaret, Nam cum inceſtos contra legem decretaq; omnium ſacerdotum communioni ſanctæ adiungeret, cumq; obſiſtente maxima parte plebis, etiam ſeniorum nobiliſsimorum literis conueniretur, vt per ſe corrigeret quod admiſerat, ſua temeritate poſſeſſus emendare contempſit. His itaque permoti ſeniores Eccleſiæ ſupradictæ, ad vniuerſum chorum† literas legatoſq; miſerunt, quibus non ſine lachrymis deprecati ſunt, vt ad ſe feruentius veniremus, quo perpenſo libramine intẽtionibus exploratis, exiſtimatio Eccleſiæ purgaretur. Ad hanc proinde cum ſecũdum memoratorum literas veniremus, nota ſua ille ratione, ferueſcens aduentũ noſtrum penitus declinauit. *† al. clericorum.*

M *Auguſtin⁹* Et cum recitaret idem tractans dixit, Quid illi obiiciatur ſcitis, quia pars iam Donati inceſta facta eſt. Hoc erat in regula. Quales fuerint cũ quibus fuerit communicatum, tales dicũt fieri omnes, & vniuerſam maſſam. Itaque ſi verum iſti dicunt, inceſta eſt iam pars tota Donati. Exeant planè Numidæ & dicant, ad nos non pertinet. Stylus inceſtus eſt, neſcio quos ad communionem tuam admiſiſti, obeſſe potuit tam longe poſitis. Si ergo vobis obeſſe non vultis qui in Numidia eſtis, quod Carthagini fit: quod in Africa fit, potuit obeſſe vniuerſo orbi terrarum? Semper inde ſe defendũt, inde ſe excuſant, & nos accuſant.

Concilium. Et cũ tractãs idem ſequentia, recitauit. Aduẽtum noſtrum penitus declinauit.

Auguſtin⁹ Et cum legeret idem dixit, Quid illi queſti ſunt de Cæciliano.

Concilium. Et cum retractaret, ſequentia recitauit, Qui vſquequaque rebelli animo recalcitrans, in malo permanſit, vt conducta multitudine perditorũ.

Auguſtin⁹ Et cum recitaret idem dixit, Iam hoc plus eſt. Hæc de Cæciliano non dixerunt illi, videte quæ.

Concilium. Et cum tractaret idem ſequentia recitauit. Atq; impetratis officialibus, baſilicarũ ianuas obſediſſent.

Auguſtin⁹ Et cum recitaret idem dixit, Ne intrarent epiſcopi.

Concilium. Et cum tractaret idem ſequentia recitauit. Qui ingrediendi

A grediendi nobis atq; agendi solennia interdicerẽt facultatem. Iam hoc plus est. Hæc de Cæciliano non dixerunt illi. Hæc si Episcopum conuenit facere, si Christianis licet admittere, si hoc euangelia protestantur, probet aut iudicet quisquis amator aut assertor est veritatis. Hoc enim nobis inflixit frater aliquando proprius, quod nunq̃ faceret alienus. *Augustin⁹* Et cũ legeret idem dixit, Quid opus est pluribus? Dicũt multa & damnãt hominem, sed damnationem iam ipsam legamus. Et cum tractaret idẽ recitauit. *Concilium.* Decreuimus omnes sacerdotes dei, pręsente spiritu sancto, hunc eundẽ Primianum: primo quia super viuos episcopos alios subrogauit: quòd incestos cum sanctorũ cõmunione miscuerit: quòd presbyteros ad coniurationẽ in eadẽ cõstringere pertẽtarit: quòd Fortunatũ presbyterum in cloacam fecerit mitti, cũ ęgrotantibus baptismo succurrisset: quòd communionẽ Demetrio presbytero denegauit, vt cogeret filiũ abdicare: quòd idẽ presbyter obiurgatus sit, q̃ episcopos hospitio suscepisset: quòd supradictus Primian⁹ multitudinẽ miserit, quæ Christianorum domos euerteret: quòd obsessi sunt episcopi simul & clerici, & postea ab eius satellitibus lapidati sunt: q̃ B in basilica cęsi sunt seniores, quòd indigne ferrẽt Claudianistas ad communionẽ admitti: q̃ innocentes clericos putauerit esse condemnandos: quòd se nobis audiendũ noluerit exhibere, cũ basilicarum fores ne ingrederemur multitudine & officialibus intercluserit: quòd legatos à nobis ad se missos iniuriose reiecerit: q̃ loca multa, vi primò, dehĩc authoritate iudiciaria vsurpauit. *Augustin⁹* Et cũ legeret idẽ dixit, quòd prætermissor oblatorum fuit, cum Paulus apostolus dicat, *1. Corin. 6.* Audet quis vestrum aduersus alium negociũ habẽs iudicari apud iniustos, & nõ apud sanctos? Videte quale illi crimẽ obiecerint, quia nõ apud episcopos agere voluit de locis, sed apud iudicem. *Concilium.* Et cum tractaret idem sequentia recitauit, Præter alia illicita eius admissa, quæ pro honestate styli nostri siluim⁹, à sacerdotali choro perpetuo esse damnatũ, decreuimus, ne eo palpato, dei Ecclesia, aut cõtagione, aut aliquo crimine maculetur. Quod idipsum Paulus apostol⁹ exhortatur & admonet, *2. Thes. 3.* Præcipimus autem vobis fratres in nomine domini nostri Iesu Christi, vt discedatis ab omni fratre inordinate C ambulãte: atq; adeo nõ immemores puritatis Ecclesiæ, conducibile existimauimus, omnes sanctos consacerdotes & omnes clericos & omnes populos, qui se Christianos meminerunt, hac nostra tractatoria cõmoneri, vt omnes eius communionem, vtpote damnati, diligenti cura horreant. Ipse enim de suo interitu rationẽ reddet, qui hoc nostrũ decretum non audiẽdo tentauerit violare. Placuit sanè nobis & spiritui sãcto, quod tẽpus tardis ad conuertendũ reseruetur sub eo, vt quique consacerdotum vel clericorum suæ salutis immemores à die damnationis supradicti Primiani, id est, à die octaua kalendarum Ianuariarũ † minus à Primiani damnati cõmunione recesserint, tali sententia constringantur. Laici quoq; nisi se à supradicto die damnationis illius, intra diem paschę futuræ ab eius se consortio separauerint, non posse quenquam nisi per pœnitentiam, si quidem meminerint Ecclesiæ, reformari. Victorinus Munacianensis episcopus subscripsi. Fortunatus Dionysianẽsis episcopus subscripsi. Victorianus Carcabinensis episcopus subscripsi. Florentius ab Adrumeto episcopus subscripsi. Migginus Belephantariæ episcopus subscripsi. Innocentius Thebaltensis episcopus subscripsi. Miggin pro collega meo Saluiano Pressitano episcopo subscripsi. D Saluius Ausanensis episcopus subscripsi. Donatus Sabratensis episcopus subscripsi. Gemelius Anathabeis episcopus subscripsi.

† al. Kalendarũ Iuliarum vsque ad diem octauũ Kalendarũ Ianuariarũ.

Augustin⁹ Et cum legeret idem dixit, Ex ipsis condemnatoribus subscripsit & Prætextatus Assurritanus, & Felicianus Musticanus. *Concilium.* Et cum tractaret sequentia recitauit, Prætextatus Assurritanus episcopus subscripsi. Maximianus Stabatensis episcopus subscripsi. Dacianus Camicetensis episcopus subscripsi. Donatus Fiscianẽsis episcopus subscripsi. Theodorus Vsulensis episcopus subscripsi. Victorianus iubente collega Agnosio episcopo subscripsi. Donatus Cebresutanus episcopus subscripsi. Nathalicus Thelensis episcopus subscripsi. Põponius Macrianẽsis episcopus subscripsi. Pãcratius Balianensis episcopus subscripsi. Ianuarius Aquenẽsis episcopus subscripsi. Secũdus Iacõdianẽsis episcopus subscripsi. Pascasi⁹ à vico Augusti episcop⁹ subscripsi. Creso Coniustianẽsis Episcopus subscripsi. Rogatian⁹ Episcopus subscripsi. Maxinuanus Erũminẽsis Episcopus subscripsi. Benenat⁹ Tigucianẽsis episcopus subscripsi. Ritanus episcopus subscripsi. Gaian⁹ Tigualẽsis E episcopus subscripsi. Victorinus Leptimagnẽsis episcopus subscripsi. Gũtasius Benefẽsis episcopus subscripsi. Quintasi⁹ Capiẽsis episcopus subscripsi. Felicianus Musticanus episcopus subscripsi. Victorian⁹ ex delegatiõe subscripsi. Magginus episcopus subscripsi. Latin⁹ Mugiẽsis episcopus subscripsi. Procul⁹ Girbitan⁹ episcop⁹ subscripsi. Donatus Sabratẽsis episcopus pro fratre & collega meo Marratio subscripsi. Proculus Girbitan⁹ p̃ collega meo Gallono subscripsi. Secũdianus Pritianẽsis episcopus subscripsi. Helpidius Tusdritanus episcopus subscripsi. Donatus Samurdasensis episcopus subscripsi. Getulicus Victorianẽsis episcop⁹ subscripsi. Annibonius Robautẽsis episcopus subscripsi. Itẽ Annibonius petitus à collega meo Augendiarẽsi episcopo subscripsi. Tertullus Abitensis episcopus subscripsi. Primilianus episcopus subscripsi. Secũdinus Arusianẽsis episcop⁹ subscripsi. Maximus Pitanensis episcopus subscripsi. Crescentianus Murrẽsis episcopus subscripsi Donatus Belmẽsis episcopus subscripsi. Perseuerantius Tebertinus episcopus subscripsi. Faustinus Binensis episcopus subscripsi. Victor Altiburinanus episcop⁹ subscripsi. Omnes numero quinquaginta tres. *Augustin⁹* Et cũ F recitaret idem tractãs dixit, Paululum dignamini aduertere. Hæc est damnatio tua dicimus illi. Quid vis, habeat boni pondus an nõ habeat? Ego faueo. Prorsus dico, quia isti omnes falsa in te dixerunt: & audi vnde credam, quia apud alios iudices obtinuisti causam tuã, & isti damnati sunt. Si ergo te propterea credo innocentem, quia nõ exiens ad factiosos, alibi ostẽdisti innocentiam tuam, vt illi qui te damnauerunt, damnationem mererentur: dignare acceptare Cæcilianum innocentem damnatum, quia noluit exire ad maiores tuos, & sic seruauit causam suam orbi terrarũ, quomodo tu obseruasti concilio Numidiarum. Si innocentẽ te reddidit sedes Bagaitana, quãto potius illum sedes apostolica? Aut vis vt valeant, qui primo damnauerunt? Si valent, cõtra te valent. Nam illi contra Cæcilianum nec valent nec valebunt, tamen quid contra te iudices, attende. Iam hic audent dicere, Sed nos qui postea damnauimus Maximinianistas, plures eramus. Valeat ergo sententia vestra in Felicianum, & valeat illorum in Cæcilianũ, vbi Bagaitanum concilium fecerunt, & iam Felicianum damnauerunt. Modo iniustus † est Felicianus, aut nocẽs receptus est, aut innocẽs

† al. intus ictus.

G damnatus est. Si ergo nocentem recipis pro pace Do-
nati, cede omnibus gentibus pro pace Christi. Si autem
per errorem vestrum innocens damnatus est, errare
potuerunt trecenti decem damnantes Felicianum, &
nō potuerunt errare septuaginta damnantes Cæcilia-
num? Quid ergo dicitis, Cum audieritis vobis dici, pri-
us vos damnauerunt Maximinianistæ, recurritis &
dicitis, sed nos plures eramus qui damnauimus Maxi-
minianistas. Ad vtrunq; vobis cito respōdetur, quia &
illi vestri priores damnauerunt Cæcilianum. Si prio-
res valent, cedant Primianistæ cōcilio Maximiniani-
starum: Si plures valent, cedant Donatistæ orbi terra-
rum, nihil esse arbitror iustius. Pauci sunt Maximinia-
nistæ, sed priores sunt. Reus reū non facit. Si hoc putas
quomodo damnatus dānare potuisti, quia & inter dā-
natores & ipse scriptus est, nec seruauerunt illi locum
causam dicendi. Aliter autem Cæcilianus. Seruatus est
illi locus hominis causam dicentis, sicut habet ipsa sen
tentia, quia nec in communionem receptus est nisi pur
gatus. Iste autem inuenitur hic à iudicibus damnat⁹, il-
lic inter iudices damnans, Sed fuerit ista æquitas Ba-
H gaitani concilij. Prorsus totum concedimus. Male te
damnauerunt Maximinianistæ, Male damnauerunt &
illi priores vestri Cæcilianum. Tu purgasti te apud Ba-
gai, purgauit se ille in transmarino iudicio. Consensit
huic iudicio vniuersus orbis terrarum. Quid dicturus
es? Plures nos sumus quàm Maximinianistæ. Estote plu
res. De numero ergo agamus. Videte quantum intersit.
Absentem te damnauerunt Maximinianistæ, cum ad
eos exire noluisses. Hoc quidem simile, sic & illi dam-
nauerunt absentem Cæcilianum, cum factionem eorū
deuitasset: sed tu rursus in absentes illos fecisti dici sen-
tentias in cōcilio Bagaitano, At vero Cæcilianus præ-
sens aduersario præsente purgatus est. Deinde alia ma
gna differentia. Iudices Numidas apud quos te purga-
res, tuipse adisti, tu cōstituisti, Maximinianistæ illos nō
petierunt. Apud eos autē à Cæciliano Donatus victus
est, quos pars Donati iudices postulauerat. Respondēt
tibi modo Maximinianistæ & iure dicunt, Nos primo
venimus ad te de prouincia tua, de diocesi ad te perti-
nentis episcopi, & voluimus audire causam tuam. Cō-
tempsisti nos, non ad nos existi. Si timuisti nostrum iu-
dicium, vel simul iudices eligeremus, non ires ad quos
I tu velles. Quantum intersit videte. Tūc autem ipsi Do-
natistæ literis suis imperatorem petierunt, vt decerne-
ret iudices. Improbauerunt eos apud quos victi sunt,
quos antequam vincerētur postulauerunt: dati sunt alij
ad eorum petitū, & ibi victi sunt. Appellauerunt ad im
peratorē, & ibi victi sunt. Semel victus est absens Ma-
ximinianista & tacet, & ter victus præsens Donatista
non tacet? Sed de numero cōtendis cum Maximinia-
nistis, Vt dixi, faueo tibi, Trecenti decem, plures sunt
quàm centum, vel quot fuerunt, qui damnauerūt à par
te Maximiniani Primianum. Milia episcoporū per or-
bem terrarum qui damnauerūt à parte Cæciliani Do-
natum, nihil pōderis apud te habere putas? Sed dictu-
rus es mihi, Nunquid Donatistas milia episcoporum
damnauerunt de toto orbe terrarū? Optime non dam
narunt. Quare non damnarunt? Quia iudicio non in-
terfuerunt: si iudicio non interfuerunt, propterea non
damnauerunt, quia causam illam penitus nescierunt.
Ab innocentibus quare te separasti? Venit huc ad te de
orbe terrarum baptizatus quem vis rebaptizare: & te
iam letale mysterium exercentem, & volentem itera-
re quod semel datur & non amittitur, addit cū magna
voce & gemitu: & dicit tibi, Quid est quod vis facere, K
rebaptizare me? Ait nescio quis Mesopotamenus, ne-
scio quis Syrus, nescio quis Ponticus vel lōgius consti
tutus. Respondes, quia non habes baptismum. Dicit il-
le, Quare? Lege epistolas Pauli Apostoli ad me datas.
Venit nescio quis de Galatia, de Ponto, Venit nescio
quis de Philadelphia, ad quas Ecclesias Ioānes scripsit. *Apoc. 2.*
Venit à Colossis, venit à Philippis, à Thessalonica, & *Colos. 1.*
dicit, Ego non habeo baptismum, ad quem scripsit A-
postolus, per quem tu habes? Audes legere epistolam
meam, qui detestaris pacem meam?

Concio tertia de tertia parte eiusdem Psalmi.

PArs nouissima Psalmi huius indiscussa nobis &
intractata remanserat. Proinde sicut video, non
quidem secundum dispositionem nostrā, sed ta-
men non præter dispositionem suam, ad reddendum
debitum, nos dominus reuocauit. Intēti ergo estote fra
tres, vt si possumus deo adiuuante, vel modo soluamus
quod nos debere cognoscimus. Quis est qui dicit quod
modo cantauimus? *Iuuenis fui & senui, & non vidi iustum
derelictum, nec semen eius quærens panem.* Sic quasi vnus ho-
mo loquitur. Quàm multum tempus est ætas vnius ho L
minis? Et quid magnum est, vt homo positus in vna a-
liqua parte terrarum per totam vitam suam tam breuē,
quàm humana vita breuis est, quanuis ad senectutem à
iuuentute peruenerit, non viderit iustum derelictum,
nec semen eius quærens panem? Non est mirandum.
Potuit enim fieri, vt ante vitam ipsius fuisset aliquis iu
stus quærens panem, potuit fieri vt in alia parte terrarū
non vbi ipse esset. Deinde aliud quod mouet, audite,
Ecce vnusquisque in vobis, qui forte iam senuit, respi-
ciens cursus ætatis suæ iam peractos sibi, vbi cogita-
tione versatus fuerit in his quos nouit, forte non ei oc
currit iustus quærens panem, aut filius iusti quærens pa-
nem: si tamen respicit ad scripturas diuinas, & inuenit
angustatum Abraham iustum, & famem passum in re- *Gene. 12.*
gione sua, mutasse aliam regionē: inuenit & filium ip- *Gene. 26.*
sius Isaac eiusdē famis causa in alias isse regiones quæ-
rens panem. Et quomodo erit verum, Nunquam vidi
iustum derelictum, nec semen eius quærens panem? Et
si verum hoc inuenit in spatio vitæ suæ, aliter tamen
inuenit in lectione diuina, quæ fidelior est quàm vita
hominum. Quid ergo facimus? Adiuuent nos pia stu- M
dia vestra, vt inspiciamus in his versibus Psalmi vo-
luntatem dei, quid nos intelligere velit, Met⁹ est enim
ne vnusquisque infirmus, non capiens spiritaliter in-
telligere scripturas, eat in exempla humana, videatque
aliquando bonos seruos dei esse in necessitate aliqua
& inopia quærendi panes, maxime Paulum aposto- *2. Corin. 11.*
lū cogitet qui dicit, In fame & siti, in frigore & nudi-
tate, & scandalizetur apud seipsum dicens, Certe ve-
rum † est quod cantaui, certe verum † est quod in Ec- *† al. vanū*
clesia stans deuota voce personui, Nunquam vidi iu- *† al. vanū*
stum derelictum, nec semen eius quærens panem: Fal-
lunt nos scripturæ, dicat apud se, & dissoluantur om-
nia eius membra ab opere bono, quibus membris in-
trinsecus, quod est grauius, & in interiore homine re-
solutis, iā desistat ab opere bono & dicat sibi, Vt quid
bene operor? Vt quid panem meum frango esurienti, *Math. 25.*
& nudum vestio, & sine tecto induco in domū meā,
attendens ad id quod scriptum est, Nunquam vidi iu-
stum derelictum, nec semen eius quærens panem: cum
videā tot homines bene viuentes, plerunque fame la-
borantes? Sed si forte erro ego, vt tam illum qui bene
viuit, quàm illum qui male viuit, putem bene viuere,
& aliter

A & aliter illum noluit deus, id est, iniquum esse, quẽ ego iustum puto, quid facio de Abraham, quẽ iustum ipsa *1.Corin.4.* scriptura cõmẽdat? Quid facio de ipso apostolo Paulo qui dicit, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi? *2.Corin.11.* An vt etiam ego sim in malis qualia ille pertulit, in fame & siti, in frigore & nuditate? Ita cogitantem, & vt dixi dissolutis membris omnibus interioribus à facultate operis boni, possumúsne fratres tanquam paraly- *Luca.5.* ticum tollere, & aperire tectum scripturę huius, & eum submittere ad dominum? Videtis enim quia obscurũ est. Porrò si obscurum est, tectum est: & paralyticum animo quendam intueor, & hoc tectum video, & sub hoc tecto video, & Christum latere agnosco. Faciam quantum possum, quod laudatum est in illis, qui aperto tecto ad Christum paralyticum submiserunt, vt di- *Ibidem.* ceret illi, Constans esto fili, remissa sunt enim tibi peccata tua. Sic enim facit interiorẽ hominem saluum à paralysi, remittendo peccata sua, & constringendo fidem. Sed erant ibi homines, qui non habebant oculos ad videndum interiorem paralyticum iam esse sanatum, & medicum curantem putauerũt blasphemantẽ.

B Quis est, inquiũt, qui peccata dimittit? Blasphemat iste. Quis potest dimittere peccata, nisi solus deus? Et quia ille erat deus, talia cogitantes audiebat. Hoc verbum de deo cogitabant, sed deum præsentem non videbãt. Fecit ergo ille medicus aliquid, & in corpore paralytici, vt & illorum qui talia dixerunt, interiorem paralysim sanaret. Fecit enim quod viderent, & dedit quod crederent. Eia ergo quisquis es tam infirmus & languens corde, vt attendens humana exempla, velis à bonis operibus desistere, & paralysi quadam interiore dissolutus es. Hũc ergo si possumus, aperto isto tecto submittamus ad deũ. Dominus enim ipse in corpore suo quod est Ecclesia, iunior fuit primis temporibus, & ecce iã senuit. Nostis, & agnoscitis, & intelligitis, quia in hoc positi estis, & ita credidistis, quia caput nostrum *Colos. 5.3.* Christus est, corpus capitis illius nos sumus. Nunquid *Sen. di. 25.* soli nos, & nõ etiã illi qui fuerunt ante nos? Omnes qui *cap.1.* ab initio seculi fuerunt iusti, caput Christum habẽt. Illum enim venturum esse crediderunt, quem nos venisse iam credimus, & in eius fide & ipsi sanati sunt in cuius & nos: vt esset & ipse totius caput ciuitatis Hierusalem, omnibus connumeratis fidelibus, ab initio vsq;

C in finem, adiunctis etiam legionibus & exercitibus angelorũ, vt fiat illa vna ciuitas sub vno rege, & vna quędam prouincia sub vno imperatore, fœlix in perpetua *Colos.1.* pace & salute, laudãs deũ sine fine, beata sine fine. Corpus autem Christi quod est Ecclesia, tanquã vnus quidam homo primo iunior fuit, & ecce iam in fine seculi est in senecta pingui, quoniam de illa dictum est, Ad- *Psal.91.* huc multiplicabitur in senecta pingui: multiplicata est super omnes gentes, & ipsius vox est attendentis quasi vnius hominis primã ætatẽ suam, & istam nouissimã respicientis per omnia: quia omnes ætates notas habet per scripturas, & ait exultans & monens, Iunior fui primis tẽporibus seculi, & ecce senex sum, etiã nouissimis tẽporibus seculi, & nunquã vidi iustum derelictũ, nec semen eius quærens panem. Agnouimus hominem iuniorem & senem, & tanquam aperto tecto peruenim⁹ ad Christũ. Sed quis est iustus, qui non est visus derelictus, nec semen eius quærens panem? Si intelligis panem, intelligis illum. Panis est enim verbum dei, quod nunquam ab ore iusti discedit. Nam & in capite suo iustus iste tentatus, hoc respondit. Quando enim ipsi do- *Matth.4.* mino esurienti, & famem patienti diabolus ait, Dic lapidibus istis vt panes fiant: Respõdit, Nõ in solo pane

D viuit homo, sed in omni verbo dei. *Deut.c.8.* Deinde fratres mei attendite, quando faciet iustus volũtatem dei? Semper enim facit, & secundum voluntatem eius viuit. Voluntas dei de corde eius nõ recedit, quia voluntas dei, ipsa est lex dei. Et quid dictum est de tali? Et in lege eius *Psal. 1.* meditabitur die ac nocte. Panem istum mãducas vna hora, & dimittis panẽ illum verbi die ac nocte. Quando enim audis, aut quando legis, manducas: quãdo inde cogitas, ruminas, vt sis animal mundum, nõ immũ- *Leuiti.1.* dum. Quod significat etiam sapiẽtia per Salomonem dicens, Thesaurus desyderabilis requiescit in ore sapi- *Prouer.21.* entis, vir autem stultus glutit illum. Quid enim glutit? Vt non in illo appareat quod vorauit, oblitus est quod audiuit. Qui autem nõ est oblitus, cogitat, & cogitãdo ruminat, ruminãdo delectatur. Vnde dicitur, Cogitatio sancta seruabit te. Et ecce si seruat te in ruminatione panis huius sancta cogitatio, nunquã vidisti iustum derelictum, nec semen eius quærens panẽ. *Tota die miseretur & fœnęratur.* Fœneratur quid est? Latine dicitur, & qui dat mutuum, & qui accipit. Planius hoc autem dicitur, si dicamus fœnerat. Quid ad nos quid grãma-

E tici velint? Melius enim in barbatismo nostro vos intelligitis, quàm in nostra disertitudine vos deserti eritis. Ergo iustus iste tota die miseretur & fœnerat. Sed non gaudeant fœneratores. Inuenimus enim quẽdam fœneratorem, sicut inuenimus quendam panẽ, vt vbiq; aperto tecto perueniamus ad Christum. Nolo sitis fœneratores, & ideo nolo, quia deus nõ vult. Nam si ego nolo, & deus vult, agite. Si autem deus non vult etiam si ego vellẽ, malo suo ageret qui ageret. Vnde apparet deum hoc nolle? Dictum est alio loco, Qui pecuniam *Psal. 14.* suã nõ dedit ad vsurã. Et quàm detestabile sit, & quàm odiosum, quàm execrandum, puto quia & ipsi fœneratores nouerunt. Rursus autẽ egoipse, immò deus noster, qui te prohibet esse fœneratorẽ, iubet te esse fœneratorẽ, & dicitur tibi, Fœnera deo: si fœneras homini, habes spem: & si fœneras deo, spem non habebis? Si fœ- *14. q. 3. Si fœneraueris. Et.3.sẽ. dis.37. ca. Quartum autem.* neraueris homini, id est, mutuã pecuniam tuam dederis, à quo aliquid plus quàm dedisti expectes accipere: nõ pecuniam solã, sed aliquid plus q̃ dedisti, siue illud triticum sit, siue vinũ, siue oleum, siue quodlibet aliud: si plus quàm dedisti expectas accipere, fœnerator es, & in hoc improbandus nõ laudãdus. Quid ergo, inquis,

F facio, vt sim vtilis fœnerator? Attẽde quid facit fœnerator. Min⁹ vult dare certe, & plus accipere: hoc fac & tu, Da modica, accipe magna. Vide quàm latè crescat fœnus tuum. Da temporalia, accipe æterna: da terram, accipe cœlum. Et cui dabo? forte dicis, Ipse dominus procedit quem fœneres, qui tibi iubebat ne fœnerator ... is. Audi scripturam, quomodo fœneres dominũ. Fœ- *Prouer. 19.* nerat, inquit, dominum qui miseretur pauperis. Nõ enim eget à te dominus, sed habes alium qui à te egeat. Illi porrigis, ille accipit. Non enim habet pauper quod tibi retribuat, & tamen ipse vult retribuere, & non inuenit quid, sola in illo remanet beneuolentia orandi pro te. Cum autem pauper orat pro te, tanquam deo dicit, Domine mutuũ accepi, in fide suscipe me. Proinde & si non tenes pauperem redditorem, idoneum tenes fideiussorem. Ecce deus tibi de scriptura sua dicit, Da, securus esto, reddam. Quomodo solent dicere fideiussores? Quid dicunt? Ego reddo, ego accipio, mihi das. Putamús ne & hoc dicit deus, ego accipio, mihi das? Planè si deus Christus, quod nõ dubitatur, ipse dixit, Esuriui & dedistis mihi mãducare. Et cum illi *Matth. 25.* dicerent,

G dicerent, Quando te vidimus esurientem, vt ostenderet se pauperum fideiussorem, omnium membrorum suorum sponsorem, quia ille caput, illi membra: & cũ accipiunt mẽbra, caput accipit: cum vni, inquit, ex his minimis meis fecistis, mihi fecistis. Eia auare fœnerator, vide quid dedisti, vide quid accepturꝰ es. Si dedisses paucam pecuniam, & ille cui dederas, pro parua pecunia tua, daret tibi magnã villam, incomparabiliter amplius valentem, quàm tu pecuniam dederas, quãtas

Ibidem. gratias ageres, quanta lætitia tollereris? Audi quã possessionem det quem fœnerasti, Venite benedicti patris mei, pcipite. Quid? Quod dedistis? Absit. Terrena dedistis, quæ si non dedissetis, in terra putrescerẽt. Quid enim inde facturus esses si non dedisses? Quod periturum erat in terra, seruatum est in cœlo. Ergo quod seruatum est, hoc accepturi sumus. Seruatum est meritum, factus est thesaurus tuus, meritum tuum. Nam vide quid sis accepturus, Percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi. Contra, illi qui fœnerare noluerunt, quid audient? Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Et qui vocatur regnum quod accipimus? Attendite sequentia, Isti ibũt

H in combustionem æternam, iusti autem in vitam æternam. Ad hoc ambite, hoc emite, ad hoc fœnerate: habetis Christum in cœlo sedentem, in terra petentem, inuenimus quomodo fœneret. Iustus tota die miseretur & fœnerat. *Et semen eius in benedictione erit.* Et hic non occurrat carnalis cogitatio. Videmus multos filios iustorum fame morientes, quomodo ergo semen eis in benedictione erit? Semen eius reliquiæ eius, vnde hic seminat & postea metet. Nanque Apostolus dicit, Bonum autem facientes non deficiamus, tempore

Galat.6. enim suo metemus infatigabiles. Itaque dum tempus habemus, ait, operemur bonum, ad omnes. Hoc est semen tuum, quod erit in benedictione. Terræ committis, & tanto amplius colligis: Christo committis, & perdes? Vide ipsum semen expresśius nominatum ab Apostolo, cum de eleemosynis diceret: hoc enim ait,

2.Cor.9. Qui parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictione, de benedictionibus & metet. Sed laboras forte cum seminas, & doles cũm misereris, quia miseros vides. Melius enim aliquando nõ habebimus quibus ista demusʼ, Cum omnes in incorruptionem

I commutabuntur, nullus esuriet cui porrigas panem:

Matth.25. nullus sitiet cui des potum: nullus nudus erit quem vestias: nullus peregrinus quem suscipias. Hic autem inter ærumnas, tentationes, dolores, gemitus, mittimus semen. Sic respice ad Psalmum alium, Euntes i-

Psal.125. bant & flebant, mittentes semina sua. Attende quia semen eius in benedictione erit. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos. Vide ergo quod sequitur, & noli esse piger. *Declina à malo, & fac bonum.* Noli tibi putare sufficere si non expolia-

Gala.3. sti vestitum: non expoliando enim vestitum, declinasti à malo: sed noli arescere & sterilis esse, sic noli

1.Pet.3. spoliare vestitum, vt vestias nudum. Hoc est enim declinare à malo, & facere bonum. Et quid inde habebo, dicturus es? Iam tibi commẽdauit ille quem fœneras. quid tibi dabit? Vitam æternam dabit tibi, da illi securus. Audi & id quod sequitur, Declina à malo, & fac bonum. *Et inhabita in seculum seculorum.* Et noli putare cum das quòd nemo te videat, aut quia deserit te deus, quando forte dederis pauperi, & consecutum fuerit aliquod damnum, aut aliqua tristitia rei amissæ, & dicas tibi, Quid profuit bona me fecisse opera? Puto

non amat deus homines, qui bene faciunt. Vnde ista K vestra fit murmuratio, vnde iste strepitus, nisi quia abũdãt istæ voces? Vnusquisque modo cognoscet has voces, aut in ore suo, aut in ore vicini sui, aut in ore amici sui. Deleat illas deus, & extirpet spinas de agro suo, plãtet frugem bonam, & arborem fructiferã. Quid enim cõtristatus es ô homo, quia dedisti pauperi, & alia perdidisti? Nõnne vides quia perdidisti quod non dedisti? Quare non respicis ad deum tuum? Vbi est fides? Quare sic dormit? Excita illam in corde tuo. Attende quid tibi dixerit ipse dominus, quãdo te ad huiusmodi bona opera exhortabatur, Facite vobis sacculos nõ Luca.12. veterascentes, thesaurum nõ deficientem in cœlis, quò fur non accedit. Hoc ergo commemora quando plangis in damno. Quid ploras stulte praui cordis, aut nõ sani cordis? Quare perdidisti, nisi quia mihi non commodasti? Quare perdidisti? Quis tibi abstulit? Respondebis, fur. Nõnne hoc te præmonueram, ne ibi poneres quò fur posset accedere? Si ergo dolet qui perdidit, hoc doleat quia non ibi posuit vnde perire nõ potuit.

Quoniam dominus amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos. L Quando patiuntur labores sancti, nolite putare quia non iudicat deus, aut peruerse iudicat. Qui te monet vt iuste iudices, ipse peruerse iudicaturus est? Amat ille iudicium, & nõ derelinquet sanctos suos. Sed quomodo? Sic abscondita est apud illum vita sanctorum, vt qui modo laborant in terra, quasi tempore hyemis arbores non habentes fructum & folia, illo apparente tanquam nouo sole exorto, illud quod in radice viuebat, in fructibus appareat. Amat ergo ille iudicium, & non derelinquet sanctos suos. Sed laborat sanctus in Heb.12. fame. Non illum derelinquet deus, flagellat autem omnem filium quem recipit. Contemnis illum quãdo flagellatur, expauescis quando ditatur. Vnde enim flagellantur? Pressuris temporalibus. Quando ditabitur? Quando audiet, Venite benedicti patris mei, percipite Matth.25. regnum quod vobis paratum est ab initio mũdi. Noli ergo piger esse flagellari, vt sis inter eos qui merentur recipi. Vsqueadeo ille amat iudicium, vt non derelinquat sanctos, quos flagellat ad tempus. Et quoniam fla- Heb.12. gellat omnem filium, quem recipit, nec vnico peper- Roma.8. cit in quo delictum non inuenit. Quoniam dominus 1.Petr.4. amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos. Quia ergo nõ derelinquet eos, forte hoc eis dabit quod hic M amas, multos annos viuere, senescere. Non attendis, quia si senectutem optas venire, hanc optas, de qua cũ venerit conqueraris. Non tibi ergo dicat anima, vel mala, vel infirma, vel paruula, quomodo verum est, dominus amat iudicium, & non derelinquet sanctos suos? Reuera non derelinquet, vt tres pueros in camino Danie.3. laudantes, non eos tetigit ignis. Nunquid sancti eius 2.Mac.7. Maccabæi non erant, qui in ignibus defecerunt carne non fide? Sed hoc, inquis, maiorem quæstionem habet, quia cum fide illi non defecerint, ille illos dereliquerit. Audi quod sequitur. *In æternum conseruabuntur.* Tu paucos annos eis optabas, quos eis si daret dominꝰ, non derelinqueret sanctos suos. Visibiliter non dereliquit tres pueros, occulte non dereliquit Maccabæos. Illis etiam dedit vitam temporalem ad confundẽdos infideles, illos autem occulte coronauit ad iudicandũ impietatem persecutoris. Nec illos tamen, nec illos dereliquit, quia non derelinquet sanctos suos. Et nihil magnum acceperunt tres pueri, si non in æternũ conseruarentur: in æternum conseruabuntur. *Iniusti autẽ punientur, & semen impiorũ peribit.* Quomodo semẽ illius in benedictione

A benedictione erit,sic semen impiorum peribit.Semen enim impiorum, opera impiorum. Nam inuenimus rursum filium impij florere in seculo,& aliquádo fieri iustũ,& florere in Christo. Vide ergo quomodo accipias,vt tectum aperias,& ad Christum peruenias.Noli *Luca.5.* carnaliter,nam decipieris de semine impiorum, Omnia opera impiorum peribunt, fructum non habebũt. Ad tempus enim aliquid valent, postea quærent & nõ inuenient quod operati sunt. Nam perdentium quod *Sapien.5.* operati sunt, vox erit illa, Quid nobis ꝓfuit superbia, aut quid diuitiarum iactatio cõtulit nobis? Transierũt omnia illa tanquam vmbra. Ergo semẽ impiorũ peribit. *Iusti hæreditate possidebunt terram.* Rursus auaritia nõ subrepat,nec tibi aliquam villam magnam promittat, nec quod hic iuberis contemnere,ibi speres. Terra est quædam illa viuorum,regnum sanctorum.Vnde dici- *Psal.141.* tur,Spes mea es tu,portio mea in terra viuorum. Nam & si vita tua illa est, intellige qualem terram accepturus sis. Illa est terra viuentium:hæc est autem terra morientiũ,receptura mortuos quos nutriuit viuos. Qualis ergo illa terra, talis & ipsa vita.Si æterna vita, æter- B na terra.Et quomodo æterna terra? *Et inhabitabunt in seculum seculi super eam.* Alia ergo terra erit vbi inhabita- *Matth.24.* bimus in seculum seculi. Nam de ista dictum est, Cœlum & terra transibunt. *Os iusti meditabitur sapientiam,* Ecce ille panis,videte quàm libenter manducet iustus iste, quomodo verset in ore suo sapientiam. *Et lingua eius loquetur iudicium Lex dei eius in corde ipsius.* Ne forte putares eum in ore habere quod in corde non habet, ne forte computares eum cum illis de quibus dictum est, *Esaiæ.29.* Populus hic labiis me honorat cor autẽ eorum longe *Matth. 15.* est à me.Et lingua eius loquetur iudicium, lex dei eius in corde ipsius. Et quid illi prodest? *Et non supplantabuntur gressus eius.* Liberat à laqueo verbum dei in corde: liberat à via praua verbum dei in corde: liberat à lapsu verbum dei in corde. Tecum est cuius verbum à te nõ recedit.Corde autem quid mali patitur, quem custodit deus?Custodem punis in vinea, & contra fures securus es: & potest dormire custos ille, & ipse cadere,& furem admittere.Non autem dormit neq; dor- *Psal.120.* mitabit qui custodit Israël. Lex dei eius in corde ipsi⁹, & non supplantabuntur gressus eius. Viuat ergo securus,& inter malos viuat securus,& inter impios viuat securus. Quid enim mali iusto potest impius facere?

C Ecce vide quid sequitur, *Consyderat peccator iustum, & quærit mortificare eum.* Dicit enim quod in libro Sapientiæ dicere prædictum est,Grauis est nobis etiam ad vi- *Sapien.2.* dendum,quoniam dissimilis est aliis vita ipsius. Quærit ergo mortificare,quem dominus custodit:qui cum illo habitat, qui de ore ipsius,qui de corde non recedit,dimittit eum?Vbi est quod superius dictum est, Et non derelinquet sanctos suos?Ergo consyderat peccator iustum,& quærit mortificare eum. *Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius.* Quare ergo dereliquit martyres in manibus impiorum? Quare fecerunt illis quæcunque voluerunt?Alios gladio percusserũt, alios crucifixerunt, alios bestiis tradiderunt, alios ignibus cremauerunt, alios in catena ducentes tabe diuturna confecerunt.Certe non derelinquet dominus sanctos suos. Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius.Postremò ipsum filium suũ, quare dimisit in manibus Iudæorũ?Et hic tectum aperi, si vis omni in- *Luca.5.* teriore membro constringi,perueni ad dominum,audi quid dicat alia scriptura, dominum præuidens pas- *Iob.9.* surum ab impiis:quid ait? Terra tradita est in manus impij:Quid est,terra tradita est in manus impij? Caro D tradita est in manus persequentium.Non ibi autem dimisit iustum suum deus, de carne capta educit animã inuictam. Dimitteret deus iustum suũ in manibus impij,si illum fecisset consentire impio.Contra quod malum orat in alio Psalmo & dicit, Ne tradas me domi- *Psal.139.* ne à desyderio meo peccatori. Op⁹ est vt à desyderio tuo non tradaris peccatori, ne cum desyderas vitam præsentem,irruas in illam, & perdas æternam. A quo desyderio non debet tradi peccatori? Ab illo de quo item dicitur,Et diem hominis non concupiui, tu scis. *Hiere.17.* Qui enim desyderat & concupiscit diẽ hominis,quãdo illi minatus fuerit aduersarius, quòd tollat illi diẽ humanum,quia occidet eum,& perdet hãc vitam: qui non sperat aliam vitam deficit & consentit inimico: qui autem audit dominum dicentẽ, Nolite timere eos *Matth. 10.* qui corpus occidunt,animam autẽ non possunt occi- *Ioan. 9.* dere:& si tradatur terra in man⁹ impij, capta terra spiritus euadit:spiritu euadẽte,& terra resurget. Spiritus mutabitur ad dominum,terra mutabitur in cœlũ.Non enim aliquid de ipsa terra perit, quæ ad tempus traditur in man⁹ impij,Capilli capitis vestri numerati sunt. *Ibidem.* Ergo est securitas,sed si intus sit deus. Si autem expel- E latur diabolus,admittitur deus. Dominus autem non derelinquet eum in manibus eius. *Nec damnabit eum cum iudicabitur illi.* Habent aliqua exemplaria, Et cum iudicabit eum, iudicabitur illi. Illi autem dictum est, cum iudicium fit de illo. Possumus enim sic loqui, vt dicamus homini illi,Iudica mihi: id est, audi causam meam.Cum ergo cœperit audire causam iusti sui deus, quoniã oportet omnes exhiberi ante tribunal Christi *2. Cor.5.* & stare,vt illic recipiat vnusquisq; quę per corpus gessit,siue bonum siue malum. Quando ergo ventũ fuerit ad illud iudiciũ,non eum damnabit:& si ad tempus videatur damnari ab homine. Et si dixit sententiã procõsul in Cyprianũ,alia est sella terrena, aliud tribunal *11.quæst. 3.* cœlorũ.Ab inferiore accepit sententiã,à superiore co- *Et si ad tempus.* ronam.Nec damnabit,eum cum iudicabitur illi. Sed quando erit? Noli modo putare,tempus laboris est,tẽpus seminis est,tempus frigoris est.Et si inter vẽtos, & si iter pluuias semina,noli esse piger.Aestas veniet quæ te lætificet,in qua te gaudeas seminasse. Quid ergo facio modo? *Expecta dominum.* Et cum expecto quid ago? *Et custodi vias eius.* Et si custodiero quid accipio?

Et exaltabit te vt hæreditate possideas terram. Quam terrã? F Iterum ne aliqua villa occurrat animo,illam de qua dicitur, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ qd̃ *Matth. 25.* vobis paratum est ab initio mundi. Quid de illis qui nos angustiauerunt,inter quos gemuimus, quorũ scandala tolerauimus, pro quibus sæuientibus frustra orauimus:quid de illis erit? sequitur, *Cum pereunt peccatores videbis.* Et cum de proximo videbis,tu eris ad dexteram,ille ad sinistram.Hoc autem ad fidei oculos pertinet.Quos fidei oculos qui non habẽt,delectantur fœlicitate † impiorum, & putant se sine causa esse iustos, *† al. dolent fœlicitatẽ.* quia vident hic florere impios.Qui autem habet oculũ illum fidei, quid dicit, *Vidi impium superexaltari, & eleuari super cedros Libani.* Et puta quia superexaltatus est, puta quia eleuatus est.Quid sequitur? *Et transiui, & ecce non erat, & quæsiui eum & non est inuentus locus eius.* Quare non erat, & non est inuentus locus eius? Quia transisti. Si autem adhuc carnaliter cogitas, & ista terrena fœlicitas vera fœlicitas tibi videtur, nondum transisti. Aut æqualis illi es,aut infra es.Profice & transi,& cum proficiendo trãsieris,attẽdis cũ fide. Vides nouissima

G ipsius,& dicis tibi, Ecce non est iste qui sic tumuerat,
quomodo si transires iuxta fumũ. Nam & hoc dictum
est in isto Psalmo superius, Deficiẽtes velut fumus deficient.
Erigitur in altum fumus, & in globum tumidũ
pergit: quanto magis attollitur, tanto amplius intumescit.
Sed cum transieris attende post te: post te enim fumus,
si est ante te deus. Noli posteriora ex desyderio
attendere, sicut attendit vxor Loth, & remansit in via:
Gene.19. sed respice ex despectu, & videbis impiũ nusq̃ esse, &
quæres locũ eius. Quis est locus eius? Quo nunc habet
potestatẽ, habet diuitias, habet quendam ordinẽ suũ in
rebus humanis, vt multi ei obsequãtur, vt iubeat & audiatur.
Iste locus nõ erit, sed transit, vt tu possis dicere,
Psal.72. transiui, & ecce nõ erat. Quid est transiui? Profeci, perueni
ad spiritalia, intraui in sanctuarium dei, vt intenderem
in nouissima, & ecce non erat: & quæsiui eũ, &
non est inuentus locus eius. *Custodi innocentiam.* Tene,
quomodo cum auarus esses, sacellum tenebas. Quomodo
tenebas sacellum ne tibi extorqueretur à fure,
sic custodi innocentiam ne tibi extorqueatur à diabolo.
Sit illa certum patrimoniũ tuũ, de qua sunt diuites
& pauperes. Custodi innocentiã. Quid tibi prodest lu-
H crum auri, & damnum innocẽtiæ? Custodi innocẽtiã.
Et vide directionem. Habeto oculos directos, vt videas
directionem, non prauos, quibus malos videas & distortos,
vt distortus tibi & prauus videatur deus, quia
fauet impiis, & persequitur fideles. Nõ vides quàm tortum
videas, corrige oculos tuos, & vide directionem.
Quã directionẽ? Noli ad præsentia attendere. Et quid
videbis? *Quoniã sunt reliquiæ homini pacifico.* Quid est, sunt
reliquiæ? Cũ mortuus fueris, non eris mortuus, hoc est,
sunt reliquiæ. Erit illi aliquid & post hanc vitam, hoc
est, illud semen quod in benedictione erit. Vnde dominus,
Qui credit in me, inquit, licet moriatᷣ, viuet. Quo-
Ioan.11. niam sunt reliquiæ homini pacifico. *Iniusti autem disperient in idipsum.*
Quid est, in idipsum? In sempiternum,
vel omnes simul in vnum. *Reliquiæ impiorum interibunt.*
Sunt autẽ reliquiæ homini pacifico. Ergo qui nõ sunt
Matth.5. pacifici, impij sunt. Beati enim pacifici, quia ipsi filij dei
vocabuntur. *Salus autem iustorum à domino, & protector eorum est in tempore tribulationis. Et adiuuabit eos dominus & eruet*
I *eos & eximet eos à peccatoribus.* Tolerent ergo modo peccatores
iusti, tolerent frumenta zizania, toleret triticũ
paleam, quia veniet tempus separationis, & eximetur
semen bonum ab eo quod igni consumetur. Illud in
horreum mittetur, illud autem in æternam conflationem,
quia ideo simul fuerunt primo iustus & iniustus,
vt ille supplantaret, ille probaretur: postea autem ille
damnaretur, ille coronaretur. Deo gratias fratres, reddidimus
debitum in nomine Christi, sed nos charitas
debitores semper tenet. Illa enĩ vna est, quæ & si quotidie
redditur, semper debetur. Multa dixim⁹ aduersus
Donatistas, multa vobis recitauimus, multas chartas,
multa præter canonum scripturam, illis cogentibus.
Nam & si reprehenderent nos hi, quia vobis talia legimus,
nos reprehẽdamur cũ vos instruamini. Possumus
1.Corin.12. enim eis & in hac parte sic respondere, Factus sum insipiẽs,
vos me coëgistis. Tamen fratres ante omnia custodite
hæreditatẽ nostrã, de qua securi sumus, nos in
testamẽto patris nostri esse, nõ in aliqua charta friuola
alicuius hominis, sed in testamento patris nostri. Inde
securi sumus, quia qui fecit testamentũ, viuit in æternũ.
Qui fecit testamentũ hæredi suo, ipse iudicabit de testamento
suo. In rebus humanis alius est testator, alius
iudex: sed tamen qui tenet testamentũ, vincet apud iu-
dicẽ alterũ, non apud alterũ iudicẽ mortuum. Quàm K
ergo secura est nostra victoria, cũ ille iudicabit qui te- Roma.5.
status est? & si enim mortuus est Christus ad tẽpus, sed
iam viuit in æternũ. Loquãtur ergo aduersus nos quicquid
volunt, nos diligamus illos, & nolẽtes. Nouimus
enim fratres, nouimus linguas eorũ: propter quod eis
non irascamur, patienter ferte nobiscũ. Vident eni in
causa se nihil habere, & linguas cõuertũt in nos, & incipiunt
de nobis dicere mala, multa quæ sciunt, multa
quæ nesciunt: que sciunt, præterita nostra sunt: fuimus
enim aliquãdo, sicut dicit Apostol⁹, stulti & increduli, Ad Tit.3.
& ad omne opus bonũ reprobi, in errore peruerso desipiẽtes
& insaniẽtes fuimus, nõ negamus: & quantum
præteritũ nostrũ nõ negamus, tanto magis deũ, qui nobis
ignouit, laudam⁹. Quid ergo hęretice dimittis causam,
& is ad hominẽ? Quid enim ego sum? Quid sum?
Nunquid Ecclesia catholica ego sum? Nũquid hæreditas
Christi diffusa per gentes ego sum? Sufficit mihi vt
in ea sim. Vituperas mala mea præterita, quid magnũ L
facis? Seuerior sum ego in malo meo q̃ tu: quod tu vituperasti,
ego damnaui. Vtinam velles imitari, vt error
tuus fieret aliquãdo præteritus. Ista sunt mala pręterita
quæ nouerunt, maxime in ista ciuitate. Hic enim male
viximus, quod ego cõfiteor: & quantũ gaudeo de gratia
dei, tantum de meis præteritis timeo. † Quid dicã? †aliàs, confundor.
Dicam doleo? Dolerẽ si adhuc sic essem. Sed quid dicam?
Gaudeo? Nec hoc possum dicere. Vtinam enim
nunq̃ fuissem, quicquid tamen fui in nomine Christi
præteritũ est. Quod autẽ modo reprehendunt, nõ norunt.
Sunt adhuc quæ in me reprehendant, sed tamen
multum est ad illos vt hoc nouerint. Multa enim ago
in cogitationibus meis, pugnans aduersus malas suggestiones
meas, & habẽs conflictationẽ diuturnã, & propè
continuam vim cũ tentationibus inimici subuertere
me volentis. Gemo ad deum in infirmitate mea, &
nouit quid parturit cor meum, ille qui nouit partum
meum. Mihi autẽ minimũ est, vt à vobis diiudicer, aut 1.Corin.4.
ab humano die, ait Apostol⁹, sed neq; ego meipsum iudico.
Melius enim me ego noui q̃ illi, sed melius deus
quàm ego. Nõ ergo vobis insultent de nobis: nõ, faciat
Christus. Dicunt enim, & qui sunt? & vnde sunt? malos
hic illos nouim⁹, vbi baptizati sunt? Si nos bene nouerunt,
sciũt, quia & nauigauimus aliquãdo, sciũt quia & M
peregrinati sumus, sciũt quia alij imus, & alij redimus.
Nõ hic baptizati sumus: sed vbi baptizati sumus, Ecclesia
est nota vniuerso orbi terrarũ: & multi fratres nostri
sunt, qui & nouerunt quia baptizati sumus, & nobiscũ
baptizati sunt. Facile est ergo hoc nosse, si quis fratrum
est inde solicitus. Istis autem satisfacturi sumus, & demonstraturi
aliquid de testimonio Ecclesiæ, cui nõ cõmunicant?
Merito non nos norunt trans mare baptizatos
in Christo, quia & trans mare non habent Christum.
Ille enim Christum & trans mare habet, qui &
trans mare communicationẽ vniuersæ Ecclesiæ tenet.
Quomodo potest cognoscere vbi sim ego baptizatus,
cum communio ipsius vix transit mare? Veruntamen
fratres mei, quid eis dicam? Suspicamini quod vultis
de nobis. Si boni sumus, in Ecclesia Christi, frumenta
sumus: si mali sumus, in Ecclesia Christi, palea sumus,
tamen ab area non recedimus. Tu qui vento tentationis
foras volasti, quid es? Triticum? Non id tolleret vẽ- Matth.3.
tus ex area. Ex eo ergo vbi es, agnosce quod es. Sequitur,
Sed tu, inquit, quis es qui contra nos dicis tanta?
Quicunq; sim, quod dicitur attende, nõ à quo dicitur.
Sed peccatori, inquit, dicit domin⁹, Vt quid tu assumis Psal.49.
testamentum

testamẽtum meum per os tuum? Dicat ergo dominus
A hoc peccatori, Forte est genus peccatorũ cui hoc re-
ĉte dicat dñs: sed in quolibet dicat hoc dominus, ideo
dicit, quia peccatori non prodest quando legem dei
loquitur. Nũquid & auditoribus nõ prodest? Vtrunq;
genus nos habemus in Ecclesia, domino dicẽte, & bo-
norum & malorum. Boni enim cum prædicant, quid
1. Corin. 1. dicunt? Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. De
1. Tim. 4. nobis quid dicitur? Sed forma estote fideliũ. Hoc nos
esse laboramus. Quid autem simus, ille nouit, ad quem
gemimus. De malis tamẽ dictũ est aliud, Super cathe-
Matth. 23. dram Moysi sederunt scribæ & pharisæi, quæ dicunt
facite, quæ autem faciunt, facere nolite. Vides quia in
cathedra Moysi, cui successit cathedra Christi sedent
& mali, & tamen dicendo bona nõ obsunt auditorib⁹.
Quare tu propter malos ipsam cathedram dimisisti?
Redi ad pacẽ, redi ad concordiã, quæ te nõ offendit.
Si bona loquor, & bona facio, imitare me. Si autem nõ
facio quod dico, habes consiliũ domini, quæ dico fac,
quæ autẽ facio, noli facere, tamen à cathedra catholica
noli discedere. Ecce in noĩe Christi ituri sum⁹, & mul-
B ta dicturi sunt. Quis finis? Cito cõtemnite causam no-
stram. Non illis dicatis nisi, Fratres, ad rem respõdete.
Augustinus Episcopus est in Ecclesia catholica, sarcinã
suã portat, rationẽ redditurus est deo. In bonis eũ no-
ui, si malus est ipse nouit. Si bonus est, nec sic spes mea
est. Hoc ante omnia didici in catholica, vt spes mea nõ
sit in homine. Merito ergo vos homines reprehẽditis,
quia spem vestrã in hominẽ posuistis. Certe cũ repre-
henderint nos, cõtemnite & vos. Nouimus enim qualẽ
locum habemus in corde vestro, quia scimus qualem
locum habetis in corde nostro. Nolite p nobis certare
aduersus illos: quicquid de nobis dixerint, cito transi-
te, ne laborantes causa defensionis nostræ, dimittatis
causam vestram. Hoc enim agunt astute, nolentes & ti-
mentes, vt de ipsa causa dicamus. Ingerunt nobis quo
nos auocent, vt cũ intẽdimus purgare nos, sileamus ab
ipsis cõuincẽdis. Nam prorsus qui me dicis malũ, dico
& ego alia innumerabilia: cito aufer de medio, fini cau
sam meam, de re age Ecclesiæ, causam attende, vbi sis
vide. Veritas tibi vndelibet loquatur, esuriens accipe:
C ne nunq̃ ad te perueniat panis, dũ semper quid repre-
hendas in vasculo fastidiosus & calumniosus inquiris.

In Psalmum trigesimumseptimum Enarratio.

Psal. 50. OPportune ad id quod cantauimus, iniquitatẽ
meam ego pronũcio, & curã gero pro pecca-
to meo, respondit hæc mulier de lectione E-
uangelij. Iniquitates enim eius intuens dñs, canem ap-
pellauit dicens, Non est bonum, panem filiorũ mittere
Matth. 15. canibus. At illa quæ nouerat iniquitatem suam pronun
ciare, & curã gerere pro peccato suo, nõ negauit quod
veritas dixit, sed miseriam cõfessa, misericordiam po-
tius impetrauit, curam gerens pro peccato suo. Nam &
curari petiuerat filiam suam, fortassis in filia significãs
vitam suam. Psalmum ergo totum quãtum possumus,
dum cõsyderamus & pertractam⁹ áduertite. Assit do-
minus cordibus nostris, vt salubriter hic inueniamus
voces nostras, & quomodo inuenerimus proferamus,
nec difficulter inueniendo, nec imperite proferendo.

Titulus eius est:

Psalmus ipsi David in recordationem sabbati.

QVærimus quę nobis scripta sunt de sancto Da
Roma. 1. uid Propheta, ex cuius semine dominus no-
ster Iesus Christus secundũ carnẽ: & inter bo-
na quæ de illo nobis nota sunt per scri-
pturas, non inuenimus eum aliquando recordatũ sab- D
bati. Quid enim ita recordaretur secundum illam ob-
seruationem Iudæorum qua obseruabãt sabbatũ. Quid
ita recordaretur quod inter septem dies necessario ve-
niebat. Obseruandum ergo erat, nõ sic recordandum.
Nemo autem recordatur, nisi quod in præsentia non
est positũ, verbi gratia, In hac ciuitate recordaris Car-
thaginem, vbi fuisti aliquando: & hodierno die recor-
daris hesternum diem, vel prioris anni, vel quemlibet
anteriorem, & aliquod factum tuum quod iam fecisti,
aut aliquid vbi fuisti, vel cui rei interfuisti. Quid sibi
vult ista recordatio sabbati fratres mei? Quę anima sic
recordatur sabbatũ? Quod est hoc sabbatum? Cũ ge-
mitu enim recordatur. Et cũ Psalmus legeretur, audi-
stis, & modo cũ retexerimus audietis, quantus sit mœ-
ror, quantus gemitus, quantus fletus, quæ miseria. Sed
fœlix est, qui sic miser est. Vnde & dominus in Eu- Matth. 5.
angelio beatos appellauit quosdã lugentes. Vnde bea-
tus si lugens? Vnde beatus si miser? Immò miser esset, si
lugens nõ esset. Talem ergo & hic accipiamus sabba-
tum recordantem, nescio quem lugentem, & vtinam
nos simus ipse nescio quis. Est enim hic quidã dolens, E
gemens, lugens, recordans sabbatum. Sabbatũ requies
est. Sine dubio iste nescio qua in inquietudine erat, qui
tam cum gemitu requiẽ recordabatur. Ipse itaque in-
quietudinem quã patiebatur narrat & cõmendat deo,
nescio quid grauius timens, quàm erat vbi erat. Nam
quia in malo est aperte dicit, nec interprete opus est,
nec suspitione, nec coniectura: in quo malo sit, nũ du-
bitatur ex eius verbis, nec opus est vt quæramus, sed vt
quod dicit intelligamus: & nisi peius aliquid timeret,
quàm erat illud quo tenebatur, nõ sic inciperet: *Do-* Psal. 6.
*mine ne in indignatione tua arguas me, neque in ira tua emendes
me.* Futurum est enim vt quidam in ira dei emendẽtur,
& in indignatione arguantur. Et forte nõ omnes qui
arguuntur emendabuntur, sed tamen futuri sunt in e-
mendatione quidam salui. Futurum est quidem quia
emendatio nominata est: sic tamen quasi per ignẽ. Fu-
turi autem quidam qui arguentur & non emendabun- 1. Corin. 3.
tur. Nam vtique arguet eos quibus dicet, Esuriui, & nõ Matth. 25.
dedistis mihi manducare, sitiui & non potastis me: & F
cætera quæ ibi prosequens, quandam inhumanitatem
& sterilitatem increpat, dicens malis ad sinistram con
stitutis, quibus dicet, Ite in ignem æternum qui paratus
est diabolo & angelis eius. Hæc iste grauiora formi-
dans, excepta vita ista, in cuius malis plangit & ge-
mit, rogat & dicit, Domine ne in indignatione tua ar-
guas me. Nõ sim inter illus quibus dicturus es, Ite in i-
gnẽ æternũ qui paratus est diabolo & angelis ei⁹. Neq;
in ira tua emendes me, vt in hac vita purges me, & talẽ
me reddas cui iam emẽdatorio igne nõ opus sit, pro-
pter illos qui salui erũt, sic tamẽ quasi per ignẽ. Quare, 1. Cor. 3.
nisi quia hic ædificant supra fundamentum, ligna, fœ- 25. distin.
num, stipulam? Si ædificarẽt autem aurum, argentum, *Qui in a-*
lapides preciosos, & de vtroque igne securi essent: non *liud. Et de*
solum de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est *pœni. di.*
impios: sed etiam de illo qui emendabit eos, qui per *7. Nullus.*
ignem salui erũt. Dicitur enim, Ipse autem saluus erit, *circa finẽ.*
sic tamen quasi per ignẽ. Et quia dicitur, saluus erit, cõ- *4. sẽ. dis.*
temnitur ille ignis. Ita planè quanuis salui per ignem: *20. Sciẽdũ.*
grauior tamen erit ille ignis, q̃ quicquid potest homo *circa finẽ.*
pati in hac vita. Et nostis quanta hic passi sunt mali, & *Et de vera*
possũt pati, tamẽ tãta passi sunt, quãta potuerũt pati & *& falsa pœ*
boni. Quid eni quisq; malefic⁹, latro, adulter, scelerat⁹, *nitentia.*
sacrilegus pertulit legibus, quod nõ pertulit martyr in *cap. 18.*

G cōfeſsione Chriſti. Iſta ergo quæ hic ſunt mala, multo faciliora ſunt: & tamen videte quemadmodum ea homines ne patiantur, quicquid iuſſeris faciunt. Quanto melius faciunt quod iubet deus, ne illa grauiora patiātur? Quare autē petit iſte ne in indignatione arguatur, neq; in ira emendetur, tanq̄ dicens deo, quoniam iam iſta quæ patior multa ſunt, magna ſunt, quæſo vt ſufficiant? Et incipit illa numerare ſatisfaciens deo, offerēs illa quæ patitur, ne peiora patiatur. *Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, & confirmaſti ſuper me manum tuam. Non eſt ſanitas in carne mea à vultu iræ tuæ.* Iam hęc dicebat, quæ hic patiebatur, & tamen hoc iam de ira domini, quia & de vindicta domini. De qua vindicta? Quam excepit de Adam. Non enim in illum non eſt vindicatum, aut fruſtra dixerat deus, Morte morieris: aut aliquid patimur in iſta vita, niſi ex illa morte quam meruimus primo peccato. Etenim portamus corpus mortale plenum tentationibus, plenum ſolicitudinibus, obnoxium doloribus corporalibus, obnoxium indigentiis, mutabile & languidum cum ſanum eſt, quia vtique nondum

Gen. 2.

H plene ſanum. Nam vnde dicebat, Nō eſt ſanitas in carne mea: niſi quia iſta quæ huius vitæ dicitur ſanitas, bene intelligentibus & ſabbatum recordantibus, non eſt vtiq; ſanitas? Si enim noo manducaueris, inquietat fames. Iſta fames, naturalis quidam morbus eſt, quia natura nobis facta eſt pœna ex vindicta. Primò homini qood erat pœna, natura nobis eſt. Vnde dicit Apoſtolus, Fuimus & nos natura filij iræ, ſicut & cæteri. Natura filij iræ, id eſt, portantes vindictam. Sed quare dicit, fuiorus? Quia ſpe iam non ſumus, nam re † adhuc ſumus. Sed illud melius dicim⁹ quod ſpe ſumus, quia certi ſumus de ſpe. Nō enim incerta eſt ſpes noſtra, vt de illa dubitemus. Audi ipſam gloriā in ſpe. In nobiſmet ipſis, inquit, ingemiſcimus adoptionē, expectātes redēptionem corporis noſtri. Quid enim? Nondum redēptus es ô Paule? Nondum pro te preciū perſolutū eſt? Nōnne ſanguis ille iam fuſus eſt? Nōne ipſum eſt preciū omniū noſtrū? Planè ipſum. Sed vide quid ait, Spe enim ſalui facti ſumus. Spes autem quæ videtur nō eſt ſpes. Quod enim videt quis, quid ſperat? Si autē quod non videmus ſperamus, per patientiam expectamus. Quid autem expectat per patiētiam? Salutem. Cuius

Ephe. 2.

† al. natura.

Roma. 8.

Roma. 8.

I rei ſalutem? Ipſius corporis, quia hoc dixit redemptionem corporis noſtri. Si ſalutē corporis expectabat, nō erat ſalus illa quā habebat. Eſuris, ſitis interficit, ſi ſubuentum non fuerit. Medicamentum enim famis eſt cibus, & medicamētum fatigationis eſt ſomnus. Detrahe iſta medicamenta, vide ſi non interficiunt illa quæ exiſtunt. Si ſepoſitis iſtis nō ſunt morbi, † eſt ſanitas. Si autem habes aliquid quod te poſsit interficere, niſi mā ducaueris, noli gloriari de ſanitate, ſed gemens expecta redemptionem corporis tui. Gaude te redemptū, ſed nondū re, ſpe ſecurus eſto. Etenim ſi non gemueris in ſpe, non peruenies ad rem. Hoc eſt ergo, nō eſt ſanitas: ait, Nō eſt ſanitas in carne mea à vultu iræ tuæ. Vnde ergo ſagittæ infixæ? Ipſam pœnā, ipſam vindictam, & forte dolores quos hic neceſſe eſt pati, & animi & corporis, ipſas dicit ſagittas. De his eni ſagittis & ſanctus Iob fecit cōmemoratione, & cū eſſet in illis doloribus, dixit ſagittas domini infixas ſibi. Solemus tamē & verba dei ſagittas accipere. Sed nūquid ab his poſſet iſte ſic dolere ſe percuti? Verba dei tanquā ſagittæ excitant amōrem nondum excitatum non dolorem. An quia & ipſe amor nō poteſt eſſe ſine dolore? Quicquid enim amamus & non habemus, neceſſe eſt vt doleamus. Nam ille amat & nō dolet, qui habet quod amat. Qui autē amat, vt dixi, & nōdū habet quod amat, neceſſe eſt vt in dolore gemat. Inde illud in perſona Eccleſiæ ſpōſæ Chriſti in Cātico cāticorū, Quoniā vulnerata charitate ego ſū. Vulneratā ſe dixit charitate: amabat enim quidē, & nōdū tenebat, dolebat quia nondū habebat. Ergo ſi dolebat, vulnerata erat, ſed hoc vulnus ad veram ſalutē rapiebat. Qui hoc vulnere non fuerit vulneratus, ad verā ſanitatē nō poteſt peruenire. Nunquid ergo vulneratus ſemper erit in vulnere? Poſſum⁹ itaque etiā ſic infixas ſagittas accipere, id eſt, verba tua infixa cordi meo: & ex ipſis verbis tuis factū eſt vt recordarer ſabbatum: & ipſa recordatio ſabbati, & nondum tenētio, facit me nondum gaudere, & agnoſcere, nec ſanitatē eſſe in ipſa carne, neque dici debere: quum comparo iſtam ſanitatem illi ſanitati, quam habeo in requie ſempiterna: vbi corruptibile hoc induet incorruptionem, & mortale hoc induet immortalitatem: & video quia in illius ſanitatis comparatione, iſta ſanitas morbus eſt. *Non eſt pax oſsibus meis à facie peccatorum meorum.* Quæri ſolet cuius ſit vox: & aliqui accipiunt Chriſti, propter quædā quæ hic dicuntur de paſsione Chriſti, ad quæ paulò pòſt veniemus, & agnoſcemus, quæ de paſsione Chriſti dicuntur. Sed non eſt pax oſsibus meis à facie peccatorum meorū, quomodo diceret qui nullū peccatū habebat? Coarctat nos ergo intelligendi neceſsitas ad cognoſcendum tanquā plenum & totum Chriſtum, id eſt, caput & corpus. Cū enim Chriſtus loquitur, aliquādo ex perſona ſolius capitis loquitꝰ, quod eſt ipſe ſaluator, natus ex Maria virgine. Aliquādo ex perſona corporis ſui, quod eſt ſancta Eccleſia, diffuſa toto orbe terrarum. Et nos in corpore ipſius ſumus; ſi tamen fides noſtra ſyncera ſit in illo, & ſpes noſtra certa, & charitas noſtra accēſa, ſumus in corpore ipſius, & mēbra ipſius, & inuenim⁹ nos ibi loqui, Apoſtolo dicente, Quoniā membra ſumus corporis eius. Et multis locis dicit hoc Apoſtolus. Nam ſi dixerimus verba non eſſe Chriſti, non erunt & illa verba Chriſti, Deus meus deus meus, vt quid me dereliquiſti? Et ibi enim habes: Deus meus deus meus, vt quid me dereliquiſti, longe à ſalute mea verba delictorum meorum. Quomodo hīc habes, à facie peccatorum meorum: ſic & ibi habes, verba delictorum meorum. Et ſi Chriſtus vtique ſine peccato & ſine delicto, incipimus non putare verba illa pſalmi illius eſſe. Et valde durum & contrarium eſt, vt ille pſalmus nō pertineat ad Chriſtū, vbi habemus ſtatim tam apertam paſsionē eius, tanquā ex Euāgelio recitetur. Ibi enim habemus, Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtimentū meum miſerunt ſortē. Quid quod ipſe dominus in cruce pendens, primū verſum pſalmi ipſius ore ſuo ptulit, & dixit, Deus meus deus meus vt quid me dereliquiſti? Quid voluit intelligi, niſi illum pſalmū totū ad ſe pertinere, quia caput ipſius ipſe pronūciauit? Vbi autē ſequitur & dicit, Verba delictorū meorū, nō eſt dubium quia vox Chriſti eſt. Vnde ergo peccata, niſi de corpore quod eſt Eccleſia? Quia loquit corpus Chriſti & caput. Qoare tanquam vnus loquitur? Quia erunt duo, inquit, incarne vna. Sacramentum hoc magnū eſt, ait Apoſtolus, Ego autem dico in Chriſto & in eccleſia. Vnde etiam cum ipſe loqueretur in Euangelio, reſpondens eis, qui quæſtionem intulerunt de vxore dimittenda, ait, Non legiſtis quod ſcriptum eſt, quòd deus ab initio maſculū & fœminam fecit eos, & relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna?

† al. morbi, in quibus ſi ſanitas eſt, nōdum plena eſt, quia cito deficere poteſt, imò adhuc penalis eſt, Si autem, &c.

Iob. 6.

K

Cant. 2. & 5.

1. Corin. 15.

L

1. Pet. 2.

Luc. 2.

Ephe. 5.

Pſal. 21.

M

Gene. 2.

Ephe. 5.

Matth. 19.

A vna? Igitur iam non duo, sed vna est caro: Si ergo ipse dixit, iã non duo sed vna est caro: quid mirũ si vna caro, vna lingua, eadem verba, tanquam vnius carnis, capitis & corporis? Sic audiamus tãquam vnum, sed tamen caput tanquam caput, & corpus tãquam corpus. Non diuiduntur personæ, sed distinguitur dignitas, quia caput saluat, saluatur corpus. Caput exhibeat misericordiã, corpus defleat miseriam. Caput est ad purganda peccata, corpus ad cõfitenda peccata, vna tamẽ vox: vbi non scriptum est, quando dicat corpus, quando caput, sed nos in audiendo distinguamus, ille autẽ tanquam vnus loquitur, Quare enim nõ dicat, peccatorum meorum, *Matth. 25.* qui dixit, Esuriui, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potũ: hospes fui, & non accepistis me: infirmus fui, & in carcere, & non visitastis me? Certe dominus non fuit in carcere. Quare non hoc diceret, cui cum dictum esset, quãdo te vidimus esurientem & sitientem, aut in carcere, & non ministrauimus tibi? Respõdit sic, & ex persona capitis sui indicans se dixisse, Cum vni ex minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis. Quare non dicat, à facie peccatorũ meorum: *Act. 9.* qui dixit Saulo, Saule Saule, quid me persequeris? Qui vtiq; in cœlo iam neminem per-

B secutorem patiebatur. Sed quomodo ibi caput loquebatur pro corpore, sic & hic caput dicit voces corporis, cum & capitis voces auditis. Sed neque cũ corporis voces audieritis, separetis caput: [neque cum capitis voces audieritis, separetis corpus,] quia iã non duo, sed vna caro. *Gene. 2.* *Ephe. 5.* Non est sanitas in carne mea à vultu iræ tuæ. Sed fortasse iniuste tibi deus iratus est ô Adam, ô genus humanũ, iniuste iratus est deus: quia ergo dixisti iam agnoscens ipsam pœnam tuam in corpore Christi constitutus homo, Non est sanitas in carne mea à vultu iræ tuæ: expone iustitiam iræ dei, ne te excusare videaris, illum accusare: sed quęre & dic, Vnde ira domini? Nõ est sanitas in carne mea, à vultu iræ tuæ non est pax ossibus meis. Repetiuit id quod dixit, Non est sanitas in carne mea, hoc est enim, non est pax ossibus meis. Non autem repetiuit à vultu iræ tuæ, sed causam dixit iræ dei. Non est pax, inquit, ossibus meis à facie peccatorum meorum. *Quoniam iniquitates meæ sustulerunt caput meũ, sicut fascis grauis grauatæ sunt super me.* Et hic causam præmisit, & effectum subiecit: quid vnde contige-

C rit dixit, Iniquitates meæ sustulerunt caput meum. Nemo enim superbus, nisi iniquus cui sustollitur caput. Sursum tollitur, qui erigit caput aduersus deum. Audistis *Eccle. 10.* cum lectio legeretur libri Ecclesiastici, Initium superbiæ hominis, apostatare à deo. Ille qui prior noluit audire pręceptum, sustulit iniquitas ipsius caput aduersus deũ. Et quia iniquitates sustulerunt caput eius, quid illi fecit deus? Sicut fascis grauis grauatæ sunt super me. Leuitatis est erigere caput, quasi nihil portat qui erigit caput. Quia ergo leue est quod potest erigi, accipit pondus vnde possit comprimi. *Psal. 7.* Conuertetur enim labor eius in caput eius, & iniquitas eius in verticem eius descẽdet. Sicut fascis grauis grauatę sunt super me. *Computruerunt & putruerunt liuores mei.* Iam qui liuores habet, non est sanus. Adde quia ipsi liuores computruerunt & putruerunt. Vnde putruerunt? Quia computruerunt. Iam quomodo hoc explicetur in vita humana, quis hoc nõ nouit? Habeat aliquis sanum olfactum animæ, sentit quomodo puteant peccata. Cui putori peccatorum contrarius erat odor ille, de quo dicit Apostolus, *2. Cor. 2.* Christi bonus odor sumus deo in omni loco iis qui salui fiunt. Sed vnde nisi de spe? Vnde, nisi de recordatione sabbati? Aliud enim plangimus in hac vi- D ta, aliud præsuminus in illa vita. Quod plangitur putet, quod præsumitur fragrat. Ergo nisi esset ille talis odor qui nos inuitaret, nunquam sabbatum recordaremur. Sed quia habemus per spiritum ipsum odorem vt dicamus sponso nostro, Post odorem vnguẽtorum tuorum curremus, auertimus à putoribus nostris olfactum, & conuertentes nos ad ipsum aliquantulum respiramus. Sed nisi ad nos oleant & mala nostra, nun- *Cant. 1.* quam istis gemitibus confitemur. Computruerunt & putruerunt liuores mei. Vnde? *A facie insipientiæ meæ.* Vnde dixit superius, A facie peccatorum meorum: inde nunc, à facie insipientiæ meæ. *Miseriis afflictus sum & curuatus sum vsque in finem.* Vnde curuatus est? Quia elatus erat, Si fueris humilis, erigeris: si fueris elatus, curuaberis: non enim deerit deo põdus vnde te curuet. Illud erit pondus, fascis peccatorũ tuorum, hoc replicabitur in caput tuum & curuaberis. Quid est autem curuari? Non se posse erigere. Talem inuenit dominus mulierẽ per decem & octo annos curuã, non se poterat erigere. Tales sunt qui in terra cor habent. At vero quia inuenit mulier illa dominum, & sanauit *Lucæ. 13.* eam, habeat sursum cor. Inquantũ tamen curuatur, ad- E huc gemit. Curuatur enim ille qui dicit, Corpus enim *Sapi. 9.* quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. In his gemat vt illud accipiat: recordetur sabbatum, vt ad sabbatum peruenire mereatur. Quod enim celebrabãt Iudæi, signum erat. Cuius rei signum? Quã iste recordatur qui dicit, Miseriis afflictus sum & curuatus sum vsque in finem. Quid est vsque in finem? Vsque in mortem. *Tota die contristatus ambulabam.* Tota die, sine intermissione. Hoc dicit tota die, tota vita. Sed ex quo cognouit? Ex quo sabbatum recordari cœpit. Quandiu enim recordatur quod nondum habet, nõ vis vt contristatus incedat, Tota die contristatus ambulabam. *Quoniam anima mea completa est illusionibus, & non est sanitas in carne mea.* Vbi ergo est totus homo, anima & caro est. Anima completa est illusionibus, caro sanitatem non habet, quid remanet vnde sit lætitia? Nõnne oportet vt contristetur? Tota die cõtristatus ambulabam. Tristitia nobis sit, donec & anima nostra exuatur illusionibus, & corpus nostrum induatur sanitate. Illa enim ve- F ra sanitas quæ est? Immortalitas. quantæ sint autem illusiones animæ si voluero dicere, tempus quando sufficit? Cuius enim anima ista nõ patitur? Breue est quod admoneo, quomodo anima nostra completa est illusionibus. A facie ipsarum illusionum, aliquando vix orare permittimur. De corporibus cogitare non nouimus, nisi imagines: & sæpe irruunt quas nõ quærimus, & volumus ex hac in hãc ire, & ab illa in illã transire: & aliquando vis redire ad id quod cogitabas, & dimittere vnde cogitas, & aliud tibi occurrit. Vis recordari quod oblitus eras, & nõ tibi venit in mentem, & venit potius aliud quod nolebas: vbi erat quod oblitus eras? Nam quare postea venit in mentem cum iam non quæreretur? Cum autem quæreretur, occurrerunt pro illo innumerabilia quæ nõ quærebãtur. Rem dixi breuem fratres, aspersi nescio quid vobis, quo accepto cætera vosipsi cogitantes, inueniatis quid sit plangere illusiones animæ nostræ. Accepit ergo pœnam illusionis, amisit veritatem. Sicut enim pœna est animæ illusio, sic præmium animæ veritas. Sed in his illusionibus cõstituti cum essemus, venit ad nos veritas, & inuenit nos coopertos illusionibus: suscepit carnẽ nostrã vel potius

G potius à nobis,id est,à genere humano. Aperuit oculos
carnis,vt per fidem sanaret eos, quibus veritatem fue-
rat mõstraturus,vt sanato oculo veritas patesceret. Ipse
enim est veritas, quam nobis promisit, cũ caro eius vi-
deretur,vt fides inchoaretur, cuius præmiũ veritas es-
set. Non enim seipse Christus demõstrauit in terra,sed
demonstrauit carnem suã. Nã si seipsum demõstraret,
viderent illum Iudæi & cognoscerent. Sed si cogno-
1.Cor 2. uissent,nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Sed
Ioan.14. forte discipuli viderunt,quãdo illi dicebant, Ostende
nobis patrem,& sufficit nobis. Et ille vt ab eis se nõ vi-
sum esse mõstraret,subiecit, Tanto tempore vobiscum
sum & non cognouistis me? Philippe qui videt me, vi-
det & patrem. Si ergo Christum videbant, quomodo
adhuc patrẽ quærebant? Qui enim videret Christum,
videret & patrem. Nondum itaque Christum videbãt,
qui patrem sibi ostendi cupiebant. Audi quia nondum
videbant. In præmio illud promisit alio loco dicens,
Ioan.14. Qui diligit me, mandata mea custodit: & qui diligit
me,diligetur à patre meo,& ego diligam eum. Et tan-
quam diceretur ei,quid illi dabis,diligẽs eum? Et ostẽ-
H dam,inquit,meipsum illi. Si ergo diligẽtibus eum hoc
in præmio promisit, quia ostendet seipsum illis, mani-
festum est,quia illa visio veritatis talis nobis promitti-
tur,quia visa iam non dicamus,impleta est anima mea
illusionibus. *Infirmatus sum & humiliatus sum vsque nimis.*
Qui recordatur altitudinem sabbati, ipse videt quan-
tum sit humiliatus. Nam qui potest cogitare quæ sit illa
quietis altitudo, nõ videt vbi nunc sit. Propterea alius
Psal.30. Psalmus dicit,Ego dixi in ecstasi mea, proiectus sum à
facie oculorum tuorum. Assumpta enim mente vidit
nescio quid sublime, & quod vidit nondum ibi totus
erat,& quandam si dici potest quasi coruscationem fa-
ctam luminis æterni,vbi sensit non se ibi esse,quod po
tuit vtcunque intelligere. Vidit vbi esset, & quẽadmo-
dum malis humanis infirmatus & coarctatus esset, &
ait, Ego dixi in ecstasi mea, proiectus sum à facie ocu-
lorum tuorũ. Tale est nescio quid quod vidi in ecstasi,
vt inde sentiam quàm longe sum qui nondum ibi
2.Cor.12. sum. Iam ibi erat qui dixit, Assumptus sum in tertium
cœlum,& ibi audiebat ineffabilia verba quæ non licet
homini loqui. Sed reuocat⁹ est ad nos,vt gemeret prius
I perficiẽdus in infirmitate, & sic postea indueretur vir-
tute:animatus tamen,quia vidit aliquid rerum illarum
pro dispensatione officij sui,adiecit dicens,Audiui in-
effabilia verba quæ non licet homini loqui. Iam ergo
quid opus est, vt à me aut à quoquam quæratis quæ nõ
licet homini loqui,si illi non licuit loqui, cui licuit au-
dire? Plangamus tamen & gemamus in confessione,a-
gnoscamus vbi simus, recordemur sabbatũ,& patien-
ter expectemus quod ille promisit, qui nobis in seipso
exemplum patientiæ demonstrauit. Infirmatus sum &
humiliatus sum vsque nimis. *Rugiebam à gemitu cordis
mei.* Attenditis plerunque interpellare gemitibus ser-
uos dei, & quæritur causa:& non apparet nisi gemitus
alicuius serui dei, si tamen ad aures hominis circa illũ
positi peruenerit. Est enim gemitus occultus qui ab ho-
mine non auditur: tamen si tanta occupauerit cor co-
gitatio desyderij cuiusdam, vt voce clariori exprima-
tur vulnus interioris hominis, quæritur causa: & dicit
homo apud semetipsum,forte illud est vnde gemit,&
forte illud illi factũ est. Quis potest intelligere,nisi ille
in cuius oculis & auribus gemit? Propterea rugiebam,
inquit,à gemitu cordis mei:quia homines si quãdo au
diunt gemitum hominis, plerunque gemitũ carnis au-
diunt,gementem à gemitu cordis nõ audiunt. Abstu- K
lit nescio quis res huius,rugiebat, sed nõ à gemitu cor-
dis:alius,quia abstulit filium: alius,quia vxorem: alius,
quia grandinata est vinea, quia cuppa acuit, quia diri-
puit iumentum ipsius nescio quis: alius, quia damnum
aliquod passus est: alius,quia timet hominẽ inimicum.
Omnes isti à gemitu carnis rugiũt. At vero seruus dei,
quia ex recordatione sabbati rugit,vbi est regnum dei,
quod caro & sanguis nõ possidebunt:rugiebã, inquit,
à gemitu cordis mei. Et quis cognoscebat vnde rugie- 1.Cor.15.
bat? Subiecit. *Et ante te est omne desyderium meum.* Non e-
nim ante homines qui cor videre non possunt,sed an-
te te est omne desyderium meum. Sit desyderiũ tuum
ante illũ, & pater qui videt in occulto, reddet tibi. Ip- Matth.6.
sum enim desyderium tuum,oratio tua est: & si conti-
nuum desyderium,continua oratio. Non enim frustra
dixit Apostolus,Sine intermisione orantes. Nunquid 1.Thess.5.
sine intermisione genu flectimus, corpus prosterni-
mus,aut manus leuamus, vt dicat, Sine intermisione
orate? Aut sicut dicimus nos orare,hoc puto sine inter-
misione non possumus facere. Est alia interior oratio
sine intermisione. Oratio ista quæ est? Desyderium. L
Quicquid aliud agas,si desyderas illud sabbatum,non
intermittis orare. Si nõ vis intermittere orare, noli in-
termittere desyderare. Continuum desyderium tuum,
continua vox tua est. Tacebis si amare destiteris, quia
tacuerunt de quibus dictum est, Quoniam abundauit Matth.24.
iniquitas,refrigescet charitas multorum. Frigus chari-
tatis,silentium cordis est: flagrantia charitatis,clamor
cordis est. Si semper manet charitas, semper clamas: si
semper clamas,semper desyderas:si semper desyderas,
requiem recordaris. Et rugitus cordis tui ante quẽ sit,
oportet vt intelligas. Iam quale desyderium debeat es-
se ante oculos dei,cõsydera. Nunquid vt moriatur ini-
micus noster,quod quasi iuste optant homines? Nã ali-
quando oramus quod non debemus. Illud quod quasi
iuste orant homines, videamus. Non orant vt moria-
tur aliquis,& ad illos hæreditas veniat. Sed & illi qui
orant vt moriantur inimici,audiant dominum dicen-
tem,Orate pro inimicis vestris. Non ergo hoc orẽt vt Matth 5.
moriantur inimici, sed hoc orent vt corrigantur, & Luca.6.
mortui erunt inimici. Iam enim correcti nõ erunt ini- M
mici. Et ante te omne desyderium meum. Quid si de-
syderium ante illum est, & ipse gemitus non est ante
illum? Vnde fieri potest quando ipsum desyderiũ vo-
cem suam habet gemitum? Ideo sequitur, *Et gemitus
meus non est absconditus à te.* A te non est absconditus, à
multis autem hominibus absconditus est. Videtur ali-
quando humilis seruus dei dicere, & gemitus meus
non est absconditus à te. Videtur aliquando & ridere
seruus dei,nunquid desyderium illud mortuum est in
corde? Si autem inest desyderium, inest & gemitus.
Non semper peruenit ad aures hominũ, sed nunquam
recedit ab auribus dei. *Cor meum conturbatum est.* Vnde
conturbatum est? *Et deseruit me fortitudo mea.* Plerunque
irruit nescio quid repentinum, fit conturbatio cor-
dis, contremiscit terra, tonitruus datur de cœlo, hor-
ribilis fit impetus vel strepitus: leo forte videtur in
via,fit conturbatio: latrones insidiantur, fit turbatio
cordis, pauetur, vndique solicitudo incutitur. Vnde
hoc? Quia deseruit me fortitudo mea. Si enim mane-
ret illa fortitudo,quid timeretur? Quicquid nunciare-
tur,quicquid frẽderet, quicquid sonaret, quicquid ca-
deret, quicquid horreret non terreret. Sed vnde illa
perturbatio? Deseruit me fortitudo mea. Vnde de-

seruit

A seruit fortitudo? *Et lumen oculorum meorum non est mecum.* *Gene. 3.* Latuerat ergo Adam lumen oculorum ipsius. Nam lumen oculorum ipsius ipse deus erat, quem cum offendisset, fugit ad vmbram, & abscondit se inter ligna paradisi, pauebat à facie dei, & quæsiuit vmbrã arborum. Iam inter arbores lumen oculorum non habebat, ad quod gaudere consueuerat. Si ergo ille in origine, & nos de propagine, & redeunt ad illum secundum vel *1. Cor. 5.* nouissimum Adam mẽbra ista, quia nouissimus Adam in spiritu viuificãte, & clamant de corpore eius in ista confessione, Et lumen oculorum meorum nõ est mecum: iam confitens, iam redemptus, iam in corpore Christi est, & lumen oculorum ipsius nõ est cum ipso? Planè non est cum ipso, sed est quidem tanquàm adhuc recordantium sabbatum, tanquam cernentium in spe: sed nondum illud est lumen, de quo dicitur, osten- *Ioan. 14.* dam meipsum illi. Est quiddam luminis, quia filij dei sumus, & vtique hoc in fide retinemus, sed nõdum est illud lumen quod videbimus. Nõdum enim apparuit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei eri- *1. Ioan. 3.* mus, quoniam videbimus eum sicuti est. Nã modo lu- *2. Cor. 5.* men fidei & lumen spei est. Quandiu enim sumus in B corpore, peregrinamur à domino. Per fidem enim am- *Rom. 8.* bulamus, non per speciem. Et quandiu quod nõ videmus speramus, per patientiam expectamus. Voces sunt ergo istæ peregrinantium, nondum in patria constitutorum. Et recte dicit, & vere dicit, & si non sit dolosus veraciter confitetur, & lumen oculorum meorum non est mecum. Hæc patitur homo intus sibi, secum, in seipso, & ad seipsum, de nemine ad neminẽ præter se. Hæc sibiipse pœna sua esse meruit, quicquid superius enumerauit. Sed nunquid hoc solum est quod patitur homo? Patitur enim ex se intrinsecus, forinsecus autem ex eis, inter quos viuit. Patitur mala sua, cogitur pati & a- *Psal. 18.* liena. Inde sunt illę duæ voces, Ab occultis meis munda me domine, & ab alienis parce seruo tuo. Iam de occultis suis confessus est, à quibus se cupit mundari. Dicat & de alienis, à quibus sibi vult parci. *Amici mei.* Quid dicam iam de inimicis? *Amici mei, & proximi mei, aduersum me appropinquauerunt & steterunt.* Hoc quod ait, aduersum me steterũt, intellige, Si enim aduersum me steterunt, aduersus se ceciderunt. Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterũt. Iam intelligamus capitis voces, iam incipiat illucescere C caput nostrum in passione. Sed rursum cum cœperit caput dicere, noli inde separare corp⁹. Si caput noluit se separare à vocibus corporis, corpus se audeat separare à passionibus capitis? Patere in Christo, quia tanquã peccauit in infirmitate tua Christus. Modo enim peccata tua tanquam ex ore suo dicebat, & ea dicebat sua. Dicebat enim, à facie peccatorũ meorum, quæ non erant ipsius. Quomodo ergo peccata nostra sua esse voluit propter corpus suum, sic & nos passiones eius nostras esse velimus propter caput nostrum. Nõ enim ille ex amicis passus est inimicos, & nos non, Immo & nos ad hoc paremus in eodẽ conuiuari, talem calicem non respuamus, vt celsitudinis eius desyderium per humilitatem eius inueniamus. Respondit enim celsitudini eius hærere volentibus, qui eius adhuc humilitatem *Matth. 20.* nõ cogitabãt, & ait illis, Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Ergo & illæ passiones domini, passiones nostræ sunt: & vnusquisque si bene seruiat deo, bene seruet fidem, exhibeat quod debet, & versetur inter homines iuste, volo videre si non patitur, etiã quod hic enumerat in passione sua Christus, Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & ste- D terunt. *Et proximi à longe steterunt.* Qui proximi appropinquauerunt, & qui proximi à longe steterunt? Proxi- *Lucæ. 23.* mi erant Iudæi, quia cognati erant, Appropinquauerunt, quando crucifixerunt. Proximi erant & Apostoli, & tamen ipsi à longe steterũt, ne cum illo paterentur. Potest etiam hoc sic intelligi, Amici mei, id est, qui se finxerũt amicos meos. Amicos enim se finxerunt quãdo dixerunt, Scimus quia in veritate viam dei doces: *Matth. 22.* quando illum tentare voluerunt, vtrum soluendum esset tributum Cæsari, quando illos conuicit ore ipsorum. Amici videri volebant, sed non illi erat opus vt quisquam ei testimonium perhiberet de homine. Ipse *Ioan. 2.* enim sciebat quid esset in homine: adeo vt cum amica verba dixissent, responderet eis, Quid me, inquit, ten- *Matth. 22.* tatis hypocritę? Ergo amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt, & proximi à longe steterũt. Nostis quid dixi, Proximos dixi qui appropinquauerunt, & tamen à longe steterunt. Appropinquauerunt enim corpore, sed longe steterũt corde: Qui tam propinqui corpore, quàm qui in crucẽ leuauerunt? Qui tam longe corde, quàm qui blasphemauerunt? Audite istam longinquitatem ab Esaia Propheta, E Videte istam propinquitatem & longinquitatem. Po- *Esaie. 29.* pulus hic labiis me honorat: ecce propinquat corpo- *Matth. 15.* re, cor autem eorum longe est à me. Idem propinqui, idem longinqui. Propinqui labiis, lõginqui corde. Veruntamen quia longe steterunt timentes Apostoli, absolutius & planius de illis accipimus, vt alios propinquasse, alios longe stetisse intelligamus: quãdoquidem *Matth. 26.* & Petrus qui audacius secutus fuerat, ita adhuc longe erat, vt interrogatus & perturbatus, ter negaret dominum, cum quo se moriturũ esse promiserat. Qui postea ex longinquo vt propinquus fieret, audiuit post resur- *Ioan. 21.* rectionẽ, Amas me? & dicebat, Amo. Et dicendo propinquabat, qui negando longe factus erat, donec trina voce amoris, solueret trinam vocem negationis. † Et *† al. timoris.* proximi mei à longe steterũt. *Et vim faciebant qui quærebant animam meam.* Iam manifestũ est qui quærebãt animam ipsius, qui non habebant animam eius, quia non erant in corpore eius. Qui quærebant animã eius, longe erant ab anima eius, sed quærebãt vt occiderent eã. quæritur enim anima eius & bene. Nã alio loco arguit quosdã dicens, Et nõ est qui requirat animam meam. *Psal. 141.* Arguit quosdam nõ quærentes animam eius, & rursus F arguit alios quærentes animam eius. Quis est qui quærit bene animam ipsius? Qui eius passiones imitatur. Qui sunt qui quęrebant male animam eius? Qui ei vim faciebant, & crucifigebant eum. Sequitur, *Qui quærebãt mala mea locuti sunt vanitatem.* Quid est qui quærebãt mala mea? Multa quærebant & non inueniebãt, Forte hoc dixerit, quærebant crimina mea. Quæsierunt enim quæ in illum dicerent, & non inueniebant. Quærebant e- *Matth. 26.* nim malã de bono, quærebant scelera de innocente. Quando inuenirent in eo qui nullum peccatum habebat? Sed quia peccata quęrebant in eo qui peccata non habebat, restabat vt fingerent quod non inueniebant: Ideo qui quærebant mala mea, locuti sunt vanitatem, non veritatem. *Et dolum tota die meditabantur.* Hoc est, fallaciam sine cessatione meditabantur. Nostis quanta falsa testimonia dicta sunt in dominum antequam pateretur. Nostis quanta falsa testimonia dicta sunt etiam cum resurrexisset. Nam illi milites custodes se- *Esaia. 53.* pulchri, de quibus Esaias dixit, Ponam malos pro se- *In Io. 50. ho.* pultura eius. Mali enim erant, & veritatem dicere noluerunt,

mi. homi. luerunt,& corrupti mendacium ſeminauerunt, atten-
36. dite qualem vanitatem locuti ſunt. Interrogati ſunt e-
G tiã ipſi & dixerunt, Cum dormiremus venerunt diſci-
Matth. 28. puli eius,& abſtulerunt eum. Hoc eſt loqui vanitatem.
Si enim dormiebant, vnde ſciebant quod geſtum erat?
Ergo ait, *Ego autem velut ſurdus non audiebam.* Qui ad ea
quæ audiebat non reſpõdebat, tanquam non audiebat.
Ego autem velut ſurdus non audiebam. *Et ſicut mutus
non aperiens os ſuum.* Et repetit eadem. *Et factus ſum ſicut
homo non audiens,& non habens in ore ſuo redargutiones.* Quaſi
non eſſet quod illis diceret, quaſi non eſſet vnde illos
argueret. Nónne iam antea multa increpauerat, multa
Matth. 23. dixerat,& dixerat, Væ vobis ſcribæ & phariſæi, hypo-
critæ, & multa talia? Tamen quando paſſus eſt nihil
horum dixit, non quia non habebat quod diceret, ſed
expectabat vt complerent illi omnia, & implerentur
Eſaiæ.53. omnes prophetiæ de illo, de quo dictum erat, Et ſicut
ouis coram tondẽte ſe, non aperuit os ſuum. Oporte-
bat ergo vt taceret in paſsione, non taciturus in iudi-
cio. Iudicandus enim venerat, qui poſtea iudicaturus
veniret: & ideo cum magna poteſtate iudicaturus, quia
cum magna humilitate iudicatus. *Quoniam in te domine*
H *ſperaui, tu exaudies domine deus meus.* Tanquam ſi ei dice-
retur, quare non aperuiſti os tuum, quare non dixiſti
parcite, quare non in cruce pendens iniquos arguiſti?
Pſal. 36. Sequitur & dicit, Quoniam in te domine ſperaui, tu
exaudies domine deus meus. Monuit te quid facias, ſi
forte incurrerit tibi tribulatio. Quæris enim te defen-
dere,& forte nemo accipit defenſionem tuam. Iam tu
perturbaris, quaſi perdideris cauſam tuam, quia nul-
11. q. 3. & ſi ... lius habes defenſionem aut teſtimonium. Cuſtodi in-
tus innocentiam tuam, vbi nemo opprimit cauſam
tuam. Præualuit in te falſum teſtimonium, ſed apud ho
mines, Nunquid apud deum valebit, vbi cauſa tua di-
cenda eſt? Quando deus iudex erit, alius teſtis quàm
conſcientia tua non erit. Inter iudicem iuſtum & con-
ſcientiam tuam, noli timere niſi cauſam tuam. Si cau-
ſam malam non habueris, nullum accuſatorem perti-
meſces, nullum falſum teſtem refelles, nullum verum
requires. Tu tantum bonam cõſcientiam affer, vt poſ-
ſis dicere, Quoniam in te domine ſperaui, tu exaudies
domine deus meus. *Quia dixi nequando exultent in me ini-
mici mei, & dum commouentur pedes mei in me magna locuti ſunt.*
I Iterum redit ad infirmitatem corporis ſui,& rurſus ca-
put illud attendit pedes ſuos, Non ſic eſt in cœlo, vt de-
ſerat quod habet in terra. Attendit planè & videt nos.
Aliquando enim vt eſt iſta vita, commouentur pedes
noſtri, & labuntur in aliquo peccato, ibi exurgunt lin-
guæ nequiſsimæ inimicorum. Hinc ergo intelligimus
etiam cum tacebant quid quærebant. Quia erant tunc
aſperi, immites, gaudent ſe inueniſſe quod dolere de-
buerunt. Et dixi, ne aliquando exultent in me inimici
mei. Dixi hoc,& tamen forte ad emendationem fe-
ciſti eos magna loqui de me, dum commouerentur
† al. elapſi. pedes mei, id eſt, elati † ſunt, multa mala dixerunt cum
commouerer. Miſereri enim debuerunt infirmis, non
Gal. 6. inſultare, quomodo Apoſtolus dicit, Fratres ſi præoc-
cupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui ſpirita-
les eſtis, inſtruite huiuſmodi in ſpiritu manſuetudinis.
Et complectitur quare, intendens, inquit, teipſum, ne
& tu tenteris. Non erant iſti tales de quibus dicit, Et
dum commouerentur pedes mei, in me magna locuti
ſunt: ſed erant tales de quibus alibi dicit, Qui me pre-
munt exultabunt, ſi motus fuero. *Quoniam ego in flagel-
la paratus ſum.* Omnino magnifice tanquam diceret,

ad hoc natus ſum vt flagella ſufferam. Non enim na- K
ſceretur niſi de Adam, cui flagella debentur. Sed ali-
quando peccatores in hac vita aut non, aut minus fla-
gellantur, quia iam deſperata eſt intentio eorum. At
vero illi quibus paratur vita ſempiterna, neceſſe eſt vt
hic flagellentur, quia vera eſt illa ſententia, Fili ne defi- *Prouer. 3.*
cias in diſciplina domini, neque fatigeris cum ab illo *Heb. 12.*
increparis. Quem enim diligit dominus, corripit: fla-
gellat autem omnem filium quem recipit. Ideo ergo
non inſultent inimici mei, non magna loquantur,& ſi
flagellat me pater meus. In flagella paratus ſum, quia
mihi hæreditas præparatur. Non vis flagellum, non ti-
bi datur hæreditas. Omnis enim filius neceſſe eſt vt fla-
gelletur. Vſqueadeo omnis flagellatur, vt nec illi pe- *Rom. 8.*
percerit qui peccatum non habuit. Quoniam ego in *1. Petri. 2.*
flagella paratus ſum. *Et dolor meus ante me eſt ſemper.* Quis
dolor? Forte de flagello. Et vere fratres mei vere di-
cam vobis, Flagella ſua dolent homines, quare flagel-
lantur nõ dolent. Non erat iſte ſic. Audite fratres mei,
neſcio qui ſi damnum patitur procliuior eſt, vt dicat
indigne paſſus ſum, quàm vt conſideret quare paſſus
ſit, dolens damnum pecuniæ non dolens iuſtitiæ. Si L
peccaſti, theſaurum tuum interiorem dole, Nihil habes
in domo, ſed forte inanior es corde. Si autem plenum
eſt cor bono ſuo deo tuo, quare non dicis, Dominus
dedit, dominus abſtulit, ſicut domino placuit ita fa- *Iob. 1.*
ctum eſt, ſit nomen domini benedictum? Vnde ergo
iſte dolebat? De flagello quo flagellabatur? Abſit. Et do-
lor meus, inquit, ante me eſt ſemper. Et quaſi dicere-
mus, quis dolor, vnde dolor? *Quoniam iniquitatem meam
pronunciabo, & curam geram pro peccato meo.* Ecce vnde do-
lor. Non de flagello dolor, de vulnere non de medici-
na. Nam flagellum medicamentum eſt contra pecca-
ta. Audite fratres, Chriſtiani ſumus: & tamen plerun-
que ſi filius cuiuſquam moriatur, plangit illum: ſi pec-
cet, non illum plangit. Tunc plangeret, tunc doleret,
cum peccantem videret: tunc modum imponeret,
tunc normam viuendi doceret, diſciplinam daret.
Aut ſi fecit & ille non audiuit, tunc erat plangendus,
tunc peius mortuus luxurioſe viuens, quàm moriendo
luxuriam finiens. Tunc ergo quando iſta faciebat in
domo tua, non ſolum mortuus erat, ſed & putebat. Hęc
dolenda ſunt, illa ſuſtinenda: illa ferenda, iſta plangen-
da. Plangenda autem, quomodo audiſtis plangere M
iſtum: quoniam iniquitatem meam ego pronuncio,&
curam geram pro peccato meo. Ne ſecurus ſis cum cõ-
feſſus fueris peccatum, tanquam ſemper præparatus ad
confitendum & committendum peccatum. Sic pro-
nuncia iniquitatem tuam, & curam geras pro peccato
tuo. Quid eſt curam gerere pro peccato tuo? Curam ge-
rere pro vulnere tuo. Si diceres curam geram pro vul-
nere meo, quid intelligeretur niſi dabo operam vt ſa-
netur? Hoc eſt enim curam gerere pro delicto, ſemper
niti, ſemper intendere, ſemper ſtudioſe & ſedulo age-
re, vt ſanes peccatum. Ecce de die in diem plangis pec-
catum tuum, ſed forte lachrymę currunt & manus ceſ-
ſant. Fiant eleemoſynæ, redimantur peccata, gaudeat
indigẽs de dato tuo, vt & tu gaudeas de dato dei. Eget
ille, eges & tu: eget ille ad te, eges & tu ad deum. Tu cõ-
temnis egentem tui, deus non contemnit egentem ſui.
Ergo impleto tu egentis inopiam, vt impleat deus in-
teriora tua. Hoc eſt, curam geram pro peccato meo, fa-
ciam omnia quæcunque facienda ſunt ad abluendum
& ſanandum peccatum meum. Et curam geram pro
peccato meo. *Inimici autem mei viuunt.* Bene eſt eis,
gaudent

gaudent in seculi fœlicitate, vbi ego & laboro & rugio
A à gemitu cordis mei. Quomodo viuent inimici illius, quia iam dixit de illis, quoniam locuti sunt vanitatem? Psal.127. Audi in alio Psalmo, Quorum filij sicut nouellæ cõstabilitæ. Psal.143. Sed superius dixerat, Quorum os locutum est vanitatem, filiæ eorum cõpositæ sicut similitudo templi, cellaria eorum plena eructantia ex hoc in hoc, boues eorum crassæ, oues eorum fœcundę multiplicantes in exitibus suis, nõ est ruina sepis, neque clamor in plateis eorum. Viuant ergo inimici mei, hæc vita est, hanc laudant, hanc amant, hanc malo suo habẽt. Quid enim sequitur? Beatũ dixerunt populum cui hæc sunt. Quid autem tu qui curam geris pro peccato tuo? Quid tu qui pronuncias iniquitatem tuam? Beatus, inquit, populus cuius est dominus deus ipsius. Inimici autẽ mei viuẽt. *Et confirmati sunt super me, & multiplicati sunt qui me oderunt iniquè.* Quid est qui oderunt iniquè? Bona sibi volentem oderunt: qui si redderent mala pro malis, boni nõ essent: qui si non redderent bona pro bonis ingrati essent: reddunt autẽ mala pro bonis qui oderunt, iniquè. Tales fuerũt Iudæi, venit ad illos Christus cum bonis, reddiderunt illi mala pro bonis. Cauete hoc malũ fratres, cito subintrat, quia diximus tales erant Iudæi, ne
B putet vnusquisque vestrum longe se exceptum. Corripiat te aliquis frater tuus bonum tibi volens, oderis illum & talis es. Et videte quàm cito fiat, quàm facile, euitate tam magnum malum, tam agile peccatum. *Detrahebant mihi qui retribuunt mala pro bonis, quoniam persecutus sum iustitiam.* Ideo mala pro bonis. Quid est persecutus sum iustitiam? Non dimisi. Ne forte persecutionẽ semper in malo intelligas, persecutus dixit, perfectè secutus sum iustitiam, quoniam persecutus sum iustitiam. Et audi caput nostrum euidens in passione. Et proiecerunt me dilectum tanquam mortuum abominatum. Parũ erat mortuum, quare abominatum? Quia crucifixum. Etenim hæc mors crucis magna apud eos abominatio erat, non intelligẽtes in prophetia dictum esse, Maledictus omnis qui pendet in ligno. Non Deut.21. Gal.3. enim ipse attulit mortẽ, sed hic inuenit de maledicto primi hominis propagatam, & eandem mortem nostrã suscipiens in ligno suspendit, quæ venerat de peccato. Ergo ne putarent aliqui, sicut putant quidam heretici, dominum nostrum Iesum Christũ falsam car-
C nem habuisse, & non veram mortem in cruce soluisse, intendit hoc Propheta, & ait, Maledictus omnis qui pendet in ligno. Ostendit ergo quia & filius dei vera morte mortu⁹ est, quæ mortali carni debebatur, ne eũ maledictum putares, nõ verè mortuum. Quia vero illa mors non erat falsa, sed ex illa propagine descẽderat, Gene.2. quæ venerat de maledicto, cũ diceret deus, Morte moriemini, omnino & ad ipsum peruenit vera mors, vt ad nos perueniret vera vita: etiam ad ipsum peruenit Rom.8. mortis maledictio, vt ad nos perueniret vitæ benedictio. Et proiecerunt me dilectum, tanquam mortuum abominatum. *Ne derelinquas me domine deus meus, ne discesseris à me.* Dicamus in illo, dicamus per illũ, ipse enim Psal.21. interpellat pro nobis, & dicamus, Ne derelinquas me Matth.27. domine deus meus: & tamen dixerat, Deus meus deus meus vt quid me dereliquisti? & dicit, Deus meus ne discesseris à me. Si à corpore nõ recedit, recessit à capite? Cuius ergo vox erat nisi primi hominis? Ex illo ergo se ostendens veram carnem portare, dicit, Deus meus deus meus vt quid me dereliquisti? Non illũ dimisit deus. Si te non dimittit credentem in se, Christum dimitteret pater & filius & spiritus sanctus vnus deus? Sed personam in se transfigurauerat primi ho- D minis. Scimus dicẽte Apostolo, quia vetus homo no- Roma.6. ster confixus est cruci cum illo. Non autem careremus vetustate, nisi crucifigeretur in infirmitate. Ad hoc enim venit vt renouemur in illo, quia desyderãdo eum & passionem eius imitãdo renouamur. Ergo vox erat infirmitatis, vox erat nostra qua dictum est, Quare me dereliquisti. Inde ibi dictum est, Verba delictorũ meo- Psal.21. rum: tanquam diceret, hæc verba ex persona peccatoris in me transfigurata sunt. Ne discesseris à me. *Intende in adiutorium meum, domine deus salutis meæ.* Ipsa est salus fratres, de qua salute exquisierunt Prophetæ, sicut dicit Apostolus Petrus, & non acceperunt qui exquisierunt, sed inquisierunt & prænunciauerunt, & venimus nos & inuenimus quod illi exquisierunt. Et ecce nos nondum accepimus, & nascentur post nos, & inuenient quod nec ipsi accipient & transient: & omnes simul in fine diei cum Patriarchis, Prophetis & Apostolis denarium salutis accipiemus. Etenim nostis mercena- Matth.20. rios vel operarios diuersis temporibus ductos ad vineam, mercedem tamen pariter acceperũt. Et Prophetæ ergo & Apostoli, & martyres, & nos, & qui post nos erunt vsque in finem seculi, in ipso fine accepturi sumus salutem sempiternam: vt contemplantes gloriam E dei, & eius faciem intuentes, eum laudemus in æternum, sine defectu, sine aliqua pœna iniquitatis, sine aliqua peruersitate peccati: laudantes deum & non iam suspirantes, sed inhærẽtes illi, cui vsque in finem suspiramus, & in spe lætati sumus. In illa enim ciuitate erimus, vbi bonum nostrum deus est, lumen deus est, panis deus est, vita deus est, quicquid est bonũ nostrum, à quo peregrinantes laboramus, in illo inueniemus. In illo erit quies, quam modo recordantes necesse est vt doleamus. Illud enim sabbatum recordamur, in cuius recordatione tanta dicta sunt, & nos tanta dicere debemus, & dicentes nunquã tacere, non ore sed corde: quia sic ore tacemus, vt corde clamare possimus.

Finis.

In Psalmum trigesimumoctauum enarratio.

Carthagine ad mensam sancti Cypriani & cætera. Sermo habitus.

PSALMI huius quem modo cantauimus & tractandum suscepimus, Titulus est: *In finem pro Idithum canticum ipsi Dauid.* Cuiusdam ergo qui vocatur Idithum eo voces expectandæ & audiendæ sunt, & si esse vnusquisque nostrũ potuerit Idithum, in eo quod cantat, inuenit se & audit se. Viderint enim qui tunc fuerunt quis vocatus fuerit Idithum secundum hominum priscam natiuitatem. Nos autem audiamus quid interpretetur hoc nomen, & in ipsa interpretatione nominis quæramus intelligentiam veritatis. Sicut ergo inquirentes reperire potuimus in eis nominibus, quæ nobis à studiosis literarũ diuinarum ex Hebræo eloquio in Latinum interpretata sunt, Idithum interpretatur transiliens eos. Quis est ergo iste transiliens? vel quos transiliuit, quia transiliẽs non nude positum est, sed transiliẽs eos. Transiliendo enim cantata cantãdo transilit. Siue transiliendo cantet siue cantãdo transiliat, transilientes tamen canticũ pauloante cantauimus, vtrũ & nos simus transilientes, viderit deus cui cantauimus. Sed si quis transiliens cãtauit, gaudeat se esse quod cantauit. Si quis autem terrę adhuc inhærẽs cãtauit, optet esse quod cãtauit. Quosdam enim

G dam enim inhærẽtes humo, curuatos in terram, ea quę
ima sunt cogitantes, in rebus transeuntibus spẽ ponẽ-
tes, transiliuit iste qui vocatur transiliens eos. Quos e-
nim transiliuit nisi remanentes? Nostis quosdam Psal-
mos inscribi canticum graduum, & ibi quidẽ in Græ-
Anabathmos. ca lingua satis euidens est, qui dicat ἀναβαθμῶν. Ana-
bathmi enim gradus sunt, sed ascendentium non de-
scendentiũ. Latinus quia nõ potuit proprie dicere, ge-
neraliter dixit: & quoniã gradus appellauit, ambiguũ
reliquit vtrum ascendentiũ essent, an descendentium.
Psal.18. Sed quia nõ sunt loquelę neque sermones, quorum nõ
audiantur voces eorũ, exponit sequentem lingua præ-
cedens, & fit certum in alia, quod ambiguum erat in a-
lia. Quomodo ergo ibi ascendens quidam cãtat, sic &
hic transiliens. Est autem hæc ascensio, & ista transili-
tio, non pedibus, non scalis, non pennis: & tamen si in-
teriorem hominẽ attendas, & pedibus, & scalis, & pen-
nis. Nã si nõ pedibus, quomodo dicit homo interior,
Psal.35. non veniat mihi pes superbiæ? Si non scalis, quid sunt
Gene.28. quas vidit Iacob, vbi erãt ascendentes angeli & descẽ-
Psal.54. dentes? Si nõ pennis, quis est qui dicit, Quis dabit mi-
hi pẽnas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Sed
in rebus corporalibus, aliud sunt pedes, aliud scalæ, a-
liud pennæ. Intus autem & pedes, & scalæ, & pennæ,
affectus sunt, & bonæ voluntates. His ambulemus, his
H ascendamus, his volemus. Cum ergo audit quisque
transilientem hunc & imitari eligit, non quærat leui-
tate corporis transilire fossas, aut aliqua altiuscula prę-
Psal.79. uolare saliendo: sed quod ad corpora attinet dico, Nã
fossas etiam transilit, succensa igni & effossa, quę ab in-
crepatione vultus tui peribunt. Quæ sunt enim suc-
censa igni & effossa quę ab increpatione domini peri-
bunt, nisi peccata? succensa igni sunt, quę facit male ar-
dens cupiditas, & effossa sunt quæ facit male iacens ti-
miditas. Hinc enim peccata omnia, aut cupiendo, aut
timẽdo. Transiliat ergo iste omnia quibus teneri pos-
set in terra, erigat scalas suas, exerat pennas suas: videat
vtrum quisquam agnoscat hic se: imò vere in domini
gratia multi se agnoscunt, qui fortè iam vilem haben-
tes mundum, & omnia quæ delectant in mundo, eli-
gunt recte viuere dum hic viuunt in gaudiis quibus-
dam spiritalibus. Et hæc vnde erunt adhuc ambulan-
tibus super terrã, nisi ex diuinis eloquiis, ex verbo dei,
I ex parabola aliqua scripturarum scrutata & inuestiga-
ta, ex dulcedine inuentionis, quam præcessit labor in-
quisitionis? Sunt quædam deliciæ sanctæ & bonæ in li-
bris. Neque enim sunt in auro & argento, in epulis at-
que luxuria, in venationibus & piscationibus, in ludo
& ioco, in theatricis nugis, in affectandis & apprehen-
dendis ruinosis honoribus. Neque enim vera sunt gau
dia in his omnibus, & in his libris nulla sunt, imò vero
anima illa ima transiliẽs, & in his delectata dicat, quia
Psal.118. verum dicit & secura dicit, Narrauerunt mihi iniusti
delectationes, sed nõ sicut lex tua domine. Veniat ad-
huc iste Idithum, transiliat eos qui delectantur imis: &
delectetur in his, & gaudeat in verbo domini, in dele-
ctatione legis altissimi. Sed quid dicimus? Et hinc trã-
siliendũ est in aliud, An hucusque habet quò transiliat
qui transilire desyderat? Voces potius eius audiamus.
Iam enim iste transiliens videtur mihi quod habitabat
in eloquiis dei, & ibi didicit hæc quæ audituri sumus.
Dixi custodiam vias meas, vt non delinquã in lingua mea. Cre-
das quod legendo, disserendo, prædicando, monen-
do, obiurgando, hortando, cum versaretur in opere,
cum exerceretur in difficultatibus quibusdam huma-
nis, homo agens inter homines, quamuis iam transi- K
liens eos qui non delectantur his: quia difficile est vt
quisquam lingua non labatur & peccet, & qui lingua
non peccauit, vt scriptum est, hic perfectus est vir: ali- *Iacobi.3.*
qua fortè pœnitenda dixerat, & lapsa erant ab ore quæ
vellet reuocare nec posset. Non enim lingua frustra in
vdo est, nisi quia facile labitur. Videns ergo quàm esset
difficile vt necessitatem loquẽdi haberet homo, & in
loquendo nõ aliquid diceret quod se dixisse nollet, &
tædio affectus ex his peccatis, quæsiuit euitare talia. Pa-
tiur hanc difficultatem transiliens, nõ me iudicet qui
nondum est transiliens, transiliat & experiatur quod
loquor. Tunc enim erit & testis, & filius veritatis. Cum
ergo hæc ei contigissent, statuerat nõ loqui, ne aliquid
diceret quod locutum se esse pœniteret. Et hoc indi-
cant prima verba eius, Dixi custodiam vias meas, vt
non delinquam in lingua mea. Custodi ergo vias tuas
ô Idithum, & noli delinquere in lingua tua: perpende
quod dicturus es, examina, consule interiorem verita-
tem, & sic profer ad exteriorem auditorem. Quæris
ista plerunque † in perturbatione rerum, in occupatio- *† al. Quis ista obseruet plerunque.*
ne animorum: dum ipsa infirmitas animæ, quam ag-
grauat corpus quod corrumpitur, & audire vult & di-
cere, audire intus, dicere foras: aliquando perturbata
studio dicendi, deficit in diligentia agnoscendi, & in L
his dicit aliquid quod fortè non esset dicendum. Con- *Sapi.9.*
tra hæc remedium optimum, est silentium. Stat enim
peccator, propria quadam nota peccator † superbus *† al. peccati.*
quisquam & inuidus: audit loquentem transilientem,
captat verba, proponit laqueos, difficile est vt non in-
ueniat aliquid non ita dictum vt dici debuisset, nec
audiendo ignoscit, sed calumniatur inuidendo.
Contra hos iste Idithum transiliens eos silere delege-
rat, vnde ita cantauit, Dixi custodiam vias meas, vt
non delinquam in lingua mea. Quandiu capior à ca-
lumniosis aut captor, & si non capior: custodiam vias
meas, vt non delinquam in lingua mea: quamuis tran-
silierim delectationes terrenas, quamuis non me capiãt
temporalium rerum volatici affectus, quamuis iam hęc
ima despiciam & ad meliora consurgam, in ipsis ta-
men melioribus sufficit mihi delectatio intelligentiæ
coram deo. Quid mihi opus est captanda loqui, & da- M
re auditum calumniantibus? Dixi ergo custodiam vias
meas, vt non delinquam in lingua mea. *Posui ori meo cu-
stodiã.* Hoc quare? Propter pios, propter studiosos, pro-
pter fideles & sanctos? Absit. Illi sic audiunt vt quod ꝓ-
bant laudẽt: quod autem improbãt inter illa forte quæ
laudant veniam dant potius, quàm calumniam parẽt.
Propter quos ergo vis custodire vias tuas, vt non de-
linquas in lingua tua, & ponis ori tuo custodiã? Audi.
Cum consisteret aduersus me peccator. Non sistit ad me, sed cõ-
sistit aduersus me. Quid dicturus postremo, vnde satis- *Ioan.2.*
faciam carnali de spiritalibus. Loquor foris videnti &
audiẽti, intus surdo & cæco? Animalis enim homo nõ *1.Cor.2.*
percipit quæ sunt spiritus dei. Nisi autem animalis in-
ueniretur, quomodo calumniaretur? Beatus qui narrat *Eccle.25.*
verbum auri audienti, non auri peccatoris astantis ad-
uersum se. Tales enim multi circunstabant & circũfre- *Esaia.53.*
mebant, quando ille velut ouis ad immolandũ ductus
est, & sicut agnus corã tõdẽte sine voce, sic nõ aperuit
os suum. Quid enim dicas, turgidis, turbidis, calũnio-
sis, litigiosis, verbosis? Quid dicas sancto & pio, & de
religione transilienti eos, quando ipsis libẽter audien-
tibus, discere cupientibus, veritatis cibo inhiantibus,
auide accipientibus, dominus ait, Adhuc multa habeo *Ioan.16.*
vobis

A vobis dicere,sed nõ potestis illa portare modo? Et A-
1.Cor.3. postolus, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed
quasi carnalibus: nõ tamen desperãdis sed nutriendis.
Sequitur enim, Tãquam paruulis in Christo lac vobis
potum dedi,non escam,nõdum enim poteratis. Ergo
vel nũc dic,sed neque adhuc quidẽ potestis. Noli ergo
festinare audire quod non capis, sed cresce vt capias.
Sic paruulum alloquimur, in sinu matris Ecclesiæ pio
lacte nutriendum, & ad escã mensæ dominicę idoneũ
faciendum. Quid autẽ vel tale dicam peccatori astanti
aduersus me,idoneum se putãti aut fingenti,ad ea quæ
non capit: vt cum ei dixero, & ille non cœperit,non se
putet non cepisse,sed me defecisse? Ergo propter hunc
peccatorem astantem aduersus me posui ori meo cu-
stodiam. Et quid secutũ est? *Obsurdui & humiliatus sum,
& silui à bonis.* Patitur enim difficultatẽ iste transiliens
in quodã gradu quo iam transiliuit, & quærit & inde
transilire ad vitandam hãc difficultatem. Peccare me-
tuebam vt non loquerer, vt silentium mihi imponerẽ.
Hoc enim dixeram, custodiam vias meas, vt non de-
linquam in lingua mea. Et dũ timeo loqui ne peccem,
B obsurdui & humiliatus sum, & silui à bonis. Dũ nimis
timeo ne loquar aliqua mala,tacui omnia bona,obsur-
dui & humiliatus sum, & silui à bonis. Vnde enim di-
Psal.50. cebam bona,nisi quia audiebã? Auditui enim meo da-
Ioan.3. bis exultationem & lætitiam. Et amicus sponsi stat &
audit eum, & gaudio gaudet propter vocem non suã,
Ioan.8. sed sponsi. Vt vera dicat, audit quę dicat. Nã qui loqui-
tur mẽdacium, de suo loquitur. Quiddã ergo triste &
moleste passus est iste, & hac sua confessione: id quod
passus est, cauendum admonet non imitandũ. Timen-
do enim nimis, vt dixi, ne diceret aliqua non bona, sta-
tuit sibi nulla dicere vel bona. Et quoniam statuit tace-
re, cœpit non audire. Stans enim si transiliens es, expe-
ctas à deo audire quid dicas hominibus. Inter diuitem
deum, & inopem quærentem quid audias, intercurris
† al. cur tu taces transiliens. tu transiliens,† qui posis & hinc audire, & hic dicere,
Si eligis hic non dicere,non mereberis hic audire. Cõ-
temnis pauperem, cõtemneris à diuite. Oblitus est ser-
uum te esse, quem constituit dominus super familiam
Matth.24. suã dare conseruis cibaria. Quid ergo quæris accipere,
quod piger es erogare? Merito ergo quoniã quod ac-
ceperas dicere noluisti, impediris ne accipias quod ac-
cipere cupiebas. Aliquid enim volebas, aliquid habe-
bas: da quod habes, vt merearis accipere quod non ha-
C bes. Ergo cũ quasi posuissem ori meo custodiam, mi-
hiq; indixissem silentiũ, quia videbã vbiq; periculosum
eloquium: factũ est, inquit, in me quod nolebã, obsur-
dui & humiliatus sum, non me humiliaui, sed humilia-
tus sum. Obsurdui & humiliatus sum, & silui à bonis.
Cœpi non dicere bona, cum timeo ne dicã aliqua ma-
la, & reprehendi consilium meum. Silui enim à bonis.
Et dolor meus renouatus est. A dolore quippe quodam, quẽ
mihi inflixerant calũniatores & reprehensores tanquã
requieueram in silentio, & cessauerat dolor ille qui fa-
ctus est à calumniantibus: sed vbi silui à bonis, renoua-
tus est dolor meus: cœpi plus dolere tacuisse me quæ
dicere deberem, quàm dolueram dixisse quæ dicere nõ
deberem. *Renouatus est dolor meus, & in meditatione mea ex-*
Psal.118. *ardescet ignis.* Cœpit esse inquietũ cor meum, videbam
Psal.64. insensatos & tacebam, non arguebam, & me sic tacen-
Ioan.2. tem zelus domus tuę comedebat. Respexi ergo ad do
Matth.25. minum meum dicentem, serue nequam & piger, dares
pecuniam meã nummulariis, & ego veniens cum vsu-
ris exigerem. Et quod sequitur, auertat deus à dispen-
satoribus suis: proiiciatur in tenebras exteriores ligatis D
manibus & pedibus seruus, non euersor ad perdendũ,
sed piger ad erogandum. Quid expectare debent qui
cum luxuria consumpserunt, si damnantur qui cum *Psal.122.*
pigritia seruauerunt? In meditatione mea exardescet
ignis: & positus in hac fluctuatione dicendi & tacendi,
inter eos qui calumniari parati sunt, & eos qui affectãt
instrui, inter abundantes & inopes: factus opprobrium
his qui abundabant, & despectio superbis, respiciens
eos beatos, qui esuriunt & sitiunt iustitiam: laborans in
vtroque, afflictus in vtroque, periclitans ne proiiciat *Matth.5.*
margaritas ante porcos, periclitans ne non eroget ci-
baria conseruis. In hoc æstu quæsiuit alium meliorem
locum ab hac dispẽsatione, in qua sic laborat homo &
periclitatur, & suspirans in finẽ quendam, vbi ista non
erat passurus. In illum, inquam, finem quo dicturus est
bono prærogatori dominus, intra in gaudium domi- *Matth.25.*
ni tui. *Locutus sum*, inquit, *in lingua mea.* Inter æstus, in-
ter pericula hæc, inter difficultates, quia ita delectat lex
domini, vt tamen propter abundantiam scandalorum
refrigescat charitas multorum. Inter hos ergo ęstus lo-
cutus sum, inquit, in lingua mea. Cui? Non auditori *Matth.24.*
quem volo erudire, sed exauditori à quo volo erudiri. E
Locutus sum in lingua mea, illi à quo intus audio, si
quod bonum, si quod verum audio. Quid locutus es?
Notum, inquit, *mihi fac domine finem meum.* Transiliui enim
quædam & veni ad quædam, & ea in quæ veni meliora
sunt eis à quibus transiliui, sed restat adhuc quod tran-
siliendum sit. Non enim hic remanebimus, vbi tenta-
tiones, vbi scandala, vbi auditores & calũniatores pa-
timur. Finem meum notum mihi fac. Finem qui mihi
deest, non cursum qui mihi adest. Finem illum dicit
quem currens intuebatur Apostolus, & de sua imperfe-
ctione cõfitebatur, aliud in se intuens, aliud alibi quæ-
rens. Ait enim, Non quia iam acceperim, aut iam per- *Philip.3.*
fectus sim, fratres, ego meipsum nõ arbitror apprehen-
disse. Et ne diceres, si non apprehendit Apostolus, ego
apprehẽdi: si perfectus nõ est Apostolus, ego perfectus
sum: vide quid agas, attende quid dicat. Quid ergo ais
Apostole? nondum apprehendisti, nondum perfectus
es? Quid ais? Ad quam actionẽ me hortaris? Quid mi-
hi imitandum sequendumq; proponis? Vnum autem,
inquit, quæ retro sunt oblitus, in ea quæ ante sunt ex-
tentus, secundum intentionem sequor ad palmam su-
pernæ vocationis dei in Christo Iesu: secundum inten- F
tionem, non secundum peruentionem, nondum se-
cundum apprehensionem, Non relabamur vnde iam
transiluimus, nec remaneamus in illis in quę iam veni-
mus. Curramus, intendamus, in via sumus: nec tam sis
securus ex eis quæ transisti, quàm solicitus pro eis ad
quæ nondum peruenisti. Quæ retro, inquit, oblitus, in
ea quæ ante sunt extentus, secũdum intentionẽ sequor
ad palmã supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Ipse
est enim finis. Vnum autem, hoc est, illud vnũ, Domi- *Ioan.14.*
ne ostende nobis patrem & sufficit nobis. Vnũ autem
quæ & vna dicitur in alio Psalmo, Vnã petij à domi- *Psal.26.*
no, hãc requirã. Quæ retro oblitus, in ea quę ante sunt *Philip.3.*
extentus, vnam petij à domino, hãc requiram, vt inha-
bitem in domo domini per omnes dies vitæ meę. Pro-
pter quid? Vt contempler delectationem domini. Ibi
enim gaudebo de socio, nõ timebo de aduersario. Ibi
enim contemplator mecum erit amicus, nõ calumnia-
tor inimicus. Hoc desyderauit iste Idithum, notũ fieri
sibi cum hic esset, vt sciret quid sibi deesset, & non tam
gauderet de his ad quæ peruenerat, quàm & desydera-
ret ea

G ret ea ad quæ nondũ peruenerat. Sed & quibusdã iam transilitis, non remaneret in via, sed desyderio raperetur in superna: vsquequo ille qui quædam transilierat, omnia transiliret, & ab irroratione quadã guttarũ dominicarum de scripturarum nube venientium, veniret
Psal.41. sicut ceruus ad fontẽ vitæ, & in illo lumine videret lu-
Psal.35. men, absconderetur in vultu dei à conturbatione ho-
Psal.30. minũ: vbi diceret, bene est, vltra nihil volo, omnes hic amo, neminẽ hic timeo. Bonum desyderium, sanctum desyderium: qui iam hoc habetis, congaudete nobis & orate vt perseueranter habeamus, ne inter scandala deficiamus. Nam & nos pro vobis hoc idem rogamus. Non enim nos digni qui pro vobis oremus, & vos indigni qui pro nobis oretis. Auditoribus suis quib⁹ præ-
Col.4. dicabat verbum dei, se commendabat Apostolus, Orationi instantes, vigilantes in illa. Orantes simul & pro nobis vt deus aperiat nobis ostiũ verbi ad loquendum mysterium eius, vt manifestem illum sicut oportet me loqui. Orate ergo pro nobis fratres, vt & quod vidẽdũ est bene videamus, & quod dicendum est bene dicamus. Cæterũ hoc desyderium noui in paucis esse, nec me optime intelligũt, nisi qui gustauerint vnde loquor.
H Loquimur tamen omnibus & habentibus tale desyderium & nondum habẽtibus: Habentibus, vt nobiscum illa suspirent: nõ habentibus, vt pigritiã excutiant, ima transiliant, ad dulcedinem legis dominicę veniãt, non in delectationibus iniquorum remaneãt. Narrãt enim multa multi, & laudant multa multi, iniqua iniqui. Et reuera & illa iniqua habent delectationem, sed non si-
Psal.118. cut lex tua domine, Dicant ergo nobiscum qui credũt hæc dicere & nos. Negocium enim hoc intus est, nullis verbis ostẽdi potest. Sed qui huc agit, credat esse & in alio, non solũ se putet accepisse quod dei est. Dicat ergo in his Idithum, notũ fac mihi domine finẽ meum. *Et numerum dierum meorum qui est.* Numerum dierum quęro qui est. Sic possum dicere, sic possum intelligere numerum sine numero, quomodo possunt dici anni sine annis. Vbi enim anni vtique quasi numerus, sed tamen
Psal.101. tu idem ipse es, & anni tui non deficient. Numerum dierum meorum mihi notum fac, sed qui est. Quid ergo? Iste numerus in quo tu es non est? Planẽ si attẽdam bene, non est: si hæream, quasi est: si transiliam, nõ est. Si ab istis me excutiens superna contempler, si transeun-
I tia manẽtibus comparem, video quid verum sit. Quid autem magis videatur non esse, quàm si dicturus sim esse istos dies meos? Hos, inquam, dies esse dicturus sum: & tam magnum hoc verbum, huic cursui rerum habentium, temere dabo? Ita ergo ipse deficiens penè non sum, vt exciderit mihi qui dixit, Ego sum qui sum.
Exod.3. Est ergo aliquis numerus dierum? Vere est, & sine fine est. In his autem diebus dicam aliquid esse si teneo, de quo die me interrogas vtrum sit, & vel interrogas me, Tene vnde me interrogas. Tenes diẽ istum? Si tenuisti hesternum, tenes & hodiernum. Sed hesternum, inquis, non teneo, quia iam non est, istum autem teneo in quo sum, & qui mecum est, Itáne de isto excidit tibi iam quantum à prima luce transierit? Nónne iste dies à prima hora cœpit? Da mihi primam horam eius: da mihi & secundam eius, qua forte & ipsa transuolauit. Tertiam, inquis, dabo tibi, forte enim in ipsa nunc sumus. Certe ergo sunt isti dies, & est tertia dies. Et si tertiam dabis, non diem sed horam dabis. Veruntamen nec hoc quidem tibi concedo, si mecum vtcunque ista transilisti. Da mihi vel horam, tertiam ipsam mihi da in qua es. Si enim aliquid eius iam præteriit, & aliquid eius adhuc restat: nec quod præteriit aliquid mihi po- K
tes dare, quia iam non est, nec quod restat quia nõdum est: quid mihi de hora ista quæ nunc peragitur dabis? Quid de illa mihi dabis? Cui committam hoc verbum vt dicã, est? Cum dicis ipsum, est, certe vna syllaba est, & momentum vnum est, & tres literas habet in ipso ictu. Ad secundam huius verbi literam non peruenis, nisi prima finita fuerit. Tertia non sonabit, nisi cum & secunda transierit. Quid mihi de hac vna syllaba dabis, & tenes dies qui vnã syllabam non tenes? Momentis transuolantibus cuncta rapiuntur. Torrens rerum *Psal.119.*
fluit, de quo torrente ille in via bibit pro nobis qui iam exaltauit caput. Isti ergo dies non sunt, ante abeunt penè quàm veniant, & cum venerint stare non possunt. Iungunt se, sequuntur se, & non se tenent. Nihil de præterito reuocatur, quod futurum est transiturum expectatur, nondum habetur dum non venit, non tenetur dum venerit. Numerum ergo dierum meorum qui est, non istum qui non est, & quod me difficilius & periculosius perturbat, & est & non est: nec esse possumus dicere quod nõ stat, nec nõ esse quod venit & transit, Est illud simplex quæro, est verum quæro, est germanũ L
quæro, est quod est in illa Hierusalem sponsa domini mei: vbi non erit mors, non erit defectus, non erit dies transiens, sed manẽs, quia nec hesterno præceditur, nec crastino impellitur. Hunc, inquam, numerum dierum meorum qui est, notum mihi fac, *Vt sciam quid desit mihi.* Hoc enim mihi deest hic laboranti, & quãdiu mihi deest, non me dico perfectum: quandiu hoc non accipio, non dico quia acceperim, aut iam perfectus sim: sequor autem ad palmam supernæ vocationis dei, hãc accipiam pro mercede cursus mei, Mansio quædam *Phil.3.*
erit finis currendi, & in ipsa mansione patria sine peregrinatione, sine seditione, sine tentatione. Ergo notum fac mihi hunc numerum dierum meorum qui est: vt sciam quid desit mihi, quia nondum ibi sum: ne superbiam ex eo, in quo iam sum, vt inueniar in illo non habens meã iustitiam. In comparatione enim illius quod est, attendens ista quæ non ita sunt, & plus mihi videns deesse quàm adesse, ero humilior ex eo quod deest, quàm elatior ex eo quod adest. Nam qui putant se aliquid habere cum hic viuunt, superbiendo non accipiunt quod deest, quia magnum putãt esse quod adest. M
Qui enim putat se aliquid cum nihil sit, semetipsum *Gal.6.*
seducit, nec isti ex hoc magni sunt. Nam & inflatio & tumor imitatur magnitudinem, sed non habet sanitatem. Iam ergo iste transiliens, agens quiddam in corde occultum, quod non nouit nisi qui pariter agit: tanquã noto sibi facto fine suo impetrans quod rogauit, noto sibi facto numero dierum suorum, non qui transit, sed qui est: attendit ad hæc quæ transiliuit, & comparauit noticiæ superiori. Et tãquam diceres ei, quare desyderasti numerum dierum tuorum qui est, Quid enim de diebus istis dicis, & de illo alio, attendens hæc, ait, *Ecce veteres posuisti dies meos.* Veterascunt enim hi, ego no- *2.Cor.5.*
uos volo, nouos nunquam veterascentes, vt dicam vetera transierunt, ecce facta sunt noua, nunc in spe, tunc in re. Innouati enim fide & spe, quãta adhuc vetera agimus? Nõ enim sic Christo induti sumus, vt ex Adam iam nihil portemus. Vide veterascẽtẽ Adam, & innouari Christũ in nobis. Et si exterior, inquit, homo noster *2.Cor.4.*
corrumpitur, sed interior renouatur de die in diẽ. Ergo ad peccatum, ad mortalitatẽ, ad prętereuolãtia tempora, ad gemitũ & laborẽ, & sudorem Adæ, ad ætates succedentes non manẽtes, ab infantia vsq; ad senectutem,

A tem, sine sensu transeuntes: ad hæc attendentes, videamus hic veterem hominem, veterem diem, vetus canticum, vetus testamentum. Conuersi autem ad interiora, ad ea quæ innouanda sunt pro his quæ immutabuntur, inueniamus hominem nouum, diem nouum, canticum nouum, testamentum nouum, & sic amemus istam nouitatem, vt nõ ibi timeamus vetustatẽ. Nunc ergo in hoc cursu transimus à veteribus ad noua: ipse transitus agitur cum corrumpuntur exteriora, & innouantur interiora: donec etiam hoc ipsum quod exterius corrumpitur, reddat debitum naturæ, veniat in mortem, renouetur, & hoc in resurrectione: tunc fient reuera omnia noua, reliqua quæ nunc sunt, in spe sunt. Agis ergo aliquid nunc à veteribus te exuendo, & in noua currendo. In noua ergo currens iste, & in ea quæ
Philip. 3. ante sunt extentus, Notum, inquit, domine fac mihi finem meum, & numerum dierum meorum qui est, vt sciam quid desit mihi: Ecce trahat adhuc Adam, & sic festinet ad Christum. Ecce, inquit, veteres posuisti dies meos. Veteres dies ex Adam, veteres illos posuisti, veterascunt quotidie, & sic veterascunt vt aliquãdo etiã
B consumentur. *Et substantia mea tanquam nihil ante te.* Ante te domine tanquã nihil substãtia mea, ante te qui vides hoc, & ego cum hoc video ante te video, ante homines non video. Quid enim dicam? Quibus verbis ostendam, nihil esse quod sum in cõparatione eius quod est? Sed intus dicitur, intus vtrunq; sentitur, ante te domine, vbi oculi tui sunt, non vbi oculi humani sunt, Quid vbi oculi tui sunt? Substantia mea tãquam nihil.

Veruntamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens. Veruntamen quid enim iam dicebat? Iam ecce transiliui mortalia omnia, & ima contempsi, calcaui terrena, ascendi ad delectationem legis domini, fluctuaui in dispensatione numerorũ dominicorum, desyderaui etiam finẽ illum cuius nõ est finis. Desyderaui numerum dierum meorum qui est, quia numerus dierum istorum nõ est. Ecce iam talis sum, tãta transiliui, in ea quæ stant sic in-
Iob. 7. hio. Veruntamen sic quomodo hic sum, quandiu carnem mortalem porto, quandiu tentatio vita humana est super terram, quandiu inter scandala suspiro, quandiu timeo ne cadam qui sto, quandiu mihi incerta sunt
C & mala mea, & bona mea, vniuersa vanitas omnis ho-
Ecclr. 1. mo viuens. Omnis, inquam, & hærens & transiliens, & ipse Idithum ad vniuersam vanitatem adhuc pertinet, quia omnia vanitas, & vanitas vanitantium: quæ abundãtia homini in omni labore suo quo ipse laborat sub sole? Nunquid & Idithum sub sole adhuc est? Habet aliquid sub sole, habet aliquid vltra solem. Sub sole habet euigilare, dormire, manducare, bibere, esurire, sitire, vigere, fatigari, puerascere, iuuenescere, senescere, incerta habere quæ optat & timet: hæc omnia sub sole habet, & ipse Idithum, etiam ipse transiliens eos. Vnde ergo transiliens illos: Desyderio. Notũ fac mihi domine finem meũ. Hoc enim desyderiũ vltra solẽ est, non est sub sole. Sub sole omnia visibilia. Quicquid visibile non est, sub sole non est. Non est visibilis fides, non est visibilis spes, non est visibilis charitas, non est visibilis benignitas, non est visibilis postremo timor ille castus permanens in seculum seculi. In his omnibus dulcedinem habens consolationẽmq; Idithũm, & vltra solem conuersans, quia conuersatio eius in cœlis est, ex his quæ adhuc habet sub sole, gemit, & ista contemnit & dolet, in illa inardescit quæ desyderat. Locutus est de illis, loquatur & de istis, Audistis concupiscenda, audite contemnenda, Veruntamẽ vniuersa vanitas omnis homo viuens. *Quanquam in imagine ambulet homo.* In qua D
imagine nisi illius qui dixit, Faciamus hominẽ ad ima- *Gene. 1.*
ginem & similitudinem nostram, quanquã in imagine ambulet homo. Ideo enim quanquã, quia magnum aliquid imago hæc. Et hoc quanquã secutum est tamẽ: vt illud quod audistis, quanquã, vltra solem sit: hoc autem quod sequitur, tamen, sub sole sit: & illud pertineat ad veritatẽ, hoc ad vanitatem. Quanquã ergo in imagine ambulet homo. *Tamen vane conturbatur.* Audi cõturbationẽ eius, & vide si non est vana, vt calces eam, transilias eam, & habites in excelsis, vbi non est ista vanitas. Quæ vanitas? *Thesaurizat, & non cognoscit cui cõgregabit ea.*
O insana vanitas. Beatus cuius est dominus spes eius, *Psal. 39.*
& nõ respexit in vanitates & insanias mẽdaces. Delirare tibi videor auare cum hæc loquor, anicularia tibi videntur hæc verba. Tu enim videlicet homo magni cõsilij, magnæq; prudentiæ, excogitas quotidie genera acquirendę pecuniæ, de negocio, de agricultura, fortassis & de eloquio, de iuris cõsultatione, de militia, addis & de fœnore. Homo cordatus nihil prætermittis omni-
no, vnde numus super numũ, & in occulto diligentius E
acquiratur. Deprædaris hominẽ, caues deprædatorem: quod facis times ne patiaris, & in eo quod pateris non te corrigis. Sed nõ pateris. Prudens enim homo es, bene seruas, non solũ bene colligis. Habes vbi ponas, cui cõmittas, quomodo nihil pereat ex eo quod cõgregasti. Interrogo cor tuũ, discutio prudentiã tuã. Ecce collegisti, ecce ita seruasti, vt nihil possis amittere eorũ quę seruasti, dic mihi cui seruas? Non tecũ ago, non cõmemoro, non exaggero quicquid mali habet auaritia vanitatis tuæ: hoc vnũ propono, hoc discutio, quod mihi dat occasio lectionis huius Psalmi. Prorsus colligis, thesaurizas: non dico ne forte dum colligis colligaris: nõ dico ne forte cũ vis esse prædo sis præda: hoc apertius eloquar. Fortassis enim cæcus auaritia non audisti aut intellexisti: nõ dico, inquam, ne forte cum vis esse prædo minoris, sis præda maioris. Non enim sentis esse te in mari, nec cernis minores pisces à maioribus deuorari. Non dico ista, nõ dico difficultates & pericula in ipsa conquisitione pecuniæ: quanta patiantur qui eam
colligunt, quàm in omnibus periclitentur, in omnibus F
penè morte videant, transeo hæc omnia. Prorsus colligis nullo contradicente, seruas nullo auferente, excute cor tuum ad prudentiã tantam, qua me derides, qua me insipientem putes, hæc loquente me. dic mihi, Thesaurizas, cui congregabis ea? Video quid velis dicere,
quasi quod vis dicere huic non occurrerit, dicturus es, *Lib. 50 ho-*
filiis meis seruo. Hæc est vox pietatis, excusatio iniqui- *mil. homi.*
tatis. Filiis meis, inquit, seruo. Etiã seruas filiis tuis, itane *47.*
hoc non nouerat Idithũ? Nouerat ea planè, sed in diebus veteribus cõputabat, & ideo contemnebat, quia ad nouos dies festinabat. Nam ecce discutio te cum filiis tuis, seruas transiturus transituris, imò vero transiens transeuntibus. Nam transiturum te sic dixi, quasi nunc maneas. Ipsum hodie, ex quo loqui cœpimus vsque ad hoc momentũ, sentis quia senuimus. Neq; enim cernis & incrementa capillorũ tuorum, & nunc cũ stas, cum hic es, cum agis aliquid, cũ loqueris, in te crescũt capilli tui. Neque enim repente creuerunt, vt tonsorem quęreres. Agitur ergo ætas transuolans & in intelligẽtibus & in non sentientibus, & in aliud male occuparis: transis tu & seruas transeunti filio tuo. Primo hoc à te quæro, Scis eum possessurũ cui seruas, aut si nondum natus est, scis nasciturum? Seruas filiis, incertũ est an futuris, an
possessuris, nec reponis thesaurum vbi reponẽdus est. *Matth. 6.*

G Non enim dominus tuus seruo tuo tale consilium da-
ret, vt peculium suũ perderet. Peculiosus seruus es cu-
iusdam magni patrisfamiliâs. Quod amas quod & ha-
bes ipse tibi dedit, & non vult vt perdas quod tibi de-
dit, qui & seipsum tibi dabit. Sed nec hoc, inquã, quod
tibi ad tempus dedit vult vt perdas. Multum est, exupe-
rat, supergreditur vires necessitatis tuæ. Iam certe su-
perfluum deputatur, nec hoc volo vt perdas, ait domi-
nus tuus. Et quid facio? Migra, vbi posuisti nõ est tuus
locus. Certe seruare vis auaritiæ, vide, forte & ipsi aua-
ritiæ congruat consilium meũ. Habere enim vis quod
habes & nõ perdere, ostendam tibi locũ vbi ponas. Ne
thesaurizes in terra, nesciens cui congregas ea, & post-
ea quemadmodum cõsumpturus sit qui possidebit, qui
tenebit. Forte enim possessus possidebit te, quod à te
habebit non tenebit. Forte cum ei seruas, antequam il-
le veniat tu perdes. Solicitudini tuæ consiliũ do. The-
Math. 6. saurizate vobis thesaurum in cœlo. Hic in terra si vel-
les seruare diuitias, quæreres horreum: non forte cre-
deres domui tuæ propter domesticos tuos, commen-
dares ad vicum argentarium: difficilis est enim ibi ca-
H sus, fur non facile accedit, bene omnia seruantur. Qua-
re ista cogitas, nisi quia non habes melius vbi serues?
Quid si dabo melius? Dicam tibi, noli commendare
huic minus idoneo, sed est quidam idoneus illi cõmen
da. Habet magna horrea, vbi perire non possint diui-
tiæ, magnus super omnes diuites diues est. Iam forte di
cturus es. Et quando audeo tali commendare? Quid si
ipse te hortatur? Agnosce illum, non solum paterfami-
liâs est, sed & dominus tuus est. Nolo, inquit, serue me-
us perdas peculium tuum, agnosce vbi ponas. Quare
ibi ponis vbi possis amittere, vbi & si non amittas, ibi
permanere perpetuo tu non potes? Est alius locus quò
te transferam. Præcedat te quod habes, noli timere ne
perdas: dator ego eram, custos ego ero: dicit tibi hoc
dominus tuus. Fidem tuam interroga, vide si velis illi
credere. Dicturus es, perditum habeo quod nõ video,
hic illud volo videre. Dum vis hic videre, nec hic vi-
debis, & ibi nihil habebis, Nescio quos thesauros ha-
bes absconditos in terra, cum procedis non eos te-
cum portas. Venisti ad audiendum sermonem, ad col-
ligendas interiores diuitias, cogitas de exterioribus,
nunquid eas huc tecum adduxisti? Ecce nec nunc eas
I vides. Credis te habere in domo, quod scis te posuisse,
nunquid scis te non perdidisse? Quàm multi redie-
runt ad domos suas, & quod posuerant non inuene-
runt. Hinc fortasse expauerunt corda cupidorũ, & quo-
niam dixi multos sæpe ad domũ suam redisse, & quod
posuerant non inuenisse, dixit quisq; in corde suo, Ab-
sit Episcope, bonum opta, ora pro nobis. Absit vt con-
tingat, absit vt ita fiat. Credo in deum, quoniam quod
posui saluum inuenio, Credis in deum, & nõ credis ip-
si deo. Credo in Christum, quia saluũ erit quod posui,
nemo accedat, nemo auferat. Securus vis esse credẽdo
in Christum, vt nihil perdas de domo tua: securus eris
potius credendo Christo, vt ibi ponas vbi consiliũ de-
dit. An securus es de seruo tuo, & solicitus es de domi-
no tuo? Securus es de domo tua, & solicitus de cœlo?
Sed ego, inquis, quomodo pono in cœlo? Dedi tibi cõ-
silium, vbi ponas, quomodo perueniat ad cœlum nolo
scias. Pone in manibus pauperũ, da indigentibus: quid
ad te quomodo perueniat? Non perdes, quod ego acci-
Math. 25. pio. An oblitus es, cum vni ex minimis meis fecistis, mi-
hi fecistis? Si haberet quispiã amicus tuus quosdam la-
cus vel cisternas, & quæque receptacula fabricarum ad
seruandum aliquem liquorem, vel vini vel olei: quæ- K
reres vbi absconderes vel seruares fructus tuos, & dice-
ret tibi, Ego tibi seruo: haberétque ad illa receptacula
occultos quosdam canales & transitus, vt per hos clan
culo iret, quod palàm funderetur: & diceret tibi, quod
habes hic funde. Videres autem tu non esse illum lo-
cum vbi ponere cogitabas, & timeres fundere: ille qui
sciret machinamenta quædam occulta locorum suo-
rũ tibi diceret, funde securus, hinc illuc perueniet. Non
vides, quà: sed crede mihi quia mansiones fabricauit. Fa
bricauit ergo per quẽ facta sunt omnia, mansiones o-
mnibus nobis: illuc vult præcedere quod habemus, ne
hoc in terra perdamus. Cum autem seruaueris in terra,
dic mihi cui congregabis ea? Filios habes, vnũ plus nu-
mera, & da aliquid & Christo, thesaurizat & non co- 13. quæst. 2.
gnoscit cui congregabit ea, vane conturbatur. Et nunc cap. Si quis
quoniam, inquit, iste Idithum respiciens vanitatẽ quan irascitur.
dam, suspiciens veritatem quandam, in medio positus
quiddam sub se habet, quiddam supra se. Sub se habet
vnde transiliuit, supra se habet quò se extendit. Qualis
iste? Iam magnus. Et nunc ait, quomodo quiddã tran-
siliui, quomodo multa calcaui, quomodo temporali- L
bus iam non teneor? Nondum sum perfectus, nondum
accepi. Spe enim salui facti sumus, Spes autem quæ vi- Roma. 8.
detur non est spes. Quod enim videt quis, quid sperat?
Si autem quod non videmus speramus, per patientiam
expectamus. *Ergo & nunc quæ est expectatio mea. Nónne do-
minus?* Ipse est expectatio mea, qui dedit omnia ista quę
contemnam: ipse mihi dabit & se, qui est super omnia,
& per quẽ facta sunt omnia, & à quo factus sum inter
omnia, ipse est expectatio mea dominus. Vidistis Idi-
thũ fratres, videte quomodo expectat. Nemo ergo se di
cat perfectũ hic, decipit se, fallit se, seducit se, nõ potest
hic habere perfectionem. Et quid prodest, quia perdit
humilitatem? Et nunc quæ est expectatio mea? Nonne
dominus? Cum venerit iam nõ expectatur, tunc erit illa
perfectio. Nunc autem quãtuncunq; transilierit Idithũ
adhuc expectat. *Et substantia mea ante te est semper.* Iã proñ
ciens, iam ad ipsum tendens, & esse aliquantũ incipiẽs,
ante te est semper substantia mea. Substantia autẽ ista &
ante homines est. Aurum habes, argentũ habes, manci
pia, prædia, arbores, pecora, seruos, hæc videri ab homi
nibus possunt, est quædam substantia. Substantia mea M
ante te est semper. *Ab omnibus iniquitatibus meis erue me.*
Multa transiliui, multa quidem transiliui, sed si dixeri-
mus, quia peccatum nõ habemus, nosipsos decepimus, 1. Ioan. 1.
& veritas in nobis non est. Multa transiliui, sed adhuc
tũdo pectus, & dico, Dimitte nobis debita nostra, sicut Math. 6.
& nos dimittimus debitoribus nostris. Tu ergo expe-
ctatio mea, finis meus. Finis enim legis Christus ad iu-
stitiam omni credenti. Ab omnibus non solum ab eis, Roma. 10.
ne reuoluar in ea, quæ trãsiliui: sed ab omnibus omni-
no propter quæ mihi modo pectus tundens dico, Di-
mitte nobis debita nostra. Ab omnibus iniquitatibus Math. 6.
meis erue me, ita sapientẽ & tenentẽ, quod ait Aposto-
lus, Quotquot ergo perfecti sumus hoc sapiamus. Cum Philip. 3.
enim se diceret nondũ esse perfectum, ibi cõtinuo secu
tus ait, Quotquot ergo perfecti sumus hoc sapiamus.
Quid est, quotquot perfecti sumus? Iam dudum tu di-
xeras, non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim.
Sequere ordinem dictorum. Vnum autem quæ retro
oblitus, in ea quæ ante sunt extentus, secundum inten-
tionem sequor ad palmam supernæ vocationis dei in
Christo Iesu. Ideo nondum perfectus, quia sequitur ad
palmam supernæ vocationis dei, quam nondum inue-
nit,

A nit, ad quam nondum peruenit. Si autem non est perfectus qui non illuc peruenit, quis nostrum perfectus est? Tamen sequitur & ait: Quotquot enim perfecti hoc sapiamus. Tu non es perfectus ô Apostole, & nos perfecti? Sed excidit vobis, quia se modo perfectum dixit. Non enim ait, Quotquot estis perfecti hoc sapietis, sed quotquot, inquit, perfecti hoc sapiamus: cũ paulo ante dixisset, non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim. Aliter ergo hic non potes esse perfectus, nisi scias hic te nõ esse posse perfectum. Hæc ergo erit perfectio tua, sic te quædam transilisse, vt ad quædam properes: sic quædam te transilisse, vt restet aliud ad quod omnibus transactis transiliendum est. Hæc tota fides est. Nam quisquis se iam peruenisse putat, in alto se ponit vt cadat. Quia ergo ita sapio, quia me & imperfectũ dico & perfectum. Imperfectũ quidem, quia nondum aliquid accepi quod volo. Perfectum autẽ, quia scio hocipsum quod mihi desit: quia ergo sic sapio, quia humana contemno, quia lætari in rebus pereuntibus nolo, quia irrideor ab auaro iactante se quòd sit prudens, & me irridente quòd desipiam, quia sic ago,
B quia hanc viam carpo. *Opprobrium*, inquit, *insipienti dedisti me.* Inter eos me viuere voluisti, inter eos prædicare veritatem qui amant vanitatem, & non possum
[1.Cor.4.] nisi irrideri ab eis: quia spectaculum facti sumus huic mundo, & angelis & hominibus: angelis laudantibus, hominibus opprobrantibus: immo & angelis laudantibus & vituperantibus, & hominibus laudantibus & vituperantibus. A dextris & à sinistris habemus arma,
[2.Cor.6.] in quibus militamus, per gloriam & ignobilitatem, per infamiam & bonam famam, vt seductores & veraces. Hæc apud angelos, hæc apud homines: quia & apud angelos sunt sancti angeli quibus bene viuendo placemus, & sunt præuaricatores angeli, quibus bene viuendo displicemus. Et inter homines sunt sancti viri, quibus placeat vita nostra: sunt nequissimi homines qui irrident bonam vitam nostram. Et hæc & hæc arma sunt, illa dextra, illa sinistra, vtraque tamen arma sunt. Vtrisque armis & dextris & sinistris vtor, & laudantibus & vituperantibus, & honorem deferentibus, & ignominiam irrogantibus. In his vtrisq; armis con-
C fligo cum diabolo, vtrisque eum ferio, prosperis si non corrumpor, aduersis si non frangor. Dedisti ergo me opprobrium insipienti. *Obsurdui & non aperui os meum.* Sed cõtra insipientem obsurdui & non aperui os meũ.
[Psal.84.] Cui enim dicerem quod agitur in me? Audiam enim quid loquatur in me dominus deus, quoniam loque-
[Esaiæ.48.] tur pacem populo suo, sed non est pax impiis dicit dominus. Obsurdui & non aperui os meum. *Quoniam tu es qui fecisti me.* Ideo non aperuisti os tuum, quia deus est qui fecit te. Mirum est, os tibi deus non fecit ad loquendum? Qui plantauit aurem non audit? qui finxit oculum non videt? Os tibi deus ad loquendum dedit,
[Psal.93.] & dicis: Obsurdui & non aperui os meum, quoniam tu es qui fecisti me: an quoniam tu es qui fecisti me, ad posteriorẽ versum pertineat? Quoniam tu es qui fecisti me. *Amoue à me flagella tua.* Quoniam tu es qui fecisti me, noli exterminare me, tantum cęde vt proficiam non vt deficiam: tantũ tunde vt perducar, nõ vt comminuar. Quoniam tu es qui fecisti me, amoue à me flagella tua. *A fortitudine manus tuæ ego defeci in argutionibus.* Hoc est, cum argueres me, defeci. Et arguere tuum quid est, nisi quod sequitur? *Pro iniquitate erudisti hominem, & contabescere fecisti sicut araneam animam meam.* Multum est quod intelligit iste Idithum, si quis cũ illo intelligat, si quis cum illo transiliat. Dicit enim in argutionibus dei D
se defecisse, & vult à se moueri flagella, quoniã ipse est qui fecit illum. Quod fecit, ipse reficiat: & qui creauit, ipse recreet. Sed tamen qui ita defecit, vt non velit se & recreari & reformari, sine causa putamus fratres factum fuisse. Pro iniquitate, inquit, erudisti hominem. Totum quod defeci, quod infirmus sum, quod de imo clamo, hoc totum pro iniquitate: & in hoc erudisti, non damnasti, pro iniquitate erudisti hominem. Audi hoc planius ex alio Psalmo, Bonũ est mihi quia [Psal.118.]
humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Et humiliatus sum, & bonum est mihi: & pœna est, & gratia est. Quid seruat post pœnam, qui per gratiam exhibet pœnam? Ipse enim est de quo dictum est: Humiliatus sum, & saluum me fecit. Et bonum est mihi quod humilia- [Psal.114.]
sti me, vt discam iustificationes tuas. Pro iniquitate e- [Psal.93.]
rudisti hominem. Et quia scriptum est: Qui fingis dolorem in præcepto, deo dici non nisi à transiliente potuit, quia nõ nisi à transiliente videri potuit. Fingis, inquit, dolorem in præcepto, de dolore præceptum mihi facis. Formas ipsum dolorem meum. Non enim relinquis informem, sed formas illum: & formatus dolor E
meus inflictus à te, præceptum mihi erit vt liberer à te. Fingis enim, dictũ est, dolorem, formas dolorẽ, plasmas dolorem, non simulas dolorẽ: quomodo fingit artifex, vnde & figulus dicitur à fingendo. Ergo pro iniquitate erudisti hominẽ. Video me in malis, video me in pœna, & apud te non video iniquitatẽ. Si ergo ego in pœna sum, & apud te iniquitas non est, nónne restat vt pro iniquitate erudias hominẽ? Et quomodo erudisti? Dic ipsam eruditionem, O Idithum quomodo eruditus es? Et tabescere fecisti sicut araneã animam meã. Hæc est eruditio. Quid tabidius aranea? animal ipsum dico: quãquam & ipsis telis aranearum quid tabidius? Attende & ipsum animal quàm tabidum est: pone supra leuiter digitum, ruina est, nihil omnino tabidius. Talem fecisti animam meam, inquit, erudiendo me pro iniquitate. Quando eruditio infirmum fecit, quædam fortitudo erat vitium. Video quosdam præuolasse & intellexisse, sed à celerioribus non sunt deserẽdi tardiores, vt pariter viã sermonis carpant. Hoc dixi, hoc intelligite, si eruditio iusti dei hanc infirmitatem F
fecit, fortitudo quædam erat vitium. Fortitudine quadam displicuit homo, vt erudiretur infirmitate: quia superbia quadam displicuit, vt erudiretur humilitate. Fortes esse dicuntur omnes superbi, infirmi humiles. Ideo hanc vicerunt multi ab Oriente & Occidente venientes, vt recumbant cum Abraham & Isaac & Iacob [Matth.8.]
in regno cœlorũ. Quare vicerunt? Quia fortes esse noluerunt. Quid est, fortes esse noluerunt? De se præsumere timuerunt. Iustitiam suã non constituerunt, vt iustitiæ dei subiicerentur. Denique quando dixit dominus [Roma.10.]
hoc, Multi ab Oriente & Occidente veniẽt & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorũ: dixit etiam, Filij autem regni, id est Iudæi, ignorantes iustitiam dei, & suam volentes statuere, ibunt in tenebras exteriores. Recordamini fidem illam Centu- [Matth.8.]
rionis vnius ex populo gentium: ita in se infirmi, ita non fortis vt diceret, Non sum dignus vt sub tectum [Lucæ.9.]
meum intres. Non erat dignus vt Christum domo reciperet, & iam corde receperat. Etenim magister ille humilitatis, filius hominis iam inuenerat in eius pectore vbi caput reclinaret. Ad hoc verbum Centurionis dominus respiciens, ad sequentes se dixit, Amen dico vobis, in nullo inueni tantam fidem in Israël. Hunc [Matth.8.]

G infirmum inuenit, Israëlitas fortes inuenit, vt inter
Matth.9. vtrosque diceret, Non est opus medicus sanis, sed male habentibus. Propter hoc ergo, id est, propter hanc
Matth.8. humilitatem, multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorum, filij autem regni ibunt in tenebras exteriores. Ecce mortales estis, ecce carnem putrescen-
Psal.81. tem portatis, Et sicut vnus ex principibus cadetis, sicut homines moriemini, & cadetis sicut diabolus. Quid vobis prodest medicina mortalitatis? Superbus diabolus tanquam angelus, non habet carnem mortalem: tu autem qui accepisti mortalem carnem, & nec hoc tibi prodest, vt tanta infirmitate humilieris, sicut vnus ex principibus cades. Ipsa est ergo gratia beneficij dei prima, redigere nos ad cõfessionem infirmitatis, vt quicquid boni possumus, quicquid potentes sumus, in illo
1.Cor.1. simus: vt qui gloriatur, in domino glorietur. Quando
2.Cor.12. infirmor, inquit, tunc potens sum. Pro iniquitate erudisti hominem. Et tabescere fecisti sicut araneam animam meam. *Verumtamen vane conturbatur omnis homo viuens.* Redit ad illud quod paulo ante commemorauit,
H quamuis hic proficiat, vane conturbatur omnis homo viuens, viuens vtique in incerto. Quis enim vel de ip-
Psal.54. so bono suo securus est? Vane côturbatur. Iactet in dominum curam suam, in illum iactet quicquid solicitus est, ipse outriat, ipse custodiat. Quicquid enim in hac terra certum est nisi mors? Considerate omnia omnino, vel bona vel mala vitæ huius, vel in ipsa iustitia, vel in ipsa iniquitate, quid hic certũ est, nisi mors? Profecisti, qui sis hodie scis, quid facturus sis crastino nescis. Peccator es, quid sis hodie scis, quid sis crastino nescis. Speras pecuniam, incertũ est an proueniat. Speras vxorem, incertum est an accipias, vel qualem accipias. Speras filios, incertum est an nascantur. Nati sunt, incertum est an viuant. Viuunt, incertum est an proficiant, an deficiant. Quocunque te verteris, incerta omnia: sola mors certa. Pauper es, incertum est an ditescas. Indoctus, incertum est an erudiaris. Imbecillis, incertum est an conualescas. Natus es, certum est quia morieris: & in hoc ipso quia mors certa est, dies mortis incertus est. Itaque hæc incerta, vbi sola mors est certa, cuius etiam hora incerta: & sola multum cauetur
I quæ nullo modo deuitatur. Omnis homo viuens vane côturbatur. Ergo inter hæc iam transiliens, iam in quibusdam superioribus agens, hæc ima contemnens inter hæc positus, *Exaudi*, inquit, *orationem meam.* De quibus gaudeam, de quibus gemam? De transactis gaudeo, pro his quæ restant gemo. Exaudi orationem meam, *Et deprecationem meam, auribus percipe lachrymas meas.* Nunquid enim quia tanta transilui, quia tanta transcendi,
Eccle.1. iam non fleo? Nõne multo magis fleo, quia qui apponit scientiam, apponit dolorem? Nõnne quanto magis quod abest desydero, tanto magis donec veniat gemo, tãto magis donec veniat fleo? Nõnne quanto magis crescunt scandala, quanto magis abundat iniqui-
Matth.24. tas, tanto magis refrigescit charitas multorum? dico,
Hiere.9. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum? Exaudi orationẽ meam & deprecationem meam, auribus percipe lachrymas meas. *Ne sileas à me, ne obsurdescam in æternum.* Ne sileas à me vt audiã te. Occulte enim dicit deus, multus in corde loquitur, & magnus ibi sonus, in magno silentio cordis, quãdo ma-
Psal.34. gna voce dicit, Salus tua ego sum. Dic, inquit, animæ meæ, salus tua ego sum. Ab hac voce, quia dixit deus animæ, Salus tua ego sum: optat ne sileatur ab illo. Ne sileas à me. *Quoniam inquilinus ego sum apud te.* Sed apud K
te inquilinus: apud diabolum cum essem, inquilinus eram, sed malum dominum habebam. Nunc autem iam quidem apud te, sed adhuc inquilinus. Quid est inquilinus? Vnde migraturus sum, non vbi perpetuo mansurus. Vbi perpetuo sum mansurus, dicatur domus mea: vnde migraturus sum qualis iste, iam magnus inquilinus sum: sed tamen apud deum meum sum inquilinus, apud quem domo accepta mãsurus sum. Sed quæ domus est? quũ migrandum est ex hoc inquilinatu? Recognoscite illam domum, de qua dicit Apostolus, Habitationem habemus ex deo, domum non manufactam, æternam in cœlis. Si domus hæc æterna est 2.Cor.5.
in cœlis, cum ad eam venerimus, inquilini non erimus. Quomodo enim eris inquilinus in æterna domo. Hic autẽ vbi dicturus est dominus domus, migra: & quando dicturus est nescis, paratus esto. Desyderando autem domum æternam paratus eris, nec succenseas ei, quia cum vult dicit, migra. Non enim cautionem tibi fecit, & de placito quodam se obstrinxit: & cõductor domus accessisti certa pensione ad certum tempus, quando vult dominus eius migraturus es. Ideo enim gratis L
manes, quia inquilinus ego sum apud te. *Et peregrinus.* Ergo ibi patria, ibi domus, inquilinus apud te, & peregrinus. Et hic subauditur, apud te. Multi enim peregrini sunt cum diabolo: quia autem iam crediderũt & fideles sunt, peregrini quidem sunt: quia nondum ad illam patriam domumque venerunt, sed tamen apud deum sunt. Quandiu enim sumus in corpore, peregrinamur à deo, & ambulamus, siue hic manentes siue peregrinantes placere illi. Et peregrinus & inquilinus. *Sicut omnes* Ibidem.
patres mei. Si ergo sicut omnes patres mei, dicturus sum me non emigraturum cum illi migrauerint? Alia conditione mansurus sum quàm illi manserunt? Quid ergo restat vt petam, quia hinc sine dubio migraturus sum? *Dimitte me vt refrigerer priusquam eam.* Vide inde Idithũ quos nodos habeas remittẽdos tibi: quibus remissis refrigerari vis priusquã eas. Habes enim aliquos æstus, à quibus vis refrigerari, & dicis, remitte mihi. Quid remittet tibi, nisi forte illum scrupulum, vbi dicis, & vnde dicis, Dimitte nobis debita nostra? dimitte mihi pri Matth.6.
usquam eam. *Et amplius iam non ero.* Immunem me fac M
à peccatis priusquã eam, ne cum peccatis eam. Remitte mihi vt requiescam in cõscientia mea, vt exonerata sit æstu solicitudinis: quia solicitudine curam geram pro peccato meo. Remitte mihi vt refrigerer ante omnia priusquam eam, & amplius iam non ero. Si enim mihi non remiseris vt refrigerer, ibo & non ero priusquam eam. Quia si iero, iam non ero, remitte mihi vt refrigerer. Est quæstio oborta quomodo iam nõ erit. Ecce nõ it ad requiem, quod auertat deus ad Idithũ, Ibit enim plane Idithũ, ad requiem ibit. Sed fac aliquem iniquũ non Idithum, non transilientem, hic thesaurizantem, incubatorem, iniquũ, superbum, iactantẽ, elatum, pauperis ante ianuã iacentis contemptorẽ. Nonne & ipse erit? Quid est ergo nõ ero? Si enim diues ille non erat, quis est qui ardebat? Quis est qui guttã aquæ de digito Lazari stillari in linguam suam desyderabat? Quis est qui dicebat, Pater Abraham, mitte Lazarum? Vtiq; qui Luca.16.
loqueretur erat, & qui arderet erat, & qui resurgat in finem, & qui cum diabolo æterno igne damnetur. Quid est ergo, nõ ero, nisi respiciat iste Idithum? quid est esse & non esse? Videbat enim illum finem quo ferre poterat, quia mentis acie valebat, quem sibi ostendi desyderauerat, dicens: Notũ fac mihi domine finẽ meum.

Videbat

A Videbat numerum dierum ſuorũ quid eſt? Attendebat
infra omnia quæ ſunt, in cõparatione illius eſſe nõ eſ-
ſe, & ſe non eſſe dicebat. Illa enim permanent, iſta mu-
tabilia ſunt, mortalia, fragilia: & dolor ipſe ęternus, ple
nus corruptionis adhuc nõ finitur, vt ſine fine finiatur.
Reſpexit ergo beatã illam regionẽ, beatam patriã, bea-
tam domũ, vbi participes ſunt ſancti vitæ ſempiternæ
atq; incõmutabilis veritatis: & timuit extra ire vbi nõ
eſt eſſe, ibi deſyderans eſſe, vbi eſt ſummũ eſſe. Propter
hanc ergo comparationẽ inter vtrunq; conſtitutus, ad-
huc timens dicit, Remitte mihi vt refrigerer priuſquã
eam, & amplius iam non ero. Si enim mihi non remi-
ſeris peccata, ibo in æternum abs te. Et à quo ibo in æ-
Exod 3. ternum? Ab illo qui dixit: Ego ſum qui ſum. Ab illo qui
dixit: Dic filiis Iſraël, qui eſt miſit me ad vos. Ab eo er-
go qui vere eſt, qui in cõtrarium pergit, ad nõ eſſe per-
git. Itaq; fratres mei, & ſi oneroſus fui labori corporis
veſtri, certi ſitis, quia & ego laboraui, & vere dico, quia
iſtum laborem vos vobis facitis. Si enim ſentirem vos
faſtidire quod dicitur, cito tacerem.

B *In Pſalmum trigeſimumnonum.*

Enarratio.

OMNIA quæ prædixit dominus noſter Ieſus
Chriſtus, partim facta cognoſcimus, partim
futura ſperamus: cuncta tamẽ complebuntur,
quia veritas hæc dicit, & quàm fideliter dicit, tam fide-
les inquirit. Qui credit, venientibus lætabitur: qui non
credit venientibus confundetur. Venient tamẽ illa ſi-
ue volentibus hominibus, ſiue nolentibus: ſiue creden
2.Timo.2. tibus, ſiue nõ credentibus, ſicut ait Apoſtolus, Si nega-
uerimus, & ipſe nos negabit: ſi non credimus, ille fide-
lis permanet, negare ſeipſum non poteſt. Præ cæteris
tamẽ fratres hoc memẽtote breue, & hoc tenete quod
Matth.24. modo ex Euangelio omnes audiſtis, Qui perſeuerauе-
& 10. rit vſq; in finẽ, hic ſaluus erit. Iam patres noſtri traditi
ſunt in concilia, dixerũt cauſas apud inimicos quos di
ligebant, præſtiterunt eis, & quantam potuerũt corre-
ptionem, & quantã valuerunt dilectionẽ: & ſparſus eſt
ſanguis iuſtus, & illo ſanguine tanquã ſeminatione per
totũ mundum facta ſeges ſurrexit Eccleſiæ. Conſequẽs
autem tempus eſt ſcandalorum & ſimulationis & ten-
tationum per eos qui dicũt, Ecce hic eſt Chriſtus, ecce
Matth.24. illic. Hoſtis ille noſter, tunc leo fuit cum aperte ſæuie-
C bat: modo draco eſt, cum occulte inſidiatur. Ille autem
Pſal.90. cui dictum eſt: Conculcabis leonem & draconẽ, quo-
niam corpus eius & membra eius ſumus: ſicut concul-
cauit leonem pedibus patrũ noſtrorum aperte ſæuien-
tem, & ad paſſiones martyres attrahentẽ: ita modo dra
conem conculcabit, ne nobis inſidietur. De quo dra-
2.Cor.11. cone nos cautos faciens Apoſtolus ait, Aptaui vos vni
viro virginẽ caſtam exhibere Chriſto: timeo autem ne
ſicut ſerpens Euam ſeduxit aſtutia ſua, ſic & veſtrę mẽ
tes corrũpantur à caſtitate quæ eſt in Chriſto Ieſu. Ser-
pens ergo iſte adulter antiquus, virginitatem corrum-
pendam, non carnis ſed cordis inquirit. Sicut autem
adulter homo lætatur in nequitia ſua, cum carnẽ cor-
rumpit, ſic & diabolus lætatur quando mentem cor-
rumpit. Sicut autem patribus noſtris aduerſus leonem
opus erat patientia, ſic nobis aduerſus draconem vigi-
lantia. Perſecutio tamẽ ſiue à leone ſiue à dracone nũ-
quam ceſſat Eccleſiæ, & magis metuendus eſt cum fal-
lit quàm cum ſæuit. Illo tempore cogebat Chriſtianos
negare Chriſtum. iſto autem tẽpore docet Chriſtianos
negare Chriſtũ. Tunc cogebat, nunc docet. Tunc ergo
ingerebat violentias, nũc inſidias. Videbatur tunc fre-

mens, lubricus nũc & oberrans difficile videtur. Quo- D
modo autem tunc cogebat Chriſtianos negare Chri-
ſtum, apertũ eſt. Attrahebantur enim vt negarẽt Chri-
ſtum, & confitentes Chriſtum coronabãtur. Nunc au-
tem docet negare Chriſtum, & ideo fallit: quia qui do-
cetur negare Chriſtum, quaſi non ſibi videtur recede-
re à Chriſto. Modo enim quid dicitur ab hæreticis ho
minibus Chriſtiano catholico? Veni, eſto Chriſtianus.
Ad hoc dicitur, eſto, vt dicat, nõ ſum. Aliud longe eſt,
Veni, eſto Chriſtianus: aliud veni, nega Chriſtũ. Aper-
tum malũ fremitus leonis, à longe auditur, à longe ca-
uetur. Applicat ſe lubricus draco occultis lapſibus: ſer-
pens leni tactu ſurrepens, aſtuto ſibilo immurmurans,
& non dicit nega Chriſtum. Nam cum coronatis mar
tyribus quis audiret? Sed dicit, Eſto Chriſtianus. Et ille
mirabili voce percuſſus, ſi nondum veneno penetratus
eſt, reſpondet, plane Chriſtianus ſum. Si autem moue-
tur, & dente draconis captus eſt, reſpondet, Quare mi-
hi dicis, eſto Chriſtianus? Quid enim? Non ſum Chri-
ſtianus? Et ille, Non. Ergo non ſum? Non. Ergo nũc fac
me Chriſtianum ſi non ſum. Veni. Sed cum interroga- E
ri cœperis ab Epiſcopo quis ſis, noli dicere Chriſtianus
ſum, aut fidelis ſum: ſed dic te non eſſe vt poſſis eſſe. Cũ
enim audierit confeſſionem Chriſtiani fidelis, rebapti-
zare non audet. Cum autem audierit quod non ſit, dat
illi tanquam quod non habebat: vt quaſi ipſe ſit extra
culpam, quia ſecundum vocẽ eius facit. Vbi quæru abs
te hæretice, cur te extra culpam putas? Quid has voces
audio, quia nõ tu negas, ſed ille negat? Si habet culpam
qui negat, quis eſt qui docet negare eũ qui negat? Itane
vero tu extra culpã es, qui facis docendo Chriſtianus,
quod faciebat minando paganus? Et quid agis? Nun-
quid tollis quod habet, quia negauit quod habet? Non
facis vt non habeat, ſed vt ad pœnam habeat. Quod e-
nim habet, habet. Baptiſmus ille tanquam character in-
fixus eſt, ornabat militem, conuincit deſertorem. Quid
enim facis? Chriſtum imponis ſuper Chriſtum. Si ſim-
plex eſſes, Chriſtum non duplicares. Deinde quæſo te,
oblitus es quod lapis eſt Chriſtus, & lapidem quem re- Pſal.117.
probauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli. Marc.9.
Si ergo lapis eſt Chriſtus, & Chriſtum vis imponere ſu 1.Petr.2.
per Chriſtum, excidit tibi quod audiuiſti in Euãgelio, Matth.24.
quia lapis ſuper lapidem non ſtabit. Tantum autem va F
let iunctura charitatis, vt quanuis multi lapides viui in
ſtructura templi dei cõueniant, vnus lapis ex omnibus
fiat. Tu autem diſcidiſti te, ab ædificatione reuocas, ad
ruinã vocas: & abundant hæ inſidiæ, & non quieſcunt:
& videmus & toleramus, & quantum poſſumus repri-
mere conamur, diſputando, conuincendo, cõuenien-
do, terrendo, tamen omnes diligendo. Et cum hæc no
bis agentibus perſeuerant in malo, & cor noſtrum de
fraternis mortibus contabeſcit, cum eis qui foris ſunt
dolet, his qui intus ſunt timet, per anguſtias multifor-
mes & inceſſabiles tẽtationes, quibus abundat hęc vita,
quid facturi ſumus? Ex abundantia enim iniquitatis fit
quidam torpor charitatis, quoniã abundauit iniquitas, Matth.24.
refrigeſcit charitas multorũ. Et quid ſumus facturi, niſi
quod ſequitur, ſi tamẽ ipſo adiuuãte poſſimus, qui per-
ſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit? Ergo dica- Matth 10.
mus quod iſte Pſalmus. *Suſtinens ſuſtinui dominum.* Su- & 24.
ſtinens ſuſtinui, non quemlibet hominẽ promiſſorem
qui poſſit fallere & falli, non quemlibet hominem con
ſolatorem, qui poteſt triſtitia ſua ante tabeſcere quàm
me reficere. Conſoletur me fratres homo cum triſtis
eſt mecum, ſimul gemamus, ſimul fleamus, ſimul ore-

G mus,ſimul ſuſtineamus.Quem niſi dominum qui pro-
miſſa non aufert, ſed differt? Exhibebit profecto, ex-
hibebit, quia multa iam exhibuit : & nihil de dei veri-
tate formidare deberemus , etiam ſi nihil adhuc exhi-
beret.Ecce iam putemus ita,omnia promiſit,nondum
aliquid dedit, idoneus promiſſor eſt, fidelis redditor,
tu tantum eſto prius exactor, & ſi paruulus, & ſi infir-
† al. tene- mus exige miſericordiam.Nõ vides perbreues † agnos
ros. capitibus pulſare vbera matrum,vt lacte ſatientur? Su-
ſtinens, inquit, ſuſtinui dominum. Et quid ille? An a-
uertit ſe à te, an ſuſtinentem contempſit, an forte non
vidit ? Non plane iſta, ſed quid? *Et attendit mihi . Et ex-
audiuit deprecationem meam.* Attendit & exaudiuit. Ecce
non fruſtra ſuſtinuiſti, ſuper te oculi eius , ad te aures
Pſal.33. eius. Oculi enim domini ſuper iuſtos , & aures eius in
preces eorum.Quid ergo cum male faceres,cum eum
blaſphemares , non videbat? non audiebat ? Et vbi eſt
quod in alio Pſalmo dictum eſt, Vultus autem domi-
ni ſuper facientes mala? Sed vt quid? Vt perdat de ter-
ra memoriam eorum . Ergo & cum malus eſſes atten-
debat te , ſed dominus attendebat tibi . Proinde iſte
H qui ſuſtinens ſuſtinui dominum , parum ei fuit dice-
re , Attendit me, ſed attendit mihi, inquit, id eſt,con-
ſolando attendit vt mihi prodeſſet . Quid attendit?
Et exaudiuit deprecationem meam . Et quid tibi præ-
ſtitit ? quid tibi fecit? *Eduxit me de lacu miſeriæ, & de luto
limi.* Et ſtatuit ſupra petram pedes meos , & direxit
Pſal.68. greſſus meos . Et immiſit in os meum canticum no-
uum , hymnum deo noſtro . Magna bona præſtitit &
adhuc debitor eſt: ſed qui hæc reddita iam tenet , de
cæteris credat , quæ credere debuit , & antequam ali-
quid ſumeret. Rebus etiam ipſis perſuaſit nobis domi-
nus noſter fidelem ſe eſſe promiſſorem, largum dato-
rem. Quid ergo nunc fecit ? Eduxit me de lacu miſe-
riæ.Quid eſt lacus miſeriæ? Profunditas iniquitatis,ex
carnalibus concupiſcentiis. Hoc eſt enim & de luto
limi,vnde te eduxit de profundo quodam. Vnde in a-
Pſal.129. lio Pſalmo clamabas,De profundis clamaui ad te do-
mine , Et qui iam de profundo clamant, non peninus
in profundo ſunt,clamor ipſe iam leuat. Sunt alij pro-
fundius in profundo, qui neſciunt nec ſentiunt ſe eſſe
in profundo . Tales ſunt ſuperbi contemptores , non
I pij deprecatores,non lachrymoſi clamatores:ſed tales
Prouer.18. quales alio loco ſcriptura deſignat, Peccator cum ve-
nerit in profundũ malorum,contemnit.Cui enim pa-
rum eſt eſſe peccatorem,niſi etiam non ſit peccatorum
ſuorum cõfeſſor, ſed defenſor, altior in profundo eſt.
Ille autẽ qui de profundo exclamauit,iam ab imò pro-
fundi caput vt clamaret leuauit . Auditus eſt, eductus
eſt de lacu miſeriæ , & de luto limi . Iam habet fidem
quam non habebat: habet ſpem ſine qua erat: in Chri-
ſto ambulat qui in diabolo errabat. Ideo enim, *Poſuit,*
inquit *ſupra petram pedes meos, & direxit greſſus meos.* Petra
1.Corin.10. autem erat Chriſtus . Simus ſuper petram , dirigantur
greſſus noſtri: opus eſt tamen adhuc vt ambulemus,vt
ad aliquid perueniamus. Nam Paulus Apoſtolus, iam
ſuper petram , iam directis pedibus ſuis quid dicebat?
Philip.3. Non quia iam acceperim, aut iam perfectus ſim . Fra-
tres,ego non arbitror me apprehendiſſe.Quid ergo ti-
bi præſtitum eſt, ſi non apprehendiſti? Vnde gratias a-
gis cum dicis,Sed miſericordiã conſecutus ſum?Quia
1.Timo.1. directi ſunt pedes,quia iam ſupra petrã ambulat.Quid
enim ait?Vnum autẽ quæ retro oblitus. Quæ retro? La-
cus miſeriæ.Quid eſt retro?Limus luti concupiſcentiæ
carnales,tenebræ iniquitatum, quæ retro oblitus, in ea
quę ante ſunt extentus.Non ſe diceret extentum,ſi iam K
perueniſſet.Extẽditur enim animus deſyderio rei con-
cupitæ,non lætitia cõſecutæ.In ea quę ante ſunt,inquit, Philip.3.
extentus,ſequor ad palmam ſupernę vocationis dei in
Chriſto Ieſu.Currebat,ſequebatur ad palmã.Et alio lo
co iam proximus palmæ,curſum, inquit,conſummaui. 2.Timo.4.
Quando ergo dicebat,Sequor ad palmam ſupernæ vo
cationis,quia iam pedes eius in petra directi erant,iam
viam bonam ambulabat : habebat vnde gratias age-
ret, habebat quod peteret,gratias agens de acceptis,pe
tens dimitti debita. De quibus acceptis? De indulgen-
tia peccatorum,de illuminatione fidei,de robore ſpei,
de flamma charitatis . Vnde autem adhuc dominum
debitorem tenebat?De cætero,inquit,ſupereſt mihi co Ibidem.
rona iuſtitiæ. Adhuc ergo mihi aliquid debetur. Quid
debetur? Corona iuſtitiæ,quam reddet mihi dominus Pſal.68.
in illa die iuſtus iudex. Primo benignus pater vt erue-
ret de lacu miſeriæ,vt donaret peccata, vt liberaret de
luto limi : poſtea iuſtus iudex reddens bene ambulan-
ti quod promiſit, cui primo vt bene ambularet dona- Matth.10.
uit. Reddet ergo iuſtus iudex. Sed quibus ? Qui perſe- & 24.
uerauerit vſque in finem hic ſaluus erit. *Immiſit in os me-* L
um canticum nouum. Quod canticũ nouum. *Hymnum deo
noſtro.* Dicebas forte hymnos diis alienis,veteres hym-
nos, quia vetus homo dicebat non nouus homo . Fiat
nouus homo,diſcat canticum nouum.Innouatus amet
noua , noua quibus renouetur . Nam quid antiquius
deo, qui eſt ante omnia,& ſine fine,& ſine initio? Tibi
fit nouus redeunti,quia deſcẽdendo † factus eras vetus, † al. diſce-
& dixeras, Inueteraui in omnibus inimicis meis.Dica- dendo.
mus ergo hymnum deo noſtro & ipſe hymnus liberet Pſal.6.
nos. Laudans enim inuocabo dominũ, & ab inimicis
meis ſaluus ero.Hymnus eſt enim canticũ laudis.Lau- Pſal.17.
dans inuoca,non reprehendens. Quando enim inuo-
cas deum vt premat inimicum tuum,quando de malo
alieno gaudere vis,& ad hoc malum inuocas deũ,par-
ticipem eum facis malitiæ tuæ . Non ergo laudans in-
uocas, ſed reprehẽdens.Talem enim putas deum qua-
lis tu es . Vnde tibi in alio loco dicitur : Hæc feciſti & Pſalm.49.
tacui,ſuſpicatus es inique quòd ero tibi ſimilis.Laudãs
ergo inuoca dominũ, noli eum putare ſimilem tibi, vt
ſimilis fias illi . Eſtote enim ſicut pater veſter perfecti, Matth.5.
qui ſolem ſuũ oriri facit ſuper bonos & malos,& pluit M
ſuper iuſtos & iniuſtos . Sic ergo lauda dominum vt
nolis male inimicis tuis. Et quantum eis,inquis, velim
bonum?quantum tibi:non enim de tuo accepturi ſunt
vt boni ſint, aut quod illis dabitur, tibi minuetur? Ini-
micus tuus quia malus eſt, inimicus eſt:ſit bonus, & a-
micus erit:vt ſimul velis poſſidere quod amabas,iã fra-
ter erit. Laudans ergo inuoca,hymnum dic deo tuo,ſa Pſal.16.
crificium laudis ait,glorificabit me.Et quid?Maior glo Pſal.49.
ria erit deo,quia glorificas eum.Aut addimus gloriam
deo quando ei dicimus,Glorifico te deus meus:aut ſan
ctiorem eum facimus quãdo dicimus, Benedico te de-
us meus?Ipſe quando nos benedicit, facit nos ſanctio-
res,facit nos fœliciores:quãdo nos glorificat,facit nos
glorioſiores,facit nos honoratiores:quando eum glo-
rificamus,nobis prodeſt nõ illi.Quomodo enim eum
glorificamus?Glorioſum dicendo,non faciendo.Pro-
inde quid ſecutus ait cum diceret , Sacrificium laudis
honorificabit me:ne putares te aliquid præſtare deo of
ferendo illi ſacrificium laudis, & ibi eſt via, inquit,vbi
oſtendam illi ſalutare meum . Vides quia tibi proderit
laudare deum,non deo.Laudas deum,ambulas viam:
reprehendis deum , perdidiſti viam . Et immiſit in os Ibidem.
meum

A meum canticum nouum, hymnum deo nostro. Forte quærit aliquis quæ persona loquatur in hoc Psalmo.
Breuiter dixerim, Christus est. Sed sicut nostis fratres, & sæpe dicendum est, Christus aliquando loqui-
Ephe.5. tur ex se, id est, ex capite nostro. Est enim ipse saluator corporis, caput nostrum, filius dei natus ex virgi-
ne, passus pro nobis, resurgens ad nos iustificandos, se-
Roma.8. dens ad dexteram dei ad interpellandum pro nobis,
retributurus omnia in iudicio bona bonis, mala malis. Caput nostrum ille caput dignatus est corporis fieri, carnem assumendo à nobis, in qua moreretur pro nobis, quam etiam resuscitauit propter nos, vt in illa carne resurrectionis nobis præberet exemplum, vt sperare disceremus quod desperabamus, & haberemus iam pedes in petra, ambularemus in Christo. Loquitur ergo aliquando ex capite nostro loquitur aliquando & ex nobis, id est, ex membris suis, quia etiam quan
Matth.25. do dixit, Esuriui, & dedistis mihi manducare ex mem-
Acto.9. bris suis loquebatur, non ex se. Et quando dixit, Saule Saule quid me persequeris? caput pro membris clamabat, & tamen non dixit, quid persequeris membra
B mea: sed, quid me persequeris. Si in nobis ipse patitur, & nos in illo coronabimur. Hæc est charitas Christi, quid huic comparari potest? Huius rei hymnum immisit in os nostrum, & dicit hoc ex membris suis, *Videbunt iusti & timebunt.* Et sperabunt in deum. Videbunt
Abac.2. iusti. Qui iusti? Fideles: quia iustus ex fide viuit. Etenim
Roma.1. in ecclesia iste ordo est, alij præcedunt, alij sequuntur. Et qui præcedunt, exemplum se præbent sequentibus: & qui sequuntur imitantur præcedentes. Sed & illi qui se exemplum præbent sequentibus nunquid neminem sequuntur? Si neminem sequuntur, errabunt: sequuntur ergo & illi aliquem, ipsum iam Christum. Meliores quique in Ecclesia quibus non remansit iam homo quem imitentur quia omnes proficiendo superauerunt, ipse Christus eis remanet quem vsque in finem sequantur. Et cernitis ordinatos gradus per Pau-
1.Cor.2. lum Apostolum dicentem, Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Ergo qui iam directos gressus habent
1.Timo.4. in petra, forma sint fidelibus. Sed forma, inquit, estote fidelibus. Ipsi fideles sunt iusti, qui attendentes eos, qui se in bono præcedunt, imitando sequuntur, Quomo-
C do sequuntur? Videbunt iusti & timebunt: videbunt & timebũt sequi vias malas, cum vident quosque meliores iam elegisse vias bonas: & dicunt in animo suo, quemadmodum solent dicere viatores, attendentes alios cum præsumptione ambulantes in via, ipsi adhuc incerti viæ, & quasi fluctuantes quò eant: dicunt sibi, Non frustra illi hac eunt, quando illi eunt quò nos ire volumus. Et quare cum magna fiducia hac eunt, nisi quia illac ire perniciosum est? Videbunt ergo iu-
Matth.7. sti & timebunt. Angustam viam vident hac, latam viam vident illac. Hac vident paucos, illac multos. Sed si iustus es, noli numerare, sed appende, stateram affer æquam non dolosam, quia iustus appellatus es. Videbunt iusti & timebunt, dictum est de te. Noli ergo numerare turbas hominum incedentes latas vias, implentes crastinum circum, ciuitatis natalem clamando celebrantes, ciuitatem ipsam male viuendo turban-
†al. turpantes. tes†. Noli ergo illos attendere, multi sunt. Et quis numerat? Pauci autem per viam angustam. Profer, inquam, stateram, appende: vide contra pauca grana quantam paleam leues. Hoc agant fideles iusti qui sequuntur, quid illi qui præcedunt? Non superbiant, non se exaltent, non decipiant sequentes. Quomodo

possunt decipere sequentes? Promittendo illis in se sa- D
lutem. Quid ergo debent illi qui sequuntur? Videbunt iusti & timebunt. *Et sperabunt in dominum.* Non in eos à quibus præceduntur: sed attendendo præcedentes se, sequuntur quidem & imitantur, sed cogitant à quo acceperint illi vt præcedant, & in eum sperant. Quamuis ergo iustos imitentur, spem suam tamen in illo ponunt à quo & isti acceperunt vnde tales sunt, Videbunt iusti & timebũt & sperabunt in dominum,
quemadmodum in alio Psalmo, Leuaui oculos meos *Psal.120.*
in montes, intelligimus montes, claros quosque & magnos ecclesiæ spiritales viros, magnos soliditate non tumore. Per ipsos nobis scriptura omnis dispensata est: Prophetæ sunt, euangelistæ sunt, doctores boni sunt, illuc leuaui oculos meos in montes, vnde auxilium veniet mihi. Et ne humanũ putares auxilium, se-
quitur & dicit, Auxilium meum à domino qui fecit *Ibidem.*
cœlum & terram. Videbunt iusti & timebunt & sperabunt in domino. Eia qui volunt sperare in domino, qui vident & timent, timeãt ambulare vias malas, vias
latas, eligant viam angustam vbi iam supra petrã quo- *Matth.7.*
rundam directi sunt gressus. Quid facere debeant au- E
diant modo, *Beatus vir cuius est nomen domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias mendaces.* Ecce qua volebas ire, ecce turba viæ latæ, non frustra ipsa ducit ad amphitheatrum, non frustra ipsa ducit ad mortem.
Via lata mortifera est, latitudo eius delectat ad tẽpus, *Ibidem.*
finis eius angustus in æternum, Sed turbæ strepunt, turbæ festinant, turbæ colluctantur, turbæ concurrunt. Noli imitari, noli auerti, vanitates sunt & insaniæ mẽdaces. Sit dominus deus tuus spes tua, non aliud aliquid à domino deo tuo speres, sed ipse dominus tuus sit spes tua. Nanque multi de deo sperant pecuniam, multi de deo sperant honores caducos & perituros, aliud quodlibet à deo præter ipsum deum: sed tu ipsum deum tuum pete. Immo vero contemptis aliis perge ad illum, obliuiscens aliæ memento illius: relinquens retro alia, extendere in illum. Ipse certe auersum correxit, ipse ducit rectum. Ergo sit ipse spes tua, qui ducit & perducit. Quò ducit, & quò perducit terrena auaritia? fundos quærebas, terram possidere cupiebas, vi-
cinos excludebas, illis exclusis, aliis vicinis inhiabas: & F
tandiu tenebas auaritiam donec ad littora peruenires. Perueniens ad littora insulas concupiscis, possessa terra, cœlum forte vis prendere. Relinque omnes amores, pulchrior est ille qui fecit cœlum & terram. Beatus vir cuius est nomen domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanias mendaces. Vnde enim insaniæ mendaces? Insania mendax, sanitas verax. Quæ vides bona putas, falleris: sanus non es, nimia febre phreneticus factus es, verum non est quod amas. Laudas aurigam, clamas aurigæ, insanis in auriga. Vanitas est, insania mendax est. Non est, ait, nihil melius, nihil delectabilius. Quid facio febrienti? Si est in vobis misericordia, orate pro talibus: quia & ipse medicus plerunque in desperatione conuertitur ad eos qui circunstant lachrymantes in domo, qui pendent ex ore eius audire sententiam de ægroto & periclitante. Stat anceps medicus, non videt bonum quod promittat, timet malum pronunciare ne terreat, modestam tamen planè iste concipit sententiam, Bonus deus omnia potest, orate pro illo. Quem itaque comprehendam istorum insanorum? Quis me audiat, quis eorum nos non miseros dicat? Quia cum eis non insanimus, amisisse nos putãt magnas & varias voluptates in qui-

G bus ipſi inſaniunt, nec vident quia mendaces ſunt. Quando illi otium inuito, vel calicem ſalutarem porrigo ſaucio: & quomodo reficiam? Quid inuenio ne inedia deficiat, & ad ſanitatem perueniat? Hortor vt reficiat, pugnos parat, ſæuire vult in medicum. Et ſi percuſſerit, diligatur: & ſi iniuriam fecerit, non relinquatur: rediturus eſt ad mentem, gratias acturus. Quàm multi hæc agnoſcunt, vident ſe inuicem, & loquuntur de ſe in Eccleſia dei: in Eccleſiæ ſanctæ gremio attendunt ſtudia ſua iam bona circa verbum dei, circa officia & obſequia charitatis, ad frequentandum gregem Chriſti non recedere de Eccleſia, vident & loquuntur ad inuicem de inuicem. Quis eſt iſte circiſſarius? Quis eſt iſte amator & laudator illius venatoris, illius hiſtrionis? De alio loquitur, & ille de ipſo. Certe iſta ſunt, certe gaudeamus de talibus. Si gaudemus de talibus, non deſperemus de talibus. Oremus pro ipſis fratres chariſſimi, inde creſcit numerus ſanctorum, de numero qui erat impiorum. Et non reſpexit in vanitates & inſanias mendaces. Ille vincit talem, & cum vincit pronunciat, quaſi diuinus vult eſſe. Af-
H fectat diuinitatem amittendo fontem diuinitatis, & ſæpe pronunciat, & ſæpe fallitur. Quare hoc? Quia inſaniæ mendaces ſunt. Quare autem aliquando proueniunt quæ dicunt? Vt adducant inſanos, vt amando ibi ſpeciem veritatis, incurrant laqueum falſitatis: retro ſint, relinquantur, amputentur. Si membra noſtra erant, mortificentur, Mortificate, inquit, membra veſtra quæ ſunt ſuper terram. *Collo.3.* Sit ſpes noſtra, deus noſter: qui fecit omnia melior eſt omnibus: qui pulchra fecit, pulchrior eſt omnibus: qui fortia, fortior eſt: qui magna maior eſt: quicquid amaueris, ille tibi erit. Diſce amare in creatura creatorem, & in factura factorem, ne teneat te quod ab illo factũ eſt, & amittas eum à quo & ipſe factus es. Ergo beatus vir cuius eſt nomen domini ſpes eius, & non reſpexit in vanitates & inſanias mendaces. Forte nobis dicturus eſt, qui verſu iſto percuſſus corrigi voluerit, & quem occupauerit timor ille iuſtitiæ fidei, & volens cœperit ambulare anguſtam viam, dicturus eſt nobis, ambulare non durabo, ſi nihil expectabo. *Math.7.* Quid ergo facimus fratres? Dimiſſuri eum ſumus? ſine ſpectaculo morietur, non ſub-
I ſiſtet, non nos ſequetur. Quid ergo faciemus? Demus pro ſpectaculis ſpectacula. Et quæ ſpectacula daturi ſumus Chriſtiano homini, quem volumus ab illis ſpectaculis reuocare? Gratias ago domino deo noſtro: ſequenti verſu pſalmi oſtendit nobis quæ ſpectatoribus ſpectare volentibus, ſpectacula præberemus, & oſtendere debeamus. Ecce auerſus fuerit à circo, à theatro, ab amphitheatro, quærat quod ſpectet, prorſus quærat: non eum relinquimus ſine ſpectaculo. Quid pro illis dabimus? Audi quid ſequitur, *Multa feciſti tu domine deus meus mirabilia tua.* Miracula hominum intuebatur, intendat mirabilia dei. Multa fecit dominus mirabilia ſua, hæc reſpiciat. Quare illi viluerunt? Aurigam laudas regentem quatuor equos, & ſine lapſu atque offenſione currentes. Foyte talia m racula ſpiritalia non fecit dominus. Regat luxuriam, regat ignauiam, regat iniuſtitiam, regat imprudentiam, motus iſtos qui nimium lapſi hæc vitia faciunt, regat & ſubdat ſibi, & teneat habenas, & non rapiatur, ducat quò vult, non trahatur quò non vult: aurigam laudabat, aurigam laudabit. Clamabat, vt auriga veſte cooperiretur, immortalitate veſtietur. Hæc munera, hæc ſpectacula dedit deus, clamat de cœlo, ſpecto vos: luctamini, adiuuabo: vincite, coronabo. Multa feciſti tu domine deus meus mi- K
rabilia tua. *Et cogitationibus tuis non eſt qui ſimilis ſit tibi.* Nunc ſpecta hiſtrionem. Didicit enim homo magno ſtudio in fune ambulare, & pendens te ſuſpendit. Illum attende æditorem maiorum ſpectaculorum. Didicit iſte in fune ambulare, nunquid fecit in mari ambulare? Obliuiſcere theatrum tuum, attendo Petrum noſtrum non in fune ambulantem, ſed vt ita dicam, in mari ambulantem. Ambula & tu non *Math.14.* in illis aquis vbi Petrus, aliquid ſignificans, ambulauit, ſed in aliis, quia hoc ſeculum mare eſt. Habet amaritudinem noxiam, habet fluctus tribulationum, tempeſtates tentationum. Habet homines velut piſces de ſuo malo gaudentes, & tanquam ſe inuicem deuorantes. Hic ambula, hoc calca. Spectare vis, eſto ſpectaculum. Ne deficias, vide præcedentem & dicentem, Spectaculum facti ſumus huic mun- *1.Cor.4.* do, & angelis & hominibus. Calca mare ne mergaris in mari. Non ibis, non calcabis, niſi ille iuſſerit qui prior in mari ambulauit. Sic enim ait Petrus, Si tu *Math.14.* es, iube me venire ad te ſuper aquas. Et quia ipſe erat, audiuit petentem, tribuit deſyderanti: vocauit am- L
bulantem, erexit mergentem. Hæc mirabilia fecit dominus, ipſa intuere, Oculus ſpectantis fides ſit, & fac tu talia: quia & ſi venti turbauerint, & ſi fluctus infremuerint, & te humana fragilitas ad aliquam dubitationem tuæ ſalutis adduxerit: habes clamare, dicis: Domine pereo. Non ſinit ille perire, qui iuſſit te ambulare. Quia enim iam in petra ambulas, nec in mari times: ſi ſine petra fueris & in mari mergeris: quia in tali petra ambulandum eſt quæ in mari non merſa eſt. Vide mirabilia dei. *Annunciaui & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum.* Eſt numerus, ſunt ſuper numerum. Numerus certus eſt pertinens ad illam cœleſtem Hieruſalem. Nouit enim dominus qui *2.Tim.2.* ſunt eius, Chriſtianos timentes, Chriſtianos fideles, Chriſtianos præcepta ſeruantes, dei vias ambulantes, à peccatis abſtinentes, ſi ceciderint † confitentes, ip- *† al. crediderint.* ſi ad numerum pertinent. Sed nunquid ſoli ſunt? Sunt & ſuper numerum. Nam & ſi modo pauci ſunt, pauci in comparatione multitudinis malarum frequentiarum: quantis turbis implentur Eccleſiæ, ſtipantur parietes, preſſuris ſe vrgent, propè ſe ſuffocant mul- M
titudine. Rurſus ab eis ipſis, ſi mimus eſt curritur ad amphitheatrum: iſti ſuper numerum ſunt. Sed ad eos iſta dicimus, vt in numero ſint, quia non aſſunt, quia non audiunt à nobis, ſed cum exieritis audiant a vobis. Annunciaui, inquit, & locutus ſum, Chriſtus dicit annunciauit ipſe ex capite noſtro, ipſe annunciauit ex membris ſuis, ipſe miſit annunciatores, ipſe miſit Apoſtolos, In omnem terram exiuit ſonus *Pſal.18.* eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Quanti fideles agglomerantur, quantæ turbæ concurrunt, multi vere conuerſi, & multi falſo conuerſi: & pauciores ſunt vere conuerſi, plures falſo conuerſi, quia multiplicati ſunt ſuper numerum. Annunciaui & locutus ſum multiplicati ſunt ſuper numerum. *Sacrificium & oblationem noluiſti.* Hæc miracula dei ſunt, hæ cogitationes dei ſunt, quibus nemo eſt ſimilis: vt ſpectator ille abducatur à curioſitate, & quærat iſta nobiſcum meliora, fructuoſiora, de quibus inuentis gaudebit: & ſic gaudebit, vt non timeat, ne ab eo vincatur quem amat: amat enim aurigam: quo victo inſultationes ferat. Quando vincit auriga, ipſe veſtitur, nunquid pauper qui illi clamat? Victor ipſe veſtitur pro victo

illi

A illi insultatur. Quare pro illo percipis reprehensionem, cum quo non diuidis vestem? Hic aliud in spectaculis nostris: omnes quidem currunt, Paulus Apostolus dixit, in illo stadio, in illo spectaculo, vnus tamen accipit brauium, cæteri victi discedunt, & perseuerauerunt in currendo. Sed cum acceperit vnus, remanent cæteri qui similiter laborauerunt. Hic non est sic, quotquot currunt, perseueranter currant, omnes accipiunt: & qui prior venerit expectat, vt cum posteriore coronetur. Agonem quippe iustum non cupiditas, sed charitas facit: omnes currentes amant se, & ipse amor cursus est. Sacrificium & oblationem noluisti, ait Psalmus deo. Antiqui enim, quando adhuc sacrificium verum quod fideles norunt in figuris prænunciabatur, celebrabant figuras futuræ rei, multi scientes sed plures ignorantes. Nam Prophetæ & sancti Patriarchæ nouerant quod celebrabant. Cætera autem multitudo iniqua carnalis sic erat, vt fieret de illa quod significaret posteriora ventura: & venit sublato illo sacrificio primo, sublatis holocaustis arietum, hircorum, vitulorum, cæterarúmque victimarum: noluit illa deus. Quare illa noluit? quare primo voluit? Quia illa omnia quasi verba erant promittentis: & verba promissiua, cum venerit quod promittunt, non iam enunciantur. Tandiu quisque promissor est donec det, cum dederit mutat verba: non dicit adhuc, dabo, quod se daturum dicebat: sed dicit dedi, mutauit verbum. Quare illi primo placuit hoc verbum, & quare illud mutauit? Quia temporis sui verbum fuit, & pro tempore placuit. Quando promittebatur, tunc dicebatur: cum autem datum est quod promissum est, ablata sunt verba promissiua, data sunt completiua. Sacrificia ergo illa, tanquam verba promissiua, ablata sunt. Quid est, quod datum est completiuum? Corpus quod nostis, quod non omnes nostis, quod vtinam qui nostis omnes, non ad iudicium noueritis. Videte quando dictum est, Christus enim ille est dominus noster, modo loquens ex membris suis, modo loquens ex persona sua. Sacrificium, inquit, & oblationem noluisti? Quid ergo? Nos iam hoc tempore sine sacrificio dimissi sumus? Absit. *Corpus autem perfecisti mihi.* Ideo illa noluisti vt hoc perficeres: illa C voluisti antequam hoc perficeres. Perfectio promissorum abstulit verba promittentia. Nam si adhuc sunt promittentia, nondum impletum est quod promissum est. Hoc promittebatur quibusdam signis: ablata sunt signa promittentia, quia exhibita est veritas promissa. In hoc corpore sumus, huius corporis participes sumus, quod accipimus nouimus, & qui non nostis noueritis, & cum didiceritis vtinam non ad iudicium accipiatis. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Perfectum enim est nobis corpus, perficiamur in corpore. Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi.

1.Cor.9. *Hebr.10.* *1.Cor.11.*

Holocausta etiam pro delicto non petisti, tunc dixi ecce venio. Nunquid exponendum est sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi, holocausta etiam pro delicto non petisti? Et quæ petebat antea. Tunc dixi, ecce venio. Tempus est vt veniant quæ promittebantur, quia auferuntur (ea quæ promittebant.) Et vere fratres mei attendite illa ablata, hæc impleta. Det mihi modo gens Iudaica sacerdotem. Vbi sunt sacrificia illorum? Certe perierunt, certe ablata sunt. Nunquid tunc reprobaremus ea? Reprobamus modo, quia si modo velis facere intemporale est, non est opportunum, non congruit. Adhuc promittis, iam D accipe. Remansit illis quoddam quod celebrent, ne omnino sine signo remanerent. Cain enim maior frater qui occidit minorem fratrem, accepit signum ne quis eum occideret, sicut scriptum est in Genesi: Posuit deus Cain signum vt nemo eum occideret. Proinde & ipsa gens Iudæa manet per omnes gentes subdita iuri Romano. In ius Romanum confluxerunt, superstitiones communicauerunt. Postea inde cœperunt per gratiam domini nostri Iesu Christi separari, illa vero sic mansit cum signo suo, cum signo circuncisionis, cum signo azymorum sic mansit: non est occisus Cain, non est occisus, habet signum suum. Maledictus est à terra, quæ aperuit os suum excipere sanguinem fratris eius de manu eius. Ille enim fudit sanguinem, non excepit. Ille fudit, alia terra excepit: & ab ea terra quæ os aperuit & excepit, ille maledictus est: & ipsa terra quæ ore excepit sanguinem, Ecclesia est. Ab hac ergo ille maledictus est, & ille sanguis clamat de terra ad me. De hac enim terra dixit dominus, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Clamat, inquit, ad me de terra. Clamat ad me, sed surdus est qui E sanguinem fudit, quia non bibit. Illi ergo ita sunt, tanquam Cain cum signo. Sacrificia vero quæ ibi fiebant ablata sunt, & quod eis remansit ad signum Cain, iam perfectum est & nesciunt. Agnum occidunt, azyma comedunt. Pascha nostrum immolatus est Christus. Ecce agnosco agnum occisum, quia immolatus est Christus. Quid de azymis? Itaque, inquit, diem festum celebremus, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & malignitatis: ostendit quid sit vetus fermentum, vetus farina est & acuit: sed in azymis synceritatis & veritatis. In vmbra remanserunt, solem gloriæ ferre non possunt. Iam nos in luce sumus, tenemus corpus Christi, tenemus sanguinem Christi. Si habemus nouam vitam, cantemus canticum nouum, hymnum deo nostro. Holocausta pro delicto non petisti, tunc dixi ecce venio. *In capite libri scriptum est de me vt facerem voluntatem tuam, deus meus volui legem tuam in medio cordis mei.* Ecce ad membra respexit, ecce ipse fecit voluntatem patris. Sed in quo capite libri scriptum est de illo? Fortasse in capite libri huius Psalmorum. Quid enim longe petamus, aut F alios libros inquiramus. Ecce in capite libri huius Psalmorum scriptum est, Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiarum non sedit: sed in lege domini voluntas eius fuit, (hoc est, deus meus volui & legem tuam in medio cordis mei: hoc est,) & in lege eius meditabitur die ac nocte. *Bene nunciaui iustitiam tuam in Ecclesia magna.* Alloquitur membra sua, hortatur quod fecit vt faciant. Annunciauit, annunciemus: passus est, compatiamur: glorificatus est, conglorificabimur. Annunciaui iustitiam tuam in Ecclesia magna. Quàm magna? Toto orbe terrarum. Quàm magna? In omnibus gentibus. Quare in omnibus gentibus? Quia semen est Abrahæ in quo benedicentur omnes gentes. Quare in omnibus gentibus? Quia in omnem terram exiuit sonus eorum. In ecclesia magna. *Ecce labia mea non prohibebo domine tu cognouisti.* Labia mea non prohibebo domine tu cognouisti: Labia mea loquuntur, non ea prohibebo loqui. Sonant quidem labia mea ad aures hominum, sed tu cognouisti cor meum. Labia mea non prohibebo domine tu cognouisti. Aliud audit homo, aliud cognoscit deus.

Gene.4. *Ibidem.* *Heb.10.* *Psal.1.* *Gene.12. & 24.* *Galat.3.*

G deus. Ne in labiis solis esset annunciatio, & diceretur
Matth.23. de nobis, quæ dicunt vobis facite, quæ autem faciunt facere nolite. Aut ipsi populo, laudanti deum ore non
Matth.15. corde, diceretur, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me: sona labiis, propinqua
Roma.10. corde. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Qualis ille latro inuentus est pendens in cruce cum domino, agnoscens in cruce dominum. Alij non cognouerunt miracula facientem, agnouit ille in ligno pendentem. Erat ille confixus omnibus membris, manus clauis inhærebant, pedes träsfixi erant, totum corpus adiungebatur ligno, corpus illud non vacabat cæteris membris, lingua vacabat, & cor. Corde credidit, ore confessus est, Memento mei,
Luca.23. inquit domine, cum veneris in regnum tuum, salutem suam longe futuram sperabat, & post longum tempus accipere contentus erat. In longum sperabat, dies non est dilatus. Ille dixit, Memento mei cum veneris in regnum tuum. Ille respondit, Amen dico tibi, hodie me-
H cum eris in paradiso. Hodie mecum, inquit, in paradi-
Ibidem. so. Paradisus habet ligna fœlicia, hodie mecum in ligno crucis, hodie mecum in ligno salutis. Ecce labia mea non prohibebo domine, tu cognouisti: ne credat corde, & præ timore labia prohibeat annüciare quod credidit. Sunt enim Christiani, habent fidem in corde, & inter paganos amaros, misere vrbanos, sordidos, infideles, ineptos, insultatores, si exagitari cœperint, quia Christiani sunt, habent in corde fidem, & timent confiteri per labia, prohibent labia sua sonare quod norunt, sonare quod intus habent: sed reprehen-
Matth 10. dit hos dominus, Qui me confessus non † fuerit coram
† al. confusus, et mox, cöfundam eum. hominibus, confundar de illo † coram patre meo: id est, non eum cognoscam, quia erubuit me confiteri coram hominibus, non eum confitebor coram patre meo. Dicant ergo labia quod habet cor, hoc contra timorem habeat cor quod dicunt labia, hoc contra simulationem habeant labia quod credit cor. Aliquando enim timor est, & non audes dicere, quod nosti, quod credis: aliquando simulatio est, dicis, & non habes in corde. Consentiant labia tua cordi tuo. Quæ-
I rens pacem à deo, tibi ipsi esto pacatus: non sit inter os tuum & cor tuum mala rixa, Ecce labia mea non prohibebo domine tu cognouisti. Quomodo ille? Quid cognouit? Dominus intus in corde, vbi non videt homo, ideo & illud credidit. Ecce cor habet iam, habet quod videat deus, non prohibeat labia sua non pro-
Psal.115. hibet. Quid enim dicit? Credidi propter quod locu-
2.Cor.4. tus sum. Et quia locutus est quod credidit, quærens quid retribuat domino pro omnibus quæ retribuit ei, adiungit, Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. Non exhorruit dominum dicentem, Po-
Matth.20. testis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Confitetur enim per labia quod habebat in corde, peruenit ad passionem. Et quia peruenit ad passionem, hostis
Psal.115. quid nocuit? Nempe preciosa in conspectu domini mors iustorum eius. Mortes in quas pagani sæuierunt, in illis hodie reficimur. Natalem martyrum celebramus, exempla martyrum nobis proponimus, attendimus fidem, quomodo inuēti, quomodo attracti, quomodo steterunt ante iudices, in Ecclesia catholica nihil habentes simulationis, compaginati iunctura vnitatis, confessi sunt Christum, caput quod præcesserat, sicut membra sequi concupierunt. Sed qui concupierunt? In tormentis patientes, in confessione fideles, in sermone veraces, Iaculabantur enim in ora interrogätium se sagittas dei, & vulnerabät ad iram, sed & mul- K
tos vulnerauerunt ad salutem. Hæc omnia proponimus nobis, & intuemur illa, & optamus imitari. Hæc sunt spectacula Christiana, hæc videt desuper deus, ad hæc hortatur, ad hæc adiuuat, his certaminib⁹ præmia proponit & donat. Ecce labia mea non prohibebo. Vide ne timeas, & prohibeas labia tua. Domine tu cognouisti, quia est & in corde quod sonat & in labiis.

Iustitiam tuam † non abscondi in corde meo. Quid ad iusti- † al. meā,
tiam tuam? Fidem meam, quia iustus ex fide viuit, vt- & sic deinceps.
pote interrogat sub pœna persecutor quod eis licuit
aliquando. Quid es, paganus an Christianus? Christia- Abac.2.
nus. Ipsa est iustitia eius credidit, ex fide viuit. Non Roma.1.
abscödit in corde suo iustitiam suam, Non dixit apud se, Credo quidem in Christum, sed huic persecutori meo sæuienti & minanti non dicam quod credidi: nouit deus meus intus in corde meo, quia credo, ipse scit, quia non illi renuncio. Ecce hoc dicis te intus habere in corde, in labiis quid? Non sum Christianus. Contra cor tuum testimonium dicunt labia tua. Iusti- L
tiam tuam non abscondi in corde meo. *Veritatem tuam & salutare tuum dixi.* Christum tuum dixi, hoc est, veritatem tuam & salutare tuum dixi. Vnde veritas Christus? Ego sum veritas. Vnde salutare ipse Christus? Sy- Ioan.14.
meon agnouit infantem in manibus matris, in templo
& dixit, Quia viderüt oculi mei salutare tuum. Agno- Luca.2.
uit infantem senex, factus in puero, puer innouatus fide. Acceperat enim responsum & dixit hoc, dixerat ei dominus, quia nö exiturus erat de hac vita, priusquam videret salutare dei. Hoc salutare dei bonum est, vt ostendatur hominibus, sed clament, Ostende nobis Psal.84.
domine misericordiam tuam & salutare tuum da nobis. Salutare autem domini in omnibus gentibus, quia
cum dixisset quodam loco, Deus misereatur nobis & Psal.66.
benedicat nos, illuminet vultum suum super nos, vt cognoscamus in terra viam tuam, adiecit, In omnibus gentibus salutare tuum. Primo dixit vt cognoscamus in terra viam tuam, & secutus est, in omnibus gentibus salutare tuum. Quasi diceretur ei, quæ est via quam cupis agnoscere? Homines ad viam veniunt, nunquid via venit ad homines? Via nostra venit ad M
homines, inuenit errantes, vocauit ad se extra ambulantes. In me, inquit, ambulate & non errabitis, Ego Ioan.14.
sum via & veritas & vita: ne diceres vbi est via dei, ad quam regionem ibo, quem montem ascendam, quos campos inquiram? Viam dei inquiris, salutare dei est via dei, & vbique est hæc, quia in omnibus gentibus salutare tuum. Veritatem tuam & salutare tuum dixi.

Non celaui misericordiam tuam & veritatem tuam, à congregatione multa. Ibi simus, in hoc corpore numeremur & nos, non celemus misericordiam domini, & veritatem domini. Vis audire misericordiam domini? Recede à peccatis, condonabit peccata. Vis audire veritatem domini? Tene iustitiam, coronetur iustitia. Modo enim misericordia tibi prædicatur, postea veritas exhibebitur. Non enim sic est deus misericors vt iniustus sit, nec sic iustus est vt misericors non sit. Paruā ne misericordia tibi est? Non imputabit priora omnia, male vixisti vsque in hodiernum diē, adhuc viuis, bene viue hodie, hanc misericordiam non celabis. Si hæc est misericordia, quæ veritas? Congregabuntur ante eum omnes gentes, & diuidet eas sicut pastor diuidit oues ab hœdis, oues ponet ad dexteram, hœdos ad sinistrā.
Ouibus quid? Venite benedicti patris mei, percipi- Matth.25.
te regnum quod vobis paratum est. Hœdis quid? Ite
in ignem

A in ignem æternum. Ibi pœnitentiæ locus non est. Quia misericordiam dei contempsisti, veritatem senties: si autem non contempsisti misericordiam, veritate gaudebis. *Tu autem domine ne elonginquaueris misericordias tuas à me.* Respexit ad membra sua saucia. Quia misericordiam tuam & veritatem tuam non celaui à congregatione multa, ab Ecclesia vnitatis orbis terrarum, Attende membra saucia, attende delictores & peccatores, & noli remouere misericordias tuas. *Misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me.* Non auderem conuerti, nisi securus de remissione: non auderem perseuerare, nisi securus de promissione. Misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me. Attendo quia bonus es: attendo quia iustus es: amo bonum, timeo iustum. Amor & timor perducunt me, quia misericordia & veritas tua semper susceperunt me. Quare ipsa suscipiunt, & ab eis oculos auertendi locus non est?

Quoniam circumdederunt me mala quorum non est numerus. Quis numerat peccata? Quis numerat iniquitates alie- Psal.18. nas & proprias? Sub quo cumulo gemebat qui dicebat, Ab occultis meis munda me domine, & ab alienis B parce seruo tuo. Parua erant nostra, imponuntur aliena. Timeo mihi, timeo bono fratri, tolero malum fratrem. Et sub isto cumulo quid erimus, si cesset miseri- Psal.33. cordia dei? Tu autem domine ne elonginquaueris, propè esto. Cui propè est dominus? his qui obtritue- Psal.137. runt cor, Longe à superbis, propè ad humiles. Excelsus est enim dominus, & humilia respicit. Sed non se putent latere qui superbi sunt: excelsa enim à longe cognoscit. Cognoscebat à longe iactantem se phari- Luc.18. sæum, subueniebat de proximo confitenti Publicano. Iactabat ille merita sua, & tegebat vulnera sua: non iactabat ille merita, sed offerebat vulnera. Ad medicum venerat, sciebat se languidum, sciebat se sanandum. Oculos ad cœlum leuare non audebat, pectus percutiebat, sibi non parcebat vt ille parceret, se agnoscebat vt ille ignosceret, se puniebat vt ille liberaret. Tales hic voces sunt, audiamus eas piè, & amemus piè, corde, lingua, omnibus medullis nostris hæc dicamus, Nemo se putet iustum, viuit qui loquitur, viuit, & vtinam viuat. Adhuc hic viuit, adhuc cum morte viuit: & Rom.8. si spiritus vita est propter iustitiam, corpus tamen mor- C tuum est propter peccatum, Et corpus quod corrum- Sapi.9. pitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Pertinet ergo ad te clamare, pertinet gemere, pertinet confiteri, non te exal- 1.Cor.4. tare, non te iactare, non de tuis meritis gloriari, quia & si habes aliquid gaudendum, quid est quod non accepisti? Quoniam circundederunt me mala quorum non est numerus. *Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem.* Est aliquid quod videamus, quid premit, vt non videamus? Nónne iniquitas oculum tuum, ne istam lucem videre posses, premebat? Fortassis humor irruens premebat, fortasse fumus, puluis, aliquid iniectum, eleuare oculum saucium nõ poteras ad istam lucem. Quid ergo? Cor saucium leuabis ad dominum? Nónne prius sanandum est vt videas? Nónne superbus inueneris cum dicis, primo videam & sic credam? Nónne quis dicit? Quis enim visurus dicit, videam & sic credam? Lucem ostensurus sum, imò vero ipsa lux ostendere se vult. Cui? Cæco non potest, non videt. Vnde non videt? Grauatur oculus multis peccatis. Quid enim ait? Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem. Remoueantur ergo iniquitates, dimittantur peccata, leuetur pondus ab oculo, sanetur quod saucium est, adhibeatur mordax D præceptum quasi collyriũ. Prius effice quod tibi præ- Matth.5. cipitur, sana cor, munda cor, dilige inimicum tuum. Luc.6. Et quis diligit inimicum suum? Hoc iubet medicus, amarum est, sed salubre. Quid tibi faciam, inquit? Ita vexatus es vt inde saneris. Et dicit, sanato non erit onerosum, voluptuose diliges inimicum, sanatus corde, conare tu, vt saneris amplius. In tribulationibus, in angustiis, in tentationibus fortis esto, perdura, medici manus est, non latronis. Ecce, inquit, præceptis acceptis, & fide retenta, prius sicut iubes sanabo cor vt dicis, sanato corde, & mundato corde quid videbo? Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Matth.5. Hoc modo, inquit, non possum, Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui vt viderem. *Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei.* Capillos capitis ad numeri multitudinem reuocat. Quis numerat capillos capitis sui? Multo minus peccata quæ excedũt numerum capillorum. Minuta videntur, sed multa sunt. Præcauisti magna, iam non facis adulterium, iam non facis Deut.5. homicidium, non rapis res alienas, non blasphemas, E non dicis falsum testimonium, moles istæ sunt pecca- De pœnit. torum. Magna præcauisti, de minutis quid agis? An dist.1. cap. non times minuta? Proiecisti molem, vide ne arena Tres sunt. obruaris. Multiplicatę sunt super capillos capitis mei.

Et cor meum dereliquit me. Quid mirum est si cor tuum desertum est à deo tuo, quando seipsum deseruit? Quid est, cor meum dereliquit me? Non est idoneum cor meum ad cognoscẽdum se, hoc dixit, Cor meum dereliquit me. Corde meo dominum volo videre, & non possum præ multitudine peccatorum meorum. Parum est ne cor meum se comprehendat. Nemo enim se comprehendit, nemo de se præsumit. Nunquid comprehendit corde suo cor suum Petrus qui dixit, Tecum vsque ad mortem ero? In corde erat præ- Matth.26. sumptio falsa, in corde latebat timor verus, & non erat idoneum cor ad comprehendendum, Cor ægrotum latebat, sed medico patebat. Quod de illo latebat pronunciatum est, hoc impletum est. Nouerat in illo deus quod ipse in se non nouerat, quia cor eius dereliquerat eum. Cor eius latebat cordi eius, & cor meum dereliquit me. Quid ergo? Quid clamamus, quid dicimus? *Placeat tibi domine, erue me.* Tanquam diceret, F Si vis potes me mundare. Placeat tibi domine, erue me. *Domine in adiuuandum mihi respice.* Membra pœnitentiæ, membra in doloribus posita, membra sub ferramentis medici clamantia, sed sperantia. Domine in adiuuandum mihi respice. *Confundantur & reuereantur simul qui quærunt animam meam vt auferant eam.* Quodam enim loco accusat & dicit, Aspiciebam in dexte- ram, & videbam, & non erat qui requireret animam Psal.141. meam, id est, non erat qui me imitaretur, Christus in Matth.27. passione loquitur. Et attendebam ad dexteram, id est, non ad impios Iudæos, sed ipsam dexteram ad ipsos Apostolos: Et non erat qui requireret animam meam. Vsqueadeo non erat qui requireret animam meam, vt qui præsumpserat negaret animam meam. Sed quia duobus modis quæritur homo, aut quo fruaris, aut Duob9 modis quæritur homo. quem persequaris, ideo hic alios dicit, quos vult confundi & reuereri qui quærunt animam eius. Sed ne sic intelligeres quomodo conqueritur de nonnullis quęrentibus animam suam vt auferant eam, id est, ad mortem quærunt animam meam: adiecit, Confundãtur & reuereantur. Et vere multi quæsierunt animam ipsius, & confusi & reueriti sunt, quæsierũt animam ipsius, &

sicut

G ſicut illis viſum eſt abſtulerunt animam ipſius: ſed ille *Ioan.10.* poteſtatem habuit ponendi animam ſuam, & poteſtatem habuit recipiendi animam ſuam: ergo illi gauiſi ſunt cum poſuit, confuſi ſunt cum recepit. Confundãtur & reuereantur ſimul, qui quærunt animam meam, vt auferant eam. *Conuertantur retrorſum & reuereantur, qui volunt mihi mala.* Conuertantur retrorſum. Ne hoc in malum accipiamus, bene illis optat: ſed vox illius eſt *Luca.24.* qui dixit de cruce, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Quare illos ergo dicit, vt retrorſum redeant? Quia qui ante ſuperbi erant vt caderēt retro, humiles facti ſunt vt reſurgant. Quando enim antè ſunt præcedere volunt dominum, meliores volunt eſſe quàm dominus: ſi autem retro ſunt, ipſum agnoſcunt meliorem, ipſum priorem, ſe poſteriores, vt ille præcedat, illi ſequantur. Proinde Petrum male ſibi dantē conſilium, ſic redarguit. Paſſurus enim dominus erat pro ſalute noſtra, & de ipſa paſsione quæ futura erat *Math.16.* prædicabat, & ait Petrus, Abſit domine, propitius tibi *Mar.8.* eſto, non fiet hoc. Præcedere volebat dominum, & cō**H**ſilium dare magiſtro. Dominus autem vt non eum faceret præcedentem, ſed ſequentem, redi, inquit, retro ſatanas. Ideo, inquit, ſatanas, quia vis antecedere eum quem debes ſequi: ſi enim retro fueris, & ſecutus fue*Math.16.*ris, iam non eris ſatanas. Quid ergo? Super hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Conuertantur retrorſum & reuereantur, qui volunt mihi mala. Maleuoli ſunt, qui etiam cum benedicunt, quantum in corde eorum eſt maledicunt. Dicis alicui, eſto Chriſtianus: ſed ſis & tu Chriſtianus: bonam rem dixit, ſed non illi imputatur quod dixit, ſed quo animo dixit: quomodo imputatum eſt & Iudæis, quando ille ex cæco nato factus eſt videns, cum eum premerent inſultationibus & arguerent, ait illis, Nunquid & vos diſcipuli eius vultis eſſe? Et illi maledixerunt ei. Hoc ait *Ioan.9.* Euangeliſta: Maledixerunt ei dicentes, Tu ſis diſcipulus eius. Illis maledicentibus dominus benedixit. Fecit quod illi dixerunt, retribuit autem illis quod maledixerunt. Conuertantur retrorſum, & reuereantur, qui volunt mihi mala. Sunt autem alij non boni qui bona volunt, & ipſi cauendi. Quomodo enim illi maledicunt, & dicunt bona noſtra, ſed malo animo, ſic mul**I**ti mala noſtra bono animo. Hoc dico, Qui dixerit tibi, tu ſis Chriſtianus, bonum tuum dicit malo animo. Qui autem tibi dixerit, tanto melior nemo ſit in factis malis, quoniam laudatur peccator in deſyderiis *Pſal.9.* animæ ſuæ, & qui iniqua gerit benedicitur: mala tua dicit laudans. Quomodo ille bona tua dicebat maledicens, ſic iſte mala tua benedicens, ſed vtrunque genus hoſtis fuge, vtrunque caue. Ille ſæuit, iſte blanditur, vterque malus: ille iracundus eſt, & iſte in laude ſubdolus: ille reprehenſor eſt, iſte laudator: ſed & ille in reprehenſione inimicus eſt, & ille in laude ſubdolus. Caue vtrunque, contra vtrunque ora. Qui enim orauit, conuertantur retrorſum & confundantur qui volunt mihi mala: reſpexit ad aliud genus doloſe maleuolum, & falſo benedicum. *Ferant confeſtim confuſionem ſuam, qui dicunt mihi euge euge.* Laudant falſo, magnus vir, bonus vir, literatus, doctus, ſed quare Chriſtianus? Ea tua laudant, quæ nolis laudari, illud reprehendunt vnde gaudes. Sed ſi forte dicis, quid in me laudas ô homo, quia vir bonus, quia vir iuſtus ſum: ſi hoc putas, Chriſtus me hoc fecit, ipſum lauda. At ille, abſit, noli tibi iniuriam facere, tu teipſum talem feciſti. Confundantur qui dicunt mihi euge euge. Et quid ſequitur, *Exultent & iocundentur omnes qui te quærunt domine.* **K** Non quærunt me, ſed quærunt te, non mihi euge euge dicunt, ſed in illo & in te glorificare vident: ſi quid habeo gloriæ. Qui enim gloriatur, in domino *1.Cor.1.* glorietur. Exultent & iocundentur omnes qui te quęrunt domine, *Et dicant ſemper magnificetur dominus.* Quia & ſi ex peccatore fit iuſtus, da gloriam illi qui iuſtificat impium. Siue ergo peccator ſit, laudetur qui ad in*Roma.4.*dulgentiam vocat: ſiue quis iam ambulet in via iuſtitiæ, laudetur qui ad coronam vocat. Semper magnificetur dominus ab his, *Qui diligunt ſalutare tuum. Ego autem.* Cui quærebant mala. Ego autem cuius animam quærebant, vt auferrent eam. Sed conuerte te ad aliud genus hominum. Ego autem cui dicebant, euge euge,

Egenus & pauper ſum. Non eſt quod in me laudetur. Diſcindat ille ſaccum meum, cooperiat me ſtola ſua. *Galat.2.* Viuo ergo iam non ego, viuit autem in me Chriſtus. Si viuit in te Chriſtus, & totū quod boni habes Chriſti eſt, totum quod habebis Chriſti eſt, tu per teipſum quid es? Ego egenus & pauper, Ego autem non diues, quia non ſum ſuperbus. Diues erat ille qui dicebat, **L** Gratias tibi ago domine, quia non ſum ſicut cæteri *Luc.18.* homines: publicanus autem erat pauper, qui dicebat, Domine propitius eſto mihi peccatori. Ille de ſaturitate ructabat, ille de fame plorabat. Egenus & pauper ſum. Et quid facturus es ô egene & pauper, mendica ante ianuam dei, pulſa & aperietur tibi. Ego autem egenus & pauper ſum. *Dominus curam habebit mei.* Iacta *Pſal.54.* in dominum curam tuam, & ſpera in eum, & ipſe faciet. Quid tibi curaturus eſt? quid tibi prouiſurus? Habeat tui curam qui fecit te: qui habuit tui curam antequam eſſes, quomodo non habebit curam cum iam hoc es quod voluit vt eſſes? Iam enim fidelis es, iam ambulas in via iuſtitiæ: curam tui non habebit, qui facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos, & pluit *Math.5.* ſuper iuſtos & iniuſtos: te iam iuſtum ex fide viuentem negliget, deſeret, dimittet? Imò vero & hic fo*Roma.1.*uet, & hic adiuuat, & hic neceſſaria ſubminiſtrat, & noxia reſecat. Dando conſolatur vt permaneas, feriendo † corripit ne pereas. Dominus curam habet *† al. auferendo.* tui, ſecurus eſto, ille proteget qui te fecit. Ab artificis tui manu noli cadere, ſi cecideris iam à manu artificis, frangeris. Vt autem permaneas in manu artificis, **M** bona voluntas facit. Dic deus meus voluit, & portabit ipſe & tenebit ipſe. Iacta te in illum, noli putare inane eſſe, vt quaſi præcipiteris. Non ita tibi videatur. Ille dixit, Cœlum & terram ego impleo: nuſ*Hiere.23.*quam tibi deeſt, tu illi noli deeſſe, tu tibi noli deeſſe. Dominus curam habet mei. *Adiutor meus & protector meus tu es, deus meus ne tardaueris.* Inuocat, implorat, timet, ne deficiat. Ne tardaueris. Quid eſt, ne tardaueris? Niſi breuiati eſſent dies illi, non fieret ſalua *Math.24.* omnis caro. Modo lectum eſt, de diebus tribulationum. Quaſi enim vnus homo rogat deum, membra Chriſti, corpus Chriſti vbique diffuſum, vnus mendicus, vnus pauper, quia & ille pauper qui diues pauper factus eſt, de quo ait Apoſtolus, Cum diues *2.Cor.8.* eſſet, pauper factus eſt, vt ipſius paupertate vos ditaremini: veros pauperes ditat, falſos diuites pauperat. Clamat ad eum à finibus terræ, ad te clama*Pſal.60.*ui, cum tæderet animam meam. Venient dies tribulationum, & malorum tribulationes venient, ſicut dicit ſcriptura, & quantum accedunt dies, augentur tribulationes. Nemo ſibi promittat, quod Euangelium non promittit. Fratres mei obſecro vos, attendite

A attendite scripturas nostras, si aliquid fefellerunt, si aliquid dixerunt, & aliter accidit quàm dixerunt: necesse est vt vsque in finem sic fiant omnia quemadmodum dixerunt. Non nobis promittunt scripturæ nostræ in hoc seculo, nisi tribulationes, pressuras, angustias, augmenta dolorum, abundantiam tentationum. Ad ista nos præcipue paremus, ne imparati deficiamus. Væ prægnantibus & mammantibus: modo audistis. *Matth. 24.* Prægnantes sunt qui spe intumescunt, mammantes autem, id est, lactantes, qui iam adepti sunt quod concupierant. Etenim mulier prægnans in spe nimet filij, nondum videt filiú: cùm autem lactat, amplectitur quod sperabat. Ergo similitudinem, verbi gratia, ponamus. Bona est ista villa vicini, O si mea esset, adiungerem illam & facerem de isto fundo & de illo vnitatẽ. Amat & auaritia vnitatem, quod amat bonum est, sed vbi amandum sit, nescit. Ecce concupiuit villam proximi, sed iste proximus diues est, non indigens, habẽs honorem, habens etiam potentiam, à cuius forte etiam potẽtia tibi metuẽdum sit, non de illius fundo aliquid sperandum. B Nihil sperans non concipit, non est prægnãs anima. Si vero iuxtà vicinus sit pauper, qui vel in necessitate positus est vt possit vendere, vel premi potest vt cogatur vendere, inijcitur oculus, speratur villa, imprægnata est anima, sperat se posse adipisci villulam & possessionem vicini pauperis. Et cum patitur iste pauper necessitatem, venit ad ditiorem vicinum suum, cui forte obsequi solet, cui deferre, cui venienti assurgere, quem inclinato capite salutare: da mihi, rogo te, patior necessitatem, vrgeor à creditore. Et ille, nõ habeo modo in manibus, si velit vendere haberet. Agnoscimus hoc. Fuerunt in nobis, iam non sint in nobis. Nõnne *Matth. 25. Luc. 18.* hesterno viximus, & hodie viuimus? Est corrigendi locus, nõdum facta est illa disiunctio, aliorum ad dexteram, aliorum ad sinistram: nondum apud inferos sumus, vbi diues ille fuit, sitiens & stillam desyderans. Audiamus cum viuimus, corrigamur, non speremus res alienas, & imprægnati tumeamus, nec perueniamus ad illas, & eas adipiscendo tanquam filios osculemur. *Matth. 24.* Væ enim prægnantibus & mammantibus in illis diebus. Mutandum est cor, leuandum est cor, non hic habitandum corde. Hæc mala regio est. Sufficiat quod adhuc carne hic esse necesse est, quod non est necesse C non fiat: sufficiat diei malitia sua, sursum corda habeamus. *Matth. 6.* Si resurrexistis cum Christo, dicit fidelibus, corpus & sanguinem domini accipiẽtibus dicit, Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, vbi Christus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt quærite, non quæ super terram. *Coloss. 3.* Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo. *Ibidem.* Non enim apparet quod vobis promissum est, & iam paratum est, sed non videtis. Imprægnari vis, hinc imprægnare, ipsa sit spes tua: certus erit partus tuus, non erit abortiuus, non temporalis, amplecteris quod pepereris in æternum. Sic enim per Esaiam dicitur, Cõcepimus & parturiuimus spiritum salutis. *Esa. 26.* Ergo retro est & non datur modo, sed dabitur. Quanta data sunt fratres mei, quis illa numerat secundum scripturas? Ibi scriptum est de Ecclesia, & videtur quia est: ibi scriptum est de idolis, quia non erunt, & videtur quia non sunt: ibi scriptum est, quia perdituri erant Iudæi regnum, & videtur: ibi scriptum est de hæreticis, quia futuri erant, & videtur: ibi scriptum est & de die iudicij, ibi scriptum est & de præmio bonorum, & de pœna malorum. In omnibus deum fidelem inuenimus, in vltimo deficiet & fallet? Dominus curam habebit mei. Adiutor meus D & protector meus tu es, deus meus ne tardaueris. Nisi *Matth. 24.* minorarentur dies illi, nulla caro perduraret, sed propter electos breuiabuntur. Dies illi erũt tribulationis, sed non tam longi quàm sperantur. Cito illi trãsibunt, requies veniens non transibit, quanquam longum fieri debuit malum pro infinito bono.

In Psalmum quadragesimum enarratio.

Præfatio.

QVONIAM solennis dies martyrum illuxit, propter gloriam passionis Christi Imperatoris martyrum: qui sibi non pepercit militibus imperans pugnam, sed prior pugnauit, prior vicit, vt pugnantes exemplo suo hortaretur, & maiestate sua adiuuaret, & pronsisione coronaret: audiamus aliquid in isto Psalmo quod pertineat ad eius passionem. Commendamus autem sæpius, nec nos piget iterare quod vobis vtile est retinere, dominũ nostrum Iesum Christum plerunque loqui ex se, id est, ex persona sua, quod est caput nostrum: plerunque ex persona corporis sui quod sumus nos & Ecclesia eius: sed E ita quasi ex vnius hominis ore sonare verba, vt intelligamus caput & corpus in vnitate integritatis cõsistere, nec separari ab inuicem: tanquam coniugium illud, de quo dictum est: Erunt duo in carne vna. *Gene. 2.* Si ergo agnoscimus duos in carne vna, agnoscamus duos in *Ephe. 5.* voce. Primo quod legenti respondentes cantauimus, quanquam de medio Psalmi sit, hinc tamen sermonis ducamus exordium. Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur & peribit nomen eius. Persona est hæc domini nostri Iesu Christi, sed videte si non ibi intelliguntur & membra. Dictum est & hoc cum ipse dominus noster hic in terra in carne ambularet. Cum enim viderent multitudinem sequi authoritatem eius, & diuinitatem & maiestatem miraculis præsentatam: cum hunc viderent Iudæi, de quibus ipse dominus similitudinem posuit, quia dixerunt, Hic est hæres, venite occidamus eum & nostra erit hæreditas: *Matth. 21.* dixerunt apud semetipsos, id est, inter se: vnde pontificis illius Caiphæ vox est, Videtis quod turba multa eum sequitur, & seculum post illum abiit: *Ioan. 11.* si dimiserimus eum viuere, venient Romani & tollent nobis & locũ & gentem: expedit vt vnus moriatur homo quàm tota gens pereat. Euangelista autem verba nescientis quid diceret, exposuit nobis & ait, Hoc autem non à se dixit, sed F cũ esset pontifex prophetauit, quia oportebat eum mori pro populo & gente. *Ibidem.* Tamen illi cum viderent populum post illum ire dixerunt, quando morietur & peribit nomen eius? id est, cum occiderimus eũ, iam nomen eius non erit in terra, nec seducet aliquos mortuus, Sed ipsa eius interfectione intelligent homines, quia hominem sequebantur, quia non erat in eo spes salutis, & deserent nomen eius & nõ erit. Mortuus est & non periit nomen eius, sed seminatum est nomen eius. Mortuus est, sed granum fuit, quo mortificato seges continuo exurgeret. *Ioan. 12.* Glorificato ergo domino nostro Iesu Christo, cœperunt multo magis, multoq; numerosius credere in illum, & cœperunt membra eius audire quod caput audiebat. Iam ergo domino nostro Iesu Christo in cœlo cõstituto, & ipso in nobis in terra laborante, dixerunt adhuc inimici eius, quando morietur & peribit nomen eius. Hinc enim persecutiones diabolus in Ecclesia concitauit ad perdendum nomen Christi: nisi forte putatis fratres, quia illi Pagani, quando sæuiebant in Christianos, non hoc sibi dicebant,

G bant, delere nomen Christi de terra: vt moreretur iterum Christus, non in capite sed in corpore suo, occisi sunt & martyres. Ad multiplicãdam Ecclesiam, valuit sanctus sanguis effusus seminatione: accessit & mors
Psal.115. martyrum, preciosa in conspectu domini mors iustorum eius. Multiplicati sunt magis magisq; Christiani, & non est impletum quod dixerunt inimici, quando morietur & peribit nomen eius. Adhuc & modo dicitur, Sedent Pagani & computant sibi annos, audiunt phanaticos suos dicentes: aliquando Christiani non erunt, & idola illa coli habent, quemadmodum antea colebantur. Adhuc dicunt, quando morietur & peribit nomen eius? Bis victi, vel tertio sapite. Mortuus est Christus, non periit nomẽ eius: mortui sunt martyres, multiplicata est magis Ecclesia, crescit per omnes gentes nomẽ Christi. Qui de morte sua & de resurrectione sua prædixit quidem mortibus sanctorum martyrũ & corona prædixit, ipse & de Ecclesia sua futura prædixit. Si verum dixit bis, tertio mentitus est? Vanum est ergo quod creditis contra illum, melius est vt credatis in illum, vt intelligatis super egenum & pauperẽ: quo-
2.Cor.8. niam pauper factus est cum diues esset, vt ipsius, inquit,
H paupertate vos ditaremini. Nunc autem quia pauper factus est contemnitur & dicitur, Homo erat, quid erat? Mortuus est, crucifixus est. Hominẽ colitis, in hominem spem habetis, mortuum adoratis. Falleris. *Intellige super egenum & pauperem.* Vt illius paupertate diues efficiaris. Quid est intelligere super egenum & pauperem? Vt ipsum Christum egenum & pauperem acci-
Psal.39. pias, dicentem in alio Psalmo: Ego autem egenus & pauper sum, dominus curam habet mei. Quid est in-
Philip.2. telligere super egenum & pauperem? Quia semetipsum exinaniuit formam serui accipiens in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Diues apud patrem, & pauper apud nos. Diues in cœlo, pauper in terra, Diues deus, pauper homo. Hoc te ergo turbat, quod hominem vides, quod carnem intueris, quod mortem respicis, quod crucem irrides, hoc te turbat? intellige super egenum & pauperem. Quid est hoc? Intellige, quia vbi tibi exposita est infirmitas, ibi latet diuinitas. Diues, quia sic est. Pauper,
2.Cor.8. quia tu sic eras. Sed tamen paupertas ipsius, diuitiæ no-
I stræ sunt, Quomodo stultum ipsius, sapientia nostra est, Quomodo infirmitas ipsius, fortitudo nostra est. Quomodo mortalitas ipsius, immortalitas nostra est. Qui fit pauper attende, Non eum ex aliorum paupertate metiaris. Impleře venit pauperes, qui pauper effectus est. Propterea aperi sinum fidei, suscipe pauperem, ne pauper remaneas.

Enarratio.

Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. Veniet enim dies mala. Velis nolis, veniet. Dies iudicij aderit, mala dies, si non intellexeris super egenum & pauperem. Quod enim modo non vis credere, manifestum erit in fine. Sed non fugies cum fuerit manifestum, quia non credis, cum est occultum. Inuitaris vt quod non vides credas, ne cũ videris erubescas. Intellige ergo super egenum & pauperem, id est, super Christum. Intellige in
Coloss.2. eo occultas diuitias, quem pauperem vides. In eo sunt enim omnes thesauri sapientiæ & scientiæ abscõditi. Hic enim te in die mala liberabit, ex eo quod deus est. Ex eo autem quod homo est, & illud quod in illo humanum erat resuscitabit te, & in melius conuertet, in

cœlum leuabit. Ille autem qui deus est, qui vnam perso K
nam habere in homine & cum homine voluit, nec decrescere nec crescere potuit, nec mori nec resurgere. Mortuus est ex infirmitate hominis, cæterum deus nõ moritur. Nam quod verbum dei non moritur ne miretis, quando non moritur anima in martyre. Modo non audiebamus ipsum dominum dicentem: Nolite Matth.10.
timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere? Ergo morietibus martyribus animæ martyrum mortuæ non sunt, & moriente Christo moriturum erat verbum? Vtique verbũ dei multo amplius est, quàm anima hominis, quia anima hominis facta est à deo. Et si facta est à deo, per verbum facta est, quia omnia per ipsum facta sunt. Ergo nec moritur verbum, Ioan.1.
cum non moriatur anima facta per verbum. Sed quomodo rectè dicim⁹, mortuus est homo, & si anima ipsius non moriatur: sic rectè dicimus, mortuus est Christus, & si diuinitas eius non moriatur. Mortuus vnde? Quia egenus & pauper. Nõ te perstringat mors ipsius, & auertat te à contuenda diuinitate, Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Respice & pauperes, egentes, esurientes & sitientes, peregrinantes, nudos, ægrotos, in carcere constitutos, Intelligis super talem L
pauperem, quia & si super talem intelligis, super illum intelligis qui dixit, Esuriui, sitiui, nudus, peregrinus, Matth.25.
æger, in carcere fui: ita in die maligna eruet te dominus. Et vide beatitudinem tuam. *Dominus conseruet eum.* Propheta bene optat homini intelligenti super egenũ & pauperẽ. Ista optatio promissio est, securi expectant qui hoc agunt, Dominus conseruet eum. *Et viuificet eum.* Quid est, conseruet eum & viuificet eum? Quò pertinet, viuificet eum? Ad futuram vitam, Viuificatur enim qui mortuus erat. Nunquid autẽ potest mortuus intelligere super egenum & pauperẽ? Sed viuificationem nobis illã promittit, de qua dicit Apostolus, Cor- Roma.8.
pus quidem mortuum propter peccatum, spiritus autẽ vita est propter iustitiam. Si autem qui suscitauit Christum à mortuis, habitat in vobis, qui suscitauit Christũ à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in vobis. Hæc est ergo viuificatio quæ promittitur intelligenti super egenum & pauperem. Sed quia dicit Apostolus ad Timotheũ, M
Promissionem habens vitæ præsentis & futuræ, ne pu 1.Tim.4.
tarent illi qui intelligunt super egenum & pauperem recipiendos quidem se esse in cœlum, sed negligi in terra: & non sperabunt nisi quod futurum est in æternum, quod autem præsens est putârent deum non curare in sanctis & fidelibus suis: vbi dixit quod maxime expectare debemus, dominus conseruet eum & viuificet eum, respexit & ad istam vitam. *Et beatum, inquit, faciat eum in terra.* Erige ergo oculos in hæc promissa, Christiana fide, non te deserit deus in terra, & aliquid promittit in cœlo. Multi enim mali Christiani inspectatores ephemeridarum, & inquisitores atque obseruatores temporum & dierum, cum cœperint ibi obiurgari à nobis, vel à quibusdam bonis melioribúsque Christianis, quare ista faciant, respondent, Hæc propter tempus hoc necessaria sunt, Christiani autem sumus propter vitam æternam. Propterea in Christum credimus vt det nobis vitam æternam, nam vita ista temporalis in qua versamur, ad curam ipsius non pertinet. Relinquitur vt hoc breuiter dicant, vt propter vitam æternam deus, & propter vitã præsentem diabolus colatur. Respondet illis ipse Christus, Non potestis duobus dominis seruire, & aliũ colis propter id Matth.6.
quod

A quod expectas in cœlo, & alium colis propter id quod expectas in terra, quanto melius vnum colis qui fecit cœlum & terram? Qui curauit vt esset terra, imaginem suam non negligit in terra. Ergo conseruet eum dominus, & viuificet eum intelligẽtem super egenum & pauperem, Insuper quanuis in æternum viuificet beatum faciat eum in terra. *Et non tradat eum in manus inimici eius.* Inimicus ille diabolus est. Nemo attendat inimicum suum hominem, quando audit verba ista. Iam forte de vicino suo cogitabat, de illo qui cum illo litem in foro habebat, de illo qui illi vult auferre possessionem, qui illum vult premere vt vendat illi domum

Matth.13. suam: Nolite ista cogitare, sed illum inimicum cogitate, de quo dicit dominus, Inimicus homo hoc fecit. Ipse est enim qui suggerit vt propter res terrenas colatur, quia non potest euertere nomen Christianum inimicus iste: videt enim se victum fama & laudibus Christi, videt in eo quod occidit martyres Christi, illos coronatos, & se triumphatum: & cœpit non posse hoc persuadere hominibus, quod nihil sit Christus,

B Et quia vituperando Christum, iam difficile decipit: laudando Christum conatur decipere. Antea quid dicebat? Quem colitis? Iudæum mortuum crucifixũ, nullius momenti hominem, qui non potuit à se mortem depellere. Vbi in nomine eius vidit currere genus humanum, vidit quia in nomine crucifixi templa subuertuntur, idola franguntur, sacrificia extinguntur, & hæc omnia prædicta in prophetis attenduntur, hominibus admiratione stupentibus & laudantibus, iam aduersus vituperationem Christi cessauit, & induit se laudibus Christi, & cœpit à fide alio modo deterrere. Magna lex est Christiana, potens lex illa, diuina, ineffabilis, sed quis illam implet? Impletur in nomine saluato-

Psal.90. ris nostri, calcantis leonem & draconem. Aperte reprehendendo fremebat leo, astute laudãdo insidiatur draco. Veniant ad fidem qui dubitant, nõ dicant quis hoc implet? Si de viribus suis præsumunt, non implebunt. Præsumendo de gratia dei credant, præsumendo veniant, adiuuandi veniant non iudicandi. Viuunt omnes fideles in nomine Christi, quisque pro gradu suo implens præcepta Christi, siue coniuges, siue cœlibes & virgines. Viuunt quantum donat domi-

C nus eis viuere, neque de suis viribus præsumunt, sed no

1.Cor.4. uerũt se in illo debere gloriari. Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti quid gloriaris quasi non acceperis? Noli dicere mihi, quis illud implet? Ille in me implet qui venit diues ad pauperem, pauper quidem ad pauperem, sed plenus ad inanem, Hæc cogitans quia intelligit super egenum & pauperem, & non aspernatur paupertatem Christi, intelligens diuitias Christi, fit beatus in terra, & non tradetur in manus inimici sui volentis ei persuadere, vt deus non colatur nisi propter cœlestia, diabolus colatur propter terrena. Non tradat eum in manus inimici eius. *Dominus opem ferat illi.* Sed vbi? Forte in cœlo, forte in vita æterna, vt restet colendus diabolus propter inopiam

1.Timo.4. terrenam, propter necessitates huius vitæ? Absit. Promissionem habes vitæ præsentis & futuræ, ille ad te venit in terram, per quem factum est cœlum & terra. Denique attende quid dicat, Dominus opem ferat illi.

Super lectum doloris eius. Lectus doloris, infirmitas est carnis. Ne dicatis non possum tenere & portare & frenare carnem meam: adiuuaris vt possis. Dominus opem ferat tibi super lectum doloris tui. Portabat te le-

Matth.9. ctus, non tu portabas lectum, sed paralyticus intus erras, adest qui dicat tibi, tolle grabatum tuum & vade D

in domum tuam. Dominus opem ferat illi super lectũ Marc.2. doloris eius. Et tanquam quæreretur, Quare ergo cum opem ferat nobis deus, tanta mala patimur in ista vita, tanta scandala, tantos labores, tantam inquietudinem carnis & seculi? Conuertit se ad deum, & tanquam consilium medicinæ eius nobis exponens.

Totum stratum eius, inquit, *vertisti in infirmitate eius.* Quid est, totum stratum eius vertisti in infirmitate eius. Per stratum intelligitur aliquid terrenum. Omnis anima infirma in hac vita quęrit sibi aliquid terrenum vbi requiescat, quoniam intentionem laboris & mentis extentæ in deum difficile potest perpetuo tolerare, aliquid sibi in terra conquirit vbi requiescat, & quodammodo pausatione quadam recumbat, veluti sunt ista quæ diligunt & innocentes. Neque enim de cupiditatibus malorum nunc loquẽdum est, quia multi acquiescunt in theatris, multi acquiescunt in circo, in amphitheatro, multi acquiescunt in alea, multi in luxuria popinarum, multi in libidine adulteriorum, multi in vio lentiis rapinarum, multi in dolo & insidiis fraudum. E Acquiescunt in his omnibus homines. Quid est acquiescunt? Delectantur illic. Sed remoueamus hæc omnia, ad innocentem hominem veniamus. Acquiescit in domo sua, in familia sua, in coniuge, in filiis, in paupertate, in prædiolo suo, in noualia manibus suis consita, in ædificio aliquo suo studio fabricato. Acquiescunt innocentes in his, sed tamen deus volens nos amorem non habere, nisi vitæ æternæ, & istis velut innocentibus delectationibus miscet amaritudines, vt & in his patiamur tribulationes, & vniuersum stratum nostrum vertit in infirmitate nostra. Vniuersum stratum eius vertisti in infirmitate eius. Non ergo hoc conqueratur, quando in his quæ innocenter habet, patitur aliquas tribulationes. Docetur amare meliora per amaritudinem inferiorum, ne viator tendens ad patriam, stabulum amet pro domo sua. Vniuersum stratum eius vertisti in infirmitate eius. Sed quare ista? Quia flagellat omnem filium quem recipit. Hebr.12. Quare ista? Quia peccanti homini dictum est: In la- Gene.3. bore vultus tui edes panem tuum. Ergo quia correptiones istas, in quibus vniuersum stratum nostrum vertitur in infirmitate nostra, agnoscere debet homo F propter peccata se pati, conuertat se & dicat quod sequitur, *Ego dixi, domine miserere mei, sana animam meam quia peccaui tibi.* O domine in tribulationibus meis me exerces, flagellãdum iudicas omnem filium quem Heb.12. recepturus es, qui nec vnico pepercisti. Ille quidem si- Rom.8. ne peccato flagellatus est, Ego autem dico, miserere mei, sana animam meam quia peccaui tibi. Si iustus est qui putredinem non habebat: si medicina ipsa nostra ignem medicinalem non respuit, patienter ferre debemus vrentem medicum & secantem, id est, omnibus tribulationibus nos exercentem & à peccato sanantem. Planè committamus nos medici manui: non enim errat vt sanum pro putre secet. Nouit quod inspicit, nouit vitium quia ipse fecit naturam, quid ipse condidit, quid de nostra cupiditate accessit, discernit. Scit se sano homini præceptum dedisse, ne languorem incurreret, dixisse in paradiso, hoc Gẽ.2.&3. manduca, & hoc noli. Non audiuit sanus medici præceptum vt non caderet, audiat vel ægrotus vt surgat, Ego dixi, domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi. In factis meis, in peccatis meis non accuso fortunam, non dico hoc mihi facit fatum,

G fatum,non dico, adulterum me fecit Venus, & latronem me fecit Mars, & auarum me fecit Saturnus, Ego dixi, domine miserere mei, sana animam meam, quia peccaui tibi. Nunquid hoc Christus? nūquid hoc
Psal.68. caput illud nostrum sine peccato? nunquid ille qui ea
Psal.87. quæ non rapuit exoluebat? nunquid ille solus in mortuis liber? Liber enī in mortuis, quia sine peccato, quia
Ioan.8. omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Nunquid ergo ipse, imò ipse ex membris suis, quia vox membrorum ipsius, vox ipsius, quia & vox capitis nostri, vox
Matth.26. nostra. In illo enim eramus, quando dixit: Tristis est
Ioan.10. anima mea vsque ad mortem. Non enim timebat mori, qui venerat mori: aut recusabat mori, qui potestatē habebat animam suam ponendi, & potestatem habebat iterum sumendi eam: sed loquebantur membra in capite, & loquebatur caput pro membris. In illo ergo vocem nostram inuenimus, sana animam meam quoniam peccaui tibi. In illo enim eramus cū dixit, Deus
Psal.21. meus deus meus vt quid me dereliquisti? In ipso enim Psalmo vbi in capite hic versus est, consequenter dici-
Roma.6. tur, verba delictorum meorum. Quorum delictorum
H in illo, nisi quia vetus homo noster simul crucifixus est cum illo, vt euacuaretur corpus peccati, & vltra non seruiamus peccato? Ad illum & in illo dicamus, Ego dixi, domine miserere mei, sana animā meam quia peccaui tibi. *Inimici mei dixerunt mala mihi, quando morietur & peribit nomen eius.* Iam ista diximus, & hinc cœpimus, vt & alia dicamus. Non opus est iterare, quod tam recenti sermone impressum est auribus & cordibus vestris.

Et ingrediebantur vt viderent. Quod passus est Christus, patitur & Ecclesia: quod passum est caput, patiuntur &
Matth.10. membra. Nūquid enim seruus est maior domino suo, aut discipulus super magistrum? Si me, inquit, persecu-
Ioan.6. ti sunt, & vos persequentur. Si patremfamiliâs Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? Ingrediebantur vt viderent. Iudas ille ad caput nostrum erat, ad caput nostrum ingrediebatur vt videret, id est, vt exploraret, non vt haberet quod crederet, sed vt inueniret quod proderet. Ecce ingrediebatur ille vt videret, & hoc exemplum in capite nostro propositū est. Quid illa membra post assumptionem capitis no-
Galat.2. stri? Nonne dicit apostolus Paulus: propter subintro-
I ductos falsos fratres qui subintroierunt explurare libertatem nostram? Ergo & isti ingrediebātur vt viderent. Sunt enim hypocritæ, simulatores mali, adiungentes se ficta charitate, captantes omnes motus, omnia verba sanctorum, in omnibus laqueos inquirentes. Et quid illis fit? Videte quid sequitur. *Vana locutum est cor eorum.* Id est, loquuntur quasi ficta dilectione. Vanum est quod loquuntur, verum non est, solidum nō est. Et quia captant vnde inueniāt accusationem, quid ait? *Congregauerunt iniquitatem sibi.* Parantes enim calūnias inimici, quasi magni sibi videntur, quia habent quod accusent. Sibi congregauerunt iniquitatem. Si-
Ioan.6. bi, inquit, non mihi. Quomodo Iudas sibi nō Christo, sic & simulatores Ecclesiæ sibi non nobis, quia de illis
Psal.26. & alibi dicitur, Et mentita est iniquitas sibi. Congregauerunt iniquitatem sibi, & quia intrauerunt vt viderent, *Egrediebantur foras, & loquebantur.* Ille qui intrauit vt videret, egrediebatur foras & loquebatur. Vtinam intus esset & vera loqueretur, non exiret foras vbi falsa loquitur. Traditor & persecutor est, egressus foras loquitur. Si ad membra Christi pertines, veni in-
Matth.13. troëas ad caput. Tolera zizania si triticum es, tolera paleam si frumentum es, tolera pisces malos intra retia si piscis bonus es. Quare ante tempus ventilationis auo- K
lasti? Quare ante tempus messis etiam frumenta eradicasti tecum? Quare antequam ad littus venires, retia dirupisti? Egrediebantur foras & loquebantur. *In idipsum aduersum me susurrabant omnes inimici mei.* Aduersum me omnes in idipsum, quanto melius mecum in idipsum. Quid est aduersum me in idipsum? Vno consilio, vna conspiratione. Christus ergo loquitur eis: consensistis aduersum me, consentite mihi. Quid aduersum me, quare nō mecum? In idipsum si semper haberetis, nōn vos in schismata diuideretis: Apostolus enim di-
cit: Obsecro vos fratres, vt idipsum dicatis omnes, & 1.Cor.1.
non sint in vobis schismata. In idipsum aduersum me susurrabant omnes inimici mei. *Aduersum me cogitabāt mala mihi.* Sibi potius, quia congregauerunt iniquitatem sibi. Sed ideo mihi, quia ex animo suo pendendi sunt. Non enim quia nihil facere potuerunt, nihil fa-
cere voluerunt. Nam & diabolus Christum extingue- Ioan.6.
re concupiuit, & Iudas Christum occidere voluit. Oc- Matth.26.
ciso autem Christo & resurgēte, nos viuificati sumus: diabolo autem & Iudæ merces malæ voluntatis red-
ditur, non nostræ salutis. Nam vt noueritis ex animo L
quēque pendendum ad retributionem vel præmij vel pœnæ, inuenimus hominem bonum dixisse Iudaeu, & tale bonum quale nos optamus: & tamen maledictus appellatur, quando cæco illi quondam, iam illuminato & corpore & corde, conuitiabantur Iudæi, videntes corpore & corde cęci. Ait illis idem iā videns,
Nunquid & vos discipuli eius vultis esse? Et illi, inquit Ioan.9.
Euangelista, maledixerunt ei, dicentes, tu sis discipulus eius. Hoc nobis omnibus eueniat, quod illi maledicēdo dixerunt. Maledictio ista appellata est ex maleuolo errore dicentium, nō ex aliquo malo verborum. Quo animo dixerint, non quod dixerunt attendit, qui eos maledixisse narrauit. Aduersum me cogitabant mala mihi. Et quę mala Christo, quæ mala martyribus? Omnia in bonum vertit deus. *Verbum iniquum disposuerunt aduersus me.* Quale verbum iniquum? Ipsum caput at-
tende. Occidamus eum, & nostra erit hæreditas. Stul- Matth.21.
ti quomodo vestra erit hęreditas, quia occidistis eum? Ecce & occidistis eum, & vestra non erit hæreditas.

Nunquid qui dormit non adiiciet vt resurgat? Quando vos
exultastis occidisse eū, ille dormiuit. Dicit enim in alio M
Psalmo, Ego dormiui. Illi sæuierūt & occidere volue- Psal.3.
runt, ego dormiui. Nam si voluissem, non dormissem.
Ego dormiui, quia potestatem habeo ponēdi animam Ibidem.
meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Ego Ioh.9.
dormiui & somnum cepi, & exurrexi. Sæuiant ergo Iudæi, terra tradatur in manus impij, caro permittatur in manibus persequentium, suspendant in ligno, clauis transfigant, lancea perfodiant, nunquid qui dormit non adiiciet vt resurgat? Vt quid dormiuit? Quia
Adam forma erat futuri, Et Adam dormiuit, quando Roma.5.
de latere eius Eua facta est. Adam in figura Christi, Eua Gene.2.
in figura Ecclesiæ, vnde est appellata mater viuorum. Quando fabricata est Eua? Dū dormiret Adam. Quādo de latere Christi sacramenta Ecclesiæ profluxerunt? Cum dormiret in cruce. Nunquid qui dormit non adiiciet vt resurgat? Et vnde dormiuit? Ex illo qui ingressus est vt videret, & congregauit iniquitatem sibi. *Ecce enim homo pacis meæ in quem speraui, qui edebat panes meos ampliauit super me calcaneum.* Erexit super me pedem, cōculcare me voluit. Quis est iste homo pacis ipsius? Iudas. Et in illū Christus sperauit quia dixit, in quē speraui? Nūnne illū ab initio nouerat? Nōnne antequā nasceretur

A nasceretur futurum sciebat? Nonne omnibus discipulis suis dixerat, Ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis diabolus est? Quomodo ergo in illum sperauit, nisi quia in membris suis ipse est, & quod multi fideles de Iuda sperauerunt, hoc in se transfigurauit dominus? Quando enim videbant Iudam multi, qui crediderūt in Christum ambulare inter duodecim apostolos, sperabant in illum aliquid, quia talis erat quales & cæteri. Christus autem, quia in membris suis erat hoc sperantibus, quomodo in illis est esurientibus & sitientibus, quomodo dixit, esuriui, sic dixit speraui. Proinde sic hic illi dicamus, domine, quando sperasti? quomodo illi dictum est, domine, quando esuristi? quomodo nobis ibi dixit, cùm vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis: sic potest dicere, cùm vnus ex minimis meis sperauit, ego speraui. In quē speraui? Homo pacis meæ, in quem speraui. *Qui edebat panes meos.* Quomodo ipsum ostendit in passione de istis verbis prophetiæ? Per buccellam illum designauit, vt appareret de illo dictum, qui edebat panes meos. Rursus quando venit vt traderet eum, osculum illi dedit, vt appareret de illo dictum, homo pacis meæ. *Tu autem domine miserere*

B *mei.* Hoc ex forma serui, hoc ex persona inopis & pauperis. Beatus enim, qui intelligit super egenum & pauperem. Miserere mei. *Et resuscita me & reddam illis.* Videte quando dictum est, iam factum est. Occiderunt enim Christum Iudæi ne perderent locum. Illo occiso perdiderunt locum, eradicati à regno, dispersi sunt. Suscitatus reddidit illis retributionem, reddidit ad admonitionem, nondum ad damnationem. Ciuitas enim illa, in qua fremuit populus tanquam leo rapiens & rugiens, exclamans, crucifige crucifige, eradicatis inde Iudæis, Christianos habet, à Iudæo nullo inhabitatur. Plantata est ibi Ecclesia Christi, vnde eradicatæ sunt spinæ synagogæ. Proinde verè ignis eorum exarsit, sicut in spinis, dominus autem tanquam lignum viride erat. Hoc ipse ait quando plangebant quædam mulieres veluti moriturum Christum, Nolite flere super me, sed super vosipsas flete, & super filios vestros: & hoc prædicens, suscita me & reddam illis. Si enim in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Quando possit viride lignum consumi ab igne spinarum? Exarserunt enim velut ignis in spinis. Ignis qui spinas consumit, cuicumque viridi ligno adhibetur, difficile

C accendit. Humor enim ligni resistit flammæ lentæ & marcidæ, tamen idoneæ ad consumendas spinas. Et suscita me & reddam illis. Ne forte sanè fratres minus potentem filium, quàm patrem putetis, ex eo, quia dixit, suscita me, quòd ipse se suscitare non posset: hoc enim suscitauit, quod mori poterat, id est, caro mortua est, caro suscitata est. Ne tamen putetis quia deus pater Christi potuit suscitare Christum, id est, carnem filij sui: & ipse Christus, cùm verbum sit dei æquale patri, non poterat carnem suam suscitare: audite ex euangelio, Soluite templum hoc, & in triduo suscitabo illud. Hoc autem Euangelista ne etiam inde dubitaremus, dicebat, inquit, de templo corporis sui. Et resuscita me & reddam illis. *In hoc cognoui quoniam voluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me.* Quia gauisi sunt Iudæi, quando viderunt Christum crucifixum, implesse se arbitrati sunt voluntatem nocendi: effectum fructus sæuitiæ suæ viderunt, Christum in cruce pendentem, agitauerunt caput, Si filius dei est, descendat de cruce. Non descendebat qui poterat, non potentiam demonstrabat, sed patientiam docebat. Si enim hæc il-

lis dicentibus de cruce descenderet, quasi insultantibus cessisse videretur, & victus opprobria tolerare non potuisse crederetur: magis mansit in cruce illis insultantibus, fixus illis nutantibus. Ideo enim & caput agitabant, quia vero capiti non inhærebant. Docuit nos planè ille patientiam, Nam quod est fortius fecit, qui noluit facere quod Iudæi prouocabant. Multo est enim potentius de sepulchro surgere, quàm de cruce descendere. Quoniam non gaudebit inimicus meus super me. Gauisi sunt ergo tunc, resurrexit Christus, glorificatus est Christus. Vident modo in nomine ipsius conuerti genus humanum, modo insultent, modo caput agitent: imò iam caput figant, aut si agitant caput, stupendo & mirando agitent. Modo enim dicunt, nunquid forte ille est, quem dixerunt Moyses & prophetæ? De illo enim dixerunt, Sicut ouis ad immolandum ductus est, & sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum, vulneribus eius sanati sumus. Videmus enim quia crucifixus iste ducit post se genus humanum, & sine causa dixerunt patres nostri, occidamus eum, ne seculum post illum pergat. Forte non post eum pergeret, si non esset occisus. In hoc cognoui quoniam voluisti me, quoniam non gaudebit inimicus meus super me. *Me autem propter innocentiam meam suscepisti.* Verè innocentiam, vbi integritas sine peccato, redditio est sine debito, flagella sine merito, Propter innocentiam meam suscepisti me. *Et confirmasti me in conspectu tuo in æternum.* Confirmasti me in æternum, infirmasti ad tempus. Confirmasti in conspectu tuo, infirmasti in conspectu hominum? Quid ergo? Laudes illi, gloria illi. *Benedictus dominus deus Israel.* Ille est enim Deus Israël, deus noster, deus Iacob, deus minoris filij, deus minoris populi. Nemo dicat de Iudæis hoc dixit, Non sum ego Israël. Magis Iudæi non sunt Israël. Maior enim filius, ipse est maior populus reprobatus: minor populus dilectus. Maior seruiat minori. Modo impletum est, modo fratres nobis seruiunt Iudæi, tanquam capsarij nostri sunt, studentibus nobis codices portant. Audite in quo nobis Iudæi seruiunt, & non sine causa. Cain ille frater maior, qui occidit minorem fratrem, accepit signum ne occideretur, id est, vt maneat ipse populus. Apud illos sunt prophetæ & lex, in qua lege & in quibus prophetis Christus prædicatus est. F Quando agimus cum paganis, & ostendimus hoc euenire modo in Ecclesia Christi, quod ante prædictum est de nomine Christi, de capite & corpore Christi, ne putent nos finxisse illas prædictiones ex his rebus, quæ acciderunt, quas existimant nos conscripsisse quasi futuræ essent, proferimus codices Iudæorum. Nempe Iudæi inimici nostri sunt; de chartis inimici conuincitur aduersarius. Omnia ergo dominus distribuit, omnia pro salute nostra ordinauit. Prædixit ante nos, impleuit hoc tempore nostro. Et quę nondum impleuit, impleturus est. Itaque tenemus redditorem, vt credamus debitorem: quia & illa, quæ nondum dedit, dabit, sicut ea, quę nondum dederat, dedit. Si quis probare vult vbi sint scripta, legat Moysen & prophetas. Si aliquis perstrepit inimicus & dicit, vos vobis prophetias finxistis: proferantur codices Iudæorum, quia maior seruiet minori. Ibi legant ista prædicta quæ modo videmus impleta, & dicamus omnes, Benedictus dominus deus Israël, *A seculo & in seculum, & dicet omnis populus fiat fiat.*

G *In Psalmum quadragesimumprimum*
Enarratio.

OLIM desyderabat anima nostra in verbo dei
gaudere vobiscum,& in illo vos salutare qui
est nostrum adiutorium & salutare.Quod er
go dominus dat audire per nos, & in illo ex-
ultate nobiscũ in sermone eius, & in veritate & in cha
ritate eius. Psalmum enim suscepimus,de quo loquen-
dum est vobis congruũ desyderio vestro.Cœpit enim
iste Psalmus à sancto quodam desyderio, & ait,qui sic
cantatur. *Quemadmodum desyderat ceruus ad fontes aqua-
rum,ita desyderat anima mea ad te deus.* Quis ergo est qui
sic cantat? Si volumus, nos sumus. Et quid quæras ex-
tra quis nam sit, cum in tua potestate sit esse quod quæ-
Col. 1. ris? Tamen non vnus homo est,sed vnum corpus est:
corpus autem Christi Ecclesia est. Nec in omnibus qui
intrant Ecclesiam inuenitur tale desyderium: sed ta-
men quicumque suauitatem domini gustauerunt, &
quod eis sapit agnoscunt in cantico, non putent se so-
los esse: sed talia semina sparsa credant in agro domi-
nico, toto orbe terrarum, & cuiusdam vnitatis chri-
H stianæ esse vocem hanc, Quemadmodum desyderat
ceruus ad fontes aquarum,sic desyderat anima mea ad
te deus. Et quidem non male intelligitur vox esse eo-
rum,qui cum sint catechumeni ad gratiam sancti laua-
cri festinant. Vnde & solenniter cantatur hic psalmus,
vt ita desyderent fontem remissionis peccatorum,
quemadmodum desyderat ceruus ad fontes aquarũ.
Sit hoc,habeátque locum intellectus iste in Ecclesia &
veracem & solennem. Verumtamen fratres, videtur
mihi etiam in baptismate fidelibus nondum esse satia-
tum tale desyderium, sed fortassis si norunt vbi pere-
grinentur, & quò eis transeundum sit, etiam ardentius
Nume. 26. inflammantur. Denique titulus eius est. *In finem in-
tellectus filiis Chore, Psalmus:* Filios Chore inuenimus
& in aliis psalmorum titulis, & iam tractasse nos me-
minimus, & locutos esse quid sibi hoc nomen velit.
Ita tamen nunc commemorandus est iste titulus, vt
non nobis quasi præiudicet quid iam diximus, vt de-
inceps non dicamus: non enim vobiscum diximus
omnes affuerunt. Chore aliquis homo fuerit sicut fuit,
habueritque filios qui appellarentur filij Chore,nos ta-
men arcanum sacramenti scrutemur,vt nomen hoc in
I mysterio quod grauidũ est pariat. Magni enim sacra-
menti res est vt christiani appellentur filij Chore. Vn-
de filij Chore? filij sponsi,filij Christi. Dicuntur enim
Christiani, filij sponsi. Quare ergo Chore Christus?
Quia Chore interpretatur Caluaria. Multo remotius
est hoc. Quærebam quare Chore Christus, intentius
quæro quare Christus ad Caluariam pertinere videa-
Matth. 27. tur. Nónne iam occurrit in loco Caluariæ crucifixus?
Occurrit omnino. Ergo filij sponsi,filij passionis illius,
filij redempti sanguine illius, filij crucis illius,portan-
tes in fronte quod inimici in loco Caluariæ fixerunt,
appellantur filij Chore, illis cantatur iste Psalmus. In-
† al. Intel- tellectu itaque excitemur, † & si nobis cantatur,intelli-
lectũ ita- gamus. Quid intellecturi sumus? In quem intellectum
que scrute- Psalmus iste cantatur? Audeo dicere, Inuisibilia enim
mur. eius à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta
Rom. 1. conspiciuntur. Eia fratres, auiditatem meam capite,
desyderium hoc mecum communicate, simul ame-
mus, simul in hac siti exardescamus, simul ad fontem
intelligendi curramus. Desyderemus ergo velut cer-
uus fontem, excepto illo fonte quem propter remis-
sionem peccatorum desyderant baptizandi: & iam ba K
ptizati desyderemus illum fontem, de quo scriptura
alia dicit, Quoniam apud te est fons vitæ. Ipse enim *Psal. 35.*
fons & lumen est, quoniam in lumine tuo videbi-
mus lumen. Si & fons est, & lumen est, merito & in-
tellectus est: quia & satiat animam auidam scientia:
& omnis qui intelligit, luce quadam non corporali,
non carnali, non exteriore, sed interiore illustratur.
Est ergo fratres quædam lux intus, quam non habent
qui non intelligunt. Vnde iam eos qui desyderant
hunc fontem vitæ, & inde aliquid carpunt, alloqui-
tur Apostolus obsecrans & dicit, Vt iam non ambu- *Ephe. 4.*
letis sicut & gentes ambulant in vanitate mentis suæ,
obscurati intelligentia, alienati à via dei per ignoran-
tiam, quæ est in illis propter cæcitatem cordis ipso-
rum. Si ergo illi obscurati sunt intelligentia, id est,
quia non intelligunt obscurantur, ergo qui intelligunt
illuminantur. Curre ad fontes,desydera aquarum fon *Psalm. 35.*
tes. Apud Deum est fons vitæ, & insiccabilis fons, in
illius luce lumen inobscurabile. Lumen hoc desydera,
quendam fontem, quoddam lumen, quale non no-
runt oculi tui: cui lumini videndo oculus interior præ
paratur, cui fonti hauriendo sitis interior inardescit. L
Curre ad fontem, desydera fontem, sed noli vtcum-
que, noli vt qualecũque animal currere, vt ceruus cur-
re. Quid est vt ceruus? Non sit tarditas in currendo,
impigre curre, impigre desydera fontem. Inuenie-
mus enim insigne velocitatis in ceruo. Sed forte non
hoc scriptura solum nos in ceruo consyderare voluit,
sed & aliud audi. Quid aliud est in ceruo? Serpentes
necat, & post serpentium interemptionem maiore si-
ti inardescit: peremptis serpentibus ad fontes acrius
currit. Serpentes vitia tua sunt,consume serpentes ini-
quitatis, tunc amplius desyderabis fontem veritatis.
Auaritia forte in te tenebrosum aliquid sibilat, & sibi-
lat aduersus verbum dei, sibilat aduersus præceptum
dei. Et quia tibi dicitur, contemne aliquid ne facias
iniquitatem: si maius facere iniquitatem quàm aliquod
commodum temporale contemnere, morderi magis
eligis à serpente, quàm perimere serpentem. Cum er-
go adhuc faueas vitio tuo, cupiditati tuæ, auaritiæ tuæ,
serpenti tuo, quando in te inuenietur tale desyderium,
quo curras ad fontem aquarum? Quando concupiscis
fontem sapientiæ, cum adhuc laboras in veneno ma-
litiæ? Interfice in te quicquid contrarium est verita- M
ti, & cum te videris tanquam vacare à cupiditatibus
peruersis, noli remanere quasi non sit quod desyde-
res. Est enim aliquid quò te tollas, si iam egisti in te,
vt non sit impeditor contra te. Dicturus enim es for-
te iam mihi, si ceruus es: deus nouit, non me iam a-
uarum, non me iam cuiusquam rem concupiscere,
non adulterij cupiditate flagrare, non cuiusquam o-
dio inuidiáque tabescere, & cætera huiusmodi: dictu-
rus es non habeo hæc, & quæris forte vnde delecte-
ris, desydera vnde delecteris. Desydera ad fontes a-
quarum, habet Deus vnde te reficiat, & impleat ve-
nientem ad se sitientem post interemptionem ser-
pentium tanquam velocem ceruum. Est aliud quod
animaduertas in ceruo. Traduntur cerui, & à quibus- *De verbis*
dam etiam visi sunt: non enim de illis tale aliquid *apostoli*
scriberetur nisi antea videretur: dicuntur ergo cer- *sermo. 11.*
ui vel quando in agmine suo ambulant, vel quan-
do natando alias terrarum partes petunt, onera ca-
pitum suorum super se inuicem ponere, ita vt vnus
præcedat, & sequantur qui supra eum capita ponant,
& supra

A & supra illos alij consequentes, & deinde alij donec agmen finiatur. Ille autem vnus qui pondus capitis in primatu portabat, fatigatus redit ad posteriora, vt alius ei succedat qui portet quod ille portabat, atque ille fatigationem suam recreet posito capite sicut & cæteri ponebant. Ita vicissim portando quod graue est, & viam peragunt, & inuicem se non deserunt. Nónne *Gala. 6.* quosdam ceruos alloquitur Apostolus dicens, Inuicem onera vestra portate, & sic adimplebitis legem Christi? Talis ergo ceruus in fide constitutus, nondum videns quod credit, cupiens intelligere quod diligit, patitur contrarios ceruos, non solum obscuratos in intelligentia, in tenebris interioribus cõstitutos, vitiorum cupiditate cæcatos: insuper insultantes & dicentes homini credenti, & quod credit non ostendenti, vbi est deus tuus? Quid ergo iste ceruus fecerit contra hæc verba, audiamus, vt & ipsi si possumus faciamus. Primo expressit sitim suam, quemadmodum inquit, ceruus desyderat ad fontes aquarum, ita desyderat anima mea ad te deus. Quid si ceruus ad fontes aquarum lauandi causa desyderat? Vtrum ergo bibendi aut lauandi, nescimus: audi quid sequitur, &
B noli quærere, *Sitiuit anima mea ad Deum viuum.* Quod dico quemadmodum ceruus desyderat ad fontes aquarum, ita desyderat anima mea ad te deus: hoc dico, sitiuit anima mea ad deum viuum. Quid sitiuit? *Quando veniam & apparebo ante faciem Dei.* Hoc est quod sitio, venire & apparere. Sitio in peregrinatione, sitio in cursu, satiabor in aduentu. Sed quando veniam? Et quod citius est deo, tardum est desyderio, Quando veniam & apparebo ante faciem dei? Ex illo desyderio est & hoc ex quo clamabatur alibi, *Psal. 26.* Vnam petij à domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo domini per omnes dies vitæ meæ. Quare hoc? Vt contempler, inquit, delectationem domini. Quando veniam & apparebo ante faciem domini. Interim dum meditor, dum curro, dum in via sum, antequam veniam, antequam appaream: *Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, cum dicitur mihi per singulos dies vbi est Deus tuus.* Fuerunt mihi, inquit, lachrymæ meæ, non amaritudo, sed panes suaues erant ipsæ lachrymæ, sitienti mihi illum fontem, quem quia bibere nondum poteram, auidius meas lachry-
C mas manducabam. Non enim dixit, Factæ sunt mihi lachrymæ meæ potus, ne ipsas desyderasse videretur sicut fontes aquarum: sed seruata illa siti qua rapior, seruata illa siti qua inardesco ad fontes aquarum, panes mihi factæ sunt lachrymæ meæ dum differor: & vtique manducando lachrymas suas, sine dubio plus sitit ad fontes. Die quippe ac nocte facti sunt mihi lachrymæ meæ panes. Cibum istum qui panis dicitur, die comedunt homines, nocte dormiunt: panis autem lachrymarum & die & nocte comeditur: siue totum tempus accipias diem & noctem: siue diem intelligas pro huius seculi prosperitate, noctem vero pro huius seculi aduersitate. Siue, inquit, in prosperis rebus seculi, siue in aduersis rebus seculi, ego desyderij mei lachrymas fundo, ego desyderij mei auiditatem non desero. Et cum in mundo bene est, mihi male est antequam apparebo ante faciem dei. Quid ergo dicis? quasi gratulari me cogis, si aliqua huius seculi prosperitas arriserit, nónne deceptoria est? nónne fluxa, caduca, mortalis? nónne temporalis volatica transitoria? Nónne plus habet deceptionis quàm delectationis, Cur ergo non & in ipsa fiant lachrymæ

meæ panes? Siquidem & cum fœlicitas seculi circum- D
fulget, quamdiu sumus in corpore, peregrinamur à domino, & dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus? *2. Cor. 5.* Quia paganus si hoc mihi diceret, nónne illi & ego possum dicere, vbi est deus tuus? Deum quippe suum digito ostendit. Intendit enim digitum ad aliquem lapidem & dicit, ecce est deus meus, vbi est deus tuus? Cum lapidem irrisero & erubuerit qui demonstrauit, tollit oculum à lapide, suspicit cœlum, & forte in solem digitum intendens, iterum dicit, ecce deus meus, vbi est deus tuus? Inuenit ille quod ostenderet oculis carnis, ego autem non quasi non habeam quem ostendam, sed non habet ille oculos quibus ostendam. Potuit enim ille oculis corporis sui ostendere deum suum solem, quibus ego oculis ostendam solis creatorem? Verumtamen audiendo quotidie, vbi est Deus tuus, & in lachrymis meis quotidianis pastus, die ac nocte meditatus sum quod audiui, vbi est deus tuus. Quæsiui etiam egoipse deum meum, vt si possem, non tantum crederem, sed aliquid & viderem. Video enim quæ fecerit deus meus, non autem video ipsum deum meum qui fecit hæc. Sed quoniam sicut ceruus desyderat ad fontes aquarum, & est apud eum fons vitæ, & *Psalm. 35.* in intellectu scriptus est psalmus filiis Chore, & inui- E
sibilia dei per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: *Roma. 1.* quid agam vt inueniam deum meum? Consyderabo terram, facta est terra. Est magna pulchritudo terrarum, sed habet artificem. Magna miracula sunt seminum atque gignentium, sed habent ista omnia creatorem. Ostendo magnitudinem circunfusi maris, stupeo, miror, artificem quæro, cœlum suspicio & pulchritudinem syderum, admiror splendorem solis exercitio diei sufficientem, lunam nocturnas tenebras consolantem. Mira sunt hæc, laudanda sunt hæc, vel etiam stupenda sunt hæc. Neque enim terrena, sed etiam cœlestia sunt hæc: nondum ibi stat sitis mea. Hæc miror, hæc laudo, sed eum qui fecit hæc, sitio. Redeo ad meipsum, & quis sim etiam ipse qui talia quæro, perscrutor: inuenio me habere corpus & animam, vnum quod regam, aliud quo regar: corpus seruire, animam imperare. Discerno animam melius esse aliquid quàm corpus, ipsum inquisitorem talium rerum non corpus sed animam video, & tamen hæc omnia quæ collustraui, per corpus ea me collustrasse cognosco. Terram laudabam, oculis cognoueram: ma- F
re laudabam, oculis cognoueram: cœlum, sydera, solem lunámque laudabam, oculis cognoueram. Oculi membra carnis sunt, fenestræ sunt mentis: interior est qui per has videt, quãdo cogitatione aliqua absens est, frustra patent. Deus meus qui fecit hæc quæ oculis video, non istis oculis est inquirendus. Aliquid etiam per seipsum animus ipse conspicit: vtrum sit aliquid quod non per oculos sentiat, quasi colores & lucem: non per aures, quasi cantum & sonum: non per nares, quasi odorum suauitatem: non per palatum & linguam, quasi saporem: non per totum corpus, quasi duritiam & mollitiem, rigorem atque feruorem, asperitatem lenitatémque: sed pertractem vtrum sit aliquis intus quod videam. Quid est intus? Videamus quod neque color sit, neque sonus, neque odor, neque sapor, neque calor, aut frigus, aut duritia, aut mollitudo. Dicatur ergo mihi, quem colorem habeat sapientia? Cum cogitamus iustitiam, qua eius intus in ipsa cogitatione pulchritudine fruimur: quid tanquam sonus ad aures? quid tanquam vaporeum surgit ad na-

G res? quid odori infertur? quid manu tractatur & delectat? Et intus est & pulchra est, & laudatur & videtur: & si in tenebris sunt oculi isti, animus illius luce perfruitur. Quid est illud quod Tobias videbat, quando Tobiæ.4. videnti filio cæcus consilium vitæ dabat? Est ergo aliquid quod animus ipse corporis dominator, rector, habitator videt, quod non per oculos corporis sentit, non per aures, non per nares, non per palatum, non per corporis tactum, sed per seipsum. Et vtique melius quod per seipsum quàm quod per seruum suum quod est corpus. Seipsum enim per seipsum videt, & animus ipse vt norit se, videt se. Sed nec vtique vt videat se corporalium oculorum quærit auxilium, immo vero ab omnibus corporis sensibus, tanquam impedientibus & perstrepentibus abstrahit se à se, vt videat se in se, vt nouerit se apud se. Sed nunquid aliquid tale Deus ipsius est, qualis est animus? Non quidem videri deus nisi animo potest, nec tamen ita vt animus videri potest. Aliquid enim quærit animus iste quod deus est, de quo illi non insultent qui dicunt, vbi est Deus tuus. Aliquam quærit incommutabilem veritatem sine defectu substantiam. Non est talis ipse
H animus, deficit, proficit, nouit, ignorat, meminit, obliuiscitur, modo illud vult, modo non vult. Ista mutabilitas non cadit in deum. Si dixero mutabilis est deus, insultabunt mihi qui dicunt, vbi est deus tuus? Quærens ergo deum meum in rebus visibilibus & corporalibus & non inueniens: quærens eius substantiam in meipso, quasi aliquid sit qualis ego sum, neque hoc inueniens, aliquid super animam esse sentio Deum meum. Ergo vt eum animi intellectu tangerem.

Hæc meditatus sum, & effudi super me animam meam.

Quando anima mea contingeret quod super animam meam quæritur, nisi anima mea super seipsam effunderetur? Si enim in seipsa remaneret, nihil aliud quàm se videret. Et cum se videret, non vtique Psalm.41. deum suum videret. Dicant iam insultatores mei, vbi est deus tuus: dicant, ego quamdiu non video, quamdiu differor, mãducabo die ac nocte lachrymas meas. Dicant illi adhuc, vbi est deus tuus? Quæro ergo deum meum in omni corpore, siue terrestri, siue cœlesti, & non inuenio. Quæro substantiam eius in anima mea, Roma.1. & inuenio. Meditatus sum tamen inquisitionem dei mei, & per ea quæ facta sunt inuisibilia dei mei, cu-
I piens intellecta conspicere, effudi super me animam meam, & iam non restat quem tangam nisi Deum meum: Ibi enim domus dei mei, super animam meam habitat, inde me prospicit, inde me creauit, inde me gubernat, inde mihi consulit, inde me excitat, inde me vocat, inde me dirigit, inde me ducit, inde me perducit. Ille enim qui habet altissimam in secreto domum, habet etiam in terra tabernaculum. Tabernaculum eius in terra, ecclesia est adhuc peregrina. Sed hinc quærendus est, quia in tabernaculo eius inuenitur via qua peruenitur ad domum. Etenim cum effunderem super me animam meam, ad attingendũ deum meum, quare hoc feci? *Quoniam ingrediar in locum tabernaculi.* Nam extra locum tabernaculi errabo quærens deum meum. Quoniam ingrediar locum tabernaculi. *Admirabilis vsque ad domum dei.* In locum tabernaculi ingrediar, admirabilis tabernaculi vsque ad domum dei. Iam enim multa admiror in tabernaculo. Ecce quanta admiror in tabernaculo. Tabernaculum enim dei in terra, homines sunt fideles: admiror in eis ipsorum membrorum obsequium, quia

non in eis regnat peccatum ab obediendum desyderiis eius, nec exhibent mẽbra sua arma iniquitatis peccato, sed exhibent deo viuo in bonis operibus: animæ seruienti deo, membra corporalia militare admiror. K Roma.6. Respicio & ipsam animam obedientem deo, distribuentem opera actus sui, frenantem cupiditates, pellentem ignorantiam, extendentem se ad omnia aspera & dura toleranda, iustitiam & charitatem impendentem cæteris. Miror & istas virtutes in anima, sed adhuc in loco tabernaculi ambulo. Transeo & hæc, & quanuis admirabile sit tabernaculum, stupeo cum peruenio vsque ad domum dei. De qua domo dicitur in alio psalmo, cum proposuisset sibi quandam duram & difficilem quæstionem, quare in hac terra plerumque bene est malis, & male est bonis, ait, Suscepi cognoscere, hoc labor est ante me, donec eam in sanctuarium Psal.72. Dei, & intelligam in nouissima. Ibi est enim fons intellectus in sanctuario dei, in domo dei. Ibi intellexit iste in nouissima, & soluit quæstionem de fœlicitate iniquorum, & labore iustorum. Quomodo soluit? Quia mali cum hic differuntur, ad pœnas sine fine reseruantur: & boni cum hic laborant, exercentur vt in fine hæreditatem consequantur. Et hoc ille à sanctuario dei cognouit, in nouissima intellexit, ascendens tabernaculum, peruenit ad domum dei. Tamen dum L miratur membra tabernaculi, ita perductus est ad domum dei: percepit quandam dulcedinem, sequendo interiorem nescio quam & occultam voluptatem, tanquam de domo dei sonaret suauiter aliquod organũ. Et cum ille ambularet in tabernaculo, audito quodam interiore sono, ductus dulcedine, sequens quod sonabat, abstrahens se ab omni strepitu carnis & sanguinis, peruenit vsque ad domum dei. Nam viam suam & ductum suum sic ipse commemorat, quasi diceremus ei, Miraris tabernaculum in hac terra, quomodo peruenisti ad secretum domus dei? *In voce, inquit, exultationis & confessionis, soni festiuitatem celebrantis.* Festa cum hic homines celebrant, suæ luxuriæ, consuetudinem habent constituere organa ante domos suas, aut ponere symphoniam, vel quæcumque musica ad luxuriam seruientia & illicientia, & vbi audita fuerint hæc, quid dicimus qui transimus? Quid hic agitur? Et respondetur nobis aliqua esse festa. Natalitia, inquit, celebrant, nuptiæ hic sunt: vt non videantur inepta illa cantica, M sed excusetur festiuitate luxuria. † In domo dei festiuitas sempiterna est. Non enim aliquid ibi celebratur † al. lætitia & transit. Festum sempiternum, chorus angelorum, vultus præsens Dei, lætitia sine defectu. Et dies illic festus ita est, vt nec aperiatur initio, nec fine claudatur. De illa æterna & perpetua festiuitate, sonat nescio quid canorum & dulce auribus cordis, sed si non perstrepat mundus. Ambulanti in hoc tabernaculo admirabili dei, & miracula dei in redemptione fidelium consyderanti, mulcet aurem sonus festiuitatis illius & rapit ceruum ad fontes aquarum. Sed quia fratres, quamdiu sumus in corpore hoc, peregrinamur Psal.41. à domino, & corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: & si vtcumque nebulis diffugatis ambulando per desyderium ad hunc sonum peruenerimus interdum, vt aliquid de illa domo Dei nitendo capiamus: onere tamen quodam infirmitatis nostræ ad consueta recidimus, & ad solita ista dilabimur. Et quomodo ibi inueneramus vnde gauderemus, sic hic non deerit quod gemamus. Etenim 2. Cor.5. Sap.9.

ceruus

A cervus iste manducans die ac nocte lachrymas suas raptus desyderio ad fontes aquarum, interiorem scilicet dulcedinem dei, effundens super se animam suam, vt tangeret quod est super animam suam, ambulans in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum dei, & ductus interioris & intelligibilis soni iocunditate, vt omnia exteriora contemneret, & in interiora raperetur: adhuc tamen homo est, adhuc hic gemit, adhuc carnem fragilem portat, adhuc inter scandala huius mundi periclitatur. Respexit ergo ad se tanquam inde veniens, & ait sibi constituto inter has tristitias, & cõparans hæc illis ad quæ videnda ingressus est, & post quæ visa egressus est. *Quare, inquit, tristis es anima mea, & quare conturbas me?* Et ecce iam quadam interiore dulcedine lætati sumus, ecce acie mentis aliquid incommutabile etsi perstrictim & raptim perspicere potuimus. Quare adhuc conturbas me, quare adhuc tristis es? Non enim dubitas de deo tuo. Nunquid enim non est quod tibi dicas contra illos qui dicunt, vbi est *Psal. 41.* deus tuus? Iam aliquid incommutabile persensi, quare adhuc conturbas me? *Spera in dominum.* Et quasi responderet illi anima eius in silentio, quare conturbo B te, nisi quia nondum sum ibi vbi est dulce illud, quo sic rapta sum quasi per transitum? Nunquid iam bibo de fonte illo nihil metuens? Iam nullum scandalum pertimesco: iam de cupiditatibus omnibus tanquam edomitis victisque secura sum? Nónne aduersus me diabolus vigilat hostis meus? Nónne laqueos mihi quotidie deceptionis intendit? Non vis vt conturbem te, posita in seculo, & peregrina adhuc à domo Dei mei? Sed spera in dominum, respondet conturbanti se animæ suæ, & quasi rationem reddenti perturbationis suæ, propter mala quibus abundat hic mundus, In- *Roma. 8.* terim habita in spe. Spes enim quæ videtur non est spes. Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus, spera in domino. Quare speras?

Quoniam confitebor illi. Quid ei confiteberis? *Salutare vultus mei deus meus.* A me mihi salus esse non potest, hoc dicam, hoc confitebor, salutare vultus mei *Roma. 8.* deus meus. Etenim vt metuat in his quæ vtcumque intellecta cognoscit, respexit iterum sollicitus ne obrepat inimicus, nondum dicit saluus sum ex omni C parte. Etenim primitias habentes spiritus in nobismetipsis ingemiscimus adoptionem, expectantes redemptionem corporis nostri. Illa perfecta in nobis salute, erimus in domo Dei, videntes sine fine, & *Psal. 83.* sine fine laudantes eum cui dictum est, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Hoc nondum est, quia nondum est salus quæ promittitur, sed confitebor domino meo in spe, & dico illi, salus vultus mei deus meus. Spe enim salui facti *Roma. 8.* sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Perseuera ergo vt peruenias, perseuera donec veniat salus. Audi ipsum deum tuum de interiore tibi loquentem, *Psalm. 26.* Sustine dominum & viriliter age & confortetur cor tuum & sustine dominum: quoniam qui perseuerauerit *Matth. 10. & 24.* vsque in finem, hic saluus erit. Quare ergo tristis es anima mea, & quare cõturbas me? Spera in dominum quoniam confitebor illi. Hæc est confessio mea, salutare vultus mei deus meus. *Ad meipsum anima mea turbata est.* Nunquid à Deo turbatur? Ad me turbata est, ab incommutabili reficiebatur, ad mutabile perturbabatur: noui quia iustitia dei mei manet, vtrum mea maneat nescio. Terret enim me Apostolus di- *1. Cor. 10.* cens, Qui se putat stare, videat ne cadat. Ergo quia

non est in me firmitas mihi, nec est mihi spes de me, D ad meipsum turbata est anima mea. Vis non conturbetur: non remaneas in te ipso, & dic, Ad te domi- *Psal. 24.* ne leuaui animam meam. Hoc planius audi, Noli sperare de te, sed de deo tuo: nam si speras de te, anima tua conturbatur ad te, quia nondum inuenit vnde sit secura de te. Ergo quoniam ad me conturbata est anima mea, quid restat nisi humilitas, vt de seipsa anima non præsumat? Quid restat nisi vt omnino minimaui se faciat, nisi vt se humiliet vt exaltari mereatur? Nihil sibi tribuat, vt ei ab illo quod vtile est tribuatur. Ergo quia ad me turbata est anima mea, & hanc perturbationem facit superbia. *Propterea memoratus sum tui domine de terra Iordanis & Hermoniim à monte paruo.* Vnde memoratus sum tui? à monte paruo, & de terra Iordanis. Forte de baptismo, vbi est remissio peccatorum. Etenim nemo currit ad remissionem peccatorum, nisi qui displicet sibi. Nemo currit ad remissionem peccatorum, nisi qui se confitetur peccatorem: nemo se confitetur peccatorem, nisi *Luca. 14. & 18.* humiliando seipsum deo. Ergo de terra Iordanis memoratus sum tui, & de monte paruo: non de monte E magno, vt de mõte paruo tu facias magnum: quoniam qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Si autem & interpretationes nominum quæras, Iordanis est descensio eorum. Descende ergo vt eleueris, noli extolli, ne elidaris. Et de Hermoniim à monte paruo. Hermoniim anathematizatio interpretatur. Anathematiza teipsum displicendo tibi. Displicebis enim deo, si placueris tibi. Ergo quia nobis deus omnia bona præstat, quia ipse bonus est, non quia nos digni sumus, sed quia ille misericors est: non quia in aliquo promeruimus: de terra Iordanis & Hermoniim commemoratus sum dei. Et quia qui humiliter commemoratur, exaltatus perfrui merebitur, quia non in *1. Cor. 1.* se exaltatur qui in domino gloriatur. *Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum.* Peragere Psalmum possum fortasse adiutus studio vestro, cuius feruorem video. De labore autem vestro non satis curo vt audiatis, quando & me qui loquor ita in his laboribus su- F dare cernatis. Aspicientes me laborantem, profecto collaboratis. Non enim mihi laboro sed vobis. Ergo audite, quoniam velle vos video. Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum. Deo dixit ille qui eius commemoratus est de terra Iordanis & Hermoniim. Et admirando dixit, Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum. Quæ abyssus? quam abyssum inuocat? Vere quia iste intellectus abyssus est. Abyssus enim est profunditas quædam, impenetrabilis, incomprehensibilis, & maxime solet dici in aquarũ multitudine. Ibi enim altitudo, ibi profunditas, quæ penetrari vsque ad fundum nõ potest. Denique quodam *Psal. 35.* loco dictum est, Iudicia tua abyssus multa: hoc volens scriptura commendare, quia iudicia dei non comprehenduntur. Quæ ergo abyssus, quam inuocat abyssum? Si profunditas est abyssus, putamus quòd cor hominis abyssus est? Quid enim est profundius hac abysso? Loqui homines possunt, videri possunt per operationem membrorum, audiri in sermone, sed cuius cogitatio penetratur, cuius cor inspicitur? Quid intus gerat, quid intus possit: quid intus agat, quid intus disponat, quid intus velit, quid intus nolit, quis comprehendet? Puto non absurde intelligi abyssum hominem, de quo ali- *Psal. 63.* bi dictum est, Accedet homo ad cor altum & exaltabitur deus. Si ergo homo abyssus est, quomodo abyssus

G inuocat abyssum? Homo inuocat hominem: inuocat
quasi quomodo deus inuocatur? Non. Sed inuocat di-
citur ad se vocat. Nam dictum est de quodam, mor-
tem inuocat: id est, sic viuit, vt mortem ad se vocet. Nã
nemo hominum est qui orationem faciat & inuocet
mortẽ, sed male viuendo homines mortem inuocant.
Abyssus abyssum inuocat, homo hominẽ. Sic discitur
sapientia, sic discitur fides, cum abyssus abyssum inuo-
cat. Abyssum inuocant sancti prædicatores verbi dei:
nunquid & ipsi abyssus? Vt noueris quia abyssus & ipsi,
1.Cor.4. Apostolus ait, Minimum est vt à vobis diiudicer aut
ab humano die. Quanta autem abyssus sit, audite am-
plius, Neque enim ego meipsum diiudico. Tantámne
profunditatem creditis esse in homine, quæ lateat ip-
sum hominem in quo est? Quanta profunditas infir-
Matth.26 mitatis latebat in Petro, quando quid in se ageretur
intus nesciebat, & se moriturum cum domino vel pro
domino temere promittebat. Quãta abyssus erat? Quæ
tamen abyssus nuda erat oculis dei. Nam hoc illi Chri
stus prænunciabat, quod in se ipse ignorabat. Ergo om
nis homo licet sanctus, licet iustus, licet in multis pro-
ficiens, abyssus est, & abyssum inuocat, quando homi-
H ni aliquid fidei, aliquid veritatis propter vitam æternã
prædicat. Sed tunc est vtilis abyssus abysso vocante,
quando fit in voce cataractarum tuarum. Abyssus abys
sum inuocat, homo hominem lucratur, non tamen in
voce sua, sed in voce cataractarum tuarum. Alium acci
pite intellectum, Abyssus abyssum inuocat in voce ca-
taractarum tuarum. Ego qui contremisco cum ad me
Psal.35. perturbata est anima mea, à iudiciis tuis timui vehemẽ
ter. Iudicia enim tua abyssus multa, & abyssus abyssum
inuocat. Nam sub hac carne mortali, laboriosa, pecca-
trice, molestiis & scandalis plena, concupiscentiis ob-
noxia, damnatio quædam est de iudicio tuo, quia tu di
Gen.2.& 3 xisti peccatori, Morte morieris: & in sudore vultus tui
edes panem tuum: hæc abyssus prima iudicij tui. Sed si
male hîc vixerint homines, abyssus abyssum inuocat,
quia de pœna in pœnam transeunt, & de tenebris ad
tenebras, & de profunditate ad profunditatem, & de
supplicio ad supplicium, & de ardore cupiditatis in
flammas gehennarum. Ergo hoc timuit fortassis ho-
mo iste cum ait, Ad meipsum anima mea turbata est,
propterea memoratus sum tui domine de terra Iorda-
I nis & Hermonium. Humilis esse debeo. Exhorrui enim
iudicia tua, vehementer timui iudicia tua, ideo ad me
anima mea turbata est. Et quia iudicia tua timui: paruá
ne iudicia sunt ista? Magna sunt, dura sunt, molesta
sunt, sed vtinam sola essent: abyssus abyssum inuocat
in voce cataractarum tuarum: quia tu minaris, tu dicis,
& post illos labores restare alteram damnationem: in
voce cataractarum tuarum, abyssus abyssum inuocat.
Quo ergo abibo à facie tua, & à spiritu tuo quo fugiã:
Psalm.138. si abyssus abyssum inuocat, si post istos labores timen-
tur grauiores? *Omnes suspensiones tuæ & fluctus tui super
me ingressi sunt.* Fluctus in his quæ sentio, suspensuræ
in his quæ minaris. Omnis perpessio mea, fluctus est
tuus: omnis comminatio tua, suspensura tua est. In flu-
ctibus inuocat abyssus ista, in suspensuris inuocat alte-
ram abyssum. In eo quòd laboro, omnes fluctus tui: in
eo quòd minaris grauius, omnes suspensiones tuæ su-
per me ingressæ sunt. Qui enim minatur non premit,
sed suspendit: sed quia liberas, hoc dixi animæ meæ,
Spera in domino quoniam confitebor illi, salutare vul
tus mei & deus meus: quia magis crebra sunt mala, dul-
cior erit misericordia tua. Ideo sequitur, *In die manda-
uit dominus misericordiam suam & nocte declarauit.* Nulli va K
cat audire in tribulatione. Attendite cum vobis bene
est, Audite cum vobis bene est. Discite cum tranquilli
estis sapientiæ disciplinam, & verbum Dei vt cibum
colligite. Quando enim quisque in tribulatione est,
prodesse illi debet quod securus audiuit. Etenim in re-
bus prosperis mandat tibi deus misericordiam suam,
si ei fideliter seruieris, quia liberat te de tribulatione:
sed non tibi declarat ipsam misericordiam quam tibi
per diem mandauit, nisi per noctem. Cum venerit ip-
sa tribulatio, tunc adiutorio te non deserit, ostendet
tibi verum fuisse quod tibi per diem mãdauit. Etenim
scriptum est quodam loco, Speciosa misericordia do- Eccle.35.
mini in tempore tribulationis, sicut nubes pluuiæ in
tempore siccitatis. In die mandauit dominus miseri-
cordiam suam & nocte declarauit. Non tibi ostendit
quia subuenit tibi, nisi venerit tibi tribulatio, vnde e-
ruaris ab illo qui tibi per diem promisit. Ideo admo-
nemur imitari formicam. Sicut enim prosperitas secu-
li significatur die, aduersitas seculi significatur nocte:
ita alio modo prosperitas seculi significatur æstate, ad-
uersitas seculi significatur hyeme. Et quid facit formi- Prouerb.6.
ca? Per æstatem colligit quod ei per hyemem prosit. & 30.
Ergo cum est æstas, cum bene est vobis, cum tranquilli L
estis, audite verbum domini. Vnde enim fieri potest
vt in hac tempestate seculi huius sine tribulatione to-
tum hoc mare transeatis? Vnde enim fieri potest? cui
hoc hominum contigit? Si contigit alicui, plus metu-
enda est ipsa tranquillitas. In die mandauit dominus
misericordiam suam, & nocte declarauit. Quid ergo
agas in hac peregrinatione? quid agas? *Apud me oratio
deo vitæ meæ.* Hoc hic ago ceruus sitiens & desyderans
fontes aquarum, recordans dulcedinem fontis illius
qua ductus sum per tabernaculum vsque ad domum Sap.9.
dei, quamdiu hoc corpus quod corrumpitur aggrauat
animam, apud me oratio deo vitæ meæ. Non enim vt
supplicem Deo empturus sum de transmarinis locis,
aut vt exaudiat me deus meus nauigabo vt de longin-
quo afferam thura & aromata, aut de grege adducam
vitulum vel arietem, Apud me oratio deo vitæ meæ.
Intus habeo victimam quam immolẽ, intus habeo thus
quod imponam, intus habeo sacrificium quo flectam
deum meum. Sacrificium deo spiritus contribulatus. M
Quod sacrificium contribulati spiritus intus habeam,
audi, *Dicam domino susceptor meus es. Quare mei oblitus es?*
Sic enim hic laboro quasi tu oblitus sis mei: tu autem
exerces me, & noui quia differs mihi, non mihi aufers
quod promisisti. Sed tamen quare mei oblitus es?
Tanquam de voce nostra clamauit & caput nostrum, Psalm.21.
Deus deus meus, quare me dereliquisti? Dicam deo su- Matth.27.
sceptor meus es, quare me oblitus es? Vt quid me re-
pulisti? Ex illa altitudine fontis intelligentiæ incom-
mutabilis veritatis, vt quid me repulisti? Quare graue-
dine & pondere iniquitatis meæ, iam illuc inhians, ad
ista deiectus sum? Dicit alio loco ista vox, Ego dixi in
ecstasi mea, vbi vidit nescio quid, magnum exces-
sum mentis, Ego dixi in ecstasi mea proiectus sum à Psalm.30.
facie oculorum tuorum. Comparauit enim hæc in qui-
bus esset illis in quæ erectus erat, & vidit se longe pro-
iectum à facie oculorum Dei, sicut & hîc, vt quid me
repulisti? *Et vt quid contristatus incedo dum affligit me inimi-
cus, dum confringit ossa mea?* Tentator ille diabolus scanda
lis vbique crebrescens, quorum abundantia refrigescit
charitas multorum, cum videat fortes Ecclesiæ ple-
rumque scandalis cedere, nónne dicit corpus Christi Matt.24.
confringit

A confringit inimicus ossa mea? Ossa enim fortes sunt, &
aliquando ipsi fortes tentationibus cedunt, Hæc cum
quisque consyderat ex corpore Christi, ex voce corpo
ris Christi, nonne clamat, vt quid me repulisti, & vt
quid tristis incedo dum affligit me inimicus, dum cõ-
fringit ossa mea? Non carnes meas tantum: sed etiam
ossa mea, vt in quibus putabatur esse aliqua fortitudo,
videas cedere in tentationibus, vt cæteri infirmi despe
rent, quando fortes vident succumbere. Quanta ista pe
ricula fratres mei? *Exprobrauerunt mihi qui tribulant me.*
Iterum illa vox. *Dum dicunt mihi per singulos dies vbi est
deus tuus?* Et maxime ista dicunt in tentationibus Ec-
clesiæ, vbi est deus tuus. Quantum hæc martyres audie-
runt, pro nomine Christi fortes & patientes, quantum
illis dictum est, vbi est deus vester? Liberet vos si po-
test. Tormenta enim ipsorum extrinsecus homines
videbant, coronas intrinsecus non videbant. Expro-
brauerunt mihi qui tribulant me, dum dicunt mihi
per singulos dies, vbi est deus tuus? Et ego propter hæc
quoniam ad me turbata est anima mea, quid ei aliud
quàm illud dicam, *Quare tristis es anima mea, & quare con-*
B *turbas me?* Et quasi respondet, non vis vt conturbem te,
hic posita in tantis malis, suspirans ad bona, sitiens &
laborans, non vis vt conturbem te? *Spera in domino quo-
niam adhuc confitebor illi.* Dicit ipsam confessionem, repe
tit spei confirmationem. *Salus vultus mei & deus meus.*

*In Psalmum quadragesimumsecundum
Enarratio.*

PSALMVS iste breuis est. Sic satisfacit men-
tibus auditorum, vt molestus non sit ventri-
bus ieiunorum. Pascatur ex hoc anima no-
stra, quã tristem esse dicit, quæ cantat in hoc
Psalmo. Tristem credo ex aliquo ieiunio suo, vel po-
tius ex aliqua fame sua. Nam ieiunium voluntatis est,
fames necessitatis. Esurit Ecclesia, esurit corpus Christi.
Et homo ille vbique diffusus est, cuius caput sursum
est, membra deorsum: eius vocem in omnibus psalmis
vel psallentem vel gementem, vel lætantem in spe, vel
suspirantem in re, notissimam iam & familiarissimam
habere debemus tanquam nostram. Non ergo diu est
immorandum, vt insinuemus vobis quis loquatur. Sit
vnusquisque in Christi corpore & loquetur hic. Nostis
autem hic omnes qui proficiunt, & qui cœlesti illi ciui-
tati ingemiscunt, qui peregrinationem suam norunt,
qui viam tenent, qui in desyderio terræ illius stabilissi-
Matth. 13. mæ spem tanquam ancoram præfixerunt, Nostis ergo
quia hoc genus hominum, hoc semen bonum, hoc fru
C mentum Christi inter zizania gemit: & hoc donec ve-
niat tempus messis, id est, vsque in finem seculi, sicut
exponit quæ non fallitur veritas. Gemens ergo inter
zizania, id est, inter malos homines, inter dolosos &
seductores, aut ira turbulentos, aut insidiis venenatos,
circumspiciens simul cum illis esse se, tanquam in vno
agro per totum mundum, vnam pluuiam excipere, pa-
riter perflari, paritérque secum aduersa nutriri, habere
simul ista communia dona dei, malis bonísque con-
Matth. 5. cessa communiter, ab illo qui facit solem suum oriri
super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos.
Videns ergo semen Abrahæ semen sanctum, quanta
cum malis à quibus quandoque separandum est, nunc
habeat communia, æqualiter nasci, eandem condi-
tionem generis humani sortiri, pariter mortalia ferre
corpora, simul vti luce, fontibus, fructibus, prospe-
ritatibus atque aduersitatibus seculi, siue fame, siue
abundantia, siue pace, siue bello, siue salute, siue peste, D
videns quanta habeat communia cum malis, cum qui-
bus tamen non habet causam communẽ, erupit in hãc
vocem. *Iudica me deus & discerne causam meam de gente non
sancta.* Iudica, inquit, me deus, non timeo iudicium
tuum, quia noui misericordiam tuam. Iudica me deus
& discerne causam meam de gente non sancta. Nunc
interim in hac peregrinatione nondum discernis lo-
cum meum, quia simul cum zizaniis viuo vsque ad tẽ- Matth. 13.
pus messis. Nondum discernis pluuiam meam, nondũ
discernis lucem meam, discerne causam meam. Distet
inter eum qui in te credit, & eum qui in te non credit:
par infirmitas est, sed dispar cõscientia: par labor, sed
dispar desyderium. Desyderium impiorum peribit: de
desyderio autem iustorũ nisi certus esset pollicitator,
dubitare deberemus. Finis desyderij nostri, ipse pro-
missor. Seipsum dabit, quia seipsum dedit. Seipsum da-
bit immortalibus immortalẽ, quia seipsum dedit mor-
talibus mortalem. Iudica me deus & discerne causam
meam de gente non sancta. *Ab homine iniquo & doloso
erue me.* Hoc est, de gente non sancta. Ab homine, à
quodam genere hominum, quia quidam homo & qui-
dam homo, & in his duobus vnus assumetur, & vnus Matt. 24.
relinquetur. Et quoniam patientia opus est ferendi vs- E
que ad messem quandam, si dici potest ad indiscretam
discretionem: simul enim sunt, & ideo discreta nondũ
sunt, Zizania autem zizaniæ sunt, & frumenta frumen Matth. 13.
ta sunt, & ideo discreta iam sunt. Quia ergo fortitu-
dine opus est, imploranda est ab illo qui iussit vt for-
tes simus, & nisi fortes ipse fecerit, non erimus: quod
vt simus, ab illo erimus qui dixit, Qui perseuerauerit Matth. 10.
vsque in finem, hic saluus erit: ne forte sibi ipsa anima & 24.
arrogando fortitudinem debilitetur, continuo adiun-
git: *Quia tu es deus meus fortitudo mea, vt quid me repulisti,
& vt quid tristis incedo, dum affligit me inimicus?* Causam
quærit tristitiæ suæ. *Quare*, inquit, *tristis incedo dum af-
fligit me inimicus?* Tristis ambulo, inimicus affligit me
quotidianis tentationibus, immittens vel quod male
timeamus: & contra vtrumque pugnans anima, & si
non capta, tamen periclitans contrahitur tristitia, &
dicit deo, vt quid tristis incedo? Quærit ergo ab ip-
so & audiat vt quid. Quærit enim in Psalmo causam
tristitiæ suæ dicens, vt quid me repulisti, & vt quid
tristis incedo? Audiat ex Esaia, succurrat illa lectio, Esaie. 57.
quæ modo recitata est, Spiritus, inquit, à me prodiet, F
& omnem flatum ego feci: propter peccatum modi-
cum quidem contristaui illum, & auerti faciem meam
ab isto, & contristatus est & abiit in viis suis. Quid er-
go quærebas, vt quid me repulisti, & vt quid tristis in-
cedo? Audisti propter peccatum. Causa tristitię tuę pec
catum est, causa lætitiæ tuæ iustitia sit. Peccare vole-
bas & laborare nolebas, vt parum tibi esset quòd esses
iniustus, nisi vt eum esse iniustum voluisses, à quo in te
vindicari noluisses. Respice vocem meliorem in alio
Psalmo, Bonum est mihi quòd humiliasti me, vt discã Psal. 118.
iustificationes tuas. Didiceram elatus iniquitates meas;
discam humiliatus iustificationes tuas. Vt quid tristis
incedo dum affligit me inimicus? De inimico quere-
ris: reuera affligit, sed tu ei locum dedisti. Et nunc ha-
bes quid agas. Elige consilium, regem admitte, tyran-
num exclude. Sed vt hoc faciat, quid dicit, quid suppli
cat, quid orat, attende. Ora quod audis, ora cum audis;
omnium nostrum sit ista vox: *Emitte lucem tuam & ve-
ritatem tuam, ipsa me deduxerunt & perduxerunt in montem san-
ctum tuum, & in tabernacula tua.* Quia ipse est lux tua & ve-
ritas tua.

G inuocat abyssum? Homo inuocat hominem: inuocat
quasi quomodo deus inuocatur? Non. Sed inuocat di-
citur ad se vocat. Nam dictum est de quodam, mor-
tem inuocat: id est, sic viuit, vt mortem ad se vocet. Nã
nemo hominum est qui orationem faciat & inuocet
mortẽ, sed male viuendo homines mortem inuocant.
Abyssus abyssum inuocat, homo hominẽ. Sic discitur
sapientia, sic discitur fides, cum abyssus abyssum inuo-
cat. Abyssum inuocant sancti prædicatores verbi dei:
nunquid & ipsi abyssus? Vt noueris quia abyssus & ipsi,
1. Cor. 4. Apostolus ait, Minimum est vt à vobis diiudicer aut
ab humano die. Quanta autem abyssus sit, audite am-
plius, Neque enim ego meipsum diiudico. Tantámne
profunditatem creditis esse in homine, quæ lateat ip-
sum hominem in quo est? Quanta profunditas infir-
Matth. 26 mitatis latebat in Petro, quando quid in se ageretur
intus nesciebat, & se moriturum cum domino vel pro
domino temere promittebat. Quãta abyssus erat? Quæ
tamen abyssus nuda erat oculis dei. Nam hoc illi Chri
stus prænunciabat, quod in se ipse ignorabat. Ergo om
nis homo licet sanctus, licet iustus, licet in multis pro-
ficiens, abyssus est, & abyssum inuocat, quando homi-
H ni aliquid fidei, aliquid veritatis propter vitam æternã
prædicat. Sed tunc est vtilis abyssus abysso vocante,
quando fit in voce cataractarum tuarum. Abyssus abys
sum inuocat, homo hominem lucratur, non tamen in
voce sua, sed in voce cataractarum tuarum. Alium acci
pite intellectum, Abyssus abyssum inuocat in voce ca-
taractarum tuarum. Ego qui contremisco cum ad me
Psal. 35. perturbata est anima mea, à iudiciis tuis timui vehemẽ
ter. Iudicia enim tua abyssus multa, & abyssus abyssum
inuocat. Nam sub hac carne mortali, laboriosa, pecca-
trice, molestiis & scandalis plena, concupiscentiis ob-
noxia, damnatio quædam est de iudicio tuo, quia tu di
Gen. 2. & 3 xisti peccatori, Morte morieris: & in sudore vultus tui
edes panem tuum: hæc abyssus prima iudicij tui. Sed si
male hîc vixerint homines, abyssus abyssum inuocat,
quia de pœna in pœnam transeunt, & de tenebris ad
tenebras, & de profunditate ad profunditatem, & de
supplicio ad supplicium, & de ardore cupiditatis in
flammas gehennarum. Ergo hoc timuit fortassis ho-
mo iste cum ait, Ad meipsum anima mea turbata est,
propterea memoratus sum tui domine de terra Iorda-
I nis & Hermoniim. Humilis esse debeo. Exhorrui enim
iudicia tua, vehementer timui iudicia tua, ideo ad me
anima mea turbata est. Et quia iudicia tua timui: paruá
ne iudicia sunt ista? Magna sunt, dura sunt, molesta
sunt, sed vtinam sola essent: abyssus abyssum inuocat
in voce cataractarum tuarum: quia tu minaris, tu dicis,
& post illos labores restare alteram damnationem: in
voce cataractarum tuarum, abyssus abyssum inuocat.
Quo ergo abibo à facie tua, & à spiritu tuo quo fugiã:
Psalm. 138. si abyssus abyssum inuocat, si post istos labores timen-
tur grauiores? *Omnes suspensiones tuæ & fluctus tui super
me ingreßi sunt.* Fluctus in his quæ sentio, suspensuræ
in his quæ minaris. Omnis perpeßio mea, fluctus est
tuus: omnis comminatio tua, suspensura tua est. In flu-
ctibus inuocat abyssus ista, in suspensuris inuocat alte-
ram abyssum. In eo quòd laboro, omnes fluctus tui: in
eo quòd minaris grauius, omnes suspensiones tuæ su-
per me ingressæ sunt. Qui enim minatur non premit,
sed suspendit: sed quia liberas, hoc dixi animæ meæ,
Spera in domino quoniam confitebor illi, salutare vul
tus mei & deus meus: quia magis crebra sunt mala, dul-
cior erit misericordia tua. Ideo sequitur, *In die manda-
uit dominus misericordiam suam & nocte declarauit.* Nulli va K
cat audire in tribulatione. Attendite cum vobis bene
est, Audite cum vobis bene est. Discite cum tranquilli
estis sapientiæ disciplinam, & verbum Dei vt cibum
colligite. Quando enim quisque in tribulatione est,
prodesse illi debet quod securus audiuit. Etenim in re-
bus prosperis mandat tibi deus misericordiam suam,
si ei fideliter seruieris, quia liberat te de tribulatione:
sed non tibi declarat ipsam misericordiam quam tibi
per diem mandauit, nisi per noctem. Cum venerit ip-
sa tribulatio, tunc adiutorio te non deserit, ostendet
tibi verum fuisse quod tibi per diem mãdauit. Etenim
scriptum est quodam loco, Speciosa misericordia do- Eccle. 35.
mini in tempore tribulationis, sicut nubes pluuiæ in
tempore siccitatis. In die mandauit dominus miseri-
cordiam suam & nocte declarauit. Non tibi ostendit
quia subuenit tibi, nisi venerit tibi tribulatio, vnde e-
ruaris ab illo qui tibi per diem promisit. Ideo admo-
nemur imitari formicam. Sicut enim prosperitas secu-
li significatur die, aduersitas seculi significatur nocte:
ita alio modo prosperitas seculi significatur æstate, ad-
uersitas seculi significatur hyeme. Et quid facit formi- Prouerb. 6.
ca? Per æstatem colligit quod ei per hyemem prosit. & 30.
Ergo cum est æstas, cum bene est vobis, cum tranquilli L
estis, audite verbum domini. Vnde enim fieri potest
vt in hac tempestate seculi huius sine tribulatione to-
tum hoc mare transeatis? Vnde enim fieri potest? cui
hoc hominum contigit? Si contigit alicui, plus metu-
enda est ipsa tranquillitas. In die mandauit dominus
misericordiam suam, & nocte declarauit. Quid ergo
agas in hac peregrinatione? quid agas? *Apud me oratio
deo vitæ meæ.* Hoc hic ago ceruus sitiens & desyderans
fontes aquarum, recordans dulcedinem fontis illius
qua ductus sum per tabernaculum vsque ad domum Sap. 9.
dei, quamdiu hoc corpus quod corrumpitur aggrauat
animam, apud me oratio deo vitæ meæ. Non enim vt
supplicem Deo empturus sum de transmarinis locis,
aut vt exaudiat me deus meus nauigabo vt de longin-
quo afferam thura & aromata, aut de grege adducam
vitulum vel arietem, Apud me oratio deo vitæ meæ.
Intus habeo victimam quam immolẽ, intus habeo thus
quod imponam, intus habeo sacrificium quo flectam
deum meum. Sacrificium deo spiritus contribulatus. M
Quod sacrificium contribulati spiritus intus habeam,
audi, *Dicam domino susceptor meus es. Quare mei oblitus es?*
Sic enim hic laboro quasi tu oblitus sis mei: tu autem
exerces me, & noui quia differs mihi, non mihi aufers
quod promisisti. Sed tamen quare mei oblitus es?
Tanquam de voce nostra clamauit & caput nostrum, Psalm. 21.
Deus deus meus, quare me dereliquisti? Dicam deo su- Matth. 27.
sceptor meus es, quare me oblitus es? Vt quid me re-
pulisti? Ex illa altitudine fontis intelligentiæ incom-
mutabilis veritatis, vt quid me repulisti? Quare graue-
dine & pondere iniquitatis meæ, iam illuc inhians, ad
ista deiectus sum? Dicit alio loco ista vox, Ego dixi in
ecstasi mea, vbi vidit nescio quid, magnum exces-
sum mentis, Ego dixi in ecstasi mea proiectus sum à Psalm. 30.
facie oculorum tuorum. Comparauit enim hæc in qui-
bus esset illis in quæ erectus erat, & vidit se longe pro-
iectum à facie oculorum Dei, sicut & hîc, vt quid me
repulisti? *Et vt quid contristatus incedo dum affligit me inimi-
cus, dum confringit ossa mea?* Tentator ille diabolus scanda
lis vbique crebrescens, quorum abundantia refrigescit
charitas multorum, cum videat fortes Ecclesiæ ple-
rumque scandalis cedere, nónne dicit corpus Christi Matth. 24.
confringit

A confringit inimicus ossa mea? Ossa enim fortes sunt, & aliquando ipsi fortes tentationibus cedunt. Hæc cum quisque consyderat ex corpore Christi, ex voce corporis Christi, nonne clamat, vt quid me repulisti, & vt quid tristis incedo dum affligit me inimicus, dum cõfringit ossa mea? Non carnes meas tantum: sed etiam ossa mea, vt in quibus putabatur esse aliqua fortitudo, videas cedere in tentationibus, vt cæteri infirmi desperent, quando fortes vident succumbere. Quanta ista pericula fratres mei? *Exprobrauerunt mihi qui tribulant me.* Iterum illa vox. *Dum dicunt mihi per singulos dies vbi est deus tuus?* Et maxime ista dicunt in tentationibus Ecclesiæ, vbi est deus tuus. Quantum hæc martyres audierunt, pro nomine Christi fortes & patientes, quantum illis dictum est, vbi est deus vester? Liberet vos si potest. Tormenta enim ipsorum extrinsecus homines videbant, coronas intrinsecus non videbant. Exprobrauerunt mihi qui tribulant me, dum dicunt mihi per singulos dies, vbi est deus tuus? Et ego propter hæc quoniam ad me turbata est anima mea, quid ei aliud quàm illud dicam, *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?*
B Et quasi respondet, non vis vt conturbem te, hic posita in tantis malis, suspirans ad bona, sitiens & laborans, non vis vt conturbem te? *Spera in domino quoniam adhuc confitebor illi.* Dicit ipsam confessionem, repetit spei confirmationem. *Salus vultus mei & deus meus.*

In Psalmum quadragesimumsecundum Enarratio.

PSALMVS iste breuis est. Sic satisfacit mentibus auditorum, vt molestus non sit ventribus ieiunorum. Pascatur ex hoc anima nostra, quã tristem esse dicit, quæ cantat in hoc Psalmo. Tristem credo ex aliquo ieiunio suo, vel potius ex aliqua fame sua. Nam ieiunium voluntatis est, fames necessitatis. Esurit Ecclesia, esurit corpus Christi. Et homo ille vbique diffusus est, cuius caput sursum est, membra deorsum: eius vocem in omnibus psalmis vel psallentem vel gementem, vel lætantem in spe, vel suspirantem in re, notissimam iam & familiarissimam habere debemus tanquam nostram. Non ergo diu est immorandum, vt insinuemus vobis quis loquatur. Sit vnusquisque in Christi corpore & loquetur hic. Nostis autem hic omnes qui proficiunt, & qui cœlesti illi ciuitati ingemiscunt, qui peregrinationem suam norunt, qui viam tenent, qui in desyderio terræ illius stabilissi-
Matth. 13. mæ spem tanquam ancoram præfixerunt. Nostis ergo quia hoc genus hominum, hoc semen bonum, hoc frumentum Christi inter zizania gemit: & hoc donec ve-
C niat tempus messis, id est, vsque in finem seculi, sicut exponit quæ non fallitur veritas. Gemens ergo inter zizania, id est, inter malos homines, inter dolosos & seductores, aut ira turbulentos, aut insidiis venenatos, circumspiciens simul cum illis esse se, tanquam in vno agro per totum mundum, vnam pluuiam excipere, pariter perflari, pariterque secum aduersa nutriri, habere simul ista communia dona dei, malis bonisque con-
Matth. 5. cessa communiter, ab illo qui facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Videns ergo semen Abrahæ semen sanctum, quanta cum malis à quibus quandoque separandum est, nunc habeat communia, æqualiter nasci, eandem conditionem generis humani sortiri, pariter mortalia ferre corpora, simul vti luce, fontibus, fructibus, prosperitatibus atque aduersitatibus seculi, siue fame, siue abundantia, siue pace, siue bello, siue salute, siue peste, D
videns quanta habeat communia cum malis, cum quibus tamen non habet causam communẽ, erupit in hãc vocem. *Iudica me deus & discerne causam meam de gente non sancta.* Iudica, inquit, me deus, non timeo iudicium tuum, quia noui misericordiam tuam. Iudica me deus & discerne causam meam de gente non sancta. Nunc interim in hac peregrinatione nondum discernis locum meum, quia simul cum zizaniis viuo vsque ad tẽ- Matth. 13.
pus messis. Nondum discernis pluuiam meam, nondũ discernis lucem meam, discerne causam meam. Distet inter eum qui in te credit, & eum qui in te non credit: par infirmitas est, sed dispar cõscientia: par labor, sed dispar desyderium. Desyderium impiorum peribit: de desyderio autem iustorũ nisi certus esset pollicitator, dubitare deberemus. Finis desyderij nostri, ipse promissor. Seipsum dabit, quia seipsum dedit. Seipsum dabit immortalibus immortalẽ, quia seipsum dedit mortalibus mortalem. Iudica me deus & discerne causam meam de gente non sancta. *Ab homine iniquo & doloso erue me.* Hoc est, de gente non sancta. Ab homine, à quodam genere hominum, quia quidam homo & quidam homo, & in his duobus vnus assumetur, & vnus Matth. 24.
E relinquetur. Et quoniam patientia opus est ferendi vsque ad messem quandam, si dici potest ad indiscretam discretionem: simul enim sunt, & ideo discreta nondũ sunt, Zizania autem zizaniæ sunt, & frumenta frumen- Matth. 13.
ta sunt, & ideo discreta iam sunt. Quia ergo fortitudine opus est, imploranda est ab illo qui iussit vt fortes simus, & nisi fortes ipse fecerit, non erimus: quod vt simus, ab illo erimus qui dixit, Qui perseuerauerit Matth. 10. & 24.
vsque in finem, hic saluus erit: ne forte sibi ipsa anima arrogando fortitudinem debilitetur, continuo adiungit: *Quia tu es deus meus fortitudo mea, vt quid me repulisti, & vt quid tristis incedo, dum affligit me inimicus?* Causam quærit tristitiæ suæ. *Quare*, inquit, *tristis incedo dum affligit me inimicus?* Tristis ambulo, inimicus affligit me quotidianis tentationibus, immittens vel quod male timeamus: & contra vtrumque pugnans anima, & si non capta, tamen periclitans contrahitur tristitia, & dicit deo, vt quid tristis incedo? Quærit ergo ab ipso & audiat vt quid. Quærit enim in Psalmo causam tristitiæ suæ dicens, vt quid me repulisti, & vt quid tristis incedo? Audiat ex Esaia, succurrat illa lectio, Esaia. 57.
F quæ modo recitata est, Spiritus, inquit, à me prodiet, & omnem flatum ego feci: propter peccatum modicum quidem contristaui illum, & auerti faciem meam ab isto, & contristatus est & abiit in viis suis. Quid ergo quærebas, vt quid me repulisti, & vt quid tristis incedo? Audisti propter peccatum. Causa tristitię tuę peccatum est, causa lætitiæ tuæ iustitia sit. Peccare volebas & laborare nolebas, vt parum tibi esset quòd esses iniustus, nisi vt eum esse iniustum voluisses, à quo in te vindicari noluisses. Respice vocem meliorem in alio Psalmo, Bonum est mihi quòd humiliasti me, vt discã Psal. 118.
iustificationes tuas. Didiceram elatus iniquitates meas; discam humiliatus iustificationes tuas. Vt quid tristis incedo dum affligit me inimicus? De inimico quereris: reuera affligit, sed tu ei locum dedisti. Et nunc habes quid agas. Elige consilium, regem admitte, tyrannum exclude. Sed vt hoc faciat, quid dicit, quid supplicat, quid orat, attende. Ora quod audis, ora cum audis, omnium nostrum sit ista vox: *Emitte lucem tuam & veritatem tuam, ipsa me deduxerunt & perduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.* Quia ipse est lux tua & veritas tua.

G ritas tua. Hæc nomina duo, res vna. Quid enim aliud lux dei, nisi veritas dei? Aut quid veritas dei nisi lux dei?
Ioan. 8. Et hoc vtrumque vnus Christus. Ego sum lux mundi,
Ioan. 14. qui credit in me non ambulabit in tenebris. Ego sum via, veritas & vita. Ipse lux, ipse veritas. Veniat ergo & eruat nos discernens modo causam nostram à gente non sancta, eruat ab homine iniquo & doloso. Separet
Matth. 13. frumentum à zizaniis: quia ipse mittet angelos suos messis tempore, vt colligant de regno eius omnia scandala, & mittant in ignem ardentem, frumentum autem eius congregent in horreum. Emittat lucem suam & veritatem suam, quia ipsa iam nos deduxerunt & perduxerunt in montem sanctum eius & in tabernacula eius. Pignus habemus, præmium speramus. Sanctus mons eius, sancta Ecclesia eius. Mons ille est, qui creuit
Daniel. 2. ex minimo lapide, secundum visionem Danielis, confringens regna terrarum, & in tantum excrescens vt impleret vniuersam faciem terræ. In hoc monte se ex-
Psalm. 3. auditum dicit qui dicit, Voce mea ad dominum clamaui, & exaudiuit me de monte sancto suo. Quisquis præter istum montem orat, non sese speret exaudiri ad vitam æternam. Exaudiuntur enim multi ad multa, nec
H sibi plaudant quòd exaudiuntur. Exauditi sunt dæmo-
Matth. 8. nes vt in porcos mitterentur. Exaudiri ad vitam æternam concupiscamus, propter desyderium quo dicimus, Emitte lucem tuam & veritatem tuam. Illa lux oculum
Matth. 5. cordis inquirit, Beati enim, inquit, mundo corde, quia ipsi deum videbunt. Modo in monte eius sumus, id est, in Ecclesia eius, & in tabernaculo eius. Nam tabernaculum peregrinantium est, domus cohabitantium: est & tabernaculum peregrinantium & militantium. Cum audis tabernaculum, bellum intellige, hostem caue.
Psal. 83. Domus autem de qua dixit, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorũ laudabunt te. Iam ergo perducti ad tabernaculum, & positi in monte sancto eius, quam spem gerimus? *Et introibo ad altare dei.* Est enim quoddam sublime altare inuisibile, quò non accedit iniustus. Ad illud altare ille solus accedit, qui ad istud securus accedit. Illic inueniet vitam suam, qui in isto discernit causam suam. Et introibo ad altare dei, de monte sancto eius, & de tabernaculo eius. De sancta Ecclesia eius introibo ad altare dei sublime. Quale ibi sacrificium est? Ipse qui intrat assumetur in holocaustum, Introibo ad altare dei. Quid est quod dicit, ad altare dei? *Ad deum qui lætificat iuuentutem meam.* Iuuentus
I nouitatem significat, tanquam diceret, Ad deum qui lætificat iuuentutem meam, id est, nouitatem meã. Lætificat nouitatem meam, qui contristauit vetustatem meam. Incedo enim modo tristis in vetustate, tunc astabo gaudens in nouitate. *Confitebor tibi in cithara deus deus meus.* Quid est in cithara confiteri, & in psalterio confiteri? Non enim semper in cithara, nec semper in psalterio. Duo hæc organa musicorum habent inter se distinctam differentiã rationem, dignam cõsyderatione & commendatione memoriæ. Vtrumque hoc manibus portatur & tangitur, & significat opera quædam nostra corporalia. Vtrumque bonum, si quis norit psallere, si quis norit citharizare. Sed quia Psalterium istud organum dicitur, quod de superiore parte habet testudinem: illud scilicet tympanum & concauum lignum cui chordæ innitentes resonant, Cithara vero id ipsum lignum cauum & sonorum ex inferiore parte habet: discernenda sunt opera nostra, quando in Psalterio sint, quando in cithara, vtraque tamen placita deo & suauia eius auditui. Quãdo ergo ex præceptis dei aliquid agimus, iussis eius obtemperantes & obau- K
dientes ad implenda præcepta eius, vbi facimus & non patimur, Psalterium est. Faciunt enim ita & angeli, nõ enim aliquid patiuntur. Cum autem aliquid patimur tribulationum, tentationum, scandalorum in hac terra, quia non patimur nisi ex inferiore parte, id est, ex eo quod mortales sumus, ex eo quod primæ nostræ causæ quiddam tribulationum debemus, & quia patimur multa ab eis qui non sunt desuper, cithara est. Venit enim sonus suauis ex inferiore parte, patimur & psallimus, vel potius cantamus vel citharizamus. Quando dicebat Apostolus euangelizare se, & prædicare Euangelium toto orbe terrarum ex præcepto dei, quia illud Euangelium se non ab hominibus neque per hominẽ, Gala. 1.
sed per Iesum Christum accepisse dicebat, desuper sonabat chordæ. Cum vero dicebat, Gloriamur in tribulationibus, scientes quia tribulatio patientiam ope- Roma. 5.
ratur, patientia probationem, probatio spem: cithara sonabat ex inferiore quidem, sed tamen dulciter. Omnis enim patientia dulcis est deo. Si autem in ipsis tribulationibus defeceris, citharam fregisti. Quare ergo modo dixit, Confitebor tibi in cithara? Propter illud quod dixerat, Vt quid tristis incedo dum affligit me inimicus. Patiebatur enim quiddam ex inferiore affli- L
ctione, & in eo ipso tamen volebat placere deo & gratias gestiebat agere deo fortis in tribulationib⁹. Et quia sine tribulatione esse non poterat, patientiam deo debebat. Cõfitebor tibi in cithara deus deus meus. Et rursus ad animam suam, vt ex inferiore illo sonoro ligno capiat sonum. *Vt quid tristis es,* inquit, *anima mea, & vt quid conturbas me?* In tribulationibus sum, in lãguoribus, in mœroribus, vt quid me conturbas ô anima? Quis dicit? Cui dicit? Animæ dicit, omnes nouimus: planum est enim, ad illam directus est sermo, Vt quid tristis es anima mea, & vt quid conturbas me? Quæritur persona loquens, Nunquid caro animæ loquitur, cum caro sine anima non loquatur? Proprium enim magis est, vt anima carnem alloquatur, quàm vt caro alloquatur animam. Sed quia non dixit, Quare tristis es caro mea: sed ait, quare tristis es anima mea: si enim carnem alloqueretur, forte non diceret, Quare tristis es: sed, quare doles. Dolor enim animæ tristitia dicitur. Molestia vero quæ fit in corpore, dolor dici potest, tristitia non potest: sed ex dolore corporis plerunque anima contristatur. Interest tamen quid doleat & quid cõtristetur. M
Dolet enim caro, tristis est anima, & aperta ista vox est, vt quid tristis es anima mea? Nõ enim anima alloquitur carnem, quia non dixit, Vt quid tristis es caro mea: nec caro animam, quia absurdum est vt inferior alloquatur superiorem. Ergo intelligamus habere nos aliquid, vbi imago dei est, mentem scilicet atque rationẽ. Ipsa mens inuocabat lucem dei & veritatem dei. Ipsa est qua capimus iustum & iniustum, ipsa est qua discernimus verum à falso, ipsa est quæ vocatur intellectus, quo intellectũ carent bestiæ, quem intellectũ quisquis in se negligit, & postponit cæteris, & ita abiicit quasi non habeat, audit ex Psalmo, Nolite esse sicut equus & Psalm. 31.
mulus quibus non est intellectus. Intellectus ergo noster alloquitur animã nostram: ista in tribulationibus marcida est, fessa in angoribus, contracta in tentationibus, ægra in laboribus. Erigit eã mens desuper capiẽs veritatem, & dicit, Vt quid tristis es anima mea, & vt quid conturbas me? Videsi non est ista allocutio in illo conflictu Apostoli in se præfigurantis quosdam, & forte nos, & dicentis, Condelector legi dei secundum Roma. 7.
interiorem

A interiorem hominem, video autem aliam legem in
mẽbris meis: id eſt, motus quoſdam carnales: & in quadam
lucta & quaſi deſperatione inuocat gratiam dei,
Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis
huius? Gratia dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum.
Tales ita pugnantes etiã ipſe dominus in ſe prę-
figurare dignatus eſt, cum ait, Triſtis eſt anima mea vſ-
Matt. 26. que ad mortem. Ille enim non nouerat ad quod vene-
Ioan. 10. rat? Ille paſsione pauebat, qui dixerat, Poteſtatẽ habeo
ponendi animam meam, & poteſtatem habeo iterum
ſumendi eam: nemo tollit illam à me, ſed egoipſe pono
eam à me, & iterum ſumo eam? Sed triſtis eſt anima
mea vſque ad mortem, qui dixit, quædam membra ſua
in ſe figurauit. Plerumque enim iam mens credit & be
ne nouit, futurum hominem ſecundum fidem ſuam in
gremio Abrahæ: credit hoc, & tamen cum venerit ali-
quis articulus mortis turbatur ex familiaritate quadam
ſeculi huius, erigit auditum in illam vocem dei inter-
nam, audit rationabile carmen intrinſecus. Ita enim
deſuper in ſilentio ſonat quiddã, non auribus ſed men
ti, vt quicumque audit illud melos, tædio afficiatur ad
B ſtrepitum corporalem, & tota iſta vita humana tumul-
tus ei quidam ſit impediẽs auditum ſuperni cuiuſdam
ſoni nimium delectabilis & incomparabilis & ineffa-
bilis. Et reuera cum ita cõtingit ex aliqua perturbatio-
ne, vim patitur homo alloquens animam ſuã, Vt quid
triſtis es anima mea, & vt quid conturbas me? An for-
te ideo, quia difficile purgata vita inuenitur, cum ille
iudicat qui nouit ad purũ & liquidum iudicare? Quia
& ſi probabilis iam vita eſt inter homines, ita vt homi
nes, quid iam reprehendant iuſte non habeant, proce-
dit examen ab illius oculis, procedit regula exæquans
non fallaciter, & inuenit in homine quædam quæ re-
prehendat deus, quæ homines reprehendenda non vi-
debãt, nec illeipſe intus qui iudicãdus eſt. Hæc timens
anima forte conturbatur, alloquitur eam mẽs quaſi di-
cens, quid times de peccatis, quia non potes omnia de-
uitare? *Spera in domino quoniam confitebor illi.* Quædam ſa-
nat præſens allocutio, reliqua purgat fidelis confeſsio.
Planè time ſi iuſtum te dicis, ſi non habes illam vocem
Pſal. 142. ex alio Pſalmo, Ne intres in iudicium cum ſeruo tuo.
Quare ne intres in iudicium cum ſeruo tuo. Miſericor
C dia tua mihi opus eſt. Nam ſi iudicium exhibueris ſine
miſericordia, quò ibo? Si iniquitates obſeruaueris do-
Pſalm. 129. mine, domine quis ſuſtinebit? Ne intres in iudicium
Pſalm. 142 cum ſeruo tuo, quia nõ iuſtificabitur in conſpectu tuo
omnis viuens. Ergo ſi non iuſtificabitur in conſpectu
tuo omnis viuens, quia quicunq; hic viuit, quantumli-
bet iuſte viuat, væ illi ſi cum illo in iudicium intrauerit
Hiere. 2. deus. Nam ex alio Propheta arrogantes & ſuperbos
identidem ſic obiurgat, Vt quid vultis mecum iudicio
contendere? Omnes dereliquiſtis me, dicit dominus.
Noli ergo iudicio contẽdere, da operam eſſe iuſtus, &
quãtumcũque fueris, confitere te peccatorem. Semper
ſpera miſericordiam, & in iſta humili confeſsione ſe-
curus alloquere turbantem te, & tumultuantem aduer
ſus te animam tuam. Vt quid triſtis es anima mea, & vt
quid cõturbas me? Forte in te volebas ſperare, ſpera in
dominum, noli in te. Quid enim es in te? quid es de te?
Ille ſit ſanitas in te, qui ſuſcepit vulnera propter te. Spe-
ra, inquit, in dominum, quoniam confitebor illi. Quid
illi confiteberis? *Salutare vultus mei deus meus.* Tu es ſalu-
tare vultus mei, tu ſanabis me. Aeger ad te loquor, ag-
noſco medicum, non me iacto ſanum. Quid eſt agno-
ſco medicum, non me iacto ſanum? Quod in alio Pſal

mo dicitur, Ego dixi domine miſerere mei, ſana ani- D
mam meam quia peccaui tibi. Hæc vox fratres tuta eſt,
ſed vigilate in operibus bonis: tangite Pſalterium obe
diendo præceptis, tangite citharam, tolerando paſsio-
nes. Frange eſurienti panem tuum, audiſti ab Eſaia, no- Eſaiæ. 58.
li ieiunium putare ſufficere. Ieiunium te caſtigat, non al
terum reficit. Fructuoſæ erunt anguſtię tuæ, ſi alteri præ
ſtiteris latitudinem. Ecce fraudaſti animam tuam, cui
dabis quod tibi abſtuliſti? vbi pones quod tibi denega-
ſti? Quàm multos pauperes ſaginare poteſt intermiſsũ
hodie prandium noſtrũ. Ita ieiuna, vt alio manducan-
te prandiſſe te gaudeas propter orationes vt exaudia-
ris. Ibi enim ait, Adhuc loquente te dicam, ecce adſum.
Si fregeris ex animo eſurienti panem, quia plerũque fit
à triſtibus & à murmurantibus vt careant tædio inter-
pellantis, non vt reficiant viſcera indigentis, Hilarem
autem datorem diligit deus. Si panem dederis triſtis, 2. Cor. 9.
& panem & meritũ perdidiſti. Ergo ex animo fac, vt il
le qui intus videt adhuc loquente te, dicat, ecce adſum.
Quàm celeriter accipiũtur orationes bene operãtiũ, & Eſa. 58.
hæc iuſtitia hominis in hac vita, ieiuniũ, eleemoſyna,
oratio. Vis orationẽ tuam volare ad deũ? Fac illi duas
alas, ieiunium & eleemoſynam. Tales nos inueniat, vt E
ſecuros inueniat lux dei, veritas dei, cum venerit libe-
rare nos à morte, qui iã venit ſubire pro nobis mortẽ.

In Pſalmum quadrageſimumtertium enarratio.

PSALMVS iſte filiis Chore dicitur, ſicut eius
titulus pręfert. Interpretatur autem Chore cal
uitium vel caluaria, & inuenimus in Euange-
lio dominum Ieſum Chriſtum in loco Calua Matth. 27.
riæ crucifixum. Ergo clarum eſt, quod filiis paſsionis
eius cantatur hic Pſalmus. Habemus autem hinc eui-
dentiſsimum & firmiſsimum teſtimonium Apoſtoli
Pauli, quia cum in perſecutionibus gentilium labora-
ret Eccleſia, hunc ſumpſit verſum, quem interpone-
ret ad exhortationẽ & conſolationem patientiæ. Hinc
enim dictum eſt, quod ille in epiſtola ſua poſuit, Pro- Roma. 8.
pter te mortificamur tota die, deputati ſumus vt oues
occiſionis. Vocem ergo martyrum audiamus in Pſal-
mo, & vox martyrum videte quàm bonam cauſam ha
beat, cum dicit, propter te. Nam & dominus ideo ad-
didit, propter iuſtitiam, cum diceret, Beati qui perſe- F
cutionem patiuntur propter iuſtitiam, ne quiſquã per- Matt. 5.
ſecutionem patiens ex ipſa pœna quæreret gloriã non
bonam habens cauſam. Et hinc exhortatus ſuos ait,
Beati eritis cum vobis illa & illa fecerint vel dixerint
homines propter me. Hinc ergo vox martyrum, prop-
ter te mortificamur tota die. Eſt autem magnæ conſy- Roma. 8.
derationis & magnæ profunditatis cõſilium dei, quid
cauſæ fuerit, vt cum patres noſtros Patriarchas, & to-
tum illũ populum Iſraël eduxerit in manu fortiſsima
de Aegypto, & perſequentes inimicos eorum in mari
demerſerit, duxeritque per contradicentes gentes, de-
bellatiſq; hoſtibus in terram promiſsionis poſuerit, vi-
ctoriaſq; magnas ex paucitate ſuorum in magna inimi
corum multitudine fecerit: poſtea placuerit ei quaſi a-
uertere ſe à populo ſuo, vt ſtragem occiſionis & mor-
tis paterentur ſancti eius, & nemo reſiſteret, nemo de-
fenderet, nemo prohiberet: quaſi auerteret faciẽ ſuam
à gemitibus eorum, quaſi oblitus ſit eos, quaſi ipſe non
ſit deus qui in manu valida & brachio excelſo euiden-
tiſsima potentia patres noſtros, id eſt, illum populum
ſicut duxit ab Aegypto liberatum, victis pulſiſq; de ter-
ra ſua gentibus cõſtituerit in regno, mirantibus omni-
bus quod ſæpe à paucis multi victi eſſent. Hoc ergo in
gemitu

G gemitu confeßionis incipit cantari in Psalmo isto. Nó
frustra enim ista facta sunt: nisi vt intelligatur quare fa
cta sint. Proinde quia facta sunt, manifestum est: quare
sint facta, altius quęrendum est. Ideo titulus non habet
tantum filiis Chore: sed, *Intellectus filiis Chore.* Hoc & in
illo Psalmo est, cuius primũ versum ipse dominus de
Psalm. 21. cruce dixit, Deus meus deus meus respice in me, quare
me dereliquisti? Transfigurans enim nos in id quod
dicebat, & in corpus suum, quia & nos sumus corpus
eius, ille caput nostrum, vocem de cruce non dixit suã,
sed nostram. Non enim vnquam eum dereliquit deus,
nec ipse à patre vnquam recesit, sed propter nos dixit
hoc, Deus meus deus meus, vt quid me dereliquisti?
Nam sequitur ibi, Lóge à salute mea verba delictorum
meorum. Et ostendit ex quorum persona hoc dixerit.
Non enim in ipso delictum potuit inueniri, Clamabo
ad te, inquit, in ipso Psalmo, per diem & non exaudies,
& nocte: subauditur vtique, & non exaudies: sed addi-
dit, & non ad insipientiam mihi: id est, non exaudies:
id est, hoc ipsum quod non exaudies: non ad insipien-
H tiam mihi reputabis, sed ad intellectum. Quid est ad
intellectum non exaudies? Id est, me non exaudies ad
temporalia, vt intelligam à te desyderánda sempiter-
na. Non ergo relinquit deus, & cum videtur relinque-
re: tollit quod male desyderasti, & docet quid debeas
bene desyderare. Si enim semper deus in istis prospe-
ritatibus faueret nobis, vt omnia nobis abundarent,
nullámque in tempore isto mortalitatis nostræ tribu-
lationem, nullas pressuras angustiásque pateremur, nó
diceremus nisi ista esse summa bona quæ præstat deus
seruis suis, & maiora ab illo non desyderaremus. Ideo
autem huic vitæ malæ dulci miscet amaritudines tri-
bulationum, vt alia quæ salubriter dulcis est, requira-
tur, hoc est, intellectum filiis Chore. Deniq; audiamus
Psalmum, & ibi potius videamus. *Deus auribus nostris au*
diuimus, patres nostri annunciauerunt nobis. Opus quod operatus
es in diebus eorum & in diebus antiquis. Admirantes qua-
re in istis diebus tanquam deseruerit eos, quos in pas-
sionibus exercere voluerit, recolunt præterita quæ au-
dierunt à patribus, tanquam dicentes, non ea quæ pa-
timur nobis retulerunt patres nostri. Nam & in illo
Psal. 21. Psalmo hoc dixit, In te sperauerunt patres nostri, spe-
I rauerunt & eruisti eos. Ego autem sum vermis & non
homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Illi
sperauerũt & liberasti eos, ego speraui & reliquisti me,
& sine causa credidi in te, & sine causa nomen meum
scriptum est apud te, & nomen tuum scriptum est in
me. Hæc ergo nobis indicauerunt patres nostri.

Manus tua gentes disperdidit & plantasti eos, infirmasti popu-
los & expulisti eos. Id est, populos expulisti de terra sua,
vt istos introduceres atque plantares, eorúmque reg-
num tua misericordia confirmares. Hæc audiuimus à
patribus nostris. Sed forte ideo illi ista potuerunt, quia
fortes erant, quia præliatores, quia inuicti, quia exerci-
tati, quia bellicosi? Absit. Non hoc indicauerunt no-
bis patres nostri, non hoc habet scriptura. Sed quid ha-
bet nisi quod sequitur? *Non enim in gladio suo hæredita-*
te poßederunt terram, & brachium ipsorum non saluos fecit eos.
Sed dextera tua & brachium tuum & illuminatio vultus tui.
Dextera tua, potentia tua, brachium tuum, ipse filius
tuus, & illuminatio vultus tui. Sed quid est hoc? quia
talibus signis eis affuisti, vt præsens intelligereris. Nun-
quid enim quando nobis deus aliquo miraculo adest,
faciem ipsius oculis nostris videmus? Sed effectu mira-
culi suam præsentiam insinuat hominibus. Denique
omnes qui mirantur ad huiuscemodi facta, quid di- K
cunt? Vidi deum præsentem. Sed dextera tua & bra-
chium tuum, & illuminatio vultus tui. *Quoniam com-*
placuisti in eis. Hoc est, sic cum eis egisti, vt bene place-
res in eis: vt quisquis eos attenderet quomodo cum eis
ageretur, diceret, quia vere deus est cum illis, & deus il-
los agit. Quid ergo? Alter erat tunc, & alter est nunc?
Absit. Quid enim sequitur? *Tu es ipse rex meus & deus*
meus. Tu es ipse, non enim mutatus es. Tempora mu-
tata video, creator temporum non mutatur. Tu es ipse
rex meus & deus meus. Tu me soles ducere, tu me soles
regere, tu mihi soles subuenire. *Qui mandas salutem Ia-*
cob. Quid est, qui mandas? Etiam si tu per tuam pror-
sus substantiam atque naturam qua es quicquid es, nec
per hoc quod es interfuisti patribus, vt facie ad faciem
te viderent: tamen per quamlibet creaturam tu man-
das salutem Iacob. Etenim illa visio facie ad faciem,
liberatis in resurrectionem seruatur. Et illi patres etiã
noui testamenti quãuis reuelata mysteria tua viderint,
quamuis reuelata secreta annũciauerint, tamen in spe-
culo se videre dixerunt & in ænigmate: seruari autem
visionem in futurum facie ad faciem intelligitur, quan 1. Cor. 13.
do venerit quod ipse Apostolus ait, Mortui enim estis, L
& vita vestra abscondita est cum Christo in deo: cum Coloss. 3.
autem Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos ap-
parebitis cum ipso in gloria. Tunc ergo nobis serua-
tur visio illa facie ad faciem. De qua & Ioannes dicit,
Dilectißimi filij dei sumus, & nondum apparuit quid 1. Ioan. 3.
erimus. Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus,
quoniam videbimus eum sicuti est. Et si ergo tunc pa-
tres nostri non te viderunt facie ad faciem secundum
quod tu es, etiam si ista visio seruatur in resurrectione,
tamen etsi angeli affuerunt, tu mandas salutem Iacob:
non solum si per te ades, sed per quantumcumq; crea-
turam tuam affueris, tu mandas propter salutem seruo-
rum tuorum quod tuipse per te facis: hoc autem fit pro
salute seruorum tuorum quod faciunt quibus mãdas.
Cum ergo tu ipse sis rex meus & deus meus, & tu man
das salutem Iacob, quare ista nunc patimur? Sed forte
præterita tantum narrata sunt nobis: de futuro autem
non est aliquid tale sperandum. Imò vero sperandum.

In te inimicos nostros ventilabimus. Ergo patres nostri in-
dicauerunt nobis opus quod operatus es in diebus eo-
rum, & in diebus antiquis: quia manus tua gentes di- M
sperdidit, eiecisti populos & plantasti eos. Ista præteri-
ta sunt, de futuro vero quid erit? In te inimicos nostros
ventilabimus, veniet tempus quando omnes inimici
Christianorum sicut palea ventilentur, sicut puluis vẽ- Matt. 3.
tilentur & de terra proiiciantur. Ergo & præterita sic Psalm. 1.
sunt nobis narrata, & futura talia prænunciata, in me-
dio præsentium quare laboramus, nisi in intellectu fi-
liis Chore? In te inimicos nostros ventilabimus. *Et in*
nomine tuo spernemus insurgentes in nos. Hoc de futuro.

Non enim in arcu meo sperabo. Quomodo nec patres
in gladio suo. *Et gladius meus non saluum faciet me.*
Saluos enim fecisti nos ex affligentibus nos. Et hæc figura præ-
teriti, de futuro dicitur. Sed ideo tanquam præteritum
dicitur, quia tam certum est quasi factum sit. Intendite
quare pleraque Prophetæ ita dicunt tanquam præteri-
ta sint, cum prænũcientur futura non facta. Nam & de
ipso domino futura paßio prænunciabatur, & tamen
foderunt, inquit, manus meas & pedes meos, dinume-
rauerunt omnia ossa mea: non dixit, fodient & dinu-
merabunt. Ipsi vero consyderauerunt & conspexerũt Psal. 21.
me: non dixit, consyderabunt & conspicient. Diuise-
runt

A runt ſibi veſtimenta mea : non dixit, diuident. Omnia
iſta tanquam præterita dicuntur cum futura ſint, quia
deo & futura tam certa ſunt tanquam præterita ſint.
Nobis enim ea quæ præterierunt certa ſunt, quæ futu-
incerta ſunt. Nouimus enim aliquid accidiſſe, & non
poteſt fieri vt non acciderit quod accidit. Da Prophe-
tam cui tam certum ſit futurum, quàm tibi prçteritum:
& quàm tibi quod meminiſti, factum, non poteſt fie-
ri vt non ſit factum : tam illi quod nouit futurum, non
poteſt fieri vt non fiat. Ideo de ſecuritate dicuntur tan
quam præterita, quæ adhuc futura ſunt. Hoc ergo ſpe-
ramus. Saluos enim feciſti nos ex affligentibus nos.

Et eos qui oderant nos confudiſti. In deo laudabimur tota die.
Videte quemadmodum miſcet etiam verba futuri tem
poris, vt intelligas & præterita quæ dicta ſunt de fu-
turo eſſe prædicta. In deo laudabimur tota die. *Et in
nomine tuo confitebimur in ſecula.* Quid laudabimus, quid
confitebimur. Quia ex omnibus affligentibus nos erui
ſti nos, qui regnum perpetuum dabis nobis, quia com-
Pſalm. 83. plebitur in nobis, Beati qui habitant in domo tua do-
B mine, in ſecula ſeculorum laudabunt te. Hæc ergo fu-
tura cum certa ſint nobis, & illa præterita cum à patri-
bus noſtris audierimus, quid modo? *Nunc autem re-
pulisti & confudiſti nos.* Confudiſti non in conſcientia
noſtra, ſed in facie hominum. Erat enim tempus quo
affligerentur Chriſtiani, cum vtique fugerent, cum
vbique diceretur, Chriſtianus eſt, tanquam ad inſulta-
tionem & ad opprobrium pertineret. Vbi eſt ergo ille
deus noſter, rex noſter, qui mandat ſalutem Iacob?
Vbi eſt ille qui fecit omnia, quæ nobis narrauerunt pa-
tres noſtri? Vbi eſt qui facturus eſt omnia, quæ nobis
reuelauit per ſpiritum ſuum? Nunquid mutatus eſt?
Sed in intellectu filiis Chore ſiunt hæc. Aliquid enim
intelligere debemus, quare nos iſta omnia medio tem
pore pati voluit. Quæ omnia? Nunc autem repuliſti &
confudiſti nos. *Et non egredieris deus in virtutibus noſtris.*
Procedimus ad ininicos noſtros, & tu nobiſcum non
procedis. Videmus eos, præualent illi, & nos inualidi
ſumus. Vbi eſt illa virtus tua? Vbi eſt dextera & poten-
Exod. 14. tia tua? Vbi mare ſiccatum? Vbi Aegyptij perſequen-
& 17. tes, fluctibus obruti? Vbi Amalech reſiſtens in crucis ſi-
gno ſuperatus? Et non egredieris deus in virtutibus
C noſtris. *Auertiſti autem nos retrorſum præ inimicis noſtris.*
Vt quaſi illi ante ſint, nos retro, illi victores, nos victi
deputemur. *Et qui nos oderunt diripiebant ſibi.* Quid
nisi nos? *Dediſti nos tanquam oues eſcarum, & in nationi-
bus diſperſiſti nos.* A nationibus manducati ſumus. Hi
ſignificantur qui ſic paſsi ſunt vt in corpus gentium
verterentur: plangit enim eos Eccleſia tanquam mem
bra ſua deuorata. *Vendidiſti populum tuum ſine precio.*
Vidimus enim quos dediſti, non vidimus quid acce-
piſti. *Et non fuit multitudo in iubilationibus eorum.* Nun-
quid enim quando fugiebant Chriſtiani perſequenti-
bus inimicis idololatris, fiebant congregationes & iu-
bilationes Deo? Nunquid concinebantur hymni de
Eccleſiis dei qui ſolent in pace concini, dulcíque con-
uentu fraternitatis dei auribus perſonari? Et non fuit
multitudo in iubilationibus eorum. *Poſuiſti nos in op-
probrium vicinis noſtris, ſubſannationem & deriſum his, qui in
circuitu noſtro ſunt. Poſuiſti nos in ſimilitudinem in nationibus.*
Quid eſt in ſimilitudinem? Quando maledicentes
homines ſimilitudinem dant de eo, quem deteſtan-
tur, ſic moriaris, ſic puniaris, Quanta tunc dicta ſunt
talia, ſic crucifigaris: hodiéque non deſunt hoſtes
Chriſti, illi ipſi Iudçi, contra quos quando defendimus
Chriſtum, dicunt nobis, ſic moriaris quomodo & ille. D
Non enim illam mortem intuliſſent, niſi eo modo mo
ri vehementer exhorruiſſent, aut quid myſterij habe-
ret, ſi intelligere potuiſſent. Cæcus quando inungitur,
collyrium in manu medici non videt. Nam crux ipſa
& pro ipſis perſequentibus facta eſt. Inde ſunt poſtea
ſanati, & in eum crediderunt quem ipſi occiderunt.
Poſuiſti nos in ſimilitudinem in nationibus. *Commo-
tionem capitis in populis.* Commotionem capitis ad inſul-
tandum, Et locuti ſunt labiis & mouerunt caput: hoc *Matth. 27.*
domino, hoc etiam omnibus ſanctis eius, quos perſe-
qui, quos tenere, quos illudere, quos tradere, quos af-
fligere, quos occidere potuerunt. *Tota die verecundia
mea contra me eſt, & confuſio vultus mei operuit me. A voce ex-
probrantis & obloquentis.* Hoc eſt à voce inſultantium
& crimen mihi obiicientium, quia colo te, quia con-
fiteor te: & crimen mihi obiicientium de illo nomine,
vnde mihi omnia crimina delebuntur. A voce expro-
brantis & obloquentis, id eſt, contra me loquentis.

A facie inimici & perſequentis. Et quis hic intellectus?
Quæ præterita dicta ſunt, non in nobis fient: quæ fu- E
tura ſperantur, non apparent. Præterita: In magna glo- *Exod. 14.*
ria tua eductus eſt populus de Aegypto, liberatus a per-
ſequentibus, ductus per gentes, expulſis gentibus col-
locatus in regno. Quæ futura? Educendus populus de
iſta Aegypto ſeculi, duce Chriſto apparente in gloria
ſua: ponendi ſancti ad dexteram, iniqui ad ſiniſtram: *Matt. 25.*
damnandi iniqui cum diabolo in æterna pœna, acci-
piendum regnum à Chriſto cum angelis in ſempiter-
num. Hæc futura, illa præterita. In medio quid? Tribu-
lationes. Quare? Vt appareat animus colens deū, quan-
tum colat deum, vt videatur vtrum gratis colat eum, à
quo ſalutē gratis accepit. Si enim tibi dicat deus, quid
dediſti mihi vt facerem te? Certe ſi factus promeruiſti
me, non me promerueras antequam facerem te. Quid
dicturi ſumus ei qui primo gratis nos fecit: quia bonus
eſt, non quia aliquid meruimus. Deinde de ipſa repara-
tione, de ſecunda natiuitate quid dicturi ſumus? Meri-
ta noſtra feciſſe vt nobis illa ſalus perpetua mitteretur
à domino? Abſit. Si merita noſtra aliquid facerent, ad
damnationem noſtram veniret. Non venit ille ad in-
ſpectionem meritorum, ſed ad remiſsionem peccato-
rum. Non fuiſti & factus es, quid deo dediſti? Malus fui F
ſti & liberatus es, quid deo dediſti? Quid non ab eo gra
tis accepiſti? Merito & gratia nominatur, quia gratis
datur. Exigitur ergo à te, vt & tu gratis eum colas, non
quia dat temporalia, ſed quia præſtat ætèrna. Sed ipſa
æterna vide ne aliter cogites, & cogitando æterna car-
naliter, nihilominus deū gratis non colas. Quid enim?
Si ideo colis deum, quia dat tibi fundum, non eum cul
turus es quia tollit tibi fundum? Sed forte tu dicis, ideo
eum colam, quia dabit mihi villam, non tamen tempo
ralem. Nihilominus adhuc corruptam mentem geris.
Amore enim caſto non colis, adhuc mercedem expe-
tis. Ea enim vis habere in futuro ſeculo, quæ hic neceſſe
eſt relinquas. Mutare vis voluptatem carnalem nō am
putare. Non laudatur in illo ieiunium, qui ad luxurio-
ſam cœnam ſeruat ventrem ſuum. Inuitantur enim ali
quando homines ad cœnam magnam, & cum ad eam
volunt auidi venire, ieiunant. Nunquid hoc ieiunium
continentiæ, & non potius luxuriæ deputandum eſt?
Noli ergo talia ſperare tibi danda à deo, qualia hic te
iubet contemnere. Hæc enim ſperabant Iudçi, ideo tur
babātur in illa quæſtione. Nam & ipſi reſurrectionem
ſperāt, ſed ad tales voluptates corporis ſe ſperāt reſur-
recturos,

G recturos, quales hic amant viuentes. Ideo cùm eis pro-
poneretur quæstio illa à Sadducæis, qui nõ credunt re-
surrectionem, de illa muliere quę nupsit septem fratri-
bus sibimet succedentibus, cuius eorum in resurrectio-
ne futura erat, vox deficiebat & respondere non pote-
rãt. At vero domino quando est proposita, quia nobis
resurrectio talis promittitur, non qua repetantur hu-
iusmodi voluptates, sed qua ęterna de ipso deo gaudia
Matt. 22. comparentur, respondit dominus & ait, Erratis nesci-
entes scripturas, neque virtutem dei, In resurrectione
enim neque nubent, neque vxores ducent. Non enim
incipient mori: id est, non ibi quæritur successor, vbi
non erit decessor. Et quid erit? Sed erunt, inquit, ęqua-
les angelis dei. Nisi fortè putas, quòd angeli epulis quo-
tidianis & vino quo te inebrias gaudeant, aut hoc for-
te arbitraris, quòd angeli vxores habeant, Nihil eorum
est apud angelos. Vnde gaudent angeli, nisi vnde do-
Matth. 18. minus ait, Nescitis quia angeli eorum semper vident
faciem patris? Si ergo ad faciem patris gaudent angeli,
ad tale gaudium te præpara aut si inuenis melius quàm
H videre faciem dei, illuc te præpara. Væ tali amori tuo,
si vel suspicaris aliquid pulchrius, quàm est ille à quo
est omne pulchrum, quod te teneat ne illum cogitare
merearis. Dominus in carne erat, & apparebat homo
hominibus. Qualis apparebat, iam dixi, homo homi-
nibus. Quid magnum apparebat? Caro carni. Quid
Esa. 53. magnum apparebat, de quo dictum est, Vidimus eum
& non habebat speciem neque decorem? Quis non ha
bebat speciem neque decorem? De quo item dicitur.
Psalm. 44. Speciosus forma prę filiis hominum. Vt homo non ha
bebat speciem neque decorem, sed speciosus forma ex
eo, quod est præ filiis hominum. Ideo formam illam
de forma carnis ostendẽs oculis intuentium, quid ait?
Ioan. 14. Qui diligit me mandata mea custodit, & qui diligit
me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & ostẽ-
dam illi meipsum. Quem videbant, ostensurum se illis
promittebat. Sed quid est hoc? Quasi diceret, videtis
formam serui, occulta est forma dei. Per hanc vobis
blandior, illam vobis seruo. Hac vos paruulos nutrio,
illa grandes pasco. Ergo vt hæc fides nostra qua pur-
gamur ad inuisibilia præparetur, hoc est, quod in intel
I lectu filiis Chore facta sunt ista omnia, vt detraheren-
tur sanctis ea quæ habebant, detraheretur & ipsa vita
temporalis: vt non propter hæc ipsa temporalia cole-
rent ipsum æternum, sed amore illius casto tolerarent
hęc omnia, quæ pro tempore paterentur. Denique quia
intellexerunt hoc filij Chore, quid dicunt? *Hæc omnia
venerunt super nos, & obliti non sumus te.* Quid est, & obli-
ti non sumus te? *Et inique non egimus in testamento tuo.
Et non recessit retro cor nostrum, & declinasti semitas nostras
de via tua.* Ecce est intellectus, quia non recessit retro
cor nostrum, quia obliti non sumus te, quia inique nõ
egimus in testamento tuo, positi in magnis tribulatio-
nibus & persecutionibus gentiũ, declinasti semitas no-
stras de via tua. Semitę enim nostræ erant in volupta-
tibus seculi. Semitæ nostræ erant in prosperitatibus tẽ-
poralium rerum. Tulisti semitas nostras de via tua, &
Matth. 7. ostendisti nobis quàm arcta & angusta via est, quæ du
cit ad vitam. Et declinasti semitas nostras de via tua.
Quid est declinasti semitas nostras de via tua? Tanquã
diceret nobis, In tribulatione positi estis, multa pati-
mini, multa quæ amabatis in hoc seculo amisistis, sed
non vos dimisi in via, quam angustam vos doceo. La-
tas semitas quærebatis. Quid vobis dico? Hac itur ad
vitam sempiternam. Qua vultis ambulare? ad mortem
pergitis. Quàm lata & spaciosa via est quę ducit ad in- K
teritum, & multi sunt qui ambulant per eam Quam ar
cta & angusta via est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt
qui ambulant per illam. Qui sunt pauci? Qui tolerant *Matt. 13.*
tribulationes, qui tolerant tentationes, qui in istis om- *Marci. 4.*
nibus molestiis non deficiunt, qui non ad horam gau- *Lucæ. 8.*
dent ad verbum, & in tempore tribulationis tanquam
orto sole arescunt, sed habent radicem charitatis, sicut
audiuimus quod modo lectum est in Euangelio. Ra-
dicem, inquam, charitatis habe, vt cum sol exortus fue-
rit, non te vrat sed nutriat. Hæc omnia venerunt super
nos, & obliti non sumus te, & inique non egimus in
testamento tuo, & non recessit retro cor nostrum. Sed
quia hæc omnia inter tribulationes facimus, iam in an-
gusta via ambulantes, declinasti semitas nostras de via
tua. *Quoniam humiliasti nos de loco infirmitatis.* Ergo ex-
altabis nos in loco fortitudinis. *Et operuit nos vmbra
mortis.* Hæc enim mortalitas vmbra mortis est. Vera
mors est damnatio cum diabolo. *Si obliti sumus nomen
dei nostri.* Iste est intellectus filiorum Chore. *Et si expan* L
*dimus manus nostras ad deum alienum? Nõnne deus requiret ista?
Ipse enim nouit occulta cordis.* Nouit & requirit. Si nouit
occulta cordis, quid ibi facit? Nonne deus requiret
ista? Nouit in se, requirit propter nos. Etenim requirit
deus aliquando, & dicit sibi innotescere, quod facit ti-
bi innotescere. Opus suum tibi dicit, nõ cognitionem
suam. Dicimus plerumque lætus dies quando serenus
est, Nunquid ipse dies gaudet? Sed gaudentem dici-
mus, quia gaudẽtes nos facit. Et dicimus triste cœlum,
Non enim est vllus talis sensus in nubibus, sed quia
homines huiusmodi videntes cœli faciem, contristan-
tur, triste dicitur, eo quòd tristes facit. Sic & deus co-
gnoscere dicitur, quando cognoscentes facit. Deus
dicit ad Abraham, Nũc cognoui quia tu times deum. *Gene. 22.*
Ante non cognouerat? Sed ipse Abraham se non co-
gnouit, quia ipsa tentatione, ipse sibi innotuit. Plerum-
que enim homo putat se posse quod non potest, aut pu
tat se non posse quod potest. Accedit ad illum interro
gatio ex diuina dispensatione, & per interrogationem
notus fit sibi & dicitur deus cognouisse quod illum fe
cit nosse. Nunquid Petrus nouerat se, quãdo dixit me- *Matth. 26.*
dico, Tecum sum vsque ad mortem? Medicus noue-
rat vena inspecta quid intus ageretur in ægroto, ægro- M
tus non nouerat. Venit accessio tentationis, & proba-
uit medicus sententiam suam, perdidit æger præsum-
ptionem suam. Sic ergo & nouit deus & requirit. No-
uit. Quomodo ipse requirit? Propter te, vt tu inuenias
te, & gratias agas ei qui fecit te. Nõnne deus requiret
ista? Ipse enim nouit occulta cordis. Quid est nouit
occulta? Quæ occulta? *Quoniam propter te mortificamur* *Roma. 8.*
tota die, deputati sumus velut oues occisionis. Potes enim vi-
dere mortificari hominem, quare mortificetur nescis.
Deus hoc nouit, res in occulto est. Sed dicit mihi ali-
quis, Ecce pro nomine Christi detinetur, nomen Chri
sti confitetur. Quare hæretici nomen Christi confiten
tur, & non tamen iam propter ipsum moriuntur? Pror-
sus in ipsa ecclesia dicam catholica, putatis catholicos
defuisse aut deesse posse, qui causa humanæ gloriæ pa-
terẽtur? Si non essent huiusmodi homines, non diceret
Apostolus, Si tradidero corpus meum vt ardeam, cha- *1. Cor. 13.*
ritatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Scie-
bat ergo esse posse quosdã, qui hoc iactatione facerent,
non dilectione. Ideo obscurũ est, Deus hoc solus videt,
nos non possumus. Ipse solus potest iudicare qui nouit
occulta cordis. Quoniã propter te mortificamur tota *Roma. 8.*
die,

A die, deputati sumus velut oues occisionis. Iam dixi, hinc etiam Apostolum Paulum testimonium posuisse ad exhortandos martyres, ne deficerēt in tribulationibus pro nomine Christi susceptis. *Exurge, quare obdormis domine?* Cui dicit, & quis dicit? Nónne magis videtur il- *Psal. 120.* le dormire, balare & vlulare, qui talia loquitur, Exurge, quare dormis domine? Respondet tibi. Noui quid dicam, scio quia non dormit qui custodit Israël, sed tamen martyres clamant, Exurge, quare obdormis domine? O domine Iesu occisus es, dormisti in passione, iam nobis resurrexisti, Nouimus enim quia nobis resurrexisti. Quare resurrexisti? Gētes quæ nos persequuntur, mortuum te putant, resurrexisse non credunt, Exurge ergo & illis, quare dormis non nobis, sed illis? Si enim iam te illi crederent resurrexisse, nunquid eos qui in te credunt persequi poterant? Sed quare persequuntur? Deleuerunt, occiderunt eos, qui crediderunt in te, nescio quem male mortuum, Adhuc eis dormis, exurge vt intelligant, quia resurrexisti, & quiescant. Denique factum est, dum moriuntur martyres, & ista dicunt & dormiunt, & excitant Christum vere mor- B tuum dormitationibus eorum, surrexit Christus quodammodo in gentibus, id est, creditus est resurrexisse: ita paulatim & ipsi credendo conuersi ad Christum, fecerunt numerum magnum quem timerent persecutores, & cessauerunt persecutiones. Vnde? Quia resurrexit Christus in gentibus, qui illis ante non credentibus dormiebat. *Exurge & ne repellas vsque in finem, quare faciem tuam auertis?* Quasi non assis, quasi oblitus sis nostri. *Obliuisceris inopiam nostram & tribulationem nostram, quoniam humiliata est in puluere anima nostra.* Vbi humiliata est? In *Psalm. 1.* puluere, id est, puluis nos persequitur. Illi nos persequuntur, de quibus dixisti, Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Humiliata est in puluere anima nostra. *Adhæsit in terra venter noster.* Pœnam nimiæ humiliationis mihi videtur expressisse, quia quisquis quando se prosternit, hæret in terra venter eius. Quisquis enim ita humiliatur vt genua figat, adhuc habet quo humilietur: Quisquis autem sic humiliatur vt hæreat in terra venter eius, vltra quod humilietur non habet. Si enim voluerit, iam non erit humiliare sed obruere. Hoc ergo forsitan dixerint, nimium humiliati sumus in hoc puluere, vltra C quò humilietur, non habemus. Iam si peruenit vsque ad summum humiliatio, veniet & miseratio. An forte fratres eos plangit Ecclesia voce ista, quibus illi qui persequebantur persuaserūt impietatem vt illi qui perdurarunt hoc dicant, humiliata est in puluere anima nostra? Id est, inter manus pulueris huius, inter manus impiorum & persequentium humiliata est in puluere anima nostra, ad hoc vt te inuocaremus, vt dares auxilium de tribulatione. Venter autem noster hæsit in terra: id est, consensit impietati pulueris huius, venter noster, hoc est enim dictum, hæsit. Si enim cum diligis & *Psal. 62.* ardes charitate, recte dicis deo, Adhæsit anima mea *Psal. 72.* post te: &, Mihi adhærere deo bonum est: tunc autem adhæres deo, quando consentis deo: non sine causa dictum est de ventre isto qui adhæsit in terra, nisi quia illi significantur, qui persecutionem non tolerantes, cōsenserunt iniquis. Sic enim hęserunt in terra. Sed quare dicti sunt venter: nisi quia carnales sunt, vt os Ecclesiæ in sanctis sit, in spiritalibus sit, vēter Ecclesiæ in carnalibus sit? Itaque os Ecclesiæ eminet, venter absconditus est tanquam mollior & infirmior. Hoc significat *Ezech. 3.* quodam loco scriptura, vbi quidam dicit se accepisse librum, & liber ipse dulcis erat, inquit, in ore meo, & a- D marus in ventre meo. Quid est hoc, nisi quia præcepta *Apoca. 10.* summa quæ accipiunt spiritales, non accipiunt carnales, & de quibus gaudent spiritales, contristantur carnales? Liber iste fratres quid habet? Vende omnia quæ *Math. 19.* habes, & da pauperibus: quàm dulcis est in ore Ecclesiæ, ab omnibus spiritalibus factum est. At vero carnali cuicūque dixeris, fac hoc, facilius à te tristis recedit, sicut ille diues à domino cui dictum est, Vēde omnia quæ habes & da pauperibus, q̄ facit quod dictum est. Quare autem tristis recessit, nisi quia liber ille dulcis est in ore, & in ventre amarus? Dedisti nescio quid auri & argenti, ventum est ad hunc articulum, vt nisi perdas, forte aliquod peccatum committas, iniuriam forte ingeras Ecclesię, blasphemare cogaris. Positus itaque in angustiis, aut damno pecuniæ, aut damno iustitiæ, dicitur tibi, perde potius pecuniam, ne perdas iustitiā. Tu autem cui non dulcis est in ore iustitia, sed adhuc in illis membris infirmus es, quales in ventre deputat Ecclesia, contristatus eligis aliquando magis amittere aliquid de iustitia, q̄ vel nummum de pecunia, & percutis te damno grauiore, implens saccellum tuum, & exinaniens cor tuum. Fortassis ergo de illis dixerit, E Hæsit in terra venter noster. *Exurge domine adiuua nos.* Et vere charissimi exurrexit & adiuuit. Namque cum exurgeret, id est, cúm resurgeret & gentibus innotesceret, cessantibus persecutionibus etiam illi qui hęserant in terra, eruti sunt de terra, & agentes pœnitentiā, redditi sunt corpori Christi, quamuis infirmi quamuis imperfecti, vt compleretur in eis, Imperfectum meum vi- *Psal. 138.* derunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur. Exurge domine adiuua nos. *Et redime nos propter nomen tuum.* Hoc est, gratis propter nomen tuum, non propter meritum meum, quia tu dignatus es facere, non quia ego dignus sum cui facias. Nam & hoc ipsum quod nō sumus obliti te, & non recessit retro cor nostrum, quod non expandimus manus nostras ad deum alienum, nisi te adiuuante vnde possemus, nisi te intus alloquente & exhortante, Nam deserente vnde valeremus? Ergo siue patientes in tribulationibus, siue gaudētes in prosperitatibus redime nos, non propter meritum nostrum, sed propter nomen tuum.

FINIS. F

In Psalmum quadragesimumquartum Enarratio.

HVNC Psalmum, sicut vobiscum cum exultatione cātauimus, ita nobiscū cum attentione consyderetis, peto. Cantatur enim de sanctis nuptiis, de sponso & sponsa, de rege & plebe, de saluatore & de his, qui saluandi sunt. Qui cum veste nuptiali venit ad nuptias, gloriam quærens sponsi non suam, *Matth. 22.* non solum libenter audit, quod solet esse etiam hominum spectacula quærentium, non facta exhibentiū: sed etiam mādat cordi, quod non ibi vacet, sed germinet, erumpat, crescat, perficiatur, assumatur. Oportet enim nos esse quibus hoc cantetur filios Chore, quod habet titulus Psalmi. Erant enim isti quidam homines, verūtamen omnis inscriptio literarum diuinarum aliquid innuit intelligentibus, & non tantum auditorem, verumetiam cognitorem desyderat. Interrogamus ergo nomen & vim Hebraici verbi quid sit Chore, & sicut se interpretationes habent omnium verborum in scriptura positorum, renūciatur nobis filios Chore interpretari filios calui. Quod nomen non ad irrisionem accipiatis,

G accipiatis,ne inueniamur in sensu puerili,quales pue-
ros legimus in libro regnorũ, insultantes Helisæo san-
4.Reg. 2. cto prophetæ,& clamantes post ipsum,Ascende calue,
ascende calue. Tales enim pueros stultos, garrulos, &
in suam perniciem maledicentes, exeũtes de sylua be-
stiæ comederunt. Hoc scriptum est, & vbi sit scriptum
commemorauimus. Qui meminerunt recognoscant,
qui non meminerunt legant, qui non legerunt credãt.
Quod ergo illud factum figurauit in futurum, nõ nos
debet apprehendere. Significati sunt enim in illis pue-
ris stulti homines,habentes ignorantiæ sensum,quales
1.Cor. 14. nos non vult esse apostolus,vbi dicit,Nolite pueri esse
sensibus. Et quia dominus inuitauerat nos ad imitatio-
nem puerorum, quãdo ante se paruulum posuit, & ait,
Matth. 18. Nisi quis fuerit vt puer iste,non intrabit in regnum cœ
lorum. Ibi quoque Apostolus cautus, vbi reuocat à mẽ-
te puerili, vocat rursus ad imitationem puerilem, No-
lite, inquit, pueri effici mentibus, sed malitia paruuli
estote,vt mentibus perfecti sitis. Quem delectat imita-
ri puerum,non delectet imperitia, sed innocentia. Illi
vero ex imperitia insultabant sancto dei Caluo, & cla-
H mabant post eũ,Calue calue,Factum est vt à bestiis con
4.Reg. 2. sumerentur,& figurauerunt homines in eadem mente
Mat. 27. puerili stulte irridentes quendam caluum, qui in Cal-
uariæ loco crucifixus est. Possessi sunt ergo tales ve-
lut à bestiis, hoc est,à dæmonibus,à diabolo & angelis
eius qui operatur in filiis diffidẽtiæ. Tales pueri erant,
qui ante sacratum lignum stantes caput agitabant & di
Ibidem. cebant, Si filius dei est, descendat de cruce. Huius nos
filij sumus, quia filij sponsi sumus. Et nobis inscriptus
est Psalmus iste, cuius titulus dicitur, *Filiis Chore, pro iis qui commutabuntur.* Quid ergo? Exponam quid sit pro
iis qui commutabuntur? Quid ergo dicam? Hoc om-
nis mutatus agnoscit. Qui audit hæc pro iis qui com-
mutabuntur,videat quid erat,& quid nũc sit. Et primo
ipsum mundum videat commutatum, nuper adoran-
tem idola,modo adorantem deum:nuper seruientem
iis quæ fecit, modo ei à quo factus est. Pro iis qui com-
mutabuntur,videte quando dictum sit. Modo iam resi
dui Pagani mutata expauescunt,& qui nolunt mutari,
vident repletas ecclesias,templa deserta,in his celebri-
I tatem,ibi solitudinem. Mirantur mutata,legant prædi-
cta: aurem accommodent promissori, credant exhibi-
tori. Sed & vnusquisque nostrum fratres ex vetere ho-
mine in nouum mutatur, ex infideli fidelis fit,ex rap-
tore largitor, castus ex adultero,beneficus ex malefico.
Ergo cantetur nobis pro iis qui commutabuntur:& sic
incipiat describi, per quem commutati sunt. Sequitur
enim pro iis qui commutabuntur filiis Chore. *In intel-
lectu canticum pro dilecto.* Nam dilectus ille visus est à per-
1.Cor. 2. secutoribus suis,sed non in intellectu. Si enim cogno-
uissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Ad
hunc intellectum oculos alios quærebat ipse cum di-
Ioan. 14. ceret, Qui me videt,videt & patrem. Sonet eum iã Psal
mus, Gaudeamus in nuptiis, & nos erimus cum iis qui
fiunt nuptiæ, qui inuitantur ad nuptias, & ipsi inuitati
sponsa est. Etenim spõsa Ecclesia est,sponsus Christus.
Solent dici à scholasticis carmina quædam,vxores du
centibus & nubentibus,quæ vocãtur epithalamia,quic
quid ibi cantatur,ad honorem cantatur sponsi & spon
sæ. An forte & in nuptiis istis quo inuitati sumus thala
Psal. 18. mus non est? Et vnde dicit alius Psalmus, In sole posuit
Ioan. 1. tabernaculũ suum,& ipse tanquam sponsus procedens
Luc. 1. de thalamo suo. Cõiunctio nuptialis,verbum & caro.
Huius cõiunctionis thalamus virginis vterus. Etenim
caro ipsa,verbo est coniuncta,vnde etiam dicitur, Iam K
non duo sed vna caro. Assumpta est ecclesia ex genere Gene. 2.
humano,vt caput esset ecclesiæ ipsa caro verbo cõiun- Ephe. 5.
cta,& ceteri credentes membra essent illius capitis. Nã
vis videre quis venerit ad nuptias? In principio erat ver Ioan. 1.
bum,& verbum erat apud deum, & deus erat verbum.
Gaudeat sponsa amata à deo. Qando amata? Dum ad-
huc fœda. Omnes enim peccauerunt ait Apostolus, & Roma. 3.
egẽt gloria dei. Et iterum, Etenim Christus pro impiis Roma. 5.
mortuus est. Amata est fœda,ne remaneret fœda. Non
enim vere fœda amata est, quia non fœditas amata est.
Nam si hoc amaret,hoc seruaret. Euertit fœditatẽ, ser-
uauit pulchritudinem. Ad qualem venit,& qualem fe-
cit? Veniat iam ipse in verbis propheticis, Ecce ipse
sponsus procedat nobis, Amemus illum:aut si inuene-
rimus in eo aliquid fœdi, non amemus. Ecce ipse in-
uenit multa fœda, & amauit nos. Si aliquid fœdi inue-
nerimus in eo, nõ amem⁹: quia & hoc ipsum quod car
nẽ indutus est, vt de illo etiã diceretur, Vidimus eũ & Esa. 63.
non habebat speciem neq; decorem: si consyderes mi-
sericordiã qua factus est,& ibi pulcher est. Sed Iudæo-
rũ personam gerebat Propheta cum diceret, Vidimus L
eum & non habebat speciem neque decorem. Quare?
Quia non in intellectu. Intelligentibus autem & verbũ
caro factum est,magna pulchritudo est. Mihi autẽ absit Ioan. 1.
gloriari,dixit vnus amicorum sponsi, nisi in cruce do Gala. 6.
mini nostri Iesu Christi. Parum est vt non inde erube-
scas,nisi etiam & glorieris. Quare ergo nõ habuit spe-
ciem neque decorem? Quia Christus crucifixus, Iudæis 1.Cor. 1.
quidem scandalum,gentibus stultitia. Quare autem &
in cruce habuit decorem? Quia quod stultum est dei,sa
pientius est q̃ homines & quod infirmũ est dei, fortius
est q̃ homines. Nobis ergo iam credentibus, vbiq; spõ-
sus pulcher occurrat. Pulcher deus,verbum apud deũ,
pulcher in vtero virginis, vbi nõ amisit diuinitatem,
& sumpsit humanitatem. Pulcher natus infans verbũ, Ioan. 1.
quia & cum esset infans,cum sugeret,cũ manibus por- Luca. 1.
taretur,cœli locuti sunt,angeli laudes dixerũt, magos Luca. 2.
stella direxit, adoratus est in præsepi cibaria anima- Matth. 2.
lium mansuetorum. Pulcher ergo in cœlo,pulcher in
terra, pulcher in vtero, pulcher in manibus parentum,
pulcher in miraculis, pulcher in flagellis, pulcher in- M
uitans ad vitam,pulcher non curans mortem,pulcher
deponens animã, pulcher recipiens,pulcher in ligno,
pulcher in sepulchro, pulcher in cœlo, pulcher in in-
tellectu. Audite canticum, neq; oculos vestros à splen-
dore pulchritudinis illius auertat carnis infirmitas.
Summa & vera pulchritudo iustitia est. Ibi illum non
videbis pulchrum,vbi deprehendes iniustum. Si vbiq;
iustus,vbique decorus. Veniat ergo nobis inspiciẽdus
oculis mẽtis,descriptus à quodam laudatore suo Pro-
pheta. Ecce, inquit, *Eructauit cor meum verbum bonum.*
Quis dicit,pater an Propheta? Intellexerunt enim qui-
dam patris personam dicentis, Eructauit cor meum
verbum bonum,cõmendantis nobis natiuitatẽ quan-
dam ineffabilem, Ne forte putares aliquid assumptum,
vnde filium generaret deus quemadmodũ homo sibi
assumit aliquid vnde generet filios, coniugium scili-
cet,sine quo prolẽ procreare homo non potest. Ne igi-
tur putares aliquo coniugio indiguisse deum, vnde fi-
lium generaret, eructauit,inquit, cor meũ verbum bo-
num. Hodie cor tuum ô homo generat consilium,nec
quærit vxorem:per consilium natum ex corde tuo ædi
ficas aliquid,& illa fabrica,antequam stet in opere,stat
in consilio:& inest iã quod facturus es,in eo per quod
facturus

A facturus es: & laudas fabricā nondum existentem, nōdum in specie ædificij, sed in prolatione consilij: nec laudat alius consiliū tuum, nisi aut cui indicaueris, aut qui viderit quod fecisti. Ergo si per verbum omnia, & verbum de deo, inspice fabricam factam per verbum, & ex isto ędificio mirare consilium. Quale verbum est per quod factum est cœlum & terra, & omnis ornatus cœli, omnis fœcunditas terræ, diffusio maris, distensio aëris, fulgor syderum, claritas solis & lunæ. Videntur hæc, Transcende & hæc, cogita angelos, principatus, sedes, dominationes, potestates, omnia per ipsum facta sunt. Vnde ergo ista bona facta sunt? Quia eructatum est per quod fierent verbum bonum. Ergo verbum bonum, & ipsi verbo dictum est, Magister bone. Et ipsum verbum respondit, Quid me interrogas de bono? Nemo bonus nisi vnus deus. Dictum est magister bone, & dicit quid me interrogas de bono? Addidit etiam, Nemo bonus nisi vnus deus. Quomodo ergo & ipse bonus, nisi quia deus? Non solum autem deus, sed cum patre vnus deus. Non enim dicendo, nemo bonus nisi vnus deus, discreuit se, sed vniuit. Eructauit cor meum

Ioan. 1. / Matth. 19. / Marci. 10.

B verbū bonum. Dixerit hoc deus pater de verbo suo bono atq; benefico bono nostro, per quod solum bonū vteúque boni esse possumus. Sequitur: *Dico ego opera mea regi*. Adhuc pater loquitur. Si adhuc pater loquitur quęramus & hoc, quomodo secūdum fidem veram & catholicam intelligamus, Dico ego opera mea regi? Si enim pater dicit opera sua filio suo regi nostro, quæ opera pater dicturus est filio, cū omnia opera patris per filium facta sint? An forte dico ego opera mea regi, ipsum dico, generationem filij significat? Vereor ne hoc aliquando à tardioribus non possit intelligi, Veruntamen dicam, sequatur qui potest, ne non dicto non sequatur qui potest. Legimus in alio Psalmo dictum, Semel locutus est deus. Toties locutus est per Prophetas, totiens per Apostolos, hodiéque loquitur per sanctos suos, & ait, Semel locutus est deus? Vnde semel locut⁹ est nisi per verbum suum? Sicut autē eructauit cor meū verbum bonum, intelleximus ibi generationē filij, veluti repetitio mihi videtur facta in consequenti sententia, vt illud quod dictum est, Eructauit cor meum verbum bonum: repeteretur in eo quod ait, dico. Quid est

Psal. 61.

C enim dico? Verbum profero, Et vnde profert deus verbum, nisi ex corde suo & intimo suo? Tu nō dicis nisi quod ex corde tuo profers, verbum tuum quod sonat & transit, aliunde non profertur, & miraris quia ita dicit deus? Sed dicere dei æternum est. Tu dicis aliquid modo, quia tacebas pauloante, vel ecce nūc nondum verbū profers. Cū autem proferre cœperis, rumpis silētium quodammodo, & generas verbū, quod antea nō erat. Non sic deus genuit verbum. Dicere dei sine initio est, & sine fine, & tamen vnum verbum dicit, Dicat alterum, si quod dixit transierit. Cum vero & à quo dicitur manet, & quod dicitur manet, & semel dicitur, & nō finitur: & ipsum semel sine initio dicitur, nec bis dicitur, quia non transit quod semel dicitur. Hoc est ergo, Eructauit cor meum verbum bonum, quod est, Dico ego opera mea regi. Quare ergo opera mea dico? Quia in ipso verbo omnia opera dei. Quicquid enim facturus erat deus in creatura, iā in verbo erat: nec esset in rebus nisi esset in verbo: quomodo & in re non esset in fabrica, nisi esset in consilio. Sicut in euangelio dicitur, Quod factū est in illo vita erat. Erat ergo quod factum est, sed in verbo erat, & omnia opera dei ibi erant, & opera nondum erant, Sed verbum erat, & ver-

Ioan. 1.

bum hoc erat deus, & apud deū erat, & filius dei erat, D & cum patre vnus deus erat. Dico ego opera mea regi. Audiat dicentem qui verbum intelligit, & videat cum patre sempiternum verbum, in quo sunt etiam quæ futura sunt, in quo non abierunt & quæ transierunt. Hæc opera dei in verbo, tanquam in verbo, tanquam in vnigenito, tanquam in verbo dei. Quid ergo sequitur? *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis*. Quid simile fratres mei, quid habet simile lingua dei cum calamo scribæ? quid habet simile petra cum Christo? quid habet simile agnus cum saluatore? quid habet leo cum vnigeniti fortitudine? Dicta sunt hæc tamen & nisi diceremur, non aliquo modo per hæc visibilia, ad inuisibilem informaremur. Sic ergo humilem similitudinē calami huius, nec comparemus illi excellentiæ nec tamen respuamus. Quæro enim quare linguam suam calamum dixit esse scribæ velociter scribentis? At verò quantumuis velociter scribat scriba, non comparatur illi velocitati, de qua dicit alius Psalmus, Vsque in velocitate currit verbum eius. Sed mihi videtur quātum audet humana intelligentia, & hoc posse accipi ex persona patris dictum, Lingua mea calamus scribæ: quia quod lingua dicitur, sonat & transit, quod scribitur E manet. Cum ergo dicat deus verbum, & verbum quod dicitur non sonet & transeat, sed & dicatur & maneat, scriptis hoc maluit deus comparare, quàm sonis. Quòd autem addidit velociter scribentis, impulit mētem ad intelligentiam: sed non pigra remaneat, respiciendo antiquarios aut respiciendo qualeslibet veloces notarios. Si autem hoc attenderit, remanebit ibi ipsum velociter. Cogitet velociter, & videat quare dictū sit velociter. Velociter dei tale est vt velocius nihil sit. In scripturis enim scribitur litera post literam, syllaba post syllabam, verbum post verbum, nec ad secundum trāsitur, nisi primo pręscripto. Ibi autem nihil velocius, vbi non multa sunt verba: nec tamen aliquid prætermissum est, cum in vno sint omnia. Ecce iam verbum illud, sic prolatum æternum, ab æterno coæternum, veniet sponsus. *Speciosus forma præ filiis hominum*. Præ filiis hominum, quare & non præ angelis? Quid voluit dicere, præ filiis hominum nisi quia homo? ne hominem Christum quemlibet hominem putares, ait, præ filiis hominum speciosus forma. Etiam homo præ F filiis hominum: etiam inter filios hominum, præ filiis hominum: etiam ex filiis hominum, præ filiis hominū. *Diffusa est gratia in labiis tuis*. Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Diffusa est gratia in labiis tuis. Merito mihi subuentum est, quia condelector legi dei secundum interiorem hominem, Sed alia lex in membris meis repugnat legi mentis meæ, & captiuum me ducit in lege peccati, quæ est in membris meis, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Diffusa est ergo gratia in labiis tuis, Venit nobis cum verbo gratię, cum osculo gratiæ. Quid ista gratia dulcius? Quo pertinet gratia ista? Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Si seuerus iudex veniret, nec afferret istam gratiam diffusam in labiis suis, quis de salute aliquid speraret? Quis non sibi hoc timeret quod peccatori debebatur? Ille veniens cum gratia, non exegit quod debebatur, soluit quod non debebat. Num enim non peccator debebat mortem? Aut vero tibi peccatori debebatur nisi supplicium? Debita tua dimisit, & indebita sua exoluit, Magna gratia. Quare

1. Cor. 10. / Ioan. 1. / Apoca. 5. / Psal. 147. / Ioan. 1. / Roma. 7. / Psal. 31.

G Quare gratia? Quia gratis. Propterea tibi gratias agere licet, referre non licet, non enim potes. Quærebat ille quid retribueret, qui dixit, Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Et inuenit quasi aliquid, Calicem salutaris accipiã, & nomen domini inuocabo. Hoc illi repẽdis, qui calicem salutaris accipis, & nomen domini inuocas. Quis tibi dedit ipsum calicem salutarem? Remãsit in actione gratiarum, nam in relatione defecit. Inueni quid deo des quod ab illo nõ acceperis, & retuleris gratiam, Sed caue ne dum quæris quid illi retribuas, quod ab illo non acceperis, inuenias, sed peccatum tuum. Hoc plane ab illo nõ accepisti, sed nec ei dare debes. Hoc dederunt Iudæi, retribuerunt mala pro bonis, acceperunt ab eo pluuiam, & fructum non dederunt, sed spinas dolorum. Ergo bonum quicquid volueris in te dare deo, non te inuenis accepisse nisi à deo. Ipsa est gratia dei diffusa in labiis. Fecit te, gratis te fecit. Nõ enim erat cui præstaret antequam faceret. Perieras, quæsiuit te, & inuentum reuocauit te. Præterita non imputauit, futura promisit. Vere diffusa est gratia in labiis eius. *Propterea, inquit, benedixit te deus in æternum*. H Laboratur vt hoc possit intelligi adhuc à deo patre dici, propterea benedixit te deus in æternum. Accommodatius videtur hoc accipi ex persona Prophetæ. Et mutationes personarum repentinę, & omnino ex improuiso inueniuntur in sanctis scripturarum libris, & si quis aduertat, plenæ sunt paginæ diuinæ, Domine libera animam meam à labiis iniquis & à lingua dolosa. Et statim, Quid detur tibi aut quid adiiciatur tibi aduersus linguam subdolam? Alia illic persona erat, alia hic. Ibi pœnitentis, † hic subuenientis. Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus vastatoriis. Alia persona est, quid detur tibi: alia, hoc detur tibi: & in consequentibus fit alia. Heu me, quia incolatus meus longinquus factus est. Et in paucis versibus tam crebra mutatio personarum intellectum admonet, non exprimit locum vbi mutatur: non dicitur, hoc dixit homo, hoc dixit deus, sed ex ipsis verbis fit nobis intelligere quid ad hominem pertineat, quid ad deum. Homo autem dicebat, Eructauit cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. Homo dicebat, ille dicebat, qui scripsit Psalmum, sed ex persona Dei dicebat, Incipit I dicere & ex sua, propterea benedixit te deus in æternũ. Dixerat enim deus, Diffusa est gratia in labiis tuis, ei quem fecerat speciosum præ filiis hominum, etiam hominem, quem deus ante omnia prætulerat æternus æternum coæternum. Impletus est ergo Propheta gaudio quodam ineffabili, & attẽdens quid deus pater de filio suo homini reuelauerit, potuit dicere ista ex persona dei, Propterea, inquit, benedixit te deus in æternum. Quare? Propter gratiã. Illa enim gratia quo pertinet? Ad regnum cœlorum. Primum enim testamentum terram promiserat, & aliud præmium fuit vel promissio sub lege positorum, aliud sub gratia, Terra Chananeorum Iudæis sub lege positis, regnũ cœlorum Christianis sub gratia positis. Itaq; quod pertinebat ad eos, qui sub lege positi erant, regnum transiit: regnum cœlorum quod pertinet sub gratia positis, nõ transit, Propterea hic benedixit te deus, non ad tẽpus sed in æternum. Non defuerũt, qui omnia etiam superiora verba ex Prophetæ persona accipi mallẽt, & hoc quod dictũ est, Eructauit cor meum verbum bonum: ex Prophetæ persona voluerunt intelligi veluti dicente hymnum. Quisquis enim dicit hymnũ deo, eructat cor eius verbũ bonum: quomodo qui blasphemat in deũ, eructat cor eius verbum malum: vt & illud quod adiunctum K est, Dico ego opera mea regi: significare voluerit summum hominis opus non esse nisi deum laudare. Illius est specie sua placere tibi, ad te pertinet eum in gratiarum actione laudare. Opera tua si non fuerint laus dei, incipis teipsum amare, & pertinebis ad illos, de quibus dicit Apostolus, Erunt enim homines seipsos amãtes. Displice tibi, placeat tibi qui te fecit: quia in eo tibi displices quod in te ipse fecisti Opus ergo tuũ sit laus dei, eructet cor tuum verbum bonum. Dic ergo opera tua regi, quia vt diceres, rex fecit & ipse donauit quod offerres. Redde illi de suo, ne velis accepta parte patrimonij tui ire lõgius, & prodige perdere in meretrices, & porcos pascere. Hoc recordamini ex Euangelio, sed iam de nobis dictum est, Mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Et quod dictum est, lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis: non defuerunt qui sic intelligerent Prophetam ea dixisse quę scriberet, Et ideo linguam suam calamo scribæ comparasse. Velociter autem scribentis voluisse se dicere, vt significaret ea se scribere, quæ velociter ventura erant: vt velociter scribere, velocia scribere intelligatur, id est, scribere nõ L tardatura, Nõ enim tardauit deus exhibere Christum. Quàm cito euolutum sentitur, quod peractum agnoscitur. Recordare generationes ante te, inuenies Adam tanquam hesterno die factum, ita gesta legimus omnia ab ipso principio. Ergo velociter facta sunt, velociter erit & dies iudicij. Præueni velocitatem ipsius. Velociter veniet, velocius tu mutare. Aderit facies iudicis, sed vide quid dicit Propheta, Præueniamus faciem eius in confessione. Diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te deus in æternum. *Accingere gladium tuum circa femur tuum potentissime*. Gladium tuum, quid nisi verbum tuum? Isto gladio strauit inimicos, illo gladio diuisit filium à patre, filiam à matre, nurum à socru. Legimus hæc in Euangelio, Non veni pacem mittere, sed gladium, Et erunt in vna domo quinque diuisi aduersum se, duo aduersus tres, & tres aduersus duos erunt diuisi, id est, filius aduersus patrem, filia aduersus matrem, nurus aduersus socrum suam. Diuisio hęc quo gladio facta est, nisi quem Christus attulit. Et reuera fratres etiam aliquando exemplis videmus hæc. Placet M iuueni alicui deo seruire, displicet patri, diuisi sunt aduersus se. Ille promittit terrenã hæreditatem, ille amat cœlestem. Aliud iste pollicetur, aliud ille eligit. Non sibi putet pater factã iniuriam, deus solus illi præfertur, & tamen litigat cum filio volente seruire deo. Sed fortior est ille gladius spiritalis separans, quàm copulans natura carnalis. Fit hoc & de filia aduersus matrẽ, multo magis & de nuru aduersus socrum. Nam aliquando in vna domo nurus & socrus inueniuntur, hæretica & catholica. Et vbi fortiter recipitur iste gladius, rebaptizationem nõ timemus. Potuit diuidi filia aduersus matrem suam, & nõ potest nurus aduersus socrum suam? Factum est hoc generaliter etiam in genere humano, diuisus est filius aduersus patrem. Fuimus enim aliquãdo filij diaboli. Adhuc infidelibus dictũ est, Vos à patre diabolo estis: & omnis infidelitas vestra, vnde nisi à patre diabolo? Non ille creando pater, sed nos illum imitando filij. Iam modo videtis filium aduersus patrem diuisum. Venit gladius, ille renũciat diabolo, inuenit alium patrem, inuenit aliã matrem. Ille ad imitationem se præbens, generabat in exitium: parentes duos, quos inuenimus, in vitam æternam generant. Diuisus est filius aduersus patrem, diuisa est filia aduersus matrem

Psal. 115. Matth. 27 Luc. 15. Psal. 119. † al. petitis. 1. Timo. 3. Luca. 15. Matth. 10. Mat. 10.

A matrem suam. Plebs illa quæ de Iudæis credidit, diuisa est aduersus synagogam. Diuisa est & nurus aduersus socrum suam. Plebs de gentibus veniens, nurus dicitur, quia sponsus Christus filius synagogæ. Vnde enim natus est filius dei secundum carnem? Ex illa synagoga. Ille qui dimisit patrem & matrem & adhæsit vxori
Gene.2. suæ, vt essent duo in carne vna, non coniectura nostra, sed attestante Apostolo & dicente, Sacramentum hoc
Ephe.5. magnum est, Ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Dimisit enim patrem quodammodo, non omnino dimisit veluti ad separationem, sed ad susceptionẽ hu-
Philip.2. manæ carnis. Quomodo dimisit? Quia cũ esset in forma dei, nõ rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens.
Matth. 10. Quomodo dimisit & matrem? Gentem Iudæorum, synagogam illam hærentem veteribus sacramentis. Ad
Matth. 12. ipsam figuram pertinet quod ait, Quæ est mihi mater, aut qui fratres? Ille enim intus docebat, illi foris stabãt.
Matth. 10. Videte si modo non ita sunt Iudæi. Docet Christus in Ecclesia, illi foris stant. Socrus ergo quid est? Mater spõsi. Mater sponsi domini nostri Iesu Christi, synagoga
B est. Proinde nurus eius Ecclesia, quæ veniens de gentibus non consensit in circuncisionem carnalem, diuisa est aduersus socrum suam. Accingere gladiũ tuum. De potentia huius gladij loquebamur cum ista diceremus, Accingere gladium tuum, sermonem tuum circa femur tuum potentissime. Circa femur habens gladium. Quid est circa femur? quid significat de femore?
Gene.49. Carnem. Vnde illud est, Non deficiet princeps de Iu-
Gene.12. da, & dux de femoribus eius. Nõnne & ipse Abraham,
Gene.26. cui promissum erat semen in quo benedicerentur omnes gentes, quando misit seruum suũ ad quærendam & ducendam vxorem filio suo, vnde veniret illud semẽ sanctum, in quo benedicerentur omnes gentes: fide tenens, in illa veluti humilitate seminis esse magnitudinem numinis, id est, filium dei venturum ex filiis hominum per semen Abrahæ: fecit ipsum seruum suum quem mittebat ita sibi iurare, Pone, inquit, manũ tuam
Gene.24. sub femore meo, & sic iura: quasi diceret, Pone manum tuam ad altare, aut ad Euangelium, aut ad Prophetam, aut ad aliquid sanctum. Sub femore meo, inquit, pone manum, habens fiduciam: nec reuerens turpitudinem,
C sed intelligẽs veritatem. Propterea accingere gladium tuum circa femur potentissime. Potentissime etiam
1.Cor.1. circa femur, quia quod infirmum est dei, fortius est hominibus. *Specie tua & pulchritudine tua.* Iustitiam accipe, qua semper est speciosus & pulcher. *Et intende prospere, procede & regna.* Nonne videmus? Certe iam factum est. Attendite orbem terrarum, intendit prospere, processit & regnat, subditæ sunt omnes gentes. Quid erat illud videre in spiritu? Quod nunc est experiri in veritate. Quando dicebantur hæc, nondum ita regnabat Christus, nondum intenderat, nondum processerat. Prædicebantur, exhibita sunt, iam ea tenemus. In multis redditorem habemus deum, in paucis debitorem. Intende prospere procede & regna.
Propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam. Reddi-
Psal.84. ta est veritas quando veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. Præsentatus est Christus expectatio generis humani, vt in semine Abrahæ benedicerentur omnes gentes. Prædicatum est Euangelium,
Matth. 11. veritas est. Quid mansuetudo? Passi sunt martyres,
Matth.16. & inde multum processit, & promouit per omnes gentes regnum dei, quia patiebantur martyres, nec deficiebant, nec resistebant dicentes omnia, nihil occul-

tantes, parati ad omnia, nihil recusantes. Magna mansuetudo, corpus Christi hoc fecit, in capite suo didicit. D
Ille prior sicut ouis ad victimam ductus est, & sicut a- Esa.53.
gnus coram tondente se non aperuit os suum, vsquea-
deo mãsuetus, vt pendẽs in cruce diceret, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Quid propter iu- Luca.23.
stitiam? Veniet etiam vt iudicet & retribuat vnicuique Roma.2.
secundum opera sua. Dixit veritatem, pertulit iniquitatem, † allaturus est æquitatem. *Et deducet te mirabiliter dextera tua.* Nos dextera ipsius, ipsum deduxit dextera sua. Ille enim deus, nos homines. Dextera sua deductus est: id est, potentia sua. Etenim potentiam quã pater habet, habet & ipse, & diuinitatem patris habet & ipse, immortalitatem patris habet & ipse, æternitatem patris habet, virtutem patris habet. Deducet enim eum mirabiliter dextera eius, faciens diuina, patiens humana, malitias hominum sternens † bonitate sua. Adhuc deducitur, & vbi nondum est & dextera eius deducet eum. Hoc enim te ducit quod ipse donauit sanctis suis. Deducet te mirabiliter dextera tua. *Sagittæ tuæ acutæ potentissime.* Verba cor transfigentia, amorem excitantia. Vnde dicitur in Canticis canticorum, Quia E
vulnerata charitate ego sum. Dicit enim vulneratam Cant.2.
se esse charitate: id est, amare se dicit, æstuare se dicit, & .4.
suspirare sponso, vnde accepit sagittam verbi. Sagittæ tuæ acutæ potentissime, & transfigentes & efficientes. Acutæ potentissime. *Populi sub te cadent.* Qui ceciderunt? Qui percussi sunt & ceciderunt? Populos videmus subditos Christo, cadentes non videmus. Exponit vbi cadunt, in corde, Ibi se erigebant aduersus Christum, vbi cadunt ante Christum. Blasphemabat Sau- Acto.9.
lus Christum, erectus erat, supplicabat Christo, cecidit, prostratus est. Occisus est inimicus Christi, vt viuat discipulus Christi. De cœlo emissa est sagitta, corde percussus est Saulus, nondum Paulus, adhuc Saulus, adhuc erectus nondum prostratus, accepit sagittam, cecidit in corde. Non enim quo prostratus est in faciẽ, ibi cecidit in corde, sed vbi ait, Domine quid me iubes facere? Modo ibas ad Christianos alligandos & perducendos ad pœnam, & modo dicis Christo, quid me iubes facere? O sagittam acutam potentissimam, qua accepta cecidit Saulus, vt esset Paulus. Vt ille, ita & populi, gentes attendite, videte subditas Christo. Er- F
go populi sub te cadent. *In corde inimicorum regis.* Hoc est, in corde inimicorum tuorum. Ipsum enim appellat regem, ipsum nouit regem. Populi sub te cadent in corde inimicorum regis. Inimici erant, acceperunt sagittas tuas, ceciderunt ante te. Ex inimicis amici facti sunt: inimici mortui sunt, amici viuunt. Hoc est, pro his qui commutabuntur. Quærimus intelligere verba singula, versus singulos, ita tamen quærimus, vt de Christo dici nemo dubitet. Populi sub te cadent in corde inimicorum regis. *Sedes tua deus in secula seculorum.* Quia benedixit te deus in æternum propter gra- Hebra.1.
tiam diffusam in labiis tuis. Erat autem sedes regni populi Iudaici temporalis, pertinens ad eos qui sub lege erant, non ad eos qui sub gratia erant. Venit ille vt liberaret eos, qui sub lege erant, & sub gratia constitueret. Sedes eius in secula seculorum. Quare? Quia sedes illa prima, regni temporalis fuit. Vnde nunc sedes in secula seculorum? Quia dei. Sedes tua deus in secula seculorum. O æternitatis diuinitas. † Non enim † diuitias.
posset deus sedem habere temporalem. Sedes tua deus in secula seculorum. *Virga directionis, virga regni tui.* Directionis virga est, quæ dirigit homines. Curui erant,

† al. protervitatem (marg.: †al.prote- & mansuetudinem.) † alias, extergens.

G distorti erant, sibi regnare cupiebant, se amabant, facta
sua mala diligebant. Non voluntatẽ suam deo subde-
bant, sed voluntatem dei ad suas cõcupiscentias flecte-
re volebant. Irascitur enim peccator & iniquus plerun-
que deo, quia nõ pluit, & non vult sibi deum irasci quia
fluit. Et ad hoc propemodum sedẽt quotidie homines
vt disputent contra deum: hoc facere debuit, hoc non
bene fecit. Tu videlicet vides quid facias, ille nescit. Di
stortus tu es, ille rectus est. Distortum ad rectum quan-
do coniungis? Colliniari nõ potest, tanq̃ si in pauimen
to æquali ponas lignum curuum, non adiungitur, non
cohæret, non coaptatur pauimento. Pauimẽtum vbiq;
æquale est, sed illud curuum est, non coaptatur æquali.
Ergo dei voluntas æqualis est, tua curua est. Propterea
tibi curua videtur illa, quia tu illi coaptari non potes.
Dirigere ad illam, tene illam: nam si illam velis cur-
uare ad te, quia non potes, frustra conaris, illa semper
directa est. Vis illi hærere? Corrigere, Erit virga ipsius
qui te regit, virga directionis. Inde & rex à regẽdo di-
citur. Non autem regit qui non corrigit. Ad hoc est rex
noster rectorum rex. Quomodo & sacerdos à sanctifi-
H cando nos, ita & rex à regendo nos. Sed quid ait alio
Psal.17. loco? Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente
innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruer
so peruersus eris: non quia peruersus deus, sed quia per-
uersi peruersum eum putant. Placet tibi bonum, bonus
est deus: displicet tibi, quasi prauus est deus. Curuus est
ad te deus, tua curuatura facit hoc, nam illius rectitudo
Psal.72. semper manet. Audi in alio Psalmo, Quàm bonus
Hebræ.1. deus Israël rectis corde. Virga directionis, virga re-
gni tui. *Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem.* Vide vir-
gam directionis, dilexisti iustitiam & odisti iniquita-
tem. Accede ad istam virgam, sit tibi rex Christus, re-
gat te virga ista, ne frangat te. Virga enim ferrea est illa
Psal.2. inflexibilis. Et quid dictum est? Reges eos in virga fer-
rea, & tanquã vas figuli cõteres eos. Alios regit, alios cõ
terit: regit spiritales, conterit carnales. Ergo accede ad
istam virgam, quid in ea times? Hæc est tuta virga, Di-
lexisti iustitiã, & odisti iniquitatẽ. Quid times? Sed for-
te iniquus erat, audis enim regem tuum, quia odit ini-
quitatẽ & times. Est quod facias. Quid? Odit iniquitatẽ.
Nunquid te? Sed in te est iniquitas. Odit illã deus, ode-
I ris & tu, & vnã rem ambo oderitis. Eris enim deo ami-
23.quæst.4. cus, si odisti quod odit. Ita & amabis quod amat. Displi
cap.Duo ceat in teipso tibi iniquitas tua, & placeat tibi creatura
ista. ipsius. Homo enim es iniquus. Duo dixi nomina: duo
nomina, homo & iniquus. In istis duobus nominibus,
vnum est naturæ, alterum culpæ. Vnum tibi deus fecit,
alterum tu fecisti: ama quod deus fecit, oderis quod tu
fecisti, quia & ipse hoc odit. Vide quomodo iam illi in-
cipias cõiungi, cum odisti quod odit. Peccatũ puniturus
est, quia virga directionis est, virga regni ipsius. Sed
non potest vt nõ puniat peccatũ. Puniẽdum est pecca-
tum: si puniẽdum non esset, nec peccatũ esset. Præueni
illum, non vis vt ipse puniat, tu puni. Ideo enim adhuc
ipse parcit, differt, tenet manum, arcum intendit, hoc
est minas, clamaret tantum feriturum se, si vellet feri-
re? Differt ergo manum à peccatis tuis, tu noli differre.
Conuerte te ad puniẽda peccata tua, quia impunita es-
se peccata non possunt. Puniendũ ergo erit, aut à te, aut
ab ipso. Tu agnosce, vt ille ignoscat. Attende exemplũ
Psal.50. in alio Psalmo pœnitentiæ, Auerte faciem tuam à pec-
catis meis. Nunquid dixit à me? Alio enim loco aperte
Psal.26. dicit, Ne auertas faciem tuam à me. Ergo auerte faciem
tuam à peccatis meis. Nolo videas peccata mea: quia

videre dei, animaduertere est. Ideo & iudex quod pu- K
nit, animaduertere dicitur: id est, animũ illuc vertere,
intendere vtique ad puniendũ, quia iudex est. Sic est &
iudex deus. Auerte faciem tuam à peccatis meis. Tu ab
ipsis faciem noli auertere, si vis vt deus ab ipsis auertat
faciem suam. Vide quomodo hoc offert deo in ipso
Psalmo, Facinus meum ego, inquit, agnosco, & pecca-
tum meum ante me est semper. Hoc non vult esse ante
deum, quod vult esse ante se. Virga directionis, virga
regni tui. Nemo sibi multum de misericordia dei blan-
diatur, virga directionis est. Nunquid dicimus nõ esse
misericordem deum? Quid misericordius eo qui par-
cit tantum peccatoribus, & quid in omnibus conuersis
ad se non curat præterita? Sic eum dilige misericordẽ,
vt velis esse veracem: non enim misericordia potest il-
li auferre iustitiam, neque iustitia misericordiam. Inte-
rim quandiu ille differt, tu noli differre, quoniam vir-
ga directionis virga regni ipsius. Dilexisti iustitiam, &
odisti iniquitatem. *Propterea vnxit te deus deus tuus.* Pro- Hebræ.1.
pterea vnxit te, vt diligeres iustitiam, & odires iniqui-
tatem. Et vide quomodo ait, propterea vnxit te deus L
deus tuus. O tu deus, vnxit te deus deus tuus. Deus vn-
gitur à deo. Etenim in latino putatur idem casus no-
minis repetitus. In Græco autem euidentissima distin-
ctio est, quia vnum nomen est quod cõpellatur, & alte-
rum ab eo qui cõpellat. Vnxit te deus. O tu deus, vnxit
te deus tu⁹: quomodo si diceret, propterea vnxit te ô tu
deus deus tuus. Sic accipite, sic intelligite, sic in Græco
euidentissimũ est. Ergo quis est deus vnctus à deo? Di-
cant nobis Iudæi. Scripturæ istæ cõmunes sunt, vnctus
est deus à deo: vnctum audis, Christũ intellige, etenim
Christus à chrismate. Hoc nomẽ quod appellatur Chri
stus, vnctionis est: nec in aliquo alibi vngebantur re-
ges & sacerdotes, nisi in illo regno, vbi Christus pro-
phetabatur & vngebatur, & vnde venturum erat Chri-
sti nomen. Nusquã est alibi omnino, in nulla gente, in
nullo regno. Vnctus est ergo deus à deo. Quo oleo nisi
spiritali? Oleum enim visibile in signo est, oleum inui-
sibile in sacramẽto est. Oleum spiritale intus est, oleum
visibile exterius est. Vnctus est nobis deus, & missus est
nobis, & ipse deus vt vngeretur homo erat: sed ita ho- De sacra
mo erat, vt deus esset: ita deus erat, vt homo esse nõ de- vnctione
dignaretur. Verus homo, verus deus, in nullo fallax, in capite Vni-
nullo falsus: quia vbique verax, vbiq; veritas. Deus ergo co. M
homo, & ideo vnctus deus: quia homo deus, & factus
est Christus. Hoc figurabatur in eo q̃ Iacob lapidẽ sibi
ad caput posuerat & dormierat. Iacob Patriarcha lapi- Gene.28.
dem sibi ad caput posuerat. Dormiens autem illo lapi-
de ad caput posito, vidit apertis cœlis scalam à cœlo in
terrã, & angelos ascẽdentes & descendẽtes. Hoc viso
euigilauit, vnxit lapidẽ & discessit. In illo lapide intel-
lexit Christum, ideo vnxit. Videte ex quo prædicatur
Christus: quod sibi vult illa vnctio lapidis, præsertim
apud Patriarchas qui vnum deum colebant? Factus est
autem in figura, & discessum est. Non enim vnxit lapi-
dem, & venit illuc semper adorare, & sacrificia ibi fa-
cere. Expressum est mysterium, nõ inchoatum sacrile-
gium. Et videte lapidem, Lapidem quem reprobaue- Psal.117.
runt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Et quia
caput viri Christus, propterea lapis ad caput. Attendi- 1.Cor.11.
te magnum sacramentum. Lapis Christus. Lapidem 1.Petri.2.
viuum ait Petrus ab hominibus reprobatum, à deo au-
tem electum. Et lapis ad caput, quia caput viri Christus: Gene.28.
& vnctus lapis, quia à chrismate dictus est Christus. Et
videntur scalæ reuelãte Christo à terra in cœlum, vel à
cœlo

A cœlo in terram, & ascendentes & descendentes ange-
li. Quid hoc sit, melius videbimus, cum testimonium
Euangelicum ab ipso domino commemorauerimus.
Nostis quia Iacob ipse est Israël. Illi enim cum angelo
luctanti & præualenti, & benedicto ab eo cui præua-
luit, nomẽ mutatum est vt appellaretur Israël, sicut po-
pulus Israël præualuit Christo, vt crucifigeret eum, &
tamen in his qui christo crediderunt, ab ipso cui præ-
ualuit benedictus est. Sed multi non crediderunt, vide
claudicationem Iacob. Benedictionem & claudicati-
onem: benedictio in his qui crediderunt: nam postea
nouim⁹ ex illo populo multos credidisse. Claudicatio
autem in his qui non crediderunt: & quia plures non
crediderunt, & pauci crediderunt, ideo vt fieret clau-
dicatio, tetigit latitudinem femoris eius. Quid est la-
titudo femoris eius? Multitudo generis. Videte ergo
scalas illas. Dominus vidit Nathanaëlem in Euãgelio,
Ioan. 1. & ait, Ecce vere Israëlita in quo dolus nõ est. Sic enim
Gene. 25. dicitur de ipso Iacob, Et erat Iacob sine dolo habitans
in domo. Hoc recolẽs dominus videns Nathanaëlem
sine dolo de gente illa, & de populo illo, Ecce vere, in-
quit, Israëlita in quo dolus non est. Appellauit Israëlitã
B in quo dolus nõ esset, propter Iacob. Et ille Nathanaël,
vnde me nosti? Et dominus, Cũ esses sub arbore fici vi-
di te: id est, cum esses in illo populo sub lege constitu-
tus, quæ carnali vmbra illum populum protegebat, ibi
te vidi. Quid est, ibi te vidi? Ibi tui misertus sum. Ille au-
tem recordatus quod fuerat etiã sub arbore fici in ve-
ritate, admiratus est, quia putabat se à nemine visum
cum ibi esset, cõfitetur & dicit, Tu es filius dei, tu es rex
Israël. Quis hoc dixit? Qui audierat quod verus esset
Israëlita, & dolus in illo nõ esset. Et dominus, Quia di-
xi tibi, vidi te sub arbore fici, credidisti, maiora horum
Gene. 25. videbis. Loquitur cũ Israël, cum Iacob, cum illo qui sibi
lapidem ad caput posuerat, maiora horũ videbis. Quæ
Ioan. 1. maiora? Quia iam lapis ille ad caput est. Amẽ dico vo-
bis, videbitis cœlum apertum, & angelos dei ascenden
tes & descendentes super filium hominis. Angeli dei
ascendant & descendant per scalas illas, fiat hoc in Ec-
clesia. Angeli dei annũciatores sunt veritatis, ascendãt
Ioan. 1. & videãt. In principio erat verbũ, & verbum erat apud
deum, & deus erat verbum. Descendãt & videant, quia
verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ascen-
C dant vt erigant magnos: descendãt vt nutriãt paruos.
Vide ascendentem Paulum, siue mẽte excessimus, deo.
2. Cor. 3. Vide descendentem, siue temperantes sumus, vobis. Vi
de ascendentem, sapientiam loquimur inter perfectos.
Vide descendentem, lac vobis potum dedi nõ escam:
hoc fit in Ecclesia. Ascendunt & descendũt angeli dei
super filium hominis, quia sursum est filius hominis ad
quem ascendant corde, id est, caput eius: & deorsum fi-
lius hominis, id est, corpus eius. Membra eius hic sunt,
caput sursum est. Ascenditur ad caput, descenditur ad
membra. Christus ibi, Christus hic. Nam si ibi tantum
& hic non, vnde vox illa, Saule Saule quid me perse-
queris? Quis enim illi in cœlo molestus fuit? Nemo, nec
Acto. 9. Iudæi nec Saulus, nec diabolus tentator. Nemo ibi mo
lestus illi, sed sicut in compage corporis humani, pede
calcato lingua clamat: Dilexisti iustitiam, & odisti ini-
quitatem, propterea vnxit te deus deus tuus. Locuti su-
mus de vncto deo, hoc est, de Christo. Nõ potuit aper-
tius dici nomẽ Christi, quàm vt diceretur vnctus deus.
Quomodo speciosus forma præ filiis hominum, sic
vnctus. *Oleo exultationis præ participibus tuis.* Qui enim
participes eius? Filij hominum, quoniam & ipse filius

hominis particeps factus est mortalitatis illorum, vt fa D
ceret eos participes immortalitatis suæ. *Myrrha & gut-
ta & casia à vestimentis tuis.* Odores boni à vestimẽtis tuis.
Vestimenta eius, sunt sancti eius, electi eius, tota Eccle-
sia eius, quem sibi sicut vestem exhibet, sine macula &
ruga, Propter maculam abluens in sanguine, propter
rugam extendens in cruce. Inde bonus odor qui signi- Ephe. 3.
ficatur nominatis quibusdam aromatibus. Audi Pau-
lum illam minimam fimbriam de vestimẽto, quod te- Matth. 9.
tigit mulier in fluxu sanguinis, & sanata est. Audi illum
dicentem, Christi bonus odor sumus in omni loco, & 2. Cor. 2.
in iis qui salui fiunt, & in iis qui pereũt. Nõ dixit bonus
odor in iis qui salui fiũt, & malus odor in iis qui pereũt:
sed quod ad nos attinet, bonus odor sumus, & in iis qui
salui fiunt, & in iis qui pereunt. Saluum fieri hominem
bono odore, non est improbabile neque incredibi-
le. Perire autem hominem bono odore, quæ ratio est?
Magna vis, magna veritas, & si capi non potest, ita
est. Nam vt noueritis quia difficile capitur, statim sub-
iecit, Et ad hęc quis idoneus? Quid est, Ad hęc quis ido
neus? Quis intelligat homines mori bono odore? Ta-
men aliquid dicam fratres, Ecce ipse Paulus prædica- E
bat Euangelium, multi illum amabant prædicatorem
Euangelij, multi illi inuidebant. Qui illũ amabant, bo-
no odore saluabantur: qui illi inuidebant, bono odore
peribant. Ideo & pereũtibus nõ malus odor, sed bonus
odor. Ideo enim magis illi inuidebant, quia tãtum bo-
na in illo gratia præualebat: nemo enim inuidet mise-
ro. Erat ergo gloriosus in prædicatione verbi dei, & vi
uens secundum regulam illius virgę directionis, & di
ligebant eum qui in illo diligebant Christum, qui se-
quebantur bonum odorem. Diligebat amicum sponsi
sui sponsa ipsa, quæ dicit in Canticis canticorum, Post Cant. 1.
odorem vnguentorum tuorum curremus. Illi autẽ alij
quanto magis eum videbant in gloria prædicationis
Euãgelij, & in vita inculpabili, tãto magis inuidia tor-
quebantur & occidebãtur bono odore. Myrrha & gut
ta & casia à vestimentis tuis. *A domibus eburneis ex qui-
bus delectauerunt te filiæ regum.* Domos eburneas, quan-
uis domos magnas, quanuis domos regales dicat, quas
si vis, elige, delectauerunt in de Christum filiæ regum.
Vis domos eburneas spiritaliter accipere? Magnas do-
mos, & magna tabernacula dei, corda sunt sanctorũ.
Ipsosque reges regentes carnem, subiugãtes sibi turbas F
humanarum affectionum, castigantes corpus & serui-
tuti subiicientes, accipe, quia inde delectauerunt eum
filiæ regum. Etenim omnes animæ quæ illis prędican-
tibus & euangelizantibus natæ sunt, filię regum sunt &
Ecclesiæ, filiæ Apostolorum, filiæ regum sunt: ille est
enim rex regum. Illi autem reges, de quibus dictum est,
Sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim Matth. 19.
tribus Israël, prædicauerũt verbum veritatis, & genue-
runt Ecclesias, nõ sibi sed illi. Ad hoc sacramẽtum per-
tinet quod scriptũ est in lege, Si mortuus fuerit frater, Deut. 25.
accipiat vxorem eius frater eius, & suscitet semen fra-
tri suo. Accipiat vxorẽ eius, & suscitet semẽ, nõ sibi, sed
fratri suo. Dixit Christus, Dic fratribus meis. Dixit & Matth. 28.
in alio psalmo, Narrabo nomen tuum fratribus meis. Psal. 21.
Mortuus est Christus, resurrexit, ascendit, absentauit se
corpore, susceperunt fratres eius vxorem eius, prędica-
tione Euangelij generaturi filios, non per † semetipsos † al. pro-
sed per Euangelium, propter nomen fratris, in Christo pter.
enim Iesu, inquit, per Euangelium propter nomen fra- 1. Co. 4.
tris, ego vos genui. Itaq; suscitantes propter nomẽ fra- Deut. 25.
tris semen fratri suo, quotquot genuerũt nõ Paulianos

G aut Petrianos, sed Christianos nominauerunt. Videte si nô iste sensus vigilat, & in his versibus: cum enim diceret à domibus eburneis, dixit de regalibus, amplis, pulchris, lenibus, qualia sunt corda sanctorum: subiecit, Ex quibus te delectauerunt filiæ regum. *In honore tuo.* Filiæ quidem regum, filiæ Apostolorum tuorum, sed in honore tuo, quia semen illud suscitauerunt fratri. Ideo ipsos quos suscitauerat fratri suo Paulus, cum videret currere ad nomen suum, exclamauit, Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? Quid enim ait lex? Et habeat natus nomen defuncti, defuncto nascatur, defuncti nomine appelletur. Seruat hoc legitimum Paulus, volentes appellari ex nomine suo, reuocat, Nûquid *Matth. 22.* Paulus pro vobis crucifixus est? Ad defunctum aspicite, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? Et quid ergo? Quando illos generasti, quid si nomen tuum illis imposuisti? Non. Ait enim. Aut in nomine Pauli baptizati estis? Delectauerunt te filiæ regû in honore tuo? Tenete, serua te in honore tuo, hoc est habere vestem nuptialem illius, illius honorem, illius gloriam quærere.

H Intellige etiam filias regum ciuitates, quæ crediderunt in Christum, & à regibus conditæ sunt, & à domibus eburneis, diuitibus, superbis, elatis. Filiæ regum delectauerunt te in honore tuo, quia non quæsierunt honorem patrum suorum, sed quæsierût honorem tuum. Ostendatur mihi Romæ in honore tâto templum Romuli, in quanto ibi ostendo memoriam Petri. In Petro quis honoratur, nisi ille defunctus pro nobis? Su- *Deuter. 25.* mus enim Christiani, non Petriani. Et si nati per fratrem defuncti, tamen cognominati nomine defuncti. Per illum nati, sed illi nati. Ecce Roma, ecce Carthago, ecce aliæ & aliæ ciuitates filiæ regum sunt, & delectauerunt regem suum in honore ipsius, & ex omnibus fit vna quædam regina. Quale carmen nuptiale? Ecce inter carmina hilaritatis plena, procedit & ipsa sponsa. Sponsus enim veniebat, ipse describebatur, in illum erat omnis intentio nostra, procedat & ista. *Astitit regina à dextris tuis,* Quæ à sinistris? Non regina. Stabit enim quædam & à sinistris, cui dicetur, Vade in ignem *Matth. 25.* æternum. A dextris autem stabit, cui dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi. Astitit regina à dextris tuis.

I *In vestitu deaurato circumamicta varietate.* Vestitus reginæ huius quis est? Et preciosus est, & varius est. Sacramenta doctrinæ in linguis omnibus variis. Alia lingua Aphrica, alia Syra, alia Græca, alia Hebræa, alia illa & illa. Faciunt istæ linguæ varietatem vestis reginæ huius. Quomodo autem omnis varietas vestis in vnitate côcordat, sic & omnes linguæ ad vnam fidem. In veste ista varietas sit, scissura non sit. Ecce varietatem intelleximus de diuersitate linguarum: & vestem intelleximus propter vnitatem. In ipsa autem varietate aurum quod est: Ipsa sapientia. Quælibet sit varietas linguarû, vnum aurum prædicatur non diuersum aurum, sed varietas de auro. Eandem quippe sapientiam, eandem doctrinam & disciplinam omnes linguæ prædicant. Varietas in linguis, aurum in sententiis. Alloquitur Propheta reginam istam, libenter enim illi cantat, & vnusquisque nostrum audiat: si tamê nouerimus vbi sumus, & ad illud corpus ptinere conemur, & fide & spe pertineamus vniti in membris Christi. Nos enim alloquitur, *Audi filia & vide.* Alloquutur eam tanquam vnus de patribus, quia filiæ regum sunt, & sic alloquitur Propheta, & sic alloquatur Apostolus tanquam filiam. Sic enim dicimus, patres nostri Prophetæ, patres nostri Apostoli. Si nos illos vt patres, illi nos vt filios, vox vna K paterna alloquitur vnicam filiam, Audi filia & vide. Prius audi, postea vide. Ventum est enim ad nos cum Euangelio & prædicatum est nobis quod nondum videmus, & audiendo credimus, & credendo videbimus: sicut dicit ipse sponsus apud Prophetam, Popu- *Psal. 17.* lus quem non cognoui seruiuit mihi, in obauditu auris obediuit mihi. Quid est in obauditu auris? Quia non vidit. Viderunt Iudæi & crucifixerunt, non viderunt gentes & crediderunt. Veniat regina de gentibus in vestitu deaurato, circumamicta varietate. Veniat à gêtibus, veniat circumamicta omnibus linguis in vnitate sapientiæ: dicatur ei, audi filia & vide. Si non audieris non videbis. Audi vt mundes cor fide, sicut Apostolus ait in actibus Apostolorum, Fide mundans cor- *Acto. 15.* da eorum. Ad hoc enim audimus vt credamus antequam videamus, vt credendo cor mundemus vnde videre possimus. Audi vt credas, munda cor fide. Et cum cor mundauero, quid videbo? Beati mundo cor- *Matth. 5.* de, quia ipsi deum videbunt. Audi filia & vide, *Et inclina aurem tuam.* Parum est audi, humiliter audi, inclina aurem tuam. *Et obliuiscere populum tuum & domum pa-* L *tris tui.* Erat populus quidam, & domus patris quædam, in qua natus est populus Babyloniæ, habens regem diabolum. Vndecunque venerunt gentes, à patre diabolo venerunt, sed patri diabolo renunciauerût. Obliuiscere populum tuum & domum patris tui. Fœdam te ille genuit, cum peccatricem fecit: pulchram te iste regenerat qui iustificat impium. Obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. *Quoniam concupiuit rex speciem tuam.* Quam speciem, nisi quam ipse fecit? Concupiuit speciem. Cuius speciem? Peccatricis, iniquæ, im- *Esaia. 1.* piæ. Qualis erat apud patrem diabolum, & apud populum suum? Non, sed de qua dicitur, Quæ est ista quæ ascendit de albata? Antea ergo non alba, postea dealbata: quia si fuerint peccata vestra sicut phœnicium, tanquam niuem dealbabo. Concupiuit rex speciem tuam. Quis rex? *Quia ipse est dominus deus tuus.* Iam vide si non debes dimittere patrem tuum illum, & populum tuum illum, & venire ad regem istum deû tuum. Deus tuus est, rex tuus est. Rex tuus, & ipse est sponsus tuus. Regi nubis deo, ab illo dotata, ab illo decorata, ab illo redempta, ab illo sanata. Quicquid habes vn- M de illi placeas, ab illo habes. *Et adorabunt eum filiæ Tyri in muneribus.* Ipsum regem tuum deum tuum adorabunt filiæ Tyri in muneribus. Filiæ Tyri, filiæ gentium. A parte refertur ad totum. Tyrus vicina huic terræ, vbi prophetia erat, significabat gentes credituras Christo. Inde erat illa Chananæa, quæ primo canis est appellata. Nam vt noueritis, quia inde erat, Euangeliû sic loquitur, Secessit in partes Tyri & Sidonis, & ecce mu- *Matth. 15.* lier Chananæa de finibus illis egressa clamabat, & cætera quæ ibi narrantur. Quæ primo canis erat apud patrem suum, & in populo suo, clamando & veniêdo ad istum regem, decora facta credêdo in illum, quid meruit audire? O mulier, magna est fides tua: concupiuit rex speciem tuam. Adorabunt eum filiæ Tyri in muneribus. Quibus muneribus? Sic ad se vult veniri rex iste, & thesauros suos impleri vult: & ipse donauit vnde impleantur, & à vobis impleantur. Veniant, inquit, adorent eum in muneribus. Quid est in muneribus? Noli- *Matth. 6.* te vobis côdere thesauros in terra, vbi tinea & rubigo exterminant, & vbi fures effodiunt & furantur: sed thesaurizate vobis thesauros in cœlo, vbi neque fur, neque tinea corrumpit. Vbi enim fuerit thesaurus tuus, illic

erit

A erit & cor tuum. Venite cum muneribus, date eleemo-
Lucæ.11. synas, & omnia munda sunt vobis. Venite cum mune-
Oseæ.6. ribus ad eum, qui dicit, Misericordiam volo magis,
Matth.9. quàm sacrificium. Ad illud templũ quod erat antè vm-
bra & figura futuri, veniebatur cum tauris & arietibus,
cum hircis, cum diuersis quibusque animalibus aptis ad
sacrificium, vt in illo sanguine aliud fieret, aliud signi-
ficaretur. Modo iam ipse sanguis, quem figurabant illa
omnia, venit. Venit rex ipse, & ipse munera vult. Quæ
munera? Eleemosynas. Ipse est enim iudicaturus, & ip-
Matth.25. se munera imputabit quibusdam, Venite, inquit, bene-
dicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratũ
est ab initio mũdi. Quare? Esuriui, & dedistis mihi man
ducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: nudus fui, & vesti-
stis me: hospes, & adduxistis me: infirmus & in carcere,
& visitastis me. Hæc sunt munera in quibus adorant fi-
liæ Tyri regem: quia cum diceret, quando te vidimus?
ille qui sursum est & deorsum, propter ascendentes &
descendentes, cum vni, inquit, ex minimis meis feci-
stis, mihi fecistis. Adorabunt eum filiæ Tyri in muneri-
bus. Et quæ sunt filiæ Tyri, & quomodo adorabũt eum
B in muneribus? Planius illud voluit dicere. *Vultum tuũ
deprecabuntur diuites plebis.* Hæ filiæ Tyri adorãtes in mu-
neribus, diuites sunt plebis, quos ille alloquitur amicus
sponsi. præcipe diuitibus huius mundi, non superbe sa-
1.Timo.6. pere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo vi
uo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum.
Diuites sint in operibus bonis, facile tribuant, commu-
nicent, adorent in muneribus, sed non perdant. Secu-
ri ponant, vbi semper inueniant. Thesaurizent sibi fun-
damentum bonum in futurum, vt apprehẽdant veram
vitam, adorando in muneribus. Vultum tuum depre-
cabuntur diuites plebis. Ad ecclesiam enim concurrũt,
& ibi eleemosynas faciunt: ne extra fiat, id est, ne extra
politi faciant, in Ecclesia faciant. Vultus enim sponsæ
Acto.4. huius & reginæ, proderit facientibus. Propterea illi qui
res suas vendebant, vultum reginæ huius deprecantes
in muneribus veniebant, & ea quæ portabant, ad pedes
Apostolorum ponebant. Feruebat dilectio in Ecclesia,
vultus erat regina Ecclesia, vultus erat reginæ obsequiũ
filiarum Tyri, id est, diuitum adorantium in muneri-
bus. Vultum tuum deprecabuntur diuites plebis. Et qui
deprecabuntur vultum, & cuius vultum deprecabun-
tur: Omnes vna sponsa, omnes vna regina, mater & fi-
C lij simul totum ad Christum pertinens, ad caput perti-
nens. Sed quia fiunt ista opera, & istæ eleemosynæ ad
iactantiam hominum: inde dicit ipse dominus, Caue-
Matth.6. te facere iustitiam vestram coram hominibus vt videa-
mini ab eis. Quomodo autem & publice debent fieri
Matth.5. propter vultum spõsæ, ait, Luceant opera vestra coram
hominibus, vt videant bona facta vestra, & glorificent
patrem vestrum qui in cœlis est: non vt gloriam vestrã
quæratis in operibus bonis, quæ publice facitis, sed vt
gloriam dei. Et quis nouit, inquit, verum gloriam dei
quæro, an gloriam meam quæro? Quia do pauperi, vi-
deor quo animo dem, quis videt? Sufficiat tibi qui vi-
det: ille videt, qui retribuet. Intus amat qui intus videt,
intus amat vt intus ametur, qui interiorẽ facit & ipsam
pulchritudinem. Noli quasi oculis exterioribus dele-
ctari, quia videris, & quia laudaris: attende quid hic se-
quatur. *Omnis gloria eius filiæ regis intrinsecus.* Extrinsecus
non solum vestis est aurea & variata, sed intus pulchrã
nouit qui speciem eius amauit. Quæ sunt interiora pul-
chritudinis? Conscientia. Ibi videt Christus, ibi amat
Christus, ibi alloquitur Christus, ibi punit Christus, ibi

coronat Christus. Sit ergo talis eleemosyna tua in oc- D
culto, quia omnis gloria eius filiæ regis intrinsecus.
In fimbriis aureis circumamicta varietate, Pulchritudo in-
trinsecus. In fimbriis autem aureis varietas linguarum,
doctrina, decus. Ista quid prosunt, si non sit pulchritu-
do illa intrinsecus? *Afferentur regi virgines post eam.* Vere
factum est, credidit Ecclesia, facta est Ecclesia per om-
nes gentes. Modo quemadmodum concupiscunt vir-
gines placere illi regi? Vnde iritantur? † Quia præcessit † aliâs, in-
Ecclesia? Offerentur regi virgines post eam. *Proxima* uitantur.
eius afferentur tibi. Non enim quæ afferuntur alienæ sunt,
sed proximæ eius, ad eam pertinentes. Et quia dixit re-
gi, ad eum conuersus dixit tibi, Proximæ eius afferen-
tur tibi. *Afferentur in lætitia & exultatione, adducentur in
templum regis.* Templum regis ipsa Ecclesia, intrat in
templum ipsa Ecclesia. Vnde construitur templum? De
hominibus qui intrant in templum. Lapides viui qui
sunt nisi fideles dei? Adducentur in templum regis.
Sunt enim virgines extra templum regis, hæreticæ san
ctimoniales. Sunt quidem virgines, sed quid proderit
eis nisi adducantur in templum regis? Templum regis
in vnitate est, templum regis non est ruinosum, non di E
scissum, non diuisum. Iunctura lapidum viuentiũ cha-
ritas est. Adducentur in templum regis. *Pro patribus
tuis nati sunt tibi filij.* Nihil euidentius. Attendite iam ip-
sum templum regis, quia inde loquitur propter vnita-
tem diffusam toto orbe terrarum, quia illæ, quæ virgi-
nes esse voluerunt, nisi adducantur in templum regis,
sponso placere non possunt. Pro patribus tuis nati sunt
tibi filij. Genuerunt te Apostoli, ipsi missi sunt, ipsi
prædicauerũt, ipsi patres. Sed nunquid nobiscum cor-
poraliter semper esse potuerunt? Et si vnus ipsorum di-
xit, cupio dissolui & esse cum Christo, multo magis o- Philip.1.
ptimum est, manere in carne necessarium propter vos.
Dixit hoc quidẽ, sed quandiu hic manere potuit? Nun
quid vsque ad hoc tempus? Nunquid vsq; in posterum?
Ergo illorum abscessu deserta est Ecclesia? Absit. Pro
patribus tuis nati sunt tibi filij. Quid est pro patribus
tuis nati sunt tibi filij? Patres missi sunt Apostoli, pro
Apostolis filij nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi.
Hodie enim Episcopi qui sunt per totum mundũ, vn-
de nati sunt? Ipsa Ecclesia patres illos appellat, ipsa il- F
los genuit, & ipsa illos constituit in sedibus patrum.
Non ergo te putes desertam, quia non vides Petrum,
quia non vides Paulum, quia non vides illos per quos
nata es, de prole tua tibi creuit Paternitas. Pro patribus
tui nati sunt tibi filij. *Constitues eos principes super omnem
terram.* Vide templum regis quàm late diffusum est, vt
nouerint virgines, quæ non adducuntur in templum
regis, non se ad istas nuptias pertinere. Pro patribus
tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super
omnem terram. Hæc est catholica Ecclesia, filij eius cõ
stituti sunt principes super omnem terram, filij eius cõ-
stituti sunt pro patribus. Agnoscant qui præcisi sunt,
veniant ad vnitatem, adducantur in templum regis.
Templum suum deus vbique collocauit, fundamenta
Prophetarum & Apostolorum vbique firmauit. Filios
genuit Ecclesia, constituit eos pro patribus suis princi-
pes super omnem terram. *Memores erunt nominis tui in
omni generatione & generatione. Propterea populi cõfitebuntur tibi.*
Quid ergo prodest confiteri, & extra templum confi-
teri? Quid prodest precari, & in monte non precari?
Voce mea, inquit, ad dominum clamaui & exaudiuit Psal.3.
me de monte sancto suo. De quo monte? De quo di-
ctum est, Non potest ciuitas abscondi supra montem

G constituta. De quo monte? Quem vidit Daniel ex par-
Matth.5. uo lapide creuisse,& fregisse omnia regna terrarum, &
Daniel.2. impleuisse omnem faciem terræ. Ibi adoret qui vult ac-
cipere, ibi petat qui vult exaudiri, ibi cõfiteatur qui vult
sibi ignosci: propterea populi confitebuntur tibi. *In
æternum & in seculum seculi.* Quia & in illa vita æterna nõ
erit iam quidem gemitus peccatorum, sed tamen in di
uinis laudibus supernæ illius ac perpetuæ ciuitatis non
deerit sempiterna confessio tantæ fœlicitatis. Ipsi enim
Psal.86. ciuitati, cui alius psalmus cantat, Gloriosa dicta sunt de
te ciuitas dei: ipsi sponsæ Christi, ipsi reginæ filiæ regis,
& coniugi regis: quia principes eius sunt memores no-
minis eius in omni generatione & generatione, id est,
quandiu transeat hoc seculum, quod multis generatio-
nibus agitur, gerentes pro illa charitatis curam, vt de
isto seculo liberata in æternum deo cõregnet: propter
hoc idem ipsi confitebuntur tibi populi in æternum, il
lic conspicuis & manifestis, ibi cordibus omnium per-
fecta charitate luminosis, vt se vniuersam plenissime
nouerit, quæ hic in multis suis partibus occulta sibi est.
H Vnde admonemur ab Apostolo, nihil ante tempus iu-
1.Co.4. dicare, donec veniat dominus, & illuminet abscondi-
ta tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis, & sit
laus vnicuique à deo. Ipsa enim sancta ciuitas sibi quo-
dammodo confitebitur, cum populi eius quibus cõstat
ipsi ciuitati confitebuntur in æternum, vt ex nulla par-
te se lateat, nullo in se existente cuius aliquid lateat.

In Psalmum quadragesimumquintum
Enarratio.

IAM charitati vestræ quædam sicut notissima
loquimur, in quibus immorari non debemus.
Et quia ea quæ scitis breuiter cõmemorari de-
bent, filios Chore nos intelligamus. Cõmemoro enim
vos scientes Chore interpretari caluitium dominum-
Matth.27. que nostrum significare, qui in Caluariæ loco crucifi-
Ioan.12. xus adduxit multos, tanquam illud granum, quod nisi
mortificatum esset, solum remaneret: & eos qui addu-
cti sunt appellatos filios Chore, hoc in mysterio. Cęte-
1.Para.26. rum fuerunt nescio qui filij Chore illo tempore, quan-
1.Cor.3. do ista cantabantur, sed spiritus nos viuificare debet,
I non litera velare. Nos ergo intelligamus, & videte si ea
quæ sequuntur, id est, quæ habet psalmi ipsius contextus
congruunt nobis: & inuenimus hic nos, si tamen in-
hæreamus membris eius, cuius corporis in cœlo caput
est: ex illa passione ascendens, vt eos qui in humilitate
iacebant, secum in vbertate adducat, fructũ ferentes in
tolerantia. Dictum est autem, *In finem pro occultis pro fi-
lijs Chore, psalmus.* Occultum est ergo, sed ille ipse qui in
Caluariæ loco crucifixus est, nostis quia velũ discidit,
Matth.27. vt templi secreta patescerent. Proinde quia crux domi-
ni nostri causa fuit, qua clausa aperirentur, credamus af
futurum eum nobis, vt ista occulta reuelentur. In finem
Roma.10. quod habet, semper Christum intelligere debemus. Fi-
nis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Fi-
nis autem dicitur, non quia consumit, sed quia perficit.
Nam & finitum cibum dicimus qui manducabatur, &
finitam tunicam quæ texebatur. Illud ad consumptio-
nem, hoc ad perfectionem. Quia ergo vltra quò tenda-
mus non habemus cum ad Christum peruenerimus, ip
se cursus nostri finis dicitur. Nec putare debemus, quia
cum ad illum peruenerimus, aliquid amplius debemus
niti, vt ad patrẽ perueniamus. Hoc enim putauit & Phi-
Ioan.14. lippus cum ei dixit, Domine ostende nobis patrem, &
sufficit nobis. Cum dicit, sufficit nobis, finem quęrit sa-
tietatis & perfectionis. Et ille tanto, inquit, tempore
vobiscum sum, & non cognouistis me? Philippe, qui vi- K
det me, videt & patrem. In illo ergo habemus patrem, Ioan 10.
quia ipse in patre, & pater in ipso: & ipse & pater vnũ
sunt. Quid igitur hic admonet qui cantat, vbi vocem
nostram agnoscere debemus, si tamen huius vocis af-
fectum habemus? *Deus noster refugium & virtus.* Sunt
quædam refugia, vbi non est virtus, quò quisque cum
fugerit, magis infirmatur quàm confirmetur. Confu-
gis, verbi gratia, ad aliquam in seculo magnum, vt fa-
cias tibi potentem amicum, refugium tibi videtur.
Tanta tamen huius seculi incerta sunt, & ita poten-
tum ruinæ quotidianæ crebrescunt, vt cum ad tale re-
fugium cõfugeris, plus ibi timere incipias. Antea enim
causæ tuæ tantũ timebas, cum vero ad talem refugeris,
& de illo tibi timebis. Multi enim cum ad talia refu-
gia confugissent, cadentibus illis ad quos confugerũt,
& ipsi quæsiti sunt: quos nemo quæreret, si non ad ta-
lia confugissent. Non est refugium nostrum tale, sed
refugium nostrum virtus est. Cum illuc confugeri-
mus, firmi erimus. *Adiutor in tribulationibus quæ inuene-
runt nos nimis.* Multæ sunt tribulationes, & in omni tri-
bulatione ad deum confugiendum est: siue sit tribula- L
tio in re familiari, siue sit in salute corporis, siue de pe-
riculo charissimorum, siue de aliqua re ad huius vitæ
sustentaculum necessaria, omnino aliud refugium nõ
debet esse homini christiano quàm saluator eius, quàm
deus eius, quò cum confugerit, fortis sit. Non enim
ipse in se fortis erit, aut sibi ipse fortitudo erit, sed ille
illi fortitudo erit, qui refugium eius factus est. Verun-
tamen charissimi inter omnes tribulationes humanæ
animæ, nulla est maior tribulatio quàm conscientia
delictorum. Namque si ibi vulnus non sit, sanumque
sit intus hominis quod conscientia vocatur, vbicun-
que alibi passus fuerit tribulationes, illuc confugiet, &
ibi inueniet deum. Si autem ibi requies non est propter
abundantiam iniquitatis, quoniam & ibi deus non est,
quid facturus est homo? Quò confugiet cum cœperit
pati tribulationes? Fugiet ab agro ad ciuitatem, à publi
co ad domum, à domo in cubiculum, & sequitur tribu-
latio. A cubiculo iam quò fugiat non habet nisi interius
ad cubile suũ. Porrò si ibi tumultus est, si fumus iniqui-
tatis, si flamma sceleris, non illuc potest confugere. Pel- M
litur enim inde, & cum inde pellitur, à seipso pellitur.
Et ecce hostem suum inuenit, quò confugerat, seipsum
quò fugiturus est? Quocũq; fugerit se, talem trahit post
se: & quocunque talem traxerit se, cruciat se. Sed à se-
ipso sunt tribulationes, quæ inueniũt hominem nimis:
acerbiores enim non sunt: tanto sunt acerbiores, quan
to sunt interiores. Videte charissimi, cum ligna dea-
sciantur à fabris & probantur, aliquando in superficie
videntur quasi læsa & putrida. Faber autem inspicit tã-
quam medullam interiorem ligni, & si sana interius li-
gna cognouerit, promittit ea in ædificio duratura, nec
valde erit de superficie læsa solicitus, quando id quod
interius est sanum renunciat. Porrò hominis interius
conscientia nõ inuenitur. Quid igitur prodest, si quod
est exterius sanũ est, & putrefacta est medulla cõscien-
tiæ? Arctæ istæ & vehementes omnino, & sicut psal-
mus ipse ait, nimiæ tribulationes sunt: tamen & in his
adiutor factus est dominus dimittendo peccata. Ini-
quorum enim cõscientias nõ sanat nisi indulgentia. Si
enim magnas tribulationes habere se dicit debitor fi-
sci, cõfessus & intuens angustias rei familiaris suæ, cũ se
videt nõ posse esse soluendo propter imminẽtes omni
anno compulsores, tribulationes magnas se pati dicit,
nec

A nec vsquam respirat nisi in spe indulgentiæ rerum terrenarum. Quanto magis debitor pœnarum de abundantia delictorum, quando reddet quod debet de mala conscientia, quando si reddiderit ipse perit? Hoc enim debitum reddere, pœnas luere est. Restat ergo vt de ipsius indulgentia securi esse possimus, si tamen accepta indulgentia non rursus ad debita contrahenda redeamus. Isti ergo filij Chore fortasse intelliguntur esse illi quibus locutus est Petrus in Actibus Apostolorũ, cum intenti facti essent ad mirabilia aduentus spiritussancti, cum omnes in quos venerat linguis omnib⁹ loquerentur: annunciauit enim illis Christum. Qui cum tanta potuisset mittendo spiritumsanctum, ille quem ipsi crucifixerant manibus suis, cogitantes quàm contemptibilis esset cum ab eis occideretur, quàm altus & excelsus apud deũ factus esset, qui spiritusancto idiotas impleret, & linguas infantium faceret disertas, com- *Act. 2.* puncti corde, dixerunt, Quid faciemus? Istæ erant nimiæ tribulationes quæ illos inuenerant. Non enim ipsi inuenerunt peccata sua, sed inuenta in eis sunt commemoratione Apostolorum, Ideo inuenerunt illos tri-

B bulationes, non ipsi inuenerũt tribulationes. Nam quãdo sine alicuius admonitione ipse homo considerat *Psal. 14.* factum suum, & rogat deum, quid dicit? Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui, Alia est ergo tribulatio, quam tu inuenis, alia quę te inuenit. In vtraque tamen siue quæ te inuenit, siue quam tu inuenis: vt vtranque depellat ille rogãdus est qui est adiutor in tribulationibus. Nam & ille cum inuenit, hoc dixit, Et nomẽ domini inuocaui. Et hi in tribulationibus, à quibus se inuentos esse dixerũt, hoc dixerũt, Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis. Sed quia adiutor fa- *Act. 2.* ctus est, vnde factus est? Compuncti, inquit, corde dixerunt, quid faciemus? Tanquam magna desperatione. Ille tantus est quẽ nos occidimus, nos vbi erimus? Et Petrus, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi, & dimittuntur vobis peccata vestra. Nihil enim hoc peccato grauius cogitare potuerũt. Quid grauı⁹ peccatori ægro quàm medici interfectio? Quid grauius potest æger facere, quàm si medicũ suum occidat? Cum hoc dimini-

C tur, quid non diminitur? Ab illo ergo cui dictum est, refugium & virtus, acceperunt magnam securitatem. Baptizetur vnusquisque vestrũ in nomine domini nostri Iesu Christi, In illius nomine quem occidistis baptizamini, & dimittuntur vobis peccata vestra. Medicum vel postea cognouistis, iam securi bibite sanguinem quem fudistis. Denique accepta tanta securitate, quid dicunt? *Propterea non timebimus dum conturbabitur terra.* Paulo ante soliciti, subito securi, ex tribulationib⁹ nimiis in magna tranquillitate positi sunt. Dormiebat *Matth. 8.* enim illis Christus, ideo turbabãtur: excitatus est Christus, sicut modo audiuimus in Euangelio, imperauit ventis & quieuerunt, quoniam Christus in cuiuscunque corde per fidem non est, significatũ est nobis, quia eius cor tanquam nauis in huius seculi tempestate turbatur. Qui fidem suam obliuiscitur, tanquam Christo dormiente turbatur: excitato autem Christo, fit tranquillitas. Denique & ipse dominus quid ait? Vbi est fides vestra? Excitatus Christus, excitauit fidem, vt quod in naui factum erat, fieret in cordibus eorum. Adiutor enim in tribulationibus, quæ inuenerunt nos nimis, id egit vt esset tranquillitas magna. Videte ipsam tranquillitatem. Propterea non timebimus, cum conturbabitur terra. *Et transferentur montes in cor maris.* Tunc nõ D timebimus. Quæramus montes translatos, & si inuenire poterimus: manifestum est quia ipsa est securitas nostra. Dominus quippe dixit discipulis, Si habueri- *Matth. 17.* tis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, tollere & mittere in mare, & fiet. Forte monti huic de *Esaiæ. 2.* seipso dixit, dictus est enim mons, Erit in nouissimis *Mich. 4.* temporibus manifestus mons domini. Sed iste mons super alios montes collocatus est, quia & Apostoli montes, portantes montem hunc. Ideo sequitur, Erit in nouissimis temporibus manifestus mons domini, præparatus in cacumine montium. Transcendit ergo cacumina montium omnium, & in cacumine omniũ montium collocatus est, quoniam montes sunt annunciantes montem. Mare autem significat hoc seculum, in cuius maris comparatione tanquam terra videbatur gens Iudæorum. Non enim idololatriæ amaritudine tegebatur, sed erat tanquam arida, amaritudine gentium, tanquam mari circundata. Futurum erat vt turbaretur terra, id est, illa ipsa gens Iudæa, & transferentur montes in cor maris, id est, primò ipse mons magnus paratus in cacumine montium. Deseruit enim gẽ- E tem Iudæam, & factus est in gentibus, translatus est de terra ad mare. Transferentibus quibus? Apostolis quibus dixerat. Si habueritis fidem in vobis tanquam gra- *Matth. 17.* num sinapis, dicetis monti huic tollere & mittere in mare & fiet: id est, per fidelissimam vestram prædicationem fiet, vt mons iste, hoc est, ego ipse prædicer in gentibus, glorificer in gentibus, agnoscar in gentibus, & fiat quod de me prædictum est, Populus quẽ non co- *Psal. 17.* gnoui seruiuit mihi. Quando autem & illi montes trãslati sunt? Et hoc indicet nobis scriptura dei: Quando Apostolus prædicabat Iudæis, respuerũt verbum, & ait Apostolus Paulus, Ad vos missi eramus, sed quia respui- *Act. 13.* stis verbum dei, imus ad gentes, Translati sunt montes in cor maris. Vere enim gentes crediderunt montibus, vt in corde maris essent montes illi, non sicut Iudæi de quibus dictum est, Populus hic labiis me hono- *Matth. 15.* rat, cor autem eorum longe est à me. Hoc enim & de nouo testamento promittit dominus per Prophetam *Hiere. 31.* dicens, Dabo leges meas in cordibus eorum. Hæ leges, *Hebræ. 8.* hæc præcepta per Apostolos indita omnium gentium F fidei & credulitati, montes dicti sunt translati in cor maris, tunc nos non timebimus. Qui non timebimus? Illi qui compũcti sumus corde, ne fieremus de numero reproborum Iudæorum, tanquam ramorum fractorum. Crediderunt enim quidam illorum & adhæserũt Apostolis prædicantibus. Timeant ergo illi quos deseruerunt montes, nos, à montibus non recessimus, & quando translati sunt in cor maris, secuti sumus. Quid iam sequitur ex eo quod trãslati sunt mõtes in cor maris? Attendite & videte veritatẽ. Hæc enim quando dicebantur, obscura erant, quia nondũ contigerant, nunc autem quis iam facta non cognoscat? Liber tibi sit pagina diuina, vt hæc audias: liber tibi sit orbis terrarum, vt hæc videas. In istis codicibus non ea legunt, nisi qui literas nouerunt: in toto mundo legat & idiota. Quid ergo factũ est dum translati sunt montes in cor maris?

Sonauerunt & turbatæ sunt aquæ eius. Quando prædicabatur Euangelium dixerunt, Quid est hoc? Peregrinorũ *Act. 17.* dæmoniorum videtur iste annunciator esse. Hoc Athenienses. Ephesij autem quo tumultu occidere Apostolos voluerunt, quando in theatro pro Diana sua tantũ stre- *Act. 19.* pitum fecerunt vt clamarẽt, magna Diana Ephesia? Inter quos fluctus & sonitus maris non timebant, quia ad

G refugium illud confugerant. Denique Apostolus Pau-
lus volebat intrare in theatrum,& à discipulis reuoca-
tus est, quia necessarium erat adhuc vt in carne mane-
ret propter ipsos,sed tamen sonauerunt & turbatę sunt
Philip.1. aquæ eius. *Conturbati sunt montes in fortitudine eius.* Cuius?
Nunquid nam maris,an potius dei: de quo dictum est,
Refugium & virtus, adiutor in tribulationibus quæ
inuenerunt nos nimis? Turbati enim sunt montes, id
est, potestates huius seculi. Alij enim sunt montes dei,
alij sunt montes seculi. Montes seculi quibus caput
diabolus: montes dei, quibus caput Christus. Sed per
istos montes turbati sunt illi montes. Tunc dederunt
voces contra Christianos, quando turbati sunt mon-
tes sonantibus fluctibus: & montes sunt turbati, & fa-
ctus est magnus terræmotus, cum motu aquæ. Sed cui
Matth.7. hæc? Ciuitati illi fundatæ super petram. Sonant aquæ,
turbantur montes,annunciato Euangelio. Quid tu ci-
uitas dei? Audi quid sequitur. *Fluminis impetus lætificat*
ciuitatem dei. Conturbantur montes cum sæuit mare,
non deserit deus ciuitatem suam per impetus flumi-
nis. Qui sunt isti impetus fluminis? Inundatio illa spi-
H ritussancti, de qua dominus dicebat, Si quis sitit, ve-
Ioan.7. niat & bibat, Qui credit in me,flumina aquę viuæ fluēt
de ventre eius. Ergo hæc flumina fluebant de ventre
Pauli, Petri, Ioannis, aliorum Apostolorum, aliorum
Euangelistarum fidelium. Hæc flumina cum fluant ab
vno flumine, multi impetus fluminis lætificant ciuita-
tem dei. Nam vt noueritis hoc de spiritu sancto dictū,
in eodem Euangelio consequenter dicit Euangelista,
Hoc autem dicebat de spiritu,quem accepturi erant hi,
qui in eum erant credituri. Spiritus autem nondū erat
datus,quia Iesus nondum erat glorificatus. Glorificato
Iesu post resurrectionem, glorificato post ascēsionem,
Acto.2. die pentecostes venit spiritussanctus, impleuit creden-
tes,locuti sunt linguis,prædicare Euangelium cœperūt
gentibus. Hinc ciuitas dei lætificabatur,dum mare tur-
baretur sonitu aquarum suarum, dum montes contur-
barentur,quærētes quid agerent,quomodo nouam do
ctrinam pellerent,quomodo Christianorum genus de
terra eradicarent. Contra quem? Contra fluminis im-
petus lætificantis ciuitatem dei. Hic etiam ostendit de
quo flumine diceret, quia spiritumsanctum significa-
I bat, fluminis impetus lætificans ciuitatem dei. Et quid
sequitur? *Sanctificauit tabernaculum suum altissimus.* Si er-
go sequitur sanctificationis nomen manifestum est flu
minis illos impetus de spiritusancto intelligēdos, quo
lætificatur & sanctificatur omnis pia anima credens in
Christum, vt fiat ciuis ciuitatis dei. *Deus in medio eius*
non commouebitur. Sæuiat mare, conturbentur montes,
deus in medio eius non commouebitur. Quid est in
medio eius? Tanquam deus in vno loco stet,& circun-
dent eum qui credūt in eum. Ergo ambitur loco deus,
& lata sunt quæ circundant, in angusto est qui circun-
datur? Absit. Nihil tale cogitetis de deo,qui nullo capi-
tur loco,cui sedes est conscientia piorū. Et ita sedes dei
est in cordibus hominum, vt si homo ceciderit à deo,
deus in se maneat,non quasi cadat,non inueniēdo vbi
sit. Magis enim te subleuat vt in illo sis, quàm in te in-
cumbat,vt si te subduxeris cadat. Ille si se subduxerit,ca
des tu:tu te si subduxeris,non cadit ille. Quid ergo est
deus in medio eius? Hoc significat quod æquus est om-
nibus deus,& personas nō accipit. Quomodo enim il-
lud quod in medio est,paria habet spatia ad omnes fi-
nes,ita deus medius esse dicitur, æqualiter omnib⁹ con
sulens. Deus in medio eius nū cōmouebitur. Vnde non
commouebitur? Quia in medio eius deus. *Adiuuabit* K
eam deus vultu suo. Ille est adiutor in tribulationibus,quę
inuenerunt nos nimis. Adiuuabit eam deus vultu suo.
Quid est vultu suo? Demonstratione sua. Quomodo
se demonstrat deus vt vultum eius videamus? Iam cō-
memoro, Didicistis præsentem deum, didicimus per
opera. Quando ab illo aliquid adiutorij accipimus,ita
vt omnino non dubitemus à domino nobis esse con-
cessum,vultus dei nobiscum est. Adiuuabit eam deus
vultu suo. *Conturbatæ sunt gentes.* Et quomodo contur-
batæ? Vt quid conturbatæ? Vt deiicerent ciuitatē dei,in
cuius medio eius deus,vt euerterent tabernaculum san
ctificatum,quod adiuuat deus vultu suo? Non. Sed iam
salubriter conturbatæ sunt gētes. Quid enim sequitur?
Et inclinata sunt regna. Inclinata, inquit, sunt regna,
iam non erecta vt superbirent, sed inclinata vt adora-
rent. Quando inclinata sunt regna? Quando factum
est quod prædictum est in alio Psalmo, Adorabunt Psal.71.
eum reges terræ, omnes gentes seruient ei. Quæ res fe-
cit vt inclinarentur regna? Quæ res, Audi, *Dedit vo-*
cem suam altissimus, & mota est terra. Arreptiti idolorum L
tanquam ranę de paludibus personabant,tanto tumul-
tuosius, quanto sordidius ex delictorum cœno.† Et † al. sordi-
quid strepitus ranarum ad tonitrua nubium? Inde e- dius de lu-
nim dedit vocem suam altissimus, & mota est terra. to, & cæno.
Tonuit de nubibus suis. Quæ sunt nubes eius? Aposto-
li eius, prædicatores eius, de quibus intonabat præce-
ptis, coruscabat miraculis. Ipsi nubes qui & montes.
Montes propter altitudinem & firmitatem, nubes
propter pluuiam & vbertatem. Irrigauerunt enim ter-
ram nubes istæ, de quibus dictum est. Dedit vocem
suam altissimus & mota est terra, De his enim nubibus
minatur cuidam vineæ, sterili, vnde translati sunt
montes in cor maris. Mandabo, inquit, nubibus meis Esaiæ.5.
ne pluant super eam imbrem. Hoc impletum est in eo
quod commemorauimus,quando translati sunt mon-
tes in cor maris, quando dictum est, Ad vos missi era- Acto.13.
mus, sed quia respuistis verbum dei, ibimus ad gentes,
Impletum est, Mandabo nubibus meis, ne pluant su-
per eam imbrem. Denique ipsa gens Iudæa modo sic Iudicū.6.
remansit tanquam vellus siccum in area. Nam & hoc
nostis contigisse in quodam miraculo. Area sicca erat, M
vellus solum madebat,sed pluuia in vellere non appa-
rebat. Sic & sacramentum noui testamenti non appa-
rebat in gente Iudæorum, eò quòd illic vellus erat, ibi
hoc velatum erat sacramentum in vellere, In area ve-
ro, id est, in omnibus gentibus, vbi patet euangelium
Christi,pluuia manifesta est, nuda est area Christi,non
enim tegitur velamento. Vt autem exiret inde pluuia,
expressum est vellus. Per pressuram enim à se excluse-
runt Christum, & dominus iam de nubibus suis com-
pluit aream, vellus siccum remansit. Inde ergo dedit
vocem suam altissimus de istis nubibus, per quam vo-
cem regna inclinarentur & adorarent. *Dominus vir-*
tutum nobiscum, susceptor noster deus Iacob. Non quicunque
homo, non potestas quælibet, non denique angelus,
non aliqua creatura, siue terrena, siue cœlestis, sed do-
minus virtutum nobiscum, susceptor noster deus Ia-
cob. Qui misit angelos, venit post angelos, venit vt
ei seruirent angeli, venit vt homines faceret æquales
angelis. Magna gratia. Si deus pro nobis, quis con- Roma.8.
tra nos? Dominus virtutum nobiscum. Virtutum quis?
Dominus virtutum nobiscum. Si deus pro nobis, in-
quam, quis contra nos? Qui proprio filio non peper-
cit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo
non

A non & cum illo omnia nobis donauit? Fratres ergo securi simus, in tranquillitate cordis nutriamus bonam conscientiam de pane domini. Dominus virtutum nobiscum, susceptor noster deus Iacob. Quantacunque sit infirmitas tua, vide quis te suscipiat. AEgrotat nescio quis, adhibetur medicus, susceptum suum dicit medicus ægrotum. Quis eum suscepit? Ille. Magna spes salutis, magnus medicus eum suscepit. Quis medicus? Omnis medicus præter illum homo est. Omnis medicus qui venit ad infirmum, alia die infirmari potest, præter illum. Susceptor noster deus Iacob. Fac te infantem

Matth.26. paruulum omnino, quales à parentibus suscipiuntur. Qui enim non suscipiuntur, exponũtur: qui suscipiuntur, nutriuntur. Putásne sic te suscipit deus, quomodo infantem te suscepit mater tua? Nõ sic, sed in æternum. Tua enim vox est in isto Psalmo, Quoniã pater meus & mater mea dereliquerũt me, dominus autem assumpsit me. Susceptor noster deus Iacob. *Venite & videte opera domini.* Vide de hac susceptione quid fecit dominus? Animaduerte orbem terrarum, veni & vide. Si enim non venis, non vides: si non vides, non credis: si non credis, longe stas. Si credis, venis: si credis, vides.

B Quomodo enim venitur ad montem istum? Nunquid pedibus? nunquid nauibus? nunquid pennis? nunquid equis? Quantum attinet ad locorum spatia, ne satagas, ne conturberis, ipse ad te venit. Etenim ex lapide par-

Daniel.2. uo creuit, & factus est mons magnus, ita vt impleret vniuersam faciẽ terræ. Quid vis ergo ad eum per terras venire, qui terras impleuit? Ecce iam venit, euigila credendo, euigilantes pulsat: si tamen non tantus in eis somnus est, quo etiam contra montem venientem ob-

Ephe.5. durescant, sed audiant, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Multum enim erat Iudæis videre lapidem. Lapis enim ille adhuc paruus erat: merito & paruum contempserunt, contemnendo offenderunt, & offendẽdo quassati sunt, restat vt & cõ-

Lucæ.20. terantur. Hoc enim de lapide illo dictum est, Qui offenderit in lapidem illum, conquassabit eum, super quẽ venerit conteret eum. Aliud est conquassari, aliud conteri. Conquassari minus est quàm conteri. Sed neminẽ conterit excelsus veniens, nisi quem conquassauerit humilis iacens. Modo autem antequam veniat dominus noster humiliter iacuit Iudæis, & offenderunt in illum & concassati sunt: veniet postea in iudicio suo clarus

C atque altus, magnus & potens, & non infirmus vt iudicetur, sed fortis vt iudicet, & conterat eos qui conquassati sunt in eum offendendo. Lapis enim offensionis & petra scandali non credentibus ipse est. Ergo charissimi non est mirum si Iudæi non agnouerunt quem tanquam paruulum lapidem ante pedes suos iacentẽ contempserunt: illi mirandi sunt qui adhuc tam magnum montem nolunt agnoscere. Iudæi in lapidem paruum non videndo offenderunt, hæretici in montem offendunt. Iam enim creuit ille lapis, iam dicimus illis, Ecce

Daniel.2. impleta est prophetia Danielis, Lapis ille qui erat paruus, factus est mõs magnus, & impleuit vniuersam terram. Quare in illũ offenditis, & non in illum ascenditis? Quis tam cęcus est vt offendat in montem? Quasi ideo ad te venerit, vt habeas in quem offendas, & non habeas in quem ascendas, Venite ascẽdamus ad mon-

Esaiæ.2. tem domini. Esaias hoc dicit, Venite ascẽdamus. Quid est, venite ascendamus? Venite & credite. Ascẽdamus, hoc est proficiamus. Isti autem nec venire volunt, nec ascendere, nec credere, nec proficere. Latrant contra montem, iam in illum toties offendendo quassati sunt,

& nolunt ascendere, semper eligentes offendere. Dica- D
mus illis, Venite & videte opera domini, *Quæ posuit prodigia super terram.* Prodigia dicuntur quod aliquid portendant, signa illorum miraculorum quæ facta sunt quando mundus credidit. Et quid inde factum est, & quid portendebant? *Auferens bella vsque ad fines terræ.* Hoc nondum videmus completum esse. Sunt adhuc bella, sunt inter gentes pro regno, inter sectas, inter Iudæos, inter paganos, inter Christianos, inter hæreticos. Sunt bella, crebrescunt bella, aliis pro veritate, aliis pro falsitate certantibus. Nondum ergo completum est, Auferens bella vsque ad finem terræ, sed fortasse complebitur. An & modo completum est? In quibusdam completum est, in tritico completum est,
& in zizaniis nondum completum est. Quid ergo hoc *Matth.3.*
est? Auferens bella vsque ad fines terræ? Bella dicit quibus bellatur aduersus deum. Quis enim bellat aduersus deum? Impietas. Et quid potest facere deo impietas? Nihil. Quid facit fictile vas elisum ad petram, quamuis vehementer elidatur? Tanto maiore malo suo venit, quãto maiore impetu venerit. Hæc bella magna erant, crebra erant, contra deum impietas dimicabat, & vasa fi-
ctilia conterebantur, præsumentes de se homines & de E
virtute sua multum pręualẽdo. Cuius rei scutum etiam
Iob dixit de quodam impio, Cucurrit aduersus deum *Iob.15.*
in crassa ceruice scuti sui. Quid est in crassa ceruice scuti sui? Nimium præsumendo de protectione sua. Nunquid nam isti tales erant qui dicebant, Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus quæ inue-
nerunt nos nimis? Aut in alio Psalmo, Non enim in *Psal.43.*
arcu meo sperabo, & brachium meum nõ saluabit me? Quando quisque cognoscit, quia in seipso nihil est, & adiutorium de se nullum habet, arma in illo confracta sunt, bella sedata sunt. Talia ergo bella deleuit vox illa altissimi de nubibus sanctis qua terra commota est, & inclinata sunt regna, abstulit hæc bella vsque ad fines terræ. *Arcum conteret & cõfringet arma, & scuta cõburet igni.* Arcus, arma, scuta, ignis. Arcus, est insidiæ. Arma, publica oppugnatio. Scuta, vana præsumptio suæ protectionis. Ignis, quo ista comburuntur, est, de quo do-
minus ait, Ignem veni mittere in terram: De quo igne *Lucæ.12.*
dicit Psalmus, Et non est qui se abscondat à calore *Psal.18.*
eius. Feruente igne isto, nulla in nobis impietatis arma remanebunt, necesse est vt omnia confringantur,
conterantur, comburantur, remaneas inermis, non ha- F
bens vllum adiutorium tuum: & quando magis infirmus es, nulla tua arma habens, tanto magis te suscipit,
de quo dictum est, Susceptor noster deus Iacob. Vale- *Psal.45.*
bas enim quasi per te, conturbaris in te. Perde arma
quibus præsumebas, audi dominum dicentem, Sufficit *1.Cor.12.*
tibi gratia mea. Dic & tu, quando infirmor, tunc potẽs sum. Apostoli vox est. Omnia arma sua perdiderat tanquam fortitudinis suæ, qui dicebat, Ego autem nõ glo-
riabor, nisi in infirmitatibus meis: velut si diceret, Non *Ibidem.*
curro aduersus deum in crassa ceruice scuti mei, qui *Iob.15.*
prius fui blasphemus & persecutor & iniuriosus, sed *1.Timo.1.*
ideo misericordiam cõsecutus sum, vt in me ostenderet Christus Iesus omnem longanimitatem in eos qui credituri sunt illi in vitam æternam. Auferens bella vsque ad fines terræ. Quando autem nos dominus suscipit, nunquid inermes dimittit? Armat nos, sed aliis armis euangelicis, veritatis, continentiæ, salutis, spei, fidei, charitatis. Hæc arma habebimus, sed non à nobis. Arma autem quæ à nobis habuimus arserunt: si tamen igne illo spiritussancti accẽsi sumus, de quo dicitur, Et

scuta

G ſcuta comburet igni. Quid poſtea in te eſſe cupiebas? Infirmum te fecit deus, vt fortem te faceret de ſe, quia infirmabaris de te. Quid ergo ſequitur? *Vacate.* Ad quam rem? *Et videte quoniam ego ſum deus.* Hoc eſt, non vos, ſed ego ſum deus: ego creaui, ego recreo: ego formaui, ego reformo: ego feci, ego reficio. Si non potuiſti facere te, quomodo potes reficere te? Hoc non videt tumultus contentioſus animi humani, cui tumultui cõtẽtioſo dicitur, vacate, id eſt, reprimite animos veſtros à contradictionibus. Nolite argumentari & tanquam armari cõtra deum, alioquin viuunt arma nondum illo igne combuſta. Si autem combuſta ſunt, vacate, quia non habetis vnde pugnetis. Si autem vacaueritis in vobis, & à me petieritis omnia, qui primo de vobis præſumebatis, vacate & videbitis quoniam ego ſum deus.

Exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra. Pauloante dixeram, terræ nomine ſignificari gentem Iudæorum, maris nomine cæteras gentes. Tranſlati ſunt montes in corde maris, conturbatæ ſunt gentes, & inclinata ſunt regna, dedit vocem ſuam altiſsimus, & mota eſt terra. *Dominus virtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter deus Iacob.*

H Facta ſunt miracula in gentibus, impletur fides gentium, ardent arma præſumptionis humanæ. Vacatur in tranquillitate cordis, vt cognoſcatur author deus omnium munerum ſuorum. Et poſt iſtam clarificationem, nunquid deſerit & plebem Iudæorum, de qua di-

Roma.11. cit Apoſtolus, Dico enim vobis, vt non ſitis vobis ſapientes, quia cæcitas ex parte Iſraël facta eſt, donec plenitudo gentium intraret? Id eſt, donec montes huc transferrentur, nubes hic pluerent, hic dominus tonitruo ſuo regna inclinaret, donec plenitudo gentium

Ibidem. intraret? Et quid poſtea? Et ſic omnis Iſrël ſaluus fieret. Ideo & hic ipſum ordinem ſeruans, exaltabor, inquit, in gentibus, & exaltabor in terra, id eſt, & in mari & in terra. Vtinam omnes dicant quod ſequitur, Dominus virtutum nobiſcum ſuſceptor noſter deus Iacob.

In Pſalmum quadrageſimumſextum

Enarratio. Præfatio.

DOMINVS deus noſter fidem in qua viuimus & ex qua viuimus, per libros ſanctos, ſcripturas ſanctas multipliciter nobis variéque diffudit, ſacramenta quidem verborũ varians, fidem tamen vnam commendans. Vna enim eademque res ideo multis modis dicitur, vt modus ipſe dicendi propter

I faſtidium varietur, ſed propter concordiam vna fides teneatur. Itaque in hoc Pſalmo quem cantatum audiuimus, cui cantando reſpondimus, ea ſumus dicturi quæ noſtis: & tamen fortaſsis aliquam adiuuante & donante domino ſuauitatem allaturi ſumus vobis, quãdo ea quæ alibi & alibi noueratis, etiam commoniti rumi-

Leuiti.11. natis. Nam & ipſa ruminatione in qua ſignificat deus munda animalia, hoc voluit inſinuare: quia omnis homo quod audit ſic debet in cor mittere, vt nõ piger ſit poſtea inde cogitare: vt quando audit ſit ſimilis manducanti, cum audita in memoriam reuocat, & cogitatione dulciſsima recolit, fiat ſimilis ruminanti. Tali ergo modo eadem dicuntur, & faciunt nos dulciter cogitare quæ nouimus, & eadem ipſa libẽter audire, quia modus dicendi variatur, & res antiqua ipſo modo dicendi renouatur. Titulus Pſalmi ſic ſe habet:

In finem pro filiis Chore, Pſalmus ipſi Dauid.

FIlios iſtos Chore habent tituli Pſalmorum etiam alij nonnulli, & indicant dulce myſterium, inſinuant magnum ſacramentum: vbi & noſipſos libenter intelligamus, & agnoſcamus in titulo nos qui audimus & legimus, tanquam ſpeculo propoſito qui ſumus intuemur. K Filij Chore qui ſunt? Fuit homo quidam Chore nomine, ſic enim vocabatur aliquis homo. Veruntamen cum leguntur quæ ſcripta ſunt, & inuenitur ſermo diuinus loqui ad quoſdam qui non valde intelligũtur filij eſſe eius vnius hominis qui vocabatur Chore, recurrit animus ad myſterium, vt quærat quid ſignificet Chore. Quia enim verbum Hebręũ, dicitur vtique & interpretatur in Græcã linguam & in Latinam linguam, & factum eſt. Iam multa nomina Hebræa & interpretata ſunt nobis, & inſpicimus, & inuenimus Chore interpretari caluum. Multo magis attenditis. Obſcurum erat cum dicerentur filij Chore, nónne obſcurius eſt cum dicuntur filij calui? Qui ſunt iſti filij calui? An

Matth.27. forte filij ſponſi? Quia ſponſus in loco Caluariæ crucifixus eſt. Recolite Euangelium vbi dominum crucifixerunt, & inuenietis eum in loco Caluariæ crucifixum. Proinde qui crucem eius irrident, à dæmonibus tanquam à beſtiis deuorantur. Nã ſignificauit & hoc quædam ſcriptura, cum aſcenderet Propheta dei Heliſæus, clamabant poſt eum pueri irridentes, Aſcende calue,

4.Reg.2. aſcende calue. Ille autẽ non tam crudeliter quàm myſtice fecit illos pueros ab vrſis exeuntibus deuorari. Si L non deuorarentur illi pueri, nunquid vſque adhuc viuerent? Aut non poſſent mortales nati etiam febre intercipi? Myſterium in eis tamen non oſtenderetur, vbi poſteri terrerentur. Nemo ergo irrideat crucem domini, Iudæi ſunt poſſeſsi à dæmonibus & deuorati. Nam

Matth.27. in Caluariæ loco crucifigentes Chriſtum, & leuantes in cruce, tanquam ipſi dicebant ſenſu puerili, non intelligentes quid loquerentur, aſcende calue. Quid eſt enim aſcende? Crucifige crucifige. Proponitur enim pueritia ad imitandum humilitatem, & item proponitur pueritia ad cauendam fatuitatem. Propoſita pueritia ad imitandam humilitatem, à domino eſt, quando

Matth.19. vocauit ad ſe pueros. Et cum prohiberentur ab illo, dixit, Sinite eos venire ad me: talium eſt enim regnum cœlorum. Propoſitum exemplum pueritiæ ad cauendam fatuitatem ab Apoſtolo eſt, Fratres nolite pueri *1.Cor.14.* eſſe ſenſibus. Et rurſum proponit ad imitandum, Sed malitia infantes eſtote, vt mentibus perfecti ſitis. Pro filiis Chore Pſalmus canitur. Ergo pro Chriſtianis cantatus eſt. Audiamus eum tanquam filij ſponſi illius, quẽ pueri inſenſati in Caluariæ loco crucifixerũt. Illi enim

Matth.27. meruerunt à beſtiis deuorari, nos ab angelis corona-

4.Reg.2. ri. Agnoſcimus humilitatem domini noſtri, & non M de illa erubeſcimus. Non erubeſcimus de illo appellato myſtice caluo propter Caluariæ locum. Ipſa enim cruce in qua illi inſultatum eſt, non permiſit caluam eſſe frontem noſtram, quia eam ſuo ligno ſignauit. Denique vt noueritis, quia nobis dicunt hæc, hic videte quid & cui dicitur:

Enarratio.

OMnes gentes plaudite manibus. Nunquid populus Iudæorum omnes gentes erant? Sed cæcitas ex parte Iſraël facta eſt, vt pueri inſenſati clamarent, Calue calue, atque ita dominus crucifigeretur

Matth.27. in Caluariæ loco, vt ſanguine fuſo gentes redimeret,

Roma.11. & impleretur quod ait Apoſtolus, Cæcitas ex parte Iſraël facta eſt, vt plenitudo gentium intraret. Inſultent ergo vani & hebetes & inſenſati, & dicãt, Calue calue: Vos autẽ ſanguine illius redempti, qui fuſus eſt in Caluariæ loco, omnes gentes plaudite manibus, perueniſſe ad vos gratiã dei. Plaudite manibus. Quid eſt plaudite? Gaudete. Sed quare manibus? Quia bonis operibus.

Ne gau-

A Ne gaudeatis ore & cessetis manibus, Si gaudetis, plaudite manibus. Manus gẽtium videat, qui gaudia donare dignatus est. Quid est manus gentium? Facta bene operantium. Omnes gentes plaudite manibus. *Iubilate deo in voce exultationis.* Et voce & manibus. Si tantum voce, non bene, quia pigræ sunt manus. Si tantum manibus, nec hoc bene, quia muta est lingua. Concordant manus & lingua: illa confiteatur, illæ operentur. Iubilate deo in voce exultationis. *Quoniam dominus excelsus terribilis.* Excelsus ille, qui quasi irrisibilis descendendo, ascendendo in cœlum factus est terribilis.

Rex magnus super omnem terram. Non tantum super Iudæos, nam & super illos rex. Inde enim & apostoli Act.4. crediderunt, inde & multa milia hominũ res suas vendiderunt, & precia ad pedes apostolorum posuerunt, & impletum est in illis, quod erat in titulo crucis conMatth.27. scriptum, rex Iudæorum: Rex est enim & Iudæorum. Sed parum est Iudæorum, Omnes gentes plaudite manibus, quoniam rex omnis terræ deus. Non enim illi sufficit vnam gentem habere sub se, ideo tantum precium ex latere dedit vt emeret orbem terrarum.

Subiecit plebes nobis, & gentes sub pedibus nostris. Quas B subiecit & quibus? Qui sunt qui loquuntur? Forte Iudæi, Planè si Apostoli, planè si sancti. His enim deus subiecit plebes & gentes, vt hodie honorentur in gentibus, qui à suis ciuibus occidi meruerunt: quomodo dominus eorum occisus est à ciuibus, & honoratur à gentibus, crucifixus à suis, adoratur ab alienis, sed precio sanguinis sui. Ideo enim emit nos, vt alieni ab eo nõ essemus. Putate ergo voces esse apostolorum, Subiecit plebes nobis, & gẽtes sub pedibus nostris. Nescio. Mirum si apostoli tam superbe loquerentur, vt gauderent gẽtes esse positas sub pedibus suis, id est, Christianos sub pedibus apostolorum. Etenim gaudent nos secum esse sub pedibus illius qui mortuus est pro nobis. Nam sub pedibus Pauli currebant qui volebãt esse Pau1.Cor.1. li, & dicebat eis, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? Quid ergo hic? Quid accepturi sumus? Subiecit plebes nobis, & gentes sub pedibus nostris. Omnes pertinentes ad hæreditatem Christi, in omnibus gentibus sunt, & omnes non pertinentes ad hæreditatem ChriC sti, in omnibus gentibus sunt: videtis sic exaltari in nomine Christi Ecclesiam Christi, vt omnes nondũ credentes in Christo, sub pedibus iaceant Christianorum. Quanti enim modò currunt ad Ecclesiam nondum Christiani, rogant auxilium Ecclesiæ, subueniri sibi temporaliter volunt, etiam si in æternum nobiscum regnare adhuc nolunt. Cum omnes quærũt auxilium Ecclesiæ, & qui nondum sunt in Ecclesia, nõnne subiecit plebes & gentes sub pedibus nostris? *Elegit nobis hæreditatem suam, speciem Iacob quam dilexit.* Pulchritudinem quãGene.27. dam Iacob elegit nobis hæreditatem suam Iacob. Duo fratres erant Esau & Iacob, in vtero matris ambo confligebant, & de conflictu viscera materna quatiebantur, & ibi cum duo essent, electus est minor, & præpoRoma.9. situs est maiori, & dictum est, Duo populi sunt in vtero tuo, & maior seruiet minori. Per omnes gentes maior, per omnes gẽtes minor. Sed minor in bonis Christianis, electis, piis, fidelib⁹: maior in superbis, indignis, peccatoribus, contumacibus, sua peccata defendentib⁹ magis quàm confitentibus: qualis etiam ipse populus Roma.10. Iudæorum fuit, ignorans dei iustitiam, & suam volens constituere. Sed quia dictum est, Maior seruiet minori: manifestum est, quia piis subdentur impij, & humilibus subdentur superbi. Prior natus est Esau, & posterior natus est Iacob: sed qui posterius natus est, prælaD tus est primo nato, qui per gulam perdidit primogenita sua. Sic habes scriptum, Desyderauit lenticulam, & Gene.27. ait illi frater eius, Si vis vt dem tibi, da mihi primogenita tua. Ille plus amauit quod corporaliter concupierat, quàm quod spiritaliter prius nascendo meruerat, & deposuit primogenita sua, vt mãducaret lenticulã. Lenticulam autem inuenimus cibum esse AEgyptiorũ, Lenticula. Nam ibi abundat in AEgypto, vnde magnificatur lenticula Alexandrina, & venit vsque ad terras nostras, quasi hic nõ nascatur lenticula. Ergo desyderando cibum AEgyptium, perdidit primatum. Sic & populus Iudæorum, de quo dictum est, conuersi sunt corde in AEgyptum, lenticulam quodammodo desyderauerũt, & primatum perdiderunt. Elegit nobis hæreditatem suam, speciem Iacob quam dilexit. *Ascendit deus in iubilatione.* Ipse ille dominus noster Iesus Christus ascendit in iubilatione. *Dominus in voce tubæ.* Ascendit. Quò, nisi quò scimus? Quò eum Iudæi non sunt secuti, nec oculis. In cruce enim exaltatum irriserunt, in Matth.27. cœlum ascendentem non viderunt. Ascendit deus in iubilatione. Quid est iubilatio, nisi admiratio gaudij, quæ verbis non potest explicari? Quomodo admirati E sunt gaudentes discipuli, videntes ire in cœlum, quem Act.1. planxerunt mortuum? Reuera quia gaudio huic verba non sufficiebant, restabat iubilare quod nemo potuit explicare. Ibi erat & vox tubæ, vox illa angelorum. Dictum est enim, sicut tuba exalta vocem tuam. Prædica- Esaia.58. uerunt angeli ascensionem domini, viderunt discipuli ascendentem dominum, orantes, admirantes, stupentes, nihil dicentes, sed corde iubilantes. Et vox iam tubæ in clara voce angelorum, Viri Galilæi, inquit, quid Act.1. hic statis? Hic est Iesus. Quasi illi non scirent quia ipse esset Iesus. Ante se pauloante eum non viderant, secum loquentem nõ audierant? Nempe non solum speciem viderunt præsentis, sed & membra cõtrectauerunt. Ipsi ergo nesciebant quod ipse esset Iesus? sed admiratione Luca.24. ipsa præ gaudio iubilationis, tanquam mente alienatis, loquuntur angeli, ipse est Iesus, Quasi dicerent, Si credidistis illi quo crucifixo nutauerũt vobis pedes, quo occiso & sepulto, spem vobis perdidisse putabatis, ecce ipse est Iesus. Ascendit ante vos, sic veniet quemadmodũ Act.1. eum videtis euntem in cœlum. Tollitur quidem corpus ab oculis vestris, sed non separatur deus à cordibus vestris. Videte ascendentem, credite in absentem, F sperate venientẽ, sed tamen per misericordiam occultam etiam sentite præsentem. Ille enim qui ascendit in cœlum vt tolleretur ab oculis vestris, promisit vobis dicens, Ecce ego vobiscum sum vsque in cõsummationẽ Matth.28. seculi. Merito & Apostolus sic nos alloquebatur, Do- Philip.4. minus in proximo est, nihil solliciti fueritis. Sedet super cœlos Christus, & longe sunt cœli, & ipse qui ibi sedet, propè est. Dominus in voce tubæ. Ergo vos filij Chore, iam si intellexistis vos, & inspicitis hic vos, gaudetis, quia videtis hic vos. *Psallite deo nostro, psallite.* Quem tanquam hominem irriserunt, qui à deo alienati sunt, psallite deo nostro. Non enim homo tantum, sed & deus. Homo ex semine Dauid, deus dominus Dauid, ex Iudæis carnem habens, quorum patres, ait Apostolus, & ex quibus Christus secũdum carnem. Ex Iudæis ergo Christus, sed secundum carnem. Quis Roma.9. autem iste Christus qui est ex Iudæis secũdum carnem? Qui est super omnia deus benedictus in secula. Deus ante carnem, deus in carne, deus cum carne. Nec solum ante carnem deus, sed ante terram deus, vnde facta est caro,

G caro, nec tantum ante terram deus vnde caro facta eſt, ſed etiam ante cœlum deus, quod prius factum eſt. Ante diem deus qui primus factus eſt, ante omnes angelos deus, in ſe Chriſtus deus, quoniã in principio erat *Ioan.1.* verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, Omnia per ipſum facta ſunt, ſine ipſo factum eſt nihil. Ille eſt ante omnia, per quem facta ſunt omnia. Pſallite ergo deo noſtro, pſallite. *Quoniam rex omnis terræ deus.* Quid enim? Et ante non omnis terræ deus? Nónne & cœli & terræ deus, cum vtique per illum facta ſunt omnia? Quis poſſet dicere non eſſe deum ſuũ? *Pſal.75.* Sed non omnes homines agnouerunt deum ſuum, & vbi agnoſcebatur, quaſi ibi tantum deus erat. Notus in Iudæa deus, nondum filiis Chore dicebatur, omnes gentes plaudite manibus. Ille enim deus notus in Iudæa, rex omnis terræ, deus eſt. Iam ab omnibus agno- *Eſaiæ.54.* ſcitur, quia impletum eſt quod dicit Eſaias, Ipſe deus tuus qui eruit te, vniuerſæ terræ deus vocabitur. Quoniam rex omnis terræ deus. *Pſallite intelligenter.* Docet nos & admonet nos vt pſallamus intelligẽter, non quæramus ſonum auris, ſed lumen cordis. Pſallite, inquit, intelligenter. Gentes vnde vocatæ eſtis, vt Chri- H ſtiani eſſetis? Adorabant deos manu factos, & pſallebãt illis, ſed non intelligenter. Si intelligenter cantarent, lapides non adorarent. Quando homo ſenſatus cantabat lapidi inſenſato, nunquid intelligenter cantabat? Modo autem fratres non videmus oculis quem adoramus, & tamen correcti adoramus. Multo magis nobis deus commendatur potentior, quia eum oculis nõ videmus. Si eum oculis videremus, forte contemneremus. Nam & Chriſtum Iudæi viſum contempſerunt, *Pſal.31.* non viſum gentes adorauerunt. Illis enim dictum eſt, Pſallite intelligenter, nolite eſſe ſicut equus & mulus, in quibus non eſt intellectus. *Regnabit dominus ſuper omnes gentes.* Qui regnabat ſuper vnam gentem, regnabit, inquit, ſuper omnes gentes. Quando dicebantur iſta, ſuper vnam gentem regnabat deus, prophetia erat, nondum res demonſtrabatur. Deo gratias, iam videmus impleri quod ante prophetabatur. Chirographum deus ante tempus ſcripſit nobis, impleto tempore reddidit nobis. Regnabit deus ſuper omnes gentes, promiſſio eſt. *Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam.* Quod tunc promittebatur futurum, nunc impletum agnoſcitur & tenetur. Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam I ſuam. Quæ ſedes eius ſancta? Fortitan cœli, & bene in- *Acto.1.* telligitur. Aſcendit enim Chriſtus ſicut nouimus cum *2.Tim.4.* corpore in quo crucifixus eſt, & ſedet ad dexteram patris, inde eum venturum expectamus ad iudicandos viuos & mortuos. Sedet ſuper ſedem ſanctã ſuam. Cœli ſunt ſedes ſancta eius. Vis & tu eſſe ſedes eius? Noli putare te eſſe non poſſe. Para illi locũ in corde tuo, ve- *1.Cor.1.* nit & libenter ſedet. Ipſe certe eſt dei virtus & dei ſapientia. Et quid dicit ſcriptura de ipſa ſapientia? Ani- *Sapient.7.* ma iuſti, ſedes ſapientiæ. Si ergo anima iuſti ſedes eſt ſapientiæ, ſit anima tua iuſta, & eris regalis ſella ſapientiæ. Et reuera fratres, omnes homines qui bene viuunt, qui bene agunt, ſecundum charitatem piam cõuerſantur, nónne deus in illis ſedet, & ipſe iubet? Obtemperat anima ſedenti in ſe deo, & ipſa iubet membris. Anima enim tua iubet mẽbro tuo, quò moueatur pes, quò manus, quò oculus, quò auris, & iubet ipſa membris tanquam famulis ſuis, ſed & ipſa ſeruit interius inſidenti ſibi domino ſuo. Non poteſt inferiori ſe bene imperare, niſi ſuperiori ſe non fuerit dedignata ſeruire. Deus ſedet ſuper ſedem ſanctam ſuam. *Principes populorum conuenerunt cum deo Abraham.* Deus Abrahã & deus Iſaac K & deus Iacob. Verum eſt, dixit hoc deus, & ſuperbierunt inde Iudæi, & dixerunt, Nos filij Abrahæ ſumus. Superbientes de nomine paterno, gerentes eius carnẽ, *Ioan.8.* non tenentes eius fidem, ſemini adhærentes, moribus degenerantes. Denique dominus quid ait eis ita ſuperbientibus, Si filij Abrahæ eſtis, facta Abrahæ facite? Item quid dixit illis Ioannes venientibus & contremiſcentibus quibuſdam ipſorum, qui ſe pœnitendo corrigere voluerunt? Progenies viperarum. Erant enim *Matth.3.* iniqui, erant perditi, erant peccatores, erant impij, Venerunt ab baptiſmum Ioannis. Et quid eis dicit? Progenies viperarum. Illi ſe dicebant filios Abrahæ, & ipſe illos dicebat filios viperarum. Nunquid Abraham vipera erat? Sed quia male viuendo dæmones imitati erát, & eorum filij facti erant, quos imitando male viuebãt, Progenies, inquit, viperarum, quis vobis oſtendit fugere ab ira ventura? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ, & nolite dicere apud voſmetipſos, patrem habemus Abraham, & quaſi ſuperbire de genere Abrahæ. *Ibidem.* Potens eſt enim deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Non enim remanſurus eſt Abraham ſine filiis, ſi vos damnauerit deus, Potens eſt enim & damnare L quos odit, & illi reddere quod promiſit. Et vnde illi redditurus eſt filios, ſi dãnaret Hebræos de carne eius progenitos? De lapidibus iſtis, Oſtendebat illis lapides in eremo. Qui erant lapides niſi gentes, quæ lapides adorabant? Lapides quare? Adorando lapides, dicti erãt lapides, quia Pſalmus prædixerat, Similes illis fiant qui *Pſal.113.* faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Tamen de ipſis lapidibus reddidit filios Abrahæ. Modo omnes qui lapides adorabamus, conuerſi ad dominum, filij Abrahæ facti ſumus, non ducendo ab illo carnem, ſed imitando fidem. Principes ergo populorum conuenerunt cum deo Abraham. Principes populorum, gentiũ principes, non vnius populi principes, ſed principes populorum omnium conuenerunt cum deo Abraham. Ex ipſis principibus erat & iſte Centurio, de quo modo euangelium cum legeretur audiſtis. Erat enim Centu- *Matth.8.* rio habens honorem & poteſtatẽ inter homines, princeps erat de principibus populorũ. Venienti ad ſe Chriſto obuiã miſit amicos ſuos, imò vero tranſituro Chriſto miſit amicos, & rogauit vt curaret puerum eius qui periculoſe infirmabatur. Et cum vellet ipſe dominus venire, hoc ei mandauit, Nõ ſum dignus vt ſub tectum M meum intres, ſed tantum dic verbo, & ſanabitur puer meus. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitu- *Ibidem.* tus, habens ſub me milites. Videte quemadmodum tenuit ordinem. Prius commemorauit quòd ſub alio eſſet, & poſtea quòd alij ſub illo eſſ[…]t. Sub poteſtate ſum, & in poteſtate ſum: Et ſub aliquo ſum, & ſuper aliquos ſum: Et dico huic vade, & vadit: & alio veni, & venit: & ſeruo meo fac hoc, & facit. Tanquam diceret, Si ego ſub poteſtate conſtitutus iubeo illis qui ſub me ſunt, tu qui ſub nullius poteſtate poſitus es, non potes iubere creaturæ tuæ, quando omnia per te facta ſunt, & ſine te *Ioan.1.* factum eſt nihil? Dic ergo verbo, inquit, & ſanabitur puer meus. Nam vt in domum meam intres, non ſum *Matt.8.* dignus. Trepidauit Chriſtũ mittere intra parietes ſuos, & iam intus erat in corde eius. Iam erat anima eius ſedes illius, iam ibi ſedebat ille qui humiles requirebat. Conuerſus denique Chriſtus, miratus eſt, & ait ſequentibus ſe, Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Iſraël. Et ſicut alius euangeliſta eandem rem narrat, ſequitur domin⁹ & dicit, Ideo dico vobis, quia multi ab

Oriente

A Oriente & Occidente venient,& recũbent cum Abra-
ham & Isaac & Iacob in regno cœlorũ. Iste enim Cen-
turio non erat de populo Israël.Nam in populo Israël,
superbi repellebant à se deum, in principibus gentium
inuentus est humilis qui ad se inuitaret deum. Admi-
rans Iesus fidem ipsius, reprobat perfidiam Iudæorum.
Sani enim sibi videbantur,& periculosius ægrotabant,
quando medicum non cognoscentes occidebãt.Cum
ergo reprobaret & repudiaret illorum superbiam,quid
Matth.8. ait?Ideo vobis dico,quia multi ab Oriente & Occiden
te venient,non pertinentes ad cognationem Israël. Ve
nient multi quibus dixit, Omnes gentes plaudite ma-
nibus, & recumbẽt cum Abraham in regno cœlorum.
Non illos genuit carne sua Abraham, & venientes re-
cumbent cum illo in regno cœlorũ,& filij ipsius erunt.
Quare filij ipsius? Non nati de carne, sed sequendo fi-
dem ipsius.Filij autem regni,id est,Iudæi ibunt in tene-
bras exteriores, illic erit ploratio & stridor dentium.
Damnabuntur in tenebras exteriores, qui nati sunt de
carne Abrahæ. Et recumbẽt cum eo in regoo cœlorum
qui imitati sunt fidẽ Abrahæ. Merito ergo & hic prin-
cipes populorum conuenerunt cum deo Abraham. Et
B quid illi qui pertinebant ad deum Abrahã? *Quoniam*
Esaia.5. *dij fortes terræ valde eleuati sunt.* Qui erant dij? Populus il-
le dei, vitis illa dei,de qua dicitur, Iudicate inter me &
inter vineam meam, Ibunt in tenebras exteriores,non
recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob, non con-
Matth.8. ueniunt cum deo Abraham, Quare? Quoniam dij for-
tes terræ, Illi qui erant dij fortes terræ, præsumentes de
terra,de qua terra? De se ipsis, quia omnis homo terra.
Gene.3. Homini enim dictum est, Terra es, & in terram ibis.
Deber autem homo de deo præsumere & inde sperare
auxilium,non de se. Non enim terra pluit sibi aut lucet
sibi. Quomodo autem terra de cœlo expectat pluuiam
& lucem, sic homo de deo debet expectare misericor-
diam & veritatem. Illi ergo dij fortes terræ, valde ele-
uati sunt, id est,valde superbierunt: non sibi medicum
necessarium putauerunt, & ideo in sua ægritudine re-
manserunt, & ipsa ægritudine ad mortem perducti
Roma.11. sunt. Præcisi sunt rami naturales, vt humilis insererе-
tur oleaster. Quoniã dij fortes terræ valde eleuati sunt.
Teneamus ergo fratres humilitatem, charitatem, pie-
tatem, quia vocati sumus illis reprobatis, vel illorum
exemplo superbire timeamus admoniti.

C *In Psalmum quadragesimumseptimum*
Enarratio. Præfatio.

TITVLVS Psalmi est, *Laus cantici filiis Chore*
secunda sabbati. De hoc quod dominus dona-
re dignabitur, excipite tanquã filij firmamen-
ti. Secunda enim sabbati,id est post diem pri-
mum quem dominicum dicimus, quæ etiam secunda
feria dicitur,factum est firmamentum cœli, imò firma-
Gene.1. mentum cœlum. Cœlum enim vocauit deus firmamen
tum. Primo autem die lucem fecerat,& à tenebris diui-
serat,& vocauerat lucem,diem: & tenebras, noctẽ. Si-
cut autem indicat Psalmi huius cõtextio,aliquid etiam
prælocutus est deus in illo opere suo, quod complere-
tur in nobis cum gaudio, & secundum huius creaturæ
conditionẽ secula cucurrerunt. Non frustra enim do-
minus ait de Moyse, De me enim ille scripsit, nisi quia
Ioan.5. omnia quæ scripta sunt, etiam cum deus cõderet crea-
turam, possunt interpretari ad significationem futuro-
rum: vt intelligas deum fecisse lucem, cum Christus à
mortuis resurrexisset. Tunc enim reuera illa lux diuisa
est à tenebris, quando immortalitas à mortalitate di-
screta est. Quid ergo sequitur, nisi vt capiti etiam cor- D
pus fieret quod est Ecclesia? Denique est etiam Psalmus
de prima sabbati,in quo apertissime resurrectio domi-
ni declaratur. Ibi enim dicitur, Tollite portas princi- Psal.23.
pes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit
rex gloriæ. Quid euidẽtius quàm Christum esse regem
gloriæ? De quo dictum est, Si cognouissent, nunquam 1.Cor.9.
dominum gloriæ crucifixissent. Secundam ergo sabba
ti non debemus intelligere nisi Ecclesiam Christi, sed
Ecclesiam Christi in sanctis, Ecclesiam Christi in his
qui scripti sunt in cœlo, Ecclesiam Christi in his qui
mundi huius tentationibus non cedunt. Ipsi enim di-
gni sunt nomine firmamenti. Ergo Ecclesia Christi in
his qui firmi sunt,de quibus dicit Apostolus, Debemus Roma.15.
autem nos firmi infirmitates infirmorum sustinere, ap-
pellata est firmamentum. De hoc cantatur in Psalmo,
Audiamus,agnoscamus,sonemus,gloriemur,regnem⁹.
Nanque eam etiam firmamentum apostolicis literis
appellatam audi & agnosce, Quæ est, inquit, Ecclesia 1.Timo.3.
dei viui,columna & firmamentum veritatis. De hoc fir Matth.27.
mamento cantatur filiis Chore, quos nostis esse filios
sponsi crucifixi in Caluariæ loco. Chore nanque calui-
cium interpretatur. Sequitur in hoc Psalmo, qui inscri- E
bitur secunda sabbati.

Enarratio.

M*Agnus dominus & laudabilis valde.* Ecce magnus
dominus & laudabilis valde. Sed nunquid
infideles laudant dominum? Nunquid etiam Psal.144.
qui credunt & male viuunt laudant dominum, per
quos fit vt nomen dei blasphemetur in gentibus? Nun-
quid laudant dominum? An vero si etiam laudent, ac- Roma.2.
ceptatur laus eorum, cum scriptum sit, Non est spe- Ecclesi.15.
ciosa laus in ore peccatoris? Dixisti ergo, Magnus do-
minus & laudabilis valde: sed dic vbi. In ciuitate dei
nostri, in monte sancto eius. De hoc alibi dicitur, Quis Psal.23.
ascendet in montẽ domini? Innocens manibus & mũ- Matth.27.
do corde. In his magnus dominus & laudabilis valde:
hoc est, in ciuitate dei nostri in monte sancto eius. Hęc
est ciuitas in monte posita, quæ abscondi non potest.
Hæc est lucerna quę sub modio non occultatur, omni-
bus nota, omnibus diffamata. Non autem vniuersi ci-
ues eius sunt, sed illi in quibus magnus dominus &
laudabilis valde. Quæ est ergo ista ciuitas videamus,
ne forte quia dictum est, In ciuitate dei nostri in mon-
te sancto eius: debeamus quærere istum montem, vbi F
etiam exaudiri possimus. Non enim frustra dicitur
in alio Psalmo, Voce mea ad dominum clamaui, & ex- Psal.3.
audiuit me de mõte sancto suo. Audiuit ergo te mons
iste vt exaudireris. Nam si in eum non ascenderes, in-
fra iacens clamare posses, sed exaudiri nõ posses. Quis
est ergo iste mons fratres? Magna cura inquirendus,
magna solicitudine inuestigandus, labore etiam occu-
pandus & ascendẽdus. Sed si in aliqua parte terrarum
est, quid faciemus? Peregrinabimur de terra nostra, vt
ad illum montem peruenire possimus? Imò veró tunc
peregrinabimur, si in illo non sumus. Ipsa est enim ci-
uitas nostra, si membra regis sumus, qui caput est ciui-
tatis ipsius. Vbi est ergo iste mõs? Si regionem aliquam
tenuit, laborandum est, vt dixi, vt ad eum perueniatur.
Sed quid satagis? Vtinam non sis piger ascendere in Roma.9.
montem, quomodo mons non fuit tardus venire ad Daniel.2.
dormientem. Fuit enim quidam lapis angularis con- Luc.1.& 2.
temptibilis in quem Iudæi offenderunt: præcisus est de Roma.9.
quodam monte sine manibus, hoc est, de regno Iudęo-
rum veniens sine manibus, quia humanũ opus non ac-
cessit

G cessit ad Mariam de qua natus est Christus. Sed si la-
pis iste vbi in eum offenderunt Iudæi ibi remaneret, tu
quò ascenderes non haberes. Quid autem factum est?
Daniel.2. Quid dicit prophetia Danielis? Quid nisi quia creuit
lapis iste, & factus est mons magnus? Quàm magnus?
Ita vt impleret vniuersam faciem terræ. Ergo crescen-
do mons iste & implendo vniuersam faciem terrę, ve-
nit ad nos. Quid ergo montem quasi absentem quæri-
mus, & non in præsentem iam ascendimus, vt sit in
nobis magnus dominus & laudabilis valde? Denique
ne istum montem non agnosceres & in hoc Psalmo,
& in aliqua parte terrarum quærendum existimares:
vide quid sequitur, Cum dixisset in ciuitate dei nostri
in monte sancto eius: quid addidit? *Dilatans exulta-
tiones vniuersæ terræ, montes Sion.* Sion vnus mons est. Quid
ergo montes? An quia ad Sion pertinuerunt, etiam
qui de diuerso venerunt, vt sibi concurrerent in lapidē
angularem, & fierent illi duo parietes tanquam duo
Ephe.2. montes, vnus ex circuncisione, alter ex præputio, vnus
ex Iudæis, alter ex gentibus, non iam aduersi & diuersi,
quia ex diuerso iā in angulo nec diuersi: Ipse est enim,
inquit, pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Ipse ille an-
H gularis lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic fa-
Psal.117. ctus est in caput anguli. Duos iunxit in se mons mon-
tes, Vna domus & duæ domus. Duæ propter ex diuer-
so venientes, vna propter lapidem angularem, in quo
sibi ambæ copulantur. Audi & hoc, Montes Sion.

Latera Aquilonis ciuitas regis magni. Intenderas enim
tu Sion tanquam vnum locum, vbi condita est Hieru-
salem, & in ea tibi non occurrebat nisi populus ex cir-
cuncisione, qui quidem ex reliquiis à Christo collectus
Matth.3. est, ex magna autem parte tanquam palea ventilatus.
Roma.9. Etenim scriptum est, Reliquiæ saluæ fient. Sed attende
Roma.11. & gentes, vide & oleastrum inseri in pinguedinē oli-
uæ. Ecce gentes, latera Aquilonis, adiuncta sunt latera
Aquilonis ciuitati regis magni. Contrarius solet esse
Aquilo Sion. Sion quippe in meridie, Aquilo contra
Esaiæ. 40. meridiem. Quis est iste Aquilo nisi qui dixit, Ponam
sedem meam ad Aquilonem, & ero similis altissimo?
Tenuerat regnum diabolus impiorum, & possederat
gentes seruientes simulacris, adorantes dæmonia, & to-
tum quicquid generis humani erat vbique per mundū,
Matth.12. inhærendo illi Aquilo factum erat. Sed quoniam ille
qui alligat fortem, aufert eius vasa & facit vasa sua, li-
I berati homines ab infidelitate & superstitione dæmo-
niorum, credentes in Christum collineati sunt illi ci-
uitati, occurrerūt in angulo illi parieti de circūcisione
venienti, & facta est ciuitas regis magni quæ fuerat la-
Ephe.2. tera Aquilonis. Ideo & in alia scriptura dicitur, Ab A-
quilone nubes coloris aurei, in his est magna gloria &
honor omnipotentis. Magna enim gloria medici est,
quando ex desperatione cōualescit ægrotus. Ab Aqui-
Iob.37. lone nubes, & non nigræ nubes, non caliginosæ, non
tetræ, sed coloris aurei. Vnde, nisi gratia illuminatę per
Christum? Ecce latera Aquilonis, ciuitas regis magni,
Latera vtique, quia inhæserant diabolo. Quicunque e-
nim alicui cohærent, latera ipsius dicuntur. Nam &
de aliquibus hominibus solemus ita loqui, Bonus ho-
mo est, sed mala latera habet: id est, ipse quidem probi-
tate præstat, sed maligni sunt qui ei coniuncti sunt. La-
tera ergo Aquilonis qui diabolo cohærebant: inde ve-
nit & iste filius de quo modo audiebamus, quia mor-
tuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Proficiscen
do enim in regionem longinquam, etiam ad Aquilo-
nem peruenerat, & ibi sicut audistis, vni ex principibus
regionis illius adhæserat. Factus est ergo latus Aqui- K
lonis, adhærendo principi illius regionis: sed quia ci-
uitas regis magni, & ex latere Aquilonis colligitur, re-
uersus ad se dixit, Surgam & ibo ad patrem meum: Et Lucæ.15.
occurrit ei pater qui dicit de illo, mortuus erat & reui-
xit, perierat & inuentus est. Vitulus ille saginatus, la- Ephe.2.
pis angularis fuit. Denique & maior filius qui epulari
nolebat, exhortatus à patre ingressus est, & duo iam
parietes, tanquam illi duo filij ad vitulum peruenien-
tes, ciuitatem regis magni fecerunt. Sequatur ergo iste
Psalmus & dicat, *Deus in domibus eius cognoscetur.* Iam
in domibus propter montes, propter duos parietes,
propter duos filios. Deus in domibus eius cognosce-
tur. Sed gratiam commendat, ideo addidit: *Cum su-
sciperet eam.* Nam quid esset ipsa ciuitas, nisi ille suscepis-
set eam? Nónne statim caderet, nisi tale fundamen-
tum haberet? Fundamentum enim aliud nemo potest 1.Cor.3.
ponere, præter id quod positum est, quod est Chri- 1.Cor.1.
stus Iesus. Nemo ergo de suis meritis glorietur, sed qui
gloriatur, in domino glorietur: quia tunc est illa ma- L
gna ciuitas, tunc in ea cognoscitur dominus cum su-
scipiet eam. Quomodo suscipit? Nunquid quomodo
suscipit medicus ægrotum curandum, non sicut est a-
mandum. † Etenim febrem odit medicus. Non amat †alias, cu-
medicus ægrotum, & amat medicus ægrotū. Si ægro- rādum: nō,
tum amaret, semper ægrotum optaret. Rursus si ægro- sed sicut est
tum non amaret, ad ægrotum non veniret: sed amat amando.
ægrotum, vt faciat sanum. Suscepit ergo hanc ciuita-
tem dominus, & agnitus est in ea, id est, gratia ipsius
cognita est in illa ciuitate: quia quicquid habet illa ci-
uitas quæ gloriatur in domino, non habet de se. Pro-
pter hoc enim dicitur. Quid enim habes quod non
accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non 1.Cor.4.
acceperis. Deus in domibus eius cognoscetur, dum
suscipiet eam. *Quoniam ecce reges terræ collecti sunt.* Iam
ecce illa latera Aquilonis videte quomodo veniant,
videte quomodo dicant, Venite ascendamus in mon- Esaiæ.2.
tem domini, annunciauit enim nobis viam suam, vt
ingrediamur in ea. Ecce reges terræ collecti sunt.

Et conuenerunt in vnum. In quem vnum, nisi in lapidem
illum angularem. *Ipsi videntes ita admirati sunt.* Post Ephe.2.
admirationem miraculorum & glorię Christi, quid se-
cutum est? *Conturbati sunt, commoti sunt, tremor appr.hen-
dit eos.* Vnde tremor apprehendit eos, nisi de conscien-
tia delictorum? Currant ergo reges post regem, agno- M
scant reges regem. Inde alibi, Ego autem, inquit, con- Psal.2.
stitutus sum rex ab eo super Sion montē sanctum eius,
prædicans præceptum domini. Dominus dixit ad me
filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, &
dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem
tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tan-
quam vas figuli conteres eos. Auditus est ergo rex, con
stitutus in Sion, tradita est illi possessio vsque ad termi-
nos orbis terræ. Metuere non debent reges ne regnum
perdant, ne illis auferatur regnum, sicut miser timuit
Herodes, & pro paruulo occidit paruulos. Timens au- Matth.2.
tem regnum amittere, non meruit regem cognoscere.
Vtinam & ipse regem cum Magis adoraret, non ma-
le regnum quærendo, innocentes perderet, & nocens
periret. Nam quod ad illum attinebat, perdidit inno-
centes: Quāuis autem ad Christum, etiam paruus pro
se morientes paruulos coronauit. Ergo debuerunt ti-
mere reges quando dictum est, Ego autem constitutus
sum rex ab eo, & hæreditatem vsque ad fines terræ da-
bit mihi qui me constituit regem. Sed quid inuidetis
reges?

A reges? Videte, non inuidete. Longe enim aliter iste rex
qui dixit, Regnum meum non est de hoc mundo. No-
Ioan.18. lite ergo timere, ne vobis auferatur regnum mundi hu
ius, dabitur vobis regnum, sed cœlorum, vbi ille rex
Psal.2. est. Ideo quid ibi sequitur? Et nunc reges intelligite.
Iam inuidere vos parabatis, intelligite de alio rege di-
citur, cuius regnum non est de hoc mundo. Merito er-
go collecti sunt reges in vnum, conturbati sunt, tre-
mor apprehendit eos. Inde & illis hoc dicitur, Et nunc
reges intelligite, erudimini omnes qui iudicatis ter-
ram. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tre-
more. Et quid fecerunt? *Ibi dolores vt parturientis.* Quid
sunt dolores vt parturientis, nisi dolores pœnitentis?
Vide ipsam conceptionem doloris & parturitionis, A
Esaia.26. timore tuo, inquit Esaias, concepimus, & parturiui-
mus spiritum salutis. Sic ergo conceperunt reges à ti-
more Christi, vt parturiendo salutem parerent, cre-
dendo in eum quem timuerunt. Ibi dolores sicut par-
turientis. Vbi parturientem audis, fœtum expecta, Par-
turit vetus homo, sed nascitur nouus homo. Ibi dolo-
res vt parturientis. *In spiritu violento conteres naues Thar-
sis.* Breuiter intelligitur, euertens superbiam gentium.
B Sed vnde ex hac historia dicitur euersio superbiæ gen-
tium? Propter naues Tharsis. Tharsis ciuitatem quæsie-
runt docti, hoc est, quæ nam ciuitas hoc nomine signi-
ficaretur: & aliquibus visum est Ciliciam dictam esse
Tharsis, ex eo quòd metropolis eius Tharsus dicitur,
De qua ciuitate erat etiam Paulus apostolus, natus in
Acto.22. Tharso Ciliciæ. Aliqui autem eam Charthaginem in-
tellexerunt, fortassis aliquando ita nominatam, aut ali-
qua locutione ita significatam. Nanque apud prophe-
Esaia.23. tam Esaiam sic inuenitur, Vlulate naues Charthaginis.
Ezech.26. Apud Ezechielem autem à diuersis interpretibus, ab a-
liis Carthago, ab aliis Tharsis interpretata est, & hoc di
uersitate interpretum positum potest intelligi, hanc ap-
pellari Tharsum, quæ Carthago dicebatur. Manifestũ
est autem quòd primordia regni Carthaginis nauibus
floruerunt, & ita floruerunt, vt inter cæteras gentes
excellerent negotiationibus & nauigationibus. Nam
quando Dido fugiens fratrem delapsa est ad terras A-
fricæ, vbi Carthaginem condidit, naues quæ paratæ e-
rãt ad mercationem, in eius regionem assumpserat ad
fugam, consentientibus sibi regionis eius principibus,
& ipsæ naues etiam condita Carthagine ad negocian-
C dum non defecerunt: atque hinc nimium superba fa-
cta est ciuitas illa, vt digne per eius naues intelligatur
superbia gentium, præsumens in incertis tanquam in
flatibus ventorum. Iam non præsumatur de velificati-
one, & quasi prosperitate seculi huius, tanquam maris:
fundamentum nostrum in Sion sit, ibi stabiliri debe-
mus non perflari omni vento doctrinæ. Quicunque
Ephe.4. ergo ex incerto huius vitæ tumuerant, euertantur &
subiiciantur Christo, id est, omnis superbia gentium
conterenti in spiritu violento naues Tharsis, non cuius
cunque ciuitatis, sed Tharsis. Quomodo in spiritu vio
lento? Timore fortissimo. Sic enim eum tremuit om-
nis superbia iudicaturum, vt in humilem crederet, ne
excelsum expauesceret. *Sicut audiuimus ita & vidimus.*
O beata Ecclesia, quodam tempore audisti, quodam
tempore vidisti. Audiuit in promissionib⁹, videt in ex-
hibitionibus: audiuit in prophetia, videt in Euangelio.
Omnia enim quæ modo complentur, antea propheta-
ta sunt. Erige oculos ergo & diffunde per mundum, vi
de iam hæreditatem vsque ad terminos orbis terræ.
Psal.71. Vide iam impleri quod dictum est, Adorabunt eum
omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi. Vide D
impletum esse quod dictum est, exaltare super cœlos Psal.107.
deus, & super omnem terram gloria tua. Vide illum
cuius pedes & manus fixi sunt clauis, cuius ossa in ligno Matth.27.
pendentia numerata sunt, super cuius vestimentum
sors missa est. Vide regnantem, quem illi viderunt pen Acto.1.
dentem. Vide in cœlo sedentem, quem contempserũt
in terra ambulantem. Vide inde impleri, Commemo- Psal.21.
rabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines
terræ, & adorabunt in conspectu eius vniuersæ patriæ
gentium. Hæc videns, exclama cum gaudio, Sicut au-
diuimus, ita & vidimus. Merito sic vocatur ipsa Ec-
clesia de gentibus, Audi filia & vide, & obliuiscere po
pulum tuum & domum patris tui. Pater tuus Aquilo Psal.44.
fuit, veni ad montem Sion, Audi & vide, non vide
& audi, sed audi & vide: prius audi, postea vide. Au- Psal.17.
dis primo quod non vides, videbis postea quod audi-
sti. Populus, inquit, quem non cognoui seruiuit mihi, Esaia.55.
in obauditu auris obaudiuit mihi. Si in obauditu au-
ris obaudiuit, ergo non vidit. Et vbi est quibus non est
nunciatum de eo, videbunt, & qui non audierunt in-
telligent? Ad quos non missi sunt Prophetæ, ipsi pri-
mo audierunt & intellexerunt Prophetas. [Illi qui pri- E
mo non audierunt, postea audientes admirati sunt.]
Remanserunt illi ad quos missi sunt codices ferentes,
veritatem non intelligentes, testamenti tabulas ha-
bentes, & hæreditatem non tenentes. Sed nos sicut
audiuimus ita & vidimus. *In ciuitate domini virtutum,
in ciuitate dei nostri.* Ibi audiuimus, ibi & vidimus. Ex-
tra illam qui est, nec audit nec videt: in illa qui est,
nec surdus nec cæcus est. Sicut audiuimus, ita & vi-
dimus. Et vbi audis? Vbi vides? In ciuitate domini
virtutum, in ciuitate dei nostri. *Deus fundauit eam in
æternum.* Non insultent hæretici per partes concisi,
non se extollant qui dicunt, Ecce hic est Christus, ec- Matth.24.
ce illic. Qui dicit, ecce hic est, ecce illic, ad partes in-
ducit. Vnitatem promisit deus, reges in vnum colle-
cti sunt, non per schismata dissipati sunt. Sed forte ista
ciuitas quæ mundum tenuit aliquando euertetur? Ab-
sit. Deus fundauit eam in æternum. Si ergo eam deus
fundauit in æternum, quid times ne cadat firmamen-
tum? *Suscepimus deus misericordiam tuam in medio templi
tui.*† Qui susceperunt, & vbi susceperunt? Nonne ip- † *aliàs, po-*
se populus tuus suscepit misericordiam tuam? Si po- *puli tui.*
pulus tuus suscepit misericordiam tuam, quomodo F
suscepimus misericordiam tuam, & in medio popu-
li tui, quasi alij sint qui susceperunt, alij in quorum me-
dio susceperunt? Magnum sacramentum, sed tamen
notum: & cum hinc, hoc est, ex his versibus & ob-
scuritatibus fuerit exculptum, fuerit & erutum, quod
nostis, non erit rudius sed dulcius. Nunc quippe po-
pulus dei cẽsentur omnes qui portant sacramẽta eius,
sed non omnes pertinent ad misericordiam eius. Om-
nes quippe sacramentum baptismi Christi accipientes,
Christiani vocantur, sed non omnes digne illo sacra-
mẽto viuunt. Sunt enim quidam de quibus dicit Apo-
stolus, Habentes formam pietatis, virtutem autem eius 2.Timo.3.
abnegantes, Tamen propter ipsam speciem pietatis in
populo dei nominãtur, quomodo ad aream quamdiu Matth.3.
trituratur, non solum grana sed etiam palea pertinet:
nunquid & ad horreum pertinebit? In hoc medio autẽ
populi mali est populus bonus, qui suscipit misericor-
diam dei. Viuit digne misericordia dei, qui audit & te-
net & facit quod ait Apostolus, Præcipientes ergo ro- 2.Cor.6.
gamus, ne in vacuum gratiam dei suscipiatis. Qui er-
go non

G go non in vacuum gratiam dei suscipit, ipse tam sacra-
mentum quàm etiam misericordiam dei suscipit. Et
quid illi obest, quia in medio populi inobedientis est,
Matth. 3. donec area ista ventiletur, donec boni à malis separen
tur? Quid ei obest in medio populi habitare? Sit de il-
lis qui appellantur firmamentum, suscipiens miseri-
cordiam dei, sit lilium in medio spinarum. Nam & ip-
† al. quo- sæ spinæ non † ad populum dei pertinent, vis audire?
niam. Ita posita est ipsa similitudo, Sicut lilium, inquit, inter
Cant. 2. medium spinarum, ita proxima mea in medio filiarū.
Nunquid dixit in medio alienarum? Non, sed in me-
dio filiarum. Sunt ergo filiæ malæ, & inter illas est li-
lium in medio spinarum. Itaque illi qui sacramenta ha
bent, & mores bonos non habent, & dei dicuntur &
non dei, & eius dicuntur & alieni. Eius propter ipsius
sacramentum, alieni propter proprium vitium. Ita & fi-
liæ & alienæ: filiæ, propter formam pietatis: alienę, pro-
pter amisionem virtutis. Sit ibi lilium, suscipiat mise-
ricordiam dei, teneat radicem boni floris, nō sit ingra-
tum pluuiæ dulci de cœlo venienti. Ingratæ sint spinæ,
crescant de imbribus, ad ignem crescunt non ad hor-
reum. Suscepimus deus misericordiam tuam in medio
H templi † tui. In medio populi tui non suscipientis mi-
† aliàs, po- sericordiam tuam, nos suscepimus misericordiam tuā:
puli, & sic in sua enim propria venit, & sui eum non receperunt.
deinceps. In medio autem eorum quotquot receperunt eum, de-
Ioan. 1. dit eis potestatem filios dei fieri. Iam hic occurrit vni-
cuique cogitātu: & quid? Iste populus qui in medio po-
puli dei suscepit misericordiam dei, quātum nume-
rum habet? Quam pauci sunt, vix inueniuntur aliqui.
Illisne contentus deus erit, & perdet tantam multitu-
dinem? Dicunt hoc qui sibi promittunt hoc, quod à
deo promittente non audierunt. Et vere si male viua-
mus, si mundi huius delitiis perfruamur, si nostris li-
bidinibus seruiamus, perditurus est nos deus? Quot
enim sunt illi qui videntur seruare præcepta dei? Vix
inuenitur vnus vel duo vel paucissimi: ipsos solos deus
liberaturus est, & cæteros damnaturus? Absit, inquiunt,
Matth. 25. Cum venerit & videbit tantam multitudinem ad si-
nistram, miserebitur, & dabit indulgentiam. Hoc pla-
Gene. 2. nè etiam serpens illa promisit primo homini: nam mi
natus erat deus mortem si gustaret. Ille autem absit, in-
Gene. 3. quit, non morte moriemini. Crediderunt serpenti, in-
uenerunt verum esse quod minatus est deus, falsum
I quod promiserat diabolus. Ita & nunc fratres ponite
vobis Ecclesiam ante oculos ad instar similitudinemq́;
paradisi, non cessat serpens suggerere quod tunc sug-
gessit. Sed casus primi hominis ad experimentum ca-
uendi debet nobis valere, non ad imitationem peccan
di. Ideo ille cecidit, vt nos surgamus. Respondeamus
Iob. 2. talibus suggestionibus, quod respondit Iob. Nam & ip-
Gene. 3. sum per fœminam tanquam per Euam tentauit, & vi-
cit in stercore, victus in paradiso. Ergo nos audiamus
tales voces, nec putemus paucos esse istos, multi sunt,
sed inter plures latent. Nō possumus enim negare plu-
res esse malos, & tam plures vt inter eos prorsus boni
Matth. 3. non appareant, quomodo non apparēt grana in area.
Nam quisquis aream videt, potest putare quòd palea
sola sit, Da hominem inexpertum, & putat inaniter fie-
ri quod boues mittuntur, quod ibi homines sub æstu
desudant vt conterant paleam, sed ibi est & massa ven-
tilatione purganda, Tunc procedit copia frumenti,
quæ latebat in copia palearum. Et modo vis inuenire?
Bonus esto & inuenies. Contra istam ergo desperatio-
nem, vide quid sequatur in isto psalmo, Quoniā cum
dixisset, Suscepimus deus misericordiam tuam in me- K
dio templi tui: significauit esse populum dei, non susci-
pientem misericordiam dei, in cuius medio quidam
suscipiant misericordiam dei: ne occurreret homini-
bus tam paucos esse, vt propè nulli sint, quomodo con-
solatus est consequentibus verbis. *Secundum nomen
tuum deus, ita & laus tua in fines terræ.* Quid est hoc, Magnus
dominus & laudabilis valde, in ciuitate dei nostri in
monte sancto eius. Non potest esse laus eius, nisi in
sanctis eius: nam qui male viuunt, non eum laudant,
sed quia & si prædicant lingua, blasphemant vita.
Quia ergo laus eius non est nisi in sanctis eius, non si-
bi dicant hæretici, in nobis remansit laus eius, quia
pauci sumus & à turba separati: nos iuste viuimus, nos
laudamus deum, non solum loquendo, verumetiam
conuersando. Respondetur eis ex hoc psalmo, Quid
vos dicitis in parte laudare deum, cui dictum est, Se-
cundum nomen tuum deus, ita & laus tua in fines ter-
ræ? Id est, quomodo notus es per omnes terras, sic &
laudaris per omnes terras. Nec desunt qui te nunc lau-
dant per omnes terras. Illi autem laudant qui bene vi-
uunt. Secundum enim nomen tuum deus, ita & laus
tua, non in parte, sed in fines terræ. *Iustitia plena est de-* L
xtera tua. Id est, multi sunt, & illi, qui stabunt ad dexte-
ram. Non solum illi multi erunt qui stabunt ad sini- *Matth. 25.*
stram, sed & ibi erit plenitudo massæ ad dexteram cō-
stitutæ. Iustitia plena est dextera tua. *Lætetur mons Sion
& exultent filiæ Iudæ, propter iudicia tua domine.* O mons Sion,
ô filiæ Iudæ, laboratis modo inter zizania, inter paleas, *Matth. 3.*
inter spinas laboratis, sed exultate propter iudicia dei.
Non errat deus in iudicando: discrete viuite, & si con-
cretæ natæ estis: non frustra vox exiit de ore & de cor-
de vestro, ne comperdas cum impiis animam meam, *Psal. 25.*
& cum viris sanguinum vitam meam. Ille ventilabit
tantus artifex, in manu ventilabrum portabit, vt vnum
granum tritici non cadat in aceruum paleæ comburē- *Matth. 3.*
dum, nec vna arista paleæ transeat ad massam in hor-
reo recondendam. Exultate filiæ Iudæ, propter iudicia
dei non errantis, & nolite modo temere iudicare. Ad
vos pertineat colligere, ad illum pertineat separare.
Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ propter iu-
dicia tua domine. Ne autem putetis filias Iudæ Iudæas
esse. Iuda confessio est, Omnes filij confessionis, filiæ
Iudæ sunt: quia salus ex Iudæis, nihil est aliud quàm *Ioan. 4.*
Christus ex Iudæis. Hoc ait & Apostolus, Non enim M
qui in manifesto Iudæus est, neque quæ in manifesto *Roma. 2.*
in carne est circuncisio, sed qui in abscondito Iudæus
est, & circuncisio cordis in spiritu non litera, cuius
laus non est ex hominibus, sed ex deo est. Talis Iu-
dæus esto: gloriare de circuncisione cordis, & si non
habes circuncisionem carnis. Exultent filiæ Iudæ, pro-
pter iudicia tua domine. *Circundate Sion & complectimi-
ni eam.* Dicatur eis qui male viuunt, in quorum me-
dio est populus ille qui suscepit misericordiam dei, in
medio vestrum est populus bene viuens, circundate
Sion. Sed quomodo? Complectimini eam. Nolite
scandalis circundare, sed charitate circundate, vt qui
bene viuunt in medio vestrum, eos imitemini, & eorū
imitatione Christum, cuius membra sunt in corpore *1. Timo. 2.*
complectimini. Circūdate Sion & cōplectimini eam.

Narrate in turribus eius. In altitudine munitionum
eius, prædicate laudes eius. *Ponite corda vestra in virtu-
te eius.* Non vt habeatis formam pietatis, virtutem eius
abnegetis: sed in virtute eius ponite corda vestra. Quæ
est virtus ciuitatis huius? Qui vult intelligere virtutem

huius

A huius ciuitatis, intelligat vim charitatis. Ipsa est virtus quã nemo vincit. Huius ignẽ nulli fluctus seculi, nulla flumina tẽtationis extinguunt. De hac dictum est, Va- *Canti. 8.* lida est sicut mors dilectio. Quomodo enĩ mors quãdo venit, resisti ei non potest, quibuslibet artibus, quibuslibet medicamẽtis occurras, violentiam mortis vitare non potes, quia mortalis natus es: sic contra violentiam charitatis mundus nihil potest. Econtrario enim similitudo data est de morte: quomodo enĩ mors ad auferendum violentissima est, sic charitas violẽtissima est ad saluandum. Per charitatẽ enim multi mortui sunt seculo, vt viuerent deo. Hac charitate accensi martyres, non simulati, non vana gloria ventilati, non *1. Cor. 13.* tales de quibus dictum est: Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest: sed tales quos vere Christi & veritatis charitas perduceret ad passionem. Quid eis fecerunt tentationes sęuientium? Maiorem violentiam habuerunt oculis flentium suorum, quàm persecutiones insectãtiũ. Quàm multos enim tenebant filij ne paterentur: quàm multorum genibus prouoluebantur vxores, ne viduæ B relinquerentur: quam multos parentes filij prohibebant mori, sicut nouimus & legimus in passione beatæ Perpetuæ. Facta sunt ista, sed lachrymæ quantælibet & quantolibet impetu fluerent, quomodo ardorem charitatis extinguerent? Hæc est virtus Sion, cui & alibi *Psal. 121.* dicitur, Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. Annunciate in turribus eius, ponite corda vestra in virtute eius. *Et distribuite domos eius.* Quid hic intelligemus, ponite corda vestra in virtute eius, & distribuite domos eius? Id est, distinguite domum à domo, nolite confundere. Domus est enim formam pietatis habens, & pietatem nõ habens. Est autem domus, & formam & pietatem habens. Distribuite, nolite confundere. Tunc autem distribuitis & non confunditis, quando corda vestra in virtute eius ponitis: id est, cum facti fueritis per charitatem spiritales, tunc temere nõ iudicabitis, tunc videbitis nihil obesse bonis malos. Quàmdiu sumus in hac area, distribuite domos eius. Potest & alius esse intellectus, Domos illas duas vnam ex circuncisione, alteram ex præputio veniẽtem, Apostolis dictum est vt distribuerent. Cum enim vocatus C esset Saulus & factus Apostolus Paulus, conueniens in vnitatem coapostolorum suorũ, sic cum eis habuit placitum, vt illi irent in circũcisionem, iste in præputium. *Gala. 2.* Ista dispensatione apostolatus sui distribuerũt domos ciuitatis, magni regis: & concordantes in angulo, euãgelium dispensatione diuiserunt, charitate iunxerunt. Et reuera hoc magis intelligendum est. Nam sequitur & ostendit quòd hoc prædicatoribus dictum sit, & distribuite domos eius. *Vt enarretis in progenie altera.* Id est, vt etiam ad nos post futuros illorum euangelij dispensatio perueniret. Non enim illis tantum laborauerunt, cum quibus in hac terra vixerunt: nec dominus illis tantum Apostolis, quibus se viuum etiam post resurrectionem dignatus est ostendere, sed & nobis. Nam illis loquebatur, & nos significabat cum diceret: *Matth. 28.* Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad cõsummationem seculi. Nunquid illi hic futuri erant vsque in consummationem seculi? Item dicit, Non pro *Ioan. 17.* his rogo tantum, sed & pro his qui credituri sunt per verbum illorum in me. Ergo attendit nos, quia passus est propter nos. Merito itaque dicitur, Vt enarretis in progenie altera: quid enarretis? *Quoniam hic est deus deus noster.* Terra videbatur, terræ conditor non videbatur: caro tenebatur, sed deus in carne non agnosce- D batur. Tenebatur caro ab eis, ex quibus sumpta fuerat ipsa caro: ex semine Abrahæ enim virgo Maria: ad carnem remanserunt, diuinitatem non intellexerunt. O Apostoli, ô ciuitas magna, in turribus tuis prædica & dic, hic est deus deus noster. Sic sic quomodo cõtẽptus est, quomodo lapis ante pedes iacuit offendẽtium, vt humiliaret corda confitentium. sic hic est deus noster. *1. Pet. 2.* Certe visus est sicut dictum est, Post hæc in terris visus *Baruch. 3.* est, & cum hominibus cõuersatus est. Hic est deus noster. Et homo est, & quis est qui cognoscet eum? Quoniam hic est deus noster. Sed forte ad tempus, quomodo dij falsi. Quia enim vocari possunt dij, esse autẽ nõ possunt, ad tempus vel vocãtur: nã quid eis dicit Propheta, vel quid monet vt eis dicatur? hæc eis dicetis, Quid? Dij qui cœlum & terrã non fecerunt pereant de *Hiere. 10.* terra, & de his quę sub cœlo sunt, Nõ est iste talis deus, *Psal. 95.* quoniam deus noster super omnes deos. Super quos omnes deos? Quoniam omnes dij gentiũ dæmonia: dominus autem cœlos fecit. Ipse est ergo deus noster, hic est deus noster. Quousque? *In æternum & in seculum seculi, ipse reget nos in secula.* Si deus noster est, & rex noster E est, protegit nos, quia deus est ne moriamur: regit nos, quia rex est ne cadamus. Regendo autem nos non frãgit nos: nam quos non regit, frangit. Reges eos, inquit, *Psal. 2.* in virga ferrea, & tanquam vas figuli cõteres eos. Sed sunt quos non regit, ipsis non parcit, sed tanquam vas figuli conteret eos. Ab illo ergo optemus regi & liberari, quia hic est deus noster in æternum & in seculum seculi, & ipse reget nos in secula.

In Psalmum XLVIII. Enarratio.

Concio prima de prima parte Psalmi

„ Omnia diuina eloquia salubria sunt bene intelligentibus, periculosa vero his qui ea volunt ad sui cordis peruersitatem detorquere, potius quàm suum cor ad eorum rectitudinem corrigere. Hæc est enim in hominibus magna & vsitata peruersitas: quia cum debeant viuere ipsi secundum voluntatem dei, deum volunt viuere secundum voluntatem suam. Et cum ipsi nolunt corrigi, illum volũt deprauari, rectum non arbitrantes quod ille vult, sed quod ipsi volũt. Solemus autem audire homines murmurantes aduersus deum, quòd malis in hac vita bene F sit, & laborent boni: quasi ille peruersus sit, & nesciat quid agat, aut omnino auertat oculos à reb⁹ humanis: vel securitatem suam perturbari nolit, vt hæc non attendat, quia cum labore ista deus aut videat aut corrigat. Murmurant ergo homines qui propterea volunt deum colere, vt hic illis bene sit, quando vident eos qui deum non colunt pollere atque florere fœlicitate terrena, se autem colentes deum laborare in angustiis, in necessitatibus, in ærumna, cæterisq; difficultatibus mortalitatis humanæ. Contra istam vocem & contra has blasphemias murmurantium, incantat semper sermo diuinus, curans à morbo serpentis. Venenati enim cordis est ista sanies, eructans in deum putorẽ blasphemiæ, & quod peius est, manus curantis repellens, morsum serpentis non repellens. Hoc dixi, repellit à se cor hominis verbi dei seueritatem, & admittit ad se male suadentis serpentis blanditias. Contra hos ergo cãtat sermo diuinus, & iam in isto Psalmo loquitur nobis. Ad quem Psalmum quomodo intentam ego facerem sanctitatem vestram, nisi ipse vos faceret omnes intẽtos? Nec vos solos, sed totũ orbem terrarum. Audite enim quemadmodũ cœpit. *Audite hæc omnes gentes.* Nõ

G ergo vos omnes soli qui hic estis. Nã vox nostra quanta est vt sic clamemus, vt audiant omnes gẽtes? Clamauit enim per Apostolos domin⁹ noster Iesus Christus, clamauit tot linguis in quas misit, & videmus hũc Psalmum qui antè non recitabatur nisi in vna gente in synagoga Iudæorum, recitari per totum orbem terrarũ, per omnes Ecclesias, impletúmq; esse quod hic dictum est, Audite hæc omnes gentes. Ad hoc solum volo intentos facere animos vestros, ne propter laborem corporalem non erigatis animum, terrete vos longitudine Psalmi huius: si potuerit finietur hodie: si nõ, restabit nobis aliquid in crastinum diem, tamen vos semper intenti estote. Tantum enim audietis si dominus voluerit, quantum vos non grauet, sed releuet. Audite hæc omnes gentes, Vnde estis & vos. *Auribus percipite omnes qui habitatis orbem.* Hoc iterum videtur repetisse, quasi parum fuerit quod dixit, audite. Quod dico, audite, auribus percipite: hoc est, nolite transeuntes audire. Quid est auribus, percipite? Quod dominus dicebat, *Matth. 11.* Qui habet aures audiendi audiat: cum omnes qui in conspectu eius erant, vtiq; haberent aures. Quas ille aures quærebat nisi cordis, cum diceret, Qui habet

H aures audiendi audiat? Has & iste Psalmus aures pulsat. Auribus percipite omnes qui habitatis orbem. Forte & hic est aliqua distinctio. Non quidẽ nos coarctare debemus, sed nihil mali est etiam istam explicare sententiam. Forte aliquid distat inter id quod dixit, omnes gentes, & quod dixit, omnes qui habitatis orbem. Significantius enim fortasse voluit nos intelligere quod dixit, inhabitatis: vt gentes intelligamus omnes iniquos: habitatores autem orbis omnes iustos. Ille enim habitat qui non tenetur: nam qui tenetur, habitatur, nõ habitat: quomodo ille possidet quæcunque habet, qui dominus est rerum suarum. Dominus autem est qui non est irretitus cupiditate: qui autẽ cupiditate tenetur, possessus est, nõ possessor. Habemus enim quoddam verbum habitatione signatũ in scriptura dei, vbi *Psal. 83.* ait, Elegi abiici in domo domini, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorũ. Quid enim? Si abiiciaris in domo domini, non ibi habitas. Noluit significare habitationem, nisi in eis qui regnant & tenent, & dominantur & gubernant: qui autem contemnuntur, nõ quasi habitant, sed subiecti sunt. Ita autem dixit, Subdi-

I tus volo esse in domo dei, magis quàm regnare in tabernaculis peccatorum. Itaq; si est aliqua distinctio inter omnes gentes, & habitatores orbis, sicut est distinctio inter audite & auribus percipite: hoc quidem videtur repetisse, sed tamẽ aliud est. Quid sanè voluit significare? quia ista eloquia audituri erant, non solum peccatores & impij, sed & iusti. Permixte modo audiũt omnes, sed cum ventum fuerit ad reddendam rationem, separabuntur qui sine causa audierunt, ab illis qui auribus perceperunt. Audiãt ergo & peccatores, audite hæc omnes gentes: audiant & iusti, qui nõ sine causa audierunt, & regunt potius terram quàm reguntur à terra: auribus percipite omnes qui habitatis orbem. Et iterum dicit, *Quique terrigenæ & filii hominum.* Quod ait, terrigenæ, ad peccatores retulit: quod ait, filij hominum, ad fideles & iustos. Videtis ergo, quia seruatur ista distinctio. Qui sunt ergo terrigenæ? Filij terræ. Qui sunt filij terræ? Qui hæreditates terrenas requirunt. Qui sunt filij hominum? Qui pertinent ad filium hominis. Aliquando iam ista distinximus sanctitati vestræ, & inuenimus quia Adam homo erat, filius hominis non erat. Christus autem filius hominis erat, & deus erat. Quicunque enim pertinẽt ad Adam, K terrigenæ: quicunque pertinent ad Christum, filij hominum. Omnes tamen audiant, ego nulli subtraho sermonem meum. Terrigena est, audiat propter iudicium: filius hominis est, audiat propter regnum. *Simul in vnum diues & pauper.* Iterum ipsa sunt repetita. Quod ait, diues, ad terrigenas pertinet: quod ait, pauper, ad filios hominum dixit. Diuites intellige superbos, pauperes humiles. Habeat quis multas facultates pecuniarum, si in eis non extollitur, pauper est: non habeat aliquis & cupiat & infletur, inter diuites & reprobos eum deputat deus. Et diuites & pauperes in corde interrogat deus, non in area † & domo. Nõnne pau *† al. arca.* peres sunt qui accipiunt mandatum Apostoli, dicentis Timotheo, Præcipe diuitibus huius seculi non super- *1. Timo. 6.* be sapere? Quomodo eos qui diuites erant fecit pauperes? Tulit illis, quare quærũtur diuitiæ. Nemo enim vult esse diues, nisi vt infletur inter eos, inter quos viuit, & superior illis videatur. Cum autẽ dixit, non superbe sapere, æquales eos fecit non habentibus: vt fortasis pauculis nummis mendicus plus extollatur, quàm ille diues qui audit Apostolum dicentem, Præcipe diuitibus huius seculi non superbe sapere. Vnde non super- L

be sapere? Si faciant quod sequitur, Neque sperare in *Ibidem.* incerto diuitiarum, sed in deo viuo qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum. Non dixit, qui præstat illis: sed, qui præstat nobis. Nunquid ipse Paulus nõ habebat diuitias? Habebat planè. Quas diuitias? De quibus *Hieronymus in Bibliorũ prologo. cap. 8.* dicit alio loco scriptura, Fideli homini mundus totus diuitiarum est. Audi & ipsum confitentem, Quasi nihil habentes, & omnia possidẽtes. Qui vult ergo esse diues, non hæreat parti, & totum possidebit, illi in- *2. Corin. 6.* hæreat qui totum creauit. Simul in vnum diues & pauper. Dicit in alio Psalmo, Edent pauperes & saturabũtur. Quomodo cõmendauit pauperes? Edent pauperes *Psal. 21.* & saturabuntur. Quid edunt? Quod sciunt fideles. Quomodo saturabuntur? Imitando passionem domini sui, & non sine causa accipiendo precium suum. Edent pauperes & saturabũtur, & laudabunt dominum qui requirunt eum. Diuites quid? Etiam ipsi edunt? Sed quomodo edunt? Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. Non dixit, manducauerunt & saturati sunt: sed, manducauerunt & adorauerunt. Ado- *De Cõse. dis. 2. cap. Non prohibeat.* rant quidem deum, sed humanitatem nolunt exhibere fraternam. Manducant illi & adorant: manducant isti & saturantur, tamen omnes manducant. Exigitur M

de manducãte quod manducat, non prohibeatur mãducare à dispensatore, sed moneatur timere exactorem. Audiant ergo ista peccatores & iusti, gentes, & qui habitant orbem, terrigenæ & filij hominum, simul in vnum diues & pauper, non diuisi, non separati. Tempus messis hoc faciet, manus ventilatoris hoc po *Matth. 3.* terit. Nunc simul in vnum audiant diues & pauper: simul in vnum pascantur hœdi & agni, donec veniat qui segreget alios ad dexteram, alios ad sinistram. Si- *Matth. 25.* mul in vnum audiant docentem, ne segregati ab inuicem audiant iudicantem. Et nunc quid est quod audituri sunt? *Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei intelligentiam.* Et hæc repetit potius, ne forte cum dixisset, os meum, intelligeres eum tibi loqui, qui in labiis haberet sapientiam: multi enim habent in labiis, & non habent in corde, de quibus dicit scriptura, Populus iste labiis me honorat, cor autem eo- *Matth. 15.* rum longe est à me. Quid ergo ait? Ille tibi loquitur *Esaiæ. 29.* qui cum dixerit, Os meum loquetur sapientiam: intel-

ligas

A ligas quia illud quod ex ore funditur, de intima cordis meditatione procedit. Et † meditatio cordis mei intelligentiam. *Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in Psalterio propositionem meam.* Quis est hic cuius meditatio cordis loquitur intelligentiam, vt non sit in sola superficie labiorum, sed hominis interiora possideat? Quis est iste qui audit, & sic loquitur? Multi enim loquuntur quod non audiunt. Qui sunt qui non audiunt quod loquuntur? Qui non faciunt quæ dicunt: quales dicit dominus Pharisæos sedere super cathedram Moysi. Voluit tibi loqui in cathedra Moysi, per eos qui ea loquuntur, & non faciunt, & tibi securitatem dominus voluit dare. Nolite timere, Quæ dicunt, inquit, facite, quæ autem faciunt, nolite facere: dicunt enim & non faciunt. Non audiunt quod dicũt. Qui vero faciunt & sic dicunt, audiunt quod dicunt. Quod & ideo fructuose dicunt, quia audiunt. Qui ergo dictor & non auditor est, alteri prodest, sibi non prodest. Iste ergo qui & auditor volebat esse & dictor, & qui tibi loquitur antequã diceret, Aperiam, inquit,

† *al. de vena cordis emanat. In tus est. Et &c.* — *Matth. 23.* — *Ibidem.*

B in Psalterio propositionem meam: quod est iam loqui per corpus: sic enim vtitur anima corpore, quomodo vtitur citharista Psalterio: dixit, Inclinabo in parabolam aurem meam, aperiam in Psalterio propositionem meam. Antequam loquar tibi, inquit, per corpus, antequam psalterium sonet, primo ego inclinabo in parabolam aurem meam, id est, audiam quid tibi dicam. Et quare in parabolam? Quia videmus nũc per speculum in ęnigmate, sicut dicit Apostolus, Quandiu sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino: quia nondum est illa visio nostra facie ad faciem, vbi iam non sint parabolæ, vbi iam non sint ænigmata & similitudines. Quicquid modo intelligimus, per ænigmata conspicimus. Aenigma est obscura parabola quę difficile intelligitur. Quantum vis excolat homo cor suum, & ad interiora intelligenda refugiat, quandiu per corruptibilitatem carnis huius videm⁹, ex parte videmus. Assumpta autem incorruptione, in resurrectione mortuorum, cum apparuerit filius hominis iudicaturus viuos & mortuos, tunc videbitur filius hominis, qui primo iudicatus est, iudicans, discernens malos à

1. Corin. 13. — *2. Corin. 5.* — *1. Timo. 4.*

C bonis, ponens malos à sinistris, bonos à dextris. Videbunt illum & boni & mali, sed malis dicet, Ite in ignẽ æternum. Bonis autem dicet, Venite benedicti patris mei, percipite regnum. Abibunt mali in ambustionem æternam, iusti autem in vitam æternam: & ibi erit illa visio facie ad faciem, qua illi non sunt digni. Attendite quid dicam, Filium enim hominis sicut hic, cum esset adhuc iudicandus, & mali viderunt & boni: viderunt enim Apostoli qui secuti sunt, viderunt Iudæi qui crucifixerunt: sic cum venerit iudicaturus, & boni illum videbunt & mali: Boni, vt percipiant mercedem, quia secuti sunt: mali, vt percipiant pœnam, quia crucifixerunt. Soli ergo illi damnabuntur qui crucifixerunt? Audeo dicere, soli. Ergo nos, inquiunt peccatores huius temporis, securi sumus? Si non animam interrogat deus, securi estis. Quid est quod dixi? Intelligat charitas vestra, ne hoc dicant in iudicio dei, quia non intellexerunt: & Iudæi quia viderunt Christum crucifixerunt, tu quia non vides Christum, verbo ipsius resistis. Nunquid ergo qui verbo resistis, carnem non crucifigeres si videres? Contempsit Iudæus in ligno pendentem, contemnis tu in cœlo sedentem. Ergo viderunt eum ambo genera dum hic esset, ambo genera videbunt & cum venerit. Filius enim hominis

Matth. 25. — *4. sen. dist. 48. ca. Sed cum.*

D veniet vt iudicet, quia filius hominis venit vt iudicaretur. Ideo quia pater non est incarnatus, pater non est passus, & per filium hominis iudicat, sicut ipse dixit in Euangelio, Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Secutus paulopost ait, Et dedit ei potestatem iudicium faciẽdi, quoniam filius hominis est. Secundum enim quod filius dei est, verbum semper cum patre: & quia semper cum patre, cum patre iudicat. Secundum autem quod filius hominis est, & iudicatus est, & iudicaturus est. Quomodo autem visus est ab eis qui crediderunt, & ab eis qui crucifixerunt, quando iudicatus est: sic videbitur cum cœperit esse iudex, & ab eis quos damnabit, & ab eis quos coronabit. Visionem autem illam diuinitatis, quam promisit dilectoribus suis quando ait, Qui diligit me, diligetur à patre meo: & qui diligit me, mandata mea custodit, & ego diligam eum & ostẽdam meipsum illi: iam impij non videbunt. Ista demonstratio quodãmodo familiaris est, suis illam seruat, non illam ostendit impiis. Qualis est ipsa visio? Qualis Christus? Aequalis patri. Qualis est Christus? In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum.

Ioan. 5. — *Ioan. 14.* — *Ioan. 1.*

E Huic visioni suspiramus modo, & gemimus quandiu peregrini sumus: huic visioni in fine reddemur: hanc visionem modo in ænigmate videmus. Si enim in ænigmate videmus, inclinemus in parabolam aurem nostram, & sic aperiamus in psalterio propositionem nostram. Audiamus quod dicimus, faciam⁹ quod præcipimus. Et quid dixit? *Vt quid timebo in die mala? iniquitas calcanei mei circundabit me.* Cœpit obscuri⁹, vt quid timebo, inquit, in die mala? Iniquitas calcanei mei circundabit me. Magis ergo debet timere, si iniquitas calcanei eius circundabit eum. Non enim timeat, inquit, homo, quod non habeat in potestate deuitare. Verbi gratia, Qui timet mortem, quid facturus est, vt non moriatur? Dicat mihi quò vadat. Debet quod Adam, qui natus est ex Adam. Sed cogitet qui natus est ex Adam, & secutus est Christum, quia oportet eum soluere quod debet Adam, & consequi quod promisit Christus. Qui ergo timet mortem, non est quò vadat: qui autem timet damnationem quam audient

1. Corin. 13.

F impij, Ite in ignem æternum: est quò vadat: Non ergo timeat. Vt quid enim timeat? Iniquitas calcanei ipsius, illum circundatura est. Si ergo vitet iniquitatem calcanei sui, & ambulet in via dei, nõ perueniet ad diem malam. Dies mala, dies nouissima, non erit illi mala. Etenim dies nouissima mala erit quibusdam, bona erit quibusdam. Nunquid mala erit illis quibus dicetur, Venite benedicti patris mei percipite regnum? Sed mala erit illis quibus dicetur, Ite in ignem æternum. Quod si iniquitas calcanei sui circũdabit eum, vt quid ergo timet in die mala? Modo cum viuum prouideant sibi, tollant iniquitatem à calcaneo suo, ambulent illam viam, ambulent per viam de qua ipse dixit, Ego sum via, veritas & vita, & non timeant in die mala, quia dat illis securitatem qui factus est via. Vt quid timebo in die mala? Iniquitas calcanei mei circundabit me. Ergo vitet iniquitatem calcanei sui. In calcaneo quisque labitur. Intendat charitas vestra, à deo quid dictum est serpenti? Ipsa tuum obseruabit caput, & tu eius obseruabis calcaneum. Diabolus calcaneum tuum obseruat, quando laberis vt deiiciat te. Ille obseruat calcaneum tuum, tu obserua caput illius. Quid est caput illius? Initium malæ suggestionis illius. Quando incipit mala suggerere, tunc repelle antequam surgat

Matth. 25. — *Ioan. 14.* — *Gene. 3.*

G delectatio,& sequatur consensio,& tūc videbis* caput
* al. vita- eius,& non apprehēdet ille calcaneum tuū. Quare au-
bus. tem Euæ hoc dixit? Quia per carnē labitur homo. Eua
nobis interior caro nostra est. Qui diligit,inquit, vxo-
rem suam,seipsum diligit. Quid est seipsum? Sequitur
& dicit, Nemo enim vnquā carnem suā odio habuit.
Gene.3. Quia ergo quomodo illum hominē Adam per Euam
supplantauit,sic diabolus per carnem vult nos supplā-
tare. Præceptū est enim Euæ vt obseruet caput diabo-
li,quia diabolus calcaneū ipsius obseruat. Si ergo ini-
quitas calcanei circūdabit nos, vt quid timem* in die
mala,cū conuersi ad Christum habeamus in potestate
vt non faciamus iniquitatem,& non erit quod nos cir-
cundet,& gaudebimus in die nouissima, non plange-
mus? Qui sunt autem quos circundabit iniquitas calca-
nei? *Qui confidunt in virtute sua, & in abundantia diuitia-
rum suarum gloriantur.* Ergo vitabo ista,& non iniquitas
calcanei mei circundabit me. Quid est vitare ista? Vt
non confidamus in virtute nostra, non gloriemur in
abundantia diuitiarum nostrarum, sed gloriemur in
eo qui nobis promisit humilibus altitudinem, & mi-
natus est elatis damnationem, & non nos iniquitas
H calcanei circundabit. Qui confidunt in virtute sua, &
in abundantia diuitiarum suarum gloriantur: sunt qui
præsumunt in amicis suis, alij præsumunt in virtute
sua, alij in diuitiis. Ista est præsumptio generis huma-
ni, non præsumentis in deo. Dixit de virtute, dixit de
diuitiis, dicit de amicis. *Frater non redimit, redimet homo?*
Expectas vt homo te redimat ab ira ventura? Si te fra-
ter non redimet, homo te redempturus est? Quis est
frater qui si non redemerit, nullus homo redemptu-
rus est? Qui post resurrectionem dixit, Vade dic fra-
Matth. 28. tribus meis: frater noster voluit esse, & cum dicimus,
Ioan.20. Pater noster, hoc manifestatur in nobis. Qui enim di-
cit deo, pater noster, Christo dicit, frater. Ergo qui pa-
Matth.6. trem deum,& fratrem habet Christum, non timeat in
die mala. Non enim eum circundabit iniquitas cal-
canei eius quia non præsumit de virtute sua, nec in a-
bundantia diuitiarum suarum gloriatur, nec de ami-
cis suis potentibus se iactat. In illo ergo præsumat,qui
propter illum mortuus est,vt ille non in sempiternum
moreretur: qui propter illum humiliatus est, vt ille ex-
I altaretur: qui quæsiuit impium, vt à fideli quæreretur.
Ergo si ipse non redimet, homo redempturus est? Ali-
quis homo redimet,si filius hominis non redimit? Si
Christus non redimit, Adam redimet? Frater non re-
dimit, redimet homo? *Non dabit deo de propitiatione sua,
nec precium redemptionis animæ suæ.* Ille confidit in virtute
sua,& in abundantia diuitiarum suarum gloriatur,qui
non dabit deo de propitiatione sua, id est, placatio-
nem qua flectat deum pro peccatis. Nec precium re-
demptionis animæ suæ, qui præsumit de virtute sua,
& de amicis,& de diuitiis suis. Qui sunt autem qui dāt
precium redemptionis animæ suæ? Quibus ait domi-
nus, Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt
Luc.18. & ipsi recipiant vos in tabernacula æterna. Illi dant
precium redemptionis animæ suæ, qui non cessant
eleemosynas facere. Ideo illos quos monet per Ti-
motheum Apostolus, noluit esse superbos, ne in abun-
dantia diuitiarū suarum glorientur. Deniq; quod pos-
sidebāt, noluit apud illos veterascere, sed aliquid ex eo
fieri, vt esset precium redemptionis animæ eorū. Ait e-
1.Timo.6. nim, Diuitibus huius seculi præcipe, non superbe sape-
re, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo vi-
uo, qui præstat nobis omnia abundāter ad fruendum.

Et quasi dicerent, Quid ergo facturi sumus de diuitiis K
nostris? Diuites sint, inquit, in operibus bonis, facile tri-
buant, cōmunicēt, & nō illud perdituri sunt. Vnde sci-
mus? Audi quid sequitur, Thesaurizent sibi fundamen
tum bonum in futurum, vt apprehendāt veram vitā.
Sic dabunt precium redemptionis animæ suæ, Et do-
minus noster hoc monet, Facite vobis sacculos nō ve- Luca.12.
terascentes, thesaurum non deficientem in cœlis, quò
fur nō accedet, neque tinea corrumpit. Noluit deus vt
perdas diuitias tuas, sed vt locum illis mutes. Consiliū
tibi dedit. Intelligat charitas vestra. Modo si amic* tu*
intraret in domum tuam: & inueniret te in loco humi
do frumenta posuisse, qui forte sciret naturam corru-
ptionis frumentorum quam tu nescires, daret tibi hu-
iusmodi consilium dicens, Frater, perdis quod cū ma-
gno labore collegisti, in loco humido posuisti; paucis
diebus ista putrescunt. Et quid facio frater? Leua in su-
periora. Audires amicum suggerentem vt frumēta le-
uares de inferioribus ad superiora, & non audis Chri- Matth.6.
stum monentem, vt thesaurum tuum leues de terra ad
cœlum: vbi non hoc tibi reddatur quod serues, sed ser
ues terram, accipias cœlū: serues mortalia, accipias sem L
piterna. Fœnerare Christo accipiat in terra parua, vt
reddat tibi in cœlo multa. Veruntamē illi quos circū-
dabit iniquitas calcanei sui, qui confidūt in virtute sua,
& in abundantia diuitiarum suarū gloriantur, & de a-
micis hominibus nihil valentibus præstare præsumūt,
non dabunt deo de propitiatione sua,& preciū redem
ptionis animæ suæ. Et quid dixit de tali homine? *Et
laborabit in æternum & viuet in finem.* Labor eius sine fine
erit, vita ipsius habebit finem. Quare hoc dixit, viuet
in finem? Vitam quippe non ponunt isti, nisi delitias
quotidianas. Adeo sunt multi inopes & pauperes no-
stri, parum firmi,& non intuentes quid illis promittat
deus pro istis laboribus: cum viderint diuites in epulis
quotidianis, in splendore & nitore auri & argēti: quid
dicunt? Fœlices sunt isti, isti vere viuunt. Dicitur, iam
nō dicatur, & monemus, & si dici habet vel à paucio-
ribus dicatur quàm diceretur si non moneremus. Nam
nec nos præsumimus, ita nos ista dicere vt non dican-
tur, sed vel à paucioribus dicantur: nam dicetur vsque
in finem seculi. Parum est, quia dicit eum viuere: adiū-
git,& dicit, tonat, putas eum solum viuere: viuat, finie- M
tur vita ipsius, quoniam non dat precium redemptio-
nis animæ suæ. Finietur vita, labor non finietur. Labo-
rabit in æternū, & viuet in finem. Quomodo viuet in
finem? Quomodo viuebat ille qui induebatur purpura Luca.16.
& bysso,& epulabatur quotidie splendide,& iacentem
vlcerosum ante ianuā, cuius vlcera canes lingebāt, &
desyderantem micas quæ de mensa eius cadebant, su-
perbus & tumidus contemnebat. Quid illi profuerunt
illæ diuitiæ? Mutauerunt vicem ambo, ille à ianua di-
uitis subleuatus est in sinum Abrahę, ille ab epulis splē-
didis missus est in ignem: ille requiescebat, ille arde-
bat: satiebatur ille, ille satiebat: ille laborauerat in finē,
viuet in æternum: ille vixerat in finem, laborabit in æ-
ternum. Et quid profuit diuiti qui quæsiuit apud infe-
ros in tormētis positus, stillari sibi guttam aquæ in lin-
guam suam de digito Lazari dicens, quoniam ardeo
hic in hac flamma,& non illi concessum est? Sic desy-
derauit ille guttam de digito, quomodo ille micas de
mensa diuitis. Sed illius labor finitus est, & illius vita
finita est. Labor huius in æternum, vita illius in æter-
num. Nō hic habemus vitam, qui forte hic laboramus
in terra, & non sic erimus postea. Erit enim vita no-
stra

A ſtra Chriſtus in æternum.Illi autem qui hic volunt ha-
bere vitã,laborabunt in æternum,& viuent in finem.
Quoniam non videbit interitum cum viderit ſapientes morien-
tes. Si iſte qui laborauit in æternum & viuet in finem,
non videbit interitum,cum viderit ſapientes morien-
tes,quid eſt hoc?Et nõ intelliget quid ſit interitus,quã-
do viderit ſapientes moriẽtes,Dicit enim ſibi iſte,quia
ſapiens erat,& cum ſapientia inhabitabat, & cum pie-
tate deum coluit,nunquid non eſt mortuus?Faciam er
go mihi bene cum viuo.Nam ſi aliquid poſſent qui a-
liud ſapiunt,nõ morerentur.Videt illũ mori,& nõ vi-
det quæ ſit mors.Non videbit interitum cũ viderit ſa-
pientes morientes.Quomodo Iudæi viderunt Chriſtũ
Matth. 27. pendentẽ in cruce,& contempſerũt dicẽtes, Iſte ſi fili⁹
dei eſſet,deſcenderet de cruce: nõ vidẽtes quid ſit in-
teritus.Si viderẽt quid ſit interitus,ſe viderẽt. Ille mo-
riebatur tẽporaliter vt reuiuiſceret in æternũ, illi viue-
bant temporaliter vt morerentur in æternũ. Sed quia
illum videbant morientẽ,non videbant interitum, id
eſt,non intelligebãt quis eſſet verus interitus.Quid di-
Sapien. 2. cunt etiã in ſapientem?Morte turpiſsima condẽnem⁹
B illũ,erit enim reſpectus ex ſermonibus illius. Si enim
eſt vere filius dei,liberabit illũ de manibus cõtrariorũ,
non permittet mori filium ſuum,ſi vere filius ipſius eſt.
At vbi viderunt illum in cruce,inſultãtes ſibi, & illum
nõ deſcendentem de cruce,dixerunt,Vere homo fuit.
Dictum eſt hoc,& vtiq; poterat deſcendere de cruce,
qui potuit de ſepulchro reſurgere.Sed docuit nos ferre
inſultantes,docuit aduerſus linguas hominũ eſſe patiẽ
tes,bibere modo calicem amaritudinis,& poſtea acci-
pere ſempiternã ſalutem.Bibe æger calicẽ amarum,vt
ſanus ſis,cui non ſunt ſana viſcera:noli trepidare,quia
ne trepidares prior bibit medicus,id eſt,paſsionis ama
ritudinem bibit prior dominus.Bibit qui peccatũ non
habebat,qui quod in eo ſanaretur,nõ habebat.Bibe do
nec tranſeat amaritudo huius ſeculi, & veniat ſeculũ,
vbi nullum ſcandalũ,nulla ira,nulla tabes, nulla ama-
ritudo,nulla febris,nullus dolus,nullæ inimicitiæ,nul-
la ſenectus,nulla mors,nulla contẽtio.Labora hic ven
turus ad finem: labora,ne cum nõ vis hic laborare,ve-
nias ad finem vitæ,& nunquã venias ad finem laborũ.
quoniam non videbit interitum cum viderit ſapiẽtes
C morientes. *Simul imprudens & inſipiens peribunt.* Quis eſt
imprudens?Qui nõ ſibi proſpicit in futurum. Quis eſt
inſipiens?Qui non intelligit in quo malo ſit. Tu vero
intellige, in quo malo ſis modo, & proſpice vt in bo-
nis ſis in poſterum. Intelligendo in quo malo ſis, non
eris inſipiens: proſpiciendo tibi in futurum, non eris
imprudens. Quis eſt qui ſibi proſpicit? Seruus ille cui
dedit dominus ſuus quod erogaret, & poſtea dixit ei,
Nõ potes mihi agere,redde rationem actus tui. Et ille,
Luc. 16. Quid facio?Fodere non poſſum, mendicare confun-
dor.Sedit,& de re domini ſui fecit ſibi amicos qui illũ
reciperẽt cum de actu proiiceretur.Ille enim fraudem
fecit domino ſuo,vt compararet ſibi amicos qui illum
ſuſciperent.Tu noli timere ne fraudem facias,ipſe do-
min⁹ hortatur vt facias,ipſe tibi dicit, Fac tibi amicos
de mãmona iniquitatis. Fortaſsis ea quæ acquiſiſti, de
iniquitate acquiſiſti, aut fortaſſe ea ipſa eſt iniquitas,
quia tu habes & alter non habet, tu abundas & alter e-
get. De iſta mãmona iniquitatis,de diuitiis iſtis quas
iniqui vocant diuitias,fac tibi amicos,& prudens eris:
compares tibi,nõ fraudaris. Modo enim videris per-
dere.Nunquid perdes in theſaurario Chriſti ponens?
Nam pueri fratres vnde ſibi emant neſcio quid, ſimul

inueniunt nummos,& ponunt in theſaurario,& nõ a- D
periunt niſi poſtea:nunquid quia nõ vident quod col- *Prouer. 6.*
ligunt,ideo perdiderũt?Noli timere. Ponunt pueri in *& 30.*
theſaurario & ſecuri ſunt, ponis in manu Chriſti & ti-
mes?Eſto prudens & proſpice tibi in poſterum in cœ-
lo.Eſto ergo prudens,imitare formicã,ſicut dicit ſcri-
ptura,recondé æſtate,ne eſurias in hyeme. Hyems eſt
dies nouiſsimus,dies tribulationis:hyems eſt dies ſcã-
dalorũ & amaritudinis.Collige quod ibi tibi ſit in po-
ſterum,ſi autem non facis,ſimul imprudens & inſipiẽs
peribis.Sed mortuus eſt ille diues, & tale ibi funus fa- *Luca. 16.*
ctum eſt.Ecce quò ſe conuerterũt homines.Non attẽ-
dunt quàm malam vitam habuerit cum viueret, ſed
quam pompam cum moreretur. O fœlix quem tanti
plangunt, iſte vero ſic vixit vt pauci plangant. Omnes
enim deberent plangere tam male viuentem,ſed pom
pa eſt funeris,excipitur ſepulchro precioſo,inuoluitur
precioſis veſtibus, ſepelitur vnguentis & aromatibus.
Deinde memoriam qualem habet, quàm marmoratã?
Viuit in ipſa memoria ille vbi mortuus eſt. Iſta putan-
tes homines bona aberrauerunt à deo, nec quæſierunt
vera,& decepti ſunt falſis,ideo vide quid ſequitur, Ille E
qui non dedit precium redemptionis animæ ſuæ, qui
non intellexit interitum, quia vidit ſapientes morien-
tes,factus eſt imprudens & inſipiens, vt ſimul periret.
Et quomodo peribunt qui relinquent alienis diuitias
ſuas?Simul imprudens & inſipiens peribunt. Attendi-
te fratres. *Et relinquent alienis diuitias ſuas.* Quaſi eos po
ſuit in maledicto, qui cum mortui fuerint, alieni poſ-
ſidebunt res ipſorum.Ergo fœlices ipſi qui relinquunt
filios in poſſeſsione ſua,quibus ſui ſuccedũt. Habuit fi-
lios,nõ eſt mortuus.Quid filij ipſi⁹? Et ipſi ſeruãt quod
eis reliquerunt parentes ſui.Parum eſt quia ſeruant, & *13. quæſt. 2.*
augent.Quibus & ipſi ſeruant?Filiis ſuis, & illi filiis, & *cap. Si quis*
tertij filiis. Quid Chriſto? Quid animæ tuæ?Omnia fi- *iraſcitur.*
liis. Inter filios ſuos quos habent in terra, computent
vnum fratrem quem habent in cœlo, cui totum dare
debebant,vel diuidant cum illo. Sed tamẽ ait mihi ali-
quis,Ecce quos maledictos dixit ſcriptura, quos dixit
perire & relinquere alienis diuitias ſuas, ille autẽ bea-
tus qui ſuis relinquit. Ego diſcutio ſenſum iſtum, quia
inclino in parabolam aurem meam,& video non fru-
ſtra ſic loqui ſcripturam. Video enim multos iniquos F
mori, quibus ſucceſſores ſunt filij, nec potuit ſic loqui
ſcriptura, vt ſeparet eos à miſeria quorum vitam im-
probat.Et quid putatis intelligere fratres, niſi quia o-
mnes tales alienis relinquunt diuitias ſuas?Quomodo
alieni ſunt filij? Iniquorum filij alieni ſunt: nam inue-
nimus quendam extraneum propinquum factum,quia
profuit? Si quis tuorum tibi nihil prodeſt, alienus eſt.
Vbi inuenimus neſcio quem exterum propinquum fa-
ctum, quia profuit?In Euangelio,Iacebat quidem vul-
neratus à latronibus.Dominus autem dixerat cuidam,
Diliges proximum tuum tanquam teipſum: & ille re-
ſponderat,Et quis eſt mihi proximus? Et narrauit do- *Luca. 10.*
minus,Homo quidam deſcendebat ab Hieruſalem in
Hiericho,& incidit in latrones qui eum vulnerauerũt,
& ſemiuiuum in via reliquerunt. Tranſierunt propin-
qui,Iudæus enim erat, ideo de Hieruſalem deſcende-
bat in Hiericho.Tranſiit ſacerdos & præteriit: tranſiit
leuites,& præteriit etiam ipſe: tranſiuit quidem Sama-
ritanus.Samaritan⁹ neſcio quis extraneus erat, ipſe ad
illum acceſsit, inſpexit miſeriam eius, & miſericordia
motus,curauit vulnera eius,leuauit in iumẽtum & du-
xit in ſtabulum,commẽdauit ſtabulario. Quia in my-

G sterio dicta sunt, & ad discutiendum nunc prolixiora
videntur, tamen propter quod proposui fratres, ait do
minus, Quis est illorum illi sauciato proximus? Re-
spondit ille, Credo qui cum illo fecit misericordiam,
Vade, inquit, & tu fac similiter. Cui misericordiam fa-
cis, proximus tibi est. Si ergo extraneus Samaritanus
faciendo misericordiam & subueniendo proximus fa
ctus est: quicunque tibi in tribulatione subuenire non
possunt, alieni à te facti sunt. Iam attendamus illos di-
uites qui male vixerunt, qui superbe egerunt, mortui
sunt, & reliquerunt, non dico extraneis, sed filiis suis
reliquerunt diuitias suas: & filij ipsorum viam paren-
tum suorum sequuntur: sicut illi superbi, ita & isti: si-
cut illi rapaces, ita & isti: vt illi auari, & isti, alieni ab il-
lis sunt. Nam vt noueritis quia illi alieni sunt, subueni-
Luca.16. rent illi diuiti qui ardebat in flamma, successores ipsius
diuitiarum. Sed forte non habuit qui illi succederent,
& alieni possederunt diuitias ipsius. Inuenimus in ipso
Euangelio quia babuit: ait enim, Habeo quinque fra-
tres. Fratres ipsius subuenire illi ardenti in flamma non
H potuerunt. Quid tibi diceret diues? Quid fratres? Vnũ
fratrem mihi amicum non feci qui iacebat ante ianu-
Ibidem. am. Illi mihi fratres subuenire non possunt, qui possi-
dent diuitias meas, alieni à me facti sunt. Videtis quia
omnes qui male viuunt, alienis relinquunt diuitias su-
as, sed planè præstant illis ipsi alieni qui vocantur sui.
Audite quid illis præstant, attendite quomodo irride-
antur: simul imprudens & insipiens peribunt, & relin-
quent alienis diuitias suas. Quare dixit alienis? Quia
nihil eis prodesse possunt. Et tamen in quo sibi viden-
tur prodesse? *Et sepulchra eorum domus eorum in æternum.*
Iam quia ista structa sunt sepulchra, domus sunt sepul-
chra. Nam plerunque audis diuitem dicentem, Habeo
marmoratam domum quam relicturus sum, & non
cogito mihi æternam domum vbi semper ero. Quan-
do cogitat sibi memoriam marmoratam aut excul-
ptam facere, quasi de domo æterna cogitat, quasi ibi
maneat illi diues. Si ibi maneret, non arderet apud
inferos. Vbi maneat spiritus male agentis, non vbi po-
natur corpus mortale cogitandum est, sed domus eo-
rum sepulchra eorum in æternum. *Tabernacula eorum*
I *in generatione & generationem.* Tabernacula in quibus tẽ-
poraliter manserunt, domus in quibus quasi in æter-
num manebũt, id est, sepulchra. Tabernacula ergo suis
dimittunt vbi manebant cum viuerẽt, transeunt qua-
si ad domos æternas ad sepulchra. Quid illis prosunt
tabernacula eorum in generatione & generationem?
Iam generatio & generatio, puta filij sunt, nepotes e-
runt & pronepotes, quid faciunt? Quid prosunt taber-
nacula eorum? Quid? Audi, *Inuocabunt nomina eorum
in terris ipsorum.* Quid est hoc? Tollunt panem & me-
rum ad sepulchra, & inuocant ibi nomina mortuo-
rum. Putas quantum inuocatum est nomen illius di-
uitis: postea quando inebriabant se homines in me-
moria ipsius, nec descendebat vna gutta super lin-
Luca.16. guam ipsius ardentem? Ventri suo seruiunt homines,
non spiritibus suorum. Ad spiritus mortuorum suo-
rum non peruenit, nisi quod secum viui fecerunt. Si
autem viui non secum fecerunt, ad mortuos nihil per-
uenit. Sed quid faciunt illi? Solum inuocabunt nomi-
na eorum in terris ipsorum. *Et homo cum in honore esset
non intellexit, comparatus est iumentis insensatis, & similis factus
est illis.* Quomodo insultatum est hominibus qui non
intellexerunt quid facerent de diuitiis cum viuerent, &
putarunt se beatos futuros, si haberent memoriam
marmoratam, quasi æternam domum, & si sui qui- K
bus reliquissent substantiam suam inuocarent nomina
eorum in terris ipsorum. Debuerunt autem contrà
præparare sibi domum æternam in bonis operibus,
præparare sibi vitam immortalẽ, mittere ante se sum-
ptus, sequi opera sua, attendere comitem egentem,
dare ei cum quo ambulabant, non contemnere Chri-
stum ante ianuam vlcerosum, qui dixit, Cum vni ex *Ibidem.*
minimis meis fecistis, mihi fecistis. Quia ergo non in- *Matth.25.*
tellexit homo in honore positus. Quid est, in honore
positus? Factus ad imaginem & similitudinem dei, ho- *Gene.1.*
mo prælatus iumentis. Non enim fecit deus sic ho-
minem, quomodo fecit iumentum: sed fecit deus ho-
minem cui seruirent iumenta. Nunquid eius viribus
& non intellectui? Ille autem non intellexit. Et qui fa-
ctus erat ad imaginem dei, comparatus est iumentis
insensatis, & similis factus est illis. Vnde alibi dici-
tur, Nolite esse sicut equus & mulus quibus non est in-
tellectus. *Hæc via eorum scandalum ipsis.* Ipsis sit scan- *Psal.31.*
dalum non tibi. Quando autem erit & tibi? Si putes
quòd beati sint tales si intelligas quia non sunt beati,
ipsis erit scandalum via ipsorum, non Christo, non L
corpori eius, non membris eius. *Et postea in ore suo be-
nedicent.* Quid est, postea in ore suo benedicent? Cum
facti fuerint tales vt non quærant nisi bona tempora-
lia, fiunt hypocritæ, & quando benedicunt deum, la-
biis benedicunt nõ corde. Tales facti Christiani, quã-
do illis laudatur vita æterna, & dicitur illis, contem-
ptores diuitiarum esse debere in nomine Christi, tor-
quentur in corde suo, Et si non audent in facie ne eru-
bescant aut ne corripiantur ab hominibus, in corde id
faciunt, contemnũt, & remanet eis in ore benedictio,
& in corde maledictio. Et postea in ore suo benedi-
cent. Longum est vt Psalmum finiamus, sufficiat cha-
ritati vestræ quod audistis interim hodie, cras quod
domino placuerit audietis.

*Concio secunda de secunda
parte Psalmi.*

HEsterno die cœpto Psalmo terminus debeba-
tur, sicut meminit charitas vestra. Peruenera-
mus autẽ vsque ad istum versum, vbi designat
spiritus dei homines non attendentes nisi ad præsen- M
tia secularia & terrena. Et in posterum post hanc vi-
tam nihil cogitantes, neque vllam fœlicitatem esse ar-
bitrantes, nisi diuitias & honores huius seculi, & tran-
sitoriam virtutem † & fœlicitatem: post obitum autem *† al. vitam.*
suum non attendentes, nisi quemadmodum eis pro-
curentur funera pomposa, & sepeliantur in monumẽ-
tis opere mirabili extructis, & inuocentur nomina eo-
rum in terris ipsorum à domibus eorum: non autem
sibi comparant vbi spiritus sit post hanc vitam, stulti
non contremiscentes vocem Christi dicentis, Stulte, *Luca.12.*
hac nocte auferetur anima tua à te, & quæ præparasti
cuius erunt? Nec attendentes post epulas quotidianas
splendidas, & purpuram & byssum, diuitem damnatũ
ad tormenta in infernum, & post labores & vlcera & *Luca.16.*
famem pauperem requiescentem in sinu Abrahæ. Ista
non curantes, sed attendentes ad id quod præsens est,
& post hanc mortem non prouidentes nisi quemad-
modum nomen eorum quod reprobatur in cœlo, in-
uocetur in terra. Describens ergo tales spiritussanctus
ait, *Hæc via ipsorum scandalum ipsis, & postea in ore suo be-
nedicent.* Sicut dicit dominus Iesus Christus de qui-
busdam, qui primo accedunt ad fidem mundati ver-
bo dei & exorcismis in nomine Christi, vt accipiant
gratiam

A gratiam dei,vt baptizentur:& postea redeuntes ad pe-
iora mala quàm antea commiserant,fiant illis, inquit,
2.Pet.2. posteriora deteriora prioribus.Hoc Petrus Apostolus.
Luca.11. Dominus autem,Et erunt posteriora, inquit, illius ho-
minis peiora quàm erant priora. Quare? Quia primo
vel apertus pagan⁹ erat,postea palliatus nomine Chri-
stiano,sub velamine religionis occultus malus est,& fit
deterior,quia occultus est:sicut ait,Et postea in ore suo
benedicent:id est,nomen dei & nomen Christi audis
in labiis,in corde non inuenis. De quibus dictum est,
Matth. 15. Populus iste labiis me honorat,cor autem eorum lõge
est à me.Hucusque ergo Psalmus tractatus erat. Dein-
de sic incipiũt versus hodie discutiendi atque tractã-
di: *Sicut oues in inferno positæ, mors pastor est eis.* Quibus?Il-
lis quorum via scandalum ipsis. Quibus? Illis qui præ-
sentia sola attendunt, dum futura non cogitant: illis
qui vitam non putant nisi istam, quæ mors dicenda
est.Non igitur immerito tanquã oues in inferno,mor
3.sen.di.21 tem habent pastorem. Quid est mortem habent pa-
ca.Post præ storem? Mors enim aliqua res est, aut aliqua potestas
dicta. est. Mors nempe separatio est animæ à corpore.Mors
B equidem quam timent homines,separatio est animæ à
corpore.Mors autem vere,quam non timẽt homines,
Ad fratres separatio est animæ à deo. Et plerunque cũ timent ho-
in eremo mines istam quæ separat animam à corpore, incidunt
sermo.72. in illam vbi anima separatur à deo:hæc est ergo mors.
Quomodo autem mors pastor est illis?Si vita Christus
est,mors diabolus.Habemus autẽ multis locis in scri-
ptura, quia vita est Christus, mors autem diabolus est:
non quia ipse mors est,sed quia per illum mors.Siue e-
Gene. 3. nim illa in qua lapsus est Adam,ipsius persuasione ho-
mini propinata est: siue ista in qua separatur anima à
corpore,ipsum habent authorem qui primo per super-
biam cadens inuidit stanti, & morte inuisibili deiecit
stantem, vt etiam morte inuisibili perderet. Ad eum
pertinentes pastorem mortem habent. Nos autem qui
de futura immortalitate cogitamus, & non sine causa
in fronte signum crucis Christi portamus, nõ habem⁹
pastorem nisi vitam.Infidelium pastor mors, fidelium
pastor vita.Si ergo in inferno sunt oues quibus pastor
mors est,in cœlo sunt oues quib⁹ pastor vita est. Quid
igitur? Iam in cœlo sumus? In cœlo secundum fidem.
C Si ergo in cœlo,vbi sursum cor?Si non in cœlo,vbi est
Philip.3. quod Apostolus Paulus dicit, Nostra enim conuersa-
tio in cœlis est? Corpore ambulamus in terra, corde
habitamus in cœlo.Habitamus ibi,si illuc aliquid mit-
timus, quod ibi nos teneat.Nemo enim inhabitat cor-
de,nisi vnde cogitat, Inde autem cogitat, vbi thesau-
Matth.6. rizat. Thesaurizauit in terra, corde ipsius à terra non
recedit, thesaurizauit in cœlo, cor ipsius de cœlo non
Ibidem. descendit: domino aperte dicente, Vbi est thesaurus
tuus,illic & cor tuum erit.Isti ergo quibus mors pastor
est,videntur florere ad tempus, & iusti laborare. Sed
quare?Quia nòx est adhuc. Quid est,nox est? Non ap-
parent merita iustorum, & quasi nominatur fœlicitas
impiorum.Tamdiu videtur herba lætior quàm arbor,
quamdiu hyems est. Herba enim per hyemem viget,
arbor per hyemem quasi arida est: cum sol exierit fer-
uentior tempore æstatis, arbor quæ per hyemem ari-
da videbatur, expletur foliis, profert fructus, herba
autem arescit. Videbis honorem arboris, herba arida
est. Sic & modo iusti laborant, antequam veniat æ-
stas. Est vita in radice,nondum apparet in ramis. Ra-
dix autem nostra charitas est. Et quid ait Apostolus?
vt sursum debeamus habere radicem, vt vita sit pastor

noster: quia habitatio nostra non debet recedere de D
cœlo, quia in hac terra debemus sicut mortui ambula-
re, vt supra viuentes, infra mortui simus, non vt supra
mortui, infra viuamus. Quid ergo non debet recede-
re vita nostra & cor nostrum de supernis, quid ait A-
postolus? Mortui enim estis. Et ne timeres vita vestra Colos.3.
abscondita est,ait,cum Christo in deo. Ecce vbi est ra-
dix nostra. Quando autem apparebit honor noster
tanquam in foliis & fructibus, sequitur & dicit, Cum
Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum illo
apparebitis in gloria, & erit mane. Nam modo nõ est
mane. Tumeant modo superbi & diuites huius secu-
li, impij bonis insultent, infideles fidelibus, & dicant,
Quid vobis prodest quia credidistis? Quid plus ha-
betis, quia Christum habetis? Respondeant fideles,
si vere fideles sunt, Nox est,nondum videtur quod te-
nemus. Non quiescant manus in bonis operibus. Vn-
de alibi dicitur, In die tribulationis meæ deum exqui- Psal. 76.
siui manibus meis, nocte coram eo, & non sum dece-
ptus. Apparebit labor noster mane, & erit fructus ma-
ne, vt illi qui modo laborant, postea dominentur, &
illi qui modo se iactant & superbiunt, postea subii- E
ciantur.Quid enim sequitur?Sicut oues in inferno po-
sitæ, mors pastor est eis. *Et dominabuntur eis recti mane.*
Puto iam planum esse istum versum, quem prælocuti
sumus, Dominabuntur eis recti mane. Tolera no-
ctem, desydera mane, ne putes quia nox habet vitam,
& mane non habet vitam. Ergo qui dormit viuit, &
qui surgit non viuit? Nónne qui dormit, morti simi-
lior est? Et qui sunt qui dormiunt? Quos excitat A-
postolus Paulus, si tamen velint euigilare. Quibusdam
enim dicit, Surge qui dormis, & exurge a mortuis, Ephes.5.
& illuminabit te Christus. Qui ergo illuminantur à
Christo, iam vigilant,sed nondum apparet fructus vi-
giliarum. Mane apparebit, id est, cum seculi huius in-
certa transierint. Ipsa est enim nox: nunc tibi viden-
tur quasi tenebræ. Facit male, viuit, floret, terret, ho-
noratur. Facit bene, reprehenditur, blasphematur, ac-
cusatur, laborat, terretur, Quasi tenebræ sunt.In radice
autem,vigor,fructus,opulentia,Vita nondum est in ra
mis,sed radix non aruit,Similis arescenti est,Sed tem-
pus venit, vestitur honore suo, fœcundatur fructibus F
suis.Tunc illi de quibus scriptum est, vt non eos zele-
mus. Quid enim de illis ait Psalmus? Quoniam sicut Psal.36.
fœnum cito arescent, & sicut olera prati cito cadent.
Cadent cum videbunt ad dexteram sanctos,quibus la
borantibus insultauerunt, & dicent intra se pœniten- Sapien.5.
tiam agentes, sed pœnitentia sera & infructuosa. Qui
noluerunt modo agere fructuosam, agent tunc infru-
ctuosam. Quid ergo dicent iam in pœnitentia infru-
ctuosa?Hi sunt quos aliquando in derisum habuimus,
& in similitudinem improperij. Verba dico libri de sa
pientia.Cognoscunt qui ea solent audire, Verba enim
sunt malorum futura quãdo videbunt iudicem, etiam
omnes fideles ad dexteram eius, & omnes sanctos e-
ius cum illo iudicantes, Hoc habent dicere, Verba ip-
sorum dicit scriptura, Hi sunt quos aliquando habui- Matth. 25.
mus in risum,& in similitudinem improperij, Nos in-
sensati,vitam illorum æstimabamus insaniam.Cum e-
nim cœperit deo quisque viuere,mundum contemne-
re,iniurias suas nolle vlcisci,nolle hic diuitias,non hic
quærere fœlicitatem terrenam,contẽnere omnia, do-
minum solum cogitare, viam Christi non deserere,
non solum à paganis dicitur insanus: sed quod magis
dolendum est,quia & intus multi dormiunt,& vigila-

G re nolunt, à ſuis, à Chriſtianis audiunt, Quid pateris?
Fratres mei, homini viuenti ſecundum viam Chriſti,
qui dicit. Quid pateris? putamus quid dicit. Horremus
Iudæos quia dixerunt domino Ieſu Chriſto, Dæmoni-
Ioan. 7. um habes: & quando audimus euangelium recitari, tũ-
dimus pectora noſtra. Sceleratam rem dixerunt Iudæi
Chriſto, dæmonium habes. Age tu Chriſtiane quando
videris de corde hominis expulſum diabolum, & in-
habitare Chriſtum, & dicis, quid pateris? dæmonium
tibi videtur habere? Dictũ eſt & de ipſo domino quòd
inſaniret, quando loquebatur verba quæ illi non cape
Ioan. 10. rent. Dictum eſt, inſanit, dæmoniũ habet, & tamen a-
liqui euigilabant à ſomno, & dicebant, Non ſunt iſta
Ibidem. verba dæmonium habentis, Sic & modo fratres. Quã-
diu iſta verba audiunt & gentes, & qui inhabitant or-
bem, & terrigenæ, & filij hominum, & diues & pauper,
id eſt, & qui pertinent ad Adam, & qui pertinent ad
Chriſtum: alij dicunt, dæmonium habet: alij dicunt, nõ
ſunt iſta verba dæmonium habentis. alij enim tenent
viam ſeculi, & iſta ad tempus audiunt: alij non fruſtra
audiunt, ſed faciunt quod dictum eſt, Auribus percipi-
H te qui habitatis orbem. Et cum agunt iſta certus eſt fru-
ctus. Sed qui male agunt, & viam ſeculi eligunt, mors
paſtor eſt eis. Qui autem eligunt nomen dei, vita pa-
ſtor eſt eis. Veniet ipſa vita iudicatura, & damnatura
cum paſtore ſuo eos quibus dicetur, Ite in ignem æter-
Matth. 25. num qui præparatus eſt diabolo & angelis eius: Illi autẽ
quibus inſultatum eſt, & qui irriſi ſunt quia credebant,
audient ab ipſa vita quam habent paſtorem, Venite be
nedicti patris mei, percipite regnum quod vobis para-
tum eſt ab origine mundi. Dominabuntur ergo eis re-
cti, non modo, ſed mane, Nemo dicat, quare ſum Chri
† al. Chri- ſtianus, impero nemini, imperem iniquis? † Quiſquis
ſtianus, un es noli feſtinare, & dominaberis, ſed mane. *Et auxi-*
properium *lium eorũ veteraſcet in inferno & à gloria eorum.* Modo habẽt
iniquis? gloriam, in inferno veteraſcent. Quid eſt auxilium eo-
rum? Auxilium de pecunia, auxilium de amicis, auxi-
lium de virtute ſua. Sed cum mortuus fuerit homo, in
Pſal. 145. illa die perient omnes cogitationes eius. Quantum vi-
ſus eſt gloriam habere inter homines cum viueret, tan-
tam vetuſtatem & corruptionem ſuppliciorum habe-
bit cum mortuus fuerit apud inferos. *Veruntamen deus*
I *redimet animam meam.* Videte vocem ſperantis de futu-
ro, Veruntamen deus redimet animam meam. Forte
vox eſt adhuc volentis liberari de preſſura. Neſcio
quis in carcere eſt, dicit, deus redimet animam meam:
neſcio quis in catena, deus redimet animam meam:
neſcio quis periculum patitur in mari, iactatur flucti-
bus & ſæuientibus tempeſtatibus, quid dicit? Deus re-
dimet animam meam. Liberari volunt ad iſtam vi-
tam. Non eſt autem iſta vox huius. Audi quid ſequi-
tur, Deus redimet animam meam. *De manu inferni cum*
acceperit me. Hanc redemptionem dicit, quam Chri-
Ephe. 5. ſtus iam in ſe oſtendit. Deſcendit enim ad inferos, a-
ſcendit in cœlum. Quod videmus in capite, inuenie-
mus in corpore. Quid enim credimus in capite? Quo-
niam qui viderunt, ipſi nobis annunciauerunt, & per
ipſos videmus, quia vnum corpus omnes ſumus. Sed
meliores illi qui viderunt, nos deteriores quibus an-
nunciatum eſt? Non hoc dicit ipſa vita noſtra, ipſe pa-
ſtor noſter. Inſultat enim cuidam diſcipulo ſuo dubi-
tanti, & cicatrices palpare cupiẽti. Et cum palpaſſet ci-
Ioan. 20. catrices, exclamauit dicẽs, Dominus meus & deus me-
us. Videns ergo dubitantem diſcipulũ, & intuens to-
tum orbem terrarum crediturum, quia vidiſti, inquit,
crediſti, beati qui non vidẽt & credunt. Veruntamẽ K
deus redimet animam meam de manu inferi cum ac-
ceperit me. Hic ergo quid? Labor, preſſura, tribulatio,
tentatio, Nihil aliud ſperes. Vbi gaudiũ? In ſpe futura.
Nã dicit Apoſtolus, Semper gaudentes. In tantis tribu
lationibus, ſemper gaudẽtes, ſemper triſtes. Sẽper gau-
dentes, quia ipſe dixit, Quaſi triſtes, ſemper autem gau 2. Cor. 6.
dentes. Triſtitia noſtra habet quaſi, gaudium noſtrum
nõ habet quaſi, quia in ſpe certa eſt. Quare triſtitia no-
ſtra quaſi habet? Quia ſicut ſomnus tranſit, & domina-
bũtur recti mane. Nouit enim charitas veſtra, quia qui
ſomnium indicat, addit quaſi, Quaſi dicebam, quaſi lo
quebar, quaſi prandebam, quaſi equitabam, quaſi diſpu-
tabam. Totum quaſi, quia cum euigilauerit, nõ inuenit
quod videbat. Quaſi theſaurum inueneram, dicit mẽ-
dicus. Si quaſi non eſſet, mendicus non eſſet: ſed quia
quaſi erat, mẽdicus eſt. Itaque modo qui ad lætitias ſe-
culares oculos aperiunt & cor claudũt, trãſit quaſi eo-
rum, & venit verum ipſorum. Quaſi ipſorum fœlicitas
eſt ſeculi, verum ipſorum pœna eſt. Noſtrũ autẽ quaſi
triſtitia eſt, gaudium non eſt quaſi. Non enim ait Apo
ſtolus, Quaſi gaudentes, ſemper autem triſtes: aut, quaſi 2. Cor. 6.
triſtes, & quaſi gaudentes: ſed ait, quaſi triſtes, ſemper L
autem gaudentes. Sicut egeni, & ibi ſicut pro quaſi po-
ſuit. Multos autem ditantes: & cum hoc diceret, ni-
hil habebat Apoſtolus. Omnia ſua dimiſerat, diuitias
nullas poſſidebat. Et quid ſecutus ait? Quaſi nihil ha-
bentes: & ipſum nihil habere quaſi Apoſtoli erat. Et
omnia poſſidentes: ibi non dixit quaſi. Quaſi egebat,
non autem quaſi, ſed vere multos ditabat. Quaſi nihil
habebat, non autem quaſi, ſed omnia poſſidebat. Vn-
de vere omnia poſſidebat? Quia omnium creatori
adhærebat. Veruntamen, inquit, deus redimet ani-
mam meam de manu inferi cum acceperit me. Quid
igitur? Quid hic voluit florere? Tu viſurus es hominẽ
florentem malum, & forte titubabunt pedes tui, & di-
cturus es in anima tua, Deus ego noui facta huius ho-
minis, quæ ſcelera fecit iſte homo, & ecce floret, ter-
ret, dominatur, extollitur, caput illi non dolet, nihil
in domo eius diminutum eſt: & timebis, quia credi-
diſti, & forte dicet cor tuum, me miſerum puto, ſine
cauſa credidi, deus non reſpicit res humanas. Excitat M
ergo nos deus. Et quid dicit? *Ne timueris cum diues fa-*
ctus fuerit homo. Quare enim timebas, quia diues factus
eſt homo? Timebas ne ſine cauſa crederes, ne forte
perdidiſſes laborem fidei tuæ, & ſpem conuerſionis
tuæ: quia forte incurrit tibi lucrum cum fraude, &
potuiſti facere ipſum lucrum cum fraude, diues eſſe
& non laborare, & attendens quid minatus eſt deus,
temperaſti a fraude & contempſiſti lucrum. Vides a-
lium feciſſe lucrum de fraude, & nihil mali pati, &
times eſſe bonus. Ne timueris ait tibi ſpiritus dei, cum
diues factus fuerit homo. Oculos non vis habere ni-
ſi in præſentia? Futura promiſit qui reſurrexit, pacem
in hac terra & requiem non promiſit. Omnis homo
requiem quærit, bonam rem quærit, ſed non in re-
gione ſua illam quærit. Non eſt pax in hac vita, in
cœlo nobis promiſſum eſt quod in terra quærimus. In
futuro ſeculo promiſſum eſt, quod in iſto ſeculo quæ-
rimus. Ne timueris cum diues factus fuerit homo.

Et cum multiplicata fuerit gloria domus eius. Quare ne
timueris? *Quoniam non cum morietur accipiet hæc omnia.*
Vides viuentem, cogita morientem. Quid hic ha-
beat attendis, quid ſecum tollat attende. Quid ſecum
tollit? Multum auri habet, multum argenti habet, mul-
tum

A tum prædiorum, mancipiorum: moritur, remanent illa, nescio quibus. Etsi enim dimittit quibus vult, non seruat quibus vult. Multi enim & non sibi dimissa acquisierunt, & multi sibi dimissa perdiderunt. Remanẽt enim illa omnia, & tulit secum. Quid? Forte dicit aliquis, illud secum tollit vnde inuoluitur, & quod illi erogatur ad preciosum & marmoratũ sepulchrum, ad instruendam memoriam, hoc secũ tollit. Ego nec hoc dico. Exhibentur enim ista non sentienti. Si dormientem & non vigilantem ornas, in lecto secum illa habet. Forte ornamẽta insunt in corpore iacentis, & forte ille in somnis in pannis se videt. Quod sentit ei plus est, quàm quod non sentit. Quanquam & illud cum euigilauerit non erit: tamen dormienti magis illud erat quod in somnis videbat, quàm illud quod non sentiebat. Quid ergo fratres dicant sibi homines? Erogẽt ad mortem meam, quare dimitto hæredes meos diuites? Multa habebunt de meo, habeam & ego aliquid de meo in corpore meo. Quid habebit corpus mortuum? Quid habebit caro putrescens? Quid habebit caro non B sentiens? Si aliquid habuit diues ille cuius lingua sicca *Luc.16.* erat, tunc habet homo aliquid de suo. Fratres, nunquid sic legimus in Euangelio, quia diues ille cum holosericis & byssinis tegumentis apparebat in igne? Nunquid qualis erat in epulis ad mensam, talis erat & apud inferos, cum sitiret, & stillam desyderaret? Non ibi erant illa omnia. Non ergo secum accipit homo omnia, nec quod tollit sepultura, tollit secum mortuus. Vbi enim sensus, ibi homo: vbi nullus sensus, non est homo. Iacet vas quod continebat hominem, domus quæ habebat hominem. Corpus dicamus domum, spiritum dicamus habitatorem domus. Spiritus torquetur apud inferos, quid illi prodest, quia corpus iacet in cinnamis & aromatibus conditum, inuolutum preciosis linteis? Tanquam si dominus domus mittatur in exilium, & tu ornes parietes ipsius. Ille in exilio eget & fame deficit, vix sibi vnam cellam inuenit vbi somnum capiat, & tu dicis fœlix est, Nam ornata est domus illius. Quis te non aut iocari, aut insanire arbitretur? Ornas corpus, torquetur spiritus. Da aliquid spiritui, & dedisti aliquid mortuo. Sed quid illi dabis, quando vnam gut- C tam desyderauit & non accepit? Hic enim contempsit mittere ante se aliquid. Quare contempsit? Quia hæc via eorum scandalum est illis. Non putauit vitam nisi præsentem, non cogitauit nisi quemadmodum pre- *Luc.12.* ciosis vestibus obuolutus sepeliretur. Ablata est ab illo anima eius, sicut dominus dicit, Stulte, hac nocte auferetur anima tua, & quæ præparasti cuius erunt? Et impletum est in illo quod iste Psalmus dicit, Ne timueris cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius, quoniam non cum morietur accipiet hæc omnia. *Neque simul descendet cum eo gloria domus eius. Quoniam anima eius in vita ipsius benedicetur.* Intendat charitas vestra, quoniam anima eius in vita ipsius benedicetur. Quandiu vixit, bene sibi fecit. Hoc dicunt omnes, sed falso dicunt. Benedictio est ab animo benedicentis, non ab ipsa vanitate. Quid enim dicis tu, quia manducauit & bibit, quia fecit quod voluit, quoniam splendide epulatus est, ideo secum fecit bene? Ego dico, fecit secum male: non ego di- *Luc.16.* co, sed Christus, fecit secum male. Etenim diues ille quando quotidie epulabatur splendide, bene secum facere putabatur: cum autem cœpit ardere apud inferos, tunc inuentum est male, quod putabatur bene. Quod enim manducauerat apud superos, hoc digerebat apud inferos. Iniquitatem dico fratres, quam epu- D labatur. Manducabat preciosas epulas ore carnis, ore cordis manducabat iniquitatem. Quod apud superos ore cordis manducabat, hoc apud inferos in illis suppliciis digerebat. Et quidem temporaliter manducauerat, in æternum male digerebat. Manducatur ergo iniquitas. Forte aliquis dicit, Quid est quod loquitur, manducatur iniquitas? Nõ ego dico, audi scripturam, Sicut vua acerba dentibus vexatio est, & fumus ocu- *Prouer.10.* lis, sic iniquitas vtentibus ea. Qui manducauerit enim iniquitatem, id est, qui libenter habuerit iniquitatem, non poterit manducare iustitiam. Panis enim iustitia est. Quis est panis? Ego sum panis viuus, qui de cœlo *Ioan.8.* descendi. Ipse est panis cordis nostri. Quomodo qui *Hier.31.* manducat ore corporis vuas acerbas, obrigescunt & obstupescunt dẽtes eius, & minus idoneus fit ad manducãdum panem, & remanet illi laudare, quod videt, & manducare non posse: sic & qui iniquitate vsus est, & pastus peccatis in corde, incipit non posse manducare panem, laudat verbum dei, & nõ facit. Vnde non facit? Quia cum cœperit facere laborat, quomodo sentimus laborare dentes post vuas acerbas, cum cœperi- E mus panem manducare. Sed quid faciunt illi quibus obstupuerunt dentes? Temperant se aliquantulum ab vuis acerbis, & redeunt dentes ad stabilitatem suam, & incumbunt pani, Sic & nos laudemus iustitiam. Sed si nos volumus manducare iustitiam, temperemus nos ab iniquitatibus, & nascitur in corde non solum delectatio laudandi iustitiam, sed etiam facilitas manducandi. Nam si dicit Christianus, deus nouit, quia delectat me, sed non possum facere: quassatos dẽtes habet, diu manducauit iniquitatem. Ergo & iustitia mãducatur? Si non manducaretur, non diceret dominus, Beati *Matth.5.* qui esuriunt & sitiunt iustitiam. Ergo quoniam anima illius in vita ipsius benedicetur, in morte torquebitur. *Confitebitur tibi cum bene feceris ei.* Attendite & pascimini, hæreat in cordibus vestris, manducate & videte tales, & nolite esse tales. Cauete & talia verba, Confitebitur tibi cum bene feceris ei. Quàm multi sunt Christiani fratres, qui tunc deo gratias agunt, quãdo illis accidit F lucrum: hoc est, confitebitur tibi cum bene feceris ei, laudabit te & dicet, Vere quia tu es deus meus, Liberauit me de carcere, & confitebor illi. Venit illi lucrum, cõfitetur: venit hęreditas, cõfitetur: patitur dãnum, blasphemat. Qualis filius es, quia quãdo te pater emẽdat, tunc tibi displicet? Nõ emendaret, nisi displiceres. Aut si sic displiceres vt odisset, non ille te emendaret. Gratias age ergo emendatori, vt accipias hæreditatẽ à deo qui te emendat. Erudiris enim cum emẽdaris, sed multum emendat, quia magnum est quod habes accipere. Nã si appendas quod emẽdaris cum eo quod accepturus es, inuenies quia nihil est quod emendaris. Apostolus Paulus hoc dicit, Etenim quod ad præsens est tem- *2.Cor.4.* porale leue tribulationis nostræ, iuxta incredibilẽ modum æternum gloriæ pondus operatur in nobis. Sed quando? Non respicientibus, inquit, quæ videntur, sed quæ non videntur: non quæ tẽporalia, sed quæ æterna. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Et iterum, Nõ sunt cõdignæ passio- *Roma.8.* nes huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Quid ergo? Quod pateris sic semper pateris? Concedo, Ex quo natus es per omnes ætates tuas, vsque ad senectam tuam, quousque morieris, puta quia hoc pateris quod est passus Iob. Quod ille passus est aliquot diebus, si aliquis patiatur ab ipsa infantia? Quod

pateris

G pateris,transit,finitur:quod accepturus es, finẽ non habebit. Nolo iam æques pœnam cum præmio tẽporali: æqua æternitati si potes. Cõfitebitur tibi cum bene feceris ei. Nolite esse tales, fratres,videte quia propterea dicimus hæc,propterea cantamus,propterea tractatur, propterea sudatur. Nolite facere ista, negocia vestra vos probant. Aliquando in negocio vestro auditis verum & blasphematis, Ecclesiam blasphematis. Quare? Quia Christiani estis. Si sic est,duco me in parte Donati,Paganus volo esse. Quare? Quia momordisti panem & dolent dentes. Quando videbas ipsum panem,laudabas:cœpisti manducare,& dolent dentes:id est,quãdo audiebas sermonem dei collaudabas,cum tibi dicitur,fac hoc, blasphemas. Noli sic velle, hoc dic,bonus est panis,sed ego non possum illum manducare. Nunc autem si oculis vides laudas,cũ cœperis dentes premere, dicis, malus est panis iste. Et qualis est ille qui illum fecit? Ita fit vt confitearis deum,quando tibi bene fecit

Psal. 33. deus,& mentiaris quãdo cantas, Benedicam domino in omni tẽpore, semper laus eius in ore meo. Exigitur de corde tuo cantatio labiorũ tuorum, cantasti in Ecclesia,Benedicam dominum in omni tempore. Quomodo in omni tempore? Si omni tẽpore lucrum, om-

H ni tempore benedicetur. Si aliquando est damnum, non benedicitur, sed blasphematur. Certe quia nõ benedicis in omni tempore, certe quia non semper laus eius in ore tuo est, eris talis qualem modo descripsit, Confitebitur tibi cum bene feceris ei. *Introibit vsque in progenies patrum suorum.* Id est,imitabitur patres suos:quia iniqui quomodo sunt, non habent fratres vel patres? Antiqui iniqui, patres sunt præsentium. Et modo qui iniqui sunt, patres sunt posteriorum iniquorum: quomodo patres iustorum antiqui iusti patres sunt iustorum,quomodo & qui modo sunt,patres sunt eorũ qui futuri erũt. Ostendere voluit spiritussanctus, quia non est mala æquitas, quando ad illam murmuratur, sed hi ab origine vsq; ad progeniem patrum suorum,patrem

Gene. 4. suum habẽt. Duos genuit Adam,& in vno iniquitas,in vno iustitia. Iniquitas in Cain, iustitia in Abel. Præualuisse videtur iniquitas super iustitiã,quia occidit Cain

†al. in morte. iniustus Abel iustum & innocentem. †Nunquid mane? Sed dominabuntur eis recti mane. Veniet mane, & videbitur vbi sit Abel, & vbi Cain. Sic omnes qui secun-

I dum Cain, & sic omnes qui secũdum Abel vsque in finẽ seculi. Introibit vsque in progenies patrũ suorum. *Vsque in æternum non videbit lumen.* Quia & hic cum esset in tenebris,erat gaudẽs falsis bonis, & non amans bona vera,& ideo hinc ad tartarum ibit, A tenebris somniorum excipient eum tenebræ tormentorũ. Ergo vsque in æternũ nõ videbit lumen. Sed quare hoc, quod posuit in medio Psalmo,hoc & in fine? *Homo cum in honore esset non intellexit,comparatus est iumentis insensatus,& similis factus est illis.* Vos autem fratres cõsyderate vos homi-

Gene. 1. nes factos ad imaginem & similitudinem dei. Imago dei intus est,non est in corpore, non est in auribus istis quas videtis,& oculis,& naribus,& palato,& manibus, & pedibus: sed est facta tamen vbi est intellectus, vbi est mens,vbi ratio inuestigandę veritatis. Vbi est fides, vbi est spes vestra, vbi charitas vestra: ibi habet deus imaginem suam, vel ibi intelligitis & videtis, quia ista

Psal. 38. transeunt,quia sic dixit in alio Psalmo, Quanquam in imagine ambulet homo,tamen vane conturbatur,thesaurizat & nescit cui congregabit ea. Non turbemini quia qualiacunque sunt ista, transitoria sunt, si homines estis in honore positi,intelligitis. Nam si homines estis in honore positi & non intelligitis,comparamini K
iumentis insensatis,& similes efficiemini illis.

In Psalmum quadragesimumnonum Enarratio.

QVantũ nobis valeat sermo dei ad correctionem vitæ nostrę,& ad speranda pręmia eius, pœnasq; metuẽdas, vnusquisq; in se metiatur, & conscientiam suã ante oculos eius sine dolo ponat, nec sibi blandiatur in tanto periculo, quoniam & ipse dominus deus noster,videtis quia nulli blanditur. Et si consolatur nos promittendo bona sua, & confirmando spem nostram, male viuẽtibus tamen & contẽnentibus verbũ suũ,omnino nõ parcit. Interroget se vnusquisq; cum tẽpus est, & videat vbi sit, & aut perseueret in bono,aut mutetur à malo. Sicut enim dicit in hoc Psalmo,nõ quicunq; homo,aut quicũque angelus, sed *Deus deorum dominus, locutus est.* Loquendo autem quid egit? *Vocauit terram. A solis ortu vsque ad occasum.* Qui vocauit terram à solis ortu vsque ad occasum, dominus noster & saluator est Iesus Christus, Verbũ caro factum *Ioan. 1.*
est vt inhabitaret in nobis. Dominus ergo noster Iesus Christus deus deorũ est, quia per ipsum facta sunt omnia,& sine ipso factũ est nihil. Verbum dei, si deus est, L
vtique deus deorum est. Vtrum autem sit deus, Euãgelium respõdet, In principio erat verbũ, & verbum erat apud deum, & deus erat verbũ. Et si omnia per ipsum facta sunt,sicut cõsequẽter dicit,& dij si qui facti sunt, per ipsum facti sunt. Vnus enim deus non factus,& verus deus ipse solus. Ipse autẽ solus deus,pater & filius & spiritus sanctus, vnus deus. Dij ergo quorum deus verus est, qui sunt, aut vbi sunt? Dicit alius Psalmus, *Psal. 81.*
Deus stetit in synagoga deorũ, in medio autem deos discernit. Adhuc nescimus, ne forte dij aliqui in cœlo congregati sint,& in eorũ cõgregatione, hoc est enim in synagoga,stetit deus discernere illos. Videte in eodem Psalmo quibus dicat, Ego dixi dij estis,& filij ex- *Ibidem.*
celsi omnes. Vos autẽ vt homines moriemini, & sicut vnus ex principibus cadetis. Manifestum est ergo, quia homines dixit deos, ex gratia sua deificatos,nõ de substantia sua natos. Ille enim iustificat, qui per semetip- *Roma. 4.*
sum non ex alio iustus est, & ille deificat qui per seipsum nõ alterius participatione deus est. Qui autem iustificat, ipse deificat, quia iustificando filios dei facit. M
Dedit enim eis potestatẽ filios dei fieri. Si filij dei facti *Ioan. 1.*
sumus,& dij facti sumus,sed hoc gratię est adoptantis, non naturæ generantis. Vnicus enim dei filius deus,& cum patre vnus deus,dominus & saluator noster Iesus Christus,in principio verbum,& verbum apud deum, verbũ deus. Cæteri qui fiunt dij,gratia ipsius fiunt. non de substãtia eius nascũtur vt hoc sint quod ille,sed vt per beneficium perueniant ad eum, & sint cohæredes Christi. Tanta enim charitas est in illo hærede, vt voluerit habere cohæredes. Quis enim auarus homo velit habere cohæredes? Sed & qui inuenitur velle, diuidet cũ eis hæreditatẽ,minus habens ipse diuidẽs quàm si solus possideret. Hæreditas autem in qua cohæredes Christi sumus,nõ minuitur copia possessorũ,nec fit angustior numerositate cohæredum,sed tanta est multis, quanta paucis,tãta singulis,quãta omnibus. Videte,inquit Apostolus, qualem dilectionẽ nobis dedit deus, vt filij dei vocemur & simus. Et in alio loco, Dilectissi- *1. Ioan. 3.*
mi,filij dei sumus,& nõdũ apparuit quid erimus. Ergo *Ibidem.*
sumus in spe,nõdum in re. Scimus autẽ,inquit,quoniã cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Vnicus similis nascendo, nos similes vi-

A les viuendo. Non enim ita similes, vt ille qui hoc est,
quod ille à quo genitus est. Nos enim similes nō ęqua-
les. Ille quia æqualis, ideo similis. Audiamus qui sint dij
facti iustificati, quia filij dei dicũtur: & dij qui nō sunt
dij, quibus ille deus deorum terribilis est. Dicit enim a-
Psal.95. lius Psalmus, Terribilis est super omnes deos. Et quasi
quæreres, quos deos, quoniam omnes dij gentium dę-
monia. Dijs gentium, dæmoniis terribilis: diis à se fa-
ctis, filiis amabilis. Proinde confitentes maiestatem dei
Matth.16. vtrosque inuenio, & dæmonia cōfessa sunt Christum,
Marci.5. & fideles confessi sunt Christum. Tu es Christus filius
dei viui, dixit Petrus. Scimus qui sis, tu es filius dei, di-
xerunt dæmones. Parem audio confessionem, sed non
parem inuenio dilectionem: imò vero hic dilectio-
nem, ibi timorem. Quibus ergo amabilis, filij sunt: qui-
bus terribilis, filij non sunt. Quibus amabilis, deos illos
fecit: quibus terribilis, non esse deos cōuincit. Hi enim
dij fiunt, illi dij putantur. Hos deos facit veritas, illos
error existimat. Deus ergo deorum dominus locutus
Heb.1. est. Locutus est multis modis. Per angelos ipse locutus
est, per Prophetas ipse locutus est, per os proprium lo-
cutus est ipse, per Apostolos suos ipse locutus est, per
fideles suos ipse loquitur, per humilitatem nostrã, cum
aliquid verum dicimus, ipse loquitur. Videte itaque lo-
B quēdo multipliciter, multis modis, per multa vasa, per
multa organa, ipse tamen sonat vbique tangēdo, mo-
dificando, inspirando. Videte quid egerit. Locutus est
enim & vocauit terrã. Quam terram? An forte Aphri-
cam propter eos qui dicunt, Ecclesia Christi pars Do-
nati est. Solam quidem Aphricam non vocauit, sed &
Aphricam non separauit. Qui enim vocauit terram à
solis ortu vsq; ad occasum, nullas reliquit partes, quas
non vocauerit, in sua vocatione & Aphricam inuenit.
Gaudeat ergo in vnitate, non superbiat in diuisione.
Bene dicimus, quia vox dei deorum, & in Aphricam
venit, non in Aphrica remansit. Vocauit enim terram
à solis ortu vsque ad occasum. Non est vbi lateant in-
sidiæ hæreticorum, non habent in qua se vmbra falsi-
Psal.18. tatis abscondant. Nec enim est qui se abscōdat à calo-
re eius. Qui terram vocauit, & totam terram vocauit.
Qui terram vocauit, tantam vocauit quantam fabrica-
uit. Quid mihi exurgunt pseudochristi & pseudopro-
C phetæ? Quid est quod me verbis captiosis illaqueare
Matth.24. moliuntur, dicētes: Ecce hic est Christus, ecce illic est?
Non audio ostendentes partes, deus deorum totũ mi-
hi ostendit: qui vocauit terram à solis ortu vsq; ad oc-
casum, totum redemit: partes autem, id est, calumnian-
tes cōdemnauit. Sed audieramus à solis ortu vsque ad
occasum vocauit terram. Vnde cœpit vocare qui vo-
cauit? Et hoc audite. *Ex Sion species decoris eius.* Certe
concordat Psalmus Euangelio dicenti, Per omnes gē-
Luc.24. tes, incipiētibus ab Hierusalem. Audi per omnes gen-
tes, vocauit terram à solis ortu vsque ad occasum. Au-
di incipientibus ab Hierusalem, ex Sion species deco-
ris eius. Ergo vocauit terram à solis ortu vsq; ad occa-
Ibidem. sum, concordat verbis domini dicentis, Oportebat
Christũ pati, & resurgere à mortuis tertia die, & prędi-
cari in nomine eius pœnitentiam & remissionē pecca-
torũ per omnes gentes. Omnes enim gentes sunt, à so-
Psal.44. lis ortu vsque ad occasum. Quod vero ex Sion species
decoris eius, quod inde cœpit decus Euāgelij ei9, quod
inde annunciari cœpit speciosus forma præ filiis ho-
minum, concordat verbis domini dicentis, Incipien-
Luc.24. tibus ab Hierusalem. Cõcinunt noua veteribus, vetera
Esa.6. nouis. Dicunt adinuicem seraphin duo, Sãctus sanctus
sanctus dominus deus sabaoth. Hęc consonãt duo te- D
stamenta, & vnam vocem habent duo testamenta. Au-
diatur vox concinentium testamētorum, non calum-
niantiũ exhæredatorum. Fecit ergo ista deus deorum,
Vocauit terram à solis ortu vsque ad occasum, ex Sion
præcedente specie sua. Ibi enim erant discipuli qui ac- Act.1.
ceperũt spiritum sanctum quinquagesimo post resur-
rectionem eius die missum de cœlo. Inde Euāgelium,
inde prædicatio, inde impletur orbis terrarum, Et hoc
in gratia fidei. Nam cũ ipse dominus venisset, quia pas-
surus venit, occultus venit. Et cum esset fortis in se, in- 1.Cor.2.
firmus in carne apparuit. Oportebat enim eum videri
vt nō intelligeretur, contemni vt occideretur. Erat glo
riæ species in diuinitate, sed hæc latebat in carne. Si e-
nim cognouissent, nunquam dominum gloriæ cruci-
fixissent. Sic ergo inter Iudęos, sic inter inimicos ambu-
lauit occultus, mira faciens, mala patiens, donec suspē-
deretur in ligno. Videntesq; pendentem Iudæi, magis Matth.27.
magisq; contempserunt, & ante crucem caput agitan-
tes, & dicentes, Si filius dei est, descendat de cruce. Oc-
cultus ergo erat deus deorum, & voces ædebat magis
ex compassione nostra, quàm ex maiestate sua. Vnde e- Psal.21.
nim illæ voces nisi ex nobis assumptę, Deus deus meus E
vt quid me dereliquisti? Quando antē pater filium de- Matth.27.
reliquit, aut filius patrē? Nonne vnus deus filius & pa-
ter? Nonne verissimum, Ego & pater vnũ sumus. Vnde Ioan.10.
ergo, deus deus meus vt quid me dereliquisti: nisi quia
in carne infirmitatis agnoscebatur vox peccatoris?
Qui enim suscepit similitudinē carnis peccati, cur non Rom.8.
susciperet similitudinem vocis peccati? Occultus ergo
deus deorũ, & cum inter homines ambulauit, & cum e- Ioan.4.
suriuit & sitiuit, & cũ fatigatus sedit, & cũ lassato cor- Matth.27.
pore dormiuit, & cum apprehensus, & cum flagellatus,
& cum ante iudicem positus, & cũ superbienti respon-
dit, Non haberes in me potestatem, nisi data tibi fuisset Ioan.19.
desuper: & quod ductus ad victimam, coram tondēte Esa.53.
se non aperuit os suum, & quod crucifixus, & quod se- Matth.27.
pultus, semper occult9 deus deorũ. Quid postea quàm
resurrexit? Mirati discipuli, & primo nō crediderunt, Luc.24.
donec tangerent atq; palparent. Sed caro resurrexerat,
quia caro mortua erat, diuinitas quæ mori nō poterat,
adhuc etiam in carne resurgētis latebat. Videri forma
potuit, teneri membra, palpari cicatrices, verbum per F
quod facta sunt omnia, quis videt? quis tenet? quis pal-
pat? Et tamen verbum caro factum est, & habitauit in Ioan.1.
nobis. Et qui tenebat hominem Thomas, intelligebat
vt poterat deũ. Palpatis enim cicatricibus, exclamauit,
Dominus meus & deus meus. Ostēdebat tamen domi- Ioan.20.
nus eam formã, eamq; carnem quã in cruce viderant,
quæ in sepultura posita fuerat. Fuit cũ eis quadraginta
dies. Impiis Iudæis nō se demōstrauit. Illis demonstra- Act.1.
uit se, qui in eum crediderant antequã crucifigeretur,
vt quos crucifixus dimiserat titubantes, resurgens face-
ret fortes. Deinde quadragesimo die cōmendans Ec-
clesiam suam, id est, vocatã terram, à solis ortu vsque
ad occasum, ne haberēt excusationē, qui volũt in schis
mate deperire, ascendit in cœlum, dicēs eis, Eritis mihi Act.1.
testes in Hierusalē, vnde species decoris eius, & in to-
tam Iudæam, & Samariam, & vsq; in totam terrã. His
enim dictis, nubes suscepit eum, Intuebantur illi quem
nouerant: nouerant tamen in humilitate, nondũ in cla
ritate. Et cũ ab eis iret in cœlum, admoniti sunt voce
angelica dicēte, Quid statis viri Galilæi? Hic Iesus quē
videtis ire, sic veniet quēadmodũ vidistis eum euntem
in cœlum, Ascendit ergo. Regressi illi lętantes manse-
runt in

G runt in ciuitate secundum eius præceptum, donec im-
plerentur spiritu sancto. Quid autem dictū erat Tho-
Ioan.20. mæ palpanti? Quia vidisti credidisti, beati qui non vi-
derunt & crediderunt. Prædicti sumus, Terra illa vo-
cata à solis ortu vsque ad occasum, nō vidit & credit.
Occultus ergo deus deorum, & eis inter quos ambula-
uit, & eis à quibus crucifixus est, & eis à quorum oculis
resurrexit, & nobis qui credidimus in cœlo sedentem,
quem non vidimus in terra ambulantem. Sed & si vi-
deremus, nónne hoc videremus quod Iudæi viderunt
& crucifixerunt? Plus est quod non videntes Christum
credimus deum, quàm quod illi videntes, non nisi ho-
minem putauerunt. Illi denique male putando morti-
ficauerunt, nos bene credendo & viuendo viuificabi-
mur. Quid ergo fratres? Ille deus deorum & tunc oc-
cultus, & modo occultus? Nunquid semper occultus?
Non planè, Audi sequentia. *Deus manifestus veniet.* Qui
venit occultus, veniet manifestus. Venit occultus iudi-
candus, veniet manifestus iudicaturus. Venit occultus
vt ante iudicem staret, veniet manifestus vt etiā de iu-
dicibus iudicet. *Veniet manifestus & nō silebit.* Quid enim
modo silet? Et vnde sunt quæ dicimus? Vnde ista præ-
H cepta? Vnde ista monita? Vnde ista tuba terroris? Non
silet & silet. Non silet admonendo, silet à iudicando.
Non silet præcepto, silet à iudicio. Patitur enim pecca-
tores quotidie mala facientes, deum nō curātes, nō in
conscientia sua, non in cœlo, nō in terra, Non eum la-
tent hæc omnia, & vniuersaliter omnes admonet, &
quando aliquos flagellat in terra, admonitio est, nōdū
dānatio. Silet ergo à iudicio, occultus in cœlo est, ad-
huc interpellat pro nobis. Patiēs est super peccatores,
non exercens iram, sed expectans pœnitentiam. Dicit
alio loco, Tacui: nunquid semper tacebo? Quādo ergo
nō tacebit? Deus manifestus veniet. Et quis deus? Deus
noster, & ipse est deus. Quis deus noster? Nō enim deus
est, qui nō est noster deus. Dij gentium dæmonia, deus
Matth.17. Christianorum verus deus: ipse veniet, sed manifestus,
non adhuc illudendus, nō adhuc alapandus, nō adhuc
flagellandus. Veniet, sed manifestus, nō adhuc calamo
in capite percutiendus, nō adhuc crucifigēdus, occidē-
dus, sepeliēdus, quia hæc omnia occultus deus pati vo-
luit, Veniet manifestus & nō silebit. Quia vero ad iudi-
I ciū veniet, sequentia docent, *Ignis ante eum præibit.* Ti-
meamus, mutemur, & nō timebimus, Ignē palea timet,
auro quid facit? Est antē nunc in potestate quid facias,
ne illud quod & te nolente venturū est, non correctus
experiaris. Si enim possemus facere fratres, vt dies iu-
dicij non veniret, puto quia nec sic erat male viuendū.
Si non veniret ignis diei iudicij, & sola peccatoribus
immineret separatio à facie dei, in qualibet essent af-
fluentia delitiarum, nō vidētes à quo creati sunt, & se-
parati ab illa dulcedine ineffabilis vultus eius, in quali-
bet æternitate & impunitate peccati, plangere se debe-
rent. Sed quid loquar, aut quibus loquar? Hæc amanti-
bus pœna est, nō contemnentibus. Qui dulcedinem sa-
pientiæ & veritatis vtcunque sentire cœperunt, noue-
runt quod dico, quāta pœna est tantūmodo à facie dei
separari. Qui autem illam dulcedinem nō gustauerunt,
si nondum desyderant dei faciem, timeant vel ignem,
supplicia terreant, quem prçmia non inuitant. Vile tibi
est quod deus pollicetur, contremisce quod minatur.
Veniet dulcedo præsentiæ, non mutaris, non excitaris,
non suspiras, non desyderas, Amplexaris peccata tua,
& delitias carnis tuç, stipulas ad te cōgeris, veniet ignis.
Ignis in conspectu eius ardebit. Non erit iste ignis sicut
focus tuus: quo tamen si manum mittere cogaris, facies K
quicquid voluerit qui hoc minatur. Si tibi dicat, scribe
contra caput patris tui, scribe contra capita filiorū tuo-
rum: nam si non feceris, manum tuam mitto in focum
tuum: facies ne ardeat manus tua, ne ardeat ad tempus
membrum tuum, nō semper in dolore futurū. Minatur
ergo inimicus tam leue malū, & facis malum: minatur
deus æternum malum, & non facis bonum? Ad malum
faciendum, nec minç te cōpellere deberent, à bono fa-
ciendo nec minæ te terrere deberent. Minis enim dei,
minis æterni ignis prohiberis à malo, inuitaris ad bo-
nū. Vnde piget, nisi quia nō credis? Excutiat ergo vnus
quisq; cor suū, & videat quid ibi fides teneat. Si credi-
mus futurū iudicium fratres, bene viuamus. Tēpus mi-
sericordiæ nunc est, tempus iudicij tunc erit. Nemo di-
cet, reuoca me ad priores annos. Pœnitebit & tunc, sed
frustra pœnitebit. Modo pœniteat cum fructus est pœ- *Luc.13.*
nitēdi, modo adhibeatur ad radices arboris cophinus
stercoris, id est, cordis luctus & lachrymarū, ne veniat
ventus & eradicet. Cū enim eradicauerit, iam ignis ex-
pectatur. Modo & si fracti sunt rami, possunt rursus in- *Roma.11.*
seri, Tunc omnis arbor quæ nō facit fructū bonum, ex- *Matth.3.*
cidetur & in ignē mittetur. Ignis in cōspectu eius arde- L
bit. *Et in circuitu eius tēpestas valida.* Valida tēpestas, ven-
tilatura tam magnā aream. Hac tēpestate erit illa ven-
tilatio, qua separabitur à sanctis omne immundum, à
fidelibus omnis simulatio, à piis & trementibus verbū
dei, omnis contemptor & superbus. Modo enim mix-
tura quædā iacet à solis ortu vsq; ad occasum. Videa-
mus ergo quomodo faciet qui vēturus est tēpestate il-
la, quid facturus? quæ erit in circuitu eius tēpestas vali-
da? Proculdubio ista tēpestas quādā separationem fa-
ctura est. Ista est illa separatio, quam nō expectauerunt, *Luc.5.*
qui antequā ad littus venirent, retia diruperunt. In illa
vero separatione fit quædā malorū & bonorū distin-
ctio. Alij sunt enim sequētes nunc Christum, expeditis
humeris sine sarcina curarum secularium, qui non fru-
stra audierunt, Si vis esse perfectus, vade vende omnia *Matth.19.*
quæ habes & da pauperibus, & habebis thesaurū in cœ-
lo, & veni sequere me: qualibus dicitur, Sedebitis super M
duodecim sedes, iudicātes duodecim trib' Israël. Alij
ergo erunt iudicātes cum domino, alij vero iudicādi,
sed ad dexterā ponēdi. Nam quia erunt quidā iudicā-
tes cum domino, habemus apertissimū testimonium,
quod modo cōmemoraui, Sedebitis super duodecim
sedes, iudicantes duodecim tribus Israël. Sed dicit ali-
quis, Duodecim illic Apostoli cōsedebūt, nō amplius.
Vbi ergo erit Apostol' Paulus? Nūquid inde separatus
est? Absit vt hoc dicamus, absit vt hoc vel tacite cogite-
mus. Quid si ergo in loco Iudæ ipse residebit? Sed ma-
nifestauit scriptura diuina, quis in Iudæ loco sit ordi-
natus. Matthias enim est expresse nominatus in Acti-
bus Apostolorū, vt de illo dubitare non possimus. Ca- *Actu.1.*
dēte ergo Iuda, impletus est numerus duodenarius. Cū
ergo ille numer' duodenarius occupauerit duodecim
sedes, nō iudicabit Paulus Apostolus? An forte stans iu-
dicabit? Non ita est. Non faciet hoc ille iustitiæ retribu-
tor, Non omnino stans iudicabit, qui plus omnibus il-
lis laborauit. Certe vel iste vnus Apostolus Paulus co-
git nos diligentius cogitare & perscrutari, quare dictæ
sint duodecim sedes. Inuenimus enim & alios nume-
ros in scripturis, multitudinem significantes. Quinque *Matth.25.*
virgines admittuntur, quinque excluduntur. Vbilibet
intellige virgines, siue in castitate atque in integritate
cordis, vbi debet virgo esse tota Ecclesia, cui dicitur,
Desponsaui

A Desponsaui vos vni viro, virginem castam exhibere
2.Cor.11. Christo: siue in his fœminis quæ etiã integritatem car-
nis dicatam habent deo: nunquid in tot milibus solæ
De verbis quinque sunt? Sed in quinario numero intelligitur cõ-
domini ser tinentia quinque sensuum carnis. Etenim multis venit
mo.23. corruptio per oculos, multis per aurem, multis per illi-
citum olfactum, multis per nepharium gustum, multis
per adulterinum amplexum. Ab his omnibus quinque
ianuis corruptionis quicunque se continent, & sic cõ-
tinent, vt in sua conscientia gloriam habeant, nõ lau-
dem ab omnibus expectẽt, quinq; sunt virgines sapiẽ-
Matth. 25. tes, habentes oleum secum. Quid est oleum habẽtes se-
2.Cor 1. cum? Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ
Luc.16. nostrę. Rursus ille qui apud inferos torquebatur, habeo
inquit, quinq; fratres, Ibi intelligitur populus Iudeorũ
sub lege positus, quia Moyses legislator quinque libros
Ioan.21. conscripsit. Item dominus post resurrectionem iubet
mitti retia in dexteram partem, leuãtur pisces centum
quinquagintatres. Et cũ tanti & magni essent, ait Euã-
In sermoni gelista, retia non sunt dirupta. Etenim ante passionem
bus de tem iussit immitti retia, non dicens in dexteram partẽ neq;
pore sermo- ad sinistram: quia si in dexterã diceret, solos bonos si-
ne.148. gnificaret: si in sinistram, solos malos. Vbi autem tace-
B tur dextera & sinistra, mixti capiũtur boni & mali. Ca-
Matth.13. pti sunt autem tunc, sicut Euangelij veritas attestatur,
tam multi vt retia rumperentur. Significabat enim illa
captura hoc tẽpus, Retia rupta significant concisiones
& conscissuras hæreticorũ & schismaticorum. Quod
autem post resurrectionẽ suam dominus fecit, post re-
surrectionem nostrã nobis futurum significauit, in illo
numero, regnum cœlorum, vbi nullus erit malus. Pro-
pterea retia quę in dexterã partem missa sunt, dexteros
expresserunt, remotis sinistris. Nunquid tamen in illis
Ioan.21. dextris centũ quinquagintatres soli iusti erunt? Milia
Apoc.7. milium scriptura significat. Legite Apocalypsim, duo-
decies duodena milia fortasse sicut ibi intelligitur, ex
solo populo Iudeorum futura sunt. Attendite martyrũ
numerositatem, sola in proximo quæ dicitur massa cã-
dida, plus habet quàm centũ quinquagintatres marty-
res. Postremo septem illa milia, de quibus respondetur
3.Reg.19. Heliæ, Reliqui mihi septẽ milia virorũ, qui non curua-
Roma.11. uerunt genua ante Baal, longe istũ pisciũ numerũ supe-
Ioan.21. rant. Centũ ergo quinquagintatres pisces, non tantum
C numerũ sanctorum significãt, sed vniuersorũ sancto-
rum & iustorum numerum. Certa causa tanto numero
significat scriptura, vt omnes intelligantur in illis cen-
tum quinquagintatribus, pertinẽtes ad resurrectionem
vitæ æternæ. Etenim lex habet decẽ præcepta, spiritus
Exod.2. autem gratiæ, per quã sola lex impletur, septiformis le-
Esa.11. gitur. Discutiendus est ergo numerus, quid sibi velint
decem & septẽ. Decẽ in præceptis, septẽ in gratia spi-
ritussancti, per quã gratiam implentur præcepta. Decẽ
ergo & septem tenent omnes pertinentes ad resurre-
ctionem ad dexteram, ad regnum cœlorũ, ad vitam æ-
ternam, id est legem implentes per gratiã spiritus, non
quasi per opus suum aut per meritũ suum. Decẽ autem
& septem, si numeres ab vno vsque ad decẽ septem &
addendo numeros, omnes gradatim, vt ad vnũ addas
duo, ad duo addas tria, ad tria addas quatuor, & fiunt
decẽ, addendo quinq; vt fiant quindecim, addẽdo sex
vt fiant viginti vnum, addẽdo septem vt fiant viginti-
octo, addendo octo vt fiant trigintasex, addẽdo nonẽ
vt fiant quadragintaquinque, addendo decem vt fiant
quinquagintaquinq;, addendo vndecim vt fiant sexa-
gintasex, addendo duodecim vt fiãt septuagintaocto,
addendo tredecim vt fiant nonagintavnum, addẽdo D
quatuordecim vt fiant centũ quinq;, addẽdo quinde-
cim vt fiant centũ viginti, addẽdo sedecim vt fiãt cẽ-
tum trigintasex, addẽdo decem & septem, efficiuntur Ioan.21.
centũ quinquagintatres, inuenies ingentem numerum
omnium sanctorũ pertinere ad hunc numerũ piscium
paucorum. Quomodo autẽ in quinq; virginibus innu- Matth. 25.
merabiles virgines, quomodo in quinque fratribus il- Luc.16.
lius, qui torquebatur apud inferos, milia populi Iudęo-
rum, quomodo in numero centũ quinquagintatriũ pi- Ioan.21.
scium milia milium sanctorũ: sic in duodecim sedibus Matth.19.
nõ duodecim homines, sed magnus est numerus per-
fectorũ. Sed video quid cõsequẽter requiratur à nobis, Matth 25.
quomodo de quinq; virginib⁹ reddita est ratio, quare
ad quinq; multę pertineãt, & quare ad quinq; illos mul
ti Iudęi, & quare ad centũ quinquagintatres, multi per-
fecti. Ostẽdo quare & quomodo ad duodecim sedes,
nõ duodecim homines, sed multi pertineãt, Quid sibi
volunt duodecim sedes, quæ significãt omnes vndiq;
qui tam perfecti esse potuerũt, quia perfectis dictũ est,
Sedebitis super duodecim sedes, iudicãtes duodecim
tribus Israël. Et quare omnes vndiq; ad duodenarium Matth. 19.
numerũ pertinẽt? Quia ipsum vndiq; quod dicim⁹, de E
toto mundo dicimus. Orbis autẽ terrarũ quatuor desi-
gnatis partibus cõtinetur, oriẽte, occidẽte, meridiano,
& aquilone. Ab his omnibus partib⁹ vocati sunt in tri-
nitate, & perfecti fide, & pręcepto trinitatis, quoniã ter
quaterni .xij. sunt, agnoscitis quare ad totũ orbẽ perti-
neant sancti, qui sedebũt super .xij. sedes iudicaturi .xij.
tribus Israël, quia & duodecim trib⁹ Israël, totius Israël
xij. tribus sunt. Sicut enim iudicaturi ex toto mũdo, sic
& iudicandi ex toto mundo. Apostolus de se Paulus
dum argueret fideles laicos, quia iudicia sua nũ defere-
bãt ad Ecclesiã, sed ad publicũ pertrahebant eos, cum
quib⁹ habebãt negocia, ait, Nescitis quia angelos iudi- 1.Cor.6.
cabimus? Videte quẽadmodũ iudicẽ se fecit, nõ solum
se, sed & omnes qui recte iudicant in Ecclesia. Cũ ergo
manifestũ sit multos cũ domino iudicaturos, alios ve-
ro nõ tã ex æquo, sed pro meritis iudicãdos, cũ omni-
bus angelis suis veniet, quãdo ante eum cõgregabũtur Matth. 25.
omnes gẽtes: & inter omnes angelos deputãdi erũt il-
li qui tã perfecti fuerint, vt sedẽtes super duodecim se- F
des, iudicẽt duodecim tribus Israël. Etenim homines Matth. 19.
dicti sunt angeli, Apostolus de se dicit, Sicut angelum Gala.4.
dei suscepistis me. De Ioãne Baptista dicitur, Ecce mit- Malac.3.
to angelum meum ante faciẽ tuam, qui præparabit viã Matth.11.
tuam ante te. Ergo cum omnibus angelis veniẽs, simul
secum habebit & sanctos. Aperte enim dicit & Esaias,
Veniet ad iudicium cum senioribus populi. Isti ergo Esa.3.
sunt seniores populi, isti iã angeli nominati, ista milia
multorum perfectorũ de toto orbe veniẽtium, cœlum
vocãtur. Illa vero terra sed fructuosa, quę terra fructuo-
sa in dextera ponenda, cui dicetur, Esuriui, & dedistis Matth. 25.
mihi mãducare. Vere terra fructuosa, cui gaudet Apo- Philip.4.
stolus quãdo ei miserunt ad necessitates eius: non quia
quæro datum, inquit, sed requiro fructum. Et gratias
agit dicens, quia tandem aliquando repullulastis pro
me facere. Repullulastis vt arboribus dicit, quæ sterili-
tate exaruerant quadã. Veniens itaque dominus ad iu-
dicium, vt iam Psalmũ fratres audiamus, quid facturus
est? *Aduocauit cœlum sursum.* Cœlum omnes sanctos
perfectos iudicaturos, aduocauit eos sursum sessuros,
secum iudicaturos duodecim tribus Israël. Quomodo Matth. 25.
enim aduocauit cœlum sursum, cum semper sursum sit
cœlum? Sed quos hic cœlum dicit, eosdem cœlos ali-
bi appellat.

G bi appellat. Quos cœlos? Qui enarrant gloriam dei.
Psal.18. Cœli enim enarant gloriam dei, de quibus dicitur, In
omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis
terræ verba eorum. Videte enim discernentem domi-
num in iudicio, Aduocauit cœlum sursum. *Et terram*
discernere populum suum. A quibus nisi à malis? De quibus
hic postea non fit mentio, iam tanquam diiudicatis ad
pœnam. Istos bonos vide & distingue. Aduocauit cœ-
lum sursum, & terram discernere populum suum. Vo-
cat & terram, non tamen conterendam, sed discer-
nendam. Primo enim cum commixtos vocauit, quan-
do locutus est deus deorum & vocauit terram, à solis
ortu vsque ad occasum, nondum discreuerant serui
illi, qui missi erant inuitare ad nuptias, qui congrega-
Matth.22. uerant bonos & malos. Cum vero deus deorum ma-
nifestus veniet & non silebit, sic aduocauit cœlum sur-
sum vt iudicet cum illo. Quod enim cœlum, ipsi cœli:
sicut quæ terra, ipsæ & terræ: sicut quę Ecclesia, ipsę Ec-
clesiæ. Aduocauit cœlum sursum, & terram discernere
populum suum. Iam cum cœlo terram discernit, id est,
cœlum cum illo terram discernit. Quomodo discernit
terram? Vt alios ponat ad dexteram, alios ad sinistram.
Matth.25. Terræ autem discretæ quid dicit? Venite benedicti pa
H tris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab
origine mundi: Esuriui enim & dedistis mihi mandu-
care, & cætera. Illi autem, Quando te vidimus, in-
quiunt, esurientem? Et ille, Cum vni ex minimis meis
fecistis, mihi fecistis. Cœlum terræ ostendit, minimos
suos iam sursum vocatos, & ab humilitate exaltatos.
Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Aduo-
cauit ergo cœlum sursum, & terram discernere popu-
lum suum. *Congregate illi iustos eius.* Vox diuina & pro-
phetica, videns futura tanquam præsentia, exhortatur
Matth.25 angelos congregantes. Mittet enim angelos suos, &
congregabuntur ante eum omnes gentes. Congregate
illi iustos eius. Quos iustos nisi viuentes ex fide facien-
tes opera misericordiæ? Etenim opera illa, iustitiæ o-
Matth.6. pera sunt. Habes euãgelium, Cauete iustitiam vestram
facere coram hominibus, vt videamini ab eis. Et quasi
quæreretur quam iustitiam? cum ergo facis eleemosy-
nam, inquit. Ergo eleemosynas, opera iustitię esse signi-
Psal.4. ficauit. Ipsos congregate iustos eius: eos congregate
qui compassi sunt inopi, qui intellexerunt super egenũ
I & pauperem. Congregate illos, conseruet eos domi-
nus & viuificet eos. Congregate illi iustos eius. *Qui*
disponunt testamentum eius super sacrificia. Id est, qui cogitant
de promissis eius, super illa quæ operantur. Ipsa enim
Osee.6. sunt sacrificia deo dicente, Misericordiam volo plus
Matth.9. quàm sacrificium. Qui disponunt testamentum eius su
per sacrificia. *Et annunciabunt cœli iustitiam eius.* Vere
hanc iustitiã dei, cœli nobis annunciauerunt, Euange-
listæ prædixerunt. Per illos audiuimus futuros quosdã
Matth.25. ad dexteram, quibus dicit paterfamiliâs, Venite bene-
dicti patris mei, percipite. Quid percipite? Regnum.
Pro qua re: Esuriui & dedistis mihi manducare. Quid
tam vile, quid tam terrenum, quàm frangere panẽ esu-
Esa.58. rienti? Tanti valet regnũ cœlorum, Frange esuriẽti pa-
nem tuum, & egenum sine tecto induc in domũ tuam:
Matth.10. Si videris nudum, vesti. Si non habes facultatem fran-
Marc.12. gendi panem, non habes domum quò inducas, nõ ha-
Matth.4. bes vestẽ qua cooperias, da calicem aquæ frigidæ, mit-
te duo minuta in gazophylacium. Tãtum emit vidua
duobus minutis, quantum emit Petrus relinquẽs retia,
quantum emit Zachæus dando dimidium patrimo-
nium. Regnum dei tantum valet quantum habueris.

Annunciabunt cœli iustitiam eius. *Quoniam deus iudex* K
est. Vere iudex, non cõcernens† sed discernens. Nouit † al. concer-
enim dominus qui sunt eius. Et si grana latẽt in palea, rens.
agricolæ nota sunt. Nemo timeat esse granum etiã in- Matth.3.
ter paleam, nõ falluntur oculi ventilatoris nostri. Noli
timere, ne illa tẽpestas quę erit in circuitu eius, concer-
nat† te cum palea. Certe valida erit tẽpestas, nullum ta- † al. cõcerat.
men granum tollet à parte tritici ad paleam, quia non
quilibet rusticus cum tridente, sed deus trinitas iudex
est. Et annũciabunt cœli iustitiam eius, quoniam deus Psal.18.
iudex est. Eant cœli, annuncient cœli, in omnẽ terram
exeat sonus eorũ, & in fines orbis terræ verba eorum.
Et dicat illud corpus, à finibus terræ ad te clamaui, dũ Psal.60.
angeretur cor meum. Modo enim concretum gemit,
discretum gaudebit. Clamet ergo & dicat, Ne cõper- Psal.25.
das cum impiis animam meam, & cũ viris sanguinum
vitam meam. Nõ comperdit, quia deus iudex est. Cla-
met ille & dicat, Iudica me domine & discerne causam Psal.42.
meam de gente nõ sancta. Dicat ille, faciet ille, cõgre-
gabuntur ei iusti eius. Vocauit terram vt discernat po-
pulum suum. *Audi populus meus & loquar tibi.* Ille qui ve-
niet & non silebit, videte quia & modo si auditis non L
silet. Audi populus meus & loquar tibi. Nam si nõ au-
dis, etsi loquar, nõ tibi. Quando ergo tibi loquar? Si au-
dis. Quando audis? Si populus meus es. Audi enim po-
pulus meus, nõ audis si populus alienus. Audi populus
meus & loquar tibi. *Israel, & testificabor tibi.* Israël audi,
populus meus audi. Israël nomẽ electionis est. Nõ vo- Gene.32.
caberis, ait, Iacob, sed vocaberis Israël. Ergo audi sicut
Israël, sicut videns deum, etsi nondũ specie, sed iã fide.
Hoc enim interpretatur Israël, vidẽs deum. Qui habet
aures audiendi, audiat: & qui habet oculos videndi, vi- Matth.11.
deat. Audi Israël, & testificabor tibi. Quod sursum di-
xit populus me*, hoc in cõsequẽti, Israël. Et quod dixit
sursum, loquar tibi, hoc in cõsequenti, testificabor tibi.
Quid loquetur dominus de* noster populo suo, Israëli
suo? Quid testificabitur tibi? Audiamus. *Deus deus tuus*
ego sum. Deus ego sum, deus deus tuus sum. Quomodo
deus ego sum? Sicut Moysi dictũ est, Ego sum qui sum. Exod.3.
Quomodo deus tuus sum? Ego sum deus Abraham, &
deus Isaac, & deus Iacob. Sũ deus, & tuus sum deus: &
si tuus non sum deus, sum deus. Bono meo deus sum,
malo tuo non sum deus tuus. Etenim deus tuus, ei pro-
prie dicitur quem familiarius habet deus, tanquam in
mãcipio suo, tãquã in peculio suo. Deus deus tuus sum M
ego. Quid vis amplius? Preciũ quæris à deo: vt aliquid
tibi det deus, vt quod tibi dederit, tuum sit? Ecce ipse
deus qui dabit, tuus est. Quid eo dulcius†? Dona quæ- † al. ditius.
rebas, ipsum donatorẽ habes. Deus deus tuus ego sum.
Quid quærit ab homine, videamus, deus noster, impe-
rator & rex noster. Quod vectigal nobis indicit, quo-
modo voluit esse rex noster, & voluit nos esse prouin-
ciam suã: Audiamus indictiones eius, nõ trepidet pau-
per sub indictione dei. Quod sibi de* dari indicit, ipse
prius donat qui indicit, vos tantum deuoti estote. Nõ
exigit deus quod non dedit, & omnibus dedit quod
exigit. Quid enim exigit? Audiamus iam. *Non supra sa-*
crificia tua arguam te. Non tibi dicã, quare nõ mihi pin-
guem taurum mactasti? quare nõ de grege tuo optimũ
hircum elegisti: quare aries ille ambulat in ouibus tuis,
& in ara mea non ponitur? Non dicam, inspice agros
tuos & cortem tuam, & parietes tuos, quærendo quid
mihi des. Non super sacrificia tua arguam te. Quid er-
go: Non acceptas sacrificia mea? *Holocausta autem tua in*
conspectu meo sunt semper. Holocausta quædam de qui-
bus in

A bus in alio Psalmo dicitur, Si voluisses sacrificium, de-
Psal. 50. dissem vtique, holocaustis non delectaberis. Et rursus
conuertit se, Sacrificium deo spiritus cõtribulatus, cor
contritum & humiliatum deus oon spernit. Quæ sunt
ergo holocausta quæ non spernit? Quę holocausta quę
in conspectu eius sunt semper? Beoigoe, inquit, fac do-
mine in bona voluntate tua Sion, & ædificentur muri
Hierusalem. Tunc acceptabis sacrificium iustitię, obla-
tiones & holocausta. Dicit quædam holocausta deum
acceptaturum. Quid est autem holocaustum? Totum
igne absumptum. καῦσις incensio est, ὅλον totum est.
Holocaustum autem est totum igne absumptum. Est
quidam ignis flagrantissimæ charitatis. Animus inflã-
metur charitate, arripiat eadem charitas membra in
vsum suum, nõ ea permittat militare cupiditati, vt to-
tus exardescat igne amoris diuini qui vult offerre deo
holocaustum. Talia holocausta tua in conspectu meo
sunt semper. Adhuc iste Israël forte non intelligit quæ
holocausta eius in conspectu suo habeat semper, & ad-
huc de bobus, de ouibus, de hircis cogitat, Non cogi-
tet. *Non accipiam de domo tua vitulos.* Holocausta nomi-
naui: iã animo & cogitatione ad terrenos greges cur-
B rebas, inde pingue mihi aliquid eligebas. Non accipiã
de domo tua vitulos. Prænunciat testamentum nouũ,
vbi omnia illa sacrificia vetera cessauerunt. Erant enim
tunc prænunciantia futurum quoddam sacrificium,
cuius sanguine mundaremur. Non accipiam de domo
tua vitulos, *Neque de gregibus tuis hircos. Quoniam meæ sunt
omnes bestiæ syluæ.* Quid à te quæram quod ego condidi?
Magisne ne est hoc tuum, cui possidere dedi, quàm
meum qui feci? Quoniam meæ sunt omnes bestiæ syl-
uæ. Sed forte ait ille Israël, Bestiæ dei sunt illæ bestię fe-
ræ quas noo includo in corte mea, quas oon alligo ad
præsepe meũ. Cæterum bos ille, & ouis & hircus, mea
sunt hæc. *Pecora in montibus & boues.* Mea sunt illa quæ
nõ possides, mea sunt ista quæ possides. Si enim seruus
meus es tu, totum peculium tuum meũ est. Neq; enim
est peculium domioi quod sibi seruus comparauit, &
non erit peculium domini quod ipse dominus seruo
creauit. Ergo meę sunt bestię syluæ quas tu nõ cœpisti,
mea sunt & pecora in montibus, quę sunt tua & boues
qui sunt ad præsepe tuum. Omnia mea sunt, quia ego
C creaui ea. *Cognoui omnia volatilia cœli.* Quomodo cogno-
uit? Appendit, numerauit. Quis nostrum nouit omnia
volatilia cœli? Sed & si alicui deus det notitiã omniũ
volatilium cœli, nõ sic ipse nouit vt dat nosse homini.
Alia est notitia dei, alia hominis, sicut alia possessio dei,
alia hominis, id est, aliud est possidere dei, aliud possi-
dere hominis. Non enim tu quod possides totũ habes
in potestate, aut quãdiu viuat bos tuus in tua potestate
est: aut vt nõ pereat, aut vt nõ pascatur. Apud quẽ sum-
ma potestas est, summa & secreta cognitio, & tribua-
mus hoc deo, laudantes deũ, nõ audeamus dicere, quo-
modo nouit deus: ne forte hoc à me fratres expectetis
vt explicẽ vobis quomodo cognoscat deus: hoc solum
dico, nõ sic cognoscit vt homo, non sic cogooscit vt
angel⁹: & quomodo cognoscit, dicere nõ audeo, quo-
niam & scire nõ possum. Vnũ tamen scio, quia & ante-
quam essent omnia volatilia cœli, nouerat deus quod
fuerat creaturus. Quæ est illa notitia? O homo, videre
cœpisti volatilia, posteaquã plasmatus es, posteaquam
sensum videndi accepisti. Hæc volatilia de aqua nata
sunt ad verbũ dei dicentis, Producant aquæ volatilia.
Gene. 1. Vbi nouerat deus quæ imperabat vt aqua proferret? Iã
certe nouerat quod crearat, & aotequã crearet noue-
rat. Tãta est ergo notitia dei vt apud ipsum essent quo- D
dam ineffabili oiodo antequã creata essent, & à te ex-
pectat vt accipiat quod antequã crearet habebat? Co-
gnoui omnia volatilia cœli, quæ tu mihi nõ potes da-
re. Quæ tu mihi mactaturus es, ego cognoui omnia, nõ
quia feci cognoui, sed vt facerem. *Et species agri mecum est.*
Pulchritudo agri, vbertas omniũ in terra gignẽtium,
mecũ est, inquit. Quomodo cum illo? Vtruoi & ante- 1. sen. di.
quã fierent? Cũ illo enim erant omnia futura, & cũ illo 35. c.
sunt omnia præterita: futura ita vt non ei detrahantur Inde est.
omnia præterita. Cũ illo sunt omnia cognitiooe qua-
dam ineffabilis sapientiæ dei, iñ verbo constituta, & in
ipsum verbum omnia. An aliquo modo cum illo est a-
gri species, quia ipse vbiq; est, & ipse dixit, Cœlũ & ter- Hiere. 23.
ram ego impleo? Quid cum illo nõ est de quo dicitur,
Si ascendero in cœlũ, tu illic es: & si descendero in in- Psal. 138.
fernũ, ades? Cum illo est totum, sed nõ sic cum illo est,
vt aliquam ex his quæ creauit cõtagionem, aut eorum
indigentiam patiatur. Nam tecum est forte columna
iuxta quam stas, & cum fatigatus fueris, incũbis in eam.
Indiges eo quod tecum est, non indiget deus agro qui
cum illo est. Cum illo ager, cum illo species terræ, cum
illo species cœli, cũ illa omnia volatilia, quia ipse vbi-
que. Et quare apud ipsum omnia? Quia & antequã es- E
sent omnia aut crearentur, ei nota erant omnia. Quis
explicat, quis exponit illud quod ei dicitur in alio Psal
mo, Quoniam bonorum meorum non eges? Nõ se e- Psal. 15.
gere à nobis aliquo necessario dixit. *Si esuriero non dicã
tibi.* Non esuriet, neque sitiet, neque laborabit, neque Psal. 120.
obdormiet qui custodit Israël. Sed ecce vt secundum
carnalitatem tuam loquar: quia tu cum non manduca-
ueris, famem patieris, forte putas & deũ esurire vt mã-
ducet. Et si esurierit non tibi dicit: omnia ante illum
sunt, vnde vult tollit quod illi necessarium est. Dicta
sunt hæc ad cõuincendum paruulum sensum, nõ quia
professus est deus esuriem suam: quãquam propter nos
deus ille deorum & esurire digoatus est. Venit esurire
& saginare, venit sitire & potũ dare, venit vestiri mor-
talitate & vestire immortalitatẽ, venit pauper diuites
facturus. Etenim nõ perdidit diuitias suas assumendo Col. 2.
paupertatem nostram, quia in illo sunt omnes thesauri
sapientiæ & sciẽtiæ absconditi. Si esuriero non dicam F
tibi. *Meus est enim orbis terræ & plenitudo eius.* Noli ergo
laborare quid mihi des, sine labore habeo quod volo.
Quid ergo de gregibus tuis adhuc cogitas? *Nunquid
manducabo carnes taurorum, aut saguinem hircorum potabo?* Au-
distis quid à nobis non quærat, qui nescio quid nobis
vult indicere. Si de talibus cogitabatis, iam auferte
cogitationes vestras à talibus rebus, nihil tale deo of-
ferre cogitetis. Si habes taurum pinguem, occide
pauperibus, manducent ipsi carnes taurorum, etsi oon
bibent sanguinem hircorum. Quod cum feceris, im-
putabit tibi ille qui dixit, Si esuriero non dicam tibi:
& dicet tibi, Esuriui & dedisti mihi manducare, Nun- Matth. 25.
quid mãducabo carnes taurorum, aut sanguinem hir-
corum potabo? Dic ergo, domine deus noster, quid
indicis populo tuo, Israeli tuo? *Immola deo sacrificium lau-
dis.* Dicamus illi & nos, In me sunt deus vota tua,
quæ reddam laudis tibi. Expaueram ne aliquid indi- Psal. 55.
ceres quod esset extra me, quod computabam in cor-
te mea, & à fure iam forte ablatum erat. Quid mihi in-
dicis? Immola deo sacrificium laudis. Ad me redeam,
vbi inueniam quod immolem. Ad me redeam, in me
inueniam laudis immolatiooem. Ara tua, conscientia
tua. Immola deo sacrificium laudis. Securi sumus, non
imus

G imus in Arabiã thus quærere, nõ ſarcinas auari nego-
ciatoris excutim⁹,ſacrificiũ laudis quærit à nobis deus.
Luc.9. Habebat hoc ſacrificium laudis Zachæus in patrimo-
Marc.12. nio ſuo,habebat vidua in ſaccello ſuo: habebat neſcio
quis pauper hoſpes in dolio ſuo. Alius nec in patrimo-
nio,nec in ſaccello,nec in dolio aliquid habebat, totũ
Matth.10. habebat in animo ſuo. Salus domui Zachæi. Et plus
miſit hęc vidua quàm diuites illi. Iſte calicẽ aquæ frigi-
Luc.2. dæ porrigẽs,nõ perdet mercedem ſuam. Sed & pax in
terra hominibus bonæ volũtatis. Immola deo ſacrifi-
cium laudis. O ſacrificium gratuitum, gratia datũ. Nõ
quidẽ hoc emi quod offerrẽ,ſed tu donaſti,nã nec hoc
haberem. Immola deo ſacrificiũ laudis. Et hæc immo-
latio,hoc ſacrificium laudis eſt,gratias agere illi à quo
habes, quicquid boni habes, & cuius miſericordia tibi
dimittitur quicquid tuum mali habes. Immola deo ſa-
crificium laudis, *Et redde altiſsimo preces tuas.* Hoc odo-
re dominus delectatur. Redde altiſsimo preces tuas.
*Et inuoca me in die tribulationis tuæ, & eximam te, & glorificabis
me.* Nõ enim præſumere debes de viribus tuis, omnia
auxilia tua mendacia ſunt. Me inuoca in die tribulatio-
nis, eruam te & glorificabis me. Ad hoc enim permiſi
H diem tribulationis tibi fieri,quia forte ſi non tribulare-
ris,non inuocares me. Cum tribularis autem inuocas
me:cum inuocas me,eximam te:cum eximam te,glori-
ficabis me, vt iam nõ diſcedas à me. Obtorpuerat qui-
Pſal.114. dem & friguerat à feruore orationis, & dixit, Tribula-
tionem & dolorem inueni,& nomen domini inuoca-
ui. Inuenit tribulationem tanquã aliquid vtile, putrue-
rat tabe peccatorum ſuorum, iam ſine ſenſu remanſe-
rat,inuenit tribulationem tãquam vſtionem & ſectio-
nem. Inueni, inquit, tribulationem & dolorem, & no-
men domini inuocaui. Et quædã fratres ſunt tribula-
tiones omnibus notæ. Ecce iſtæ quæ abundãt in gene-
re humano,alius damno affectus plangit,alius orbitate
percuſſus luget, alius patria exulatus mœret & redire
cupit,intolerabilem peregrinationem deputans. Alteri
vinea grandinata eſt,attendit ad labores ſuos, & con-
ſumptam omnem operam incaſſum. Quãdo nõ poteſt
contriſtari, qui inimicum patitur ex amico? Quæ ma-
ior miſeria in genere humano? Plangunt hæc omnes
I & dolent, & tribulationes ſunt iſtæ, & in his omnibus
inuocant dominum,& recte faciunt. Inuocẽt deũ, po-
tens eſt, vel docere tolerandum, vel ſanare toleratum.
1.Cor.10. Nouit ille nõ ſinere tentari nos ſupra quàm poſſumus
ferre. Inuocemus deum etiã in iſtis tribulationibus:ſed
hæ tribulationes inueniunt nos, ſicut in alio Pſalmo
Pſal.35. ſcriptũ eſt,Adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt
nos nimis. Eſt quædam quam nos debemus inuenire.
Inueniatur iſta tribulatio,Eſt quędam tribulatio quam
nos debemus quærere & inuenire. Quæ eſt iſta?Ea ipſa
in hoc mundo fœlicitas, affluentia rerum tẽporalium,
non quidẽ ipſa tribulatio eſt,ſolatia ſunt noſtræ tribu-
lationis. Cuius tribulationis? Noſtræ peregrinationis.
Hoc enim ipſum quod cum deo nondũ ſumus,hoc ip-
ſum quo inter tentationes moleſtiaſq; verſamur, quod
ſine timore eſſe non poſſumus,tribulatio eſt:non enim
eſt illa ſecuritas quę nobis promiſſa eſt. Hãc tribulatio-
nem peregrinationis ſuæ qui nõ inuenerit, ad patriam
redire nõ cogitat, Tribulatio illa eſt fratres. Certe mo-
Matth.25. do facimus bona opera,quãdo porrigimus panem eſu
rienti,domũ peregrino & cætera,tribulatio eſt & hæc.
Inuenimus enim miſeros ſuper quos miſericordiã fa-
cimus. Et ſi miſerorum miſeria facit nos compatiẽtes,
quanto melius ibi iam eſſes vbi nõ inuenis eſurientem
quem paſcas,vbi nõ inuenis peregrinum quẽ ſuſcipias, K
non nudum quem veſtias, nõ ægrum quem viſites, nõ
litigantem quem concordes? Omnia enim ibi ſumma
ſunt,vera ſunt,ſancta ſunt,ęterna ſunt. Panis noſter ibi
iuſtitia eſt,potus noſter ibi ſapiẽtia eſt, veſtis noſtra ibi
immortalitas eſt, domus noſtra æterna in cœlis, firmi-
tas noſtra immortalitas. Nunquid ægritudo ſurrepit?
Nũquid laſsitudo ad ſomnum trahit? Nulla mors,nul-
la lis, ibi pax, quies, gaudium, iuſtitia. Nullus intrat
inimicus,nullus labitur amicus. Quæ ibi quies? Si cogi-
temus & attendamus vbi ſimus,& vbi nos futuros eſſe
promiſit,qui mẽtiri neſcit,ex ipſa eius promiſsione in-
ueniemus,in qua ſumus tribulatione: hãc tribulationẽ
nemo inuenit,niſi qui quæſierit. Sanus es, vide ſi miſer
es. Nã facile eſt vt qui ęgrotat,ſentiat ſe miſerũ. Quan-
do ſanus es, vide ſi miſer es, quia cum deo nõdum es.
Tribulationem & dolorem inueni,& nomen domini *Pſal.114.*
inuocaui. Immola ergo deo ſacrificium laudis. Lauda
promittentem,lauda vocantem, lauda exhortantem,
lauda adiuuãtẽ, & intellige in qua tribulatione poſitus
es. Inuoca,erueris,glorificaberis,permanebis. Videte au L
tem quod ſequitur fratres mei: iam enim neſcio quis,
quia dixerat illi deus, Immola deo ſacrificium laudis,
& hoc quodammodo vectigal indixerat,meditabatur
ſibi & dicebat, Surgam quotidie, pergã ad Eccleſiam,
dicam vnum hymnum matutinũ, alium veſpertinum,
tertium aut quartum in domo mea, quotidie ſacrifico
ſacrificium laudis,& immolo deo meo. Bene facis qui-
dem ſi hoc facis,ſed vide ſi iam ſecurus ſis, quia iã hoc
facis,& forte lingua tua deũ benedicat, & vita tua deo
maledicat. O popule meus, dicit tibi deus deorum do-
minus qui locutus eſt,vocans terram à ſolis ortu vſque *Matth.3.*
ad occaſum, quamuis adhuc inter zizania conſtitutus
ſis, immola ſacrificiũ laudis deo tuo, & redde illi pre-
ces tuas. Sed vide ne viuas malè & cantes bene. Quare
hoc? *Peccatori enim dixit deus, vt quid tu enarras iuſtitias meas,
& aſſumis teſtamentum meũ per os tuum?* Videtis fratres cũ
quo tremore iſta dicamus. Aſſumimus teſtamentum
dei per os noſtrum, & prædicamus vobis eruditio-
nem & iuſtitias dei. Et quid dicit peccatori deus? Vt
quid tu prædicas? Prohibet ergo prædicatores pecca- *Matth.23.*
tores? Et vbi eſt illud, Quæ dicunt facite, quæ autem *Philip.1.*
faciunt facere nolite? Vbi eſt illud, Siue veritate ſiue M
occaſione Chriſtus annuncietur? Sed hæc dicta ſunt,
ne timeant qui audiunt à quocunque audiant, non vt
ſecuri ſint qui dicunt bona & faciunt mala. Modo er-
go fratres vos ſecuri eſtis, ſi bona auditis, deũ auditis,
per quẽlibet audiatis. Sed noluit deus ſine correptio-
ne dimittere illos qui dicũt,ne ob hoc ſolum quod di-
cũt, ſecuri ſibi obdormiſcãt in mala vita, & dicãt ſibi,
Neque enim perdet nos deus, per quorũ os voluit tan-
ta bona dici populo ſuo. Immo vero audi quod dicit,
Quicunque dicis, & qui vis te audiri, prior tu audi, &
dic quod dicit in alio Pſalmo quidam, Audiã quid lo- *Pſal.84.*
quatur in me dominus deus,quoniam loquetur pacem
in plebem ſuam. Qualis ergo ego, qui non audio quid
in me loquitur,& volo vt alij audiant quod per me lo-
quitur? Audiam prior, audiam maxime. Quæ audiam?
Quod loquitur in me dominus deus, quoniam loque-
tur pacem in plebem ſuam. Audiã & caſtigem corpus *1.Cor.9.*
meum & ſeruituti ſubiiciam, ne forte alius prædicans,
ipſe reprobus inueniar. Vt quid tu enarras iuſtitias me-
as? Vt quid tu quod non prodeſt tibi? Admonet illum
vt audiat, non vt deponat prædicationem, ſed vt aſſu-
mat obedientiã. Tu vero vt quid aſſumis teſtamẽtum
meum

A meum per os tuum? *Tu vero odisti eruditionem.* Odisti disciplinam. Quando parco, cantas & laudas: quando castigo, murmuras: quasi quando parco sim deus tuus, & quando non parco, non sim deus tuus. Ego quos amo, arguo & castigo. Tu vero odisti eruditionem. *Proiecisti sermones meos post te.* (Apoca. 3.) Quæ dicitur per te, proiicis post te. Et proiecisti sermones meos post te, vbi non videantur à te, sed onerent te. Et proiecisti sermones meos post te. *Si videbas furem concurrebas ei, & cum adulteris portionem tuam ponebas.* Ne forte diceres, non feci furtum, non feci adulterium: quid si placuit tibi qui fecit? Nonne ipso placito concurristi? Nonne portionem tuam cum illo qui fecit, laudando posuisti? Hoc est enim fratres concurrere cum fure, & ponere cum adultero portionem tuam: quia etsi non facis, & laudas quod fit, astipulator es facti: quoniam laudatur peccator in desyderiis animæ suæ: & qui iniqua gerit benedicetur. (Psal. 9.) Non facis mala, laudas mala facientes. Hoc enim paruum malum non est. Cum adulteris portionem tuam ponebas. *Os tuum abundauit malitia, & lingua tua amplexa est dolositatem.* Maleuolentiam & dolositatem

B fratres quorundam hominum dicit, qui per adulationem quamuis sciant mala esse quæ audiunt, ne offendant eos à quibus audiunt, non solum non reprehendendo, sed tacendo consentiunt. Parum est, quia non dicunt, male fecisti, sed dicũt & bene fecisti: & norunt malum esse, sed abundat os eorum malitia, & lingua eorũ amplexatur dolositatem. Dolositas est fraus quædam in verbis, aliud promendi, aliud sentiendi. Non ait, Lingua tua admisit dolositatem: aut, perpetrauit dolositatem: sed vt ostenderet tibi quandam delectationem in ipso malo facto, amplexa est dixit. Parum est, quia facis & delectaris, laudas in promptu, irrides apud te: præcipitas hominem incaute vitia sua proferentem, & an sint vitia nescientem: tu qui scis vitium esse, non dicis corruisse illum. Si illum videres ambulare incautũ in tenebris, vbi tu puteum esse scires, & taceres, qualis esses? Nonne inimicus deputareris animæ eius? Et tamen si in puteum caderet, non anima, sed corpore moreretur. Præcipitat se in vitia sua, prædicat apud te mala facta sua, tu nosti mala esse, & laudas, & irrides apud te. O si conuertatur aliquãdo ad deum ille quem irridens,

C & quem corripere noluisti, & dicat, confundantur qui dicunt mihi euge euge, Et lingua tua amplexa est dolositatem. (Psal. 34.) *Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas.* Et ipsum sedens ad hoc pertinet quod superius dixit, amplexa est. Qui enim stans aut transiens facit, non cum voluptate facit: qui vero ad hoc sedet, quantum ocium quærit vt faciat? Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas, ipsam detractionem malam diligenter faciebas, sedendo faciebas. Volebas ibi occupari, amplexabaris malum tuum, osculabaris dolum tuum. Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas. *Et aduersus filium matris tuæ ponebas scandalum.* Quis est filius matris? Nonne frater? Hoc ergo repetere voluit quod superius dixerat, fratrẽ tuum: an aliquam distinctionem nobis intelligendam insinuauit? Planè fratres puto esse distinguendum. Frater aduersus fratrẽ detrahit, verbi gratia, vt puta quasi firmus & alicuius iam momenti doctor, & doctus, detrahit fratri suo, forte bene docenti & bene ambulanti. Est autem alius infirmus, aduersus illum ponit scandalum huic detrahendo. Etenim cũ detrahitur bonis ab his qui videntur alicuius momenti esse & docti esse, in scandalũ cadunt infirmi, qui adhuc non sciunt iudicare. (1. Cor. 3.) Ideo infirmus ille filius matris dictus est, nondum pa-

tris, adhuc lacte indigens & vberibus adhærens. Portatur adhuc sinu matris Ecclesiæ, non valet accedere ad D solidum cibũ mensæ patris sui, sed de vbere matris victum trahit ignarus iudicandi, quoniã adhuc animalis atq; carnalis est. Spiritalis enim omnia diiudicat, animalis autẽ homo nõ percipit ea quæ sunt spiritus dei, (1. Cor. 2.) quoniam stultitia est illi. Talibus dicit Apostolus, Non potui loqui vobis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus, tanquã paruulis in Christo lac vobis potum dedi non escam. Neq; enim poteratis, sed neq; adhuc quidẽ potestis. (1. Cor. 3.) Mater vobis fui, quomodo dicitur alio loco, Factus sum paruulus in medio vestrũ, tanquam si nutrix fouens filios suos. (1. Thess. 2.) Non nutrix nutriens filios alienos, sed nutrix fouẽs filios suos. Sunt enim matres quę cum pepererint, dant nutricibus. Illæ quæ pepererunt non fouent filios suos, quia nutriendos dederunt. Illæ autẽ quæ fouent, non suos fouent, sed alienos. Iste vero ipse pepererat, ipse fouebat, nulli nutrici quẽ pepererat committebat: dixerat enim, Quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis. (Galat. 4.) Fouebat ergo & lactabat. Erant autẽ quidem quasi docti & spiritales qui Paulo detraherent. Epistolę quidem, aiunt, graues & fortes E sunt, præsentia autẽ corporis infirma, & sermo contẽptibilis. (2. Cor. 10.) Dicit ipse in Epistola sua quosdã detractores suos ita dixisse. Sedebant & aduersus fratrem suũ detrahebant, & aduersus lactandum illum filium matris suę ponebant scandalum. Merito fecerũt ipsi matri, vt iterum parturiret, Et aduersus filium matris tuæ ponebas scandalũ. *Hæc fecisti & tacui.* Ideo veniet dominus deus noster & nõ silebit. Modo hæc fecisti & tacui: Quid est tacui? Vindictam suspendi, seueritatem meã distuli, patientiã tibi prolongaui, pœnitentiã tuam diu expectaui. Hæc fecisti & tacui. Ego autẽ cum ad hoc expectarem vt te pœniteret, secundum Apostolum dicentẽ, Tu autem secundum duritiã cordis tui, & cor impœnitẽs, (Roma. 2.) thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei. *Suspicatus es iniquitatem quod ero tibi similis.* Parũ est, quia mala facta tua placent tibi, placere putas & mihi. Deum quia non pateris vltorem, vis habere participem, & tanquã corruptum iudicem prædæ sociũ vis habere. (Ad fratres in Eremo. ser. 51. Et in li. 50. hom. homi. 1.) Suspicatus es iniquitatẽ quod ero tibi similis, dũ non vis tu mihi esse similis. Estote enim, inquit, perfecti sicut & pater vester qui in cœlis est, qui facit solẽ suum oriri super bonos & malos. (Matth. 5.) Hunc tu imitari noluisti, qui donat bona & malis, vt sedẽs detrahas & bonis. F Suspicatus es iniquitatẽ quod ero tibi similis. *Arguam te.* Quando deus manifestus veniet deus noster & non silebit, Arguã te. Et quid tibi faciam arguendo te? Quid tibi faciã? Modo te non vides, faciã vt videas te, quia si videres te & displiceres tibi, placeres mihi: quia vero te non videns placuisti tibi, displicebis & mihi & tibi: mihi cum iudicaberis, tibi cum ardebis. Quid enim tibi faciam, inquit? *Constituam te ante faciem tuam.* Quid enim? Vis latere teipsum in dorso tuo: Ibi es, non te vides, facio vt te videas. Quod post dorsum posuisti, ante faciem ponam, videbis fœditatem tuam, non vt corrigas, sed vt erubescas. Iam quia dicit ista fratres, desperãdus est ille cui dicitur? Nonne illa ciuitas de qua dictũ est, Triduo Niniue euertetur: intra triduum idonea fuit conuerti, orare, plangere, de pœna imminenti misericordiã promereri? (Iona. 3. 18. De Ciuitate dei. ca. 44. & 21. cap. 18.) Audiãt ergo qui tales sunt, dum licet audire & tacentem. Veniet enim & non silebit, & arguet quãdo correctioni locus nullus erit, Statuã te, inquit, ante faciẽ tuam. Modo ergo tu fac quisquis talis es, quod tibi minatur facere deus, Tolle te à tergo tuo

G vbi te videre non vis,dissimulans à factis tuis, & cósti-
tue te ante te. Ascende tribunal mentis tuæ,esto tibi iu-
Psal.50. dex, torqueat te timor , erumpat à te confessio, & dic
deo tuo,Quoniam iniquitatem meã ego cognosco,&
delictum meũ ante me est semper . Quod erat post te,
fiat ante te, ne tuipse postea à deo iudice fias ante te, &
non sit quò fugias à te. *Intelligite autem hæc qui obliuiscimi-
ni dominum.* Videte quia clamat,& non tacet,non par-
cit. Oblitus eras dominũ,non cogitabas de vita tua ma
la.Intellige quia oblitus es dominum. *Nequando rapiat
sicut leo,& non sit qui eruat.* Quid est sicut leo?Sicut fortis,
sicut potens,sicut ille cui nemo resistere potest.Ad hoc
retulit, vt diceret leo . Ponitur enim in laude,ponitur
1.Petr.5. & in vituperatione . Dictus est leo, diabolus, Aduersa-
rius vester ait , tanquam leo rugiens circumit quærens
quem deuoret.Nunquid quia ille leo dictus est,propter
immanem sæuitiam: Christus non dicitur leo propter
Apoca.5. ingentem fortitudinem? Et vbi est illud, Vicit leo de
tribu Iuda ? Intendat paululum charitas vestra adhuc
modicum quod restat. Obsecro vos,vt excutiatis fati-
gationem , aderit ille qui vobis vsque ad hanc horam
H vires dedit. Pauloante dixerat tanquam indicẽs nobis
vt audistis vectigal quoddam laudis suæ, Immola deo
sacrificium laudis,& redde altissimo preces tuas: post-
ea autem,Peccatori autem dixit deus, vt quid tu enar-
ras iustitias meas,& assumis testamentum meum per os
tuum? Tanquã diceret ei,Nihil tibi prodest quod lau-
das.Ego indixi laudis sacrificium illis qui bene viuunt.
Eis enim prodest quod laudant:tu autẽ si laudas,nihil
Eccle.15. tibi prodest.Vt quid me laudas?Nõ est speciosa laus in
ore peccatoris.Postea concludit quasi ad vtrunq; & ar
guens malos qui obliuiscuntur deũ,ait, Intelligite hæc
qui obliuiscimini deum, nequando rapiat sicut leo, &
non sit qui eruat. *Sacrificium laudis glorificabit me.* Quo-
modo sacrificium laudis glorificabit me ? Certe nihil
prodest malis sacrificium laudis, quia assumunt testa-
mentum tuum per os suum,& faciunt damnanda quæ
displicent oculis tuis. Prorsus,inquit,& illis hoc dico.
Sacrificium laudis glorificabit me.Iam putabas tibi lau
dẽ non prodesse,lauda, proderit tibi. Si enim male vi-
uis & bona dicis,nondũ laudas. Sed rursus si cum cœ-
peris bene viuere, meritis tuis tribuas quod bene viuis,
I nondum laudas.Nolo te esse latronem insultantẽ cru-
Lucæ.23. ci domini, sed nec te volo esse pharisæum in tẽplo ia-
Lucæ.18. ctantem merita sua,& occultantem vulnera sua.Si fue-
ris iniquus & perseuerans in illa iniquitate , non dico
tibi,non proderit laus,sed non me laudas, laudẽ istam
esse non deputo. Rursus si fueris quasi iustus, nam ne-
mo iustus nisi humilis & pius, & de iustitia tua inflatus
incesseris, & alios in tua comparatione contempseris,
& superextuleris tanquam glorians de meritis tuis non
me laudas : nec ille me laudat qui male viuit, nec ille
Ibidem. me laudat qui quasi de suo bene viuit.Sed nunquid ille
pharisæus quasi de suo talis erat cum diceret , Gratias
tibi ago,quia nõ sum sicut cęteri homines?Gratias deo
agebat ex eo quod bonum in se habebat.Quanuis ergo
aliquid bonum in te sit, quanuis iam intelligas non ex
te esse quod bonom est,sed à deo te accepisse: tamẽ in
eoipso si te extuleris super alium non habentem, inui-
dus teneris, nondum laudator meus eris . Primo ergo
corrigere à via pessima , incipe viuere bene , intellige
quia nó corrigeris nisi dono dei.A domino enim gres
sus hominis diriguntur. Hoc cum intellexeris, faue &
aliis,vt sint quod & tu es,quia hoc eras & tu,quod & il-
li sunt.Faue quantũ potes, & noli desperare,non enim
vsque ad te diues est deus . Non ergo laudat qui male K
viuendo offendit dominum,non laudat, qui cum iam
cœperit bene viuere,de suo putat esse quod bene viuit,
non acceptum à deo . Nec ille laudat, qui cum sciat se
quod bene viuit,accepisse à deo, tamen vsq; ad se vult
esse diuitem deum. Ille itaque qui dicebat, Gratias tibi *Lucæ.18.*
ago deus quòd non sum sicut & cæteri homines, iniu-
sti,raptores,adulteri,sicut & publicanus iste:nõnne ibi
habebat vnde diceret , dona & publicano huic quod
mihi donasti,supple & mihi quæ nondum dedisti?Sed
iam quasi saturatus ructabat,non dicebat,Ego autẽ ege *Psal.108.*
nus & pauper : quod dicebat publicanus ille, Domine *Lucæ.18.*
propitius esto mihi peccatori.Ideo descendit iustifica-
tus publicanus, magis quàm ille pharisæus.Ergo audite
qui bene viuitis,audite qui male viuitis,sacrificium lau
dis glorificabit me.Nemo mihi offert hoc sacrificium
laudis & malus est.Non dico,nõ hoc mihi offerat ma-
lus, sed nemo mihi hoc offert malus. Qui enim laudat
bonus est,quia si laudat etiam bene viuit:quia si laudat,
non solum lingua laudat, sed & vita cum lingua con-
sentit. Sacrificium laudis glorificabit me. *Et ibi via est,
in qua ostendam illi salutare dei.* In sacrificio laudis via est, L
quia illi ostendam salutare dei . Quod est salutare dei?
Christus Iesus. Et quomodo in sacrificio laudis nobis
ostenditur Christus?quia Christus cum gratia venit ad *Gala.2.*
nos.Hæc dicit Apostolus,Viuo autem iam non ego,vi
uit vero in me Christus.Quod autem in carne viuo,in
fide viuo filij dei,qui me dilexit , & tradidit semetip- *Matth.9.*
sum pro me.Agnoscant ergo peccatores,quia nõ opus
esset medicus si sani essent.Etenim Christus pro impiis *Roma.5.*
mortuus est . Cum ergo agnoscunt impietates suas, &
primo imitantur publicanum illum dicentem,Domi- *Lucæ.18.*
ne propitius esto mihi peccatori , ostendunt vulnera,
implorant medicum,Et quia non se laudant,sed repre
hendunt se,vt qui gloriatur, non in se, sed in domino *1.Cor.1.*
glorietur,agnoscũt causam aduentus Christi,quia ideo
venit vt peccatores saluos faceret. Quia Iesus Christus
venit, inquit, in hunc mũdum peccatores saluos face- *1.Timo.1.*
re,quorum primus ego sum. Proinde illos iudæos, de
opere suo gloriantes,sic arguit idem Apostolus, vt eos
diceret ad gratiam non pertinere, qui meritis & ope-
ribus suis mercedem deberi arbitrabantur. Qui ergo
ad gratiam se scit pertinere,quod est Christus,& quod M
est Christi,nouit, quia indiget gratia . Si gratia voca- *Roma.4.*
tur, gratis datur : si gratis datur, nulla merita tua præ-
cesserunt vt detur: nam si præcesserunt merita tua,mer
ces non imputatur secundum gratiam, sed secundum
debitum.Si ergo dicis præcessisse merita tua,te vis lau
dari non deum : ideo non agnoscis Christum,qui ve-
nit cum gratia dei.Conuerte ergo te ad merita tua,vi-
de illa mala fuisse, vt non tibi deberetur nisi suppliciũ,
non præmium. Et cum videris quid tibi per meritum
debeatur, agnoscis quid per gratiam donetur,& sacri-
ficio laudis glorificas deum . Ibi est enim via , in qua
noueris Christum salutare dei.

In Psalmum quinquagesimum.

Enarratio.

MVLTITVDINIS huius,nec frequentia frau-
danda est,nec infirmitas oneranda.Silentium
petimus & quietẽ,vt vox nostra post hesternũ
laborem possit aliquãtis viribus perdurare. Credendũ
est charitatẽ vestrã,non ob aliud hodierno die copio-
sius conuenisse,nisi vt oretis pro eis quos absentes facit
alienus & peruersus affectus.Neque enim loquimur de
Paganis,neq; de Iudeis,sed de Christianis. Neq; de his
adhuc

A adhuc catechumenis, sed de multis etiam baptizatis, à quorum lauacro nihil distatis, & eorum tamen cordi dissimiles estis. Quammultos enim hodie fratres nostros cogitamus & plangimus ire in vanitates & insanias mendaces, negligere quò vocati sunt. Qui si forte in ipso circo aliqua ex causa expauescant, continuo se signant, & stant illic portātes in fronte vnde abscederent si hoc in corde portarent. Deprecanda est misericordia dei, vt donet intellectum ad ista damnanda, & affectum ad fugienda, & misericordiā ad ignoscenda. *Psal. 39.*

In li. 50. ho mi. homi. 21. Opportune ergo de pœnitentia Psalmus hodie cantatus est. Loquamur & cū absentibus. Erit ad eos vox nostra, memoria vestra: nec vt sancios & languidos negligatis, sed vt facilius sanetis, sani permanere debetis: corrigite arguēdo, consolamini alloquēdo, exemplum præbete bene viuendo: aderit eis qui affuit & vobis: nō enim vobis iam ista pericula prętergressis, fons misericordiæ dei præcisus est. Quā venistis, veniēt: qua transistis, transibunt. Molestum est quidem & nimium periculosum, immo perniciosum, & pro certo exitiabile, quod sciētes peccant. Aliter enim ad has vanitates curB rit qui vocem Christi contemnit: aliter ille qui nouit quid fugiat. Sed nec de talibus desperari debere, iste psalmus ostendit. Inscribitur enim titulus eius.

Psalmus ipsi Dauid, cum venit ad eum Nathan Propheta, quando intrauit ad Bersabee.

Bersabee erat mulier vxor aliena, cū dolore quidem dicimus & tremore, sed tamen deus noluit taceri, quod voluit scribi. Dicam ergo nō quod volo, sed quod cogor: dicam non exhortans ad imitationem, sed instruens ad timorē. Huius mulieris vxoris alienæ pulchritudine captus rex & Propheta Dauid, ex cuius semine secundum carnem dominus venturus erat, adulterauit eam. Hoc in isto psalmo non legitur, sed in titulo eius apparet. In libro autem regnorum plenius legitur. Vtraque scriptura canonica est, vtrique sine vlla dubitatione à Christianis fides adhibenda est. Commissum atque conscriptum est. Huius etiam maritum in bello occidendum curauit, homicidio auxit adulterium: & post hoc factum, missus est ad eum Nathan Propheta, missus à domino qui eum argueret de tanto commisso. Quid caueant homines C diximus, quid vero si lapsi fuerint imitentur, audiamus. Multi enim cadere volunt cum Dauid, & nolunt surgere cum Dauid. Non ergo cadendi exemplum propositum est, sed si cecideris resurgendi. Attende ne cadas: non sit delectatio minorum, lapsus maiorum: sed sit casus maiorum, tremor minorum. ad hoc propositū est, ad hoc scriptum est, ad hoc in Ecclesia sępe lectum atq; cantatum, Audiant qui nō ceciderunt ne cadant, audiant qui ceciderunt vt surgant. Tanti viri peccatum non tacetur, prædicatur in Ecclesia. Audiunt male viuentes, & quærunt sibi patrocinia peccandi: attendunt vnde defendant quod committere parauerunt, non vnde caueant quod non commiserunt, & dicunt sibi, Si Dauid, cur nō & ego? Inde anima iniquior, quæ cū propterea fecerit, quia Dauid fecit, ideo peius quàm Dauid fecit. Dicam hocipsum si potero planius. Dauid nullum sibi ita ad exemplum proposuerat, vt tu. Ceciderat lapsu cupiditatis, non patrocinio sanctitatis: tu tibi tanquam sanctum proponis vt pecces, non imitaris ei' sanctitatē, sed imitaris ruinā. Hoc amas in Dauid quod in se odit Dauid. Præparas te ad peccandū, disponis peccare. Librū dei vt pecces inspicis: scri-

In li. 50. ho mi. homi. 21.

2. Reg. 11.

2. Reg. 12.

2. Reg. 11.

pturas dei ad hoc audis, vt facias quod displicet deo? D Hoc non fecit Dauid. Correptus est per Prophetam, non lapsus est in Prōpheta. Alij vero audiētes salubriter, in casu fortes, metiuntur infirmitatē suam, & quod damnat deus deuitare cupiētes, ab aspectu securo? abstinent oculos. Non eosdem figunt in pulchritudine carnis alienæ, nec seipsos faciunt de peruersa simplicitate securos. Non dicūt, bono animo attendi, benigne attendi, de charitate diu aspexi. Proponunt enim sibi casum Dauid, & ad illum magnum vident cecidisse, vt parui nolint videre vnde possint cadere. Reprimunt enim oculos à petulantia, non se facile adiungunt, nō miscent se mulieribus alienis, non leuant oculos faciles ad aliena mœnia, ad aliena solaria. De longe enim vidit Dauid illam in qua captus est. Mulier longe, libido prope. Alibi erat quod videret, in illo vnde caderet. Attendenda est ergo hæc infirmitas carnis, recordanda sunt verba Apostoli, Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore. Non dixit, non sit: sed, non regnet. Inest peccatum cum delectaris, regnat si consenseris. Carnalis delectatio præsertim vsque ad illicita & aliena progrediens, frenanda est, non relaxanda: imperio domanda, non in imperio collocanda. Attende securus, si non habes vnde mouearis: sed respondes, fortis teneor. Nunquid tu fortior quàm Dauid? Admonet etiam tali exemplo, non se quenquam debere extollere in prosperis rebus. Multi enim res aduersas timent, res prosperas nō timent. Periculosior est res prospera animo, quàm aduersa corpori. Prius corrumpit prospera, vt inueniat quod frāgat aduersa. Fratres mei, aduersus fœlicitatē acrius vigilandum est: propterea videte quemadmodum eloquium dei in nostra fœlicitate tollat nobis securitatē, Seruite, inquit, domino in timore, & exultate ei cum tremore. In exultatione, vt gratias agamus: in tremore, ne cadamus. Hoc peccatum non fecit Dauid, cum persecutorem Saulem pateretur, quando Dauid sanctus Saulem inimicum patiebatur, quando illius persecutionibus agitabatur: quādo per diuersa fugiebat, ne in manus eius incideret, non concupiscebat alienam, non adulterata vxore occidit virū. Erat in infirmitate tribulationis suæ, tanto in deū intentior, quanto miserior videbatur. Vtile quiddam est tribulatio, vtile medici ferramentum, tanquam cōtra diaboli tentamentū. Factus est securus deuictis hostibus, pressura caruit, tumor excreuit. Valet ergo hoc exemplum ad id, vt timeamus fœlicitatem. Tribulationem, inquit, & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui. Sed factum est, dixerim hæc eis qui non cōmiserunt, vt vigilent custodire integritatem suam, & cum attendunt magnū cecidisse, parui timeant. Si vero aliquis iam lapsus hæc audit, & aliquid mali in conscietia tenet, verba huius psalmi aduertat. Attendat quidē vulneris magnitudinē, sed non desperet medici maiestatem. Peccatum cū desperatione, certa mors. Nemo ergo dicat, Si iam aliquid mali feci, iam damnādus sum, deus malis talibus non ignoscit: cur non addo peccata peccatis? Fruar hoc seculo in voluptate, in lasciuia, in cupiditate nefaria. Iā perdita spe reparationis, vel hoc habeam quod video, si non possum habere quod credo. Iste ergo Psalmus, sicut cautos facit eos qui non ceciderunt, sic desperatos esse non vult qui ceciderunt. Quisquis peccasti, & dubitas agere pœnitentiā pro peccato tuo desperādo salutem tuam: audi Dauid gementem. Ad te Nathan Propheta nō est missus, ipse Dauid ad te missus est. Audi eum clamantem: & simul clama, audi

2. Reg. 11. *Tal. impune.* *2. Reg. 11.* *Roma. 6.* E *Psal. 2.* *2. Reg. 11.* *1. Reg. 24. & 26.* F *Psal. 114.* *2. Reg. 12.*

o ij

G audi gementē & congemiſce:audi flentem & lachry-
mas iunge:audi correctum,& condelectare. Si tibi nō
potuit intercludi peccatum, ſpes veniæ non interclu-
datur. Miſſus eſt ad iſtum virum, Nathan Propheta: at-
tende regis humilitatem. Non reſpuit verba præcipien
tis, nō dixit, Audes mihi loqui regi? Rex ſublimis Pro-
phetam audiuit, plebs eius humilis Chriſtum audiat.
Audi ergo hæc,& dic cum illo. *Miſerere mei deus, ſecun-
dum magnam miſericordiam tuam.* Qui magnam miſeri-
cordiam deprecatur, magnam miſeriam confitetur.
Quærant paruam miſericordiam tuam, qui neſciendo
peccauerunt. Miſerere, inquit, mei ſecundum magnam
miſericordiam tuam. Subueni graui vulneri, ſecūdum
magnam medicinam tuam. Graue eſt quod habeo, ſed
ad omnipotentem confugio. De meo tam letali vul-
nere deſperarem, niſi tantum medicum reperirem. Mi-
ſerere mei deus, ſecundum magnam miſericordiam
tuam. *Et ſecundum multitudinem miſerationū tuarum, dele ini-
quitatem meam.* Quod ait, Dele iniquitatem meam: hoc
eſt, miſerere mei deus. Et quod ait, Secundum multi-
tudinem miſerationum tuarum: hoc eſt, ſecundum ma
H gnam miſericordiam tuam. Quia magna eſt miſeri-
cordia, multæ ſunt miſericordiæ. Et de magna miſe-
ricordia tua, multæ ſunt miſerationes tuæ. Attēdis con
temptores vt corrigas, attendis neſcientes vt doceas,
attendis confitentes vt ignoſcas. Fecit hoc, neſciens fe
1.Timo.1. cerat aliqua,& multa mala fecerat. Et quid ait? Miſeri-
2.Reg.11. cordiam, inquit, conſecutus ſum, quia ignorans feci
in incredulitate. Iſte Dauid non poſſet dicere, igno-
rans feci. Non enim ignorabat quantum mali eſſet cō-
trectatio coniugis alienæ, & quantum malum eſſet in-
terfectio mariti neſcientis,& nec ſaltē iraſcentis. Con-
ſequuntur ergo miſericordiam domini qui ignorātes
fecerunt,& qui ſcientes conſequuntur, non quamlibet
miſericordiā, ſed magnā miſericordiam. *Magis magiſq;
laua me ab iniuſtitia mea.* Quid eſt magis magiſque laua?
Multum inquinatū. Magis magiſq; laua peccata ſcien-
tis, quia abluiſti peccata ignorantis. Nec ſic deſperan-
dum de miſericordia tua. *Et à delicto meo mūda me.* Quo
merito? Medicus eſt, offer mercedem. Deus eſt, offer ſa-
crificium. Quid dabis vt munderis? Vide enim quē in-
uoces. Iuſtum inuocas, odit peccata. Si iuſtus eſt, vindi-
I cat in peccata: ſi iuſtus eſt, vtique non poteris auferre à
domino deo iuſtitiam eius. Implora miſericordiā, ſed
attende iuſtitiam. Miſericordia eſt vt ignoſcat peccan
De pœ. diſ. ti, iuſtitia eſt vt puniat peccatum. Quid ergo? Quæ-
1. c. Gratia ris miſericordiam, peccatum impunitum remanebit?
Dei. Reſpondeat Dauid, reſpondeant lapſi, reſpondeant
cum Dauid vt miſericordiam mereantur ſicut Dauid,
& dicant, Non domine, non erit impunitum pecca-
tum meum. Noui iuſtitiam eius, cuius quæro miſeri-
cordiam. Non impunitum erit: ſed ideo nolo vt tu me
punias, quia ego peccatum meum punio. Ideo peto vt
ignoſcas, quia ego agnoſco. *Quoniam iniquitatem meam
ego agnoſco, & delictum meum coram me eſt ſemper.* Non poſui
poſt dorſum meū quod feci, non intueor alios oblitus
Matth.7. mei, non affecto ſtipulam eiicere de oculo fratris mei,
cū ſit trabes in oculo meo. Peccatum meū ante me eſt,
non poſt me. Fuit enim poſt me quando ad me miſſus
eſt Propheta,& de oue pauperis ſimilitudinē mihi pro-
2.Reg.12. poſuit. Ait enim Nathan Propheta ad Dauid, Erat di-
ues quidam habens plurimas oues, pauper autē vicinus
eius habebat vnam ouiculam, quā in ſinu ſuo & de ſuo
cibo nutriebat. Venit hoſpes diuiti, nihil de grege ſuo
abſtulit, ouiculā vicini pauperis concupiuit, ipſam ſuo
hoſpiti occidit: quid dignus eſt? At ille profert iratus K
ſententiam. Planè tunc rex neſciens vbi captus eſſet,
morte dignum diuitem dixit, & ouem reddendam in
quadruplum, ſeueriſſime atq; iuſtiſſime. Sed peccatum
eius nondum erat coram eo, poſt dorſum erat quod fe
cerat. Suam iniquitatem nondum agnoſcebat, & ideo
alienæ non ignoſcebat. Sed propheta ad hoc miſſus,
abſtulit à dorſo peccatum, & ante oculos poſuit, vt vi-
deret illam ſententiam tam ſeueram in ſe eſſe prola-
tam. Ad ſecandum & ſanandum vulnus cordis eius,
ferramentum fecit de lingua eius. Hoc fecit dominus
Iudæis quando ad eum adulteram mulierem adduxe-
runt, proponentes laqueum tentationis, & in id quod
propoſuerant incidentes. In adulterio, inquiunt, hæc Ioan.8.
mulier deprehenſa eſt. Moyſes huiuſmodi lapidari iuſ-
ſit, tu de illa quid cenſes? tanquā bicipiti muſcipula ten
tantes capere ſapientiam dei, vt ſi iuberet occidi, per-
deret manſuetudinis famam: ſi autem iuberet dimit-
ti, incurreret blaſphemiam tanquam reprehenſor le-
gis calumniandus. Quid ergo reſpondit? Non ait, oc-
cidite: nō ait, dimittite: ſed ait, Qui ſe ſcit ſine peccato
eſſe, primus in illam lapidem iaciat. Iuſta lex quæ iu- L
bet adulteram occidi, ſed hæc lex iuſta, miniſtros ha-
beat innocentes. Attenditis quam adducitis, attendite De verbis
& qui eſtis. Illi hoc audito, vnus poſt alterum diſceſſe- dñi ſer.47.
runt. Remanſit adultera & dominus, remanſit vulne- Ioan.8.
rata & medicus, remanſit magna miſeria & magna mi
ſericordia. Adducentes erubuerunt, nec veniam peti-
uerunt. Adducta cōfuſa eſt & ſanata. Ait illi dominus,
Mulier nemo te condemnauit? Et illa, Nemo domine.
Et ille, Nec ego te condemnabo, Vade, deinceps iā no
li peccare. Nunquid Chriſtus fecit contra legem ſuam?
Neque enim pater eius ſine filio dederat legem. Si cœ-
lum & terra, & omnia quæ in eis ſunt, per ipſum facta
ſunt, lex ſine verbo dei quomodo ſcripta eſt? Nō ergo
deus contra legē ſuam, quia nec imperator cōtra leges
ſuas facit, quando confeſſis dat indulgentiam. Moyſes
miniſter legis, Chriſtus promulgator legis. Moyſes la-
pidat vt index, Chriſtus indulget vt rex. Miſertus eſt er
go eius deus ſecūdum magnam miſericordiam ſuam,
ſicut hic rogat, ſicut hic petit, ſicut exclamat & dolet:
quod illi adulteram offerentes facere noluerunt, vulne
ra ſua oſtendente medico cognouerunt, medicinam à M
medico non quæſierunt. Ita ſunt multi quos peccare
non pudet, agere pœnitentiam pudet. O incredibilis
inſania. De vulnere ipſo non erubeſcis, de ligatura vul
neris erubeſcis? Nōnne putridum nudum fœdius & pu
tidius eſt? Confuge ergo ad medicum, age pœnitentiā,
dic, Iniquitatem meam ego agnoſco,& peccatum me-
um ante me eſt ſemper. *Tibi ſoli peccaui, & malignum co-
ram te feci.* Quid eſt hoc? Coram hominibus enim non
erat adulterata vxor aliena,& maritus occiſus? Nonne 2.Reg.11.
omnes nouerāt quod Dauid fecerat? Quid eſt, tibi ſoli
peccaui & malignum coram te feci? Quia tu ſolus ſine
peccato. Ille iuſtus punitor, qui non habet quod in illo
puniatur. Ille iuſtus reprehenſor, qui nō habet quod in
illo reprehendatur. Tibi ſoli, inquit, peccaui, & mali-
gnum corā te feci. *Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas
cum iudicaris.* Cui dicat fratres, cui dicat, difficile eſt ad-
uertere. Deo vtiq; loquitur, & manifeſtū eſt, quomodo
deus pater nō eſt iudicatus. Quid eſt, tibi ſoli peccaui &
malignū corā te feci, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis,
& vincas cū iudicaris? Videte futurū iudicem, iudicatū
a peccatoribus iuſtū,& in eo vincentē, quia quod in il-
lo iudicaretur nō habuit,& qui eum miſerat pater: erat
enim

A enim solus verus. Et ideo solum verum in hominibus dicere potuit homo deus, si inuenistis in me peccatum, dicite. Sed forte erat quod homines latebat, & non inueniebant illi quod erat quidem, sed manifestum non Ioan.14. erat. Alio loco ait, Ecce venit princeps mundi: acutus inspector omnium peccatorũ, ecce, inquit, venit princeps mundi huius, morte affligens peccatores, præposi- Sapien.2. tus mortis: inuidia enim diaboli mors intrauit in orbẽ Ioan.14. terrarum. Ecce, inquit, venit princeps mundi huius. Dixit hæc proximus passioni, & in me nihil inueniet: nihil peccati, nihil morte dignum, nihil damnatione dignum. Et tanquam ei diceretur, cur ergo moreris? Sequitur & dicit, Sed vt sciant omnes, quia voluntatem †al.eamus. patris mei facio, surgite ambulemus† hinc. Patior, inquit, indignus pro dignis, vt eos dignos faciam vita mea, pro quibus indigne patior mortem illorum. Huic itaq; nullum habenti peccatum dicit in pręsentia Propheta Dauid, Tibi soli peccaui, & malignum coram te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris: superas enim omnes homines, omnes iudices: & qui se putat iustum, coram te iniustus est. Tu solus iuste iudicas, iniuste iudicatus, qui potestatem habes po-

B nendi animam tuam, & potestatem habes iterũ sumen- Ioan.10. di eam. Vincis ergo cum iudicaris. Omnes homines superas, quia plus es quàm homines, & per te facti sunt homines. Tibi soli peccaui, & malignum coram te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis & vincas cum iudicaris. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum.* Tanquam diceretur, Vincuntur illi qui fecerũt quod & tu Dauid. Non enim hoc paruum malum, paruumq; peccatum, adulterium & homicidium. Quid illi qui ex quo nati sunt de ventre matris suæ, nihil tale fecerunt? Etiam ipsis imputas aliqua peccata, vt ille omnes vincat cũ cœperit iudicari. Suscepit personam generis humani Dauid, & attendit omnium vincula, propaginem mortis 33.q.4.ca. consyderauit, originem iniquitatis aduertit & ait, Ecce vir. enim in iniquitatibus conceptus sum. Nunquid Dauid 1.Reg.16. de adulterio natus erat, de Iesse viro iusto & coniuge 2. sen. dist. ipsius? Quid est quod se dicit in iniquitate cõceptum, 30.cap.Sed nisi quia trahitur iniquitas ex Adam? Etiã ipsum vinquod. culum mortis, cum ipsa iniquitate concretum est. Ne- Ioan.15. mo nascitur nisi trahens pœnam, trahens meritum pœnæ. Dicit & in alio loco Propheta, Nemo mundus in conspectu tuo, nec infans cuius est vnius diei vita su-

C per terrã. Nouimus enim ex baptismo Christi solui peccata, & baptismum Christi valere ad remissionem peccatorum. Si infantes omnimodo innocentes sunt, cur matres ad Ecclesiam cum languentibus currũt? Quid illo baptismo? quid illa remissione dimittitur? Innocẽtem magis video flentem quàm irascentem. Quid diluit baptismum? Quid soluit illa gratia? Soluitur propago peccati, quia si loqui tibi posset ille infans diceret, & si iam intellectum haberet, quẽ habebat Dauid, responderet tibi, Quid me attẽdis infantem? Nunquid vides facinora mea? Sed ego in iniquitate conceptus sum, *Et in peccatis mater mea me in vtero aluit.* Præter hoc vinculum concupiscentiæ carnalis, natus est Christus sine masculo, ex virgine concipiente de spiritu sancto. Non potest iste dici in iniquitate conceptus: nõ potest dici, in peccatis mater eius in vtero eum aluit, cui dictũ Luca.1. est, Spiritussanctus superueniet in te, & virtus altissimi obũbrabit tibi. Non ergo ideo in iniquitate concipiuntur homines, & in peccatis in vtero á matribus alũtur, quia peccatũ est misceri cõiugibus: sed quia illud quod fit, vtique fit de carne pœnali. Pœna enim carnis mors

est, & vtiq; inest ipsa mortalitas. Vnde Apostolus non D moriturum corpus dixit, sed mortuũ. Corpus quidem Roma.8. mortuum est, inquit, propter peccatũ, spiritus autẽ vita est propter iustitiã. Quomodo ergo sine vinculo peccati nascitur, quod cõcipitur & seminatur de corpore mortuo propter peccatũ? Opus hoc castum in coniuge non habet culpã, sed origo peccati trahit secum debitam pœnã. Non enim maritus, quia maritus est, mortalis non est, aut aliunde nisi peccato mortalis est. Erat enim & dominus mortalis, sed non de peccato suscepit pœnam nostrã, & ideo soluit culpam nostrã. Merito ergo in Adam omnes moriuntur, in Christo autẽ om- 1. Cor.15. nes viuificantur. Per vnum hominẽ enim, ait Aposto- Roma.5. lus, peccatũ in hunc mũdum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerũt. Definita est sententia, In Adam, inquit, omnes peccauerunt. Solus esse innocẽs infans potuit, qui de opere in Adam nõ est natus. *Ecce enim veritatẽ dilexisti, incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.* Veritatẽ dilexisti, id est, impunita peccata eorũ etiam quibus De pœ. dist. ignoscis nõ reliquisti. Veritatẽ dilexisti, sic misericor- 1.c. Gratia diã prærogasti, vt seruares & veritatẽ. Ignoscis confi- dei. tenti, ignoscis, sed seipsum punienti: ita seruatur miseri- E cordia & veritas. Misericordia, quia homo liberatur: veritas, quia peccatũ punitur. Ecce enim veritatẽ dilexisti, incerta & occulta sapiẽtiæ tuæ manifestasti mihi. Quæ occulta? quæ incerta? quia deus ignoscit & talibus: nihil tam occultũ, nihil tam incertũ. Ad hoc incertum Niniuitę pœnitentiã egerunt: dixerunt enim quãuis post minas Prophetæ, quamuis post illam vocẽ Tri- Iona.3. duo & Niniue euertetur: dixerunt apud se, petendũ esse misericordiam. Dixerunt ita apud se disceptãtes, Quis nouit, si deus flectat in melius sentẽtiam suã & misereatur? Incertũ erat, cũ dicitur, quis nouit.† De incerto pœ †aliàs cum nitentiã egerunt, certam misericordiã meruerũt. Pro- deo, qui nostrauerunt se in lachrymis, in ieiuniis, in cilicio, & in ci uit, incertũ nere. Prostrauerũt se, gemuerunt, fleuerũt, pepercit de- non esset. us. Stetit Niniue, an euersa est Niniue? Aliter quidẽ videtur hominibus, & aliter visum est deo. Ego autẽ puto impletũ fuisse quod Propheta pręsdixerat. Respice quæ fuit Niniue, & vide quia euersa est. Euersa in malo, ædificata in bono: sicut euersus Saulus persecutor, ædifica- Acto.9. tus Paulus pręsdicator. Quis nõ diceret ciuitatem istam in qua nũc sumus fœliciter euersam, si omnes illi insani nugis suis desertis ad Ecclesiã compuncto corde con- F currerent, dei misericordiã de suis factis præteritis inuocarẽt? Nonne diceremus, vbi est illa Carthago? quia non est quod erat, euersa est: sed si est quod non erat, ædificata est. Ita dicitur Hieremiæ, Ecce dabo tibi eradi- Hiere.1. care, suffodere, euertere, disperdere, & rursus ædificare, & plantare. Inde est vox illa domini, Ego percutiã, & Deute.32. ego sanabo. Percutit putredinẽ facinoris, sanat dolorẽ vulneris. Faciunt hoc medici, secant, percutiunt & sanant: armãt se vt feriant, ferrũ gestant & curare veniũt. Sed quia peccata magna erant Niniuitarum, dixerunt, Iona.3. Quis nouit? Hoc incertum patefecerat deus seruo suo Dauid: cum enim dixisset, stante & arguẽte se Propheta, Peccaui: statim audiuit à Propheta, id est, à spiritu dei qui erat in Propheta, Dimissum est tibi peccatũ tu- 2.Reg.12. um. Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

Asperges me, inquit, *hyssopo & mundabor.* Hyssopũ herbã nouimus humilẽ, sed medicinalem, saxo hęrere radicibus dicitur. Inde in mysterio mũdandi cordis similitudo assumpta est. Apprehende, inquit, & tu radicẽ dilectionis petram tuam. Esto humilis in humili deo tuo,

o iij vt sis

G vt ſis excelſus in glorificato domino deo tuo. Aſpergeris hyſſopo, humilitas Chriſti te mũdabit. Noli herbam contemnere, vim medicamenti attende. Aliquid etiam dicam quod à medicis ſolemus audire, vel experiri in ægrotis. Hyſſopum dicunt purgãdis pulmonibus aptum eſſe. In pulmone ſolet notari ſuperbia: illic
Act. 9. enim inflatio, illic anhelitus. Dicebatur de Saulo perſecutore, tanquam de Saulo ſuperbo, quòd ibat ad vinciendos Chriſtianos, ſpirans cædem: anhelabat cædes, anhelabat ſanguinem, nondum purgato pulmone. Audi & hic humiliatum, quia hyſſopo purgatũ. Aſperges me hyſſopo & mũdabor. *Lauabis me.* Id eſt, munda-
Eſaiæ. 1. bis me. *Et ſuper niuem dealbabor* Et ſi fuerint, inquit, pec-
Ephe. 5. cata veſtra ſicut phœnicium, tanquã niuem dealbabo.
Matth. 17. De talibus ſibi exhibet Chriſtus veſtem ſine macula & ruga. Proinde veſtis eius in monte, quæ tanquam nix dealbata effulſit, ſignificauit Eccleſiã omni macula peccati mundatam. Sed vbi humilitas ex hyſſopo? Audi ſequentia. *Auditui meo dabis exultationem & lætitiam, & exultabunt oſſa humiliata.* Auditui meo, inquit, dabis exultationem & lætitiam. Gaudebo audiendo te, non lo-
H quendo contra te, Peccaſti, qui defendis te loquendo? Loqui vis, patere, audi, cede diuinis vocibus, ne turberis & amplius vulnereris. Commiſſum eſt, non defendatur, in confeſſionẽ veniat, non in defenſionem. Adhibes te defenſorẽ peccati tui, vinceris. Non innocentem patronũ adhibuiſti, non eſt tibi vtilis defenſio tua. Quis es enim vt te defendas? Idoneus eſto ad accuſandum te: noli dicere, aut nihil feci, aut quid magnũ feci, aut fecerunt & alij. Si faciendo peccatum nihil te dicis deliquiſſe, nihil eris, nihil accipies. Paratus eſt deus dare indulgentiam, claudis cõtra te: ille paratus eſt dare, noli opponere obicem defenſionis, ſed aperi ſinũ confeſſionis. Auditui meo dabis exultationem & lætitiam. Ipſe donet vt dicam quod ſentio. Fœliciores ſunt qui audiunt, quàm qui loquuntur. Qui enim diſcit, humilis eſt: qui autem docet, laborat vt non ſit ſuperbus, ne male placendi affectus irrepat, ne deo diſpliceat qui vult placere hominibus. Magnus tremor eſt in docente, fratres mei, magnus tremor eſt noſter in his vocibus noſtris. Credite cordi noſtro quod videre non poteſtis, ſcit ipſe qui miteſcat nobis, qui propitius ſit nobis, cum
I quanto ſub illo tremore ad vos loquimur. Cum autem ipſum aliquid ſuggerentem & docentem intus audiimus, ſecuri ſumus, ſecuri gaudem⁹. Sub magiſtro enim ſumus, illius gloriam quærimus, illum docentem laudamus. Delectat nos veritas eius intus, vbi nemo facit vel audit ſtrepitum. Ibi dixit iſte eſſe lætitiam ſuam & exultationem ſuam. Auditui meo, inquit, dabis exultationem & lætitiam. Et ideo quia humilis, audit. Qui vere audit & bene audit, humilis audit. Gloria enim eius in illo eſt à quo audit. Poſteaquam dixit, Auditui meo dabis exultationem & lætitiam: cõtinuo demonſtrauit quid faciat auditio, Exultabunt oſſa humiliata. Humiliata ſunt oſſa, oſſa audientis non habent faſtum, non habent tumorem, quem in ſe vix vincit qui loqui-
Matth. 11. tur. Inde & ille humilis magnus, quo in natis mulierũ nemo maior ſurrexit: ille qui ita ſe humiliauit, vt ſe indignum diceret ſoluere corrigiam calciamenti domi-
Marci. 1. ni ſui. Ioannes ille Baptiſta, dans gloriam magiſtro ſuo
Lucæ. 3. & ideo amico ſuo, cum Chriſtus putaretur, & ex eo ſuperbire poſſet & ſe extendere: non enim ipſe ſe dixerat Chriſtum, ſed poterat accipere hominũ errorem hoc putantium, vltro iſtum honorem deferre volentium: ſed reſpuit falſum honorem, vt inueniret veram gra-

tiam: & vide humilitatẽ de auditu, ait, Qui habet ſpon- K
ſam, ſponſus eſt, amicus autem ſponſi ſtat & audit eum. *Ioan. 1.*
Stantem ſe fecit & audientem, non cadentem & loquentem. Stat, inquit, & audit eum, Audiſti auditum, vbi eſt exultatio & lætitia? Continuo ſequitur. Stat &
audit eum, & gaudio gaudet propter vocem ſponſi. *Ioan. 3.*
Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt oſſa humiliata. *Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes*
iniquitates meas dele. Iam enim exultant oſſa humiliata, *Pſal. 26.*
iam hyſſopo mũdatus, humilis factus ſum. Auerte faciem tuam non à me, ſed à peccatis meis. Alibi quippe orans dicit, Ne auertas faciem tuam à me. Qui non vult à ſe auerti faciem dei, vult auerti faciem dei à peccatis ſuis. Peccatum enim vnde ſe deus nõ auertit, aduertit. Si aduertit, animaduertit. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele. Satagit de illo grandi peccato, plus præſumpſit, omnes deleri vult iniquitates ſuas. Præſumit de medici manu, de magna illa miſericordia, quam in principio Pſalmi inuocauit, omnes iniquitates meas dele. Auertit faciẽ deus, & ſic delet, auertendo faciem peccata delet, aduerten-
do ſcribit. Audiſti auertendo delentem, audi aduerten L
do, quid facientem? Vultus autẽ domini ſuper facien-
tes mala, vt perdat de terra memoriam eorum, nõ de- *Pſal. 33.*
lendo peccata eorum. Hic autem quid rogat? Auerte faciem tuam à peccatis meis. Bene rogat, Ipſe enim non auertit faciem à peccatis ſuis, dicens, Quoniam, peccatum meũ ego cognoſco. Merito rogas & bene rogas, vt deus auertat faciem à peccato tuo, ſi tu inde nõ auertis faciem. Si vero tu peccatum tuum in dorſo ponis, deus ibi faciem ponit. Tu peccatum tuum ante faciem tuam cõuerte, ſi vis vt inde deus faciem ſuam auertat, & ſic ſecurus rogas, & exaudit. *Cor mundum crea in me deus.* Crea, non quaſi nouum aliquid inſtitue, dicere voluit: ſed quia pœnitens orabat, qui commiſerat aliquid, quod prius quàm committeret innocẽtior erat, oſtendit quemadmodum dixerit, crea, *Et ſpiritum rectũ innoua in viſceribus meis.* Perfectum, inquit, in me ſpiritũ fac eſſe. Inueterata erat atque curuata rectitudo ſpiri-
tus mei. Dicit enim ex alio Pſalmo, Curuauerunt ani- *Pſal. 56.*
mam meam. Et quando ſe homo pronum facit ad terrenas concupiſcentias, incuruatur [cor] quodãmodo:
cum autem erigitur in ſuperna, rectum fit cor eius vt M
bonus illi ſit deus. Quàm bonus enim deus Iſraël rectis *Pſal. 72.*
corde. Proinde fratres audite. Aliquãdo deus cui ignoſcit in futuro ſeculo, corripit eũ de peccato in iſto ſeculo. Nam & ipſi Dauid, cui dictum iam fuerat per Pro-
phetam, Dimiſſum eſt peccatum tuum, euenerũt quæ- *2. Reg. 12.*
dam quæ minatus erat deus propter ipſum peccatum.
Nam filius eius Abſalon aduerſus eum cruentum bel- *2. Reg. 15.*
lum geſſit, & in multis humiliauit patrem ſuum. Ambulabat ille in dolore, in tribulatione humiliationis ſuæ, ita ſubditus deo, vt omnia iuſta ei tribuens confiteretur quod nihil pateretur indigne, habens iam rectum cor cui non diſplicebat deus. Iniurioſum quendam & in os ſibi dura maledicta iacientẽ, patienter audiebat, ex aduerſa parte, vnum ex militibus qui erant cum filio eius impio. Et cum ille iaceret maledicta in regẽ, iratus vnus ex comitibus Dauid, voluit ire & percutere eum,
prohibetur à Dauid. Et quomodo prohibetur? Vt dice- *2. Reg. 16.*
ret, deus illũ miſit vt mihi malediceret. Agnoſcens culpam ſuam, amplexus eſt pœnam ſuam, quærẽs gloriam non ſuam, dominũ laudans in eo quod boni habebat, dominum laudans in eo quod patiebatur, benedicens
dominũ in omni tẽpore, ſemper laus eius in ore eius. *Pſal. 33.*

Tales

A Tales sunt omnes recti corde. Nónne hi peruersi qui se rectos putant, & peruersum deum? Qui quando aliquid faciunt mali gaudent, quando aliquid mali patiuntur blasphemant: Insuper positi in tribulatione & flagello, dicunt de corde distorto, Deus quid tibi feci? Vere quia nihil deo fecerunt, omnia enim sibi fecerunt. Et spiritum rectum innoua in visceribus meis.

Ne proiicias me à facie tua. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & ne proiicias me à facie tua. Cuius faciem timet, ipsius faciem inuocat. Ne proiicias me à facie tua.

4. sen. dist. 37. Quid ergo. in fine. *Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me.* Est enim spiritus sanctus in confitente. Iam ad donum spiritus sancti pertinet, quia tibi displicet quod fecisti. Immundo spiritui peccata placent, sancto displicent. Quanuis ergo adhuc veniam depreceris, tamen ex alia parte, qua tibi displicet malum quod commisisti, deo conjungeris. Hoc enim & tibi displicet, quod & illi. Iam duo estis ad expugnandam febrem tuam, tu & medicus. Quia ergo non potest esse confessio peccati, & punitio peccati in homine à seipso, cum quisque sibi irascitur & sibi displicet, sine dono spiritus sancti nō est. Nec ait, spiritum sanctum tuum da mihi: sed, ne auferas à me. Et spiritumsanctum tuum ne auferas à me. B

Redde mihi exultationē salutaris tui. Redde quā habebam, quam peccando amiseram. redde mihi exultationem salutaris tui, vtique Christi tui. Quis enim sine illo sanari potuit? Quia & antequam de Maria nasceretur, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, *Ioan. 1.* & deus erat verbum. Et ita à sanctis patribus dispensatio susceptæ carnis futura credebatur, sicut à nobis facta creditur. *3. sent. dist. 25. cap. primo.* Tempora variata sunt, non fides. Redde mihi exultationem salutaris tui. *Et spiritu principali confirma me.* Nonnulli intellexerunt hic trinitatem in deo ipsum deum, excepta dispensatione carnis, quoniam scriptum est, Deus spiritus est. *Ioan. 4.* Quod enim nō est corpus, & tamen est, videtur restare vt spiritus sit. Intelligunt ergo hic nonnulli Trinitatem dictam, in spiritu recto filium, in spiritu sancto spiritum sanctum, in spiritu principali patrem. Siue ergo hoc ita sit, siue spiritū rectum ipsius hominis accipi voluit, dicens, Spiritum rectum innoua in visceribus meis, quem curuaui & distorsi peccando, vt iam spiritus sanctus ipse sit spiritus principalis, quem & auferri à se noluit, & eo se voluit confirmari, non est hæretica quælibet sententia. Sed C videte quid adiungat, spiritu, inquit, principali confirma me. In quo confirma? Quia ignouisti mihi, quia securus sum, non mihi imputari quod donasti. Ex hoc factus securus atque ista gratia confirmatus, non ero ingratus. Quid enim faciam? *Doceam iniquos vias tuas.* Doceam iniquos ex iniquo, id est, qui fueram & ego iniquus, iam non iniquus, non ablato spiritu sancto à me, & spiritu principali cōfirmatus, doceam iniquos vias tuas. Quas vias iniquos docebis? *Et impij ad te conuertentur.* Si peccatum Dauid impietati deputatur, non de se desperent impij, quia pepercit deus impio, sed si ad eū conuertantur, si vias ipsius discant. Si autem impietati non deputatur factum Dauid, sed illa propria impietas dicitur apostatare à deo, vnum deum non colere, aut nunquam coluisse, aut quem colebat dimisisse, ad cumulum valet quod ait, Et impij ad te conuertentur, Ita plenus es adipe misericordiæ, vt ad te cōuersis, non solum quibuslibet peccatoribus, sed etiam impiis non sit desperandum. Et impij ad te cōuertentur. Vt quid? *Roma. 4.* Vt credentes in eum qui iustificat impium, deputetur fides eorum ad iustitiam. *Erue me de sanguinibus deus deus salutis meæ.* Expressit Latinus interpres verbo minus Latino proprietatem tamen ex Græco. D Nam omnes nouimus Latine nō dici sanguines nec sanguina, sed sanguinem: tamen quia ita Græcus posuit plurali numero, nō sine causa, nisi quia hoc inuenit in prima lingua Hebræa, Maluit pius interpres minus Latine aliquid dicere, quàm minus proprie. Quare ergo pluraliter dixit de sanguinibus? In multis sanguinibus tanquam in origine carnis peccati, multa peccata intelligi voluit. Ad ipsa peccata respiciens Apostolus, quæ veniunt de corruptione carnis & sanguinis, ait, Caro & sanguis regnū *1. Cor. 15.* dei nō possidebunt. Nam vtique secundum fidem verā eiusdē Apostoli, caro ista resurget, & ipsa merebitur in- *Enchiridion. cap. 90.* corruptionem dicente ipso, Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere im- *1. Co. 15.* mortalitatem. Quia ergo corruptio ista de peccato est, ipsius nomine appellātur peccata: quemadmodū dicitur lingua & illud frustū carnis & membrū, quod in ore mouetur cū verba distinguimus, & lingua quod per linguā fit, sicut dicimus aliam linguam Græcam, aliam Latinā. Non enim caro diuersa est sed sonus. Quomodo ergo dicitur lingua locutio quæ fit per linguā: sic dicitur & sanguis iniquitas quæ fit per sanguinē. E Attēdēs ergo multas iniquitates suas, vt illud superius, Et omnes iniquitates meas dele: & eas tribuēs corruptioni carnis & sanguinis, Libera me, inquit, de sanguinibus: hoc est, Libera me ab iniquitatibus: mūda me ab omni corruptione. Incorruptionē enim desyderat qui dicit, Libe- *Ibidem.* ra me de sanguinib⁹: quia caro & sanguis regnū dei nō possidebunt, neq; corruptio incorruptionem. Erue me de sanguinibus, Deus deus salutis meæ. Ostendit quia cū fuerit salus perfecta in isto corpore, corruptio in eo non erit, quæ intelligitur nomine carnis & sanguinis. Ipsa est enim perfecta sanitas corporis. Nā modo quomodo sanum est quod labitur, quod indiget, quod habet perpetuam quādam ægritudinē famis & sitis? Hæc *1. Cor. 6.* & tunc nō erunt, quia esca ventri, & venter escis, deus autē & hunc & has euacuabit. Erit forma corporis perfecta ex deo, absorpta morte in victoriā, nulla remanēte corruptione, nulla surrepente defectione, nullis mu- *1. Cor. 15.* tata ætatibus, nullo labore lassata, vt nullo cibo fulciatur, & aliqua esca reficiatur. Sed non erimus sine esca & potu, Ipse erit cibus noster deus & potus noster. Solus ille cibus reficit nec deficit. Libera me de sanguinibus deus deus salutis meæ. Modo enim iam in ipsa salute F sumus. Audi Apostolum, Spe enim salui facti sumus. *Roma. 8.* Et vide quid de ipsa salute corporis dicebat, In nobismetipsis, inquit, ingemiscimus, adoptionē expectantes, redemptionem corporis nostri, Spe enim salui facti sumus, Spes autem quæ videtur non est spes, Quod enim videt quis, quid sperat? Si autē quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Qui perseuerauerit *Matth. 10. & 24.* vsq; in finē: ipsa est illa patientia, Hic saluus erit: ipsa est salus quam nondū habemus, sed habituri sumus. Nondum est res, sed certa spes. *Et exaltabit lingua mea iustitiā tuam. Domine labia mea aperies, & os meum annunciabit laudem tuam.* Laudem tuā, quia creatus sum, laudem tuā, quia vt cōfiterer iam monitus sum, laudem tuā quia peccās non derelictus sum, laudem tuā quia vt securus essem mūdatus sum. Labia mea aperies & os meū annūciabit laudem tuam. *Quoniā si voluisses sacrificiū, dedissem vtiq;.* In illo tempore erat Dauid, quando sacrificiū victimarum animaliū offerebatur deo, & videbat hæc futura tēpora. Nónne in his vocibus nos agnoscimus? Erant illa sacrificia figurata, prænunciantia vnum salutare sacrificium,

G cium, nec nos dimissi sine sacrificio sumus, quod deo
offeramus. Audi enim quid dicat curam gerens pro
peccato suo, & ignosci sibi volens malum quod fecit,
Si voluisses, inquit, sacrificium dedissem vtique. *Ho-*
locaustis non delectaberis. Nihil ergo offeremus? Sic ve-
niemus ad deum? Et vnde illum placabimus? Offer, sa-
Psal. 55. nè in te babes quod offeras. Noli extrinsecus thura
comparare, sed dic, In me sunt deus vota tua, quæ red-
dam laudes tibi. Noli extrinsecus pecus quod mactes
inquirere, habes in te quod occidas. *Sacrificium deo spi-*
ritus contribulatus cor contritum & humiliatum deus non spernit.
Prorsus spernit taurum, hircum, arietem: iam non est
tempus vt hæc offerantur. Oblata sunt cum aliquid in-
dicarent, cum aliquid promitterent: venientibus re-
promissis, promissiones ablatæ sunt. Cor contritum &
humiliatum deus non spernit. Nostis quia excelsus est
deus: si te excelsum feceris, longinquabitur à te: Si te
humiliaueris, propinquabit ad te. Videte quis iste sit.
Vnus videbatur deprecari Dauid, videte hic imaginē
nostram & typum Ecclesiæ. *Benigne fac domine in bona vo*
luntate tua Sion. Huic Sion benigne fac. Quid est Sion?
H Ciuitas sancta. Quæ est ciuitas sancta? Quæ abscondi
Matth. 7. non potest super montem constituta. Sion in specu-
latione, quia aliquid spectat quod sperat. Interpreta-
tur enim Sion speculatio, & Hierusalem visio pacis.
Agnoscitis ergo vos in Sion & in Hierusalem: si cer-
ti expectatis spem futurā, etsi pacem habetis cum deo.

Et ædificentur muri Hierusalem. Benigne fac domine in
bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusa-
lem. Non sibi enim tribuit aliqua merita sua, tu cum il-
la benigne fac. Aedificentur muri Hierusalem, Muni-
menta construantur immortalitatis nostræ, in fide, spe
& charitate. *Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ.* Modo au-
tem sacrificium pro iniquitate, spiritum cōtribulatum
& cor humiliatum: nunc sacrificium iustitiæ laudis so-
Psal. 83. lius. Beati enim qui habitant in domo tua, in secula se-
culorum laudabunt te. Hoc est sacrificium iustitiæ.

Oblationes & holocaustomata. Quæ sunt holocaustoma-
ta? Totum igne consumptum. Quando totum pecus
imponebatur aræ dei igne consumendum, holocau-
stum dicebatur. Totos nos diuinus ignis absumat, &
Psal. 18. feruor ille totos arripiat. Quis feruor? Nec est qui se ab-
Roma. 12. scondat à calore eius. Quis feruor? De quo dicit Apo-
I stolus, Spiritu feruentes. Non tantum anima nostra ab-
sumatur ab illo igne diuino sapiētiæ: sed & corpus no-
strum, vt mereatur ibi immortalitatem: sic leuetur ho-
1. Corin. 15. locaustum, vt absorbeatur mors in victoriam, Obla-
tiones & holocaustomata. *Tunc imponent super altare tuum*
vitulos. Vnde vitulos? Qui tibi elegit innocentiam no-
uæ ætatis, liberat colla à iugo legis. Psalmus in no-
mine Christi, etsi forte non vt volumus, veruntamen
vt potuimus terminatus est. Restat paucis alloqui vos
fratres, propter multa mala inter quæ viuimus. Neque
enim viuentes in rebus humanis, migrare possumus à
rebus humanis. Cum tolerantia viuendum est nobis
inter malos, quia cum mali essemus, cum tolerantia vi-
xerunt boni inter nos. Non obliuiscentes quid fueri-
mus, nō desperabimus de his qui nunc sunt quod fui-
mus. Veruntamē charissimi in tanta morum diuersita-
te, & tam detestabili cōrruptela, regite domos vestras
regite filios vestros, regite familias vestras. Quomodo
ad nos pertinet in Ecclesia loqui vobis, sic ad vos per-
tinet in domibus vestris agere, vt bonam rationē red-
datis de his qui vobis sunt subditi. Amat deus discipli-
nam. Peruersa autem & falsa innocentia est, habenas
laxare peccatis. Valde inutiliter, valde perniciose sen- K
tiet filius patris lenitatem, vt iuste postea dei sentiat se-
ueritatem. Et hoc non solus, sed cum dissoluto patre
suo. Quid enim? Si ipse non peccat & non facit quod
filius eius, ideo non debet ab ipsa nequitia filium pro-
hibere? An forte vt videatur filio eius, quia & pater ta-
lia faceret, nisi senuisset? Peccatum quod tibi non di-
splicet in filio tuo, delectat te: sed ætas deseruit, non cu
piditas. Maxime fratres mei filios vestros fideles atten-
dite, quos fide genuistis, vt baptizarentur. Sed forte
negligit malus filius, vel monita patris, vel obiurgatio-
nem, vel seueritatem, Tu imple personam tuā, deus de
te & de illo exigit suam.

In Psalmum quinquagesimumprimum.
Enarratio.

PSALMVS breuis est, de quo loquendum su-
scepimus charitati vestræ, sed titulum habet
aliquantulum negociosum. Patienter ergo su-
stinete nos, donec illum enodemus vt possumus, quan
tum adiuuerit dominus. Neq; enim passim prætereun-
da sunt hæc, quandoquidem placuit fratribus, non tan L
tū aure & corde, sed & stylo excipienda quæ dicimus,
vt non auditorem tantum, sed & lectorem etiam cogi-
tare debeamus. Nata est quidem occasio Psalmo huic
ex re quadam gesta, quam vobis etiam fecimus recita-
ri de libro Regnorum. Saul enim rex non ad perma- 1. Reg. 8.
nendum electus est a domino, sed secundum populi
cor durum & malum datus ad eorum correptionem,
non ad vtilitatem: secundum illam sententiam sancta-
rum scripturarum, quæ ait de deo, Qui regnare facit Iob. 34.
hominem hypocritam, propter peruersitatem populi.
Cum ergo talis esset Saul, persequebatur Dauid, in quo 1. Reg. 21.
deus præfigurabat regnum salutis æternæ, & quē deus
elegerat permansurum in semine suo: quandoquidem
futurus erat rex noster rex seculorum, cum quo regna-
turi sumus in æternum ex semine ipsius Dauid secun-
dum carnē. Cum ergo Dauid deus elegisset, & præele- Roma. 1.
gisset & prædestinasset ad regnū, noluit & ipsum Da-
uid ante regnum tenere, quàm primo à persequentibus
liberaret, vt etiam in hoc ipso figuraret nos, id est, cor-
pus eius, cuius corporis caput Christus. Porrò enim si 1. Reg. 21.
ipsum caput nostrū sine primo peracto labore in terra, Colo. 1.
in cœlo regnare noluit, neq; leuare sursum corpus quod M
deorsum accepit, nisi per tribulationis viā, quid audēt
membra sperare capite suo magis se posse esse fœlicia?
Si patrēfamiliâs Beelzebub vocauerunt, quanto magis Matth. 10.
domesticos eius? Non ergo speremus molliorē viam,
quà præcessit eamus, quà duxit sequamur. Si enim à ve-
stigio eius aberrauerimus, perimus. In hoc ergo Dauid
quid præfigurabatur videtis. Ergo & in Saul quid præfi
gurabatur videtis. Regnum malum in Saul, & regnum
bonū in Dauid. Mors in Saul, & vita in Dauid. Etenim
nos nō persequitur nisi mors, de qua in fine triumpha-
bimus, dicētes, Vbi est mors contētio tua? vbi est mors 1. Cor. 15.
aculeus tuus? Quid est quod dico, non nos persequitur
nisi mors? Quia nisi mortales essemus, nō esset quod no
bis faceret inimicus. Nunquid enim angelis quicquam
facit? Ergo etiā ipsa mors à qua maxime habemus per-
secutionē, cuius finitur in fine contentio, cū resurrexi-
mus à mortuis, sicut finita est in capite nostro, sic finie-
tur & in nobis si iusti fuerimus inuenti. Nam mortuus
ille mortis interfector fuit, & magis in illo mors mor-
tua est, quàm ipse in morte. Deniq; etiam nomē ipsum
si attendamus, non est sine mysterio. Nam Saul inter-

pretatur

A pretatur petitio, hoc est, appetitio. Quid enim dubita-
re debemus, nobis fecisse mortẽ istam? A peccato enim
hominis nata est mors. Merito ergo ipse sibi homo ap
petiuit mortem, & ideo appetitio nomen est mortis.
Sapi. 1. Nam sicut scriptum est, Deus mortem non fecit nec læ
tatur in perditione viuorum, Creauit enim deus vt es-
sent omnia, & sanabiles fecit nationes orbis terrarum,
Et vnde mors? tanquam quæreres, Impij autem mani-
bus, inquit, & verbis accersierunt illam, & æstimantes
illam amicam defluxerunt. Ergo appetendo illam de-
fluxerunt, & in mortem irruerunt, æstimantes illam si-
bi esse amicã, & quomodo ęstimauit populus amicum,
1. Reg. 8. & petiuit regẽ inimicum. Extorsit enim populus à do-
mino habere regem, & datus est Saul: tãquam dati es-
sent illi in manus suas, qui manibus & verbis accersie-
runt mortem, & figurata est in ipso Saule ipsa mors.
Ideo Psalmus ille septimusdecimus sic habet titulum,
In die qua liberauit eum dominus de manu omnium
inimicorũ eius, & de manu Saul. Dixit primò omnes
inimicos eius, & postea de manu Saul, quia nouissima
inimica destruetur mors. Quid est, Et de manu Saul?
1. Cor. 15. Quoniam exemit nos ab inferis, & de manu mortis li-
B berauit nos. Cum ergo Saul persequeretur virum san-
1. Reg. 21. ctum Dauid, confugit Dauid vbi tutum putauit esse lo
cum, transiens per sacerdotem quẽdam Achimelech,
accepit ab eo panes. Vbi figurauit etiam personam, nõ
tantum regis, sed & sacerdotis, quia mãducauit panes
Matth. 12. propositionis, quos sicut dicit dominus in Euãgelio,
non licebat manducare nisi solis sacerdotibus. Postea
cœpit eum quærere Saul, & iratus est suis quod nemo
eum sibi vellet prodere. Hoc modo lectum est in libro
1. Reg. 21. Regnorum. Erat autem ibi Doëch Idumæus quidam
quando venerat ille ad Achimelech sacerdotem, prin
ceps pastorum Saul. Qui cum adesset quãdo Saul ira-
scebatur suis, quòd nullus illi vellet prodere Dauid,
prodidit vbi eum vidisset. Misit continuo Saul, exhi-
buit sacerdotem, & omnes eius, & iussit occidi. Nemo
ausus est hominum regis Saul, nec iubẽte rege mittere
manum in sacerdotes domini, sed ille qui prodiderat,
sicut Iudas, qui à proposito suo non recessit, & vsq; in
finem perseuerauit, de illa radice fructus ferre, quales,
nisi quales fert arbor mala? Occidit Doëch ille manu
C sua iubente rege sacerdotem, & omnes eius. Deinde
debellata est ciuitas etiam sacerdotum. Inuenimus er-
go Doëch istum inimicum regi Dauid, & sacerdoti
Achimelech. Vnus homo est Doëch, sed genus homi-
num est Doëch: sicut Dauid & corpus ipsius regis & sa
cerdotis, tanquam vnus homo & duæ personæ, sed ta-
men vnum genus hominum. Proinde in isto tẽpore,
& in isto seculo videamus hæc duo genera, vt perti-
neant ad vtilitatem nostram, vel quod cãtauimus, vel
quod cãtari audiuimus. Modo videamus Doëch, mo-
do videamus corpus regis & sacerdotis, modo videa-
mus corpus hominum aduersus regem & sacerdotem.
Primo nomina ipsa attendite, q̃ mystica sint. Doëch
interpretatur motus. Idumæus interpretatur terrenus.
Iam videte quale genus hominũ significet Doëch iste
motus. Non ergo perseuerans in æternum, sed emi-
grãdus terrenus. Quid expectatis de homine terreno,
aliquos fructus cœlestes? Homo erit in æternum. Est er
go regnum terrenum, vt breuiter dicam & cito insi-
nuem, hodie in isto seculo, vbi est & regnum cœleste?
Peregrinos habet ciues suos vtrũque regnum, regnum
terrenum, & regnum cœleste, regnum eradicãdum, &
regnum in æternum plãtandum. Modo in hoc seculo
ciues vtriusque regni permixti sunt. Corpus regni ter- D
reni, & corpus regni cœlestis cõmixtum est. Regnum
cœleste gemit inter ciues regni terreni: & aliquando,
nam & hoc tacendum nõ est, quodammodo regnum
terrenum angariat ciues regni cœlorum, & regnũ cœ-
leste angariat ciues regni terreni. Vtrunque vobis de
scriptura dei demonstrabimus. Daniel & tres pueri in Danie. 23.
Babylonia præpositi sunt negotiis regis. Ioseph in Ae- Gene. 39.
gypto secũdus à rege positus est administrare rempu-
blicam, de qua republica erat populus ille dei liberan-
dus. In ipsa republica angariam quodammodo facie-
bat Ioseph, sicut illi tres pueri, sicut Daniel. Manifestũ
est ergo quòd vsurpat sibi ad opera sua, id est, ad opera
regni sui, non ad facta sua mala regnum terrenũ ciues
regni cœlorum. Quid est regnum cœlorum, Quomo-
do vsurpat in hoc seculo ad tempus ciues regni terre-
ni? Nonne de his Apostolus dicit, quòd nõ caste Euã-
gelium annũciabant, sed terrena desyderãtes, regnum
cœlorum prædicabant, sua quęrebant & Christum an-
nunciabant? Et vt noueritis quòd & ipsi ad opus regni
cœlorum, tanquam mercenarij assumpti sunt, Aposto-
lus gaudens de illis dicit, Sunt qui per inuidiam & cõ- Philip. 1.
tentionem Christum annunciant, non caste, existimã- E
tes tribulationẽ se suscitare vinculis meis. Quid enim
dum omnimodo siue per occasionem siue per verita-
tem Christus annũcietur? Et in hoc gaudeo, sed & gau
debo. De talibus etiam Christus annũciat, dicens, Pha- Matth. 23.
risæi & scribæ super cathedram Moysi sederunt, quæ
dicunt facite, quæ autem faciunt, facere nolite, Dicunt
enim & non faciunt. Quę dicunt, pertinent ad Dauid:
quæ autem faciunt, pertinẽt ad Doëch. Per illos me au
dite, illos imitari nolite. Ista duo genera hominũ sunt 1. Reg. 22.
hodie in terra. De his duobus generibus hominum cã
tat Psalmus iste. Habet autem Psalmi titulus, *In fi-
nem intellectus Dauid, cum venit Doëch Idumæus & nunciauit
Saul, venit Dauid in domum Abimelech.* Cum legamus eum
venisse in domum Achimelech. Et fortasse quod non
absurde sentimus propter similitudinem nominis, &
vnius syllabæ differentiam, vel potius vnius literæ, va-
riati sunt tituli. In codicibus tamen Psalmorum, cũ in-
spiceremus, magis Abimelech quàm Achimelech inue
nimus. Et quoniam in alio loco habes euidẽtissimum
Psalmum non dissimilitudinem nominis, sed prorsus F
diuersum nomen insinuantem: quãdoquidem Dauid
ante regem Achis, non ante regem Abimelech immu-
tauit faciem suam, & dimisit eũ & abiit: titulus autem
Psalmi sic scriptus est, Quando immutauit vultũ suum Psal. 33.
coram Abimelech: ipsa magis mutatio nominis in my
sterium fecit nos esse intentos, ne tãquam res historiæ
persequaris, & sacrata vela contemnas. Discussum no-
men in Psalmo illo, quod est Abimelech, inuenitur in-
terpretatum, patris mei regnum. Quomodo autem pa-
tris sui regnum dimisit dauid, & abiit, nisi quomodo
Christus regnum Iudæorum dimisit, & ad gentes trã-
siuit? Hinc fortassis etiam propheticus spiritus ascribẽs
titulũ Psalmo huic, voluit vt non diceret Achimelech
sed Abimelech: quia quãdo venit Dauid ad patris sui
regnũ, tunc est proditus: hoc est, quando venit domi-
nus noster Iesus Christus ad regnum Iudæorũ institu-
tum à patre suo, de quo dicit, Auferetur à vobis regnũ Matth. 21.
dei, & dabitur genti facienti fructus eius & iustitiam:
tunc est proditus morti, quam significat Saul. Non est
autem occisus, sicut nec Isaac, cum & ipse passionẽ do-
mini figuraret: nec tamen sine sanguine figura trãsacta
est, vel ibi illius arietis, vel hic Abimelech sacerdotis. Gene. 22.
Neque

G Neque enim occidi oportuit eos, quos tunc resurgere non oportebat,sed eorum vitam a mortis periculo liberari. Veruntamen effusi sanguinis liberatio, resurrectionem potius significabat, quæ hoc modo in illis figurabatur. Quia vero domino seruabatur resurrectio, plura hinc dici possent, si illarũ rerũ gestarum in hoc sermone suscepissemus tractanda mysteria. Nunc iam audiamus ista duo genera hominum, quandoquidem de titulo isto,& si operosius & fortasse loquacius,tamẽ vt dominus cõcessit exitum est. Duo genera hominũ attendite,vnum laborantium,alterum eorũ inter quos laboratur. Vnum de terra,alterũ de cœlo cogitãtium. Vnum in profundum cor mittẽtium,alterum, cor angelis cõiungentium. Vnum sperãtium de terrenis quibus pollicetur †hic mundus, alterum præsumẽtium de cœlestibus, quæ promisit non mendax deus. Non esse desperãdum de hominibus bonis, si per eos terrenum aliquid administretur:nec rursum continuo gratulandum hominibus, qui cœlestia agere dignoscantur negocia,cum plerunque illi qui negociis secularibus implicati sunt,cor semper sursum habeant,& isti qui cœ-

†al. pollet.

H lestia semper prædicant,cor trahãt in terra. Sed mixta sunt ista genera hominum. Inuenimus modo ciuem Hierusalem, ciuem regni cœlorũ administrare aliquid in terra:vtputa purpuram gerit,magistratus est,ædilis est,procõsul est, imperator est, rempublicam gerit terrenam, sed cor sursum habet,si Christianus est, si fidelis est,si pius est, si contemnens in quibus est, & sperat in quibus nondum est. De quo genere fuit illa sancta mulier Hester,quę cum esset vxor regis,ventum est ad periculum deprecandi pro ciuibus suis. Et cum oraret coram deo,vbi mentiri non posset,in oratione sua dixit, ita sibi fuisse illa ornamenta regalia sicut pannum menstruatæ. Non ergo desperemus de ciuibus regni cœlorum,quando eos videmus aliqua gerere Babyloniæ negocia,aliquid terrenũ in republica terrena. Nec rursus cõtinuo gratulemur omnibus hominibus, quos videmus agere negocia cœlestia, quia & filij pestilentiæ sedent aliquando in cathedra Moysi,de quibus dicitur,Quæ dicunt facite,quæ autem faciunt,facere nolite. Dicunt enim & non faciunt. Illi in terrenis rebus leuant cor in cœlum, isti in cœlestibus verbis trahunt

Hest.14. *Psal.1.* *Matth. 23.*

I cor in terra. Veniet autem tempus ventilabri,quando vtrunque diligentissime discernatur, ne granum aliquod transeat in aceruum paleæ comburendum, nec vna stipula trãseat ad massam in horreo recondendã. Quandiu ergo nũc permixtum est,audiamus hinc vocem nostram,id est,ciuium regni cœlorum. Hoc enim affectare debemus,tolerare hic malos, quàm tolerari à bonis,& cõiungamus nos huic voci,& aure,& lingua, & corde,& opere. Quod si fecerim⁹,nos hic loquimur in his,quæ audiuimus. Dicatur ergo primo de corpore malo regni terreni.

Matth. 3.

EXPOSITIO PSALMI.

Quid gloriatur in malitia qui potens est? Attendite fratres mei,gloriam malignitatis,gloriam hominum malorum. Quæ est gloria? Quid gloriatur in malitia,qui potens est?id est,qui in malitia potens est, quid gloriatur? Opus est potentem esse,sed in bonitate,non in malitia. Aliquid magnum est gloriari in malitia? Aedificare domum paucorum est,destruere multorum. Quiuis ignarus potest seminare frumenta,excolere segetem, expectare donec maturescat,sed in eius fructu in quo laborauit gaudere, paucorum est. Vna scintilla omnem segetem incendere quiuis potest. Suscipere infantem, natum nutrire, educare, ad iuuenilem ætatem perducere, magnum officium est:occidere vero illũ vno puncto temporis quiuis potest. Ergo ea quæ ad destructionem fiunt, facillime fiunt. Qui gloriatur,in domino glorietur. Qui gloriatur, in bonitate glorietur. Gloriaris quia potens es in malo,quid facturus es ô potẽs,quid facturus es? Multum te iactas, occisurus es hominem, hoc & scorpius, hoc & vna febris,hoc & fungus malus. Huccine redacta est omnis potẽtia tua, vt vno malo fungo coæquetur? Hoc ergo faciunt boni ciues Hierusalem,qui non in malitia,sed in bonitate gloriantur. Primò vt non in se,sed in domino glorientur:deinde vt ea quę ad ædificationem faciunt,studiose faciant,& talia faciãt quæ valeant ad permanendum. Quæ autem faciunt ad destructionem, faciant propter disciplinam proficientium,nõ propter oppressionem innocẽtium. Huic ergo potẽtiæ comparatum corpus illud terrenum, quare non audiat ex his verbis, Quid gloriatur in malitia qui potens est? *In iniquitate tota die iniustitiam cogitauit lingua tua.* In iniquitate tota die,id est,toto tempore,sine

K *1.Cor.1.*

L lassitudine,sine interuallo,sine pausatione. Et quando non facis,cogitas, vt quando aliquid mali abest à manibus,à corde non abiit. Aut facis malum,aut dum nõ potes facere,dicis malum,hoc est,maledicis. Aut quãdo nec hoc potes, vis & cogitas malum. Tota die ergo,id est,sine intermissione. Expectamus huic homini pœnam,parua sibi pœna est. Minaris ei? Tu cum ei minaris,quo eum vis mittere,in malum? Dimitte illum in se. Vt multum sæuias,subiecturus es bestus. Iste in seipsum peior est bestiis. Bestia enim lacerare corpus eius potest,ipse cor suum sanum relinquere non potest. Internus in seipsum sæuit,& tu exterius plagas inquiris:immo ora deum pro illo,vt liberetur à se. Verũtamen in hoc Psalmo fratres mei, non oratio est pro malis, aut contra malos,sed prophetia quid sit euenturum malis. Non itaque putetis ex maleuolentia Psalmum aliquid dicere. Dicitur enim in spiritu prophetiæ. Quid ergo sequitur? Tota potentia tua,& tota cogitatio iniquitatis,tota die, & meditatio malignitatis in lingua tua fine internussione quid egit? quid fecit? *Sicut nouacula acuta fecisti dolum.* Ecce quid faciunt sanctis mali, capillos radunt. Quid est quod dixi? Si sint tales ciues Hie-

M rusalem qui audiant vocem domini sui, regis sui dicẽtis, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animã autem non possunt occidere, Qui audiant vocẽ, quæ modo ex Euãgelio recitata est, Quid prodest homini si totum mundum lucretur, se autem ipsum perdat & detrimentum sibi faciat: contemnunt omnia præsentia bona insuper & ipsam vitam. Et quid factura est nouacula Doëch, homini meditanti in hac terra regnũ cœlorum, & futuro in regnum cœlorum, habenti secum deum & permansuro cum deo? Quid est factura illa nouacula: Capillos rasura, Caluũ factura est. Et hoc ad Christum pertinet,qui in loco Caluariæ crucifixus est. Facit & filium Chore, quod interpretatur caluitium. Nam isti capilli, superflua rerum temporalium significant. Qui quidem capilli nõ superflue facti sunt à deo in corpore hominum,sed ad aliquod ornamentum: tamen quia sine sensu præciduntur,illi qui adhærẽt corde deo,sic habent ista terrena tanquã capillos. Sed aliquando & aliquid boni de capillis operandũ est, quãdo frangis panem esurienti,egenum sine tecto inducis in domum tuam, si videris nudum vestis, Postremò etiam ipsi martyres imitãtes dominũ, sanguinem pro

De verbis dñi.ser.6. *Matth.10.* *Matth.16.* *1.Reg.21.* *Matth.27.* *1.Para.6.* *Esa.58.*

A Ecclesia fundentes, audientes vocem illam. Sicut Christus animam suam pro nobis posuit, sic & nos debem⁹ pro fratribus animas ponere: (1.Ioan.3.) quodammodo de capillis suis bene nobis fecerunt: id est, de his rebus quas potest amputare vel radere illa nouacula. Quia ergo & de ipsis capillis boni aliquid fieri potest, significauit & illa mulier peccatrix, (Luca.7.) quę cum fleuisset super pedes domini, capillis suis tersit, quos lachrymis rigauit: significans quia cum misertus fueris alicuius, debes & subuenire si potes. Cum enim misereris, tãquam lachrymas fundis, cum subuenis, capillis tergis. Et si hoc cuicunque, quanto magis pedibus domini? Qui sunt pedes domini? Euangelistę sancti, de quibus dictũ est, (Esa.52.) Quàm speciosi sunt pedes eorum, qui annunciant pacem, qui annũciant bona. (Roma.10.) Ergo acuat nouaculam suam Doëch, acuat dolum quantum potest, ablaturus est superflua temporalia, nunquid necessaria sempiterna? *Dilexisti malitiam super benignitatem.* Ante te erat benignitas, ipsam diligeres. Non enim aliquid eras erogaturus, aut quod diligeres de longinqua nauigatione allaturus eras. Benignitas ante te, iniquitas ante te, compara &

B elige. Sed forte habes oculum quo videas malignitatem, & non habes oculum quo videas benignitatem. Væ iniquo cordi, quod peius est, auertit se, ne videat quod videre potest. Quid enim de talibus alio loco dictum est? (Psal.35.) Noluit intelligere vt bene ageret. Non enim dictum est, non potuit: sed noluit, inquit, intelligere vt bene ageret: clausit oculos à luce præsenti. Et quid sequitur? Iniquitatem meditatus est in cubili suo: hoc est, in interiori secreto cordis sui. Tale quid obiicitur huic Doëch Idumæo maligno corpori, (1.Reg.21.) motui terreno, non permanenti, non cœlesti. Dilexisti malitiam super benignitatem. Nam vis nosse, quàm videat malus vtrunque, & illud potius eligat, hinc se auertat. Quare clamat quando inique aliquid patitur? Quare tunc exaggerat quantum potest iniquitatem, & laudat benignitatem, reprehendens eum qui in illo operatus est malignitatem super benignitatem? Sit ergo regula sibi ad videndum, de seipso iudicabitur. Porrò si faciat quod scriptum est, (Matth.22. & 7.) Diliges proximum tuum tanquam teipsum, Et quæ vultis vt faciant vobis homines bona, hæc & vos facite illis, apud se habet vnde nouerit, quia quod sibi non vult fieri, non debet facere alteri.

C Dilexisti malitiam super benignitatem. Inique, inordinate, & peruerse vis leuare aquam super oleum, demergetur aqua, oleum supereminebit. Ponere vis sub tenebris lucem, fugabuntur tenebræ, lux manebit. Super cœlum terram vis collocare, pondere suo cadet terra in locum suum. Tu ergo mergeris diligendo malitiam super benignitatem. Nam nunquam benignitatem malitia superabit. Dilexisti malitiam super benignitatem.

Iniquitatem magis quàm loqui æquitatem. Ante te est æquitas, ante te est iniquitas. Vnam linguam habes, quò vis eam vertis. Quare ergo potius ad iniquitatem, & non ad æquitatem? Cibos amaritudinis non das ventri tuo, & cibos iniquitatis das linguæ tuæ malignę? Sicut eligis quo vescaris, sic elige quod loquaris. Præponis ergo iniquitatem æquitati, & præponis malitiã benignitati, Tu quidem præponis, sed supra esse quid potest nisi benignitas & æquitas? Sed tu imponendo te quodammodo super ea quæ necesse est vt deorsum eant, nõ illa facies esse supra bona, sed tu cum eis mergeris in mala. Propter hoc sequitur in Psalmo: *Dilexisti omnia verba submersionis.* Eripe ergo te si potes à submersione. Naufragium fugis, & plumbum amplecteris.

D Si non vis mergi, tabulam apprehende, ligno portare, crux te perducat. Nunc ergo quia Doëch es Idumæus, (1.Reg.21.) motus & terrenus, quid facis? Dilexisti omnia verba submersionis. *Linguam dolosam.* Expressit verba submersionis, linguam dolosam. Quid est lingua dolosa? Ministra fallaciæ est lingua dolosa, aliud in corde gestantium, aliud ore promentium. Sed in his subuersio, in his submersio est. *Propterea deus destruet te in finem.* Et si nũc videris virere tãquam fœnum in agro ante æstum solis. Omnis enim caro fœnum, & claritas hominis vt flos fœni, (Esa.40.) Fœnum aruit & flos decidit, verbum autem domini manet in æternum. Ecce quò te teneas, ad id quod manet in æternum. Nam ad fœnum, & ad florẽ fœni si te tenueris, quoniam fœnum arescet, & flos decidet, destruet te deus in finem. Et si non modo certe in finem destruet, quando illud ventilabrum venerit, & aceruus paleæ à massa separatus fuerit. Nonne massa in horreo, & palea in ignem? (Matth.3. & 13.) Nõne totus iste Doëch ad sinistram stabit, quando dicturus est dominus, Ite in ignem æternũ, qui paratus est diabolo & angelis eius? (Matth.25.) Destruet ergo te deus in finem. *Euellet te & emigrabit te de tabernaculo suo.*

E Modo ergo Doëch iste Idumæus est in tabernaculo, sed seruus non manet in domo in æternum. (Ioan.8.) Operatur & iste aliquid boni, & si non factis suis, (Philip.2.) saltem verbis dei, vt in Ecclesia quando sua quærit, saltem quæ Christi sunt dicat. Sed emigrabit te de tabernaculo, Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam. (Matth.6.) *Et radicem tuam de terra viuentium.* Ergo in terra viuentium nos debemus habere radicem. Radix nostra ibi sit. In occulto est radix. Fructus videri possunt, radix videri non potest. Radix nostra, charitas nostra: fructus nostri, opera nostra. Opus est vt opera tua de charitate procedant, tunc est radix tua in terra viuentium. Inde eradicabitur iste Doëch, nec omnino poterit ibi permanere, (1.Reg.21.) quia nec altius ibi fixit radicem. Sed quomodo illa semina in petra & si radicem emittunt, (Matth.13.) tamen quia humorem non habent, sole orto continuo arescunt. At vero illi qui altius figunt radicem, quid audiunt ab Apostolo? Flecto genua mea pro vobis ad patrẽ domini nostri Iesu Christi, (Ephe.3.) vt sitis in charitate radicati & fundati. Et quia ibi iam radix, vt possitis, inquit, comprehendere quæ sit altitudo, latitudo, longitudo & profundum. Scire etiam supereminentem sciẽtiam charitatis Christi, vt impleamini in om-

F nem plenitudinẽ dei. Talibus fructibus digna est tanta radix, tam simplex, tam germinans in germina, tam alta & fundata & profunda. At vero huius radix eradicatur de terra viuentium. *Et videbunt iusti & timebunt, & super eum ridebunt.* Quando timebunt? Quando ridebunt? Intelligamus ergo & discernamus duo ista tempora satis vtiliter timendi & ridendi. Quamdiu enim sumus in hoc seculo, nondum est ridendum ne postea ploremus. Legimus quid seruetur in finẽ huic Doëch, (1.Reg.21.) legimus & quia intelligimus & credimus, videmus sed timemus. Hoc ergo dictum est, Videbunt iusti & timebunt. Quamdiu timemus quid euenturum sit in finem malis, quare timemus? Quia dixit Apostolus, In timore & tremore vestram ipsorum operamini salutẽ. (Philip.2.) Quia dictum est in Psalmo, (Psal.2.) seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Quare cum timore? Quia propter hoc ait Apostolus, Qui se putat stare, videat ne cadat. (1.Cor.10.) Quare cum tremore? Quia dicit alibi, Fratres si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, (Galat.6.) vos qui spiritales estis instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, intendens teipsum, ne tu tenteris. Ergo

iusti

G iusti qui sunt modo,qui viuunt ex fide,sic vident iustũ
Doëch,quid illi euenturum sit,vt tamen timeant & si-
bi.quid enim sunt hodie, sciunt : quid cras futuri sint,
nesciunt.Modo ergo videbunt iusti & timebunt.Quã-
Roma.1. do autem ridebunt?Quando transierit iniquitas,quã-
do transuolauerit,sicut iam ex magna parte transuola-
uit tempus incertum,quãdo fugatæ fuerint tenebræ hu
ius seculi, in quibus modo nos ambulamus ad lucernã
scripturarũ,& ideo timemus tãquam in nocte. Ambu-
lamus enim ad prophetiam,de qua dicit Apostolus Pe
2.Pet.1. trus , Habemus certiorem propheticum sermonẽ, cui
bene facitis intendentes sicut lucernæ lucenti in obscu
ro loco,donec dies lucescat , & lucifer oriatur in cor-
dibus vestris . Quamdiu ergo ad lucernã ambulamus,
necesse est vt cum timore viuamus. Cum autem vene-
rit dies vester,id est,manifestatio Christi, de qua idem
Coloss.3. dicit Apostolus, Cum Christus apparuerit vita vestra,
tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria . Tunc iusti
1.Reg.21. videbunt & irridebunt super istum Doëch . Non est
enim iam subueniendi locus quomodo nunc, quando
vides hominem iniuste viuentem,vis cum illo labora-
re vt corrigas : quia qui iniustus est,conuersus poterit
H iustus esse , quomodo & iustus auersus poterit iniustus
esse.Itaque nec de te præsumas,nec de illo desperes,&
da operam quantum potes si benignus es , si non dili-
gis malitiam super benignitatem, vt ambulantem ho-
minem in via mala & errantem,corrigas ad viam bo-
nam. Tunc vero cùm venerit iudicij tẽpus, correctio-
nis locus non erit,sed tantum damnationis , & erit ibi
pœnitẽtia,sed infructuosa,quia sera. Vis vt fiat fructuo
sa,non sit sera . Consydera,hodie te corrige. Reus es,
ille iudex est:corrige reatum tuum, & gaudebis ad iu-
dicem.Hodie enim hortatur te ne iudicet te: & qui iu
dex tuus futurus est,ipse est hodie aduocatus tuus.Tũc
ergo fratres restat ridendi tempus. Nam ipsam irrisio-
nem iniquorũ, quæ futura est à iustis, significauit liber
Prouer.1. ille Sapientiæ.In suorum enim amicorum animas cum
transfert se sapientia factura est quod dixit , Increpabã
& non exaudiebatis , loquebar & meis sermonibus nõ
intendebatis , & ego vestræ perditioni superridebo.
Hoc fiet à iustis in istum Doëch. Modo autem videa-
mus & timeamus,ne hoc simus quod in eum dicimus.
I Et si eramus hoc , esse desinamus , vt modo timentes
postea rideamus. Quid autẽ tunc dicent qui ridebunt?
Et super eum ridebunt. *Et dicent , ecce homo qui non posuit
deum adiutorem suum.* Videte corpus terrenum. Quãtum
habebis,tantus eris?prouerbium auarorum,rapacium,
innocentes opprimentium , res alienas inuadentium,
De tempore commendata negãtium. Quale hoc prouerbiũ? Quã-
serme.239. tum habebis,tantus eris:id est,quantum habueris pecu
niæ,quantum plus acquisieris,tanto plus poteris. Ecce
homo qui non posuit deum protectorem suum. *Sed
sperauit in multitudine diuitiarum suarum.* Nũ dicat pauper
forte malus,ego non sum de hoc corpore.Audiuit enĩ
Prophetam dicentem , Sperauit in multitudine diui-
tiarum suarum:continuo si pauper est attendit pannos
suos , respexit iuxta se forte diuitem in populo dei or-
natius vestitum,& ait in corde suo : de isto dicit, nun-
quid de me?Noli inde te excipere,noli separare,nisi vi
deris & timueris vt postea rideas . Nam quid tibi pro-
dest si eges facultate,& ardes cupiditate? Quando do-
minus noster Iesus Christus abeunti à se illi diuiti cõ-
Matth. 19. tristato dixerat , Vade vende omnia quæ habes , & da
pauperibus,& habebis thesaurũ in cœlo,& veni seque-
re me : & magnam desperationem diuitibus prænun-
ciarat, vt diceret , Facilius posse camelum transire per K
foramen acus,quàm diuitem intrare in regnum cœlo- *Ibidem.*
rum : nónne continuo discipuli contristati sunt dicẽ-
tes apud seipsos, Quisnam poterit saluari? Ergo quãdo
dicebãt,quisnam poterit saluari,diuites paucos atten-
debãt.Latebat eos tanta pauperum multitudo? Nõ sibi
poterant dicere , si difficile est , imò est impossibile,vt
intrent diuites in regnum cœlorum , sicut impossibile
est,vt intret camelus per foramen acus: omnes paupe-
res intrant in regnum cœlorum,diuites soli excludun-
tur ? Quot sunt enim diuites? At vero pauperum milia
innumerabilia. Non enim tunicas inspecturi sumus in
regno cœlorum,sed vestis cuiusque fulgor iustitiæ de-
putabitur. Erunt ergo pauperes æquales angelis dei,in- *Matth. 22.*
duti stolis immortalitatis, & fulgebunt sicut sol in re-
gno patris sui. Quid nobis est de diuitibus paucis soli-
citos esse aut laborare ? Nõ hoc senserunt apostoli,sed
cum dominus hoc dixisset, Facilius est camelũ transi- *Matth.13.*
re per foramen acus,quàm diuitem intrare in regnum
cœlorum:illi apud se dicentes,Quisnam poterit salua- *Matth.19.*
ri?quid attẽderunt?Non facultates,sed cupiditates. Vi-
derunt enim etiam ipsos pauperes, & si non habentes
pecuniam,tamẽ habere auaritiam. Et vt noueritis non L
pecuniam in diuite,sed auaritiam condemnari,aduer-
tite quod dico. Respicis illum diuitem stãtem iuxta te
& forte in illo est pecunia & non est auaritia,in te non
est pecunia & est auaritia . Pauper vlcerosus,erũnosus, *Luc.16.*
linctus à canibus,non habens opẽ,non habens escam,
non habens forte ipsam vestem , ablatus est ab angelis
in sinum Abrahæ. Eia tu pauper gaudes modo,nũquid
nam tibi & vlcera optãda sunt ? Nónne patrimonium
tuum sanitas est?Non est in hoc Lazaro meritum pau-
pertatis,sed pietatis. Nã vides qui sublatus est,non vi-
des quò sublatus est.Quis est sublatus ab angelis? Pau-
per erumnosus, vlcerosus . Quò sublatus est? In sinum
Abrahæ. Lege scripturas & inuenies diuitem Abrahã. *Gene.13.*
Vt noueris quia nõ diuitiæ puniuntur , habebat Abra-
ham multum auri,argenti,pecorũ,familiæ. Diues erat, *Luc.16.*
& in eius sinum Lazarus pauper sublatus est, In sinu di
uitis pauper , An potius ambo deo diuites, ambo cupi-
ditate pauperes? Quid ergo in hoc Doëch culpat scri-
ptura?Nõ dixit, Ecce homo qui fuit diues:sed,ecce ho *Psal.51.*
mo qui nõ posuit deum adiutorem suum, sed sperauit M
in multitudine diuitiarũ suarum, Non quia habuit di-
uitias,sed quia in ipsis sperauit, & in deo non sperauit.
Ideo damnatur,ideo punitur, ideo mouetur de taber-
naculo tanquã motus ille terren⁹, sicut puluis quẽ pro-
iicit ventus à facie terræ,ideo extirpatur radix eius de
terra viuentium . Nũquid huic similes sunt diuites,de
quibus Paulus apostolus loquitur,Pręcipe diuitibus hu *1.Timo.6.*
ius mundi,nõ superbe sapere, sicut Doëch, neque spe-
rare in incerto diuitiarum,sicut ipse sperauit in multi-
tudine diuitiarũ suarum:sed in deo viuo,non quomo-
do iste qui non posuit deum adiutorem suum? Deniq;
illis quid præcepit ? Diuites sint in operibus bonis, fa-
cile tribuãt,communicent. Et quid si facile tribuerint,
si communicauerint non habenti, intrabunt per fora-
men acus?Intrabunt planè. Nã & pro illis iam ipse ca- *Matth. 19.*
melus intrauit.Ipse enim prior intrauit,quem sicut ca-
melum nemo sarcina passionis oneraret,nisi ipse se in
terram deponeret,quia & ipse hoc dixit, Quod homi-
nibus impossibile est,deo facile est . Dãnator ergo iste
Doëch,timeant de illo modo iusti,rideant super eum
postea iusti. Merito enim dãnatur,qui nõ posuit deum
adiutorem suum sicut tu,qui forte habes pecuniam,sed
de deo

A de deo præsumis, non de pecunia. Et speravit in multitudine diuitiarum suarum. Similis factus est illis, qui cum dicerent, Beatus populus cui hæc sunt, id est, ista terrena, Retulit cõtinuo iste qui insultat huic Doëch,
Psal.143. Beatus populus cuius est dominus deus ipsius. Nam illa in quibus dixerunt, beatum populum enumerat Psalmus, Locuti sunt enim tãquam filij alieni, tanquã iste
Ibidem. Doëch Idumæus, id est, terrenus: os eorum locutũ est vanitatem, dextera eorũ dextera iniquitatis. Quorum filij ipsorum sicut nouellæ constabilitæ in iuuentute sua: filiæ eorum compositæ & ornatæ, sicut similitudo templi. Cellaria eorum plena, eructãtia ex hoc in hoc. Oues eorum fœcundæ, multiplicantes in exitibus suis, boues eorum crassæ: Non est ruina sepis, nec exitus, neque clamor in plateis eorum. Quasi magnam fœlicitatem videntur habere pacis terrenæ, Sed ille qui terre-
Psal.1. nus est, etiam motus est, id est, tanquam puluis quẽ proiicit ventus à facie terræ. Denique quid in illis reprehenditur? Non quia ista habuerint, nam & boni habẽt ista. Sed quid? Hoc intendite ne passim diuites reprehendatis, & rursus ne de paupertate & egestate præsu-
B matis. Si enim non est præsumendum de diuitiis, quãto magis non est præsumendum de paupertate, sed de deo viuo. In quo ergo isti notantur? Quia beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Ideo filij alieni, ideo os eorum locutum est vanitatem, & dextera eorũ dexte-
Psal.143. ra iniquitatis. Tu autem quid: Beatus populus cuius est dominus deus ipsius. Ergo isto damnato quid? Sperauit in multitudine diuitiarũ suarum: *Et præualuit in vanitate sua.* Quid enim vanius eo, qui putat plus valere nummum quàm deum? Ergo isto damnato qui dixit, Beatum populũ cui hæc sunt, tu quid dicis? Beatus populus cuius est dominus deus ipius. Quid de te sentis? Quid tibi speras? Ego autem, iam modo corpus illius audi, *Ego autem sicut oliua fructifera in domo dei.* Non vnus homo loquitur, sed oliua illa fructifera, vnde am-
Rom.11. putati sunt superbi illi rami, & insertus humilis oleaster. Sicut oliua fructifera in domo domini. *Speraui in misericordia dei.* Ille quid? In multitudine diuitiarum suarum, ideo radix eius euelletur de terra viuentium. Ego autem quia sicut oliua fructifera in domo dei, cuius radix nutritur non eradicatur, speraui in misericor
C dia dei. Sed forte modo, Nam & hinc errant homines aliquando. Deum quidem colunt, & non sunt iam similes isti Doëch. Sed quamuis de deo pręsumant ad tẽporalia: tamen vt dicãt sibi, colo deum meum, qui me facturus est diuitem in terra, qui mihi filios daturus est, qui mihi vxorem daturus est. Talia quidem nõ dat nisi deus, sed non vult se propter talia diligi deus. Ideo enim sæpe ista dat & malis, vt aliud ab illo discant quærere boni. Quomodo ergo tu dicis, Speraui in misericordia dei? Forte ad temporalia adipiscenda: imò,

In æternum & in seculum seculi. Quod dixit in æternum, repetere voluit adiiciendo in seculum seculi, vt confirmaret ibi repetẽdo, quàm fundatus esset in dilectione regni cœlorum, & in spe æternæ fœlicitatis. *Confitebor tibi in seculum quoniam tu fecisti.* Quid fecisti? Doëch dãnasti, Dauid coronasti. Confitebor tibi in seculũ quoniam tu fecisti. Magna confessio, quoniam tu fecisti. Quid fecisti, nisi hæc ipsa quæ supra dicta sunt, vt tanquam oliua fructifera in domo dei sperarẽ in misericordia dei in æternum, & in seculum seculi? Tu fecisti, impius iustificare se non potest, Sed quis est qui iusti-
Rom.4. ficat? Credenti, inquit, in eum qui iustificat impium.
1.Cor.4. Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis, quasi ex te habeas? Abiit vt & ego sic glorier, ut iste qui opposit° est D
contra Doëch, qui tolerat Doëch in terra, donec emigret ille de tabernaculo, & eradicetur de terra viuentium. Nõ glorior quasi non acceperim, sed in deo glorior. Et cõfitebor tibi quoniam tu fecisti: id est, quia tu fecisti, non ex meritis meis, sed ex misericordia tua. Ego enim quid feci? Si recolas, prius fui blasphemus & *1.Timo.1.*
persecutor & iniuriosus. Tu autem quid fecisti? Sed misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci, Cõfitebor tibi in seculum quoniam tu fecisti. *Et expectabo nomen tuum quoniam iocundum est.* Amarum est seculum, sed nomen tuum iocundum. Et si dulcia quædam sunt in seculo, sed cum amaritudine digeruntur. Præponitur nomen tuum, nõ solum amaritudini, sed etiam iocunditati. Narrauerũt etenim mihi iniusti delectatio- *Esa.118.*
nes suas, sed non sicut lex tua domine. Neque enim si nihil dulce esset martyribus, tantas tribulationes amaritudines æquo animo sustinerent. Amaritudo eorum à quouis sentiebatur dulcedinem eorũ nõ facile quisquam gustare poterat. Nomen ergo dei iocundum est amantibus deum super omnes iocũditates. Expectabo E
nomen tuum, quoniam iocundum est. Et cui probas quia iocundum est? Da mihi palatum cui iocundũ est, Lauda deum quantum potes, & exaggera dulcedinem eius quibus valueris verbis. Homo nesciens quid sit mel, nisi gustauerit, quid dicas nescit. Ideo magis ad experimentum te inuitans Psalmus, quid ait? Gustate & *Psal.33.*
videte quoniam suauis est dominus. Gustare non vis, & dicis, iocundum est. Quid iocundum est? Si gustasti in fructu tuo inuenietur, non in solis vocibus tantummodo tanquã in foliis, ne maledicto domini arescere *Matth.21.*
tãquam illa ficulnea merearis. Gustate, inquit, & videte quoniã suauis est dominus. Gustate & videte, Tunc videbitis si gustaueritis. Homini autem non gustanti, vnde probas? Laudando iocunditatem nominis dei, quantacunq; dixeris, verba sunt. Aliud est gustus. Verba laudis eius audiũt & impij, non autem gustãt quàm iocundum est, nisi sancti. Proinde iste sentiẽs dulcedinem nominis dei, & volens explicare & volens osten- F
dere, nec inueniens quibus: etenim sanctis nõ opus est, vt ostendat, quia & ipsi gustant, & norunt, Impij autem sentire non possunt, quod gustare nolũt. Quid ergo facit de iocunditate nominis dei? Tulit se continuo à turbis impiorum, Et expectabo, inquit, nomen tuum, quia iocundum est. *In conspectu sanctorum tuorum.* Iocũdum est nomen tuum, sed non in conspectu impiorũ. Ego quàm dulce sit scio, sed his qui gustauerunt.

In Psalmum quinquagesimum secundum.

Enarratio.

PSALMVM istum vobiscũ tractandum quãtum dominus suggerit suscepimus. Iubete fratres vt velimus, & orate vt possimus. Si quid festinatione forte prætermisero, implebit in vobis qui & nobis dare dignatur quod dicere poterimus.

Titulus eius est.

In finem pro Amalech intellectus ipsi Dauid.

PRo Amalech, sicut in Hebręorũ interpretationibus nominũ inuenimus, videtur dicere pro parturiente siue dolente. Quis autem in hoc seculo parturiat & doleat, agnoscunt fideles, quia inde sunt. Christus hic parturit, Christus hic dolet, caput est sursum, membra deorsum. Neq; enim non parturiens nec dolens diceret, Saule Saule, quid me persequeris? Quo *Act.9.*
persequente parturiebat, eũ conuersum parturire fecit.
Namq;

A hoc quod dictum est, quod de cœlo prospexit super filios hominum, vt videret si est intelligens aut requirẽs deum? Quærentis enim verba sunt, non scientis, deus de cœlo prospexit super filios hominum, vt videret si est intelligens aut requirens deum. Et tanquam inueniret quod quæsiuit inspiciendo, & de cœlo prospiciendo, dicit sententiam.
Psal. 13. Rom. 3. *Omnes declinauerunt simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum.* Duæ quæstiones oriuntur aliquantulum difficiles. Si enim respicit de cœlo deus, vt videat si est intelligens aut requirens deum, subintrat cogitatio imprudenti, quia nõ omnia nouit deus. Hæc vna quæstio est. Quæ est altera? Si non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnũ: quis est ille qui parturit inter malos? Illa ergo sic soluitur quæstio, quia plerunque ita loquitur scriptura, vt quod dono dei creatura facit, deus facere dicatur: vt, verbi gratia, cum misereris pauperis, quia dono dei facis, deus miseretur. Cum cognoscis qui sis, quia illo allucẽte facis, si is es qui dicas,
Psal. 17. Tu illuminabis lucernam meã domine, deus meus illumina tenebras meas: quod deo donante & faciente cognoueris, ille cognoscit:
B nam vnde est, Tẽtat vos dominus deus vester, vt sciat
Deute. 13. si diligatis illum? Quid est vt sciat? Vt dono suo scire vos faciat. Sic ergo & hic, de^9 de cœlo prospexit super filios hominum, vt videret si est intelligens aut requirens deum. Assit ipse & donet nobis, vt quod cor nostrum fecit cõcipere, faciat & parere. Apostolus dicit, Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed
1. Cor. 2. spiritum qui ex deo est, vt sciamus quæ à deo donata sunt nobis. Hoc spiritu ergo quo cognoscimus quæ à deo donata sunt nobis, discernimus inter nos & eos quib^9 hæc donata nõ sunt, & ex nobis illos cognoscimus, Quia si nos aliquod bonum habere non potuisse intelligimus, nisi illo donante & largiente, à quo sunt omnia bona, simul intelligimus nihil tale posse habere eos quibus hæc deus nõ donauit. Ista dignoscentia nobis ex spiritu dei est, & eo quo videmus hoc, deus videt, quia id deus facit vt videamus. Hinc enim dictum
1. Cor. 2. est & illud, Spiritus enim omnia scrutatur, etiam altitudinem dei: non quia ille scrutatur qui nouit omnia, sed quia tibi donatus est spirit^9 qui & te scrutari facit. Et quod dono ipsius tu facis, ille facere dicitur, quiá sine illo tu non faceres: ergo deus facere dicitur cum tu
C facis. De dono spiritus filiorum, quibus datus est spiritus dei, respiciunt super filios hominũ, vt videant si est intelligens aut requirens deũ. Sed quia id dono dei & spiritu dei faciũt, deus hoc facere dicitur, velut prospicere & videre. Quare autem de cœlo, si hoc homines
Philip. 3. faciunt? Quia dicit Apostolus, Nostra autem conuersatio in cœlis est. Vnde enim hoc facis vt videas, vnde prospicis vt intelligas? Nónne corde? Si corde hoc facis Christiane, vide si sursum cor habeas. Si sursum cor habes, de cœlo in terram prospicis. Et quia hoc dono dei facis, deus de cœlo prospicit super filios hominũ. Illa igitur quæstio pro modulo nostro sic soluta est. Quid est quod prospicientes agnoscimus? Quid est quod prospiciens deus agnoscit? Quicquid hic donat, agnoscit. Audi, quid? Quia omnes declinauerũt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonũ, non est vsq; ad vnum. Quæ igitur illa quæstio est, nisi quam paulo ante commemoraui. Si non est qui faciat bonũ, nõ est vsq; ad vnum: nemo restat qui gemat inter malos. Expecta, inquit, dominus, noli cito ferre sentẽtiam. Donaui hominibus bene facere, sed ex me, inquit, non ex se. Ex se enim mali sunt. Filii enim hominũ sunt quando male faciunt: quando bene, filij dei. Hoc enim facit D
deus ex filiis hominum filios dei, quia ex filio dei fecit deus filium hominis, Videte quæ sit illa participatio diuinitatis: promissa quidẽ est nobis participatio diuinitatis. Mentitur qui promisit, si nõ est prior factus particeps mortalitatis. Fili^9 enim dei particeps nostræ mortalitatis effectus est, vt mortalis homo fiat particeps diuinitatis suæ. Qui tibi promisit cõmunicãdum tecum bonum suum, prius tecum cõmunicauit mala tua. Qui tibi promisit diuinitatem, ostendit in te charitatem. Ergo tolle quod homines filij dei sunt, remanet quod filij hominum sunt. Non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum. *Nónne scient omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant populum meum in cibo panis.* Nónne scient? Nónne illis ostendetur? Dic, minare, loquere ex parturiente & dolente. Populus enim tuus deuoratur in cibo panis. Est ergo hic populus dei qui deuoratur? Certe non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnũ. Respondetur ex illa regula. Sed iste populus qui deuoratur, iste popul^9 qui patitur malos, iste qui gemit & parturit inter malos, iam ex filiis hominum filij dei facti sunt, & ideo deuoratur. Consilium enim inopis con- Psal. 13.
fudistis, quoniam dominus spes eius est. Plerunque e- E
nim vt deuoretur populus dei, hoc ipsum in illo contemnitur, quia populus dei est. Rapiam, inquit, & expoliem, si Christianus est, quid mihi facturus est? Loquitur pro illo qui loquitur pro parturiente, & minatur deuorantibus, dicens: Nónne scient omnes qui operantur Psal. 49.
iniquitatem? Nam & ille qui videbat furem & concurrebat cum eo, & cum adulteris portionẽ suam ponebat, sedens aduersus fratrem suũ detrahebat, & aduersus filium matris suæ ponebat scandalum, dixit in corde suo, non est deus. Ideo hoc illi dicitur, hęc fecisti & tacui, Suspicatus es iniquitatem quod ero tui similis: Ibidem.
hoc est, non ero deus, si ero tibi similis. Sed quid sequitur? Arguam te, & statuam te ante faciem tuam. Sic & hic arguam te, & statuam te ante faciem tuam. Nõ vis modo nosse vt tibi displiceas, nosces vt plangas. Non enim demõstraturus est deus iniquis iniquitatem suã? Si non est demonstraturus, qui erunt qui dicturi sunt, quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia Sapi. 5.
quid contulit nobis? Tunc ergo scient qui modo scire nolunt. Nônne scient omnes qui operantur iniqui- F
tatem, qui deuorant populũ meum. *In cibo panis.* Quid addidit in cibo panis? Tanquam panem manducant populum meum. Cætera enim quæ mãducamus, possumus modo illa, modo illa, non semper hoc olus, nõ semper hanc carnem, non semper hæc poma, semper autem panem. Quid est ergo, deuorant populum meũ in cibo panis? Sine intermissione, sine cessatione deuorant, qui deuorant populum meum in cibo panis.

Deum non inuocauerunt. Consolatur gementem, & maxime ex commemoratione, ne imitando malos, qui plerunque prosperantur, delectetur fieri malus. Seruatur tibi quod tibi promissum est, spes illorum presens est, tua futura est: sed illorũ fluxa, tua certa: illorum falsa, tua vera. Illi enim deum non inuocauerunt. Nônne quotidie tales rogant deum? Non rogant deum. Attẽdite si possimus hoc dicere adiuuante ipso deo. Deus gratis se vult coli, gratis se vult diligi, hoc est, caste amari: non propterea se amari, quia dat aliquid præter se, sed quia dat se. Qui ergo inuocat deũ vt diues fiat, deum non inuocat, hoc enim inuocat quod ad se vult venire: quid enim est inuocare, nisi vocare in se? In se ergo vocare, hoc dicitur inuocare. Nam cùm dicitur,

deus da

G deus da mihi diuitias: non vis vt ipse deus ad te ve-
niat, sed vis vt diuitiæ veniant ad te. Quod vis vt ad
te veniat, hoc inuocas. Si autem deum inuocares, ipse
ad te veniret, ipse esset diuitiæ tuæ. Nunc autem vis ha
bere arcam plenam, & inanem conscientiam. Deus nō
implet arcam, sed pectus. Quid tibi prosunt exterio-
res diuitiæ, si te interior premit egestas? Ergo isti qui
propter secularia commoda, qui propter terrena bo-
na, qui propter vitam præsentem & terrenam fœlici-
tatem inuocant deum, non inuocant deum. Propterea
quid de illis sequitur? *Ibi timuerunt timore vbi non erat ti-
mor.* Nunquid enim timor est, si quis perdat diuitias?
Non est ibi timor, & ibi timetur. Si quis autem perdat
sapientiam, ibi vere timor est, & ibi non timetur. Audi,
dignosce, tales intellige. Commēdatur nescio cui sac-
cellus, non vult reddere, pro suo computat, non putat
posse repeti, iam pro suo habebit, reddere detrectat: vi-
deat quid timeat amittere, & quid nolit habere: in du-
bium veniunt pecunia & fides, quæ praeciosior est, ibi
grauius damnum timendum est. Tu autem vt aurum
teneas, fidem perdis. Grauiori damno percuteris, & tu
H de lucro lætatus es. Ibi timuisti timore, vbi non erat ti-
mor. Redde pecuniam: parum dico redde, perde pe-
cuniam ne fidem perdas. Tu autem reddere pecuniam
timuisti, & fidem perdere voluisti. Martyres non alie-
na tulerunt, sed etiam suam fidem ne amitterent, pro-
pria contempserunt. Et parum fuit perdere pecuniam
quando proscripti sunt, perdiderunt & animam suam
Matth. 10. quando passi sunt: perdiderunt animam, vt in vitam
æternam inuenirent eā. Ergo ibi timuerunt vbi timē-
dum est. Illi verò qui Christo dixerunt, non est deus,
Ioan. 11. ibi timuerunt vbi non est timor. Dixerunt enim, Si di-
miserimus eum, venient Romani & tollēt nobis & lo-
cum & regnum. O stultitia & imprudentia, dicens in
corde suo, non est deus. Timuisti perdere terram, &
perdidisti cœlum, timuisti ne venirent Romani, & tol
lerent tibi locum & gentem, nunquid tibi tollerent
deum? Quid ergo restat? Quid nisi vt iam fatearis, quia
tenere voluisti, & tenendo male amisisti? Perdidisti e-
nim & locum & gentem occidēdo Christum, & per-
didisti & locum & gentem & Christum. Timēdo oc-
ciderunt Christum. Sed quare hoc? *Quoniam deus dissi-*
I *pat ossa hominibus placentium.* Et volentes placere homi-
Ibidem. nibus, timuerunt perdere locum: Christus autem ipse
de quo dixerunt, non est deus, maluit displicere homi
nibus talibus, quales illi erant, filiis hominum: non au-
tem filiis dei maluit displicere. Inde dissipata sunt os-
sa eorum, illius ossa nemo confregit. *Confusi sunt quo-
niam deus spreuit eos.* Reuera fratres, quantum ad illos
† *aliâs, ma-* attinet, magis † illis accessit confusio in loco in quo
gna. crucifixerunt dominum, quem ideo crucifixerunt ne
Ioan. 11. perderent gentem & locum & regnum: non enim ibi
sunt Iudęi. Deus ergo spreuit eos, & tamen spernendo
admonuit illos vt conuertantur. Modo cognoscant
Christum, & dicant, deus est, quem dixerunt non est
deus. Redeant ad hæreditatem paternam, ad hæredi-
tatem Abrahæ Isaac & Iacob, possideant cum ipsis vi-
tam æternam, & si vitam temporalem amiserūt. Qua-
Psal. 13. re hoc? Quia ex filiis hominum facti sunt filij dei. Nam
quandiu sic manent & conuerti nolunt, non est qui fa
ciat bonum, non est vsque ad vnum: cōfusi sunt, quo-
niam deus spreuit eos, & tanquam ad ipsos conuersus
ait: *Quis dabit ex Sion salutare Israel.* O stulti, increpastis,
insultastis, colaphizastis, sputis illinistis, spinis corona-
stis, in crucem erexistis. Quem? Quis dabit ex Sion sa-
lutare Israël? Nōnne ipse de quo dixistis, non est deus. K
In auertendo dominus captiuitatem populi sui. Non enim *Gene. 25.*
auertit captiuitatem populi sui, nisi qui voluit inter
vestras manus esse captiuus. Sed qui hoc intelligent?
Exultabit Iacob, & lætabitur Israel. Vere Iacob & vere
Israël, minor ille cui seruiuit maior, ipse exultabit, quia
ipse cognoscet Israël.

In Psalmum quinquagesimum tertium.

Enarratio.

PSALMI huius titulus habet fructum prolixi-
tatis suæ si intelligatur. Et quia psalmus bre-
uis est, compensemus in mora tituli, quod in
psalmo non immorabimur. Inde enim pendet omnis
versus qui cātatur. Si quis itaq; cognoscat quod in do-
mus fronte præfixum est, securus intrabit: nec cum in-
trauerit, errabit. Hoc enim in ipso poste prænotatū est,
quomodo interius nō erretur. Titulus eius sic se habet,
*In finem in hymnis intellectus ipsi Dauid. Cùm venerunt Ziphæi
& dixerunt ad Saul, Nōnne ecce Dauid absconditus est apud nos?*
Quòd Saul persecutor erat sancti viri Dauid, optime
nouimus: quòd figurā gerebat Saul temporalis regni,
non ad vitam, sed ad mortem pertinentis, & hoc ve- L
stræ charitati nos commendasse meminimus. Itemq;
quòd ipse Dauid figuram gerebat Christi, vel corpo-
ris Christi, & nosse debetis, & recolere quod iam no-
stis. Quid ergo Ziphæi? Vicus quidam erat Ziph, cu- *1. Reg. 23.*
ius habitatores Ziphæi dicebantur, in quorum regio-
ne se absconderat Dauid, cùm eum vellet Saul inueni-
re & occidere. Isti ergo Ziphæi cùm hoc cognouis-
sent, prodiderunt eum regi persecutori dicentes, Nō-
ne ecce Dauid abscōditus est apud nos? Nihil quidem
profuit illis proditio eorum, & ipsi Dauid nihil obfuit.
Nanque animus eorum malignus demonstratus est.
Saul verò nec post eorum proditionem potuit cōpre-
hendere Dauid, sed potius in ipsius regionis quadam *1. Reg. 24.*
spelunca, cùm eius manibus datus esset occidendus
Saul, pepercit illi Dauid: & quod habebat in potestate,
non fecit. Ille autem quærebat facere quod in potesta-
te non habuit. Ziphæi ergo illi viderint qui fuerint:
quos nobis psalmus ex illorum occasione intelligen-
dos offerat, videamus. Si quæram⁹ ergo quid interpre-
tentur Ziphæi, inuenimus, florentes. Florētes ergo ne- *1 Reg. 23.*
scio qui inimici erant sancto Dauid, florentes latenti. M
Inuenimus ergo eos in genere humano, si psalmū in-
telligere volumus. Inueniamus hic primo Dauid latē-
tē, & inueniemus ei aduersarios florentes. Attende Da
uid latentem. Mortui enim estis, dicit Apostolus mem *Coloss. 3.*
bris Christi, & vita vestra abscōdita est cum Christo in
deo. Isti ergo latētes quando erunt florentes? Cū Chri
stus, inquit, apparuerit vita vestra, tunc & vos cum illo
apparebitis in gloria. Quando erunt isti florentes, tūc
erunt illi Ziphæi arescentes. Cui nanque flori illorum
comparetur gloria, attendite. Omnis caro fœnum, &
omnis honor carnis vt flos fœni. Quis finis? Fœnum *Esa. 40.*
aruit, & flos decidit. Vbi tunc erit Dauid? Vide quid
sequitur, Verbum autem domini manet in æternū. Illa
ergo duo genera hominū sunt, quæ & distinguere de-
betis, & eorum alterū eligere. Quid enim tibi prodest
nosse, si eligere piger es? Equidem nunc eligendi po-
testas adiacet, veniet tēpus quando tibi potestas deerit
eligendi, cùm iam deus sententiam non differret iudi
candi. Qui sunt enim isti florentes Ziphęi, nisi corpus
illud Doëch Idumæi, de quo iam locuti sumus charita
ti vestræ ante paucos dies: de quo dictum est, Ecce ho *Psal. 51.*
mo qui nō posuit deum adiutorem suum, sed sperauit
in multi-

A in multitudine diuitiarum suarum, & præualuit in vanitate sua: Isti sunt florentes filij seculi, quos modo ex *Lucæ.16.* Euangelio audistis, quia in sua generatione astutiores sunt filiis lucis. Etenim ipsi videntur prospicere in posterum, quò nesciunt vtrum veniant. Audistis quid fecerit domino suo villicus ille faciēs sibi bonum de rebus domini sui, & largiēs debitoribus illius, vt cum amotus esset à villicatione, susciperetur ab eis. Et quāuis fraudem fecerit domino suo, tamen cor eius laudauit dominus eius, non attendēs ad damnum suum, sed ad eius ingenium. Quanto magis nos debemus ipso do- *Ibidem.* mino nostro Iesu Christo admonente facere nobis amicos de mammona iniquitatis. Mammona enim diuitiæ interpretatur. Nostræ autem diuitiæ ibi sunt vbi est domus nostra æterna in cœlis. Proinde pecuniam temporalem illi appellant diuitias, qui nisi temporaliter florere nō possunt, nec in æternum sibi ex his amicos facere volunt, quia veras diuitias non nouerunt. Has ergo diuitias solas iniquitas putat, florens ad tempus vt fœnum. Hi sunt Ziphæi inimici Dauid florētes in seculo. Hos aliquando attendunt etiam filij lucis in- B firmi, & nutant eis pedes cum viderint malos fœlicitate florere, & dicunt apud seipsos, Quid mihi prodest innocentia? Quid mihi cōfert quòd deo seruio, quòd mandata eius custodio, quòd neminem premo, nemini aliquid rapio, nulli noceo, quod possum presto? Ecce hæc omnia facio, & florent illi, ego laboro. Quid enim & tu Ziphæus vis esse? Florent in seculo, arescent in iudicio, & post ariditatē in ignē æternum mittētur. Hoc velis & tu: ignoras quid tibi promiserit qui ad te venit, quid in seipso hic ostenderit. Si flos Ziphæorū appetendus esset, ipse dominus tuus nònne & in hoc seculo floruisset? An verò deerat illi vt hic posset florere? Sed hic maluit inter Ziphæos latere, & dicere Pontio Pilato interroganti tanquam & ipsi flori Ziphæo- *Ioan.18.* rum, & suspecto de regno eius, Regnum meum nō est de hoc mundo. Dauid petiuit apud Ziphæos Ecclesiā quasi latens inter florentes huius seculi homines, quia bonum Ecclesiæ intus est. Ergo hic latebat, & omnes boni latent hic, quia bonū eorū intus est, absconditum est, in corde est, vbi fides, vbi charitas, vbi spes, vbi thesaurus illorū. Nunquid hæc bona apparēt in seculo? Et C hæc bona latent, & horum bonorū merces latet. At verò dignitas seculi, quomodo alba est? Nitet ad tempus. Nunquid semper nitebit? Herba est hyemalis, vsque ad æstatem viret. Non ergo fiet in animo quod in alio psalmo inuenimus. Confitetur enim quidam propè se cecidisse nutantem, & labasse gressus suos ambulantes in via dei, dum aspiceret florem quendam fœlicitatemque iniquorum, & posteaquam cognouisset quid iniquis in finem seruaret deus, & quid iustis laborantibus promitteret qui fallere non potest, agens gratias de hac cognitione, ait, Quàm bonus Israël de- *Psal.72.* us rectis corde. Quare hoc dicis? Mei autem, inquit, penè commoti sunt pedes. Vnde: Quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum intuens. Confirmati sunt autem gressus eius posteaquam intellexit in nouissima. Quòd enim in eodem psalmo paulopòst dicit, Hoc labor est ante me: id est, magna mihi quæstio surrexit in corde, quare homines malefaciunt, & in seculo florent: multi autem bene agunt, & in hac terra laborant. Quæstio ergo ista cum magna esset ante oculos meos, & laboriosa ad inuestigandum, Labor est, inquit, ante me, donec introeam in sanctuarium dei, & intelligam in nouissima. Quæ sunt ista nouissima? Quæ, nisi quæ scimus iam in Euāgelio præ- D nunciata? Cum enim venerit filius hominis, congrega- *Matth.25.* buntur ante eum omnes gentes, & separabit eos, sicut pastor segregat oues ab hœdis: oues ponet ad dexteram, hœdos ad sinistram. Ecce iam illi Ziphæi separabuntur, flamma sequitur separationem. Vbi est flos eorum, qui iam ad sinistram stabunt? Nònne tunc ingemiscent? Nònne tunc sera pœnitentia torquebuntur, & dicent. Quid nobis profuit superbia, & diuitiarum ia- *Sapien.5.* ctantia quid cōtulit nobis? Transierunt omnia illa tanquam vmbra. O Ziphæi ad sinistram stantes, sero pœnitet vos in vmbra floruisse. Quare Dauid, quem prodebatis inter vos latere, non agnoscebatis? Tunc enim si corrigeremini, dolor iste infructuosus non esset. Est enim dolor fructuosus, est & infructuosus. Fructuosus dolor nunc est cum te accusas, cum in te reprehendis malos mores tuos, cum reprehensos persequeris, persecutos excludis, illisque exclusis mutaris, exuens te veterem hominem, & induens nouum: eligens potius Christi opprobrium quàm florem Ziphæorum. Porrò si tibi contigerit habenti in occulto bonum tuū, & latenti inter Ziphæos, habenti etiam in occulto promis- E sionem mercedis tuæ, aliqua sublimitas seculi, noli extolli: nam si elatus ex illa fueris, cades in florē Ziphæorum. Sic enim mulier quædam sancta Hester in illo *Hester.14.* tunc populo Iudæorum, cum esset vxor regis alienigenæ, ventum est ad periculum ciuium, vt deprecaretur regem pro ciuibus suis: cœpit orare, & in ipsa oratione confessa est, illa omnia insignia regalia sic sibi esse velut pannum menstruatæ. Si hæc mulieres *Psal.61.* possunt, viri non possunt? Et si hæc potuit mulier Iudæa, non poterit Ecclesia Christiana? Hoc ergo dico charitati vestræ: diuitiæ si affluant, ne apponatis cor, Abundent licet, & sequatur te prosperitas seculi, tu mari noli credere, nec ridenti, Diuitiæ si affluant, si abundent, calca eas, & suspendere ex deo tuo. Cum enim eas subter te habueris, & ex illo pependeris, cum fuerint subtractæ non cades: neforte per malam cogitationem miniméque Christianam, fiat in te quod dicitur in alio Psalmo, commemorato flore istorum Ziphæorum, Nimis enim, inquit, profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Deo dicatur, Nimis profundæ *Psal.91.* factæ sunt cogitationes tuæ. Vir imprudens non co- F gnoscet, & stultus non intelliget hæc. Quid non intelliget? Cum exorientur peccatores sicut fœnum, & prolongati fuerint omnes qui operantur iniquitatem, vt intereant in seculum seculi, delectabit eos flamma malorum. Dixerunt apud se, ecce mali florent, puto malos amat deus, & delectatur temporali flore iniquorum, conuersi sunt ad iniquitatem vt interirent: non ad tempus, sicut illi florent, sed in seculum seculi. Vnde hoc? Quia vir imprudens non *Psal.72.* cognoscet, & stultus non intelliget hæc, non intrans in sanctuarium dei, vt intelligat in nouissima. Et quia difficilis est aliquantulum intellectus hic, inde cœpit Psalmus iste: vt Dauid lateret inter Ziphæos, nec delectaretur flore Ziphæorum: sed eligeret potius inter illos humilitatem, vt haberet apud deum absconditam claritatem. Quid ergo ei tribuitur in hoc titulo? In finem in hymnis, hoc est, in laudibus. Quibus laudibus? Dominus dedit, dominus abstulit, si- *Iob.1.* cut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Quasi videbatur aruisse perdita omni substantia? Abiit. Folia ceciderunt, radix viuebat. Ergo in finem in hymnis. Quid est, intelle-

G ctus contra illud, Vir imprudens nõ cognoſcet, & ſtul
Pſal.91. tus non intelliget hæc. Intellectus ipſi Dauid, cum ve-
1.Reg.2. nerunt Ziphęi & dixerũt ad Saul, Nónne ecce Dauid
abſconditus eſt apud nos? Et ſi abſconditus eſt apud
vos, dummodo non floreat ſicut vos. Audi ergo vo-
cem eius: *Deus in nomine tuo ſaluum me fac, & in virtute tua*
iudica me. Hoc dicat Eccleſia latens inter Ziphæos.
Hoc dicat corpus Chriſtianum habens in occulto bo
num morum ſuorum, ſperans de occulto mercedem
meritorum ſuorũ: hoc dicat. Deus in nomine tuo ſal-
uum me fac, & in virtute tua iudica me. Venisti ô Chri
ſte, humilis apparuiſti, contẽptus es, flagellatus es, cru-
Matth.27. cifixus es, occiſus es: ſed tertia die reſurrexiſti, quadra-
geſimo die in cœlum aſcẽdiſti, ſedes ad dexteram pa-
tris, & nemo videt: ſpiritum tuum inde miſiſti, quem
Acto.1. & acceperunt digni impleti amore tuo, laudẽ ipſius hu-
2. militatis tuæ per mundum gentéſque prædicauerunt.
Nomen tuum video excellere in genere humano, ſed
tamen infirmus nobis prędicatus es. Neque enim & il-
le doctor gentium dixit aliquid inter nos ſe ſcire, niſi
1. Corin. 2. Chriſtum Ieſum & hunc crucifixum, vt eius eligere-
H mus opprobrium, magis quàm gloriam florentiũ Zi-
phæorum. Veruntamen de illo quid ait? Et ſi mor-
2.Corin.13. tuus eſt ex infirmitate, ſed nunc viuit ex virtute dei. Ve
nit ergo vt moreretur ex infirmitate, venturus eſt vt
iudicet in virtute dei: ſed per infirmitatem crucis cla-
rificatum eſt nomen eius. Quiſquis non crediderit in
nomen clarificatum per infirmitatem, expaueſcet ad
Matth.3. iudicem cum venerit in virtute. Ne autem quondam
& 25. ille infirmus, cum venerit fortis, ventilabro illo ad ſi-
niſtram nos mittat, ſaluet nos in nomine ſuo, & iudi-
cet nos in virtute ſua. Quis enim hoc tam temerarius
optauerit, vt dicat deo, iudica me? Nónne pro maledi-
cto dici ſolet hominibus, iudicet te deus? Ita planè eſt
maledictum, ſi iudicat te in virtute ſua, ſed ſi nõ te ſal-
uauerit in nomine ſuo. Cùm verò in nomine præce-
dente ſaluauerit te, ſalubriter in virtute conſequente
iudicabit. Securus eſto, iudicium illud non tibi erit pu-
nitio, ſed diſcretio. Nam & in quodam Pſalmo ita di-
Pſal.42. citur, Iudica me deus & diſcerne cauſam meam de
gente non ſancta. Quid eſt, iudica me? Diſcerne me à
I Ziphæis inter quos lateo. Pertuli eorum florem, iam
veniat & flos meus, Et illorum quidem flos fuit tempo
ralis, & areſcente fœno decidit, flos autem meus quis
Pſal.91. erit? Plantati in domo domini, in atriis domus dei no-
ſtri florebunt. Remanet enim & nobis flos, ſed qui
non cadat ſicut folium plantati illius ligni iuxta a-
quas, de quo dictum eſt, Et folium eius non decidet.
Pſal.1. Deus ergo in nomine tuo ſaluum me fac, & in virtute
tua iudica me. *Deus exaudi orationem meam, auribus perci-*
pe verba oris mei. Perueniant ad aures tuas verba oris mei,
quia non florem Ziphæorum à te deſidero. Auribus
percipe verba oris mei. Tu percipe. Nam Ziphæis &
ſi ſonet oratio mea non audiunt, quia non intelligũt,
Temporalibus quippe gaudent, bona æterna deſide-
rare non nouerunt. Ad te perueniat oratio mea, ex de-
ſiderio æternorum tuorum beneficiorum excuſſa &
iaculata: ad aures tuas emitto eam, adiuua eam vt per-
ueniat, ne deficiat in itinere medio, & quaſi collapſa
corruat. Sed & ſi non mihi eueniunt modo bona quæ
poſtulo, ſecurus ſum tamen quia poſtea venient. Nam
& in delictis dicitur quidam rogaſſe deum, & non eſt
exauditus bono ſuo. Deſideria enim ſecularia incita-
uerant illum ad orandum, & in tribulationibus tem-
poralibus poſitus optauerat, vt tranſirent tribulatio-
nes temporales, & rediret flos fœni, & ait, Deus meus K
deus meus vt quid me dereliquiſti? Vox ipſa Chriſti Pſal.21.
eſt, ſed pro membris ſuis, Verba, inquit, delictorum
meorum clamaui ad te per diem nec exaudies, & no-
cte, & non ad inſipientiam mihi: id eſt, & nocte cla-
maui & non exaudiſti, & tamen hoc ipſum quod non
exaudiſti, non ad inſipientiam mihi non exaudiſti, ſed
magis ad ſapientiam non exaudiſti, vt intelligerem
quid à te petere deberem. Ea enim petebam quæ ma-
lo meo fortaſsis acciperem. Petis diuitias ô homo,
quanti euerſi ſunt per diuitias ſuas? Vnde ſcis vtrum
tibi ſint profuturæ diuitiæ? Nónne multi pauperes tu-
tius latebant, diuites facti, mox vt lucere cœperunt,
præda fortioribus fuerunt? Quanto melius laterent,
quanto melius neſcirentur, qui cœperunt quæri, non
propter quod erant, ſed propter quod habebant. In
his ergo temporalibus fratres admonemus vos & ex-
hortamur in domino, vt non petatis aliquid quaſi fi-
xum: ſed quod vobis deus expedire ſcit. Quid enim
vobis expediat, omnino non ſcitis. Aliquãdo quod pu
tatis prodeſſe, obeſt: & quod putatis obeſſe, hoc ꝓdeſt.
Aegri enim eſtis, nolite medico dictare, quę vobis me- L
dicamenta velit apponere. Si doctor gentium Paulus
apoſtolus dicit, Quid enim oremus ſicut oportet, ne- Roma.8.
ſcimus, quanto magis nos? Qui tamen cum ſibi vide-
retur ipſe prudenter orare, vt ab eo auferretur ſtimu-
lus carnis, angelus ſatanę qui eum collaphizabat, ne in
magnitudine reuelationum extolleretur: quid audiuit
à domino? Nunquid factum eſt quod volebat? Non, vt
fieret quod expediebat. Quid ergo audiuit à domino?
Ter, inquit, rogaui dominum, vt auferret eum à me, & 1.Corin.12.
dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infir-
mitate perficitur. Ego medicamentũ ad vulnus poſui,
quando poſuerim noui, quando auferendum ſit, noui.
Non recedat ægrotus à manibus medici, non det con-
ſilium medico. Ita ſunt iſta omnia temporalia, tribula-
tiones ſunt. Si bene colis deũ, noueris quia nouit quid
cuique expediat. Proſperitates ſunt magis cauendæ, ne
ipſæ corrumpãt animum tuum, vt ab eo qui hæc dedit
recedat. Ergo iſte intelligens quid ait? Deus exaudi o-
rationem meã, auribus percipe verba oris mei. *Quo-*
niam alieni inſurrexerunt aduerſum me. Qui alieni? Nón-
ne ipſe Dauid Iudæus erat de tribu Iuda? Ipſe autem
locus Ziph ad tribum Iuda pertinebat, Iudæorum e-
rat. Quomodo ergo alieni? Non ciuitate, non tribu, M
non cognatione, ſed flore: nam vis noſſe alienos iſtos?
In alio pſalmo filij alieni dicti ſunt, Quorum os locu-
tum eſt vanitatem, & dextera eorum dextera iniquita-
tis. Et enumerat florem Ziphæorum: Quorum filij Pſal.143.
velut nouellæ conſtabilitæ in iuuentute ſua. Filiæ eo-
rum compoſitę & ornatæ, ſicut ſimilitudo templi, Cel-
laria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc. Oues eo-
rum fœcundæ multiplicantes in exitibus ſuis, boues
eorum craſsi: Non eſt ruina ſepis nec exitus, neque cla
mor in plateis eorum. Sed vide Ziphæos, vide ad tem
pus florentes. Beatum dixerunt populum cui hæc ſunt.
Meritò filij alieni. Tu quid latens inter Ziphæos? Bea-
tus populus cuius dominus deus ipſius. Ex hoc affe-
ctu hæc oratio mittitur ad aures domini, cùm dicitur,
Auribus percipe verba oris mei, quoniam alieni inſur-
rexerunt aduerſum me, *Et potentes quæſierunt animam*
meam. Nouo enim modo fratres mei volunt perdere
genus ſanctorum, & ab huius ſeculi ſpe abſtinen-
tium. Omnes qui ſpem habent in iſto ſeculo, cer-
te concreti ſunt, certe ſimul viuunt. Vehementer
ſibi ad-

A sibi aduersa sunt ista duo genera: vnum eorum qui nō ponūt spem, nisi in rebus secularibus & temporali fœlicitate: & alterum eorum qui spem suam in domino deo suo firmiter ponunt. Et cū concordes sunt isti Ziphæi, noli tu multum credere concordiæ eorum, tentationes desunt. Vbi venerit aliqua tentatio, vt arguatur aliquis pro flore seculi, nō dico tibi, offendit episcopum, sed nec ad ipsam Ecclesiā accedere vult, ne cadat aliquid fœni. Quare ista dixi fratres? Quia modo libenter audistis omnes in nomine Christi, & quemadmodum intelligitis, ita exclamatis ad verbum: nō vtique acclamaretis nisi intelligeretis: Intellectus iste vester fructuosus esse debet. Verum autem fructuosus sit, tentatio interrogat, ne subito dum dicimini nostri, per tentationem inueniamini alieni, & dicatur, Alieni insurrexerunt aduersum me, & potentes quæsierunt animam meam. Ne dicatur quod sequitur: *Non proposuerunt deum ante conspectum suum.* Quando enim ponet ante conspectum suum deū, ante cuius conspectū nō est nisi seculum? Quomodo sit nūmus super nummum, quomodo augeantur greges, quomodo impleātur apothe-
B cæ, quomodo dicatur animæ, habes multa bona, iocundare, epulare, satiare: nunquid ponit ante conspectum suum illū, qui sic glorianti, & ita flore Ziphæorū nitēti
Luc.12. dicit, stulte, hoc est, non intelligēs, vir imprudens, hac nocte auferetur anima tua, hæc omnia quæ præparasti cuius erunt? Non proposuerunt deum ante conspectū suum. *Ecce enim deus adiuuat me.* Et ipsi nesciunt inter quos lateo. Si autem & ipsi ponerent deum ante conspectum suum, inuenirēt quemadmodum me adiuuat deus. Omnes enim sancti adiuuantur à deo, sed intus vbi nemo videt. Quomodo enim magna est pœna impiorum conscientia, sic magnum gaudium piorum ipsa conscientia. Nam gloria nostra hæc est, dixit Apo-
2.Cor.1. stolus, testimonium consciētiæ nostræ. In hac gloriatur iste intus, nō in flore Ziphæorum foris, qui modo ait, Ecce enim deus adiuuat me. Prorsus quamuis longe futura sint quæ promittit, hodie mihi dulce & præsens est adiutoriū. Hodie in corde meo gaudium inuenio,
Psal.4. quia sine causa dicunt quidā, Quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui domine, dedisti iocunditatem in cor meum. Non in vineā me-
C am, non in gregem meum, non in cuppam meam, non in mensam meam, sed in cor meum. Ecce enim deus adiuuat me. Quomodo te adiuuat? *Et dominus susceptor est animæ meæ. Auerte mala inimicis meis.* Sic quomodo virent, & sic quomodo florent, igni seruantur. *In virtute tua disperde illos.*
Psal.91. Puto, quia florent modo: puto, quia exoriuntur sicut fœnum. Tu noli esse vir imprudens & stultus, vt hæc attendendo intereas in seculum seculi. Auerte enim mala inimicis meis. Nam si tu fueris in corpore ipsius Dauid, in virtute sua disperdet illos. Isti florent fœlicitate seculi, pereunt in virtute dei: non enim quomodo florent, sic pereunt: florent enim ad tēpus, pereunt in æternum: Florent falsis bonis, pereunt veris tormentis. Et in virtute tua disperde illos, quos in infirmitate tua tolerasti. *Voluntarie sacrificabo tibi.* Quis hoc bonum cordis vel intelligere potest alio dicente, si non in seipso gustet? Quid est voluntarie sacrificabo tibi? Dicam tamē, capiat qui potest, quomodo potest. Credat qui nō potest, & oret vt possit. Nūquid tamen istum versum ita præterire debemus, vt eū vobis non commendemus? Dico charitati vestræ, inuitat me satis amor ipsius aliquid de illo loqui, & gratias ago deo quòd intente auditis. Si autem vos fasti-

diētes audire conspicerem, inuitus ab hoc versu silerē, D
& tamē in corde meo, quantum dominus dignaretur concedere, non silerem. Veniat ergo in linguam quod corde conceptum est: promatur voce, quod mente seruatur. Dicamus vt possumus, quid sit voluntarie sacrificabo tibi. Quod enim sacrificium hic accipiā fratres? Aut quid digne offeram domino pro misericordia eius? Victimas quærā de grege ouium, arietem eligam, taurum aliquem in armētis prospiciam, thura certe de terra Sabæorum offeram? Aliter quid faciam? Quid offerā, nisi quod ait, Sacrificiū laudis honorificabit me? Psal.49.
Quare ergo voluntarie? Quia gratis amo quod laudo. Laudo deum, & in ipsa laude gaudeo. Ipsius laude gaudeo, quo laudato non erubesco. Non enim quēadmodum laudatur à studiosis theatricarum nugarū vel auriga, vel venator, vel quilibet histrio, & à laudatoribus suis inuitantur alij laudatores & exhortantur vt pariter clament: & cum omnes clamauerint, plerunque illo victo omnes erubescunt: Non ita est deus noster. Laudetur voluntate, ametur charitate, gratuitum sit, & quod amatur & quod laudatur. Quid est gratuitū? Ipse pro- E
pter se, non propter aliud. Si enim laudas deum vt det tibi aliquid aliud, iam non gratis amas deū. Erubesceres, si te vxor tua propter diuitias amaret, & fortè si tibi paupertas accideret, de adulterio cogitaret. Cum ergo te à coniuge gratis amari velis, tu deum propter aliud amabis? Quod præmium accepturus es à deo ô auare? Non tibi terram, sed seipsum seruat, qui fecit cœlum & terram. Voluntarie sacrificabo tibi, noli ex necessitate. Si enim propter aliud laudas deum, ex necessitate laudas. Si adesset tibi quod amas, non laudares deū. Vide quid dicam? Laudas deum, verbi gratia, vt tibi det amplam pecuniam. Si haberes aliūde amplam pecuniam non à deo, nūquid laudares deum? Si ergo propter pecuniam laudas deum, nō voluntarie sacrificas deo, sed ex necessitate sacrificas, quia præter illū nescio quid aliud amas. Inde dictum est, Voluntarie sacrificabo tibi. Contēne omnia, ipsum attende: & hæc quæ dedit, propter dantē bona sunt: nam dat prorsus, dat ista tēporalia. Et quibusdā bono eorum, & quibusdam malo eorum, secundum altitudinem & profunditatē iudiciorum suorū. In quorum iudiciorum abysso expauit Apostolus, dicens, O altitudo diuitiarum sapientiæ & F
scientiæ dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia e- Rom.11.
ius, & inuestigabiles viæ ipsius. Quis enim inuestigabit vias eius, aut quis comprehendet consilia eius? Nouit quando det, cui det: quādo auferat, & cui auferat. Pete tu in hoc tempore quod tibi prosit in posterum, pete quod te adiuuet in æternum. Ipsum autē gratis dilige: quia melius ab eo nō inuenis quod det quàm seipsum: aut si inuenis melius, hoc pete. Voluntarie sacrificabo tibi. Quare voluntarie? Quia gratis. Quid est gratis? *Et confitebor nomini tuo domine, quoniam bonum est.* Ob nihil aliud, nisi quia bonum est. Nunquid ait, Confitebor nomini tuo domine, quia das mihi fructuosa prędia, quia das mihi aurum & argentum, quia das mihi latas diuitias, amplam pecuniam, excellentissimam dignitatem? Non. Sed quid? Quoniam bonum est. Melius nihil inuenio, quàm nomen tuum, Ideo confitebor nomini tuo domine, quoniam bonum est. *Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me.* Ideo intellexi quia bonum est nomen tuum: nam si hoc possem ante tribulationes cognoscere, forte mihi necessariæ nō fuissent. Sed adhibita est tribulatio ad admonitionem, admonitio facta est ad tuam laudationem. Nō enim intelligerē vbi es-

 sem, nisi

G sem,nisi de infirmitate mea admonitus essem. Ex omnibus ergo tribulationibus eripuisti me. *Et super inimicos meos respexit oculus meus.* Super illos ziphæos respexit oculus meus. Florem quippe illorum transij altitudine
Esa.40. cordis, & perueniens inde ad te,respexi super illos,& vidi quia omnis caro fœnum, & omnis claritas hominis sicut flos fœni: sicut quodam loco iterum dicitur,
Psal.36. Vidi impium superexaltari & eleuari sicut cedros Libani,transiui,& ecce non erat. Quare non erat? Quia transisti. Quid est,quia transisti? Quia non sine causa sursum cor habuisti, quia non in terra vbi putrefceres remansisti,quia leuasti animam tuam ad deum, & transcendisti cedros Libani,& de illa celsitudine attendisti,& ecce non erat, & quæsisti eum, & non est inuentus locus eius. Iam labor non est ante te, quia intrasti in sanctuarium dei, & intellexisti in nouissima. Sic &
Psal.72. hic ita concludit, Et super inimicos meos respexit oculus meus. Hoc ergo agite fratres mei cum animis vestris, erigite corda vestra, expolite aciem mentis vestræ, discite gratis diligere deum,discite præsens contemnere seculum,discite voluntarie sacrificare hostiã laudis,vt transcendentes florem fœni,respiciatis super inimicos vestros.

H

In Psalmum quinquagesimumquartum enarratio.

Psalmi huius Titulus,

In finem in hymnis intellectus ipsi Dauid.

Roma.10. QVis sit finis commemoramus,quia nostis. Finis enim legis Christus est,ad iustitiam omni credenti.Intentio ergo dirigatur in finem,dirigatur in Christum. Quare finis dicitur? Quoniam quicquid agimus, ad illum referimus, & cum ad eum peruenerimus,vltra quod quæramus non habebimus. Dicitur enim finis qui consumit, & dicitur finis qui perficit.Aliter quippe intelligimus cum audimus,Finitus est cibus qui manducabatur: & aliter intelligimus cum audimus,finita est vestis quæ texebatur. In vtroque audimus,finitum est:sed cibus vt iam non esset, vestis vt perfecta esset.Finis ergo noster perfectio nostra esse debet, perfectio nostra Christus est. In illo enim perficimur,quia ipsius capitis membra sumus. Et dicit̃ est finis legis,quia sine illo nemo perficit legem. Cùm
I ergo auditis in Psalmis,In finem: multi enim Psalmi ita superscripti sunt,nõ sit vestra cogitatio in consumptionem,sed in consummationem. *In hymnis.* in laudibus. Siue enim tribulemur & angustiemur,siue lætemur & exultemus, ille laudandus est, qui & in tribulationibus erudit, & in lætitia consolatur nos. Laus enim dei à corde & ore Christiani recedere non debet, nõ vt laudet in prosperis,& maledicat in aduersis:sed
Psal.33. quemadmodum Psalmus ille præscribit,Benedicã dominum in omni tempore,semper laus eius in ore meo. Gaudes,agnosce patrem blandientẽ:tribularis, agnosce patrem emendantem. Siue blandiatur siue emendet, eum erudit cui parat hæreditatem. Cur dicitur,

Intellectus ipsi Dauid? Quid est ergo intellectus ipsi Dauid? Erat quidem Dauid, vt nouimus, Propheta
1.Reg.16. sanctus,rex Israël, filius Iesse: sed quia ex eius semine
Roma.1. venit ad salutem nostram secundum carnem dominus Iesus Christus, sæpe isto nomine ille figuratur, & Dauid pro Christo in figura ponitur, propter originem carnis ipsius: nam secundum aliquid filius est Dauid, secundum aliquid dominus est Dauid. Filius Dauid secundum carnem,dominus Dauid secundum diuinitatem.Si enim per ipsum facta sunt omnia, per ipsum & ipse Dauid factus est, ex cuius semine venit ad homines. Proinde cum interrogasset dominus Iu- K
dæos,cuius filium Christum esse dicerent, responderunt Dauid. [Cur increpabat dominus Iudæos quando eum dicebant esse filium Dauid?] Vidit eos remansisse in carne,& dimisisse diuinitatem, & corrigit eos quæstione proposita.Quomodo ergo,inquit, ipse Da- Matt.22.
uid in spiritu dicit eum dominum,dicens,Dixit domi Psal.109.
nus domino meo, sede ad dexteram meam, quoadus- Heb.10.
que ponam inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo il- 1.Corin.15.
le in spiritu dicit eum dominum, quomodo filius eius est?Quæstionem proposuit,non filium negauit. Audistis dominum,discite quomodo filius sit.Audistis filiũ, discite quomodo dominus sit. Hanc quæstionem soluit fides catholica.Quomodo dominus?Quia in principio erat verbum,& verbum erat apud deum,& deus erat verbũ.Quomodo filius? Quia verbum caro factũ Ioan.1.
est, & habitauit in nobis. Quia ergo Dauid in figura Christus est,Christus autẽ,vt sæpe commemorauimus charitati vestræ,& caput & corpus est:nec nos à Christo alienos dicere debemus,cuius membra sumus: nec nos quasi alterum computare, quia erunt duo in carne vna.Sacramentũ hoc magnum est ait Apostolus, Ego Gene.2.
autem dico in Christo & in Ecclesia. Quia ergo totus Ephes.5.
Christus caput & corpus est,cum audimus,intellectus L
ipsi Dauid,intelligamus & nos in Dauid. Intelligam' membra Christi, & in membris suis intelligatur Christus,& mẽbra Christi intelligantur in Christo,quia caput & mẽbra vnus Christus.Caput in cœlo erat, & dicebat,Quid me persequeris? Nos cum illo in cœlo per Acto.9.
spem,ipse nobiscum in terra per charitatem. Ergo intellectus ipsi Dauid.Admoneamur cũ audimus, & intelligat Ecclesia: pertinet enim ad nos magna cura intelligẽdi, in quo malo nunc sumus,& de quo malo vt liberemur, optamus,reminiscẽtes orationis dominicę, vbi in fine dicim',Libera nos à malo.Inter multas er- Matth.6.
go tribulationes huius seculi, plangit aliquid Psalmus iste de intellectu.Ille cum isto non plorat,qui non habet intellectum. Porrò autẽ charissimi meminisse debemus ad imaginem dei nos esse factos,nec alibi quàm in ipso intellectu. Nam in multis rebus à bestiis non separamur. Vbi autem homo ad imaginem dei factũ Gene.1.
se nouit, ibi aliquid in se agnoscit amplius esse quàm M
datum est pecoribus. Cõsideratis verò omnibus rebus quas habet homo, inuenit se eo proprie discretum à pecore,quod ipse habeat intellectum. Vnde quosdam contemnentes in se, quod proprium & præcipuum à conditore acceperunt: increpat ipse conditor dicens, Nolite fieri sicut equus & mulus quibus non est intel- Psal.31.
lectus.Et alio loco dicit, Homo in honore positus. In Psal.48.
quo honore,nisi quia factus ad imaginem dei?Ergo in honore positus non intellexit,ait, Comparatus est iumẽtis insensatis,& similis factus est illis. Agnoscamus ergo honorem nostrum, & intelligamus. Si intelligimus,videmus non esse istam regionem gaudendi, sed gemendi:non iam exultandi,sed adhuc plangẽdi.Sed & si exultatio quędam habitat in cordibus nostris,nõdum est in re,sed in spe.Ex promissione lætamur,quia scimus non nos fallere promittentem. Verùm quod attinet ad præsens tempus, in quo malo, in quibus angustiis simus audite: & si viam istam tenetis,quod auditis in vobis agnoscite. Quisquis enim nondum tenet iter pietatis, miratur, quia talia gemunt membra Dauid. Non enim videt in se ista: quamdiu & in se ista non videt, nondum est ibi: non sentit quod corpus sentit, quia præter corpus est, incorporetur &

A retur & sentiet. Dicat ergo & audiamus, audiamus & dicamus: *Exaudi deus deprecationem meam, & ne despexeris precem meam, intende mihi, & exaudi me.* Satagentis solliciti in tribulatione positi, verba sunt hæc. Orat multa patiens, de malo liberari desiderans: superest vt audiamus in quo malo sit. Et cum dicere cœperit, agnoscamus ibi nos esse, vt communicata tribulatione, coniungamus orationem. *Contristatus sum in exercitatione mea, & conturbatus sum.* Vbi contristatus, vbi conturbatus? In exercitatione mea, inquit. Homines malos quos patitur commemoratus est, eandémque passionem malorum hominum exercitationem suam dixit. Ne putetis gratis esse malos in hoc mundo, & nihil boni dei illis agere deum. Omnis malus aut ideo viuit vt corrigatur, aut ideo viuit vt per illum bonus exerceatur. Vtinam ergo qui nos modo exercent conuertantur, & nobiscum exerceantur: tamen quamdiu ita sunt vt exerceant, non eos oderimus: quia in eo quòd malus est quis eorum, vtrum vsque in finem perseueraturus sit, ignoramus: & plerunque cum tibi videris

Super canonicam Ioã. tractat. 8 & 10. odisse inimicum, fratrem odisti & nescis. Diabolus & angeli eius in scripturis sanctis manifestati sunt nobis, quod ad ignem æternum sint destinati: ipsorum tan-

B tum desperanda est correctio, contra quos habemus occultam luctam: ad quam luctam nos armat Apo-

Ephes.6. stolus, dicens, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, non aduersus homines quos videtis, sed aduersus principes & potestates & rectores mundi, tenebrarum harum. Ne forte cum dixisset, mundi, intelligeres dæmones esse rectores cœli & terræ. Mundi dixit, tenebrarum harum: mundi dixit, amatorum mundi: mundi dixit impiorum & iniquorum: mundi dixit de quo dicit euangelium, Et mundus eum non cognouit. Si enim mundus non co-

Ioan.1. gnouit lucem, quia lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt, & ipsæ tenebræ quæ non comprehenderunt lucem præsentem, mundi nomine appellantur: harum tenebrarum sunt illi rectores. De

Ephe.6. ipsis ergo rectoribus habemus determinatam scripturarum sententiam, quod omnino inde reditus alicuius eorum sperandus nō est. At vero de ipsis tenebris quarum illi rectores sunt, non sumus certi, ne forte qui

C erant tenebræ, fiant lux. Fidelibus quippe iam factis di-

Ephe.5. cit Apostolus, Fuistis aliquando tenebræ nunc autem lux in domino. tenebræ in vobis, lux in domino. Ergo fratres, omnes mali, cum mali sunt, exercet bonos. Ecce enim breuiter audite & intelligite. Si bonus es, ini-

Matth.5. micum non habebis nisi malum. Porrò tibi ea regula bonitatis præfixa est, vt imiteris bonitatem patris tui, qui facit solem suũ oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Nunquid enim tu habes inimicum, & deus non habet? Tu quidem eum habes inimicum qui tecum creatus est: ille verò eum quem creauit. Inimicos ergo dei malos & iniquos sæpe in scripturis legimus, & parcit eis ille qui non habet quod ei imputet inimicus, cui omnis inimicus ingratus est: ab illo enim habet quicquid boni habet. Ab ipso enim habet misericordiam, quicquid est, etiam vnde tribulatur, Ad hoc enim tribulatur ne superbiat: ad hoc tribulatur vt humilis agnoscat excelsum. Tu ergo inimici tuo quem intolerabiliter pateris quid præstitisti? Si ille eum habet inimicum qui ei tanta præstitit, & facit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos: tu qui nec solem potes oriri facere, nec super terras pluere, vnum aliquid seruare autem

non potes, vt sit tibi pax in terra homini bonæ volun- D tatis? Ergo quoniam hæc tibi dilectionis regula figi- Lucæ.2. tur, vt imitans patrem, diligas inimicũ, Diligite enim, Lucæ.6. inquit, inimicos vestros: in hoc præcepto quomodo ex erceretis si nullũ inimicum pateremini? Vides ergo prodesse tibi ad aliquid, & quod deus parcit malis, Prosit tibi ad habendam misericordiã, quia & tu forte si bonus es, ex malo factus es bonus: & si deus non parceret malis, nec tu qui gratias ageres appareres. Parcat ergo aliis qui pepercit & tibi. Non enim cum transieris, intercludenda est via pietatis. Vnde ergo iste orat positus inter malos, quorum inimicitiis exercebatur? Quid ait? Contristatus sum in exercitatione mea, & conturbatus sum. Cùm extendit dilectionẽ, vt diligat inimicos, affectus est tædio multorum inimicitiis, multorum rabie circunlatratus, & quadam humana infirmitate succubuit. Vidit se iam incipere penetrari mala persuasione diabolica, vt odium inducat aduersum inimicos, reluctans odio vt perficeret ipsam dilectionem, in ipsa pugna & lucta turbatus est. Eius enim vox est & in alio Psalmo, Turbatus est præ ira oculus meus. Et quid Psal.6. ibi sequitur? Inueteraui in omnibus inimicis meis. Velut in tempestate & fluctibus mergi cœperat, sicut Pe- E trus. Ille enim calcat fluctus huius seculi, qui diligit ini- Lucæ.6. micos, Christ⁹ in mari ambulabat intrepidus, cuius omnino de corde auferri non poterat inimici dilectio, Matth.14. qui pendens in cruce dicebat, Pater ignosce illis, quia Lucæ.23. nesciunt quid faciunt. Et Petrus voluit ambulare, Ille tanquam caput, Petrus tanquam corpus, quia super hanc petram, inquit, ædificabo Ecclesiam meam. Iussus est ambulare, & ambulabat gratia iubentis, non viribus Matth.16. suis. Sed cum videret ventum validum timuit, & mergi iam cœperat, cõturbatus in exercitatione sua. A quo Matth.14. vento valido? *A voce inimici, & à tribulatione peccatoris.* Ergo quomodo ille clamauit in fluctibus, domine pereo, salua me: talis & huius vox præcessit, Exaudi deus deprecationem meam, & ne despexeris precem meã, intende mihi & exaudi me. Quare? Quid enim pateris? quid gemis? *Contristatus sum in exercitatione mea.* Exerceri me quidem inter malos posuisti, sed nimis exurrexerunt supra vires meas. Tranquilla perturbatum, manum extende mergenti. Contristatus sum in exercitatione mea, & conturbatus sum à voce inimici, & à tribulatione peccatoris. *Quoniam declinauerunt in* F *me iniquitates, & in ira adumbrabant me.* Audistis fluctus & ventos, tanquam humiliato insultabant, & ille orabat. Vndique illi strepitu insultationis sæuiebant, at ille intus inuocabat quem non videbant. Cùm aliquid tale patitur Christianus, non debet facile velut odio ire in eum, à quo patitur, & velle ventum vincere, sed conuertere se ad orationem ne amittat dilectionem. Neque enim timendum est, ne aliquid faciat homo inimicus. Quid enim facturus est? Multa mala dicturus, opprobria iaculaturus, in contumeliis sæuiturus. Sed quid tibi? Gaudete, inquit, & exultate, quoniam merces Matth.5. vestra magna est in cœlis. Ille in terra geminat contumelia, tu in cœlo lucra. Sed sæuiat amplius, possit & aliquid amplius, quid te securius: cui dictum est, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non Matth.10. possunt occidere. Quid est ergo timendum quando pateris inimicum? Ne conturbetur in te dilectio, qua diligis inimicum. Etenim inimicus ille homo caro & sanguis, quod videt in te, appetit. Alius autem ini- Ephe.6. micus occultus rector harum tenebrarum, quas tu pateris in carne & sanguine: alterum occultum tuum

G petit, thesauros tuos interiores deprædari & vastare molitur. Duos ergo inimicos constitue tibi ante oculos, vnum apertum, & alterum occultum. Apertum hominem: occultum, diabolum. Homo ille, hoc est, quod tu secundum naturam humanam, secundum fidem autem & dilectionem nondum quod tu, sed poterit esse quod tu. Cùm ergo sint duo, vnum vide, alterum intellige: vnum dilige, alterum caue. Nãque & inimicus ille quem vides, hoc in te vult humiliare vnde vincitur. Verbi gratia, Si diuitiis tuis vincitur, pauperẽ te vult facere: si honore tuo vincitur, humilẽ te vult facere: si viribus tuis vincitur, debilẽ te vult facere. Ea ergo attendit in te vel deiicere vel auferre quibus vincitur, & ille occultus inimicus, illud tibi vult tollere vnde vincitur. Homo enim hominem vincis humana fœlicitate, diabolum autẽ vincis inimici dilectione. Quomodo ergo homo ambit auferre tibi & detruncare, aut auertere fœlicitatem qua vincitur, sic & diabolus hominẽ vult vincere auferẽdo vnde vincitur. Sed cura in corde seruare inimici dilectionem, qua diabolum vincis. Sæuiat homo quantũ potest, auferat quicquid potest: H si diligitur aperte sæuiens, victus est occulte sæuiens. At iste conturbatus & contristatus orabat tanquã turbato præ ira oculo suo. *Psal.6.* Ira verò fratres si fuerit inueterata, iam odium est: *In g. regula ca. 38. & in 1. 50. ho. 5. cap. 40.* ira turbat oculum, odium extinguit: ira festuca est, odium trabes est. Aliquando odisti & corripuisti irascentem, in te est odium, in illo ira quem corripis. Meritò tibi dicitur, Eiice primum trabem de oculo tuo, & sic videbis eiicere festucam de oculo fratris tui. *Matth.7.* Nam vt noueritis quantum intersit inter iram & odium, quotidie homines irascuntur filiis suis. Date qui oderint filios suos. Conturbatus iste orabat & contristatus, luctans aduersus omnia cõuitia omnium conuitiatorum, non vt aliquem eorum conuitium reddendo vinceret, sed ne aliquem eorum odisset. Hinc orat, hinc petit, A voce inimici & a tribulatione peccatoris, quoniam declinauerunt in me iniquitates, & in ira adumbrabant me. *Psal.6.* *Cor meum contristatum est in me.* Hoc est illud alibi dictum, Turbatus est præ ira oculus meus. Et si oculus turbatus est, quid sequitur? *Et metus mortis cecidit super me.* Vita nostra dilectio I est. Si vita dilectio, mors odium est. Cum cœperit homo timere ne oderit quem diligebat, mortem timet, & acriorem mortem & interiorem mortem qua occiditur anima, non corpus. Attendebas hominem sæuientem in te, quid erat facturus contra quem tibi securitatem tuus dominus dederat, dicens, *Matth.10.* Nolite timere eos qui corpus occidunt? Ille sæuiendo corpus occidit, tu odium habẽdo animam occidisti: & ille corpus alienum, tu animam tuam. Metus ergo mortis cecidit super me. *Timor & tremor venerunt super me, & contexerunt me tenebræ: Et dixi.* Qui odit fratrem suum, in tenebris est vsque adhuc. *1.Ioan.2.* Si dilectio lumen est, odium tenebræ sunt. Et quid sibi ait in illa infirmitate positus, & in illa exercitatione conturbatus: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam?* Aut mortem optabat, aut solitudinem desiderabat. Quandiu, inquit, id mecum agitur, id mihi præcipitur vt inimicos diligam, *Luca.6.* conuitia istorum crebrescentia & adumbrantia me commouent oculum meum, perturbant lumen meum, appetunt cor meum, interficiunt animam meam: vellem vt abirem, sed infirmus sum, ne manẽdo augeam peccata peccatis: aut certe separari paululum à genere humano, ne patiatur vulnus meum crebras plagas, vt sanatum exercitationi reddatur. Fit hoc fratres, & surgit plerunque in animo serui dei desiderium solitudinis, non ob aliud nisi propter turbam tribulationum & scandalorum: & dicit, Quis mihi dabit pennas? Videt se sine pennis, an potius ligatis pẽnis? Si desunt, dẽtur: si ligatæ sunt, soluantur: quia etiam qui soluit pennas aui, aut dat aut reddit illi pennas suas. Non enim habebat eas tanquam suas, quibus volare non poterat. Ligatæ pennæ onus faciunt. Quis, inquit, dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Requiescet. Vbi? Duos dixit sensus hic esse: Aut sicut ait Apostolus, Dissolui & esse cum Christo: multo enim magis optimum. *Philip.1.* Etenim & ipse quamuis fortis, quamuis magnus, quamuis corde robustissimus, quamuis in Christo miles inuictus, in exercitatione sua, quantum legimus conturbatus est & ait, De cætero nemo mihi molestus sit: *Galat.6.* Tanquam diceret de illo Psalmo, Tædium detinuit me à peccatoribus derelinquẽtibus legem tuam. *Psal.118.* Conatur ergo homo plerũque corrigere homines distortos, prauos, pertinentes quidem ad curam suam, sed in quibus deficiat omnis humana industria & vigilantia, corrigere nõ potest, pati necesse est. Et qui corrigi non potest, tuus est, aut consortio L generis humani, aut plerunque ecclesiastica communione coniũctus. Intus est, Quid facies? Quò ibis? Quò te separabis vt ista nõ patiaris? Sed adesto, loquere, exhortare, blãdire, minare, corripe. Feci omnia, quicquid virium habui impẽdi & expressi, nihil me video profecisse, omnis opera consummata † est, dolor remãsit. *† aliàs insumpta.* Quomodo ergo requiescet cor meum à talibus, nisi vt dicam, Quis dabit mihi pennas sicut columbæ? *7.q.1. Aduersitas.* Et tamen nõ sicut coruo. Columba à molestiis quærit auolationem, sed nõ amittit dilectionem. Columba enim pro signo dilectionis ponitur, & in ea gemitus amatur. Nihil tam amicum gemitibus, quàm columba, die noctúque gemit, tamquam hic posita vbi gemendum est. Quid ergo dicit iste dilector? Conuitia hominum ferre non possum, strident, rabie feruntur, accenduntur iracundia, in ira adumbrant me, Prodesse illis non possum, Vtinam requiescam alicubi ab eis separatus corpore, non amore, ne in me conturbetur ipsa dilectio. Verbis meis & collocutione mea prodesse non possum, orando pro eis forsitan prodero: *7.q.1. aduersitas.* Dicunt ista homines, sed plerunque ita ligantur vt vola- M re non possint. Forte enim non ligantur visco, sed ligantur officio. Si autem ligantur cura & officio, & deserere non possunt, dicant, Optabam dissolui & esse cum Christo: *Philip.1.* Multo enim magis optimum, manere in carne necessarium propter vos. Columba delicata, religata affectu non cupiditate, volare non poterat propter implendum officium, non propter paruum meritum. Tamen desiderium in corde necesse est vt sit, nec patitur hoc desiderium, nisi qui cœperit ambulare angustam illam viam, *Matth.7.* Vt nouerit quia non desunt Ecclesiæ persecutiones etiã in hoc tempore, quãdo tranquillitas videtur Ecclesiæ, *De tempore ser.165.* ab his quidem persecutionibus quas martyres nostri passi sunt: non autem desunt persecutiones, quia verum est illud, Omnes qui volunt pie viuere in Christo, persecutionem patientur. *2.Time.3.* Non pateris persecutionem, non vis pie viuere in Christo. Vis probare verum esse quod dictum est? Incipe pie viuere in Christo. Quid est pie viuere in Christo? Vt pertineat ad viscera tua quod ait Apostolus, Quis infirmatur & ego non infirmor? *2.Corin.11.* Quis scandalizatur & ego non vror? Aliorum infirmitates, aliorum scandala, persecutiones illi fuerunt.

Nunquid

A Nunquid ergo desunt hoc tempore? Plures abundant illis qui ea curant. Et plerunque videtur de longinquo homo, & dicitur bene est illi. Et ille quid dicit? Aut sua gustat, & aliena non potest, aut apud se quod gustet non habet, & alteri gustanti immò deuoranti non cõpatitur. Incipiat ergo pie viuere in Christo, & probet quod dicitur, incipit desiderare pennas, elongare, fugere & manere in deserto. Vnde enim putatis fratres seruis dei impleta esse deserta? Si bene illis esset inter homines, recederent ab hominibus? Et tamen quid faciunt & ipsi? Ecce elongant fugientes, manent in deserto. Sed nunquid singillatim tenet eos charitas, vt cum multis maneant, & de ipsis multis existant qui exerceant? Quia in omni congregatione multitudinis necesse est vt inueniantur mali. Deus enim qui nouit exercendos nos, miscet nobis & non perseueraturos, aut certe ita simulatos, vt nec inchoauerint in quo perseuerare debeant. Nouit enim necessarium esse nobis vt feramus malos, & proficiat quod boni sumus. Diligamus inimicos, corripiamus, castigemus & excom- B municemus, cum dilectione à nobis etiam separemus. 2. Thes. 3. Videte enim quid dicat Apostolus, Si quis autem non obaudit verbo nostro per epistolã, hunc notate, & nolite commisceri cum eo. Sed ne subrepat tibi ex hoc iracundia, & turbet oculum tuum, non, inquit, vt inimicum eum existimetis, sed corripite vt fratrem, vt erubescat. A quo indixit separationem, non præcidit dilectionem, Viuit ille oculus, viuit vita tua. Est enim amissa dilectio, mors tua est. Hanc ille amittere timuit qui dixit, Metus mortis cecidit super me. Itaque ne amittam dilectionis vitam, quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescã? Quo iturus es? Quò volaturus? Vbi requieturus? *Ecce elongaui fugiens & mansi in deserto.* In quo deserto? Vbicunque fugeris, congregabunt se cæteri, Desertum tecum petent, affectabunt vitam tuam, tu repellere non potes societatem fratrum. Miscentur tibi etiã mali, adhuc tibi exercitatio debetur. Ecce elongaui fugiens, & mansi in deserto. In quo deserto? Si forte in conscientia quò nullus hominum intrat, vbi nemo tecum est, vbi tu & deus est. Nam si in deserto in aliquo loco es, quid facies de congregantibus se? Non enim à genere humano sepa- C ratus esse poteris, quamdiu in hominibus viuis. Attende potius consolatorem illum dominum, & regem imperatorem & creatorem nostrum, creatum esse etiam inter nos, Attende, quia duodecim suis miscuit Ioan. 6. vnum quem pateretur. Dicit, Ecce elongaui fugiens & mansi in deserto. Forte iste vt dixi fugerat ad conscientiam suam, ibi aliquantum desertum inuenerat vbi requiesceret. Sed illa dilectio conturbat eum: solus erat in conscientia, sed non solus in charitate: intus consolabatur conscientia, sed forinsecus tribulationes non relinquebant. Itaque in se quietus ex aliis pendens cum conturbaretur adhuc quid ait? *Expectabam eum qui me saluum faceret, à pusillo animo & tempestate.* Mare est, Matth. 14. tempestas est, nihil tibi restat nisi exclamare, Domine pereo. Porrigat manum ille qui fluctus calcat intrepidus, subleuet trepidationem tuam, firmet insecuritatem tuam, alloquatur te intus & dicat tibi, Me attende quid pertulerim, Fratrem malum forte pateris, aut inimicum forinsecus pateris, Quos non passus sum? Fremebant forinsecus Iudæi, intrinsecus discipulus tradebat. Sæuit ergo tempestas, sed ille saluos facit à pusillanimitate & tempestate. Forte nauis tua ideo turbatur, quia ille in te dormit. Sæuiebat mare, turbabatur nauicula in qua discipuli nauigabant, Christus au- D tem dormiebat. Tandem aliquando visum est illis, quia inter illos dormiebat ventorũ imperator & creator. Accesserunt & excitauerunt Christum, imperauit ventis, & facta est tranquillitas magna. Meritò ergo forte turbatur cor tuum, quia excidit tibi in quem credideris. Intolerabiliter pateris, quia non venit tibi in mentem quid pro te pertulerit Christus: Si in mentem non venit tibi Christus, dormit. Excita Christum, recole fidem. Tunc enim in te dormit Christus, si verum illum filium dei abnegas esse, si oblitus fueris passionis Christi. Tunc in te vigilat Christus, si memineris passionum Christi. Cùm autem pleno corde intuitus fueris quid ille fuerit passus, nónne æquo animo & tu tolerabis? Et fortassis gaudes, quia inuentus es in aliqua similitudine passionum regis tui. Cùm ergo ista cogitans consolari & gaudere cœperis, ille surrexit, ille ventis imperauit, ideo facta est tranquillitas. Expectabam eum qui me saluum faceret à pusillanimitate & tempestate. *Submerge domine, & diuide linguas eorum.* Attendit tribulantes se, & adumbrantes se, & optauit hoc, non de ira fratres. Qui se male ex- E tulerunt, expedit eis vt submergantur. Qui male conspirauerunt, expedit eis vt linguæ eorum diuidantur: ad bonum consentiant, & concordent linguæ eorum. Si autem in idipsum aduersum me susurrabant, Psal. 40. ait, Omnes inimici mei perdantur in idipsum in malo. Diuidantur linguæ eorum, non sibi consentiant. Submerge domine & diuide linguas eorum. Submerge, Quare? Quia se extulerunt. Diuide, Quare? Quia in malum conspirauerunt, Turrim illam recordare superborum factam post diluuium. Quid dixerunt superbi? Ne pereamus diluuio, faciamus altam turrim. Gene. 11. Superbia se munitos † esse arbitrabantur. Extruxerunt † al. às in- altam turrim, & dominus diuisit linguas eorum. Tunc ultus. se cœperunt non intelligere, hinc facta est origo linguarum multarum. Antea enim vna lingua erat, sed 16. de ciui- vna lingua concordibus proderat, vna lingua humi- ta. dei. c. 4. libus proderat. At vbi illa collectio in conspirationem superbiæ præcipitata est, pepercit illis deus vt diuideret linguas eorum, ne se intelligendo perniciosam facerent vnitatem. Per superbos homines diuisæ F sunt linguæ, per humiles apostolos cõgregatæ sunt linguæ. Spiritus superbiæ dispersit linguas, spiritussanctus congregauit linguas. Quando enim spiritussanctus ve- Act. 2. nit super discipulos, omnium linguis locuti sunt, ab omnibus intellecti sunt: linguæ dispersæ, in vnum congregatæ sunt. Ergo si adhuc sæuiunt & gentiles sunt, expedit eis diuisas habere linguas. Volunt vnam linguam, veniant ad Ecclesiam, quia & in diuersitate linguarum carnis, vna est lingua in fide cordis. Submerge domine & diuide linguas eorum. *Quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate.* Meritò iste desertum quærebat, quoniam vidit iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Est quædam ciuitas turbulenta, Gene. 11. Ipsa erat quæ turrim ædificauerat: ipsa confusa est & appellata Babylonia: ipsa per innumerabiles gentes dispersa, inde congregatur Ecclesia in desertum bonæ conscientiæ. Vidit enim contradictionem in ciuitate. Christus venit. Quis, Christus? Contradicis. Et filius dei. Habet filium deus? Contradicis. Natus est Luc. 2. 23. de virgine, passus, resurrexit. Et vnde hoc fieri po- & 24. test? Contradicis. Attende saltem gloriam crucis ipsius, Iam in fronte regum crux illa fixa est, cui inimici insultauerunt. Effectus probauit virtutem, Do-

G muit orbem, non ferro sed ligno. Lignum crucis contumeliis dignum visum est inimicis, & ante ipsum lignum stantes caput agitabant, & dicebant, Si filius dei
Matth.27. est, descendat de cruce. Extendebat ille manus suas ad
Esa.65. populum non credentem & contradicentem. Si enim iustus est, qui ex fide viuit, iniquus est qui non habet fi-
Roma.1. dem. Quòd ergo hic ait, iniquitatem, perfidiam intellige. Videbat ergo dominus in ciuitate iniquitatem & contradictionem, & extẽdebat manus suas ad populũ non credentem & contradicentem: & tamen & ipsos
Luca.23. expectãs dicebat, Pater ignosce illis, quia nesciũt quid faciũt. Adhuc sanè reliquiæ sæuiunt illius ciuitatis, adhuc contradicunt de frontibus omnium, Modo extẽdit manus ad reliquias non credentes & contradicẽtes. Quoniam vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate. *Die ac nocte circundabit eam super muros eius iniquitas & labor.* Super muros eius, super munimenta eius, tenens quasi capita eius, nobiles eius. Ille nobilis, si Christianus esset, nemo remaneret paganus. Plerunque dicunt homines, Nemo remaneret paganus si ille esset Christianus. Plerunque dicunt homines, & ille si
H fieret Christianus, quis remaneret paganus? Quod ergo nondum fiunt Christiani, quasi muri sunt ciuitatis illius non credentis & contradicẽtis. Quandiu illi muri stabunt? Non semper stabunt. Circumiit arca muros
Iosue.6. Hiericho, Veniet tempus septimo arcæ circumitu, vt omnes muri ciuitatis non credentis & contradicentis cadant. Quod donet fiat, turbatur iste in exercitatione sua, & perferens reliquias contradicentium, optat pennas auolationis, optat requiem deserti, Imò duret inter contradicentes, perferat minas, bibat opprobria, expectet qui eum saluum faciet à pusillanimitate & tempestate. Intueatur caput exemplum vitæ suę, tranquilletur in spe etsi turbatur in re. Die ac nocte circũdabit eam super muros eius iniquitas, & labor. *In medio eius & iniustitia.* Et ideo labor ibi, quia iniquitas ibi, quia iniustitia ibi, ideo & labor ibi. Sed audiant extendentis
Matth.11. manus, Venite ad me omnes qui laboratis, vos clamatis, vos contradicitis, vos conuiciamini: Ille econtra, Venite ad me omnes qui laboratis in superbia vestra, & requiescetis in humilitate mea. Discite à me, inquit, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiẽ
I animabus vestris. Vnde enim illi laborãt, nisi quia nõ sunt mites & humiles corde? Deus humilis factus est, erubescat homo esse superbus. *Non defecit de plateis eius vsura & dolus.* Vsura & dolus non absconduntur saltem, quia mala sunt, sed publice sæuiunt. Etenim qui in domo aliquid mali facit, vel de malo suo erubescit, in plateis eius vsura & dolus. Fœnus & professionem habet, Fœnus etiam ars vocatur, corpus dicitur, Corpus quasi necessarium ciuitati, & de professione sua vectigal impendit. Vsqueadeò in platea est, quod saltem abscondendum erat. Est & alia vsura peior, quando non dimittis quod tibi debetur, & turbatur oculus in illo versu orationis, Dimitte nobis debita nostra. Quid e-
Matth.6. nim ibi facturus es, quãdo oraturus es, & ad ipsum ver-
3.sen. dist. sum venturus? Verbum contumeliosum audisti, vis
37.cap. exigere damnationis supplicium? Vel tantum exige,
Quartũ est. quantum dedisti fœneratori. Iniuriarum pugno per-
In medio. cussus es, interfectionem quęris, Vsura mala, quà iturus es in oratione? Si reliqueris orationem, quà circumitu-
Matth.6. rus es ad dominum? Ecce dices, Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua sicut in cœlo & in tęrra. Dices, Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie, Venies ad, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimitti- K
mus debitoribus nostris. Vel in ciuitate illa mala abundent vsuræ istæ, non intrent parietes istos vbi pectus tunditur. Quid facies, quia ibi tu & ille versus in medio estis? Preces tibi composuit cœlestis iurisperitus, Qui nouerat quid ibi ageretur, ait tibi, Aliter non impetrabis: Amen enim dico vobis, quia si dimiseritis Matth.6.
hominibus peccata eorum, dimittentur & vestra vobis. Si autem non dimiseritis peccata hominibus, neq; pater vester dimittet vobis. Quis hoc dicit? Qui scit quid ibi agatur, qui scit quod tu astãs petis. Vide quod voluit esse ipse aduocatus tuus, ipse iurisperitus tuus, ipse assessor patris, Ipse iudex tuus dixit, aliter non accipies. Quid facturus es? Non accepturus, si non dicturus, Non accepturus si falsum dicturus. Ergo aut facturus & dicturus, aut quod petis non promeriturus: quia qui hoc non faciunt, in vsuris illis malis sunt. Sint ibi illi qui adhuc idola aut adorant aut quærunt, noli tu populus dei, noli tu plebs Christi, noli tu corpus illius capitis, Attende vinculum pacis tuæ, attende promissum vitæ tuæ. Quid enim tibi prodest, quia exigis iniurias quas pertulisti? Vltio te reficit? Ergo de malo alieno gaudebis? Passus es malum, ignosce, ne duo mali si- L
tis, & non deficiat de plateis eius vsura & dolus. Ideo ergo tu quærebas solitudinẽ & pennas, ideo murmuras contra hæc, Ferre non potes contradictionem & iniquitatem ciuitatis huius, Requiesce in his qui tecũ intus sunt, & noli quærere solitudinem. Audi & de ipsis quid dicat, *Quoniam si inimicus exprobrasset mihi.* Et quidem superius conturbatus erat in exercitatione sua à voce inimici, & à tribulatione peccatoris, Forte in Gene.11.
illa ciuitate positus, superba illa erigente turrem, quæ subuersa est, vt diuiderentur eorum linguæ, attende intus quid gemat propter pericula à falsis fratribus. Quoniam si inimicus meus exprobrasset mihi. *Sustinuissem vtique. Et si is qui oderat me super me magna locutus fuisset.* Id est, per superbiam mihi insultasset, magnificaret se super me, minaretur mihi quicquid posset. *Absconderem me vtique ab eo.* Ab illo qui foris est, vbi te absconderes? Inter illos qui intus sunt. Nunc autem vide, si non aliud restat, nisi vt solitudinem quæras.

Tu verò, inquit, *homo vnanimis dux meus & notus meus.*
Forte aliquando bonum consilium dedisti, forte ali- M
quando præcessisti me, & salubre aliquid monuisti me, in Ecclesia dei simul fuimus. Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus. *Qui simul mecum dulces capiebas cibos.* Qui sunt dulces cibi? Non omnes qui assunt nouerunt, sed non amaricent qui nouerunt, vt possint illis qui adhuc non nouerunt dicere, Gu- Psal.33.
state & videte quoniam dulcis est dominus. Qui simul mecum dulces capiebas cibos. *In domo dei ambulauimus cum consensu.* Vnde ergo dissensio? Qui intus erat, foris factus est. Ambulauit mecum in domo dei cum consensu, Aliam domum erexit contra domum dei. Quare illa relicta est, vbi ambulauimus cum consensu, quare illa deserta est, vbi dulces simul capiebam* cibos? *Veniat mors super illos, descendant ad infernum viuentes.* Quomodo replicauit & recolere nos fecit primũ illud schismatis initium, quãdo in illo primo populo Iudæorum quidam superbi se separauerunt, & extra sacrificare voluerũt? Noua mors super eos venit. Aperuit se terra, & viuos absorbuit. Veniat, inquit, mors super Nume.16.
eos, & descendãt ad infernũ viuẽtes. Quid est viuẽtes? Scientes quia pereunt, & tamẽ pereuntes. Audi viuentes perire & absorberi hiatu terræ, id est, deuoratione terrena-

A terrenarum cupiditatū absorberi. Dicis homini, Quid pateris frater? Fratres sumus, vnum deum inuocamus, in vnum Christum credimus, vnum Euangelium audimus, vnum Psalmum cantamus, vnū Amen respondemus, vnum halleluia resonamus, vnum pascha celebramus, Quid tu foris es, & ego intus sum? Plerunque angustatus & consyderans quàm vera dicantur, reddat, ait, deus maioribus nostris. Ergo viuus perit. Deinde addis & mones, saltem solū sit malum segregationis, cur adiungis & rebaptizationis? Agnosce in me quod habes, & si tu me odisti. Christo in me parce. Et hoc eis malum plerunque & maxime displicet. Vere, inquiunt, male fit, vtinam posset non fieri. Sed quid facimus de statutis maiorum nostrorum? Descendāt ad infernum viuentes. Si mortuus descenderes, quid ageres ignorares. Cum vero scis malum esse quod facis, & tamen facis, nónne viuus descendis ad inferos? Sed quare maxime ipsos duces terræ hiatus absorbuit viuos, populum autem illis cōsentientem è cœlo irruens ignis absumpsit? Propterea hanc pœnam commemorans Psalmus iste, à populo cœpit: & ad duces cōclusit. Veniat mors super eos: pp̄ter illos dixit, super quos *Ibidem.*

B venit ignis de cœlo: & statim adiunxit, Descendant ad infernum viuētes: propter duces quos terræ hiatus absorbuit. Nam quomodo descēderunt ad infernum viuētes de quibus dixerat, Veniat mors super eos? Si iam super eos mors venerat, quomodo viui ad inferos descendebant? Ergo à minoribus cœpit, ad maiores cōclusit. Veniat mors super eos qui cōsenserunt & consecuti sunt. Quid illi duces & principes? Descendāt ad infernum viuentes: quia ipsi scripturas tractant, & nouerunt bene quotidie legendo, quomodo Ecclesia catholica per totū orbem terrarum ita diffusa est, vt omnino cōtradictio omnis vacet, nec inueniri posit aliquod testimonium pro schismate eorum: nouerūt bene, ideo ad inferos viuentes descendunt, quia malum quod faciunt, malum esse nouerūt. Illos autem diuinæ iracundiæ ignis absumpsit. Studio enim contentionis accensi, à ducibus suis malis recedere noluerunt, Venit super ignem ignis, super ardorem dissensionis ardor consumptionis, Veniat mors super illos, & descendāt ad infernum viuentes. *Quoniam nequitia in hospitiis eorum, in medio eorum.* In hospitiis vbi peregrinantur & transeunt. Non enim hic semper futuri sunt, & tamen pro

C animositate temporali sic pugnant. In hospitiis ergo eorum iniquitas, in medio eorū iniquitas, nullum tam medium eorum quàm cor eorum. *Ego ad deum exclamaui.* Corpus Christi & vnitas Christi in angore, in tædio, in molestia, in cōturbatione exercitationis suæ. Ille vnus homo, in vno corpore posita vnitas, cum tæderet animam eius exclamas à finibus terræ, A finibus terræ ad te clamaui, inquit, cum angeretur cor meum. Ipse vnus, sed vnitas vnus: & ipse vnus, non in vno loco vnus, sed à finibus terræ clamat vnus. Quomodo à finibus terræ clamaret vnus, nisi in multis esset vnus? Ego ad deum exclamaui. Recte. Tu exclama ad dominum, noli ad Donatum, nemo tibi sit pro domino dominus, qui sub domino noluit esse conseruus. Ego ad deum exclamaui. *Et dominus exaudiuit me. Vespere, mane & meridie narrabo & annunciabo & exaudiet vocem meam.* Euāgeliza tu, noli tacere tu, dic quod accepisti, Vespere de præteritis, mane de futuris, meridie de sempiternis. Ideo ad id quod ait, vespere, pertinet quod enarrat: Ad id quod ait, mane, pertinet quod annunciat: Ad id quod ait, In meridie, pertinet quod exauditur vox eius. *Psal.6.*

Finis enim in meridie est, sed inde non declinatur in D occasum. In meridie enim lux excelsa est, splendor sapientiæ, feruor dilectionis. Vespere, mane & meridie. Vespere dominus in cruce, mane in resurrectione, meridie in ascensione. Et enarrabo vespere patiētiam morientis, annunciabo mane vitam resurrectionis, orabo vt exaudias meridie sedens ad dexteram patris: Exaudiet vocem meam qui interpellat pro nobis. Quanta huius securitas? quanta cōsolatio, quāta refectio? A pusillanimitate & tempestate contra malos, contra iniquos, & foris & intus, & in his qui foris sunt cum fuissent intus. Itaque fratres mei quos in ipsa congregatione parietum horum videtis turbulentos, superbos, sua quærentes, elatos, non habentes zelum dei castum, sanum, quietum, sed multum sibi tribuentes, ad dissensionem paratos, sed occasionem non inuenientes, ipsa est palea dominicæ areæ. Hinc illos paucos superbiæ ventus excussit, tota palea non volabit, nisi cum ille in vltimo ventilabit. Sed nos quid nisi cum isto cantemus, cum isto oremus, cum isto plangamus & dicamus securi. *Redimet in pace animam meam.* Contra illos qui non amant pacem, In pace redimet animā meam, quia cum his qui oderunt pacem eram pacificus. Redimet in pace animam meam. *Ab his qui appropinquant mihi.* E Nam ab illis qui longe sunt à me, facilis causa est. Non me tam cito fallit qui dicit, Veni idolū adorare, multum à me longe est. Christianus es? Christianus, inquit, Ex propinquo aduersatur, prope est. Redimet in pace animam meam ab his qui appropinquant mihi. *Quoniam in multis erant mecum.* Quare dixit, qui appropinquant mihi? Quia in multis erant mecum. In hoc versu duæ sententiæ occurrunt. In multis erant mecum. Baptismum habebamus vtrique, in eo erant mecum. Euangelium vtrique legebamus, erant in eo mecum. Festa martyrū celebrabamus, erant ibi mecum. Paschæ solennitatem frequentabamus, erant ibi mecum, sed non omnino mecum. In schismate non mecum, in hæresi non mecum. In multis mecum, in paucis non mecum. Sed in his paucis in quibus non mecum, non eis prosunt multa in quibus mecum. Etenim fratres videte quàm multa enarrauit apostolus Paulus, vnū dixit, si illud defuerit, frustra sunt alia, Si linguis hominū loquar & angelorum, ait, si habeam omnem prophetiam & omnem fidem, & omnem scientiam, si montes trāsferam, si distribuam omnia mea pauperibus, si tradam F corpus meū ita vt ardeat: Quàm multa enumerauit: His omnibus multis desit vna charitas, illa numero plura sunt, hæc pondere maior est. Ergo in omnibus sacramentis mecum, in vna charitate nō mecum, In multis erāt mecum. Rursus alio modo, quoniā in multis erāt mecum, qui se separauerant à me, mecum erant, non in paucis, sed in multis. Etenim per totum orbem terrarū pauca sunt grana, multæ sunt paleæ. Quid ergo ait? In palea mecum erant, in tritico non mecū erant: Est propinquat palea tritico, de vno semine exit, in vno agro radicatur, vna pluuia nutritur, eundem messorem patitur, eandem triturationem sustinet, eandem ventilationem expectat, non in vnum horreum intrat. Quoniam inter multos erant mecum. *Exaudiet me deus & humiliabit illos, qui est ante secula.* Illi enim præsumunt de nescio quo duce suo qui cœpit heri, humiliabit illos qui est ante secula: quia etsi ex tempore Christus noster de Maria virgine, ante secula tamen in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Humiliabit illos qui est ante secula.

Matth.17. Act.1. Rom.8. Matth.3. Psal.119. De cōse. di. 4. c. Non in vobis. 1.Cor.13. Matth.3. & 13. Ioan.1.

Non

G *Non enim est illis commutatio.* De illis dico, quibus non est cõmutatio. Nouerat aliquos perseueraturos, & in perseueratione suæ nequitiæ morituros. Videmus enim eos, & non est illis commutatio. Qui sic moriuntur in ipsa peruersitate, in ipso schismate, non est illis commutatio. Humiliabit illos deus, humiliabit illos in dãnatione, quia erecti sunt in dissensione. Non est illis cõmutatio, quia non mutantur in melius, sed in peius, nec cum hic sunt, nec in resurrectione. Omnes enim resurgemus, sed non omnes immutabimur. Quare? *1.Cor.15.* Quia non est illis commutatio. *Et non timuerunt deum.* *Psal.57.* Fratres mei vnum remedium est. Timeant deum, deserant Donatum. Dicis illi, Peris in hæresi, in schismate, & necesse est vt deus retribuat istis malis. Veties in damnationem, noli tibi blandiri verbis tuis, ne sequa*Matth.15.*ris cæcum ducem. Cæcus autem cæcum ducens, simul in foueam cadunt. Quid ad me? ait. Quomodo heri vixi, sic & hodie. Parentes mei quod fuerunt, hoc & ego. Non times deum, habe timorem dei. Cogita quia ista omnia vera sunt quæ legũtur, quia est fides Christi quæ falli nõ potest. Quomodo in hæresi remanebis ad tantam euidentiam Ecclesiæ catholicæ sanctæ, quam diffudit deus per totum orbẽ terrarum? quam antequam diffunderet promisit, prænunciauit, sic exhibuit vt pro*H*misit. Ergo caueant & obseruent qui nõ timent deum. *Extendit manum suam in retribuendo. Polluerunt testamentum eius.* Lege testamentũ quod polluerũt. *Gene.12. & 26.* In semine tuo benedicentur omnes gẽtes. Polluerunt testamentũ eius. Tu cõtra ista verba testatoris quid dicis? Africa sola istam gratiam meruit sancti Donati, in ipso remãsit Ecclesia Christi? Dic saltem Ecclesiam Donati, quare adiungis Christi, de quo dictum est, In semine tuo benedicẽtur omnes gentes? Post Donatum vis ire? Pone Christum, & sic recede. Videte ergo quid sequitur. Polluerunt testamentũ eius. *Gala.3.* Quod testamentum? Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius. Apostolus dicit, Fratres, tamen hominis testamentũ cõfirmatum nemo irritum facit, aut superordinat. Abrahæ dictæ sunt promissiones & semini eius. Non dicit, & seminibus, tanquã in multis, sed tanquam in vno, & semini tuo qui est Christus. *Gene.12. & 26.* In hoc ergo Christo quod promissum est testamentum? In semine tuo benedicentur omnes gentes. Tu qui dimisisti vnitatem omnium gẽtium & in parte re*I*mansisti, polluisti testamentum eius, Quid tibi ergo cõtigit? Vt exterminareris, vt ab hæreditate separareris, de ira dei est. Attende enim quid sequatur, Polluerunt testamentum eius. *Diuisi sunt præ ira vultus eius.* Quid expectatis, qua maiore nota ostendantur hæretici? Diuisi sunt præ ira vultus eius. *Et appropinquauit cor illius.* Cuius intelligimus, nisi cuius ira diuisi sunt? Quomodo appropinquauit cor illius, vt intelligamus volũtatẽ illius? Etenim hæreticis exerta est catholica Ecclesia, & ex his qui male sentiunt probati sunt qui bene sentiũt. Multa enim latebãt in scripturis, & cũ præcisi essent hæretici, quæstionibus agitauerunt Ecclesiã dei. Aperta sunt quæ latebant, & intellecta est volũtas dei. Inde dicitur in a*Psal.67.*lio Psalmo, Cõgregatio taurorum inter vaccas populorum, vt excludãtur hi qui probati sunt argento. Ex*Exclusores.*cludantur enim dixit, emineant, eant, appareant. Vnde dicuntur & in arte argentaria exclusores, id est, ex quadam cõfusione massæ, ad suæ formæ expressores. Ergo multi qui optime poterant scripturas dignoscere & pertractare, latebant in populo dei, nec asserebant solutionem quæstionum difficilium, cum calumniator nullus instaret. Nunquid enim perfecte de Trinitate tractatum est, antequam oblatrarent Arriani? nunquid *K* perfecte de pœnitentia tractatum est, antequam obsisterent Nouatiani? Sic non perfecte de baptismate tractatum est, antequam cõtradicerent foris positi rebaptizatores: nec de ipsa vnitate Christi enucleate dicta erant quæ dicta sunt, nisi postea quàm separatio illa vrgere cœpit fratres infirmos, vt iam illi qui nouerant hæc tractare atque dissoluere, ne perirent infirmi sollicitati quæstionibus impiorum, sermonibus & disputationibus suis obscura legis in publicum deducerẽt. Ergo illi diuisi sunt præ ira vultus eius, & nobis ad intelligendum appropinquauit cor eius. Itaque intelligite illud quod in Psalmo alio commemorauit, Cõgregatio taurorum, id est, superborum cornupetarum inter vaccas populorũ. Quas dixit vaccas? Animas seductibiles. Vt quid hoc? Vt excludãtur hi, id est, appareant, qui latebant, qui probati sunt argento. Quid est *Psal.11.* argento? Eloquia domini eloquia casta, argẽtum igne examinatum, probabile terræ, purgatũ septies tantum. Hũc sensum obscurum videte quemadmodum in lucẽ excludat Apostolus, Oportet, inquit, & hæreses esse, *1.Cor.11.* vt probati manifesti fiant inter vos. Quid est probati? Probati argento, probati eloquio. Quid est manifesti *L* fiant? Excludantur. Quare hoc? Propter hæreticos. Quid est propter hæreticos? Propter congregationem taurorum inter vaccas populorũ. Sic ergo & hi diuisi sunt præ ira vultus eius, & appropinquauit cor illius. *Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula.* Quædam enim in scripturis dura videbantur, cum obscura essent, exposita mollita sunt. Nam & prima hæresis in discipulis Christi velut ad duriciem sermonis ipsius *4. sen. di. 10. ca. Sane int. & de conse. di. 2. cap. prima inquit.* facta est. Cum enim diceret, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit vitam in se: illi non intelligentes dixerunt adinuicẽ, Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Dicentes quia durus est sermo hic, separauerunt se ab illo, remãsit cum aliis duodecim. Cum ei suggessissent, illos in sermone eius fuisse scandalizatos, nunquid & vos, inquit, vultis abire? Et Petrus, Verbum vitæ æternæ habes, ad quem ibimus? Intelligite obsecramus vos, & paruuli discite pietatem. Nunquid iam Petrus intelligebat secretum illius sermonis domini? Nondum intelligebat, sed bona esse verba quæ nõ intelligebat, pie credebat. Ergo si durus est sermo, & nondum intelle*M*ctus est, durus sit impio, tibi autem pietate molliatur, quia quandoque soluetur, & fiet tibi oleum, & vsq; ad ossa penetrabit. Proinde tãquam ipse Petrus post illam duritiam, sicut putabãt, sermonis domini scandalizatis etiam hic diceret, Verbum vitæ æternæ habes, ad quem ibimus? Ita subiecit, *Iacta in domino curam tuam, & ipse te enutriet.* Paruulus es, nondum intelligis secreta verborum. Forte tibi panis latet, & adhuc lacte nutriẽdus es, Noli irasci vberibus, ipsa te idoneum reddẽt ad *1.Cor.3.* mẽsam, cui modo minus idoneus es. Ecce per diuisionem hæreticorum multa dura mollita sunt, sermones illius duri, molliti sunt super oleum, & ipsi sunt iacula. Armauerunt euangelizantes, & ipsi sermones diriguntur in pectora quorunque audientium ab instantibus opportune & importune, Illis sermonibus, illis verbis tãquã sagittis corda hominũ ad amorem pacis figuntur. Duri erant, & molles facti sunt, Molliti non virtutem amiserunt, sed in iacula conuersi sunt. Molliti sunt sermones eius super oleũ, & ipsi molliti sermones, ipsi sunt iacula. Sed tu nõdum forte idoneus es qui armeris his iaculis, & nondum tibi eluxit quod in sermone

forte

A forte obscurum est & durum. *Iacta in domino curam tuam & ipse te enutriet.* In dominum iacta te. Ecce vis te iactare in dominum, nemo se supponat pro domino. Iacta in dominum curam tuam. Vide quemadmodum magnus ille miles Christi, in se curam paruulorum iactari
1.Cor.3. noluit, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Quid eis aliud dicebat, nisi iactate in domino curã vestrã, & ipse vos enutriet? Modo autem vult paruulus iactare curam suam in domino, & occurrit nescio quis, & dicit, ego excipio. Tanquam naui fluctuãti occurrit & dicit, ego excipio. Responde & tu, Portum quæro, nõ saxum. Iacta in dominum curam tuam, & ipse te enutriet, Et vide quia portus te excipiet. *Non dabit in æternum fluctuationem iusto.* Videris fluctuari in mari isto, sed excipit te portus. Tu tantum antequam intres in portũ ab ancora noli abrumpi. Fluctuat nauis in ancoris, sed nõ lõge à terra proiicitur, nec in æternum fluctuabit, etsi ad tẽpus fluctuat. Etenim ad fluctuationem pertinent verba superiora, Contristatus sum in exercitatione mea, & cõturbatus sum, Expectabam eum qui me saluum faceret à pusillanimitate & tempestate. Fluctuans loquitur, sed non in
B æternum fluctuabit. Nam ancora ligatur, ancora spes eius est. Non dabit in æternum fluctuationem iusto. Illis autem quid? *Tu vero deus deduces eos in puteum corruptionis.* Puteus corruptionis, tenebræ sunt submersionis. Deduces eos, inquit, in puteũ corruptionis: quia cæcus
Matth.15. cæcum ducens, ambo in foueam cadunt. Deducit illos deus in puteum corruptionis, non quòd ipse sit author culpæ ipsorum, sed quòd ipse sit iudex iniquitatum eorum. Tradidit enim eos deus in concupiscentias cor-
Rom.1. dis eorum. Amauerunt enim tenebras & non lucem, dilexerunt cæcitatem & non visionem. Nam ecce dominus Iesus eluxit vniuerso mundo, cantent in vnita-
Psal.18. te cum toto mundo. Non enim est qui se abscondat à calore illius. Illi autem traducẽtes se à toto ad partem; à corpore ad vulnus, à vita ad præcisionem, quid passuri sunt nisi in puteum corruptionis ituri? *Viri sanguinum & dolositatis.* Viros sanguineos propter interfectiones dicit, atque vtinã corporales & non spiritales. Sanguis enim de carne exiens, videtur & horretur. Quis videt sanguinem cordis in rebaptizato? Illæ mortes alios oculos quærunt, quanquam & de istis mortibus visibilibus non quiescãt armati vbique Circumcellio-
C nes. Et si istas visibiles mortes attendamus, viri sanguinum sunt. Attende armatum, Si vir pacis esset & non sanguinis, fustem saltẽ solum ferret, Sed fert fundibalum, fert securim, fert lapides, fert lanceas, Et ista portantes vbique qua possunt euagantur, sanguinem innocentiũ sitiunt. Ergo & de istis visibilibus mortibus sunt viri sanguinum. Sed & de illis dicamus, Vtinam solas visibiles facerent, & animas nõ perimerẽt. Isti qui sunt viri sanguinum & dolositatis, ne putent quia nos male sic intelligimus viros sanguinum qui animas occidũt, ipsi Maximinianistas suos sic intellexerunt. Nam cum eos damnarent, in ipsa sententia concilij sui ista verba
Psal.13. posuerunt, Veloces pedes eorum ad effundendũ sanguinem annunciatorum, contribulatio & calamitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerunt. Hoc de Maximinianistis dixerunt. Quæro autem ego ab eis quando Maximinianistæ fuderint corporis sanguinẽ, non quia & ipsi non funderent, si esset talis multitudo quæ funderet, sed propter timiditatem paucitatis suæ magis ab eis passi sunt aliquid, quàm ipsi tale aliquid aliquando fecerũt. Ergo interrogo Donatistam & dico, In concilio tuo posuisti de Maximinianistis, velo- D
ces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Vnum mihi date quem digito læserint Maximinianistę. Quid mihi aliud responsurus est, nisi quod ego dico? Qui se separauerunt ab vnitate, & animas seducendo interimunt, spiritaliter, non carnaliter sanguinem fundunt. Optime exposuisti, sed in expositione tua cognosce facta tua. Viri sanguinum & dolositatis. In fraude dolositas, in simulatione, in seductione. Quid ergo illi ipsi qui diuisi sunt præ ira vultus eius? Ipsi sunt viri sanguinum & dolositatis. Sed quid de illis ait, *Non dimidiabunt dies suos.* Quid est, non dimidiabũt dies suos? Non proficient quantum putant, Intra tempus quod sperãt, peribunt. Ipse est enim perdix ille, de quo dictum est, In dimidio dierum eius derelinquent eum, & in nouis- Hiere.17.
simis suis erit insipiẽs. Proficiunt, sed ad tempus. Quid enim ait Apostolus? Maligni autem homines & sedu- 2.Timo.3.
ctores proficient in peius, ipsi errantes, & alios in errorem mittentes. Cæcus autem cæcum ducens, simul in Matth.15.
foueam cadunt. Merito cadunt in puteum corruptionis. Quid ergo ait? Proficient in peius, non tamen diu. Nam pauloante dixit, sed vltra non proficient: hoc est, non dimidiabunt dies suos. Sequatur Apostolus & di- E
cat quare, Dementia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit. Viri sanguinum & dolositatis, non dimidiabunt dies suos. *Ego autem in te speraui domine.* Merito autem illi non dimidiabunt dies suos, quia in homines sperauerũt. Ego autem à diebus temporalibus perueni ad diem ęternam. Quare? Quia in te speraui domine.

In Psalmum quinquagesimumquintum Enarratio.

SICVT aliquam domũ intraturi, cuius sit & ad quẽ pertineat in titulo inspicimus, ne forte importune irruamus quò non oportet, neque rursus timiditate reuocemur ab eo quò oportet intrare. Tanquam ergo si legeremus, hæc prædia illius aut illius, ita in superliminari Psalmi huius habemus inscriptum: *In finem pro populo qui à sanctis longe factus est, ipsi Dauid in tituli inscriptionem, cum tenuerunt eum Allophyli in Geth.* Agnoscamus ergo populum qui longe factus est 1.Reg.21.
à sanctis in tituli inscriptione. Pertinet enim hoc ad ipsum Dauid, quem iam nostis intelligere spiritaliter. F
Neque enim commendatur nobis nisi ille de quo dictum est, Finis legis Christus ad iustitiam omni credenti. Ergo in finem cum audis, in Christum inten- Roma.10.
de, ne in via remanendo non peruenias ad finẽ. Quicquid enim est, vbi infra steteris, antequã ad Christum peruenias, nihil tibi aliud sermo diuinus dicit, nisi accede: Nondum est locus vbi securitas sit. Est quidam locus vbi statio fidissima collocatur. Est quædam petra, vbi domus secura consurgit, vt non metuat imbrẽ tempestatis. Flumina enim impegerunt in domum illam & non cecidit, fundata enim erat supra petram. Petra autem erat Christus. Sub nomine Dauid Chri- Matth.7.
stus figuratur, quia de illo dictum est, qui factus est ex 1.Cor.10.
semine Dauid secundum carnem. Quis est ergo popu- Rom.1.
lus qui longe à sanctis factus est in tituli inscriptionẽ? Ipse titulus ostẽdat nobis populum istum. Scriptus est enim quidam titulus in dominica passione, quando Ioan.19.
dominus crucifixus est. Erat ibi titulus inscriptus, Hebraice, Græce & Latine, Rex Iudæorum: tribus linguis tanquam tribus testibus titulus approbatus, Quia Deut.17.
in ore duorum vel trium stabit omne verbum. Illum titulum cum legissent Iudæi, indignati sunt, & di-

xerunt

G xerunt ad Pilatum, Noli scribere rex Iudæorū: sed quia ipse dixit se regem esse Iudæorum. Ipsum dixisse, scribe dixerunt, non hoc esse quod dixit. Sed quia verum est
Psal.56. in alio Psalmo, in tituli inscriptione, ne corrumpas: re-
Ioan.19. spondit Pilatus, Quod scripsi scripsi: tanquam dicens, Scripsi, non corrumpo veritatem, etsi vos diligitis falsitatem. Quia ergo in maledicto isto indignati sunt Iudæi, dicentes, Nos non habemus regem nisi solum Cæsare, de tituli offensione longe facti sunt à sanctis. Propinquēt sanctis & agglutinetur sancto qui regē Christum agnoscunt & habere concupiscit. Longe fiant à sanctis qui cōtradicentes titulo, respuerūt regē deum, & elegerunt regē hominem. Omnis ergo populus humano regno delectatus, respuens in se regnare dominum, quo regnante, ita quisque subiectus est, vt regnet & ipse cupiditatibus suis. Omnis ergo populus talis lōge est à sanctis. Nolite itaque fratres in solis Iudæis hoc adnertere. Data sunt quidem in illis quasi primitiua exempla, vt in illo populo eluceret quod omnis homo caueret. Aperte illi regem Christum recusauerūt, & regem Cæsarem elegerunt. Est quidem & Cæsar rex homo hominibus ad humana, sed alius rex est ad diuina:
H Alius rex ad vitam temporalem, alius ad æternā. Alius rex terrenus, alius rex cœlestis. Rex terrenus sub rege cœlesti, rex cœlestis super omnia. Non ergo illi quia dixerunt se habere Cæsarem regem peccauerunt, sed quia regem Christū habere noluerunt. Et modo multi Christum regem in cœlo sedentem & vbique regnantem habere nolunt, & ipsi sunt qui tribulant nos. Contra tales iste Psalmus cōfirmat nos. Necesse est enim vt tales patiamur vsque in finem, quos nō pateremur nisi nobis expediret. Omnis enim tentatio probatio est, & omnis probationis effectus habet fructum suum, quia homo plerunque etiam sibiipsi ignotus est: quid ferat, quidve non ferat, ignorat: & aliquando præsumit se ferre quod nō potest, & aliquādo desperat se posse ferre quod potest. Accedit tentatio quasi interrogatio, & inuenitur homo à seipso, qui latebat & seipsum, sed artificem non latebat. Proinde Petrus præsumpsit nescio quid, quod in illo nondum erat, vsque ad mortem se
Matth.26. cum domino Iesu Christo esse perseueraturum. Vires suas Petrus ignorabat, sed dominus nouerat. Præuidebat minus idoneum quod fabricauerat, qui etiam fabricato à se vires idoneas daturus erat, Qui nondum dederat, sciebat: ille qui necdum acceperat, nesciebat. Ac-
Matth.27. cessit tētatio: negauit, fleuit, accepit. Cum ergo nesciamus quid petamus tanquā non habentes, & vnde gra-
Roma.8. tias agamus tanquam accipientes, opus est semper tentationibus & tribulationibus erudiri in isto seculo: sed tribulari non possumus, nisi ab eis qui lōge fiunt à sanctis. Lōginquitatem istam fratres intelligite cordis esse, nō corporis. Fit enim plerunque, vt qui corpore longe peregrinatur à te, coniunctus sit tibi, quia hoc amat quod tu. Et fit plerunque vt stans iuxta te, cōiunctus sit tibi, quia hoc amat quod tu. Et fit plerunq; vt stās iuxta te, eo quia diligit mundū, cum tu diligas deum, longe sit à te. Quid ergo sibi vult quod ad ipsum titulum adhuc pertinet, quia tenuerūt eum Allophyli in Geth? Geth ciuitas quædam erat Allophylorum, id est, alienigenarū, vtique populi lōge à sanctis. Ex eo enim quòd alienigenæ, non vtique appropinquant sanctis, sed lō-
Ioan.19. ge fiunt fiunt à sanctis. Omnes qui recusant Christū regem, alienigenæ fiunt. Quare alienigenæ fiunt? Quia & illa vitis quam ab illo plantata, amara facta, quid audiuit? Quare conuersa es in amaritudinem vitis aliena?

Non dictū est, vitis mea: quia si mea, dulcis: si amara, nō K mea: si non mea, vtiq; aliena. Tenuerūt ergo eum Allo- Hiere.2.
phyli in Geth. Inuenim⁹ quidē fratres Dauid ipsum, fi- 1.Reg.21.
lium Iesse regē Israël, peregrinatū esse apud Allophylos cū quæreretur à Saule, & fuit in ista ciuitate & apud regem ciuitatis huius, sed ibi retentū esse non legimus. Ergo Dauid nostrum dominū Iesum Christū natum, Matth.1.
ex semine illius Dauid, non solum tenuerunt, sed & tenent adhuc Allophyli in Geth. Geth diximus quòd ciuitas sit. Interrogata autē interpretatio huius nominis, indicat torcular. Christus secundum quod caput est Ephe.5.
saluator corporis, ille natus ex virgine, crucifixus, qui Luca.2.
iam nobis exemplū resurrectionis nostræ in resurre- Luca.24.
ctione suæ carnis ostendit, Qui sedet ad dexteram pa- Roma.8.
tris, & pro nobis interpellat: est & hic, sed in corpore Ephe.1.
suo quod est Ecclesia. Corpus coniunctū est capiti suo, caput pro corpore clamat, Saule Saule, quid me perse- Act.9.
queris? Et corpus in capite suo est secundum Aposto- Ephe.2.
lum dicentem, Et simul resuscitauit, & simul sedere fecit in cœlestibus: & nos ibi sedemus, & ipse hic laborat. Nos ibi sedemus secundum spem, & ille hic nobiscum est secūdum charitatem. Hæc compago tanquā vnius hominis facit duos in carne vna, spōsum & sponsam. L
Vnde & ipse domin⁹ dicit, Igitur iam nō duo, sed vna Matth.19.
caro. Quomodo ergo hic tenetur in Geth? Tenetur in Ephe.5.
torculari corpus eius, id est, Ecclesia eius. Quid est in 1.Reg.21.
torculari? In pressuris. Sed in torculari fructuosa pressura est. Vua in vite pressuram nō sentit, integra videtur, sed nihil inde manat: mittitur in torculari, calcatur, premitur, iniuria videtur fieri vuæ, sed ista iniuria sterilis nō est, imò si nulla iniuria accederet, sterilis remaneret. Quicunque ergo sancti pressuram patiuntur ab eis qui longe facti sunt à sanctis, attendant Psalmū istum, agnoscant hic se, dicant quod hic dicit, qui patiuntur quod hic dicitur, Certe qui nō patitur non dicat, Non astringo ad vocem quem video extra passionem. Sed videat ne cum vult esse longe à passione, lōge fiat à sanctis. Cogitet ergo vnusquisque de inimico suo si Christianus est, mundus iste inimicus est. Priuatas enim inimicitias nemo cogitet, auditurus verba Psalmi huius. Scimus quia nō est nobis colluctatio ad- Ephe.6.
uersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, & spiritalia nequitiæ: id est, aduersus diabolum & angelos eius: quia & quando patimur homines importunos, ille instigat, ille inflammat, ille tanquam M vasa sua mouet. Attendamus ergo duos hostes, quē videmus, & quē non videmus. Hominem videmus diabolum non videmus: hominem videamus, diabolum non videamus: Hominem diligamus, diabolū caueamus: Pro homine oremus, contra diabolum oremus, & dicamus deo, *Miserere mei domine quoniam conculcauit me homo.* Noli timere, quia conculcauit te homo, Vinum habeto, vna factus es vt calceris. Miserere mei domine quoniam conculcauit me homo. *Tota die bellans tribulauit me.* Omnis qui longe factus est à sanctis, sed & ipse diabolus quare hic non intelligatur? An forte quia non dictus est homo? Ergo errat Euangelium, quia Matth.13.
dixit, inimicus homo hoc fecit? Sed sub quadam figura potest & ille dici homo, non tamen esse homo. Siue ergo ipsum intueretur qui dicebat hæc, siue populum & vnumquenque longe factum à sanctis, per quales diabolus tribulat populum dei inhærentem sanctis, in- Ioan.19.
hærentem sancto, inhærentem regi, ad cuius titulum indignati illi tanquam repercussi, longe sunt facti, dicat, Miserere mei domine, quoniā conculcauit me homo: ne

A morte deficiat in ista côculcatione, sciens quem inuocet, & quo exemplo fortis effectus sit. Primus botrus in torculari pressus est Christus. Cû ille botrus passione expressus est, manauit illud, vnde calix inebriâs quàm præclarus est. Dicat ergo & corpus eius, intuens caput suum, Miserere mei domine quoniam côculcauit me homo, tota die bellans tribulauit me. Tota die, toto tépore. Nemo sibi dicat, fuerût tribulationes apud patres nostros, apud nos non sunt. Si putas te non habere tribulationes, nôdum cœpisti esse Christianus. Et vbi est vox Apostoli, Omnes qui volût in Christo pie viuere, persecutiones patiuntur? Si ergo non pateris pro Christo vllam tribulationem, vide ne nondum cœperis in Christo pie viuere. Cum autem cœperis in Christo pie viuere, ingressus es torcular, Præpara te ad pressuras, sed noli esse aridus, ne de pressura nihil exeat. *Conculcauerunt me inimici mei tota die.* Illi longe facti sunt à sanctis, ipsi inimici mei tota die. Iam dictum est, *Ab altitudine diei.* Quid sibi hoc vult, ab altitudine diei? Forte altum est ad intellectû. Nec mirum, quia altitudo diei est. Forte enim illi propterea longe facti sunt à sanctis,

Esaia.63. Psal.22. 2.Timo.3.

B quia non potuerunt penetrare altitudinem diei, cuius sunt Apostoli duodecim horæ fulgentes. Ergo qui tanquam hominem crucifixerunt, in die errauerunt. Quare autem tenebras passi sunt vt longe fierent à sanctis? Quia in alto lucebat dies, in alto latentem nô cognouerunt. Si enim cognouissent, nunquam dominû gloriæ crucifixissent. Hac ergo altitudine diei repercussi, & longe facti à sanctis, facti sunt inimici, qui tribulent & conculcent tanquam vuam in torculari. Est & alius intellectus, Ab altitudine diei conculcauerunt me inimici mei tota die, hoc est, toto tempore. Ab altitudine diei, hoc est, à superbia temporali: quando enim conculcant, alti sunt. Humiles sunt qui conculcantur, alti sunt qui côculcant. Sed noli timere altitudinem conculcantium: diei altitudo temporalis est, non æterna. *Quoniam multi qui debellant me, timebunt.* Quando timebunt? Cum transierint dies qui alti sunt. Etenim ad tempus alti sunt, finito tempore altitudinis suæ timebunt. *Ego vero in te speraui domine.* Nô ait, ego vero non timebo, sed multi qui debellât me, timebunt. Cum venerit ille dies iudicij, tûc lamentabuntur se omnes tribus terræ. Cum apparuerit signum filij hominis in cœlo, tunc securi erunt omnes sancti. Illud enim veniet

Ioan.11. 1.Cor.2. Matth.25.

C quod sperabant, quod desyderabant, quod vt veniret, orabant: illis autem pœnitendi locus nullus remanebit, quia eo tempore quo fructuosa posset esse pœnitentia cor obdurauerunt aduersus monentem dominum. Nunquid & murum erigent aduersus iudicatem deum? Pietatem sanè huius agnosce, & si in eius corpore es, imitare. Cum dixisset, multi qui debellant me, timebunt: non addidit, ego vero non timebo: ne suis viribus assignando quod non timet, esset & ipse in altis temporalibus, & per superbiam temporalem non mereretur venire ad requiem sempiternam, potius te fecit intelligere vnde non timebat. Ego vero, inquit, in te speraui domine: non dixit præsumptionem suam, sed causam præsumptionis suæ. Si enim non timebo, possum & duritia cordis non timere: multi enim nimia superbia nihil timent. Attendat charitas vestra: aliud est sanitas corporis, aliud stupor corporis, aliud immortalitas corporis. Sanitas quidê perfecta, immortalitas est: sed dicitur etiam secundum quêdam modum sanitas, quam habemus in hac vita. Quando non infirmatur, vnusquisq; sanus vocatur: & cû inspexerit medicus, sanum renunciat: & cû ægrotare quisq; cœperit, D ipsa sanitas perturbatur: & quâdo curatur, ad ipsam sanitatê reditur. Tres ergo affectiones quasdâ corporis aduertite, & inspicite sanitatem, stuporê & immortalitatê. Sanitas ægritudinê non habet, sed tamen quando tangitur & molestatur, dolet. Stupor autem non dolet, amisit sensum doloris, tanto insensibilior, quâto peior. Rursus immortalitas nô dolet, absumpta est enim omnis corruptio, & corruptibile hoc induet incorruptionê, & mortale hoc induet immortalitatê. Nullus ergo dolor in corpore immortali, nullus dolor in corpore stupido. Nô se putet stupidus iam immortalê, vicinior est immortalitati sanitas dolentis, quàm stupor nô sentientis. Inuenis ergo hominê superbû typho arrogantissimo, qui sibi persuaserit nihil timere. Fortiorem putas illo, qui ait, Foris pugnæ, intus timores: fortiorê ipso capite nostro, domino deo nostro, qui dixit: Tristis est anima mea vsque ad mortem? Nô est iste fortior, nô te delectet stupor eius, nô immortalitate indutus, sed sensu exutus est. Tu vero habeto animam nô sine affectu, reprehêsi enim sunt qui sunt sine affectu, & dic de sensu sanitatis, Quis infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Si ad istum non pertineret scâdalum, cuiusque infirmitatis perditio, quasi rigidus, & sine dolore videretur melior esse. Absit, stupor esset, non tranquillitas. Planê fratres cum venerimus ad eum locum, ad eam sedem, ad eam beatitudinem, ad cœlestê patriam, vbi anima nostra impleatur securitate, impleatur quiete & sempiterna fœlicitate, nullus ibi dolor erit, quia vnde doleatur nô erit. Multi, inquit, qui debellant me, timebunt. Et ipsi stupidi qui modo nihil timent, timebût aliquâdo. Veniet enim tâtus terror qui totâ duritiâ frangat & côterat. Multi qui debellabât me, timebunt, ego vero in te speraui domine. *In deo laudabo sermones meos.* In deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro. Quare? Quia in deo sperabo. Quare? Quia in deo laudabo sermones meos. Si in te laudas sermones tuos, nô dico vt non timeas: impossibile est enim vt non timeas. Sermones enim tuos aut mêdaces habebis, ideoq; tuos, quia mendaces: aut si erunt veraces sermones, & non eos putabis te habere à deo, sed à te loqui, veraces erût, sed tu tamê mêdax eris. Si autê cognoueris nihil te verû in sapiêtia dei, in fide veritatis posse dicere, nisi quod ab illo accepisti, de quo F dicitur: Quid enim habes quod nô accepisti? In deo laudas sermones tuos, vt in deo lauderis sermonibus dei. Etenim si quod in te dei est, honoratur à te, & tu factus à sanctis in deo honoraberis à deo: si autem quod in te dei est honoraueris tanquâ tuû, nô dei, quomodo populus ille lôge factus est à sanctis, sic tu longe à sancto: Ergo in deo laudabo sermones meos. Si in deo, quare meos? Et in deo & meos. In deo, quia ab ipso: meos, quia accepi. Ipse voluit meos esse qui dedit, amâdo eû cuius sunt: quia ex illo mihi sunt, mei facti sunt. Vnde enim: panê nostrum quotidianû da nobis hodie? Quomodo nostrû? Quomodo da? Ab illo petendo nô eris vacuus, tuû confitêdo nô eris ingratus. Si enim nô dicas tuû, nô accepisti: rursus si dicas tuû, ita quasi à te sit, cû dicis tuû, amittis quod acceperas, quia ingrat⁹ es illi à quo acceperas. In deo ergo laudabo sermones meos, quia ibi ipse est fons sermonû verorû. Meos, quia sitiês accessi & bibi. In deo laudabo sermones meos: *In deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro.* Nônne tu eras qui paulò antê dicebas, Miserere mei domine, quoniâ côculcauit me homo, tota die bellâs tribulauit me? Quomodo

1.Cor.15. 2.Cor.7. Matth.26. 2.Timo.3. 2.Cor.11. E 1.Cor.4. Matth.6.

modo

G modo ergo hic non timebo quid faciat mihi caro? Quid tibi faciet? Tuipse pauloante dixisti, conculcauit me, tribulauit me, Nihil faciet cum ista faciat? Respexit ad vinum quod manat de calcatura, & respõdit: Planè cõculcauit, planè tribulauit: sed quid mihi faciet? Vua erã, vinum ero: in deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro. *Tota die verba mea abominabãtur.* Sic sunt, nostis, dicite veritatem, prædicate veritatem, annunciate Christũ Paganis, annunciate Ecclesiã hæreticis, annũciate omnibus salutẽ. Contradicunt, abominãtur verba mea. Sed cũ verba mea abominantur, quẽ putamus obominantur, nisi eũ in quo laudabo sermones meos? Tota die verba mea abominabantur. Sufficiat saltem abominentur verba, nihil vltra progrediãtur, reprehẽdant, respuãt. Absit. Vt quid dicã hoc? Quando verba mea respuunt, quãdo verba mea abominãtur, quę verba de fonte veritatis manant, quid faciẽt illi per quem verba ipsa dicũtur? Quid nisi quod sequitur: *Aduersum me omnia consilia eorum in malum?* Si panem ipsum abominãtur, vasculo in quo ministratur quomodo parcunt?
H Aduersum me omnia consilia eorũ in malum. Si sic, & in ipsum dominum, nõ dedignetur ergo corpus quod præcessit in capite, vt corpus hęreat capiti. Cõtemptus est dominus tuus, & tu te honorari vis ab eis qui longe facti sunt à sanctis? Noli tibi arrogare velle, quod in il-
Matth. 10. lo nõ præcessit. Nõ est discipulus maior magistro suo, nõ est seruus maior domino suo: si patrẽfamiliâs Beelzebub vocauerũt, quanto magis domesticos eius? Aduersum me omnia cõsilia eorum in malum. *Incolent & abscondent.* Incolere peregrinari est. Incolæ dicũtur qui habitant in patria non sua: omnis homo in hac vita peregrinus est, in qua vita videtis quia carne circuntegimur, per quã carnẽ cor videri non potest: ideo Apo-
1. Cor. 4. stolus dicit, Nolite ante tempus quicquã iudicare, quoadusque veniat dominus, & illuminabit abscõdita tenebrarum, & manifestabit cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuiq; à deo. Antequã hoc fiat, in hac peregrinatione carnalis vitę quisque cor suũ portat, & omne cor omni cordi clausum est. Proinde isti, quorũ cõsilia aduersus hunc in malũ incolent & abscõdẽt, quia in ista peregrinatione sunt, & carnẽ portãt, dolũ tegũt in corde, quicquid mali cogitant, abscondunt. Quare? Quia adhuc peregrina est vita ista. Abscondãt, appare-
I bit quod abscondunt, & ipsi nõ abscondẽtur. Est & in hoc abscõdito alius intellectus, qui fortasse magis placebit. Etenim ex iis qui lõge facti sunt à sanctis, subintrãt quidã ficti, & peiores tribulationes faciũt corpori Christi: & quia non tanquã penitus alieni deuitãtur, ab ipsis pericula grauiora sustinet corpus Christi. Quę cõmemorans Apostolus cum enumeraret multas passio-
2. Cor. 11. nes suas, & diceret: Periculis fluminũ, periculis latronũ, periculis ex genere, periculis ex gẽtibus, periculis in ciuitate, periculis in deserto, periculis in mari, periculis, inquit, in falsis fratribus. Hi nimis periculosi sunt, de
Psal. 40. quibus dicitur in alio psalmo: Et ingrediebãtur vt viderẽt, & nemo dicit, nõ intres vt videas. Intrat etenim tanquam tuus, non cauetur vt alienus. Isti ergo incolẽt & abscondent, quia sic intrant in domũ magnam, non ibi perseueraturi, ideo incolent. Tales enim peccatores seruos volẽs intelligi dominus, secundũ illum intellectum euãgelicum, quo omnis qui facit peccatũ, seruus est peccati, ait: Seruus nõ manet in domo in æternum,
Ioan. 8. filius autem manet in æternum. Qui intrat vt filius, nõ
Matth. 10 & 24. incolet, quia perseuerabit vsq; in finẽ: qui intrat vt seruus, subdolus, peccator, ad oculũ attẽdens, quęrẽs quid rapiat, quærẽs quid accuset, aut quid vituperet, incolere K intrat, nõ inhabitare & perseuerare. Nec istos tamẽ timeamus fratres: in deo speraui, non timebo quid faciat mihi caro. Etsi incolunt, etsi intrant, etsi fingũt, etsi abscõdunt, caro sunt: tu in deo spera, nihil tibi faciet caro. Sed infert tribulationẽ, infert cõculcationẽ, accedit vinũ, quia vua premitur, tribulatio tua infructuosa non erit. Alter videt te, imitatur te, quia & tu vt disceres talẽ ferre, caput tuum contẽplatus es, botrũ illum primum, ad quẽ intrauit homo vt videret, incoluit, & abscõdit traditor Iudas. Omnes ergo ficto animo intrãtes, incolentes & abscõdẽtes sunt, sed noli timere: Pater ipsorũ Iudas cũ domino tuo fuit, & ille quidem nouerat, cum quanquam Iudas traditor incolebat & abscõdebat, tamen cor ipsius domino rerũ patebat. Sciens ille elegit vnum, vnde tibi solatium faceret nescituro, quos deuites. Poterat enim ille non eligere Iudã, qui nouerat Iudã: ait quippe discipulis, Nonne ego vos duodecim e- Ioan. 6.
legi, & vnus ex vobis diabolus est? Ergo & diabolus electus est? Aut si elect⁹ nõ est, quomodo duodecim elegit, & nõ potius vndecim? Elect⁹ & ille est, sed ad aliud. Electi vndecim ad opus probationis, electus vnus ad L opus tentationis. Vnde posset tibi exemplũ dare nescituro, quos deuites malos, quos caueas falsos & fictos incolẽtes & abscondẽtes, nisi vt dicat tibi. Ecce ego mecum habui vnum ipsorum? Pręcessit exemplũ, toleraui, perferre volui quod sciebã, vt tibi nescienti præberem solatium. Quod mihi fecit, hoc faciet & tibi: vt multũ possit, vt multũ sæuiat, accusatur⁹ est, falsa crimina dicturus est, vt prævaleant falsitates. Nunquid in te prævalebunt, & in me non prævaluerunt? In me certe præualuerunt, sed cœlum mihi nõ abstulerunt. Caro ipsius Matth. 27.
iam sepulta falsos testes pertulit: parũ fuit eos perpeti in iudicio, perpessus est in sepulchro. Acceperũt pecuniam vt mentirentur, & dixerũt: Cum dormiremus ve- Matt. 28.
nerunt discipuli eius & abstulerũt eum. Tales autẽ cæci erant Iudæi, vt crederent dicto omnino incredibili, crediderũt testibus dormiẽtibus. Aut falsum erat quòd dormierant, & mendacibus credere nõ debuerunt: aut verum erat quòd dormierũt, & quod factũ est nescierunt. Incolẽt & abscõdent: incolãt & abscondãt, quid facturi? In deo speraui nõ timebo quid faciet mihi caro. *Ipsi calcaneum meũ obseruabunt.* Etenim sic incolent & M abscondent, vt obseruent vbi homo labitur. Intẽti sunt ad calcaneum quando fiat lapsus, vt pedem teneant ad ruinã, aut pedem supponant ad offensionẽ, certe vt inueniant quid accusent. Et quis ita ambulet vt nusquam labatur? Certe quod cito fit vel in lingua? Etenim scriptum est, Si quis in lingua nõ offendit, hic perfectus est Iacobi. 3.
vir. Quis tandem se audeat dicere aut putare perfectũ? Ergo necesse est vt aliquis labatur in lingua. Illi autem qui incolent & abscondent, aucupantur verba omnia, quærũt alicubi laqueos & nodosas facere calũnias, quibus prius ipsi implicantur, quàm quos implicare contendunt, vt prius ipsi capiantur & pereant, quàm alios capiant vt perdãt. Etenim recurrit homo in cor suũ, & inde recurrit ad deum, & nouit dicere: In deo laudabo sermones meos. Quicquid bonũ dixi, quicquid verum dixi, deo dixi, & de deo dixi. Quicquid forte aliud dixi quod dicere nõ debui, homo dixi, sed sub deo dixi, qui confirmat ambulantẽ, minatur erranti, ignoscit agnoscẽti, reuocat linguã, reuocat lapsum. Iust⁹ enim septies cadet & resurget, impij vero infirmabuntur in malis. Prouer. 24.
Non ergo timeat vnusquisque vestrũ callidos insectatores, aucupes verborum, dinumeratores pene syllaba-

rum,

A rum,& præuaricatores præceptorũ. Quid in te arguat attendit,vt credat per te Christo,non attendit.Attẽde in ſermones eius quem reprehendis,neforte te aliquid ſalubriter doceat.Et quid me,inquit,ſalubriter poterit docere,qui ſic lapſus eſt in verbo? Hocipſum te forte ſalubriter doceret,ne ſis auceps verborum,ſed collector præceptorum.Ipſi calcaneum meũ obſeruabunt. *Sicut ſuſtinuit anima mea.* Hoc dico quod ſuſtinui,loquebatur expertus:Sicut ſuſtinuit anima mea,incolent & abſcõdent.Omnes ſuſtineat anima mea,foris latrantes,intus occultãtes,ſuſtineat forinſecus venientes, quaſi fluuius venit tentatio,in petra te inueniat,impingat,non deücíat:fundata eſt domus ſupra petram:intus eſt,incolet, *Matth. 7.* abſcõdet:vt palea tibi vicinetur, intret tritura boũ,intrent tribulæ tentationum,ni purgaris,illa cõminuitur: ſicut ſuſtinuit anima mea. *Pro nihilo ſaluos facies eos.* Docuit & pro ipſis orare:nempe incolent & abſcondent, nempe doloſi, nẽpe ſimulatores atq; inſidiatores ſunt: tu ora pro eis,& noli dicere , nunquid ecce talẽ hominẽ deus correcturus eſt,tam malũ,tã peruerſum? Noli deſperare,quem roges attende,nũ pro quo roges. Ma- B gnitudinẽ morbi vides,potentiam medici non vides? Incolent & abſcondent,ſicut ſuſtinuit anima mea.Suſtine,ora:& quid fit?Pro nihilo ſaluos facies eos.Sic illos ſaluos facies,vt nihil tibi ſit,id eſt,vt nullus labor tibi ſit.Hominibus deſperati ſunt,ſed tu verbo curas,nõ laborabis in curando,quanuis nos ſtupeamus in inſpiciendo.Eſt alius ſenſus in hoc verſu: Pro nihilo ſaluos facies eos: nullis eorũ meritis præcedentibus ſaluos fa- *1. Timo. 1.* cies eos.Qui prius fui blaſphemus,inquit,& perſecutor *Act. 9.* & iniurioſus,accipiebã literas à ſacerdotib⁹,vt vbicũq; inuenirẽ Chriſtianos,alligarẽ & adducerẽ:vtiq; vt alligaret & adduceret, primo incolebat & abſcondebat. Nulla ergo huius bona merita præceſſerant (de quibus ſaluaretur,) immo talia præceſſerant de quibus dãnaretur:nihil boni attulit & ſaluus fact⁹ eſt. Pro nihilo ſaluos facies eos.Nõ ad te afferent hircos, arietes, tauros, nõ dona & aromata afferẽt in tẽplo tuo,nõ aliquid de cõſcientia bona libaminis ſuperfundunt,totum in illis aſperum,totũ tetrũ, totum deteſtãdum , & cũ illi ad te nihil afferant,vnde ſaluentur? Pro nihilo ſaluos facies *Luca. 23.* eos:id eſt,gratis data gratia tua. Quid ille latro attulerat ad crucẽ,de fauce venit ad iudiciũ, de iudicio in li- *Psal. 115.* gnũ,de ligno in paradiſum? Credidit ꝓpter quod lo- C cutus eſt : ſed & ipſam fidẽ quis donauit, niſi qui iuxta pepẽdit?Pro nihilo ſaluos facies eos. *In ira populos deduces.* Iraſceris & deducis,ſæuis & ſaluas,terres & vocas. Quid eſt enim,in ira populos deduces:Imples tribulationibus omnia, vt in tribulationibus poſiti omnes recurrãt ad te,ne delitiis & ſecuritate peruerſa ſeducantur.A te ira videtur,ſed paterna.Iraſcitur pater filio cõtẽptori præceptorũ ſuorũ,iratus ei eum colaphizat,cędit,aurẽ vellit, manu trahit, ad ſcholã ducit.In ira populos deduces.Quàm multi ingreſsi ſunt,quàm multi impleuerunt domũ domini, in ira eius deducti, id eſt, tribulationib⁹ territi, & fide impleti. Ad hoc enim exagitat tribulatio, vt exinaniat vas quod plenum eſt nequitia,& impleatur gratia.In ira populos deduces. *Deus vitã meã enunciaui tibi.* Vt enim viuã tu feciſti,& ad hoc enuncio vitã meã tibi.Itáne vero deus ignorabat quod dederat? Quid eſt hoc quod illi enuncias? Docere vis deũ?Abſit.Ergo quid ait?Enunciaui tibi.An forte, quia tibi prodeſt quod enunciaui vitã meã? Et quid ꝓdeſt deo?Lucris dei prodeſt. Enunciaui deo vitã meã, quia viuere me fecit deus. Quomodo enim enunciauit vitã ſuã Paulus Apoſtolus,dicẽs: Qui prius fui blaſphemus D & perſecutor & iniurioſus?Enunciet vitã ſuã, Sed mi- *1. Timo. 1.* ſericordiam cõſecutus ſum.Enunciauit vitã ſuam,non ſibi ſed illi,quia ſic enunciauit vt illi crederetur,nõ ad lucra ſua,ſed ad lucra illius : quid enim ait ipſe Paulus? *1. Cor. 5.* Ideo Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit,vt qui viuit iam non ſibi viuat, ſed ei qui pro omnibus mortuus eſt . Si ergo viuis & nõ à te viuis, quia vt viueres ille præſtitit, enuncia vitam tuam non tibi, ſed illi, nõ tua quærens, non tibi viuens , ſed ei qui pro omnibus mortuus eſt. Etenim de quibuſdam reprobis quid ait idem Apoſto- *Philip. 2.* lus?Omnes enim ſua quærunt,nõ quæ Ieſu Chriſti. Sed ſi propterea enuncias vitam tuam vt tibi proſit,& aliis non proſit,tibi illã enuncias nõ deo: ſi autem ſic enuncias vitam tuam, vt alios etiam inuites ad accipiẽdam vitam,quam & tu accepiſti, enuncias vitam tuam illi à quo accepiſti, & habebis mercedẽ ampliorem , quia & ex eo quod accepiſti non ingratus extitiſti.Deus vitam meam enunciaui tibi. *Poſuiſti lachrymas meas in conſpectu tuo.* Exaudiſti me deprecantem te. *Sicut & in repromiſſione tua.* Quia ſicut repromiſeras,hoc egiſti.Dixiſti te exauditurum flentem,credidi, fleui, exauditus ſum,inueni te miſericordem in repromittẽdo, veracem in red- E dẽdo:ſicut & in repromiſsione tua. *Conuertantur inimici mei retrorſum.* Hoc ipſis prodeſt, non malum illis optat. Etenim præcedere volunt,ideo corrigi nolũt. Mones inimicum tuũ vt bene viuat,vt ſe corrigat : ille contẽnit,ille reſpuit verbum tuum,Ecce qui me monet, ecce à quo auditurus ſum præcepta quibus viuã, præcedere te vult,& præcedẽdo non corrigitur. Nõ attẽdit, quia verba tua non ſunt tua,non attendit, quia vitam tuam deo enuncias,non tibi. Præcedendo enim nõ corrigitur : Bonum eſt illi vt conuertatur retrorſum, & quem præcedere volebat,ſequatur.Dominus de paſsione ſua futura diſcipulis loquebatur , exhorruit Petrus & ait, *Matth. 16.* Abſit domine,nõ fiet iſtud : qui pauloante dixerat, Tu es Chriſtus filius dei viui, confeſſus deum, timuit eum mori quaſi hominẽ.Dominus autem qui ſic venerat vt pateretur,neq; enim aliter ſalui eſſe poſſemus , niſi eius ſanguine redimeremur , pauloante cõfeſsionẽ Petrum laudauerat & dixerat : Quia nõ tibi caro & ſanguis re- *Ibidem.* uelauit hoc, ſed pater meus qui in cœlis eſt , propterea tu es Petrus,& ſuper iſtam Petram ędificabo Eccleſiam meam,& portæ inferorum nõ vincent eam, & tibi da- F bo claues regni cœlorum. Videte quẽadmodum proſecutus eſt confeſsionẽ veram, piam plenã fiducia qui dixit:Tu es Chriſtus filius dei viui.Continuo autẽ vbi cœpit loqui dominus de paſsione ſua , timuit ille ne periret moriendo,cum ipſi nos periremus niſi ille moreretur,& ait: Abſit domine, nõ fiet iſtud: & dominus illi cui pauloante dixerat,Beatus es, & ſuper hãc petrã ædificabo Eccleſiã meam: Redi, inquit, retro ſatanas, *Matth. 16.* ſcandalum mihi es.Quare ergo ſatanas, qui pauloante beatus & petra?Non enim ſapis ea quæ dei ſunt,ait,ſed quæ ſunt hominis. Pauloante quæ dei, quia nõ reuelauit tibi caro & ſanguis, ſed pater meus qui in cœlis eſt. Quando in deo laudabat ſermonẽ,nõ ſatanas, ſed Petrus à petra:quãdo autem à ſe,& ex humana infirmitate,amore hominis carnali, quod impedimẽto eſſet ſaluti ipſius & cęterorum,ſatanas dictus eſt.Quare?Quia pręcedere dominũ volebat,& duci cœleſti terrenũ dare cõſilium:Abſit domine,non fiet iſtud. Dicis abſit,& dicis domine . Vtique ſi dominus eſt, poteſtate facit: ſi magiſter eſt,nouit quid faciat , nouit quid doceat . Tu autem vis ducere ducẽ,docere magiſtrum, iubere domino,

G mino,optare† deo,multũ pręcedis,redi retro. Nunquid nõ & istis inimicis hoc proderat? Cõuertantur inimici mei retrorsum, sed nõ remaneant retrorsum. Ideo cõuertantur retrorsum,ne pręcedãt,sed vt sequantur,nõ, vt remaneant. Conuertantur inimici mei retrorsum. *In quacunque die inuocauero te,ecce sciui quoniam deus meus es tu.* Magna scientia:nõ ait,sciui quia deus es:sed, quia deus meus es tu. Tuus est enim cũ tibi subuenit, tuus est cum tu ab illo alienus non es. Vnde dicitur, Beatus populus cuius est dominus deus ipsius. Quare cuius est? Cuius enim non est? Omnium quidẽ deus est,sed eorum deus proprie dicitur qui eum diligunt,qui eum tenẽt,qui illum posſidẽt,qui illũ colunt. Tanquã de domo ipsius magna, sunt familiæ eius redemptæ magno sanguine vnici filij. Quãtum dedit nobis deus, vt ipsius essemus, & ipse sit noster? At vero alienigenæ longe facti sunt à sanctis,filij alieni sunt. Videte quid de illis dicatur in alio Psalmo: Domine libera me,ait,de manu filiorum alienorum,quorum os locutum est vanitatẽ, & dextera eorum dextera iniquitatis. Et vide altitudinẽ ipsorum, sed altitudinẽ diei,id est, superbiam temporalẽ. Quorum filij,inquit, sicut nouellæ constabilitæ, filiæ eorum ornatæ vt similitudo templi. Fœlicitatẽ describit præ-

† al. impetrare.

Psal.143.

Ibidem.

H sentis seculi,in qua errantes homines & eã pro magno habentes,fœlicitatem veram sempiternamq́; non quærunt. Inde ergo isti filij alieni,non filij dei:quorum filij, inquit, eorum sicut nouellæ constabilitæ,filiæ eorũ ornatæ sicut similitudo tẽpli: Cellaria eorum plena,eructãtia ex hoc in illud: Boues eorum crassi,oues eorum fœcundæ,multiplicantes in exitibus suis:non est ruina macerię neque transitus,neque clamor in plateis eorũ: & quid sequitur? Beatum dixerunt populum cui hæc sunt,sed qui dixerunt? Filij alieni, quorum os locutum est vanitatem. Tu quid dicis? Beatus populus, cuius est domin⁹ deus ipsius. Tulit omnia de medio cętera quæ dat deus, & dedit ipsum deum. Omnia quippe illa fratres quę commemorauerunt filij alieni,dat deus,sed & alienis dat,sed & malis dat, sed & blasphemis dat, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Aliquando ista bonis dat, aliquando nõ dat,& malis aliquãdo dat, aliquando non dat. Bonis tamen seruat seipsum, malis autem ignem sempiternum. Est ergo malum quod non dat bonis, & est bonum quod non dat malis, sunt quædam media, & bona & mala, quæ dat & bonis & malis. Nos ergo

Matth.5.

I deum amemus fratres pure & caste. Nõ est castum cor, si deum ad mercedem colit. Quid ergo? Mercedem de dei cultu nõ habebimus? Habebimus planè, sed ipsum deum quem colimus, Ipse nobis merces erit, quia videbimus eum sicuti est. Attende,quia mercedẽ consequeris. Amatoribus suis domin⁹ noster Iesus Christus quid dicit? Qui diligit me,mandata mea custodit, & qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum. Quid illi ergo dabis? Et ostendam meipsum illi: si non amas,parum est:si amas,si suspiras, si gratis colis eum,à quo gratis emptus es, non enim eum promerueras vt te redimeret:si consideras in te beneficia eius, suspiras, & inquietum habes cor desyderio eius, noli extra eum aliquid ab eo quærere,ipse tibi sufficiet. Quantumlibet sis auarus,sufficit tibi deus. Etenim auaritia terrã quærebat possidere totam, adde & cœlum, plus est qui fecit cœlum & terram. Dicamus fratres, in istis humanis coniugiis consyderate cor castum quale sit ad deum. Certe humana coniugia sunt, non diligit vxorẽ suam, qui propter dotem illam diligit: non maritum caste diligit, quæ propterea diligit, quia aliquid donauit, aut quia multum donauit. Donauit & diues maritus,&

1.Ioan.3.

Ioan.14.

K

pauper factus est maritus. Quàm multi proscripti à castis vxoribus amplius dilecti sunt? Probata sunt multa casta coniugia calamitatibus maritorum,& ne aliud amare quàm maritum putarentur, non solum non deseruerunt,sed amplius obsecutæ sunt. Si ergo maritus carnalis gratis diligitur,si caste diligitur:& vxor carnalis gratis diligitur,si caste diligitur: deus quomodo diligendus est, verus & verax animæ maritus ad prolem sempiternæ vitæ fœcundans,& steriles nos nõ esse permittens? Illũ ergo sic diligamus,vt aliud præter ipsum non diligamus,& fit in nobis quod diximus, quod cãtauimus,quia & hæc vox nostra est: In quacunque die inuocauero te,ecce sciui quoniã deus meus es tu. Hoc est inuocare deum,gratis inuocare deum. Proinde de quibusdam quid dictum est? Dominum nõ inuocauerunt. Quasi dominum sibi inuocare videbantur, & petebant eum de hæreditatibus, de amplificãda pecunia, de prolonganda vita ista, de cæteris temporalibus rebus. Et quid de illis scriptura dicit? Dominum non ininuocauerunt. Ideo quid sequitur? Ibi timuerũt timore, vbi non erat timor. Quid est,vbi nõ erat timor? Ne illis

Psal.52.

L subtraheretur pecunia,ne aliquid in domo eorũ minus fieret. Postremo ne minus annorum haberẽt in hac vita,quàm sibi sperabant. Veruntamen illic trepidauerũt timore vbi non erat timor,quales fuerunt illi Iudæi: Si dimiserimus eum viuere,veniant Romani & auferent à nobis & locum & gentem. Ibi timuerunt timore vbi nõ erat timor. Ecce sciui,quoniã deus meus es tu. Magnæ diuitiæ cordis, magnum lumen oculi interioris, magna fiducia securitatis: Ecce sciui quoniã deus meus es tu. *In deo laudabo verbum, in domino laudabo sermonem, in deo speraui,non timebo quid faciat mihi homo.* Iam ipse est sensus qui superius est repetitus. *In me sunt deus vota tua,quæ reddam laudes tibi.* Vouete & reddite domino deo vestro. Quid voueatis, quid reddatis? An forte animalia illa quæ offerebantur ad aras aliquando? Nihil tale offeras, in te est quod voueas & reddas. De cordis arca profer laudis incensum,de cellario bonæ conscientiæ profer sacrificium fidei. Quicquid profers, accende charitate. In te sint vota, quæ reddas laudes deo. Cuius laudes? Quid enim tibi præstitit? *Quoniam eruisti animam meam de morte.* Ipsa est illa vita quam enunciat

Ioa.11.

Psal.75.

M illi, Deus vitam meam enunciaui tibi. Qui enim eram mortuus,per meipsum eram mortuus,per te quid sum? Viuus:ideo in me sunt deus vota tua,quę reddam laudes tibi: Et amo de[um] meum. Nemo hunc mihi eripit: quod illi dem, nemo mihi eripit,quia in corde inclusum est. Et merito dicitur in illa superiore fiducia, quid faciat mihi homo? Sæuiat homo, permittatur sæuire,permittatur efficere quod conatur. Quid est ablaturus? Aurum, argentum, pecora, seruos,ancillas, fundos,domos,auferat omnia: nunquid auferet vota quæ in me sunt,quæ reddam laudes deo? Permissus est tentare tentator sanctum virum Iob, vno puncto temporis abstulit omnia. Quicquid facultatum habuerat ademit, abstulit hæreditatem, interfecit filios. Neque hoc paulatim,sed cateruatim,vno ictu,vno impetu,vt omnia subito nunciarentur. Ablatis omnibus solus remãsit Iob. Sed in illo erãt vota laudis quę redderet deo,in illo planè erant. Arcam sancti pectoris sui fur diabolus non inuaserat, plenus erat vnde sacrificaret. Audi quæ habebat,audi quæ protulit: Dominus dedit, dominus abstulit:sicut domino placuit,ita factũ est,sit nomẽ domini

Psal.114.

Iob.1.

A mini benedictũ. O diuitiæ interiores, quò fur non accedit. Ipse dederat deus vnde accipiebat, ipse ditauerat, vnde illi offerebat quod amabat. Laudẽ à te quærit deus, confessionem tuã quærit deus. Sed de agro tuo aliquid daturus es, ipse pluit vnde haberes. De arca daturus es aliquid, ipse instituit quod daturus es. Quid daturus es quod ab illo nõ accepisti? Quid enim habes quod
1. Cor. 4. nõ accepisti? De corde dare vis, ipse dedit fidẽ, spem & charitatẽ, hoc prolaturus, hoc sacrificaturus es. Sed planè omnia illa cætera potest tibi auferre inimicus inuito, hoc auferre nõ potest nisi volenti. Illa perdet & inuitus, & volens habere aurũ, perdet aurũ: & volens habere domũ, perdet domum: fidẽ nemo perdet nisi qui spreuerit. In me sunt deus vota tua, quę reddam laudes tibi, quia eruisti animã meam de morte, oculos meos à lachrymis: *Et pedes meos de lapsu, vt placeã coram deo in lumine viuentiũ.* Merito non placet filiis alienis longe factis à sanctis, quia nõ habent lumen viuentiũ vnde videant quod deo placet. Lumen viuentiũ, est lumen immortalium, lumen sanctorũ. Qui nõ est in tenebris, placet in lumine viuentium. Attenditur homo & ea quæ ipsius
B sunt, & nemo scit qualis est, deus videt qualis est. Aliquando & ipsum diabolum latet, nisi tentet non inuenit, sicut de isto viro quem modò cõmemoraui. Nouerat eũ deus, & ei testimoniũ perhibebat: Diabolus eum nõ nouerat, & ideo dixerat, Nunquid nõ Iob gratis co-
Iob. 1. lit deum? Videte quò prouocat inimicus. Ibi perfectio est: Videte quid obiicit inimicus. Videbat hominẽ deo seruientẽ, in omnibus obsequentẽ, omnia bene operantem: & quia diues erat & fœlicissima domus, hoc obiicit, quia ideo colit deum, quoniã dedit illi hæc omnia: Nunquid nõ Iob gratis colit deũ? Hoc enim erat verũ, hoc lumẽ viuentiũ vt gratis coleret deum. Deus videbat in corde serui sui cultũ suũ gratuitũ. Placebat enim illud cor in cõspectu domini in lumine viuentiũ, diabolum latebat, quia in tenebris erat. Admisit deus tẽtatorẽ, non vt ipse nosset quod nouerat, sed vt nobis noscendũ & imitandum præberet. Nunquid enim si ten-
Iob. 1. tator nõ admitteretur, videremus nos ipsi in Iob, quod deberemus & vellemus imitari? Admissus est tentator, abstulit omnia, remãsit ille solus à facultatibus, solus à familia, sólus à filiis, plenus deo, vxor sanè relicta erat.
C Misericordẽ putatis diabolũ qui ei reliquit vxorẽ? No-
Gene. 3. uerat per quẽ deceperat Adam, suã reliquerat adiutricẽ, nõ mariti consolatricẽ. Ille ergo plenus deo in quo vota erãt quæ redderet laudis, vt ostenderet, quia gratis deũ colebat, nõ ideo quia tanta acceperat, & amissis omnibus talis est, quia illũ qui dederat omnia nõ ami-
Iob. 1. sit: Dominus dedit, inquit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factũ est, sit nomẽ domini benedictũ. Vulnere etiã percussus à capite vsq; ad pedes, integer tamen intus respondit tentatrici, de lumine viuentiũ, de
Iob. 2. lumine cordis sui, Locuta es tanquam vna ex insipientibus mulieribus: id est, tanquã ea quæ nõ habet lumen viuentium. Lumen enim viuentiũ sapientia, & tenebræ insipientium stultitia est. Locuta es tanquã vna ex insipientibus mulieribus: carnem meã vides, lumen cordis mei non vides. Poterat enim illa tunc virum amplius amare, si pulchritudinem interiorem sufferre & inspi-
†al. interiorem nosset & inspiceret vbi, &c. cere, vbi † ille pulcher erat coram oculis dei, quia in illo erant vota quæ redderet laudis deo. Quomodo illud patrimonium nõ inuaserat inimicus? Quàm integrum erat quod possidebat, & propter quod amplius possidendum sperabat iturus à virtutibus in virtutem. Ergo fratres ad hoc valeãt nobis hæc omnia, vt deum gratis diligamus, in illo semper speremus, nec homi- D nem, nec diabolum timeamus, nec ille: nec iste facit aliquid, nisi quantũ permittitur: permitti ad nihilum potest, nisi quod nobis prodest. Toleremus malos, simus boni, quia & nos fuimus mali. Pro nihilo saluos faciet deus omnes, de quibus desperare non debemus. Ergo de nemine desperemus, pro omnibus quos patimur oremus, à deo nunquam recedamus. Patrimonium nostrum ipse sit, spes nostra ipse sit, salus nostra ipse sit. Ipse hic consolator, ibi munerator, vbique viuificator & vitæ dator, non alterius vitæ, sed illius de qua dictum est, Ego sum via & veritas & vita, vt & hic in lumine Ioan. 14.
fidei, & ibi in lumine speciei, tanquam in lumine viuẽtium in conspectu domini placeamus.

In Psalmum quinquagesimumsextum.

Enarratio.

AVdiuimus in Euangelio modò fratres, quantũ nos diligat dominus & saluator noster Iesus Christus, deus apud patrem, homo apud nos, ex nobis ipsis iam circa patris dexterã. Audistis quantũ nos diligat: nam suæ charitatis mensurã & ipse dixit & nobis indixit, mandatum suum dicens E esse, vt nos inuicẽ diligamus. Et ne quæreremus dubi- Ioan. 13.
tantes & æstuantes, quantũ nos debeamus inuicem diligere, quantaq; illa sit quæ deo placeat charitatis perfecta mẽsura: ea enim perfecta est qua maior esse non potest, ipse expressit, ipse docuit, & ait, Maiorem hac cha- Ioan. 15.
ritatem nemo habet, quàm vt animã suam ponat quis pro amicis suis. Fecit ipse quod docuit, fecerũt Apostoli quod ab illo didicerunt, & nobis faciendũ prædicauerunt. Faciamus & nos, quia & si nõ sumus quod ille secundũ id quod creauit nos, quod ille tamẽ sumus secundũ id quod factus est propter nos: & si solus fecisset, forte nemo nostrũ deberet audere imitari. Ita enim ille homo erat, vt & deus esset. Sed in eo ꝙ homo erat, imitati sunt serui dominũ, & discipuli magistrũ, & fecerunt qui nos præcesserũt in familia eius, patres quidẽ nostri, sed tamen cõserui nostri. Neque imperaret hoc deus vt faceremus, si impossibile esse iudicaret, vt hoc ab homine fieret. Si consyderans infirmitatẽ tuam deficis sub præcepto, cõfortare in exemplo: sed etiã exemplum ad te multum est, adest ille qui præbuit exẽplum, vt præbeat & auxilium. Audiamus ergo & in isto Psal F
mo: opportune nanq; accidit & illo procurãte, vt ei cõsonaret Euangelium, commendans nobis dilectionem Christi, qui animam suã posuit pro nobis, vt & nos ani 1. Ioan. 3.
mã nostrã pro fratribus ponamus. Concordauit & cõsonuit huic Psalmo, vt videamus quomodo ipse dominus noster animã suã posuit pro nobis. Psalmus enim iste passionem ipsius cantat, & quoniam totus Christus caput est & corpus, quod bene vos nosse nõ dubito: ca- Matth. 27. & 28.
put, est ipse saluator noster, passus sub Põtio Pilato, qui nunc posteaquã resurrexit à mortuis, sedet ad dexterã Marci. 16.
patris. Corpus autẽ eius est Ecclesia, nõ autẽ ista aut illa, sed toto orbe diffusa: Nec ea quę nũc est in hominibus, Ephe. 1.
qui præsentem vitã agunt, sed ad eam pertinentibus etiam his qui fuerũt ante nos, & his qui futuri sunt post nos vsq; in finem seculi. Tota enim Ecclesia constans ex omnibus fidelibus, quia fideles omnes mẽbra sunt Christi, habet illud caput positũ in cœlestibus quod gubernat corpus suũ, etsi separatum est à visione, sed annectitur charitate. Quia ergo totus Christus caput est & corpus eius, propterea in omnibus Psalmis sic audiamus voces capitis, vt audiamus & voces corporis. Noluit enim loqui separatim, quia noluit esse separatus,

q dicens,

G dicens, Ecce ego vobiſcum ſum vſq; ad cõſummatio-
Matth.2. nem seculi. Si nobiſcũ eſt, loquitur in nobis, loquitur de
nobis, loquitur per nos, quia & nos loquimur in illo, &
ideo verum loquimur, qui in illo loquimur: nã quando
in nobis & ex nobis loqui voluerimus, in mẽdacio re-
manebimus. Quia ergo paſſionem domini cantat iſte
Pſalmus: vide quem titulum habeat. *In finem.* Finis eſt
Roma.10. Chriſtus, quare dictus eſt finis? Non qui conſumat, ſed
qui conſummet, Conſumere enim perdere eſt: cõſum-
mare, perficere. Finitum enim quicquid dicimus, à fine
dicimus: aliter dicimus, finitus eſt panis: aliter dicimus,
finita eſt tunica. Finitus eſt panis qui manducabatur, fi-
nita eſt tunica quæ texebatur. Panis ergo finitus eſt vt
cõſumeretur, tunica finita eſt vt perficeretur: finis ergo
propoſiti noſtri Chriſtus eſt, quia quantumlibet cone-
mur, in illo perficimur, & ab illo perficimur, & hæc eſt
perfectio noſtra, ad illum peruenire: ſed cum ad illum
perueneris, vltrà non quæris, finis tuus eſt. Quomodo
enim finis vitæ tuæ locus eſt quò tendis, quò cũ perue-
neris, iã manebis: ſic finis ſtudij tui, propoſiti tui, cona-
tus tui, intẽtionis tuæ, ille eſt ad quem pertendis, ad quẽ
H cum perueneris, vltrà nil deſyderabis, quia melius nihil
habebis. Ipſe ergo & exemplum nobis viuendi propo-
ſuit in hac vita, & præmiũ viuendi dabit in futura vita.
1. Reg.24. *In finem ne corrumpas ipſi Dauid in tituli inſcriptionẽ, cum fuge-
ret à facie Saul in ſpeluncã.* Referentes nos quidem ad ſan-
ctam ſcripturam, inuenimus ſanctũ Dauid illum regẽ
Iſraël, ex quo etiam nomẽ accepit Pſalterium Dauidi-
cum, perſecutorẽ paſſum fuiſſe Saulem regẽ ipſius po-
puli, ſicut multi veſtrum nouerũt qui ſcripturas vel at-
tigerunt vel audierunt. Habuit ergo perſecutorem Sau-
lem rex Dauid, & cum eſſet ille mitiſſimus, ille ferociſ-
ſimus: ille lenis, ille inuidus: ille patiens, ille crudelis: il-
le beneficus, ille ingratioſus, pertulit eum tanta lenita-
te, vt cũ eum accepiſſet in manus, non illum attigiſſet,
non illum læſiſſet. Accepit enim à domino deo pote-
ſtatem, vt ſi vellet, occideret Saulem ipſe Dauid, & ele-
git parcere quàm occidere. Ille autẽ nec tali beneficio
victus eſt vt deſineret perſequi. Inuenimus ergo illo tẽ-
pore quando Saul Dauid perſequebatur, regẽ futurũ &
prædeſtinatũ rex iam reprobatus, ꝙ fugeret à facie Saul
in ſpeluncam ipſe Dauid. Quid ergo hoc ad Chriſtũ?
I Si omnia quę tunc agebantur, figuræ erant futurorum,
inuenimus ibi Chriſtum & multo maxime: nam illud,
Ne corrũpas in tituli inſcriptionem: non video quo-
modo pertineat ad illum Dauid. Non enim aliquis ti-
tulus inſcriptus erat ipſi Dauid quẽ corrumperet Saul.
Videmus autẽ in paſſione domini ſcriptum fuiſſe titu
Matth.27. lum, Rex Iudæorum: vt ille titulus exprobraret frontẽ
Ioan.19. ipſorum, quod à rege ſuo manus non abſtinuerunt. In
illis enim Saul erat, in Chriſto Dauid erat. Chriſtus e-
Roma.1. nim ſicut Apoſtolicũ & Euangelicum eſt quod noui-
Matth.1. mus, quod cõfitemur, ex ſemine Dauid ſecundum car-
nem: nam ſecundum diuinitatem ſupra Dauid, ſupra
omnes homines, ſupra cœlũ & terrã, ſupra angelos, ſu-
Ioan.1. pra omnia viſibilia & inuiſibilia, quia omnia per ipſum
Luc.1. et.2. facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil: Dignatus tamẽ
homo fieri ex ſemine Dauid ad nos venit, quia de tribu
Dauid natus eſt, vnde virgo Maria quæ peperit Chri-
ſtum. Inſcriptus itaq; titulus ille eſt, rex Iudæorum. Saul
Ioan.19. vt diximus, populus Iudæorum erat, Dauid Chriſtus e-
rat, titulus ibi, Rex Iudæorũ. Indignati ſunt Iudæi quia
inſcriptus erat titulus, Rex Iudæorum: puduit illos ha-
bere regem quem crucifigere potuerunt. Non enim vi-
derunt, quia ipſa crux, in qua eum fixerũt, futura erat in
frontibus regum. Cum ergo indignarentur ex illo titu K
lo, audierũt Pilatum iudicem, cui obtulerũt occiden-
dum Chriſtum, & dixerunt ad eum. Noli ſcribere ſic,
rex Iudæorum: ſed ſcribe, quia ipſe dixit ſe regẽ eſſe Iu-
dæorũ. Et quia iam cantatum erat per ſpiritũ ſanctum,
In finem ne corrumpas in tituli inſcriptionẽ: Reſpon-
dit eis Pilatus, Quod ſcripſi ſcripſi: Quid mihi ſugge-
ritis falſitatẽ? Ego non corrumpo veritatẽ. Audiamus
ergo quid ſibi velit, ne corrumpas in tituli inſcriptio-
nẽ. Quid ergo eſt, cum fugeret à facie Saul in ſpeluncã?
Quod quidem & Dauid ille fecit: ſed quia in illo non
inuenimus tituli inſcriptionẽ, in hoc inueniamus fugã 1. Reg.24.
in ſpeluncã. Figurabat enim aliquid illa ſpelunca, qua
ſe texit Dauid. Quare autẽ ſe texit? Vt occultaretur &
non inueniretur. Quid eſt cõtegi ſpelunca? Cõtegi ter-
ra: qui enim fugit in ſpeluncã, terra cõtegitur ne videa-
tur. Portabat autem terrã Ieſus carnem quã acceperat
de terra, & in ea ſe occultabat, ne à Iudæis inueniretur
deus. Si enim cognouiſſent, nunquã dominum gloriæ
crucifixiſſent. Quare ergo dominum gloriæ non inue- 1. Cor.2.
nerunt? Quòd ſpelunca ſe texerat, id eſt, carnis infirmi-
tatem oculis obiiciebat: maieſtatem autẽ diuinitatis in L
corporis tegmine, tanquã terræ abdito contegebat. Illi
ergo non cognoſcentes deũ, crucifixerunt hominem.
Nec mori potuit niſi in homine, nec crucifigi potuit
niſi in homine, quia nec teneri poſſet niſi in homine.
Oppoſuit male quærentibus terrã, ſeruauit bene quærẽ-
tibus vitã. Fugit ergo ſecundum carnẽ in ſpeluncã à fa
cie Saul. Quòd ſi ex hoc velis accipere, ita dominũ fu-
giſſe in ſpeluncã à facie Saul quia paſſus eſt, vſqueadeo
ſe occultauit Iudæis, vt & moreretur: quantũlibet enim
ſæuirent in eum Iudæi donec moreretur, adhuc puta-
bant eũ poſſe liberari, & oſtendere miraculum aliquod
quòd filius dei eſſet: hoc prædictũ erat in libro Sapien Sapien.2.
tiæ, Morte turpiſſima condemnemus illum: erit enim
reſpectus illi ex ſermonibus illius. Si enim vere filius
dei eſt, ſuſcipiet illum, & liberabit illũ de manibus con
trariorum. Quia ergo crucifigebatur, & nõ liberabatur,
crediderunt illum non eſſe filium dei. Propterea inſul-
tantes pendenti in ligno, & caput agitantes, dicebant
illi: Si filius dei es, deſcende de cruce, alios ſaluos fecit, Matth.27.
ſeipſum ſaluare non poteſt. Iſta dicentes ſicut eſt in ip-
ſo libro Sapientiæ, hæc cogitauerunt & errauerunt. Ex- M
cæcauit enim illos malitia eorũ. Quid enim magnum Sapien.2.
erat de cruce deſcẽdere, cui facile fuit de ſepulchro re-
ſurgere? Sed quare? Quia vſq; ad mortẽ voluit eſſe pa-
tiens, vt fugeret à facie Saul in ſpeluncam. Etenim ſpe-
lunca, inferior pars terræ poteſt accipi. Et certe quod
manifeſtum eſt, & certum omnibus hominibus, corpus
eius in monumento poſitum eſt, quod erat exciſum in
petra. Hoc ergo monumẽtum ſpelunca erat, illuc fugit
à facie Saul. Tandiu enim perſecuti ſunt illum Iudæi,
quoaduſque poneretur in ſpelunca. Vnde probamus
quòd tãdiu illum perſecuti ſunt, quouſq; ibi poneretur?
Etiam mortuũ in cruce pendentem lancea vulnerauc- Matth.27.
runt. At vbi inuolutus, curato funere poſitus eſt in ſpe-
lunca, iam nihil habuerunt quod carni facerent, Reſur- Ioan.19.
rexit dominus ex illa ſpelunca illęſus, incorruptus, quò
fugerat à facie Saul, occultans ſe impiis quos præfigu-
rabat Saul. Oſtendens ſe autem membris ſuis. Nam re- 1. Reg.24.
ſurgentis membra à membris eius palpata ſunt: mem-
bra enim eius Apoſtoli tetigerunt reſurgentem & cre- Luca.24.
diderunt, & ecce nihil profecit perſecutio Saulis. Au-
diamus ergo iam pſalmum, quia de titulo eius ſatis lo-
cuti ſumus, quãtum dominus dare dignatus eſt: *Miſe-*

rere

A *rere mei deus, miserere mei, quoniã in te confidit anima mea.* Christus in passione dicit, Miserere mei deus. Deo deus dicit, miserere mei. Qui cum patre miseretur tui, in te clamat miserere mei. Etenim quod de illo clamat miserere mei, tuũ est. A te hoc accepit, propter te liberandum carne indutus est. Caro ipsa clamat: Miserere mei deus, miserere mei. Homo ipse anima est & caro. Totum enim hominẽ suscepit verbum, & totus homo factus
Ioan. 1. est verbum. Ne ideo putetur non ibi fuisse animã, quia Euangelista ita dicit: Verbum caro factum est, & habi-
Luca. 3. tauit in nobis. Etenim dicitur, caro homo, sicut alio loco dicit scriptura: Et videbit omnis caro salutare dei. Nunquid caro sola videbit, & anima ibi non erit? Iterũ
Ioan. 17. dicit ipse dominus de hominibus, Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis. Nunquid in sola carne acceperat potestatẽ, & non maxime in animas, quas primitus liberabat? Ergo ibi erat anima, ibi erat caro, ibi totus homo: totus homo cũ verbo, & verbũ cum homine, & homo & verbum vnus homo, & verbum & homo vnus deus. Dicat ergo, Miserere mei deus, miserere mei. Nõ expauescamus voces petentis misericordiam & exhi-
B bentis. Ideo enim petit, quia exhibet: ad hoc enim homo, quia misericors, nõ vt conditionis necessitate nasceretur, sed vt nos de conditione necessitatis liberaret. Miserere mei deus miserere mei: *Quoniam in te confidit anima mea.* Audis magistrum orantem, disce orare. Ad hoc enim orauit vt doceret orare, quia ad hoc passus est vt doceret pati, ad hoc resurrexit vt doceret sperare resurrectionem. *Et in vmbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.* Hoc planè iam totus Christus dicit: hic est & vox nostra. Non enim iam transiuit iniquitas, adhuc feruet iniquitas. Et in fine dixit ipse do-
Matth. 24. minus abundantiam futurã iniquitatis, Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum: qui autem perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Quis autem perseuerabit vsque in finem, quoadusq; transeat iniquitas? Qui fuerit in Christi corpore, qui fuerit in membris Christi, & à capite didicerit patientiã perseuerandi. Transisti, & ecce transierunt tentationes tuæ, & is in aliam vitam in quam ierunt sancti si sanctus fueris: in aliam, inquam, ierunt martyres, si martyr fueris ibis & tu in aliam vitã. Nunquid quia tu transisti hinc,
C propterea iã transiit iniquitas? Nascuntur alij iniqui, sicut moriuntur, alij iniqui. Quomodo ergo alij iniqui moriuntur, & alij nascuntur: sic alij iusti eunt, & alij nascuntur. Vsq; in finem seculi nec iniquitas deerit premens, nec iustitia patiens. Et in vmbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas, id est, tu protegas me: & vt ab æstu iniquitatis non arescam, tu vmbraculum præbebis mihi. *Clamabo ad deum altissimum.* Si altissimus est, quomodo te audit clamantẽ? Nata est experimento fiducia. *Deum,* inquit, *qui benefecit mihi.* Si antequam eum quærerem benefecit mihi, clamantem me non exaudiet? Bene enim nobis fecit dominus deus mittendo nobis saluatorem nostrum Iesum Christum,
Roma. 4. vt moreretur propter delicta nostra, & resurgeret propter iustificationẽ nostram. Pro qualibus mori voluit filium suum? Pro impiis. Impij autem non quærebant deum, & quæsiti sunt à deo. Sic est ergo ille altissimus, vt non sit ab illo longe miseria nostra & gemitus no-
Psal. 33. ster, quia prope est dominus his qui obtriuerunt cor. Clamabo ad deum altissimũ, deum qui benefecit mihi. *Misit de cœlo & saluum fecit me.* Iam homo ipse, iam caro ipsa, iam filius dei secundum nostrã participationem manifestum est quia saluatus est: & misit de cœlo pater,

& saluauit eum: misit de cœlo, & resuscitauit eum. Sed D
vt noueritis quia & ipse deus est, & ipse se resuscitauit, vtrunq; positũ est in scriptura, quia & pater illum resuscitauit, & quia ipse se resuscitauit. Audite, quia pater il-
lum resuscitauit, Apostolus dicit: Factus est, inquit, obe- *Philip. 2.*
diens vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & deus eum exaltauit, & donauit ei nomẽ quod est super omne nomen. Audistis patrem resuscitantem & exaltantem filiũ: audite quia & ipse carnem suã resu-
scitauit. In figura tẽpli dicit ad Iudæos, Soluite tẽplum *Ioan. 2.*
hoc, & in triduo resuscitabo illud. Euangelista autem exposuit nobis quid diceret: hoc autem, inquit, dicebat de templo corporis sui. Modo ergo ex persona precãtis, ex persona hominis, ex persona carnis dicit: Misit de cœlo, & saluum me fecit. *Dedit in opprobrium conculcantes me.* Qui illum conculcauerunt? Qui mortuo insultauerunt, qui tanquam hominẽ crucifixerunt, quia deũ non intellexerunt, dedit eos in opprobrium. Videte si nõ est factũ, non futurũ credimus, sed cõpletum agnoscimus. Sæuierũt Iudæi in Christũ, superbierũt in Christum. Vbi? In ciuitate Hierusalem. Vbi enim regnabãt, ibi tumebant, ibi ceruices erexerũt. Post passionem do- E
mini eradicati inde sunt, & perdiderunt regnũ, in quo regem Christũ agnoscere noluerũt. Quemadmodum dati sunt in opprobriũ videte, dispersi sunt per omnes gentes, nusquam habentes stabilitatem, nusquã certam sedem. Propterea autẽ adhuc Iudæi sunt, vt libros nostros portent ad confusionem suã. Quando enim volumus ostẽdere prophetatũ Christum, proferimus Paganis istas literas. Et ne forte dicant duri ad fidem, quia nos illas Christiani cõposuimus, vt cũ Euãgelio quod prædicamus finxerimus Prophetas, per quos prædictũ videretur quod prædicamus, hinc eos conuincimus, quia omnes ipsæ literę quibus Christus prophetatus est, apud Iudęos sunt: omnes ipsas literas habẽt Iudęi: Proferimus codices ab inimicis, vt cõfundamus alios inimicos. In quali ergo opprobrio sunt Iudæi? Codicem portat Iudæus vnde credat Christianus. Librarij nostri facti sunt, quomodo solẽt serui post dominos codices ferre, vt illi portando deficiant, illi legẽdo proficiant. In tale opprobriũ dati sunt Iudæi, & impletũ est quod tanto ante prædictum est: dedit in opprobrium cõcul-
cantes me. Quale autem opprobrium est fratres, vt hũc F
versum legant, & ipsi cæci attendant ad speculum suũ? Sic enim apparent Iudæi de scriptura sancta quã portant, quomodo apparet facies cæci de speculo: ab aliis videtur, ab ipso non videtur. Dedit in opprobrium cõculcantes me. Quærebas forte cũ diceret, Misit de cœ-
lo & saluum me fecit: quid misit de cœlo? Quem misit *Matth. 4.*
de cœlo? Angelum misit, vt saluum faceret Christum, & per seruum saluus fit dominus? Omnes enim angeli creatura seruiens Christo est. Ad obsequium mitti potuerunt angeli, ad seruitium mitti potuerunt, non ad adiutorium: sicut scriptum est, quòd angeli ministrabant ei, non tanquam misericordes indigenti, sed tanquã subiecti omnipotenti. Quid ergo misit de cœlo, & saluum fecit me? Modo audiemus in alio versu, quid de cœlo miserit. *Misit de cœlo misericordiam suam & veritatem suam.* Ad quam rem? Et eruit animam meam de medio catulorum leonum. Misit, inquit, de cœlo misericordiam suam & veritatem suam: & ipse Christus
ait, Ego sum veritas. Missa est ergo veritas, vt erueret *Ioan. 14.*
animam meam hinc de medio catulorum leonũ, missa est misericordia: ipsum Christum inuenimus & misericordiam & veritatem, misericordiam nobis com-

G patientem,& veritatem nobis tribuentem. Hoc eſt er-
go quod paulò antè dixi: Quia & ipſeſe reſuſcitauit.Si
enim veritas reſuſcitauit Chriſtum, & ſi veritas animã
Chriſti eruit de medio catulorum leonum , vt miſeri-
cors fuit mori pro nobis,ita verax fuit reſurgere ad iu-
ſtificandos nos. Dixerat enim ſe reſurrecturum, & ve-
Ioan.20. ritas mentiri non potuit.Et quia veritas & verax,pro-
pterea cicatrices veras oſtendit, quia vera vulnera per-
tulit . Has cicatrices tenuerunt diſcipuli,palpauerunt,
manifeſtauerunt ſibi : exclamauit qui miſit digitos in
compunctum latus, & ait, Dominus meus & deus me-
us . Miſericordia pro illo mortuus erat , & veritate ad
illum reſurrexerat. Miſit de cœlo miſericordiam ſuam
& veritatem ſuam. *Et eruit animam meam de medio catulo-
rum leonum.* Qui ſunt catuli leonum? Populus ille mi-
nunis, male deceptus, male ſeductus à principibus ſa-
cerdorum Iudæorum,vt illi leones, illi catuli leonum:
Omnes fremuerunt , omnes occiderunt . Audituri e-
nim ſumus hic & cædem ipſorũ modo in conſequen-
tibus verſibus Pſalmi huius . Et eruit, inquit , animam
meam de medio catulorum leonum. Quare dicis,& e-
H ruit animam meam? Quid enim paſſurus eras,vt erue-
retur anima tua? *Dormiui conturbatus.* Expreſſit Chriſtus
1.Reg.24. mortem ſuam. Certe de illo Dauid legimus, quòd fu-
gerit in ſpeluncam , non tamen quia dormiuit in ſpe-
lunca. Alius Dauid eſt in ſpelunca, alius Dauid eſt qui
dicit, Dormiui conturbatus, Videmus perturbationem
ipſius,non illo turbato,ſed illis turbantibus. Turbatum
enim ſe dixit ſecundum opinionem frementium,non
ſecundum cedentis conſcientiam.Putauerunt ſe illum
turbaſſe,putauerunt viciſſe: ille autẽ dormiuit cõturba-
tus. Tam placatus erat iſte turbatus, vt quando vellet,
dormiret.Nemo dormit turbatus,omnes qui perturbã
tur,aut à ſomno excitãtur,aut in ſomnũ vergi nõ per-
mittuntur.Ille autẽ turbatus eſt,& dormiuit.Mãgna hu
militas perturbati, magna poteſtas dormientis: de qua
poteſtate veniebat ꝙ dormiuit? De qua ipſe dicit, Pote-
Ioan.10. ſtatẽ habeo ponendi animã meam, & poteſtatẽ habeo
ſumendi eam:nemo tollet eam à me,ſed ego eã pono,
Gene.2. & iterũ ſumo eam. Turbauerũt illi & dormiuit ipſe:cu
ius typũ gerebat Adam,quãdo immiſit ei deus ſoporẽ,
vt de latere illi coniugẽ faceret. Nõ enim poterat vxo-
I rem facere primo homini etiã de latere vigilantis? aut
propterea voluit eum dormire,ne ſentiret cũ ſibi coſta
detraheretur? Poſtremo, quis ita dormit, vt oſſe ſibi cõ-
uulſo nõ expergiſcatur? Qui potuit ſine dolore auferre
coſtã dormienti, potuit & vigilanti. Sed quare voluit
dormiẽti facere? Quia dormiẽti Chriſto in cruce,facta
Ioan.19. eſt cõiunx de latere. Percuſſum eſt enim latus pẽdentis
de lancea,& profluxerunt Eccleſiæ ſacramẽta. Dormi-
ui,inquit,cõturbatus. Et in alio Pſalmo manifeſtat hoc
vbi ait, Ego dormiui & ſomnõ cepi. Ibi expreſsit pote-
Pſal.3. ſtatem ſuã. Poterat & illic dicere, Dormiui, ſicut dixit
hic. Quid eſt autẽ, ego dormiui? Id eſt, quia volui, dor-
miui. Non illi me in ſomnũ nolentem compulerũt:ſed
Ioan.10. mea voluntate ego dormiui,ſecundũ illud, Poteſtatem
habeo ponendi animã meam,& poteſtatẽ habeo iterũ
ſumendi eam. Propterea ibi ſequitur & dicit, Ego dor-
miui & ſomnũ cepi,& exurrexi,quoniam dominus ſu-
ſcepit me. Dormiui cõturbatus. Vnde turbatus? Quibus
turbantibus? Videamus quomodo indurat malã con-
ſcientiam Iudæis volẽtibus excuſare ſe ab interfectio-
ne domini. Nam propterea eum,ſicut loquitur Euange
lium , iudici tradiderunt, ne ipſi eum occidiſſe, vide-
rentur. Cum enim dixiſſet eis iudex tunc Pilatus, Acci-

pite eum vos,& ſecundum legem veſtrã iudicate eum. K
Reſponderunt, Nobis nõ licet interficere quenquã. In- Ioan.18.
terficere nõ licet,tradere ad interficiendum licet? Quis De pœ.diſt.
autem occidit? Qui audito clamore ceſſit, an qui cla- 1.c. Pericu-
mando vt occideretur extorſit? Ipſe dominus dicat te- loſe.
ſtimonium à quibus occiſus eſt, vtrũ ab illo Pilato qui Matth.27.
nolens eum occidit: vnde etiã eum flagellauit,& veſte Ioan.19.
ignominioſa circundedit,& flagellatum ad eorũ ocu-
los produxit, vt ſaltẽm pœna flagellorũ eius ſatiati, eũ
occidi nõ extorquerent. Propterea etiam cum videret
eos perſeuerare , ſicut legimus, lauit manus ſuas, & di-
xit, Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius. Videritis Matth.27.
vtrum ille innocens qui vel ceſſit clamantibus? multo
magis tamẽ illi nocentes,qui clamando eum occidere
voluerunt . Sed nos interrogemus & audiamus domi-
num, quibus tribuat mortem ſuam,quia dixit, Dormi-
ui turbatus. Interrogemus eum & dicamus, Quoniam
dormiſti turbatus, qui te perſecuti ſunt ? Qui te occi-
derunt ? Nunquid forte Pilatus qui militibus dedit in
ligno ſuſpendendum , clauis transfigendum? Audite,
Qui? *Filij hominum.* Illos vtique dicit, quos perſecuto-
res paſſus eſt. Sed quomodo ipſi occiderũt qui ferrum L
non ferebant, qui gladium non ſtrinxerunt, qui impe-
tum in eum non fecerunt ad occidendum? Vnde occi
derunt? *Dentes eorum, arma & ſagitta, & lingua eorum gladius
acutus.* Noli attendere inermes manus, ſed os armatũ:
inde gladius proceſſit quo Chriſtus occideretur, quo-
modo & de ore Chriſti vnde & Iudæi occiderentur.
Habet enim ille gladium bis acutum, occidentis & re- Apoca.1.
ſurgẽtis,& reſurgẽs percuſſit eos, & diuiſit ab eis quos
faceret fideles ſuos. Illi malũ gladium,ille bonũ. Illi ſa-
gittas malas,ille bonas. Nam habet & ipſe ſagittas bo-
nas,verba bona,vnde ſagittet cor fidele vt ametur. Er-
go aliæ iſtorũ ſagittæ,& alius iſtorũ gladius. Filij homi-
num dentes eorũ,arma & ſagittæ,& lingua eorum ma-
chæra acuta. Lingua filiorũ hominum machęra acuta,
& dentes eorũ arma & ſagittæ. Quando ergo percuſſe-
runt,niſi quando clamauerunt, Crucifige, crucifige? Et Matth.27.
quid tibi fecerunt ô domine? Exultet hic Propheta. Su Ioan.19.
perius enim omnes illos verſus dominus loquebatur.
Propheta quidem ſed ex perſona domini, quia in Pro-
pheta dominus. Et quãdo loquitur ex perſona ſua Pro-
pheta, ipſe dominus loquitur per eum, qui ei dictat ve- M
ritatem quam loquitur . Modo ergo ex perſona Pro-
phetæ , audite fratres mei . Vidit dominum in ſpiritu
iſte Propheta humiliatũ,cæſum, flagellatum, colaphis
percuſſum, expalmatum manibus, ſputis illitum,ſpinis
coronatum , ligno ſuſpenſum . Illos ſæuientes , illum
tolerantem : illos inſultantes, illum quaſi victum vidit
in ſpiritu , & poſt illam iam omnem humiliationem,
& illorum furorem, reſurrexiſſe eum,& illa omnia quæ
fecerant Iudæi ſæuientes facta eſſe inania , & eleuatus
gaudio tanquam videret fieri, *Exaltare*, inquit, *ſuper cœ-
los deus.* Homo in cruce, & ſuper cœlos deus . Rema-
neant in terra ſæuientes, tu in cœlo eſto iudicans. Vbi
ſunt qui furebant ? vbi ſunt dentes eorum arma & ſa-
gittæ ? Nonne ſagittæ infantium factæ ſont plagæ eo-
rum ? Alio enim loco Pſalmus hoc dicit , volens eos Pſal.63.
oſtendere inaniter ſæuiſſe , & inaniter in furias præci-
pitatos eſſe, quoniam nihil potuerũt facere Chriſto ad
horam crucifixo,& poſtea reſurgenti atque in cœlo ſe-
denti. Sagittæ infantium factæ ſunt plagæ eorũ . Quo-
modo infantes faciunt ſibi ſagittas de cannis? Sagittæ
autẽ quæ? aut quæ vires, aut qui arcus, aut qui ictus, aut
quod vulnus ? Exaltare ſuper cœlos deus. *Et ſuper om-
nem*

A *nem terram gloria tua.* Vt quid exaltaris super cœlos deus? Fratres, exaltatum deū super cœlos non vidimus, sed credimus. Super omnem autem terram gloriam eius, non tantum credimus, sed etiam videmus. Qualem vero væsaniam patiuntur hæretici, quæso vt attendatis. Illi præcisi à compagine Ecclesiæ Christi, & partem tenentes, totum amittentes, nolunt communicare orbi terrarum, quo diffusa est gloria Christi. Nos autem catholici in omni terra sumus, quia omni terræ communicamus quacunque gloria Christi diffusa est. Videmus enim quod tunc cantatū est, modo completum, Exaltatus est super cœlos deus noster, & super omnem terram gloria ipsius. O hæretica insania, quod non vides credis mecū, quod vides negas. Credis mecum exaltatum Christum super cœlos, quod non vidimus, & negas gloriam eius super omnem terrā, quod videmus. Exaltare super cœlos deus, & super omnem terram gloria tua. Redi ad verba domini, & ipse dominus narrare nobis incipit tanquam alloquens nos; exultante etiam Propheta & dicēte, Exaltare super cœlos deus, & super omnem terram gloria tua. Confir-

B mat nos & ipse, tanquam dicens nobis, Quid mihi facere potuerunt illi qui me persecuti sunt? Quare autem nos alloquitur? Quia faciunt & nobis. Sed nihil faciūt qui nos similiter fuerint persecuti. Videat enim charitas vestra alloquentem nos dominum & exhortantem nos exemplo suo. *Muscipulam parauerunt pedibus meis, & incuruauerunt animā meam.* Voluerunt illam quasi de cœlo deponere & ad inferiora deprimere, Curuauerunt animam meam. *Foderunt ante faciem meam foueam, & ipsi inciderunt in eam.* Mihi nocuerunt an sibi? Ecce ille exaltatus est super cœlos deus, & ecce super omnem terram gloria ipsius. Regnum Christi videmus, vbi est regnum Iudæorum? Quoniam ergo fecerunt quod facere non debuerunt, factum est in illos quod pati debuerunt: Ipsi foderunt foueā, & ipsi inciderunt in eam: Quòd enim persecuti sunt Christum, Christo non obfuit, sed ipsis obfuit. Et nolite putare fratres ipsis solis hoc accidisse. Omnis qui parat foueā fratri suo, necesse est vt ipse incidat in eam. Intendite fratres mei, Chri-

C stianos oculos habete, nolite decipi visibilibus. Forte enim alicui vestrum quia hoc dixi, subuenit modo: si quis voluit fratri suo fraudē facere, & voluit ei aliquas insidias machinari, & machinatus est & impleuit, & cecidit frater in insidias eius, & expoliatus est, aut pressus est siue carcere, siue falso testimonio, siue aliqua nefaria criminatione circūmuentus: videtur autem iste oppressus, ille oppressisse: iste victus, ille vicisse: & falsum putatur quod diximus, quoniam quicunque foueā parauerit fratri suo, ipse cadet in eam. Interrogo vos tāquam Christianos, vt sumatis exemplum de his quæ iam nouimus. Pagani persecuti sunt martyres, martyres capti sunt, ligati sunt, in carcerem missi sunt, bestiis subiecti sunt, alij ferro percussi, alij ignibus concremati, vicerunt persequentes, & victi sunt martyres? Absit. Quære gloriam martyrum apud deum, quære foueam paganorum in confossa conscientia. Vbi enim est fouea quò cadit impius? In conscientia mala. Putas eum in foueam non cecidisse qui lucem dei & Christi perdidit, & cæcitate percussus est? Si non caderet in foueam, videret ante se: nescit quò eat, quomodo qui ambulat in via cum ceciderit in foueā, perdidit viam. Videtis ergo omnes malefactores perdidisse viam, implicatos facinore. Sed iam te tradidit in manus forte latronis, aut in manus alicuius iniusti: vel circūuenire

te satagit apud iudicem, & tu in pressura es: Ille lætatur, ille exultat. D Noli, vt iam dixi, noli habere oculos paganorum: Christianos oculos habe. Vide illum qui in te exultat, ipsa exultatio est fouea ipsius. Melior est enim tristitia iniqua patientis, quàm lætitia iniqua facientis. Ipsa lætitia iniqua facientis, ipsa est fouea, illuc quisque cum ceciderit oculos perdit. Te doles, quia perdidisti vestem, & illum non doles, quia perdidit fidem? Quis vestrum grauiore damno percussus est? Ecce ille occidit, tu occideris. Viuit ille, tu mortuus es? Absit. Vbi est fides Christianorum? & vbi est ille qui moritur ad tempus? Audiat dominum suum, Qui credit in me, *Ioan.11.* licet moriatur, viuit. Ergo qui non credit, licet viuat, mortuus est. Foderunt ante faciem meā foueam, & ipsi inciderunt in eam. Omnibus malis necesse est vt hoc contingat, Bonorū autem patientia, præparatione cordis excipit voluntatem dei, & gloriatur in tribulationibus, dicens quod sequitur, *Paratum cor meum deus, pa-* *Psal.107.* *ratum cor meum, cantabo & psallam.* Quid fecit mihi? Parauit foueam, cor meum paratum est. Ille parauit foueam ad decipiendū, ego cor non parabo ad perpetiendum? ille parauit foueam ad opprimendum, ego cor non pa- E rabo ad tolerādum? Propterea ille incidet in eam, ego autem cantabo & psallam. Audi cor paratū in Apostolo, qui imitatus est dominum suum, Gloriamur, inquit, *Roma.5.* in tribulationibus, quia tribulatio patiētiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes vero non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Erat in *2.Corin.11.* pressuris, in catenis, in carceribus, in plagis, in fame & siti, in frigore & nuditate, in omni vastatione laborum & dolorum, & dicebat, gloriamur in tribulationibus. Vnde? Quia paratum est cor eius, ideo cātabat & psallebat, Paratum cor meum deus, paratū cor meum, cantabo & psallam. *Exurge gloria mea.* Ille qui fugerat à facie Saul in speluncam, Exurge gloria mea, glorificatus Iesus post passionē. *Exurge psalteriū & cithara.* Quid vocat vt surgat? Duo organa video, corpus autem Christi vnum video: vna caro resurrexit, & duo organa surrexerunt. Alterū ergo organum psalterium, alterū citha- *Organa.* ra. F Organa dicūtur omnia instrumenta Musicorū. Non solum illud organū dicitur quod grande est & inflatur follibus, sed quicquid aptatur ad cantilenam, & corporeum est, quo instrumento vtitur qui cantat, organum dicitur. Distincta sunt autem inter se ista organa, & volo, quātum dominus dat, indicare vobis, & quomodo distincta sunt, & quare distincta, & quare vtrunque dicatur, exurge. Iam diximus, vna caro domini resurrexit, & dicitur, Exurge Psalterium & cithara. Psalterium *Psalteriū.* est organum quod quidem manibus fertur percutientis, & chordas distentas habet: sed illum locū vnde sonū accipiunt chordæ, illud concauum lignū quod pendet & tactum resonat, quia concipit aërem, Psalteriū in superiore parte habet. Cithara autē genus ligni cauum *Cithara.* & resonans in inferiore parte habet. Itaq; in Psalterio chordæ sonū desuper accipiunt: in cithara autē chordæ sonū ex inferiore parte accipiunt. Hoc interest inter Psalterium & citharā. Quid ergo duo hæc organa nobis figurant? Excitat enim Christus dominus noster Psalterium suum & citharam suam, & dicit, *Exurgam diluculo.* Puto quia hic iam agnoscitis dominum resurgentem. Legimus in Euangelio, videte horam resur- *Matth.28.* rectionis, Quandiu per vmbram quærebatur Christus? Lux itaque agnoscatur, diluculo surrexit. Sed quid est Psalterium? quid est & cithara? Per carnem suam do-

G minus duo genera factorum operatus est, miracula & passiones. Miracula desuper fuerunt, passiones de inferiori fuerunt. Illa enim quæ fecit miracula, diuina erant, sed per corpus fecit, per carnem fecit. Caro ergo diuina operans Psalterium est: caro humana patiens, *Matth. 11.* cithara est. Sonet Psalterium, illuminentur cæci, audiant surdi, stringantur paralitici, ambulent claudi, surgant ægroti, resurgant mortui, iste est sonus Psalterij. *Matth. 27.* Sonet & cithara, esuriat, sitiat, dormiat, teneatur, flagelletur, irrideatur, crucifigatur, sepeliatur. Cum ergo vides in illa carne quædam sonuisse desuper, quædam de inferiori parte, vna caro resurrexit, & in vna carne agnoscimus & Psalterium & citharam. Et ista duo genera factorum impleuerunt Euangelium, & prædicatur in gentibus. Nam & miracula & passiones domini prædicantur. Ergo surrexit Psalterium & cithara diluculo, & confitetur domino. Et quid ait? *Confitebor tibi in populis domine, & psallã tibi in gẽtibus. Quia magnificata est vsq; ad cœlos misericordia tua, & vsq; ad nubes veritas tua.* Cœli supra nubes, & nubes infra cœlos, & tamẽ ad hoc cœlum proximũ pertinent nubes. Sed aliquãdo nubes recum-
H bunt super montibus vsqueadeo vt proximo aëre conglomerentur. Cœlum autẽ sursum est, habitationes angelorũ, sedium, dominationum, principatuũ, potestatũ. Illud ergo fortè videatur fuisse dicendum, Magnificata est vsq; ad cœlos veritas tua, & vsque ad nubes misericordia tua. Etenim in cœlo angeli laudant deum, videntes ipsam speciem veritatis, sine vlla caligine visionis, sine interpolatione aliqua falsitatis, vident, diligũt, laudant, non fatigãtur. Ibi veritas: hic autem in nostra miseria vtique misericordia. Misero enim præbẽda est misericordia: non enim opus est misericordia sursum, vbi nullus est miser. Hoc propterea dixi, quia videtur congruentius dici potuisse, Magnificata est vsq; ad cœlos veritas tua, & vsque ad nubes misericordia tua. Nubes enim intelligimus prædicatores veritatis. Homines enim portãtes istam carnẽ caliginosam quodammodo, sed vnde deus & coruscat miraculis, & tonat præceptis: & ipsi sunt illæ nubes de quibus dicit Esaias ex persona domini, increpans quandam vineã malam *Esaiæ. 5.* sterilem, spinosam, Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem: id est, mandabo Apostolis meis vt
I deserant Iudæos, & non illis euangelizent, sed euangelizent in terra bona gentium, vnde non spinæ, sed vuæ procedant. Nouimus ergo nubes dei esse prædicatores veritatis, Prophetas, Apostolos, omnes rectè proferentes verbum veritatis, & habẽtes in se lumen occultum, sicut habent nubes vnde coruscant: homines ergo nubes. Quid sibi itaq; vult, domine, quia magnificata est vsque ad cœlos misericordia tua, & vsque ad nubes veritas tua? Veritas præpollet in angelis, sed dedisti illam & hominibus, & deduxisti illam vsque ad nubes. Sursum misericordia videntur angeli non indigere, sed quia hominibus miseris tu misereris, & præbendo illis misericordiam cõmunione resurrectionis angelos facis, vsque ad cœlos est misericordia tua. Gloria domino deo nostro, & misericordiæ ipsius, & veritati ipsius, quia nec deseruit nos misericordia facere beatos per gratiam suam, nec fraudauit nos veritate: quia primo veritas carne cooperta venit ad nos, & sanauit per carnem suam oculum interiorem cordis nostri, vt eam *1. Cor. 13.* postea facie ad faciem videre possemus. Agentes ergo illi gratias, dicamus cum Psalmo ipso vltimos versus quos iamdudum etiam dixi, *Exaltare super cœlos deus, & super omnem terram gloria tua.* Hoc enim ei dixit Propheta ante tot annos: hoc modo videmus nos, hoc ergo K dicamus & nos.

In Psalmum quinquagesimum septimum.

Enarratio.

VOX quam cantauimus audiẽda nobis magis est quàm clamanda. Omnibus enim tanquam in concione generis humani veritas clamat, *Si vere vtiq; iustitiam loquimini, recta iudicate filij hominũ.* Cui enim iniquo nondũ facile est loqui iustitiam? Aut quis de iustitia interrogatus, quando non habet causam, nũ facile respondeat quid sit iustũ? Quandoquidem manu *Matth. 7.* formatoris nostri, in ipsis cordibus nostris veritas scri- *Tobiæ. 4.* psit, Quod tibi non vis fieri, ne facias alteri? Hoc & antequã lex daretur nemo ignorare permissus est, vt esset vnde iudicarentur, & quibus lex non esset data. Sed ne sibi homines aliquid defuisse quererentur, scriptũ est & in tabulis, quod in cordibus nõ legebant. Non enim & scriptum non habebãt, sed legere nolebant. Oppositũ est oculis eorum quod in conscientia videre cogerentur, & quasi forinsecus admota voce dei, ad interiora sua homo compulsus est, dicente scriptura, In cogita- *Sapien. 2.* tionibus enim impij, interrogatio erit. Vbi interroga- L tio, ibi lex. Sed quia homines appetentes ea quæ foris sunt, etiã à seipsis exules facti sunt, data est etiam cõscripta lex, nõ quia in cordibus scripta nõ erat, sed quia tu fugitiuus eras cordis tui, ab illo qui vbique est comprehenderis, & ad teipsum intrò reuocaris. Propterea scripta lex quid clamat eis qui deseruerunt legem scriptã in cordibus suis? Redite præuaricatores ad cor. Quis *Esa. 46.* enim te docuit, nolle accedi ab altero ad vxorẽ tuam? Quis te docuit, nolle tibi furtum fieri? Quis te docuit, *Deute. 5.* nolle iniuriã pati, & quicquid aliud vel vniuersaliter vel particulariter dici potest? Multa enim sunt, de quibus singulis interrogati homines, clara voce respondeãt, nolle se pati. Age, si nõ vis pati ista, nũquid solus es homo? nónne in societate viuis generis humani? Qui *Gene. 1.* tecũ factus est, socius tuus est: & omnes facti ad imaginẽ dei, nisi terrenis cupiditatibus cõterãt quod ille formauit. Quod ergo tibi nõ vis fieri, noli alteri facere. Iudicas enim malum esse in eo quod pati non vis, & hoc te cogit nosse lex intima, in ipso tuo corde conscripta. Faciebas & clamabatur inter manus tuas. Quomodo cogeris redire ad cor tuũ, cum hoc pateris inter manus a- M lienas? Furtum bonũ est? Non. Interrogo, Adulteriũ bonũ est? Et omnes clamãt, Non. Homicidium bonũ est? *Deute. 5.* Omnes clamant, detestari se. Concupiscere rem proximi bonum est? Non, vox omnium est. Aut si adhuc nõ confiteris, accedit qui concupiscat rem tuam: placeat tibi, & responde quod vis. Omnes ergo de his rebus interrogati, clamant hæc bona non esse. Rursus de beneficiis non solum de non nocendo, verumetiam de nõ præstando atq; tribuendo. Interrogatur omnis anima esuriens, famem pateris? Alius habet panem, & redundat ei vltra sufficientiam, nouit te egere, nõ dat: displicet tibi esurienti: displiceat & satiato, cum alterum esurire cognoueris. Peregrinus tecto indigens venit in patriam tuam, non suscipitur ille: tunc clamat inhumanam esse illam ciuitatem, facile apud Barbaros sibi esse potuisse refugium: sentit iniquitatem, quia patitur, tu forte non sentis. Sed oportet vt & te cogites peregrinum, & videas quomodo tibi possit displicere qui tibi non præstiterit, quod tu in patria tua non vis peregrino præstare. Interrogo omnes, vera sunt hæc? Vera. Iusta sunt hæc? Iusta. Sed Psalmum audite, Si vere ergo iustitiam loquimini recta iudicate filij hominum.

Non sit

A Non sit iustitia labiorum, sed & factorũ. Si enim aliter
agis quàm loqueris, bona loqueris, & mala iudicas. Si e-
nim agis quomodo iudicas, interrogatus quid sit me-
lius, aurũ an fides, nõ vsqueadeo peruersus & deuius es
ab omni veritate, vt aurũ melius esse respondeas. Præ-
ponis ergo interrogatus auro fidẽ. Locutus es iustitiã,
audisti Psalmũ, Si vere ergo iustitiã loquimini, recta iu
dicate filij hominum. Et vbi probabo nõ te ita vt locu-
tus es iudicare? Iam teneo responsionẽ tuam, præponen
tẽ auro fidem. Ecce nescio vnde amicus venit, & nul-
lo teste aurum cõmendauit: solus hoc nouit, & tu, quã-
tũ ad homines attinet. Est ibi alius testis qui non vide-
tur & videt: & ille tibi aurum in secreto & in cubiculo
tuo, fortè remotis omnibus arbitris cõmendauit. Testis
est qui adest, nõ in cubiculo adest parietũ, sed in cubili-
bus conscientiarũ vestrarũ: cõmendauit ille atq; discef-
sit, nulli suorum notum fecit, rediturum se sperãs, & ab
amico quod dederat recepturũ: vt humana sunt, mor-
tuus est: filiũ habet, reliquit hæredẽ: ignorat filius quid
pater habuerit, quid tibi cõmendauerit: eia tu redi, redi
Esa.46. præuaricator ad cor, ibi scripta est lex, Quod tibi non
Tobiæ.4. vis fieri, alij ne feceris. Teipsum cogita commendasse,
B nulli tuorũ dixisse, mortuũ esse, filium reliquisse: quid ei
velles à tuo amico præstari? Responde, Iudica causam,
iudicis tribunal est in mẽte tua, sedet ibi deus, adest ac-
cusatrix cõscientia, tortor timor. In rebus humanis es,
in societate humana detineris, cogita quid velles præ-
stari filio tuo ab amico. Noui quid tibi respõdeat cogi-
tatio tua, Sic iudica, sicut audis. Iudica, Vox erit. Vox
veritatis nõ tacet, non labiis clamat, sed vociferatur ex
corde. Adhibe aurẽ, ibi esto cũ filio amici tui. Vides for
tasse etiã indigentẽ vagari, nescientẽ quid pater eius ha
buerit, vbi posuerit, cui cõmendauerit: cogita & filium
tuum, fac illum viuere quẽ contemnis mortuũ, te mor-
tuũ cogita vt viuas. Sed aliud iubet deus contra auari-
tiã, aliud auaritia iubet cõtra deum, deus aliud, auaritia
aliud: aliud in paradiso cõditor noster, aliud te trãsuer-
so seductor serpens. Veniat in mentẽ prior casus tuus,
Gene.3. propterea mortalis, propterea laborãs, propterea in su-
dore vultus tui panẽ comedens, propterea spinas & tri
bulos tibi terra germinat. Experimẽto disce, quod no-
luisti præcepto. Si vincit cupiditas, cur nõ potius veri-
C tas? Et vbi est quod loquebaris? Ecce cogitas aurũ nega-
re, ecce cogitas hæreditatẽ amici tui prorsus abscõde-
re. Interrogauerã pauloante quid sit charius, & quid sit
melius, aurũ an fides. Quare aliud dicis, aliud agis? Non
times hanc vocẽ, Si vere vtiq; iustitiã loquimini, recta
iudicate filij hominũ? Ecce locutus es mihi meliorẽ esse
fidem, & in iudicio tuo melius dixisti aurũ. Nõ sic iudi
casti vt locutus es. Vera locutus es, & falsa iudicasti. Er-
go & cũ loquebaris iustitiã, non vera loquebaris. Si e-
nim vere vtiq; iustitiã loquimini, recta iudicate filij ho
minũ. Quãdo mihi de iustitia respõdebas, erubescẽdo,
nõ fatendo loquebaris. Sed ad causam præsentem iam
veniamus si placet. Vox est enim illa dulcis, & nota au-
ribus Ecclesiæ, Vox domini nostri Iesu Christi, & vox
corporis eius, vox Ecclesiæ laborantis, peregrinãtis in
terra, inter maledicentiũ & adulantiũ pericula viuẽtis.
Non timebis cõminatorem, si nõ amas adulatorẽ. Attẽ
dit ergo ille cuius hæc vox est, & videt omnes loqui iu
stitiã, Quis enim audet nõ loqui eã ne dicatur iniustus?
Cum ergo tanquã audiret omniũ voces, & intenderet
omnium labia, clamabat ad eos, Si vere vtiq; iustitiam
loquimini, si non falso iustitiam loquimini, si nõ aliud
in labiis perstrepit, aliud celatur in cordibus, recta iu-

dicate filij hominum. Audi ex Euãgelio propriam vo- D
cem, eandẽ ipsam quæ in hoc Psalmo est, Hypocritæ,
ait dominus pharisæis, quomodo potestis bona loqui
cum sitis mali? Aut facite arborẽ bonam, & fructũ eius Matth.12.
bonũ: aut facite arborẽ malam, & fructũ eius malum.
Quid te vis dealbare paries lutee? Noui interiora tua,
nõ fallor tectorio tuo, noui quid prætendas, noui quid
tegas. Neq; enim opus ei erat, ait Euãgelista, vt quisquã Ioan.2.
ei perhiberet testimonium de homine: ipse enim scie-
bat quid esset in homine. Sciebat quid esset in homine
qui fecerat hominem, & homo factus erat, vt quæreret
hominem. videte ergo si non sequantur se voces istæ,
Hypocritæ, quomodo potestis bona loqui cũ sitis ma-
li? Si vere ergo iustitiam loquimini, recta iudicate fi-
lij hominum. Nónne iustitiam locuti estis, quando di- Matth.22.
xistis, Magister scimus quia iustus es, & nullius perso-
nam accipis? Quare dolum in corde tegebatis? Quare
imaginem Cæsaris creatori vestro ostendebatis, & eius
imaginem in vestris cordibus delebatis? Nónne audi-
tum est quid locuti fueritis, & expertum est quemadmo
dum iudicaueritis? Nónne vos crucifixistis eum, quem
iustum esse dixeratis? Si vere ergo vtiq; iustitiam loqui-
mini, recta iudicate filij hominum. Vt quid audio locu E
tionem vestrã, scimus quia iustus es, cum preuideam iu
dicium vestrũ, Crucifige crucifige? Si vere ergo iusti-
tiam loquimini, recta iudicate filij hominum. Quid e-
nim fecistis sæuiendo aduersus deum qui homo erat,
& occidendo regẽ vestrum? Non enim ideo rex nõ e-
rat futurus, quia occisus est à vobis resurrecturus. In ti- Matth.27.
tulo vbi scriptum erat, Rex Iudæorũ: posito super cru- Ioan.19.
cem domini, linguis tribus, Hebraica, Græca & Latina,
nouerat dicere iudex homo, Quod scripsi scripsi: & de-
us non nouerat dicere, quod scripsi scripsi? Prorsus rex
vester est, viuus rex vester est, occisus rex vester est. Ec-
ce resurrexit, & in cœlo rex vester est, & ecce venturus
est. Væ vobis, quia rex vester est. Ite nunc & loquimini
iustitiã, & nolite recta iudicare filij hominũ. Nõ vultis
recte iudicare, recte iudicabimini. Viuit enim ille rex Roma.6.
vester, & iam non moritur, & mors ei vltra non domi-
nabitur. Ecce venit, redite præuaricatores ad cor. Ecce Esa.46.
veniet, corrigimini antequã veniat, præuenite faciem Psalm.94.
eius in confessione. Ecce veniet, rex vester est: recorda-
mini titulũ super crucem, si nõ eum videtis scriptũ, ma F
net tamen. In terra non legitur, sed in cœlo seruatur: pu Ioan.19.
tatis enim illam inscriptionem fuisse corruptam? Et
quid ait titulus Psalmi huius? *In finem ne corrumpas ipsi Da
uid, in tituli inscriptionem.* Non ergo corrumpitur illa in-
scriptio tituli. Rex vester est Christus, quia omniũ rex
Christus, quoniã ipsius est regnũ, & ipse dominabitur
gentium. Si ergo rex est, ecce antequã veniat dicit vo-
bis. Adhuc loquor, inquit, nondum iudico, Qui sic cla Psal.21.
mo comminãdo, nolo ferire iudicãdo. Si vere ergo iu
stitiam loquimini, recta iudicate filij hominũ. Nunc au
tem quid facitis? Quare ista vobis dico? *Etenim in corde
iniquitates operamini in terra.* Iniquitatẽ forte in corde so-
lo? Audi quid sequitur, Et cor suũ sequuntur manus, &
cordi suo famulantur manus. Cogitatur & fit, aut ideo
non fit, nõ quia nolumus, sed quia nõ possumus. Quic-
quid vis & nõ potes, factũ deus cõputat, Etenim in cor-
de iniquitates operamini in terra. Quid deinde? *Iniqui-
tates manus vestræ cõnectunt.* Quid est, cõnectunt? De pec-
cato peccatum & ad peccatum, peccatum propter pec
catum. Quid est hoc? Furtum fecit, peccatum est. Visus
est, Occidere quærit eum à quo visus est. Connexum est
peccatũ peccato. Permiserit deus occulto iudicio oc-

G cidere eum,quē voluit occidere. Sentit sciri, quærit &
alterum occidere,connexuit tertium. Dum ea molitur,
forte ne inueniatur,aut quia fecit ne conuincatur,cōsu
lit mathematicū, additum est quartū. Respondet forte
aliqua dura & mala mathematicus, curritur ad haru-
spicē vt expietur: respōdet haruspex, nō se posse expia-
re, maleficus quæritur. Et quis omnia possit numerare,
quæ conoectuntur peccata peccatis? Iniquitates manus
vestræ cōnectunt. Quādiu connectis,ligas peccatū pec
cato,te solue à peccatis. Sed nō possum inquis, Clama
Roma.7. ad illū,Infœlix ego homo,quis me liberabit de corpore
mortis huius? Veniet enim gratia dei vt delectet te iusti
tia, sicut delectabat iniquitas, & homo qui ex vinculis
Psal.115. resolutus es,exclamabis ad deū,Dirupisti vincula mea.
Quid est, dirupisti vincula mea: nisi, remisisti peccata
mea? Audis quia vincula sunt. Respōdet scriptura,Cri-
Prouer.5. niculis peccatorū suorum vnusquisq; cōstringitur. Nō
solum vincula,sed & criniculi sunt. Criniculi sunt,qui
fiunt iotorquēdo,hoc est, ꝙ peccatis peccata cōnecte-
Esaie.5. bas. Væ his qui trahunt peccata sua sicut restē longam:
Esaias clamat, Væ his qui trahunt peccatū suū sicut re-
H stem loogam: quid est aliud quàm væ his quorū manus
cōnectunt iniquitatē? Et quia vnusquisq; peccatis suis
constringitur, sicut & peccatis suis cæditur, dominus
male versantes in tēplo flagello de resticulis facto ex-
clusit. Sed nō vis modo dirumpi vincula tua,quia non
sentis vincula tua,etiā delectāt te,& voluptati sunt: sen
Matth. 22. ties in fine cum dicetur, Ligate illi manus & pedes &
proiicite illū in tenebras exteriores,ibi erit fletus & stri-
dor dentiū. Iā exhorrescis,times,pectus tundis,dicis mala
esse peccata,bonā esse iustitiam. Si vere ergo iustitiā lo-
quimini, recta iudicate filij hominū. In vita vestra inue
niātur verba vestra, in factis vestris cognoscātur labia
vestra. Nolite ergo cōnectere iniquitatē,quia vobis ad
alligaturā adhibebitur quicquid cōnectitis. Nō audiūt,
non omnes tamen,& qui nō audiunt præcogniti sunt.

Alienati sunt peccatores à vulua,errauerūt à ventre,locuti sunt fal sa, Et cum iniquitatē loquuntur,falsa loquuntur, quia
fallax est iniquitas. Et cū iustitiā loquuntur,falsa loquū-
tur,quia aliud ore proferunt, aliud in corde obtegunt.
Alienati sunt peccatores à vulua. Quid est hoc? Quæ-
ramus diligentius: fortassis enim illud dicit, quia deus
I præcognouit homines peccatores,etiā in vteris matrū.
Gene.25. Nam vnde cū adhuc prægnās esset Rebecca, & gemi-
Mala.1. nos in vtero portaret,dictū est,Iacob dilexi, Esau autē
Roma.9. odio habui? Dictū est enim,Maior seruiet minori. Oc-
cultū ibi iudicium dei,sed tamen à vulua,id est, ab ipsa
origine,alienati sunt peccatores. Peccatores vnde alie-
nati? ab ipsa veritate. Vnde alienati? A patria beata,à vi-
ta beata. An forte alienati ab ipsa vulua? Et qui peccato-
res alienati sunt à vulua? Qui enim nascerentur,si non
ibi tenerentur? Aut qui hodie viuerēt,vt hæc sine causa
audirēt,nisi nascerētur? Forte enim à quadā vulua alie-
nati sunt peccatores , in qua dolores patiebatur chari-
Gala.4. tas,per Apostolū dicens,Quos iterum parturio,donec
†al. Ex peccatore ergo reformaris. Christus formetur in vobis. Expecta ergo formari†,No
li tibi tribuere iudiciū quod forte nō nosti. Carnalis es
adhuc,conceptus es,eoipso quo accepisti nomē Chri-
sti,sacramēto quodā natus es in visceribus matris. Non
enim ex visceribus taotū homo nascitur, sed & in vi-
sceribus. Prius nascitur in visceribus,vt possit nasci de
Luca.1. visceribus. Propterea dictū est & Mariç,Quod enim na
tum est in te, de spiritusancto est. Nōdum de illa natū
erat,sed iam in illa natum erat. Ergo nascūtur intra vi-
scera Ecclesiæ quidam paruuli, & bonū est vt formati
exeant,ne abortiui labātur. Generet te mater,nō abor- K
tiat. Si patiēs fueris,vsquequo formeris,vsquequo in te
certa sit doctrina veritatis,cōtinere te debent materna
viscera. Si autē impatientia tua cōcusseris latera matris,
cum dolore quidē te excutit foras,sed magis tuo malo
quàm suo. Alienati sunt peccatores à vulua,errauerūt à
ventre,locuti sunt falsa. Ideo ergo errauerunt à ventre,
quia locuti sunt falsa? An potius ideo locuti sunt falsa,
quia errauerunt à ventre? In vētre quippe Ecclesiæ, ve-
ritas manet. Quisquis ab hoc ventre Ecclesiæ separatus
fuerit,necesse est vt falsa loquatur. Necesse est,inquam,
vt falsa loquatur,qui aut concipi noluit,aut quē conce-
ptū mater excussit. Inde hæretici clamāt contra Euāge
liū,vt de his potius loquamur,quos dolemus excussos.
Recitamus eis: ecce Christus dixit,oportebat Christum Matth.24.
pati, & resurgere à mortuis tertia die. Agnosco ibi ca- Luca.24.
put nostrū,agnosco ibi sponsum nostrū,agnosce & tu
mecum sponsam. Vide quid sequitur,Prædicari in no-
mine eius pœnitentiā & remissionem peccatorum per
omnes gētes,incipientibus ab Hierusalē. Huc veni,huc
veni,Ecclesia per omnes gētes incipientibus ab Hieru
salē. Non dico huc veni,ipsa ad te venit. Illi autē obsur L
descentes aduersus Euangeliū,& non nos permittentes
legere verba dei, quæ se iactant custodisse à flamma,&
volunt delere lingua,loquuntur sua, loquuntur inania:
ille tradidit, & ille tradidit : immo & ego dico, & ille
tradidit, & ille tradidit,& verū dico. Sed quid ad me?
nec tu mihi quos nominas ex Euangelio legis,nec ego
quos nomino ex Euāgelio lego. Auferantur de medio
chartæ nostræ,procedat in mediū codex dei: audi Chri
stū dicentem,audi veritatem loquentem, Prædicari in Ibidem.
nomine eius,inquit, pœnitentiā & remissionem pecca
torum per omnes gentes,incipientibus ab Hierusalem.
Non,inquiūt,sed quod nos dicimus audite,quod dicit
Euangeliū nolumus audire. Alienati sunt peccatores à
vulua,errauerunt à vētre,locuti sunt falsa. Nos loqua-
mur vera,qui audiuimus vera,quod dominus dicit,nō
quod homo dicit. Potest fieri vt homo mētiatur,non
potest fieri vt veritas mentiatur. Ex veritatis ore agno-
sco Christū,ipsam veritatē: ex veritatis ore agnosco Ec
clesiā participem veritatis. Nemo mihi falsa loquatur,
qui errauit ab vtero in visceribus Ecclesiç: primo vide-
rim quid me velit docere. Video alienatum à vulua,vi- M
deo errasse à vētre,& auditurus sum ab eo,quid,nisi fal
sa? Errauerunt à vētre,locuti sunt falsa. *Indignatio eis secundum similitudinē serpentis.* Magnam rem audituri estis.
Indignatio eis secundū similitudinē serpentis: quasi di
xerimus,quid est quod dixisti? Sequitur, *Sicut aspidis surdæ,* Vnde surdæ? Vnde? *Et obturantis aures suas.* Ideo
surdæ,quia obturat aures suas. Et obturantis aures suas.

Quæ non exaudiet vocem incantantium, & medicamenti medicati à sapiente. Sicut audiuimus quod & homines dicunt,
qui ea qua potuerunt hæc cognitione didicerūt, sed ta
mē quod spiritus dei multo melius omnibus homini-
bus nouit. Nō enim frustra hoc dixit,nisi quia fieri po-
test vt verum sit etiā illud quod audiuimus de aspide.
Aspis cum cœperit pati incantatorē suum Marsum,qui
eam quibusdam carminibus propriis euocat,sicut sunt
multa etiā magica, audite quid faciat. Sed interim in
hoc attendite fratres, hoc enim præloquendum est,ne
quisquam veluti hæsitās audiat. Non vndecunq; datur
similitudo à scripturis,laudatur ipsa res,sed tantum in- »
de similitudo trahitur. Non enim laudauit iniquum iu »
dicem, qui nolebat audire illam viduā , qui nec deum »
timebat,nec homines reuerebatur,& tamen inde simi- Luca.18.
litudinem

A litudinem dominus traxit. Nec illum laudauit pigrum
Lucæ.11. qui tres panes, non propter amicitiā dedit petenti, sed
tædio victus, & tamē inde similitudinem dedit. Et de
rebus ergo nō laudandis trahuntur secundū quendam
modum nōnullæ similitudines. Aut si propterea puta-
tis eundū esse ad Marsos quia hoc audistis in scriptura
dei, eundū est & ad spectacula theatri, quia dicit Apo-
1.Cor.9. stolus, Non sic pugillor quasi aërem cedens. Pugillari
enim est pancratium facere. Iā quia hinc data est simi-
litudo, spectacula ista delectare nos debent: aut quia di
xit, Qui in agone contendit, ab omnibus abstinens est,
propterea agonistica ista vana & ludicra debet affecta-
re Christianus? Attende quid tibi dicatur ad similitu-
dinem, quid moneatur ad prohibitionem. Ita ergo &
hic data est quædam similitudo de Marso, qui incātat
vt educat aspidem de tenebrosa cauerna, vtiq; in lucē
vult educere: illa autē amando tenebras suas, quibus se
inuoluta occultare dicitur, ꝙ cum exire noluerit, recu-
sans tamē audire illas voces, quibus se cogi sentit, alli-
dit vnā aurem terræ, & de cauda obturat alteram, atq;
B ita voces illas quantū potest euitans, nō exit ad incan-
tantem. Huic similes dixit spiritus dei quosdam nō au
dientes verbum dei, & non solū non audiētes, sed om-
nino vt nō valeant audire facientes. Factum est hoc &
Act.7. in primis temporibus fidei. Stephanus martyr prædi-
cabat veritatē, & tanquam tenebrosis mentibus, vt eas
in lucem educeret, incantabat. Vbi venit ad cōmemo-
rationē Christi, quem illi omnino audire nollēt, quid
de eis scriptura dicit? quid de illis narrat? Clauserunt,
inquit, aures suas. Quid autem postea fecerint, passio
Stephani narrat atq; declarat. Non erāt surdi, sed fece-
runt se surdos. Quia enim aures patentes in corde nō
habebant, violentia tamē verbi per aures carnis irruēs,
etiā ipsis auribus cordis vim faciebat, clauserunt & au-
res corporis & ierūt ad lapides. Ecce aspides surdæ du
riores lapidibus, quibus incantatorē suum lapidauerūt,
non audierunt vocē incantantis, & medicamenti me-
dicati à sapiēte. Quid est, medicamētum medicatum à
sapiente? Forte medicamentum cōfectum, dicit medi-
camentum medicatum. An quęrimus ibi aliquid, quo-
C modo iam si medicamētum est, etiam medicatum sit?
Medicamēta erant in Prophetis, medicamenta erāt in
lege. Præcepta ipsa omnia, medicamenta erant. Et hoc
medicamentū nondum erat medicatum. Aduētu do-
mini medicamentum est medicatū. Hoc enim illi fer-
re nō potuerunt, quia nō curabātur medicamēto, me-
dicatum est ipsum medicamentum aduentu domini.
Iam Stephanus medicamētum medicatum incātabat,
hoc illi audire noluerūt: vnde medicatum est medica-
mentū, cōtra hoc aures clauserunt. Nā ibi hoc fecerūt,
vbi nominatus est Christus. Indignatio eorū, sicut in-
dignatio serpentis. Quid aures clauditis? Expectate, au
dite, & si potueritis sæuite. Quia nolebant nisi sæuire,
noluerunt audire. Quod si audirēt, forte desæuirēt. In-
dignatio eorū sicut indignatio serpentis. Tales etiam
istos patimur. Primo sibi veritatē tenere videbātur, nō
cessauit deus, nō quieuit Ecclesia sua. Prædicata est ve-
ritas in visceribus matris, aperta sunt eorum mēdacia.
Matth.5. Patefactū est quod lucet, demonstrata est ciuitas super
mōtem constituta, quæ abscondi nō potest, & lucerna
posita est super candelabrū, quæ lucet omnibus qui in
domo sunt. Vbi eni latet Ecclesia Christi, vbi latet ve-
Danie.2. ritas Christi? Nōnne ipse est mons qui creuit ex mini-
mo lapide, & impleuit vniuersam faciē terræ? Conuin-
cuntur hinc, nō habent quod dicant cōtra Ecclesiam.

Et quid eis remāsit? Quid nos quæritis? Quid nos vul- D
tis? Dicunt. Recedite à nobis: Dicūt autem & suis, Ne-
mo cū illis loquatur, nemo illis coniungatur, nemo il-
los audiat. Indignatio eorū sicut indignatio serpētis,
sicut aspidis surdæ & obturātis aures suas, quæ non ex-
audiet vocem incantantiū & medicamēti: hoc est, vo-
cem medicamēti medicati à sapiente. Nōne hinc iam
intelligitur quale medicamentū quando vocem dicit?
Nunquid medicamentū habet vocē? Est quoddā me-
dicamentū quod habet vocē. Medicamentū portamus,
vocē eius audite, non quomodo aspides surdæ. Si vere
vtiq; iustitiā loquimini, recta iudicate filij hominum.
Vox est medicamenti, & hoc medicati à sapiente. Iam
enim venit Christus qui impleret legē & Prophetas, qui Matth.5.
veritatē ipsam firmaret, In quibus duobus præceptis to- Matth.22.
ta lex pendet & Prophetę. An forte quærimus aliquid,
& in eo quod dicitur aspis ita aures claudere, vt vnā
earum in terrā premat, alteram cauda oppilet? Quid ti-
bi vult hoc? In cauda, posteriora vtiq; intelliguntur. Er
go non in præterita, quò iā tergum oportet ponere, vt
in ea, quæ nobis promittūtur intendamus: ergo nec ex E
præterita vita nostra, nec ex præsenti delectari debe-
mus. Hoc enim Apostolus monet dicens, Quem ergo Roma.6.
aliquando fructū habuistis in his, in quibus nunc eru-
bescitis? Reuocat à recordandis cū delectatione præ-
teritis, & cum quadā concupiscentia fruendis, ne red-
eamus corde in Aegyptū. Quid de præsentibus? Quo- Exod.13.
modo iubet etiā ipsa contemni? Nō respicientibus, in- 2.Cor.4.
quit, quæ videntur, sed quæ nō vidētur. Quæ enim vi-
dentur, tēporalia sunt: quæ autē non videntur, æterna.
Itē de præsenti vita dicit: Si in hac vita tantū in Chri- 1.Cor.15.
sto sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus ho-
minibus. Obliuiscere ergo pręterita quibus male vixi-
sti, contēne pręsentia quibus temporaliter viuis, ne te
alligando præsentia nō permittant peruenire ad futu-
ra. Si enim pręsens vita te delectat, aurē in terra posui-
sti: si tuis pręteritis etiā retro labentibus delectaris, au-
rē de cauda obturasti. Debes ergo ire in lucē, exire de
tenebris audita voce medicamenti medicati à sapien-
te, vt iā in luce ambulans, & exultans dicas, Quę retro Philip.3.
oblitus, in ea quę antè sunt extentus. Nō dixit, quæ re- F
tro oblitus, & ex pręsentibus delectatus. Cum dicit, quæ
retro oblitus: nō obturat aurem de cauda: cum dicit, in
ea quę antè sunt extentus: his & pręsentibus nō obsur-
duit, Merito audiens, merito pręedicās, merito exultat
lingua eius, pręedicans veritatem in luce noua, deposita Ephe.4.
vetere tunica. Et ad hoc enim valet astutia serpentis, ad Coloss.3.
quam nos imitandam dominus adhortatur. Ait enim, Matth.10.
Estote astuti sicut serpentes. Quid est, astuti sicut serpē-
tes? Offer omnia membra tua percutienti, dūmodo ca-
put integrum serues. Caput viri, Christus: Sed grauat 1.Cor.11.
quasi pondus tunica cuiusdam, & quasi senecta veteris
hominis. Audi Apostolum dicentem, Exuētes vos ve-
terem hominem, & induentes nouum. Et quomodo Coloss.3.
exuo, inquis, veterem hominem? Imitare astutiam ser-
pentis. Quid enim facit serpēs, vt exuat se veterem tu-
nicam? Coarctat se per foramen angustum. Et vbi, in-
quis, inuenio hoc foramen angustū? Audi, Arcta & an- Matth.7.
gusta est via quę ducit ad vitā, & pauci sunt qui ingre-
diuntur per eam. Reformidas eam, & non vis ambula-
re, quia pauci sunt? Ibi ponenda est vetus tunica, & ali-
bi poni non potest. Aut si vis vetustate impediri, gra-
uari, premi, noli ire per angustam. Si autē grauaris ve-
tustate quadā peccati tui, & præteritæ vię vel vitę trā-
sire non potes. Quia ergo corpus quod corrumpitur Sapi.9.
aggrauat

G aggrauat animam, vel cupiditates corporales nō premant, vel cōcupiscentię carnis exuantur. Vnde exuuntur, nisi ieris per angustū, nisi fueris astutus vt serpens? *Deus contriuit dentes eorum in ore ipsorum.* Quorū? Quibus indignatio est sicut similitudo serpentis, & aspidis obturantis aures suas, ne audiat vocem incantantium, & medicamenti medicati à sapiente. Quid illis fecit dominus? Contriuit dentes eorū in ore ipsorum. Factum est hoc primo, factū est, & modo fit. Sed sufficeret fratres mei vt diceretur, Deus contriuit dentes eorum. Quare, in ore ipsorum? Nolebant audire legem, nolebāt audire præcepta veritatis à Christo Pharisæi, similes serpenti illi & aspidi. Præteritis enim suis peccatis delectabātur, & præsentem vitam nolebant amittere, id est, gaudia terrena pro gaudiis æternis. Vnā aurem claudebant ex delectatione præteritorum, alteram ex delectatione præsentiū, ideo nolebāt audire. Nam vn- *Ioan. 11.* de est illud, Si dimiserimus eum sic, veniēt Romani & tollent nobis & locū & gentem. Vtique qui nolebant perdere locum, ad terrā colliserunt aurem suā, & ideo H noluerunt audire verba illa medicata à sapiente. Dictū est de illis & quòd auari erant, & amatores pecuniæ, & omnis vita eorum, etiam præterita, descripta est à domino in Euangelio. Qui legit diligenter Euangelium, *Luc. 16.* inuenit, vnde illi ambas aures obturabant. Intēdat charitas vestra. Dominus quid fecit? Cōtriuit dentes eorū in ore ipsorum. Quid est, in ore ipsorū? Vt ore suo cōtra se pronunciarent, coēgit illos ore suo in se sententiam dicere. Calumniari volebāt ei propter tributum: non dixit ille, Licet reddere tributū, aut non licet reddere. Et volebat dentes eorū quibus inhiabant vt morderent conterere, sed in ore ipsorum volebat. Si dice- *Matth. 22.* ret, soluatur Cæsari tributum, calumniarētur illi quòd maledixisset genti Iudæorum, eam tributariam faciēdo. Ex peccato enim tributum reddebāt humilitati, sicut illis in lege prędictū erat, Teneamus illū aiunt maledictorem gentis nostræ, si nos iusserit tributū persoluere. Si autem dixerit, nolite soluere: teneam⁹ eū quòd cōtradixerit nobis deuotos esse Cæsari. Talem bicipitem laqueū quasi capiendo domino posuerunt. Sed ad I quem venerunt? Qui nouerat cōterere dētes eorum in *Ibidem.* ore ipsorum, Ostēdite mihi nūmum, inquit, Quid me tentatis hypocritæ? De tributo soluendo cogitatis, iustitiā facere non vultis, consilium iustitiæ quæritis. Si vere vtiq; iustitiā loquimini, recta iudicate filij hominum. Nunc autē quia alia loquimini, alia iudicatis, hypocritæ estis. Quid me tentatis? Nunc cōteram dentes vestros in ore vestro. Ostēdite mihi nummum. Et demonstrauerunt ei. Et ille non dicit, Cæsaris est, sed interrogat cuius est, vt eorū dentes in ore ipsorū conterantur. Quęrente quippe illo cuius haberet imaginem & inscriptionē, illi Cæsaris dixerunt. Iam nunc dominus conteret dentes eorū in ore ipsorum. Iam respondistis, iā contriti sunt dentes vestri in ore vestro. Red- *Matth. 22.* dite Cęsari quę Cæsaris sunt, & deo quę dei sunt. Quęrit Cæsar imaginem suā, reddite. Quærit deus imaginem suam, reddite. Nō perdat ex vobis Cęsar nūmum suum: non perdat deus in vobis nummum suum. Et illi nō inuenerunt quid responderent, Missi enim erāt vt calumniarentur ei, & redierunt dicentes, quod nemo posset ei respōdere. Vnde? Quia contriti erant den- *Matth. 21.* tes eorum in ore ipsorū. Inde est & illud, In qua pote- *Mar. 11.* state ista facis? Et ego interrogabo vos vnū sermonem, respondete mihi. Et interrogauit de Ioanne, vnde esset baptismus Ioannis, de cœlo, an ex hominib⁹: vt si quid respōderent, contra illos esset. Noluerunt dicere ex K hominibus, timentes homines, ne lapidarentur ab eis, eo q Ioannē Prophetā haberent. Dicere de cœlo plus formidabant, ne faterentur ipsum Christum, quia Ioānes prædicauerat Christum. Coarctati vtrinq; ex hac parte, & ex hac parte: qui parabant obiicere crimen, responderunt ignorātiam, dixerunt, Nescimus. Calum- *Ibidem.* niam enim præparabant quando dixerunt, In qua potestate ista facis: vt si diceret, Christus sum, quasi arrogantem, superbū, sacrilegum, inuaderēt. Noluit dicere Christus sum, sed quæsiuit de Ioanne qui dixerat quòd ipse esset Christus. Illi nō sunt ausi reprehendere Ioānem, timentes ne à populo occiderētur: non sunt ausi dicere, verū dixit Ioānes, ne diceretur eis, Credite illi. Obmutuerunt, nescire se dixerunt, iā mordere non valebant. Vnde non valebant? Iā occurrit vobis, contriti erant dentes eorū in ore ipsorum. Pharisæo displicuit dominus illi qui ad prandium vocauerat, quòd peccatrix mulier accesserit ei ad pedes, & murmurauit aduer- *Luc. 7.* sus eum dicens, Si esset hic Propheta, sciret quę mulier illi accessit ad pedes. O tu non Propheta, vnde scis q L nescierit dominus quæ mulier illi accessit ad pedes? Quia (non) seruabat mūditiā videlicet Iudęorum, quæ à foris quasi custodiebatur in carne, & non colebatur ex corde: hoc de domino suspicatus est. Dominus autē qui peccata mulieris nouerat, etiā cogitationes hospitis audiebat, & respondit, quæ nostis. Et ne diu hinc loquar, tamen in ore eius voluit conterere dētes eius. Proposuit enim, Duo debitores erant cuidam fœnera- *Ibidem.* tori, vnus quingentos debebat denarios, alius quinquaginta: nō habebant ambo vnde redderent, dimisit ambobus. Quis eum plus dilexit? Ad hoc interrogat ille, vt ille respondeat: ad hoc ille respondit, vt dentes eius in ore eius conterantur. Respondit confusus, exclusus est, admissa est illa ad percipiendam misericordiā, quæ irruperat in habitaculum alienum, sed non accesserat ad deum alienum. Contriuit dominus dētes eorum in ore ipsorum. *Molas leonum confregit dominus.* Non tantū aspidum. Quid de aspidibus? Aspides insidiosæ volūt venena immittere & aspergere & insibilare, Apertis- M *Psal. 2.* sime sæuierunt gentes & fremuerūt sicut leones. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? *Matth. 22.* Quando insidiabantur domino, Licet dare tributum Cæsari, an non licet? aspides erant, serpentes erant, Cōtriti sunt dentes eorum in ore ipsorum. Postea clama- *Matth. 27.* uerunt, Crucifige, crucifige. Iam non est lingua aspi- *Ioan. 19.* dis, sed fremitus leonis. Sed & molas leonum confregit dominus. Forte hic non vacat quod non addidit, in ore eorum. Insidiantes enim captiosis interrogationibus, cogebantur responsione sua vinci. Isti autem quia aperte sæuiebant, nunquid interrogationibus cō- *Marc. 16.* uincendi erant? Tamen & eorum molæ cōtritæ sunt: *Actor. 1.* crucifixus resurrexit, ascendit in cœlum, glorificatus est Christus, adoratur ab omnibus gentibus, adoratur ab omnibus regibus. Sæuiant modo Iudæi si possunt: non sæuiunt, Molas leonum confregit dominus. Habemus & in hæreticis hoc documentum & experimētum, quia & ipsos inuenimus esse serpentes indignatione obsurdatos, nolentes audire medicamētum medicatum à sapiente, & in ore ipsorum contriuit dominus dentes eorum. Quomodo sæuiebant in nos? Reprehendēdo, quòd quasi persecutores essemus, excludendo illos de basilicis. Modo illos interroga, Debēt excludi hæretici de basilicis, an non debent? Respondeant modo, dicāt nō debere, Repetāt Maximinianistæ basi-

A ſtæ baſilicas. Ne autem repetāt Maximinianiſtæ baſilicas, dicūt debere. Quid eſt ergo quod dicebatis aduerſum nos? An contriti ſunt dentes veſtri in ore veſtro? Quid nobis & regibus inquiunt? Quid nobis & Imperatoribus? Vos de imperatoribus præſumitis. Quæro & ego, Quid vobis ad proconſules, quos miſerunt imperatores? Quid vobis ad leges, quas cōtra vos dederunt Imperatores? Imperatores communionis noſtræ, leges aduerſus omnes hæreticos dederūt. Eos vtique appellant hæreticos, qui non ſunt communionis eorū, inter quos vtique & vos eſtis. Si veræ ſunt leges, valeant & in vos hæreticos: ſi falſæ ſunt leges, quare valent cōtra veſtros hæreticos? Fratres paululum aduertite, & intelligite quod diximus. Quando egerunt cauſas ſuas aduerſus Maximinianiſtas, vt eos à ſe damnatos & ſchiſmaticos, ſuis eiicerent de locis, quæ illi tenebant antiquitùs, & ſucceſſerāt epiſcopis deceſſoribus ſuis, volētes illos inde excludere, egerunt legibus publicis, ad iudices venerunt, dixerūt ſe catholicos, vt poſſent excludere hęreticos. Quare te dicis catholicum vt excludatur hæreticus, & non potius es catholicus, ne ſis excluB ſus hæreticus? Modo catholicus es, vt valeas ad excludendum hæreticum. Iudex enim non poſſet niſi legibus ſuis iudicare. Dixerunt ſe catholicos, admiſsi ſunt agere: dixerunt illos hæreticos, quæſiuit vnde probaretur. Lectum eſt concilium Bagaitanum, vbi damnati ſunt Maximinianiſtę, inſertū eſt actis proconſularibus, probatū eſt quòd illi damnati non deberent tenere baſilicas, & pronunciauit proconſul ex lege. Ex qua lege? Quæ lata eſt contra hæreticos. Si contra hæreticos, & contra te. Quare, inquit, contra me: non enim ego hæreticus ſum. Si tu hęreticus non es, falſæ ſunt illę leges: ab his enim Imperatoribus latæ ſunt qui non ſunt cōmunionis tuę. Omnes qui non ſunt communionis eorum, legibus ſuis hæreticos vocant. Non quæro vtrum veræ an falſæ, ſequeſtrata illa ſit quæſtio, ſi adhuc quæſtio eſt. Iterum te ſecūdo modo interrogo, veræ leges ſunt, an falſæ leges ſunt? Si veræ ſunt, credatur eis: ſi falſæ ſunt, quare vteris eis? Dixiſti proconſuli, catholicus ſum, exclude hæreticū. Quæſiuit ille, vnde probaretur hæreticus. Protuliſti concilium tuū, oſtendiſti quòd eū C damnaueris. Ille vel cohibens, vel non intelligens, vſus eſt tamen lege ſicut iudex, & feciſti de iudice quod de te nō vis facere. Si enim iudex vſus eſt lege Imperatoris ad tuā ſuggeſtionem, cur ea nō vteris & tu ad tuam correctionem? Ecce eiicit hęreticum tuum ex lege Imperatoris ſui, quare tu ex eadem lege non vis vt te eiiciat? Replicemus quod feciſti. Ecce baſilicæ tenebātur à Maximinianiſtis, modo à vobis tenētur. Excluſi ſunt ab eis Maximinianiſtæ, extant iuſsiones proconſulum, extat memoria geſtorū, apparitores accipiuntur, ciuitates excitantur, pelluntur homines de locis ſuis. Quare? Quia hæretici ſunt. Qua lege pelluntur? Reſponde. Videamus ſi nondū contriti ſunt dentes veſtri in ore veſtro. Falſa lex eſt, non valeat in hęreticū tuum. Vera lex eſt: valeat & in te. Non eſt quod reſpondeant, Deus cōtriuit dentes eorum in ore ipſorum. Ideoq; vbi nō poſſunt lubrica fallacia ſerpere vt aſpides, aperta violētia fremunt vt leones. Proſiliunt & ſæuiunt armatæ turbæ Circūcellionum, dant ſtragem quantam poſſunt, quātamcunque poſſunt. Sed & molas leonū confregit dominus. *Spernentur tanquam aqua decurrens.* Non vos terreant fratres quidam fluuij qui dicuntur torrētes, hyemalibus aquis implentur: nolite timere, poſt paululum tranſit, decurrit aqua, ad tempus perſtrepit, mox ceſſabit, diu ſtare non poſſunt. Multæ hæreſes iam emortuę D ſunt, cucurrerunt in riuis ſuis quantum potuerunt, decurrerunt, ſiccati ſunt riui, vix eorum memoria reperitur, vel quia fuerint. Spernentur tanquam aqua decurrens. Sed non ſolum ipſi, totum hoc ſeculum ad tēpus perſtrepit, & quærit quem trahat. Omnes impij, omnes ſuperbi ſonātes ad ſaxa ſuperbiæ ſuæ quaſi aquis irruētibus & confluentibus: non vos terreat, hyemales aquę ſunt, ſemper manare nō poſſunt, neceſſe eſt vt decurrant, neceſſe defluāt in locum ſuum, in finem ſuum. Et tamen de iſto torrente ſeculi bibit dominus. Paſſus eſt enim hic, ipſum torrentem bibit, ſed in via bibit, ſed in tranſcurſu, quia in via peccatorum nō ſtetit. Sed quid ait de illo ſcriptura? De torrente in via bibit, propterea exaltabit caput: id eſt, propterea glorificatus eſt, quia mortuus eſt: propterea reſurrexit, quia paſſus eſt. Si nollet bibere in via de torrente, non moreretur: ſi nō moreretur, non reſurgeret: ſi non reſurgeret, nō glorificaretur. Ergo de torrente in via bibit, propterea exaltabit caput. Exaltatum eſt iam caput noſtrum: ſequātur eum membra ſua. Spernentur tanquam aqua decurrens. *Pſal. 109.*

Intendit arcum ſuum donec infirmentur. Minæ dei non ceſſant, arcus dei minæ dei. Intenditur arcus, nondum ferit. Intendit arcum ſuum donec infirmentur: & multi infirmati ſunt ipſius intenſione arcus territi. Nam hinc infirmatus eſt ille qui dixit, Quid me iubes facere? Ego ſum, inquit, Ieſus Nazarenus quem tu perſequeris. Qui clamabat de cœlo, arcum tendebat. Multi ergo qui fuerunt inimici, infirmati ſunt & conuerſi. Noluerunt erigere diu ceruices ſuas aduerſus perſeuerantiam extēti arcus. Nam ſic infirmatus eſt & ille qui ait, ne timeam* infirmari, Quando infirmor tunc potens ſum. Et cum oraret à ſe tolli ſtimulum carnis, quid ei reſpōſum eſt? Virtus in infirmitate perficitur. Intēdit arcum ſuū donec infirmētur. *Sicut cæra liquefacta auferentur.* Dicturus enim eras, non omnes ſic infirmantur, quomodo ego, vt credant, perſeuerant multi in malo ſuo, & malitia ſua. Et de ipſis nihil timeas, Sicut cæra liquefacta auferentur, Non contra te ſtabunt, non perdurabunt, igne quodam concupiſcentiarum ſuarū peribunt. Eſt enim hic quædam pœna occulta, de illa dicturus eſt modo Pſalmus vſq; in finem. Pauci ſunt verſus, Intēti eſtote. Eſt quædam pœna futura, gehēnæ ignis, ignis æternus. Futura enim pœna duas ſpecies habet: aut inferorū eſt, vbi ardebat diues ille qui volebat ſibi ſtillam aquę ſtillari in linguam de digito pauperis, quem ante ianuam ſuam contempſerat, quando ait, Quoniam crucior in hac flamma: Et altera eſt illa in fine, de qua audituri ſunt qui ad ſiniſtram ponendi ſunt, Ite in ignem æternum qui præparatus eſt diabolo & angelis eius. Illæ pœnæ manifeſtæ erunt eo tempore, quando exitum fuerit ex hac vita, aut finito ſeculo peruentum ad reſurrectionem mortuorum. Modo ergo nulla pœna eſt, & prorſus impunita ſinit deus peccata vſque ad illum diem? Non. Eſt & hic quædam pœna occulta, de ipſa modo tractatur, Hanc vult commendare ſpiritus dei, hanc intelligamus, hanc caueamus, hanc euitemus, & in illas multum terribiles nō incidemus. Forte dicturus eſt mihi aliquis, Sunt & hic pœnæ, carceres, exilia, tormenta, mortes, diuerſa genera dolorum & tribulationum. Sunt quidem & iſta, & dei iudicio diſpenſantur, ſed multis ad probationem, multis ad damnationem. Videmus tamen aliquādo in his pœnis iuſtos affligi, & ab his pœnis iniuſtos eſſe alienos, vnde nutauerūt pedes illius qui poſtea gratulatus ait, Quàm bonus Iſraël

E *Act. 9.* *2. Cor. 12.* F *Luc. 16.* *Matth. 25.*

G Israël deus rectis corde, Mei autem penè moti sunt pe
Psal.27. des, quia zelaui in peccatoribus pacem peccatorũ in-
tuens. Viderat enim fœlicitatem malorũ, & delectatus
erat esse malus. Videns regnare malos, bene illis esse,
abundare eos in omni copia rerum tẽporalium, qualia
adhuc ipse paruulus desyderabat à domino. Et nutane
rũt illi pedes vsquequo videret quid in finem vel spe-
randum, vel timendum sit. Ait enim in eodẽ Psalmo,
Hoc labor est ante me, donec introeam in sanctuariũ
dei, & intelligam in nouissima. Non ergo pœnas infe
rorum, non pœnas illius post resurrectionẽ ignis æter-
ni, non pœnas istas quæ adhuc in seculo promiscuæ
sunt iustis & iniustis, & plerunq; grauiores iustorum q̃
iniustorum: sed nescio quam pœnã præsentis vitę vult
commendare spiritus dei. Aduertite, audite hoc me di
cturum quod noueratis. Sed dulcius est quod in Psal-
mo ostenditur, qui obscurus antequã ostenderetur, pu-
tabatur. Ea enim profero quæ iam noueratis. Sed quia
inde proferuntur vbi nondum ea videbatis, fit vt etiã
nota tanquam noua delectent. Audite pœnam impio-
rum, Sicut cæra, inquit, liquefacta auferentur. Dixi per
H concupiscentias suas hoc eis fieri. Concupiscentia ma-
Prouer.6. la, quasi ardor est ignis. Ignis consumit vestem, libido
adulterij non cõsumit animam? De cogitatu adulterij
cum loqueretur scriptura ait, Alligabit quis ignem in
sinu suo, & vestimenta sua nõ comburet? Gestas in sinu
prunas, perforatur tunica: gestas in corde adulteriũ, &
integra est anima? Sed istas pœnas pauci vident, pro-
pterea istas maxime commendat spiritus dei. Audi A-
Rom.1. postolum dicentẽ, Tradidit illos deus in concupiscẽ-
tias cordis illorum. Ecce ignis à cuius facie tanquã cæ
ra liquescunt. Soluuntur enim à quadam cõstantia ca-
stitatis, propterea & ipsi euntes in libidines suas, soluti
& fluxi dicuntur. Vnde fluxi? vnde soluti? Ab igne cõ-
cupiscentiarum. Tradidit illos deus in concupiscen-
tias cordis eorum, vt faciant quæ non conueniunt, re-
pleti omni iniquitate. Et enumerat multa quæ peccata
sunt, & pœnas dicit esse peccatorũ. Nam dicit primam
pœnam superbiam, imò non pœnam, sed primum pec
Eccle.10. catum superbiam. Primum peccatum superbia est, vlti-
2.sen. dist. ma pœna est ignis æternus, aut ignis infernus iam dam
36.ca.1. natorum. Inter illud primum peccatum & hanc vlti-
mam pœnã, media quæ sunt, & peccata sunt & pœnæ
I peccatorum. Tam multa enim dicit Apostolus fieri ab
eis, quæ peccata sunt detestabilia, & tamen pœnas eas
dicit. Propter hoc, inquit, deus tradidit eos in concu-
piscentias cordis eorum in immunditiam, vt faciant
quæ non conueniunt. Et ne putaret quisquã ipsis pœ-
nis tantum se affligi, quibus modo delectatur, & nõ ti
meret quod vẽturum est in fine, commemorauit vlti-
Rom.1. mam pœnam, Qui cum iustitiã dei cognouissent, non
intellexerunt, inquit, quoniam qui ea agunt, digni sunt
morte, Non solum qui faciunt, sed etiam qui consen-
tiunt facientibus. Qui ea agũt digni sunt morte, Quæ?
Quæ superius enumerauit in pœnis esse. Nam tradidit
illos deus, dixit, in concupiscentias cordis eorũ, vt fa-
ciant quæ non conueniunt. Vt adulter sit, iã pœna est:
vt mendax, vt auarus, vt fraudulẽtus, vt homicida, iam
Eccle.10. pœnę sunt. Cuius peccati pœnę? Prioris apostasiæ illius
superbię, Initium peccati hominis apostatare à deo, Et
initium omnis peccati superbia. Propterea ipsum pec-
Rom.1. catum prius dixit, Qui cum cognouissent deum, nõ vt
deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euanue-
runt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiẽs
cor eorũ. Iam ista pœna est obscuratio cordis. Sed vn-
de contigit? Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti K
sunt. Quia à se habere dicebant, quod à deo acceperãt.
Aut si cognouerunt à quo acceperunt, nõ enim glori-
ficauerunt à quo se accepisse cognouerũt. Hoc est, Di-
centes se esse sapientes. Et ibi statim pœna secuta est,
Stulti facti sunt, & obscuratum est insipiẽs cor eorum,
Dicentes se esse sapiẽtes, stulti facti sunt. Parua ista pœ-
na est? Vt de ista sola loquamur, obscuratio cordis, ex-
cæcatio mentis, parua est pœna? Si quis furtum faciens,
statim oculum perdidisset, omnes dicerent deum præ-
sentem vindicasse. Oculum cordis amitit, & ei peper-
cisse putatur deus? Sicut cæra liquefacta auferentur.
Supercecidit ignis, & non viderunt solem. Videtis quomodo *2.sent. dist.*
dicit quandam pœnam obscurationis. Ignis superce- *36.ca.1.*
cidit, ignis superbiæ, ignis fumosus, ignis concupiscẽ-
tiæ, ignis iracundiæ. Quantus ignis est? Super quem ce
ciderit non videbit solem. Ideo dictum est, Non occi- *Ephe.4.*
dat sol super iracundiam vestram, Ergo fratres, ignem
malæ concupiscentiæ timete, si non vultis liquefieri si-
cut cæra, & perire à facie dei. Supercadit enim ignis
iste, & solem non videbitis. Quem solem? Non illum L
quem tecum vidẽt & pecora, & muscæ, & boni & ma- *Matth.5.*
li. Quia facit solem suum oriri super bonos & malos. *Sapi.5.*
Est & alius sol de quo dicturi sunt illi, Et sol nõ ortus
est nobis, transierunt omnia illa tanquam vmbra. Ergo
errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumẽ non luxit no
bis, & sol non ortus est nobis. Quare, nisi quia superce-
cidit ignis, & non viderunt solem? Vicit illos concu-
piscentia carnis. Et ista concupiscentia carnis vnde
venit? Attendite, De traduce natus es, cũ eo quod vin-
cas. Noli tibi hostes addere, vince cũ quo natus es. Ad
stadium vitæ huius cum illo venisti, congredere cum
eo qui tecum processit. Ipso nõ victo, quare prouocas
cateruas concupiscentiarum? Delectatio enim carna-
lis fratres cum homine nascitur. Sed qui bene erudi-
tur, cito videt hostem suum, & aggreditur & luctatur,
& cito vincit, Idoneus est enim nondum crescentibus
hostibus. Qui autem illam concupiscentiam cum qua
de peccati propagine natus est, contemnit vincere, &
multas adhuc excitat exeritq; libidines, difficulter eas
superat, & aduersus se ipse diuisus, igne proprio cõcre-
matur. Ne itaque speres quasi illas solas pœnas futuras,
præsentes vide. Supercecidit ignis, & non viderũt so-
lem. *Priusquam producat spinas vestras rhamnus tanquã viuen-* M
tes tãquam in ira combibit eos. Quid est rhamnus? Spinarũ
genus est, densissimæ quædam spinæ esse dicuntur. Pri
mo herba est, & cũ herba est, mollis & pulchra est, ibi
sunt tamen spinæ postea processuræ. Modo ergo de-
lectant peccata, & quasi non compungunt: Herba est
rhamnus, & modo tamen est spina: priusquam produ-
cat spinas rhamnus, priusquam miserarum delectatio-
num & voluptatum manifesta tormenta procedant.
Interrogent se qui aliquid amãt, & ad id peruenire nõ
possunt, videant si non cruciantur desyderio, & cum
peruenerint ad id quod illicite desyderant, attendant
si non cruciantur timore. Videãt ergo hic pœnas suas
antequam veniat illa resurrectio, cum in carne resur-
gentes non immutabuntur. Omnes enim resurgemus, *1.Cor.15.*
sed non omnes immutabimur. Habebunt quippe cor-
ruptionem carnis in qua doleant, non in qua morian-
tur, alioqui & illi dolores finirentur. Tunc spinę illius
rhamni, id est, dolores omnes & cõpunctiones tormẽ-
torum producentur. Quales spinas patiẽtur illi qui di
cturi sunt, Hi sunt quos aliquãdo habuimus in risum?
Spinæ compunctionis pœnitentiæ, sed seræ & infru-
ctuosæ

A ctuosæ sunt, sicut spinarū sterilitas. Pœnitētia huius tē-
poris, dolor medicinalis est: pœnitētia illius temporis,
dolor pœnalis est. Non vis illas pati spinas, hic cōpun-
Psal. 31. gere spinis pœnitentiæ, vt facias quod dictum est, Cō-
Psal. 50. uersus sum in erūna mea, dum configitur spina. Pecca-
Psal. 31. tum meum cognoui, & iniquitatem meam nó operui.
Dixi, pronunciabo aduersus me delictum meū domi-
no, & tu remisisti impietatē cordis mei. Modo fac, mo
do compungere, ne in te fiat quod dictum est, de qui-
Psal. 34. busdam detestabilib⁹, Discissi sunt nec cōpuncti sunt.
Attendite qui discissi sunt, nec compūcti sunt. Videtis
discissos, & non videtis compunctos. Ecce præter Ec-
clesiam sunt, & non eos pœnitet vt redeant vnde di-
scissi sunt, producet postea spinas eorū rhānus. Nolūt
modo habere cōpunctionē medicinalē, habebūt post-
ea pœnalem. Sed etiam modo priusquā producat spi-
nas rhamnus, supercecidit ignis, qui eos non permittit
videre solem, qui eos adhuc viuētes in ira dei combi-
bit: Ignis concupiscentiarum malarum, bonorū vano-
rum, superbiæ, auaritiæ suæ: Et quicquid eos premit ne
cognoscant veritatem, ne victi videantur, ne subiiciat
B illos vel ipsa veritas. Quid enim gloriosius fratres q̄
subiici & vinci à veritate? Superet te veritas volētem.
Nam & inuitum ipsa superabit. Ergo ille ignis concu-
piscentiarum malarum qui supercecidit vt non videāt
solem, combibit rhamnum priusquā producat spinas
eorum: id est, occultat eorum malam vitam, priusquā
pariat eadem vita manifestos in fine cruciatus, sed in
ira dei occultat rhamnum ignis iste. Non enim parua
pœna est, quòd modo non vident solē, nec spinas pœ-
narum credunt ex hac vita malas sibi postea processu-
ras. Vos enim, inquit, rhamnus estis, quem rhamnum,
id est, vosipsos, viuentes, id est, adhuc in hac vita con-
stitutos, priusquam in futuro iudicio spinas pœnarum
vestrarum manifestas producat, nunc in ira combibit,
id est, quasi absorbendo apparere non finit. Hic itaque
ordo verborum quantum puto, planius ita cōtexitur,
Supercecidit ignis, & non viderunt solem: qui ignis
tanquam in ira, tanquam viuētes vos rhamnum com-
bibit, priusquam producat spinas vestras: id est, vosip-
sos quos rhamnum inuenit combibit ante mortem,
C priusquam eadem rhamnus spinas vestras post mor-
tem in illa pœnali resurrectione producat. Quare au-
tem non dixit, viuentes: sed, tanquam viuētes: nisi quia
falsa est hæc vita impiorum? Neque enim viuunt, sed
viuere sibi vidētur. Et quare non, in ira: sed, tanquam
in ira: nisi quia tranquillus hoc facit deus. Nam & hoc
Sapi. 12. scriptum est, Tu autem domine virtutum cum trāquil-
litate iudicas. Ille ergo & cum minatur, non irascitur.
Neque enim perturbatur, sed tanquam irascitur, quia
punit & vindicat. Et qui corrigi nolunt, tanquam vi-
Gene. 3. uunt, sed non viuunt. Vindicta enim primi peccati, &
eorum quæ addiderunt, manet super eos: Et ipsa voca-
tur ira dei, quia de iudicio dei venit. Vnde dominus
Ioan. 3. de non credēte ait, Sed ira dei manet super eum. Cum
ira enim dei mortales nascimur. Vnde dicit Aposto-
Ephe. 2. lus, Fuimus & nos aliquando natura filij iræ, sicut &
cæteri. Quid est, natura filij iræ, nisi quia portamus no
biscum pœnam primi peccati? Sed si cōuertamus nos,
aufertur ira, præbetur gratia. Non vis conuerti, addis
etiam super id quod natus es, tanquam in ira combi-
beris in præsenti tempore. Agnoscite ergo istam pœ-
nam, & gaudete vos non esse in hac pœna omnes qui
proficitis, omnes qui intelligitis & amatis veritatem,
omnes qui plus in vobis vultis victoriam veritatis
quàm vestram, qui non clauditis aduersus veritatem D
aures vestras, de præsentium delectatione, & de præ-
teritorum recordatione, ne sitis canis reuersus ad suū
vomitum. Omnes tales qui estis, videte pœnas eorum 2. Pet. 2.
qui tales non sunt, & gaudete. Adhuc inferorum pœ-
næ non venerunt, adhuc ignis æternus non venit. Cō
paret qui proficit in deo se modo cum impio, cæcum
cor cum illuminato corde, Comparate duos, viden-
tem & non videntem in carne. Et quid magnum est,
visio carnis? Nunquid Tobias habebat carneos ocu- Tobiæ. 4.
los? Filius ipsius habebat, & ille non habebat, & viam
vitæ cæcus videnti ostendebat. Ergo istam pœnam
quando videtis gaudete, quia in illa non estis: Pro-
pterea dicit scriptura, *Lætabitur iustus cum viderit vindi-
ctam.* Non illam futuram. Nam vide quid sequitur:
Manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Quid est hoc?
Intendat charitas vestra: Nunquid quando feriuntur
homicidæ, debent illuc innocentes ire & lauare ma-
nus suas? Sed quid est, in sanguine peccatoris lauabit
manus suas? Iustus quando videt pœnam peccatoris,
proficit ipse, & mors alterius valet ad vitam alterius.
Si enim spiritaliter sanguis currit de his qui intrinse- E
cus moriuntur, tu videns talem vindictam, laua illic
manus tuas, de cætero mundius viue. Et quomodo la-
uabit manus suas qui iustus est? Quid enim habet in
manibus quod lauetur, si iustus est? Sed iustus ex fide Roma. 1.
viuit. Iustos ergo dixit fideles, & ex quo iam credidi-
sti, iam incipis vocari iustus. Facta est enim dimissio
peccatorum. Et si de ista residua vita quædam pecca-
ta tua sunt, quæ non possunt nisi tāquam aqua de ma-
ri in sentinam influere: tamen quia credidisti cum vi-
deris eum, qui omnino auersus est à deo occidi in illa
cæcitate, supercadente illo igne, non videre solem, tu
qui iam per fidem vides Christum, vt videas per spe-
ciem, quia iustus ex fide viuit, attende impium moriē-
tem, & purga te à peccatis, Ita lauas quodammodo ma
nus tuas in sanguine peccatoris. Manus ergo suas la-
uabit in sanguine peccatoris. *Et dicet homo, si ergo est fru-
ctus iusto?* Ecce antequam veniat quod promittitur,
antequam detur vita æterna, antequam impij proii-
ciantur in ignem æternum, hic in hac vita est fructus
iusto. Qui fructus? Spe gaudentes, in tribulatione pa- F
tientes. Qui fructus iusto? Gloriamur in tribulationi- Matth. 15.
bus, scientes quia tribulatio patientiam operatur, pa- Rom. 12.
tientia autem probationem, probatio verò spem: Spes Rom. 5.
autem non confundit, quia charitas dei diffusa est in
cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est
nobis. Gaudet ebriosus, & non gaudet iustus? In cha-
ritate est fructus iusto. Miser ille etiam cum se inebriat,
beatus etiam iste cum esurit & sitit. Illum ingurgitat Matth. 5.
vinolentia, iustum spes pascit. Videat ergo illius pœ-
nam, suum gaudium, & cogitet deum, Qui tale gau-
dium modo dedit de fide, de spe, de charitate, de veri-
tate scripturarum suarum, quale præparat in finem?
Qui in via sic pascit, in patria quomodo saginabit? Et
dicet homo, Si ergo est fructus iusto? Credant qui vi-
dent, & videant & intelligāt. Lætabitur enim iustus cū
viderit vindictā. Si autem non habet oculos vnde vi-
deat vindictam, contristabitur, nec corrigetur ex illa.
Si autem videt illam, videt quid intersit inter conte-
nebratum oculum corporis, & oculum illuminatum
cordis: inter refrigerium castitatis, & flammam libidi-
nis: inter securitatem spei, & timorem facinoris. Cum
viderit hoc, discernat se, & lauet manus suas in san-
guine ipsius. Proficiat ex comparatione, & dicat: Er-
go est

G go est fructus iusto. *Ergo est deus iudicans eos in terra.* Nondum in illa vita, nondum in igne æterno, nondum apud inferos, sed hic in terra. Luc. 16. Ecce diues ille adhuc induitur purpura & bysso, & adhuc epulatur quotidie splendide, Nondum produxit spinas rhamnus, nondum dicit, crucior in hac flamma, Sed iam est mentis cæcitas, iam oculus mentis extinctus est. Si cęcus oculis carnis ad mensam suam quamlibet optimam discumberet, miserum eum diceres. Cæcus interius, panem Christum non videt, & beatus est? Hoc non dicit nisi pariter cæcus, Ergo est fructus iusto, ergo est deus iudicans eos in terra. Si aliquantum prolixiores fuimus, date veniã. Exhortamur vos in nomine Christi, vt hæc quæ audistis, ad fructum cogitetis. Quia & prædicare veritatẽ nihil est, si cor à lingua dissentiat, & audire veritatem nihil prodest, si homo non super Matth. 7. petram ædificet. Qui ædificat super petram, ipse est qui audit & facit: Qui autem audit & non facit, ædificat super harenam: Qui nec audit nec facit, nihil ædificat. Sed quomodo qui ædificat super harenam, ruinam sibi ædificat: sic ille qui non ædificat super petrã, H veniente fluuio, sine domo rapitur. Non est aliud facere nisi & ædificare & super petram ædificare, id est, & audire & facere. Nec alius dicat, Vt quid procedo ad Ecclesiam? Ecce qui quotidie ad Ecclesiam procedũt, non faciunt quod audiunt, Faciunt tamen vt audiant: sic possunt facere vt audiant & faciant. Tu autẽ quantum longe es à faciendo, qui tantum fugis ab audiendo? Sed ego, inquit, non ædifico super harenam. Nudũ te inuenturus est fluuius, Nunquid ideo te non ablaturus est? nunquid ideo pluuia non necabit? nunquid vẽti propterea non abripiẽt? Ergo veni & audi. Sed cum audieris, fac. Nam si audieris & non feceris, ædificasti quidem, sed super harenam. Quia ergo sine ædificio constituti nudi sumus, in ædificio autem super harenã posito, sub ruina sumus: restat vt super petram ædificemus: & quod audiuimus, faciamus.

Psalmus quinquagesimusoctauus.

SICVT solet scriptura Psalmorum mysteria in titulis ponere, & frontem Psalmi sublimitate sacramenti decorare, vt sciamus qui in- I traturi sumus, cum tanquã super postem quid intus agatur legerimus, vel cuius domus sit: vel quisnã sit illius prædij possessor, ita & in hoc Psalmo scriptus est titulus de titulo. Habet enim, *In finem, ne corrumpas ipsi Dauid tituli inscriptionem.* Hoc est quod dixi, titulus de titulo. Quænam enim sit tituli huius inscriptio, quam corrumpi vetat, euangelium nobis indicat, Nam cum Matth. 27. dominus crucifigeretur, titulus inscriptus est à Pilato Ioan. 19. & positus rex Iudæorum: tribus linguis, Hebræa, Græca & Latina, quæ linguæ toto orbe maxime excellunt. Igitur si rex Iudæorum crucifixus est, & Iudæi regem suum crucifixerunt, crucifigendo eum etiam regem gentium fecerunt, magis quàm occiderunt. Et quidem quantum in illis fuit perdiderunt Christũ, sed sibi non nobis: & mortuus est ille pro nobis, & sanguine suo redemit nos. Et modo non est corruptus titulus, quia ille rex est, non solum gentium, sed etiam ipsorum Iudæorum. Quid enim? Quia contradixerunt, ideo regis sui dominationem euertere potuerunt? Rex est & supra illos. Nam ille rex virgam ferream gerit, qua & Psal. 2. regit & frangit. Ego, inquit, constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, prædicans præceptum domini, Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te, Postula à me, & dabo tibi gentes K hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli conteres eos. Quos regit? quos conterit? Regit obediẽtes, conterit resistentes. Ergo ne corrumpas, optime & prophetice, quandoquidem & illi Iudæi suggesserunt tunc Pilato & dixerunt, Noli scribere rex Iudæorum: Ioan. 19. sed scribe, quia ipse se dixit regẽ Iudæorũ. Nam & iste titulus, inquiunt, confirmauit illũ regem nobis. Et Pilatus, Quod scripsi, scripsi. Et impletum est, Ne corrũpas. Nec iste solus Psalm^9 habet huiusmodi inscriptionem vt titulus non corrumpatur. Aliqui Psalmi sic Psal. 55. 56. & 57. prænotati sunt, sed tamen in omnibus passio domini prænunciatur. Ergo & hic intelligamus domini passionem, & loquatur nobis Christus caput & corpus. Sic semper, aut propè semper audiamus voces Christi de Psalmo, vt non solum intueamur, caput illud vnum mediatorem dei & hominum, hominem Chri- 1. Timo. 2. stum Iesum, qui etiam secundum diuinitatem in principio erat verbum, deus apud deum, quod verbum ca- Ioan. 1. ro factum est, & habitauit in nobis, caro ex semine A- L braham, ex semine Dauid, de Maria virgine. Non er- Matth. 1. go illum solum qui est caput nostrum cogitemus, quãdo audimus Christum loqui, sed cogitemus Christum caput & corpus totum integrum, quendam virum. Nobis enim dicitur, Vos autem estis corpus Christi & 1. Cor. 12. membra, ab apostolo Paulo. Et de illo dicitur ab eodem Apostolo, qui est caput Ecclesiæ, Si ergo ille ca- Ephe. 1. put, nos corpus, totus Christus caput & corpus. Aliquã- Coloss. 1. do enim inuenis verba quæ non congruunt capiti, & nisi ea coaptaueris corpori, nutabit intellectus tuus. Rursus inuenis verba quæ non apta sunt corpori, & Christus tamen loquitur, Ibi non timendum est ne erret quisque: cito enim peragit vt capiti aptet, quod videt corpori non conuenire. Ipse denique in cruce pẽdens, ex persona corporis locutus est, Deus meus deus Psal. 21. meus, respice me, quare me dereliquisti? Non enim de- Matth. 27. reliquerat Christum, à quo derelictus non est. Aut vero sic ad nos venit, vt illum desereret, aut sic illum dimisit, vt ab illo discederet? Sed quia homo desertus est à deo, Adam ille peccans: qui cum soleret gaudere ad Gene. 3. faciem dei, conscientia peccati deterritus fugit à gaudio suo: & vere dereliquit illum de^9, quia ipse deseruit M deum. Ex quo Adam Christus cum carnẽ accepisset, hoc ex persona ipsius carnis ait, quia tunc vetus homo Rom. 6. noster simul crucifixus est cum illo. Audiamus ergo quod sequitur. *Quando misit Saul & custodit domum eius, vt eum interficeret.* Hoc non ad crucẽ domum, sed tamẽ ad passionẽ domini pertinet. Crucifixus enim Christus, & mortuus, & sepultus est. Erat ergo illa sepultura tanquã domus, ad quã custodiendam misit regnũ Iudæorum, quando custodes adhibiti sunt sepulchro Chri- sti. Est quædã historia in scriptura Regnorum, quãdo Matth. 28. misit Saul ad custodiendam domũ vt interficeret Da- 1. Reg. 19. uid, Sed & quantũ inde sumpsit qui Psalmũ scripsit, tãtum debemus discutere, cum titulũ Psalmi tractamus. Hoc nobis significare tantũ voluit, quia missum est ad domum vt custodiretur, & ille interficeretur. Quomodo ergo ad hoc custodita est domus, si Dauid figurabat Christum, vt Christus interficeretur, quando in sepultura Christus positus non est, nisi in cruce interfectus? Refer hoc ergo ad corpus Christi, quia interficere Christum, erat tollere nomen Christi, ne crederetur in Christum, dum mendacium præualeret custodum, qui corrupti sunt vt dicerent, Quia cum dor- Matth. 28. mirent,

A mirent, venerunt discipuli eius, & abstulerũt eum. Hoc
Matth. 28. est vere Christum velle interficere, nomẽ resurrectionis eius extinguere, vt mendacium Euangelio præferretur. Sed quomodo illud nõ effecit Saul vt interficeret Dauid, sic & hoc nõ potuit regnum Iudæorum efficere, vt plus valeret testimonium custodum dormiẽtium, quàm Apostolorum vigilantium. Quid enim
Ibidem. edocti sunt custodes vt dicerẽt? Damus vobis, inquiũt, quantum vultis pecuniæ, & dicite, quia cum dormiretis, venerunt discipuli eius, & abstulerunt eũ. Ecce quales testes mendacij cõtra veritatem & resurrectionem Christi, inimici eius per Saul figurati produxerunt. Interroga infidelitatis testes dormientes, respondeant tibi quid actum sit in sepulchro. Qui si dormiebãt, vnde scierunt? Si vigilabant, fures quare non tenuerunt. Dicat ergo quod sequitur,

Prima partis Psalmi Enarratio.

Rue me de inimicis deus meus, & ab insurgentibus super me redime me. Factum est hoc in carne Christi, fiet & in nobis. Neque enim cessant inimici nostri diabolus & angeli eius insurgere super nos quotidie, & il
B ludere velle infirmitati & fragilitati nostræ, deceptionibus, suggestionibus, tentationibus, & quibuscunque laqueis irretire, cum in terra adhuc viuimus. Sed vox nostra vigilet ad deum, & clamet in membris Christi, sub capite in cœlo constituto: Erue me de inimicis meis deus meus, & ab insurgentibus super me, redime me. *Erue me de operantibus iniquitatem, & de viris sanguinum saluum me fac.* Erant illi quidem viri sanguinum, qui iustum occiderunt, in quo nullam culpam inuenerunt. Erant illi viri sanguinum, quia cum vellet alienigena,
Matth. 27. lotis manibus dimittere Christum, clamauerunt. Crucifige crucifige. Erãt viri sanguinum, quibus cum iam obijceretur crimen sanguinis Christi, responderunt,
Ioan. 19. propinantes posteris suis: Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Sed nec in eius corpus exurgere viri sanguinum cessauerunt. Nam & post resurrectionem ascensionemq́; Christi, persecutiones passa est Ecclesia. Et illa quidem primo quæ effloruit de gẽte Iudæo-
Act. 7. rum, de qua & Apostoli nostri fuerunt. Ibi primo Ste-
C phanus lapidatus est, & quod vocabatur accepit. Stephanus enim corona dicitur, Humiliter lapidatus, sed sublimiter coronatus. Deinde vere in gentibus exurrexerunt regna gentium, antequam in eis impleretur
Psal. 21. quod prædictum erat, Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei: & fremuit impetus regni illius aduersus testes Christi, effusus est magnus & multum martyrum sanguis. Quo effuso, tãquam seminata seges Ecclesiæ fertilius pullulauit, & totum mundum sicut nunc conspicimus, occupauit. Ab his ergo viris sanguinum eruitur Christus, non solum caput, sed etiam corpus. A viris sanguinum eruitur Christus, & ab his qui fuerunt, & ab his qui sunt, & ab his qui futuri sunt. Eruitur Christus, & qui præcessit, & qui est, & qui venturus est. Christus enim est totum corpus Christi, & quicunque nunc Christiani boni, & qui ante nos, & qui post nos futuri sunt, totus Christus eruitur à viris sanguinum. Nec vacat hæc vox, Et à viris sanguinum saluum me fac. *Quia ecce venati sunt animam meam.* Potuerunt tenere, potuerunt occidere, venati sunt animam meã. Sed vbi est, Dirupisti vincula mea? Vbi est, Muscipula comminuta est, & nos eruti sumus?
Psal. 115. Vbi est quod benedicimus deum, qui non dedit nos
Psal. 123. in venationem dentibus eorum? Illi quidem venati sunt, sed in manibus venantium non dimittit qui custodit Israël. Quia ecce venati sunt animam meam. D
Irruerunt super me fortes. Non vtcunque transeundum est ab his fortibus. Diligenter insinuãdum est qui sint fortes insurgentes. Fortes super quos, nisi super infirmos, super inualidos, super non fortes? Et laudantur tamen infirmi, & damnantur fortes. Si intelligantur qui sunt fortes, primo ipsum diabolum dominus fortem dixit, Nemo, inquit, potest intrare in domum fortis, & Matth. 12.
vasa eius eripere, nisi prius alligauerit fortem. Alligauit ergo fortem vinculis dominationis suæ, & vasa eius abripuit, ac vasa sua fecit. Erant enim omnes iniqui, vasa diaboli, qui credentes facti sunt vasa Christi, quibus Apostolus dicit, Fuistis enim aliquando tene- Ephe. 5.
bræ, nunc autem lux in domino, qui notas facit diui- Roma. 9.
tias suas in vasa misericordiæ. Possunt ergo isti fortes intelligi. Sed sunt in hominibus quidam fortes reprehensibili & damnabili fortitudine, qui præsumũt quidem, sed de temporali fœlicitate. Non vobis videtur fuisse fortis diues iste, qui nunc ex Euangelio recitatus Luca. 12.
est, quoniam successit ei regio in opulentia fructuum? Perturbatus consilium reconditionis inuenit, vt destructis veteribus apothecis, nouas cõstrueret amplio- E
res, eisque completis, animæ suæ diceret, Habes multa bona anima, epulare, iocundare, satiare. Qualem fortem vides? Ecce homo qui non posuit deum adiuto- Psal. 51.
rem suum, sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum. Vide quàm fortis sit, & præualuit, inquit, in vanitate tua. Sunt & alij fortes, non de diuitiis, non de viribus corporis, non de aliqua in tempore præcellenti potentia dignitatis, sed præsumentes de iustitia sua. Hoc genus fortium cauendum, metuendum, auersandum, non imitandum. Pręsumentium, inquam, non de corpore, non de opibus, non de genere, non de honore, Omnia enim ista quis non videat temporalia, fluxa, caduca, volatica? sed præsumentium de iustitia sua. Talis fortitudo impediuit Iudæos, ne per foramen a- Matth. 19.
cus intrarent. Cum enim de se præsumunt quòd iusti sint, & tanquam sani sibi videntur, medicinam recusauerunt, & ipsum medicum necauerunt. Tales ergo fortes, non infirmos, non venit vocare qui dixit, Non Matth. 9.
est opus sanis medicus, sed male habentibus: Non ve- F
ni vocare iustos, sed peccatores in pœnitentiam. Isti erant fortes qui insultabant discipulis Christi, quia magister eorum ad infirmos intrabat, & cõuiuabatur cum infirmis. Quare, inquiunt, magister vester cum publica- Ibidem.
nis & peccatoribus manducat? O fortes quibus medicus opus non est. Fortitudo ista nõ sanitatis est, sed insaniæ. Nam & phreneticis nihil fortius, valentiores sunt sanis, sed quanto maiores vires, tanto mors vicinior. Auertat ergo deus ab imitatione nostra fortes istos. Timendum est enim ne eos quisque velit imitari. Doctor autem humilitatis, particeps nostræ infir- Ioan. 14.
mitatis, donans participationem suæ diuinitatis, ad hoc descendens, vt viam doceret, & via fieret, maxime suam humilitatem nobis cõmendare dignatus est: & ideo à seruo baptizari non dedignatus est, vt nos Matth. 3.
doceret confiteri peccata nostra, & infirmari vt fortes simus, habere potius Apostoli vocẽ dicentis, Quan- 2. Cor. 12.
do infirmor, tunc potens sum. Quomodo ergo noluit esse fortis? Isti autem qui fortes esse voluerunt, id est, qui de sua virtute præsumere voluerunt tanquam iusti, offenderunt in lapidem offensionis: & hœdus vi- Roma. 9.
sus est eis agnus, & quia veluti hœdum occiderunt, ab agno redimi non meruerunt. Ipsi sunt ergo fortes qui irruerũt super Christum cõmendantes iustitiam suam.
Audite

G Audite fortes istos. Cum quidam Hierosolymitę dice-
rent, missi ab eis ad apprehendendum Christũ, & non
audentes apprehendere, quia quando voluit tunc ap-
prehẽsus est, qui vere fortis erat: quare ergo, inquiunt,
non eum potuistis apprehendere? Et respõderunt, Ne-
Ioan. 7. mo vnquam hominum sic locutus est sicut ille. Et illi
fortes. Nũquid aliquis pharisæorum in illum credidit,
aut aliquis scribarum, nisi populus iste nesciẽs legem?
Præposuerunt se turbæ infirmæ ad medicum currẽti.
Vnde nisi quia ipsi fortes erãt, & fortitudine sua, quod
est grauius, omnẽ etiam turbã in se traduxerũt, & me-
dicum omnium occiderunt? Sed & ille eo quòd occi-
sus est, de sanguine suo medicamentũ fecit ægrotis. Ir-
ruerunt super me fortes. Hos maxime fortes aduertite,
& videte vtrum de vlla re præsumendum sit homini,
quando nec de iustitia pręsumendũ est. Iam videte vbi
iaceant præsumẽtes de diuitiis, de viribus corporis, de
nobilitate generis, de dignitate seculi, si quis de ipsa iu
stitia tãquam de sua præsumpserit, cadit. Irruerunt su-
per me fortes. Ex illis fortib[9] fuit ille vires suas iactãs,
Lucæ. 18. Gratias tibi, inquit ago, quia non sum sicut cæteri ho-
H minũ, iniusti, raptores, adulteri, sicut & publicanus iste,
Ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quę possi-
deo. Vide fortem iactãtem vires suas, contrà virũ lon-
ge stantem infirmum attende & per ipsam humilitatẽ
propinquantem. Publicanus autem, inquit, de longin-
quo stabat, & nec oculos suos audebat in cœlũ leuare,
sed percutiebat pectus suum dicẽs, Deus propitius esto
mihi peccatori. Amen dico vobis, descẽdit iustificatus
publicanus ille, magis quàm ille pharisæus. Et vide iu-
stitiam. Quia omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui
Ibidem. se humiliat exaltabitur. Irruerunt isti fortes, id est, su-
Rom. 10. perbi, qui ignorantes dei iustitiã, & suam iustitiam vo-
lentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Quid
deinde. *Neque iniquitas mea, neque peccatum meum domine.*
Irruerunt quidem fortes de iustitia sua præsumentes: ir
ruerunt, sed peccatum in me non inuenerunt. Nã vti-
que illi fortes, id est, velut iusti, quare possunt persequi
Christum nisi quasi peccatorem? Sed tamen illi vide-
rint quàm fortes sint immanitate febris, non firmitate
sanitatis. Viderint illi quàm fortes sint, & tanquam iu-
sti contra iniquum sæuierunt. Sed tamẽ neque iniqui-
tas mea, neque peccatum meum domine. *Sine iniquita-
te cucurri, & dirigebar.* Illi ergo fortes currentem me se-
qui non potuerunt, ideo peccatorem putauerunt, quia
I vestigia mea non viderunt. Sine iniquitate cucurri &
dirigebar. *Exurge in occursum mihi & vide.* Deo dicitur,
sine iniquitate cucurri & dirigebar. Exurge in occur-
sum mihi, & vide. Quid enim? Si non occurrat, videre
non potest, Tanquam si ambulares viam, & de lõgin-
quo ab aliquo cognosci non posses, clamares ad eũ &
diceres, Occurre mihi & vide quemadmodum ambu-
lem. Nam quando de longinquo me attendis, gressum
meum videre non potes. Itáne & deus nisi occurreret
non videret, quàm sine iniquitate iste dirigebatur, &
quàm sine peccato currebat? Accipere quidem & hoc
possum[9], Exurge in occursum mihi, adiuua me. Quod
autem addidit, & vide, intelligendum est, fac videri
quod curro, fac videri quod dirigor, ex illa figura qua
Gene. 22. & illud dictum est Abraham, Nunc cognoui quòd ti-
mes deum. Deus dicit, Nunc cognoui. Vnde, nisi quia
nunc te feci cognoscere? Ignotus enim sibi quisque est
Matth. 26. ante interrogationẽ tentationis. Sicut se Petrus pręsu-
& 27. mendo ignorabat, & negando didicit quales vires ha
beret, in sua tribulatione intellexit falsò sese præsum-
psisse, fleuit, & flẽdo meruit fructuose nosse quod fuit, K
& esse quod non fuit. Ergo probatus Abraham, factus Gene. 22.
est cognitus sibi: & dictũ est à deo, Nunc cognoui, hoc
est, nunc te feci cognoscere. Quomodo lætus dies quod
facit lætos, & tristis amaritudo, quòd cõtristat gustan-
tẽ, sic videns deus, videre faciens, Exurge ergo, inquit,
in occursum mihi, & vide. Quid est, & vide? Adiuua
me, id est, fac in illis vt videant cursum meũ, sequãtur
me, non eis videatur prauum esse quod rectum est: nõ
eis videatur distortum esse, quod tenet regulam verita
tis, Quoniã sine iniquitate cucurri & dirigebar. Exur-
ge in occursum mihi, & vide. Aliquid etiam me dicere
admonet in hoc loco capitis ipsius nostri sublimitas,
quoniam infirmatus est vsque ad mortẽ, & assumpsit
infirmitatis carnem, vt pullos Hierusalem colligeret Matth. 23.
sub alas suas, tanquam gallina infirmata cum paruulis.
Non enim in aliqua aue hoc aliquando conspeximus,
earum etiam quæ nidificant ante oculos nostros, sicut
parietum passeres, sicut hirundines tãquam annuæ no
stræ hospites, sicut ciconiæ, sicut aliæ atque aliæ aues
quæ ante oculos nostros nidificant, & ouis insidũt, pul
los alunt, sicut ipsæ columbæ, quas quotidie videmus, L
aliquando auem infirmari cum paruulis non agnoui-
mus, non aspeximus, non vidimus. Gallina quomodo
hoc habet? Certe notam rem dico, quæ in cõspectu no
stro quotidie versatur, quomodo raucescit vox, quo-
modo fit hispidum totum corpus, dimittuntur alæ, la-
xãtur plumæ, Et vides circa pullos nescio quid ægro-
tum, & ea est materna charitas quæ inuenitur infirmi-
tas. Quare ergo dominus nisi propter hoc gallina esse
voluit in sancta scriptura dicens, Hierusalem Hieru-
salem quotiens volui cõgregare filios tuos tanquã gal-
lina pullos suos sub alas, & noluisti? Congregauit autẽ
omnes gentes tanquã gallina pullos suos, qui infirma-
tus est propter nos, accipiens carnẽ à nobis, id est, à ge
nere humano, crucifixus, contemptus, alapis cæsus, fla- Matth. 27.
gellatus, ligno suspensus, lancea vulneratus. Ergo hoc Ioan. 19.
maternæ infirmitatis est, non amissæ maiestatis. Cũ er-
go talis esset Christus, & ideo contemptus, & ideo la-
pis offensionis & petra scãdali, ideo multi offenderũt Rom. 9.
in eum. Cũ talis ergo esset Christus, & tamen sine pec- 1. Pet. 2.
cato suscepisset, fact[9] est particeps nostræ infirmitatis,
non iniquitatis: vt ex eo quod nobiscum communica-
uit infirmitatem, solueret nostrã iniquitatẽ. Ideo sine
iniquitate cucurri & dirigebar. Quid ergo? Secũdum
id quod deus est, non est agnoscendus, & illud solũ in M
eo consyderãdum est, quod propter nos factus est, nõ
illud quod nos fecit? Planè etiã illud consyderandum
est, quia magnum pietatis indicium est nosse quis pro
te quid sustinuit. Non quicũque paruus pro te magno,
sed pro te infirmo ille summus, quid? Factus paruulus, Philip. 2.
humiliauit se, factus obediens vsque ad mortem. Quis
est iste qui se humiliauit, factus obediens vsq; ad mor-
tem? Quis? Suprà audi, Qui cum in forma dei esset, nõ
rapinã arbitratus est esse se æqualem deo. Ergo æqua-
lis deo, semetipsum exinaniuit, formam serui accipiẽs,
in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus
vt homo: & ita exinaniuit, vt assumeret quod nõ erat,
non vt amitteret quod erat. Quomodo ergo se exina-
niuit? Quia tibi talis apparuit, quia tibi dignitatẽ quam
apud patrem habet, non demonstrauit, quia tibi nunc
obtulit infirmitatẽ, seruauit purgato postea claritatẽ.
Ille ergo patri æqualis, talis est factus: & tamen in ipsa
infirmitate agnoscẽd[9] est, nũ visione sed fide: vt quod
videre nondum possumus, saltem credamus, & credẽ-
do quod

A do quod non videmus, etiam videre mereamur. Merito posteaquam resurrexit ait Mariæ Magdalenæ, cui dignatus est primitus apparere, Noli me tangere, nondum enim ascēdi ad patrem. Quid est hoc? Paulopost cum mulieres tetigerunt. Nam redeuntes à monumento, obuiam sibi factam adorauerunt, & pedes eius tenuerunt, Discipuli etiam cicatrices palpauerunt. Quid est ergo, Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem: nisi noli quod vides hoc solum me credere, ne & hic remaneat aspectus tuus, quasi tactus tuus? Humilis enim tibi videor, nondum ascendi ad patrem, vnde & ad vos ascendi, & inde non recessi: Nondum illuc ascendi, quando vos non deserui. Venit non recedens, ascendit non deserens. Sed quid est quod ascendit ad patrem? Quando nobis innotescit æqualis patri. Nos enim ascendimus proficiendo, vt hoc videre, vt hoc intelligere, vt hoc vtcumque capere valeamus. Ideo ergo distulit tactum, non abstulit, non repulit, non negauit. Nondum enim, inquit, ascendi ad patrem. A summo cœlo egressio eius, dicit alius Psalmus, & occursus eius vsque ad summum cœli. Summum cœli, id est, summum in omnibus spiritalibus pater est, Inde excursus eius, & occursus eius vsque ad summum cœli.

Ioan. 20. *Matth. 28.* *Ioan. 21.* *Ioan. 20.* *Psal. 18.*

B Occurrit vsq; ad summum. Summum non dicitur nisi de æquali. Deniq; cum aliqua inæqualia comparamus, & aliquid breue ad aliquid magnū applicamus, videre quantum ad quantum sit, si inæquale inuenerimus, ita solemus loqui, Non occurrit: Si autem æquale sit, occurrit. Ergo occursus eius vsque ad summum cœli, quia æqualis est patri. Talem se volebat innotescere fidelibus suis, qui dixerat, Noli me tangere. Hoc volebat præstari à patre fidelibus suis, qui dicebat, Exurge in occursum mihi & vide, innotesce quòd tibi æqualis sim & vide. Quid est, & vide? Fac videre quod tibi æqualis sim. Quandiu mihi Philippus dicit, Ostende nobis patrem & sufficit nobis: quamdiu ego dicam, Tanto tempore vobiscum sum, & patrem non nostis: Philippe, qui me videt, videt & patrem. Non credis quia ego in patre, & pater in me est? & adhuc forte non credit æqualem, Exurge in occursum mihi & vide. Fac ne videri, fac notam hominibus æqualitatem nostram. Non putent Iudæi se hominem crucifixisse, Quamuis in eo non crucifixum sit, nisi inquantum homo erat, tamen non cognouerunt quem crucifixerunt. Si enim

Ioan. 14. *1. Cor. 2.*

C cognouissent, dominum gloriæ nunquam crucifixissent. Hunc dominum gloriæ vt nouerint fratres mei fideles, Exurge in occursum mihi & vide. *Et tu domine deus virtutum, deus Israel.* Tu deus Israël qui non putaris nisi deus Israël solius, qui non putaris nisi deus vnius gentis, quæ te colit, cum omnes gentes idola colant, Tu deus Israël. *Intende ad visitandum omnes gentes.* Impleatur ista prophetia in qua Esaias ex persona tua alloquitur Ecclesiam tuam sanctam ciuitatem tuam sterilem, illam cuius multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum. Ei quippe dictum est: Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & exclama quæ non parturis, quia multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum: magis quàm gentis Iudææ quæ habet virum, quæ accepit legem, magis quàm eius gentis quæ habuit euidentem regem. Nam tuus rex latet, & plures tibi filij sunt ex occulto sponso. Ergo ei dicitur, Multi filij desertæ, magis quàm eius quæ habet virum. Deinde adiungit Propheta, Dilata locum tabernaculi tui, & aulas tuas configé, Non est quod parcas, extende longius funiculos tuos, & palos validos constitue etiam atque

Esa. 54. *Gala. 4.* *Esaia. 54.*

etiam in dexteram atque sinistram. In dextera tene bonos, in sinistra tene malos, donec veniat ventilabrum, posside tamen omnes gentes. Inuitentur ad nuptias boni & mali, impleantur nuptiæ recumbentium. Seruorum est inuitare, domini sperare. Etiam atque etiam in dexteram atque sinistram extende. Semen enim tuum hæreditabit gentes, & ciuitates quæ desertæ erant inhabitabis. Desertæ à deo, desertæ à Prophetis, desertæ ab Apostolis, desertæ ab euangelio, plenæ dæmoniis. Ciuitates quæ desertæ erant inhabitabis, non est quod metuas. Præualebis enim, nec erubescas quod detestabilis fueris, Ergo quia insurrexerunt super te fortes, ne erubescas, quando contra nomen Christianum leges ferebantur, quando ignominia & blasphemia † erat esse Christianum, Ne erubescas quòd detestabilis fueris. Confusionem enim in perpetuum obliuisceris, ignominiæ viduitatis tuæ non eris memor, quoniam ego sum dominus qui facio te, Dominus nomen est ei, & qui eruit te, ipse dominus deus Israël vniuersæ terræ vocabitur. Et tu domine deus virtutum, deus Israël, intende ad visitandum omnes gentes. Intende inquam ad visitandum omnes gentes. *Non miserearis omnium qui operantur iniquitatem.* Hic plane terruit. Quem non terreat? Quis ad suam conscientiam rediens non contremiscat? Quæ etiam sibi conscia est pietatis, mirum nisi aliquid conscia sit etiam iniquitatis? Quicumque enim peccatum facit, & iniquitatem facit. Si enim iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Et tamen verum est, nec frustra dictum, nec vacare omnino potest, aut poterit, non miserearis omnium qui operantur iniquitatem. Sed ecce misertus est Pauli, qui primo Saulus operabatur iniquitatem. Quid enim fecit boni, vnde promereretur deum? Nónne sanctos eius ad mortem attrahebat? Nonne epistolas à principibus sacerdotum ferebat, vt vbicumque Christianos inueniret, ad pœnam raperet? Nonne id agens, eò tendens, & cædem spirans & anhelans, sicut de illo scriptura attestatur, de cœlo vocatus est, voce sublimi deiectus, erectus, excæcatus, illuminatus, occisus, viuificatus, perditus, redditus? Quo merito? Nihil nos dicamus, ipsum potius audiamus. Qui prius fui, inquit, blasphemus, & persecutor, & iniuriosus, sed misericordiam consecutus sum, Ergo non miserearis omnium qui operantur iniquitatem. Hoc duobus modis intelligi potest: Siue quia omnino nulla peccata impunita relinquit deus, Siue quòd est quædam iniquitas, quam qui operantur, omnino eorum deus non miseretur. Secundum istos duos modos breuiter quātum temporis sufficit, aliquid loquamur charitati vestræ. Iniquitas omnis parua magnáve sit, puniatur necesse est, aut ab ipso homine pœnitente, aut à deo vindicante. Nam & quem pœnitet, punit seipsum. Ergo fratres puniamus nostra peccata, si quærimus misericordiam dei. Non potest deus misereri omnium operantium iniquitatem quasi blandiens peccatis, aut non eradicans peccata, Prorsus aut punis, aut punit. Vis non puniat? Puni tu. Nam & illud fecisti quod impunitum esse non possit, sed à te puniatur potius, vt facias quod in illo Psalmo scriptum est, Præueniamus faciem eius in confessione. Quid est, Præueniamus faciem eius in confessione: Antequam ipse attendat vt puniat, tu præueni confitendo & puni. Non ille inueniat quod puniat, quia cum tu punis iniquitatem, facis æquitatem, Et ideo tui miserebitur deus, quia iam te operantem

D *Mat. 25.* *Mat. 3.* *Mat. 22.* *Esa. 54.* *† al. infamia.* *Esa. 54.* *Psalm. 67* E *1. Ioan. 3.* *Psalm. 129* *Acto. 9.* *1. Timo. 1.* F *De vera & falsa pœni. capit. 10.* *Psalm. 94.*

r æquitatem

G æquitatem inuenit deus. Quid est,operantem æquita-
tem? Quia hoc in te odisti, quod & odit ille, vt inci-
pias placere deo, dum hoc in te punis quod displicet
deo. Nam non potest impunitum relinqui peccatum,
quia verum est, Non miserearis omnium qui operan-
tur iniquitatem. Sed videamus iam alium modum,
quo hæc sententia posit intelligi. Est quędam iniqui-
tas,quam qui operatur non potest fieri vt misereatur ei
deus. Quæritis fortè quæ nam illa sit? Ipsa est defensio
peccatorum. Quando quisque defendit peccata sua,
magnam iniquitatem operatur. Hoc defendit quod
deus odit. Et videte quàm peruerse, quàm inique: Si
quid boni fecerit, sibi vult imputari: si quid mali, deo.
Nam hoc modo defendũt homines peccata sua ex dei
persona, quod peius est. Quid est hoc? Nemo est qui
audeat dicere, bonum est adulterium, bonum est ho-
micidium, bona fraus, bonum periurium, nullus pror-
sus hominum. Nam qui illa etiam faciunt, clamant ma
la hæc esse quando patiuntur. Omnino ergo non inue
nies animam tam peruersam, tam extorrem à societa-
te generis humani, & à participatione communis san-
guinis ex Adam, cui videatur bonum esse adulterium
H sicut dixi, fraus, rapina, periurium. Sed quomodo ea de-
fendunt? Si deus noluisset, non id fecissem. Quid vis fa
ciam fato meo? Iam quæris quid sit fatum. Curris ad
Gene.1. stellas, Quæris quis fecerit, & ordinauerit stellas, Deus
est. Ergo ad hoc peccatum tuum defendis, vt deum ac-
cuses. Ideo excusatur reus, vt culpetur iudex. Prorsus ta
lem iniquitatem operantium, non miseretur deus. Nõ
miserearis omnium qui operantur iniquitatem. Perse-
quere, inquit, peccata eorum, puni, compunge, conuer-
te illos ante se qui se ponunt post se: & erubescant de
se, vt gaudeant de te. Non miserearis omnium qui o-
perantur iniquitatem. *Conuertantur ad vesperum.* Ne-
scio quos dicit quondam operatores iniquitatis, &
quondam tenebras conuerti ad vesperum. Quid est, ad
Marci.16. vesperum? Postea. Quid est, ad vesperum? Serius. Post-
Acto.2. ea, quid est? Ad vesperum. Antè enim debuerant quàm
crucifigerent Christum medicum agnoscere. Quare
iam eo crucifixo, resurgente, in cœlum ascendente,
postea quàm misit spiritum suum sanctum, quo repleti
sunt illi qui in vna domo erant, & cœperunt loqui lin-
guis omnium gentium, expauerunt crucifixores Chri-
sti, Compuncti sunt de conscientia sua, consilium salu-
I tis ab Apostolis petierunt, audierunt, Agite pœniten-
tiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine
domini nostri Iesu Christi, & dimittentur vobis pec-
cata vestra. Post occisum Christum, post effusum Chri
sti sanguinem dimittuntur peccata vestra. Ille sic vo-
luit mori, vt sanguine suo etiam effusores eiusdem san
guinis redimeret. Fudistis sæuientes, bibite confiten-
tes. Merito conuertentur ad vesperum. *Et famem patien-
tur vt canes.* Canes gentes Iudæi dixerunt, tanquam
immundos. Nam inde & ipse dominus cum post eum
clamaret Chananæa quædam mulier, non Iudæa, ad
suam filiam curandam conuertere volens eius miseri-
cordiam. Ille omnia præuidens, omnia sciens, sed fi-
dem eius ostendere volens, distulit beneficium, & eã
Matth.15. suspendit. Et quomodo distulit? Non sum, inquit, mis-
sus, nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. Israël, o-
ues. Gentes quid? Non est bonum panem sumere filio-
rum, & mittere canibus. Gentes ergo canes appellauit,
propter immunditiam. Quid autem illa mulier esuri-
ens, hoc magis non repulit? Suscepit humiliter conui-
tium, & meruit beneficium. Neque enim conuitium il-
lud dicendum erat quod à domino dictum erat. Ser- K
uus si aliquid tale domino dicat, conuitium est. Domi
nus autem cum tale aliquid seruo dicat, dignatio po-
tius dici potest. Ita, inquit, domine. Quid est, ita? Ve-
rum dicis, Prorsus verum dicis, canis ego sum. Sed &
canes, inquit, edunt de micis quæ cadunt de mensa do
minorum suorum. Et continuo dominus, O mulier,
magna est fides tua. Iam dudum canis, modo mulier.
Vnde iam mulier quæ pauloante canis? Confitendo
humiliter, non repellendo quod à domino dictum e-
rat. Ergo gentes canes, & ideo esurientes. Bonum
est & Iudæis vt agnoscant se peccatores. Et licet ad
vesperam conuertantur, & famem patiantur vt ca-
nes. Nam male saturatus erat ille qui dicebat, Ieiuno *Luca.16.*
bis in sabbato, Ille autem Publicanus canis erat fa-
mem patiens, & inde beneficium domini esuriebat,
cum dicebat, Propitius esto mihi peccatori. Conuer-
tantur ergo & illi ad vesperam, & famem patiantur
vt canes, Desyderent gratiam dei, intelligant se pec-
catores. Fortes illi fiant infirmi, diuites illi fiant pau-
peres, iusti illi agnoscant se peccatores, leones illi ca-
nes fiant. Conuertantur ad vesperam, & famem pati-
antur vt canes. *Et circuibunt ciuitatem.* Quam ciuitatem?
Mundum istum, quem quibusdam locis vocat scriptu- L
ra ciuitatem circunstantiæ: id est, quia in omnibus gen
tibus vndique circumfuderat mundus vnam gentem
Iudæorum, vbi talia gerebantur, & appellabatur ciui-
tas circunstantiæ. Istam ciuitatem circumibunt illi iam
canes facti esurientes. Quomodo circumibunt? Euan- *Psalm.59.*
gelizando. Saulus ex lupo canis factus est ad vesperam, *Acto.9.*
id est, serò conuersus, De micis domini sui in gratia e-
ius cucurrit, & circumiuit ciuitatem. *Ecce ipsi loquentur
in ore suo, & gladius in labiis eorum.* Iam ille gladius bis a-
cutus, de quo Apostolus dicit, Et gladiũ spiritus, quod *Apoca.1.*
est verbum dei. Quare bis acutus? Quare, nisi quia ex *Ephe.6.*
vtroque testamento feriens? Hoc gladio mactabantur
de quibus dicebatur Petro, Macta & manduca. Et gla- *Acto.10.*
dius in labiis eorum. *Quoniam quis audiuit.* Loquentur
in ore suo, quis audiuit? id est, stomachabuntur aduer-
sus pigros ad fidem: qui pauloante & ipsi credere no-
lebant, tædium de non credentibus patiuntur. Et vere
fratres contingit. Vides hominem pigrum antequam
sit Christianus, Clamas ad illum quotidie, vix conuer-
titur. Tandem conuersus, conuertere vult etiam om-
nes & facere Christianos, & miratur quia nondũ sunt.
Excidit illi quòd ad vesperam conuersus est. Sed quia M
factus est esuriens sicut canis, habet etiam in labiis gla-
dium, Dicit, Quis audiuit? Quid est, quis audiuit? Quis *Esa.53.*
credidit auditui nostro, & brachium domini cui reue- *Roma.10.*
latum est? Quoniam quis audiuit? Non credunt Iudęi,
& conuersi sunt ad gentes & annunciauerunt. Iudæi
non credebant, & tamen per credentes Iudæos Euan-
gelium circumibat ciuitatem, & dicebant, Quoniam
quis audiuit? *Et tu domine deridebis eos.* Quis audiuit?
Omnes gentes Christianæ futuræ sunt, & vos dicitis,
quis audiuit? Quid est, deridebis eos? *Pro nihilo ha-
bebis omnes gentes.* Nihil ante te erit, quia facillimum
erit vt credant in te omnes gentes. *Fortitudinem
meam ad te custodiam.* Illi enim fortes ideo cecide-
runt, quia fortitudinem suam ad te non custodierunt,
id est, illi qui super me insurrexerunt & irruerunt, de
se præsumpserunt. Ego autem fortitudinem meam ad
te custodiam, quia si recedo, cado: si accedo, fortior
fio. Videte enim quid est fratres in anima humana.
Non habet ex se lumen, non habet ex se vires. Totum
autem

A autem quod pulchrum est in anima, virtus & sapientia est. Sed nec sapit sibi, nec valet sibi, nec ipsa sibi lux est, nec ipsa sibi virtus est. Est quædam origo fonsq; virtutis, est quædam radix sapientiæ, est quædam, vt ita dicam, si & hoc dicendum est, regio incommutabilis veritatis. Ab hac anima recedens tenebratur, accedens *Psal. 33.* illuminatur. Accedite ad eum & illuminamini, quia recedendo tenebramini. Ergo fortitudinem meam ad te custodiam, Non à te recedam, non de me præsumã. Fortitudinem meam ad te custodiam. *Quia deus susceptor meus es.* Vbi enim eram, & vbi sum? Vnde me suscepisti? Quas iniquitates meas dimisisti? Vbi iacebã? Quò erectus sum? Ergo hoc meminisse non debeo quod in *Psalm. 26.* alio Psalmo dicitur, Quoniã pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me? Fortitudinem meam ad te custodiam, quia deus susceptor meus es. *Deus meus misericordia eius præueniet me.* Ecce quid est, fortitudinem meam ad te custodiam? De me omnino nihil præsumã. Quid enim attuli boni, vt mei misereris, & me iustificares? Quid in me inuenisti, nisi sola peccata? Tuum nihil aliud nisi natura quam crea-B sti, cætera mala mea quæ deleuisti. Non ego prior ad te exurrexi, sed tu ad me excitandum venisti. Nam misericordia eius præueniet me. Antequam aliquid boni ego faciam, misericordia eius præueniet me. Quid hic respondebit infœlix Pelagius? *Deus meus demonstrauit mihi in inimicis meis.* Quid ait? Quantam circa me exhibuerit misericordiã, in inimicis meis mihi demonstrauit. Relictis comparet se collectus, & repulsis electus, Cõparet se vasis iræ vas misericordiæ, & videat quia ex v-*Roma. 9.* na massa fecit deus, aliud vas in honorem, aliud in cõtumeliam. Quid est, demonstrauit mihi in inimicis meis? Si enim deus volens ostendere iram, & demonstrare potentiam suam attulit in multa patientia vasa iræ, quæ perfecta sunt in perditionem. Et propter quid hoc? Vt notas faceret diuitias suas in vasa misericordiæ. Si ergo vasa iræ attulit, in quibus notas faceret diuitias suas in vasa misericordiæ, rectissime dictum est, Misericordia eius præueniet me. Deus meus demõstrauit mihi in inimicis meis, id est, quantam circa me habuit misericordiam, in illis mihi demonstrauit circa quos non habuit. Nisi enim debitor suspendatur, minus agit gratias cui debitum relaxatur. Deus meus demonstrat mihi in inimicis meis. De ipsis autem inimi-C cis quid? *Ne occideris eos, nequando obliuiscantur legis tuæ.* Rogat pro inimicis suis, implet præceptum. Quid est, ne misserearis omnium qui operantur iniquitatem, & ne occideris eos nequando obliuiscantur legis tuæ? Quomodo non miseretur omnium qui operantur iniquitatem, & quomodo non occidit eos ne obliuiscantur legis tuæ? Sed hic de inimicis suis dixit. Quid ergo? Inimici eius æquitatem operantur? Sed qui ei inimi-*†al. Si qui ei inimicãtur æquitatem operantur, ergo ipse iniquitatem operatur.* cantur æquitatem operantur. Ergo ipsi iniquitatem non operantur? † Sed quia ipse æquitatem operatur. Porrò qui æquitatem operatur, profecto iniquitatem ab inimicis patitur. Restat vt qui iusto inimicantur, iniquitatem operentur. Vnde ergo paulo superius, Non miserearis omnium qui operantur iniquitatem, & nunc de inimicis suis ne occideris eos, nequando obliuiscantur legis tuę, [Quomodo non miseretur omnium qui operantur iniquitatem, & quomodo nõ occidit eos ne obliuiscantur legis tuæ?] Non ergo miserearis eorum, vt occidas peccata eorum. Ne occidas eos quorum peccata occidis. Quid est autem occidi? Obliuisci legis domini. Ipsa est vera mors, in profun-

dum ire peccati. Potest quidem & hoc de Iudæis intel D ligi. Quid de Iudæis? Ne occideris eos, ne quando obliuiscãtur legis tuæ. Istos inimicos meos ipsos qui me occiderunt, noli tu occidere. Maneat genus Iudæorum, *li. 18. de ci. dei ca. 48.* certe victa est à Romanis, certe deleta ciuitas eorum, non admittuntur ad ciuitatem suam Iudæi, & tamẽ Iu *In fine.* dæi sunt: nam omnes istæ prouinciæ à Romanis subiugatæ sunt. Quisnam nõ cognoscit gentes subiectas imperio Romano? Quæ quidem erãt quando omnes Romani facti sunt, & omnes Romani dicuntur? Iudæi tamen manent cum signo: nec sic victi sunt vt à victoribus absorberentur. Nõ sine causa Cain ille est qui cum *Gene. 4.* fratrem occidisset, posuit in eo Deus signum, ne quis eum occideret. Hoc est signum quod habent Iudęi: tenent omnino reliquias legis suæ, circunciduntur, sabbata obseruant, pascha immolant, azyma comedunt. Sunt ergo Iudęi, non sunt occisi, necessarij sunt credentibus gentibus. Quare hoc? Vt demonstret nobis inimicis nostris misericordiam suam. Deus meus demõstrauit mihi in inimicis meis. In ramis superbiæ præcisis, *Roma. 11.* inserto misericordiam suam demonstrat oleastro. Ecce vbi iacent qui superbi erant, ecce vbi insertus es qui tunc iacebas, & tu noli superbire ne præcidi merearis. E Deus meus ne occideris eos, ne quando obliuiscantur legis tuæ. *Disperge eos in virtute tua.* Iam factum est, per omnes gentes, dispersi sunt Iudæi testes iniquitatis suę, & veritatis nostræ. Ipsi habent codices, de quibus prophetatus est Christus, & nos tenemus Christum. Et si forte quando aliquis paganus dubitauerit, cum ei dixerimus prophetias de Christo, quarum euidentiam obstupescit, & admirans putauerit à nobis esse conscriptas, de codicibus Iudæorum probamus, quia hoc totũ antè prædictum est. Videte quemadmodum de inimicis nostris alios confundimus inimicos. Disperge eos in virtute tua: tolle illis virtutem, tolle illis fortitudinẽ eorum. *Et deduc eos protector meus domine. Delicta oris eorum sermones labiorum eorum, & comprehendantur in superbia sua. Et ex maledicto & mendacio annunciabuntur consummationes in ira consummationis, & non erunt.* Obscura sunt, & timeo ne non insinuentur bene. Iamiam audiendo fatigati estis. Itaque si placet charitati vestræ, quæ restant, in crastinum differamus. Adiuuabit dominus vt vobis debitum persoluamus, quia de illo magis quàm de nobis promittimus.

Concio secunda de secunda parte eiusdem Psalmi. F

HEsternus sermo protractus, debitorẽ me in hodiernum reliquit. Quia ergo dominus voluit, reddendi tempus aduenit. Quam vero sumus nos deuoti redditores, tam debetis vos esse auidi exactores: Hoc est, vt quod ille donat, & nos reddimus: ille enim dominus, nos serui sumus, sic accipiatis vt sit fructus in auditione vestra de vita vestra. Cultus enim ager fructum non reddens, & ingratus agricolæ, pro frugibus spinas afferens, non horreum, sed ignem quærit. Dominus autem deus noster, sicut eum videtis bonã *Hebra. 6.* hanc terram visitare imbribus solennibus, ita cor nostrum verbo suo tanquam agrum suum visitare dignatur, & de corde nostro fruct⁹ quęrit, quia nouit & quid ibi seminet, & quantum pluat. Et quia reuera nihil sine illo sumus, quia & antequam essemus, nihil eramus, & quisquis iam homo est, & sine illo esse voluerit, nihil aliud q̃ homo peccator erit, verũq; est quod hic dictum est: Fortitudinem meam ad te custodiam, quoniã quicquid possumus, nisi apud illum & ad illum seruemus,

G recedendo amittimus. Vigilare debet semper mens no
stra, non ab illo recedere, sed & si longe erat, magis ma
gísque propinquare & accedere, non gressu pedum,
non subuectione vehiculorum, non celeritate anima-
lium, non eleuatione pennarum, sed puritate affectuũ,
& probabilitate sanctorum morum. Videamus ergo
quid restat de hoc Psalmo. In hoc enim dimiseramus,
cum cœpisset de inimicis suis loqui dicens deo: *Ne oc-*
cideris eos, ne quando obliuiscantur legis tuæ. Quamuis eos ini
micos suos esse dixerit, rogauit tamen deum ne occi-
derentur & obliuiscerentur legem ipsius. Non tamen
tenere legem, id est, non obliuisci legis, iam perfectio
est, & quasi securitas de præmio, & nulla sollicitudo
de supplicio. Sunt enim qui tenent legem memoria, &
non implent vita: qui vero implent vita, non possunt
non tenere memoria. Ergo qui moribus præcepta dei
facit, & quodammodo viuendo semper in corde suo
ne deleatur, agit quod tenet, viuendóque semper com
memorat quid ei in corde scriptum sit de lege dei, ipse
fructuose tenet legem dei, ipse non inimicus deputa-
bitur: nam ecce inimici Iudæi, quos videtur significa-
re Psalmus iste, legem dei tenent, & ideo de illis di-
H ctum est, Ne occideris eos, ne quando obliuiscantur
legis tuæ: vt gens Iudæorum maneret, & ea manente
cresceret multitudo Christianorum. Per omnes gen-
tes manent certe, & Iudæi sunt, nec destiterunt esse
quod erant: id est, gens ista non ita cessit in iura Ro-
manorum, vt amiserit formam Iudæorum, sed ita sub-
dita Romanis est, vt etiam leges suas teneat, quæ le-
Matth. 23. ges sunt Dei: Sed quid in illis factum est? Decimatis
Luca. 11. mentham & cyminum, & reliquistis quę grauiora sunt
legis, misericordiam & iudicium, liquantes culicem,
camelum autem glutientes. Hoc eis dominus dicit, &
reuera ita sunt: tenent legem, tenent prophetas, legunt
omnia, cantant omnia: lucem propbetarum non ibi
vident, qui est Christus Iesus. Non eum enim solum
nunc non vident cum sedet in cœlo, sed nec tunc vi-
derunt quando inter illos bumilis ambulabat, & facti
sunt rei fundendo sanguinē eius, sed non omnes. Hoc
& hodie commendamus charitati vestrę, non omnes,
quia multi eorum conuersi ad deum quem occiderũt,
& in eum credendo, veniam de effusione ipsius san-
guinis meruerunt, exemplúmque præbuerunt homini-
bus quòd non debeant diffidere dimitti sibi qualecũ-
I que peccatum, quando & interfectio Christi dimissa
est confitentibus. Inde ergo dictum est, quia deus su-
sceptor meus es, Deus meus, misericordia eius præue-
niet me, hoc est, ante omnia merita mea bona pręuenit
me misericordia ipsius, & si nihil in me boni inuene-
rit, ipse me facit bonum, & ipse iustificat conuersum,
Roma. 4. & ipse admonet vt conuertatur auersus. Deus meus,
inquit, iterum demonstrauit mihi in inimicis meis, id
est, quantum me diligat, quantúmque mihi largiatur
de bonitate sua, ex comparatione inimicorum meorũ
Ibidem. mihi ostendit, quia cum sint ex vna massa vasa iræ &
vasa misericordiæ, per vasa iræ discunt vasa misericor
diæ, quantum illis deus largiatur boni. Et deinde ne
occideris eos, ne quando obliuiscantur legis tuæ, hoc
dictum est de Iudæis. Sed quid illis facies? *Disperge*
eos in virtute tua. Ostende illis, quia tu fortis es, non
ipsi qui de virtute sua præsumendo, veritatem tuam
non cognouerunt, non quales ipsi fortes sunt, de qui-
bus dictum est, Irruerunt in me fortes: sed qualis tu
fortis ad dispergendum eos. *Et deduc eos protector meus*
domine. Id est, sic eos disperge vt non eos deseras, ne
quando obliuiscantur legis tuæ: & in eo ipso me prote- K
gas, vt de ipsorum dispersione habeam testimoniũ mi-
sericordiæ tuæ. Et sequitur: *Delicta oris eorum, sermonem*
labiorum eorum. Quo coniungitur, quo connectitur ista
sententia? Delicta, inquit, oris eorum, sermonem labio
rum eorum. Sequentia non ita connectuntur, vt doce-
ant nos quo coniũgatur ista sententia. Delicta, inquit,
oris eorum, sermones labiorum eorum, & comprehen
dantur in superbia sua, & ex maledicto & mendacio
annunciabuntur consummationes, in ira consumma-
tionis, & non erunt. Hoc obscurum etiam heri dixera-
mus, & ideo ad recentiores mentes vestras expositio-
nem distuleramus. Nunc itaque quoniam nondum fa-
tigati estis ad audiendum, erigite corda vestra vt adiu
uetis me intentione, ne forte in obscuritate & perple-
xitate aliquantum sermo noster non sufficiat intētio-
ni vestræ, & debetis aliquid & à nobis afferre, vt quod
nos dicendo non impleuerimus, intelligendo supplea
tis. Sic ergo posita est ista sententia in medio, vt quo
iungatur, non facile videamus. Delicta oris eorum, ser
monem labiorum eorum. Recurramus ergo ad supe-
riora, quoniam cum dixerat: Ne occideris eos, ne quan
do obliuiscantur legis tuæ, quos tamen dixerat inimi- L
cos, adiunxit duos versiculos: Disperge eos in virtute
tua, & deduc eos protector meus domine. Et continuo
intulit: Delicta oris eorum, sermonem labiorum eorũ,
hoc est, illud occide, nō ipsos: non ergo occideris eos,
ne quando obliuiscantur legis tuæ: sed est quod in illis
occidas, vt impleas quod supra dictum est, non mise-
rearis omnium qui operantur iniquitatem. Disperge
ergo illos & deduc eos, id est, noli deserere cum dis-
pergis, quia non deserendo habes quod in illis agas
cum ipsos non occidis. Quid ergo occides? Delicta o-
ris eorum, sermonem labiorum ipsorum. Quid in illis
occides? Crucifige crucifige, quod clamauerunt, non *Matth. 27.*
qui clamauerunt. Illi enim Christum delere, interime- *Ioan. 19.*
re, perdere voluerunt: tu autem resuscitando Christum
quem perdere voluerunt, occidis delicta oris eorum,
sermonem labiorum eorum. Quippe quem perdēdum
clamauerunt, viuere expauescant, & quem in terra con
tempserunt, in cœlo adorari ab omnibus gentibus ad-
mirentur. Sic occidantur delicta oris eorum, & sermo-
nes labiorum eorum: *Et comprehendantur in superbia sua.*
Quid est, comprehendantur in superbia sua? Quia M
frustra irruerunt fortes, & quasi cessit illis vt aliquid *Psalm. 19.*
sibi fecisse viderentur, & præualuerunt domino. Po-
tuerunt hominem crucifigere, potuit infirmitas præ-
ualere & virtus occidi, & visi sibi sunt aliqui velut for-
tes, velut potentes, velut præualentes, velut leo para-
tus ad prædam, velut tauri pingues, sicut eos alio loco
commemorat: Tauri pingues obsederunt me. Quid *Psalm. 21.*
autem fecerunt in Christo? Non vitam, sed mortem
occiderunt. Extincta quippe morte in moriente &
resurgente vita de morte in viuente: etenim & ip-
se se resuscitauit, quia erat in illo & quod mori non
potuit, quid fecerunt? Audi quid fecerunt: Soluerunt *Ioan. 2.*
templum. Quid vero ipse fecit? Triduo resuscitauit
illud. Per hoc ergo occisa sunt delicta oris eorum,
& sermo labiorum eorum. Et quid iam factum est
illis qui conuersi sunt? Et comprehenduntur in su-
perbia sua. Dictum est enim illis, quia ille quem oc-
ciderunt, resurrexit. Crediderunt eum resurrexisse, *Acto. 1.*
quia viderunt eum in cœlo positum, spiritum sanctum *& 2.*
inde misisse, & eos qui in illum crediderunt imple-
uisse, & inuenerunt se & nihil damnasse & nihil fecis-
se: Factum

A se: Factum eorum in irritum venit peccatum remansit. Quia ergo factum euacuatum est, peccatum autem mãsit super facientes, comprehensi sunt in superbia sua, viderunt se sub iniquitate sua. Restabat ergo vt confiterentur peccatum, & ille ignosceret qui peccantibus cesserat, & mortem suam donaret occisus à mortuis,† & viuificans mortuos. Comprehensi sunt ergo in superbia sua. *Et ex maledicto & mendacio annunciabuntur consummationes in ira consummationis & non erunt.* Et hoc difficile intelligitur quo iungatur, & non erunt. Quid non erunt? Videamus ergo superiorem textum: cum comprehensi fuerint in superbia sua, annũciabuntur ex maledicto & mendacio consummationes. Quæ sunt consummationes? Perfectiones: consummari enim perfici est. Aliud est cõsummari, aliud consumi: consummatur enim quod sic finitur vt perficiatur, consumitur quod sic finitur vt non sit. Superbia non permittebat hominem perfici, nihil sic impedit perfectionem. Intendat quippe charitas vestra paulùm ad id quod dico, & videte malum nimis molestum, nimis cauendũ. Quale malum putatis? Quàm diu exaggerem quid mali sit in superbia? Diabolus inde solum puniendus est:

† al. donaret occisus, resurgens à mortuis.

B certe princeps est omnium peccatorum, certe seductor est ad peccandum. Non ei imputatur adulterium, non vinolentia, non fornicatio, non rapina rerum alienarum, sola superbia lapsus est. Et quoniam superbiæ comes est inuidentia, fieri non potest vt superbus non inuideat: ex hoc vitio quod superbiam necessario sequitur, lapsus etiam inuidit stanti, & dedit operam seducere hominem, ne illò leuaretur vnde ille deiectus est: & ideo satagit vera persuadere peccata, quia talem iudicem habemus vbi obiicere falsa non possit. Nam si apud iudicem hominem ageretur causa nostra, quem posset fallere criminationibus falsis, non multum ageret vt peccaremus, quia iudicem fallendo & innocentes posset opprimere, & circumuentos ad se traducere, & secum condemnari facere. Nunc verò quia scit talẽ iudicem qui falli non possit, & quia scit eum iustum, personas accipere non posse, tales ei reos quærit perducere, quos necesse sit vt damnet, quia iustus est. Dat itaque operam vt peccemus sola inuidentia, quæ inuidentia necesse est vt comitetur superbiam. Hoc ergo malum superbia est, impediens perfectionem. Iactet ergo se quisque de diuitiis, iactet de pulchritudine & de

In tertia regula ca. 5.

C viribus corporis: ista certe omnia mortalia sunt: Ridẽdi sunt qui se de mortalibus iactant, à quibus rebus plerumque aut viui deseruntur, aut mortui eas necesse est vt deserant. Illud est vitium capitale, quod cum quisq; bene profecerit, superbia tentatur, vt perdat totũ quod profecit. Denique omnia vitia in malefactis timenda sunt, superbia in benefactis plus metuenda est. Nõ itaq; mirum, quia sic est humilis Apostolus vt dicat: Quando infirmor, tunc fortis sum: nam hoc vitio ne & ipse tentaretur, quale sibi medicamentum dicit appositum contra tumorem à medico, qui sciret quid curaret? Ne magnitudine, inquit, reuelationum extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanę qui me colaphizet: propter quod ter dominum rogaui, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Videte quæ sunt consummationes, Apostolus doctor gentium, pater fidelium per Euangelium, accepit stimulum carnis à quo colaphizaretur. Quis nostrum hoc dicere auderet, nisi ille confiteri non erubesceret? Si enim dixerimus hoc non passum fuisse Paulum, cum ei quasi honorem deferimus, menda-

2. Cor. 12.

cem facimus. Sed quia verax est, & verum dixit, Oportet vt credamus datum illi esse angelum satanæ, ne magnitudine reuelationum extolleretur. Ecce quàm timendus est serpens superbiæ. Quid itaque factum est istis? In peccato suo comprehensi sunt, quia Christum occiderunt, & de ipsa magnitudine peccati plus humiliati sunt, & maiore humilitate erigi meruerunt, hoc est, comprehendantur in superbia sua: & ex maledicto & mẽdacio annunciabuntur consummationes: id est, ideo magis perficientur, quia in maledicto & mendacio deprehensi sunt. Superbia quippe eos non permittebat perfici: facinus abstulit superbiam per eorum confessionem, indulgentia deleuit facinus per dei miserationem, & ex maledicto & mendacio annunciatæ sunt consummationes: id est, dictum est homini, Vidisti quid sis, sensisti quid sis, errasti, excæcatus es, peccasti & lapsus es, agnouisti infirmitatem tuam, supplica medico, noli tibi videri sanus. Vbi est phrenesis tua? Ecce medicum occidisti, quem occidendo perdere non potuisti, tamen quantum ad te pertinuit, occidisti. Ex maledicto & mendacio annunciabuntur consummationes. Fecistis quod ad maledictum pertine- D

E bat, ô Iudæi: Maledictus enim omnis qui pendet in ligno, Crucifixistis enim Christum, tanquam maledictum putastis. Adde maledicto mendacium. Custodes ad sepulchrum posuistis, vt mentirentur: pecuniam dedistis. Ecce Christus resurrexit. Vbi est maledictum crucis quod fecistis? Vbi est mendacium custodum, quos corrupistis? Ex maledicto & mendacio annunciabuntur consummationes in ira consummationis, & non erunt. Quid est, in ira consummationis annunciabuntur consummationes? Est ira consummationis, & est ira consumptionis: nam omnis vindicta dei ira dicitur: sed aliquando ad hoc vindicat deus, vt perficiat: aliquando ad hoc vindicat, vt damnet. Quomodo ad hoc vindicat vt perficiat? Flagellat omnem filium quem recipit: quomodo ad hoc vindicat vt damnet? Quando posuerit impios ad sinistram & dixerit eis: Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Illa ira consumptionis est, non consummationis. Annunciabuntur autem consummationes in ira consummationis, id est, prædicabitur ab apostolis: quia vbi abundauit peccatum superabundauit gratia: & pertinuit ad humiliationis medicinam infirmitas hominis.

Deute. 21. Gala. 3. Matth. 27. Matth. 28. Hebræ. 12. Mat. 25. Roma. 5.

F Hoc cogitantes illi & inuenientes atque confitentes iniquitates suas, non erunt. Quid non erunt? In superbia sua: supra enim dixerat, Comprehendãtur in superbia sua, & ex maledicto & mendacio annunciabuntur consummationes in ira consummationis, & non erunt, vtique in superbia in qua comprehensi sunt. *Et scient quia deus dominabitur Iacob, & finium terræ.* Ante enim iusti sibi videbantur, quòd gens Iudæa legem acceperat, quòd dei præcepta seruauerat: demonstratur illis quia non seruauit, cum in ipsis dei præceptis Christum non intellexit, quia cæcitas ex parte in Israël facta est. Vident & ipsi Iudæi, quia non debent gentes contemnere, quos quasi canes & peccatores putabant: quomodo enim pariter inuenti sunt in iniquitate, ita pariter peruenient ad salutem. Non solum Iudæis, inquit Apostolus, verumetiam & gentibus: ideo enim lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, vt duos iungeret in se: angulus enim duos parietes copulat. Iudæi excelsi & magni sibi videbantur: gentes tanquam infirmi, tanquam peccatores, tanquam dæmonum serui, tanquam idolorum

Roma. 11. Psal. 117.

 adoratores,

G adoratores, & tamen in vtrisq; iniquitas erat. Demó-
Roma. 3. strati sunt & Iudæi peccatores, quia non est qui faciat
Psal. 13. bonũ, non est vsque ad vnũ. Deposuerunt superbiam,
& non inuiderunt saluti gentiũ, quia parem suam & il-
lorum infirmitatem cognouerunt, & in angulari lapi-
de copulati simul dominum adorauerunt. Et scient
quia deus dominabitur Iacob, & finium terrę. Non tan
tum Iudæorum dominabitur, sed & finium terrę, quod
non scirent si adhuc in superbia sua essent. In superbia
autem sua essent, si adhuc sibi iusti viderentur. Vt au-
tem sibi iusti non viderentur, annunciatæ sunt illis ex
maledicto & mendacio consummationes in ira con-
summationis, quia comprehensi fuerant in superbia
sua ex maledicto quod fecerunt quando Christum oc
ciderunt. Ecce quid fecit dominus noster Iesus Chri-
stus: Mortuus est inter manus Iudæorum, & redemit
multitudinem gentium, effusus est sanguis, ac profuit,
sed conuersis omnibus profuit, quia & illi quem occi-
derunt, agnouerunt, & ab illo ipsius interfectionis &
delicti sui magni veniam meruerunt. Quid ergo & de
ipsis? Quod supra. *Conuertentur ad vesperam.* Id est, & si
H sero, id est, post interfectionem † domini nostri Iesu
† al. resur- Christi. Conuertentur ad vesperam: *Et famem patientur*
rectionem. *vt canes.* Sed vt canes, non vt oues, aut vituli: vt canes,
vt gentes, vt peccatores, quia & ipsi cognouerunt pec-
catum suum qui sibi iusti videbantur: de quibus di-
Psalm. 15. ctum est in alio Psalmo, Postea accelerauerũt: Hoc di-
ctum est hic, Ad vesperam: nam ibi sic est, Multiplica-
tæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. Vn-
de accelerauerunt postea? Quia multiplicatæ sunt infir
mitates eorum: nam si sibi adhuc sani viderentur, nun-
quam accelerarent. Quod ergo ibi dictum est, Multi-
plicatæ sunt infirmitates eorum: hoc dictum est hic,
Comprehendantur in superbia sua, & ex maledicto &
mendacio annunciabuntur consummationes in ira
consummationis. Et quod ibi dictum est, Postea acce-
lerauerunt: hoc dictum est hic, Et non erunt in super-
bia sua. Et scient quia deus dominabitur Iacob, & fi-
nium terrę, & conuertentur ad vesperam. Bonum est
ergo humiliari peccatorem, & nemo est insanabilior
eo qui sibi sanus videtur. *Et circuibunt ciuitatem.* Iam
& hesterno die exposuimus ciuitatem, id est, circun-
I stantiæ ciuitatem. Omnes gentes *Dispergentur vt edant:*
Id est, vt lucrentur alios, vt in corpus suum transfor-
ment credentes. *Si autem non satiabuntur, & murmurabunt.*
Quia & superius murmur eorum dixerat, dicentium,
Psalm. 58. Quoniam quis audiuit: & tu domine, inquit, deride-
bis eos dicentes: Quis audiuit? Quare? Quia pro nihi-
lo habes omnes gentes: sic & hic, Si autem non satia-
buntur, & murmurabunt. Concludatur psalmus: Vi-
dete angulum exultantem, iam de vtroque pariete gau-
Ephe. 2. dentem. Superbiebant Iudæi, humiliati sunt: despera-
bant gentes, erectæ sunt. Veniant ad angulum, ibi
conueniant, ibi concurrant, ibi pacis osculum inueni-
ent. De diuerso veniant, sed in aduerso non veniant:
illi de circuncisione, isti de præputio. Longe erant pa-
rietes, sed antequam ad angulum venirent. In angulo
autem teneant se, & tota iam Ecclesia ex vtroque pa-
† ἀγαλ- riete, quid dicat? *Ego autem cantabo potentiam tuam, & † ex-*
λιάσομαι *ultabo mane misericordiam tuam.* Mane transactis tentatio-
nibus, mane cũ nox huius seculi transierit, mane quan-
do iam latronum insidias & diaboli & angelorum e-
ius non expauescimus, mane quando iam non ad lu-
cernam prophetiæ ambulamus, sed ipsum dei verbum
tanquam solem contemplamur. Et exultabo mane mi-
sericordiam tuam. Merito in alio Psalmo dicitur, Ma- K
ne astabo tibi & contemplabor. Merito & ipsius domi Psalm. 5.
ni resurrectio diluculo fuit, vt impleretur quod dictũ
est in alio Psalmo: Vespere demorabitur fletus, & in Psalm. 29.
matutino exultatio. Ad vesperã quippe discipuli mor-
tuum planxerunt dominum nostrum Iesum Christum,
diluculo ad resurrectionem exultauerunt. Exultabo
mane misericordiam tuam: *Quia factus es susceptor meus,*
& refugium meum in die tribulationis meæ. Adiutor meus tibi
psallam, quia tu deus susceptor meus es. Quid eram, nisi sub-
uenires? Quàm desperatus eram nisi curares? Vbi iace-
bam nisi aduenires? Certe ingenti vulnere periclita-
bar, sed illud vulnus meum medicum omnipotentem
requirebat. omnipotenti medico nihil est insanabile,
non renunciat alicui, opus est vt tu curari velis, opus
est vt manus eius non refugias. Sed & si nolis curari,
vulnus tuum admonet vt cureris, & auersum reuocat,
& refugientem quodammodo ad se redire compellit
& attrahit. In omnibus implet quod dictum est, Mise-
ricordia eius præueniet me. Cogitate quod dictum est, L
præueniet me. Si aliquid tuum primum attulisti, & ex
tuo aliquo bono primo dei misericordiam meruisti,
non te præuenit. Quando autem vel intelligis, quia
præuentus es, nisi intelligas quod ait Apostolus: Quid 1. Cor. 4.
enim habes quod nõ accepisti? Si autem accepisti, quid
gloriaris quasi non acceperis? Hoc est, misericordia e-
ius præueniet me. Deniq; attendens omnia bona quæ-
cumque habere possumus, siue in natura, siue in institu-
to, siue in ipsa conuersatione, in fide, in spe, in charita-
te, in bonis moribus, in iustitia, in timore dei, totum
non esse nisi ex illius donis, ita conclusit. *Deus meus mi-*
sericordia mea. Non inuenit impletus bonis dei quid ap
pellaret deum suum nisi misericordiam suam. O no-
men sub quo nemini desperandum est. Deus meus, in-
quit, misericordia mea. Quid est, misericordia mea? Si
dicas, salus mea, intelligo quia dat salutem: si dicas re-
fugium meum, intelligo quia confugis ad eum: si dicas,
fortitudo mea, intelligo quia dat tibi fortitudinem:
Misericordia mea quid est? Totum quicquid sum, de
misericordia tua est: sed promerui te, inuocando te.
Vt essem, quid feci? Vt essem qui te inuocarem, quid e-
gi? Si enim egi aliquid vt essem, iam eram antequam M
essem. Porrò si omnino nihil eram antequam essem, ni
hil te promerui vt essem. Fecisti vt essem, & non tu fe-
cisti vt bonus essem? Dedisti mihi vt sim, & potuit
mihi alius dare vt bonus sim? Si tu mihi dedisti vt
sim, & alius mihi dedit vt bonus sim, melior est ille
qui mihi dedit vt bonus sim, quàm ille qui mihi de-
dit vt sim. Porrò quia te nemo melior, nemo te po-
tentior, nemo te in misericordia largior, à quo acce-
pi vt essem, ab illo accepi vt bonus essem. Deus meus
misericordia mea.

In Psalmum quinquagesimumnonum
Enarratio.

TITVLVS psalmi huius aliquantum proli-
xus est, sed nõ nos terreat, quia psalmus bre-
uis est. Tanquam ergo aliquantulum proli-
xiorem psalmum audierimus sic intẽdamus:
quoniam in nomine Christi nutritis & nutriendis lo-
quimur in ecclesia dei, nec alienis à sapore istarum lite
rarũ à quibus mũdus alienus est, non quasi rudia vobis
ista semper esse debent. Si enim ea quæ sępissime audi-
stis, cum iocunditate in ore cogitationis ruminastis,
nec

A nec obliuione tanquam in ventre sepelistis, eadem ipsa recordatio vestra & memoria multum nos poterit adiuuare, ne multum loquamur ad enodanda quasi rudibus ea, quæ iam vos nosse nouimus. Certe illud meminimus sæpe vos audisse quod dicimus: Vix est vt in psalmis inueniamus vocem, nisi Christi & Ecclesię, aut Christi tantum, aut Ecclesiæ tantum, quod vtique ex parte & nos sumus. Ac per hoc quando voces nostras agnoscimus, sine affectu agnoscere non possumus: & tanto magis delectamur, quanto in idem nos esse sentimus. Dauid rex vnus homo fuit, sed non vnum hominem figurauit, quando scilicet figurauit Ecclesiam ex multis constantem, distantem vsque ad fines terræ. Quando autem vnum hominem figurauit, illum figu-
1.Timo. 2. rauit qui est mediator dei & hominum, homo Christus Iesus. In hoc ergo psalmo, vel potius in huius psalmi titulo, dicuntur quædam victoriosa Dauid, quòd fortiter fecerit debellando quosdam inimicos, & eos tributarios faciendo, quando pòst mortem Saulis persecutoris sui regnum illius accepit manifestum in Israël. Nam & antequam persecutionem pateretur, rex erat, sed deo tantum notus erat. Postea ergo iam manifestato regno, & euidenter atque eminenter accepto, debellauit eos qui in hoc titulo commemorantur, & natus est psalmi titulus ita: *In finem pro his qui immutabuntur in tituli inscriptionem ipsi Dauid in doctrinam, cum*
2.Reg. 8. *succendit Mesopotamiam, Syriam, & Syriam Sobal, & conuertit Ioab, & percussit Edom in valle salinarum duodecim milia.* Legimus hæc in libris regnorum, istos omnes quos nominaui, debellatos esse à Dauid: id est, Mesopotamiam, Syriam, & Syriam Sobal, Ioab, Edom. Facta sunt ista, & quemadmodum facta sunt, ita ibi conscripta sunt: ita leguntur, legat qui vult. Verumtamen sicut solet propheticus spiritus in psalmorum titulis recedere aliquantulum ab expressione rerum gestarum, & aliquid dicere quod in historia non inuenitur, & hinc potius admonere, non propter cognoscendas res gestas esse huiusmodi titulos inscriptos, sed propter futura præ-
Psal. 33. figuranda: sicut dictum est, quòd coram Abimelech
1.Reg. 21. mutauit vultum suum, & dimisit eum & abiit, cum indicet scriptura regnorum hoc eum non fecisse coram Abimelech, sed coram Achis rege: ita & in hoc titulo inuenimus aliquid, quo commoueamur ad aliquid.
C Namque in illa narratione bellorum fortiúmque fa-
1.Reg. 8. ctorum regis Dauid, vbi hi omnes quos commemorauimus debellati sunt, eum aliquid succendisse non legimus. Hic autem maxime hoc positum est, quod ibi non est scriptum, quia succendit Mesopotamiam, Syriam, & Syriam Sobal. Iam ergo incipiamus secundum rerum futurarum significationes ista discutere, & opacitatem vmbrarum in lucem verbi reuocare.
Roma. 10. *In finem*: Quid sit nostis. Finis enim legis Christus est. *Eos qui immutabuntur*: Nostis. Qui enim, nisi qui à veteri vita in nouam transeunt? Absit enim vt hic culpanda immutatio intelligatur, non quomo-
Gene. 3. do immutatus est Adam à iustitia ad iniquitatem, & à delitiis ad laborem: sed quomodo mutantur illi qui-
Ephe. 5. bus dictum est, Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Immutantur autem isti: *In tituli inscriptionem*. Nostis tituli inscriptionem? Titulus
Matth. 27. infixus est, super crucem domini scriptus: Hic est rex
Ioan. 19. Iudæorum. Mutantur in huius tituli inscriptionem qui in regnum Christi transeunt à regno diaboli. Bene mutantur in huius tituli inscriptionem. Mutantur autem sicut sequitur, in doctrinam. Cum enim

dixisset pro his qui immutabuntur in tituli inscriptio- D nem: addidit, *Ipsi Dauid in doctrinam*; Id est, mutantur non sibi, sed ipsi Dauid, & mutantur in doctrinam. Non enim ita rex Christus, quasi seculo regnaturus, cum aperte dixerit: Regnum meum non Ioan. 18. est de hoc mundo. Ergo in eius gratiam & doctrinam transeamus, si volumus in conscriptionem tituli commutari, non nobis, sed ipsi Dauid, vt qui viuunt iam, non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & re- 2.Cor. 5. surrexit. Quando ergo nos mutaret Christus, nisi fecisset quod dixit: Ignem veni mittere in mundum? Si Luca. 12. ergo Christus venit mittere in mundum ignem, vtique salubriter atque vtiliter, non quomodo missurus est mundum in ignem, sed quomodo ignem in mundum. Quoniam ergo venit ignem mittere in mundum, quæramus iam quid sit Mesopotamia quæ succensa est, quid sit Syria Sobal. Interpretationes ergo nominum interrogemus secundum Hebræum eloquium, quo primum hæc scriptura locuta est. *Mesopotamiam*: Dicunt interpretari eleuatam vocationem. Iam totus mundus vocatione eleuatus est. *Syria*: Interpretatur sublimis, sed illa quæ erat sublimis, incensa est & humiliata: & quemadmodum humiliata est quæ fuerat exaltata, sic exaltetur quæ fuerat humiliata. *Sobal*: E Interpretatur vaoa vetustas. Gratias Christo qui eam succendit. Quando vetera virgulta succenduntur, virecta succedunt, & alacrius & vberius & viridius noua nascuntur, cum ea ignis in vetustorum succensione præcesserit. Non ergo timeatur ignis Christi, si fœnum combusserit. Omnis enim caro fœnum, & omnis cla- Esaia. 40. ritas hominis sicut flos fœni. Succendit ergo ista illo igne. *Et conuertit Ioab.* Ioab interpretatur inimicus. Conuersus est inimicus. Quod vis intellige: si conuersus in fugam, diabolus est: si conuersus ad fidem, Christianus est. Quomodo in fugam? De corde Christiani. Princeps huius mundi, inquit, nunc missus est foras. Conuersus autem ad dominum Christianus, qua- Ioan. 12. re inimicus conuersus? Quia fidelis factus est qui fuerat inimicus. *Percussit Edom.* Interpretatur Edom terrenus: debuit percuti terrenus iste. Vt quid enim viueret terrenus, qui cœlestis debet viuere? Interfecta est ergo vita terrena, viuat cœlestis. Sicut enim portaui- 1.Cor. 15. mus imaginem terreni, portemus & imaginem eius qui in cœlis est. Vide illum interfici: Mortificate mem- Coloss. 3. bra vestra quæ sunt super terram. Cum autem percus- F sisset Edom, percussit *Duodecim milia in valle salinarum.* Duodecim milia perfectus est numerus, cui perfecto numero etiam duodenarius Apostolorum numerus deputatur: non enim frustra, nisi quia per totum mundum mittendum erat verbum. Verbum autem Dei quod est Christus in nubibus, hoc est in prædicatoribus veritatis. Mundus autem quatuor partibus constat: quatuor eius partes notissimæ sunt omnibus, & sæpe in scripturis memoratæ: quæ etiam quatuor venti dictæ sunt, oriens, occidens, aquilo, & meri- Ezechi. 37. dies. Ad omnes istas quatuor partes missum est verbum, vt in trinitate omnes vocarentur. Duodenarium numerum, ter quaterni faciunt. Merito ergo duodecim milia terrena percussa sunt, totus mundus percussus est: de toto enim mundo electa est Ecclesia, mortificata à terrena vita. Quare, *In valle salinarum?* Vallis humilitas est, salinæ saporem significant. Multi enim humiliantur, sed vane & fatue, in vana vetustate humiliantur. Patitur quis tribulationem pro pecunia, patitur tribulationem pro honore temporali,

G patitur tribulationem pro commodis vitæ huius, paſ-
ſurus eſt tribulationem & humiliandus. Quare non
propter deum? quare non prupter Chriſtum? quare
non propter ſaporem ſalis? An neſcis tibi eſſe dictum:
Matth. 5. Vos eſtis ſal terræ, & ſi ſal infatuatum fuerit, ad nihi-
lum valebit aliud niſi vt foras proiiciatur: bonum eſt
ergo ſapienter humiliari. Ecce nunc nónne humilian-
tur hæretici? Nónne leges contra illos datæ ſunt etiam
ab hominibus, contra quos diuinæ regnant, quæ illos
antè etiam condemnauerant? Ecce humiliantur, ecce
fugantur, ecce perſecutionem patiuntur, ſed ſine ſapo-
re, pro fatuitate, pro vanitate. Iam enim ſal infatuatum
eſt, ideo proiectum eſt foras, vt conculcetur ab homi-
nibus. Audiuimus titulum Pſalmi, audiamus etiam ver
ba Pſalmi. *Deus repuliſti nos & deſtruxiſti nos.* Nunquid
ille Dauid loquitur qui percuſsit, qui ſuccendit, qui de-
bellauit, & non illi quibus hæc fecit, vt percuterentur
& repellerentur qui mali erant, & rurſus viuificaren-
tur, & redirent vt boni eſſent? Iſtam quidem ſtragem
fecit Dauid ille manu fortis Chriſtus noſter, cuius figu-
ram gerebat ille homo, fecit iſta, dedit hanc ſtragem
gladio ſuo & igne ſuo: nam vtrumque attulit in hunc
mundum, & ignem venit mittere in mũdum: habes in
H Euangelio, & gladium veni mittere in terram: habes in
Luca. 12. Euangelio, Attulit ignem vnde ſuccederetur Meſo-
Matth. 10. potamia, Syria, & Syria Sobal: attulit gladium vnde
2. Reg. 8. percuteretur Edom. Iam ergo iſta ſtrages facta eſt pro-
pter eos qui immutantur in tituli inſcriptionem ip-
ſi Dauid. Audiamus ergo eorum vocem, ſalubriter per-
cuſsi ſunt, erecti loquantur. Dicãt ergo mutati in me-
lius, mutati in tituli inſcriptionem, immutati in doctri
nam ipſi Dauid, dicant: Deus repuliſti nos & deſtruxi-
ſti nos. *Iratus es, & miſertus es noſtri.* Deſtruxiſti nos vt æ-
dificares nos: deſtruxiſti nos male ædificatos, deſtru-
xiſti vanam vetuſtatem, vt ſit ædificatio in nouum ho-
minem, ædificatio manſura in æternum. Merito iratus
es, & miſertus es noſtri. Non miſereris, niſi iraſcaris.
Deſtruxiſti nos in ira tua, ſed ira tua in vetuſtatem no-
ſtram fuit, vt deſtrueretur vetuſtas: ſed miſertus es no-
ſtri propter nouitatem, propter eos qui immutantur
2. Cor. 4. in tituli inſcriptionem, quia & ſi exterior homo noſter
corrumpitur, ſed interior renouatur de die in diem.
Commouiſti terram, & conturbaſti eam. Quomodo con-
turbata eſt terra? Conſcientia peccatorum. Quò imus?
I Quò fugimus, quando ille gladius vibratus eſt? Agite
Matth. 3. pœnitentiam, appropinquabit enim regnum cœlo-
rum. Commouiſti terram & conturbaſti eam. *Sana
contritiones eius, quoniam mota eſt.* Non digna eſt ſanari ſi
mota non eſt. Sed loqueris, prædicas, minaris de deo,
venturum iudicium non taces, præceptum dei mones,
ab his rebus non quieſcis: & qui audit, ſi non timet, ſi
non mouetur, non eſt dignus ſanari. Audit alius, mo-
uetur, ſtimulatur, pectus tundit, lachrymas fundit: ſa-
na contritiones eius, quoniam mota eſt. Poſt hęc, per-
cuſſa terra, ſuccenſa vetuſtate, mutato homine in me-
lius, facta luce eius qui tenebræ fuerunt: ſequitur quod
Eccle. 2. alibi ſcriptum eſt, Fili accedens ad ſeruitutem dei, ſta
in iuſtitia & timore, & præpara animam tuam ad ten-
tationem. Prior labor vt diſpliceas tibi, vt peccata tua
expurges & muteris in melius. Secundus labor pro eo
quod mutatus es, ferre tribulationes & tentationes hu-
ius ſeculi, & inter illas perſeuerare vſque in finem. De
his ergo cum loqueretur has ſignificans, quid ſubiun-
git? *Oſtendiſti plebi tuæ dura.* Iam plebi tuæ, factæ tribu-
tariæ, poſt victoriam Dauid: Oſtendiſti plebi tuę dura.

In quibus? In perſecutionibus quas pertulit Eccleſia K
Chriſti, quando tantus martyrum ſanguis effuſus eſt.
Oſtendiſti plebi tuæ dura. *Potaſti nos vino ſtimulationis.*
Quid eſt, ſtimulationis? Non peremptionis: non enim
erat peremptio perdens, ſed medicina vrens. Potaſti
nos vino ſtimulationis. Quare hoc? *Dediſti metuentibus
te ſignificationem, vt fugiant à facie arcus.* Per tribulationes,
inquit, temporales ſignificaſti tuis fugere ab ira ignis
ſempiterni. Dicit enim apoſtolus Petrus, Tempus eſt 1. Petri. 4.
vt iudicium incipiat à domo dei. Et exhortans marty-
res ad tolerantiam cum ſæuiret mundus, cum ſtrages
à perſecutoribus fierent, cum longe latèque ſanguis fi-
delium funderetur, cum in catenis, in carceribus, in
tormentis, multa dura Chriſtiani paterentur. Ne in
his ergo duris deficerent, eos alloquitur Petrus, Tem- Ibidem.
pus eſt vt iudicium incipiat à domo dei. Et ſi initium
à nobis, qualis finis erit eis qui non credunt dei Euan-
gelio? Et ſi iuſtus vix ſaluabitur, peccator & impius vbi
parebunt? Quid ergo futurum eſt in iudicio? Arcus
eſt extentus, adhuc in comminatione eſt, nondum in
præſentatione. Et videte quid ſit in arcu. Nonne ſagit L
ta in priora mittenda eſt? Neruus tamen retro exten-
ditur in contrarium quàm illa mittenda eſt, & quan-
to plus erit eius extenſio retrorſum, tanto maiore im-
petu illa currit in priora. Quid eſt quod dixi? Quanto
magis differtur iudicium, tanto maiore impetu ven-
turum eſt. Ergo & de temporalibus tribulationibus
gratias deo agamus, quia dedit plebi ſuæ ſignificatio-
nem, vt fugiat à facie arcus, vt exercitati fideles eius in
tribulationibus temporalibus, digni ſint euadere dam
nationem ignis æterni, quæ inuentura eſt omnes qui
iſta non credunt. Dediſti metuentibus te ſignificatio-
nem, vt fugiant à facie arcus. *Vt liberentur dilecti tui, ſal-
uum me fac dextera tua & exaudi me.* Dextera tua domine
ſaluum me fac: ita ſaluum me fac, vt ad dexteram ſtem.
Saluum me fac dextera tua: non ſalutem temporalem
quæro, de hac fiat voluntas tua: ad tempus quid no-
bis proſit, penitus ignoramus: quid enim oremus ſicut Roma. 8.
oportet, neſcimus: ſed ſaluum me fac dextera tua, vt
& ſi in tempore iſto tribulationes aliquas patiar, tranſ-
acta nocte omnium tribulationum ad dexteram inue-
niar inter oues, non ad ſiniſtram inter hœdos. Sal- Mat. 25.
uum me fac dextera tua, & exaudi me. Quia iam il- Pſalm. 21.
lud peto quod dare vis, non verbis delictorum meo- M
rum clamabo per diem & noctem, & non exaudies,
& non ad inſipientiam mihi, ſed vtique ad commo-
nitionem, addendo ſaporem de valle ſalinarum, vt
in tribulatione nouerim quid petam. Peto autem vi-
tam æternam, ergo exaudi me, quia dexteram tuam
peto. Intelligat ergo charitas veſtra omnem fidelem
habentem in corde verbum dei, cum timore timen-
tem iudicium futurum, viuentem probabiliter, ne de
illo blaſphemetur nomen ſanctum domini eius, mul-
ta deprecari ſecundum ſeculum, & non exaudiri, ad
vitam autem æternam ſemper exaudiri. Quis enim
ſanitatem non petat cum ægrotat? Et tamen forte ad-
huc ægrotare ei vtile eſt. Poteſt fieri vt hic non exau-
diaris, non tamen exaudiris ad voluntatem, vt exau-
diaris ad vtilitatem. At vero cum illud petis, vt det ti- Roma. 14.
bi vitam æternam deus, vt det tibi regnum cœlorum Matth. 6.
deus, vt det tibi ad dexteram filij ſui ſtare cum vene- Matt. 25.
rit iudicare terram, ſecurus eſto, accipies, ſed modo
non accipis: non enim iam venit tempus vt accipias,
exaudiris & neſcis. Quod petis agitur, & ſi neſcis in
quo agitur. In radice res eſt, nõdum in fructu. Saluum
me

A me fac dextera tua, & exaudi me. *Deus locutus est in san-*
cto suo. Quid times, ne non fiat quod deus locutus est?
Si haberes aliquem grauem amicum & sapiētem, quo-
modo diceres? Ille locutus est hæc, fiat necesse est quod
locutus est. Vir grauis est, non leuitate vtitur, non fa-
cile de sententia dimouetur, quod promisit, fixum est:
sed tamen homo est qui aliquando quod promisit fa-
cere vult, & non potest. De deo non est quod tu ti-
meas, quia verax est, constat: quia omnipotens est, con
stat: fallere te non potest, habet vnde faciat. Quid ergo
times ne decipiaris? Opus est vt tu te non decipias, &
perseueres vsque in finem, cum daturus est quod pro-
misit. Deus locutus est in sancto suo. In quo sancto suo?
2. Cor. 5. Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi. In san
Psalm. 76. cto illo, de quo alibi audistis, Deus in sancto via tua,
deus locutus est in sancto suo. *Lætabor & diuidam Sichi-*
mam. Quia deus hoc locutus est, fiet: vox Ecclesiæ est,
Deus locutus est in sancto suo. Non verba dicit, quæ
deus locutus est, sed quoniam deus locutus est in san-
cto suo, nec fieri aliquid potest, nisi quemadmodum
B locutus est deus, consequenter ista eueniunt. Lætabor
& diuidam Sichimam, *Et conuallem tabernaculorum dime-*
tiar. Sichima, humeri interpretatur. Secundum histo-
Gene. 35. riam verò, Iacob rediens à Laban socero suo cum om
Gene. 33. nibus suis, abscondit idola in Sichima quæ habebat de
Syria, vbi diu peregrinatus tandem aliquando inde
veniebat. Tabernacula autem fecit ibi propter oues
suas & armenta, & appellauit locum illum tabernacu-
la. Et hęc, inquit Ecclesia, diuidam. Quid est hoc, diui-
dam Sichimam? Si ad historiam vbi abscondita sunt
idola referatur, gentes significat. Diuido gentes. Quid
est diuido? Non enim est omnium fides. Quid est di-
2. Thess. 3. uido? Alij credent, alij non credent, sed tamen non ti-
meant qui credunt, inter illos qui non credunt. Diuisi
sunt enim nunc fide, postea diuidētur in iudicio: oues
Matth. 25. ad dexteram, hœdi ad sinistram. Ecce inuenimus quē-
admodum ecclesia diuidat Sichimam, quomodo di-
uidit humeros. Secundum nominis interpretationem
diuiduntur humeri, vt alios grauent peccata sua, alij tol
lant sarcinam Christi. Humeros enim pios quærebat:
Matt. 11. cum diceret, Iugum enim meū leue est, & sarcina mea
leuis est. Alia sarcina premit & aggrauat te, Christi au-
C tē sarcina subleuat te. Alia sarcina pondus habet, Chri-
sti sarcina pennas habet. Nam & aui si pennas detra-
has, quasi onus tollis, & quo magis onus abstulisti, eo
magis in terra remanebit. Quam exonerare voluisti,
iacet, non volat, quia tulisti onus: redeat onus, & volat.
Talis est Christi sarcina. Portent illam homines, non
sint pigri, non attendantur illi qui eam ferre nolunt:
ferant illam qui volunt, & inuenient q̄ sit leuis, quàm
suauis, quàm iocunda, quàm rapiens in cœlum, & à ter-
ra eripiens. Diuidam Sichimam & conuallem taberna
culorum dimetiar. Forte propter oues Iacob, conuallis
tabernaculorum intelligitur gens Iudęorum, & ipsa di
uiditur: nam transierunt inde qui crediderunt, foris re-
liqui remanserunt. *Meus est Galaad.* Nomina sunt ista le
cta in literis dei. Galaad habet interpretationis suę vo-
cem & magni sacramenti. Interpretatur enim aceruus
testimonij. Quātus aceruus testimonij in martyribus?
Meus est Galaad, meus est aceruus testimonij, mei sunt
martyres veri. Moriantur mali pro vetusta vanitate
sua sine Sale, nunquid pertinent ad aceruum testimo-
1. Cor. 13. nij? Quia & si tradidero corpus meum ita vt ardeam,
charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest.
Cùm autem quodam loco moneret dominus de pace
retinenda, præmisit Salem: Habete, inquit, in vobis Sa- D
lem, & pacem habete inter vos. Ergo meus est Galaad: Matt. 9.
sed Galaad, id est, aceruus testimonij, in magna tribu-
latione euidenter factus est. Tunc ignominiosa Eccle-
sia erat in omnibus hominibus, tunc opprobrium illi
viduæ obiectabatur, quia Christi erat, quia signum cru
cis in fronte portabat. Nondum erat honor, crimen
erat tunc: quando ergo non honor sed crimen erat,
tunc factus est aceruus testimonij: & per aceruum testi-
monij dilatata est charitas Christi, & per dilatationem
charitatis Christi occupatæ sunt gētes: sequitur, *Et meus*
est Manasses. Quod interpretatur oblitus. Huic enim di-
ctum erat, Confusionem in perpetuum obliuisceris, & Esa. 54.
ignominiæ viduitatis tuæ non eris memor. Erat ergo
confusio Ecclesiæ aliquando, quam modo oblita est:
confusionis enim & ignominiæ viduitatis suæ iā non
est memor. Quando enim erat quędam confusio inter
homines, aceruus testimonij factus erat: modo iam ne-
mo vel meminit illius confusionis, quādo ignominia
erat esse Christianum: iam nemo meminit, iam om-
nes obliti sunt, iam meus est Manasses. *Et Effrem forti-*
tudo capitis mei. Effrem fructificatio interpretatur. Mea, E
inquit, fructificatio, & hęc fructificatio fortitudo est ca
pitis mei. Caput enim meum Christus est. Et vnde fru-
ctificatio fortitudinis eius? Quia nisi granum caderet
in terram, non multiplicaretur, solum remaneret. Ce-
cidit ergo in terram Christus in passiōne, & secuta est
fructificatio in resurrectione. Et Effrem fortitudo ca-
pitis mei. Pendebat & contemnebatur, granum erat Ioan. 12.
intus, habebat vires trahendi post se omnia. Quomo-
do in grano numeri seminum latentium, in terra ia-
ctum nescio quid apparet oculis, sed vis conuertens in
se materiam, & proferens fructum abscondita est: sic
in Christi cruce abscondita erat virtus, apparebat infir
mitas. O magnum granum: certe infirmus est pendens,
certe ante illum caput plebs illa agitauit, certe dixerūt,
Si filius dei est, descendat de cruce: audi fortitudinem Matt. 27.
eius. Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus: 1. Cor. 1.
meritò tanta fructificatio consecuta est: hæc mea est, di
cit Ecclesia: *Iuda rex meus.* Iuda rex meus, Quis Iuda?
qui de tribu Iuda. Quis Iuda, nisi cui dixit ipse Iacob: Gene. 49.
Iuda te laudabunt fratres tui? Iuda rex meus. Quid er-
go timeam, quando Iuda rex meus dicit: Nolite time- Matt. 10.
re eos qui occidunt corpus? Iuda rex meus. *Moab olla* F
spei meæ. Quare olla? Quia tribulatio. Quare spei meæ?
Quia pręcessit Iuda rex meus: quia enim præcessit te,
debes sequi, quid times? Quà pręcessit? Per tribulatio-
nes, per angustias, per opprobria. Septa erat via, sed an-
tequàm transiret: posteaquàm transiit sequere, iam pa-
tet via illius, transi tu. Singularis ego sum, inquit, sed Psal. 140.
quousque transeam. Singulare granum, sed quoadus- Ioan. 12.
que transeat: cum transierit, sequetur fructificatio. Iuda
rex meus. Ergo quia Iuda rex meus: Moab olla spei meę.
Moab intelligitur in gentibus. Nata est enim ista gens
de peccato, nata est ista gens de filiabus Loth, quæ cum
patre inebriato concubuerunt, male vtentes patre. Me-
lius erat vt steriles remanerent, quàm sic matres fie-
rent. Erat autem illa figura quædam eorum, qui male
vtuntur lege. Nolite enim attendere quia lex in Lati-
na lingua fœminini generis est, in Græca masculini
est: sed siue sit fœminini generis in loquendo, siue ma-
sculini, non præscribit veritati locutio. Lex enim ma-
gis masculinam vim habet, quia regit, non regitur. Por
rò autem apostolus Paulus quid ait? Bona est lex, si 1. Timo. 1.
quis ea legitime vtatur. Illæ autem filiæ Loth non legi-
time

G time vſæ ſuot patre. Quomodo autem naſcuntur ope-
ra bona cùm quiſque lege bene vtitur, ſic naſcuntur o-
pera mala cùm lege quiſque male vtitur. Proiode ma-
le illæ vtentes patre, hoc eſt, male vtentes lege, genera-
ueruot Moabitas, per quos ſignificaotur opera mala.
Inde tribulatio Eccleſiæ, inde olla ebulliens, de hac ol
Hiere. 1. la quodam loco prophetice dicitur: Olla ſuccenſa ab
Eſaia. 14. aquilone. Vnde niſi à partibus diaboli qui dixit, Ponā
ſedem meam ad aquilooem? Tribulatiooes ergo ma-
ximæ oon oriuntur aduerſum Eccleſiam, niſi ab eis qui
lege male vtuotur: quid ergo? Defectura eſt hinc Eccle
ſia, & propter ollam, id eſt, abundantiam ſcandalorum
nō erit perſeueratura vſque in finem? Nónne Iuda rex
Matth. 24. illius prædixit hoc ei? Nónne ait illi: quoniam abuoda-
bit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum? Olla bul-
liente, charitas refrigeſcit. Quare noo potius ô chari-
tas, & tu contra ollam ferueſcis? An ignoras tibi eſſe di
ctum cum de illa abundantia ſcandalorum rex tuus lo
queretur: Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus
erit? Perſeuera ergo vſque io finem contra ollam ſcan-
dalorum. Ardet olla iniquitatis, ſed maior eſt flamma
H charitatis. Noli vinci, perſeuera vſque in finem. Quid
times Moabitas, opera mala eorum qui lege male vtun
tur? Quid enim? Iuda rex tuus qui præceſsit, nónne ta-
les pertulit? Neſcis Iudęos male vteodo lege, Chriſtum
occidiſſe? Ergo propera, & qua præceſsit rex tuus ſe-
quere. Dic Iuda, rex meus. Et ex eo quia Iuda rex meus,
Roma. 5. Moab quid factus eſt? Olla ſpei meæ, non conſumptio-
nis meæ. Vide in tribulationibus ollam ſpei, audi Apo-
ſtolum: Sed & gloriamur, inquit, in tribulatiooibus.
Olla eſt iam, ſed vide iſtum, ſi explicat ollam ſpei: Sciē-
tes quia tribulatio patientiam operatur, patiētia autem
probatiooem, probatio ſpem. Si tribulatio patientiam,
patientia probationem, probatio ſpem, olla eſt autem
tribulatio quæ operatur ſpem, meritò Moab olla ſpei
meæ. Spes autem non confundit. Et quid? Ferues con-
tra ollam? Ita planè, quia charitas dei diffuſa eſt in cor-
dibus ooſtris per ſpiritū ſaoctum, qui datus eſt oobis.

In Idumæam extendam calciamentum meum. Eccleſia loqui-
tur, perueniam vſque in Idumæam. Sæuiant tribulatio-
nes, bulliat ſcandalis mundus, extendam calciamētum
I meum vſque in Idumæam, vſque ad eoſipſos qui terre-
oam vitam diligunt, quoniam Idumæa interpretatur
terrena, vſque ad ipſos, vſque in Idumæam extendam
calciamentum meum. Cuius rei calciamentum, oiſi
Roma. 10. Euangelij? Quàm ſpecioſi pedes eorum qui annunci-
Ephe. 6. ant pacem, qui anounciant bona, & calciati pedes in
Roma. 5. præparationem Euangelij pacis. Prorſus quooiam tri-
bulatio patientiam operatur, patientia autem proba-
tionem, probatio ſpem, olla oon me conſumet: chari-
tas enim Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris, per ſpiritū
ſaoctum qui datus eſt nobis. Noo deficiamus Euange-
lium prædicare, non deficiamus dominum anouncia-
re, vſque in Idumæam extendam calciamētum meum.
Nónne ſeruiunt & ipſi terreni? Et ſi cupiditatibus ter-
renis obligantur, Chriſtum tamen adorant. Hodie vi-
demus fratres, quàm multi terreni committunt pro lu-
cro fraudes, pro fraudibus periuria, propter timores,
ſortilegos, mathematicos conſulunt, omnes Idumæi
terreni, & tamen omnes iſti adorant Chriſtum, ſub cal
ciamento ipſius ſunt, iam vſque in Idumæam extendit
calciamentum ſuum. *Mihi Allophyli ſubditi ſunt.* Allophy
li qui ſunt? Alienigenæ non pertinentes ad genus meū.
Subditi ſunt, quia multi adorant Chriſtum, & oon ſunt
regnaturi cum Chriſto. Mihi Allophyli ſubditi ſunt,

Quis deducet me in ciuitatem circunſtantiæ? Quæ eſt ciuitas K
circunſtantiæ? Si memioiſtis, iam eam commemoraui
in alio Pſalmo vbi dictum eſt, & circumibunt ciuitatē. Pſal. 58.
Circunſtantiæ enim ciuitas, gentium circunfuſio eſt,
quæ circunfuſio gentium in medio habebat vnam geo
tem Iudæorum colentem voum deum? cætera circun-
fuſio gētium idolis ſupplicabat, dæmonibus ſeruiebat.
Et myſtice vocata eſt ciuitas circunſtantiæ, quia vndi-
que ſe gentes circunfuderant & ei circunſteterant, quę
colebat voum deum. Quis deducet me in ciuitatem
circunſtantię? Quis, niſi deus? Hoc vult dicere, quomo
do deducet per illas nubes, de quibus dictum eſt: Vox Pſalm. 76.
tonitrui tui in rota. Ipſa eſt ciuitas circunſtantiæ, quæ
dicta eſt rota, id eſt, orbis terrarum. Quis deducet me
in ciuitatem circuoſtantiæ? *Quis deducet me vſque in Idu-
mæam?* Id eſt, vt regnem etiam terrenis, vt me venereo
tur etiam qui de me noo ſunt, qui de me nolunt profi-
cere. Quis deducet me vſque in Idumæam? *Nónne tu
deus qui repuliſti nos, & non egredieris deus in virtutibus noſtris.*
Nónoe tu nos deduces qui nos repuliſti? Sed quare re-
puliſti nos? Quia deſtruxiſti nos. Quare deſtruxiſti oos?
Quia iratus es, & miſertus es noſtri. Tu ergo deduces L
qui repuliſti oos, qui noo egredieris deus in virtutibus
noſtris, tu oos deduces. Quid eſt, noo egredieris in
virtutibus noſtris? Sæuiturus eſt muodus, conculcatu-
rus eſt nos mundus, futurus eſt aceruus teſtimonij effū
ſo martyrum ſanguine, & dicturi ſunt pagani ſæuien-
tes: Vbi eſt deus eorum? Tuoc oon egredieris Deus in
virtutibus noſtris, non contra eos apparebis, oon oſten
des potentiam tuam, qualem oſtendiſti in Dauid, in
Moyſe, in Ieſu Naue, quando eorum fortitudini gētes
ceſſerunt, & ſtrāge facta, magnáque reddita vaſtitate,
in terram quam promiſiſti, plebem tuam induxiſti.
Hoc tunc nō facies, ooo egredieris deus in virtutibus
noſtris, ſed iotus operaberis. Quid eſt, noo egredieris?
Non apparebis. Certe enim quando cateoati martyres
ducebantur, quando includebantur in carcere, quan-
do ludibrio habendi producebantur, quando beſtiis
ſubiiciebantur, quando percutiebantur ferro, quando
igne cremabantur, nónne contemnebantur tanquam
deſerti, tanquam ſine adiutore? Quomodo deus ope-
rabatur intus? quomodo intus conſolabatur? quomo- M
do eis dulcem faciebat ſpem vitæ æteroæ? quomodo
oon deſerebat corda eorum, vbi homo habitat in ſilen
tio, bene ſi bonus, male ſi malus? Nunquid ergo quia
ooo egrediebatur in virtutibus eorum, ideo deſerebat?
Nónne magis nō egrediendo in virtutibus eorum de-
duxit Eccleſiam vſque ad Idumęam, deduxit Eccleſiā
vſque in ciuitatem circunſtantię? Si enim bellare vel-
let Eccleſia & gladio vti, videretur pro vita præſenti
pugnare: quia verò contemnebat vitam præſentem,
ideo factus eſt aceruus teſtimonij de vita futura. Tu er-
go deus qui non egredieris in virtutibus ooſtris *Da no-
bis auxilium de tribulatione, & vana ſalus hominis.* Erant
nunc qui ſalutem non habent & optent ſalutem tem-
poralem ſuis, quæ eſt vana vetuſtas, da nobis auxilium:
inde da vnde putabaris deſerere, inde ſubueni. Da no-
bis auxilium de tribulatione, & vana ſalus hominis.

*In deo faciemus virtutem, & ipſe ad nihilum deducet inimicos
noſtros.* Non faciemus virtutem in gladio, nō in equis,
ooo in loricis, non in ſcutis, non in potentatu exerci-
tus, noo foris. Sed vbi? Intus vbi latemus? Vbi intus? In
deo faciemus virtutem, & quaſi abiecti, & quaſi coocul
cati, quaſi nullius momenti homines erimus, ſed ipſe
ad nihilum deducet inimicos ooſtros: denique factum
eſt

A est hoc. Conculcati sunt martyres, patiendo, perferendo: vsque in finem perseuerando, in deo fecerunt virtutem. Fecit & ipse quod sequitur: ad nihilum deducet inimicos nostros. Vbi sunt modo inimici martyrum, nisi forte quia modo eos ebriosi calicibus persequuntur, quos tunc furiosi lapidibus persequebantur?

In Psalmum sexagesimum enarratio.

CONSIDERANDVM cum vestra charitate Psalmum istum suscepimus. Breuis est, aderit dominus vt sufficienter ex eo & breuiter loquamur, quantum adiuuerit ipse qui nos iubet loqui. Sic ero volentibus officiosus, vt non sim tardis molestus, nec paucis multus, nec occupatis onerosus. Titulus eius nō nos tenet, Est enim: *In finem, in hymnis ipsi Dauid.* In hymnis, vtique in laudibus: in finem, vtique in Christum. Finis enim legis Christus est, ad iustitiam omni credenti. Et ipsi Dauid, non alium quam ipsum accipere debemus, qui venit ex semine Dauid, vt esset homo inter homines, & æquales angelis faceret homines. Vocem autem in isto Psalmo si in membris eius & in corpore sumus, sicut illo exhortante præsumere audemus, nostram debemus agnoscere, non alicuius extranei. Nostram autem non sic dixi, quasi eorū

Roma. 10.

Matt. 1.

B tantum qui in præsentia sumus modo, sed nostram qui sumus per totum mundum, qui sumus ab oriente vsq; in occidentem. Et vt noueritis sic esse vocem nostram, loquitur hic quasi vnus homo: non est autem vnus homo, sed tanquam vnus vnitas loquitur. In Christo autem nos omnes vnus homo, quia huius vnius hominis caput est in cœlo, & membra adhuc laborant in terra. Et quia laborant, videte quid dicat: *Exaudi deus deprecationem meam, intende orationi meæ.* Quis dicit? quasi vnus: vide si vnus. *A finibus terræ ad te clamaui.* Iam ergo non vnus, sed ideo vnus, quia Christus vnus cuius omnes membra sumus: nam quis vnus homo clamat à finibus terræ? Non clamat à finibus terræ, nisi hæreditas illa de qua dictum est ipsi filio, Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Hæc ergo Christi possessio, hęc Christi hęreditas, hoc Christi corpus, hæc vna Christi Ecclesia, hæc vnitas quæ nos sumus clamat à finibus terræ. Quid autem clamat? Quod supra dixit, Exaudi deus deprecationem meam, intende orationi meæ, A finibus terræ

Psalm. 2.

C ad te clamaui, id est, hoc ad te clamaui, A finibus terrę, id est, vndique. Sed quare clamaui hoc? *Dum angeretur cor meum.* Ostendit se esse per omnes gentes toto orbe terrarum, non in magna gloria, sed in magna tentatione. Namque vita nostra in hac peregrinatione non potest esse sine tentatione: quia profectus noster per tentationem nostram fit, nec sibi quisque innotescit nisi tentatus, nec potest coronari nisi vicerit, nec potest vincere nisi certauerit, nec potest certare nisi inimicum & tentationes habuerit. Angitur ergo iste à finibus terræ clamans, sed tamen non relinquitur. Quoniam nosipsos quod est corpus suum, voluit præfigurare & in illo corpore suo, in quo iam & mortuus est & resurrexit, & in cœlum ascendit, vt quo caput præcessit, illuc se membra secutura confidāt. Ergo nos transfigurauit in se, quando voluit tentari à satana. Modo legebatur in Euangelio, quia dominus Iesus Christus in eremo tentabatur à diabolo. Prorsus Christus tentabatur à diabolo. In Christo enim tu tentabaris, quia Christus de te sibi habebat carnem, de se tibi salutem: de te sibi mortem, de se tibi vitam: de te sibi contumelias, de te tibi honores. Ergo de te sibi tentationem, de

Matt. 4.

se tibi victoriam. Si in illo nos tētati sumus in illo nos D diabolum superamus. Attendis quia Christus tentatus est, & non attenditis quia vicit? Agnosce te in illo tentatum, & te in illo agnosce vincentem. Poterat à se diabolum prohibere, sed si non tentaretur, tibi tentando vincendi magisterium non præberet. Itaque non mirū si inter tentationes positus iste clamat à finibus terræ. Sed quare non vincitur? *In petra exaltasti me.* Iam ergo hic agnoscimus quis clamet à finibus terrę. Recolamus Euangelium, Super hanc petram ædificabo Ecclesiam Matt. 16. meam. Ergo illi clamat à finibus terrę quam voluit ædificare super petram. Vt autem ædificaretur Ecclesia super petram, quis factus est petra? Paulum audi dicen- 1. Cor. 10. tem, Petra autem erat Christus. In illo ergo ædificati Matth. 7. sumus. Propterea petra illa in qua ædificati sum^s, prior Matth. 4. percussa est ventis, flumine, pluuia, quando Christus à diabolo tentabatur. Ecce in qua firmitate te voluit stabilire. Merito non vacat vox nostra, sed exauditur. In magna enim spe positi sumus. In petra exaltasti me.

Deduxisti me quia factus es spes mea. Ille si nostra spes factus non esset, non nos deduceret. Deducit tanquam dux, & in se ducit tanquam via, & ad se perducit tan- E quam patria. Deducit ergo nos. Vnde? quia factus est spes nostra. Vnde factus est spes nostra? Ecce sic quomodo nunc audistis quia tentatus est, quia passus est, quia resurrexit, factus est spes nostra. Quid enim nobis dicimus quando hæc legimus? Non enim perdet nos deus propter quos filium suum misit tentari, crucifigi, mori, resurgere. Non enim vere nos despicit deus, pro- Matth. 4. pter quos filio proprio non pepercit, sed pro nobis o- & 27. mnibus tradidit eum. Sic ergo factus est spes nostra. In illo vides & laborem tuum, & mercedem tuam. Laborem in passione, mercedem in resurrectione. Sic ergo factus est spes nostra. Habemus enim duas vitas, sed vnam in qua sumus, alteram quam speramus. In qua sumus, nota nobis est: quam speramus, ignota nobis est. Tolera in qua es, & habebis quam nondū habes. Quomodo toleras? Vt non vincaris à tentatore. Laboribus suis, tentationibus, passionibus, morte sua demōstrauit tibi vitam Christus in qua es: resurrectione sua demonstrauit tibi vitam in qua eris. Nos enim non noueramus nisi nasci hominem & mori: resurgere hominem & viuere in ęternū, non noueramus. Suscepit quod no F ueras, & demōstrauit quod non noueras. Ideo ergo factus est spes nostra in tribulationibus, in tētationibus. Vide Apostolum dicentem, Non solum autem sed & Roma. 5. gloriamur, inquit, in tribulationibus: scientes quia tribulatio patientiā operatur, patiētia probationem, probatio spem. Spes autem non confundit. Quoniam charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctū qui datus est nobis. Ergo factus est spes nostra qui dedit nobis spiritumsanctum, & ambulamus modo ad spem: non enim ambularemus nisi speraremus. Quid ait ipse apostolus? Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam Roma. 8. expectamus. Et item: Spe enim salui facti sumus. Deduxisti me, quia factus es spes mea. *Turris fortitudinis à facie inimici.* Angitur cor meum, inquit, ista vnitas à finibus terræ, & laboro inter tentationes & scandala. Inuident pagani: quia victi sunt: insidiantur hæretici pallio velati nominis Christiani, intus in ipsa Ecclesia vim patitur frumentum à palea. Inter hæc omnia cum angitur cor meum clamabo à finibus terræ. Sed non me deserit ipse qui me exaltauit super petram, vt deducat Matth. 3. me vsq; ad se: quia & si laboro, diabolo per tot loca & Psalm. 60. tempora

G tempora & occasiones insidiante aduersus me, hic est mihi turris fortitudinis: quò cum fugero nõ solum vitabo tela inimici, sed etiam in illum quæ voluero securus ipse iaculabor. Ipse enim Christus est turris, ipse nobis factus est turris à facie inimici, qui est & petra super quam ædificata est ecclesia. *Matt.16.* Caues ne feriaris à diabolo, fuge ad turrim, nunquam te ad illam turrim diabolica iacula secutura sunt: ibi stabis munitus & fixus. Quomodo autem fugies ad turrim? Ne forte quisque in tẽtatione positus corporaliter quærat turrim istam, & cum eam non inuenerit, fatigetur ac deficiat in tentatione. Ante te est turris, recordare Christum, & intra in turrim. Quomodo recordaris Christum vt intres in turrim? Quicquid pateris cogita quia prior passus est, & cogita quo fine passus est, vt moreretur & resurgeret. Talem & tu finem spera qualis in illo præcessit, & intrasti in turrim non consentiendo inimico. Si enim consenseris inimico, tunc ad te peruenit oppugnantis iaculum inimici. Tu potius in illum iaculare tela, quibus feriatur, quibus vincatur. Quæ sunt ista tela? Verba dei, fides tua, spes ipsa, tua bona opera. Non H dico sic esto in ista turri, vt vaces ibi, & sufficiat tibi, ad te hostis tela quòd non perueniant: age ibi aliquid, nõ cessent manus. Opera bona tua gladij sunt interficientes inimicum. *Inquilinus ero in tabernaculo tuo vsque in secula.* Videtis quia ille de quo diximus, est qui clamat, Quis nostrum est inquilinus vsque in secula? Paucis diebus hic viuimus, & transimus. Inquilini enim hic sumus, habitatores in cœlo erimus. Ibi es inquilinus, vnde auditurus es vocem domini dei tui: migra. Nam de domo illa æterna in cœlis nemo te videbit† migrare. *†al. iubebit.* Hic ergo inquilinus. Vnde etiam dicitur in alio Psalmo, *Psal. 38.* Inquilinus ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei. Hic ergo inquilini sumus, ibi dominus nobis mansiones dabit æternas. *Ioan. 14.* Multæ, inquit, mansiones sunt apud patrem meum. Mansiones illas non tanquam inquilinis dabit, sed tanquam ciui- I bus in æternum mansuris. Hic tamen fratres quia non modico tempore futura erat Ecclesia in hac terra, sed hic erit Ecclesia vsque in finem seculi: ideo hic dixit, Inquilinus ero in tabernaculo tuo, vsque in secula. Sequiat quantumlibet inimicus, oppugnet me, insidias mihi præparet, scandalis crebrescat, & faciat angi cor meum, inquilinus ero in tabernaculo tuo vsque in secula. Non vincetur Ecclesia, non eradicabitur, nec cedet quibuslibet tentationibus: donec veniat huius seculi finis, & nos ab ista temporali æterna illa habitatio suscipiat, ad quam nos deducet qui factus est spes nostra. Inquilinus ero in tabernaculo tuo vsque in secula. Si diu eris inquilinus, quasi hoc illi diceremus, laboraturus ergo es in terra inter tãtas tentationes: nam si paucorum dierum hic esset Ecclesia, cito finirentur tentatoris insidiæ. Bene paucorum dierum velles esse tentationes. Sed quomodo colligeret natos omnes nisi diu hic esset, nisi vsque in finem protenderetur? Noli inuidere cęteris pòst futuris, noli quia iam transisti pontem misericordiæ, velle præcidere. Sit hic vsque in secula. Et quid de tentationibus quæ necesse est vt abundent, quanto magis veniunt scandala? *Matth. 24.* Etenim ipse ait, Quoniam abundabit iniquitas, & refrigescet charitas multorum. Sed illa Ecclesia quæ clamat à finibus terræ, in his est, de quibus sequitur dicens, Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Sed vnde perseuerabis? Quæ vires tuæ inter tanta scandala, inter tantas tentationes, inter tãtas pugnas? Quibus viribus vincis hostem quem non vides? Nunquid tuis? Ergo quia K vsque in secula erit inquilinus iste hic: quæ illi spes est vt duret? *Cooperiar in velamento alarum tuarum.* Ecce quare securi sumus inter tantas tentationes donec veniat finis seculi, & suscipiant nos secula æterna, quia cooperimur in velamento alarum ipsius. Aestus est seculi, sed magna vmbra est sub alis dei. Cooperiar in velamento alarum tuarum. *Quoniam tu deus meus exaudisti orationem meam.* Quam? A qua cœpit. Exaudi deus deprecationem meam, intende orationi meæ: A finibus terræ ad te clamaui. Hoc ad te clamaui à finibus terræ, Ideo cooperiar in velamento alarum tuarum, quia exaudisti deprecationem meam. Admonemur ergo fratres non cessare orando, quãdiu tempus est tentationum.

Dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum. Perseueremus ergo in timore nominis dei, æternus pater non nos fallit. Laborant filij vt suscipiant parentum suorum hæreditatem, quibus mortuis successuri sunt. Nos non laboramus accipere hæreditatem ab illo patre, cui non morienti succedamus, sed cum illo in ipsa hæreditate in æternum viuamus? Dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum. *Dies super dies regis adiicies annos eius.* Hic L est ergo rex noster, cuius membra sumus. Rex Christus est, caput nostrũ, rex noster. Dedisti illi dies super dies, non solum istos dies in isto tempore cum fine, sed dies super istos dies sine fine. Habitabo, inquit, in domo domini, *Psalm. 22.* in longitudinem dierum. Quare in longitudinem dierum? Quia modo est breuitas dierum. Omnis enim res quæ finem habet, breuis est: sed regis huius dies super dies, vt non diebus solum istis transeuntibus regnet Christus in Ecclesia sua, sed regnent cum illo sancti in diebus illis qui non habent finem. Ibi dies vnus est, & multi dies sunt, quia multi sunt. Dixi iam in lõgitudinem dierum, quia vnus dies sic intelligitur, Filius meus es tu, ego hodie genui te. *Psalm. 2.* Vnum diem dixit hodie, sed iste dies non ponitur in medio inter hesternum & crastinum, nec initium eius finis est hesterni, nec finis eius initium est crastini. Nam & anni dicti sunt, Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. *Psalm. 101.* M Quomodo anni, sic dies, sic dies vnus. Quicquid vis dicis de æternitate. Ideo quicquid vis dicis, quia quicquid dixeris, minus dicis. Sed ideo necesse est aliquid dicas, vt sit vnde cogites quod non potes dici. Dies super dies regis adiicies annos eius. *Vsque in diem generationis & generationis.* Generationis huius & generationis futuræ. Generationis huius quæ comparatur lunæ, propter quod luna nascitur, crescit, perficitur, senescit & occidit. Sic sunt generationes istę mortales, & generatio qua regeneramur resurgendo, & permanebimus in æternum cum deo, quando iam non sicut luna, sed quomodo ait dominus, Tunc iusti fulgebunt sicut sol *Matth. 13.* in regno patris sui. Luna enim figurate in scripturis, pro mutabilitate huius mortalitatis ponitur. Ideo ad Hiericho descendebat ille ab Hierusalem qui incurrit in latrones, quia Hierico ciuitas verbum est Hebręum, *Luca. 10.* & interpretatur Latine luna. Descendebat ergo tanquam ab immortalitate ad mortalitatem, & merito in itinere vulneratus à latronibus & semiuiuus relictus est ille Adam, ex quo est totum genus humanum. Ergo dies super dies regis adiicies, annos eius vsque in diem generationis & generationis. Generationis mortalis accipio, cuius generationis alterius mentionem fecisti. Cuius? Audi: *Permanebit in æternum in conspectu dei.* Secundum quid, aut propter quid? *Misericordiam & veritatem eius quis requiret ei?* Dicit & alio loco, Vniuersæ viæ *Psalm. 24.*

A nersæ viæ domini misericordia & veritas requirentibus testamentum eius, & testimonia eius. Magnus sermo de veritate & misericordia, sed veritatem† promissimus. Breuiter accipite qoid sit veritas & misericordia, quia non paruũ est quod dictum est, Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Misericordia dicitur, quia oon merita nostra attendit Deus, sed bonitatem suam, vt peccata nobis omnia dimitteret, & vitã æternam promitteret. Veritas autem quia nõ fallit reddere quæ promisit. Agnoscamus hic eam & nos faciamus: vt quomodo nobis Deus exhibuit misericordiam suã & veritatem suam: misericordiam, dimittendo peccacata nostra: veritatem, exhibendo promissa sua: sic & nos faciamus hic misericordiam & veritatem: misericordiam, circa infirmos, circa egentes, circa inimicos etiam nostros: veritatem, non peccando, nec adiiciendo peccatum super peccatum: quoniam qui multum sibi pollicetur de misericordia dei, surrepit in animum ipsius vt faciat iniustum deum, & putet, quia si permanserit peccator, & noluerit recedere ab iniquitatibus suis, veniat ille & ibi eum positurus sit, vbi ponit seruos

tal. breuitatem.

B suos qui ei obtemperant. Et iustum hoc erit, vt ibi te ponat perseuerantem in peccatis, vbi positurus est illos qui recesserunt à peccatis? Sic vis iniustus esse, vt & deũ facias iniustum? Quid vis ergo conuertere deum ad voluntatẽ tuam? Tu conuertere ad voluntatem dei. Quis est ergo qui hoc facit, nisi ex illis paucis, de quibus dicitur, Qui perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit? Meritò & hic misericordiam & veritatem eius quis requiret ei? Quid est ei? Sufficeret, quis reqoiret. Quare addidit, ei, nisi quia multi requirunt misericordiam eius, & veritatem discere in libris eius? Et cũ didicerint, sibi viuunt non illi: sua quærunt, non quæ Iesu Christi. Prædicant misericordiam & veritatem, & oon faciuot misericordiam & veritatem, sed prædicando illam, nonunt illam. Non enim prædicarent illam, si non nouissent illam. Sed qui deum amat & Christum, in prædicando misericordiam & veritatem ipsius, ipse illam requiret ei, non sibi: id est, non vt ipse habeat ex hac prædicatione commoda temporalia, sed vt prosit mẽbris ipsius, id est, fidelibus eius, cum veritate ministran-

1. Cor. 5. *Philip. 2.*

C do, quod nouit: vt qui viuit, non iam sibi viuat, sed ei, qui pro omnibus mortuus est. Misericordiam & veritatem eius quis requiret ei? *Sic psallam nomini tuo deus in seculum seculi, vt reddam vota mea de die in diem.* Si psallis nomini dei, ne psallas ad tempus. Vis in seculum seculi psallere: vis in æternum psallere? Redde ei vota tua de die in diem. Quid est, redde ei vota tua de die in diem? De die isto in diem illum, perseuera reddere vota in isto die, donec venias ad illum diem: hoc est, Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

Mat. 10. & 24.

In Psalmum sexagesimumprimum enarratio.

Delectatio diuinorum eloquiorum, & dulcedo intelligendi verbi dei, adiuuante ipso qui dat suauitatem, vt terra nostra det fructum suum, & nos ad loquendum, & vos ad audiendum exhortatur. Video vos sine fastidio audire, & gaudeo palato cordis vestri, à quo id quod salubre est, non respuitur, sed cum auiditate percipitur, & vtiliter continetur. Loquamur ergo vobis & hodie quantum dominus donat de isto Psalmo quem modo cantauimus. Titulus eius est: *In finem pro Idithum Psalmus ipsi David.* Iam vobis insinuatum esse quid sit Idithum recolo. Ex interpretatione enim Hebrææ linguæ vt ad nos peruenit, Latinè dicitur Idithum, transiliens eos. Transilit ergo iste qui

Psalm. 84. *2. Para. 25.*

cãtat quosdam, quos desuper despicit. Videamus quo- D usque transilierit, & quos transilierit, & vbi quam.is quosdam transilierit positus sit. De quo spiritali quodam & securo loco intueatur ima, non vt respiciens vt cadat, sed vt moueat qui transiliunt pigros vt sequantur, & laudet locum quò transiliendo peruenit. Ita enim iste transilieris super aliquid est, vt sub aliquo sit: vnde prius nobis insinuare voluit, sub quo tutus sit, vt illud quod transilituit, non sit superbiæ sed profectus. In quodam ergo loco munito positus ait: *Nõnne deo subiicietur anima mea?* Audierat enim, Qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Et trepidus ne transiliendo superbiret, nec elatus ex his quæ infra essent, sed humilis ex eo, quòd supra esset, tanquam minantibus et ruinam inuidis qui eum transiluisse dolerant, respondit, Nõnne deo subiicietur anima mea? Quid est quod mihi veluti transilienti quæritis laqueos? Insultatione deiicere me vultis, aut seductione decipere? Nunquid ita memioi supra quod sum, vt oblitus sim sub quo sum? Nõnoe deo subiecta erit anima mea? Quantumcumque accedam, quantumcumque ascendam, quantumcumque transiliam, sub deo ero, non contra deum. Securus ergo transcendo cætera, E quando ille me sub se tenet qui est super omnia. Nõnne deo subiecta erit anima mea? *Ab ipso enim salutare meum. Etenim ipse est deus meus & salutaris meus, susceptor meus non mouebor amplius.* Scio quis supra me sit, scio quis prætendat misericordiam suam scientibus se, scio sub cuius alarum tegmioe sperem, noo mouebor amplius. Agitis quidem vos, ait quibusdam transiliens eosipsos quibus dicit, Agitis quidem vos vt mouear, sed non veniat mihi pes superbię. Ex hoc enim fit quod & in ipso Psalmo sequitur, Nec manus peccatorũ dimoneat me: cui consonat, Non mouebor amplius. Ad illud enim quod ibi dictum est, nec manus peccatorum dimoneat me: respondet hic, noo mouebor amplius. Ad illud autem quod ibi dictum est, non veniat mihi pes superbiæ: respondet hic, Nõnne deo subiecta erit anima mea? Ergo de superiori loco munitus est & tutus, cui factus est dominus refugium, cui est ipse deus in locum munitum, respicit ad eos quos transiliuit, & despiciens eos loquitur tãquam de turri excelsa: nam & hoc dictum est de eo, Turris fortitudinis à facie inimici. Attendit ergo ad eos, & dicit, *Quousque apponitis super hominem?* Insultando, opprobria iaciendo, insidiãdo, persequendo, apponitis super homioem onera. Apponitis super hominem quantum potest ferre homo, sed vt ferat homo sub illo est qui fecit hominem. Quoadusque apponitis super hominem? Si ad hominem attenditis. *Interficite omnes.* Ecce apponite, sæuite, interficite omnes. *Tanquam parieti inclinato & maceriæ impulsæ.* Instate, impellite, quasi deiecturi. Et vbi est, Non mouebor amplius? Sed quare noo mouebor amplius? Quia ipse est deus salutaris meus, susceptor meus. Ergo homines potestis apponere hominem super hominem, nunquid super deum qui tuetur hominem? Ioterficite omnes. Quod tantum spatium corporis in vno homine, vbi possit interfici ab omnibus? Sed debemus intelligere personam nostram, personam Ecclesiæ nostrę, personam corporis Christi. Vnus enim homo cũ capite & corpore suo Iesus Christus saluator corporis & mẽbrorum corporis, duo in carne vna, & in voce vna, & in passiõe vna, & cum transierit iniquitas, in requie vna. Passiones itaque Christi non in solo Christo, immò passiones Christi, non nisi in Christo. Si enim Christum intelligas caput

Matth. 23. *Psalm. 35.* *Psalm. 89.* *Psalm. 60.* F *Gene. 2.* *Ephe. 5.*

G put & corpus, passiones Christi non nisi in Christo. Si
auté Christum iotelligas solum caput, passiones Chri-
sti non nisi in solo Christo. Si enim passiones Christi
in solo Christo, immò in solo capite, vnde dicit quod-
Coloss. 1. dam mébrum eius Paulus Apostolus, vt suppleam quæ
desunt pressurarum Christi in carne mea? Si ergo in
membris Christi es quicumque homo, quisquis hæc
audis, quisquis hæc oon audis, sed tamen audis si in
mébris Christi es, quicquid pateris ab eis qui non sunt
in membris Christi, deerat passionibus Christi. Ideo
additur, quia deerat, mensuram implens, non superfun
dens. Tantùm ergo pateris, quãtum ex passionibus suis
infereodum erat vniuersæ passioni Christi, qui passus
est in capite nostro, & patitur in membris suis, id est,
in nobitipsis ad communem hanc quasi rempublicam.
Nam quisque pro modulo nostro exoluimus quod de-
bemus, & pro posse virium nostrarum quasi canonem
passionum inferimus, paratoria plenaria: passionum
omnium non erit finis, nisi cùm seculum finitum fue-
rit. Quousque apponitis super homioem? Quicquid
passi sunt Prophetæ à sanguine Abel iusti, vsque ad san
Matth. 23. guinem Zachariæ, appositum est super hominem, quia
H præcesserũt aduentum incarnationis Christi, quędam
membra Christi: sicut in nascente quodam, nondum
quidem procedente capite pręcessit manus, sed tamen
capiti connectebatur & manus. Nolite ergo putare fra
tres omnes iustos qui passi sunt persecutionem impio-
rum, etiam illos qui venerunt missi ante domini ad-
ueotum prænunciare domini aduentum, non perti-
nuisse ad membra Christi. Absit vt non pertineat ad
membra Christi, qui pertinet ad ciuitatem quæ regem
habet Christum. Illa vna est Hierusalem cœlestis, ciui-
tas sancta, hæc vna ciuitas, vnum habet regem. Rex hu
Psal. 86. ius ciuitatis Christus est: ipse enim dicit, Mater Sion, di
cet homo: dicit ei mater, sed homo. Mater enim Sion
dicet homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit
eam altissimus. Ille ergo rex eius qui eam fundauit altis
simus, ipse in ea homo factus est humillimus. Ipse ergo
ante aduentum incarnationis suæ præmisit quædam
membra sua, post quæ prænunciat se venturum. Venit
& ipse connexus eis, refert ad similitudinem nascentis
illius, quia manus ante caput procedens, & cum capite
Roma. 11. est, & sub capite. De Christo enim dictum est, Cùm lau
I daretur excellentia populi primi, & delerentur fracti
rami naturales, quorum adoptio, inquit, & testamenta
Roma. 9. & legis constitutio, quorum patres ex quibus Christus
secundum carnem qui est super omnia benedictus in
Psal. 86. secula deus. Ex quibus Christus secundum carnem tan
quam ex Sion, quia homo factus est in ea, quia Christus
super omnia deus benedictus io secula, quia ipse fun-
dauit eam altissimus. Ex quibus Christus secundũ car-
nem filius Dauid, qui est super omnia deus benedictus
in secula, dominus Dauid. Tota ergo illa ciuitas loqui-
Matth. 23. tur à sanguine Abel iusti, vsque ad sanguinem Zacha-
riæ. Inde & deinceps à sanguine Ioannis, per sanguinẽ
Apostolorum, per sanguinem martyrum, per sanguinẽ
fideliũ Christi, vna ciuitas loquitur, vnus homo dicit,
Quousque apponitis super hominem? Interficite om-
nes. Videamus si deletis, videamus si extinguitis, videa-
mus si tollitis de terra uomen eius, videamus si nõ po-
Psalm. 40. puli inania meditamini, dicentes, Quando morietur
& peribit nomen eius? Tanquam parieti inclinato, &
maceriæ impulsæ, incumbite, impellite. Audite supra,
Susceptor meus non mouebor amplius, quia tanquam
cumulus harenæ impulsus sum vt caderem, & domi-
nus suscepit me. *Verumtamen honorem meum cogitauerunt repel* K
lere. Victi dum interficiunt cedentes, sanguine interfe
ctorum multiplicantes fideles, cedentes his etiam non
valentes occidere. Verumtamen honorem meum co-
gitauerunt repellere. Modo quia nõ potest occidi Chri
stianus, agitur vt exhonoretur Christianus. Nũc enim
honore Christianorum corda torquentur impiorum,
iam Ioseph ille spiritalis post venditionem à fratribus, Gene. 37.
post translationem de patria sua ad gentes tanquam in
Aegyptum, post humiliationem carceris, post factionẽ
falsæ testis†, postquam factum est, quod de illo dictum †al. fal-
est, Ferrum pertransiuit animam eius: Iam honorifica- sitatis.
tus est, iam non est subditus fratribus vendentibus, sed Psal. 104.
frumenta erogat esurientibus. Victi eius humilitate & Gene. 41.
castitate, incorruptione, tẽtationibus, passionibus: iam
eum honoratũ vident, & honorẽ ipsius cogitant repel-
lere. In cogitationibus quippe eorũ est illud, peccator
videbit: neq; enim non videbit quando non potest ci-
uitas abscondi supra montem constituta. Peccator er- Matth. 5.
go videbit & irascetur, dentibus suis frẽdet & tabescet. Psalm. 111.
Latet in corde, & tegitur fronte venenum in sæuienti-
bus & indignãtibus. Propterea & hic cogitationi eorũ
dicit, Honorem, inquit, meum cogitauerunt repellere. L
Non enim audent verbis proferre quod cogitant, Op-
temus illis bona etiam si optãt mala, Iudica illos deus, Psalm. 5.
decidãt à cogitationibus suis. Quid enim illis melius,
quid vtilius, q̃ vt inde cadant vbi male stant, vt possint
ipsi correcti dicere, Statuisti pedes meos supra petram? Psalm. 39.
Verumtamen cogitauerunt honorem meum repelle-
re. Omnes contra voum, an vnus contra omnes? An
omnes contra omnes, an vnus contra vnum? Interim
cum dicit, Apponitis super hominem, tanquam super
vnum: & cùm dicit, Interficite omnes, quasi omnes cõ-
tra voum: sed tamen & omnes contra omnes, quia &
Christiani omnes, sed in vno. Quid autem illi diuersi
errores inimici Christi, omnes tantum dicendi sunt?
Nonne & vnus? Planè audeo & vnum dicere: quia vna
ciuitas, & vna ciuitas, vnus populus, & vnus populus, rex
& rex. Quid est, vna ciuitas & vna ciuitas? Babylonia
vna, Hierusalem vna. Quibuslibet aliis etiam mysticis
nominibus appelletur, vna tamen ciuitas & vna ciui-
tas: illa rege diabolo, ista rege Christo. Intendo enim
Euãgelio quodã loco & monet me, puto quod & vos. Matth. 22.
Posteaquam iouitati sunt multi ad nuptias boni & ma M
li, & impletæ sunt nuptiæ recumbentium: serui enim
missi, vt pręceptũ erat inuitauerunt & bonos & malos.
Et ingressus est rex, respicere recumbentes, & inuenit
hominem non habentem vestem nuptialem, & ait illi
quod nostis, Amice, quomodo huc venisti, non habẽs
vestem nuptialem? At ille obmutuit: Et iussit ei ligari
manus & pedes, & proiici eum in tenebras exteriores.
Leuatus est de conuiuio, & missus est in pœnas, nescio
quis homo in tam magna turba recumbentium. Sed ta
men dominus volens ostendere vnũ illum hominem,
vnum corpus esse quod constat ex multis, vbi iussit eũ
proiici foras, & mitti in debitas pœnas: subiecit conti-
nuo, Multi enim sũt vocati, pauci verò electi. Quid est Matth. 22.
hoc? Cõuocasti turbas, venit ingens multitudo, annun-
ciasti, locutus es, multiplicati sunt super numerum, im-
pletę sunt nuptię recumbentium, proiectus est inde so
lus vnus, & dicis, Multi enim sunt vocati, pauci verò e- Psalm. 39.
lecti. Cur non potius omnes vocati, multi electi, vnus
proiectus? Si diceret, multi enim sunt vocati, & plures
electi, pauci verò reprobi, in paucis fortè verisimilius
intelligeremus vnũ illum. Nunc verò dicit quòd vnus
inde

A inde proiectus est, & subdit, Multi enim sunt vocati, pauci vero electi. Qui sunt electi, nisi qui remanserunt? Proiecto vno, electi remanserunt. Quomodo proiecto vno de multis pauci electi, nisi quia in illo vno multi? Omnes qui terrena sapiunt, omnes qui fœlicitatem terrenam deo præferunt, omnes qui sua quærunt, nõ quæ *Philip. 2.* Iesu Christi, ad vnam illam ciuitatem pertinent quæ dicitur Babylonia mystice, & habet regem diabolum. Omnes autem qui ea quæ sursum sunt sapiunt, qui cœlestia meditantur, qui cũ solicitudine in seculo viuũt, ne deum offendant, qui cauent peccare, quos peccãtes non pudet confiteri, humiles, mites, sancti, iusti, pij, boni, omnes ad vnam ciuitatem pertinent, quę regem habet Christum. Illa enim in terra quasi maior est tempore, non sublimitate, non honore. Ciuitas illa prior nata, *Gene. 4.* ciuitas ista posterior nata. Illa enim incepit à Cain, *li. 15. de ciui. dei. c. 4.* hæc ab Abel. Hæc duo corpora sub duobus regibus agentia ad singulas ciuitates pertinẽtia, aduersantur sibi vsque in finem seculi, donec fiat ex commistione separatio, & alij ponantur ad dexteram, alij ad sinistrã, *Matt. 25.* dicaturq; illis, Venite benedicti patris mei, percipite re-B gnum quod vobis paratum est ab exordio mundi. Illis autem, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Christus enim hoc dicit, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab initio mundi, Rex ciuitatis suæ, victor super omnia. Illis autem ad sinistram constitutis tanquam ciuitati iniquorum, Ite, inquit, in ignem æternum. Nũquid separat ab eis regẽ? Non. Addidit enim, qui paratus est diabolo & angelis eius. Intendite fratres, intendite rogo vos. Delectat enim me pauca adhuc loqui vobis de *Psalm. 86.* ciuitate hac dulci. Gloriosissima enim de te dicta sunt *Psalm. 136* ciuitas dei, Et si oblitus fuero tui Hierusalem, obliuiscatur me dextera mea. Dulcis est enim vna patria, & vera vna patria, sola patria, præter illam quicquid nobis est, peregrinatio est. Dicã ergo quod agnoscatis, quod approbetis, commemorabo quod nostis, non docebo *1. Corin. 15.* quod ignoratis. Non prius, inquit Apostolus, quod spi-*li. 15. de ciui ta. dei. c. 1.* ritale est, sed quod animale, postea quod spiritale. Ideo ciuitas illa maior ętate, quia prior natus est Cain, & po*Gene. 4.* stea Abel, sed in his maior seruiet minori. Illa maior æ-C tate, ista maior dignitate. Quare illa maior ætate? Quia *1. Cor. 15.* nõ prius quod spiritale est, sed quod animale est. Qua-*Gene. 25.* re ista maior dignitate? Quia maior seruiet minori. *Gene. 4.* Aedificauit autem ciuitatem Cain, sicut legimus, ante-*li. 15. de ciuitate dei.* quam esset vlla ciuitas in primordio rerum humanarum, ædificauit ciuitatem Cain. Proculdubio intelligis *ca. 8. & 9.* iam natos fuisse multos homines ex illis duobus, & ex his quos genuerant, vt possit esse aptus & congruus numerus, cui nomen ciuitatis imponeretur. Aedificauit ergo ciuitatẽ Cain vbi non erat ciuitas. Aedificata est & postea Hierusalem, regnum dei, ciuitas sancta, ciuitas dei, & posita in specie quadam vmbræ significantis futura. Intelligite itaque magnum mysterium, & tene-*1. Cor. 15.* te quod prælocutus sum, non prius quod spiritale, sed quod animale, postea spiritale. Ideo ergo Cain prior ędificauit ciuitatem, & ibi ædificauit vbi nulla erat ciuitas. Vt verò ædificaretur Hierusalem non ibi ædificata *Iosue. 18.* est vbi non erat ciuitas, sed erat ciuitas primo quæ ap-*2. Reg. 25.* pellabatur Hiebus, vnde Hiebusæi. Ea capta, deuicta, subiecta, ædificata est noua ciuitas tanquam destructa vetere, & appellata Hierusalem, visio pacis, ciuitas dei. Vnusquisque ergo natus ex Adam, nõdum pertinet ad Hierusalem. Portat enim secum traducem iniquitatis, pœnámque peccati, deputatus morti, & pertinet quodammodo ad veterem quandam ciuitatem. Sed si fu- D turus est in populo dei, destruetur vetus, & ędificabitur nouus. Ideo ergo Cain ciuitatẽ ędificauit vbi non erat ciuitas. A mortalitate enim & à malitia quisque incipit vt fiat bonus postea. Sicut enim per inobedietiã vnius *Roma. 5.* hominis, peccatores constituti sunt multi, ita per obedientiam vnius hominis iusti constituentur multi. Et *1. Cor.* omnes in Adam morimur, & vnusquisque nostrum ab Adam natus est, Transeat ad Hierusalem, destruetur vetus, & ædificabitur nouus. Tanquam deuictis Hiebusęis vt ædificetur Hierusalem, dicitur, Exuite vos vete-*Ephe. 4.* rem hominem, & induite nouũ. Iãq; ædificatis in Hierusalem, & gratiæ luce fulgentibus, dicitur, Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Mala ergo ciuitas ab initio vsque in finem currit, & bona ciuitas mutatione malorum conditur. Et sunt istæ duæ ciuitates permistæ interim, in fine separandæ, aduersus se inuicem confligentes, vna pro iniquitate, altera pro iustitia: vna pro vanitate, altera pro veritate. Et aliquando ipsa commistio temporalis facit, vt quidam pertinentes ad ciuitatẽ Babyloniam, administrẽt res pertinentes ad Hierusalem. Et rursum quidam pertinentes E ad Hierusalem, administrent res pertinentes ad Babyloniam. Difficile aliquid promisisse videor. Patientes estote donec demonstretur exemplis. Omnia enim in *1. Cor. 10.* vetere populo, sicut scribit Apostolus, in figura contingebant eis: scripta sunt autem ad correctionẽ nostram, in quos finis seculi obuenit. Respicite ergo populum illum primũ positum etiam ad significandum populum posteriorem, & videte ibi quę dico, Fuerunt reges magni in Hierusalem, notum est, numerantur, nominantur. Omnes ergo iniqui ciues erant Babyloniæ, & administrabant res Hierusalem: omnes in finem inde separandi, non nisi ad diabolum pertinent. Rursus inuenimus ciues de Hierusalem administrasse res quasdam *Daniel. 2.* pertinentes ad Babyloniam. Nam tres illos pueros victus miraculo Nabuchodonosor regni sui administratores fecit, & cõstituit eos super satrapas suos, & administrabant res Babyloniæ ciues de Hierusalem. Respicite nunc impleri hoc & agi in Ecclesia, & his temporibus. Omnes de quibus dictum est, Quæ dicunt, faci-*Matth. 23.* te, quæ autem faciunt facere nolite: ciues sunt Babyloniæ, administrãtes rempublicam ciuitatis Hierusalem. F Si enim nihil administrarent ciuitatis Hierusalem, vnde est, Quæ dicunt facite? Vnde cathedram Moysi sedent? Rursus si ciues sunt ipsius Hierusalem qui regnabunt in æternum cum Christo: vnde, Quæ faciunt, fa-*Luca. 13.* cere nolite: nisi quia audituri sunt, Recedite à me omnes qui operamini iniquitatem? Notum est ergo vobis, ciues malæ ciuitatis administrare quosdam actus bonæ ciuitatis. Videamus si & nunc ciues bonæ ciuitatis administrent quosdam actus malę ciuitatis. Terrena ergo omnis respublica quandoque vtique peritura, cuius regnum transitorium est cum veniet illud regnum de quo oramus, Adueniat regnum tuum: & de quo prę-*Matth. 6.* dictum est, Et regni eius non erit finis. Terrena ergo *Luca. 1.* respublica, habet ciues nostros administrãtes res eius. Quàm multi enim fideles, quàm multi boni & magistratus sunt in ciuitatibus suis, & iudices sunt, & duces sunt, & comites sunt, & reges sunt. Omnes iusti & boni, non habentes in corde nisi gloriosissima, quæ de te dicta sunt ciuitas dei. Et quasi angariam faciunt in ciui-*Psalm. 86.* tate transitoria, & illic à doctoribus ciuitatis sanctæ, iubentur seruare fidem præpositis suis, siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindi-*1. Petri. 2.*

ctam

G ctam malorum, laudem verò bonorũ: siue serui, vt dominis suis subditi sint, & Christiani paganis, & seruet fidem melior deteriori ad tempus seruiturus in æternũ
Ephe. 6. dominaturus. Fiunt enim ista donec transeat iniqui-
Psal. 56. tas. Iubentur serui ferre dominos iniquos & difficiles: ciues Babyloniæ iubentur tolerari à ciuibus Hierusalem, & amplius obsequiorum exhibentibus, quàm si ciues essent ex ipsa Babylonia: tãquam implentibus, Qui
Matt. 5. te angariauerit mille passus, vade cum illo & alia duo. Hanc totam ciuitatem dispersam, diffusam, permistã, alloquitur his verbis & dicit, Quousque apponitis super hominem? Interficite omnes, & qui foris estis tan-
Matt. 3. & 13. quam spinæ in sepibus, aut tanquam ligna infructuosa in syluis, quiq; intus estis tãquam zizania, vel tanquam paleæ: omnes quotquot estis, separati, permisti, tolerandi, separandi, interficite omnes, tanquam parieti inclinato & maceriæ depulsę. Verũtamen honorem meum cogitauerunt repellere. Non dixerunt, sed tamen cogitauerunt. Cogitauerunt repellere honorem meum.
Psalm. 34. *Cucurri in siti.* Retribuebant enim mala pro bonis. Illi
H interficiebant, illi repellebant, ego eos sitiebam. Illi honorem meum cogitauerunt repellere, ego eos in corpus meum sitiebam traiicere. Bibendo enim quid facimus nisi humorẽ foris positum in membra mittimus, & in corpus ducimus nostrum? Hoc fecit Moyses in illo capite vituli. Caput vituli, magnum sacramentum. Caput enim vituli corpus erat impiorum, in similitudine vituli manducantis fœnum, & terrena quærentiũ.
Esaiæ. 40. Quia omnis caro fœnum. Erat ergo, vt dixi, corpus im-
Exod. 32. piorum. Iratus Moyses in ignem misit, comminuit, in aqua sparsit, bibendum populo dedit, & ira Prophetæ administratio facta est prophetiæ. Corpus enim illud in ignem mittitur tribulationum, & verbo dei comminuitur. Paulatim enim desistunt ab vnitate corporis eius. Sicut enim vestimentum per tempus absumitur, ita & vnusquisque qui fit Christianus separatur ab illo populo, & quasi à massa comminuitur. Conspirati oderunt, comminuti credunt. Et quid iam euidetius quàm in corpus ciuitatis Hierusalem, cuius imago erat populus Israël, per baptismum traiiciendi erant homines? Ideo in aqua sparsum est, vt in potum daretur. Hoc vsque in finem sitit iste, currit & sitit. Multos enim bibit,
I sed nunquam erit sine siti. Inde est enim, Sitio, mulier
Ioan. 4. da mihi bibere. Samaritana illa ad puteum sitientem dominum sensit, & à sitiente satiata est. Sensit prior il-
Ioan. 19. la sitientem, vt biberet ille credentem. Et in cruce positus, Sitio dixit, quamuis illi non hoc dederint quod sitiebat. Ipsos enim ille sitiebat: at illi acetum dederunt, non vinum nouum, quo implentur vtres noui: sed vi-
Matt. 9. num vetus, & malum vetus. Dicitur enim & vinũ ve-
Psal. 54. tus, veteres homines, de quibus dictum est, Non enim
Iosue. 18. est illis commutatio, vt euersis Hiebusæis ædificaretur
2. Reg. 5. Hierusalem. Sic & corpus capitis huius vsque in finem ab initio cucurrit in siti. Et quasi ei diceretur, quid in siti, quid tibi deest ô corpus Christi, ô Ecclesia Christi? In tanto honore, in tanta sublimitate, in tanta celsitudine etiam & in hoc seculo constituta, quid tibi deest? Im-
Psalm. 71. pletur de te quod prædictum est, Adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient illi. Quid ergo sitis? quid sitis? Tantis populis non satiaris? Quos populos dicis? *Ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant.*
Matth. 20 Multi vocati, pauci autem electi. Mulier fluxum sanguinis patiens, vestis eius fimbriam tetigit, & sanata est. Et cum miraretur dominus tangentem, quòd de se senserat exisse virtutem scilicet ad sanandam mulierem,

dixit, Quis me tetigit? Et admirati discipuli dicunt, K
Turbæ te comprimunt, & dicis, quis me tetigit? Et ille, Luc. 8.
tetigit me aliquis, tanquam diceret, vna me tetigit, turbæ premunt. Qui solennitatibus Hierusalem implent Ecclesias, solennitatibus Babyloniæ implent theatra: & tamen seruiunt, honorant, obsequuntur, non solum ipsi qui portant sacramenta Christi, & oderunt præcepta Christi: verũetiam illi qui nec sacramenta ipsa portant, pagani licet sint, Iudæi licet sint, honorant, laudant, prædicant, sed ore suo benedicebant. Non attendo ad hos, nouit ille qui me instruxit, corde suo maledicebant. Ibi maledicebant vbi honorem meum cogitauerunt repellere. Quid tu ô Idithum corpus Christi, transiliens eos? Quid tu inter hęc omnia? Quid tu? Deficies, non perseuerabis vsque in finem? Non audies,
Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Quo- Matth. 10.
niam quamuis abundat iniquitas, refrigescet charitas & 24.
multorum? Et vbi est quod transilisti eos? vbi est quòd Philip. 3.
conuersatio tua in cœlis est? Illi autem inhærent terrenis, tanquam terrigenæ sapiunt terram, & sunt terra ser
pentis cibus. Quid tu inter hæc? Verumtamen quãuis Gene. 3.
hæc faciant, quamuis hæc cogitent, quãuis impellant,
quãuis quasi inclinato instent, quãuis iam erectum sen L
tiant, & honorem meum repellere cogitent, quamuis ore suo benedicant, & corde suo maledicant, quamuis insidientur vbi possunt, calumnientur vbi possunt, *Verumtamen deo subiicietur anima mea.* Et quis tanta toleret, vel aperta bella, vel occultas insidias? Quis tanta toleret inter apertos hostes, inter falsos fratres? Quis tanta toleret? Nunquid homo? Et si homo, nunquid à seipso homo? Non sic transiliui vt extollar & cadam, Deo subiicietur anima mea. *Quoniam ab ipso est patientia mea.* Quæ patientia mea inter tanta scandala, nisi quia si id quod non videmus speramus, per patientiam ex-
pectamus? Venit dolor meus, veniet & requies mea, Roma. 8.
Venit tribulatio mea, veniet & purgatio mea. Nũquid lucet aurum in fornace aurificis? In monili lucebit, in ornamento lucebit, patiatur tamen fornacem, vt purgatum à sordibus veniat ad lucem. Fornax ista, ibi palea, ibi aurum, ibi ignis, ad hanc flat aurifex. In fornace ardet palea, & purgatur aurum. Illa in cineres vertitur, à sordibus illuc exuitur. Fornax mundus, palea iniqui,
aurum iusti, ignis tribulatio, aurifex deus. Quod vult M
ergo aurifex, facio: vbi me ponit artifex, tolero: iubeor ergo tolerare, nouit ille purgare. Ardeat licet palea ad incendendum me, & quasi consumendum me, illa in cinerem vertitur, ego sordibus careo. Quare? Quia deo subiicietur anima mea, quoniam ab ipso est patientia mea. Quis est tibi iste à quo est patientia tua? *Quoniam
ipse est deus meus & salutaris meus, susceptor meus, non emigrabo.* Roma. 8.
Quoniã ipse est deus meus, ergo vocat me: & salutaris meus, ergo iustificat me: & susceptor meus, ergo glorificat me. Hic enim vocor & iustificor, ibi autem tecum glorificor, & inde vbi glorificor, non emigrabo. Neq; enim in peregrinatione mea remanebo. Est hic vnde
emigrem, sed veniam vnde non emigrabo. Nam in- Psalm. 38.
quilinus ego sum apud te in terra, sicut omnes patres mei. Ergo ab inquilinatu migrabo, de domo cœlesti non emigrabo. *In deo salutare meum, & gloria mea.* Saluus ero in deo, gloriosus ero in deo: non enim tantum sal-
uus, sed & gloriosus. Saluus, quia iustus ex impio, ab il- Roma. 4.
lo iustificatus. Gloriosus autem, quia non solum iustificatus, sed etiam honorificatus, Etenim quos prædestinauit, illos & vocauit, Vocans eos quid fecit? Hic quos
vocauit, ipsos & iustificauit: quos autẽ iustificauit, ipsos Roma. 8.
& glo-

A & glorificauit. Iustificatio ergo ad salutẽ pertinet,glo-
rificatio ad honorẽ. Quia glorificatio ad honorẽ per-
tinet,disputare opus non est. Quia iustificatio pertinet
ad salutem,quæramus aliquod documentum. Ecce oc-
currit ex Euangelio, Erant qui sibi videbantur iusti, &
reprehendebant dominum,quòd admittebat ad cõui-
uium peccatores,& cum publicanis & peccatoribus cõ
uescebatur. Talibus itaque superbientibus fortibus ter-
ræ valde eleuatis,multum de sua sanitate gloriantibus,
quam putabant,non quam tenebant:quid respõdit do-
minus? Non est opus sanis medicus, sed male habenti-
bus. Quos dicit sanos,quos dicit male habentes? Sequi-
Matth. 9. tur & dicit, Non veni vocare iustos, sed peccatores in
pœnitentiã. Appellauit ergo sanos iustos,non quia pha
risæi hoc erãt,sed quia hoc se esse arbitrabãtur, & ideo
superbiebant,& medicum ægrotantibus inuidebant,&
plus ægrotantes medicũ occidebant. Appellauit tamen
sanos iustos,ægrotãtes peccatores. Vt ergo iustificarer
ait iste transiliens,ab ipso mihi est, & vt glorificarer ab
ipso mihi est. In deo salutare meum & gloria mea. Salu
tare meum,vt saluus sim:gloria mea,vt honoratus sim.
B Hoc tunc,modo quid? *Deus auxilij mei,& spes mea in deo.*
Donec perueniam ad perfectam iustificationem & sa-
Roma. 8. lutem. Spe enim salui facti sumus. Spes antẽ quæ vide-
Matth. 13. tur,non est spes. Donec veniam ad illam glorificatio-
nem vbi iusti fulgebunt in regno patris sui tãquam sol.
Interim nunc inter tentationes, inter iniquitates, inter
Psal. 61. scandala, inter apertas oppugnationes & subdolas lo-
cutiones,inter eos qui ore suo benedicunt & corde suo
maledicunt, inter eos qui honorem meum cogitãt re-
pellere:quid hic? Deus auxilij mei,dat enim auxiliũ cer-
Ephe. 6. tantibus. Contra quos certantibus? Non est nobis collu
ctatio aduersus carnem & sanguinẽ,sed aduersus prin-
cipatus & potestates. Deus ergo auxilij mei, & spes mea
in deo. Spes, quãdiu nondum est quod promissum est,
& creditur quod nõdum videtur. Cum autem venerit,
erit saluatio & glorificatio, non tamen dum illa diffe-
runtur, deserimur. Deus enim auxilij mei, & spes mea
in deo. *Sperate in eo omne concilium plebis,* Imitamini Idi-
thum, transilite inimicos vestros, repugnantes vobis,
resistentes itineri vestro, odio vos habentes transilite.
C Sperate in eo omne concilium plebis. *Effundite coram
illo corda vestra.* Nolite credere eis qui dicunt vobis,vbi
Psal. 41. est deus vester? Factæ sunt, inquit, mihi lachrymæ meæ
panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est
deus tuus. Sed quid ibi dicit? Hæc meditatus sum,& ef-
fudi super me animam meam. Commemoratus sum
quod audio, vbi est deus tuus. Memoratus sum hæc &
effudi super me animam meam. Quęrens deum meum,
effudi super me animam meam,vt illũ attingerem non
in me remansi, Ergo sperate in eo omne cõcilium ple-
Psal. 54. bis. Effundite coram illo corda vestra, deprecando,cõ
fitendo, sperando. Nolite corda vestra retinere intra
corda vestra. Effundite coram illo corda vestra, Non
perit quod effunditis, Ille enim susceptor meus. Si su-
scipit, quid times effundere? Iacta in domino curam
tuam,& spera in eum. Effundite coram illo corda ve-
Roma. 1. stra. *Deus adiutor noster.* Quid timetis inter susurrones,
detractores,deo odibiles? Vbi possunt palã oppugnan
tes,vbi non possunt occulte insidiantes, falsò laudan-
tes,veræ inimicantes. Inter hos quid timetis? Deus ad-
iutor noster:an æmulantur deum? Nunquid fortiores
illo sunt? Deus adiutor noster est, securi estote. Si deus
Roma. 8. pro nobis quis contra nos? Effundite coram illo corda
vestra, transilientes ad eum, leuantes animas vestras,

Deus adiutor noster. Et iam constituti in loco munito, D
in turri fortitudinis à facie inimici, miseramini eos
quos timebatis: currere enim debetis in siti. Despicite
ergo illos iam in loco illo constituti,& dicite, *Verun-
tamen vani filij hominum, mendaces filij hominum.* Filij homi- Psal. 4.
num vsquequo graues corde? Filij hominum vani, filij
hominum mendaces, filij hominũ vt quid diligitis va-
nitatem,& quęritis mendacium? Cum miseratione ista
dicite,atque sapite. Si transiliuistis, Si diligitis inimicos Luc. 6.
vestros, si destruere cupitis vt ædificetis, si eum amatis
qui iudicat in gentibus & replet ruinas, ita his ista dici-
te,non odio habentes,non malum pro malo reddẽtes. Roma. 12.
Mendaces filij hominũ. *In stateris, vt decipiant ipsi de va-
nitate in vnum.* Certè multi sunt, ecce ille est vnus, vnus
ille qui proiectus est de turba conuiuantium. Conspi- Matth. 22.
rant,omnes temporalia quærunt, quique carnales car-
nalia,& in futurum sperant quicunque sperant. Etsi de
opinionum varietate in diuersum,de vanitate tamẽ in
vnum sunt. Diuersi quidem errores & multiformes, & Matth. 12.
regnum aduersum se diuisum non stabit: sed similis in
omnibus voluntas vana & mendax, pertinẽs ad vnum
regem, cum quo in ignem æternum præcipitanda est.
Ipsi de vanitate in vnũ. Et ad illos videte, quia sitit, vi- Matth. 25.
dete quia currit in siti. Conuertit ergo se ad illos,sitiens E
eos. *Nolite sperare super iniquitatẽ.* Nam spes mea in deo
est,nolite sperare super iniquitatem. Vos qui nõ vultis
accedere & transilire,nolite sperare super iniquitatem.
Ego enim qui transilui, spes mea in deo. Et nunquid
iniquitas est apud deum? Nolite sperare super iniquita-
tem. Hoc faciamus,illud faciamus,illud cogitemus, sic Roma. 9.
insidias componamus, de vanitate in vnum. Tu sitis,
qui contra te ista cogitãt,ab eis quos bibis produntur.
Nolite sperare super iniquitatem. Vana est iniquitas,ni
hil est iniquitas,potens nõ est nisi iustitia. Occultari po-
test ad tempus veritas,vinci non potest. Florere potest
ad tempus iniquitas, permanere nõ potest. Nolite spe-
rare super iniquitatem. *Et rapinam ne concupiscatis.* Non
es diues & rapere vis: Quid inuenis: Quid perdis? O lu-
cra damnosa. Inuenis pecuniam,perdis iustitiam. In ra-
pinam ne concupiscatis. Pauper sum non habeo: ideo
rapere vis: Quid rapias vides, à quo rapiaris nõ vides?
Nescis circuire inimicum tãquam leonem rugientem, 1 Petri. 5.
& quærentem quid rapiat? Præda illa quam vis rapere, F
in muscipula est:tenes & teneris. In rapinã ergo ne cõ- 1. Tim. 6.
cupiscas ô pauper, sed concupisce in deum qui præstat
nobis omnia abundanter ad fruendũ. Pascet te qui fe-
cit te:se pascit latronem,non pascet innocẽtem? Pascet Matth. 5.
te qui solem suum oriri facit super bonos & malos, &
pluit super iustos & iniustos. Si pascit damnandos,non
pascet liberandos? Ergo in rapinam noli concupiscere.
Dictum est hoc pauperi, fortassis aliquid de necessita-
te rapturo. Diues procedat,non habeo ego, inquit, ne-
cessitatem rapiendi,nihil mihi deest, abundãt omnia:
& tu audi. *Diuitiæ si fluant,* † *ne apponatis cor.* Ille non ha- † aliàs, af-
bet,iste habet. Ille non quærat rapere quod non habet: fluãt. & sic
iste non apponat cor in eo quod habet. Diuitiæ si fluãt, deinceps.
id est,si exundent tanquam de fonte currant, ne appo-
natis cor. Noli de te præsumere,noli ibi te figere:certe
vel hoc time,diuitiæ si fluant. Non vides quia si ibi cor
posueris,& tu flues? Diues es,& ecce iam non concupi-
scis adhuc habere, quia multa habes. Audi, Præcipe di- 1. Tim. 6.
uitibus huius mundi,non superbe sapere. Et quid est,ne
apponatis cor? Neque sperare in incerto diuitiarum. Er
go diuitię si fluant ne apponatis cor:nec in diuitiis con
fidatis, non præsumatis, nec speretis, ne dicatur, Ecce
f homo

G homo qui nó posuit deum adiutorem suum, sed spera-
Psal.51. uit in multitudine diuitiarum suarum & præualuit in
vanitate sua. Ergo vani filij hominũ, mendaces filij ho-
minum, Neque rapiatis neq; si fluant diuitiæ cor appo-
natis: non iam vanitatem diligatis & mẽdacium quæ-
Psal.30. ratis, Beatus enim cuius est dominus deus spes eius, &
non respexit in vanitates & insanias mendaces. Deci-
pere vultis, fraudem vultis facere, quid affertis vt deci-
piatis? stateras dolosas. Mendaces enim, inquit, filij ho-
minum in stateris, vt decipiãt ipsi proferendo stateras
dolosas. Falso examine fallitis intuentes, nescitis alium
esse qui appendit, alium qui de pondere iudicat: Nõ vi
† qui te & ipsum. det cui tu appendis, sed videt qui & teipsum† appẽdit.
Ergo non fraudem, non rapinam concupiscatis, nõ in
his, quæ habetis spem ponatis, monui, prædixi, ait iste
Idithũ. Quid sequitur? *Semel locutus est deus, duo hæc audiui, quoniam potestas dei est, & tibi domine misericordia, quia tu reddes vnicuique secundum opera sua.* Dixit Idithum, sonuit de al-
to, quò transiliuit, audiuit ibi quiddam & dixit nobis.
Sed aliquantum in hoc quod nobis dixit perturbor fra
tres, & donec vobiscum participem, vel perturbatio-
H nem, vel aliquam respirationẽ meam, intentos vos vo-
lo: etenim psalmum ad terminum duximus adiuuante
domino. Post hæc quæ dicturi sumus, nõ restat aliquid
quod de hoc vlterius exponamus. Itaq; annitimini me-
cum, vtrum possimus intelligere hoc: & si nõ potuero,
& intelligit aliquis vestrum quod ego nõ possum, gau-
debo potius quàm inuidebo. Omnino inuestigare dif-
ficile est quemadmodum positum sit prius, Semel locu
tus est deus: deinde cùm ille semel locutus est, ego duo
audiui. Si enim diceret, Semel locutus est deus, vnum
hoc audiui: videbatur partem quæstionis huius ampu-
tauisse, vt tantummodo quæreremus quid sit, semel lo-
cutus est deus. Nunc verò quæsituri sumus, & quid sit, se-
mel locutus est deus: & quid sit, duo hæc audiui: cùm
semel ille locutus est. Semel locutus est deus. Quid di-
cis Idithum? Si tu loqueris qui transiliuisti eos, semel lo
cutus est: ego scripturam aliam consulo, & dicit mi-
Hebra.1. hi, Multifarie multisque modis olim deus locutus est
patribus in Prophetis. Quid est, Semel locutus est deus?
Nónne ille est deus, qui in primordio generis humani
Gene.3. & 4. locutus est ad Adam? Nónne idem ipse locutus est ad
Cain, ad Noë, ad Abraham, ad Isaac, ad Iacob, ad Pro-
I phetas omnes, & ad Moysen? Vnus erat Moyses, &
quotiens ad eum locutus est deus? Ecce etiam vni non
semel, sed sæpius locutus est deus. Deinde locutus est
Matth.3. ad filium hic positum, Tu es filius meus dilectus. Lo-
cutus est deus Apostolis, locutus est omnibus sanctis,
etiam si non voce sonante per nubem, in corde tamen
Psal.84. vbi ipse magister est. Vnde ille dicit, Audiam quid lo-
quatur in me dominus deus, quoniam loquetur pacem
in plebem suam. Quid est ergo, semel locutus est deus?
Multum transiluerat iste vt perueniret illuc, vbi semel
loquutus est deus. Ecce breuiter dixi charitati vestræ.
Hebra.1. Hic inter homines hominibus sæpe multis modis,
multis partibus, per multiformam creaturam locutus
est deus. Apud se semel deus locutus est, quia vnum ver
bum genuit deus. Iste ergo Idithum transiliens eos, trã-
siliuerat acie mentis forti & valida & præsidenti, tran-
siliuerat terram, & quicquid in terra est, aërem, nubes
omnes, ex quibus locutus est deus multa & sæpe, & mul
tis: transiliuerat etiam omnes angelos acie fidei. Erat
enim iste transiliens non contentus terrenis, sed velut
aquila volans, prætervectus omnem nebulam, qua te-
gitur omnis terra. Dicit enim sapientia, & nebula texi
omnem terram. Peruenit ad aliquid liquidum, vniuer- K
sam transiliens creaturam, & quærẽs deum, effundens *Eccle.24.*
se super animam suam, peruenit ad principium, & ver- *Psal.41.*
bum dei apud deum: & inuenit vnius patris vnum ver- *Ioan.1.*
bum, & vidit quia semel locutus est deus. Vidit verbũ
per qd facta sunt omnia, & in quo simul sunt omnia,
non diuersa, non separata, non inæqualia. Non enim
deus quod per verbum faciebat, ipse non nouerat: si au-
tem quod faciebat nouerat, in illo erat antequam fieret
quod fiebat. Si enim non in illo erat quod fiebat ante-
quã fiebat, vbi nouerat quod faciebat? Non enim potes
deum dicere ignorata fecisse. Sciuit vtiq; deus quod fe-
cit. Et vbi sciuit antequam faceret, si sciri nisi facta non
possunt? Sed à factis sciri, nisi ante facta nõ possunt, à te
scilicet ab homine in imo facto, & in imo posito. An-
tequam autem fierent hæc omnia, sciebantur ab illo à
quo facta sunt, & quod sciuit fecit. Ergo in verbo illo,
per quod fecit omnia, antequã fierent erant omnia, &
cũ facta sunt ibi sunt omnia: sed aliter hic, aliter ibi, ali-
ter in propria natura, in qua facta sunt, aliter in arte per
quam facta sunt. Quis hoc explicet? Conari possum⁹, ite L
cum Idithum & videte: Iam ergo vt potuimus dixim⁹,
quomodo semel locutus est deus, videamus quomodo
duo hæc audiuit. Duo hæc audiuit, forte non est conse-
quens vt sola duo hæc audierit, sed duo hęc, inquit, au-
diui. Quædam duo quæ nobis opus est vt dicantur, au-
diuit. Audiuit fortè alia multa, sed non opus est ea dici
nobis. Ait enim & domin⁹, Multa habeo vobis dicere, *Ioan.16.*
sed non potestis illa portare modo. Quid est ergo, duo
hæc audiui? Hæc duo quæ vobis dicturus sum, nõ à me
vobis dico, sed quę audiui dico. Semel locutus est deus,
vnum verbũ habet vnigenitũ deum. In illo verbo sunt
omnia, quia per verbum facta sunt omnia. Vnum ver-
bum habet, vbi omnes thesauri sapientiæ & scientiæ
absconditi. Vnum verbum habet, semel locutus est de-
us. Duo hæc quæ vobis dicturus sum, ibi audiui, non ex
me loquor, non ex me dico, ad hoc pertinet, audiui. A-
micus autem sponsi stat & audit eum, vt verum loqua- *Ioan.3.*
tur, audit enim eum ne loquendo mendacium de suo *Colo.2.*
loquatur, ne diceres, quis es tu, qui mihi hoc dicis? Vn- *Ioan 11.*
de mihi hoc dicis? Audiui hæc duo, & illa tibi loquor, *Ioan.8.*
quia audiui hæc duo, qui etiam cognoui, quia semel
locutus est deus. Noli contemnere auditorem dicen- M
tem tibi quædam duo tibi necessaria, eum qui transili-
endo vniuersam creaturam peruenit ad verbum vni-
genitum dei, vbi sciret quia semel locutus est deus. Di-
cat ergo iam quædam duo, Multum enim ad nos per-
tinent hæc duo, Quoniam potestas dei est, & tibi do-
mine misericordia. Ista sunt duo potestas & misericor-
dia: Ista planè, intelligite potestatem dei, intelligite mi-
sericordiam dei. His duobus continentur propè om-
nes scripturæ, propter hæc duo Prophetæ, propter hæc
duo Patriarchæ, propter hæc lex, propter hæc ipse do-
minus noster Iesus Christus, propter hæc Apostoli,
propter hæc annũciatio omnis, & celebratio verbi dei
in Ecclesia, propter hæc duo, propter potestatem dei
& misericordiam. Potestatem eius timete, misericor-
diam eius amate: nec sic de misericordia eius præsu-
matis, vt potestatem contemnatis: nec sic potestatem ti
meatis, vt de misericordia desperetis. Apud illum po- *Psal.74.*
testas, apud illum misericordia: hunc humiliat, & hunc
exaltat: hunc humiliat potestate, illũ exaltat misericor-
dia. Sic enim deus volens ostẽdere iram, & demõstrare *Roma.9.*
potentiam suã, attulit in multa patiẽtia sua vasa irę, quę
perfecta sunt in perditionẽ. Audisti potestatẽ, quęre mi-
sericor-

A ſericordiam, Vt notas, inquit, faceret diuitias ſuas in va
ſa miſericordiæ. Pertinet ergo ad eius poteſtatem da-
mnare iniquos. Et quis illi dicit, quid feciſti? Tu enim
Roma.9. ô homo quis eſt qui reſpõdeas deo? Time ergo & tre-
me eius poteſtatem, ſed ſpera eius miſericordiam. Dia-
bolo poteſtas quædam eſt, plerunque tamen vult noce-
re & non poteſt, quia poteſtas iſta ſub poteſtate eſt. Nã
ſi tantum poſſet nocere diabolus quãtum vult, non ali-
quis iuſtorum remaneret, aut aliquis fidelium eſſet in
terra. Ipſe per vaſa ſua impellit, quaſi parietem inclina-
tum, ſed tantum impellit, quantum accepit poteſtatem.
Vt autem non cadat paries, dominus ſuſcipiet: quoniã
qui dat poteſtatem tentatori, ipſe tentato præbet miſe-
ricordiam. Ad menſurã enim permittitur tentare dia-
Pſal.79. bolus. Et potabis nos, inquit, in lachrymis in menſura.
Noli ergo timere, niſi permiſſum aliquid facere tenta-
torem. Habes enim miſericordiſsimũ ſaluatorem, Tan
tum permittitur ille tentare, quantũ tibi prodeſt vt ex-
erceaaris, vt proberis, vt qui te neſciebas, à teipſo inue-
niaris. Nã vbi vel vnde niſi de hac dei poteſtate & mi-
B ſericordia ſecuri eſſe debemus? Secundum illam Apo-
1.Cor.10. ſtolicam ſententiã, Fidelis deus qui non permittit vos
tentari ſuper id quod poteſtis. Ergo poteſtas dei eſt, nõ
Roma.13. eſt enim poteſtas niſi à deo. Noli dicere, & quare dat
tantam poteſtatem, & non de poteſtate habet ęquitatẽ?
Qui dat poteſtatem, habet æquitatem. Tu inique mur-
murare potes, ille æquitatem perdere non poteſt. Nun-
Roma.9. quid iniquitas apud deum eſt? Abſit. Hoc fige in corde,
hoc de cogitatione tua non excutiat inimicus. Facere
poteſt aliquid deus, vt tu neſcias quare faciat, inique ta-
men facere non poteſt, apud quem non eſt iniquitas.
Nam ecce reprehendis deum quaſi de iniquitate. Ago
tecum aliquid, attende paululũ. Non reprehẽderes ini-
quitatem, niſi videndo iuſtitiam. Reprehenſor iniqui-
tatis eſſe non poteſt, qui non cernit iuſtitiam, cui cõpa-
ratam reprehendat iniquitatem. Vnde enim ſcis quia
hoc iniuſtum eſt, niſi ſcias quid ſit iuſtum? Quid ſi enim
iuſtum eſt, & hoc quod dicis iniuſtũ? Abſit, inquis, iniu
ſtum eſt, & clamas quaſi videntibus oculis, videns hoc
iniuſtum eſſe vtiq; ex aliqua regula iuſtitiæ, cui compa-
rans hoc quod vides prauum, & cernens nõ conuenire
rectitudini regulæ tuæ, reprehendis tanquã artifex di-
C ſcernẽs iuſtum ab iniuſto. Ergo quæro à te, iuſtum hoc
eſſe vnde vides? Vbi, inquam, videbis hoc iuſtũ, quo vi
ſo, reprehendis iniuſtum? Vnde illud neſcio quid, quo
aſpergitur anima tua ex multis partibus in caligine cõ
ſtituta, neſcio quid hoc quod coruſcat mẽti tuæ? Vnde
hoc iuſtũ? Itáne non habet fontẽ ſuũ? A te tibi eſt quod
iuſtum eſt, & tu tibi potes dare iuſtitiã? Nemo ſibi dat
quod non habet. Ergo cum ſis iniuſtus, eſſe nõ potes iu
ſtus, niſi conuertendo te ad quandam iuſtitiam manen
tem, à qua ſi recedis, iniuſtus es: ad quã ſi accedis, iuſtus
es. Te recedente non deficit, te accedente non creſcit.
Vbi eſt ergo iſta iuſtitia? Quæres in terra? Abſit. Non e-
nim aurum aut lapides precioſos quæris, iuſtitiã quæ-
rens. Quære in mari, quære in nubibus, quære in ſtellis,
quęre in angelis, inuenis in illis, ſed & ipſi de fonte bi-
bunt. Iuſtitia enim angelorũ in omnibus eſt, ſed ab vno
Pſal.35. capitur. Reſpice ergo, tranſcende, vade illuc vbi ſemel
locutus eſt deus, & ibi inuenies fontem iuſtitiæ, vbi eſt
fons vitæ, quoniam apud te eſt fons vitæ. Si enim tu de
rore exiguo iudicare vis quod iuſtum eſt, & quod iniu-
Roma.9. ſtum eſt, nunquid iniquitas apud deũ? Vnde ad te ma-
nat tanquam de fonte iuſtitia, in quãtum iuſtum ſapis,
cùm ex multis partib⁹ inique deſipias? Habet ergo fon-

tem iuſtitiæ deus, Noli ibi quærere iniquitatem vbi lux D
ſine vmbra eſt. Sed planè te poteſt latere cauſa. Si latet
te cauſa, reſpice ignorantiam tuam, Vide qui ſis, attẽde
hæc duo, quoniam poteſtas dei eſt, & tibi domine mi-
ſericordia. Fortiora te ne quæſieris, & altiora te ne ſcru Eccleſiaſti-
tatus fueris, ſed quæ præcepit tibi dominus, illa cogita ci.3.
ſemper. Quia ad hæc quæ tibi præcipit deus, pertinent
iſta duo, quoniam poteſtas dei eſt, & tibi domine miſe-
ricordia. Noli timere inimicum, Tantum facit quantũ
acceperit poteſtatem. Eum time, qui habet ſummã po-
teſtatem, Eum time, qui quantum vult tantum facit, &
qui iniuſtè nihil facit, & quicquid fecerit, iuſtum eſt. Pu
tamus iniuſtũ eſſe neſcio quid, & ex hoc quia fecit deus
crede iuſtum eſſe. Ergo, inquis, ſi quis hominẽ occidat
innocentem, iuſtè facit an iniquè? Iniquè ſane. Quare
hoc permittit deus? Vide prius ne illud debeas, Frange Eſaia.58.
eſurienti panem tuum, & egenũ ſine tecto induc in do
mum tuam. Si videris nudum veſti eum. Hoc enim iu-
ſtitia eſt, hoc enim tibi præcepit dominus, Lauamini, Eſaia.1.
mundi eſtote, auferte nequitias à cordibus veſtris, atque
à cõſpectu oculorum meorum, Diſcite bonum facere, E
iudicate pupillo & viduæ, & venite & diſputem⁹ dicit
dominus. Diſputare vis antequam facias vnde dignus
ſis diſputare, quare hoc permiſit deus? Conſiliũ dei tibi
dicere ô homo nõ poſſum. Illud tamẽ dico, quia & ini-
que fecit homo qui occidit innocentem, & non fieret
niſi permiſerit deus, Et quamuis ille inique fecerit, non
tamẽ hoc inique permiſit deus. Lateat cauſa in iſto, ne-
ſcio quo de quo moueris, cuius innocẽtia te permouet.
Poſſem enim tibi cito reſpõdere, non occideretur niſi
nocẽs eſſet, ſed tu eũ innocẽtẽ putas. Poſsẽ tibi hoc cito
dicere. Non enim tu ſcrutareris cor eius, diſcuteres fa-
cta eius, examinares cogitationes eius, vt poſsis mihi di
cere, iniuſtè occiſus eſt. Poſſem ergo facilè reſpondere:
ſed opponitur mihi quidã iuſtus ſine cõtrouerſia, iuſtus
ſine dubitatione, iuſtus qui nõ habebat peccatum, occi-
ſus à peccatorib⁹, traditus à peccatore, ipſe Chriſtus de- Pſal.68.
us noſter, de quo nõ poſſumus dicere quòd habuit ali-
quã iniquitatem, quia ea quæ nõ rapuit exoluebat, obii-
citur mihi, Et quid dicam de Chriſto? Tecum ago, in-
quis, & ego tecum. De illo proponis quæſtionem, de il-
lo ſoluo quęſtionem. Ibi enim conſilium dei nouimus,
quod non niſi ipſo reuelante noſſemus: vt cum tu inue F
neris conſilium dei, qui permiſit innocentẽ filiũ occidi
ab iniuſtis, & tale conſiliũ quale tibi placeat, & quale ti-
bi ſi iuſtus es diſplicere nõ poſsit, credas quia & in aliis
cõſilio id agat deus, ſed latet te. Eia fratres op⁹ erat ſan-
guine iuſti ad delendũ chirographum peccatorũ, opus Colo.2.
erat exemplo patientiæ, exemplo humilitatis, opus erat
ſigno crucis ad diabolum & eius angelos debellãdos,
opus nobis erat paſsione domini noſtri. Nam paſsione
domini redemptus eſt orbis. Quanta bona egit paſsio
domini? Et tamen paſsio huius iuſti nõ eſſet, niſi domi-
num iniqui occidiſſent. Quid ergo? Bonũ hoc quod no
bis præſtitum eſt de dominica paſsione, imputandũ eſt
iniquis interfectoribus Chriſti? Abſit. Illi voluerũt, deus
permiſit. Illi nocentes eſſent, etiam ſi tantummodo vo-
luiſſent. Deus autem non permiſiſſet niſi iuſtum eſſet.
Voluerunt occidere, Pone quia non potuerunt, Iniqui
eſſent, homicidæ eſſent, quis dubitaret? Dominus enim Pſal.10.
interrogat iuſtum & impium, & in cogitationibus im-
pij interrogatio erit. Diſcutit deus quid quiſque volue-
rit, non quid potuerit. Ergo ſi voluiſſent & non po-
tuiſſent, & non occidiſſent, iniqui illi remanerent, ti-
bi Chriſti paſsio non præſtaretur. Voluit ergo facere

G impius vt damnaretur,permiſſus eſt vt tibi preſtaretur.
Quod voluit,imputatur iniquitati impij,quod permiſ-
ſum eſt,imputatur poteſtati dei. Ille ergo inique voluit,
deus iuſte permiſit. Itaq; fratres mei & Iudas malignus
traditor Chriſti, & perſecutores Chriſti, maligni om-
nes,impij omnes, iniqui omnes, damnandi omnes, &
Roma.8. tamen pater proprio filio ſuo nõ pepercit,ſed pro no-
bis omnibus tradidit illum. Diſpone ſi potes,diſtingue
Pſal.65. ſi potes,redde deo vota tua,quę diſtinxerunt labia tua.
Vide quid tibi fecerit iniquus, quid iuſtus: Ille voluit,
iſte permiſit: Ille iniuſte voluit,iſte iuſte permiſit. Volũ-
tas iniuſta damnetur,permiſsio iuſta glorificetur. Quid
enim mali accidit Chriſto, quia mortuus eſt Chriſtus?
Et illi mali ſunt qui mala facere voluerũt, & nihil mali
paſſus eſt cui fecerunt. Occiſa eſt caro mortalis interfi-
ciens mortem morte, præbens patientiæ documẽtum,
præmittens reſurrectionis exemplum. Quanta bona fa
cta ſunt iuſti,de malo iniuſti? Hoc eſt magnũ dei, quia
& bonum quod facis ipſe tibi dedit,& de malo tuo ip-
ſe bene facit. Noli ergo mirari, permittit deus & iudi-
cio permittit, permittit & menſura, numero, pondere
H permittit. Apud illum non eſt iniquitas, tu tantum ad
Roma.9. eum pertine. In ipſo ſpem pone,ipſe ſit adiutor tuus,ſa-
Pſal.60. lutare tuum. In illo ſit locus munitus, turris fortitudi-
1.Cor.10. nis. Refugium tuum ipſe eſt,& nõ te ſinit tentari,ſupra
quàm potes ferre, ſed faciet cum tentatione etiam exi-
tum vt poſsis ſuſtinere,vt quòd te ſinit pati tentationẽ,
poteſtas eius ſit: quòd nõ ſinit vltra in te fieri quàm po-
tes ferre,miſericordia eius ſit,quoniam poteſtas dei eſt,
& tibi domine miſericordia,quia tu reddes vnicuique
ſecundum opera eius.

Poſt tractatum,cum mathematicus in populo monſtraretur.

ILla Eccleſiæ ſitis,etiam iſtum quem videtis bi-
bere vult,Simul etiam vt noueritis,quàm mul
ti in commiſtione Chriſtianorum,ore ſuo be-
Pſal.51. nedicant,& corde ſuo maledicãt, iſte ex Chri
ſtiano & fideli pœnitens redit,& territus poteſtate do-
mini,conuertitur ad miſericordiam domini. Seductus
enim ab inimico cũ eſſet fidelis,diu mathematicus fuit,
ſeductus seducẽs,deceptus decipiẽs,illexit,fefellit, mul
ta mendacia locutus eſt contra deum,qui dedit homi-
nibus poteſtatem faciendi quod bonum eſt,& non fa-
ciẽdi quod malum eſt. Iſte dicebat,quia adulterium nõ
faciebat volũtas propria, ſed Venus:& homicidium nõ
I faciebat voluntas propria, ſed Mars: & iuſtum non fa-
ciebat deus,ſed Iouis: & alia multa ſacrilega nõ parua.
Quàm multis eum putatis Chriſtianis nummos abſtu-
liſſe? Quàm multi ab illo emerunt mendacium quibus
Pſal.4. dicebamus, Filij hominum vſquequo graues corde, vt
quid diligitis vanitatem & quæritis mẽdacium? Modo
ſicut de illo credendum eſt,horruit mendaciũ, & mul-
torum hominum interitũ: ſe aliquando à diabolo ſen-
ſit illectũ,conuertitur ad deum pœnitens. Putamus fra-
tres de magno timore cordis accidiſſe. Quid enim di-
cturi ſumus? Namq; ſi ex pagano conuerteretur mathe-
maticus,magnum quidem eſſet gaudiũ: ſed tamen poſ-
ſet videri, quia ſic conuerſus eſt clericatum quærere in
Eccleſia. Pœnitens eſt,non quærit niſi ſolam miſericor
diam. Commendandus eſt ergo, & oculis & cordibus
veſtris. Eum quẽ videtis, cordibus amate, oculis cuſto-
dite. Videte illum, ſcitote illũ, & quacunq; ille tranſie-
rit,fratribus cæteris qui modo hic non ſunt, oſtendite
illũ, & iſta diligentia miſericordia eſt, ne ille ſeductor
retrahat cor & oppugnet. Cuſtodite vos, nõ vos lateat
cõuerſatio eius,via eius,vt teſtimonio veſtro nobis con K
firmetur vere illum ad dominum eſſe cõuerſum. Non
enim ſilebit fama de vita eius,quãdo ſic vobis & viden
dus & miſerãdus offertur. Noſtis in Actibus Apoſtolo- Acto.19.
rum eſſe ſcriptum,quia multi perditi,id eſt,taliũ artium
homines, & doctrinarum nefariarũ ſectatores, omnes
codices ſuos ad Apoſtolos attulerunt,& incenſi ſunt li-
bri tam multi, vt pertineret ad ſcriptorem æſtimatio-
nem eorum facere,& ſummam precij cõſcribere. Hoc
vtiq; propter gloriam dei,ne tales etiam perditi deſpe-
rarentur ab illo qui nouit quærere quod perierat. Per- Luca.19.
ierat ergo iſte,nunc quæſitus,inuẽtus,adductus eſt por-
tat ſecum codices incendendos,per quos fuerat incen
dendus,vt illis in ignem miſsis,ipſe in refrigeriũ tranſ-
eat. Sciatis eum tamen fratres olim pulſare ad Eccleſiã
[ante paſcha,Ante paſcha enim cœpit petere de Eccle-
ſia] Chriſti medicinam, ſed quia talis eſt [ars,] in qua
exercitatus erat,quę ſupra ſe eſſet,de† mendacio atque †aliàs,quæ
fallacia,dilatus eſt ne tẽtaret, & aliquãdo tamẽ admiſ- ſuſpecta eſ-
ſus eſt,ne periculoſius tentaretur. Orate pro illo Chri- ſet de &c.
ſtum,prorſus hodiernam precem pro illo fundite do- L
mino deo noſtro: Scim⁹ enim & certi ſumus,quia ora-
tio veſtra delet oẽs impietates eius. Dominus vobiſcũ.

In Pſalmum ſexageſimumſecundum Enarratio.

PRopter eos qui fortè rudes ſunt adhuc ad nomẽ
Chriſti,quia vndiq; colligit qui pro omnibus de-
dit ſanguinem ſuum, dicendum eſt paucis quod
& illi libenter audiant qui nouerunt,& diſcant qui nũ
nouerunt. Pſalmi iſti quos cantamus,antequam domi-
nus noſter Ieſus Chriſtus natus eſſet ex virgine Maria, Luca.2.
ſpiritus dei dictante dicti & conſcripti ſunt. Fuit enim
Dauid rex in Iudeorum gente, quæ gens vna colebat
deum vnum,qui fecit cœlum & terram,mare & omnia
quæ in ipſis ſunt,ſiue quæ videntur,ſiue quæ nõ viden-
tur. Cæteræ autẽ gentes,aut idola colebant, quæ mani-
bus ſuis fecerant,aut creaturam dei, non ipſum creato-
rem,id eſt,aut ſolem, aut lunã, aut ſtellas, aut mare, aut
mõtes,aut arbores. Hæc enim omnia deus fecit, & lau-
dari ſe vult in illis,non illa coli pro ſe. Ergo in ipſa gẽ-
te Iudæorum Dauid rex fuit, de cuius ſemine natus eſt Roma.1.
dominus noſter Ieſus Chriſtus ex Maria virgine: quia
de illa ducebat genus virgo Maria,quę peperit Chriſtũ:
& dicti ſunt iſti Pſalmi, & prophetabatur in eis Chri- M
ſtus venturus poſt multos annos: & dicebatur ab illis
prophetis qui fuerunt antequam dominus noſter Ieſus
Chriſtus de Maria virgine naſceretur, quicquid futurũ
erat temporibus noſtris: quod modo legimus & vide-
mus,& multum gaudemus, quia ſpes noſtra prædicta
eſt à ſanctis, qui illud non videbant impletum, ſed in
ſpiritu futurũ videbant, Et nos modo legimus & audi-
mus à lectoribus,diſputamus illa, & quomodo ſunt in
ſcripturis,ſic ea videmus impleri per totũ orbem terra-
rum. Quis inde non gaudeat? Quis non & ea quę non-
dum venerunt ventura ſperet,propter illa quæ iam tan
ta impleta ſunt? Modo enim fratres videtis, quia totus
mũdus,tota terra,omnes gẽtes, omnes regiones currũt
ad nomen Chriſti,& credũt in Chriſtum. Certe vide-
tis hoc,hoc quomodo vbique euertantur vanitates pa-
ganorum,videtis, Hoc manifeſtum eſt vobis. Nunquid
& hoc de libro vobis legimus, & non ante oculos ve-
ſtros fit? Hoc ergo totum,quod videtis ante oculos ve-
ſtros fieri, ſcriptum eſt ante immenſa volumina anno-
rum per iſtos quos modo legimus, quando iam iſta im
pleri videmus. Sed quoniã ſcripta ſunt & alia quæ nõ-
dũ venerunt,id eſt,quia dominus noſter Ieſus Chriſtus
venturus

A venturus est vt iudicet, qui primo venit vt iudicaretur. Venit enim primo humilis, postea venturus est excelsus, venit vt ostenderet exemplũ patientiæ, postea venturus est vt pro meritis iudicet omnes, siue bonos siue malos. Quia ergo nondũ venit hoc quod speramus vẽ- *Act.1.* turum Christum iudicem viuorum & mortuorum, debemus illud credere modicum quod restat. Venturum esse credamus quando, videmus tanta quæ tunc futura erant, modo cõpleri. Stultus est enim qui non vult credere pauca quæ restant, cùm videat tam multa impleta esse, quæ tunc non erant quãdo prædicebãtur. Psalmus ergo iste dicitur ex persona domini nostri Iesu Christi & capitis & membrorum. Ille enim vnus qui natus est *Luc.2.* de Maria, & passus est, & *&.23.* sepultus est, & resurrexit, & ascendit in cœlum, & *Marc.16.* modo ad dexteram patris sedet & interpellat pro nobis, *Roma.8.* caput nostrũ est, Si ille caput est, nos mẽbra sum⁹, tota Ecclesia eius quę vbiq; diffusa est, corpus ipsius est, cuius est ipse caput. Non solum autem fideles qui modo sunt, sed & qui fuerũt ante nos, & qui post nos futuri sunt vsq; in finem seculi, omnes ad corpus eius pertinẽt, cuius corporis ipse caput est qui ascen- *Colo.1.*

B dit in cœlum. Quia ergo iam nouimus caput & corpus, ille est caput, nos corpus. Quãdo audimus vocẽ ipsius, & ex capite debemus audire & ex corpore: quia quicquid passus est in illo, & nos passi sumus: quia & nos qđ patimur in nobis, & ipse patitur. Quomodo si aliquid patiatur caput, nũquid potest dicere manus, quia nõ patitur? *1.Cor.12.* Aut si aliquid patitur manus, nũquid potest caput dicere, quia non patitur? Aut si aliquid patitur pes, nunquid potest caput dicere, quia nõ patitur? Quando aliquid patitur membrũ nostrum, omnia mẽbra currunt vt subueniãt mẽbro quod patitur. Si ergo ille cùm pas- *Marc.16.* sus est, nos in illo passi sumus, & ille iam ascẽdit in cœ- *Act.1.* lum & sedet ad dexterã patris, quicquid patitur Ecclesia ipsius in tribulationibus huius seculi, in tẽtationib⁹, in necessitatibus, in angustiis, quibus illã oportet erudiri, vt igne tanquã aurum purgetur, ipse patitur. Probamus hoc, quia nos in illo passi sumus, dicẽte Apostolo, *Coloss.2.* Si autẽ mortui estis cũ Christo, quid adhuc velut viuẽ- *Roma.6.* tes de hoc mũdo decernitis? Itẽ dicit, Quia vet⁹ homo noster simul crucifixus est cũ illo, vt euacuetur corpus

C peccati. Si ergo in illo mortui sumus, in illo etiam re- *Colo.3.* surreximus. Dixit enim ipse Apostolus, Si autem resurrexistis cũ Christo, quæ sursum sunt sapite, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera dei sedens. Si ergo in illo mortui sumus, & in illo resurrexim⁹, & ipse in nobis moritur, & in nobis resurgit, ipse est enim vnitas capitis & corporis: non immeritò vox ipsius etiam nostra est, & vox nostra etiam ipsius est. Audiamus ergo psalmum & in eo Christũ loquẽtem intelligamus. Titulum habet iste Psalmus. *Ipsi Dauid cum esset in deserto Idumææ.* Per Idumææ nomen intelligitur seculum *1.Reg.22.* istud. Idumæa enim gens erat quædam errantium hominum, vbi idola colebantur. Non in bono ponitur Idumæa ista. Si non in bono ponitur, intelligẽdum est istam vitã, vbi patimur tantos labores, & vbi tantis necessitatib⁹ subditi sumus, Idumææ nomine significari. Et hoc est desertum vbi multum sititur, & audituri estis vocem modo sitientis in deserto. Si autem cognoscamus nos sitientes, cognoscemus nos & bibentes, quia qui sitit in isto seculo, in futuro seculo satiabitur, dicen- *Matth.5.* te domino, Beati qui esuriũt & sitiũt iustitiam, quia ipsi saturabũtur. Ergo in hoc seculo nõ debemus quasi amare saginam. Hic sitiẽdum est, alibi saginabimur. Modo autem vt nõ deficiamus in isto deserto, aspergit nobis rorem verbi sui, & nõ nos dimittet prorsus arescere, vt D nõ sit de nobis repetitio, sed vt sic sitiamus vt bibamus. Vt autem bibamus, aliqua gratia eius aspergimur, tamẽ sitimus. Et quid dicit anima nostra deo? *Deus deus meus, ad te de luce vigilo.* Quid est vigilare? Vtiq; non dormire. Quid est dormire? Est somnus animæ, est somnus corporis. Somnum corporis omnes debemus habere, quia si nõ habeatur somnus corporis, deficit homo, deficit ipsum corpus. Nõ enim potest diu sustinere corpus nostrũ fragile animam vigilantẽ & intentã in actionibus. Si diu fuerit intẽta anima in actionibus, corp⁹ fragile & terrenũ nõ illam capit, nõ illam sustinet perpetuò agentẽ, & deficit. & succũbit. Ideo deus donauit somnum corpori, quo reparantur mẽbra corporis, vt possint vigilantẽ animam sustinere. Illud autẽ cauere debemus, ne ipsa anima nostra dormiat. Malus enim est somnus animæ, bonus somn⁹ corporis, quo reparatur valetudo corporis. Somnus autẽ animæ, est obliuisci deũ suum. Quæcunq; anima oblita fuerit deum suum, dormiuit. Ideo dicit Apostolus quibusdam oblitis deũ suũ, & tanquã in somno agentibus delíramẽta culturæ idolorum. Sic sunt enim qui colũt idola, quomodo qui vi- E dent in somnis vana. Si autem euigilet anima ipsorum, intelligit à quo facta est, & nõ colit quod ipsa fecit. Dicit ergo quibusdã Apostolus, Surge qui dormis, & exur- *Ephe.5.* ge à mortuis, & illuminabit te Christus. Nũquid corpore dormientẽ excitabat Apostol⁹? Sed excitabat animã dormientem, quando ad hoc eam excitabat vt illuminaretur à Christo. Ergo secundum ipsas vigilias dicit iste, Deus deus meus ad te de luce vigilo. Nõ enim vigilares in te, nisi oriretur lux tua, quæ te de somno excitaret. Illuminat enim animas Christus, & facit eas vigilare. Si autẽ lumen suum detrahat, obdormiunt. Ideo enim illi dicit in alio Psalmo, Illumina oculos meos, *Psal.12.* ne vnquam obdormiam in morte. Aut si ab illo auersi obdormiunt, præsens est illis lumen, & non possunt videre, quia dormiũt. Quomodo & corpore qui dormit inter diem, iam ortus est sol, iam dies calet, & ille tanquam in nocte est, quia nõ vigilat vt videat iam ortum diem. Sic quibusdam iam præsente Christo, iam prædicata veritate, inest adhuc somn⁹ animæ illius. Ergo vos si vigiletis, dicite quotidie, Surge qui dormis & exurge *Ephe.5.* à mortuis, & illuminabit te Christus. F Vita enim vestra & mores vestri vigilare debent in Christo, vt sentiant alij Pagani dormiẽtes, & ad somnũ vigiliarũ vestrarũ excitentur, & ipsi excutiant somnũ, & incipiãt in Christo vobiscum dicere, Deus deus meus ad te de luce vigilo. *Sitiuit tibi anima mea.* Ecce illud desertum Idumæ. Videte quomodo hic sitit, sed videte quid hic bonum est, sitiuit tibi, Sũt enim qui sitiũt, sed nõ deo. Omnis qui sibi vult aliquid præstari, in ardore est desiderij, Ipsum desiderium sitis est animæ. Et videte quanta desideria sint in cordibus hominũ, Alius desiderat argentum, alius desiderat possessiones, alius desiderat hæreditates, alius amplam pecuniã, alius multa pecora, alius domum magnã, alius vxorẽ, alius honores, alius filios. Videtis desideria ista, quomodo ardẽt in cordibus hominũ. Ardẽt omnes homines desiderio, & vix inuenitur qui dicat, Sitiuit tibi anima mea. Sitiũt enim homines seculo, & non se intelligũt in deserto esse Idumææ, vbi debet sitire anima ipsorũ deo. Dicamus ergo nos, Sitiuit tibi anima mea, Omnes dicamus, quia in cõcordia Christi omnes vna anima sum⁹, ipsa anima sitiat in Idumæa, Sitiuit tibi, inquit, anima mea, *Quàm multipliciter tibi & caro mea.* Parũ est, quia sitiuit anima mea, sitiuit

G & caro mea. Porrò si anima sitit deo, quomodo & caro sitit deo? Quando enim caro sitit, aquam sitit: quando anima sitit, fontē sapientię sitit. De ipso fonte inebriantur animę nostræ, sicut dicit alius Psalmus, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente delitiarum tuarum potabis eos. Sitienda est ergo sapientia, sitienda est iustitia. Non ea satiabimur, nō ea implebimur, nisi cum fuerit finita vita ista, & venerimus ad illud quod promisit deus. Promisit enim deus æqualitatem angelorū, & modo angeli non sitiunt quomodo nos, nō esuriunt quomodo nos, sed habent saginam veritatis lucis immortalis sapientiæ. Ideo beati sunt, & de tanta beatitudine, quia in illa sunt ciuitate Hierusalem cœlesti, vnde nos modo peregrinamur: attendunt nos peregrinos, & miserantur nos, & iussu domini auxiliātur nobis, vt ad illam patriam commuoem aliquando redeamus, & ibi cum illis fonte dominico veritatis & æternitatis aliquando saturemur. Modo ergo sitiat anima nostra, vnde & caro nostra sitit, & hoc multipliciter. Multipliciter tibi, inquit, sitit & caro mea, quia & carni nostræ promittitur resurrectio. Quomodo animæ nostrę promittitur beatitudo, sic & carni nostræ promittitur resurrectio. Resurrectio carnis talis nobis promittitur. Audite & discite & tenete quæ sit spes Christianorum. Quare sumus Christiani? Nō enim ad hoc sumus Christiani, vt terrenam nobis fœlicitatem petamus, quā plerunque habent & latrones & scelerati, Ad aliam fœlicitatem nos sumus Christiani, quam tunc accipiemus cum vita ista huius seculi tota transierit. Ergo promittitur nobis & carnis resurrectio, & talis resurrectio carnis nobis promittitur, vt caro quidem ista quam modo portamus, resurgat in finem. Nec incredibile vobis videatur, Si enim deus fecit nos qui non eramus, magnum illi est reparare qui eramus? Ergo hoc vobis incredibile non videatur, quia quasi putrescere mortuos videtis, & ire in cineres & in puluerem, Aut si incendatur aliquis mortuus, aut si canes dilanient eum, putatis quia inde non erit resurrecturus? Omnia quę discerpūtur, & in fauillas quasdam putrescūt, integra deo sunt. In illa enim elementa mundi eunt, vnde primo venerunt, quando facti sumus: non illa videmus, sed tamen deus vnde sciet producet illa, quia & antequā essemus, vnde sciebat, nos produxit. Talis ergo resurrectio carnis nobis promittitur, vt quamuis ipsa sit caro, quā modo portamus quæ resurrectura est, tamen non habeat corruptionem quam modo habet. Modo enim ex corruptione fragilitatis, si non māducemus, deficimus, & esurimus: Si non bibamus, deficimus & sitimus: Si diu vigilemus, deficim⁹ & dormimus: Si diu dormiamus, deficimus, ideo vigilamus: Si diu manducemus & bibamus, quanuis propter refectionem manducemus & bibamus, ipsa diuturna refectio defectio est: Si diu stemus fatigamur, ideo sedemus: & si diu sedeamus, & ibi fatigamur, & ideo surgimus. Deinde videte quia nullus est carnis nostrę status, quoniā infantia auolat in pueritiam, & quæris infantiam, & non est infantia, quia iam pro infantia pueritia est. Iterum & ipsa migrat in adolescentiam, Quæris pueritiam & non inuenis, Adolescens fit iuuenis, quæris adolescentem & non est. Iuuenis fit senex, quæris iuuenem, & non inuenis. Et senex moritur, quæris senem, & non inuenis. Nō stat ergo ætas oostra, vbiq; fatigatio est, vbiq; lassitudo, vbiq; corruptio. Attendentes qualem nobis spem resurrectionis promittat deus, in istis omnibus multiplicibus defectionibus nostris, sitimus illā incorruptionem, & sic caro nostra multipliciter sitit deo. In ista Idumæa, in isto deserto, quàm multipliciter laborat, tā multipliciter sitit: quàm multipliciter fatigatur, tam multipliciter sitit illam infatigabilē incorruptionē: quanquam fratres mei bono Christiano & fideli etiā in hoc seculo caro deo sitit: quia si opus est carni pane, si opus est aqua, si opus est vino, si opus est nūmo, si opus est iumēto carni huic, à deo petere debet nō à dæmoniis & idolis, & à nescio quibus potestatibus huius seculi. Sunt enim qui quādo famem patiūtur in isto seculo, dimittunt deū, & rogāt Mercurium, aut rogant Iouem vt det illis, aut quem dicunt cœlestē Pana, aut aliqua dæmonia similia, nō deo sitit caro ipsorum. Qui autem deo sitiunt, vndique debent sitire & anima & carne: quia & aoimæ deus dat panem suum, id est, verbum veritatis: & carni deus dat quæ necessaria sunt, quia deus fecit & animam & carnem. Propter carnem tuam rogas dæmonia, nunquid animam tuam deus fecit, & caroem tuam dæmonia fecerunt? Qui fecit animam, ipse fecit & carnem. Qui fecit ambas res, ipse pascit ambas res. Vtrunque nostrum deo sitiat, & ex labore multiplici simpliciter satietur. Vbi autem sitit anima nostra, & multipliciter caro nostra? Non cuicunque sed tibi domine, id est, deo nostro sitit, Vbi sitit? *In terra deserta & sine via & sine aqua.* Seculum istud diximus, ipsa est Idumæa, hoc est, desertum Idumææ, vnde titulum Psalmus accepit, In terra deserta. Parum est deserta, vbi nullus hominum habitat, insuper & sine via & sine aqua. Vtinā vel viam haberet ipsum desertum, vtinam illuc homo incurrens, vel nosset quà inde exiret. Non videt hominem ad solatium, nō videt viam qua careat deserto. Ergo vbi diuertit? vtinam esset vel aqua vnde reficeretur qui inde non potest exire. Malum desertum horribile & timendum, & tamen deus misertus est nostri, & fecit nobis viam in deserto, ipsum dominum nostrū Iesum Christum, & fecit nobis consolationem in deserto, mittendo ad nos prædicatores verbi sui, & dedit nobis aquā in deserto, implens spiritu sancto prædicatores suos, vt fieret in eis fons aquæ salientis in vitam æternam. Ecce habemus hic omnia, sed nō sunt de deserto. Ergo proprietatem deserti prius commendauit Psalmus, vt & tu cum audisses in quo malo esses, si quas hic habere posses consolationes, vel sociorum, vel viæ, vel aquæ, non tribueres deserto, sed illi qui te visitare dignatus est in deserto. *Sic in sancto apparui tibi vt viderem potentiam tuam & gloriam tuam.* Primò sitiuit anima mea, & caro mea multipliciter tibi in deserto, & in terra sine via & sine aqua, & sic in sancto apparui tibi vt viderem potentiam tuam & gloriam tuam. Nisi quis primo sitiat in isto deserto, id est, malo in quo est, nunquam peruenit ab bonum quod est deus. Apparui autem tibi, inquit, in sancto. Nam in sancto est magna consolatio. Apparui tibi quid est? Vt videres me, & ideo vidisti me vt viderem te. Apparui tibi vt viderem. Non dixit apparui tibi vt videres: sed dixit, apparui tibi vt viderem potentiam tuam & gloriam tuam. Vnde & Apostolus, Nunc autem, inquit, cognoscentes deum, immò cogniti à deo. Prius enim apparuistis deo, vt posset vobis apparere deus, Vt viderem potentiam tuam & gloriam tuam. Reuera in isto deserto, id est, in ista eremo, si tanquam ab eremo exigat homo quod sibi saluti est, nunquam videbit potentiam domini & gloriam domini, sed remanebit siti moriturus, nec viam inueniet nec consolationem, oec aquam per quam duret in eremo. Cùm autem erexerit se ad deum, vt dicat illi ex

Margin notes (left column): Psal.35. — Matth.13. — H — I
Margin notes (right column): K — L — Ioan.14. — Ioan.4. — M — Gala.4.

A illi ex medullis omnibus, Sitiuit tibi anima mea, quàm multipliciter tibi & caro mea: ne fortè vel necessaria carnis ab aliis petat,& non à deo, aut non desideret illā resurrectionē carnis, quam nobis promittit deus: cùm ergo se erexerit, habebit non paruas consolationes. Ecce fratres, quomodo caro nostra quandiu mortalis est, quādiu fragilis est, ante illam resurrectionem habet solatia ista quibus viuimus, panem, aquam, fructus, vinū, oleum. Ista omnia solatia & subsidia, si nos deserāt, vtique durare non possumus, quamuis nondum receperit caro ista sanitatem illam perfectam, vbi nullam patietur angustiam, nullam indigētiam: sic & anima nostra cùm hic est in ista carne inter tētationes, & pericula seculi huius, adhuc est infirma. Habet etiam ipsa solatia verbi, solatia orationis, solatia disputatiōis. Sic sunt ista animæ nostræ, quomodo illa carnis nostræ. Cùm autē resurrexerit caro nostra, vt iam istis nō indigeamus, habebit locum quēdam & statum incorruptionis suæ: sic & anima nostra habebit cibum suum ipsum verbū dei, Ioan.1. per quod facta sunt omnia. Tamen gratias deo qui modo in hac eremo nō nos deserit, siue dādo nobis quod B necessarium est carni, siue dādo nobis quod animę necessarium est, & quando nos aliquibus necessitatibus erudit, vult vt amplius illum diligamus, Ne fortè per saginam corrūpamur & obliuiscamur eum, subtrahit nobis aliquādo quæ necessaria sunt, & atterit nos, vt sciamus quia pater & dominus est, non solū blandiens, sed & flagellās, Præparat enim nos cuidā hęreditati incorruptibili & magnę. Si vnam cuppam, aut vnam cellam tuam, aut si quid habes in domo tua cogitas dimittere filio tuo, & ne perdat illud, erudis eum, & flagellas eū ad disciplinā, corrigis ne perdat nihil tuum, quod & ipse hoc dimissurus est: sic & tu nō vis vt nos erudiat pater noster in flagellis etiam necessitatū, aut tribulationum, qui nobis talem hæreditatē daturus est, & quæ transire nō possit? Hæreditatē enim nobis dabit seipsum deus, vt ipsum possideamus, & ab ipso possideamur in æternū. Ergo in sancto appareamus deo, vt appareat nobis. Appareamus illi in sancto desiderio, vt appareat nobis in potentia & gloria filij dei. Multis enim nō apparuit, C sint in sancto, vt appareat & illis. Nam multi putāt illū tantùmodo hominem fuisse, quia prædicatur natus ex homine, crucifixus & mortuus, ambulasse in terra, manducasse & bibisse, & cætera egisse quę sunt humana, & putant illū talē fuisse, quales sunt cæteri homines. Audistis autē modo cùm Euangeliū legeretur, quomodo cōmen- Ioan.10. dauit maiestatē suam, Ego & pater vnum sumus. Ecce quanta maiestas & quāta æqualitas patris, descēdit ad carnē propter infirmitatē nostrā. Ecce quātum dilecti sumus, antequā deum diligeremus. Si antequā deū diligeremus, tantū ab illo dilecti sumus, vt æqualē sibi filiū suum hominē faceret propter nos, quid nobis seruauit iam diligētibus se? Ergo multi nescio quid minimū putant apparuisse in terra filiū dei: quia nō sunt in sancto, nō eis apparet potētia ipsius & gloria ipsius: id est, quia nondum sanctificatū habent cor, vnde intelligāt eminentiā virtutis illius, & gratias agant deo: quia propter ipsos tantus quò venit, ad quam natiuitatem, ad quam passionē, non possint videre gloriā ipsius, & potētiam ipsius. *Quoniam melior est misericordia tua super vitas.* Multæ sunt vitæ humanæ, sed deus vnam vitam promittit, & non illam dat nobis quasi propter merita nostra, sed propter misericordiā suā. Quid enim boni egimus, vt illud mereremur? Aut quæ bona facta nostra præcesserūt, vt deus nobis gratiā suam daret? Nunquid inuenit

iustitias quas coronaret, & non delicta quæ donaret? D Vtique delicta quæ donauit si punire vellet, non esset iniustum. Quid enim tam iustū quàm vt puniatur peccator? Cùm iustum sit vt puniatur peccator, pertinuit ad misericordiam ipsius non punire peccatorem, sed iustificare, Roma.4. & de peccatore facere iustum, & de impio facere pium. Ergo misericordia ipsius melior super vitas. Quas vitas? Quas sibi homines elegerunt. Alius elegit sibi vitam negociandi, alius vitam rusticandi, alius vitam fœnerandi, alius vitam militandi, alius illā, alius illam. Diuersæ sunt vitæ, sed melior est misericordia tua super vitas nostras. Melius est quod das correctis, quàm quòd eligunt peruersi. Vnam vitam donas, quæ præponatur omnibus nostris quascunque in mundo eligere potuerimus. Quoniam melior est misericordia tua super vitas. *Labia mea laudabunt te.* Non te laudarent labia mea, nisi me præcederet misericordia tua. Dono tuo te laudo, per misericordiam tuam te laudo. Non enim ego possem laudare deum, nisi mihi donaret laudare se posse. Quoniam melior est misericordia tua super vitas, labia mea laudabunt te. *Sic benedicam te in vita mea, & in nomine tuo leuabo manus meas.* E Sic benedicam te in vita mea. Iam in vita mea quam mihi donasti, non in illa quam ego elegi secundum mundum cum cæteris inter multas vitas, sed quam dedisti mihi per misericordiam tuam vt te laudarem, Sic benedicam te in vita mea. Quid est sic? Vt misericordiæ tuæ tribuam vitam meam, in qua te laudo, non meritis meis. Et in nomine tuo leuabo manus meas. Leua ergo manus in oratione, Leuauit pro nobis dominus deus Matth.27. noster manus in cruce, & extensæ sunt manus eius pro nobis. Ideo extensæ sunt manus eius in cruce, vt manus nostræ extendantur in bona opera, quia crux ipsius misericordiam nobis præbuit. Ecce leuauit ille manus & obtulit pro nobis sacrificium deo seipsum, & per illud sacrificium deleta sunt omnia peccata nostra. Leuemus & nos manus nostras ad deum in prece, & nō confundentur manus nostræ leuatę ad deum, si exerceantur in bonis operibus. Quid enim facit qui leuat manus? Vnde præceptum est vt leuatis manibus oremus ad deum? Apostolus enim dicit, Leuantes puras manus sine ira & 1.Tim.2. F disceptatione, vt cùm leuas manus tuas ad deum, veniant tibi in mentem opera tua. Quia enim manus istæ leuantur vt impetres quod vis, ipsas manus cogitās in bonis operibus exerce, ne erubescant leuari ad deum. In nomine tuo leuabo manus meas. Istæ preces nostræ sunt in hac Idumæa, in hoc deserto, in terra sine aqua & sine via, vbi nobis Christus est via, sed nō via de hac terra. In nomine tuo leuabo manus meas. Et quid dicā, cùm leuo manus meas in nomine tuo? Quid petam? Eia fratres, quando leuatis manus, quærite quid petatis. Ab omnipotente enim petitis, Aliquid magnum petite, non qualia petunt qui nondum crediderunt. Videtis qualia dentur & impiis. Petiturus es à deo tuo pecuniam, nunquid non donat eam & sceleratis qui in illū non credunt? Quid ergo pro magno petiturus es quod donat & malis? Sed non tibi displiceat, quia quę donat & malis, tam friuola sunt, vt hæc & malis donari digna sint, ne tibi quasi magna videantur, quę possunt donari & malis. Dei quidē sunt & oīa dona terrena, sed videte, quia quæ donat & malis, nō pro magno habenda sunt. Est aliud quod nobis seruat. Cogitemus autem quæ donat & malis, & hinc intelligamus quid seruet bonis. Quæ donat malis videte. Donat illis lucem istam, videte quia vident illam boni & mali. Pluuiā quæ de-

G ſcendit ſuper terram, & hinc quanta bona naſcuntur,
Matth.5. & malis inde præſtatur & bonis, dicente Euãgelio, Qui
ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſu
per iuſtos & iniuſtos. Dona ergo iſta quæ naſcuntur,
vel de pluuia, vel de ſole, à domino quidem noſtro pe
tere debemus, cùm ſint neceſſaria, ſed nõ iſta ſola, quia
iſta dantur bonis & malis. Quid ergo debemus petere
quando leuamus manus? Quia quomodo potuit, dixit
illud Pſalmus. Quid eſt quod dixi, quomodo potuit?
Quomodo potuit os humanum auribus humanis.
Quia per ora humana iſta dicta ſunt, & per quaſdam ſi-
militudines dicta ſunt, quomodo capere poſſent om-
nes infirmi, omnes paruuli. Quid dixit? Quid petiuit? In
nomine, inquit, tuo leuabo manus meas. Quid acce-
pturus? *Tanquam adipe & pinguedine repleatur anima mea.*
Putatis aliqua pinguedine repleatur anima mea? Puta-
tis aliquam pinguedinem carnis deſideraſſe animam
iſtam fratres mei? Non enim hoc pro magno deſiderat
vt pingues arietes, vt pingues porci illi mactarentur, vt
veniret ad aliquam coquinam, vbi inueniret obſonia
pinguia vnde ſaturaretur. Si hoc crediderimus, digni
H ſumus qui iſta audiamus. Ergo aliquid ſpiritale debe-
mus intelligere. Habet quandam pinguedinem anima
noſtra. Eſt quędam ſaturitas pinguis ſapientiæ. Sapiẽtia
enim iſta, animæ quæ carent, marceſcũt, & omnino ita
exiles fiunt, vt in bonis omnib' operibus cito deficiãt.
Quare cito deficiunt in omnibus bonis operibus? Quia
non habent pinguedinem ſaturitatis ſuæ. Audi Apoſto
lum dicentem de pingui anima, præcipientem vt quiſ-
2.Cor.9. que bene operetur. Quid ait? Hilarem datorem diligit
deus. Pinguis anima vnde eſſet pinguis, niſi à domino
ſaturaretur? Et tamen quãtumlibet hic ſit pinguis, quid
erit in illo futuro ſeculo quo nos paſcit deus interim in
hac peregrinatione? Quid erimus tũc? Nec dici poteſt,
Et fortaſſe ipſam ſaturitatem optamus hic quando le-
uamus manus noſtras, vbi pinguedine ſic ſaturabimur,
vt omnino omnis indigentia noſtra intereat, & nihil
deſideremus, quia totũ præſto nobis erit, quicquid hic
deſideramus, quicquid hic pro magno amamus. Iam
patres noſtri mortui ſunt, deus autem viuit. Non hic po
I tuimus ſemper habere patres, ibi autem ſemper habebi-
mus viuum vnum patrem. Habentes patriam noſtram,
quæcunque terrenę ſunt, ſemper ibi eſſe non poſſumus,
& neceſſe eſt vt alij naſcantur, & ad hoc naſcantur filij
ciuium illorum, vt excludant inde parentes ſuos. Ad
hoc enim naſcitur puer, vt dicat maiori, Quid hic agis?
Neceſſe eſt vt qui ſuccedunt & qui naſcuntur, excludãt
eos qui ſe præceſſerunt. Ibi omnes pariter viuemus, nõ
ibi erit ſucceſſor, quia null' deceſſor. Qualis illa patria?
Sed diuitias hic amas, ipſe deus tibi erit diuitię tuæ. Sed
amas fontẽ bonum: quid præclarius illa ſapientia? quid
lucidius? Quicquid hic poteſt amari, pro omnibus tibi
erit qui fecit omnia. Tanquam adipe & pinguedine re-
repleatur anima mea. *Et labia exultationis laudabunt no-
men tuum.* In hac eremo, in nomine tuo leuabo manus
meas, Impleatur anima mea tanquam adipe & pingue-
dine, & labia exultationis laudabunt nomẽ tuum. Mo-
do enim oratio quandiu ſitis, cum ſitis tranſierit, tran-
ſit oratio, & ſuccedet laudatio. Et labia exultationis lau
dabunt nomen tuum. *Si memoratus ſum tui ſuper ſtratum
meum, in diluculis meditabar in te, quia factus es adiutor meus.*
Stratum ſuum, quietem ſuam dixit. Quando aliquis
quietus eſt, memor ſit dei: quando aliquis quietus eſt, nõ
per quietẽ diſſoluatur & obliuiſcatur deum. Si memor
eſt dei quando quietus eſt, in actionibus ſuis in deũ me-
ditatur. Diluculo enim dixit actiones, quia omnis ho- K
mo diluculo incipit aliquid agere. Quid ergo dixit?
Si memor fui tui in ſtrato meo, & in diluculis medi-
tabor in te. Si ergo non fui memor in ſtrato meo, nec
in diluculo meditabor in te. Qui quando ocioſus eſt
non cogitat deum, in actionibus ſuis cogitare deum
poteſt? Qui autem memor eius eſt, quando quietus eſt,
in ipſo meditatur cùm agit, ne in actionibus ſuis defi-
ciat. Ideo quid adiecit? Et in diluculis meditabor in
te, quia factus es adiutor meus. Etenim niſi deus adiu-
uet bona opera noſtra, impleri à nobis non poſſunt. Et
digna debemus operari: id eſt, tanquam in luce, quan-
do Chriſto demonſtrante operamur. Quicunque ope-
ratur mala, in nocte operatur, non in diluculo, Apo-
ſtolo dicente, Qui inebriantur, nocte inebriantur: & 1.Teſ.5.
qui dormiunt, nocte dormiunt: Nos qui diei ſumus,
ſobrij ſimus. Hortatur nos vt ſecundum diem ambule-
mus honeſtè, Sicut in die, inquit, honeſtè ambulemus. Roma.13.
Et iterũ, Vos, inquit, filij lucis eſtis, & filij diei, non eſtis
noctis neque tenebrarum. Qui ſunt filij noctis, & filij
tenebrarum? Qui omnia mala operantur. Vſqueadeò 1.Teſ.5.
filij noctis ſunt, vt timeant videri quæ operantur, Et
quæ publicè operantur mala, ideo publicè operantur, L
quia multi illa operantur, Quæ pauci operantur, in ab-
ſcondito operantur. Qui autem talia publicè operan-
tur, ſunt quidẽ in luce ſolis, ſed in tenebris cordis. Ne-
mo ergo in diluculo operatur, niſi qui in Chriſto ope-
ratur. Sed qui ocioſus memor eſt Chriſti, in ipſo me-
ditatur in omnibus actionibus ſuis, & eſt illi adiutor in
bono opere, ne per infirmitatem ſuam deficiat. Si me-
moratus ſum tui ſuper ſtratum meum, in diluculis me-
ditabor in te, quia factus es adiutor meus. *Et in vela-
mento pennarum tuarum exultabo.* Hilareſco in bonis ope-
ribus, quia ſuper me eſt velamen pennarum tuarum. Si
me nõ protegas, quia pullus ſum, miluus me rapiet. Di-
cit et im quodam loco ipſe dominus noſter ad Hie-
ruſalem quandam ciuitatẽ illam vbi crucifixus eſt, Hie-
ruſalem, inquit, Hieruſalem, quotiens volui filios tuos Matth.23.
congregare tanquàm gallina pullos ſuos & noluiſti.
Paruuli ſumus, ergo protegat nos deus ſub vmbraculo
alarum ſuarum. Quid cùm maiores facti fuerimus? Bo- M
num eſt nobis vt & tunc protegat nos, vt ſub illo maio
re ſemper nos pulli ſimus. Semper enim ille maior eſt
quantumcũque creuerimus. Nemo dicat, protegat me
cum paruulus ſum: quaſi aliquãdo ad tantam magnitu-
dinẽ poſsit peruenire, quæ ſibi ſufficiat. Sine protectio-
ne dei nihil es, ſemper ab illo protegi velimus. Tunc
ſemper in illo magni eſſe poterimus, ſi ſemper ſub illo
paruuli ſimus. Et in velamento pennarũ tuarum exul-
tabo. *Agglutinata eſt anima mea poſt te.* Videte deſideran-
tem, videte ſitientem, videte quomodo hæret deo. Na-
ſcatur in vobis iſte affectus, Si iam germinat, compluа-
tur & creſcat, perueniat ad tale robur, vt & vos dicatis
ex toto corde, agglutinata eſt anima mea poſt te. Vbi
eſt ipſum glutẽ? Ipſum gluten charitas eſt. Charitatẽ ha
be quo glutine agglutinetur anima tua poſt deũ, Non
cum deo, ſed poſt deum, vt ille præcedat, tu ſequaris.
Qui enim voluerit deum antecedere, conſilio ſuo vult
viuere, & non vult ſequi præcepta dei. Propterea & Pe
trus repulſus eſt, quando voluit conſilium dare Chriſto
paſſuro pro nobis. Adhuc enim infirmus erat Petrus, &
quanta vtilitas eſſet generis humani in ſanguine Chri-
ſti, non nouerat. Dominus autem qui venerat redime-
re nos, & dare precium pro nobis ſanguinẽ ſuum, cœ-
pit prædicare paſsionẽ ſuam. Expauit Petrus quaſi mo-

riturum

A riturum dominum, quem volebat hic semper viuere quomodo illum viuebat, quia carnalibus oculis dedi- tus, carnali affectu circa dominum tenebatur: & ait illi, Matth. 16. Absit à te domine, propitius esto tibi. Et dominus, Redi post me satanas, nō enim sapis quæ dei sunt, sed quę sunt hominum. Quare quæ sunt hominum? Quia antecedere me vis, Redi post me vt sequaris me, Vt iam sequens Christum diceret, Agglutinata est anima mea post te. Merito annectit, *Me suscepit dextera tua.* Agglutinata est post te anima mea me suscepit dextera tua. Dixit hoc Christus in nobis, id est, in homine quē gestabat pro nobis, quē offerebat pro nobis. Dixit hoc, dicit hoc & Ecclesia in Christo, dicit in capite suo, quia & ipsa passa est hic persecutiones magnas, & singillatim etiam modo patitur. Quis enim pertinens ad Christum, non variis tentationibus agitatur, & quotidie agit cum illo diabolus & angeli eius, vt peruertatur qualibet cupiditate, qualibet suggestione, aut promissione lucri, vel terrore damni, vel promissione vitæ, vel terrore mortis, aut alicuius potētis inimicitiis, aut alicuius potentis amicitiis? Omnib' modis instat diabolus quēadmodum deiiciat, Et in persecutionibus viuimus, & habemus perpetuos inimicos, diabolū & angelos eius, B sed nō timeamus. Sic sunt diabolus & angeli eius quasi milui, Sub illius gallinæ alis sumus, & non nos potest Matth. 23. contingere. Gallina enim quæ nos protegit, fortis est, Infirma est propter nos, sed fortis est in se dominus noster Iesus Christus, ipsa sapientia dei. Ergo dicit hoc & Ecclesia, Agglutinata est anima mea post te, me suscepit dextera tua. *Ipsi vero in vanum quæsierunt animam meā.* Quid mihi fecerunt qui quæsierunt animam meā perdere? Vtinam quærerent animam meam vt crederent mecum, sed quæsierunt animam meam vt perderent me. Quid facturi? Non enim rapturi erant gluten quo adhæsit anima mea post te. Quis enim nos separabit à Roma. 8. charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an gladius? Dextera tua suscepit me. Ergo propter illud gluten, & propter potentissimam dexteram tuam, in vanum quæsierunt animam meam. Quotquot persecuti sunt, vel persequi cupiunt Ecclesiam, potest de his hoc intelligi, maxime hoc tamen accipiamus de Iudæis, qui quæsierunt animā Christi perdere. Et in ipso capite nostro quod crucifixerunt, & in discipulis eius quos postea persecuti sunt. Quæsie- C runt animam meam. *Introibunt in inferiora terræ.* Terram perdere noluerunt, vt crucifigerent Christum in inferiora terræ ierunt. Quæ sunt inferiora terræ? Terrenæ cupiditates. Melius est carne ambulare super terram, quam cupiditate ire sub terram. Omnis enim qui contra salutem suam cupit terrena, sub terra est: quia terrā sibi præposuit terram super se posuit, & se subter fecit. Illi ergo timentes terram perdere, quid dixerūt de domino Iesu Christo, cum viderent multas turbas ire post Ioan. 11. illum, quia mirabilia faciebat? Si illum dimiserimus viuum, venient Romani & tollent nobis & locum & gentem. Timuerunt perdere terram, & ierunt sub terram, accidit eis & quod timuerunt. Nam ideo voluerunt Christum occidere, ne terram perderent, & ideo terram perdiderunt, quia Christum occiderunt. Occiso enim Christo, quia dixerat illis ipse dominus, Aufe- Matth. 21. retur à vobis regnum, & tradetur genti facienti iustitiā, secutæ sunt illos magnæ calamitates persecutionum. Vicerunt illos imperatores Romani, & reges gentium, Exclusi sunt de ipso loco vbi crucifixerunt Christū, & modo locus ille plenus est laudatoribus Christianis, nullum Iudæū habet. Caruit inimicis Christi, impletus D est laudatoribus Christi. Ecce perdiderunt à Romanis locum, quia Christum occiderunt, qui propterea occiderunt, ne locum à Romanis perderent. Ergo introibunt in ima terræ. *Tradentur in manus gladij.* Reuera sic illis visibiliter contigit, expugnati sunt irruentibus hostibus. *Partes vulpium erunt.* Vulpes dicit reges seculi, qui tunc fuerunt quando debellata est Iudæa. Audite vt noueritis & intelligatis, quia ipsos dicit vulpes. Herodem regem ipse dominus vulpem appellauit. Ite, in- Luca. 13. quit, & dicite vulpi illi. Videte & attendite fratres mei, Christum regem habere noluerunt, & partes vulpium facti sunt. Quando enim Pilatus præses in Iudæa legatus, occidit Christum ex vocibus Iudæorum, dixit ipsis Iudæis, Regem vestrum crucifigā? Quia dicebatur rex Ioan. 19. Iudæorum, & verus rex ipse. Et illi repellentes Christū, dixerunt, Nos non habemus regem nisi Cæsarem. Repulerunt agnum, elegerunt vulpem, merito partes vulpium facti sunt. Rex vero, ideo ita positum est, quia illi vulpem elegerunt, regē vero noluerūt. Rex vero, id est, verus rex, cui titulus inscriptus est, quando passus est. Nam Pilatus hunc titulum super caput eius inscriptum posuit, rex Iudæorum, Hæbrea lingua, Greca, & Latina, vt omnes qui transirent legerent gloriam regis, & ad B ignominiam ipsorum Iudæorum, qui reiicientes verū regem, elegerunt vulpem Cæsarem. *Rex vero lætabitur in deo.* Illi facti sunt partes vulpium, Rex vero lætabitur in deo. Quem sibi visi sunt quasi superasse cum crucifigerent, tunc crucifixus fudit precium quo emit orbem terrarum. Rex vero lætabitur in deo. *Laudabitur omnis qui iurat in ipso.* Quare laudabitur omnis qui iurat in ipso? Quia sibi elegit Christum, non vulpem; quia quando illi Iudæi insultauerūt, tunc dedit ille vnde redimeremur. Ad ipsum ergo pertinemus, qui nos redemit, qui pro nobis mundum vicit, non armato milite, sed irrisa cruce, Rex vero lætabitur in deo, laudabitur omnis qui iurat in ipso. Qui iurat in eo? Qui pollicetur ei vitam suā, qui vouet illi & reddit, qui fit Christianus, hoc est quod ait, Laudabitur omnis qui iurat in ipso. *Quoniam oppilatum est os loquentium iniqua.* Quanta iniqua locuti sunt Iudæi, quanta mala dixerunt non solum Iudæi, sed & omnes qui propter idola Christianos persecuti sunt. Quando sæuiebant in Christianos, putabant quòd possent finire Christianos, Cum putabant quòd possent finire, Christiani creuerunt, & ipsi F finiti sunt. Oppilatum est os loquentium iniqua. Nemo audet modo publice loqui contra Christum, Iam omnes timent Christum. Quoniam oppilatum est os loquentium iniqua. Quando in infirmitate agnus erat, etiam vulpes audebant contra agnum, Vicit leo de tri- Apoca. 5. bu Iuda, & siluerunt vulpes, quoniam oppilatum est os loquentium iniqua.

In Psalmum sexagesimumtertium Enarratio.

PASSIONIS sanctorum martyrum diem hodie festum habentes, in eorum recordatione gaudeamus, recolentes quod patiebantur, & intelligentes quid intuebantur. Nunquam enim tantas tribulationes carne tolerarent, nisi magnam quietem mente conciperēt. Hunc itaque psalmum pro ipsa solennitate curramus. Hesterno enim die multa audiuit charitas vestra, nec hodie tamen huic festiuitati negare potuimus nostram seruitutem. Itaque quoniam maxime domini passio commēdatur in hoc Psalmo, nec potuerunt esse fortes martyres, nisi intuerētur eum qui primus

G primus passus est, nec talia sustinerent in passione qualia ille, nisi talia sperarent in resurrectione, quia ipse de se demõstrauit. Nouit autem sanctitas vestra caput nostrum esse dominum nostrum Iesum Christum, omnésque illi cohærentes membra esse illius capitis, eiúsque vocem iam habetis notissimam, quoniam non ex solo capite, sed etiam ex corpore loquitur, Vocésque eius non tantum ipsum dominum Iesum Christum, qui iam ascendit in cœlum, vel significant, vel prædicant, sed etiam eius membra caput proprium secutura, Agnoscamus hic non solum illius vocem, sed & nostram. Et nemo dicat quòd hodie in tribulatione passionum non sumus. Supra enim audistis hoc, quia illis temporibus Ecclesia quasi tota simul impellebatur, nunc autem per singulos tentatur. Alligatus est quidē diabolus ne faciat quantum potest, ne faciat quantum vult, tamen tantum tentare sinitur, quantum expedit proficientibus. Non nobis expedit esse sine tentationibus, nec rogemus deum vt non tentemur, sed vt non inducamur in tentationem. Dicamus ergo & nos:

Marci.16. *Acto.1.*

Exaudi deus orationem meã cum deprecor, à timore inimici erue animam meam. Sæuierunt inimici in martyres. Quid o-

H rabat illa vox corporis Christi? Hoc orabat vt eruerentur ab inimicis, & nõ eos possent occidere inimici. Ergo exauditi non sunt, quia occisi sunt, & deseruit deus contritos corde seruos suos, & sperantes in se despexit? Absit. Quis enim inuocauit dominum, & derelictus est ab eo? Quis sperauit in eum, & desertus est ab eo? Exaudiebantur ergo & occidebantur, & tamen ab inimicis eruebantur. Alij timentes consentiebant & viuebant, & tamen ipsi ab inimicis absorbebantur, occisi eruebantur, viuentes absorbebantur. Inde est & illa vox gratulationis, Forsitan viuos absorbuissent nos. Multi absorpti, & viui absorpti, multi mortui absorpti. Qui putauerunt inanem esse fidē Christianam, mortui absorpti sunt. Qui autem scientes veritatem esse prædicationem Euangelij, Christum esse filium dei scieotes, & hoc credentes, & hoc intus tenentes, cesserunt tamen doloribus, & idolis sacrificauerunt, viui absorpti sunt. Illi absorpti, quia mortui: illi autem quia absorpti, mortui. Nõ enim absorpti viuere potuerunt, quamuis viui absorberentur. Ergo hoc orat vox martyrum: A timore inimici erue animam meam, non vt me non occidat inimi-

Dist.15. ca. Sancta Romana in medio.

Psal.123.

I cus, sed vt non timeam occidentē inimicum. Hoc orat in psalmo impleri seruus, quod modo iubebat in Euangelio dominus. Quid modo iubebat dominus? Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: sed eum potius timete qui habet potestatem & animam & corpus occidere in gehennam ignis. Et repetiuit, ita dico vobis, eum timete. Qui sunt qui corpus occidunt? Inimici. Quid iubebat dominus? Ne timerentur. Oretur ergo, vt præstet quod iubet. A timore inimici erue animam meam. Erue me à timore inimici, & subde timori tuo. Non timeam eum qui corpus occidit, sed timeam eum qui habet potestatem & corpus & animam occidere in gehennam ignis. Non enim à timore volo esse immunis, sed à timore inimici liber, sub timore domini seruus. *Protexisti me à conuentu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem.* Iam ipsum caput nostrum intueamur. Multi martyres talia passi sunt, sed nihil sic elucet quomodo caput martyrum, ibi melius intuemur quòd illi experti sunt. Protectus est à multitudine malignantium protegente se deo, protegente carnem suam ipso filio & homine quem gerebat, quia filius hominis est, & filius dei

Matth.10.

est. Filius dei propter formam dei: filius hominis pro- K pter formam serui, habēs in potestate ponere animam suam & recipere eam. Quid ei potuerunt facere inimici? Occiderunt corpus, animam non occiderunt. Inten dite, Parum ergo erat domino hortari martyres verbo, nisi firmaret exemplo. Nostis qui cõuentus erat malignantium Iudæorum, & quæ multitudo erat operantium iniquitatem. Quam iniquitatem? Quia voluerunt occidere dominum Iesum Christum: Tanta opera bona, inquit, ostendi vobis, propter quod horum me vultis occidere? Pertulit omnes infirmos eorum, curauit omnes lāguidos eorum, prædicauit regnum cœlorum, non tacuit vitia eorum, vt ipsa potius eis displicerent, non medicus à quo sanabantur. His omnibus curationibus eius ingrati, tanquam multa febri phrenetici insanientes in medicum qui venerat curare eos, excogitauerunt consilium perdendi eum, tanquam ibi volentes probare, vtrum vere homo sit qui mori possit, an aliquid super homines sit, & mori se non permittat. Verbum ipsorum agnoscimus in sapientia Salomonis: Morte turpissima, inquiunt, cõdemnemus eum. Interrogemus eum, erit enim respectus in sermonibus illius. Si enim vere filius dei est, liberet eum. Videamus ergo L quid factum sit. *Quia exacuerunt tanquam gladium linguas suas.* Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus: quod dicit & alius psalmus, sic & hic, Exacuerunt tanquam gladium linguas suas. Non dicant Iudæi, nõ occidimus Christum. Etenim propterea eum dederunt iudici Pilato, vt quasi ipsi à morte eius viderentur immunes: nam cum dixisset eis Pilatus, Vos eum occidite. Responderunt: Nobis non licet occidere quenquam. Iniquitatem facinoris sui in iudicem hominem refundere volebāt. Sed numquid deum iudicem fallebāt? Quod fecit Pilatus, in eo ipso quod fecit aliquantum particeps fuit, sed in comparatione illorum multo ipse innocētior. Institit enim quantum potuit, vt illum ex eorum manibus liberaret. Nam propterea flagellatum produxit ad eos: non persequendo dominum flagellauit, sed eorum furori satisfacere volens, vt vel sic iam mitescerent & desinerent velle occidere cum flagellatum viderent, fecit & hoc. At vbi perseuerauerunt, nostis illum lauisse manus & dixisse, quòd ipse non fecisset, mundum se esse à morte illius. Fecit tamen, sed si reus quia fecit vel inuitus, illi M innocentes qui coēgerunt vt faceret? Nullo modo. Sed ille dixit in eum sententiam, & iussit eum crucifigi, & quasi ipse occidit, & vos ò Iudæi occidistis. Vnde occidistis? Gladio linguæ. Acuistis enim linguas vestras. Et quādo percussistis, nisi quādo clamastis, Crucifige crucifige? Propterea enim non est prætermittendum, quia venit in mentem, ne forte aliquem perturbet lectio diuinorum librorum. Quidam Euangelista dicit: hora sexta crucifixum dominum, & quidam hora tertia: nisi intelligamus perturbamur. Iam incipiente sexta hora dicitur Pilatus sedisse pro tribunali: & reuera quando leuatus est dominus in ligno, hora sexta erat. Sed alius Euangelista intuens animum Iudæorum, quia volebāt se immunes videri à morte domini, narrando eos ostendit reos, dicens dominum hora tertia crucifixum. Consyderantes autem omnem circunstantiam lectionis, quanta agi potuerunt, cum apud Pilatum dominus accusaretur vt crucifigeretur, inuenimus horam tertiā esse potuisse, quando illi clamauerunt, Crucifige crucifige. Ergo verius illi tunc occiderunt quando clamauerunt. Apparitores potestatis hora sexta crucifixerunt, præuarica-

Philip.2. *Ioan.10.* *Matth.10.* *Ioan.10.* *Sapient.2.* *Psal.56.* *Ioan.18.* *Ioan.19.* *Matth.27.* *Lucæ.23.* *Ioan.19.* *Marc.15.* *De pæni. dist.1.c. Periculose.* *De consen. euang.li.3. cap.13.*

A prævaricatores legis hora tertia clamauerunt: quod illi
manibus hora sexta, hoc illi lingua hora tertia. Rei ma
gis isti qui clamando sæuiebant, quàm illi qui obtem-
perando administrabant. Ipsum est totum acumen Iu-
dæorum, hoc est, quod pro magno quæsiuerunt, Oc-
cidamus & non occidamus: sic occidamus vt non ipsi
occidisse iudicemur. Exacuerunt tãquam gladium lin-
guas suas. *Intenderunt arcum rem amaram.* Arcum dicit
insidias. Qui enim gladio cominus pugnat, aperte pu-
gnat: qui sagittam mittit, fallit vt feriat. Prius enim sa-
gitta percutit, quàm venire ad vulnus præuideatur. Sed
quem laterent insidiæ cordis humani? Nunquid & do-
minum nostrum Iesum Christum, qui non opus habe-
Ioan.2. bat vt ei testimonium quisquam perhiberet de homi-
ne? Ipse enim sciebat quid esset in homine, sicut Euan-
gelista testatur. Tamen audiamus eos, & intueamur eos
quasi nesciente domino facere quod moliuntur. Inten-
derunt arcum rem amaram: *Vt sagittarent in abscondito
immaculatum.* Quod dixit, intenderunt arcum, hoc
est, in abscondito quasi fallentes insidiis. Nostis enim
quibus dolis id egerint, quemadmodum discipulum ei
B cohærentẽ pecunia corruperint vt sibi traderetur: quo-
Matth.26. modo falsos testes procurauerint, quibus insidiis & do
lis egerint, vt sagittarent in abscondito immaculatum.
Magna iniquitas. Ecce de abscõdito venit sagitta, quæ
immaculatum ferit, qui nec tantum habebat maculæ,
quantum potest pungi à sagitta. Agnus quippe imma-
culatus, totus immaculatus, semper immaculatus, non
cui maculæ ablatæ sint, sed qui maculas nullas contra-
xerit. Nam fecit multos immaculatos donando pecca-
ta, ipse immaculatus non habendo peccata. Vt sagittẽt
in abscondito immaculatum. *Repente sagittabunt eum
& non timebunt.* O cor durum, occidere velle homi-
nem qui mortuos suscitabat. Repente: id est, insidiose,
quasi inopinate, quasi non præuise. Similis enim nesciẽ-
ti erat inter ipsos dominus, ignorantes quid nesciret &
quid sciret, immo ignorãtes eum nihil nescire, & om-
nia scire, & ad hoc venisse vt illi facerent quod se po-
testate facere arbitrabantur. Repente sagittabunt eum
& non timebunt. *Obfirmauerunt sibi sermonem malignum.*
Obfirmauerunt, facta sunt tanta miracula, non sunt
moti, perstiterunt in consilio sermonis maligni. Tra-
ditus est ille iudici: trepidat iudex, & non trepidant qui
C iudici tradiderunt: contremiscit potestas, & non con-
tremiscit immanitas: Vult ille lauare manus, & illi in-
quinant linguas: sed quare hoc? Firmauerunt sibi ser-
monem malignum. Quanta egit Pilatus, quanta vt re-
frenarentur? Quæ dixit? quid egit? Sed firmauerunt sibi
Lucæ.23. sermonẽ malignum. Crucifige crucifige. Repetitio, cõ-
firmatio est sermonis maligni. Videamus quomodo
Ioan.19. firmauerunt sibi sermonẽ malignum, Regem vestrum
crucifigam? Dixerunt, Nos non habemus regem nisi
Cæsarem. Obfirmarunt sermonem malignum. Offere-
bat ille regem filium dei, illi ad hominem recurrebant:
digni qui illum haberent, & illum nõ haberent. Adhuc
audi, quomodo firmauerũt sibi sermonem malignum.
Lucæ.23. Non inuenio aliquid in isto homine ait iudex, quo di-
gnus sit morte. Et illi qui firmauerunt sermonem ma-
Matth.27. lignum, dixerunt, Sanguis eius super nos & super filios
nostros. Firmauerunt sibi sermonem malignum: firma-
uerunt sermonẽ malignum, non domino sed sibi: quo-
modo enim nõ sibi, cum dicunt, Super nos & super fi-
lios nostros? Quod ergo firmauerunt, sibi firmauerunt:
Psal.56. quia ipsa vox est alibi, Foderunt ante faciem meam fo-
ueam, & inciderunt in eam. Dominum mors nõ occi-
dit, sed ipse mortem: illos autem iniquitas occidit, quia D
noluerunt occidere iniquitatem. Prorsus fratres certa-
men† est, aut occides iniquitatem, aut occideris ab ini- † al. certũ.
quitate. Noli autem quærere occidere iniquitatem tan-
quam aliquid extra te. Ad teipsum respice, vide quid te-
cum pugnet in te, & caue ne expugnet te iniquitas tua,
inimica tua, si interfecta non erit: ex te enim est, & ani-
ma tua aduersus te rebellat, non aliud aliquid. Ex qua-
dam parte cohæres deo, ex quadam parte delectaris se-
culo. Illud quo delectaris seculo, pugnat aduersus men
tem, quæ cohæret deo. Sed quæ cohæret cohæreat, non
deficiat, non se dimittat, magnum adiutorium habet.
Vincit quod in illa sibi rebellat, si perseuerat in pugnan
do. Est peccatum in corpore tuo, sed non regnet. Non Roma.6.
ergo regnet, inquit, peccatum in vestro mortali cor-
pore, ad obaudiendum desyderiis eius. Si vero nõ ob-
audieris, & si est quod suadeat, quod delectet ad malũ,
non obtemperando facis vt non regnet quod est, & ita
fiet postea vt non sit quod erat, Quando? Cum absor- 1.Cor.15.
bebitur mors in victoria, cum corruptibile hoc indue-
rit incorruptionem, ibi nõ erit quod tibi repugnet, nõ
erit quod te aliud delectet nisi deus. Ergo & isti Iudæi E
inuiderunt domino, delectabat eos principatus. Qui-
dam videbant sibi ab eo auferri principatum, & ex de-
lectatione sua rebellauerunt aduersus dominum: qui si
rebellassent aduersus delectationem suam malam, ip-
sam inuidentiam vincerent, nec vincerentur ab ea, &
esset illis dominus saluator qui venerat vt sanaret. Nũc
autem fauerunt febri, repugnauerũt medico. Quicquid
suggerebat febris, faciebant: quicquid iubebat contrà
medicus, negligebant. Ergo illi magis occisi sunt, non
dominus: nam in domino mors occisa est, in illis ini-
quitas vixit. Viuente autem in se iniquitate, illi mortui
sunt. *Narrauerunt vt absconderent muscipulas, dixerunt quis
videbit eas?* Latere putabant eum quem occidebant, la-
tere deum. Ecce puta homo erat Christus, sicut & cæ-
teri homines, nesciebat quid de illo cogitarent, nun-
quid & deus nescit? O cor humanum, quare tibi dixisti,
quis videt me, cum ille videat qui te fecit? Dixerũt, quis
videbit eas? Videbat deus, videbat & Christus, quia
& Christus deus. Sed quare videbatur eis non videre?
Audi sequentia: *Perscrutati sunt iniquitatem, defecerunt scru-
tantes scrutationes.* Id est, acerba & acuta consilia. Non
tradatur per nos, sed per discipulum suum: non occi- F
datur à nobis, sed à iudice: totum nos faciamus, & ni-
hil fecisse videamur. Et vbi est clamor linguæ, Crucifi-
ge crucifige? Sic cæci estis, vt & surdi sitis. Simulata in- Lucæ.23.
nocentia non est innocentia: simulata æquitas non est Ioan.19.
æquitas, sed duplex iniquitas, quia & iniquitas est & si-
mulatio. Ergo isti defecerunt scrutantes scrutationes.
Quanto acutius sibi excogitare videbantur, tanto ma-
gis deficiebant, quia lumine veritatis & æquitatis in
profunda consiliorum malignorum demergebantur.
Habet iustitia quandam lucem suam, perfundit & illu-
strat animam inhærentem sibi. Anima vero auertens
se à luce iustitiæ, quanto magis quærit quod inueniat
contra iustitiam, tanto plus à luce repellitur, & in tene-
brosa demergitur. Merito ergo & isti perscrutantes qđ
contra iustum moliebantur, à iustitia recedebant: &
quanto à iustitia recedebant, tanto plus deficiebãt scru
tantes scrutationes. Magnum consilium innocentiæ,
quando ipsum Iudam pœnituit quod tradidisset Chri- Matth.27.
stum, & proiecit illis pecuniam quam dederant. Illi no-
luerunt eam mittere in gazophylacium, & dixerunt:
Pecunia sanguinis est, nõ illam mittamus in gazophy-
lacium.

G lacium. Quid est ergo gazophilacium? Arca dei vbi
colligebantur ea quæ ad indigentiam seruorũ dei mit-
tebantur. O homo, cor tuum sit potius arca dei, vbi ha-
bitent diuitiæ dei, vbi sit nummus dei mens tua, habẽs
imaginem imperatoris tui. Cum ergo hæc ita sint, qua-
lis illa innocentiæ simulatio fuit, pecuniam sanguinis
non mittere in arcam, & ipsum sanguinem mittere in
conscientiam? Sed quid eis contigit? Defecerunt scru-
tantes scrutationes, vnde? Quia dicit, quis videbit eos,
id est, quia eos nemo videbat. Hoc dicebant, hoc apud
se opinabantur, quod nemo eos videret. Vide quid cõ-
tingat animæ malæ. Recedit à luce veritatis, & quia ip-
sa non videt deum, putat se non videri à deo: sic & isti
recedẽdo ierunt in tenebras, vt ipsi non viderent deũ,
& dixerunt, quis nos videt? Videbat & ille quem cruci-
figebant, illi deficiendo, nec illum filium, nec patrẽ vi-
debant. Si ergo & ille videbat, quare se patiebatur tene-
ri ab eis, occidi ab eis? Quare si videbat, voluit consilia
eorum præualere in se? Quare? Quia homo erat pro-
pter hominem, & deus latens in homine, quia venerat
nescientibus exemplum fortitudinis dare, ideo ipse
sciens omnia sustinebat. Quid enim sequitur? *Accedet*
H *homo ad cor altum, & exaltabitur deus.* Illi dixerunt: Quis
nos videbit? Defecerunt scrutãtes scrutationes consi-
Matth. 26. lia mala. Accessit homo ad ipsa consilia, passus est se te-
neri vt homo. Nõ enim teneretur nisi homo, aut vide-
retur nisi homo, aut cæderetur nisi homo, aut crucifi-
geretur, aut moreretur nisi homo. Accessit ergo homo
ad illas omnes passiones, quę in illo nihil valerent, nisi
esset homo. Sed si ille non esset homo, non liberaretur
homo. Accessit homo ad cor altum: id est, cor secretũ,
obiiciens aspectibus humanis hominem, seruans intus
deum, celans formam dei in qua æqualis est patri, & of
Philip. 2. ferens formam serui qua minor est patre. Ipse enim di-
xit vtrunque: sed aliud est ex forma dei, aliud ex forma
Ioan. 10. serui. Dixit ex forma dei, Ego & pater vnũ sumus. Dixit
& 14. ex forma serui, Quoniam pater maior me est. Vnde ex
forma dei, Ego & pater vnum sumus? Quia cum in for
ma dei esset constitutus, non rapinam arbitratus est es-
se æqualis deo. Vnde ex forma serui, Quoniam pater
Philip. 2. maior me est? Quia semetipsum exinaniuit formam ser
ui accipiens. Accessit ergo homo ad cor altum, & exal-
tatus est deus. Occiditur homo, & exaltatur de⁹. Quòd
2. Cor. 13. enim occisus est, ex infirmitate humana fuit, quòd re-
I surrexit & ascendit, ex potestate diuina. Accedet homo
ad cor altum, cor secretum, cor abditum, non ostendẽs
quid nosset, non ostendens quid esset. Illi putantes hoc
totum esse quod videbatur, occidũt hominem in cor-
de alto, & exaltaĩ deus in corde diuino: potentia enim
maiestatis suæ exaltatus est. Et quò iuit exaltatus? Vnde
nõ recessit humiliatus. Accedet homo ad cor altum, &
exaltabitur deus: propterea iam attendite fratres mei
Psal. 86. cor altum hominis. Cuius hominis? Mater Sion dicet
homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam al
tissimus. In ipsa ciuitate factus est homo, quã idem ip-
se fundauit altissimus, quia in ea factus est homo, ergo
accessit homo ad cor altum. Intuere hominem in cor-
de alto, vide quantum potes, si potes ad deum in corde
alto. Accessit homo, & quia deus erat, & quia passurus
erat volens, & quia exemplum præbiturus infirmis, &
quia nihil ei facturi erant qui sæuiebant tanquam pas-
suro deo, sed in homine, sed in carne, quid sequitur?
Sagittæ infantium factæ sunt plagæ eorum. Vbi est illa sæ-
Lucæ 23. uitia? Vbi est ille fremitus leonis, populi rugientis &
Ioan. 19. dicentis, Crucifige crucifige? Vbi sunt insidiæ arcum
tendentium? Nónne sagittæ infantium factæ sunt pla- K
gæ eorum? Nostis quemadmodum sibi faciunt de can-
nicis sagittas infantes, quid feriunt, aut vnde feriunt?
Quæ manus, aut quod telum? quæ arma, aut quæ mem-
bra? Sagittæ infantium factæ sunt plagæ eorum. *Et*
infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum. Acuant nunc linguas
suas tanquam gladium, firment sibi sermonem mali-
gnum. Merito sibi eum firmauerunt, quia infirmatæ
sunt super eos linguæ eorum. Nunquid poterat esse *Psal. 26.*
hoc firmum aduersus deum? Mentita est, inquit, ini-
quitas sibi: Infirmatæ sunt super eos linguæ eorum. Ec-
ce resurrexit dominus qui occisus erat. Transibãt ante
crucem vel stabant & intuebãtur illum, sicut tãto antè
Psalmus prædixerat, Foderunt manus meas & pedes *Psal. 21.*
meos, dinumerauerunt omnia ossa mea, ipsi vero con-
syderauerunt & aspexerunt me. Tunc caput agitabant
dicentes, Si filius dei est, descendat de cruce. Tentaue- *Matth. 27.*
runt quodammodo vtrum filius dei esset, & quasi inue
nerunt quod non esset, quia insultantibus illis, de cruce
non descendebat: si descenderet de cruce, filius dei es-
set. Quid tibi videtur, qui de cruce nõ descendit, & de
sepulchro surrexit? Quid ergo profecerunt? Quod & si
dominus non resurrexisset, quid profecissent, nisi quod L
profecerunt & persecutores martyrum? Nam & mar-
tyres nondum surrexerunt, & tamen illi non profece-
runt: nondum resurgentium iam natalitia celebramus.
Vbi est furor sæuientium? Sagittæ infantium factę sunt
plagæ eorum, & infirmatæ sunt super eos linguæ eorũ.
Quò perduxerunt illas scrutationes suas, quas perscru-
tantes defecerũt, vt etiam mortuo domino & sepulto,
custodes ponerent ad sepulchrum? Dixerunt enim Pi- *Matth. 28.*
lato, seductor ille, hoc appellabatur nomine dominus
Iesus Christus, ad solatium seruorum suorum quando
dicuntur seductores: Ergo illi Pilato, seductor ille, in-
quiunt, dixit adhuc viuens, post tres dies resurgam: Iu-
be itaque custodiri sepulchrum vsque in diem tertium,
ne forte veniant discipuli eius & furentur eũ, & dicant
plebi, surrexit à mortuis, & erit nouissimus error peior
priore: ait illis Pilatus, Habetis custodiam, ite custodite
sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulchrum, *Ibidem.*
signantes lapidem cum custodibus. Posuerũt custodes
milites ad sepulchrum, concussa terra dominus resur-
rexit, miracula facta sunt talia circa sepulchrum, vt ipsi
milites qui custodes aduenerant, testes fierent si vellent
vera nunciare: sed auaritia illa quæ captiuauit discipu- M
lum comitem Christi, captiuauit & militem custodem
sepulchri. Damus, inquiunt, vobis pecuniam & dicite,
quia vobis dormientibus venerunt discipuli eius & ab-
stulerunt eum. Vere defecerunt scrutãtes scrutationes.
Quid est quod dixisti, ô infœlix astutia? Tantúmne de-
seris lucem consilij pietatis, & in profunda versutia de-
mergeris, vt hoc dicas, dicite quia nobis dormientibus
venerunt discipuli eius & abstulerunt eum? Dormien- *De verbis*
tes testes adhibes, vere tuipse obdormisti, qui scrutãdo *domini ser*
talia fecisti. Si dormiebant, quid videre potuerunt? Si *mone. 43.*
nihil viderunt, quomodo testes sunt? Sed defecerunt
scrutantes scrutationes. Defecerunt à luce dei, defece-
runt in ipso effectu consiliorum suorum, quãdo quod
voluerunt, nihil perficere potuerunt, vtique defecerũt.
Quare hoc? Quia accessit homo ad cor altum, & exal-
tatus est deus. Propterea postea cum innotuisset Chri- *Act. 2.*
sti resurrectio, & veniens spiritussanctus impleret fidu-
cia timentes quosdã discipulos, vt auderent iam mor-
tem non timentes prædicare quod viderant, exaltato
deo in maiestate sua, qui propter nostram infirmitatẽ
humilis

A humilis iudicatus est. Et vbi cœperunt tubæ cœlestes personare iudicem venturum, quem primo viderunt iudicatum. *Conturbati sunt omnes qui videbant eos.* Exaltato deo, vt dixi prædicato Christo, visi sunt Iudæi à quibusdam Iudæis, visi sunt deficientes in scrutationibus suis. Videbant enim illi in nomine crucifixi & occisi manibus suis fieri tanta miracula, & recesserũt corde ab eis qui permanserunt in impietate. Displicuit eis illorum duritia, quæsierunt consilium salutis suæ, & dixerunt Apostolis: Quid faciemus? Cõturbati enim sunt omnes qui videbant eos, id est, qui intelligebant quod linguæ eorum infirmatæ sunt super eos: qui intelligebant, quia in omnibus suis malis perscrutationibus cõtr filiorum vtique defecerunt. Conturbati sunt isti. *Et timuit omnis homo.* Qui non timuerunt, nec homines fuerunt. Timuit omnis homo, id est, omnis vtens ratione ad intelligenda quæ facta erant. Vnde illi qui non timuerunt, pecora potius nominandi sunt, bestiæ potius immanes & truces. Leo rapiens & rugiens, ille adhuc populus. At vero omnis homo timuit, id est, qui credere voluerunt, qui iudicium venturum contremuerunt. Et timuit omnis homo. *Et annuntiauerunt opera dei.*

B Ille qui dicebat, A timore inimici erue animam meam, timuit omnis homo. A timore inimici eruebatur, sed timori dei subdebatur. Nõ timebat eos qui corpus occidunt, sed eum qui potestatem habet & corpus & animam mittere in gehennam. Prædicauerunt dominum: nam primo Petrus timuit, & inimicũ timuit, nondum erat anima eius eruta ab inimico. In terrogatus ab ancilla quòd inter discipulos eius esset, negauit dominum ter. Resurrexit dominus, firmauit columnã, iam Petrus prædicat sine timore, & cum timore. Sine timore eorum qui corpus occidunt, cum timore eius qui habet potestatem & corpus & animam occidendi in gehẽnam ignis. Timuit omnis homo & annunciauerunt opera dei: Nanque annunciantes istos Apostolos opera dei, exhibuerunt sibi principes sacerdotum, & comminati sunt dicentes, ne in nomine Iesu prædicarent. Et illi dixerunt, Dicite nobis, cui magis obtemperare oporteat, deo an hominibus? Quid illi dicerent? Hominibus potius quàm deo? Sine dubio non responderunt, nisi deo potius. Illi autem sciebant quæ iuberet deus, & contempserunt minantes sacerdotes. Quia ergo timuit omnis homo, nõ terruit homo, & annunciaC uerũt opera dei. Si times homo, nõ terreat homo. Eum enim timere debet homo à quo fact° est homo. Quod supra homines est time, & homines te non terrebunt. Mortem sempiternam time, & præsentem non curabis. Voluptatem illam incorruptam & quietem sine labe concupisce, & promittentem dona ista temporalia, & totum mundum deridebis. Ama ergo & time, ama quod promittit deus, time quod minatur de°, nec corrumperis ex eo quod promittit, nec terreberis ex eo quod minatur homo. Et timuit omnis homo, & annũciauerunt opera dei. *Et facta eius intellexerunt.* Quid est, facta eius intellexerunt? Hoc erat illud, ô domine Iesu Christe quòd tacebas, & sicut ouis ad victimã ducebaris, & non aperiebas coram tondente os tuum, & nos eum putabamus esse in plaga & dolore positum, & scientem ferre infirmitatem. Hoccine erat quòd abscõdebas speciem tuam speciose forma præ filiis hominũ? hoccine erat illud in quo videbaris nõ habere speciem neque decorem? Portabas in cruce insultãtes & dicentes: Si filius dei est, descendat de cruce. Quis forte sciẽs potestatem tuam seruus tuus & dilectus tuus, nõ exclamauit in corde suo, & dixit: O si modo descenderet, & D isti omnes qui insultant confunderentur? Sed non erat sic: Moriendum erat propter morituros, & resurgendũ propter semper victuros. Hoc illi qui volebant illum de cruce descendere, non intelligebant: at vbi resurrexit, & glorificatus ascendit in cœlum, intellexerũt opera domini. Annunciauerunt opera dei, & facta eius intellexerunt. *Lætabitur iustus in domino.* Iam non est tristis iustus. Tristes enim discipuli erant crucifixo domino, contristati, mœrentes discesserunt, perdidisse se spẽ putauerunt. Resurrexit & glorificatus etiam apparens tristes inuenit. Tenuit oculos duorum in via ambulantium ne ab eis agnosceretur, & inuenit eos gementes & suspirãtes, & tenuit eos donec exponeret scripturas, & per ipsas scripturas ostenderet, quia ita fieri oportebat sicut factum est. Ostendit enim in scripturis, quia post tertium diem resurgere oportebat dominum. Et quomodo tertia die resurgeret, si de cruce descẽderet? Modo vos qui tristes estis in via, si Iudæis insultantibus videretis dominum de cruce descendisse, quantum esset remini? Lætaremini quòd ora Iudæorũ sic obturasset? Expectate consilium medici: quòd non descẽdit, quod occidi voluit, antidotum terit. Ecce iam resurrexit, ecce iam loquitur, nõdum agnoscitur, vt lætius agnoscaE tur. Postea aperuit oculos eorum in fractione panis, agnoscunt eum, lætantur, exclamant, Lætabitur iustus in domino. Nũciatur cuidam duriori, visus est dominus, resurrexit dominus, adhuc ille tristis est, non credit, Nisi misero, inquit, manum meam, & tetigero cicatrices clauorum, non credam. Præbetur & corpus tangendũ, mittit manum, contrectat & exclamat: Dominus meus & deus meus. Lætabitur iustus in domino. Illi ergo lætati sunt iusti in domino, qui viderunt, tetigerũt & crediderunt. Quid iusti qui modo sunt, quia non vident, quia non tangunt, non lætantur in domino? Et vbi est illa vox domini ad ipsum Thomam, Quia vidisti me credidisti, beati qui non viderunt & crediderunt? Ergo omnes lætemur in domino, omnes secundum fidem vnus iustus simus, omnésque in vno corpore vnum caput habeamus, & lætemur in domino, non in nobis, quia bonum nostrum non nos nobis, sed ille qui fecit nos. Ipse est bonum nostrum ad lætificandos nos. Nemo læteur in se, nemo præsumat, nemo desperet de se, nemo de quoquam homine, quem debet adducere vt socius sit spei ipsius, non dator spei. Lætabitur iustus in F domino. *Et sperabit in eum, & laudabuntur omnes qui recti sunt corde.* Iam quia dominus resurrexit, iam quia ascendit in cœlum, iam quia ostendit esse aliam vitam, iam quia manifesta sunt consilia eius quibus latuit corde alto non fuisse inania, quia ideo sanguis ille fusus est vt esset precium redemptorum, iam quia manifesta sunt omnia quæ prædicta sunt, omnia quæ credita sunt, omnia sub omni cœlo, lætabitur iustus in domino & sperabit in eum, & laudabuntur omnes qui recti sunt corde. Qui sunt recti corde? Eia fratres mei sæpe diximus, & bonum est vt noueritis. Qui sunt recti corde? Qui omnia quęcunq; in hac vita patiuntur, non ea tribuunt insipientiæ, sed consilio dei ad medicinam suam, nec præsumunt de iustitia sua, vt putẽt se iniuste pati quod patiuntur: aut ideo esse deum iniustum, quia non plura patitur qui plus peccat. Videte fratres hæc sæpe dicimus: aliquid sentis, siue secundum corpus, siue secundum dispendium rei familiaris, siue per orbitatem aliquam charissimorum tuorum, noli respicere eos quos nosti iniquiores te. Non omni forte audes dicere iustum te,

Marginal references: Ibidem. — Matth. 10. — Matth. 26. — Matth. 10. — Act. 5. — Esaia. 53. — Psal. 44. — Esaia. 53. — Matth. 27. — Luca. 24. — Matth. 27. — Luca. 24. — Ioan. 20. — Ibidem. — Marci. 16. — Act. 1.

G ſtum te, ſed noſti peiores te, & florere in iſtis & nõ fla-
gellari, vt diſpliceat tibi cõſilium dei, & dicas: Ecce pu-
ta, peccator ſum, & propterea flagellor: quare ille non
flagellatur, cuius noui tanta flagitia? Quantumcunque
male fecerim ego, nunquid ego tantum feci quantum
Pſal. 72. ille? Diſtortum eſt cor tuum. Quàm bonus deus Iſraël,
ſed rectis corde. Tui autem labuntur pedes, quia zelas
in peccatores, pacem peccatorum intuens. Sine cura-
ri, nouit deus quid agat, qui vulnus nouit. Non ſecatur
alius, quid ſi deſperatur? Quid ſi propterea tu ſecaris,
quia nõ deſperaris? Patere ergo quicquid pateris recto
corde: nouit deus quid tibi donet, quid tibi ſubtrahat.
Quod tibi donat, ad cõſolationem valeat non ad cor-
ruptionem: & quod tibi ſubtrahit, ad tolerantiam va-
leat, non ad blaſphemiam. Si autem blaſphemas & di-
ſplicet tibi deus, & tu tibi places, peruerſo corde & di-
ſtorto es: & hoc peius, quia cor dei vis corrigere ad cor
tuum, vt hoc ille faciat quod tu vis, cum tu debeas fa-
cere quod ille vult. Quid ergo vis detorquere cor dei,
quod ſemper rectum eſt, ad prauitatẽ cordis tui? Quan
to melius ad rectitudinem dei corrigis cor tuũ? Nõnne
Matth. 26. hoc te docuit dominus tuus, de cuius paſsione modo
H loquebamur? Nõnne infirmitatem tuam portabat quan
do dixit: Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem? Non-
ne teipſum in ſe figurabat, cum dicebat: Pater ſi fieri po-
teſt, tranſeat à me calix iſte? Non enim duo corda &
diuerſa patris & filij, ſed in forma ſerui portauit cor
tuum, vt doceret illud exẽplo ſuo. Iam ecce quaſi aliud
cor tuum inuenit tribulatio, volens tranſire quod im-
minebat, ſed noluit deus. Nõ cõſentit deus cordi tuo,
conſenti tu cordi dei. Audi vocem ipſius, Verum non
quod ego volo, ſed quod tu vis pater. Laudabuntur er-
go omnes recti corde. Quid ſequitur? Si laudabuntur
omnes recti corde, damnabuntur peruerſi corde. Duo
tibi modo propoſita ſunt, elige cum tempus eſt. Si re-
cto corde fueris, ad dexteram eris & laudaberis. Quo-
Matth. 25. modo? Venite benedicti patris mei, percipite regnum
quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Peruerſo au
tem corde ſi fueris, ſi ſubſannaueris deum, ſi prouiden-
tiam eius irriſeris, ſi dixeris in animo tuo, vere non cu-
rat deus res humanas: ſi curaret res humanas, ille latro
tantum haberet, & ego innocens indigerem? Peruerſo
corde factus es: veniet iudicium illud, apparebunt om-
nia propter quæ iſta omnia faciat deus, & tu qui nolui-
I ſti in hac vita corrigere cor tuum ad rectitudinem dei,
& te ad dexteram præparare, vbi laudabuntur omnes
Ibidem. recti corde, eris ad ſiniſtram vbi tũc audies: Ite in ignẽ
æternum qui præparatus eſt diabolo & angelis eius. Et
nunquid erit tunc tempus corrigere cor? Modo ergo
corrigite fratres, modo corrigite, quis prohibet? Can-
tatur pſalmus, legitur Euangelium, ſonat lector, ſonat
diſputator, patiens eſt dominus: peccas & parcit, adhuc
peccas, adhuc parcit, & adhuc addis. Quàmdiu patiens
eſt deus? Senties & iuſtum deum. Terremur, quia time-
mus: docete nos non timere, & non terremur. Sed me-
lius nos deus docet timere, quàm quiſquam hominum
non timere. Timuit eum omnis homo, & annuncia-
uerunt opera dei. Inter illos nos computet deus qui ti-
muerunt & annunciauerunt. Quia timemus, annun-
ciamus vobis fratres: Videmus alacritatem veſtram ad
audiendum verbum, & ad exigendum videmus vota
veſtra, videmus affectus veſtros. Bene compluitur ter-
ra, frumenta non ſpinas generat: frumentis horreum
paratur ignis, ſpinis. Noſti quid facias de agro tuo, &
neſcit deus quid faciat de agrorũ ſeruorũ ſuo? Quod pluit
in agrum vberem, dulce eſt: & quod pluit in agrũ ſpi- K
noſum, dulce eſt. Nunquid pluuiam accuſat quòd ſpi-
nas genuerit? Nõne erit pluuia illa teſtis in iudicio dei,
& dicet, Ego dulcis ſuper omnia veni? Tu ergo quid
proferas vide, vt quid tibi paretur attendas. Profers fru
mentum, horreum ſpera: profers ſpinas, ignem ſpera.
Sed nõdum venit, aut tempus horrei, aut tempus ignis:
modo ergo paretur & non timebitur. In nomine Chri
ſti & qui loquimur viuimus, & quibus loquimur viui-
tis. Nunquid conſilij corrigendi & mutandæ vitæ ma-
læ in bonam, non eſt locus, non eſt tempus? Nõnne ſi
vis hodie fit? Nõnne ſi vis modo fit? Quid empturus es
vt facias? quæ emplaſtra quæſiturus es? ad quos Indos
nauigaturus? quam nauim præparaturus? Ecce cum lo-
quor, muta cor, & factum eſt quod tam ſæpe & tam-
diu clamatur vt fiat, & quod æternam pœnam parturi-
ret ſi non fiat.

In Pſalmum ſexageſimumquartum
Enarratio.

AGNOSCENDA eſt vox ſanctæ prophetiæ
ex ipſo titulo Pſalmi huius. Inſcribitur: *In fi-
nem Pſalmus Dauid, canticum Hieremiæ & Ezechielis
ex populo transmigrationis, cum inciperent exire.*
Res quemadmodum geſta ſit apud patres noſtros tem L
pore tranſmigrationis Babyloniæ, non omnibus no-
tum eſt, ſed his qui ſcripturas ſanctas diligenter ad- *4. Reg. 24.*
uertunt, vel audiendo vel legendo. Captiuatus enim
populus Iſraël, ex ciuitate Hieruſalem ductus eſt in ſer-
uitutem Babyloniæ. Prophetauit autem Hieremias ſan *Hiere. 25.*
ctus poſt ſeptuaginta annos rediturum populum de *& 29.*
captiuitate, & inſtauraturum ciuitatem ipſam Hieru-
ſalem, quam deuictam ab hoſtibus planxerat. Illó au-
tem tempore fuerunt prophetæ in illa captiuitate po-
puli conſtituti in Babylonia, inter quos erat ſanctus
Ezechiel Propheta. Expectabat autem ille populus
donec implerentur tempora ſeptuaginta annorum ſe-
cundum prophetiam Hieremiæ. Factum eſt, comple-
tis ſeptuaginta annis, reſtitutum eſt templum quod
deletum erat, & regreſſa eſt de captiuitate magna pars
illius populi. Sed quoniam dicit Apoſtolus: Hæc in fi- *1. Cor. 10.*
gura contingebãt illis, ſcripta ſunt autem propter nos,
in quos finis ſeculorum obuenit: debemus & nos noſ-
ſe prius captiuitatem noſtram, deinde liberationẽ no-
ſtram: debemus noſſe Babyloniam, in qua captiui ſu-
mus, & Hieruſalem ad cuius reditum ſuſpiramus. Iſtæ M
quippe duæ ciuitates, ſecundum literam reuera duæ ci-
uitates. Et illa quidem Hieruſalem modo à Iudæis nõ
incolitur: poſt crucifixum enim dominum vindica-
tum eſt in illos flagello magno, & eradicati ab eo lo-
co, vbi impia libertate furioſi aduerſus medicum in-
ſanierunt: diſperſi ſunt per omnes gentes, & data eſt
illa terra Chriſtianis, impletum eſt illud quod de his
prædixerat dominus, Propterea auferetur à vobis re- *Matth. 21.*
gnum, & dabitur genti facienti iuſtitiam. Cum au-
tem viderent tunc multas turbas ire poſt dominum
prædicantem regnum cœlorum & mirabilia facien-
tem, dixerunt principes illius ciuitatis, Si dimiſeri-
mus eum, omnes ibunt poſt illum, & venient Roma- *Ioan. 11.*
ni & tollent nobis & locum & gentem. Ne locum per-
derent, dominum occiderunt: & ideo perdiderunt,
quia occiderunt. Ciuitas quidem illa terrena, cuiuſ-
dam ciuitatis æternæ in cœlis vmbram gerebat. At vbi
cœpit illa quæ ſignificabatur euidentius prædicari, vm- *Ioſue. 18.*
bra qua ſignificabatur deiecta eſt: propterea ibi modo *2. Reg. 5.*
templum non eſt, quod fabricatum fuerat in imagi- *Ioan. 2.*
nem

A nem futuri corporis domini. Tenemus lucem, vmbra transiuit, tamen adhuc in quadam captiuitate sumus. 2.Cor.5. Quamdiu sumus, ait Apostolus, in corpore, peregrinamur à domino. Et videte nomina duarum istarum ciuitatum, Babilonis & Hierusalem. Babylon confusio interpretatur, Hierusalem visio pacis. Intēdite nunc ciuitatem confusionis, vt intelligatis visionem pacis: istam toleretis, ad illam suspiretis. Vnde dinosci possunt istæ duæ ciuitates? Nunquid possumus eas modo separare abinuicem? Permixtæ sunt, & ab ipso exordio generis humani permixtæ currunt vsque in finem seculi. Gene.4. Hierusalem accepit exordium per Abel: Babylon li.15. de Ciui. dei ca. pi.1.&.9. per Cain, ædificia quippe vrbium postea facta sunt. Illa Hierusalem in terra Hiebuzæorum: nam primo Hiebus dicebatur inde gens Hiebuzæorum deleta est, quādo populus dei liberatus est de Aegypto, & introdu- Iosue.18. 2.Reg.5. ctus est in terram promissionis. Babylon autem cōdita est in intimis Persidis regionibus, quæ diuturno tempore caput extulit super cæteras gentes. Duæ ergo istæ vrbes certis temporibus conditæ sunt, vt manifestaretur figura duarum ciuitatum olim cœptarum, & vsque in finem in isto seculo mansurarum, sed in fine sepa-

B randarum. Vnde ergo possumus eas modo ostendere quæ permixtæ sunt? Ostendet tunc dominus cum alios ponet ad dexteram, alios ad sinistram. Hierusalem ad dexteram erit, Babylon ad sinistram. Hierusalem auditura est, Venite benedicti patris mei, percipite regnū quod vobis paratum est ab origine mundi. Babylon auditura est, Ite in ignem æternum qui paratus est dia- Matth.25. bolo & angelis eius. Possumus tamen & aliquid afferre quantum dominus donat, vnde distinguantur pij fideles, etiam hoc tempore ciues Hierusalem à ciuibus Babyloniæ. Duas istas ciuitates faciunt duo amores. Hierusalem facit amor dei, Babyloniam facit amor seculi. Interroget ergo se quisque quid amet, & inueniet vnde sit ciuis, & si se inuenerit ciuem Babyloniæ, extirpet cupiditatem, plantet charitatem. Si autem se inuenerit ciuem Hierusalem, toleret captiuitatem, speret libertatem. Multi enim ciues sanctæ matris Hierusalem cupiditatibus Babyloniæ corrupti tenebantur, & ipsa corruptione cupiditatum tanquam ciues inde facti erant, & multi adhuc ita sunt, & multi post nos in hac terra futuri ita erunt: sed nouit dominus conditor Hierusalem quos ciues eius prædestinauerit, quos

C videat adhuc sub dominatu diaboli redimendos sanguine Christi: nouit illos ipse antequam se ipsi nouerint. Sub hac ergo figura cantatur hic Psalmus, in cuius titulo positi sunt etiam duo prophetæ, qui illo tempore in captiuitate fuerunt, Hieremias & Ezechiel, & cantabant quædam cum inciperent exire, Incipit exire, qui incipit amare: exeunt enim multi latenter, & exeuntium pedes sunt cordis affectus, exeunt autem de Babylonia. Quid est de Babylonia? De confusione. Quomodo exitur de Babylone, id est, de confusione? Qui primo confusi erant similibus cupiditatibus, incipiunt charitate distingui: iam distincti, non sunt confusi: & si adhuc corpore permixti sunt, desyderio tamen sancto discernuntur: & propter permistionem corporalem nondum exierunt, propter affectum cordis exire cœperunt. Iam ergo audiamus fratres, audiamus & cantemus & desyderemus vnde ciues sumus. Et quæ gaudia cantantur nobis? Quomodo in nobis reformatur amor ciuitatis nostræ, quam diuturna peregrinatione obliti fueramus? Sed misit inde ad nos epistolas pater noster, ministrauit nobis scripturas deus, quibus epistolis fieret in nobis redeun- D di desyderium, quia peregrinationem nostram diligendo, ad hostes faciem posueramus, & dorsum ad patriam. Quid ergo hic cantatur? *Te decet hymnus deus in Sion.* Patria illa est Sion, ipsa est Hierusalem quæ Sion, & huius nominis interpretationem nosse debetis. Sicut Hierusalem interpretatur visio pacis, ita Sion speculatio, id est, visio & contemplatio. Nescio quod nobis magnum spectaculum promittitur, & hoc ipse deus est qui condidit ciuitatem. Pulchra & decora ciuitas, quàm pulchriorem habet conditorem? Te decet hymnus deus, inquit. Sed vbi? In Sion, in Babylone non decet. Etenim quisque cum cœperit innouari, iam corde in Hierusalem cantat, dicente Apostolo: Conuersatio nostra in cœlis est. In carne enim Philip.3. ambulantes, inquit, non secundum carnem militamus. Iam desyderio ibi sumus, iam spem in illam terram quasi ancoram præmisimus, ne in isto mari turbati naufragemus. Quemadmodum ergo de naui quæ in ancoris est, recte dicimus quod iam in terra sit, adhuc tamen fluctuat, sed in terra quodammodo educta est contra ventos & contra tempestates: sic contra tentationes huius peregrinationis nostræ, spes no- E stra fundata in illa ciuitate Hierusalem facit nos non abripi in saxa. Qui ergo secundum hanc spem cantat, ibi cantat: ergo dicat, Te decet hymnus deus in Sion. In Sion, non in Babylone. Sed modo ibi es adhuc in Babylone. Ibi, inquit, sum. Amator iste & ciuis iste ibi sunt, sed carne non corde. Cum autem duo quædam dixerim, quia ibi sum carne non corde, vnde canto non ibi? Non enim carne canto, sed corde. Carnem quidem sonantem audiunt & ciues Babyloniæ, cordis autem sonum audit conditor Hierusalem. Vnde dicit Apostolus, exhortans ipsos ciues ad amatoria quædam cantica & desyderia redeundi ad illam pulcherrimam ciuitatem visionem pacis, cantantes, inquit, & psallentes in cordibus vestris domino. Quid Ephe.5. est, cantantes in cordibus vestris? Ne inde cantetis vnde estis in Babylonia, sed inde cantate vnde sursum habitatis. Ergo te decet hymnus deus in Sion. In Sion te decet hymnus, non in Babylonia. Quid cantant in Babylonia? Ciues Babyloniæ, etiam hymnum dei non decenter cantant: audi vocem scripturæ, Non Eccle.15. est speciosa laus in ore peccatoris. Te decet hymnus deus in Sion: *Et tibi reddetur votum in Hierusalem.* Hic F vouemus, & bonum est vt ibi reddamus. Qui autem hic vouent & non reddunt? Qui non perseuerant vsque in finem in eo quod vouerunt: vnde dicit alius psalmus, Vouete & reddite domino deo vestro. Psal.75. Et tibi reddetur votum in Hierusalem. Ibi enim erimus toti, id est, integri in resurrectione iustorum, ibi reddetur votum totum nostrum, non sola anima, sed etiam ipsa caro iam non corruptibilis, quia iam non in Babylonia, sed etiam in corpus cœleste immutatum. Qualis mutatio promittitur? Omnes e- 1.Cor.15. nim resurgemus, ait Apostolus, sed non omnes immutabimur. Quomodo autem immutabuntur? Ipse dixit, In ictu oculi in nouissima tuba. Canet enim tuba & mortui resurgent incorrupti, id est, integri, & nos immutabimur. Qualis autem erit illa immutatio? Sequitur & dicit: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: cum autem corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est: Ab-

sorpta

G sorpta est mors in victoria. Vbi est mors aculeus tuus? 1.Cor.15. Modo enim inchoatis in nobis primitiis mentis, vnde desyderamus Hierusalem, multa ex carne corruptibili contendunt aduersum nos, quæ non contendent cum fuerit mors absorpta in victoria. Vincet pax & finietur bellum. Quando autem vincet pax, vincet & illa ciuitas quæ dicitur visio pacis. Nulla ergo erit à morte contentio. Modo cum morte quanta contendimus? Inde sunt enim delectationes carnales, quæ nobis etiam illicite multa suggerunt, quibus non consentimus, sed tamen non consentiendo cootendimus. Primo ergo concupiscentia carnis sequentes duxit nos: postea reoitentes traxit nos, deinde accepta gratia cœpit nos nec ducere, nec trahere, sed adhuc cootendere nobiscum, post contentionem erit & victoria. Modo te & si oppugnat, noo expugnet, postea cum absorpta fuerit mors in victoria & pugnare cessabit. Quid dictum est? Nouissima inimica destruetur mors. Reddam votum meum. Quod votum? Quasi holocaustum. Holocaustum enim tunc dicitur, quandò totum ignis absumit. Holocaustum sacrificium est vbi totum consumitur: ὅλον enim totum dicitur, καῦσις incensio. H Holocaustum totum incensum. Arripiat ergo nos ignis, igois diuinus in Hierusalem. Incipiamus ardere charitate donec totum mortale cõsumatur, & quod contra nos fuerit eat in sacrificium Psal.50. domino: vnde alibi dicitur, Benigne fac domine in bona voluntate tua Sion, vt ædificentur muri Hierusalem, Tunc acceptabis sacrificium iustitiæ oblationes & holocausta. Te decet hymnus deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem. Quærimus hic, ne forte rex nobis ipsius ciuitatis commendetur dominus & saluator noster Iesus Christus. Cantemus ergo donec ad euidentiora perueniamus. Possem enim iam dicere ipsum esse cui dicitur, Te decet hymnus Matth.28. deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem. Sed si dicerem, mihi potius quàm scripturæ crederent, & ideo forte non mihi crederetur. Audiamus sequentia: *Exaudi*, inquit, *orationem meam, ad te omnis caro veniet.* Et habemus dominum dicentem, datam sibi potestatem omnis carnis. Cœpit ergo apparere iam rex ille cum diceretur, Ad te omnis caro veniet. Ad te, inquit, omnis caro veniet. Quare ad illum omnis caro veniet? Quia carnem assumpsit. Quò I veniet omnis caro? Tulit inde primitias ex vtero virginali, assumptis primitiis cætera consequentur, vt Lucæ.1. holocaustum compleatur. Vnde ergo omnis caro? omnis homo. Et vnde omnis homo? Nunquid omnes credituri prænunciati sunt in Christum? Nònne multi impij qui etiam damnabuntur? Nónne quotidie multi non credentes in sua infidelitate moriuntur? Secundum quid ergo intelligimus, Ad te omnis caro veniet? Omnis caro dixit, omnis generis caro, ex omoi genere carnis, venietur ad te. Quid est, ex omni genere carnis? Nunquid venerunt pauperes, & non venerunt diuites? Nunquid venerunt humiles, & non venerunt sublimes? Nunquid venerunt docti, & non venerunt indocti? Nunquid venerunt viri, & non venerunt fœminæ? Nunquid venerunt domini, & non venerunt serui? Nunquid venerunt senes, & non venerunt iuuenes? Aut venerunt iuuenes, & non venerunt adolescentes? Aut venerunt adolescentes, & non venerunt pueri? Aut venerunt pueri, & non allati sunt infantes? Postremo nunquid venerunt Iu- Acto.2. dæi, nam inde erant apostoli, inde multa milia primo tradentium, postea credentium, & non vene- K runt Græci? Aut venerunt Græci, & non venerunt Romani? Aut veneruut Romani, & non venerunt Barbari? Et quis numeret omnes gentes venientes ad eum, cui dictum est, Ad te omnis caro veniet? Exaudi orationem meam, ad te omnis caro veniet. *Sermones iniquorum prænaluerunt super nos, & impietates nostras tu propiciaberis.* Quid est, sermones iniquorum præualuerunt super nos, & impietatibus nostris tu propiciaberis? Quod nati sumus in hac terra, iniquos inuenimus, quos loquentes audiuimus. Si possum explicare quod sentio, adiuuet me intentio charitatis vestræ. Omnis homo vbicunque nascitur, ipsius terræ vel regionis vel ciuitatis linguam discit, illius imbuitur moribus & vita. Quid faceret puer natus inter paganos, vt non coleret lapidem, quando illum cultum insinuauerunt parentes? Inde prima verba audiuit, illum errorem cum lacte suxit: & quia illi qui loquebantur maiores erant, & puer qui loqui discebat infans erat, vnde poterat paruulus nisi maiorum authoritatem sequi, & id sibi bonum ducere quod illi laudarent? Ergo gentes conuersæ ad Christum postea, & recordantes impietates parentum suorum, & dicentes L iam quod dixit propheta ipse Hieremias, Vere men- Hiere.19. dacium coluerunt patres nostri, vanitatem quę eis non profuit. Cùm ergo iam hoc dicunt, renunciant opinionibus & sacrilegiis parentum suorum iniquorum. Sed quia vt insererentur talibus opinionibus & sacrilegiis, persuasiones fecerunt eorum, qui quanto ætate præcedebant, tanto auctoritate præcedere debere putabantur, confitetur iam redire volens ad Hierusalem de Babylonia & dicit, Sermones iniquorum præualuerunt super nos: duxerunt nos mala docentes, ciues Babyloniæ oos fecerunt, dimisimus creatorem, adorauimus creaturam: dimisimus eum à quo facti sumus, adorauimus quod ipsi fecimus. Sermones enim iniquorum præualuerunt super nos, sed tamen non oppresserunt nos. Quare? Impietates nostras tu propiciaberis. Intendat charitas vestra: Propiciaberis impietates nostras, non dicitur, nisi cuidam sacerdoti offerenti aliquid vnde impietas expietur & propicietur. Impietas enim tunc dicitur propiciari, cum propicius fit deus impietati. Quid est fieri deum impietati propicium? Id est ignoscentem, & veniam dantem. Sed M vt dei venia impetretur, propiciatio fit per aliquod sacrificium. Extitit ergo à deo domino missus quidam sacerdos noster, assumpsit à nobis quod offerret domino, ipsas diximus sanctas primitias carnis ex vte- Lucæ.1. ro virginis. Hoc holocaustum obtulit deo, extendit Matth.27. manus in cruce vt diceret: Dirigatur oratio mea sicut Psal.140. incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Sicut nostis, quia dominus circa vesperam pependit in cruce, & impietates nostræ propiciatæ sunt, alioqui absorbuerant oos: Ser- Matth.27. mones iniquorum præualuerunt super nos: Duxerant nos prædicatores Iouis, & Saturni, & Mercurij. Sermones iniquorum præualuerunt super nos. Sed quid facies? Impietates nostras tu propiciaberis: tu sacerdos, tu victima: tu oblator, tu oblatio. Ipse sacerdos Hebræ.9. est qui nunc ingressus in interiora veli, solus ibi ex his qui carnem gestauerunt interpellat pro nobis. In Roma.8. cuius rei figura in illo primo populo, & in illo primo templo vnus sacerdos intrabat in sancta sanctorum, populus omnis foris stabat. Et ille qui solus ingrediebatur in interiora veli, offerebat sacrificium pro populo foris

A lo foris stante. Si intelligatur bene, spiritus viuificat: si
non intelligatur, litera occidit. Modo cum legeretur
2.Corin.3. Apostolus audistis: Litera occidit, spirit⁹ autē viuificat.
Quid enim ageretur in illo populo Iudæi nescierunt,
sed nec modo sciunt. De illis quippe dictum est: Quā-
diu legitur Moyses, velamē supra cor eorum positum
est. Ibi velamē figura est, sed tolletur figura, & appare-
bit veritas in eis ipsis. Sed quando tolletur velamē? Au-
di Apostolum: Cum autem transierint ad dominum,
auferetur velamen. Dum ergo non transeunt ad do-
Exo.34. minum, quamdiu legunt Moysen velamen habent su-
per cor. Ad hoc sacramentum fulgebat tunc facies
Moysi, ita vt non possent intendere filij Israël in faciē
eius. Audistis modo cum legeretur, & velamen erat
inter faciem Moysi loquentis, & populum audientem
verba. Per velum verba audiebant, faciem non vide-
2.Corin.3. bant. Et quid ait Apostolus, Ita vt non possent intēde-
re filij Israël in faciem Moysi. Non intendebant, in-
quit, vsque in finem. Quid est, vsque in finem? Vsque-
Roma.10. quo intelligerent Christum. Dicit quippe Apostolus:
B Finis enim legis Christus, ad iustitiam omni creden-
† al. Est quidem. ti. Est fides † splendor in facie Moysi, tanquam in facie
carnali & mortali. Nunquid diuturnus aut æternus es-
se posset? Morte enim succedente, profecto auferetur:
splendor autem gloriæ beati domini nostri Iesu Chri-
sti, sempiternus est. Sed illud figura erat tēporalis, hoc
autem quod illa figura significabatur veritas: legunt
itaque & non intelligunt Christum, nō perducunt in-
tentionem vsque in finem, quia velum oppositum ne-
gat eis aspectum splendoris interioris. Et vide ibi sub
Ioan.5. velo Christum: At ipse dominus noster Iesus Christus,
Si crederetis Moysi, crederetis & mihi: de me enim
ille scripsit. Propiciatis autem peccatis nostris & im-
pietatibus, per illud sacrificium vespertinum transi-
Matth.27. mus ad dominum vt auferatur velamen: propterea &
domino crucifixo, velum templi scissum est. Exaudi o-
rationem meam, ad te omnis caro veniet. Sermones
iniquorum præualuerunt super nos, & impietates no-
stras tu propiciaberis. *Beatus quem elegisti & assumpsisti.*
Quis est electus ab eo, & assumptus ab eo? Et assum-
ptus est aliquis electus à saluatore domino nostro Iesu
C Christo? An ipse secundum carnem quod homo est,
electus & assumptus est? Vt tanquam verbo dei dica-
tur, quod erat in principio, sicut dicit Euangelista, In
Ioan.1. principio, erat verbum, & verbum erat apud deum, &
deus erat verbum, quia & ipse est filius dei, verbum
dei: de quo etiam dicit, Omnia per ipsum facta sunt,
& sine ipso factum est nihil, vt illi dicatur filio dei,
quia ipse est sacerdos noster, postea carne assumpta,
Beatus quem elegisti & assumpsisti: id est, ille homo
quo indutus es, qui cœpit ex tēpore, natus ex fœmina,
templum quodammodo illius est, qui semper in æter-
num est, & in æternū fuit. An potius ipse Christus as-
sumpsit quendam beatum, & non dicatur ipse quem
assumpsit quasi in plurali numero, sed in singulari? V-
num enim assumit, quia vnitatē assumit: schismata nō
assumit, hæreses non assumit: multitudinem de se fece-
runt, non est vnus qui assumatur. Qui autem manent
in compage Christi, & membra eius sunt, faciunt quo-
Ephe.4. dammodo vnum virum: de quo dicit Apostolus, Do-
nec occurramus omnes in agnitionem filij dei in vi-
rum perfectum, in mensurā ætatis plenitudinis Chri-
1.Corin.11. sti. Itaq; vnus vir assumitur cui caput est Christus, quia
Psal.1. caput viri Christus est. Ipse est ille beatus vir qui non
abijt in consilio impiorum, & cętera quę ibi dicuntur.

Ipse est qui assumitur: non est extra nos, in ipsius mem- D
bris sumus, sub vno capite regimur, vno spiritu omnes
viuimus, vnam patriam omnes desyderamus. Videa-
mus ergo quod ad Christum dicitur, vtrū ad nos per-
tineat, & de nobis dicatur. Interrogemus conscientias
nostras, amorem illum perscrutemur, & si adhuc par-
uus est, & modo natus amor iste, forte enim modo in
aliquo germinauit, diligenter extirpet iuxta germinā-
tes spinas, id est, curas seculares, ne crescendo sanctum
germen offocent. Beatus quem elegisti & assumpsisti:
in illo sumus, & assumemur: in illo sumus, & electi eri-
mus. Et quid nobis dabit? *Inhabitabit, inquit, in atrijs*
tuis. Hierusalem illa enim † cui cantant qui incipiunt † aliàs, Est.
exire de Babylonia: Inhabitabit in atrijs tuis. *Reple-*
bimur in bonis domus tuæ. Quæ sunt bona domus dei?
Fratres constituamus nobis aliquam domum diuitem,
quantis bonis referta sit, quàm copiosa sit, vasa quàm
multa ibi aurea, sed & argentea, quantum familiæ,
quantum iumentorum & animalium: ipsa denique
domus quàm delectet picturis, marmore, laquearibus,
columnis, spatijs, ciuilibus, & desyderantur talia, sed
adhuc ex confusione Babyloniæ. Amputa omnia ista
desyderia, ó ciuis Hierusalem, amputa si vis redire, E
non te delectet captiuitas. Sed iam cœpisti exire, noli
retro respicere, noli remanere in via. Non desunt ad-
huc hostes qui tibi persuadeant captiuitatem & pere-
grinationem. Iam non præualeant super te sermones
iniquorum. Domum dei desydera, & bona eius do-
mus desydera, sed noli talia, qualia desyderare soles
vel in domo tua, vel in domo vicini tui, vel in domo
patroni tui. Aliud quidem est bonū domus illius. Quid
opus est vt nos dicamus quæ sint bona illius domus?
Ipse iudicet qui cantat exiens de Babylonia. Replebi-
mur, inquit, in bonis domus tuæ. Quæ sunt bona ista?
Erexeramus fortasse cor ad aurum, ad argētum, & cæ-
terá preciosa: noli talia quærere, ista premunt, non le-
uant. Hic ergo iam bona illa Hierusalem, bona illa do-
mus domini, bona illa templi domini meditemur:
quia quæ domus domini, hoc ipsum templum domi-
ni. Replebimur in bonis domus tuæ: *Sanctum est tem-*
plum tuum mirabile in iustitia. Ista sunt bona domus illius.
Non dixit, templum sanctum tuum mirabile in co- F
lumnis, mirabile in marmoribus, mirabile in tectis au-
ratis: sed mirabile in iustitia. Habes foris oculos vn-
de videas marmora & aurum, intus est oculus vnde
videatur pulchritudo iustitiæ. Intus, inquam, est ocu-
lus vnde videatur pulchritudo iustitiæ. Si nulla est pul
chritudo iustitiæ, vnde amatur iustus senex? Quid af-
fert in corpore quod oculos delectet? Curua membra,
frontē rugatam, caput canis albatum, imbecillitatem
vndique querelis plenam. Sed forte quia tuos oculos
non delectat senex iste decrepitus, aures tuas delectat.
Quibus vocibus? Quo cantu? Et si forte adolescens be-
ne cantauit, omnia cum ætate defecerunt. An forte so-
nus verborum eius delectat aures tuas, quæ verba vix
plene enunciat lapsis dentibus? Tamen si iustus est, si
alienum non concupiscit, si de suo quod habet erogat
indigentibus, si bene monet, & rectum sapit, si integre
credit, si paratus est pro fide veritatis etiam ipsa con-
fracta membra impendere, multi enim martyres e-
tiam senes, vnde illum amamus, quid in eo bonum vi-
demus oculis carnis? Nihil. Quædam ergo est pulchri-
tudo iustitiæ, quam videmus oculis cordis, & amamus,
& exardescimus: Quam multum dilexerunt homines
in ipsis martyribus, cum eorum membra bestiæ lania-

G rent. Nõnne cum sanguis fœdaret omnia, cum morsibus beluinis viscera funderentur, non habebant oculi nisi quod horrerent? Quid ibi erat quod amaretur, nisi quia erat in illa fœditate dilaniatorum membrorum, integra pulchritudo iustitiæ? Ista sunt bona domus dei, his te para satiari. Sed vt inde satieris cum perueneris, hoc te oportet esurire & sitire cum peregrinaris: hoc siti, hoc esuri, quia ipsa erunt bona dei. Audi illum regem cui ista dicuntur, qui venit vt te reducat, & sesibi
Matth.5. fecit viam. Quid dicit? Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Sanctum templum tuum admirabile in iustitia. Et ipsum templum fratres nolite præter vos cogitare. Amate iustitiam, & vos estis templum dei. *Exaudi nos deus salutator noster.* Aperuit modo quem deum dicat. Saluator est proprie dominus Iesus Christus. Aperuit modo apertius de quo dixerat, Ad te omnis caro veniet. Exaudi nos deus saluator noster. Ille vnus vir qui assumitur in templũ dei, & plures sunt & vnus est. Ex vnius persona dixit, Exaudi orationem meã: & quia ipse vnus ex pluribus con stat, modo ait, Exaudi nos deus saluator noster. Audi il-
H lum iam apertius prædicari: Exaudi nos deus saluator noster, *Spes omnium finium terræ & in mari longe.* Ecce vnde dictum est, Ad te omnis caro veniet. Vndique venitur, Spes omnium finium terræ non spes vnius anguli, non spes solius Iudææ, nõ spes Africæ, nõ spes Pannoniæ, non spes Orientis aut Occidentis, sed spes omnium finium terræ, & in mari longe. Ipsorum finium terræ & in mari longe, & quia in mari, ideo lõge. Mare enim in figura dicitur seculum hoc, salsitate amarum, procellis turbulentum, vbi homines cupiditatibus peruersis & prauis, facti sunt velut pisces inuicem se deuorantes. Attendite mare malum, mare amarum, fluctibus sæuum: attendite qualibus hominibus plenum sit. Quis optat hæreditatem, nisi morte alterius? Quis optat lucrum, nisi damno alterius? Quàm multi aliorum defectione cupiunt sublimari? Quàm multi vt emant optant alios vendere res suas? Quomodo se inuicem opprimunt, & qui possunt deuorant? Et cum deuorauerit vnus piscis maior minorem, deuoratur & ipse à maiore. O piscis male, prædam vis de paruo, præda efficieris maiori. Quotidie ista eueniunt, an-
I te nos sunt, videmus illa, horreamus. Non illa agamus fratres, quia spes est ille finium terræ. Ille si non esset
Matth.4. spes & in mari longe, non diceret discipulis suis, Faciam vos piscatores hominum. Iam in mari capti per retia fidei, gaudeamus nos ibi natare adhuc infra retia, quia adhuc mare hoc sæuit procellis: sed retia quæ nos ceperunt, perducentur ad littus. Littus est finis maris. Ergo peruentio in finem seculi. Interim infra ipsa retia fratres bene viuamus, non retia rumpẽtes, foras exeamus. Multi enim ruperunt retia & schismata fecerunt & foras exierunt, quia malos pisces intra retia captos se nolle tolerare dixerunt, ipsi mali facti sunt potius, quàm illi quos se non potuisse tolerare dixerunt. Nanque illa retia ceperunt pisces & bonos & malos.
Matth.13. Dominus dicit, Simile est regnum cœlorum sagenæ missæ in mare, quæ congregat ex omni genere: quam cùm impleta esset educentes, & secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt. Sic erit, inquit, in consummatione seculi. Ostendit littus, ostendit finem maris. Exibunt angeli, & separabũt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & stridor dentium. Eia ciues Hierusalem qui infra retia estis, & pisces boni estis, tolerate malos, retia nolite rumpere, cum illis estis in mari, non K
cum illis eritis in vasis. Spes enim ille finium terræ, ipse spes est & in mari longe, Longe, quia & in mari. *Præparans montes in fortitudine sua.* Non in fortitudine illorum. Præparauit enim magnos prædicatores, & ipsos appellauit montes, humiles in se, excelsos in illo. Præparans montes in fortitudine sua. Quid dicit vnus ex ipsis montibus? Ipsi in nobismetipsis respon-
sum mortis habuimus, vt non fidentes in nobismetipsis simus, sed in deo qui suscitat mortuos. Qui in se fi- 2.Corin.1.
dit, & in Christo non fidit, non est de his montibus quos ille præparat in fortitudine sua. Præparans montes in fortitudine sua. *Circuncinctus in potentatu.* Potentatum intelligo, Circuncinctus quid est? Christum quẽ in medio ponunt circuncinctum faciunt, id est, vndique cinctum. Habemus illum omnes communiter, ideo in medio est. Circuncingimus illum omnes qui credimus in illum, & quia fides nostra non de viribus nostris, sed de illius potentia est: ideo circuncinctus in potentatu suo, non nostra fortitudine: *Qui conturbas fundum maris.* Fecit hoc, videtur quid fecerit, Præparauit enim montes in fortitudine sua, misit illos præ- L
dicare. Circuncinctus est à credentibus in potentatu, & motum est mare, commotum est seculum, & cœpit persequi sanctos eius. Circuncinctus in potentatu, qui conturbas fundum maris. Nõ dixit, qui conturbas mare, sed fundum maris. Fundum maris est cor impiorum. Sicut enim à fundo vehementius omnia mouentur, & fundus continet omnia: sic quicquid processit per linguã, per manus, per potestates diuersas, ad persecutionem Ecclesiæ, à fundo processit. Si enim non esset radix iniquitatis in corde, non illa omnia procederent aduersus Christum. Fundum conturbauit forte, vt fundum exhauriret: nam in malis quibusdam exhausit mare à fundo, & posuit mare desertum. Dicit illud aliud psalmus, Qui conuertit mare in aridam. O- Psal.65.
mnes impij & pagani qui crediderunt, mare erant, terra facti sunt, falsis fluctibus primo steriles, postea iustitiæ fructu fœcundi. Qui conturbas fundum maris, *Sonum fluctuum eius: quis sufferet?* Quid est, quis sufferet? Quis homo sufferet sonum fluctuũ maris, iussiones sublimitatum seculi? Sed vnde sufferuntur? Quia præparat montes in fortitudine sua. Quod ergo dixit, quis sufferet? hoc ait, Nosipsi per nosmetipsos sufferre illas M
persecutiones non possemus, nisi ille daret fortitudinem. Qui conturbas fundum maris, sonum fluctuum eius: quis sufferet? *Turbabuntur gentes.* Primo turbabantur, sed illi montes parati in fortitudine Christi, nunquid turbati sunt? Turbatum est mare, elisum est in montem, mare fractum est, montes inconcussi mãserunt. Turbabuntur gentes, *Et timebunt omnes.* Ecce iam omnes timent, antea qui turbati erant, timent iam omnes. Non timuerunt Christiani, & timentur iam Christiani. Omnes qui persequebantur, modo timent. Superauit enim ille qui circuncinctus est in potentatu, sic ad illum venit omnis caro, vt cæteri paucitatem ipsam iam timeant. Et timebunt omnes *Qui inhabitant fines terræ à signis tuis.* Miracula enim fecerunt apostoli, & ideo omnes fines terræ timuerunt & crediderunt. *Exitus mane & vespere delectabis.* id est, delectabiles facis. Iã in ista vita quid nobis promittitur? Exitus delectabilis, mane & vespere, Sunt exitus mane, sunt exitus vespere. Mane significat prosperitatem seculi, vespera signat tribulationem seculi. Intendat charitas vestra. In vtroque enim tentatur anima huma-

A ma humana:& prosperitate,ne corrũpatur: & aduersitate,ne frangatur. Ideo autem mane prosperitatẽ significat, quia mane lætum est, transacta velut tristitia noctis. Tristes autem sunt tenebræ veniẽte vespera. Ideo veniente quasi mundi vespera, obtulit sacrificium vespertinum. Nõ ergo timeat vnusquisque vesperum, ne mane corrumpatur. Ecce nescio quis vt facias mali aliquid, promittit lucrum, mane est. Arridet tibi ampla pecunia,mane tibi fit. Noli corrumpi, & habebis exitũ mane. Si enim habes exitum,non capieris. Sic est enim promissio lucri,quasi esca in muscipula. Coarctaris,& non est quò exeas,caperis in muscipula. Dedit autẽ tibi exitum dominus deus tuus,ne lucro capiaris, cum tibi dicit in corde, ego sum diuitiæ tuæ, noli attendere quod mundus promittit, sed quod promittit cõditor mundi. Attende quod tibi promisit deus facienti iustitiam,& contemne quod tibi promittit homo,vt abducat iustitiam,& adducat iniustitiam. Noli ergo attendere quod mundus promittit, sed quod conditor mũdi,& habebis exitum mane per domini verbum dicẽ-

Matth. 16. tis,Quid prodest homini si totum mundum lucretur, B animæ autem suæ detrimentum patiatur? Sed ille qui te promisso lucro corrumpere, & ad iniquitatẽ adducere non potuit,minatur pœnas,& conuertit se ad inimicitias,& incipit tibi dicere, Si hoc non feceris, ego ostẽdam,ego faciam,habebis me inimicum. Primo cũ lucrum promittebat, mane tibi erat,modo iam vesperascit,tristis factus es. Sed qui dedit tibi exitum mane, dabit & vespere. Quomodo contempsisti mane seculi ex luce domini:sic contemne & vesperã ex passionib[9] domini,vt dicas animæ tuæ, Quid mihi amplius facturus est iste, quàm passus est pro me dominus meus deus,vt teneam iustitiam, nõ consentiam ad iniquitatem? Sæuiat in carne,frãgatur muscipula, & volabo ad

Matth. 10. dominum meum qui mihi ait, Nolite timere eos qui corpus occidunt,animam autem non possunt occide-

Luca. 21. re. Et de ipso corpore securitatem dedit dicens, Capillus capitis vestri non peribit. Magnifice hic posuit, delectabis exitus mane & vespere. Si enim nõ te delectet ipse exitus,nõ laborabis exire inde. Mittis caput in lucrum promissum,si non te delectet promissio saluatoris. Et rursus cedis tentanti & terrenti, si non te dele-

C ctet ille qui prior passus est, vt tibi exitum faceret.

Exitus mane & vespere delectabis. Visitasti terram & inebriasti eam. Vnde inebriasti terram? Calix tuus inebrians

Psal. 22. quàm præclarus est. Visitasti terram & inebriasti eam, misisti nubes tuas, pluerunt prædicationem veritatis, inebriata est terra. *Multiplicasti ditare eam.* Vnde multiplicasti eam ditare? *Flumius dei repletus est aqua.* Quid est fluuius dei? Populus dei. Prim[9] populus repletus est, vnde & cætera terra rigaretur. Audi illum promitten-

Ioan. 7. tem aquam, Si quis sitit, veniat & bibat, Qui credit in me, flumina aquæ viuæ de ventre eius fluent. Si flumina & vnus fluuius, quia propter vnitatem multi vnum sunt: multæ Ecclesiæ & vna Ecclesia: multi fideles & vna sponsa Christi: sic multa flumina & vnus fluuius. Crediderunt multi Israëlitæ, & impleti sunt spiritusancto. Inde diffusi sunt per gentes, cœperunt prædicare veritatem, & de fluuio dei qui impletus est aqua, irrigata est tota terra. *Parasti cibum illorum quia ita est præparatio tua.* Non quia te promeruerunt quibus peccata donasti: merita illorum mala erant, sed tu propter misericordiam tuam, quia ita est præparatio tua, ita præparasti cibum illorum. *Sulcos eius inebria.* Fiant ergo primo sulci qui inebrientur, duritia pectoris no-

stri aperiatur vomere sermonis dei. Sulcos eius ine- D bria, *Multiplica generationes eius.* Videmus credunt, & ex credentibus alij credunt, & ex illis alij credunt, & non sufficit vni homini vt factus ipse sit fidelis, si non & alium lucretur: sic multiplicatur & semen, pauca grana mittuntur, & segetes exurgunt. Sulcos eius inebria, multiplica generationes eius. *In stillicidijs suis lætabitur cum exorietur.* In stillicidijs suis, id est, antequam sit forte idonea capacitati fluminis, cum exorietur in stillicidijs suis, id est, sibi congruis lætabitur. Paruulis enim adhuc & infirmis stillantur quædam de sacramentis, quia non possunt capere plenitudinem veritatis. Audi quomodo stillet paruulis dum exoriuntur, id est, in recenti ortu, minus capacibus. Apostolus di-

cit, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed qua- 1.Cor.3.

si carnalibus,quasi paruulis in Christo. Cum dicit paruulos in Christo, iam dicit exortos, sed nondum idoneos ad capiendam illam vberem sapientiam: de qua

dicit, Sapientiam loquimur inter perfectos. Lætetur 1.Corin.2.

in stillicidijs suis cum exorietur, augeatur & roboretur,& capiet sapientiam,quomodo infans nutritur lacte & sit idoneus cibo: tamen primo de ipso cibo cui E minus idoneus erat, illi lac factum est. In stillicidijs suis lætabitur cum exorietur. *Benedices coronam anni benignitatis tuæ.* Seminatur modo, crescit quod seminatur, erit & messis,& modo super semẽ superseminauit

inimicus zizania,& exorti sunt mali inter bonos pseu- Matth. 13.

dochristiani, similem habentes herbam, sed non parem fructum. Etenim zizania ea proprie dicuntur, quæ nascuntur in similitudine frumentorum, sicuti est lolium, sicuti est auena & cætera talia, quæ primam herbam prorsus similem habent. Propterea de seminatione zizaniorum hoc dicit dominus. Venit inimicus & superseminauit zizania. Cum autem creuisset herba & fructum fecisset,tunc apparuerunt zizania. Ergo venit inimicus & superseminauit zizania. Sed quid fecit tritico? Non opprimitur zizaniis frumentum, immo per tolerantiam zizaniorum crescit fructus frumẽtorum. Ipse enim dominus dixit quibusdã operariis vo-

lentibus eradicare zizania, Sinite vtraque crescere vs- Ibidem.

que ad messem, ne forte cum vultis eradicare zizania, eradicetis simul & frumentum, sed in tempore messis F dicam messoribus, Colligite primum zizania, & alligate fasciculos ad comburendum, frumentum autem recondite in horreum. Ille est finis anni messis seculi, Benedices coronam anni benignitatis tuæ. Coronam vbi audis, gloria victoriæ significatur. Vince diabolum, & habebis coronam. Benedices coronam anni benignitatis tuæ. Rursus commendat benignitatem dei, ne quisquam de suis meritis glorietur.

Et campi tui replebuntur vbertate. Pinguescent fines deserti, & colles exultatione accingentur. Campi, colles, fines deserti: idem ipsi sunt homines. Campi propter æqualitatem. Ergo propter æqualitatem inde dicti sunt campi populi iusti. Colles, propter erectionem, quia erigit in se deus eos qui se humiliant. Fines deserti, omnes gentes. Quare fines deserti? Deserti erant, nullus ad eos Propheta missus erat. Sic erant illi quomodo eremus, qua non transit homo. Nullum verbum dei missum erat ad gentes, soli populo Israël prædicauerunt Prophetæ. Ventum est ad dominum, crediderunt frumenta in ipso populo Iudæorum. Nam dixit

tunc discipulis suis, Dicitis quia longe est messis, re- Ioan. 4.

spicite & videte, quia albæ sunt regiones ad messem. Fuit ergo messis prima, erit secunda in vltimo seculo.

G Mesſis prima de Iudæis,quia mittebātur ad illos Pro-
phetæ annunciantes venturum ſaluatorem.Ideo dixit
diſcipulis ſuis dominus, Videte quia albæ ſunt regio-
nes ad meſſem:regiones vtique Iudææ. Alij, inquit, la-
borauerunt,& vos in eorum labores intraſtis. Labora-
Ioan.4. uerunt Prophetæ vt ſeminarent, & vos cum falce in-
traſtis ad illorum labores. Facta eſt ergo prima meſ-
ſis, & inde de ipſo frumento quod tunc purgatum eſt,
ſeminatus eſt orbis terrarum,vt ſurgat alia meſſis,quę
in fine metenda eſt. In ſecunda meſſe ſuperſeminata
Matth.13. ſunt zizania, modo hic laboratur. Quomodo in illa
prima laborauerunt Prophetæ, quouſque veniret do-
minus, Sic in iſta ſecunda laborauerūt Apoſtoli,& om
nes prædicatores veritatis laborāt, quouſque in finem
dominus mittat in meſſem angelos ſuos. Antea ergo
deſertum erat,ſed pingueſcent fines deſerti. Ecce vbi
Prophetæ non ſonuerant, dominus Prophetarum ac-
ceptus eſt.Pingueſcent fines deſerti,& exultatione col-
les accingentur. *Induti ſunt arietes ouium.* Subaudien-
dum exultatione.Qua enim exultatione colles accin-
gentur, hac induuntur arietes ouium: Ipſi arietes, qui
H colles.Colles enim eminentiore gratia:arietes,quia du
ces gregum.Arietes ergo Apoſtoli induti ſunt exulta-
tione,gaudent de fructibus ſuis,non ſine cauſa labora-
uerunt,non ſine cauſa prædicauerūt. Induti ſunt arie-
tes ouium. *Et conualles abundabunt frumento.* Et humi-
les populi multum fructum afferent. *Clamabunt.* In-
de abundabunt frumento, quia clamabunt, Quid cla-
mabunt? *Etenim hymnum dicent.* Aliud eſt enim cla-
mare aduerſus deum, aliud hymnum dicere: aliud cla
mare ſacrilegium, aliud clamare laudes. Si clamas in
blaſphemia,ſpinas protuliſti. Si clamas in hymno, a-
bundas frumento.

In Pſalmum ſexageſimumquintum
Enarratio.

INSCRIBITVR in titulo Pſalmus iſte, In fi-
nem canticum Pſalmi reſurrectionis. In finē
cum auditis quando Pſalmi pronunciantur,
Roma.10. In Chriſtum intelligite, dicente Apoſtolo,Finis enim
legis Chriſtus, ad iuſtitiam omni credenti. Quomo-
do ergo hic cantetur reſurrectio, & cuius reſurrectio,
quantum ipſe donare & aperire dignatur, audietis.
I Reſurrectionem enim Chriſtiani nouimus in capite
noſtro iam factam,& in membris futuram. Caput Ec-
Coloſ.1. cleſiæ Chriſtus eſt,mēbra Chriſti Eccleſia.Quod præ-
ceſſit in capite, ſequetur in corpore. Hæc eſt ſpes no-
ſtra, ad hoc credimus, ad hoc duramus & perſeuera-
mus in tanta malignitate huius ſeculi, conſolante nos
ſpe,antequam ſpes fiat res. Res enim erit cū & nos re-
ſurrexerimus,& in cœleſtem habitum cōmutati æqua-
Matt.22. les angelis facti fuerimus. Quis hoc ſperare auderet,
niſi veritas promitteret? Hanc autem ſpem promiſſam
ſibi Iudæi tenebant, & de bonis, & de quaſi iuſtis ope-
ribus multum gloriabantur quòd acceperant legē ſe-
cundum quam viuendo,& hic haberēt bona carnalia,
& in reſurrectione mortuorum talia ſperabāt,de qua-
libus hic gaudebant.Propterea Saducæis qui negabāt
Matth.22. futuram reſurrectionem, Iudæi reſpondere non pote-
Luc.20. rant proponentibus quæſtionem quā domino propo-
ſuerunt iidem Saducæi. Hinc enim intelligimus eos
hanc quæſtionem ſoluere non potuiſſe, quia domino
ſoluente mirati ſunt.Proponebant ergo Saducæi quæ-
ſtionem de quadam muliere quę habuit ſeptem viros,
non ſimul,ſed ſuccedentes ſibi.Erat enim hoc legis ad
Deute.25. populum propagandū, vt qui forte ſine liberis defun-
geretur,fratres eius ſi haberet,acciperet vxorē eius, ad K
reſuſcitandū ſemen fratri ſuo.Propoſita ergo illa mu-
liere quæ habuit ſeptem viros omnes mortuos ſine li-
beris,& ad hoc officiū implendū ducentes fratris vxo-
rem,dixerunt quærētes, In reſurrectione cuius eorū e-
rit vxor? Proculdubio Iudæi nō fatigarētur, nō deficę-
rent in iſta quæſtione,ſi non talia ſibi in reſurrectione
ſperarent,qualia agebant in hac vita. Dominus autem
æqualitatem angelorū promittens, nō humanam car-
nis corruptionem,ait illis,Erratis, neſciētes ſcripturas
neque virtutē dei.In reſurrectione enim neq; nubent, Matth.22.
neque vxores ducent:neq; enim incipient mori, ſed e- Luca.20.
runt æquales angelis dei. Demōſtrauit quòd ibi nō ſit
neceſſaria ſucceſſio,vbi deletur deceſſio. Ibi quia de-
ceſſores non erunt,nec ſucceſſores quærentur.Ad hoc
ſubiecit,nō enim incipient mori. Veruntamen quia Iu-
dæi tenebāt,& ſi carnaliter ſpem reſurrectionis futuræ,
gauiſi ſunt reſponſum eſſe Saducæis, cum quibus illis
erat de hac ancipiti & obſcura quæſtione certamen.
Tenebant ergo Iudæi ſpem reſurrectionis mortuorū,
& ſolos ſe ad beatam vitā reſurrecturos ſperabāt pro-
pter opus legis, & propter iuſtificationes ſcripturarū, L
quas habebant ſoli Iudæi,& gentes nō habebant. Cru-
cifixus eſt Chriſtus,cęcitas ex parte in Iſraël facta eſt,vt Roma.11.
plenitudo gentiū intraret.Hoc Apoſtolo dicente, cœ-
pit etiam gentibus promitti reſurrectio mortuorū,cre
dētibus in Ieſum Chriſtū quod reſurrexerit.Inde Pſal-
mus iſte eſt aduerſus præſumptionem & ſuperbiam Iu
dæorum, pro fide gentium ad eandem ſpem reſurre-
ctionis vocatarū.Quodammodo fratres mei animum
Pſalmi audiſtis.In hoc quod dixi,in hoc quod propo-
ſui,tota veſtra ſuſpendatur intētio.Hinc vos nulla co-
gitatio auertat:contra pręſumptionem dicitur Iudæo-
rum,qui de iuſtificationibus legis ſperabant ſibi reſur-
rectionē,& crucifixerunt Chriſtum qui primus reſur-
rexit, non membra reſurrectura ſolos Iudæos habitu-
ros,ſed omnes qui in eū crediduſſent: id eſt omnes gen
tes.Inde cœpit: *Iubilate deo.* Quis? *Omnis terra.* Non Pſal.99.
ergo ſola Iudæa.Videte fratres quemadmodum com-
mendetur vniuerſitas Eccleſię toto orbe diffuſæ,& nō
ſolum dolete Iudæos, qui gratiam iſtā gentibus inui-
debant,ſed plus hæreticos plangite. Si enim dolendi
ſunt qui collecti non ſunt,quanto amplius qui collecti
diuiſi ſunt? Iubilate deo omnis terra. Quid eſt iubilate?
In vocē eius erumpite gaudiorū, ſi nō poteſtis verbo- M
rum.Non enim verbis iubilatur, ſed ſolus gaudentiū
ſonitus redditur quaſi parturientis & parientis cordis
lætitiam in vocem rei conceptæ, quæ verbis explicari
non poſſit. Iubilate deo omnis terra. Nemo iubilet in
parte,Nemo,inquam, iubilet in parte, omnis terra iu-
bilet,catholica iubilet, catholica totū tenet. Quicunq;
partem tenet,& à toto præciſus eſt, vlulare vult nō iu-
bilare. Iubilate deo omnis terra, *Pſallite autem nomini*
eius. Quid dixit, pſallentibus vobis? Benedicatur no-
men eius. Quid ſit autem pſallere, heri dixi, & credo
meminiſſe charitatem veſtram. Pſallere eſt organum
etiam aſſumere, quod pſalterium dicitur, & pulſu atq;
opere manuum vocibus concordare. Si ergo iubilatis
quod deus audiat, pſallite etiam quòd homines vide-
ant & audiant,ſed non propter nomē veſtrum. Caue-
te enim facere iuſtitiam veſtram coram hominibus,vt Matth.6.
videamini ab eis.Et propter cuius nomē,inquies, pſal-
lam, vt non videantur ab hominibus opera mea?
Attendite alio loco, Luceant opera veſtra coram ho- Matth.5.
minibus,vt videant bona facta veſtra, & glorificēt pa-
trem

A trem vestrum qui in cœlis est. Videant bona facta vestra,& glorificent non vos,sed deum. Nam si propter vos glorificandos facitis opera bona,respondetur vo-
Matth.6. bis,quod ipse dixit de quibusdam talibus, Amen dico vobis,perceperunt mercedem suam. Et iterum, Alioqui mercedem non habebitis apud patrem vestrum qui in cœlis est. Ergo,inquies,debeo abscondere opera mea,ne faciam coram hominibus? Non. Sed quid ait? Luceant opera vestra coram hominibus. Anceps ergo remanebo. Hic mihi dicis, Cauete facere iustitiam ve-
Ibidem. stram coram hominibus. Hic mihi dicis, Luceant opera vestra bona corā hominibus: Quid obseruabo? quid faciam? quid relinquam? Tam nō potest homo seruire duobus dominis diuersa iubentibus, quàm nec vni diuersa iubenti. Non, ait dominus, diuersa iubeo. Finē attende, in finem canta, quo fine facias, vide. Si ideo facis vt tu glorificeris, hoc prohibui: si autem ideo vt deus glorificetur, hoc iussi. Psallite ergo nō nomini vestro, sed nomini domini dei vestri. Vos psallite, ille laudetur: vos bene viuite, ille glorificetur. Vnde enim habe-
B tis ipsum bene viuere? Si æternum haberetis, nunquam male vixissetis: si à vobis haberetis, nunquam bene vixissetis. Psallite autem nomini eius, *Date gloriam laudi eius.* Totam intentionem nostram in laudem dei mittit, nihil nobis relinquit vnde laudemur. Gloriemur in deo magis, & gaudeamus, illi inhæreamus, in illo laudemur. Audistis cum legeretur Apostolus, Videte vo-
1.Corin.1. cationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed stulta mūdi elegit deus, vt confundat sapiētes: & infirma mūdi elegit de⁹, vt cōfundat fortia: & ignobilia mūdi elegit deus, & ea quæ nō sunt tanquam quæ sunt, vt ea quæ sunt euacuentur. Quid voluit dicere? Quid voluit ostēdere? Descēdit dominus deus noster Iesus Christus in spiritu reparare genus humanū, & dare gratiam suam omnibus intelligentibus, quia gratia illius est, nō merita eorum. Et ne qualibet persona glorietur in carne, infirmos elegit: nā inde non est electus ille Nathanaël etiam. Quid enim tibi videtur, vt
Marci.2. publicanum in telonæo sedentem eligeret Matthæū,
C & non eligeret Nathanaël cui perhibuit testimonium
Ioan.1. ipse dominus dicēs, Ecce verus Israëlita in quo dolus non est? Intelligitur ergo Nathanaël iste doctus fuisse in lege: nō quia doctos non erat electurus, sed si ipsos primo elegisset, doctrinę suę merito se electos putarēt, & ita illorum scientia laudaretur, & laus Christi gratiæ minueretur. Perhibuit testimonium tanquam bono fideli, in quo dolus non erat, sed tamen eum non assumpsit inter illos discipulos, quos primum idiotas elegit. Et vnde intelligimus quòd ille peritus erat legis? Quādo audiuit ab vno ex eis qui secuti erāt dominū dicētem, Inuenimus messiam, quod interpretatur Christus: quæsiuit vnde, & dictū est à Nazareth. Et ille, A Nazareth potest aliquid boni esse. Proculdubio qui intellexit,
Ibidem. quia à Nazareth potest aliquid boni esse, peritus erat legis, & bene pphetas inspexerat. Noui esse in illi⁹ verbis aliā pronunciationē, sed à prudētioribus nō est approbata, vt quasi desperasse videatur ille, cum audiens dixisset, A Nazareth potest aliquid boni esse? id est, nunquid potest? Sic pronunciādo quasi desperaret. Sequitur autē ibi, Veni & vide. Hæc verba, id est, veni & vide, vtranque possunt pronunciationem sequi: Si dicas, quasi non credēs, à Nazareth potest aliquid boni esse? Respondetur, veni & vide quod non credis. Rursus si dicas confirmās, A Nazareth potest aliquid boni esse:

Respondetur, veni & vide quod credis, quàm vere bo- D
num sit, bonū quod nuncio à Nazareth, & quàm recte credas, veni & experire. Hinc tamen æstimatur doctus ille in lege fuisse, quia non est electus inter discipulos ab illo, qui stulta mundi elegit, cum tantū ei perhibuerit testimonium dominus dicens, Ecce vere I- *1.Corin.1.*
sraëlita, in quo dolus nō est. Elegit ergo dominus post- *Ioan.1.*
eà & oratores, sed illi superbirent si non prius eligeret *De verbis*
piscatores. Elegit diuites, sed dicerent merito diuitia- *Apostoli.*
rum suarum se electos esse, nisi primo elegisset paupe- *ser.18. Et*
res. Elegit imperatores postea, sed melius est vt Romā *de verbis*
cum venerit imperator, deposito diademate ploret ad *domini.*
memoriam piscatoris, quàm vt piscator ploret ad me- *ser.59.*
moriam imperatoris. Infirma enim mūdi elegit deus, *1.Corin.1.*
vt cōfundat fortia: & ignobilia mundi elegit, & ea quę non sunt tanquam ea quæ sunt, vt ea quæ sunt euacuarentur. Et quid sequitur? Quid ait? Conclusit Apostolus, vt non glorietur coram deo omnis caro. Videte *Ibidem.*
quemadmodum nobis abstulit gloriam, vt daret gloriam. Abstulit nostrā, vt daret suam. Abstulit inanem, vt daret plenam. Abstulit nutantem, vt daret solidam. E
Tanto ergo gloria nostra fortior & firmior, quia in deo. Non ergo in te debes gloriari quod prohibuit veritas, sed quod ait Apostolus, hoc præcipit veritas, Qui gloriatur, in domino glorietur. Date ergo gloriam laudi eius, nolite imitari Iudæos, qui quasi meritis suis volebant tribuere iustificationes suas, & inuidebant gentibus accedentibus ad gratiam euangelicam, vt peccata omnia donarentur eis, quasi illi non haberent quod donaretur sibi, quasi iam boni operarij mercedē expectantes. Et cum adhuc ægroti essent sanos se esse putabant, & inde periculosius ægrotabant. Nam si vel mitius ægrotassent, non quasi phrenetici medicū occidissent. Date gloriam laudi eius. *Dicite deo quàm timenda sunt opera tua.* Quare timenda & non amanda? Audi aliam vocem Psalmi, Seruite domino in timore, & ex- *Psal.2.*
ultate ei cum tremore. Quid sibi hoc vult? Audi vocem Apostoli, Cum timore, inquit, & tremore vestram ip- *Philip.2.*
sorum salutem operamini. Quare cum timore & tremore? Subiecit causam: Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Si ergo deus operatur in te, gratia dei bene operaris non F
viribus tuis. Ergo si gaudes, & time, ne forte quod datum est humili, auferatur superbo. Nam vt noueritis hoc esse factum de ipsa superbia Iudæorum, quasi se ex operibus legis iustificantium, & ideo cadentium, dicit alius Psalmus, Hi in curribꝰ, & hi in equis, quasi in suis *Psal.19.*
quibusdam passibus & instrumentis ad erectionem suam. Nos autem, inquit, in nomine domini dei nostri magnificabimur. Hi in curribus & hi in equis, nos autem in nomine domini dei nostri magnificabimur. Videte quemadmodum illi extollebātur in se, Videte quemadmodum isti gloriabantur in deo: propterea quid secutum est? Illis obligati sunt pedes & ceciderunt, nos autem surreximus & erecti sumus. Audi ipsum dominum nostrum hoc idem dicentem, Ego, in- *Ioan.9.*
quit, veni, vt qui non vident, videant: & qui vident, cęci fiant. Vide in vna parte bonitatem, in alia quasi malitiam. Sed quid meli⁹ illo? Quid misericordius? Quid iustius? Quare ergo qui non vident videant? Propter bonitatem. Quare & qui vident cæci fiant? Propter elationem. Et vere videbant, & facti sunt cæci: non videbant, sed videre sibi videbantur. Nam ecce videte fratres cum dicerent ipsi Iudæi, Num sumus ceci? Ait illis dominus, Si cæci essetis, peccatum non haberetis: *Ibidem.*

G modo autem quia dicitis, videmus, peccatum vestrum
in vobis manet. Ad medicum venisti, videre te dicis?
Cessabunt collyria, semper cæcus remanebis. Confite-
re te cæcum, vt illuminari merearis. Attende Iudæos,
attende gentes. Qui non vident, videant inquit, Ideo
veni, & vt qui vident cæci fiant. Ipsum dominum no-
strum Iesum Christum in carne videbant Iudæi, gen-
tes non videbant. Ecce qui viderunt crucifixerunt,
qui non viderunt, crediderunt. Ergo quid fecisti ô
Christe, aduersus superbos? Quid fecisti? Videmus
quia dignatus es, & membra tua sumus, Videmus, Ab-
scondisti deum, & hominem aspectibus obiecisti ho-
Roma.11. minum. Quare hoc? Vt cæcitas ex parte in Israël fie-
ret, & plenitudo gentium intraret. Ad hoc abscondi-
sti deum & hominem aspectibus obiecisti. Videbant
& non videbant. Videbant quod acceperas, & non
Philip.2. videbant quod eras. Videbant formam serui, non vi-
Ioan.14. debant formam dei. Formam serui qua maior est pa-
ter, non formam dei propter quam modo audistis,
Ego & pater vnum sumus. Tenuerunt quod videbant,
Ioan.10. crucifixerunt quod videbant, insultauerunt ei quem vi
Matth.26. debant, non agnouerunt qui latebãt. Audi apostolum
& 27. dicentem, Si enim cognouissent, nunquam dominum
H gloriæ crucifixissent. Ergo gentes quæ vocatæ estis at-
1. Corin. 2. tendite ramos præcisos propter seueritatem, vos au-
Roma.11. tem insertos propter bonitatem, & participes factos
pinguedinis oleæ, non altum sapientes, id est, non su-
Ibidem. perbientes, Non enim tu radicem portas, ait, sed ra-
dix te: magis terreamini, quia videtis amputatos ra-
mos naturales. Iudæi enim per patriarchas venerunt,
& de carne Abrahæ nati sunt. Et quid ait Apostolus?
Roma.11. Sed dicis, Fracti sunt rami vt ego inserar. Bene. Pro-
pter infidelitatem fracti sunt, tu autem, inquit, fide stas,
noli altum sapere, sed time. Si enim naturalibus ra-
mis deus non pepercit, neque tibi parcet. Attende er-
go ramos fractos & in te insertũ, noli extolli super ra-
mos fractos, sed magis dicito deo, quàm metuẽda sunt
opera tua, Fratres si aduersus Iudæos olim præcisos de
radice patriarcharum extollere nos non debemus, sed
timere potius & dicere deo, quàm timenda sunt ope-
ra tua: quanto minus non nos debemus extollere ad-
uersus recentia vulnera præcisionum? Præcisi sunt an-
I tè Iudæi, insertæ sunt gentes. De ipsa insertione præ-
cisi sunt hæretici: sed neque contra illos nos extollere
debemus, ne forte præcidi mereamur, quos delectat
insultare præcisis. Fratres mei qualiscunque episcopi
vox sonuit vobis, rogamus vos vt caueatis quicunque
in Ecclesia estis, nolite insultare eis qui non sunt in-
tus, sed orate potius vt & ipsi intus sint. Potens est e-
nim deus iterum inserere illos. De ipsis Iudæis dixit
Ibidem. hoc Apostolus, & factum est in eis, Resurrexit domi-
nus & multi crediderunt: non intellexerunt cum cru-
cifigerent, tamen postea crediderunt in eum, & dona-
tum est eis tam magnum delictum. Fusus domini san-
guis donatus est homicidis, non vt dicam deicidis:
quia si cognouissent, nunquam dominum gloriæ cru-
1. Corin. 2. cifixissent. Modo homicidis donatus est fusus sanguis
innocentis. Et ipsum sanguinem quem per insaniam
fuderunt, per gratiam biberunt. Dicite ergo deo, quàm
Roma.11. timenda sunt opera tua. Vnde timenda? Quia cæcitas
ex parte in Israël facta est, vt plenitudo gentium intra-
ret. O gentium plenitudo, dic deo, quàm timenda sunt
opera tua, & sic gaude vt contremiscas, noli extolli su-
per ramos præcisos. Dicite deo, quàm timenda sunt o-
pera tua. *In multitudine potentiæ tuæ mentientur tibi inimici
tui.* Ad hoc tibi, inquit, mentientur inimici tui, vt mul K
ta sit potentia tua. Quid est hoc? Intentius audite. Po-
tentia domini nostri Iesu Christi, maxime apparuit in
resurrectione, vnde Psalmus iste titulũ accepit. Et re-
surgens apparuit discipulis suis. Non apparuit inimi- Acto.10.
micis suis, sed discipulis suis. Crucifixus apparuit om-
nibus, resurgens fidelibus, vt etiã postea qui vellet cre-
deret, & credenti resurrectio promitteretur. Multi san-
cti multa miracula fecerũt, nullus eorum mortuus re-
surrexit, quia & qui ab eis resuscitati sunt, morituri re-
suscitati sunt. Intendat charitas vestra. Commendans
dominus opera sua dixit, Operibus credite, si mihi nõ Ioan.10.
vultis credere. Et commendantur etiam præterita o-
pera Prophetarum: & si non eadem, tamen multa eius-
dem potentiæ. Ambulauit dominus super mare, iussit Matth.14.
& Petrum. Nunquid non ibi erat ipse dominus quan-
do se diuisit mare, vt Moyses cum populo Israël tran- Exod.14.
siret? Idem dominus illa faciebat: qui fecit ista per car-
nem suam, ipse illa faciebat per carnem seruorum suo-
rum. Illud tamen per seruos suos non fecit: nam ipse
omnia faciebat, vt aliquis ipsorum mortuus esset, & re-
surgeret in vitam æternam. Quia ergo possent dicere L
Iudæi eũ miracula faceret dominus, fecit hoc & Moy-
ses, fecit hoc & Helias, fecit hoc & Helisæus, possent 3. Reg. 17.
sibi ista dicere, quia & illi mortuos resuscitauerunt, & 4. Reg. 4.
multa miracula fecerunt: propterea cum ab illo si-
gnum peteretur, proprium signum commendãs quod
in se solo futurũ erat, ait, Generatio ista praua & ama- Matth.12.
ricans signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi
signum Ionæ Prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ven- Ionæ.2.
tre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit & filius
hominis in corde terræ tribus diebus & tribus nocti-
bus. Quomodo fuit Ionas in ventre ceti? Nónne vt
postea viuus euomeretur? Hoc fuit infernus domino,
quod Ionæ cetus. Hoc signum proprium cõmẽdauit,
hoc est potentissimum. Potentius est reuixisse mortuũ,
quàm non fuisse mortuum. Multitudo potentiæ domi
ni secundũ quod homo factus est, in virtute resurre-
ctionis apparet. Hanc cõmendat & Apostolus cum di- Philip.3.
cit, Non habens eam iustitiam quæ ex lege est, sed eam
quæ est per fidem Christi, quæ est ex deo iustitia in fide
ad cognoscendum eum & virtutem resurrectionis e- M
ius. Sic cõmendatur & alio loco, Et si crucifixus est ex
infirmitate, sed viuit in virtute dei. Cum ergo ista ma- 2. Corin.13.
gna potẽtia domini in resurrectione intelligatur, vn-
de titulũ Psalmus iste accepit, quid sibi vult in multi-
tudine potentię tuæ mentientur tibi inimici tui: nisi vt
sic intelligas, ideo tibi mentiẽtur inimici tui vt cruci-
figaris, ideo crucifigeris vt resurgas? Mendacium ergo
illorum ad commendandam multã potentiam tuam
valebit. Quare solent inimici mentiri? Vt potentiam
cuiusque minuant de quo mentiuntur. Tibi, inquit, cõ-
trarium accidit. Nam minus appareret potentia tua, si
illi tibi non mentirentur. Attendite & ipsum menda-
cium falsorum testium in Euangelio, & videte quia de
resurrectione est. Cũ enim domino dictum esset, quod
signum ostendis nobis, quia ista facis: excepto eo quod
dixerat de Iona, per aliam similitudinem hoc ipsum Matth.12.
item dixit: vt noueritis hoc proprium signum maxi-
me commẽdatum, Soluite templum, inquit, hoc, & in Ioan.2.
tribus diebus excitabo illud. Et illi dixerunt, Quadra-
ginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu
in triduo excitabis illud? Et euangelista, quid illud es-
set, exponens, Hoc autem, inquit, dicebat Iesus de tem- Ibidem.
plo corporis sui. Ecce hanc potentiam suam homini-

bus se

A bus se demonstraturum dicebat: vnde similitudinem
de templo dederat propter carnem suã, quæ erat templum latentis intus diuinitatis. Vnde Iudæi templum
foris videbant, numen intus habitans non videbãt. Ex
istis verbis domini concinnauerunt falsi testes mendacium quod contra eum dicerent, ex his ipsis vbi
commendauit resurrectionem suam futuram loquens
de templo. Dixerunt enim falsi testes aduersus eum,
cum quæreretur ab eis quid illũ audissent dixisse blas-
Matth. 26. phemum: audiuimus enim eum dicentem, Soluam
† *resuscitabo.* templum hoc, & post triduum reædificabo † illud. Post
triduum resuscitabo audierant, soluam non audierant,
sed audierant, soluite. Vnum verbum mutauerunt &
paucas literas, vt falsum testimonium molirentur. Sed
cui mutas verbum ô humana vanitas, ô humana infirmitas? Verbo incommutabili verbum mutas? Mutas tu
tuum verbum, nunquid mutas dei verbum? Vnde alio
Psal. 26. loco dicitur, Et mentita est iniquitas sibi. Quare ergo
tibi mentiti sunt inimici tui ô domine, cui iubilat
omnis terra? In multitudine potentiæ tuæ mentientur
B tibi inimici tui. Dicunt, soluam: cum tu dixeris, soluite. Quare te dixerunt dixisse, soluam: & non dixerunt
quod tu dixisti, soluite? Vt quasi ipsi se à crimine soluti templi defenderent sine causa. Christus enim, quia
voluit, mortuus est, & tamen vos occidistis. Ecce concedimus vobis ô mendaces, ipse soluit templum. Di-
Gala. 2. ctum est enim ab Apostolo, Qui me dilexit, & tradidit
semetipsum pro me. Dictum est de patre, Qui proprio
Roma. 8. filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Si ergo pater filium tradidit, & filius semetipsum
tradidit, Iudas quid fecit? Pater tradendo filiũ ad mor-
Matth. 26. tem pro nobis, bene fecit: Christus tradendo seipsum
pro nobis, fecit bene: tradendo Iudas magistrum pro
auaritia sua, fecit male. Non enim quod nobis præstitum est de passione Christi, malitiæ Iudæ deputabitur.
Habet ille mercedem malitiæ, Christus laudem gra-
Ioan. 2. tiæ. Prorsus ipse soluerit templum, ipse soluerit qui di-
Ioan. 10. xit, Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam: nemo tollet eam
à me, sed egoipse pono eam à me, & iterum sumo eam.
C Ipse soluit templum gratia sua, non malitia vestra. In
multitudine potentiæ tuæ mentientur tibi inimici tui.
Ecce mentiuntur, ecce creditur eis, ecce opprimeris,
ecce crucifigeris, ecce insultatur tibi, ecce caput agita-
Matth. 27. tur, Si filius dei es, descẽde de cruce. Ecce quãdo vis a-
Ioan. 19. nimam ponis, & lancea latus percuteris, & sacramenta de latere tuo defluunt, deponeris de ligno, inuolue-
Matth. 28. ris linteaminibus, poneris in sepulchro, adduntur custodes ne tollant te discipuli tui: venit hora resurrectionis tuæ, terra concutitur, monumenta scinduntur,
resurgis occultus, appares manifestus. Vbi sunt ergo
illi mendaces? Vbi est falsum testimonium maleuolentiæ? Nónne in multitudine potentiæ tuæ mentiti sunt
tibi inimici tui? Da & illos sepulchri custodes, referant quid viderint, accipiant pecuniam & ipsi mentiantur. Dicant etiam ipsi moniti peruersi à peruersis,
dicant à Iudæis corrupti, qui in Christo noluerunt esse integri, dicant, Mentiantur etiam ipsi, Quid dicturi sunt? Dicite, videamus, mentimini & vos in multi-
Ibidem. tudine potẽtiæ domini. Quid dicturi estis? Cum dormiremus nos, venerunt discipuli eius & abstulerunt
In lib. 50. eum de monumento. O vere stultitia dormiens, aut
homiliarũ vigilabas, & prohibere debuisti: aut dormiebas, & quid
ho. 36. sit gestum nescisti. Accesserunt & ipsi mendacio inimicorum: auctus est & numerus mentientium, vt au-

geretur merces credentium, quia in multitudine po- D
tentiæ tuæ mentientur tibi inimici tui. Ergo mentiti
sunt, in multitudine potentiæ tuæ mentiti sunt. Apparuisti contra mendaces veracibus, & apparuisti eis veracibus, quos tu veraces fecisti. Remaneant Iudæi in
mendaciis suis, quia tibi in multitudine potentiæ tuæ
mentiti sunt: fiat quod sequitur, *Omnis terra adoret te & psallat tibi, psallat nomini tuo altissime.* Pauloante humillime, modo altissime. Humillime inter manus mentientium inimicorum: altissime super verticem laudantium angelorum. Omnis terra adoret te & psallat
tibi, psallat nomini tuo altissime. *Venite & videte opera domini.* O gentes, ô vltimæ nationes, relinquite Iudæos
mentientes, venite confitentes. Venite & videte opera
domini. *Terribilis in consiliis super filios hominum.* Filius
hominis & ipse quidem dictus est, & vere filius homi-
nis factus est. Vere filius dei in forma dei: vere filius *Philip. 2.*
hominis in forma serui. Sed nolite formam istam serui ex aliorum similium conditione pensare. Terribilis est in consiliis super filios hominum. Machi-
nati sunt filij hominum consilium ad crucifigendum E
Christum, crucifixus excæcauit crucifigentes. Quid
ergo fecistis filij hominum machinando acuta consilia aduersus dominum vestrum, in quo latebat maiestas, & apparebat infirmitas? Vos machinati estis consilia perdendi, ille excæcandi & saluandi: excæcandi
superbos, saluandi humiles. Ad hoc autem superbos
istos excæcandi, vt cæcati humiliarentur: humiliati
confiterentur: confessi illuminarentur. Terribilis in
consiliis super filios hominum. Vere terribilis: ecce
cæcitas ex parte in Israël facta est. Ecce Iudæi ex qui- *Roma. 11.*
bus natus est Christus, foris sunt: ecce gentes quæ
contra Iudæam erant, in Christo intus sunt. Terribilis in consiliis super filios hominum. Propterea quid
fecit terrore consilij sui? Conuertit in mare aridam.
Hoc enim sequitur, *Qui conuertit mare in aridam.* Mare erat mundus amarus salsitate, turbulentus tempestate, sæuiens fluctibus persecutionum, mare erat. Certe in aridam conuersum est mare: modo sitit aquam
dulcem mundus, quia salsa plenus erat. Quis hoc fe-
cit? Qui conuertit mare in aridam. Iam anima gen- F
tium omnium quid dicit? Anima mea velut terra sine *Psal. 142.*
aqua tibi. Qui conuertit mare in aridam. *In flumine pertransibunt pede.* Illi ipsi qui conuersi sunt in aridam,
cum essent antea amari, in flumine pede pertransibunt. Quid est flumen? Flumen est omnis mortalitas
seculi. Vide flumen, alia veniunt & transeunt. alia
transitura succedunt. Nónne sic fit in aqua fluminis,
quæ de terra nascitur & manat? Omnis qui natus est,
cædat oportet nascituro: & omnis iste ordo rerum labentium, fluuius quidam est. In istum fluuium non se
mittat cupida anima, non se mittat, stet. Et quomodo
transiet delectationes rerum periturarum? Credat in
Christum, & facile pertransibit pede, transibit illo duce, pede transibit. Quid est pede transire? Facile transire, & non quærat equum vt transeat, non erigatur superbia ad transeundum flumen: humilis transeat, & ocyus transit. In flumine pertransibunt pede. *Ibi iocundabimur in ipso.* In bonis operibus iocundare. O Iudæi,
de vestris operibus gloriamini, deponite superbiam
gloriandi de vobis, sumite gratiã iocundandi in Christo. Ibi enim iocundabimur, sed non in nobis: ibi iocundabimur in ipso. Quando iocundabimur? Cum flumen transierimus pede, vita æterna promittitur, resurrectio promittitur, ibi caro nostra iam nõ erit flumen.

G Flumen enim modo eſt,quãdo mortalis eſt. Videte ſi
ſtat aliqua ætas,Pueri creſcere volunt & neſciũt quòd
ſpatium vitæ ſuæ annis ſuccedentibus minuitur. Non
enim adduntur anni,ſed ſubtrahuntur creſcentibus,ſi-
cut aqua fluminis prorſus accedit, ſed a fonte recedit:
& volunt creſcere pueri vt careant dominatu maiorũ.
Ecce creſcunt,agitur cito,perueniunt ad iuuentutem.
Qui exceſſerunt pueritiam, ſi poſſint teneant iuuentu-
tem.Trãſit & ipſa,ſenectus ſuccedit:vel ſenectus æter-
na ſuccedat,vel ſenectus æterna ſit: morte aufertur,er-
go fluuius eſt carnis naſcentis.In hunc fluuium morta-
litatis nemo ſe mortalium rerum concupiſcentia ſub-
uertat ne rapiatur:facile tranſit qui humiliter,id eſt pe-
de tranſit,duce illo qui prior tranſiit, qui detorrẽte in
Pſal.109. via vſque ad mortem bibit, propterea exaltauit caput.
Trãſeuntes ergo pede fluuium iſtum, id eſt, facile trãſ-
euntes mortalitatem iſtam fluentem, ibi iocũdabimur
in ipſo. Modo autem in quo niſi vel in ipſo,vel in ſpe
ipſius? Et ſi enim iocundamur modo,in ſpe iocunda-
mur,tũc autem in ipſo iocũdabimur: & modo in ipſo,
1.Cor.13. ſed per ſpem tunc autẽ facie ad faciem, ibi iocundabi-
H mur in ipſo.In quo? *Qui dominatur in virtute ſua in æter-
num.* Nam nos quam virtutẽ habemus? Nũquid æter-
Gene.3. nam? Si æterna eſſet virtus noſtra, nõ lapſi eſſemus,nõ
cecidiſſemus in peccatum,nõ meruiſſemus mortalita-
tem pœnalem. Ille volũtate ſuſcepit,quò nos meritum
noſtrum deiecit.Qui dominatur in virtute ſua in ęter-
num, eius participes efficiamur, in cuius virtute nos e-
rimus fortes,ille autem in ſua. Nos illuminati, ille lu-
men illuminans:nos auerſi ab illo contenebramur,ille
auerti à ſe non poteſt. Calore ipſius accendimur,vnde
recedẽtes frigueramus,accedentes rurſum accẽdimur.
Ergo dicamus ei vt cuſtodiat nos in virtute ſua, quia
in ipſo iocundabimur qui dominatur in virtute ſua in
æternum.Sed non hoc ſolis Iudæis præſtitit credenti-
bus,quia multũ ſe extulerunt Iudæi de virtute ſua præ-
ſumentes:poſtea cognouerunt in cuius virtute fuerunt
ſalubriter fortes, & quidam eorũ crediderunt,ſed non
ſufficit Chriſto. Multum eſt quod dedit, [magnũ pre-
cium dedit,] non pro ſolis Iudæis debuit valere quod
dedit. *Oculi eius ſuper gentes reſpiciunt.* Ergo oculi eius
ſuper gẽtes reſpiciunt.Et quid facimus?Murmurabunt
I Iudæi,dicturi ſunt Iudæi,quod nobis,hoc & illis: no-
bis Euangelium,illis Euãgelium: nobis gratiam reſur-
rectionis, & illis gratiam reſurrectionis: nihil nobis
prodeſt quod nos legem accepimus, & in iuſtificatio-
nibus legis viximus,& tenuimus pręcepta patrum:Ni-
hil valebit hoc illis quod nobis.Non litigent,non con
tendant. *Qui amaricant non exaltentur in ſemetipſis.* O ca-
ro miſera & tabeſcens, nònne peccatrix es? Quid cla-
Roma.3. mat lingua tua? Attendatur conſcientia. Omnes enim
peccauerunt,& egent gloria dei. Agnoſce te infirmi-
tas humana, accepiſti legem vt & præuaricatrix legis
eſſes.Non enim tenuiſti & impleſti quod accepiſti.Ac-
ceſſit tibi ex lege non iuſtificatio quam lex iubet, ſed
Roma.5. præuaricatio quam tu feciſti.Si ergo abundauit pecca-
tum,quid inuides ſuperabundanti gratiæ?Noli amari-
care, quia qui amaricant non exaltentur. Quaſi male-
dixiſſe videtur, qui amaricant non exaltentur, immo
exaltentur, ſed non in ſeipſis. Humilientur in ſeipſis,
exaltentur in Chriſto. Qui enim ſe humiliat exaltabi-
Matth.23. tur,& qui ſe exaltat humiliabitur. Qui amaricant,non
exaltentur in ſemetipſis. *Benedicite gentes deum noſtrum.*
Ecce repulſi ſunt qui amaricant, reddita eſt illis ratio:
aliqui conuerſi ſunt,aliqui ſuperbi remanſerunt. Non
vos terreant qui gratiam euangelicam inuident genti- K
bus,iam venit ſemen Abrahæ,in quo benedicẽtur om- Gene.22.
nes gentes. Benedicite eum in quo benedicimini, be-
nedicite gentes deum noſtrum, *Et audite vocem laudis
eius.* Ne voſipſos laudetis,ſed ipſum laudetis.Quæ eſt
vox laudis eius? Quia gratia ipſius ſumus, quicquid bo-
ni ſumus. *Qui poſuit animam meam in vitam.* Ecce vox
laudis eius,Qui poſuit animam meam in vitam. Ergo
in morte erat. In morte erat, quia in te erat. Inde eſt
quòd non debuiſtis exaltari in vobiſipſis.Ecce in mor-
te erat in te. Vbi erit in vita niſi in illo qui dixit, Ego Ioan.14.
ſum via,veritas,& vita.Quomodo quibuſdam creden
tibus ait Apoſtolus, Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc Ephe.5.
autem lux in domino? Tenebræ ergo in vobis, lux in
domino:ſic mors in vobis,vita in domino.Qui poſuit
animam meam in vitam. Ecce poſuit animã noſtram
in vitam, quia credimus in eum qui in vitam poſuit a-
nimam noſtram.Sed quid deinde opus eſt,niſi vt per-
ſeueremus vſq; in finem? Et hoc quis dabit,niſi de quo
conſequenter dictum eſt, *Et non dedit in motum pedes
meos.* Ipſe poſuit animam meam in vitam,ipſe regit &
pedes ne nutent, ne moueantur & dentur in motum, L
& ipſe nos faciet viuere, ipſe perſeuerare vſque in fi-
nem,vt in æternum viuamus. Et non dedit in motum Matth.10.
pedes meos.Quare hoc dixiſti,& non dedit in motum & 24.
pedes meos? Quid enim paſſus es,aut quid pati potui-
ſti vt mouerentur pedes tui? Quid? Audi quæ ſequan-
tur. Quare dixi,nõ dedit in motum pedes meos? Quia
multa paſſuri ſumus, de quibus mouerentur de via pe-
des noſtri,niſi ipſe regeret eos, & in motum nõ daret.
Quæ ſunt iſta? *Quoniam probaſti nos deus, igniſti nos ſicut
ignitur argentum.* Non igniſti ſicut fœnum, ſed ſicut
argentum: adhibendo nobis ignem, non in cinerem
conuertiſti, ſed ſordes abluiſti. Igniſti nos ſicut igni-
tur argentum. Et vide quomodo ſæuit deus in illos,
quorum animam poſuit in vitam. *Induxiſti nos in mu-
ſcipulam.* Non vt capti moreremur, ſed vnde libera-
ti experiremur. *Poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro.* Ere-
cti enim male, ſuperbi eramus, male erecti curuati ſu-
mus, vt curuati bene erigeremur. Poſuiſti tribulatio-
nes in dorſo noſtro. *Impoſuiſti homines ſuper capita no-
ſtra.* Hæc omnia paſſa eſt Eccleſia variis & diuerſis per-
ſecutionibus: paſſa eſt hoc & ſingillatim, & modo pa- M
titur etiam. Non enim quiſquam eſt qui ſe in hac vi-
ta ab his tentationibus poſſit dicere immunem. Er-
go imponuntur & homines ſuper capita noſtra, tole-
ramus quos nolumus, patimur ſuperiores aliquando,
quos nouimus peiores. Peccata autem ſi deſint, bene
ſuperior eſt homo: quanto autem plura aſſunt, tanto
eſt inferior. Et bonum eſt vt conſyderemus nos pec-
catores eſſe, & ſic toleremus impoſitos ſuper capita
noſtra,vt & nos deo confiteamur,quia digna patimur.
Quid enim indigne pateris, quod facit qui iuſtus eſt?
Poſuiſti tribulationes in dorſo noſtro, impoſuiſti ho-
mines ſuper capita noſtra. Sæuire videtur deus cum
iſta facit, ne metuas quoniam pater eſt, nunquam ſic
ſæuit vt perdat. Quando male viuis ſi parcit,plus ira-
ſcitur. Omnino iſtæ tribulationes flagella ſunt corri-
gentis, ne ſit ſententia punientis. Poſuiſti tribulatio-
nes in dorſo noſtro, impoſuiſti homines ſuper capita
noſtra. *Tranſiuimus per ignem & aquam.* Ignis & aqua,
vtrunque periculoſum eſt. In hac vita,certe videtur a-
qua ignem extinguere,& ignis videtur aquam ſiccare.
Ita & ipſæ tentationes ſunt, quibus abundat hæc vita.
Ignis vrit, aqua corrumpit: vtrunque metuendum, &
vſtio

A vstio tribulationis, & aqua corruptionis. Quando sunt
res angustæ & aliquæ infœlicitates sunt in hoc mun-
do, quasi ignis est: quando sunt res prosperæ & abun-
dantia seculi circumfluit, quasi aqua est. Vide ne te
ignis exurat, ne aqua corrumpat. Firmus esto aduersus
ignem, coqui te oportet, tanquam vas fictum mitteris
in caminum ignis, vt firmetur quod formatum est.
Vas ergo quod in igne formatum est, aquam non ti-
met: vas autem si solidatum igne non fuerit, tanquam
lutum aqua soluetur. Noli festinare ad aquã, per ignem
transi ad aquam, vt transeas & aquam. Propterea & in
sacramentis & in catechizando & in exorcizando ad-
hibetur prius ignis. Nam vnde plerunque immundi
spiritus clamant ardeo, si ille ignis non est? Post ignem
autem exorcismi venitur ad baptismum, vt ab igne ad
aquam, ab aqua in refrigerium. Quod autem in sacra-
mentis aqua baptismi, hoc etiam in tentationibus hu-
ius seculi angustia timoris. Accedit prima vice ignis,
postea ablato timore metuendum est ne fœlicitas cor-
rumpat mundana. Cum autem te ignis crepare non
suffecerit, & in aquam non merseris, sed enataueris,
B per disciplinam transis ad requiem, & transiens per
ignem & aquam educeris in refrigerium. Quarum e-
nim rerum signa sunt in sacramentis, ipsæ res sunt in
illa perfectione vitæ æternæ. Iam cum transierimus ad
illud refrigerium fratres charissimi, nullum ibi time-
bimus inimicum, nullum tentatorem, nullum inui-
dum, nullum ignem, nullam aquam, perpetuum ibi re-
frigerium erit. Refrigerium propter quietem dicitur:
nam si dicas calorem, verum est: si dicas refrigerium,
verum est. Si enim refrigerium male accipias, quasi
torpescimus ibi, non autem torpescimus ibi, sed re-
quiescimus: nec quia calor dicitur, æstuabimus ibi, sed
feruemus spiritu. Attende ipsum calorem in alio Psal-
Psal.18. mo, Nec est qui se abscondat à calore eius. Quid dicit
Roma.12. & Apostolus? Spiritu feruentes. Ergo transiuimus per
ignem & aquam. *Et eduxisti nos in refrigerium.* Attende
quia non tantum de refrigerio, sed nec de ipso igne
optabili tacuit. *Introibo in domũ tuam in holocaustis.* Quid
est holocaustum? Totum incensum, sed igne diuino.
Holocaustum enim dicitur sacrificium cum totum
accenditur. Aliæ sunt partes sacrificiorum, aliud ho-
C locaustum. Quando totum ardet, & totum consumi-
tur igne diuino, holocaustum dicitur: quando pars,
sacrificium. Omne quidem holocaustum sacrificium,
sed non omne sacrificium holocaustum. Holocausta
enim promittit, corpus Christi loquitur, vnitas Chri-
sti loquitur, Introibo in domum tuam in holocaustis.
Totum enim meum consumit ignis tuus, nihil mei
remaneat mihi, totum sit tibi. Hoc autem erit in re-
1.Cor.15. surrectione mortuorum, quando & corruptibile hoc
induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit
immortalitatem, tunc fiet quod scriptum est, Absur-
Ibidem. pta est mors in victoria. Victoria quasi ignis diuinus
est, cum absorbet & mortem nostram, holocaustum
est, Non remanet mortale aliquid in carne, non re-
manet culpabile aliquid in spiritu, totum ex mortali
vita consumetur, vt in æterna vita consummatur, vt
à morte seruemur in vitam. Erũt ergo illa holocausta.
Et quid erit in holocaustis? *Reddam tibi vota mea quæ di-
stinxerunt labia mea.* Quæ est distinctio in votis? Hæc
est distinctio, vt te accuses, illum laudes: te intelli-
gas creaturam, illum creatorem: te tenebras, illum il-
Psal.17. luminatorem, cui dicas, Tu illuminabis lucernam
meam domine, deus meus illumina tenebras meas.

Nam quando dixeris, ô anima, quia ex te tibi lucet, D
ne distingues, Si non distingues non reddes vota di-
stincta. Redde vota distincta, confitere te mutabi-
lem, illum incommutabilem, confitere te sine illo ni-
hil esse, ipsum autem sine te perfectum esse: te indige-
re illo, illum autem tui non indigere. Clama ad il-
lum, Dixi domino, deus meus es tu, quoniam bono- Psal.15.
rum meorum non indiges. Iam eo quod te in holo-
caustum assumit deus, non ille crescit, non ille auge-
tur, non ille ditior, non ille instructior fit, tibi est me-
lius quicquid de te pro te facit, non ei qui facit. Hæc
si discernas, reddis vota deo tuo, quæ distinxerunt la-
bia tua. Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt la-
bia mea. *Et locutum est os meum, in tribulatione mea.* Quàm
dulcis est sæpe tribulatio, quàm necessaria est tibi.
Quid ibi locutum est os ipsius in tribulatione sua?
Holocausta medullata offeram tibi. Quid est medullata? In-
tus teneam charitatem tuam, non erit in superficie, in
medullis meis erit quod diligo te. Nihil enim interius
medullis nostris, Interiora ossa sunt carne, medullæ
interiores sunt ipsis ossibus. Quisquis ego in superfi- E
cie colit deum, magis placere vult hominibus. Aliud
autem intus sentiens, non offert holocausta medulla-
rum, cuius autem medullam inspicit, ipsum totum ac-
cipit. Holocausta medullata offeram tibi. *Cum incenso
& arietibus.* Arietes sunt duces Ecclesiæ. Totum cor-
pus Christi loquitur, hoc est, quod offert deo incen-
sum. Quid oratio cum incenso & arietibus? Maxime
enim arietes orant pro gregibus. *Offeram tibi boues cum
hircis.* Boues inuenimus triturantes, & ipsi offeruntur
deo. Apostolus de annunciatoribus euangelij dixit in-
telligendum quod scriptum est, Boui trituranti os 1.Corin.9.
non infrenabis. Nunquid de bobus pertinet ad deum?
Ergo magni illi arietes, magni boues. Quid reliqui
qui forte conscij sunt aliquorum peccatorum, qui for-
te in ipso itinere lapsi sunt, & sauciati per pœniten-
tiam sanantur? Nunquid & ipsi remanebunt, & ad
holocausta non pertinebunt? Ne ipsi timeant addidit
& hircos. Holocausta, inquit, medullata offeram tibi,
cum incenso & arietibus, offeram tibi boues cum hir-
cis. Adiunctione ipsa saluantur hirci, per se non pos-
sunt accipi, adiuncti bobus accipiuntur. Talibus enim F
dictum est, Facite vobis amicos de mammona iniqui-
tatis, vt & ipsi recipiant vos in æterna tabernacula.
Ergo illi hirci non erunt à sinistris, quia fecerunt sibi Luc.16.
amicos de mammona iniquitatis. Qui autem hirci ad
sinistram? Quibus dicetur, Esuriui & non dedistis mi- Matth.25.
hi manducare, non qui peccata sua eleemosynis rede-
merunt. *Venite audite, & narrabo omnes qui timetis deum.*
Veniamus, audiamus quid narraturus est. Venite au-
dite & narrabo. Sed quid? Venite audite & narrabo
omnes qui timetis deum. Si deum non timetis, non
narrabo. Non est quibus narretur, vbi dei timor non
est. Dei timor aperiat aures, vt sit quod intret, & quà
intret, quod narraturus sum. Sed quid est narratu-
rus? *Quanta fecit animæ meæ,* Ecce narrare vult. Sed quid
est narraturus? An forte quantum pateat terra, quan-
tum distendatur cœlum, & quod sint sydera, & quæ
sint vices solis & lunæ? Ista creatura peragit ordinem
suum, qui multum eam curiose quæsierunt, eius crea-
torem ignorauerunt. Illud audite, illud accipite, ô qui
timetis deum, quanta fecit animæ meæ, Si vultis & ve-
stræ est. Quanta fecit animæ meæ? *Ad ipsum ore meo
clamaui.* Et hoc ipsum factum dicit animæ suæ, vt ad
ipsum ore suo clamaret, factum esse dicit animæ suæ.

G Ecce fratres gentes eramus, & si non in nobis, in paré-
1.Cor.12. tibus nostris. Et quid dicit Apostolus? Scitis quando
gẽtes eratis, ad simulacra sine voce quodãmodo ascé-
debatis inducti. Dicat nũc Eccesia quanta fecit animæ
meæ, ad ipsum ore meo clamaui. Olim ad lapidem cla-
mabam, ad lignum surdum clamabam, simulacris sur-
dis, mutis loquebar, iã imago dei conuersa est ad crea-
Hiere.2. torem suum. Qui dicebam ligno, pater meus es tu: &
Matth.6. lapidi, tu me genuisti: modo dico, Pater noster qui es
in cœlis. Ad ipsum ore meo clamaui. Ore meo iam nõ
1.Pet.1. ore alieno, Quando clamabam ad lapides in vana cõ-
uersatione paternæ traditionis, ore alieno clamabam:
quando clamaui ad dominũ, quod ipse donauit, quod
ipse inspirauit, ad ipsum ore meo clamaui. *Et exaltaui
sub lingua mea.* Quid est clamaui ore meo, & exaltaui
sub lingua mea? Ipsum publice prædicaui, ipsum in se-
creto confessus sum. Parum est deũ exaltare lingua, sed
& sub lingua, vt quod certus loqueris, hoc tacitus co-
gites, Ad ipsum ore meo clamaui, & exaltaui sub lingua
mea. Vide quàm vult in secreto esse integer, qui in se-
creto offert holocausta medullata. Hoc agite fratres,
hoc imitamini, vt dicatis, Venite, audite quanta fecit a-
nimæ meę. Omnia enim quę enarrat, ipsius gratia fiunt
in anima nostra. Videte & alia quæ dicat, *Iniquitatem*
H *si aspexi in corde meo, non exaudiet dominus.* Cõsyderate mo-
do fratres, quàm facile, quàm quotidie homines eru-
bescentes in hominibus iniquitates accusant, Male fe-
cit, perdite fecit, sceleratus homo est, hoc forte propter
homines dicit. Vide si non in corde tuo conspicis ini-
quitatem, ne forte quod reprehendis in altero, cogites
facere, & ideo in illum clames, non quia fecit, sed quia
inuẽtus est. Redi ad te, intus esto tibi iudex. Ecce in cu-
biculo tuo abscondito, in ipsa vena intima cordis tui
vbi tu solus es & ille qui videt, illic tibi displiceat ini-
quitas, vt placeas deo. Noli illam respicere, id est, noli
illam diligere, sed potius despice, id est, contẽne & a-
uertere ab ea. Quicquid lætum promiserit vt illiciat ad
peccãdum, quicquid triste minatum fuerit, vt impellat
ad malefaciendum, totum nihil est, totũ transit, despi-
ci dignum est vt calcetur, non conspici vt acceptetur.
Suggerit enim aliquãdo per cogitationes vel per ver-
1.Cor.15. ba colloquentium malorum. Corrumpunt enim mo-
res bonos colloquia mala: tu noli ea respicere. Sed pa-
I rum est in vultu, parũ est in lingua, in corde noli respi-
cere: id est, noli diligere, noli acceptare. Nã respectum
pro dilectione poni quotidianum est, primo quia de
deo dicimus, respexit me. Quid est, respexit me? Ante
enim te non videbat? Aut rursum attendebat, & preci-
bus tuis cõmonitus est, vt in te oculos mitteret? Vide-
bat te & ante, sed respexit me, dicis, dilexit me. Et ho-
mini qui te videt, & rogas eum, dicis, vt misereatur tui,
respice me. Videt te, & dicis, respice me. Quid est, respi-
ce me? Dilige, attende, miserere mei. Ergo nõ ideo di-
xit, iniquitatẽ si aspexi in corde meo, quia omnino nul-
la iniquitas suggeritur cordi humano: Ibi suggeritur,
non cessat suggestio, sed non fiat respectio. Si enim re-
spicis iniquitatem, retro aspicis, & incurris sententiam
Luc.9. domini dicentis in Euangelio, Nemo ponens manum
super aratrum & respiciens retro, aptus est regno dei.
Philip.3. Quid ergo debeo facere? Quod ait Apostolus, Quæ re
tro oblitus, in ea quæ ante sunt extentus. Retro enim
nostra omnia quæ transierunt, iniqua sunt. Nemo ex
bono venit ad Christum, omnes peccatores fuerunt,
Roma.3. omnes peccauerunt, sed credendo iustificantur. Perfe-
cta iustitia nõ erit, nisi in illa vita: tamen ad profectum
& mores boni ab ipso inspirantur, ab ipso donantur. K
Noli ergo tua merita computare, noli. Et si suggeritur
iniquitas, noli consentire. Quid enim ait? Iniquitatem
si conspexi in corde meo, non exaudiet dominus.
Propterea exaudiuit me deus. Quia iniquitatem non con-
spexi in corde meo. *Et intendit voci orationis meæ.* Bene-
dictus deus meus, qui nõ amouit deprecationẽ meam
& misericordiam suam à me. Tenet sensum ab eo lo-
co vbi ait, Venite audite & narrabo vobis omnes qui
timetis deum, quanta fecit animæ meę, & dixit quæ au-
distis, & ad finem ita conclusit: *Benedictus deus meus qui
non amouit deprecationem meam & misericordiam suam à me.* Sic
enim peruenit ad resurrectionem iste qui loquitur vbi
iam & nos spe sumus, imò & nos sumus, Etenim nostra
vox ista est. Quandiu ergo hic sumus hoc rogemus
deum, vt non à nobis amoueat deprecationem no-
stram, & misericordiam suam: id est, vt perseueranter
oremus, & perseueranter misereatur. Multi enim lan-
guescunt in orando, & in nouitate suæ conuersionis
feruenter orant, postea languide, postea frigide, postea
negligenter, Quasi securi sunt. Vigilat hostis, dormis Luc.18.
tu. Ipse dominus præcepit in euangelio, Quia oportet
semper orare & non deficere. Et dat similitudinem de L
illo iniquo iudice, qui nec deũ timebat, nec hominem
reuerebatur, quem interpellabat illa vidua quotidie vt
audiret eam, & cessit tędio, qui non flectebatur miseri-
cordia, & ait sibi iudex nequam, Si nec deum timeo,
nec homines reuereor, vel propter tædium quod mi-
hi quotidie facit hæc vidua, audiã causam eius & vin-
dicabo eam. Et ait dominus, Si iudex nequam hoc fe- Luc.18.
cit, pater vester nõ vindicabit electos suos, qui ad eum
clamant die ac nocte? Ita dico vobis, faciet iudicium
eorum cito. Ergo nõ deficiamus in oratione. Ille quod
concessurus est, & si differt, non aufert. Securi de polli-
citatione ipsius non deficiamus orando, & hoc ex be-
neficio ipsius est. Propterea dixit, Benedictus deus
meus, qui non amouit deprecationem meam, & mise-
ricordiam suam à me. Cum videris non à te amotam
deprecationem tuam, securus esto quia non est à te a-
mota misericordia eius.

*In Psalmum sexagesimumsextum
Enarratio.*

MEMINIT charitas vestra in duobus Psalmis, M
qui iam tractati sunt, exhortatos nos fuisse a-
nimam nostram vt benediceret dominum, &
pio cantu dixisse, Benedic anima mea domi-
num. Si ergo hortati sumus in illis Psalmis animã no- Psal.102.
stram, vt benediceret dominum, in hoc Psalmo recte
dicitur: *Deus misereatur nostri, & benedicat nos.* Benedicat
anima nostra dominum, & deus benedicat nos. Cum
benedicit nos deus, nos crescimus: & cum nos benedi-
cimus dominum, crescimus: vtrunque nobis prodest.
Non augetur ille benedictione nostra, nec minuitur
maledictione nostra. Qui maledicit domino, ipse mi-
nuitur: qui benedicit dominum, ipse augetur. Prior est
in nobis benedictio domini, & consequens est, vt &
nos benedicamus dominũ. Illa pluuia, iste fructus est.
Ergo redditur tanquam fructus agricolę deo, complu-
enti nos & colenti. Cantemus ista deuotione, non ste-
rili, non inani voce, sed vero corde. Apertissime enim
deus pater dictus est agricola: Apostolus dicit, Dei a- 1.Cor.3.
gricultura estis, dei ædificatio estis. In rebus huius mũ-
di visibilibus, vitis nõ est ædificium, & ædificium non
est vinea: nos autẽ vinea domini sumus, quia colit nos
ad fructum

A ad fructum. Aedificiū dei sumus, quia colit nos & habitat in nobis. Et quid ait idem Apostolus? Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Ergo neque qui plātat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Ille ergo incrementum dat, nunquid forte isti sunt agricolæ? Agricola enim dicitur qui plātat & qui rigat. Dixit autem Apostolus, Ego plantaui, Apollo rigauit. Quærimus vnde ipse hoc
1.Cor.3. fecerit? Respondit Apostolus, Non ego autem sed gratia dei mecum. Ergo quocūque te verteris, siue per angelos deum inuenies agricolā tuum: siue per prophetas, ipse est agricola tuus: siue per Apostolos, eundem ipsum agnosce agricolam tuum. Quid ergo nos? Fortasse operarij sumus agricolæ illius, & hoc ipsum ab ipso impartitis viribus, & ab ipso donata gratia. Ipse ergo & colit & incrementum dat, Agricola autem homo vineam colit hactenus, vt aret, putet, adhibeat cætera quæ pertinent ad agricolarum diligentiam pluere vineæ suæ non potest. Quod si forte irrigare potest, de cuius potest? Ipse ducit quidem in riuum, sed deus implet fontem. Postremo in vinea sua incrementū da-
B re sarmentis non potest, formare fructus non potest, modificare semina nō potest, tempora gignendi temperare non potest. Deus autem qui omnia potest agricola noster est, securi sumus. Forte ait aliquis, Tu dicis agricolam nostrum esse deū, Imò ego apostolos agricolas dico esse qui dixerunt, Ego plantaui, Apollo rigauit. Si ego dico, nemo credat, si Christus dicit, væ qui
Ioan.15. non credit. Quid ergo dominus Christus ait? Ego sum vitis, vos sarmenta, pater meus agricola. Sitiat ergo ter-
Psal.142. ra & edat voces sitis suæ, quoniam scriptum est, Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Dicat ergo terra nostra, nolipsi, pluuiam dei desyderans, Deus misereatur nostri & benedicat nos. *Illuminet vultū suum super nos.* Quæsiturus eras fortasse quid est, benedicat nos. Multis modis se volunt homines benedici à deo. Alius benedici se vult vt habeat plenam domū necessariis rebus huic vitæ: alius benedici se cupit vt obtineat salutem corporis sine labe: alius benedici se vult si forte ægrotat, vt reparet sanitatem: alius desyderans filios, & forte contristatus quòd non nascantur, benedici se vult vt habeat posteritatem. Et quis enumerat diuersa vota hominum se à domino deo benedici cupientium? Quis
C autem nostrum dicturus est non esse illam dei benedictionem: si vel agricultura ei fructum ferat, vel domus cuiusque abundet copia rerum temporalium, vel ipsa corporis salus, aut teneatur ne amittatur, aut amissa reparetur? Fœcunditas etiam fœminarum, & casta vota filios desyderantium, ad quem pertinent nisi ad dominum deum? Qui enim creauit omnia quando non erant, ipse prolis successu facit permanere quod condidit. Facit hæc deus, donat hæc deus. Parum est nobis dicere, facit hæc deus, donat hæc deus, sed solus hæc facit, solus donat. Quid enim? Facit hæc deus, si facit hæc aliquis non deus? Facit hæc deus, & solus facit. Et sine causa ista petuntur, vel ab hominibus vel à dæmonibus, & quæcunque bona accipiunt inimici dei, ab illo accipiunt: & cum ab aliis petunt & accipiunt, nescientes ab illo accipiunt. Quomodo cum puniuntur & putant se ab aliis puniri, nescientes ab illo puniuntur, Sic & cum vegetantur, implentur, saluantur, liberantur, & si hoc nescientes, vel hominibus vel dæmonibus vel angelis tribuunt, non habēt nisi ab illo penes quē potestas est omnium. Ad hoc diximus hæc fratres, vt quisquis etiā ista terrena forte, vel propter supplementa necessitatis, vel propter aliquam in- D
firmitatem desyderat, nō nisi ab illo desyderet, qui est fons omnium bonorū & creator & recreator vniuersorū. Sed alia sunt dona quæ dat deus & inimicis suis, alia quæ nō seruat nisi amicis suis. Quæ sunt dona quæ dat deus & inimicis suis? Ea quæ numeraui. Non enim soli boni plenas habēt domos rebus necessariis, aut soli boni, vel salui facti sunt, vel ab ægritudine conualescunt, aut soli boni filios habēt, soli boni pecuniam, soli boni cætera apta huic vitæ temporali atque transeunti, Habent hæc & mali, & aliquādo desunt bonis, sed desunt & malis, & plerunq; istis magis quàm illis, aliquādo illis quàm istis potius abundant. Permixta ista temporalia deus esse voluit, quia si bonis solis ea daret, putarent & mali propter hæc colendum deum. Rursus si ea solis malis daret, timerent boni infirmi conuerti, ne ista illis forte deessent. Est enim adhuc anima infirma minus capax regni dei, nutrire illā debet deus agricola noster. Nam & quæque arbor iam tempestates robore sustinet, cū de terra nasceretur herba erat. Nouit ergo ille agricola, nō solū robustas arbores putare atque E
purgare, sed etiam teneras in recenti ortu sepire. Propterea dilectissimi, vt dicere cœperā, si solis bonis darentur ista, omnes propter hæc accipienda vellent cōuerti ad deum. Rursus si solis malis darentur, timerent infirmi ne cum conuerterentur, amitterent quod soli mali haberent. Permixte data sunt & bonis & malis. Rursus si solis bonis auferentur, idē ille timor esset infirmorum nec cōuerterentur ad deum. Rursus si solis malis auferētur, ipsa sola pœna putaretur, qua mali plectuntur. Quòd ergo dat ea bonis, cōsolatur itinerātes, quòd dat ea & malis, admonet bonos vt alia desyderent quæ non habent cum malis cōmunia. Rursus bonis aufert ea quando vult, vt interrogent se de suis viribus, & inueniant se qui forte latebant se vtrū iam possint dicere, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Benedixit enim & illa anima dominum, & reddidit fructus cōpluta sagina benedictionis, Dominus dedit dominus abstulit. Subtraxit data, sed non subtraxit datorem. Anima benedicta omnis simplex, non hęrens terrenis rebus, nec visco implicatis pennis iacens, sed exerto nitore virtutum in geminis alis geminę dilectionis exultat in auras liberas: & videt sibi subtra- F
ctum esse quod calcabat, non ibi incumbebat, & dicit secura, Dominus dedit domin^9 abstulit, sicut domino Iob.1.
placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Dedit & abstulit: manet qui dedit, & abstulit quod dedit: sit ergo nomen eius benedictum. Ad hoc ergo ista auferūtur bonis. Sed ne quis forte infirm^9 diceret, quādo ergo esse possem tātę virtutis sicut sanctus Iob? Robur miraris arboris, quæ modo nata est? Hæc magna quā modo miraris, sub cuius ramis, & vmbra refrigeraris, virga fuit. Sed times ne tibi auferantur hæc, tu cum talis fueris, attēde, quia auferūtur & malis. Quid te ergo differs à cōuersione? Quod bonus times amittere, forte amissurus malus es. Si bonus ea perdideris, adest cōsolator qui abstulit. Arca exinanita est auro, cor plenū est fide. Foris pauper es, sed intus diues es. Diuitias tecum portas, quas nō amitteres etiam si de naufragio nudus exires. Quod ergo forte perditurus es malus, cur non bonum te inuenit damnum, quandoquidem vides & malos pati damnum? Sed maiore illi damno feriuntur. Inanis est domus, inanior conscientia est. Quisquis malus ista perdiderit, non habet foris quod teneat,

G teneat, non habet intus vbi requiescat. Fugit hæc vbi
damnum passus est, vbi se ab oculis hominum de diui-
tiarũ ostentatione iactabat. Iam se in oculis hominum
iactare non potest, ad se intrò non redit, quia nihil ha-
Prouer.6. bet. Non est imitatus formicam, non sibi collegit gra-
& 30. na cum æstas esset. Quid dixi cum æstas esset? Cum es-
set vitæ tranquillitas, cum esset seculi huius erga illum
prosperitas, quando ei vacabat, quando fœlix voca-
batur ab omnibus, æstas ipsius erat, Imitaretur formi-
cam, si audiret verba dei, colligeret grana, & intus re-
conderet. Venerat tentatio tribulationis, superuenerat
hyems torporis, tempestas timoris, frigus tristitiæ, siue
damnum esset, siue salutis periculum, siue aliqua orbi-
tas suorum, siue aliqua exhonoratio, siue humiliatio,
hyems erat. Redit formica ad id quod æstate colle-
git, & intus in secreto suo vbi nemo videt, æstiuis la-
boribus recreatur. Quando sibi ista colligebat æstate
videbant omnes, cum his pascitur in hyeme, nullus vi-
det. Quid est hoc? Vide formicam dei, surgit quoti-
die, currit ad Ecclesiam dei, orat, audit lectionem,
H hymnum cantat, ruminat quod audit, apud se cogi-
tat, recondit intus grana electa de area. Hæc ipsa quæ
modo dicuntur qui prudenter audiunt, hoc agunt, &
ab omnibus videntur procedere ad Ecclesiam, redire
de Ecclesia, audire sermonem, audire lectionem, inue-
nire librum, aperire & legere, Omnia ista videntur
cum fiunt. Formica illa est conterens iter, portans &
recondens in conspectu cernentium. Venit hyems ali-
quando, cui enim non venit? Accidit damnum, accidit
orbitas, Cæteri miserentur forte vt miserum qui non
norunt quid intus habeat formica quod comedat. &
dicunt, Miser ille cui hoc accidit, aut ille cui hoc acci-
dit: quid illi credis animi esse? quomodo confectus est?
Metitur ex se, comparatur ex viribus suis, & ideo falli-
tur, quia mensuram qua se metitur, vult afferre ad eum
quem non nouit, Vides illum passum damnum, aut
humiliatum, aut orbitate percussum, Quid credis? Iste
ergo aliquid mali fecit, vt hoc illi contingeret, Tale
cor habeant, aut talem animum inimici mei. Ignorans
ô homo, vere tu tibi inimicus es, qui per æstatem tibi
I non colligis quod iste collegit. Modo intus formica
comedit labores æstatis, sed eam colligentem videre
poteras, manducantem videre non potes. Ista fratres
quantum dominus dedit, quantum suggerere & im-
buere dignatus est infirmitatem & humilitatem no-
stram, quantum capimus pro modulo nostro, diximus
quare det deus omnia ista permixta, & bonis & malis,
& quare auferat & bonis & malis. Dedit tibi, non ex-
tollaris: abstulit tibi, non frangaris. Times ne auferat,
bono potest auferre & malo. Melius ergo bonus quod
dei est amittis, sed deum tenes, Sic ergo & ille malus,
ipsum hortamur. Passurus est damnum, quis non passu-
rus est orbitatem? Aliquis casus irruet, aliqua calami-
tas de transuerso, vndecunque plenus est mundus, ex-
empla non cessant. Loquor tibi in æstate, grana quæ
colligas non desunt. Attende ad formicam ô piger,
collige æstate cum potes, hyems colligere te non sinet,
sed manducare sinet quod collegeris. Quàm multi e-
nim tribulationem ita patiuntur, vt non eis vacet, nec
legere aliquid, nec audire aliquid, nec forte admittun-
tur ad eos qui eos consolentur. Remansit formica in
cauerna, videat si collegit æstate aliquid quò se auocet
hyeme. Sed modo quia benedicet nos deus, quare be-
nedicet nos? Quam benedictionem petit hæc vox? Vt
benedicat nos deus benedictione quam seruat amicis
suis, quam solis bonis dat, Non pro magno appetas K
quod & mali accipiunt, Quia bonus deus facit illa, qui Matth.5.
solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit
super iustos & iniustos. Quid ergo præcipue bonis?
quid præcipue iustis? Illuminet vultum suum super
nos. Solis huius vultum illuminat super bonos & ma-
los, vultum tuum illumina super nos. Vident istam lu-
cem cum pecoribus & boni & mali, Beati enim mun-
do corde, quoniam ipsi deum videbunt. Illuminet
vultum suum super nos. Geminus intellectus est, vter-
que dicendus est, Illumina, inquit, vultum tuum super
nos, ostende nobis vultum tuum. Non enim aliquan-
do illuminat vultum suum deus, quasi aliquando fue-
rit sine lumine, sed illuminat super nos, vt quod nos
latebat, aperiatur nobis: & quod erat, sed nobis ab-
sconditum erat, reueletur super nos, hoc est, illumine-
tur. Aut certe imaginem tuam illumina super nos, vt
hoc dixerit, illumina vultum tuum super nos, impres- Gene.1.
sisti nobis vultum tuum, fecisti nos ad imaginem & si-
militudinem tuam, fecisti nos nummum tuum, sed
non debet imago tua in tenebris remanere. Mitte ra- L
dium sapientiæ tuæ, repellat tenebras nostras, & ful-
geat in nobis imago tua. Cognoscamus nos imagi-
nem tuam, audiamus quod dictum est in canticis can-
ticorum, Nisi cognoueris temetipsam ô pulcherrima Canti.1.
inter mulieres. Dicitur enim Ecclesiæ nisi cognoue-
ris temetipsam. Quid est hoc? Nisi cognoueris ad ima- † al. specio-
ginem dei te factam, O anima Ecclesiæ precioso † re- sa.
dempta sanguine agni immaculati, attende quanti va-
leas, quid pro te datum sit cogita. Dicamus ergo &
optemus, illuminet vultum suum super nos. Gestamus
vultum eius, quomodo dicuntur vultus imperatorum.
Vere quidem sacer vultus dei est in imagine ipsius, sed
iniqui non cognoscunt in se imaginem dei. Vt illu-
minetur vultus dei super illos, quid debent dicere? Tu
illuminabis lucernam meam domine, deus meus illu- Psal.17.
mina tenebras meas. Sum in tenebris peccatorum, sed
radio sapiẽtiæ tuæ discutiantur tenebræ meæ. Appareat
vultus tuus: & si forte appareat per me aliquantulum
deformis effectus, à te reformetur, quod à te forma-
tum est. Illuminet ergo vultum suum super nos. *Vt co-
gnoscamus in terra viam tuam.* In terra hac, in hac vita co-
gnoscamus viam tuam. Quæ est via tua? Quæ ducit ad M
te. Agnoscamus quò eamus, agnoscamus quà eamus,
vtrunque in tenebris non possumus. Longe es à pere-
grinantibus, viam nobis porrexisti, per quam redeun-
dum sit ad te. Agnoscamus in terra viam tuam. Quæ
est via ipsius, quia hoc optauimus vt cognoscamus in
terra viam tuam? Quæsituri sumus eam nos, non per
nos disci turi. Possumus eam de euangelio discere, Ioan.14.
Ego sum via, dominus ait, Christus dicit, Ego sum
via. Sed times ne erres, adiecit, & veritas. Quis errat
in veritate. Errat in veritate qui recesserit à veritate.
Veritas Christus, via christus. Ambula. Times ne
moriaris antequam peruenias, Ego sum vita, Ego
sum, inquit, via & veritas & vita. Quasi diceret, quid
times? Per me ambulas, ad me ambulas, in me re-
quiescis. Quid ergo ait, Cognoscamus in terra viam
tuam, nisi cognoscamus in terra Christum tuum?
Sed ipse Psalmus respondeat. Ne putetis ex aliis scri-
pturis adhibendum esse testimonium, quod forte hic
deest, repetendo ostendit quid dixerit, Vt cognosca-
mus in terra viam tuam. Et quasi tu quæreres, in qua
terra, quam viam? *In omnibus gentibus salutare tuum.* In
qua terra quæris? Audi, In omnibus gentibus. Quam
viam

A viam quæris? Audi, Salutare tuum. An forte Christus
Luc. 2. non est salutare ipsius? Et quid est quod dixit senex ille Simeon, senex ille in Euangelio seruatus annosus vsque ad infantiam verbi? Accepit enim senex ille in manibus suis infantem, verbum dei. Qui & in vtero esse dignatus est, in manibus senis esse dedignaretur? Ille in vtero virginis, qui in manibus senis, infirmus infans & intra viscera & in manibus senis, ad dandam nobis firmitatem, per quem facta sunt omnia. Et si omnia, & ipsa mater. Venit humilis, venit infirmus, sed induens infirmitate mutanda: quia & si crucifixus est
2. Cor. 13. Christus, ex infirmitate, sed viuit ex virtute dei, Apostolus ait. Erat ergo in manibus senis. Et quid ait senex ille? Quid ait gratulans quod iam soluendus hinc esset, videns suis manibus contineri à quo & in quo salus
Luc. 2. eius continebatur? Iam dimittis, inquit, domine seruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum. Ergo benedicat nos deus & misereatur nostri, illuminet vultum suum super nos, vt cognoscamus in terra viam tuam. In qua terra? In omnibus gentibus. Quam viam? Salutare tuum. Quid sequitur, quia co-
B gnoscitur in terra via dei, quia cognoscitur in omnibus gentibus salutare dei? *Confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi*, inquit, *populi omnes*. Existit hæreticus & dicit, Ego in Africa populos habeo: & alius ex alia parte: & ego in Galatia populos habeo. Tu in Africa, ille in Galatia, ego illum quæro qui vbique habet. Certe ad istam vocem exaltare vos ausi estis, quoniam audistis, confiteantur tibi populi deus. Audite sequentem versum, quia non de parte loquitur, Confiteantur tibi populi omnes. Ambulate in via cum omnibus gentibus, ambulate in via cum omnibus populis ô filij pacis, filij vnicæ catholicæ ambulate in via, cantate ambulantes. Faciunt hoc viatores ad solamen laboris. Cantate vos in hac via, obsecro vos per ipsam viam, cantate in hac via. Canticum nouum cantate, nemo ibi vetera cantet. Cantate amatoria patriæ vestræ, nemo vetera. Via
2. Corin. 5. noua, viator nouus, canticum nouum. Audi Apostolum hortantem te ad canticum nouum, Si qua igitur in Christo noua creatura, vetera transierunt, ecce noua facta sunt. Canticum nouum cantate in via, quam cognouistis in terra. In qua terra? In omnibus gentibus. Propterea & canticum nouum non pertinet ad
C partem. Qui in parte cantat, vetus cantat. Quodlibet cantet, vetus cantat, vetus homo cãtat, Diuisus est, carnalis est. Certe inquantum carnalis est, intantum vetus: & inquantum spiritalis, intãtum nouus. Vide quid
1. Cor. 3. dicat Apostolus, Non potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Vnde illos probat carnales? Cum enim vnus dicit, Ego sum Pauli, alter vero, ego Apollo: Nónne, inquit, carnales estis? Ergo in spiritu canticum nouũ canta in via secura. Sicut viatores cantant, & plerunque in nocte cantant. Formidolosa circunstrepunt omnia, vel potius non circunstrepunt, sed circunsilent: & quanto magis silentia, tantomagis formidolosa, cantant tamen qui latrones timent: Quanto securius cantas in Christo? Non habet via ista latronẽ, si tu non deserendo viam, incidas in latronem. Canta, inquam, securus canticum nouum in via quam cognouisti in terra, hoc est, in omnibus gentibus. Vide quia ipsum canticum nouum non tecum cantat qui in par-
Psal. 95. te esse voluit. Cãtate, inquit, domino canticũ nouum: Et sequitur, Cantate domino omnis terra. Confiteantur tibi populi deus: Inuenerunt viam tuam, confiteantur. Ipsa cantatio confesio est, confessio peccatorum tuorum & virtutis dei. Tuam iniquitatẽ cõfitere, gra- D
tiam † dei confitere. Te accusa, illum glorifica. Te re- † al. glorifica.
prehende, illum lauda, vt & ipse veniens, inueniat te punitorem tuum, vt exhibeat se tibi saluatorem tuum. Quid enim timetis confiteri, qui inuenitis hanc viam in omnibus gentibus? Quid timetis cõfiteri & in confessione vestra cantare canticum nouũ cum omni terra? In omni terra, in pace catholica, cõfiteri times deo ne confessum damnet? Si non confessus lates, non cõfessus damnaberis. Times confiteri qui non confitendo esse non potes occultus, damnaberis tacitus, qui posses liberari confessus. Cõfiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi omnes. Et quia ista confessio non ad supplicium ducit: sequitur & dicit, *Lætentur & exultent gentes*. Si plangunt ante hominem confessi latrones, lætentur ante deum confessi fideles. Si homo iudicet, exigit à latrone cõfessionem tortor & timor, imò aliquando confessionem premit timor, exigit dolor: Et ille qui plangit in tormentis, timet autem occidi confessus, portat tormenta quantum potest, & si victus dolore fuerit, profert ad mortem vocem suam. E
Nusquam ergo lætus, nusquam exultans, antequam confiteatur exarat vngula, cum confessus fuerit damnat carnifex, ducitur miser vbique. Sed lætentur & exultent gentes. Vnde? Per ipsam confessionem. Quare? Quia bonus est cui confitentur. Ad hoc exigit confessionem, vt liberet humilem: ad hoc damnat non confitentem, vt puniat superbum. Ergo tristis esto antequam confitearis, confessus exulta, iam sanaberis, Non confitentis conscientia saniem collegerat, apostema tumuerat, cruciabat te, requiescere non sinebat: adhibet medicus fomenta verborum & aliquando secat, adhibet medicinale ferrum in corruptione tribulationis: tu agnosce medici manum, confitere, exeat in confessione & defluat omnis sanies, Iam exulta, iam lętare, quod reliquum est facile sanabitur. Confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi omnes. Et quia confitentur, lætentur & exultent gentes. *Quoniam iudicas populos in æquitate*. Nemo se fallat, gaudeat iudicandus, qui timuit iudicaturum. Præuidit enim & præuenit faciem eius in confessione, ille autem populos cum venerit in æquitate iudicabit. Quid ibi valebit calliditas accusatoris, vbi est testis conscientia, vbi tu eris & causa tua, F
vbi iudex non quærit testem? Aduocatum misit tibi, propter illum, & per illum confitere. Age causam tuam, & defensor est pœnitentis, & petitor veniæ confitentis, & iudex innocentis. Vere timere poteris causam tuam, vbi aduocatus tuus erit iudex tuus. Lætentur ergo & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate. Sed timere poterunt ne male iudicentur, dent se corrigendos, dent se dirigendos ei qui videt iudicandos. Hic corrigantur, & non timeant cum iudicabuntur. Vide quid dicat in alio Psalmo, Deus in Psal. 53.
nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua iudica me. Quid ait? Si non me prius saluas in nomine tuo, debeo timere cum me iudicabis in virtute tua. Si autem me prius saluas in nomine tuo, quid timebo iudicantẽ in virtute cuius salus præcessit in nomine? Sic etiam hoc loco confiteantur tibi populi omnes. Et ne putetis aliquid timendum in confessione, lætentur, inquit, & exultent gentes. Quare lætentur & exultent? Quoniam iudicas populos in æquitate. Nemo contra nos præmium dat, nemo te corrumpit, nemo te fallit, Ergo securus sis. Sed quid de causa tua? Nemo corrumpit deum manifestum est, ne forte ideo magis timendus

G dus sit, quia corrumpi nullo modo potest, Quomodo ergo securus es secundum illud quod iam dictum est, Deus in nomine tuo saluum me fac, & in virtute tua iudica me: sic & hic, Lætentur & exultent gentes quoniam iudicas populos in æquitate. Et ne timeāt iniqui, subiecit, *Et gentes in terra diriges.* Prauæ erant gentes, & tortuosæ erant gentes, peruersæ erant gentes, merito prauitatis & distortionis & peruersitatis suæ, iudicem venientem timebant. Venit manus ipsius, extenta est misericorditer in populos, diriguntur vt ambulent rectam viam, quid timeant venturum iudicem, qui primo agnouerunt correctorē? Manibus eius dent se, ipse gentes in terra dirigit. Directe autem gentes ambulantes in fide, exultantes in illo, facientes opera bona: & si qua forte quoniam per mare nauigant, intrat aqua per minutissimas cauernas, per rimulas ad sentinam, exhauriendo eam per opera bona, ne plus intrando cumulum faciat, & nauim deprimat, exhauriāt quotidie, ieiunando, orando, eleemosynas faciendo, dicendo Matth. 6. pure corde, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, Dicendo ista, ambula securus, & exulta in via, canta in via, noli timere iudicem, Antequam esses fidelis timebas, sed iam inuenisti H saluatorem, Impium te quæsiuit vt redimeret, redemptum deseret vt perdat? Et gētes in terra diriget. Exultat, gaudet, hortatur, repetit eosdem versus in exhortatione. *Confiteantur tibi populi deus, confiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum suum.* Quem fructum? Confiteantur tibi populi omnes. Terra erat, spinis plena erat, Accessit eradicantis manus, accessit vocatio maiestatis eius & misericordiæ, cœpit terra confiteri, Iam dat terra fructum suum. Daret fructum suum, nisi antè complueretur? Daret terra fructum suum, nisi antè misericordia dei veniret desuper? Legant mihi, inquis, quòd compluta dederit terra fructum suum. Audi complu- Matth. 4. entem dominum, Agite pœnitentiam, appropinquabit enim regnum cœlorum. Pluit, & ipsa pluuia tonitruus est, terret, Time tonantem, & excipe pluentem. Ecce post illam vocem tonantis & pluentis dei, post illam Luc. 7. vocem aliquid de ipso Euangelio audiamus. Ecce illa meretrix malam famam habens in ciuitate, irrupit in alienam domum, quò non erat inuitata ab hospite, sed ab inuitato vocata, nō lingua, sed gratia. Nouerat ægra I habere ibi se locum, vbi medicum suum discumbere sciebat. Ingressa est quæ erat peccatrix, non audet accedere nisi ad pedes, Flet ad pedes, irrigat lachrymis, tergit crinibus, vngit vnguento. Quid miraris? Terra dedit fructum suum. Ergo hoc factum est ibi, pluente domino, per os suum, facta sunt quæ legimus in Euangelio, quo pluente domino per nubes suas, missis Apostolis & prædicantibus veritatem, terra amplius dedit fructum suum, & ista seges iam impleuit orbem terrarum. Vide quid deinde dicatur. *Benedicat nos deus deus noster, benedicat nos deus.* Benedicat sicut iam dixit, etiam Acto. 2. atque etiam benedicat, multiplicet benedicendo. Attendat charitas vestra, quoniam iam præcessit fructus terræ in Hierusalem. Inde enim cœpit Ecclesia, venit ibi spiritussanctus, & impleuit sanctos in vnum congregatos, facta sunt miracula, linguis omnium locuti Acto. 2. & 4. sunt, Impleti sunt spiritu dei, conuersi sunt qui ibi erant, timentes & suscipientes imbrem diuinum, dederunt in confessione tantum fructum, vt omnia sua in commune conferrent, distribuentes pauperibus, vt nemo diceret aliquid proprium, sed essent illis omnia communia, & haberent animam vnam & cor vnum in deum. Donatus enim illis erat sanguis domini K quem fuderant, donatus erat ignoscente domino, vt iam quod fuderant etiam bibere discerent. Magnus ibi fructus, terra dedit fructum suum, & magnum fructum & optimum fructum. Nunquid terra illa sola debuit dare fructum suum? Benedicat nos deus deus noster, benedicat nos deus. Adhuc benedicat, Benedictio enim in multiplicatione solet maxime & proprie intelligi. Probemus hoc in Genesi, vide opera dei. Fecit deus lucem, & diuisit deus inter lucem & tenebras, Lucem vocauit diem, & tenebras vocauit noctem. Gene. 1. Non dictum est, benedixit lucem, Etenim eadem lux redit & alternat diebus ac noctibus. Vocauit cœlum firmamentum inter aquas & aquas: non dictum est, benedixit cœlum. Discreuit mare ab arida, & nominauit vtrunque, aridam terram, & cōgregationem aquarum mare: nec hic dictum est, benedixit deus. Ventum est ad ea quæ fœcunditatis habitura erant semen, & ex aquis existentia, Ipsa enim maximam multiplicationis vbertatē habent, & benedixit ea dominus dicens, Crescite & multiplicamini, & replete aquas maris, & volatilia multiplicentur super terram. Sic & cū omnia subiecit homini, quem fecit ad imaginem suam, scriptum L est, Et benedixit eos deus dicens, Crescite & multiplicamini, & implete faciem terræ. Ergo benedictio proprie ad multiplicationē valet, & ad implēdam faciem terræ. Audi & in hoc Psalmo, Benedicat nos deus deus noster, benedicat nos deus. Et quò valet ista benedictio? *Et metuant eum omnes fines terræ.* Ergo fratres mei charissimi sic abūdanter in nomine Christi benedixit nos deus, vt filiis suis impleat vniuersam faciem terræ, adoptatis in regnū suum cohæredibus vnigeniti sui. Vnicum genuit, inquam, & vnum esse noluit, Vnicum genuit, inquam, & vnū eum noluit remanere. Fecit ei fratres, & si non gignendo, tamen adoptando fecit ei cohæredes. Fecit eum participem prius mortalitatis nostrę, vt crederemus nos esse posse participes diuinitatis eius. Attēdamus precium nostrum, Prædicta sunt omnia, exhibentur omnia, id Euangelium per orbē terrarum, Omnis labor humani generis in hoc tēpore testimonium dicit, implentur omnia quę in scripturis prędicta sunt. Sicut vsque ad hodiernū diem omnia venerunt, sic & quæ restant euentura sunt. Timeamus iudi- M cij diem, venturus est dominus. Qui venit humilis, veniet excelsus: Qui venit iudicādus, veniet iudicaturus. Agnoscamus humilē, vt non expauescamus excelsum: Amplectamur humilē, vt desyderemus excelsum. Desyderantibus enim se, propicius veniet. Illi enim desyderant qui tenuerunt fidem eius, & fecerunt mādata eius. Nam & si nolumus veniet. Velimus ergo nolimus veniet, qui veniet & si nolumus. Quomodo velim*us* vt veniat? Bene viuendo, bene agendo, Pręterita nos non Psal. 57. delectent, præsentia non nos teneāt, ne claudamus aurem tanquam de cauda, ne premamus aurem in terra, ne præteritis retardemur obaudiendo, ne præsentibus implicemur: sed ad futura meditando, extendamus nos in ea quæ ante sunt, obliuiscamur præterita. Et Philip. 3. quod modo laboram*us*, & quod modo gemimus, quod modo suspiram*us*, quod modo loquimur, quod ex quātulacunque parte sentimus, & capere nō possumus, capiemus, perfruemur in resurrectione iustorum. Renouabitur iuuentus nostra sicut aquilæ, tātummodo nos Psal. 102. vetustatem nostram ad petram Christum cōteramus. Siue illa vera sint fratres quæ dicuntur de serpente, vel quæ dicuntur de aquila, siue sit fama potius hominum

A num quàm veritas: veritas est tamẽ in scripturis, & nõ sine causa hoc dixerunt scripturæ, Nos quicquid illud significat faciamus, & quàm sit illud verum non laboremus. *1.Cor.10.* Tu esto talis vt iuuentus tua renouari possit sicut aquilæ. Et scias eam nõ posse renouari, nisi vetustas tua in petra contrita fuerit: id est, nisi auxilio petrę, nisi auxilio Christi, non poteris renouari. Tu noli dulcedine præteritæ vitæ obsurdescere aduersus verbum dei, noli præsentibus rebus sic teneri & impediri vt dicas, *Psal.57.* non mihi vacat legere, nõ mihi vacat audire, Hoc autem aurem premere in terram est. Tu ergo talis noli esse, sed esto talis quod contra iuuenis, id est, vt præterita obliuiscaris, in anteriora te extendas, vt vetustatẽ tuam in petra conteras. Et si quæ tibi similitudines datæ fuerint, si inueneris in scripturis crede, si nõ inueneris dici nisi fama, nec valde credas, Res ipsa forte ita est, forte nõ est ita, Tu profice, tibi valeat ad salutẽ ista similitudo. Non vis per istã similitudinem, per aliam fac, dum tamen facias, & securus expecta regnum dei, ne rixetur *Matth.6.* tecũ oratio tua. Tu enim Christiane quãdo dicis, Adueniat regnũ tuũ, quomodo dicis, adueniat regnũ tuũ? B Excute cor tuum: vide, Ecce veniet regnum tuum, Clamat tibi venio, non times. Sæpe diximus charitati vestræ, prædicare veritatem nihil est, si cor à lingua dissentiat: Et audire veritatem nihil est, si nõ auditionem fructus sequatur. De isto loco quasi sublimiore loquimur ad vos: quàm simus autem timore sub pedibus vestris deus nouerit, qui propicius sit humilibus: quia non nos tam delectãt voces laudantiũ, quàm deuotio confitentium & facta rectorum, & quàm nõ delectemur nisi profectibus vestris. In istis autẽ laudibus quàm periclitemur, ille nouerit qui nos ab omnibus periculis liberet, & nos vobiscũ ab omni tẽtatione saluatos, in regno suo cognoscere & coronare dignetur.

In Psalmum sexagesimumseptimum Enarratio.

PSALMI huius titulus non videtur esse operosæ disputationis: simplex enim apparet & facilis. Nam ita se habet, *In finem ipsi David Psalmus Cantici.* In multis autem iam Psalmis *Roma.10.* admonuimus quid sit in finẽ, quoniã finis legis Chri-C stus ad iustitiam omni credenti: Finis qui perficiat, nõ qui consumat aut perdat. Veruntamen si quisquam conetur inquirere, quid sibi velit Psalmus cantici, cur nõ aut Psalmus aut cãticum, sed vtrunque, vel quid intersit inter Psalmum cantici, & canticum Psalmi, quia & sic quorundam Psalmorum tituli inscribuntur, inueniet fortasse aliquid quod acutioribus & ociosioribus nos relinquimus. Discreuerunt quidam ante nos inter canticum & Psalmum, vt quoniam canticum ore profertur, Psalmus autem visibili organo adhibito, id est, Psalterio canitur, videatur cãtico significari intelligẽtia mẽtis, Psalmo vero opera corporis: sicut in hoc ipso sexagesimoseptimo, quem nunc tractandum suscepimus, illud quod dictum est, Cantate deo, psallite nomini eius, ita quidam discreuerunt, vt cantate deo dictum videatur, quia ea quæ in seipsa mẽs agit, deo nota sunt quæ ab hominibus non videntur, *Matth.5.* Opera vero bona quoniã ideo videnda sunt ab hominibus, vt glorificẽt patrem nostrum qui in cœlis est, merito dictum sit, psallite nomini eius, id est, diffamationi eius, vt lau-*Suprà psal. 4.* dabiliter nominetur. Hanc differentiam alicubi quando recolo, etiam ipse secutus sum. Memini autẽ legisse *Psal.46.* nos etiam psallite deo, quia talia quæ visibiliter bene operamur, non tantum hominibus, sed etiam deo pla- D cent. Non autem omnia quæ deo placẽt, etiam hominibus placere possunt, quæ videre non possunt. Vnde mirũ est si quemadmodum vtrunq; legitur, & cantate deo & psallite deo, ita alicubi legi potest, cãtate nomini eius. Quod si & hoc in scripturis sanctis dictũ inuenitur, hæc differẽtia frustra elaborata est. Mouet etiam me, quòd generali nomine magis Psalmi quàm cãtica vocantur, ita vt dominus diceret, quæ scripta sunt in lege & Prophetis & Psalmis de me, *Luc.24.* Et liber ipse Psalmorum dicitur nõ canticorũ, sicut scriptum est, inquit, in libro Psalmorũ, cum potius secũdum istam differẽtiam, cantica dici debuisse videãtur, quoniã canticum etiam sine Psalmo esse potest, Psalmus vero sine cantico esse nõ potest. Possunt etenim cogitationes esse mẽtis, quarum non sint opera corporalia. Nullũ est autem opus bonum, cuius non sit in mente cogitatio. Ac per hoc vtrobiq; cantica, non vtrobiq; Psalmi: & tamen sicut dixi generaliter Psalmi appellantur non cãtica, liberq; Psalmorum non canticorũ. Et si intelligãtur atque discutiantur sensus dictorum, vbi titulus est tantũ- E modo Psalmi, & vbi tantummodo cantici, & vbi non Psalmus cantici, sicut in isto, sed canticum Psalmi inscriptũ est, nescio vtrum possit ista differẽtia demonstrari. Proinde sicut cœperamus relinquẽtes ista eis qui possunt & quibus vacat talia discernere, & certa differentiarũ ratione definire, nos quantũ adiuuante domino valemus huius Psalmi textum consyderemus atque tractemus. *Exurgat deus & dissipentur inimici eius.* Iam fa- *Roma.9.* ctũ est, exurrexit Christus, qui est super omnia deus benedict⁹ in secula: & dispersi sunt inimici eius per omnes gentes: Iudæi, in eo ipso loco vbi inimicitias exercuerunt debellati, atq; inde per cuncta dispersi, & nũc oderunt, & metuunt, & in ipso metu faciunt quod sequitur, *Et fugiant qui oderunt eum à facie eius.* Fuga quippe animi est timor. Nam carnali fuga quò fugiunt ab eius facie qui vbiq; præsentiæ suæ demonstrat effectũ? Quò *Psal.138.* abibo, inquit ille, à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiã? Animo ergo nõ corpore fugiunt, timẽdo scilicet non latẽdo, nec ab ea facie quam nõ vident, sed ab ea quam videre coguntur, Facies quippe eius appellata est præ- F sentia eius per Ecclesiam eius. Vnde illis inimicantibus dixit, Amodo videbitis filium hominis venientem in *Matth.24.* nubibus: sicut venit in Ecclesia sua, diffundens eam toto orbe terrarum, in quo dispersi sunt inimici eius. Venit autem in talibus nubibus, de qualibus dicit, Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem. *Esa.5.* Fugiant ergo qui oderunt eum à facie eius, timeant à pręsentia sanctorum fideliũmque eius, de quibus dicit, Cum vni ex minimis meis fecistis mihi fecistis. *Sicut* *Matth.25.* *deficit fumus deficiant.* *Psal.72.* Extulerunt enim se ab ignibus odiorum suorum in superbiæ typhum, & ponentes in cœlum os suum atque clamantes, crucifige crucifige, *Ioan.19.* capto illuserunt, pendentem irriserunt, & vnde victores tumuerunt, mox victi euanuerunt. *Sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie dei.* Quanquam fortasse eos hoc loco significauerit, quorum duritia in pœnitentiæ lachrymas soluitur, tamen etiam illud intelligi potest vt futurum iudicium cõminetur: quia cum in hoc seculo sicut fumus se extollendo: id est, superbiendo defecerint, veniet illis in fine extrema damnatio, vt ab eius facie pereant in æternum, cum in sua claritate fuerit præsentatus, velut ignis ad pœnam impiorum lumẽnque iustorum. Denique sequitur, *Et ipsi iocundentur & exultent in conspectu dei, & delectentur in lætitia.*

G tia. Tunc enim audient, Venite benedicti patris mei
Matth. 25. percipite regnum. Iocundentur ergo qui laborauerunt,& exultent in conspectu dei. Non enim erit exul-
tationis huius tanquam coram hominibus inanis vlla
iactantia, sed in conspectu eius qui sine errore inspicit
quod donauit. Delectentur in lætitia, nõ iam exultan-
tes cum tremore sicut in hoc seculo, quandiu tentatio
est vita humana super terram. Deinde se ad ipsos con-
uertit, quibus tantam spem dedit, & hic viuentes allo-
quitur & hortatur. *Cantate deo psallite nomini eius.* Iã hinc
in tituli expositione quod viuebatur prælocuti sumus.
Cantat deo qui viuit deo, psallit nomini eius qui ope-
ratur gloriam eius. Ita in cantando, ita in psallendo: id
est, sic viuendo, sic operando. *Iter facite ei*, inquit, *qui*
Esa. 52. *ascendit super occasum.* Iter facite Christo, vt per specio-
sos pedes euangelizantium, peruia sint ei corda cre-
dentium. Ipse est enim qui ascendit super occasum: si-
ue quia non eum excipit noua vita se ad eum conuer-
tentis, nisi vetus occiderit huic seculo renunciantis, si-
1. Cor. 2. ue quia ascendit super occasum cum resurgendo vicit
corporis casum. *Dominus enim nomen est ei.* Quod illi si
cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixis-
sent. *Et exultate in conspectu eius.* O vos quibus dictum
H est, cantate deo, psallite nomini eius, iter facite ei qui
ascendit super occasum, & iam exultate in conspectu
eius, quasi tristes, semper autem gaudentes. Dum e-
2. Corin. 6. nim facitis iter ei, dum præparatis quà veniat gentés-
que possideat, multa passuri estis in conspectu homi-
num tristia. Sed vos non solum nolite deficere, sed
etiam exultate, non in conspectu hominum, sed in
Roma. 12. conspectu dei. Spe gaudentes, in tribulatione toleran-
tes, Exultate in conspectu eius. Illi enim qui vos in con-
spectu hominũ turbant, *Turbabuntur à facie eius, patris or-*
Matth. 10 *phanorum & iudicis viduarum.* Desolatos enim putant à
quibus plerunque gladio verbi dei, & parentes à filiis,
& mariti ab vxoribus separantur, sed habent consola-
tionem destituti atque viduati patris orphanorum &
Psal. 26. iudicis viduarum. Habent eius consolationem qui ei
dicunt, quoniam pater meus & mater mea dereliquerunt me, dominus autem assumpsit me, & qui sperauerunt in domino, persistentes in orationibus nocte ac
die, à cuius facie illi turbabuntur cum viderint se nihil
I proficere, quoniam totus mundus post eum abiit.
Ioan. 12. Nam de his orphanis & viduis: id est, spei secularis
societate destitutis, dominus sibi templum fabricat, de
quo consequenter dicit. *Dominus in loco sancto suo.* Quis
enim sit locus eius aperuit cum dicit, *Deus qui inhabita-*
re facit vniusmodi in domo. Vnanimes, vnum sentientes,
iste est locus sanctus domini. Cum enim dixisset, do-
minus in loco sancto suo: tanquam requireremus in
quo loco, cum ille vbique sit totus, & nullus eum con-
tineat corporalium spaciorum locus, ilico subiecit, ne
quæramus eum absque nobis, sed potius vniusmodi ha
bitantes in domo mereamur, vt habitare etiam ipse di-
gnetur in nobis. Iste est enim locus sanctus, quod ple-
rique homines quærunt, vt habeant vbi orantes exau-
diantur. Sint ergo ipsi quod quærunt, & quæ dicunt in
cordibus suis: id est, in talibus cubilibus suis compun-
gantur, habitantes vniusmodi in domo, vt à domino
magnæ domus inhabitentur, & apud se in seipsos ex-
Psal. 4. audiantur. Est enim domus magna, in qua non solum
2. Timo. 2. aurea vasa sunt & argentea, sed & lignea & fictilia. Et
alia quidem sunt in honorem, alia in contumeliam. Si
qui autem mundauerint semetipsos à vasis cõtumeliæ,
erunt vniusmodi in domo & locus sanctus domini.

Nam sicut in magna hominis domo, non in qualicun- K
que loco eius requiescit dominus eius, sed in aliquo v-
tique secretiore & honoratiore loco: sic deus nõ in om-
nibus, qui in domo eius sunt habitat: non enim habitat
in vasis cõtumeliæ, sed locus sanctus eius sunt, quos ha-
bitare facit vniusmodi vel vniusmoris in domo. qui e-
nim τρόποι Græcè dicuntur, & modi & mores Latine
interpretari possunt. Nec habet Græcus, Qui inhabitare
facit: sed tantum, habitare facit. Dominus ergo in loco
sancto suo. Quis est locus iste? Ipse deus qui eum sibi fa-
cit. Deus enim habitare facit vnius moris in domo, hic
est locus sanctus eius. Quod autem gratia sua sibi ædifi-
cet hunc locum, non meritis eorum præcedentibus, ex
quibus eum ædificat, vide quid sequatur. *Qui educit cõ-*
peditos in fortitudine. Soluit enim grauia vincula pecca-
torũ quibus impediebantur ne ambularent in via præ-
ceptorum, educit autem eos in fortitudine, quam ante
eius gratiam non habebant. *Similiter amaricantes qui ha-*
bitãt in sepulchris. Id est, omnino mortuos occupatos in
operibus mortuis, Hi enim amaricant resistendo iusti-
tiæ: nam illi compediti forsitan volunt ambulare nec
possunt, deumq; precantur vt possint, eique dicunt, De L
necessitatibus meis educ me: A quo exauditi gratias a-
gunt dicentes, Dirupisti vincula mea. Isti autem amari- Psal. 24.
cantes qui habitant in sepulchris, in eo degeneres† Psal. 15.
sunt, quod alio loco scriptura significat dicens, A mor- †al. genere.
tuo velut qui non sit perit confessio: Vnde est illud, Eccle. 17.
Peccator cum venerit in profundum malorum, con- Prouer. 18.
temnit. Aliud est enim desyderare, aliud oppugnare iu-
stitiam: aliud à malo liberari velle, aliud mala sua de-
fendere potius quàm fateri, vtrosq; tamen gratia Chri-
sti educit in fortitudine. Qua fortitudine, nisi vt aduer-
sus peccatum vsque ad sanguinem certẽt? Ex vtroque
enim genere fiunt idonei, quibus cõstruatur locus san-
ctus eius, Illi soluti, illi resuscitati, quia & mulieris quam
alligauerat satanas per decem & octo annos, iubendo
vincula soluit, & Lazari mortem clamando superauit. Luc. 13.
Qui fecit hæc in corporibus, potest mirabiliora facere Ioan. 11.
in moribus, & facere vniusmodi habitare in domo, e-
ducẽs compeditos in fortitudine, similiter amaricantes qui habitant in sepulchris. *Deus cum egredieris coram* M
populo tuo. Egressus eius intelligitur cum apparet in o-
peribus suis. Apparet autem non omnibus, sed eis qui
nouerunt opera eius intueri. Non enim ea nunc opera
dico, quæ conspicua sunt omnibus, cœlum & terram &
mare & vniuersa quę in eis sunt: sed opera quibus edu-
cit compeditos in fortitudine similiter amaricantes
qui habitant in sepulchris, & facit eos vniusmoris ha-
bitare in domo: sic egreditur coram populo suo, id est,
coram eis qui istam gratiam intelligunt. Denique se-
quitur, *Cum transieris in deserto, Terra mota est.* Desertum e-
rant gentes, quæ ignorabant deum, Desertum erat
vbi lex nulla ab ipso deo data erat, vbi nulli Prophetæ
habitauerant, dominúmque esse venturum prædixe-
rant. Cum ergo transires in deserto, cum prædicares
in gentibus terra mota est: terreni homines ad fidem
excitati sunt. Sed vnde mota est? *Etenim cœli distillaue-*
runt à facie dei. Forsitan hic aliquis recolat illud tem-
pus, quando in deserto deus transibat coram populo Exod. 13.
suo, coram filiis Israël, die in columna nubis, nocte in
fulgore ignis, & hoc esse sentiat, quod cœli distilla-
uerunt à facie dei, quoniam manna pluit populo suo, Psal. 77.
hoc etiã esse quod sequitur, *Mons Sina à facie dei Israel.*
Pluuiam voluntariam segregans deus hæreditati tuæ. Quia in
monte Sina locutus est deus ad Moysen quando le- Exod. 19.
gem

A gem dedit, vt manna sit pluuia voluntaria, quam segre-
gauit deus hæreditati suæ, id est, populo suo, quia solos
eos ita pauit, nõ vt cæteras gẽtes: vt quod deinde dicit,
Et infirmata est. Ipsa hæreditas infirmata intelligatur,
Nume.11. quoniã murmurantes manna fastidiose respuerũt desy
derãtes escas carniũ, & ea quibus vesci in Aegypto cõ-
sueuerant. Sed in his verbis si proprietas tantũmodo li
teræ, nõ spiritalis requirendus est intellectus, oportet vt
ostendatur secundum proprietatẽ carnalem, qui tunc
cõpediti, quique etiam habitantes in sepulchris, educti
sunt in fortitudine. Deinde si ille populus, illa scilicet
hæreditas dei fastidio manna respuẽs infirmata est, nõ
Ibidem. debuit sequi. *Tu vero perfecisti eam.* Sed tu vero percussi-
Nume.14. sti eam. Deo quippe offenso per illa murmura atq; fa-
stidia, ingẽs plaga secuta est. Postremo illi omnes in e-
remo cõsternati sunt, nec quisquã eorum præter duos
terrã meruit promissionis intrare, quanquã etiam si di-
catur in filiis eorum hęreditas illa perfecta, nos sensum
1.Corin.11. spiritalem liberius tenere debemus. Omnia quippe illa
Cant.2. in figura contingebant illis, donec aspiraret dies, & re-
mouerẽtur vmbræ. Aperiat itaq; nobis pulsantibus do-
B minus, & mysteriorum eius quantũ ipse dignatur secre
ta pãdantur. Etenim vt terra mota esset ad fidem, cum
in desertum gentiũ transiret Euangelium, cœli distilla-
uerunt à facie dei. Hi sunt cœli, de quibus in alio Psal-
Psal.18. mo canitur: Cœli enarrant gloriam dei. De his quippe
paulopost ibi dicitur: Non sunt loquelæ neq; sermones
quorum non audiantur voces eorum. In omnem terrã
exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorũ.
Nec tamẽ istis cœlis tanta gloria tribuenda est, tanquã
ab hominibus illa gratia venerit, vt desertũ, id est, gen-
tium terra moueretur ad fidem. Non enim cœli à seip
sis distillauerunt, sed à facie dei vtiq; inhabitantis eos,
& facientis eos inhabitare vnius moris in domo. Ipsi e-
Psal.120. nim sunt & montes, de quibus dicitur: Leuaui oculos
meos ad mõtes, vnde veniet auxiliũ mihi. Et tamen ne
in hominibus spem posuisse videretur, cõtinuo subie-
cit: Auxilium meũ à domino qui fecit cœlum & terrã.
Psal.75. Ei quippe alio loco dicitur: Illuminans tu mirabiliter, à
montibus æternis: quamuis à montibus æternis, tamen
illuminans tu. Sic & hic, cœli distillauerunt, sed à facie
dei. Etenim ipsi salui facti sunt per fidem & hoc nõ ex
C seipsis, sed donũ dei est, non ex operibus, ne forte quis
Ephe.2. extollatur. Ipsius enim sumus figmentũ, qui facit vnius-
modi habitare in domo. Sed quid est quod sequitur,
mons Sina à facie dei Israël? An subaudiendum est di-
stillauit, vt quod vocauit cœlorum nomine, hoc volue
rit intelligi nomine etiam montis Sina, sicut diximus
eos vocari mõtes, qui vocati sunt cœli? Nec in isto sen
su mouere debet quòd mons non montes, cum ibi di-
ctum sit cœli, non cœlum, quia & in alio Psalmo cum
Psal.18. dictum esset, Cœli enarrant gloriam dei: more scriptu
rę eundem sensum verbis aliis repetentis subsequenter
dictum est, Et opera manuũ eius annunciat firmamen-
tum. Prius dixit, cœli non cœlum, & tamen postea non
firmamenta, sed firmamẽtum. Vocauit enim deus fir-
mamentum cœlum, sicut in Genesi scriptum est. Ita er-
Gene.1. go cœli & cœlum, montes & mons non aliud, sed hoc
ipsum, sicut Ecclesiæ multæ & vna ecclesia, non aliud
Gala.4. sed hocipsum. Cur ergo mons Sina qui in seruitutem
generat, sicut dicit Apostolus? An forte lex ipsa intelli-
Exod.19. genda est in monte Sina, quam distillauerunt cœli à fa
cie dei vt terra moueretur? Et ipse est terræmotus, cum
cõturbantur homines quia legem implere nõ possunt.
Quod si ita est, hæc est & pluuia voluntaria, de qua cõ-

sequenter dicit: Pluuiam voluntariam segregans deus D
hæreditati tuæ: quia non fecit sic vlli genti, & iudicia Psal.147.
sua non manifestauit eis. Segregauit itaq; pluuiam hãc
voluntariam deus hæreditati suę quòd legem dedit, &
infirmata est vel ipsa lex, vel ipsa hæreditas. Lex infir-
mata sic accipi potest, eo quòd non impleretur, non q
ipsa infirma sit, sed quòd infirmos facit minando pœ-
nam, nec adiuuando per gratiam: nã & Apostolus ipso
verbo vsus est, vbi ait, Quod enim impossibile erat le- Roma.8.
gis, in quo infirmabatur per carnem: significare volens
quia per spiritumsanctũ impletur, tamẽ ipsam dixit in-
firmari, cum ab infirmis non possit impleri. Infirmata
vero ipsa hęreditas, id est, ipse populus, data sibi lege si-
ne vlla ambiguitate intelligitur. Lex enim subintrauit,
vt abundaret delictum. Quod autem sequitur, Tu ve- Roma.5.
ro perfecisti eam: ad legem ita refertur, quia secundum
illud perfecta, id est, impleta est quod dominus in Euã
gelio dicit, Nõ veni legẽ soluere, sed adimplere. Vnde Matth.5.
& Apostolus qui dixerat legem infirmatã esse per car- Roma.8.
nem: quia caro nõ implet, quod per spiritum impletur,
id est, per gratiam spiritalem. Ipse item dicit vt iustitia
legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem Ibidem.
ambulamus, sed secundum spiritum. Hoc est ergo, Tu E
vero perfecisti eam: quia plenitudo legis est charitas: & Roma.13.
charitas dei diffusa est in cordibus nostris, nõ per nos- Roma.5.
ipsos, sed per spiritumsanctum qui datus est nobis: hoc
est, tu vero perfecisti eam, si legem perfecisse intelliga-
tur. Si vero hæreditatẽ, facilior est intellectus. Si enim
propter hoc dicta est hæreditas dei infirmata, id est, po
pulus dei infirmatus data lege, quia lex subintrauit, vt
abundaret delictũ, ergo & quod sequitur, tu vero per- Ibidem.
fecisti eam: ex illo intelligitur quod etiam in Apostolo
sequitur, vbi autem abundauit delictum, superabunda-
uit gratia. Nanq; abundante delicto, multiplicatæ sunt Psal.15.
infirmitates eorum, & postea accelerauerunt, quia inge
muerunt, & inuocauerunt, vt ipso adiuuante implere-
tur, quod ipso iubente non implebatur. Est in his ver-
bis & alius sensus qui probabilior mihi videtur. Mul- Alius sen-
to enim congruẽtius intelligitur ipsa gratia pluuia vo- sus & pro-
luntaria, quia nullis præcedentibus operũ meritis gra- babilior.
tis datur. Si enim gratia, iam non ex operibus, alio-
quin gratia iam non est gratia: non enim dignus sum,
inquit, vocari Apostolus, quia persecutus sum Eccle- 1.Cor.15.
siam dei: gratia autem dei sum id quod sum. Hæc est F
pluuia voluntaria. Voluntarie quippe genuit nos ver- Iacobi.1.
bo veritatis: hæc est pluuia voluntaria. Inde alibi di-
citur, Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Istam Psal.5.
pluuiam cum deus transiret in deserto, id est, prædica-
retur in gentibus, cœli distillauerunt, non tamen à seip-
sis, sed à facie dei, quoniam & ipsi gratia dei sunt id
quod sunt. Et ideo mons Sina, quia & ipse qui plus o- 1 Corin. 15.
mnibus illis laborauit, non ipse autem, sed gratia dei Ibidem.
cum illo, vt abundantius distillaret in gentibus, id est, Roma.15.
in deserto, vbi Christus non erat annunciatus, ne su- Philip.3.
pra alienum fundamentum ædificaret, ipse, inquam, Is-
raëlita erat ex genere Israël de tribu Beniamin. Et ipse
ergo in seruitutem generatus erat de Hierusalem ter-
rena, quæ seruit cum filiis suis, & ideo persequebatur
Ecclesiam: nam quod ipse commonuit, sicut tunc qui Gala.4.
secundum carnẽ generatus est, persequebatur eum qui
secundum spiritum, ita & nunc: sed misericordiam
consecutus est, quia ignorans fecit in incredulitate. Mi
ramur ergo quod cœli distillauerunt à facie dei, magis 1.Timo.1.
miremur quod mons Sina, id est, qui prius persequeba-
tur Hebræus ex Hebræis, secundum legem Pharisæus. Philip.3.

G Quid autem miramur? Non enim à seipso, sed quod
Gala.6. sequitur, à facie dei Israël, de quo ipse dicit, Et super Is-
Ioan.1. raël dei: de quo dominus dicit, Ecce vere Israëlita in
quo dolus non est. Hanc ergo pluuiam voluntariā nul-
lis præcedētibus meritis operum bonorum segregauit
deus hæreditati suæ, & infirmata est. Agnouit enim nō
esse se aliquid per seipsum, non viribus suis, sed gratiæ
2.Cor.12. dei tribuendum esse quod est. Agnouit quod dictū est:
Roma.11. In infirmitatibus meis gloriabor. Agnouit quod dictū
Iacobi.4. est, Noli altum sapere, sed time. Agnouit quod dictum
est, Humilibus autem dat gratiā. Et infirmata est: tu ve-
2.Corin.12. ro perfecisti eam, quia virtus in infirmitate perficitur.
Quidam sanè codices, & Latini & Græci non habent
mons Sina, sed à facie dei Sina, à facie dei Israël, id est,
cœli distillauerunt à facie dei. Et quasi quæreretur, cuius
dei, à facie dei, inquit, Sina, à facie dei Israël, id est, à fa-
Psal. 83. cie dei qui legē dedit populo Israël. Quare ergo cœli di
stillauerunt à facie dei, à facie huius dei, nisi quia sic im
pletum est quod prædictum est, Benedictionem dabit
qui legē dedit? Legem, qua terreat de humanis viribus
præsumentem: benedictionē, qua liberet in deum spe-
H rantem. Tu ergo perfecisti deus hæreditatem tuā, quia
infirmata est in se, vt perficeretur abs te. *Animalia tua
inhabitabunt in ea.* Tua, non sua: tibi subdita, non sibi li-
bera: à te egentia, non sibi sufficientia. Deniq; sequitur:
Parasti in tua suauitate egenti deus. In tua suauitate, non in
illius facultate. Egens est enim, quoniam infirmatus est
vt perficiatur: agnouit se indigentē, vt repleatur. Hæc
Psal.84. est illa suauitas, de qua alibi dicitur, Dominus dabit sua-
uitatē, & terra nostra dabit fructum suū: vt bonū opus
fiat non timore, sed amore: non formidine pœnæ, sed
delectatione iustitiæ. Ipsa est enim vera & sana liber-
tas: sed dominus hoc egenti parauit, nō abundanti, cui
opprobrio est ista paupertas, de qualibus alibi dicitur:
Opprobriū his qui abūdant, & despectio superbis. Hos
Psal.122. enim dixit superbos, quos dixit, qui abundant. *Dominus
dabit verbū:* Cibaria scilicet animalibus suis, quæ inha-
bitabunt in ea. Sed quid operabūtur hæc animalia, qui-
bus dabit verbū? Quid nisi quod sequitur, *Euangelizāti-
bus virtute multa?* Qua virtute, nisi fortitudine illa, in qua
educit cōpeditos? Fortasse etiā virtutem hic dicit illā,
qua euangelizantes mirabilia signa fecerūt. Quis ergo
I dabit verbum euangelizantibus virtute multa? *Rex,* in-
quit, *virtutū dilecti.* Pater ergo est rex virtutum filij. Di-
lectus enim, quando nō ponitur quis dilectus, per An-
tonomasiam filius vnicus intelligitur. An virtutū sua-
rum rex ipse filius? Vu tutum scilicet sibi seruientium,
quia virtute multa euangelizantibus dabit verbum rex
Psal.23. virtutum, de quo dictum est: Dominus virtutum, ipse
est rex gloriæ. Quod autem non dixit, rex virtutum
suarum: sed, rex virtutum dilecti: locutio est in scriptu-
ris vsitatissima si quis aduertat, quod ibi maxime appa-
ret, vbi etiam proprium nomē exprimitur, vt eundem
esse, de quo dicitur, dubitari omnino non possit. Qua-
lis est illa, & in pentateucho multis locis inuenitur, &
Exodi.4. fecit Moyses illud atque illud, sicut præcepit domi-
nus Moysi. Non dixit quod vsitatum est in locutioni-
bus nostris, & fecit moyses sicut præcepit ei dominus:
sed fecit Moyses sicut præcepit dominus Moysi: qua-
si alius sit Moyses cui præcepit, & alius Moyses qui fe-
cit, cum idem ipse sit. Tales locutiones in nouo testa-
mento difficillime reperiuntur. Inde est tamen quod
Roma.1. Apostolus ait: de filio suo, qui factus est ei ex semine
David secundum carnem, qui prædestinatus est filius
dei in virtute secundum spiritū sanctificationis ex re-
surrectione mortuorū Iesu Christi domini nostri: tan- K
quam alius sit filius dei qui factus est ex semine David
secundū carnē, & aliùs Iesus Christus dominus noster,
cum sit vnus atq; idem. In veteribus autē libris crebra
est ista locutio, & ideo quando subobscure fit, ex mani-
festis sui generis exēplis intelligenda est, sicut hoc loco
Psalmi huius quē tractamus, subobscure facta est. Nam
si diceretur Iesus Christus rex virtutū Iesu Christi, tam
aperta esset quàm illa, fecit Moyses sicut præcepit do-
minus Moysi: quia vero dictū est, rex virtutum dilecti:
nō facilè est vt occurrat ipsum esse regē virtutum, qui
est & dilectus. Rex ergo virtutū dilecti sic intelligi po-
test, ac si diceretur, rex virtutū suarum, quia & rex virtu
tū Christus est, & dilectus est idemipse Christus: quāuis
non habeat iste sensus tantā necessitatem, vt aliud non
valeat accipi, quia & pater potest intelligi rex virtutū
filij sui dilecti, cui dicit ipse dilectus, Omnia mea tua Ioan.17.
sunt, & tua mea. Quod si forte quæritur, vtrū deus do-
mini Iesu Christi pater etiā rex dici possit, nescio vtrū
quisquā audeat hoc ab eo nomen auferre, vbi Aposto-
lus dicit, Regi autem seculorū immortali, inuisibili, so- 1.Timo.1.
li deo: quia & si hoc de ipsa trinitate dictū est, ibi est & L
deus pater. Si autē non carnaliter intelligimus, Deus iu Psal.71.
dicium tuum regi da, & iustitiam tuā filio regis: nescio
vtrum aliud aliquid dictū est quàm filio tuo. Rex ergo
est & pater. Vnde versiculus iste Psalmi huius, rex vir-
tutū dilecti, vtroq; modo intelligi potest. Cum itaq; di-
xisset, dominus dabit verbum euangelizātibus virtute
multa, quia ipsa virtus ab eo regitur, eique militat à quo
datur, ipse, inquit, dominus qui dabit verbum euangeli-
zantibus virtute multa, rex est virtutum dilecti: deinde
sequitur, *Dilecti, & speciei domus diuidere spolia.* Repetitio
pertinet ad cōmendationem, quanquā istam repetitio-
nē non omnes codices habeāt, & eā diligentiores stel-
la apposita, speciei domus diuidere spolia, id est, dilecti
etiā prænotant: quæ signa vocantur asterisci, quibus a-
gnosci volūt ea nō esse in interpretatione Septuagin-
ta, sed esse in Hebræa, quæ talibus insigniuntur notis.
Sed siue repetatur, siue semel dictū accipiatur quod po
situm est, dilecti, sic intelligendum puto quod sequitur,
& speciei domus diuidere spolia: ac si diceretur, dilecti
etiam speciei domus diuidere spolia: id est, dilecti etiā M
ad diuidenda spolia. Speciosam quippe domum, id est,
Ecclesiam Christus fecit, diuidēdo spolia illi, sicut spe-
ciosum est corpus distributione membrorum. Spolia
porrò dicuntur quæ victis hostibus detrahuntur. Hoc
quid sit, Euāgelium nos admonet, vbi legimus, Nemo Matth.12.
intrat in domum fortis vt vasa eius diripiat, nisi prius
alligauerit fortem. Alligauit ergo diabolū Christus spi-
ritalibus vinculis, superando mortē, & super cœlos ab
inferis ascendendo. Alligauit eū sacramento incarna-
tionis suæ, quòd nihil in eo reperiēs morte dignū, tamē
est permissus occidere, ac si alligato abstulit tāquā spo-
lia vasa eius. Operabatur quippe in filios diffidētię, quo-
rum infidelitate vtebatur ad voluntatē suam. Hæc vasa
dominus mūdans remissione peccatorū, hęc spolia san Ephe.2.
ctificās hosti erepta prostrato atque alligato, diuisit ea
speciei domus suę, alios cōstituēs Apostolos, alios Pro-
phetas, alios pastores & doctores in opus ministerij, in Ephes.7.
ædificationē corporis Christi. Sicut enim vnū corpus
est, & membra multa habet, omnia autē membra corpo
ris cum sint multa, vnū est corpus, sic & Christus. Nun- 1.Cor.12.
quid omnes Apostoli? Nunquid omnes Prophetę? Nū-
quid omnes virtutes? Nunquid omnes dona habēt cu-
rationū? Nunquid omnes linguis loquuntur? Nunquid
omnes

A omnes interpretantur? Omnia autẽ hęc operatur vnus
atque idem spiritus, diuidens propria vnicuique pro vt
vult. Et hæc est species domus, cui spolia diuiduntur,
vt amator eius hac pulchritudine accensus exclamet,
Psal. 25. Domine dilexi decorem domus tuæ. Iam in eo quod
sequitur, se ad ipsa membra de quibus fit species do-
mus, alloquenda conuertit, dicens, *Si dormiatis inter me-
dios cleros pennæ columbæ deargentatæ, & inter scapulas eius in
viriditate auri.* Prius hic quærendus est ordo verborum
quomodo finiatur sententia, quæ vtique pendet cum
dicitur si dormiatis: deinde quòd ait, pennæ colum-
bæ deargentatæ: vtrum singulari numero intelligendũ
est, huius pennæ, an plurali, hæ pennæ. Sed singularem
numerũ Græcus excludit, vbi omnino pluraliter hoc
positum legitur. Sed adhuc incertũ est vtrum hæ pen-
næ, an ô vos pennæ, vt ad ipsas pennas loqui videatur.
Vtrum ergo verbis quæ præcesserunt, finiatur ista sen-
tentia, vt ordo sit, dominus dabit verbum euangeli-
zantibus virtute multa, si dormiatis inter medios cle-
ros, ô vos pennæ columbæ deargentatæ: an in his quæ
sequuntur, vt ordo sit, si dormiatis inter medios cle-
ros pennæ columbæ deargentatæ, niue dealbabuntur
B in Selmon: id est, ipsæ pennæ dealbabuntur, si dormia-
tis inter medios cleros, vt illis hoc dicere intelligatur,
qui speciei domus tanquam spolia diuiduntur, id est,
si dormiatis inter medios cleros ô vos qui diuidimini
speciei domus, per manifestationem spiritus ad vtili-
1. Cor. 12. tatem, vt alij quidem detur per spiritum sermo sapien-
tiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum, a-
lij fides, alij genera curationum in eodem spiritu: & cæ
tera. Si ergo vos dormiatis inter medios cleros, tunc
pennæ columbę deargẽtatæ niue dealbabuntur in Sel-
mon. Potest & sic, si vos pennæ columbæ deargenta-
tæ dormiatis inter medios cleros, niue dealbabuntur
in Selmon, vt subintelligantur homines qui per gratiã
remissionem accipiunt peccatorum. Vnde etiam de ip
Canti. 3. sa Ecclesia dicitur in Cantico cãticorum, Quæ est ista
quæ ascendit dealbata? Promissio quippe dei tenetur
Esaiæ 1. per Prophetam dicentis, Si fuerint peccata vestra tan-
quam phœnicium, sicut niuẽ dealbabo. Potest & sic in-
telligi, vt in eo quod dictũ est, pennæ columbæ dear-
gentatæ, subaudiatur eritis, vt iste sit sensus, O vos qui
tanquam spolia speciei domus diuidimini, si dormia-
tis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ
C eritis: id est, in altiora eleuabimini, compagini tamen
Ecclesiæ cohærentes. Nullam quippe aliam melius hic
intelligi puto columbam deargentatam, quàm illam
Canti. 2. de qua dictum est, Vna est columba mea. Deargentata
est autem, quia diuinis eloquiis est erudita: eloquia nan-
Psal. 11. que domini alio loco dicuntur argentum igne exami-
natum terræ, purgatum septuplum. Magnum itaque a-
liquod bonũ est, dormire inter medios cleros, quæ nõ-
nulli duo testamenta esse voluerunt, vt dormire sit in-
ter medios cleros, in eorum testamentorum authorita-
te requiescere, id est, vtriusque testamenti testimoniis
acquiescere, vt quando aliquid ex his profertur & pro-
batur, omnis contentio pacifica quiete finiatur. Quod
si ita est, quid aliud admonere videtur euangelizantes
virtute multa, nisi quia tunc eis dominus dabit verbum
vt euangelizare possim, si dormiant inter medios cle-
ros? Tunc enim eis verbum veritatis datur, si authori-
tas ab eis duorum testamentorum non relinquatur, vt
ipsi sint & pennæ columbæ deargentatæ, quorum præ-
dicatione in cœlum gloria fertur Ecclesiæ. Inter scapu-
las autem, pars est vtique corporis, pars est circa regio-

nem cordis, à posterioribus tamẽ, id est, à dorso, quam D
columbæ illius deargentatæ partem in viriditate auri
esse dicit, hoc est in virore sapientiæ, quem virorem
melius non puto intelligi posse quàm charitatem. Sed
quare à dorso, & nõ à pectore? Quanquam mirer quo-
modo positum sit hoc verbum in alio Psalmo, vbi di-
citur, Inter scapulas suas obumbrabit tibi, & sub alis Psalm. 90.
eius sperabis: cum sub alis obumbrari non possit nisi
quod à pectore fuerit; & Latine quidem inter scapu-
las fortasse aliquo modo ex vtraque parte possit intel-
ligi & ante & post, vt scapulas accipiamus quæ in me-
dio caput habet: Et in Hebræo sit fortassis ambiguum,
quod possit & hoc modo intelligi. Sed quod in Græ-
co est μετάφρενον, non nisi à posterioribus significat,
quod est inter scapulas: vtrum propterea ibi est auri vi-
riditas, id est, sapientia & charitas, quia ibi sunt quo-
dammodo & radices alarum, an quia ibi portatur il-
la sarcina leuis? Quid enim sunt vel ipsæ alæ, nisi duo
præcepta charitatis, in quibus tota lex pendet & Pro-
phetæ? Quid ipsa sarcina leuis, nisi ipsa charitas quæ Matth. 22.
in his duobus pręceptis impletur? Quicquid enim dif-
ficile est in præcepto, leue est amanti. Nec ob aliud re-
cte intelligitur dictum, Onus meum leue est, nisi quia E
dat spiritum sanctum, per quem diffunditur charitas Matth. 11.
in cordibus nostris, vt amando liberaliter faciamus, Roma. 5.
quod timendo qui facit, seruiliter facit. Nec est ami-
cus recti, quando mallet si fieri posset, id quod rectum
est non iuberi. Quæri etiam potest, cur non sit dictum,
si dormiatis in cleris: sed, inter medios cleros: quid si
hoc expressius, inter medios cleros? Quod quidem si
expressius transferretur ex Græco, inter medium cle-
rorum diceretur, quod in nullo interpretum legi, pro-
pterea credo, quia tantundem valet quod dictum est,
inter medios cleros. Hinc ergo quid mihi videatur
exponam. Sæpe hoc verbum ad aliqua connectenda
atque pacanda, ne inter se dissideant poni solet, sicut
testamentum inter se & populum deo constituente,
hoc verbum scriptura ponit: nam pro eo quod est in
Latino inter me & vos, Græcus habet inter medium
meum & vestrum. Sic & de signo circuncisionis cum
loquitur deus ad Abraham dicit, Erit testamentum in- Gene. 17.
ter me & te, & omne semen tuum, quod Græcus habet
inter medium meum & tuum, & inter medium semi-
nis tui. Item cum loqueretur ad Noë de arcu in nubibus Gene. 9.
ad signum constituendum, hoc verbum sæpissime re- F
petit, & quod habent Latini codices inter me & vos,
vel inter me & omnem animam viuam, & si qua ibi ta-
lia dicuntur, inter medium meum & vestrum inueni-
tur in Græco, quod est ἀνὰ μέσον. Dauid quoque & Io-
nathan signum inter se constituunt, ne aliud opinãdo
dissideant, & quod Latine dicitur inter ambos, inter
medium amborum habet Græcus eodem verbo quod
est ἀνὰ μέσον. Optime autem factum est vt loco Psalmi
huius, interpretes nostri nõ dicerent inter cleros, quod
Latinæ locutioni vsitatum est: sed inter medios cleros,
tanquã inter medium clerorum, quod potius in Græ-
co legitur, & quod dici solet in eis rebus, vt dixi, quæ
inter se debeant habere consensum. Iubet ergo scriptu-
ra, vt inter medios cleros dormiãt, qui vel sunt pennæ
columbæ deargentatæ, vel ex hoc eis præstatur vt sint.
Porrò si isti cleri duo testamẽta significant, quid aliud
admonemur, nisi vt testamentis inter se consentienti-
bus non repugnemus, sed intelligendo acquiescamus,
nosq; simus eorũ concordiæ signum atq; documentũ,
cum alterum aduersus alterum nihil dixisse sentimus,

G & cũ pacifica admiratione, quasi ecstasis sopore† mon-
†al. opera. stramus? Cur autem in cleris testamenta intelligantur,
cum hoc nomẽ Græcum sit quidem, sed testamentum
nõ ita dicatur, hæc causa est, quia per testamentũ datur
hæreditas, quæ Græce appellatur κληρονομία, & hæres
κληρονόμος. Cleros autem sors Græce dicitur, & sortes
ex promissione dei, partes hæreditatis vocãtur, quæ po
Nume. 18. populo sunt distributæ. Vnde tribus Leui præcepta est
non habere sortem inter fratres suos, quod ex eorum
Cõcor. 12. q. decimis sustentaretur. Nam & cleros & clericos hinc
1. Cleric°. et appellatos puto, qui sunt in Ecclesiastici ministerij gra-
c. duo sunt. dibus ordinati, quia Matthias sorte electus est, quẽ pri-
Acto. 1. mum per Apostolos legimus ordinatum. Proinde pro-
pter hæreditatem quæ fit testamento, tanquam per id
quod efficitur id quod efficit, nomine clerorum testa-
menta ipsa significata sunt: quanquam mihi & alius hic
sensus occurrat, nisi fallor, anteponẽdus, vt cleros mul-
to probabilius ipsas hæreditates intelligamus, vt quo-
niã hæreditas veteris testamenti est quamuis in vmbra
significatiua futuri, terrena fœlicitas: hæreditas vero no
ui testamẽti est æterna immortalitas, dormire sit inter
medios cleros, nec illã iam quærere ardenter, & adhuc
H istam expectare patienter. Nam qui deo propterea ser-
uiunt, vel potius propterea seruire volunt, dum quærũt
in hac vita & in hac terra fœlicitatem, ablatus est som-
nus ab eis & non dormiunt. Inflammantibus enim cu
piditatibus agitati in flagitia & facinora propelluntur,
nec omnino requiescunt, desyderando vt acquirant,
Prouer. 1. metuendo ne amittant. Qui autem me audit, ait sapien
tia, inhabitabit in spe, & requiescet sine timore ab om-
ni malignitate. Hoc est, quãtum mihi videtur, dormi-
re inter medios cleros, id est, inter medias hæreditates,
nondum in re, sed tamen in spe cœlestis hæreditatis ha
bitare, & à terrenæ fœlicitatis iam cupiditate conquie-
scere. Cum autem venerit quod speramus, non iã inter
duas hæreditates requiescemus, sed in noua vera, cuius
vetus erat vmbra regnabimus. Quapropter etiam si in-
tellexerimus quod dictũ est, si dormiatis inter medios
cleros, tãquam si diceretur, si moriamini inter medios
cleros, vt istã mortem carnis more suo scriptura dor-
mitionem vocauerit, hæc est mors optima, vt in cupi-
ditatũ cohibitione, à terrenis in spe cœlestis hæredita-
tis homo vsq; in finem perseuerãs, diem vitæ huius vl-
I timum claudat. Sic enim dormientes inter medios cle
ros erunt pennæ columbæ deargentatæ, vt tẽpore quo
resurgent, rapiantur in nubibus obuiã Christo in aëra,
& semper iam cũ domino viuãt: aut certe, quia per eos
qui sic moriuntur, quãto securius, tanto sublimius Ec-
clesia diffamatur, & quasi quibusdã pennis excelsæ lau-
Eccle. 11. dis attollitur. Neque enim frustra dictũ est, Ante mor-
tem ne laudes hominem quenquam. Omnes ergo san-
cti dei ab initio generis humani, vsq; ad tempus Apo-
Hiere. 17. stolorum, quia & ipsi nouerant dicere, Diem hominis
Psal. 26. non concupiui tu scis: &, Vnã petij à domino, hanc re-
quiram: eo tempore Apostolorum, ex quo duorum te-
stamentorum differentia clarius reuelata est, ipsi Apo-
stoli & beati martyres cæteriq; iusti, tanquam arietes &
arietũ filij vsque ad hoc tempus dormierunt inter me-
dios cleros, regni terreni fœlicitatem iam contemnen-
tes, & regni cœlorum æternitatẽ sperantes, & nondum
tenentes. Et qui tam beate dormierunt, eis velut pennis
nunc volitat, & laudibus exaltatur Ecclesia. Colũba igi
tur deargentata est, vt hac eorũ fama ad imitandũ po-
steris inuitatis, dum sic etiam dormiunt cæteri, addan-
tur pennæ, quibus vsq; in finem seculi sublimiter præ-
dicetur. *Dum discernit supercœlestis reges super eam, niue deal-* K
babuntur in Selmon. Ille supercœlestis, ille qui ascendit su
per omnes cœlos vt adimpleret omnia, dum discernit
reges super eam, id est, super eandem columbam dear-
gentatam, sequitur eam Apostolus ac dicit. Et ipse de-
dit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Pro- Ephe. 4.
phetas, quosdam vero Euangelistas, quosdam autẽ pa-
stores & doctores. Nam quid est aliud reges discerne-
re super eã, nisi in opus ministerij in ædificationẽ cor-
poris Christi, quando quidem ipsa est corpus Christi? Roma. 6.
Dicuntur autem illi reges vtiq; à regendo, & quid ma-
gis quàm carnis concupiscentias, ne regnet peccatum
in eorum mortali corpore ad obediendum desyderiis
eius, ne exhibeant membra sua arma iniquitatis pec-
cato, sed exhibeant se deo, tanquam ex mortuis viuen-
tes, & membra sua arma iustitiæ deo? Sic enim erant re- 2. Cor. 6.
ges primitus discreti ab alienigenis, quia non erant iu-
gum ducentes cum infidelibus: deinde discreti concor 1. Cor. 12.
diter inter se muneribus propriis. Nõ enim omnes A-
postoli, aut omnes Prophetæ, aut omnes doctores, aut
omnes dona habẽt curationum, aut omnes linguis lo-
quuntur, aut omnes interpretantur: Omnia autem hæc Ibidem.
operatur vnus atq; idem spiritus, diuidẽs propria vni- L
cuiq; prout vult, quem dando ille supercœlestis discer-
nit reges super columbam deargentatam. De quo spi-
ritu sancto cum ad eius matrem gratia plenam missus
angelus loqueretur, quærẽti quomodo fieret quod pa-
ritura nunciabatur, quoniam nõ cognoscebat virum,
Spiritussanctus, inquit, superueniet in te & virtus altis- Luca. 1.
simi obumbrabit tibi. Quid est, obũbrabit tibi: nisi, vm-
bram faciet? Vnde & isti reges dum gratia spiritus do-
mini Christi discernuntur super columbam deargen-
tatã, niue dealbabuntur in Selmon. Selmon quippe in-
terpretatur vmbra. Non enim meritis aut virtute pro-
pria discernũtur. Quis enim te, inquit, discernit? Quid 1. Cor. 4.
autem habes quod non accepisti? Vt ergo discernantur
ab impiis, accipiunt remissionem peccatorũ ab illo qui
ait, Si fuerint peccata vestra, sicut phœnicium, tanquam
niuem dealbabo. Ecce quomodo niue dealbabũtur in Esaia. 1.
Selmon, in gratia spiritus Christi, quo eis etiã propria
dona discreta sunt, de quo dictũ est quod supra com-
memoraui, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Luca. 1.
altissimi obumbrabit tibi: hoc est, vmbram faciet tibi:
Propterea & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur fi M
lius dei. Vmbra porrò ista defensaculum intelligitur ab
æstu cõcupiscentiarum carnaliũ: vnde illa virgo Chri-
stum non carnaliter cõcupiscendo, sed spiritaliter cre-
dendo concepit. Constat autẽ vmbra lumine & corpo
re, proinde illud quod in principio erat verbũ, lumen Ioan. 1.
illud verum, vt vmbraculum meridianum fieret nobis,
verbum caro factum est & habitauit in nobis. Deo sci-
licet homo, tanquam lumini corpus accessit, & in eum
credentes vmbra protectionis operuit. Non enim de
quali vmbra dicitur, Transierũt omnia illa tanquã vm Sapien. 5.
bra: nec de quali vmbra dicit Apostolus, Nemo vos iu- Colo. 2.
dicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut ne-
omeniæ, aut sabbatorum, quod est vmbra futurorũ: sed
de quali vmbra scriptũ est, Sub vmbra alarum tuarum Psal. 16.
protege me. Dũ ergo discernit ille supercœlestis reges
super columbam deargentatã, nõ sua merita extollant,
non de sua propria virtute cõfidant: Niue quippe deal-
babũtur in Selmon, gratia cãdificabuntur in protectio-
ne corporis Christi. Hunc autẽ montẽ consequẽter di-
cit: *Montem dei, montẽ vberem, montẽ incaseatum, vel montem pin*
guem. Quid hic autẽ aliud pinguem, quàm vberẽ dice-
ret? Est

A ret? Est enim & mons isto nomine nuncupatus, id est,
Selmon. Sed quem montē intelligere debemus montem dei, montem vberem, montē incaseatum, nisi eundem dominum Christum, de quo & alius propheta di-
Esaia.2. cit, Erit in nouissimis tēporibus manifestus mons do-
1.Cor.3. mini paratus in cacumine montium? Ipse est mons incaseatus propter paruulos gratia tanquā lacte nutriendos, mons vber ad roborādos atque ditandos donorum excellētia: nam & ipsum lac vnde fit caseus, miro modo significat gratiam. Manat quippe ex abundantia viscerum maternorũ, & misericordia delectabili paruulis gratis infunditur. Ambiguus est autem in Græco casus vtrum sit nominatiuus an accusatiuus, quoniā in ea lingua mons neutri generis est non masculini: ideo nonnulli Latini non interpretati sunt montem dei, sed mons dei. Puto autem melius esse in Selmon montem dei, hoc est, in montem dei qui vocatur Selmon, secundum intellectum quē supra vt potuimus exposuimus. Deinde quod dixit montem dei, montem incaseatum, montem vberem, ne quis auderet ex hoc dominum Iesum Christum comparare cæteris sanctis, quia & ipsi
Psal.35. dicti sunt montes dei: legitur quippe, Iustitia tua sicut
B montes dei: vnde Apostolus ait, Vt nos simus iustitia
Psal.75. dei in ipso. De quibus mōtibus & alio loco dicitur, Illuminans tu admirabiliter à montibus æternis, quia vita eis æterna donata est, & per eos sanctarum scripturarum eminentissima authoritas constituta est, sed illumi-
Psal.120. nante ab eis illo cui dicitur, illuminans tu, leuaui enim oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Nec tamen auxilium meum ab ipsis proprie montibus, sed auxilium meum à domino qui fecit cœlum & terram: Vnus quippe ipsorum montium multum excellens cum dixisset, quòd plus illis omnibus laborauerit,
1.Corin.15. Non autem ego, inquit, sed gratia dei mecum: ne quis ergo auderet etiam montem speciosum forma præ fi-
Psal.44. liis hominum, montibus filiis hominum comparare: quoniam non defuerunt qui eum dicerent, alij Ioan-
Matth.16. nem Baptistam, alij Heliam, alij Hieremiam, aut vnum ex prophetis, conuertit se ad illos & ait: *Et quid suspicamini montes incaseatos? Montem*, inquit, *in quo placuit deo habitare in eo.* Vt quid suspicamini? Sicut enim lumen illi,
Matth.5. quia & ipsis dictum est, Vos estis lumen mundi: sed a-
Ioan.1. liud illud dictum est lumē verum quod illuminat om-
Esaia.2. nem hominem: sic montes illi, sed longe alius maior
C mons paratus in cacumine montium. Montes itaque isti illum montem portando gloriosi sunt, quorum il-
Gala.6. le vnus dicit, Mihi autē absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo, vt qui gloriatur, non in seip-
1.Corin.1. so, sed in domino glorietur. Vt quid ergo suspicamini montes incaseatos, eum montem in quo placuit deo habitare in eo? Non quia in aliis nō inhabitat, sed quia in ipsis per ipsum, In ipso quippe inhabitat omnis ple-
Coloss.1. nitudo diuinitatis, non vmbraliter tanquā in templo
3.Reg.6. à rege Salomone facto, sed corporaliter, id est, solide atque veraciter, quoniam deus erat in Christo mun-
2.Cor.5. dum reconcilians sibi. Quod siue de patre dictum accipiamus, quoniam ipse ait, Pater autem in me manēs
Ioan.14. facit opera, ego autem in patre & pater in me: siue ita intelligatur, deus erat in Christo, verbum erat in ho-
Ioan.1. mine, sic erat vtique verbum in carne, vt verbum etiam caro factum solus proprie diceretur, id est, homo verbum in vnam Christi personam copularetur. Vt quid ergo suspicamini montes incaseatos, eum montem, in quo placuit deo inhabitare in eo? Longe vtique aliter

quàm in illis montibus, quorum aliquem etiam hunc D
suspicamini. Non enim quia & illi per adoptionis gratiam filij dei sunt, ideo quisquam istorũ est vnigenitus cui diceret, Sede ad dexterā meam, donec ponam ini- Psal.109.
micos tuos sub pedibus tuis. *Etenim dominus inhabitabit vsque in finem:* Id est, illos montes non comparandos huic monti, ipse dominus inhabitabit, qui est mons pa- Esa.2.
ratus in cacumine mōtium, vt perducat eos in finem, id est, in seipsum sicut deus est, contemplandum. Finis Roma.10.
enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Deo itaque placuit habitare in isto monte, qui paratus est in cacumine montium, cui dicit: Tu es filius meus di- Matth.3.
lectus, in quo mihi bene complacui. Ipse autem mons dominus est, qui alios montes inhabitabit in finem, in quorũ cacumine paratus est. Vnus enim deus & vnus 1.Timo.2.
mediator dei & hominum, homo Christus Iesus, mons montium, sicut sanctus sanctorum: vnde dicit, Ego in Ioan.17.
eis & tu in me. Vt quid ergo suspicamini montes incaseatos, montem in quo placuit deo inhabitare in eo? Etenim mōtes illos incaseatos dominus iste mons inhabitabit vsque in finem, vt aliquid sint quibus ait, Ioan.15.
Quia sine me nihil potestis facere. Ita fit etiam quod sequitur: *Currus dei decem milium multiplex.* Vel denum mi- E
lium multiplex, vel decies milies multiplex. Vnum verbum enim Græcum sicut quisq; potuit Latinorum interpretum trāstulit, quod ibi dictum est, μυριοπλάσιον, Latine autem satis exprimi non potuit, quoniam mille apud Græcos χίλια dicuntur, μυριάδες autem plura dena milia, μυριὰς quippe vna decem milia sunt. Ingentem itaque multitudinem sanctorum atque fidelium, qui portando deum fiunt quodammodo currus dei, significauit hoc nomine. Hanc immanendo & regendo perducit in finem tanquam currum suum, velut in locum aliquem destinatũ. Initium enim Christus, dein- 1.Corin.15.
de qui sunt Christi, in præsentia eius, deinde finis. Hæc est sancta Ecclesia, quæ sunt quod sequitur: *Milia lætantium.* Spe enim sunt gaudentes, donec perducantur in Roma.12.
finem, quem nunc expectant per patientiā. Mirifice autem cum dixisset, Milia lætantium: continuo subiecit: *Dominus in illis.* Ne miremur quòd lætentur, dominus in illis: Nam per multas tribulationes oportet nos in- Acto.14.
troire in regnũ dei. Sed dominus in illis, ideo & si sunt quasi tristes, semper tamen gaudentes, nec iam ipso fine 2.Cor.6.
quò nondum venerunt, sed spe sunt gaudentes, & in tribulatione patientes, quoniā dominus in illis. *In Sina in* F
sancto. In nominũ Hebræorum interpretationibus inuenimus Sina interpretari mandatũ: & alia quædā interpretatur, sed hoc pro præsenti loco aptius cōuenire. Reddens enim causam quare lætarentur illa milia, quibus cōstat currus dei, Dominus, inquit, in illis, in Sina in sancto: id est, dominus in illis in mandato, quod mandatum sanctum est, sicut dicit Apostolus, Itaq; lex Roma.7.
quidem sancta & mandatum sanctũ & iustum & bonũ. Sed quid prodesset mandatum nisi dominus ibi sit, de Philip.2.
quo dicitur, Deus enim est qui operatur in vobis & vel- 2.Corin.3.
le & operari pro bona voluntate? Nam mādatum sine Roma.5.
dei adiutorio litera est occidens. Lex enim subintra- Roma.11.
uit, vt abũdaret delictum. Sed quoniā plenitudo legis charitas est, ideo per charitatem lex impletur, non per timorem. Charitas enim dei diffusa est in cordibus no- Roma.5.
stris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Ideo lætantur hæc milia. Tantum enim faciunt iustitiam legis, quantũ adiuuantur spiritu gratiæ, quoniā dominus in illis in Sina in sancto: deinde ad ipsum dominũ locutione conuersa: *Ascendisti*, inquit, *in altũ captiuasti captiuitatem*,

G *tatem, accepisti dona in hominibus.* Hoc Apostolus sic com-
Ephe.4. memorat, sic exponit de domino Christo loquēs, Vni-
cuique autem nostrum, inquit, datur gratia secundum
mensuram donationis Christi, propter quod dicit, a-
scendit in altum, captiuauit captiuitatem, dedit do-
na hominibus: Quod autem ascendit quid est, nisi
Ibidem. quia & descēdit in inferiores partes terræ? Qui descen-
dit, ipse est & qui ascendit super omnes cœlos, vt adim
pleret omnia. Christo ergo sine dubitatione dictum
est, Ascendisti in altum, captiuasti captiuitatem, accepi-
sti dona in hominibus. Nec moueat quod Apostolus
idem testimonium commemorans non ait, Accepisti
dona in hominibus: sed, dedit dona hominibus. Ille
quippe authoritate Apostolica secundum hoc locutus
est, quod deus filius cū patre fecit. Secūdum hoc quip-
pe dedit dona hominibus, mittens eis spiritum sanctū,
qui spiritus est patris & filij: secundum illud vero quod
idem ipse Christus in corpore suo intelligitur quod est
Ecclesia, propter quod & membra eius sunt sancti & fi
1.Cor.12. deles eius: vnde eis dicitur, Vos autē estis corpus Chri-
sti & membra, proculdubio & ipse accepit dona in ho
Acto.1. minibus. Christus quippe ascendit in cœlum, & sedet
ad dexteram patris: sed nisi & hic esset in terris, non in-
Acto.9. de clamasset, Saule Saule quid me persequeris? Cum er
Matth.25. go idem ipse dicat, Quando vni ex minimis meis fe-
H cistis, mihi fecistis; quid dubitamus eum accipere in
membris suis, quæ dona membra eius accipiunt? Sed
quid est, captiuasti captiuitatē? Vtrum quia vicit mor-
tem, quæ captiuos tenebat in quibus regnabat, an ipsos
homines appellauit captiuitatem, qui captiui sub diabo
lo tenebantur? Cuius rei mysterium continet etiam ti-
Psal.95. tulus illius Psalmi, quādo domus ædificabatur post ca-
ptiuitatem, id est, Ecclesia post gentilitatem. Ipsos itaq;
homines qui captiui tenebantur appellauit captiuitatē,
sicut militia cum dicitur, intelligūtur qui militant: ean-
dem captiuitatem à Christo captiuatā dicit. Cur enim
non sit captiuitas fœlix, si & ad bonū homines possunt
Luca.5. capi? Vnde Petro dictum est, Ex hoc iam homines eris
capiens. Captiuati ergo quia capti, & capti quia subiu-
Matth.11. gati, sub leue illud iugū missi, liberati à peccato, cuius
Roma.6. serui erant: & iustitiæ serui facti, cuius liberi erāt. Vnde
& ipse in illis est, qui dedit dona hominibus, & accepit
dona in hominibus. Ideóque in ista captiuitate, in ista
seruitute, in isto curru, sub isto iugo non sunt milia plo
rantium, sed milia lætantium. Dominus quippe in illis
I in Sina in sancto. Cui sensui congruit & alia interpre-
tatio, qua interpretatur Sina mensura. Nā & de his do-
nis lætitiæ spiritalis Apostolus loquens idē quod supra
Ephes.4. commemorauit, Vnicuiq; autem, inquit, nostrum data
est gratia secundum mēsuram donationis Christi. Ac
deinde sequitur, quod etiā hic sequitur: Propter quod
dicit, ascendit in altum, captiuauit captiuitatem, dedit
dona hominibus: quod hic est, accepisti dona in homi
nibus. Quid hac & illa veritate concordius? Quid ma
nifestius? Sed quid deinde adiungit? *Etenim qui non cre-
dunt inhabitare.* Vel quod nonnulli codices habent: *Et-
enim non credentes inhabitare.* Nunquid sunt alij non cre-
dentes, nisi qui non credunt? De quibus dictum sit, non
est facilis intellectus. Tanquam enim ratio redderetur
superiorum verborū cum dictum esset, Captiuasti ca-
ptiuitatem, accepisti dona in hominibus: ita subiunctū
est, Etenim qui non credunt inhabitare, id est, non cre
dentes vt inhabitarent. Quid est hoc? De quibus hoc
dicit? An illa captiuitas antequam transiret in bonam
captiuitatem, vnde fuerit mala captiuitas ostēdit? Non
credendo enim possidebantur ab inimico qui opera- K
tur in filiis diffidentiæ, in quibus & vos, inquit, fuistis Ephe.2.
aliquādo cum viueretis in illis. Donis ergo gratiæ suæ
qui accepit dona in hominibus, captiuauit istam capti-
uitatem. Etenim non credentes erant vt inhabitarent.
Nam fides eos inde liberauit, vt iam credentes inha-
bitent in domo dei, facti & ipsi domus dei, & currus
dei decem milium lætantium. Vnde qui hæc canebat,
in spiritu ea præuidens impletus etiam ipse lætitia eru-
ctauit hymnum dicens, Dominus deus benedictus.

Benedictus dominus deus de die in diem. Quod nonnulli
codices habent: *Die quotidie.* Quia sic habent Græci
ἡμέραν καθ' ἡμέραν quod verius exprimitur die quoti-
die. Quam puto locutionem hoc significare quod di-
ctum est, de die in diem. Quotidie quippe hoc agit vs-
que in finem, captiuat captiuitatem, accipiens dona in
hominibus. Et quoniam currum illum ducit vsque in
finem: sequitur & dicit, *Prosperum iter faciet nobis deus sa-
nitatum nostrarum. Deus noster deus saluos faciendi.* Multum
gratia commendatur, quis enim saluus esset nisi ipse sa
naret? Sed ne occurreret cogitationi, cur ergo mori-
mur si per eius gratiam salui facti sumus, continuo sub-
iecit, *Et domini domini exitus mortis:* Tanquam diceret:
quid indignaris humana conditio habere te exitum
mortis, & domini tui exitus nō alius quàm mortis fuit?
Potius ergo consolare quàm indignare, nam & domi- L
ni exitus mortis. Spe enim salui facti sumus. Si autem Roma.8.
quod non videmus speramus, per patientiam expecta-
mus. Patiēter ergo etiam ipsam mortem feramus illius
exemplo, qui licet nullo peccato esset debitor mortis,
& dominus esset, à quo nemo animam tolleret, sed ip-
se eam à semetipso poneret, etiā ipsius fuit exitus mor-
tis. *Veruntamen deus conquassabit capita inimicorum suorum, ver
ticem capilli perambulantiū in delictis suis:* Id est, nimis se ex-
tollentium, nimis superbientiū in delictis suis, in qui-
bus saltē humiles esse deberent dicentes: Domine pro- Luca.18.
pitius esto mihi peccatori. Sed conquassabit capita eo- Ibidem.
rum, quoniam qui se exaltat humiliabitur, ac per hoc
quamuis & domini sit exitus mortis, tamē idem domi-
nus quoniā deus est, & voluntate non necessitate secun
dum carnē mortuus est. Conquassauit capita inimico-
rū suorum, non solum eorū qui crucifixo illudentes &
mouētes capita sua dicebant, Si filius dei est, descendat Matth.27.
de cruce: sed etiā omnium extollentiū se aduersus do-
ctrinam eius, & tanquā mortem hominis irridentium.
Idem quippe ipse de quo dictum est, Alios saluos fecit, M
semetipsum non potest saluū facere, deus est sanitatum
nostrarum, & deus est saluos faciēdi: sed propter humi
litatis & patientiæ documentum, & sanguine suo de- Colo.2.
lendum nostrorum chirographum peccatorū; etiam
suum esse voluit exitum mortis, ne mortē istam time-
remus, sed illam potius, vnde nos liberauit per istam.
Veruntamen illusus & mortuus cōquassauit capita ini-
micorum suorum, de quibus ait, Resuscita me & red- Psal.40.
dam illis: siue bona pro malis, dum sibi subdit capita
credentium: siue iusta pro iniustis, dum punit capita su
perbientium. Vtroque enim modo conquassantur &
confringūtur capita inimicorum, cum à superbia deii-
ciuntur, siue humilitate correcti, siue in ima tartari ab-
sorpti. *Dixit dominus, ex Basan conuertar.* Vel vt nonnulli
codices habent: *Ex Basan conuertā.* Ille quippe conuertit
vt salui simus, de quo dictum est supra, Deus sanitatum
nostrarū, & deus saluos faciēdi. Ei quippe & alibi dici-
tur, Deus virtutū conuerte nos, & ostēde faciem tuam
& salui erimus. Item alibi: Cōuerte nos deus sanitatum Psal.79.
nostrarum,

A nostrarum. Ille autem dixit: Ex Basan cõuertam. Basan interpretatur cõfusio. Quid est ergo, conuertã ex confusione: nisi quia cõfunditur de peccatis suis, qui pro eis *Lucæ.18.* dimittẽdis precatur misericordiam dei? Inde est quòd ille publicanus nec oculos ad cœlũ audebat leuare, ita se consyderans cõfundebatur, sed descendit iustificatus, quia dixit dominus ex Basan conuertam. Basan interpretatur & siccitas. Et rectè intelligitur dominus ex siccitate cõuertere, id est, ex inopia. Nam qui sibi vidẽtur copiosi cum sint famelici, & pleni cum sint inanis- *Math.5.* simi, non cõuertuntur. Beati enim qui esuriunt & sitiũt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Ex ista dominus *Psal.142.* siccitate cõuertit: de anima quippe sicca illi dicitur: Extẽdi manus meas ad te, anima mea velut terra sine aqua tibi. Ibi illud quoque nõ absurde intelligitur, quod habent alij codices: Ex Basan cõuertar. Conuertitur enim *Zach.1.* ad nos etiam ipse qui dicit, Cõuertimini ad me, & ego cõuertar ad vos: & non nisi extra confusioñẽ, cum peccatum nostrũ ante nos est semper: & extra siccitatem, *Psalm.70.* quia eius desyderamus imbrẽ, qui pluuiam voluntariã segregauit hæreditati suæ. Nam siccitate infirmata est, ipse vero conuersus perficit eam, cui dicitur, Et cõuer- B sus viuificasti me. Dixit ergo dominus, ex Basan cõuertam. *Conuertã in profundum maris.* Si conuertam, quare in profundum maris? In seipsum quippe conuertit dominus, cum salubriter conuertit, & non est vtique ipse in profundo maris. An fallit forte Latina locutio, & pro eo positũ est in profundum, quod est in profuodo: Nõ enim ille se conuertit, sed sibi conuertit eos, qui in profundo huius seculi iacent demersi pondere peccatorũ: *Psal.129.* vbi cõuersus ille dicit, De profundis clamaui ad te domioe. Si autem oon est, conuertam: sed conuertar in profundum maris: hoc intelligitur dixisse dominũ no- *2.sent.dist. 43.cap. Sed quæritur.* strum: quòd sua misericordia conuerteretur etiam in profundum maris ad eos quoque liberandos, qui essent etiam desperatissimi peccatores: quanquam in aliquo Græco codice inuenerim, non in profundum, sed in profundis, hoc est, ἐν βυθοῖς, quod priorem sensum confirmat, quòd etiam ibi deus conuertat ad se de profundis clamantes. Qui etsi intelligatur ibi se conuerti ad liberandos etiam tales, nõ est incongruum, & ita eos conuertit, vel ad eos liberandos conuertitur ita.

Et intingatur pes tuus in sanguine. Quod ad ipsum domi- C num Propheta dicit, vt tingatur pes tuus in sanguine: id est, vt ipsi qui ad te cõuertuntur, vel ad quos liberandos conuerteris, licet in profundo maris onere iniquitatis depressi fueriot, intantum gratia tua proficiant, *Roma.5.* quoniam vbi abundauit peccatũ, superabundauit gratia, vt fiat per tuus inter membra tua ad annunciandũ Euangelium tuũ, & pro nomine tuo diu ducentes mar- *† al. fortem.* tyrium, vsque ad sanguinem† certent. Sic enim vt arbitror conuenientius intelligitur pes eius tinctus in sanguine: denique adiungit, *Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso.* Eosdem ipsos qui vsque ad sanguinem fuerant pro fide Euangelica certaturi, etiam canes vocat tanquam pro suo domino latrantes: non illos canes, de *Philip.3.* quibus dicit Apostolus, Cauete canes: sed illos qui edũt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum: *Math.15.* hoc enim confessa Chananæa meruit audire, O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Canes laudabiles, non detestabiles, fidem seruantes domino suo, & pro eius domo contra inimicos latrantes. Non enim tantummodo canum dixit, sed canum tuorum: nec eorũ dentes, sed lingua laudata est: quoniam non vtique fru- *Iudic.7.* stra, nec sine magno sacramento Gedeon solos eos iussus est ducere, qui fluminis aquam sicut canes lambe- D rent, talésque non amplius quàm trecenti in tanta multitudine inuẽti sunt. In quo numero crucis signum est propter .τ. literam, quæ in Græcis numerorũ notis trecentos significat. De talibus canibus & in alio Psalmo dicitur, Conuertentur ad vesperam, & famem patien- *Psal.58.* tur vt canes: nam & quidã canes reprehensi sunt à Propheta Esaia, nõ ideo quia canes essent, sed quòd latrare *Esaia.56.* nescirent, & dormitare amarent. Vbi vtiq; demonstrauit, quia si vigilarent & pro domino suo latrarent, laudabiles canes essent, sicut laudantur isti, de quibus dicitur: Lingua canum tuorum: quos tamen Propheta ex inimicis futuros esse prædixit, per illam scilicet conuersionem, de qua superius loquebatur. Vnde & ille Psal- *Psal.58.* mus, Conuertentur, inquit, ad vesperam, & famem patientur vt canes: deinde veluti quærentibus vnde hoc illis tantum bonum, vt canes eius fierent, cuius fuerãt inimici, responsum est ab eo, sic enim legitur, Lingua canum tuorum ex inimicis ab ipso: Ipsius vtique dilectione, ipsius misericordia, ipsius gratia. Nam quando *Roma.5.* id possent à seipsis? Etenim cũ inimici essemus, reconciliati sumus deo per mortem filij eius: ad hoc & domini fuit exitus mortis. *Visi sunt gressus tui deus:* Gressus E quibus venisti per mundum tãquam in illo curru peragraturus orbem terrarum: quos & nubes in Euangelio sanctos & fideles suos sigoificat, vbi ait, Amodo vi- *Marci.13.* debitis filium hominis venientẽ in nubibus. Excepto il- *2.Timo.4.* lo aduentu, in quo erit iudex viuorum atq; mortuorũ, Amodo, inquit, videbitis filium hominis veniẽtem in nubibus. Hi gressus tui visi sunt: id est, manifestati sunt, reuelata gratia testamẽti noui: vnde dictum est, Quàm *Roma.10.* speciosi pedes eorum qui annunciant pacem, qui annunciant bona. Hæc enim gratia & isti gressus latebãt in veteri testamento: cum autem venit plenitudo tem- *Gala.4.* porum, & placuit deo reuelare filium suum vt annunciaretur in gentibus, visi sunt gressus tui deus. *Gressus dei mei regis mei, cui est in sancto.* In quo sancto, nisi in tem- *1.Cor.3.* plo suo? Templum enim dei sanctum est, inquit, quod estis vos. Vt autem gressus isti viderentur: *Præuenerunt principes coniuncti psallentibus, in medio adolescentularum tympanistriarum.* Principes sunt Apostoli: Ipsi enim præuenerunt vt populi sequerentur. Præuenerunt annunciantes nouum testamentũ coniuncti psallentibus, de quorum bonis operibus etiam visibilibus tanquam organis F laudis glorificaretur deus. Iidem autẽ pricipes in medio adolescentularum tympanistriarum, in ministerio scilicet honorabili: nã ita sunt in medio ministri præpositi Ecclesiarum nouarum: hoc enim est adolescentularum carne edomita deum laudantium: hoc enim est tympanistriarum, eo quòd tympana fiant corio siccato & extento. Ideo ne quisquam carnaliter ista acciperet, & ex his verbis quosdam luxuriæ choros in animum induceret, sequitur & dicit: *In Ecclesiis benedicite dominum:* Tanquam diceret, quicunq; auditis adolescentulas tympanistrias, lasciua delectamẽta non cogitantes in Ecclesiis benedicite dominũ. Ecclesiæ quippe vobis hac mystica significatione monstrantur. Ecclesiæ sunt adolescentulæ, noua gratia decoratæ, Ecclesiæ sunt tympanistriæ, castigata carne spiritaliter sonoræ. In Ecclesiis ergo benedicite dominum. *Deum de fontibus Israel.* Inde prius elegit quos fontes faceret. Nam inde sunt electi Apostoli, & hi primitus audierunt, Qui *Ioan.4.* biberit ex aqua quam ego dabo, non sitiet vnquam, sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitã æternam. *Ibi Beniamin adolescentior in ecstasi.* Ibi Paulus nouissimus Apostolorum,

G lorum,qui dicit:nam & ego Israëlita sum ex semine A-
Philip.3. braham de tribu Beniamin. Sed planè in ecstasi, expa-
uescentibus omnibus tam magnũ in eius vocatione mi
raculum.Ecstasis nanque est mentis excessus,quod ali-
quando pauore contingit, nonnunquam vero per ali-
quam reuelationem & alienationem mentis à sensibus
corporis,vt spiritui quod demõstrandum est, demon-
strentur. Vnde intelligi etiã sic potest quod hic positũ
est,in ecstasi,quia cum ei persecutori dictũ esset de cœ-
Acto.9. lo, Saule Saule quid me persequeris: adempto lumine
oculorum carnalium, respondebat domino quem spi-
ritu videbat: qui autem cum illo erant,vocem respon-
dentis audiebant,neminem autem videntes cui loque-
2.Cor.12. retur. Potest hic ecstasis etiam illa eius intelligi de qua
ipse loquens ait, scire se hominẽ raptum vsque ad ter-
tium cœlum,siue autẽ in corpore,siue extra corpus ne-
scire, sed raptum in paradisum, audisse ineffabilia ver-
ba, quæ non liceret homini loqui. *Principes Iuda duces
eorum,principes Zabulon,principes Neptalim.* Cum Apostolos
significet principes, ibi est & Beniamin adolescentior
in ecstasi, quibus verbis Paulum significari nemo am-
bigit. Vel nomine principum omnes significantur in
H Ecclesiis excellẽtes atque imitatione dignissimi. Quid
sibi volunt hæc nomina tribuum Israëlitarum? Si e-
nim tantum Iudæ mentio fieret, quoniam ex hac tri-
Roma.1. bu reges fuerãt ex qua & dominus Christus secundum
carnem, ideo ex hac tribu putaremus figuratos etiam
principes testamenti noui.Cum vero adiungit princi-
pes Zabulon, principes Neptalim, quisquam forsitan
dicat ex his tribubus Apostolos fuisse, ex aliis autem
non fuisse. Quod licet vnde probari hoc posset non
videam, tamen quia nec vnde refellatur inuenio, &
hoc loco principes Ecclesiarum, ducèsque eorum qui
in Ecclesiis benedicunt domino, video commendari,
non absurde etiam istum sensum probo, sed plus me
delectat, quod ex istorum nominum interpretatione
clarescit. Hebræa quippe sunt nomina, quorum Iuda
confessio interpretari dicitur: Zabulon habitaculum
furtitudinis: Neptalim dilatatio mea. Quæ omnia ve-
rissimos nobis insinuãt principes Ecclesiarum,dignos
ducatu,dignos imitatione, dignos honoribus. Marty-
res nanque in Ecclesiis locum summum tenent, atque
apice sanctæ dignitatis excellunt. Iam vero in marty-
I rio primo confessio est, & pro illa quicquid acciderit,
tolerandi sequens assumitur fortitudo: deinde post o-
mnia tolerata, finitis angustiis, latitudo consequitur in
præmio. Potest & sic intelligi, vt quoniã tria hæc præ-
cipue commendat Apostolus,fidem,spem,charitatem:
1.Cor.13. confessio sit in fide, fortitudo in spe, latitudo in cha-
Roma.10. ritate. Fidei quippe res est, vt corde credatur ad iusti-
tiam, ore autem confessio fiat ad salutem. In passioni-
bus autem tribulationum res tristis est, sed spes furtis
Roma.8. est. Si enim quod non videmus speramus, per patien-
1.Ioan.4. tiam expectamus. Latitudinem vero præstat charita-
tis in corde diffusio: nam consummata charitas foras
mittit timorem: qui timor tormentum habet per ani-
mæ angustias.Principes ergo Iuda duces eorum. Quo-
rum? Qui in Ecclesiis benedicunt dominum. Princi-
pes Zabulon,principes Neptalim,principes confessio-
nis,furtitudinis,latitudinis,principes fidei,spei,& cha-
1.Cor.8. ritatis. *Manda deus virtutem tuam.* Vnus autem domi-
1.Cor.1. nus noster Iesus Christus per quem omnia& nos in ip-
so,quem legimus dei virtutem & dei sapientiam.Quo-
modo autem deus mandat Christum suum, nisi dum
Roma.5. eum commendat?Commendat enim deus charitatem
suam in nobis, quoniam dum adhuc peccatores esse- K
mus, Christus pro nobis mortuus est.Quomodo nõ &
cum illo omnia nobis donauit? Manda deus virtutem
tuam. *Confirma deus hoc quod operatus es in nobis.* Manda
docendo,confirma iuuando. *A templo tuo in Hierusalem,
tibi offerent reges munera.* A templo tuo in Hierusalem, Gala.4.
quæ est libera mater nostra,quia & ipsa est tẽplum san-
ctum tuum. Ab illo ergo templó tibi offerent reges mu
nera. Quicunque reges intelligantur, siue reges terræ,
siue reges quos discernit supercœlestis super columbã
deargentatam,tibi offerent reges munera. Et quæ mu-
nera? Gratiosa.Quæ sacrificia? Laudis. Sed huic laudi
obstrepunt christianũ vocabulum habentes,& diuersa
sentientes. Fiat ergo quod sequitur: *Increpa feras calami.*
Nam & feræ sunt,quoniam non intelligendo nocent.
Et feræ calami sunt, quoniam scripturarũ sensum pro
suo errore peruertunt. Per calamum quippe tam con-
uenienter scripturæ significãtur, quàm sermo per lin-
guã,secũdum quod dicitur lingua Hebræa,vel Græca,
vel Latina,vel alia quælibet,per efficientem scilicet id
quod efficitur. Vsitatum est autem in Latino eloquio,
vt scriptura stylus vocetur quòd stylo fiat, ita ergo &
calamus quòd calamo fiat. Dicit Apostolus Petrus, in- L
doctos & instabiles peruertere scripturas ad proprium 2.Petri.3.
suum interitum.Hæ sunt feræ calami,de quibus hic di-
citur,Increpa feras calami.De his est enim quod adiun
git. *Congregatio taurorum inter vaccas populorum, vt excludantur
ij, qui probati sunt argento.* Tauros vocans propter super-
biã duræ indomitæq; ceruicis. Significat enim hæreti-
cos: vaccas autẽ populorũ seductibiles animas intelli-
gẽdas puto,quia facilè hos tauros sequũtur. Non enim
populos vniuersos seducunt, in quibus sunt graues &
stabiles: vnde scriptum est,In populo graui laudabo te: Psal.34.
sed in eis populis quos inuenerint vaccas. Ex his enim
sunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulier- 2.Timo.3.
culas oneratas peccatis, quæ ducũtur variis desyderiis
erroris,semper discentes,& ad veritatis scientiam nun-
quam peruenientes. Quod autem ait idem Apostolus,
Oportet & hæreses esse,vt probati manifesti fiant in vo 1.Cor.11.
bis:hoc etiam hic sequitur, Vt excludãtur ij qui proba-
ti sunt argẽto,id est,qui probati sunt eloquiis domini.
Eloquia quippe domini eloquia casta, argentum igne Psal.11.
probatũ terræ. Nam excludantur dictum est appareãt,
emineant,quod ait ille,manifesti fiant. Vnde & in arte M
argẽtaria exclusores vocantur,qui de confusione massę Exclusores.
nouerũt formã vasis exprimere. Multi enim sensus scri
pturarum sanctarũ latent, & paucis intelligentioribus
noti sunt,nec asserũtur cõmodius & acceptabilius,ni-
si cum respondendi hæreticis cura compellit. Tunc e-
nim etiã qui negligunt studia doctrinæ,sopore discus-
so ad audiẽdi excitantur diligentiã,vt aduersarij refel-
lantur. Deniq; quàmmulti scripturarũ sanctarũ sensus
de Christo deo asserti sunt cõtra Photinũ, quammulti
de homine Christo cõtra Manichæũ,quammulti de tri
nitate contra Sabelliũ, quammulti de vnitate trinitatis
contra Arrianos,Eunomianos,Macedonianos:quam-
multi de catholica Ecclesia toto orbe diffusa,& de ma
lorum commixtione vsque in finem seculi,quod boni
in sacramentorum eius societate non obsint, aduersus
Donatistas & Luciferianos aliosq; si qui sunt qui simi-
li errore à veritate dissentiũt:quammulti cõtra cæteros
hæreticos,quos enumerare vel cõmemorare nimis lon
gum est,& præsenti operi non necessariũ Quorum ta-
men sensuũ probati assertores aut prorsus laterent,aut
non ita eminerent, vt eos eminere fecerunt superbo-
rum

A rum contradictiones, quos velut tauros, id est, iugo di-
Matth.21. sciplinæ pacifico lenique non subditos commemorat
Ad Tit.1. Apostolus, vbi talem dicit eligẽdum ad episcopatum,
vt potens sit exhortari in doctrina sana, & cõtradicen
tes redarguere. Sunt enim multi non subditi, vt sunt
tauri, elatione ceruicis impatientes aratri atque iũctu-
ræ, vaniloqui, & mentis seductores. Has mentes signi-
ficauit iste psalmus appellatione vaccarum. Ad hãc er-
go vtilitatem prouidentia diuina permittit tauros cõ
gregari inter vaccas populorum vt excludãtur, id est,
vt emineant qui probati sunt argento. Ad hoc enim
hæreses sinuntur esse, vt probati manifesti fiant. Quã-
quam & sic etiam possit intelligi, congregatio tauro-
rum inter vaccas populorum, vt ab eis vaccis excludã-
tur, qui probati sunt argento. Hanc enim habent intẽ-
tionem hæretici doctores, vt ab auribus animarũ, quas
seducere moliuntur excludant eos, id est, separent eos
qui probati sunt argento, id est, qui idonei sunt docere
eloquia domini. Sed siue ille huius verbi, siue iste sit sen
sus: sequitur, *Disperge gentes, quæ bella volunt.* Non enim
correctioni sed cõtentioni student. Hoc ergo prophe
B tat, vt ipsi potius dispergantur, qui corrigi nolunt, qui
gregem Christi dispergere affectant. Gentes autem ap-
pellauit, non propter generationes familiarũ, sed pro-
pter generationes sectarum vbi series successionis cõ-
firmauit errorem. *Venient legati ex Aegypto, Aethiopia præ-
ueniet manus eius.* Aegypti vel Aethiopiæ nomine, om-
nium gentium fidem significauit, à parte totum, lega-
tos appellans reconciliationis, prædicatores. Pro Chri
2.Cor.5. sto enim, inquit, legatione fungimur tanquam deo ex-
hortante per nos: obsecramus pro Christo reconciliari
deo. Non ergo de solis Israëlitis vnde Apostoli electi
sunt: sed etiam de cæteris gentibus futuros prædicato-
res Christianæ pacis hoc modo mystice prophetatum
est. Quod vero ait, Præueniet manus eius: hoc ait, præ-
ueniet vindictam eius, conuersione scilicet ad eum, vt
peccata dimittantur, ne peccatores permanendo pu-
niãtur. Quod etiam in alio Psalmo dicitur, Præuenia-
Psal.94. mus faciem eius in confessione. Sicut per manus vin-
dictam, ita per faciem reuelationem præsentiamq; si-
gnat, quæ futura est in iudicio. Quia ergo per Aegyptũ
atque Aethiopiam totius orbis gentes significauit: cõ-
C tinuo subiunxit, *Deo regna terræ.* Non Sabellio, non
Arrio, non Donato, non cæteris tauris ceruicatis, sed
deo regna terræ. Plures autem codices Latini & maxi-
me Græci ita distinctos versus habent, vt non sit in eis
vnus versiculus, Deo regna terræ: sed, deo, in fine sit
versus superioris, atque ita dicatur, Aethiopia præue-
niet manus eius deo. Ac inde sequatur in alio versu,
Regna terræ cantate deo, psallite domino. Qua distinctione
multorum codicum & authoritate digniorum conso-
nanti sine dubio præferenda fides commendari mihi
videtur, quæ opera præcedit, quia sine bonorũ operum
meritis per fidem iustificatur impius, sicut dicit Apo-
Roma.4. stolus, Credenti in eum, qui iustificat impium, deputa-
tur fides eius ad iustitiam, vt deinde ipsa fides per di-
lectionem incipiat operari. Ea quippe sola bona opera
dicenda sunt, quæ fiunt per dilectionem dei. Hæc autẽ
necesse est, vt antecedat fides, vt inde ista, non ab istis
incipiat illa: quoniã nullus operatur per dilectionem
dei, nisi prius credat in deum. Hæc est fides de qua di-
Galat.5. citur, In Christo enim Iesu neque circuncisio aliquid
valet, neq; præputium, sed fides quæ per dilectionem
operatur. Hæc est fides de qua ipsi Ecclesiæ dicitur in
Cant.2. Canticis canticorum, Venies & pertrãsies ab initio fi-
dei. Venit enim tãquam currus dei in milibus lætan- D
tium, prosperum iter habens, & pertransiit de hoc mũ Ioan.13.
do ad patrem: vt fiat in ea quod sponsus in se dicit, qui
transiit de hoc mundo ad patrẽ, volo vt vbi ego sum, Ioan.17.
& isti sint mecum, ab initio fidei. Quia ergo vt bona
opera sequãtur præcedit fides, nec vlla sunt bona ope-
ra, nisi quæ sequuntur præcedentem fidem: nihil aliud
videtur dictum, Aethiopia præueniet manus eius deo:
nisi Aethiopia credet deo. Sic enim præueniet manus
eius, id est, opera eius. Cuius nisi ipsius Aethiopiæ? Quia
hoc in Græco nõ est ambiguum: eius quippe ibi fœmi-
nino genere apertissime positum est, ac per hoc nihil
aliud dictum est, quàm Aethiopia præueniet manus
eius deo, id est, credẽdo in deum præueniet opera sua.
Existimo enim, inquit Apostolus, iustificari hominem Rom.3.
per fidem sine operibus legis. An Iudæorum deus tan-
tum? Nónne & gẽtium? Sic ergo Aethiopia quæ vide-
tur extrema gentium, iustificatur per fidem sine operi-
bus legis. Non enim, vt iustificetur de legis operibus
gloriatur, nec præponit fidei merita sua, sed fide præ-
uenit opera sua. Plures sanè codices Græci non habẽt
manus, sed manum, quod tantundem valet, quoniam E
pro operibus positum est. Mallem autem Latini inter-
pretes sic transtulissent, Aethiopia præueniet manus
suas, quàm manus eius deo: quoniam planius hoc esset,
quàm quod nunc dictum est eius, & salua veritate sic
fieri posset, quia in Græca lingua id pronomen non so
lum eius, sed etiam suam vel suas potest intelligi, quod
est αὐτῆς: suam ergo si manum: suas autem, si manus.
Nam quod est in Græco, χεῖρα αὐτῆς, quod plures co-
dices habẽt, & manum eius & manum suam potest in-
telligi. Quod vero rarum est in codicibus Græcis, χεῖ-
ρας αὐτῆς, & manus eius & man⁹ suas Latine potest di
ci. Hinc iam velut decursis per prophetiam rebus om-
nibus, quas impletas esse iã cernimus, hortatur ad lau-
dem Christi, ac deinde prænunciat futurũ eius aduen-
tum. *Regna terræ cãtate deo, psallite domino. Psallite deo, qui ascẽ
dit super cœlum cœlorum ad Orientem.* Vel sicut nonnulli co
dices habent, *Qui ascendit super cœlum cœli, ad Orientem.*
In his verbis ille non intelligit Christum, qui eius re-
surrectionem ascensionẽmque non credit. Ad Orien-
tem vero quod addidit, nonne etiam ipsum locum,
quoniam in partibus Orientis est vbi resurrexit & vn- F
de ascendit, expressit? Ergo super cœlum cœli sedet ad Marc.16.
dexteram patris. Hoc est quod dicit Apostolus, Ipse est Act.1.
qui ascendit super omnes cœlos. Quid enim cœlorum Ephe.4.
restat post cœlum cœli? Quos & cœlos cœlorum possu
mus dicere, sicut vocauit firmamentum cœlum, quod Gene.1.
tamen cœlum, etiam cœlos legimus vbi scriptum est,
Et aquæ quæ super cœlos sunt laudẽt nomen domini. Psal.148.
Et quoniam inde venturus est ad iudicandos viuos & Act.1.
mortuos. Attende quod sequitur, *Ecce dabit vocem suam
vocem virtutis.* Ille qui sicut agnus coram tondente se Esa.53.
fuit sine voce, ecce dabit vocem suam, nec vocem in-
firmitatis tanquam iudicandus, sed vocem virtutis tã-
quam iudicaturus. Nõ enim deus occultus sicut prius,
& in hominum iudicio nõ aperiens os suum, sed deus
manifestus veniet, deus noster & non silebit. Quid de-
speratis infideles? Quid irridetis? Quid dicit seruus ma Psal.49.
lus, Tardat dominus meus venire? Ecce dabit vocem Luca.12.
suam, vocem virtutis. *Date gloriam deo, super Israel magni-
ficentia eius.* De quo dicit Apostolus super Israël dei, Galat.6.
Non enim omnes, qui ex Israël hi sunt Israëlitæ, quo- Rom.9.
niam est & Israël secundum carnem. Vnde ait, Videte 1.Cor.10.
Israël secundum carnem. Non autem qui filij carnis, Rom.9.
hi filij

G hi filij sunt dei, sed filij promissionis deputantur in semine. Tunc ergo quãdo erit sine vlla malorum com-
Matth.3. mixtione populus eius tanquã massa ventilabro emũ-
Ioan.1. data, tanquam Israël in quo dolus nõ est, tunc eminẽ-
Esa.3. tissima erit super Israël magnificẽtia eius. *Et virtus eius in nubibus.* Non enim solus veniet ad iudicium, sed cũ
Matth.19. senioribus populi sui, quibus promisit quòd sedebunt
1.Cor.6. super sedes iudicaturi, qui etiam angelos iudicabunt. Hæ sunt nubes. Denique ne aliud nubes intelligerentur: secutus adiunxit, *Mirabilis deus in sanctis suis, deus Israël.* Tunc enim & nomen ipsum verissime ac plenissime implebitur Israël, quod est videns deum: quando
1.Ioan.3. videbimus eum sicuti est. *Ipse dabit virtutem & fortitudi-*
2.Cor.4. *nem plebi suæ, benedictus deus.* Nunc fragiles & infirmi, habemus enim thesaurum istũ in vasis fictilibus. Tunc vero etiam corporum gloriosissima commutatione,
1.Cor.15. ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ. Semi-
Philip.3. natur enim hoc corpus in infirmitate, surget in virtute. Ipse ergo dabit virtutem, quam in sua carne præmi-
1.Cor.15. sit, de qua dicit Apostolus, Virtutẽ resurrectionis eius.
H Fortitudinẽ autẽ, qua inimica destruetur mors. Quoniam itaque prolixum, & ad intelligendum difficilem Psalmum, tandem aliquando ipso adiuuante finiuimus, benedictus deus, Amen.

Concio prima de prima parte Psalmi sexagesimooctaui.

EO tempore in hoc seculo exorti sumus & aggregati populo dei, quo iam olus illud ex grano sinapis tetendit brachia sua: quo iam fermentum illud, quod primo contẽptibile fuit,
Matth.13. fermentauit tres mensuras: id est, totum orbem terrarũ
Luc.13. reparatum ex tribus filiis Noë: quoniam ab oriente &
Gene.9. occidente & aquilone & austro veniunt, qui recũbent
Matth.8. cum patriarchis, expulsis foras eis, qui de illorum carne sunt nati, & eorum fidem non sunt imitati. Ad hãc ergo Christi Ecclesiæ gloriã oculos aperimus, & istam sterilem cui gaudium indictum atque prædictum est,
Esa.54. quod plures filios habitura esset, quàm illa quæ habe-
Galat.4. bat virum, iam talẽ inuenimus quæ oblita esset opprobriorum, & ignominiæ viduitatis suæ: & ideo possumus fortè mirari cũ voces humilitatis Christi vel nostræ relegerimus in aliqua prophetia. Et fieri potest vt
I minus ex eis afficiamur, quia non eo tempore venimus quando ista cum sapore legebantur abundãte pressura. Sed rursus si tribulationũ abũdantiam cogitemus, & in qua ambulemus via cognoscamus: si tamen in il-
Matth.7. la ambulamus, quæ sit angusta & per pressuras atque tribulationes perducat ad requiem sempiternam: quamq; ipsa quæ in rebus humanis vocatur fœlicitas, plus sit timenda quàm miseria, quandoquidem miseria plerunque affert ex tribulatione fructum bonum, fœlicitas autem corrũpit animam peruersa securitate, & dat locũ diabolo tentatori. Cum ergo cogitauerimus prudẽter & rectè, sicut psallit hæc victima, tẽtationem esse vitã
Iob.7. humanam super terram, neminemq; omnino esse securum, nec debere esse securũ, donec ad illam patriam veniatur, vnde nemo exit amicus, quò nemo admittitur inimicus, etiam nunc in ipsa Ecclesiæ gloria agnoscimus voces tribulationis nostræ: & tãquam membra Christi, cõpage charitatis subdita capiti nostro, & nos inuicẽ retinentia dicemus de Psalmis, quod hic dixisse inuenerimus martyres, qui fuerunt ante nos, quia tribulatio est omnibus cõmunis ab initio vsque in finem. Tamen istum Psalmum, quem tractãdum suscepimus, & de quo loqui charitati vestræ in nomine domini propositimus, in grano sinapis agnoscamus: paululum K
a b altitudine oleris & diffusione ramorum, & ab illa Matth.13.
gloria, vbi aues cœli requiescunt, auocemus cogitationẽ, & hæc magnitudo quæ nos delectat in olere, quàm de paruo surrexit audiamus. Christus enim hic loquitur, sed iam scientibus dicimus, Christus nõ solum caput, sed & corpus, ex ipsis verbis agnoscimus. Nã quia Christus hic loquitur, dubitare omnino non permittimur. Hic sunt enim expressa verba, quæ in eius passione cõpleta sunt, Dederunt in escam meam fel, & in siti Psal.21.
mea potauerunt me aceto. Quando ista ad literã impleta sunt, & prorsus quomodo prædicta, sic reddita. Cũque ipse Christus dixisset, sitio, pendens in cruce, & ad hoc verbũ ei acetum in spõgia datum esset, quo accepto dixit, Cõsummatũ est, & sic inclinato capite tra- Ioan.19.
didit spiritum: ostẽdens ista omnia quæ prædicta sunt, in illo fuisse tunc consummata, non licet hic aliud intelligere. Apostoli etiã loquentes de Christo, testimonia ex isto Psalmo dederunt. Quis autẽ deuiet à sententiis eorum? Aut quis agnus non sequatur arietes? Ergo Christus hic loquitur, magisq; nobis demonstrandum est, vbi eius mẽbra loquantur, vt ostẽdamus quia totus L
hic loquitur, quàm dubitandum q Christus loquatur.

Titulus Psalmi est,

In finem pro his qui commutabuntur ipsi Dauid.

NVnc commutationem in melius audi: cõmutatio enim, vel in deterius est, vel in meli⁹ est. Adam & Eua in deterius, qui ex Adam & Eua Gene.3.
Christo adhæserunt, in melius commutati sunt. Sicut enim per vnum hominẽ mors, ita & per vnum homi- 1.Cor.15.
nem resurrectio mortuorum: Et sicut in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur. Ab eo quod formauit deus, mutatus est Adã, sed in peius iniquitatis suæ. Ab eo quod operatus est iniquitatem, mutantur fideles, sed in melius per gratiam dei. Vt mutaremur in peius, nostra iniquitas fuit: vt mutaremur in melius, nõ nostra iustitia, sed gratia dei præstat. Quòd ergo in peius mutati sumus, nobis imputem⁹: quòd in melius cõmutamur, deum laudemus. Pro his ergo iste Psalmus, qui commutabũtur. Vnde autem illa commutatio facta est, nisi ex passiõe Christi? Pascha ipsum, Latine transitus interpretatur. Non est enim pascha Græ- M
cum nomen, sed Hebræum. Resonat quidem in Græca lingua passionẽ, quia πάσχειν pati dicitur. Sed consultum Hebræum eloquiũ, aliud indicat. Pascha trãsitum commendat. Quod admonuit etiam Ioannes Euangelista, qui imminente passione cũ veniret dominus ad cœnam, qua cõmendauit sacramẽtum corporis & sanguinis sui, ita loquitur, Cum autem venisset hora qua Ioan.13.
trãsiret Iesus de hoc mundo ad patrem: expressit ergo transitum paschæ. Sed nisi ipse transisset hinc ad patrẽ qui propter nos venit, nos trãsire hinc quomodo possemus, qui non propter aliquẽ leuãdum descendimus, sed cecidimus: ipse autem nõ cecidit, sed descendit, vt eum qui ceciderat subleuaret. Transitus ergo illius & noster hinc ad patrem, de hoc mundo ad regnum cœlorum, de vita mortali ad vitam æternam, de vita terrena ad vitam cœlestem, de vita corruptibili ad incorruptibilem, de tribulationum conuersatione ad perpetuam securitatẽ. Ideo pro his qui cõmutabuntur, Psalmi titulus est. Causam igitur commutationis nostræ, id est, ipsam domini passionem, nostramq; in tribulationibus vocem in textu Psalmi aduertamus, cognoscamus, cõgemiscamus, & audiendo, cognoscendo, cõgemiscendo,

A miscendo mutemur vt impleatur in nobis titulus Psal
mi, Pro his qui commutabuntur.

Enaratio primæ partis.

SAluum me fac deus, quoniam intrauerũt aquæ vsque ad animam meam. Granum illud est contemptum mun- *Matth. 13.*
do, quod videtur humiles dare voces, In horto
oritur, miraturo mundo oleris magnitudinem, cuius
oleris semen contemptum est à Iudæis. Reuera enim
consyderate semẽ sinapis, minutum, fuscum, asperna-
Esa. 53. bile prorsus, vt ibi impleatur quod dictũ est, Vidimus
eum, & non habebat speciem neque decorẽ. Aquas au-
tem intrasse vsque ad animam suam dicit, quia potue-
runt illæ turbæ, quas aquarum nomine significauit, eo-
usque præualere vt occiderent Christum. Præualuerũt
Matth. 26. ad contemnendum, ad tenendum, ad ligãdum, ad in-
& 27. sultandum, ad colaphizandum, ad conspuendum. Ad-
huc quousq;? Vsque ad mortem. Ergo introierunt aquę
vsque ad animam meam. Hãc quippe vitam dixit ani-
mam suam, quousque illi accedere sæuiendo potue-
runt. Sed nunquid hoc possent nisi ab ipso permitterẽ
tur? Vnde ergo aliquid tãquam inuitus patiatur sic cla
B mat, nisi quia caput membra sua præfigurat? Passus est
quippe ille quia voluit, martyres vero etiam si nolue-
Ioan. 21. runt. Petro nanque ita prædixit passionem suam, Cum
senueris, inquit, alius te præcinget, & feret quò tu non
vis. Quãquam enim Christo inhærere cupiamus, mori
tamen nolumus, & ideo libenter vel potius patienter
patimur, quia alius transitus non datur, per quem Chri
sto cohæreamus. Nam si possemus aliter peruenire ad
Christum, id est, ad vitam æternã, quis vellet mori? Na
turam quippe nostram, id est, consortium quoddã ani-
mæ & corporis, & quandam in his duobus familiarita-
tem conglutinationis atque cõpaginis, exponens quun-
2. Cor. 5. dam loco Apostolus, ait, habere nos domũ non manu-
factam, æternam in cœlis: id est, immortalitatem præ-
paratam nobis, qua induendi sumus in finem cum re-
Ibidem. surrexerimus à mortuis: & ait, In quo nolumus spolia-
ri sed superuestiri, vt absorbeatur mortale à vita. Si fie-
ri posset sic vellemus, ait, fieri immortales, vt iã veni-
ret ipsa immortalitas, & modo sicut sumus mutaret
nos, vt mortale hoc nostrum absorberetur à vita, non
per mortem corpus puniretur, vt in fine iterũ recipe-
C retur. Quãuis ergo à malis ad bona transeamus, tamen
ipse transitus aliquantum amarus est, & habet fel quod
Matth. 27. dederunt domino in passione Iudęi, habet acre quid-
dam tolerandum, quo ostenduntur qui eum aceto po-
tauerunt. Præfigurans ergo & transformans in se nos-
ipsos, hoc ait, Saluũ me fac deus, quoniam intrauerunt
aquæ vsque ad animam meam. Potuerunt qui persecu-
ti sunt etiam occidere, sed amplius quod faciant nõ ha
bebunt. Præmisit enim exhortationem ipse dominus
Matt. 10. dicens, Nolite timere eos qui corpus occidunt, & am-
plius non habent quid faciant, sed eum timete qui ha-
bet potestatem, & corpus & animam occidere in gehẽ
nam ignis. Maiore timore minora cõtemnimus, & ma
iore æternitatis cupiditate omnia temporalia fastidi-
mus. Nam & hic delitiæ temporales dulces sunt, & tri-
bulationes temporales amaræ sunt. Sed quis non bibat
tribulationis temporalis poculũ, metuens ignis gehen
narum? Et quis non contemnat dulcedinem seculi, in-
hians dulcedini vitæ æternæ? Hinc ergo vt liberemur
clamemus, ne forte in pressuris cõsentiamus iniquita-
ti, & vere irreparabiliter sorbeamur. Saluum me fac
deus quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animã meã.

Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Quid di-
cit limum? An ipsos qui persecuti sunt? De limo enim D
factus est homo, sed isti cadendo à iustitia limus pro- *Gene. 2.*
fundi facti sunt: quibus persequentibus, & ad iniquita-
tem trahere cupientibus quisquis non cõsenserit, de li-
mo suo aurũ facit. Merebitur enim limus ipsius cõuer-
ti in habitudinem cœlestem, & socius fieri eorũ de qui-
bus dicit titulus psalmi, pro iis qui commutabũtur. Isti
autem cũ limus profundi essent, hæsi in illis: id est, te-
nuerunt me, præualuerunt mihi, occiderũt me. Infixus
sum ergo in limo profundi, & non est substãtia. Quid
est hoc, non est substantia? Nunquid nã ipse limus non
est substãtia? An ego inhærẽs factus sum non esse sub-
stantia? Quid est ergo, infixus sum? Nunquid nã sic hę-
sit Christus? An vero hæsit? An non, sicut dictum est in
libro Iob, Terra tradita est in manus impij? An secun- *Iob. 9.*
dũ corpus infixus est, quia teneri potuit, & ipsam cru-
cifixionem habebat? Nisi enim clauis fixus esset, cruci- *Matt. 27.*
fixus nõ esset. Vnde ergo non est substantia? An limus
ille nõ est substantia? Intelligamus ergo si potuerimus,
quid sit & non est substantia, si prius intellexerimus,
quid sit substantia. Substantia quippe dicitur & diuitia
rum, secundũ quam dicimus, habuit substantiã, & per- E
didit substantiã. Sed nũquid hoc putabimus hic dictũ
esse, & nõ est substantia: id est, nõ sunt diuitię, quasi mo
do aliquid de diuitiis ageretur, aut aliqua quęstio de di
uitiis haberetur? An forte quia ille ipse limus paupertas
erat, & diuitiæ nõ erunt, nisi quando æternitatis parti-
cipes effecti fuerimus? Tunc sunt enim veræ diuitiæ,
quãdo nobis nihil deerit. Potest etiã secundum huius
verbi intellectũ accipi sensus iste vt diceretur, Infixus
sum in limo profundi, & nõ est substãtia: id est, ad pau
pertatẽ perueni. Nã hic dicit, Pauper & dolẽs ego sum.
Dicit & Apostolus, Quoniã propter vos pauper factus
est cum esset diues, vt illius inopia vos ditaremini. Er-
go paupertatem suam volẽs dominus nobis commẽ-
dare, fortasse dixerit, Non est substantia. Ad summam
enim paupertatem peruenit, quando formam serui se
induit. Diuitiæ eius quæ sunt? Qui cũ in forma dei es- *Philip. 2.*
set, nõ rapinam arbitratus est esse se æqualem deo. Hæ
magnæ incomparabilesq; diuitiæ. Vnde ergo ista pau-
pertas? Quia semetipsum exinaniuit formã serui acci- *Ibidem.*
piens, in similitudinem hominum factus, & habitu in-
uentus vt homo, humiliauit se factus obediens vsq; ad F
mortem, vt diceret, Introierũt aquæ vsque ad animam
meam. Adde super mortem, Quid amplius additurus
es? Ignominiam crucis. Ideo sequitur, Mortem autem
crucis. Magna paupertas, sed hinc erũt magnę diuitię:
quia sicut impleta est paupertas eius, ita & implebuntur
diuitiæ nostræ de paupertate ipsius. Quãtas diuitias ha
bet, vt de sua paupertate nos diuites faceret? Quales
nos facturus est de diuitiis suis, quos diuites fecit de pau
pertate sua: Infixus sum in limo profundi, & non est
substantia. Intelligitur alio modo substãtia, illud quod *1. sen. dist.*
sumus quicquid sumus. Sed hoc ad intelligendum est *37. cap. In*
aliquanto difficilius, quanquã res vsitatæ sint. Sed quia *hoc autem.*
inusitatum verbum est, indiget cõmendationis & ex-
positionis aliquãtulæ: cui tamen si intenti fueritis, for-
tassis in ea nõ laborabimus. Dicitur homo, dicitur pe-
cus, dicitur terra, dicitur cœlum, sol, luna, lapis, mare,
aër, omnia ista substantię sunt, eo ipso quo sunt. Naturę *1. sen. di. 33*
ipsæ substantiæ dicuntur. Deus est quædam substãtia: *ca. Verun-*
nã quod nulla substantia est, nihil omnino est. Substã- *tamen.*
tia ergo aliquid esse est. Vnde etiã in fide catholica cõ
tra venena quorundam hæreticorum sic ædificamus,
vt dicamus patrem & filium & spiritum sanctũ vnius
substantiæ

G substantiæ esse. Quid est vnius substãtiæ? Verbi gratia, Si aurum est pater, aurum & filius aurum & spiritussanctus. Quicquid est pater quod deus est, hoc est filius, hoc spiritussanctus. Cum autem pater est, nõ illud est, quod illud est. Pater enim nõ ad se, sed ad filium dicitur. Ad se autẽ deus dicitur. Itaq; eo quod deus est, hoc ipso substantia est. Et quia eiusdem substantiæ filius, proculdubio & filius deus. At vero quod pater est, quia non substantiæ nomen est, sed refertur ad filium, non sic dicimus filium patrem esse, quomodo dicimus filiũ deum esse. Quæris quid sit pater? Respondetur deus. Quæris quid sit filius? Respondetur deus. Quęris quid sit pater & filius? Respondetur deus. De solo patre interrogatus, deum responde: de solo filio interrogatus, deum responde: de vtroq; interrogatus, non deos, sed deũ responde. Nõ sicut in hominibus: quæris quid sit pater Abrahã, respondetur homo, substãtia eius respondetur. Quæris quid sit filius eius Isaac, Respondetur homo: eiusdem substãtiæ Abraham & Isaac. Quæris quid sit Abraham & Isaac? Non respõdetur homo, sed homines. Non sic in diuinis: tãta enim ibi est sub-

1. sen. di. 33 cap. Ex his verbis & ca. Nos autem.

1. sent. dist. 34. ca. Nõ ergo secundũ aliã a se.

H stantiæ societas, vt æqualitatem admittat, pluralitatem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, cũ dicis mihi filiũ hoc esse quod pater est, profecto & filius pater est: responde secundum substantiam tibi dixi hoc esse filium quod pater est, non secundũ id quod ad aliud dicitur. Ad se enim deus dicitur, ad patrẽ filius dicitur. Rursusq; pater ad se deus dicitur, ad filium pater dicitur. Quod dicitur ad filium pater, non est filius: Quod dicitur filius ad patrem, nõ est pater. Quod dicitur ad se pater & filius ad se, hoc est pater & filius, idem deus. Quid est ergo, non est substantia? Secundum hunc intellectum substantiæ, quomodo poterimus intelligere istam Psalmi sentẽtiam, Infixus sum in limo profundi & nõ est substantia? Deus fecit hominem, substantiam fecit: atque vtinam maneret in eo quod deus fecit. Si maneret homo in eo quod fecit deus, † nõ † in illo infixus esset, quem deus genuit. Porrò autẽ quia per iniquitatem homo lapsus est à substãtia in qua factus est: iniquitas quippe ipsa nõn est substantia: non enim iniquitas est natura quam formauit deus, sed iniquitas est peruersitas, quam fecit homo: venit filius dei ad limum profundi & infixus est, & nõ erat substantia in qua in-

Gene. 1.

2. sent. dist. 37. cap. In hoc.

Gene. 3.

I fixus est, quia in iniquitate illorum infixus est. Infixus sum in limo profundi, & non est substãtia. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Naturæ omnes per ipsum factæ sunt, iniquitas per ipsum facta non est, quia iniquitas facta non est. † Substantiæ illæ per eum factæ sunt, quæ laudant eum. Vniuersa creatura laudans deum, à tribus pueris in camino commemoratur, & à terrenis ad cœlestia, vel à cœlestibus ad terrena hymnus laudantium deum peruenit: non quo cuncta ista habeant sensum laudandi, sed quia cuncta bene cogitata laudem pariunt, & impletur cor consyderatione creaturæ ad eructãdum hymnum creatori. Laudant omnia deum, sed quæ fecit deus. Nunquid in illo hymno aduertistis, quod auaritia laudet deũ? Laudat ibi deum & serpens, auaritia non laudat. Omnia quippe repentia nominata ibi sunt in laudem dei. Nominata sunt omnia repentia, sed non sunt ibi nominata aliqua vitia. Vitia enim ex nobis & ex nostra voluntate habemus, & vitia nõ sunt substantia. In his infixus est dominus, quando persecutionem passus est in vitio Iudæorum, non in substãtia hominum, quæ per illum facta est. Infixus sum, inquit, in limo profundi, & non est substantia, Infixus sum, & non inueni quod feci. K

Ioan. 1.

2. sent. dist. 37. cap. In hoc.

† al. quia iniquitas nõ est substantia.

2. se 1. dist. 37. cap. In hoc. circa finem.

Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Gratias ipsius misericordiæ qui venit in altitudinem maris, & glutiri à marino ceto dignatus est, sed euomitus est tertio die. Venit in altitudinem maris, in qua altitudine nos depressi eramus, in qua altitudine nos naufragium passi eramus. Venit illuc ipse, & tẽpestas demersit illum, quia fluctus ibi passus est ipsos homines, tẽpestates, voces dicentium, Crucifige, crucifige: dicente Pilato, Nõ inuenio causam vllam in hoc homine quare occidendus sit, inualescebant voces dicẽtium, Crucifige, crucifige. Augebatur tẽpestas donec demergeretur, qui venerat in altitudinem maris: & passus est dominus inter manus Iudæorum, quod non est passus cũ super aquas ambularet: quod non solum ipse passus nõ erat, sed nec Petrum pati permiserat. Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. *Laboraui clamãs, raucæ factæ sunt fauces meæ.* Hoc vbi? Hoc quando? Interrogemus Euangelium. Passionem quippe domini nostri in hoc Psalmo cognoscimus. Equidem passum eũ nouimus, intrasse aquas vsque ad animam eius, quia po L puli præualuerunt vsque ad mortem eius, legimus: credimus tempestate illum demersum esse, quia præualuit seditio ad eum occideodum, agnoscimus verum esse: laborasse eum clamando, & raucas factas esse fauces illius, non solum noo legimus, sed etiam cõtra legimus, quia oon respondebat eis verbum, vt impleretur quod in alio Psalmo dictum est, Factus sum quasi homo nõ audiens, & non habens in ore suo redargutiones. Et quod in Esaia prophetatum est, Sicut ouis ad immolãdum ductus est, & sicut agnus coram tondente se, sic non aperuit os suum. Si factus est sicut homo non audiens & non habẽs in ore suo redargutiones, quomodo laborauit clamans, & raucæ factæ sunt fauces eius? An ideo iam tunc tacebat, quia raucus erat, qui sine causa tantum clamauerat? Et illam quidem eius vocem de Psalmo quodam in cruce nouimus, Deus meus deus meus, vt quid me dereliquisti? Sed quanta illa vox fuit aut quàm diuturna, vt in ea raucæ factæ essent fauces eius? Diu clamauit, Væ vobis scribæ & pharisęi: diu clamauit, Væ mundo ab scãdalis. Et reuera quodãmodo raucus clamabat, & ideo non intelligebatur, quãdo dicebãt Iudæi. Quid est quod dicit? Durus est hic sermo, quis potest illum audire? Non scimus, quid dicat. Ille M omnia verba dicebat, sed illis raucæ fuerunt fauces eius, qui voces eius non intelligebant. Laboraui clamãs, raucæ factæ sunt fauces meæ. *Defecerunt oculi mei ab sperando in deum meum.* Absit vt hoc de persona capitis accipiatur. Absit vt defecerint oculi eius ab sperando in deum eius, in quo magis deus erat mundum reconcilians sibi, & qui verbum caro factum est & habitauit in nobis, vt non solum deus in illo esset, sed etiam ipse deus esset. Non ergo ita, non ipsius capitis nostri oculi defecerunt ab sperando in deum eius, sed defecerunt oculi eius in corpore eius, id est, in membris eius. Hæc vox membrorum est, hæc vox corporis est, nõ capitis. Quomodo eam ergo in eius corpore membrisque inuenimus? Quid aliud dicam? quid aliud cõmemorem? Quando passus est, quando mortuus est, omnes discipuli desperauerunt, quod ipse esset Christus. A latrone Apostoli victi sunt, qui tunc credidit quando illi defecerunt. Vide membra eius desperantia, attẽde duos illos quos post resurrectionem inuenit in via colloquẽtes secum, quorum vnus erat Cleophas, quãdo detinebantur oculi eorũ ne eũ agnoscerẽt. Quomodo enim

Ioan 19.

Matth. 27.

Psal. 37.

Esa. 53.

Psal. 21.

Matth. 23.

Matth. 18.

Ioan. 6.

Ioan. 1.

Luc. 23.

Luca. 24.

oculis

A oculis agnoscerent, à quo mente titubabant? Factum erat aliquid in oculis eorum simile mentis ipsorum. Loquebantur enim inter se, & cum ab eo compellarētur Ibidem. vnde loquerentur, responderunt, Tu solus peregrinus es in Hierusalē, & nescis quæ facta sunt, quomodo Iesus Nazarenus potēs in factis & dictis, occisus est à senioribus, & principibus sacerdotū, & nos sperabamus, quòd ipse erat redempturus Israel. Sperabant & non sperabant. Defecerūt oculi eorum ab sperando in deū ipsorum. Ipsos ergo in se transfigurauit dicendo, Defecerunt oculi mei ab sperando in deum meum. Hanc spem reddidit quando cicatrices palpandas obtulit, quas cum tetigisset Thomas rediit ad spem quam per- Ioan.20. diderat & exclamauit, Dominus meus, & deus meus. Defecerunt oculi tui ab sperando in deum tuū, Palpasti cicatrices, & inuenisti deum tuum. Palpasti formā serui, & cognouisti dominum tuū. Cui tamen ipse do- Ibidem. minus ait, Quia vidisti, credidisti. Et nos prænuncians †al. voce. vasa † misericordiæ suæ, Beati, inquit, qui non vidēt & Psal.39. credunt. Defecerunt oculi mei ab sperando in deum meum. *Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt* B *me gratis.* Quàm multiplicati? Vt adderent sibi vnū ex Matth.26. duodecim, Multiplicati sūt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis. Capillis capitis sui comparauit Matth.27. inimicos suos. Merito rasi sunt, quando in loco Caluariæ crucifixus est. Accipiant membra vocem hanc, discant odio haberi gratis. Iam enim si necesse est Christiane vt mundus oderit te, quare nō facis vt gratis te oderit, vt in corpore domini tui, & in hoc Psalmo de illo præmisso agnoscas vocem tuam? Quomodo fiet vt oderit te mundus gratis? Si nihil cuiquam noceas, & sic odio habearis. Hoc est enim gratis, sine causa. Parum sit tibi sine causa odio haberi, insuper & præsta vt retribuāt tibi mala pro bonis. *Confortati sunt inimici mei, qui persequuntur me iniuste.* Quod dixit, multiplicati sunt super capillos capitis mei: hoc postea, confortati sunt inimici mei: & quod primo, qui oderūt me gratis: hoc postea, qui persequuntur me iniuste. Quod ergo gratis, hoc est, iniuste. Ipsa est vox martyrum, non in pœna, sed in causa. Non persecutionem pati, non teneri, non flagellari, non includi, non proscribi, non occidi laus est, sed habendo causam bonam ista pati, hæc laus C est. Laus enim est in causæ bonitate, nō in pœnæ acerbitate. Nam quantacunque fuerint supplicia martyrū, nunquid æquantur suppliciis omnium latronum, omnium sacrilegorum, omnium sceleratorum? Quid enim? Et hos odit mundus? Odit planè. Excedunt enim mundi medietatē amplitudine malitiæ, & ab ipsa mundanorum quodammodo hominum societate alieni sunt infestantes pacem etiam terrenā, & patiuntur multa mala, sed non gratis. Denique vide vocem illius latronis cum domino in cruce pendētis, cum insultaret ex alia parte vnus duorum latronum domino crucifi- Luca.24. xo, & diceret, Si filius dei es libera te: cōpescuit illum alter & dixit, Tu non times deum, vel quia in eadem damnatione positus es? Et nos quidem rectè pro factis nostris. Ecce non gratis, sed confessione effudit ex se sanguinē, & factus est aptus cibo domini. Exclusit iniquitatem suam, accusauit eā, & caruit ea. Ecce ibi duo latrones, & ibi dominus: & illi crucifixi, & ille crucifixus: & illos odio habuit mundus, sed non gratis: & illum odio habuit, sed gratis. *Quæ nō rapui tunc exoluebam.* Hoc est gratis, non rapui & exoluebam, non peccaui & pœnas dabam. Solus enim ipse talis, ipse vero nihil rapuit, non solum nihil rapuit, sed etiam quod non de rapina habebāt, hoc se euacuauit vt ad nos veniret. Non D enim rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, & ta- Philip.2. men semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Omnino non rapuit. Sed quis rapuit? Adam. Quis rapuit primo? Ille ipse qui seduxit Adam. Quomodo ra- Gene.3. puit diabolus? Ponam sedem meam ad aquilonem, & Esa.14. ero similis altissimo: vsurpauit sibi quod nō acceperat. Ecce rapinam: vsurpauit sibi diabolus quod non acceperat, perdidit quod acceperat, & de ipso calice superbiæ suæ, ei quem decipere volebat propinauit, Gustate, Gene.3. inquit, & eritis sicut dij. Rapere voluerūt diuinitatem, perdiderunt fœlicitatem: ille ergo rapuit & ideo exoluit. Ego autem, inquit, quæ non rapui tunc exoluebam. Ipse dominus propinquans passioni, in Euangelio sic loquitur, Ecce venit princeps huius mundi, id est, dia- Ioan.14. bolus, & in me nihil inueniet: id est, quare me occidat non inueniet. Sed vt sciant omnes, quia voluntatē patris mei facio, surgite eamus. Et iit ad passionem soluere quod non rapuit. Quid est enim, in me nihil inueniet? Nullam culpā. An aliquid perdidit de domo sua diabolus? Iste discutiat raptor nihil apud me inueniet. Et tamen nihil rapuisse se dicit, peccatum attendens, E nihil vsurpasse quod eius non erat, Hoc est enim rapinæ, hoc iniquitatis: nam ab ipso diabolo extorsit quos ipse rapuerat, Nemo, inquit, in domum fortis intrat & Matth.12. vasa eius diripit, nisi prius alligauerit fortem. Alligauit fortem, & vasa eius diripuit, certè nō rapuit. Sed respōdet tibi, Vasa ista de domo mea magna perierant, non furtum feci, sed furtum recepi. *Deus tu scis imprudentiam meam.* Iterum ex ore corporis, nam quæ imprudentia in Christo? nōnne ipse est dei virtus & dei sapientia? An illam dicit imprudentiam suam, de qua dicit Apostolus, Stultum dei sapientius est hominibus? Imprudē- 1.Cor.1. tiam meam hocipsum quod in me irriserunt, qui sibi videntur esse sapiētes, Tu scis quare fieret, tu scisti imprudentiam meam. Quid enim tam simile imprudentiæ, quàm cum haberet in potestate, vna voce suos persecutores prosternere, pateretur se teneri, flagellari, cōspui, colaphizari, spinis coronari, ligno affigi? Imprudē- Matth.26. tiæ simile est, stultum videtur: sed stultum hoc superat & 27. omnes sapientes. Stultum quidem est: sed & granum quando cadit in terram, si nemo sciat consuetudinem agricolarum, stultum videtur: labore magno metitur, F portatur ad aream, trituratur, ventilatur, post tanta pericula cœli & tempestates & labores rusticanorum, curamq; dominorum, mittitur in horreum frumentum purgatum. Venit hyems, & quod purgatum erat profertur & proiicitur, imprudentiæ videtur, sed vt nō sit imprudentia spes facit. Nō ergo ille pepercit sibi, quia & pater illi non pepercit, sed pro nobis omnibus tra- Roma.8. didit illū. Et de ipso, qui dilexit me, inquit, Apostolus, Galat.2. & tradidit seipsum pro me: quia granum nisi ceciderit Ioan.12. in terram vt moriatur, fructum, inquit, non reddet. Hæc est imprudētia, sed tu nosti illam. Isti autem si co- 1.Cor.2. gnouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Deus tu scis imprudentiam meam. *Et delicta mea à te nō sunt abscondita.* Hoc planè, lucide & aperte, quia ex ore corporis intelligendum est. Delicta nulla Christus habuit, fuit delictorum susceptor, sed non commissor. Et delicta mea à te non sunt abscondita, id est, confessus sum tibi omnia delicta mea, & ante os meum vidisti ea in cogitatione mea, vidisti vulnera quæ sanares. Sed vbi? Vtique in corpore, in membris, in illis fidelibus, vnde illi hærebat iam membrum illud, quod confitebatur peccata sua. Et delicta, inquit, mea à te non sunt abscōdita.

G abſcondita. *Non erubeſcant in me qui expectāt te domine deus*
virtutum. Rurſus vox capitis, non erubeſcant in me:
non dicatur illis, vbi eſt de quo præſumebatis? Non di
Ioan.14. catur illis, vbi eſt qui vobis dicebat, Creditis in deum
& in me credite? Non erubeſcant in me qui expectant
te domine deus virtutum. *Non confundantur ſuper me, qui*
quærunt te deus Iſrael. Poteſt hoc & de corpore intelligi,
ſed ſi corpus eius non vnum hominem ponas: quia re-
uera non eſt vnus homo corpus eius, ſed exiguum mē-
brum, corpus autem ex membris conſtat. Corpus ergo
eius plenum tota Eccleſia. Merito ergo dicit Eccleſia,
Non erubeſcant in me qui expectant te domine, deus
virtutum. Non ſic affligar ab inſurgentibus perſecuto-
ribus, non ſic obterar ab inuidentibus inimicis meis,
ab oblatrantibus hęreticis qui à me exierunt, quia non
erant ex me. Nam ſi fuiſſent ex me, mecum fortitā per-
manſiſſent: non ſic eorum ſcandalis premar, vt erube-
ſcant in me qui expectant te domine, deus virtutum.
Non confundantur ſuper me, qui quærunt te deus Iſ-
raël. *Quoniam propter te ſuſtinui exprobrationem, operuit irre-*
H *uerentia faciem meam.* Nihil magnum eſt quod dicitur
ſuſtinui, ſed quod dicitur propter te ſuſtinui. Si enim
ſuſtines quia peccaſti, propter te ſuſtines, non propter
1.Pet.2. deum. Quæ enim vobis gloria eſt, ait Petrus, ſi peccā-
tes punimini & ſuffertis? Si autem ſuſtines quia man-
datum dei ſeruaſti, vere propter deum ſuſtines, & mer-
ces tua manet in ęternum, quia propter deum ſuſtinui-
ſti opprobria. Ideo enim prior ille ſuſtinuit, vt nos ſu-
ſtinere diſceremus. Et ſi ille qui non habebat quod illi
obiiciebatur, quanto magis nos qui etſi non habemus
peccatum, quod nobis obiicit inimicus, habemus tamē
alterum, quod digne in nobis flagelletur? Neſcio quis
te furem dicit & non es fur, audis opprobrium, non
tamen ſic non es fur, vt non ſis aliquid quod deo diſ-
plicet. Porrò ſi ille qui omnino nihil rapuerat, qui ve-
riſsime dixerat, Ecce venit princeps mundi huius, &
Ioan.14. in me nihil inueniet: dictus eſt peccator, dictus eſt ini-
Ioan.9. quus, dictus eſt Beelzebub, dictus eſt inſanus, tu dedi-
Matth.10. gnaris ſerue audire pro meritis tuis, quod dominus au
diuit nullis meritis tuis? Ille venit vt tibi præberet ex-
emplum, Quaſi gratis hoc fecerit, ſi tu non proficis.
Quare enim ille audiuit, niſi vt tu cum audires nō de-
I ficeres? Ecce tu audis & deficis. Fruſtra ergo ille audi-
uit, non enim propter ſe, ſed propter te audiuit, Quo-
niam propter te ſuſtinui exprobrationem, operuit irre
uerentia faciem meam. Irreuerentia, inquit, operuit fa-
ciem meam. Irreuerentia quid eſt? Non confundi. De-
nique quaſi vitium videtur cum dicitur, irreuerens ho
mo eſt. Magna irreuerentia hominis non illum erube-
ſcere. Ergo irreuerentia quaſi impudentia eſt. Oportet
vt habeat Chriſtianus irreuerētiam iſtam, quando ve-
nerit inter homines quibus diſplicet Chriſtus. Si eru-
buerit de Chriſto, delebitur de libro viuentium. Opus
eſt ergo vt habeas irreuerentiam, quando tibi de Chri-
ſto inſultatur, quādo dicitur cultor crucifixi, adorator
male mortui, venerator occiſi. Hæc ſi erubueris, mor-
tuus es. Sentētiam quippe ipſius vide qui neminem fal
Matth.10. lit, Qui me erubuerit coram hominibus, & ego erube-
ſcam eum coram angelis dei. Obſerua igitur tu, ſit in te
irreuerentia. Frontoſus eſto quādo audis opprobrium
de Chriſto: prorſus eſto frontoſus. Quid times fronti
tuæ, quam ſigno crucis Chriſti armaſti? Hoc eſt enim,
propter te ſuſtinui exprobrationem. Et quia non de te
erubui, quando mihi propter te inſultabatur, operuit
irreuerentia faciem meam. *Alienatus factus ſum à fratri-*
bus meis, & hoſpes filiis matris meæ. Filiis ſynagogæ hoſpes K
factus eſt. In patria quidē ipſius dicebatur, Nonne nos Luc.4.
ſcimus eum eſſe filium Mariæ & Ioſeph? Et vnde alio
loco, Hunc autem neſcimus vnde ſit. Factus ſum ergo Ioan.9.
hoſpes filiis matris meæ. Non ſcierunt vnde ſim, de
quibus erat caro mea. Nōnnē ſciebant de femore A-
braham natum, vnde caro mea occulta erat, quando
ſub ipſo femore manū ſeruus ponens iurauit per deum
cœli? Hoſpes, inquit, factus ſum filiis matris meę. Qua-
re hoc? Quare non agnouerunt? Quare alienum dixe-
runt? Quare auſi ſunt dicere, neſcimus vnde ſit? *Quo-*
niam zelus domus tuæ comedit me. Id eſt, quia perſecutus
ſum in illis iniquitates ipſorum, quia non patienter tu-
li quos ſic corripui, quia quæſiui gloriam tuam in do-
mo tua, quia flagellaui in templo male verſantes: vbi Ioan.2.
etiam poſitū eſt, Zelus domus tuæ comedit me. Hinc
alienus, hinc hoſpes, hinc neſcimus vnde ſit. Agnoſce-
rent vnde ſim ſi agnoſcerent, quod mandaſti. Si enim
inuenirem illos ſeruantes mandata tua, zelus domus
tuæ non comederet me. *Et opprobria exprobrantium tibi ce-*
ciderunt ſuper me. Hoc teſtimonio vſus eſt & Paulus A- L
poſtolus, lecta eſt ipſa modo lectio, & ait, Quæcunque Roma.15.
autem ſcripta ſunt, vt nos doceremur ſcripta ſunt, vt
per conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus. Di-
xit ergo Chriſti fuiſſe iſtam vocem, Opprobria expro-
brantium tibi ceciderunt ſuper me. Quare tibi? Nun-
quid patri exprobratur, & non ipſi Chriſto? Quare op-
probria exprobrantium tibi ceciderūt ſuper me? Quia
qui me cognouit, cognouit & patrem: quia nemo ex-
probrauit Chriſto, niſi deo exprobrās: Quia nemo ho Ioan.14.
norat patrem, niſi qui honorat & filiū. Opprobria ex-
probrantium tibi ceciderunt ſuper me, quia me inue-
nerunt. *Et cooperui in ieiunio animam meam, & factum eſt*
mihi in opprobrium. Ieiunium Chriſti ſpiritaliter iam in
alio Pſalmo commendauimus charitati veſtræ. Ieiu-
nium ipſius erat, quādo defecerunt omnes qui in eum
crediderāt, quia eſuries ipſius erat vt in eum credere-
tur, quia & ſitis ipſius erat quando dixit mulieri, ſitio, Ioan.4.
da mihi bibere: fidem quippe ipſius ſitiebat. Et de cru-
ce cum diceret: Sitio: fidem illorū quærebat, pro qui- Ioan.19.
bus dixerat, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid fa- Luc.23.
ciunt. Sed illi homines quid propinarunt ſitiēti? Ace- M
tum. Acetum enim vinū vetus dicitur. Merito de ve-
tere homine propinarunt, quia noui eſſe noluerunt.
Quare noui eſſe noluerunt? Quia ad titulum pſalmi hu
ius vbi ſcriptum eſt, Pro iis qui commutabuntur, non
pertinuerunt. Ergo operui in ieiunio animam meam.
Deniq; reſpuit etiam fel, quod illi obtulerunt. Ieiunare
elegit, quàm amaritudinē accipere. Non enim intrant
in corpus eius amaricantes, de quib⁹ alio loco pſalmus
dicit, Qui amaricant non exaltentur in ſemetipſis. Er- Pſal.65.
go operui in ieiunio animam meam, & factum eſt mi-
hi in opprobrium. Hoc ipſum mihi in opprobrium fa-
ctum eſt, quia non illis conſenſi, hoc eſt, ab illis ieiuna-
ui. Qui enim non conſentit male ſuadentibus, ieiunat
ab ipſis, & per hoc ieiunium meretur opprobrium, vt
ideo illi inſultetur, quia non conſentit ad malum. *Et*
poſui veſtimentum meum ſaccum. Iā & de ſacco aliquid di-
ximus: vnde illud eſt, Ego autem cum mihi moleſti eſ- Pſal.34.
ſent, induebā me cilicio, Et humiliabā in ieiunio ani-
mam meam, Poſui veſtimentum meum ſaccum: id eſt,
oppoſui illis in quam ſæuirent carnē meam, occultaui
diuinitatem meā. Saccū, quia mortalis caro erat, vt de
peccato cōdemnaret peccatū in carne. Et poſui veſti- Roma.8.
mentum meū ſaccū. *Et factus ſum illis in parabolam.* Id eſt,
in irri-

A in irrisionem. Parabola autem dicitur quando datur
similitudo de aliquo, quando de illo male dicitur. Sic
ille, verbi gratia, pereat, quomodo ille, parabola est, id
est, comparatio & similitudo maledicti. Factus ergo
sum illis in parabolam. *Aduersus me insultabant qui sede-
bant in porta.* In porta, nihil aliud quàm in publico.

Et in me psallebant qui bibebant vinum. Putatis hoc fra-
tres Christo tantummodo contigisse? Quotidie illi in
membris eius contingit, quando forte necesse erit ser-
uo dei prohibere ebrietates & luxurias in aliquo vel
fundo vel oppido, vbi nō auditum fuerit verbum dei:
parum est quia cantant, insuper & in ipsum incipiunt
cantare, à quo prohibentur cantare. Comparate nunc
illius ieiunium & illorum vinum. Et in me psallebant
qui bibebant vinum: vinum erroris, vinum impietatis,
vinum superbiæ. *Ego autem oratio mea ad te domine.* Ego
autem ad te eram. Sed quomodo? Ad te orando. Quā-
do enim malediceris, & quid agas non habes, quando
tibi iactantur opprobria, & quomodo corrigas eum à
quo iactantur non inuenis, nihil tibi restat nisi orare.
Sed memento, & pro ipso orare, Ego autē oratio mea
B ad te domine. *Tempus beneplaciti deus.* Ecce enim sepe-
litur granum, exurget fructus. Tēpus beneplaciti deus.
De hoc tempore & Prophetæ dixerunt quod comme
2.Cor.6. morat Apostolus, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce
nunc dies salutis. Tempus beneplaciti deus. *In multitu-
dine misericordiæ tuæ.* Hoc est tempus beneplaciti in mul
titudine misericordiæ tuę. Nam si non esset multitudo
misericordiæ tuæ, quid nos faceremus de multitudine
iniquitatis nostræ? In multitudine misericordiæ tuæ.

Exaudi me in veritate salutis tuæ. Quia dixit misericor-
diam, subiunxit & veritatem, quia misericordia & ve-
ritas vniuersæ viæ domini. Quare misericordia? Di-
mittendo peccata. Quare veritas? Reddendo promis-
sa. Exaudi me in veritate salutis tuæ. *Saluum me fac de lu-
Psal.24. to vt non inhæream.* De illo de quo supra dixerat, Infixus
sum in limo profundi, & non est substantia. Proinde
quia illud expositum bene accepistis, quid hic audiatis
expressius non est. Hinc se dicit liberādum, vbi se an-
te dixit infixum. Saluum me fac de luto vt non inhæ-
ream. Exponit ipse: *Eruar ex iis qui oderunt me.* Ipsi sunt
C ergo lutum, cui non inhæream. Sed hoc forte suggeri-
tur. Pauloante dixerat, Infixus sum: modo dicit, Saluū
me fac de luto vt non inhæream, cum secundum sen-
tentiam priorem deberet dicere, Saluum me fac de lu-
to vbi hæseram, eruendo me, non agendo vt non in-
hæream. Ergo hęserat carne, sed nō hæserat spiritu: di-
cit hoc ex infirmitate membrorum suorum. Quando
forte caperis ab eo qui te premit ad iniquitatem, tene-
tur quidem corpus tuum, secundum corpus infixus es
in limo profundi: sed quandiu non consentis, non hæ
sisti: si autem consentis, hęsisti. Oratio ergo tua ibi sit, vt
quomodo iam tenetur corpus tuum, non teneatur &
anima tua, sis liber in vinculis. Eruar ex his qui oderūt
me. *Et de profundo aquarum. Non me demergat tempestas aquæ.*
Sed iam demersus erat. Veni in altitudinem maris tu
dixisti, & tempestas demersit me tu dixisti. Demersit
secundum carnem, non demergat secūdum spiritum.
Matth.10. Quibus dictum est, Si vos persecuti fuerint in vna ci-
uitate, fugite in aliam: hoc eis dictum est, vt nec carne
hærerent, nec spiritu. Non enim appetendum est, vt hę
reamus vel carne, sed quantum possumus vitare debe-
mus. Si vero hæserimus, & in manus peccatorum ve-
nerimus, iam corpore hæsimus, fixi sumus in limo pro-
fundi, restat pro anima deprecari, vt non inhęreamus,
id est, non consentiamus. Non nos demergat tempe- D
stas aquæ, vt eamus in profundum limi. *Neque absorbeat* 4.sen. dist.
me profundum, neque coarctet super me puteus os suum. Quid est 17.ca. Nec
hoc fratres? Quid deprecatus est? Magnus est puteus, nō in med.
profunditas iniquitatis humanæ. Illuc quisque si ceci- Et de pœn.
derit, in altum cadet, Sed tamen ibi positus, si confite- dist.10.ca.
tur peccata sua deo suo, non super eum claudit puteus Ex his.
os suum, vt est in alio quodam Psalmo scriptum, De Psal.129.
profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vo-
cem meam. Si autem factum fuerit in illo quod in alia
sententia scriptura dicit, Peccator cum venerit profun- Prouer.18.
dum malorum contemnet: clausit super eum puteus os
suum. Quare clausit os suum? Quia clausit os illius. Per-
didit enim cōfessionem: vere mortuus est, impletumq;
est in eo quod alibi dicitur, A mortuo velut qui nō sit Eccli.16.
perit confessio. Metuenda ista res est vehementer fra- "
tres. Si videris hominem fecisse iniquitatē, mersus est "
in puteum. Quando autem illi dixeris iniquitatem ip- "
sius, & dixerit, vere peccaui fateor, non super eū clausit "
puteus os suum. Cum autem videris eum dicere, quid "
enim mali feci? factus est defensor peccati sui, clausit "
super eum puteus os suum, quà eruatur nō habet. Amis- E
sa confessione, non erit locus misericordiæ. Tu factus "
es peccati tui defensor, quomodo erit deus liberator? "
Vt ergo sit ille liberator, tu esto accusator.

*Concio secunda, de secunda parte
eiusdem Psalmi.*

POsterior pars Psalmi, de quo hesterno die locuti
sumus charitati vestræ, hodie nobis explicanda
remanserat. Et video esse tempus reddēdi debiti,
si tamen eius prolixitas nō nos etiam hodie debitores
reliquerit. Itaque hoc præloquor, & peto, ne diuturnū
sermonē in his quæ manifesta sunt expectetis. Ita enim
possumus in obscurioribus necessitate immorari, &
fortasse supplere quod debemus, vt aliis dieb⁹ alia de-
beamus, aliaq; reddamus. Videamus ergo quæ sequun-
tur. Posteaquam dixit, Neque coarctet super me puteus
os suum: quod hesterno die commendauimus charita
ti vestræ, vt omni animi intentione & fide pietatis ca-
ueamus, ne hoc maledictum superueniat nobis. Tunc
enim coarctat puteus super hominem os suum, id est, F
profunditas iniquitatis, quando non solum mersus in
peccatis iacet, sed etiam perdit aditum confessionis.
Quādo autem dicit homo, peccator sum, radiatur ali-
quo lumine etiam profunditas putei. Sequitur ergo in-
ter passiones exclamās dominus noster Iesus Christus
caput & corpus, sicut commendauimus, vt quibusdam
locis capitis verba cognoscatis: quæ autem dicta fue-
rint ita vt capiti conuenire non possint, ad corpus re-
feratis. Sic enim loquitur Christus tanquam vnus, quia
& vere vnus, de quo dictum est, Erunt duo in carne v-
na. Si enim in carne vna, quid miraris, quia & in voce Ephe.5.
vna? Sequitur ergo, *Exaudi me domine quoniam suauis est* Gene.2.
misericordia tua. Hanc causam asseruit quare debeat ex-
audiri, quia suauis est misericordia dei. Nonne magis
hoc erat consequens vt diceret, Exaudi me domine, vt
suauis mihi sit misericordia tua? Quare ergo, Exaudi
me domine, quoniā suauis est misericordia tua? Suaui-
tatē misericordiæ domini de tribulatione sua cōmen-
dauit aliis quodammodo verbis cum dixit, Exaudi me
domine, quoniā tribulor. Reuera enim qui dicit, Exau
di me, quoniam tribulor domine: causam dicit quare
se exaudiri roget. Sed homini in tribulatione posito,
necesse est vt suauis sit misericordia dei. De hac suaui-
tate

G tate misericordiæ dei videte quid alio loco scriptura dicat, Sicut pluuia in siccitate, ita speciosa est miseri- *Eccli.35.* cordia dei in tribulatione. Quod ibi ait, speciosa: hoc ait hic, suauis. Nec panis dulcis esset, nisi fames præcederet. Ergo & quando dominus permittit aut facit vt in tribulatione aliqua simus, etiam tūc misericors est: non enim alimentum subtrahit, sed desyderium mouet. Itaq; quod ait modo, Exaudi me domine quoniā suauis est misericordia tua: tantundem valet ac si dixisset, Iam noli differre exauditionem, in tanta tribulatione sum, vt suauis mihi sit misericordia tua. Ad hoc ergo subuenire differebas, vt mihi dulce esset quod subueniebas. Iam ergo vltra non est quod differas, peruenit tribulatio mea ad mensuram certam calamitatis, veniat misericordia tua ad faciendum opus bonitatis. Exaudi me domine quoniam suauis est misericordia tua. *Secundum multitudinem miserationum tuarum respice in me.* Non secūdum multitudinem peccatorum meorum. *Ne auertas faciem tuam à puero tuo.* Et hæc humilitatis commendatio est. A puero tuo, id est, à paruo, quia iam carui superbia per disciplinam tribulatio-

H nis. Ne auertas faciem tuam à puero tuo. Hæc est illa speciosa misericordia dei, quam supra dixit. Nam sequenti versu exponit quod dixit: *Quoniam tribulor, velociter exaudi me.* Quid est velociter? Iam non est quod differas, tribulor, præcessit afflictio mea, sequatur misericordia tua. *Intende animæ meæ & redime eam.* Nō indiget expositione. Videamus ergo quid sequitur, *Propter inimicos meos erue me.* Hæc planè miranda petitio est, nec breuiter perstringenda, nec cursim transilienda, prorsus miranda: Propter inimicos meos erue me. Quid est, propter inimicos meos erue me? Vt confundantur, vt crucientur liberatione mea. Quid ergo? Si non essent illi qui de liberatione mea essent cruciādi, mihi subuenire non debuit? & tunc tibi acceptabilis est liberatio, cum fuerit alterius damnatio? Ecce nō sunt inimici, qui vel confundantur vel torqueātur de liberatione tua. Sic remanebis, non liberaberis. An ad hoc vt valeat inimicis tuis, quo possint & ipsi tua liberatione conuerti? Sed & hoc mirum est si habeat aliquam petitionis causam. Nunquid enim ad hoc liberatur seruus dei à domino deo suo, vt alij proficiant?

I Quid si deessent qui proficerent, ille seruus dei non erat liberandus? Quocūque ergo me cōuertam, siue ad punitionem, siue ad liberationem inimicorum, nō video causam petitionis huius, propter inimicos meos erue me, nisi aliud quid intelligamus: Quod cum dixero adiuuāte domino, iudicabit in vobis, qui habitat in vobis. Est quædam liberatio sanctorū occulta, & propter ipsos fit quod deus sanctos suos, quosdam occul- *2. Mach.7.* te, quosdā vero liberat publice. Occulte sicut Macha- *Danie.3.* bæos, publice, sicut tres pueros de camino ignis educens. Est quædam publica & manifesta, & propter inimicos eorum fit, siue puniendos siue liberandos. Nam vtique deus de ignibus persecutoris non liberauit fratres Machabæos, quibus Antiochus sæuiens etiam matrem adhibuit, cuius blanditiis ad amorē vitæ conuerterentur, & amando viuerent hominibus, deo morerētur. At illa mater iā nō Euæ, sed matri Ecclesiæ similis, quos cum dolore pepererat vt viuos agnosceret, cum gaudio vidit morientes, & ad hoc hortata est, vt eligerent potius mori pro paternis legibus domini dei sui, quàm viuere contra eas. Quid hic credituri sumus fratres, nisi quia liberati sunt? Sed occulta fuit illorū liberatio. Denique ipse Antiochus à quo occisi sunt, visus est sibi aliquid fecisse, quod eius crudelitas dictabat, vel K potius incitabat. At vero tres pueri de camino ignis aperte liberati sunt, quia & corpus eorum erutum est, salus eorum publica fuit. Illi ergo sunt in occulto coronati, isti in aperto liberati, omnes tamē saluati. Quis autem fructus liberationis trium puerorum? Quare eorū corona dilata est? Ipse Nabuchonosor cōuersus est ad deum ipsorum, eūmque prædicauit, quia eruit seruos suos, quem contempserat, cum eos miserat in caminū. Est ergo liberatio occulta, est liberatio manifesta. Liberatio occulta ad animam, liberatio manifesta etiam ad corpus pertinet. In occulto enim anima liberatur, in manifesto corpus. Porrò si ita est, in hoc Psalmo vocē domini agnoscamus. Ad occultam liberationem pertinet quod supra dixit, Intende animæ meæ & redime eam. Restat corporis liberatio, quia eo resurgente, & *Mar.16.* in cœlos ascēdente, & spiritum sanctum de super mit- *Acto.1. & 2.* tente, conuersi sunt ad eius fidem qui in eius morte sæuierunt, & ex inimicis amici facti sunt per illius gratiā, non per iustitiam suā. Ideo secutus est, Propter inimicos meos erue me. Intende animæ meæ, Sed hoc in oc-

culto. Propter inimicos autem meos erue, & corpus L meum. Nihil enim inimicis meis proderit, si solā animam liberaueris: Aliquid se egisse, aliquid se impleuisse credituri sunt. Quæ vtilitas in sanguine meo dū descendo in corruptionem? Ergo intende animæ meę & *Psal.29.* redime eā, quod tu solus scis. Deinde, propter inimicos meos erue me, vt caro mea non videat corruptionem. *Tu enim agnoscis opprobrium meum, & confusionem meam, & verecundiam meam.* Quid est opprobriū meum? Quid est cōfusio? Quid est verecūdia? Opprobrium est, quod obiicit inimicus. Confusio est quæ mordet conscientiam. Verecūdia est quæ facit ingenuam frōtem, etiam de falsi criminis obiectione erubescere. Erubescere quidem non est crimen, aut & si crimen est, non est illius cui obiicitur, sed eius qui obiicit. Sed tamen infirmitas humani animi plerūque verecundatur etiā cum falsum obiicitur, nō quia obiectum est; sed quia creditum. Omnia hæc sunt in corpore domini. Nam confusio in illo non poterat esse, in quo culpa nō inueniebatur. Obiiciebatur crimē Christianis, hoc ipsum quod Christiani essent. Illa quidē gloria erat, Fortes libenter accipiebant, & sic accipiebant, vt omnino in nomine M domini sui non erubescerent. Operuerat enim irreuerentia faciem ipsorū, habentium frontem Pauli dicentis, Non enim erubesco de Euangelio. Virtus enim dei *Rom.1.* est in salutem omni credēti. O Paule nōnne tu es adorator crucifixi? Parum est, inquit, inde mihi nō erubescere, imò hinc solum glorior, vnde me putat inimicus erubescere. Mihi autem absit gloriari nisi in cruce do- *Galat.6.* mini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Huic ergo tali fronti opprobrium solum poterat obiici. Nam nec confusio poterat esse in conscientia iā sanata, nec verecundia in frōte tā libera. Sed cum obiiceretur quibusdā quòd Christum interfecerint, merito compuncti sunt mala conscientia, & salubriter confusi atque conuersi, vt possent dicere, Tu cognouisti confusionem meā. Tu ergo do- *Psal.138.* mine nosti, non solum opprobrium meum, sed & cōfusionem meam in quibusdam, & verecūdiam in quibusdam. Qui quāuis in me credant, publice me tamen *Matth.10.* coram impiis confiteri erubescunt, plus apud se valēte lingua humana quàm promissione diuina. Videte ergo eos. Et cōmendantur ergo tales deo, nō vt sic relinquat, sed vt eos adiuuando perficiat. Dixit enim &

quidam

A quidam credens & titubās: Credo domine, adiuua incredulitatem meam. *Marci.9.* *In conspectu tuo sunt omnes tribulantes me.* Quare mihi sit opprobrium tu nosti, quare confusio tu nosti, quare verecundia tu nosti. Ergo erue me propter inimicos meos, quia tu nosti ista mea, illi non nouerunt: ac per hoc, quia ipsi in cōspectu tuo sunt, ista nescientes non potuerunt vel cōfundi vel corrigi, nisi manifeste me erueris propter inimicos meos. *Opprobrium expectauit cor meum & miseriam.* Quid est expectauit? Futura ista prȩuidit, futura ista prȩdixit. Non enim venit ad aliud, si mori noller, nec nasci vellet, Causa resurrectionis vtrumque fecit. Duo enim quædam nobis in genere humano nota erant, vnum autem incognitum. Nasci quippe homines & mori, sciebamus: resurgere & in æternum viuere, nesciebamus. Vt ostenderet nobis quod non noueramus, suscepit duo quæ noueramus. Ad hoc ergo venit, Opprobrium expectauit cor meum & miseriam. Sed miseriam cuius? Expectauit enim miseriam, sed magis crucifigentium, magis persequentium, vt in illis esset miseria, in illo misericordia. Miseriam quippe illorum miserans etiam pendēs in cruce, Pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt quid B faciunt. Opprobrium expectauit cor meum & miseriam. *Luc.23.* *Et sustinui qui simul contristaretur & non fuit.* Quid ergo profuit, quia expectaui, hoc est, quid profuit, quia prædixi? Quid profuit, quia dixi ideo me venisse? Ventum est vt impleretur quod dixi: sustinui qui simul contristaretur, & non fuit. *Et consolantes & non inueni.* Hoc est non fuit. Quod enim superiori versu dixit, Sustinui qui simul contristaretur: hoc sequenti versu, Et consolantes. Quod autem superiore versu, Et non fuit: hoc sequenti versu, Et non inueni. Ergo non altera subiecta, sed superior repetita sententia est. Quam sentētiam si retractemus, quæstio nonnulla poterit oboriri. Nunquid enim discipuli eius non sunt contristati, quando ductus est ad passionē, quando ligno suspensus, quando mortuus? Vsqueadeo contristati sunt, vt illa Maria *Marci.16.* Magdalena quȩ primo eum vidit, gaudens lugentibus nunciaret quid viderit. Euangelium ista loquitur, non nostra præsumptio, non nostra suspitio est. Constat doluisse, constat luxisse discipulos. Extraneæ mulieres fle- C bant, quando ad passionem ducebatur, ad quas cōuer- *Luc.23.* sus ait, Flete, sed vos nolite flere me. Quomodo ergo sustinuit qui simul contristaretur & non fuit? Attēdamus & inueniemus tristes, & lugentes, & plangentes, Vnde nobis mira videtur ista sententia: sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & consolantes & non inueni. Intendamus diligentius, & videbimus eum sustinuisse qui simul contristaretur & non fuisse. Contristabantur enim illi carnaliter de vita mortali, quæ mutanda fuerat morte & reparanda resurrectione, Hinc erat illa tristitia, De illis enī esse debuit tristitia, qui cæci medicum occiderūt, qui tanquā perniciose febrientes phrenetici, faciebant iniuriam ei à quo illis fuerat salus allata. Ille volebat curare, illi sæuire. Hinc tristitia medico. Quȩre vtrum inuenerit huius tristitiæ comitē. Non enim ait, sustinui, qui cōtristaretur & nō fuit: sed, qui simul contristaretur: id est, ex ea re qua ego contri- *Matth.14.* stabar & nō inueni. Petrus certe inde plurimum amauit, & in fluctus calcādos se sine dubitatione proiecit, & ad vocem domini liberatus est: & eum ductum ad passionem, amoris audacia consecutus, tamen turba- *Matth.26.* tus, ter negauit. Vnde nisi quia malū illi videbatur mori? Id enim deuitabat, quod malum putabat. Hoc ergo & in domino dolebat, quod ipse deuitabat. Propterea

& ante dixerat, Absit à te domine: propicius tibi esto D domine ne fiat istud: quando meruit audire, satanas, *Matth.16.* postea quàm audierat, Beatus es Simon Bar Iona. Ergo in tristitia quam habebat dominus de illis pro quibus orauit, Pater ignosce illis quia nesciunt quid faciunt: *Lucæ.23.* nullum comitem inuenit. Et sustinui qui simul contristaretur & non fuit. Prorsus non fuit, & consolantes & non inueni. Qui sunt consolantes? Proficientes. Ipsi enim nos consolantur, ipsi sunt solatio omnibus prædicatoribus veritatis. *Et dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto.* Factum est quidem ad literā, & Euangelium hoc nobis indicat: Sed intelligendum est fratres hocipsum quod nō inueni cōsolantes, hocipsum quod non inueni qui simul contristaretur, hoc fuit fel meum, hoc mihi amarum, hoc acetū fuit. Amarum propter mœrorem, acetum propter vetustatē eorum. Nāque legimus illi quidem oblatū fel, sicut Euangelium loquitur, sed in potum non in escam: Verūta- *Matth.27.* men sic accipiendum est & impletum, quod hic fuerat ante prædictum, dederūt in escam meam fel: & in isto ipso facto, non solum in hoc dicto mysteriū requirere E debemus, secreta pulsare, velum templi conscissum intrare, videre ibi sacramentum, vel quod ita dictum est, vel quod ita factum est, Dederūt, inquit, in escā meam *Ibidem.* fel, non ipsum quod dederunt esca erat: Potus enim erat, sed in escam dederunt. Quiǃlam dominus escam acceperat, & in ipsam iniectum est fel. Acceperat autē ipse escam suauem, quando pascha manducauit cū di- *Lucæ.22.* scipulis suis, Ibi sacramentum sui corporis demonstrauit. In hanc escā tam suauem, tam dulcē vnitatis Christi, quam commendauit Apostolus, dicens, Quia vnus *1.Corin.10.* panis vnum corpus multi sumus. In hanc escam suauē quis est qui dat fel, nisi cōtradictores Euāgelij, tanq̄ illi persecutores Christi? Minus enī peccauerūt Iudæi crucifigētes in terra ambulantē, q̄ qui contēnunt in cœlo sedentē. Quod ergo fecerunt Iudȩi vt in escā quā iam acceperat darent bibendū amarum illū potum, hoc faciūt qui male viuendo scandalū inferūt Ecclesiæ, Hoc faciūt hæretici amaricantes, sed non exaltentur in semetipsis, Dant fel super tam iocundū cibum. Sed quid *Psal.65.* facit dominus? Nō admittit ad corpus suū. Hoc sacramēto ipse dominus quādo illi obtulerūt fel gustauit & F noluit bibere. Si nō eos pateremur, nec omnino gusta- *Matth.27.* remus. Quia vero necesse est eos pati, necesse est gusta- *Ioan.19.* ri. Sed quia in membris Christi tales esse non possunt, gustari possunt, recipi in corpus non possunt. Et dederunt in escam meā fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Sitiebam & acetum accepi, id est, fidem illorū desyderaui, & vetustatem inueni. *Fiat mensa eorum coram ipsis in muscipulam.* Qualem muscipulā mihi exhibuerūt, dādo mihi talem potū, talis muscipula illis fit. Quare ergo corā ipsis? Sufficeret, fiat mēsa eorū in muscipulam. Sūt tales qui iniquitatem suam nouerūt, & in ea pertinacissime perseuerant, coram ipsis fit muscipula eorum. Perniciosi nimis ipsi sunt, qui descendunt in infernū viuentes. Denique de persecutoribus quid di- *Psal.54.* ctū est? Nisi quia dominus erat in nobis fortasse viuos *Psal.123.* absorbuissent nos. Quid est viuos? Consentientes illis, & scientes quia hæc eis consentire non debebamus. Ergo coram ipsis fit muscipula, & non corriguntur. Vel quia coram ipsis est muscipula & incidunt. Ecce norūt muscipulam, & pedem mittunt, & tenenda colla subiiciunt. Quanto melius erat auerti à muscipula, peccatū cognoscere, errorem damnare, amaritudinem coërcere, in corpus Christi transire, domini gloriam

x quærere?

G quærere? Sed tantum valet animi præsumptio, vt & co-
ram ipsis muscipula sit, & incidant in eam. Obscurentur oculi eorum ne videant, Sequitur hic, vt quoniam
sine causa viderunt, fiat illis & non videre. Fiat ergo
mensa eorum coram ipsis in muscipulam. Coram ipsis fiat in muscipulam, non optantis est, sed prophetantis. Non vt fiat sed quia fiet, Hoc sæpe commendauimus, & meminisse debetis, ne quod præsaga mens in
spiritu dei dicit, maleuole imprecari videatur. Fiat ergo, nec potest aliter fieri, nisi vt talibus ista eueniant.
Et quoniam videmus per spiritum dei dici talia euentura malis, ad hoc in illis hæc intelligamus, vt nos talia
deuitemus. Hoc enim nobis prodest intelligere, & ex
inimicis proficere. Fiat ergo illis & in retributionem
& in scandalum. Et nunquid iniustum est hoc? Iustum
est. Quare? Quoniam *In retributionem.* Non enim aliquid illis accideret, quod non debebatur. In retributionem fit, & in scandalum, quia ipsi sibi sunt scandalum. *Obscurentur oculi eorum ne videant, & dorsum eorum
semper incurua.* Hoc consequens est. Nam quorum oculi fuerint obscurati ne videant, sequitur vt dorsum
illorum incuruetur. Vnde hoc? Quia cum cessauerunt
H superna cognoscere, necesse est, vt de inferioribus cogitent. Qui bene audiunt, sursum cor, curuum dorsum
non habent. Erecta quippe statura est, & expecta spem
repositam sibi in cœlo: maxime si præmittat thesau-
Matth. 6. rum suum, quo sequatur cor eius. At vero qui futuræ
vitæ spem non intelligunt, iam excæcati de inferioribus cogitant, & hoc est habere dorsum curuum, à quo
Luca. 13. morbo dominus mulierem illam liberauit. Alligauerat enim eam satanas annis decem & octo, & eam curuatam erexit, & quia sabbato faciebat, scandalizati sunt
Iudæi. Bene scandalizati sunt de illa erecta ipsi curui.
Et dorsum eorum semper incurua. *Effunde super eos
iram tuam, & indignatio iræ tuæ comprehendat eos.* Plana
sunt, sed tamen comprehendat eos quasi fugientes a-
Psal. 68. gnoscimus. Quò autem fugituri sunt? In cœlum? Tu ibi
Acto. 1. es. In infernum? Ades. Pennas suas nolunt recipere vt
volent in directum, comprehendat eos indignatio iræ
tuæ, non eos permittat effugere. *Fiat habitatio eorum
deserta.* Hoc iam in manifesto. Quomodo enim liberationem suam non solum occultam commendauit, dicens, Intende animæ meæ, & redime eam, verumetiam
manifestam secundum corpus adiiciens, propter ini-
I micos meos erue me: ita & his futuras quasdam calamitates prædicit occultas, de quibus pauloante loquebatur. Nam quotus quisque est, qui intelligat infœlicitatem hominis cuius cor iam cæcum est? Tollantur illi oculi corporis, omnes homines miserum dicunt.
Perdat oculos mentis, sed tamen circunfluant omnia
temporalia, fœlicem appellant, sed qui similiter oculos mentis perdiderunt. Ergo iam quid? Aperte appareat omnibus quia vindicatum est in eis. Nam cæcitas Iudæorum, occulta vindicta est. Manifesta vero
quæ est? Fiat habitatio eorum deserta, *Et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.* Factum est hoc in ipsa ciuitate Hierusalem, in qua sibi visi sunt potentes cla-
Ioan. 19. mãdo aduersus filium dei, Crucifige crucifige, & præualendo, quia potuerunt occidere eum qui mortuos suscitabat. Quam sibi potentes, quàm magni visi sunt,
Consecuta est postea vindicta domini, expugnata est
ciuitas, debellati Iudæi, occisa nescio quot hominum
milia: Nullus modo illuc permittitur accedere Iudæorum. Vbi potuerunt aduersus dominum clamare, ibi
à domino non permittuntur habitare. Perdiderunt
locum furoris sui, atque vtinam vel nunc agnoscant K
locum quietis suæ. Quid profuit illis Cayphas dicen- *Ioan. 11.*
do, Nos si istum dimiserimus sic, venient Romani &
tollent nobis locum & gentem? Ecce & non eum dimiserunt viuum & ille viuit, & venerunt Romani &
tulerunt eis & locum & regnum. Modo audiebamus
cum Euangelium legeretur, Hierusalem Hierusalem, *Matth. 23.*
quotiens volui congregare filios tuos, tanquam gallina pullos suos sub alas suas, & noluisti: Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Hoc & hic dicitur,
Fiat habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorum
non sit qui inhabitet. Non sit qui inhabitet, sed ex numero illorum. Nam loca illa omnia & hominibus plena sunt, & Iudæis inania. Quare hoc? *Quoniam quem
tu percussisti ipsi persecuti sunt, & super dolorem vulnerum meorum
addiderunt.* Quid ergo peccauerunt si à deo percussum
persecuti sunt? Quid animo eorum imputatur? Malitia.
Nam id in Christo factum est, quod oportebat. Pati vtique venerat, & puniuit per quem passus est. Nam Iudas traditor punitus est, & Christus crucifixus est, sed
nos redemit sanguine suo, & puniuit illum de precio
suo. Proiecit enim precium argenti quo ab illo domi- *Matth. 27.*
nus venditus erat, nec agnouit precium quo ipse à do- L
mino redemptus erat. Factum est hoc in Iuda. Sed cũ
videamus mensuram quandam esse retributionis in omnibus, nec quenquam posse permitti amplius sæuire,
quàm acceperit potestatem, quomodo illi addiderũt,
aut quæ est ista percussio domini? Nimirum ex persona locutus est eius vnde corpus acceperat, vnde carnẽ
assumpserat, id est, generis humani ipsius Adæ, qui per- *Gene. 3.*
cussus est primo morte propter peccatum suum. Mortales ergo hic homines cum pœna nascuntur, Huic pœnæ addunt quicunque homines fuerint persecuti. Iam
enim hic homo moriturus non esset, nisi illũ deus percussisset. Quid ergo tu homo sæuis amplius? Parum ne
homini est quod aliquãdo moriturus est? Portat ergo
vnusquisque nostrum pœnam suam. Huic pœnæ volũt
addere qui nos persequuntur. Hæc pœna percussio est
domini. Dominus quippe sentẽtia pecussit hominem,
Qua die tetigeritis, inquit, morte moriemini. Ex hac *Gene. 2.*
morte carnem susceperat, & vetus homo noster simul
crucifixus est cum illo: Ex illi[us] voce ista dixit, Quem tu *Roma. 6.*
percussisti, ipsi persecuti sunt, & super dolorẽ vulnerũ
meorum addiderũt. Super quem dolorem vulnerum? M
Super dolorem peccatorum ipsi addiderunt. Vulnera
enim sua peccata dixit. Sed ne caput respicias, ad corpus aduerte: secũdum cuius vocem dictum est ab ipso
in alio Psalmo, in quo vocem suam ostendit, quia eius
primũ versum de cruce clamauit, Deus deus meus re- *Psal. 21.*
spice in me, quare me dereliquisti. Ibi secutus ait, Lõge
à salute mea verba delictorum meorum. Ipsa sunt vulnera inflicta a latronibus in via ei quem leuauit in iumentum suum, quem sacerdos & leuites transeũtes inuenerant & cõtempserant, à quibus curari non potuit.
Transiens autem Samaritanus, misertus est eius, acces- *Luca. 10.*
sit & in iumẽtum propriũ leuauit. Samarites autem Latine custos interpretatur. Quis autem custos, nisi saluator dominus noster Iesus Christus? Qui quoniam sur- *Roma. 6.*
rexit à mortuis iam non moriturus, non dormit ne- *Psal. 120.*
que obdormiet qui custodit Israël. Et super dolorem
vulnerum meorum addiderunt. *Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorum.* Quid est hoc? Quis non expauescat? Deo dicitur, Appone iniquitatem super iniquitatem ipsorũ. Vnde apponet deus iniquitatem? Habet
iniquitatem quam apponat? Scimus enim verum esse
quod

A quod dictum est, per Paulum Apostolum, Quid ergo
Roma.9. dicemus, Nunquid iniquitas est apud deum? Absit. Vn-
de ergo appone iniquitatem super iniquitatem? Quo-
modo id intellecturi sumus? Assit dominus vt dica-
mus, & propter fatigationem vestram breuiter dicere
valeamus. Iniquitas ipsorum erat: qui hominem iu-
stum occiderunt. Addita est alia, quia filium dei cru-
cifixerunt. Sæuire ipsorum tanquam in hominem fuit.
1.Cor.2. Sed si cognouissent, nunquam dominum gloriæ cru-
cifixissent. Illi in iniquitate sua tanquam hominem oc-
cidere voluerunt, apposita est iniquitas super iniquita-
tem ipsorũ, vt filium dei crucifigerent. Quis hanc ini-
Matth.21. quitatem apposuit? Ille qui dixit, Forte reuerebuntur fi-
lium meum, ipsum mittam. Solebant enim occidere
missos ad se seruos, exactores locationis atque merce-
dis. Misit ipsum filium, vt & ipsum occiderent, Appo-
suit iniquitatem super iniquitatẽ ipsorum. Et hæc deus
sæuiendo fecit, an potius iuste retribuendo? Fiat enim
illis, inquit, in retributionem & in scandalum. Meriti
erant sic excæcari vt filiũ dei non agnoscerent. Et hoc
fecit deus, apponens iniquitatem super iniquitatem ip-
sorum, non vulnerando, sed non sanando. Quomo-
B do enim auges febrem, auges morbum, non morbum
adhibendo, sed non succurrendo: sic quia tales fuerũt,
vt curari non mererentur, in ipsa malitia quodammo-
2.Tim.3. do profecerũt, sicut dictum est, Mali autem & facino-
rosi proficiunt in peius. Et apposita est iniquitas super
iniquitatem ipsorum. *Et non intrent in tua iustitia.* Hoc
planum est. *Deleantur de libro viuentium.* Aliquando e-
nim illic scripti erant errantes? Fratres non sic accipe-
re debemus, quòd quẽquam deus scribat in libro vitæ,
& deleat illum. Si homo dixit, Quod scripsi scripsi, de
Ioan.19. titulo, vbi scriptum erat, Rex Iudæorum: deus quen-
quem scribit & delet? Præscius est, Prædestinauit om-
Roma.8. nes ante constitutionem mundi, regnaturos cum filio
suo in vita æterna. Hos quos conscripsit, ipsos cõtinet
Apoc.20. liber vitæ. Denique in Apocalypsi quid ait spiritus dei,
cum depressuris ab Antichristo futuris loqueretur ea-
dem scriptura? Consentient illi, inquit, omnes, qui non
sunt scripti in libro vitæ. Proinde sine dubitatione nõ
erunt consensuri, qui scripti sunt. Isti ergo quomodo
inde delentur, vbi nunquam scripti sunt? Hoc dictum
est, secundum spem ipsorum, quia ibi se scriptos puta-
C bant. Quid est, deleantur de libro vitæ? Et ipsis constet
non illos ibi esse. Ex hac locutione dictum est in alio
Psal.90. Psalmo, Cadent à latere tuo mille, & dena milia à dex-
tris tuis: id est, multi scandalizabuntur, & ex eo nume-
ro qui se sperabãt sessuros tecum, & ex eo numero qui
se sperabãt staturos ad dexteram tuam, separati ab hœ-
Matth.25. dis sinistris: Non quia cum ibi steterit aliquis, postea ca
det, aut cum sederit cum illo quisquam, abiicietur: sed
quia multi casuri erant in scandalum, qui iam ibi se es-
se putabãt: id est, multi qui se sperabant, sessuros tecum,
multi qui se sperauerãt staturos ad dexteram, ipsi casu-
ri sunt. Sic ergo & hic illi qui se sperabant tãquam me-
rito iustitiæ suæ in libro scriptos dei, quibus dicitur,
Ioan.5. Scrutamini scripturas, in quibus putatis vos vitã æter-
nam habere: cum perducta fuerit dãnatio eorum etiã
ad cognitionem eorum, delebuntur de libro viuen-
tium, id est, non ibi se esse cognoscent. Nam versus qui
sequitur exponit quod dictum est, *Et cum iustis non scri-
bantur.* Dixi ergo, Deleantur secundum spem eorum,
Secundum autem æquitatem tuã quid dico? Non scri-
bãtur. *Pauper & dolens ego sum.* Quare hoc? An vt agno-
sceremus, quod per amaritudinẽ animi maledicit pau-
per iste? Multa enim dixit quæ illis eueniant, Et quasi ei D
diceremus, vt quid talia? Noli tantum, Respondet, Pau
per & dolens ego sum. Perduxerunt me ad egestatem,
ad istum dolorem deposuerunt, ideo ista dico: Non est
tamen stomachatio maledicentis, sed prædictio pro-
phetantis. Nam de paupertate sua & dolore suo quędã
quæ posterius dicit commendaturus est nobis, vt disca
mus esse pauperes & dolentes: Beati enĩ pauperes, quo- Matth.5.
niam ipsorum est regnum cœlorũ: Et beati qui lugent,
quoniam ipsi consolabuntur. Hoc ergo ipsę prius iam
nobis ostendit, & ideo pauper & dolens ego sum. To-
tum corpus eius hoc dicit. Corpus Christi in hac terra
pauper est & dolens, Sed sint diuites Christiani: Pror-
sus si Christiani sunt, pauperes sunt, in comparatione
diuitiarum cœlestium quas sperant, omne aurum suum
harenam deputant. Pauper & dolens ego sum, *Et salus
vultus tui deus suscepit me.* Nunquid desertus est pauper
iste, quando tu dignaris pannosum pauperem applica-
re ad mensam tuam? Porrò autem pauperem istum sa-
lus vultus dei suscepit, in vultu suo abscondit eius ege-
statem. De illo quippe dictum est, Abscõdes eos in ab- Psal.30.
dito vultus tui. In illo autem vultu quæ sint diuitię vul-
tis nosse? Diuitiæ istæ hoc tibi præstãt, vt quod vis, quã- E
do vis prandeas: ille vero vt nunquam esurias. Pauper
& dolens ego sum, & salus vultus tui deus suscepit me.
Ad quam rem? Vt iam non sim pauper, & non sim do-
lens. *Laudabo nomen dei cum cantico, magnificabo eum in lau-
de.* Iam dictum est, quòd pauper iste laudat nomẽ dei
cum cantico, magnificat eum in laude. Quando au-
deret cantare, nisi recreatus esset à fame? Laudabo no-
men dei cum cantico, magnificabo eum in laude. Ma-
gnæ diuitiæ, quas gemmas laudis dei de thesauro in-
teriore protulit? Magnificabo eum in laude, hæ sunt di
uitiæ meæ: Dominus dedit, dominus abstulit, Ergo mi Iob.1.
ser remãsit? Absit. Vide diuitias, Sicut domino placuit,
ita factum est, sit nomẽ domini benedictum. Laudabo
nomen dei cum cantico, magnificabo eum in laude,
Et placebit deo. Hoc quod eum laudabo, Placebit *Su-
per vitulum nouellum, cornua producentem & vngulas.* Gratius
illi erit sacrificium laudis, quàm sacrificium vituli. Sa-
crificiũ laudis glorificabit me, & ibi via est in qua ostẽ-
dam illi salutare dei. Immola deo sacrificium laudis, & Psal.49.
redde altissimo vota tua. Ergo laudabo deũ, & plus ei
placebit quàm vitulus nouellus, cornua producens, &
vngulas. Amplius ergo placebit deo laus eius exiẽs de F
ore meo, quàm magna victima adducta ad arã ipsius.
An aliquid de cornib⁹ & vngulis vituli huius dicendũ
est? Qui bene instruct⁹ est, & laude dei opulẽtus, & cor-
nua debet habere quibus aduersariũ ventilet, & vngu-
las quibus terrã excitet. Nostis enim hoc facere vitulos
pubescẽtes, & in taurinã audaciã grandescentes. Nam
ideo nouellus est, propter vitã nouam. Aliquis ergo hę-
reticus forte contradicit, cornibus ventiletur, Alius nõ
contradicit, sed tamẽ terrenum abiecte sapit, vngulis
excitetur. Ergo super hũc vitulum tibi placebit lauda-
tio mea: Nam illam post paupertatem & dolorem in æ-
terna societate angelorum, vbi nec aduersarius erit in
certamine ventilandus, nec piger de terra excitandus,
Videant inopes & lætentur. Credant & spe gaudeãt, Ma-
gis inopes sint, vt saturari mereantur, ne cum superbiæ
saginam eructant, negetur eis panis quo salubriter vi-
uant. Quærite dominum inopes, & esurite & sitite, Ipse Matth.5.
est enim panis viuus qui de cœlo descẽdit. *Quærite do-* Ioan.6.
minum, & viuet anima vestra. Quæritis panem vt viuat
caro vestra, dominum quærite vt viuat anima vestra.

G *Quoniam exaudiuit pauperes dominus.* Exaudiuit pauperes, nec exaudiret pauperes nisi essent pauperes. Vis exaudiri? Pauper esto, dolor de te clamet, non fastidium. Quoniam exaudiuit pauperes dominus. *Et compeditos suos non spreuit.* Offensus a seruis, fecit eos compeditos, sed clamantes de compedibus non contempsit. Quæ sunt istæ compedes? Mortalitas, corruptibilitas carnis, compedes sunt quibus ligati sumus. Et vultis nosse istarum compedum grauitatem? Inde dicitur, Corpus quod corrumpitur aggrauat animam. Quando homines in seculo esse diuites volunt, istis compedibus pannos quærunt, Sed sufficiant panni compedum, tantum quære, quantum depellendæ necessitati satis est. Cum autem superflua quæris, compedes tuas onerare desyderas. In tali ergo custodia vel solæ compedes remaneant, Sufficiat diei malitia sua. De ista malitia clamamus ad deum, Quoniam exaudiuit pauperes dominus, & compeditos suos non spreuit. *Laudent illum cœli & terra, mare & omnia repentia in eis.* Veræ diuitiæ huius pauperis istæ sunt, consyderare creaturam, & laudare creatorem. Laudent illum cœli & terra, mare & omnia repentia in eis. Et creatura ista sola laudat deum? quoniam consyderata ea laudatur deus. Audi & aliud: *Quoniam deus saluam faciet Sion.* Reparat Ecclesiam suam, gentes fideles incorporat vnigenito suo: Non fraudat credentes in se præmio repromissionis suæ. Quoniam deus saluam faciet Sion. *Et ædificabuntur ciuitates Iuda.* Ipsæ sunt Ecclesiæ, Nemo dicat, quando erit istud vt ædificentur ciuitates Iudæ? O si velis agnoscere structuram & esse lapis viuus, vt intres in eam, & tunc ciuitates Iuda ædificabuntur. Iuda enim confessio interpretatur. De confessione humilitatis ædificantur ciuitates Iudæ, vt foris ab eis superbi remaneant, qui confiteri erubescunt. Quoniam deus saluam faciet Sion. Quam Sion? Audi in sequentibus, *Et semen seruorum eius obtinebunt eam, & qui diligunt nomen eius inhabitabunt in ea.* Psalmus finitus est, sed paululum istos duos versus non relinquamus. Admonent enim nos aliquid, ne desperando in illam structuram non intremus. Semen, inquit, seruorum eius obtinebunt eam. Iam ergo semen seruorum eius qui sunt? Forte dicis, Iudæi nati de Abraham. Nos autem qui non sumus nati de Abraham, quomodo habebimus istam ciuitatem? Sed non sunt semen Abrahæ illi Iudæi, quibus dictum est, Si filij Abrahæ estis, facta Abrahæ facite. Semen ergo seruorum eius, imitatores fidei seruorum eius obtinebunt eam. Denique vltimus versus superiorem exponit. Quasi enim turbatus ne putares forte hoc de Iudæis dici, Et semen seruorum eius otinebunt eam, dicens, Nos semen gentium sumus, quæ idola coluerunt & dæmonibus seruierunt, quid ergo nobis in hac ciuitate sperandum est: statim subiecit vt præsumas & speres, Et qui diliguot nomen eius inhabitabunt in ea. Hoc est enim semen seruorum eius qui diligunt nomen eius. Quia enim serui eius dilexerunt nomen eius, quicunque non diligunt nomen eius, non se dicant semen seruorum eius, & qui diligunt nomen eius, non se negent semen seruorum eius.

Sapien. 9.

Matth. 6.

H

I

Ioan. 8.

In Psalmum sexagesimumnonum Præfatio.

Ioan. 12.

GRATIAS grano tritici, quia mori voluit & multiplicari: gratias vnico filio dei domino & saluatori nostro Iesu Christo, qui mortem nostram subire nõ dedignatus est, vt nos vita sua dignos faceret, Ecce quia singularis erat donec transiret, sicut dixit in Psalmo, Singularis sum ego donec transeam. Quia sic erat singulare granum, vt in se haberet magnam multitudinis fœcũditatem, in quantis granis passionem eius imitantibus exultamus, quando natalitia martyrum celebramus? Multa ergo membra eius sub vno capite ipso saluatore nostro charitatis, & pacis vinculo colligata, sicut nosse dignamini, quoniam sæpissime audistis, vnus homo sunt, & ipsorum vnius hominis vox in Psalmis plerũque auditur, & sic clamat vnus tãquam omnes, quia omnes in vno vnus sunt. Audiamus ergo quoniam laborauerũt martyres, & inter magnas tempestates odiorum in hoc seculo periclitati sunt, non tam corpore quod quandoque posituri erant, sed ipsa fide, ne deficientes & forte acerbis persecutionum cedentes doloribus vel amori vitæ huius, amitterent quod promiserat deus, qui non solũ verbo, sed etiam exemplo abstulerat omnẽ timorem, Verbo: dicens, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autẽ non possunt occidere. Exemplo: faciens quod verbo præcepit, vt nec eorum verberantium manus vellet deuitare, nec alapas percutientium, nec salluas conspuentium, nec coronam de spiois imponentium, nec crucem interficientium, Nihil horum vitare voluit cui nihil opus erat, propter eos quib⁹ hoc opus erat, faciens ægrotis de seipso medicamentum. Laborauerunt ergo martyres, Et nisi ille semper adesset qui ait, Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi: vtique defecissent. Est ergo in hoc Psalmo vox contribulatorum, & ideo vtique martyrum inter passiones periclitantium, sed de suo capite præsumentium. Audiamus eos & loquamur cũ eis ex affectu cordis, etiã si non similitudine passionis. Illi enim iam coronati sunt, Nos adhuc periclitamur, nõ quia tales nos persecutiones vrgẽt, quales ipsos vrgebant, sed fortasse peiores in omnimodis generibus tantorũ scandalorũ. Nostra enim tẽpora magis abũdant illo væ, quod clamauit dominus, Væ mundo ab scandalis: Et quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorũ. Neque enim & Loth ille sanctus in Sodomis ab aliquo corporalem persecutionẽ patiebatur, aut dictũ illi erat, vt nõ ibi habitaret: persecutio eius, facta mala Sodomitarũ erant. Nũc ergo iam Christo in cœlo sedẽte, iam glorificato, iam subiectis ceruicib⁹ regũ iugo eius, & suppositis eorũ frontibus signo eius, iam nullo remanente qui palàm Christianis audeat insultare, adhuc tamen inter organa & simphoniacos gemimus, adhuc illi inimici martyrum, quia vocibus & ferro non possunt, eos sua luxuria persequuntur. Atque vtinã Paganos tãtummodo toleraremus, esset qualecunque solatium expectare eos, qui nondũ cruce Christi signati sunt, quãdo signẽtur, & quãdo eius authoritate alligati desinãt furere. Videmus etiam in fronte portantes signum eius, simul in ipsa frõte portare impudẽtiam luxuriarũ, diebusque & solẽnitatibus martyrũ nõ exultare sed insultare. Et inter hæc gemimus, & hæc persecutio nostra est, si est in nobis charitas quæ dicat, Quis infirmatur & ego nõ infirmor? Quis scandalizatur & ego non vror? Nullus ergo seruus dei sine persecutione. Plerũque est illud quod Apostolus ait, Sed & omnes qui volunt in Christo pie viuere, persecutionẽ patiẽtur. Videris, vnde videris, quomodo diabolus biformis est? Leo est in impetu, draco in insidiis. Leo minetur, inimic⁹ est: draco insidietur, inimicus est. Quando nos securi? Ecce fiant omnes Christiani, nunquid & diabolus Christianus erit? Tentare ergo non cessat, insidiari oon cessat.

K Psal. 140.

Matth. 10.

Matth. 27. L

Matth. 28. Tal. sum omnib⁹ diebus vsque &c.

Matth. 18. Matt. 24. 2. Petri. 2.

M Alle. 2.

Tal. crucis.

2. Corin. 11.

2. Timo. 3.

Infrenatus

A Infrenatus est, atq; illigatus in cordibus impiorum, ne sęuiat in Ecclesiam, & tantũ faciat quantũ vult. Fremũt dentes impiorũ aduersus dignitatem Ecclesiæ & pacẽ Christianorũ: Et quia non habent quid agant sęuiẽdo, saltando, blasphemando, luxuriando, non impellunt corpora Christianorum, sed lacerant animas Christianorum. Clamemus ergo vna voce omnes hæc verba:

Enarratio Psalmi.

D*Eus in adiutorium meum intende.* Opus enim habemus sempiterno adiutorio in isto seculo. Quãdo autem nõ? Modo tamen in tribulatione positi, maxime dicamus, Deus in adiutorium meum intẽde. *Confundantur & reuereantur, qui quærunt animam meam.* Christus dixit, Siue caput dicat, siue corpus dicat, ille dicit qui dixit, Quid me persequeris? (Act. 9.) Ille dicit qui dixit, Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. (Matth. 25.) Nota est ergo vox huius hominis, totius hominis, capitis & corporis, non sæpe commendanda quia nota. Confundantur, inquit, & reuereantur qui quærunt animam meam. In alio Psalmo dicit, (Psal. 141.) Consyderabam ad dexteram & videbam, & nõ erat qui cognosceret me, Periit B fuga à me, & nõ est qui requirat animam meam. Ibi de persecutoribus ait, quia non erat, qui requireret animã eius. Hic autem, confundãtur & reuereantur, qui quærunt animam meam. Dolebat se non quæri ad imitandum, gemebat se quęri ad opprimendũ. Quæris animã iusti cum imitari cogitas, quæris animã iusti cum occidere cogitas. Quoniã duobus modis quæritur anima hominis iusti, singuli in singulis Psalmis expressi sunt. Illic dolet, quia non est qui requirat animã eius ad imitandam passionem eius. Hic autẽ, confundantur & reuereantur, qui quærunt animam meam. Quærunt animam eius, non vt duas habeant. Non enim sic quærebãt animam eius, quomodo quærit latro tunicam viatoris: Ad hoc occidit, vt expoliet, vt habeat. Qui autẽ persequitur vt occidat, excludit animam, non se vestit. Quærunt illi animam meam, occidere me volunt. Quid ergo tu illis optas? Confundantur & reuereantur. (Matth. 5.) Et vbi est quod audisti à domino tuo, Diligite inimicos vestros, bene facite his qui vos oderunt, & orate pro his qui persequũtur vos? Ecce persecutionem pateris, & maledicis eis à quibus pateris. Quomodo imitaris passiones præcedẽtes domini tui pendentis in cru- (Lucæ 23.) C ce & dicentis, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt? Respondet talia dicentibus martyr & dicit, Dominum mihi proposuisti dicẽtem, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt, agnosce & vocem meam, vt sit & tua. Quid enim dixi de inimicis meis? Cõfundantur & reuereantur. Iam facta est talis vindicta de inimicis martyrum. Saulus ille qui Stephanum persecutus est, confusus est & reuersus: anhelabat cædes, quærebat quos attraheret & necaret, audita desuper vo- (Act. 9.) ce, Saule Saule, quid me persequeris? cõfusus est, & prostratus est, & erectus ad obediendum, qui inflammatus erat ad persequendum. Hoc ergo optant martyres inimicis suis, confundantur & reuereãtur. Quamdiu enim non confunduntur & reuerentur, necesse est facta sua defendant. Gloriosi sibi videntur, quia tenent, quia ligant, quia verberãt, quia occidunt, quia saltant, quia insultant, De his omnibus factis aliquando confundantur & reuereantur, nec ista facta sua excusent. Si enim confundentur & conuertẽtur, quia conuerti non possunt, nisi confusi fuerint & reuersi. Optemus ergo hęc inimicis nostris, securi optemus. Ecce ego dixi & vobis cum dixerim, omnes qui adhuc saltant &

cantant & insultant martyribus, confundãtur & reuereantur, & aliquãdo in his parietibus tundant confusi D pectora sua. *Auertantur retrorsum & erubescant, qui cogitãt mihi mala.* Primo fuit impetus persequentium, modo remansit maleuolentia cogitantium. Prorsus tempora sunt in Ecclesiæ persecutione distincta, sequere sequentia. Factus est impetus in Ecclesia quando reges persequebantur, & quia prædicti erant & persecuturi reges & credituri, impleto vno vtique alterũ sequebatur. Factum est & aliud quod consequens fuit, Crediderunt reges, data pax est Ecclesiæ, cœpit esse in culmine dignitatis Ecclesia, etiã in hac terra, etiam in hac vita, sed non deest fremitus persecutorum, impetus suos ad cogitationes verterunt. In illis cogitationibus tanquam in abysso ligatus est diabolus, fremit & nõ erumpit. Dictum est enim de his temporibus Ecclesię, Peccator vi- (Psal. 111.) debit & irascitur. Et quid faciet? Nũquid quod primo? Attrahe, liga, percute, Non facit hoc: Quid ergo? Dentibus suis frendet, & tabescet. Et his tanquam irascitur martyr, & tamẽ pro his orat martyr. Quomodo enim bene optauit illis, de quibus dixit, Confundãtur & re- (Psal. 39.) uereantur, qui quærunt animam meã: sic & nũc, Auer- E tantur retrorsum & erubescãt, qui cogitãt mihi mala. Quare? Vt non præcedant, sed vt sequantur. Qui enim reprehendit Christianam religionem, & consilio suo vult viuere, quasi præcedere vult Christũ, vt ille videlicet errauerit, & inualidus infirmusq; fuerit, qui vel voluerit pati inter manus Iudæorum, vel potuerit. Ille autem recordatus sit cauẽs ista omnia, declinans mortẽ; mentiens etiam inique ne moriatur, interficiẽs animã suam vt viuat corpore, magni cõsilij prudentisque sibi videtur. Præcedit reprehendens Christum, veluti antecedis Christũ: credat in Christum, & sequatur Christũ. Nam quod optatũ est modo persecutoribus cogitãtibus mala, dixit hoc ipse dominus Petro. Pręcedere quippe quodam loco Petrus voluit dominum. Loquebatur enim saluator de passione sua, quam si non suscepisset, nos salui non essemus: Et Petrus qui paulo ante eũ con- (Matth. 16.) fessus erat filiũ dei, & in illa cõfessione appellatus erat petra, supra quã fabricaretur Ecclesia, paulopóst domino dicẽte de futura passione sua ait, Absit domine, propicius tibi esto, nõ fiet istud. Pauloante, Beatus es Simõ (Ibidem.) Bar Iona, quia nõ tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui in cœlis est: modo repente, Redi post me satanas. Quid est, redi post me? Sequere me. Præcedere F me vis, consilium mihi dare vis? Melius est vt consiliũ meum sequaris: hoc est, redi retro, redi post me. Antecedentem cõpescit vt retro redeat, & appellat satanã, quia vult præcedere dominum. Pauloante beatus, modo satanas. Vnde pauloante beatus? Quia non tibi, inquit, reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui in cœlis est. Vnde modo satanas? Quia non sapis, inquit, quę dei sunt, sed quæ hominũ. Qui ergo volumus recte celebrare natalitia martyrum, desyderemus imitationẽ martyrum: Ne velimus præcedere martyres, & melioris consilij nobis videri esse, quia euitamus passiones pro iustitia & pro fide, quas illi non euitauerunt. Ergo illi qui cogitant mala, & in luxuria nutriũt corda sua, auertantur retrorsum & erubescant. Audi ab A- (Roma. 6.) postolo postea dicẽte, Quem autem fructum habuistis aliquando, in quibus nunc erubescitis? Quid sequitur?

Auertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi euge euge.

Duo sunt genera persecutorum, vituperãtium, & adulantium: Plus persequitur lingua adulatoris, quàm manus interfectoris. Nã & ipsam caminũ dixit scriptura.

G Certe cum de persecutione loqueretur scriptura dixit,
Sapien.3. Tanquam aurum in fornace probauit illos, de marty-
ribus interfectis,& sicut holocausti hostiam accepit il-
los.Audi quia & lingua adulantium talis est,Probatio,
Prouer.27. inquit,argenti & auri ignis, vir autem probatur per os
laudantium eum.Argēti,inquit,& auri,Ignis ille, ignis
& iste,de vtróq; te saluum oportet exire. Fregit te re-
prehensor,factus es in fornace tanquam vas fictile.For
mauit te verbum,& venit tentatio tribulationis, Illud
quod formatum est, oportet vt coquatur: Si bene for-
matū est,accedit ignis vt firmet. Vnde ille dicebat in
Psal. 21. passione,Aruit sicut testa virtus mea. Passio quippe &
caminus tribulationis fecerat fortiorem. Rursus si lau-
deris ab adulantibus & assentātibus,& annueris eis ve-
Matth.25. luti emens oleum non tecum portās, sicut quinque vir
De tempore gines insipientes, erit caminus fracturæ tuæ, etiam os
ser.246. laudantium te.Sed sine his nō possumus, necesse est vt
intremus in hæc & exeamus inde: Intremus in vitupe-
rationem aliquā malorum & improborū: intremus &
in assentationem aliquam adulatorum, sed exire inde
Psal.120. opus est.Rogemus eum de quo dictū est,Custodiat do
H minus introitum tuum & exitum tuum, vt intrans in-
1.Corin.10. teger,sic exeas integer.Ait enim & Apostolus, Fidelis
est deus,qui non vos sinat tentari supra quàm potestis:
Ecce habetis ingressum:Nō dixit,non tentemini. Qui
enim non tentatur,nō probatur:& qui nō probatur,nō
proficit.Quid ergo optauit?Fidelis deus qui nō vos si-
nat tentari supra quàm potestis.Audistis ingressum,au-
dite & exitum:Sed faciet cū tentatione etiam exitū vt
possitis tolerare.Ergo & illi auertātur statim erubescē
tes,qui dicūt mihi euge euge. Quare enim me laudāt?
Laudent deū.Quis enim ego sum vt lauder in me?Aut
quid ego feci?Quid habeo quod nō accepi?Si accepi-
sti,inquit,quid gloriaris quasi non acceperis?Auertan-
1.Corin. 4. tur ergo statim erubescētes qui dicunt mihi euge euge.
Psal.140. Tali oleo pinguefactum est caput hæreticorum,cū di-
cūt,Ego sum,ego sum:& dicitur illis,Tu domine:Ac-
ceperūt euge euge, secuti sunt euge euge,facti sunt du-
Matth.15. ces cæci cæcorum sequentium. Apertissimis vocibus
Donato dicuntur ista cātica,Euge euge,dux bone,dux
præclare:Et non dixit ille, Auertantur statim & erube-
scant,qui dicunt mihi euge euge:nec eos corrigere vo
I luit vt Christo dicerēt,dux bone,dux præclare. At ve-
ro Apostolus formidās euge hominū,vt vere laudare-
tur in Christo,noluit se laudari p Christo, dicētibúsq;
1.Corin.1. quibusdā,Ego sum Pauli:Respōdit in libertate domi-
ni,Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis, aut in no-
mine Pauli baptizati estis? Ergo dicāt martyres etiā in
persecutione adulationum, Auertantur statim erube-
scentes,qui dicunt mihi euge euge: Et quid fit cum illi
auertuntur & erubescunt,omnes siue qui quærunt ani-
mam meam,siue qui cogitant mihi mala, siue qui per-
uersa & simulata beneuolentia lingua volunt emollire
quod feriant,cum fuerint,& ipsi auersi & confusi:quid
fiet? *Exultent & iocundentur in te.* Non in me, nō in illo
aut in illo,sed in quo facti sunt lux,qui fuerūt tenebræ.
Exultent & iocundentur in te, *Omnes qui quærunt te.*
Aliud est quærere deum,aliud est quærere hominē. Io-
cundentur qui quærunt te.Non iocūdabūtur ergo qui
Lucæ.15. quærūt se,quos prior quæsisti anteq̄ quærerent te. Nō-
dum quærebat ouis illa pastorem, aberrauerat à grege,
& descendit ad eā,Quæsiuit eam,reportauit in hume-
ris suis:Contēnet te, ô ouis quærentē se, qui prior quæ-
siuit contemnentē se,& nō quærentē se?Iam ergo quæ-
rere eum incipe qui prior quæsiuit te, & reportauit in

humeris suis.Fac quod ait,Quæ sunt oues meę,vocem K
meam audiūt,& sequantur me.Si ergo quæris eum qui Ioan.10.
prior quæsiuit te,& ouis facta es eius, & audis vocē pa-
storis tui,& sequeris eum,vide quid tibi de se ostendit,
quid de corpore suo, ne in ipso errares, ne in Ecclesia
errares,ne quis tibi diceret,Christ⁹ est qui nō est Chri-
stus,aut Ecclesia est quæ nō est Ecclesia. Multi enim di-
xerunt carnem non habuisse Christum, & nō in cor-
pore suo resurrexisse Christum: noli sequi voces eorū,
Audi vocē ipsius pastoris,qui indutus est carne vt quę-
reret perditam carnem.Resurrexit & ait,Palpate & vi-
dete quia spiritus ossa & carnē non habet sicut me vi-
detis habere.Ostendit se tibi,vocémq; eius sequere.O- Lucæ.24.
stendit & Ecclesiam,ne quis te fallat nomine Ecclesię.
Oportebat,inquit,Christū pati & resurgere à mortuis Ibidem.
tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitētiam &
remissionem peccatorum per omnes gentes, incipiē-
tibus ab Hierusalem.Habes vocem pastoris tui,noli se- Ioan.10.
qui vocem alienorum,& furem non timebis, si vocem
pastoris fueris secutus. Vnde autē sequeris? Si nec cui-
quam hominum dixeris, quasi eius merito euge euge,
nec cum gratulatione audieris,ne oleo peccatoris pin L
guescat caput tuum.Exultent & iocundentur in te om Psal.140.
nes qui quærunt te, *Et dicant.* Quid dicent, qui exul-
tent? *Semper magnificetur dominus.* Dicant hoc omnes,
qui exultant & qui quærūt te.Quid? Semper magnifi-
cetur dominus, *Qui diligunt salutare tuum.* Non tantū
magnificetur dominus, sed etiā dominus semper. Ec-
ce errabas & auersus ab eo eras, vocauit te, magnifice-
tur dominus.Ecce inspirauit tibi cōfessionē peccato-
rum cōfessus es:dedit veniā,magnificetur dominus.Iā
cœpisti iuste viuere,iam puto quasi iustū est,vt & tu ma
gnificeris.Etenim cum te vocaret errantē, magnificā-
dus erat dominus,cū tibi confitēti peccata dimitteret,
magnificandus erat dominus.Modo iā audiens verba
eius cœpisti proficere,iustificatus es,peruenisti ad quā-
dam virtutis excellentiā,dignū est, vt & tu aliquando
magnificeris.Dicāt,Sēper magnificetur dominus.Pec
cator es,magnificetur vt vocet: confiteris, magnifice-
tur vt ignoscat:iam iuste viuis, magnificetur vt regat:
perseueras vsq; in finē,magnificetur vt glorificet.Sem-
per ergo magnificetur dominus.Hoc dicant iusti,hoc
dicant qui quærūt eū.Quisquis hoc non dicit, nō quæ- M
rit eū.Ecce magnificetur dominus, Exultēt & iocūdē-
tur omnes qui quærunt eū:& dicant, Semper magnifi-
cetur dominus,qui diligūt salutare eius. Ab illo est eni
illis salus,nō à se.Salutare enim domini dei nostri sal-
uator dominus noster Iesus Christus. Quisquis diligit
saluatorem,confitetur se sanatum:Quisquis se confite-
tur sanatum,fuisse confitetur ægrotū.Dicant ergo sem
per magnificetur dominus,qui diligūt salutare tuū,nō
salutare suū,quasi ipsi se saluent, nō quasi salutare homi
nis,tanq̄ ab illo saluētur. Nolite,inquit,cōfidere in prin Psal.145.
cipes,& in filios hominū, in quibus nō est salus, Quare
hoc?Domini est salus, & super populū tuū benedictio
tua.Ergo semper magnificetur dominus. Qui hoc di- Psal.3.
cunt?Qui diligunt salutare tuū.Ecce magnificetur do-
minus,nūquā tu,nusquā tu.In illo aliquid,in me nihil.
Si autē in illo quicquid ego,ille nō ego. Tu ergo quid?
Ego vero egenus & pauper sum. Ille diues,ille abundans,
ille nullius indigēs.Ecce lumen meum,ecce vnde illu- Psal.17.
minor,quoniam clamo, Tu illuminabis lucernā meā
domine,deus meus illuminas tenebras meas. Domin⁹ Psal.145.
soluit compeditos,dominus erigit elisos,Dominus sa
pientes facit cęcos,dominus custodit proselytos.Quid
ergo

A ergo tu? Ego vero egenus & pauper. Ego tanquam pu-
pillus, anima mea tanquã vidua destituta & desolata,
auxilium quæro, semper infirmitatem meam cõfiteor.
Ego vero egen⁹ & pauper. Donata sunt mihi peccata,
iam cœpi sequi præcepta dei, adhuc tamen egenus &
pauper. Vnde adhuc egenus & pauper? Quia video a-
Roma. 7. liam legem in membris meis repugnantem legi men-
tis meæ. Vnde egenus & pauper? Quia, Beati qui esu-
Matth. 5. riunt & sitiunt iustitiam. Adhuc esurio, adhuc sitio, Sa
turitas mea dilata est, non oblata. Ego vero egenus &
pauper, *Deus adiuua me.* Vnde cœpit, Deus in adiu-
torium meum intende, deus adiuua me. Rectissime &
Lazarus adiutus interpretari dicitur, ille egenus & pau
per, qui oblatus est in sinum Abrahæ, & gerit typũ Ec-
Luc. 16. clesiæ dei, quæ semper cõfiteri debet adiutorio sibi o-
pus esse. Hoc est verum, hoc pium. Dixi domino deus
Psal. 15. meus es tu. Quare? Quoniam bonorum meorum non
eges. Ille nõ eget nostri, nos egemus ipsius, Ideo verus
dominus, Nam tu non valde verus dominus serui tui,
ambo homines, ambo egentes deo. Si autem putas ege
re tui seruum tuum vt des panem, eges & tu serui tui vt
adiuuet labores tuos, Vterque vestrum altero vestrum
B indiget. Itaq; nullus vestrũ vere dominus, & nullus ve-
strum vere seruus. Audi verũ dominus cuius verus es
seruus. Dixi domino deus meus es tu. Quare tu domi-
nus? Quoniã bonorum meorũ nõ eges. Quid autẽ tu?
Ego vero egenus & pauper. Ecce egenus & pauper. Pa
scat deus, subleuet deus, adiuuet deus. Deus, inquit, ad-
iuua me. *Adiutor & erutor meus es tu domine, ne tardaueris.*
Tu adiutor & erutor, Indigeo auxilio, adiuua, Impli-
catus sum, erue. Nemo enĩ eruet de implicationibus ni-
si tu. Circunstant nos nexus diuersarũ curarũ, hinc atq;
Matth. 7. inde dilaniamur quasi spinis & sepib⁹. Ambulamus an-
gustam viã, fortasse hæsimus in sepibus, dicam⁹ deo, tu
es erutor meus. Qui ostẽdit angustã viã, fecit vt seque-
remur. Hæc vox perseueret in nobis fratres, Quãtum-
cũq; hic vixerimus, quantũcunq; hic profecerimus, ne-
mo dicat, sufficit mihi, iustus sum, Qui dixerit, remãsit
in via, non nouit peruenire. Vbi dixerit sufficit, ibi hæ-
sit. Attende Apostolũ cui nõ sufficit, Vide quomodo se
Philip. 3. vult adiuuari donec perueniat. Fratres, inquit, ego me
nõ arbitror comprehendisse, ne illi sibi viderentur ap-
1. Corin. 8. prehendisse, quibus rursus dicit, Qui se putat aliquid
C scire, nondũ scit quemadmodũ oporteat eũ scire. Quid
ergo ait? Fratres, ego me nõ arbitror comprehendisse.
Supra dixerat, Nõ quia iam acceperim aut iã perfectus
Philip. 3. sim, Et ibi sequitur: Fratres, ego me non arbitror com-
prehendisse. Si nondũ accepit, egenus & pauper est: si
nondum perfectus est, egenus & pauper est. Bene dicit,
deus adiuua me. Sed intelligit aliquid & excelsius intel
2. Cor. 9. ligit. Vide tamen quid dicat, Ei autẽ qui potẽs est om-
nia facere superabundantius, quàm petimus & intelli-
gimus. Vide ergo quia nondũ peruenit, nondũ appre-
hendit. Quid ergo ait? Fratres, ego me nõ arbitror ap-
prehendisse. Vnum autem quæ retro oblitus, in ea quæ
ante sunt extentus, secundũ intentionẽ sequor ad pal-
mã supernæ vocationis. Ille ergo currit, tu hæsisti, Ille
dicit nondum se perfectum, & tu iam de perfectione
gloriaris? Cõfundãtur qui tibi dicũt euge euge. Cõfun-
daris inter illos & tu, quia tu tibi dicis euge euge. Qui
enim seipsum laudat, sibi dicit euge euge, qui ab aliis
laudatur & consentit, non portat oleum secum, Defi-
Matth. 25. ciunt faces, clausurus est ille ianuam. Hoc ergo nos do
cuit Psalmus iste breuiter charissimi ex admonitione
solennitatis martyrum, vt intelligamus quia martyres

tribulationem hic passi sunt corporalem, Nos in quã- D
tacunq; pace simus, necesse est patiamur tribulationem
spiritalem, Et necesse est vt inter scãdala & zizania & *Matth. 13.*
paleam gemat Ecclesia & illa massa, donec messis ve-
niat, donec ventilabrũ, donec veniat vltima vẽtilatio, *Matth. 3.*
vt separetur palea à frumento, donec ad horreũ redi-
gatur. Quod donec fiat clamemus, Ego vero egen⁹ &
pauper sum, deus adiuua me, adiutor meus es tu, Do-
mine ne tardaueris. Quid est, ne tardaueris? Quia mul-
ti dicunt, longum est vt veniat Christus. Quid igitur?
Quia dicimus, ne tardaueris, iam venturus est antequã
statuit venire? Quid sibi vult hoc votum, ne tardaue-
ris? Ne mihi tardius videatur, quod venturus est. Tibi
enim longum videtur, non deo longum videtur, cui
mille anni dies vnus est, velut tres horæ vigiliæ. Sed tu *Psalm. 89.*
si non habueris tolerantiam, tardum tibi erit. Et cum
tibi tardum erit deflecteris ab eo, & eris similis illis, qui
in eremo fatigati sunt, & festinauerũt à deo petere de-
litias, quas illis in patria reseruabat: & cũ non darentur
delitiæ in itinere quibus forte corrũperentur, murmu-
rauerunt aduersus deum, & redierunt corde in Aegy- *Exod. 16.*
ptum: Vnde corpore erant separati, corde redierunt. E
Noli ergo tu sic, noli sic: time verbum domini dicen-
tis, Mementote vxoris Loth, Et ipsa in via iam libera- *Luca. 17.*
ta de Sodomis, retro respexit: vbi respexit, ibi reman-
sit, facta est statua salis vt condiat te. Exemplo enim ti-
bi data est, vt tu cor habeas, nõ remaneas fatuus in via.
Attende remanentem & transi, attende respicientem
retro, & tu in anteriora extentus esto sicut Paulus.
Quid est, non respicere retro? Quæ retro oblitus, in- *Philip. 3.*
quit, ideo sequeris vocatus ad supernam palmam, de
qua postea glorieris: quia idem Apostolus dicit, Super- *2. Timo. 4.*
est mihi corona iustitiæ, quam mihi reddet dominus
in illo die iustus iudex.

Concio prima, de prima parte Psalmi
septuagesimi.

IN omnibus scripturis sanctis gratia dei libe-
rat nos, commendat se nobis, vt commenda-
tos habeat nos. Hoc in isto psalmo cãtatur, de
quo cum vestra charitate loqui suscepimus. Aderit do-
minus vt sic ea corde concipiã quomodo dignũ est, &
sic ea promã quomodo expedit vobis. Multũ enĩ mo-
uet dei amor & timor. Timor dei quia iustus est, amor F
quia misericors est. Quis enim ei diceret, quid fecisti si
damnaret iustum? Quãta ergo misericordia eius vt iu-
stificet iniustum? Ex hoc prælectum nobis & Apostolũ
audiuimus eandẽ maxime gratiã commendantẽ, & de
cuius commẽdatione habebat Iudæos inimicos, velut
de litera legis præsumentes, & tanq̃ iustitiam suam di-
ligentes atque iactantes: de quibus dicit, Testimonium *Roma. 10.*
perhibeo illis, quia zelum dei habent, sed non secundũ
scientiam. Et tanquam ei diceretur, quid est enim habe
re zelum dei non secundum scientiam: subiecit conti-
nuo, Ignorantes enim dei iustitiam & suam volentes
constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Gloriantes,
inquit, tanquam de operibus, excludũt à se gratiam, &
tanquam de sanitate sua falsa præsumentes, respuunt
medicinam. Contra tales enim & dominus dixerat,
Non veni vocare iustos, sed peccatores in pœniten- *Matth. 9.*
tiam: non est opus sanis medicus, sed male habentibus.
Hæc est ergo tota scientia magna hominis, scire quia
ipse per se nihil est: & quoniam quicquid est, à deo est,
& propter deũ est. Quid enim habes, inquit, quod non *1. Corin. 4.*
accepisti? Si autẽ accepisti, quid gloriaris quasi nõ acce
peris? Hanc gratiam ergo commendat Apostolus: hinc

G habere meruit inimicos Iudęos, de litera legis & de sua
iustitia gloriantes. Hanc ergo commendans in lectio-
ne quæ lecta est, sic ait: Ego enim sum minimus aposto-
1.Corin.15. lorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quia per-
1.Timo.1. secutus sum Ecclesiam dei. Sed ideo, inquit, misericor-
diā consecutus sum, quia ignorans feci in incredulita-
te: deinde paulopòst, Fidelis sermo est, inquit, & omni
acceptione dign⁹, quia Christus Iesus venit in hūc mū-
dum peccatores saluos facere, quorū primus ego sum.
Nunquid ante illū non erant peccatores? Quid est er-
go, primus ego? Antecedens omnes, non tempore, sed
malignitate. Sed ideo, inquit, misericordiā consecutus
sum, vt in me ostēderet Christus Iesus omnem longa-
nimitatem, ad informationem eorum, qui credituri
sunt illi in vitam æternam: id est, vnusquisque peccator
& iniquus iam de se desperans, iam habens quasi gla-
diatorium animum, vt ideo faciat quicquid vult, quia
necessario damnandus est, respiciat tamen ad apostolum
Paulum, cui tāta crudelitas, tātaque malitia à deo
donata est, & non de se desperādo, cōuertatur ad deū.
Hanc ergo gratiam commendat nobis deus, & in isto
H psalmo intueamur illā, & videamus an ita sit, an forte
ego aliter suspicer. Etenim arbitror hunc eum habere
affectum, & hoc omnibus propè suis syllabis resonare:
id est, hoc nobis commendare gratiā dei gratuitā, quę
nos liberat indignos, non propter nos, sed propter se,
vt etiam si non hoc dicerem, neque hoc prælocutus
essem, quilibet mediocris cordis homo attente audiēs
verba eiusdem psalmi saperet hoc: & forte ipsis verbis
si aliud habebat in corde, mutaretur & fieret quod hic
sonat. Quid est hoc? Vt tota spes nostra in deo sit, ni-
hilque de nobis tanquam de nostris viribus præsuma-
mus, ne nostrum facientes quod ab illo est, & quod ac-
cepimus amittamus. Titulus est ergo psalmi huius, vt
solet titulus psalmi, indicans in limine quid agatur in
domo. *Ipsi David filiorum Ionadab, & eorum qui primi ca-
ptiui ducti sunt.* Ionadab homo fuit quidam, commen-
Hiere.35. datur nobis ex prophetia Hieremiæ, qui filiis suis præ-
ceperat vt vinum non biberent, neq; in domibus resi-
derent, sed in tabernaculis habitarent. Præceptum au-
tem patris filij tenuerunt & seruauerunt, & ex hoc be-
I nedici à domino meruerunt. Dominus autem hoc nō
præceperat, sed pater ipsorum. Si autē hoc acceperunt
tanquam præceptum a domino deo suo: quia & si do-
minus non præceperat, vt nō biberent vinum, & in ta-
bernaculis habitarent, præceperat tamen dominus vt
De verbis filij patri obedirent. In ea ergo re sola filius non debet
domini. 6. obedire patri suo, aliquid pater ipsius iusserit contra
f.circa.fi. dominum deum ipsius. Neque enim debet irasci pater
& concor. quando sic ei præponitur deus. Vbi enim hoc iubet pa
ti.quæst. ter quod contra dominū nō sit, sic audiendus est quo-
3.Qui resi- modo de⁹, quia obedire patri iussit deus. Benedixit er-
stit. go deus filios Ionadab propter obedientiā, eósq; obie-
cit inobedienti populo suo, exprobrans quia cum filij
Exod.20. Ionadab obedientes essent patri suo, illi non obedirēt
Hiere.35. deo suo. Cum autē ageret ista Hieremias, id agebat cū
populo Israël, vt pararent se ad captiuitatem ducēdos
se esse in Babyloniam, & non resisterent voluntati dei
nec sperarent aliud, nisi quia futuri essent captiui. Vi-
detur ergo inde coloratus titulus huius psalmi, vt cum
dixisset, filiorum Ionadab, subiiceret, & eorum qui
primi captiui ducti sunt, non quia filij Ionadab capti-
ui ducti sunt, sed quia illis qui captiui ducendi erant
oppositi sunt filij Ionadab, quia patri obedientes erāt,
vt intelligerēt illi propterea se fieri captiuos, quia deo
obedientes non fuerunt. Accedit etiam quia Ionadab K
interpretatur domini spontaneus. Quid est hoc, do-
mini spontaneus? Dei voluntati libēter seruiens. Quid
est, domini spontaneus? In me sunt deus vota quę red- *Psal.55.*
dam laudes tibi. Quid est, domini spontaneus? Volun- *Psal.53.*
tarie sacrificabo tibi. Si enim disciplina apostolica ser-
uum monet, vt homini domino suo, non tanquam ex *Ephe.6.*
necessitate, sed ex voluntate seruiat, & libenter seruiē-
do se in corde liberum faciat: quāto magis deo tota &
plena & libēti volūtate seruiendū est, qui videt ipsam
voluntatē tuā? Nā si seruus tibi non ex animo seruiat,
manus eius, faciem eius, præsentiam eius potes vide-
re, cor eius non potes: & tamen ait Apostolus, Non *Ephe.6.*
ad oculum seruientes. Et quid est, non ad oculum?
Quid enim? Visurus est dominus meus quomodo illi
seruiam, vt dicas mihi, non ad oculum seruientes?
Adiecit, sed quasi serui Christi. Dominus homo non
videt, sed dominus Christus videt. Ex animo, inquit,
cum bona voluntate. Nō quia filij Ionadab captiui du
cti sunt, talis fuit Ionadab, id est, hoc nomen ipsius in-
terpretatur. Qui sunt ergo qui primi captiui ducti sūt?
Ducti sunt filij Israël captiui primi & secundi & tertij. L
Sed pro his psalmus, aut de his psalmus, qui primo du-
cti sunt, non hoc sonat, idem ipse psalmus discussus,
perscrutatus, interrogatus omnibus versibus suis, aliud
tibi dicit, non de illis se loqui qui homines, nescio qui,
nescio quando irruentibus hostibus in Babyloniā ca-
ptiui ducti sunt ex Hierusalem. Sed quid dicit psal-
mus? Quid, nisi quod audistis ab Apostolo, commēdat
nobis gratiam dei, commēdat nobis: quia nos per nos-
metipsos nihil sumus: cōmendat nobis, quia quicquid
sumus, illius misericordia sumus. Quicquid autem ex
nobis sumus, mali sumus. Quare ergo captiui, & quare
nomine captiuitatis cōmendatur ipsa gratia liberato-
ris? Aperit: ipse dicit Apostolus, Cōdelector legi dei se- *Roma.7.*
cundum interiorem hominem, video autem aliam le-
gem in membris meis repugnantem legi mentis meæ,
& captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in
membris meis. Ecce habes duci captiuum. Quid ergo
commēdat iste Psalmus? Quid sequitur ibi Apostolus,
Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mor- *Ibidem.*
tis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominū no-
strum. Quare ergo primi? Nam dictū est quare captiui. M
Quantum arbitror & hoc elucet, quoniam in compa-
ratione filiorum Ionadab, omnis inobediētia culpata *Hiere.35.*
est. Per inobedientiā autē captiui facti sumus, quia ipse
Adam non obediendo peccauit. Dictum est autem ab *Gene.3.*
eodem Apostolo, quod & verum est, quia omnes in A- *1.Corin.15.*
dam moriuntur, in quo omnes peccauerūt. Merito &
primi ducti sunt captiui, quia prim⁹ homo de terra ter
renus, secundus homo de cœlo cœlestis. Qualis terre- *Ibidem.*
nus, tales & terreni: qualis cœlestis, tales & cœlestes. Si-
cut portauimus imaginem terreni, portemus & imagi-
nem eius qui de cœlo est. Primus homo captiuos nos
fecit, secūdus homo nos de captiuitate liberauit. Sicut
enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo o-
mnes viuificabuntur. Sed in Adam omnes moriuntur
per carnis natiuitatem, in Christo liberātur per cordis
fidem. Non erat in potestate tua, vt non nascereris ex
Adam, est in potestate tua vt credas in Christum. Quā-
tumcunq; ergo ad primum hominē pertinere volue-
ris, ad captiuitatem pertinebis. Et quid est, pertinere vo
lueris, aut quid est pertinebis? Iā pertines, exclama: quis
me liberabit de corpore mortis huius? Audiamus ergo
istum hoc exclamantem.

A *Enarratio primæ partis.*

DEus in te speraui domine, non cõfundar in æternum. Iam
confusus sum vel non confundar in æternum.
Psal.30. Quomodo enim non est confusus cui dicitur,
Rom.6. Quem fructum habuistis in his in quibus nunc eru-
Psal.33. bescitis? Quid ergo fiet, ne confundamur in æternum?
Accedite ad eum & illuminamini, & vultus vestri non
erubescent. Confusi estis in Adam, recedite ab Adam,
accedite ad Christum, & iam non confundemini: In
te speraui domine non confundar in æternum. Si in
me confundor, in te non confundar in æternum. *In
tua iustitia erue me & exime me.* Non in mea, sed in tua: si
Rom.10. enim in mea, ero ex illis de quibus ille ait, Ignorantes
dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei
non sunt subiecti. Ergo in tua iustitia, nõ in mea. Quia
mea quid? Præcessit iniquitas. Et cum ero iustus, in tua
iustitia erit: quia iustitia mihi abs te data iustus ero, &
Rom.7. sic erit mea vt tua sit, id est, abs te mihi data. In eum e-
nim credo qui iustificat impium, vt deputetur fides
mea ad iustitiam. Erit ergo & sic iustitia mea, non ta-
men tanquam propria mea, non tãquam à meipso mi-
hi data, sicut putabant qui per literam gloriabantur, &
B gratiam respuebant. Nam dictum est in alio loco: Iudi-
Psal.7. ca me domine secundum iustitiã meã. Certe non glo-
1.Cor.4. riabatur in sua iustitia, sed reuoca te ad Apostolum,
Quid enim habes quod non accepisti? Et sic dic iusti-
tiam tuam, vt memineris quòd acceperis eam, & non
Lucæ.18. eam inuideas accipientibus. Nam & ille pharisæus tan-
quã à deo accepisse se dicebat: Gratias tibi ago quia nõ
sum sicut cęteri homines. Quare inde enim te delectat,
quia bonus es quod alter malus est? deniq; quid addi-
dit? Iniusti, raptores, adulteri, sicut & publicanus iste.
Hoc iam non est exultare, sed insultare. Ille autem ca-
ptiuus nec oculos ad cœlum audebat leuare, sed percu-
tiebat pectus suũ, dicens, Deus propitius esto mihi pec-
catori. Parum itaque est vt illud quod in te est bonum
agnoscas quòd à deo sit, nisi etiam inde nõ te extollas
super illum qui nondum habet, qui fortassę cum acce-
Acto.7. perit, transiet te. Quãdo enim erat Saulus Stephani la-
pidator, quàm multi erant Christiani quorum erat ille
persecutor: tamen quando conuersus est, omnes qui se
pręcesserãt superauit. Ergo dic deo quod audis in Psal
mo, In te speraui domine non confundar in æternum,
in tua iustitia, non in mea erue me & exime me. *Incli-*
C *na ad me aurem tuam.* Et hæc confessio est humilitatis.
Qui dicit, inclina ad me: confitetur quia iacet tanquam
æger prostratus medico stanti: denique vide quia æger
loquitur, Inclina ad me aurem tuam: *Et saluum me fac:
esto mihi in deũ protectorem.* Nõ ad me iacula inimici per-
ueniant, ego enim me protegere nõ possum. Et parum
est in protectorem, addidit: *Et in locum munitum mihi esto,
vt saluum me facias.* In locum munitũ mihi esto, tu esto
locus munitus meus. Vbi est quòd ab illo fugiebas
Gene.3. Adam, & te inter paradisi ligna abscondebas? Vbi est
quòd eius faciem formidabas, ad quem gaudere con-
sueueras? Abisti & peristi, & captiuatus es, & ecce visi-
taris, & ecce non dimitteris, & ecce dimittuntur no-
Matth.18. nagintanouem oues in montibus, & quæritur ouis per-
Lucæ.15. dita, & ecce dicitur de inuẽta oue, Mortuus erat & re-
uixit, perierat & inuentus est. Ecce ipse deus factus est
locus refugij tui, qui primo erat metus fugæ tuæ. In lo-
cum munitum tu, inquit, esto mihi, vt saluũ facias me:
Non ero saluus nisi in te, nisi tu fueris requies mea, sa-
nari non poterit ægritudo mea. Leua me à terra, in te
iaceam, vt surgam in locum munitum. Quid munitius
cum ad illum locum confugeris? Dic mihi quos ad- D
uersarios formidabis? Quis insidiabitur & perueniet
ad te? Nescio quis dicitur de montis vertice clamasse
cum imperator transiret, non de te loquor, respexisse
ille dicitur & dixisse, nec ego de te. Contempserat im-
peratorem cum insignibus armis & exercitu potente.
Vnde? De loco munito. Si secur⁹ ille in alta terra, quo-
modo tu non in eo, à quo factum est cœlum & terra?
Esto mihi ergo in deum protectorem & in locum mu-
nitum vt saluum me facias. Ego si mihi alium locum
elegero, saluus esse non potero. Elige certe homo si in-
ueneris munitiorem. Non est ergo quò fugiatur ab illo
nisi ad illum. Si vis euadere iratum, fuge ad placatum.
Quoniam firmamentum meum & refugium meum es tu. Firma-
mentum meum quid est? Per te sum firmus, & ex te sum
firmus. Quoniam firmamẽtũ meum & refugiũ meum
es tu: vt fiam firmus ex te, sicubi fuero infirmatus in me,
refugiam ad te. Firmum enim te facit gratia Christi, &
immobilem aduersus omnes tentationes inimici. Sed
ibi est & humana fragilitas, ibi est adhuc prima captiui-
tas, ibi est & lex in membris repugnans legi mentis, & Rom.7.
captiuum volens ducere in legem peccati, adhuc cor- E
pus quod corrumpitur aggrauat animam. Quantumli- Sapi.9.
bet firmus sis ex gratia dei, quamdiu adhuc portas ter- 2.Cor.7.
renum vas in quo thesaurus est dei, aliquid etiam de
ipso vase fictili formidandum est. Ergo firmamentum
meum es tu, vt firmus sim in hoc seculo aduersus om-
nes tentationes. Sed si multæ sunt & turbant me, refu-
gium meũ es tu. Ad hoc confitebor infirmitatẽ meam,
vt sim timidus tanquam lepus, quia spinis plenus tan-
quam ericius, Et sicut in alio Psalmo dicitur, Petra est Psal.103.
refugium erinaciis & leporibus. Petra autem erat Chri- 1.Cor.10.
stus. *Deus meus erue me de manu peccatoris.* Generaliter in-
tellige peccatores inter quos laborat iste qui de capti-
uitate iam liberandus est, iste qui iam clamat: Infœlix Rom.7.
ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?
Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum.
Intus est hostis, lex illa in membris: sunt & foris hostes.
Quò clamas? Ad illum cui clamatum est, Ab occultis Psal.18.
meis munda me domine, & ab alienis parce seruo tuo.
Ergo saluum me fac cum dicitur, ab ęgritudine tua di-
citur interiore, id est, ab iniquitate tua, ab ea qua capti-
uus es, ab ea qua ad primum hominem pertines, vt in-
ter primos captiuos clames. Saluus autem factus ab ini- F
quitate tua, vide iam & de iniquitatibus alienis, inter
quos tibi necesse est viuere quousque vita ista finiatur.
Et quousque? Ecce finitur tibi. Nunquid finitur Eccle-
siæ, nisi in fine seculi? Iste autẽ vnus homo vnitas Chri
sti clamat has voces. Necesse est ergo vt multi exeun-
tes de hoc corpore fideles iam sint in illa requie, quam
præstat deus spiritibus fidelium. Sed hic adhuc sunt
membra Christi in his qui in hac vita degũt, in his qui
postea nascẽtur. Ergo vsque in finem seculi erit hic iste
homo, qui clamat à peccatis suis liberari, & à lege mẽ-
brorum repugnante legi mentis. Deinde inter peccata
aliorum, inter quos necesse est vt viuat vsque in finem.
Sed duo habent genera peccatores isti. Alij sunt qui
legem acceperunt, alij sunt qui non acceperunt. Om-
nes Pagani legẽ non acceperunt, omnes Iudæi & Chri-
stiani legem acceperũt. Ergo generale nomen est pec-
cator: aut transgressor legis, si accepit legẽ: aut tantum-
modo iniquus sine lege, si nõ accepit legẽ. De vtroque
genere loquitur Apostolus & dicit, Qui sine lege pec- Rom.2.
cauerunt, sine lege peribunt: & qui in lege peccauerũt,
per legem iudicabuntur. Tu autem qui inter vtrunque
genus

G genus gemis, dic deo quod audis in Pſalmo, Deus
meus erue me de manu peccatoris. Cuius peccatoris?
De manu legem prætereuntis & iniqui. Eſt quidem & iniquus
legem prçteriens, non enim nó iniquus qui legem prç-
terit: ſed omnis legem præteriens iniquus eſt, non om-
Roma.4. nis iniquus legem præterit: vbi enim non eſt lex, ait A-
poſtolus, nec præuaricatio, Qui ergo legem noo acce-
perunt, iniqui dici poſſunt, præuaricatores nó poſſunt:
Iudicantur vtrique ſecundum merita ſua, Sed ego qui
de captiuitate volo liberari per gratiam tuam, clamo
ad te: libera me de manu peccatoris. Quid eſt de manu
eius? De poteſtate eius, ne cum ſæuit adducat ad cõſen-
ſionem: ne cum inſidiatur, perſuadeat iniquitatem. De
manu legem prætereuntis & iniqui. Reſpõde illi. Quid
te quæris liberari de manu legem prætereuntis & ini-
qui? Noli cõſentire, ſed ſi ſæuit, patiens eſto, tolera. Sed
quis te tolerat, ſi deſerat ille qui eſt loc⁹ munitus? Qua-
re ergo dico, libera me de manu legem prçtereuntis &
iniqui? Quia non eſt in me vt patiens ſim, ſed in te qui
donas patientiam. Denique ſequitur, quare hoc dico:
H *Quoniam tu es patientia mea domine.* Iam ſi patientia, recte
& quod ſequitur: *Domine ſpes mea à iuuentute mea.* Ideo
patientia mea, quia ſpes mea. An potius ideo ſpes mea,
Roma.5. quia patientia mea? Tribulatio ait Apoſtolus, patien-
tiam operatur, patientia probationem, probatio autem
ſpem, ſpes vero nó confundit. Merito in te ſperaui do-
mine, non confundar in æternum. Domine ſpes mea
à iuuentute mea. A iuuentute tua, deus ſpes tua? Nónne
& à pueritia tua, & ab infantia tua? Planè, inquit. Nam
vide quid ſequitur. Ne hoc putares ita me dixiſſe, Spes
mea à iuuentute mea, quaſi nihil profuerit deus infan-
tiæ vel pueritiæ meæ, audi quod ſequitur: *In te confirma-
tus ſum ex vtero.* Adhuc audi. *De ventre matris meæ tu es
protector meus.* Quare ergo à iuuentute mea, niſi ex quo
in te cœpi ſperare? Antè enim non in te ſperabam,
quamuis tu fueris protector meus, qui me ſaluum per-
duxiſti ad tempus quo in te diſcerem ſperare. A iuuen-
tute autem mea cœpi in te ſperare, ex quo me aduerſus
diabolum armaſti, vt in procinctu exercitus tui arma-
tus fide tua, ſpe, charitate, cæteriſque donis tuis confli-
gerem aduerſus inuiſibiles inimicos tuos, audirémque
Ephe.6. ab Apoſtolo, Non eſt nobis colluctatio aduerſus car-
nem & ſanguinem, ſed aduerſus principatus & pote-
I ſtates & rectores mundi tenebrarum harum, aduerſus
ſpiritalia nequitiæ. Ergo iuuenis eſt qui pugnat contra
iſta: ſed quãuis iuuenis ſit cadet, niſi ille ſit ſpes eius cui
clamat, Domine ſpes mea à iuuentute mea. *In te decan-
tatio mea ſemper.* Nunquid ex quo in te ſperare cœpi, vſ-
que nũc? Sed ſemper, Quid eſt, ſemper? Nõ tantũ tem-
pore fidei, ſed & tempore ſpeciei. Nunc enim quandiu
ſumus in corpore, peregrinamur à domino: per fidem
2.Cor.5. enim ambulamus, non per ſpeciem. Veniet tempus vt
videamus quod non viſum credimus. Viſo autẽ quod
credimus, lætabimur: viſo autem quod non crediderũt
impij, confundentur. Tunc veniet res, cuius modo eſt
Rom.8. ſpes. Spes enim quæ videtur, non eſt ſpes. Si autẽ quod
non videmus ſperamus, per patientiam expectamus.
modo ergo gemis, modo in locum refugij curris vt
ſaluus fias, modo in infirmitate poſitus medicum ro-
gas. Quid, cum acceperis perfectam etiam ſanitatem?
Matth.13. Quid cum effectus fueris æqualis angelis dei? Iam forte
iſtam gratiam qua liberatus es obliuiſceris? Abſit. In te
decantatio mea ſemper. *Tanquam prodigium factus ſum
multis.* Hic tempore ſpei, tempore gemitus, tẽpore hu-
militatis, tempore doloris, tempore infirmitatis, tem-
pore vocis à compedibus. Hic ergo quid? Tanquam K
prodigium factus ſum multis. Vnde tanquam prodi-
gium? vnde mihi inſultant qui me prodigium putant?
Quia credo quod non video. Illi enim beati in his quç
vident exultant, in potu, in luxuria, in ſcortationibus,
in auaritia, in diuitijs, in rapinis, in ſecularibus dignita-
tibus, in dealbatione lutei parietis, in his exultant. Am-
bulabo autem ego in viam diſsimilem, contemnens ea
quæ præſentia ſunt, & timens etiã proſpera ſeculi, nec
alicubi ſecurus niſi in promiſsis dei. Et illi, Manduce-
mus & bibamus, cras enim moriemur. Quid ais? Repe-
te, Manducemus, inquit, & bibamus. Age. Quid poſt- 1.Cor.15.
ea dixiſti? Cras enim moriemur. Terruiſti, non ſeduxi-
ſti. Planè hoc ipſo quod poſtea dixiſti, incuſsiſti mihi
timorem ne tibi conſentiam. Cras enim moriemur di-
xiſti, & præceſsit, Mãducemus & bibamus. Cum enim
dixiſſes, manducemus & bibamus: adiunxiſti, cras e-
nim moriemur, Audi contrà à me, Immo ieiunemus &
oremus, cras enim moriemur. Hanc viam tenens ar-
tam & anguſtam, tãquam prodigium factus ſum mul-
tis. *Sed tu adiutor fortis.* Adeſto ô domine Ieſu qui mihi
dicas, noli deficere in via anguſta, ego prior tranſij, ego Matth.7.
ſum ipſa via, ego duco, in me duco, ad me perduco. L
Ergo quamuis prodigium factus ſum multis, tamen nó
timebo, quia tu adiutor fortis. *Repleatur os meum laude vt
hymno dicam gloriam tuam, tota die magnificentiam tuam.* Quid
eſt tota die? Sine intermiſsione, In proſperis quia con-
ſolaris, in aduerſis quia corrigis, Antequam eſſem, quia
feciſti: cum eſſem, quia ſalutem dediſti: cum peccaſ-
ſem, quia ignouiſti: cum conuerſus eſſem, quia adiuui-
ſti: cum perſeueraſſem, quia coronaſti. Ita planè re-
pleatur os meum laude, vt hymno dicã gloriã tuam,
tota die magnificentiam tuam. *Ne proiicias me in tempo-
re ſenectutis.* Spes mea à iuuentute mea, ne proiicias me
in tempore ſenectutis. Quid eſt hoc tempus ſenectu-
tis? *Cum deficiet virtus mea ne derelinquas me.* Reſpondet
hic tibi deus, immo vero deficiat virtus tua, vt in te
maneat mea, vt dicas cum Apoſtolo, Quando infir-
mor tunc potens ſum. Noli timere ne proiiciaris in in- 2.Cor.12.
firmitatem in iſta ſenectute. Quid enim? Dominus tuus
non eſt infirmatus in cruce? Nõnne ante illum tan-
quam ante hominem nihil valentem, captiuatum & M
oppreſſum, caput agitauerunt fortiſsimi & tauri pin-
gues, & dixerunt, Si filius dei eſt, deſcendat de cruce? Matth.27.
Nunquid ille quia infirmus erat deſertus eſt, qui maluit
non deſcendere de cruce, ne non potentiam oſtendiſ-
ſe, ſed inſultantibus ceſsiſſe videretur? Quid te docuit
pendens qui deſcendere noluit, niſi patientiam inter
inſultantes, niſi vt ſis fortis in deo tuo? An forte & ex
eius perſona dictum eſt, Tanquam prodigium factus
ſum multis, & tu adiutor fortis? Ex perſona eius ſecun-
dum infirmitatem, non ſecundum poteſtatem: ſecun-
dum id quod nos in ſe transfigurauerat, non ſecũdum
id quod ipſe deſcenderat. Factus eſt enim multis pro-
digium. Et forte ipſe erat ſenectus eius, quia ex vetuſta-
te non incongrue ſenectus vocatur, vt ait Apoſtolus,
Vetus homo noſter ſimul crucifixus eſt cum illo. Si ibi Roma.6.
erat vetus homo noſter, ſenectus ibi erat, quia vetus ſe-
nectus: tamen quia verum eſt, Renouabitur ſicut aquilç Pſal.102.
iuuentus tua: Reſurrexit ipſe die tertio, promiſit reſur- Matth.20.
rectionem finito ſeculo. Iam præceſsit caput, membra
ſecutura ſunt. Quid times ne derelinquat te, ne abiiciat
in tempore ſenectutis cum defecerit virtus tua? Im-
mo tunc in te erit virtus eius, quando defecerit virtus
tua. Quare hoc dico? *Quia dixerunt inimici mei mihi,
& qui*

A *Et qui custodiebant animam meam consilium fecerunt in vnum dicentes: Deus dereliquit eum, persequimini et comprehendite eum, quia non est qui eruat eum.* Dictum est hoc de Christo. Ille enim qui potentia magnæ diuinitatis, qua patri æ- *Matth. 26.* qualis est, resuscitauerat mortuos, subito inter manus inimicorum infirmus factus est, & quasi nihil valens comprehensus est. Quando comprehenderetur, nisi il- *Psal. 21.* li primo in corde suo dicerent, Deus dereliquit eum? *Matth. 27.* Vnde illa vox est in cruce, Deus meus, deus meus, vt quid dereliquisti me? Ergo deus dereliquit Christum, cum deus esset in Christo mundum reconcilians sibi, *2. Corin. 5.* cum esset & Christus deus? Et Iudæis quidem secundum carnem qui est super omnia deus benedictus in *Roma. 6.* secula, deus reliquit illum? Absit. Sed in vetere nostro vox nostra erat, quia simul crucifixus erat vetus homo noster cum illo: & de ipso vetere nostro corpus acceperat, quia Maria de Adã erat. Ergo quod illi putauerunt, hoc de cruce dixit: Quare me dereliquisti? Quare isti me derelictum putant malo suo? Quid est, dereli- *1. Cor. 2.* ctum putant malo suo? Si enim cognouissent, nũquam dominum gloriæ crucifixissent. Persequimini & comprehendite eum. Familiarius tamen hoc fratres acci- B piamus ex membris Christi, & vocem nostram in his verbis agnoscamus, quia & ille tales voces ex persona nostra habuit, non ex potentia & maiestate sua, sed ex eo quod factus est propter nos, non secũdum id quod erat qui fecit nos. *Domine deus meus ne elonges à me.* Ita fit *Psal. 33.* & non elongat omnino: Prope est enim dominus his qui obtriuerunt cor. *Deus meus in adiutorium meum respice. Confundantur et deficiant committentes animam meam.* Quid optauit? Confundantur & deficiant. Quare optauit? Committentes animam meam. Quid est, committentes animam meam? Committentes quasi in rixam aliquam. Committi enim dicuntur, qui rixari prouocantur. Si ergo ita est: caueamus committentes animam nostram. Quid est, committentes animam nostram? Primo prouocantes nos vt deo resistamus, vt in ma- *Psal. 82.* lis nostris deus nobis displiceat. Quando enim rectus es vt bonus sit tibi deus Israël, bonus rectis corde: Quando rectus es? Vis audire? Quando in eo bono quod facis, deus tibi placet: in eo autem malo quod pateris, deus tibi non displicet. Videte quid dixerim fratres, & cauti estote contra cõmittentes animas vestras. C Omnes enim qui nobiscum agunt, vt in mœroribus & tribulationibus fatigemini, id agunt vt in eo quod patimini, deus vobis displiceat, & exeat de ore vestro: Quid est hoc? Quid enim feci? Iam ergo tu nihil mali fecisti, & tu iustus es; & ille iniustus? Peccator sum, inquis, fateor, iustum me nõ dico: Sed quid, peccator est? Nunquid tantum quantum ille cui bene est? Quantum peior? Ego scio mala ipsius, ego scio iniquitates ipsius, à quibus ego etsi peccator longe absum, & tamẽ video eum florere omnibus bonis, & ego tanta patior. Non ergo ideo dico, deus quid tibi feci, quia nihil omnino mali feci, sed quia non tantum feci vt ista dignus sim pati. Iterũ tu iustus es, ille iniustus. Euigila miser, commissa est anima tua. Non, inquit, ego iustum me dixi. Quid ergo tu dicis? Peccator sum, sed nõ tanta cõmisi, vt ista dignus essem pati. Non ergo dicis deo, Iustus sum & tu iniustus es: sed dicis, Iniustus sum, sed tu es iniustior. Ecce commissa est anima tua, ecce iam bellũ gerit anima tua. Quę? Cõtra quem? anima tua contra deũ, quæ facta est cõtra illum à quo facta est. Vel quæ es quę cõtra illum clames? Ingrata es. Redi ergo ad cõfessio- *Esaia. 46.* nem infirmitatis tuæ, implora medici manum. Non tibi videantur fœlices qui florẽt ad tẽpus. Tu castigaris, D illis parcitur: forte tibi castigato & emẽdato filio hęreditas reseruatur. Redi ergo, redi præuaricator ad cor, non committatur anima tua: Potẽtior est multum cui bellum indixisti. Quanto grãdiores lapides in cœlum miseris, tanto te fortior ruina pressura est. Redi potius ad cognoscẽdum te, deus est qui tibi displicet. Erubesce, tu tibi displice: nihil boni faceres, nisi ille bonus esset: & nihil mali patereris, nisi ille iustus esset: Euigila ergo in hanc vocem, Dominus dedit, dominus abstu- *Iob. 1.* lit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen do- *Iob. 2.* mini benedictum. Iniusti erãt qui iuxta Iob putrescentem sani sedebant, & tamen ille suscipiendus, flagellabatur, illis puniendis parcebatur. Quicquid ergo tribulationis tibi acciderit, quicquid insultationis, nõ committatur anima tua, nõ committatur non solum contra deum, sed nec contra eosipsos qui tibi ista faciunt. Si enim vel ipsos odio habueris, & contra illos cõmissa est anima tua: prorsus illi gratias age, pro istis ora. Forte enim & oratio pro ipsis est ista quã audisti, Confundantur & deficiant committentes animam meam. Confundantur & deficiant: Multum enim de iustitia sua præsumunt, ergo confundantur. Hoc illis expedit E vt peccata sua cognoscant vnde confundãtur & deficiant: male enim de viribus suis præsumebãt, & ipsi de- fecti dicãt, Quando infirmor, tunc fortior sum: & ipsi *2. Cor. 12.* defecti dicãt, Ne abiicias me in tempus senectutis. Bonum ergo illis optauit, vt confundantur de malis suis, & deficiant à peruersis viribus suis, & tunc iam defecti & confusi quærant illuminatorem à confusione, & refectorem à defectione: denique vide quid sequitur, *Induantur confusione et verecundia, qui cogitant mihi mala.* Confusionem & verecundiam, confusionem de mala conscientia, verecundiam propter modestiam. Fiat hoc in illis, & boni erunt. Non tibi videatur sęuire, vtinam exaudiatur pro illis: nam sæuire videbatur & Stephanus quando ore flammanti verba illa iaculabatur: Dura ceruice & non circuncisi corde & auribus, vos *Acto. 7.* semper restitistis spiritui sancto. Quàm accensa iracũdia, quàm vehemens aduersus inimicos commissa tibi videtur anima ipsius? Absit. Salutem ipsorum requirebat, phreneticos malæ sæuientes verbis ligabat: nam vide quomodo non erat commissa anima ipsius, non F solum non contra deum, sed nec contra ipsos: Domine, inquit, Iesu, tu accipe spiritum meum. Nõ ei displicuit Iesus, quia passurus erat lapidationẽ pro verbo ipsius: non ergo erat commissa anima eius contra deum. Item dixit, Domine ne statuas illis hoc dictum: non ergo erat commissa anima eius, nec contra inimicos suos. Induantur confusione & verecundia, qui cogitant mihi mala. Hoc enim quærunt omnes qui me tribulant, mala mihi quærunt. Quæ mala quærebat etiam *Iob. 2.* mulier illa quando suggessit: Dic aliquid in deum, & *Tobia. 2.* morere: Et illa vxor Tobiæ quæ ait marito, Vbi sunt iustitiæ tuæ? Ad hoc dicebat vt displiceret illi deus qui illum fecerat cęcum, & cum illi displiceret committeretur anima ipsius. Si ergo nemo tibi tribulando persuaserit, nemo extorserit vt tibi displiceat deus in his quæ pateris, aut vt oderis homines per quos pateris, nõ committitur anima tua, securus dicis quod sequitur: *Ego autem semper in te sperabo, et adiiciam super omnem laudem tuam.* Quid est hoc? Mouere nos debet, adiiciam super omnem laudẽ tuam. Perfectiorem facturus es laudem dei? Est aliquid quod superadiiciatur? Si iam omnis illa laus est, tu quid adiecturus es? Laudatus est deus in omnibus

G nibus bonis factis suis, in omni creatura sua, in omni
institutione rerum omnium, in gubernatione & regi-
mine seculorum, in ordine tẽporum, in eminentia cœ-
li, in fœcunditate terrarum, in circunfusione maris, in
omni præpollentia nascentis vbique creaturæ, & in
ipsis filiis hominum, in danda lege, in liberandis suis à
captiuitate Aegyptiorum, & cæteris omnibus mirabili-
bus suis: nondũ erat laudatus in eo quòd suscitauit car-
nem in vitam æternam, sit ergo ista laus adiecta per re-
surrectione domini nostri Iesu Christi, vt hic eius vo-
cem intelligamus super omnem laudem tuam præte-
ritam, si hoc & recte intelligamus: sed quid tu forte pec
cator qui timebas committi animam tuam, qui in ipso
solo sperabas, vt à prima illa captiuitate liberareris, qui
de iustitia tua non præsumebas, sed de gratia illius, quã
commendat hic Psalmus, quid tu? Adiicies aliquid su-
per omnem laudem dei? Adiiciam, inquit. Videamus
quid adiiciat. Posset esse omnis laus tua, & nihil omni-
no deesse videretur ad laudem tuam, quia & nihil de-
esset si damnares omnes iniquos. Non enim non esset
magna laus dei iustitia ipsa qua iniqui damnantur: Ma-
Gene 3. gna laus esset. Fecisti hominem, dedisti ei liberum ar-
bitrium, in paradiso collocasti, præceptum imposuisti,
H mortem si præceptum violaret iustissimam denuncia-
sti. Nihil non fecisti, nemo est qui à te amplius exigat.
Peccauit, factum est genus humanum tanquam massa
peccatorum profluẽs de peccatoribus? Quid ergo? Tu
si massam istam iniquitatis damnes, quisquam tibi di-
cet, iniuste fecisti? Esses planè etiam sic iustus & omnis
esset ista laus tua, sed quia liberasti & ipsum peccatorẽ
iustificando impium, adiiciam super omnem laudem
tuam. *Os meum pronunciabit iustitiam tuam.* Non meam.
Inde adiiciã super omnem laudẽ tuam, quia & quòd
iustus sum, si iustus sum, iustitia tua est in me, non mea.
Rom. 4. Tu enim iustificas impium. Os meum annunciauit iu-
Psal. 3. stitiam tuam. *Tota die salutem tuam.* Quid est salutem
tuam? domini est salus, Nemo sibi vsurpet quia se sal-
uum facit: domini est salus, non se saluum per se quis-
quam facit: domini est salus, vana salus hominis. To-
ta die salutem tuam, toto tempore. Aliquid aduersi est
prædica salutem domini: aliquid prosperi est, prædica
salutem domini. Ne prędices in prosperis, & obmutes-
cas in aduersis, alioquin non erit quod dictum est, to-
ta die. Tota enim dies cum sua nocte est. Nũquid quã-
I do dicimus, triginta dies, verbi causa, transierunt, non
dicimus & noctes? Nónne & in ipso numero dierum
includimus & noctes? In Genesi quid dicebatur? Fa-
Gene. 1. ctum est vespere & mane dies vnus. Ergo dies totus est
cum sua nocte: nox enim diei seruit, non dies nocti.
Quicquid facis in carne mortali, iustitiæ debet seruire:
quicquid facis ex præcepto dei, non propter emolu-
menta carnis fiat, ne dies seruiat nocti. Ergo tota die
laudem dei dic, scilicet in prosperis & in aduersis: in
prosperis tãquã tempore diurno, in aduersis tanquam
tempore nocturno. Tota tamen die laudem dei, vt nó
Psal. 33. frustra cãtaueris, Benedicam dominum in omni tem-
pore, semper laus eius in ore meo. Saluis filiis, pecori-
bus, familia, omni re sua, Iob laudabat deum: hoc quasi
diurno tempore. Damna venerũt, orbitas irruit, periit
quod seruabatur, obierũt quibus seruabatur: hoc quasi
nocturno tempore. Vide tamen tota die laudantem.
Nunquid post illud diurnum tempus vbi lætabatur,
quia factus est illius quasi lucis, hoc est, prosperitatis oc-
casus, defecit à laudibus dei? Nónne dies erat in corde
Iob. 1. vnde fulgebat, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut
domino placuit ita factum est, sit nomen domini be- K
nedictum? Et hoc quasi adhuc vespertinum erat tem-
pus, venit & nox crassior, tenebræ profundiores, cor-
poris dolor, putredo vermium, nec sic in ipsa putredi-
ne defecit à laudibus dei, foris in nocte, qui intus exul-
tabat in die. Namq; vxori persuadẽti blasphemiam, &
committẽti animam ipsius, male suadenti miseræ tan-
quam vmbræ nocturnæ, Locuta es, inquit, tãquam vna Iob. 2.
ex insipientibus mulieribus. Vere filia noctis, Si bona
suscepimus de manu domini, quare mala non sustine-
bimus? Laudabimus in die, deficiemus in nocte? Tota
die, id est, cum sua nocte salutem tuam. *Quoniam non co-
gnoui negociationes.* Ideo, inquit, tota die salutem tuam,
quoniam non cognoui negociationes. Quæ sunt istæ
negociationes? Audiãt negociatores & mutent vitam,
& si fuerunt non sint, non cognoscant quod fuerunt,
obliuiscantur: postremo, non approbent, non laudent,
improbent, damnent, mutentur si peccatum est nego-
ciatio. Hinc enim auiditate nescio qua acquirẽdi ô ne-
gociator, quãdo damnum passus fueris, blasphemas, &
non erit in te quod dictum est, Tota die laudem tuam. L
Quando autem pro preciis rerum quas vendis, nó so-
lum mentiris, verumetiam falsum iuras, quomodo in
ore tuo tota die laus dei? Vel quando si Christianus es,
etiam ex ore tuo blasphematur nomen dei, vt dicatur.
Ecce quales sunt Christiani? Ergo si propterea iste tota Rom. 2.
die laudem dei dicit, quia non cognouit negociatio- 88. distinc.
nes, corrigant se Christiani, non negocientur. Sed ait quoniam.
mihi negociator, Ecce ego affero quidem ex lõginquo
merces, ad ea loca in quibus non sunt ea quæ attulero,
vnde viuam, tanquam mercedem laboris mei peto vt
carius vẽdam quàm emerim. Vnde enim viuam, cum
scriptũ sit: Dignus est operarius mercede sua? Sed agi- Luce. 10.
tur de mẽdacio, de periurio, hoc vitium meum est, non
negociationis: neque enim nó si vellem, possem agere
sine isto vitio. Non ergo culpam author ad negocium 88. dist. ca.
transfero, sed si mentior, ego mentior, non negocium. quoniam.
Possem enim dicere, tanto emi, tanto vendam, si placet
eme: nó enim istam veritatem audiens emptor repelle-
retur, & non omnes potius accurrerent? Quia plus fidẽ
quàm mercedem diligerent. Hoc ergo, inquit, me mo-
ne, ne mentiar, ne periurem, nó vt abiiciam negocium
vnde me transigo. Quò enim vocas, quando hinc re-
uocas? Forte ad artem aliquam? Ero sutor, calciamenta M
faciã hominibus. Mendaces enim & ipsi nó sunt? Per-
iuri & ipsi non sunt? Nónne locatis ab alio calciamen-
tis, cum acceperint ab alio precium, dimittunt quod
faciebant, & suscipiunt alteri facere, & fallunt eum cui
promiserant cito se facturos? Nónne sępe dicũt, hodie
facio, hodie impleo? Deinde id ipsa futura tantas frau-
des non faciunt? Faciunt ista & dicunt ista: sed ipsi ma-
li sunt, non ars quam profitentur. Omnes ergo artifices
mali deum non timentes, vel pro lucro, vel pro timore
damni, aut egestatis mentiuntur, periurãt, non est con-
tinua dei laus in eis: Quomodo ergo reuocas à nego-
ciatione? An vt agricola sim, & aduersus deũ tonãtem
murmurem, vt grãdinem timens sortilegũ consulam,
vt quæram quid faciam contra cœlum, vt optem pau-
peribus famem, quo possim vendere quod seruaui? Ad
hoc me adducis? Sed nó ea faciunt, inquis, agricolę bo-
ni: nec illa negociatores boni. Quid enim? Etiam & fi-
lios habere malum est, quia quãdo eis caput dolet, ma-
læ & infideles matres ligaturas sacrilegas & incãtatio-
nes quærunt? Ista hominum, non rerũ peccata sunt. Po
test mihi hoc dicere negociator, Quęre ergo episcope
quemadmodum

A quemadmodum intelligas negociationes quas legisti in psalterio, ne forte tu nō intelligas, & me à negociatione prohibeas. Mone ergo quemadmodū viuam. Si bene, bene mihi erit: vnū tamen scio, quia si malus fuero, non negociatio mihi facit, sed iniquitas mea. Quādo verum dicitur, non est quod contradicatur. Quæramus ergo quas dixerit negociationes, quas vere qui non cognouit, tota die laudat deum. Negociatio & in Græca lingua ab actu dicitur & in Latina: Negociatio siue actus siue negocium, discutiatur quid sit: qui enim negociatores actuosi quasi ex eo quod agūt præsumūt, opera sua laudant, non perueniunt ad gratiam dei. Ergo cōtra illam gratiam sunt negociatores, quam commendat hic psalmus. Illam enim gratiam commendat, vt nemo de suis operibus glorietur. Quomodo quodā loco dicitur, Medici nō resuscitabunt: deserere debēt homines medicinam? Sed quid est hoc? Sub isto nomine intelliguntur superbi, pollicentes salutem hominibus, cum domini sit salus. *Psal. 87.* Quomodo ergo contra medicos, id est, superbos salutis pollicitatores vigilat hoc quod dictum est, Tota die salutem tuam: *Psal. 3.* sic cōtra negociatores, id est, qui de actu suo & operibus gaudēt,

B vigilat hoc quod dictum est, Os meum annūciabit iustitiam tuam: *Psal. 70.* id est, non meam. Qui sunt negociatores, id est, quasi de actu suo sibi placentes? *Rom. 10.* Qui ignorantes dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Merito & negocium dictū est, quòd neget ocium. Quantū mali est quod negat ocium? Merito dominus expulit illos de templo, quibus dictū est: scriptum est, *Ioan. 2.* Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis eam domū negociationis: id est, gloriantes de operibus vestris, ocium non quærentes, nec audientes contra inquietudinem & negociationē vestram dicētem scripturam, *Psal. 45.* Vacate & videte quoniam ego sum dominus. Quid est, vacate & videte quoniam ego sum dominus: nisi vt sciatis quia deus est qui operatur in vobis, & non de vestris operibus extollamini? *Matth. 11.* Non audis vocē dicentis, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam: tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris? Hæc requies contra negociatores prædicatur, hæc requies contra eos qui oderunt ocium prædicatur: agendo & iactando se de operibus suis, vt non longius re-

C quiescant in deo, & tāto longius à gratia resiliāt, quanto magis de suis operibus extollūtur. *83. dist. ca.* Sed est in quibusdam exemplaribus: *Quoniam non cognoui literaturam.* *Quoniā. in principio.* Vbi alij codices habent negociationē, ibi alij literaturam: quomodo concordent inuenire difficile est, & tamen interpretum diuersitas fortè sensum ostendit, non errorem inducit. Quæramus ergo & literaturā quomodo intelligamus, ne sic offendamus Grāmaticos, quomodo pauloante negociatores: quia & Grammaticus potest in arte sua honeste viuere, nō peierare, nō mentiri. Quæramus ergo literaturam quam non cognouit iste, in cuius ore tota die laus dei est. Est quædam literatura Iudæorum: ad illos enim & hoc referamus, ibi inueniemus quod dictum est, quomodo cum de negociatoribus quærèremus, propter actus & opera, inuenimus illam dici negociationem detestādam, quam notauit Apostolus, dicens, *Rom. 10.* Ignorātes enim dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitię dei non sunt subiecti. Contra quam dicit idem Apostolus, non ex operibus, ne forte quis extollatur. Quomodo ergo? *Ephe. 2.* Nunquid nō operabimur bonum? Operabimur, sed ipso in nobis operante. Ipsius enim sumus figmētum, creati in Christo Iesu in operibus bonis.

D Quomodo hoc ergo inuenimus cōtra negociatores, id est, de actu gloriantes, de negocio quòd neget ocium se extollentes, inquietos potius quàm bonos operatores, quia boni operatores illi sunt, in quibus deus operatur: sic & nescio quam literaturam inuenimus apud Iudæos, dominus assit vt explicē verbis quod dignatus est donare vt corde conspicerem. Superbia Iudæorum præsumentium tāquam de viribus suis, & de iustitia operum suorum gloriabatur de lege, quòd ipsi legem acceperint, aliæ gentes nō acceperint: in qua lege, non de gratia gloriabantur, sed de litera. Lex enim sine gratia, sola litera est: manet ad conuincendam iniquitatem, non ad dandam salutem. Quid enim ait Apostolus? Si enim data esset lex quæ *Galat. 3.* posset viuificare, omnino ex lege esset iustitia: sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt pmissio ex fide Iesu Christi daretur credētibus. De hac litera dicit alio loco, Litera occidit, spiritus autē viuificat. *2. Cor. 3.* Habes literam si præuaricator legis es, qui per literam, inquit, & circuncisionem præuaricator legis es. Nōnne bene cātatur & dicitur: Erue me de manu legem prætereuntis

E & iniqui? Habes literam, sed non imples literam. Vnde nō imples literam? Quoniam qui prædicas non furandum, furaris: *Roma. 2.* qui dicis non adulterādum, adulteras: qui abominaris idola, sacrilegium facis. Nomen enim dei per vos blasphematur in gentibus, sicut scriptum est: Quid tibi ergo profuit litera, quam non imples? Quare autē non imples? Quia de te præsumis. Quare non imples? Quia negociator es, opera tua extollis. Nescis necessariam esse gratiam adiuuantis, vt impleatur præceptum iubentis. Ecce iussit deus, age quod iussit. Incipis agere quasi ex viribus tuis & cadis, & manet super te litera puniens, non saluans. Merito lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta. *Ioan. 1.* Moyses quinque libros scripsit, sed in quinque porticibus piscinam cingentibus languidi iacebant, sed curari nō poterāt. Vide quomodo manet litera, conuincens reū, *Ioa. 5.* non saluans iniquum. Illis enim quinque porticibus in figura quinque librorum prodebātur potius quàm sanabantur ægroti. Quid ergo ibi tūc sanabat ægrotum? Motus aquæ. Piscina illa mota descendebat ægrotus, & sanabatur vnus, quia vnitas: Quisquis alius ante ipsum motum descenderat non sanabatur. Quomodo

F commendabatur vnitas corporis clamantis à finibus terræ? Alius nō sanabatur nisi rursus mota fuisset piscina. Significabat ergo piscinæ motus perturbationem populi Iudæorum, quando venit dominus Iesus Christus. Angeli enim aduentu intelligebatur moueri aqua in piscina. Aqua ergo cincta porticibus quinque, gens erat Iudæa cincta lege. Et in porticibus ęgroti iacebāt, & in sola aqua turbata & mota sanabantur. Venit dominus, turbata est aqua, crucifixus est, descendat vt sanetur ægrotus. Quid est descendat? Humiliet se. Ergo quicunque amatis literam sine gratia, in porticibus remanebitis, ægri eritis, iacentes, non conualescentes, de litera enim præsumitis. Si enim data esset lex quæ pos- *Galat. 3.* set viuificare, omnino ex lege esset iustitia. Sed data est lex, vt reos vos faceret, rei facti timeretis, timentes indulgentiam peteretis, iam de viribus vestris non præsumeretis, de litera vos non extolleretis: nam ipsa figura est etiam, quòd Helisęus prima ad mortuum resuscitādum baculum suum misit per seruum: Mortuus erat filius viduæ hospitæ ipsius, nunciatum est ei, seruo suo dedit baculum suum: Vade, inquit, pone super mor- *4. Reg. 4.* tuum.

G tuum.Nesciebat propheta quid ageret:Pręcessit seruus
suus,posuit baculum super mortuũ, non surrexit mor-
tuus:si enim data esset lex quæ posset viuificare,vere ex
Gala.3. lege esset iustitia. Nõ viuificauit lex per seruum missa,
& tamen ille misit baculũ suum per seruum suum , qui
De verbis Apostoli ser.21. postea secutus viuificauit.Nanque cum ille infans non
resurrexisset, venit Helisæus iam figurã portans domi-
ni,qui seruum suum cum baculo tanquã cum lege pręmiserat, venit ad iacentẽ mortuum , posuit mẽbra sua
super illum.Ille infans erat,ille iuuenis erat:cõtraxit &
breuiauit quodámodo iuuentutis suæ magnitudinem,
paruulus factus vt mortuo congrueret. Mortuus ergo
surrexit, cũ se viuus mortuo coaptauit,& fecit domin°
quod nõ fecit baculus:fecit gratia quod nõ fecit litera.
Illi ergo qui in baculo remanserũt, in litera gloriãtur,
& ideo nõ viuificantur: Ego autem de gratia tua volo
Gala.6. gloriari.Mihi autem,ait Apostolus,absit gloriari nisi in
cruce domini nostri IesuChristi,nisi in illo qui se mihi
viuus mortuo vt resurgerem coaptauit, vt iam ego nõ
Gala.2. viuerẽ,viueret autem in me Christus.In ipsa gratia glo
rians,literaturã non cognoui:id est,homines de litera-
tura præsumentes,& à gratia resilientes,toto corde re-
probaui.Merito sequitur: *Introibo in potentiã domini.* Nõ
H meã,sed domini:nam illi in potentia sua de litera glo-
riati sunt , ideo adiunctã literæ gratiã nõ cognouerũt:
nã lex per Moysen data est , gratia & veritas per Iesum
Ioan.1. Christũ facta est.Ipse enim venit vt legẽ impleret, quã-
do charitatem donauit per quã lex posset impleri. Ple-
nitudo enim legis charitas . Illi non habẽtes charitatẽ,
id est,non habẽtes spiritũ gratiæ, quia charitas dei dif-
Roma.13. fusa est in cordibus nostris per spiritũsanctum qui da-
Roma.5. tus est nobis,remanserunt gloriãtes in litera. Sed quia
2.Cor.3. litera occidit,spiritus autẽ viuificat: non cognoui lite-
raturã,& introibo in potẽtiã domini . Ideo versus iste
sequens confirmat perficitq; sententiã, ita vt eam figat
in cordibus hominũ , nec alium permittat omnino ir-
repere vlla ex parte intellectũ. *Domine memorabor iustitiæ tuæ solius.* O solius. Quid addit solius,rogo vos? Suffi-
ceret memorabor iustitiæ tuæ . Solius, inquit, prorsus,
1.Cor.4. vbi meã nõ cogito.Quid enim habes quod nõ accepi-
sti? Si autẽ accepisti,quid gloriaris quasi non acceperis?
Iustitia tua sola liberat me:mea sola nõ sunt nisi pecca-
ta.Nõ glorier ergo de viribus meis,non in litera rema-
neã:reprobẽ literaturam, id est, homines de litera glo-
I riantes,& de suis viribus peruerse tanquam phrenetici
præsumẽtes:reprobẽ tales, intrem in potentiam domi-
ni:vt quãdo infirmus sum,tunc potẽs sim : vt tu in me
sis potens,quoniam memorabor iustitiæ tuæ solius.

Concio secunda,de secunda parte eiusdem Psalmi.

GRatiam dei qua gratis salui facti sumus nullis
nostris meritis præcedentibus, nisi quibus sup-
plicium debebatur,in isto commendari psalmo
hesterno die insinuauimus charitati vestræ , eumq; tra-
ctãdo quoniã finire nequiuimus , extremã eius partem
in hodiernã diem distulimus,promittentes in nomine
domini nos debitũ soluturos. Quod soluendi quoniã
tempus est,adesto animo tanquã agro fertili, vbi & se-
men multiplicetis,& pluuiæ ingrati non sitis. Cõmen-
dauimus hesterna die titulũ eius, sed propter renouan-
dam intentionẽ vestram , & his intimandum qui heri
absentes fuerunt, breuiter cõmemoramus, quod reco-
lant qui audierunt, audiant qui nesciunt. Filiorũ Io-
nadab psalmus est,quod nomen interpretatur domini
spontaneus,quoniã spontaneè,hoc est bona,pura,syn-
cera & perfecta voluntate, nõ ficto corde domino ser-
uiendũ est,quod etiam illud indicat vbi dictũ est, Vo- K
luntarie sacrificabo tibi. Filius huius,id est, filiis obediẽ- Psal.53.
tiæ cãtatur psalmus, & his qui primi captiui ducti sunt,
vt agnoscatur hic gemitus noster,& sufficiat diei mali-
tia sua. Iã enim si superbi desieram°, vel fatigati redea-
mus. Nec rediri nisi per gratiã potest: gratia, gratis da-
ta. Nam nisi gratis,gratia nõ esset . Porrò autem si pro-
pterea gratia est,quia gratis est,nihil tuũ pręcessit vt ac-
ciperes. Nam si aliqua bona opera tua præcesserũt , pre-
cium accepistis non gratis:precium autem quod nobis
debebatur,suppliciũ est. Quòd ergo liberamur,nõ me-
ritis nostris, sed illius gratia est. Illũ ergo laudemus,illi
totum quod sumus, & quod salui efficimur debemus.
Ad quod cõclusit cũ multa dixisset,dicẽs,Domine me-
morabor iustitiæ tuæ solius. Ad istũ versum cõclusa est
hesterna tractatio.Primi ergo captiui,id est,pertinẽtes
ad primum hominem : propter hoc enim captiui pro-
pter primum hominẽ,in quo omnes morimur:quia nõ
prius quod spiritale est,sed quod animale,postea quod
spiritale . Propter primum hominẽ primi captiui, pro- 1.Corin.15.
pter secundum hominẽ secundi redempti:nam & ipsa
redemptio clamat captiuitatem nostram . Vnde enim
redempti,si non antea captiui? Et eam captiuitatem ex- L
presius ab apostolo insinuatam ex epistola eius verba
quædam commemorantes insinuauimus & repetimus:
Video aliam legem in mẽbris meis repugnantem legi Roma.7.
mentis meæ,& captiuum me ducẽtem in lege peccati,
quæ est in mẽbris meis.Ipsa est prima captiuitas nostra
qua cõcupiscit aduersus spiritum caro . Venit autẽ hoc Gala.5.
de pœna peccati,vt homo aduersus seipsum diuidere-
tur, qui vni subditus esse noluit . Nihil enim tã expedit
animæ quàm obedire . Et si expedit animæ obedire, in
seruo vt obediat domino , in filio vt obediat patri, in
vxore vt obediat viro,quãto magis in homine vt obe-
diat deo? Expert° ergo malũ Adam, omnis autẽ homo
Adam,sicut in his qui crediderunt omnis homo Chri-
stus,quia membra sunt Christi . Expertus ergo malum
quod nõ debuit experiri si crederet dicenti,Nolite tan- Gene.3.
gere.Expertus ergo malum , postea saltem obtemperet
præceptis medici vt surgat,qui noluit credere medico
vt nõ ægrotaret:nam & sanis bonus & fidelis medicus
dat pręceptũ,ne sit illis necessarius. Non est enim sanis Matth.9.
necessarius medicus,sed male habentibus. Boni autem
amici medici qui nolunt vendere artem suam , & plus M
gaudent & sanos quàm ad ęgrotos,dant quędam præ-
cepta sanis,quæ obseruando in ægritudinẽ non cadãt.
Porrò autẽ illi si præcepta contempserint & in ægritu-
dinem inciderint,supplicant medico,quem contẽpse-
runt sani,rogant ægroti. Vtinam salutem rogẽt, ne per
febrem mente perdita medicũ cædant. Audistis modo
cum Euangeliũ legeretur, quemadmodum in illos di-
cta sit parabola. Mentis sanæ erant qui dixerũt , Hic est Matth.21.
hæres,venite occidamus eum,& nostra erit hæreditas?
Vtique nõ. Puta quia occiderunt filium, & patrẽ occi-
suri erant: Hoc est mentem sanã nõ habere. Postremo
ecce quia occiderũt filium, resurrexit filius, & lapis re- Psal.117.
probatus ab ædificãtibus factus est in caput anguli. Of-
fenderunt in illum & cõquassati sunt , veniet super eos
& conteret eos. Sed nõ ita iste qui cantat in psalmo &
dicit:Introibo in potẽtiam domini : non meã,sed do-
mini. Domine memorabor iustitiæ tuæ solius. Nullam
meam agnosco,solius tuę iustitię memorabor. A te ha-
beo,quicquid boni habeo: quicquid autẽ mali habeo,à
me habeo. Non meritis supplicium reddidisti, sed gra-
tiam gratis impertisti. Tuę itaque solius iustitię memo-
rabor.

A rabor: *Deus docuiſti me ex iuuentute mea.* Quid eſt me docuiſti? Quia tuæ ſolius iuſtitiæ memorari debeo. Cóſyderans enim vitam meã præteritam, video quid mihi debebatur, & quid acceperim pro eo quod mihi debebatur. Debebatur pœna, ſed reddita eſt gratia: debebatur gehenna, data eſt vita æterna. Deus docuiſti me ex iuuentute mea. Ex ipſo initio fidei meæ, qua me innouaſti, docuiſti me. Nihil in me præceſsit, vnde mihi dicerem deberi quod dediſti. Quis enim conuertitur ad deum niſi ab iniquitate? Quis redimitur niſi à captiuitate? Quis autem poteſt dicere iniuſtã fuiſſe captiuitatem ſuam, quando deſeruit imperatorem, & diuertit ad deſertorem? Imperator enim deus, deſertor autem diabolus. *Gen. 2. & 3* Præceptum dedit imperator, fraudem ſuggeſsit deſertor. Vbi aures tuæ inter præceptionem & deceptionem? Melior ne diabolus quàm deus? Melior qui te infecit quàm qui te fecit? † Crediditi quod promiſit diabolus, & inueniſti quod minatus eſt deus. Iam ergo ex captiuitate liberatus, adhuc tamen in ſpe, nondum in re, ambulas per fidem nondum per ſpeciem. Deus, inquit, docuiſti me ex iuuentute mea. Ex quo cõuerſus ſum ad te, innouatus à te qui factus à te, recreatus qui

† al. Melior qui defecit, quàm qui te fecit.

B creatus, reformatus qui formatus: ex quo cõuerſus ſum, didici merita mea nulla præceſsiſſe, ſed gratiam tuam mihi gratis veniſſe, vt memorarer iuſtitiæ tuæ ſolius. Quid deinde poſt iuuentutem? Quoniam docuiſti me, inquit, ex iuuentute mea. Quid poſt iuuentutem? In ipſa enim prima conuerſione tua didiciſti, quòd ante conuerſionem iuſtus non fuiſti, ſed præceſsit iniquitas, vt expulſa iniquitate ſuccederet charitas, vt ſis renouatus in nouum hominem ſpe duntaxat nondum re. Didiciſti quòd nihil tui boni præceſſerat, & gratia dei conuerſus es ad deum. Iam forte ex quo conuerſus es, habebis aliquid tuum, & de viribus tuis præſumere debes quemadmodum ſolent homines dicere: iam dimitte, opus erat vt viam oſtenderes, ſufficit, ambulabo viam: & ille qui tibi viam oſtendit, ne forte vis vt deducam te? Tu autem ſi ſuperbis, abſit: Sufficit, ambulabo viam: Dimitteris, & per infirmitatem iterum aberrabis. Bonum erat tibi vt deduceret te, qui prius in via collocauit te. Cæterum niſi & ipſe ducat, rurſus errabis: dic illi ergo, *Pſal. 5.* Deduc me domine in via tua, & ambulabo in veritate tua. Quòd autem viam ingreſſus es, iuuentus eſt, ipſa renouatio & initium fidei. Antea enim ambulabas

C per vias tuas vagabundus, errans per ſyluoſa, per aſpera, laceratus omnibus membris, patriam quærebas, hoc eſt, ſtabilitatem quandam ſpiritus tui, vbi diceres, bene eſt, & ſecurus diceres, quietus ab omni moleſtia, ab omni tentatione, ab omni poſtremo captiuitate, & non inueniebas. Quid dicam? Venit ad te qui tibi oſtenderet viam, venit ad te ipſa via, & conſtitutus es in ea, nullis tuis meritis præcedentibus, quoniam vtique errabas. Quid eſt, ex quo ingreſſus es? Iam regis te, iam ille qui viam docuit te, dimittet te? Non, inquit, Docuiſti me ex iuuentute mea. *Et vſque nunc annunciabo mirabilia tua.* Mirabile eſt enim quod adhuc facis vt regas me, qui in via poſuiſti me: & hæc ſunt mirabilia dei. Quæ ſunt putas mirabilia dei? Quid mirabilius inter dei mirabilia, quàm mortuos ſuſcitare? Nunquid nam ego mortuus ſum inquis? Si mortuus non eſſes, non diceretur tibi, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriſtus. *Ephe. 5.* Mortui ſunt omnes infideles: omnes iniqui corpore viuunt, ſed corde extincti ſunt. Qui autem ſuſcitat mortuum ſecundum corpus, reddit eum luci huic videndæ, & huic aëri ducendo, non autem ſuſcitator eius, ipſe illi lux & aër eſt, incipit videre quemadmodum videbat antea. D Anima non ſic exuſcitatur. Anima enim exuſcitatur à deo, quamquam & corpus exuſcitetur à deo. Sed deus quando exuſcitat corpus, mundo reddit: quando exuſcitat animam, ſibi reddit. Si recedat aër mundi iſtius, moritur corpus: ſi recedat deus, moritur anima. Cum ergo animam ſuſcitat deus, niſi adſit qui ſuſcitauit, ſuſcitata non viuit. Non enim ſuſcitat, & dimittit vt viuat ſibi, ſicut Lazarus quando reſuſcitatus eſt quatriduanus mortuus, ſuſcitatus eſt corpore per domini corporalem præſentiam. Acceſsit enim corporaliter ad ſepulchrum, clamauit, Lazare veni foras: & ſurrexit Lazarus, proceſsit *Ioan. 11.* de ſepulchro ligatus, deinde ſolutus diſceſsit. Reſuſcitatus eſt domino præſente, ſed vixit & domino abſente, quanquam eum dominus corporaliter reſuſcitaſſet, quantum ad viſibilia pertinet: cæterum præſentia maieſtatis ſuæ illum ſuſcitauit, qua præſentia nuſquàm recedit. Interim tamen ad præſentiam viſibilem dominus ſuſcitauit Lazarum. Diſceſsit de ipſa ciuitate dominus vel de illo loco, nũquid Lazarus nõ vixit? Non ſic anima ſuſcitatur. Suſcitat illam deus, moritur ſi diſceſſerit deus. Dicam enim audacter fratres, ſed tamen E verum. Duæ vitæ ſunt: vna corporis, altera animæ. Sicut vita corporis anima, ſic vita animæ deus. Quomodo ſi anima deſerat moritur corpus, ſic anima moritur ſi deſerat deus. Ipſa eſt enim gratia eius vt reſuſcitet & ſit nobiſcum. Quòd ergo nos ſuſcitat à morte noſtra præterita, & innouat quodammodo vitam noſtram, dicimus ei, Deus docuiſti me ex iuuentute mea. Quia vero non recedit ab eis quos ſuſcitat, ne cum receſſerit moriantur, dicimus ei, Et vſque nunc annunciabo mirabilia tua: quia cum mecum es viuo, & animæ meæ vita tu es, quæ morietur ſi dimittatur ſibi. Ergo dum adeſt vita mea, hoc eſt, deus meus vſque nunc, quid poſtea? *Et vſque in ſenectam & ſenium.* Duo iſta nomina ſenectutis ſunt, & diſcernuntur à Græcis. Grauitas enim poſt iuuentutem aliud nomen habet apud Græcos, & poſt ipſam grauitatem veniens vltima ætas aliud nomen habet. Nam πρεσβύτης dicitur grauis, & γεραιὸς, ſenex. Quia vero in Latina lingua duorũ iſtorum nominum diſtinctio deficit, de ſenectute ambo ſunt poſita, ſenecta & ſenium. Scitis autem eſſe duas ætates. Docuiſti me gratiam tuam à iuuentute mea, & F vſque nunc: poſt iuuentutem meam annunciabo mirabilia tua, quia mecum es vt non moriar, quia veniſti vt ſurgam. Et vſque in ſenectam, & ſenium: id eſt, vſque ad vltimum meum, niſi mecum fueris, non erit aliquid meriti mei. Gratia tua ſemper perſeueret mecum: hoc diceret vnus homo, tu, ille, ego. Quia vero vox iſta vnius cuiuſdam magni hominis eſt, hoc eſt, ipſius vnitatis, vox eſt enim Eccleſiæ, quæramus iuuentutem Eccleſiæ. Quando venit Chriſtus, mortuus eſt, crucifixus eſt, ſurrexit, vocauit egentes, cœperunt conuerti, facti ſunt martyres fortes in Chriſto, fuſus eſt ſanguis fidelis, ſurrexit ſeges Eccleſiæ: hæc iuuentus. Progredientibus autem temporibus confiteatur Eccleſia, dicat, Vſque nunc annunciabo mirabilia tua, non tantum in iuuentute quando Paulus, quando Petrus, quando primi Apoſtoli nunciauerunt, procedente etiam ætate egoipſe, id eſt, vnitas tua, [membra tua,] corpus tuum, annunciabo mirabilia tua. Quid poſtea? Et vſque ad ſenectam & ſenium annunciabo mirabilia tua: vſque in finem ſeculi erit hic Eccleſia. Si enim non hic futura eſt vſque in finem ſeculi, quibus dominus dixit, Ecce ego

De pœ. di. 1. reſuſcitatus.

G ce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque in con-
Matth. 28. summationem seculi?Quare ista oportebat vt diceren-
tur in scripturis? Quia futuri erant inimici Christianæ
fidei qui dicerent, ad certum tempus sunt Christiani,
postea peribunt & redibunt idola, rediet quod erat an-
tea. Quandiu erunt Christiani? Vsque ad senectã & se-
nium: id est, vsque in finem seculi. Tu cũ expectas mi-
ser infidelis vt trãseant Christiani, transis tu sine Chri-
stianis. Et Christiani vsque in finẽ seculi permanebũt,
& tu puer per infidelitatem tuam cum finieris breuem
vitam tuam, qua frõte exies ad iudicem, quem cum vi-
ueres blasphemasti? Ergo à iuuentute mea & vsque nũc
& vsque ad senectã & senium, *Domine ne derelinquas me.*
Non quomodo dicunt inimici mei, vsq; ad tẽpus erit.
Ne derelinquas me, *Donec annunciem brachium tuum gene-*
Esaiæ. 53. *rationi omni superuenturæ.* Et brachium domini cui reue-
latum est? Brachium domini, Christus. Noli ergo dere-
linquere me: non gaudeant qui dicunt, Vsque ad cer-
tum tempus erũt Christiani: sunt qui annuncient bra-
chium domini. Cui? Generationi omni superuenturæ.
Si ergo omni generationi superuenturæ, vsque in finẽ
seculi: finito enim seculo, iam nulla superueniet gene-
H ratio. *Potentiam tuam & iustitiam tuam.* Hoc est, annun-
ciem generationi omni superuẽturæ brachium tuum.
Et quid præstitit brachiũ tuum? Liberationem nostram
gratuitam. Hoc ergo annũciem, ipsam gratiam omni
generationi superuenturæ: dicam omni homini nasci-
turo, Nihil es per te, deũ inuoca, tua peccata sunt, meri-
ta dei sunt: supplicium tibi debetur, & cum præmium
venerit, sua dona coronabit, non merita tua. Dicã om-
ni generationi superuenturæ, de captiuitate venisti, ad
Adam pertinebas. Dicã hoc omni generationi super-
uenturæ, nullas vires meas, nullam iustitiam meam, sed
potẽtiam tuam & iustitiam tuam. *Deus vsque in altissima*
quæ fecisti magnalia. Potentiam tuam & iustitiam tuã vs-
quequo? Vsque ad carnem & sanguinem, immo vsque
ad altissima quæ fecisti magnalia. In altis cœli sunt, in
altis angeli sunt, sedes, dominationes, principatus, po-
testates, tibi debent quòd sunt, tibi debẽt quòd viuunt,
tibi debent quòd iuste viuunt, tibi debent quòd beate
viuunt. Potentiam tuam & iustitiam tuam, vsquequo?
Vsque in altissima quæ fecisti magnalia. Ne putes ho-
minem solum pertinere ad gratiam dei: quid erat an-
I gelus antequam fieret? quid est angelus si deserat qui
creauit? Ergo potentiam tuam & iustitiam tuam vsque
in altissima quæ fecisti magnalia. Et homo se extollit,
& vt pertineat ad primam captiuitatem, audit serpen-
Gene. 3. tem suggerentem, Gustate & eritis sicut dij. Homines
sicut dij? *Deus quis similis tibi?* Non in abysso, non in in-
ferno, non in terra, nõ in cœlo, omnia enim tu fecisti:
quid contendit opus cum artifice? Deus quis similis ti-
bi? Ego autem ait Adã miser, & in Adam omnis homo,
cũ volo esse peruerse similis tibi, ecce quid factus sum,
vt de captiuitate ad te clamem? Cui bene erat sub rege
bono, captiuus factus sum sub meo seductore, & cla-
mo ad te, quia cecidi abs te. Et vnde abs te cecidi? Cum
quæro esse peruerse similis tibi. Quid enim? Deus nõn-
ne ad suam similitudinẽ nos vocat? Nõnne ipse est qui
Matth. 5. dicit, Diligite inimicos vestros, orate pro eis qui vos
persequuntur, benefacite eis qui vos oderunt? Hæc di-
cens, ad similitudinẽ dei nos hortatur. Deniq; quid ad-
iungit? Vt sitis, inquit, filij patris vestri qui in cœlis est.
Quid enim ipse facit? Hoc facit certe, Qui solem suum
oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos &
iniustos. Qui enim bene vult inimico suo, deo similis
est: nec ista superbia, sed obediẽtia est. Quare? Quia ad K
imaginẽ dei facti sumus, Faciamus, inquit, hominẽ ad
imaginẽ & similitudinẽ nostrã. Non ergo aliquid alie- Gene. 1.
num est, si imaginẽ dei tenemus in nobis: vtinam eam
per superbiã nõ amittamus. Sed quid est per superbiã?
Velle esse similis deo. Quid putamus vt exclamaret ca-
ptiuus, Domine quis similis tibi? Quæ est ista peruersa
similitudo? Audite & intelligite si potestis. Credim⁹ au-
tẽ quòd ipse qui nos posuit hæc vobis dicere, dabit vo-
bis etiã posse & intelligere. Deus nullo indiget bono,
& ipse est summũ bonũ, & ab ipso est omne bonum. Vt
ergo boni simus, deo indigemus: vt bonus sit deus, no-
bis non indiget. Nec nobis tantũ, sed vsq; ad altissima
quæ fecit magnalia: nec ipsis cœlestibus, nec supercœle-
stibus, nec cœlo cœli quod dicitur indiget deus, vt aut
melior sit, aut potentior, aut beatior. Quid enim esset
quicquid aliud est, nisi ipse fecisset? Quo ergo eget abs
te qui erat ante te, & tã potẽs erat, vt cũ tu nihil esses, fa-
ceret te? Nunquid quomodo parentes faciũt filios? Per
quandã concupiscentiã carnalẽ generãt potius quàm
creãt. Istis enim generãtib⁹, deus creat. Nã si tu ita cre-
as, dic quid tua mulier paritura est? Quid dicam, tu dic L
ipsa dicat, quæ quod portat ignorat. Generant tamẽ ho
mines filios, & ad solatiũ suũ, & ad subsidiũ senectutis.
Nunquid ideo creauit hæc omnia deus à quibus senex
adiuuaretur? Nouit ergo de⁹ quod creat, & quale sit per
eius bonitatẽ, & quale futurũ sit per propriã voluntatẽ,
Nouit de⁹ & ordinauit omnia. Vt aũt homo sit aliquid
cõuertit se ad illũ à quo creatus est. Recedẽdo enim fri
gescit, accedẽdo feruescit, recedẽdo tenebrescit, acce-
dẽdo clarescit. A quo enim habet vt sit, apud illũ habet
vt ei bene sit. Deniq; filius minor, qui voluit in sua po- Lucæ. 15.
testate habere substãtiã suã, quæ illi apud patrẽ optime
seruabatur, factus suæ potestatis, profectus est in regio-
nẽ longinquã, hæsit principi malo, porcos pauit, fame
correctus est qui saturitate superbus abscesserat. Ergo
quisquis ita vult esse similis deo, vt ad illũ stet, fortitu-
dinemq; suã sicut scriptũ est, ad illum custodiat, nõ ab Psal. 58.
illo recedat, ei cohærẽdo signetur tãquã ex anulo cera:
illi affixus habeat imaginẽ eius, faciens quod dictũ est,
Mihi autẽ adhærere deo bonũ est, vere custodit simili- Psal. 72.
tudinẽ & imaginẽ ad quã factus est. Porrò autẽ si per- Gene. 1.
uerse voluerit imitari deũ, vt quomodo de⁹ nõ habet à
quo formetur, nõ habet à quo regatur, sic ipse velit sua M
potestate vti, vt quomodo de⁹ nullo formãte, nullo re-
gẽte viuat: quid restat fratres, nisi vt recedẽs ab ei⁹ calo
re torpescat, recedẽs à veritate vanescat, recedẽs ab eo
quod summe atq; incõparabiliter est, in deterius mũta-
tus deficiat? Hoc diabolus fecit, imitari deũ voluit, sed
peruerse, non esse sub illius potestate, sed habere cõtra
illum potestatẽ. Homo autẽ positus sub præcepto, audi-
uit à domino deo, Noli tãgere. Quid? Hanc arborem. Gene. 2. &
Quid est enim illa arbor? Si bona est, quare non tãgo? 3.
Si mala est, quid facit in paradiso? Prorsus ideo est in 8. li. de Ge.
paradiso, quia bona est, sed nolo tãgas. Quare nõ tãgo? ad lite. ca.
Quia obediẽtem te volo, non cõtradicentem seruũ: ad 9. & 18.
hoc serue, sed noli male serue. Serue audi prius domini
iussum, & tũc iubẽtis disce cõsiliũ. Bona est arbor, nolo
tangas. Quare? Quia domin⁹ sum, & seruus es. Hæc tota
causa est. Si parua est, dedignaris esse seruus. Quid autẽ
tibi expedit, nisi esse sub domino? Quomodo eris sub
domino, nisi fueris sub præcepto? Porrò si expedit tibi
esse sub domino & sub præcepto, quid tibi iussurus erat
deus? Aliquid enim quærit abs te, Offer mihi sacrificiũ,
dicturus est tibi? Nõnne ipse fecit omnia, in quib⁹ & te
fecit?

A fecit? Obſequere mihi, dicturus eſt tibi, ſiue ad lectum
cum requieſco, ſiue ad menſam cum me reficio, ſiue ad
balneas cum lauo? quia ergo nullo abs te indiget deus,
nihil tibi debuit iubere? Si autẽ debuit aliquid iubere,
vt te, quod tibi expedit, ſentires eſſe ſub domino, ab ali
qua re prohibendus eras, nõ propter illius arboris ma-
litiam, ſed propter tuã inobedientiã. Non potuit deus
perfectius demonſtrare quantũ ſit bonum obedientiæ,
niſi cum prohibuit ab ea re quæ non erat mala. Sola ibi
obedientia tenet palmam, ſola ibi inobediẽtia inuenit
pœnam. Bonum eſt, nolo tangas. Non enim non tan-
gendo moriturus es. Nunquid qui hinc prohibuit, alia
ſubtraxit? Nonne eſt paradiſus fructuoſis plenus arbo-
ribus? Quid tibi deeſt? Hoc nolo tangas, hinc nolo gu-
ſtes. Bonũ eſt, ſed obedientia melior. Proinde cum teti-
geris, nunquid arbor illa malum erit vt moriaris? Sed
inobedientia te ſubiecit morti, quia prohibita tetigiſti.
Ibidem. Ideo arbor illa appellata eſt ſcientia dignoſcendi boni
& mali, non quia inde talia quaſi poma pendebant: ſed
quicquid eſſet arbor illa cuiuſlibet pomi, cuiuſlibet fru
ctus eſſet, ideo ſic vocata eſt, quia homo qui nollet bo-
B num à malo diſcernere per præceptũ, diſcreturus erat
per experimentum, vt tangendo vetitũ, inueniret ſup-
plicium. Quare autem tetigit fratres mei? Quid illi de-
erat? Dicatur mihi quid illi deerat in paradiſo conſti-
Gene. 3. tuto, in media opulentia, mediiſq; delitiis? cui magnæ
delitiæ erant ipſa viſio dei, cuius faciẽ quaſi inimici ti-
muit poſt peccatum? Quid illi deerat vt tangeret, niſi
quia ſua poteſtate vti voluit, præceptum rumpere dele-
ctauit? Vt nullo ſibi dominante fieret ſicut deus, quia
deo nullus vtique dominatur. Male vagus, male præſu
mens, futurus mortuus, recedendo à vita iuſtitiæ: ecce
ſoluit præceptum, excuſſit à ceruice iugum diſciplinæ,
habenas regiminis exaltante animoſitate dirupit. Vbi
Pſal. 48. eſt nunc? Certe captiuus clamat, Domine quis ſimilis
tibi? Volui eſſe peruerſe ſimilis tibi, & factus ſum ſimilis
pecori. Sub tua dominatione, ſub tuo præcepto vere ſi-
milis eram, ſed homo in honore poſitus non intelle-
xit, comparatus eſt iumentis inſenſatis, & ſimilis factus
eſt illis. Iam de ſimilitudine iumentorum clama ſero
& dic, Deus quis ſimilis tibi? *Quantas oſtendiſti mihi tribu-
lationes multas & malas.* Merito ſuperbe ſerue. Voluiſti e-
C nim peruerſe eſſe ſimilis domino tuo, qui factus eras ad
Gene. 1. imaginem domini tui. Bene tibi velles vt eſſet, recedẽ-
ti ab illo bono? Prorſus dicit tibi deus, Si recedis à me
& bene tibi eſt, ego nõ ſum bonum tuũ. Proinde ſi ille
bonus & ſumme bonus, & de ſe ſibi bonus, & nullo a-
lieno bono bonus, & ipſe noſtrum ſummũ bonum re-
cedendo inde, quid eris niſi malus? Item ſi ipſe eſt bea-
titudo noſtra, quid erit recedenti, niſi miſeria? Redi er-
go poſt miſeriã, & dic, Domine quis ſimilis tibi? Quan
tas oſtendiſti mihi tribulationes multas & malas? Sed
diſciplina fuit, admonitio non deſertio. Denique gra-
tias agens quid dicit? *Et conuerſus viuificaſti me, & de abyſſis
terræ iterũ reduxiſti me.* Quãdo enim antea? Quid eſt hoc
iterum? Cecidiſti ab altitudine ô homo, mancipiũ in-
obediens, ſuperbe aduerſus dominũ cecidiſti. Factum
eſt in te, Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: fiat in te,
Luca. 14. Omnis qui ſe humiliat, exaltabitur. Redi de profundo.
Redeo, inquit redeo, agnoſco, Deus quis ſimilis tibi: O-
ſtendiſti mihi tribulationes multas & malas, & cõuer-
ſus viuificaſti me, & de abyſſis terræ iterũ reduxiſti me.
Intelligimus, audio, Reduxiſti me enim de abyſſis ter-
ræ, reduxiſti me à profunditate & ſubmerſione peccati.
Sed quare iterum? Quando iam factum erat? Sequa-

mur ne forte poſteriora Pſalmi ipſius exponant nobis, D
quod hic nondũ intelligimus quid dixerit iterũ. Ergo
audiamus, Quãtas oſtẽdiſti mihi tribulationes multas
& malas, & conuerſus viuificaſti me, & de abyſſis terræ
iterum reduxiſti me. Quid deinde? *Multiplicaſti iuſtitiam
tuam & conuerſus conſolatus es me, & de abyſſis terræ iterum re-
duxiſti me.* Ecce alterum iterum. Si hoc iterum ſoluere
laboramus ſemel poſitũ, quis poterit ſoluere gemina-
tum? Iam ipſum iterum geminatio eſt, & rurſum poſi-
tum eſt iterum. Adſit ille à quo gratia, adſit & brachium
quod annunciamus omni generationi ſuperuenturæ.
Adſit ipſe, & tanquam claue crucis ſuæ clauſum ſacra-
mẽtum aperiat: Neque enim fruſtra illo crucifixo, ve-
lum templi medium ſciſſum eſt, niſi quia per ipſius paſ- *Matth. 27.*
ſionem omnium myſteriorum ſecreta patuerunt. Adſit
ergo ipſe tranſeuntibus ad eum, auferatur velamen, di- *2. Corin. 3.*
cat nobis dominus noſter & ſaluator Ieſus Chriſtus,
quare talis vox Prophetæ præmiſſa eſt, Oſtendiſti mihi
tribulationes multas & malas, & conuerſus viuificaſti
me, & de abyſſis terræ iterum reduxiſti me. En hoc pri
mum poſitum eſt iterum, videamus quid hoc ſit, & in-
ueniemus quare alterum iterum. Quid eſt Chriſtus? In E
principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & *Ioan. 1.*
deus erat verbum, hoc erat in principio apud deum: o-
mnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.
Grande hoc, magnum hoc. Tu quid captiue? Vbi iaces?
In carne, ſub morte. Quis ergo ille? Quis tu? Et quid il-
le poſtea? Propter quem? Quis ille, niſi quod dictum eſt
verbum? Quod verbum? Ne forte ſonat & tranſit? Ver-
bum deus apud deum, verbũ per quod facta ſunt om-
nia. Quid propter te? Et verbum caro factum eſt, & ha-
bitauit in nobis. Qui filio proprio nõ pepercit, ſed pro *Roma. 8.*
nobis omnibus tradidit illum. Quomodo ergo nõ &
cũ illo omnia nobis donauit? Ecce, quid, quis, propter
quem. Filius dei caro propter peccatorem, propter ini-
quum, propter deſertorẽ, propter ſuperbũ, propter per-
uerſum dei ſui imitatorẽ. Factus ille quod tu, filius ho-
minis, vt nos efficeremur filij dei. Caro factus. Vnde ca
ro? Ex Maria virgine. Vnde Maria virgo? Ex Adam. Er- *Luca. 3.*
go ex illo primo captiuo & caro in Chriſto de maſſa
captiuitatis. Vt quid hoc? Ad exemplũ. Suſcepit à te, in
quo moreretur pro te. Suſcepit à te quod offerret pro
te, quo exemplo doceret te. Quid doceret te? Quia re- F
ſurrecturus es. Vnde enim crederes, niſi exemplũ car-
nis præcederet aſſumptæ de maſſa carnis tuæ? Ergo in
illo primo reſurreximus, quia & Chriſtus cum reſurre-
xit, nos reſurreximus Non enim verbũ mortuum eſt,
& reſurrexit, ſed in verbo caro mortua eſt & reſurre-
xit. Ibi mortuus eſt Chriſtus, vbi es tu moriturus: & ibi
reſurrexit Chriſtus, vbi tu es reſurrecturus. Exẽplo ſuo
docuit quid non timeres, quid ſperares. Timebas mor-
tẽ, mortuus eſt: deſperabas de reſurrectione, reſurrexit.
Sed dicis mihi, Ille reſurrexit, nunquid ego? Sed reſur-
rexit in eo quod pro te accepit ex te. Ergo natura tua
in illo præceſſit te: & quod ſumptũ eſt ex te, aſcẽdit ante
te. Ibi ergo & tu aſcendiſti. Aſcendit ergo ille prior, &
in illo nos, quia caro illa de genere humano. Ergo & il
lo reſurgente, reducti ſumus ex abyſſis terræ. Cum itaq;
reſurrexit Chriſtus, de abyſſis terræ reduxiſti me. Cum
vero credimus in Chriſtum, de abyſſis terræ iterũ re-
duxiſti me. Ecce vnum iterum audi impleri ab Apoſto
lo, Si ergo reſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt *Colo. 3.*
quærite, vbi Chriſtus eſt in dextera dei ſedens, quæ ſur-
ſum ſunt ſapite, non quæ ſuper terram. Præceſſit ergo
ille, iam reſurreximus & nos, ſed adhuc in ſpe. Audi

G hoc idem Apostolum Paulum dicentem, Et ipsi in no-
Roma.8. bisinetipsis ingemiscimus, adoptionem expectátes re-
demptioné corporis nostri. Adhuc ingemiscis, adhuc
expectas. Quid ergo est quod tibi præstitit Christus?
Audi quod sequitur. Spe enim salui facti sumus. Spes
autē quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis,
quid sperat? Si autem quod nō videmus speramus, per
patientiam expectamus. Reducti ergo sumus iterum ab
Ps.al.terra. abyssis spe. Quare iterum? Quia iam Christus præces-
serat. Sed quia resurgemus in re, modo enim spe viui-
mus, modo secundum fidem ambulamus, reducti su-
mus ab abyssis terræ, credendo in eum qui ante nos re-
surrexit ab abyssis terræ. Resuscitata est anima nostra
ab iniquitate infidelitatis, & facta est in nobis quasi pri
ma resurrectio per fidem. Sed si sola erit, vbi est quod
Apostolus ait? Adoptionem expectantes redemptio-
nem corporis nostri? Vbi est quod illo loco dixit, Cor-
pus mortuum est propter peccatū, spiritus vita est pro-
pter iustitiam: Si autem qui suscitauit Christum à mor-
tuis habitat in nobis, qui suscitauit Iesum Christum à
mortuis, viuificabit & mortalia corpora nostra per in-
H habitantem spiritum eius in nobis. Ergo iam resurreximus,
mente, fide, spe, charitate: sed restat vt resurgamus
corpore. Audistis vnum iterum, audi alterum iterum.
Vnum iterum propter Christum præcedentem: tu ite-
rum, sed adhuc spe. Quid restat in re? Multiplicasti iusti
tiam tuam, iam in credentibus, iam in illis qui primo
resurrexerunt in spe, Multiplicasti iustitiam tuā. Ad ip-
1.Petr.4. sam iustitiam pertinet & flagellum, quia tempus est vt
iudiciū incipiat à domo dei, ait Petrus, id est, à sanctis
Hebræ.12. eius. Flagellat autem omnem filium quē recipit. Mul-
tiplicasti iustitiam tuam, quia iam nec filiis pepercisti,
sed quibus hæreditatē æternam seruabas, disciplina nō
deseruisti. Multiplicasti iustitiam tuā, & conuersus con
solatus es me, & propter corpus in fine resurrecturum,
& de abyssis terræ iterum reduxisti me. *Etenim ego confi-
tebor tibi in vasis Psalmi veritatem tuam.* Vasa Psalmi, psalte-
rium. Sed quid est psalterium? Organum ligneum cum
chordis. Quid significat? Interest aliquid inter ipsum
& citharam: Interesse dicunt qui norunt, eo quòd con-
cauum illud lignū cui chordæ supertenduntur vt reso
nent, in superiore parte habet psalteriū, cithara in infe-
I riore: & quia spiritus desuper, caro de terra, significari
videtur, per psalteriū spiritus, per citharā caro. Et quia
duas dixerat reductiones nostras ab abyssis terræ, vnā
secundum spiritum in spe, alteram secundum corpus
in re: audi eas duas, Etenim ego confitebor tibi in va-
sis Psalmi veritatē tuam. Hoc est secundum spiritum.
Quid de corpore? *Psallam tibi in cithara sanctus Israel.* Ite-
rū hoc audi, propter ipsum iterū & iterum. *Exultabunt
labia mea cum psallam tibi.* Sed quia labia solent dici & in-
terioris hominis & exterioris, incertum est quomodo
posita sint labia. Sequitur ergo, *Et anima mea quā redemisti.*
Ergo de labiis interioribus saluati in spe, reducti ab a-
byssis terræ in fide & charitate, expectantes tamē ad-
Roma.8. huc redemptionē corporis nostri, quid dicimus? Iam
dixit, Et anima mea quā redemisti. Sed ne solam ani-
mam redemptam putares, in qua nunc audisti vnū ite-
rum. Adhuc autē, inquit, Quid adhuc? *Adhuc autē & lin
gua mea.* Ergo iam lingua corporis. *Tota die meditabitur
iustitiam tuam.* Id est, in æternitate sine fine, Sed quando
hoc? Iam in fine seculi, in resurrectione corporis, & im-
mutatione in angelicum statum. Vnde hoc probatur,
quia de fine dicitur? Adhuc autem & lingua mea tota
die meditabitur iustitiam tuā. *Cum confusi fuerint & eru-
buerint, qui quærunt mala mihi.* Quando confundentur, K
quando erubescent, nisi in fine seculi? Duobus enim
modis confundentur, aut cum credent in Christū, aut
cum venerit Christus. Nam quandiu hic est Ecclesia,
quandiu gemit triticum inter paleas, quandiu gemunt
spicæ inter zizania, quandiu gemunt vasa misericor-
diæ inter vasa iræ facta in contumeliam, quandiu ge- Matth.3.
mit liliū inter spinas, non deerunt inimici, qui dicant, & 13.
Quando morietur & peribit nomē eius? Id est, ecce ve-
niet tempus vt finiantur, & non sint Christiani. Sicut
cœperunt ex aliquo tempore, ita vsq; ad certum tēpus 2.Timo.3.
erunt. Sed cū ista dicunt, & sine fine moriuntur, & per-
manet Ecclesia prædicans brachium domini omni ge Canti.2.
nerationi superuenturæ. Veniet & ipse vltimus in cla-
ritate sua, resurgent omnes mortui, quisque cum causa Psal.40.
sua: separabuntur boni ad dexteram, mali autē ad sini-
stram, & confundentur qui insultabant, erubescent qui Matth.25.
garriebant: & sic lingua mea post resurrectionē medi-
tabitur iustitiam tuam, tota die laudē tuam: cum cōfusi
fuerint & erubuerint, qui quærunt mihi mala.

In Psalmum septuagesimumprimum

Enarratio.

L IN *Salomonem* quidem psalmi huius titulus præ-
notatur. Sed hæc in eo dicuntur quę non pos-
sint illi Salomoni regi Israël secundum car-
nem iuxta ea quæ de illo sancta scriptura loquitur, con
uenire. Domino autē Christo aptissime possunt. Vnde
intelligitur etiā ipsum vocabulum Salomonis ad sign
ratam significationē adhibitum, vt in eo Christus acci
piatur. Salomon quippe interpretatur pacificus, ac per
hoc tale vocabulum illi verissime atq; optime cōgruit,
per quē mediatorē ex inimicis accepta remissione pec-
catorū reconciliamur deo. Etenim cū inimici essemus Roma.5.
reconciliati sumus deo per mortem filij eius. Idem ipse
est ille pacificus qui fecit vtraq; vnum, & medium pa-
rietem maceriæ soluēs inimicitias in carne sua, legem Ephe.2.
mandatorum decretis euacuans, vt duos cōderet in se
in vnum nouum hominem, faciens pacem, & veniens
euangelizauit pacem iis qui longe, & pacē iis qui pro-
pe. Ipse in Euangelio dicit, Pacem relinquo vobis, pacē Ioan.14.
meam do vobis. Et multis aliis testimoniis dominus
Christus pacificus esse monstratur, nō secundum pacē
quam nouit & quærit hic mundus, sed illam pacem de M
qua dicitur apud Prophetā, dabo eis solatium verum,
pacem super pacem, cui scilicet paci reconciliationis,
additur pax immortalis. Nam post omnia reddita quæ
promisit deus, nouissimam pacem nos expectare debe-
re, qua cum deo viuamus in æternum, idem Propheta
ostendit vbi ait, Domine deus noster pacem da nobis, Esaia.26.
Omnia enim dedisti nobis. Pax erit planè illa perfecta,
quando nouissima inimica destruetur mors. Et in quo 1.Corin.15.
erit hoc nisi in pacifico illo recōciliatore nostro? Sicut
enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo om
nes viuificabuntur. Quoniam ergo inuenimus verum
Salomonē, hoc est, verum pacificum, quid deinde psal
mus ipse de illo doceat attendamus.

Enarratio Psalmi.

D*Eus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis.*
Dominus ipse in Euangelio dicit, Pater nō iu- Ioan.5.
dicat quenquam, sed omne iudicium dedit fi-
lio: hoc est ergo, Deus iudicium tuū regi da. Qui rex, e-
tiam filius est regis, quia & deus pater vtiq; rex est. Ita
scriptum est, quòd rex fecit nuptias filio suo. More au- Matth.22.
tem scripturę idem repetitur. Nam quod dixit, iudiciū
tuum: hoc aliter dixit, iustitiam tuā: & quod dixit, regi:
hoc aliter

A hoc aliter dixit, filio regis: sicut est illud, Qui habitat in
Psal.2. cœlis irridebit eos, & dominus subsannabit eos. Quod
est, qui habitat in cœlis: hoc est, & dominus. Et quod est
Psal.18. irridebit eos: hoc est, subsannabit eos. Et, Cœli enarrãt
gloriam dei, & opera manuũ eius annunciat firmamen
tum. Cœli repetiti sunt nomine firmamẽti. Et quod di-
ctum est, gloriam dei: repetitũ est, opera manuum eius.
Et quod dictum est, enarrant: repetitũ est, annunciant.
Istæ autẽ repetitiones multum eloquia diuina cõmen-
dant, siue eadem verba alia sentẽtia, siue aliis verbis ea-
dem sententia repetatur: & maxime reperiũtur in psal-
mis, & in eo genere sermonis, quo animi est mouẽdus
affectus. Deinde sequitur, *Iudicare populum tuum in tua iu-
stitia, & pauperes tuos in iudicio.* Rex pater regi filio ad quã
rem dedit iudicium suum & iustitiam suam, satis osten
ditur cum dicit, Iudicare populum tuũ in iustitia: id est,
ad iudicandum populum tuum. Talis locutio est apud
Prouer.1. Salomonẽ, Prouerbia Salomonis filij Dauid, scire sa-
pientiam & disciplinã: hoc est, Prouerbia Salomonis,
ad sciẽdam sapientiam & disciplinã. Ita iudicium tuũ
regi da, iudicare populum tuum: id est, iudicium tuũ da
B ad iudicandũ populum tuum. Quod autẽ ait prius, po-
pulum tuũ: hoc ait posterius, pauperes tuos: & quod ait
prius in iustitia: hoc posterius, in iudicio: more illo re-
petitionis. Vbi sanè demonstrat populum dei pauperẽ
Matth.5. esse debere, id est, nõ superbum, sed humilẽ. Beati enim
pauperes spiritu, quoniã ipsorum est regnũ cœlorum.
Qua paupertate etiã beatus Iob pauper fuit, & antequã
magnas illas terrenas diuitias amisisset. Quod ideo cõ-
memorandum putaui, quoniã sunt quidam qui facilius
omnia sua pauperibus distribuunt, quàm ipsi pauperes
" dei fiant. Inflati sunt enim iactantia, qua putant sibi esse
" tribuendum nõ gratiæ dei, quòd bene viuunt: & ideo iam
" nec bene viuunt quantacunque bona opera facere vi-
" deantur. De suo quippe habere se putant, & gloriantur
quasi nõ acceperint, Diuites sui, nõ pauperes dei: abun-
1.Cor.4. dantes sibi, non egentes deo. Sed ait Apostolus, Si di-
1.Cor.13. * stribuero omnia mea pauperibus, & tradidero corpus
meum vt ardeam, charitatem autem nõ habeam, nihil
mihi prodest. Tanquam si diceret, Si distribuero om-
nia mea pauperibus, & pauper dei non fuero, nihil mi-
Ibidem. hi prodest. Charitas enim nõ inflatur, nec est vera cha-
C ritas dei in eo qui ingratus est spiritui sancto eius, per
Roma.5. quem diffunditur in cordibus nostris charitas eius. Et
1.Cor.2. ideo tales non pertinent ad populum dei, quia nõ sunt
pauperes dei. Pauperes quippe dei dicunt, Nos autem
non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritũ qui
ex deo est, vt sciamus quæ à deo donata sunt nobis. Nã
Ioan.1. cum & in isto Psalmo propter suscepti hominis sacra-
mentum, quo verbum caro factum est, dicatur deo pa-
tri regi, iustitiam tuã da filio regis: nolunt isti sibi dari
iustitiam, sed à semetipsis eam habere confidunt. Igno-
Roma.10. rantes enim dei iustitiam & suam volentes constitue-
re, iustitiæ dei non sunt subiecti. Non sunt itaque vt di
xi pauperes dei, sed diuites sui, quia non sunt humiles,
sed superbi. Veniet vero ille iudicare populum dei in
iustitia, & pauperes dei in iudicio, & eo iudicio discer
net à diuitibus eorum pauperes suos, sed quos pauper-
tate sua fecit diuites suos. Clamat ei quippe populus
Psal.42. pauper, Iudica me deus & discerne causam meam de
gente non sancta. Quod autem mutato verborum or-
dine, cum prius dixisset, Deus, iudicium tuum regi da,
& iustitiam tuã filio regis, prius ponens iudicium, de-
inde iustitiam: prius iustitiam posuit, deinde iudiciũ,
dicens, Iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes

tuos in iudicio: magis ostendit iudicium se appellasse D
iustitiam, nihil interesse demonstrans quo ordine po-
natur, cum idẽ significet. Solet enim dici iudiciũ pra-
uum quod iniustum est, iustitiam vero iniquam vel in-
iustam dicere non solemus. Si enim praua & iniusta e-
rit, nec iustitia iam dicenda est. Proinde ponendo iu-
dicium atque iustitię nomine repetendo, vel ponendo
iustitiam & eam iudicij nomine repetendo, satis edo-
cet proprie se appellare iudicium quod pro iustitia po
ni solet: id est, quod in male iudicando intelligi non
potest. Vbi enim dominus dicit, Nolite iudicare perso Ioan.7.
naliter, sed rectũ iudicium iudicate: ostendit esse posse
prauum iudicium cum dicit, Rectum iudicium iudica-
te. Deniq; illud vetat, hoc præcipit. Cum vero sine vl-
la adiectione dicit iudiciũ, continuo iustum vult intel-
ligi, sicut est quod ait, Relinquitis grauiora legis miseri Matth.23.
cordiam & iudiciũ. Et illud quod Hieremias dicit, Fa-
ciens diuitias suas nõ cum iudicio. Non ait, faciens di- Hiere.17.
uitias suas prauo vel iniusto iudicio, vel nõ cum iudi-
cio recto aut iusto, sed nõ cum iudicio, iudicium non
appellans, nisi quod rectũ ac iustum est. *Suscipiant mon-
tes pacem populo, & colles iustitiam.* Montes maiores sunt, E
colles minores. Nimirum ergo hi sunt quos alius habet
psalmus, pusillos cum magnis. Isti quippe montes exul- Psal.113.
tauerunt sicut arietes, & isti colles sicut agni ouium, in Ibidem.
exitu Israël de Aegypto: id est, in populi dei liberatio-
ne ab huius seculi seruitute. Excellẽti ergo sanctitate e-
minentes in Ecclesia, montes sunt: qui idonei sunt & a- 1.Timo.2.
lios docere, sic loquẽdo vt fideliter instruantur, sic vi-
uẽdo vt salubriter imitentur. Colles autem sunt illorũ
excellentiam sua obedientia subsequentes. Quare ergo
montes pacem, & colles iustitiã? An forte nihil inter-
esset etiam si ita diceretur, Suscipiant montes iustitiam
populo, & colles pacem? Vtrisq; enim iustitia & vtris-
que pax necessaria est: & fieri potest vt alio nomine pax
appellata sit ipsa iustitia. Hęc est enim vera pax, nõ qua-
lem iniusti inter se faciunt. An potius cum distinctio-
ne non cõtemnenda intelligendum est quod ait, Mon
tes pacem & colles iustitiam? Excellentes quippe in Ec
clesia, paci debẽt vigilanti intentione cõsulere, ne pro-
pter suos honores superbe agendo schismata faciant,
vnitatis compage dirupta. Colles autẽ ita eos imitan-
do & obediẽdo subsequantur, vt eis Christum antepo- F
nant: ne malorum † montium, quoniã videntur excel- † al. maiorum.
lere, vana authoritate seducti, se à Christi vnitate dirũ-
pant. Ideo dictum est, Suscipiant montes pacẽ populo.
Dicant quidẽ, Imitatores mei estote, sicut & ego Chri 1.Cor.4.
sti. Sed rursus dicant, Licet si nos aut angelus de cœlo Gala.1.
vobis annunciauerit prεterquam quod accepistis, ana-
thema sit. Dicant etiã, Nunquid Paulus pro vobis cru- 1.Corin.1.
cifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Ita susci-
piãt pacẽ populo dei, id est pauperibus dei, nõ illis, Ed
cum illis regnare cupientes. Illi quoq; non dicant, Ego 1.Corin.3.
sum Pauli, ego autẽ Apollo, ego vero Cephæ: sed om-
nes dicãt, ego sum Christi. Hæc est iustitia, non antepo
nere seruos domino, nec æquare: ita leuare oculos in Psal.120.
montes vnde veniat auxiliũ sibi, vt tamẽ auxiliũ suum
non sperent à montibus, sed à domino qui fecit cœlũ
& terram. Potest & sic conuenientissime intelligi. Su-
scipiant mõtes pacem populo, vt pacem intelligamus
in reconciliatione qua deo reconciliamur: mõtes quip
pe eam suscipiunt populo eius. Hoc Apostolus ita testa 2.Cor.5.
tur, vetera transierunt, ecce facta sunt noua, Omnia au-
tem ex deo qui reconciliauit nos sibi per Christum, &
dedit nobis ministeriũ reconciliationis. Ecce quomo-

G do suscipiūt montes pacē populo eius. Deus enim erat
2.Cor.5. in Christo mundū reconcilians sibi, non reputans illis delicta eorū, & ponens in nobis verbū recōciliationis. In quibus, nisi in montibus qui suscipiunt pacē populo eius? Quocirca legati pacis subsequenter adiungunt & dicunt, Pro Christo ergo legatione fungimur tanquam
Ibidem. deo exhortāte per nos, obsecramus pro Christo reconciliari deo. Hanc pacē suscipiunt montes populo eius, id est prædicationē legationemq; pacis eius. Colles autē iustitiam, hoc est, obedientiā, quod est in hominibus & in omni rationali creatura, omnis iustitiæ origo atq; perfectio: ita vt duorū hominum, id est, Adam qui fuit caput mortis nostræ, & Christi qui est caput salutis nostræ, hæc cōmendetur magna distinctio, quia sicut per inobedientiā vnius hominis peccatores cōstituti sunt
Roma.5. multi, ita & per obedientiā vnius hominis iusti constituentur multi. Suscipiant ergo montes pacē populo, & colles iustitiā, vt hoc modo vtrisq; cōcordantibus, fiat
Psal.84. quod scriptū est, Iustitia & pax osculatæ sunt se. Quod vero alij codices habēt, Suscipiant montes pacē populo & colles: vtrosq; prædicatores euāgelicæ pacis intel
H ligēdos puto, siue præcedentes siue subsequētes. In his autē codicibus illud sequitur, In iustitia iudicabit pauperes populi. Sed illi magis codices approbātur, qui habent quod supra exposuimus, Suscipiant mōtes pacem populo, & colles iustitiā. Aliqui autem habent, populo tuo, aliqui nō habent, tuo, sed tantūmodo populo. *Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperū.* Pauperes & filij pauperum idem ipsi mihi videntur, sicut eadem ciuitas est Sion & filia Sion. Si autem distinctius intelligendum est, pauperes accipimus montes, filios autem pauperū colles, velut Prophetas atq; Apostolos pauperes, filios autem eorū, id est, qui sub eorum authoritate proficiunt filios pauperum. Quod vero supra dictū est, iudicabit, & postea, saluos faciet, quædam velut expositio est quomodo iudicabit. Ad hoc enim iudicabit vt
1.Petri.1. saluos faciat, id est, à perdēdis damnandisq; discernat, quibus donat salutem paratam reuelari in tempore no
Psal.25. uissimo, vt alibi illi dicitur, Ne perdas cum impijs ani-
Psal.42. mam meā. Et, Iudica me deus & discerne causam meā de gente non sancta. Consyderandū etiam quod non
I ait, Iudicabit pauperem populum: sed, pauperes populi. Supra enim vbi dixit, Iudicare populum tuū in iustitia, & pauperes tuos in iudicio: eundem dixit populum dei quos pauperes eius, id est, tantummodo bonos, & ad dexteram partē pertinentes. Quia vero in hoc seculo
Matth.25. simul dextri sinistriq; pascuntur, qui velut agni & hædi in fine separandi sunt, totū sicut commixtum est, nomine populi nuncupauit. Et quia iudicium etiā hic in bono ponit, id est, ad saluos faciendos: ideo ait, Iudicabit pauperes populi, id est, eos ad salutē discernet, qui sunt in populo pauperes. Iam qui sint pauperes supra exposuimus, hos & egenos intelligamus. *Et humiliabit calumniatorē.* Nullus melius quàm diabolus hic calumniator agnoscitur. Calumnia eius est, Nūquid gratis colit Iob
Iob.1. deum? Humiliauit autē illū dominus Iesus gratia sua, suos adiuuans, vt gratis deum colant, id est, delectētur
Ioan.14. in domino. Humiliauit etiam sic, quia cum diabolus, id est, princeps huius mundi nihil in eo inuenisset, occi-
Ephe.2. dit per calumnias Iudæorū, quibus est vsus calumnia-
Roma.5. tor tanquam vasis suis operans in filijs diffidentiæ. Humiliatus est enim, quia ille quem occiderant resurrexit, & regnum abstulit mortis, cuius ille potestatem ita gerebat, vt ex vno homine quem deceperat, omnes per mortem traheret ad condemnationem. Sed humiliatus est, quoniam si ob vnius delictū mors regnauit per K
vnum, multo magis qui abundantiā gratiæ & iustitiæ *Ibidem.* accipiunt, in vita, regnabunt per vnū Iesum Christum, qui humiliauit calumniatores, falsa crimina, in quos iudices, falsos testes, vt eū perderent immittētes. *Et permanebit soli.* vel permanebit cum sole: Sic enim melius interpretandum quidam nostri putauerunt, quod in Græco est συμπαραμενεῖ. Quod si Latine vno verbo dici posset, cōpermanebit dicendum esset: ideo quia Latine verbum nō potest dici, vt saltem sententia exprimeretur, dictum est, permanebit cum sole. Nihil est enim aliud, compermanebit soli: quàm permanebit cum sole. Quid autem magnum est permanere cum sole ei per quē facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil, nisi *Ioan.1.* quia hæc prophetia propter eos præmissa est, qui putāt religionē nominis Christiani vsq; ad certū tempus in hoc seculo victuram, & postea non futuram? Permanebit ergo cum sole, quādiu sol oritur & occidit, hoc est, quandiu tempora ista voluuntur, non deerit Ecclesia dei, id est, Christi corpus in terris. Quod vero adiūgit: *Et ante lunam & generationes generationum.* Potuit dicere, & ante solem, id est, & cū sole, & ante solem, quod in- L
telligeretur, & cum tēporibus, & ante tempora. Quod ergo tempus antecedit, æternum est. Et hoc vere haben dum est æternum, quod nullo tēpore variatur, sicut in principio erat verbum. Sed per lunam significare maluit incrementa defectusq; mortalium. Deniq; cum dixisset, ante lunā, volens quodammodo exponere pro qua re lunā posuerit, generationes, inquit, generationū, tanquam diceret, ante lunam, id est ante generationes generationū, quæ transeunt decessione & successione mortaliū, tanquam decrementis incrementisq; lunaribus. Ac per hoc quid melius intelligitur permanere ante lunam, nisi omnia mortalia immortalitate præcedere? Quod etiam sic nō inconuenienter accipi potest, vt quoniam humiliato calumniatore sedet ad dexterā patris, hoc sit permanere cū sole. Splendor enim æternæ *Hebr.1.* gloriæ intelligitur filius, tanquā sol sit pater, & splēdor eius filius eius. Sed sicut ista dici possunt de inuisibili substantia creatoris, nō sicut de ista visibili creatura, in qua sunt corpora cœlestia quo illustrius eminet sol, de quo hęc similitudo adhibita est, sic adhibetur etiam de M
terrestribus, petra, leo, agnus, homo habens duos filios, &c. Ergo humiliato calumniatore permanet cum sole, quia victo diabolo per resurrectionē, sedet ad dexteram patris, vbi iam nō moritur, & mors ei vltra nō do- *Marci.16.*
minabitur. Et hoc ante lunam, tanquam primogenitus *Roma.6.* à mortuis præcedens Ecclesiam, mortalium decessione ac successione transeuntem. Ipsæ sunt generationes generationum: aut forte quia generationes sunt quibus generamur mortaliter: generationes autem generationum quibus regeneramur immortaliter. Et hęc est Ecclesia quam ille antecessit, vt permaneret ante lunā qui primogenitus est ex mortuis. Sanè quod est in Græco γενεᾶς γενεῶν, nonnulli interpretati sunt, non generationes, sed generationis generationum, quia γενεᾶς ambiguus est casus in Græco, & vtrum genitiuus singularis sit, τῆς γενεᾶς, id est, huius generationis, an accusatiuus pluralis τὰς γενεάς, id est, has generationes, non euidenter apparet: nisi quia merito sensus ille prælatus est, vt tanquam exponendo quid dixerit lunam, secutus adiungeret generationes generationum. *Et descendet sicut pluuia in vellus, & sicut guttæ stillantes super terram.* Recoluit & admonuit illud quod factum est per iudicem Gedeon, de Christo id habere in finem. *Iudicū.6.*

Petiit

A Petiit quippe ille signum à domino, vt in area positũ so
lum vellus cõplueretur, & sicca esset area: & rursum so-
lum vellus siccum esset, & cõplueretur area: & ita factũ
est. Quod significauit, tanquã in area in toto orbe ter-
rarũ, siccum vellus, fuisse priorẽ populum Israël. Idem
ipse ergo Christus descẽdit sicut pluuia in vellus cum
Matth. 15. adhuc area sicca esset, Vnde etiam dixit, Non sum mis-
sus nisi ad oues quæ perierant domus Israël. Ibi matrẽ
de qua formam serui acciperet, in qua hominibus ap-
pareret elegit: ibi discipulos quibus hoc idem præcepit
Matth. 10. dicens, In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Sa-
maritanorum ne introieritis, Ite primum ad oues quæ
perierunt domus Israël. Cum dicit, Ite primum ad illas:
ostendit & postea cũ iam esset area compluenda, ituros
eos etiam ad alias oues, quæ nõ essent ex veteri populo
Ioan. 10. Israël, de quibus dicit, Habeo alias oues quæ non sunt
ex hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, vt sit vnus
Roma. 15. grex & vnus pastor. Hinc & Apostolus, Dico enim, in-
quit, Christum ministrũ fuisse circuncisionis propter
veritatem dei, ad confirmandàs promissiones patrum.
B Sic pluuia descendit super vellus sicca adhuc area. Sed
Ibidem. quoniã sequitur, Gentes autem super misericordia glo
rificare deũ, vt accedente tempore compleretur quod
Psal. 17. per Prophetam dicit, Populus quem nõ cognoui serui-
uit mihi, in obauditu auris obediuit mihi: videmus iam
gratia Christi siccam remansisse gẽtem Iudæorum, to-
tumq; orbem terrarũ in omnibus gentibus Christianæ
gratiæ plenis nubibus cõplui. Alio quippe verbo eandẽ
Luc. 22. pluuiã significauit, dicens, Guttæ stillantes non iam su-
per vellus, sed super terrã. Quid est enim aliud pluuia
quàm guttæ stillantes? Ideo autem illam gentem velle-
ris nomine significari puto, vel quia expolianda fuerat
authoritate doctrinæ, sicut ouis expoliatur vellere: vel
quia in abdito eãdem pluuiam detinebat, quam nole-
bat præputio prædicari, id est, incircuncisis gẽtibus re-
uelari. *Orietur in diebus iustitia & abundantia pacis, donec tol-
latur luna.* Id quod dictum est, tollatur, alij interpretati
sunt, auferatur, alij vero extollatur, vnum verbum Græ-
cum, sicut vnicuique visum est, transferentes, quod ibi
positum est, ἀνταναιρεθῇ. Sed qui dixerunt, tollatur,
& qui dixerunt auferatur, non vsqueadeo dissonant.
Tollatur enim magis habet consuetudo ita dici, vt au-
C feratur & non sit, quàm ita vt altius eleuetur. Aufera-
tur vero prorsus aliter intelligi non potest, nisi vt per-
datur, hoc est, vt non sit. Extollatur autem nihil nisi
vt altius eleuetur. Quod quidem cum in malo poni-
tur, superbiam solet significare, sicuti est, In tua sapien-
Prouer. 32. tia noli extolli. In bono autem ad honorem pertinet
ampliorem, velut cum aliquid eleuatur, sicuti est, In no
Psal. 133. ctibus extollite manus vestras in sancta, & benedici-
te dominum. Hic ergo si auferatur dictum intellexe-
rimus, quid erit donec auferatur luna, nisi efficiatur vt
non sit? Fortassis enim hoc intelligi voluit, ne vlteri-
1. Cor. 15. us sit mortalitas, quando nouissima inimica destrue-
tur mors, vt pacis abundantia vsque ad hoc perduca-
tur, ne quid resistat fœlicitati beatorum ex infirmitate
mortalitatis: quod erit in illo seculo, cuius tenemus fi-
delem promissionem dei per Iesum Christum domi-
num nostrum, de quo dicitur, Orietur in diebus eius
iustitia & abundantia pacis, donec morte omnino de-
uicta atque destructa omnis mortalitas absumatur. Sin
vero vocabulo lunæ, non mortalitas carnis, per quam
nunc transit Ecclesia, sed ipsa omnino Ecclesia signi-
ficata est, quæ permaneat in æternũ, ab hac mortalita-
te liberata, ita dictum accipiendum est, Orietur in die-

bus eius iustitia & abundantia pacis, donec extollatur D
luna: tanquam diceretur, orietur in diebus eius iustitia
quæ contradictionem ac rebellationem carnis vincat,
& fiat pax mentium crescens & abundans, donec lu-
na extollatur: id est, eleuetur Ecclesia per gloriam re-
surrectionis, cum illo regnatura, qui eam in hac gloria
primogenitus a mortuis antecessit, vt sederet ad dex-
teram patris: ita cum sole permanet ante lunam, quo Marci. 19.
postea extolleretur & luna. *Et dominabitur à mari vsque
ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terræ.* De quo vti-
que dixerat, Orietur in diebus eius iustitia & abundan-
tia pacis, donec extollatur luna. Si Ecclesia hic rectè si-
gnificatur vocabulo lunæ, consequenter ostẽdit quam
late eandem Ecclesiam fuerat diffusurus, cum adiecit,
& dominabitur à mari vsque ad mare. Mari quippe
magno cingitur terra, qui vocatur oceanus, de quo in-
fluit quiddam exiguum in medio terrarũ, & facit ista
maria nota nobis quæ nauigiis frequentantur. Proinde
à mari vsque ad mare, à quolibet fine terræ, vsque ad
quemlibet finem dominaturum dixit, cuius nomen &
potestas toto orbe fuerat prædicanda multumq; vali- E
tura. Quod ne aliter posset intelligi, à mari vsque ad
mare: continuo subiecit, Et à flumine vsq; ad terminos
orbis terræ. Quod ergo ait, vsq; ad terminos orbis ter-
ræ, hoc ante dixerat, à mari vsque ad mare. Quod vero
nunc ait, A flumine, euidenter expressit inde voluisse
Christum potestatem suam iam commendare, vnde
& discipulos cœpit eligere: à flumine scilicet Iordane,
vbi supra baptizatum dominum cum descenderet spi-
ritus sanctus, sonuit vox de cœlo, Hic est filius meus di- Matth. 3.
lectus. Hinc ergo doctrina eius incipiens, & magiste-
rij cœlestis authoritas dilatatur vsque ad terminos or-
bis terræ, cum prædicatur euangelium regni in vniuer-
so orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc ve-
niet finis. *Coram illo decident Aethiopes, & inimici eius terram
lingent.* Per Aethiopes à parte totum, omnes gentes si-
gnificat, eam èligens gentem, quam potissimum nomi-
naret quæ in finibus terræ est. Coram illo procident
dictum est, adorabunt eum. Et quoniã schismata futura
erant per diuersa terrarum loca, quæ inuiderent Eccle-
siæ catholicæ toto terrarum orbe diffusæ: eadem porrò
schismata per hominum nomina se fuerãt diuisura, &
homines amando quibus authoribus scissa sunt, gloriæ F
Christi, quæ per omnes terras est inimicatura, ideo cũ
dixisset, Coram illo decident Aethiopes: adiunxit, Et
inimici eius terrã lingent: id est, homines amabunt vt
inuideant Christi gloriæ, cui dictum est, Exaltare super Psal. 107.
cœlos deus, & super omnem terram gloria tua. Homo Gene. 3.
quippe audire meruit, Terra es, & in terram ibis. Hanc
terram lingendo: id est, talium authoritate vaniloquia
delectati, eos amando, & in suauissimos habendo, con-
tradicunt diuinis eloquiis, quibus catholica Ecclesia
prænũciata est, non in aliqua parte terrarũ futura, sicut
quælibet schismata, sed in vniuerso mundo fructifican
do atque crescendo vsque ad Aethiopes, extremos vi-
delicet & teterrimos hominũ peruentura. *Reges Thar-
sis & insulæ munera offerent, reges Arabum & Saba dona addu-
cent. Et adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient ei.*
Hoc iam non expositorem, sed contemplatorem desy
derat, immo non solum lætantium fidelium, sed etiam
infidelium gementium infertur aspectibus, nisi fortas-
se quòd quærendum est quid dictum sit, dona ad du-
cent. Ea quippe adduci solent quæ ambulare non pos-
sunt. Nunquid nam ergo de immolandis victimis dici
potuit? Absit vt talis oriatur in diebus eius iustitia. Sed

G ista dona quæ adducenda prædicta sunt, homines mihi videntur significare, quos in societatem Ecclesiæ Christi, regum adducit authoritas, quamuis reges etiam persequentes dona adduxerint, non scientes quid facerent, sanctos martyres immolando. Cum vero exponeret causas cur ei tantus honor deferretur à regibus, eique seruiretur ab omnibus gentibus, *Quia liberauit*, inquit, *egenum à potente, & pauperem cui non erat adiutor.* Iste egenus & pauper, populus est credentium in eum. In hoc populo sunt etiam reges adorantes eum. Non enim egeni esse dedignantur & pauperes, id est, humiliter peccata confitentes, egentes gloria & gratia dei, vt eos rex ille filius regis liberet à potente. Idem quippe est potens ille qui superius calumniator est dictus, quem potentem ad homines sibi subdendos, & in captiuitate retinendos non virtus eius fecit, sed humana

Matth. 12. peccata. Idem ipse & fortis est dictus, ideo & hic potēs: sed qui humiliauit calumniatorem, & intrauit in domū fortis, vt eo alligato vasa eius diriperet, hic liberauit egenū à potente, & pauperem cui nō erat adiutor. Non enim hoc efficere potuit vel cuiusquā virtus, vel quis-

H quam homo iustus, vel aliquis angelus. Cum ergo nullus esset adiutor, ipse adueniens saluos fecit eos. Occurrebat autem, si propter peccata homo tenebatur à diabolo, nunquid nam Christo qui eruit egenum à potēte, peccata placuerunt? Absit. Sed *Parcet ipse inopi & pauperi.* Id est, peccata dimittet illi humili, & non de suis meritis confidenti, aut de sua virtute salutem speranti, sed indigenti gratia saluatoris sui. Cum autem addidit, *Et animas pauperum saluas faciet.* Vtrunque adiutorium gratiæ commendauit, & quod est in remissionem peccatorum, cum ait, Parcet pauperi & inopi: & quod est in participatione iustitiæ cum addidit, Et animas pauperum saluas faciet. Nemo enim sibi est idoneus ad salutem, quæ salus nō est perfecta iustitia, nisi dei adiuuet

Roma. 13. gratia: quia plenitudo legis nō est nisi charitas, quæ nō à nobis existit in nobis, sed diffunditur in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis. *Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum.* Quæ sunt istæ vsuræ, nisi peccata quæ etiam debita nominantur? Vsuras autē appellatas puto, quia plus mali inuenitur in suppliciis quam cōmissum est in peccatis. Nam, verbi gratia, cum

I homicida corpus tantum hominis perimat, animæ autem nihil nocere possit, ipsius & anima & corpus perditur in gehenna. Propter huiusmodi contemptores præsentis præcepti, & irrisores futuri supplicij dictum

Matth. 25. est, Ego veniens cum vsuris exigerem. Ab his vsuris redimentur animæ pauperum sanguine illo qui fusus est in remissionem peccatorum. Redimet ergo ab vsuris, remittendo peccata quibus debebantur ampliora supplicia. Redimet autē ab iniquitate, adiuuando per gratiam etiā ad faciendam iustitiam. Eadem itaq; duo repetita sunt quæ supra dicta erāt. Quod enim supra est, Parcet inopi & pauperi: hoc intelligitur, Redimet ex vsuris. Quod vero ibi dicit, Et animas pauperū saluas faciet: hoc dictū videtur, Ex iniquitate redimet: vt vtrūque subaudiatur. Nam parcendo redimet ab vsuris, saluos autem faciendo redimet ab iniquitate. Itaque sicut parcet pauperi & inopi, & animas pauperum saluas faciet, sic ex vsuris & iniquitate redimet animas eorum.

Et honorabile nomen eius coram ipsis. Dant enim honorem nomini eius pro tātis beneficiis, qui respondent dignū & iustum esse gratias agere domino deo suo. Vel quod habent codices aliqui, Et honorabile nomē eorum coram ipso: quia & si videntur huic seculo contemptibiles Christiani, nomē eorum coram ipso est honorabile, qui eis illud dedit, iam nō memor nominum eorum K

per labia sua, quibus antea vocabantur, cum essent gen- Psal. 15.
tiliū superstitionibus obligati, vel suorum malorū meritorum signati vocabulis, antequam essent Christiani. Quod nomen honorabile est coram ipso, & si contemptibile videtur inimicis. *Et viuet & dabitur ei de auro Arabiæ.* Nō diceretur, & viuet, de quo enim nō posset dici hoc quantulocūque spatio temporis viuente in hac terra, nisi in illa vita cōmendaretur, in qua iam nō moritur, & mors ei vltrà nō dominabitur? Atq; ideo & vi- Roma. 6.
uet qui cōtemptus est moriens: quoniā sicut alius Propheta dicit, Tolletur de terra vita eius. Sed quid est, & dabitur ei de auro Arabiæ? Nam quod inde aurū etiam ille Salomon accepit, in hunc Psalmū figurate traiectū est in alium verū Salomonem, id est, verum pacificum. Non enim ille dominatus est à flumine vsq; ad terminos orbis terræ. Sic ergo prophetatum est etiam sapientes huius mundi in Christo fuisse credituros. Per Arabiam autem etiam gentes intelligimus, per aurum sapientiam, quæ ita excellit inter omnes doctrinas, vt aurum inter metalla. Vnde scriptum est, Accipite pruden- L
tiam sicut argentum, & sapientiam sicut aurum pro- Prouer. 8.
batum. *Et orabunt de ipso semper.* Quod habet Græcus περὶ αὐτοῦ aliqui interpretati sunt de ipso, aliqui pro ipso, vel pro eo. Quid est autem, de ipso, nisi forte quod oramus dicentes, Adueniat regnum tuum? Chri- Matth. 6.
sti nanque aduentus præsentauit fidelibus regnum dei. Pro eo vero quomodo intelligatur, angustum est, nisi quia cum oratur pro Ecclesia, pro ipso oratur, quia corpus est eius. De Christo quippe & Ecclesia præmissum est sacramentū magnum, Erunt duo in carne vna. Ephe. 5.
Iam vero quod sequitur, *Tota die.* Id est, toto tempore, *Benedicent ei.* Satis apertum est. *Et erit firmamentum in terra in summis montium.* Omnes enim promissiones dei etiam in illo firmatæ sunt, quando in illo impletum est, quicquid pro salute nostra prophetatum est. Nam summa montium, scripturarum diuinarum authores, id est, per quos ministratæ sunt, intelligere conuenit, in quibus vtique ipse est firmamentum, quoniam ad illum omnia quæ diuinitus scripta sunt referuntur. Hoc autem in terra esse voluit, quia propter eos qui in terra sunt illa conscripta sunt. Vnde & ipse in terram ve- M
nit, vt ea cūcta firmaret, id est, in se monstraret impleri. Oportebat enim, inquit, impleri omnia quæ scripta Luca. 24.
sunt in lege & Prophetis & Psalmis de me, id est, in summis montium. Sic enim venit in nouissimis tēporibus manifestus mons domini, paratus in cacumine Esaia. 2.
montiū, quod hic ait, in summis montiū. *Superextolletur super Libanū fructus eius.* Libanum solemus accipere veluti huius seculi dignitatem, quoniam mons est Libanus, excelsas arbores habens, & nomen ipsum interpretatur candidatio. Quid ergo mirum si super huius seculi præclarum omne fastigium fructus superextolletur Christi, cuius fructus dilectores omnia secularia culmina contempserunt? Si autem in bono accipimus Libanum propter cedros Libani quas plantauit, quis alius fructus intelligendus est, qui super hunc Libanum extollitur, nisi de quo Apostolus dicit de charitate sua locuturus, Adhuc supereminentem viam vo- 1. Corin. 13.
bis demonstro? Hoc enim & in primo proponitur munerum diuinorum, vbi ait, Fructus autē spiritus est cha- Gala. 5.
ritas: atque inde cætera vtique consequentia contexuntur. *Et florebunt de ciuitate sicut fœnum terræ.* Quoniā ambigue posita est ciuitas, nec adiunctum est eius aut dei:

non enim

A non enim dictũ est de ciuitate eius, vel de ciuitate dei,
sed tantũ de ciuitate, in bono intelligitur, vt de ciuitate
dei, hoc est, de Ecclesia floreant sicut fœnum, sed fœnũ
fructiferum, sicuti est frumentũ: nam & hoc fœnum ap
Gene.1. pellatur in sancta scriptura, sicut in Genesi iussum est
producere terrã omne lignum & omne fœnũ, nec ad-
iunctum est, omne frumentum: quod proculdubio nõ
præteriretur nisi fœni nomine etiã hoc intelligeretur,
& in multis aliis scripturarũ locis hoc inuenitur. Si au
tem sic accipiendum est, florebunt sicut fœnum terræ,
Esaie.40. quemadmodum dictum est, Omnis caro fœnum, & cla
ritas hominis sicut flos fœni: profecto & ciuitas illa in-
telligenda est quę seculi huius societatẽ significat: non
Gene.4. enim frustra primus Cain cõdidit ciuitatem. Exaltato
itaque fructu Christi super Libanũ, id est, super arbores
diuturnas, & ligna imputribilia, quia ille fructus æter-
nus est, omnis claritas hominis secundũ temporalem
seculi celsitudinẽ fœno comparatur: quoniã à credẽti-
tibus & vitam æternã iam sperantibus spernitur fœlici-
tas temporalis, vt impleatur illud quod scriptũ est, Om
Esaie.40. nis caro fœnũ, & omnis claritas carnis vt flos fœni. Fœ
B num aruit, flos decidit, verbũ autem domini manet in
æternũ. Ibi est fructus eius exaltatus super Libanũ. Sem-
per enim caro fœnũ fuit, & claritas carnis vt flos fœni.
Sed quia non demonstrabatur quæ fuerat eligenda &
pręponenda fœlicitas, flos fœni pro magno habebatur,
nec solum minime cõtemnebatur, sed etiam maxime
appetebatur. Quasi ergo tunc ita esse cœperit: quãdo e-
nim animaduersum est atq; contemptum, quicquid flo
rebat in seculo, ita dictũ est, Superextolletur super Li-
banum fructus eius, & florebũt de ciuitate sicut fœnum
terræ: id est, diffamabitur super omnia quod in æternũ
promittitur, & comparabitur fœno terræ, quicquid pro
magno habetur in seculo. *Sit nomen eius benedictũ in secu-
la, ante solem permanet nomen eius.* Per solem tẽpora signifi-
cata sunt. Ergo in æternũ permanet nomen eius. Aeter
num enim antecedit tempora, nec clauditur tempore.
Gala.3. *Et benedicentur in ipsõ omnes tribus terræ.* In ipso quippe im
pletur quod promissum est Abrahæ, Non enim dicit in
seminibus tanquam in multis, sed tanquam in vno, &
Gene.22. semini tuo quod est Christus. Abrahæ autẽ dicitur, In
semine tuo benedicentur omnes tribus terræ: Neq; filij
Roma.9. carnis, sed filij promissionis deputãtur in semine. *Om-*
C *nes gentes magnificabunt eum.* Tanquam exponendo repe-
titum est quod supra dictum est. Quia enim benedicẽ-
tur in eo, magnificabũt eum, Non ipsi faciendo vt ma-
gnus sit, qui per seipsum magnus est, sed laudando &
magnum fatendo. Sic enim magnificamus deum: sic e-
Matth.6. tiam dicimus, Sanctificetur nomẽ tuum: quod semper
vtique sanctum est. *Benedictus dominus deus Israel, qui facit
mirabilia solus.* Consyderatis omnibus supradictis, eru-
ctatur hymnus, & benedicitur dominus deus Israël. Im
Esaie.54. pletur enim quod ad illam sterilem dictum est, Et qui
eruit te, ipse dominus deus Israël vniuersæ terræ voca-
bitur, Ipse facit mirabilia solus. Quoniam quæcunq; fa-
ciunt, ipse in eis operatur, qui facit mirabilia solus. *Et
benedictum nomen gloriæ eius in æternum, & in seculum seculi.*
Quid aliud Latini interpretes dicerent, qui nõ possent
dicere, in æternum, & in æternum æterni? Quasi enim
aliud dictum sit in æternum, & aliud in seculum, ita so
nat. Sed Græcus habet, εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ
αἰῶνος, quod forte commodius dieeretur in seculum,
& in seculum seculi: vt in seculum intelligeretur, quan
tum hoc seculum durat: in seculum autẽ seculi, quod
post huius finem futurum promittitur. *Et replebitur glo-*

ria eius omnis terra, fiat fiat. Iussisti domine, ita fit, ita fit, D
donec illud quod cœpit à flumine, perueniat omnino
vsque ad terminos orbis terræ.

*In Psalmum septuagesimumsecundum
Enarratio.*

AVDITE audite dilectissima viscera corporis
Christi, quorũ spes dominus deus vester est,
& nõ respicitis in vanitates & insanias men- Psal.93.
daces, & qui adhuc respicitis, audite, ne respi-
ciatis. Psalmus iste inscriptionem habet, id est, titulum,
Defecerunt hymni Dauid filij Iesse, Psalmus ipsi Asaph. Tot
habemus psalmos in quorum titulis scriptũ est nomen
Dauid, nusquam est additum filij Iesse, nisi in hoc so-
lo, Quod credendum est non frustra factũ neq; inani-
ter. Vbique enim nobis innotuit deus, & ad intellectũ
vocat piũ studiũ charitatis. Quid est, defecerunt hym-
ni Dauid filij Iesse? Hymni laudes sunt dei cum cantı-
co, Hymni cantus sunt cõtinentes laudes dei. Si sit laus
& non sit dei, non est hymnus. Si sit & laus & dei laus,
& non cantetur, non est hymnus. Oportet ergo vt si sit
hymnus, habeat hæc tria, & laudem, & dei, & canticũ.
Quid est ergo, defecerunt hymni? Defecerunt laudes E
quæ cãtantur in deum. Molestam rem & quasi luctuo-
sam videtur nunciare. Qui enim cantat laudem, non
solum laudat, sed etiam hilariter laudat. Qui cantat lau
dem, non solum cantat, sed & amat eum quẽ cantat. In
laude confitentis est prædicatio, in cãtico amantis affe
ctio. Defeeerunt ergo hymni Dauid ait, & addidit, filij
Iesse. Erat enim Dauid rex Israël filius Iesse, tẽpore quo- 1.Reg.16.
dam veteris testamenti. Quo tẽpore nouum testamen-
tum oceultatum ibi erat, tanquam fructus in radice. Si
enim quæras fructum, in radice non inuenis: nec tamẽ
inuenis in ramis fructũ, nisi qui de radice processerit.
Illo ergo tempore populo primo veniente ex semine
Abrahæ carnaliter: nam & populus secundus pertinens
ad nouum testamentũ, ad semen Abrahæ pertinet, sed
iam spiritaliter. Illi ergo populo primo adhuc carnali,
vbi pauci Prophetæ intelligebant, & quid desyderare-
tur à deo, & quando haberet publice prædicari, prænũ-
ciauerunt futura hæc tempora, & aduentũ domini no-
stri Iesu Christi. Et quemadmodũ ipse Christus secun-
dum carnẽ nasciturus, in radice erat occultus in semi-
ne Patriarcharum, & quodam tẽpore reuelandus tan-
quam fructu apparente, sicut scriptum est, Floruit virga F
de radice Iesse: sic etiã ipsum nouum testamentũ quod Esa.11.
in Christo est, prioribus illis tẽporibus occultum erat,
solis Prophetis cognitũ, & paucissimis piis, non ex ma-
nifestatione pręsentium, sed ex reuelatione futurorum.
Nam quid sibi vult fratres, vt vnum quiddam cõme-
morem, quòd Abraham mittẽs seruum suum fidelem,
ad desponsandam vxorẽ vnico filio suo, facit eum iu-
rare sibi, & in iuramento dicit ei, Pone manum sub fe- Gene.24.
more meo & iura? Quid erat in femore Abrahæ, vbi il-
le manum iurãs posuit? Quid ibi erat, nisi quod & tunc
ei promissum est, In semine tuo benedicentur omnes
gentes? Femoris nomine caro significatur. De carne Gene.22.
Abrahæ, per Isaac & Iacob, & ne multa commemore-
mus, per Mariam dominus noster Iesus Christus. Quia
vero radix erat in Patriarchis, vnde ostendemus? Pau-
lum interrogemus. Gentes iam credẽtes in Christum,
& quasi superbire cupientes contra Iudæos, qui cruci-
fixerũt Christum: cum & de ipso populo venerit alius
paries, occurrens in angulo, id est, in ipso Christo, de
diuerso venienti parieti præputij, id est, gentium. Cum
ergo se erigerent gentes, sic eas reprimit, Si enim tu,

G inquit, ex naturali incisus oleastro, insertus es in illis, no
Roma.11. li gloriari aduersus ramos. Nam si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te. Ergo de radice Patriarcharum dicit fractos quosdam ramos propter infidelitatem, & insertum ibi oleastrum, vt esset particeps pinguedinis oliuae, id est, Ecclesiam ex gentibus venientem. Et quis inserit oleastrum in oliua? Oliua solet esse in oleastro, oleastrum in oliua nunquam vidimus. Nam quisquis fecerit, non inueniet baccas nisi oleastri. Quod enim inseritur, hoc crescit, & eius rei fructus inuenitur. Inuenitur non radicis fructus, sed surculi. Hoc ostendens Apostolus omnipotentia sua deum fecisse, vt oleaster in radice oliuae insereretur, & non baccas syluestres, sed oliuam daret: ad omnipotentiam dei reuocans hoc Apostolus ait, Si tu ex naturali incisus es oleastro, & contra naturam insertus es in bonam oliuam, noli gloriari aduersus ramos, inquit. Sed dicis, ait, Fracti sunt rami vt ego inserar. Bene. Propter infidelitatem fracti sunt, Tu autem fide sta, noli altum sapere,
Ibidem. sed time. Quid enim est, noli altum sapere? Noli superbire, quia insertus es, sed time ne frangaris per infidelitatem, sicut illi fracti sunt. Propter infidelitatem, in-
H quit, fracti sunt, Tu autem fide sta, noli altum sapere, sed time. Nam si deus naturalibus ramis non pepercit, neque tibi parcet. Et sequitur bonus locus necessarius, & totus audiendus. Vides ergo, inquit, bonitatem & seueritatem dei. In eos quidem qui fracti sunt seueritatem, in te autem qui insertus es bonitatem, si permanseris in bonitate. Alioquin, id est, si tu non permanseris in bonitate, & tu excideris. & illi si non permanserint in infidelitate, inserentur. Tempore igitur veteris testamenti fratres, promissiones a deo nostro populo illi carnali terrenae erant & temporales. Promissum est regnum terrenum, promissa est terra illa, in qua etiam inducti sunt ab Aegypto liberati: per Iesum Naue introducti sunt in terram repromissionis, vbi etiam Hierusalem terrena aedificata est, vbi regnauit Dauid. Acceperunt terram, liberati ex Aegypto, transeuntes per rubrum mare, finitis anfractibus ac terroribus solitudinum, acceperunt terram, acceperunt regnum. Deinde post regnum acceptum, quia terrena acceperant, coeperunt merito peccatorum suorum oppugnari, expugnari & captiuari, Ad extremum euersa est & ipsa ciuitas. Tales erant & illae promissiones non perseueraturae, per quas ta-
I men figurabantur futurae promissiones perseueraturae, vt ille omnis decursus temporalium promissionum, figura esset & quaedam prophetia futurorum. Itaque cum illud regnum deficeret, vbi regnauit Dauid filius Iesse, id est, homo quidam, etsi Propheta, etsi sanctus, quia videbat & praeuidebat Christum venturum, de cuius semine etiam secundum carnem nasciturus erat, tamen homo, tamen nondum Christus, tamen nondum rex noster filius dei, sed rex Dauid filius Iesse. Quia ergo defecturum erat illud regnum, per quod regnum acceptum laudabatur tunc deus a carnalibus: hoc solum enim pro magno tunc habebant, quia liberati erant temporaliter ab his, a quibus tunc opprimebantur, & euaserant hostes persequentes per mare rubrum, & ducti erant per solitudinem, & inuenerant patriam & regnum, hinc solum laudabant deum, nondum intelligentes quid in illis figuris praesignaret & promitteret deus. Deficientibus ergo rebus, pro quibus laudabat deum populus ille carnalis, cui regnauit ille Dauid, defecerunt hymni Dauid, non filij dei, sed filij Iesse. Periculosum locum tituli Psalmi praesentis, sicut dominus voluit, praeteruecti sumus. Accepistis quare dictum sit, defecerunt hymni Dauid filij Iesse, cuius vox est Psalmus Asaph. Quid est Asaph. Sicut inuenimus in interpretationibus ex lingua Hebraea in Graecam, & ex Grae- K
ca nobis in Latinam translatis, Asaph synagoga interpretatur. Vox est ergo synagogae. Sed tu cum audieris synagogam, noli continuo detestari quasi interfectricem domini. Erat quidem illa synagoga interfectrix domini, nemo dubitat: sed memento de synagoga fuisse arietes quorum filij sumus. Vnde dicitur in Psalmo, Afferte Psal.28.
domino filij dei, afferte domino filios arietum, afferte domino gloriam & honorem. Qui inde arietes? Petrus, Ioannes, Iacobus, Andreas, Bartholomaeus, & caeteri Apostoli. Hinc & ipse primum Saulus, postea Paulus, id est, primo superbus, postea humilis. Saul enim, vnde dictum est nomen Sauli, nostis quia rex superbus & infrenis fuit. Non quasi aliqua iactantia sibi nomen mutauit Apostolus, sed ex Saulo factus est Paulus, ex superbo modicus. Paulum enim modicum est. Vis nosse quid sit Saulus? Ipsum audi iam Paulum recordantem quid fuerit per malitiam suam, & quid iam nunc sit per gratiam dei. Audi quomodo fuerit Saulus, & quomodo sit Paulus. Quid fuit prius? quid? Blasphemus, & persecutor & iniuriosus. Audisti 1.Timo.1.
Saulum, audi & Paulum. Ego enim sum, inquit, minimus 1.Cor.15.
Apostolorum. Quid est minimus: nisi, ego sum Paulus? L
Et sequitur, Qui non sum dignus vocari Apostolus. Quare? Quia fui Saulus. Quid est, fui Saulus? Ipse dicat. Quia persecutus sum, inquit, Ecclesiam dei: sed gratia dei ait, Ibidem.
sum id quod sum. Abstulit sibi omnem granditatem suam, minimus iam in se, grandis in Christo. Et iste Paulus quid dicit? Non repulit deus plebem suam, de plebe ex Iudaeis veniente, Plebem suam, inquit, quam praesciuit. Nam & Roma.11.
ego Israëlita sum ex semine Abraham de tribu Beniamin. Ergo & Paulus nobis de synagoga, & Petrus, & alij Apostoli de synagoga. Itaque cum audis veteris vocem synagogae, noli attendere meritum, sed intendere partum. Loquitur ergo in hoc Psalmo synagoga, deficientibus hymnis Dauid filij Iesse, id est, deficientibus rebus temporalibus, per quas solebat a carnali populo laudari deus. Quare autem illae defecerunt, nisi vt aliae quaererentur? Vt quaererentur quaeque ibi non erant? Non. Sed quae ibi tegebantur figuris, non quae iam ibi non erant, sed ibi nunquam in radice occultabantur quibusdam secretis mysteriorum, quae, inquit, ipse Apostolus, figurae nostrae 1.Corin.10.
fuerunt. Et attendite iam breuiter ipsam figuram nostram. Populus Israël sub Pharaonis & Aegyptiorum M
dominatione, populus Christianus ante fidem praedestinatus a deo, & adhuc seruiens daemonibus & diabolo principi eorum, Ecce populus subiugatis Aegyptiis, seruiens peccatis suis. Non enim nisi per peccata nostra po- Exod 1.
test diabolus dominari. Liberatur populus ab Aegyptiis per Moysen, liberatur populus a praeterita vita peccatorum per dominum nostrum Iesum Christum. Transiit Exodi.14.
populus ille per mare rubrum, iste per baptismum. Moriuntur in mari rubro omnes inimici populi illius, moriuntur in baptismo omnia peccata nostra. Intendite fratres. Post mare illud rubrum non continuo patria datur, nec tanquam iam hostes desint, secure triumphatur, sed restat eremi solitudo, restant hostes insidiantes in via. Sic & post baptismum restat vita Christiana in tentationibus. In illa eremo suspirabatur patriae promissae. Quid aliud Christiani suspirant iam abluti in baptismo? Nunquid iam regnant cum Christo? Nondum ventum est ad terram promissionis nostrae, sed non defecturam. Non enim ibi deficient hymni Dauid. Hoc modo audiant omnes fideles, sciant vbi sint. In eremo sunt, patriae suspirant. Mortui sunt hostes in baptismo, sed insequentes a tergo. Quid est insequentes a tergo?
Ante

A Ante faciem futura habemus, à tergo prçterita. Omnia prçterita peccata deleta sunt in baptismo, quib⁹ modo tentamur, nõ à tergo insequuntur, sed in via insidiantur. Vnde Apostolus huius eremi in via adhuc constitutus, *Philip. 3.* Quæ retro, inquit, oblit⁹, in ea quæ ante sunt extentus, secundũ intẽtionem sequor ad palmam supernæ vocationis dei, Tanquã diceret, Ad patriam supernæ promissionis dei. Et ibi iam fratres in eremo quicquid passus est populus ille, & quicquid eis deus largit⁹ est, quæcũque illa flagella fuerunt, quæcunque dona, significationes sunt rerum, quas in hac solitudine huius vitæ ambulantes in Christo quærẽtes patriam, & accipimus ad cõsolationem, & patimur ad probationem. Non ergo mirum, quia illud defecit quod figurabat futurum. Nam perductus est populus ad patriã promissionis, nunquid semper staturam? Si hoc esset, non esset figura, sed res. Quia vero figura erat, ad tẽporale quiddam perductus est ille populus. Si ad tẽporale quiddã perductus est, oportebat vt deficeret, & defectu suo cogeretur quærere quod nunquã deficeret. Synagoga ergo, id est, qui deum ibi pie colebant, sed tamẽ propter B terrenas res, propter ista præsentia. Sũt enim impij qui præsentium rerum bona à dæmonibus quærũt, Hic autem populus ideo melius erat gentibus, quòd quamuis præsentia bona & temporalia, tamen ab vno deo quçrebat qui est creator omniũ & spiritualiũ & corporalium. Cũ ergo illi pij secũdum carnem attenderent, id est, illa synagoga quæ erat in bonis, pro temporalibus bonis, non spiritalibus, quales erant ibi Prophetæ, quales pauci intellectores regni cœlestis æterni. Ergo illa synagoga animaduertit quç acceperit à deo, & quæ pmiserit deus populo illi, abũdantiam rerũ terrenarum, patriam, pacem, fœlicitatem terrenã. Sed in his omnibus figura erat, & non intelligẽs quid ibi lateret in rebus figuratis, putauit hoc pro magno dare deum, nec habere melius quod dare posset diligentibus se & seruientibus sibi. Attendit & vidit quosdã peccatores impios, blasphemos, seruos dæmonũ, filios diaboli viuentes in magna nequitia & superbia, abundare rebus talibus terrenis & temporalibus, pro qualibus rebus ipse deo seruiebat, & nata est cogitatio pessima in corde quæ faceret nutare pedes, & propè labi à via dei. Et ecC ce ista cogitatio in populo erat veteris testamẽti, Vtinam non sit in carnalibus fratribus nostris, cum iam aperte prçdicatur fœlicitas noui testamenti. Quid enim dixit illa tunc synagoga? Quid dixit ille populus? Nos seruimus deo & corripimur, flagellamur, subducuntur nobis ea quæ diligimus, & quæ pro magno à deo acceperamus. Illi autem scelerati homines nequissimi, superbi, blasphemi, inquieti, abundant his omnibus reb⁹, propter quas nos deo seruimus. Puto sine causa seruitur deo. Hinc sensus est Psalmi deficientis populi & nutãtis, dum consyderat bona terrena, propter quç seruiebat deo, abundare his qui non seruirent deo, nutat & prope labitur, & cum hymnis illis deficit, quia in talib⁹ cordibus hymni deficiebãt. Quid est, in talibus cordibus hymni deficiebant? Quia iam talia cogitabant, & deum non laudabãt. Quomodo enim laudarent deũ, quibus quasi peruersus videbatur, dans impiis tantam fœlicitatem, & auferens eam seruientibus sibi? Non illis bonus videbatur deus, Et quibus deus bonus nõ videbatur, nõ vtique ab eis laudabatur, A quibus autẽ deus non laudabatur, defecerũt in illis hymni. Postea vero populus iste intellexit quid eum admoneret deus quçrere, cum ista temporalia subtraheret seruis suis, & donaret ea inimicis suis, blasphemis, impiis, admonitus D intellexit, quia præ omnibus quæ dat deus & bonis & malis, & aliquãdo aufert & bonis & malis, præ omnibus seruat aliquid bonis. Quid est seruat aliquid bonis? Quid illis seruat? Seipsum. Iam quantum arbitror curritur in Psalmo, intellectus est in nomine domini. Audi recordantem & pœnitentẽ qui errauerat, putando deum nõ bonum, qui dat bona terrena malis, & aufert illa à seruis suis. Intellexit enim quid deus seruaret seruis suis, & recogitans, seq; castigans erupit hoc modo: *Quàm bonus Israel deus.* Sed quibus? *Rectis corde.* Peruersis quid? Peruersus videtur. Sic & in alio Psalmo dicit, Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente *Psal. 17.* innocẽs eris, Et cum peruerso peruersus eris. Quid est peruersus eris cũ peruerso? Peruersum te putabit peruersus, non quod vllo modo peruertatur deus. Absit. Quod est, est. Sed quẽadmodum sol oculos puros, sanos, vegetos, fortes habenti, trãquillus apparet, in oculos autem lippos quasi tela aspera iaculatur, intuẽtem illum vegetat, hunc excruciat, non mutatus sed mutatum: sic cum cœperis esse peruersus, & tibi deus peruersus esse videbitur, tu mutatus es non ille. Ergo erit tibi E pœna, quod bonis gaudium. Hoc iste recolẽs, quàm bonus, inquit, deus Israël rectis corde. Quid autem tibi? *Mei autem penè commoti sunt pedes.* Quando cõmoti sunt pedes, nisi quando non erat rectum cor? Vnde nõ erat rectũ cor? Audi: *Paulominus effusi sunt gressus mei.* Quod dixit penè: hoc dixit, paulominus: Et quod dixit, penè moti sunt pedes: hoc dixit, effusi sunt gressus mei. Penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei. Moti pe- *Super Ioã. tract. 25. & 28.* des, Sed vnde moti pedes & effusi gressus? Ad errandũ fusi sunt gressus, pedes ad lapsum, non omnino sed penè. Quid enim est? Iam ibam in errorẽ, non ieram, iam cadebam, non cecideram. Sed quare & hoc? *Quia zelaui,* inquit, *in peccatoribus, pacem peccatorum intuens.* Attendi pçccatores, vidi illos habere pacem. Quam pacẽ? Temporalem, fluxam, caducam atque terrenã, sed tamen talem qualem & à deo ego desyderabam. Vidi illos habere, qui non seruiebant deo, quod ego desyderabã vt seruire deo, & moti sunt pedes mei, & penè effusi sunt gressus mei. Quare autem hoc habent peccatores, dicit breuiter. *Quia non est declinatio mortis eorum, & firmamentum in flagello eorum. In laboribus hominum non sunt, & cum homini-* F *bus non flagellabuntur.* Iam intellexi inquit, quare illi habent pacem & florent in terra, quia morti eorũ non est declinatio, id est, quia certa mors & æterna eis manet, quæ nec declinat ab eis, nec ipsi declinare ab ea possunt. Quia non est declinatio mortis eorum, & firmamentum in flagello eorum. Et est firmamentum in flagello eorum. Non est enim temporale flagellum eorũ, sed firmum in sempiternum. Propter hæc ergo mala quæ illis æterna futura sunt, modo quid? In laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Nunquid & ipse diabolus cum hominibus nõ flagellatur, cui tamẽ æternum supplicium præparatur? Propterea quid hinc isti dum non flagellantur, dum non laborant cum hominibus? *Ideo,* inquit, *obtinuit eos superbia.* Attende illos superbos indisciplinatos, attẽde taurum deuotum victimç, permissum errare libere & vastare quæ potest vsque ad diem occisionis. Iã bonum est fratres, In ipsis Prophetæ verbis audiamus hũc quasi taurum, de quo dixit. Sic enim illum & alibi scriptura commemorat. Ducit eos tanquam ad victimam *Prouer. 7.* præparatos, & parcit eis ad malam libertatem, ideo dixit, Obtinuit eos superbia. Quid est obtinuit eos superbia?

G bia? *Circũamicti sunt iniquitate & impietate sua.* Non dixit
tecti,sed circũamicti,vndique cooperti impietate sua.
Merito miseri nec vident nec videntur, quia circum-
amicti sunt,nec vidẽtur interiora eorum. Nã quisquis
malorum hominum quasi fœlicem secundum tempus
interiora conspiceret,quisquis eorũ videret truces cõ-
scientias,quisquis animas eorũ posset inspicere,diuer-
berari tantis perturbationibus cupiditatum & timorũ,
videret illos miseros & quando fœlices vocantur. Sed
quia circũamicti sunt iniquitate & impietate sua, non
vident,sed nec videntur. Nouerat illos spiritus,qui de
illis ista dicit,& eo oculo tales debemus inspicere,quo
scimus videre,si nobis auferatur tegmen ab oculis im-
pietatis, Videamus istos,& cum fœlices sunt fugiamus,
& cum fœlices sunt non imitemur,nec à domino deo
nostro talia nobis pro magno petamus, qualia accipe-
re meruerunt qui illi non seruiunt. Aliud quiddam ser
uat,aliud desyderandum est.Quid sit autẽ,audite.Pri-
mo isti describantur. *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum.*
Vide si non tantus ille agnitus est. Audite fratres,Non
quomodocũque transeundum est, quod dixit, Prodiit
H quasi ex adipe iniquitas eorũ.Sunt eni mali sed macie
mali,ideo mali,qa macti, id est, exiles exiguitate qua-
dã necessitatis affecti,& ipsi mali & dãnandi.Ferenda
est enim magis omnis necessitas, q̃ perpetrãda est ali-
qua iniquitas, Tamen aliud est de necessitate peccare,
aliud in abundantia. Pauper mẽdicus furtum facit,ex
macie processit iniquitas. Diues abundans rebus tãtis,
quare diripit res alienas?Illius iniquitas ex macie,huius
ex adipe processit. Ideo macro cũ dicis,quare hoc fe-
cisti,humiliter afflictus & abiectus, respõdet, Necessi-
tas coëgit me. Quare nõ timuisti deum? Egestas com-
pulit. Dic diuiti,quare hæc facis,& nõ times deum? Si
tamen tantus es qui possis dicere, vide si vel dignatur
audire,vide si non etiam in teipso prodiet iniquitas ex
adipe eius. Iam enim præceptoribus & correptoribus
suis inimicitias indicunt, & fiunt inimici verũ dicen-
tibus,iam sueti palpari verbis adulantium, aure molli,
corde non sano. Quis dicit diuiti,male fecisti rapien-
do res alienas? Aut forte si ausus fuerit aliquis dicere,
& talis est,cui non possit ille resistere,quid respondet?
Totum in cõtemptu dei loquitur. Quare?Quia super-
bus est.Quare? Quia pinguis est. Quare? Quia deuotus
I ad victimam est. Prodiit quasi ex adipe iniquitas eo-
rum. *Transierunt in dispositionem cordis.* Ibi intus transie-
runt. Quid est, transierunt? Prætergressi sunt viam.
Quid est transierunt? Excesserũt metas humani gene-
ris,homines se pares cæteris non putant. Transierunt,
inquam,metas humani generis.Quando dicis tali ho-
mini,frater tuus est iste pauper, eosdem parẽtes habui-
stis Adam & Euam:noli attendere tumorem tuum,no
li attẽdere typhum tuum in quo eleuatus es:& si te cir-
cumstant familiæ, & si numerosum aurum & argen-
tum,& si domus marmorata cõtinet,& si tecta laquea-
ta contegunt, simul te & pauperem contegit tectũ mũ
di cœlum:sed diuersus es à paupere rebus non tuis,ex-
trinsecus appositis. Te in illis vide,non illa in te. Attẽ-
de teipsum qui sis ad pauperem,teipsum, non quod ha
bes.Quid enim despicis fratrem? In viscerib⁹ matrum
vestrarum ambo nudi fuistis, Certe etiam cum de ista
vita exieritis, & istæ carnes exuta anima fuerint putre-
factę,dignoscantur ossa diuitis & pauperis. De condi-
tione loquor æquali, de ipsa sorte generis humani, in
qua omnes nascuntur. Et diues cũ hic sit & pauper,nõ
semper hic erunt: Et sicut diues nõ venit diues,sic nec
diues abscedit.Idem ipse est vtriusque introitus,& par K
exitus. Addo quod forte mutabitis vices. Iam vbique
Euangelium prędicatur,Attende quendam pauperem
vlcerosum, qui iacebat ante ianuã diuitis, & cupiebat
saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis:Attẽ-
de illum parem tuũ, qui induebatur purpura & bysso, *Luc.16.*
& epulabatur quotidie splendide. Contigit nẽpe mori
inopem illum & afferri ab angelis in sinu Abrahæ. Ille:
autem mortuus est & sepultus est, Nã illius forte sepul
turam nemo curauit. Et cum apud inferos ille diues in
tormentis esset,nõnne eleuauit oculos suos & vidit in
infinito gaudio eum quem contempsit ante ianuam
suam, & digito eius aquæ styllam desyderauit, qui de
mensa eius cadẽtes micas desyderauerat? Fratres,labor
ille pauperis quantus fuit? Delitiæ illæ diuitis quam lõ
ge fuerunt? Quod autem mutauerunt, perpetuum est.
Illius ergo quia nõ erat declinatio in morte, & firma-
mẽtum erat in flagello eius,in laboribus hominum nõ
fuit, & inter homines flagellatus nõ est. Ille autem fla-
gellatus hic, requieuit ibi, quia flagellat omnem filium *Hebr.12.*
quem recipit. Sed cui dicis ista? Epulanti splendide &
induenti se quotidie purpura & bysso. Cui dicis? Qui
transiit in dispositionem cordis. Merito sero dicturus L
est,Mitte Lazarum dicat vel fratribus meis, quando ei *Luc.16.*
non conceditur fructus pœnitentiæ. Non enim pœni-
tentia nõ datur,sed sempiterna erit pœnitentia,& nul-
la salus post pœnitentiam, Ergo isti transierunt in di-
spositionem cordis. *Cogitauerunt & locuti sunt malignita-
tem.* Sed loquuntur malignitatem homines,& cum ti-
more.Isti autẽ quomodo? *Iniquitatem in altum locuti sunt.*
Non solum locuti sunt iniquitatem,sed etiam clare au
dientibus omnibus, Ego facio,ego ostendo,senties cũ
quo habes,viuere te non sinam,Superbe vel cogitares
ea,non etiam effunderes, vel intra claustra cogitatio-
nis mala cupiditas coërceretur, refrenares eam intra
cogitationem suam. Quare? An forte macer est? Pro-
diet quasi ex adipe iniquitas eorum. Iniquitatem in al-
tum locuti sunt. *Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eo-
rum transiuit super terram.* Quid est hoc, transiuit super
terram? Quod dictum est, Posuerunt in cœlum os suũ:
hoc est, transiit super terram. Transeunt terrena om-
nia. Quid est terrena omnia transire? Non se cogitat
hominem subito mori posse,cum loquitur, quasi sem-
per victurus minatur. Transcendit iniquitas cogita- M
tionis illius terrenam fragilitatem, nescit quali vase
coopertus est, nescit quod scriptum est in alio loco de
talibus, Exiet spiritus eius & reuertetur in terram suã, *Psal.145.*
in illa die peribunt omnes cogitationes eius. Sed isti
diem vltimum suum non cogitantes, loquuntur su-
perbiam,& in cœlum ponunt os suum,& transcendũt
terram.Si vltimum suum diem non cogitaret,id est,iu
dicij sui vltimum diem latro missus in carcerem,nihil
illo esset immanius, & tamen posset effugere. Quò fu-
gis ne moriaris? Certus erit ille dies. Quid est diu
quod victurus es? Quantum est diu quod habet finem,
& si diu esset? Huc accedit,quia non est diu, & incer-
tum est ipsum quod dicitur diu. Quare hoc non co-
gitat? Quia posuit in cœlum os suum, & lingua eius
transiuit super terram. *Ideo reuertetur populus meus huc.*
Iam ipse Asaph reuertetur huc. Vidit enim ista abun-
dare iniquis, vidit superbis, redit ad deum, & inci-
pit quærere & disputare. Sed quando? Cum dies ple-
ni inuenientur in eis. Quid est dies pleni? Cum au-
tem venit plenitudo temporis misit deus filium su- *Galat.4.*
um. Ipsa est plenitudo temporis quando venit ille

temporalia

A temporalia docere contemni, non habere magnum quicquid mali homines cupiũt, pati quicquid mali homines metuunt. Factus est via, reuocauit ad cogitationem intimam, admonuit quid à deo quærẽdum esset. Et vide de qua cogitatione reuerberata in se, & quodãmodo reuocante fluctus impetus sui, transitur ad vera eligẽda, Ideo reuertetur populus meus huc, & dies pleni inuenientur in eis. *Et dixerunt, Quomodo sciuit deus, & si est scientia in altißimo?* Vide per quam cogitationẽ transeunt. Ecce iniqui fœlices sunt, non curat deus res humanas. Vere scit quid agamus. Videte quæ dicuntur. Rogamus fratres, iam à Christianis non dicatur, quomodo sciuit deus, & si est scientia in altißimo? Vnde enim tibi videtur non scire deum, & non esse sciẽtiam in altißimo? Respondet, *Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias.* Et peccatores sunt, & abundantes diuitias in seculo obtinnerunt. Confessus est, quia ideo nolebat esse peccator vt haberet diuitias. Carnalis anima visibilibus rebus & terrenis vendiderat iustitiam suam. Qualis iustitia, quæ propter aurum habetur, quasi preciosius sit aurum quàm ipsa iustitia, aut cũ
B quisquam negat res alienas, maius damnum patiatur cui negat, quàm ille qui negat. Ille perdit vestem, iste fidem. Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias. Inde ergo nescit deus, & inde nõ est scientia in altißimo. *Et dixi, sine causa iustificaui cor meum.* Quando seruio deo, & ista non habeo, non seruiunt illi, & his abundant, Ergo sine causa iustificaui
Psal.25. cor meum. *Et laui inter innocentes manus meas.* Hoc sine causa feci. Vbi est merces bonæ vitæ meæ? Vbi est præmium seruitutis meæ? Bene viuo & egeo, & iniquus abundat. Et laui inter innocentes manus meas. *Et fui flagellatus tota die.* A me non recedũt flagella dei. Bene seruio & flagellor, non seruit & ornatur. Magnã quæstionẽ sibi fecit. Agitatur anima, [trãsit anima] trãsitura ad contẽnenda terrena, & cõcupiscenda æterna. Trãsitus est ipsius animæ in hac cogitatione, Vbi fluctuat in quadam tempestate, peruentura est ad portum, Et quomodo solent ægri, qui lentius ægrotant cum sanitas longe est, vicina sanitate plus æstuant. Accessionem criticam medici vocant, per quam transitur ad sanitatem, Maior ibi æstus, sed ducens ad salutem: maior ibi
C ardor, sed vicina refectio, Sic ergo & hic æstuat, Nam periculosa verba sunt fratres, molesta, & penè blasphema, quomodo sciuit deus, hoc est & penè? Non dixit nesciuit deus, non dixit, non est scientia in altißimo: sed quasi quærens, hæsitans & dubitans, Hoc est quod ait pauloante, Penè effusi sunt gressus mei, Quomodo sciuit deus, & si est scientia in altißimo? Non confirmat, sed ipsa dubitatio periculosa est. Per periculum transit ad sanitatem. Audi iam sanitatem. Ergo in vanum iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas. Et fui flagellatus tota die. *Et argutio mea in matutinum.* Argutio correptio est. Qui arguitur, corripitur. Quid est in matutinum? Non differtur. Differtur impiorum, mea non differtur. Illa sera vel nulla est, mea in matutinum. Et fui flagellatus tota die, & argutio mea in matutinnm. *Si dicebam narrabo sic.* Id est, docebo sic. Quomodo docturus es, quia non est scientia in altißimo, quia non scit deus? Hanc scientiam vis proferre, quia sine causa iuste viuunt qui iuste viuunt, quia perdidit homo iustus seruitutem suam, quia magis deus malis fauet, aut neminem curat? Hoc vis dicere, hoc vis narrare. Reprimit se authoritate compescente. Qua authoritate? Aliquando vult homo erumpere in istam sententiam, sed reuocatur scripturis di- D
centibus, vt semper bene viuatur, dicentibus, quia deus curat res humanas, quia discernit inter pium & impium. Ergo & iste volens iam istam proferre sententiam, reuocat se. Et quid ait? Si dicebam narrabo sic, *Ecce generationem filiorum tuorum reprobaui.* Reprobaui generationem filiorum tuorum sic: si narrabo sic, generationem iustorum reprobabo, Sicut & quædam habent exemplaria. Ecce generationem filiorum tuorum cui concinui, id est, cui filiorum tuorum concinui, Id est, cui congrui, cui accommodatus sum. Dissonui ab omnibus si sic doceo. Concinit enim qui cõsonat, qui autem non consonat, nõ concinit, Aliud dicturus sum quàm dixit Abraham, quàm dixit Isaac, quàm dixit Iacob, quàm dixerunt Prophetæ. Illi enim omnes dixerunt, quia curat deus res humanas, ego dicturus sum, quia non curat? Maiór ne in me prudentia, quàm in illis: maiór ne intellectus quàm in illis? Saluberrima authoritas reuocauit cogitationẽ ab impietate. Sed quid sequitur? Si dicebam narrabo sic, ecce generationẽ filiorum tuorum reprobaui. Ergo ne reprobaret, quid fecit? *Et suscepi cognoscere.* Suscepit cognoscere, deus illi E
assit vt cognoscat. Interim fratres, à magno lapsu reuocatur, quando non se iam scientẽ præsumit, sed suscepit cognoscere quod nesciebat. Iam enim volebat quasi sciẽs videri, & prædicare nullam deo esse curam de rebus humanis. Facta est enim ista iniquorũ nequissima & impia doctrina. Sciatis fratres multos disputare & dicere, quia deus res humanas non curat, quia casibus reguntur omnia, vel quia stellis subiectæ sunt võluntates nostræ, quia vnusquisque nõ pro meritis agitur, sed necessitate stellarũ suarum. Doctrina mala, doctrina impia. In hęc iste ibat, cuius penè commoti sunt pedes, & cuius paulominus effusi sunt gressus, In hunc ibat errorem, Sed quia non concinebat generationi fi- 20.lib.de
liorum dei, suscepit cognoscere, & dãnauit scientiam, Ciui.dei.c.
in qua iustis dei non congruebat. Et quid dicit, audia- 28.in fine.
mus, quia suscepit cognoscere & adiutus est, & didicit aliquid, & indicauit nobis. Et suscepi, inquit, cognoscere. *Hoc labor est,* inquit, *ante me.* Vere magnus labor cognoscere quomodo & de⁹ curet res humanas, & bene sit malis & laborent boni. Magna vis quæstionis, Ideo hoc labor est ante me, Quasi stat mihi in facie murus F
quidam, sed habes vocẽ Psalmi, In deo meo transgre- Psal.17.
diar murum. Hoc labor est ante me. Verũ dicis, Labor est ante me, sed ante deũ non est labor. Fac te ante deũ vbi non est labor, & nec tibi erit labor. Et fecit hoc, Nã dicit, quandiu labor ante se. *Donec introeã in sanctuarium dei, & intelligam in nouißima.* Magna res fratres. Tandiu laboro, inquit, & ante faciem meam laborem quẽdam quasi inextricabilem video, vt cognoscã quomodo & iustus sit deus, & res humanas curet, & non sit iniquus, ꝙ peccantes & scelera faciẽtes fœlicitatem habent in hac terra: Pij vero & deo seruientes in tẽtationibus plerũque, & in laboribus fatigantur. Magna difficultas est hoc scire, sed donec introëam in sanctuarium dei. In sanctuario enim dei quid tibi præstatur vt hãc soluas quæstionem? Et intelligam, inquit, in nouißima, nõ in præsentia. Ego, inquit, de sanctuario dei intẽdo oculũ in finem, præsentia transgredior. Totum hoc quod vocatur humanum genus, omnis ista massa mortalitatis ventura est ad examen, vẽtura est ad libram, appendẽtur ibi opera hominum, Cũcta modo nubes inuoluit, sed deo cognita sunt merita singulorũ. Et intelligã, inquit, in nouißima, sed nõ à me, nam ante me labor est.

Vnde

G Vnde intelligam in nouissima? Intrem in sanctuarium dei. Vbi ergo intellexit, & vnde modo isti fœlices?
Veruntamen propter dolositatē posuisti eis. Quia dolosi sunt, id est, fraudulenti, quia dolosi sunt, dolos patiuntur. Quid est hoc, quia fraudulenti sunt, fraudem patiūtur? Fraudem volūt facere generi humano in omnibus nequitiis suis, fraudem & ipsi patiuntur, vt terrena bona eligant, & relinquant æterna. Ergo fratres in eo quod fraudem faciunt, fraudem patiūtur. Quod iamdudum dixi, fratres, quale cor habet quis vt lucretur vestem & perdat fidem? Ille cui tulit vestem passus est fraudē, an iste qui tanto dāno percutitur? Si preciosior est vestis quàm fides, maiore dāno ille afficitur. Si autem incōparabiliter fides excedit totum mūdum, ille videbitur
Matth. 16. damnum vestis perpeti. Huic autē dicitur, Quid prodest homini si totū mundum lucretur, animæ autē suæ dānum patiatur? Ergo quid illis contigit? Propter dolositatem posuisti eis. *Deiecisti eos dum extollerentur.* Non dixit deiecisti eos quia eleuati sunt, non quasi postea quàm eleuati sūt deiecisti eos, sed in eo ipso quod eleuati sunt, deiecti sunt. Si enim efferri iā cadere est, de-
H iecisti eos dum extollerentur. *Quomodo facti sunt in desolationem subito?* Admiratur super eos, intelligens in nouissima. *Defecerunt.* vere quomodo fumus, qui dū extollitur, deficit. Defecerunt. Quomodo dicit defecerūt? Quomodo qui intelligit in nouissima. Defecerūt.
Perierunt propter iniquitatem suam, Velut somnium exurgentis. Quomodo defecerunt? Quomodo deficit somnium exurgētis. Fac hominem in somnis videre se inuenisse thesauros, diues est, sed donec euigilet. Veluti somnium exurgentis, sic defecerūt quomodo somniū euigilantis. Quæritur igitur, & non est, nihil in manibus, nihil in lecto. Pauper dormierat, diues in somnis fact⁹ fuerat. Si non euigilasset, diues esset. Euigilauit, inuenit erumnam quam dimiserat dormiens. Et isti non inuenient miseriam quam sibi comparauerant? Cū euigilauerint de hac vita, trāsit illud quod quasi somno tenebatur, veluti somnium exurgētis. Et ne diceretur, Quid ergo? Parua tibi videtur claritas eorū, parua tibi videtur pompa eorum, parui tibi videntur tituli, imagines, statuæ, laudes, cunei clientum: *Domine, ait, in ciuitate tua imagines eorum ad nihilum rediges.* Itaq; fratres mei libere
I loquens de hoc loco, veluti vnde libet, quia quādo vobis miscemur, magis vos ferimus, quàm docem⁹, in nomine Christi & in timore eius exhortor vos, vt quicūque ista nō habetis, nō cupiatis: quicūque habetis, nō in eis præsumatis Ecce dixi vobis, non dico damnamini quia habetis, sed dānamini si de talibus præsumatis, Si de talibus præsumatis, si de talibus inflemini, si propter talia magni vobis videamini, si propter talia pauperes nō agnoscatis, si generis humani conditionem cōmunem propter excellentē vanitatē obliuiscamini, Tunc enim deus necesse est retribuat in nouissimo, & in ciuitate sua imaginem taliū ad nihilum redigat. Qui autē
1.Timo.6. diues est, hoc modo sit quo præcepit Apostol⁹, Præcipe, inquit, diuitibus huius mundi, non superbe sapere, neq; sperare in incerto diuitiarū suarū, sed in deo vno, qui præstat omnia nobis abundanter ad fruendū. Abstulit superbiā diuitum, dat consilium. Quasi dicerent, diuites sumus, superbire nō prohibes, iactare pōpas diuitiarum nostrarū vetas. Quid ergo facturi sumus de istis diuitiis? Vsqueadeo non est quod inde fiat? Diuites, inquit, sint in operibus bonis, facile tribuant, cōmu
Ibidem. nicent. Et quid prodest hoc? Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurū, vt apprehēdant veram vitam. Vbi debent sibi thesaurizare? Quò misit iste oculū K
intrans in sanctuarium dei? Exhorrescant omnes fratres nostri diuites, abundantes pecunia, auro, argento, familia, honoribus, exhorrescant quod modo dictum est, Domine in ciuitate tua imaginem eorū ad nihilum rediges. Nōnne digni sunt hæc pati, vt deus in ciuitate sua imaginem eorum ad nihilum redigat, quia & ipsi in ciuitate sua terrena imaginem dei ad nihilum redegerunt? In ciuitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges. *Quia delectatum est cor meum.* Dicit quibus rebus tētatur, quia delectatum est, inquit, cor meum. *Et renes mei mutati sunt.* Quando me delectauerunt temporalia ista, mutati sunt renes mei. Potest & sic intelligi, quia delectatum est cor meum in deū, & renes mei mutati sunt, id est, libidines meæ mutatæ sunt, & castus totus factus sum. Renes mei mutati sunt. Et audi quomodo.
Et ego ad nihilum redactus sum, & non cognoui. Ego ille qui modo ista dico de diuitibus, aliquādo talia desyderaui: ideo & ego ad nihilum redactus sum, quando penè effusi sunt gressus mei. Et ego ad nihilū redactus sum, & non cognoui. Nō est ergo desperandū, & de illis in quos talia dicebam. Quid est non cognoui? *Quasi pecus* L
factus sum ad te, & ego semper tecum. Multum interest inter istum & alios. Iste quasi pecus factus est desyderando terrena, quādo redactus ad nihilū non cognouit æterna. Sed non recessit à deo suo, quia non illa desyderauit à dæmonibus, à diabolo. Hoc enim iam vobis cōmendaui. Vox est synagogæ, id est, illius populi qui nō seruiuit idolis. Pecus quidem factus sum, à deo meo terrena desyderans, sed nunq̄ recessi ab ipso deo meo. Quia ergo quāuis factus pecus, nō recessi à deo meo, sequitur, *Tenuisti manum dexteræ meæ.* Nō dixit manum dexteram meam, sed manum dexteræ meæ. Si dexteræ manus est, manus habet manum. Manum tenuisti dexteræ meæ, vt deduceres me. Quid posuit manū? Potestatem. Hoc enim dicimus quenquam habere in manu quod habet in potestate, quomodo dixit diabolus deo
de Iob, Mitte manum tuā, & tolle quæ habet. Quid est Iob.1.
mitte manum tuā? Da potestatem. Manū dei, potesta-
tem dei dixit: sicut scriptū est alio loco, Mors & vita in Prouer. 18.
manibus linguæ. Nunquid lingua manus habet? Quid est in manibus linguæ? In potestate linguæ. Quid est in
potestate linguæ? Ex ore tuo iustificaberis, & ex ore tuo M
condemnaberis. Tenuisti ergo manum dexteræ meæ, Matth.12.
potestatem dexteræ meæ. Quæ est dextera mea? Quia ego semper tecum. In sinistra habebā, quia pecus factus sum, id est, quia terrena in me fuit concupiscentia, Sed dextera mea erat, quia semper tecum erā. Huius dexteræ meæ manum tenuisti, id est, potestatem rexisti. Quā
potestatem? Dedisti eis potestatem filios dei fieri. Cœ- Ioan.1.
pit esse iam inter filios dei ad nouum testamētum pertinens. Vide quomodo retenta est manus dexteræ eius.
In voluntate tua deduxisti me. Quid est in voluntate tua? Non meis meritis. Quid est in volūtate tua? Audi Apostolum, qui fuit pecus primo terrena desyderans, & se-
cundum vetus testamentum viuens. Quid ait? Qui pri 1.Timo.1.
mo fui blasphemus, & persecutor, & iniuriosus, sed misericordiam consecutus sum. Quid est in voluntate tua? Gratia dei sum id quod sum. *Et cum gloria assumpsisti me.* Iam quod assumptus est, & in qua gloria eius quis explicat? Quis dicit? Expectemus hoc, quia in resurrectione erit, in nouissimis erit, Cum gloria assumpsisti me. Et cœpit cogitare fœlicitatem ipsam cœlestem, & arguere se, quia pec⁹ fuit, & terrena desyderauit. *Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram?* Ex voce

A vestra intellexisse vos video. Cōparauit voluntati suæ terrenę premiū cœleste quod accepturus est, vidit quid ibi sibi seruaretur, & cogitans & æstuans in cogitatione cuiusdam rei ineffabilis, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, nō dixit illud, aut illud mihi est in cœlo: sed, quid mihi est in cœlo? Quid est illud quod habeo in cœlo? Quantum est? quale est? quid est? Et cum non transit, quod habeo in cœlo à te, quid volui super terram? Seruas mihi tu, sed dicam vt possum, sed date veniam, Accipite conatum meum, deuotionem nitendi, nam explicandi nulla facultas est. Seruas, inquit, mihi tu in cœlo diuitias immortales teipsum, & ego volui à te in terra quod habēt & impij, quod habent & mali, quod habent & facinorosi, pecuniam, aurum & argentum, gemmas, familias, quod habent & scelerati multi, quod habent multæ fœminæ turpes, multi viri turpes. Hæc pro magno desyderaui à deo meo super terrā, cū seruet se mihi in cœlo deus meus. Quid enim mihi est in cœlo? Ostendere habet ipsum quid? Et à te quid volui super terram? *Defecit cor meum & caro mea, deus cordis mei.* Hoc ergo mihi est in cœlo seruatum, Deus cordis mei. *Et pars mea deus meus.* Quid est fratres? Inuenimus diuitias nostras, eligat sibi partes genus humanum. Videamus homines cupiditatum diuersitate dilaniari, Eligāt alij militiam, alij aduocationem, alij diuersas variasq; doctrinas, alij negociationem, alij agriculturā, Istas partes sibi faciant de rebus humanis, clamet populus dei, Pars mea deus meus. Non ad tempus pars mea sed pars mea deus.

10.lib. de Ciui.dei.c. 25.in fine. 1.Cor.2.

B

In secula. Aurum & si semper habeo, quid habeo? Deū si semper haberem, quàm magnum bonum haberem. Huc accedit quia deus seipsum mihi promittit, & id me in æternum habiturum promittit. Tantum habeo, & nunquam non habeo. Magna fœlicitas pars mea deus. Quandiu? In secula. Quomodo? Ecce vide quomodo illum amauit. Fecit cor castū, Deus cordis mei, & pars mea deus in secula. Factum est cor castum, gratis iam amatur deus, Non ab illo petitur aliud præmiū. Qui aliud præmium petit à deo, & propterea vult seruire deo, carius facit quod vult accipere, quàm ipsum à quo vult accipere. Quid ergo? Nullum præmium dei? Nullum præter ipsum. Prænum dei, ipse deus est. Hoc amat, hoc diligit, si aliud dilexerit, non erit castus amor. Recedis ab igne immortali, frigesces, corrūperis. Noli recedere, corruptio tua erit, fornicatio tua erit. Iam iste redit, iam iste pœnitet, iam pœnitentiam iste elegit, iam dicit, pars mea deus. Et quomodo delectatur in ipsū quem partem sibi elegit? *Ecce qui longe se faciunt à te, peribunt.* Iste ergo recessit à deo, sed non longe, quia quasi pecus factus sum, inquit, & ego semper tecum. Illi vero longe recesserunt, quia non solum terrena desyderauerunt, sed ea à dæmonibus & à diabolo petierunt. Qui longe se faciunt à te, peribūt. Et quid est, longe à deo fieri? *Perdidisti omnem qui fornicatur abs te.* Huic fornicationi contrarius est amor castus. Quis est amor castus? Amat iam anima sponsum suum. Qui ab illo quærit, ab sponso suo quem diligit? Forte quomodo sibi eligunt homines aut generos, aut spōsos fœminæ eligunt, Forte diuitias & aurum eius amat, & fundos, & argētum, & pecuniam, & equos, & familiam, & cætera? Absit. Iste ipsum solum amat, gratis amat, quia in ipso habet omnia, quia per ipsum facta sunt omnia. Perdidisti, inquit, omnem qui fornicatur abs te. Tu autē quid facis? *Mihi autē adhærere deo bonū est.* Hoc est totum bonum. Vultis amplius? Doleo volentes. Fratres, quid vultis amplius? Deo adhærere nihil est meli⁹, quādo eum videbimus facie ad faciem. Modo ergo quid? Quia adhuc peregrinus loquor? Adhærere deo, inquit, bonum est, sed modo in peregrinatione, quia nōdum venit res. *Ponere in deo spem meam.* Quādiu ergo nōdum adhæsisti, ibi pone spem. Fluctuas, præmitte ad terram hanc ancoram, Nondum hæres per præsentiam, inhære per spem. Ponere in deum spem meam. Et quid hic ages ponens in deo spem tuam? Quod erit negocium tuum, nisi vt laudes quem diligis, & facies te cum coamatoribus eius? Ecce si amares aurigam, nō raperes cæteros, vt tecum amarent? Amator aurigæ quacunque transit loquitur de illo, vt cum illo eum ament & cæteri. Gratis amātur flagitiosi homines, & à deo præmium quæritur vt ametur? Ama deum gratis, nulli inuideas deum. Rapite eum quotquot potestis, quotquot possessuri estis, non fit angustus. Nullos in illo limites facietis, totum singuli possidebitis, & totum omnes habebitis. Ergo hoc fac dum hic es, id est, cum ponis in deo spem tuam. Quid enim hic sequitur? *Vt annunciem omnes laudes tuas in atriis filiæ Sion.* Vt annunciem omnes laudes tuas. Sed vbi? In atriis filiæ Sion, quia prædicatio dei præter Ecclesiam inanis est. Parum est laudare deum, & annūciare omnes laudes eius. In atriis filiæ Sion annuncia. Ad vnitatem attende, noli diuidere populum, sed rape ad vnum & fac vnum. Oblitus sum quādiu dixi, Iam finito Psalmo, ex isto odore coniicio me diuturnum habuisse sermonem, sed studiis vestris non sufficio. Violenti estis nimis, vtinam ista violentia rapiatis regna cœlorum.

C

Ioan.1.

D 1.Cor.13.

E

In Psalmum septuagesimumtertium Enarratio.

PSALMI huius titulus est: *Intellectus Asaph.* Latine cōgregatio, Græce synagoga dicitur. Videamus quid intellexerit ista synagoga, Nos autem intelligamus primitus synagogam, exinde intelligemus quid intellexerit synagoga. Omnis cōgregatio generali nomine synagoga appellatur, & pecorum & hominū potest dici cōgregatio. Non autē hic pecorū congregatio est, quando audiuimus intellectū. Nā homo si neglexerit intellectum in honore positus, quid de illo dictum est, audi, Homo in honore positus non intellexit cōparatus est iumētis insensatis, & similis factus est illis. Quia ergo non est pecorū congregatio nec diu differendū est, nec diligentius cōmendandum est: sed quia hominū est, quorum hominū sit, hoc debemus intelligere. Non vtiq; eorum hominū est, qui in honore positi nō intelligentes cōparati sunt iumentis insensatis, & similes facti sunt eis, sed eorū qui intelligunt. Præscribit enim hoc titulus Psalmi dicēs, Intellectus Asaph. Intellectus quædam cōgregatio est, cuius vocem audituri sumus. Sed quoniā proprie synagoga dicta est congregatio populi Israël, ita vt vbicunq; audierimus synagogā, non iam soleamus intelligere nisi populū Iudæorum, videamus ne forte ipsius vox sit in isto Psalmo. Sed qualiū Iudæorū, & qualis populi Israël? Non enim paleæ, sed forte frumenti: nō ramorum fractorum, sed forte cōfirmatorum. Nō enim omnes qui sunt ex Israël, hi sunt Israëlitę, sed in Isaac, inquit, vocabitur tibi semen: hoc est, non hi qui filij carnis, hi filij dei, sed filij promissionis deputātur in semine. Sunt ergo quidam Israëlitæ, ex quibus erat ille de quo dictum est, Ecce vere Israëlita in quo dolus non est. Nō secundū hoc dico, quod & nos Israëlitæ sumus, quia & nos semē Abrahæ sumus. Gētibus quippe loquebatur Apostolus

Psal.48. F

Matth.3. Rom.11. Ibidē.et.9.

Ioan.1.

G stolus cum diceret, Ergo Abrahæ semen estis secūdum
Galat.3. promissionē hęredes. Secundū hoc ergo omnes Israë-
litæ qui sequimur vestigia fidei patris nostri Abrahæ.
Sed illo modo hic intelligamus Israëlitarū vocē, quo-
Roma.11. modo dixit Apostolus, Nam & ego Israëlita sum ex se-
mine Abrahæ de tribu Beniamin. Hic ergo intelliga-
Rom.9. mus quod Prophetæ dixerūt, Reliquiæ saluę fiēt. Reli-
quiarū itaq; saluatarū audiamus hic vocē, & loquatur
synagoga quæ acceperat vetus testamētum, & iotenta
erat in promissa carnalia, & ex hoc factū est vt nutarēt
Psal.72. ei pedes. Nam & in alio quodā Psalmo, vbi titulus etiā
habet Asaph, quid dicitur? Quàm bonus deus Israël re-
ctis corde? Mei autē penè cōmoti suot pedes. Et quasi
diceremus, vnde tibi cōmoti sunt pedes? Paulominus,
Ibidem. inquit, effusi sunt gressus mei, quia zelaui in peccatori-
bus, pacem peccatorū intuens. Cū enim secūdum pro-
missa dei ad vetus testamētum pertinentia expectaret
fœlicitatē terrenam, animaduertit eam abūdare apud
impios, in his rebus quas expectauerat à deo, pollere il-
los qui non colerent deū: & tanquā sine causa deo ser-
H uisset, nutauerunt pedes eius. Ibi enim dicit, Ecce ipsi
peccatores & abūdantes io seculo obtiouerūt diuitias.
Nūquid io vano iustificaui cor meū? Videte quemad-
modum paulominus effusi sunt gressus eius, vt iam sibi
dicat anima. Quæ vtilitas quia seruio deo? Ecce ille nō
seruit & fœlix est, ego seruio & laboro. Postremo pu-
to, quia & ego fœlix sum, quādo & ille fœlix est qui nō
seruit: quare me putem ideo fœlicē esse quia seruio? Ille
autem Psalmus cuius testimoniū produxi, præcedit istū
quem nūc in maoibus habemus. Opportune autem nō
ex nostra, sed ex dei dispēsatione factum est, vt modo
Ioan.1. audiremus ex Euāgelio, Quia lex per Moysen data est,
gratia & veritas per Iesum Christū facta est. Si enim di
scernimus duo testamenta, vetus & nouū, non sunt ea-
dem sacramenta, oec eadem promissa, eadem tamen
Exo.20. pleraque pręcepta, Nā non occides, non mœchaberis,
nō furaberis, honora patrem & matrem, nō falsum te-
stimonium dixeris, nō coocupisces res proximi tui, &
non concupisces vxorē proximi tui, & nobis pręceptū
est: & quisquis ea nō obseruauerit, deuiat, nec omoioo
I digous est qui accipere mereatur montem sanctū dei,
Psal.14. de quo dictum est, Quis habitabit in tabernaculo tuo,
aut quis requiescet io monte sancto tuo? Innocens ma
nibus & mūdo corde. Hęc dicimus fratres charissimi,
vt omnes de nouo testamēto discatis, nō inhærere ter-
renis rebus, sed cœlestia adipisci. Discussa ergo præce-
pta, aut omnia eadē inueniūtur, aut vix aliqua in Euā-
gelio quæ non dicta sint à Prophetis. Pręcepta eadē, sa
cramenta nō eadem, promissa non eadem. Videamus
quare præcepta eadem, quia secūdum hæc deo seruire
debemus. Sacramēta non eadem, quia alia sunt sacra-
menta dantia salutē, alia promittentia saluatorem. Sa-
cramenta noui testameoti dant salutē, sacramenta ve-
teris testamenti promiserunt saluatorem. Cum ergo iā
teneas promissa, quid quęris promittentia saluatorem,
iam habens? Hoc dico, teneas promissa, non quod iam
acceperimus vitam æternam, sed quia iā venerit Chri-
stus qui per Prophetas prænūciabatur. Mutata sunt sa-
cramenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, fœ-
liciora. Promissa quare non eadem? Quia promissa est
Exod.3. terra Chanaā, terra copiosa, fructuosa, affluens lacte &
melle, promissum regnum temporale, promissa fœlici-
tas seculi, promissa fœcunditas filiorum, promissa sub-
iectio inimicorum, Hæc omoia ad terrenam fœlicita-
tem pertinent. Sed quare ipsa primo promitti oporte-

bat? Quia nō primo quod spiritale est, sed quod anima- K
le, postea, inquit, spiritale. Primus homo de terra terre- 1.Cor.15.
nus, secundus homo de cœlo cœlestis: qualis terrenus,
tales & terreni, & qualis cœlestis, tales & cœlestes: sicut
portauimus imagioem terreni, portemus & imaginem
eius qui de cœlo est. Ad imaginē terreni pertinet vetus
testamētum, ad imaginem cœlestis nouum testamen-
tum. Sed ne quisquā putaret ab alio factum esse homi-
nem terrenum, ab alio cœlestē, ideo deus ostendens se
esse vtriusque creatorem, etiā vtriusq; testamenti se es-
se voluit authorem, vt & terrena promitteret in veteri
testamento, & cœlestia in nouo testamento. Sed tādiu
primus homo terrenus es, quandiu terrena sapis. Nun-
quid quoniam puero dātur quædam puerilia ludicra,
quibus puerilis animus nutritur, propterea grandescē
ti num oon excutiuntur ē manibus, vt aliquid iam vti-
lius tractet, quod grandem decet? Veruntamen tuipse
dedisti filio tuo & nuces paruulo, & codicem grandi.
Nō ergo quia illa quasi ludicra puerorum, deus per no
uum testamentū excussit de manib⁹ filiorū, vt aliquid
vtilius daret grādescentibus, propterea priora illa nō L
ipse dedisse putādus est. Ipse vtrunq; dedit. Sed lex ip- Ioan.1.
sa per Moysen data est, gratia & veritas per Iesū Chri-
stum facta est. Gratia, quia impletur per charitatē, quod
per literā iubebatur: veritas, quia redditur quod pro-
mittebatur. Hoc ergo intellexit Asaph iste. Deniq; om-
nia quæ Iudæis promissa fuerāt ablata sunt. Vbi est re-
gnum eorum? Vbi templum, vbi vnctio, vbi sacerdos, Danie.9.
vbi iā apud illos Prophetæ? Ex quo veoit qui per Pro-
phetas pręedicabatur in illa gente, iam nihil horum est,
iam perdidit terrena, & oondū quærit cœlestia. Inhæ-
rere ergo terreois, quanuis ea deus donet, non debes.
Veruntamen nō quia eis inhærere nō debemus, alium
ea dare, nisi deū credere debemus: ipse ea dat, sed no-
li pro magno expectare ab eo bonum, quod dat & nō
bono. Nam si pro magno ea daret, malis ea non daret.
Ideo autem ea voluit dare & malis, vt discant boni a-
liud ab eo quærere, quod non dat & malis. Illi autem
inhærentes terrenis miseri, & non de illo præsumen-
tes qui fecit cœlum & terram, qui eis dedit & ipsa ter-
rena, qui eos etiā temporaliter de Aegypti captiuitate Exod.14.
liberauit, qui eos per diuisum mare duxit, qui eorum M
inimicos persequentes fluctibus obruit, nō io illo prę-
sumentes qui daret vtique cœlestia grādibus, sicut ter-
rena paruulis dedit, timentes perdere quod acceperāt,
occiderunt qui dederat. Hæc dicimus fratres, vt om-
nes de nouo testamento discatis non inhærere terre-
nis. Si enim illi inexcusabiliter terrenis inhæserunt,
quibus ipsum nouum testamētum nondum fuerat re-
uelatum, quanto inexcusabilius terrena sectantur, qui-
bus iam promissa cœlestia in nouo testamento reuela-
ta sunt? Nam recolite fratres mei quid dictū sit à per-
sequentibus Christum, Si dimiserimus eum sic, veni- Ioan.11.
ent Romani & tollent nobis & locum & gentem. Vi-
dete quia timendo terrena perdere, regem cœli occi-
derunt. Et quid eis factum est? Perdiderunt etiam ipsa
terrena, Et vbi occiderunt Christum, ibi occisi sunt.
Et cum terram nolentes perdere, datorem vitæ occi-
derunt, eandem terram occisi perdiderunt. Et eo tem- Iosephus
pore quo illum occiderunt, eoipso tempore admonē- de Iudaico
tur, quare ista perpessi sunt. Quando enim euersa est ci- bello.
uitas Iudæorum, pascha celebrabant, & in multis mili-
bus hominū tota ipsa gens cōuenerat ad illius festiui-
tatis celebrationem. Ibi deus per malos quidem sed ta
mē ille bonus, per iniustos sed iustus & iuste ita in eos
vindicauit,

A vindicauit,vt perimerentur multa milia hominum,&
ipsa ciuitas euerteretur. Hoc in isto Psalmo plãgit in-
tellectus Asaph, & in ipso planctu tãquam intellectus
discernit terrena à cœlestibus,discernit vetus testamẽ-
tum à nouo testamento, vt videas per quæ transeas,
quid expectes,quid relinquas,quibus hæreas. Sic ergo
cœpit, *Vt quid repulisti nos deus in finem?* Repulisti in finẽ,
ex persona populi Iudęorum,& ex persona congrega-
tionis quæ proprie synagoga appellatur. Vt quid repu
listi nos deus in finem?Non reprehendit,sed quærit vt
quid,quam ob rem,propter quid hoc fecisti? Quid fe-
cisti?Repulisti nos in finem. Quid est in finem? Forte
Rom.10. vsque in finẽ seculi. An repulisti nos in Christo qui fi-
nis est omni credenti?Vt quid enim repulisti nos deus
†al.furor. in finem? *Iratus est animus † tuus super oues gregis tui.* Qua-
re iratus es super oues gregis tui,nisi quia terrenis inhę
rebamus,& pastorem non agnoscebamus? *Memento cõ-
gregationis tuæ,quam possedisti ab initio.* Nunquid ista potest
esse vox gentium? Nunquid gentes possedit ab initio?
Sed possedit semen Abrahæ populum Israël etiam se-
cundum carnem natum de Patriarchis patribus no-
B stris,quorum nos filij facti sumus, non veniẽdo de car
ne,sed imitãdo fidem. Illi autem à deo possessi ab ini-
tio, quid eis contigit? Memento congregationis tuæ
quam possedisti ab initio. *Redemisti virgã hæreditatis tuæ.*
Ipsam congregationem tuam virgam hæreditatis tuæ
redemisti. Hanc ipsam congregationem dixit virgam
hæreditatis. Respiciamus ad factum primum,quando
voluit possidere ipsam congregationem liberãs illam
Exo.4. de Aegypto, quod signum dederit Moysi cum diceret
Moyses ei, Quod signum dabo vt credãt mihi quia tu
me misisti?Et deus ait ad illum:Quid in manu tua por
tas? Virgam. Proiice illam in terrã. Et dimisit virgam
in terram,& facta est serpens,& expauit Moyses,& fu-
git ab eo. Et ait illi dominus, Apprehẽde caudam eius.
Et apprehendit,& reuersa est in statum suum virga fa-
cta,sicut antea virga erat. Quid significat? Non enim
Gene.3. frustra factũ est. Interrogemus literas dei. Quid serpẽs
Nume.21. persuasit homini? Mortem. Ergo mors à serpente. Si
Ioan.3. mors à serpente,virga in serpente, Christus in morte.
Ideo etiam cum à serpentibus in deserto morderentur
C & necarentur,pręcepit dominus Moysi,vt serpentem
æneum exaltaret in eremo,& admoneret populum,vt
quisquis à serpente morsus esset, illum intueretur & sa-
naretur. Sic & fiebat:sic & homines à venenis, morsi à
serpentibus sanabantur intuendo serpentem. Sanari à
serpente magnum sacramentum. Quid est, intuendo
serpentem sanari à serpente? Credendo in mortuũ,sal-
Exod.4. uari à morte. Et tamen expauit & fugit Moyses. Quid
est,ab illo serpente fugisse Moysen? Quid fratres,nisi ꝙ
Luca.24. scimus in Euangelio factum? Mortuus est Christus,&
expauerunt discipuli, & ab illa spe in qua fuerãt reces-
Exod.4. serunt. Sed quid dictum est? Apprehẽde caudam eius.
Exod.33. Quid est caudam? Posteriora comprehẽde. Hoc signi-
ficauit & illud, Posteriora mea videbis. Primo factus
est serpens,sed cauda retenta facta virga. Primo occi-
sus,postea resurrexit. Est etiam in cauda serpentis finis
seculi,quia sic modo mortalitas Ecclesiæ ambulat: alij
eunt: alij veniunt per mortem tanquam per serpẽtem,
quia à serpente mors seminata est:sed in fine seculi,tã-
quam cauda redimus ad manum dei, & efficimur sta-
bilitum regnum dei,vt impleatur in nobis, Redemi-
sti virgam hæreditatis tuæ. Sed quia synagogę vox est,
Redemisti autem virgam hæreditatis tuæ:magis appa-
ret in gẽtibus: occulta autem spes Iudæorum, vel eorũ
qui futuri sunt vt credant, vel eorum qui eo tempore D
crediderunt,quando misso spiritu sancto, discipuli o- Acto.2.
mnium gentium linguis locuti sunt. Tunc enim ali- Ibidem.& 4.
quot milia de Iudæis ipsis Christi crucifixoribus credi
derunt:& quia prope inuenti erant,ita crediderunt,vt
omnia quę habebant venderent,& precia rerum suarũ
ante pedes Apostolorum ponerent. Quia ergo occul-
tum erat hoc, magisq; redemptio virgæ dei clara futu-
ra erat in gentibus, exprimit vnde dicat quod dixit,
Redemisti virgam hæreditatis tuæ. Hoc dixit non de
gentibus,in quibus manifestum est: Sed vnde? *Montem
Sion.* Ad hæc & mons Sion potest aliter intelligi: Istũ:
In quem habitasti in ipso: Vbi erat populus antè,vbi in-
stitutum templum, vbi celebrata sacrificia, vbi omnia
illo tempore necessaria, Christum promittentia. Pro-
missio cum redditur res, iam fit superflua: nã antequã
reddatur quod promittitur,necessaria est ipsa promis-
sio,ne promissum sibi obliuiscatur cui promittitur, &
non expectando moriatur. Oportet ergo vt expectet,
vt cum venerit accipiat: ideo non debet deserere pro-
missionem. Propter hoc non deserebantur figuræ, vt
veniente die, vmbræ tollerentur. Montem Sion istum E
quem inhabitasti in ipso. *Eleua manum tuam in superbiam
eorum in finem.* Quomodo nos repellebas in finem, sic
eleua manum tuam in superbiam eorũ in finem. Quo-
rum superbiam? A quibus euersa est Hierusalem. A qui-
bus autem,nisi à regibus gentium? Bene eleuata est ma-
nus eius in superbiam eorum in finem: nam & ipsi iam
Christum cognouerunt. Finis enim legis Christus ad Rom.10.
iustitiam omni credenti. Quàm bene illis optat: quasi
iratus loquitur,& maledicere videtur: & vtinam eue-
niat quod maledicit, immo iam in nomine Christi e-
uenire gaudeamus. Iam tenentes sceptrum, subduntur
ligno crucis: iam fit quod prædictum est, Adorabunt Psal.71.
eum omnes reges terræ,omnes gentes seruiẽt illi. Iam
in frontibus regum preciosius est signum crucis,quàm
gemma diadematis. Eleua manum tuam in superbiam
eorum in finem. *Quanta maligne operatus est inimicus in
sanctis tuis?* In his quæ sancta tua erant, id est, in tem-
plo,in sacerdotio,in illis omnibus sacramentis quæ il-
lo tempore fuerunt, quanta malignè operatus est ini-
micus? Reuera inimicus tunc operatus est. Gẽtes enim F
tunc quæ hoc fecerunt, deos falsos colebant, simula-
chra adorabant,dæmonibus seruiebant:operati sunt ta
men multa mala in sanctis dei. Quando possent, nisi
permitterentur? Quando autem permitterentur, nisi
iam gens sancta illa prima promissa non essent, cum
ipse qui promiserat teneretur? Ergo quãta malignatus
est inimicus in sanctis tuis. *Et gloriati sunt omnes qui ode-
runt te.* Seruos attende dæmonum,seruos simulachro-
rum,quales tunc gentes erant, quando euerterũt tem-
plum & ciuitatem dei. Et gloriati sunt: *In medio solenni-
tatis tuæ.* Mementote quod dixi tunc euersam esse Hie-
rusalem, cum ipsa solennitas ageretur, in qua solenni-
tate dominum crucifixerunt. Congregati sæuierunt,
congregati perierunt: *Posuerunt signa sua signa & non co-
gnouerunt.* Habebant signa sua quæ ibi ponerent,vexil-
la sua, aquilas suas,dracones suos,signa Romana, aut
etiam statuas suas, quas primo in templo posuerunt,
aut forte signa sua quæ audierãt à vatibus dæmonum
suorum,& non cognouerunt. Quid nõ cognouerunt?
Quia non haberes in me potestatem, nisi tibi data es- Ioan.19.
set desuper. Non cognouerunt, quia non ipsis honor
delatus est, vt affligerent, vt caperent, vel euerterent ci-
uitatem,sed impietas eorum tanquam securis dei facta
est. Facti

G est. Facti sunt instrumẽtum irati, non regnum placati. Facit hoc enim deus, quod plerũq; facit & homo. Aliquando iratus homo apprehendit virgam iacẽtem in medio, fortasse qualecũque sarmentũ, cædit inde filiũ suum, ac deinde proiicit sarmentum in ignem, & filio seruat hæreditatem. Sic aliquãdo deus per malos erudit bonos, & per temporalem potentiã dãnandorum, exercet disciplinam liberãdorum. Quid enim? Putatis fratres, quia vere sic data est disciplina illi gẽti, vt omnino periret? Quanti inde postea crediderunt, quanti adhuc credituri sunt? Alia est palea, aliud frumentum, super vtrunq; tamen intrat tribula, sed sub vna tribula aliud comminuitur, aliud purgatur. Quãtum bonum præstitit nobis deus de malo Iudæ traditoris? De ipsa sæuitia Iudæorum quãtum bonum præstitum est fide-
Nume. 21. libus gentibus? Occisus est Christus, vt esset in cruce, quod attenderet qui esset à serpente percussus. Sic ergo & isti forte à diuinis suis audierant, quia debuerunt ire ad Hierusalem, & capere eam, & cum cepissent atque euertissent eam, dixerunt sibi quòd à dæmonibus suis factum sit, posuerunt signa sua signa; & non cognoue-
H runt. Quid non cognouerunt? *Sicut in egressu desuper.* Quia nisi desuper egrederetur iussio, nunquã sæuientibus gentibus in Iudæorum populũ talia licerent. Sed
Danie. 9. egressum est desuper, quomodo dicit Daniel à principio orationis suę, Egressus est sermo. Hoc & dominus ipsi Pilato inflanti se, & ponenti signa sua signa, & nõ cognoscenti & dicenti ad Christum, Mihi non respõdes, nescis quia potestatem habeo occidendi te, & potestatem habeo dimittendi te? Et dominus ad inflatum
Ioan. 19. tanquam vesicam inflatam pungens, Non haberes, inquit, in me potestatem, nisi datũ esset tibi desuper. Sic & hic posuerunt signa sua signa, & non cognouerunt. Quomodo non cognouerunt? Sicut in egressu desuper. Quomodo egressus factus fuerat desuper, vt hoc impleretur? Nunquid sic illi cognoscere potuerunt? Iã percurramus versus istos euersa Hierusalem, propterea quia & manifesti sunt, & non libet immorari nec in pœna inimicorum. *Quasi in sylua lignorum securibus conciderunt ianuas eius in idipsum, in dolabro & in fractorio deiecerunt eam.* Id est conspiranter, constanter in dolabro & fra-
4. Reg. 25. ctorio deiecerunt eam. *Incẽderunt igni sanctuarium tuum,*
I *polluerunt in terra tabernaculum nominis tui. Dixerunt in corde suo cognatio eorum inter se.* Quid dixerunt? *Venite comprimamus omnes solennitates domini de terra.* Domini, ex persona huius interpositum est, id est, ex persona Asaph. Non enim illi sæuientes dominum appellarent, cuius templum euertebant. Venite comprimamus omnes solennitates domini de terra. Quid Asaph? Quid intellectus Asaph in his? Quid? Non proficit vel disciplina data? Mentis prauitas non corrigitur? Euersa sunt omnia quæ primo erant: nusquam sacerdos, nusquam †le-
† al. altare. uita Iudęorum, nusquam victima, nusquam templum. Ergo nihil aliud cognoscendum est, nisi quod huic decedenti successit. Aut vero hoc promissum signum non auferretur, nisi venisset quod promittebatur? Videamus ergo hoc modo intellectum Asaph, videamus si proficit ex tribulatione. Attendite quid dicat:

Signa nostra vidimus, iam non est Propheta, & nos non cognoscet adhuc Ecce isti Iudæi qui se dicunt non agnosci adhuc, id est, in captiuitate adhuc se esse, nondum se liberari, expectant adhuc Christum. Venturus est Christus, sed veniet vt iudex: Primo vocator, postea discretor veniet, quia venit, & eum venturum esse manifestum est: sed iam desuper veniet. Ante tẽ erat ô Israël: quassatus es, quia offendisti in iacentem: ne conteraris K
obserua desuper venientem, ita enim prædictũ est per Prophetam, Quisquis offenderit in lapidem illum, cõ- Luc. 20.
quassabitur, & super quem venerit cõteret eum. Conquassat paruos, conteret magnos. Iam signa tua non vides, non est Propheta, & dicis: Et nos non cognoscet adhuc, quia vos non agnoscitis adhuc. Iã non est Propheta, & nos non cognoscet adhuc. *Vsquequo deus exprobrabit inimicus?* Clamas quasi derelictus, quasi desertus clamas tanquam æger qui medicum cædere, quàm curari maluisti: non te agnoscit adhuc. Vide quid fecerit qui te non agnoscit adhuc. Etenim quibus non Esa. 55.
est annunciatum de eo videbunt, & qui non audierunt intelligent, & tu adhuc clamas, iam non est Propheta, & nos non cognoscet adhuc? Vbi est intellectus tuus? *Iritat aduersarius nomen tuum in finem.* Ad hoc iritat aduersarius nomen tuum in finem, vt iratus corripias, corripiens cognoscas in finem, aut certe in finem vsq; ad finem. Vsque ad quem finem? Quousque cognoscas, quousque clames, quousque apprehensa cauda redeatur ad regnum. *Vt quid auertis manum tuam, & dexteram tuam, de medio sinu tuo in finem?* Iterum aliud signum L
quod datum est Moysi. Quomodo enim superius de virga signum, ita & de dextera. Cum enim illud factũ esset de virga, dedit deus alterum signum, Mitte, in- Exod. 4.
quit, manum tuam in sinum tuum, & misit: produc eã, & produxit, & inuenta est alba, id est immunda. Albor enim in cute, lepra est, non candor. Ipsa enim hæreditas dei, id est, populus eius foras ab eo missus, immundus factus est. Sed quid illi ait? Reuoca eam in sinum tuum: reuocauit, & reuersa est ad colorem suum. Quãdo hoc facis ait Asaph iste? Quousque dexteram tuam alienas à sinu tuo, vt foris immunda remaneat? Reuoca eam, redeat ad colorem, agnoscat saluatorem. Vt quid auertis manum tuam, & dexterãm tuam de medio sinu tuo in finem? Hæc clamat cæcus non intelligens, & hoc deus facit quod facit. Quare enim venit Christus? Cęcitas ex parte in Israël facta est, vt plenitu- Roma. 11.
do gentium intraret, & sic omnis Israel saluus heret. Ergo iam Asaph agnosce quod præcessit, vt vel sequaris si præcedere non potuisti. Nõ enim frustra venit Christus, aut frustra occisus est Christus, aut frustra granum cecidit in terram, nisi vt multipliciter surgeret. Exalta- M
tus est serpẽs in eremo, vt percussos à veneno sanaret. Ioan. 12.
Attende quod factum est, noli putare vacare quod ve- Nume. 21.
nit, ne te malum inueniat cum iterũ venerit. Intellexit Asaph, quia in titulo Psalmi intellectus Asaph. Et quid ait? *Deus autem rex noster ante secula, operatus est salutem in medio terræ.* Hæc nos clamamus, Iam non est Propheta, & nos nõ cognoscet adhuc. Hæc autem deus noster, rex noster, qui est ante secula, operatus est salutẽ in medio terrę: quia ipse est in principio verbum, per quod facta sunt secula, operatus est salutem in medio terræ. Deus ergo rex noster ante secula, quid fecit? Operatus est salutem in medio terræ, & ego adhuc clamo quasi desertus? Ille operatur salutẽ in medio terræ, & ego remansi terra? Intellexit Asaph bene, quia intellectus est Asaph. Quare enim ista, aut qualem salutẽ operatus est Christus, nisi vt discerent homines æterna desyderare, non semper temporalibus inhærere? Deus autem rex noster ante secula, operatus est salutem in medio terræ. Dum nos clamamus, Vsquequo domine exprobrabit inimicus in finẽ, vsquequo iritat aduersarius, vsquequo manum tuam auertis à sinu tuo: cum hæc dicimus, Deus autem rex noster ante secula, operatus est salutẽ in medio

A dio terræ, & nos dormimus. Iam vigilant gentes, & nos stertimus, & tanquam nos deus deseruerit, in somnis delyramus. Operatus est salutem in medio terræ. Iam ergo Asaph corrige ad intellectum, dic nobis qualem salutem operatus est deus in medio terræ: cum illa terrena vestra salus euersa est, quid fecit? Quid promisit? *Tu confirmasti in virtute tua mare.* Tanquam gentem Iudæorum velut aridam à fluctibus separatam. Mare in amaritudine sua gentes erant, terram illam vndique circunfluebant: ecce confirmasti in virtute tua mare, & remansit terra sitiens imbrem tuum. Tu confirmasti in virtute tua mare. *Contriuisti capita draconum in aqua.* Draconum capita, dæmoniorum superbias à quibus gētes possidebantur contriuisti super aquam, quia eos quos possidebāt tu per baptismum liberasti. Quid adhuc post capita draconum? Illi enim dracones habent principem suum, & ipse primus est magnus draco. Et de illo quid fecit qui operatus est salutem in medio terræ? Audi. *Tu confregisti caput draconis.* Cuius draconis? Intelligimus dracones omnia dæmonia sub diabolo militantia. Quem ergo singularem dra-
B conem cuius caput confractum est, nisi ipsum diabolum intelligere debemus? Quid de illo fecit? Tu confregisti caput draconis. Illud est initium peccati, caput
Gene. 3. illud est quod accepit maledictum, vt semen Euæ obseruaret caput serpentis. Admonita est enim Ecclesia initium peccati deuitare. Quod est initium peccati?
Ecclesi. 10. Tanquam caput serpentis, initium omnis peccati superbia. Confractum est ergo caput draconis, confracta est superbia diabolica. Et quid de illo fecit qui operatus est salutem in medio terræ? *Dedisti eum in escam populis Aethiopibus.* Quid est hoc? Quomodo intelligo populos Aethiopes? Quomodo, nisi per omnes gentes? Et bene per nigros. Aethiopes enim nigri sunt. Ipsi vocantur ad fidem qui nigri fuerunt, ip-
Ephe. 5. si prorsus, vt dicatur eis, Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Ipsi prorsus vocantur nigri, sed ne remaneant nigri: de his enim fit Ec-
Canti. 1. clesia cui dicitur, Quæ est ista quæ ascendit dealbata? Quid enim de nigra factum est, nisi quod dictum est, Nigra sum & speciosa? Et quomodo acceperunt isti in escam draconem istum? Puto quia magis Christum acceperunt in escam: sed Christum quo se consumma-
C rent, diabolum quem consumerent. Nam & vnde vitulus ille quem adorauit populus infidelis & apostata, quærens deos Aegyptiorum, dimittens eum qui liberauit de seruitute Aegyptiorum? Vnde agitatum est illud magnum sacramentum? Cum enim sic irasceretur Moyses colentibus & adorantibus idolum, & zelo dei inflammatus vindicaret temporaliter, vt à morte sem-
Exod. 32. piterna deuitanda terreret, tamen ipsum caput vituli in ignem misit & exterminauit, comminuit, in aquam sparsit, dedit populo bibere: sic factum est magnum sacramentum. O ira prophetica & animus non turbatus sed illuminatus, Quid egit? Mitte in ignem vt forma ipsa prius confundatur, minutatim comminue vt paulatim consumatur: Mitte in aquam, da populo bibere. Quid est hoc, nisi quia adoratores diaboli corpus ipsi* facti erant, quomodo agnoscentes Christum fiūt cor-
1. Cor. 6. pus Christi vt eis dicatur, Vos autem estis corpus Christi & membra? Corpus diaboli consumendum erat, & hoc ab Israelitis consumendum. Ex illo enim populo Apostoli, ex illo prima Ecclesia: Et dictum erat Petro
Act. 10. de gentibus, Macta & manduca. Quid est macta & manduca? Occide quod sunt, & fac quod es. Hac macta

& manduca, hac comminue & bibe, vtrunque tamen in D eodem sacramento, quia oportebat vtique, & sine dubitatione oportebat, vt corpus quod erat diaboli, credendo transiret in corpus Christi: sic diabolus consumitur amissis membris suis. Hoc figuratum est & in ser Exodi. 4. pente Moysi. Nam fecerunt magi similiter, proiectisque virgis suis exhibuerunt dracones: sed draco Moysi omnium illorum magorum virgas absorbuit. Intelligatur ergo & modo corpus diaboli: hoc fit, deuoratur à gentibus quæ crediderunt, factus est esca populis Aethiopibus. Illud quoque intelligi potest, Dedisti eum escam populis Aethiopibus, quia nunc eum omnes mordent. Quid est mordent? Reprehendendo, culpando, accusando. Quomodo dictum est in prohibitione quidē, sed tamen expressum, Si autem mordetis & comeditis Gala. 5. inuicem, videte ne ab inuicem consumamini. Quid est, mordetis & comeditis inuicem? Litigatis inuicem, detrahitis inuicem, opprobria obiicitis inuicem. Attendite ergo nunc his morsibus consumi diabolum. Quis non iratus seruo suo etiam paganus dicat illi satanas? Vide diabolum datum in escam. Hoc dicit Christianus, hoc dicit Iudæus: hoc dicit Paganus, ipsum ado- E rat, & de ipso maledicit. Videamus ergo reliqua fratres, obsecro intendite, cum magna voluptate audiuntur, quia audita etiam in orbe terrarum cognoscuntur. Hæc quando dicebantur, non fuerunt, quia tunc promittebantur non reddebantur: nunc vero quia voluptate afficimur, cum ea quæ prædicta legimus in libro, compleri videmus in mundo, videamus quid fecerit, quem iam intellexit Asaph, qui operatus est salutem in medio terræ. *Tu disrupisti fontes & torrentes.* Vt manarent liquorem sapientiæ, vt manarent diuitias fidei, vt irrigarent salsitatem gentium, vt omnes infideles in fidei dulcedinem sua irrigatione conuerterent, disrupisti fontes & torrētes. Forte discretum est, forte vnum est, quia fontes tam largi fuerunt vt flumina facerent. Tu disrupisti fontes & torrentes. Si autē ad discretionem, Ioan. 4. in aliis fit verbum dei fons aquæ salientis in vitam æternam: alij autem audientes verbum, & non sic habentes vt bene viuant, tamen non tacentes lingua torrentes fiunt. Torrentes enim dicuntur proprie qui non sunt perennes: nam aliquando & translate dicitur torrens pro fluuio: sicut dictum est, Inebriabuntur ab vbertate Psalm. 35. domus tuæ, & torrente delitiarum tuarum potabis eos. F Non enim ille torrens aliquando siccabitur: sed torrētes proprie dicuntur fluuij qui æstate deficiunt, aquis autem hyemalibus inundantur & currunt. Vides ergo hominem bene fidelem perseueraturum vsque in finē, non relicturum deum in tentatione omni, pro veritate, non pro falsitate & errore omnes molestias sustinentem. Hic vnde sic viget, nisi quia verbum factum est in Ioan. 4. eo fons aquæ salientis in vitam æternam? Alius autem accipit verbum, prædicat, non tacet, currit: sed æstas probat fontem aut torrentem: tamen ex vtroque rigatur terra ab eo qui operatus est salutem in medio terræ. Exundent fontes & torrentes. Tu disrupisti fontes & torrentes. *Tu siccasti fluuios Ethan.* Hac rumpit fontes & torrentes, hac siccat fluuios Ethan, vt inde currant aquæ: Et quę aquę siccētur? Fluuios, inquit, Ethan. Quid est Ethan? Verbum enim Hebræum est, Quid interpretatur Ethan? Fortis, robustus. Quis est iste fortis & robustus, cuius fluuios siccat deus? Quis, nisi ille ipse draco? Nemo enim intrat in domum fortis vt vasa illius Matth. 12. diripiat, nisi prius alligauerit fortem. Ipse enim est fortis de virtute sua præsumens & deum deserens: ipse est Esa. 14. fortis.

G fortis, qui ait, Ponam sedem meam ad Aquilonem, & ero similis altissimo. De ipso calice peruersæ fortitudinis homini propinauit. Fortes esse voluerūt qui se deos
Gene. 3. futuros de cibo vetito crediderunt. Factus est Adam fortis cum audiret, Ecce factus est Adam quasi vnus ex
Roma. 10. nobis. Fortes & Iudæi de iustitia sua præsumētes: Ignorantes enim dei iustitiam, & suam quærentes constituere iustitiam, tāquam fortes, iustitiæ dei non sunt subiecti. Videte hominem digessisse fortitudinem suam, & remansisse infirmum, inopem, longe stantem, nec oculos suos ad cœlos leuare audentem, sed percutientē pe-
Luca. 18. ctus suum, & dicentem, Domine propicius esto mihi peccatori. Iā infirmus est, iam infirmitatem confitetur, non est fortis: arida terra est, rigetur fontibus & torrentibus. Illi adhuc fortes sunt qui de virtute sua præsumunt: Siccentur flumina eorum, non proficient doctrinæ gentium, haruspicum, mathematicorum, magicæ artes, quoniā siccati sunt fluuij fortes. Tu siccasti fluuios Ethan. Arescat illa doctrina, inundentur mentes Euangelio veritatis. *Tuus est dies, & tua est nox.* Quis hoc ignorat quando ipse fecit hæc omnia, quia per verbum
Ioan. 1. facta sunt omnia? Illi ipsi qui operatus est salutē in me-
H dio terræ, illi dicitur, Tuus est dies, & tua est nox. Aliquid hic intelligere debemus quod pertineat ad ipsam salutem, quam operatus est deus in medio terræ, Tuus est dies. Qui sunt isti? Spiritales. Et tua est nox. Qui sunt isti? Carnales, Tuus est dies, & tua est nox. Loquantur spiritales spiritalia spiritalibus: dictum est enim, Spi-
1. Cor. 2. ritalibus spiritalia comparantes, Sapientiam loquimur inter perfectos. Nōdum capiunt istam sapientiam car-
1. Cor. 3. nales, Nō potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Ergo cum spiritales spiritalibus loquun-
Psalm. 18. tur, Dies diei eructat verbum. Cum vero & ipsi carnales non tacent fidem crucifixi Christi, quam possunt capere parui, nox nocti annunciat scientiam. Tuus est dies, & tua est nox: ad te pertinent spiritales, ad te pertinent carnales. Illos illustras incommutabili sapientia & veritate, illos consolaris carnis manifestatione, tanquam luna consolans noctem: Tuus est dies, & tua est nox. Vis audire diem? Vide si capis, erige quantum potes mentem tuam. Videamus si pertines ad diem, tam videamus. Si non palpitat aspectus tuus, potes videre
Ioan. 1. quod audisti modo ex Euāgelio, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Non nosti enim tu cogitare verba nisi quæ sonant &
I transeunt. Potes iam capere verbum, non sonum, sed deum? An non ibi audisti, & deus erat verbum? Sed tu ista verba cogitas, Omnia per ipsum facta sunt: & per ipsum facti sunt, & qui verba faciunt. Quale ergo illud verbum est? Capis, ô carnalis? Responde, Capis? Non capis, adhuc ad noctem pertines, luna tibi necessaria est ne in tenebris moriaris. Etenim quidam peccatores in-
Psal. 10. tenderunt arcum vt sagittarent in obscura luna rectos corde. Obscurata est enim caro Christi de cruce depo-
Mat. 27. sita, & in sepulchro posita: & illi qui occiderunt insultauerunt, & nondum resurrexerat, & sagittati sunt discipuli recti corde, sed in obscura luna. Ergo vt non so-
Psalm. 18. lum dies diei eructat verbum, sed etiam nox nocti annunciet sciētiam: quoniam tuus est dies, & tua est nox: dignare descendere, manere apud eum à quo descendis, sed venire ad quos descendis. Dignare descendere qui in hoc mundo eras, & mundus per te factus est, & mundus te non cognouit. Habeat & nox cōsolationem suam: habeat, inquit, verbum caro factū est, & ha-
Ioan. 1. bitauit in nobis. Tuus est dies, & tua est nox. *Tu perfecisti solem & lunam*: Solem spiritales, lunam carnales: adhuc K
carnalis est, non deseratur, & ipse perficiatur. Tu perfecisti solem & lunam: solem tanquam sapiētem: lunam tanquam insipientem, non tamen deseruisti: nam ita scriptum est, Sapiens permanet sicut sol, stultus autem Eccli. 27.
sicut luna mutatur. Quid ergo? quia sol permanet, id est, sapiens permanet sicut sol, stultus sicut luna mutatur: adhuc carnalis, adhuc incipiens deserendus est? Et vbi est quod dictum est ab Apostolo, Sapiētibus & in- Roma. 1.
sipientibus debitor sum? Tu perfecisti solem & lunam.

Tu fecisti omnes terminos terræ. Nonne & antea quàm fundauit terram? Sed quomodo fecit terminos terræ, qui operatus est salutem in medio terræ? Quomodo, nisi quomodo dicit Apostolus, Gratia autem salui facti su- Ephe. 2.
mus, & hoc non ex nobis, Sed dei donum est, non ex operibus ne forte quis extollatur? Ergo non erant opera bona? Erant. Sed quomodo? Gratia Dei. Sequere, videamus: Ipsius enim sumus figmētum creati in Chri- Ibidem.
sto Iesu in operibus bonis. Ecce quomodo fecit terminos terræ, qui operatus est salutem in medio terræ. Tu fecisti omnes terminos terræ: *Aestatem & ver tu fecisti ea.* Feruentes spiritu æstas est: Tu, inquam, fecisti spiritu feruentes, tu fecisti & nouellos in fide, ver est, Ae- L
statem & ver tu fecisti ea: non glorientur quasi non acceperint, tu fecisti ea. *Memor esto huius creaturæ tuæ.* Cuius creaturæ tuæ? *Inimicus exprobrauit domino.* O Asaph dole in intellectu pristinam cæcitatem tuam, inimicus exprobrauit domino: dictum est Christo in gente sua, Peccator est iste, non nouimus vnde sit, Ioan. 9.
Nos Moysen nouimus: illi locutus est deus, iste Samaritanus est. Inimicus exprobrauit domino: *Et populus imprudens exacerbauit nomen tuum.* Populus imprudens tunc Asaph, sed non intellectus Asaph tunc. Quid dicitur in superiore psalmo? Quasi pecus factus sum à Psal. 72.
te, & ego semper tecum: quia non iui ad deos & idola gentium. Etsi non cognouit vt pecus, tamen recognouit vt homo: dixit enim semper tecum quasi pecus. Et quid postea in ipso psalmo vbi Asaph? Tenuisti Ibidem.
manum dexteræ meæ, in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria assumpsisti me. In voluntate tua, non in iustitia mea, dono tuo, non opere meo. Ergo & hic inimicus exprobrauit domino, & populus imprudens exacerbauit nomen tuum. Omnes ergo perierunt? Absit. Et si aliqui ex ramis fracti sunt, manent tamen ali- Roma. 11.
qui quo inseretur oleaster, & radix manet, & ex ipsis M
ramis per infidelitatem fractis, reuocati sunt quidam per fidem. Nam & ipse apostolus Paulus per infidelitatem fractus erat, & per fidem radici restitutus est. Ita planè populus imprudens exacerbauit nomen tuū, quando dictum est, Si filius dei est, descendat de cru- Matt. 27.
ce. Sed quid tu Asaph iam in intellectu? *Ne tradideris bestiis animam confitentem tibi.* Agnosco, inquit, Asaph, quia sicut in alio Psalmo dicitur, Peccatum Psalm. 50.
meum cognoui, & facinus meum non operui. Quare? Quia locutus est Petrus mirantibus linguas Israëlitis, quoniam ipsi occiderunt Christum, cum propter illos missus sit Christus. Hoc audito compuncti sunt corde, & dixerunt ad Apostolos: Quid ergo faciemus? Dicite nobis: & Apostoli, Agite pœniten- Acto. 2.
tiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini Iesu Christi, & dimittentur vobis peccata vestra. Quia ergo per pœnitentiam confessio facta est: ne tradideris bestiis animam confitentem tibi. Quare confitentem tibi? Quia conuersus sum in erumna dum configitur spina. Psalm. 31.
Compuncti sunt corde, & facti sunt

A cti sunt ærumnosi pœnitendo, qui fuerant gloriosi sæ-
Psalm. 90. uiendo. Ne tradideris bestiis animam confitentem ti-
bi. Quibus bestiis, nisi quarum capita contrita sunt su-
per aquam? Quia dictus est bestia leo & draco ipse dia
bolus. Noli, inquit, dare diabolo & angelis eius animã
Gene. 3. confitentem tibi. Deuoret serpens si adhuc terrena sa-
pio, si terrena desydero, si adhuc in promissis veteris
testamenti nouo reuelato remaneo. Cũ autem iam de-
posuerim superbiam, & iustitiam meam nõ agnoscam
sed gratiam tuam, non habeant in me superbæ bestiæ
potestatem. Ne tradideris bestiis animam confitẽtem
tibi. *Animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem.* Diui-
tes eramus, fortes eramus, sed siccasti fluuios Ethã. Iam
modo non constituimus iustitiam nostram, sed agno-
scimus gratiam tuam. Pauperes sumus, exaudi mendi-
cos tuos. Iam oculos non audemus ad cœlum leuare,
sed percutientes pectus nostrum dicimus, Domine
Lucæ. 18. propitius esto mihi peccatori. Animas pauperum tuo-
rum ne obliuiscaris in finem. *Respice in testamentum tuum.*
Redde quod promisisti, tabulas tenemus, hæreditatem
expectamus. Respice in testamentum tuum, non illud
B vetus: non propter terram Chanaan rogo, non prop-
ter inimicorum temporalem subiectionem, non pro-
pter filiorum carnalem fœcunditatem, non propter di
uitias terrenas, non propter salutem temporalem. Re-
spice in testamentum tuum, quo promisisti regnum
cœlorum. Iam agnosco testamentum tuum, iam intel-
lectus est Asaph, non est pecus Asaph, iam videt quod
Hiere. 31. dictum est, Ecce dies veniunt dicit dominus, & con-
summabo domui Israël & domui Iuda testamentum
nouum, non secundum testamentum quod disposui
Hebræ. 8. patribus eorum. Respice in testamentum tuum.

*Quoniam repleti sunt qui obscurati sunt terræ domorum iniqua-
rum:* Quia corda habebant iniqua. Domus nostræ cor-
da nostra: ibi libenter habitant beati mundo corde,
Matth. 5. quoniam ipsi deum videbunt. Respice ergo in testa-
Roma. 9. mentum tuum, & reliquiæ saluæ fiant, quia multi qui
attendunt ad terram, obscurati sunt & repleti sunt ter-
ra. Intrauit in oculos eorum puluis, & excæcauit eos,
& facti sunt puluis quem proiicit ventus à facie terræ.
Psalm. 1. Repleti sunt qui obscurati sunt terræ domorum ini-
quarum. Attendendo enim terram obscurati sunt, de
quibus dictum est in alio Psalmo, Obscurentur oculi
Psalm. 68. eorum ne videant, & dorsum eorum semper incurua.
C Terra ergo repleti sunt qui obscurati sunt terræ do-
morum iniquarum, quia corda habent iniqua. Domus
enim nostrę sicut supra diximus, corda nostra sunt: ibi
libenter habitabimus, si ea ab iniquitate mũdemus. Ibi
est mala conscientia quæ inde repellit hominem, quò
iubetur ire portans grabatum suum, cui peccata dimis-
Ioan. 5. sa sunt, dicente domino, Tolle grabatum tuum, & va-
de in domum tuam. Porta carnem tuam, & intra ad sa
natam conscientiam, quoniam repleti sunt qui obscu-
rati sunt terrę domorum iniquarum. Obscurati sunt,
repleti sunt terra. Illi obscurati qui sunt? Qui corda ini-
qua habent. Reddet illis dominus secũdum cor suum.

Ne reuertatur humilis confusus. Illos enim superbia con-
fudit. *Egenus & inops laudabunt nomen tuum.* Videtis fra-
tres quàm debeat dulcis esse paupertas, videtis paupe-
res & inopes pertinere ad deum, sed pauperes spiritu,
Matt. 5. quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Qui sunt pau-
peres spiritu? Humiles, trementes verba Dei, confi-
tentes peccata sua, non de suis meritis, nec de sua iusti-
tia præsumentes. Qui sunt pauperes spiritu? Qui quan-
do faciunt aliquid boni, deum laudant: quando mali,

se accusant. Super quem requiescet spiritus meus, ait D
Propheta, nisi super humilem & quietum & tremẽtem *Esaiæ. 66.*
verba mea. Iam ergo Asaph intellexit, iam terræ non
hæret, iam promissa terrena ex veteri testamento non
expetit: mendicus tuus factus est, pauper tuus factus est,
fluuios tuos sitit, quia sui siccati sunt. Quia ergo talis fa
ctus est, non fraudetur spe. Quæsiuit manibus nocte *Psal. 76.*
coram te, non decipiatur, Ne auertatur humilis confu-
sus, egenus & inops laudabunt nomen tuum. Confiten
tes peccata sua laudabunt nomen tuum, desyderantes
æterna promissa tua. laudabunt nomen tuum: non de
temporalibus turgidi, non de propria iustitiã in super-
biã eleuati & inflati. Non ipsi: sed qui? Egenus & inops
laudabunt nomen tuum. *Exurge domine iudica causam
meam.* Desertus enim videor, quia nondum accepi
quod promisisti, & factæ sunt mihi lachrymæ meæ pa- *Psalm. 41.*
nes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est
deus tuus? Et quia non possum ostendere deum meum,
quasi inane sequor: Insultatur mihi, nec Paganus tantũ,
vel Iudæus: vel hæreticus, sed aliquando frater ipse ca-
tholicus torquet os, quando promissa dei prędicãtur,
quando futura resurrectio pręnunciatur. Et adhuc ipse
quamuis iam tinctus aqua salutis æternæ portans sacra- E
mentum Christi, forsitan dicit. Quis huc resurrexit? &,
Non audiui patrem meum de sepulchro loquẽtem, ex
quo eum sepeliui. Deus dedit legem ad tempus seruis
suis, ad quod se auocarent, nam quis redit ab inferis? Et
quid faciam talibus? Ostendam quod non vident? Non
possum: non enim propter illos deus visibilis debet fie
ri. Iam id agant si placet, ita faciant, ita conentur, quia
ipsi nolunt conuerti in melius, Deum conuertunt in
peius. Videat qui potest, credat qui nõ potest, esse deũ.
Et si videt qui potest, nunquid oculis videt? Intellectu
videt, corde videt. Non enim solem & lunam volebat
ostendere qui dicebat, Beati mundo corde, quoniam *Matth. 5.*
ipsi deum videbunt. Immundum autem cor nec ad fi-
dem idoneum, vt quod non potest videre vel credat.
Non video, inquit, quid crediturus sum? Anima enim
tua videtur? Vt opinor stulte, corpus tuum videtur, ani
mam tuam quis videt? Cum ergo corpus tuum solum
videatur, quare non sepeliris? Miratur quia dixi si cor-
pus tantum videtur, quare non sepeliris: Et respondet,
sapis enim adhuc quia viuò. Vnde scio quia viuis, cuius
animam non video? Vnde scio? Respondebis, quia lo-
quor, quia ambulo, quia operor. Stulte ex operibus cor- F
poris agnosco viuentem, ex operibus creaturæ non po
tes agnoscere creatorem? Et forte quis dicit, Cum mor
tuus fuero, postea nihil ero. Et literas didicit, & ab Epi-
curo didicit hoc; nescio quo delyro philosopho, vel
potius amatore vanitatis non sapientiæ, quem ipsi etiã
philosophi porcum nominauerunt, quia voluptatem
corporis summum bonum dixit: hũc philosophũ por-
cum nominauerunt volutans in cœno carnali. Ab illo
forte didicit literas iste literatus dicere: nõ ero postea-
quam mortuus fuero. Siccentur flumina Ethan, pereãt
doctrinæ istæ gentium, pullulent vireta Hierusalem, vi
deant quod poterunt; credant corde quod videre nõ
possunt. Certe ista omnia quæ per mundũ modo vidẽ-
tur, quãdo operabatur deus salutem in medio terrę, cũ
ista dicebãtur, nondũ erant: & ecce tũc prædicta sunt,
nũc impleta mõstrantur, & adhuc dicit stultus in cor-
de suo, non est deus. Vę peruersis cordibus, quoniã ita *Psalm. 13.*
ventura sunt quæ restant, sicut venerunt ista quæ tũc nõ
fuerunt, & ventura pręnunciabantur. An vero exhibuit
nobis deus omnia quæ promisit, & de solo die iudicij

G nos fefellit? Non erat Christus in terra, promisit, exhi-
buit. Non virgo pepererat, promisit, exhibuit. Non erat
fusus sanguis preciosus, quo deleretur chirographum
mortis nostræ, promisit, exhibuit. Nondum resurrexe-
rat caro in vitam æternam, promisit, exhibuit. Nõdum
crediderant gentes, promisit, exhibuit: nondum hæreti
ci in nomine Christi armati, contra Christum milita-
bant, prædixit, exhibuit. Nondum idola gẽtium de ter-
ra ista deleta erant, prædixit, exhibuit. Ista omnia cum
prædixisset & exhibuisset, de solo die iudicij mentitus
est? Veniet omnino quomodo ista venerũt, quia & ista
antequam venirent futura erant, & futura prius prænũ-
ciata sunt, & postea venerunt. Veniet fratres mei, ne-
mo dicat, non veniet: aut veniet, sed longe est quod ve
niet: sed tibi prope est vt eas hinc. Sufficiat prima dece
ptio: si non potuimus primo permanere in præcepto,
saltem corrigamur exemplo. Nõdum erat exemplum
Ge.2. & 3. casus humani, quãdo dictum est ad Adam, Morte mo-
rieris si tetigeris: & venit de transuerso serpens, & di-
xit, Non morte morieris. Creditus est serpens, contem
ptus est deus, tactum est vetitum, mortuus est homo,
Nõnne impletum est potius quòd minatus est deus, q̃
quod promiserat inimicus? Sic est certe, agnoscimus
H hoc, ideo omnes in morte iam vel experti cauti simus.
Non enim cessat & modo serpens insusurrare & dice-
re, Nunquid vere damnaturus est deus tantas turbas, li
beraturus est paucos? Quid est aliud, quàm facite con-
tra præceptum non morte moriemini? Sed quomodo
tunc, sic & nunc. Si feceris quod suggerit diabolus, &
contempseris quod præcepit deus, veniet iudicij dies,
& inuenies verũ quod minatus est deus, & falsum quod
Psalm. 41. pollicitus est diabolus. Exurge domine iudica causam
meam. Mortuus es & contemptus es, dicitur mihi: vbi
est deus tuus? Exurge iudica causam meam. Non enim
venturus est ad iudicium, nisi qui exurrexit à mortuis.
Venturus prænunciabatur, venit & contemptus est à
Iudæis ambulans in terra, contemnitur à falsis Christia
nis sedẽs in cœlo. Exurge domine iudica causam meã,
quoniam in te credidi, non peream, quia credidi quod
non vidi: spe mea non fallar, accipiam quod promisi-
sti, Iudica causam meam, *Memento opprobriorum tuorum,
eorum quæ ab imprudente sunt tota die.* Adhuc enim insulta-
tur Christo, nec deerunt tota die, hoc est, vsque in finẽ
I seculi vasa iræ. Adhuc dicitur, Vana prædicant Chri-
stiani: adhuc dicitur, Inanis est resurrectio mortuorũ.
Iudica causam meam, memento opprobriorum tuorũ.
Sed quorum, nisi eorum quæ ab imprudente sunt tota
die? Nunquid prudens hoc dicit? Prudẽs enim dictus
est porrò videns. Si prudens porrò videns, fide vide-
tur porrò: nam oculis vix ante pedes videtur tota die.
Ne obliuiscaris voces deprecantium te. Ingemiscentium &
expectantium iam quod promisisti de nouo testamen-
to, & ad ipsam fidem ambulantium, ne obliuiscaris vo
ces deprecãtium te: sed illi adhuc dicunt, Vbi est deus
tuus? *Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper ad te.*
Noli & eorum superbiam obliuisci. Nec obliuiscitur
omnino, aut punit, aut corrigit.

In Psalmum septuagesimumquartum Enarratio.

PSALMVS iste tumori superbiæ medicinam
humilitatis apportat. Humiles autem conso-
latur in spe, hoc agens, vt ne quisquam super-
be de se præsumat, nec quisquam humilis de
domino desperet. Est enim promissio dei rata, certa, fi
xa & inconcussa, fidelis, & omni dubitatione carẽs, quę K
cõsolatur afflictos. Tota enim vita humana sup terrã, *Iob. 7.*
sicut scriptum est, tentatio est: Nec quasi prospera eligẽ
da est, & sola aduersa deuitanda, sed vtraque cauenda
est, illa ne corrumpat, ista ne frangat, vt vnicuique ho-
minum in quocũque statu rerum in hac vita egerit, nõ
sit refugium nisi deus, nec vllum gaudium, nisi in pro-
missis eius. Vita enim hæc qualibet redundans fœlici-
tate multos fallit, deus neminem. Quia ergo omni ho-
mini conuerso ad deum mutatur delectatio, mutantur
delitiæ: non enim subtrahuntur, sed mutantur. Omnes
autem delitiæ nostræ in hac vita, nondum sunt in re,
sed ipsa spes tam certa est, vt omnibus huius seculi de-
litiis præponẽda sit, sicut scriptũ est, Delectare in domi *Psalm. 36.*
no. Et ne putares te iam habere quod promittit, subio-
cit statim, & dabit tibi petitiones cordis tui. Si ergo
nondum habes petitiones cordis tui, vnde delectaris
in domino, nisi quia tenes certum promissorem qui se
effecit promittendo debitorem? Huius igitur depreca-
tionis, vt permaneat nobiscum spes nostra, & introdu-
camur in id quod promisit deus, loquitur titulus huius
Psalmi: *In finem ne corrumpas.* Quid est ne corrumpas?
Quod promisisti, exhibe. Sed quando? in finem. Illuc er L
go mẽtis oculus dirigatur in finem. Omnia quæ in via
occurrerint transeantur, vt perueniatur in finem. Exul-
tent superbi de præsenti fœlicitate, tumeãt honoribus,
fulgeant auro, redundent familiis, obsequiis clientum
constipentur: prętereunt ista & transeunt tanquam vm
bra. Cum ille finis venerit, vbi omnes qui modo in do-
mino sperant gaudebunt, tunc illis veniet sine fine tri-
stitia. Quando acceperint humiles quod irrident su-
perbi, tunc superborum typhus conuertetur in luctum.
Tunc erit illa vox quam in libro sapientiæ nouimus.
Dicent enim tunc videntes gloriam sanctorum, qui
cum hic humiliarentur tolerauerunt: qui cum hic subli
marentur, non annuerunt. Tunc ergo illi dicent, Hi
sunt quos aliquando habuimus in derisum: vbi etiam
dicent, Quid nobis profuit superbia, & diuitiarũ iactan *Sapien. 5.*
tia quid contulit nobis? Transierunt omnia tanquam
vmbra. Quia de corruptibilibus præsumpserunt, spes
eorum corrumpetur, nostra vero spes tunc erit res. Pro-
missio enim dei vt maneat integra & firma & certa er
ga nos, diximus ex corde fidei: In finem ne corrum-
pas. Noli ergo timere ne promissiones dei corrumpat
aliquis potentum: Ipse vero nõ corrumpit, quia verax M
est, potentiorem non habet à quo eius promissio cor-
rumpatur. Certi ergo simus de promissis dei, cantemus
iam vnde incipit Psalmus.

Expositio Psalmi.

*CONfitebimur tibi deus, confitebimur tibi & inuocabimus
nomen tuum.* Noli antequam confitearis inuoca-
re, confitere & inuoca. Illum quippe quem in-
uocas, in te vocas. Quid est enim inuocare, nisi in te-
ipsum vocare? Si inuocatur à te, id est, si vocatur in
te, ad quem accedit? Ad superbum non accedit, cer-
te altus est, non eum attingit elatus. Omnia sublimia
vt contingamus, attolimus nos, & si attingere non pos
sumus, machinamẽta aliqua vel scalas quęrim⁹, vt sub-
limati sublimia contingamus. Contra deus & altus est,
& ab humilibus contingitur: scriptum est, Prope est do *Psalm. 34.*
minus his qui obtriuerunt cor. Tritura cordis, pietas,
humilitas. Qui se conterit, irascitur sibi: se habeat ira-
tum, vt illum habeat propitium: se habeat iudicem, vt
illum habeat defensorem. Ergo inuocatus deus venit.
Ad quem venit? Ad superbum non venit. Audi aliud
testimonium.

A testimonium. Excelsus dominus & humilia respicit, ex-
Psalm. 137 celsa autē à longe cognoscit. Excelsus dominus & hu-
milia respicit non à longe, excelsa autem à longe co-
gnoscit. Et ne forte cum dictum esset, quia humilia re-
spicit, superbi de impunitate gauderēt, quasi eos super-
bientes nō agnoscat qui in excelsis habitat, territi sunt,
& dictum est eis, videt vos, & cognoscit vos, sed à lon
ge. Hos facit beatos quibus propinquat: Vos autem, in-
quit, ô superbi, ô excelsi, non eritis impuniti, quia cog-
noscit: non eritis beati, quia à longe cognoscit. Videte
ergo quid agatis, quia si agnoscit, non ignoscit. Melius
ergo ignoscit quàm agnoscit. Quid est enim ipsum ig-
noscere, nisi non noscere? Quid est non noscere? non
animaduertere: nam & vindicantis solet dici animad-
Psalm. 50. uersio. Audi orationem vt ignoscat. Auerte faciem tuā
à peccatis meis. Quid igitur facies si auerterit faciē tuā
à te? Molestum est, & timendum ne deserat te. Rursus si
faciem non auertit, animaduertit. Nouit hoc deus, po-
test hoc deus, & auertere faciem à peccante, & non a-
uertere à confitente. Itaque alibi ei dicitur, Auerte fa-
ciem tuam à peccatis meis: & alibi ei dicitur, Ne auer-
Psalm. 26. tas faciem tuam à me. Ibi à peccatis meis auerte, hic
B autem à me noli auertere. Confitere ergo & inuoca:
confitendo enim mundas templum quo veniat inuo-
catus. Confitere & inuoca, Auertat faciem suam à pec-
catis tuis, non auertat à te. Auertat faciem ab eo quod
tu fecisti, non auertat ab eo quod ipse fecit. Te enim ho
minem ipse fecit, peccata tua ipse fecisti. Confitere er-
go & inuoca, dic, Confitebimur tibi deus, cōfitebimur
tibi. Ipsa repetitio, confirmatio est, ne te confessum esse
pœniteat. Non enim alicui crudeli confessus es, non
vltori, non insultatori, confitere securus. Audi aliā vo-
Psalm. 117 cem Psalmi adhortantem, Confitemini domino quo-
niam bonus est. Quid est, quoniam bonus est? Quid ti-
metis confiteri? Bonus est, ignoscit confitenti. Time
confiteri iudici homini, ne forte cōfessum puniat. Deo
noli. Fac confitendo propitium, quem negando non
facis nescium. Confitebimur tibi deus confitebimur,
& securi iam inuocabimus nomen tuum. Exhausimus
corda nostra confessione, terruisti, mūdasti. Confessio
nos humiles facit, propinqua humilibus, qui recedis ab
excelsis. Firmamentum autem esse sententiæ in repe-
titione multis scripturarum locis docemur. Inde est
Ioan. 1. quod dominus ait, Amen, amen. Inde in aliquibus Psal
C mis, Fiat fiat. Ad significationem rei sufficeret vnum
Psalm. 71. fiat, ad significationem firmamenti accessit alterum
& 88. fiat. Rex Aegypti Pharao nostis quòd cum ibi iam es-
set Ioseph propter pudicitiæ amorem inclusus in car-
cerem, vidit somnium idem Pharao notum omnibus
nobis, à septem macris consumptas esse septem boues
pingues, & rursus à septem spicis exilibus consumptas
esse septem fœcundas. Et quid est interpretatus Ioseph?
Si meministis, non duo sunt ista somnia, sed visum
vnum. Vna est, inquit, interpretatio eorum, sed quod
Gene. 41. bis vidisti ait, ad confirmationem valet. Hæc dixi vt
non putetis repetitionem in verbis sanctę linguę, qua-
si loquacitatis esse appetitum. Sæpe ibi repetitio firma-
Psal. 56. menti habet vim. Paratum cor meum deus, inquit, pa-
ratum cor meum: alio loco dicit, Sustine dominum,
Psalm. 26. viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine do-
minum. Innumerabilia talia sunt per omnes scriptu-
ras, his sufficit cōmendasse nos loquendi genus, quod
obseruetis in omnibus similibus. Modo ad rem aduer-
tite, Confitebimur tibi, inquit, & inuocabimus nomen
tuum. Dixi quare ante inuocationem præcedit confes-

sio, quia quem inuocas, inuitas. Venire autem non vult D
inuocatus, si tu fueris elatus. Elatus si fueris, confiteri
non poteris, nec ea quæ negas deo nescit. Itaque con-
fessio tua non illum docet, sed te mundat. Et iam con-
fessus est & inuocauit, immo confessi sunt, inuocaue-
runt, & dicitur ex persona vnius. *Enarrabo omnia mira-
bilia tua.* Confessus exinauit se malis, inuocans imple-
uit se bonis, enarrans eructauit quo se impleuit. Et vi-
dete fratres cum confiterentur multi erant: Confite-
bimur tibi Deus, confitebimur tibi, & inuocabimus
nomen tuum. Multa enim sunt corda confitentium,
vnum credentium. Quare multa sunt corda confiten-
tium, vnum credentium? Diuersa enim peccata homi-
nes confitentur, vnam fidem homines credunt. Iam
ergo cum cœperit Christus habitare in interiore homi
ne per fidem, cœperitque inuocatus possidere confes- *Ephe. 3.*
sum, fit totus Christus caput & corpus, & ex multis v-
nus. Audite iam Christiana verba: nam quasi non ver-
ba eius videbantur. Confitebimur tibi deus, confitebi-
mur tibi, & inuocabimus nomen tuum? Iam incipit ex
persona capitis sermo. Siue autem caput loquatur, siue
membra loquantur, Christus loquitur: loquitur ex per-
sona capitis, loquitur ex persona corporis. Sed quid di E
ctum est? Erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc *Gene. 2.*
magnum est, ego, inquit, dico in Christo & in Ecclesia. *Ephe. 5.*
Et ipse in Euangelio, Igitur iam non duo, sed vna ca- *Mat. 19.*
ro. Nam vt noueritis has duas quodammodo esse per-
sonas, & rursus vnam copulationem coniugij, tāquam
vnus loquitur apud Esaiam & dicit, Sicut sponso alli- *Esa. 61.*
gauit mihi mitram, & sicut sponsam induit me orna-
mento. Sponsum se dixit ex capite, sponsam ex cor-
pore. Loquatur ergo vnus, audiamus eum, & in eo
nos quoque loquamur. Simus membra eius, vt hæc vox
& nostra esse possit. Enarrabo, inquit, omnia mirabilia
tua. Euangelizabat Christus seipsum, euangelizat se e-
tiam in membris suis iam existentibus, vt & alios ad-
ducat, & accedant qui non erant, & copulentur mem-
bris eius, per quæ membra eius prædicatum est euange
lium, & fiat vnum corpus sub vno capite, in vno spiri-
tu, in vna vita. Et quid ait? *Cum accepero tempus, ego iustitias
iudicabo.* Quando iudicabit iustitias? Cum acceperit
tempus. Nondum est ipsum tempus? Gratias misericor
diæ eius. Prius prædicet iustitiam, & sic iudicet iusti-
tias. Nam si antè vellet iudicare quàm prædicare, quis
inueniretur liberandus? Quis absoluendus occurreret? F
Modo ergo prędicationis tempus est: Narrabo, inquit,
omnia mirabilia tua. Audi narrantem, audi prædican-
tem, nam si contempseris, cum accepero tempus, in-
quit, ego iustitias iudicabo. Dono, inquit, nunc peccata
confitenti, non parcam postea contemnēti. Misericor
diam & iudiciū cantabo tibi domine. Dicitur in Psal-
mo, misericordiam & iudicium. Modo misericordia, *Psal. 100.*
postea iudiciū, in qua misericordia peccata donantur,
in quo iudicio peccata puniuntur. Vis non timere pec
catorum punitorem? Ama donatorem, noli respuere,
noli extolli, noli dicere, non habet quod mihi donet:
audi enim quod sequitur, Cum accepero tēpus, ego iu-
stitias iudicabo. Accepit tēpus Christus? Accepit tēpus
filius dei? Filius dei nō accepit tempus, sed filius homi-
nis accepit tempus. Idem ipse autem & filius dei per
quem facti sumus, & filius hominis per quem refecti su
mus. Homine assumpto, ipse non assumptus: homine *Concor. 3.*
mutato in melius, nullo modo ipse in deterius cōmu- *sen. dis. ap.*
tatus non destitit esse quod erat, sed accepit quod non *Recedente.*
erat: Quid erat? Cum in forma dei esset, non rapinam *Philip. 2.*

G arbitratus est esse se æqualem deo. Apostoli verba sunt. Et quid accepit? Sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Sicut formam serui accepit, ita & tempus accepit. Demutatus est ergo? Diminutus est? Exilio redditus? In defectum lapsus? Absit. Quid ergo, Semetipsum exinaniuit formam serui accipiens? Exinanisse se dictus est accipiendo inferiorem, non degenerãdo ab æquali. Ergo fratres quid est hoc, Cum accepero tempus ego iustitias iudicabo? Accepit tempus vt filius hominis, gubernat tempora vt filius dei. Audi quia vt filius hominis accepit tempus iudicandi: dicit in euan-
Ioan. 5. gelio, Dedit ei potestatem iudicij faciendi, quoniam filius hominis est. Secundum quod filius dei, nunquam accepit potestatem iudicandi, quia nũquam caruit potestate iudicandi: secundum quod filius hominis, accepit tempus sicut nascendi & patiendi, sicut & moriendi & resurgendi & ascendendi, ita veniẽdi & iudicandi. Dicit in illo ista & corpus eius: non enim sine illis
Matt. 19. iudicabit. Dicit quippe in euangelio, Sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israël. Ergo totus Christus dicit, id est, caput & corpus in sanctis, Cum accepero tempus ego iustitias iudicabo. Mo-
H do autem quid? *Defluxit terra*. Si defluxit terra, vnde defluxit nisi de peccatis? Ideo & delicta dicuntur. De-
† al. loco. linquere est, tanquam de liquido † quodam defluere à stabilitate firmamenti virtutis atque iustitiæ. Cupiditate enim inferiorum quisque peccat: sicut roboratur charitate superiorum, sic deficit & quasi liquescit cupiditate inferiorum. Hunc fluxum rerum in peccatis hominum attendens donator misericors, & donator peccatorum, nondum exactor suppliciorum, attendit & ait, Defluxit terra. *Et omnes inhabitantes in ea*. Ipsa vtiq; terra defluxit inhabitantibus in se. Expositio est cõsequẽs non additio, tãquam si diceres: quomodo defluxit terra? Subtracta sunt fundamenta, & aliquid in ea hiatu quodam demersum est? Quod dico terram? Omnes inhabitantes in ea. Inueni, inquit, terram peccatricem. Et quid feci? *Ego confirmaui columnas eius*. Quas colum-
Gala. 2. nas confirmauit? Columnas Apostolos dicit. Sic Apostolus Paulus de coapostolis suis: qui videbantur, inquit, columnæ esse. Et quid essent illæ columnæ, nisi ab illo firmarentur? Quia terræ motu quodam etiam
I ipsæ columnæ nutauerunt, in passione domini omnes Apostoli desperauerunt. Ergo columnæ illæ, quæ in passione domini nutauerunt, resurrectione firmatæ sunt. Clamauit initium ædificij per columnas suas, & in eis omnibus columnis architectus ipse clamauit. Columna enim vna erat ex illis Paulus Apostolus cum di-
2. Cor. 13. ceret, An vultis experimentum accipere eius qui in me loquitur Christus? Ergo ego, inquit, confirmaui columnas eius, resurrexi, ostendi mortem non esse metuendam, ostendi timentibus nec ipsum corpus perire in
Ioan. 20. morientibus. Tenuerunt † eos vulnera, firmauerunt
† al. terruerunt. circatrices. Posset dominus Iesus Christus sine vlla cicatrice resurgere. Quid enim illi potestati magnum erat, ad tantam integritatem compagem corporis reuocare, vt nullum omnino vestigium præteriti vulneris appareret? Habebat potestatem vnde illud etiam sine cicatrice sanaret, sed habere voluit vnde nutantes columnas firmaret. Audiuimus iam fratres quod quotidie non tacetur, audiamus quid clamauerit per columnas has. Tempus audiendi est propter terrorem illum, ego iustitias iudicabo cum accepero tempus. Ille accepturus est tempus iustitias iudicandi, vos iam nunc habetis tempus iustitias faciendi. Si taceret, non

haberetis quid faceretis, sed confirmatis columnis clamat. Quid clamat? *Dixi iniquis nolite inique agere*. Clamat fratres mei, certe clamatis, delectat vos, audite clamantem. Per ipsum obsecro terreat vos ista vox, non tam nos vestræ istæ voces delectare debent, quàm vos iste terrere. Dixi iniquis nolite inique agere. Sed iam fecerunt & rei sunt: iam defluxit terra, & omnes qui habitant in ea. Compuncti sunt corde qui Christum cru- Act. 2. cifixerunt, agnouerunt peccatum suum, didicerunt aliquid ab Apostolis ne desperarent de indulgentia prędicatoris. Medicus enim venerat, & ideo non ad sanos venerat. Non est opus, inquit, sanis medicus, sed male habentibus, Non veni vocare iustos, sed peccatores ad Matth. 9. pœnitentiam, Ergo dixi iniquis, nolite inique agere. Non audierunt. Olim enim nobis dictum est: Non audiuimus, lapsi sumus, mortales facti, mortales geniti. Defluxit terra, audiant vel modo vt surgant ad medicum qui venit ad languidum: quem noluerunt audire sani vt non caderent, audiant iacentes vt surgant. Dixi iniquis, nolite inique agere. Quid agimus? Iam fecimus. *Et delinquentibus nolite exaltare cornu*. Quid est hoc? Si fecistis iniquitatem per cupiditatem, nolite eã L defendere per elationem, confitemini si fecistis: qui enim non confitetur, & iniquus est, & exaltat cornu. Dixi iniquis, nolite inique facere: & delinquentibus, nolite exaltare cornu vestrum. Exaltabitur in vobis cornu Christi, si non exaltetur cornu vestrum. Cornu vestrum de iniquitate est, cornu Christi de maiestate est.

Nolite ergo efferri, ne loquamini aduersus deum iniquitatem.

Audite iam voces multorum, audiat vnusquisque & pungatur. Quid solent homines dicere? Vere non iudicat deus de rebus humanis. Et est vllum iudicium dei? Aut vere curat quid agatur in terra? Tam multi iniqui redundant fœlicitatibus, innocentes premuntur laboribus. Sed illi accidit nescio quid mali castigante deo & admonẽte, & nouit conscientiam suam, nouit pro merito peccatorum suorum aliquid se posse perpeti, vnde argumentetur aduersus deum. Quia non potest dicere, iustus sum, quid putamus eum dicere? Sunt peiores iniqui, & tamen ista non patiuntur. Hæc est iniquitas quam loquũtur homines aduersus deum. Videte autem quàm iniquum sit, dum se vult iustum videri, illum facit iniustum. Qui enim dicit, inique M patior quod patior, illum iniquum facit cuius iudicio patitur, se autem iustum qui iniquus patitur. Rogo vos fratres mei, æquum est hoc, vt deus credatur iniustus, tu iustus? Cum autem hoc dicis, loqueris aduersus deum iniquitatem. Quid dicit in alio Psalmo? Hæc fecisti, Numeratis quibusdam peccatis, hæc, inquit, fecisti & tacui. Quid est tacui? Nunquam tacet præcepto, sed interim tacet supplicio: quiescit à vindicta, non profert in damnatum sententiam, Sed hoc ille dicit, Feci illa & illa, & non vindicauit Deus. Ecce sanus sum, nihil mali contigit mihi. Hæc fecisti & tacui, suspicatus es iniquitatem quod ero tibi similis. Quid est, Psalm. 49. quod ero tibi similis? Quia tu iniquus es, & me tanquam iniquum putasti, tanquam approbatorem facinorum tuorum, non aduersatorem, non vltorem. Et quid postea tibi dicit? Arguam te & constituam te ante faciem tuam. Quid est hoc? Quia modo peccando Ibidem. post terga te ponis, non te vides, non te inspicis: ego te pono ante te, & faciam tibi suppliciũ de te. Sic & hic, Ne loquamini aduersus deum iniquitatem: Attendite, Multi autẽ loquuntur istã iniquitatem, sed non audent palàm, ne blasphemi exhorreantur ab hominibus piis.

In corde

A in corde suo ista rodunt, intus tali nefario cibo pascun
tur, delectat eos loqui aduersus deum iniquitatem, & si
non erumpunt lingua, corde non tacent. Vnde in alio
Psalm. 13. Psalmo dicitur, Dixit stultus in corde suo, nõ est deus.
Dixit stultus, sed homines timuit, noluit dicere vbi au-
dirent homines. Et vbi dixit? Vbi audierat ipse de quo
dixit. Propterea & hic in isto Psalmo charissimi atten-
dite, quoniam hoc dixit, Nolite loqui aduersus deum
iniquitatem, vidit multos hæc in corde agere, & adiun
xit: *Quoniam neque ab oriente neque ab occidente neque à deser-
tis montium, quoniam deus iudex est.* Iniquitatum tuarum iu-
dex deus est. Et si deus est, vbique præsens est. Quò te
auferes ab oculis dei, vt in parte aliqua loquaris quod
ille non audiat? Si ab Oriente iudicat deus, secede in
Occidentem, & dic quicquid vis aduersus deum. Si ab
Occidente, vade in Orientem & ibi loquere. Si à de-
sertis montium iudicat Deus, vade in medium popu-
lorum vbi tibi submurmures. De nullo loco iudicat,
qui vbique secretus est, vbique publicus: quem nulli
licet vt est cognoscere, & quem nemo permittitur ig-
norare. Vide quid agas? Loqueris aduersus deum ini-
quitatem. Spiritus domini repleuit orbem terrarum.
Sapien. 1. B Alia scriptura dicit hoc, & hoc quod continet omnia,
scientiam habet vocis. Propter hoc qui loquitur ini-
qua, non potest latere. Noli ergo cogitare deum in lo-
cis, ille tecum est talis qualis fueris. Quid est, talis qualis
fueris? Bonus si bonus fueris, & malus tibi videtur si
malus fueris, sed opitulator si bonus fueris, vltor si ma-
lus fueris. Ibi habes iudicem in secreto tuo. Volens fa-
cere aliquid mali, de publico recipis te in domum tuã,
vbi nemo inimicorum videat: de locis domus tuę prõ
ptis & in faciem constitutis, remoues te in cubiculum:
times & in cubiculo aliunde conscium, secedis in cor
tuum, ibi meditaris: ille in corde tuo interior est. Quo-
cumque ergo fugeris, ibi est. Teipsum quò fugies? Nõn-
ne quocumque fugeris te sequeris? Quando autem &
te ipso interior est, non est quò fugias à deo irato, nisi
ad deum placatum. Prorsus non est quò fugias. Vis fu-
gere ab ipso? Fuge ad ipsum. Ergo ne loquamini aduer
Psalm. 35. sus deum iniquitatem, nec illic vbi loquimini: Iniqui-
tatem inquit, meditatus est in cubili suo. Quid medi-
Psalm. 4. tatus est in cubili suo? Cubile cor eius dicens, Sacrifica-
te, inquit, sacrificium iustitiæ & sperate in domino. Sed
supra dixit, Dicite in cordibus vestris, & in cubilibus
C vestris compungimini. Quot habes ibi compũctiones
facinorum, tot habe illic punctiones confessionum.
Vbi ergo loqueris aduersus deum iniquitatem, ibi te iu
dicat, non iudicium differt, sed pœnam. Iam iudicat, iã
nouit, iam videt, pœna restat. Cum fuerit pręsentata ha
bebis & pœnã. Cum apparuerit facies illius hominis,
Matt. 27. qui hic irrisus est, qui iudicatus est, qui crucifix[us] est, qui
sub iudice stetit, cum apparuerit iudicans in præsentia
sua, tunc habebis pœnam si te non correxeris. Quid er
Psal. 94. go modo faciemus? Præueniamus faciem eius ἐν ἐξομο-
λογήσει. Pręueni in confessione, veniet mitis quem fece
ras iratum. Neque à desertis montium, quoniam deus
iudex est: non ab Oriente, non ab Occidente, non à de
sertis montium. Quare? Quoniam deus iudex est. Si in
aliquo loco esset, non esset deus: quia vero deus iudex
est, nõ homo, noli illum expectare de locis. Locus eius
tu eris, si bonus, si confessus inuocaueris eum. *Hunc humi
liat & hunc exaltat.* Quem humiliat, quem exaltat iudex
ille? Attendite duos illos in templo, & videtis quem hu
miliat, & quem exaltat. Ascenderunt in templo orare,
ait, vnus pharisęus, & alter publicanus. Pharisæus dice-

bat, Gratias tibi ago, quia nõ sum sicut cęteri homines, D
iniusti, raptores, adulteri, sicut & publican[us] iste: ieiuno Luca. 18.
bis in sabbato, decimas do omnium quæcumque pos-
sideo. Ad medicum ascenderat, & membra sana osten-
debat, vulnera tegebat. Quid ergo ille qui melius no-
uerat vnde sanaretur? Publicanus autem de longinquo
stabat & percutiebat pectus suum. Videtis eum de lon-
ginquo stantem, illi propinquabat quem inuocabat, &
percutiebat pectus suum, dicens, Deus propitius esto
mihi peccatori. Amen dico vobis, descendit iustifica- Ibidem.
tus Publicanus ille magis quàm Pharisæus ille: quia o-
mnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exal
tabitur. Expositus est versus Psalmi huius, Deus iudex
quid facit? Hunc humiliat, & hunc exaltat: Humiliat su
perbum, exaltat humilem. *Quia calix in manu domini vini
meri plenus mixto.* Merito. *Et inclinauit ex hoc in hunc, verũ-
tamen fex eius non est exinanita, bibent ex eo omnes peccatores terræ.*
Renouamini paululũ, obscurum aliquid est. Sed quo-
modo audiuimus Euangelij lectionem recentissimam,
Petite & dabitur vobis, quærite & inuenietis, pulsate & Matt. 7.
aperietur vobis: sed dicis mihi, Quò pulso vt aperiatur E
mihi? Neque ab oriente, neque ab occidente, neque à
desertis montium, quoniam deus iudex est. Si præsens
est hic atque illic, & absens nusquam, vbi stas, ibi pulsa:
ibi tantum sta, quia stãdo pulsatur. Quid ergo est hoc?
Primo quæstio ista occurrit, Vini meri plenus est mi-
xto. Quomodo meri, si mixto? Cæterum calix in manu
domini cum dicit, eruditis in Ecclesia Christi loqui-
tur, non vtique veluti forma humana circumscriptum
Deum debetis vobis in corde pingere, ne clausis tem-
plis simulachra in cordibus fabricetis. Calix ergo iste
aliquid significat, Inueniemus hoc. In manu autem do-
mini est, in potestate domini est. Manus enim dei, po-
testas dei commendata est. Nam & de hominibus ple-
rumque dicitur, In manu hoc habet: hoc est, in potesta-
te habet, vt cum vult, faciat. Vini meri plenus est mix-
to. Consequenter ipse exposuit, Inclinauit, inquit, ex
hoc in hunc, verumtamen fex eius non est exinanita.
Ecce vnde mixto vino plenus erat. Non ergo vos ter-
reat, quia & merum & mixtum: merum, propter synce-
ritatem: mixtum, propter fecem. Quid ergo ibi vinum,
& quid ibi fex? Et quid est, inclinauit ex hoc in hunc,
ita vt fex eius non sit exinanita? Vnde venerit ad hoc F
recordamini, hunc humiliat, & hunc exaltat. Quod fi-
guratum est nobis in Euãgelio per duos homines, Pha
risæum & Publicanum, hoc latius accipientes, intelli-
gamus duos populos, Iudæorum & Gentium: Iudęorũ
populus Pharisæus ille, Gentium populus Publicanus Luca. 18.
ille. Iudæorum populus iactabat merita sua, Gentium
populus confitebatur peccata sua. Qui nouit in literis
sanctis & epistolas apostolicas, & actus Apostolorum,
videt ibi quod dico, Ne longum faciam, quomodo A-
postoli exhortabantur gentes ne desperarent, quod in
magnis peccatis iacuissent, & reprimebant Iudæos ne
se extollerent, quasi ex iustificationibus legis, & ideo se
putarent iustos, gentes autem peccatores esse, quia Iu- Roma. 3.
dæis & lex erat, & templum erat, & sacerdotium erat.
Illi autem omnes cultores idolorum, veneratores dæ-
moniorum, longe quidem positi, sicut Publicanus ille
de longinquo stabat: sicut illi superbiendo recesserunt,
sic isti confitendo propinquauerunt. Calix ergo vini
meri plenus in manu domini, quãtum donat dominus
vt intelligã. Potest enim alius melius, quia sic se habet
obscuritas scripturarum, difficile est vt vnum pariant
intellectum, Quicunque tamen intellectus exierit, opus

G est vt regulæ fidei cógruat, nec maioribus inuidemus, nec de paruulis desperamus. Quid nobis videatur dico charitati vestræ, non vt obstruam aures vestras aduersus alios aliquid melius forte dicturos. Calix enim vini meri plenus mixto, videtur mihi esse lex quæ data est Iudæis, & omnis illa scriptura veteris quod dicitur testamenti, vbi sunt pondera omnium sententiarum. Nam ibi nouum absconditum latet testamentum tan-
Roma. 2. quam in fece corporalium sacramentorum. Circuncisio carnis magni sacraméti res est, & intelligitur ex eo circuncisio cordis. Templum Hierusalem illud magni sacramenti est res, & intelligitur ex eo corpus domini.
Ioan. 3. Terra promissionis intelligitur regnum cœlorum. Sacrificium victimarum & pecorum, magnum habet sacramentum. Sed in omnibus illis generibus sacrificiorum intelligitur vnum illud sacrificium, & vnica victima in cruce domini. Pro quibus omnibus sacrificiis vnum nos habemus, quia & illa figurabant hæc, id est,
Deut. 5. illis hæc figurabantur. Accepit populus ille legem, ac-
H cepit mandata iusta & bona. Quid tam iustum, quàm non occides, non mœchaberis, non furaberis, non falsum testimonium dices, honora patrẽ & matrem, non concupisces rem proximi tui, vnum deum adorabis & illi soli seruies? Omnia ista ad vnum pertinent. Illa vero carnalia quasi resederunt, vt remanerent apud illos, & effunderetur inde omnis spiritalis intellectus. Calix vero in manu domini, id est, in potestate domini, vini meri, id est, legis syncerae, plenus est mixto, id est, cum fece corporalium sacramentorum. Et quia hunc humiliat superbum Iudæum, & hunc exaltat confitentẽ gentilem, Inclinauit ex hoc in hunc, id est, à Iudaico populo in gentilem populum. Quid inclinauit? Legem. Eliquatus est inde spiritalis intellectus. Verumtamen fex eius non est exinanita, quia omnia sacraméta carnalia apud Iudæos remanserunt. Bibent omnes peccatores terræ. Qui bibent? Omnes peccatores terræ. Qui peccatores terræ? Iudæi quidem erant peccatores, sed superbi: gentiles autem erãt peccatores, sed humiles. Omnes peccatores bibent, sed vide qui fecem, qui vinum. Etenim illi bibendo fecem euanuerunt, isti bibendo vinũ iustificati sunt. Audeam dicere, & inebriatos, & non ti-
I mebo: atque vtinam omnes sic inebriemini: recorda-
Psalm. 22. mini, Calix tuus inebrians quàm præclarus est. Quid enim? Putatis fratres mei, omnes illos qui confitendo Christum etiam mori voluerunt sobrios fuisse? Vsqueadeo ebrij erant, vt suos non agnoscerẽt. Omnes propinqui sui, qui eos à spe cœlestium premiorum terrenis blandimentis auertere moliti sunt, non sunt agniti, nõ sunt auditi ab ebriis. Non erant ebrij quibus mutatum cor erat? Non erant ebrij quorum mens alienata erat ab hoc seculo? Bibent, inquit, omnes peccatores terræ. Sed quid bibent? vinum. Peccatores bibent, sed ne remaneant peccatores, vt iustificentur non vt puniãtur.
Ego autem. Nam omnes bibunt, sed seorsum ego, id est, Christus cum corpore suo. *In seculum gaudebo, psallam deo Iacob,* Promissione illa futura de a dicimur, in finem ne corrumpas. Ego autem in seculum gaudebo.

Et omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabuntur cornua iusti. Hoc est, hunc humiliat & hunc exaltat. Nolunt sibi frangi cornua peccatores, quæ sine dubio frangentur in fine. Non vis vt ille tunc frangat, ni hodie frange. Audisti enim supra, noli contemnere, Dixi iniquis, nolite inique agere: & delinquentibus, nolite exaltare cornu. Quando audisti, nolite exaltare cornu: contẽpsisti, & exaltasti cornu: venies ad finem, vbi fiet, omnia cornua peccatorum confringam, & exaltabun K
tur cornua iusti. Cornua peccatorum, dignitates superborum: cornua iusti, munera Christi. Per cornua enim sublimitates intelliguntur. Oderis in terra sublimitatẽ terrenam, vt possis habere cœlestem. Amas terrenam, non te admittit ad cœlestem: & ad confusionem pertinebit quod frãgitur tibi cornu, quomodo ad gloriam pertinebit, si exaltetur tibi cornu. Modo ergo est tibi tempus eligendi, tunc non erit. Non es dicturus, dimittar & eligam. Præcesserunt enim voces, dixi iniquis: Si non dixi, para excusationem, para defensionem: si autem dixi, preoccupa confessionem, vt non venias ad damnationem, quia tunc confessio sera erit, & defensio nulla erit.

In Psalmum septuagesimumsextum.

Præfatio.

SOLENT inimici domini nostri Iesu Christi omnibus noti Iudæi gloriari in isto Psalmo quem cantauimus dicentes, Notus in Iu L
dæa deus, in Israël magnum nomen eius, & insultare gentibus quibus non est notus deus, & dicere quia sibi soli notus est deus, quando propheta dicit, Notus in Iudæa deus: alibi ergo ignotus. Notus est autem reuera in Iudęa deus, si intelligant quid sit Iudæa. Nam vere non est notus deus, nisi in Iudęa. Ecce & nos hoc dicimus, quia nisi quisque fuerit in Iudæa, notus ei deus esse non potest. Sed quid dicit Apostolus? Qui in Roma. 2.
occulto Iudæus est, qui circuncisione cordis, non litera sed spiritu. Sunt ergo Iudæi in circuncisione carnis, & sunt Iudæi in circuncisione cordis. Patres nostri multi sancti & circuncisionem carnis habebant propter signaculum fidei, & circuncisionem cordis propter ipsam fidem. Ab his patribus degenerantes isti qui modo in nomine gloriantur, & facta perdiderunt. Ab his ergo patribus degenerantes remanserunt in carne Iudæi, in corde Pagani. Ipsi enim Iudæi qui sunt? Ex Abraham à quo Isaac natus est, Et ex illo Iacob, & ex Ia- Gene. 29.
cob duodecim patriarchę, & ex duodecim patriarchis populus vniuersus Iudæorum. Sed Iudæi propterea maxime appellati sunt, quia Iudas vnus erat de filiis duodecim Iacob, patriarcha inter duodecim filios Iacob, & de stirpe eius regnum veniebat Iudæis. Nam omnis M
ille populus secundum numerum duodecim filiorum Iacob, duodecim tribus habebat. Tribus dicuntur tanquam curiæ & congregationes distinctæ populorum. Habebat ergo ille populus duodecim tribus, è quibus duodecim tribubus vna tribus erat Iuda, ex qua erant reges, & erat altera tribus Leui, ex qua erant sacerdotes. Nume. 18.
Sed quia sacerdotibus templo seruientibus terra diuisa non est, oportebat vt duodecim tribubus dispertiretur omnis regio promissionis. Excepta ergo vna tribu maioris dignitatis, id est, tribu Leui, quæ erat in sacerdotibus, remanerent vndecim, nisi per adoptionem duorum filiorum Ioseph duodecim cõplerentur. Hoc quid sit aduertite. Vnus ex illis duodecim filiis Iacob erat & Ioseph. Iste est Ioseph quem fratres sui in Aegyptum vendiderunt, & illic merito castitatis ad sublimitatem dignitatis perductus est, & affuit illi deus in omni opere suo, & suscepit fratres suos à quibus venditus erat, & patrem fame laborantes, sed propter panem ad Aegyptum descendentes. Iste Ioseph duos filios habuit, Ephraim & Manasse. Moriens Iacob tanquam testaméto Gene. 48.
assumpto, assumpsit illos nepotes suos in numerum filiorum, & dixit filio suo Ioseph, Cæteri qui nascuntur, tibi erunt, isti autem mihi, & diuident terram cum fratribus

A tribus suis. Adhuc non erat data nec diuisa terra promissionis, sed dicebat ille in spiritu prophetans. Accedentibus ergo duobus filiis Ioseph, factæ sunt nihilominus duodecim tribus, quia iam tredecim sunt. Pro vna enim tribu Ioseph, duæ accesserunt, & factæ sunt tredecim. Excepta ergo tribu Leui, illa tribu sacerdotū, quę seruiebat templo, & de decimis viuebat cæterarum omnium quibus terra diuisa est, remanerēt duodecim.
1.Reg.9. In his duodecim erat tribus Iuda, vnde reges erant. Nā primo de alia tribu datus est rex Saul, reprobatus est
1.Reg.16. tanquam malus rex: postea datus est rex de tribu Iu-
Gene.49. da rex Dauid, & ex illo de tribu Iuda fuerunt reges. Iacob autem ille hoc dixerat quando benedixerat filios suos, Non deficiet princeps de Iuda, nec dux de femoribus eius, donec veniat cui repromissum est. De tribu autem Iuda venit dominus noster Iesus Christus. Est enim sicut scriptura dicit, & modo audistis, ex se-
Roma.1. mine Dauid natus de Maria. Cęterum quod attinet ad diuinitatem domini nostri Iesu Christi, in qua æqualis est patri, non solum ante Iudæos, sed etiam ante ipsum
Ioan.8. Abraham: nec solum ante Abraham, sed & ante Adam:
B nec solum ante Adam, sed & ante cœlum & terram &
Ioan.1. ante secula, quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quia ergo in prophetia dictum est, Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, donec veniat cui repromissum est: considerentur priora tempora, & inuenitur quia Iudæi de tribu Iuda semper reges habuerunt, vnde dicti sunt Iudæi, & non habuerunt regem prius alienigenam, nisi Herodē
Luca.1. illum, qui fuit quando dominus natus est. Vnde cœperunt reges alienigenæ: Ab Herode. Ante Herodem om-
Gene.49. nes de tribu Iuda, sed donec veniret cui repromissum est. Ipso itaque veniente domino euersum est regnum Iudæorum, & sublatum est ex Iudæis. Modo non habent regnum, quia nolunt cognoscere verum regem. Videte iam si Iudæi sint appellandi. Iam videtis quia Iudæi non sunt appellandi. Ipsi voce sua abdicauerunt se ab isto nomine, vt Iudæi non sint indigni appellari nisi tantum carne. Vbi ergo se separauerunt ab isto nomine? Dicebant, sæuiebant in Christum, id est, in genus Iuda, sæuiebant in semen Dauid. Et ait illis Pilatus, Re-
Ioan.19. gem vestrum crucifigam? Et illi, Nos non habemus regem nisi Cæsarem. O ergo Iudæi qui vocamini, & non
Gene.49. estis, Si non habetis regem nisi Cæsarem, defecit iam
C princeps de Iuda. Venit ergo ille cui repromissum est. Illi ergo verius Iudæi, qui Christiani facti sunt ex Iudæis: cæteri Iudæi qui in Christum non crediderunt, etiam nomen ipsum perdere digni fuerunt. Iudęa ergo vera, Christi Ecclesia est, credens in illum regem, qui venit ex tribu Iuda per virginem Mariam, credens in illum
2.Timo.2. de quo modo Apostolus dicebat, ad Timotheum scribens, Memor esto Iesum Christum resurrexisse a mortuis ex semine Dauid, secundum Euangelium meum. De Iuda enim Dauid, & ex Dauid dominus Iesus Christus. Nos autem credentes in Christum pertinemus ad Iudam, & nos cognouimus Christum, Qui oculis non vidimus, fide retinemus. Non ergo insultēt Iudęi quia
Ioan.19. iam non sunt Iudæi. Ipsi dixerunt, Nos non habemus regem nisi Cæsarem. Nam melius illis erat, vt rex illorū esset Christus, ex semine Dauid de tribu Iuda. Tamen quia ipse Christus ex semine Dauid secūdum carnem, deus autem super omnia benedictus in secula, ipse rex noster & dominus noster: rex noster secundum quod natus est ex tribu Iuda secundum carnem Christus dominus saluator: deus autem noster quia est ante Iudā, & ante cœlum & terram, per quem facta sunt omnia, & D spiritalia & corporalia. Si enim omnia per ipsum facta Ioan.1.
sunt, & ipsa Maria de qua natus est, per ipsum facta est. Quomodo ergo ille quasi cęteri homines nasceretur, qui sibi fecit matrem de qua nasceretur? Ergo ipse dominus Apostolo dicente cum loqueretur de Iudæis, quorum patres & ex quibus est Christus secundum car Roma.9.
nem, qui est super omnia, deus benedictus in secula. Quia ergo Iudæi viderunt Christum & crucifixerunt, non viderunt deum. Gentes autem quia non viderunt & crediderunt, intellexerūt deum. Ergo si innotuit eis deus, in Christo mundum reconcilians sibi, & ideo illi crucifixerunt, quia in carne latentem deum non intellexerunt, recedat illa quæ vocatur Iudæa & non est, Psal.33.
accedat vera Iudæa, cui dicitur, Accedite ad eum & illuminamini, & vultus vestri non erubescent. Vultus vestri, Iudęi, non confundentur. Etenim audierunt & crediderūt, & facta est Ecclesia vera Iudęa, vbi notus Christus qui homo est ex semine Dauid, deus super Dauid.

Notus in Iudæa deus, in Israël magnum nomen eius. Et de Israël sic debemus accipere, quomodo de Iudæa, quomodo illi non sunt veri Iudęi, sic nec verus Israël. Quis E
enim dicitur Israël? Videns deum. Et quomodo illi viderunt deum, inter quos ambulauit in carne, & cum putarent hominem, occiderunt? Resurgens ille apparuit deus omnibus quibus se voluit demonstrare. Illi ergo digni sunt Israël dici, qui meruerūt Christum intelligere deum, in carne positum, vt non quod videbāt contemnerent, sed quod non videbant adorarent. Nō visum enim oculis gentes humili mente perceperunt illum quem non videbant, & fide tenuerunt. Proinde illi qui manibus tenuerunt, occiderunt: qui fide tenuerunt, adorauerunt. In Israël magnum nomen eius. Vis esse Israël? illum attende, de quo dominus ait, Ecce ve- Ioan.1.
re Israëlita, in quo dolus non est. Si verus Israëlita est, in quo dolus non est, dolosi & mendaces non sunt veri Israëlitæ. Non ergo dicant isti, quoniam apud illos est deus, & magnum nomen eius in Israël. Probent se Israëlitas & concedo ego quia in Israël magnum nomē eius. *Et factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion.* Rursus Sion quasi patria est Iudæorum: vera Sion, Ecclesia est Christianorum. Interpretatio autem nominū Hebræorum sic nobis traditur: Iudæa confessio interpretatur. Israël videns deum. Post Iudęam Israël, sic hic positum est, Notus in Iudæa deus, in Israël magnū no- F
men eius. Deum vis videre? Prius confitere tu, & sic in teipso fit locus dei, quia factus est in pace locus eius. Quamdiu enim non confiteris peccata tua, quodāmodo rixaris cum deo. Quomodo enim non cum illo litigas, qui quod illi displicet laudas? Punit ille furem, tu furtum laudas: punit ille ebriosum, tu laudas ebriositatem. Litigas cū deo, non fecisti illi locum in corde tuo, quia in pace factus est locus eius. Et quomodo incipis pacem habere cum deo? Incipis illi in cōfessione. Psalmi vox est dicentis, Incipite domino in cōfessione. Quid est, incipite domino in confessione? Incipite adiungi deo. Quomodo? Vt hoc vobis displiceat, quod & illi displicet. Displicet illi vita tua mala: si placeat tibi, disiūgeris ab illo: si displiceat tibi, per confessionem illi coniungeris. Vide ex quāta parte dissimilis es, quādo vtiq; propter ipsam dissimilitudinem displices. Fa- Gene.1.
ctus enim es ô homo ad imaginē dei: per vitā vero peruersam & malam perturbasti in te, & exterminasti in te imaginē conditoris tui. Factus dissimilis attendis in te & displices tibi: iam ex eo cœpisti similis fieri, quia hoc

G hoc in te tibi displicet quod displicet & deo. Sed quomodo sum similis, inquis, deo, quando adhuc mihi displiceo? Ideo dictum est, incipite. Incipite, inquit, domino in confessione, perficieris in pace. Adhuc enim habes aduersum te bellum. Indicitur tibi bellum, non so-
Ephe. 6. lum aduersus suggestiones diaboli, aduersus principẽ potestatis aëris huius, qui operatur in filiis diffidentiæ, aduersus diabolum & angelos eius spiritalia nequitiæ: non solum ergo aduersus istos tibi bellũ indicitur, sed aduersus teipsum. Quomodo aduersus teipsum? Aduersus tuam consuetudinem malam, aduersus vetustatem vitę tuæ malæ, quę trahit te ad solitam, & refrenat à noua. Indicitur enim tibi quædam noua vita, & tu vetus es. Nouitatis gaudio suspenderis, vetustatis onere prægrauaris. Incipit tibi esse bellum aduersus te, sed ex qua parte tibi displices, iungeris deo: & ex qua parte iã iungeris deo, idoneus eris ad vincendũ te, quia ille tecum est qui omnia superat. Attende quid dicit Apostolus,
Roma. 7. Mente seruio legi dei, carne autem legi peccati. Vnde mente? Quia displicet tibi vita tua mala. Vnde carne? Quia non desunt suggestiones & delectationes malæ:
H sed ex eo quod mente iungeris deo, vincis quod in te non vult sequi. Præcessisti enim ex parte, & ex parte tardaris. Trahe teipsum ad illum, qui te sursum tollit. Pon-
Roma. 7. dere quodam vetustatis grauaris, clama & dic, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?
Sapien. 9. Quis me liberabit ab eo à quo grauor? Corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam. Quis ergo liberabit? Gratia dei per Iesum Christum dominũ nostrũ. Quare autem permittitur, vt diu contra te litiges, donec absorbeantur omnes cupiditates malę? Vt intelligas in te pœnam tuam. In te ex teipso est flagellum tuũ, sit rixa tua tecum. Sic vindicatur in rebellem aduersus deum, vt ipse sibi sit bellum, qui pacem noluit habere cum deo. Sed tene membra tua aduersus concupiscentias tuas malas. Surrexit ira, tene tu manum coniunctus deo. Potuit surgere, sed non inuenit arma. Apud iram tuam impetus est, apud te arma sunt. Sit impetus iner-
Roma. 7. mis, & discit iam non surgere qui frustra surrexit. Hoc autem dico charissimi, ne forte quia diximus, carne
I autem legi peccati, putetis consentiendum esse desyderiis vestris carnalibus: & si non possunt modo nisi esse desyderia carnalia, non est illis consentiendũ. Propterea nõ dixit Apostolus, Non sit peccatum in vestro mortali corpore, nouit enim quia quãdiu mortale est,
Ibidem. est ibi peccatum. Sed quid ait? Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore. Quid est, non regnet? Ipse exposuit, Ad obediendum, inquit, desyderiis eius. Sunt desyderia, existunt desyderia, non tu obaudis desyderiis tuis, non sequeris ipsa desyderia, non illis consentis. Est tibi peccatum, sed amisit regnum, quando iã in te non regnat peccatum, postea inimica nouissima
1. Cor. 15. destruetur mors. Quid enim nobis promittitur, quãdo dictum est, Mente seruio legi dei, carne autem legi pec-
Roma. 7. cati? Audi promissionẽ, quia non semper erunt in carne desideria illicita. Etenim resurget & mutabitur, & cũ mutata fuerit caro ista mortalis in spiritale corpus, iam nullis concupiscentiis secularibus, iam nullis terrenis delectationibus titillabit animam, nec auertet à contẽplatione dei. Fit ergo in ea quod dicit Apostolus. Cor-
Roma. 8. pus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiam. Si autẽ qui suscitauit Iesum à mortuis habitat in vobis, qui suscitauit Iesum Christũ à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter spiritum suum qui habitat in vobis. Viuificatis ergo corporibus vestris, erit pax vera, vbi locus K est dei, sed præcedat confessio. Notus in Iudæa Deus. Confitere ergo prius, in Israël magnum nomen eius. Nondum vides in specie, vide ex fide: & fiet in te quod sequitur, Et factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion. Sion interpretatur contemplatio, Quid est contemplatio? Contemplabimur enim deum facie ad faciem. Hic nobis promittitur, in quem modo non vi- *1. Cor. 13.*
dentes credimus. Quomodo gaudebimus cum viderimus eum? Fratres, si modo tãtum gaudium in nobis facit promissio, quantum est factura redditio? Reddet enim nobis quod promisit seipsum, vt facie ipsius & illius contemplatione gaudeamus, & non aliquid aliud delectabit nos, quia nihil est meliꝰ illo qui fecit omnia quæ delectant. Factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion: id est, in contemplatione quadam & speculatione, facta est habitatio eius in Sion. *Ibi confregit fortitudines arcuum, & scutum & gladium & bellum.* Vbi confregit? In illa pace æterna, in illa pace perfecta. Et modo fratres mei, qui bene crediderunt, vident quia de se nõ debent præsumere, & omnem potentiam minarũ suarum: & quicquid in eis acutum est ad nocendum, confringũt illud: & quicquid quasi pro magno habent vn- L
de se protegant temporaliter, & bellum quod aduersus deum defendendo peccata sua gerebant, omnia hæc ibi cõfregit. *Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis.* Qui sunt montes æterni? Quos ipse fecit æternos. Qui sunt montes magni? Prędicatores veritatis. Tu illuminans, sed à montibus æternis. Primi magni montes excipiũt lucem tuam, & à luce tua quam suscipiunt montes, vestitur terra. Sed illos magnos montes exceperunt Apostoli, tanquam orientis luminis primordia exceperunt Apostoli. Nunquid quod acceperunt, apud se retinuerunt? Non. Ne diceret & illis, Serue nequam & piger, *Matth. 25.*
dares pecuniam meam nummulariis. Si ergo quod susceperunt, non apud se retinuerunt, sed omni orbi terrarum prædicauerunt: Illuminans tu admirabiliter à montibus æternis: Quos æternos fecisti, per illos vitam æternam & cæteris promisisti. Illuminãs tu admirabi- M
liter à montibus æternis. Magnifice cum pondere dictum est, Tu, ne putet aliquis quòd montes illuminent. Multi enim putantes quòd ab ipsis montibus illuminarẽtur, fecerunt sibi partes de montibus, & ipsos montes cõciderunt, & ipsi confracti sunt. Nescio qui sibi fecerunt Donatum, nescio qui sibi fecerunt Maximianũ, nescio qui sibi fecerunt illum & illum. Quare computant salutẽ suam in hominibus esse, nõ in deo? O homo, venit ad te lux per montes, sed deus te illuminat, non montes. Illuminans tu, inquit, non montes. Tu illuminans à mõtibus quidem æternis, sed tu illuminas. Vnde & in illo loco quid ait Psalmus? Leuaui oculos *Psalm. 120.*
meos in montes, vnde veniet auxiliũ mihi. Quid ergo? In montibus est spes tua, & inde tibi veniet auxiliũ. Remansisti in montibus, vide quid agas? Est aliquid super montes? Super montes est quem tremunt montes. Leuaui, inquit, oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Sed quid sequitur? Auxilium meum, inquit, à domino, qui fecit cœlũ & terram. In montes quidem leuaui oculos meos, quia per montes mihi sunt scripturæ monstratæ, sed ego cor habeo in illo qui illuminat omnes montes. Ergo fratres hoc ad hoc dictum est, ne quisquã vestrum velit spem suam ponere in homine. Tamdiu est aliquid homo, quamdiu hæret illi à quo factus est homo. Nam recedens ab illo, nihil homo est: & cum hęret illi, tu sic accipe consilium per hominem, vt illum

A illum cõsideres qui illuminat hominem. Etenim & ni potes accedere ad illum, qui tibi per hominem loquitur. Non enim fecit illum accedere ad se, & te repellit. Et qui vere sic accessit ad deum, vt in illo habitet deus, displicent illi omnes qui in illo ponunt spem suam. Propterea datum est quoddam exemplum cum ipsos apostolos sibi diuiserunt, & in schismata ierunt qui di-
1. Cor. 1. cebant, Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephæ, id est, Petri. Hos plangit Apostolus & dicit eis, Diuisus est Christus? Et se elegit quem apud ipsos contemneret. Nũquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Vide bonum montem quærẽtem gloriam non sibi, sed à quo montes illuminantur. Nolebat de se præsumi, sed de illo de quo ipse præsumpserat. Quisquis ergo ita se commendare voluerit populis, vt si forte contigerit ei aliquis tumultus frãgat post se populos, & diuidat Ecclesiam catholicam propter se, non est de illis montibus quos illuminat altissimus. Sed quis est iste: Contenebratus à se, non illuminatus à domino. Vnde autem probantur isti montes? Si forte contigerit aliquis tumultus aduersus montes in Ecclesia, aut per populares seditiones carnalium, aut per ali-
B quas falsas suspitiones hominum, bonus mons repellit à se omnes qui propter ipsum volunt ab vnitate recedere. Sic enim ipse remanebit in vnitate, si propter ipsũ non diuisa fuerit ipsa vnitas. Illi autem diuisi sunt, quãdo recessit populus ab orbe terrarum, & secutus est nomen ipsorum, gauisi sunt, elati sunt, & deiecti sunt. Humiliarentur & exaltarentur, quomodo humiliatus est
1. Cor. 3. Apostolus dicẽs, Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? Et alio loco, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Ergo neque qui plãtat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat deus. Tales montes in se humiles sunt, in deo excelsi sunt. Qui autem in seipsis excelsi sunt, à deo humiliantur: quoniam
Luca. 14. qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Ideo tales quia superbias suas attẽdunt, inamaricãt hominibus pacificis in Ecclesia. Illi volunt coagulare pacem, isti inter se miscent dissensionem. Et quid de illis dicit alius Psalmus? Qui amaricant, non exaltentur
Psalm. 65. in semetipsis. Illuminans tu, attende hic tu admirabilis à montibus æternis: *Conturbati sunt omnes insipientes corde.*
C Prædicata est veritas, dicta est æterna vita, dicta est esse alia vita, quæ non est de ista terra. Contempserunt homines vitam præsentem, & amauerunt vitam futuram, illuminati per montes illuminatos. Insipientes autem corde conturbati sunt. Quomodo conturbati sunt? Cum Euangelium prædicatur. Et quid est vita æterna?
Actu. 24. & quis est qui resurrexit à mortuis? Admirati sunt Athenienses, loquẽte Paulo apostolo de resurrectione mortuorum, & putauerunt eum nescio quas fabulas dicere. Sed quia dicebat esse aliam vitam, quam nec oculus vi
1. Cor. 2. dit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, ergo insipientes corde turbati sunt. Sed quid eis cõtigit? *Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.* amauerunt præsentia, & dormierũt in ipsis præsentibus: & sic illis facta sunt ipsa præsentia deliciosa, quomodo qui videt per somnium inuenisse se thesauros, tamdiu diues, quamdiu non euigilet. Somnium illud diuitem fecit, euigilatio pauperẽ fecit. Tenuit illum somnus fortasse in terra dormientem, & in duro iacentem, pauperem & forte mendicum. In somnis vidit se iacere in lecto eburneo vel aureo, & in plumis aureis altius extructis: quamdiu dormit bene dormit, euigilans inuenit se iacere in duro in quo illũ somnus tenuerat. Tales sunt & isti. Venerunt in hanc vitã, D
& per cupiditates temporales quasi obdormierũt hic, & exceperunt illos diuitiæ, & vanę pompæ volaticæ, & transierunt, non intellexerunt quantum inde boni possent fieri. Nam si nossent aliam vitam, illic sibi thesaurizarent, quod hic erat periturum: sicut Zacchæus vidit illud bonum maior publicanorum, quãdo suscepit dominum Iesum hospitio, & ait, Dimidium rerum mea- Luca. 19.
rum do pauperibus: & si cui aliquid fraudaui, quadruplum reddo. Non erat iste in vanitate somniãtium, sed in fide euigilantium. Ideo dominus quia medicus intrauerat ad ægrotum, pronunciauit salutem illius, & ait, Hodie salus huic domui facta est, quoniam & hic Ibidem.
est filius Abrahæ: vt noueritis quia nos imitando fidem filij Abrahæ sumus: Iudæi autem qui de carne superbiunt à fide degenerauerunt. Ergo dormierũt somnum suum viri diuitiarum, & nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis. Dormierunt enim in cupiditatibus suis, delectat illos, transit somnus iste, transit vita ista, & nihil inuenerunt in manibus suis, quia nihil posuerunt in manus Christi. Vis aliquid inuenire in manibus tuis postea: Noli contemnere modo manum pauperis, & respice manus inanes, si vis habere manus plenas. Dixit enim dominus, esuriui & dedistis mihi man E
ducare: sitiui, & dedistis mihi potum: hospes fui, & ad- Matth. 25.
duxistis mihi manducare: & cętera. Et illi, Quando te vidimus esurientem, sitientem, aut hospitem? Et ille dicit illis, Quando vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Esurire in pauperibus voluit, qui diues in cœlo est: & tu dubitas homo dare homini cum scias te Christo dare quod das, à quo accepisti quicquid das. Sed illi dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum in manibus suis. *Ab increpatione tua deus Iacob, dormitauerunt omnes qui ascenderunt equos.* Qui sunt qui ascenderunt equos? Qui humiles esse noluerũt. Nõ in equis sedere peccatum est, sed ceruicẽ potestatis cõtra deũ erigere, & putare se in aliquo honore esse. Quia diues es ascẽdisti, increpat deus & dormis. Magna ira increpantis, magna ira. Attendat charitas vestra rẽ tremendam. Increpatio strepitum habet, strepitus expergisci solet homines facere. Tantũ pondus est increpantis dei, vt diceret, Ab increpatione tua deus Iacob, dormitauerunt omnes qui ascenderunt equos. Ecce quo F
somno dormitauit ille Pharao qui ascendebat equos? Exod. 14.
Non enim vigilauit in corde, quia de increpatione durum cor habebat. Duritia enim cordis, obdormitio est. Rogo vos, fratres mei, videte quomodo dormiũt, qui sonante Euangelio & amen & halleluia per totum orbem terrarum, adhuc vitam veterem nolunt damnare & in nouam euigilare. Erat scriptura dei in Iudęa, modo per totum orbem terrarum cantatur. In illa vna gẽte dicebatur deus vnus, qui fecit omnia, esse adorandus & colendus, modo ibi tacetur Christus. Resurrexit Christus irrisus est in cruce, ipsam crucem suam in qua irrisus est, iam fixit in frontibus regum, & adhuc dormitur. Magna ira dei fratres: Melius nos eum audiuimus qui dicit, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, Ephe. 5.
& illuminabit te Christus. Sed qui illum audiunt? Qui non ascendunt equos. Qui sunt qui non ascendunt equos? Qui modo non se iactant & extollũt, quasi in honoribus & potestatibus suis. Ab increpatione tua deus Iacob, dormitauerunt qui ascenderunt equos. *Tu terribilis es, & quis resistet tibi tunc ab ira tua?* Modo dormiũt & iratum non sentiunt, sed vt dormirent iratus est. Modo quod dormientes non sentiunt, in fine sentient. Apparebit

G rebit enim iudex viuorum & mortuorum. Et quis resi-
stet tibi tunc ab ira tua? Modo enim loquuntur quod
volunt,& disputant contra deum,& dicunt. Qui sunt
Christiani,aut quis est Christ⁹? aut quales inepti qui cre
dunt quod non vident, & dimittunt delitias quas vi-
dent,& sequuntur fidem rerum quæ oculis ipsorũ non
Psalm. 93. exhibentur? Dormitis & balatis, loquimini aduersus
deum quãtum potestis. Vsquequo peccatores domine,
vsquequo peccatores gloriabuntur? Respondent & lo
quuntur iniquitatem. Quando autem nemo respõdet,
& nemo loquitur,nisi quando se in se conuertat? Quã-
do in se conuertent dentes,quibus modo nos rodunt,
quibus nos discerpunt irridendo Christianos,& repre-
hendendo vitam sanctorum? Tunc se in se conuertẽt,
cum illis eueniet quod dicitur in libro Sapientiæ, Di-
cent inter se pœnitentiam agentes, & per angustiã spi-
ritus gementes,cum viderint gloriam sanctorum,tunc
Sapien. 5. dicent,Hi sunt quos aliquando habuimus in risum. O
qui multum dormistis,certe iam euigilatis,& in vestris
manibus nihil inuenitis. Videtis quomodo plenas ha-
beant manus gloria dei, quos tanquam pauperes irrisi-
H stis. Dicite ergo tunc vobis, quando non resistitis iræ
dei,non manu, nõ lingua nec verbo, nec cogitatione.
Apparebit enim vobis manifestus quem irridendum
putastis,cum vobis venturus nunciaretur. Et quid di-
cent? Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen
Ibidem. non luxit nobis,& sol non ortus est nobis. Quomodo
iustitię sol oritur dormientibus? Sed ab ira & increpa-
tione eius dormiunt. Hoc forte dicturus est,sed melius
est non ascendere equum, & tamen ipsi equos suos ac-
cusabunt. Audi illos accusantes equos suos in quibus
dormierunt. Ergo errauimus,inquit scriptura, à via ve
ritatis,& iustitię lumen non luxit nobis, & sol non or-
tus est nobis. Quid nobis profuit superbia, & diuitiarũ
iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia tan-
quam vmbra. Ergo vigilasti aliquãdo, sed melius equũ
non ascenderes, vt tunc non dormitares,quando vigi
lare debuisti, & audire vocem Christi, vt illuminaret
te Christus. Tu terribilis es,& quis resistet tibi tunc ab
ira tua? Quid enim erit tunc? *De cœlo iaculatus es iudicium,*
† al. tremuit *terra timuit † & quieuit.* Quæ se modo turbat,quæ modo
& sic de- loquitur,timere habet in finẽ & quiescere. Melius mo-
inceps. do quiesceret,vt in fine gauderet. Terra timuit & quie-
I uit. Quando? *Cum exurgeret in iudicio dominus, vt saluos fa-*
ceret omnes mites corde. Qui sunt mites corde? Qui fremẽ-
tes equos non ascenderunt, sed in humilitate sua pec-
cata cõfessi sunt. Vt saluos faceret omnes mites corde.

Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitatio-
nis solennia celebrabunt tibi. Prima cogitatio, posteriores
reliquiæ cogitationis. Quæ est cogitatio prima? Vnde
incipimus,bona illa cogitatio vnde incipies confiteri.
Confessio adiunget nos Christo. Iam vero confessio
ipsa, id est,prima cogitatio,facit in nobis reliquias co-
gitationis, & ipsę reliquię cogitationis solennia cele-
brabunt tibi. Cogitatio hominis confitebitur tibi, re-
liquiæ cogitationis solennia celebrabunt tibi. Quæ est
cogitatio quæ confitebitur? Quæ damnat vitam prio-
rem cui displicet quod erat, vt sit quod non erat, ipsa
est prima cogitatio. Sed quia sic debes recedere à pec-
catis, prima cogitatione confessus deo, vt non tibi re-
cedat de memoria quia peccator fuisti: per hoc quod
peccator fuisti, solẽnia celebras deo. Adhuc intelligen
dum est,prima cogitatio confessionem habet,& reces-
sionem à vetere vita. Sed si oblitus fueris à quibus pec-
catis liberatus sis,non agis gratias liberatori,& non ce-
lebras solennia deo tuo. Ecce prima cogitatio confitẽs K
Sauli apostoli,iam Pauli,qui primo Saulus fuit,quando
audiuit vocem de cœlo cum persequeretur Christũ, &
fureret in Christianos,& vellet vt vbicumque inuentos
adduceret necandos,audiuit vocẽ de cœlo,Saule Sau-
le, quid me persequeris? Et circumfulsus lumine, facta
sibi cæcitate in oculis vt intus videret, emisit primam
cogitationem obedientiæ, cum audiret,Ego sum Iesus *Act. 9.*
Nazarenus quem tu persequeris: Domine ait, quid me
iubes facere? Et hæc cogitatio confitentis,iam deum ap
pellat quem persequebatur. Quomodo reliquiæ cogi-
tationis solennia celebrabant in Paulo audistis,cũ ipse
Apostolus legeretur, Memor esto Christũ Iesum resur- *2. Timo. 2.*
rexisse à mortuis ex semine Dauid,secundum euange-
lium meum. Quid est, memor esto? Non deleatur de
memoria tua cogitatio qua primo confessus es: fiũt re-
liquiæ cogitationis in memoria. Et quemadmodum re
petit quod sibi donatum est, idem Paulus apostolus a-
lio loco, Qui prius, inquit, fui blasphemus & persecu- *1. Tim. 1.*
tor,& iniuriosus. Quid dicit? Prius fui blasphemus. Nũ- L
quid adhuc blasphemus est? Vt non esset blasphemus,
fuit prima cogitatio confitens: vt autem commemora-
ret quid illi donatum est, reliquiæ cogitationis erant,
per ipsas reliquias cogitationis solennia celebrabat. Et-
enim fratres mei,ecce innouauit nos Christ⁹, donauit
nobis omnia peccata & conuersi sumus. Si obliuisca-
mur quid nobis donatũ est,& à quo donatum est, obli
uiscimur munus saluatoris. Cum autem non obliuisci-
mur munus saluatoris, nônne quotidie nobis Christus
immolatur? Et semel pro nobis Christus immolatus est,
Cum credidimus, tunc nobis fuit cogitatio: modo au-
tem reliquiæ cogitationis sunt, qua meminimus quis
ad nos venerit, & quid nobis donauerit: ex ipsis reli-
quiis cogitationis, id est,ex ipsa memoria,quotidie no
bis sic immolatur,quasi quotidie nos innouet, qui pri-
ma gratia sua nos innouauit. Iam enim innouauit nos *Roma. 5.*
dominus in baptismo, & facti sumus noui homines,
in spe quidem gaudentes, vt in tribulatione simus pa-
tientes: tamen non debet de memoria nostra recede-
re,quid nobis præstitum sit,& si modo non est cogita-
tio tua quæ fuit. Etenim prima cogitatio fuit confiten-
tis recedere à peccato, modo autem non recedis. sed M
tunc recessisti: sint reliquiæ cogitationis,nec excidat à
memoria qui sanauit. Vulnus te habuisse si oblitus fue-
ris, non tibi erunt reliquiæ cogitationis. Quid enim
putatis dixisse Dauid? Ecce ex omnium persona loqui- *2. Reg. 12.*
tur. Peccauit Dauid sanctus grauiter, missus est Nathan
propheta ad illum,& corripuit illum,& cõfessus est, &
dixit, Peccaui. Hæc fuit prima cogitatio cõfitentis. Co
gitatio hominis confitebitur tibi. Quæ erant reliquiæ
cogitationis, quando ait, Et peccatum meum ante me *Psalm. 50.*
est semper? Quæ fuit ergo prima cogitatio? Vt recede-
ret à peccato. Et si iã recessit à peccato,quomodo pec-
catum illius ante illum est semper? Si prima cogitatio
transiit, sed reliquię cogitationis solẽnia celebrabunt.
Meminerimus ergo fratres charissimi, rogamus vos,
Quisquis liberatus est à peccato, meminerit quid fuit:
sint in illo reliquię cogitationis. Tunc enim portat aliũ
ad sanandum si se meminerit esse sanatum. Ergo vnus-
quisque recordetur quid fuit, & vtrum iam non sit, &
tunc subueniet ei qui adhuc est quod ille iam non est.
Si autem iactat se quasi de meritis suis, & repellit tan-
quam indignos peccatores, & sine misericordia sæuit,
equum ascendit, videat ne dormiat. Dormitauerunt e-
nim qui ascenderunt equos. Iam tunc dimisit equum:

humiliauit

A humiliauit se, non iterum ascendat equū, id est, non se rursus erigat in superbiam. Vnde fit illi hoc? Si reliquię cogitationis solennia celebrent deo. *Vouete & reddite domino deo nostro.* Quisquod potest voueat, & reddat. Non voueatis, & non reddatis, sed quisque quod potest, voueat, & reddat. Non sitis pigri ad vouēdum, non enim viribus vestris implebitis, deficietis si de vobis præsumitis: si autem de illo cui vouetis, vouete, securi reddetis. Vouete & reddite domino deo nostro omnes cōmuniter. Quid debemus vouere? Credere in illum sperare ab illo vitam æternam, bene viuere secundum cō munem modum. Est enim quidam modus communis omnibus, Furtum non facere, non nubere castimoniali præcipitur, & nuptę non pręcipitur: adulterium non facere, omnibus præcipitur. Non amare vinolentiam qua ingurgitatur anima, & corrumpitur in se templum dei, omnibus æqualiter præcipitur. Non superbire, omnibus æqualiter præcipitur. Non hominem occidere, non odisse fratrem, non aduersus aliquem tenere perniciem, omnibus in communi pręcipitur. Hoc totum

B omnes vouere debemus. Sunt etiam vota propria singulorū, aliūs vouet deo castitatem coniugalem, vt pręter vxorem suam non nouerit aliam: sic & fœmina, vt præter virum suum non nouerit alium. Alij etiam vouent, & si experti tale coniugium, vltra nihil tale pati, nihil tale concupiscere aut sustinere, & isti vouerūt aliquid maius, q̄ illi. Alij virginitatem ipsam ab ineunte ætate vouent, vt nihil tale vel experiantur, quale illi experti sunt & reliquerunt, & isti vouerunt plurimū. Alij vouēt domum suam esse hospitalem omnibus sanctis aduenientibus, magnum votum vouent. Alius vouet relinquere omnia sua distribuendo pauperibus, & ire in communem vitam, in societatem sanctorum, magnum votum vouit. Vouete & reddite domino deo vestro. Quisque quod vouere voluerit voueat, illud attendat, vt quod vouerit reddat. Vnusquisq; deo quod vouet, si respicit retrorsum, malum est. Nescio quæ castimonialis nubere voluit. Quid voluit? Quod & virgo quælibet. Quid voluit? Quod & mater ipsius. Aliquid mali voluit? Mali planè. Quare? Quia iam vouerat domino Deo suo. Quid enim dixit de talibus Apostolus

1.Timo.5. C Paulus, cum dicat viduas adulescentulas nubere si velint? Sed tamen ait quodam loco, Beatior autem erit si

1.Cor.7. sic permanserit secundum meum consilium. Ostendit beatiorem si sic permanserit, non tamen damnandam si nubere voluerit. Quid autem ait de quibusdam quæ

1.Timo.5. vouerunt & non reddiderunt? Habentes, inquit, damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est, primam fidem irritam fecerunt? Vouerunt & non reddiderūt. Nemo ergo positus in monasterio frater,

Ad fratres dicat: recedo de monasterio, neque enim soli qui sunt

in eremo. in monasterio peruenturi sunt ad regnum cœlorum, &

sermo.60. illi qui ibi non sunt ad deum non pertinent. Respondetur ei, Sed illi nō vouerunt, tu vouisti, tu retro respexisti. De die iudicij cum dominus minaretur, quid ait?

Luca.17. Mementote vxoris Loth. Omnibus dixit. Quid enim

Gene.19. fecit vxor Loth? Liberata est à Sodomis, & in via posita, retrorsum respexit. Vbi respexit, ibi remansit. Facta est autem statua salis, vt illius contemplatione condiātur homines, cor habeant, non sint fatui, non retro respiciant, ne malum exemplum dantes, ipsi remaneant, & alios condiant. Nam & modo dicimus illud quibusdam fratribus nostris, quos forte viderimus velut infirmari in proposito bono, & talis vis esse quales illi. Obiicimus illis quosdam qui retro respexerunt, illi fatui sunt in se, sed alios condiunt, quando commemo- D rantur, vt illorum exemplum timentes, isti retro ne respiciant. Vouete & reddite domino deo nostro, quia illa vxor Loth ad omnes pertinet. Maritata mulier voluit facere adulteriū, de loco suo quō peruenerat retro respexit. Vidua quę iam sic permanere voluerat, voluit nubere. Hoc voluit quod licuit ei quę nupsit, sed illi nō licuit, quę de loco suo retro respexit. Virgo est castimonialis, iam dicata deo, habebat & cætera quæ vere ornant ipsam virginitatem, & sine quibus illa virginitas turpis est. Quid si enim sit corpore integra, & mente corrupta? Quid est quod dixi? Quid si nullus tetigerit corp⁹, sed si forte ebriosa sit, superbia sit, litigiosa sit, lin guosa sit? Hæc omnia dānat deus. Si antequā vouisset nupsisset, non dānaretur. Elegit aliquid melius, superauit quod ei licebat, superbit & illicita tanta committit. Hoc dico, nubere licet antequā voueat, superbire nun quam licet. O tu virgo dei nubere noluisti quod licet, extollis te quod non licet. Melior virgo humilis, quàm maritata humilis: sed melior maritata humilis, quàm E virgo superba. Quæ autem respexit ad nuptias, nō quia voluit nubere damnatur: sed quia iam ante recesserat, & fit vxor Loth respiciendo retrorsum. Non sitis pigri qui potestis, quibus aspirat deus apprehendere gradus meliores, quia non ista ideo loquimur vt non voueatis, sed vt voueatis & reddatis. Vouete & reddite domino deo nostro. Iam quia ista tractauimus, forte vole bas vouere, & modo non vis vouere. Sed quid tibi dixerit psalmus attende, non dixit, nolite vouere: sed, vo F uete & reddite. Quia audisti reddite, non vis vouere? Ergo vouere volebas & non reddere? Immò vtrūque fac. Vnum fit ex professione tua, aliud ex adiutorio dei perficietur. Aspice eum qui te ducit, & nō respicies retro vnde te educit. Qui te ducit, ante te ambulat: vnde te eduxit, post te est. Ama ducentem, & non te damnat retro respiciētem. Vouete & reddite domino deo nostro. *Omnes qui in circuitu eius sunt, offerēt munera.* Qui sunt in circuitu eius? Vbi est enim iste, vt ducat omnes qui in *1. sen. dist. 37 cap. fa-* circuitu eius sunt? Si deum patrem cogites, vbi non est *teamur.* qui vbique præsens est? Si filium cogites secundum formam diuinitatis, & ipse cum patre vbique est, quia ipse est sapientia dei, de qua dictum est, Attinget autē vbiq; *Sapien.8.* propter suam mundiciam. Si autem filium sic intelli- *Baruch.3.* gas, secundum quod assumpsit carnem, & visus est in- *Marti.16.* ter homines, & crucifixus est, & resurrexit, nonimus quia ascendit in cœlum. Qui sunt in circuitu eius? Angeli. Ergo nos non offerimus munera, quia omnes qui in circuitu eius sunt, dixit, offerent munera? Si sepultus dominus noster hic esset in terra, & iaceret corpus ipsius, quomodo alicuius martyris vel apostoli, attenderemus eos qui in circuitu eius essent, quæcūq; vel gentes essent circa ipsum locum vndique vel conueniētes ad illam sepulturam cum muneribus. Nunc autē ascen dit, sursum est. Quid est hoc, Omnes qui incircuitu eius sunt, offerent munera? Hoc interim quod deus admonet dicam vobis, quid ex his verbis ipse mihi inspirare dignat⁹ sit: si melius aliquid postea visum fuerit, & hoc vestrum est, quia communis est omnibus veritas. Non est mea, nec tua: non est illius aut illius, omnibus communis est. Et fortassis ideo media est, vt in circuitu eius sint omnes qui diligunt veritatē. Quicquid enim omnibus commune est, in medio est. Quare in medio dicitur? Vt tātum distet ab omnibus, & tantū propinquet omnibus. Quod non in medio est, quasi priuatum sit. Quod publicū est, in medio ponitur: vt omnes qui veniunt,

G niunt, percipiant, illuminētur. Nemo dicat, meum est, ne in parte sua velit facere quod in medio est omnibus. Quid est ergo, omnes qui in circuitu eius sunt, offerent munera? Omnes qui intelligunt communem esse omnibus veritatem, & non illam faciunt quasi suam superbiendo de illa, ipsi offerēt munera qui humilitatem habent: qui autem quasi suum faciunt quod omnibus commune est, tanquam in medio positum, ad partem seducere conantur, non offerent hi munera: quia omnes qui in circuitu eius sunt, offerent munera terribili, Offerentur munera terribili. Timeant ergo omnes, qui in circuitu eius sunt. Ideo enim timebunt, & cum tremore laudabunt, quia ideo in circuitu eius sunt, vt omnes assequantur eum, & publice omnibus confluat, & publice illuminet, hoc est, contremiscere. Tu cum feceris eum tibi quasi proprium, & iam non communem, extolleris in superbiam: cum scriptum sit, Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. *Psalm. 2.* Ergo offerent munera, qui in circuitu eius sunt. Ipsi enim humiles sunt, qui communem nouerunt esse omnibus [veritatem.] Cui offerent munera? *Terribili & ei qui aufert spiritum principum.* H Spiritus enim principum, superbi sunt spiritus. Illi ergo nō sunt spiritus eius, quia & si aliquid nouerunt, suum volunt esse, nō publicum. Sed ille qui commendat se, tanquam æqualem omnibus, qui se in medio ponit, vt omnes capiant quantum possunt, quicquid possunt, nō de cuiusquam hominis, sed de dei: & ideo de suo, quia ipsi facti sunt eius: Ergo illi omnes humiles sint, necesse est: Perdiderunt spiritum suum, & spiritum dei habēt. A quo perdiderunt spiritum suum? Ab illo qui aufert spiritum principum. Quādoquidem dicitur ei in alio loco, *Psal. 103.* Auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum conuertētur. Emitte spiritū tuum & creabuntur, & innouabis faciem terræ. Nescio quis intellexit aliquid, suum vult esse, adhuc spiritum suum habet: Bonum est illi vt perdat spiritum suum, & habeat spiritum dei. Adhuc inter principes superbit, bonum est illi vt redeat ad puluerem suum, & dicat, Memento domine quia puluis sumus. *Psalm. 102* Si enim te confessus fueris puluerem, deus de puluere facit hominem. Omnes qui in circuitu eius sunt, offerent munera. Omnes humiles confitentur ei & adorant eum, *Psalm. 2.* Terribili offerent munera. I Vnde terribili? Exultate cum tremore: Et ei qui aufert spiritum principum, id est, tollit audaciam superborum. *Terribili apud reges terræ.* Terribiles sunt reges terræ, sed ille super omnes qui terret reges terræ. Esto rex terræ, & erit tibi terribilis deus. Quomodo, inquies, ero rex terrę? Rege terram, & eris rex terræ. Noli ergo auiditate imperandi ponere tibi ante oculos prouincias latissimas, quà tua regna diffundas: Terram quam portas rege. Audi Apostolum regentem terram, *1. Cor. 9.* Non sic pugillor quasi aërem verberans, sed castigo corpus meum, & in seruitutem redigo: ne forte aliis prędicans, ipse reprobus efficiar. Ergo fratres mei, estote in circuitu eius, vt per quemcumque vobis veritas sonuerit, non illam imputetis illi per quem sonat: sed de medio sit omnibus, quia æqualiter adest omnibus. Et estote humiles, ne vobis & vosipsi vsurpetis si quid forte boni illius intellexeritis: quia & nos quod melius intellexerimus, vestrum est: & quod vos melius intellexeritis, nostrum est, vt in circuitu eius simus, & humiles simus: Atque ita perdentes spiritum nostrum offeremus munera terribili super omnes reges terræ, id est, super omnes regētes carnē suam, sed subiectos creatori suo.

In Psalmum septuagesimumsextum enarratio.

PSALMI huius limen ita scribitur: *In finem* K *pro Idithum Psalmus ipsi David.* In finem quid sit, nostis. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. *Roma. 10.* Idithum interpretatur transiliens eos. Asaph interpretatur congregatio. Loquitur hic ergo congregatio transiliens, vt perueniat ad finem qui est Christus Iesus. Quæ sint itaque transilienda, vt ad illum finem peruenire possimus, vbi iam quod transiliamus nō habemus: Psalmi textus ipse demonstrat. Etenim tamdiu transilire debemus, quicquid nos impedit, quicquid irretit, quicquid visco quodam alligat, & onere aggrauat volatum nostrū, donec perueniamus ad id quod sufficit, vltra quod nihil est, infra quem sunt omnia, & ex quo sunt omnia. Patrem quippe ipsum volebat Philippus intueri, & dicebat domino Iesu Christo, Ostende nobis patrem & sufficit nobis: *Ioan. 14.* tanquam tamdiu transiliendum esset, quicquid aliud esset, donec perueniret ad patrem, vbi iam securus assisteret, & quid ei vltrà requirendum esset non haberet. Hoc est enim, sufficit. Verum ille qui verissime dixerat, Ego & pater vnum sumus admonuit Philippū, *Ioan. 10.* docuitq; omnem hominem qui Christum intelligeret, L etiam in eo habere finem, quia ipse & pater vnum sunt. Tanto enim, inquit, tempore vobiscum sum, & nō vidistis† me? Philippe qui me videt, videt & patrē. *† cognouistis.* Quisquis ergo Psalmi huius animum sentire, imitari, tenere vult, omnia desyderia carnalia transiliat, seculiq; huius pompam & illecebram calcet, nihilq; sibi aliud proponat vbi consistat, nisi ex quo sunt omnia, In quibus omnibus etiam ipse laborat, donec ad finem perueniat. Quid nobis ergo indicat transiliens iste?

Expositio Psalmi.

Voce mea, inquit, *ad dominum clamaui.* Sed multi *Psalm. 141.* clamant ad dominum pro diuitiis acquirendis damnisque deuitandis, pro suorum salute, pro stabilitate domus sue, pro fœlicitate temporali, pro dignitate seculari, postremo etiam pro ipsa salute corporis, quæ patrimonium est pauperis. Pro his atque huiusmodi rebus multi clamant ad dominum, vix quisquam propter ipsum dominū. Facile quippe homini est quodlibet desiderare à domino, & ipsum dominū non desiderare, quasi vero suauius esse possit quod dat, quàm ipse qui dat. Quisquis ergo pro alia re qualibet M clamat ad dominum, nondum est transiliens. Hic vero transiliens quid dicit? Voce mea ad dominum clamaui. Et ne arbitreris vocem ipsius qua clamauit ad dominum propter aliud emissam, quàm propter ipsum dominū, secutus ait, *Et vox mea ad deum.* Emittitur enim vox qua clamemus ad deum, & ipsa vox ad aliud est, non ad deum. Ad hoc enim est vox, propter quod editur vox. Iste ergo qui deum gratis amabat, qui voluntarie deo sacrificabat, *Psalm. 53.* qui transilierat quicquid infra est, nihilq; aliud supra se viderat, quò effunderet animam suam, nisi ex quo & per quem & in quo creatus erat, ad quem clamauerat voce sua, ad illum esse fecerat ipsam vocem suam, Vox mea, inquit, ad deum. Et nunquid sine causa? Vide quid sequitur: *Et attendit mihi.* Vere tunc tibi attendit, quando ipsum quæris, non quando per ipsum aliud quæris. Dictum est de quibusdam, Clamauerunt, *Psalm. 17.* nec erat qui saluos faceret: ad dominū, nec exaudiuit eos. Quare? Quia vox eorum non ad deum. *Psalm. 13.* Exprimit hoc alio loco scriptura, vbi dicit de talibus, dominum non inuocauerunt. Ad illum clamare non cessauerunt, & tamen dominum non inuocauerunt. Quid est, Dominū non inuocauerunt? Dominum in se

non

A non vocauerunt, Ad cor suum dominum non inuitauerunt, à domino se habituri noluerunt. Et ideo quid (Ibidem.) eis contigit? Ibi trepidauerunt timore vbi non erat timor. Ideo de rerum præsentium amissione tremuerũt, quoniam non erant pleni illo quem nõ innocauerunt, Non gratis amauerunt, vt amissis temporalibus rebus possent dicere, Sicut domino placuit, ita factum est, sit nomẽ domini benedictum. Ergo iste, vox mea, inquit, ad dominum, & attendit mihi, Doceat nos quomodo id fiat. *In die tribulationis meæ deum exquisiui.* Qui es qui hoc facis? In die tribulationis tuæ, vide quid exquiras. Si carcer facit tribulationem, exire de carcere exquiris. Si febris facit tribulationem, sanitatem exquiris. Si fames facit tribulationem, saturitatem exquiris. Si damna faciunt tribulationem, lucrum exquiris. Si peregrinatio facit tribulationem, ciuitatem tuæ carnis exquiris. Et quid cuncta commemorem, aut quando cuncta commemorem? Vis esse transiliens? In die tribulationis tuæ deum exquire, non per deum aliud, sed ex tribulatione deũ: vt ad hoc deus remoueat tribulationem, vt securus inhæreas deo. In die tribulationis meæ

B deum exquisiui, non aliud aliquid, sed deum exquisiui. Et quomodo exquisisti? *Manibus meis nocte coram eo.* Dic hoc rursus, videamus, intelligam⁹, imitemur si possumus. In die tribulationis tuæ quid exquisisti? Deum. Quomodo exquisisti? Manibus meis. Quando exquisisti? Nocte. Vbi exquisisti? Corã eo. Et quo fructu exquisisti? *Et non sum deceptus.* Omnia ergo videamus fratres, omnia consyderemus, omnia interrogemus, & quid sit tribulatio in qua iste deum exquisiuit, & quid sit manibus inquirere deum, & quid sit nocte, & quid sit coram illo, & sequitur, quod omnes intelligunt, Et non sum deceptus. Quid est enim, & non sum deceptus? Inueni quod quærebam. Tribulatio non illa vel illa cogitanda est, Etenim vnusquisque nondum transiliens, nondum putat esse tribulationem, nisi quæ acciderit huic vitę ex aliquo tristi tempore. At vero ille transiliens, totam vitam istã tribulationem suam reputat. Hic enim amat patriam supernam, vt terrena peregrinatio, ipsa sit maxima tribulatio. Quomodo enim non sit tribulatio vita ista, rogo vos? Quomodo non sit tribulatio (Iob. 7.) quæ dicta est tota tẽtatio? Habes scriptum in libro Iob,

C Nunquid non tentatio est vita humana super terram? Nunquid dixit, tentatur vita humana super terram? Ipsa vita tentatio est. Si ergo tentatio, vtique tribulatio. In hac igitur tribulatione, hoc est, in hac vita, deum exquisiuit iste transiliens. Quomodo? Manibus, inquit, meis. Quid est, manibus meis? Operibus meis. Nõ enim aliquid corporeum quęrebat, vt contrectando inueniret, quod perdiderat, vt manibus quæreret nummum, aurum, argẽtum, vestem, quicquid tale est quod manibus teneri possit: quãquam & ipse dominus noster Iesus Christus voluit se manibus inquiri, quãdo dubitanti discipulo cicatrices ostendit. Sed nunquid cum ille exclamasset tangens cicatrices vulnerum eius, Domi- (Ioan. 20.) nus meus & deus meus, nõnne audiuit, Quia vidisti me credidisti, beati qui non viderunt & crediderunt? Si ergo ille manibus quærens Christum, hoc audire meruit, vt opprobrium ei fuerit ita quæsisse, nos qui beati dicti sumus, qui non vidimus & credidimus. Quid ergo? Ad nos non pertinet manibus quęrere? Pertinet sicut dixi, operibus quęrere. Quando hoc? Nocte. Quid est nocte? In hoc seculo. Nox enim est antequam effulgeat dies, in aduentu clarificato domini nostri Iesu Christi, Nam vultis videre quia nox est? Nisi lucernam hic haberemus, in tenebris permaneremus. Petrus enim D dicit, Et nos habemus certiorem propheticum sermo- (2. Petri. 1.) nem, cui benefacitis intendentes, velut lucernæ lucenti in obscuro loco, donec dies lucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Vẽturus est ergo dies post istam noctem, interim in hac nocte lucerna nõ deest. Et hoc est fortasse quod nunc facimus. Has literas exponẽdo, lucernam inferimus, vt in hac nocte gaudeamus, Quæ quidem debet accẽsa esse semper in domibus† vestris. (†al. cordibus.) Talibus enim dicitur, Nolite spiritum extinguere, Et tanquam exponens quid diceret, secutus ait, Prophetiã (1. Thess. 5.) nolite spernere, id est, lucerna in vobis semper luceat. Et hæc quidem lux in comparatione cuiusdam ineffabilis diei nox dicitur, Nam ipsa vita fidelium in comparatione vitæ infidelium dies est. Quomodo autẽ sit nox iam diximus, & ostendimus Petri apostoli testimonio, Qui quidem etiam & lucernam nominauit, & de ipsa lucerna nos admonuit vt intẽdamus ei, id est, prophetico sermoni, donec dies lucescat, & lucifer oriatur in cordibus nostris. Quomodo autem iam vita fideliũ dies sit in comparatione vitę impiorum, Paulus ostendit: Abiiciamus, inquit, opera tenebrarũ, & induamur (Roma. 13.) arma lucis, sic vt in die honeste ambulemus. Ergo bo- E neste viuentes in comparatione vitæ impiorum, in die sumus. Sed iste dies vitæ fidelium non sufficit huic Idithum, transilire vult & istum diem, donec veniat ad illum diem vbi noctis tentationem nullam omnino formidet. Hic enim quãuis dies sit vita fidelium, tentatio (Iob. 7.) est vita humana super terram: Nox & dies, Dies in cõparatione infidelium, Nox in comparatione angelorum. Habent enim diem angeli, quem nos nondum habemus, Iam nos habemus quem non habent infideles: Sed nondum habent fideles, quem angeli habent: Tũc (Matth. 22.) autem habebunt cum erunt æquales angelis dei, quod illis in resurrectione promissum est. In hac ergo iã die & adhuc nocte, in comparatione futuri diei quem desyderamus, die in comparatione præteritæ noctis cui renunciauimus: In hac ergo, inquam, nocte deum requiramus manibus nostris: Non cessent opera, quæramus deum, non sit inane desiderium. Si in via sumus, sumptus erogemus, vt peruenire possimus, Manibus quæramus deum: Et si nocte quęrimus quem manibus quærimus, non decipimur, quia coram ipso quærimus. F Quid est coram ipso? Nolite facere iustitiam vestrã co- (Matt. 6.) ram hominibus, vt videamini ab eis, alioqui non habebitis mercedem apud patrem vestrum. Cum ergo facis eleemosynam, ait, manus illæ sunt quærentes deum, noli tubicinare ante te, sicut hypocritæ faciunt, sed sit elee- (Ibidem.) mosyna tua in occulto: & pater tuus qui videt in occulto, reddet tibi. Ergo manibus meis nocte coram eo, & non sum deceptus. Quanta tamẽ iste Idithum pertulerit in hac terra, & in hac nocte, & quomodo habuerit quodammodo transiliendi necessitatẽ impingentibus atq; pungentibus deorsum tribulationibus, vt necesse fuerit transilire, intentissime audiamus. *Negaui consolari animam meam.* Tantum tædium me hic occupauit, vt cõtra omnẽ consolationem clauderet se anima mea. Vnde huic tale tædiũ? Fortasse quia vinea grandinata est, aut quia olea non prouenit, aut quia vindemia à pluuia intercepta est. Vnde huic tædiũ? Audi hoc ex alio Psalmo. Ipsius enim & ibi vox est, Tædium detinuit me à (Psalm. 118.) peccatoribus relinquentibus legem tuam. Tanto ergo tædio de huiusmodi malo affectum se iste dicit, vt negaret cõsolari animam ipsius, Propè absorbuerat eum tædium, Tristitia quæ eum omnino irreparabiliter

G merserat, negat se consolari. Quid igitur restabat? Pri-
mo vide vnde cõsoletur. Nonne sustinuerat qui simul
Psal. 68. contristaretur & non inuenerat? Quò enim se verteret
ad consolationem quem occupauerat tædium de pec-
catoribus relinquentibus legem dei? Quò se verteret?
Ad hominem dei quemlibet? In multis iam forte iste
expertus erat magnam tribulationem, qui magis de il-
lorum aliqua delectatione præsumpserat, Videntur e-
nim aliquãdo iusti homines, & gaudetur ad eos, Et ne-
cesse est vt gaudeatur, quoniam charitas sine gaudio ta
lis esse non potest. In his autem, in quibus gauisus est ho
mo si forte aliquid prauum contigerit, quomodo sæpe
contingit, quanta lætitia ibi erat, tãtus mœror accedit:
ita vt postea iam timeat homo laxare habenas gaudio-
rum, timeat se lætitiæ committere, ne quanto magis læ
tatus fuerat, tanto amplius si aliquid contigerit conta-
bescat. Percussus ergo scandalis abundantibus quasi
multis vulneribus clausit contra se humanam conso-
lationem, & negauit consolari animam ipsius. Et vnde
vita? Vnde respiratio? *Memor fui dei & delectatus sum.*
Non frustra manus operatæ fuerant, inuenerant ma-
H gnum consolatorem. Non quiescendo memor fui dei
& delectatus sum. Prædicãdus igitur est deus, cuius iste
memor factus delectatus est, & consolatus in quadam
tristitia, & quodammodo salute desperata recreatus,
Prædicandus est deus. Deniq; quod consolatus est iste,
secutus ait, *Garriui.* In ipsa consolatione memor fa-
ctus dei, delectatus garriui. Quid est garriui? Lætatus
sum, exultaui loquendo, Garruli enim proprie dicun-
tur, qui à vulgo verbosi appellantur, accedente lætitia,
nec valentes nec volentes tacere. Factus est iste talis. Et
rursus quid ait? *Et defecit spiritus meus,* Tædio contabue-
rat, Recolendo deum delectatus fuerat, rursus garrien-
do defecerat. Quid sequitur? *Anticipauerunt vigilias om-
nes inimici mei.* Vigilauerunt super me omnes inimici
mei. Plus me vigilauerunt, vigilando præoccupauerũt
me. Vbi non muscipulas ponunt? Nonne vigilias anti-
cipauerunt omnes inimici mei? Qui sunt enim isti ini-
Ephe. 6. mici, nisi illi de quibus dicit Apostolus, Non est vobis
colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduer-
sus principatus & potestates & rectores mundi tene-
brarum harum, aduersus spiritalia nequitię in cœlesti-
I bus? Ergo aduersus diabolum & angelos eius inimici-
tias exercemus. Rectores eos mundi dixit, quia ipsi re-
gunt dilectores mundi. Non enim regunt mundum,
quasi rectores sint cœli & terræ, sed mundum peccato-
Ioan. 1. res dicit, Et mundus eum non cognouit. Talem mun-
dum illi regunt, qui non cognoscunt Christum, Con-
tra hos habemus inimicitias perpetuas. Denique quas-
libet habeas inimicitias aduersus hominem, cogitas fi-
nire, siue illius satisfactione si ille te læsit, siue tua sit si
tu læsisti, siue vtriusque si vos inuicem læsistis, laboras
satisfacere & concordare, Cum diabolo autem & an-
gelis eius nulla concordia est. Ipsi nobis inuident re-
gnum cœlorum, Mitescere omnino erga nos non pos-
sunt, quia anticipauerunt vigilias omnes inimici mei.
Plus illi vigilauerunt ad decipiendũ, quàm ego ad cu-
stodiendũ me. Anticipauerunt vigilias omnes inimici
mei. Quomodo enim non anticipauerunt vigilias, qui
vbique muscipulas posuerũt? Tædium inest cordi, Me-
tuendum est ne absorbeat tristitia: lætitia, metuendum
est ne garriendo deficiat spiritus tuus. Anticipauerunt
vigilias omnes inimici mei. Denique in ipsa garrulita-
te dum loqueris, & securus loqueris, quanta plerumque
inueniuntur, quæ velint tenere inimici & reprehende-
re, vnde velint etiam criminari & calumniari, hoc di- K
xit, illud sensit, hoc locutus est, Quid faciat homo, nisi
quod sequitur? *Conturbatus sum & non sum locutus.* Con-
turbatus ergo, ne in eius garrulitate inimici anticipan-
tes vigilias, calumnias quærerent & inuenirent, non
est locutus, Nunquam tamen iste transiliens cessaret
in se. Et si forte à garrulitate cessauit, qua surrepserat
ei de ipsa locutione placere hominibus, non tamen
destitit, non cessauit, vt conaretur & hocipsum trans-
cendere. Et quid dicit? *Cogitaui dies antiquos.* Iam iste
velut qui vapulauerat foris, tulit se intro. In secretario
suæ mentis agit, Et quid ibi agat dicat nobis, Cogitaui
dies antiquos. Bene est illi. Videte quæ cogitat rogo
vos. Intus est, apud se cogitat dies antiquos: Nemo illi
dicit, maledixisti: nemo illi dicit, multum locutus es:
nemo ei dicit, peruerse sensisti: Ita sit ei bene secum, ad-
iuuet deus, cogitet dies antiquos, & dicat nobis in ipso
interiore cubiculo suo, quid egerit, quò peruenerit,
quid transilierit, vbi manserit. Cogitaui dies antiquos.
Et annorum æternorum memor fui. Qui sunt anni æterni?
Magna cogitatio. Videte quid sibi vult ista cogitatio,
nisi magnum silentium, ab omni forinsecus strepitu, L
ab omni rerum humanarum tumultu? Intus requiescat,
qui cogitare vult istos annos æternos. Nunquid anni
in quibus sumus, æterni sunt, aut in quibus fuerunt ma-
iores nostri, aut in quibus futuri sunt posteri nostri? Ab-
sit vt æterni existimentur. Quid enim de his annis ma-
net? Ecce loquendo dicimus, hoc anno. Et quid tene-
mus de hoc anno præter vnum diem in quo sumus?
Nam superiores dies anni huius iam trãsierunt nec te-
nentur, futuri autem nondum venerunt. In vno die su-
mus & dicimus hoc anno, imò dic hodie, si aliquid vis
pręsens dicere. Nam de toto anno quid præsens tenes?
Quicquid de illo præteritum est, iam non est: quicquid
de illo futurum est, nondum est. Quomodo hoc an-
no? Corrige locutionem: Hodie dic, verum dicis. Ho-
die iam dicemus. Rursus & hoc attẽde, cum hodie hoc
horæ matutinæ transierunt, horæ futuræ nondum ve-
nerunt, Et hoc ergo corrige, Hac hora dic: Et de ista
hora quid tenes? Momenta eius quædam iam transie-
runt, quæ futura sunt nondum venerunt: Hoc momen
to dic, Quo momento? Dum syllabas loquor: si duas
syllabas dicam, altera non sonat, nisi cum illa transie- M
rit. Ipsa denique vna syllaba si duas literas habeat, non
sonat posterior litera, nisi prior abierit. Quid ergo te-
nemus de his annis? Anni isti mutabiles sunt, anni æter
ni cogitandi sunt, anni qui stant, qui non venientibus
& abeuntibus diebus peraguntur, anni de quibus alio
loco scriptura dicit deo, Tu autem idem ipse es, & an-
ni tui non deficient. Hos annos iste transiliens, non in Psal. 101.
garrulitate forinsecus, sed in suo silentio cogitauit. Et
annorum ęternorum memor fui: *Et meditatus sum nocte
cum corde meo.* Nemo illi calumniosus tendiculas ver-
borum requirit, in corde suo meditatus est. *Garriebam.*
Ecce est illud garrire: Obserua igitur iterum te, ne defi-
ciat spiritus tuus: Non inquit, non sic garriebam quasi
foris, alio modo nunc: Quomodo nunc? Garriebam,
Et scrutabar spiritum meum. Si scrutaretur iste terram, vt ve-
nas auri inueniret, nemo eum desipere diceret, imò sa-
pientem multi dicerent, qui vellet ad aurum perueni-
re, Quanta homo habet intus, & non fodit? Scrutaba-
tur iste spiritum suum, & cum ipso spiritu suo loqueba-
tur, & in ipsa locutione garriebat. Seipsum enim inter-
rogabat, seipsum examinabat, in se iudex erat. Et quid
sequitur? Scrutabar spiritum meum. Timendum est ne
in ipso

A in ipso spiritu suo remaneat, garrruit enim foris. Et quia anticipauerunt vigilias omnes inimici eius, inuenit ibi tristitiã, & defecit spiritus eius. Qui garriebat foris, ecce cœpit intus garrire securus: Ibi solus, ibi in silētio cogitat annos æternos. Et perscrutabar, inquit, spiritū meū. Et hic timendum, ne in spiritu suo remaneat, & non sit transiliēs: Iam tamen melius agit, q̃ foris agebat: Transcendit aliquid, Et hinc videamus quò. Nō enim cessat iste transiliēs, donec veniat in finē: vnde habet titulum Psalmus, Garriebam, inquit, & scrutabar spiritū meum. Et quid inuenisti? *Non in æternum repellet deus.* Tædium inueneral in hac vita, nusquam fidem, nusquam securā consolationē. Ad quoscunq; homines intendebat, scādalum in eis inueniebat, aut timebat. Nusquam ergo securus: Tacere illi malum erat, ne sileret à bonis. Loqui & foris garrire molestū erat, ne anticiparēt vigilias omnes inimici eius, calumnias inquirerent in verbis eius. Angustatus in hac vita vehemēter, multum de alia vita cogitauit, vbi ista nō sit tentatio. Et quando illuc peruenitur? Non enim nō constat, quia quod hic patimur, ira *Esaia.57.* dei est. Dicitur hoc in Esaia, Non in æternum vindex in vobis ero, neq; per omne tempus irascar vobis. Et dicit,

B Quare? Spiritus enim à me procedet, & omnē flatū ego feci: Propter peccatum paululum quidem contristaui eum & percussi eum, & auerti faciem meam ab illo, & abiit tristis, & ambulauit vias suas. Quid ergo? Hęc ira dei semper erit? Non hoc inuenit iste in silentio. Quid enim dicit? Non in æternum repellet deus: *Et non apponet vltra vt beneplaceat ei adhuc.* Quid est, vt beneplaceat ei adhuc? Repellere & in æternum repellere nō apponet. Necesse est vt reuocet ad se seruos suos, necesse est vt recipiat fugitiuos redeuntes ad dominum, necesse est vt exaudiat vocem compeditorū. Non in æternum repellet deus, & nō apponet vltra vt beneplaceat ei adhuc: *Aut in finem misericordiam suam abscidet, à generatione in generationē. Aut obliuiscetur misereri deus.* In te, à te, in alterum nulla est misericordia, nisi eam tibi deus donet, Et ipse deus obliuiscetur misericordiā? Riuus currit, fons ipse siccatur? Aut obliuiscetur misereri deus? *Aut continebit in ira sua miserationes suas?* Id est, sic irascetur vt non misereatur? Facilius ille iram, quàm miseri-

C cordiam continebit? Hoc & per Esaiam dixerat, Non *Esai. 57.* in æternum vindex in vobis, neque per omne tempus irascar vobis. Hoc & postea quàm dixit, Abiit tristis, & ambulauit vias suas: Vias, inquit, eius vidi, & sanaui eū. Hoc vbi cognouit iste, transcendit se, & delectatur domino, vt ibi esset, & in eius operibus magis garriret, nō in spiritu suo, non in eo quod erat, sed in eo à quo factus erat. Et hinc ergo transiliens transcendit. Videte transilientem, videte si remaneat alicubi quousque perueniat ad deum. *Et dixi.* Iam seipsum transiliēs: quid dixit? *Nunc cœpi.* Cum excessissem & me, nunc cœpi, Hinc iam nullum periculum est: Nam in meipso remanere, periculum fuit: Et dixi, Nunc cœpi. *Hac est immutatio dexteræ excelsi.* Modo me cœpit mutare excelsus, modo recepi aliquid, vbi securus sim: modo intraui aliquam aulam gaudiorum, vbi nullus timetur inimicus: Modo cœpi esse in ea regione, vbi non anticipent vigilias omnes inimici mei. Nunc cœpi, hæc est immutatio dexteræ excelsi. *Memor fui operum domini.* Iam videte illum spatiari in operibus domini. Garriebat enim foris, & cōtristatus inde defecit spiritus eius, Garriuit intus cum corde suo & cum spiritu suo, & perscrutatus eundem spiritum suum: memor fuit annorū æternorū, memor fuit misericordiæ domini, quia non

repellet dominus in æternum, & cœpit iam in eius ope- D ribus securus gaudere, securus exultare. Audiamus iam opera ipsa, & exultemus & nos: Sed affectus etiam nos transiliamus, nec ad temporalia gaudeamus. Habemus enim & nos cubile nostrum, Quare nō illuc intramus? Quare non in silentio agimus? Quare non spiritum nostrum perscrutamur? Quare annos æternos non cogitamus? Quare in operibus dei non lætamur? Sed nūc audiamus, & ipso dicente delectemur, vt etiam cum hinc abierimus, faciamus quod ipso loquente faciebamus: si tamen facimus cœptum ipsius quod dixit, nunc cœpi. Gaudere in operibus dei est obliuisci, & te, si potes illo solo delectari. Quid enim melius illo? Non vides, quia cum ad te redis, in deteriorem redis. Memor fui operum domini. *Quia memor ero ab initio mirabilium tuorum. Et meditabor in omnibus operibus tuis, & in affectionibus tuis garriam.* Ecce tertium garrire. Garriuit foris quando defecit, garriuit in spiritu suo intus quando profecit, garriuit in operibus dei quando peruenit quò profecit. Et in affectionibus tuis garriam, non in affectionibus meis. Quis viuit sine affectionib^9? Et putatis fratres, E quia qui deum timent, deum colunt, deū diligunt, nullas habent affectiones? Vere hoc putabis & putare audebis, quod affectiones habeat tabula, theatrum, venatio, aucupium piscatus, & non habeant opera dei, & non habeant meditationes dei interiores affectiones quasdam suas, cum inspicitur mundus, & ponitur ante oculos spectaculum naturæ rerum, & in his quæritur artifex, & inuenitur nusquam displicens, & per omnia placens. *Deus in sancto via tua.* Inspicit iam opera misericordiæ dei circa nos, ex his garrit, & in his affectionibus exultat. Primò inde cœpit in sancto via tua. Quæ via tua in sancto? Ego sum, inquit, via veritas & vita. *Ioan.14.* Redite ergo homines ab affectionibus vestris. Quò itis? Quò curritis? Quò non solum à deo, sed etiam à vobis fugitis? Redite prævaricatores ad cor, scrutamini spiritum vestrum, recolite annos æternos, inuenite mise- *Esaia.46.* ricordiam dei circa vos, attendite opera misericordiæ eius, In sancto via eius. Filij hominum vsquequo graues corde: Quid quæritis in affectionibus vestris? Vt quid *Psal.4.* diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Et scitote quoniam magnificauit dominus sanctum suum. In sancto via tua. Ad ipsum ergo attendamus Christum, At- F tendamus ibi viam eius. Deus in sancto via tua. *Quis deus magnus sicut deus noster?* Habent gentes affectiones circa deos suos, idola adorant, oculos habent & non *Psal.113.* vident, aures habent & non audient, pedes habent & non ambulabunt. Quid ambulas ad deum qui non ambulat? Non, inquit, ea colo. Et quid colis? Nomen quod ibi est? Certe hoc colis quod alibi dictum est, Quoniā dij gentium dæmonia. Aut idola colis, aut dæmonia? Nec idola, nec dæmonia, inquit. Et quid colis? Stellas, *Psal.95.* solem, lunam, ista cœlestia. Quanto melius, qui fecit & terrena & cœlestia? Quis deus magnus sicut deus noster? *Tu es deus qui facis mirabilia solus.* Tu vere magnus deus, faciens mirabilia, in corpore, in anima, solus faciens. Audierunt surdi, viderunt cæci, cōualuerunt languidi, surrexerunt mortui, cōstricti sunt paralitici, Sed miracula ista tunc in corporibus. Videamus in anima, Sobrij sunt, pauloante ebrioli. Fideles sunt, pauloante adoratores simulacrorum. Res suas donāt pauperibus, qui alienas antea rapiebant. Quis deus magnus sicut deus noster? Tu es deus qui facis mirabilia solus. Fecit & Moyses, sed non solus, Fecit & Helias, fecit & Heli- *Exod.14.* sæus, fecerunt & Apostoli, sed nullus eorum solus. Illi

G cum facerent, tu cum eis, tu quando fecisti, illi non te-
cum. Non enim tecum fuerunt cum fecisti, quando &
ipsos tu fecisti. Tu es deus qui facis mirabilia sol⁹. Quo-
modo solus? Nũquid forte pater & non filius, aut filius
& non pater? Immò pater & filius & spiritus sanctus.
Tu es deus, qui facis mirabilia solus. Non enim tres dij,
sed vnus deus facis mirabilia solus, & in ipso transilien
te. Nam vt etiam transiliret, & ad ista perueniret, mira-
culum dei fuit. Quando intus garriuit cum spiritu suo,
vt transiliret & ipsum spiritum suum, & in dei operibus
delectaretur, ipse ibi fecit mirabilia. Sed quid fecit de⁹?

Notam fecisti in populis virtutem tuam. Inde congregatio
ista Asaph trãsiliens, quia notam fecit in populis virtu-
tem suam. Quam virtutem suam notam fecit in popu-
1.Cor.1. lis? Nos autem prędicamus Christum crucifixũ, Iudæis
quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis au-
tem vocatis Iudæis & Græcis Christum dei virtutem,
& dei sapientiam. Si ergo virtus dei Christus, notum fe
cit Christum in pupulis, An & hoc nondum agnosci-
mus, & ita desipimus, ita infra iacemus, ita nihil transi-
limus, vt hoc non videamus? Notam fecisti in populis
H virtutẽ tuam. *Redemisti in brachio tuo populum tuum.* Bra-
chio tuo, hoc est, virtute tua. Et brachiũ domini cui re-
Esaiæ.53. uelatum est? Redemisti in brachio tuo populum tuum.

Filios Israël & Ioseph. Quomodo duos populos filios
Israël & Ioseph? Nõne filij Ioseph in filiis Israël? Ita pla-
nè, Hoc scimus, hoc legimus, hoc scriptura clamat, hoc
veritas indicat, quoniam Israël idem qui Iacob, habuit
filios duodecim, inter quos vnus erat Ioseph, & ex duo-
decim filiis Israël quotquot nati sunt, ad populũ Israël
pertinent. Quomodo ergo ait, filios Israël & Ioseph?
Nescio quid hic distinguendum admonuit. Perscrute-
mur spiritum nostrum, fortassis ibi aliquẽ posuit deus;
Gene.37. quem debemus & nocte quærere manibus nostris, vt
non decipiamur, forte inueniemus & nos in hac distin
ctione filios Israël & Ioseph. Per Ioseph alium populũ
intelligi voluit, Gentium populũ intelligi voluit, Qua-
re gentium populum per Ioseph? Quia Ioseph vẽditus
est in Aegyptũ à fratribus suis. Ille Ioseph cui fratres in-
uiderunt, & eum in Aegyptũ vendiderunt, venditus in
Aegyptũ laborauit, humiliatus est, agnitus, exaltatus, flo
ruit, imperauit. Et his omnibus quid significauit? Quid
I nisi Christum à fratribus venditum eiectũ de terra sua
tanquam in Aegyptum gentiũ? Ibi primo humiliatum,
quãdo persecutiones martyres patiebantur, nunc exal-
tatum sicut videmus, quoniã impletum est in eo, Ado-
Psal.71. rabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes seruient
illi. Ergo Ioseph populus ex gentibus, Israël vero popu
lus ex gente Hebræorum. Redemit populũ suum deus
Ephe.2. filios Israël & Ioseph, Per quid? Per lapidem angularẽ,
in quo duo parietes copulati sunt. Et exequitur quomo
do. *Viderunt te aquæ deus.* Quid sunt aquæ? Populi. Quæ
Apoca.17. sunt istæ aquæ? Dictum est in Apocalypsi, responsum
est populi, Ibi inuenimus aptissime aquas in figura po-
sitas populorum. Supra autem dixerat, Notam fecisti
in populis virtutem tuam. Merito ergo viderunt te a-
quæ deus. *Viderunt te aquæ & timuerunt.* Ideo mutatæ
sunt quia timuerunt. Viderunt te aquæ deus & timue-
runt. *Et conturbatæ sunt abyssi.* Quæ sunt abyssi? Altitu-
dines aquarum. Quis nõ turbatur in populis cum con-
scientia pulsatur? Quæris altitudinem maris, quid pro-
fundius humana conscientia? Ista profunditas turbata
est, quando in brachio suo redemit populum suũ deus.
Quomodo turbatæ sunt abyssi? Quando omnes con-
scientias suas cõfitendo fuderũt. Et turbatæ sunt abyssi.

Multitudo sonitus aquarum. In laudibus dei, in confes- K
sionibus peccatorum, in hymnis & canticis, in orati-
onibus. Multitudo sonitus aquarum. *Vocem dederunt
nubes.* Inde isti sonitus aquarum, inde abyssorum per-
turbatio, quia vocem dederunt nubes. Quæ nubes?
Prædicatores verbi veritatis. Quæ nubes? De quibus mi
natur cuidam vineæ deus, quæ pro vua fecit spinas, &
dicit, Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam im- Esaiæ.5.
brem. Denique Apostoli relinquentes Iudæos, ierunt
ad gentes, In omnibus gentibus vocem dederũt nubes
prædicando Christum. Vocem dederunt nubes. *Ete-
nim sagittæ tuæ pertransierunt.* Easdem voces nubium rur-
sus sagittas dixit. Verba enim Euangelistarum sagittæ
fuerunt, Similitudines enim sunt, Nam proprie nec sa-
gitta est pluuia, nec pluuia sagitta. At vero verbum dei
& sagitta est quia percutit, & pluuia quia rigat. Nemo
ergo iam miretur abyssorum conturbationem, quan-
do sagittæ tuę pertransierunt. Quid est, pertransierunt?
Non in auribus remanserunt, sed corda transfixerunt.

Vox tonitrui tui in rota. Quid est hoc? Quomodo in-
tellecturi sumus? Adiuuet dominus. Vox tonitrui tui L
in rota. Solebamus pueri suspicari cum audiremus to-
nitrua de cœlo, quasi vehicula de stabulo processisse.
Habent enim tonitrua quandam concussionem simi-
lem vehiculis. Nunquid ad illa puerilia redituri sumus,
vt intelligamus, Vox tonitrui tui in rota: quasi aliqua ve
hicula habeat deus in nubibus & trãsitus vehiculorum
illorum strepitum concitet? Absit. Hoc puerile est, va-
num, nugatorium. Quid est ergo, Vox tonitrui tui in
rota? Voluitur vox tua, Neque hoc intelligo. Quid fa-
ciemus: Interrogemus ipsum Idithum, ne forte ipse ex-
ponat, quod dixit, Vox, inquit, tonitrui tui in rota. Non
intelligo. Audiam quid dicis, *Apparuerunt fulgura tua
orbi terrarum.* Dic ergo, Non intellexeram. Orbis terra-
rum est rota. Nam circumitus orbis terrarum merito &
orbis dicitur, Vnde breuis etiã rotela, orbiculus appel-
latur. Vox tonitrui tui in rota, apparuerũt fulgura tua
orbi terrarum. Nubes illæ in rota circumierunt orbem
terrarum, circumierunt tonando & coruscando, abys
sum commouerunt, præceptis tonuerunt, miraculis co
ruscauerunt. In omnem enim terram exiuit sonus eo- Psal.18.
rum, & in fines orbis terræ verba eorum. *Commota &
contremebunda facta est terra.* Id est, omnes qui habitant in M
terra. Per similitudinem autẽ ipsa terra, mare est. Qua-
re? Quia gẽtes omnes maris nomine nũcupantur, quod
vita humana amara est, & procellis ac tempestatibus
subdita. Iam illud si attendas quòd homines se tanquã
pisces deuorant, cum maior minorẽ absorbet. Hoc est
ergo hoc mare illuc Euangelistæ ierunt. *In mari est
via tua.* Iamdudum in sancto via tua, modo in mari est
via tua, quia ipse sanctus in mari, & merito etiam super
aquas maris ambulauit. In mari est via tua: id est, in gen Matth.14.
tibus prædicatur Christus tuus. In alio quippe Psalmo Psal.66.
ita dicitur, Deus misereatur nostri & benedicat nos, il-
luminet vultum suũ super nos & misereatur nostri, vt
cognoscamus in terra viã tuam. Vbi in terra? In omni-
bus gentibus salutare tuum, Hoc est, In mari est via tua.

Et semitæ tuæ in aquis multis. Hoc est, in populis multis.

Et vestigia tua non agnoscentur. Nescio quos tetigit, &
mirũ nisi & ipsos Iudæos. Ecce iam sic prolata est gẽti-
bus misericordia Christi, vt ĩ mari sit via tua, & semitæ
tuę in aquis multis, & vestigia tua nõ agnoscent̃. Vnde?
A quibusdã non agnoscentur, nisi ab his qui adhuc di-
cunt, Nondũ venit Christus? Quare dicũt, nondũ venit
Christus? Quia nõ agnoscunt vestigia super mare am-
bulantis.

A bulantis. *Deduxisti sicut oues plebem tuam in manu Moysi & Aaron.* Quare hoc addiderit, indagare aliquantulũ difficile est. Adiuuate ergo nos intentione vestra, quia post ipsos duos versus finis erit & Psalmi & sermonis. Ne forte cũ aliquid restare arbitramini, timore laboris minus ad præsens attendatis. Cum dixisset, In mari est via tua: quod intelligimus in gẽtibus: & semitæ tuę in aquis multis: quod intelligimus in populis multis: adiũxit, Et vestigia tua non agnoscentur: Et quærebamus à quibus non agnoscerẽtur, & subiecit cõtinuo, Deduxisti sicut oues plebem tuã in manu Moysi & Aaron: id est, ab ista plebe tua, quæ deducta est in manu Moysi & Aaron, vestigia tua non cognoscentur. Quare ergo positũ est, nisi increpandi & exprobrandi causa in mari est via tua? Vnde in mari est via tua, nisi quia exclusa est à terra tua? Expulerunt Christum, noluerunt esse suum saluatorem ægri, Ille autẽ cœpit esse in gentibus, & in omnibus gentibus in multis populis, saluæ factæ sunt etiam reliquiæ populi illius, Remansit foris ingrata multitudo, & clau-
Gene.32. dicans Iacob femoris latitudo. Latitudo enim femoris
B intelligitur via in multitudine generis, & facta est in maiore parte Israëlitarum turba quædam vana & insipiens, quę non agnosceret vestigia Christi in aquis. Deduxisti sicut oues plebem tuam, & nõ te cognouerunt. Tanta cum illis bona fecisti, mare diuisisti, inter aquas per aridam traiecisti, persequentes inimicos fluctibus operuisti, in deserto egentibus mãna pluisti, deducens eos in manu Moysi & Aaron, & expulerunt te à se, vt in mari esset via tua, & vestigia tua non agnoscerent.

In Psalmum septuagesimumseptimum Præfatio.

PSalmus iste ea continet quæ in veteri testamento populo acta narrantur: recentior autem & posterior popul⁹ admonetur, vt caueat ne sit ingratus beneficiis dei, eiusque in se prouocet iracundiam, cuius obedienter & fideliter debet suscipere gratiam, Ne fiant, inquit, sicut patres eorum generatio
†aliâs, ex- praua & amaricans, † generatio quæ non direxit cor
asperans. suum, & non est creditus cum deo spiritus eius. Hæc est igitur Psalmi huius intentio, hęc vtilitas, hic vberrimus fructus. Sed cum hæc omnia videantur perspicua & aperta dici atque narrari, primitus mouet atque intẽtos facit titulus eius. Neque enim frustra inscribitur, *Intel-*
C *lectus Asaph*, Nisi quia fortasse non quod superficies sonat, sed interius aliquid intelligentem quærunt ista lectorem. Deinde narraturus & cõmemoraturus hęc omnia, quæ videntur auditore q̃ expositore potius indigere, Aperiam, inquit, in parabolis os meum, eloquar propositiones ab initio. Quis non hic de somno excitetur? Quis audeat velut manifestas legẽdo percurrere parabolas & propositiones quæ nominibus suis indicant altius perscrutari oportere? Parabola quippe alicuius rei similitudinẽ præ se gerit, quod licet sit vocabulũ Græcum, iam tamen pro Latino vsurpatur. Et notum est, ꝙ in parabolis quæ dicuntur, rerum similitudines rebus de quibus agitur comparantur. Propositiones autẽ quę Græce appellantur problemata, quęstiones sunt, habentes aliquid quod in disputatione soluendũ sit. Quis ergo parabolas & propositiones transitorie legat? Quis non his auditis vigilantiam mentis intendat, vt ad earum fructum intelligendo perueniat?

Expositio Psalmi.

ATtendite, inquit, *populus meus legẽ meam.* Quem hic credamus loqui nisi deum? Ipse enim legem dedit populo suo, quẽ liberatum ex Aegypto congregauit, quæ cõgregatio ꝓprie synagoga nuncupatur, quod interpretatur Asaph. Vtrũ ergo ita dictũ est, Intel- D
lectus Asaph, ꝙ ipse Asaph intellexerit: an figurate intelligendum, quod eadẽ synagoga, hoc est, idem populus intellexerit, cui dicitur, Attendite populus meus legem meam? Quid est ergo ꝙ eundem populũ per Prophetã
increpat dicens, Israël autẽ me nõ agnouit, & populus *Esaia.1.*
meus non intellexit? Sed ꝑfecto erant etiam in illo populo qui intelligerent habentes fidẽ, quæ postea reuelata est, non ad legis literam, sed ad gratiã spiritus pertinentẽ. Non enim sine ipsa fide fuerũt qui eius in Christo futuram reuelatione præuidere & prænunciare potuerunt, cũ & illa vetera sacramẽta significatiua fuerint futurorum. An soli Prophetę habebãt hanc fidem, non & populus? Imò vero etiam qui Prophetas fideliter audiebant, eadem adiuuabãtur gratia, vt intelligerent q̃d audiebant. Sed vtiq; sacramentum regni cœlorũ velabatur in veteri testamento, quod plenitudine temporis
reuelaretur in nouo. Nolo enĩ vos, ait Apostolus, igno- *1.Cor.10.*
rare fratres, quoniã patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes per Moysen baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eundem ci-
bum spiritalem manducauerunt, & omnes eundem po E
tum spiritalem biberunt. Bibebant enim de spiritali cõsequente eos petra, petra autem erat Christus. Idẽ itaq; in mysterio cibus & potus illorum qui noster sed significatione idem, nõ specie, quia idem ipse Christus illis in petra figuratus, nobis in carne manifestatus est. Sed non, inquit, in omnib⁹ illis beneplacitũ est deo. Omnes
quidem eundem cibũ spiritalẽ manducauerunt, & eun *Ibidem.*
dem potũ spiritalem biberũt, id est, spiritale aliquid significantẽ, sed nõ in omnibus illis beneplacitũ est deo. Cũ dicit, Non in omnibus: erant ergo ibi aliqui in qui-
bus beneplacitũ est deo, Et cum essent omnia commu- *4.sen. dist.*
nia sacramenta, non cõmunis erat omnibus gratia, quę *4.qui vero.*
sacramentorum virtus est, Sicut & nunc iam reuelata fides quæ tũc velabatur, omnibus in nomine patris &
filij & spiritus sancti baptizatis commune est lauacrum *Matth.28.*
regenerationis: sed ipsa gratia cuius ipsa sunt sacramẽta, qua membra corporis Christi cum suo capite regenerata sunt, non communis est omnibus. Nam & hæretici habent eundem baptismum, & falsi fratres in cõmunione catholici nominis. Ergo & hic recte dicitur, sed non in omnibus illis beneplacitum est deo. Neque
tunc tamen, neque nunc infructuosa est vox dicentis, F
Attendite populus meus legẽ meam. Quæ locutio nota est in omnibus literis, quod non ait, attende: sed, attendite. Ex multis enim populus constat, quibus multis quod sequitur pluraliter dicitur: *Inclinate aurem vestram in verba oris mei.* Quod est attendite, hoc est, inclinate aurem vestram. Et quod ibi ait, legem meam: hoc ait hic, verba oris mei. Ille namque pie attendit legem dei & verba oris eius, cuius aurem inclinat humilitas, non cuius erigit ceruicem superbia. Quod enim infunditur, concauo humilitatis excipitur, eminentia tumo-
ris expellitur. Vnde alio loco, Inclina, inquit, aurem *Prouer.22.*
tuam, & excipe verba intellectus. Satis itaque admoniti sumus etiam istum Psalmum huius intellectus Asaph, quia genitiuo casu in titulo positũ est huius intellectus, non hic intellectus, inclinata aure suscipere, id est, humili pietate. Nec ipsius Asaph dictum est, sed ipsi Asaph, quod Græco articulo apparet, & in quibusdam Latinis codicibus inuenitur. Verba igitur ista intellectus sunt, id est, intelligẽtię sunt, quę data est ipsi Asaph,
Quod nõ vni homini, sed melius cõgregationi populi *†al. dici-*
dei, † vnde nequaquã nos alienare debemus. Quamuis *tur.*

 enim

G enim proprie dicatur synagoga Iudæorū,Ecclesia vero
Christianorum,quia cōgregatio magis pecorum, con-
uocatio vero magis hominū intelligi solet,tamen & il-
lam dictam inuenimus Ecclesiam,& nobis fortasse po
Psal.105. tius conuenit dicere,Salua nos domine deus noster, &
congrega nos de gentibus,vt confiteamur nomini san
cto tuo.Neq; dedignari nos oportet,imò gratias ineffa
biles agere,q̄ sumus oues manuum eius , quas præuide-
Ioan.10. bat cum diceret,Habeo alias oues quæ non sunt ex hoc
ouili,oportet me & ipsas adducere , vt sit vnus grex &
vnus pastor: iungēdo scilicet fidelem populum gentiū
Matth.15. fideli populo Israëlitarum,de quibus prius dixerat, Nō
sum missus nisi ad oues,quæ perierūt domus Israël. Nā
& congregabuntur ante eum omnes gentes, & separa-
Matth.25. bit eos sicut pastor segregat oues ab hœdis . Sic igitur
audiamus, quod dictū est, Attēdite populus meus legē
meam,Inclinate aurem vestram in verba oris mei: non
tanquam Iudæis,sed potius tanquā nobis, vel certe tan
quam etiam nobis ista dicantur . Cum enim dixisset A-
1.Cor.10. postolus,Sed non in omnibus illis beneplacitū est deo:
ita ostendens fuisse ibi etiā illos , in quibus beneplacitū
H est deo,continuo subiecit,Prostrati enim sunt in deser
to.Deinde adiunxit,Hæc autē figuræ nostræ factę sunt,
vt non simus concupiscētes mala,sicut & illi cōcupie-
runt,Neq; idolis seruientes,sicut quidam eorum seruie-
runt,sicut scriptum est,Sedit populus manducare & bi
bere,& surrexerunt ludere.Neq; fornicemur, sicut qui-
dam eorum fornicati sunt, & ceciderūt vna die vigin-
titria milia. Neq; tentemus Christum,sicut quidam eo-
Ibidem. rum tentauerunt,& à serpentibus perierunt. Neq; mur-
muraueritis,sicut quidam eorū murmurauerunt , & pe-
rierunt ab exterminatore . Omnia autem hæc in figura
contingebāt illis,Scripta autem sunt ad correctionem
nostram, in quos fines seculorū obuenerunt. Nobis er-
go potius ista cātata sunt,Vnde in hoc Psalmo inter cę
tera dictū est,Vt cognoscat generatio altera,filij qui na
scentur & exurgent. Porrò si ille interitus à serpētibus,
& ab exterminatore illa perditio , & gladij trucidatio,
1.Cor.10. figuræ fuerunt, sicut euidenter dicit Apostolus, cum il-
la omnia contigisse manifestū sit:nō enim ait, in figura
dicebantur:vel,in figura scripta sunt:sed, in figura, in-
quit,cōtingebant illis: quāto maiore diligentia pietatis
I cauendæ sunt pœnæ,quarū figuræ illæ fuerunt? Procul-
dubio quippe sicut in bonis rebus multo amplius bonū
est , in eo quod per figurā significatur q̄ in ipsa figura,
ita & in malis longe vtiq; peiora sunt, quæ significātur
figuris,cum tanta mala sint etiā significantes figurę.Nā
sicut terra illa promissionis , quò ille populus duceba-
tur,in comparatione regni cœlorū nihil est, quò Chri-
stianus popul⁹ ducitur:ita & pœnæ illæ quæ figuræ fue-
runt,cum tam sint atroces,in comparatione pœnarum
quas significant nihil sunt . Quas autem figuras dixit
Apostolus , eas dicit iste Psalmus , quantum existimare
possumus,parabolas & propositiones,nō habētes in eo
fidem quòd cōtigerunt,sed in his rebus ad quas ratio-
nabili comparatione deferuntur. Attendamus ergo le-
gem dei populus eius,& inclinemus aurem nostram in
verba oris eius. *Aperiam,*inquit, *in parabolis os meum, elo-
quar propositiones ab initio.* A quo initio dicat , satis appa-
ret in consequentibus.Non enim ex quo factum est cœ
lum & terra , vel ex quo creatum est in primo homine
genus humanum , sed ex quo populi congregatio quæ
abducta est ex Aegypto , vt sensus pertineat ad Asaph,
quod interpretatur congregatio.Sed vtinam qui dixit,
Aperiam in parabolis os meum,etiam intellectum no-
strum in eas aperire dignetur . Si enim sicut os suum K
aperuit in parabolis, ita aperiret etiam ipsas parabolas:
& sicut eloquitur propositiones,ita eloqueretur & earū
expositiones,non hic æstuaremus.Nunc vero ita obte-
cta & clausa sunt omnia,vt etiam si ad aliquid ipso ad-
iuuante vnde salubriter pascamur peruenire possimus,
in sudore tamen vultus nostri edamus panem,& pœnā Gene.3.
diffinitionis antiquæ,non corporis tantum,sed & cor-
dis labore pendamus. Dicat ergo & audiamus parabo
las & propositiones. *Quanta,*inquit, *audiuimus & cogno
uimus ea , & patres nostri narrauerunt nobis.* Dominus supe-
rius loquebatur . Nam cuius alterius verba credenda
sunt , Attendite populus meus legem meam ? Quid est
ergo quod nunc repente homo loquitur?Iam enim ho
minis verba sunt , Quanta audiuimus, & cognouimus
ea,& patres nostri narrauerūt nobis . Nimirū iam deus
ex hominis ministerio locuturus:sicut ait Apostol⁹, An 2.Cor.13.
vultis experimentum accipere eius , qui in me loquitur
Christus: ex persona sua primum verba fieri voluit , ne
verba eius loquens homo,contemneretur vt homo.Ita
enim se habēt locutiones dei,quæ nobis insinuātur per
sensum corporis nostri.Creaturam subditam,opere in- L
uisibili creator mouet,Nō eius substātia in aliquid cor-
porale & temporale conuertitur,aut corporalibus & tē
poralibus signis , siue ad oculos siue ad aures pertinen-
tibus quantum capere homines possunt, suam facit in-
notescere volūtatem . Si enim angelus vti potest æthe-
re,aëre,nube,igne,& alia qualibet natura vel specie cor
porali,& homo,vultu,lingua,manu,calamo,literis alijs
ve significantibus rebus ad suæ mentis indicāda secre-
ta:postremo cum homo sit,nuncio homines mittit , &
dicit alij vade, & vadit : & alij, veni, & venit: & seruo Luca.7.
suo,fac hoc,& facit:quanto maiore & efficaciore pote-
state deus , cui domino vniuersa subiecta sunt , & ipso
angelo & homine vtitur, vt quod ei placet annunciet?
Quamuis itaq; iam homo dicat , Quanta audiuimus, &
cognouimus ea & patres nostri narrauerūt nobis:tamē
tanquā dei verba, non tanquā humanas fabulas audia-
mus.Propter hoc enim præmissum est,Attēdite popu-
lus meus legem meam,inclinate aurem vestrā in verba
oris mei.Aperiā in parabolis os meū, eloquar proposi-
tiones ab initio.Quanta ergo audiuimus,inquit, & co-
gnouimus ea,& patres nostri narrauerunt nobis.Sic est M
audiuimus,& cognouimus,quomodo,Audi filia & vi- Psal.44.
de.Audita enim sunt in veteri testamento quæ cogno-
scuntur in nouo,Audita cum prophetarentur,cognita
cum implerentur.Vbi promissio redditur,non fraudа-
tur auditio.Et patres nostri Moyses & Prophetæ narra
uerunt nobis. *Non sunt abscōdita à filiis eorum,in generatio-
ne altera.* Hæc est generatio, in qua nobis donata est re-
generatio. *Annunciantes laudes domini & potentias eius, &
mirabilia eius quæ fecit.* Ordo verborum est,Et patres no-
stri narrauerunt nobis , annunciantes laudes domini.
Laudatur dominus vt ametur . Quid enim salubrius a-
matur? *Et suscitauit testimonium in Iacob , & legem posuit in
Israel.* Hoc est initium de quo supra dictū est, Eloquar
propositiones ab initio.Initium est ergo vetus testamē-
tum,finis nouum. Timor enim præualet in lege,Et ini-
tium sapientiæ,timor domini. Finis autem legis Chri- Psal.110.
stus est ad iustitiam omni credenti , Quo donante dif- Roma.10.
funditur charitas in cordibus nostris per spiritum san- Roma.5.
ctum,qui datus est nobis,Et cosummata charitas,foras
mittit timorem, quoniam non sine lege iustitia dei ma 1.Ioan.4.
nifestata est , Sed quoniam testimonium habet à lege
& prophetis, ideo suscitauit testimonium in Iacob , &
legem

A legem posuit in Israël. Nam & illud quod tam insigni
& pleno tantis significationibus opere tabernaculum
cõstitutum est, tabernaculum testimonij nominatur: in
Exod.40. quo erat velamen contra arcam legis, sicut velamen cõ
2.Cor.3. tra faciem ministri legis, quia in illa dispensatione, pa-
rabolæ, & propositiones erant. Ea quippe quæ prędica-
bantur & faciebant, velatis significationibus cõdeban-
tur, & non reuelatis manifestationibus cernebantur. Cũ
Ibidem. autem transierit ad Christũ, ait Apostolus, auferetur ve-
lamen. Quotquot enim sunt promißiones dei, in illo
2.Cor.1. erant. Quisquis igitur Christo adhæret, totum bonum
quod etiã in literis legis non intelligit habet, Quisquis
autẽ est alienus à Christo, nec intelligit, nec habet. Su-
scitauit ergo testimonium, in Iacob, & legem posuit in
Israël. More suo repetit, Nam quod est, suscitauit testi-
monium: hoc est, legẽ posuit: Et quod est, in Iacob: hoc
est, in Israël. Nam sicut ista duo nomina sunt hominis
vnius, ita lex & vetus testimoniũ duo sunt nomina rei
vni⁹. Interest aliquid, ait quispiã, inter suscitauit & pro-
Gene.25. posuit? Ita sanè, quemadmodũ interest etiã inter Iacob
& 32. & Israël, Non quia erant duo homines, sed eadem duo
nomina diuersis causis vni homini sũt imposita. Iacob
B propter supplantationẽ, quoniam nascẽtus tenuit plan-
tam fratris, Israël autem propter visionem dei. Sic aliud
est suscitauit, aliud posuit. Nam suscitauit testimoniũ,
quantum existimo dictum est, quòd illo aliquid suscita
tum est. Sine lege enim, ait Apostolus, peccatum mor-
Roma.7. tuum est, Ego autem viuebam aliquando sine lege, Ad-
ueniente autem mandato, peccatum reuixit. Ecce quod
suscitatum est per testimoniũ, quod est lex, vt appareat
quod latebat, Sicut paulopost dicit, Sed peccatum, vt
Ibidem. appareat peccatum per bonum mihi operatũ est mor-
tem. Posuit autem legem dictũ est, tanquam iugum pec
1.Timo.1. catoribus: vnde dicitur, Quia iusto non est lex posita.
Testimonium est igitur inquantum aliquid probat, lex
autem inquantum iubet, cum sit vna eademq; res. Quo-
Psal.117. circa sicut lapis Christus, sed credentibus in caput an-
guli, non credentibus autem lapis offensionis, & petra
scandali: ita testimonium legis eis qui lege nõ legitime
vtuntur, testimonium est, quo conuincantur puniendi
peccatores: his vero qui ea legitime vtũtur, testimoniũ
est quo demonstratur ad quẽ liberandi confugere de-
C bent peccatores. In eius enim gratia est iustitia dei, testi-
1.Petri.2. monium habens à lege & prophetis qua iustificatur im
Roma.10. pius: quam quidam ignorantes, & suam volentes cõsti-
tuere, iustitiæ dei nõ sunt subiecti. *Quanta, inquit, man-
dauit patribus nostris nota facere ea filiis suis, vt cognoscat generatio
altera. Filij qui nascentur & exurgent, narrabunt filiis suis:
Vt ponant in deo spem suam, & non obliuiscantur operum dei, &
mandata eius exquirant. Ne fiant sicut patres eorum, generatio
praua & amaricans. Generatio quæ non direxit cor suum, & non
est creditus cum deo spiritus eius.* Hæc verba indicant duos
quodammodo populos, alterum ad vetus, alterum ad
nouum testamentum pertinentẽ: nam quod ait, Quan-
ta mandauit patribus nostris, nota facere ea filiis suis:
mandata eos accepisse dixit, nota ea facere filiis suis, nõ
tamen eos agnouisse aut fecisse, sed ad hoc acceperunt
ipsi, vt cognoscat generatio altera, quod illa non cogno
uit. Filij qui nascentur & exurgent, Nã illi qui nati sunt,
non exurrexerunt, quia non sursum cor, sed in terra po
tius habuerunt. Cum Christo enim exurgitur: vnde di-
Colo.3. ctum est, Si exurrexistis cũ Christo, quæ sursum sunt sa-
Roma.10. pite. Et narrent, inquit, filiis suis, vt ponãt in deo spem
Psal.36. suam. Ita enim non suam iustitiã iusti volunt cõstitue-
re, sed reuelãt ad deum viam suam, & sperant in eum,

vt ipse faciat. Et non obliuiscãtur operum dei: magni- D
ficando scilicet, & iactando opera sua tanquam ipsi fa-
ciant, cum deus sit qui operatur in eis qui bona operan *Philip.2.*
tur, & velle & operari pro bona voluntate. Et mandata
eius exquirant. Cũ iam ea didicerint, quomodo exqui-
rant? Quanta enim, inquit, mandauit patribus nostris,
nota facere ea filiis suis, vt cognoscat generatio altera.
Quid cognoscat? Vtiq; mandata quæ mandauit. Quo-
modo ergo adhuc exquirant, nisi quia ponẽdo in deo
spem suam? Tunc mandata eius exquirãt, vt ab eis illo
adiuuante compleãtur. Ne fiant sicut patres eorum ge-
neratio praua & amaricans, generatio quæ non direxit
cor suũ. Et dicit quare, cõtinuo subiungendo, Et nõ est
creditus cũ deo spiritus eius: id est, quia non habebat fi-
dem quæ impetrat, quod lex imperat. Quando enĩ cum
spiritu dei operante spiritus hois cooperatur, tũc quod
deus iussit impletur: & hoc nõ fit nisi credendo in eum *Roma.4.*
qui iustificat impium. Quam fidẽ nõ habuit generatio
praua & amaricans: & ideo de illa dictum est, Non est
creditus cũ deo spirit⁹ eius. Multo enim hoc expreßius
dictum est, ad significandam gratiã dei, quæ nõ solum
operatur remißionem peccatorum, sed etiã cooperan- E
tem sibi facit hois spiritum in opere bonorum factorũ:
quasi diceret, Non credidit deo spiritus eius. Hoc est
enim habere cum deo creditum spiritum, non credere *3. sen. dist.*
spiritum suum posse facere sine deo iustitiam, sed cum *23. aliud*
deo. Hoc est enim credere in deum, quod vtiq; plus est *est.*
q̃ credere deo. Nã & homini cuilibet plerunq; creden-
dum est, quamuis in eum nõ sit credendum. Hoc est er-
go credere in deũ, credendo adhærere ad bene coope-
randum bona operanti deo: Quia sine me, inquit, nihil *Ioan.15.*
potestis facere. Quid autem plus hinc Apostolus dicere
potuit quàm quod ait, Qui autẽ adhæret deo vnus spi- *1.Cor.16.*
ritus est? Alioquin lex ista testimonium est quo damne-
tur, nõ quo absoluatur reus. Litera enim est minax, quæ
conuincat præuaricatores, non spiritus adiuuans qui li
beret & iustificet peccatores. Generatio ergo illa cuius
exemplum cauendum est, ideo praua & amaricãs fuit,
quia non est creditus cum deo spiritus eius, quia etsi ali
qua credidit deo, nõ tamen credidit in deum. Non ex
fide adhęsit deo, vt sanata à deo bene cooperaretur co-
operanti in se deo. Denique *Filij Ephrem intendentes &
mittentes arcus, conuersi sunt in die belli.* Persequentes legem F
iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenerũt. Quare? Quia
non ex fide. Generatio enim erat cuius spiritus cũ deo *Roma.9.*
creditus non est, sed tanquam ex operibus, quia non si-
cut tetendit misit arcus, quod foris appareret, tanquam
in operibus legis, ita direxit & cor, vbi iustus viuit ex fi- *Roma.1.*
de, quæ per dilectionem operatur, qua inhæretur deo *Galat.5.*
qui operatur in homine & velle & operari pro bona *Philip.2.*
voluntate. Nam quid est aliud tendere arcus & mitte-
re & conuerti in die belli, nisi attendere & promittere
in die auditionis, & deserere in die tentationis, armis
quasi proludere, & ad horã certaminis nolle pugnare?
Quod sanè ait tendentes & mittentes arcus: cum de-
buisse dicere videatur, tendentes arcus, & mittentes sa-
gittas: non enim arcus mittitur, sed ab arcu aliquid mit
titur: aut illa locutio est de qua superius disseruimus,
vbi dictum est, Suscitauit testimonium, quia suscitauit
aliquid testimonio: Ita & hic mittẽtes arcus, quia mise-
runt aliquid arcubus: aut obscurus ordo verborum est
cum prætermißione verbi, quod etiam tacitum subau-
diendum est, vt iste ordo sit: Filij Ephrem intendentes
arcus & mittentes, & subaudiatur sagittas: plenúsque sit
sensus, tendentes arcus & mittentes sagittas: quia etiã si

G diceret, tendentes arcus & mittentes sagittas: non vtiq;
tendentes sagittas intelligere deberemus, sed audito eo
quod dixit tendentes, subaudire potius arcum, quamuis
dictum non fuerit. Nonnulli sane codices Græci habere
dicuntur, tendentes & mittentes arcubus: vt sine dubi-
tatione subaudiamus sagittas. Quod vero per filios E-
phrem vniuersam illam generationē amaricantē intel
ligi voluit, locutio est à parte totum significās. Et ideo
fortasse electa est ista pars, ex qua totus ille populus si-
gnificaretur, quia de his potissimum boni aliquid expe-
ctandum fuit, quia ex illo nati sunt quē nepotem suum
Gene.48. Iacob, quamuis à patre eius tanq̄ minorem ad sinistram
constitutū, manu tamen dextera benedixit, eumq; ma-
iori fratri arcana benedictione præposuit, vt quod ita
hoc loco tribus illa culpatur, nec aperuisse in ea q̄d illa
benedictio promittebat ostēditur, satis intelligamus q̄d
etiam tunc ex verbis Patriarchæ Iacob lōge aliud figu-
rabatur, quę prudētia carnis expectat. Figurabatur enim
Matth.20. ꝙ futuri essent nouissimi, qui erāt primi, & primi futuri
essent, qui erant nouissimi, per saluatoris aduentum, de
Ioan.1. quo dictū est, Qui post me venit, ante me factus est. Sic
Gene.4. & 21. & 25. Abel iustus maiori prælatus est fratri: sic Hismaëli Isaac:
sic Esau cōgemino suo, sed tamē prius nato, ipse Iacob:
H sic Phares & ipse congemino suo, qui prius manum ex
Gene.38. vtero miserat, & cœperat nasci, & ia nascēdo pręcessit.
1.Reg.16. Sic Dauid maioribus prælatus est fratribus: & propter
† al. similes. quod istæ omnes atq; aliæ similitudines† nō solum di-
ctorum, sed etiam factorum parabolæ præcesserunt. Sic
populo Iudæorū prælatus est populus Christianus, pro
quo redimēdo quemadmodū Abel à Cain, sic à Iudęis
Gene.4. occisus est Christus. Hoc pręfiguratū est enim etiā, cum
Gene.48. Iacob decusatim porrectis manibus dextera tetigit E-
phrem ad sinistrā constitutū, eumq; præposuit Manasse
ad dexteram cōstituto, quem sinistra ipse tāgebat. Nam
secundum carnē filij Ephrem intendentes & mittētes
arcus, cōuersi sunt in die belli. Quid sit autem quod ait,
Conuersi sunt in die belli, cōsequentia docēt, quibus id
apertissime exposuit. *Non custodierunt, inquit, testamentū
dei, & in lege eius noluerunt ambulare.* Ecce quid est, Con-
uersi sunt in die belli: non obseruauerunt testamentum
dei. Vbi arcus tendentes & mittētes, etiam promissio-
Exod.19. nis verba promptissime protulerunt dicētes, Quæcun-
I que locutus est dominus deus noster, audiem⁹ & facie-
mus: Conuersi sunt in die belli, quia promissionē obe-
dientiæ, non auditio, sed tentatio probat. Cuius est autē
cum deo spiritus creditus, fidelem tenet deum, qui non
1.Cor.10. eum permittet tentari super id quod potest, sed faciet
cum tentatione etiam exitum, vt possit sustinere, ne cō-
1.Cor.1. uertatur in die belli. Qui autem in se, non in deo glo-
riatur, quantumuis iactet pollicitationem virtutis suæ,
velut tendens & mittens arcus, cōuertitur in die belli.
Quia enim non est creditus cum deo spiritus eius, non
Ecclesiasti-ci.2. est cum illo etiam spiritus dei. Et sicut scriptū est, quia
nō credidit, ideo nō protegetur. Quod vero cū dixisset,
Non obseruauerunt testamentum dei: adiecit & ait, Et
in lege eius noluerunt ambulare: repetitio est superio-
ris sententiæ, cum quadam eius expositione. Hoc enim
appellauit legē eius, quod supra dixerat testamentū dei,
vt illud quod dictū est, nō custodierunt, repetitum in-
telligatur, in eo ambulare noluerunt. Sed cum breuius
dici posset, Et in lege eius noluerūt ambulare: nō nihil
mihi videtur in hoc verbo nos quærere voluisse quod
maluit dicere, noluerūt ambulare: q̄ non ambulauerūt.
Poterat enim putari lex operū quasi sufficere ad iustifi-
cationem, cum ea quę præcipiuntur forinsecus fiunt ab
eis hominibus, qui mallent nō præcipi quę non ex cor- K
de faciunt, & tamen faciunt: ac per hoc quasi videntur
ambulare in lege dei, sed nolunt ambulare: nō enim ex
corde faciūt. Ex corde autem nullo modo fieri potest,
quod formidine fit pœnæ, nō dilectione iustitiæ. Nam
quantum attinet ad facta quę forinsecus aguntur, & qui
timent pœnam, & qui amant iustitiam, non furātur, &
ideo pares sūt manu, dispares corde, pares opere, dispa-
res voluntate. Ideo illic sic notati sunt: Generatio, in-
quit, quæ nō direxit cor suum. Non dictū est opera, sed
cor. Recto enim corde, recta sunt opera. Cum autē cor
rectū non est, opera recta non sunt, etiā si recta videan-
tur. Et vnde cor non direxit praua generatio, satis ape-
ruit cum ait, Et nō est creditus cū deo spiritus eius. Re-
ctus est enim deus, & ideo recte adhærēs, tanquam in-
commutabili regulæ potest fieri rectum, quod in se fuit
prauum cor hois. Vt autem cor cum illo sit, & per hoc
rectum esse possit, acceditur ad eum, nō pede, sed fide.
Ideo dicitur etiam in Epistola ad Hebræos de illa ipsa
generatione praua & amaricante, Non profuit sermo *Hebræ.4.*
auditus illis, nō contemperans fidei eorū qui obaudie-
runt. Voluntas igitur quæ est in corde recto, paratur à L
domino, fide præcedente, qua acceditur ad deū dire-
ctum, vt cor fiat rectum. Quæ fides præueniente & vo-
cante misericordia dei, per obedientiā suscitatur, & ap-
plicare incipit ad deum cor vt dirigatur, vt quanto ma
gis magisq; dirigitur, tanto magis videat, quod non vi-
debat, & valeat, quod non valebat. Hoc non fecerat Si-
mon, cui Petrus Apostolus dixit, Non est tibi pars neq; *Acto.8.*
sors in hac fide: cor enim tuum non est rectū cum deo.
Ibi enim ostendit quia non potest esse rectū sine deo, vt
incipiāt homines non tanquā serui sub lege ambulare
metuētes, sed in lege tanquā filij volētes, in qua illi am-
bulare noluerūt, & sub illa rei remanserūt. Hanc enim *Roma.5.*
voluntatem non timor, sed charitas habet, quæ diffun-
ditur in cordibus credētium per spiritum sanctū. Qui- *Ephe.2.*
bus dicitur, Gratia salui facti estis per fidē, & hoc nō ex
vobis, sed dei donum est, nō ex operibus, ne forte quis
extollatur: Ipsius enim sumus figmētum creati in Chri-
sto Iesu, in operibus bonis, quæ præparauit deus, vt in il
lis ambulemus: Non quomodo isti qui in lege eius no-
luerunt ambulare, nō credēdo in eum, neq; viam suam
reuelando ad eum, & sperando in eum, vt ipse faceret.
Et obliti sunt beneficiorum eius, & mirabilium eius quæ ostendit M
eis: Coram patribus eorum fecit mirabilia. Quid sit hoc, nō est
quæstio negligēda. De ipsis patrib⁹ pauloante dicebat,
ꝙ fuisset generatio praua & amaricans. Ne fiant, inquit,
sicut patres eorum generatio praua & amaricans, gene-
ratio quæ nō direxit cor suum, & cætera quæ adhuc de
ipsa generatione dicuntur: cuius imitationē eo modo
cauendā præcipit alteri generationi, vt ponant in deo
spem suam, & non obliuiscantur operū dei, & manda-
ta eius exquirāt: de quibus iam satis, quod visum est dis
seruimus. Quid sibi ergo vult cum de ipsa generatione
praua loquatur, quomodo obliti sunt beneficiorū dei,
& mirabilium eius quæ ostendit eis, quod addidit & di
cit, Corā patribus eorū fecit mirabilia: Quibus patribus
cum ipsi sint patres eorum, quorum non vult esse poste
ros similes? Si illos acceperimus ex quibus isti nati erāt,
velut Abraham, Isaac & Iacob, iam olim dormierant,
quando mirabilia deus ostendit in Aegypto. Sequitur
enim: *In terra Aegypti, in campo Taneos.* Vbi dicit o-
stendisse deum istis mirabilia coram patribus eorum.
An forte spiritu præsentes erant, quia de ipsis dominus
in Euangelio ait. Omnes enim illi viuunt? An accom- *Luca.20.*
modatius

A modatius accipimus patres Moysen & Aaron, alióſque
ſeniores qui cõmemorantur in eadem ſcriptura etiam
Nume.11. ſpiritũ accepiſſe, vnde acceperat & Moyſes, vt eum ad-
iuuarent ad eundem populum regendum ac ferẽdum?
Cur enim non appellarentur patres? Non ſicut deus pa-
ter vnus eſt, qui regenerat ſpiritu ſancto quos facit fi-
lios ad æternam hęreditatẽ, ſed honoris gratia propter
1.Cor.4. ætatem curamq; pietatis: ſicut paulus ſenior dicit, Nõ vt
confundam vos hæc ſcribo, ſed vt filios meos chariſſi-
Matth.23. mos moneo, cum ſciret vtiq; à domino dictum, Ne vo
bis dicatis patrem in terra, vnus eſt enim pater veſter
deus. Quod nõ ideo dictum eſt, vt hoc vocabulum ho-
noris humani de loquendi cõſuetudine tolleretur, ſed
ne gratia dei qua in æternã vitam regeneramur, natu-
ræ, vel poteſtati, vel etiam ſanctitati cuiuſquam homi-
nis tribueretur. Ideo cum diceret, Ego vos genui: prędi
xit, in Chriſto & per Euangeliũ: ne ipſius putaretur eſſe
quod dei eſt. Ergo illa generatio praua & amaricãs, ob-
liti ſunt beneficiorum dei, & mirabilium eius quæ oſtẽ-
dit eis coram patribus eorũ, quæ fecit mirabilia in ter-
ra Aegypti, in campo Thaneos. Et incipit eadem mira-
B bilia commemorando retexere: quę ſi parabolę ſunt &
propoſitiones, profecto ad aliquid comparãdum refe-
rendæ ſunt: nec oculum intẽtionis debemus auferre ab
eo, quod Pſalmus iſte intendit oſtendere, hunc eſſe fru-
ctum omnium quæ dicũtur, & quare admoniti ſumus
hæc intentiſſime audire deo dicente, Attendite popu-
lus meus legem meã, inclinate aurem veſtram in ver-
ba oris mei: vt ponamus in deo ſpem noſtram, & ne
obliuiſcamur operum dei, & mãdata eius exquiramus,
ne fiamus ſicut illi patres, generatio praua & amaricãs,
generatio quæ cor nõ direxit ſuum, & non eſt creditus
cũ deo ſpiritus eius. Ad hoc ergo omnia referẽda ſunt,
ac per hoc quicquid figurata actione iſta ſignificãt, ita
fieri poſſunt ſpiritaliter in homine, vel gratia dei ſi bo-
na ſunt, vel iudicio dei ſi mala ſunt, ſicut illa bona facta
ſunt in Iſraëlitas, vel mala & in ipſos, & in eorum ini-
micos. Quæ ſi non obliuiſcamur, ſed in deo ſpem no-
ſtram ponamus, nec ipſius gratiæ ſimus ingrati, eumq;
timeamus, nõ timore ſeruili quo ſola mala corporalia
formidantur, ſed timore caſto permanente in ſeculum
ſeculi, qui timor magnã eſſe iudicat pœnã priuari luce
C iuſtitiæ, nõ efficiemur tanquã patres illi generatio pra-
ua & amaricãs. Terra itaq; Aegypti in figura intelligen
da eſt huius ſeculi. Campus Thaneos planicies eſt man
dati humilis. Nam mandatũ humile interpretatur Tha
Exod.40. nis. In hoc ergo ſeculo humilitatis mandatum ſuſcipia-
mus, vt in alio ſeculo exaltationem quam promiſit qui
propter nos hic factus eſt humilis, accipere mereamur.

Nã qui dirupit mare & traiecit eos, ſtatuit aquas quaſi in vtres.
Vt ſic ſtaret vnda tanquã fuiſſet incluſa, poteſt per ſuã
gratiam cohibere fluida & labentia concupiſcentiarũ
carnalium, cum huic ſeculo renunciatur, vt tanquã ini
micis peccatis omnibus perdeletis fideliũ populus per
Pſal.118. ſacramentum baptiſmatis traiiciatur. *Qui eduxit eos in
nube diei, & tota nocte in illuminatione ignis.* Poteſt etiam ſpi
ritaliter dirigere itinera, ſi ad deum clamet fides, Itine-
ra mea dirige ſecundum verbum tuum: de quo alibi di
Prouer.4. citur, Ipſe eñ rectos faciet curſus tuos, & itinera tua in
pace perducet per Ieſum Chriſtum dominum noſtrũ
cuius in hoc ſeculo tanquã in die ſacramentũ maniſe-
ſtum eſt in carne velut in nube: in iudicio vero tanquã
Exod.17. in terrore nocturno, quia tũc erit magna tribulatio ſe-
culi, tanquam ignis, & lucebit iuſtis, & ardebit iniuſtis.

*Qui dirupit in deſerto petram, & adaquauit eos ſicut in abyſſo
multa: Et eduxit aquã de petra, & deduxit tanquã flumina aquas.* D
poteſt vtique ſitientis fidei donum ſpiritus ſancti, quod
illa res geſta ſpiritaliter ſignificabat infundere de ſpiri-
tali ſequente petra qui eſt Chriſtus, qui ſtabat & clama-
bat, Si quis ſitit, veniat ad me: &, Qui biberit de aqua Ioan.7.
quam ego dabo, flumina aquæ viuæ fluent de ventre & 4.
eius. Hoc enim dicebat, ſicut in Euangelio legitur, de
ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum. Ad quẽ
velut virga lignum paſſionis acceſſit, vt emanaret cre-
dentibus gratia. Et tamen illi tanquam generatio pra-
ua & amaricans. *Appoſuerunt adhuc peccare ei:* Id eſt, nõ
credere. Nam hoc eſt peccatum, de quo arguit ſpiritus
mundum, ſicut dominus dicit, De peccato quidem, Ioan.16.
quia non crediderunt in me. *Et exacerbauerunt altiſſi-
mum in ſiccitate.* Quod alij codices habent, *In inaquoſo:*
Quod de Græco eſt expreſſius, nec aliud quàm ſiccita-
tem ſignificat. Vtrum in alia eremi ſiccitate, an potius
in ſua? Quia licet bibiſſent de petra, non ventres, ſed
mentes aridas habebant, nulla virentes fœcunditate iu
ſtitiæ. In qua ſiccitate magis fideliter deo ſupplices eſſe
debuerant, vt qui ſatietatem donauerãt faucibus, æqui-
tatem donaret & moribus. Ad eum quippe fidelis ani-
ma clamat, Oculi mei videant æquitatem. *Et tentaue-* E
runt deum in cordibus ſuis, vt peterent eſcas animabus ſuis. Aliud Pſal.16.
eſt petere credendo, aliud tentando. Denique ſequitur: Nume.11.

*Et detraxerunt de deo & dixerunt, nunquid poterit deus para-
re menſam in deſerto? Quoniã percuſſit petram & fluxerunt aquæ,
& torrentes inundauerunt: Nunquid & panem poterit dare, aut pa
rare menſam populo ſuo?* Non credentes ergo petierunt e-
ſcas animabus ſuis. Non ſic Apoſtolus Iacobus eſcam
mentis præcepit poſtulari, ſed à credentibus eam peti
admonet, non à tentantibus atque detrahentibus deo,
Si quis autem veſtrum, inquit, indiget ſapientiæ, poſtu- Iacob.1.
let à deo, qui dat omnibus affluenter & non imprope-
rat, & dabitur ei: Poſtulet autem in fide nihil hæſitans.
Hanc fidem non habebat generatio, quæ cor non dire
xit ſuum, & non erat creditus cum deo ſpiritus eius.

*Propter hoc audiuit dominus & diſtulit, & ignis accenſus eſt in
Iacob, & ira dei aſcendit in Iſrael.* Expoſuit quid ignem di-
xerit. Iram quippe appellauit ignem, tànquam multos
propè etiam ignis accenderit. Quid ergo eſt quod ait,
Audiuit dominus & diſtulit? An diſtulit eos introdu-
cere in terram promiſſionis quò ducebantur, quod in-
tra paucos dies fieri poterat? Sed propter peccata in ere F
mo fuerant conterendi, vbi & cõtriti ſunt per quadra-
ginta annos. Quod ſi ita eſt, diſtulit ergo populum, non
iſtos ipſos qui tentantes detrahebant deo: nam omnes
in eremo perierunt, & filij eorum in terram promiſſio-
nis ingreſſi ſunt. An diſtulit pœnam vt prius ſatiaret e-
tiam infidelem concupiſcentiam, ne propterea putare-
tur iratus, quia hoc ab illo licet tentantes & detrahen-
tes petebant, quod facere nõ poſſet? Audiuit ergo & di-
ſtulit vindicare, & poſteaquam fecit quod eum illi face
re non poſſe putauerunt, nunc ira aſcẽdit in Iſraël. De-
nique vtrunque breuiter poſitum, deinceps aperte ordi
nem narrationis exequitur. *Quia non crediderunt in deo,
nec ſperauerunt in ſalutare eius.* Namque cum dixiſſet, qua-
re ignis accenſus eſt in Iacob, & ira aſcendit in Iſraël, id
eſt, quia non crediderunt in deo, nec ſperauerunt in ſa-
lutari eius, continuo ſubiiciens quàm euidẽtibus bene-
ficiis ingrati fuerunt, *Et mandauit,* inquit, *nubibus deſu-
per, & ianuas cœli aperuit: Et pluit illis manna ad manducãdum,* Exod.16.
& panem cœli dedit eis. Panem angelorum manducauit homo: ciba- Sapien.16.
*ria miſit eis in abundantia. Tranſtulit Auſtrum de cœlo, & indu-
xit in virtute ſua Aphricum. Et pluit ſuper eos ſicut puluerem car-*

G *nes, & sicut arenam maris volatilia pennata. Et ceciderunt in me-*
Num. 11. *dio castrorum eorum, circa tabernacula eorum. Et manducaue-runt & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis, non sunt priuati à desiderio suo.* Ecce quare distulerat. Quid autem distulerat, audiamus. *Adhuc esca erat in ore ipsorum, & ira dei ascendit in eos.* Ecce quid distulerat. Prius enim distulit, & postea ignis accensus est in Iacob, & in ira ascendit in Israël. Distulerat ergo vt prius faceret, quod eum facere non posse crediderant, deinde inferret quod eos pati oportebat. Nam si ponerent in deo spem suam, non solum eis illa desideria carnis, sed etiam spiritus implerentur. Qui enim mandauit nubibus desuper, & ianuas cœli aperuit, & pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis, vt panem angelorum manducaret homo, qui cibaria misit eis in abundantia, vt satiaret incredulos, non est inefficax dare credentibus verum ipsum de cœlo panem, quẽ manna significabat, qui vere cibus est angelorum: Quod dei verbũ corruptibiles incorruptibiliter pascit, quod vt manducaret homo, caro factum est, & habitauit in
Ioan. 1. H nobis. Ipse enim panis per nubes euangelicas vniuerso orbi pluitur, & apertis prædicatorum cordibus tanquam cœlestibus ianuis, non murmuranti, & tentanti synagogæ, sed credenti, & in illo spem ponenti Ecclesiæ prædicatur. Qui transtulit Austrum de cœlo, & induxit in virtute sua Aphricum, & pluit super eos sicut puluerem carnes, & sicut arenam maris volatilia pennata: Et ceciderunt in medio castrorum eorum, circa tabernacula eorum: Et manducauerunt, & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis, nec sunt priuati à desiderio suo. Potest & non tentantium, sed credentium paruulam fidem, carne æditis vocum signis & per aërem transcurrentibus, tãquam volatilibus pascere, non tamen ab Aquilone venientibus, vbi frigus & caligo præualent, id est, eloquentia quæ huic seculo placet, sed transferendo Austrum de cœlo. Quò nisi ad terras? Vt qui in fide sunt paruuli audiendo terrestria,
Ioan. 3. nutriantur ad capienda cœlestia. Si enim terrestria, inquit, dixi vobis, & non creditis, quomodo si cœlestia dixero vobis, credetis? Translatus enim erat ille de cœ-
1. Cor. 3. lo quodammodo vbi mente excesserat deo, vt tempe-
I rans eis esset quibus dicebat, Non potui vobis loqui
1. Cor. 12. quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Ibi enim audierat ineffabilia verba, quæ in terra illi non licebat loqui, per verbum sonantia quasi per volatilia pennata. Et inducendo in virtute sua Aphricum, hoc est, per ventos meridianos feruentes & lucentes prædicantium spiritus. Et hoc in virtute sua, ne sibi tribuat Aphricus quod habet ex deo. Veniunt autem vltro isti venti ad homines, & apportant eis verba diuinitus missa, vt in suis sedibus & circa tabernacula sua colligantur eiusmodi volatilia, & adoret vnusquisque dominũ de loco suo, omnes insulæ gentium. Sed infidelibus tanquam prauæ & amaricanti generationi, cum adhuc esca esset in ore ipsorum, ira dei ascendit in eos. *Et occidit in plurimis eorum.* Hoc est, plurimos eorum. Vel sicut nonnulli codices habent:, *Pingues eorum.* Quod quidem in Græcis quos habuimus, non inuenimus: sed si hoc est verius, quid aliud intelligendi sunt pingues eorum, ni-
Psal. 72. si in superbia præualentes: de quibus dicitur: Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum? *Et electos Israel impediuit.* Erant illic etiam electi, quorum fidei non contemperabatur generatio praua & amaricans. Impediti sunt autem, ne aliquid eis prodessent, quib⁹ paterno affectu consulere cupiebant. Quibus enim deus irascitur, quid misericordia cõferetur humana: An potius simul cum K eis compeditos etiã electos intelligi voluit, vt qui mente & vita discernebantur, ad exemplum non iustitiæ tantum, sed etiam patientiæ cum illis molestias sustinerent? Nam sanctos cum peccatoribus non ob aliam forsitan causam etiam captiuos ductos esse didicimus, quoniam in Græcis codicibus non ἀνεπόδισεν quod est impediuit, sed συνεπόδισεν legimus, quod est potius compediuit. Sed generatio praua & amaricans. *In omnibus his peccauerunt adhuc, & non crediderunt in mirabilibus eius. Et defecerunt in vanitate dies eorum.* Cum possent si crederent: dies in veritate sine defectu habere apud eum cui dictum est, Anni tui non deficient. Defecerũt ergo in vanitate dies eorum. *Et anni eorum cum festina-* Psal. 101. *tione.* Festinatur quippe tota vita mortalium, & quæ videtur prolixior, vapor est aliquando diuturnior. *Verumtamen cum occideret eos, quærebant eum.* Non propter æternam vitam, sed vaporem citius finire metuentes. Quærebant ergo eum, non vtique ij quos occiderat, sed qui exemplo eorum occidi timebant. Sic autem de illis scriptura locuta est, tanquam hi deum quærerẽt qui occidebantur, quia vnus populus erat, tãquam de vno corpore dicitur: *Et reuertebantur & diluculo veniebant ad* L *eum. Et rememorati sunt, quoniam deus est adiutor eorum, & deus excelsus redemptor eorum est.* Sed hoc totum propter acquirenda temporalia bona, & vitanda temporalia mala. Nam qui propter beneficia terrena deum quærebant, non vtique deum, sed illa quærebant: quia eo modo timore seruili, non liberali dilectione deus colitur. Sic ergo deus non colitur, hoc enim colitur quod diligitur. Vnde quia deus rebus omnibus maior & melior inuenitur, plus omnibus diligendus est vt colatur. Denique hic sequentia videamus. *Et dilexerunt eum,* inquit, *in ore suo, & in lingua sua mentiti sunt ei. Cor autem ipsorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius.* Aliud in lingua eorum, aliud in corde eorum inueniebat, cui secreta hominum nuda sunt, & sine vllo obstaculo quid potius amarent videbat. Rectum itaque cor cum deo est, quando propter deũ quærit deũ. Vnam quippe concupiuit à domino, hanc requiret, vt Psal. 26. inhabitet in domo domini semper, & contempletur eius delectationem: Cui dicit cor fidelium, saturabor, Exod. 16. non ollis carnium Aegyptiorum, nec melonibus & pe- M ponibus, & allio & cepis, quæ generatio praua & amaricans etiam pani cœlesti præferebat, nec manna visibili atque ipsis volatilibus pennatis, sed saturabor cum manifestabitur gloria tua. Psal. 16. Hæc est enim hæreditas noui testamenti, in quo illi fideles habiti non sunt, cuius tamen fides etiam tunc quando velabatur erat in electis, & nunc quando iam reuelata est, non est in multis vocatis, Multi enim sunt vocati, pauci autem electi. Matth. 20. Talis ergo erat generatio praua & amaricans, etiam cum deum quærere videretur, diligens in ore, & in lingua mentiens: in corde autem non recto cum deo, vbi ea potius diligebat propter quæ dei adiutorium requirebat. *Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos. Et abundauit vt auerteret iram suam, & non accendit omnem iram suam. Et recordatus est quia caro sunt, spiritus vadens & non reuertens.* In his verbis multi sibi iniquitatis impunitatem de diuina misericordia pollicentur, etiã si tales esse perstiterint, qualis generatio ista describitur praua & amaricans, quæ cor non direxit suum, & non est creditus cum deo spiritus eius, quibus consentire non expedit. Si enim, vt secundum ipsos loquar, deus fortasse non perdet nec malos,

A malos, sine dubio non perdet bonos. Cur ergo non potius id eligimus, vbi dubitatio nulla est? Nam qui in lingua sua mentiuntur illi, cum aliud habeat cor eorum, putant vtique & volunt quando pœnam æternam talibus comminatur, etiam deum esse mendacem. Sed cum ipsi eum mentiendo non fallant, ille verum dicendo non fallit. Hæc itaque verba diuinorum eloquiorum, de quibus sibi generatio praua blanditur, non ea deprauet sicut cor suum, quia & illo deprauato ista recta persistunt. Primo quippe secundum hoc intelligi potest
Matth.5. quod in Euangelio scriptum est, Vt sitis sicut pater vester qui in cœlis est, qui facit oriri solem suum super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Quis enim non videat quanta misericordiæ patientia malis parcat? Sed ante iudicium. Sic ergo pepercit illi genti, vt non accederet omnem iram suam ad eam penitus eradicandam atque finiendam: quod in verbis eius & intercessione pro peccatis eorū Moysi serui eius eviden-
Exod.32. ter apparet, vbi deus dicit, Deleam eos, & faciam te in gentem magnam. Ille intercedit, paratior deleri pro ipsis quàm ipsos, sciens apud misericordem se id agere, qui quoniam nullo modo deleret ipsum, etiam illis ipsis parceret propter ipsum. Videamus enim quantum
B pepercerit, & adhuc parcat. Nam introduxit eos in terram promissionis, & seruauit eam gentem quousque se Christum interficiendo sceleri omnium maximo colligarent. Quod eos ex illo regno eradicatos per cuncta gentium regna disseminauit, nō vtique deleuit, sed ma-
Gene.4. net idē populus prolis successione seruatus, velut Cain signo accepto, ne quis eum occidat, id est, penitus perdat. Ecce quemadmodum impletur quod dicitur, Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos, & abundauit vt auerteret iram suam, & non accendit omnem iram suam: quia si omnis ira eius, id est, quantum digni sunt in eos accenderetur, gens illa nulla relinqueretur. Ita deus cui canta-
Psal.100. tur misericordia & iudicium, & in isto seculo per mise-
Matth.5. ricordiam facit oriri solem suum super bonos & malos, & in fine seculi per iudicium ab æterna luce sua separatos, æternis tenebris punit malos. Deinde ne vim diuinis verbis inferre videamur, & vbi dictum est, Non perdet eos: nos dicamus, sed postea perdet eos: de hoc ipso præsenti Psalmo vsitatissimam scripturæ locutionem aduertamus, vnde ista quæstio multo diligentius veriúsque soluatur. Certe de hisipsis loquēs paulopost, cum commemorasset quæ propter eos Aegyptij perpes-
C si fuerant, commemorans etiam vltimam plagam, Et percussit, inquit, omne primitiuum in terra Aegypti, primitias laboris eorum in tabernaculis Cham. Et abstulit sicut oues populum suum, & perduxit eos tāquam gregem in deserto. Et eduxit eos in spe & non timuerunt, & inimicos eorum operuit mare: Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, montem quem acquisiuit dextera eius: Et eiecit à facie eorum gentes, & sorte distribuit eis terrā in funiculo distributionis. Si quis ad hæc verba nobis inferens quæstionē dicat, quomodo eis hæc omnia collata esse commemorantur, cum ipsi non fuerint perducti in terram promissionis, qui ab Aegypto liberati sunt, quoniā illi mortui sunt, quid respondebimus nisi eos dictos, quia idem ipse populus fuit per successionem filiorum? Sic ergo cum audiuimus maxime quia futuri temporis verba sunt, Et propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos, & abundauit vt auertat iram suam, & non accendit omnem iram suam: intelligamus in his impletum, de quibus dicit Apostolus, Sic ergo & in hoc tempore reliquiæ per D
electionem gratiæ saluæ factæ sunt: vnde etiam dicit, Roma.11.
Nunquid repulit deus plebem suam? Absit. Nam & ego Israëlita sum ex genere Israël, de tribu Beniamin, He- Ibidem.
bræus ex Hebræis. Hos igitur scriptura prouidit qui in Christum fuerant ex isto populo credituri, & accepturi peccatorum remissionem, vsque ad illud maximum, quo insanientes ipsum medicum peremerunt. Hinc omnino dictum est, Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos, & abundauit vt auerteret iram suam, quia etiam illud remisit, quòd ab eis vnicus filius eius occisus est. Et non accendit omnem iram suam, quia reliquiæ saluæ factæ sunt. Et recordatus est, quia caro sunt, spiritus vadens & non reuertens. Ideo eos vocando & miserando per suam gratiam ipse reuocauit, quia per seipsos redire non possent. Quomodo enim redit caro spiritus ambulans & non reuertens, vrgente se in ima malorum atque longinqua pondere meritorum, nisi per electionem gratiæ, quæ non meritis tāquam merces redditur, sed tan- Roma.4.
quam donum gratis datur, vt iustificetur impius, & re- Matth.18.
deat ouis perdita, non tamen in viribus suis, sed in humeris reportata pastoris, quę se perdere potuit, dū sponte vagaretur, se autem inuenire non potuit? Nec omnino inueniretur, nisi pastoris misericordia quærere- E
tur. Non enim & ille filius ad hanc ouem non pertinet, qui reuersus in semetipsum dixit, Surgam & ibo ad pa- Luca.15.
trem meum? Occulta itaque vocatione & inspiratione etiam ipse quæsitus est, & resuscitatus, nō nisi ab illo qui viuificat omnia. Et inuentus, à quo, nisi ab illo qui perrexit saluare & quærere quod perierat? Mortuus enim Luca.19.
erat & reuixit, perierat & inuentus est. Nam & illa non & 15.
leuis sic solueretur quæstio, quòd in Prouerbiis scriptū est, cum de via iniquitatis scriptura loqueretur, Omnes Prouer.2.
qui ambulant in eam non reuertētur. Sic enim dictum est, quasi de iniquis hominibus desperandum sit. Scriptura vero gratiam cōmendauit, quia per seipsum homo potest in illa ambulare, non potest autem per seipsum redire, nisi gratia reuocatus. Hi ergo praui & amaricantes. *Quoties exacerbauerunt eum in deserto, & in ira concitauerunt eum in inaquoso? Et conuersi sunt & tentauerunt deū, & sanctum Israel exacerbauerunt.* Eandem illorum infidelitatem repetit, quam superius iam commemorauerat, sed repetendi causa est, vt cōmemorentur plagæ quas inflixit Aegyptiis propter illos: quæ omnia vtique recordari debuerunt, neque existere ingrati. Denique quid sequitur? *Non sunt recordati manus eius, in die qua redemit eos de manu tribulantis.* Et incipit dicere quæ fecit F
Aegyptiis. *Posuit in Aegypto signa sua, & prodigia sua in campo Thaneos. Et conuertit in sanguinem flumina eorum, & Exod.7.
imbres eorum ne biberent, Vel potius, manationes aquarum.* Sicut nonnulli melius intelligunt quod Græce scriptum est τὰ ὀμβρήματα, quas Latine scaturigines dicimus, ab imo aquas ebulientes. Foderunt enim Aegyptij, & sanguinem pro aquis inuenerunt. *Misit in* Exod.8.
eos cynomyiam, & comedit eos: & ranam, & disperdidit eos. Et Psal.104.
dedit erugini fructum eorum, & labores eorum locustæ. Et Exod.10.
occidit in grandine vineas eorum, & moros eorum in pruina. Exod.9.
Et tradidit grandini iumenta eorum, & possessionem eorum igni. Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem & iram & tribulationem, immissionem per angelos malos. Viam fecit semitæ iræ suæ, & non pepercit à morte animarum eorum, & iumenta eorum in mortem conclusit. Ibidem.
Et percussit omne primitiuum in terra Aegypti, primicias laborum suorum in tabernaculis Cham. Hæ omnes Aegyptiorum

G gyptiorũ pœnæ allegorica interpretatione exponi pos-
Exod.11. sunt, prout ea quisque intelligere, & rebus ad quas refe-
rendæ sunt comparare voluerit. Quod nos quoque fa-
cere tentabimus, tanto aptius facturi, quanto magis di-
uinitus fuerimus adiuti. Ad hoc enim Psalmi huius il-
Psal.134. la verba constringunt, vbi dictum est, Aperiam in pa-
& 135. rabolis os meum, eloquar propositiones ab initio. Pro-
pter hoc quippe etiam aliqua hic dicta sunt, quæ om-
nino accidisse Aegyptiis non legimus, cum omnes eo-
rum plagæ in Exodo diligentissime ex ordine conte-
xantur, vt quoniam id quod ibi non dictum est, nõ fru-
stra in Psalmo dictum esse certi simus, neque id inter-
pretari nisi figurate possumus, simul intelligamus etiam
cætera quæ facta esse constat, ob aliquam figuratam si-
gnificationem facta atque conscripta. Facit enim hoc
scriptura in multis locis propheticorum eloquiorum:
Dicit aliquid quod in illa re gesta quam videtur com-
memorare non inuenitur, immo & aliter esse inueni-
tur, vt hinc intelligatur non hoc dicere quod potest
putari, sed aliud potius quod magis debet aduerti, sicut
Psal.71. est illud, Dominabitur à mari vsque ad mare, & à flu-
mine vsque ad terminos orbis terræ. Quod in illius Sa-
H lomonis regno constat non esse completũ, de quo pu-
tari posset iste Psalmus loqui, cum de Christo domino
loqueretur. In plagis ergo Aegyptiorum quæ sunt in li
bro qui Exodus nominatur, vbi maxime scriptura cu-
rauit, vt ea quibus afflicti sunt, omnia ex ordine dice-
rentur, non inuenitur quod habet iste Psalmus, Et de-
Exod.9. dit erugini fructus eorum. Illud etiam quod cum di-
xisset, Et tradidit grandini iumenta eorum: addidit, Et
possesionem eorum igni: De iumentis grandine occi-
sis legitur in Exodo: quòd vero possesio eorum igne
cremata sit, omnino non legimus: Quanuis voces &
grandines cum igne fierent, sicut tonitrua cum fulgo-
ribus solent, non tamen scriptum est aliquid traditum
igni vt arderet. Deniq; mollia quæ lædere grando non
poterat, dicuntur non esse percussa, id est, duris ictibus
læsa, quæ postea comedit locusta. Itẽ quod hic dicitur,
Et moros eorum in pruina: non est in Exodo: multum
enim pruina distat à grandine, nam serenis hyemali-
bus noctibus pruina terra canescit. Quid ergo ista si-
gnificent, dicat tractator vt potest, iudicet lector & au-
ditor vt iustum est. Aqua in sanguinem conuersa mihi
videtur significare de rerum causis sentire carnaliter.
I Cynomyia, canini mores sunt, qui nec parentes quan-
do nascuntur vident. Rana est loquacissima vanitas.
Rubigo occulte nocet, quam etiam eruginem nonnul
li interpretati sunt, alij caniculam, quod malum cui vi-
tiorum aptius comparatur, nisi quod difficillime appa
ret, sicuti est multum de se fidere. Aura est enim noxia
quæ hoc in fructibus latenter operatur, sicut in mori-
bus occulta superbia, quãdo se quisquam putat aliquid
esse cum nihil sit. Locusta est malitia ore lædens, infi-
deli scilicet testimonio. Grando est iniquitas, res alie-
nas auferens, vnde furta, rapinæ, prędationesq; nascun-
tur, plus autem vitio suo vastatur ipse vastator. Pruina
significatur vitium, quo charitas proximi stultitiæ te-
nebris velut nocturno frigore congelascit. Ignis vero si
non ille hic commemoratur qui erat in grandine ex
fulgurantibus nubibus, quoniã hic dixit, Tradidit pos-
sesionem eorum igni: vbi eam significat vtique incen-
sam, quod ignis ille fecisse non legitur, immanitatem
ergo iracundiæ mihi videtur significare, qua & homi-
cidium admitti potest. Morte pecorum figuratum est,
quantum arbitror, damnum pudicitiæ. Concupiscentiã
quippe qua fœtus exoritur, communem cum pecoribus K
habemus. Hanc itaq; edomitam habere & ordinatam,
pudicitiæ virtus est. Mors primitiuorum est amisio ip
sius iustitię, qua quisque humano generi socialis est. Sed *De tempore*
siue ita se habeant harum rerum figuratæ significatio- *serm.95.*
nes, siue aliter melius intelligantur, quem non moueat
quòd decem plagis percutiuntur Aegyptij, & decẽ prę-
ceptis scribũtur tabulæ, quibus regatur populus dei? De
quibus econtrario inter se comparandis, id est, plagis
& præceptis, quoniam alibi diximus, expositionẽ Psal-
mi huius in his onerari non opus est, tantum admone-
mus, quia & hic etsi non eodem ordine, decem tamen
Aegyptiorum plagæ commemorãtur, dum pro his tri
bus quæ sunt in Exodo, & hic nõ sunt, id est, scyniphes, *Exod.8. &*
vlcera, tenebræ, aliæ tres commemorantur quę ibi non *9. & 10.*
sunt, id est, rubigo, pruina, & ignis, non fulgurum, sed
cui dicta est tradita possesio eorum, quod ibi non le-
gitur, Satis autẽ hic expressum est iudicio dei fieri hæc
in illis per angelos malos, in hoc seculo maligno, tan-
quam in Aegypto & in campo Thaneos, vbi humiles
esse debemus, donec veniat seculum vbi exaltari ex ista
humilitate mereamur. Nã & Aegyptus in Hebræa lin-
gua, tenebras vel tribulationes significat: in qua lingua L
Thanis sicut supra commemoraui, humile intelligitur
esse mandatum. De angelis ergo malis in isto psalmo,
cum de ipsis plagis loqueretur, sic interpositũ est, quod
non transitoriẽ prætereundum est: Misit in eos, inquit,
iram indignationis suæ, indignationem & iram & tri-
bulationem, immisiones per angelos malos. Esse autẽ
diabolum & angelos eius tam malos, vtiq; vt eis ignis
præparetur æternus, nullus fidelis ignorat. Sed immitti
per eos immisionẽ sup quoslibet à domino deo, quos
hac pœna iudicat dignos, durum videtur eis qui minus
idonei sunt cogitare quemadmodũ summa dei iusti-
tia bene vtatur & malis. Quos quidem quantum perti-
net ad eorum substantiam, quis alius quàm ipse fecit?
Sed malos ipse nõ fecit, vtitur tamen eis qui bonus est
bene, id est, conuenienter & iuste: sicut econtra iniqui
creaturis eius bonis vtuntur male. Vtitur ergo deus an-
gelis malis, non solũ ad puniendos malos, sicuti in istis
omnibus, de quibus loquitur psalmus, sicut in rege A- *3.Reg.22.*
chab, quem fallaciæ spiritus ex dei voluntate seduxit, vt
caderet in bello: verumetiam ad probandos & mani-
festandos bonos, sicuti fecit in Iob. Quòd autem perti- *Iob.2.*
net ad istam materiam corporalem visibilium elemen M
torũ, puto quòd ea possunt vti angeli & boni & mali,
quantum cuique potestas est, quemadmodum & homi
nes boni malique vtuntur talibus, quãtum possunt pro
modulo infirmitatis humanæ. Nam & terra vtimur &
aqua & aëre & igne, non solum in necesariis rebus su-
stentationis nostræ, verumetiam in multis superfluis &
ludicris, & mirabiliter artificiosis operibus, Nam innu-
merabilia quæ appellantur μηχανήματα his elementis
arte tractatis modificantur. Sed in hæc angelis longe
amplior est potestas & bonis & malis, quanuis vtique
maior bonis, sed quantum dei nutu atque ordine iube-
tur aut sinitur, sicut & nobis. Neque enim in his omnia
quæ volumus possumus. In libro autem fidelissimo le-
gimus diabolum potuisse etiam de cœlo ignem immit
tere, ad sancti viri tantum pecorum numerum mirabi-
li & horrẽdo impetu consumendũ: quod diabolo tri-
buere nemo fidelium fortasis auderet, nisi sanctæ scri-
pturæ authoritate legeretur. Sed ille vir dei dono iust[us] *Ibidem.*
& fortis & pie peritus, non ait, Dominus dedit, diabo-
lus abstulit: sed, dominus dedit, dominus abstulit: opti-
me sciens

A me sciens diabolum etiam quod facere de istis elemen-
tis poterat, non tamen seruo dei, nisi domino volente
ac permittente fuisse factam malitiam diaboli confi-
Ephe.2. debat: quoniam quis illa in se probando vteretur, scie-
bat. In filiis vero diffidentię tanquam in suis mancipiis
operatur, quemadmodum homines in pecoribus suis,
Concor.2. & illic tamen quantum dei iusto iudicio finitur. Sed
sen. dist.7. aliud est quando potestas eius etiam suis sicut ei placet
illud quo- tractandis maiore potestate prohibetur, aliud quando
que. ei potestas etiam in eos, qui ab illo alieni sunt, datur. Si-
cut homo de pecore suo pro humano captu facit quod
vult, nec sané facit si prohibeatur à potestate maiore: de
alieno autem pecore vt faciat, expectat sibi potestatem
dari ab illo cuius est. Ibi ergo potestas quę fuerat prohi-
betur: hic autem quæ non fuerat, tribuitur. Quæ cum
ita sint, si per angelos malos deus illas plagas inflixit
Aegyptiis, nunquid audebimus dicere, & aquam in san
guinem per eosdem angelos versam, & ranas per eos-
Exod.7. dem angelos factas, quorũ similia etiam Magi Pharao-
nis veneficiis suis facere potuerunt, vt angeli mali ex
vtraq; parte consisterent, hinc illos affligentes, inde fal
lentes, secundum iudicium & dispensationem iustissi-
B mi & omnipotentissimi dei iuste vtentis etiam iniquo-
Exod.8. rum malitia? Non audeo dicere. Vnde enim sciniphes
facere magi Pharaonis minime potuerũt? An quia hoc
permissi ipsi angeli mali non sunt? An quod verius di-
cendum est, occulta causa est, & vires nostrę inquisitio-
nis excedit? Nam si propterea per malos angelos illa
deum fecisse putauerimus, quia pœnæ infligebantur, nõ
beneficia præstabãtur, tanquam nemini deus pœnas ir-
roget per angelos bonos, sed per illos velut militiæ cœ-
lestis carnifices, consequens erit, vt etiam Sodomã per
malos angelos euersam esse credamus, & malos ange-
Gene.19. los Abraham & Loth hospitio suscepisse videantur, qđ
& 18. absit vt contra scripturas apertissimas sentiamus. Cla-
ret igitur ista hominibus fieri per bonos & malos ange
los posse. Quid autem quando fieri oporteat me latet,
illum vero qui facit non latet, & cui voluerit reuelare.
Veruntamen quantum nostræ intentioni scriptura di-
uina moderatur, malis pœnas irrogari, & per bonos an-
gelos sicut Sodomitis, & per malos angelos sicut Aegy
ptiis legimus: iustos vero corporalib⁹ pœnis per bonos
angelos tentari & probari nõ mihi occurrit. Quod ve-
ro pertinet ad pręsentem psalmi huius locum, si ea quę
C mirabiliter de creaturis facta sũt, malis angelis tribue-
re non audemus, habemus quod eis tribuere sine dubi-
tatione possumus, mortes pecorum, mortes primitiuo-
rum, & illud maxime vnde religata sunt omnia obdu-
rationem cordis illorum, vt populum dei nollent di-
Exod.4. mittere. Hanc enim iniquissimam & malignissimam
obstinationem deus cum facere dicitur, non instigan-
Ephe.2. do & inspirando, sed deserendo facit, vt illi operentur
in filiis diffidentiæ, quod deus debite iustéque permit-
Esaie.64. tit: nam & illud quod Esaias propheta dicit, Domine
ecce tu iratus es, & nos peccauimus, propterea errraui-
mus, & facti sumus sicut immundi omnes: ea ratione
intelligitur. Præcessit enim aliquid vnde deus iustissi-
me iratus ab eis suum lumen auferret, vt in peccata quæ
nulla tergiuersatione defendi possunt non esse pecca-
ta, cæcitas humanæ mentis offenderet ab itinere iusti-
tiæ deuiando & errando, Et quod in alio psalmo scri-
Psal.104. ptum est de hisipsis Aegyptiis, quòd deus conuerterit
cor eorum vt odissent populum eius, & dolum facerẽt
in seruos eius, bene creditur deus fecisse per illos ange-
los malos, vt etiam vitiosæ mentes filiorum infidelita-
tis per eos angelos quibus eadem amica sunt vitia, ex- D
citarentur in odiũ populi dei, atq; ad terrendos & cor-
rigẽdos bonos illa mirabilia sequerẽtur. Illa enim mala
morũ quæ his corporalibus plagis significata esse præ-
diximus, propter quod dictum est, Aperiam in parabo-
lis os meum: per malos angelos exerceri in eos qui il-
lis diuina æquitate subduntur, conuenientissime cre-
ditur. Neque enim cum fit quod ait Apostolus, Tradi-
dit illos deus in concupiscentias cordis eorum, vt fa- *Roma.1.*
ciant quæ non conueniunt: non illic mali angeli tan-
quam in materia sui operis versantur & gaudent, qui-
bus iustissime subdita est vitiositas humana, præter eos
quos liberat gratia. Et ad hæc quis idoneus? Vnde cum
dixisset, Misit in eos iram indignationis suæ, indigna-
tionem & irã & tribulationẽ, immissionẽ per angelos
malos: illud quod addidit, Viam fecit semitæ iræ suæ:
cuius tandem acies sufficit penetrare, vt intelligat ca-
piátque sentẽtiam in tanta profunditate latitantẽ? Erat
enim semita iræ dei, quę Aegyptiorum impietatem oc-
culta æquitate puniret, sed eidem semitæ viam fecit, vt
eos tanquam ex abditis per malos angelos in manife-
sta scelera perducens, in euidentissimos impios euiden
tissime vindicaret. Ab hac potestate malorum angelo-
rum non liberat hominem nisi gratia dei: de qua dicit
Apostolus, Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & E
transtulit in regnum filij claritatis suæ: cuius rei popu- *Colos.1.*
lus iste figuram gerebat, cum esset erutus de potestate
Aegyptiorum, & translatus in regnum terræ promis-
sionis fluentis lac & mel, quod suauitatem significat
gratiæ. Sequitur ergo post commemorationem plaga-
rum Aegyptiorum psalmus, & dicit: Et abstulit sicut
oues populum suum, & perduxit eos tanquam gregem
in deserto. *Et deduxit eos in spe & non timuerunt, & inimi-* *Exod.14.*
cos eorum operuit mare. Tanto fit hoc melius, quanto in-
terius, vbi eruti de potestate tenebrarum in regno dei
mente transferimur, & secundum pascua spiritalia ef-
ficimur oues dei, ambulantes in hoc seculo velut in
deserto, quoniam nemini est fides nostra conspicua:
vnde dicit Apostolus, Vita vestra abscondita est cum
Christo in deo. Deducimur autem in spe, quoniam spe *Colos.3.*
salui facti sumus, nec timere debemus. Si enim deus *Roma.8.*
pro nobis, quis contra nos? Et inimicos nostros ope- *Ibidem.*
ruit mare. Aboleuit in baptismo remissione peccato-
rum. Deinde sequitur: *Et induxit eos in montem sanctifica-*
tionis suæ. Quanto melius in sanctam ecclesiam? *Mon* F
tem quem acquisiuit dextera eius: Quanto est Ecclesia subli-
mior quam acquisiuit Christus de quo dictum est, Et *Esaia.53.*
brachium domini cui reuelatum est? *Et eiecit à facie eo-*
rum gentes. Et à facie fidelium suorum. Nam quodam-
modo gentes sunt gentilium errorum maligni spiri-
tus. *Et sorte diuisit eis terram in funiculo distributionis.* Et
in nobis omnia operatur vnus atque idem spiritus, di- *1.Cor.12.*
uidens propria vnicuique prout vult. *Et habitare fe-*
cit in tabernaculis eorum tribus Israel. In tabernaculis, in-
quam, gentium habitare fecit tribus Israël: Quod spi-
ritaliter sic melius desyderandum † puto, vt ad cœle- *† alias, dis-*
stem gloriam, vnde peccantes angeli eiecti sunt, nos *serendum.*
per Christi gratiam subleuemur. Illa enim generatio
praua & amaricans, quoniam istis beneficiis corpora-
libus imponebat tunicam vetustatis. *Tentauerunt ad-*
huc & exacerbauerunt deum excelsum, & testimonia eius non
custodierunt. Et auerterunt se & non seruauerunt pactum, quem-
admodum patres eorum. Pacto enim quodam & pla-
cito dixerunt, Omnia quæ locutus est dominus deus *Exod.19.*
noster, faciemus & audiemus. Notandum sane quod
ait,

G ait, Quemadmodum patres eorum: cum per totum psalmi textum tanquam de hominibus eisdem loqui videretur: apparet tamen nunc de illis dici, qui iam erant in terra promissionis, & patres eorum dictos qui in eremo amaricauerunt. *Conuersi sunt*, inquit, *in arcum prauum.* Vel sicut alij codices habent: *In arcum peruersum.* Quid autem hoc sit, in eo quod sequitur magis apparet vbi ait: *Et in ira concitauerunt eum in collibus suis.* In idololatriam eos prosiluisse significat. Arcus ergo peruersus est, non pro nòmine domini, sed Exod.20. contra nomen domini, qui dixit eidem populo, Non erunt tibi dij alij præter me. Per arcum autem significat animi intentionem. Hoc ipsum denique psalmus planius exprimens. *Et in sculptilibus suis*, inquit, *ad æmulationem eum prouocauerunt. Audiuit deus & spreuit.* Id est, auertit & vindicauit. *Et ad nihilum redegit nimis Israel.* Deo quippe spernente quid remanserunt, qui deo adiuuante fuerunt quod fuerunt? Nimirum autem rem istam gestam commemorat, quando vi- 1.Reg.4. cti sunt ab Allophylis tempore Heli sacerdotis, & arca domini capta est, & magna strage vastati sunt. Hoc est quod dicit: *Et repulit tabernaculum Sylo, tabernaculum suum vbi habitauit in hominibus.* Eleganter exposuit qua- H re repulerit tabernaculum suum, cum ait, vbi habitauit in hominibus, Cum ergo digni non essent in quibus habitaret, cur non repelleret tabernaculum quod vtique propter se non instituerat, sed propter ipsos quos iam iudicabat indignos in quibus habitaret?

Et tradidit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici. Ipsam arcam vnde sibi videbantur inuicti, & vnde sibi plaudebant, virtutem & pulchritudinem eorum dicit. Denique & postea male viuentes, & de templo domini gloriantes, terret per prophetam dicens, Videte quid feci Sylo, vbi erat tabernaculum meum. *Et conclusit in gladio populum suum, & hæreditatem suam spreuit. Iuuenes eorum comedit ignis:* Id est, ira. *Et virgines eorum non sunt lamentatæ.* Quia neque hoc vacabat in hostili metu. *Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt, & viduæ eorum non plorabantur.* Ceciderunt 1.Reg.4. enim in gladio filij Heli, quorum vnius vxor viduata, & mox in partu mortua, propter eandem perturbationem plangi non potuit honore funeris. *Excitatus est tanquam dormiens dominus.* Videtur enim dormire, quando populum suum dat in manus eorum I quos odit, vbi eis dicitur: vbi est deus tuus? Excitatus est ergo tanquam dormiens dominus: *Tanquam* Psal.41. *potens† crapulatus à vino.* Nullus hoc de deo dicere †al. potãs. auderet, nisi spiritus eius. Dixit enim, sicut videtur impijs insultantibus, quòd velut ebrius diu dormiat, quando non tam cito quàm putant, hominibus sub- 1.Reg.5. uenit. *Et percussit inimicos suos in posteriora.* Illos vtique qui gaudebant quòd arcam eius captiuare potuerunt: percussi enim sunt in sedibus suis. Quod eius pœnæ signum mihi videtur, quia quisque cruciabitur si in posteriora respexerit, quæ, sicut Apostolus ait, æstima- Philip.3. ri debent vt stercora. Qui enim sic suscipiunt testamentum dei, vt veteri vanitate non se exuant, similes sunt hostibus populi eius, qui arcam testamenti captiuatam iuxta sua idola posuerunt: & illa quidem vetera etiam illis nolentibus cadunt: quia omnis caro fœnum, & Esaia.40. claritas hominis vt flos fœni. Fœnum aruit, flos decidit, arca autem domini manet in æternum, secretum scilicet testamenti regnum cœlorum vbi est æternum verbum dei. Sed illi qui posteriora dilexerunt, ex ipsis iustissime cruciabuntur. *Opprobrium sempiternum dedit illis.* Et repulit tabernaculum Ioseph, & tribum K Ephrem non elegit. *Et elegit tribum Iuda.* Non dixit, repulit tabernaculum Ruben, qui fuit primogenitus Iacob, nec eos qui sequuntur, & Iudam nascendo præcedunt, vt illis repulsis & non electis, tribus Iuda eli- Gene.49. geretur. Poterat enim merito dici illos repulsos, quia & in benedictione Iacob, qua filios suos benedixit, peccata eorum cõmemorans grauiter detestatur, quanuis in eis tribus Leui sacerdotalis tribus esse meruerit, vnde etiam Moyses fuit. Nec dixit, repulit taberna- Exod.2. culum Beniamin: vel, tribum Beniamin non elegit: ex 1.Reg.9. qua rex esse iam cœperat: nam inde electus fuerat Saul. 1.Reg.16. Vnde ex ipsa vicinitate temporis, quando ille repulsus est atque reprobatus, & Dauid electus, conuenienter posset hoc dici, nec tamen dictum est: sed eos potissimum nominauit, qui clarioribus meritis videbantur excellere. Nam Ioseph pauit in Aegypto patrem & Gene.41. fratres suos, & impie venditus, merito pietatis, castitatis, sapientiæ iustissime sublimatus est, & Ephrem maiori fratri aui sui Iacob benedictione prælatus est: & tamen deus repulit tabernaculum Ioseph, & tribum Ephrem non elegit. Vbi per hæc præclari meriti nomi- Gene.48. na, quid aliud quàm vniuersum populum illum vetusta cupiditate à domino terrena præmia requirentem, L repulsum & reprobatum intelligimus: electam autem tribum Iuda, non pro meritis ipsius Iudæ? Longe quippe maiora sunt merita Ioseph, sed per tribũ Iuda, quoniam inde extitit Christus secundum carnem, nouum populum Christi illi populo veteri prælatum scriptura testatur, aperiente domino in parabolis os suum. Iam vide etiam quod sequitur: *Montem Sion quem dilexit.* Ecclesiam Christi melius intelligimus, non propter præsentis temporis beneficia carnalia deum colentem, sed futura & æterna prẽmia oculis fidei longe speculãtem. Nam & Sion speculatio interpretatur. Denique sequitur: *Edificauit sicut vnicorniorum sanctificationem suam.* Vel sicut quidam interpretes verbum nouum fecerunt, *Sanctificium suum.* Vnicornij recte intelliguntur, quorum firma spes in vnum illud erigitur, de quo dicit alius Psalmus, Vnam petij à domino hanc requiram. Psal.26. Sanctificium vero dei est secũdum Apostolum Petrũ, 1.Petri.2. intellecta plebs sancta & regale sacerdotiũ. Quod vero sequitur: *In terra quam fundauit in æternum.* Quod habent Græci codices εἰς τὸν αἰῶνα, vtrum in æternum an in seculum dicatur à nobis, in Latinorum interpre- M tum potestate est, quoniam vtrumq; significat, & ideo hoc in Latinis codicibus, illud in aliis inuenitur. Habẽt aliqui etiam pluraliter, id est, in secula, quod in Græcis quos habuimus nõ inuenimus. Quis vero fidelium dubitet Ecclesiam etiam si aliis abeuntibus, aliis venientibus ex hac vita mortaliter transit, tamẽ in æternum esse fundatam? *Et elegit Dauid seruum suum.* Tribum er- 1.Reg.16. go Iuda propter Dauid, Dauid autem propter Christũ. Tribum igitur Iuda propter Christum, Quo transeunte clamauerunt cæci, Miserere nobis fili Dauid: Et con- Matth.20. tinuo misericordiæ eius lumen receperunt, quia verum erat quod clamauerunt. Hoc igitur nõ transeunter dicit, sed attente commendat Apostolus scribens ad Timotheum, Memor esto Christum Iesum resurrexisse à 2.Tim.2. mortuis ex semine Dauid, secũdum Euangeliũ meum, in quo laboro vsque ad vincula tanquam malefaciens, sed sermo dei non est alligatus. Ipse itaque saluator secundum carnem factus est ex semine Dauid, figuratur in hoc loco nomine Dauid, aperiente domino in parabolis os suum. Nec moueat quod cum dixisset, Et ele-

git

A git Dauid: quo nomine Christum significauit: addidit, seruum suum: non, filium suum. Imò vero hinc agnoscamus, non patri coæternam vnigeniti substantiam, sed formam serui susceptam ex semine Dauid. *Et sustulit eum de gregibus ouium, & de post fœtantes accepit eum, Pascere Iacob seruum suum, & Israel hæreditatem suam,* Ille quidem Dauid, ex cuius semine caro Christi est, ab officio pastorali pecorum, ad hominum regnum translatus est. Noster autem Dauid ipse Iesus ab hominibus ad homines, à Iudæis ad gentes, tamen secundum parabolam ab ouibus ad oues allatus atque translatus est. Non sunt enim modo in terra illa Ecclesiæ Iudææ in Christo, quæ fuerunt circuncisorum recenti passione, & resurrectione domini nostri, de quibus dicit Apostolus, *Gal.1.* Eram autem ignotus facie Ecclesiis Iudææ, quæ sunt in Christo: Tantum autem audiebant, quia is qui aliquando nos persequebatur, nunc euangelizat fidem quam aliquando vastabat, & in me magnificabant dominũ. Iam hinc illæ ecclesiæ transierunt populorum circuncisorum: ac per hoc in Iudæa quæ modo in terra est, non est modo Christus, Ablatus est inde, nunc gentiũ greges pascit. Sanè de post fœtantes inde acceptus est.
B Illæ quippe priores fuerunt tales, de qualibus dicitur in *Cant.4.* Cantico canticorum, vni Ecclesiæ quæ constat ex multis, id est, vni gregi, cuius membra sunt multi greges. De talibus ergo ei dicitur, Dentes tui, id est, per quos loqueris, vel per quos in corpus tuum velut manducando cæteros traiicis, Hoc itaque significantes dentes tui, sicut grex detonsarũ ascendentes de lauacro, quæ omnes geminos creant, & sterilis non est in eis. *Acto.2. & 4.* Deposuerunt enim tunc velut vellera, onera seculi, quando ante pedes Apostolorũ venditarum rerum suarum precia posuerunt, ascendentes de lauacro illo, de quo eos admonet Apostolus Petrus, sollicitos quod Christi san- *Actuu.2.* guinem fuderint, & dicit, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi, & dimittentur vobis peccata vestra. Geminos autem creauerũt, opera scilicet duorum præceptorum geminæ charitatis, dilectionis dei, & dilectionis proximi, vnde sterilis non erat in eis. De post has oues fœtantes Dauid noster acceptus, nunc alios greges pascit in gentibus, & ipsos Iacob & Israel. Sic enim dictum est, Pascere Iacob seruum suum, & Israël hæreditatem suam. Non enim, quia ex gentibus sunt istæ oues,
C ideo ab illo semine alienatæ sunt, quod est Iacob & Israël. Semen est enim Abrahæ, semen promissionis, de *Gene.21.* quo ei dominus dixit, In Isaac vocatur tibi semẽ. Quod *Roma.9.* exponẽs Apostolus, Non, inquit, filij carnis, sed filij promissionis deputantur in semine. Ex gẽtibus enim erant *Gala.4.* fideles quibus dicebat, Si autem vos Christi, ergo Abrahæ semen estis, & secundum repromissionem hęredes. Quod vero ait, Iacob seruum suum, & Israël hæreditatem suam: more suo scriptura repetiuit eandem sententiam, nisi forte quispiam sic distinguere velit, vt hoc tempore Iacob seruiat: tunc autem sit æterna hæreditas dei, quando videbit deum facie ad faciem, vnde Israël nomen accepit. *Et pauit eos,* inquit, *in innocentia cordis sui.* Quid illo innocentius, qui vllum peccatum, non solum à quo vinceretur, sed etiam quod vinceret, non habebat? *Et in intellectu manuum suarum deduxit eos.* Vel sicut aliqui codices habent, *In intellectibus manuum suarum.* Alius putaret ita cõgruentius potuisse dici, Innocentia manuum & intellectu cordis. Hic autem qui magis quàm alius quid loqueretur sciebat, cordi maluit adiungere innocentiam, & manibus intelligentiam. Illud propterea quantum existimo, quia multi sibi vi- D dentur innocentes qui non faciunt mala, cum timent ne patiantur si fecerint, vellent autem facere si impune potuissent. Tales videri possent habere innocentiam manuum, non tamen cordis. Et quæ tandem aut qualis est ista innocentia: si cordis non est, vbi homo factus est ad imaginem dei? Quod vero ait, In intellectu vel in intelligentia manuum suarum seduxit eos: videtur mihi eam dixisse ipse intelligentiam, quam fecit in credentibus, Ideo manuum suarum. Facere quippe ad manus pertinet, Sed si sic possunt intelligi manus dei, quia & Christus sic homo, vt etiã deus: hoc certe & ille Dauid de cuius est iste semine facere non poterat in populo, cui sicut homo regnabat: sed ille hoc facit, cui recte anima fidelis dicere potest, intelligere me facito, & perscrutabor legem tuam. Proinde ne ab illo erremus, *Psal.118.* dum de nostra velut ex nobis sit intelligentia fidimus, eius manibus nos credendo subdamus. Ipse in nobis eam faciat vt intelligentia manuum suarum nos deducat, erutos ab errore, eoq; perducat vbi iam non possimus errare. Hic est fructus populi dei, attẽdentis legem dei, & inclinantis aurem suã in verba oris eius, vt dirigat in eo cor sursum, & sit cum illo creditus spirit⁹ eius: E ne immutetur in generationem prauam & amaricantem, sed his omnibus sibi annunciantis, non solum ad præsentem vitam, verumetiam ad æternam, nec tãtum ad recipienda bonorum operum præmia, sed etiam in ipsa bona opera facienda, ponat in deo spem suam.

In Psalmum septuagesimumoctauum Expositio.

IN titulo Psalmi huius tam breui & simplici immorandum esse non puto. Prophetiam vero, quam hic præmissam legimus, euidenter scimus impletam. Cum enim ista canerẽtur temporibus regis Dauid, nihil tale adhuc cõtigerat ex aduersitate gentium ciuitati Hierusalem, nec templo dei, quod nec ædificatum adhuc erat. Post mortem quippe Dauid filium eius Salomonem deo templum fecisse quis nesciat? Dicitur ergo tanquam præteritum, quod in spiritu videbatur esse futurum. *Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam.* Qua loquendi consuetudine etiam illud est prophetatum de domini passione, Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto: & alia quæ in eodem Psalmo, ventura velut facta narrantur. Nec illud mirandum est quòd deo ista dicun- F tur. Non enim nescienti indicantur quo reuelante præsciuntur, sed anima cum deo loquitur pietatis affectu quem nouit deus. Nam & angeli quæ hominibus nunciant, nescientibus nunciant: quę autem deo nunciant, scienti nunciant quando illi offerũt orationes nostras, & ineffabili modo de actibus suis æternã veritatem tãquam legem incõmutabilem cõsulunt. Et iste ergo homo dei dicit deo quod discat à deo, tanquã discipulus magistro non ignoranti, sed indicãti: ac sic aut probanti quod docuit, aut quod nõ docuit reprehendenti, maxime quia specie præsenti Propheta eos in se transfigurat, qui tunc futuri essent quando ista veniebant. Solent autẽ in oratione dici deo quæ vindicans fecerit, & adiũgi petitio, vt iam misereatur & parcat. Hoc modo & hic dicuntur, à quo prædicuntur, tãquam ab eis dicantur quibus acciderunt, & ipsa deploratio atq; precatio, prophetatio est, Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam. *Polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Hierusalem in pomorum custodiam. Posuerunt morticina seruorum tuorum escas volatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bestiis terræ. Effuderunt*

G *derunt sanguinem eorum sicut aquam in circuitu Hierusalem, & nō*
erat qui sepeliret. Si in ista prophetia quisquam nostrum
eam vastationem Hierusalem intelligendam putaue-
rit, quæ facta est à Tito Imperatore Romano, cum iam
dominus Iesus Christus post resurrectionem & ascen-
sionem suā prædicaretur in gentibus, nō mihi occur-
rit quomodo dici potuerit iam ille populus hæreditas
dei non tenens Christum, quo reprobato & occiso fa-
ctus est reprobus, qui in eum nec post eius resurrectio-
nem credere voluit, & insuper martyres eius occidit.
Ex illo enim populo Israël quicunque in Christum cre
diderunt, quibus facta est Christi præsentatio, & quo-
dammodo promissi redditio salubris atque fructuosa,
Matth.15. de quibus & ipse dominus dicit, Non sum missus nisi
ad oues quæ perierunt domus Israël, ipsi ex illis sunt fi-
lij promissionis, ipsi deputantur in semine, ipsi perti-
Matth.2. nent ad hæreditatem dei. Hinc sunt Ioseph homo iu-
Luca.1. stus, & virgo Maria quæ peperit Christum. Hinc Ioan-
nes Baptista amicus sponsi, & parentes eius Zacharias
Luc.1.& 2. & Helizabet. Hinc Simeon senex & Anna vidua, qui
Christum non loquentem, sensu corporis audierunt,
sed adhuc infantem non loquentem, spiritu cognoue-
H runt. Hinc beati Apostoli. Hinc Nathanaël, in quo do-
Ioan.1. lus non erat. Hinc alius Ioseph qui expectabat etiam ip
Luca.23. se regnum dei. Hinc tanta illa multitudo quę præcede-
bat & sequebatur iumentum eius dicens, Benedictus
Matth.21. qui venit in nomine domini, In qua erat & congrega-
Psal.8. tio puerorum, in quibus dixit impletum, Ex ore infan-
Acto.2. tium & lactentium perfecisti laudem. Hinc etiam illi
& 4. post eius resurrectionem, quorum die vno tria milia, &
alio quinque milia baptizati sunt, in animam vnam &
cor vnum conflati charitatis igne, quorum nemo dice
bat aliquid proprium, sed erāt illis omnia communia.
Acto.7. Hinc sancti diaconi, quorum Stephanus ante Aposto-
los martyrio est coronatus. Hinc tot Ecclesiæ Iudææ
Gal.1. quæ in Christo erant, quibus erat facie Paulus ignotus,
notus autem sæuitia famosissima, sed notior Christi mi
sericordissima gratia. Hinc & ipse secundum præmis-
Gene.49. sam de se prophetiam, Lupus rapax, mane rapiens, & ad
vesperum diuidens escas: id est, prius rapiens persecu-
tor ad mortem, postea pascens prędicator ad vitam. Hi
erant ex illo populo hæreditas dei, Vnde ait & ipse mi-
Roma.11. nimus Apostolorum doctor gentium, Dico ergo, Nun
quid deus repulit plebē suam? Absit. Nam & ego Israë-
lita sum ex semine Israël, de tribu Beniamin. Non re-
pulit deus plebem suam quam præsciuit. Hæc plebs quę
I ex illa gente Christi corpori accessit, hæreditas dei est.
Nam quod ait Apostolus, Non repulit deus plebē suam
quam præsciuit, illi Psalmo vtique respondit, vbi scri-
Psal.93. ptum est, Quoniam non repellet dominus plebē suam.
& 94. Vbi autem sequitur, Et hæreditatem suam non derelin
quet, ibi euidenter apparet, talem plebem esse hæredi-
Roma.10. tatem dei. Vt enim hoc diceret, & Apostolus supra cō-
memorauerat Propheticum testimonium de prænun-
ciata futura incredulitate populi Israël. Tota die expan
Esaia.65. di manus meas ad populum non credentem & cōtra-
dicentem. Hic ergo nequisquam male intelligēs vni-
uersum illum populum crimine incredulitatis & con-
tradictionis arbitretur esse damnatum, cōtinuo subie-
Roma.11. cit, Dic ergo, Nunquid repulit deus plebē suam? Absit.
Nam & ego Israëlita sum ex genere Israël, de tribu Ben
iamin. Hinc ostendit quam plebem dixerit, vtique po-
puli prioris, quam si totam deus repulisset atque dam-
nasset non vtique ipse Christi esset apostolus, Israëlita
ex semine Abraham, tribu Beniamin. Adhibet autem
valde necessarium testimonium dicens, An nescitis in K
Helia quid dicit scriptura, quemadmodum interpellat *Ibidem.*
deum aduersus Israël: Domine, prophetas tuos occide- *3.Reg.19.*
runt, altaria tua suffoderūt, & ego relictus sum solus, &
quærunt animam meam. Sed quid dicit illi responsum
diuinum? Reliqui mihi septem milia virorum, qui non
incuruauerunt genua sua ante Baal. Sic ergo & in tem
pore hoc reliquiæ per electionē gratię saluę factæ sunt.
Istæ reliquiæ sunt ex illa gente hæreditatis dei, non illi
de quibus paulopost dicit, Cæteri vero excæcati sunt.
Sic enim ait, Quid ergo? Quod quærebat Israël, hoc nō
est consecutus? Electio autem consecuta est, cęteri vero
excæcati sunt. Ista igitur electio, istæ reliquiæ, ista plebs *Roma.11.*
dei quam non repulit deus hæreditas eius dicitur. In il-
lo autem Israël qui non est consecutus hoc, illis cæteris
excæcatis non erat iam hæreditas dei, de qua dici pos-
set post Christi in cœlis glorificationem tempore Titi
imperatoris, Deus venerūt gentes in hæreditatē tuam,
& cætera quæ de illius populi & templi & ciuitatis va-
statione vidētur in hoc Psalmo esse prædicta. Proinde
aut ea debemus intelligere quæ facta sunt ab aliis hosti-
bus, antequam Christus venisset in carne. Nō enim erat L
alia tūc hæreditas dei, vbi & prophetę sancti erāt, quā- *4.Reg.21.*
do facta est transmigratio in Babyloniā, grauiterq; gēs *1.Mach.1.*
illa vastata est, & sub Antiocho etiam Machabæi hor-
renda perpessi, gloriosissime coronati sunt: Ea quippe
dicta sunt in hoc Psalmo, quæ solent fieri etiam strage
bellorum: Aut certe si post resurrectionem & ascensio-
nem domini accipienda est hic cōmemorata hæredi-
tas dei, ea sunt intelligenda quæ à cultoribus idolorum
& inimicis nominis Christi, ecclesia eius in tanta mar-
tyrū numerositate perpessa est. Quāquam enim Asaph
synagoga interpretetur, quæ est cōgregatio, idq; nomē
vsitatius insederit genti Iudæorum, tamen & ecclesiam
istam posse dici congregationē & illum veterē populū
dictum esse ecclesiam, iam in alio Psalmo satis aperteq;
mōstrauimus. Hæc igitur ecclesia, hæc hæreditas dei ex
circuncisione & præputio cōgregata est, id est, ex popu
lo Israël: & ex cæteris gentibus per lapidem quē repro- *Psal.117.*
bauerūt ædificātes, & factus est in caput anguli, in quo
angulo tanquā duo parietes de diuerso veniētes copu-
larētur. Ipse est enim pax nostra qui fecit vtraq; vnum, *Ephe.2.*
vt duos conderet in se in vnum nouum hominē, faciēs
pacē, & coadunaret vtrosq; in vno corpore deo, in quo
corpore sumus filij dei, clamātes, abba pater. Abba pro- *Roma.8.*
pter illorum linguam, pater propter nostrā. Hoc enim *Gal.4.*
est abba quod & pater. Vnde dominus qui dixit, Non M
sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israël, o- *Matth.15.*
stendens illi genti redditā præsentiæ ipsius promissio- *Ioan.10.*
nem: ait tamen alio loco, Habeo alias oues quæ nō sunt
ex hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, vt sit vnus
grex & vnus pastor: gentes significans quas erat addu-
cturus, nō quidem per suam præsentiā corporalem, vt
illud verum sit, Non sum missus nisi ad oues quæ perie- *Matth.15.*
runt domus Israël: sed tamen per euangeliū suum quod
erāt disseminaturi speciosi pedes annunciantiū pacem, *Roma.10.*
annunciantiū bona. In omnem terram enim exiuit so- *Psal.18.*
nus eorum, & in fines orbis terrę verba eorum. Hinc &
Apostolus ait, Dico enim Christum Iesum ministrum *Roma.15.*
fuisse circuncisionis propter veritatem dei ad confir-
mādas promissiones patrum. Ecce quod est, Non sum *Matth.15.*
missus nisi ad oues quæ perierūt domus Israël. Deinde
subiungit Apostolus, Gentes autem super misericordiā
glorificare deum. Ecce quod est, Habeo alias oues quæ *Ioan.10.*
nō sunt de hoc ouili, oportet me & ipsas adducere, vt sit

A vnus grex & vnus pastor. Quod vtrumque breuiter di-
ctum est in eo quod de prophetia idem Apostolus cō-
Roma.15. memorat, Lętamini gentes cū plebe eius. Iste ergo vnus
grex sub pastore vno, hæreditas dei est, nō solum patris
Psal.139. sed etiam filij. Nam filij vox est, Funes ceciderunt mihi
in præclaris, etenim hæreditas mea præclara est mihi,
Et ipsius hęreditatis vox est apud prophetam, Domine
deus noster posside nos. Hanc hæreditatem non mo-
riens pater filio reliquit, sed ipse filius eam sua morte
mirabiliter acquisiuit, cum resurrectione possedit. Si
ergo de hac intelligendū est quod in Psalmi huius pro-
phetia canitur, Deus venerunt gentes in hæreditatem
tuam: vt venisse gentes accipiamus in ecclesiā, non cre
dendo, sed persequendo: id est, eam inuasisse voluntate
delendi atque omnino perdēdi, sicut tot persecutionū
exempla monstrarunt: oportet vt quod sequitur, Pol-
luerunt templum sanctum tuum, non in lignis & lapi-
dibus, sed in ipsis intelligatur hominibus, de quibus, tā-
1.Petri.2. quam lapidibus viuis, construi dicit Apostolus Petrus
1.Cor.3. domū dei. Vnde & apostolus Paulus apertissime, Tem
plum, inquit, dei sanctum est quod estis vos. Hoc itaq;
templum persecutores in his vtique polluerūt, quos ad
B negandum Christū, terrendo vel cruciando coëgerūt,
atq; vt idolis supplicarent vehementer instando fece-
runt, Quorum multos pœnitentia reparauit atq; ab illa
inquinatione mundauit. Pœnitentis enim vox est, Et à
Psal.50. delicto meo mūda me, & cor mundū crea in me deus,
& spiritum rectū innoua in visceribus meis. Iam vero
quod sequitur, Posuerunt Hierusalem in pomorum cu
stodiam: & ipsa ecclesia hoc nomine recte intelligitur,
Gala.4. Hierusalem libera mater nostra, de qua scriptum est,
Esaia.54. Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & exclama quæ
non parturis, quoniam multi filij desertæ magis quàm
eius quæ habet virum. In custodiā pomorum, quod di
ctum est, desertionem intelligēdam existimo, quā fecit
vastitas persecutionum, id est, velut custodia pomorū,
quia deseruntur pomorum custodiæ cum poma trāsie-
runt. Et certe quādo gentilibus persequentibus, ecclesia
deserta visa est, in cœlestem mensam spiritus martyrū,
tanquā de horto dominico multa & suauissima poma
transierunt. Posuerūt, inquit, morticina seruorum tuo-
rum, escas volatilibus cœli, carnes sanctorum tuorū be-
stiis terræ. Quod dictum est, morticina: hoc repetitum
est, carnes. Et quod dictum est, seruorū tuorum: hoc re-
C petitum est, sanctorum tuorum. Illud tantummodo va
riatum est, volatilibus cœli & bestiis terræ. Melius sanè
interpretati sunt qui morticina posuerunt, quàm sicut
Morticina. quidam mortalia. Morticina enim non dicuntur nisi
Mortalia. mortuorum, mortalia vero etiam viuorum corporum
nomen est. Cum ergo sicut dixi ad agricolam suum spi
ritus martyrum velut poma transissent, morticina eo-
rum & carnes eorum posuerunt volatilibus cœli & be-
stiis terræ, quasi quicquam eorum resurrectioni deper-
iret. Ex occultis naturæ finibus totum reintegratur ab
Matth.10. illo, cui & capilli capitis nostri numerati sunt. Effude-
runt sanguinem eorum sicut aquam, id est, abundanter
& viliter, in circuitu Hierusalem. Si Hierusalem ter-
renam vrbem hic accipimus, eorum sanguinem intel-
ligimus effusum in circuitu eius, quos hostes extra mu-
Gala.4. ros reperire potuerunt. Si autem Hierusalem illam in-
Esaia.54. telligimus, de qua dictum est, Multi filij desertæ, magis
quàm eius quæ habet virum: circuitus eius est per vni-
uersam terram. In ea quippe lectione prophetica vbi
scriptum est, Multi filij desertę magis quàm eius quæ ha
bet virū: paulopost ei dicitur, Et qui eruit te, deus Israël
vniuersæ terræ vocabitur. Circuitus ergo huius Hieru- D
salem in hoc Psalmo intelligendus est, quousque tunc
fuerat eadem Ecclesia dilatata, fructificans & crescens
in vniuerso mundo. Quoniam in omni parte eius per-
secutio sæuiebat, & martyrum stragem, quorū sanguis
sicut aqua effundebatur, cum magnis lucris thesauro-
rum cœlestium faciebat. Quod vero adiunctum est, Et
non erat qui sepeliret: aut non incredibile debet videri
tam magnum in aliquibus locis fuisse terrorem, vt se-
pultores sanctorum corporum nulli prorsus existerēt:
aut certe quia insepulta cadauera in multis locis diu ia-
cere potuerunt, donec à religiosis quodammodo fura-
ta sepelirētur. *Facti sumus*, inquit, *opprobium vicinis nostris.*
Ideo preciosa non in conspectu hominū à quibus hoc *Psal.115.*
erat opprobriū, sed in conspectu domini mors sancto-
rum eius. *Subsannatio & irrisio.* Vel vt quidā interpre-
tati sunt, *Illusio eis qui in circuitu nostro sunt.* Repetitio est
sententiæ superioris. Nam quod supra dictū est, oppro-
brium: hoc repetitū est, subsannatio & irrisio, Et quod
supra dictum est, vicinis nostris: hoc repetitū est, eis qui
in circuitu nostro sunt. Proinde secūdum Hierusalem
terrenam vicini, & qui in circuitu gentis eius, vtiq; aliæ
gentes intelligūtur: Secundū autem Hierusalē liberam E
matrem nostram, vicini sunt & in circuitu eius, inter
quos inimicos suos habitat Ecclesia in circuitu orbis
terrarum. Deinde iam manifestam precem fundēs, vn-
de intelligatur superioris afflictionis commemoratio
non esse quasi indicatio sed deploratio: *Vsquequo*, in-
quit, *domine irasceris in finem, exardescet velut ignis zelus tuus?*
Rogat vtique ne deus vsque in finē irascatur, id est, ne
illa tanta pressura & tribulatio atque vastatio vsque in
finem perseueret, sed temperet correptionem suam, se-
cūdum illud quod in alio Psalmo dicitur, Cibabis nos *Psal.79.*
pane lachrymarū, & potabis nos in lachrymis in men-
sura. Nam quousque domine irasceris in finem: ita di-
ctum est, ac si diceretur, Noli domine irasci in finē. Et
in eo quod sequitur, Exardescet velut ignis zelus tuus:
vtrunque subaudiēdum est, & quousque, & in finē, ac si
diceretur, Quousq; exardescet velut ignis zelus tuus in
finem? Nam ita hic duo ista subaudiēda sunt, sicut supe
rius vnum illud quod dictum est, posuerunt. Nam cum
habeat prior sententia, Posuerunt morticina seruorum
tuorum escas volatilibus cœli: hoc verbū posterior nō
habet, vbi dictum est, Carnes sanctorum tuorum bestiis
terræ: sed subauditur vtique quod habet superius, posue F
runt. Ira porrò & zelus dei, nō sunt perturbationes dei,
sicut nōnulli scripturas quas nō intelligunt arguūt: sed
nomine iræ intelligitur vindicta iniquitatis, nomine
zeli exactio castitatis, ne anima legem domini sui con
temnat, & à deo suo fornicando dispereat. Hæc ergo
ipso affectu in hominū afflictione sunt turbulēta, in dei
autem dispositione trāquilla sunt, cui dictū est, Tu au- *Sapient.12.*
tem domine virtutum cum tranquillitate iudicas. Satis
autem ostenditur his verbis propter peccata hominib⁹
licet fidelibus has fieri tribulationes, quamuis hinc flo-
rescat martyrum gloria merito patientiæ, & pie susten-
tato in flagello domini moderamine disciplinæ. Hoc *1.Mach.7.*
Machabęi inter sæuissima tormenta, hoc tres viri inter *Daniel.3.*
noxias flammas, hoc prophetæ sancti in captiuitate te-
stantur. Quamuis enim paternā correptionē fortissime
& piissime perferrent: non tamen tacent hæc accidere
meritis peccatorū. Horum enim vox est, & in Psalmis,
Emendans emendauit me dominus, & morti nō tradi- *Psal.17.*
dit me. Flagellat enim omnem filium quem recipit. Et *Hebræ.12.*
quis est filius cui nō det disciplinam pater eius? Quod
vero

G vero adiungit: *Effunde iram tuam in gentes quæ te non noue-*
Hiere.10. *runt, & in regna quæ non inuocauerunt nomen tuum.* Etiam ista
prophetatio est, non optatio: Non maleuolentiæ voto
ista dicuntur, sed spiritu præuisa prædicuntur: sicut de
Iuda traditore, quæ mala illi fuerant pro suis meritis e-
uentura, ita prophetata sunt, quasi optata sint. Quemad
modum enim Propheta non imperat Christo, quamuis
Psal.44. modo imperatiuo pronunciet quod dicit, Accingere
gladio tuo circa femur potentissime. Specie tua & pul-
chritudine tua, & intēde & prospere procede & regna.
Psal.105. Ita non optat, sed prophetat qui dicit, Effunde iram
tuam in gentes quæ te non nouerunt. Quod more suo
repetit dicens, Et in regna quæ non inuocauerunt no-
men tuum. Nam gētes per regna repetitæ sunt. Et quod
eum non nouerunt, per hoc repetitum est, quòd nō in-
uocauerunt nomen eius: Quomodo ergo intelligendū
Lucæ.12. est, quod ait dominus in Euangelio, Seruus qui nescit
voluntatem domini sui, & facit digna plagis, vapulabit
paucis: Seruus autem qui scit volūtatem domini sui &
facit digna plagis, vapulabit multis: si maior ira dei est
in gentes quæ dominum non cognouerunt. In eo quip
H pe quod ait, Effunde iram tuam: satis hoc verbo indi-
cauit quàm multam iram voluerit intelligi. Vnde post-
ea dicit, Redde vicinis nostris septies tantum. An quia
multum interest inter seruos, qui licet nesciant volun-
tatem domini sui, tamen inuocant nomen eius, & alie-
nos à familia tāti patrisfamiliâs, qui sic ignorāt deum
vt nec inuocent deum? Inuocant enim pro eo simula-
cra, vel dæmonia, vel quamlibet creaturam, non crea-
torem qui est benedictus in secula. Neq; enim istos de
quibus hoc prophetat, ita nescientes significat sui do-
mini voluntatem, vt tamen ipsum dominum timeant
sed ita ipsum dominum nescientes vt nec inuocent
eum & inimici nominis eius existant. Multum ergo di-
stat inter seruos voluntatem domini sui nescientes, &
tamen in familia eius atque in domo viuentes: & ini-
micos non solum ipsum dominum scire nolentes, sed
& non eius nomen inuocantes, atque seruos eius insu-
Hiere.10. per oppugnantes. Denique sequitur, *Quia comederunt*
Iacob & locum eius desolauerunt. Iacob quippe figuram ge-
stat Ecclesiæ, sicut Esau veteris synagogæ. Vnde dictū
Gene.25. est, Maior seruiet minori. Potest in hoc nomine intel-
ligi ea de qua loquebamur hæreditas dei, in quam inua
I dendam atque vastandam post resurrectionē & ascen-
sionem domini gentes persequendo venerunt. Sed lo-
cum Iacob quomodo intueamur, intelligendum est.
Magis enim locus Iacob illa ciuitas putari potest, in
qua erat & templum, quo vniuersam illam gentē sacri-
ficandi & adorandi causa & pascha celebrandi, domi-
nus præceperat conuenire. Nam si Christianorum con
uentus inhibitos atque cōpressos à persecutoribus Pro-
pheta velit intelligi, loca desolata videretur dicere de-
buisse, non locum. Sed possumus accipere pro numero
plurali numerum singularem positum, sicut vestē pro
vestibus, militem pro militibus, pecus pro pecoribus.
Multa enim huiusmodi moris est dici, nec solum vul-
go loquentium, verumetiā disertissimorum authorum
eloquentiæ. Nec ab ipsa diuina scriptura hoc genus lo-
Psal.77. cutionis alienum est. Posuit enim & ipsa ranam pro ra-
nis, locustā pro locustis, & innumerabilia talia. Quod
vero dictum est, Comederunt Iacob: hoc bene intelli-
gitur, quòd multos in suum malignum corpus, hoc est,
in suam societatem terrendo trāsire coëgerunt. Memi-
nit sanè, quamuis illis pro merito pessimę voluntatis ex
ira dei digna reddenda sint, nō tamen eos aliquid ad-
uersus hæreditatem eius valere potuisse, nisi eam voluis K
set ipse pro peccatis eius flagellando emendare. Vnde
subiungit, *Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum.*
Non ait, pręteritarum, quę possent esse etiam recentio-
res, sed antiquarum, hoc est, à parentibus venientium.
Talibus quippe iniquitatibus damnatio non correptio
debetur. *Cito anticipent nos misericordiæ tuæ.* Anticipent
vtique iudicium tuum, Superexaltat enim misericor- *Iacobi.2.*
dia in iudicio. Iudicium autem sine misericordia, sed
ei qui non fecit misericordiam. Quod autem adiun-
git. *Quia pauperes facti sumus nimis.* Hoc vult intelligi
anticipare nos misericordiam dei, vt nostra paupertas
id est, infirmitas, eo miserante adiuuetur ad eius præce-
pta facienda, ne ad iudicium eius damnādi veniamus.
Ideo sequitur, *Adiuua nos deus salutaris noster.* Hoc ve-
ro quod ait, Salutaris noster: satis exponit quam volue-
rit paupertatem in eo quod dixerat, Quoniam paupe-
res facti sumus nimis. Ipsa est quippe infirmitas, cui sa-
lutaris est necessarius. Cum vero adiuuari nos vult, nec
ingratus est gratiæ, nec tollit liberum arbitrium. Qui
enim adiuuatur, etiam per seipsum aliquid agit. Addi-
dit etiam: *Propter gloriam nominis tui domine libera nos.* Vt L
qui gloriatur, non in seipso, sed in domino glorietur. *1.Cor.1.*
Et propitius esto, inquit, *peccatis nostris propter nomen tuum.*
Non propter nos. Nam quid aliud merentur peccata
nostra, quàm debita & digna supplicia? Sed propitius
esto peccatis nostris propter nomē tuum. Sic ergo nos
liberas, id est, eruis à malis, cū & adiuuas nos ad facien-
dam iustitiam, & propitius es peccatis nostris, sine qui-
bus in hac vita non sumus, Quoniam nō iustificabitur *Psal.142.*
in conspectu tuo omnis viuens. Peccatum autē iniqui- *1.Ioan.3.*
tas est. Et si iniquitates obseruaueris, quis sustinebit? Qd *Psal.129.*
autem adiungit, *Nequando dicant gētes, vbi est deus eorum.*
Magis pro ipsis gentibus est accipiendum. Male enim
pereunt qui de deo vero disputauerunt,† putantes eum *†al. despe-*
vel non esse, vel suos non adiuuare, nec eis esse propi- *rauerunt.*
tium. Illud vero quod sequitur, *Et innotescat in nationi-*
bus coram oculis nostris, Vindicta sanguinis seruorum tuorum qui
effusus est. Vel sic intelligitur, cum credunt in deum ve-
rum qui persequebantur eius hæreditatem: quia & ipsa
vindicta est, qua perimitur sæua iniquitas eorū gladio
verbi dei, de quo dictum est, Accingere gladio tuo: Vel *Psal.44.*
cum perseuerantes inimici in fine puniūtur, Nam mala
tēporalia quæ in hoc seculo patiūtur, cōmunia possunt
habere cum bonis. Est aliud vindictæ genus, quo Eccle M
siæ dilatationem & fœcunditatem in hoc seculo post
tantas persecutiones, quibus eā omnino perituram puta-
bant, peccator & incredulus & inimicus videt & irasce
tur, dentibus suis frendet & tabescet. Quis enim negare *Psal.111.*
audeat hanc etiam esse grauissimā pœnam? Sed nescio
vtrum satis eleganter accipiatur quod ait, ante oculos
nostros. Si enim hoc pœnæ genus intelligamus quod
in intimis cordis agitur, & torquet etiā illos qui nobis
adulāter arrident, nec à nobis videri potest quid in ho
mine interiore patiātur. Illud autē quod siue eis creden
tib⁹ iniquitas eorū interimitur, siue in malignitate per-
seuerātib⁹, suppliciū nouissimū redditur, sine scrupulo
quęstionis intelligitur dictū, Innotescat ante oculos no
stros vindicta in nationibus. Et hæc quidē, vt diximus,
ꝓphetatio est, nō optatio. Sed ꝓpter illud quod scriptū
est in Apocalypsi, sub ara dei martyres ad deū clamare
& dicere, Quousq; dñe nō vindicas sanguinē nostrum *Apoc.6.*
nō est prętereūdū quēadmodū accipi oporteat, ne pro-
pter exaturandū odiū, credātur sancti desyderare vin-
dictā quod ab eorū perfectione lōge abest, & tamē scri-
ptum

A ptum eſt, Lætabitur iuſtus cum viderit vindictam im-
Pſal.57. piorum, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris. Et
Apoſtolus Paulus ait, Non voſipſos vindicãtes chariſ-
Roma.12. ſimi, ſed date locum iræ, ſcriptum eſt enim, Mihi vin-
Deut.32. dictam & ego retribuam dicit dominus. Nec ipſe itaq;
præcepit vt nolint vindicari, ſed vt nõ ſeipſi vindicã-
tes dent locum iræ dei, qui dixit, Mihi vindictam & e-
Luc.18. go retribuam. Et dominus in Euangelio, viduam pro-
ponit in ſimilitudinem quæ vindicari deſyderans, iu-
dicem interpellabat iniuſtũ, qui eam tandem aliquan-
do nõ iuſtitia ductus, ſed tædio victus audiuit. Hoc au
tem dominus propoſuit, vt oſtẽderet multo magis de-
um iuſtum cito facturum iudicium electorum ſuorũ,
Apoc.6. qui ad eũ clamant die ac nocte. Inde eſt & ille ſub ara
dei martyrum clamor, vt dei iudicio vindicẽtur. Vbi
Matth.5. eſt ergo illud, Diligite inimicos veſtros, Benefacite eis
qui vos oderunt, & orate pro eis qui vos perſequuntur?
1.Petri.2. Vbi eſt & illud, Non reddentes malum pro malo, nec
maledictum pro maledicto, & nulli malum pro malo
reddentes? Si enim malum pro malo non eſt cuiquam
reddendum, non ſolum factum malũ pro facto malo,
B ſed nec votum malum reddendũ eſt pro facto vel vo-
to malo. Reddit autem malum votum qui etiam ſi nõ
ſeipſum vindicat, tamẽ vt eius inimicum deus puniat
expectat atque optat. Quapropter cum & homo iuſtus
& homo malus de inimicis ſuis velint à domino vin-
dicari, vnde diſcernentur, niſi quia iuſtus & magis cu-
pit inimicũ ſuum corrigi quàm puniri, & cum in eum
videt à domino vindicari, non eius delectatur pœna,
quia non eum odit, ſed diuina iuſtitia, quia deum dili-
git? Deniq; ſi in hoc ſeculo in eum vindicatur, vel pro
illo etiam lætatur ſi corrigitur, vel certe pro aliis vt eũ
timeãt imitari. Ipſe quoque fit melior, nõ ſupplicio illi⁹
odia ſua paſcendo, ſed errata emendando. Ac per hoc
de beneuolentia eſt nõ de malitia quod lætatur iuſtus
cum videt vindictam, & manus ſuas lauat, id eſt, opera
ſua mundiora efficit in ſanguine, hoc eſt, in exitio pec-
catorum, ſumens inde nõ mali alieni gaudium, ſed di-
uinæ admonitionis exemplum. Si autem in futuro ſe-
culo vltimo dei iudicio vindicatur, hoc ei placet quod
deo, ne bene ſit malis, ne piorum præmiis etiam impij
perfruantur. Quod vtiq; iniuſtum eſt, & à regula veri-
C tatis, quã iuſtus diligit, alienum. Cum enim nos ad dili
gendos inimicos dominus hortaretur, exemplũ pro-
Matth.5. poſuit patris noſtri qui in cœlis eſt, qui facit ſolem ori-
ri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iiuſtos.
Nunquid tamen ideo vel temporalibus correptioni-
bus nõ emẽdat, vel pertinaciter duros in fine non dã-
nat? Sic ergo inimicus diligatur, vt non diſpliceat do-
mini iuſtitia qua punitur, Et ſic placeat iuſtitia qua pu-
nitur, vt non de malo eius, ſed de bono iudice gaudea
tur. Maleuolus enim animus contriſtatur, ſi eius inimi
cus correctus euaſerit pœnã. Et cum puniri eum videt,
vindicari ita ſe gaudet, vt non iuſtitia dei, quẽ non di-
ligit, ſed illius quem odit miſeria delectetur, Et cum
deo dimittit iudicium, vt plus noceat deus quàm ipſe
nocere poſsit, exoptat. Et cum dat cibum eſurienti ini-
mico potumq; ſitienti, malitioſe ſapit quod ſcriptũ eſt,
Hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper ca-
Roma.12. put eius. Agit enim vt amplius aggrauet & ei excitet in-
dignationẽ dei, quam carbonibus ignis ſignificari pu-
tat, nõ intelligens illum ignem eſſe pœnitentiæ vren-
tem dolore, quouſq; caput erectum ſuperbia beneficiis
inimici ad humilitatem ſalubrem deponatur, & in bo
no illius, huius malum vincatur. Vnde Apoſtolus vigi-

lanter adiunxit, Noli vinci à malo, ſed vince in bono D
malum. Quomodo autem poteſt vincere in bono ma- Ibidem.
lum, in ſuperficie bonus, & in abdito malus, qui opere
parcit, & corde ſæuit, manu mitis, voluntate crudelis?
Sic ergo ſpecie poſcentis in hoc Pſalmo futura in im-
pios vindicta prophetatur, vt intelligamus ſanctos ho-
mines dei ſuos inimicos dilexiſſe, nec cuiquã voluiſſe
niſi bonum, quod eſt pietas in hoc ſeculo, æternitas in
futuro. In pœnis autem malorũ non malis eorum, ſed
dei bonis iudiciis fuiſſe delectatos. Et vbicunq; in ſcri-
pturis ſanctis leguntur in homines odia eorum, odia
fuiſſe vitiorum, quæ ipſe etiã vnuſquiſq; hominũ odire
debet in ſe ſi diligit ſe. Iam vero quod ſequitur, *Intret
in conſpectum tuum.* Vel ſicut alij codices habent: *In
conſpectu tuo gemitus compeditorum.* Non facile quiſquã rep-
perit cõiectos in cõpedes à perſecutoribus ſanctos. Et
ſi accidit in tã magna atq; multiplici varietate pœna-
rum, tam raro accidit, vt nõ ſit credendum hoc in iſto
verſu quod cõmemoraret potiſsimum elegiſſe Prophe
tam. Sed nimirũ cõpedes ſunt infirmitas & corrupti-
bilitas corporis, quę aggrauant animam. Per eius enim
fragilitatẽ velut quorundã dolorũ moleſtiarũmq; ma-
teriam ad impietatẽ poterat cõpellere perſecutor. Ab E
his cõpedibus cõcupiſcebat diſſolui Apoſtolus & eſſe
cum Chriſto, manere autẽ in carne neceſſarium pro- Philip.1.
pter illos quibus Euãgelium miniſtrabat. Donec ergo
corruptibile hoc induat incorruptionem, & mortale 1.Corin.15.
hoc induat immortalitatem, velut compedibus caro
infirma, promptũ impedit ſpiritũ. Has ergo compedes
non ſentiunt, niſi qui in ſemetipſis ingemiſcũt grauati, 2.Corin.5.
habitaculum quod de cœlo eſt ſuperindui cupientes,
quia & mors horrori eſt, & mœrori vita mortalis. Pro
his Propheta gemitibus ingemit, vt intret in cõſpectu
dei gemitus compeditorũ. Poſſunt & illi intelligi com
pediti, qui præceptis ſapientiæ colligati ſunt, quæ pati-
enter ſuſtentata in ornamẽta vertuntur. Vnde ſcriptũ
eſt, Iniice pedem tuum in compedes eius. *Secundum
magnitudinem*, inquit, *brachii tui, recipe in adoptionem filios* Eccli.6.
mortificatorum. Vel ſicut in aliis codicibus legitur, *Poſ-
ſide filiorum † morte punitorum.* Vbi ſatis mihi videtur oſtẽ- † al. filios.
diſſe ſcriptura, quis fuerit gemitus compeditorum, qui
pro nomine Chriſti perſecutiones grauiſsimas pertu- F
lerunt, quæ in iſto Pſalmo apertiſsime prophetantur.
In diuerſis enim paſsionibus conſtituti orabãt pro Ec-
cleſia, ne infructuoſus eſſet poſteris ſanguis illorum, vt
dominica ſeges vnde inimici eam putabant peritură,
inde veracius pullularet. Filios quippe mortificatorum
dicit, qui non ſolum non ſunt territi præcedentium
paſsionibus, ſed in eum, pro cuius nomine paſſos eos
nouerant, exhortante illorum gloria ad imitandum
accenſi, copioſiſsimis agminibus crediderunt, Ideo
dixit, Secundum magnitudinem brachij tui. Res enim
tam magna ſecuta eſt in populis Chriſtianis, vt eam
qui ſe aliquid perſequendo proficere putabant, nullo
modo crederent ſecuturam. *Redde*, inquit, *vicinis no-
ſtris ſepties tantum in ſinus eorum.* Non mala optat, ſed iu-
ſta prænunciat, & futura prophetat. Septenario autem
numero, id eſt, ſeptupla retributione perfectionem pœ
næ vult intelligi, quia iſto numero plenitudo ſignifi-
cari ſolet. Vnde & illud eſt in bonis accipiendum, &
in hoc ſeculo ſepties tantum, quod poſitum eſt pro o-
mnibus, quaſi nihil habentes & omnia poſsidentes. Vi
cinos dicit, quia inter illos habitat Eccleſia vſq; in diẽ 2.Corin.6.
ſeparationis. Non enim modo fit diſceſsio corpora-
lis. In ſinus eorum dicit vtique nunc in occultis, vt vin

G dicta quæ in hac vita agitur in occulto, post innotescat io natioo ibus aote oculos nostros. Homo oanque cum datur in reprobum sensum, in interiore sinu accipit suppliciorum meritum futurorum. *Opprobriū eorum, quod exprobrauerunt tibi domine.* Hoc eis redde septuplū in sinus eorū: id est, pro isto opprobrio eos io occultis eorum plenissime reproba. Tibi enim exprobrauerunt, nomen tuum se arbitraotes in seruis tuis delere de terra. *Nos autem populus tuus.* Generaliter accipiendum de omni genere piorum & verorum Christianorum. Nos ergo quos perdere se posse putauerūt populus tuus. *Et oues gregis tui.* Vt qui gloriatur, io domino glorietur. *Confitebimur tibi in seculum.* Alij autem codices habent, *Confitebimur tibi in æternum.* Ex ambiguo Græco facta est ista diuersitas. Quod enim habet Græcus εἰς τὸν αἰῶνα, & in æternum & in seculū interpretari potest. Sed pro loco intelligendum quid melius interpretatum sit. Sensus ergo huius loci magis mihi videtur ostendere, in seculum dici oportere, id est, vsque in finem seculi. Sequens autem versus more scripturarum, maximeque Psalmorum, repetitio superio-

H ris est ordine commutato, prius habēs quod ibi est posterius, & posterius quod ibi est prius. Nam quod ibi dictum est, Confitebimur tibi: pro ipso hic dictum est, Annunciabimus laudem tuam. Quod itaque ibi dictum est, In seculum: pro ipso hic dictum est, In generationem. Ista quidem generationis repetitio perpetuitatem significat, siue vt nonnulli intelliguot, quia duæ suot generatiooes, vetus & noua. Sed in hoc fit se-

Ioan.3. culo vtraque, Quoniam qui noo renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum. Denique quia io isto seculo annūciatur laus dei, Nam

1.Ioan.3. in futuro seculo cum videbimus eum sicuti est, cui deinceps annuocietur, non erit. Nos ergo populus tuus & oues gregis tui, quas persequendo illi crediderunt se posse consumere. Confitebimur tibi in seculum, permanente vtique Ecclesia vsque in finem, quam illi delere conati sunt. *In generatione & generationem annunciabimus laudem tuam.* Quæ laus vt taceretur, pos finire conati sunt. Multis autem iam locis sanctarum scripturarum insinuauimus confessionem etiam pro laude

I poni, Sicuti est illud, Hæc dicetis in confessiooe, O-

Eccli.39. pera domini vniuersa quoniam bona valde: maximeque illud quod ait ipse saluator, qui nullum habebat omnino peccatum, quod pœnitendo confiteretur, Cō-

Matth.11. fiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Hoc dixi, vt apertius intelligatur, id esse repetitum in eo quod dictum est, Aonuociabimus laudem tuam: quod superius dictum erat, Confitebor tibi.

In Psalmum septuagesimumnonum Enarratio.

NON adeo multa sunt in hoc Psalmo, in quibus sermo noster patiatur difficultatem, vel intentio auditorum intelligendi impedimentum. Proinde adiuuante domino cum affectu audieodi & videndi iam quæ prophetata & prædicta sunt, tanquā eruditi io schola Christi currere debemus quæ plaoa sunt, vt si forte obscura exiguot officiū interpretandi, ea quæ plana sunt legendi officium à me debeaot flagitare. Cantatur hic de aduentu domini & saluatoris nostri Iesu Christi, & de vinea eius. Sed cantat ille Asaph quantum apparet illuminatus atq; correctus, cuius nomine nostis significari synagogā. Denique titulus Psalmi est, *In finem pro his qui immutabuntur.* Vtiq; in melius,

Quooiam Christus finis legis, ideo venit, vt immutet K in melius, Et ait, testimonium ipsius Asaph, boo ū testi- Roma.10. monium veritatis. Denique hoc testimonium, & Christum & vineam confitetur, hoc est, caput & corpus, regem & plebem, pastorem & gregem, & totum omniū scripturarum mysterium Christuoi & Ecclesiam. Concludit autem titulus Psalmi, *Pro Assyrio.* Assyrij interpretantur, dirigentes. Iam ergo non sit generatio quæ cor non direxit suum, sed generatio iam dirigens. Ergo audiamus quid dicat in hoc testimonio. *Qui pascis Israel intende,* Quid est, qui pascis Israël intende?

Qui deducis velut oues Ioseph. Iouocatur vt veniat, expectatur vt veniat, desyderatur vt veoiat, Ergo dirigentes inueniat. Qui deducis, inquit, velut oues Ioseph. Ipsum Ioseph velut oues, ipse Ioseph oues sunt, & ipse Ioseph ouis est. Audito Ioseph, quaoquā & interpretatio eius oominis multum iuuet, significat enim augmentum, & ideo vtique venit ille, vt mortificatum granum Ioan.12. multipliciter surgeret, hoc est, augeretur populus dei: tamen ex eo quod iam oostis contigisse Ioseph, veniat Gene.37. in mentem à fratribus venditus, veniat à suis exhono- Gene.41. ratus apud alienigenas exaltatus, & intelligetis io cuius L grege esse debeamus, simul cum illis qui iam dirigunt cor suum, vt lapis reprobatus ab ædificantibus fiat in Psal.117. caput anguli, tenens duos parietes de diuerso venientes, sed io angulo coocordantes. *Qui sedes super cherubin.* Cherubio sedes est gloriæ dei, & interpretatur plenitudo scientiæ, Ibi sedet deus io plenitudine scientiæ. Licet intelligamus cherubin sublimes esse cœlorum potestates atque virtutes, tamen si vis, eris cherubio. Si enim cherubin, sedes est dei, audi qoid dicat scriptura, Anima iusti, sedes est sapientiæ. Quomodo, inquis, ero plenitudo scientiæ? Quis hoc implet? Habes vode impleas. Plenitudo legis charitas. Noli per multa Roma.13. ire atque distendi. Terret te ramorum diffusio, radicem tene, & de magnitudine arboris noli cogitare. Sit in te charitas, & necesse est plenitudo scientiæ consequatur Quid eoim oescit qui charitatem scit? Quandoquidem dictum est, Deus charitas est. *Qui sedes super cherubin appare.* Ideo enim errauimus, quia noo apparebas, Appare. *Coram Ephrem & Beniamin & Manasse.* Appare, inquam, coram gente Iudæorum, coram po- M pulo Israël. Ibi enim Ephrem, ibi Manasses ibi Beniamin. Sed interpretationem videamus, Ephrem fructificatio, Beniamin filius dexteræ, Manasses oblitus. Appare enim coram fructificatione, coram filio dexteræ, appare coram oblito, vt iam noo sit oblitus, sed venias illi in mentem qui liberasti. Si enim gentes com Psal.21. memorabuotur, & conuertentur ad domioum vniuersæ fines terræ, populus ipse de Abraham veniens, non habuit parietem suum qui gaudeat in angulo, cum scriptum sit, Reliquiæ saluæ fient? *Excita potentiam tuam.* Nam infirmus eras quando dicebatur, Si filius dei est, descendat de cruce. Nihil valere videba- Matth.27. ris. Præualuit super te persecutor, & demoostrasti hoc antea, quia & Iacob ipse præualuit angelo in luctando. Quando nisi vellet angelus? Et præualuit homo, & victus est angelus, & victor homo tenet angelū, & dicit, Non dimittam te, nisi benedixeris mihi. Magoum Gene.28. sacramentum, Et stat victus, & benedicit victorem. Victus, quia voluit, carne iofirmus, maiestate fortis, & benedixit: Vocaberis, inquit, Israël. Tetigit tameo & femoris latitudinem & aruit, eundemq; hominem vnū, Ibidem. fecit & benedictum & claudum. Vides claudicasse populum Iudæorum, vide ibi & benedictum genus Apostolorum.

A ſtolorum. Excita ergo potentiam tuam. Quandiu vi-
1.Corin.13. deris infirmus? Crucifixus ex infirmitate, reſurge in vir
tute, Excita potentiam tuam. *Et veni, vt ſaluos facias nos,*
Deus conuerte nos. Auerſi enim ſumus à te, & niſi tu con-
uertas, non conuertemur, *Et illumina faciem tuam, &*
ſalui erimus. Nunquid ille obſcuram habet faciem? Nõ
habet obſcuram faciem, ſed oppoſuit ei nubem car-
nis, & tanquam velum infirmitatis, & non eſt putatus
ipſe cum penderet in ligno, agnoſcendus cum ſederet
in cœlo. Nam ita factum eſt. Præſentem in terra Chri-
ſtum & miracula facientem non agnouit Aſaph, mor-
tuum tamen poſteaquam reſurrexit & aſcendit in cœ-
lum, agnouit, compunctus eſt, dixerat & de illo to-
tum, hoc eſt teſtimoniũ quomodo agnoſcimus in hoc
Pſalmo, Illumina faciem tuam, & ſalui erimus. Obtexi-
ſti faciem tuam & ægrotauimus, illumina illam, & ſal-
ui erimus. *Domine deus virtutum vſquequo iraſceris in ora-*
tionem inimici tui, adhuc iraſceris in orationem ſerui tui? Iam
ſerui tui. Iraſcebaris in orationem inimici tui, adhuc
iraſceris in orationem ſerui tui? Conuertiſti nos, agno-
uimus, & adhuc iraſceris in orationem ſerui tui? Ita
B plane iraſceris vt pater corrigens, non vt iudex dam-
Eccleſiaſti- nans: Ita plane iraſceris, quia ſcriptum eſt, Fili acce-
ci.2. dens ad ſeruitutem dei, ſta in iuſtitia & timore, & prę-
para animam tuam ad tentationem. Ne putes iam trã-
Heb.12. ſiiſſe iram dei, quia conuerſus eſt, tranſiit, ſed ne dam-
net in æternum, Flagellat autem, non parcit, quia fla-
gellat omnem filium quem recipit. Si flagellari detre-
ctas, recipi quare deſyderas? Flagellat autem omnem
filium quem recipit. Flagellat omnem, qui & vnico
non pepercit. Sed tamen quandiu iraſceris in oratio-
nem ſerui tui? Non iam inimici tui. Sed iraſceris in o-
rationem ſerui tui. Quandiu? ſequitur: *Cibabis nos pa-*
ne lachrymarum, & potabis nos in lachrymis in menſura. Quid
1.Corin.10. eſt in menſura? Apoſtolum audi, Fidelis deus qui non
vos permittit tentari, ſupra quàm poteſtis ferre. Ipſa
eſt menſura pro viribus tuis, ipſa eſt menſura vt eru-
diaris, nõ vt opprimaris. *Poſuiſti nos in contradictionem vi*
cinis noſtris. Plane factum eſt, id eſt, de Aſaph electi ſunt
qui irent ad gentes, & prædicarent Chriſtum, & dice-
Acto.17. retur eis, Quis eſt iſte nouorum dæmoniorum annun-
ciator? Poſuiſti nos in contradictionem vicinis no-
ſtris. Eum enim prædicabant cui contradicebatur, quẽ
C prædicabant mortuum reſurrexiſſe Chriſtum. Quis
hoc audiat? Quis hoc nouerit? Noua res, Sed ſigna
conſequebantur, & incredibili rei fidem miracula fa-
ciebant. Contradicebatur, ſed contradictor vince-
batur, & ex contradictore fidelis efficiebatur. Ibi ta-
men magna flamma, ibi martyres cibati pane lachry-
marum, & potati in lachrymis, ſed in menſura, non
amplius quàm poterant ferre, vt poſt menſuram la-
chrymarum ſequeretur corona gaudiorum. *Et ini-*
mici noſtri ſubſannauerunt nos. Et vbi ſunt qui ſubſanna-
uerunt? Diu dictum eſt, Qui ſunt iſti colentes mortu-
um, adorantes crucifixum? Diu dictum eſt, Vbi eſt na-
ſus ſubſannantium? Nónne nunc qui reprehendunt,
in cauernas fugiunt, ne videantur? Et inimici noſtri
ſubſannauerunt nos. Sed videtis quid ſequatur: *Do-*
mine deus virtutum conuerte nos, & oſtende faciem tuam, & ſalui
erimus. Vineam ex Aegypto tranſtuliſti, eiciſti gentes & planta-
ſti eam. Nouimus factum eſt. Quæ gentes eiectæ ſunt?
Amorræi, Cethæi, Hiebuſæi, Gergeſæi, & Euæi, Qui-
bus expulſis & victis, introductus eſt populus ex Aegy
pto liberatus in terram promiſsionis. Vnde vinea eie-
cta ſit, & vbi plantata ſit, audiuimus, Videamus quid

deinde factum eſt, quomodo crediderit, quantum cre D
uerit, quid occupauerit. Vineam ex Aegypto tranſtu-
liſti, eieciſti gentes & plantaſti eam. *Viam feciſti in con-*
ſpectu eius, & plantaſti radices eius & impleuit terram. Nun-
quid impleret terram, niſi via fieret in conſpectu eius?
Quæ via facta eſt in conſpectu eius? Ego ſum, inquit,
via, veritas & vita. Merito impleuit terram. Hoc di- Ioan.14.
ctum modo de vinea iſta quod perfectum eſt vſque in
finem. Veruntamen quid prius? *Operuit montes vmbra*
eius, & arbuſta eius cedros dei. Extendiſti palmites eius vſque ad
mare, & vſque ad flumen propagines eius. Hoc deſyderat of-
ficium expoſitoris, non ſufficit lectoris & laudatoris,
Adiuuate me intendendo. Solet enim vineæ huius
commemoratio in hoc Pſalmo caliginem facere mi-
nus intentis. Etenim magnitudo vineæ huius iam à
nobis explicata eſt, & vnde facta eſt, & vnde facta ſit
magna, prædictum eſt. Viam feciſti in conſpectu eius,
& plantaſti radices eius, & impleuit terram. Hoc de
perfectione ipſius dictum eſt. Sed tamen prima gens
Iudæa fuit iſta vinea. Gens autem Iudæa vſque ad ma-
re, & vſque ad flumen regnauit. Vſque ad mare, appa- Nume.34.
ret in ſcriptura quod mare ibi vicinum ſit. Et vſque ad E
flumen Iordanem. Trans Iordanem enim aliquid Iu-
dæorum collocatum eſt, infra Iordanem autem tota
gens. Ergo vſque ad mare, & vſque ad flumen regnum
Iudæorum, Regnum Iſraël non à mari vſque ad ma-
re, ſed & à flumine vſque ad terminos orbis terræ. Illa
iam perfectio vineæ eſt, de qua hic prædixit, Viam fe-
ciſti in conſpectu eius, & plantaſti radices eius, & im-
pleuit terram. Cum tibi ergo prædixiſſet perfectionẽ,
rediit ad initium, de quo initio ſit facta perfectio. Ini-
tium vis audire? Vſque ad mare, & vſque ad flumen. Fi-
nem vis audire? Dominabitur à mari vſque ad mare, Pſal.71.
& à flumine vſque ad terminos orbis terrę: hoc eſt, im-
pleuit terrã. Videamus ergo teſtimonium Aſaph, quid
factum eſt primæ vineæ: quid eſt expectandum ſecun-
dæ vineæ, imò eidem vineæ. Ipſa eſt enim, non enim al
tera eſt. Inde Chriſtus ſalus ex Iudæis, inde Apoſtoli, in- Ioan.4.
de primi credentes, & precia rerum ſuarum ante pedes Acto.2.
Apoſtolorum ponẽtes, inde omnia hæc. Et ſi aliqui ex & 4.
ramis fracti ſunt, propter incredulitatem fracti ſunt, tu Roma.11.
autem populus gentium fide ſta, Noli altũ ſapere, ſed
time. Nam ſi deus naturalibus ramis non pepercit, ne- F
que tibi parcet. Si autem altum ſapis, non tu radicem
portas, ſed radix te. Quid ergo, vinea ante cuius con-
ſpectum facta eſt via? Facta eſt vt impleret terram. Pri-
mo vbi fuit? Operuit montes vmbra eius. Qui ſunt
montes? Prophetæ. Quare operuit illos vmbra eius?
Quia obſcure locuti ſunt. Quare futura annũciata ſũt?
Audis à Prophetis, Obſerua ſabbatum, octauo die cir-
cumcide infantem, offer ſacrificium arietis, vituli, hirci,
noli moueri, vmbra eius eſt cooperiens mõtes dei, Ve-
niet & poſt vmbrã manifeſtatio. Et arbuſta eius cedros
dei, id eſt, cooperuit cedros dei altiſsimas ſedes dei.
Sunt enim cedri ſignificantes ſuperbos euertẽdos. Ce-
dros Libani, altitudines mundi operuit creſcendo vi-
nea iſta, Et mõtes dei omnes ſanctos prophetas patriar
chas. Sed quouſque extendiſti palmites eius? Vſque ad
mare & vſque ad flumen propagines eius. Inde quid?

Vt quid deſtruxiſti maceriam eius? Iã videtis euerſam illã
gentem Iudæorum, iam ex alio Pſalmo audiſtis, In do Pſal.73.
labro & fractorio deiecerunt eam. Quando fieret, niſi
eius maceria deſtrueretur? Quæ eſt maceria eius? Mu-
nitio eius. Extitit enim ſuperba aduerſus plantatorem
ſuum, Sed ſeruos ad ſe miſſos & petentes mercedem Matth.21.

G coloni flagellauerunt,& cæciderunt,& occiderũt. Venit & vnicus filius,dixerũt,Hic est hæres, venite occidamus eum,& nostra erit hæreditas. Occiderũt & extra vineam proiecerũt. Proiectus magis posſidet vnde proiectus est,Sic enim ei minatur per Esaiam, Destruã maceriam eius. Quare? Expectaui enim vt faceret vuã, fecit autem spinas. Expectaui inde fructum, & inueni peccatum, Quid ergo quæris ô Asaph? Vt quid destruxisti maceriam eius? Tu enim nescis, Quare? Expectaui vt faceret iudicium,& fecit iniquitatem. Non erat destruenda maceria eius? Et venerunt gentes, destructa maceria,inuasa est vinea, ac deletum regnum Iudæorum. Hoc primum plangit,sed non sine spe. De directione enim cordis iã loquitur,id est,pro Assyriis, pro diripientibus† Psalmus est, Vt quid destruxisti maceriã eius? *Et vindemiant eam omnes transeuntes viam.* Quid est, viam transeuntes? Temporaliter dominantes.

Math. 21. — Esa. 5. — † al. diri-gentibus.

Deuastabit eam aper de sylua. Aprum de sylua quid intelligimus? Iudæis porcus aduersus est, & in porco ponunt tanquam immundiciam gentium. A gentibus autem euersa est gens Iudæa, Sed rex ille qui euertit, non H tantum porcus immundus, sed etiam aper fuit. Quid enim aper,nisi porcus sæuus,porcus superbus? Aper de sylua vastauit eam: De sylua, de gentibus. Etenim illa vinea erat,gentes autem syluæ erant. Sed quando crediderunt gentes,quid dictum est? Tunc exultabunt omnia ligna syluarũ. Deuastauit eam aper de sylua. *Et singularis ferus depastus est eam.* Quid est singularis ferus? Ipse aper qui deuastauit eam, singularis ferus. Singularis,quia superbus. Hoc enim dicit omnis superb⁹. Ego sum,ego sum,& nemo. Sed quo fructu hæc? *Deus virtutum conuertere vero.* Quamuis hæc facta sint, conuertere vero. *Respice de cælo & vide & visita vineam istam. Et perfice eam quam plantauit dextera tua.* Non aliam institue, sed hanc perfice. Ipsum est enim semen Abraham, ipsum est semen in quo benedicuntur omnes gentes: ibi est radix, ibi portatur oleaster insertus. Perfice vineam I istam quam plantauit dextera tua. Sed vbi perficit?

Psal. 95. — Gene. 12. & 26.

Et super filium hominis quem confirmasti tibi. Quid euidentius? Quid adhuc expectatis vt vobis disputando exponamus,& non potius vobiscum admirando clamemus,Perfice vineam istam quam plantauit dextera tua, & super filium hominis eam perfice? Quem filium hominis? Quem confirmasti tibi. Magnum firmamentum, ædifica quantum potes: Fundamentum enim aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est Christus Iesus. *Succensa igni & effossa ab increpatione vultus tui peribunt.* Quæ sunt succensa igni & effossa, quæ peribunt ab increpatione vultus tui? Videamus & intelligamus quæ sint igni succensa & effossa. Quid increpauit Christus? Peccata. Ab increpatione vultus eius peccata perierunt. Quare ergo peccata igni succensa & effossa. Omnia peccata duæ res faciunt in homine, cupiditas & timor. Cogitate, discutite, interrogate corda vestra, perscrutamini conscientias, videte vtrum posſint esse peccata, nisi aut cupiendo aut timendo. Proponitur tibi præmium, vt pecces, id est, quod te delectet, facis propter quod cupis: sed forte non induceris donis, terreris minis, facis propter quod times, Corrumpere te vult aliquis,vt dicas, verbi gratia,falsum testimoniũ. Innumerabilia sunt, sed planiora propono,de quibus cætera coniiciatis. Attendisti tu deum,& dixisti in animo tuo, Quid prodest homini si totum mundum lucretur,animę autem suę detrimentum patiatur? Nõ adducor præmio, vt perdam animam meam pro lucro pecuniæ. Cõuertit ille se ad K incutiendum metum: qui præmio corrumpere non valuit, incipit minari damnum, & expulsionem, cædes, fortasſis mortem. Ibi iam si cupiditas non valuit,forte timor valebit vt pecces. Porro autem si de scripturis contra cupiditatem venit tibi in mentem. Quid prodest homini si totum mundum lucretur,animæ autem suæ detrimentum patiatur? Veniat etiam contra timorem in mentem, Nolite timere eos qui corpus occidunt,animam autem non posſunt occidere. Quicunque te vult occidere,vsque ad corpus ei licet, vsque ad animam non licet. Anima tua non morietur,nisi tu eã volueris occidere. Perimat aliena iniquitas carnem tuam,dum seruet veritas animam tuam. Si autem à veritate resilieris, quid tibi amplius facturus est inimicus, quàm tu tibi ipse facis? Inimicus sæuiens carnem potest occidere, tu autem dicendo falsum testimonium animam occidis. Audi scripturam, Os quod mentitur occidit animam. Itaque fratres mei ad omne recte factum amor & timor ducit. Vt facias bene,amas deum & times deum: vt autem facias male, amas mundum, L & times mundum. Hæc duo conuertentur ad bonum. Amabas terram, ama vitam æternam: timebas mortem,time gehennam. Quicquid tibi iniquo promiserit mundus,nunquid potest dare quantum dabit iusto deus? Quicquid tibi iusto minatus fuerit mundus, nunquid potest facere quod facit iniquo deus? Vis audire quid daturus est deus,si iuste vixeris? Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Vis audire quid facturus est impiis? Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Bene quidem tu nihil aliud vis, quàm vt bene tibi sit. Nam in eo quod amas, vis vt bene tibi sit: & in eo quod times,non vis vt male tibi sit: sed nõ in ea regione quæris, in qua quærendum est. Festinas: nam & sine indigentia vis esse & sine molestia. Bonũ est quod vis, sed tolera quod non vis, vt asſequaris quod vis. Proinde illius facies delens peccata, quid faciet? Quæ M sunt peccata? Succensa igni & effossa. Quid fecerat amor malus? Tanquam ignem succẽderat. Quid fecerat timor malus? Tanquam effoderat. Amor quippe inflammat, timor humiliat: ideo peccata mali amoris igne succẽsa sunt, peccata mali timoris effossa sunt. Humiliat & bonus timor, accendit & bonus amor, sed aliter atque aliter. Nam & colonus intercedẽs pro arbore quæ fructus non dabat ne subuerteretur,ait, Circunfodio eam & adhibeo cophinum stercoris. Fossa significat piam humilitatem timentis, & stercoris cophinus sordes vtiles pœnitentis. De igne autem boni amoris dominus dicit, Ignem veni mittere in terram: quo igne inardescant spiritu feruentes, & dei ac proximi charitate flagrantes. Ac per hoc sicut omnia iusta opera bono timore & bono amore fiunt, sic malo amore & malo timore omnia peccata committũtur. Ergo succensa igni & effossa omnia scilicet peccata ab increpatione vultus tui peribunt. *Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, & super filium hominis quem confirmasti tibi: Et non discedimus à te.* Quàm diu generatio praua & amaricãs, & quæ cor non dirigit suum, dicat Asaph, & ostendat se misericordia tua: Fac bene cũ vinea tua, perfice illã, quoniam cæcitas ex parte in Israël facta est, vt plenitudo gentium introiret, & sic omnis Israël saluus fieret: Demonstrata facie tua super virum dexteræ tuæ quem confirmasti tibi, nõ discedimus à te. Quàmdiu nos increpas? Quàmdiu accusas? Hoc fac & non discedimus à te.

1. Corin. 3. — 2. sen. dis. 43. Modi autem. — Matth. 16. — Matth. 10. — Sapien. 1. — Matth. 25. — Ibidem. — Luc. 13. — Luca. 12. — Psal. 77. — Roma. 11.

A à te. *Viuificabis nos, & nomen tuum inuocabimus.* Tu no-
bis dulcis eris, viuificabis nos. Nam prius amabamus
Colos.3. terram non te, ſed mortificaſti membra noſtra quæ
ſunt ſuper terram. Illud enim vetus teſtamentum ha-
bens promiſſa terrena, hoc videtur ſuadere ne gratis
colatur deus, ſed quia aliquid dat in terra, ideo diligi-
tur. Quid amas vt deum non ames? Dic mihi: Ama
ſi potes aliquid quod ille non fecit. Circunſpice vni-
uerſam creaturam, vide vtrum alicubi cupiditatis vi-
ſco tenearis, & à diligendo creatorem impediaris, niſi
ea re quam creauit ipſe quem negligis. Quare autem
amas iſta, niſi quia pulchra ſunt? Poſſunt eſſe tam pul-
chra, quàm ille à quo facta ſunt? Miraris hæc, quia il-
lum non vides: ſed per ea quæ miraris ama quem non
vides. Interroga creaturam, ſi à ſe ipſa eſt, remane in
illa. Si autem ab illo eſt, non ob aliud pernicioſa eſt
amatori, niſi quia præponitur creatori. Quare hoc di-
xi? Propter verſum iſtum fratres. Mortui ergo erant
qui propterea deum colebant, vt eis ſecundum carnē
Roma.8. bene eſſet. Sapere enim ſecundum carnem mors eſt, &
mortui ſunt qui non deum gratis colunt: id eſt, quia
B ipſe bonus eſt, non quia dat talia bona, quæ dat & non
bonis. Pecuniam vis à deo? habet & latro. Vxorem, fœ-
cunditatem filiorum, ſalutem corporis, dignitatem ſe-
culi, attende quàm multi mali habent, hoc eſt, totum
propter quod eum colis. Nutabunt pedes tui, putabis
te ſine cauſa colere, quando in eis vides iſta qui eum
non colunt. Ergo iſta dat omnia etiam malis, ſe ſolum
ſeruat bonis. Viuificabis nos, nam mortui eramus
quando terrenis rebus inhærebamus, mortui eramus
quando terreni hominis imaginem portabamus. Viui-
ficabis nos, innouabis nos: vitā interioris hominis da-
bis nobis. Et nomen tuum inuocabimus, id eſt, te dili-
gemus: Tu nobis dulcis eris remiſſor peccatorum no-
ſtrorum, tu eris totum præmium iuſtificatorum. Do-
mine deus virtutum conuerte nos, & oſtende faciem
tuam & ſalui erimus.

In Pſalmum LXXX. Enarratio.

LOQVI ad vos de præſenti Pſalmo ſuſcepi-
mus, adiuuet vocem noſtram qui & veſtram.
Etenim aliquanto eſt obtuſior: dabit ei vires
C intentio audientium, & adiutorium iubētis vt loquar.
Titulum habet pſalmus iſte: *In finem pro torcularibus
quinta ſabbati, pſalmus ipſi Aſaph.* In vnum titulum mul-
ta ſunt congeſta myſteria, ita tamen vt limen pſalmi
indicet interiora. Cum de torcularibus locuturi ſu-
mus, nemo veſtrum aliquid expectet nos dicturos eſſe
de lacu, de prelo, de fiſcinis, quia nec ipſe pſalmus hoc
habet, & ideo magis indicat myſteriū. Nam & ſi ali-
quid tale pſalmi textus contineret, non deeſſet qui pu-
taret ad literam eſſe accipienda torcularia, nec aliquid
illic tale amplius requirendum, nec myſtice aliquid po
ſitum & ſacrate ſignificatum, ſed diceret ſimpliciter,
pſalm' de torcularib' loquitur. Et tu mihi neſcio quid
aliud ſuſpicaris? nihil hic tale audiſtis cum legeretur.
Ergo accipite torcularia myſterium eccleſię quod nūc
agitur. In torcularibus animaduertimus quædam tria,
preſſuram, & de preſſura quædam duo, vnum recon-
dendum, alterum proiiciendum. Fit ergo in torculari
conculcatio, tribulatio, pōdus, & in his oleum eliqua-
tur occulte in gemellarium, amurca publice per plate-
as currit. Intendite ad magnum hoc ſpectaculum. Nō
enim deſerit deus dare nobis quod cum magno gau-
dio expectemus: Aut circi inſania huic ſpectaculo cō-
paranda eſt? Illa ad amurcam pertinet, hoc ad oleum.

Quando ergo auditis contumaciter garrire blaſphe- D
mos & dicere, abundare preſſuras temporibus Chri-
ſtianis, ſcitis enim quia hoc amant dicere: & vetus qui-
dem, ſed à temporibus Chriſtianis cœpit prouerbium,
Non pluit deus, duc ad Chriſtianos, quanquam priores
iſta dixerunt. Iſti autem modo dicunt & quia pluit de-
us, dicāt Chriſtiani, nō pluit deus, nō ſeminamus, pluit
deus, nō trituramus, & inde volunt ſuperbire vnde de-
berent amplius ſupplicare, eligētes blaſphemare quàm
orare. Cum ergo iſta commemorant, cum iſta iactant,
cum iſta dicunt, & contumaciter dicunt, non cum ti-
more, ſed cum elatione, nō vos perturbent. Puta enim
quia preſſuræ abundant, tu oleum eſto. Nigra tenebris
ignorātiæ amurca inſultet, & illa tanquam per plateas
proiecta publice inſultet, tu apud te in corde tuo, vbi
qui videt in occulto reddet tibi, liquare in gemellari- Math.6.
um. Oliua in arbore quibuſdam quidem tempeſtatibus
agitatur, non tamen preſſuris torcularis atteritur: ideo
vtrunque ſimul pendet ex arbore, & quod proiicien-
dum eſt, & quod recondendum eſt. At vbi ad torcular
& preſſuras ventum fuerit, vtrunque diſcernitur, diri-
mitur, & aliud appetitur, aliud reſpuitur. Vultis noſſe E
vim torcularium iſtorum? Vt vnum aliquid dicam, vn
de & ipſi murmurant qui ea faciunt: Quantæ, inqui-
unt, rapinæ temporibus noſtris, quantæ preſſuræ inno-
centium, quantæ expoliationes rerum alienarum? Ita
ſanè in amurcam attenditis, quia rapiuntur res alienæ:
in oleum non attenditis, quia pauperibus donantur &
propriæ? Non habebat antiquitas tales raptores rerum
alienarum, ſed habebat antiquitas tales donatores re-
rum ſuarum? Aliquanto eſto curioſior in torculari, no-
li hoc ſolū videre quod publice fluit, eſt aliquid quod
quærendo inuenias: diſcute, audi, cognoſce quàm mul
ti faciunt quod ex ore domini cum audiſſet vnus diues
triſtis abſceſſit: Ex euangelio multi audiunt, Vade, ven Math.19.
de omnia quæ poſſides, & da pauperib', & habebis the
ſaurum in cœlis, & veni ſequere me. Nō attēdis quàm
multi id faciunt? Pauci, inquiunt, ſunt: Ipſi tamen pau-
ci oleum ſunt: & qui bene vtuntur his rebus quas poſ-
ſident, ad oleum pertinent. Adiunge omnia, & vide-
bis patrisfamiliâs tui plenas apothecas. Vides raptorē
qualem nunquam vidiſti. Vide contemptorem rerum F
ſuarum qualem nunquam vidiſti. Lauda torcularia, im
pletur prophetia de Apocalypſi, Iuſtus iuſtior fiat, & Apoc.22.
ſordidus ſordeſcat adhuc. Ecce torcularia in hac ſen-
tentia: Iuſtus iuſtior fiat, & ſordidus ſordeſcat adhuc.
Quare & quinta ſabbati? Quid eſt hoc? Recurramus
ad prima opera dei, ne forte ibi aliquid inueniamus,
quo & ſacramentum intelligamus. Sabbatum enim ſe-
ptimus dies eſt, quo requieuit deus ab omnibus operi- Gene.1.
bus ſuis, magnum intimans myſterium quietis noſtræ
futuræ ab omnibus operibus noſtris. Prima ſabbati di
citur primus dies, quem dominicum etiam nomina-
mus: ſecunda ſabbati, ſecundus dies: tertia ſabbati, ter-
tius dies: quarta ſabbati, quartus dies: quinta ergo ſab-
bati, quintus dies à dominico die: poſt quem ſexta ſab-
bati, ſextus dies: & ipſum ſabbatum, ſeptimus dies. Vi-
dete itaque quibus loquatur hic pſalmus. Videtur enī
mihi quoniam baptizatis loquitur. Quinto enim die
deus ex aquis creauit animalia. Quinto die, id eſt, quin
ta ſabbati dixit deus, Producant aquæ reptilia anima-
rum viuarum. Videte ergo vos in quibus iam produ- Ibidem.
xerunt aquæ reptilia animarum viuarum. Vos enim ad
torcularia pertinetis, & in vobis quod produxerunt a-
quæ, aliud eliquatur, aliud proiicitur. Sunt enim multi

G non digne viuẽtes baptiſmo quod perceperũt. Quàm
multi enim baptizati hodie circum implere, quàm iſtã
baſilicam maluerunt? Quàm multi baptizati, aut caſas
in vicis faciunt, aut non fieri conqueruntur? Pſalmus
autem iſte pro torcularibus & quinta ſabbati cãtatur,
& in preſſura diſcretionis, & in ſacramento baptiſmi
cantatur ipſi Aſaph. Aſaph homo quidam fuit hoc no
mine appellatus, ſicut Idithum, ſicut Chore, ſicut alia
nomina quæ inuenimus in titulis pſalmorũ: interpre-
tatio tamen nominis myſterium intimat occultæ veri-
tatis. Aſaph quippe Latine dicitur congregatio. Ergo
pro torcularibus quinta ſabbati cantatur ipſi Aſaph, id
eſt, pro preſſura diſcernente baptizatis ex aqua renatis
cantatur pſalmus dominicæ congregationi. Titulum
† al. prędiis in limine legimus, & in his prelis † quid ſibi velint in-
telleximus. Iam ſi placet etiam ipſam domum operis,
id eſt, ipſius torcularis interiora videamus: Intremus,
inſpiciamus & gaudeamus, timeamus, appetamus, fu-
giamus. Omnia enim hæc inuenturi eſtis in hac inte-
riore domo, id eſt, in textu ipſius pſalmi, cum legere &
adiuuante domino quod donauerit loqui cœperim⁹.
H Ecce vos ô Aſaph congregatio domini, *Exultate deo
adiutori noſtro.* Vos qui congregati eſtis hodie, vos ho-
die Aſaph domini, ſiquidem vobis canitur pſalmus ip-
ſi Aſaph, Exultate deo adiutori noſtro. Exultãt alij cir-
ca vos deo, exultant alij deceptori ſuo, exultate vos ad-
iutori veſtro. Exultant alij deo ſuo ventri ſuo, Exultate
vos deo veſtro adiutori noſtro. *Iubilate deo Iacob:*
Quia & vos pertinetis ad Iacob, immo vos eſtis Iacob
Gene. 25. minor populus cui ſeruit maior, Iubilate deo Iacob.
Quicquid verbis explicare non potueritis, nõ ideo ta-
men ab exultatione ceſſetis: quod potueritis explicare,
clamate: quod non poteſtis, iubilate. Etenim ex abun-
dantia gaudiorum, cui verba ſufficere non poſſunt, in
iubilationẽ ſolet erumpere, Iubilate deo Iacob. *Ac-
cipite pſalmum & date tympanum.* Et accipite & date. Quid
accipite? Quid date? Accipite pſalmum, & date tym-
panum. Dicit quodam loco Apoſtolus Paulus, repre-
Philip. 4. hendens & dolens, quòd nemo illi communicauerit
in ratione dati & accepti. Quid eſt in ratione dati &
1. Corin. 9. accepti, niſi quod alio loco aperte expoſuit, Si nos vo-
bis ſpiritalia ſeminauimus, magnum eſt ſi nos carna-
I lia veſtra metamus? Et verum eſt quòd tympanum
quod de corio fit, ad carnem pertinet. Pſalmus ergo
ſpiritalis eſt, tympanũ carnale. Ergo plebs dei, congre-
gatio dei accipite pſalmum, & date tympanum, accipi-
te ſpiritalia & date carnalia: hoc eſt, quod & vos ad
Fabricarũ illam menſam beati martyris exhortati ſumus, vt acci-
conſtructio pientes ſpiritalia, daretis carnalia. Hæc enim quæ ex-
trahuntur ad tempus, ad recipienda corpora, vel viuo-
rum vel mortuorum neceſſaria ſunt, ſed tempore præ-
tereunti. Nunquid poſt iudicium dei iſtas fabricas in
cœlum leuabimus? Sine his tamen hoc tempore age-
re quæ ad poſſidendum cœlum pertinent non poteri-
mus. Si ergo auidi eſtis in ſpiritalibus accipiendis, de-
uoti eſtote in carnalibus erogandis. Accipite pſalmum
& date tympanum: accipite vocem noſtram, reddite
manus veſtras. *Pſalterium iocundum cum cithara.* Memi-
Supra pſal. ni nos aliquando differentiam pſalterij & citharæ in-
56. & 70. timaſſe charitati veſtræ. Studioſi qui meminerunt re-
Tracta. 2. cognoſcant, qui vel non audierunt, vel non meminе-
runt diſcant. Iſtorum duorum organorum muſico-
rum, & pſalterij & citharæ hæc differentia eſt, quòd
pſalterium lignum illud concauũ vnde canoræ chor-
dæ redduntur, in ſuperiore parte habet: deorſum fe-
riuntur chordæ, vt deſuper ſonent. In cithara vero hęc K
eadem concauitas ligni partem inferiorem tenet, tan-
quam illud ſit de cœlo, hoc de terra. Cœleſtis enim
eſt prædicatio verbi dei: Sed ſi expectamus cœleſtia,
non ſimus pigri ad operanda terrena, quia pſalterium
iocundum, ſed cum cithara. Hoc alio modo dictum
eſt quod ſupra, Accipite pſalmum & date tympanum.
Hic pro pſalmo pſalterium, pro tympano cithara po-
ſita eſt. Hoc tamen admoniti ſumus, vt prædicationi
verbi dei corporalibus reſpondeamus operibus. *Tu-
ba canite.* Hoc eſt clarius & fidentius prædicate: ne ter-
reamini, ſicut ait Propheta quodam loco, Exclama,
& exalta ſicut tuba vocem tuam. Tuba canite. *In* *Eſa. 58.*
initio menſis tubæ. Præceptum erat vt in initio menſis
tuba canerent, & hoc vſque nunc Iudæi corporaliter
faciunt, ſpiritaliter non intelligunt. Initium enim mẽ- *Leuit. 3.*
ſis, noua luna eſt. Noua luna, noua vita eſt. Quid eſt
noua luna? Si qua igitur in Chriſto noua creatura. *2. Corin. 5.*
Quid eſt tuba canite in initio menſis tubæ? Cum tota
fiducia nouam vitam prædicate, ſtrepitum vitæ vete-
ris nolite metuere. *Quia præceptum ipſi Iſrael eſt, & iudi-
cium deo Iacob.* Vbi præceptum, ibi iudicium. Qui e- L
nim in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Et *Roma. 2.*
ipſe præcepti dator dominus Chriſtus, verbum caro fa *Ioan. 1.*
ctum, In iudicium, inquit, veni in hunc mundum, vt *Ioan. 9.*
qui non vident, videant, & qui vident cæci fiant. Quid
eſt, vt qui non vident, videant, & qui vident cæci fi-
ant: niſi, humiles exaltentur, ſuperbi deiiciantur? Non
enim qui vident cæci fiant, ſed qui ſibi videre viden-
tur, de cæcitate conuincantur. Hoc agit myſterium
torcularis, vt qui non vident videant, & qui vident
cæci fiant. *Teſtimonium in Ioſeph poſuit illud.* Eia fratres
quid eſt? Ioſeph interpretatur augmentatio. Memi-
niſtis, noſtis Ioſeph in Aegyptum venditum: Chri- *Gene. 37.*
ſtus ad gentes tranſiens. Ibi Ioſeph poſt tribulationes *& 41.*
exaltatus, & hic Chriſtus poſt paſsionem martyrum
glorificatus. Ergo ad Ioſeph magis gentes pertinent:
Et ideo augmentatio, quia multi filij deſertæ magis
quàm eius quæ habet virum. Teſtimonium in Ioſeph *Eſa. 54.*
poſuit illud. *Dum exiret de terra Aegypti.* Videte & hic
ſignificari quintam ſabbati, quando exiit de terra Ae-
gypti Ioſeph, id eſt, populus multiplicatus per Ioſeph
per mare rubrum traiectus eſt. Et tunc ergo produxe- *Exod. 14.*
runt aquæ reptilia animarum viuarum. Nihil aliud M
tunc in figura portendebat tranſitus populi per mare, *Gene. 1.*
niſi tranſitum fidelium per baptiſmum: teſtis eſt Apo- *1. Corin. 10.*
ſtolus, Nolo enim vos, inquit, ignorare fratres, quia pa
tres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes per ma-
re tranſierũt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nu-
be & in mari. Nihil ergo aliud ſignificabat trãſitus per
mare, niſi ſacramentum baptizatorum: nihil aliud in-
ſequentes Aegyptij, niſi abundantiã præteritorum de-
lictorum. Videtis euidentiſsima ſacramenta? Premunt
Aegyptij, vrgent, inſtant ergo peccata, ſed vſque ad a-
quam. Quid ergo times qui nondum veniſti, venire ad
baptiſmum Chriſti, tranſire per mare rubrum? Quid
eſt rubrum? Sanguine domini conſecratum. Quid ti-
mes venire? Conſcientia forte aliquorum immanium
delictorum ſtimulat & excruciat in te animum, & di-
cit tibi tam magnum eſſe illud quod commiſiſti, vt de-
ſperes tibi dimitti. Time ne remaneat aliquid pecca-
torum, ſi vixit aliquis Aegyptiorum. Cum autem tranſ-
ieris rubrum mare, cum eductus fueris à delictis tuis
in manu potenti & brachio forti, percepturus es my-
ſteria quæ non noueras, quia & ipſe Ioſeph cum exiret
de terra

A de terra Aegypti: *Linguam quam non nouerat audiuit.*
Audies linguam quam non noueras: quam modo au-
diunt & recognoſcunt teſtantes & ſcientes qui no-
runt. Audies vbi debeas cor habere. Quod modo cum
dicerem, multi intellexerunt & acclamauerunt: reli-
qui multi ſteterunt, quia nondum linguam quam non
nouerant audierunt. Accelerent ergo, tranſeant, di-
ſcant, Linguam quam non nouerat audiuit. *Auertit*
Matth.11. *ab oneribus dorſum eius.* Quis auertit ab oneribus dor-
ſum eius, niſi ille qui clamauit, Venite ad me omnes
qui laboratis & onerati eſtis? Alio modo hoc idem ſi-
gnificatur. Quod faciebat inſecutio Aegyptiorũ, hoc
faciunt ſarcinæ peccatorum. Auertit ab oneribus dor-
ſum eius. Et quaſi diceres, à quibus oneribus? *Manus*
eius in cophino ſeruierunt. Per cophinum ſignificantur o-
pera ſeruilia: mundare ſtercora, terram portare, cophi-
no fit, ſeruilia ſunt opera: quia omnis qui facit peccatũ,
Ioan.8. ſeruus eſt peccati: & ſi vos filius liberauerit, tunc vere
liberi eritis. Merito & abiecta mũdi, quaſi cophini de-
putãtur. Sed & cophinos deus bucellis impleuit. Duo-
decim cophinos bucellarum impleuit, quia abiecta hu
Matth.14. ius mũdi elegit, vt confunderet fortia. Sed & quando
1.Cor.1. in cophino ſeruiebat Ioſeph, terram ibi portabat, quia
B lateres faciebat. Manus eius in cophino ſeruierunt.

In tribulatione inuocaſti me & erui te. Recognoſcat ſe
vnaquæque conſcientia Chriſtiana, ſi deuote tranſie-
rit mare rubrum, ſi cum fide credendi & obſeruandi
Exod.14. linguam quam non nouerat audiuit, recognoſcat ſe in
tribulatione exauditam. Ipſa enim magna tribulatio
erat premi ſarcinis peccatorum. Quantum gaudet re-
uelata conſcientia? Ecce baptizatus es, conſcientia quæ
heri premebatur, hodie gratulatur. Exauditus es in
tribulatione, memento tribulationis tuæ. Antequam
accederes ad aquam, quid ſollicitudinis gerebas? quid
ieiuniorum exhibebas? quid tribulationum in corde
geſtabas, orationum internarum, piarum, deuotarum?
Occiſi ſunt hoſtes tui, omnia peccata tua deleta ſunt.
In tribulatione inuocaſti me & erui te. *Exaudiui te in*
abſcondito tempeſtatis. Non in tempeſtate maris, ſed in
tempeſtate cordis. Exaudiui te in abſcondito tempe-
ſtatis. *Probaui te in aqua contradictionis.* Reuera fratres
C reuera, qui exauditus eſt in abſcondito tempeſtatis, de-
bet probari in aqua contradictionis. Cum enim cre-
diderit, cum baptizatus fuerit, cum viam dei capere
cœperit, cum in gemellarium eliquari intenderit, & ab
amurca publice currente ſe extraxerit, habebit multos
exagitatores, multos inſultatores, multos detractores,
dehortatores, minantes etiam vbi poſſunt, deterren-
tes, deprimentes. Hæc tota aqua contradictionis eſt.
Nume.20. Puto eſſe hodie hic ſic: arbitror eſſe hic nonnullos
quos amici ſui volebãt rapere ad circum, & ad neſcio
quas hodiernæ feſtiuitatis nugas: Forte ipſi illos addu-
xerunt ad Eccleſiam: ſed ſiue ipſi illos adduxerunt, ſiue
ab eis ad circum abduci non potuerunt, in aqua con-
tradictionis probati ſunt. Non ergo erubeſcas prædi-
care quod noſti defendere, & inter blaſphemos quod
credidiſti. Si enim exaudiris in abſcondito tempeſta-
Roma. 10. tis, corde creditur ad iuſtitiam: ſi probaris in aqua con
tradictionis, ore confeſſio fit ad ſalutem. Quanta eſt e-
nim ipſa aqua cõtradictionis? Iam penè ſiccata eſt: ſed
ſenſerunt illã maiores noſtri, quando verbo dei, quan-
do myſterio Chriſti acriter reſiſtebant gentes, turba-
batur aqua. Aquas enim pro populis aliquando intelli-
Apoc.17. gendas euidenter Apocalypſis ſcriptura demonſtrat,
vbi aquæ multæ cum viderentur, & cum quæreretur

quid eſſent, reſponſum eſt, Populi ſunt. Pertulerunt D
ergo illi aquam contradictionis, quando fremuerunt Pſal.2.
gentes, & populi meditati ſunt inania, quando aſtite-
runt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum
aduerſus dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Quan-
do fremuerunt gentes, tunc leo ille viro forti Samſon Iudicũ.14.
venienti ad ducendam de alienigenis vxorem, Chri-
ſto ſcilicet deſcendenti ad habendam eccleſiam de gẽ
tibus fremens ibat in obuiam. Sed quid egit? Accepit,
tenuit, fregit, diſſipauit leonem, factus eſt in manibus
eius velut hædus caprarum. Quid enim fieret populus
fremens, niſi languidus peccator? Occiſa autem illa fe-
ritate, iam non ſic fremit regia poteſtas, non ſic fremit
populus gentium, non it obuiam Chriſto, immo vero
in ipſo regno gentium inuenimus leges pro eccleſia,
tanquam fauum in ore leonis. Quid ergo iam metuã
aquam cõtradictionis, quæ propè iam tota ſiccata eſt?
Illa penè iam ſilet, ſi amurca non contradicat: Quan-
tumlibet mali ſæuiant alieni, ô ſi eos non adiuuent ma
li noſtri. Exaudiui te in abſcondito tempeſtatis, proba-
ui te in aqua contradictionis. Recolitis quid de Chri-
ſto dictum ſit, ſic natum eum eſſe in multorũ ruinam,
& multorum reſurrectionem, & in ſignum cui cõtra- E
dicetur? Nouimus, videmus ſignum crucis erectum eſ- Luca.2.
ſe, & contradictũ eſt ei. Contradictum eſt gloriæ cru-
cis, ſed titulus erat ſuper crucem qui non corrumpe-
batur. Eſt enim titulus in Pſalmo, In tituli inſcriptionẽ Pſal. 59.
ne corrumpas. Signum erat cui contradiceretur: di-
xerunt enim Iudæi, Noli facere rex Iudæorum, ſed fac Ioan.19.
quòd ipſe dixerit regem ſe eſſe Iudæorum: Victa eſt
contradictio, reſponſum eſt, quod ſcripſi ſcripſi. Ex-
audiui te in abſcondito tempeſtatis, probaui te in aqua
contradictionis. Hoc totum ab initio Pſalmi vſque ad
hunc verſum, de oleo torcularis audiuimus. Quod re-
ſtat magis dolendum eſt & cauendum: ad amurcam
enim torcularis pertinet vſque in finem, fortaſſe non
fruſtra, & interpoſito diapſalmate: ſed hoc etiam au-
dire vtile eſt, vt qui ſe iã in oleo videt gaudeat: qui pe-
riclitatur, ne in amurcam incurrat, caueat: vtrunque
audi, vnum dilige, alterum time. *Audi populus meus &*
loquar, & teſtificabor tibi. Non enim populo alieno, non
enim populo non pertinenti ad torcular. Iudicate, in- F
quit, inter me & vineam meam. Audi populus meus & Eſa.5.
loquar & teſtificabor tibi. *Iſrael ſi me audieris, non erit in*
te deus recens. Deus recens eſt ad tempus factus, Deus
autem noſter non recens, ſed ab æternitate in æterni- 3.ſer.diſ.
tatem. Et Chriſtus noſter recens forte homo, ſed ſem- 11.poſt præ-
piternus deus. Quid enim? Ante principium, & vtique dicta.
in principio erat verbum, & verbum erat apud deum, Ioan.1.
& deus erat verbum: & ipſe deus noſter verbum caro
factum, vt habitaret in nobis. Abſit ergo vt ſit in aliquo
deus recens. Deus recens, aut lapis, aut phantaſma eſt.
Non eſt, inquit, lapis: ergo argenteum habeo & au-
reum. Merito ipſa precioſa voluit numerari qui dixit,
Idola gentium argentum & aurum. Magna ſunt quia Pſal.95.
aurea & argentea ſunt, precioſa ſunt, lucida ſunt, ſed
tamen oculos habent & non vident. Recentes hi dij.
Quid recentius deo ex officina, licet illos iam vetuſtos
aranearum caſſes contexerint? Qui ſempiterni non
ſunt, recentes ſunt. Hoc de Paganis neſcio quis alius
in vanitatem accipiens nomen domini dei ſui, fecit
ſibi Chriſtum creaturam, Chriſtum imparem & inæ-
qualem generanti, filium dei dicens, & filium dei ne-
gans. Si enim filius vnicus eſt, hoc quod pater eſt, &
hoc eſt ex æternitate. Tu autem neſcio quid aliud co-

G gitasti in corde tuo, deum recentem posuisti. Fecit sibi alius deum pugnantem cõtra gentem tenebrarum, timentem ne inuadatur, satagentem ne corrumpatur, ex parte tamẽ corruptũ, vt posset esse totus saluus, sed nõ totus, quia ex parte corruptus. Manichæi ista dicunt, faciunt sibi & isti in corde recentem deum. Non est talis deus noster, non est talis portio tua Iacob: sed qui fecit cœlum & terram, ipse est deus tuus, qui nõ eget bonis, qui non timet à malis. Multi ergo hæretici cum Paganis alios & alios deos ipsi sibi finxerunt, alios & alios deos sibi ipsi fecerunt, & eos etiam si non in templis, tamen quod est peius in suo corde posuerunt, & falsorum ridendorúmque simulacrorum templa ipsi facti sunt. Magnum opus est intus hæc idola frangere, & locum deo viuenti, non recenti mundare. Omnes enim isti aliud atque aliud sentientes, alios atque alios deos sibi facientes, ipsámque fidem falsitate variãtes vidẽtur dissentire, sed omnes à terrenis cogitationibus non recedunt, in terrenis cogitationibus cõsentiunt sibi. Opinio diuersa est, vanitas vna est. De illis in
Psal. 61. alio Psalmo dicitur, Ipsi de vanitate in vnum colligã-
H tur. Quanuis opinionum varietate discordent, simili tamen vanitate colligantur. Et nostis quia vanitas re-
Philip. 3. tro est, posterior est: ideo ille quæ retro oblitus est, id est, vanitatem oblitus, in ea quæ ante sunt, id est, in veritatem extensus, sequitur ad palmam supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Ergo in peius sibi isti cõsen-
Iudicũ. 15. tiunt, quanuis dissentire à se inuicem videantur. Ideo Samson caudas vulpium colligauit. Vulpes insidiosos maximéque hæreticos significant dolosos, fraudulentos, cauernosis anfractibus latẽtes & decipiẽtes, odore etiam tetro putentes. Contra quem odorem dicit Apo-
2. Corin. 2. stolus, Christi bonus odor sumus deo in omni loco.
Canti. 2. Istæ vulpes significantur in Canticis canticorũ, vbi dicitur, Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, latentes in cauernis tortuosis. Capite nobis, conuincite nobis: capis enim eum quẽ de falsitate conuincis. Contradicentibus denique vulpeculis domino, & dicentibus, In qua potestate ista facis? respondete mihi
Matth. 21. & vos, inquit, vnum sermonẽ, Baptismum Ioannis vnde est, de cœlo an ex hominibus? Vulpes autem solent habere tales foueas, vt ex vna parte intrẽt, & ex alia parte exeant. Ad vtrunque foramen captor vulpium retia
I posuit, Dicite mihi, de cœlo est, an ex hominibus? Sentiunt illi eum ex vtraque parte tetẽdisse vnde caperet, & aiunt apud se, Si dixerim⁹, inquiunt, de cœlo, dicturus est nobis, quare ergo non credidistis? Ille enim testimoniũ Christo perhibuit: Si dixerimus de terra, lapidabit nos populus, quia vt prophetam eum habent. Sentientes ergo hàc atque hàc esse vnde caperentur, responderũt, nescimus. Et dominus, Nec ego vobis di-
Ibidem. co in qua potestate ista facio. Vos dicitis vos nescire quod scitis, ego vobis non dico quod quæritis: quia ex nulla parte exire ausi estis, in vestris tenebris remãsistis. Obtemperemus ergo & nos si possumus dicenti verbo dei, Capite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas:
Canti. 2. Videamus si & nos quasdam vulpeculas capere possumus. Proponamus ad foramen vtrunque, vt vnde vulpes exire voluerit, capiatur, verbi gratia, Manichæo faciẽti sibi deum recentẽ, & in corde suo ponenti quod non est, dicamus & interrogemus eum: substantia dei corruptibilis est, an incorruptibilis? Elige quod vis: Exi quà vis, sed non effugies. Si dixeris corruptibilis, non à populo, sed à teipso lapidaberis. Si autẽ dixeris incor-
Matth. 21. ruptibilem deum, incorruptibilis quomodo timuit gẽtem tenebrarum? Quid factura erat incorruptibili gẽs K
corruptionis? Quid restat nisi vt dicatur, nescim⁹? Sed tamen si hoc non dolo sed ignorantia dicitur, non remaneat in tenebris, ex vulpe fiat ouis, credat inuisibili, incorruptibili soli deo, non recenti: soli ab eo quod est solus, nõ ab eo quod est sol, ne nos ipsi vulpi fugienti aliam cauernam aperuisse videamur, quanquam nec nomen solis formidabimus. Est enim in scri Mala. 4.
pturis nostris sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius. Ab æstu solis huius vmbra appetitur: sub alas autem solis huius ab æstu fugitur: sanitas enim in pennis eius. Iste est sol de quo dicturi sunt impij. Ergo errauimus à via
veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non Sapien. 5.
est ortus nobis. Dicturi sunt adoratores solis, sol non ortus est nobis, quia cum adorent solem quem facit oriri super bonos & malos, non est eis ortus sol, qui solos illuminat bonos. Faciunt sibi ergo deos recentes quique quales volunt. Quid enim impedit officinam decepti cordis fabricare phantasma quale voluerit? Sed omnes hi in posterioribus consentiunt, id est, simili vanitate detinentur. Vnde Samson noster qui etiam interpretatur sol ipsorum, eorum scilicet quibus
lucet, non omnium, sicuti est oriens super bonos & L
malos, sed sol quorundam sol iustitiæ: figuram enim Matth. 5.
habebat Christi, colligauit, vt dicere cœperam, cau-
das vulpium, & ibi ignem alligauit: ignem ad incen- Iudicũ. 15.
dendum, sed messes alienigenarum. Proinde tales cõsentientes in posterioribus tanquã caudis colligati, trahunt ignem corrumpentẽ, sed non incendunt nostrorum segetes. Nouit enim dominus qui sunt eius, & re- 2. Timo. 2.
cedit ab iniquitate omnis qui inuocat nomẽ domini.
In magna autem domo, non solum sunt vasa aurea & Ibidem.
argentea, sed & lignea & fictilia: & alia quidem sunt in honorem, alia vero in contumeliam. Si quis autem mundauerit se ab huiusmodi, erit vas in honorem, vtile deo, ad omne opus bonũ paratum, & ideo nec caudas vulpium, nec faces vulpium pertimescet. Sed videamus de populo isto. Si me audieris, inquit, non erit in te deus recens, Mouet me, quod dixit in te. Non enim dixit à te, quasi simulachrum forinsecus adhibitum: sed in te, in corde tuo, in imagine phantasmatis tui, in deceptionem erroris tui tecum portabis deum
tuum recentem, remanens vetustus. Si ergo me au- M
dieris, me, inquit, quia ego sum qui sum, non erit in te deus recens. *Nec adorabis deum alienum.* Si enim in te non sit, non adorabis deum alienum. Si tu non cogites deum falsum, non adorabis deum fabricatum. Non enim erit in te deus recens. *Ego enim sum.* Quid vis adorare quod non est? Ego enim. *Dominus*
deus sum: Quia ego sum qui sum. Et ego quidem sum, Exod. 20.
inquit, qui sum super omnem creaturam. Tibi tamen
temporaliter quid præstiti? *Qui eduxi te de terra Ae-* Exod. 3.
gypti: Non tantum illi populo dicitur, Omnes enim educti sumus de terra Aegypti, omnes per mare rubrum transiuimus, inimici nostri persequentes nos in aqua perierunt. Non simus ingrati deo nostro, non obliuiscamur deum manentem, & fabricemus in nobis deum recentem. Qui eduxi te de terra Aegypti, Loquitur deus. *Dilata os tuum, & adimplebo illud.* Angustias pateris in te propter deum recentem constitutum in corde tuo: frange vanum simulachrum, deiice de conscientia tua fictum idolum, dilata os tuum confitendo, amando, & adimplebo illud, quoniam apud
me est fons vitæ. Hoc quidem dicit dominus, sed quid Psal. 35.
sequitur? *Et non obaudiuit populus meus vocem meam.* Non enim

A enim loqueretur ista, nisi populo suo. Scimus enim *Rom. 3.* quia quæcunque lex dicit, his qui in lege sunt dicit. Et non obaudiuit populus meus vocem meam: *Et Israel non attendit mihi.* Quis? cui? Israël mihi. O ingrata anima: per me anima, à me vocata anima, à me in spem reducta, à me à peccatis abluta, & Israël non attendit mihi. Baptizantur enim & transeunt per mare rubrum: sed in via murmurant, contradicunt, conqueruntur, seditionibus perturbantur, ingrati ei qui liberauit à persequentibus hostibus, qui ducit per siccum, per eremum, cum cibo tamen & potu, cum lumine nocturno & vmbraculo diurno. Et Israël non attendit mihi. *Et dimisi eos secundum affectiones cordis eorum.* Ecce torcular. Aperta sunt foramina, currit amurca. Et dimisi eos, non secundum salutem præceptorum meorum, sed secundum affectiones cordis eorum donaui eos sibi. *Rom. 1.* Dicit & Apostolus, Tradidit illos deus in concupiscentias cordis eorum: Dimisi eos secundum affectiones cordis eorum, *Ibunt in affectionibus suis.* Inde est quod horretis: si tamen eliquamini in gemellaria abscondita domini, si tamen apothecas eius adamastis, B inde est quod horretis: alij defendunt circum, alij amphitheatrum, alij casas in vicis, alij theatra, alij illud, alij illud, alij postremo deos recentes suos. Ibunt in affectionibus suis. *Israel si in viis meis ambulasset.* Dicit fortasse enim iste Israël, Ecce pecco, manifestum est, eo post affectiones cordis mei. Sed quid facio? Diabolus hoc facit, dæmones hoc faciunt. Quid est diabolus? Qui sunt dæmones? Certe inimici tui. Israël si in viis meis ambulasset: *In nihilum omnes inimicos eorum humiliassem,* Ergo si plebs mea audisset me. Quare enim mea, si non audit me? Si plebs mea audisset me, Quis est plebs mea? Israël. Quid est, audisset me? Si in viis meis ambulasset. Queritur & gemit sub inimicis. In nihilum inimicos eorum humiliassem: *Et super tribulantes eos misissem manum meam.* Nunc vero quid queritur de inimicis? Ipsi facti sunt peiores inimici. Quomodo enim? quid sequitur? de inimicis querimini? Vos quid estis? *Inimici domini mentiti sunt ei.* Renuncias? Renuncio. Et redit ad quod renunciatur. Vtique quibus rebus renuncias, nisi factis malis, nisi factis diabolicis, factis à C deo damnatis, furtis, rapinis, periuriis, homicidiis, adulteriis, sacrilegiis, sacris abominandis, curiositatibus? His omnibus renuncias, & rursus his inflexus superaris. Facta sunt tibi posteriora deteriora prioribus: *2. Pet. 2.* Canis reuersus ad vomitum suum, & sus lota in volutabris cœni. Inimici domini mentiti sunt ei, Et quanta patientia domini? Quare non prosternuntur? Quare non trucidantur? Quare non terra dehiscente sorbentur? Quare non cœlo flagrante incenduntur? Quia magna patientia domini. Et erunt impuniti? Absit. Non sibi tantum de dei misericordia blandiantur, vt sibi eius iniustitiam polliceantur. Ignoras quia dei patientia *Rom. 2.* ad pœnitentiam te adducit? Tu autem secundum duritiam cordis tui & cor impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua. Et si modo non reddit, tunc reddet. Si enim modo reddit, ad tempus reddit. Non conuerso autem nec correcto in æternum reddet. Vide ergo quia non erunt impuniti, attende quod sequitur, Inimici domini mentiti sunt ei. Dicturus es, & quid eis fecit? Non viuunt, non auras carpunt, non lucem hauriunt, non fontes potant, non fructus terræ edunt? *Et erit tempus eorum in æternum.* Nemo sibi ergo blandiatur, quia quasi ad torcular pertinet: bonum est illi si ad oleum in torculari pertineat. D

Galat. 5. Non sibi polliceatur vnusquisque habens facta nefaria, quæ regnum dei non possidebunt: & dicat sibi, *li. 21. de Ciuita. dei. cap. 21.* Quoniam habeo signum Christi & sacramenta Christi, non delebor in æternum: & si purgor per ignem, saluus ero. Nam quid est quod ait Apostolus de his *1. Cor. 3.* qui habent fundamentum? Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Quid est, inquiunt, quod sequitur, Vnusquisque autem super fundamentum videat quod *Ibidem.* superædificet? Alius enim superædificat aurum, argentum, lapides preciosos: alius ligna, fœnum, stipulam: vniuscuiusque opus quale sit ignis probabit. Dies enim domini declarabit, quia in igne reuelabitur. Si cuius opus permanserit quod superædificauit, mercedem accipiet: hoc est, quia super fundamentum iusta opera ædificauit, aurum, argentum, lapides preciosos: si autem peccata, lignum, fœnum, stipulam: tamen propter fundamentum ipse saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Fratres, nimis timendum esse volo: melius est enim non vobis dare securitatem malam. Non dabo E quod non accipio, timens terreo. Securos vos facerem, si securus fierem ego: Ignem æternum timeo. Et erit tempus eorum in æternum, nō accipio nisi ignem *Esa. 66.* æternum: de quo alio loco scriptura dicit, Ignis eorum non extinguetur, & vermis eorum non morietur. Sed de impiis dixit, ait aliquis, non dixit de me, qui quamuis peccator sim, quamuis adulter, quamuis fraudator, quamuis raptor, quamuis periurus: habeo tamen in fundamento Christum: Christianus sum, baptizatus sum, ego per ignem purgor, & propter fundamentum non pereo. Dic mihi iterum quis es? Christianus sum, inquit. Interim transi. Quid aliud? Raptor, adulter, & *Gala. 5.* cætera: de quibus Apostolus dicit, Quoniam qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Certe ergo à talibus non correptus, de talibus commissis pœnitentiam non agens, regnum cœlorum speras? Non opinor, quoniam qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Et ignoras quia patientia dei ad pœnitentiam te *Roma. 2.* adducit? Tu nescio quid tibi pollicens, secundum duritiam tuam & cor impœnitens thesaurizas tibi iram F in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua. Attende ergo ipsum iudicem venientem. Bene. Deo gratias. Non tacuit sententiam definitiuam, non misit foras reos, & duxit velum. Ante voluit prænunciare, quod disposuit facere: nempe congregabuntur ante eum omnes gentes. Quid de illis faciet? Separabit eas, & alios ponet ad dexteram, alios ad sinistram. Nunquid medius locus *Matth. 25.* seruatus est? Quid dextris dicturus est? Venite benedicti patris mei percipite regnum. Quid sinistris? Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. *Gala. 5.* Si non times mitti quò, vide cum quo. Si ergo opera illa omnia regnum dei non possidebunt, immo non opera sed qui talia agunt: nam opera talia in igne non erunt. Non enim illo igne ardentes furaturi sunt & adulteraturi: sed quia qui talia agunt, regnum dei non possidebūt. Non ergo erunt à dextris cum illis quibus *Matth. 25.* dicetur, Venite benedicti patris mei percipite regnum: quia qui talia agunt, regnum dei non possidebunt. Si ergo à dextris non erunt, non restat nisi vt sint à sinistris. Sinistris quid dicet? Ite in ignem æternum, quia erit tempus eorum in æternum. Expone ergo, inquit, no- *1. Cor. 3.* bis ligna, fœnum, stipulam, quæ qui ædificāt super fundamentum, quomodo non pereant, sed salui fiant, sic

tamen

G tamen quasi per ignem. Obscura quidem illa quæstio, 4.*ser. di.* sed vt possum breuiter dico: Fratres, sunt homines om-
11.*In illo.* nino contemptores seculi huius, quibus nõ est gratum quicquid temporaliter fluit, non hærent dilectione aliqua terrenis operibus, sancti, casti, continentes, iusti, fortassis & omnia sua vendentes & pauperibus distribuentes, aut possidentes tanquam non possidentes, &
1.*Cor.7.* vtentes hoc mundo tanquam non vtentes. Sũt autem alij qui rebus infirmati concessis inhærent aliquantum dilectione. Non rapit villam alienam, sed sic amat suã: vt si perdiderit, conturbetur: non appetit vxorem alienam, sed sic inhæret suæ, sic miscetur suæ, vt modum non ibi teneat præscriptum tabulis liberorum procreandorum causa. Non tollit aliena, sed repetit sua & ha-
1.*Cor.6.* bet cum fratre suo iudiciũ. Talibus enim dicitur, Iam quidem omnino delictum est in vobis, quòd iudicium habetis vobiscum: verum ipsa iudicia in Ecclesia iubet agi, non ad forum trahi, tamen delicta esse dicit. Contendit enim Christianus pro rebus terrenis amplius, quàm decet eum cui promissum est regnum cœlorum. Non totum cor sursum leuat, sed aliquam partem eius
H trahit in terram. Denique si veniat tentatio vincendi
1.*Corin.3.* martyrij, illi qui habent in fundamento Christum, & ædificant aurum, argentum, lapides preciosos: quid dicunt ex hac opportunitate? Bonum est mihi dissolui &
Philip.1. esse cum Christo: alacres currunt, aut nihil, aut modice de terrena fragilitate contristantur. Illi autem amantes res proprias, domos proprias, grauiter conturbantur, fœnum & stipula, & ligna ardent. Habent ergo ligna, fœnum, stipulam, super fundamentum, sed rerum concessarum, non illicitarum. Dico enim fratres, possides fundamentum, hære cœlo, calca terram. Si talis es, non ædificas nisi aurum, argentum, & lapides preciosos. Cum autem dixeris, amo possessionem istam, timeo ne pereat, & imminet damnum, & tu contristaris, nõ quidem præponis eam Christo: nam si sic amas possessionem istam, vt si dicatur tibi, Ipsam vis, an Christum? Et si tristis eam perdis, plus tamen amplecteris Christum, quem posuisti in fundamento saluus eris tanquam per ignem. Audi aliud, Nõ potes tenere possessionem istam nisi dixeris falsum testimonium: Et hoc non fu-
Sapien.1. cere, Christum in fundamento ponere est: veritas enim dixit, Os quod mentitur, occidit animam. Ergo si pos-
I sessionem tuam diligis, non tamen propter illam facis rapinam, nõ propter illam dicis falsum testimonium, non propter illam facis homicidium, non propter illam falsum iuras, non propter illam Christum negas, eo quòd non propter illam facis hæc, Christum habes in fundamento. Sed tamen quia diligis illam, & contristaris si perdas illam, super fundamentum posuisti, non aurum, non argentum, non lapides preciosos, sed lignum, fœnum, stipulam. Saluus ergo eris cum ardere cœperit quod ædificasti, sic tamen quasi per ignem. Nemo enim super fundamentum hoc ædificans adulteria, blasphemias, sacrilegia, idololatrias, periuria, putet se saluum futurum per ignem, quasi ista sint ligna, fœnum, stipula: sed qui ædificat amorem terrenorum super fundamentum regni cœlorum, id est, super Christum, ardebit amor rerum temporalium, & ipse saluus erit per idoneum fundamẽtum. Inimici domini mentiti sunt ei dicendo, Eo ad vineam & non eundo, & erit tempus eorum, non ad tempus sed in æternum. Et qui sunt isti? *Et cibauit illos ex adipe frumenti.* Nostis adipem frumenti, vnde cibantur multi inimici qui mentiti sunt ei. Et cibauit illos ex adipe frumenti, miscuit eos sacramentis suis. Et iudæ quando dedit buccellam, ex K
adipe frumenti cibauit. Et inimicus domini mentitus *Ioan.13.*
est ei, & erit tempus eius in æternum. Et cibauit illos ex *Psal.80.*
adipe frumenti. *Et de petra melle saturauit eos.* O ingratos, cibauit ex adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos. In eremo de petra aquam produxit non mel. *Exod.17.*
Mel sapientia est, primatum dulcoris tenens in escis cordis. Quàm multi ergo inimici domini mentientes domino cibantur, non solum ex adipe frumenti, sed etiam de petra melle, de sapientia Christi, quàm multi delectantur verbo eius ex cognitione sacramentorum eius, solutione parabolarum eius, quàm multi delectãtur, quàm multi clamant? Et non est hoc mel de quolibet homine, sed de petra. Petra autem erat Christus. *1.Cor.10.*
Quàm multi ergo satiantur de melle isto, clamant, dicunt, Suaue est, dicũt, nihil melius est, nihil dulcius vel intelligi vel dici potuit. Et tamẽ inimici domini mentiti sunt ei. Nolo amplius immorari in rebus dolendis: quãquam autem terribiliter Psalmus ad hoc finitus sit, tamen à fine eius, obsecro vos, recurramus ad caput, Exultate deo adiutori nostro. L

Commendatio populi & exhortatio & inuitatio ad sequentem tractatum audiendum, & ludos seculares contemnendum.

NON parum vestras mentes in nomine Christi diuina spectacula tenuerunt & suspenderunt vos, non solũ ad appetenda quædam, sed ad quædã etiam fugienda. Ista sunt spectacula vtilia, salubria, ædificantia nõ destruentia, immo & destruentia & ædificantia. Destruẽtia recentes deos, ædificantia fidem in verum & æternum deum. Etiam in crastinum diem inuitamus charitatem vestram. Cras illi habent, vt audiuimus, mare in theatro, nos habeamus portum in Christo. Sed quoniam perendino die, id est, quarta sabbati, non possumus ad mẽsam Cypriani conuenire, quia festiuitas est sanctorum martyrum, crastino ad ipsam mensam conueniamus.

In Psalmum LXXXI. Enarratio.

PSalmus ipsi Asaph. Psalmo huic titulum sicut aliis qui similiter prænotantur, vel nomen eius hominis indidit à quo scriptus est, vel eiusdem nominis interpretatio, vt ad synagogam quod est Asaph, eius intelligentia referatur, præsertim quia hoc & pri- M
mus eius versus assignat. Sic enim incipit: *Deus stetit in synagoga deorum.* Quos deos? Absit vt intelligamus deos gentium, siue idola, siue aliquam præter hominẽs cœlestem terrestrẽmque creaturam, cum paulo post hunc versum idem iste Psalmus asserat, & quos deos intelligi velit. in quorum synagoga stetit deus, apertius exprimat, vbi ait, Ego dixi dij estis, & filij altissimi omnes: Vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus de principibus cadetis. In horum ergo synagoga filiorum altissimi, de quibus idem altissimus per Esaiam dicit, Filios genui & exaltaui, ipsi autem me *Esa.1.*
spreuerũt, stetit deus. In synagoga populum Israël accipimus, quia & ipsorum propriè synagoga dici solet, quamuis & Ecclesia dicta sit. Nostram vero Apostoli nunquam synagogam dixerunt, sed semper Ecclesiam, siue discernendi causa, siue quod inter congregationem vnde synagoga, & conuocationem vnde Ecclesia nomen accepit distet aliquid, quòd scilicet congregari & pecora solent, atque ipsa propriè, quorum & greges propriè dicimus. Conuocari autem magis est vtentium ratione, sicut sunt homines: vnde ex persona

A sona ipsius Asaph in alio Psalmo canitur, Quasi pecus
Psal.72. factus sum apud te, & ego semper tecum: Cum vtique
quamuis vni vero deo mancipatus videretur, pro ma-
gnis tamen ac summis bonis ab illo carnalia, terrena,
temporalia requirebant. Inuenimus etiam sæpe eos fi-
lios appellatos, non ea gratia quæ ad nouum testamen-
tum pertinet, sed illa quæ ad vetus: quia & ipsa gratia
est qua elegit Abraham, & ex eius carne tam magnum
populum propagauit: qua nõdum natos Iacob dilexit,
Malach.1. Esau autem odio habuit: qua liberauit ex Aegypto, qua
Roma.9. in terrã promissionis eiectis gentibus introduxit. Nisi
enim & ipsa esset gratia, non vtique de nobis quibus
non ad terrenum, sed ad regnum cœlorum capessen-
dum data est potestas filios dei fieri, in eodem mox
Ioan.1. Euãgelio diceretur, quòd accepimus gratiam pro gra-
tia, id est, pro testamenti veteris promissionibus testa-
menti noui promissiones. Liquet igitur, quãtum existi-
mo, in qua deorum synagoga steterit deus. Deinceps
requirendum est, vtrum patrem, an filium, an spiritum
sanctum, an ipsam trinitatem accipere debeamus ste-
tisse in synagoga deorum. *In medio autem deos discernere.*
Quia & singulus quisq; deus, & ipsa trinitas vnus deus,
non quidem hoc facile est eliquare, & quia non cor-
B poralem, sed spiritalem dei præsentiam, quæ congruit
eius substantiæ, negari non potest ab eo esse conditis
rebus mirabili videlicet & vix paucis intelligibili mo-
do, cui dicitur, Si ascendero in cœlum tu ibi es, si de-
Psal.138. scendero in infernum, ades. Vnde merito perhibetur
stare deus in congregatione hominum inuisibiliter, si-
cut cœlum & terram ipse implet, quod per Prophetam
Hiere.23. ipse de se prædicat: nec tantum perhibetur, sed pro
captu mentis humanæ vtcunque noscitur stare in eis
quæ creauit, & si homo stet & audiat eum, & gaudio
Ioan.3. gaudeat propter eius intimam vocem. Veruntamen,
quantum arbitror, psalmus iste insinuare aliquid mo-
litur, quod ex quodam tempore factum est, vt staret
deus in synagoga deorum. Nam illa statio quę cœlum
& terram implet, nec ad synagogam proprie pertinet,
nec tempore variatur. Deus itaque stetit in synagoga
deorum: nimirum ille qui de se dixit, Non sum mis-
Matth.15. sus nisi ad oues quæ perierant domus Israël. Dicitur &
C causa, In medio autem deos discernere. Agnosco igi-
tur deum stetisse in synagoga deorum, quorum patres,
& ex quibus Christus secundum carnem: vt enim sta-
ret deus in synagoga deorum, ad hoc ex ipsis secun-
dum carnem. Sed quis deus? Neque enim quales illi in
quorũ deorum synagoga stetit, sed sicut illic Aposto-
Rom.9. lus sequitur, Qui est super omnia deus benedictus in
secula. Agnosco, inquam, stetisse, agnosco & in medio
Ioan.1. deum sponsum: de quo amicus eius quidam dicit, In
medio autem vestrum stat quem vos nescitis: Quippe
de quibus paulopost in hoc psalmo dicitur, Nescierũt
neque intellexerunt, in tenebris ambulant. Testifica-
tur & Apostolus, Quoniam cæcitas ex parte in Israël
Rom.11. facta est, vt plenitudo gentium intraret. Stantem quip-
pe in medio sui videbant eum, sed non eum videbant
Ioan.14. deum, qualem se volebat videri dicens, Qui me videt,
videt & patrem. Discernit autem deos, nõ eorum me-
ritis, sed gratia sua: ex eadem cõspersione faciens alia
Rom.9. vasa in honorem, alia in contumeliam. Quis enim te
1.Cor.4. discernit? Quid enim habes quod non accepisti? Si au-
tem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Audi
& vocem dei discernentis, audi & vocem domini di-
Psal.28. uidentis flammam ignis. *Vsquequo iudicatis iniquitatem,*
Psal.4. *& facies peccantium sumitis?* Sicut alibi, Vsquequo graues
corde? Nunquid & vsque ad aduentum eius qui lumen D
est cordis? Dedi legem, duriter restitistis: misi prophe-
tas, iniuriis affecistis, aut interfecistis, aut hæc agenti-
bus conhibuistis †. Sed vt illis nec loqui dignum sit † forte conniuistis.
qui occiderunt seruos dei præmissos ad se, vos qui
cum hæc fierent, tacuistis: id est, vos qui eos qui tunc ta- Matth.21.
cuerunt velut innocentes imitari voluistis, vsquequo
iudicatis iniquitatem & facies peccantium sumitis?
Nunquid etiam nunc & ipse hæres veniens occidẽdus
est? Nõnne ipse propter vos sine patre esse voluit tan-
quam pupillus? Nõnne propter vos esuriuit & sitiuit vt
egenus? Nõnne ad vos clamauit, Discite à me quia mi- Matth.11.
tis sum & humilis corde? Nõnne pauper factus est cum 2.Cor.8.
diues esset, vt ipsius paupertate ditaremini? *Iudicate, er-*
go, pupillo & egeno, humilem & pauperem iustificate. Non illos
propter se superbos & diuites, sed istum propter vos
humilem & pauperem, iustum credite, iustum prædi-
cate. Sed inuidebunt ei, nec omnino parcent, dicen- Matth.21.
tes, Hic est hæres, venite occidamus eum, & nostra erit
hæreditas. *Auferte, ergo, inopem, & pauperem de manu pecca-*
toris eruite. Hæc dicta sunt vt sciretur in eo populo in
quo natus & occisus est Christus, nec illos fuisse im-
munes à tanto scelere, qui cum essent tantæ multitudi- E
nis, vt eos, sicut Euangelium loquitur, timerent Iudæi: Ibidem.
& propterea in Christum manus mittere non aude-
rent, & postea conhibuerunt, † eumq; interim à mali- † forte conniuerunt.
gnis & inuidis Iudęorum principibus permiserunt, qui
si voluissent timerentur semper, & nunquam in eum
sceleratorum præualerent manus. De his quippe & ali-
bi dicitur, Canes muti nescierunt latrare: de his etiam Esa.56. & 57.
illud, Ecce quomodo iustus periit, & nemo consyde-
rat. Periit quantum in ipsis est qui eum perdere volue-
runt. Nam quomodo ille posset perire moriẽdo, qui eo
modo potius quod erat perditum requirebat? Porrò si
isti iuste increpantur, meritoq; arguuntur qui tantũ sce-
lus fieri dissimulãdo siluerũt, quomodo increpãdi, aut
ne increpãdi quidem, sed qua seueritate dãnandi sunt,
qui hoc consilio malitiaq; fecerunt? Veruntamen om-
nibus quod sequitur rectissime congruit, *Nescierunt &*
non intellexerunt, in tenebris ambulant. Quia & illi si cogno- 1.Cor.2.
uissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent: Et
illi si cognouissent, nunquam Barrabam liberandum, F
& Christum crucifigendum petere consensissent. Sed
quoniam supra memorata cæcitas ex parte Israël facta
est, donec plenitudo gentium intraret, per hãc vtique
illius populi cæcitatem crucifixo Christo. *Mouebuntur* Rom.11.
omnia fundamenta terræ. Sic mota sunt & mouebũtur, do-
nec intret quæ prædestinata est gentium plenitudo.
Nam & in ipsa morte domini terra mota est, & petræ Matth.27.
scissæ sunt. Et si intelligamus fundamenta terræ terre-
norum bonorum copia fœlices, recte prædictum est
quod mouerentur, vel admirando sic amari, sic coli
humilitatem, paupertatem, mortem, velut magnam se-
cundum ipsos miseriam Christi, vel ipsi quoque huius
mundi vana fœlicitate contempta, illam diligendo at-
que sectando. Ita mouentur omnia fundamenta ter-
ræ, cum partim mirantur, partim etiam commutantur.
Sicut enim non absurde dicimus fundamenta cœli, 1.Pet.2.
quibus regnum cœlorum superædificatur in sanctis &
fidelibus, quos dicit scriptura lapides viuos, quorum
fundamentum est primitus ipse Christus ex virgine:
de quo dicit Apostolus, Fundamentum aliud nemo 1.Cor.3.
potest ponere, præter id quod positum est, quod est
Christus Iesus. Deinde ipsi Apostoli & Prophetæ, quo-
rum authoritate locus cœlestis eligitur, vt eos sectan-
do coædi-

G do coædificemur: vnde dicit ad Ephesios; Iam nó estis
Ephe. 2. peregrini & inquilini, sed estis ciues sanctorum, & do
mestici dei, superædificati super fundamentum Apo-
stolorum & Prophetarum ipso summo angulari lapi-
de existente Christo Iesu, in quo omnis ædificatio cō-
pacta crescit in templum sanctum in domino. Ita non
inconuenienter fundamenta terræ intelliguntur, quo-
rum terrenam fœlicitatem præpollentem atque poten-
tem homines inuidendo eorum authoritati, ad huius
mundi bona concupiscenda pertrahuntur, & adipi-
scendo coædificantur tanquam terra super terram, si-
cut in illo superno ædificio cœlum super cœlum, quia
Gene. 3. & peccatori dictum est, Terra es & in terram ibis. Et
Psal. 18. Cœli enarrant gloriam dei, cum in omnem terrā exiit
sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Ter-
Ioan. 10. renæ autem fœlicitatis regnum superbia est, contra
quam venit humilitas Christi exprobrās eis, quos vult
ex humilitate filios altissimi facere, atque increpans,
Ego dixi dij estis, & filij altissimi omnes. Vos autem sicut ho
mines moriemini, & sicut vnus ex principibus cadetis.
Siue ad illos dixerit: Ego dixi dij estis & filij altissimi
omnes: ad eos vtique qui prædestinati sunt in vitam
æternam: ad alios vero, *Vos autem sicut homines moriemini,
& sicut vnus ex principibus cadetis.* Hoc modo etiam deus
H discernens, siue omnes simul increpat, vt obedientes
correctosq; discernat: Ego, inquit, dixi dij estis, & filij
altissimi omnes: id est, omnibus vobis promisi fœlici-
tatem cœlestem: Vos autem per infirmitatem carnis, si-
cut homines moriemini: & per elationem animi, sicut
vnus ex principibus, id est, diabolus, non extollemini,
sed cadetis: velut si diceret, Cum tā pauci sint dies vitæ
vestræ, vt cito sicut homines moriamini, non vobis
prodest ad correctionem, sed tanquam diabolus, cuius
dies in hoc seculo multi sunt, quia carne non moritur,
extollimini vt cadatis. Per diabolicam quippe super-
biam factum est, vt Christi glorię peruersi & cęci prin-
cipes Iudæorum inuidissent. Per hoc vitium factū est
& fit, vt Christi vsque ad mortem crucifixi humilitas
vilescat eis, qui huius seculi diligunt excellētiam. Pro-
inde vt hoc vitium sanetur, ex ipsius Prophetę persona
dicitur, *Surge deus iudica terram.* Timuit enim terra cum
te crucifigeret, surge à mortuis & iudica terram. *Quo-
I niam tu disperdes in omnibus gētibus.* Quid nisi terram, hoc
est, eos qui terrena sapiunt? siue ipsum affectum in cre-
dentibus terrenæ cupiditatis & electionem assumens,
siue non credentes terram conterendam disperden-
dámque discernens. Sic per membra sua, quorum con-
uersatio in cœlis est, iudicat terrā & disperdet in om-
nibus gentibus. Non prætereundum est quod nonnul-
li codices habent, Quoniam tu hæreditabis in omni-
bus gentibus, quia & hoc non inconuenienter accipi-
tur, neq; vt simul vtrunque sit quicquam repugnat. Fit
ergo hæreditas eius per charitatem, quam suis præce-
ptis & gratia misericorditer extollendo, terrenam di-
sperdit cupiditatem.

In Psalmum LXXXII. Enarratio.

PSALMI titulus huius est, *Canticum Psalmi
Asaph.* Iam sæpe diximus quid interprete-
tur Asaph, id est, congregationem. Homo er-
go ille qui vocabatur Asaph, in figura cōgre-
gationis populi dei in multorum Psalmorum titulis
ponitur. Græce autem congregatio synagoga dicitur,
quod velut proprium nomen Iudæorum populus de-
tinuit, vt synagoga appellaretur, sicut populus Chri-
stianus vsitatius vocatur Ecclesia, cū & ipse vtique con- K
gregetur. Populus itaque dei in isto Psalmo dicit, *Deus
quis similis erit tibi?* Quod ego arbitror accommodatius
accipi in Christo, quia in similitudine hominū factus, *Philip. 2.*
putatus est ab eis à quibus contemptus est, cæteris ho-
minibus comparandus: nam & inter iniquos deputa- *Luc. 22.*
tus est, sed ad hoc vt iudicaretur: Cum autem veniet
iudicaturus, tunc fiet quod hic dicitur, Deus quis simi-
lis erit tibi? Si enim Psalmi non solerēt loqui ad domi-
num Christum, nō diceretur etiam illud quod ipsi di-
ctum esse nullus potest dubitare fidelium, Thronus *Psal. 44.*
tuus deus in seculum seculi, virga directionis virga re-
gni tui, Dilexisti iustitiam & odisti iniquitatem, pro-
pterea vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ
participibus tuis. Huic ergo & nunc dicitur, Deus quis
similis erit tibi? Multis enim similis in humilitate esse *Luc. 22.*
voluisti, vsque adeo vt & latronibus, qui tecū sunt cru-
cifixi. Sed in claritate cum venies, quis similis erit tibi?
Quid enim magnum dicitur, cum deo dicitur, quis si-
milis erit tibi, nisi illi dicatur, qui similis esse in homi-
nibus voluit, formam serui accipiens, in similitudinem
hominum factus, & habitu inuentus vt homo? Et ideo
non ait, Quis similis est tibi: quod vtique recte dicere-
tur, si hoc ad diuinitatem referretur. Quia vero ad for- *Philip. 2.*
mam serui relatum est, tunc eius à cæteris hominibus L
dissimilitudo apparebit, quando apparebit in gloria:
ideo sequitur, *Ne taceas neque compescaris deus.* Quia pri-
mo tacuit vt iudicaretur, quando sicut agnus coram *Esa. 53.*
tondente se fuit sine voce, sic non aperuit os suum, &
suam compescuit potestatem. Quam vt se compescere
ostenderet, ad illam eius vocem qua dixit, Ego sum, hi *Ioan. 18.*
qui eum apprehendendum quærebant, redierunt retro
& ceciderunt. Quando ergo teneretur atque patere-
tur, nisi se ipse cohiberet atque compesceret, & quo-
dammodo mitigaret? Nam & sic quidam interpretati
sunt quod hîc positum est, Neque compescaris deus: vt
dicerent, neque mitescas deus? Ipse alibi dicit, Tacui,
nunquid semper tacebo? Cui dicitur hîc, ne taceas: de
illo alibi dicitur, Deus manifestus veniet, deus noster *Psalm. 49.*
& non silebit. Cui dicitur hîc, Ne taceas: tacuit enim
vt iudicaretur, quando venit occultus: non autem ta-
cebit vt iudicet, quando veniet manifestus. *Quoniam
ecce inimici tui sonuerunt, & qui oderunt te extulerunt caput.* M
Nouissimos dies significare mihi videtur, quando
hæc quæ nunc metu comprimuntur, in liberam vo-
cem eruptura sunt: sed planè irrationabilem, vt soni-
tus magis quàm locutio vel sermo dicendus sit. Non
itaque tunc odisse incipient, sed qui oderunt te, tunc
leuabunt caput. Nec capita, sed caput: quando eò per-
uenturi sunt, vt etiam illud caput habeant quod extol-
litur super omne quod dicitur deus, & quod colitur, vt
in illo maxime impleatur, Qui se exaltat humiliabitur, *2. Thess. 2.*
& cum eum ille cui dicitur, Ne taceas neque mitescas *Luca. 14.*
deus, interficiet spiritu oris sui, & euacuabit illumina-
tione præsentiæ suæ. *Super populum tuum malignauerunt
consilium.* Vel sicut alij codices habent, *Astute cogita-
uerunt consilium, & cogitauerunt aduersus sanctos tuos.* Irri-
denter ista dicuntur. Quando enim valerent nocere
populo vel plebi dei, vel sanctis eius qui nouerunt di-
cere, Si deus pro nobis quis contra nos? *Dixerunt veni- Rom. 8.*
te, & disperdamus eos de gente. Singularem numerum po-
suit pro plurali, sicut dicitur, Cuius est hoc pecus, etiam
si de grege interrogetur, & intelliguntur pecora. De-
nique alij codices de gentibus habent, vbi magis in-
terpretes intellectum quàm verbū secuti sunt. Venite

& disperdamus

A & disperdamus eos de gente. Ipse est ille sonus quem sonuerunt magis quàm locuti sunt, quoniam inaniter inania strepuerunt. *Et non memoretur nominis Israel vltra.* Hoc alij planius dixerunt, Et non sit memoria nominis Israël adhuc, Quia memoretur nominis, in latina lingua inusitata locutio est. Potius enim dici solet, memoretur nomen, sed eadem ipsa sententia est. Nam qui dixit, memoretur nominis, Græcam transtulit locutionem. Israël autem hic debet intelligi vtiq; semen Abrahæ, cui dicit Apostolus, Ergo Abrahæ semen estis secũdum promissionem hæredes, non Israël secundũ carnem: de quo dicit, Videte Israël secundum carnem.

Rom.8. *Quoniam cogitauerunt vnanimiter, aduersus te testamentum disposuerunt.* Quasi possent esse fortiores. Testamentum sanè in scripturis non illud solum dicitur, quod non valet nisi testatoribus mortuis, sed omne pactum & placitum testamentum vocabant. Gene.31. Nam Laban & Iacob testamentum fecerunt, quod vtique etiã inter viuos valeret, & innumerabilia talia in diuinis leguntur eloquiis. Deinde incipit inimicos Christi commemorare sub quibusdam vocabulis gẽtium: quorum vocabulorum interpretatio satis indicat quid velit intelligi. B Talibus enim nominibus cõuenientissime figurantur veritatis inimici. Gene.19. Idumæi quippe interpretantur, vel sanguinei, vel terreni. Hismaëlitæ, obedientes sibi, vtique non deo, sed sibi. Moab, ex patre. Qui in malo nõ intelligitur melius, nisi cum ipsa historia cogitatur, † quòd pater Loth filiæ suæ illicite se vtenti permixtus eum genuit, quia ex ipsa re tale nomen accepit. († al. narratur.) Bonus autem pater, sed sicut lex ait, si quis ea legitime vtatur, non inceste & illicite. 1.Timo.1. Agareni, proselyti, id est, aduenæ. Quo nomine significantur inter inimicos populi dei, non illi qui ciues fiunt, sed qui in animo alieno atque aduentitio perseuerant, & nocendi occasione inuenta se ostendunt. Gebal, vallis vana, id est, fallaciter humilis. Amon, populus turbidus, vel populus mœroris. Amalech, populus lingens: vnde alibi dictum est, Et inimici eius terram lingent. Psal.71. Alienigenæ quanuis & ipso nomine Latino se indicent alienos, & ob hoc cõsequenter inimicos, tamen in Hebræo dicuntur Philistũm, quod interpretatur cadentes potione, velut quos fecit ebrios luxuria secularis. Tyrus lingua Hebræa dicitur C sors: quod siue angustia siue tribulatio interpretetur, secundum illud accipiendum est, in his inimicis populi dei, quod ait Apostolus, Rom.2. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum. Omnes ergo hi sic enumerantur in hoc Psalmo, *Tabernaculum Idumæorum & Hismaelitæ, Moab & Agareni, Gebal & Amon & Amalech, & alienigenæ cum habitantibus Tyrum,* Et tanquam indicans causam quare sint inimici populo dei, adiungit & dicit, *Etenim Assur venit cum illis.* Assur autem pro ipso diabolo figurate intelligi solet, qui operatur in filiis diffidentiæ tanquam in vasis suis, vt oppugnent populum dei, Ephe.2. *Facti sunt,* inquit, *in adiutorium filiis Loth.* Quia omnes inimici operante in se principe suo diabolo, facti sunt in adiutoriũ filiis Loth, qui interpretatur declinans. Angeli autem apostatici bene intelliguntur tanquam filij declinationis: à veritate quippe declinando, in satellitium diaboli discesserũt. Ephe.6. Hi sunt de quibus dicit Apostolus, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates & rectores mundi tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus. Quapropter isti inuisibiles & spiritales inimici adiuuãt homines infideles, in quibus operantur ad oppugnãdum populum dei. Iam nunc videamus quid imprecetur D propheticus spiritus, magis prædicens quàm maledicens. *Fac illis sicut Madian & Sysare, sicut Iabin in torrente Cyson. Disperierunt in Endor, facti sunt vt stercus terræ.* Hos Iudicũ.4. omnes secundum historiam populus Israël, qui tunc erat populus dei, debellauit & vicit, sicut etiam illos quos deinceps commemorat dicens, *Pone principes eorum sicut Oreb & Zeb, & Zebee & Salmana.* Interpretationes autem eorum nominum istæ sunt. Madian interpretatur declinans iudicium: Sysara, gaudij exclusio: Iabin, sapiens. Sed in his inimicis à populo dei superatis, ille intelligendus est sapiens, de quo Apostolus dicit: Vbi sapiens, vbi scriba, vbi conquisitor huius seculi? 1.Cor.1. Oreb siccitas, Zeb lupus, Zebee victima; sed lupi: habet enim & ipse victimas suas. Salmana vmbra commotionis. Hæc omnia congruunt malis, quos in bono vincit populus dei. Porrò autem Cyson, in quo torrẽte victi sunt, interpretatur duritia eorum. Endor vbi perierunt, interpretatur fons generationis, sed vtique carnalis, cui dediti perierunt, non curantes regenerationem, quæ perducit ad vitam, vbi non nubent, neque vxores ducent, non enim incipient mori: merito ergo de his dictum est, Facti sunt vt stercus terræ, de quibus E nihil propagatum est, nisi terrena fœcunditas. Matth.22. Sicut ergo illi omnes in figura superati sunt à populo dei, sic istos inimicos precatur in veritate superari. *Omnes,* inquit, *principes eorum, qui dixerunt, hæreditate possideamus sanctuarium dei.* Ipse est sonitus inanis, quo, vt supra dictum est, inimici tui sonuerunt. Sanctuarium autem dei quid intelligendum est, nisi templum dei, de quo Apostolus ait, Templum enim dei sanctum est, quod estis vos. 1.Corin.3. Nam quid aliud inimici nisi populũ dei possidere, id est, subiugare moliuntur, vt cadat in eorum impias voluntates? Sed quid sequitur? *Deus meus pone illos vt rotam.* Conuenienter quidem accipitur, vt non sint in eo quod cogitãt stabiles. Veruntamen etiam sic rectè posse intelligi existimo, Pone illos vt rotã, quòd rota ex his quæ retro sunt extollitur, ex his quæ ante sunt deiicitur, sic fiunt omnes inimici populi dei: non enim hæc optatio, sed prophetatio est. Adiungit etiam, *Sicut stipulam ante faciem venti.* Faciem dicit præsentiam: nam quæ facies est venti, cui nulla lineamẽta sunt corporis, cum sit motus, id est, quasi fluctus aëris? Ponitur F autem pro tentatione qua leuia & inania corde rapiuntur. Leuitatem porrò qua facile cõsentitur ad mala, grauis sequitur cruciatus. Vnde deinceps dicitur, *Sicut ignis qui comburit syluam, sicut flamma comburens montes. Ita persequeris illos in tempestate tua, & in ira tua turbabis eos.* Syluam dixit propter sterilitatem, montes propter elationem: tales enim sunt inimici populi dei, inanes iustitiæ, pleni superbia. Ignem vero & flammam dicens, hoc idem alio nomine repetiuit, quod intelligi voluit iudicantem atque punientem deum, quod autem ait, In tempestate tua: hoc idem consequenter exposuit dicens, In ira tua: & quod supra dixit, Persequeris eos: hoc postea, conturbabis eos. Meminerimus sanè, iram dei sine vlla affectione turbulẽta nos debere intelligere. Ira quippe eius dicitur, ratio iustæ vindictæ, tanquam si lex dicatur irasci, cum ministri eius secundum eam commoti vindicant. *Imple,* inquit, *facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum domine.* Hoc sanè illis bonum & optabile prophetatur: nec prophetaretur, nisi essent in ea societate inimicorum populi dei etiam tales homines, quibus hoc ante vltimum iudicium præstaretur: quia & nunc idem ipsi sunt, & ipsum corpus est inimi-

G est inimicorum secundum inuidentiam qua æmulan-
tur populum dei. Et nunc vbi possunt, & sonant & le-
uant caput, sed particulatim, non vniuersaliter, sicut in
fine seculi, nouissimo imminẽte iudicio, tamen ipsum
corpus est & in his qui inde credituri sunt, atque in
corpus aliud transituri. Horum enim facies salubriter
impletur ignominia, vt quærant nomen domini, & in
illis qui vsque in finem in eadem malitia perseuerant,
qui ponuntur vt stipula ante faciem venti, & syluæ
montibusq; infructuosis similes comburũtur. Ad quos
denuo reuertitur dicens, *Erubescant & conturbentur in se-
culum seculi.* Non enim in seculum seculi conturban-
tur, qui quærunt nomen domini: sed respicientes igno-
miniam peccatorum suorum ad hoc conturbantur, vt
quęrant nomen domini, per quod non conturbentur.
Rursusq; ad hos redit, qui in eadem societate inimico-
rum ad hoc confundendi sunt, ne confundantur in
æternum: & ad hoc perdendi sunt, inquantum mali
sunt, vt boni facti inueniantur in ęternum: de his enim
cum dixisset, *Et confundantur & pereant.* Statim subiecit.
*Et cognoscant quia nomen tibi dominus, tu solus altissimus in om-
ni terra.* Ad hanc cognitionem venientes sic confun-
H dantur vt placeant, sic pereant vt permaneant. Co-
gnoscant, inquit, quia nomen tibi dominus, tanquam
nec vero, nec suo nomine nuncupẽtur quicunque alij
domini nominantur: quoniam seruiliter dominantur,
& vero domino comparati, nec domini sunt: sicut di-
Exod. 3. ctum est, Ego sum qui sum, tanquam non sint ea quæ
facta sunt, si comparentur ei à quo facta sunt: quod ve-
ro adiunxit, Tu solus altissimus in omni terra: vel sicut
alij codices habent, Super omnem terram, vtique & in
omni cœlo, vel super omne cœlum: sed hoc dicere
maluit, quo terrena superbia premeretur. Desinat enim
Gene. 3. superbire terra, id est homo, cui dictum est, Terra es. Et
Eccle. 10. quid superbit terra & cinis, cum cognoscit dominum
esse altissimum super omnem terram, id est, nullius ho-
minis cogitationes valere aduersus eos, qui secundum
Roma. 8. propositum vocati sunt sancti, & de quibus dicitur, Si
deus pro nobis, quis contra nos?

In Psalmum LXXXIII. Enarratio.

PSalmus iste pro torcularibus inscribitur. Et quantum
aduertit nobiscum charitas vestra, quia vos
I intentissime audire aduertebamus, nihil in e-
ius textu dictũ est, vel de prelo, vel de fiscinis,
vel de lacu, vel de instrumentis, aut ędificio torcularis:
omnino nihil in ea tale audiuimus. Vnde quid sibi ve-
lit titulus eius, quod inscribitur pro torcularibus, non
parua quæstio est. Profecto enim si post istum titulum
aliquid de talibus rebus diceret, quales commemoraui,
crederetur à carnalibus vere ista visibilia torcularia
voluisse cantare. Quia vero titulũ imposuit pro torcu-
laribus, & nihil postea in omni versu Psalmi dixit de
his torcularibus notissimis oculis nostris, non dubita-
tur esse alia torcularia, quæ nos hic quærere & intelli-
gere voluit spiritus dei. Quapropter quid agatur in his
visibilibus torcularibus recordemur: & hoc videamus,
quemadmodũ spiritaliter agatur in Ecclesia. Vua cer-
te pẽdet in vitibus, & oliua in arboribus: his enim duo-
bus pro fructibus solent torcularia pręparari. Et quam-
diu pendent in frutetis suis, tanquam libero aëre per-
fruuntur, & nec vua vinum est, nec oliua oleum ante
pressurã. Sic sunt & homines quos prædestinauit deus
Ibidem. ante secula conformes fieri imaginis vnigeniti filij sui,
qui præcipue in passione magnus botrus expressus est.

Huiusmodi ergo homines antequam accedant ad ser- K
uitutem dei, fruuntur in hoc seculo tanquam delitiosa
libertate, velut vuæ aut oliuæ pendentes: sed quoniam
dictum est, Fili accedens ad seruitutem dei, sta in iusti- *Eccle. 2.*
tia & timore, & præpara animam tuam ad tẽtationem:
accedens quisq; ad seruitutem dei, ad torcularia se ve-
nisse cognoscat, cõtribulabitur, conteretur, comprime-
tur, nõ vt in hoc seculo pereat, sed vt in apothecas dei
defluat. Exuitur carnalium desyderiorum integumẽtis
quasi vinaciis: hoc enim ei contigit in desyderiis car-
nalibus. Propter quę & Apostolus dicit, Exuite vos ve- *Ephe. 4.*
terem hominem & induite nouum: hoc totum non fit
nisi de pressura. Propterea torcularia nominantur Ec-
clesię dei huius temporis, sed in torcularibus positi qui
sumus filij Chore. Sic enim additum est, pro torculari-
bus. *Filiis Chore.* Filios Chore interpretatos habemus
filios calui, quantum nobis qui illã linguam nouerunt,
per ministerium quod deo debuerunt interpretari po-
tuerunt: & in hoc non diffugio magnum mysteriũ in-
tueri, & adiuuãte domino inuenire vobiscum. Non e-
nim tanquam à filiis pestilentiæ omnis est irridenda
caluicies, ne cũ quisque sacratã caluiciem irriserit, à dę-
moniis dissipetur. Nam & Helisæus ibat, & insensati L
pueri clamauerunt post eum, Calue calue: & propter sa- *4. Reg. 2.*
cramentum implendum conuersus ad dominum peti-
uit, vt eos vrsi de sylua exeuntes comederent. Arrepta
est quidem illorum infantia in exitium vitæ de hoc se-
culo. Mortui sunt pueri, senes quandoque morituri: ve-
runtamen sacramenti terror datus est hominibus. He-
lisæus enim personam cuiusdam tunc gerebat, cuius fi-
lij sumus, filij Chore, domini scilicet nostri Iesu Chri-
sti. Iã occurrit charitati vestrę ex Euãgelio quare caluus
gerebat personã Christi: recordamini quod in Calua-
riæ loco crucifixus est. Siue ergo hoc interpretetur fi- *Math. 27.*
lius Chore, sicut secuti priores diximus, siue aliud ali-
quid quod nos forsitã latet: interim quod occurrit, vi-
detis quia plenum est sacramẽto: filij Chore, filij Chri-
sti. Nam & filios suos dicit sponsus, cum ait, Non pos- *Math. 9.*
sunt filij sponsi ieiunare, quamdiu cum illis est spõsus:
Christianorũ sunt ergo ista torcularia. In pressuris au-
tem constituti ad hoc cõterimur, vt amorem nostrum
quo ferebamur in ista mundana, secularia, temporalia,
fluxa, atque peritura, passi in eis in hac vita tormenta &
tribulationes pressurarum, & abundantiam tentatio- M
num, incipiamus quærere illam quietem, quæ non est
de hac vita, nec de hac terra, & fit dominus, vt scriptũ
est, Refugium pauperi. Quid est pauperi? Tanquam de- *Psal. 9.*
stituto, sine ope, sine auxilio, sine aliqua re, de qua in ter
ra præsumat. Talibus enim pauperibus adest deus, quia
homines etsi abundent pecunia in hac terra, respiciunt
quod ait Apostolus, Pręcipe diuitibus huius mũdi non *1. Timo. 6.*
superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum. Et
consyderantes quàm sit incertum vnde gaudebãt, an-
tequam accederent ad seruitutem dei, id est, antequam
intrarẽt in torcularia, vidẽt ex ipsis diuitiis, vel habere
se pressuras cogitationum, quomodo ea gubernentur,
quomodo custodiãtur: vel si paululũ inclinauerint cu-
piditatẽ vt ea diligãt, plus eos impleri timoribus quàm
fructibus. Quid enim tam incertũ quàm res volubilis?
Nec immerito ipsa pecunia rotũda signatur, quia non
stat. Tales ergo etsi habeãt aliquid, pauperes sunt. Qui
ergo nihil horum habent & habere desyderant, inter
reprobandos diuites computantur: non enim attendit
deus facultatem, sed volũtatem. Pauperes igitur desti-
tuti omni ope seculari, quia etsi ea circumfluãt, intelli-
gunt

A gunt quàm incerta sint, & ingemiscentes ad deũ, nihil
habentes in hoc seculo quo delectẽtur, quo teneantur,
in abundantia tentationũ & pressurarum tanquam in
torcularibus cõstituti, defluunt vinum, defluũt oleum.
Quę sunt ista nisi bona desyderia? Restat enim illis de-
syderandus deus, iam nõ amant terrã: amant enim qui
fecit cœlũ & terrã, amant & nõdum cum eo sunt. De-
syderium eorũ differtur vt crescat, crescit vt capiat: nõ
enim parũ aliquid daturus est deus desyderanti, aut pa
rum exercendus est ad capacitatem tanti boni. Nõ ali-
quid deus quod fecit daturus est, sed seipsum qui fecit
omnia. Ad capiendũ deum exercere, quod semper ha-
bitur^es diu desydera. Reprobati sunt in populo Israël,
qui festinauerunt assidue: affectus iste reprebenditur in
scriptura festinantiũ. Qui sunt enim qui festinant? Qui
conuersi ad deum cũ hic nõ inuenerint requiem quam
quærebant, & gaudia quæ promittebãtur, tanquã in iti-
nere deficientes, & longũ sibi quiddã donec boc secu-
lum vel hæc vita finiatur, restare arbitrãtes, & quæren-
tes hic aliquã requiem, quę si habetur, falsa est: respiciũt
retro & decidunt à proposito, nec attendunt cũ quan-
Luc.17. to terrore dictũ est, Memẽtote vxoris Loth. Vt quid e-
B nim in statuam salis versa est, si non homines cõdit vt
sapiant? Ergo exemplũ illius malum, tibi sit bonũ si ca-
Gene.19. ueris. Memẽtote, inquit, vxoris Loth. Respexit enim re-
tro vnde liberata erat à Sodomis, & ibi remansit vnde
respexit, ipsa in loco mansura, & trãseuntes alios cõdi-
tura. Liberati ergo à Sodomis præteritæ vitæ, nõ respi-
ciamus retro. Nam hoc festinare est, nõ attẽdere quod
promisit deus, quia longe est, & respicere ad id quod
proximũ est, vnde iam liberatus es. De talibus quid di-
2.Pet.2. cit Apostolus Petrus? Contigit illis res veri prouerbij,
canis reuersus ad suum vomitũ. Premebat enim pectus
conscientia peccatorum, accepta indulgẽtia quasi vo-
muisset, & reuelatũ est peccatum tuum, Facta est bona
conscientia ex mala cõscientia Quid rursus cõuerteris
ad vomitum tuum? Si canis boc faciens horret oculis
tuis, tu quid eris oculis dei? Vnusquisque autem fratres
charissimi, de loco itineris sui ad quẽ proficiendo per-
uenit, & quem vouit deo, inde respicit retro cũ ipsum
dimiserit: verbi gratia, statuit castitatẽ coniugalem ser-
uare: inde enim incipit iustitia, recessit à fornicationi-
C bus, & ab illa illicita immũditia, quando se ad fornica-
tiones conuerterit, retro respexit. Alius ex munere dei
maius aliquid vouit, statuit nec nuptias pati, qui nõ dã-
naretur si duxisset vxorẽ, post votũ quod deo promisit
si duxerit, dãnabitur, cum hoc faciat quod ille qui non
promiserat, tamen ille nõ damnatur, iste dãnatur. Qua-
re, nisi quia iste respexit retro? Iam enim ille ante erat,
1.Cor.7. iste autem illuc nondũ peruenerat. Sic virgo quę si nu-
beret, nun peccaret: sanctimonialis si nupserit, Christi
adultera reputabitur. Respexit enim retro de loco quò
accesserat. Sic quibus placet relicta omni spe seculari,
& omni actione terrena cõferre se in societatẽ sancto-
rum, in cõmunẽ illam vitã vbi nõ dicit aliquis aliquid
Acto.2.& proprium, sed sunt illis omnia cõmunia, & est illis anima
4. vna & cor vnũ in deum: quisquis inde recedere volue-
rit, nõ talis habetur qualis ille qui nõ intrauit: ille enim
Psal.76. nondum accessit, iste retro respexit. Quapropter cha-
rissimi, quomodo quisque potest, vouete & reddite do
mino deo vestro quod quisq; potuerit, nemo retro re-
spiciat, nemo pristinis suis delectetur, nemo auertatur
ab eo quod ante est ad id quod retro est, currat donec
perueniat, non enim pedibus, sed desyderio currimus.
Nullus autẽ in hac vita peruenisse se dicat. Quis enim
potest tam perfectus esse quàm Paulus? Et tamẽ ait, Fra D
tres, ego me non arbitror apprehendisse. Vnum autem Philip.3.
quę retro oblitus, in ea quę ante sunt extentus, secundũ
intentionem sequor ad palmã supernæ vocationis dei
in Christo Iesu. Vides Paulum adhuc currere, & te iam
existimas peruenisse? Si ergo sentis pressuras huius mũ-
di, etiã cum fœlix es, intellexisti te esse in torculari. Pu-
tatis enim fratres charissimi infœlicitatem seculi me-
tuendã esse, & fœlicitatẽ non esse metuendam? Imò ve-
ro nulla infœlicitas frãgit, quẽ fœlicitas nulla corrum-
pit. Quomodo ergo cauẽda vel timenda est ipsa cor-
ruptrix, ne te blandiendo seducat, ne incũbas in bacu-
lum arũdinis? Nam & boc scriptũ est, quosdã incum- 4.Reg.18.
bere in baculum arundinis: Noli te credere, fragile est
in quo niteris, frangitur & interimit te. Si ergo fœlici-
tate tibi iste mundus arrideat, in pressura te cõputa vt
dicas, Tribulationem & dolorẽ inueni, & nomen do- Psal.114.
mini inuocaui. Non dixit, inueni tribulationẽ, nisi quã-
dam quæ latet. Quædã enim tribulatio & dolor quos-
dam in hoc seculo latent, qui putant sibi bene esse cum
peregrinantur à domino. Quãdiu enim sumus in hoc 2.Cor.5.
corpore, inquit, peregrinamur à domino. Si à patre tuo
homine peregrinareris, miser esses: à domino peregri- E
naris & fœlix es? Ergo sunt qui putãt sibi bene esse. Qui
autem intelligunt in qualibet circũfluentia copiarum
& voluptatum, quanuis ad nutum cuncta deseruiant,
quanuis nihil molestũ irrepat, nihil aduersum terreat,
tamen in malo se esse quandiu peregrinantur à domi-
no, acutissimo oculo tribulationem & dolorem inue-
nerunt, & nomen domini inuocauerunt. Talis est qui
cantat in hoc Psalmo, Quis est? Corpus Christi. Quis
est iste? Vos si vultis: nos omnes, si volumus: omnes filij
Chore, & omnes vnus bomo, quia vnum Christi cor-
pus. Quomodo non est vnus homo, qui vnum caput
habet? Caput omnium sanctorum Christus est, corpus
illius capitis omnes nos sumus, Et omnes in hac vita
in torcularibus sumus, si bene sapimus, si iam ad torcu-
laria venimus. Ergo in pressuris tentationum consti-
tuti, ædamus hanc vocem, & præmittamus desyde-
rium nostrum. *Quàm amabilia sunt*, inquit, *tabernacula
tua domine virtutum.* Erat in tabernaculis quibusdam, id
est, in torcularibus, sed desyderabat alia tabernacula,
vbi nulla pressura est. In his illuc suspirabat, ab his in il- F
la per desyderium carnale quodammodo defluebat.
Et quid sequitur? *Concupiscit & deficit anima mea in atria
domini.* Parum est, concupiscit & deficit. Sed quò de-
ficit? In atria domini, defecit vua pressa. Sed quò de-
fecit? In vinum & in lacum, & in apothecæ requie ser-
uanda, in quiete magna. Hic desyderatur, ibi capitur:
hic suspiratur, ibi gaudetur: hic oratur, ibi laudatur: bic
gemitur, ibi exultatur. Ea quæ dixi quasi dura, hic ne-
mo auersetur, nemo quasi nolit pati. Metuendum est,
ne vua dum torcular timet ab auibus vel à feris come-
datur. In magna videtur tristitia esse, cum dicit, Con-
cupiscit & deficit anima mea in atria domini: non e-
nim habet quod desyderat. Sed nunquid sine gaudio
est? Quo gaudio? Quod ait Apostolus, Spe gaudentes. Rom.12.
Ibi iam re gaudebit, modo adhuc spe. Ideóque qui spe
gaudent, quia certi sunt se accepturos, tolerant in tor-
culari omnes pressuras: propterea & ipse Apostolus
cum dixisset, Spe gaudentes: quasi his loqueretur qui Ibidem.
iam in torculari sunt, addidit statim, In tribulatione
patientes: in tribulatione, inquit, patientes. Quid inde?
In oratione tolerantes. Quid est, tolerantes? Quia dif-
ferimini, oratis & differimini, tolerate quòd differimi-
ni. To-

G ni. Toleretur quod differtur, quia cum venerit non au-
fertur. Audisti gemitum in torculari: desyderat & defi-
cit anima mea in atria domini: audi vnde duret, Spe
gaudentes. *Cor meum & caro mea exultauerũt in deum viuum.*
Exultauerunt hic in illud. Vnde exultatio nisi de spe?
quò exultauerunt? In deum viuum. Quid ibi exultaue-
runt? Cor meum & caro mea: vnde exultauerunt. *Nam
& passer*, inquit, *inuenit sibi domum, & turtur nidum sibi vbi po-
nat pullos suos.* Quid est hoc? Duo dixerat, & duo reddi-
dit, in similitudinẽ auium. Dixerat exultasse cor suum,
& carnem suam, & his duobus reddidit passerẽ & tur-
turem: cor tanquam passer, caro tanquam turtur: Inue-
nit sibi domum passer, inuenit sibi domum cor meum.
Exercet pennas in virtutibus huius temporis, in ipsa
fide, spe & charitate, quibus volet in domum suam, &
cum venerit permanebit, etiam querela vox passeris,
quæ hic est, non erit ibi. Nam ipse est querulus passer,
Psalm.101. de quo in alio Psalmo dicit, Sicut passer singularis in
tecto, de tecto volat ad domum. Iam sic sit in tecto, cal-
cet domum carnalem, habebit quendam cœlestem lo-
H cum, perpetuã domum. Passer iste finiet querelas suas,
Turturi autem dedit & pullos, id est, carni: inuenit ni-
dum turtur vbi ponat pullos suos. Passer domum, tur-
tur nidum: & nidũ vtique vbi ponat pullos suos. Do-
mus tanquam ad sempiternum eligitur, nidus ad tem-
pus congeritur, Corde cogitamus deum tanquam vo-
lantem passerem ad suam domum, carne autẽ agimus
opera bona: videtis enim per carnem sanctorum quã-
ta bona fiant. Per hãc enim operamur quæ iussi sumus
Esa.58. operari, quibus adiuuamur in hac vita. Frange esurien-
ti panem tuum, & egenum sine tecto induc in domum
tuam: si videris nudum vesti, & cætera talia quæ nobis
præcepta sunt, non operamur nisi per carnem. Passer
ergo ille qui cogitando domum suam, nun recedit à
turture quærente sibi nidum, vt ponat pullos suos: non
enim abiicit illos vbicũque, sed inuenit sibi nidum, vbi
eos ponat. Dicimus autem fratres quod nostis, quanti
2.sen. dis. videntur præter Ecclesiam bona operari? Quàm multi
41. His an etiam pagani pascunt esurientem, vestiunt nudũ, susci-
tem. piunt hospitem, visitant ægrotum, consolantur inclu-
sum? Quam multi hæc faciunt? quasi videtur parere
I turtur, sed non sibi inuenit nidum. Quàm multa multi
hæretici non ea in Ecclesia operantur, nõ in nido pul-
los ponunt, conculcabuntur & contercntur, & nõ ser-
uabuntur, non custodientur: in huius enim carnis ope-
ratricis persona posita est quædam mulier ab Apostolo
1.Timo.2. Paulo cum ait, Adam non est seductus, mulier autem
Gene.3. seducta est, postea enim Adam consensit mulieri: nam
à serpente mulier seducta est. Nec modo potest aliqua
mala suasio, nisi carnis tuæ primo desyderium cõmo-
uerit, cui postea si mente consenseris, cecidit & passer.
Si autem vincuntur desyderia carnis, tenentur mem-
bra ad opera bona, arma concupiscentiæ auferũtur, &
incipit turtur habere pullos. Propterea quid ibi ait A-
1.Timo.2. postolus? Salua autẽ erit per filiorum generationẽ, Mu-
1.Cor.7. lier vidua sine filiis si perseuerauerit, nónne beatior e-
rit? Nunquid salua nõ erit, quia non parit filios? Virgo
dei nónne melior erit? Nunquid salua non erit, quia fi-
lios non habet, aut ad deum non pertinet? Salua ergo
erit mulier, quæ in typo carnis accipitur per filiorum
generationem, id est, si faciat opera bona. Sed non vbi-
cunque turtur inuenit nidũ sibi, vbi ponat pullos suos.
In fide vera, in fide catholica, in societate vnitatis Ec-
clesiæ pariat opera sua. Propterea & de illa cum loque-
retur Apostolus, ita subiecit, Salua autem erit per filio-
rum generationem, si permanserit in fide & dilectio- K
ne, & sanctificatione cum sobrietate. Permanendo er-
go in fide, ipsa fides nidus est pullorum tuorum. Nam
propter infirmitatem pullorum turturis tuæ, dignatus
est dominus præbere tibi vnde nidum faceres: indutus
est enim fœno carnis, vt ad te veniret. In ista fide pone
pullos tuos, in isto nido operare opera tua. Qui enim
sunt nidi, vel quis est nidus? Sequitur statim, *Altaria tua
domine deus virtutum.* Cum dixisset, Et turtur inuenit si-
bi nidum, vbi ponat pullos suos: quasi quæsisses quem
nidũ? Altaria tua domine virtutũ, *Rex meus & deus meus.*
Quis est, Rex meus & deus meus? Qui regis me, qui
creasti me. Sed hic nidus est, & hic peregrinatio, & hic
suspirium, & hic tritura, & hic pressura, quia & hic tor-
cular. Quid est autem quod dederat? quid concupiscit?
quò it? quò tendit desyderium nostrum? quò nos ra-
pit? Hic positus illa meditatur, positus inter tentatio-
nes, positus inter pressuras, positus in torcularibus, sus-
pirans in superna promissa, quasi quid ibi acturus, iam
præmeditatur gaudia futura. *Beati*, inquit, *qui habitant in
domo tua.* Vnde beati? Quid habituri? quid acturi? Om- L
nes qui beati dicuntur in terra, habent aliquid, & agũt
aliquid. Beatus est homo ille, qui tot prædiis, tanta fa-
milia, tanto auro & argento habendo beatus dicitur.
Beatus est, ad illos honores peruenit, ad proconsula-
tum, ad præfecturam agendam. Beatus ergo dicitur, aut
habendo, aut agendo. Vnde autem ibi beati? Quid ha-
bituri? quid acturi? Quid habituri iam supra dixi, Beati
qui habitant in domo tua. Domum tuam si habueris
pauper es, domum dei si habueris diues es. In domo tua
timebis latrones, domus dei murus ipse deus est. Beati
ergo qui habitant in domo tua. Possident Hierusalem
cœlestem sine angustia, sine pressura, sine diuersitate &
diuisione limitum: omnes habent eam, & singuli ha-
bent totam. Magnæ illæ diuitiæ, non angustat frater
fratrem, nulla ibi indigentia est. Quid ergo ibi acturi?
Omnium enim actionum humanarum mater, necessi-
tas. Iam fratres breuiter dixi, Currite animo per quasli-
bet actiones, videte si eas parit, nisi necessitas. Ipsæ me-
morabiles artes quę magnæ videntur in subueniendo,
patrocinia linguæ & adiutoria medicinæ: ipsæ sunt e-
nim in hoc seculo excellentes actiones. Tolle litigato- M
res, quib' opitulatur aduocatus? Tolle vulnera & mor-
bos, quid curat medicus? Et omnes istę actiones nostrę
ad quotidianam vitam, quæ exiguntur & fiunt, ex ne-
cessitate veniunt. Arare, seminare, nouellare, nauigare,
talia omnia opera quæ parit nisi necessitas & indigen-
tia? Tolle famem, sitim, nuditatem, cui opus sunt ista
omnia? Hæc sunt quæ nobis iubentur bona opera: nam
ista quæ commemoraui honesta sunt, sed omnium ho-
minum, exceptis operibus pessimis, loquor detestabili-
bus operibus, flagitiis & facinoribus, homicidiis & ef-
fracturis, adulteriis, illa nec deputo inter actiones hu-
manas. Hæc honesta loquor, non parit nisi necessitas,
necessitas fragilitatis carnalis. Hæc etiam quæ dixi iu-
beri nobis, Frange esurienti panem tuum. Cui frangis *Esa.58.*
vbi nemo esurit? Egenum sine tecto induc in domum
tuam: Quem hospitẽ suscipis, vbi omnes in patria sua
viuunt? Quem visitas ægrotum, vbi perpetua sanitate *Matth.25.*
gaudent? Quem concordas litigiosum, vbi pax sempi-
terna est? Quem sepelis mortuum, vbi semper viuitur?
Nihil ergo horum acturus eris ex operibus honestis il-
lis omnium hominum, nihil acturus es ex istis bonis o-
peribus, quia isti pupilli turturis iam volabant de nido.
Quid ergo? Iam dixisti quid habituri sumus, Qui ha-

A bitant in domo tua beati sunt. Dic etiam quid acturi sunt, quia non video ibi aliquas necessitates, quæ me impellant ad agendum. Ecce modo quod loquor & disputo, necessitas parit. Nunquid enim ibi talis disputatio erit, quæ quasi doceat ignaros, quæ quasi commemoret obliuiosos? Aut vero in illa patria Euangelium recitabitur, vbi ipsum dei verbum contemplabitur? Ergo quia dixit iste desyderans & suspirans ex voce nostra, quid habituri sumus in illa patria, cui suspiranir & ait, Beati qui habitant in domo tua: dicat, & quid acturi sumus? *In secula seculorum laudabunt te.* Hoc erit totum negocium nostrum, sine defectu, halleluia. Non vobis fratres videatur, quasi fastidium ibi futurum: quia si modo hoc diu dicatis, non duratis ab illo gaudio, necessitas vos auertit. Et quia non tantum delectat quod non videtur, si tanta alacritate in ipsa pressura & fragilitate carnis laudamus quod credimus,
1.Cor.15. quomodo laudabimus quod videbimus? Cū absorpta fuerit mors in victoria, cum mortale hoc induerit immortalitatem, & corruptibile hoc induerit incorruptionem: nemo dicet, diu steti: nemo dicet, diu ieiunaui, diu vigilaui. Stabilitas enim magna ibi, & ipsa
B immortalitas iam corporis nostri suspenditur in contemplatione dei. Et si modo verbum hoc quod vobis erogamus, tam diu fragilitatem carnis nostræ stantem
1.Ioan.3. tenet, quid nobis faciet illud gaudium? Quomodo nos mutabit? Similes enim ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Iam similes illi, quando deficiemus? quò auertemur? Securi ergo simus fratres, non nos satiabit nisi laus dei. Si deficias ab amore, deficies à laude: si autem amor sempiternus erit, quia illa insatiabilis pulchritudo erit, noli timere, ne non possis semper laudare, quem semper poteris amare. Ergo beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te. Huic vitæ suspiremus. Sed quomodo illuc veniemus?

Beatus vir cuius est susceptio eius abs te domine. Intellexit vbi esset, quia per fragilitatem carnis suæ ad illam beatitudinem volare non posset. Circunspexit pondera
Sapien.9. sua, quia dicitur alio loco, Corpus enim quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Spiritus sursum vocat, pondus carnis deorsum reuocat. Inter duos conatus suspensionis & ponderis colluctatio quædam est, & ipsa colluctatio ad pressuram pertinet torcularis. Audi
C ipsam luctam de torculari ab Apostolo expressam, quia & ipse ibi conterebatur, ibi premebatur: Condelector,
Roma.7. inquis, legi dei secundum interiorem hominem. Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis. Magna lucta, & euadendi magna desperatio, nisi subueniat de consequenti: Infælix ego homo, quis me liberabit de cor-
Ibidem. pore mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Ergo & hic in isto Psalmo vidit illa gaudia, cogitauit animo: Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Sed quis illuc ascendet? Quid faciam de carnis pondere? Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorū laudabunt te. Condelector enim legi dei secundum interiorem hominem. Sed quid faciam? Quomodo volabo? Quomodo perueniam? Video enim aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ. Dixit se infælicem & dixit, Quis me liberabit de corpore mortis huius, vt inhabitem in domo domini, & in secula seculorum laudem eum? Quis me liberabit? Gra-

tia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Sicut D ergo in verbis Apostoli illi difficultati, & quasi inextricabili luctæ subuenit quod subiecit, Gratia dei per Iesum Christum dominū nostrum: sic & hic cum suspiraret flammante desyderio in domū dei, & in illas laudes dei, consyderata grauedine corporis sui, & mole carnis suæ, & desperatione quadam suborta: rursus in spe euigilauit & ait, Beatus vir cuius est susceptio eius abs te domine. Quid ergo præstat deus in hac gratia ei quē suscipit perducendum? Sequitur, & dicit, *Ascensus in corde eius.* Facit illi gradus quibus ascendat. Vbi illi facit gradus? In corde. Quanto ergo plus amaueris, tanto plus ascendes. Ascensus, inquit, in corde eius.

Disposuit. Quisquis suscipit eum: Beatus enim, cuius est susceptio eius abs te domine: quia per se non potest, opus est vt gratia tua suscipiat. Et quid facit gratia tua? Disponit ascensus in corde. Vbi disponit ascensus? In corde? *In conualle plorationis.* Ecce habetis torcular conuallem plorationis: ipsæ lachrymæ piæ contribulatorum, mustum sunt amantium. Ascensus in corde eius disposuit. Vbi ergo disposuit? In conualle plorationis. Hic enim disposuit ascensus in cōualle plorationis: hic E
enim ploratur, vbi seminatur. Euntes, inquit, ibant & *Psal.125.*
flebant, mittentes semina sua. Ergo ascensus in corde tuo sunt dispositi à deo per gratiam ipsius. Amando ascende: Inde cantatur canticum graduum. Et vbi tibi disposuit hos ascensus? In corde, in conualle plorationis. Dixit, vbi disposuit, quod disposuit. Quid disposuit? Ascēsus, vbi? In corde. Intus in qua regione, & quo habitationis loco? In cōualle plorationis. Et quò ascendatur? *In locum quem disposuit.* Quid est hoc fratres, in locum quem disposuit? Quem locum diceret, quem disposuit si dici posset, dictum tibi est, Ascensus disposuit in corde, in cōualle plorationis. Quæris quò. Quid
tibi dicturus est? Quod oculus non vidit, nec auris au- *1.Cor.2.*
diuit, nec in cor hominis ascendit. Collis est, mons est, terra est, pratum est, propè omnia ista dictus est locus ille, non quòd sit per proprietatem, sed per similitudi-
nem. Videmus enim nunc per speculum in ænigma- *1.Cor.13.*
te quid sit ille locus, tunc videbimus facie ad faciem. Quis explicet? Noli ergo quærere quò disposuit locum quem disposuit. Ipse nouit quò, ipse nouit qui disposuit quò te ducat, cuius ascensus in corde disposuit. Quid times ascendere, ne erret qui te ducit? Ecce in conualle plorationis disposuit ascensus, in locum quē F disposuit. Ploramus modo vnde? Vbi dispositi sunt
nostri ascensus. Vnde ploramus, nisi inde vnde se mi- *Roma.7.*
serum exclamabat Apostolus, quia videbat aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ? Et vnde hoc nobis? Ex pœna peccati. Et putabamus nos facilè iustos esse posse quasi viribus nostris, antequam acciperemus mandatum. Adueniente autem mandato peccatum reuixit, ego autem mortuus sum, hoc ait
Apostolus: data est enim lex hominibus, non quæ sal- *Ibidem.*
uaret eos iam, sed per quam cognoscerent in qua ægritudine iacebant. Audi verba Apostoli, Si enim da-
ta esset lex quæ posset viuificare, vere ex lege esset iusti- *Gala.3.*
tia, sed conclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Veniret gratia post legem, inueniret hominem non solum iacentem, sed iam etiam confitentem & dicentem, Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Vt opportune veniret medicus ad conuallem plorationis, & diceret, Certe cognouisti, quia cecidisti:
audi me vt surgas, qui me contempsisti vt caderes Da- *Roma.7.*

C ta est

G ta est ergo lex vt ægrum de morbo conuinceret,qui si-
bi sanus videbatur, vt peccata demonstrarentur, non
vt auferrētur.Demonstrato peccato per datam legem,
Roma.7. auctum est peccatum, quia peccatum est & contra le-
gem. Occasione, inquit, accepta peccatum per man-
datum operatum est in me,omnem concupiscentiam.
Quid est, occasione accepta per mandatum? Acce-
ptum mandatum quasi viribus suis conati sunt facere
homines, victi concupiscentia, mandati etiam ipsius
Roma.5. transgressione rei facti sunt. Sed quid ait Apostolus?
Vbi autem abundauit peccatum, superabundauit gra-
tia: id est, auctus est morbus, commendata est medi-
Ioan.5. cina. Propterea fratres,quinque illæ porticus Salomo-
Super Io. nis:nunquid curabant ægrotos,vbi erat piscina in me-
tract.17. dio eorum? Et iacebant,inquit,ægroti in quinque por-
Ioan.5. ticibus, in Euangelio lectum habemus. Quinque illæ
porticus, lex est in quinque libris Moysi. Ad hoc pro-
ducebantur ægroti de domibus suis,vt iacerent in por
ticibus. Ergo lex producebat ægrotos,non sanabat:sed
benedictione dei turbabatur aqua, tāquam angelo de-
scendente. Visa aqua turbata,qui poterat vnus descen-
debat & sanabatur. Aqua illa cincta quinq; porticibus,
populus Iudæorū erat lege conclusus, hunc perturba-
H uit dominus præsentia sua, vt occideretur: nisi enim
descensu suo dominus perturbaret populum Iudæo-
rum, nunquam crucifigeretur. Itaque perturbata aqua
passionem domini significabat,quæ facta est perturba-
ta gente Iudæorum. In hanc passionem credit langui-
dus,tanquam in aquam turbatam descendens & sana-
batur. Qui non sanabatur lege, id est, porticibus,sana-
tur gratia per passionis fidem domini nostri Iesu Chri-
sti. Vnus, quia vnitas. Ergo & hic quid ait? Ascensus
in corde eius, disposuit in conualle plorationis,in lo-
cum quē disposuit: iam in illo loco gaudebimus.Qua-
re autem in conualle plorationis? Et ex qua conualle
plorationis ad illum locum gaudij veniemus? *Nam &*
benedictionem, inquit, *dabit qui legem dedit.* Afflixit nos le-
ge, pressit nos lege, ostendit nobis torcular, vidimus
pressuram, carnis nostræ tribulationem cognouimus,
ingemuimus reuelante peccato, aduersus mentem no-
Roma.7. stram clamauimus, Miser ego homo, sub lege gemui-
mus. Quid restat,nisi vt benedictionem det qui legem
dedit? Adueniet gratia post legem,ipsa est benedictio.
I Et quid nobis præstitit ista gratia & benedictio? *Am-*
bulabunt à virtutibus in virtutem. Hic enim per gratiam
1.Cor.12. multæ virtutes dantur. Alij quidem datur per spiritum
sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eun-
dem spiritum, alij fides,alij donatio sanitatum, alij ge-
nera linguarum, alij interpretatio sermonum, alij pro-
phetatio. Multæ virtutes, sed hic necessariæ, & ab his
1.Corin.1. virtutibus imus in virtutem. Quam virtutem? Chri-
stum dei virtutem & dei sapientiam. Ipse dat diuersas
virtutes in loco hoc, qui pro omnibus virtutibus ne-
cessariis, in conualle plorationis & vtilitatibus dabit
vnam virtutem seipsum. Nam & virtutes agendæ vi-
tæ nostræ quatuor describuntur à multis, & in scriptu-
ra inueniuntur. Prudentia dicitur, qua dinoscimus in-
ter bonum & malum. Iustitia dicitur, qua sua cuique
tribuimus, nemini quicquam debentes, sed omnes di-
ligentes. Temperantia dicitur, qua libidines refrena-
mus. Fortitudo dicitur,qua omnia molesta toleramus.
Roma.13. Istæ virtutes nunc in conualle plorationis per gratiam
dei donantur nobis. Ab his virtutibus imus in illam
virtutem. Et quæ erit illa virtus,nisi solius contempla-
tionis dei? Necessaria ibi non erit ista prudentia, vbi
nulla mala occursura sunt quæ vitemus. Sed quid pu- K
tamus fratres? Nō ista iustitia,vbi nulla erit cuiusquam
indigentia, cui subuenire debeamus. Non ista tem-
perantia, vbi nulla erit libido refrenanda: non ista
fortitudo, vbi nulla erunt mala toleranda. Ergo ab his
virtutibus huius actionis ibimus in virtutem illius con
templationis,qua contemplemur deum:sicut scriptum
est, Mane astabo tibi & contemplabor. Et audi quia Psal.5.
ab huius actionis virtutibus, in illam contemplatio-
nem ibimus: sequitur ibi, Ibunt à virtutibus in virtu-
tem. Quam virtutem? Contemplandi. Quid est,con-
templandi? *Apparebit deus deorum in Sion.* Deus deorum,
Christus Christianorum. Quomodo deus deorum,
Christus Christianorum? Ego dixi, dij estis, & filij al- Psal.81.
tissimi omnes. Dedit enim eis potestatem filios dei fie- Ioan.1.
ri ille in quem credimus,pulcher sponsus,qui hic pro-
pter deformitatem nostram deformis apparuit: Quia Esaiæ.53.
vidimus eum, inquit, & non habebat speciem neque
decorem. Finita omni necessitate mortalitatis, sicu-
ti est deus apud deum, verbum apud patrem,per quod Ioan.1.
facta sunt omnia, apparebit mundis corde, Beati e- Matth.5.
nim mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt.
Apparebit deus deorum in Sion. Et rursus iste à cogi-
tatione illorum gaudiorum redit ad suspiria sua. Vi- L
det quid præuenerit spe, & vbi adhuc sit re. Appare-
bit tunc deus deorum in Sion, hoc est vnde gaude-
bimus, ipsum in secula seculorum laudabimus. Sed
adhuc modo tempus est orandi, tempus deprecandi,
& si aliquantulum gaudendi,sed adhuc in spe:in pere-
grinatione sumus, in conualle plorationis sumus. Ad
huius ergo loci gemitum rediēs dicit: *Domine deus vir-*
tutum exaudi precem meam, auribus percipe deus Iacob. Quia
& ipsum Iacob fecisti, & de Iacob Israël. Apparuit e-
nim illi deus & dictus est Israël videns deum. Audi er- Gene.32.
go me deus Iacob, & fac me Israël. Quando fiam Is-
raël? Cum apparebit deus deorum in Sion. *Protector no-*
ster aspice deus. Sub vmbra alarum tuarum sperabunt:
ideo protector noster aspice deus. *Et respice in faciem Chri-*
sti tui. Quando enim nō respexit in faciem Christi sui
deus? Quid est respice in faciem Christi tui? Per faciem
innotescimus. Quid est ergo, respice in faciem Chri-
sti tui? Fac innotescere omnibus Christum tuum. Re-
spice in faciem Christi tui: notus sit omnibus Christus
tuus, vt possimus ire à virtutibus in virtutem, & possit M
superabundare gratia, quoniam abundauit peccatum. Roma.5.
Quoniam melior est dies vna in atriis tuis, super milia. Atria illa
sunt in quæ suspirabat,in quæ deficiebat. Desyderat &
deficit anima mea in atria domini. Melior ibi est dies
vna super milia dierum. Milia dierum desyderant ho-
mines,& multum volunt hic viuere: cōtemnant milia
dierum,desyderent vnum diem,qui non habet ortum
& occasum. Vnum diem,diem sempiternum, cui non
cedit hesternus, quem non vrget crastinus. Ipse vnus
dies desyderetur à nobis. Quid nobis est cum milibus
dierum? Imus à milibus dierum ad vnum diem. Ad v-
num diem festinemus, sicut imus à virtutibus in virtu-
tem. *Elegi abiici in domo domini magis, quàm habitare in taber-*
naculis peccatorum. Inuenit enim iste cōuallem ploratio-
nis, inuenit iste humilitatem vnde ascendat. Scit quia
si se extollere voluerit cadet, si se humiliauerit erigetur,
elegit abiici vt subleuetur. Quàm multi præter taber-
naculum hoc torcularis dominici, id est, præter Eccle-
siam catholicam volentes subleuari & amantes hono-
res suos, nolunt cognoscere veritatem. Si esset illis in
corde versus iste, Elegi abiici in domo domini magis,
quàm

A quàm habitare in tabernaculis peccatorũ: nónne abũ-
cerent honores, & currerent ad cõuallem plorationis,
& hinc inuenirent ascensus in corde, & hinc irent à
virtutibus in virtutem, ponentes spem suam in Chri-
sto, non in nescio quo homine? Bona vox, gaudenda
vox, eligẽda vox, Elegi abiici in domo domini magis,
quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Ipse elegit
abiici in domo domini, sed ille qui inuitauit ad conui-
uium eligentẽ inferiorem locum, vocat ad superiorem
Luca.14. & dicit illi, Ascende. Ipse tamen non elegit nisi esse in
domo domini, in quocunq; loco, non tamen extra li-
mẽ. Quare elegit abiectus esse in domo domini magis
quàm habitare in tabernaculis peccatorũ? *Quia miseri-
cordiam & veritatẽ diligit deus.* Dominus misericordiam
diligit, qua mihi primo subuenit: veritatẽ diligit, vt cre
denti det quod promisit. Audi misericordiã & verita-
tẽ in Apostolo Paulo, prius Saulo persecutore, indige-
1.Timo.1. bat misericordia, & dixit in se factã, Qui prius fui blas-
phemus & persecutor & iniuriosus, sed misericordiam
consecutus sum, vt in me ostẽderet Christus Iesus om-
nem longanimitatẽ, in eos qui credituri sunt illi in vi-
tam æternam, vt cum indulgentiam tantorum scele-
B rũ acciperet Paulus, nemo desperare posset sibi donari
quæcunque peccata. Ecce habes misericordiam: noluit
tunc deus exercere veritatem, vt puniret peccantẽ. Et-
enim si puniretur peccator, nónne veritas esset? Aut au-
deret dicere, non debeo puniri, qui non posset dicere
nõ peccaui? & si diceret, Non peccaui, cui diceret? Quẽ
falleret? Ergo primo dominus misericordiam in eum
prærogauit, post misericordiam, veritatem. Audi illum
iam exigentẽ veritatem, Primo ergo, inquit, misericor-
diam consecutus sum, qui prius fui blasphemus & per-
1.Cor.15. secutor & iniuriosus, sed gratia dei sum id quod sum.
2.Timo.6. Postea dicit cũ passioni propinquaret, Bonum agonẽ
certaui, cursum cõsummaui, fidẽ seruaui, superest mihi
corona iustitiæ. Ille qui tribuit misericordiã, seruat ve-
Ibidem. ritatem. Vnde seruat veritatem? Quam reddet mihi do
minus in illo die iustus iudex. Indulgentiam donauit,
coronam reddet: donator est indulgentię, debitor co-
ronæ. Vnde debitor? accepit aliquid? cui debet aliquid
deus? Ecce videmus quia tenet eum debitorem Paulus.
Consecutus est misericordiam, exigẽs veritatem. Red-
det mihi, inquit, dominus in illo die. Quid tibi reddet,
nisi quod tibi debet? Vnde tibi debet? quid ei dedisti?
C Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Debitorem do-
minus ipse fecit se, non accipiendo sed promittendo:
non ei dicitur, Redde quod accepisti: sed, redde quod
promisisti. Misericordiam mihi erogauit, inquit, vt fa-
1.Timot.1. ceret me innocentem, nam prius fui blasphemus & in-
iuriosus, sed ex illius gratia factus sum innocens. Ille au
tem qui prærogauit misericordiam, negare poterit de-
bitum? Diligit misericordiam & veritatem. *Gratiam &
gloriam dabit.* Quam gratiam, nisi de qua ipse dixit, Gra
tia dei sum id quod sum? Quam gloriam, nisi de qua
1.Corin.15. ipse dixit, Superest mihi corona iustitiæ? Ideo *Dominus,*
2.Timo.6. inquit, *non priuabit bonis ambulantes in innocentia.* Quare er
go homines non vultis tenere innocentiam, nisi vt ha-
beatis bona? Non vultis tenere innocentiã, vt non red-
dat quod ille assignat? Aurum vult habere & perdit in-
nocentiam. Quid lucratur? quid damnificatur? Habet
lucrum auri, passus est damnum innocẽtiæ. Est aliquid
preciosius innocentia? Sed si innocẽtiam retinebo, in-
quit, pauper ero. Paruæ ne diuitiæ ipsa innocẽtia? Si ar-
cam plenã auro habueris, diues eris: si cor habueris ple-
num innocẽtia, pauper eris? Sed hæc bona desyderans,

modo in egestate, in tribulatione, in conualle ploratio- D
nis, in pressura, in tentationibus serua innocentiam.
Erit enim postea etiam bonum tuum quod desyderas,
requies, æternitas, immortalitas, impassibilitas erit po-
stea: ipsa sunt bona quæ seruat deus iustis suis. Nam bo-
na quæ modo desyderas pro magno, propter quæ vis
esse nocens & non innocens, attende illa qui habeant,
qui talibus abundant. Vides diuitias apud latrones, a-
pud impios, apud sceleratos, apud turpes, apud flagi-
tiosos & facinorosos vides diuitias, dat illis deus ista
propter communionẽ generis humani, propter abun-
dantem affluentiam bonitatis suæ, qui etiam solem Matth.5.
suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iu
stos & iniustós. Tanta dat & malis, & tibi nihil seruat?
Falsum est quod tibi promisit? Seruat, securus esto. Qui
misertus est tui cum esses impius, deserit te cum factus
es plus? Qui peccatori donauit mortem filij sui, quid
seruat saluato per mortem filij sui? Securus ergo esto,
Tene debitorem quia credidisti in promissorem. Do-
minus non priuabit bonis ambulantes in innocentia.
Ergo quid nobis hic restat in torculari, in afflictione,
in re dura, in præsentia vitæ periculosæ? Quid nobis
restat vt illuc perueniamus? *Domine deus virtutum, beatus* E
homo qui sperat in te.

In Psalmum octuagesimumquartum
Enarratio.

DEPRECATI sumus dominum deum no-
strum, vt ostendat nobis misericordiam suã,
& salutare suum det nobis. Dictũ est hoc qui-
dem in prophetia, cum primum psalmi isti dicerentur
& scriberentur, cæterum quod attinet ad hoc tempus,
iam ostendit dominus gentibus misericordiam suam,
& dedit eis salutare suũ. Ille quidem ostendit, sed mul-
ti sanari nolunt, vt videant hoc quod ostendit. Sed
quia ipse sanat oculos cordis ad videndum se, propter-
ea cum dixisset, Ostende nobis misericordiam tuam, Psal.84.
tanquam multis cæcis dicturis, quomodo videbimus,
cum cœperit ostendere, adiunxit, Et salutare tuũ da no
bis. Dando enim salutare suũ sanat in nobis vnde possi
mus videre quod ostendit, nõ quomodo medicus ho-
mo ipse curat vt lucẽ istam ostendat eis quos curaue-
rit: & aliud est ista lux, quam demonstraturus est: aliud
autẽ ipse medicus, qui curat oculos quibus ostendat lu
cem, quæ lux nõ est ipse medicus. Non ergo sic domi- F
nus deus noster. Ipse est enim medicus qui curat vnde
nos videre possumus, & ipse est lux quam videre possu
mus. Totũ tamen psalmum breuiter quantũ possumus,
quantum donat dominus, pro angustia tẽporis attente
curramus. Titulus eius est, *In finem, filiis Chore psalmus.* Fi-
nem non intelligimus, nisi quem dicit Apostolus, Finis Roma.10.
enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Ergo
cum primo in titulo psalmi posuit, in finẽ, direxit cor
nostrum in Christum. In illum si intendamus nõ erra-
bimus, quia ipse est veritas quò festinamus, & ipse est Ioan.14.
via per quã currimus. Quid est, filiis Chore? Interpreta-
tur Chore ex verbo Hebræo in Latinũ caluum. Ergo fi
liis Chore, filiis calui. Quid est iste caluus? Non vt irri-
deamus illũ, sed vt ploremus ante illum. Nam & irrise-
runt illum quidã, & à dæmonibus vastati sunt, quomo-
do in Regnorũ libro caluum Helisæum irriserũt pue- 4.Reg.2.
ri, dicebantq; post illum, calue calue, processerũt vrsi de
sylua & comederũt pueros male ridentes, & plangen-
dos à parentibus suis. Significauit hoc factum prophe-
tia quadam futurum dominum nostrum Iesum Chri-
stũ. Ille enim à Iudæis irridentibus velut caluus irrisus

C ij est,

Matth. 17. est, qui in Caluariæ loco crucifixus est. Nos autem si in
G illum crediderimus, filij ipsius sumus, Nobis ergo cantatur psalmus iste, vbi inscribitur filiis Chore. Sumus enim filij sponsi. Ille quippe sponsus dans arras sponsæ suæ: sanguinem suum & spiritum suum, quo locupletauit nos interim in ista peregrinatione, adhuc autem seruat nobis occultas diuitias suas. Vnde enim tale pignus dedit? Quid est quod seruat? Itaque cantat ei propheta in futurum, & vtitur verbis quasi iam præteriti temporis, tanquam facta dicit quæ futura erant: quia apud deum & quod futurum est, iam factum est. Ibi ergo propheta videbat futura nobis, iam vero facta in illius prouidentia & prædestinatione certissima, quomodo dicit & in illo psalmo, vbi omnes Christum agnoscunt: sic enim recitatus est psalmus tanquã Euangelium legatur, Foderunt manus meas & pedes meos,
Psal. 21. dinumerauerunt omnia ossa mea: ipsi vero considerauerunt & conspexerunt me, diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Quis non legente lectore psalmum, agnoscat euangelium? & tamen cum diceretur in psalmo, nõ dictum est, Fos-
H suri sunt manus meas & pedes: sed, foderunt manus meas & pedes meos: nec dictum est, Dinumeraturi sunt ossa mea: sed, dinumerauerunt ossa mea: nec dictum est, Diuisuri sunt vestimenta mea: sed, diuiserũt sibi vestimenta mea. Hæc omnia quæ futura videbat Propheta, tanquam præterita indicabat, Sic & hic, *Benedixisti domine terram tuam:* tanquam iam fecerit, *Auertisti captiuitatem Iacob:* Populus eius antiquus Iacob. Iacob populus Israël natus de semine Abrahæ in repromissione, futurus aliquando hæres dei erat. Quidam ergo ille populus cui datum est testamentum vetus, figurabat testamentũ nouum. Illa figura erat, hæc expressio veritatis. In illa autẽ figura secundum quandam prænunciationẽ futurorum, data est illi populo terra quędã promissionis in quadã regione, vbi habitauit populus Iudæorum, vbi est etiam Hierusalem ciuitas, cuius nomen omnes audiuimus. Hanc ergo terram cum accepisset ille populus, ab hostibus suis vicinis circumquaque inimicantibus multas molestias patiebatur: & cum peccabat in deum suum, dabatur in captiuitatem, non ad interitum, sed ad disciplinam, non damnante patre, sed flagellante, sed cum obsessa esset, liberabatur: & aliquotiens captiuata est, & liberata est illa gens: & modo in captiuitate est, & hoc pro peccato magno, quòd domi-
I num suum crucifixit. Quid igitur secundum istos accipimus, quod ait, Auertisti captiuitatem Iacob? An forte intelligimus hic aliã captiuitatẽ, de qua omnes nos volumus liberari? Nam omnes pertinemus ad Iacob, si pertinemus ad semen Abrahæ: hoc enim dicit Aposto-
Roma. 9. lus, In Isaac vocabitur tibi semen: id est, non hi qui filij carnis hi filij dei, sed filij promissionis in semen deputantur. Si filij promissionis in semen deputantur, offendendo dominum Iudæi degenerauerunt: nos promerendo deum de genere Abrahę facti sumus, non pertinentes ad carnem, sed pertinentes ad fidem. Imitati enim fidem, filij facti sumus: illi autẽ degenerando à fide exhæredari meruerunt. Nam, vt hoc noueritis, quia perdiderũt illud quod nati erant de Abraham, cum se arroganter iactaret audiẽte domino nostro Iesu Christo, gloriantes de sanguine, & non de vita, & dicerent
Ioan. 8. domino, Nos patrem habemus Abraham: & ait illis dominus tanquã degenerãtibus, Si filij Abrahæ estis, facta Abrahæ facite. Si ergo illi propterea iam non filij, quia non faciebant facta Abrahæ: nos propterea filij, quia facimus facta Abrahæ. Quæ sunt facta Abrahæ quæ faci- K
mus? Credidit autem Abraham deo, & deputatum est Gene. 15.
illi ad iustitiã. Ergo omnes ad Iacob pertinemus, imi- Gala. 3.
tantes Abrahæ fidem, qui credidit deo, & deputatũ est illi ad iustitiam. Quæ est ergo illa captiuitas, vnde nos volumus liberari? Puto enim neminem nostrum modo esse apud Barbaros, nec aliquam gentem irruisse armatam, & captiuos duxisse nos. Sed modo ostendo quandam captiuitatẽ in qua gemimus, & vnde nos liberari cupimus. Paulus apostolus procedat, & ipse illã dicat, sit ipse speculum nostrũ, ille loquatur, & nos ibi videamus. Nemo est qui nõ se hic agnoscat: ait ergo ille beatus Apostolus, Condelector enim legi dei secundũ in- Roma. 7.
teriorem hominẽ. Intus me delectat lex dei. Video autẽ aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ. Iam audisti legem, audi pugnam: captiuitatem necdum audieras, audi quæ sequuntur, Repugnantem, inquit, legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati quę est in membris meis: agnoscimus enim captiuitatem. Quis nostrum est qui nolit se de ipsa captiuitate liberari? Et vnde liberabimur? Quoniam hoc cantauit iste Psalmus futurum, Auertisti captiuitatem L
Iacob. Cui dixit? Christo, propter in finẽ, propter filios Chore: ille enim auertit captiuitatem Iacob. Audi & ipsum Paulum confitentem, cum diceret se trahi captiuũ à lege in membris suis repugnante legi mentis suæ, exclamauit sub illa captiuitate, & ait, Infœlix ego homo, Ibidem.
quis me liberabit de corpore mortis huius? Quæsiuit quis esset, & statim illi occurrit, Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. De hac gratia dei propheta dicit huic domino nostro Iesu Christo, Auertisti captiuitatem Iacob. Attendite captiuitatẽ Iacob, attendite, quia hoc est, auertisti captiuitatem nostrã, non liberando à Barbaris, in quos non incurrimus: sed liberãdo nos ab operibus malis, à peccatis nostris, per quæ nobis satanas dominabatur. Si quis enim liberatus fuerit à peccatis suis, non habet vnde ei dominetur princeps peccatorũ. Quomodo enim auertit captiuitatẽ Iacob? Videte quia ista liberatio spiritalis est: videte quia intus agitur. *Remisisti, inquit, iniquitatem plebis tuæ, operuisti omnia peccata eorum.* Ecce vnde auertit captiuitatẽ, quia remisisti iniquitatẽ. Iniquitas tenebat captiuum, remissa iniquitate liberaris. Confitere ergo te esse in captiuitate vt dignus sis liberari. Nam qui hostẽ suum non intelligit, quomodo inuocat liberatorem? Operuisti omnia peccata eorum. Quid est, operuisti? Vt non illa videres. M
Quid est, vt non illa videres? Vt non in illa vindicares. Noluisti videre peccata nostra, & ideo nõ vidisti, quia ipsa videre noluisti. Operuisti omnia peccata eorum. *Sedasti omnem iram tuam, auertisti ab ira indignationis tuæ:* Et quoniã de futuro ista dicuntur, quamuis verba pręterita sonent, sequitur & dicit, *Conuerte nos domine sanitatum nostrarũ.* Quomodo narrat quasi factũ esset, & quomodo orat vt fiat, nisi quia voluit ostẽdere præterita verba se in prophetia dixisse, nondum autem factum esse quod dicebat iã factum? Hinc ostendit, quia orat vt fiat. Conuerte nos domine sanitatũ nostrarum. *Et auerte iracundiam tuam à nobis.* Nõnne iamdudum dicebat, Auertisti captiuitatem Iacob, operuisti omnia peccata eorum, sedasti omnem iram tuam, auersus es ab ira indignationis tuæ: quomodo & hic est, Auerte iracundiam tuam à nobis? respondet tibi Propheta, Illa dico quasi facta, quia video futura: quia vero nondum facta sunt, oro vt veniant quæ iam vidi. Auerte iracũdiam tuam à nobis, *Non in æternum irascaris nobis.* Dei ira enim dei mortales

A les sumus, & de ira dei in ista terra in egestate & labo- *Gen. 3.* re vultus nostri manducamus panem. Hoc enim audiuit Adam quando peccauit, & Adã ille omnes nos eramus, quia in Adam omnes moriuntur. Quod ille audiuit, secutum est & nos. Non enim eramus iã nos, sed eramus in Adam: ideo quicquid euenit ipsi Adam, secutũ est & nos, vt moreremur: omnes quippe in illo fuimus. Ea enim peccata parentũ non pertinent ad filios, quæ faciunt parentes iam natis filiis. Iam enim nati filij *Concor. 2. sen. dist. 33. Sed vt ait.* ad se pertinent, & parentes ad se pertinent. Itaq; illi qui nati sunt si tenuerint vias parẽtum suorũ malas, necesse est vt portent & merita ipsorũ. Si autem mutauerint se & non fuerint imitati parentes malos, incipiunt habere meritum suum, non meritum parentũ suorum. Vsque-adeo autem non tibi obest peccatum patris tui si te mutaueris, vt nec ipsi patri tuo obsit si se mutauerit, sed iã quod accepit ad mortalitatẽ, ista radix nostra duxit de Adam. Quid dixit? Istam fragilitatem carnis, hoc tormentum dolorum, hanc domũ paupertatis, hoc vinculũ mortis, & laqueos tentationũ. Portamus omnia ista in carne hac, & ira dei est ista, quia vindicta dei est. Sed quia futurũ erat vt regeneraremur, & credẽdo noui effi- B ceremur, atq; in resurrectione omnis illa mortalitas ab- *1. Corin. 15.* sumeretur, & nouitas totius hominis repararetur, Sicut enim in Adam omnes moriuntur, sic & in Christo omnes viuificabuntur: hoc videns Propheta ait, Non in æternũ irascaris nobis. *Vel extendas iram tuam à generatione in generationẽ.* Fuit prima generatio mortalis de ira tua, erit altera generatio immortalis de misericordia dei. Quid ergo? Hoc tibi præstitisti tu ô homo, vt quia conuersus es ad deum, merearis misericordiam ipsius? Qui autem conuersi non sunt, non sunt adepti misericordiam, sed inuenerunt iram. Quid autem? Vt conuerteris posses, nisi vocareris? Nónne ille qui te vocauit auersum, ipse præstitit vt cõuerteteris? Noli ergo tibi arrogare nec ipsam conuersionem, quia nisi te ille vocaret fugientem, non posses conuerti. Propterea & ipsius conuersionis beneficium deo tribuens Propheta orat, & dicit. *Deus tu conuertens viuificabis nos.* Et non quasi nos ipsi nostra sponte sine misericordia tua conuertimur ad te, & tu viuificabis nos: sed tu conuertens viuificabis nos, vt non solum viuificatio nostra à te sit, sed etiã ipsa conuersio vt viuificemur. Deus tu conuertens vi- C uificabis nos. *Et plebs tua lætabitur in te.* Malo suo lætabitur in se, bono suo lætabitur in te. Quando enim voluit habere gaudia de se, inuenit planctum in se. Nunc ergo quia totum gaudium nostrum deus est, qui vult securus gaudere, in illo gaudeat qui non potest perire. Quid enim fratres mei gaudere vultis in argento? Aut argentum perit, aut tu, & nemo scit quid prius: veruntamen illud constat, quia vtrunque periturum est, quid prius, incertum est. Nam nec homo hic potest manere semper, nec argẽtum hic potest manere semper: sic aurum, sic vestis, sic domus, sic pecunia, sic lata prædia, sic postremo lux ista. Noli ergo velle gaudere in istis, sed gaude in illa luce quæ nõ habet occasum, gaude in illa luce quam nõ præcedit hesternus dies, nec sequitur cra- *Ioan. 8.* stinus. Quid est ista lux? Ego sum, inquit, lux mũdi. Qui tibi dicit, Ego sum lux mundi: vocat te ad se. Cũ vocat te, cõuertit te: cum conuertit te, sanat te: cum sanauerit te, videbis conuersorem tuum, cui dicitur, Et plebs tua lætabitur in te. *Ostende nobis domine misericordiam tuam.* Hoc est quod cantauimus, & iam hinc diximus, Ostende nobis domine misericordiã tuam: *Et salutare tuũ da nobis.* Salutare tuũ, Christum tuum. Fœlix est cui osten-

dit deus misericordiam suam. Ipse est qui superbire nõ D potest, cui deus ostendit misericordiã suam. Ostendendo enim illi misericordiam suam persuadet illi, quia quicquid boni habet ipse homo, non habet nisi ab illo, quia omne bonum nostrum ipse est. Et cum viderit homo quicquid boni habet, non se habere à se, sed à deo suo, videt quia totũ quod in illo laudatur, de misericordia dei est, non de meritis ipsius. Et videndo ista non superbit, non superbiendo non extollitur, non se extollendo non cadit, non cadendo stat, stando inhæret, inhærendo manet, manẽdo perfruitur & lætatur in domino deo suo. Erunt illi delitiæ ipse qui fecit illũ, & delitias ipsas nemo corrumpit, nemo interpellat, nemo aufert. Quis potẽs minabitur auferre? Quis vicinus malus, quis latro, quis insidiator tibi tollit deũ? Et potest tibi tollere totum quod possides corpore, non tibi tollit eum quẽ possides corde. Ipsa est misericordia quã vtinã deus ostendat nobis. Ostende nobis domine misericordiam tuã, & salutare tuum da nobis. Christũ tuum da nobis, in illo enim est misericordia tua. Dicamus illi & nos, da nobis Christum tuum. Iam quidem dedit nobis Christum suũ: adhuc tamen illi dicamus, Da no- E bis Christum tuum, quia dicimus illi, Panem nostrum *Matth. 6.* quotidianũ da nobis hodie. Et quis est panis noster, nisi ipse qui dixit, Ego sum panis viuus, qui de cœlo de- *Ioan. 6.* scendi? Dicamus illi, Da nobis Christum tuũ. Dedit enim nobis Christũ, sed hominem quẽ nouimus: dedit hominem, eum ipsum nobis daturus est deũ. Hominibus enim hominẽ dedit, quia talem illum hominibus dedit, qualis posset capi ab hominibus. Deũ enim Christum nullus hominum capere poterat, factus est hominibus homo, seruauit se deum diis. An forte arrogãter dixit? Reuera arroganter, nisi ipse dixisset, Ego dixi dij *Psal. 81.* estis, & filij altissimi omnes. Ad hanc ipsam adoptionẽ reuocamur, vt efficiamur filij dei. Iam quidẽ sumus, sed per fidem. Sumus quidẽ, sed in spe, nondũ sumus in re. Spe enim salui facti sumus, sicut dicit Apostolus. Spes *Roma. 8.* autem quæ videtur nõ est spes: quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiã expectamus. Quid enim expectamus per patientiam, nisi videre quod credimus? Modo enim credimus, quod non videmus: permanendo in eo quod credentes non videmus, merebimur videre quod credimus. Propterea Ioannes in Epistola sua quid ait? Di- F lectissimi, filij dei sumus, sed nondum apparuit quid e- *1. Ioan. 3.* rimus. Quis nõ exultet si subito nescio cui peregrinanti & ignoranti genus suum, patienti aliquam egestatem & erumnã, & in labore cõstituto diceretur, Filius senatoris es, pater tuus amplo patrimonio gaudet in re vera, † reuoco te ad patrem tuũ? Quali gaudio exultaret, *† al. vestra.* si hoc non fallax promissor diceret? Venit ergo non fallax Apostolus Christi, & ait, quid est quod de vobis speratis? Quid est quod vos affligitis, & mœrore conteritis? Quid est quod concupiscentias vestras sequendo in egestate istarum voluptatum conteri vultis? Habetis patrem, habetis patriam, habetis patrimonium. Quis est iste pater? Dilectissimi, filij dei sumus. Quare ergo nondum videmus patrem nostrum? Quia nondum apparuit quid erimus. Iam sumus, sed in spe: nam quod erimus, nondum apparuit. Et quid erimus? Scimus, inquit, *Ibidem.* quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Sed hoc de patre dixit, de filio autem domino nostro Iesu Christo non dixit: & forte videndo patrem, non videndo filium erimus beati? Ipsum audi Christum, Qui me videt, videt & patrẽ. Cum *Ioan. 14.*

G enim vnus deus videtur, trinitas videtur, pater & filius & spiritussanctus. Audi expressius, quia ipsius filij visio tribuet nobis beatitudinẽ, & nihil interest inter visionem ipsius, & visionem patris: ipse ait in Euãgelio, Qui diligit me, mandata mea custodit, & ego diligã illum, & ostendam meipsum illi: loquebatur illis & dicebat, Ostendã meipsum illi. Quare? Non erat ipse qui loquebatur? Sed carnem caro videbat, diuinitatem caro † nõ videbat. Ad hoc autem caro carnẽ vidit, vt per fidem cor mundaretur vnde deus videretur: dictum est enim de domino, Fide mundans corda eorũ: & dixit dominus, Beati mundo corde, quoniã ipsi deum videbunt. Ergo si nobis promisit ostẽdere se nobis, qualis est pulchritudo eius? Fratres, cogitate omnia ista quæ videtis pulchra, quæ amatis ipse fecit. Si hæc pulchra sunt, quid est ipse? Si hæc magna sunt, quantus est ipse? Ergo ex istis quæ hic amamus, illum magis desyderemus: & contemnentes ista, illum diligamus, vt ipsa dilectione per fidem cor mundemus, & mundatum cor nostrum inueniat aspectus illius. Lux quæ nobis ostenditur sanos nos debet inuenire: hoc agit modo fides: hoc ergo modo diximus, Et salutare tuum da nobis,

Ibidem. *† al. cor.* *Acto. 15.* *Matth. 5.*

H Da nobis Christum tuum, nouerimus Christum tuum, videamus Christum tuum: non quomodo illum viderunt Iudæi & crucifixerunt, sed quomodo illum vident angeli & gaudent. *Audiam quid loquatur in me dominus deus.* propheta dixit, Loquebatur in illo deus intus, & mundus faciebat illi strepitum foris. Colubens ergo aliquantum à strepitu mundi, & auertens se ad se, & à se in illum cuius vocem audiebat interius, quasi obturans aurem contra tumultuantem vitæ huius inquietudinem, & contra animam corpore quod corrumpitur aggrauatam, & sensum terrena inhabitatione deprimentem multa cogitantem, & ait, Audiam quid loquatur in me dominus deus: & audiuit, Quid? *Quoniã loquetur pacem in plebem suam. Et super sanctos suos.* Vox ergo Christi, vox ergo dei pax est, ad pacẽ vocat. Eia dicit quicunq; nõdum estis in pace, amate pacem. Quid enim vobis melius de me inuenire potestis quàm pacem? Pax quid est? Vbi nullum bellum est. Quid est, vbi nullum bellum est? Vbi nulla est contradictio, vbi nihil resistit, nihil aduersum est. Videte si iam ibi sumus, videte si iam non est conflictus cum diabolo, videte si non omnes sancti & fideles cũ principe dæmo-

Sapien. 9.

I niorum luctãtur. Et quomodo cum illo luctantur quẽ non vident? Luctantur cũ concupiscentiis suis, quibus ille suggerit peccata, & non consentiendo quod suggerit, & si non vincunt tamẽ pugnant. Nondum est ergo pax vbi pugna est. Aut date mihi hominẽ qui nihil tentationis patitur in carne sua, & possit mihi dicere, quia iam pax est. Nihil quidem tentationis forte patitur in illicitis voluptatibus, saltem suggestiones ipsas patitur, vel suggeritur illi quod respuit, vel delectat vnde contineat. Sed ecce iam nihil delectat illicitũ, vel cõtra famem & sitim pugnat quotidie. Quis enim iustus hinc alienus? Pugnat ergo quotidie fames & sitis, pugnat cõtra nos lassitudo carnis, pugnat delectatio somni, pugnat oppressio, Vigilare volumus, dormitamus: ieiunare volumus, esurimus & sitimus: stare volumus, defatigamur: quærimus sedere, si & hoc diu facimus, deficimus. Quicquid nobis prouiderimus ad refectionẽ, illic rursus inueniemus defectionẽ, Esuris dicit tibi aliquis: Respondes, Esurio. Ponit ante te cibum, ad refectionẽ posuerat, perseuera in eo quod posuit. Certe reficere te volebas, hoc age semper: hoc agendo, in eo quod adhibueras ad refectionem, ibi inuenies lassitudinem. Mul- K tũ sedendo fatigatus eras, surgis, deambulãdo reficeris. Perseuera in eo quo reficeris, multũ deambulando lassaris, sedere iterum quæris: inueni aliquid mihi vnde te reficias, vbi si perseueraueris iterũ non deficias? Qualis est ergo ista pax, quã hic habent homines tantis resistentibus molestiis, cupiditatibus, indigẽtiis, lassitudinibus? Non est ista vera, nõ est perfecta pax. Quæ erit perfecta pax? Oportet corruptibile hoc induere incorruptionẽ, & mortale hoc induere immortalitatẽ: tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors aculeus tuus? Vbi est mors contentio tua? Vbi enim adhuc mortalitas, quomodo est plena pax? Etenim de morte venit lassitudo ista, quam inuenimus in omnibus refectionibus nostris. De morte est, quia corpus mortale portamus, quod quidẽ mortuũ dicit Apostolus & ante animæ resolutionẽ. Corpus quidem, inquit, mortuum est propter peccatum. Nam si perseueraueris in eo quo te reficis, etiam morieris. Perseuera in multũ manducando, ipsa res te interficiet. Perseuera in multũ ieiunando, inde morieris. Sede semper, vt nolis surgere, morieris inde. Ambula semper, vt nolis quiescere, L morieris inde. Vigila semper vt nolis dormire, morieris inde. Dormi semper vt nolis vigilare, morieris inde. Quando autẽ absorpta fuerit mors in victoria, non erunt ista, & erit pax plena & æterna. Erimus in quadã ciuitate fratres, quãdo de illa loquor, finire nolo, & maxime quando scandala crebrescunt. Quis non desyderet illam pacem, vnde amicus non exit, quò inimicus non intrat, vbi nullus tẽtator est, nullus seditiosus, nullus diuidens populum dei, nullus fatigans Ecclesiam in ministerio diaboli, quando ipse princeps ipsorum mittitur in ignem æternum, & hi cum illo quicunque illi consentiũt, & recedere ab eo nolunt? Erit ergo pax purgata in filiis dei omnibus amantibus, & se videntibus plenos deo, cum erit deus omnia in omnibus. Communem panem* spectaculum † habebimus deum, cõmunem possessionem habebimus deum, communem pacẽ habebimus deũ. Quicquid enim est quod modo nobis dat, ipse nobis erit pro omnibus quæ dat: ipse erit perfecta & plena pax. Hanc loquitur in plebem suam, hanc volebat audire ille qui ait, Audiã quid loquatur in me dominus deus, quoniã loquetur pacem in plebẽ suam, & super sanctos suos: *Et in eos qui conuertunt cor ad ipsum*, Eia fratres, vultis vt ad vos pertineat ipsa pax M quam loquitur deus? Conuertite cor ad ipsum, non ad me aut ad illum aut ad illum, aut ad quenquam hominem. Quisquis enim homo voluerit conuertere ad se corda hominũ, cadit cum ipsis. Quid est melius, vt cadas cum illo ad quem cõuerteris, an vt stes cum illo cũ quo cõuerteris? Gaudium nostrum, pax nostra, requies nostra, finis omnium molestiarũ, non est nisi deus. Beati qui conuertunt cor ad ipsum. *Veruntamen prope timentes eum salutare ipsius.* Erant quidem qui iam timebant eum in gẽte Iudæorum. Per omnem terram vbiq; idola colebantur, dæmonia timebantur non deus. In illa gente timebatur deus. Sed propter quid timebatur? In veteri testamento timebatur deus, ne daret illos in captiuitatẽ, ne tolleret illis terram, ne grandine contunderet vites ipsorũ, ne facẽret steriles vxores eorum, ne auferret ab eis filios ipsorũ. Hęc enim carnalia promissa dei tenebant adhuc paruæ animæ, & propter hæc timebatur deus: sed prope illis erat, qui vel propter hæc ipsum timebant. Terrã petebat Paganus à diabolo, terram petebat Iudæus à deo. Vnũ erat quod petebãt, sed non

1. Cor. 15. *Roma. 8.* *1. Cor. 15.* **forte, commune pariter.* *† commune spectaculũ.*

A non vnus à quo petebant. Petebat iste quod Paganus petebat, discernebatur tamē à Pagano, quia ab illo ista petebat qui omnia fecerat, & prope illis erat deus qui gentibus longe erat: tamen respexit & eos qui longe erant, & eos qui prope erāt, sicut dicit Apostolus, *Ephe. 2.* Et veniens euangelizauit pacem his qui erant longe, & pacē his qui prope. Quos dixit qui erant prope? Iudæos qui vnum deum colebant: quos dixit qui erant longe? Gentes qui dimiserant deum à quo facti erant, & colebant illa quæ ipsi fecerant. Non enim regionibus longe est quisque à deo, sed affectibus. Amas deum, prope es: odisti deum, longe es: vno loco stans, & prope es, & longe es. Ergo fratres respexit iste Propheta, quanquam generalem vidit misericordiam dei super omnes, tamen aliquid speciale & proprium vidit in gēte Iudæa, & ait, Audiam quid loquatur in me dominus deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam. Et plebs ipsius nō Iudæa sola erit, sed de omnibus gentibus colligetur, quia super sanctos suos loquetur pacē, & in eos qui conuertunt cor ad ipsum, & omnes qui cōuersuri sunt cor ad ipsum de omni orbe terrarum: Veruntamen prope timētes eum salutare ipsius: *Vt inhabitet gloria in terra nostra:*
B id est, in ea terra, in qua natus erat Propheta, vt inhabitet gloria maior, quia inde cœpit prædicare Christus, inde Apostoli, & illuc prius missi: inde Prophetæ, ibi primū templum, ibi sacrificabatur deo, ibi Patriarchæ, ibi ipse etiā venit de semine Abrahæ, ibi manifestatus est Christus, ibi apparuit Christus, inde enim virgo Maria quæ peperit Christum. Ibi ambulauit pedibus suis, ibi mirabilia fecit: postremo tantum honorem illi gēti detulit, vt cùm eum interpellaret quædam mulier Chananæa salutem quærens filiæ suæ, dixerit ei, *Matth. 15.* Non sum missus nisi ad oues quæ perierant domus Israël: hoc ergo videns Propheta, ait, Veruntamen prope timentes cum salutare ipsius, vt inhabitet gloria in terra nostra.

Misericordia & veritas occurrerunt sibi. Veritas in terra nostra ex persona Iudæorū, misericordia in terra gentiū. veritas enim vbi? Vbi erant eloquia dei. Misericordia vbi? In illis qui dimiserant deum suum & conuerterāt se ad dæmonia. Nunquid & ipsos despexit? Quomodo si diceret, Voca & istos longe fugitiuos, qui multū à me recesserunt, voca, inuenient me quærentem se, quia ipsi nolebāt quærere me. Ergo misericordia & veritas occurrerūt sibi. *Iustitia & pax osculatæ sunt se.* Fac iustitiam
C & habebis pacem, vt osculentur se iustitia & pax. Si enim nō amaueris iustitiā, pacem nō habebis. Amant enim se duo ista, iustitia & pax, & osculantur se, vt qui fecerit iustitiam, inueniat pacē osculantem iustitiā. Duæ amicæ sunt, tu forte vnā vis, & alteram nō facis. Nemo est enim qui nō vult pacem, sed nō omnes volunt operari iustitiā. Interroga omnes homines, Vultis pacem? Vno ore tibi respondet totum genus humanum, opto, cupio, volo, amo. Ama & iustitiā, quia duæ amicæ sunt iustitia & pax. Iustitia & pax, ipsæ se osculantur. Si amicam pacis nō amaueris, non te amabit ipsa pax, nec veniet ad te. Quid enim magnum est desyderare pacem? Quiuis malus desyderat pacē. Bona enim res est pax. Sed fac iustitiā, quia iustitia & pax se osculantur, nō litigant. Tu quare litigas cū iustitia? Ecce iustitia dicit tibi, *Exodi. 20.* Ne fureris, & non audis. Ne adulteres, & nō vis audire: *Matth. 7.* non facias alteri quod tu pati non vis: non dicas alteri quod & tibi dici nō vis: Inimicus es amicæ meæ, dicit tibi pax, quid me quæris? Amica sum iustitiæ, quēcunque inuenero inimicum amicæ meæ, non ad illum accedo. Vis ergo venire ad pacem? Fac iustitiam: ideo alius Psalmus dicit tibi, Declina à malo & fac bonum: D *Psal. 36.*
hoc est, ama iustitiā: & cum iam declinaueris à malo, & feceris bonū, quære pacē & persequere eam. Iam enim nō diu illam quæres, quia & ipsa occurret tibi, vt osculetur iustitiam. *Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit.* Veritas de terra orta est, Christus de fœmina natus est. Veritas de terra orta est, filius dei de carne processit. Quid est veritas? Filius dei. Quid est terra? Caro. Interroga vnde natus est Christus, & vides quia veritas de terra orta est. Sed hæc veritas quæ orta est de terra, erat ante terram, & per ipsam factum est cœlum & terra. Sed vt iustitia de cœlo prospiceret, id est, vt iustificarētur homines diuina gratia, veritas nata est de Maria virgine, vt possit pro illis iustificandis offerri sacrificium, sacrificium passionis, sacrificium crucis: Et vnde offerret sacrificium pro peccatis nostris nisi moreretur? Vnde autem moreretur, nisi à nobis acciperet vbi moreretur? Id est, nisi à nobis sumeret carnem mortalem, Christus mori non posset, quia verbum nō moritur, diuinitas non moritur, virtus & sapientia dei non moritur. Quomodo ergo offerret sacrificium victimā salutarem, si nō moreretur? Quomodo autē moreretur nisi carnem indueret? Quomodo carnē indueret, nisi E
veritas de terra oriretur? *Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit.* Possumus hinc dicere alterum sensum, Veritas de terra orta est, cōfessio ab homine. Homo enim peccator eras. *Depæ. di. 1. Gratia dei* O terra, qui quādo peccasti, audisti, *Gene. 3.* Terra es, & in terrā ibis. Oriatur de te veritas, vt respiciat de cœlo iustitia. Quomodo ergo orietur à te veritas, cū tu peccator sis, cum tu iniquus sis? Cōfitere peccata tua, & orietur de te veritas. Si enim cum sis iniquus dicis te iustū, quomodo à te orietur veritas? Si autē cum sis iniquus, dicis te iniquum, veritas de terra orta est. Intende illum publicanū longe à pharisæo in templo orantem, qui neq; oculos ad cœlum audebat leuare, sed percutiebat pectus suū, dicens, Domine propicius esto *Lucæ. 18.* mihi peccatori. Ecce veritas de terra orta est, quia confessio peccatorū ab homine facta est. Quid ergo sequitur? Amen dico vobis, quia descendit iustificatus publi *Ibidem.* canus ille magis quàm ille Pharisæus: quia omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat exaltabitur. Orta est veritas de terra in confessione peccatorum, & iustitia de cœlo prospexit, vt descēderet iustificatus publicanus ille magis quàm ille Pharisæus. Nam, vt noueritis, quia veritas pertinet ad confessionem peccato- F
rum, ait Ioannes Euangelista, *1. Ioan. 1.* Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Quomodo ergo veritas de terra orietur, & iustitia de cœlo prospiciet, audi illum sequentem & dicentem, Si confiteamur peccata nostra, fidelis *Ibidem.* est & iustus vt remittat nobis peccata, & purget nos ab omni iniquitate. Veritas ergo de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. Quæ iustitia de cœlo prospexit? Tanquam dei dicentis, Parcamus huic homini, quia ipse sibi non pepercit: ignoscamus, quia ipse agnoscit. Conuersus est ad puniendum peccatum suum, conuertar & ego ad eum liberādum. Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. *Etenim dominus dabit suauitatē, & terra nostra dabit fructum suū.* Vnus versus restat, peto vt sine tædio sit quod dicturus sum. Attendite rem necessariam fratres mei, attēdite, percipite, ferte vobiscum, & nō sit inane semen dei in cordibus vestris. Veritas, inquit, de terra orta est, confessio peccatorū ab homine, & iustitia de cœlo prospexit, id est, à domino deo data est iustificatio confitenti, vt ipse agnoscat impius

G pium se fieri non posse, nisi ille fecerit cui cõfitetur, cre-
Roma. 4. dendo in eum qui iustificat impium. Tu ergo peccata
potes habere, fructum bonum non potes habere, nisi il-
le dederit cui confiteris: ideo cum dixisset, Veritas de
terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit: tanquam di-
ceretur ei, Quid est quod dixisti, Iustitia de cœlo pro-
spexit: etenim dominus, inquit, dabit suauitatẽ, & ter-
ra nostra dabit fructum suũ. Nos ergo respiciamus nos,
& si nihil in nobis inuenerimus nisi peccata, oderimus
peccata, & desyderemus iustitiam. Cum enim cœperi-
mus odisse peccata, iam ipsum odium peccatorum si-
miles nos incipit facere deo, quia hoc odimus quod o-
dit & deus. Cum ergo cœperis odisse peccata & confi-
teri deo, cum te delectationes illicitæ rapiunt, & ducũt
te ad ea quæ tibi non prosunt, ingemisce ad deum, &
confitens illi peccata tua, mereberis ab illo delectio-
nem, & suauitatem iustitiæ faciendæ dabit tibi vt inci-
piat te delectare iustitia, quem prima delectabat iniqui-
tas: vt qui primo gaudebas in ebrietate, gaudeas in so-
brietate: & qui primo gaudebas de furtis vt tolleres ho
mini quod non habebas, quæras donare non habenti
quod habebas. Et quem delectabat rapere, delectet do-
H nare: quẽ delectabat spectare, delectet orare: quem de-
lectabant cãtica nugatoria & adulterina, delectet hym
num dicere deo, currere ad Ecclesiã qui primo curre-
bat ad theathrum. Vnde nata est ista suauitas, nisi quia
dominus dabit suauitatẽ, & terra nostra dabit fructum
suum? Ecce enim videte quod dico. Ecce locuti sumus
vobis verbum dei, semen sparsimus deuotis cordibus,
tanquã sulcata inuenientes pectora vestra aratro con-
fessionis, deuotione & intẽtione, suscepistis semen: co-
gitate de verbo quod audistis, tanquã glebas frangen-
tes, ne semen rapiant volatilia, vt possit ibi germinare
quod seminatum est. Et nisi deus pluerit, quid prodest
quod seminatur? Hoc est, dominus dabit suauitatem, &
terra nostra dabit fructum suum. Ille enim visitationi-
bus suis in ocio, in negocio, in domo, in lecto, in con-
uiuio, in collocutione, in deambulatione visitet vestra
corda, vbi nos non sumus. Veniat imber dei, & sanctifi
cet quod ibi seminatum est: & vbi nõ sumus nos & se-
curi quiescimus, aut aliud agimus, deus det incrementũ
seminibus quæ sparsimus, vt attẽdentes postea bonos
mores vestros, etiam de fructu gaudeamus. Quoniã do
minus dabit suauitatem, & terra nostra dabit fructu 1
I suum. *Iustitia ante eum præibit, & ponet in via gressus suos.* Iu-
stitia illa est quæ est in confessione peccatorũ: veritas e-
nim ipsa est. Iustus enim debes esse in te, vt punias te: ip
sa prima est hominis iustitia vt punias te malũ, & faciat
te deus bonũ: quia ergo ipsa est prima hominis iustitia,
ipsa fit via deo, vt veniat ad te deus: ibi illi fac viam in
confessione peccatorũ. Ideo & Ioannes cum baptiza-
ret in aqua pœnitentiæ, & vellet ad se venire pœnitẽtes
Matth. 3. de suis prioribus factis, dicebat hoc, Parate viam domi-
no, rectas facite semitas ei. Placebas tibi in peccatis tuis
ô homo, displiceat tibi quod eras, vt possis esse quod
non eras. Parate viam domino: pręcedat ista iustitia vt
confitearis peccata: veniet ille & visitabit te, quia po-
net in via gressus suos, est enim iam vbi ponat gressus
suos, est vbi ad te veniat. Ante autem quàm confitere-
ris peccata, intercluseras ad te viam dei, non erat quà
ad te veniret. Confitere vitam, & aperis viam, & veniet
Christus, & ponet in via gressus suos, vt te informet
vestigiis suis, [conuersum ad dominum.]

In Psalmum octuagesimumquintum

Enarratio.

NVLLVM maius donum præstare deus posset K
hominibus, quàm vt verbum suum per quod
condidit omnia faceret illis caput, & illos ei
tanquam membra coaptaret, vt esset filius dei
& filius hominis, & vnus deus cum patre, vnus homo
cum hominibus: vt & quando loquimur ad deũ depre
cantes, non inde filium separemus, & quando precatur
corpus filij, non à se separet caput suum, sitq; vnus ipse
saluator corporis sui dominus noster Iesus Christus fi-
lius dei, qui & oret pro nobis, & oret in nobis, & oretur
à nobis. orat pro nobis, vt sacerdos noster: orat in no-
bis, vt caput nostrum: oratur à nobis, vt deus noster. A-
gnoscamus ergo & in illo voces nostras, & voces eius
in nobis. Neq; cum aliquid dicitur de domino nostro
Iesu Christo, maxime in prophetia, quod pertineat ve-
lut ad quandã humilitatem indignam deo, dubitemus
illi eam tribuere, qui nõ dubitauit se nobis adiungere.
Ei quippe seruit vniuersa creatura, quia per ipsum facta
est vniuersa creatura. Et propterea cũ eius sublimitatẽ
diuinitatemq; intuemur, quãdo audimus, In principio Ioan. 1.
erat verbũ, & verbum erat apud deum, & deus erat ver
bum: hoc erat in principio apud deũ, omnia per ipsum
facta sunt, & sine ipso factũ est nihil: intuentes hanc ex- L
celsam & supereminẽtissimam & excedentem omnia
creaturarũ sublimia diuinitatem filij dei: audimus etiã
in aliqua parte scripturarum velut gementẽ orantem,
confitentem, vt dubitemus ei tribuere verba hæc, ex eo
quòd cogitatio nostra de recenti eius contemplatione
quæ erat in diuinitate, pigrescit descendere ad eius hu-
militatem: & tanquam faciat illi iniuriam, si eius verba
in homine agnoscat, ad quẽ verba dirigebat, cum deũ
deprecaretur, hæret plerunq; & conatur mutare senten
tiam, & nõ ei occurrit in scriptura, nisi quòd ad ipsum
recurrat, & ab illo deuiare nõ sinat. Expergiscatur ergo
& euigilet in fide sua, & videat quia ille quẽ contempla
batur pauloante in forma dei, formã serui accepit, in Philip. 2.
similitudine hominũ factus, & habitu inuentus vt ho-
mo, humiliauit se factus obediẽs vsq; ad mortẽ. Et ver
ba Psalmi voluit esse sua, in cruce pẽdẽs, & dicẽs, Deus Psal. 21.
meus, deus meus, vt quid me dereliquisti? Oratur ergo
in forma dei, orat in forma serui: ibi creator, hic creat⁹,
creaturã mutandam nõ mutatus assumens, & secũ nos
faciens vnũ hominẽ, caput & corpus. Oramus ergo ad
illum, per illum, in illo, & dicimus cum illo, & dicit no
biscũ. Cum dicimus in illo, dicit in nobis Psalmi huius M
orationẽ, qui intitulatur, *Oratio Dauid.* Quia dominus
noster secundũ carnem filius Dauid, secundũ vero di- Ioan. 1.
uinitatẽ dominus Dauid, & creator Dauid. Et non so- Matth. 26.
lum ante Dauid, sed ante Abrahã, ex quo Dauid, sed & Ioan. 4.
ante Adam, ex quo omnes homines, sed & ante cœlum Matth. 8.
& terrã, in quo omnis creatura est. Nemo ergo cũ audit Luca. 22.
hæc verba, dicat, nõ Christus dicit: aut rursus dicat, nõ
ego dico: imò si se in Christi corpore agnoscit, vtrunq;
dicat, & Christus dicit, & ego dico. Non potes aliquid
dicere sine illo, & dicit aliquid sine te. Nonne habe-
mus in Euãgelio, vbi certe scriptũ est, In principio erat
verbũ, & verbum erat apud deum, & deus erat verbũ,
omnia per ipsum facta sunt? Ibi certe habemus, Et con-
tristatus est Iesus, & fatigatus est Iesus, & dormiuit Ie-
sus, & esuriuit & sitiuit Iesus, & orauit, & pernoctauit
in orando Iesus. Pernoctabat, inquit, Iesus, & perstabat Ibidem.
in orando, & globi sanguinis decurrebant per corpus
eius. Quid ostendebat quando per corpus orantis glo-
bi sanguinis distillabant, nisi quia corpus eius quod est
Ecclesia, martyrum iam sanguine defluebat.

Expositio

A *Expositio Psalmi.*

INclina domine aurem tuam & exaudi me. Ille ex forma serui dicit, tu serue in forma domini tui, Inclina domine aurem tuam. Inclinat aurẽ, si tu non erigis ceruicem. Humiliato enim appropinquat, ab exaltato longe discedit, nisi quem ipse humiliatum exaltauerit. Inclinet ergo dominus aurem suã ad nos. Ille enim sursum est, nos deorsum. Ille enim in altitudine, nos in humilitate, sed non relicti. Ostendit enim dilectionem suam deus in nobis: etenim cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortu⁹ est: Vix enim, inquit, pro iusto quis moritur, nam pro bono forsitan quis audeat mori? Dominus autẽ noster pro impiis mortuus est. Neq; enim merita nostra præcesserãt, pro quibus filius dei moreretur: sed magis quia nulla erant merita, magna erat misericordia. Quàm certa ergo, quàm firma promissione seruat iustis vitam suam, qui donauit iniustis mortem suam? Inclina domine aurem tuam & exaudi me. *Quoniam egenus & inops ego sum.* Ergo nõ inclinat aurem ad diuitem, sed ad inopem & egenũ inclinat aurem, id est, ad humilem & ad confitentem, ad indigentem misericordia, non ad saturatum & extollentem se & iactantem se, quasi nihil ei desit, & dicentem, Gratias tibi, quia nõ sum sicut publicanus iste. Diues enim pharisæus iactabat merita sua, inops publicanus cõfitebatur peccata sua. Nec sic accipiatis fratres, quod dixi, ad diuitem non inclinat aurem suam, tanquam non exaudiat deus eos, qui habent aurum & argẽtum, & familiam & fundos: si sic forte nati sunt, aut cum lucrum rerum humanarum tenent, tãtum meminerint, quod ait Apostolus, Præcipe diuitibus huius mundi non superbe sapere. Qui enim non superbe sapiũt, in deo pauperes sunt. Et pauperibus atque inopibus & egenis inclinat aurem suam. Norunt enim spem suam non esse in auro & argento, neque in illis rebus quibus ad tempus circumfluere videntur. Sufficit vt diuitiæ non illos perdant, vt non obsint satis est, nã prodesse nihil possunt. Planè prodest opus misericordiæ & in diuite & in paupere: in diuite ex volũtate & opere, in paupere ex sola voluntate. Cum ergo talis est cõtemnens in se quicquid est vnde superbia solet inflare, pauper dei est, inclinat illi aurẽ suam, nouit enim contribulatum cor eius. Certe fratres ille pauper ante ianuam diuitis vlcerosus qui iacebat, ab angelis sublatus est in sinum Abrahę, sic legimus, sic credimus. Diues autem ille qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide, ablatus est ad inferos ad tormẽta. Nunquid vere ille pauper merito illius inopiæ ablatus est ab angelis, diues autẽ ille peccato diuitiarũ suarum ad tormenta missus est? In illo paupere humilitas intelligitur honorificata, in illo diuite superbia damnata. Breuiter probo, quia non diuitiæ, sed superbia in illo diuite cruciabatur. Certe ille pauper in sinum Abrahæ sublatus est. De ipso Abraham dicit scriptura, quia habebat hic plurimum auri & argenti, & diues fuit in terra. Si quis diues est, ad tormenta rapitur, quomodo Abraham præcesserat pauperẽ, vt ablatum in sinũ suum susciperet? Sed erat Abraham in diuitiis pauper, humilis, tremens omnia præcepta & obediens. Vsqueadeo autem pro nihilo habebat illas diuitias, vt iussus à domino filiũ suum immolaret, cui seruabat diuitias. Discite ergo esse inopes & pauperes, siue qui habetis aliquid in isto seculo, siue qui nõ habetis. Nam & hominem mendicum inuenitis superbientem, & hominem superabundantem diuitiis inuenitis cõfitentem. Resistit deus superbis & holosericatis & pannosis, humilibus autem dat gratiam: & habentibus aliquam substãtiam huius seculi, & non habẽtibus interior inspector est deus. Ibi appendit, ibi examinat: stateram dei nõ vides, cogitatio tua in illam leuatur. Videte quia meritũ exauditionis suę, id est, quo exaudiretur in eo posuit, vt diceret, Quoniam egenus & inops ego sum. Obserua ne non sis egenus & inops: si non fueris, non exaudieris. Quicquid est circa te vel in te vnde possis præsumere, abiice à te, & tota præsumptio tua deus sit: illius indigens esto, vt in ipso implearis. Quicquid enim aliud habueris sine ipso latius, inanis eris. *Custodi animã meam quoniam sanctus sum.* Hoc vero, quoniam sanctus sum, nescio vtrũ potuerit forte alius dicere nisi ille qui sine peccato erat in hoc mũdo, peccatorum omnium non commissor, sed dimissor. Agnoscamus vocem dicentis, quoniam sanctus sum, custodi animam meam, vtique in illa forma serui quam assumpserat. Ibi enim caro, ibi & anima. Neq; enim vt nonnulli dixerunt, caro sola erat & verbum: sed & caro & anima & verbũ, & totũ hoc vnus filius dei, vnus Christus, vnus saluator, in forma dei æqualis patri, in forma serui caput Ecclesiæ. Ergo quoniam sanctus sum cum audio, vocem eius agnosco, & hic separo meã. Certe inseparabiliter à corpore suo loquitur cũ sic loquitur. Et audebo ego dicere, quoniam sanctus sum? Si sanctus tanquam sanctificans, & nullo sanctificante indigẽs, superbus & mẽdax: si autem sanctus sanctificatus, secundum id quod dictum est, Sanctì estote, quoniam ego sanctus sum: audeat & corp⁹ Christi, audeat & vnus ille homo clamãs à finibus terræ, cũ capite suo & sub capite suo dicere, sanctus sum. Accepit enim gratiam sanctitatis, gratiam baptismi & remissionis peccatorum. Et hęc quidẽ fuistis, ait Apostolus, enumerãs multa peccata, & leuia & grauia, & vsitata & horribilia: Et hæc quidẽ fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis. Si ergo sanctificatos dicit, dicat & vnusquisq; fidelium, sanctus sum. Nõ est ista superbia elati, sed confessio nõ ingrati. Si enim dixeris te sanctum esse ex te, superbus es: rursus fidelis in Christo, & membrum Christi, si te non dixeris esse sanctum, ingratus es. Arguẽs enim superbiam Apostolus, non ait, nõ habes: sed ait, Quid enim habes quod non accepisti? Non arguebaris, quia dicebas te habere quod non habebas: sed quia ex te tibi volebas esse quod habebas. Imò & habere te agnosce, & ex te nihil habere, vt nec superbus sis, nec ingratus. Dic deo tuo, Sanctus sum, quia sanctificasti me: quia accepi, non quia habui: quia tu dedisti, non quia ego merui. Etenim ex alio latere incipis iniuriam facere ipsi domino nostro Iesu Christo. Si enim Christiani omnes & fideles & baptizati in illo ipsum induerũt: sicut Apostol⁹ dicit, Quotquot in Christo baptizati estis, Christũ induistis: si mẽbra sunt facti corporis eius, & dicunt se sanctos nõ esse, capiti ipsi faciũt iniuriam, cuius mẽbra sancta sunt. Iam vide vbi sis, & de capite tuo dignitatem cape. Etenim eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino: Fuistis aliquando, inquit, tenebræ, sed nunquid tenebræ remãsistis? Ad hoc illuminator venit vt & tenebrę remaneretis, an vt in illo lux fieretis? Ergo dicat & vnusquisque Christianus, imò dicat totum corpus Christi, clamet vbique patiens tribulationes, diuersas tentationes & scandala innumerabilia, dicat, Custodi animam meam, quoniam sanctus sum. *Saluum fac seruũ tuum deus meus sperantem in te.* Ecce ille sanctus nõ est superbus, quia sperat in domino. *Miserere mihi domine, quoniam*

Marginal notes: Roma 5. — Luc. 18. — 1. Tim. 6. — B — C — Luc. 16. — Ibidem. — Gene. 18. [22] — Iacob. 4. — D — E — Leuit. 19. — Psal. 60. — 1. Cor. 6. — 1 Cor. 4. — F — Galat. 3. — Ephe. 5.

G *uiam ad te clamaui tota die.* Nō vna die,tota die, omni tēpore intellige: ex quo corpus Christi gemit in pressuris vsque in finem seculi quò trāseunt pressuræ, gemit iste homo & clamat ad deum, & vnusquisque nostrū pro purtione habet clamorem suum in toto isto corpore. Clamasti tu diebus tuis,& transierunt dies tui: successit tibi alius,& clamauit diebus suis, & tu hic, ille alibi: corpus Christi tota die clamat sibi decedētibus & succedentibus membris. Vnus homo vsque ad finē seculi extenditur. Eadem membra Christi clamant,& quędā
Psal.modo. membra iam in illo requiescunt: quædam non † clamant, quædam vero cum ipsi nos requieuerimus clamabunt, & post illa alia clamabunt. Totius corporis Christi hic attendit vocem,dicentis,Ad te clamaui to
Rom.8. ta die, Caput autem nostrum ad dexterā patris interpellat pro nobis. Alia mēbra recipit,alia flagellat,alia mundat,alia consolatur,alia creat,alia vocat,alia reuocat,alia corrigit, alia redintegrat. *Iocunda animam serui tui,quoniam ad te domine animam meam leuaui.* Iocūda eam, quia ad te leuaui eā. In terra enim erat, & in terra amaritudinem sentiebat: ne in amaritudine contabesceret,
H ne omnem tuæ gratię suauitatem amitteret,leuaui eam ad te,iocunda eam apud te. Solus enim tu es iocunditas,amaritudine plenus est mūdus. Certe rectè admonet membra sua,vt sursum corda habeant. Audiant ergo & faciant,leuent ad cœlum quod male est in terra. Ibi enim nō putrescit cor, si leuetur ad deum. Frumentum si haberes in inferioribus, ne putresceret leuares ad superiora: frumento tuo quæris mutare locum, & cor permittis in terra putrescere? Frumentum leuares in superiora, cor leua in cœlum. Et vnde,inquis, possum? Qui funes,quę machinæ,quæ scalę opus sunt? Gradus affectus sunt,iter tuum voluntas tua est. Amando ascendis,negligendo descendis. Stans in terra,in cœlos es si diligas deum. Non enim sic leuatur cor quomodo leuatur corpus. Corpus vt leuetur locū mutat, cor vt eleuetur volūtatem mutat. Quoniam ad te domine animam meam leuaui. *Quia tu domine suauis es ac mitis,* Ideo iocunda. Tanquam tædio affectus ex ama-
Iohel.1. ritudine terrenorum indulcari voluit,& quæsiuit fontem dulcedinis,& in terra non inuenit. Quacūq; enim se vertebat,scādala,tribulationes,timores, tentationes
I inueniebat. In quo homine securitas? De quo certū gaudium? Nec de seipso vtique,quanto magis de alio? Aut mali sunt,& necesse est eos pati,sed sperare,quia mutari possunt. Aut boni sunt,& sic eos oportet diligere vt timeamus,quia possunt mutari ne mali sint. Ibi malitia eorum facit amaritudinem animæ,hic solicitudo & timor ne labatur qui bene ambulat. Quocūque ergo cor se cōuerterit in terrenis rebus, amaritudinem inuenit: vnde dulcescat non habet, nisi leuet se ad deum. Quoniam tu domine suauis & mitis. Quid est mitis? Portas me,donec perficias me. Vere enim fratres mei dicam tāquam homo in hominibus,& ex hominibus: ferat quisq; cor suum, & intueatur se sine adulatione, & sine palpatione. Nihil est enim stultius,quàm sic seipsum quisque palpet atque seducat. Attendat ergo & videat quanta agūtur in corde humano, queadmodum ipsæ plerunq; orationes impediantur vanis cogitationibus,ita vt vix stet cor ad deum suum,& vult se tenere vt stet,& quodammodo fugit à se, nec inuenit cancellos quibus se includat,aut obices quosdā quibus retineat auolationes suas,& vagos quosdam motus, sed stet iocundari à deo suo. Vix est vt occurrat talis oratio inter multas orationes. Diceret vnusquisq; sibi cō-

tingere,& alteri non contingere, nisi inueniremus in K
scripturis dei Dauid orantem quodam in loco, & dicentem, Quoniam inueni domine cor meum vt ora- 2.Reg.7.
rem ad te. Inuenire se dixit cor suū, quasi soleret ab eo fugere,& ille sequi quasi fugitiuum, & non posse comprehendere & clamare ad dominum, Quoniam cor Psal.39.
meum dereliquit me. Itaq; fratres mei attendens quod hic ait, Suauis es tu & mitis: videor mihi videre hic quod ait mitis: Iocūda animam serui tui,quoniam ad te domine leuaui animam meam, quoniā tu suauis & mitis es: videor mihi videre ad hoc dixisse mitem deū, quia patitur ista nostra, & expectat tamen à nobis orationem,vt perficiat nos: & quādo illi eam dederimus, accipit grate & exaudit, nec meminit tātas quas incōdite fundimus, & accipit vnam quam vix inuenimus. Quis enim est fratres mei homo cū quo si amicus eius cœperit colloqui, & noluerit ille respondere collocutioni eius,& viderit eū auerti à se, & aliud loqui ad alium,quis hoc ferat? Aut si forte interpellas iudicem,& cōstituas eum loco vt te audiat, & subito cum ad eum loqueris, dimittas eum, & incipias fabulari cū amico tuo,quando te tolerat? Et tolerat deus tot corda precā L
tium,& diuersas res cogitantium,omitto dicere & noxias, omitto dicere aliquando peruersas & inimicas deo,ipsas superfluas cogitare iniuria est eius cū quo loqui cœperas. Oratio tua locutio est ad deum. Quando legis,deus tibi loquitur: quādo oras,cum deo loqueris. Sed quid? Desperandum est de genere humano,& dicendum iam ad damnationem pertinere omnem hominem cui surrepserit aliqua cogitatio orāti, & interruperit orationem ipsius? Si hoc dixerimus fratres,quę spes remaneat nō video. Porrò quia est aliqua spes ad deum,quia magna est eius misericordia: dicamus ei,Iocunda animam serui tui, quoniā ad te domine animā meam leuaui. Et quomodo eam leuaui? Quomodo potui,quomodo tu vires dedisti. Quomodo eam fugientem apprehendere valuit,& excidit tibi? Quia quotiēscunque ante me stetisti,puta deum dicere, tāta vana & superflua cogitasti, & vix mihi fixam & stabilē orationē fudisti. Quia tu suauis es domine ac mitis. Mitis es, tolerans me. Ex ægritudine defluo,cura & stabo: cōfirma,& firmus ero. Donec autem facias,toleras me,quia tu suauis es domine & mitis. *Et multum misericors.* Non M
enim solum misericors,sed & multū misericors. Abūdat enim iniquitas nostra,abūdat & tua misericordia. Et multum misericors es: *Omnibus inuocantibus te.* Et quid est quod dicit multis locis scriptura, Quia inuo- Prouer.1.
cabunt,& non exaudiam eos? Certe misericors omnibus inuocantibus te,nisi quia quidam inuocantes, non ipsum inuocant: de quibus dicitur,Deum non inuoca- Psal.52.
uerunt. Inuocāt,sed non deū. Inuocas quicquid amas, inuocas quicquid in te vocas, inuocas quicquid vis vt veniat ad te. Porrò si deum propterea inuocas vt veniat ad te pecunia,vt veniat ad te hæreditas,vt veniat ad te secularis dignitas, illa inuocas quæ vis vt veniāt ad te: sed deum tibi adiutorem ponis cupiditatum, nō exauditorem desideriorū. Deus bonus si det quod vis: quid,si male vis? Nonne erit tibi magis nō dando misericors? Porrò si nō dederit,iam nihil tibi deus est: & dicis, Quantum rogaui,quàm sæpe rogaui,& non sum exauditus. Quid enim petebas? Forte mortem inimici tui. Quid si & ille petebat tuam? Qui te creauit, ipse & illum,homo es,homo est & ille, deus autem iudex est: audit ambos,sed nō exaudit ambos. Tristis es,quia nō Sapi.4.
es exauditus contra illū, gaude quia non est exauditus

contra

A contra te. Ego, inquis, non hoc petebam, non inimici mei petebam mortem, ſed vitam petebã filij mei. Quid mali petebam? Nihil mali petebas, ſicut tu ſentiebas: nã quid ſi ille raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum illius? Sed peccator, inquis, erat, & ideo volebam eũ viuere vt corrigeretur. Tu volebas eum viuere, vt melior eſſet, quid ſi deus nouerat ſi viueret peiorem futurum? Vnde ergo noſti quid illi prodeſſet, mori an viuere? Si ergo non noſti, redi ad cor tuũ, dimitte deo cõſilium ſuum. Quid ergo, inquis, faciã? Quid orem? Quid ores? Quod te docuit dominus, quod te docuit cœleſtis magiſter. Inuoca deum tanquã deum, ama deum tãquam deum. Illo melius nihil eſt, ipſum deſidera, ipſum concupiſce. Vide inuocãtem deum in alio Pſalmo, Vnam petij à domino hãc requiram. Quid eſt quod petit? Vt inhabitem in domo domini per omnes dies vitę meę. Vt quid hoc? Vt cõtempler delectationem domini. Si ergo amator dei eſſe vis, ſynceriſsimis medullis caſtiſque ſuſpiriis ipſum dilige, ipſum ama, illi flagra, illi inhia quo iocũdius nihil inuenis, quo melius, quo lætius, quo diuturnius. Quid enim tam diuturnum, quàm id (Pſal. 26.)

B quod eſt ſempiternum? Non times ne aliquando à te pereat, qui facit ne tu pereas. Si ergo tu inuocas deum tãquam deum, ſecurus eſto, exaudiris, pertines ad iſtum verſum, Et multum miſericors omnibus inuocantibus te. Noli ergo dicere, Illud mihi nõ dedit. Redi ad cor tuum, & cõſcientiam tuam libra, interroga, parcere illi noli. Si vere deum inuocaſti, certus eſto quia id forte quod volebas temporaliter, ideo non dedit, quia nõ tibi proderat. Aedificetur in hoc cor veſtrum fratres, cor Chriſtianũ, cor fidele, ne incipiatis triſtes facti veluti fraudati deſideriis veſtris, ire in indignationẽ cõtra deum, & non expediat aduerſus ſtimulum calcitrare. (Acto. 9.) Recurrite ad ſcripturas. Exauditur diabolus, & non exauditur Apoſtolus. Quid vobis videtur, quomodo exaudiuntur dæmones? Petierunt ſe ire in porcos, & conceſſum eſt eis. (Matth. 8.) Quomodo exauditus eſt diabolus? (Iob. 1.) Petiit Iob tentandum, & accepit. Quomodo non eſt exauditus Apoſtolus? (2. Cor. 12.) In magnitudine, inquit, reuelationum ne extollar, datus eſt mihi ſtimulus carnis meę angelus ſatanæ, qui me colaphizet, propter quod ter dominum rogaui vt auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perfi-

C citur. Exaudiuit eum quem diſponebat dãnare, & non exaudiuit eum quẽ volebat ſanare. Nã æger petit multa à medico, non dat medicus, non exaudit ad voluntatem, vt exaudiat ad ſanitatem. Ergo medicum tuum pone deum, pete ab illo ſalutem, & ſalus tua ipſe erit, Non quaſi ſalutem extrinſecus, ſed vt ſalus ipſe ſit. Ne rurſus ames aliam ſalutẽ præter ipſum, ſed quomodo habes in Pſalmo, Dic animæ meæ ſalus tua ego ſum. (Pſal. 34.) Quid ad te, quid tibi dicat, vt ſe tibi det? Vis vt det ſe tibi? Quid ſi quod vis habere nõ vult ipſe vt habeas, vt ſe tibi det? Impedimẽta remouet, vt intret ad te. Bona cogitate & cõſiderate fratres quæ dat deus peccatoribus, & hinc intelligite quid ſeruet ſeruis ſuis. Peccatoribus blaſphemãtibus eum quotidie dat cœlum & terram, dat fontes, fructus, ſalutẽ, filios, copias, vbertatẽ. Hęc omnia bona non dat niſi deus. Qui talia peccatoribus dat, quid eum putas ſeruare fidelib' ſuis? Hóc ne de illo ſentiẽdum eſt, quia qui talia malis dat, nihil ſeruat bonis? Imò vero ſeruat, nõ terram, ſed cœlum. Vilius forte aliquid dico cum dico cœlũ, ſed ſeipſum qui fecit cœlum. Pulchrum eſt cœlum, ſed pulchrior eſt fabricator cœli. Sed video cœlum, & illum non video.

Oculos enim habes ad videndum cœlum, cor nõdum habes ad videndum fabricatorem cœli. D Ideo venit de cœlo in terram, vt mundet cor quo videatur, qui fecit cœlum & terram. Sed planè cum patientia ſalutem expecta: Quibus te medicamentis curet, ille nouit: quibus ſectionibus, quibus vſtionibus, ille nouit. Tu tibi ægritudinem comparaſti peccando, ille venit non ſolũ fouere, ſed & ſecare & vrere. Non vides quanta homines patiantur ſub medicorum manibus, ſpem incertã homini promittentium? Sanaberis dicit medicus, ſanaberis ſi ſecuero. Et homo dicit, & homini dicit. Nec qui dicit cert' eſt, nec qui audit: quia ille dicit homini, qui non fecit hominem, & nõ perfectę ſcit quid agatur in homine: & tamẽ ad verba hominis plus neſciẽtis quid agatur in homine credit homo, ſubdit membra, ligari ſe patitur, aut plerunque etiam non ligatus ſecatur & vritur: & accipit forte ſalutem paucorum dierum, iam ſanatus quando moriatur ignorãs, & fortaſſe dum curatur moritur, & fortaſſe curari nõ poterit. Cui autem promiſit deus aliquid, & fefellit? *Auribus infige domine orationem meam.* Magnus oratoris affectus, Auribus infige

E domine orationem meam: id eſt, non exeat de auribus tuis oratio mea, fige illam ibi in aurib' tuis. Quomodo parturiuit vt figeret orationẽ ſuam in auribus dei? Reſpõdeat deus, & dicat nobis, Vis figam orationẽ tuam in auribus meis? Fige in corde tuo legem meam. Auribus infige domine orationem meam. *Et intende voci orationis meæ. In die tribulationis meæ clamaui ad te quoniam exaudiſti me.* Cauſa vt exaudires me, quia in die tribulationis meæ clamaui ad te. Paulò antè dixerat, Tota die clamaui, tota die tribulatus ſum. Nullus ergo Chriſtianus dicat eſſe diem, quo nõ ſit tribulatus, Totã diem, totum tempus intelligimus. Tota die tribulatur. Quia ergo tribulatio eſt, & quando bene eſt, vtique tribulatio. Vnde tribulatio? Quia quandiu in corpore ſumus, peregrinamur à domino. (2. Cor. 5.) Quodlibet hic abundet, nõdum ſumus in illa patria quò redire feſtinamus. Cui peregrinatio dulcis eſt, non amat patriam. Si dulcis eſt patria, amara eſt peregrinatio: Si amara peregrinatio, tota die tribulatio. Quando non eſt tribulatio? Quando in patria delectatio. Delectationes in dextera tua vſque in finem. Implebis me lętitia, ait, cum vultu tuo, vt cõtẽpler delectationem domini. (Eſa. 15.) Ibi tranſiet labor

F & gemitus: ibi non oratio, ſed laudatio: ibi halleluia, amen, ibi vox conſona cum angelis, ibi viſio ſine defectu, & amor ſine faſtidio. Quandiu ergo non ibi, videtis quia non in bono. Sed abundant omnia. Abundent omnia, vide ſi ſecurus es quia non pereunt omnia. Sed habeo quod non habebam, acceſsit pecunia quæ non erat. Forte acceſsit & timor qui nõ erat: Forte tãto ſecurior eras, quanto pauperior. Poſtremò ſint copiæ, redundet affluẽtia huius ſeculi, detur ſecuritas quod nõ pereat, Dicat deus deſuper, æternus in his eris, æterna tecum erunt iſta, ſed meam faciem nõ videbis. Nemo carnem conſulat, ſpiritũ conſulite, Reſpondeat vobis cor veſtrum, reſpondeat ſpes, fides, charitas, quę in vobis eſſe cœperunt. Ergò ne ſi acceperimus ſecuritatem nos in affluẽtia bonorum ſecularium ſemper futuros, & diceret nobis deus, Faciem meã non videbitis, gauderemus in illis bonis? Eligeret forte aliquis gaudere & dicere, Abundant mihi iſta, bene mihi eſt, nihil amplius quęro, Nõdũ cœpit eſſe amator dei, nõndũ cœpit ſuſpirare tanquã peregrinus. Abſit, abſit, Recedãt omnia ſeductoria, recedant blandimenta falſa, recedant ea quæ nobis quotidie dicunt, Vbi eſt deus tuus? Effundamus (Pſal. 41.)

G damus super nos animam nostram, confiteamur in la-
chrymis, gemamus in cōfessionibus, in miseriis suspi-
remus. Quicquid nobis adest præter deum nostrum,
non est dulce, Nolumus omnia quæ dedit, si non dat
seipsum qui omnia dedit. Auribus infige domine ora-
tionem meam, & intende voci orationis meæ. In die
tribulationis meæ clamaui ad te, quoniā exaudisti me.
Non est similis tibi in diis domine. Et quid dixit? Non est si-
milis tibi in diis domine. Fingant sibi deos quos volūt
Pagani, adducant fabros argētarios, aurifices, expolia-
Psal.95. tores, sculptores, faciant deos. Quales deos? Oculos ha
bentes & non vidētes: & cætera quæ dicit Psalmus cō-
sequenter. Sed ista non colimus ait, non colimus, hæc
signa sunt. Et quid colitis? Aliud aliquid peius, quoniā
dij gentiū dæmonia. Et quid? Nec dęmonia, inquiunt,
colimus. Planè nihil aliud habetis in tēplis, nihil aliud
implet vates vestros, quàm dęmonium. Sed quid dici-
tis? Angelos colimus, angelos habemus deos. Nō planè
nostis angelos. Angeli enim vnum deum colunt, nec
fauent hominibus qui volunt colere angelos & non
Apoc.19. deum. Nam inuenimus honoratos angelos prohiben-
H tes homines ne se adorarēt, sed verum deum. Sed an-
Psal.81. gelos dicant, homines dicant, quia dictum est, Ego di-
xi dij estis, & filij altissimi omnes: Nō est similis tibi in
diis domine. Quodlibet aliud cogitet homo, nō est si-
mile quod factum est illi qui fecit. Excepto deo quic-
quid aliud est in natura rerum, factum est à deo. Quā-
tum interest inter eum, qui fecit, & illud quod factum
est, quis digne cogitet? Iste ergo dixit, Non est similis ti
bi in diis domine. Quantum autem sit dissimilis deus,
non dixit, quia dici non potest. Intendat charitas ve-
stra, Deus ineffabilis est, Facilius dicimus quid non sit,
quàm quid sit. Terram cogitas, non est hoc deus: mare
cogitas, non est hoc deus. Omnia quæ sunt in terra ho
mines & animalia, non est hoc deus. Omnia quæ sunt
in mari, quæ volant per aërem, nō est hoc deus. Quic-
quid lucet in cœlo, stellæ, sol & luna, non est hoc deus.
Ipsum cœlum, non est hoc deus. Angelos cogita, virtu-
1.Cor.2. tes, potestates, archangelos, thronos, sedes, dominatio-
nes, non est hoc deus. Et quid est hoc? Solum potui di-
cere, quid non sit. Quęris quid sit? Quod oculus nō vi-
dit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit.
I Quid quęris vt ascendat in linguam, quod in cor non
ascendit? Non est similis tibi in diis domine. *Et non est
secundum opera tua. Omnes gentes quotquot fecisti venient & ado-
rabunt coram te domine.* Annunciant Ecclesiā omnes gen
tes quotquot fecisti. Si est gens quam non fecit deus,
non adorabit eum. Nulla est autem gens quam non fe
cit deus, quia fontem omnium gentium Adā & Euam
fecit deus, inde propagatæ sunt omnes gentes. Omnes
ergo gentes fecit deus. Omnes ergo gentes quotquot
fecisti venient & adorabunt coram te domine. Quan-
do dictum est? Quando coram eo non adorabant, nisi
pauci sancti in vno populo Hebræorum, tunc dictum
est hoc, & modo videtur quod dictum est, Omnes gen
tes quotquot fecisti venient & adorabūt coram te do-
mine. Quando dicebantur hæc, non videbātur & cre-
debantur. Quando videntur, quare negantur? Omnes
gentes quotquot fecisti venient & adorabūt coram te
domine. *Et glorificabunt nomen tuum. Quoniam magnus es tu,
& faciens mirabilia, tu es deus solus magnus.* Nemo se dicat
magnum. Futuri erant qui se dicerent magnos. Con-
tra hos dicitur, Tu es deus solus magnus. Nā quid ma-
gnū dicitur deo, quia ipse est solus deus magnus? Quis
hoc nescit, quia ipse est deus magnus? Sed quia futuri
erant qui se dicerent magnos, & deum facerent par- K
uum, contra illos dicitur, Tu es solus deus magnus. Et-
enim quod tu dicis impletur, non quod illi dicūt, qui
se dicunt magnos. Quid dixit deus per spiritum suum?
Omnes gentes quotquot fecisti venient & adorabunt
coram te domine. Quid dicit, nescio quis, qui se dicit
magnum? Absit. Non adoratur deus in omnibus gen-
tibus, Perierunt omnes gentes, sola Aphrica remansit.
Hoc tu dicis qui te dicis magnū, aliud dicit qui est so-
lus deus magnus. Quid dicit, qui est solus deus magn⁹?
Omnes gentes quotquot fecisti venient & adorabunt
corā te domine. Video quod dixit solus deus magnus,
taceat homo falso magnus. Ideo fallaciter magnus,
quia dedignatur esse paruus. Quis paruus esse dedigna-
tur? Iste qui hoc dicit. Quicunque vult inter vos maior Matth.20.
esse, dixit dominus, erit vester seruus. Ille si seru⁹ vellet
esse fratrum suorum, non eos separaret à matre ipsorū.
Sed cum vult esse magnus, & non vult esse salubriter
paruus, deus qui superbis resistit, humilibus autem dat Iacob.4.
gratiam, quia solus est magnus, implet omnia quę prę-
dixit, & contradicit maledicentibus. Christo enim ta- L
les maledicunt qui dicunt, quia periit Ecclesia de toto
orbe terrarum, & remansit in sola Aphrica. Si diceres
illi, perdes villam tuam, forte non à te temperaret ma-
num, & dicis Christum perdidisse hæreditatem suam
redemptam sanguine suo? Quā autem faciat iniuriam
videte fratres: scriptura dicit, In lata gēte gloria regis, Prouer.14.
in diminutione populi contritio principis. Ergo hanc
iniuriam facis Christo, vt dicas populum eius ad istam
exiguitatem diminutum. Ideo natus es, ideo Christia-
num te dicis, vt inuideas gloriæ Christi, cuius signum
te in fronte portare asseris, & de corde perdidisti? In
lata gente gloria regis. Agnosce regem tuum, Da illi
gloriam, da illi latam gentem. Quam latā gentem da-
bo, inquis? Noli ex tuo corde dare, & recte dabis. Vnde
do, inquies? Ecce hinc da, Omnes gentes quotquot fe-
cisti, venient & adorabunt coram te domine. Dic hoc,
confitere hoc, & dedisti latam gentem, quia omnes gē
tes in vno, vna ipsa est vnitas. Quomodo enim Eccle-
sia & Ecclesiæ, Illæ Ecclesiæ quæ Ecclesia, sic illa gens
quæ gentes. Antea gentes, multæ gentes, modo vna
gens. Quare vna gens? Quia vna fides, quia vna spes,
quia vna charitas, quia vna expectatio. Postremo qua- M
re non vna gens, si vna patria? Patria cœlestis est, patria
Hierusalem est, quisquis inde ciuis non est, ad istā gen
tem non pertinet. Quisquis autem inde ciuis est, in vna
gente dei est, Et hæc gens ab Oriente in Occidentem,
ab aquilone & mari distenditur per quatuor partes to
tius orbis. Hoc deus dicit, Ab Oriente & Occidente,
ab aquilone & mari date gloriam deo. Hoc prædixit,
hoc impleuit qui solus est magnus. Desinat ergo hoc
dicere contra solum magnum, qui noluit esse paruus,
quia non possunt esse duo magni, deus & Donatus.
Deduc me domine in via tua, & ambulabo in veritate tua.
Via tua, veritas tua, vita tua, Christus. Ergo corpus ad
illum, & corpus de illo. Ego sum via & veritas & vi- Ioan.14.
ta, Deduc me domine in via tua. In qua via? Et ambu-
labo in veritate tua. Aliud est vt ducat ad viam, aliud
vt deducat in via. Vide homines vbiq; pauperes, vbi-
que adiutorio egentes. Qui præter viam sunt, Christia-
ni non sunt, aut catholici nondum sunt, deducantur
ad viam. Sed cum perducti fuerint ad viam, & catho-
lici in Christo facti fuerint, ab ipso deducantur in ip-
sa via ne cadant. Certe iam ambulāt in via. Deduc me
domine in via tua. Certe iam in via tua sum, deduc
me

A me ibi,& ambulabo in veritate tua. Deducente te,non errabo,si dimiseris errabo. Ora ergo vt nõ te dimittat, sed vsque in finẽ deducat. Quomodo deducit? Semper monendo,semper dando tibi manũ suam. Et brachium domini cui reuelatum est? Dando enim Christum suum,dat manum suam: Dando manum suam, Christum suũ dat. Ad viã ducit perducendo ad Christum suum.In via deducit,deducendo in Christo suo. Christus autem veritas. Deduc me ergo domine in via tua,& ambulabo in veritate tua. In illo vtique qui ait, Ego sum via & veritas & vita. Nam qui in via & veritate deducis, quò nisi ad vitã perducis? Deducis ergo in illo,& ad illũ. Deduc me domine in via tua, & ambulabo in veritate tua. *Iocundetur cor meum vt timeat nomen tuum.* Ergo timor in iocunditate est. Et quomodo iocunditas,si timor? Nõne timor amarus solet esse? Erit ergo aliquando iocunditas sine timore, modo iocunditas cum timore. Nondum est enim plena securitas, nec perfecta iocunditas. Si nulla iocũditas, deficimus: Si plena securitas,male exultamus. Ergo & iocũditatem aspergat, & timorẽ incutiat, vt de dulcedine B iocunditatis perducat nos ad sedem securitatis. Dando timorem non nos faciat male exultare & recedere de via. Ideo sic dicit Psalm[9], Seruite domino in timore,& exultate ei cum tremore. Sic & Apostolus Paulus dicit, Cum timore & tremore vestram ipsorũ salutem operamini. Deus enim est qui operatur in vobis. Quicquid ergo prosperum venit fratres, magis metuẽdum est, Quæ putatis prospera, magis tentationes sunt. Venit hæreditas, venit copia rerum, abũdat circunfluentia nescio cuius fœlicitatis, tentationes sunt istæ, cauete ne vos ista corrumpant. Quicquid etiã prosperum est secundum Christum, & germanam charitatem Christi, Si forte lucratus es vxorem tuam quæ fuit in parte Donati: si forte crediderunt filij tui qui fuerũt Pagani: si forte lucratus es amicũ tuũ, qui te volebat seducere ad theatrum,& tu eum deduxisti ad Ecclesiam: si forte cõtradictor nescio quis inimicus tuus,& rabide sęuiẽs, deposita illa rabie factus est mitis,& agnouit deũ, nec oblatrat aduersum te, sed clamat tecum aduersus malum, ista iocunda sunt. Vnde enim gaudemus, si de his non gaudemus? Aut quæ sunt alia gaudia nostra, nisi C ista? Sed quia abundant & tribulationes & tẽtationes & dissensiones,& schismata & cætera mala, sine quib[9] non potest esse hoc seculum, donec transeat iniquitas, exultatio illa non nos faciat securos, sed ita iocũdetur cor nostrum vt timeat nomen domini, ne aliunde iocundetur, aliunde feriatur. Securitatem non expectes in peregrinatione, quãdo hic illam volueris, viscum erit corporis, non securitas hominis. Iocundetur cor meum vt timeat nomen tuum. *Confitebor tibi domine deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuũ in æternum. Quoniam misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori.* Quod dicimus fratres, hoc si non vobis tanquam certus exposuero, ne succenseatis, Homo enim sum, & quantum conceditur de scripturis sanctis, tantum audeo dicere, nihil ex me. Infernum nec ego expertus sum adhuc, nec vos, Et fortassis alia via erit,& nõ per infernum erit. Incerta sunt enim hæc. Verum quia dicit scriptura cui contradici non potest, Eruisti animam meam ex inferno inferiori. Intelligimus tanquam duo inferna esse, superius & inferius. Nam vnde infernum inferius nisi quia est infernum superius? Aliud non diceretur inferius nisi in cõparatione illius superioris partis. Videtur ergo fratres esse quædam habitatio cœlestis angelorũ, vbi vita in- D effabilium gaudiorum, vbi immortalitas & incorruptio, vbi omnia secundum dei donum ad gratiam permanẽtia, Illa pars rerum superna est. Si ergo illa superna est, hæc terrena vbi caro & sanguis, vbi corruptibilitas, vbi natiuitas & mortalitas, vbi decessio atque successio, vbi mutabilitas & inconstantia, vbi timores, cupiditates, errores † lætitiæ incertæ, spes fragilis, caduca † *al. horrores.* substantia, puto quia omnis ista pars non potest cõparari illi cœlo, de quo loquebar pauloante. Si ergo illi parti hæc pars cõparatur, illa superna est, hæc inferna. Et post mortem, quò hinc nisi sit infernũ inferius hoc inferno in quo sumus in carne & in ista mortalitate? Corpus enim mortuum est, ait Apostolus, propter peccatum. Ergo & hic sunt mortui, vt nõ mireris, quia infernum dicitur si mortuis abundat. Non enim corpus moriturum, sed corpus mortuum est. Adhuc habet vitam vtique corpus nostrum, & tamen cõparatum corpori illi quod futurum est, qualia sunt angelorum corpora, inuenitur corpus hominis mortuum, quãuis adhuc habens animam. Sed rursus ab hoc inferno, id est, ab hac parte inferni est aliud inferius quò eunt mortui, E vnde voluit deus eruere animas nostras, etiã illuc mittendo filium suum. Etenim fratres propter ista duo inferna missus est filius dei vndique liberans. Ad hoc infernum missus est nascendo, ad illud moriendo. Propterea vox eius est in illo Psalmo, nõ quoquam hominẽ coniiciente, sed Apostolo exponente, vbi ait, Quoniam nõ dereliquisti animam meam in inferno. Ergo aut ipsius vox est hic, Et eruisti animam meã ab inferno inferiori: Aut nostra vox per ipsum Christũ dominum nostrum, quia ideo ille peruenit vsq; ad infernũ, ne nos remaneremus in inferno. Aliam etiam opinionem dicam. Fortassis enim apud ipsos inferos est aliqua pars inferior, quò truduntur impij, qui plurimum peccauerunt. Etenim apud inferos vtrum in locis quibusdam fuisset iam Abraham, nõ satis possumus definire. Nõdum enim dominus venerat ad infernum, vt erueret inde omnium sanctorum præcedentium animas, & tamen Abraham in requie ibi erat. Et quidã diues cum torqueretur apud inferos, cum videret Abraham, leuauit oculos. Nõ enim posset leuatis oculis videre, nisi ille esset superius, ille inferius. Et quid ei respõ F dit Abraham cum diceret, Pater Abrahã mitte Lazarum vt intingat digitum suum, & stillet in linguam meam, quoniam crucior in hac flãma: Fili ait, memento quia recepisti bona in vita tua, Lazarus autẽ mala: Nunc autem hic requiescit, tu vero torqueris. Et super hoc ait, Inter nos & vos magnũ chaos firmatum est, vt nec nos possim[9] venire ad vos, nec inde aliquis venire ad nos. Ergo inter ista fortasse duo inferna, quorum in vno quieuerunt animæ iustorum, in altero torquentur animæ impiorum, attendens quidam orans hic iam in corpore Christi positus, & orãs in voce Christi, eruisse deum animam suam ab inferno inferiori dixit, quia liberauit se à talibus peccatis, per quę posset deduci ad tormenta inferni inferioris. Quemadmodum si medicus videat tibi imminẽtem ægritudinem forte ex aliquo labore, & dicat, parce tibi, sic te tracta, requiesce, his cibis vtere, nam si nõ feceris ægrotabis: tu autem si feceris, & saluus eris: rectè dicis medico, liberasti me ab ægritudine, non in qua iã eras, sed in qua futurus eras. Nescio quis habẽs causam molestam, mittẽdus erat in carcerem: Venit alius defendit eum, gratias agẽs, quid dicit? Eruisti animam meam de carcere. Suspẽdendus erat

Marginal notes: *Esa.53.* *Ioan.14.* *Psal.2.* *Rom.8.* *Psal.15.* *Act.2.* *2. Retract. cap.24.* *Luc.16.*

G erat debitor,solutũ eſt pro eo, liberatus dicitur de ſu-
ſpendio.In his omnibus non erãt,ſed quia talibus me-
ritis agebantur,vt niſi ſubuentum eſſet, ibi eſſent, inde
ſe recte dicunt liberari, quò per liberatores ſuos non
ſunt permiſsi perduci. Ergo fratres ſiue illud ſiue iſtud
ſit,hic me ſcrutatorem verbi dei,nõ temerarium affir-
matorem teneatis.Et eruiſti animam meam ex inferno
inferiori. *Deus prætereũtes legẽ inſurrexerunt ſuper me.* Quos
dicit prætereuntes legem? Non Paganos, qui non ac-
ceperunt legem.Nemo enim præterit quod non acce-
Rom.4. pit.Dicit Apoſtolus definite, Vbi enim lex nõ eſt, nec
præuaricatio. Prætereuntes legem, præuaricatores le-
gis dicit.Quos ergo intelligimus fratres?Si ab ipſo do-
mino accipiamus hanc vocem, prætereuntes legem
Iudęi erant.Inſurrexerunt ſuper me prętereuntes legẽ:
non ſeruauerunt legem,& accuſauerunt Chriſtũ, qua-
ſi ipſe præteriret legem. Prætereuntes legem inſurre-
xerunt ſuper me, & paſſus eſt dominus quæ nouimus.
Putas nihil tale patitur modo corpus eius? Vnde fieri
Matth.10. poteſt?Si patremfamiliâs Beelzebub vocauerunt,quã-
to magis domeſticos eius?Non eſt diſcipulus ſuper ma
H giſtrum,nec ſeruus ſuper dominũ ſuũ. Patitur & cor-
pus prætereuntes legẽ, & inſurgunt ſuper corpus Chri
ſti.Prætereuntes legem qui ſunt?Nunquid forte Iudæi
audent inſurgere ſuper Chriſtũ?Non. Nam nec ipſi no
bis valde faciunt tribulationes. Nondũ enim credide-
runt,nondum ſalutem cognouerunt. Inſurgunt ſuper
corpus Chriſti mali Chriſtiani,de quibus quotidie tri-
bulationem patitur corpus Chriſti.Omnia ſchiſmata,
omnes hæreſes,omnes intus peſsime viuentes, & mo-
res ſuos bene viuentibus imponentes, & ad ſua trahen
1.Cor.15. tes,& malis colloquiis bonos mores corrumpẽtes,ipſi
prætereuntes legem inſurrexerũt ſuper me. Dicat om-
nis anima pia,dicat omnis animaChriſtiana,Quę hoc
non patitur non dicat. Si autem Chriſtiana anima eſt,
nouit,quia patitur. Si agnoſcit in ſe paſsionem ſuam,
agnoſcat hic vocem ſuam.Si autẽ extra paſsionem eſt,
& extra vocem ſit, neceſſe eſt. Vt autem non ſit extra
Matth.7. paſsionem,ambulet per viam anguſtam,& incipiat pie
viuere in Chriſto, & neceſſe eſt vt hãc perſecutionem
2.Tim.3. patiatur. Omnes enim,inquit Apoſtolus,qui volũt pie
viuere in Chriſto Ieſu,perſecutionem patiuntur. Deus
prætereuntes legem inſurrexerunt ſuper me. *Et ſynago-*
I *ga potentium inquiſierunt animam meam.* Synagoga poten-
tium,congregatio eſt ſuperborum. Synagoga poten-
tium inſurrexit ſuper caput,id eſt,ſuper dominum no-
ſtrum Ieſum Chriſtum,clamantium & dicentium vno
Ioan.19. ore,Crucifige,crucifige:de quibus dictum eſt, Filij ho-
Pſal.66. minum dẽtes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorum
gladius acutus. Nõ percuſſerunt,ſed clamauerunt. Cla
mando ferierunt,clamãdo crucifixerunt. Volũtas cla-
mantium impleta eſt, quando dominus crucifixus eſt.
Et ſynagoga potentium inquiſierunt animam meam.
Et non propoſuerunt te in in conſpectu ſuo. Quomodo non
propoſuerunt? Non intellexerunt deũ,vt homini par-
cerent,vt quod videbãt,ad hoc ambularẽt. Puta quia
deus non erat, homo erat.Ideo occidendus erat, quia
homo erat? Parce homini,& agnoſce deũ. *Et tu domi-*
ne deus miſerator & miſericors longanimis & multũ miſericors &
verax. Quare lõganimis & multum miſericors & mi-
Lucæ.23. ſerator? Quia in cruce pendens ait, Pater ignoſce illis,
quia neſciunt quid faciunt.Quem petit?Pro quibus pe
tit? Quis petit? Vbi petit? Patrem filius,pro impiis cru-
cifixus,Inter ipſas iniurias, non verborum, ſed mortis
illatæ, pendens in cruce tanquam ad hoc extentas ma
nus habuerit,vt ſic pro illis oraret, vt dirigeretur ora- K
tio eius tanquam incenſum in conſpectu patris,& ele-
uatio manuum eius ſacrificium veſpertinum. Lõgani- Pſal.140.
mis & multum miſericors & verax. Si ergo tu verax,
Reſpice in me & miſerere mei,da poteſtatẽ puero tuo. Quia ve-
rax,da poteſtatem puero tuo. Tranſiet tempus patien-
tiæ,veniet tempus iudicij. Quomodo? Da poteſtatem
puero tuo, Pater non iudicat quẽquam,ſed omne iudi Ioan.5.
cium dedit filio.Ille reſurgens, & in terrã ipſe veniens
iudicaturus, ipſe videbitur terribilis qui viſus eſt con-
temptibilis. Demonſtrabit potentiam,qui demonſtra-
uit patientiam.In cruce patientia erat,in iudicio potẽ- Acto.1.
tia erit. Apparebit enim homo iudicans,ſed in clarita- 4.ſen.diſt.
te,quia ſicut eum vidiſtis ire,dixerũt angeli, ſic veniet. 48.ca. Sed
Forma ipſa veniet ad iudicium, ideo videbũt illum & cum.
impij,nam formam dei non videbunt, Beati enim mũ Matth.5.
do corde,quoniã ipſi deum videbunt.Apparens in ho
minis forma,dicet,Ite in ignem æternũ, vt impleatur Matth.25.
quod dixit Eſaias, Tollatur impius,vt nõ videat clari-
tatem domini.Formam ergo videbunt hominis, Qui Philip.2.
cum in forma dei eſſet æqualis deo,hoc non videbunt
impij. In principio erat verbum,& verbum erat apud Ioan.1.
deum,& deus erat verbum, hoc non videbunt impij. L
Si enim deus verbum, Et beati mũdo corde,quoniam Matt.5.
ipſi deum videbunt, Impij autem immũdi ſunt corde,
proculdubio deum non videbunt. Et vbi eſt, Videbũt Ioan.19.
in quem pupugerunt,niſi quia apparet formam homi-
nis eos viſuros vt iudicentur, formam dei nõ viſuros,
niſi eos qui ad dexteram ſeparabũtur? Etenim cum ſe-
parati fuerint ad dexteram,hoc eis dicetur, Venite be- Matth.25.
nedicti patris mei,percipite regnũ quod vobis paratũ
eſt ab origine mũdi.Impiis vero ad ſiniſtram quid? Ite Ibidem.
in ignem æternum, quem parauit pater meus diabolo
& angelis eius. Finito autem iudicio quomodo cõclu-
dit?Sic ibunt impij in ambuſtionem æternam, iuſti au-
tem in vitam æternam. Iam à viſione formæ hominis
pergunt illi ad viſionem formæ dei. Hæc eſt enim,in- Ioan.17.
quit,vita æterna, vt cognoſcãt te vnum verum deum,
& quẽ miſiſti Ieſum Chriſtum: ſubaudis & Ieſum Chri
ſtum vnum verum deũ, quia pater & filius vnus verus
deus: vt iſte ſit ſenſus, Te & quẽ miſiſti Ieſum Chriſtũ,
cognoſcant vnum verum deum. Non enim illi ibunt
ad viſionem patris,& non ibi videbunt & filiũ? Si non
eſſet & filius in patris ſui viſione, nõ diceret ipſe filius M
diſcipulis ſuis,quia filiꝰ in patre eſt,& pater in filio.Di- Ioan.14.
cunt illi diſcipuli, Oſtende nobis patrem & ſufficit no
bis.Ait illis, Tanto tempore vobiſcum ſum,& non me Ioan.14.
noſtis?Philippe,qui videt me,videt & patrem, Videtis,
quia in viſione patris & filij viſio eſt, & in viſione filij
& patris viſio eſt. Ideo conſequenter ſubiecit & dixit,
Neſcitis,quia ego in patre, & pater in me eſt? Id eſt,&
me viſo videtur & pater,& patre viſo videtur & filius,
Patris & filij ſeparari non poteſt viſio. Vbi non vnius
ſeparatur natura & ſubſtantia,viſio ſeparari nõ poteſt.
Nam vt noueritis illuc debere præparari cor ad viden
dam diuinitatem patris & filij & ſpirituſſancti, in quã
non viſam credimus,& credẽdo cor vnde videri poſ-
ſit mũdamus,ipſe dominus alio loco dicit, Qui audit Ibidem.
mandata mea,& ſeruat ea,ille eſt qui diligit me: qui au
tem diligit me,diligetur à patre meo,& ego diligã eũ,
& manifeſtabo ei meipſum. Nunquid non eum vide-
bant cum quibus loquebatur? Et videbant & nõ vide-
bant,Aliquid videbãt,aliquid credebant. Videbãt ho-
minem,credebant deum. In iudicio autem eundẽ do-
minum noſtrum Ieſum Chriſtum videbũt hominem
cum

A cum impiis,post iudicium videbunt deum præter impios. Da potestatem puero tuo. *Et saluum fac filium ancillæ tuæ.* Dominus filius ancillæ tuæ. Dominus filius ancillæ,cuius ancillæ? Cui nasciturus quando nunciatus est,respondit & ait, Ecce ancilla domini,fiat mihi
Lucæ.1. secundum verbum tuum. Saluum fecit filium ancillæ
Philip.2. suæ,& filium suum. Filium suum,in forma dei,filiũ ancillæ suæ in forma serui. De ancilla dei natus est ergo dominus in forma serui,& dixit, Saluum fac filiũ ancillæ tuæ. Et saluatus est à morte sicut nostis, resuscitata carne sua quę mortua erat. Sed vt videatis quia deus est,& non à patre sic est suscitatus,vt à se non sit suscitatus,quia & ipse carnem suã suscitauit, habes in Euan-
Ioan.2. gelio dictum, Destruite tẽplum hoc,& in triduo suscitabo illud. Ne autem nos aliud suspicaremur,Euãgelista secutus ait, Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Saluus ergo factus est filius ancillæ. Dicat & vnusquisque Christianus in corpore Christi positus, Saluũ fac filium ancillæ tuæ. Forte nõ potes dicere, Da potestatem puero tuo,quia ille filius accepit potestatẽ. Sed
Matt.19. quare non dicit & hoc? An non seruis dictum est, Se-
B debitis super duodecim sedes iudicãtes duodecim tri-
1.Cor.6. bus Israël? Et serui dicũt, Nescitis quia angelos iudicabimus? Accipit ergo & vnusquisque sanctorum potestatem, & est vnusquisque sanctorũ filius ancillæ eius. Quid si de Pagana natus est, & Christianus factus est? Filius Paganæ quomodo potest esse filius ancillę ipsi⁹?
† al. Ecclesiæ. Est quidem paganæ filius carnaliter, sed filius ancillę† spiritaliter. Et saluum fac filium ancillæ tuæ. *Fac mecũ signum in bono.* Quod signũ nisi resurrectionis? Domi-
Matth.12. nus dicit, Generatio hæc praua & amaricans signum quærit, & signum non dabitur ei nisi signũ Ionæ Prophetæ. Sicut enim Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit & filius hominis in cor-
1.Cor.15. de terræ. Fac mecum signum in bono: Ergo cum capite nostro iam factum est signum in bono. Dicat & vnusquisque nostrum, Fac mecum signũ in bono: quia in nouissima tuba,in aduentu domini,& mortui resurgẽt incorrupti, & nos immutabimur, erit hoc signum in bono. Fac mecum signum in bono. *Vt videant qui oderunt me & confundantur.* In iudicio cõfundentur perniciose,qui modo nolunt confundi salubriter. Modo
C ergo confundantur, accusent vias suas malas, teneant viam bonam, quia nemo nostrum viuit sine confusione,nisi prius cõfusus reuiuiscat. Præbet illis deus modo aditum salubris confusionis,si non contẽnant medicinam confessionis. Si autẽ modo nolunt confundi,tũc confundentur quãdo deducẽt eos ex aduerso iniquitates eorum. Quando confundentur? Quando dicent, Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in si-
Sapi.5. militudinem improperij, Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniã. Quomodo cõputati sunt inter filios dei? Quid nobis profuit superbia,tũc dicent, modo dicant & salubriter dicant. Cõuertatur enim vnusquisq; humilis ad dominum,& modo dicat, Quid mi-
Rom.6. hi profuit superbia, & audiat ab Apostolo, Quã enim gloriam habuistis in his,in quibus nũc erubescitis? Vi-
† al. confessionem. detis esse & modo confessionem† salubrẽ in loco pœnitentiæ,tũc autem seram,inutilẽ,infructuosam, Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarũ iactantia cõtulit nobis? Transierunt omnia tãquam vmbra? Quid enim? Quando hic viuebas,non videbas,quia transierunt ista omnia tanquã vmbra? Tú ne relinqueres vmbram vt esses in luce? nõ postea diceres, transierũt omnia velut vmbra, quando ab vmbra in tenebras iturus es? Fac mecum signũ in bono, vt videant qui me ode- D
runt & confundantur. *Quoniam tu domine adiuuisti me, & consolatus es me.* Adiuuisti me in certamine, & cõsolatus es me in tristitia. Nemo enim consolationẽ quærit,nisi qui est in miseria. Non vultis consolari, dicite quia fœlices estis,& auditis populus meus. Iam respondetis,& audio murmur bene tenentiũ scripturas. Deus qui hoc scripsit in cordibus vestris, confirmet & in factis ve-
stris. Videtis fratres,quia qui vobis dicũt, Fœlices estis, *Esa.3.*
seducunt vos. Populus meus qui vos fœlices dicunt,in errorẽ vos mittunt, & turbant semitas pedum vestro-
rũ. Sicut & de Epistola Iacobi apostoli, Miseri estote, *Iacob.4.*
inquit,& lugete,risus vester in luctum cõuertatur. Videtis quæ audistis, quãdo vobis hæc dicerentur in regione securitatis. Vtique regio ista scandalorum est & tẽtationum & omnium malorum, vt gemamus hic,& mereamur gaudere ibi: hic tribulari, & consolari ibi &
dicere, Quoniam ecce exemisti oculos meos à lachry- *Psal.55.*
mis,pedes meos à ruina,quoniam placebo domino in regione viuorum. Ista regio mortuorum est. Trãsit regio mortuorum,venit regio viuorũ. In regione mor-
tuorũ,labor,dolor,timor,tribulatio,tentatio,gemitus, E
suspirium. Hic falsi fœlices,veri infœlices,quia falsa fœlicitas vera miseria est. Qui vero se agnoscit in vera esse miseria,erit etiam in vera fœlicitate. Et tamen nunc
quia miser es,dominum audi dicentem, Beati lugẽtes. *Matth.5.*
O beati lugentes. Nihil tam cõiunctum miseriæ quàm luctus: Nihil tam remotum & contrariũ miserię quàm beatitudo. Tu dicis lugentes,& tu dicis beatos? Intelligite inquã,quod dico, Beatos dico lugẽtes. Quare beati? In spe. Quare lugentes? In re. Etenim lugent in morte ista,in tribulationibus istis,in peregrinatione sua. Et quia agnoscunt se esse in ista miseria, & gemunt, beati
sunt. Quare lugent? Cõtristatus est beatus Cyprianus *Cyprianus.*
in passione,modo consolatus est in corona. Modo & cõsolatus adhuc tristis est. Dominus enim noster Iesus
Christus adhuc interpellat pro nobis. Omnes marty- *Rom.8.*
res,qui cũ illo sunt interpellant pro nobis. Non transeunt interpellationes ipsorum, nisi cum transierit gemitus noster. Cũ autem transierit gemitus noster,omnes vna voce,in vno populo,in vna patria consolabimur milia milium coniuncta psallentibus angelis,cho
ris cœlestium potestatũ in vna ciuitate viuẽtium. Quis F
ibi gemit? Quis ibi suspirat? Quis ibi laborat? Quis ibi eget? Quis ibi moritur? Quis ibi misericordiã præbet? Quis ibi frangit panem esuriẽti, vbi omnes pane iusti-
tiæ saginantur? Nemo tibi dicet, Hospitem suscipe: Pe- *Matth.25.*
regrinus ibi nemo erit,omnes in patria sua viuũt. Nemo tibi dicit, Concorda amicos tuos litigantes: in pace sempiterna dei vultu perfruuntur. Nemo tibi dicit, visita ægrotum: sanitas immortalitasq; permanet. Nemo tibi dicit, Sepeli mortuum: omnes in vita æterna erunt. Cessant opera misericordiæ,quia miseria ibi nõ inuenitur. Et quid ibi faciemus? Dormiemus fortasse. Si modo pugnamus contra nos,quamuis geramus domum somni carnem istã, & euigilamus in his luminaribus,& solẽnitas ista dat nobis animum vigilãdi,dies illa quales vigilias nobis dabit? Ergo vigilabimus,non dormiem⁹. Quid agemus? Opera misericordiæ ista nõ erunt, quia nulla miseria erit. Forte opera necessitatis erunt ista quæ hic sunt modo,seminãdi,arãdi,coquẽdi,molendi,texendi? Nihil horum, quia necessitas nõ erit. Sic nõ erunt opera misericordiæ, quia transit miseria. Vbi necessitas non erit nec miseria,opera necessitatis & misericordiæ non erunt. Quid ibi erit? Quod

negocium

G negocium nostrū? Quæ actio nostra? Nulla actio, quia quies. Sed ebimus ergo & torpebimus, & nihil agem⁹? Si refrigescit amor noster, refrigescit & actio nostra. Amor ergo quietus in vultu dei, quem modo desideramus, cui suspiramus, cum ad eū venerimus, quomodo nos accendet, in quem nondum visum sic suspiramus? Cū ad eum venerimus, quomodo nos illuminabit? Quomodo nos mutabit? Quid de nobis faciet? Quid ergo agemus fratres? Psalm⁹ nobis indicat, Beati qui habitāt in domo tua. Vnde in secula seculorum laudabunt te. Hæc erit actio nostra, laus dei. Amas & laudas. Desinis laudare si desinis amare. Non autē desines amare, quia talis est quē vides qui nullo te offendat fastidio, & satiat te, & nō te satiat. Mirum est quod dico. Si dicam quia satiat te, timeo ne quasi satiatus velis abscedere, quomodo de prādio, quomodo de cœna. Ergo quod dico, non te satiat, timeo rursus ne si dixero nō te satiat, indigēs videaris, & quasi inanior existas, & min⁹ in te sit aliquid quod debeat impleri. Quid ergo dicam nisi quod dici potest, cogitari vix potest?

Psal. 83.

H Et satiat te, & non te satiat: quia vtrūq; inuenio in scriptura. Nā cum diceret, Beati esurientes, quia ipsi saturabuntur. Et rursum de sapientia dictum est, Qui te manducant, iterum esurient, & qui te bibunt iterum sitient. Imò vero nō dixit iterū, sed dixit adhuc. Nā iterum sitiet quasi primo saginatus discesserit & digesserit, & redierit bibere. Tale est, Qui te edunt adhuc esuriēt, sic cū edunt esurient, & qui te bibunt, sic bibendo sitient. Quid est bibendo sitire? Nūquam fastidire. Si ergo ista ineffabilis & sempiterna dulcedo erit, modo quid à nobis petit fratres nisi fidē non fictam, spem firmam, charitatem puram, vt ambulet homo in via quā dominus dedit? Ferat tentationes & suscipiat consolationes.

Matth. 5.
Eccli. 24.

In psalmum octuagesimum sextum.

Enarratio.

Psalmus iste qui modo cantatus est, breuis est numero verborum, magnus est pondere omnium sententiarum. Nam totus lectus est, & videtis quàm exiguo tēpore ad terminū vsque perductus. Hic nobis quātum dominus donare dignatur cū vestra charitate tractādus modo est, propositus à beatissimo præsente patre nostro. Repētina propositio me

I grauaret, nisi me continuo proponentis oratio sublenaret. Intēdat ergo charitas vestra, Ciuitas quædam in isto Psalmo cantata & commēdata est, cuius ciues sumus inquantum Christiani sumus, & vnde peregrinamur quādiu mortales sumus, & ad quam tēdimus per eius viā, quæ omnino quasi dumetis & sentibus interclusa nō inueniebatur. Rex ipsius ciuitatis se fecit viā, vt ad ciuitatē perueniremus, Ambulātes ergo in Christo & adhuc peregrinantes donec perueniamus, & suspirantes desiderio cuiusdā ineffabilis quietis quæ habitat in illa ciuitate, de qua quiete dictum est hoc nobis esse promissum, Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, Ambulātes ergo sic cantemus vt desideremus. Nam qui desiderat, & si lingua taceat, corde cantat. Qui autem non desiderat quolibet amore, quolibet clamore aures hominum feriat, mutus est deo. Videte quomodo erant amatores huius ciuitatis ardētes, illi ipsi per quos hæc dicta sunt, per quos hæc nobis commendata sunt, quāto per eos affectu ista cantata sunt. Affectū istum generabat in eis amor ciuitatis, amorem autem ciuitatis infuderat spiritus dei. Charitas, inquit, dei diffusa est in cordib⁹ nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Hoc ergo spiritu ferventes, audiamus quæ dicta sunt de hac ciuitate. Sic ergo cœpit: *Fundamenta eius in montibus sanctis.* Nihil de illa adhuc dixerat Psalmus, hinc incipit & ait, Fundamenta eius in mōtibus sanctis. Cuius fundamenta? Non dubium est, quia fundamenta præsertim in montibus ciuitatis alicuius sunt. Repletus ergo spiritu sancto ciuis iste, & multa de amore & desiderio ciuitatis huius voluens secum tanquā plura intus apud se meditatus erupit in hoc, Fundamenta eius in montibus sanctis: quasi iam de illa dixerit aliquid. Quomodo de illa nihil dixerat, qui nunquam de illa corde tacuerat? Quomodo enim dicitur eius, de qua nihil dictū est? Sed multa, vt dixi, secum in silentio de illa ciuitate parturiens, clamans ad dominum, erupit etiam in aures hominum. Fundamenta eius in montibus sanctis. Et quasi homines audientes quærerent, cuius? *Diligit dominus,* inquit, *portas Sion.* Ecce cuius fundamenta in montibus sanctis cuiusdam ciuitatis Siō, cuius dominus portas diligit, sicut consequenter dicit, *Super omnia tabernacula Iacob.* Sed quid est, Fundamenta eius in montibus sanctis? Qui sunt montes sancti, super quos

1. Cor. 2.
Roma 5.

K

fundata est ista ciuitas? Alter quidā ciuis planius hoc dixit apostolus Paulus. Ciuis inde propheta, ciuis inde Apostolus, Et hi propterea loquebantur, vt cæteros ciues exhortarentur. Sed hi, id est, Prophetæ & Apostoli quomodo ciues? Fortasse ita vt etiam ipsi sint montes super quos fundamenta sunt huius ciuitatis, cuius portas diligit domin⁹. Dicat ergo alius ciuis hoc apertè, ne nos hoc suspicari videamur, loquens ad gentes, & cōmemorans vt redirent, & quasi cōstruerentur in fabricam sanctam, Superædificati, inquit, super fundamentum Apostolorum & Prophetarum. Et quia nec ipsi Apostoli aut Prophetæ in quibus fundamētum est ciuitatis se tenerent in se, secutus ibi ait, Ipso summo existente lapide angulari Christo Iesu. Ne itaq; putarēt gentes non se pertinere ad Sion, Erat enim quędam ciuitas Sion terrena, quæ per vmbrā gestauit imaginem cuiusdā Sion, de qua modo dicitur cœlestis illius Hierusalem, de qua dicit Apostolus, Quæ est mater omnium nostrum: Ne ergo illi se non pertinere dicerent ad Sion, quia non erant de populo Iudæorum, hoc eis dixit: Igitur iam non estis peregrini † & inquilini, sed estis ciues sanctorum & domestici dei, superædificati super fundamentū Apostolorum & Prophetarum. Habes constitutionem tantæ ciuitatis, Sed omnis ista cōpages vbi innititur, vbi incūbit, vt nunquā cadat? Ipso inquit, summo angulari lapide existente Christo Iesu. Dicet fortasse aliquis, Si angularis lapis est Christus Iesus, in illo quidem duo parietes compaginātur. Neque enim angulum faciunt nisi duo parietes in vnū de diuerso veniētes. Sic & populi duo ex circūcisione & ex præputio ad pacem Christianā sibimet coonexi in vna fide, vna spe, vna charitate. Sed si angulus summ⁹ Christus Iesus, quasi videntur priora fundamenta & posterior lapis angularis. Potest ergo aliquis dicere quia magis Christus super Prophetas & Apostolos incumbit, non illi super illum, sed illi sunt in fundamēto, ipse in angulo. Sed cogitet qui hoc dicit, angulū & in fundamento esse. Neque enim ibi est angulus vbi videtur vt surgat in apicem, à fundo enim incipit. Nam vt noueritis quia fundamentum Christus & primum & maximum, Fundamentum, inquit Apostolus, nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Quomodo ergo fundamenta Prophetæ & Apostoli? Et quomodo fundamentum Christus Iesus, quo vlterius

L

Ephe. 2.
Ibidem.
Galat. 4.
† al. hospites.
M
Ephe. 2.
1. Cor. 3.

A vlterius nihil est? Quomodo putamus nisi quemadmo
dum aperte dicitur, sanctus sanctorum, sic figurate fun
damentum fundamentorum? Si ergo sacramẽta cogi-
tes, Christus sanctus sanctorum : Si gregem subditum
cogites, Christus pastor pastorum: Si fabricam cogites,
Christus fundamentum fuodamentorum. In ædificiis
istis non potest idem lapis esse in imo, & in summo. Si
fuerit io imo, in summo nõ erit, Si in summo fuerit, in
imo non erit. Angustias enim omnia penè corpora pa-
tiuntur, nec vbique esse possunt nec semper. Diuinitas
autem quæ vbique præsto est, vndiq; ad eam potest du
ci similitudo, & totum potest esse in similitudinibus,
quia nihil eorum est in proprietatibus, Nunquid Chri-
stus est ianua, quemadmodũ videm⁹ ianuas factas à fa-
Ioan. 10. bro? Non vtique, Et tamen dixit, Ego sum ianua. Aut
nũquid sic est pastor, quomodo videmus pastores istos
præpositos pecorum? Et tamẽ dixit, Ego sum pastor: Et
vno loco ambas res dixit. In Euangelio dixit, quia pa-
Ibidem. stor per ianuam intrat. Et ibi dixit, Ego sum pastor bo-
nus: & ibi dixit, Ego sum ianua. Pastor ĩtrat per ianuã.
Et quis est pastor, qui intrat per ianuã? Ego sum pastor
bonus. Quæ est ergo ianua, qua intras tu pastor bone?
B Ego sum ianua. Quomodo ergo tu omnia? Quomodo
ergo per te omnia? Verbi gratia, cum Paulus intrat per
ianuã, nónne Christus intrat per ianuam? Quare? Non
quia Paulus Christus, sed quia in Paulo Christus, & per
2. Cor. 13. Christũ Paulus. Ipse dicit, An experimentum eius vul-
tis accipere qui in me loquitur Christus? Cum sancti e-
ius & fideles eius intrant per ianuam, nónne Christus
intrat per ianuã? Quomodo probamus? Quia ipsos san
ctos eius persequebatur Saulus nondũ Paulus, quaodo
Acto. 9. ei clamauit de cœlo, Saule Saule quid me persequeris?
Ephes. 2. Ergo fundamẽtũ, & lapis angularis ipse est ab imo sur
gens, si tamen ab imo. Etenim origo fundamẽti huius
summitatem tenet, Et quemadmodum fundameotum
corporeæ fabricæ in imo est, sic fundamẽtum spirita-
lis fabricæ in summo est. Si ad terrã ædificaremur, in
imo nobis ponẽdum erat fundamentũ. Quia cœlestis
fabrica est, ad cœlos præcessit fundamẽtum nostrum.
Ipse ergo angularis lapis, mõtésq; Apostoli, Prophetæ
magni, portantes fabricã ciuitatis, faciũt viuum quod-
dam ædificiũ. Hoc ædificiũ modo clamat de cordibus
C vestris, hoc agit artificiosa manus dei etiã per linguam
nostram, vt ad illius ædificij fabricam cõquadremini.
Gene. 6. Non enim frustra etiam de lignis quadratis ædificata
est arca Noë, quæ nihilominus figuram gestabat Eccle
siæ. Quid est enim quadrari? Attendite similitudinem
quadrati lapidis, similis debet esse Christiaous. In om-
ni tẽtatione sua Christianus nõ cadit, & si impellitur,
& si qua vertitur, non cadit. Nam quadratum lapidem
Psal. 36. quacũq; verteris stat. Cadere visi sunt martyres cũ per-
cuterẽtur. Sed quid dixit quædam vox cãtici? Cũ ceci
derit iustus, non cõturbabitur, quooiã domious confir
mat manus eius. Sic ergo cõquadramini, ad omoes tẽ-
tationes parati, quicquid impluerit nõ vos euertat, Stã
tem te inueniat omnis casus. Erigeris ergo in hanc fa-
bricã affectu pio, religione syncera, fide, spe, charitate,
& ipsum ædificare ambulare est. In istis ciuitatibus alia
est fabrica ædificiorũ, alij sunt ciues inhabitantes in fa-
brica. Illa ciuitas ciuibus suis ædificatur, ipsi ibi sunt la-
1. Petri. 2. pides qui sunt ciues, lapides enim sunt viui. Et vos, in-
quit, tanq̃ lapides viui ædificamini in domũ spiritalẽ.
Ad nos directa vox est, Ergo sequamur de ista ciuitate.
Fundamẽta eius in montibus sanctis, diligit dominus
portas Siõ. Iã ideo prælocutus sum, ne putetis alia esse

fundamẽta, alias portas. Quare sunt fundamẽta Apo- D
stoli & Prophetæ? Quia eorum authoritas portat infir- *Ioan. 10.*
mitatẽ nostram. Quare sunt portæ? Quia per ipsos in-
tramus ad regnum dei, Prædicãt enim nobis, Et cũ per *Apoc. 21.*
ipsos intramus, per Christũ intramus. Ipse est enim ia-
nua. Et cum dicuntur duodecim portæ Hierusalem, &
vna porta Christ⁹, & xij. portæ Christ⁹, quia in xij. por-
tis Christus, Et ideo duodenarius numerus Apostolo-
rum. Sacramentum magnũ huius duodenarij significa
tio est numeri. Sedebitis, inquit, super xij. sedes, iudicã- *Matth. 19.*
tes xij. tribus Israël. Si xij. sellę ibi sunt, nõ est vbi sedeat *4. sen. dis.*
tertiusdecimus Paulus Apostolus, & nõ erit quomodo *47.*
iudicet, & ipse se iudicaturũ dixit, non homines tantũ, *Non autẽ.*
sed & angelos. Quos angelos nisi apostatas angelos?
Nescitis, inquit, quia angelos iudicabimus? Respõderet *1. Corin. 6.*
ergo turba, Quid te iactas iudicaturum? Vbi sedebis?
Duodecim sedes dixit dominus xij. Apostolis, vnus ce
cidit Iudas, in locũ ipsius sanctus Matthias ordinatus *Acto. 1.*
est, impletus est duodenarius numerus sediũ: primo lo
cũ inueni vbi sedeas, sic te minare iudicaturũ. Duode-
cim ergo sedes quid sibi velint videamus. Sacramentũ
est cuiusdã vniuersitatis, quia per totum orbẽ terrarum
futura erat Ecclesia, vnde vocatur hoc ędificiũ ad Chri
sti compagem, Et ideo quia vndiq; venitur ad iudicã- E
dum, xij sedes sunt: sic quia vndiq; intratur in illam ci-
uitatẽ duodecim portæ sunt. Non solum ergo illi duo-
decim, & Apostol⁹ Paulus, sed quotquot iudicaturi sũt
propter significationem vniuersitatis, ad sedes duode-
cim pertinent: quemadmodum quotquot intrabũt ad
duodecim portas pertinẽt. Partes enim mũdi quatuor
sunt, oriens, occidens, aquilo, & meridies. Istæ quatuor
partes assidue nominantur in scripturis, Ab omnibus
istis quatuor ventis, sicut dicit dominus in Euaogelio, *Marci. 13.*
à quatuor vẽtis se collecturum electos suos: ab omni-
bus ergo istis quatuor vẽtis vocatur Ecclesia. Quomo-
do vocatur? Vndique in trinitate vocatur? Nõ vocatur
nisi per baptismum in nomine patris & filij & spiritus
sancti. Quatuor ergo ter ducta duodecim inueniũtur.
Pulsate ergo affectu ad has portas, & clamet in vobis
Christus, Aperite mihi portas iustitiæ. Præcessit enĩ in *Psal. 117.*
capite, sequitur in corpore. Videte ergo quid dixit A-
postolus, quia in ipso Christ⁹ patiebatur, Vt adimpleã, *Colos. 1.*
inquit, quæ desunt pressurarum Christi in carne mea. F
Vt adimpleam. Quid? Quæ desunt. Cui desunt? Pressu-
rarum Christi. Et vbi desunt? In carne mea. Nũquid a-
liquid pressurarum deerat in illo homine quod factũ
est, verbum dei natum ex Maria virgine? Passus enim *Luca. 1.*
est quicquid pati deberet ex sua volũtate, nõ ex peccati
necessitate, & videtur quia omnia. In cruce enim posi-
tus accepit acetum in vltimo, & ait, Perfectũ est, Et in- *Ioan. 19.*
clinato capite emisit spiritũ. Quid est perfectũ est? Iam
de mensura passionum nihil deest, quia omnia quę de
me dicta suot, cõpleta sunt, tanq̃ ideo expectaret, vt cõ
plerẽtur. Quis est qui sic pficiscatur, quomodo ille de
corpore egressus est? Sed quis est qui hoc potuit? Qui
primo dixerat, Potestatẽ habeo ponẽdi animam meã, *Ioan. 10.*
& potestatem habeo iterum sumẽdi eam, Nemo tollet
eam à me, sed ego pono eam à me, & iterum sumo eã.
Posuit quãdo voluit, sumpsit quãdo voluit, Nemo ab-
stulit, nemo extorsit. Ergo impletæ erãt omnes passio-
nes, sed in capite, restabant adhuc Christi passiones in
corpore. Vos autẽ estis corpus Christi & mẽbra. In his *1. Corin. 12.*
ergo mẽbris cum esset Apostolus dixit, Vt adimpleã, *Colos. 1.*
quæ desunt pressurarum Christi in carne mea. Ergo il-
luc imus quo Christus præcessit, & adhuc Christ⁹ illuc

G pergit quò præcessit. Præcessit etenim Christus in capi
te, sequitur in corpore, Et adhuc Christus hic laborat.
Act.9. Et Christus hic patiebatur à Saulo, quādo audiuit Sau-
lus, Saule Saule quid me persequeris? Quomodo solet
lingua dicere calcato pede, Calcas me. Linguā nullus
tetigit, cōpassione clamat, non attritione. Adhuc Chri
stus hic eget, Christus hic peregrinatur, Christus hic
ęgrotat, Christus hic in carcere includitur. Iniuriam ei
Matth.25. facimus si nō ipse dixit, Esurini & dedistis mihi man-
ducare, sitiui & potastis me, hospes & collegistis me, nu
dus & vestistis, æger & visitastis me. Et illi, Quando te
vidimus hæc patientem, & ministrauimus tibi? Et ille,
Cū vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Ergo æ-
Ephe.2. dificemur in Christo super fundamentū Apostolorū
& Prophetarum, ipso summo angulari lapide existēte,
quia diligit dominus portas Sion super omnia taber-
nacula Iacob. Quasi vero & ipsa Siō nō sit inter taber-
nacula Iacob. Et vbi erat Sion nisi in populo Iacob? Ia-
cob enim nepos Abrahę, vnde populus natus Iudęorū
dicitur populus Israël, quia ipse Iacob appellatus est Is-
Gene.32. raël hic. Hæc bene nouit sanctitas vestra. Sed quia erāt
H quædā tabernacula temporalia & imaginaria, loquitur
autē iste de ciuitate quadā quā spiritaliter intelligit, cu
ius vmbra & figura erat illa terrena, ait, Diligit domi-
nus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Dili-
git illam spiritalem ciuitatē super omnia figurata, qui-
bus intimabatur illa ciuitas semper manens, & semper
cœlestis in pace. *Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas dei.* Qua-
si intuebatur ciuitatē illam Hierusalem in terra. Nam
videte quam ciuitatē dicit de qua dicta sunt quædam
gloriosissima: Nam illa destructa est in terra, hostes pas
sa cecidit in terrā, iam non est quod erat, expressit ima-
ginem, trāsiuit vmbra. Vnde igitur gloriosa dicta sunt
de te, ciuitas dei? Audi vnde, *Memor ero Raab & Baby-
lonis, scientibus me.* In illa ciuitate, inquit, iam ex persona
dei, memor ero Raab, & memor ero Babylonis. Raab
non pertinet ad populum Iudæorum. Babylon non
pertinet ad populum Iudæorum. Nam sequitur: *Ete-
nim alienigenæ & Tyrus & populus Aethiopum hi fuerunt ibi.*
Merito gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei, vbi non so
lum est ille populus Iudęorum natus ex carne Abrahę,
sed ibi omnes gētes quarum quædam nominatæ sunt,
Iosue.2. vt omnes intelligantur. Memor ero, inquit, Raab. Quę
I ista est? Meretrix illa in Hiericho, Meretrix quæ susce-
pit nuncios, & alia via eiecit, quæ præsumpsit in pro-
missione, quæ timuit deum, cui dictum est, vt per fene-
stram mitteret coccum, id est, vt in fronte haberet si-
gnum sanguinis Christi, Saluata est ibi, & Ecclesiā gen
tium significauit. Vnde dominus superbiētibus phari-
Matth.21. sæis dixit, Amen dico vobis, publicani & meretrices
pręcedunt vos in regnō cœlorum. Præcedūt, quia vim
faciunt. Impellunt credendo & ceditur fidei, nec obsi-
stere potest quisquam, quia qui vim faciunt diripiūt il-
lud. Ibi enim positū est, Regnum cœlorū vim patitur,
Matth.11. & qui vim faciunt diripiunt illud. Hoc fecit ille latro,
Lucæ.23. fortior in cruce quàm in fauce. Memor ero Raab & Ba
bylonis. Babylon ciuitas dicitur secundum seculum.
Quomodo vna ciuitas sancta Hierusalem, vna ciuitas
iniqua Babylon. Omnes iniqui ad Babyloniam perti-
nent, quomodo omnes sancti ad Hierusalē. Sed dela-
bitur de Babylone in Hierusalem. Vnde nisi per eū, qui
Roma.4. iustificat impium? Piorū ciuitas Hierusalem, impiorū
ciuitas Babylō. Sed venit ille qui iustificat impiū, quia
Psal.78. memor ero, inquit, non solū Raab, sed etiam Babylo-
nis. Sed quomodo memor ero Raab & Babylonis? sci-
entibus me. Ideo quodam loco dicit scriptura, Effun- K
de iram tuam in gentes, quæ te non nouerunt. Et alibi, *Psal.35.*
Prætende misericordiam tuam scientibus te. Et vt no-
ueritis quia in Raab & Babylone gentes significauit,
quasi diceretur, quid est quod dixisti, Memor ero Raab
& Babylonis scientibus me: quare hoc dixisti? Etenim
alienigenæ, inquit, id est, pertinentes ad Raab, pertinē-
tes ad Babylonē & Tyrum. Sed quousque gētes? Vsq;
in fines terræ. Elegit eum populū qui in terræ fine est:
Et populus, inquit, Aethiopum, hi fuerunt ibi. Si ergo
ibi Raab & Babylon, quia ibi & alienigenæ, ibi Tyrus,
ibi populus Aethiopū, merito gloriosissima dicta sunt
de te ciuitas dei. Iam attendite sacramentum magnū,
per eum illic Raab, per quem illic Babylon, iam non
Babylonia: Caret enim Babylone, & incipit esse Hie-
rusalem. Diuiditur filia aduersus matrem suam, & erit *Matth.10.*
in membris reginæ illius cui dicitur, Obliuiscere popu *Psal.44.*
lum tuum, & domum patris tui, concupiuit rex speciē
tuam. Nam vnde Babylon aspiraret ad Hierusalē, vn-
de & Raab ad illa fundamenta perueniret, vnde alie-
nigenæ, vnde Tyrus, vnde populus Aethiopum? Audi
vnde, *Mater Sion dicet homo.* Est quidam homo, qui di L
cit mater Sion, & per hunc veniunt isti omnes. Sed iste
homo quid est? Dicit, si audiamus, si capiamus, Mater
Sion dicet homo. Sequitur ibi quasi quæreres per quē
venerit Raab, Babylon, alienigenæ, Tyrus, Aethiopes,
Ecce per quem venerunt, Mater Sion dicet homo.
Et homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Quid
apertius fratres? Vere quia gloriosissima dicta sunt de
te ciuitas dei. Ecce mater Sion dicit homo. Quis ho-
mo. Qui homo factus est in ea. In ea ipse factus est ho-
mo, & ipse eam fundauit. Quomodo in ea factus est, &
ipse eam fundauit? Vt in ea fieret homo, iam fundata e-
rat. Sic intellige si potes. Etenim mater Sion dicet, sed
homo. Mater Sion dicet, homo autem factus est in ea,
Ipse autem fundauit eam, nō homo sed altissimus. Sic
fundauit ciuitatem in qua nasceretur, quomodo crea-
uit matrem de qua nasceretur. Quid est hoc fratres?
Quales promissiones, quantam spem tenemus? Ecce
propter nos altissimus, qui fundauit ciuitatem, mater
dicit ipsi ciuitati, & homo in ea factus est, & altissimus
eam fundauit. Quasi diceretur, vnde ista scitis? Canta-
bimus hæc omnes, & cantat homo in omnibus Chri-
stus. Homo propter nos, deus ante nos. Sed quid ma- M
gnum ante nos? Ante terrā & cœlum, ante secula. Hic
ergo homo propter nos factus est in ea, id est, ipse altis-
simus fundauit eam. Vnde ista scimus? *Dominus narra
uit in scripturis populorum:* Hoc enim sequitur in Psalmo,
Mater Siō dicet homo, & homo factus est in ea, & ipse
fundauit eā altissimus. Dominus narrauit in scripturis
populorum: *Et principum.* Quorū principum? *Ho-
rum qui facti sunt in ea.* Principes qui facti sunt in ea, in
ea facti sunt principes. Nam antequā in ea fierēt prin-
cipes, abiecta mundi elegit deus, vt confunderet for- *1.Corin.1.*
tia. Nunquid princeps piscator? Nunquid princeps pu *Matth.4.*
blicanus? Principes planè: sed quia facti sunt in ea. *Lucæ.5.*
Quales isti principes venerunt de Babylone? Princi-
pes credentes de seculo: principes venerunt ad vr-
bem Romam, quasi caput Babylonis, non ierunt ad
templum Imperatoris, sed ad memoriam piscatoris.
Vnde enim isti principes? Infirma mundi elegit deus,
vt confundat fortia: & ignobilia elegit deus, & ea quæ
non sunt tanquā ea quæ sunt, vt ea quæ sunt euacuen- *1.Corin.1.*
tur. Hoc facit qui erigit de terra inopē, & de stercore *Psal.112.*
exaltat pauperem. Vt quid erigit? Vt collocet eum cum
principibus,

A principibus,cum principibus populi sui.Magna res ma
gnum gaudium,magna lętitia.Postea venerunt in hāc
ciuitatē & oratores,sed nō venirent,nisi præcederent
piscatores.Magna hæc:sed vbi hæc, nisi in illa ciuitate
dei,de qua gloriosissima dicta sunt? Ideo collatis om-
nibus gaudiis atq; cōflatis, quomodo clausit? *Tanquā*
iocundatorum habitatio omnium in te. Tanquam iocunda-
torum habitatio omnium iocundatorum in hac ciui-
tate:in peregrinatione ista conterimur. Habitatio no-
stra,iocunditas sola erit.Peribit labor & gemitus,trās-
eunt orationes,succedūt laudationes: Ibi ergo habita-
tio iocundatorum non erit gemitus desyderantiū,sed
lætitia perfruentiū.Aderit enim cui modo suspiramus,
1.Ioan.3. similes ei erimus, quoniā videbimus eum sicuti est. Ibi
totum negociū nostrum non erit nisi laudare deum &
Ioan.1. frui deo.Et quid alium quęremus,vbi solus sufficit,per
1.Corin.15. quem facta sunt omnia?Habitabimur & habitabimus:
subiicientur illi omnia, vt sit deus omnia in omnibus.
Psal.83. Beati ergo qui habitant in domo tua.Vnde beati? Ha-
bendo aurum,habendo argentum, numerosam fami-
liam,multiplicem prolem?vnde beati? Beati qui habi-
B tant in domo tua, in secula seculorū laudabūt te. Hoc
vno beati ocioso negocio.Hoc ergo vnū desideremus
fratres,cum venerimus ad hoc, nos paremus gaudere
ad dominū,laudare deum.Opera bona quę modo nos
perducunt,nō ibi erunt. Diximus & hesterno die quan
tum potuimus,nō ibi erūt opera misericordiæ, vbi nul
Matth.25. la erit miseria.Egentē non inuenies, nudum non inue-
nies,nemo tibi occurret sitiens, nullus peregrinus erit,
nullus ægrotus quem visites,nullus mortuus quē sepe-
lias,nullus litigatorū inter quos pacem cōponas.Quid
facturus es?An forte propter necessitates nostri corpo-
ris nouellabimus,& arabimus,& negociabimur, & pe-
regrinabimur? Magna ibi requies. Nam ibi omnia ope
ra quæ necessitas flagitat subtrahentur: mortua necessi
tate,peribunt opera necessitatis.Quid ergo erit? Quo-
modo potuit dixit lingua humana,tanquam iocunda-
torum omnium habitatio in te.Quid est tanquā? Qua-
re tanquam? Quia talis ibi erit iocunditas, qualem hic
non nouimus.Video hic multas iocūditates, & multi
gaudent in seculo,alij hinc,alij inde, & nō est quod il-
li gaudio comparent,sed tanquā iocunditas erit.Nam
C si dicam iocunditas,incipit homini occurrere talis io-
cunditas,qualem solet habere in poculis,in prādiis, in
auaritia, in honorib⁹ seculi. Extollūtur enī homines,
& lætitia quadā insaniunt:sed non est gaudere impiis,
dicit dominus.Est enim iocunditas quædā,quam nec
1.Corin. 11. oculus vidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis ascē
dit.Tanquam iocundatorum omnium habitatio in te.
Ad aliud gaudium nos paremus, quia & hic tanquam
simile inuenimus,& non est hoc,ne quasi paremus nos
talibus ibi perfrui,qualibus hic gaudemus,alioquin cō
tinentia nostra auaritia erit. Sunt enim homines qui
inuitantur ad cœnā opimam,vbi multa & preciosa po
nenda sunt, non prandent. Iam si quæras ab eis quare
non prandeant: respondent,Ieiunamus.Magnū opus,
Christianum opus ieiunium: noli cito laudare, quære
causam,negocium ventris agitur, nō religionis. Qua-
re ieiunant? Ne ventrē præoccupent vilia,& non pos-
sint admittere preciosa.Ergo negocium gutturis gerit
in ieiunio. Magna res: vtique ieiunium contra ventrē
& guttur pugnat,aliquando illis militat. Itaque fratres
mei, si putatis aliquid tale habituros nos in illa patria
ad quā nos exhortatur tuba cœlestis, & propterea vos
à præsentibus abstinetis, vt illic talia copiosius recipia-

tis, sic estis quomodo illi qui ieiunant propter epulas D
maiores,& continent se à maiori incontinētia.Nolite
ergo sic:ad aliquid vos ineffabile præparate, mundate
cor ab omnibus affectionibus vestris terrenis & secu-
laribus. Visuri sumus quiddam,quo viso beati erimus,
& hoc solum nobis sufficiat.Et quid? Nō manducabi-
mus? Immò manducabimus, & ipse erit cibus noster,
qui & reficiat, & non deficiat.Tanquam iocundatorū
omnium habitatio in te. Iam dictum est, vnde iocun-
dabimur,Beati qui habitant in domo tua, in secula se- Psal.83.
culorum laudabunt te. Laudemus & modo dominū,
quantum possumus mixtis gemitibus, quia laudando
eum desyderamus eum,& nondum tenemus.Cum te-
nuerimus subtrahetur omnis gemitus,& remanebit so-
la & pura & æterna laudatio.

In Psalmum octogesimumseptimum Enarratio.

PSALMI huius octogesimi & septimi titulus,
habet aliquid quod nouum negocium dispu-
tatori afferat. Nusquam enim aliorū psalmo-
rum positum est quod hic legitur: *Pro melech ad respon-*
dendum. Nam de psalmo cantici,& cantico psalmi, a- E
liâs quid nobis videretur diximus: & filiis Chore vsi-
tatum in titulis psalmorum sæpissiméque tractatū est,
& quid sit in finem:sed quod sequitur, Pro melech ad
respondendum,hoc inusitatum habet iste titulus. Pro
melech autem, Latine pro choro dici potest: melech
enim verbo Hebręo chorus significatur.Quid est ergo
pro choro ad respondendū, nisi forte vt canenti cho-
rus consonādo respōdeat? Sicut non istū solū,sed alios
quoque psalmos credendum est esse cantatos, quamuis
alios titulos acceperint,quod factū existimo causa va-
rietatis,qua fastidiū leuaretur.Non enim solus iste psal
mus dignus est habitus vbi responderet chorus cū vti-
que nō sit solus de domini passione cōscriptus. Aut si
est alia causa cur tanta sit varietas titulorum,qua possit
ostēdi ita psalmos omnes esse prænotatos,qui sunt ali-
ter atq; aliter prænotati,vt nullius titul[illegible]aleat alicui
alteri cōuenire, ego eam † fateor cū multum conatus †al.tamen.
essem,penetrare non potui.Et si quid de hac re legi ab
eis dictum qui ante nos ista tractauerunt, nō satisfecit
expectationi siue tarditati meę. In quo igitur mysterio
dictum mihi videatur,Pro choro ad respondendū: id
est,vt canenti per chorū respondeatur,exponā. Domi- F
ni hic passio prophetatur.Dicit autē Apostolus Petr⁹, 1.Petri.2.
Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exem-
plum vt sequamur vestigia eius: hoc est respōdere: di-
cit etiam Apostolus Ioannes,Sicut Christus pro nobis 1.Ioan.3.
animam suam posuit,ita & nos debemus animam pro
fratribus ponere,hoc est respōdere. Chorus autē con-
cordiam significat,quę in charitate consistit.Quisquis
ergo quasi æmulator dominicæ passionis tradiderit
corpus suū vt ardeat,si charitatē nō habeat,nō respon- 1.Corin.13.
det in choro,& ideo nihil ei prodest. Proinde quēad-
modū dicitur in arte musica, sicut ea edocti homines
Latine dicere potuerūt præcētor & succentor: præcē-
tor scilicet,qui vocē præmittit in cantu: succentor au
tem,qui subsequēte canendo respōdet: ita in hoc can-
tico passionis præcedentē Christum subsequitur cho-
rus martyrū in finem cœlestium coronarū. Hoc enim
canitur filiis Chore,id est,imitatoribus passionis Chri
sti,quoniā in Caluariæ loco crucifixus est Christus,quę Matth.27.
illius Hebræi nominis interpretatione perhibetur, id
est,Chore. *Et hic est intellectus Eman,Israelitæ:* Quod in ti-
tuli huius vltimo positū est. Eman quippe interpretari
dicitur fratres eius.Eos enī fratres suos Christus facere

G dignatus eſt, qui ſacramentum crucis eius intelligunt,
& non ſolum de illa nõ erubeſcunt, verumetiã in illa
fideliter gloriantur, non ſe de ſuis meritis extollentes,
Ioan.1. ſed eius gratiæ nõ ingrati, vt vnicuiq; eorũ dici poſsit,
Ecce vere Iſraëlita in quo dolus nõ eſt, ſicut ipſum Iſ-
raël ſcriptura ſine dolo fuiſſe commendat. Iam itaque
Chriſti vocem in prophetia præcinẽtis audiamus, cui
ſuus chorus vel imitatione vel gratiarum actione re-
ſpondeat. *Domine deus ſalutis meæ, in die clamaui & nocte*
coram te. Intret in conſpectu tuo oratio mea, inclina aurem tuam
ad precem meam. Orauit enim dominus, non ſecun-
dum formam dei, ſed ſecundum formam ſerui: ſecun
dum hanc enim & paſſus eſt. Orauit autem & cum in
lætis rebus ageret, quod diei nomine: & cum in aduer-
ſis, quod noctis nomine ſignificari arbitror. Ingreſſus
orationis in conſpectu dei, acceptatio eius eſt: inclina-
tio auris dei miſericors exauditio eſt: nam membra ta-
lia qualia nos habemus in corpore, nõ habet deus. Eſt
autem ſolita repetitio: nam quod eſt, Intret in conſpe-
ctu tuo oratio mea, idipſum eſt, Inclina aurẽ tuam ad
H precem meam. *Quoniam repleta eſt malis anima mea, & vi-*
ta mea in inferno appropinquauit. Audemúſne dicere ani-
mam Chriſti repletam malis, cum illa paſsionis affli-
ctio in carne valuerit quicquid valuit? Vnde & ipſe ſu-
os ad tolerantiam paſsionis accendens, & tanquam ad
reſpondendum exhortans chorum ſuum, Nolite, in-
Matth. 10. quit, timere eos qui corpus occidunt, animam autem
non poſſunt occidere. An occidi anima à perſecutori-
3. ſe. diſt. 15 bus non poteſt, malis autem repleri poteſt? Quod ſi ita
Sed quia. eſt, quærendum quibus: non enim vitiis per quæ homi-
ni dominatur iniquitas, animam illam repletam poſſu
mus dicere: ſed forte doloribus, quibus anima ſuę carni
in eius paſsione cõpatitur: nõ enim vel ipſe qui dicitur
corporis dolor poteſt eſſe ſine anima, quẽ ieuitabiliter
imminentẽ pręcedit mœſtitia, quę ſolius animę dolor
eſt. Dolere ergo anima etiã nõ dolẽte corpore poteſt,
dolere autẽ corpus ſine anima nõ poteſt. Cur itaq; non
dicamus non hominis peccatis, ſed tamẽ humanis ma
Eſa. 53. lis repletã fuiſſe animam Chriſti? De quo alius Prophe
ta dicit quod pro nobis doluerit: & Euãgeliſta, Aſſum-
pto, inquit, Petro & duobus filiis Zebedæi cœpit cõtri
Matth. 26. ſtari & mœſtus eſſe. Et ipſe dominus de ſeipſo, Triſtis
I eſt anima mea vſque ad mortem. Hæc futura præui-
dens Propheta pſalmi huius conſcriptor, inducens eũ
loquentem: quoniam repleta eſt, inquit, malis anima
mea & vita mea in inferno appropinquauit: nã ipſam
ſententiam omnino verbis aliis explicauit, qua dictum
Ibidem. eſt, Triſtis eſt anima mea vſq; ad mortem. Quod enim
3. ſe. diſt. 15 ait, triſtis eſt anima mea: hoc dictũ eſt, Repleta eſt ma-
Sed quia. lis anima mea. Et quod ſequitur, vſq; ad mortẽ: hoc di-
ctũ eſt, & vita mea in inferno appropinquauit. Hos au-
tem humanæ infirmitatis affectus, ſicut ipſam carnem
infirmitatis humanæ, ac mortẽ carnis humanæ domi-
nus Ieſus, non cõditionis neceſsitate, ſed miſerationis
volũtate ſuſcepit, vt trãsfiguraret in ſe corpus ſuũ quod
eſt Eccleſia, cui caput eſſe dignatus eſt, hoc eſt, membra
ſua in ſanctis & fidelibus ſuis, vt ſi cui eorum inter hu-
manas tentationes cõtriſtari & dolere cõtingeret, non
ideo ſe ab eius gratia putaret alienũ, & nõ eſſe iſta pec-
cata, ſed humanę infirmitatis indicia, tanquã voci prę-
miſſæ concinens chorus, ita corpus eius ex ipſo ſuo ca
pite addiſceret. In hoc quippe corpore præcipuũ mem
brorum Apoſtolũ Paulum legimus, & audimus confi-
Roma. 9. tentem talibus malis repletam eſſe animã ſuam, cũ di-
cit triſtitiam ſibi eſſe magnam & continuum dolorem
cordi ſuo pro fratribus ſuis ſecundum carnẽ, qui ſunt K
Iſraëlitæ. Pro quibus ſi contriſtatũ dicamus & dominũ
cũ eius paſsio propinquaret, in qua illi ſe immaniſsimo
ſcelere fuerant obligaturi, non incongrue nos dicere
exiſtimo. Deniq; illud quod in cruce dixit, Pater igno- *Luc. 23.*
ſce illis quia neſciunt quid faciũt: etiam in iſto pſalmo
deinceps dicitur, *Deputatus ſum cum deſcendentibus in la-*
cum: Vtiq; à neſcientibus quid facerent, qui eũ ſic mo-
ri putauerunt, vt moriuntur homines cæteri, tanquam
neceſsitati ſubditum atq; illa neceſsitate deuictum. La-
cum enim dixit, vel miſeriæ, vel inferni profunditatẽ,
Factus ſum, inquit, *ſicut homo ſine adiutorio, inter mortuos li-*
ber. In his verbis maxime perſona domini apparet.
Quis enim alius inter mortuos liber, niſi in ſimilitudi-
ne carnis peccati inter peccatores ſolus ſine peccato? *Roma. 8.*
Vnde illis qui ſe inſipiẽter liberos putabãt, Omnis, ait, *Ioan. 8.*
qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati. Et quia per eum
qui non habebat peccatum, oportebat liberari à pecca
tis, Si vos, inquit, filius liberauerit, tunc vere liberi eri- *Ioan. 10.*
tis. Hic ergo inter mortuos liber, qui in poteſtate habe
bat ponere animã ſuam, & iterũ ſumere eam, à quo eã *Ioan. 2.*
nemo tollebat: ſed eam ipſe volũtate ponebat, qui etiã L
carnẽ ſuam tanq̃ ſolutum ab eis templum reſuſcitare *Ioan. 8. &*
poterat cũ volebat: Quem paſſurum cũ omnes deſeru- *16.*
iſſent, ſolus non remanſit, quia pater eum nõ deſeruit,
ſicut ipſe teſtatur: ab inimicis tamen pro quibus orauit
neſcientibus, quod faciebãt & dicentibus, Alios ſaluos *Matth. 27.*
fecit, ſeipſum nõ poteſt: ſi filius dei eſt deſcendat nunc
de cruce, & credimus ei: ſaluum faciat eum ſi vult eũ:
factus eſt, id eſt, exiſtimatus eſt tanq̃ homo ſine adiuto
rio. *Tanquam vulnerati dormientes in ſepulchro.* Sed addi-
dit, *Quorum non meminiſti adhuc.* Vbi eſt domini Chri-
ſti à cæteris mortuis animaduertenda diſcretio. Nam *Ibidem.*
& ipſe vulneratus eſt, & mortuus poſitus in ſepulchro:
ſed illi qui neſciebant quid faciebant, quis eſſet vtiq;
neſcientes, ſimilem illũ putauerunt aliis vulnere occi-
ſis, & dormientibus in ſepulchro, quorum deus adhuc
non meminit, id eſt, quorũ nondum tempus reſurgẽdi
aduenit. Ideo nãq; mortuos cõſueuit ſcriptura dicere
dormientes, quia euigilaturos, id eſt, reſurrecturos vult
intelligi. Sed hic vulneratus & dormiẽs in ſepulchro,
die tertio euigilauit, & factus eſt ſicut paſſer ſingularis
in tecto, id eſt, ad dexteram dei patris in cœlo: nec iam *Pſal. 101.*
moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Vnde lon M
ge diſtat ab eis, quorum ad talem reſurrectionem deus *Roma. 6.*
nõ meminit adhuc. Quod enim pręcedere oportebat
in capite, corpori ſeruatur in finem. Tunc autem dici-
tur deus meminiſſe quando facit, tunc obliuiſci quan-
do non facit: nam neq; obliuio cadit in deũ, quia nul-
lo modo mutatur: neq; recordatio, quia non obliuiſci-
tur. Factus ſum ergo ab eis neſciẽtibus quod faciebãt,
tanquã homo ſine adiutorio, cum eſſem inter mortuos
liber: factus ſum ab eis neſcientibus quod faciebãt, ve-
lut vulnerati dormientes in ſepulchro. *Et ipſi expulſi*
ſunt de manu tua: Id eſt, cũ hæc ab eis factus ſum, ipſi ex-
pulſi ſunt de manu tua, ipſi adiutorio manus tuæ pri-
uati ſunt, qui me ſine adiutorio eſſe putauerunt. Fode- *Pſal. 56.*
runt enim, ſicut dicit in alio pſalmo, ante faciem meã
foueam, & inciderunt in eam. Melius enim ſic intelli-
gendũ exiſtimo, q̃ vt id quod dictũ eſt, Et ipſi expulſi
ſunt de manu tua, ad illos referatur dormiẽtes in ſepul
chro, quorũ non meminit adhuc, cum ſint in eis iuſti,
quorũ licet nõ meminerit adhuc vt reſurgãt, de his ta
men dictũ eſt, Iuſtorũ animæ in manu dei ſunt, hoc eſt, *Sapien. 3.*
habitãt in adiutorio altiſsimi, & in protectione dei cœli *Pſal. 90.*
commo-

A commorātur. Sed illi expulsi sunt de manu dei, qui do
minum Iesum Christum de manu eius expulsum esse
crediderunt, quia eum inter iniquos deputatum occi-
dere potuerunt. *Posuerunt me*, inquit, *in lacu inferiori*: vel
potius, *in lacu infimo*: Sic eni est in Greco. Quid est autē
Psal. 39. lacus infimus, nisi profundissima miseria, qua non sit
profundior? Vnde alibi dicitur, Eduxisti me de lacu
miseriæ. *In tenebrosis & in vmbra mortis.* Posuerunt vti-
que, id est, existimantes, quando quod faciebāt nescie-
bant, & ignorabant eū quem nemo principum huius
1. Corin. 2. seculi cognouit. Vmbra eni mortis, nescio vtrū mors
corporis hic intelligenda sit, an illa potius de qua scri-
ptum est, Qui sedebant in tenebris & vmbra mortis,
Esa. 9. lux orta est eis: quia credendo in lucem & in vitam, ex
tenebris & morte impietatis educti sunt. Talem ergo
illi qui nesciebant quod faciebant deum putauerūt, &
inter tales nesciendo posuerūt, qualibus ne hoc essent
ipse subuenit. *In me confirmata est indignatio tua*: Vel si-
cut alij codices habent, ira tua: vel sicut alij, furor tuus.
Quod enim Græcæ positum est θυμὸς, diuerse inter-
pretati sunt nostri: nam vbi Greci codices habēt ὀργὴν,
B ibi iram Latinè dicere nullus ferè dubitauit interpres.
Vbi autem θυμὸς positum est, plerique non putauerunt
iram esse dicendam, cum magni authores Latinæ elo-
quentiæ de philosophorum Græcorum libris etiā hoc
iræ nomine verterint in Latinū: neque de hac re diuti⁹
disputandum est, cui tamen si & nos aliud nomen ad-
hibere debemus, tolerabilius indignationem dixerim
quàm furorem. Furor quippe sicut se Latinum habet e-
loquium, non solet esse sanorum. Quid ergo est, in me
confirmata est ira tua, nisi quemadmodum illi putaue-
1. Corin. 2. runt, qui dominū gloriæ non cognouerunt? Apud eos
enim sic erat, quòd ira dei non solum commota, ve-
rumetiam confirmata fuerit super eum, quem vsque ad
mortem, nec quamlibet mortem, sed quam execrabili-
us præ cæteris habebant, id est, vsq; ad mortem crucis
perducere potuerunt: vnde dicit Apostolus, Christus
Gala. 3. nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis male-
Deute. 21. dictum: scriptū est enim, Maledictus omnis homo qui
pendet in ligno. Et ideo cum eius obedientiam vsq; ad
extremam humilitatem cōmendare vellet, humiliauit,
Philip. 2. inquit, semetipsum, factus obediens patri vsq; ad mor-
C tem. Quod cum parum videretur, adiecit: mortē autē
crucis. Propter hoc quantū mihi videtur, etiam in isto
Psalmo talis versus sequitur: *Et omnes suspensiones tuas*:
Vel sicut quidam sunt interpretati: *Omnes fluctus tuos*:
Aut sicut alij: *Omnes elationes tuas super me induxisti.* Scriptū
est enim & in alio Psalmo, omnes suspensiones tuæ, &
fluctus tui super me ingressi sunt: vel sicut quidam me-
lius transtulerunt, super me transierūt διῆλθον enim est
in Græco non εἰσῆλθον. Vbi ergo vtrūque positum est,
& suspensiones & fluctus, nō ibi potuerunt pro suspē-
sionibus fluctus poni. Quæ duo sic exposuimus, vt su-
spensiones diceremus comminationes, fluctus autem
iam ipsas passiones: quæ vtraque veniunt de iudicio
dei. Sed illic dictum est, Omnes super me transierunt:
hic vero, Super me omnes īduxisti. Illic ergo & si quæ-
dam acciderunt, omnia tamē mala quæ illis verbis in-
telligi voluit, super me transierunt dixit: hic vero, super
me induxisti. Transeunt enim siue quæ non attingunt
sicut suspensiones, siue quæ attingunt sicut fluctus. Cū
autem non ait, omnes suspensiones super me transie-
runt, sed super me induxisti, omnia quæ impendebant
euenisse significat. Impendebāt autem quādiu in pro-
phetia futura imminebāt omnia, quæ de illius passio-

ne prædicta sunt. *Longe*, inquit, *fecisti notos meos à me.* Si D
eos quos nouerat acceperimus dictum esse notos me-
os, omnes erunt: nam quem ille non nouerat? Sed eos
dicit notos, quibus & ipse notus erat, quantū eum tunc
nosse potuerunt, certe vel hactenus quòd sciebāt eum
innocentem, etiam si hominem tantummodo & non
deum putabant, quanuis & bonos quos probaret, hic
notos dicere potuerit: sicut malos quos improbaret i-
gnotos, quibus in fine dicturus est, nō noui vos. Quod Matth. 7.
vero adiungit: *Posuerunt me abominationem sibi*: Possunt
& illi quidem intelligi quos notos sibi dixit, quia & ip-
si genus illius mortis horrebant: sed melius intelligitur
de his, de quibus suis persecutoribus superius loqueba-
tur: *Traditus sum*, inquit, *& non egrediebar.* Vtrum quia Matth. 26.
foris erant discipuli eius quādo ipse intus iudicabatur,
an potius, non egrediebar, alius dictum debemus ac-
cipere, id est, in interioribus meis latebam, non osten-
debam, quis essem, non propalabar, non manifestabar?
Et ideo sequitur, *Oculi mei infirmati sunt ab inopia.* Nam
quos eius oculos intellecturi sumus? Nam si exteriores E
in carne in qua patiebatur positos, non eos in eius pas-
sione legimus infirmatos ab inopia, id est, tanquam fa-
me, vt assolet, languisse. Post cœnam quippe suam tra-
ditus, & eodē die crucifixus est. Si interiores, quomo-
do infirmati sunt ab inopia, cum in eis esset lux indefi-
ciens? Sed nimirū oculos suos dixit mēbra, quæ in suo
corpore cui caput est, ipse clariora & eminentiora &
præcipua diligebat. De quo corpore Apostol⁹ loquēs,
& de nostro corpore similitudinē adhibēs, ait, Si totū
corpus oculus, vbi auditus? Si totū corpus auditus, vbi 1. Corin. 12.
odoratus? Si fuissent omnia vnū membrū, vbi corpus?
Nunc autem multa mēbra, vnū autem corpus. Nō po-
test dicere oculus manibus, opus vobis nō habeo. Et si
dixerit man⁹, quia nō sum oculus, nō sum de corpore,
num ideo non est de corpore? Quid autem his verbis
vellet intelligi, euidentius expressit dicens, Vos autem 1. Corin. 12.
estis corpus Christi & membra. Quapropter & illi ocu
li, id est, sancti Apostoli quibus nō reuelauerat caro &
sanguis, sed pater eius qui in cœlis est, vt Petr⁹ diceret,
Tu es Christus filius dei viui, videntes eū tradi ac tan- Matth. 16.
ta perpeti mala, quoniam non eum videbant qualē vo-
lebant, quia nō egrediebatur, id est, nō manifestabatur
in virtute & potentia sua, sed in suis interioribus occul
tis omnia quasi superatus atq; impotēs sufferebat, infir- F
mati sunt ab inopia velut subtracto sibi cibo suo, lumi
ne suo, *Et exclamaui*, inquit, *ad te domine.* Hoc quidem
& apertissime fecit cum penderet in ligno. Sed quod
sequitur, *Tota die expandi manus meas ad te.* quomodo
oporteat accipi, merito quæritur. Si enim in eo quod
ait, expandi manus meas, crucis patibulum intellexe-
rimus, quomodo intellecturi sumus, tota die? Nūquid
tota die pependit in ligno, cum & nox ad totum diē
pertineat? Si autem hoc loco diem voluit intelligi, qui
præter noctē dies appellari solet, etiam talis diei quā-
do crucifixus est, iam pars prima & non parua trans-
ierat. Si autem diem pro tempore positum velimus ac-
cipere, maxime quia hoc nomen genere fœminino po
suit, quod in Latino eloquio non nisi tempus signifi-
care solet: quanuis in Græco non ita sit, semper quip-
pe in ea lingua dies fœminino genere dicitur, & ideo
nostro sic interpretari puto, arctius quæstio colligabi-
tur. Quomodo enim toto tempore, si nec saltē vno to
to die manus extēdit in cruce? Porrò si totū pro parte
accipiēdū esse dicamus, quia isto genere locutionis vti
etiā sancta scriptura consueuit, nō mihi occurrit exē-

G plum, totum pro parte etiam tunc posse accipi, quādo
ipsum verbum additur, & dicitur totum: nam & in eo
Matth.12. quod dixit dominus in Euāgelio, Sic erit & filius ho-
minis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus,
ideo totū pro parte nō insolēter accipitur, quia nō ait,
totis tribus diebus, & totis trib⁹ noctib⁹. Vnus quippe
medius fuit totus dies, duorū autē partes, primi vltima,
vltimi prima. Si autē non crucem suā in hac prophe-
tia Psalmi significauit his verbis, sed orationē quam eū
ex forma serui fudisse deo patri Euangelio teste didi-
cim⁹, vbi eū & lōge ante passionē, & sub die passionis,
& in ipsa cruce orasse meminimus, nusq̄ hoc eum tota
die fecisse legimus. Proinde conueniēter per extentas
manus tota die continuationē bonorū operum intel-
ligere possumus, à quorū nunq̄ intentione cessauit. Sed
quia solis prædestinatis ad æternam salutē, non autem
omnibus hominibus, nec ipsis inter quos facta sunt ei⁹
bona opera profuerunt, ideo consequenter adiecit:

Nunquid mortuis facies mirabilia? Hoc enim si de his di
ctum putauerimus quorū caro exanimis facta est, ma-
Matth.27. gna mirabilia facta sunt mortuis, cum quidam eorum
H etiā reuixerunt: Et q̄ dominus penetrauit inferna, atq;
inde mortis victor ascendit, magnum mortuis miracu
lum factum est. Significat ergo isto verbo quo ait, Nū-
quid mortuis facies mirabilia, homines corde ita mor-
tuos, vt eos ad vitam fidei tanta Christi mirabilia non
Ioan.6. mouerent. Neq; enim propterea dixit non eis fieri mi-
rabilia, quia non ea vident, sed quia non eis prosunt:
Esa.56. nam sicut hic ait, Tota die expandi manus meas ad te:
quia omnia opera sua nō nisi ad voluntatem patris re-
fert, sæpissime se contestās ideo venisse, vt voluntatem
patris impleret: ita quia eadē opera etiam infidelis po-
pulus vidit, alius Propheta dicit, Tota die expandi ma
nus meas ad populū non credentem & contradicen-
tem: ipsi sunt mortui quibus nō sunt facta mirabilia, nō
quòd ea non viderunt, sed quòd per ea non reuixerūt.
Quod autem sequitur: *Aut medici exuscitabunt, & confi-
tebuntur tibi?* Id est, quia non à medicis exuscitabuntur
homines, vt confiteātur tibi. In Hebræo quidem aliter
se habere firmatur: non enim medici, sed gigantes esse
perhibentur. Verum Septuaginta interpretes quorū au
thoritas tanta est, vt non immerito propter mirabilem
I consonantiā diuino spiritu interpretati esse credātur,
de vocis similitudine qua in Hebræa lingua gigātes &
medici penè eodem modo sonant, & exigua differētia
distinguuntur, nō errore sed potius occasione, quomo
do isto loco accipiendi essent gigantes significare vo-
luerunt. Si enim superbos gigantū nomine insinuatos
intelligamus: de quibus dicit Apostolus, Vbi sapiēs, vbi
1.Corin.1. scriba, vbi conquisitor huius seculi, nō fuit incongruū
eosdē medicos nūcupari, velut per artē sapientiæ suæ
promittentes animarum salutem. Cōtra quos dicitur,
Psal.3. domini est salus. Si autem in bono acceperimus gigan
tes, quia & de ipso domino dictum est, Exultauit vt gi-
Psal.18. gas ad currendam viam: q̄ ita sit gigas gigantum ma-
gnorum scilicet & fortissimorum, qui in eius Ecclesia
spiritali robore excellunt, sicuti est mons montiū: quia
Esa.2. de illo scriptum est, Erit in nouissimis temporibus ma
nifestus mons domini paratus in cacumine montium,
Danie.2. sicut etiā sanctus sanctorum: nō est absurdum vt idem
ipsi magni & fortes etiam medici vocētur: vnde dicit
Roma.11. Apostolus Paulus, Si quomodo æmulari potero carnē
meam, vt saluos faciam aliquos ex illis. Sed etiam ta-
les medici quamuis non de suo curēt, quia nec medici
corporis curant de suo, tamē quantumlibet per fidele

ministerium opitulentur saluti, viuētes curare possunt, K
non mortuos excitare: de quibus dictum est, Nunquid
mortuis facies mirabilia? Nimis enim occulta dei gra-
tia est, qua hominū mentes quodammodo reuiuiscūt,
vt possint à quibuslibet eius ministris præcepta sanita-
tis audire. Quam gratiam cōmendat in Euangelio do-
minus dicens, Nemo potest venire ad me, nisi pater qui Ioan.6.
misit me traxerit eum. Et paulopost aperti⁹ hoc ipsum
repetens ait, Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus
& vita sunt, sed sunt quidam ex vobis qui non credūt:
deinde interponit Euangelista, Sciebat enim ab initio Ibidem.
Iesus qui essent credituri, & quis traditurus esset eum.
Et secutus atq; ipsius domini verba cōiungēs ait, Et di-
cebat, Propterea dixi vobis quia nemo potest venire
ad me, nisi fuerit ei datū à patre meo: supra dixerat, Sed Vbi supra.
sunt quidam ex vobis qui nō credunt: & tanquam hu-
ius rei causam exponens, Propterea, inquit, dixi vobis,
quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à
patre meo, vt ostēderet eamipsam fidem qua credit, &
ex morte sui cordis anima reuiuiscit, dari nobis à deo.
Quamtumlibet ergo ex ipsa excellentes verbi prędica- 4.sen. dis.
tores & veritatis, etiā per miracula sua fortes, tanquā 18.hic quæ
magni medici agāt cum hominibus, si mortui sunt, & ritur ī fine.
tua gratia nō reuixerint, nunquid mortuis facies mira- L
bilia, aut medici exuscitabunt, & hi quos exuscitabunt
confitebuntur tibi? Hæc enim confessio indicat viuos,
non sicut alibi scriptum est, A mortuo velut qui nō sit Eccl.17.
perit confessio. *Nunquid enarrabit quis in sepulchro miseri
cordiam tuam, & veritatē tuam in perditione?* Subauditur quod
supra dictum est, vt etiam iste versus ita se habeat ac si
dictum sit, Nunquid enarrabit quis veritatem tuam in
perditione? Misericordiam quippe & veritatem amat
scriptura coniungere, maxime in psalmis. Quod vero
ait, in perditione, alio verbo repetiuit quod supra dixe-
rat, in sepulchro: sic enim dictum est, in sepulchro: vt
intelligatur ij qui sunt in sepulchro, qui & superius si-
gnificati sunt nomine mortuorum, vbi ait, Nunquid
mortuis facies mirabilia? Animæ namque mortuæ cor-
pus sepulchrum est; vnde dominus in Euangelio ta-
libus dicit, Similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris Matth.23.
apparēt hominibus speciosa, intus vero plena sunt os-
sibus mortuorum & omni spurcitia: sic & vos à foris
quidem apparetis hominibus iusti, intus autem pleni e- M
stis hypocrisi & iniquitate. *Nunquid cognoscentur in te-
nebris mirabilia tua, & iustitia tua in terra oblita?* Quod est
in tenebris, hoc est in terra oblita. Infideles enim signi
ficantur nomine tenebrarum. Hinc dicit Apostolus,
Fuistis enim aliquando tenebræ. Sic & terra oblita, ho- Ephe.5.
mo est qui oblitus est deum. Potest namque anima infi-
delis vsque ad tantas tenebras peruenire, vt dicat stul-
tus in corde suo, nō est deus. Totus ergo iste sensus ita Psal.13.
continuatur atque contexitur, Clamaui ad te domine
inter passiones meas, tota die expandi manus meas ad
te: id est, non destiti ad te glorificandum extendere o-
pera mea. Cur ergo impij in me sæuiunt, nisi quia mor-
tuis non facies mirabilia: id est, non eis commouentur
ad fidem, nec medici eos exuscitabunt vt confiteantur
tibi, in quibus occulta gratia tua non operatur qua tra-
huntur vt credant, quia nemo venit ad te, † nisi quē tu
attraxeris: nam quis enarrabit in sepulchro misericor- † alias me.
diam tuam: id est, animæ mortuæ, cuius mors iacet sub Ioan.6.
corporis pondere: & veritatem tuā in perditione, hoc
est, in tali morte nihil bonū valenti credere atq; senti-
re? Nunquid enim in tenebris huius mortis, hoc est, in
homine qui te obliuiscendo vitæ lumen amisit, tua mi-
rabilia

A rabilia & iustitia cognoscentur? Occurrebat autē quæstio quisnā sit vsus illorū mortuorum, quid ex his agat deus ad vtilitatē corporis Christi quod est Ecclesia, vt in eis demōstretur, quæ sit dei gratia in prædestinatis, qui secundū propositū vocati sunt: vnde ipsum corpus
Psal. 58. in alio psalmo dicit, Deus meus misericordia eius præueniet me. Deus meus demonstrauit mihi in inimicis meis. Ergo & hic sequitur ac dicit, *Et ego ad te domine clamaui.* In quibus verbis iam intelligēdus est dominus Christus ex voce corporis sui loqui, id est, Ecclesiæ.
Ephe. 2. Quid est enim, & ego, nisi quia fuimus, & nos aliquādo natura filij iræ, sicut & cæteri? Sed ad te clamaui vt saluus essem. Quis enim me discernit ab aliis filiis iræ, cū Apostolum audiam ingratos terribiliter increpantem
1. Corin. 4. ac dicentē, Quis enim te discernit? Quid autem habes quod nō accepisti? Si autē accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Domini est salus, Gigas autē in multitudine virtutis suæ non erit saluus, sed sicut scriptū est,
Psal. 3. & 32.
Roma. 10. Qui inuocauerit nomē domini, saluus erit. Quomodo autem inuocabunt, in quē non crediderunt? Aut quomodo credent ei quem nū audierunt? Quomodo autē audient sine prædicāte? Aut quomodo prædicabunt si
B non mittantur? Sicut scriptū est, Quàm speciosi pedes
Ibidem. eorum qui annunciāt pacem, qui annunciāt bona. Ipsi sunt medici curātes à latronibus sauciatū, sed dominus
Luca. 10. perduxit eum ad stabulum: quia ipsi sunt etiā operātes
1. Corin. 4. in agro dominico, nec tamē qui plātat est aliquid, aut qui rigat, sed qui incremētum dat deus. Ideo & ego ad dominum clamaui, hoc est, dominum vt saluus essem inuocaui. Quomodo autē inuocarem, nisi crederem? Quomodo crederem, nisi audirem? Sed vt audita crederem ipse me attraxit, quia in occulto à morte cordis nō quilibet medicus, sed ipse excitauit. Nanq; multi audierūt, quia in omnem terrā exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed nō omniū est fides, & nouit dominus qui sunt eius: ac per hoc nec credere potuissem, nisi me dei misericordia præuenisset: & quia mortuos suscitat, & vocat ea quæ nō sunt, tanquam ea quæ sunt, me in occultis vocando & suscitādo, & trahendo à tenebris eduxisset, & ad lumen fidei perduxisset. Ideo sequitur, *Et mane oratio mea præueniet te.* Iam mane posteaquā nox infidelitatis & tenebræ trāsierūt. Quod mane vt mihi esset, misericordia quidem tua præuenit
C me. Sed quia restat illa clarificatio, vbi illuminabuntur occulta tenebrarum, & manifestabuntur cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuiq; à te: nūc autem in ista vita, in ista peregrinatione, in hac luce fidei, quę in cōparatione tenebrarum infidelium iam dies est, sed in comparatione diei, vbi videbimus facie ad faciem, adhuc nox est, adhuc oratio mea præueniet te. Vt autem ista feruescat & exerceatur oratio, quod nobis quātum expediat nullis, vt opinor, verbis explicari potest, differtur bonū quod in æternum dabitur, & mala transitoria crebrescunt. Ideo sequitur, *Vt quid domine repulisti*
Psal. 21. *orationem meam?* Hoc & illis verbis dictū est, Deus deus meus respice in me, vt quid me dereliquisti? Causa cognoscenda proposita est, nō tanquā sine causa hoc faceret dei occulta sapiētia: ita & hic, Vt quid domine repulisti orationem meā? Huius tamen rei causa si diligenter aduertatur, iam superius indicata est. Ad hoc enim oratio sanctorū dilatione tanti beneficij, & tribulationum aduersitate quasi repellitur, vt tanq̄ ignis flatu repercussus inflammetur ardentius. Exequitur itaq; breuiter etiā tribulationes corporis Christi. Neq; enim
Acto. 9. in solo capite factæ sunt, cū & Saulo dictum sit, Quid me persequeris? Et ipse iam Paulus tanquam electum D
membrū in eodem corpore positus dicat, vt suppleā, quæ desunt pressurarū Christi in carne mea. Vt quid ergo domine repulisti orationem meā? Auertisti faciem tuā à me? Inops sum ego & in laboribus à iuuētute mea, exaltatus autē humiliatus sum, & cōturbatus. In me transierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbauerunt me. Circundederunt me sicut aqua tota die, circundederunt me simul. *Elongasti à me amicum & proximū & notos meos à miseria,* Contigerūt & contingunt omnia hæc in membris corporis Christi, & auertit deus ab orantibus faciē, nō exaudiendo ad id, quod volunt, quādo sibi nesciunt nō expedire quod petunt. Et inops est Ecclesia cum esurit & sitit, peregrina vnde satietur in patria, & in laboribus est à iuuētute sua. Ipsum eni corpus Christi & in alio Psalmo dicit, Sępe expugnauerūt me Psal. 128.
à iuuentute mea. Et ad hoc exaltātur etiā in seculo isto quædam membra eius, vt in eis sit maior humilitas, & super ipsum corpus, id est, vnitatem sanctorum atq; fidelium cui caput est Christus, transeunt iræ dei, nō autem manent: quia non de fideli, sed de infideli dictum est, Ira dei manet super eum. Et terrores dei cōturbant Ioan. 3.
infirmitatē fideliū, quia omne quod accidere potest, E
etiā si non accidat, prudēter timetur. Et aliquando terrores ipsi ita conturbant animū cogitantis circūpendentibus malis, vt sicut aqua vndiq; circūfluere videatur, & simul circundare metuentē. Et quia Ecclesiæ in hoc mūdo peregrināti ista nō desunt, dūmodo in his, modo in illis mēbris eius vsquequaq; contingunt, ideo dixit, tota die, continuationē significans temporis, donec finiatur hoc seculū. Et sæpe amici & noti periclitantes secundum seculū, sanctos fortitudine deserunt: de quibus dicit Apostolus, Omnes me dereliquerunt, 2. Timo. 4.
nō illis imputetur: sed vt quid hęc omnia, nisi vt oratio huius sancti corporis mane, id est, post noctem infidelitatis in luce fidei pręueniat deum, donec veniat salus illa in cuius nondum re, sed iam spe salui facti sumus, Roma. 8.
eamq; cum patientia fideliter expectamus, vbi nec repellet dominus orationem nostrā, quoniam tūc nihil erit petendum, sed quicquid recte petitum est obtinēdum? Nec faciē suam auertet à nobis, quoniā videbimus eū sicuti est. Nec inopes erimus, quia copia nostra ipse deus erit, omnia in omnibus: nec laborabimus, F
quia nulla remanebit infirmitas. Nec exaltati humiliabimur & cōturbabimur, quia nulla ibi erat aduersitas: nec iram dei vel transeuntē sustinebimus, quia in eius benignitate manētes manebimus: nec terrores eius nos conturbabunt, quia promissa reddita nobis obuiabūt: nec territus longe fiet à nobis notus & amicus, vbi nullus erit qui timeatur inimicus.

In Psalmum octuagesimumoctauum Enarratio.

PSALMVM istum de quo loqui proposuimus charitati vestræ, donāte domino, accipite de spe, quā habemus in Christo Iesu domino nostro, & erigite animos, quia ille qui promisit ita cætera cōpleturus est, vt multa cōpleuit. Dat enim nobis ad eū fiduciā, non meritū nostrū, sed illius misericordia. Et ipse est quantū arbitror, *Intellectus Ethan Israelitæ:* Vnde iste psalmus titulū accepit. Audieras enim quis homo fuerit qui vocabatur Ethan: interpretatio tamen nominis huius robustum indicat. Et nemo in hoc seculo robustus est, nisi in spe promissionis dei. Quantum enim attinet ad merita nostra, infirmi sumus: quantum ad eius misericordiam, robusti sumus. Itaque iste infirmus in se, robustus in misericordia dei, vnde cœpit:

G *Concio prima de prima parte Psalmi.*

MIsericordias tuas domine in æternũ cantabo. *In generatione & generationem annunciabo veritatem tuam in ore meo.* Obsequantur membra, inquit, mea, domino meo loquor, sed tua loquor, anounciabo veritatem tuam in ore meo. Si non obsequor, seruus non sum: si à me loquor, mendax sum. Ergo vt & abs te dicam, & ego dicam, duo quædam sunt. Vnũ tuum, vnum meum: veritas tua, os meum. Quam ergò veritatem annunciet, quas misericordias cantet, audiamus. *Quoniam dixisti, in æternum misericordia ædificabitur.* Hoc canto, hæc est veritas tua, huic annunciandæ seruit os meum: quoniam dixisti, in æternum misericordia ædificabitur. Sic, inquis, ædifico vt non destruam: quoniam qoosdam sic destrues, vt non ædifices: quosdam vero sic destrues, vt ædifices. Nisi enim quidam destruerẽtur, vt ædificarentur, non diceretur Hie-
Hiere.1. remiæ, Ecce posui te ad destructionem, & ad ædificationem. Et vtique omnes qui idola colebant & lapidibus seruiebant, in Christo non ædificarentur, nisi in pristino errore destruerentur. Rursus nisi quidam ita destruerentur vt non ædificarentur, nõ diceretur, De-
H strues eos & non ædificabis illos. Propter eos ergo qui
Psal.27. destruontur & ædificantur, ne putarent ędificationem qua ædificantur, esse temporalem, sicut temporalis fuit ruina in qua destruuntur, tenuit se iste cuius os seruit veritati dei, ad ipsam veritatem dei. Ideo annunciabo, ideo dico, Quooiã dixisti, securus homo dico, quoniã tu deus dixisti, quia & si ego in verbo meo fluctuarem, verbo tuo confirmarer, quoniam dixisti. Quid dixisti? In æternum misericordia ædificabitur. *In cælis præparabitur veritas tua.* Quomodo superins, ita in consequẽtibus, Misericordias tuas domine, inquit, in æternum cantabo, in generatione & generationem annunciabo veritatem tuam in ore meo. Dixit misericordias, dixit veritatem, ita rursus vtrumq; coniunxit: quoniam dixisti, in ęternũ ædificabitur misericordia, in cœlis præparabitur veritas tua. Et hic repetiuit misericordiam &
Psal.24. veritatẽ, Vniuersæ eoim viæ domini misericordia & veritas. Neq; enim exhiberetur veritas impletione promissorum, nisi præcederet misericordia in remissione peccatorum. Deinde quoniam popnlo Israël etiã secũ-
I dum carnem venienti de semine Abrahæ promissa erant multa prophetice, & ita ille populus propagatus est in quo implerentur promissa dei, non autem clausit deus fontem bonitatis suæ etiã in alienigenas gentes, quas sub angulis constitnerat, portiorem sibi faciẽs populum Israël: In hæc duo & Apostolus distincte distribuit misericordiam domini & veritatem. Ait enim
Roma.15. Christum ministrum fuisse circuncisionis propter veritatem dei ad confirmandas promissiones patrũ. Ecce quia non fefellit deus, ecce quia nõ repulit deus plebem suam quam pręsciuit. Etenim cum de casu Iudęorũ ageretur, ne quis putaret sic illos improbatos, vt nihil frumenti ex illa ventilatione in horreum mittere-
Roma.11. tur: ait Apostolus, Non repulit deus plebem suam quã præsciuit: nam & ego Israëlita sum. Si totũ illud spinæ fuerũt, vnde hoc granum vobis loquor? Ergo impleta
Ibidem. est veritas dei in iis, qui ex Israëlitis crediderunt, & ve-
Ephes.2. nit vnus paries ex circuncisione applicans se ad lapidẽ angularem. Sed ille lapis angulũ nõ faceret, nisi alium parietem ex gentibus susciperet. Ille itaq; paries tanquã proprie pertinet ad veritatem, iste autem alius ad mi-
Roma.15. sericordiam. Dico enim, inquit, Iesum Christum ministrũ fuisse circuncisionis propter veritatẽ dei ad confirmandas promissiones patrum, gentes autem super K
misericordia glorificare deum. Merito in cœlis præparabitur veritas tua. Etenim omnes illi Israëlitæ vocati Apostoli, cœli facti sunt qui enarrant gloriam dei. De his cœlis dicitur, Cœli enarrant gloriam dei, & opera Psal.18.
manuum eius annunciat firmamẽtum: vt noueritis de his cœlis dici, certe de his in consequẽti expressius dictum est, Non sunt loquelæ neq; sermones quorũ non audiantur voces eorum. Quære quorum, non inuenis nisi cœlorum. Si ergo Apostoli sunt, quorũ in omnib⁹ loquelis vox audita est, ipsi sunt de quibus dictũ est, In omnem terram exiuit sonus eorũ, & in fines orbis ter- Rom.10.
ræ verba eorum: quia etsi assumpti hinc sunt antequam Ecclesia impleret orbem terrarum, tamen verba eorũ peruenerunt vsque ad terminos orbis terrarum. Bene accipimus in his impletum quod nunc legimus, In cœlis præparabitur veritas tua. *Disposui testamentum electis meis.* Dixisti, intellexisti, hoc totum dixisti, Disposui testamentum electis meis. Quod testamentum, nisi nouũ testamentum? Quod testamentum, nisi quo renouatur ad nouam hęreditatem? Quod testamentum, nisi cuius hæreditatis desiderio & amore cantamus canticũ nouum? Disposui, inquit, testamentum electis meis: *Iu-* L
raui Dauid seruo meo. Quàm securus loquitur iste qui intelligit, cuius os seruit veritati? Quoniam dixisti, securus loquor. Si securum me facis quia dixisti quanto securiorem quia iurasti? Dei quippe iuratio, promissio- Matth.5.
nis est confirmatio. Bene prohibetur homo iurare, ne consuetudine iurandi, quia potest homo falli, etiam in periuriũ prolabatur. Deus solus securus iurat, quia falli nõ potest. Videamus ergo quid iurauerit deus. Iuraui, inquit, Dauid seruo meo: *Vsque in æternum præparabo semen tuum.* Semen Dauid quod est nisi semen Abrahæ? Quod autem semen Abrahæ? Et semini tuo, inquit, quod est Christus. Sed forte ille Christus caput Eccle- Galat.3.
siæ, saluator corporis, semẽ est Abrahæ, & ideo Dauid: nos autem non sumus semen Abrahæ. Immò vero su- Ephe.5.
mus, sicut Apostolus ait, Si autẽ vos Christi, ergo Abrahæ semen estis, secundũ promissionẽ hæredes. Sic er- Gala.3.
go hic accipiamus fratres, vsq; in ęternũ præparabo semen tuum, non tantũ illã caroem Christi natã ex Maria virgine, sed etiã nos omnes credẽtes in Christo. Illius enim capitis mẽbra sumus, non potest hoc corpus decollari. Si in æternum caput, in æternum gloriantur M
& membra, vt sit ille Christus integer in æternum. Vsque io æternum præparabo semen tuum: *Et ædificabo in generationem & generationem sedem tuam.* Putamus hoc dixit, in æternũ, quod in generationem & generationem, quoniam & supra dixerat, in generationẽ & generationem anounciabo veritatem tuam in ore meo. Quid est, in geoerationem & generationẽ? In omnem generationem. Nõ enim totiens repetendũ erat verbũ, quotiens generatio venit & trãsit. Ergo multiplicatio generationum in repetitione significata & cõmendata est. An forte duæ generationes sunt intelligendæ sicut nostis, sicut iam iosinuatum vestræ charitati retinetis? Est enim generatio nunc carnis & sanguinis, erit generatio futura in resurrectione mortuorum. Prædicatur hic Christus, prædicabitur ibi: sed hic prædicatur vt credatur, ibi prædicabitur vt videatur. Aedificabo in generationem & generationem sedem tuam. Nunc autẽ Christus habet in nobis sedẽ suã, ædificata est sedes eius in nobis: nisi enim sederet in nobis, non nos regeret: si ab illo autem non regeremur, à nobisipsis præcipitatemur. Sedet ergo in nobis, regnãs in nobis: Sedet

A bis: ſedet iam in illa generatione quæ fuerit ex reſurrectione mortuorum. In æternum Chriſtus regnabit in ſanctis ſuis: hoc promiſit deus, hoc dixit deus: ſi parum eſt, hoc iurauit deus. Quia ergo non ſecundum merita noſtra, ſed ſecundum illius miſericordiã firma eſt promiſsio, nemo debet cum trepidatione prædicare, vnde non poteſt dubitare. Fiat ergo in cordibus noſtris robur illud, vnde Ethan nomen accepit robuſtus corde: prędicemus veritatem dei, eloquium dei, promiſſa dei, iurationẽ dei, & his modis omni ex parte firmati prædicemus, & portando deum cœli ſimus. *Confitebuntur cœli mirabilia tua domine.* Non merita ſua confitebuntur cœli, ſed confitebuntur mirabilia tua domine. In omni enim miſericordia perditorum, in iuſtificatione impiorum, quid laudamus niſi mirabilia dei? Laudas quia reſurrexerunt mortui, plus lauda quia redempti ſunt perditi. Quæ gratia, quæ miſericordia dei? Vides hominem heri voraginem ebrioſitatis, hodie ornamentum ſobrietatis: vides hominem heri cœnum luxuriæ, hodie decus temperantiæ. Vides hominem heri blaſphematorem dei, hodie laudatorem dei: vides hominem heri ſeruum creaturæ, hodie cultorem creatoris.

B Ab iſtis omnibus deſperationibus ita homines cõuertuntur: non reſpiciant ad merita ſua, fiant cœli. Confiteantur cœli mirabilia eius, à quo facti ſunt cœli. Quo- Pſal. 8. niam videbo, inquit, cœlos opera digitorum tuorum. Confitebuntur cœli mirabilia tua domine. Et vt noueritis, quia cœli confitebuntur, videte vbi cõfitebuntur: ſequitur enim, *Et veritatem tuam in Eccleſia ſanctorum.* De cœlis ergo nulla dubitatio eſt, quòd intelligantur prædicatores verbi veritatis. Et vbi confitebũtur cœli mirabilia tua & veritatem tuam? In Eccleſia ſanctorum. Excipiat Eccleſia rorem cœlorum, ſitienti terræ pluant cœli, & germinet excipiens pluuiam germina bona, opera bona, ne pro bona pluuia det ſpinas, & pro horreo expectet ignem, Confitebuntur cœli mirabilia tua domine, & veritatem tuam in Eccleſia ſanctorũ. Cœli ergo confitebuntur mirabilia tua, & veritatem tuam. Totum quicquid prædicant cœli, ex te eſt, & de te eſt, & ideo ſecuri prædicant. Norunt enim quẽ prædicãt, quia nõ poſſunt de prædicato erubeſcere. Quid prædicant cœli? Quid confitebuntur in Eccleſia ſanctorum?

C *Quoniam quis in nubibus æquabitur domino?* Hóccine cœli confitebuntur, hoc cœli pluent? Quid? Quoniam quis in nubibus æquabitur domino? Inde ſecuri prædicatores, quoniã nemo in nubibus æquabitur domino. Magna laus vobis videtur fratres, non æquari nubes creatori. Si intelligatur ſine miſterio ad literam, non magna laus eſt, domino non æquari nubes. Quid enim? Stellæ quæ ſunt ſupra nubes æquantur domino? Quid enim? Sol & luna, angeli, cœli comparari poterunt domino? Quid eſt quod pro magno ait, Quoniam quis in nubibus ęquabitur domino? Intelligimus fratres nubes iſtas ſicut cœlos, prædicatores eſſe veritatis, Prophetas, Apoſtolos, annunciatores verbi dei. Nam iſta omnia genera prædictorum nubes eſſe dictas ex illa prophetia intelligimus, vbi deus iratus vineæ ſuæ dixit, Man- Eſa. 5. dabo nubibus meis ne pluãt ſuper eam imbrem. Quam vineam explicat & deſignat apertiſsime dicens, Vinea domini ſabaoth, domus Iſraël eſt. Ne tu aliter intelligas vineam, & relictis omnibus ſignificatis terrã ſcruteris: Vinea, inquit, domini ſabaoth, domus Iſraël eſt. Non intelligat aliud, ſed intelligat domus Iſraël ſe eſſe vineam meam: ſe intelligat mihi nõ dediſſe vuam, ſed ſpinas: ſe intelligat ingratam extitiſſe plantatori atque cultori, ingratam extitiſſe irrigatori. Ergo ſi vinea do- D mini ſabaoth domus Iſraël eſt, quid dixit iratus? Mandabo nubibus meis ne pluant ſuper eam imbrem. Et reuera ita fecit: miſsi ſunt Apoſtoli tanquam nubes vt pluerent Iudæis, & illi verbum dei repellẽtes, quia pro vuis ſpinas dederunt, dixerunt Apoſtoli, Ad vos miſsi Acto. 13. eramus, ſed quia repuliſtis verbum dei, imus ad gẽtes. Ex illo cœperunt nubes non pluere pluuiam ſuper vineam illam. Si igitur nubes prædicatores ſunt veritatis, quæramus primo quare ſint nubes: Iidem quippe cœli, iidem nubes: cœli propter fulgorem veritatis, nubes propter occulta carnis: nubes enim omnes nebuloſæ ſunt propter mortalitatem, & veniunt & tranſeunt propter ipſa occulta carnis, id eſt, occulta nubium: ait Apoſtolus, Nolite ante tempus quicquam iudicare, do- 1. Cor. 4. nec veniat dominus & illuminet abſcondita tenebrarum. Nũc ergo quid loquatur homo vides, quid geſtet in corde non vides. Quod exprimitur de nube vides, quod ſeruatur in nube nõ vides. Cuius enim oculi nubem penetrant? Ergo nubes in carne prædicatores veritatis. Venit & ipſe omnium creator in carne. Sed quis in nubibus æquabitur domino? *Et quis ſimilis erit domino* E *in filiis dei?* Ergo nemo in filiis dei ſimilis erit filio dei. Et ipſe dictus eſt filius dei, & nos dicti ſumus filij dei. Sed quis erit ſimilis domino in filiis dei? Ille vnicus, nos multi. Ille vnus, nos in illo vnum. Ille natus, nos adoptati: ille ab æterno filius vnigenitus per naturam, nos à tempore facti per gratiam: ille ſine vllo peccato, nos per illum liberati à peccato. Quis ergo in nubibus æquabitur domino, aut quis ſimilis erit domino in filiis dei? Dicimur nubes propter carnem, & ſumus prædicatores veritatis propter imbrem nubium. Sed caro noſtra aliter venit, caro illius aliter. Dicimur & filij dei, ſed ille aliter filius dei. Illius nubes ex virgine, ille filius ex æternitate ęqualis patri. Quis ergo in nubibus ęquabitur domino, aut quis ſimilis erit domino in filiis dei? Math. 16. Dicat ipſe dominus vtrum ſimilem inueniat, Quẽ me dicunt homines eſſe filiũ hominis? Ecce enim quia videor, quia cõſpicior, quia inter vos ambulo, & fortaſſe præſentia vilui, dicite quem me dicunt homines eſſe filium hominis? Certe quem filium hominis vident, nubem vident: dicant vel dicite, quem me dicunt homines eſſe? Et reſponderunt dicta hominum, Alij dicunt F Hieremiam, alij Heliam, alij Ioannem Baptiſtam, aut vnũ ex prophetis. Nominatæ ſunt multæ nubes & filij dei. Etenim quia iuſti & ſancti, vtique & ipſi filij dei: Hieremias, Helias, Ioannes, filij dei & nubes, quia prædicatores dei. Dixiſtis quas nubes me homines eſſe pu- Ibidem. tent, & in quibus filiis dei me homines numerent, dicite, & vos, quem me dicitis eſſe? Reſpondẽs Petrus pro omnibus, pro vnitate vnus, Tu es, inquit, Chriſtus filius dei viui. Quoniam quis in nubibus ęquabitur domino, aut quis ſimilis erit domino inter filios dei? Tu es Chriſtus filius dei viui, non quomodo filij dei, qui tibi non æquantur. Veniſti in carne, ſed non quomodo nubes, quæ tibi non æquantur. Quis enim tu cui reſpondetur, Tu es Chriſtus filius dei viui, quem putauerunt alij homines nõ ſancti, non iuſti, vnum ex Prophetis, aut Heliam, aut Hieremiam, aut Ioãnem Baptiſtam? Quis ergo es tu? Audi quod ſequitur, *Deus glorificandus in conſilio iuſtorum.* Quis ergo in nubibus æquabitur domino, aut quis ſimilis erit domino in filiis dei, quando ille deus eſt glorificandus in conſilio iuſtorum? Quoniam non poſſunt æquales illi eſſe, conſilium ipſorum ſit credere in illum. Quoniam non poſſunt ęquales illi eſſe nubes

& filij

G & filij dei, restat consilium fragilitatis animæ huma- 1.Corin.1. næ, vt qui gloriatur in domino glorietur. Deus glorificandus in consilio iustorum. *Magnus & terribilis in omnes qui in circuitu eius sunt.* Vbique deus. Qui ergo in circuitu eius sunt, qui vbique est? Si enim habet aliquos in circuitu, quasi vndique finitus intelligitur. Porrò si verum dictum est à deo & de deo, Magnitudinis eius non est finis: qui remanent, qui sunt in circuitu eius, nisi quia ille qui vbique est, voluit per carnem in vno Lucæ.2. & 23. loco nasci, in vna gente conuersari, in vno loco crucifigi, ex vno loco resurgere, ex vno loco in cœlũ ascendere? Vbi hoc fecit, in circuitu eius gentes sunt. Si ibi remaneret vbi ista fecit, non esset magnus & terribilis in omnes qui in circuitu eius sunt. Quia vero ibi sic prædicauit, vt inde sui nominis mitteret prædicatores per omnes gentes toto orbe terrarum, faciendo miracula per seruos suos factus est magnus & terribilis in omnes qui in circuitu eius sunt. *Domine deus virtutum quis similis tibi? Potens es domine & veritas tua in circuitu tuo.* Magna potentia tua, Tu fecisti cœlum & terram & omnia quæ in eis sunt, sed plus est misericordia tua,

H quæ exhibuit veritatem tuam in circuitu tuo. Si enim Matth.27. & 28. ibi solum prædicareris vbi nasci, vbi pati, vbi resurgere, vnde ascendere voluisti, impleta esset illa veritas promissionis dei ad confirmandas promissiones pa- Rom.15. trum: sed non impleretur, Gentes autem super misericordia glorificate deum, nisi illa veritas expanderetur, & ab illo loco vbi apparere voluisti in circuitu diffunderetur. Tu quidẽ in illo loco de nube propria intonuisti, sed ad rigandum in circuitu gentium alias nu- Matth.24. bes misisti. Vere potens implesti quod dixisti, Amodo videbitis filium hominis venientem in nubibus cœli. Potens es domine, & veritas tua in circuitu tuo: Sed cum cœperit veritas in circuitu prædicari, vtique fre- Psal.2. muerunt gentes, & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnũ aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Vtiq; cum cœpisset veritas tua prædicari in circuitu tuo, tãquam venires ad ducẽdam coniugem ex alienigenis, occur- Iudicũ.14. rit leo fremẽs & suffocatus est à te. Hoc enim præfiguratum est in Sampson. Et illius verbis, meis sine nomine illius dictis non acclamaretis, nisi agnosceretis: audistis enim vt illi qui soletis complui à nubibus dei. Er-

I go veritas tua in circuitu tuo: sed quando sine persecutionibus, quando sine contradictionibus, cum dictum Lucæ.2. sit eum natum in signum cui contradicetur? Quia ergo illa gens vbi nasci, vbi conuersari voluisti, tanquam terra erat separata à fluctibus gẽtium, vt appareret arida compluenda, reliquæ autem gẽtes mare erant in amaritudine sterilitatis suæ, quid facient prædicatores tui spargẽtes veritatem tuam in circuitu tuo, quoniam fremunt fluctus maris? quid facient? *Tu dominaris potestati maris.* Nam quid facit mare sæuiendo, nisi diem quem hodie celebramus? Martyres occidit, semina sanguinis sparsit, seges Ecclesiæ pullulauit. Secure ergo pergant nubes, diffundant veritatem tuam in circuitu tuo, non timeant rabidos fluctus, Tu dominaris potestati maris. Mouetur quidem mare, & contradicit mare, perstrepit mare, sed fidelis deus qui non vos sinet 1.Cor.10. tentari supra id quod potestis. Quia ergo fidelis est qui non vos sinit tentari supra id quod potestis. *Motum autem fluctuum eius tu mitigas.* Denique vt placaretur mare, imò vt eneruaretur rabies maris, quid in ipso mari fecisti? *Tu humiliasti sicut vulneratum superbum.* Est quidem superbus draco in mari, de quo alia scriptura dicit, Mandabo draconi ibi vt mordeat eũ: est draco de quo K Amos.9. dicitur, Draco hic quem finxisti ad illudendũ ei, cuius Psal.103. caput contundit super aquam. Tu, inquit, humiliasti sicut vulneratum superbum. Humiliasti te, & humiliatus est superbus. Superbus enim per superbiã superbos tenebat, humiliatus est magnus, credẽs autem in eum factus est paruus. Dum nutritur paruus exemplo magnificati parui, quod tenebat diabolus perdidit, quia superbus non nisi superbos tenebat. Dato tanto humilitatis exemplo didicerunt homines dãnare superbiam suam, imitari humilitatẽ Christi. Ita ergo ille perdendo quos tenebat, etiã ipse humiliatus est, non correctus sed prostratus. Tu humiliasti sicut vulneratum superbum. Humiliatus es & humiliasti, vulneratus es & vulnerasti: neque enim eum non vulneraret sanguis tuus qui effu- Col.2. sus est, vt deleret chirographum peccatorum. Vnde enim superbiebat, nisi quia cautionem contra nos tenebat? Hanc tu cautionem, hoc chirographum tuo sanguine deleuisti: illum ergo vulnerasti, cui tot abstulisti. Vulneratum enim intelligas diabolum, non penetrata carne quam non habet, sed percusso corde vbi superbus est. *Et in brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos. Tui* L *sunt cœli & tua est terra.* A te pluant, super terram pluant. Tui sunt cœli, per quos prædicata est veritas in circuitu tuo: tua est terra, quæ excipit veritatem in circuitu tuo: denique quid de illa pluuia factum est? *Orbem terrarum & plenitudinem eius tu fundasti, Aquilonem & maria tu creasti.* Non enim aliquid contra te valet, contra creatorem suum. Et malitia quidem per suæ voluntatis peruersitatem sæuire potest mundus, nunquam tamen excedit modum positum à creatore qui fecit omnia. Quid ergo timeo Aquilonem, quid timeo maria? Est quidem in Aquilone diabolus, qui dixit, Ponam se- Esaiæ.14. dem meam in Aquilonem, & ero similis altissimo: sed humiliasti sicut vulneratum superbum. Ergo quod in illis tu fecisti, plus valet ad dominationem tuam, quàm illorum voluntas ad malitiam suam. Aquilonem & maria tu creasti. *Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt.* Montes isti intelliguntur, sed aliquid significant. Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt. Thabor interpretari dicitur veniens lumen. Sed vnde venit lumen de quo dictum est, Vos estis lumen Matth.5. mundi, nisi ab illo de quo dictum est, Erat lumen ve- Ioan.1. rum quod illuminat omnem hominem venientem in M hunc mundum? Illud ergo lumen quod est lumen mundi, ab illo lumine venit quod non aliunde accenditur, vt timendum sit ne extinguatur. Ergo venit lumen ab illo, lucerna illa quæ non ponitur sub modio. sed super candelabrum, veniens lumen Thabor. Hermon autem interpretatur anathema eius. Merito venit lumen, & factum est anathema eius, cuius nisi diaboli vulnerati superbi? Vt ergo illuminaremur abs te, datũ est vt anathema nobis esset, qui nos in suo errore & superbia detinebat, à te nobis est. Ergo Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt, non in meritis suis, sed in nomine tuo: dicent enim isti, Non nobis domine Psal.113. non nobis, sed nomini tuo da gloriam, propter mare sæuiens, ne forte dicant gentes, vbi est deus eorum. *Tuum brachium cum potentia.* Nemo sibi aliquid arroget, Tuum brachium cum potentia: à te facti sumus, à te de- Psal.9. fensi sumus. Tuum brachium cum potentia. *Confirmetur manus tua & exaltetur dextera tua, iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ.* Apparebit in fine iustitia tua & iudicium tuum, nunc occulta sunt ista. Et de iudicio tuo dicitur in alio Psalmo, Pro occultis filij erit manifestatio Psal.9.

iudicij

A iudicij tui & iustitiæ tuæ. Ponētur quidā ad dexteram, Matth.25. & quidā ad sinistram, & expauescent infideles cum viderint quod modo irridentes non credunt, Gaudebūt iusti cum viderint quod modo nō videntes credunt. Iustitia & iudicium præparatio sedis tuæ: vtique in die iudicij. Nunc ergo quid? *Misericordia & veritas præeunt faciem tuam.* Præparationem sedis tuæ, iustitiam tuam & iudicium tuum venturum timerem, nisi antecederet te misericordia & veritas tua. Quid timeam in fine iudicia tua, quando præcedēte misericordia tua deles peccata mea, & exhibēdo veritatem, imples promissa tua? Psal.24. Misericordia & veritas tua præeunt faciem tuam. Vniuersæ, inquit, viæ domini misericordia & veritas. In his omnibus nō exultabimus, aut quod exultamus capiemus, aut verba sufficient lætitiæ nostræ, aut lingua idonea erit explicare gaudium nostrum? Si ergo nulla verba sufficiunt, *Beatus populus sciens iubilationem.* O beate popule putas intelligis iubilationem? Nullo modo beatus es, nisi intelligas iubilationem. Quid est, intelligas iubilationem? B Scias vnde gaudeas, quod verbis ex- 1.Cor.1. plicare non possis. Gaudium enim tuum non de te, vt qui gloriantur, in domino glorientur: noli ergo exultare in superbia tua, sed in gratia dei. Vides ipsam gratiam tantam esse, cui lingua explicandæ non sit idonea, & intellexisti iubilationem: denique si intellexisti in gratia iubilationem, ipsius gratiæ audi commendationē. Beatus certe populus sciēs iubilationem. Quam iubilationem? Vide si non de gratia, vide si non de deo, & omnino non de te. *Domine in lumine vultus tui ambulabunt.* Thabor ille veniens lumen, nisi in lumine vultus tui ambulet, vento superbiæ lucerna extinguitur. Domine in lumine vultus tui ambulabunt. *Et in nomine tuo exultabunt tota die.* Thabor ille & Hermon in nomine tuo exultabunt. Si volunt, tota die in nomine tuo: sin autem exultabunt in nomine suo, non tota die exultabunt. Non enim in gaudio perseuerabunt, quando de seipsis gaudebunt, & per superbiam cadent. Ergo vt tota die exultent, in nomine tuo exultabunt. *Et* Rom.10. *in iustitia tua exaltabuntur.* Non in sua iustitia, sed in tua, ne sint zelum dei habentes, sed non secundum scientiam. Quidam enim notātur ab Apostolo quòd zelum dei habeant, sed non secundum scientiam. Ignorantes C dei iustitiam, & suam volentes constituere, & nō in lu- Ibidem. mine tuo exultantes, iustitiæ dei non sunt subiecti. Sed vnde? Quia zelum dei habent, sed non secundū scientiam. Populus autem sciens iubilationē, illi enim non secundum scientiam: beatus autem populus non nesciens, sed sciēs iubilationem, vnde debet iubilare, vnde debet exultare, nisi in nomine tuo ambulans in lumine vultus tui? Et exaltari quidem merebitur, sed in tua iustitia. Auferat de medio iustitiam suam, & humilietur: veniet dei iustitia, & exaltabitur. Et in iustitia tua exaltabuntur. *Quoniam gloria virtutis eorum tu es, & in be-* Psal.88. *neplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.* Quia tibi beneplacuit, non quia nos digni sumus. *Quoniam domini est susceptio.* Nam ego vt cumulus arenæ impulsus sum vt caderem, & cecidissem nisi dominus suscepisset me: quoniam domini est susceptio. *Et sancti Israel regis nostri.* Ipse susceptio, ipse te illuminat: in eius lumine tutus es, in eius lumine ambulas, iustitia eius exaltaris. Ipse te suscipit, infirmitatem tuam ipse custodit, ipse te facit robustum de se, non de te. *Tunc locutus es in aspectu filiis tuis & dixisti.* Locutus es in aspectu tuo, reuelasti hoc Prophetis tuis. Ideo locutus es eis in aspectu, id est, in reuelatione, vnde Prophetę videntes dicebantur: viderunt quiddam intus quod dicerent foris, & in occulto D audierunt quod palam prædicauerunt. Tunc locutus es in aspectu filiis tuis, & dixisti, *Posui adiutorium super potentem.* Intellexistis quem potentem? *Exaltaui electum de populo meo.* Intelligitis quem electum, quem iam gaudetis exaltatum. *Inueni Dauid seruum meum.* Iustum Dauid, ex semine Dauid. *In oleo sancto meo vnxi eum.* De Psalm.44. illo enim dicitur, Vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. *Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum.* Secundum quod sus- 1.Reg.16. ceptio hominis facta est, secundum quod caro in vte- Psal.44. ro virginis assumpta est, secundum quod ab illo qui in Luca.1. forma dei æqualis est patri, forma serui suscepta est, & Philip.2. factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. *Non proficiet inimicus in eo.* Sæuit quidem inimicus, sed non proficiet in eo: solet quidem nocere, sed non nocebit. Quid est ergo quod affliget? Exercebit, non nocebit. Proderit sæuiendo, quia in quos sæuit coronabuntur vincendo. Quid enim vincitur, si nihil contra nos sæuit? Aut vbi adiutor noster deus, si nos non dimicamus? Inimicus ergo faciat quod suum est, E sed non proficiet inimicus in eo. *Et filius iniquitatis non apponet nocere ei. Et concidam inimicos eius à facie illius.* Conciduntur à conspiratione sua, & quòd credunt conciduntur. Paulatim enim credunt, tanquam comminuto capite vituli venient in potum populi dei. Comminuit Exod.32. enim caput vituli Moyses, sparsit in aqua, & dedit bibere filiis Israël. Comminuuntur omnes infideles, credunt paulatim, & à populo dei bibuntur, in corpus Christi traiiciuntur. Et concidam inimicos eius à facie illius. *Et eos qui oderunt eum fugabo.* Fugabo ne noceant. Sed fugatorum istorum forte aliqui dicunt, Quò ibo à Psal.138. spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Et videntes non se habere quò fugiant ab omnipotente, conuersi fugiunt ad omnipotentem. Et eos qui oderunt eum fugabo. *Et veritas mea & misericordia mea cum ipso est.* Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Mementote quantum potestis, quàm sæpe nobis commendentur duo hæc, vt reddamus illa deo. Sicut enim ipse exhibuit nobis misericordiam, vt deleret peccata nostra: & veritatem, vt impleret promissa sua: sic & nos ambulantes in via eius debemus ei reddere misericordiam F & veritatem: misericordiam, vt miserorum misereamur: veritatem, vt non inique iudicemus: non tibi tollat veritas misericordiam, nec misericordia impediat veritatem. Si enim per misericordiam iudicaueris cōtra veritatem, aut quasi rigida veritate oblitus fueris misericordiam, non ambulabis in via dei, vbi misericordia & veritas occurrerūt sibi. *Et in nomine meo exaltabitur cornu eius.* Quid opus est vt immoremur? Christiani estis, Christum agnoscite. *Et ponam in mari manum e-* Psal.84. *ius.* Hoc est, dominabitur gentibus. *Et in fluminibus dexteram eius.* Flumina currunt in mare, cupidi homines in amaritudinem huius seculi prolabuntur, omnia tamen genera ista Christo subdita erunt. *Ipse inuocabit me, pater meus es tu, deus meus & susceptor salutis meæ. Et ego primogenitum ponam eum, excelsum apud reges terræ.* Martyres nostri quorum natalitia celebramus, sanguinem suum propter hæc credita & nondum visa fuderunt: quanto fortiores nos esse debemus videndo, per quod illi crediderunt? Excelsum enim apud reges terræ illi nondum viderunt Christum, adhuc principes conueniebant in vnum aduersus dominum & aduersus Christum eius. Nondum impletum erat quod in ipso Psalmo sequitur, Et nūc reges intelligite, erudimini omnes

qui iu-

G qui iudicatis terram, Iam ergo factus est Christus excel-
Psalm. 2. sus apud reges terræ. *In æternum seruabo illi misericordiam meam, & testamentum meum fidele ipsi.* Propter ipsum fidele testamentum, in ipso mediatum est testamentum, ipse mediator testamenti, ipse signator testamenti, ipse fideiussor testamenti, ipse testis testamenti, ipse hæreditas testamenti, ipse cohæres testamenti. *Et ponam in seculum seculi semen eius.* Non tantum in hoc seculo, sed in seculum seculi, quò transibit vtique semen eius. Quę est
Gala. 3. hæreditas eius? Semen Abrahæ quod est Christus: si autem vos Christi, ergo Abrahæ semen estis. Et si in æternum accepturi hæreditatem, ponet in seculum seculi semen eius. *Et thronum eius sicut dies cœli.* Throni regum terrenorum, sicut dies terrę. Alij sunt dies cœli, alij sunt dies terræ. Dies cœli anni sunt illi, de quibus dicitur,
Psal. 101. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Dies terræ succedentibus vrgentur, præcedentes excluduntur: nec qui succedunt manent, sed veniunt vt eant, & penè antequam veniant eunt. Isti sunt dies terræ. Dies autem cœli quæ? Et vnus dies cœli, & illi anni non deficientes, nec initium habent nec terminum, nec vllus
H dies ibi angustatur inter hesternum & crastinum. Nemo ibi expectat futurum, nemo ibi perdit præteritum, sed dies cœli semper præsentes sunt, vbi erit thronus eius in æternum. Quod restat, si placet, seruemus, quoniam longus est psalmus, & adhuc vobiscum aliquid in nomine Christi acturi sumus. Reficite ergo vires, non dico animi vestri: nam video quòd animo infatigabiles estis, sed propter seruos animæ vt durent in ministerio corpora vestra, aliquantulum reficiemini, & refecti ad cibos redite.

Concio secunda de secunda parte eiusdem Psalmi.

AD reliqua psalmi de quo in matutino locuti sumus animum intendite, & pium debitum exigite eo reddituro per nos, qui fecit nos & vos. Dominus Christus in superioribus psalmi ex promisso dei annũciabatur, & adhuc in his verbis etiam quæ tractaturi sumus, ipse annunciatur: de illo enim inter cætera paulò superius dictum erat, Et ego primogenitum ponã eum, excelsum apud reges terræ. In ęternum
I seruabo illi misericordiã meam, & testamẽtum meum fidele ipsi. Et ponam in seculum seculi semen eius, & thronum eius sicut dies cœli. De his & de omnibus supra ab ipso exordio quæ potuimus diximus: sequitur autem, *Si dereliquerint filij eius legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint. Si iustificationes meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, Visitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorum. Misericordiam vero meam non dispergam ab eo, neque nocebo eos in veritate mea. Neque prophanabo testamentum meum, & quæ procedunt de labiis meis non reprobabo.* Magnum firmamentum, firmamentum promissionis dei. Filij huius Dauid, filij sunt sponsi: omnes ergo Christiani, filij eius dicuntur. Multum est autem quod promittit deus, quia si Christiani, hoc est, filij eius dereliquerint, inquit, legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint, si iustificationes meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, non contemnam eos, neque in perditione dimittam eos. Sed quid faciam? Visitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorum. Non ergo tantum misericordia vocantis est, sed & verberantis & flagellantis. Sit itaque manus paterna super te, & si filius bonus es, noli repellere disciplinam patris tui. Quis est enim filius cui non K
dat disciplinam pater eius? Det disciplinam, dum non auferat misericordiam. Cædat contumacem, dum tamen reddat hæreditatem. Tu si promissa patris bene agnouisti, non timeas flagellari, sed exhæredari. Quem Hebr. 12.
enim diligit deus, corripit, flagellat autẽ omnem filium quem recipit. Peccator filius dedignatur flagellari, cum sine peccato videat vnicum flagellatum? Visitabo ergo, ait, in virga iniquitates eorum: sic & Apostolus cõminatur. Quid vultis? In virga veniam ad vos? Absit vt 1. Cor 4.
dicerent pij filij, si cum virga venturus es, noli venire. Melius est enim erudiri in virga patris, quàm in blandimento perire prędonis. Visitabo, inquit, in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorũ. Misericordiam vero meam non dispergam ab eo. A quo? Ab illo scilicet Dauid, cui talia promisi, quẽ vnxi in oleo sancto meo præ participibus suis. Agnoscitis eum à quo non disperget deus misericordiam suam, ne quis forte solicitus dicat, quandoquidem Christum dicit, à quo se misericordiam suam non dispersurũ esse confirmat, quid ergo peccator? nunquid enim hoc dixit, Misericordiam autem meam non dispergam ab eis? Visitabo, L
inquit, in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorum. Expectabas ad securitatẽ tuam, misericordiam vero meam nõ dispergam ab eis. Et quidem hoc nonnulli codices habent, sed emendaciores non habent: tamen & qui hoc habent, nihil ab re habẽt. Quomodo enim à Christo misericordiam suam non dispergit? Nunquid ipse saluator corporis, vel in terra, vel in cœlo peccauit, qui sedet ad dexteram eius, & interpellat pro nobis? A Christo tamen, sed à membris eius, à cor- Rom. 8.
pore eius quod est Ecclesia. Sic enim pro magno dicit, quòd ab illo non dispergat misericordiam suam, quasi non agnoscamus vnigenitum filium qui est in sinu patris: non enim pro persona sua ibi comparatur homo, sed vna persona est deus & homo. Ergo ab eo nõ dispergit misericordiam suam, cum à mẽbris eius, cũ ab eius corpore nõ dispergit misericordiam suam, in quo & ipse in terra persecutiones patiebatur, cum iam sederet in cœlo, & nõ de cœlo clamabat, Saule Saule, quid Act. 9.
persequeris seruos meos: nec, quid persequeris sanctos meos: nec, quid persequeris discipulos meos, sed, quid me persequeris? Sicut ergo cum eum sedentem in cœ- M
lo nemo persequeretur clamauit, quid me persequeris, cum caput membra sua cognosceret, & à cõpage corporis sui caput charitas non separaret: sic cum misericordiam suam nõ dispergit ab eo, à nobis vtique non dispergit, qui sumus mẽbra eius & corpus eius: nec ideo tamẽ debemus securi peccare, & peruerse nobis polliceri, quoniam quicquid fecerimus non perimus. Sunt enim quædam peccata & quædã iniquitates, de quibus quidem disserere atque definire, aut impossibile nobis est, aut si iam esset possibile, certe tempori lõgum esset. Nemo enim potest se dicere esse sine peccato, quia si di-
xerit mentietur. Si enim dixerimus, quia peccatum nõ 1. Ioan. 1.
habemus, nosipsos decipim⁹, & veritas in nobis nõ est. Ergo vnusquisque pro peccatis suis necessario flagellatur, sed ab eo si Christian⁹ est dei misericordia nõ dispergitur. Planè si in tãtas ieris iniquitates, vt repellas à te virgam verberãtis, si repellas manum flagellantis, & de disciplina dei indigneris, & fugias à patre cędente, & nolis eum verberantem patrem pati, quia non parcit peccanti, tu te alienasti ab hęreditate, ipse te nõ abiecit: nam si maneres flagellatus, non remaneres exhæredatus. Misericordiam vero, inquit, meam non dispergam ab eo,

A ab eo, neq; nocebo in veritate mea. Ad hoc enim non dispergetur misericordia liberantis, vt non noceat veritas vindicātis. Neq; prophanabo testamentū meum, & quæ procedunt de labiis meis non reprobabo. Non quia filij eius peccant, ideo ego mendax inueniar: promisi, facio. Pone quia volunt illi etiā cum desperatione peccare, & stare omnino in peccato, vt offendant oculos patris, & exhæredari mereātur: nónne ipse est deus, (Matth. 3.) de quo dictum est, de lapidibus istis suscitabit filios Abrahæ? Itaque dico vobis fratres, multi Christiani tolerabiliter peccant, multi flagello à peccato corrigūtur, & emendantur, & sanantur: multi omnino auersi, dura ceruice obnitentes aduersus disciplinā patris, & ipsam omnino dei hæreditatem recusantes, babentes tamen signum Christi, eunt in tales iniquitates, vt non possint nisi recitari inter eos, quoniam qui talia agunt regnum (Gala. 5.) dei nō possidebunt. Nō tamen propter hos remanebit (Matth. 3. & 13.) Christus sine hæreditate, nō propter paleam etiam frumēta interibunt, non propter pisces malos nihil ex illa (2. Timo. 2.) sagena mittetur in vascula. Nouit dominus qui sunt e(Rom. 8.)ius: securus enim ꝓmisit, qui nos antequā essemus prædestinauit: quos autem prædestinauit, illos & vocauit: quos autem vocauit, illos & iustificauit: quos autem iu-

B stificauit, illos & glorificauit. Peccent quantum volunt desperati, respōdeant membra Christi, Si deus pro nobis quis contra nos? Non ergo nocebit deus in veritate sua, non erit fallax, nec prophanabit testamētum suum. Manet immobile testamentum eius, quia ipse sibi præsciens prædestinauit hæredes. Et quæ procedunt de labiis eius non reprobabit. Audisti iam confirmationem tuam: audi securitatem tuam, si te in membris Christi esse cognoscis. *Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar.* Expectas vt iterum iuret deus: quotiens iuraturus est, si semel inrando mentitur? Vnam iurationem pro vita nostra habuit, qui pro nobis ad mortem vnicum suum misit. Semel iuraui in sancto meo si Dauid mentiar. *Semen eius in æternum manebit.* In æternum manet semen eius, quia nouit dominus qui sunt eius. *Et sedes eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis.* Sedes eius, quibus dominatur, in quibus sedet, in quibus regnat. Si sedes eius, & membra eius: quia etiam membra nostra sedes sunt capitis nostri. Videte quemadmodum cætera omnia membra nostra caput

C portent: caput autē ipsum super se non portat aliquid, sed ipsum portatur à cæteris mēbris nostris, quasi totū corpus hominis sedes sit capitis. Sedes ergo eius om(Matth. 13.)nes, in quibus regnat deus. Sic erunt, inquit, omnes in conspectu meo sicut sol: quia iusti fulgebunt in regno patris mei sicut sol. Sed sol spiritaliter, non corporaliter: sicut lucet iste de cœlo quem facit oriri super bo(Matth. 5.)nos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Denique iste sol in conspectu est, non solum hominum, verumetiam pecorum minutissimarumq; muscarum. Quod enim quorumlibet vilissimorum animalium nō videt solem istū? At vero de isto sole quid ait proprie? Sicut sol in conspectu meo, non in conspectu hominū, non in conspectu carnis, non in conspectu mortalium animalium, sed in cōspectu meo. Et sicut luna, sed quæ luna? Perfecta in æternum. Etenim etsi perficitur luna ista quam nouimus, alio die incipit minui posteaquam perfecta fuerit. Sicut luna, inquit, perfecta in æternum, sic perficietur sedes eius tanquā luna: sed luna in æternum perfecta. Si sol, quare & luna? Per lunam solent significare scripturæ mortalitatem carnis huius, propter augmenta & detrimenta, propter transitorium speciem.

D Denique & Hiericho luna interpretatur. Et vtique quidam qui descendebat ab Hierusalem in Hiericho, in(Luca. 10.)cidit in latrones: descendebat enim ab immortalitate ad mortalitatem. Similis est ergo caro ista lunæ, quæ omni tempore & omni mense patitur augmēta & detrimenta: sed erit caro ista nostra in resurrectione perfecta, & testis in cœlo fidelis. Itaque si in solo animo perficeremur, tantummodo soli nos compararet. Rursus si in solo corpore perficeremur, tantummodo lunæ nos compararet. Sed quia perficiet nos deus & in animo & in corpore, secundum animum dictum est, sicut sol in conspectu meo, quia animum non videt nisi deus: & sicut luna iam caro perfecte in æternum, in resurrectione mortuorū, & testis in cœlo fidelis. Quia vera dicebantur omnia de resurrectione mortuorum, obsecro vos audite hoc iterum planius, & mementote. Scio enim quosdam intellexisse, alios vero fortasse quid dixerim adhuc inquirere. In nulla re sic contradicitur fidei Christianæ, quàm in resurrectione carnis. Denique ille qui natus est in signum, cui contradici(Luca. 2.)tur, & ipse carnem suam resuscitauit, vt obuiam iret contradictori: & qui posset membra sua sic sanare, vt ea vulnerata fuisse non appareret, cicatrices seruauit in corpore, vt vulnus dubitationis sanaret in corde. In

E nulla ergo re tam vehementer, tam pertinaciter, tam obnixe & contentiose contradicitur fidei Christianæ, sicut de carnis resurrectione. Nam de animi immortalitate multi etiam Philosophi gentium multa disputauerunt, & immortalem esse animum humanum pluribus & multiplicibus libris conscriptum memoriæ reliquerunt. Cum ventum fuerit ad resurrectionem carnis, non titubant, sed apertissime contradicunt, & contradictio eorum talis est, vt dicant fieri non posse, vt caro ista terrena possit in cœlum ascendere. Ideo luna ista perfecta in æternum, & aduersus omnes contradictores testis in cœlo fidelis. Hæc de Christo promissa sunt, quàm certa, quàm firma, quàm aperta, quàm indubitata. Nam etsi quædam sunt tecta mysteriis, quædam tamen sic manifesta, vt ex ipsis facillime aperiantur obscura. Hæc cum ita sint, videte quid sequitur. *Tu vero repulisti & ad nihilum deduxisti, distulisti Christum tuum. Auertisti testamentum serui tui, prophanasti in terra sanctitatem e-*

F *ius. Destruxisti omnes macerias eius, posuisti munitiones eius formidinem. Diripuerunt eum omnes transeuntes viam, factus est opprobrium vicinis suis. Exaltasti dexteram inimicorum eius, iocundasti omnes inimicos eius. Auertisti adiutorium gladij eius, & non es opitulatus ei in bello. Dissoluisti eum ab emundatione, & sedem eius in terra collisisti. Minuisti dies sedis eius, perfudisti eum confusione.* Quid est hoc? Illa omnia promisisti, tu vero ista contrarie fecisti. Vbi sunt promissiones ad quas pauloante gaudebamus, de quibus tam alacriter plaudebamus, de quibus securi gratulabamur, quasi alius promiserit, alius euerterit? Quod mirandum est: non alius, sed tu. Tu vero qui promittebas, tu qui confirmabas, tu qui propter dubitationem humanam etiam iurabas, illa promisisti, ista fecisti. Vbi tenebo iusiurādum tuum, vbi inueniam promissum tuum? hæc promisisti, hæc fecisti. Quid est hoc? Ita vero falsum promitteret deus, aut falsum iuraret? Quare ergo illa promisit, & ista fecit? Ego dico quia ista fecit, vt promissa firmaret. Sed quis ego qui ista dico? Videamus si hoc veritas dicit, tunc non erit inane quod dico. Dauid positus erat, cui promitterentur hæc omnia in semine eius quod est Christus implenda. Propter promissa ergo quæ dicta sunt ad Dauid, expectabāt homines impleri in Dauid.

G Proinde ne quisquã Christianus cum diceret de Chri-
sto dixit: alius diceret, non,sed de illo Dauid dixit, &
erraret cum diceret,cum videret impleta omnia esse in
Dauid: destruxit ea in Dauid, vt cum videas ea in illo
non impleta quæ necesse est impleri,queras alterum in
Gene.25. quo ostẽdatur impleri. Ita etiam dictum est de Esau &
Iacob,Maior seruiet minori: & inueniemus maiorem
adoratum à minore,cum scriptũ sit, Maior seruiet mi-
nori. Et cum in illis duobus præcedẽtibus videris non
impletum,expectes duos populos, in quibus impleatur
quod non mendax deus polliceri dignatur. Ecce ex se-
mine tuo dixit Dauid,ponam super sedem tuam. Pro-
3.Reg.11. misit ex semine eius in æternum aliquid,& natus est Sa-
lomon. Factus est autem tantæ sapientiæ tantæq; pru-
dentiæ, vt promissio dei de semine Dauid in illo pu-
taretur impleta. Sed cecidit Salomon, & dedit locum,
sperandi Christum, vt quoniam deus nec falli posset
nec fallere, quem sciebat casurum, non in eo poneret
promissum suum, sed post casum eius respiceres tu
deum,& flagitares promissum tuũ. Ergo domine mẽ-
titus es? Non imples quod promisisti? nõ exhibes quod
H iurasti? Forte hic dicturus tibi erat deus, Iuraui quidem
& promisi,sed iste noluit perseuerare. Quid ergo tu do
mine deus,non præsciebas istum non perseueraturum?
Vtique sciebas. Quare ergo in non perseueraturo mihi
quod æternum esset promittebas? nónne tu dixisti? Si
dereliquerint legem meam, & in iudiciis meis nõ am-
bulauerint,& mandata mea non custodierint,& testa-
mentum meum prophanauerint, manebit tamen pro-
missio mea, implebitur iuratio mea. Semel iuraui in
sancto meo,intus in secreto quodã, in ipso fonte, vn-
de Prophetæ biberunt qui nobis hęc eructauerunt. Se-
mel iuraui,inquit,si Dauid mentiar. Exhibe ergo quod
iurasti,redde quod promisisti. Sublatum est de isto Da-
uid,ne expectaretur in isto Dauid. Expecta ergo quod
promisi,nouit illud & ipse Dauid: vide enim quid di-
cat, Tu vero repulisti & ad nihilũ deduxisti. Ergo vbi
est quod promisisti? Distulisti Christum tuum: quamuis
tristia quædã enumeret, in hoc tamẽ verbo reficit nos.
Manet omnino deus quod promisisti, nã & Christum
tuum non abstulisti,sed distulisti. Huic ergo Dauid in
quo sperabãt ignari promissa sua deum completurum,
videte quid accidit,vt promissa dei firmius in alio spe-
rata compleantur. Distulisti Christum tuum, euertisti
I testamentum serui tui. Vbi est enim testamentum vetus
Iudęorũ? vbi est terra illa promissionis,in qua habitan-
tes peccauerunt,qua deleta migrauerunt? Regnum Iu-
dæorum quæris,non est: altare Iudæorum quæris,non
est: sacrificium Iudæorum quæris,non est: sacerdotium
Iudæorum quæris,non est. Euertisti testamentum serui
tui,prophanasti in terra sanctitatẽ eius. Sancta illa quæ
habebant,terrena esse ostẽdisti. Destruxisti omnes ma-
cerias eius quibus eum munieras. Quando enim diri-
peretur,nisi maceriæ dirutæ fuissent? Posuisti munitio-
nes eius formidinem. Quid est formidinem? vt dicatur
Rom.11. peccantibus,Si deus naturalibus ramis nõ pepercit,ne-
que tibi parcet. Diripuerunt eum omnes transeuntes
viam,omnes scilicet gẽtes per viam,hoc est,per vitam
istã transeuntes diripuerunt Israël,diripuerunt Dauid.
Psal.62. Primũ videte frusta eius in omnibus gentibus: de ipsis
enim dictum est, Partes vulpium erunt. Reges quippe
impios vulpes appellauit scriptura, dolosos & timi-
dos,quos terret virtus aliena. Ideo ipse dominus cũ de
Herode comminante loqueretur, Dicite,inquit,vulpi
Lucæ.13. illi. Rex qui neminem hominũ timet, ipse vulpes non
est,leo ille de tribu Iuda,cui dicitur,Ascendisti recum- K
bens,dormisti sicut leo. Potestate ascendisti, potestate Gene.49.
dormisti: quia voluisti dormisti,quia voluisti ascẽdisti:
ideo in alio Psalmo dicit, Ego dormiui. Nónne plana Psal.3.
erat sententia, Dormiui & somnum cepi, & exurrexi,
quoniam dominus suscepit me? Quare additũ est ego?
Et cum magno põdere pronunciatũ est,ego dormiui.
Ego dormiui,illi sęuierunt,illi persecuti sunt: sed si no-
luissem, nõ dormissem. Ego dormiui: ergo de quibus
dictum erat,Partes vulpium erunt: de his dictũ est nũc,
Diripuerũt eum omnes transeuntes viam,factus est op
probrium vicinis suis. Exaltasti dexteram inimicorum
eius,iocũdasti omnes inimicos eius. Aduertite Iudęos,
& videte omnia impleta quæ prædicta sunt. Auertisti
adiutorium gladij eius: Quomodo solebãt pauci dimi-
care,multos prosternere? Auertisti adiutorium gladij e-
ius,& non es opitulatus ei in bello. Merito victus, me-
rito captus,merito à regno suo alienat⁹, merito disper-
sus. Eam enim terram perdidit, pro qua dominum oc-
cidit. Auertisti adiutorium gladij eius, & non es opitu-
latus ei in bello. Dissoluisti eum ab emũdatione. Quid
est hoc? Inter omnia mala magnus hic terror. Quantũ- L
cunque enim cædat deus,quantumlibet irascatur,quã-
tumlibet verberet,flagellet ligatũ, tamẽ flagellet quem
mundet,nõ dissoluat ab emundatione. Si enim dissol-
uit ab emundatione,iam non habet mundandum, sed
proiiciendum. A qua ergo emũdatione dissoluitur Iu-
dæus? A fide. Ex fide enim viuimus,& de fide dictũ est,
Fide mundans corda eorum. Et quia sola fides Christi Acto.15.
mundat, non credentes in Christũ soluti sunt ab emũ-
datione. Dissoluisti eum ab emũdatione,& sedem eius
in terra collisisti, merito & fregisti, minuisti dies sedis
eius. Putabant se in æternum regnaturos: minuisti dies
sedis eius, perfudisti eum confusione. Hæc omnia ve-
nerunt Iudæis, non tamen ablato Christo, sed dilato.
Videamus ergo vtrum impleat deus promissa sua. Post
hæc dura quæ commemorauit euenisse illi populo &
illi regno, ne ibi putaretur deus impleuisse quod pro-
miserat,& nõ daret alterum regnum in Christo, cuius
regni non erit finis, alloquitur eum Propheta & dicit,
Quousque domine auerteris in finem? Forte enim non in fi-
nem & ab ipsis, quia cæcitas ex parte Israël facta est, vt
plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus Rom.11.
fieret. Interea tamen *Exardescet sicut ignis ira tua. Memento* M
quæ est substantia mea. Dauid iste dicit positus in carne in
Iudæis,positus in spe in Christo, Memẽto quæ est sub-
stantia mea. Non enim quia Iudæi defecerunt, defecit
substantia mea. Etenim de illo populo virgo Maria, de
virgine Maria caro Christi, & caro illa non peccatrix,
sed peccatorum mundatrix. Ibi est enim, inquit, sub-
stantia mea. Memento quæ est substantia mea. Non e-
nim omnino interijt radix, veniet semen cui promis- Gala.3.
sum est, dispositum per angelos in manu mediatoris.
Memento quæ est substantia mea. *Non enim vane consti-
tuisti omnes filios hominum.* Ecce omnes filij hominum ie-
runt in vanitatem, tu tamen non vane illos constitui-
sti. Cum ergo ierunt omnes filij hominum in vanita-
tem,quos tu non vane constituisti,vnde eos mundares
à vanitate? Nunquid nihil tibi seruasti? Illud quod tibi
seruasti vnde mũdares homines à vanitate, sanctus il-
le tuus, in eo substantia mea. Ex illo enim mundantur
omnes, quos non frustra constituisti à propria vanita-
te, quibus dicitur, Filij hominum quousque graues Psal.4.
corde, vt quid diligitis vanitatem,& quæritis menda-
cium? Forte soliciti facti conuerterentur à vanitate,
inuenirent

A inuenirent se vanitate inquinatos, quærerēt vnde mū-
Ibidem. darētur. Succurre, fac securos. Et scitote quoniam admirabilem fecit dominus sanctum suum, Sanctū suum admirabilem fecit, inde omnes vanitates mūdauit. Ibi est, inquit, substātia mea, memento eius. Non enim vane cōstituisti omnes filios hominum. Ergo seruasti aliquid vnde mundarentur. Quis est iste quem seruasti? *Quis est homo qui viuet & nō videbit mortem?* Ergo ille homo qui viuet & non videbit mortem, ipse mundat à vanitate: non enim in vanitate cōstituit omnes filios hominum. Aut potest illos contemnere qui fecit illos, nō eos conuerteret, & non mūdaret? Quis est homo qui viuet,
Rom. 6. & non videbit mortem? Surgens enim à mortuis iam non moritur, & mors ei vltra nō dominabitur: deniq;
Psal. 15. cum in alio Psalmo scriptum legatur, Non derelinques animam meā in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem: assumit hoc testimonium apostolica disciplina, & ita in Actibus Apostolorum cōtra in-
Acto. 2. & 15. fideles disputat, dicens, Viri fratres, scimus quia Dauid Patriarcha mortuus est, & caro eius vidit corruptionē: non ergo de illo dictum est, Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Si ergo non de illo dictum est,
B de quo dictum est, Quis est homo qui viuet & nō videbit mortem? Sed forte nullus est, imò quis est vt quæras dictū est, vt nō desperes. Sed forte est aliquis homo qui viuet & nō videbit mortem, nō tamen dixit de Christo qui mortuus est. Nullus omnino homo est qui viuet, & non videbit mortē, nisi qui iam pro mortalibus mortuus est. Nam vt scias quia de illo dixit, vide quid sequitur, Quis est homo qui viuet & nō videbit mortem? ergo nunquam fuit in morte? Fuit. Quomodo ergo viuet, & non videbit mortem? *Eruet animam suam de manibus inferni.* Ecce vere solus omnino, singulariter solus viuit, & non videbit mortem, & eruet animā suam de manibus inferni: quia etsi ceteri fideles eius resurgēt à mortuis, & viuent & ipsi in æternum, & non videbūt mortē, non tamē animam suam ipsi eruent de manibus inferni. Ille qui eruit animā suā de manib⁹ inferni, ipse eruet animas fideliū suorum, ipsi se eruere nō pos-
Ioan. 10. sunt: probat, quia ipse animam suam eruit. Potestatē habeo ponendi animam meā, & potestatē habeo iterum sumendi eam. Nemo tollit eam à me, quia ego dormi-
C ui: sed ipse eā pono à me, & iterū sumo eam, quia ipse est qui eruit animam suam de manibus inferni. Sed & in ipsa fide Christi laboratū est aliquantū, & diu dixerunt gentes frementes, quando morietur & peribit no-
Psalm. 40. men eius? Propter hos ergo iam in Christum credētes, sed aliquandiu laboraturos, sequitur & dicit, *Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ domine?* Iā agnouimus Christum mundatorem, iam tenemus in quo comples promissa. Exhibe in illo quod promisisti, ipse est qui viuet & non videbit mortem. Ipse est qui eruit animā suam de manibus inferni, & nos tamen adhuc laboramus. Dixerūt ista martyres, quorum natalitia celebramus, ipse viuet & non videbit mortem, ipse eruet animā suam de manibus inferni, & nos propter te mortificamur tota die,
Psal. 43. deputati sumus velut oues occisionis. Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ domine? *Quas iurasti Dauid in veritate tua? Memento opprobrij seruorū tuorum.* Iam in illo viuente, iam in illo cœlo ad dexteram patris sedente, opprobria obiecta sunt Christianis: crimen de Christo Christiani diu habuerunt. Vidua illa pariens, & habēs filios
Esaie. 54. abūdātiores quàm illa quæ habebat virū, audiuit igno-
Gala. 4. minias, audiuit opprobria: sed Ecclesia multiplicata extendens in dexteram atque sinistram ignominiā viduitatis suæ, iam non est memor. Memēto domine a-
D pud quem est abundantia suauitatis memoriæ tuæ: memento, noli obliuisci. Quid memēto? Memēto opprobrij seruorū tuorū, *Quod continui in sinu meo multarū gentiū.* Ibā, inquit, prædicare, & opprobria audiebā, & in sinu meo continebam, quia implebā. Blasphemamur, rogamus, quasi purgamenta mundi facti sumus, omnium
1. Cor. 4. peripsema. Diu continuerunt Christiani opprobria in sinu suo, in corde suo, nec audebant resistere cōuiciantibus, antequam crimen videretur respōdere pagano. Nunc iam crimen est remanere paganū. Gratias domino, memor fuit opprobriorum nostrorū, exaltauit cornu Christi sui, fecit admirabilem apud reges terræ. Iam modo nemo insultat Christianis, aut si insultat, nō publice insultat: sic loquitur mala, vt plus timeat audiri, quàm velit credi. Quod continui in sinu meo multarū gentium. *Quod exprobrauerunt inimici tui domine.* Et Iudæi & Pagani, *Quod exprobrauerunt?* Quid exprobrauerunt? *Commutationem Christi tui.* Hoc exprobrauerunt, commutationem Christi tui. Hoc enim obiecerunt, quia mortuus est Christus, quia crucifixus est Christus. Quid obiicitis insani? Quamuis iā nemo est qui obiiciat, tamen
E si qui reliqui remanserūt, quid obiicitis, quia mortuus est Christus? Ille non perimebatur, sed commutabatur. Mortuus dicitur propter triduū. Ecce quid exprobrauerunt inimici tui, non amissionē, nō perditionem, sed planè cōmutationē Christi tui. Mutatus est ille à temporali vita ad æternam, mutatus est à Iudæis ad gentes, mutatus est etiā à terra in cœlū. Eant nūc vani inimici tui, & adhuc exprobrent cōmutationem Christi tui. Vtinā & ipsi mutentur, & cōmutationē Christi tui nō exprobrabūt: sed displicet Christi mutatio, quia ipsi mutari nolunt. Neq; enim est illis cōmutatio, & nō timue-
runt deum, quòd exprobrauerunt inimici tui cōmutationē Christi tui. Et exprobrauerunt illi cōmutationē: Psal. 54.
tu autē quid? *Benedictionem autem domini in æternū, fiat fiat.* Gratias misericordiæ ipsius. Quid dicam aliud, quàm gratias gratiæ ipsius? Nos enim gratias agimus, nō damus, nec reddimus, nec referimus, nec repēdimus gratiā: sed tantū verbis agimus, retribuimus. Ipse nos gratis saluos fecit, ipse impietates nostras attendit, ipse nos non eum quæretes quæsiuit, inuenit, redemit, liberauit à dominatu diaboli & potestate dæmoniorū. Alligauit
F nos fide mundādos, vnde soluit illos inimicos qui nō credūt, & ideo mundari nō possunt. Dicāt qui remāserunt quicquid volunt, quotidie in dies singulos minus minusq; remanebūt: obiiciāt, irrideant, exprobrent, nō interitū, sed cōmutationem Christi tui, nō vident quia cum ista dicunt, deficiunt aut non credendo, aut moriēdo. Illorū enim maledictio tēporalis est, benedictio autē domini in æternū: & ad cōfirmandā benedictionem ne quis timeat, fiat fiat, ista subscriptio est cautionis domini. Securi ergo de promissionibus eius, præterita credamus, præsentia cognoscamus, futura speremus, non nos auertat inimicus à via, vt qui colligit nos tanquā pullos suos sub alis suis, foueat nos: nec aberremus ab alis eius, ne accipiter æthereus rapiat implumes adhuc pullos. Nō enim de se debet Christianus sperare, si vult esse firmus: vapore materno nutriatur. Ille est enim gallina colligens pullos suos, de qua improperatur illi ciuitati infideli Hierusalē, Quotiens volui col- Luce. 13.
ligere filios tuos, tāquā gallina pullos suos sub alis suis, Matth. 23.
& noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta: hinc dictū est, Posuisti munitiones eius formidinem. Quia ergo illi noluerunt contegi sub alis gallinæ huius,

G huius, & tale exẽplum dederunt quo timere debeamus
à volaticis ſpiritibus immundis, quærẽtibus quotidie
quod rapiãt,intremus ſub alas gallinę huius diuinę ſa-
pientiæ, quoniã propter pullos ſuos infirmata eſt vſq;
ad mortẽ, Amemus dominũ deũ noſtrũ, amemus Ec-
cleſiã eius:illum ſicut patrẽ,iſtã ſicut matrem: illũ ſicut
dominũ,hanc ſicut ancillã eius, quia filij ancillæ ipſius
ſumus. Sed matrimoniũ hoc magna charitate cõpagi-
natur.Nemo offendit vnũ,& promeretur alterũ:nemo
dicat,ad idola quidẽ vado,arreptitios quidẽ & ſortile-
gos cõſulo,ſed tamẽ dei Eccleſiã nõ relinquo,catholi-
cus ſum:tenens matrẽ offendis patrẽ:alius itẽ dicit,Ab-
ſit à me,nõ cõſulo ſortilegũ,nõ quæro arreptitium, nõ
quęro diuinationes ſacrilegas,nec eo ad adoranda dę-
monia,nõ ſeruio lapidibus, ſed tamen in parte Donati
ſum.Quid tibi prodeſt nõ offenſus pater,qui offenſam
vindicat matrẽ? Quid prodeſt ſi dominũ cõfiteris,deũ
honoras,ipſum prędicas,filiũ eius agnoſcis,ſedentẽ ad
dexterã patris cõfiteris, & blaſphemas Eccleſiam eius?
Non te corrigunt exẽpla humani cõiugij? Si haberes a-
liquem patronũ,cui quotidie obſequereris, cuius limi-
H na ſeruiendo cõtereres,quem quotidie nõ dico ſaluta-
res, ſed & adorares, cui impenderes fidelia obſequia,ſi
vnũ crimẽ de eius cõiuge diceres, nunquid domũ eius
intrares? Attendite ergo chariſsimi,tenete omnes vna-
nimiter deũ patrẽ & matrẽ Eccleſiã. Natalitia ſancto-
rũ cũ ſobrietate celebrate, vt imitemur eos qui præceſ-
ſerunt,& gaudeant de vobis, qui orãt pro vobis,vt be-
nedictio domini in ęternũ maneat ſuper vos,fiat fiat.

In Pſalmum octuageſimumnonum

Enarratio.

ORatio Moyſi hominis dei, Prænotatur Pſalmus
iſte, per quem hominẽ ſuum deus legem de-
dit populo ſuo, quem per eundẽ hominẽ ſuũ
de domo ſeruitutis liberans,quadraginta an-
per eremum duxit. Fuit ergo Moyſes miniſter veteris
teſtamenti,& Propheta noui teſtamenti:omnia quippe
illa in figura contingebant in illis: ſicut ait Apoſtolus,
1.Cor.10. Scripta ſunt autẽ ad correptionem noſtrã, in quos fi-
nis ſeculorũ obuenit.Secundũ hãc ergo diſpenſationẽ
quæ facta eſt per Moyſen,inſpiciendus eſt Pſalmus iſte
qui ex eius oratione titulum accepit. *Domine*,inquit,*re-
fugium tu factus es nobis in generatione & generationem.* Siue in
omni generatione,ſiue in duabus, vetere & noua, quia
I ſicut dixi,miniſter fuit ille teſtamenti pertinẽtis ad ge-
nerationem veterẽ, & Propheta teſtamenti pertinẽtis
ad generationem nouã. Cuius teſtamenti ſponſor ſpõ-
ſuſq; coniugij,quod de illa generatione ſortitus eſt, ait
Ioan.8. ipſe Ieſus, Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi: de
me enim ille ſcripſit,Non enim credendum eſt ab ipſo
omnino Moyſe iſtum Pſalmũ fuiſſe conſcriptum, qui
vllis eius literis inditus non eſt, in quibus eius cantica
ſcripta ſunt,ſed alicuius ſignificationis gratia tam ma-
gni meriti ſerui dei nomen adhibitum eſt, ex quo diri-
geretur legentis vel audientis intẽtio. Factus es,inquit,
nobis domine refugium in generatione & generatio-
nem. Quale autem refugium factus ſit, quoniã ſcilicet
nobis cœpit eſſe quod non erat,id eſt,refugium: nõ au-
tem ipſe non erat antequã nobis eſſet refugium,ſecutus
adiunxit, *Priuſquam montes fierent, & formaretur terra & orbis
terra,& à ſeculo vſque in ſeculum tu es.* Tu ergo qui ſemper
es,& antequam eſſemus,& antequam mundus eſſet,re-
fugiũ ex quo ad te conuerſi ſumus factus es nobis:non
mihi autem videtur vtcunque intelligẽdum quod ait,
Priuſquam mõtes fierent & formaretur terra: vel ſicut
alij codices habent,quod de vno verbo Gręco expreſ- K
ſum eſt,fingeretur terra. Mõtes quippe partes terrę ſunt
altiores: & vtique ſi antequam formaretur terra deus
eſt à quo terra formata eſt, quid magnum de mõtibus
vel quibuſlibet aliis eius partibus dicitur, cum ſit deus
non ſolum ante terrã, ſed & ante cœlum & terram, &
ante omnem corporalem & ſpiritalẽ creaturã? Sed ni-
mirum vniuerſa creatura rationabilis hac differentia
fortaſſe diſtincta eſt, vt mõtium nomine ſignificaren-
tur celſitudines angelorum,& terræ nomine humilitas
hominum. Et ideo quamuis omnia quæ creata ſunt, nõ
incongrue vel facta vel formata dicantur, tamẽ ſi ver-
borum iſtorum eſt vlla proprietas,facti ſunt angeli,qui
cũ in eiſdẽ cœleſtibus enumerarẽtur operibus, ita enu-
meratio ipſa concluſa eſt, Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe *Gene.1.*
mandauit & creata ſunt. Vnde autẽ homo ſecundum *Pſal.32.*
corpus fieret,terra formata eſt: nã hoc verbo ſcriptura
vtitur,vbi legimus, vel finxit deus, vel formauit deus
hominẽ de limo terræ. Ergo priuſquam fierent ea quæ
in creatura tua ſumma atq; magna ſunt:quid enim ma-
ius rationali cœleſtiq; creatura: & priuſquã fingeretur L
terra vt eſſet qui te agnoſceret & laudaret in terra: &
hoc parũ eſt,quia iſta cœperunt,ſiue in tempore ſiue cũ
tempore,ſed à ſeculo & vſq; in ſeculũ tu es. Quod cõ-
uenientius diceretur ab ęterno in æternum. Non enim
à ſeculo deus, quia eſt ante ſecula:aut vſq; in ſeculum,
cuius eſt finis,cum ſit ille ſine fine:ſed ex ambiguo ver-
bo Græco fit plerunq; in ſcripturis, vt vel ſeculum pro
æterno,vel ęternũ pro ſeculo ponat Latinus interpres.
Optime autem non ait à ſeculo tu fuiſti, & vſque in ſe-
culũ tu eris: ſed præſentis ſignificationis verbũ poſuit,
inſinuans dei ſubſtantiã omnimodo incõmutabilem,
vbi nõ eſt,fuit & erit,ſed tantũmodo eſt: vnde dictum
eſt,Ego ſum qui ſum:&,Qui eſt,miſit me ad vos:Et,mu *Exod.3.*
tabis ea & mutabuntur,tu autem idẽ ipſe es, & anni tui
non deficient. Ecce quæ ęternitas facta eſt nobis refu-
gium,vt in ea maſuri, ad eã de hac tẽporis mutabilita-
te fugiamus. Sed quoniã cum hic ſumus,in magnis &
multis tentationibus viuimus, quibus ne auertamur ab
iſto refugio metuẽdum eſt, intueamur quid cõſequen-
ter oratio poſcat hominis dei. *Ne auertas hominem in hu-
militatem.* Id eſt, ne à tuis æternis atque ſublimibus ho-
mo auerſus,temporalia cõcupiſcat,ſapiatq; terrena. Et
hoc à deo petit quod deus ipſe præcepit, ſimili omni- M
no ſententia qua in oratione dicimus, Ne nos inferas *Matth.6.*
in tentationẽ:denique & hic adiungit, *Et dixiſti,conuer-
timini filij hominum.* Tanquã diceret,hoc à te peto quod
ipſe iuſsiſti,dans eius gratiæ gloriam, vt qui gloriatur,
in domino glorietur, ſine cuius adiutorio, per arbitriũ
voluntatis tentationes huius vitæ ſuperare non poſſu-
mus. Ne auertas,inquit,hominem in humilitatẽ: & ta-
men tu dixiſti.Cõuertimini filij hominũ.Sed da quod
iuſsiſti,precẽ petentis exaudiẽdo, & adiuuãdo volen-
tis fidem. *Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies
heſterna eſt quæ præteriit.* Ideo debemus ad refugiũ tuum,
vbi ſine vlla mutabilitate tu es, ab his prætereuntibus
labentibúſque conuerti: quoniam quantumlibet huic
vitæ longum tempus optetur, mille autem anni ante
oculos tuos tanquam dies heſternus eſt qui præteriit:
non ſaltem tanquam dies craſtinus qui venturus eſt,ita
omnia quę temporis fine clauduntur,pro tranſactis ha
benda ſunt. Vnde & ea ſibi Apoſtoli Pauli poſtpoſuit *Philip.3.*
intentio, quæ retro ſunt obliuiſcentis, vbi temporalia
cuncta oportet intelligi, & in ea quæ antè ſunt extenti,
quæ appetitio eſt æternorum. Ne putarent autem ali-
qui mille

A qui mille annos sic computari apud deum pro vna die, quasi tam longos dies deus habeat, cum hoc ad contemnendam temporis longitudinem dictum sit, ideo addidit, *Et sicut vigilia in nocte*, Cum vigiliæ spatium non habeat amplius quàm tres horas, attamẽ ausi sunt homines præsumere scientiam temporum, quod scire cupientibus discipulis dominus ait, Non est vestrum Acto.1. scire tempora quæ pater posuit in sua potestate: & definierunt hoc seculum sex annorum milibus, tanquam sex diebus posse finiri, nec attenderunt quod dictum est, tanquam dies vnus qui præteriit. Non enim quando dictum est, soli mille anni præterierant, & quod eos maxime debuit admonere ne temporum clauderentur † incerto, quod est sicut vigilia in nocte. († al. Inderentur.) Neque enim sicut de sex diebus aliquid verisimile videntur opinati, propter sex dies primos, quibus deus perfecit opera sua: (Gene.1.) sic etiam sex vigilias, id est, horas decem & octo possunt illi opinationi coaptare. Deinde iste homo dei, vel potius Propheticus spiritus, velut dei legem in secreta eius sapientia conscriptã, vbi vitæ mortalium peccatrici constituit procurrendi modum, & mortalitatis erumnam videtur quodammodo recita-
B re, cum dicit, *Quæ pro nihilo habentur, anni erunt eorum, Mane sicut herba transeat, mane floreat & pertranseat, vespere decidat, induresćat & arescat.* Fœlicitas ergo hæredum veteris testamenti quam pro magno bono expetierunt à domino deo suo, hanc legem accipere meruit in occulta eius prouidẽtia, quam videtur recitare Moyses: quæ pro nihilo habentur, erunt anni eorum. Pro nihilo enim habentur, quæ antequam veniant adhuc nõ sunt, cum venerint iam non erunt: non enim vt assint veniunt, sed vt non sint. Mane, id est, prius sicut herba transeat, mane floreat & pertranseat: vespere, id est, postea decidat, durescat & arescat. Decidat vtique in mortẽ, durescat in cadauere, arescat in puluere. Quæ nisi caro, vbi est (Esaia.40.) concupiscentia damnata carnalium? Omnis enim caro fœnũ, & claritas hominis vt flos fœni, fœnum aruit, flos decidit, verbum autem domini manet in æternũ. Hanc autem pœnã de peccato venisse non tacens, continuo subiecit, *Quoniam defecimus in ira tua, & in indignatione tua conturbati sumus.* Defecimus in infirmitate, conturbati sumus mortis timore, Infirmi enim facti sumus,
C & infirmitatẽ finire trepidamus. Alter te, inquit, cinget, (Ioan.21.) & feret quò tu non vis, quamuis martyrio nõ puniẽdo, (Matth.26.) sed coronãdo. Et ipsius domini anima nos in se trans- (Psal.67.) figurans, tristis erat vsq; ad mortem, quoniam & domini exitus non nisi mortis. *Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo.* Id est, non ab eis dissimulasti. *Seculum nostrum in illuminatione vultus tui*, Subauditur posuisti. In illuminatione autem vultus tui dixit, quod superius, in cõspectu tuo: & seculum nostrum, quod superius, iniquitates nostras. *Quoniam omnes dies nostri defecerunt, & in ira tua defecimus.* Satis in his verbis ostenditur pœnalis esse ista mortalitas. Defecisse dies dicit, siue quòd in eis deficiunt homines amando quæ transeunt, siue quòd ad paucitatem redacti sunt. Quod videtur in consequentibus aperire cum dicit, *Anni nostri sicut aranea meditabuntur, dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni. Si autem in potentatibus octoginta anni, & amplius, eorum labor & dolor.* (Gene.6. Eccle.18.) Hæc quidem verba videntur exprimere breuitatem miseriamq; vitæ huius, quia longæui appellantur hoc tempore etiã qui septuaginta annos vixerunt: vsq; ad octoginta autẽ videntur aliquas vires habere. His vero amplius si vixerint, multiplicatis laboribus & doloribus viuunt. Sed multi & intra septuaginta annos gerũt in-

firmissimam & erumnosissimã senectutem: & sæpe vl- D
tra octoginta annos senes mirabiliter vigere probati sunt. Melius est ergo in his numeris spiritale aliquid perscrutari. Neque enim super filios Adam, per quem vnum hominẽ peccatũ intrauit in mũdum, & per peccatũ mors, (Roma.5.) & ita in omnes homines mors pertransiit, maior ira est dei, quia multo breuius viuunt quàm vixerũt antiqui, cum & vitæ ipsorũ irrisa sit longitudo, vbi mille anni comparati sunt diei hesterno atq; præterito, & horis tribus. Et vtiq; tunc multũ viuebant, quãdo iram dei prouocauerunt vsq; ad diluuium quo perirẽt. Septuaginta porrò anni & octoginta fiunt centũ quinquaginta: quẽ sacratum esse numerũ satis insinuat liber ille Psalmorum: hanc enim habent in significatione rationem centum quinquaginta, quam quindecim. Qui numerus fit septem & octo coniunctis, quorũ primus insinuat propter sabbati obseruationẽ testamẽtum vetus, secundus testamẽtum nouum propter domini resurrectionem: Hinc sunt in tẽplo quindecim gradus, hinc sunt in Psalmis quindecim cantica graduũ, (Psal.119.) hinc quindecim cubitis summos montes aqua diluuij superauit, (Gene.7.) & si quibus aliis locis sacratus commendatur hic numerus. Ergo anni nostri, inquit, sicut aranea medita- E
buntur. In rebus corruptibilibus laboramus, corruptibilia opera texebamus, quę nos, secundũ Esaiam Prophetam, minime contegebant. Dies annorũ nostrorum in ipsis septuaginta anni, si autẽ in potentatibus octoginta anni. Aliud est in ipsis, aliud in potentatibus: In ipsis, hoc est, in annis vel diebus ipsis, quod datur intelligi in tẽporalibus rebus. Ideo septuaginta, quia temporalia promitti videntur in veteri testamento. Si autẽ non in ipsis annis, sed in potentatibus, id est, non in rebus temporalibus, sed in æternis, octoginta anni quod nouum testamentũ in spe est renouationis & resurrectionis in æternum. Et amplius, eorum labor & dolor, id est, quisquis hanc fidem transgreditur, & amplius aliquid quęrit, labores inueniet & dolores. Potest & sic intelligi, Quia licet in nouo testamento constituti sumus, quod octogenarius significat numerus, amplius habet hæc vita nostra laborem & dolorẽ, dum in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri. Spe enim salui facti sumus, & quod (Roma.8.) nondum videmus, per patientiam expectamus. Et hoc F
ad misericordiam dei pertinet: vnde sequitur & dicit,

Quoniam superuenit mansuetudo, & corripiemur. Quem enim diligit deus, corripit, (Hebræ.12.) flagellat autem omnem filium quem recipit: & dat etiam magnis quibusdam stimulum carnis à quo colaphizentur, (2.Cor.12.) ne extollantur in magnitudine reuelationum suarum, vt virtus in infirmitate perficiatur. Quidam sanè codices non habent, corripiemur, sed erudiemur, quod ad eandem mansuetudinem reuocatur: non enim potest erudiri quisquam sine labore & dolore, quia virtus in infirmitate perficitur. *Quis nouit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare?* Valde paucorum hominum est, inquit, nosse iræ tuæ potestatem, quia plerisque ita magis cum parcis irasceris, vt non ad iram, sed potius ad mansuetudinem tuam pertinere intelligatur labor & dolor, quo corripis erudisque quos diligis, ne pœnis excrucientur æternis: sic enim legitur in alio Psalmo, Iritabit dominum peccator, pro magnitudine iræ suæ nõ exquiret. Quis ergo nouit? Id est, quotusquisque reperitur qui nouerit potestatẽ irę tuæ, & præ timore tuo iram tuam dinumerare? Etiam hic subauditur, quis nouit. Quàm difficile inuenitur qui nouerit ita præ timo-

G re tuo dinumerare iram tuam, vt etiam hoc addat, &
ad eam intelligat pertinere, quòd nõnullis quibus plus
irasceris parcere videaris, vt prosperetur peccator in
via sua,& maiora recipiat in nouissimo. Potestas quip-
pe humanæ iræ cum corpus occiderit,amplius non ha
Matth. 10. bet quid faciat : deus vero habet potestatem & hic pu-
nire,& post corporis mortem mittere in gehennã. Et à
paucis eruditis maior eius ira intelligitur,vana & sedu
Psal. 72. ctoria fœlicitas impiorũ. Hanc ille nõ nouerat cuius pe
ne cõmoti sunt pedes,quia zelauit in peccatoribus, pa-
cem peccatorũ intuens : sed didicit eam cũ intraret in
sanctuariũ dei, & intelligeret in nouissimis, quò pauci
intrant vt discant præ timore dei dinumerare irã eius,
& prosperitatem hominum malorum numero appli-
care pœnarum. *Dexteram tuam sic notã fac.* Hoc enim ma
gis habent & codices Græci,non sicut quidam Latini.
Dexteram tuam sic notam fac mihi. Quid est ergo,dexterã
suã sic notam fac,nisi Christum tuum,de quo dictũ est,
Esaiæ.53. Et brachium domini cui reuelatũ est: sic notum fac,vt
in eo discant fideles tui ea magis à te poscere,& spera-
re præmia fidei quæ non apparent in veteri testamẽto,
H sed reuelantur in nouo,ne arbitrentur pro magno ha-
bendam & cupiendam vel adamandam esse terreno-
rum ac tẽporalium bonorũ fœlicitatem,& cõmouean-
Psal. 72. tur pedes eorum cum eam viderint & in eis qui te non
colunt,& gressus eorũ effundantur in lapsum,dum ne-
sciunt dinumerare irã tuam? Deniq; secundum oratio-
nem hãc hominis sui sic notum fecit Christum suum,
vt suis passionibus demonstraret,nõ ea munera quæ vi
dentur sonare in veteri testamento, vbi sunt vmbræ fu
Matth. 25. turorũ,sed æterna esse cõcupiscenda. Potest in isto sen-
Hebr. 12. su etiam dei dextera intelligi,in qua iustos suos ab im-
piis segregabit:quia & ipse bene sic innotescit cũ flagel
lat omnẽ filium quem recipit,neq; in peccatis suis pro-
sperari sinit plus irascendo,sed in mãsuetudine sinistrã
flagellat vt emẽdatam ad dexterã ponat:& illud quod
pleriq; codices habent,Dexteram tuã sic notam fac mi
hi:ad vtrunq; referri potest, siue ad Christũ, siue ad æ-
ternã fœlicitatẽ. Nam deus ita nõ habet corporalis for
mæ dexteram,sicut nec iram cõmotionibus turbulen-
tam. Quod vero adiungit, *Et compeditos corde in sapientia.*
Alij codices non habent cõpeditos,sed eruditos. Ver-
I bũ enim Græcũ ita in vtraq; significatione similiter so-
nat,vt vna syllaba paululũ differat. Sed cũ illi erudian
tur in sapientia qui iniiciunt,sicut scriptũ est,pedem in
Ecclesiastici. 6. cõpedes eius,non vtiq; pedem corporis,sed pedẽ cor-
dis,& eius velut aureis vinculis alligati à via dei nõ ex-
orbitant,nec fiunt ab illo fugitiui, quodlibet horũ lega
tur, salua est sententia veritatis. Et ipsos enim cõpedi-
tos vel eruditos corde in sapientia,sic notos deus fecit
in nouo testamento,vt pro fide quã Iudæorum & gen
tium detestabatur impietas,omnia cõtemnerent,& eis
se priuare paterentur,quæ magna putãt promissa in ve
teri testamento,qui carnaliter iudicant. Et quoniam cũ
sic noti fierent,vt illa contemnerent,& desyderandis
æternis per suas passiones testimoniũ perhiberẽt, vnde
& testes dicti sunt: sic enim Græce martyres appellan-
tur,multa & multum mala & acerba temporalia pertu
lerunt:hoc attendit iste homo dei, & Propheticus spi-
ritus per Moysi vocabulum figuratus, & ait, *Conuertere
domine quousque, & deprecabilis esto super seruos tuos.* Vox est
eorum vel pro eis, qui multa persequẽte isto seculo ma
la tolerantes innotescunt, compediti corde in sapien-
tia , vt nec tantis malis coacti refugiant à domino ad
huius seculi bona:secundum autẽ illud quod alibi scri-
ptum est, Quousque auertas faciem tuam à me : etiam K
hoc dictũ est, Conuertere domine quousq;. Et vt sciant Psal. 12.
qui multũ carnaliter sapiẽtes deo tribuũt humani cor-
poris formã,auersionem vultus eius, & conuersionem
nõ fieri motu simili motibusq; corporis nostri, in hoc
eodem Psalmo recolant superiora, Posuisti iniquitates
nostras in cõspectu tuo,seculum nostrũ in illuminatio-
ne vultus tui. Quomodo ergo hic dicit,conuertere,vt
sit propicius,quasi faciẽ auertisset iratus:cũ ibi se sic in-
sinuet iratũ,vt non auerterit faciem ab iniquitatibus,&
seculo eorũ quibus irasceretur,sed ea potius in conspe-
ctu suo,& in illuminatione vultus sui posuerit? Quod
autẽ dicitur,quousq;,verbũ orationis † est iustitiæ,non †al. orãtis,
indignationis,† impatientiæ. Sane quod hic positũ est, & mox in-
deprecabilis esto , alij verbũ ex verbo deprecare inter- dignantis.
pretati sunt. Sed qui ait,deprecabilis esto,vitauit ambi-
guum:quia deprecari cõmune verbum est: nam & ille
deprecatur qui deprecationẽ fundit , & ille cui fundi-
tur:dicimus enim, Deprecor te,& deprecor à te. Dein-
de illa bona quę futura sunt,spe anticipans,& velut iã
facta deputans, *Repleti sumus*,inquit,*mane misericordia tua.*
Ergo in his velut nocturnis doloribꝰ & laboribus pro- L
phetia nobis accensa est,sicut lucerna in caliginoso & 2. Petr. 1.
obscuro loco,donec lucescat dies,& lucifer oriatur in
cordibus nostris. Beati enim mundo corde,quoniã ip- Matth. 5.
si deũ videbunt. Tunc replebuntur eo bono iusti,quod
nunc esuriũt & sitiunt, cum per fidẽ ambulantes pere- 2. Cor. 5.
grinantur à domino : vnde & illud alio loco dicitur,
Replebis me lætitia cũ vultu tuo,mane astabunt & cõ- Psal. 15.
templabuntur:& sicut alij dixerunt interpretes, Satiati
sumus mane misericordia tua, tunc satiabũtur: sicut e- Psal. 5.
nim alibi ait , Satiabor dum manifestabitur gloria tua: Psal. 65.
vnde dicitur, Ostẽde nobis patrẽ & sufficit nobis: atq; Ioan. 14.
ipse dominus ait, Ostendam meipsum illi. Quod do-
nec fiat , nihil boni nobis sufficit, nec sufficere debet,
ne desyderium nostrum in via remaneat,quod donec
perueniat extendendum est. Repleti sumus mane mi-
sericordia tua. *Et exultauimus, & iocundati sumus in omni-
bus diebus nostris.* Dies ille,dies est sine fine. Simul sunt il-
li omnes dies,ideo satiaut. Non enim succedentibus
cedunt,vbi nõ est aliquid quod non veniendo nondũ
sit,& veniẽdo iam nõ sit. Omnes simul sunt, quia vnus
est qui stat & non transit,ipsa est æternitas: hi sunt dies M
de quibus dicitur, Quis est homo qui vult vitam,& di- Psal. 33.
ligit dies videre bonos? Hi dies & in alio loco anni ap
pellãtur,vbi deo dicitur, Tu autem idem ipse es,& anni Psal. 101.
tui non deficient. Non enim anni sunt qui pro nihilo
habentur,aut dies sunt qui sicut vmbra declinauerunt,
sed dies sunt qui sunt:quorũ numerum notum sibi fieri
precabatur,qui dicebat, Notum fac mihi domine finẽ Psal. 38.
meum,quò perueniẽdo maneam,vt nihil vlterius iam
requiram, & numerum dierum meorum quis est: vtiq;
qui est, non qui non est:quia dies isti de quibus & illic
consequenter dicit, Ecce veteres posuisti dies meos,nõ
sunt: quia non stant, non manent , celerrima mutabi-
litate transcurrunt , nec vna hora in eis inuenitur in
qua ita simus, vt non alia pars eius transierit , alia ven-
tura sit,nulla stet vt sit. Illi autem anni & dies non de-
ficiunt , in quibus nec nos deficiemus , sed sine defe-
ctu reficiemur . Exæstuet enim anima nostra illorum
dierum desyderio , sitiat ardenter atque vehementer,
vt illic repleamur , ibi satiemur, ibi dicamus quod hic
prædicimus, Satiati sumus mane misericordia tua , &
exultauimus & iocundati sumus in omnibus diebus
nostris. *Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti , an-
nos quibus*

A *nis quibus vidimus mala.* Nunc autē in diebus adhuc ma
lignis dicamus,quod sequitur, *Et respice in seruos tuos & in opera tua.* Ipsi enim serui tui opera tua sunt,nō solum
vt homines sint,sed etiā vt sint serui tui,id est,obedien
Ephe.2. tes iussis tuis. Ipsius enim sumus figmentum, nō solum
in Adam, sed etiam creati in Christo Iesu, in operibus
Philip.2. bonis,quę præparauit deus vt in illis ambulemus. Deus
est enim qui operatur in nobis,& velle & perficere pro
Psal.72. bona voluntate. *Et dirige filios eorum:* Vt sint recti cor-
de,quibus bonus est deus. Bonus est enim deus Israël,
sed rectis corde,non sicut illi cui commoti sunt pedes,
quia pacē peccatorū intuenti displicere cœperat deus,
quasi ista nesciens, quasi ista non curans, & ab humani
generis gubernatione dissimulans. *Et sit splendor domini dei nostri super nos:* vnde dicitur, Signatum est super nos
Psal.4. lumē vultus tui domine. *Et opera manuum nostrarum dirige super nos.* Vt non ea pro rerum terrenarum mercede fa
ciamus:tunc enim non directa,sed curua sunt. Hucusq;
Psalmum istum multi codices habent, sed in nōnullis
legitur ali⁹ vltim⁹ versus, *Et opus manuum nostrarū dirige.*
Cui versui diligētes & docti prænotant stellam, quam
asteriscum vocant, quo significant ea quæ in Hebræo
B vel in aliis interpretibus Græcis reperiūtur,in Septua-
ginta vero interpretatione non sunt. Quem versum si
velimus exponere, id mihi videtur habere sententiæ,
quòd omnia bona opera nostra, vnum opus est chari-
Roma.13. tatis. Plenitudo enim legis, est charitas: nam in supe-
riore versu,cum dixisset,Et opera manuum nostrarum
dirige super nos,isto vltimo non opera,sed opus dixit
manuum nostrarum dirige: tanquam vltimo versu vo
lens ostēdere ipsa opera vnum opus esse: id est,ad vnū
opus dirigi. Tunc enim recta sunt opera,cum ad hunc
Roma.10. vnum finem diriguntur. Finis enim præcepti charitas
est, de corde puro, & conscientia bona, & fide non fi-
Gala.5. cta. Opus ergo vnum est in quo sunt omnia, fides quæ
per dilectionē operatur:vnde etiam dominus in Euan
Ioan.6. gelio dicit,hoc est opus dei vt credatis in eum quē ille
misit. Cum ergo in isto Psalmo,& vita vetus,& vita no
ua, & vita mortalis, & vita vitalis, & anni qui pro ni-
hilo habentur, & dies habentes plenitudinem miseri-
cordiæ veræq; lætitiæ, id est, & pœna primi hominis,
& regnum secundi, satis aperteq; distincta sint: ad hoc
enim existimo hominis dei Moysi nomen titulo eius
C inscriptum, vt eis qui pie rectéque scrutantur scriptu-
ras, eo modo intimaretur etiam legem dei, quæ per
Moysen ministrata est,vbi pro bonis operibus sola vel
penè sola præmia terrenorum bonorum deus pollice-
ri videtur, sine dubio habere sub velamento tale ali-
2.Cor.3. quid, quale iste Psalmus ostendit. Sed cùm quisque
transierit ad Christum, auferetur velamen, & reuela-
buntur oculi eius vt consyderet mirabilia de lege dei,
Psal.118. donante illo,cui dicimus,Reuela oculos meos,& con
syderabo mirabilia de lege tua.

In Psalmum nonagesimum Enarratio.

PSalmus iste est de quo dominum nostrum Ie-
sum Christū diabolus tētare ausus est. Audia-
mus ergo vt possimus instructi resistere ten-
tatori, non præsumentes in nobis,sed in ipso qui prior
tentatus est,ne nos in tentatione vinceremur:illi enim
tentatio non erat necessaria. Tentatio Christi, nostra
doctrina est. Si autē attendamus quid responderit dia-
bolo,vt hoc & nos respōdeamus, quando similiter ten
tat, intremus per ianuam, sicut audistis lectionē Euan-
gelij. Quid est enim intrare per ianuā? Intrare per Chri

stum:ipse enim dixit,Ego sum ianua. Quid est autē in- *Ioan.10.*
trare per Christum? Imitari vias Christi. In quo imita- D
turi sumus vias Christi? Nunquid in ea magnificētia,in
qua deus erat in carne? Aut ad hoc nos exhortatur,aut
hoc à nobis exigit, vt talia miracula qualia fecit ipse,fa
ciamus? Aut vero dominus noster Iesus Christus nón-
ne & modo semper cum patre totum mundum guber
nat? Et nunquid vel ad hoc vocat hominē faciens eum
imitatorem suum, vt cum illo gubernet cœlū & terrā,
& omnia quæ in eis sunt? Aut vt sit & ipse creator, per
quem fiant omnia, sicut per Christum facta sunt om-
nia? Neque ad ista opera te inuitat deus saluator domi-
nus noster Iesus Christus quæ fecit ab initio, de quibus
scriptum est,Omnia per ipsum facta sunt:neque ad illa *Ioan.1.*
quæ fecit in terra:non hoc tibi dicit,Non eris discipu- *Matth.4.*
lus meus nisi ambulaueris super mare, aut nisi suscita-
ueris mortuum quatriduanum,aut nisi oculos cæci na- *Io.11.& 9.*
ti aperueris:non hoc. Quid est ergo intrare per ianuā?
Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Quod *Matth.11.*
factus est propter te,hoc in eo debes attendere vt imi-
teris. Miracula enim & nondum natus de Maria fecit.
Quis enim vsquā fecit,nisi ipse de quo dictum est,Qui *Psal.71.*
facit mirabilia magna solus? In ipsius enim virtute, & E
antea qui fecerunt,potuerunt aliquid facere. In virtute
Christi Helias mortuū suscitauit. Nisi forte maior est *3.Reg.17.*
Petrus quàm Christus,quia Christus voce suscitauit æ- *Ioan.11.*
grotātē: Petrus autē cū pertrāsiret, vmbra ipsius tāgen- *Acto.15.*
di proferebantur ægroti. Potentior ergo Petrus quam *Ioan.19.*
Christus? Quis hoc dementissimus dixerit? Quare er-
go tanta potētia in Petro? Quia Christus in Petro:ideo
dixit,Omnes qui venerūt,fures sunt & latrones, id est,
qui venerūt sua sponte: non sunt à me missi, qui vene-
runt sine me:à me nō sunt missi,in quibus ego non fui,
quos ego non introduxi. Quotquot ergo miracula fa-
cta sunt,siue à præcedētibus,siue à subsequentibus,idē
ipse dominus fecit qui fecit & præsentia sua. Nec ad ip-
sa ergo miracula hortatur, quæ ipse fecit & antequam
esset homo:sed quid te hortatur vt imiteris? Quod nō
posset,nisi factus homo. Tolerare enim passiones nū-
quid posset nisi homo? Mori & crucifigi & humiliari
posset nisi homo? Si ergo & tu cum molestias huius se-
culi pateris quas fecit diabol⁹, siue aperte per homines,
siue occulte sicut Iob,sis fortis, sis tolerans,habitans in
adiutorio altissimi,sicut dicit iste Psalmus,quia si rece- F
das ab adiutorio altissimi, te ipsum nō valēs adiuuare,
cades. Multi enim fortes sunt, quando ab hominibus
patiuntur persecutionem, & vident eos aperte sæuire
in se, & putant quia tunc imitātur passiones Christi, si
aperte eos homines persequātur: si autem occulta dia-
boli persecutione feriantur, putant se non coronari à
Christo. Noli timere quando imitaris Christum, nam
& quando tentauit diabolus dominum, nullus homo *Matth.4.*
fuit in eremo:occulte illum tentauit, sed superatus est,
& aperte sæuiens superatus est. Sic & tu fac si vis intra-
re per ianuam quando occulte tentat inimicus, quādo
postulat hominem, vt aliquid ei noceat per corpora-
les molestias,per febres,per ægritudines,per aliquos la
bores corporis, sicut laborauit Iob. Diabolum non vi-
debat, sed potestatem dei intelligebat: nouerat quia
diabolus in eo nihil posset,nisi ab illo cuius summa po
testas est,permitteretur:totam gloriam deo dabat,po-
tentiam diabolo non dabat. Nam & quando abstulit
diabolus omnia, hoc dixit, Dominus dedit, dominus *Iob.1.*
abstulit. Non dixit, dominus dedit, diabolus abstulit:
quia nihil abstulisset diabolus, nisi permisisset domin⁹.

G Ideo autẽ permisit dominus vt homo probaretur, diabolus vinceretur. Et quando eum plaga percussit, ille permisit: quia cum à capite vsque ad pedes in putredine vermium flueret, nec tunc tribuit diabolo aliquam potentiam Iob: sed cũ ei suggessisset & vxor eius, quam solam reliquerat diabolus, non consolatricem mariti, Iob.2. sed adiutricem sui, & dixisset ei, Dic aliquod verbum in deum, & morere: dixit ei, Locuta es tanquam vna ex insipientibus mulieribus: Si bona suscepimus de manu domini, mala quare non sustinebimus? Ergo qui sic imitatur Christum, vt toleret omnes molestias huius seculi, spes eius in deo sit, vt nec illecebra capiatur, nec timore frangatur, Ipse est

Expositio primæ partis.

Q*Vi habitat in adiutorio altißimi, & in protectione dei cœli commorabitur.* Sicut audistis Psalmum, & cantastis: nam inde incipit Psalmus, quibus autem verbis tentauerit dominum diabolus, cum ad ipsa venerimus agnoscetis: nota sunt enim, *Dicet domino susceptor meus es tu, & refugium meum deus meus.* Quis hoc dicit domino? Qui habitat in adH iutorio altissimi. Quis est qui habitat in adiutorio altissimi? Qui non habitat in adiutorio suo. Quis est qui habitat in adiutorio altissimi? Qui non est superbus, Gene.3. quomodo illi qui manducauerunt vt essent quasi dij, & perdiderunt quod erant facti homines immortales. In adiutorio enim suo habitare voluerunt, non in adiutorio altissimi: ideo suggestionem serpentis audierunt, præceptum dei contempserũt, & inuenerunt hoc euenisse in se quod minatus est deus, non quod promisit diabolus: ergo sic & tu dic, *Sperabo in eum, quoniam ipse eruet me:* non ego me. Vide si aliud aliquid docet, nisi vt tota spes nostra non sit in nobis, non sit in homine. Vnde eruet te? *De muscipula venantium, & à verbo aspero.* De muscipula venantium, magnũ aliquid est: à verbo aspero, quid magnum? Multi in muscipulam venantium per verbum asperum deciderunt. Quid est quod dico? Tendit diabolus & angeli eius, tanquam venantes tẽdunt muscipulas, & longe ab ipsis muscipulis ambulant homines qui in Christo ambulant. Non audet enim in Christo tẽdere muscipulas, circa viam ponit, in via non ponit. Via autem tua Christus sit, & tu non I cades in muscipulam diaboli. Aberranti à via iam ibi est muscipula. Hinc atque hinc ponit laqueos, hinc atque inde ponit muscipulas, inter laqueos ambulas. Sed si vis securus ambulare, noli declinare in dexterã aut sinistram, & sit tibi via ille qui tibi pro te factus est via, vt perducat te ad se per se, & non timebis laqueos venantium. Sed quid est à verbo aspero? Multos per verbum asperum mittit in muscipulam diabolus, verbi gratia, qui voluerint esse Christiani inter paganos, insultatores patiuntur paganos: erubescunt inter insultatores, & à verbo aspero recedentes de via, incidunt in laqueos venantium: & quid tibi facturum est verbum asperũ? Nihil. Nunquid nihil tibi facturus est laqueus, quo te compellit inimicus per verbum asperum? Quomodo retia plerunque tenduntur ad caput sepis, tenduntur auibus, & lapides mittũtur in sepem, lapides illi nihil sunt facturi auibus: quando enim ferit auem, qui lapidem mittit in sepem? Timens autem auis inanem sonum, cadit in retia: sic homines timentes insultatorum verba vana & inania, & erubescentes conuitijs superfluis, cadunt in laqueos venantium, & capiuntur à diabolo. Sed cur non dico fratres quod nõ est tacendum, quod me cogit deus dicere? Quomodolibet hoc accipiatis, cogit me deus dicere: & si non dixero, K ego cado in laqueos venantium. Si enim detractiones hominum timeo vt nõ dicam, ego ipse à verbo aspero cado in laqueos venantium, qui vos moneo vt non timeatis verba hominum. Quid est ergo quod dicturus sum? Quomodo inter paganos qui fuerit Christianus, à paganis audit verba aspera, quibus si erubuerit, cadit in muscipulam venantiũ: sic inter Christianos qui voluerint esse diligẽtiores & meliores, ab ipsis Christianis audituri sunt insultationes. Et quid prodest frater quòd aliquando inuenis ciuitatẽ, vbi nullus est paganus? Nemo ibi insultat Christiano ꝙ Christianus est, quia non ibi inuenitur paganus. Sed sunt multi male viuentes Christiani, inter quos qui voluerit bene viuere, & inter ebriosos sobrius esse, & inter fornicarios castus esse, & inter cõsultatores mathematicorum deum synceriter colere, & nihil tale requirere, & inter spectatores nugacium theatrorum noluerit ire nisi ad Ecclesiam, patitur insultatores ipsos Christianos, & patitur verba aspera, & dicunt, Tu magnus, tu iustus, tu es Helias, tu es Petrus, tu de cœlo venisti: insultant, quocunque se verterit, audit hinc atque inde verbũ asperum. Quod si timet, recedit à via Christi dei, cadit in laqueos venantium. L Quomodo autem cum audiuntur hæc verba, nõ receditur à via: Quid est nõ recedere à via? Quando audit verba aspera, vnde sibi habet facere solatium, vt nõ curet verba aspera, nec recedat à via, & intret per ianuam? Dicat, Qualia verba audio, seruus peccator: Dominus meus audiuit, dæmoniũ habes. Ioan.8. Modo audistis verbum asperum quod dictum est in dominum: non opus erat vt Iesus hoc audiret, sed te monuit aduersus verba aspera, ne incidas in laqueos venantium. *Inter scapulas suas obumbrabit tibi, & sub alis eius sperabis.* Hoc dicit, ne tua protectio à te tibi sit, ne putes quia tu te potes protegere: ille te proteget vt eruat, & eruet de muscipula venantiũ & à verbo aspero. Inter scapulas suas obumbrabit tibi, & à tergo potes intelligere, & à pectore. Scapulæ enim circa caput sunt: sed quia dicit sub alis eius sperabis, manifestum est, quia protectio alarum pansarum facit te esse inter scapulas dei, vt hinc atque hinc alæ dei te ponant in medio, & non timebis ne quis tibi noceat, tantum tu noli inde recedere, quò nullus inimicus audet accedere. M Si gallina protegit pullos suos sub alis suis: quanto magis tu sub alis dei tutus eris, & aduersus diabolum & angelos eius, quæ aëreæ potestates tanquã accipitres circunuolitant, vt infirmum pullum auferant? Ephes.2. Neque enim sine causa comparata est gallina ipsi sapientiæ dei: nam Christus ipse dominus noster & saluator tanquam gallinam se dixit, Hierusalem Hierusalẽ quotiens volui colligere filios tuos, tan- Matth. 23. quam gallina pullos suos, & noluisti. Noluit illa Hierusalem, velimus nos. Illa rapta est ab aëriis potestatibus fugiens alas gallinæ, præsumẽs de viribus suis cum esset infirma: nos confitentes infirmitatem nostram, sub alas dei fugiamus. Erit nobis enim tanquam gallina protegens pullos suos. Non est enim iniuriosum nomẽ gallinæ. Attendite cæteras aues fratres. Multæ aues ante nos fœtant, calefaciunt pullos suos, nulla sic auis infirmatur cum pullis suis quomodo gallina. Attendat charitas vestra hirundines, passeres, & ciconias, videmus extra nidos suos, nec cognoscimus vtrum fœtus habeant. At vero gallinam cognoscimus in infirmitate vocis, & in relaxatione plumarum, tota mutatur affectu pullorum: quia illi infirmi sunt, infirmam se facit. Quia ergo & nos infirmi eramus, infirmam se fecit

sapientia

A sapientia dei: quia verbum caro factum est, & habita-
uit in nobis, vt sub alis eius speremus. *Scuto circunda-*
bit te veritas eius. Quæ sunt alæ, hoc est scutum, quia
nec alæ sunt nec scutum. Si aliquid horum proprie es-
set, nunquid alæ scutum esse possent, vel scutum alæ?
Sed quia figurate per similitudines dici omnia ista pos-
Apoca.5. sunt, ideo & alæ & scutum esse potuerunt. Si vero la-
pis esset Christus, leo nō esset: si leo esset, agnus non es-
Ioan.1. set: ideo & leo & agnus & lapis & vitul⁹, & si quid hu-
Danie.2. iusmodi: quia nec lapis, nec leo, nec agnus, nec vitulus,
sed saluator omnium Iesus Christus. Iste enim similitu-
dines sunt, non proprietates. Veritas eius, inquit, circū-
dabit te. Tanquam scutum veritas eius est, vt non mi-
sceat eos qui in seipsis sperāt cum eis qui in deo sperāt.
Peccator est, & peccator, sed da peccatorem de se præ-
sumentem, contemnentem, peccata sua non confiten-
tem, & dicet, Si deo displicerent peccata mea, nō per-
mitteret me viuere. Alius autem non audebat oculos
Luca.18. leuare, sed percutiebat pectus suum, dicens, Domine,
propitius esto mihi peccatori. Et ille peccator, & ille:
sed ille irridens, iste plangēs: ille contemptor, hic con-
fessor peccatorum suorum. Veritas autem dei quę non
B personas accipit, discernit pœnitentem à defendente,
discernit humilem à superbo, discernit præsumentem
de seipso à præsumente de deo. Ergo veritas eius tan-
quam scuto circundabit te. *Non timebis à timore noctur-*
no: A sagitta volante per diem, à negocio perambulante in tenebris,
à ruina & dæmonio meridiano. Duobus quæ supra dixit,
redduntur duo quæ infra dixit, non timebis à timore
nocturno, à sagitta volante per diē: & propter timo-
rem nocturnum à negocio perambulante in tenebris:
& propter sagittam volantem per diem, à ruina & dæ-
monio meridiano. Quid est timendum in nocte, &
quid in die? Cum quisque ignorans peccat, tanquam
in nocte peccat: cum autem sciens peccat, tanquam in
die peccat. Duo ergo illa leuiora, ipsa sunt grauiora,
quæ repenita sunt. Intendite vt diligenter hoc si domi-
nus annuerit, exponatur vobis: obscurum est enim, &
erit magnus fructus si intellexeritis. Tentationem quæ
fit in ignorantibus leuis, timorem nocturnum appella-
uit: & tentationem quæ fit leuis in scientibus, sagittam
volantem per diem appellauit. Quæ sunt leues tenta-
tiones? Quæ non sic instant, non sic vrgent vt cogant,
sed possunt cito declinata transire. Eadē rursus fac gra
C uia: si persecutor instet, & vehementer terreat ignoran
tes, id est, nondum firmos in fide, nec scientes quòd ad
hoc sunt Christiani vt futurā vitam sperent, cum cœ-
perint terreri de malis temporalibus, putant quòd de-
seruit illos Christus, & sine causa sint Christiani. Non
norunt enim, vt dixi, quia ad hoc sunt Christiani, vt
præsentia superent, & futura sperent, inuenit illos ne-
gocium perambulans in tenebris, & capit eos. Sunt au-
tem quidam qui nouerūt se ad futuram spem vocatos,
quia quod nobis promisit deus, non est de ista terra, nō
de ista vita, quia istæ omnes tentationes tolerādæ sunt,
vt illud accipiamus, illud acquiramus, quod nobis pro-
misit deus in æternum. Norunt ista, sed quando cœpit
persecutor instare vehementius, agitare minis, pœnis,
tormentis, aliquando cedunt, & scientes tanquam in
diem cadunt. Quare autem in meridie? Quia multum
feruet persecutio. Maiores æstus dixit meridiem. Atten
dat hoc charitas vestra de scripturis me probantem.
Quādo de seminātē dicebat dominus, quia exiit semi-
nans seminare, & aliud cecidit in via, aliud in petrosa,
aliud inter spinas, dignatus est ipse exponere similitu-
dinem. Et cum venisset ad petrosam, hoc ait, Hi sunt *Matth.13.*
qui audiunt verbum, & ad horam gaudent ad verbum, D
& in tribulatione quæ fit propter verbū, continuo scā-
dalizantur. Quid enim dixerat de his qui exierāt in pe
trosis? Exorto sole, inquit, aruerunt, quia non habebant
altam radicem. Hi sunt ergo qui ad horam gaudent ad
verbum, & cum persecutio facta fuerit propter verbum
arescunt. Quare arescunt? Quia non habebant firmam
radicem. Quæ est radix? Charitas. Hoc enim dicit Apo *Ephe.3.*
stolus, vt in charitate radicati & fundati. Quomodo e- *1.Timo.6.*
nim radix omnium malorum est cupiditas, sic & radix
omnium bonorum est charitas. Nostis hoc, & sæpe di-
ctum est: sed quare hoc volui commemorare? Vt intel-
ligeretis Psalmum, quia dæmonium meridianum pro-
pter ęstum vehementis persecutionis positum est: sic e-
nim domin⁹ dicit, Ortus est sol, & aruit herba, quia ra- *Matth.13.*
dicem nō habebat: & exponēs nobis quid est à sole are-
scere herbā, dixit, quia persecutione facta nō maneant
illi in fide, quia altam radicem non habebāt. Recte hic
intelligimus dæmonium meridianum persecutionem
vehementem. Qualis fuit illa persecutio aliquando fra
tres commemorem, vnde dominus liberauit Ecclesiā
suam, dignetur attendere charitas vestra. Primo quòd E
imperatores & reges seculi putauerunt se persequendo
tollere posse de terra nomen Christi & nomen Chri-
stianorum, iusserunt vt quisquis se confiteretur Chri-
stianum, feriretur. Quicunque noluit feriri, negauit se
Christianum, sciens quod malum faceret, peruenit ad
illum sagitta volans per diem. Quicunque autem non
curauit præsentem vitam, sed certus sperauit futuram,
declinauit sagittam volantem per diem, confessus est
se Christianum, percussus carne, liberatus est spiritu, ex-
pectare cœpit positus apud deum in quiete, etiam re-
demptionem corporis sui in resurrectione mortuo-
rum. Euasit autem tentationem illam à sagitta volante
per diem. Ergo quicunque se confessus fuerit Christia-
num, feriatur. Quomodo sagitta volans per diem fuit?
Nondum erat dæmonium meridianum flagrās vehe-
mēti persecutione, & faciens magnos æstus etiam for-
tibus. Audite enim quid secutū sit, Cum vidissent ini-
mici quòd multi festinarēt ad martyrium, & tāto plu-
res crederēt in Christum, quāto plures patiebantur, di-
xerunt apud se, Nos occisuri sumus genus humanū, tot
milia qui credūt in hoc nomine? Si occideremus om-
nes, propè nullus in terra remanebit. Cœpit feruere sol, F
cœpit feruescere æstus. Audite enī quid iusserint. Quo-
modo autem iusserant? Quicunque confessus se fuerit
Christianū, feriatur. Iusserunt postea, quicunque se con
fessus fuerit Christianum torqueatur, & tamdiu tor-
queatur, donec neget se esse Christianum. Comparate
sagittam volantem per diem, & dæmonium meridia-
num. Sagitta volans per diem, quid erat? Qui se cōfes-
sus fuerit Christianum, feriatur. Quis fidelis eam mor-
tis celeritatem ꝙ non ꝙ declinaret? Illud autē, qui se con
fitetur Christianum, nō occidatur, sed torqueatur do-
nec neget: si se negauerit, dimittatur: dæmonium me-
ridianum erat. Multi ergo non negantes, in tormentis
deficiebant: tamdiu enim torquebantur donec nega-
rent. Perseuerātibus autem in non negādo Christum,
quid facturus erat gladius? Vno ictu occidēdo corpus,
animam ad deum mittendo, hoc faciebant diuturna
tormenta. Sed quis tandem inueniretur qui duraret
aduersus tantos & tam longos cruciatus? Multi defe-
cerunt. Et credo illi defecerūt qui de se præsumpserūt,
qui non habitāt in adiutorio altissimi, & in protectio-

G ne dei cœli: qui non dixerunt domino susceptor meus
es tu, qui non sub vmbra alarum eius sperauerunt, sed
viribus suis multum dederunt. Deiecti sunt à deo, vt o-
stenderet illis quia ipse protegit, ipse temperat tētatio-
nes, ipse tantum venire permittit, quantum potest fer-
re cui venit. Multi ergo ceciderunt à dæmonio meri-
diano. Quàm multi, vultis nosse? sequitur & dicit, *Ca-
dent à latere tuo mille, & dena milia à dextris tuis, ad te autem
non appropinquabit.* Cui dicitur hoc fratres? Cui, nisi do-
mino nostro Iesu Christo? Dominus enim Iesus non
solum in se, sed & nobis: recordamini verba illa, Saule
Act.9. Saule, quid me persequeris. Quando ipsum nemo tan-
gebat & dicebat, quid me persequeris: numquid non
in nobis seipsum computabat? quando dicebat, Qui
Matth.25. fecit vni ex minimis meis, mihi fecit: nōnne in no-
bis seipsum computabat? Non enim diuisa sunt adin-
uicem membra, caput & corpus. Quid est caput & cor-
pus? Saluator & Ecclesia. Quomodo ergo dictum est,
Cadent à latere tuo mille, & dena milia à dextris tuis?
Cadent enim à dæmonio meridiano. Magnus terror
fratres à latere Christi cadere, à dextris Christi cadere.
H Quomodo cadēt à latere? Quare illi à latere, illi à dex-
tris: Quare mille à latere, & dena milia à dextris: Quid
est à latere mille? Quia pauciores sunt mille, quàm de-
na milia quæ à dextris cadent. Qui sunt isti? Modo pla
num erit in nomine Christi, modo apertum erit. Qui-
busdam promisit Christus, quia cum illo iudicabunt,
Apostoli scilicet, & qui dimiserunt omnia, & secuti
Matth.19. sunt eum. Nam Petrus ait illi, Ecce nos dimisimus o-
mnia, & secuti sumus te: & hoc illis promisit, Sedebi-
tis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus
4.sent.dist. Israël. Nolite putare, quia ipsis solis promisit dominus:
47.Nō au- vbi enim sedebit Paulus Apostolus qui plus illis omni-
tem. bus laborauit, si nō ibi sedebunt nisi duodecim? Ille e-
1.Corin.15. nim tertiusdecimus est: nam ex duodecim cecidit Iu-
das: in locum autem Iudæ traditoris Matthias ordina-
Act.1. tus est, vt in Actibus Apostolorū legimus. Impletæ sunt
duodecim sedes: non ibi sedebit qui plus omnibus il-
lis laborauit? An duodecim sedes perfectio est tribu-
nalis? Nam milia sedebunt in duodecim sedibus. Sed
vnde mihi probas, ait aliquis, quia & Paulus inter iudi-
1.Cor.6. ces erit? Audi illum dicentem, Nescitis quia angelos iu-
I dicabimus? Iudicabimus, inquit. Et ipse non dubitauit
in præsumptione, quia credidit computari se inter il-
los qui iudicabunt cum Christo. Qui ergo iudicabunt
cum Christo, principes Ecclesiæ sunt, perfecti sunt: tali-
Matth.19. bus dixit, Si vis esse perfectus, vade vende omnia tua, &
da pauperibus. Quid est, Si vis esse perfectus? Vis mecū
iudicare & non iudicari. Ille enim contristatus abces-
sit. Sed multi hoc fecerunt, & multi hoc faciunt: ergo
isti cum illo iudicabunt. Sed multi promittūt sibi quia
iudicabunt cum Christo, quia dimittunt omnia sua &
sequuntur Christum: sed habent præsumptionem de
se, habent quendam typhum & superbiam, quam deus
solus potest nosse, & non possunt euitare dæmonium
meridianum, id est, casum feruentis caloris nimiæ per-
secutionis. Tales multi cum essent illo tempore qui di-
stribuerunt omnia sua pauperibus, & sibi iam promit-
tebant quia sessuri erant cum Christo & iudicaturi gen
tes, feruente calore persecutionis tanquam à dæmonio
meridiano defecerunt in tormentis, & negauerunt
Christum: ipsi sunt qui à latere ceciderunt, tanquam
sessuri cum Christo ad mundum iudicandum cecide-
runt. A dextris autem dicam qui cadunt. Nostis quia
cum apparuerit ipsum tribunal, vbi cum Christo do-
mino iudicabunt, qui voluerunt esse & vere fuerunt K
perfecti, radicati & fundati in charitate, vt non aresce- *Ephe.3.*
rent de sole & dæmonio meridiano: hoc enim ait do-
minus, Congregabuntur ante eum omnes gentes, & *Matth.13*
diuidet illos abinuicē, sicut pastor diuidit oues ab hæ-
dis, & oues ponet à dextris, hædos autem à sinistris & *Matth.25.*
iudicabuntur. Multi erunt qui iudicabunt, sed paucio-
res erunt quàm illi qui ante tribunal stabunt: quia illi
tanquam mille, illi tanquam dena milia. A dextris po-
sitis quid dicturus est? Esuriui & dedisti mihi mandu-
care, hospes fui & suscepistis me. Manifestum est, quia
his dicet qui habent substantiam huius seculi, vnde ista
humana faciant: tamē & ipsi cum illis regnabunt, quia
illi tanquam milites, illi tanquam annonam præben-
tes prouinciales: sub vno tamen imperatore, & miles
& prouincialis in regno est: miles fortis, prouincialis
deuotus: miles fortis oratione his pugnat aduersus dia-
bolum, deuotus prouincialis annonam tribuit militi-
bus: intelligat charitas vestra, & audiūt in fine ad dex-
teram positi, Venite benedicti patris mei, percipite *Ibidem.*
regnum quod vobis paratum est ab origine mundi.
Erant ergo illo tempore multi quando grauiter infer- L
buerat sol persecutionis, & dæmonium meridianum,
erant qui sibi promittebant quia iudicaturi erant cum
Christo, non potuerunt ferre æstum persecutionis, &
ceciderunt à latere ipsius. Erant ibi aliqui qui non sibi
promittebant sedes iudicantium, sed per eleemosynas
promittebant sibi, quia ad dexteram futuri erant, qui-
bus dicturus erat Christus, Venite benedicti patris mei
percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine
mundi. Et quia multi de spe illa iudicandi ceciderunt,
multi autem & multo plures de spe illa dexteræ ceci-
derunt: ideo dictum est Christo, Cadent à latere tuo
mille, & dena milia à dextris tuis. Et quia multi erunt
cum illo qui omnia illa non curarunt, cum quibus tan
quam membris vnus est Christus: ad te autem, inquit,
non appropinquabit. Nunquid ad solum caput dixit,
non appropinquabit? Non vtique, sed nec ad Petrum,
nec ad Paulū, nec ad omnes Apostolos, nec ad omnes
martyres, qui in tormentis non defecerunt. Quomo-
do ergo non appropinquabit? Cur sic torti sunt? Pro-
pinquauit carni tormentum, sed non peruenit ad lo-
cum fidei. Itaq; longe erat fides ipsorum à terrore tor- M
quentium. Torquebantur, nec appropinquauit terror:
torqueant, sed irridebunt tormentum, præsumentes in
illo qui prior vicit, vt cæteri vincerent. Et qui vincunt,
nisi qui de se non præsumpserunt? Intendat charitas
vestra: ad hoc enim dixit omnia superiora, dicet do-
mino susceptor meus es tu & refugium meum, & spe-
rabo in eum: quoniam ipse eruet me de muscipula ve-
nantium. Ipse eruat me, nō ego me. Inter scapulas suas
obumbrabit tibi. Sed quando: Quando sub alis eius spe
rabis, scuto circundabit te veritas eius. Quia ergo in il-
lo præsumpsisti, & totam spem tuam in illo posuisti: se-
quitur, Quid? Nō timebis à timore nocturno, à sagitta
volante per diem, à negocio perambulāte in tenebris,
à ruina & dæmonio meridiano. Quis nō timebit? Qui
in Christo præsumit: qui autem de se præsumunt, & si
iam sibi sperabant latus Christi tanquam iudicaturi, &
si futuros se iam sperabant à dextris Christi, quasi di-
ceretur illis, Venite benedicti patris mei, percipite re- *Ibidem.*
gnum quod vobis paratum est ab origine mundi: ve-
nit dæmonium meridianum, id est, feruens æstus per-
secutionis vehementer terrens, & ceciderunt multi à
spe sedis iudiciariæ: de quibus dictum est, Cadent à la-
tere

A tere tuo mille: & multi à spe remunerationis obse-
quiorum suorum: de quibus dictum est, Et dena milia
à dextris tuis:ad te autem,id est,ad caput & corpus nō
appropinquabit ruina & dæmonium meridianū,quo-
niam nouit dominus qui sunt eius. *Veruntamen oculis tuis
consyderabis, & retributionem peccatorum videbis.* Quid est
hoc? Quare veruntamen? Quia licuit impiis superbire
in seruos tuos,licuit impiis persequi seruos tuos. Impu-
ne ergo erit impiis,quia persecuti sunt seruos tuos? Nō
erit impune. Quanuis enim tu permiseris, & magis in-
de tui coronati sint, veruntamen oculis tuis consyde-
rabis,& retributionem peccatorum videbis.Malum er
go quod voluerunt, non bonum quod per nescientes
actum est, eis retribuetur. Modo opus est vt oculos fi-
dei habeamus & videamus, quia & exaltantur ad tem-
pus & plangent in æternum, & quibus datur potestas
in seruos dei temporaliter, dicetur eis, Ite in ignem æ-
Matth.25. ternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Sed si
habeat quisque oculos sicut dixit, Oculis tuis consy-
derabis: non est leue videre impium florentem in hoc
seculo, & habere ad illum oculos vt consyderes fide
B quid ille passurus est in fine si se non correxerit: quia
qui modo tonare volunt,postea fulminantur. Verun-
Matth.4. tamen oculis tuis consyderabis,& retributionem pec-
Luca.4. catorum videbis. *Quoniam tu es domine spes mea.* Ecce ve
nit ad illud,quare non cadat à ruina & dæmonio me-
ridiano. Quoniam tu es domine spes mea, *Altissimum
posuisti refugium tuum.* Quid est hoc quòd in alto est re-
fugium tuum? Multi enim sic sibi faciūt refugium dei,
quò fugiant à temporalibus æstibus.In alto est enim re-
fugium dei, valde in occulto est quò fugias ab ira ven-
tura.Inuis altissimum posuisti refugium tuum. *Non ac-
cedet ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.
Quoniam angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus
viis tuis. In manibus tollent te, ne quādo offendas ad lapidē pedem
tuum.* Ista sunt verba quæ dixit diabolus domino Iesu
Christo, quando illum tentauit. Sed quia diligentius
consyderanda sunt, ne vos fatigemus, differamus in
crastinum, quia & crastino si dominus voluerit, in-
de vobis erit sermo, vt ab isto loco Psalmi rursus inci-
piamus propter tædium vestrum, ne cum volumus fi-
C nire res obscuras, præcipitemus, & non perueniant ad
intelligentiam vestram.

*Concio secunda de secunda par-
te eiusdem Psalmi.*

SIcut non dubito meminisse charitatem vestram
qui hesterno die sermoni affuistis,psalmum quem
cœperamus exponere, ne ad terminum perueni-
ret,angustia temporis impediuit, & dilata est pars eius
in hodiernum diem: hoc qui heri affuistis recordami-
ni,qui non affuistis agnoscite.Propterea fecimus ipsam
lectionem Euangelij recitari,vbi dominus tentatus est
Matth.4. per ea verba psalmi quæ hic audistis. Ideo tentatus est
Christus,ne vincatur à tentatore Christianus.Ille quip
pe magister in omnibus tentari voluit, quia tentamur:
sicut mori voluit,quia morimur:sicut resurgere voluit,
quia resurrecturi sumus. Illa enim quæ ostendit in ho-
mine qui factus est propter nos homo cum esset deus
per quem facti sumus, propter nos ostendit. Et sæ-
pe commendauimus charitati vestræ, quod nos sæpe
iterare non piget, vt quia forte multi vestrum legere
non possunt,quia non eis vacat legere, aut literas non
norunt,saltem assidue audiendo non obliuiscantur sa-
lubrem fidem suam. Certe eam repetendo quibusdam

molesti videamur, dum tamen quosdam ædificemus. D
Nouimus enim multos esse & memoria præualentes,&
lectionis diuinę studiosos,qui ea quę dicturi sumus no
uerunt,& forte nos ea volumus dicere quæ non noue-
runt. Sed si celeriores sunt, intueantur, quia cum tar-
dioribus ambulant viam.Quando autem duo comites
vnam viam ambulant,quorum est vnus celerior, alter
tardior,in potestate celerioris est, vt cum illo ambulet
tardior,non in potestate tardioris:quia si velit celerior
tantum facere quantum potest, tardior illum non se-
quitur. Opus est ergo vt celerior refrenet celeritatem
suam,& nō relinquat comitem tardiorem.Hoc est er-
go quod dixi me sæpe dixisse, & nunc iterum dico, si-
cut dicit Apostolus, Eadem scribere vobis mihi qui- *Philip.3.*
dem nō pigrum,vobis autem tutum. Dominus autem
noster Iesus Christus, tanquam totus perfectus vir & *Colo.3.*
caput & corpus:caput in illo homine agnoscimus,qui
natus est de Maria virgine,passus sub pontio Pilato,se- *Lu.2.et.23.*
pultus,resurrexit,ascēdit in cœlum, sedet ad dexteram *Marci.16.*
patris, inde illum expectamus iudicem viuorum atque
mortuorum,hoc est,caput Ecclesiæ.Corpus huius capi
tis Ecclesia est, nō quæ hoc loco est, sed quæ hoc loco E
& per totum orbem terrarum: nec illa quæ hoc tem-
pore, sed ab ipso Abel vsque ad eos qui nascituri sunt *Gene.4.*
vsque in finem,& credituri in Christum,totus populus
sanctorum,ad vnam ciuitatem pertinentium,quæ ciui
tas corpus est Christi,cui caput est Christus. Ibi sunt &
angeli ciues nostri,sed quia nos peregrinamur,labora-
mus,illi autem in ciuitate expectant aduentū nostrum.
Et hæ de illa ciuitate vnde peregrinamur, literæ nobis
venerūt, ipsæ sunt scripturæ, quæ nos hortantur vt be-
ne viuamus. Quid dicam venisse literas? Ipse rex de-
scendit & factus est nobis via in peregrinatione, vt in
illo ambulantes,nec erremus,nec deficiamus,nec in la-
trocinātes incidamus,nec in laqueos irruamus qui po
nuntur iuxta viā. Talem ergo scimus Christum totum
atq; vniuersum simul cum Ecclesia,ipsum autem solum
natum de virgine,caput Ecclesiæ, mediatorem scilicet *Luca.4.*
inter deum & homines Christum Iesum, ad hoc me- *1.Timo.2.*
diator est,vt eos qui recesserunt,per se reconciliet:me-
dius enim nō est,nisi inter duos. Recesseramus à maie-
statē dei, & peccato nostro offenderamus eū, missus est F
filius mediator, qui sanguine suo solueret peccata no-
stra, quibus separabamur à deo, & interpositus redde-
ret nos ei, & reconciliaret à quo auersi in peccatis
nostris & delictis tenebamur. Ipse est caput nostrum,
ipse est deus æqualis patri, verbum dei per quod fa- *Ioan.1.*
cta sunt omnia: sed deus vt crearet, homo vt recrea-
ret: deus vt faceret, homo vt reficeret: hunc intuentes,
sic audiamus Psalmum, intendat charitas vestra. Di-
sciplina est ista & doctrina scholæ huius,quæ vobis va
leat non ad vnum Psalmum intelligendum, sed ad
multos si teneatis hanc regulam. Aliquando Psalmus
non solum Psalmus, sed & omnis prophetia,aliquādo
sic loquitur de Christo vt caput solum commendet, &
aliquando à capite it ad corpus, id est,ad Ecclesiam,&
non videtur mutasse personam: quia non separatur ca
put à corpore, sed tanquam de vno loquitur: videat
enim charitas vestra quod dico. Manifestus est certe
Psalmus omnibus,vbi de passione domini dicitur,Fo- *Psal. 21.*
derunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt
omnia ossa mea: diuiserunt sibi vestimenta mea, & su-
per vestem meā miserunt sortem.Hoc & Iudæi quan-
do audiunt erubescunt. Euidentissime enim prophe-
tia de passione domini nostri Iesu Christi prolata est.

G Delicta autem nō habebat dominus noster Iesus Christus, & tamen in capite ipsius Psalmi dicit, Deus deus meus, vt quid me dereliquisti, longe à salute mea verba delictorum meorum. Videtis ergo quid dicatur ex persona capitis, quid ex persona corporis. Delicta ad nos pertinent, passio pro nobis ad caput pertinet: sed propter passionē illius pro nobis, & quod ad nos pertinet delictorum debitum soluit. Sic & in isto Psalmo iam istos versus hesterna die tractauimus, & breuiter illos commemoremus.

Commemoratio versuum prius tractatorum cum expositione sequentium.

Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione dei cœli commorabitur. Hoc commendauimus charitati vestræ in istis versibus, ne quisquam in se spem ponat, sed totam spem suam in illo ponat, in quo sunt vires nostræ. Ex adiutorio enim eius vincimus, non ex nostra præsumptione. Protegit ergo nos deus cœli, si dicamus domino quod sequitur, *Dicet domino susceptor meus es tu, & refugium meum, deus meus sperabo in eum. Quoniam ipse eruet me de muscipula venantium,*
H *& à verbo aspero.* Diximus quia multi timentes verbum asperum incidunt in muscipulam venantium. Insultatur homini quia Christianus est, pœnitet illum quia Christianus factus est, & ab aspero verbo incidit in muscipulam diaboli. Insultatur etiam homini qui inter multos Christianos melius viuit, & timens aspera verba insultatorum, incidit in laqueos diaboli, vt non sit triticum in area, sed paleam sequatur. Qui autem in domino sperat, eruitur à muscipula venantium & à verbo aspero. Quomodo autem te protegit deus? *Inter scapulas suas obumbrabit tibi:* Id est, ante pectus suum te ponet, vt alis suis te protegat, si modo agnoscas infirmitatem tuam, vt quasi pullus infirmus fugias sub alas matris, ne à miluio rapiaris. Milui sunt enim aëreæ potestates, diabolus & angeli eius, rapere volunt infirmitatem nostram. *Ephes. 2.* Fugiamus sub alas matris sapientiæ, quia & ipsa sapientia infirmata est propter nos, quia verbum caro factum est. *Ioan. 1.* Sicut infirmatur gallina cum pullis suis vt protegat eos alis suis: sicut dominus noster Iesus Christus, qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, vt infirmare- *Matth. 23. Philip. 2.*
I tur nobiscum, & alis suis protegeret nos, semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. *Et sub alis eius sperabis. Scuto circundabit te veritas eius, non timebis à timore nocturno.* Tentationes ignorantiæ timor nocturnus, peccata scientiæ sagitta volans per diem. In nocte enim ignorantia intelligitur, in die manifestatio. Sunt qui ignorantes peccant, sunt qui scientes peccant: qui ignorantes peccant, à timore nocturno supplantantur, qui scientes peccant, à sagitta volante per diem percussi sunt. Hæc autē cum in grauioribus persecutionibus fiunt, quousque perueniatur tanquam ad meridiem, quicunque illo calore ceciderit, tanquam à dæmonio meridiano cadet. Et multi à calore isto ceciderunt, sicut iam hesterno die exposuimus charitati vestræ, quia feruente persecutione dictum est, torqueantur Christiani, donec negent quòd Christiani sunt: cum antea solerent confessi percuti, ad hoc postea torquebantur vt negarent. Et cum omnis reus tamdiu torqueatur quamdiu neget, Christianorum, confessio torquebatur, negatio dimittebatur. Erat ergo tūc magnus æstus persequentium. Quicunque in illa ten-

tatione ceciderunt, tanquam à dæmonio meridiano K
ceciderunt. Et quanti ceciderunt? Multi qui se sperabant sessuros cum domino & iudicaturos, illi à latere ceciderunt. Item multi qui se sperabant ad dexteram futuros, in plebe sancta stipendiaria tanquam prouinciales, qui annonam militibus præbent, quibus dici habet, Esuriui enim & dedistis mihi manducare: ad dexteram enim erunt multi, & de ipsa spe ceciderūt, & plures inde, quia plures ibi. *Matth. 25.* Pauciores enim qui cum domino iudicabunt, & plures qui stabunt ante illum, sed non vna conditio eorum, alij ad sinistram, alij ad dexteram: alij vt regnent, alij vt puniantur: alij vt audiant, Venite benedicti patris mei percipite regnum: alij vt audiant, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Ergo, *A ruina & dæmonio meridiano: Cadent mille à latere tuo, & dena millia a dextris, ad te autem non appropinquabit.* Quid? Dæmonium meridianum te nō deiicit. Quid mirum si caput non deiicit? Sed non deiicit & illos qui sic hærent capiti, quomodo ait Apostolus, Nouit dominus qui sunt eius. *2. Timot. 2.* Sunt enim quidam ita prædestinati, vt nouerit dominus qui pertineāt ad corpus ipsius. Cum ergo ad hos non accedet illa tentatio vt deiiciat eos, isti intelliguntur in eo, quod scriptum L
est, Ad te autem non appropinquabit. Sed ne illi peccatores, quibus tanta licuit exercere in Christianos, attendantur à quibusdam infirmis, & dicatur, Ecce quid voluit deus vt tantum impiis & sceleratis liceat in seruos dei: modicum consydera oculis tuis, oculis fidei, & videbis retributionem peccatorum in finem, quibus modo tanta permittuntur vt exercearis: hoc enim sequitur, *Veruntamen oculis tuis consyderabis, & retributionem peccatorum videbis. Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Non accedent ad te mala.* Domino dicit, Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum, non accedent ad te mala. *Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Et deinde verba quæ audistis iam dicta à diabolo. *Quoniam angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus tollent te, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum.* *Matth. 4.* Cui hoc dicit? Cui illud dixit, quoniam tu es domine spes mea. Iam puto non esse exponendum Christianis quis sit dominus. Si deum patrem intelligunt, quomodo illum tollent angeli in manibus, ne offendat ad lapidem pedem suum? Videtis M
ergo quia & Christus dominus dum loqueretur de corpore, subito cœpit loqui de capite. Caput nostrum appellatum est modo, cum diceretur, quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Ideo posuisti altissimum refugium tuum, quoniam tu es domine spes mea. Quid sibi hoc vult? Attendat charitas vestra, quoniā tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum: iam non est mirandum, propterea enim sequitur, Non accedent ad te mala, quia altissimum posuisti refugium tuum: Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo, quoniam altissimum posuisti refugium tuum. Non autem legimus in Euangelio, quia alicubi angeli portauerunt dominum, ne offenderet ad lapidem, & tamen intelligimus. Hinc enim iam facta sunt, & non sine causa prophetata sunt, nisi quia futura erant: & non possumus dicere, Postea venturus est Christus, vt non offendat ad lapidem pedem suum: Iudicaturus enim veniet. Vbi ergo completum est? Intendat charitas vestra: primo hos versus audite, Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Genus humanum mori hominem

A nem nouerat,resurgere non nouerat, ideo quid timeret habebat,quod speraret nõ habebat.Vt ergo ille qui propter disciplinam fecit timorem mortis, propter præmium futuræ vitæ æternæ daret spem resurrectio-
Mar.16. nis, prior resurrexit dominus noster Iesus Christus: mortuus est post multos, resurrexit ante omnes. Hoc passus est moriendo,quod iã multi passi erãt: hoc iam fecit resurgendo,quod nullus ante illum. Quando enim hoc accipiet Ecclesia nisi in fine? Præcessit in capite quod membra sperent: nouit enim charitas vestra, quomodo inter se dicãt. Dicat ergo Ecclesia domino suo Iesu Christo,dicat corpus capiti suo, Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum,id est, ideo resurrexisti à mortuis & in cœlum ascendisti,vt altum poneres refugium tuum, ascẽdens vt fieres spes mea,qui in terra desperabam, & me resurrecturum esse non credebam: modo iam credo, quia ascendit in cœlum caput meum, quò caput præcessit & membra secutura sunt. Puto iam manifestum esse quod dictum est, quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum.Hoc planius dixe-
B rim, Vt ergo haberem spem resurrectionis quam non habebam,ideo prior resurrexisti, vt quo præcessisti, illuc me secuturum sperarem. Vox enim est Ecclesiæ ad dominum suum,vox est corporis ad caput suum. Noli ergo mirari,Non accedent ad te mala, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Tabernaculum
Ioan.1. dei,caro est. In carne inhabitauit verbum, & caro factum est tabernaculum deo.In ipso tabernaculo imperator militauit pro nobis,in ipso tabernaculo ab hoste tentatus est, ne miles deficeret. Et quia ipsam carnem ostendit oculis nostris, quia oculi nostri ista luce gaudent,& visibili lumine isto delectantur, quia in manifestatione posuit carnem suam, vt omnes viderent,
Psal.18. ideo Psalmus dicit, In sole posuit tabernaculũ suum. Quid est in sole? In aperto,in manifesto,in luce terrena,id est,in luce quæ terras de cœlo perfundit, ibi posuit tabernaculum suum.Sed quomodo ibi poneret tabernaculum suum, si non tanquam sponsus procederet de thalamo suo? Hoc enim sequitur,In sole posuit tabernaculum suum. Et quasi diceretur ei, quomodo? & ipse inquit, Tanquam sponsus procedens de thala-
C mo suo,exultauit vt gigas ad currendam viam. Quod est tabernaculum? Ipsa est sponsa:verbum sponsus,caro sponsa, & thalamus vterus virginis: & quod dicit
Ephe.5. Apostolus, Et erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ec-
Matth.10. clesia,& quid ipse dominus in Euãgelio, Igitur iã non sunt duo,sed vna caro. Ex duobus vnum, ex verbo & carne vnus homo,vnus deus. Hoc autem tabernaculũ
Matth.27. eius sensit flagella in terra manifestũ est, quia flagellatus est dominus. Nunquid in cœlo sensit flagella? Nequaquam. Quare? Quia altissimũ posuit refugiũ suum, vt esset spes nostra,& non ad eum accedant mala, nec flagellum propinquabit tabernaculo eius.Longe est super omnes cœlos, sed pedes habet in terra. Caput in cœlo est,corpus in terra. Cum autẽ pedes ipsius flagellarentur & calcarentur à Saulo,clamauit caput: Saule
Acto.9. Saule,quid me persequeris? Ecce nemo caput persequi-
Roma.5. tur,& ecce caput in cœlo:quia Christus resurgẽs à mortuis, iam non moritur & mors illi vltrà nõ dominabitur,non accedent ad te mala,& flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Sed ne putemus,quia separatum est caput à corpore, discretũ est enim locis, sed iunctum est affectu, ipsa affectus coniunctio clamauit

de cœlo: Saule Saule quid me persequeris? Prostrauit D
enim eum voce obiurgante, & leuauit dextera miserãte. Qui corpus Christi persequebatur, factus est membrum Christi,vt quod faciebat ipse ibi pateretur.Quid ergo ibi fratres, de capite nostro quid dictũ est? Quoniam tu es domine spes mea, altissimum posuisti refugium tuum. Nõ accedent ad te mala,& flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo:dicta sunt hæc, quoniam angelis suis mandauit de te, vt custodiãt te in o- Matth.4.
mnibus viis tuis.Audistis modo cum Euãgelium recitaretur, attendite, Baptizatus est dominus, ieiunauit. Quare baptizatus? Vt non aspernaremur baptizari:nã cum ipse Ioannes diceret domino,Tu ad me venis ba- Matt.3.
ptizari,ego à te debeo baptizari:& dominus, Sine modò,sic enim oportet nos implere omnem iustitiã, Voluit impleri humilitatem,vt ablueretur qui sordes non habebat. Vt quid hoc? Propter superbiam futurorum. Existit enim aliquis catechumenus, qui forte doctrina & moribus vincit multos fideles, attẽdit iam baptizatos multos imperitos,[& multos] non sic viuẽtes quomodo ipse viuit, [non in tanta cõtinentia,] non in tãta castitate:iam ille nec vxorẽ quærit,& videt aliquan- E
do fidelem si non fornicantem, tamẽ vxore intemperantius vtẽtem, potest erigere ceruicem superbiæ & dicere, Quid mihi iam opus est baptizari,vt hoc accipiã quod iste habet, quẽ iam & vita & doctrina præcedo? Huic dominus,Quid præcessisti? Quantum præcessisti? Tantúm ne quãtum ego te? Nõ est seruus super do- Matt.4.
minum suum, neq; discipulus super magistrum suum: sufficit seruo vt sit sicut dominus eius, & discipulo vt sit sicut magister eius. Noli extolli, vt non quæras baptismum.Baptismũ quæres domini,ego serui quæsiui. Baptizatus est ergo dominus, & post baptismũ tentatus est,ieiunauit quadraginta dieb⁹ in mysterio, quod sæpe vobis cõmemoraui.Non omnia vno tempore dici possunt,ne occupent necessaria tempora. Post quadraginta dies esuriuit,qui poterat & nunquam esurire. Sed quomodo tentaretur? Aut si ille non vinceret tentatorem,quomodo disceres tu cum tẽtatore pugnare? Esuriuit,etiã tentatus audiuit, Dic lapidibus istis vt pa- Ibidem.
nes fiant,si filius dei es.Quid magnũ erat domino Iesu Christo de lapidibus panem facere, qui de quinque panibus tot milia satiauit? De nihilo fecit panem. Tanta F
enim fuerat multitudo escæ, quæ saturaret tot milia? Vnde processit? Fontes* panes erãt in manibus domi- *forte, panis.
ni:non est mirum, nam ipse fecit de quinque panibus multos panes vnde saturaret tot milia, qui facit quotidie in terra de paucis granis messes ingẽtes. Ipsa enim Matth.14.
sunt miracula domini,sed assiduitate viluerunt.Quid ergo fratres? Impossibile erat domino de lapidibus panes facere? Homines fecit de lapidibus, dicente ipso Ioanne baptista,Potens est deus de lapidibus istis susci- Matt.3.
tare filios Abrahæ. Quare ergo nõ fecit? Vt te doceret respondere tentatori, vt si forte in aliqua angustia positus fueris,& suggesserit tibi tẽtator, si Christianus esses & ad Christum pertineres,& desereret te modo vt non misisset tibi auxiliũ? Et forte adhuc medicus secat, & ideo deserit:sed nõ deserit. Quomodo Paulum ipsum ideo non exaudiuit. Nam dicit Paulus nõ se exauditum de stimulo carnis suæ angelo satanæ,à quo colaphizari se dixit:Propter quod dominum ter rogaui vt 2.Cor.12.
auferret eũ à me,& dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Tanquam medico diceretur posito forte epithemate, molestũ est mihi hoc emplastrum,rogo te tolle illud:& medicus,Nõ

opus

G opus est, diu ibi sit, non enim aliter sanare poterit. Aegrotum non exaudiuit medicus ad voluntatem, quia exaudiuit ad salutem. Ideóque fortes estote fratres, & quãdo aliqua inopia tentamini deo flagellante & erudiẽte vos, quibus & parat & seruat æternam hæreditatem, nõ vobis suggerat diabolus. Si iustus esses, nõnne tibi per coruum mitteret panem, quomodo misit Heliæ? Vbi est quod legisti, Nunquam vidi iustum derelictum nec semen eius quærens panem? Tu respõde diabolo, verum dicit scriptura, nunquam vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem: habebo enim panem meum, quem tu non nosti. Quem panem? Audi dominum, Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo dei. Putás ne verbum dei non sit panis? Si nõ esset panis, non diceret verbum dei per quod facta sunt omnia, Ego sum panis viuus qui de cœlo descẽdi. Didicisti ergo quid respondeas tentatori in angustia famis. Quid si te sic tentat vt dicat tibi, si Christianus esses, faceres miracula quomodo fecerũt multi Christiani? Tu iam suggestione mala deceptus, tentares dominum deum tuũ, & diceres domino deo nostro, Si Chri-

H stian° sum, & sum ante oculos tuos, & in aliquo numero tuorum me computas, faciam & ego aliquid qualia multa fecerũt sancti tui, tentasti deũ quasi non sis Christianus si hoc facias. Multi talia desyderantes ceciderunt: Nã Simon ille magus talia desyderauit ab Apostolis, qui spiritum sanctum per pecuniam voluit cõparare. Amauit potentiam miraculorum, & non amauit imitationem humilitatis. Ideo quidam discipulus, vel quidam de turba, cum vellet sequi dominum: attẽdens miracula quę faciebat, vidit illum dominus superbum non quærere viam humilitatis, sed typhum potẽtiæ, & ait, Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput reclinet. Vulpes in te foueas habent, volucres cœli in te nidos habent. Vulpes dol° est, volucres cœli superbia est. Sicut enim volucres alta petunt, sic superbi: & vt vulpes cauernas dolosas, ita omnes insidiatores. Quid ergo respondit dominus? Potest in te habitare superbia & dolus, Christus nõ habet vbi in te habitet, vbi reclinet caput suum: quia reclinatio capitis, humilitas Christi est: nisi reclinaret caput non iustificaremur. Talia desyderãtes & discipuli, & volentes iam appetere sedem regni antequã

I viam humilitatis caperent, quando illi suggestum est à matre discipulorum, Dic vt vnus sedeat ad dexteram, & alius ad sinistram tuam, potentiam quærebant, sed per passionem humilitatis venitur ad potentiam regni: ait dominus, Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Quid cogitatis altitudinem regni, & non imitamini humilitatem meam? Ergo quid si sic te tentet, fac miracula? Ne tu tentes deum, quid debes respõdere? Quod respondit dominus: ait illi diabolus, Mitte te deorsum, quia scriptum est, Angelis suis mandauit de te, vt in manibus tollant te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Si te miseris, angeli te suscipiẽt. Et posset quidem fieri fratres, vt si te misisset dominus, obsequia angelorum susciperent carnem domini: sed quid illi ait? Iterum scriptum est, Non tentabis dominum deum tuum. Hominem me putas. Ad hoc enim accessit diabolus vt tentaret vtrum filius dei esset: Ipse videbat carnem, sed maiestas in operibus apparebat: angeli testimonium dixerunt, ille videbat mortalem vt tentaret, vt Christo tentato doceretur Christianus. Quid ergo scriptum est? Non tẽtabis dominum deum tuum. Itaque non tentemus dominum vt dicamus, si ad te pertinemus, miracula faciamus. Redeamus ergo K

propter verba Psalmi. Angelis suis, inquit, mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus tollent te, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum. Sublatus est Christus in manibus angelorum, quando assumptus est in cœlum, non quia si non portarent angeli ruiturus erat, sed quia obsequebantur regi: ne forte dicatis, meliores sunt qui portabant quàm ille qui portabatur. Ergo meliora sunt iumenta quàm homines? Sed quia infirmitatem hominum portant iumenta. Nec hoc debemus dicere: etenim iumenta si se subtrahant, cadunt qui sedent. Sed quomodo debemus dicere? Nam de deo dictum est, Cœlum mihi sedes est. Quia ergo cœlum portat, & deus sedet, ideo melius est cœlum? Sic ergo & de obsequio angelorum in hoc Psalmo intelligere potuerimus: nam non ad infirmitatem domini pertinet, sed ad illius honorificentiam, ad illorum seruitutem. Resurrexit autem dominus noster Iesus Christus. Propter quid? Apostolum audite: Mortuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Item de spiritu sancto Euangelium, Spiritus quidem, inquit, nondum erat datus, quia Iesus nondum erat clarificatus. Quæ L

est clarificatio Iesu? Resurrexit & ascendit in cœlum. A deo clarificatus ascensione in cœlum, misit spiritum suum sanctum die pentecostes. In lege autem in libro Moysi Exodo, à die agni occisi & mandocati quinquaginta dies numerantur, & data est lex in tabulis lapideis scripta digito dei. Quid sit digitus dei, Euangelium nobis exponit, quia digitus dei spiritus sanctus est. Quomodo probamus? Dominus respondens eis qui illum dicebant in nomine Beelzebub eiicere dæmonia ait, Si ego in spiritu dei eiicio dæmonia. Alius euangelista cum hoc narraret, Si ego, inquit, in digito dei eiicio dæmonia. Quod ergo positum est in vno aperte, positum est in altero obscure. Nesciebas quid sit digitus dei, exponit alius euangelista, dicens eum esse spiritum dei. Digito ergo dei scripta lex data est die quinquagesimo ab occisione agni, & spiritus sanctus venit die quinquagesimo à passione domini nostri Iesu Christi. Occisus est agnus, factum est pascha, impleti sunt quinquaginta dies, data est lex: sed data est illa lex ad timorem, non ad amorem: vt autem timor conuerteretur in amorem, occisus est iustus iam M

in veritate, cuius typus erat ille agnus quem occidebant Iudæi. Resurrexit, & à die paschæ domini sicut à die paschæ agni occisi numerantur quinquaginta dies, & venit spiritus sanctus iam in plenitudine amoris, non in pœna timoris. Quare hoc dixi? Ad hoc ergo resurrexit dominus & glorificatus est, vt mitteret spiritum sanctum. Et dixeram iam dudum, quia caput in cœlo est, pedes in terra. Si caput in cœlo, pedes in terra, quid est pedes domini in terra, nisi sancti domini in terra? Qui sunt pedes domini? Apostoli missi per totum orbem terrarum. Qui sunt pedes domini? Omnes euangelistæ in quibus peragrat dominus vniuersas gentes. Metuendum erat ne euangelistæ offenderẽt in lapidem. Illo enim in cœlo posito capite, pedes qui in terra laborabant possent offendere in lapidem. In quem lapidem? In legem in tabulis lapideis datam. Ne ergo legis rei fierent, non accepta gratia, & in lege rei tenerentur: ipsa est enim offensio reatus quos lex tenebat reos, absoluit dominus, vt iam in legem non offenderent. Ne pedes huius capitis incurrerent in legis reatum missus est spiritus sanctus, vt amorem faceret

(Marginal references: 3. Reg. 17. — Psal. 36. — Matth. 4. — Ioan. 6. — Acto. 8. — Matth. 8. — Matth. 20. — Matt. 4. — Deute. 6. — Mat. 16. — Acto. 1. — Esa. 66. — Acto 7. — Rom. 4. — Ioan. 7. — Acto. 2. — Exod. 12. & 19. — Exo. 31. — Matt. 12. — Luca. 11. — Act. 2. — Exo. 12. & 19. — Acto. 2. — Exod. 3)

A faceret, & solueret à timore. Timor legem non implebat, amor impleuit. Timuerunt homines & non impleuerunt, amauerunt & impleuerunt. Quomodo timuerunt & non impleuerunt, amauerunt & impleuerunt? Timebant homines, & rapiebāt res alienas: amauerunt, & donauerunt suas. Ergo non est mirandum, quia ideo io manibus angelorum assumptus est dominus in cœlum, ne offenderet ad lapidem pes eius, ne illi qui in terra laborabant in corpore eius, peragrantes totum orbem terrarum fierēt rei legis, subtraxit ab eis *Matth. 26.* timorem, & impleuit eos amore. Timore Petrus ter negauit, nondum enim acceperat spiritum sanctum. Accepto postea spiritu sancto, cum fiducia cœpit prędicare. Qui ad vocem ancillæ ter negauit, accepto spi *Act. 5.* ritu sancto inter flagella principum cōfessus est quem negauerat. Non mirum, quia dominus ipsum trinum timorem trino amore dissoluit. Resurgēs enim à mor *Ioan. 21.* tuis ait Petro, Petre amas me? Nō dixit times me. Nam si adhuc timeret, offenderet ad lapidem pedem suum. Amas me, ioquit? Et ille, Amo. Sufficiebat semel. Forte mihi sufficeret, qui cor non video: quanto magis suffi B ceret domino, qui videbat quibus medullis viscerum suorum dicebat Petrus, amo? Noo sufficit domino respondere semel: interrogat iterum, & ille respondet, amo. Interrogauit tertio, & iam tædio affectus Petrus, quasi dubitaret dominus noster de amore ipsius, Domine tu, inquit, scis omnia, tu scis quia amo te. Sed dominus cum illo sic egit, & tanquam diceret, Ter me negasti timendo, ter me confitere amando. Isto amore & ista charitate repleuit discipulos suos. Quare? *Act. 2.* Quia altissimum posuit refugium suū, quia clarificatus misit spiritum sanctum. Soluit credentes à reatu legis, ne in lapidem offenderent pedes eius. Iam cætera manifesta sunt fratres, quia sæpe tractata suot. *Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* Quid sit serpens nostis, quomodo super illum calcet Ecclesia quæ non vincitur, quia cauet astutias ipsius. Quemadmodum autem sit leo & draco, puto & hoc nosse charitatem vestram. Leo sęuit aperte, draco occulte insidiatur. Vtranqne vim & potestatem habet diabolus: quando martyres occidebantur, leo erat sæuiens: quando hæretici insidiantur, draco est surre C pens. Vicisti leonem, vince & draconem: non te fregit leo, non te decipiat draco. Probemus quia leo erat quando aperte sæuiebat. Exhortans martyres Petrus *1. Pet. 5.* ait, Nescitis quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circumit quærens quem deuoret? Aperte sæuiens leo quærebat quem deuoraret. Draco quomodo insidiatur? Per hæreticos. Tales timens Paulus ne ab illis corrumperetur Ecclesia à virginitate fidei, quā *2. Cor. 11.* gestabat in corde, ait, Despōsaui eni vos vni viro virginem castam exhibere Christo: & timeo ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua, ita & mētes vestræ cor *† al. charitate.* rumpantur à castitate † quæ est in Christo. Virginitatem corporis paucæ fœminæ habent in Ecclesia, sed virginitatem cordis omnes fideles habēt. In ipsa fide virginitatem cordis timebat corrumpi à diabolo, quā qui perdiderint, sine causa sūt virgines corpore. Corrupta corde quid seruat in corpore? Ideo mulier catholica præcedit virginem hæreticam. Illa enim non est virgo in corpore, ista mulier facta est in corde, & mulier non à marito deo, sed à serpente. Quid autem Ecclesia? Super aspidem & basiliscum ambulabis. Rex est serpentium basiliscus, sicut & diabolus rex est dæmoniorum. Et conculcabis leonem & draconē. Iam verba dei ad Ecclesiam. *Quoniam in me sperauit, eruam eum.* D Non solum ergo caput est, quod modo sedet in cœlo, quia altissimum posuit refugium suum, ad quod non accedunt mala, & flagellum nō appropinquabit tabernaculo eius: sed & nos qui laboramus in terra, & adhuc in tentationibus viuimus, quorum gressus timētur ne in laqueos incidant, audiamus vocem domini dei nostri consolantis nos & dicētis nobis, Quoniam in me sperauit, eruam eum, *Protegam eum quoniam cognouit nomen meum. Inuocauit me & ego exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione.* Noli timere quando tribularis, ne quasi non sit tecum deus, Fides sit tecum, & tecum est deus in tribulatione. Fluctus sunt maris, turbaris io nauigio, quia dor *Matth. 8.* mit Christus. Dormiebat in naui Christus, perierant homines. Si fides tua dormit in corde tuo, tāquam in *Super Ioā. Tract. 49.* naui tua dormit Christus, quia Christus per fidem in te habitat. Cum turbari cœperis, excita Christum dormientem, erige fidem tuam, & noueris quia te non deserit. Sed ideo putas te deseri, quia non quando vis eripit. Eripuit tres pueros de igne. Qui eripuit tres pue *Danie. 3.* ros, deseruit Machabæos? Absit. Et illos eripuit, & illos. *1. Mach. 7.* Illos corporaliter, vt infideles confunderentur: istos E spiritaliter, vt fideles imitarentur. Cum ipso sum in tribulatione: *Et eximam eum & glorificabo eum. Longitudine dierum replebo eum.* Quæ est longitudo dierum? Vita æterna est. Fratres, oolite putare longitudinem dierum dici, sicut sunt hyeme dies minores, æstate dies maiores. Tales dies nobis habet dare? Longitudo illa est quę nō habet finem, æterna vita, quę nobis promittitur in diebus longis. Et vere quia sufficit, non sine causa dixit, replebo eum. Non nobis sufficit quicquid longum est in tempore si habet finem, & ideo nec longum dicendum est. Et si auari sumus, vitæ æternæ debemus esse auari, talem vitam desyderate quæ non habet finem. Ecce vbi extendatur auaritia vestra. Argentum vis sine fine? Vitam æternam desydera sine fine. Non vis vt habeat finem possessio tua? Vitam æternam desydera. Quæ est? Longitudine dierum replebo eum: *Et ostendam illi salutare meum.* Nec hoc fratres breuiter prætereundum est, ostendam illi salutare meum. Hoc dixit, Ostendam illi ipsum Christum. Quare? Non est visus in terra? Quid oobis magnum habet ostendere? Sed non est visus sic, tali visu quali videbimus. Tali visu visus F est, quali vidērunt qui crucifixerunt. Ecce qui viderunt crucifixerunt, nos non videmus & credimus. Illi oculos habebant, & nos non habemus? Immo & nos cordis oculos habemus, sed per fidem adhuc videmus, nō per speciem. Quando erit species? Quando videbimus eum facie ad faciē, quod dicit Apostolus, quod nobis *1. Cor. 13.* promittit deus in magno præmio omnium laborū nostrorum. Quicquid laboras, ad hoc laboras vt videas. Nescio quid magnum est quod visuri sumus, quando tota merces oostra visio est, & ipsum magnum visum, hoc est, dominus noster Iesus Christus? Ipse qui humilis visus est, ipse videbitur magnus, & lætificabit nos quomodo videtur modo ab angelis, In principio erat *Ioan. 1.* verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Attendite qui hoc promisit, ipsum dominum in Euangelio dicentem, Qui diligit me, diligetur à patre *Ioan. 14.* meo, & ego diligam eum. Et quasi diceretur ei, & quid ei dabis qui diligit te? Ostendam, inquit, meipsum illi. Desyderemus & amemus: flagremus si sponsa sumus. Sponsus absens est, sustineamus, veniet quem desyderamus. Tantum pignus dedit, nō timeat sponsa ne deseratur à spōso, non dimittit pignus suū. Quod pignus dedit?

G dedit?Sanguinē ſuum fudit. Quod pignus dedit?Spi-
ritum ſanctum miſit. Talia pignora dimittet ille ſpon-
ſus?Si non amaret,talia pignora non daret. Iam amat.
Ioan.15. O ſi ſic amaremus. Maiorem dilectionē nemo habet,
quàm vt animam ſuam ponat pro amicis ſuis. Et nos
quomodo ponimus animas noſtras pro illo?Quid illi
prodeſt,quando iam altiſsimum poſuit refugiū ſuum,
& flagellum non appropinquat tabernaculo eius? Sed
1.Ioan.3. quid dicit Ioannes? Sicut Chriſtus pro nobis animam
ſuam poſuit, ſic & nos debemus pro fratribus animas
ponere. Vnuſquiſque ponens pro fratre animam,pro
Chriſto ponit. Qui modo paſcit fratrem, Chriſtum pa
Matth.25. ſcit. Cum vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.
Amemus & imitemur, curramus poſt vnguenta eius,
Cant.1. quomodo dicitur in canticiſcāticorum, Poſt odorem
vnguētorum tuorum currimus. Venit enim & oleuit,
& odor ipſius impleuit totum mūdum. Vnde odor?De
cœlo.Sequere ergo ad cœlum,ſi non falſum reſpondes
quod dicitur, Surſum cor, ſurſum cogitationem, ſur-
ſum amorem,ſurſum ſpem. Ne putreſcat in terra triti-
cum, non audes ponere in humida terra ne putreſcat,
H quia laboraſti & meſſuiſti,trituraſti & ventilaſti. Quæ-
ris locum tritico tuo,& nō quęris locum cordi tuo? &
non quæris locum theſauro tuo? Fac,quicquid poteris
in terra,eroga,non perdes,ſed recōdes. Et quis ſeruat?
Chriſtus qui & te ſaluat. Te nouit ſaluare, theſaurum
tuum non nouit ſeruare?Quare autem vt locum mutes
theſauro tuo,niſi vt locum mutes cordi tuo? Nemo e-
nim cogitat niſi de theſauro ſuo. Quàm multi hic ſunt
qui me modo audiunt, & non eſt cor eorū niſi in ſac-
cellis ſuis. In terra eſtis, quia in terra eſt quod amatis:
Matth.6. mittatur in cœlum,& ibi erit cor veſtrū. Vbi enim fue-
rit theſaurus tuus,ibi erit & cor tuum.

In Pſalmum nonageſimumprimum
Enarratio.

ATTENDITE ad Pſalmū, det nobis domi-
nus aperire myſteria quæ hic cōtinentur,quia
propter faſtidium animorum eadem diuerſe
varieq; tractātur. Nam nullum aliud canticū
nos docet deus,niſi fidei, ſpei & charitatis: vt fides no
ſtra firma ſit in ipſo, quandiu illum non videmus,cre-
dentes in eum quem non videmus, aut gaudeamus cū
I viderimus, & fidei noſtræ ſuccedat ſpecies lucis eius,
vbi iam non nobis dicetur, crede quod non vides, ſed
gaude quia vides. Spes etiam noſtra incōmutabilis ſit,
& figatur in illo,& non nutet & fluctuet : nō agitetur,
ſicut ipſe deus in quo figitur non poteſt agitari: ſpes e-
nim quæ modo vocatur,tunc nō ſpes ſed res erit. Tā-
diu enim vocatur ſpes,quādiu non videtur quod ſpe-
Rom.8. ratur,dicente Apoſtolo, Spes autem quæ videtur non
eſt ſpes: quod enim videt quis, quid ſperat? Si autem
quod non videmus ſperamus,per patientiam expecta-
mus. Modo ergo patientia neceſſaria eſt, quamdiu ve-
niat quod promiſſum eſt. Nemo autem patiens eſt in
bonis. Quando exigitur de homine patientia,in malis
agit,quando dicitur,patiens eſto,tolera, ſuſtine, mole-
ſtia eſt, ſub qua te deus vult eſſe fortem, tolerantem,
lōganimem,patientem. Sed nunquid decipit qui pro-
miſit?Medicus exerit ferrum ad ſecanda vulnera,& di
cit ei quem ſecturus eſt, Patiens eſto,ſuſtine,tolera: in
doloribus exigit patientiam, ſed poſt dolores promit-
tit ſalutem. Et ipſe qui tolerat dolores in ferro medici,
niſi ſibi proponat ſanitatem quam nondum habet de-
ficit in dolore quem patitur. Multa ergo mala ſunt in
iſto ſeculo,intus,foris, prorſus non ceſſant: abundant
ſcandala,nemo illa ſentit, niſi qui graditur viam dei. K
Ei dicitur in omnibus diuinis paginis vt toleret præ-
ſentia,ſperet futura,amet quæ non videt,vt amplecta-
tur cum viderit. Charitas enim quę tertia nobis adiun- *1.Cor.13.*
gitur ad fidē & ad ſpem, maior eſt ſupra fidē & ſpem:
quia fides eſt rerum quæ non videntur, erunt autē ſpe-
cies cum viſæ fuerint: & ſpes rei eſt quæ non tenetur,
adueniente ipſa re,non erit iam ſpes, quia tenebimus,
non ſperabimus. Charitas autem non nouit creſcere
niſi magis magiſq;. Si enim amamus quem non vide-
mus,quomodo amaturi ſumus cum viderimus? Deſy-
derium ergo noſtrum creſcat, Chriſtiani nō ſimus niſi
propter futurum ſeculum. Nemo præſentia bona ſpe-
ret,nemo ſibi promittat fœlicitatem mundi quia Chri-
ſtianus eſt,ſed vtatur fœlicitate pręſenti vt poteſt,quo-
modo poteſt, quando poteſt, quantum poteſt. Cum
adeſt,conſolationi dei gratias agat:cum deeſt, iuſtitiæ
dei gratias agat. Vbique ſit gratus, nuſquam ſit ingra-
tus: & patri conſolanti & blandienti gratus ſit, & pa-
tri emendanti & flagellanti & diſciplinam danti gra-
tus ſit: amat enim ille ſemper, ſiue blandiatur ſiue mi-
netur,& dicat quod audiſtis in Pſalmo,Bonum eſt cō- L
fiteri domino, & pſallere nomini tuo altiſsime. Titu-
lus Pſalmi habet: *Pſalmus cantici in die ſabbati.* Ecce &
hodiernus dies ſabbati eſt, hunc in præſenti tempore
ocio quodam corporaliter languido & fluxo & luxu-
rioſo celebrant Iudæi. Vacant enim ad nugas: & cum *Exod.20.*
deus præceperit obſeruari ſabbatū, illi in his quæ deus
probibet exercent ſabbatum,Vacatio noſtra à malis o-
peribus, vacatio illorum à bonis operibus eſt. Melius
eſt enim arare quàm ſaltare. Illi à bono opere vacant,
ab opere nugatorio non vacāt. Nobis ſabbatum indi-
cit deus. Quare?Primo vbi ſit videte. Intus eſt,in cor-
de eſt ſabbatum noſtrum:multi enim vacāt membris,
& tumultuantur conſcientia. Omnis homo malus,ſab
batum habere non poteſt: nuſquam enim illius con-
quieſcit conſcientia,& neceſſe eſt vt in perturbationi-
bus viuat. Cui autem bona eſt conſcientia,tranquillus
eſt, & ipſa tranquillitas ſabbatum eſt cordis. Attendit
enim promiſſorem dominum, & ſi laborat in præſen-
ti,extēditur ſpe futuri,& ſerenatur omne nubilum tri-
ſtitiæ,ſicut dicit Apoſtolus,Spe gaudentes. Ipſum autē *Roma.12.*
gaudium in tranquillitate ſpei noſtræ, ſabbatum no- M
ſtrum eſt. Hoc commendatur, hoc cātatur in iſto Pſal
mo,quomodo ſit homo Chriſtianus in ſabbato cordis
ſui, id eſt, in vacatione & tranquillitate & ſerenitate
cōſcientiæ ſuæ imperturbatus, Inde dicit hic vnde ſo-
lēt perturbari homines, & docet te agere ſabbatum in
corde tuo. Primum eſt vt tuipſe ſi aliquid profeciſti,
deo confitearis ex eo quod profeciſti, quia munera ip-
ſius ſunt,non merita tua. Hinc incipe ſabbatum, non
tibi tribuēdo quaſi non acceperis quod accepiſti, neq; *1.Cor.4.*
excuſando te ab eo quod facis mali, quia ipſa ſunt tua.
Peruerſi enim homines & perturbati qui non agūt ſab
batum,mala ſua deo tribuunt,bona ſua ſibi. Si quid bo
ni fecerit,ego feci dicit: ſi quid mali fecerit,quęrit quē
accuſet, ne confiteatur deo. Et quid eſt, quærit quem
accuſet?Si non eſt valde impius, ad manū ſatanam ha-
bet quē accuſet. Satanas fecit dicit, ipſe mihi perſuaſit,
quaſi ſatanas habeat poteſtatē cogendi. Aſtutiam ſua-
dēdi habet,ſed ſi ſatanas loqueretur & taceret deus, ha
beres vnde te excuſares: Modo aures tuæ poſitæ ſunt
inter monētem deum & ſuggerentem ſerpentē, quare
huc flectuntur,hinc auertūtur? Non ceſſat ſatanas ſua-
dere malū, ſed nec deus ceſſat admonere bonū. Sata-
nas

A nas autem non cogit inuitum:in tua potestate est consentire aut non consentire. Si aliquid persuadente satana mali feceris, dimitte satanam, accusa te, vt accusatione tua dei misericordiam merearis. Expetis illum accusare qui non habet veniam? Te accusa, & accipis indulgentiam. Deinde multi non accusant satanã, sed accusant fatum. Fatum meum me duxit dicit. Cum dixeris illi, quare fecisti, quare peccasti? Et ille, Fato meo malo, ne dicat ego feci, iam manus ad deum tendit, lingua blasphemat. Nõdum quidem hoc aperte dicit, sed tamen attende & vide quia hoc dicit. Quæris ab illo quid sit fatum, & dicit, stellæ malæ. Quęris ab illo quis fecit stellas, quis ordinauit stellas, non habet quid tibi respondeat nisi deus. Restat ergo vt siue per transennam, siue per cannam longam, siue per proximum, deũ accuset, & cum deus puniat peccata, deum faciat authorem peccatorum suorum. Non potest enim fieri vt puniat quod fecit: Punit quod facis, vt liberet quod fecit. Aliquando autem missis omnibus omnino directe eunt in deum, & quando peccant dicunt, deus hoc vo-
B luit, & si nollet deus, non peccarem. Ergó ne ad hoc monet deus, vt non audiatur vt non pecces, sed accusetur quia peccas? Quid ergo nos docet Psalmus iste?

Bonum est confiteri domino. Quid est confiteri domino? In vtraque re, & in peccato tuo, quia tu fecisti: & in bono facto confiteri domino, quia ipse fecit. *Tunc psalles nomini domini altissimi.* Quærens gloriam dei, nõ tuam, nomen ipsius, non tuum. Si enim tu quæris nomẽ dei, quærit & ipse nomen tuum: si autem tu neglexeris nomen dei, delet & ipse nomen tuum: quomodo autẽ dixi quæret & ipse nomen tuum? Quomodo dixit discipulis venientibus posteaquam misit eos euangelizare. Cũ fecissent multa miracula, & in nomine Christi dæmonia eiecissent, redeuntes dixerũt, Domine, ecce nobis dæmonia subiecta sunt. *Luc. 10.* Dixerunt quidem in nomine tuo, sed ille vidit in eis, quia ipsa gloriatione gaudebant & extollebant se, & ibant inde in superbiam quia licuit illis expellere dæmonia, vidit illos quærere gloriam suã, & ait illis quærens ipse, immo conseruans nomina eorũ apud se, Nolite gaudere in hoc, gaudete autem quòd nomina vestra scripta sunt in cœlo. Ecce vbi habes nomen, si tu nomen dei non negligas. Psalle
C ergo nomini dei, vt fixum sit apud deum nomẽ tuum. Psallere autem deo quid est fratres? Psalterium organi genus est, chordas habet. Opus nostrum, psalterium nostrum est. Quicunque manibus operatur opera bona, psallit deo. Quicunque ore confitetur, cantat deo. Cãta ore, psalle operibus. Ad quam rem? *Ad annunciãdum mane misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem.* Quid sibi vult quia mane annunciãda est misericordia dei, & per noctem veritas dei? Mane dicitur, quando nobis bene est. Nox dicitur, quando tristitia tribulationis est. Quid ergo dixit breuiter? Quando tibi bene est, gaude deo, quia misericordia ipsius est. Iam tu forte diceres, Si ergo gaudeo deo quando mihi bene est, quia misericordia ipsius est: quando in tristitia, in tribulatione sum, quid facio? Misericordia ipsius est quando mihi bene est, crudelitas ergo ipsius quando male est? Si laudo misericordiam quando bene est, reprehendo ergo crudelitatem quando male est? Non. Sed quando bene est, láuda misericordiam: quando male est, lauda veritatem, quia peccata flagellat, non est iniquus. Iam in nocte erat Daniel quando orabat. *Danie. 6. 14. & 3.* Erat enim in captiuitate Hierusalem, erat in potestate hostium. Tunc multa mala sancti patiebantur, tunc ipse in lacum leonum missus est, tunc tres pueri in ignem præcipitati D sunt. Hæc patiebatur in captiuitate populus Israël, nox erat. Per noctem confitebatur Daniel veritatem dei, dicebat in oratione, Peccauimus, impie egimus, iniquitatem fecimus, *Daniel. 3. & 9.* Tibi domine gloria: nobis confusio: veritatem dei annunciabat per noctem. Quid est, veritatem dei annunciabat per noctem? Non accusare deum quia pateris aliquid mali, sed tribuere illud peccatis tuis, emendationi ipsius, ad annunciandum mane misericordiam ipsius, & veritatem per noctẽ. Cum misericordiam annuncias mane, & veritatem per noctem, semper laudas deum, semper confiteris deo, & psallis nomini eius: *In decachordo psalterio, cum cantico in cithara.* Decachordum psalterium non modo audistis. Decachordum psalterium significat decem præcepta legis. Sed cantare in illo opus est, non portare psalterium. Nam & Iudæi habent legem, portant & nõ psallunt. Qui sunt qui psallunt? Qui operantur. Parum est: qui operantur cum tristitia, nondum psallunt. Qui sunt qui psallunt? Qui cum hilaritate faciunt bene. In psallendo enim hilaritas est. Et quid dicit Apostolus? E Hilarem enim datorem diligit deus. *2 Cor. 9.* Quicquid facis cum hilaritate fac bonum, tunc & bene facis. Si autem cum tristitia facis, fit de te, non facis, & portas magis psalterium, non cantas. In psalterio decachordo cum cantico in cithara: hoc est, in verbo & opere. Cum cãtico in verbo, in cithara in opere. Si verba sola dicis, quasi canticum solum habes, citharam non habes. Si operaris & non loqueris, quasi solam citharam habes. Propter hoc & loquere bene, & fac bene, si vis habere canticum cum cithara. *Quia iocundasti me domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum exultabo.* Videtis quid dicat, Tu me fecisti bene viuentem, tu me formasti. Si quid forte boni facio, in factura manuum tuarum exultabo: quomodo dicit Apostolus, Ipsius enim sumus figmentum, *Ephe. 2.* creati in operibus bonis. Nisi enim te formaret ad opera bona, non nosses nisi opera tua mala: qui enim loquitur mendacium, de suo loquitur: hoc Euangelium dicit, Omne peccatum mendacium est. *Ioan. 8.* Contra legem enim & contra veritatem quicquid est, mendacium dicitur. Ergo quid ait: Qui loquitur mendacium de suo loquitur: id est, qui peccat de suo peccat: Attendant ergo sententiam contra, si enim qui lo- F quitur mendacium de suo loquitur, restat vt qui loquitur veritatem de deo loquatur. Ideo dicitur alio loco, Deus verax solus, omnis autem homo mendax. *Psal. 115.* Non tibi dicitur in hac sententia vade securus mẽtire, quia homo es, immo vide te hominem, quia mendax es: & vt sis verax, bibe veritatẽ vt de deo ructes, vt sis verax: quia de tuo illam nõ potes bibere, restat vt inde illam bibas vnde fluit. Quomodo si à luce recesseris in tenebris es, quomodo lapis non de se feruet, sed vel à sole, vel ab igne, si eum calori subtraxeris frigescit, ibi apparet quia quod feruebat nõ erat ipsius, sed feruebat vel à sole vel ab igne: sic & tu si à deo recesseris frigesces, si ad deum accesseris feruesces, sicut dicit Apostolus. Spiritu feruentes. *Rom. 12.* Item de luce quid dicit? Si ad eum accesseris, in lumine eris: ideo psalmus dicit, Accedite ad eum & illuminamini, & vultus vestri non erubescent. *Psal. 33.* Quia ergo boni nihil poteris operari nisi illuminatus & a lumine dei, & ferue factus à spiritu dei, quãdo videris te bene operantem, confitere deo: & dic quod ait Apostolus, dic tibi ne extollaris, Quid enim habes quod non accepisti? *1 Cor. 4.* Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Hic ergo confitetur domino, &

G no,& docet nos bonam confeſsionem, quia dicit: Iocundaſti me domine in factura tua,& in operibus manuum tuarum exultabo. Quid agimus de illis qui male viuunt & florent? Hi enim perturbatū animum habēt, & perdunt ſabbatum. Et perdit ſabbatum qui videt ſe quotidie in bonis operibus verſantem & laborātem in anguſtia rerum,forte in inopia rei familiaris,forte in fame & ſiti & nuditate,forte ſe in carcere bona facientē, & illum à quo in carcerem miſſus eſt mala facientem & exultantem, & ſubintrat in cor peſsima cogitatio aduerſus deum & dicit, Deus quare tibi ſeruio,quare obe-

Exo.20. dio verbis tuis? Non rapui aliena, non furtum feci,nō hominem occidi,non cuiuſquam rem concupiui,non falſum teſtimonium aduerſus aliquem dixi, non patri vel matri iniuriam feci, nō ad idola inclinatus ſum, non accepi nomē domini dei in vanum: ſeruaui me à peccato. Enumerat decem chordas,id eſt,decē præcepta legis,& interrogat ſe ſecundum ſingula,& videt ſe non peccaſſe nec in vno,& contriſtatur quia talia mala patitur: & illi qui non dico aliquas chordas tāgunt, ſed nec tangunt ipſum pſalteriū, & nihil boni operātur,conſulunt idola: & forte tunc vidētur Chriſtiani,

H quando nihil mali patiuntur domus eorū:quando autem aliqua ibi tribulatio eſt,currūt ad phythonem,aut ſortilegum,aut mathematicū: Dicitur illi nomē Chriſti,ſubſannat,torquet os ſuum:dicitur illi, Fidelis, cur conſulis mathematicū? Et ille, Recede à me†,ipſe mihi perdidit res meas, vtinam non perdidiſſem,& in plāctu remāſiſſem. Homo bone,nónne ſignas te ſigno ſanctæ crucis Chriſti? & lex omnia iſta prohibet? Gaudes quia res tuas inueniſti,nō es triſtis quia tu periſti? Quāto melius tunica tua periret quàm anima tua? Subſannat in his omnibus, contumelioſus eſt parētibus,odit inimicum,inſectatur vſq; ad mortē, furatur vbi occaſionem inuenerit,à falſo teſtimonio nō ceſſat, inſidiatur matrimonio alieno, concupiſcit rem proximi ſui. Facit hæc omnia, & floret in diuitiis,in honoribus, in excellentia mundi huius. Videt eū ille miſer bene operans & mala patiens,perturbatur & dicit, Deus, puto mali tibi placent,& bonos odiſti, amas eos qui faciunt iniquitatem. Si commotus fuerit, & illi cogitationi cōſenſerit,perdet ſabbatum de corde. Iā incipit ad pſalterium hoc non attendere,deuiauit inde,ſine cauſa cātat,

† al. ipſe mihi prodidit res meas, nā perdidiſſem & in planctu &c.

I Bonū eſt confiteri domino,& pſallere nomini tuo altiſsime. Iam perdito ſabbato ab interiore homine,& excluſa quiete cordis,& bona cogitatione repulſa, incipit iam imitari illum quem videt in malis florētem, & cōuertit ſe ipſe ad facienda mala. Deus autē patiens eſt,quia æternus eſt, nouit diem iudicij ſui vbi omnia

Pſal.103. examinat. Hoc nos docens quid ait? *Quàm magnificata ſunt opera tua domine,nimis profunda facta ſunt cogitationes tuæ.* Reuera fratres mei nullum mare tam profundum eſt, quàm eſt iſta cogitatio dei,vt mali floreant,& boni laborent. Nihil tam profundum,nihil tam altū, vbi naufragat omnis infidelis in iſto alto,in iſto profūdo. Vis trāſire profundū hoc? A ligno Chriſti noli reſilire, ne mergaris, tene te ad Chriſtum. Quid eſt quod dico, tene te ad Chriſtum? Ideo voluit ipſe in terra labora-

Eſa.50. re. Audiſtis cum propheta legeretur, non auertiſſe eum ſcapulas à flagellis, nō auertiſſe eum faciem à ſputis hominum,non auertiſſe maxillas à palmis eorúm. Quare omnia iſta pati voluit, niſi vt conſolaretur patientes? Nam poterat & ipſe in fine reſuſcitare carnem ſuam, ſed tu qui non videras,non eſſet quod ſperares,nō diſtulit reſurrectionem ſuā,ne tu adhuc dubitares. Eo ergo ſine patere,& tolera tribulationes in mūdo quem- K

admodum attendiſti in Chriſto,& non te moueat qui faciunt mala,& in iſto ſeculo florēt. Nimis profundæ factæ ſunt cogitationes dei. Vbi eſt cogitatio dei? Ad præſens habenas laxat,ſed poſtea aſtringet. Noli gaudere ad piſcem qui in eſca ſua exultat, nondum traxit hamum piſcator: nam iam ille hamum habet in faucibus,& quod tibi videtur longum,breue eſt: omnia iſta cito tranſeunt. Quid eſt longa vita hominis ad æternitatem dei? Vis eſſe longanimis? Vide æternitatē dei: nam attendis ad dies tuos paucos, & diebus tuis paucis vis impleri omnia:quæ omnia? Vt damnentur omnes impij, & coronentur omnes boni. Iſtis diebus tuis vis hæc omnia impleri? Implet ea deus in tempore ſuo. Quid tu tædium pateris & facis? Aeternus eſt, tardat, longanimis eſt,tu autem dicis,Ideo ego non ſum longanimis, quia temporalis ſum: ſed in poteſtate habes. Iunge cor tuum æternitati dei, & cum illo æternus eris. Quid enim dictum eſt de temporalibus? Omnis caro fœnum, & omnis claritas carnis vt flos fœni. Fœnum aruit & flos decidit. Omnia ergo areſcunt & decidunt,non verbum illud: verbum enim domini manet in æternum. Tranſit fœnum,tranſit claritas fœni: L

Eſa.40.

ſed habes quo te teneas, verbum domini manet in æternum. Dic ergo illi, Nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ. Tenuiſti lignum,tranſis per iſtam profunditatem. Vides ibi aliquid? Intelligis ibi aliquid? Intelligo dicis. Si iam Chriſtianus es,& bene eruditus, dicis, Deus iudicio ſuo reſeruet omnia. Boni laborant,quia flagellantur vt filij: mali exultant, quia damnantur vt alieni. Duos filios habet homo, alterum caſtigat, alterum dimittit. Facit vnus male & non corripitur à patre:alter mox vt ſe mouerit, colaphis cæditur,flagellatur. Vnde ille dimittitur,& ille cæditur,niſi quia huic cæſo hæreditas ſeruatur, ille autem dimiſſus exhæredatus eſt? Videt eum non habere ſpem, & dimittit eum,vt faciat quod vult. Puer autem qui flagellatur ſi cor non habuerit & imprudens fuerit & ſtultus, gratulatur fratri ſuo qui non vapulat, & gemit de ſe,& dicit in corde ſuo, tanta mala facit frater meus, quicquid vult facit contra præcepta patris mei, & nemo facit illi durum verbum, ego mox vt me mouero,cædor. Stultus eſt,imprudens eſt,attendit quid patitur, & non attendit quid illi ſeruetur. Ideo cum dixiſſet, nimis profundæ factæ ſunt cogitationes tuæ, M

ſubiecit ſtatim: *Vir imprudens non cognoſcet, & ſtultus non intelliget ea.* Quę ſunt quæ non intelligit ſtultus,& quę non cognoſcet imprudens? *Cum exoriuntur peccatores ſicut fœnum,* Quid eſt ſicut fœnum? Virent cum hyems eſt, ſed æſtate areſcent. Attendis florem fœni quid citius tranſit? Quid lucidius? quid viridius? Non te delectet viriditas ipſius,ſed time ariditatem ipſius. Audiſti peccatores ſicut fœnum, audi & iuſtos. Quomodo? Ecce interim,videte peccatores ſicut fœnum, florent bene. Sed qui ſunt qui non cognoſcunt? Stulti & imprudentes. Cum exoriuntur peccatores ſicut fœnum:

Et proſpexerint omnes qui operantur iniquitatem. Omnes qui in corde ſuo non recta ſentiunt de deo, proſpexerunt peccatores orientes ſicut fœnum, id eſt, florentes ad tempus. Quare illos proſpiciunt? *Vt intereant in ſeculum ſeculi.* Attendunt enim florem ipſorum temporalem, & imitantur illos, & volentes cum illis florere ad tempus, intereunt in æternum: hoc eſt, vt intereant in ſeculum ſeculi. *Tu autem altiſsimus in æternum es domine.* Expectans deſuper ex æter-

nitate

A nitate tua quando transeat tempus iniquorum, & veniat tempus iustorum, *Quoniam ecce.* Intêdite fratres, iam & ipse loquitur. Loquitur enim ex persona nostra, loquitur ex persona corporis Christi. Christus enim loquitur in corpore suo, id est, in Ecclesia sua. Iam iunxit se æternitati dei: sicut vobis paulo ante dicebam, lõganimis est deus & patiens, omnia ista mala quæ videt à malis fieri, tolerat. Quare? Quia æternus est, & videt quid illis seruet. Vis & tu esse longanimis & patiens? iunge te æternitati dei, cum illo expecta illa quæ infra te sunt. Cum enim adhæserit cor tuum altissimo, infra te erunt omnia mortalia, & dic quod sequitur: *Quoniam ecce inimici tui peribunt.* Qui florent modo, postea peribũt. Qui sunt inimici dei? Fratres, forte illos solos putatis inimicos dei à quibus blasphematur? Sunt quidem & ipsi, & atroces isti qui nec lingua, nec cogitationibus malis parcunt iniuriis deo. Et quid faciũt deo excelso, & æterno? Si pugnum in columna ferias tu læderis, & putas quia blasphemia deum percutias? Non, tu dirumperis, nam nihil facis deo. Sed inimici dei aperte blasphematores sunt, & quotidie occulti inueniũtur. Caue tales inimicitias dei, quosdam enim occultos inimicos dei scriptura aperit, vt quia non illos potes nosse in corde tuo, noueris illos in scriptura dei, & caueas inueniri cũ illis. Aperte dicit Iacobus Apostolus in epistola sua, Nescitis quia amicus huius mundi inimicus dei constituitur? Audisti, Non vis esse inimicus dei? Noli esse amicus huius mundi: nam si amicus fueris huius mundi, inimicus eris deo. Quomodo enim non potest fieri adultera coniunx, nisi inimica sit viro suo: sic anima adultera amore rerum secularium, nõ potest nisi inimica esse deo. Timet, sed nõ amat. Pœnas timet, iustitia nõ delectatur. Ergo inimici dei omnes amatores huius mundi, omnes inquisitores nugarum, omnes consultatores sortilegorum, mathematicorũ, phythonum intrant Ecclesias: non intrent Ecclesias, inimici dei sunt. Ad tempus possunt florere sicut fœnum, peribũt autem cum ille inspicere cœperit, & iudiciũ suum in omnem carnem adduxerit. Iũge te scripturæ dei, & dic illud cum isto Psalmo, Quoniam ecce inimici tui peribunt. Non ibi inueniaris vbi peribunt. *Et dispergentur omnes qui operantur iniquitatẽ.*

B (at "perte blasphematores") — Iacob. 4. (margin at "in epistola sua")

C Quid tu qui laboras modo, si inimici dei peribunt, & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem? Tu qui inter ista scãdala, inter iniquitates humanas gemis, qui tribularis in carne, sed gaudes in corde, quid tu? Quæ tibi spes ò corpus Christi? O Christe qui in cœlis sedes ad dexteram patris, sed pedibus tuis & membris tuis laboras in terra, & dicis, Saule Saule quid me persequeris: tu quam spem habebis si inimici dei peribunt, & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem? Quid tibi erit? *Et exaltabitur sicut vnicornis cornu meum.* Quare dicis sicut vnicornis? Aliquando vnicornis significat superbiam, aliquando vnicornis exaltationem vnitatis significat: quia vnitas exaltatur, omnes hæreses cum inimicis dei peribunt. Et exaltabitur sicut vnicornis cornu meum. Et quando erit? *Et senectus mea in misericordia pingui.* Quid dixit senectus mea? Nouissima mea. Quomodo in ætatibus nostris nouissima senect⁹ est, sic totũ hoc quod modo patitur Christi corp⁹ in laboribus, in ærũnis, in vigiliis, in fame, in siti, in scandalis, in iniquitatibus, in pressuris, iuuentus ipsius est. Senectus ipsius, id est, nouissima ipsius, in lætitia erunt. Et intendat charitas vestra, quia dixi senectutem, ne putetis & mortem: homo enim in carne ideo senescit, vt moriatur. Senecta Ecclesiæ candida erit rectè factis, morte autem non corrumpetur.

Act. 9. (margin at "Saule Saule")

D Quod est caput senis, hoc erunt opera nostra. Videtis quemadmodum canescat caput & inalbescat, quantumcunque senectus accedit. Qui bene senescit ordine suo, quæris illi aliquando in capite capillum nigrum, & non inuenis: sic cum fuerit vita nostra talis, vt quæratur nigritudo peccatorum & non inueniatur, senectus tua iuuenilis est, senectus ista viridis est, semper virebit. Audistis de fœno peccatorum, audite de senecta iustorum. Senectus mea in misericordia pingui: *Et respexit oculus meus inimicos meos.* Quos dicit inimicos suos? Omnes qui operantur iniquitatem. Noli attendere, quia iniquus est tibi amicus: incurrat negocium, & ibi illum probas. Incipis venire contra iniquitatem ipsius, & ibi videbis: quia quando tibi blandiebatur, inimicus erat: sed nondum pulsaueras, non vt instrueretur in corde quod non erat, sed vt erumperet quod erat. Et respexit oculus meus inimicos meos. *Et in eos qui insurgunt in me malignantibus, audiet auris mea.* Quando? In senecta. Quid est, in senecta? In nouissimo. Et quid audiet auris nostra? Stan-

E tes ad dexteram, audiemus quod dicitur eis qui sunt ad sinistram, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Ab isto auditu malo iustus non timebit. Scitis quia dictum est in quodam psalmo, In memoria æterna erit iustus, ab auditione mala non timebit. Quo audito malo? Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Et in eis qui insurgunt in me malignantibus, audiet auris mea. Transit fœnum, transit flos peccatorum. Quid de iustis? *Iustus vt palma florebit.* Illi exoriuntur sicut fœnum, iustus vt palma florebit. In palma altitudinem significauit: forte & hoc significauit in palma, quia in nouissimis suis pulchra est, vt initium eius à terra ducas, finem ipsius in cacumine, vbi habet totam pulchritudinem: aspera radix videtur in terra, pulchra coma sub cœlo est. Erit ergo & tua pulchritudo in fine. Radix tua fixa sit, sed sursum versus habeamus radicem nostram: radix enim nostra Christus est, qui ascendit in cœlum: humiliatus exaltabitur: *Velut cedrus quæ in Libano est multiplicabitur.* Videte quas arbores dixit: Iustus vt palma florebit, vt cedrus Libani multipli-

Matth. 25. (margin at "ad sinistram")

Psal. 111. (margin at "mo, In memoria")

F cabitur. Nunquid cum sol exierit arescit palma? Nunquid arescit cedrus? Cum autem sol cadens aliquando fuerit, arescit fœnum. Veniet ergo iudicium, vt arescant peccatores, vt virescant fideles. Velut cedrus in Libano multiplicabitur. *Plantati in domo domini, in atriis domus dei nostri florebunt. Adhuc multiplicabuntur in senecta vberi, & tranquilli erunt vt annuncient.* Hoc est sabbatum quod vobis paulo ante commendaui, vnde habet titulum psalmus. Tranquilli sunt, vt annuncient: Quare tranquilli vt annuncient? Non illos mouet fœnũ peccatorum. Cedrus & palma nec in tempestatibus curuantur. Ergo tranquilli sint vt annuncient: & vere quia modo annunciandum est, & subsannantibus hominibus. O miseri homines amatores mundi annunciant vobis qui plantati sunt in domo domini, qui confitentur domino in psalterio, & in cithara, in verbo & opere, annunciant vobis, & dicunt vobis, Nolite seduci fœlicitate iniquorum, nolite attendere florem fœni, nolite attendere ad tempus beatos, in æternum miseros. Nec ista beatitudo quæ foris mõdo videtur vera est: nec in corde beati sunt, quia torquentur mala conscientia. Tu autem tranquillus esto, sperãs de promissis domini dei tui. Quid enim annũciabis in

G bis in tranquillitate? *Quoniam rectus dominus, & nõ est ini-*
quitas in eo. Attendite fratres, si plantati estis in domo
domini, si vultis florere sicut palma, & multiplicari si-
cut cedrus Libani, & nõ arescere sicut fœnum sole ca-
dente, sicut hi qui vidẽtur florere sole absente. Si ergo
non vultis esse fœnũ, sed palma & cedrus, quid annun-
ciabitis? Quoniam rectus dominus: & nõ est iniquitas
in illo. Quomodo non est iniquitas? Tanta mala facit
quis, sanus est, filiosq; habet, plenam domum, abundat
gloria, exaltatur honoribus, de inimicis vindicatur, &
omnia mala cõmittit. Alius innocens sui negocij, non
rapiens aliena, non contra quẽquam faciens, laborat in
vinculis, in carcerib⁹, in inopia æstuat & suspirat. Quo-
modo non est iniquitas in eo? Esto tranquillus & intel
liges: nam perturbaris, & in cubiculo tuo obscuras tibi
lucem. Radiare tibi vult æternus deus, noli tibi facere
nubilũ de perturbatione. Esto tranquillus in te, & vide
quid tibi dicat. Quia deus æternus est, quia modo par-
cit malis, adducẽs illos ad pœnitentiã: flagellat bonos,
erudiens illos ad regnum cœlorum, nõ est iniquitas in
eo: noli timere. Ecce ego flagellatus sum tãtum, mani-
H festum est, confiteor, peccaui: non enim dico me iustũ.
Hoc enim dicunt plerique. Quando est forte quisquã
in aliqua miseria, in doloribus, intras consolari illum.
Et ille, Peccaui fateor, multa sunt peccata mea, agno-
sco illa: sed nunquid tanta peccaui quanta ille? Ego no
ui quanta fecit ille, ego noui quanta commisit. Peccata
mea sunt, fateor illa ego, sed minora sunt quàm illius,
& ecce ille nihil mali patitur. Noli turbari, tranquillus
esto, vt scias quoniã rectus dominus, & non est iniqui-
tas in eo. Quid si te propterea flagellat modo, quia nõ
tibi seruat ignem sempiternũ? Quid se illum propterea
dimittit modo, quia auditurus est, Ite in ignẽ æternũ?
Matth. 25. Sed quando? Cũ tu positus fueris ad dexteram, tunc di
cetur positis ad sinistram: Ite in ignem æternũ; qui pa-
ratus est diabolo & angelis eius. Non te ergo ista mo-
ueant, tranquillus esto, sabbatiza & annũcia, quoniam
rectus dominus deus noster, & non est iniquitas in eo.

In Psalmum nonagesimumsecundum
Enarratio.

I PSALMI huius titulum cum pronunciaretur
audiuimus, & quid sibi velit, de scriptura dei,
hoc est, ex libro Genesis, non est difficile co-
gnoscere. In titulo enim tanquã admonemur in limi-
ne, quid intus quæramus. Inscriptus ergo est ita: *Laus*
cantici ipsius Dauid in die ante sabbatum, quando fundata est terra.
Recordantes ergo per omnes dies quid fecerit deus
quando creauit & ordinauit vniuersa à prima die vsq;
ad sextum diem: septimum enim sanctificauit, quia in
illo requieuit post omnia opera quæ fecit valde bona,
& inuenimus eum sexto die fecisse, qui dies hic cõme-
moratur, quia dicit, ante sabbatum, omnia animalia in
terra: deinde ipso die fecit hominem ad imaginem &
similitudinem suam. Non autem sine causa illi dies sic
sunt ordinati, nisi quia & secula sic cursura erant ante-
quam requiescamus in deo. Tunc autem requiescimus
si facimus opera omnia bona. Ad hoc exemplũ dictum
Gene. 2. est de deo, Requieuit deus septimo die cum fecisset o-
mnia opera bona valde. Non enim fatigatus est vt re-
quiesceret, aut modo non operatur, cum aperte domi-
Ioan. 5. nus Christus dicat, Pater meus vsque nunc operatur.
Dicit enim illud Iudæis qui carnaliter sentiebant de
deo, nec intelligebant quia deus cum quiete operatur,
& semper operatur, & semper quietus est. Ergo & nos
quos in se voluit deus tunc figurare, post omnia opera
bona habebimus requiem. Et quidem opera nostra bo K
na fratres quæ hic operamur in seculo ante requiem,
quasi cum labore sunt, & requies illa in spe est, nõdum
tenetur in re: Etenim nisi esset in spe, deficeremus in la
bore: sed transeunt opera laboriosa & bona. Quid e-
nim tam bonum quàm porrigere panem esurienti? Et Matth. 25.
quod audiebamus modo cum Euangelium legeretur:
quid enim tam bonum, quàm id quod admonebat ge
neraliter, Omnis qui habet duas tunicas, det non habẽ Luca. 3.
ti: & qui habet escas, pascat esurientem? Nudum vestire
bonũ opus est: Nunquid semper erit hoc opus bonum?
Habet aliquantulũ laborem, sed habet solatium in spe
futuræ quietis. Quantũ autem laborem habet quòd ve-
stis nudum? Bonum opus nõ multum laborat, malum
opus habet laborem. Qui enim vestit nudum si habet
vnde faciat, non laborat: si non habet vnde faciat, glo-
ria in excelsis deo, & in terra pax hominibus bonæ vo-
luntatis. Qui autem vult spoliare vestitum, quantum la Luca. 2.
borat quis enumerat? Et tamen & ista transitura sunt,
cum venerimus ad illam requiem, vbi nemo esurit qui
pascatur, nemo nud⁹ est qui vestiatur. Ideo quia & ista
transitura sunt opera bona, & sextus iste dies quando L
perficiuntur opera bona valde, habet vesperum: In sab
bato autem non inuenimus esse vesperam, quia requies
nostra nõ habebit finem. Vespera enim pro fine poni-
tur. Sicut ergo sexto die fecit deus hominem ad imagi Gene. 1.
nem & similitudinem suam, sic inuenimus sexto secu-
lo venisse dominum Iesum Christum, vt reformaretur
homo ad imaginem dei. Primũ enim tempus tãquam
primus dies, ab Adam vsque ad Noë: secũdum tempus
tanquam secundus dies, à Noë vsque ad Abraham: ter-
tium tempus tanquam tertius dies, ab Abraham vsque
ad Dauid: quartum tempus tanquã quartus dies, à Da-
uid vsque ad transmigrationem Babyloniæ: quintum
tempus tanquam quintus dies, à trãsmigratione in Ba-
byloniam vsque ad prædicationem Ioannis. Sextus
dies iam à prædicatione Ioannis agitur vsque ad finẽ,
& post finem sexti diei peruenimus ad requiẽ: Modo
ergo sextus dies agitur. Si sext⁹ dies agitur, videte quid
habeat titulus: In diem ante sabbatum quando funda-
ta est terra, Iam audiamus ipsum psalmũ, ipsum inter-
rogemus quomodo fundata est terra, ne forte tunc fa- M
cta est terra. Nec in Genesi sic legimus. Quando ergo
fundata est terra? Quando, nisi cum fit quod lectum est
modo in Apostolo, Si tamen statis in fide vt stabiles & 1. Cor. 15.
immobiles? Cum omnes qui credunt per vniuersam
terram immobiles sunt in fide, fundata est terra, tunc
fit homo ad imaginem dei. Quod significat sextus ille
dies in Genesi. Sed quomodo fecit illud deus? Quo- Gene. 1.
modo fundata est terra? Christ⁹ venit vt fundaret ter-
ram. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere 1. Cor. 3.
prẹter id quod positum est, quod est Christus Iesus. De
illo ergo cantat Psalmus: *Dominus regnauit, decorẽ induit,*
induit dominus fortitudinem & præcinctus est. Videmus quia
duas res induit, decorem & fortitudinem: vt quid au-
tem? Vt fundaret terram. Sequitur enim: *Etenim confir-*
mauit orbem terræ, qui non commouebitur. Vnde confirma-
uit? Quia decorem induit. Non confirmaret si solum
decorem indueret & non fortitudinem. Quare ergo
decorem? Quare fortitudinem? Vtrunque enim dixit,
Dominus regnauit, decorẽ induit, induit dominus for
titudinem & præcinctus est. Nostis fratres quia domi-
nus noster cum venisset in carne, his quibus prædica-
bat Euangelium, aliis placebat, aliis displicebat: Nam
diuisæ sunt aduersus se linguæ Iudæorum: alij dicebãt, Ioan. 7.
quia

A quia bonus est, alij dicebant nō, sed seducit turbas. Alij ergo loquebantur bene, alij detrahebant, lacerabant, latrabant, mordebant, conuiciabantur. Ad eos ergo quibus placebat, decorē induit: ad eos quibus displicebat, fortitudinem induit. Imitare ergo & tu dominū tuum, vt possis esse vestis ipsius. Adesto cū decore ad eos quibus placent bona opera tua, esto fortis aduersus detractores. Audi Paulum apostolum imitantem dominum suum, quomodo & ipse habuit decorem, habuit & fortitudinem,
2. Cor. 2. Christi bonus odor sumus, inquit, in omni loco, & in his qui salui fiunt, & in his qui pereunt. Quibus enim placet bonum, salui fiunt: qui detrahunt bono, pereunt. Quod suum erat ille odorem habebat bonum, immo bonus odor erat: sed væ miseris qui & bono odore moriuntur. Non enim ait illis, Bonus odor sumus, illis malus odor sumus: sed Christi bonus odor sumus, ait, in omni loco, & in his qui salui fiunt, & in his qui pereunt. Subiecit statim: aliis quidem sumus odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem: Qui-
Ibidem. bus enim erat odor vitæ in vitam, decorem induerat: quibus erat odor mortis in mortem, fortitudinem induerat. Si autem tunc gaudes, quando te laudant homines, & placent illis bona opera tua: cum autem vitupe-
B rauerint, deficis in bonis operibus, & quasi fructum bonorū operum te perdidisse arbitraris, quia inuenis reprehensores, non stetisti immobilis, nō pertines ad orbem terrarum qui nō commouebitur. Induit dominus fortitudinem & præcinctus est. De ipso decore & for-
2. Cor. 6. titudine habet alio loco apostolus Paulus, Per arma iustitiæ dextera & sinistra. Vide vbi decorem, vbi fortitudinem, Per gloriam & ignobilitatem. In gloria decorus, in ignobilitate fortis. Apud alios gloriosus prædicabatur, apud alios ignobilis cōtemnebatur. Decorem afferebat eis quibus placebat, fortitudinē aduersus eos quibus displicebat. Et sic enumerat omnia vsque in fi-
Ibidem. nem, vbi dicit, quasi nihil habentes, & omnia possidentes. Cum omnia possidet, decorus est: cum nihil habet, fortis est. Non ergo mirum est si sequitur, Etenim firmauit orbem terræ qui nō commouebitur. Quomodo enim non commouebitur orbis terrarum? Cum credūt in Christum omnes fideles, & parati sunt ad vtrumque, gaudere cum laudantibus, fortes esse aduersus vituperantes: non mollescere linguis laudantium, nec frangi linguis vituperantium. Forte quæramus & de hoc ver-
C bo, quare dixit præcinctus est. Cinctio opera significat. Tunc enim se quisque cingit, cum operaturus est. Sed quare non dixit, cinctus est, sed præcinctus est? Dicit
Psalm. 44. enim in alio Psalmo, Accingere gladium tuum circa femur potētissime: populi sub te cadent. Nec ibi dixit cingere, neque præcingere, sed accingere. Accingeris enim quando aliquā adiunxeris lateri tuo præcinctionem. Ideo accingere gladium tuum. Gladius domini vnde debellauit orbem terrarum, occidendo spiritus nequitiæ, spiritus dei est in veritate sermonis dei. Quare circa femur accingere dicitur gladium? Aliud quidem ex alio de alio Psalmo ad cinctionē diximus. Sed tamē quia commemoratum est, non est prætermittendum. Quid est accinctio gladij circa femur? Per femur carnem significat. Nō enim aliter debellaret dominus orbem terrarum, nisi in carnem veniret gladius veritatis. Hic ergo quare præcinctus est? Qui se præcingit, ante se ponit aliquid quo præcingitur. Vnde dictum
Ioan. 13. est, Præcinctus est linteo, & lauit pedes discipulorum suorum. Quia enim tunc humilis fuit quando linteo præcinctus est, lauit pedes discipulorum suorum. Omnis autem fortitudo in humilitate, quia fragilis est om- D
nis superbia. Ideo cum de fortitudine diceret, addidit præcinctus est, vt recolas deum præcinctum humilē, quando pedes discipulorum lauit. Et exhorruit Petrus dominum suum magistrum suum, minus dixi magistrum suum, cum dixissem dominum suum: curuatem se ante pedes suos, & lauantem sibi pedes, expauit & dixit, Domine, non lauabis mihi pedes. Et ille, Quod ego facio tu nescis modo, scies autem postea. Et ille, Non lauabis mihi pedes in æternum. Et ille, Si non lauero Ioan. 13.
te, non habebis partem mecum. Petrus qui primo expauerat dominum lauantem sibi pedes, plus expauit, non habebis partem mecum, & credidit nō sine causa hoc facere dominum, nisi quia erat aliquod illud forte sacramentum, & ait, Domine, non pedes tātum, sed & caput & totum. Et ille, Qui lotus est semel, non habet necessitatem iterum lauandi, sed est mundus totus. Nō ergo ad sacramentum tantum mūdationis pertinebat quod lauit pedes eis, sed ad exēplum humilitatis. Hoc enim dixerat, Quod enim ego facio nescis, scies postea. Videamus si scierunt postea, videamus si aperuit illis quod faciebat, vt videamus dominum præcinctum fortitudine, quia in humilitate est tota fortitudo. Cum E
lauisset eis pedes rursus discubuit, & ait illis, Dicitis me magistrum, & verum dicitis, Sum etenim: Dicitis me dominum & verum dicitis, sum etenim. Si ergo ego magister & dominus vester laui vobis pedes, quomodo oportet vt hoc vobis inuicem non faciatis? Si ergo in humilitate est fortitudo, nolite timere superbos. Humiles tanquam petra sunt. Petra deorsum videtur, sed solida est. Superbi quid? Quasi fumus, Etsi alti sunt, euanescunt. Ergo ad humilitatem domini referre debemus quod præcinctus est, secundum commemorationem Euangelij quòd præcinctus est, vt lauaret pedes discipulis suis. Est & aliud quod in hoc verbo possumus intelligere. Diximus, quia qui se præcingit, ante se ponit quod sibi adiungit vt se cingat. Quia ergo illi qui detrahunt nobis, aliquando nobis absentibus faciunt, tanquam post dorsum suum sunt: aliquando coram in faciem, sicut domino faciebant pendenti in cruce, Si filius dei est descendat de cruce: nō Matt. 27.
opus habes fortitudine quando tibi aliquis detrahit F
absenti, quia non audis, nec sentis: Si autem in faciem tibi dicat, opus est vt fortis sis. Quid est, fortis sis? Vt feras, ne forte ideo te putes fortem cum audieris, quia percutis pugno victus conuitio. Non est ista fortitudo si conuitiatus percutias, quoniam ab ira victus es. Et valde stultum est hominem victum fortem dicere, cum dicat scriptura, Melior est qui vincit iram, quàm Prouerb. 16
qui capit ciuitatem. Meliorem dixit iræ victorem, quàm ciuitatis captiuatorem. Habes ergo aduersarium magnum in teipso. Cum audito conuitio ira cœperit surgere vt reddas malum pro malo, recordare verba Apostoli, Non reddentes malum pro malo, neque ma- 1. Petri. 3.
ledictum pro maledicto. His verbis recordatis frangis iram, tenes fortitudinem, & quia coram te ille tibi maledixit, non post dorsum tuum præcinctus es illa. Iam cætera audiamus, Breuis est Psalmus. Etenim confirmauit orbem terræ, qui non commouebitur. Videtis fratres, multi credūt in Christum, magna turba est, & tamē in hac magna turba audistis modo cum Euangelium legeretur, quia veniet dominus ferens palam in manu sua, & mundabit aream suam, frumentum recondet in horreo, paleas comburet igne inextinguibili. Sunt ergo per totam terram & boni & mali. Boni

Matth. 3. grana sunt, mali palea. In aream intrat tribula, paleam
G cócidit, triticum purgat. Quis est ergo orbis terrarum
qui non commouebitur. Quod vtique non diceret, ni
si esset & orbis terrarum qui commouebitur. Est orbis
terrarum qui non commouebitur, est orbis terrarum
qui commouebitur, quia & boni qui stabiles sunt in fi-
de, orbis terrarum est, ne quis diceret, in parte sunt: &
mali qui non stant in fide cum senserint aliquam tri-
bulationem, per orbem terrarum sunt. Est ergo orbis
terrarum mobilis, est orbis terrarum immobilis, de
quo dicit Apostolus, Videte orbem terrarum immo-
bilem. Rogo te de quibus dicebat Apostolus? Ex qui-
2. Tim. 2. bus est Hymeneus & Philetus, qui circa veritatem ab-
errauerunt, dicentes resurrectionem iam factam esse,
& fidem quorumdam subuerterunt. Nunquid isti ad
orbem terrarum pertinebant, qui non commouebi-
Matt. 3. tur? Non, sed palea erant: Et fidem, inquit, quorum-
dam subuerterunt. Non dixit omnium, & si omnium
diceret, omnes intelligere deberemus pertinentes ad
ciuitatem Babyloniam, quæ habet damnari cum dia-
bolo. Tamen fidem quorũdam dixit, & quasi dicere-
tur ei, & quis eis potest resistere? subiecit statim, Fir-
H mum autem fundamentum dei stat. Ecce habes orbem
2. Timo. 2. terrarum qui non commouebitur, habens signaculum
hoc. Quod signaculum habet firmum fundamentum,
Ibidem. Nouit dominus qui sunt eius. Iste est orbis terrarum
qui non commouebitur, nouit dominus qui sunt eius.
Et quod signaculum habet? Et recedet ab iniustitia o-
Ibidem. mnis qui nominat nomen domini. Modo ab iniquita-
te recedit: Ab iniquis enim non potest recedere, quia
mixta est palea tritico vsque dum ventiletur. Quid di-
cimus fratres? Et in ipsa area, mira res est de tritico:
Recedit à palea cum expoliatur, & non recedit ab area
cum trituratur. Quando autem omnino separabitur?
Matth. 3. Cum venerit ventilator. Ergo modo area in orbe ter-
rarum est, necesse est vt si proficis, inter iniquos viuas,
Ab iniquis recedere non potes, ab iniquitate recede.
Recedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen do
mini, & erit in orbem terrarum qui non commoue-
bitur. *Parata est sedes tua deus ex illo.* Sedes tua deus ex
illo. Ex illo, quid est? Ex tunc, Tanquam si diceret,
Quæ est sedes dei? Vbi sedet deus? In sanctis suis. Vis
esse sedes dei? Para locum in corde tuo vbi sedeat. Quę
est sedes dei, nisi vbi habitat deus? Vbi habitat Deus,
I nisi in templo suo? Quid est templum eius? Nunquid
parietibus instruitur? Absit. Mundus iste est forte tem-
plum ipsius, quia valde magnus est, & digna res quæ
capiat dominum? Nec capit eum à quo factus est. Et vbi
capitur? In anima quieta, in anima iusta, Ipsa illum por-
tat. Magna res fratres. Certe magnus est deus. Forti-
bus grauis est, at infirmis leuis est: Quos dixit fortes?
Superbos, qui quasi habent præsumptionem virium
suarum. Nam infirmitas illa in humilitate, maior for-
2. Cor. 12. titudo est. Audi Apostolum dicentem, Quando infir-
mor, tunc potens sum. Hoc est quod commendauit
Euangelium, quia dominus præcinctus est fortitudine
quando humilitatem docebat. Ergo ipsa est sedes dei,
Esaia. 66. quæ aperte alio loco in propheta dicitur, Super quem
requiescet spiritus meus? Id est, vbi requiescet spiritus
dei, nisi in sede dei? Audi quomodo describat ipsam
sedem. Forte auditurus eras marmoratam domum, am
plam, spatiosam, atriorum magnitudine, & fulgore
tectorum. Audi quid sibi paret deus, Super quem re-
quiescet spiritus meus? Super humilem & quietum, &
trementem verba mea. Ecce humilis esto & quietus,

vt & in te habitet deus. Altus est deus, non in te habi- K
tat si altus esse volueris. Certe altus vis esse, vt habitet in
te deus, humilis esto & tremens verba eius, & ibi habi-
tat. Non timet trementem domum, quia ipse illam fir-
mat. Parata est sedes tua deus ex illo. Ex illo, id est, ex
tunc: id est, quasi quoddam tempus significat ex tunc:
Ex quo? Forte ex die ante sabbatum: Ex illo, quia titu-
lus Psalmi præscribit nobis ex quo. Sexto enim die, id
est, tempore huius mundi sexto venit dominus in car-
ne. Ex illo ergo? Planè ex illo secundum hominem, ex
illo ex vtero. Quid enim dicit alius Psalmus? In splen- *Psal. 109.*
dore sanctorum ex vtero. In splendore sanctorum, id
est, vt illuminentur sancti, vt videant deum in carne,
& purgetur cor, vnde videatur in diuinitate, In splen-
dore sanctorum ex vtero. Sed quid ibi sequitur? Ne
forte ex vtero inde incipere putares esse Christum, An
te luciferum, inquit, genui te. Cum dixisset, In splendo- *Ibidem.*
re sanctorum ex vtero: subiecit statim ne putares Chri
stum à tempore esse cœpisse, ex quo natus est, sicut cœ-
pit Adam, sicut Abraham, sicut Dauid, Ante luciferum
genui te, ante omne quod illuminatur. Per luciferum
enim aut stellas omnes significat, & per stellas tempo-
ra, quia fecit deus stellas in signo temporum, vt ante L
tempora inuenias natum esse Christum: & vtique qui
natus est ante tempora non potest videri natus ex tem *Gene. 1.*
pore, quia & tempora creatura dei sunt: Et vtique si
omnia per ipsum facta sunt, & tempora per ipsum fa- *Ioan. 1.*
cta sunt: Aut certe ante omnes spiritus qui illuminan-
tur de sapientia dixit, Ante luciferum genui te. Inten-
dat charitas vestra. Quomodo ergo cum dixisset, Ex
vtero, veluti prædicauit fidei nostræ, ne inde putare-
mus cœpisse Christum, ex quo ex vtero virginis natus
est: subiecit statim, Ante luciferum genui te: sic & hic cũ
dixisset, Ex illo, id est, ex quodam tempore, ex die ante
sabbatum, ex illa sexta ætate mundi, quando venit do-
minus Christus & in carne natus est: Et quia dignatus
est homo fieri propter nos deus, non solum ante Abra-
ham, sed ante cœlum & terram: qui dixit, Ante Abrahã
ego sum: Nõ solum autem ante Abraham, sed ante A- *Ioan. 8.*
dam: non solum ante Adam, sed ante omnes angelos,
ante cœlũ & terram, quia omnia per ipsum facta sunt: *Ioan. 1.*
subiecit ne tu intendens diem natiuitatis domini ex
quo natus est, putares ex illo esse cœpisse, Parata est se-
des tua deus. Sed quid deus? *A seculo tu es.* Ab æterno
dixit, ἀπὸ αἰῶνος. sic habet Græcus. αἰὼν aliquando secu M
lum ponitur, aliquando æternum ponitur. Ergo ô tu
qui ex illo videris natus, ex æterno es. Non autem nati-
uitas humana cogitetur, sed cogitetur æternitas diui-
na. Ergo cœpit ex quo natus est, creuit: audisti Euan-
gelium, Elegit discipulos, impleuit illos, cœperunt
prædicare discipuli. Forte hoc est quod consequen-
ter dicit, *Eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt flumina
vocem suam. Eleuauerunt flumina voces suas.* Quæ sunt ista
flumina quæ eleuauerunt voces suas? Non audiuimus:
Neque quando natus est dominus audiuimus locuta
flumina, neque quando baptizatus est, neq; quãdo pas-
sus est audiuimus flumina locuta. Legite euãgelium, &
non inuenitis quia locuta sunt flumina. Parum est quia
locuta sunt, eleuauerunt voces suas. Non solum locuta
sunt, sed fortiter, magnè, excelsè. Quę sunt ista flumina
quæ locuta sunt? Diximus quòd in Euãgelio non legi-
mus, tamen ibi quæramus. Nam si ibi non inuenimus,
vbi inueniemus? Ego vobis fingere potero, & subito ero
non certus dispensator, sed ineptus fabulator. In Euan
gelio quæramus, simul quęramus, quæ sunt ista flumina
quæ

A quæ eleuauerunt voces suas. Stabat Iesus & clamabat, dictum est in euangelio. Quid clamabat? Ecce iam ipsum caput fluminum clamat, ipse fons vitæ vnde sunt flumina cursura, leuauit prior vocē suam. Et quid stans *Ioan. 7.* Iesus clamabat? Qui credit in me, sicut scriptura dicit. Flumina aquæ viuæ de ventre eius fluent. Euangelista sequitur statim, Hoc autem dicebat de spiritu quē accepturi erant hi qui in eum erant credituri. Spiritus autem nondum erat datus, quia Iesus nondum erat glo- *Ibidem.* rificatus. Cum autem glorificatus est Iesus in resurrectione, & ascensione in cœlos, sicut nostis fratres, impletis ibi decem diebus propter quoddam sacramentum, misit spiritum suum sanctum, impleuit discipulos. *Acto. 2.* Ipse spiritus magnum flumen, vnde impleta sunt mul- *Psalm. 45.* ta flumina. De ipso flumine dicit Psalm° alio loco, Fluminis impetus lætificat ciuitatem dei. Ergo facta sunt flumina currentia de ventre discipulorum, cum acceperunt spiritum sanctum? Ipsa flumina accepto spiritu sancto, vnde eleuauerunt voces suas? Quare eleuauerunt? Quia primo timuerunt: Petrus nondum erat flumen quando interrogatione ancillæ ter Christum ne- *Matt. 26.* gauit dicens, Nescio hominem. Hic timens mentitur, B nondum eleuat vocem, nondum est flumē. Vbi autem impleti sunt spiritu sancto, accersierunt eos Iudæi, & præceperunt eis ne omnino loquerentur, neq; docerēt *Acto. 4.* in nomine Iesu. Petrus autem & Ioannes dixerunt ad eos, Si iustum est coram deo, vt vobis obediamus magis quàm deo, iudicate: Non enim possumus quę vidimus & audiuimus nō loqui. Eleuauerunt ergo flumina voces suas. *A vocibus aquarum multarum.* Ad ipsam eleua- *Ibidem.* tionem vocis pertinet quod ibi scriptum est, Stetit autem Petrus cum vndecim, & eleuata voce dixit ad eos, Viri Iudæi, & cætera quibus annunciat Iesum sine timore cum magna fiducia. Eleuauerunt enim flumina vocem suam, à vocibus aquarum multarum. Nam & cū dimissi essent Apostoli de concilio Iudæorum, venerunt ad suos & indicauerunt quanta eis sacerdotes & seniores dixerunt. At illi audientes, leuauerunt voces v- *Vbi supra.* nanimes omnes ad dominum & dixerunt, Domine, tu es qui fecisti cœlum & terram, & mare, & omnia quę in eis sunt, & cætera quæ dicere potuerunt flumina eleuātia vocem suam. *Mirabiles suspensuræ maris.* Cum enim eleuassent voces suas discipuli illi, crediderunt multi, & acceperunt multi spiritum sanctum, & cœperūt multa flumina clamare de paucis. Ideo sequitur, A vocibus C aquarum multarum mirabiles suspensuræ maris, id est, huius seculi. Cum cœpisset Christus tantis vocibus prædicari, cœpit irasci mare, cœperunt crebrescere persecutiones. Cum eleuassent ergo flumina vocem suam à vocibus aquarum multarum, mirabiles suspensuræ maris. Suspensurę, exaltationes sunt, quia quando irascitur mare, suspenduntur fluctus. Suspendantur fluctus quantum volunt, fremat mare quantum vult, mirabiles quidem suspensurę maris, mirabiles minę, mirabiles persecutiones. Sed vide quid sequitur, *Mirabilis in excelsis dominus.* Compescat se ergo mare, & aliquando tranquilletur, detur pax Christianis. Turbabatur mare, flu- *Marc. 14.* ctuabat nauicula. Nauicula Ecclesia est, mare seculum est. Venit dominus, ambulauit super mare, & pressit fluctus. Quomodo ambulauit dominus super mare? Super capita istorum fluctuum magnorum spumantium. Potestates & reges crediderunt, & subiugati sunt Christo. Ergo non terreamur, quia mirabiles supensurę maris, mirabilis in excelsis dominus. *Testimonia tua credita facta sunt nimis.* Magis quàm mirabiles erant suspensuræ maris, & mirabilis in excelsis dominus. Testimonia D tua credita facta sunt nimis. Testimonia tua, quia dixerat illud antè, Hæc dico vobis, vt in me pacem ha- *Ioan. 16.* beatis, in mundo autem pressuram. Ergo quia mundus pressuram vobis facturus est, dico vobis. Cœperunt pati, & confirmauerunt in se quod illis prædixerat dominus, & magis fortes facti sunt. Cum enim videbant impleri in se passiones, sperabant compleri in se & coronas. Et ideo mirabiles suspensuræ maris, mirabilis in excelsis dominus. Vt in me, inquit, pacem habeatis, in mundo autem pressuram. Ergo quid facimus? Sęuit mare & extolluntur fluctus, & rabidi fremunt, pressuras patimur. Nōnne forte deficimus? Absit. Mirabilis in excelsis dominus. Ideo & ibi cum diceret, Vt in me pacem habeatis, in mundo autem pressuram, quasi diceretur, Putas non premet nos mundus & extinguet nos, statim subiecit, Sed gaudete, quia ego vici seculum. Si ergo ait, ego vici seculum, adhærete illi qui vicit seculū, *Ibidem.* qui vicit mare, Gaudete ad eum, quia mirabilis est in excelsis dominus, & testimonia tua credita facta sunt nimis. Et quid factum est de his omnibus? *Domum tuam decet sanctificatio domine.* Domum tuam, totam domum tuam, Non hic, aut hic, aut ibi, sed domum tuam, tantum per totum orbem terrarum. Quare per totum or- E bem terrarum? Quia correxit orbem terræ qui non cōmouebitur. Domus domini fortis erat, per totum orbē terrarum erit. Multi cadent, sed domus illa stat. Multi turbabuntur, sed domus illa non mouebitur. Domum tuam decet sanctificatio domine. Nunquid paruo tempore? Absit. *In longitudine dierum.*

In Psalmum nonagesimumtertium
Præfatio.

SICVT intentissime audiuimus cum Psalmus iste legeretur, ita intente audiamus cum reuelat dominus quæ hic dignatus est opacare mysteria. Ad hoc enim clauduntur quædā sacramēta scripturarum, non vt denegentur, sed vt pulsantibus aperiantur. Si ergo affectu pio & syncera cordis charitate pulsetis, ille aperiet qui videt vnde pulse- *Matt. 7.* tis. Notum est nobis omnibus, atque vtinam de numero eorum non simus: multos murmurare aduersus dei patientiam, & dolere iniquos homines & impios, vel viuere in hac terra, vel etiam plurimum posse: & quod F est amplius plerūque plurimum posse malos aduersus bonos, & sæpe malos premere bonos: malos exultare, bonos laborare, malos superbire, bonos humiliari. Attendentes talia, in genere enim humano abūdant, peruertūtur impatientes & infirmi animi, quasi frustra sint boni, quia de° auertit vel auertere videtur oculos suos à bonis operibus piorum & fidelium, & augere malos in his quæ diligunt. Putantes ergo infirmi frustra se bene viuere, aut inuitantur ad imitandam malitiam eorum quos quasi florere conspiciūt: aut si per infirmitatem, vel personæ suę, vel animi timent male facere, ne aliquid illis secundum leges seculi mali accidat, non quia iustitiam diligunt, sed vt dicam apertius, timentes damnari inter homines vel ab hominibus, abstinent se quidem à factis malis, sed non se abstinēt à cogitationibus malis, Et inter cogitationes eorum iniquas pręcipue caput iniquitatis illa tenet impietas, quia videtur eis deus negligere & non curare res humanas: & aut æqualiter habere bonos & malos, aut etiam quod est perniciosius cogitare, insectari bonos, & malis fauere. Qui talia cogitat, & si nihil mali alicui faciat, facit plu-

G rimum sibi, & in semetipsum impius est, & iniquitate sua non lędit deum, sed interficit se: neque nocent hominibus, quia timidi sunt qui talia cogitant, sed tamen homicidia eorum, adulteria eorum, fraudes & rapinas eorũ videt deus, & punit in cogitationibus eorũ. Quid enim velint, ille attendit cuius oculus nõ repellitur carne, vt non videat voluntatem. Tales si occasiones inueniant, non mali fiunt sed manifestantur, non vt sentias quid natum sit manifestum, sed vt intelligas quod latebat inclusum. Paucis his annis, & prope hesterno die viderunt hęc homines, & probauerunt etiam qui tarde intelligunt. Erat enim hic vna domus potentissima ad tempus, de qua flagellum fecerat deus generi humano, & castigatum est inde genus humanum, sic cognoscat flagellum patris, & timeat sententiam iudicis. Cum ergo esset hic eadem domus magna, multi sub illa gemebant, murmurabant, reprehendebant, detestabantur, blasphemabant, Quomodo se arctant homines, & dantur diuino illo iudicio multi in concupiscẽtias cordis sui. Subito euertebant ipsam domum illi qui murmurabant de ipsa domo, & ab eis talia homines patiebantur, qualia se pati ipsi à talibus pauloante querebantur.

H Bonus ergo ille est qui & quando potest mala facere non facit, de quo scriptum est, *Eccl. 31.* Qui potuit trãsgredi & non est transgressus, & facere mala & non fecit, Quis est hic & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua, Loquebatur scriptura de potẽtibus innocẽtibus. Et lupus enim tantum vult nocere quantum leo, Dissimiliter nocent, sed non dissimiliter cupiunt: Leo enim non solum contemnit canem latrantem, sed etiam fugat, & venit ad ouile, & obmutescentibus canibus rapit quod potest, Lupus non audet inter latratus canũ. Nũquid propterea quia non potuit auferre à canibus territus, innocentior remeauit? Docet ergo deus innocentiam, vt quisquis innocens sit, non timore pœnæ, sed amore iustitiæ. Tunc enim liber est innocens, & verus est innocens. Qui autem timore innocens est, non est innocens, quamuis non noceat cum vult nocere. Non enim nocet alteri per effectum malum, sed sibi plurimum per cupiditatem malam. Nam quomodo sibi noceat, audi scripturam, *Psalm. 10.* Qui autem amat iniquitatem, odit animam suam. Et reuera multum errant homines, qui putant iniustitiam suam aliis nocere, & sibi non nocere. Ad alios procedit iniquitas cuiuslibet, vt corpori noceat, vt rem familiarem lædat, vt villam inuadat,

I vt mancipium abducat, vt aurum auferat, aut argentũ, vel si quid aliud possit, Ad hoc profertur illa iniquitas ad alterum. Ergo iniquitas tua alieno corpori nocet, tuo animo non nocet? Contra istam simplicem veracemq; doctrinam qua insinuatur hominibus bonis, vt ipsam iustitiam diligant, & ex ea placere Deo velint, ab illa intelligant luce quadam intelligibili perfundi animam suam, vt faciant iusta opera, & illam lucem sapientiæ omnibus quæ in seculo diliguntur præponant: Contra istam doctrinam talia murmura sunt hominũ, etsi non procedunt in voce, roduntur in corde. Quid ergo dicunt? Vere placiturus sum deo per iustitiã: Aut iusti illi placent, sub cuius imperio tuali florent? Tanta mala committunt, & nihil illis euenit mali. Aut si forte euenit aliquid mali, quid tibi dicunt illi cum eis cœperis dicere, Ecce quanta fecit mala, quomodo illi redditum est, qualem exitum habuit: Incipiunt illi cogitare iustos quibus mala euenerunt, & opponunt nobis & dicunt, Si illi propterea mali accidit aliquid quia iniquus fuit, illi quare accidit qui tam iuste vixit? Qui eleemosynas tantas fecit, qui tam multa bona operatus est in Ecclesia, quare talem sortem inuenit? Quare K talem exitum habuit, qualem ille homo qui multa iniqua commisit? Ad hoc autem ista dicunt, vt ostendant se propterea non facere mala, quia non possunt, aut quia non audent. Nam quid velit cor, lingua testatur. Et quidem etiam si lingua obmutesceret, & ipsa timore compressa esset, Deus videret intus quid cogitaret homo, si etiam alium hominem lateret. Tacitas ergo cogitationes hominum tales, aut etiam erumpentes in verba vel facta curat iste Psalmus, si curari velint. Intendant ergo & curentur, Atque vtinam in hac multitudine tota quæ nunc est inter istos parietes, & audit per nos verbum domini, nulla sint talia vulnera quæ curentur, Vtinam nulla sint, Non tamen rem superfluam facimus dicere, si nulla ibi sunt vulnera. Instruantur corda ad sanandos alios, cum audire talia cœperint. Credo enim quia vnusquisque Christianus cum audierit aliquem dicentem talia, si bonus fidelis est, & bene credit deo, & spes eius est in futuro seculo, non in hac terra, non in hac vita est, & non frustra audit vt sursum cor habeat, irridet & dolet talia murmurantes, & dicit sibi, Deus nouit quid agat, nos non possumus L

nosse consilium ipsius, quare parcit malis ad tempus, vel quare laborent boni ad tempus, Sufficit tamen mihi hoc scire, quia & ad tempus laborat bonus & ad tẽpus floret malus. Qui ergo talis est, securus est, & patienter fert omnes fœlicitates malorum, & labores bonorum patienter fert, Tolerat donec finiatur hoc seculum, donec transeat iniquitas. Iam talis beatus est, & erudiuit eum deus de lege sua, & mitigauit eum à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea. Qui vero nondum est talis, audiat per nos quod domino placet, Plura autem ipse dicat in corde, qui melius videt vulnus quod curet. Psalmus hunc titulum habet, id est, hanc inscriptionem, *Psalmus ipsi David quarta sabbati.* Docturus est Psalmus iste patientiam in laboribus iustorum, Contra iniquorum fœlicitates patientiam docet, patientiam ædificat, Hoc habet totus à capite vsque in finem, Quare ergo talem habet titulum, in quarta sabbati? Vna sabbati, dies dominicus est, secunda sabbati, secunda feria, quem seculares diem lunę vocant. Tertia sabbati, tertia feria, quem diem illi martis vocant. Quarta ergo sabbatorum, quarta feria, qui mercurij dies dicitur à Paganis & à multis Christianis, sed M

nolumus vt dicant, atque vtinam corrigantur vt non „
dicant. Sic enim habent linguam suam, qua vtantur. „
Non enim & in omnibus gentibus ista dicuntur. Multæ gentes aliæ atque aliæ aliter vocant. Melius ergo de ore Christiano ritus loquendi ecclesiasticus procedit. Tamen si quẽ forte consuetudo traxerit, vt illud exeat ex ore quod improbat corde, intelligat illos omnes de quorũ nominibus appellata sunt sydera homines fuisse, nec ex eo esse cœpisse ista sydera in cœlo, ex quo illi esse cœperunt. Erant ante ibi fuerunt, sed per beneficia quædam mortalium mortalia illi homines pro tempore suo, quia plurimum potuerunt & eminuerunt in hoc seculo cum chari essent hominibus, non propter vitam æternam, sed propter cõmodum temporale deferebantur eis diuini honores. Veteres enim vates decepti, & decipere volentes, in eorum adulationem qui sibi aliquid secundum amorem seculi præstitissent, sydera ostendebant in cœlo, dicentes, quòd illius esset illud sydus & illud illius. Homines autem qui antè non aspexerant vt viderent, quia ibi erant & illa sydera ante-

A ra antequam nascerentur, decepti crediderunt, & concepta est opinio vanitatis. Hâc opinionem erroris diabolus confirmauit, Christus euertit. Nos ergo secundū quod loquimur quarta sabbatorum, quartus dies intelligitur à die dominica. Attendat itaque charitas vestra quid sibi velit iste titulus. Hinc grande mysterium, & reuera occultum. Nam pleraque ipsius Psalmi manifeste sonant, & manifeste mouent, & cito intelliguntur. Hic autem titulus quod fatendum est habet nō parum obscuritatis, sed aderit dominus & serenabit nubilum, & videbitis Psalmum, & ex fronte Psalmi cognoscetis eū. In fronte enim habet Psalmus iste, Psalmus ipsi Dauid quarta sabbatorū. In limine est titulus, in postibus fixus est. Volunt homines titulum cognoscere, & sic domum intrare. Recolamus ergo scripturam sanctam in Genesi, primo die quid sit factum, inuenimus lucem: secundo die quid sit factum, inuenimus firmamentum quod appellauit deus cœlum: tertio die quid sit factū, inuenimus speciem terræ & maris, & segregationē, vt omnis congregatio aquarum vocaretur mare, & arida vocaretur terra. Quarto die, luminaria fecit deus in cœlo, solem in potestatem diei, lunam & stellas in potestatem noctis. Hoc quarto die fecit. Quid sibi ergo vult quod de quarto die accepit Psalmus titulū, In quo Psalmo docetur patientia aduersus fœlicitates malorum, & labores bonorum. Habes Paulum apostolum dicētem sanctis fidelibus roboratis in Christo, Omnia facite sine murmuratione & disceptatione, vt sitis irreprehensibiles & sinceres, immaculati filij dei in medio nationis tortuosæ & peruersæ, in quibus apparetis sicut luminaria in mundo, verbum vitæ habentes. Similitudo de luminaribus data est ad sanctos, vt sine murmuratione sint in natione tortuosa & peruersa. Sed ne quisquam propterea putet colenda esse & adoranda luminaria cœli, quia inde aliqua similitudo ducta est ad significationem sanctorum, prius hoc explicemus in nomine Christi, quàm non sit consequens, vt propterea tibi videatur adorandus sol, aut luna, aut stellę, aut cœlū, quia aliqua de illis similitudo ducta est, qua significarentur sancti, quia multa sunt de quibus ducta est similitudo ad significandos sanctos quæ non adorātur. Si enim quicquid est vnde similitudo ducitur ad sāctos, adorandum tibi putas, adora montes & colles, quia dictum est, Montes exultauerunt velut arietes, colles velut agni ouiū. Tu de sanctis dicis, ego de ipso Christo dico. Adora leonem: quia dictum est, Vicit leo de tribu Iuda. Adora petram, quia dictum est, Petra autem erat Christus. Si autem non adoras in Christo ista terrena, quamuis de illis similitudo quædam data est ad significandos sanctos, de quacumque creatura ducta fuerit similitudo: tu intellige similitudinem creaturę, & adora artificem creaturæ. Dictus est sol dominus noster Iesus Christus: Nūquid iste sol quem & minutissima animalia nobiscum vident? Sed de quo dictum est, Erat lumē verum quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Nam lux ista non hominem solum illuminat, sed & iumēta & pecora & omnia animalia. Quod autem illuminat omnem hominem, in corde illuminat, vbi intellectum solum habet. Intelligat ergo charitas vestra quibus dixit Apostolus in natione tortuosa & peruersa: id est, inter iniquos in quibus apparetis sicut luminaria in mundo, verbum vitæ habentes, quodammodo admonuit nos, & istum Psalmum intelligere, & prænoscere titulum ipsius. Tales enim sancti in quibus est verbum vitæ, de conuersatione quam habent in cœlo, despiciunt omnia iniqua quæ fiunt in terra. Et quomodo luminaria in cœlo per diem & per noctem procedunt, peragunt itinera sua, cursus certos habent, & committuntur tanta mala, nec deuiāt desuper stellæ fixæ in cœlo, agentes per tractus cœlestes, quæ illis præstituit & constituit creator ipsorum: sic debent sancti, sed si in cœlo figantur corda eorum, si non frustra audiant & respondeant sursum se habere cor, si inuitētur eum qui ait, Nostra autem conuersatio in cœlis est. Qui ergo sunt in supernis, & de supernis cogitant: sicut dictum est, Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum: de ipsis cogitationibus supernorum patienter ferunt, & quicquid in terra committitur, sic non curant donec peragant itinera sua, quemadmodum non curant luminaria cœli, nisi quomodo exerceant dies & noctes, quamuis tanta mala videant fieri super terram. Sed facilē est forte vt ferant iusti iniquitates malorum quę non in ipsos fiunt. Sed sicut ferunt quæ in alios fiunt, sic ferant & quę in ipsos fiunt. Nō enim propterea debent ferre & tolerare, quia in alios fiunt: Etsi in se fiant, non debent perdere tolerantiam. Nam qui perdiderit tolerantiam, cecidit de cœlo. qui autem fixum habet cor in cœlo, terra ipsius laborat in terra. Quanta & de ipsis luminaribus fingunt homines, & patienter ferunt, quomodo iusti patienter debent ferre omnes etiam de se falsas criminationes? Hoc ipsum quod iam dudum dixi, quia illa stella Mercurij est, & illa stella Saturni est, & illa stella Iouis est, conuitia fiunt stellis. Quid illę, cum audiunt tanta conuitia? Nunquid mouentur, aut non exercent cursus suos? Sic & homo qui in natione peruersa & tortuosa habet verbū dei, sicut luminare est fulgens in seculo. Quanta qui sibi videntur honorare solem, de illo mentiuntur, Qui dicunt Christus est sol, mentiuntur de sole. Nouit sol dominum suum esse Christum & creatorem suum: Et si indignari potest, acerbius indignatur contra falsō honorantem, quām contra contumeliosum. Seruo enim bono, maior contumelia est iniuria domini. Quanta falsa de ipsis luminaribus quidam dicunt, & ferunt, tolerant & non mouentur. Quare? Quia in cœlo sunt. Cœlum autem quid est? Nec hoc prætermittamus. Quædā de luna mentiuntur homines, quando vidēt obscurari lunam, & dicunt, malefici illam deponunt, cum certis temporibus defectum suum habeat secundum Dei dispositionem: Non curat tamen ista verba hominum illa quæ in cœlo est. Sed quid est, in cœlo? In firmamento cœli est. Cuius ergo cor in firmamento libri dei est, illa non curat. Nam cœlum, id est, firmamentum, intelligitur per figuram libri legis. Ideo quodam loco dicitur, Extendens cœlum sicut pellem: Si extenditur sicut pellis, tanquam liber est extentus vt legatur. Transacto autem tempore quo legitur lex, propterea enim legitur lex, quia nondū venimus ad illam sapientiam, quæ implet corda & mentes intuentium, & non opus erit vt aliquid ibi nobis legatur, qa in eo quod nobis legitur, syllabę sonant & transeunt, illa autem lux veritatis nō præterit, sed fixa permanens inebriat corda vidētium: quomodo dictum est, Inebriabūtur ab vbertate domus tuæ, & torrente delitiarum tuarum pōtabis eos, quoniam apud te est domine fons vitæ. Et vide ipsum fontem. In lumine tuo videbimus lumen. Modo ergo lectio necessaria est, quamdiu ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus: sicut dicit Apostolus, Cum autē venerit quod perfectum est, auferetur quod ex parte est. Non enim liber necessarius erit, neque legemus in illa

Marginalia: Gene. 1. — B — Philip. 2. — C — Psalm. 113. — Apoca. 5. — 1. Cor. 10. — Sapien. 5. — Ioan. 1. — Philip. 2. — D — Philipp. 3. — Matt. 6. — E — Philipp. 2. — F — Psal. 103. — Psalm. 35. — 1. Cor. 13.

G in illa ciuitate Hierusalem vbi angeli viuunt: vnde nos
modo peregrinamur, & peregrinatio nostra gemit, ge-
mit autem si scimus quia peregrinamur. Nam odit val-
de patriam, qui putat sibi bene esse cum peregrinatur.
Nunquid in illa ciuitate vbi sunt angeli Euangelium
legitur, aut Apostolus? Verbo dei pascuntur: Quod ver
Ioan. 1. bum dei vt sonaret nobis ad tempus, Verbum caro fa-
ctum est, & habitauit in nobis. Sed tamen ipsa lex quæ
scripta est, firmamentum nobis est: ibi si sit cor nostrũ,
Psalm. 103 non compellitur iniquitatibus hominum. Dictum est
ergo, Extendit cœlum sicut pellem. Cum autem trans-
eunt tempora necessitatis librorum, fit quod dictũ est,
Esaia. 34. Cœlum plicabitur vt liber. Qui ergo sursum habet cor,
ipsum cor ipsius luminare est: In cœlo fulget, nec vin-
citur tenebris: Infra enim sunt tenebræ, tenebræ autem
iniquitas, non incommutabiles tenebræ. Iam & hester-
no die cõmemorauimus. Sed qui hodie tenebræ sunt,
si velint, cras lux erunt. Qui tenebræ huc ingressi sunt,
si velint, iã lux esse possunt. Aperte enim Apostolus ne
quis putaret naturales esse iniquitates, quæ mutari non
Ephe. 5. possunt: Fuistis enim, inquit, aliquãdo tenebræ, nunc au
tẽ lux in domino, sicut filij lucis ambulate. Lux, inquit,
H in domino, non in vobis, Cor ergo in libro: Si cor in li
bro, cor in firmamento cœli. Si ibi est cor, inde lucet, &
nõ mouebitur iniquitatibus subterpositis: non quia in
cœlo ibi est per carnem, sed quia ibi est per conuersa-
Philip. 3. tionem: secundum quod dictum est, Nostra autem cõ-
uersatio in cœlis est. Non potes cogitare illam ciuitatẽ,
quia nondum vides. Vis cogitare cœlum? Librum Dei
Psalm. 1. cogita. Audi Psalmum, Et in lege eius meditabitur die
ac nocte. Et ibi hic beatus dictus est, qui non abiit in cõ
silio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in
cathedra pestilentiæ non sedit, sed in lege domini fuit
voluntas eius. Vide luminare in cœlo, Et in lege eius
meditabitur die ac nocte. Vult patienter ferre omnia?
Non descendat de cœlo, & in lege eius meditabitur die
ac nocte. Ergo in cœlo cor eius. Si in cœlo cor eius, om
nes iniquitates quæ fiunt in terra ad tempus, omnes fœ
licitates malorum hominum, omnes labores iustorum
meditanti die ac nocte legem dei, nulla sunt, & patien
ter tolerat omnia, & erit beatus eruditus à deo. Et quo-
modo in firmamento cœli? Quia lex firmamẽtum est.
Beatus vir quem tu erudieris domine, & ex lege tua do
cueris eum, vt mitiges eum à diebus malignis, donec
I fodiatur peccatori fouea. Attendite ergo luminaria
quomodo procidunt & occidunt, & redeunt, Agunt
cursus suos, distinguunt diem & noctem, voluunt an-
nos & tempora, & tanta mala fiunt in terra, illis quietẽ
in cœlo habentibus. Quid est ergo quod docet Deus?
Iam attendamus Psalmum.

Expositio Psalmi.

D*Eus vltionum dominus, deus vltionum fidenter egit.* Tu
putas quia non vindicat? Qui vindicat, deus
vltionum est. Quid est, deus vltionum? Deus
vindictarum. In eo certe murmuras, quia non vindica-
tur in malos. Noli murmurare, ne inter illos sis in quos
vindicatur. Facit ille furtum & viuit, Tu murmuras ad-
uersus deum, quia non moritur qui tibi furtum fecit.
Si iam non facis furtum, vide. Si enim iam non facis,
vide ne aliquãdo fecisti. Si iam dies es, recole noctem
tuam. Si iam in cœlo fixus es, recole terram tuam. Inue
nis te furem fortasse fuisse aliquando, & aliquem alium
forte stomachatum, quia & tu furtum faciens vixisti, &
non es mortuus. Quomodo autem tu quãdo faciebas,
ideo vixisti vt postea non faceres, noli quia tu transisti,
velle misericordiæ dei põtem subuertere. Nescis illuc K
multos transituros, quò & tu transisti? Esses modo qui
murmurares, si aduersus te audiretur qui prior de te
murmurauit? Et tamen & nũc optas vindictã dei in ma
los, vt fur moriatur, & murmuras aduersus deum, quia
fur non moritur. Appende in statera æquitatis furem &
blasphemũ. Iam dicis quia fur non es, sed murmurãdo
aduersus deum, blasphemus es. Ille captat somnum ho-
minis vt aliquid inuolet, & tu dicis quia dormit deus
& hominẽ non videt. Ergo vis vt ille corrigat manũ,
prior tuã linguã corrige: vis vt ille corrigat cor aduer-
sus hominem, tu corrige cor aduersus deum, ne forte
cũ optas vindictam dei, si venerit te priorem inueniat.
Nã illa veniet & vindicabit perseuerantes in nequitia
sua, ingratos prærogationi misericordiæ ipsius, ingra-
tos patientiæ ipsius, thesaurizantes sibi irã in die iræ & *Roma. 11.*
reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuiq; secun
dum opera sua, quia deus vltionum dominus, deus vl-
tionum, ideo fidenter egit. Nulli enim pepercit, quãdo *Matt. 17.*
hic locutus est, ipse dominus erat in carnis infirmitate,
sed in virtute sermonis non accepit personas principũ
Iudæorũ. Quãta in illos dicit, & quomodo dictum est
fidẽter? Egit vere in fiducia quia scriptũ est in Psalmis L
de illo, Propter miseriã inopum & gemitũ paoperum, *Psalm. 11.*
nũc exurgam dicit dominus. Qui sunt pauperes? Qui
sunt inopes? Qui spem non habent nisi in illo solo, in
quo solo spes nõ fallitur. Attẽdite fratres, qui sunt pau-
peres & inopes. Nõ omnino pauperes qui nihil habẽt
vidẽtur dici à scriptura, quãdo laudãtur pauperes. In-
uenis enim pauperem hominẽ, qui quando patitur ali-
quam iniuriã, non attendit nisi patronum suum, in cu-
ius forte domo manet, cuius inquilinus est, cuius colo-
nus est, cuius cliens est, & ideo se indigne pati asserit,
quia ad illũ pertinet, Cor ipsius in homine, spes ipsius
in homine, cinis in cinere. Sunt autem & alij qui opu-
lenti sunt, & honoribus secundũ tempus humanis ful-
ciuntur: & tamen nec in pecuniã suã spem ponunt, nec
in fundis suis spem ponunt, nec in familia sua spem po
nunt, nec in claritate transitoriæ dignitatis, sed totam
spem in illo ponunt, cui non succeditur, qui mori non
potest, qui falli & fallere nõ potest. Tales etsi multa vi-
dentur habere secundũ seculum, bene tamen ea guber
nant ad refectionem indigentium, inter pauperes do-
mini numerantur. Vident enim periculose se viuere in
hac vita, sentiunt se esse peregrinos, sic diuersantur in M
opulentia diuitiarũ suarũ, quomodo viator in stabulo,
trãsiturus, nõ possessurus. Ergo quid dominus? Propter
miseriam inopum & gemitũ pauperum nũc exurgam
dicit dominus, ponã in salutari. Salutaris noster, salua-
tor noster est. In illo voluit ponere spem & gemitũ o-
mniũ inopum. Et quid ait? Fiducialiter agã in eo. Quid *Psalm. 11.*
est, fiducialiter agã? Nõ timebit, nõ parcet vitiis & con
cupiscentiis hominũ. Vere medicus fidelis, medicinali
ferro sermonis instructus, secuit omnia vulnera, Ideo
quia talis prædictus & prænunciatus erat, talis etiã in-
uentus est, Loquebatur in monte vbi dixit, Beati paupe *Matth. 5.*
res spiritu, quoniã ipsorũ est regnũ cœlorum. Ibi beati
dicti sunt, qui persecutionẽ patiũtur propter iustitiã. In
ipso sermone dixit, Quia ipsorũ est regnum cœlorũ. Et
vt faceret illos luminaria, id est, patiẽter tolerantes om
nia ista iniqua quæ trãseunt, Beati eritis, inquit, cũ vos *Ibidem.*
persecuti fuerint, & dixerint omne malum aduersum
vos, gaudete & exultate, quia merces vestra magna est
in cœlis. Deinde in progressu sermonis cũ docere inci
peret, quamuis eum turba circundaret, dixit talia disci-

pulis

A pulis suis, quæ ferirent faciem pharisæorum & Iudæorum: quia quasi primatus habebant exponendarum scripturarum omnium, qui sibi quasi iusti videbantur, vel videri se arbitrabantur, & ad quorum primatum plebis obsequium videbatur obtemperare, non pepercit, sed
Matt. 6. dixit, Quando oratis non eritis sicut hypocritæ tristes, qui amant in synagogis & angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus, & cætera talia. Tetigit homines, non timuit aliquem. Et cum terminasset ipsum sermonem, conclusit de illo scriptura Euangelij
Matt. 7. sic, Factum est, inquit, cum consummasset Iesus verba hęc, admirabātur turbæ super doctrina eius, Erat enim docens eos tanquam potestatem habens, nō quasi scribę eorum & Pharisęi. Quanta ergo ille de quo dictum est, erat docens eos tanquam potestatem habens, quan-
Matt. 23. ta dixit, Vę vobis scribæ & Pharisæi hypocritæ, quanta in illos coram in faciem, Neminē timuit. Quare? Quia deus vltionum est, Ideo nō parcebat in verbo, vt essent postea quibus parceret in iudicio: quia si nollent accipere verbi medicinam, incursuri erant vtique & inuenturi iudicis sententiam. Quare? Quia dixit deus vltionum dominus, deus vltionum fidēter egit, id est, nulli
B pepercit in verbo. Qui in verbo non pepercit passurus, parcet in sententia iudicaturus? Qui neminem timuit in humilitate, timebit quęquā in claritate? Ex eo quod iam fidenter egit, cogita quomodo sit acturus in fine seculi. Noli ergo murmurare aduersus deum, qui quasi parcit malis, sed esto bonus cui forte ad tempus in flagello non parcat, & in fine parcat in iudicio. Deus vltionum dominus, deus vltionum fidenter egit. Et quia fidenter egit, illi non tulerunt fiduciā eius. Et quia humilis venerat, & carne mortali indutus erat, & mori venerat nō facere quod peccatores, sed pati quod peccatores, quia propterea venerat vt cum fidēter egisset, & illi ferre non possent fiduciam eius in verbo, quid fe-
Matt. 26 & 27. cerunt? Tenuerunt, flagellauerunt, illuserūt, colaphizauerunt, sputis illinierunt, spinis coronauerunt, in cruce leuauerunt, postremo occiderunt. Sed quid sequitur quod fidenter egerit? *Exaltare qui iudicas terram.* Quia tenuerunt humilem, tenebunt excelsum? Puta quia iudicauerunt mortalē, nōnne ab immortali iudicabuntur? Quid ergo ait? Exaltare tu [qui iudicas terram, exaltare tu] qui fidenter egisti, & fiduciam verbi tui non fulli
C passi iniqui, & putauerunt se aliquid egisse, quia te comprehendentes crucifixerunt, qui te deberent fide comprehendere, comprehenderunt persecutione. Tu ergo qui fidenter egisti inter iniquos, & neminem timuisti, & quia passus es, exaltare, id est, exurge, vade in cœlum, patiatur & Ecclesia patiēter, quod passum est caput Ecclesiæ patienter. Et exaltare qui iudicas terram. *Redde retributionē superbis.* Redditurus est fratres. Quid est enim quod dictum est, Exaltare qui iudicas terram, redde retributionem superbis? Prophetia est prædicentis, non audacia iubentis. Non enim quia dixit Propheta, Exaltare qui iudicas terram, obtemperauit Prophetæ Christus vt resurgeret & iret in cœlum, sed quia hoc facturus erat Christus, hoc prædixit Propheta. Non ideo fecit Christus quia Propheta prędixerat, sed ideo Propheta prædixit, quia ille facturus erat. Videt humilem Chri-
Ibidem. stum in spiritu, videt humilem, neminem timentē, nulli parcentem in verbo, & dicit, fidenter egit. Videt illū q̄ fidenter egit, videt illum comprehēsum, videt illum crucifixum, videt illum humiliatum, videt illum resur-
Act. 1. gentem, & in cœlum euntem, & venturum inde ad iudicium eorum, inter quorum manus passus est omnia

mala, Exaltare, inquit, qui iudicas terrā, redde retributionem superbis. Superbis reddet non humilibus. Qui sunt superbi? Quibus parum est quòd mala faciunt, sed & defendere peccata sua volunt. Namque de his qui crucifixerunt Christū facta sunt postea miracula, quando de ipso numero Iudęorum crediderunt, & donatus est illis sanguis Christi. Impias manus & cruētas de sanguine Christi portabāt, lauit eos ipse cuius sanguinem fuderunt, Adiuncti sunt corpori ipsius, id est, Ecclesiæ qui corpus eius mortale, quod viderāt persecuti sunt, Fuderunt precium suum vt biberent precium suum. Namque postea plures conuersi sunt, Cum multa miracula fierent ab Apostolis, aliquot hominum milia vna die crediderunt, & tam in propinquo inuenti sunt, vt omnia sua quę habebant venderent, & precium rerum suarum ad pedes Apostolorum ponerent, & vnicuique distribuebatur quomodo cuique opus erat, & erat illis vna anima, & cor vnum in deum, de ipsis eru cifixoribus domini. Sed quare non illis redditum est? Quia redde retributionem superbis dictum est, illi autem noluerunt esse superbi. Etenim cū viderent multa miracula fieri per nomen Christi, quem se putabant interfecisse, cōmoti miraculis, audierunt à Petro in cuius nomine illa fierent. Non enim sibi arrogare serui voluerunt potentiā domini sui, vt dicerent a se factum esse qnod ille in ipsis faciebat. Honorem ergo serui dederunt domino suo, dixerunt, quia quę illi mirabantur, in nomine eius fierēt, quem illi crucifixerunt, Et facti sunt humiles, compuncti sunt corde, conturbati sunt confitentes peccatum suum, & consilium quęsierunt dicentes, Quid ergo faciemus? Non desperant de salute, sed quęrunt medicinam. Tunc ait illis Petrus, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini nostri Iesu Christi. Qui egerunt pœnitentiam, humiles fuerunt. Non ergo illis redditum est, quia vide quid dicat Psalmus iste, Exaltare qui iudicas terrā, redde retributionem superbis. Ab illo ergo numero excepti erant illi, in illis valuit vox illa domini in cruce pēdentis, & dicentis, Pater ignosce illis, quia nesciūt quid faciūt. Exaltare qui iudicas terrā, redde retributionem superbis. Ergo redditurus est retributionem? Redditurus, sed superbis. Sed quādo? Quando reddet? Interim mali triūphant, & exultant mali, & blasphemant mali, omnia mala faciunt, Mouet te, cum pietate quære, non cū superbia reprehende, Mouet te, cōpatitur tibi & Psalmus, quærit tecū, non quia nescit: sed ideo tecum quærit quod scit, vt in illo inuenias quod nesciebas. Quomodo qui vult aliquem consolari, nisi condoleat cum illo, non illum erigit, Prius cum illo condolet, & sic eū reficit sermone consolatorio. Si autem intret ad illum ridens luctum eius, non facit quod modo lectum est, dicente Apostolo, Gaudere cum gaudentibus, flere cū flentibus. Ergo vt gaudeat tecū, prius fles cum illo, con tristaris cum illo vt reficias eū: sic & Psalmus & spiritus dei vtiq; omnia sciens quęrit tecū, quasi verba tua dicit, *Vsquequo peccatores domine, vsquequo peccatores gloriabuntur? Respondent & loquentur iniquitatem, loquentur omnes qui operantur iniustitiam?* Quid loquentur, nisi contra deū qui dicunt, quid nobis prodest quia sic viuimus? Quid dicturus est? Vere curat ista quæ facimus deus? Quia enim viuunt, putant deum nescire quod faciunt. Vide quid mali illis cōtingat, quia si stationarius sciret teneret illos, & ideo vitant oculos stationarij ne statim teneantur. Oculos enim dei vitare nemo potest, quia nō solū in cubiculo videt, sed & intima cordis tui. Cogitāt & ipsi, qa nihil potest

D
Act. 2. & 4.
E
Act. 2.
Luca. 23.
F
Roma. 12.

A omnibus quæ nobis modo erogãtur: audi Apostolum
2. Cor. 5. dicentem, Omnes astabimus ante tribunal Christi, vt il
lic recipiat vnusquisque secundum ea quæ per corpus
1. Cor. 3. gessit, siue boonm, siue malum. Qui erudit gentes oon
arguet. *Qui docet hominem scientiam?* Ipse non scit qui te
fecit scire? Qui docet hominem scientiam. *Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.* Nam etsi tu nescis
cogitationes dei, quoniam iustæ sunt: ille tamen scit co
gitationes hominum, quoniã vanæ sunt. Et hominẽs
scierũt cogitationes dei, sed quibus iam amicus factus
est, prodit consilium suum. Et vos fratres mei nolite
vos contemnere. Si cum fide acceditis ad dominum,
auditis cogitationes dei: eas modo discitis, hoc vobis
dicitur, & ad hoc instruimini, quare parcat modo deus
malis, ne murmuretis aduersus deum, qui docet hominem scientiam. Dominus scit cogitationes hominum,
quoniam vanæ sunt. Relinquite ergo cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt, vt comprehendatis cogitationes dei, quæ sapientes sunt. Sed quis est qui comprehendit cogitationes dei? Qui ponitur in firmamento cœli. Iam hoc cantauimus, iam hoc diximus, & ex-
B posuimus. *Beatus vir quem tu erudieris domine, & ex lege tua docueris eum. Vt mitiges eum à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea.* Ecce habes consilium dei quare parcat malis, donec fodiatur fouea peccatori. Tu iam vis illum
sepelire? Adhuc fouea illi foditur, noli festinare sepelire. Quid est, donec fodiatur peccatori fouea? Aut quẽ
ponit peccatorem? vnum hominem? Non. Quid ergo?
Omne genus hominum peccatorum, scilicet & superborum: iam enim præmisit, Redde retributionem su-
Luc. 18. perbis. Nam & ille peccator fuit publicanus, qui oculos eliserat in terram, & percutiebat pectus suum dicẽs,
Deus propitius esto mihi peccatori. Sed quia non superbus erat, deus autem reddet retributionẽ superbis:
non illi, sed talibus fodiatur fouea donec reddat retributionem superbis: ergo quod ait, Dooec fodiatur peccatori fouea, superbos intellige. Quis est superbus? Qui
in confessione peccatorum non agit pœnitentiam, vt
sanari per humilitatem possit. Quis est superbus? Qui
Superbus quis. illa ipsa pauca quę videtur habere bona, sibi vult arrogare, & derogat misericordiæ dei. Quis est superbus?
Qui etiam si deo tribuat bona quę facit, insultat tamen
C his qui illa nõ faciunt, & extollit sesuper illos. Nam &
Ibidem. ille Pharisæus, Gratias tibi ago, inquit, non dixit, ego facio, de his quæ faciebat, gratias deo agebat. Sentiebat
ergo & bene se facere, & ab illo se facere, Vnde ergo
improbatus est? Quia insultabat publicano. Vt perficiamini attẽdite. Primo præcedere debet, siue virũ, siue fœminam confessio peccatorum, salubris pœnitentia quę
valeat ad corrigendum hominem, non ad irridẽdum
deum. Cum autem post pœoitentiã bene viuere cœperit, habet adhuc quod cogitet, ne sibi tribuat quod bene facit, sed illi agat gratias, cuius gratia factum est, vt
bene viueret, quia ille illum vocauit, ille illum illuminauit. Ergo iste iam perfectus est? Non. Adhuc deest illi
aliquid? Quid illi deest? Vt non superbiat super eos, qui
necdum sic viuunt, quomodo ipse viuit. Qui talis fuerit
securus sit, non illi redditur retributio, de qua dictum
est, Redde retributinnem superbis. Non est inter illos
quibus fodiatur fouea: nam videte illum qui dicebat,
Ibidem. Gratias tibi ago, quia nõ sum sicut cæteri homioes, iniusti, raptores, adulteri, sicut & publicanus iste. Quantũ
se extulit cum dicit, quia non sum sicut & publicanus
iste? Ille autem elisa facie, percutiebat pectus suũ dicẽs,
Deus propitius esto mihi peccatori. Ille superbus erat
io bonis factis, ille humilis in malis factis. Videte fra- D
tres, magis placuit deo humilitas in malis factis, quàm
superbia in boois factis: sic odit deus superbos, & ideo
sic conclusit, Amen dico vobis, descendit iustificatus Luca. 18.
publicanus magis q̃ Pharisæus: & dicit quare, Quia omnis qui se exaltat humiliabitur, & qui se huoiliat exaltabitur. Fratres mei, vel hinc oon solum nos dicimus,
quia humilitatem nos docuit Christus: quia deus factus
est homo, ipse est humilitas quæ displicet Paganis, vnde nobis insultant, qualem deum colitis, qui oatus est?
Qualẽ deum colitis qui crucifixus est? Humilitas Christi superbis displicet, tibi autem Christiano si placet,
imitare. Si imitatus fueris, non laborabis, quia ipse prædixit, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati e- Matth. 11.
stis, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde.
Hæc est ergo disciplina Christiana, nemo facit aliquid
bene, nisi gratia ipsius. Quod facit homo male, ipsius
est hominis: quod facit bene, de beneficio dei facit. Cũ
cœperit facere bene, non sibi tribuat: cum non sibi tribuerit, gratias agat ei à quo acceperit. Cum autem bene facit, nnn insultet illi qui illud non facit, aut extollat
se super eum. Non enim in illo finita est gratia dei, vt
ad alium non perueniat. Vt mitiges eum à diebus ma- E
lignis, donec fodiatur peccatori fouea. Mitis ergo esto
quisquis Christianus es à diebus malignis. Maligni enim sunt dies, quibus videntur florere peccatores, & laborare iusti: sed labor iustorum, flagellum est patris: &
fœlicitas peccatorũ, fouea ipsorum est. Quia enim mitigat vos deus à diebus malignis, donec fodiatur peccatori fouea, non cogitetis quia modo in aliquo loco
stant angeli cũ tridentibus, & fodiunt istã foueam magnã, quę possit capere omne genus iniquorum. Et quia
videtis multos esse iniquos, & dicatis vobis carnaliter:
reuera tantam multitudinem iniquorum, tantam turbã peccantium, quę fouea potest capere? Quando foditur fouea talis, quæ omnes capiat? quando exhãuritur?
Ideo parcit deus, Nónne hęc est fossa peccatorum, ipsa
fœlicitas impiorum, fossa ipsorum est: in illam enim
cadent tanquã in foueam. Intẽdite fratres, quia magna
res est vt fœlicitas fouea dicatur, donec fodiatur peccatori fouea. Parcit enim illi deus, quem nouit peccatorẽ
& impiũ, occulta iustitia sua, & hoc ipsum quod ei parcit deus, per impunitatem facit eum elatum. Ille se al- F
tum putat & cadit, in eoipso cadit, quo se altum putat.
Hoc se ille putat sublimiter ire, & deus hoc foueam vocat. Fossa ad ima tendit, non ad cœlũ. Peccatores autẽ
superbi quasi in cœlum eunt, & in terram merguntur.
At contrà humiles quasi in terra se deprimũt, & in cœlum ascendunt. Mitesce ergo quisquis es fidelis, si eruditus es ex lege dei, vt sit cor tuum in firmamẽto cœli:
quia deus fecit luminaria quarto die, qui dicitur quarta sabbati, vnde titulum Psalmus iste percepit. Quomodo vides luminaria cum tota patientia dirigere cursus
suos, & nõ curare quæ in se dicãt homines: sic & tu nõ
cures quicquid tibi fecerit caro. Omnis enim homo ca Gene. 2.
ro & sanguis est. Non enim vilis es in cõparatione alterius carnis, à qua videris premi: quia pro te ille suscepit carnem & pro te ille fudit sanguinem, qui & te & il
lum ad suum est perducturus examen. Et si tanta prærogauit cum esses impius, quid seruat fideli? Hinc mitesce, quemadmodum mitescis cum dicis, quia deus hoc
vult, ideo florent mali. Parcere vult malis, ad pœnitentiam adducit eos quibus parcit, sed illi nõ corrigũtur.
Nouit ille quomodo de illis iudicet. Immitis est autẽ
homo cum vult contradicere, aut bonitati domini, aut Roma. 2.
patien-

G patientiæ, aut potestati, aut iustitiæ iudicis. Erigitur superbus in deum, mergit illum deus, & in eoipso mergitur quo erigitur in deum: nā in alio Psalmo sic ait, Deiecisti eos dum extollerentur. Non dixit, deiecisti eos quia elati sunt, aut deiecisti eos postea quā elati sunt, vt aliud sit tempus elationis eorum, aliud tēpus deiectionis: sed in eoipso quo extollebantur, ibi deiiciebantur. Quantum enim superbum est cor hominis, tantum recedit à deo: & si recedit à deo, in profundum it. Nā cōtrà cor humile de cœlo adducit deū, vt proximus fiat. Certe altus est deus, super omnes cœlos est deus, transcendit omnes angelos. Quantum habes erigi, vt attingas ad illum excelsum? Nolo te rumpas extēdendo te. Aliud consilium tibi do, ne in ista extensione forte crepas per superbiam. Certe altus est deus, tu humilia te, & descendet ad te. Audiuimus quare parcat malis, hocipsum fossa ipsorum est. Dicit tibi deus, quomodo illis foditur, & quare illis foditur fouea, non est tuum cognoscere: sed ex lege mea disce patientem te esse debere, donec fodiatur peccatori fouea. Et quid de me, inquis, qui laboro, & laboro inter ipsos peccatores? Respon-

Psalm. 72.

H detur tibi quod sequitur, *Quia non repellet dominus plebem suam.* Exercet, non repellit, quomodo dicit alio loco scriptura, Quoniam quem diligit deus corripit, flagellat autem omnem filium, quem recipit. Ille flagellatum recipit, tu dicis quia repellit? Videmus homines in filiis suis facere illud, aliquando iam desperatos filios suos dimittunt viuere quomodo volunt. Eos qui spem habent flagellant, illos vero quos omnino viderint sine spe & indomitos esse, dimittunt vt faciant quod volunt. Iam quem dimittit facere quod vult, non vult admittere ad hæreditatem suam: eum autē flagellat filiū, cui ipsam hæreditatem seruat. Cum autē flagellat deus filium, curat sub manu patris flagellantis, quia qui flagellat ad hæreditatem erudit. Ab hęreditate non repellit filium suum quem castigat, sed ideo flagellat vt recipiat. Non sit tam vano sensu, & puerili vt dicat, Plus amat pater meus fratrem meū cui permittit facere quicquid vult ego si me mouero contra iussionem patris mei, flagella inuenio. Tu gaude sub flagellis, quia tibi seruatur hæreditas, quia non repellet dominus plebem suam. Ad tempus emendat, non in æternum damnat. Illis autem ad tempus parcit, in æternum illos damna-

Heb. 12.

I bit. Elige tibi, temporalem vis laborem, an sempiternā pœnam: temporalem fœlicitatem, an sempiternam vitam? Quid minatur deus? Sempiternam pœnam. Quid promittit deus? Sempiternam requiem. In quo flagellat deus bonos, temporale est: in quo parcit malis, temporale est. Quia non repellet dominus plebem suam,

Et hæreditatem suam non derelinquet. Quoadusque iustitia, inquit, conuertatur in iudicium, & qui habent eam omnes recto sunt corde. Attende modo & habe iustitiam, quia iudicium nondum potes habere. Prius est vt habeas iustitiam, sed ipsa iustitia tua conuertetur in iudicium. Habuerunt hic iustitiam Apostoli, & pertulerūt iniquos. Sed quid illis dicitur? Sedebitis super duodecim sedes iudicantes duodecim tribus Israel. Ergo iustitia Apostolorum conuertetur in iudicium. Modo enim iustus quisquis hic fuerit, ad hoc est vt patiatur mala & toleret. Patitur tempus passionis, & veniet dies iudicationis. Sed quid dico de seruis dei? Ipse dominus qui iudex est omnium viuorum & mortuorū, primo iudicari voluit, & sic iudicare, *Quousque iustitia conuertatur in iudicium, & qui habent eam, omnes recto sunt corde.* Qui habent modo iustitiam, nondum iudicant.

Matt. 19.

Primo est enim habere iustitiam, & postea iudicare. Primo patitur malos, & posteà iudicat malos. Modo iustitia sit, postea conuertetur in iudicium: tamdiu patitur homines malos, quādiu vult Deus, quamdiu illos perferet Ecclesia dei, vt erudiatur per malitiam ipsorum. Non tamen repellet deus plebem suam, quousq; iustitia conuertatur in iudicium, & qui habent eam, omnes recto sunt corde. Qui sunt recto corde? Qui hoc volūt, quod deus vult. Deus parcit peccatoribus, tu vis vt iam perdat peccatores. Distorti ergo cordis es & prauæ voluntatis, quando aliud vis, aliud vult deus. Vult autem deus parcere malis, tu non vis parci. Patiēs est deus peccatoribus, tu nō vis tolerare peccatores. Sed vt dicere cœperam, aliud vis tu, aliud vult deus. Cōuerte cor tuū & dirige ad deum, quia & dominus infirmis compassus est. Vidit in corpore suo, id est, in Ecclesia sua, infirmos, qui primo voluntatem suam sequi tentarent: sed cum vident voluntatē dei aliam esse, dirigunt se & cor suum ad suscipiendam, & sequēdam voluntatem dei. Ne voluntatē dei velis torquere ad voluntatem tuam, sed tuā corrige ad voluntatem dei. Voluntas dei est quomodo regula. Ecce puta torsisti regulam, vnde habes corrigi? Illa autem integra manet: regula est enim K

L incommutabilis. Quādiu integra est regula, habes quò te conuertas, & corrigas prauitatem tuam, habes vnde corrigas quod in te tortum est. Quid autem volunt homines? Parum est quia voluntatem suam tortuosam habent, etiam volunt voluntatē dei tortuosam facere secundum cor suum, vt hoc faciat deus quod ipsi volūt, cum ipsi hoc debeant facere quod deus vult. Quomodo autem complexus est dominus ex duabus voluntatibus vnam factam in homine quem portabat? Præfigurans in corpore suo, id est, in Ecclesia sua futuros quosdā, qui voluntatē suam vellent facere, sed sequerentur postea deū infirmos quosdam ostendit, quòd ad ipsum pertineant, & eos præfigurauit in se. Nam ideo & toto corpore sanguinem sudauit, quia in corpore suo, id est, in Ecclesia sua martyrum sanguinem ostendit. Toto corpore sanguis exibat, ita Ecclesia eius habet martyres, per totum corpus eius fusus est sanguis. Quosdam enim infirmos in se præfigurans, id est, in corpore suo, ex persona infirmorum cōpatiens illis, ait, Pater si fieri potest transeat à me calix iste. Ostendit hominis voluntatem, & si in ipsa voluntate permaneret, iam prauum cor videretur ostendere. Sed si compassus est tibi, & te liberat in se imitare quod sequitur dicens, Verum non quod ego volo, sed quod tu vis pater. Si cœperit tibi subrepere voluntas humana dicens, O si occidat deus inimicum istum meum, vt nō me persequatur, ô si posset fieri, vt non ab illo paterer tanta: iā si perseueraueris, & hoc tibi placuerit, & vides quia hoc nō vult de^{o}, prauus corde es, non habes iustitiam quæ conuertatur in iudicium: qui enim illam habent, omnes recto sunt corde. Et qui sunt recti corde? Qui sic inueniūtur quomodo inuentus est Iob, qui ait, Dominus dedit dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictum. Ecce rectum cor. Iterum in graui vulnere quid dixit vxori, quam propterea reliquerat diabolus & non occiderat, vt ipse haberet adiutricē, non vt maritus consolatricem? Meminerat enim quia per illam Euam deceptus erat Adā, & necessariā sibi putabat hanc Euam. Accessit ad Iob illa tanq; Eua: sed Iob melior fuit in stercore victor, quàm Adam victus in paradiso. Quid enim illic respōdit mulieri? Vide cor paratum, vide correctum. Nunquid non patiebatur

Lucæ 22.

M

Matt. 26.

Ibidem.

Iob. 1.

Gene. 3.

A batur persecutiones & graues? Et omnes Christiani pa-
tiuntur: & si non sæuiunt homines, sæuit diabolus. Et si
Christiani facti sunt Imperatores, nũquid diabolus fa-
ctus est Christianus? Intẽdat ergo sanctitas vestra quid
Iob.2. sit rectum cor. Accessit ad eum, & ait, Dic aliquid in
deum, & morere: & enumerauit omnes erumnas ipsius
vel suas, dic aliquid in deum & morere. Et ille illã iam
cognoscens Euam, redire volens vnde lapsus est fixo
corde in deo tanquam luminare in firmamento, habi-
Iob.2. tans corde in libro dei, Locuta es, inquit, tanquam vna
ex insipientibus mulieribus: si bona suscepimus de ma-
nu domini, & mala non tolerabimus? Quia fixum cor
in domino, ideo rectum. Quia enim rectus est deus,
quando in illo figis cor, forma tibi fit vt sit tibi cor re-
ctum. Fige ergo cor tuum in illo, & rectũ cor erit. Sed
si surrepebat voluntas humana, nescio quid de carnis
infirmitate Iactabat mentem tuam, noli iam desperare,
Præsignauit dominus in sua infirmitate te, non se: non
enim timebat dominus pati, tertio die resurrecturus. Si
prorsus quomodo homo pateretur, & non quomodo
deus pati veniret, & si sciret se post triduum resurrectu
rum, nullo modo formidaret moriturus, quod nõ for-
B midauit Apostolus Paulus, in fine seculi resurrecturus:
Philip.1. ait enim, Compellor autem ex duobus, concupiscentiã
habens dissolui & esse cum Christo: multo enim magis
optimum, manere in carne necessarium propter vos:
tædium enim illi erat manere in carne: ex duobus pa-
tiebatur ardorem, dissolui & esse cum Christo, multo
magis dicebat optimum: at cum appropinquaret ipsa
2.Timo.4. passio, quomodo exultabat? quomodo gloriabatur? Bo
num certamen certaui, cursum consummaui, fidem ser
uaui, de cętero superest mihi corona iustitiæ, quam red
det mihi dominus in illa die iustus iudex. Iste gaudet
coronãdus, & tristis est ille coronatus? Gaudet sic Apo
Matt.26. stolus, & dicit Christus dominus noster, Pater, si fieri
potest transeat hic calix? Sed tristitiam sic assumpsit,
quomodo carnem. Nolite enim putare quia hoc dici-
mus, non fuisse tristem dominum. Si enim hoc dixeri-
mus, quia non erat tristis, cum Euangelium dicat, Tri-
stis est anima mea vsque ad mortem, ergo & quando
Matth.8. dicit Euãgelium, Dormiuit Iesus, non dormiuit Iesus:
& quando Euangelium dicit, Manducauit Iesus, non
C manducauit Iesus, surrepit vermiculus putredinis, & ni
hil sanum relinquet, vt dicatur, quia & corpus nõ erat
verum, & carnem veram non habuit. Quicquid ergo
de illo scriptum est fratres, factum est, verum est. Ergo
tristis fuit: prorsus tristis, sed voluntate suscipiẽs tristi-
tiam, quomodo voluntate suscipiens carnem: quomo-
do voluntate carnem veram, sic volũtate tristitiam ve-
ram. Sic tristitiam ergo voluntate ostendit in se, vt si
forte surrepserit tibi humana infirmitas, & cœperit a-
liud velle quàm deus vult, videas prauitatem cordis tui
extra regulam, figas illud ad regulam, & dirigatur in
deum cor tuum, quod in homine cœperat esse prauũ:
sic ergo dominus te ostendens dixit, Tristis est anima
Matt.26. mea vsque ad mortẽ, & dixit, Pater si fieri potest trans-
eat à me calix iste. Sed statim fac, quod ideo fecit vt te
doceret, Verum non quod ego volo, sed quod tu vis
pater: si enim hoc feceritis, iustitiam habebitis: si iustitiã
habebitis, rectum est cor: si rectum est cor, iustitia illa
quæ modo tolerat conuertetur in iudicium, & postea
iudicante domino tuo, non solum non expauesces ma
la, sed etiam gloriaberis de corona. Tunc vides quo-
modo profecerit patiẽtia dei, vel ad illorum pœnam,
vel ad tuam coronam. Modo nondum vides, crede
quod nondum vides, ne erubescas cum videris. Quo- D
adusque iustitia conuertatur in iudicium, & qui habent
eam omnes recto sunt corde. *Quis exurget mihi aduersus
malignantes, aut quis consistet mihi aduersus operantes iniquitatẽ?*
Persuadent multi multa mala, susurrare serpens nõ de-
sinit vt facias iniquitatem. Quacumque te conuerteris,
forte si profecisti, quæris cum aliquo bene viuere, &
vix inuenis: multi mali te circumdant, quia pauca gra-
na multam paleam habent. Hæc area habet grana sua Mat.3.
pauca, sed adhuc laborant. Separata ergo à palea tota
massa, grandis erit: Pauca grana sunt, sed in compara-
tione palearum, multa autem in se. Ergo cum vndique
mali perstrepant & dicant, quare sic viuis? tu solus Chri
stianus es? quare non facis quod faciunt & alij? quare
non spectas quemadmodum & alij? quare non reme-
dia & ligaturas adhibes, quare non mathematicos &
aruspices consulis sicut & alij? Et ni signas te & dicis,
Christianus sum, vt repellas istos nescio quos: sed ad-
uersarius premit, vrget, quod peius est, exemplo Chri-
stianorum suffocat Christianos. Sudatur, ęstuatur, tri-
bulatur anima Christiana, vincere habet tamẽ: sed nun
quid de se? Ideo vide quid dicat, Respõdet enim, Quid E
mihi prodest, quia modo mihi facio remedia, & lucror
paucos dies? Exeo hinc de isto seculo, & vado ad do-
minum meum, & mittet me in ignem, quia pręposui
paucos dies vitæ futuræ, mittet me in gehennas. Quas
gehẽnas? Aeterni iudicij dei. Vere, nisi putas quia deus
curat quomodo viuant homines? Et hoc forte non in
platea tibi dicit amicus, sed in domo vxor, aut forte
maritus vxori fideli bonæ & sanctæ deceptor ipsius. Si
mulier marito, Eua est illi: si vir vxori, diabolus est illi.
Aut ipsi tibi Eua est, aut tu illi serpens es. Aliquãdo vult Gene.3.
conuertere pater cogitationem suam, vel ad filium, in-
uenit & ipsum malum nequissimũ, æstuat, fluctuat, quę-
rit quomodo vincat, propè sorbetur, propè consentit,
sed assit deus. Audite ergo Psalmum, Quis exurget mi-
hi, inquit, aduersus malignãtes? Tã multi sunt, quocũq;
respicio ipsi occurrũt. Quis occurrit principi iniquita-
tis diabolo & angelis eius, & hominib⁹ seductis ab eo?
Nisi quia dominus, inquit, *adiuuit me, paulominus inhabitaue-
rat in inferno anima mea.* Propè ruerã in illã fossam quę pa
ratur peccatoribus, hoc est, paulominus habitauerat in
inferno anima mea: quia iam nutabat, iam propè cõsen F
tiebat, respexit ad dominum, vtputa verbi gratia, Insul
tabatur illi vt faceret iniquitatem. Aliquando enim cõ
gregant se mali, & insultant bonis, maxime si fuerint il
li plures, & ceperint illũ vnum, quomodo aliquando
multa palea est circa vnum granũ, tunc nõ erunt simul
cũ fuerit massa ventilata: capitur inter multos iniquos
ille, insultatur illi, circũuenitur, superponere se volunt
illi, exagitant quasi iustum, & insultant quasi de ipsa iu-
stitia, magnus, inquiũt Apostolus, in cœlũ volasti, quo-
modo Helias. Faciunt homines ista, ita vt aliquando
attendens ad linguam humanam, erubescat esse bonus
inter malos. Resistat ergo malis, sed nõ de viribus suis,
ne efficiatur superbus cum vult euadere superbos, & au
geat numerum superborum. Sed quid dicat? Quis exur
get mihi aduersus malignantes, aut quis consistet mihi
aduersus operãtes iniquitatem? Nisi quia dominus ad-
iuuit me, paulomin⁹ habitauerat in inferno anima mea.
*Si dicebã, motus est pes meus, misericordia tua domine adiuuabat
me.* Vide quomodo cõfessionẽ amat de⁹. Mouetur pes
tuus, & non dicis, mouetur pes meus, sed stare te dicis,
cum iam ruas. Imò si iam cœpisti moueri, si iam cœpi-
sti fluctuare, confitere motum ne plangas ruinã, vt ad-
iuuet

G iuuet te ille,ne in inferno sit anima tua. Confessionem
vult deus,humilitatem vult.Motus es vt homo,adiuuat
te ille vt deus:sed dic tamen,motus est pes meus. Qua-
re iam moueris, & dicis sto? Si dicebam,motus est pes
meus, misericordia tua domine adiuuabit me. Quo-
modo præsumpsit Petrus, non in viribus suis? Videba-
tur dominus ambulare super mare,calcans capita om-
nium superborum in isto seculo. Ipsum iter suum cal-
cantis capita superborum, significauit ambulans super
tumidos fluctus.Calcat & ecclesia,nam ipsa est Petrus.
Non tamen ausus est Petrus per se ipsum ambulare su-
Matt. 14. per aquas:sed quid ait?Domine,si tu es,iube me venire
ad te super aquas.Ille potestate sua,Petrus in iussu illius:
Iube,inquit,tu venire me ad te super aquas.Respondit
ille, Veni. Calcat enim & Ecclesia capita superborum.
Sed quia Ecclesia est,& habet infirmitatem humanam,
vt compleretur,si dicebam motus est pes meus,rituba-
Ibidem. uit Petrus in mari &exclamauit,Domine pereo.Quod
ergo hic positum est, si dicebam, motus est pes meus:
hoc ibi positum est, domine pereo. Et quod hic positũ
est,misericordia tua domine adiuuabat me: hoc ibi po
H situm est, porrexit manum Iesus dicens, Modicę fidei,
vt quid dubitasti? Mirum est quod modo probat deus
homines, ipsa pericula nostra dulciorem nobis faciũt
liberantem: nam videte quod sequitur, quia dixit, Si
dicebam motus est pes meus, misericordia tua domi-
ne adiuuabat me: dulcis illi vtique factus est dominus,
eripiens illum à periculis:& ideo exponens ipsam dul-
cedinem domini,exclamat dicens, *Domine secundum mul
titudinem dolorum meorum in corde meo, exhortationes tuæ iocun-
dauerunt animam meam,* Multi dolores,sed multæ conso-
lationes: amara vulnera, sed suauia medicamenta.

*Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis dolorem in
præcepto?* Hoc dixit, nemo sedet tecum iniquus, nec tu
sedem iniquitatis habebis. Et vnde hoc intelligit, red-
dit rationem, Qui fingis,inquit,dolorem in præcepto.
Ex hoc enim intelligo quod non tibi adhęret sedes ini
quitatis,quia nec nobis pepercisti: habes hoc in Episto
1.Petri. 4. la Apostoli Petri,& ad hoc testimonium posuit de scri
ptura. Tẽpus est,ait,inchoationis iudicij ex domo do-
I mini, id est,tempus est vt modo iudicentur, qui perti-
nent ad domum domini. Si flagellantur filij, quid de-
Ibidem. bent sperare serui nequissimi? Ideoq; addidit,Si autem
initium à nobis, quis finis eorum qui non credunt dei
Prouer. 11. Euangelio? Deinde adiungit illud testimonium, Et si
iustus vix saluabitur, peccator & impius vbi parebunt?
Quomodo ergo erunt tecum iniqui,quoniam nec tuis
fidelibus parces, vt exerceas & erudias eos? Sed quia
propter hoc non parcit vt erudiat eos, ideo dixit,Qui
fingis dolorem in præcepto. Fingis enim est facis, for-
mas, plasmas, vnde & figuli dicuntur:& vas fictile di-
citur non fictum illud quod mendacium est,sed quod
formatur vt sit,& habeat aliquam formam, sicut iã du-
Psalm. 93. dum dixit, Qui finxit oculum non videbit? Nunquid
finxit oculum mendacium est? Sed intelligitur,plasma
uit oculum, fecit oculum.Nónne figulus est cum fragi
les,infirmos & terrenos facit? audi Apostolum dicen-
2.Cor. 4. tem, Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus: sed
forte alius fecit nobis hęc vasa:ipsum audi dicẽtem, O
Roma. 9. homo tu quis es qui respondeas deo?Nũquid dicit fig
mentũ ei qui se finxit, quare me sic finxisti? An non ha-
bet potestatẽ figulus luti ex eadem massa facere, aliud
vas in honorem,aliud in contumeliam? Vide & ipsum
dominum nostrum Iesum Christum, quia ostendit se
Gene. 2. figulum:nam quia de limo hominem fecerat, de limo
inũxit cui min⁹ in vtero oculos fecerat.Ergo quod di- K
xit,nũquid adhęret tibi sedes iniquitatis,qui fingis do- *Ioan. 9.*
lorem in præcepto: sic dicamus,Nunquid adhęret tibi
sedes iniquitatis,qui formas dolorem in pręcepto?For
mas,inquit dolorem in præcepto,id est,de dolore præ
ceptum nobis facis,vt ipse dolor præceptum sit nobis.
Quomodo nobis dolor est præceptum? Quando te fla
gellat qui pro te mortuus est, & non tibi permittit bea
titudinem in ista vita,& fallere non potest, & hic non
dat quod quæris.Qui dabit?vbi dabit?quantũ dabit,qui
hic non dat? qui hic erudit,qui fingit dolorem in præ-
cepto?Labor est hic tuus,&requies tibi promittitur.At-
tendis te hic habere laborem, sed attende qualem ille
requiem pollicetur.Nunquid cogitare poteris?Si illam
posses cogitare,videres te nihil laborare ad cõpẽsatio-
nem. Audi eum qui illud ex parte cernebat, qui dixit,
Nunc scio ex parte. Quid ait Apostolus?Etenim quod *1.Co. 13.*
est ad præsens temporale & leue tribulationis nostræ,
iuxta incredibilẽ modum, & in incredibilem modum
ęternum glorię pondus operatur nobis.Quid est,æter-
num gloriæ pondus operatur nobis?Quibus operatur?
Non respicientibus quæ videntur,sed quæ non viden- L
tur.Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autẽ nõ *Ibidem.*
videntur, æterna. Noli esse piger in labore breuiter,&
gaudebis incessabiliter. Aeternam vitã tibi daturus est
deus, cogita quãto labore emenda sit.Intẽdite fratres,
venale est. Venale est quod habeo dicit tibi deus, eme
illud. Quid haber venale? Requiẽ venalem habet,eme
illam.De labore intendite, vt simus in nomine Christi
fortes Christiani. Iam modicũ est quod restat in psal-
mo,non fatigemur.Quomodo enim fortis poterit esse
in faciendo,qui deficit in audiendo? Aderit dominus
vt vobis quod reliquum est,explicemus:attẽdite, quo-
dammodo deus proposuit venale regnum cœlorũ.Di-
cis illi, Quantũ valet? Precium ipsius labor est,quomo-
do si diceret, precium illius aurum est. Non sufficeret
hoc solum dicere,sed quæreres quantum aurum. Nam
si solidus aurũ est, & semiuncia,& libra,& tale aliquid:
ideo dixit precium,ne laborares quęrere quamdiu hu-
ius rei precium labor est. Quantus labor est? Iam quære
tu,quãtum laborandum sit:nondum dicitur tibi quan-
tus futurus sit labor iste,vel quantũ laboris de te exiga-
tur, illud tibi dicit deus,Ego ostendo quanta sit illa re- M
quies,tu iudica quanto labore emenda sit. Dicat ergo
deus, quãta futura sit ipsa requies.Beati qui habitant in *Psalm. 83.*
domo tua,in secula seculorũ laudabunt te. Hæc est re-
quies sempiterna, sine fine erit requies ista,sine fine erit
gaudiũ hoc,sine fine erit incorruptio.Vitã ęternã habe
bis,requiẽ quę nõ habet finem.Quãto labore digna est
requies quę nõ haber finẽ?Si verũ vis comparare,&ve-
rũ iudicare, ęterna requies æterno labore recte emitur.
Verũ hoc est,sed noli timere,misericors est deus.Si enĩ
haberes æternũ laborem,nunquam peruenires ad æter
nam quietem. Semper laborans quando perventurus
eras ad illud, qnod digne quidem potest emi sempiter
no labore? Quia sempiterna requies est,æqua precium:
ęterno certe labore digna est æterna requies cõparari.
Sed si semper laborares, nunquam ad requiem perue-
nires.Ergo vt aliquãdo peruenias ad id quod emis,nõ
in æternum laborandum est,non quia non valet tanti,
sed vt possideatur quod emitur.Digna est quidem emi
labore perpetuo, sed necesse est, vt labore temporali
ematur. Certe tantus debuit esse,id est,sempiternus la-
bor pro requie sempiterna. Decies cẽtena milia anno-
rũ in labore quid valent? Decies centena milia annorũ
habent

A habent finem, quod tibi dabo dicit dominus nõ habe-
bit finẽ. Qualis misericordia dei: Nec dicit, decies cen
tena milia annorum labora, nõ dicit, vel mille annos
labora, non dicit, quingentos annos labora, cum viuis
labora in paucis annis, Inde iam requies erit, & finem
non habebit. Et adhuc audi cõsonantia. Domine secũ-
dum multitudinem dolorum meorum in corde meo,
exhortationes tuæ iocundauerunt animam meam. Et
paucos annos laboras, & in ipsis laboribus nõ deest cõ
solatio, nõ desunt gaudia quotidiana: sed noli gaudere
in seculo, gaude in Christo, gaude in verbo eius, gau-
de in lege ei⁹. Ad ipsa gaudia pertinet, quod loquimur
& quod auditis. Quantæ ergo sunt istæ consolationes
in tantis laboribus? Verum est ergo quod dixit Apo-
2. Cor. 4. stolus, Etenim quod ad præsens est, temporale est & le
ue tribulationis nostræ, iuxta incredibilem modum, &
in incredibilem modum ęternum gloriæ pondus ope-
ratur in nobis. Ecce quãtum precium damus, quodam-
modo vnam siliquam ad accipiendos thesauros sempi
ternos. Siliquam laboris ad requiem incredibilem, se-
cũdum quod dictum est iuxta incredibilem modum,
B & in incredibilem modum æternæ gloriæ pődus ope-
ratur. Gaudes ad tempus, noli ibi confidere: tristis es ad
tempus, noli desperare. Non te corrumpat fœlicitas, &
nõ frangat aduersitas, ne forte dicas in animo tuo, Nõ
potest fieri omnino, vt de⁹ admittat ad se iniquos, qui
iustos ipsos emendat, vt saluet, qui ideo emendat, vt e-
1. Petri. 4. rudiat. Si iustus vix saluus fiet, peccator & impius vbi
Prouerb. 11 parebunt? Nũquid adhæret tibi sedes iniquitatis? Id est,
nunquid adhæret tibi sedes impiorum, qui fingis do-
lorẽ in pręcepto. Qui & istos filios sic voluisti exercere
& erudire, sic voluisti eis præcepta dare, vt non essent
sine timore, ne amarent aliquid aliud, & obliuisceren-
tur te verbum verum bonum suum? Bonus est deus. Si
cessaret deus, & non misceret amaritudines, fœlicitati-
bus seculi, obliuisceremur eum. Sed vbi angores mole-
stiarũ faciunt fluctus animæ, fides illa quæ ibi dormie-
bat, excitatur. Tranquillum enim erat quando dormi-
uit Christus in mari: illo dormiente tempestas orta est,
& cœperũt periclitari. Ergo in corde Christiano & trã
quillitas erit & pax, sed quamdiu vigilat fides nostra: si
autem dormit fides nostra, periclitamur. Hoc enim si-
C gnificat dormiens Christus, quia quidam obliuiscũtur
fidem suam, & periclitantur. Sed quomodo illa nauis
cum fluctuaret, excitatus est Christus à fluctuantibus, &
Matth. 8. dicẽtibus, Domine, perimus: surrexit ille, imperauit tẽ-
pestatibus, imperauit fluctibus, cessauit periculum, facta
est tranquillitas: sic & te cum turbant concupiscentiæ
malę, persuasiones malæ, fluctus sunt, trãquillabuntur.
Iam desperas, & putas te non pertinere ad dominum,
euigilet fides tua, excita Christum in corde tuo, surgen
te fide, iã agnoscis vbi sis. Et si forte tentant fluctus con
cupiscẽtię, intueris quid promisit deus, & dulcedo pro-
missorum faciet te contemptorem dulcedinum seculi.
Et si forte multæ vrgent minæ potentium malorum, &
ipsę te expellũt de iustitia, attẽdis quod minatur deus.
Matt. 25. Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & ange
lis eius, & non dimittis iustitiam. Timens ergo ignem
sempiternum cõtemnis dolores temporales: & pro eo
quod promisit deus, contemnis temporalem fœlicita-
tẽ. Promisit requiem, patere molestiam: minatur ignem
æternum, contemne dolores temporales, & euigilante
Christo tranquilletur cor tuum, vt ad portum quoque
peruenias. Non enim non præparat portum, qui para-
uit nauim: Nunquid adhęret tibi sedes iniquitatis, qui

fingis dolorem in præcepto? De hominibus quidem D
malis exercet nos, & de illorum insecutionibus nos e-
rudit. De malitia mali flagellatur bonus, & de seruo e-
mendatur filius: ita fingitur dolor in præcepto. Quod
illos deus posse permittit, hoc faciunt mali homines
quibus ad tempus parcit. Quid enim sequitur? *Capta-*
bunt animam iusti. Quare captabunt? Quia verum crimẽ Matt. 27.
non inueniunt quod obiiciant. Quid enim captaue-
runt in domino? Concinauerunt falsa crimina, quia
vera inuenire nõ potuerũt. *Et sanguinem innocentẽ condem-*
nabunt. Quare hoc totum fit, in consequentibus de-
clarabit, *Et factus est mihi*, inquit, *dominus in refugium.*
Non quæreres tale refugium si non periclitareris: sed
ideo periclitatus es vt quæreres, quia ille fingit dolo-
rem in præcepto. Facit mihi de malitia malorum tri-
bulationem, punctus tribulatione cœpi quærere refu-
gium, quod in illa fœlicitate seculari deuerã quærere.
Quis enim facile recordatur deum, qui semper fœlix
est, & spe præsenti gaudet? Recedat spes seculi, & ac-
cedat spes dei, vt possit dicere, Et factus est mihi domi
nus in refugium. Ad hoc doleam, vt fiat mihi dominus
in refugium. *Et deus meus in auxilium spei meæ.* Modo E
enim dominus spes. Quamdiu enim hic sumus, in spe
sumus, nondum in re. Sed ne in spe deficiamus, adest
promissor erigens nos, & temperans ipsa mala quæ pa-
timur. Non enim frustra dictum est, Fidelis Deus, qui 1. Cor. 10.
non sinit vos tentari supra quàm potestis ferre, sed fa-
ciet cum tentatione etiam exitum, vt possitis sustinere.
Sic intrat † in fornacem tribulationis, vt coquatur vas, † al. mittat
non vt frangatur. Et factus est mihi dominus in refu-
gium, & deus meus in auxilium spei meæ. Cum ergo
qui tibi videbatur quasi iniustus esse quia parcit malis,
vide quomodo iam corrigatur Psalmus, & tu cũ Psal-
mo corrigere. Ideo enim voces tuas habebat Psalmus.
Quę sunt voces? Quousque peccatores domine, vsque-
quo peccatores gloriabuntur? Psalmus voces tuas ha-
bet, modo ergo tu habeto voces Psalmi. Quæ sunt vo-
ces Psalmi? Et factus est mihi dominus in refugium, &
deus meus in auxilium spei meæ. *Et reddet illis dominus*
secundum opera eorum, & secundum malitiam eorum disperdet eos.
Non vacat, quòd ait secundum malitiam eorum mihi
de illis præstatur, & tamen malitia eorum dicitur, non
beneficia eorum. Certe enim de malis exercet nos, fla-
gellat nos. Ad quam rem flagellat? Vsque ad regnum F
cœlorũ. Flagellat enim omnẽ filium, quem recipit. Et Heb. 12.
quis est filius cui nõ det disciplinam pater eius? Quod Prouer. 3.
cum facit deus, ad hæreditatem sempiternam nos eru-
dit, & hoc nobis præstat sæpe de malis hominibus, in
quibus exercet & perficit dilectionem nostram, quam
vult extendi vsque ad inimicos: neque enim est perfe-
cta dilectio Christiani, nisi cum implet quod Christus
præcepit, Diligite inimicos vestros, benefacite his qui Matth. 5.
vos oderũt, & orate pro eis qui vos persequuntur. Hinc
ipse diabolus vincitur, hinc victoriæ corona percipi-
tur. Ecce quanta nobis præstat deus de malis homini-
bus: nec tamen secundũ id quod de illis nobis præstat,
sed secundum malitiam eorum retribuet eis. Videte e- Matth. 26.
nim quanta nobis pręstitit de ipso immanissimo scele
re Iudæ traditoris: Iudas quippe tradidit ad passionem
filium dei, & per passionem filij dei omnes gentes re-
demptæ sunt ad salutem, nec tamen pro salute gẽtium Concord. 3.
merces reddita est Iudæ, sed pro eius malitia debitum sen. dis. 20.
supplicium ei retributum est. Nam si traditio Christi, & Christus er
non tradentis animus considerandus est, hoc fecit Iu go eil.
das quod fecit deus pater, de quo scriptũ est, quia filio Roma. 8.
proprio

G proprio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. Hoc fecit Iudas quod fecit ipſe dominus Chri-
Ephe. 5. ſtus, de quo ſcriptum eſt, Qui ſeipſum tradidit pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis: & iterum, Sic Chriſtus, inquit, dilexit Eccleſiam ſuam, & ſeipſum tradidit pro ea. Et tamẽ gratias agimus deo patri, qui vnico filio ſuo nõ pepercit, ſed pro nobis tradidit eum. Gratias agimus ipſi filio, qui ſeipſum tradidit pro nobis, & in eo voluntatẽ patris impleuit. Et deteſtamur Iudam, de cuius facto nobis tãtum beneficiũ præſtitit deus, & recte dicimus, Reddidit ei dominus ſecundum iniquitatem eius, & ſecundum malitiã eius diſperdidit eũ. Non enim ille pro nobis tradidit Chriſtum, ſed pro argento quo vendidit eum: quamuis traditio Chriſti ſit noſtra redemptio, & Chriſti venditio ſit noſtra redemptio. Sic & illi qui martyres perſecuti ſunt, perſequendo in terra, in cœlũ mittebant: & ſcientes quidẽ præſentis vitæ damnum inferebant, neſcientes autem futuræ vitæ lucrum conferebant. Quicũque tamen perſeuerauerunt in odio iniuſto iuſtorum, reddidit eis dominus ſecundum iniquitates eorum, & ſe-
H cundum malitiam eorum diſperdidit eos. Sicut enim malis obeſt bonitas iuſtorum, ſic bonis prodeſt iniqui-
Ioan. 9. tas impiorum: nam & dominus dicit, Ego veni, vt qui nõ vident videant, & qui vident cæci fiant: & Apoſto-
2. Cor 2. lus, Aliis quidem, inquit, ſumus odor vitæ in vitã: aliis autẽ odor mortis in mortem. Malitia vero iniquorum, ſiniſtra ſunt arma iuſtorũ, ſicut idem dicit Apoſtolus,
2. Cor. 6. Per arma iuſtitię à dextera & ſiniſtra, id eſt, per gloriam & ignobilitatem, atq; ita deinceps cętera exequitur, dextra arma demonſtrans gloriam dei, famam veritatis qua cognoſcebantur quod viuebant, & quod nõ mortificabantur, quod gaudebant, quod multos ditabant, quod omnia poſsidebant. In ſiniſtra vero quod ignobiles & malæ famæ habebantur, quod ſeductores putabantur, quod ignorabantur, occidebantur, coërcebantur, contriſtabantur, egere ac nihil habere videbantur. Et quid mirũ ſi milites Chriſti & dextris, & ſiniſtris ar-
Luca. 8. mis diabolum expugnant? Sicut autem pax hominibus
2. Cor. 2. bonę voluntatis, & quando ſunt aliis odor mortis in mortem: ſic & interitus hominibus malę voluntatis, & quando iuſtis arma ſunt ſiniſtra ad ſalutem. Itaque red
I det illis non ſecundum noſtram vtilitatem, quę de ipſis fit, ſed ſecundum ipſorum iniquitatem, quam diligendo oderunt animas ſuas, & non ſecundum beneficiũ, quod nobis de ipſis pręſtat, honorat eos, qui etiam malis bene vtitur. Secundũ malitiã eorũ diſperdet eos.

Dominus deus noſter. Toleret ergo iuſtus iniuſtũ, toleret temporalem impunitatem iniuſti temporalis labor iu-
Roma. 1. ſti, ſed iuſtus ex fide viuit. Non eſt enim alia iuſtitia ho-
Gala. 5. minis in hac vita, niſi ex fide viuere, quę per dilectionem operatur. Si enim ex fide viuit, credat & ſibi futuram requiem poſt præſentem laborem, & illis ſempi-
Mat. 5. ternos cruciatus poſt præſentem exultationem. Et ſi fides per dilectionem operatur, diligat etiam inimicos, & quantum in ipſo eſt, prodeſſe illis velit: ita enim faciet, ne ſibi obſint illi cum hoc velint, & quando forte poteſtatẽ acceperint, quaſi nocendi & dominandi, ſurſum cor habeat vbi ei nemo nocet, doctus & eruditus
Pſalm. 1. ex lege dei vt mitigetur à diebus malignis, donec fo-
Philip. 3. diatur peccatori fouea. Si enim in lege domini voluntas eius eſt, & in lege eius meditabitur die ac nocte, cuius conuerſatio in cœlis eſt, de firmamento lucet ſuper terrã. Vnde iſte Pſalmus titulũ de quarta ſabbati acce-
Gene. 1. pit, quando facta ſunt luminaria, vt omnia faciat ſine murmuratione, verbum vitæ habẽs in natione tortuo- *Philip. 2.*
ſa & peruerſa. Sicut enim ſtellas in cœlo non extinguit K
nox, ſic mentes fidelium inhærentes firmamento ſcripturæ dei nõ vincit iniquitas. Et hoc ipſum quod & noſtra terrena dãtur aliquando in poteſtate malorũ, non ſolum ad noſtram pertinet eruditionem, vt fiat nobis dominus in refugium, & deus in auxilium ſpei noſtræ: ſed etiam ad ipſius peccatoris foueam proficit, de quo
in alio Pſalmo dicitur, Inclinabitur & cadet cum do- *Pſalm. 9.*
minabitur pauperum. Forte oneroſa fuit vobis lõgitudo ſermonis, quamquam in iſta alacritate ſtudij veſtri nõ hoc appareat. Sed & ſi ita eſt, ignoſcite, primo, quia iuſſus feci: nam dominus deus noſter per eos mihi fratres iuſſit in quibus habitat. Non enim iubet deus, niſi de ſede ſua. Deinde quia tantũ auidi fuiſtis noſtri, confitemur, & nos auidi fuimus veſtri. Cõſoletur ergo de⁹ noſter iſtum laborem, vt ſudor iſte noſter ſit vobis in profectum ſalutis, non in teſtimonium accuſationis. Hoc dico fratres, vt ex eo quod audiſtis, proficiatis & ruminetis vobiſcũ. Non vos permittatis obliuiſci, non ſolũ iſta recogitando & colloquendo, ſed etiam ita vi
uendo. Bona vita enim ex pręceptis dei quę agitur, tan L
quã ſtylus eſt, quod auditur ſcribens in corde: ſi in cæra ſcriberetur, facile deleretur: ſcribite illud in cordibus veſtris, moribus veſtris, & nunquam delebitur.

In Pſalmum nonageſimumquartum Enarratio.

EGO vellem fratres, vt patrem noſtrum potius audiremus: ſed & hoc bonum eſt, vt patri obediam⁹. Quia ergo iuſſit nobis qui dignatur orare pro nobis, de præſenti Pſalmo quod dominus deus omnium noſtrum donare dignabitur, loquar charitati veſtrę. Eſt autem Pſalmi titulus: *Laus cãtici ipſi Dauid.* Laus cantici & hilaritatem ſignificat, quia cãtus eſt: & deuotionem, quia laus eſt. Quid enim magis homo debet laudare, q̃ id quod ſic ſibi placet vt non poſsit diſplicere? Securitas ergo laudis, in laude dei eſt. Ibi laudator ſecurus eſt, vbi nõ timet ne de laudato erubeſcat. Et laudemus ergo & cantemus, hoc eſt, cum hilaritate & cum lętitia laudemus. Quid autem laudaturi ſumus, ipſe pſalmus ſequẽtibus verſibus indicat nobis:

Venite exultemus domino. Inuitat ad magnas epulas exultandi, non ſeculo, ſed domino. Niſi enim eſſet in hoc
ſeculo exultatio mala, quæ diſtinguenda eſt ab exulta- M
tione bona, ſufficeret dicere, Venite exultemus. Sed breuiter diſtinxit. Quid eſt bene exultare? Domino exultare. Ergo exultatio mala eſt, exultare ſeculo. Exultatio bona eſt, exultare deo. Pie debes domino exultare, ſi vis ſecurus mundo inſultare. Quid eſt autem, venite? Vnde vocat vt veniant, cum quibus vult exultare domino, niſi quia longe ſunt, vt veniendo propinquent, propinquando accedant, accedendo exultẽt? Vnde autem longe ſunt? Nũquid locis longe poteſt homo eſſe ab eo, qui vbiq; eſt? Vis eſſe ab eo longe? Quò ibis vt lõge ſis? Nam quidam peccator quidem, ſed tamen cum ſpe ſalutis pœnitens, & dolens de peccatis, & metuens iram dei, & volens placare deum, ſic in alio pſalmo lo-
quitur, Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? *Pſalm. 138.*
Si aſcẽdero in cœlum, tu ibi es. Quid ergo reſtat? Quia ſi aſcenderit in cœlum, ibi inueniet deum. Vt longe fugiat à deo, quò iturus eſt? vide quid dicat, Si deſcendero ad infernum ades. Si ergo aſcendendo in cœlũ, ibi inuenit deũ, deſcendendo in infernũ, nõ fugit deum, quò iturus eſt, quò fugiturus eſt ab illo irato, niſi ad ipſum placatum? Et tamen cum omnino nemo poſsit fugere ab illo qui vbique eſt, niſi quidam longe eſſent à

deo

A deo, non diceretur, Populus iste labiis me honorat, cor
Esa. 19. autem eorum longe est à me. Non ergo loco quisq; lõ
Matt. 25. ge est à deo, sed dissimilitudine. Quid est, dissimilitu-
dine? Mala vita, malis moribus. Si enim bonis moribus
propinquatur deo, malis moribus receditur à deo, vnº
ergo idemque homo corpore stans vno loco, & aman
do deum accedit ad deum, & amando iniquitatẽ rece-
dit à deo, nusquam pedes mouet, & tamen potest acce
dere & recedere. Pedes enim nostri in hoc itinere, affe
ctus nostri sunt. Prout quisq; affectum habuerit, prout
quisq; amorem habuerit, ita accedit vel recedit à Deo.
Nonne plerunque dicimus, quando inuenimus aliqua
dissimilia, hoc longe est ab illo? Quando aliquos duos
forte homines comparamus, duos equos, duas vestes,
& dixerit aliquis simile, Hæc vestis talis est qualis illa,
aut iste homo talis est qualis ille: quid aliud dicit, qui cõ
tradicit? Absit, longe est ab illo. Quid est, longe est ab
illo? Dissimilis est illi. Et iuxta stant, & tamen iste lon-
ge est ab illo. Duo vero iniqui pares vita & moribus, si
vnus sit in Oriẽte, alter in Occidente, iuxta inuicẽ sunt.
Et duo iusti similiter, alter sit in Oriente, alter in Occi-
B dente, secum sunt, quia in deo sunt. Contrà vnus iu-
stus, alter iniquus, etiam si vna catena ligẽtur, multum
à se separati sunt. Ergo si dissimilitudine recedimus à
deo, similitudine accedimus ad deum. Qua similitu-
dine? Ad quam facti sumus, quam in nobis peccando
corruperamus, quã peccatorum remissione recepimus:
quæ in nobis renouatur intus in mente, vt tãquam re-
sculpatur in nummo, id est, in anima nostra imago dei
nostri, & redeamus ad thesauros eius. Nam & inde fra
tres de nummo voluit dominus noster Iesus Christus
ostendere tentatoribus suis quid quęrat deus. Quando
enim de tributo Cæsaris quærentes causam calũnię cõ
sulere magistrũ veritatis voluerunt, & consulendo ten
tare, vtrum liceret tributum dari Cæsari, quid ille ait,
Matth. 22. Quid me tentatis hypocritæ: Petit afferri sibi nummũ,
& allatus est. Cuius habet, inquit, imaginem? Respõde-
runt, Cęsaris. Et ille, Reddite ergo Cæsari quæ Cæsaris
sunt, & deo quę dei sunt. Tãquã diceret, Si Cęsar quæ-
rit in nummo imaginem suam, deus non quærit in ho
mine imaginem suam? Ad hanc similitudinem nos do
minus noster Iesus Christus inuitans, imperat nobis, vt
C nostros etiam inimicos diligamus, & dat exemplũ de
Mat. 5. ipso deo. Sicut pater vester, ait, qui in cœlis est, qui solẽ
suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iu
stos & iniustos, Estote ergo sicut pater vester perfecti.
Cũ dicit, estote sicut ille perfecti, ad similitudinem nos
inuitat. Si ergo ad similitudinẽ nos inuitat, cõstat quia
dissimiles existẽdo recesseramus à deo, & facti eramus
longe per dissimilitudinem, & efficimur prope per si-
militudinẽ, vt iam fiat in nobis quod scriptum est, Ac-
Psal. 33. cedite ad eum, & illuminamini. Ergo quibusdam lõge
positis, & male viuẽtibus psalmus iste dicit, Venite ex-
ultemus domino. Quò itis, quò receditis? quò discedi-
tis? quò fugitis, exultãdo mundo? Venite exultemus do
mino. Quò itis exultare vbi deficitis? Venite exultemus
in illo à quo facti sumus. Venite exultemus domino,

Iubilemus deo salutari nostro. Quid est iubilare? Gaudium
verbis non posse explicare, & tamen voce testari quod
corde conceptum est, & verbis explicari non potest,
hoc est, iubilare. Nam consideret charitas vestra, qui
iubilant in cantilenis quibusque, & quasi in certamine
quodam lætitiæ secularis, & videtis quasi inter canti-
ca verbis expressa exundantes lętitia, cui lingua dicen-
do non sufficit, quemadmodum iubilent, vt per illam
vocem indicetur animi affectus, verbis explicare non D
valẽtis, quod corde conspicitur. Si ergo illi de gaudio
terreno iubilant, nos de gaudio cœlesti iubilare nõ de-
bemus, quod vere verbis explicare non possumus?

Præueniamus faciem eius in confessione. Confessio quidem
duobus modis accipitur in scripturis. Est confessio lau
dantis, & est confessio gementis. Confessio laudantis,
ad honorem pertinet eius qui laudatur. Confessio ge-
mentis, ad pœnitentiam pertinet eius qui confitetur.
Confitentur enim homines cum laudant deum, con-
fitentur cum accusant se, & nihil dignius facit lingua.
Vere puto quod ipsa sint vota, de quibus dicit in alio
Psalmo, Reddam tibi vota mea, quæ distinxerunt la- *Psalm. 65.*
bia mea. Nihil ista distinctione sublimius, nihil tam
necessariũ, & ad intelligendum & ad faciendum. Quo-
modo ergo distinguis vota quę reddis deo? Vt illũ lau-
des, te accuses: quia illius est misericordia, vt peccata
nostra dimittat. Nã si vellet pro meritis agere, non in-
ueniret nisi quos damnaret. Venit ergo docens, vt rece
damus iam à peccatis nostris, & non nobiscum dedu-
cat rationẽ de præteritis, sed tanquã tabulæ nouę fiant,
incẽsis omnibus chirographis debitorum nostrorum. E
Quanta ergo illius laus, quãta misericordia? Confitea-
mur itaque laudãtes. Nam si semper confessio pœniten
tis esset, non diceretur in Euangelio de ipso domino,
In illa hora exultauit Iesus in spiritusancto, & ait, Con *Luca. 10.*
fiteor tibi pater domine cœli & terræ, qui abscondisti *Matt. 11.*
hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruu-
lis. Nunquid quia Christus confitebatur, pœnitens erat?
Illum nihil pœnitere poterat, quia nihil culpabiliter fe-
cerat, sed confitebatur in laude patris: ergo quia & hic
exultationis locus est, forte illam debemus intelligere
confessionem, quę est in laude dei: vnde & laus canti-
ci, vt non hic intelligamus confessionem pœnitentiũ,
sed laudantium. Et quid est quod continuo nos admo
net de quadam confessione cum ait, Præueniamus fa-
ciẽ eius in confessione? Quid est, præueniamus faciem
eius in confessione? Venturus est, pręueniamus faciem
eius in confessione prius antequam veniat. Nos confi-
tendo damnemus quod fecimus, vt ille quod coronet
nõ quod damnet, inueniat. Nunquid autem & hoc nõ
pertinet ad laudem dei, quando confiteris peccata tua?
Imò vero maxime pertinet ad laudem dei. Quare ma- F
xime pertinet ad laudem dei, quando confiteris pecca
ta tua? Quia tanto amplius laudatur medicus, quanto
plus desperabatur ęgrotus. Confitere itaq; peccata tua,
quo magis desperabas de te propter iniquitates tuas.
Tanto enim maior laus est ignoscentis, quanto maior
exaggeratio est peccata confitentis. Nõ ergo putemus
nos recessisse à laude cantici, si iam hic confessionem
intelligimus, qua cõfitemur peccata nostra. Et hoc ad
laudem cantici pertinet, quia cum peccata nostra co-
gnoscimus, dei gloriam commendamus. Pręueniamus
faciem eius in confessione, *Et in Psalmis iubilemus illi.*
Iam diximus quid sit iubilare, repetitum est, vt confir-
metur in faciendo. Ipsa repetitio exhortatio est. Non
enim iam obliti sumus, vt iam moueri nos velimus, quę
dicta sunt superius vt iubilemus: sed plerumque in affe
ctu animi repetitur verbum quod notum erat, non vt
notescat, sed vt ipsa repetitio faciat confirmationẽ: re-
petitur enim ad intelligendum affectum dicentis. Inde
est quod dicit dominus, Amen amen dico vobis. Suffi- *Ioan. 1.*
ciebat amen vnũ. Quare amen amen, nisi quia ipsa re-
petitio confirmatio est? In Psalmis ergo, inquit, iubile-
mus ei. Et quæ dicimus in Psalmis? Quæ dicimus vel
potius

G potius sentimus in iubilatione. Quæ sunt quæ pertinēt
ad laudem cantici huius? Iam audite. *Quoniam deus ma-
gnus est dominus, & rex magnus super omnes deos.* Propterea
ergo iubilemus illi. *Quoniam non repellet dominus plebem suā.*
Iubilemus illi. *Quoniam in manu eius omnes fines terræ, & al-
titudines montium ipsius sunt.* In his omnibus iubilemus illi.
*Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud, & aridam terram
manus eius finxerunt.* Iubilemus illi. Sed hęc omnia quid
sibi velint, si congruenter discutiantur, tempus forte
non sufficit: sed rursus si penitus negligantur, debitores
remanebimus. Breuiter itaque pro tempore quantum
perstringere poterimus accipite: quia & pauca semina
vberrimam messem referunt, si sit terra fructifera. Pri-
mum quare iubilemus, quare laudemus hoc posuit,
Quoniam deus magnus est dominus, & rex magnus
super omnes deos. Sunt ergo dij super quos magnus
est deus noster, cui iubilamus, cui exultamus, cui laudes
cantici dicimus. Sunt, sed non sunt nobis: Apostolus
1.Cor. 8. enim ait, Nam & si sunt, qui dicuntur dij, siue in cœlo
siue in terra, quemadmodum sunt dij multi & domini
multi, nobis tamē vnus deus, ex quo omnia, & nos per
H ipsum, & vnus dominus noster Iesus Christus, per quē
Psalm. 95. omnia, & nos in ipso. Si ergo non nobis, quibus? Audi
ex alio Psalmo, Quoniam dij gentium dæmonia, do-
minus autem cœlos fecit. Magnificentius, & breuius ti-
bi commendare non potuit spiritussanctus per prophe
tam deum, & dominum tuum. Parum enim erat, quia
terribilis super omnia dęmonia deus. Quid magnum
esset super omnia dęmonia? Quia dij gentium dæmo-
nia. Vbi est autem deus tuus? Dominus autem cœlos fe-
cit. Illud fecit dominus tuus, vbi non possent habitare
dæmonia: de cœlis enim deiecta sunt dœmonia. Cœli
præponūtur dęmoniis, dominus tuus & cœlis, quia do-
minus tuus & cœlos fecit. Quanto ergo altior à dęmo-
niis diis gentium qui altior est cœlis, vnde ceciderunt
angeli vt fierent dęmonia? Et tamen gentes omnes sub
dęmonibus erāt: dęmonibus autē tēpla fabricata sunt,
dæmonibus arę constructæ, dęmonibus sacerdotes in-
stituti, dæmonibus oblata sacrificia, dæmonibus arre-
ptitij tanquam vates instituti. Hæc omnia dæmonibus
gentes exhibuerunt, hæc omnia vera non nisi vni ma-
I gno deo debentur. Templum fecerunt gentes dæmo-
nibus, habet deus templum. Sacerdotes fecerunt gētes
dæmonibus, habet deus sacerdotes. Sacrificium exhi-
buerunt gentes dęmonibus, habet deus sacrificium. Et-
enim illi dæmones volentes videri dij, nō sibi ista exe-
gerunt vt fallerent, nisi quia sciunt ea deberi vero deo.
Hoc enim mos est deberi vero deo, quod sibi exigit fal
sus deus. Ergo verum templum dei agnoscimus. Tem-
1.Cor. 3. plum enim dei sanctum est, inquit, quod estis vos. Si er
go nos sumus templum dei, ara dei anima nostra est. Sa
crificium dei quid est? Forte hoc facimus modo. Impo
nimus in ara sacrificium, quando deum laudamus: do
Psal. 49. cet enim nos Psalmus dicens, Sacrificium laudis hono
rificabit me, & ibi via est vbi ostendā illi salutare Dei.
Roma. 8. At vero sacerdotem si requiras, super cœlos est, inter-
pellat pro te qui in terra mortuus est pro te. Ergo deus
magnus est domin⁹, & rex magnus super omnes deos.
Hic accipe homines deos, nō enim rex dominus super
Psalm. 81. dæmonia: & hic habemus scripturæ testimoniū, Deus
stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dis-
cernit. Deos dixit participatione, nō natura, sed gratia,
qua voluit facere deos. Quantus deus est qui facit deos?
Aut quales dij sunt, quos facit homo? Quàm ille magn⁹
deos faciendo, tam isti nihil qui ab homine facti sunt.

Deus verus facit deos credentes in se, quibus dedit po Ioan. 1.
testatē filios dei fieri. Et ideo ipse verus deus, quia deus K
non factus est, nos autem facti, nō veri dij, meliores ta-
men illis quos homo facit, Quoniam simulachra gen- Psalm. 113.
tiū argentum & aurū, opus manuum hominū, os habēt
& non loquentur, oculos habent & nō videbūt. Nobis
autem deus noster oculos videntes fecit: neq; in eo ta-
men nos deos fecit, quia videntes oculos nobis fecit,
nā fecit & hoc pecoribus: sed ideo nos deos fecit, quia
interiores oculos nostros illuminauit. Ergo sit laus illi,
cōfessio illi, sit iubilatio illi, quia magnus est dominus,
& rex magnus super omnes deos: quia nō repellet do-
minus plebem suam: laus illi, iubilatio illi. Quam ple-
bem non repellet? Hic nobis interpretari aliquid non
licet, præscriptum habemus ab Apostolo, exposuit hoc
Apostolus vnde sit dictū: Erat enim plebs Iudæa, plebs Roma. 11.
vbi fuerunt prophetæ, plebs vbi fuerunt Patriarchæ,
plebs etiam secundum carnem propagata de semine
Abrahæ, plebs in qua præcesserunt omnia sacramenta
saluatorem nostrum promittentia, plebs vbi institu-
tum est templum, vnctio, sacerdos ad figuram, vt cum
omnes ipsę vmbræ præterirent, ipsa lux adueniret. Erat L
ergo ista plebs dei, ad eam Prophetæ missi, in illa nati
qui missi, cui & tradita & credita eloquia dei. Quid er-
go? Totum illud damnatum est? Absit. Arbor oliuæ ip-
sa dicta est ab Apostolo. Cœpit enim ista arbor à Patri-
archis, sed fuerunt ibi rami aridi, quia nimis alti per su
perbiam: præcisi ergo propter sterilitatem, insertus est
oleaster propter humilitatem. Veruntamen charissimi,
ne superbiret oleaster insertus, quid ait Apostolus? Si tu
ex naturali incisus oleastro, & cōtra naturam insertus
es in bonam oliuam, quanto magis qui secundum na-
turam sunt inserentur suæ oliuæ? Vt quomodo tu non
permanens in infidelitate meruisti inseri in oliuam cū
esses oleaster, sic isti correcti facilius suæ oliuæ natura-
liter inserentur: hoc de illis Apostolus. Ergo ipsa est ar
bor, etiā & si aliqui ex ramis fracti sunt, non omnes. Nā
si omnes rami frangerentur, vnde Petrus? vnde Ioan- 1. Cor. 15.
nes? vnde omnes illi Apostoli? Vnde ipse Paulus Apo- Act. 2.
stolus q loquebatur, & suo fructu oliuę testabatur? Nō-
ne isti omnes inde? Vnde etiam quingenti illi fratres,
quibus dominus post resurrectionem apparuit? Vnde M
tot milia ad vocem Petri, quando spiritusancto repleti Act. 4.
apostoli omniū gentiū linguis locuti sunt? Tāta auidi-
tate dei laudis & suę accusatiōis cōuersi sunt, vt qui pri
mo sanguinē domini fuderūt sęuiētes, bibere discerēt
iam credentes. Sic autē omnia illa conuersa sunt milia
hominum, vt res suas venderent, & precia rerū suarum
ante pedes Apostolorum ponerent: quod diues vnus Matth. 19.
non fecit, quādo ore domini audiuit, & à domino tri-
stis abscessit: hoc fecerunt subito tot milia eorum ho-
minum, in quorum manibus Christus fuerat crucifixus.
Quanto maius vulnus erat in corde ipsorum, tāto aui-
dius medicū quęsierūt. Cum ergo inde illi omnes fue-
runt, de ipsis dicit modo Psalmus, Quoniam nō repel-
let dominus plebem suam. Nam hoc testimonio Psal-
mi cum hinc loqueretur vsus est Apostolus, & dixit,
Quid ergo dicemus fratres? Nunquid deus repulit ple Roma. 11.
bem suam, quam præsciuit? Absit: nam & ego Israëlita
sum ex semine Abrahæ, de tribu Beniamin: Nō repulit
deus plebem suā, quam pręsciuit. Vtiq; si repelleret do-
minus plebem suā, non esset vnde esset ipse Apostolus:
vnde autem ipse, inde & alij. In his plebs domini, non Esa. 10.
in omnibus: sed quemadmodum scriptū est, Reliquiæ Roma. 9.
saluæ erunt. Nō in omnibus, sed in area ventilata mas- Matth. 3.
sa intro-

A sa intromissa est, palea iacet. Totum quicquid vides Iudæorum reproborum, paleam vides. Vnde vides istam paleam? Iam inde exiit massa, iam in horreo recondita est. Ambas res videamus, ambas discernamus: quid Psalmus adiungit? Quoniam in manu eius omnes fines terræ. Agnoscimus lapidem angularem, lapis angularis, Christus. Non potest esse angulus, nisi duos in se copulauerit parietes: ad angulum de diuerso veniunt, sed in angulo sibi non aduersantur. Venit ex vna parte circũcisio, venit ex alia parte præputiũ. In Christo ambo populi concordauerunt, quia ille factus est lapis, de quo
Psal. 117. scriptum est, Lapidem quẽ reprobauerunt ædificantes,
Matth. 21. hic factus est in caput anguli. Si ergo Christus in caput anguli, non attendamus diuersitatem de longe venientium, sed propinquitatem in Christo cohærentium. Ibi igitur, ibi videamus, quoniã non repellet dominus plebem suã. Ecce vnus paries, in quo iam, vt diximus, non repulit dominus plebem suam. Inde Apostoli, inde Israëlitæ omnes qui crediderunt, ac venditarum rerum suarum precia ante pedes Apostolorum posuerunt, vo-
Act. 4. luntate pauperes, de deo diuites. Agnouimus vnum pa-
B rietem, impletum est ibi quod diximus, quia non repellet dominus plebem suam. Videamus & alium parietẽ, Quoniã in manu eius omnes fines terræ. Ecce alius paries, in omnibus gentibus, in manu eius fines terræ. Venerunt etiam omnes gentes ad lapidem angularem, ibi osculum pacis agnouerunt in illum vnum, qui de duobus fecit vnum: nõ quemadmodũ hæretici, qui de vno fecerunt duo: hoc enim idem ait Apostolus de domino Christo, Ipse est enĩ, inquit, pax nostra, qui fecit vtra-
Ephes. que vnum. Ergo iubilemus illi. Quare? Quia non repellet dominus plebem suam. Iterum quare? Quoniam in manu eius omnes fines terræ, & altitudines montiũ ipsius sunt. Altitudines mõtium, sublimitates terrarũ. Aliquando istæ sublimitates, id est, ipsæ terrenæ potestates aduersatę sunt Ecclesiæ, leges contra Ecclesiã promulgauerunt, nomen Christianum de terra delere conati sunt: sed posteaquam impletum est, quod prophetatum
Psal. 71. est, Adorabunt eum omnes reges terrę: factum est quod hic dictum est, Altitudines montiũ ipsius sunt. Sed forte tu de tentationibus satagis, vt cõstitutus in tanta gratia promissionum dei, propter scandala mundi turbe-
C ris: nec ipsa scandala aliquid tibi faciunt, quoniã mensuram à domino acceperũt, Quoniã ipsius est mare. Est enim mare mundus iste, sed & mare deus fecit. Nec sæuire fluctus possunt, nisi vsque ad litt⁹, vbi ipse terminũ posuit. Nulla ergo tentatio, nisi acceperit mensuram à domino. Sint ergo tentationes, sint tribulationes, consummaris eis, non consumeris. Vnde vtrum ipsæ tenta-
1. Cor. 10. tiones non prosint: attende Apostolũ, Fidelis deus qui non vos sinet tentari supra quam potestis ferre, sed faciet cum tentatione etiam exitum, vt possitis sustinere: non ait, non vos sinet tentari omnino. Si enim recusares tentationem, recusares refectionem. Ergo reficeris, & si reficeris, in manibus artificis es. Aliquid tibi tollit, aliquid corrigit, aliquid complanat, aliquid mundat, agit quibusdam ferramẽtis suis. Ipsa sunt scandala huius seculi, tu tantũ de manu artificis noli cadere. Nihil tentationis accidet vltra vires tuas. Hoc permittit deus ad vtilitatem tuam, vnde tu possis proficere: denique ipsum Apostolum audi hoc cõiungentẽ, Sed faciet cum tentatione etiam exitum, vt possitis sustinere. Ergo mare forte metuendum tibi erat: noli timere, quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud. A gentibus times scandala, & ipsas gentes ipse fecit, non permittet illas vltra

sæuire, quàm noluit ille mensurã ex qua proficias: nõnne dicit alius Psalmus, Omnes gentes quotquot fecisti D
venient, & adorabunt coram te domine? Si omnes gen- Psal. 85.
tes quotquot fecisti, manifestum est quia & gentes ipse ipse fecit. Ideo ipsius est mare, & ipse fecit illud, & aridam terram manus eius fundauerunt. Esto tu arida terra, siti gratiam dei, vt veniat super te imber dulcis, inueniat in te fructum. Non permittit fluctus operire quod seruit, Et aridam terram manus eius finxerunt: ergo & hinc iubilemus illi. Nam quoniam hæc ita sunt, quoniã tanta explicauimus ad laudem dei pertinẽtia, redite ad illud vnde cœperat: *Venite adoremus & procidamus ei, & ploremus ante dominum qui fecit nos.* Ideo enim exultemus, quia fecit illud & illud: & cõmemorauit multa, & nũc repetit exhortationem, Venite adoremus & procidamus ei, & ploremus ante dominum, qui fecit nos. Iam commemoratis à me laudibus dei, nolite pigri esse, & longe vita & moribus stare: Venite adoremus & procidamus ei. Sed forte de peccatis vestris, quæ vos longe fecerant à deo, soliciti estis: faciamus sequentia, & ploremus coram domino qui fecit nos. Ardes forte con- E
scientia delicti, lachrymis extingue flammam peccati: Plora ante dominũ, securus plora ante deum qui te fecit, non enim opus manuum suarum contemnet in te. Noli putare quia potes à te refici: à te deficere potes, tu teipsum reficere nõ potes: ille reficit qui te fecit. Ploremus ante dominum qui nos fecit: lachrymare ante illũ, confitere illi, præueni faciem eius in confessione. Quis enim es tu qui illi ploras, & illi confiteris, nisi quem fecit? Non paruæ fiducię est ad factorem res facta, & non quomodocunque facta, sed ad imaginem & similitudinem ipsius. Venite adoremus & procidamus ei, & ploremus ante dominum qui fecit nos. *Quoniam ipse est dominus deus noster.* Vt autem securi ante illũ procidamus & ploremus, nos quid sumus? *Nos autem populus pascuæ eius, & oues manuum eius.* Vide quàm eleganter verborũ ordinem commutauit, & tanquam non propria reddidit, vt ipsas intelligamus oues qui sunt & populi. Nõ dixit, oues pascuæ eius, & popolus manuũ eius, quod magis putabatur posse congruere, quia oues ad pascua pertinent: sed ait, populus pascuæ. Ergo populus oues sunt, quia dicit populus pascuæ eius. Ipse populus oues sunt. F
Sed rursus, quia nos habemus oues quas emimus, non quas fecimus: dixerat autem superius, procidamus ei qui fecit nos: recte dictum est, oues manuum eius. Nullus hominum sibi faciet oues, emere potest, donari possunt, inuenire potest, aggregare potest, postremo furari potest, facere oues non potest. At vero dominus noster fecit nos, ideo populus pascuæ eius, & oues manuũ eius ipsi sunt, quas sibiipse facere dignatus est gratia sua. Has etenim oues laudat & in Canticis cãticorum, perfectos quosdam dicens, tanquam dentes Ecclesię sanctę spon
sæ suæ. Dentes tui sicut grex detonsarum ascendẽtium Cantic. 4.
de lauacro, quæ geminos pariunt, & sterilis non est in & 6.
illis. Quid est, dentes tui? Per quos loqueris. Dentes enim Ecclesiæ, per quos loquitur Ecclesia. Quales dentes tui? Tanquam grex detonsarum. Quare detõsarum? Quia sarcinas seculi deposuerunt. Nõnne detonsæ erant oues illæ, de quibus pauloante dicebam, quos præ-
ceptum dei totonderat dicentis, Vade vende omnia Matth. 19.
tua, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis, & veni sequere me? Fecerunt hoc præceptum, detonsi venerunt. Et quia baptizati sunt credentes in Christum,
quid ibi dicitur? Ascendẽtium de lauacro, id est, ascen- Cant. 4.
dentium de mundatione, & omnes geminos creant. & 6.

G Quos geminos? Duo illa præcepta, in quibus tota lex
pendet & prophetæ. Nos ergo populus pascuæ eius, &
oues manuum eius. *Ergo hodie si vocem eius audieritis.* O
Matth.22. plebs mea, ô plebs dei. Alloquitur plebem suam deus,
non solum illam plebem suam quam non repellit, sed
etiam omnem plebem suam. Loquitur enim in angulo
Ephe.2. vtriq; parieti, id est, in Christo prophetia loquitur & po
pulo Iudæorum, & populo Gētium. Hodie si vocē eius
audieritis: *Nolite obdurare corda vestra.* Aliquādo enim
Hebr.4. audistis vocem illius per Moysen, & obdurastis corda
vestra. Per præconem locutus est, quando obdurastis
corda vestra: per se nunc loquitur, mollescant corda
vestra. Qui præcones ante se mittebat, ipse venire di-
gnatus est. Ore suo hic loquitur, qui loquebatur per ora
Prophetarum. Hodie ergo si vocem eius audieritis, no-
lite obdurare corda vestra. Quare dixisti, nolite ob-
durare corda vestra? Quia meministis quid soleant
facere patres vestri, Nolite obdurare corda vestra.
Quemadmodum in illa amaricatione secundum diem tentationis
Hebræ.3. *in deserto.* Recolitis certe fratres, quòd ille populus ten-
Exod.16. tauerit deum, acceperit disciplinam, & rectus sit in de-
& 17. serto tanquam ab optimo sessore, frænis legum, frænis
H præceptorum, nec sit desertus tamen à deo etiam indo
mitus, nō solum beneficiis præsentibus, sed etiam vir-
ga emendationis non desistente. Nolite ergo obdura-
re corda vestra, sicut in amaricatione secundum diem
tentationis in deserto. *Vbi tentauerunt me patres vestri.*
Iam tales non sint patres vestri, nolite eos imitari: pa-
tres vestri erant, sed si non imitati fueritis, patres vestri
nō erunt, tamen quia de his nati estis, patres vestri erāt.
Etsi gentes venientes ab extremo terræ, sicut dicit Hie-
Hiere.16. remias, Ad te gentes venient ab extremo terræ, & di-
Exod.14. cent, Vere mendacia coluerunt patres nostri, simulacra
& 16. in quibus non est vtilitas: si gentes dimiserunt simula-
cra sua, vt venirēt ad deum Israël, quos ipse deus Israël
de Aegypto per mare rubrū duxit, in quo inimicos eo-
rum consequentes operuit, quos in desertum eduxit,
manna pauit, nunquam virgam suam ab eorum disci-
plina tulit, nunquam beneficia misericordiæ subtraxit,
ipsi debent deserere deum suum, cum gentes venerint
ad deum ipsorum? Vbi tentauerunt me patres vestri.
I *Probauerunt me & viderunt opera mea.* Quadraginta an-
nis viderunt opera mea, quadraginta annis exacerba-
uerunt me. Ante illos miracula in manu Moysi faciebā,
& ipsi magis magisq; corda obdurabāt. *Quadraginta*
annis proximus fui generationi huic. Quid est, proximus fui?
Pręsentaui me in signis & virtutibus meis. Nō vno die,
non duobus, sed quadraginta annis proximus fui gene
rationi huic. *Et dixi, semper isti errant corde.* Hoc signifi-
cauerunt quadraginta anni, quod est semper. Quadra-
genarius enim iste numerus indicat integritatem secu-
lorum, tanq̃ perficiantur secula per hunc numerū: ideo
Matth.4. dominꝰ quadraginta diebꝰ ieiunauit, quadraginta die-
bus tentatus est in eremo, & quadraginta diebus fuit cū
Acto.1. discipulis post resurrectionē. Primis quadraginta die-
bus tentationem, posterioribus quadraginta diebus cō-
solationem ostendit: quia cum tentamur sine dubio cō
solamur. Corpus enim eius, id est, Ecclesia necesse est
tentationes patiatur in hoc seculo: sed nō deest ille cō-
Matth.28. solator, qui dixit, Ecce ego vobiscum sum vsq; ad con-
summationem seculi. Et dixi, semper isti errant corde.
Ad hoc cum illis fui quadraginta annis, vt ostenderem
tale genus hominum, quod me semper exacerbat vsque
in finē seculi: quia per illos quadraginta annos, totum
seculum significare voluit. Quid est ergo? Pro illis non
erunt alij, qui intrēt in requiem dei? Improbati sunt illi K
quibus displicuit misericordia dei, qui restiterunt deo
corde indurato. Illis improbatis, nūquid perdidit deus
populum suum? Non erat verum. Potens est deus de la- *Matth.3.*
pidibus istis suscitare filios Abrahæ. Ergo dixi, semper
isti errāt corde. *Et isti non cognouerunt vias meas, quibus iu-*
raui in ira mea, si introibunt in requiem meam. Quibus iuraui *Hebr.2.*
in ira mea, si introibunt in requiem meam? Magnus ter *3.4.*
ror. Ab exultatione cœpimus, sed ad magnum timorē
conclusit psalmus iste, Quibus iuraui in ira mea, si in-
troibūt in requiem meam. Loqui dominum magnum
est, quanto magis iurare deum? Iurantem hominem de-
bes timere, ne propter iurationem faciat quod contra
voluntatem eius est, quanto magis deum qui nihil te-
mere iurare potest? Iurationem ad confirmationem vo *Hebræ.6.*
luit esse. Et per quem iurat deus? Per seipsum. Non enim
habet maiorem per quem iuret: per seipsum confirmat
promissa sua, per seipsum cōfirmat minas suas. Nemo
dicat in corde suo, verum est quod promittit, falsum
est quod minatur. Sicut verum est quod promittit, sic
certum est quod minatur. Tam certus debes esse de re- L
quie, de fœlicitate, de æternitate, de immortalitate, si
feceris præcepta ipsius: quàm certus esse debes de inte-
ritu, de ardore ignis æterni, de damnatione cum dia-
bolo, si contempseris præcepta eius. Iurauit ergo illis in
ira sua, ne intrent in requiē ipsius: & tamen oportet ali-
quos intrare in requiem ipsius, non enim nulli debetur
requies ipsius. Illis ergo reprobatis, nos intrabimus: quia *Roma.11.*
etsi aliqui ex ramis fracti sunt propter dissimilitudinē
& infidelitatem, nos propter fidem & humilitatem in-
seremur. Nos ergo intremus in requiem eius. Vnde au-
tem intrarunt illi qui intrauerūt? Illi qui electi sunt, qui
non corde obdurato restiterunt, quia verum est, quod
non repellet dominus plebem suam. *Psal.93.*

In Psalmum nonagesimumquintum Enarratio.

DOMINVS & frater meus Seuerus adhuc dif-
fert lætitiam nostram de sermone quem no-
bis debet: nam ꝙ debitor teneatur agnoscit.
Omnes enim Ecclesias quacunq; transitum fecit, lætifi-
cauit dominus per os ipsius: multo magis ergo ista læti
ficanda est, de qua cęteris cū dominus propagauit. Sed
quid facturi sumus, nisi vt seruiamus voluntati ipsius?
Differre illum tamen dixi fratres, non fraudare. Itaque M
tenete debitorem, nec dimittatis nisi cum soluerit. Ad-
uertat itaq; charitas vestra: quātum donat dominus de
isto psalmo dicamus aliquid, quod quidē iam nostis,
sed dulcis est cōmemoratio veritatis. Forte cū pronun
ciaretur titulus eius, cum admiratione aliqui audierūt.
Inscribitur enim titulus psalmi, *Quando domus ædifi-*
cabatur post captiuitatem. Hoc titulo prædicto, iam in ipso
textu psalmi expectabatur fortasse, qui lapides pręcide-
rentur de montibus, quæ moles attraherentur, quæ fun
damenta iacerentur, quæ trabes imponerentur, quæ co
lumnæ erigerentur. Nihil horum cantat. Et si aliud ali-
quid, non ergo consonat psalmus titulo suo, & aliud
portat in frōte, aliud in voce? Imò nihil aliud, sed intel-
lectores quærit. Loquitur enim de ædificatione domꝰ.
Omnes lapides ipsius domus intelligāt quod cantarūt.
Aedificatur enim domus deo, nō illo loco vbi ædifica-
uit Salomon. Aedificauit enim templū, & de ipso tem- *3.Reg.6.*
plo audistis modo quæ dixerit dominus, cū saxa tēpli
& moles ingentes admirarentur discipuli, indicauerūt
domino admirationem & stuporem suum: & dominꝰ
illis, Amen amen dico vobis, non relinquetur hic lapis *Marci.13.*
super lapidem qui non destruatur. Non talis ædificatur
domus.

A domus. Nam videte vbi ædificatur, quia nõ vno loco,
aut aliqua in parte. Sic enim incipit: *Cantate domino cãticum nouum, cantate domino omnis terra.* Si cãticum nouum
cantat omnis terra, sic ædificatur cum cantat. Ipsum
cantare, ædificare est, sed si non vetus cantet. Vetus
cantat cupiditas carnis: nouum cantat charitas dei.
Quicquid cantaueris de cupiditate, vetus cantas: & si
Ecclesiastici.15. non sonant in ore verba cantici noui, non est speciosa
laus in ore peccatoris. Melius est vt nouus taceas, quàm
vt vetus cantes: quia si fueris nouus & tacueris, auribus
hominum non sonat: nam cor tuum non tacet canticũ
nouum, & peruenit ad aures dei, qui te facit hominem
nouum. Diligis & taces, dilectio ipsa vox est ad deum,
& ipsa dilectio canticum nouum est. Audi quia canticũ
Ioan.13. nouum est: dicit dominus, Mandatũ nouum do vobis,
vt vos inuicem diligatis. Omnis ergo terra cantat canticum nouum. Vbi ædificatur domus? Omnis terra est
domus dei. Si ergo omnis terra est domus dei, qui non
hæret omni terræ, ruina est, non domus: ruina illa vetus, cuius vmbram habebat templum illud vetus. Ibi
Matth.24. enim diruebatur vetustas, vt nouitas ædificaretur. Et
B quomodo diruitur vetustas? Amen dico vobis, inquit,
non relinquetur lapis super lapidem qui nõ destruetur.
Galat.3. Lapis Christus est: dicit autem Apostolus, Quotquot in
Christo baptizati estis, Christum induistis. Si Christum
induit quisquis baptizatur in Christo, quis ponit lapidem super lapidem, nisi qui baptismũ super baptismũ
imponit? Sed nolite terreri, nõ relinquetur qui non destruatur. Lapides enim ad fabricam nouam, quæ ædificatur post captiuitatem sic colliguntur, & sic illos charitas in vnitate constringit, vt non sit lapis super lapidem, sed vnus lapis sint omnes lapides. Ne miremini,
hoc fecit canticũ nouũ, id est, hoc fecit innouatio charitatis. Ad ipsam structuram nos compingit Apostolus,
Ephe.4. & in illa vnitate nos constrictos compaginat, dicens,
Sufferentes inuicem in dilectione, studentes seruare vnitatem spiritus, in vinculo pacis. Vbi vnitas spiritus,
vnus lapis, sed vnus de multis factus. Quomodo de multis vnus factus? Sufferẽdo inuicem in dilectione. Aedificatur ergo domus domini dei nostri, ædificatur: hoc
fit, hoc agitur, hoc voces istæ agunt, hoc lectiones, hoc
prædicationes Euangelij, toto orbe terrarũ adhuc ædi-
C ficatur. Creuit multum domus hæc, & multas gẽtes impleuit: nondũ tamẽ omnes gentes occupauit, crescẽdo
multas tenuit: omnes occupatura est, & cõtradicitur ab
eis qui domesticos eius se esse gloriãtur, & dicitur, Iam
decreuit: adhuc crescit, adhuc crediturę sunt omnes gẽtes, quæ nondum crediderunt: ne quis dicat, Et illa lingua creditura est: Et Barbari credituri sunt? Et quid sibi
vult quòd spiritus sanctus apparuit in linguis igneis, ni-
Act.2. si quia nullius linguæ duritia est, quę nõ illo igne soluatur? Neque enim non habemus iam multas gentes Barbaras credidisse Christo. Quò nondum porrectum est
Romanũ imperium, iam Christus possidet. Quod adhuc clausum est eis qui ferro pugnant, non est clausum
illi qui ligno pugnat, Dominus enim regnauit à ligno.
Quis est qui ligno pugnat? Christus: De cruce sua vicit
reges, & subiugatis eis ipsam crucẽ in frõte fixit, & glorientur de illa, quia ibi est salus eorum: hoc agitur, sic
crescit domus, sic ædificatur. Et vt noueritis sequentia
Psalmi, audite, Videte operantes & fabricantes domũ.
Cantate domino canticum nouum, cantate domino
omnis terra. *Cantate domino & benedicite nomen eius, bene nunciate de die in diem salutare eius.* Quomodo crescit
ædificium? Bene, inquit, nunciate de die in diem salu-

tare eius. De die in diem prædicetur, de die in diem in- D
quit, ædificetur. Crescat, inquit, deus domus mea: & qua- *1.Para.16.*
si diceretur ab operariis, vbi iubes ædificari domum?
Vbi vis crescere domum tuam? Elige nobis aliquem locum æqualem, aliquem locum spatiosum, si tibi amplã
domum vis ædificari: vbi iubes vt bene nunciemus, de
die in diem? Ostendit locum. *Annunciate in gentibus gloriam eius.* Gloriam, inquit, eius annunciate in gentibus: gloriam eius, nõ gloriam vestrã. O structores gloriam eius bene nunciate in gentibus. Si gloriam vestrã
annunciare volueritis, cadetis: si eius, ædificabimini cũ
ædificatis. Ideo qui gloriam suam annunciare voluerunt, noluerunt esse in ista domo, & propterea non cãtant canticum nouum cum omni terra. Non enim cõmunicant vniuerso orbi terrarũ, & ideo non sunt ædificantes in domo, sed parietem dealbatum erexerunt.
Quanta minatur deus parieti dealbato, sunt testimonia *Ezech.13.*
Prophetarum innumera. Vnde maledicit parieti deal-
bato? Quid est paries dealbatus, nisi hypocrisis, id est, *Paries dealbatus.*
simulatio? Foris lucet, intus lutum est. Quod dicturus
sum, iam dictum est, sed quia eo spiritu iam dictũ est,
quem nobis quoq; dominus imperturi dignatus est, nos E
illud diximus, & quicquid modo eodem spiritu dicimus, illi dixerunt qui fuerũt ante nos. Nõ est ergo prætermittendum, sed dicẽdum est, quia dono dei dictum
est. Quidam de isto pariete dealbato cum diceret, hoc
ait, Quomodo in pariete non coniuncto aliis parietibus, sed singulariter erecto, si ostium facias quisquis intrauerit foris est: sic in illa parte quæ noluit cãtare cum
domo canticum nouum, sed partem voluit struere, &
hanc dealbatam, nõ solidatam, quid valet quòd habet
ianuam? Si intraueris, foris inueniris. Quia enim ipsi
non per ianuam introierunt, & ianua ipsos non intro-
mittit: dominus enim dicit, Ego sum ianua, per me in- *Ioan.10.*
tratur. Qui sunt qui intrant per ianuam? Qui gloriam
domini quærunt, non suam. Qui intrant per ianuam?
Qui faciunt quod dictum est, bene nunciate in gentibus gloriam eius. Qui intrat per ianuam, pastor ouium
est, ait dominus: qui autem per aliam partem ascendit,
ille fur est & latro. Qui per ianuã intrat: humilis est: qui
per aliam partem ascendit, superbus est: ideo illum dixit intrare, illum ascendere: sed ille intrando recipitur,
ille ascendendo præcipitatur. Annunciate in gentibus F
gloriam eius. Quid est in gentibus? Forte gentes nominantur & paucę: & adhuc habet quod dicat illa pars
quæ erexit parietem dealbatum. Quare? Non gentes *Ezech.12.*
sunt Getulia, Numidia, Mauritania, Byzantium prouincia? Gentes sunt: Auferat sermonem hypocrisis parieti dealbato sermo dei, ædificans domum toto orbe
terrarum. Parum est quod dixit, annunciate in gẽtibus *1.Para.6.*
gloriam eius: ne aliquas gentes exceptas putares, sequitur & dicit, *In omnibus populis mirabilia eius. Quoniam* *Psal.47.*
magnus dominus & laudabilis nimis. Quis dominus, nisi
Iesus Christus magnus & laudabilis nimis? Nostis certe quia homo apparuit, nostis certe quia in vtero fœminæ conceptus est, nostis quia ex vtero natus est, no- *Luc.1.& 2.*
stis quia lactatus est, quia in manibus portatus est, quia
circuncisus est, quia hostia pro illo oblata est, quia creuit: postremo nostis quia expalmatus est, consputus est, *Luca.23.*
spinis coronatus, crucifixus, mortuus est, lancea percussus est: nostis quia hæc omnia passus est: magnus est
& laudabilis nimis. Nolite contemnere paruum, intelligite magnum. Paruus factus est, quia parui eratis: intelligatur magnus & in illo magni eritis. Sic enim ædificatur domus, sic erigũtur moles in ipsa domo, crescũt

G lapides qui ducuntur ad ædificium. Crescite ergo, in-
telligite Christum magnum,& paruus magnus est, ma-
gnus nimis. Finiuit verba, volebat dicere quantum ma-
gnus. Et si tota die diceret magnus, magnus, quid ma-
gnum diceret? Tota die dicens magnus, finiret aliquã-
do, quia finitur dies: magnitudo illius ante dies, vltra
dies. Sine die ergo quid diceret? Quoniam magnus do
minus,& laudabilis nimis. Quid enim dictura est lin-
gua parua ad laudandum magnum? Dicendo nimis, e-
misit vocem,& dedit cogitationi quod sapiat, tãquam
dicens, Quod sonare non possum tu cogita,& cum co-
gitaueris parum erit. Quod cogitatio nullius explicat,
lingua alicuius explicat? Magnus dominus,& laudabi-
lis nimis. Ipse laudetur, ipse prædicetur, eius gloria nun-
1.Para.16. cietur, & ædificetur domus. *Terribilis est super omnes deos.*
Sunt enim dij super quos sit terribilis ille. Videbimus
Ecclesiastici.43. quos dicat, & videamus quare dicat. Interim antequã
dicat, charissimi aduertite. Ille qui quasi territus vide-
tur inter homines, terribilis est super omnes deos. Nun
Psal.2. quid non fremuerunt gentes? Nunquid non populi
meditati sunt inania aduersus dominum, & aduersus
Psal.21. Christum eius? Nunquid illi tauri pingues non circun-
H dederunt eum? Nunquid non leo ille rugiens fremuit
super illum, & intrans in corda sæuientium exclama-
Matth.27. uit, Crucifige crucifige, quasi ille isto fremitu terreretur
qui terribilis est, non solum super omnes homines, sed
super omnes deos? Vbi enim vult ædificare domum,
locus ipse syluosus est, vnde dictum est hesterno die,
Psal.131. Inuenimus eam in campis syluæ. Domum enim ipsam
quærebat, cum diceret, In campis syluæ. Et vnde syluo-
sus est locus ille? Simulacra colebant homines, nõ mi-
Lucæ.15. rum, quia porcos pascebant. Filius enim ille erat qui di
misit patrem, & omnia sua consumpsit in meretrici-
bus, viuens prodige, pascebat porcos, id est, colebat dæ-
monia:& ipsa superstitione gentilium, sylua facta erat
omnis terra. Sed extirpat syluam qui ædificat domum.
& propterea dictum est, cum domus eius ædificaretur
post captiuitatẽ. Tenebãtur enim homines captiui sub
diabolo,& dæmonibus seruiebãt, sed redẽpti sunt à ca
ptiuitate. Vendere enim se potuerunt, sed redimere nõ
potuerunt. Venit redemptor & dedit preciũ, fudit san-
guinem suũ, emit orbem terrarũ. Quęritis quid emerit?
I Videte quid dederit, & inuenite quid emerit. Sanguis
Christi preciũ est. Tanti quid valet? Quid nisi totus or-
bis? Quid nisi omnes gentes? Valde ingrati sunt precio
suo, aut multum superbi sunt qui dicunt, aut illud tam
paruũ esse, vt solos Aphros emerit, aut se tam magnos
esse pro quibus solis illud sit datum. Non ergo exultãt,
non superbiant: pro toto dedit, quantum dedit. Nouit
quid emerit, quia nouit quanti emerit & quanti dede-
rit. Inde quia redempti sumus, post captiuitatem ædifi-
catur domus. Et qui sunt qui nos tenebãt in captiuitate?
Quia illi quibus dicitur, annunciate, extirpatores syluæ
sunt, vt extirpent syluam, liberent de captiuitate terrã,
& instruant, ædificent, annunciando magnitudinẽ do-
mus domini. Vnde sylua dæmonũ extirpatur, nisi præ-
dicetur ille qui super omnes est? Ergo omnes gẽtes dæ-
monia habebant deos: quos dicebant deos, dæmonia
1.Cor.10. erant, Apostolo dicente apertius, Quoniam quæ immo
lant gentes, dæmoniis immolant & non deo. Quia er-
go ideo erãt in captiuitate, quia dæmoniis immolabãt,
& propterea tota terra syluosa remanserat, annuncia-
tur iste magnus & laudabilis nimis. Et quomodo osten
ditur magnitudo eius, vt eradicet illas superstitiões, sub
quibus captiuus populus tenebatur, quem redimere ad-
uenit terribilis super omnes deos: Et quasi diceretur il- K
li, Quare dixisti super omnes deos, sunt enim dij? Se-
quitur & dicit, *Quoniam omnes dij gentium dæmonia.* In- 1.Para.16.
tendat charitas vestra. Magnum aliquid dicebat par-
loante, magnus dominus,& tanquam deficiens in lau-
de ipsius, addidit,& laudabilis nimis. Nonne hoc dixe-
ram, quia dimisit tibi cogitare quod non poterat ipse
verbis explicare? Explicans autem ipse verbis, quid ma-
gnum mihi dixit de domino Iesu Christo? An quia su-
per omnia dæmonia est? cum enim dixisset, Terribilis
super omnes deos: subiunxit, Quoniam omnes dij gen-
tium dæmonia. Non est magnum esse super dæmonia,
poteris hoc & tu si volueris, sed si in illum credideris.
Itáne ipsa est illa magnitudo laudis, magnus dominus,
& laudabilis nimis? Volens enim explicare, vt poterat
humana lingua, & quamuis magnus sit factor & tactor
organi spiritussanctus, tamen per angustias spiritus hu
mani syllabas sonat, sed cogitationes generat: explica-
re ergo per hanc linguam volens, quid ait? Magnus do
minus,& laudabilis nimis. Dic, dic, quantum laudabi-
lis: dic, Terribilis est, inquit, super omnes deos. Quare
dixisti super omnes deos? Quoniam omnes dij gentiũ L
dæmonia. Et ipsa est tota laus illius, quia laudabilis est
nimis, quia superat omnes deos gentium, qui sunt dæ-
monia? Expecta & audi quod sequitur, *Dominus autem* Ibidem.
cælos fecit. Iam ergo non super dæmonia solum, sed su-
per omnes cœlos quos fecit. Si diceret super omnes
deos, quoniam omnes dij gentium dæmonia,& ibi tã-
tummodo remaneret laudatio domini, minus diceret
quàm nos solemus de Christo cogitare: cum autem di-
xit, Dominus autem cœlos fecit, videte quid intersit in-
ter cœlos & dæmonia, & videte quid intersit inter ip-
sos cœlos & illum qui fecit cœlos. Ecce quantum excel
sus est dominus. Non dixit, dominus autem super cœ-
los sedet, fortasse enim alius illos fecisse putaretur super
quos sederet: sed dixit, dominus autem cœlos fecit. Si
cœlos fecit, etiam angelos fecit: ipse fecit angelos, ipse
fecit Apostolos. Apostolis cedebant dæmonia, sed ipsi
Apostoli cœli erant, qui dominum portabant. Et quem
deum portabant? A quo facti erant: audi quia cœli sunt,
Cœli enarrant gloriam dei: ipsis cœlis dicitur, Annun- Psal.18.
ciate in gentibus gloriam eius, in omnibus populis mi-
rabilia eius: Quoniam magnus dominus & laudabilis M
nimis: terribilis est super omnes deos. Quos deos? Quo-
niam omnes dij gẽtium dæmonia: Et ipse est terribilis
super omnes deos. Dominus autem cœlos fecit. O cœli
quos fecit, annũciate in gentibus gloriam eius. Aedifi-
cetur domus super omnem terram, cantet omnis terra
canticum nouum. *Confessio & pulchritudo in conspectu eius.* 1.Para.16.
Pulchritudinem amas? Vis esse pulcher? Confitere: non
dixit, pulchritudo & confessio: sed, confessio & pul-
chritudo. Fœdus eras, confitere vt sis pulcher. Pecca-
tor eras, cõfitere vt sis iustus. Fœdare te potuisti, formo-
sum te facere non potes. Qualis autem est sponsus no-
ster, qui fœdam amauit vt pulchram faceret? Quomo-
do, ait aliquis, fœdam amauit? Non veni, inquit, vocare Matth.9.
iustos, sed peccatores. Quos vocas peccatores? An ideo
vocas, vt remaneãt peccatores? Non, inquit. Et quomo-
do non erunt peccatores? Confessio & pulchritudo in
conspectu eius. Confitentur enim peccata sua, vomunt
mala quę auide vorauerunt. Non redeunt ad vomitum 2.Petri.2.
suum sicut canis immundus,& erit cõfessio & pulchri-
tudo. Amamus pulchritudinem, prius eligamus confes
sionem, vt sequatur pulchritudo. Iterũ existit qui amat
potentiam, amat & magnificentiam, vult esse magnus
quomodo

A quomodo angeli sunt. Magnificentia quædã est in angelis,& tanta potentia,vt si faciãt angeli quicquid possunt,sustinere nõ possit. Et omnis homo desiderat potentiam angelorum, sed iustitiam angelorũ non amat.
1 Para. 16. Prius iustitiã dilige,& sequitur te potentia. Quid enim sequitur & hic? *Sanctitas & magnificentia in sanctificatione eius.* Tu iam quærebas magnificentiam, prius dilige sanctitatem: Cum sanctificatus fueris, eris & magnificus. Nam si præpostere prius esse volueris magnificus, antè cadis quàm surgas. Non enim surgis, sed extolleris. Melius surgis si te ille erigat qui non cadit. Descendit enim ad te ille qui non cadit. Tu cecideras, ille descendit,porrexit tibi manum:nõ potes viribus tuis surgere,amplectere manum descendentis,vt erigaris à forti. Quid ergo? Si confessio & pulchritudo in cõspectu eius, sanctitas & magnificentia in sanctificatione eius? Hoc annũciamus,cum ædificamus domum. Ecce iam annunciatum est gentibus,quid debeant facere gentes. Quid annunciauerunt illi qui syluam extirpauerunt?
Ibidem. Iam ad ipsas gentes dicit, *Afferte domino patriæ gentium afferte domino gloriam & honorem.* Nolite vobis,quia & illi
B qui vobis annunciauerunt, nõ suam, sed illius gloriam
Psal. 28. annunciauerunt. Et vos afferte domino gloriam & ho
Psal. 113. norem:& dicite, Non nobis domine nõ nobis,sed nomini tuo da gloriam. Nolite spem in homine ponere: si baptizatur vnusquisque vestrum dicat, ille me baptizauit,de quo amicus sponsi dixit, Hic est qui baptizat.
Ioan. 1. Si enim hæc dixeritis, affertis domino gloriam & honorem. Afferte domino gloriam & honorem. *Afferte domino gloriam nomini eius.* Non nomini hominum,nõ nomini vestro,sed nomini eius afferte gloriam. *Tollite hostias & introite in atria eius.* Tollite hostias. Quid allaturi estis, vt introeatis in atria eius? Iam enim creuit domus,& facta sunt atria. Qui afferunt hostias, intrant in atria. Tauros allaturi sumus,hircos vel oues? Absit. Si
1. Para. 16.
Psal. 50. voluisses sacrificiũ,dedissem vtique. Ille nobis hostiam commẽdabat,quã offerre debemus. Videte ne illud sit hostia,de quo iam dudum dixit, Confessio & pulchritudo in conspectu eius. Confessio hostia est deo. O ergo gentes,si vultis intrare in atria eius, nolite vacue intrare,tollite hostias. Quas hostias nobiscũ portaturi sumus? Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor cõtri-
C tum & humiliatũ deus non spernit. Cum humili corde intra in domum dei,& cum hostia intrasti. Si autem superbus es,inanis intras. Nã vnde superbires, nisi inanis esses? Nam si plenus esses,nõ inflareris. Quomodo plenus esses? Si tecum tolleres hostiam quam portares ad atria domini. Iam ne diu teneamus, curramus & cætera. Videte crescentem domũ, videte ædificium ire per totum orbem terrarum. Gaudete quia intrastis in atria, gaudete quia ædificamini in templum dei. Qui enim intrant ipsi ædificantur, ipsi sunt domus dei: ille est inhabitator,cui ædificatur domus toto orbe terrarum, & hoc post captiuitatẽ. Tollite hostias & introite in atria eius. *Adorate dominum in atrio sancto eius.* In Ecclesia catholica,hoc est,atrium sanctum eius:nemo dicat, Ecce
Matth. 24. hic est Christus, ecce illic. Exurgent enim pseudoprophetæ:dic eis istud, Lapis super lapidem non relinquetur qui nõ destruatur. Ad parietem dealbatum vocatis, in atrio sancto eius adoro deum meum. *Commoueatur à facie eius vniuersa terra, dicite in nationibus quia dominus regnauit à ligno: Etenim correxit orbem terræ,qui non cõmouebitur.* Quæ testimonia ædificationis domus dei? Intonãt nubes cœlorum per totum orbem terrarum ædificari domũ dei, & clamant ranæ de paludibus,nos soli sumus Christiani.

D Quæ testimonia profero psalterij? Profero quod surdus cantas:aperi aures,tu cantas ista,cantas mecum, & non concordas mecum. Lingua tua sonat,quod sonat mea, & cor tuum dissonat à corde meo. Nõnne tu cantas ista? Vide testimonia orbis terrarum, commoueatur à facie eius vniuersa terra: & tu dicis non commoueri? Dicite in nationibus, dominus regnauit à ligno. An forte hoc obtinebunt,& dicent se regnare à ligno,quia fustibus Circumcellionum regnant? De cruce Christi regna,si à ligno regnaturus es. Nam lignum hoc tuum ligneum te facit:lignum Christi per mare te traiicit:audis Psalmum dicentem,Correxit orbem terræ,qui non commouebitur: & tu dicis non solùm motum post correctionem, sed etiam diminutum? Tu verum dicis, iste mentitur? pseudoprophetæ clamantes, Ecce hic est Christus, ecce illic,verum dicunt, & Propheta iste mentitur? Fratres, contra istas apertissimas voces auditis in angulis strepitum, ille tradidit, & ille tradidit. Quid dicis? Voces tuæ audiendæ sunt, an voces dei? Etenim correxit orbem terræ,qui non commouebitur. Ego tibi orbem terrarum ostendo ædificatum, tolle hostiam,intra in atria domini. Hostias nõ habes, E
Matth. 24.
propterea non vis intrare. Quid est hoc? Si hostiam tibi indiceret deus taurum, hircum, arietem, inuenires quod afferres. Indixit tibi humile cor, & non vis intrare? Hoc enim in te non inuenis, quia superbia tumuisti. Etenim correxit orbem terræ,qui non commouebitur.

Iudicabit populos in æquitate. Tunc se illi plangent, qui nolunt modo diligere æquitatem. *Iocundentur cœli & exultet terra.* Iocundentur cœli, qui enarrant gloriam dei. Iocundentur cœli quos dominus fecit,exultet terra Psal. 18.
quam compluunt cœli. Cœli enim prædicatores, terra auditores. *Cõmoueatur mare & plenitudo eius.* Quod mare? Seculum. Commotum est mare,& plenitudo maris. Omne seculum concitatum est aduersus Ecclesiã,cum dilataretur & ædificaretur toto orbe terrarum: de ipsa cõmotione audistis in Euangelio. Tradent vos ad iudicia. Commotum est mare: sed quando vinceret mare eum qui cœlos fecit? *Gaudebunt campi & omnia quæ in eis sunt.* Omnes lenes,omnes mites,omnes æqui,campi sunt dei. *Tunc exultabunt omnia ligna syluarũ.* Ligna syl- Matth. 24.
uarum,Pagani sunt. Quare iam gaudent? Quia præcisi sunt de oleastro,& inserti in oliuam. Tunc exultabunt F Roma. 11.
omnia ligna syluarum, quia præcisæ sunt ingẽtes arbores cedrinæ, & cyparissinæ, & imputribilia ligna trãslata sunt ad ædificationem domus. Ligna syluarum erãt, 3. Reg. 5.
sed antequam irent in ædificium. Tunc exultabunt omnia ligna syluarum. *Ante faciem domini quoniã venit, quoniam venit iudicare terram.* Primo venit,& postea venturus est. Primo venit in Ecclesia sua in nubib^9. Quæ sunt nubes,quæ eum portauerunt? Apostoli prædicantes, de quibus audistis,cum Apostolus legeretur,Legatione,inquit,pro Christo fungimur, obsecrãtes pro Christo reconciliari deo. Ipsę sunt nubes in quibus venit,excepto 2. Cor. 5.
aduentu suo posteriore,quo venturus est iudicare viuos & mortuos. Venit primo in nubibus,hæc prima vox ipsius sonuit in Euangelio, Amodo videbitis filiũ hominis venientẽ in nubibus. Quid est,amodo? Nõnne dominus postea venturus est, quando se plangent omnes tribus terræ? Prius venit in prędicatoribus suis,& impleuit totum orbem terrarũ. Non resistamus primo aduentui, & non expauescemus secundum. Et væ tunc prægnantibus & mammantibus: audistis modo in Euangelio, Cauete, quia nescitis qua hora veniat: in figura dicta sunt. Quæ sunt pregnantes,& quę sunt lactantes? Matth. 24.

G Prægnantes animæ dicuntur, quæ habēt spem in seculo. Quæ autem adeptæ sunt iam quod sperabāt, pro lactantibus sunt positæ: verbi gratia, Emere vult villam, prægnans est: nondum enim factum est, tumet vterus in spe. Emit, peperit, adeo lactat quod emit. Væ prægnantibus & mammantibus, væ qui habent spem in seculo, væ qui hærent his rebus quas de seculo pepererūt. Quid ergo debet facere Christianus? Vti mundo, non seruire mundo. Quid est hoc? Habentes, tanquam non habentes. Sic dicit his, sic hortatur quos non vult inueniri à die illa tanquam prægnantes & mammantes, *1.Cor.7.* sic eos hortatur, De cætero fratres, tempus breue est: reliquum est, vt qui habent vxores, tanquam non habentes sint, & qui flent tanquam non flentes, & qui gaudent tanquam non gaudentes, & qui emunt quasi non ementes nec vtentes, & qui vtuntur hoc mundo tan- *Ibidem.* quam non vtentes: præterit enim figura huius mundi: volo vos sine solicitudine esse, qui enim sine solicitudine est, securus expectat quando veniat dominus ipsius. Nam qualis amor est Christi, timere ne veniat? Fratres, non erubescimus? Amamus, & timemus ne veniat.

H Certe amamus, an peccata nostra plus amamus? Ergo ipsa oderimus peccata, & amemus eum qui venturus est ad punienda peccata. Veniet, velimus nolimus. Non enim quia modo nō venit, ideo venturus non est? Veniet, & quando nescis, & si paratum te inuenerit, nihil tibi obest, quia nescis. Tunc exultabūt omnia ligna syluarum ante faciē domini, quoniā venit prius: & postea quid? Quoniam venit iudicare terram. Et exultabunt omnia ligna syluarum. Venit primo, & postea iudicare terram: exultantes inueniat eos, qui primo aduentui crediderunt, quoniam venit. Nam *Iudicabit orbem terrarum in æquitate.* Non partem, quia non partem emit. Totum iudicare habet, quia pro toto precium dedit. *Matth.24.* Audistis Euangelium, quia cum venerit, inquit, congregabit electos suos à quatuor ventis cœli. Congregabit electos omnes à quatuor vētis cœli. Ergo de toto or- *Super Ioā. tract.9. & 10.* be terrarum, quia & ipse Adam, aliquando hoc dixerā, orbem terrarum significat, secundū Græcam linguam. Quatuor enim literæ sunt, A, D, A, & M. Sicut autem Græci loquuntur, quatuor orbis partes has in capite literas habent: ἀνατολὴν, dicunt orientem: δύσιν, Occi-

I dentem: ἄρκτον, Aquilonem: μεσημβρίαν, Meridiem: ha- *Gene.3.* bes Adam. Ipse ergo Adam toto orbe terrarum sparsus est. In vno loco fuit & cecidit, & quodammodo comminutus impleuit orbem terrarum: sed misericordia domini vndiq; collegit fracturas, & cōflauit igne charitatis, & fecit vnum quod fractum erat. Nouit illud facere artifex ille, nemo desperet: multū quidem est, sed qui sit artifex cogitate. Ille reficit qui fecit, ille reformauit qui formauit. Iudicabit orbem terrarum in æquitate, & populos in veritate sua. Quæ est æquitas & veritas? Congregabit secum electos suos ad iudicādum, cæteros autem separabit abinuicem. Positurus est enim alios ad dexteram, alios ad sinistram. Quid autem æquius, quid verius, quàm vt non expectent misericordiam de iudice, qui noluerunt facere misericordiam antequā veniret iudex? Qui autem voluerunt facere misericordiā cū misericordia iudicabūtur. Dicetur enim eis ad *Matth.25.* dexterā positis, Venite benedicti patris mei, percipite regnū quod vobis paratum est ab origine mūdi: & imputat opera misericordiæ, Esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & potastis me, &c. Rursus ad sinistram positis quid imputabitur? Quia noluerunt facere misericordiam. Et quo ibunt? In ignem æternum. Iste auditus malus magnum gemitum faciet: sed quid dicit K alius Psalmus, In memoria æterna erit iustus, ab auditu *Psal.111.* malo nō timebit. Quid est, auditus malus? Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Qui gaudebit ab auditu bono, non timebit ab auditu malo. Quomodo gaudebunt ad auditum bonum? Venite be- *Matth.25.* nedicti patris mei. Et à quo auditu non timebunt? Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Hæc est æquitas, hæc est veritas. Iudicabit enim orbem terrarum in æquitate, *Et populos in veritate sua.* An quia tu iniustus es, iustus non erit iudex? Aut quia tu mēdax es, verax non erit veritas? Sed si vis habere misericordem, esto misericors antequam veniat. Dimitte si quid in te commissum est, da ex eo quo abundas. Et de cuius das, nisi de illius? Cum de illius das, redditio est: si de tuo dares, largitio esset. Quid enim habes quod nō ac- *1.Cor.4.* cepisti? Hæ sunt hostię deo gratissimæ, misericordia, humilitas, confessio, pax, charitas. Has apportemus, & securi expectamus aduētum iudicis, qui iudicabit orbem terrarum in æquitate, & populos in veritate sua.

In Psalmum nonagesimumsextum Enarratio. L

MAgna spectacula de⁹ præbet cordi Christiano, & quibus vere nihil possit iocundius inueniri, si tamen adsit palatū fidei, cui sapiat mel dei. Credimus omnibus vobis, qui in saluatorē nostrum toto corde credidistis, inesse spiritum eius qui vos delectet cū legūtur prophetiæ ante tot annos prolatæ ex ore sanctorum, & post tot annos impletæ in fide gentium. Magnam enim iocunditatem tunc carpebant ipsi sancti Prophetæ, cum ea videbāt in spiritu, nō iam impleta, sed adhuc futura. Erat enim eis magna delectatio, sed tamen & ipsi pro charitate qua in nos accensi erant quos nondum videbant, sed spiritu parturiebant, volebant si fieri posset in hoc tempore nobiscū viuere, & videre impleta quæ in spiritu prophetabant. Inde dominus discipulis suis iam ista videre incipiētibus ait, Multi iusti & Prophetæ voluerūt videre quę vi- *Matth.13.* detis, & nō viderunt: & audire quę auditis, & nō audierunt. Quamuis enim viderūt ista in spiritu, tamen futura illis quodammodo formabantur: Apostolis autem iam præsentia credebantur. † Vnde ille Symeon iustus qui- *† aliàs, reddebantur.* dam senex, multum exultauit videns infantem Iesum, & agnoscens in paruo magnum, & in exigua carne co- M gnoscens cœli & terræ creatorem. Multum ergo exultauit, quia responsum acceperat nō se exiturum esse de hac vita, priusquam videret salutare dei. Agnouit ergo illum, iocundatus est, exultauit gaudio, & hoc ait, Do- *Lucæ.2.* mine, nūc dimittis seruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum. Magna est ergo ista iocunditas, & hāc facit charitas. Delectati sumus cum Psalmus iste cantaretur, & quædam ibi ab omnibus intellecta sunt, quædam vero quantum arbitramur, aut à paucis, aut certe non ab omnibus. Simul ergo illum in isto sermone in quo vobis seruimus consideremus, & videamus quanta dignatione nos deus lætificare voluerit, præsentando quæ promisit, & nobis & nos exhibēs veritatem promissis suis. Inscribitur Psalmus, *Ipsi Dauid, cum terra eius restituta est.* Totum ad Christum reuocemus, si volumus iter rectæ intelligentiæ tenere, non recedamus à lapide angulari, ne intellectus noster ruinā *Ephe.2.* faciat. In illo solidetur, quod instabili motu nutabat: in illo incumbat, quod per incerta pēdebat. Quicquid dubitatiōis habet homo in animo, auditis scripturis dei à Christo non recedat, cū ei fuerit in illis verbis Christus

reuelatus

A reuelatus, intelligat se intellexisse. Antequam autem perueniat ad Christi intellectum, non se præsumat intellexisse. *Roma.10.* Finis enim legis Christus est ad iustitiam omni credenti. Quid est ergo & quomodo accipitur in Christum, cum terra eius restituta est? Nam quomodo Dauid intelligatur Christus, facile est agnoscere. Christus enim ex Maria, *Matth.1.* & ex semine Dauid: & quia ex semine eius futurus erat, propterea nomen eius in figura prophetabatur. Ergo Dauid Christus, quia & interpretatur Dauid manu fortis. Et quis tam manu fortis, quàm qui de cruce mundum vicit? Nam post resurrectionem & ascensionem eius, accepto spiritusancto, loquentibus Apostolis variis linguis commota multitudo *Acto.2.* eorum ipsorum, qui eum crucifixerant, consilium quæsiuit salutis, accepit, credidit, ignotum est, donatus est reatus sanguinis Christi, impertitus est potus sanguinis Christi, facti sunt fideles eius cuius fuerant persecutores: *Matth.27.* crediderunt in eum quem crucifixerunt, & ante quem insultantes caput agitauerunt, eum ipsum caput habere voluerunt. Ita ergo restituta est terra eius, quod habet titulus Psalmi, Terra enim eius Iudæa: & perie-B rat omnis Iudæa quando crucifixerat dominum suum, ignorantes phrenetici sæuientes in medicum, & salutem insania repellentes. Tanquam ergo perierat Iudæa tota, quam totam † ipsi etiam apostoli trepidauerunt. *† aliàs, cũ qua tota.* Petrus qui audaci dilectione sequebatur, timida trepidatione ter negauit. *Matth.26.* Resurgens in via quosdam loquentes secum de se, tales inuenit ipse dominus Iesus Christus, vt dicerent illi quærenti vnde colloquerentur, Tu solus peregrinus es in Hierusalem, *Luca.24.* & non cognouisti quæ facta sunt in illa his diebus? Quibus ille dixit, Quæ? Et dixerunt, De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta potens in opere, & sermone coram deo & omni populo, & quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israël. Iam spem Christi perdiderunt. Non enim dixerunt, speramus eum redempturum: sed, sperabamus quòd esset redempturus Israël. Ipse cum eis erat, & spes illius in illis non erat: ostendit se illis, manifestatus est etiam cæteris discipulis, visus, contrectatus, & inuentus illis quibus iam perisse videbatur. Reuocata est fides eorum qui ceciderant, restituta est C terra eius. Deinde factis cum eis quadraginta diebus, ascendit in cœlum: *Acto.1.* & sicut pauloante commemoraui, misso spiritusancto fecit discipulos suos idiotas homines loqui omnium gentium linguis. *Acto.2.* Tunc illi pro quibus non frustra dixerat, *Luca.23.* Pater ignosce illis, quia nesciũt quid faciunt: commoti, vt diximus, *Act.2. & 4.* quæsierunt salutem, consilium acceperunt, vt in eum crederent: crediderunt vno die tria milia, & rursus quinque milia. Cœpit feruere per Iudæam Ecclesia Christi, vbi ferbuerat opprobrium Christi, & restituta est terra eius: sed quia dixerat ipse, *Ioan.10.* Habeo alias oues quæ non sunt de hoc ouili, oportet me & eas adducere, vt sit vnus grex & vnus pastor: etiam ad gentes ad quas prophetæ missi non erãt, apostoli missi sunt. Quæsiti sunt qui nõ quæsierant, inuenti sunt qui nihil expectabant: quem non tenebant deum pollicitatorem, inuenerunt redemptorem. Iam enim Iudæi tenebant deum pollicitatorem, quia ibi prophetæ Christum prædicauerunt, vbi Christum promiserunt: sed quem promissum audierãt, præsentem non cognouerunt. Illis autem promissum nihil erat, sed tamen in prophetis etiam de fide ipsorum dictum erat. Non dictum erat ipsis, sed dictum erat

de ipsis. Missum est ad illos, & audistis ex dispensatio- D ne dei: ipsa enim lectio modo vobis lecta est in Actibus apostolorum, *Acto.10.* quomodo cẽturio Cornelius credidit. Cornelius enim cẽturio non erat de gente Iudæorum. Orabat, ieiunabat, eleemosynas faciebat: nõ illum deseruit deus, quamuis in gentibus constitutum: & missus est ei angelus qui illi nunciaret, quòd eleemosynæ & orationes ipsius acceptæ fuerint apud deum. Credidit aduocato ad se Petro: nunquid nõ illum poterat docere angelus? Misit illum ad Petrum, vt magis per hominem illi fides fieret, quia homines non dedignatus erat dominus visitare. Nec dedignabatur docere per hominem, qui dignatus est esse homo. Sic, ergo, restituta est terra eius, vno pariete veniente de Iudæis, altero pariete veniente de gentibus, quibus duobus parietibus de diuerso venientibus esset ipse lapis angularis, *Ephe.2.* vbi ambo copularentur. Iterum quomodo accipimus, cum terra eius restitueretur? Cum caro eius resuscitaretur. Alius enim intellectus, tamen à Christo non recedens, sic potest nobis occurrere, terra restituta, caro resuscitata. Post resurrectionem enim ipsius facta sunt ista omnia quæ cantantur in psalmo. Audiamus iam de E terrę restitutione psalmum plenum gaudio: excitet nobis ipse dominus deus noster dignam tantæ rei expectationem & iocunditatem: ipse sermonem nostrum moderetur aptũ cordibus vestris, vt quicquid hic exultat cor nostrum in talibus spectaculis perducat ad linguam, & inde in aures vestras: deinde in cor vestrum, deinde in facta vestra.

EXPOSITIO PSALMI.

D*ominus regnauit.* Ille qui stetit ante iudicem, ille *Matth.27.* qui alapas accepit, ille qui flagellatus est, ille qui consputus est, ille qui spinis coronatus est, ille qui colaphis cæsus est, ille qui in ligno suspensus est, ille cui pendenti in ligno insultatum est, ille qui in cruce mortuus est, ille qui lancea percussus est, ille qui sepultus est, ipse resurrexit, Dominus regnauit. Sæuiant quantum possunt regna: quid sunt factura regni regnorum, domino omnium regum, creatori omnium seculorum? An ideo contemnitur, quia tam submissus, & tam humilis apparuit? Misericordia est, non impotentia: ille enim humilis apparuit vt eum caperemus. Sed iam videamus, Dominus regnauit: *Exultet terra, iocundentur insulæ multæ.* F Est quidem, quia verbum dei non in sola continenti terra prædicatum est, sed etiam in insulis quæ constitutæ sunt in medio mari: & ipsæ plenæ Christianis, plenæ sunt serui dei. Non enim separat mare eum, qui fecerat mare. Quò naues possunt accedere, verba dei non possunt? Impletæ sunt insulæ: veruntamen possunt & in figura rectè accipi insulæ omnes Ecclesiæ. Quare insulæ? Quia circumlatrantur fluctibus omnium tentationum. Sed quomodo insula vndique circunstrepantibus fluctibus tundi potest, frangi non potest, magis magisque ipsa frangit fluctus venientes, quam frangatur ab eis: sic & Ecclesiæ dei pullulantes per totum orbem terrarũ, passæ sunt persecutiones vndique frementium infideliũ, & ecce stant insulæ, & iam placatum est mare: Iocundentur insulæ multę: *Nubes & caligo in circumitu eius, iustitia & iudicium directio sedis eius.* Quibus nubes & caligo in circumitu eius: Quibus iustitia & iudicium directio sedis eius? Nubes & caligo impiis, qui eum nõ intellexerunt: iustitia & iudicium fidelibus, qui in eum crediderũt. Illi enim per superbiã non viderunt, illi per humilitatem dirigi meruerunt. Audi

G nubes & nebulam, & audi iustitiam & iudicium. Ipse
Ioan.9. dominus ait, In iudicium ego in hunc mundum veni: vt qui non vident, videant. & qui vident, cæci fiant. Quid est, qui vident cæci fiant? Qui sibi videre videntur, qui se sapientes putant, qui non sibi arbitrantur necessariam medicinam, ipsi cæci fiant, ipsi non intelligant. Qui autem non vident, videant: qui cæcitatem cōfitentur illuminari mereantur. Sic ergo in circumitu eius nubes, & caligo his qui eum non cognouerunt: cōfitentibus autem & humiliantibus se, iustitia & iudicium directio sedis eius. Sedem eius dicit eos ipsos, qui
1.Cor.1. in eum crediderunt. De ipsis enim sibi fecit sedem, quia in eis sedet sapientia: filius enim dei, sapientia dei est. Audiuimus autem ex alia scriptura, magnum huius intelligentiæ documentum. Anima iusti, sedes sapientiæ. Ergo quia isti facti sunt iusti, qui in eū crediderunt, iustificati ex fide, facti sunt sedes ipsius, sedet in ipsis iudicans ex ipsis, & dirigens eos. Quare? Quia mansuetos inuenit, veluti iumenta mitia non recalcitrantia, non collum superbum aduersus iugum eius excutiētia, non flagellum eius recusantia. Facta sunt iumenta eius
Psal.24. bona, mansueta, & meruerunt quod dictum est in alio
H psalmo, Diriget mites in iudicio, docebit mansuetos vias suas. Propterea ergo illis nubes & caligo, quia non sunt recti, mansuetis autem iustitia, & iudicium directio sedis eius. *Ignis ante eum præibit, & inflammabit in circumitu inimicos eius.* De quo igne dicit fratres, Ignis ante eum præibit, & inflammabit in circumitu inimicos eius? Non arbitror de illo igne dicit in quem mittendi sunt impij illa vltima iudicij sententia, quibus ad sinistram separatis, sicut in Euangelio lectum memini-
Matth.25. mus dicturus est, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: non puto de illo igne dici. Vnde hoc non puto? Quia de quodam igne dicit, qui præibit ante illum antequam veniat ad iudicium. Dictum est enim præire ignem & inflammare in circumitu, id est, per totum orbem terrarum inimicos eius. Ille ignis post eius aduentum erit, iste autem ignis ante eum præibit. Quis est ergo iste ignis? Possumus eum accipere in pœna malorum, possumus in salute redemptorum. In pœna malorum quomodo? Quia cum prædicaretur
I Christus, iratæ sunt gentes, & commouerunt persecutionem: quæ ira ignis fuit magis consumēns eos qui persequebantur, quàm eos quos persequebātur. Cum enim videmus duos, vnum irascentem, alterum patienter ferentem, quis eorum ardeat, vestrum est iudicare: Potestis in vno genere humano tale expectaculum contueri. Ponite vobis ante oculos hominem iniquum, commotum animo, trucem vultu, flammātibus oculis, scintillantibus verbis, ferri in hominis necem, in deprædationem, in iniurias, in contumelias, nō se capere, non se tenere: alterum patienter excipientem verbera ac plagas, quicquid ille inferre voluerit, & percutienti maxil-
Matth.5. lam parantem alteram: cum videris hinc furias, inde
Luca.6. lenitatem: hinc iram, inde patientiam: hinc flammas, inde tolerantiam, dubitas pronūciare quis eorū ardeat pœnamq; patiatur? Illene cuius corpus vexatur, an cuius animus vexatur? Propterea & Esaias propheta dixit,
Esaia.26. Et nūc ignis aduersarios comedet. Quid est & nūc? Antequā veniat dies ille iudicij magnus, iam furore suo ardent, qui postea supplicio sempiterni illius ignis arsuri sunt. Nisi forte putatis fratres mei, quia iniustitia quæ procedit ex homine ad lædendum alterum hominem, illi ad quem procedit nocet, & illi de quo procedit nō nocet? Vnde fieri potest? Aliquando facula ardēs apponitur ad lignum humidum & viride, & nō illud incen- K
dit, ipsa tantum ardet, sic & inimicus tuus. Si quis forte exstitit iniustus, qui tibi moliatur insidias, vel præparet aliquas molestias, iniustus est. Tu si viride lignū fueris, id est, si succo spiritali vigens & virens, flammis inimicitiarum restiteris, orando pro illo qui te persequitur, ille ardet, tu manes integer: & iniustitia illius illi nocet, tibi nihil nocet: nisi forte putas, quia nocet tibi si corpori tuo aliquid fecerit, & anima patiens & incorrupta ad deum coronanda peruenerit, sequens exemplum domini sui, qui pati maluit à Iudæis, & qui poterat non mori mortuus est, quia & qui poterat non nasci natus est. Tu enim conditione natus es, ille voluntate: tu conditione moreris, ille misericordia. Quomodo ergo illi nihil nocuerunt Iudæi, sic nec tibi quisquā persecutor inimicus, si tu elegeris esse membrum capitis illius. Ecce intelleximus ignem ante eum præeuntem, id est, hoc tempore intelligendum in pœnā quandam infidelium iniquorum, intelligamus ignem, si possumus, & in salutem redemptorum. Ita enim proposue-
ramus: idem ipse dominus ait, Ignem veni mittere in *Luca.12.*
terram. Sic ignem, quomodo gladium: nam & quodā L
loco ait, non se venisse pacem mittere in terram, sed *Matth.10.*
gladium. Gladium ad separationem, ignem ad vstionem: sed vtrumque salubre, quia & gladius verbi ipsius salubriter nos separauit à consuetudine mala. Gladium enim attulit, & separauit vnumquemque fidelium, aut à patre suo qui in Christum non crediderat, aut à matre similiter infideli, aut certe si de parentibus Christianis natus est, saltem à progenie sua priore: nemo enim nostrū nō aut auum, aut proauum, aut aliquā antiquam originem in gentibus habuit, & in illa execrabili deo infidelitate separati sumus ab eo quod eramus, sed gladius intercessit secernens, nō interficiens. Hoc modo
& ignis. Ignem veni mittere in terram: exarserunt ho- *Luca.12.*
mines credentes in eum, acceperunt flammam charitatis: propterea & ipse spiritus sanctus cum missus esset
Apostolis, sic apparuit. Visæ sunt illis, inquit, linguæ di- *Act.2.*
uisæ velut ignis, qui & insedit super vnumquemque illorum. Isto igne inflammati cœperūt ire per mundum, & inflammare, & incendere in circumitu inimicos eius. Quos inimicos eius? Qui deserto deo à quo facti erant, adorabant simulacra quæ fecerant. Ipsi incende- M
bantur si mali erant ad consumptionem: si boni erant ad reparationem: aut ipse incēdebatur, qui nolebat credere illo igne, audito verbo dei fact' peior, inuidia sua exustus atque consumptus: aut si conuerteretur & crederet, nec sic in illo nihil arsisset. Arserat enim fœnum vt purgaretur aurum. Aurum fides est, fœnum carnalis concupiscentia est, Omnis caro fœnum Esaias dicit, & *Esaia.40.*
omnis honor carnis vt flos fœni. Quicquid est ergo in homine carnali appetens vana & secularia, fœnum est. Quàm multi forte & fratres nostri ierunt ad theatrum, fœno ducti sunt. Nōnne optandus est illis iste ignis, vt fœnum ardeat & aurum purgetur? Quod enim illis inest fidei, fœno premitur. Bonum est ergo eis ardere sancto igne, vt fœno consumpto, splendeat preciosum quod redemit Christus. Ergo ignis ante eū præibit, & inflāmabit in circumitu inimicos eius. Sunt qui salubriter arserunt, hodie fideles eius sunt: inimici eius erant, & nunc iam fideles eius sunt. Quæris inimicos, non sunt: consumpti sunt, arserunt: charitas cōsumpsit in eis, quòd persequebantur Christum, & purgauit in eis, quòd crederent in Christum. Et inflammauit in circumitu inimicos eius. *Apparuerunt fulgura eius orbi terræ.*
Magna

A Magna exultatio. Nónne videmus? nõnne manifestum est? Apparuerunt fulgura eius vniuersæ terræ: inflammati sunt inimici, incensi sunt inimici: arsit quicquid contradicebat, & apparuerunt fulgura eius orbi terræ. Quomodo apparuerunt? Vt iam crederent. Vnde fulgura? De nubibus. Quæ sunt nubes dei? Prædicatores veritatis. Vides autē nubem in cœlo nebulosam, obscuram, & habet intus nescio quid latens. Si coruscet de nube, emicat splendor, ex eo ipso quod contemnebas, inde exiliuit quod expauescas. Misit ergo dominus noster Iesus Christus apostolos suos, prædicatores suos sanctos velut nubes, videbantur homines & cótemnebantur, quomodo videntur nubes & contemnuntur, antequam de eis exiliat quod mireris. Erant enim illi primum homines carnem portantes infirmi, deinde idiotæ, indocti, ignobiles, sed erat in illis quod fulgurarct, erat in illis quod coruscaret. Accedebat Petr^s homo piscator, orabat, & surgebat mortuus. Forma humana nubes erat, splendor miraculi coruscatio erat. Sic in verbis, sic in factis, cum miranda dicunt, & miracula faciunt: apparuerunt fulgura eius orbi terræ: *Vidit & commota est terra.* Si enim nō est verum, si non tota terra iam Christiana clamat amen, commota fulgoribus de illis nubibus erumpentibus: Vidit & commota est terra. *Montes fluxerunt sicut cæra à facie domini.* Qui sunt montes? Superbi. Omnis altitudo extollens se aduersus deum, factis Christi & Christianorum contremuit, succubuit. Et quando dico quod dictum est, fluxit, melius verbum inueniri non potest. Montes fluxerunt à facie domini velut cæra. Vbi est altitudo potestatum? vbi duritia infidelium? Montes fluxerunt sicut cæra à facie domini. Ignis enim eis fuit dominus, illi ante faciem eius sicut cæra fluxerunt: tandiu duri, donec ignis ille admoueretur. Complanata est omnis altitudo, modo blasphemare Christum non audet, & paganus non in eum credit, non eum tamen blasphemat: & si nondum factus est viuus lapis, tamē victus est durus mons. Montes fluxerunt sicut cæra à facie domini: *A facie domini omnis terra.* Non Iudæorum tantum, sed & gentium, sicut dicit Apostolus, Non enim est Iudæorū tantum deus, sed & gentium. Dominus ergo vniuersæ terræ, dominus Iesus Christus in Iudæa natus, sed non Iudææ tantum natus, qui antequam natus omnes fecit: & qui omnes fecerat, omnes refecit. A facie domini omnis terra. *Annunciauerunt cœli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius.* Qui cœli annunciauerunt? Cœli enarrant gloriam dei. Qui sunt cœli? Qui facti sunt sedes ipsius. Quomodo enim in cœlis sedet deus, sic sedet in apostolis, sic sedet in prædicatoribus Euangelij. Et tu si vis, cœlum eris. Si vis esse cœlum, purga de corde tuo terram. Si terrenas concupiscentias non habueris, & non frustra respōderis sursum te habere cor, cœlum eris. Si resurrexistis cum Christo, fidelibus Apostolus loquitur, Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Cœpisti sapere quæ sursum sunt, & non quæ super terram, & sub terra sunt, nónne factus es cœlum? Carnem portas, & corde iam tecum est, cœlum es. Conuersatio enim tua in cœlis erit. Talis annuncias & tu Christum. Quis enim fidelium tacet Christum? Intendat charitas vestra: Putatis quia nos soli stātes hic annunciamus Christum, & vos non annūciatis? Vnde ad nos veniunt Christiani volētes esse quos nunquam vidimus, quos non nouimus, quibus nūquam prædicauimus? An forte crediderunt nullo nunciante? Apostolus dicit, Quomodo credent quē non audierunt? Quomodo audient sine prædicāte? Ergo tota Ecclesia prædicat Christum, & annunciāt cœli iustitiam ipsius: quia omnes fideles quibus cura est lucrari deo eos qui nondum crediderunt, & faciūt hoc ex charitate, cœli sunt. Intonat de illis deus iudicij sui terrorem, & tremit qui infidelis erat, & pauescit & credit. Ostendite hominib^s quid potuit Christus per totū orbem terrarum, loquendo eis, & adducendo eos ad amandū Christū. Quanti enim hodie adduxerunt amicos suos, aut ad pantomimum, aut ad choraulam? Quare, nisi amando illum? Et vos amate Christum: tanta enim spectacula præbuit, in quo nemo potest dicere aliquid se reprehēsionis inuenire in illum, qui vicit seculum. Nam & aliquando quē amat quisq; in theatro, vincitur in illo. Nemo vere vincitur in Christo, non est de quo erubescere. Arripite, adducite, attrahite quos potestis, securi estote, ad eū adducitis, qui non displicet videntibus, & rogate illum vt illuminet eos, & bene expectent. Annunciauerunt cœli iustitiam eius, & viderunt omnes populi gloriam eius. *Confundantur omnes qui adorant sculptilia.* Nonne factū est? Nonne confusi sunt? Nonne quotidie confundantur? Sculptilia enim sunt manifesta idola. Quare iam confunduntur omnes qui adorant sculptilia? Quia viderunt omnes populi gloriam eius. Iam omnes populi gloriam Christi confitentur. Erubescant qui adorāt lapides, quia lapides illi mortui erant, nos viuum lapidem inuenimus: Immo lapides illi nunquam vixerunt, vt nec mortui dicantur. Lapis autem noster viuus est, & semper vixit apud patrem, & pro nobis mortuus reuixit, & modo viuit, & mors ei vltra non dominabitur. Hanc gloriam ipsius cogitauerunt & cognouerunt populi, dimittunt tēpla, currunt ad Ecclesias. Confundantur omnes qui adorant sculptilia. Adhuc quærunt adorare sculptilia, noluerūt deserere idola, deserti sunt ab idolis. Confundantur omnes qui adorant sculptilia. *Qui gloriantur in simulacris suis.* Sed extitit nescio quis disputator, qui doctus sibi videbatur, & ait, Non ego illum lapidem colo, nec illud simulacrū quod est sine sensu: non enim propheta vester potuit nosse, quia oculos habent & nō vident, & ego nescio quia illud simulacrum nec animam habet, nec videt oculis, nec audit auribus. Nō ergo illud colo, sed adoro quod video, & seruio ei quem non video. Quis est iste? Numen quoddā, inquit, inuisibile, quod præsidet illi simulacro. Hoc modo reddendo rationē de simulacris suis, diserti sibi videntur quia non colunt idola, & colūt dæmonia. Etenim fratres sicut dicit Apostolus, Quæ immolant gentes, dæmoniis immolant, & non deo: Nolo vos, inquit, socios fieri dæmoniorū: nam scimus, quia nihil est idolum, ipse hoc dicit Apostolus, Scimus, quia nihil est idolum, sed quæ immolant gentes, dæmoniis immolāt, & non deo: dixit, Nolo vos fieri socios dæmoniorū. Non ergo hinc se excusent, quia quasi idolis insensatis dediti non sunt, dæmoniis magis dediti sunt, quod est periculosius: nam si tantum idola colerent, sicut eos nō adiuuarent, ita illis nihil nocerent: si autem adores & seruias dæmonibus, erunt domini tui. Et qui erunt domini tui? Inuidi tui, libertati tuæ necesse est inuideāt: semper te velint possidere, semper talem facere qualē possint secum trahere. Est enim insita malenolentia quędā & pernicies nocendi istis malis spiritibus: gaudent de malo hominum, & de fallacia nostra, si nos fefellerint pascuntur. Et quid quærunt? Nō quibus in æternum dominentur, sed cum quibus in æternum damnētur: quomodo

Margin notes: Acto.9. — B — Roma.3. — C — Psal.18. — Colo.3. — Philip.3. — D — Roma.10. — E — Roma.9. — Psal.113. — F — 1.Cor.10.

G modo ſolet maleuolus latro nominare innocentē:nun
†al. viuus. quid ſi fuerit vnus † incenſus, minus ardet, ſi duo ar-
deant? Minus moritur, ſi duo moriantur? Pœna illi non
minuitur, ſed maleuolentia paſcitur, mecum moriatur,
non ſe minus moriturum dicens, ſed ſolatium habet
malum alterius. Talis eſt diabolus, ſeducere vult illos,
qui cum illo puniantur. Et quia non poteſt fallere iudi-
cem deum: non enim nominat apud illum innocentē,
vera crimina volens habere quæ obiiciat, peccata per-
ſuadet. Ecce quales dominos ſibi faciunt qui colūt ido
1. Cor. 10. la, & dæmonia. Quę enim immolant gentes, dęmoniis
immolant, & non deo, nolo vos ſocios fieri dęmonio-
rum: Nos autem qualem deum habemus? Audite quid
ſequatur. Cum enim dixiſſet, Cōfundantur omnes qui
adorant ſculptilia: addidit, & qui gloriantur in ſimula-
cris ſuis: ne exiſterent quaſi reddentes rationem de ſi-
mulacris: & dicerēt, non lapides ſed numina colimus:
quæ numina colis? Dic mihi, dęmonia colis, an ſpiritus
bonos, quales ſunt angeli? Sunt enim angeli ſancti, &
ſunt ſpiritus maligni. Ego dico quia in templis tuis nō
coluntur niſi ſpiritus maligni, qui ſibi exigunt ſuperbe
ſacrificium, & volūt ſe coli tanquā deos. Maligni ſunt,
H ſuperbi ſunt. Tales ſunt etiam homines non boni, qui
ſuam gloriam quærunt, & dei gloriam contemnūt. Ho
mines autem ſanctos attendite, qui ſunt ſimiles angelis.
Cum inueneris hominem aliquē ſanctum ſeruum dei,
ſi volueris illū colere & adorare pro deo, prohibet te,
non vult ſibi arrogare honorem dei, non vult tibi eſſe
pro deo, ſed tecum eſſe ſub deo. Fecerunt hoc apoſtoli
ſancti, Paulus & Barnabas: Prædicabant verbum dei in
Lycaonia. Miracula cum feciſſent Lycaoniæ, ciues eiuſ
dem regionis adduxerunt victimas, & voluerunt illis
ſacrificare, dicentes Barnabam Iouem, & Paulum Mer-
curium. Illi nō ſunt delectati. An forte ideo ſibi immo-
lari noluerunt, quia dæmonibus ſe comparari execrati
ſunt? Non, ſed quia honorem diuinum exhiberi homi-
nibus horruerunt, verba ipſorum indicant, non ſuſpi-
camur: ſequitur enim lectio libri eiuſdem, & dicit quo-
modo moti ſunt. Tūc Paulus & Barnabas cōſciderunt
Act. 14. veſtimenta ſua & dixerunt, Viri fratres, quid facitis? Et
nos homines ſumus paſsibiles, ſimiles vobis. Intendite
ergo quomodo homines boni prohibent eos qui ſe vo
luerunt colere tanquam deos, & volunt potius vt deus
I vnus colatur, deus vnus adoretur, deo vni ſacrificium
offeratur, non ſibi. Sic & omnes ſancti vel angeli illius
gloriam quærunt quē diligunt. Ad eius cultum, ad eius
orationem, ad eius contemplationem omnes quos di-
ligunt rapere & inflammare ſtudēt, ipſum illis annun-
ciant non ſe, quoniam angeli ſunt. Et quia milites ſunt,
non norunt gloriam quærere niſi imperatoris ſui: ſi au-
tem gloriam ſuam quæſierint, vt tyranni damnantur.
Talis extitit diabolus & dæmonia, id eſt, angeli eius: ar-
rogauit ſibi honorem diuinum & omnibus dęmoniis,
& impleuit templa paganorum, & perſuaſit ſimulacra,
& perſuaſit illa ſacrificia offerri ſibi. Nōnne melius erat
vt angelos ſanctos, quàm vt dæmones colerent? Reſpō
dent, Non colimus mala dæmonia, angelos quos dici-
tis, ipſos & nos colimus, virtutes dei magni, & miniſte-
ria dei magni. Vtinam ipſos colere velletis, facilè ab ip
ſis diſceretis non illos colere. Audite angelum docto-
rem, docebat quēdam diſcipulum Chriſti, & oſtende-
bat illi multa miracula in Apocalypſi Ioannis. Ille autē
quodam ſibi demonſtrato miraculo viſionis expauit, &
miſit ſe ad pedes angeli. Et ille angelus qui non quære-
bat niſi gloriam domini ſui, Surge quid facis, inquit, Il-
lum adora: nam & ego conſeruus tuus ſum, & fratrum K
tuorum. Quid ergo fratres mei? Nemo dicat, timeo ne Apoc. 19.
iraſcatur mihi angelus, ſi non illum colo pro deo meo.
Tunc tibi iraſcitur, quando ipſum colere volueris. Bo-
nus eſt enim, & deum amat. Quomodo enim dæmo-
nes iraſcuntur ſi non colantur, ſic angeli indignantur
ſi pro deo colantur. Sed ne forte dicat ſibi cor infirmū,
cor trepidum, ergo ſi iraſcantur dæmonia quia non co
lūtur, timeo offendere dæmonia. Quid tibi facturus eſt
vel princeps ipſorum diabolus? Si poſſet aliquid, nullus
noſtrum remaneret. Nōnne quotidie tanta in illum di
cūtur ore Chriſtianorum, & creſcit ſeges Chriſtiano-
rum? Quando iraſceris nequiſsimo ſeruo tuo, hoc no-
men illi imponis, ſatanas, diabole, hoc illi dicis. Fortaſ-
ſe in hoc erras, quia homini hoc dicis, & immoderata
ira raperis ad conuiciandam imaginem dei, & tamen
hoc eligis vt ei dicas quod valde deteſtaris. Si poſſet il-
le, non ſe vindicaret? Sed non permittitur, & tantum fa
cit quantum permittitur: nam & Iob tentare voluit, & Iob. 2.
non niſi poteſtatem quæſiuit, & nihil faceret niſi pote-
ſtatem accepiſſet. Quare ergo non ſecurus adoras deū,
quo nolente nemo tibi nocet: & quo permittēte emen
daris, non euerteris? Si enim placuerit domino deo tuo L
permittere vt aliquis homo tibi noceat, aut aliquis ſpi-
ritus tibi noceat, emendabit te vt clames ad eum: Emen
dans emendauit me dominus, ſed morti non tradidit
me. Ergo confundantur omnes qui adorant ſculptilia, Pſal. 117.
& qui gloriantur in ſimulacris ſuis. *Adorate eum om-
nes angeli eius.* Diſcant pagani adorare deum. Angelos Hiere. 2.
volunt adorare, angelos imitentur, & illum adorent
qui ab angelis adoratur. Adorate eū omnes angeli eius.
Adoret angelus ille qui miſſus eſt ad Cornelium: nam Act. 10.
eum adorans Cornelius miſit ad Petrum adorare Chri
ſtum dominum Petri, & ipſe conſeruus Petri. Adorate
eum omnes angeli eius, *Audiuit & iocundata eſt Sion.*
Quid audiuit Sion? Quia adorant eum omnes ange-
li eius. Quid audiuit Sion: Ecce quid audiuit, Annun-
ciauerunt cœli iuſtitiam eius, & viderunt omnes po-
puli gloriam eius: confundantur omnes qui adorant
ſculptilia, & qui gloriantur in ſimulacris ſuis. Etenim
Eccleſia necdum erat in gentibus: in Iudæa crediderāt
ex Iudæis, & putabant ipſi Iudæi qui crediderant ſolos
ſe pertinere ad Chriſtum. Miſsi ſunt apoſtoli ad gētes,
prædicatum eſt Cornelio: credidit Cornelius, baptiza- Ibidem.
tus eſt, baptizati ſunt & illi qui cum Cornelio erāt. Sed M
vt baptizarentur, quid factum eſt ſcitis: non quidem
huculque peruenit lector, ſed tamen aliqui recordan-
tur: & qui non recordantur, audiant à me breuiter. Miſ
ſus eſt angelus ad Cornelium, angelus Cornelium mi-
ſit ad Petrum, Petrus venit ad Cornelium. Et quia de
gentibus erat Cornelius, & ipſe & qui cum eo erant, nō
erant circuncisi. Ne dubitarent ergo illi tradere Euan-
gelium non circunciſis, antequā baptizaretur ipſe Cor-
nelius & illi qui cum eo erant, venit ſpirituſſanctus &
impleuit illos, & cœperunt loqui linguis. In nullum au-
tem ceciderat ſpirituſſanctus, niſi qui fuerat baptizatus:
in iſtos autem ante baptiſmum cecidit. Poſſet enim Pe
trus dubitare vtrum incircunciſos baptizaret: venit ſpi
rituſſanctus, cœperunt loqui linguis. Donatum eſt do-
num inuiſibile, & tulit dubitationem de ſacramento
viſibili, & baptizati ſunt omnes. Et habes ſcriptum, Au- Act. 11.
dierunt autem apoſtoli, & qui erant in Iudæa fratres,
quoniam & gentes receperunt verbum dei, & benedi-
cebant deum. Hoc eſt quod hic commemorat, Audi- Pſal. 47.
uit & iocundata eſt Sion: *Et exultauerūt filiæ Iudæ.* Quid
audiuit,

A audiuit,& iocundata est Sion? Quia receperunt gentes verbum dei. Vnus paries venerat,sed angulus nondum erat. Sion ipsa Ecclesia quæ erat in Iudæa, propriè hic nominata est. Audiuit,& iocundata est Sion, & exultauerunt filiæ Iudæ. Sic scriptum est, Audierunt apostoli, *Actor.11.* & qui erant in Iudæa fratres. Videte Sion, exultauerunt filiæ Iudæ. Quid audierunt? Quia & gentes receperunt verbum dei. Vbi illud dixit iste psalmus? Annunciauerunt cœli iustitiam eius,& viderunt omnes populi gloriam eius. Et quia gentes crediderunt, à quibus colebantur idola,secutus ait, Confundantur omnes qui adorāt sculptilia,qui gloriantur in simulacris suis. Audiuit, & iocundata est Sion, & exultauerunt filiæ Iudæ. Postea quidem de incircuncisis calumniari voluerunt Petro, & dixerunt illi, Quare intrasti ad gentiles & incircuncisos,& mādùcasti cum eis? Ille autem reddidit eis rationem,quomodo cum oraret demonstratus est illi discus pendēs quatuor lineis. Discus ille qui habebat om- *Ibidem.* nia animalia,significabat omnes gentes. Ideo autē quatuor lineis pēdebat,quia quatuor partes sunt orbis, vnde futuri populi erant: & ideo quatuor Euangelia prædicant Christū, vt gratia ipsius ad omnes quatuor par-

B tes orbis pertinere intelligatur. Quia ergo tale visum demonstratum fuerat Petro, indicauit, aperuit illis omnia quomodo credidit Cornelius, quia priusquam baptizaretur homo gentilis, venit super eum spiritussanctus. Hæc cum audissent tacuerunt, & magnificauerūt deum dicentes, Vtique & gentibus deus pœnitentiam ad vitam dedit. Ecce audiuit, & iocundata est Sion: & exultauerunt filiæ Iudæ, *Propter iudicia tua domine.* Quæ iudicia? Quia non est personarum acceptor deus. Nanque ipse Petrus cum vidisset Cornelium centurionem *Actor.10.* & eos qui cum illo erant adimpletos spiritusancto, exclamauit & ait, In veritate comprehendo, quia non est personarum acceptor deus. Ergo exultauerunt filiæ Iudæ, propter iudicia tua domine. Quid est, propter iudicia tua? Quia in omni gente & in omni populo, quicunque illi seruierit acceptus est illi, quia non Iudæorum deus tantū, sed & gentium. Videte si hoc non est, vnde exultauerunt filiæ Iudæ, propter iudicia tua domine. Et exultauerunt filiæ Iudæ, propter iudicia tua domine: *Quoniam tu es dominus altissimus super omnem terram.* Non super solam Iudæam, non super solam Hierusalem, non super solam Sion, sed super omnem terram. Huic vniuersæ terræ

C iudicia dei viguerunt, vt vndique populos conuocaret, quibus non communicant qui se præciderunt, nec audiunt prædictum, nec vident impletum, quoniam tu es dominus altissimus super omnem terram: *Nimis exaltatus es super omnes deos.* Quid est nimis? Nam de Christo dicitur, Quid ergo nimis, nisi vt intelligatur æqualis patri? Quid est super omnes deos? Qui sunt? Idola, Non habent sensum, non habent vitam. Dæmonia habent sensum, habent vitam, sed mala sunt. Quid magnum est, quia exaltatus est Christus super idola, exaltatus est super dæmonia? Sed nec hoc valde magnum est. Dæmonia quidem dij gentium, sed ille nimis exal- *Psal.95.* tatus est super omnes deos. Et homines dicti sunt dij, *Psal.81.* Ego dixi dij estis,& filij altissimi omnes. Item scriptum est, Deus stetit in synagoga deorū, in medio autē deos discernens. Super omnes homines exaltatus est Iesus Christus dominus noster: nec tantum super idola, nec tantum super dæmonia, sed super omnes homines iustos. Et hoc parum est, super omnes eriā angelos. Nam vnde est, Adorate eum omnes angeli eius? Nimis exaltatus est super omnes deos? Quid ergo facimus omnes qui ad illum conuenimus, ad eum qui nimis exaltatus D est super omnes deos? Breue præceptum nobis dedit.

Qui diligitis dominum, odite malignum. Non est dignus Christus, cum quo diligas auaritiam. Amas illum, debes odisse quod odit. Homo est inimicus tuus, hoc est quod tu, creati estis ab vno creatore in vna conditione,& tamen si filius tuus loquatur cum inimico tuo, & veniat ad domum inimici tui, & assiduas collocutiones habeat cum illo, exhæredare illum vis, quia loquitur cum inimico tuo. Et quomodo? Quam iustam vocem videris tibi habere? Amicus es inimici mei,& quæris aliquid de re mea? Ergo attende. Diligis Christum, inimica Christi est auaritia: quare cum ea loqueris? Nō dico loqueris cum illa, quare illi seruis? Nam multa iubet Christus,& non facis: iubet ipsa,& facis. Iubet Christus vt vestias pauperem,& non facis: iubet ipsa auaritia vt facias fraudem,& hoc potius facis. Si hæc ita sunt, si talis es, noli tibi multum promittere hæreditatem Christi. Sed dicis, diligo Christum. Qui diligitis dominum, odite malignum. Hinc apparet te diligere quod bonū est, si inuentus fueris odisse quod malum est. Qui diligitis dominum, odite malignum. Sed cum cœperimus odisse malignum, subsequentur persecutiones. Odimus E malignum, dicit nobis aliquis persecutor, fac fraudem: dicit nobis, adora idolū: dicit nobis, thus pone dæmoniis: sed nos audiuimus, Qui diligitis dominum, odite malignum. Audiuimus quidem, sed si nō fecerimus sæuit ille. Vsque quo sæuit? Quid est ablaturus? Responde, quare Christianus es? Propter æternam hæreditatem, an propter terrenam fœlicitatem? Interroga fidem tuam, pone in catasta conscientiæ animam tuam, torque te ipsum timore iudicij: responde cui crediderit, quare crediderit. Dicis mihi, in Christū credidi. Quid tibi promisit Christus, nisi quod ostendit in se? Quid ostendit in se? Mortuus est,& resurrexit, ascendit in cœlum. Vis *Marci.16.* sequi? Imitare passionem, expecta promissionem. Quid ergo tibi ablaturus est sæuiens cum cœperis odisse malignum? Qui diligis dominum, quid ablaturus? Patrimonium. Nūquid cœlum? Postremo quicquid tibi dedit deus tollat, ille non tollit quidem si non vult deus. Si autem vult deus, tollit quod dedit deus, ne se tibi auferat ipse deus. Deum tibi nemo tollet: tu tibi illum tol lis si illum fugis. Forte respondes, nō curo de patrimo- F nio meo, Dominus dedit, dominus abstulit: possumus *Iob.1.* dicere, sicut domino placuit, ita factum est, sed timeo ne occidat me: hoc totum est. Audi ergo psalmum consolātem: *Custodit dominus animas seruorum suorum.* Quia ergo dixerat superius, Qui diligitis dominum, odite malignum, ne ideo timeres odisse malignum ne occideret te malignus: subiecit statim, Custodit dominus animas seruorum suorum. Audi illum custodientem animas seruorum suorum, & dicentem, Nolite time- *Matth.10.* re eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Occidit & corpus qui in te plurimū potest, quid tibi facit? Quod & domino deo tuo. Quare amas habere quod Christus, si times pati quod Christ⁹? Ille venit ferre vitam tuam temporalem, infirmā, morti obnoxiam. Certe timeres mori, si posses non mori: quod per naturam vitare non potes, quare propter fidem non suscipis? Tollat tibi istam vitam qui minatur aduersarius, dat tibi deus aliam vitam: quia & istam ipse tibi dedit,& si ipse noluerit, nec ipsa tolletur. Si autē voluerit vt tollatur tibi, tolletur, habet quod tecum mutet: noli timere spoliari pro illo. Non vis exui vestem pānosam? Stollam gloriæ tibi daturus est. Quam stolā dicis

A dala, multę pressuræ, multę iniquitates abundabunt: sed
Matth. 24. qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Refri-
gescet, inquit, charitas multorum. Qui ergo perseueran
Roma. 12. ter spiritu ferbuerit, secundum Apostolum qui ait, Spi-
Roma. 5. ritu feruentes, eius charitas non refrigescit, quia ipsa
charitas dei diffusa est in cordib⁹ nostris per spiritum
sanctum qui datus est nobis. Nemo ergo sibi promittat
quod Euangelium non promittit, Ecce veniēt lætiora
tempora, & facio illud, & emo illud. Bonum est tibi vt
attendas illum qui nō fallitur, nec fefellit aliquem, qui
tibi promisit non hic lætitiam, sed in se: & cum transie-
rint ista, speres quia cum illo regnabis in æternum, ne
cum hic vis regnare, neque hic habeas iocunditatem,
nec illic inuenias.

In Psalmum nonagesimumseptimum
Enarratio.

CANTATE *domino canticum nouum.* Nouus ho
mo nouit, vetus non nouit. † Vetus homo est
† al. Nouus vetus vita, & nouus homo est noua vita. Ve-
homo nouū, tus vita ex Adam trahitur, noua vita in Chri-
vetus non sto formatur. Dicitur autem in hoc psalmo vniuerso
nouum. orbi terrarum vt cantet canticum nouum. Nam aper-
B tius alibi sic dicitur, Cantate domino cāticum nouum,
Psal. 95. cantate domino omnis terra: vt intelligant qui se præ-
cidunt à communione totius orbis terrarum, non pos-
se cantare canticum nouum, quia canticum nouum in
toto orbe terrarum, non in parte cantatur. Et hic atten
dite & videte hoc dici. Et cum dicitur vniuerso orbi
terrarum vt cantet canticum nouum: hoc intelligitur,
quia pax cantat canticum nouum. Cantate domino
canticum nouum: *Quia mirabilia fecit.* Quæ mirabilia?
Ecce modo legebatur Euangeliū, & audiuimus mirabi
lia domini. Efferebatur mortuus vnicus matris suæ quę
erat vidua, misertus dominus fecit illos stare, deposue-
Luca. 7. runt illum, & dixit: Iuuenis, dico tibi surge: & sedit il-
le mortuus, & cœpit loqui, & reddidit illum matri suæ.
Ecce mirabilia fecit dominus: sed multo maiora mira-
bilia sunt quòd totum orbem terrarum à morte sempi
terna erexit, quàm quòd vnicum filium matris viduæ
resuscitauit. Cantate, ergo, domino canticum nouum,
quia mirabilia fecit dominus. Quæ mirabilia? Audi:
Sanauit ei dextera eius, & brachium sanctum eius. Quod
est brachium sanctum domini? Dominus noster Iesus
Esaiæ. 53. Christus: audi Esaiam, Quis credidit auditui nostro,
C & brachium domini cui reuelatum est? Brachium ergo
sanctum & dextera ipsius, idem ipse est. Ergo dominus
noster Iesus Christus brachium dei, & dextera dei, pro-
pterea sanauit ei. Non dictum est tantum, orbem ter-
rarum sanauit dextera eius: sed, sanauit ei. Multi enim
sanantur sibi, non ei. Ecce quàm multi cupiunt sanita-
tem istam corporalem, & ab illo accipiunt, & ab illo
sanantur, & non illi sanantur? Quomodo ab illo sa-
nantur, & non illi sanantur? Accepta sanitate lasciuiūt:
qui ægroti casti erant, sanati adulteri fiunt: qui cum æ-
grotarent, neminem lædebant, receptis viribus inua-
dunt & opprimunt innocentes: sanati sunt, sed non ei.
Quis est qui sanatur ei? Qui intus sanatur. Quis est qui
intus sanatur? Qui credit in eum, & cum interius fue-
rit sanatus, in nouum hominem reformatur, postea &
hoc quod lāguet ad tempus caro ista mortalis, recipiet
in finē & ipsa suam perfectissimam sanitatē. Sanemur
ergo ei. Vt autē sanemur ei, credamus in dextera eius,
quia sanauit ei dextera eius, & brachium sanctum eius.
Notum fecit dominus salutare suum. Ipsam dexteram, ip-
Luc. 3. & 2. sum brachium, ipsum salutare dominus noster Iesus
Christus: de quo dictum est, Et videbit omnis caro sa- D
lutare dei. De quo etiam dixit ille Simeon, qui infan-
tem accepit in manus, Nunc dimittis domine seruum
tuum in pace, quoniam viderunt oculi mei salutare
tuum. Notum fecit dominus salutare suum. Cui notum
fecit? parti aut vniuerso? Non parti alicui. Nemo fallat,
nemo decipiat, nemo dicat, Ecce hic est Christus, ecce
illic. Qui dicit, ecce hic est, ecce illic, partes ostendit. *Matth. 24.*
Cui notum fecit dominus salutare suum? Audi quid
sequitur: *Ante conspectum gentium reuelauit iustitiam suam.*
Dextera dei, brachium dei, salutare dei, & iustitia dei,
dominus est saluator noster Iesus Christus. *Memor
fuit misericordiæ suæ Iacob, & veritatis suæ domus Israel.* Quid
est, Memor fuit misericordiæ suæ & veritatis? Vt pro-
mitteret misertus est, quia promisit & exhibuit miseri-
cordiam, veritas consecuta est. Misericordia præmi-
sit promissionem, promissio reddidit veritatem. Me-
mor fuit misericordiæ suæ Iacob, & veritatis suæ do-
mus Israël. Et quid? Tantum Iacob, & tantum do-
mus Israël? Domus Iudæorum & propago illa Abrahæ
secundum carnem solet dici domus Israël, & Israël Ia-
cob. Iacob enim filius Isaac, Isaac autem ipse filius A-
brahæ. Ergo Iacob nepos Abrahę fuit, & de Iacob duo- E
decim filij, & de duodecim filiis vniuersa propago Iu-
dæorum. Nunquid illis tantum promissus est Christus?
Si discutias quid sit Israël, Israëli promissus est Chri-
stus, Israël est videns deum. Videbimus per speciem, *2. Cor. 5.*
si nunc videamus per fidem. Habeat oculos fides no-
stra, & exhibebitur veritas fidei. Credamus in eum quē
non videmus, & gaudentes videbimus: desyderе-
mus non visum, & fruemur viso. Ergo & modo Israël
per fidem, tunc autem Israël per speciem facie ad faciē.
Non iam per speculum, non iam in ænigmate, sed quē-
admodum dictum est à Ioanne, Dilectissimi, filij dei
sumus, & nondum apparuit quid erimus. Scimus quia *1. Ioan. 3.*
cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus
eum sicuti est. Ad hanc visionem parate corda vestra,
ad hoc gaudium parate animas vestras: quomodo so-
lent si vellet deus ostendere, moneret vt oculos parare-
tis carnis: sed quia sapientiæ suæ speciem vobis digna-
tus est ostendere, parate oculos cordis. Beati mundo
corde, quoniam ipsi deum videbunt. Memor fuit mise- *Matth. 5.*
ricordiæ suæ Iacob, & veritatis suæ domus Israël. Quis
est iste Israël? Ne forte vnam gētem cogites Iudæorum,
audi quod sequitur: *Viderunt omnes fines terræ salutare dei* *Esaia. 25.*
nostri. Non dictum est, omnis terra, sed omnes fines F
terræ, quomodo dicitur à termino vsq; ad terminum.
Nemo concidat, nemo dissipet, fortis est vnitas Chri-
sti. Totum emit, qui tantum precium dedit. Viderunt
omnes fines terræ salutare dei nostri. Quia ergo vide-
runt: *Iubilate deo vniuersa terra.* Iam nostis quid sit iu-
bilare: gaudete & loquimini: si quod gaudetis loqui nō
potestis, iubilate. Gaudium vestrū exprimat iubilatio, si
non potest locutio: non sit tamē mutum gaudium, cor
non taceat deum suum, non taceat munera eius. Si tibi
loqueris, tibi sanatus es: si te sanauit dextera eius ei lo-
quere cui sanatus es. Viderūt omnes fines terræ saluta-
re dei nostri, Iubilate deo vniuersa terra: *Cantate & ex-
ultate & psallite. Psallite domino deo nostro in cithara, in cithara &
voce Psalmi.* Psallite non voce sola, assumite opera, vt
non tantum cantetis, sed & operemini. Qui cantat &
operatur, psallit in cithara, & in psalterio. Et vide qua-
lia organa adiungūtur in similitudinibus. *In tubis du-
ctilibus, & voce tubæ corneæ.* Quid sibi volūt tubæ ductiles *De tempore*
& tubæ corneæ? Ductiles tubæ æreæ sunt, tundēdo pro- *serm. 222.*
ducuntur.

G ducuntur. Si tundendo, ergo vapulando eritis tubæ ductiles, ad laudē dei productæ. Si cum tribulamini proficiatis, tribulatio tunsio, profectus productio est. Tuba ductilis erat Iob, quando repente percussus tantis damnis & orbitate filiorum, *Iob.1.* tunsione illa tantæ tribulationis factus tuba ductilis sonuit, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictū. Quomodo sonuit, quàm suauem sonum dedit ista ductilis tuba? Adhuc tūditur, datus est in potestate, vt & caro eius percuteretur. Percussa est, cœpit putrescere, scatere vermibus. Supposita Eua ad seductionem, vxor eius seruata ad ministerium diaboli, non ad solatium mariti, suggerit blasphemias, nō *Gene.3.* obtemperat ille. Obtemperauit Adam Euæ in paradiso, repellit Adam Euam in stercore. In stercore enim sedebat Iob, cum flueret & putresceret vermibus. Melior Iob putris in stercore, quàm integer ille in paradiso. Sed adhuc illa Eua erat, iam ille Adam non erat. Respondit Euæ præparatæ ad istam supplātationē & tentationē, & ait ille, Ecce audiuimus quomodo tunditur tuba ista. Percussit eum diabolus à capite vsq; ad pedes graui vulnere, & putrescens vermibus sedebat in ster- H core. Audiuimus quemadmodum tunsus est, audiamus quomodo sonet vox tubæ huius ductilis. Dulcē vocē, *Iob.2.* si placet, audiamus. Locuta es, inquit, tāquam vna ex insipiētibus mulieribus: Si bona suscepimus de manu domini, mala nō sustinebimus? O sonum fortem, ô sonum dulcem. Quem non dormientem excitet sonus iste? Quem non excitet præsumptio in deo, vt aduersus diabolum securus procedat in prælium, non suis viribus obtenturus, sed illius qui probat? Quia ipse etiam tundit, non enim faceret malleos de seipso. De illius enim diaboli pœna futura Propheta commemorans ait, Cō- *Hiere.50.* tritus est malleus vniuersæ terræ. Malleum vniuersæ terræ diabolū voluit intelligi. De seipso malleo in manu dei posito, id est, in potestate dei tunduntur ductiles tubæ, vt resonēt laudes dei. Videte quemadmodum audeo dicere fratres mei, de isto malleo etiam Aposto- *2.Cor.12.* lus tundebatur, In magnitudine, inquit, reuelationum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ qui me colaphizet. Ecce tunditur, videamus *Ibidem.* quemadmodum sonet, Propter quod, inquit, ter dominum rogaui, vt auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perfici- I tur. Ego tubam, inquit, ille fabricator, perficere volo, non perficiam nisi tundam: in infirmitate virtus perficitur. Et audi iam ipsam tubam ductilem & bene sonā- *Vbi supra.* tem, Quando infirmor tunc potens sum. Et ipse Apostolus tanquam Apostolus hærens Christo, hærens illi dexteræ de qua tenetur malleus vt producat tubam, in illa dextera positus fuerit, facit & ipse de ipso malleo: *1.Timo.1.* dicit de quibusdā quos tradidit satanę, vt discant non blasphemare. Tradidit malleo tundendos: male sonabant antequam producerentur, forte producti & facti tubę ductiles, amissa blasphemia laudes domini sonuerunt. Hæ sunt tubæ ductiles. Vox tubæ corneæ quid est? Cornu excedit carnem, necesse est vt carnem superando sit firmum: firmum ad perdurandum, & capax vocis. Sed vnde hoc? Quia carnem superauit. Qui vult esse tuba cornea, superet carnem. Quid est, superet carnem? Transcendat carnales affectus, vincat carnales libidines. Audi tubas corneas: Si autem resurrexistis cū Christo, Apostolus dicit, quæ sursum sunt quærite, vbi Chri- *Colo.3.* stus est in dextera dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Quid est, quæ sursum sunt quærite? Id est, carnem excedite, nolite carnalia cogitare. K Nondum erant tubæ corneæ, quibus adhuc ita loquebatur, Fratres non potui loqui vobis quasi spiritalibus, *1.Cor.3.* sed quasi carnalibus, tanquam paruulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam: neque enim poteratis, sed nec quidem adhuc potestis: estis enim adhuc carnales. Ergo non erant tubæ corneæ, qui non excesserāt carnem. Cornu & carni hæret, & carnem excedit, & quanquam de carne oriatur, superat carnem. Fies ergo ex carnali spiritalis: adhuc carne calcas terram, & spiritu erumpes in cœlum. In carne enim ambulantes, *2.Cor.10.* inquit, non secundum carnem militamus. Nam illud quibus dixit Apostolus, non prætermittamus. Quid illis ait, vnde probaret illos carnalia sapere, & nondum factos tubas corneas? Cum enim dicit vnusquisque *1.Cor.3.* vestrum, Ego sum Pauli: alius, Ego Appollo: alius autem, Ego Cephæ, nónne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Quid est autem Apollo? Quid est autem Paulus? Ministri dei, per quos credidistis. Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Vult illos ergo erigi à spe quam in homine posuerant, & contigere spiritalia Christi, vt possent esse tubæ corneæ si superarent carnem. Fratres, nolite in- L sultare fratribus, quos nondum conuertit misericordia dei: noueritis quia quandiu hoc facitis, carnem sapitis. Tuba non est illa quæ delectat aures dei. Insultationis tuba, infructuosum bellum facit. Tuba cornea te erigat aduersus diabolum, non tuba carnea aduersus fratrem tuum. In tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ: *Iubilate in conspectu regis domini.* Et vobis iubilantibus & exultantibus in tubis ductilibus, & in voce tubæ corneæ: quid sequitur? *Commoueatur mare & plenitudo eius.* Fratres prædicantibus veritatem apostolis, tanquam tubis ductilibus & tubis corneis commotum est mare, surrexerunt fluctus, creuerunt tempestates, factæ sunt persecutiones Ecclesiæ. Vnde commotum est mare? Cum iubilabatur deo, cum psallebatur deo, dei aures delectabantur, maris fluctus excitabantur. Commoueatur mare, & plenitudo eius: *Orbis terrarum, & omnes habitantes in ea.* Commoueatur mare in persecutionibus, *Flumina plaudēt manibus in idipsum.* Moueatur mare, & flumina plaudant manibus in ipsum. Fiunt persecutiones, & gaudent sancti in domino. Vnde flumina plaudent manibus? Quid est plaudere manibus? Gaudere operibus. Plaudere, gaudere est. Manibus, operibus. Quæ flumina? Quos deus fecit flumi- M na, dando illis illam aquam spiritumsanctum: Si quis sitit, inquit, veniat & bibat: Qui credit in me, flumina *Ioan.7.* aquæ viuæ fluent de ventre eius. Ista flumina manibus plaudebant, ista flumina operibus gaudebant, & deum benedicebant. *Montes exultabunt à facie domini quoniā venit, quoniam veniet iudicare terram.* Magni montes: Venit deus iudicare terrā, & gaudent. Sunt enim montes qui venturo domino iudicare terram contremiscunt. Ergo sunt montes boni, sunt montes mali: montes boni, magnitudo spiritalis: montes mali, tumor superbiæ. Montes exultabūt à facie domini quoniam venit, quoniam veniet iudicare terram. Quare veniet, & quomodo veniet? Quoniā veniet iudicare terram. *Iudicabit orbem terræ in iustitia, & populos in æquitate.* Gaudeant ergo montes; ille enim non iniuste iudicabit. Venturo forte aliquo iudice homine cui non potest patere cōscientia, contremiscunt homines etiam innocentes, si ab ipso expectant pręmium laudis, vel timent pœnam damnationis: quando ille veniet qui falli non potest, gaudeāt montes,

A montes, securi gaudeant, illuminabũtur ab eo, non dã-
Psal.95. nabuntur. Gaudeãt, quia veniet dominus iudicare orbem terrarum in æquitate: ac si montes iusti, gaudent, iniqui contremiscunt. Sed ecce nondum venit, quid opus est vt tremant? Corrigantur, & gaudeant. In potestate tua est, quomodo expectes venturum Christum. Ideo differt venire, vt cum venerit, non te damnet. Ecce nondum venit, ille in cœlo est, tu in terra: ille differt aduentum, tu noli differre consilium. Aduentus ipsius dur⁹ est duris, mitis est piis. Vide ergo modo tu qui sis: si durus, licet tibi mitescere: si mitis, iam gaude venturum. Christianus enim es. Ita, inquis. Credo quòd oras
Matth.6. & dicis, Adueniat regnum tuum. Optas vt veniat, quẽ times ne veniat: corrige te, vt non ores contra te.

In Psalmum nonagesimumoctauum Enarratio.

FRATRES, id etiam notum esse debet charitati vestræ, tanquam filiis Ecclesiæ & eruditis in schola Christi, per omnes literas antiquorum patrum nostrorum, qui scripserunt verba dei & magnalia dei, nobis eos cõsulere voluisse, qui futuri eramus hoc tempore, iam credentes in Chri-
B stum: qui opportuno tempore venit ad nos, primo humilis, postea venturus excelsus. Primo enim venit ante iudicem staturus, postea venturus est iudex sessurus, vt ante illum stet pro merito suo genus humanum. Præcesserunt autem illum multi præcones tanquam iudicem magnum, & hunc adhuc in humilitate venturum. Multi præcones præcesserunt adhuc nasciturũ de virgine Maria, futurum infantem, & sugiturum lac, futurum paruulum, verbum dei per quod facta sunt omnia. Præcesserunt multi præcones, & dixerunt futura ista tempora: sed ita dixerunt, vt quibusdam figuris rerum tegerent sententias suas, ipsumq; velamen quo tecta est veritas in libris antiquorum, tunc tolleretur, quando iam ipsa veritas de terra oriretur. Sic enim dicitur in
Psal.84. psalmo, Veritas de terra orta est, & iustitia de cœlo prospexit. Modo ergo tota intẽtio nostra est, quando psalmum audiuimus, quando prophetam, quando legem, quæ omnia antequam veniret in carne dominus noster Iesus Christus conscripta sunt, Christum ibi videre, Christum ibi intelligere. Intendat ergo nobiscum charitas vestra ad istum psalmũ, & quęramus hic Christum. Vtique apparebit quærentibus & credentibus, qui
C primo apparuit non quærentibus: & non deseret desyderantes se, qui redemit negligẽtes se. Ecce de illo cœpit psalmus, de illo dicitur: *Dominus regnauit, irascantur populi.* Cœpit enim regnare dominus noster Iesus Christus, cœpit prædicari postquam resurrexit à mortuis, &
Marc.16. ascendit in cœlum, posteaquam impleuit discipulos
Acto.2. suos fiducia spiritussancti, vt non timerent mortem, quam ipse iam occiderat in se. In se ipse ergo cœpit prædicari dominus noster Iesus Christus, vt in illum crederent qui salutem habere vellent, & irati sunt populi qui idola colebant. Irascebantur qui colebãt quod fecerunt, quia annunciabatur ille à quo facti sunt. Vtique ille annunciabat per discipulos suos seipsum, qui illos volebat cõuerti ad eum à quo facti sunt, & auerti ab eis quæ ipsi fecerant. Illi pro idolo suo irascebantur domino suo: qui si pro idolo suo irascerẽtur seruo suo, damnandi erant. Melior enim seruus eorũ, quàm idolum eorum: seruum enim eorum deus fecit, idolum eorum faber fecit. Sic irascebantur pro idolo suo, vt irasci non timerent domino suo: sed irascantur, prædictum est, nõ iussum: in prophetia enim dicitur, Dominus regnauit, irascantur populi. Est quod fiat, & de populis D
irascentibus. Illi irascantur, & in ira ipsorum martyres coronentur. Quid fecerunt annunciatoribus verbi veritatis, nubibus Christi circumeuntibus orbem terrarum, & compluentibus agrum dei? Quid illis fecerunt qui irascebantur, nisi vt inter manus eorum caro affligeretur, & in manibus Christi spiritus coronaretur? Nec ipsa caro quam persecutores occidere potuerunt ita mortua est, vt in æternum interiret: habebit enim tempus suum quo resurgat & ipsa, quia resurrectionem carnis iam ostendit dominus in seipso, inde illam voluit à nobis accipere, vt de nostra possemus non desperare. Ergo fratres, caro seruorum quam occiderunt cultores idolorum, & resurget in tempore suo: idola quæ fregit Christus, nunquam iterum faciet faber. Audistis cum Hieremias legeretur ante apostolicam lectionem, si autem apposuistis, vidistis ibi tempora præ- Hiere.10.
sentia quæ nunc agimus: dixit enim, Dij qui cœlum & terram non fecerunt, pereant de terra, & de sub cœlo. Non dixit, Dij qui cœlum & terram non fecerunt, pereant de cœlo & de terra: quia nunquam fuerunt in cœlo. Sed quid dixit: Dij qui cœlum & terram non fecerunt, pereant de terra. Quasi respondit ad terram, E
& defuit quod responderet de cœlo, quia illi non fuerunt in cœlo, ipsam terram bis dixit, quia ipsa est sub cœlo. Pereant de terra & de sub cœlo, de templis suis. Videte si non fit, si non ex magna parte iam factum est. Quid enim remansit, aut quantum remansit? Magis remanserunt idola in cordibus paganorum, quàm in locis templorum: ergo, Dominus regnauit, irascantur populi: *Qui sedet super Cherubin.* Subaudis, regnauit. *Commoueatur terra.* Iterum dixit, irascantur populi. Quod enim dixit, Dominus: hoc repetiuit, Qui sedet super Cherubin: & quod dixit, regnauit: subaudire fecit in alio versu. Et quod ait, irascantur populi: hoc dixit, commoueatur terra. Quid sunt enim populi nisi terra? Quantum potest irascatur terra ei qui iam sedet in cœlo. Fuit enim dominus in terra, & assumpsit terram in qua esset in terra. Induit se carnem, & prior voluit pati irascentes populos. Ne iram populorum timerent serui eius, prior illam pati voluit. Et quia necessaria erat ira populorum seruis eius, vt à peccatis suis omnibus per ipsas tribulationes curarentur & sanarentur, amarum poculum prior medicus bibit, ne bibere timeret ægrotus. Ergo domi- F
nus regnauit, irascantur populi: irascantur populi, quia de ira ipsorum multa bona fecit deus. Illi irascuntur, & serui dei purgantur: quia exercentur, coronantur. Irascantur populi, qui sedet super Cherubin regnauit, commoueatur terra. Cherubin sedes dei est, sicut scripturæ tradunt, cœlestis quædam sedes sublimis, quam nos non vidimus, sed verbum dei nouit illam: nouit tanquam sedem suam, & ipsum verbum dei & spiritus dei dixit seruis dei vbi sedeat deus: non quia sic sedet deus quomodo homo: sed si vis vt sedeat in te deus, si bonus eris, sedes dei eris: sic enim scriptum est, Sedes sapientiæ, anima iusti. Thronus enim, latine sedes dicitur. Nam & ipsum Cherubin interpretati sunt quidam quid diceretur latine, qui nouerunt linguam illam Hebræam, quia Hebræa lingua dictum est Cherubin, & dixerunt esse Cherubin plenitudinem scientiæ. Ergo quia deus superat omnem scientiam, super plenitudinem scientiæ sedere dicitur. Sit in te ergo plenitudo scientiæ, & eris & tu sedes dei: sed forte dicturus es, Et quando in me erit plenitudo scientię? Et quis potest

ad tantum

G ad tantum culmen peruenire, vt sit in illo plenitudo scientiæ? Putas hoc velle deum, vt sit in nobis ista plenitudo scientiæ, vt nouerimus, aut quot sint stellæ, aut quot sint grana, nō dico arenæ, sed tritici, aut quot poma pendeant in arbore? Ille nouit omnia, quia capilli nostri numerati sunt deo: sed alia est plenitudo scientiæ quam voluit hominem nosse. Ad legem dei pertinet scientia, quam te voluit habere. Et quis potest, forte dicas mihi, perfecte nosse legem, vt habeat in se plenitudinem scientiæ legis, & possit esse sedes dei? Noli turbari, breuiter tibi dicitur quid habeas, si vis habere plenitudinem scientiæ, & esse sedes dei: ait enim Apostolus, Plenitudo autem legis charitas. Quid ergo est? Perdidisti totam excusationem. Interroga cor tuum, vide vtrum habeat charitatem. Si est ibi charitas, est ibi plenitudo legis: iam in te habitat deus, sedes dei factus es. Irascantur populi. Quid facient irascentes populi ei qui factus est sedes dei? Qui contra te sæuiant attendis, qui in te sedeat non attendis. Cœlum factus es, & terram times? Dicit enim alio loco scriptura dominū deum nostrum dicere, cœlum mihi sedes est. Si ergo & tu habendo plenitudinem scientiæ, & habendo charitatem vtique sedes dei factus es, cœlum factus es. Non
Matth. 10.
Roma. 13.
Esaie. 66.

H enim hoc cœlum, quod oculis his nostris suspicimus, valde preciosum est deo. Cœlū dei, animæ sanctæ sunt: cœlum dei, mentes angelorum sunt, & omnes mentes seruorum eius. Ergo irascantur populi, commoueatur terra, quid facturi, aut quid factura sedi dei & cœlo, vbi sedet deus? *Dominus in Sion magnus, & excelsus est super omnes populos.* Dominus in Sion magnus & excelsus est. Ergo si obscurum tibi erat, quia dictum est, qui sedet super Cherubin, nesciebas quid est Cherubin, & forte tibi figurabas animo quandam cathedram cœlestē, ingentem, gemmatam, & ipsam dicebas Cherubin, carnali sensu volitans per phantasmata. Dictum est tibi, quia Cherubin plenitudo scientiæ est, & dictum est, quia plenitudo scientiæ, non cuiuslibet scientiæ, sed plenitudo scientiæ legis vtilis est homini. Et ne desperares de ipsa scientia legis, breuiter tibi dictum est, plenitudo legis est charitas. Habeto ergo charitatem in deum & in proximum, & eris sedes dei, pertinebis ad Cherubin. Sed si adhuc non intelligis, audi quid sequatur, Dominus in Sion magnus: quem tibi dixit super Cherubin, In Sion magnus est. Iam quære quid
Roma. 13.

I est Sion? Sion nouimus ciuitatem dei esse. Sion dicta est ciuitas quæ est Hierusalem, dicta autem ex interpretatione quadam nomen accipiens, quia Sion speculatio dicitur, id est, visio & contemplatio. Speculari enim prospicere est, vel conspicere, vel intendere vt videas. Est autem Sion omnis anima, si intendit videre lucem quæ videnda est. Nam si ad suam attenderit, tenebratur: si ad lucem illius attenderit, illuminatur. Quia tamen manifestum est Sion ciuitatem dei esse, quæ est ciuitas dei nisi sancta Ecclesia? Homines enim amantes se inuicem, & amantes deum suum qui in illis habitat, faciunt ciuitatem deo, quia lege quadam cimtas continetur. Lex ipsa eorum, charitas est, & ipsa charitas deus est: aperte enim scriptum est, Deus charitas est. Qui ergo plenus est charitate, plenus deo est: & multi pleni charitate, ciuitatem faciunt deo. Ista ciuitas dei vocatur Sion: ergo Ecclesia est Sion. In illa ergo est magnus deus, in illa esto, & non erit præter te deus. Cum autem fuerit in te deus, quia tu factus es de Sion, membrum de Sion, ciuis de Sion, pertinens ad societatem populi dei, excelsus in te erit deus super
1. Ioan. 4.

omnes populos. Super illos qui irascuntur, aut super illos qui irascebantur? Putatis enim quia tunc irascebantur, & modo non irascuntur? Irascebantur tunc, sed quia plures erant, aperte irascebantur: modo quia paucifacti sunt, occulte irascuntur. Interim fracta est audacia, fimetur & iracundia. Putatis enim fratres, quia illi quorum hesterno die organa concrepabant, non irascuntur de ieiuniis nostris? Non autem eis irascamur, sed pro eis ieiunemus: dixit enim nobis dominus deus noster qui sedet in nobis, ipse nobis mandauit vt oremus pro inimicis nostris, oremus pro persequentibus nos: & cum hoc facit Ecclesia, prope finiti sunt persecutores. Exaudita est enim cum hoc faceret, & exauditur cum hoc facit: præualebant malo suo, finiti sunt bono suo. Quomodo finiti sunt vultis nosse? Manducati sunt ab Ecclesia. Quæris illos in se & non inuenis, quære in ea quæ illos manducauit, & in visceribus eius inuenientur. Transeuntes enim ad Ecclesiam Christiani facti sunt, perierunt persecutores, creuerunt prædicatores. Ideo per dies festos ipsorum quia videmus eos qui relicti facti sunt insanire adhuc in voluntatibus suis malis & peruersis, rogamus pro illis deum, vt qui delectabiliter audiunt organum, delectabilius audiant vocē dei: non enim quod sonat sine ratione delectat aurem, & verbum dei nō delectat cor? Sed ideo pro illis oramus, quando diebus illorum festis nos ieiunamus, vt fiant sibi ipsi spectaculum: quando enim viderint se, displicebunt sibi: sed ideo non sibi displicēt, quia non se attendunt. Ebrius non sibi displicet, sed sobrio displicet. Da hominem qui iam iocundatur, in domino viuit, grauiter suspirat in illam pacem æternam quam illi promisit deus, & vide quia quando respexerit hominem saltantem ad organum, plus illum dolet insanientem, quàm phreneticum febrientem. Ergo si nouimus mala illorum, quia de ipsis malis & nos liberati sumus, doleamus illos: & si dolemus illos, oremus pro illis: & vt exaudiamur, ieiunemus pro illis. Non enim nos nostra ieiunia celebramus per dies festos illorum. Alia sunt ieiunia nostra quæ celebramus per dies paschæ futuros, per alia atque alia quæ solennia nobis sunt in Christo: per istos autem dies ad hoc ieiunamus, vt quando ipsi lætantur, nos pro illis gemamus. Lætitia enim sua admonent dolorem nostrum, & faciūt nos recordari quàm miseri sint adhuc. Sed quia videmus multos inde liberatos vbi & nos fuimus, nec de illis desperare debemus. Et si adhuc irascuntur, nos oremus: & si adhuc commouetur particula terræ quæ remansit, nos permaneamus in gemitu pro ipsis, vt & illis deus tribuat intellectum, & nobiscum audiant voces istas, de quibus modo gaudemus. Dominus in Sion magnus, & excelsus super omnes populos. *Confiteantur nomini tuo magno.* Ipsi omnes populi super quos magnus es in Sion, iam confiteantur nomini tuo magno. Paruum fuit nomen tuum quando irascebātur, factum est magnum, iam confiteantur. Quomodo dicimus paruum fuisse nomen Christi antequam præclare diffamaretur Christus quia nomen ipsius fama ipsius dicitur. Paruum nomen erat, iam modo nomē magnum factum est. Quæ gens est quæ non audiuit nomen Christi? Iam ergo magno nomini tuo confiteantur populi, qui ante paruo nomini tuo irascebantur. Confiteantur nomini tuo magno. Quare cōfiteantur? *Quoniam terribile & sanctum est.* Ipsum nomen tuum terribile & sanctū est. Sic prædicatur crucifixus, sic prædicatur humiliatus, sic prædicatur iudicatus, vt veniat & excelsus,
K
Matth. 5.
L
Ieiunium ante pascha.
M

A sus,veniat viuus in virtute,veniat vt iudicaturus. Mo-
do parcit populus blasphemantibus, quia patientia dei
Roma.2. ad pœnitentiã te adducit: non enim qui modo parcit,
semper habet parcere:aut qui modo prædicatur, vt ti-
meatur,non est venturus vt iudicet? Venturus est fra-
tres mei,venturus est,Timeamus illum,& sic viuamus
vt ad dexteram illius inueniamur. Venturus est enim
Matth.25. & iudicaturus,vt alios ponat ad sinistram,alios ad dex
teram. Et nõ illud facit ipse quomodocunque vt erret
forte in hominibus, vt qui ad dexteram ponendus est,
ad sinistram ponatur: aut qui ad sinistram debet stare,
errante deo ad dexterã ponatur. Non enim potest er-
rare,vt ibi ponat malũ, vbi ponere debet bonum: nec
ibi ponat bonum, vbi debet ponere malum. Si errare
non potest, nos erramus si non timemus: si autem ti-
muerimus modo,tunc quod timeamus nõ habebimus:
quoniam terribile & sanctum est. *Et honor regis iudiciũ diligit.* Sic ergo timeant eum populi vt corrigant se,
non quasi multum præsumentes de misericordia ipsi⁹,
dimittant se,& male viuant: diligit enim misericor-
diam,sed diligit & iudiciũ. Quæ est misericordia? Vt
B modo prædicet tibi veritatem, vt modo clamet ad te
vt cõuertaris. Parua misericordia est,quia vixisti in ma-
lis factis, & adhuc non te tulit cum peccares? Vt cre-
dẽti ignosceret peccata tua,parua misericordia est? Pu
tas quia sic semper erit misericordia vt neminem pu-
niat? Noli sic putare, terribile & sanctum nomen eius,
& honor regis iudicium diligit. Iniustum est enim iu-
dicium,& omnino non est iudicium, nisi merita red-
2.Corin 5. dantur sua vnicuiq; quemadmodum quisque gessit in
corpore,siue bonum,siue malum: & honor regis iudi-
ciũ diligit. Ergo timeamus, ergo faciamus iustitiã, er-
go faciamus æquitatem. Sed quis facit æquitatem? quis
facit iustitiam? Homo peccator,homo iniquus,homo
peruersus,homo auersus à luce veritatis? Quid debet fa
cere homo? Conuertere se tantum ad deum, vt ipse in
illo formet æquitatem, quam ipse formare non potest,
sed deformare. Idoneus est homo ad vulnerãdum se,
nunquid idoneus est ad sanandum se? Quando vult æ-
grotat,non quãdo vult surgit. Si vult viuat intemperã-
ter vel in frigore vel in calore, eo die ægrotat quo vo-
C luerit. Cum autem viuẽdo intemperanter cœperit æ-
†al. Qui ægrotauit. grotare,surgat quãdo vult. Quieuit † quãdo voluit,sur
gat si potest quando vult. Vt iaceret ægrotus intempe-
rantiam suam habuit necessariam, vt surgat autem ne-
cessariam habet artificis medicinã. Sic ergo vt peccet
homo,ipse sibi sufficit ad peccandũ: vt iustificetur non
sibi sufficit, nisi ab illo iustificetur, qui solus est iustus.
Vt ergo se illi homines dent formandos ad iustitiam,
cũ terruisset populos psalmus iste & dixisset, Confiteã-
tur nomini tuo magno: quoniam terribile & sanctum
est,& honor regis iudiciũ diligit: veluti quærentes iam
populos territos quomodo iusti viuere debeant, quia
in seipsis non possunt habere iustitiam,commendauit
illis & plasmatorem iustitiæ illorũ, & secutus ait, *Tu parasti æquitatem, iustitiam & iudicium in Iacob tu fecisti.* De-
bemus enim & nos habere iudicium, debemus habere
iustitiam: sed ille in nobis facit iudicium & iustitiam,
qui nos fecit in quibus faceret. Quomodo & nos debe-
mus habere iudicium & iustitiam? Iudiciũ habes quan-
do discernis malum à bono: iustitiam autem quando
sequeris bonum,& declinas à malo. Discernendo iudi
cium habes,faciendo iustitiam habes. Declina à malo,
Psal.36. ait,& fac bonum,quære pacem & persequere eam. Pri-
mo debes habere iudicium,& postea iustitiam. Quod

iudicium? Vt primo iudices,quid sit malum,& quid sit D
bonum. Et quam iustitiam? Declines à malo, & facies
bonum: hoc autem nõ à te habebis, quia vide quid di-
xit, Iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti. *Exaltate dominum deum nostrum.* Vere exaltate,bene exaltate. Lau-
demus & exaltemus illum qui fecit ipsam iustitiam,
quam habemus ipse in nobis fecit. Quis enim in nobis
fecit ipsam iustitiam,nisi qui nos iustificauit? De Chri-
sto autem dictum est, qui iustificat impium. Nos ergo Roma.4.
impij, ille iustificator, quando & ipsam iustitiam ipse
in nobis fecit, qua illi placeamus, vt ad dexteram nos
ponat & non ad sinistram, vt dicat ad dexteram posi-
tis, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ quod
vobis paratum est ab initio mundi: non autem ponat
ad sinistram inter eos quibus dicturus est, Ite in ignem Matth.25.
æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Qui in Concor.2.
nobis coronaturus est nõ merita nostra, sed dona sua, sen.dis.27.
quantum debet exaltari? Exaltate dominum deum no- ex muneri-
strum. *Et adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.* bus.
Quid habemus adorare? Scabellum pedum eius. Sup-
pedaneum dicitur scabellum. Quod dicunt Græci
ὑποπόδιον, dixerunt Latini scabellum: & alij dixerũt E
suppedaneum. Sed videte fratres, quid nos iubeat a-
dorare. Alio loco scriptura dicit, Cœlum mihi sedes Esa.66.
est,terra autem scabellum pedum meorum. Ergo terrã
nos iubet adorare quia dixit alio loco,quòd sit scabel- Matth.5.
lum pedum dei? Et quomodo adorabimus terram, cũ
dicat aperte scriptura, Dominum deum tuum adora- Deute.6.
bis: & hic dicit, Adorate scabellum pedum eius? Expo- Matth.4.
nens autem mihi quid sit scabellum pedum eius,dicit,
Terra autem scabellum pedum meorũ. Anceps factus
sum, timeo adorare terram, ne damnet me qui fecit
cœlum & terram. Rursum timeo non adorare scabel-
lum pedũ domini mei,quia psalmus mihi dicit, Ado-
rate scabellum pedum eius. Quæro quid sit scabellum
pedum eius, & dicit mihi scriptura, Terra scabellum
pedum meorum. Fluctuans cõuerto me ad Christum,
quia ipsum quæro hic, & inuenio quomodo sine im-
pietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabel-
lum pedum eius. Suscepit enim de terra terram, quia
caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. 3.sẽ.dis.9.
Et quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem ca.aliis aũt
nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem in fine.
illam carnem manducat nisi prius adorauerit, inuen- F
tum est quemadmodum adoretur tale scabellum pe- Luca.1.
dum domini,& nõ solũ non peccemus adorãdo, sed Ioan.6.
peccemus non adorãdo. Nunquid autem caro viuifi- De Conse.
cat? Ipse dominus dixit, cum de ipsa commendatione dist.2.cap.
eiusdem terræ loqueretur, Spiritus est qui viuificat, ca- Accesserũt
ro autem nihil prodest. Ideo & ad terrã quamlibet cũ Ioan.6.
te inclinas atque prosternis, non quasi terram intuea-
ris,sed illum sanctum cuius pedum scabellum est quod
adoras,ꝓpter ipsum enim adoras: ideo & hic subiecit,
Adorate scabellũ pedũ eius,quoniam sanctũ est. Quis
sanctus est? In cuius amore adoras scabellũ pedũ eius.
Et cum adoras illum, ne cogitatione remaneas in car-
ne,& à spiritu non viuificeris: spiritus enim, inquit, vi- Ibidem.
uificat,caro autem nihil prodest. Tunc autem quando
hoc dominus cõmẽdauit,de carne sua locutus erat: &
dixerat,Nisi quis manducauerit carnẽ meã,non habe-
bit in se vitam æternã. Scãdalizati sunt quidã discipu-
li eius,septuaginta fermè, & dixerũt, Durus est hic ser-
mo,quis potest hoc intelligere? Et recesserunt ab eo,& Ibidem.
amplius cum eo nõ ambulauerunt. Durum illis visum
est quod ait,Nisi quis manducauerit carnem meã,non

G habebit vitam æternam:acceperunt illud stulte,carnaliter illud cogitauerũt,& putauerunt quod præcisurus esset dominus particulas quasdã de corpore suo,& daturus illis,& dixerunt,Durus est hic sermo . Ipsi erant duri,non sermo.Etenim si duri nõ essent, sed mites essent,dicerent sibi,Non sine causa dicit hoc,nisi quia est ibi aliquod sacramentum latens: manerent cum eo lenes,non duri,& discerent ab illo, quod illis discedẽtibus qui remanserunt didicerunt.Nam cũ remansissent cum illo discipuli duodecim,illis recedẽtibus,suggesserunt illi tanquam dolentes illorum mortem,ꝙ scandalizati sunt in verbo eius,& recesserũt. Ille autem in- *Ioan. 6.* struxit eos,& ait illis,Spiritus est qui viuificat,caro autẽ nihil prodest.Verba quę locutus sum vobis,spiritus est & vita. Spiritaliter intelligite quod locutus sum . Non hoc corpus quod videtis mãducaturi estis, & bibituri illum sanguinem,quem fusuri sunt, qui me crucifigẽt. Sacramẽtum aliquod vobis commendaui , spiritaliter intellectum viuificabit vos:Et si necesse est illud visibiliter celebrari,oportet tamen inuisibiliter intelligi.Exaltate dominũ deum nostrum , & adorate scabellum H pedum eius,quoniam sanctum est. *Moyses & Aaron in sacerdotibus eius,& Samuel in his qui inuocant nomen eius , Inuocabant dominum, & ipse exaudiebat eos, in columna nubis loquebatur ad eos.* Isti antiqui Moyses, & Aaron, & Samuël serui dei magni apud antiquos. Nostis quia Moyses eduxit in virtute dei populum Israël ex Aegypto per ru- *Exod. 14.* brum mare,& duxit in eremo, & quanta mirabilia fecerit in illo tempore deus per manum Moysi, nouerũt omnes qui istas scripturas libenter audiunt in Ecclesia, vel apud se legunt,vel quoquo modo didicerunt. Aa- *Exod. 28.* ron frater ipsius fuit quem ordinauit etiam sacerdotẽ: & ibi quidẽ nõ videtur sacerdos esse,nisi Aaron.Aperte enim in illis literis Aaron nominatur sacerdos dei: de Moyse non ibi dicitur quòd sacerdos erat : sed si hoc non erat, quid erat?Nunquid maior sacerdote esse poterat ? Exprimat Psalmus iste, quia & ipse sacerdos erat, Moyses & Aaron in sacerdotibus eius . Ergo erant illi domini sacerdotes . Postea Samuël iam in li- *1. Reg. 16.* bro Regnorum legitur.Iste est Samuël temporibus Dauid:nam & ipse vnxit sanctum Dauid . Samuël ab initio ætatis suæ in templo creuit . Mater eius sterilis fuit, I volens habere filium,orauit ad dominum cum gemitu magno,& petens vt daret ei deus filium: ostendit quia non carnaliter habere voluit quem natum illi dedit, qui eum esse voluit: vouit enim eum domino deo, & ait,Si mihi masculus natus fuerit,templo tuo seruiet:& ita fecit,Natus sanctus Samuël fuit apud matrem tempore lactis,mox vt eum ablactauit,dedit in templũ, vt ibi cresceret,ibi roboraretur in spiritu, ibi deo seruiret. Factus est Samuël sacerdos magnus, sacerdos sanctus illo tempore,Cõmemorat istos, & per istos omnes sanctos nos vult intelligere.Quare autem hic illos nominauit?Quoniam diximus Christum hic nos debere intelligere:aduertat sanctitas vestra:dixit superius, Exaltate dominum deum nostrum, & adorate scabellũ pedum eius,quoniam sanctum est,commendás quendã, id est,dominum nostrum Iesum Christũ, cuius scabellum pedum adorandum est,quia carnem assumpsit, in qua appareret generi humano, & volens nobis ostendere & antiquos patres ipsum prædicasse, quia ipse est verus sacerdos dominus noster Iesus Christus, cõmemorauit istos:quia in colũna nobis loquebatur ad eos deus.Quid est in columna nubis?Loquebatur per figuras.Si enim in quadam nubecula loquebatur, obscura illa dicta nescio quem manifestum præsignabant . Ille K autem nescio quis, iam non est nescio quis, quia scitur à nobis,domin⁹ noster Iesus Christus.Moyses & Aarõ in sacerdotibus eius, & Samuël inter eos qui inuocant nomen eius. Inuocabant dominum & ipse exaudiebat eos,in colũna nubis loquebatur ad eos. Qui primo loquebatur in colũna nubis, ipse nobis locutus est in scabello pedũ suorum,id est, in terra assumpta carne, vnde adoramus scabellum pedum eius , quoniam sanctũ est.Ipse de nube loquebatur, quod tunc non intelligebatur:locutus est in scabello pedum suorum, & intellecta sunt verba nubis eius.In columna nubis eius loquebatur ad eos.Attendamus ergo fratres , videte quos & quales sanctos nominauerit. *Custodiebãt testimonia eius, & præcepta eius quæ dedit eis.* Custodiebant certe , Intendite . Custodiebant testimonia eius , & præcepta eius quæ dedit eis . Hoc dicit, & negari non potest. Nihil ne habebant peccati ? Quomodo ? Quando custodiebant præcepta eius, custodiebant testimonia eius . Videte quales nos velit formari, ne quasi de perfecta iustitia præsumamus.Ecce Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuël in his qui inuocant nomen eius, L ad quos de colũna nubis loquebatur . Iam aperte illos exaudiebat, qui custodiebant testimonia eius , & præcepta eius quæ dedit eis. *Domine*, inquit, *deus noster tu exaudisti eos, deus tu propitius fuisti illis.* Propitius non dicitur deus, nisi peccatis : quando dat veniam tunc dicitur propitius . Et quid habebat in istis quod vindicaret vt esset propitius? Ignoscendo propitius fuerat, propitius erat donando peccata , propitius fuerat & vindicando . Quid enim sequitur ? Tu propitius fuisti illis. *Et vindicans in omnes affectiones eorum.* Etiã vindicans propitius fuisti: non solum donans peccata,sed etiam vindicans propitius fuisti . Videte fratres mei, quid hic commendauit aduertite : illi deus irascitur, quem peccantem non flagellat . Nam cui vere propitius est, non solum donat peccata ne noceant ad futurum seculum , sed etiam castigat , ne semper peccare delectet . Agite fratres , quomodo in illis vindicatum est si quæramus , aderit dominus vt dicam . Quæramus enim tres istas personas , Moysen, Aaron, & Samuëlem , & quomodo in eis vindicatum sit , quia dixit,Vindicans in omnes affectiones eorum. Vtique eas M affectiones dicens eorum , quas dominus nouerat in cordibus eorum,quas homines non nouerant.Etenim sine querela hominũ versabantur in medio plebis dei. Sed quid dicimus,quia Moyses habuit primam vitam fortasse peccatricem ? Nam & percusso homine, fugit *Exod. 2.* de Aegypto.Habuit & Aaron primam vitam quæ displiceret deo : nam ipse insanienti populo & quærenti *Exod. 32.* idolum,permisit vt fieret, & factũ est populo dei idolum quod adoraret . Samuël quid fecit infans ad tem- *1. Reg. 1. & 3.* plum datus?Omnes ætates suas inter sancta sacramenta dei peregit, ab ineunte ætate famulus dei. Nihil vnquam dictum est de Samuële,nihil ab hominibus.Nouerat ibi forte de⁹ aliquid quod purgaret:quia & quod perfectum iam videtur hominibus , illius perfectioni adhuc imperfectum est.Pleraque faciunt artifices,& ostendunt imperitis , & cum iam iudicauerint imperiti esse perfecta , expoliunt illa artifices qui nouerunt adhuc quid illis desit,vt mirentur homines tantam expoliationem rebus accidisse,quas iam perfectas pronunciauerunt.Fit hoc & in ædificiis,& in picturis, & in vestibus,& propè in omni genere artium.Primo iudicãt illud iam quasi perfectum esse,vt oculi eorum amplius

nihil

A nihil desiderent. Sed aliud iudicat oculus imperitus, aliud iudicat artificis regula. Sic & illi sancti versabantur ante oculos dei, tanquam sine culpa, tanquã perfecti, tanquam angeli: nouerat autem quid illis deesset, qui vindicabat in omnes affectiones eorũ. Vindicabat autẽ non irascens, sed propitius, ad hoc vindicabat vt perficeret cœptũ, nõ vt dãnaret eiectũ. Vindicans ergo in omnes affectiones eorũ erat deus. Quomodo vindicauit in Samuële? vbi est vindicta ipsa? Hoc dico, vt nouerint Christiani qui iam hinc cognouerunt Christum, ad quos venit in scabello pedum suorũ, quos ita dilexit, pro quibus sanguinem fudit, nouerint quomodo vapulent, cum multũ profecerint. Quærimus vindictam in Moyse, propè nullã habet, nisi quod ad extremum ait illi deus, Ascende in montem & morere: *Deute.32.* ait seni, morere. Iam peregerat ætates suas, nunquid nunquam erat moriturus? Qualis illa vindicta? Ostendit ibi vindictam suã, vt diceret, Non intrabis in terram promissionis, quã intraturus erat populus. Quandam figuram quorundã gerebat Moyses. Nam qui in B regnum cœlorum intrauit, magna illi pœna erat ad terram illam non venire, quæ ad tempus erat promissa, vt vmbram ostenderet & transiret? Nónne multi perfidi intrauerunt in illam terram? nónne in illa terra viuentes multa mala fecerunt, & deum offenderunt? nónne & idololatriam secuti sunt in illa terra? Magnum erat non dedisse terram istam Moysi? Sed Moyses voluit gestare figuram eorum qui sub lege erant, quia per Moysen data est lex, & ostendit eos qui sub lege esse vellent, & sub gratia esse nollent, non intraturos in terram promissionis. Ergo illud quod dictum est Moysi figura erat, non pœna. Seni mors quæ pœna? Non intrare in illam terram quæ pœna, quò intrauerunt indigni? De Aaron autem quod dictum est, Mor- *Nume.20.* tuus est & ipse senex, filij sui successerũt ei in sacerdotio: filius eius postea sacerdotium administrauit. Quo- *1.Reg.8.& 25.* modo & in istum vindicauit? Samuël & ipse sanctus senex mortuus est, relictis filiis successoribus suis. Quid est quod in illis vindicatum est quæro, & secundum homines non inuenio: secundum autem quod scio pati seruos dei, quotidie in illos vindicabatur. Legite & videte vindictas, sed qui proficitis: forte vindictas quo C tidie patiebantur, populos contradicẽtes, quotidie patiebantur inique viuentes, & inter illos viuere cogebantur, quorum vitam quotidie reprehendebant. Hæc erat vindicta: Nondum proficit cui parua est. Tantum te enim torquet iniustitia aliena, quantum recesseris à tua. Cum enim fueris frumentum, id est, herba bona de semine bono, semine filius regni, cum cœperis fructũ dare, tunc tibi apparebunt zizania: cum enim creuisset herba & fructum fecisset, tunc apparuerũt zizania. Cum cœperint apparere zizania, videbis te inter malos. Velle habes quasi separari à te malos, & separare ab Ecclesia omnes malos, respondebit tibi domini sentẽ- *Matth.13.* tia, Sinite vtraque crescere vsque ad messem, ne forte cum vultis eradicare zizania, eradicetis simul & triticum: ex sententia domini necesse erit parcere zizaniis, ex conditione serui necesse erit viuere inter zizania. Separare ea non potes, tolerare tibi necesse est. Vide quãtas plagas in corde patiaris, qui corpore & corde integro inter malos versaris. Probabitis quicunque profeceritis, probabitis quicunque iam proficitis. Toleranda sunt ergo ista, & forte hoc pertinet ad illud: *Luca.12.* Seruus qui nouit voluntatem domini sui, & non facit digna, plagis vapulabit multis. In multis enim quantũ

nobis innotescit voluntas dei, etiam reatus noster in- D notescit nobis: & quanto ille nobis innotescit, tanto plus imus in fletus & lachrymas. Videmus enim quàm sit iustum quod de nobis exigat deus, in quanta adhuc imperfectione iaceamus, & fit in nobis quod dictum est, Qui apponit scientiã, aponit dolorem. Ecce abun- *Eccles.1.* det in te charitas, & plus dolebis peccantem. Quãto in te maior charitas est, tanto amplius te torquebit, quem toleras, non torquebit tanquam irascentem illi, sed tãquam dolentem pro illo. Vide Paulum Apostolũ quid patiebatur. Vidit quis quid patiebat̃, præter illa, inquit, quæ extrinsecus sunt. Dixit enim multa quæ patieba- *2.Corin.11.* tur, & cœpit dicere interiora, præter illa quæ extrinsecus erant, quæ patiebatur à malis persecutoribus Christi, incursus in me quotidianus, sollicitudo omniũ Ecclesiarũ. Et vide qualis sollicitudo, quàm paterna, q̃ materna. Videte quomodo cædebatur, vt vindicaretur in omnes affectiones eius. Dicemus affectiones eius in quas vindicabat deus, Quis infirmatur, inquit, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? quanto maior charitas, tanto maiores plagæ de peccatis alienis. Acceperat quidem ille & stimulum carnis E angelum satanę, a quo colaphizaretur. Ecce quomodo propitius erat deus vindicans in omnes affectiones eius. Quæ sunt affectiones in quas sic vindicat? Ipse exposuit, ipse dixit: In magnitudine, inquit, reuelationum *2.Corin.12.* ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ qui me colaphizet. Tam perfectus erat, vt tamen timendum esset ne extolleretur: nam non poneret deus medicamentum, vbi vulnus nõ esset. Et rogauit vt tolleretur, æger ille rogauit vt auferretur medicamen. Propter quod ter dominũ rogaui, inquit, vt auferret eum à me, id est, stimulum carnis à quo colaphizabatur, aliquẽ forte dolorẽ corporis. Rogaui, inquit, *Ibidem.* vt auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Nã virtus in infirmitate perficitur. Ego noui quẽ curo, nõ mihi det qui ægrotat consilium: Tanquã emplastrum mordax vrit te, sed sanat te. Rogat medicũ, vt tollat emplastrum, & nõ tollit nisi cum fuerit sanatum quò posuerat. Virtus in infirmitate perficitur. Ergo fratres quicunque in Christo proficimus, non nos putemus sine flagello profecturos: † quia quamtũlibet *† al. futuros* proficiamus, nouit ipse peccata nostra, aliquãdo & no- F bis ostendit illa, & videmus & nos peccata nostra. Et cum inter tales homines versari cœperimus, vt iam homines quod in nobis reprehendant non inueniant, reprehendit ille adhuc qui nouit omnia, & vindicat in omnes affectiones, quia propitius est nobis. Nam si nõ vindicet & deserat, perimus. Deus tu propitius fuisti illis, & vindicans in omnes affectiones eorum. *Exaltate dominum deum nostrum.* Iterum exaltemus illum, quia bonus est: & cum fuerit, quomodo laudandus est, quomodo exaltãdus est? Tu potes hoc exhibere filio tuo, & deus non potest? Non enim bonus es quãdo blandiris filio tuo, & malus cum cædis filium tuum? Et cum blãdiris, pater es: & cum cædis, pater es. Ideo blandiris ne deficiat: ideo cædis, ne pereat. Exaltate dominum deum nostrum. *Et adorate in monte sancto eius, quoniam sanctus dominus deus noster.* Quomodo superiùs dixit, exaltate dominum deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est: intelleximus quid sit adorare scabellum pedum eius: sic & modo post exaltationem domini nostri Iesu Christi, ne quis illum præter montem eius exaltet, commendauit & montem ipsius. Mons ipsius qui est? Legimus alibi de

G hoc monte, quia lapis fuit præcisus de monte sine ma-
nibus, & confregit omnia regna terræ, & creuit lapis
Danie. 2. ipse. Danielis visio est ista quam narro. Creuit lapis iste
qui præcisus est de monte sine manibus, & factus est,
inquit, mõs magnus, ita vt impleret vniuersam faciem
terræ. In ipso monte magno adoremus, si exaudiri vo-
lumus. Hæretici non adorant in isto monte, quia mõs
iste impleuit vniuersam faciem terræ: hæserunt in par-
te, & totum amiserunt. Si agnoscant Ecclesiam catho-
licam adorabunt in isto monte nobiscum. Etenim la-
pis ille qui præcisus est de monte sine manibus iam vi-
demus quantum creuerit, & quãtas regiones terræ oc-
cupauerit, & vsque ad quas gentes peruenerit. Quid est
mons vnde præcisus est lapis sine manibus? Regnum
Iudæorum. Primo quòd colebãt vnũ deum, inde præ-
Psal. 117. cisus est lapis ille dominus noster Iesus Christus: ipse
dictus est lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic
factus est in caput anguli. Lapis iste præcisus de monte
sine manibus, confregit omnia regna terrarum. Vide-
mus confracta ab illo lapide omnia regna terræ. Quæ
erant omnia regna terræ? Regna idolorum, regna dæ-
moniorum fracta sunt. Regnabat Saturnus in multis
H hominibus. Vbi est regnum eius? Regnabat Mercurius
in multis hominibus: vbi est regnum eius? Fractum est,
redacti sunt illi in regnum Christi, in quibus ille re-
gnabat. Regnum Veneris quale erat Carthagini, vbi
nunc est regnum cœleste? Lapis ille fregit omnia re-
gna terrarum, lapis præcisus de monte sine manibus.
Quid est præcisus de monte sine manibus? Natus de
gente Iudæorum sine opere hominum. Omnes enim
qui nascuntur, de opere maritali nascuntur, ille de vir-
gine natus, sine manibus natus est: per manus enim o-
pus humanum significatur, quò manus humanæ nõ ac
cesserunt, vbi maritalis amplexus non fuit, fœtus tamẽ
fuit. Natus est ergo de monte sine manibus lapis ille,
creuit, & crescendo fregit omnia regna terrarum. Fa-
ctus est autem mons magnus, & impleuit vniuersam fa
ciem terræ. Hæc est Ecclesia catholica, cui vos com-
municare gaudete. Illi autẽ qui non communicant ei,
quia præter ipsum montem adorant & laudãt deum,
non exaudiuntur ad vitam æternam, & si ad quædam
temporalia exaudiantur. Non sibi ergo blandiantur,
quia eos in quibusdam exaudit deus: nam & paganos
I exaudit in quibusdam. Nonne clamant pagani ad de-
um, & pluit? Quare? quia facit solem suum oriri super
bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Noli er
Matth. 5. go gloriari pagane, quia te clamãte ad deum, pluit de-
us, qui super iustos & iniustos pluit. Audiuit te ad tem-
poralia, non te audit ad æterna, nisi in monte sancto
eius adoraueris. Adorate dominum in monte sancto
eius, quoniã sanctus est dominus deus noster. Hæc de
psalmo sufficiant charitati vestræ, quantum dominus
donauit locuti sumus. Ecce quicquid loquimur in no-
mine dei, quoniam dei est loquẽtis per nos, imber dei
est, videte vos qualis terra sitis. Nam quando pluuia ve
nit super terram, si bona terra est, fructus bonos parit:
nam si mala terra est spinas parit: pluuia tamen dulcis
est, & super fructus & super spinas. Qui istis verbis au-
ditis, peior factus fuerit, & spinas de pluuia generaue-
rit, ignem speret, pluuiam non accuset. Qui autem me-
lior factus fuerit, & fruges de bona terra generauerit,
horreum speret, pluuiam laudet. Aut quid sunt nubes,
aut quid est pluuia, nisi dei misericordia omnia facien-
tis circa eos quos diligit, & quibus donauit vt ab eis
diligatur.

In Psalmum XCIX. Enarratio. K

PSALMVM fratres cum cantaretur audistis,
breuis est, nec obscurus: quasi securitatem de-
derim ne laborem timeatis. Videamus tamen
attentius, & quanto liberius, tanto diligentius quid sibi
velint ea ipsa quæ aperte sonant, vt quantum dominus
donare dignatur, spiritaliter ĩtelligatur. Vox dei quo-
libet organo sonans, tamen vox dei: neque enim dele-
ctat aures eius, nisi vox eius. Nam & nos cũ loquimur,
tunc eum delectamus, cũ ipse deus nobis loquitur. Psal
mus in confessione sic inscribitur. Hic est titulus eius,
Psalmus in confessione. Pauci versus sunt, magnarum
rerũ grauidi: pariant semina in cordibus vestris, vt pa-
retur horreum messis dominicæ. Psalmus iste in con-
fessione hoc nobis iubet, ad hoc nos hortatur, vt iubi-
lemus deo. Nec hortatur velut aliquẽ vnum angulum
terræ, aut vnã aliquã habitationẽ, congregationemve
hominũ, sed quia vbiq; nouit se seminasse benedictio-
nem, vndiq; exigit iubilationẽ. Iubilate ergo deo vni-
uersa terra. Nunquid modo vocem meam audiuit vni
uersa terra? Et tamen hanc vocẽ audiuit vniuersa terra?
Iam iubilat domino vniuersa terra, & quod adhuc nõ
iubilat, iubilabit. Pertendens enim benedictio incipiẽ- L
te Ecclesia ab Hierusalem per omnes gentes, impie- Lucæ. 24.
tatem vbiq; prosternit, pietatẽ vbiq; construit: & mixti
sunt boni malis, & mali per omnẽ terrã, & boni per o-
mnem terrã. In malis murmurat omnis terra, in bonis
iubilat omnis terra. Quid est ergo iubilare? Multũ enim
nos attentos facit hoc verbũ, & præsentis psalmi titu-
lus, quia inscribitur in confessione. Quid est, in confes
sione iubilare? Et alterius cuiusdã psalmi sententia est
dicẽtis, Beatus populus qui intelligit iubilationẽ. Pro- Psal. 88.
fecto magnũ aliquid est hoc, quod intellectũ nos bea-
tos facit. Dominus ergo deus noster beatificator homi
num, det mihi intelligere quod dicã, det vobis intel-
ligere quod auditis, Beatus populus qui intelligit iubi-
lationẽ. Curramus ergo ad hanc beatitudinem, intelli-
gamus iubilationẽ, non eam sine intellectu fundamus.
Quid opus est iubilare, & non obtemperare huic psal-
mo dicenti, Iubilate deo omnis terra, & non intellige-
re iubilationẽ vt vox nostra sola iubilet, & cor non iu-
bilet? Sonus enim cordis, intellectus est. Quod nostis, di-
cturus sum. Qui iubilat non verba dicit, sed sonus qui-
dam est lætitiæ sine verbis. Vox est enim animi diffusi M
lætitia, quantum potest exprimentis affectum, nõ sen-
sum comprehendentis. Gaudens homo in exultatione
sua, ex verbis quibusdam quæ nõ possunt dici & intel-
ligi, erumpit in vocem quandam exultationis sine ver
bis, ita vt appareat cum ipsa voce gaudere quidem, sed
quasi repletum nimio gaudio nõ posse verbis explica-
re quod gaudet. Animaduertite hoc in eis qui cantant
etiam non honeste. Non enim talis erit iubilatio no-
stra, qualis illorum est: nos enim in iustificatione iubi-
lare debemus, illi autem iubilant in iniquitate. Itaque
nos in confessione, illi in confusione. Tamen vt hoc
quod dico intelligatis, imò recordemini rem cogni-
tam, maximè iubilant qui aliquid in agris operantur.
Copia fructuum, iocũdati, vel messores, vel vindemia-
tores, vel aliquos fructus metentes, & in ipsa fœcundi-
tate terræ & feracitate gaudentes exultando cantant,
& inter cantica quæ verbis enunciant, inserunt voces
quasdam sine verbis in elatione exultantis animi, &
hæc vocatur iubilatio. Si quis forte propterea non re-
cognoscit quia nunquam aduertit, aduertat de cætero.
Atque vtinã non inueniat quod aduertat, ne deus in-
ueniat.

A ueniat quos euertat. Sed tamen quia nō quiescunt oasci spiox, in male exultantibus aduertamus iubilationē improbandā, & offeramus deo iubilationem coronādam. Quando ergo nos iubilamus? quando laudamus quod dici nō potest. Attēdimus enim vniuersam creaturam, terrā, mare, & cœlum, & omnia quæ in eis sunt. Attendimus singula habere origines & causas suas, seminum vim, nascendi ordinē, permanendi modū, intercidendi decessum, currere volumina seculorū, sine vlla perturbatione stellas volui quodāmodo ab oriente in occidentem, peragere cursus annorū, videmus dimensiones mensium, distensiones horarum, in his omnibus nescio quid inuisibile quod spirit vel anima dicitur, inesse omnibus animātibus ad appetendam voluptatem fugiendamq; molestiā, ad conseruandā incolumitatem suā vestigium quoddā vnitatis, inesse etiā homini cōmune quiddam cū angelis dei, non cum pecoribus, sicut esse, viuere, audire, videre & cætera, sed quod intelligat deum quod ad mentē proprie pertineat, quod sicut oculus albū & nigrū, ita æquitatem iniquitatē; discernat. In hac tota consyderatione creaturæ quā nominare vtcūq; & percurrere potuimus, interroget se anima, quis fecit hæc omnia? quis creauit hæc? quis teipsam? Quid sunt ista quæ consyderas? quid tu qui cōsyderas? Quis ille qui fecit consyderāda & cōsyderantē? quis est iste? Dic illū, vt dicas illū, cogita illū. Potes enim aliquid cogitare, & forte nō potes dicere: nullo modo autē poteris dicere, quod nō potueris cogitare. Ergo cogita illum prius quàm dicas illū: vt cogites illum, accede ad illū. Quod enim vis bene videre vt habeas quod loquaris, accedis vt inspicias, ne forte vidēdo longè fallaris. Sed vt oculis ista corpora, sic ille mēte cōspicitur, corde attēditur & videtur. Et vbi est cor vnde ille videatur? Beati, ait, mūdicordes, quoniam ipsi deum videbunt. Audio, credo, vt possum intelligo corde videri deū, nec posse nisi mundo corde cōspici: sed audio aliam scripturā, Quis gloriabitur castum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se esse à peccato? Attendi ergo vniuersam creaturā quantum potui, corporalem animaduerti in cœlo & in terra, spiritalem autem in meipso qui loquor, qui membra vegeto, qui vocem intendo, qui linguā moueo, qui verba pronuncio, sensusq; discerno. Et quādo cōprehendo me in me? Vnde ergo possum quod supra me pmittitur? Tamen cordi humano visio dei, & inde dicitur quædam operatio mundādi cordis, hoc dicitur à scriptura, Para vnde videas quod amas, antequam videas. Audito enim deo & nomine eius, cui nō dulce est quod audit, nisi impio multum remoto, multo longe facto? Quoniā ecce, inquit, qui longe faciunt se à te, peribūt: sequitur, Perdidisti omnē qui fornicatur abs te. Nobis autem quid? Quia illi longe, & ideo in tenebris, & ita sauciatis oculis in tenebris, vt lumen non solū non desyderent, sed etiam perhorrescāt, nobis in longinquo inuentis quid dicitur? Accedite ad deum & illuminamini. Vt autem accedas & illumineris, displiceant tibi tenebræ tuæ: damna quod es, vt merearis esse quod nō es. Es iniquus, esse debes iustus. Nunquam iustitiā percepturus es, si adhuc tibi placet iniquitas. Cōtere illam in corde tuo & munda, expelle illam de corde tuo, vbi vult habitare quam vis videre. Accedit ergo vtcunque anima humana interior hom[illegible] reatus ad imaginē dei, qui creatus est ad imaginem dei, qui tanto erat longe factus, quanto ierat in dissimilitudinem. Nō enim locorum interuallis acceditur ad deū, aut receditur à

Matth. 5.
Prouer. 20.
Psal. 72.
Psal. 33.
Gene. 1.

deo dissimilis factus, lōge recessisti: similis factus, proxime accedis. Vide quomodo nos vult accedere dominus, faciens primo similes vt accedamus. Estote, ait, sicut pater vester qui in cœlis est, qui solē suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Disce diligere inimicum, si vis cauere inimicum. Inquantum autem in te charitas crescit, efficiens te & reuocans te ad similitudinem dei, pertendit vsque ad inimicos, vt sis ei similis qui facit solem suū oriri non super bonos tātū, sed super bonos & malos, & pluit nō super iustos tantum, sed super iustos & iniustos. Quantum accedis ad similitudinem, tantum proficis in charitate, & tanto incipis sentire deum. Et quem sentis? qui venit ad te, an ad quem tu redis? Nam ille nunquā discessit à te. Recedit à te deus, cum tu recedis à deo. Præsentia sunt cæcis omnia sicut videntibus, vno loco stans cæcus & videns, hisdem formis rerum vterque circunfunditur. Ille est præsens rebus, ille absens. Ex duobus vno loco stantibus, vnus est præsens, alius absens, non rebus ipsis ad alterum accedentibus, & ab altero recedentibus, sed propter dissimilitudinem oculorum suorum. Ille qui cæcus dicitur, quia extinctū est ibi quod contemplari solet luce cuncta vestientē, frustra est præsens rebus quas non videt, imò rectius absens quàm præsens dicitur. Vbi enim non est sensus eius, rectè dicitur absens: hoc est enim absentem esse, sensu abesse. Sic & deus præsens est, vbique totus est. Sapientia eius attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Quod autem deus pater, hoc verbum eius, & sapientia eius: lux de luce, deus de deo. Quid ergo optas videre? Non est à te longè quod vis videre, Apostolus dicit equidem nō longe positum ab vnoquoque nostrum: in ipso enim viuimus & mouemur & sumus. Quanta ergo miseria est longe esse ab eo qui vbique est? Esto ergo similis pietate, & diligens cogitatione, quoniā inuisibilia eius per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Ea quæ facta sunt intuere, mirare, quære authorē. Si dissimilis sis repelleris: si similis, exultabis: & cum accedere cœperis similis, & præsentem dicere deum, quantum in te charitas crescit, quia & charitas deus est, senties quiddā quod dicebas & non dicebas. Ante enim quàm sentires, dicere te putas deum, incipis sentire, & ibi sentis dici non posse quod sentis. Cum autem ibi didiceris dici non posse quod sentis, tacebis, non laudabis? Ergo mutus eris in laudibus dei, & gratiarum actiones non reddes ei qui voluit se notum tibi facere? Laudabas cum quæreres, silebis cum inueneris? nullo pacto, nō eris ingratus. Debetur honor, debetur reuerentia, debetur magna laudatio. Attende te qui sis, terra & cinis, vide quis meruerit quid videre. Vide quis quid, homo deum. Agnosco non meritum hominis, sed misericordiam dei: lauda ergo miserantem. Quomodo, inquit, laudabo? Modicum ipsum quod sentire possum ex parte in ænigmate per speculum? iam explicare non possum. Audi ergo Psalmum.

D
Matth. 5.
E
Sapien. 8.
Acto. 17.
Roma. 1.
F
1. Corin. 13.

Expositio Psalmi.

IVbilate deo omnis terra. Intellexisti iubilationem omnis terræ? Si iubilas, domino iubila, noli iubilationem tuam in alias atque alias res diuidere. Postremo cætera dici possunt vtcunque, ille solus est ineffabilis, qui dixit, & facta sunt omnia, dixit & facti sumus, sed nos eum dicere non possumus. Verbum eius quo dicti sumus, filius eius est: vt à nobis vtcunque infirmis diceretur, infirmus factus est. Iubilationem pro verbo

Psal. 32.

 possu-

G possumus dicere, verbũ pro verbo nõ possumus. Iubila-
te ergo deo omnis terra, *Seruite domino in iocunditate.*
Omnis seruitus amaritudine plena est, omnes condi-
tione seruili obligari, & seruiũt & murmurant. Nolite
timere illius domini seruitutem, non erit tibi gemitus,
† al. petit. nõ murmur, non indignatio. Nemo se putet † inde ve-
nalem, quia dulce est quod redẽpti omnes sumus. Ma-
gna fœlicitas est fratres, esse in ista domo magna seruũ
& si cum cõpedibus. Noli timere serue cõpedite, confi-
tere domino. Meritis tuis attribue cõpedes tuas: cõfite-
re in compedibus tuis, si vis vt in ornamẽta vertantur.
Non frustra, nec sine exauditione dictum est, Intret in
Psal. 78. conspectu tuo gemitus compeditorũ. Seruite domino
in iocunditate. Libera seruitus est apud dominũ, libe-
ra seruit⁹, vbi nõ necessitas, sed charitas seruit. Vos, in-
Gala. 5. quit, in libertatem vocati estis fratres, tantum ne liber-
tatem in occasionem carnis detis, sed per charitatẽ spi-
ritus seruite inuicem. Seruum te charitas faciat, quia li-
Ioan. 8. berũ te veritas fecit. Si mãseritis, inquit, in verbo meo,
vere discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem, & ve
ritas liberabit vos. Simul es & seru⁹ & liber: seruus quia
factus es, liber quia amaris à deo à quo factus es, imò e-
H tiam inde liber, quia amas eũ à quo factus es, Noli ser-
uire cum murmure: non enim id agunt murmura tua,
vt nõ seruias, sed vt malus seruus seruias. Seruus es do-
mini, libert⁹ es domini, nõ te sic quæras manumitti, vt
recedas de domo manumissoris tui. Seruite domino
in iocũditate. Plena erit illa & perfecta iocũditas, cum
corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale
1. Corin. 15. hoc induerit immortalitatẽ. Tunc erit perfecta iocun-
ditas, tunc illa perfecta iubilatio, tũc laus sine defectu,
tunc amor sine scandalo, tunc fructus sine timore, tũc
vita sine morte. Quid hic? Nullúm ne gaudiũ? Si nullũ
gaudium, nulla iubilatio. Quomodo iubilate deo vni-
uersa terra? Est planè & hic gaudiũ de spe futuræ vitæ:
gustatur hîc vnde ibi satiemur: sed necesse est, vt multa
perferant frumenta inter zizania. Sunt grana inter pa-
Matth. 3. leam, est lilium inter spinas. Quid enim audit Ecclesia?
& 13. Sicut lilium in medio spinarũ, ita proxima mea in me-
Canti. 2. dio filiarum. Non dictũ est in medio alienarum, sed in
medio filiarũ. O domine quomodo cõsolaris, quomo-
do confortas? Quomodo terres? Quid est quod dicis,
Sicut liliũ in medio spinarũ, ita proxima mea in medio
filiarũ? Quas dicis spinás? Ipsas filias, respondes. Spinæ
I sunt propter mores suos, filiæ propter sacramẽta mea.
Vtinam ergo inter gemitus alienarum gemeretur, mi-
nus gemeretur. Ille est maior gemitus, quoniam si ini-
Psal. 45. micus meus exprobrasset mihi, sustinuissem vtiq;: & si
is qui oderat me super me magna locutus fuisset, abscõ
derẽ me vtiq; ab eo, Psalmi voces sunt. Qui literas no-
stras nouit sequitur, qui nõ nouit discat vt sequatur. Si
is qui oderat me super me magna locutus fuisset, abscõ
derem me vtique ab eo: tu vero homo vnanimis dux
meus & notus meus, qui simul mecũ dulces capiebas
cibos. Quos dulces cibos nobiscũ capiunt, qui nobiscũ
semper futuri non sunt? Quos dulces cibos, nisi gustate
Psal. 33. & videte quàm dulcis est dominus? Inter illos necesse
est vt gemamus. Sed quò se separaturus est Christian⁹,
vt non gemat inter falsos fratres? Quò iturus est? Quid
facturus? Solitudines petat? Sequũtur scãdala. Separa-
turus est se qui bene proficit, vt nullũ omnino hominẽ
patiatur? Quid si & ipsum antequam proficeret nemo
vellet pati? Si ergo quia proficit nullum hominem vult
pati, eoipso quo non vult aliquem hominem pati, con
uincitur quòd nõ profecerit. Intendat charitas vestra,
Sustinentes inuicem, ait Apostolus, in dilectione, sata- K
gentes seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Su- Ephe. 4.
stinentes inuicem, Non habes quod in te alius sustine-
at? Miror si non est, Sed ecce non sit: eo robustior es ad
cæteros sustinendos, quod iam non habes quod in te
alij sustineant. Non sustineris, sustine cæteros, Non pos
sum, inquis. Ergo habes quod in te alij sustineant, Susti
nentes inuicem in dilectione. Tu deseris res humanas,
& segregas te, vt nemo te videat. Cui proderis? Tu ad
hoc peruenisses, si nullus tibi profuisset? An quia velo-
ces pedes tibi videris habuisse ad transeundũ, præcisu-
rus es pontẽ? Exhortor omnes, vox dei omnes horta-
tur, sustinentes inuicẽ in dilectione. Separabo me, in-
quit, aliquis, cũ paucis bonis, cũ illis mihi bene erit. Nã
nulli prodesse impiũ & crudele est, Nónne hoc docuit
dominus meus? Nõ enim damnauit seruum qui inter-
uertit quod accepit, sed qui non erogauit. Intelligatur
pœna interuersoris ex pœna pigri. Serue nequam & pi Matth. 25.
ger ait dominus damnans, Non ait, interuertisti pecu-
niam meam: non ait, Dedi tibi, & non mihi quod dedi
integrum reddidisti: quia non creuit, quia non eroga-
sti, inde, inquit, te puniã. Auarus est deus salutis nostræ.
Ergo separabo me, inquit, cũ paucis bonis. Quid mihi L
est rationem habere cum turbis? Bene, Pauci ipsi boni,
de quibus turbis sunt eliquati? Si tamen iam ipsi pauci
homines boni, tamẽ bona cogitatio humana laudabi-
lis, esse cũ talibus qui elegerunt vitam quietam, remo-
ti à strepitu populari, à turbis inquietis, à magnis flucti-
bus seculi, tanquam in portu sunt. Iam ergo ibi gaudiũ
illud? Iam ibi iubilatio illa quæ promittitur? Nondum,
sed adhuc gemitus, adhuc sollicitudo tentationũ. Ha-
bet enim aliunde & portus aditũ. Si nulla ex parte ha-
beret, nulla in eũ nauis intraret. Oportet ergo vt ex a-
liqua parte pateat. Aliquando autem per eam partem
qua patet, vẽtus irruit, & vbi scopuli non sunt, naues se
inuicem collisæ confringunt. Vbi ergo securitas, si nec
in portu? Et tamen vtcunque fœliciores in portu quàm
in pelago, fatendum est, concedendum est, verum est:
tamen si naues in portu bene sibi applicentur, non sibi
colliduntur. Seruetur ibi parilitas æquabilitatis, constã-
tia charitatis, & quando forte ventus ex illa parte qua
patet irruerit, sit ibi cauta gubernatio. Nã quid dictu-
rus est mihi quisquis talibus locis forte præest, imò ser-
uit fratribus in his quæ monasteria dicuntur? quid di- M
cturus est? Cautus ero, nullum malum admittam. Quo-
modo nullum malũ admittes? Nullum hominem ma-
lum, nullum fratrẽ malum intrantem admissurus sum,
cum paucis bonis bene mihi erit. Vbi cognoscis, quem
forte vis excludere? Vt cognoscatur malus intus pro-
bandus est. Quomodo ergo excludis intraturum, qui
postea probandus est, & probari nisi intrauerit non po
test? Repelles omnes malos? Dicis enim & nosti inspi-
cere, Omnes nudis cordibus ad te veniunt, qui intratu-
ri sunt? Ipsi se non nouerunt, quanto minus tu? Multi
enim sibi promiserunt quod impleturi essent illam vi-
tam sanctam, in commune habentem omnia, vbi ne-
mo dicit aliquid suum, quibus est vna anima, & cor Acto. 2. &
vnum in deum, missi sunt in fornacem, & crepuerunt. 14.
Quomodo ergo cognoscis eũ qui sibi adhuc ignotus
est? Excludes malos fratres à conuentu bonorum. De
corde tuo quisquis ista dicis, omnes malas cogitatiões
si potes à te exclude, non intret in cor tuum vel mala
suggestio. Non consentio, inquis, sed intrauit tamẽ vt
suggereretur. Nam omnes munita corda habere volu-
mus, vt nihil intret quod male suggeratur. Vnde autẽ
intret

A intret quis nouit? Et pugnamus quotidie in vno corde nostro, Vnus homo in corde suo cum turba luctatur. Suggerit auaritia, suggerit libido, suggerit voracitas, suggerit lætitia ista popularis, omnia suggerũtur, ab omnibus se continet, omnibus respõdet, & ab omnibus auersatur, difficile est vt non ab aliqua feriatur. Vbi ergo securitas? Hic nusquam, in ista vita nusquam, nisi in sola spe promissorum dei. Ibi autem cũ illuc peruenerimus, perfecta securitas, cum clauduntur portæ, & cõfirmantur vectes portarum Hierusalem, ibi vere plena iubilatio & magnum gaudium. Modo autẽ ne securus

Eccli.1. laudes quamlibet vitam, ante mortem ne laudes hominem quenquam. Hinc autem falluntur homines, vt vel non suscipiant meliorem vitam, vel temere aggrediantur, quia & cum laudare volunt, sic laudant, vt nõ ibi dicant mala quæ mixta sunt: vt & qui vituperare volunt tam inuido animo & peruerso vituperant, vt claudãt oculos aduersus bona, & sola mala quę ibi vel sunt vel putantur exaggerent. Inde fit vt vnaquæque professio male laudata, id est, non caute laudata, cũ inuitauerit homines laude sua, inueniant illi qui illuc veniunt aliquos quales ibi esse non credebant, & offen

B si à malis, resiliant à bonis. Fratres, disciplinam istam ad vitam vestram conferte, & sic audite vt viuatis. Laudatur, vt generaliter dicam, Ecclesia dei, magni homines Christiani, soli Christiani, magna Ecclesia catholica, diligunt se omnes, impendunt sibi quisque quod possunt, orationibus, ieiuniis, hymnis vacatur per totũ

† aliàs, consensione. orbem terrarũ, vna confessione † pacis laudatur deus: Audit forte qui nescit tacitum esse de commixtis malis, venit laude inuitatus, inuenit cõmixtos malos, qui non illi prædicti sunt, antequam veniret, offenditur à falsis Christianis, refugit à veris Christianis. Rursus odiosi maledici, irruunt in vituperationẽ. Quales Christiani? Qui Christiani? Auari, fœneratores. Nõnne ipsi sunt qui theatra & amphiteatra implent per ludos & per alia spectacula, qui implẽt ecclesias per dies festos? Ebriosi, voraces, inuidi, insectatores alterutrum: Sunt tales, sed non sunt soli tales. Et iste vituperator cæco animo tacet bonos, & ille laudator icauto animo tacet malos. Si autem sic laudamus in hoc tempore Ecclesiam dei, quomodo laudant scripturæ dei: ecce quomodo nunc dixi, Sicut lilium in medio spinarum, sic

Canti.2. proxima mea in medio filiarum: audit homo, cõsyde-

C rat, placet illi lilium, intrat, adhæret lilio, tolerat spinas, merebitur esse in laude & in oculis sponsi, qui dicit, Sicut lilium in medio spinarum, sic proxima mea in medio filiarum. Ita & in clericis. Laudatores clericorum intendunt ibi bonos ministros, fideles dispensatores, omnium toleratores, viscera sua impendentes

Philip.2. his quos volunt proficere, nõ quærentes quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi: Laudant hæc, obliuiscuntur, quia mixti sunt malis. Rursus qui reprehendunt auaritiam clericorum, improbitates clericorum, lites clericorũ, appetentes res alienas, ebriosos, voraces, iactantes, & tu inide vituperas, & tu incaute laudas. Tu qui laudas, dic mixtos malos: tu qui vituperas, vide ibi & bonos. Sic & in illa vita communi fratrum quæ est in monasterio, magni viri sancti, quotidie in hymnis, in orationibus, in laudibus dei, inde viuunt, Cum lectione illis res est. Laborant manibus suis, inde se transigunt, non auare aliquid petunt, Quicquid eis infertur à piis fratribus, cum sufficientia & cum charitate vtuntur, Nemo sibi vsurpat aliquid quod alter nõ habeat. Omnes se diligunt, omnes inuicem se sustinẽt. Laudat qui ne-

scit quid interius agatur, qui nescit quomodo illo ven D to intrante etiam naues in portu colliduntur. Intrat quasi securitatem sperans, neminem quem toleret habiturus, inuenit ibi fratres malos, qui mali inueniri nõ possent, nisi admitterentur, Et necesse est, vt primo tolerentur, ne forte [non] corrigantur, Nec excludi facile possunt, nisi prius fuerint tolerati, & fit ipse intolerandæ patientiæ. Quis me hic quærebat? Ego putabam quia charitas esset hic. Et paucorum hominum molestia irritatus, dum non perseuerauerit implere quod vouit, fit desertor tam sancti propositi, & reus voti nõ redditi. Iam vero cum inde exierit, fit & ipse vituperator & maledicus, & dicit ea sola quæ quasi se pati non potuisse asseuerat, & aliquando vera, Sed vera mala malorum toleranda sunt propter societatem bonorũ, Dicit illi scriptura, Væ his qui perdiderunt sustinenti- Eccli.2. am, Et quod est amplius, ructat indignationes malorum odorem, vnde absterreat intraturos, quia ipse cum intrasset, perdurare non potuit. Quales illi? Inuidi, litigatores, neminem sustinentes, auari, Ille illud ibi fecit, & ille illud ibi fecit. O male, quare taces bonos? Quos tolerare non potuisti, iactas: qui te malum tolerauerunt, taces. Merito illud fratres charissimi magnificum E in domini Euãgelio ex ore domini, Duo in agro, vnus Matth.24. assumetur, & vnus relinquetur. Duæ in molẽdino, vna assumetur, & vna relinquetur. Duo in lecto, vnus assumetur, & vnˀ relinquetur. Qui sunt duo in agro? Quod dicit Apostolus, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus 1.Corin.3. incrementum dedit. Dei agricultura estis, In agro laboramus. Duo in agro, clerici sunt, Vnus assumetur & Matth.24. vnus relinquetur. Assumetur bonus, relinquetur malus. In expositione psal. In molendino duæ, ad plebes retulit. Quare in molendino? Quia deuinctæ in seculo circuitu rerum tempo- 36.Trac.1. ralium, tanquã mola detinentur, Et inde vna assumetur, & vna relinquetur. Quæ inde assumetur? Faciens opera bona, attendens indigentiam seruorum dei, indigentiam pauperum, in confessione fidelis, in lætitia spei certa, vigilans ad deum, nulli imprecans mala, diligens quantum potest, non solum amicos, sed etiam inimicos, præter vxorẽ suam non sciens aliquam, præter maritum suum non sciens aliquem. Assumetur & de molendino, Quæ autem aliter fuerit, relinquetur. Alij autem dicunt, Quietem volumus, neminem volumus pati, remouemus nos à turbis, bene erit nobis in quadam securitate. Si quierem quæris, quasi lectũ quæ- F ris, vt sine aliqua sollicitudine requiescas, Et inde vnus assumetur, & vnus relinquetur. Nemo vos fallat fratres, si non vultis falli, & vultis amare fratres, scitote omnem professionem in Ecclesia habere fictos. Non dixi omnem hominem esse fictum, sed omnem professionem habere fictas personas. Sunt Christiani mali, sed sunt & boni. Quasi plures malos vides, quia palea sunt, & te ad grana peruenire non permittunt. Sũt Matth.3. ibi & grana, accede, tenta, excute, adhibe oris iudicium. Inuenis sanctimoniales indisciplinatas, Nunquid ideo sanctimonium reprehendendum est? Multæ non 1.Timo.5. stant in domibus suis, circumeunt domos alienas cu- Supra psal. riose agentes, loquentes quæ non oportet, superbæ, 75. linguatæ, ebriosæ. Et si virgines sunt, quid prodest integra caro, mente corrupta? Melius est humile coniugium, quàm superba virginitas. Si enim nuberet, non haberet nomen vnde extolleretur, & haberet frenum quo regeretur. Sed nunquid propter virgines malas damnaturi sumus & sanctas & corpore & spiritu? Aut 1.Corin.7. propter istas laudabiles, etiam illas improbandas lau-

G dare cogemur? Vndique vnus assumetur, & vnus relin
Matth.27. quetur. Ergo fi atres finiamus Psalmum, quia plan' est. Seruite domino in iocunditate. Vos alloquitur, quicũque in charitate omnia toleratis, & spe gaudetis. Seruite domino, non in amaritudine murmurationis, sed in iocunditate dilectionis. *Intrate in conspectu eius, in exultatione.* Facile est exultare foris, in conspectu dei exulta, Non valde lingua exultet, sed conscientia exultet. Intrate in conspectu eius in exultatione. *Scitote quoniã dominus ipse est deus.* Quis nescit quoniam dominus ipse est deus? Sed de domino dicit, quem non putabant homines deum. Scitote quoniam dominus ipse est
Matth.27. deus. Dominus ille non vobis vilescat, quem crucifixistis, flagellastis, sputis illinistis, spinis coronastis, veste ignominiosa vestistis, in ligno suspendistis, clauis confixistis, lancea percussistis, custodes ad sepulchrũ posuistis, Ipse est deus. Scitote quoniam dominus ipse est deus. *Ipse fecit nos, & non ipsi nos.* Ipse fecit nos, Om-
Ioan.1. nia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quid est quod exultatis? Quid est quod superbitis? A-
H lius vos fecit. Et qui vos fecit, ipse a vobis patitur. Sed vos sic vos iactatis & gloriamini & extollitis, quasi à vobismetipsis facti sitis. Bonum est vobis vt qui fecit vos, perficiat vos. Ipse fecit nos, & non ipsi nos. Nõ debemus superbire, Totum bonũ quod habemus, ab artifice nostro habemus: Quod in nobis nos fecimus inde damnamur: quod in nobis ille fecit, inde coronamur, Ipse fecit vos & non ipsi nos. *Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius.* Oues & ouis, ipsæ oues vna ouis est. Quàm amantissimum nostri pastorem habemus? Di-
Luc.15. misit nonagintanouem, descendit quærere vnam, reportat in humeris suis redemptam sanguine suo. Securus mortuus est pastor pro oue, qui resurgens possidet ouem. Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius.

Intrate portas eius in confessione. In portis initium est, A confessione incipite, Inde Psalmum in confessione ibi iubilate. Confitemini vos non factos à vobis, laudate eum à quo facti estis. Ab illo fit bonum tuum, à quo recedens fecisti malum tuũ. Intrate in portas eius in confessione. Intret grex in portas, nõ foris remaneat ad lu-
I pos. Et quomodo intret? In cõfessiõe. Porta, id est, initium, confessio tibi sit. Vnde in alio Psalmo dicitur,
Psal.146. Incipite domino in confessione. Quod illic dicit, incipite, hoc appellauit hic portas. Intrate portas eius in confessione. Et quid? Cum iam intrauerimus, non con fitebimur? Semper confitere, semper habes quod confitearis. Difficile est in hac vita, vt sic homo mutetur, vt nihil inueniatur in eo quod reprehẽdatur. Opus est vt tu te reprehendas, ne ille reprehendat qui damnaturus est. Ergo cum intraueris in atria cõfitere. Quando non erit confessio peccatorum? In illa requie, in illa æqualitate angelorum. Sed videte quid dixerim, Non erit confessio peccatorum. Non dixi, non erit confessio, erit enim confessio laudis. Semper confiteberis illũ deum, te creaturam: Illum protectorem, te protectum.
Psal.30. In illo quodammodo absconditus eris, sicut dictum est, Abscondes eos in abscondito vultus tui. *In atria eius in hymnis confessionum confitemini ei.* In portis confitemini, & in atria cum intraueritis confitemini in hymnis. Hymni laudes sunt. Quando intras te reprehẽde, cum
Psal.117. intraueris illum lauda. Aperite mihi portas iustitiæ, dicit in alio Psalmo, ingrediens in eas cõfitear domino. Nunquid dixit, cum ingressus fuero iam non confitebor? Etiam ingressus confitebitur. Quæ enim peccata confitebatur dominus noster Iesus Christus quando ait, Confiteor tibi pater domine cœli & terræ. Illum K
laudans confitebatur, non se accusans. *Laudate nomen eius, quoniam suauis est dominus.* Nolite putare quia defi- Matth.11.
citis in laudando. Laudatio vestra quasi manducatio erit. Quantum laudatis, tantum vires acquiritis, & tantum dulcescit quem laudatis. Laudate nomẽ eius quoniam suauis est dominus. *In æternum misericordia eius.* Non enim cum te liberauerit desinet esse misericors, Et vt protegat semper in æternam vitam, misericordiæ eius est. In æternum ergo misericordia eius. *Et vsque in generationem & generationem veritas eius.* Aut omnem generationem accipe quod dictum est in generationem & generationem, aut in duabus generationibus, vnam terrenam, alteram cœlestem. Hæc est generatio vna quæ parit mortales, altera quæ parit æternos. Veritas eius & hic est & ibi. Noli putare quia hic non est veritas eius. Si nõ hic esset veritas eius, non diceret in alio Psalmo, Veritas de terra orta est: Nec ipsa Psal.84.
veritas diceret, Ecce ego vobiscum sum vsque in consummationem seculi. Matth.28.

In Psalmum centesimum Enarratio. L

PSALMVS iste centesimus quod habet in primo versu, hoc in toto corpore eius quærere debemus. *Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine.* Nemo sibi ad impunitatẽ blandiatur de misericordia dei, quia est iudiciũ, Et nemo in melius cõmutatus exhorreat iudicium dei, quia præcedit misericordia dei. Homines enim quando iudicant aliquãdo victi misericordia faciunt contra iustitiã, & videtur in eis esse misericordia, & non esse iudiciũ, aliquando vero rigidum volentes tenere iudicium, perdunt misericordiam. Deus autẽ nec in bonitate misericordiæ perdit iudicij seueritatem, nec in iudicando cum seueritate amittit misericordiæ bonitatem. Ecce si temporibus distinguamus hæc duo, misericordiam & iudiciũ: forte enim non sine causa ipso ordine posita sunt, vt non diceret iudicium & misericordiam, sed misericordiam & iudicium. Si ergo per tempora distinguamus hæc duo, forte inuenimus modo tempus esse misericordiæ, futurum autem tempus iudicij. Quomodo M
est primo tempus misericordiæ? Primo in deo considera, vt & tu quantum ipse tibi donauerit imiteris patrem. Neque enim arroganter dicimus patrem nostrũ nos debere imitari, quandoquidem dominus ipse vnicus dei filius ad hoc nos hortatur dicens, Estote sicut pater vester cœlestis, Cum diceret, Diligite inimicos Matth.5.
vestros, orate pro eis qui vos persequuntur, vt sitis, inquit, filij patris vestri qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Ecce misericordia. Quãdo vides iustos & iniquos eundem solem intueri, eandem lucẽ capere, eosdem fontes bibere, eadem pluuia saginari, iisdem frugibus terræ repleri, similiter aërem istum ducere, habere æqualiter bona mundi, noli putare iniustum esse deum qui dat ista æqualiter iustis & iniustis. Misericordiæ tempus est, nondum iudicij. Nisi enim primo deus per misericordiam parceret, non inueniret quos per iudicium coronaret. Est ergo misericordiæ tempus, quando patientia dei ad pœnitentiam adducit peccãtes. Audi Apostolum dicentem vtrunque tempus, & distingue & tu. Existimas autem, inquit, ô homo qui iudi Roma.2.
cas eos qui faciũt ea & eadem agis, quoniam tu effugies iudicium dei? Intẽdite, Videbat enim se. Sed cui hoc dicit?

A dicit? Nõ enim vni homini dicit, ſed generi humano:
talia dicebat ſe committere multa mala quotidie,& tamen viuere, nihil mali ſibi contingere, & putabat aut
dormire deũ,aut res humanas non attendere,aut amare facta hominum mala, Tollit iſtam cogitationem de
corde, ſed bene intelligentibus. Quid ergo ait? Exiſtimas ô homo qui iudicas eos qui talia agũt & facis ea,
quoniã tu effugies iudicium dei? Et quaſi diceret,quare
facio tanta mala quotidie, & nihil mali mihi cõtingit?
Rom.2. ſecutus oſtendit illi tempus miſericordiæ. An diuitias
benignitatis & patientiæ & lõganimitatis eius cõtemnis? Et vere quia hoc contemnebat,ſed fecit illum ſolicitum, Ignoras,inquit,quoniã benignitas dei ad pœnitẽtiam te adducit? Ecce tẽpus miſericordiæ. Ne autem
hoc ille ſemper putaret futurũ, quomodo ſecutus eum
terruit? Tu autem,iam tẽpus iudicij audiſti,audi tempus
Ibidem. miſericordiæ. Propter miſericordiã & iudicium cãtabo tibi domine. Tu autem,inquit, ſecundum duritiam
cordis tui & cor impœnitẽs, theſaurizas tibi irã in die
iræ & reuelationis iuſti iudicij dei,qui reddet vnicuiq;
ſecundum opera ſua. Ecce miſericordiam & iudicium
B cãtabo tibi domine. Sed minatus eſt de iudicio. Nunquid ideo iudiciũ dei tantummodo formidãdum eſt,
& non amandum? Formidãdum malis propter pœnã,
amandum bonis propter coronam, Quia ergo terruit
malos Apoſtolus in hoc teſtimonio quod cõmemoraui,audi vbi ſpem dat bonis de iudicio, Seipſum ponit,
& dicit & oſtẽdit & ipſe in ſe tẽpus miſericordiæ,quia
niſi & ipſe inueniret tempus miſericordiæ,qualẽ illum
inueniret in iudicio? Blaſphemum, perſecutorem, iniurioſum. Sic enim dicit & cõmendat tempus miſeri-
1.Timo.1. cordiæ in quo modò ſumus. Qui prius fui,inquit,blaſphemus & perſecutor & iniurioſus,ſed miſericordiam
conſecutus ſum. Sed forte ipſe ſolus cõſecutus eſt miſericordiam? Audi quomodo nos erigat. Vt in me,in-
Ibidem. quit,oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem lõganimitatem
ad informationem eorum qui credituri ſunt illi in vitam æternam. Quid eſt,vt in me oſtenderet omnẽ longanimitatẽ? Vt vnuſquiſq; peccator & ſceleratus videret,quia Paulus accepit veniã,& non de ſe deſperaret.
Ecce oſtendit ſe,erexit & alios. Vbi? In tempore miſericordiæ. Audi in tẽpore iudicij quid dicat de bonis, Iterum dicens de ſe & de aliis, primo miſericordiã cõſe-
C cutus eſt. Quare? Quia fuit blaſphemus & perſecutor &
iniurioſus. Venit dominus vt donaret Paulo, non vt
redderet. Nam ſi reddere vellet, quid inueniret quod
redderet peccatori,niſi pœnã & ſuppliciũ? Noluit reddere pœnã,ſed donauit gratiam. Audi quia ille cui donauit,tenet dominum etiã debitorem. Inuenit eum donatorẽ tempore miſericordiæ,tenet debitorẽ tempore
2.Timo.4. iudicij. Quomodo hoc dicit,videte. Ego enim iã immolor dixit, & tẽpus reſolutionis meæ proximum eſt.
Bonum certamen certaui,curſum conſummaui,fidem
ſeruaui. Hoc tẽpore miſericordiæ,audi de iudicio, De
cætero ſupereſt mihi corona iuſtitiæ, quã reddet mihi
domin^9 in illa die iuſtus iudex. Nõ dixit donat,ſed reddet. Quãdo donabat miſericors erat,quãdo reddet iudex erit,quia miſericordiã & iudiciũ cãtabo tibi domine. Sed donando delicta fecit ſe debitorem coronę,ibi
miſericordiã cõſecutus ſum. Miſericors ergo dominus
primo,hic autẽ reddet mihi coronã iuſtitię. Vnde reddet? Quia iuſtus iudex eſt. Quare iuſtus iudex? Quia bonum certamen certaui,curſum conſummaui, fidẽ ſeruaui. Ideo iuſtus non poteſt niſi coronare iſta, Inuenit
enim iſta quæ coronaret. Antea vero quid inuenerat,

qui prius fui blaſphemus & perſecutor? Iſta donauit, il- D
la coronauit. Donauit hæc tẽpore miſericordiæ, coro- 2.Tim.3.
nauit illa tempore iudicij,quia miſericordiam & iudiciũ cãtabo tibi domine. Sed nunquid ſolus Paulus hoc
meruit? Hoc enim dixerã quomodo in illo teſtimonio
terruit,ſic in iſto erexit. Cũ dixiſſet, Reddet mihi in illo 2.Timo.4.
die iuſtus iudex, non ſolum mihi,inquit, ſed omnibus
qui diligunt manifeſtationẽ & regnum eius. Ergo fratres quoniã habemus tempus miſericordiæ,non nobis
blandiamur,nõ nos dimittamus,non dicamus,ſemper
parcit deus, Ecce feci heri,& peperci deus, facio & hodie,& parcit deus:faciã & cras,quia parcit deus. Attẽdis
ad miſericordiã,& non times iudicium. Si vis cantare
miſericordiã,& iudicium intellige, quia ideo parcit vt
corrigaris,nõ vt in malignitate pmaneas. Noli tibi the Roma.2.
ſaurizare irã in die iræ & reuelationis iuſti iudicij dei,
quia tempus miſericordiæ in alio Pſalmo dicitur. Pec- Pſal.49.
catori autem dicit deus, Vt quid tu enarras iuſtificationes meas,& aſſumis teſtamentum meum per os tuum?
Tu vero odiſti diſciplinã meam, & abieciſti ſermones
meos poſt te. Si videbas furẽ, currebas cum eo,& cum
mœchis portionem tuã ponebas. Sedens aduerſus fra- E
trẽ tuum detrahebas,& aduerſus filium matris tuæ ponebas ſcandalũ. Hæc feciſti & tacui. Vide tẽpus miſericordiæ. Quid eſt tacui? Nunquid nõ corripui? Sed non
iudicaui. Quomodo enim tacet qui quotidie clamat
in ſcripturis,in Euãgelio, in prædicatorib^9 ſuis? Tacui Supra pſal.
à ſupplicio, nõ à verbo. Hæc feciſti & tacui. Et qua ta- 93.
cuit deus, id eſt,nõ vindicauit, quid ſibi dixit in corde
ſuo peccator? Audi. Suſpicat^9 es,inquit,iniquitatẽ quod
ero tibi ſimilis:id eſt,parũ eſt quia tu talis eras,& me talẽ putabas. Et cũ oſtendiſſet illi tẽpus miſericordię,terruit de tempore iudicij. Arguã te & ſtatuam te ante faciem tuã. Tu te ponis poſt te,ego te ponã ante te. Omnis enim qui non vult videre peccata ſua,poſt dorſum
ſe ponit,& aliorũ peccata acute attendit,nõ per diligẽtiã,ſed per inuidentiã, non volẽs ſanare ſed accuſare,
ſe autem obliuiſcitur. Vnde talibus dominus dicit, Sti- Matth.7.
pulã in oculo fratris tui vides, & trabem in oculo tuo
nõ conſyderas? Quia ergo miſericordia & iudiciũ cãtanur nobis, & nos facientes miſericordiã ſecuri expectemus iudiciũ,& ſimus in corpore ipſius, & nos cãtemus eam. Cantat enim hoc Chriſtus,id eſt,ſi ſolũ caput
cantat, à domino eſt cãticum hoc, ad nos nõ pertinet.
Si autem totus Chriſtus,id eſt,caput & corpus eius,eſto F
in membris eius, adhęre illi per fidẽ & per ſpem & per
charitatẽ,& in illo cãta,in illo exulta, quia & ipſe in te
laborat,in te ſitit,in te eſurit & tribulatur. Ille in te adhuc moritur,& tu in illo iam reſurrexiſti. Nã ſi in te nõ
moreretur,nollet in te ſibi parci à perſecutore,cũ diceret, Saule Saule quid me perſequeris? Ergo fratres mei Acto.9.
Chriſtus cantat. Sed quomodo noſtis? Chriſtũ aſſidue
commendauimus vobis, & ſcio quia rudia vobis non
ſunt, Domin^9 Chriſtus verbum eſt dei per quod facta
ſunt omnia. Hoc verbũ vt redimeret nos, caro factum Ioan.1.
eſt, & habitauit in nobis, factus eſt homo deus ſuper
omnia,filius dei ęqualis patri. Ad hoc homo factus eſt,
vt deus homo mediator eſſet inter homines & deum,
& recõciliaret longe poſitos, & cõiungeret ſeparatos,
& reuocaret alienatos,& reduceret peregrinos,ad hoc
factus eſt homo. Factus eſt ergo caput Eccleſiæ, habet
corpus & mẽbra. Quęre membra ipſius. Modo gemunt
per vniuerſum orbem terrarum,tunc lætabuntur in fine in corona iuſtitiæ, de qua dicit Paulus, Quã reddet 2.Timo.4.
mihi dominus in illo die iuſtus iudex. Et modo ergo
cantemus

G cantemus in ſpe, omnes in vnum collecti. Chriſtum enim induti Chriſtus ſumus cum capite noſtro, quia vtique Abrahæ ſemen ſumus. Apoſtolus hoc dicit: Quia *Gala. 3.* dixi Chriſtus ſumus. Apoſtolus ait, ergo Abrahę ſemen eſtis ſecundum promiſsionem hæredes, Abrahæ ſemen eſtis. Videamus ſi ſemen Abrahæ eſt Chriſtus, In ſemi- *Gene. 22.* ne tuo benedicentur omnes gentes. Non dixit in ſeminibus tanquam in multis, ſed tanquam in vno, & ſemini tuo, quod eſt Chriſtus. Et nobis dicit, Ergo ſemen Abrahæ eſtis. Manifeſtum eſt quia ad Chriſtum pertinemus. Et quia membra eius & corpus eius ſumus, cum capite noſtro vnus homo ſumus. Cantemus ergo, miſericordiam & iudicium cantabo tibi domine. *Pſallam & intelligã in via immaculata quando venies ad me.* Niſi in via immaculata non potes pſallere nec intelligere. Si vis intelligere in via immaculata pſalle, id eſt, operare in hilaritate deo tuo. Quæ eſt via immaculata? Audi ſequentia, *Deambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.* Hæc via immaculata ab innocentia cœpit, in ipſa etiam peruenitur. Quid quæris multa verba? Innocens eſto, & perfeciſti iuſtitiam. Sed quid eſt eſſe innocentem? Duobus enim modis nocet homo quan-
H tum in ipſo eſt, aut faciendo miſerum, aut deſerendo miſerum: quia & tu non vis ab alio fieri miſer, & non vis deſeri ab alio ſi miſer fueris. Qui eſt ille qui facit miſeros? Qui infert violentias vel inſidias, rapit res alienas, opprimit pauperes, furatur, coniugia aliena ſollicitat, contumelioſus eſt, & calumnioſus eſt, vult inferre dominus vnde doleant ſtudio maleuolentiæ. Quis eſt qui deſerit miſeros? Qui videt inopem aliquo auxilio egentem, & cum habeat quomodo pręſtet, contemnit, deſpicit, alienat cor ſuum. Quòd ſi iam omnino talis eſſet, vt non opus haberet aliqua miſericordia, ſuperbus eſſet ſi deſereret miſerum. Adhuc in tribulatione carnis conſtitutus eſt, neſciens quid ſibi poſsit cras accidere, & deſpicit lachrymas miſerorum, nõ eſt innocens. Sed quis eſt innocens? Qui cum alij non nocet, nec ſibi nocet. Qui enim & ſibi nocet, non eſt innocens. Ait aliquis, Ecce nõ tuli alicui, nec preſsi aliquem, de re mea, de iuſto labore meo bene mihi faciam, conuiuium apparatum habere volo, erogare volo quantum me delectat, bibere cum quibus volo, quãtum me delectat. Cui aliquid tuli? Quẽ preſsi? Quis de me queſtus eſt? Innocens videtur. Sed ſi ſeipſum corrumpit, ſi
I templum dei in ſe euertit, quid expectas, vt in alio faciat miſericordiam, & parcat miſeris? Qui in ſeipſum crudelis eſt, eſſe in alio miſericors poteſt? Tota ergo iuſtitia ad vnum verbum innocentiæ redigitur. Qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam, Quan- *Pſal. 10.* do amabat iniquitatẽ, putabat quòd aliis nocebat. Sed vide ſi aliis nocet: qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam. Sibi ergo prius nocet qui vult aliis nocere: nec deambulat, quia non eſt vbi anguſtias non patitur, Arcta omnis malitia, ſola innocẽtia lata eſt. Vbi deambulabat? Deambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meę. Medium domus ſuæ, aut ipſam Eccleſiam dicit, Chriſtus enim in ea deambulabat, aut cor ſuum: domus enim noſtra interior, cor noſtrum eſt, vt hoc expoſuerit quod ſuperius dixit, In innocentia cordis mei. Quæ eſt innocentia cordis ſui? Medium domus ſuæ. Hanc domum quiſquis habet malam, pellitur ab illa foris. Quiſquis enim in corde premitur mala conſcientia, quomodo quiſquis ab ſtillicidio exit de domo ſua, aut à fumo, nõ ibi ſe patitur habitare: ſic qui nun habet quietum cor, habitare in corde ſuo libenter non poteſt. Tales foras exeunt à ſeipſis animi intentio- K
ne, & de his quæ foris ſunt circa corpus delectantur, quietẽ in nugis, in ſpectaculis, in luxuriis, in omnibus malis quærunt. Quare foris voluerunt ſibi bene eſſe? Quia non eſt illis intus bene, vnde gaudeãt in conſcientia ſua. Ideo dominus cum ſanaſſet paralyticum, ait, Tolle grabatum tuum & vade in domum tuam. Faciat *Marci. 2.* illud anima quæ quaſi paralyſi diſſoluta eſt, in mẽbris bonæ operationis cõſtringatur, vt bene operetur. Tollat grabatum ſuum, regat cor ſuum: Iam eat in domum ſuam, intret in conſcientiam ſuam, iam latam inueniet vbi deambulet, & pſallat & intelligat. *Non proponebam ante oculos meos rem malam.* Quid eſt, Non proponebam ante oculos meos rem malam? Non diligebam. Solet enim dici quod noſtis de homine qui ab aliquo diligitur, Ante oculos illum habet: & ille qui contemnitur ſic ſolet queri, Non me habet ante oculos. Quid ergo eſt, ante oculos habere? Diligere. Quid eſt non diligere? Non ibi corde habitare. Dixit ergo, non proponebam ante oculos meos rem malam, nõ diligebam rem malam. Et exponit ipſam rem malam. *Facientes præuaricationes odio habui.* Intendite fratres mei, Si deambuletis
L cum Chriſto in medio domus eius, id eſt, ſi vel in corde veſtro bene requieſcitis, vel in ipſa Eccleſia bonum iter carpitis in via immaculata, non eos tantum qui foris ſunt debetis odiſſe præuaricatores, ſed & quoſcunque intus inueneritis. Qui ſunt præuaricatores? Qui oderunt legem dei, qui audiunt illam & nõ faciunt, pręuaricatores dicuntur. Faciẽtes præuaricationem odio habe, repelle illos à te. Sed odire debes pręuaricatores, *23. q. 4. ca.* non homines. Vnus homo præuaricator, videte quia *Duo.* duo nomina habet, homo & præuaricator. Hominem deus fecit, præuaricatorem ipſe homo ſe fecit. Ama in illo quod deus fecit, perſequere in illo quod ipſe ſibi fecit. Cum enim perſecutus fueris pręuaricatorem eius occidis quod homo fecit, & liberatur quod deus fecit. Facientes præuaricationem odio habui. *Non adhæſit mihi cor prauum.* Quid eſt cor prauum? Cor tortũ. Quod eſt cor tortum? Cor non rectum. Quod eſt cor non rectum? Vide quod eſt cor rectum, & ibi inuenis quod eſt cor non rectum. Rectum cor dicitur hominis, quia omnia quæ vult deus ipſe vult. Intendite, Orat aliquis, vt neſcio quid non eueniat, orat, & non prohibetur. Petat quantum poteſt, ſed contra voluntatem ipſius e- M
uenit aliquid, ſubiungat ſe voluntati dei, non reſiſtat voluntati magnæ: quia & ipſe dominus ſic illud exponit, oſtendens infirmitatem noſtram in ſe quando paſſurus erat, ait, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. *Matth. 26.* Non enim vere ille timebat mortem, qui in poteſtate *Ioan. 10.* habebat ponendi animam ſuam, & in poteſtate habebat iterum ſumendi eam. Et Paulus Apoſtolus miles ipſius, ſeruus ipſius clamat, Bonum certamen certaui, cur- *2. Tim. 4.* ſum cõſummaui, fidem ſeruaui, de cætero repoſita eſt mihi corona iuſtitię, quam reddet mihi dominus in illo die iuſtus iudex. Exultat quia moriturus eſt, & dominus eius & imperator eius triſtis eſt quia moriturus eſt? Ergo melior ſeruus quàm dominus? Et vbi eſt quod ait ipſe dominus, Sufficit ſeruo, vt ſit ſicut dominus *Matth. 10.* eius, ſufficit diſcipulo, vt ſit ſicut magiſter eius? Ecce fortior eſt Paulus ventura morte, & dominus triſtis eſt? Optabam, inquit, diſſolui, & eſſe cum Chriſto. *Philip. 1.* Gaudet quia diſſoluitur, vt ſit cũ Chriſto: & ipſe Chriſtus triſtis eſt, cum quo iſte futurum ſe eſſe lætatur? Sed quid erat illa vox, niſi ſonus infirmitatis noſtræ? Multi adhuc infirmi contriſtantur futura morte, ſed

habeant

A habeant rectum cor, vitent mortem quantum possunt: sed si nō possunt dicāt quod ipse dominus nō propter
Matth. 26. se, sed propter nos dixit. Quid enim dixit? Pater si fieri potest transeat à me calix iste. Ecce habes voluntatem humanam expressam: vide iam rectum cor, Verum nō quod ego volo, sed quod tu vis pater. Si ergo cor rectū sequitur deum, prauum cor resistit deo. Aliquid illi cōtingat aduersum, clamat, Deus quid tibi feci? Quid cōmisi? Quid peccaui? Se iustum vult videri, deum iniustum, Quid tam prauum? Prauum est quia tortus est, & tortam regulam portat. Corrige te, & inuenies rectum, à quo te deprauasti. Ille iustus, tu iniustus: & ideo peruersus es, quia hominem iustum dicis, & deū iniustum, Quem hominem iustum dicis? Teipsum, Quādo enim dicis, quid tibi feci, iustum te putas. Sed respōdeat tibi deus, Verū dicis, mihi nihil fecisti, omnia enim tibi fecisti. Si enim mihi aliquid fecisses, bonū fecisses. Quicquid enim bene fit, mihi fit, quia ex præcepto meo fit. Quicquid autē mali fit, tibi fit, nō mihi fit: quia nō facit malus aliquid nisi sibi, quia hoc non ego iubeo. Tales quando videritis fratres corripite, arguite, corrigite. Et
B si non potestis corripere aut corrigere, nolite consentire, vt possitis dicere, Non adhæsit mihi cor prauum.

Cum declinaret à me malignus non cognoscebam. Quid est, non cognoscebam? Non approbabam, nō laudabam, non mihi placebat. Cognoscere enim inuenimus in scripturis aliquando dici pro eo quod est placere nobis. Quid enim latet deum fratres? Nunquid nouit iustos, & non nouit iniustos? Quid cogitas quod ille nesciat? Non dico quid facis, sed quid cogitas quod ille nesciat? Nō dico quid cogitas, sed quid cogitaturus es quod ille antè non viderit? Omnia ergo nouit deus: & tamen in fine, id est, in iudicio post misericordiam de quibusdā dicit, In illa die multi venturi sunt & dicent,
Matth. 7. Domine domine in nomine tuo dæmonia eiecimus, in nomine tuo virtutes multas fecimus, in nomine tuo manducauimus & bibimus, & dicam illis, Discedite à me operarij iniquitatis non noui vos. Ille non nouit aliquem? Sed quid est, non noui vos? In regula mea non vos agnosco. Noui enim regulam iustitiæ meæ, Nō illi congruitis, declinastis ab illa, distorti estis. Ideo & hic dixit, nō cognoscebā. Cum declinaret à me malignus,
C non cognoscebā. Quid est, nō cognoscebam? Nūquid forte quia malignus quando obuiā fit iusto in vico angusto dicit sibi quod est scriptum in Sapiētia Salomo-
Sapien. 2. nis, Grauis est nobis etiā ad videndum, & mutat viam ne videat quem nō vult? Sed quàm multi sunt maligni quos videmus, & qui nos vident, & non solum non à nobis declinant, sed currūt ad nos, & aliquādo iniquitates suas per nos impleri cupiunt, plerunque se nobis coniungunt? Plerunque nobis cōtingit. Quomodo ergo declinant? Declinat à te, qui dissimilis est tibi. Quid est declinat à te? Non te sequitur. Quid est, nō te sequitur? Non te imitatur. Ergo cum declinaret à me malignus, id est, cum mihi dissimilis esset malignus, & vias meas nollet imitari, nollet sic viuere malignus quomodo me illi proposui ad imitationē, nun cognoscebam. Quid est, non cognoscebam? Non quia nesciebam, sed quia non approbabam. *Detrahentem proximo suo occulte, hūc persequebar.* Ecce persecutor bonus, non hominis, sed peccati. *Superbo oculo & insatiabili corde, huic nō conuescebar.* Quid est, non conuescebar? Non cum illo manducabam. Attendat charitas vestra, quia mirum aliquid audituri estis. Si non conuescebar cum illo, non mādūcabat: vescienim, māducare est. Cur ergo primo ipsum dominum inuenimus māducasse cum superbis, & non
D cum publicanis illis & peccatoribus? Nam ipsi humiles erant omnes, cognoscebant enim languorem suum, & medicum requirebāt. Cum ipsis superbis Pharisæis inuenimus illum manducasse. Nam superbus quidam inuitauerat illum, Ipse est cui displicuit quia mulier peccatrix, quę erat in ciuitate famosa, accessit ad pedes domini, & ait in corde suo, Hic si esset Propheta, sciret Luca. 7.
quæ mulier illi accessit ad pedes. Quia talis erat munditia Pharisæorū, vt nemo eos iniquus tangeret, Si quis eos immundus vel modice tetigisset exhorrebant, ne quasi immundos eos faceret tactus immundus. At vbi peccatrix illa, quæ erat in ciuitate famosa, accessit flere ad pedes domini, ille cum videret eam dixit in corde suo: Hic si esset Propheta, sciret quæ mulier illi accessit ad pedes. Vnde sciebat quia Christus nesciuit, nisi inde suspicatus est eum nescisse, quia eam non à se repulit? Quia si ipse esset, repelleret à se. Dominus autem nō solum mulierem illam peccatricem nouerat, sed & illius superbi vulnera medicus insanabilia videbat. Ait enim cum audisset cogitantem, vt ostenderet illum superbum, Simon habeo aliquid tibi dicere, Duo debitores E
erāt cuidam fœneratori, vnus ei debebat quinquaginta denarios, alius quingentos, Cum non haberent vnde redderent, dimisit ambobus. Quis eum plus dilexit? Et ille contra se dixit sententiam, extorquēte sibi confessionem veritate: Credo domine, quia cui plus donauit. Et conuersus ad mulierem dixit Simoni, Vides istam mulierem? Intraui in domum tuam, aquam mihi ad pedes non dedisti, Ista autem lachrymis suis rigauit pedes meos: & cætera quæ nostis. Non opus est in alius propter quæ ad testimonium adhibuimus diutius immorari. Iste Pharisæus superbus erat, conuescebatur cum illo dominus. Quid est ergo quod ait, Superbo oculo & insatiabili corde huic non conuescebar? Quid est, non conuescebar? Non cum illo manducabam. Quomodo nobis proponit hæc, quando ipse non fecit? Ad imitationem suam nos hortatur. Videmus eum conuiuatum esse cum superbis, quomodo nos prohibet ne conuiuemur cum eis? Nos quidem fratres propter correptionem aliquam tenemus nos etiam à fratribus nostris, & non cum eis conuiuamur vt corrigantur. Cum F
extraneis potius cōuiuamur & cum Paganis, quàm cū his qui nobiscum erant & nobis adhærēt, si viderimus eos male viuere vt erubescant, & corrigantur, sicut dicit Apostolus, Si quis non obaudit verbo nostro, per 1. Cor. 5.
Epistolam hūc notate, & nolite commisceri cum eo, & non vt inimicum eum existimetis, sed corripite vt fratrem. Facimus hoc plerunque propter medicinā, & tamen cum extraneis multis & cum impiis sæpe vescimur. Quid est hoc quod ait, Superbo oculo & insatiabili corde, huic non cōuescebar? Habet epulas suas corpium, habet epulas suas cor superbum. Nam propter cibos ipsos cordis superbi, ideo dixit, insatiabili corde. Cor superbū vnde pascitur? Si superbus est, inuidus est, aliter esse nō potest. Superbia mater inuidentię est, non potest nisi generare hanc, & cum illa semper esse. Omnis ergo superbus, inuidus est: & si inuidus est, malis a- Gala. 5.
lienis pascitur. Vnde dicit Apostol', Si mordetis & comeditis inuicem, videte ne abinuicem consumamini. Videtis ergo comedentes, nolite his conuesci, fugite tale conuiuium. Neque enim se satiant gaudendo de malis alienis, quia insatiabili corde sunt. Caue ne capiaris in epulis eorum laqueo diaboli. Cibis talibus pascebantur Iudęi quando crucifixerūt dominum. Sed quia

pascebantur

G pascebantur tanquam de pœna domini, nam & nos de
cruce domini pascimur, quia corpus ipsius manduca-
mus, Dicebant enim cum viderent eum pendentem in
Matth. 27. cruce insultantes, quia insatiabiles corde erãt, Dicebãt
ergo, Si filius dei est, descendat de cruce, alios saluauit,
se saluare non potest. Pascebãtur cibo crudelitatis suæ,
Lucæ. 23. & ille pascebatur cibo misericordiæ suæ. Pater, inquit,
ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Illi ergo habe-
bant alias epulas, ille alias. Sed quid dictum sit de mẽsa
Psal. 69. superborum, audite, Fiat mensa eorum coram ipsis in
muscipulã, & in retributionem & in scandalum. Pasti
sunt, capti sunt. Quomodo enim aues ad muscipulam,
aut pisces ad hamum non pascuntur, sed capiuntur, sic
& ipsi. Habent ergo impij epulas suas, habẽt & pij epu-
las suas. Audi epulas piorum, Beati qui esuriunt & sitiũt
Matth. 5. iustitiam, quoniã ipsi saturabũtur. Si ergo pius pascitur
cibo iustitiæ, & impius superbiæ, non mirum si insatia-
bilis corde pascitur cibo iniquitatis. Noli pasci cibo
iniquitatis, & non tibi conuescitur superbus oculo, &
insatiabilis corde. Et vnde tu pascebaris? Et quid te de-
lectabat, vbi ille tibi non conuescebatur? *Oculi mei ad fi-*
H *deles terræ*, inquit, *vt consyderent hi mecum.* Dominus dicit,
Oculi mei super fideles terræ, vt consyderent hi mecũ:
Matth. 19. id est, vt mecum sedeant. Quomodo sederent? Sedebi-
tis, inquit, super duodecim thronos, iudicantes duode-
cim tribus Israël. Iudicant fideles terræ, de quibus dici-
1. Corin. 6. tur, Nescitis quia angelos iudicabimus? Oculi mei su-
per fideles terræ, vt cõsyderent hi mecum. *Ambulans*
in via immaculata, hic mihi ministrabat. Mihi ait, non sibi.
Multi enim ministrant Euangelium, sed sibi ministrãt,
quia sua quærunt, nõ quę Iesu Christi. Quid est Christo
ministrare? Ea quæ Christi sunt quærere. Equidẽ quãdo
mali annunciant Euangelium, alij saluãtur, illi puniun-
Philip. 2. tur. Dictũm est enim, Quæ dicunt, facite: quę autem fa-
Matth. 23. ciunt, facere nolite. Non timeas ergo quando à malis
audis Euangelium, Væ illi qui sibi ministrat: id est, qui
sua ibi quærit: Tu Christi accipe. Ambulans in via im-
maculata, hic mihi ministrabat. *Non habitauit in medio do-*
mus meæ faciens superbiam. Reuertere ad domum illam, id
est, ad cor. Non habitabit in corde meo faciens super-
biam, Nullus talis habitabat in corde meo, resiliebat e-
nim inde. Nemo habitabit in corde meo, nisi mitis &
quietus, superbus non illic habitabit. Non enim habi-
I tat in corde iusti iniustus. Sit à te iustus remotus, nescio
quot milibus & mansionibus, simul habitatis, si vnum
cor habetis. Non habitauit in medio domus meæ fa-
ciens superbiam. *Loquens iniqua non direxit in conspectu ocu-*
lorum meorum. Hęc est via immaculata, vbi intelligimus
quando ad nos veniat dominus. *In matutinis interficie-*
bam omnes peccatores terræ. Hoc obscurum est, dignamini
aduertere, Iam finis Psalmi est, In matutinis interficie-
bam omnes peccatores terræ. Quare? *Vt disperdam de ci-*
uitate domini omnes operantes iniquitatem. Sunt enim in ciui-
tate domini operantes iniquitatem, & quasi parcitur
eis modo. Quare? Quia misericordiæ domini tempus
est, sed veniet & iudicij, quia sic cœpit Psalmus, Miseri-
cordiam & iudicium cantabo tibi domine. Iam enu-
merauit superius, quia illi non adhæserunt nisi boni.
Malis non adhæsit, nec delectabatur epulis iniquitatis
eorum qui sibi ministrabant non domino, id est, sua
quærebant. Et quasi diceretur illi, & vt quid tales in ci-
uitate tua tanto tempore tolerasti? Tempus misericor-
diæ est, ait. Quid est tempus misericordię? Adhuc non-
dum reuelatum est iudicium. Nox est, Apparebit dies,
1. Cor. 4. apparebit iudicium. Audi Apostolum, Itaque nolite an-
te tempus quicquam iudicare. Quid est ante tempus? K
Ante diem. Audi quia ante diem dixerit, Donec veniat
dominus, qui & illuminet abscondita tenebrarum, &
manifestet cogitationes cordis, & tunc laus erit vni-
cuique à deo. Nam modo quandiu nõ vides cor meũ,
& non video cor tuum, nox est. Nescio quid ab homi-
ne petisti, nõ accepisti, contemni te putas, & forte non
contemneris. Cor enim nõ vides, & cito blasphemas,
in nocte, danda est tibi venia erranti. Diligit te homo
nescio quis, & putas quia odit te: aut odit te, & putas
quia diligit te. Sed quodlibet sit, nox est, Noli timere,
Præsume in Christo, in illo habeto diem. Non est quid
mali de illo sentias, quia securi sumus, & certi sumus,
quia falli nõ potest, amat nos, de nobis autem inuicem
nondum tam certi sumus. Deus enim nouit dilectio-
nem nostram inuicem. Nos autem & si diligimus nos
inuicẽ, quis videt qua dispensatione à nobis fiant ista?
Quare nemo videt cor? Quia nox est. In ista nocte ten- *Psal. 103.*
tationes abundant, Quasi de ipsa nocte dixit Psalmus,
Posuisti tenebras, & facta est nox, in ea pertransibunt
omnes bestiæ syluæ. Catuli leonũ rugientes vt rapiant,
& quærant à deo escam sibi. In nocte quærunt escam L
catuli leonum. Qui sunt catuli leonum? Principum & *Ephe. 2.*
potestatũ aëris huius dæmones & angeli diaboli. Quo-
modo quærunt sibi escam? Quando tentant. Sed quia
non accedunt, nisi eis deus dederit potestatem, ideo
dictum est, Quærentes à deo escam sibi. Petiit Iob ten-
tandum. Qualem escam? Opulentam, pinguem, iustum *Iob. 1.*
dei, cui ipse deus testimonium perhibuit, & ait, Homo
sine querela, verus dei cultor fuit. Petiuit illum tentan-
dum, quærens à deo escam sibi, & accepit tentandum,
sed non opprimendum, purgandum vero nõ euerten-
dum: aut forte nec purgandum, sed probandum. Ta-
men & qui tentantur aliquando tradũtur occulto me-
rito suo in manus tentatoris, quia traditi sunt forte in
concupiscentias suas. Nam diabolus nulli nocet, nisi
acceperit potestatem à deo. Sed quãdo? In nocte. Quid
est in nocte? In isto tempore. Cum autem trãsierit nox,
& venerit dies, mittuntur mali cum illo in ignem ęter-
num, iusti vero in vitam æternam. Nullus illic erit ten- *Matth. 25.*
tator, quia non sunt illic catuli leonum, quia transacta
est nox. Ideo domin⁹ discipulis suis ait, Hac nocte po- *Lucæ. 22.*
stulauit satanas vexare vos sicut triticum, & ego roga-
ui pro te Petre ne deficiat fides tua. Quid est, vexare si- M
cut triticum? Quomodo ab homine triticum nõ man-
ducatur, nisi primo attritum vt panem faciat, sic nemi-
nem manducat diabolus, nisi primo per tribulationem
euerterit, cõterit vt mãducet. Tu autem quando tribu-
laris, si maneas granum, non conturberis, nihil tibi cõ-
tingit. Quomodo quando boues triturant, nunquid in
solum triticum intrant? Simul mittuntur cum tribula
in area. Sed nunquid timendum est tritico? Absit, Non
conciditur, nisi palea à tritico spoliatur, superfluit, &
veniet ventilatio, & inueniet puram massam. Quem *Matth. 3.*
inuenit granum, mittit in horreum suum, & aceruum
paleæ comburet igni inextinguibili. Vnde dixit hoc?
Quia diem in spe habemus, Dies nobis in Christo de-
bet esse, Nam quandiu inter tentationes sumus, nox
est. In ista nocte parcit deus peccatoribus, vt non illos
tollat. Flagellat illos tentationibus vt corrigantur, tol-
lerat illos in ciuitate sua. Putamus semper tolerabit?
Si semper misericors est, non est iudicium? Si autem
misericordiam & iudicium cantabo tibi domine, mo-
do parcit, tunc iudicabit. Sed quando iudicabit? Cum
transierit nox. Ideo dixit, In matutinis interficiebam
omnes

A omnes peccatores terræ. Quid est, in matutinis? Cum iam dies venerit, nocte transacta. In matutinis interficiebā omnes peccatores terræ. Quare eis parcit vsque ad matutinum? Quia nox erat. Quid est, nox erat? Quia tempus erat parcendi. Parcebat cum corda hominum essent occulta. Vides aliquem male viuere, toleras illum, Nescis enim qualis erit, quia nox est. Vtrum qui hodie male viuit, cras bene viuat: & vtrum qui hodie bene viuit, cras malus sit? Nox est enim, & omnes tolerat deus, quia longanimis est. Tolerat vt conuertantur ad illum peccatores. Sed qui non se correxerint in isto tempore misericordiæ, interficientur. Et quare interficientur? Vt disperdantur de ciuitate domini, de societate Hierusalem, de societate sanctorum, de societate Ecclesiæ. Quando autem interficientur? In matutinis. Quid est, in matutinis? Cum nox transacta fuerit. Quare modo parcit? Quia tempus misericordiæ est. Quare non semper parcit? Quia misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Fratres, nemo sibi blādiatur, Interficientur omnes operantes iniquitatem. Interficiet eos Christus in matutinis, & disperdet eos de ciuitate B sua. Sed modo cum tempus misericordiæ est, audiant eum Vbique clamat per legē, per Prophetas, per Psalmos, per Epistolas, per Euangelia. Videte quia nunc tacet, quia parcit, quia erogat misericordiam, sed cauete, quia venturum est iudicium.

Finis Secundæ Quinquagenæ.

DIVI AVRELII AVGVSTINI, HIPPONENSIS EPISCOPI, DE PSALMO CENTESIMOPRIMO tractatus incipit.

Sermo primus de prima parte Psalmi.

ECCE vnus pauper orat, & non orat in silentio. Licet ergo audire eum, & videre quis nam sit. C Neforte ille sit, de quo dicit Apostolus, (2.Cor.8.) qui propter vos pauper factus est cum diues esset, vt illius paupertate vos ditaremini. Si ergo ipse est, quomodo pauper? Nam quomodo diues, quis non videt? Vnde enim homines sunt diuites? Puto auro, argento, familia, terra, sed omnia per ipsum facta sunt. Quid ergo illo ditius, per quem factæ sunt diuitiæ, illæ etiam quæ non sunt veræ diuitiæ? Per illum enim & illæ diuitiæ, ingeniū, memoria, mores, vita, ipsius corporis sanitas, sensus, confirmatioq; membrorum. Etenim cum hęc salua sunt, & pauperes diuites sunt. Per illum & illæ maiores diuitiæ, fides, pietas, iustitia, charitas, castitas, mores boni. (Rom.4.) Nemo enim & has habet, nisi per eum qui iustificat impium. Ecce quàm diues, Quis enim magis diues, qui habet quod vult alio faciente, an qui facit quod vult & alio habēte? Puto quia ditior ille, qui fecit quod habes. Quia quod ille habet, tu non habes. Ecce quàm diues. (Psal.101.) In hoc tam diuite vnde agnituri sumus hęc verba, Cinerem sicut panem manducaui, & potum meum cum fletu miscebam. Vnde ille? Huccine illæ tantæ diuitiæ peruenerunt? Multum illud excelsum, multum hoc abiectum, Quid faciemus? Quemadmodum ista ima illis D summis contemperabimus? Nimis abinuicem longe sunt. Nondum agnosco istum pauperem. Alius est fortasse, Sed adhuc quæramus. Vnde enim nobis non videtur ipse? Mirum si interrogas, & nō expauescis diuitias. (Ioan.1.) In principio erat verbum, & verbū erat apud deū, & deus erat verbū, Hoc erat in principio apud deum, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Qui ista dixit, cum diceret, diues erat, quāto magis ille de quo dicebat, In principio erat verbū. Et nō qualecunque verbum, sed verbum deus, Et nō vbicunque, sed apud deum, Et nō vacans, sed omnia per ipsum facta sunt. Cinerem sicut panem manducauit, & potum suum cum fletu commiscuit. Metuendum est ne tantis diuitiis nostra paupertas faciat iniuriam, Quęre adhuc tamen ne ipse sit pauper iste, quoniam verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Respice & illā vocem, (Psal.115.) Ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Attende ancillam istam castam, & virginem, & matrem. Ibi enim accepit paupertatem nostram, vbi serui formam indutus est, semetipsum exinaniens, ne diuitias eius expauesceres, & ad eum accedere cum tua mendicitate non auderes. E Ibi accepit, inquam, formam serui. Ibi nostram indutus est paupertatem. Ibi se pauperauit. Ibi nos ditauit. Iam ergo propinquamus de illo hæc intelligere. Veruntamen adhuc temere non est pronunciandū. (Danie.2.) Partus virginis est lapis sine manibus de monte præcisus, vbi nullus hominū operatus est, nulla transfusa concupiscentia, sed sola fides accēsa, & verbi caro accepta. Deinde processit ex vtero. (Luc.2.) Locuti sunt cœli. Angeli pastoribus nunciauerūt. (Matth.2.) Stella ad adorandū regem Magos traxit. (Luca.2.) Symeon impletus spiritu sancto infantē deum in matris manibus agnouit. Accessit ætas, non diuinitati sed carni. Horrent, miranturq; sapientiam dei pueri duodenis, imperiti senes. Aut etiam si periti senes, quid illorum peritia ad verbum dei? Quid illorū peritia ad sapientiā dei? Nōnne & periti, †nisi illo subueniente, vtique perituri? (†al. Nōnne & perituri.) Crescit adhuc ætate corporis, venit ad fluuium baptizandus. (Marci.1.) Baptizator deū agnoscit, indignum se soluendæ calciamenti corrigię confitetur. (Matth.11.) Iam inde, cæci illuminantur, Surdis aperitur auditus, Loquuntur muti, Mūdantur leprosi, Stringuntur paralytici, Conualescunt languidi, Resurgunt mortui. (Ioan.1.) F Iam quidem in verbi illius per quod facta sunt omnia comparatione, diuitiarum agnosco paupertatem, sed quàm longe adhuc à cinere & fletu cum potu. Adhuc timeo dicere ipse est, & tamen volo. Sunt enim hic quæ me cogant velle, & rursus quædam quę me cogant timere. Ipse est, & non est. Ipse iam in forma serui est, iam mortalem fragilēmque carnem portat, iam moriturus aduenit, & tamen nondum intelligitur in hac egestate. (Psal.101.) Cinerem sicut panem māducaui, & potum meum cum fletu miscebam. (Philip.3.) Addat ergo paupertatem paupertati, & transfiguret in se corpus humilitatis nostræ. Sit caput nostrum, simus membra eius, sint duo in carne vna. Iam enim vt primitus pauper esset, formam serui accipiens, dimisit patrem. (Philip.2.) Qui autem de virgine natus est, dimittat & matrem, & adhæreat vxori suæ, & sint duo in carne vna. (Luca.2.) (Ephe.5.) Ita enim erūt duo & in voce vna, & in illa vna voce iam non mirabimur nostram vocem. Cinerem sicut panem māducaui, & potum meum cum fletu miscebam. Dignatus est enim habere nos mēbra. Sunt & pœnitentes in membris eius. Non enim exclusi & separati sunt ab Ecclesia eius. Nec omnino sibi adiungeret coniugem, nisi illa voce, Agite pœnitētiam, appropinquabit (Matth.4.)

quabit

G quabit enim regnum cœlorũ. Iam ergo audiamus quid
oret caput & corpus, ſpõſus & ſponſa, Chriſtus & Ec-
Ioan.1. cleſia vtrunque vnus. Sed verbũ & caro non vtrunque
Ephe.4. vnum. Pater & verbũ vtrunque vnum, Chriſtus & Ec-
cleſia vtrunq; vnus. Vnus quidem vir perfectus in for-
ma plenitudinis ſuę, donec occurramus omnes in vni-
tatem fidei, in agnitionẽ filij dei in virum perfectum,
in menſurã ætatis plenitudinis Chriſti. Sed donec oc-
curramus, agitur hic paupertas noſtra, agitur hic adhuc
labor & gemitus. Gratias miſericordiæ ipſius. Vnde illi
Ioan.1. labor, vnde illi gemitus verbo, per quod facta ſunt om-
nia? Si dignatus eſt habere mortem noſtram, nõ nobis
dabit vitam ſuam? In magnã ſpem erexit, cum magna
ſpe gemimus. Gemitus habet triſtitiã. Sed eſt gemitus
qui habet & gaudium. Ego puto Saram ſterilem lętam
Eſa.26. genuiſſe, cũ pareret, Et nos dicamus, A timore tuo cõ-
cepimus & parturiuimus ſpiritũ ſalutis. Audiamus er-
go Chriſtum pauperem in nobis, & nobiſcum, & pro-
pter nos. Titulus enim ipſe indicat pauperem. Poſtre-
mo putate me ſuſpicatum, quis nã ſit iſte pauper. Ora-
tionem audiamus, & perſonã agnoſcamus, necubi er-
H res, quãdo audieris aliquid quod coaptari capiti illius
non poſsit. Ideo prælocutus ſum, vt ſi quid tale audie-
ris, ex infirmitate corporis aduertas ſonare, & vocem
membrorum agnoſcas in capite. *Oratio inopis, hoc habet
titulus, cum angeretur, & in conſpectu domini effudit precem ſuam.*
Ipſe ille pauper eſt qui alibi dicit, A finibus terræ ad te
Pſal.60. clamaui, cum angeretur cor meum. Iſte ipſe pauper eſt,
quia idem ipſe Chriſtus eſt, qui ſe apud Prophetam, &
Eſa.61. ſponſum dixit, & ſponſam. Sicut ſponſo alligauit mi-
hi mitram, & ſicut ſponſam induit me ornamento. Se
dixit ſponſum, ſe dixit ſponſam. Vnde hoc, niſi quia
Ephe.5. ſponſum propter caput, ſponſam propter corpus? Vox
ergo vna, quia caro vna. Audiamus, & potius in his
vocibus nos quoque agnoſcamus. Et ſi nos extra eſſe
viderimus, ibi eſſe laboremus.

Pſal.142. E*Xaudi domine orationem meam, & clamor
meus ad te perueniat.* hoc eſt, exaudi
domine orationem meam, quod
eſt, clamor meus ad te perueniat.
In geminatione affectus petentis
eſt. *Ne auertas faciem tuã à me.* Quã-
I do deus à filio faciẽ auertit? Quan-
do pater à Chriſto? Sed propter membrorum pauper-
tatem, ne auertas faciem tuam à me. *In quacunque die
tribulor inclina aurem tuam ad me.* Tribulor enim deor-
ſum, tu autem es ſurſum. Si enim me extollo, longe fis:
ſi me humilio, inclinas aurem tuam ad me. Sed quid
eſt, in quacunque die tribulor? Nunc enim non tribu-
latur? Aut iſta diceret, niſi tribularetur? Sufficeret ergo,
Inclina aurem tuam ad me quoniam tribulor. In qua-
1.Cor.12. cunque die tribulor inclina aurem tuam ad me. Tan-
quam vnitas corporis, ſi patitur vnum membrum, cõ-
patiuntur omnia membra. Tribularis tu hodie, ego
tribulor: tribulatur alius craſtino, ego tribulor. Poſt
iſtam generationem alij poſteri, qui ſuccedunt poſte-
ris tribulãtur, ego tribulor vſque in finem ſeculi. Qui-
cunque in meo corpore tribulantur, ego tribulor. In
quacunque ergo die tribulor inclina aurem tuam ad
Pſal.13. me. *In quacunque die inuocauero te, cito exaudi me.* Hoc
idem eſt. Iam nunc inuoco, ſed in quacunque die inuo-
cauero te, cito exaudi me. Orauit Petrus, orauit Paulus,
orauerunt & cæteri Apoſtoli, orauerunt fideles tempo-
ribus illis, orauerunt fideles conſequentibus tempori-
bus, orauerunt fideles martyrum temporibus, orant fi- K
deles noſtris temporibus, orabunt fideles poſterorum
temporibus. In quacunque die inuocauero te, cito ex-
audi me. Cito exaudi, iam enim hoc rogo quod dare
vis, Non terrena quaſi terrenus, ſed ex prima captiuita-
te iam redemptus regnum cœlorũ deſydero. Cito ex-
audi me, non enim niſi tali deſyderio dixiſti, Adhuc te
loquente dicam, ecce aſſum. In quacunque die inuoca- Eſa.58.
uero te, cito exaudi me. Vnde inuocas? De qua tribula-
tione? De qua egeſtate? O pauper ante ianuam diuitis
dei, quo deſyderio mẽdicas? Qua inopia requiris? Qua
egeſtate pulſas vt aperiatur tibi? Dic, audiamus iſtam
ipſam egeſtatem, in illa & noſipſos inueniamus, & te-
cum rogemus: audi & agnoſce ſi potes, *Quia defecerunt
ſicut fumus dies mei.* O dies, ſi dies: vbi enim dies auditur,
lux intelligitur. Sed defecerunt ſicut fumus dies mei.
Dies mei, tempora mea. Vnde ſicut fumus, niſi propter
elationem ſuperbię? Tales dies dignus fuit accipere ſu-
perbus Adam, vnde carnem Chriſtus accepit. Ergo in
Adam Chriſtus, & Adam in Chriſto. Liberauit profe-
cto & à diebus fumi, qui dignatus eſt habere vocẽ die-
rum fumi. Quia defecerũt ſicut fumus dies mei. Videte L
fumum ſuperbiæ ſimilem, aſcendẽtem, tumeſcentem,
vaneſcentem: merito ergo deficientẽ, non vtique per-
manentem. Quia defecerunt ſicut fumus dies mei. *Et
oſſa mea ſicut in frixorio confrixa ſunt.* Et ipſa oſſa mea, &
ipſa fortitudo mea nõ ſine tribulatione, non ſine vſtio-
ne. Oſſa corporis Chriſti, fortitudo corporis Chriſti,
vbi maior quàm in ſanctis Apoſtolis? Et tamen vide
oſſa frigi. Quis ſcandalizatur, & ego non vror? Fortes 1.Cor.11.
ſunt fideles boni, intellectores & prædicatores verbi, 7.q.1.cap.
viuentes vt loquuntur, loquentes vt audiũt. Fortes pla- Aduerſi-
nè ſunt, ſed omnes qui ſcandala patiuntur, frixorium tas.§. Hic
ipſorum ſunt. Eſt enim ibi charitas & magis in oſsibus. Auguſtin.
Interiora ſunt oſſa omnibus carnibus & portãt omnes
carnes. Verum ſi quiſquam patiatur aliquod ſcãdalum
& in anima periclitetur, tantum os frigitur, quantum
amat. Deſit amor, nemo frigitur: aſsit charitas & ſi mẽ-
brum compatitur, patiente vno membro, quomodo
friguntur qui portant vniuerſa membra? Oſſa mea ſi- 1.Cor.13.
cut in frixorio confrixa ſunt. *Percuſſum eſt ſicut fœnum &
aruit cor meum.* Reſpice ad Adam, vnde genus huma-
num. Vnde enim niſi ab illo propagata miſeria eſt? Vn- M
de enim niſi ab illo hæreditaria iſta paupertas? Dicat
ergo cum ſpe iam in corpore Chriſti poſitus, ille ali-
quando in ſuo corpore deſperatus, Percuſſum eſt ſicut
fœnum & aruit cor meum: merito, quia omnis caro fœ-
num. Sed tamen vnde tibi hoc contingit? *Quoniam* Eſa.40.
oblitus ſum mãducare panem meum. Dederat enim deus pa-
nem præcepti. Nam panis animæ quid niſi verbum
dei? Suggerente ſerpente, præuaricante muliere, tetigit Gene.3.
vetitum, oblitus eſt præceptum. Merito percuſſum eſt
ſicut fœnum, & aruit cor eius, quoniam oblitus eſt mã-
ducare panem ſuum. Oblitus manducare panem, bibit
venenum: Percuſſum eſt cor eius, & aruit ſicut fœnum.
Ipſe eſt ille percuſſus in Eſaia, de quo dicitur, & cui di-
citur, Non in æternum tempus iraſcar vobis: ſpiritus e- Eſa.57.
nim à me procedit, & omnem flatum ego feci: propter
peccatum modicum quid cõtriſtaui illum, & percuſsi
illum, & auerti faciem meam ab illo: merito hic, Ne a-
uertas faciẽ tuã à me, hoc eſt, à percuſſo, de quo dixiſti,
Percuſsi illum: de quo dixiſti, Vias eius vidi, & ſanaui
eum. Percuſſum eſt ſicut fœnum, & aruit cor meũ, quia
oblitus ſum manducare panem meum. Modo mandu-
ca. Oblitus erat, ſed venit & ipſe panis, in cuius corpo-
re tibi

A re tibi licet recordari vocem obliuionis tuæ,& clamare ex paupertate vt sumas diuitias. Modo manduca: in
Ioan.6. eius enim corpore es, qui ait, Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Oblitus eras mãducare panẽ tuum:
Psal.21. sed iam illo crucifixo, cõmemorabuntur & cõuertentur ad dominum vniuersi fines terræ. Post obliuionem veniat commemoratio, manducetur panis de cœlo vt viuatur, non manna, sicut illi manducauerunt & mor-
Ioan.6. tui sunt: panis de quo dicitur, Beati qui esuriũt & sitiũt
Matth.5. iustitiam. *A voce gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meæ.* A voce quam intelligo, à voce quam noui probabiliter, à voce gemitus mei, non à voce gemitus illorum quibus compatior. Multi enim gemunt, gemo & ego, & hoc gemo, quia male gemunt. Amisit nummum, gemit: amisit fidem, non gemit. Ego appendo nummum & fidem, & inuenio maiorem gemitũ de mala gemente, aut non gemente. Facit fraudem & gaudet. Quo lucro? Quo damno? Acquisiuit pecuniam, perdidit iustitiam, Gemit hinc qui gemere nouit. Qui capiti propinquat, qui rectè hæret corpori Christi, gemit inde. Carnales autem non inde gemunt, & gemendos se faciũt, quia non inde gemunt: Nec eos possumus, vel non ge-
B mentes, vel male gemẽtes contemnere: volumus enim eos corrigere, volumus emendare, volumus reparare, & quando non possumus gemimus, & cum gemimus non ab ipsis separamur. A voce enim gemitus mei adhæserunt ossa mea carni meæ. Adhæserunt fortes inualidis, adhæserunt firmi infirmis. Vnde adhæserunt? A voce gemitus mei, nõ à voce gemitus illorum. Qua lege adhæserunt, nisi qua dictum est, Debemus enim nos
Rom.15. firmi infirmitatem infirmorum portare? Adhæserunt ossa mea carni meæ. *Similis factus sum pellicano qui habitat in solitudine, factus sum sicut nycticorax qui habitat in parietinis.* *Vigilaui & factus sum sicut passer singularis in tecto.* Ecce tres aues, & tria loca, quid sibi velint donec dominus vt dicamus, & vt audiatis vtiliter quod dicitur salubriter. Quid sibi volunt tres aues, & tria loca? Quæ tres aues? Pellicanus, nycticorax, & passer: & tria loca, solitudo, parietina, & tectum. Pellicanus in solitudine, nicticorax in parietinis, passer in tecto. Primo quid sit pellicanus dicendum est. In ea quippe regione nascitur, vt nobis ignota hęc auis sit. Nascitur in solitudinibus, maxime Nili fluminis in Aegypto. Quælibet hæc auis sit,
C quod de illa Psalmus dicere voluit hoc intueamur. Habitat, inquit, in solitudine. Quid quæris formam eius, membra eius, mores eius, vocem eius? Quantũ tibi Psalmus dicit, auis est in solitudine habitans. Nycticorax, auis est amans noctem Parietinæ dicuntur, quas vulgo dicimus ruinas, vbi parietes stant sine tecto, sine habitãtibus, ibi habitat nycticorax. Iam vero passer & tectũ quid sit nostis. Inuenio ergo aliquem de corpore Christi, prædicatorem verbi, compatientem infirmis, quærentem lucra Christi, reminiscentem domini sui vetu-
Matth.25. ri, ne dicat, Serue nequã & piger, dare debueras pecuniam meã nummulariis. Ex huius dispensatoris officio videamus hæc tria, Venerit inter aliquos vbi Christiani nõ sunt, pellicanus est in solitudine. Venerit ad eos qui fuerunt, & ceciderunt, nycticorax est in parietinis. Non enim deserit tenebras eorum qui habitant in nocte, & ipsos lucrari vult. Veniet ad eos qui Christiani sunt quidem habitantes in domo, non quasi qui non crediderint, aut quod crediderint dimiserũt, sed in eo quod credunt tepide ambulantes, clamat ad eos passer. Non in solitudine, quia Christiani sunt: nec in parietinis, quia non ceciderunt: sed tamen in tecto sunt: sub

tecto potius, quia sub carne sunt. Ille super carnem cla- D
mat passer qui præcepta dei nõ tacet, nec fit carnalis vt
subiiciatur tecto. Qui enim in tecto est, non descendat Matth.24.
tollere aliquid de domo: & quod in aure auditis, prædicate super tecta. Istę tres aues & tria loca: & vnus homo potest habere personã trium auium, & tres homines possint habere personã trium auium: & tria genera locorum, tria genera sunt hominum: tamen solitudo, parietinæ, & tectum, non nisi tria genera sunt hominũ. Sed quid de his plurimum? Ipsum dominũ videamus, ne forte ipse sit: & melius ipse agnoscatur, & pellicanus in solitudine, & nycticorax in parietinis, & passer singularis in tecto. Dicat nobis pauper iste caput nostrũ, pauper voluntate, loquatur pauperibus in necessitate. Quid enim dicitur, vel etiam legitur de hac aue, id est, pellicano, non taceamus: non aliquid affirmãtes temere, sed tamen non tacentes, quod qui scripserunt & legi & dici voluerunt. Vos sic audite, vt si verum est cõgruat, si falsum est non teneatur. Dicuntur hæ aues tanquam colaphis rostrorũ occidere paruulos filios suos, eosdemq; in nido occisos à se lugere per triduũ. Postremo dicũt matrẽ seipsam grauiter vulnerare, & sanguinem suum super filios fundere, quo illi superfusi reui- E
uiscunt. Fortasse hoc verum, fortasse falsum sit: tamẽ si verum est quemadmodum illi cõgruat qui nos viuificauit sanguine suo, videte. Congruit illi quod matris caro viuificat sanguine suo filios suos, satis congruit.
Nam & ipse Gallinã se dicit super pullos suos, Hierusa- Matth.23.
lem Hierusalẽ quoties volui cõgregare filios tuos, tanquã gallina pullos suos sub alas suas, & noluisti. Habet enim paternã authoritatem, habet maternũ affectum, sicut & Paulus & pater est & mater est, nõ per seipsum, sed per Euangeliũ: Pater vbi dicit, Etsi habeatis multos
Pædagogos in Christo, sed nõ multos patres: in Chri- 1.Cor.4.
sto enim Iesu per Euãgelium ego vos genui: Mater au- Gala.4.
tẽ vbi ait, Filioli mei quos iterũ parturio, donec Christus formetur in vobis. Habet ergo hæc auis, si vere ita est, magnam similitudinẽ carnis Christi, cuius sanguine viuificati sumus. Sed quomodo congruat Christo, quòd ipsa occidit filios suos? an & illi non congruit,
Ego occidam, & ego viuificabo: ego percutiam, & ego Deute.32.
sanabo? An vero Saulus persecutor moreretur, nisi de Acto.9.
cœlo percuteretur? Aut prædicator excitaretur, nisi il- F
lius sanguine viuificaretur? Sed hoc viderint qui scripserunt, nõ in incerto intellectum nostrum cõstituere nos debemus. Hãc autẽ potius in solitudine cognoscamus: hoc enim inde Psalmus voluit ponere, pellicanus in solitudine. Puto enim ego hic intelligi Christũ natum de virgine. Solus enim sic, ideo solitudo. In solitu- Luca.1.
dine natus est, quia solus ita natus. Post natiuitatẽ ventum est ad passionẽ. A quibus crucifigebatur? Nunquid à stantibus? Nunquid à lugẽtibus? Ergo tanquã in nocte ignorantiæ ipsorum, & tãquam in parietinis ruinis ipsorum. Ecce nycticorax & in parietinis amat & noctem: nam nisi amaret, vnde diceret, Pater ignosce illis,
quia nesciunt quid faciũt? Deinde natus in solitudine, Luca.23.
quia solus ita natus: passus in tenebris Iudæorum tanquam in nocte, in præuaricatione tanquam in ruinis.
Quid postea? Vigilaui: ergo dormieras in parietinis, & Psal.3.
dixeras, Ego dormiui. Quid est, ego dormiui? Quia volui dormiui, noctem amãdo dormiui: sed ibi sequitur, Exurrexi, quia hic vigilaui. Sed postea quam vigila-
uit quid egit? Ascendit in cœlum, factus est sicut passer Marci.16.
volando, id est, ascendendo singularis in tecto, id est, in cœlo. Ergo pellicanus nascẽdo, nycticorax moriendo, pas-

G do, passer resurgendo. Ibi in solitudine velut solus, hic
in parietinis velut ab eis occisus, qui stare non potue-
runt in ædificio: hic vero iam vigilans & volãs singu-
Rom. 8. laris in tecto, ibi interpellat pro nobis. Caput enim no-
strum passer est, corpus illius turtur. Etenim passer in-
Psal. 83. uenit sibi domũ. Quam domũ? In cœlo est, interpellat
pro nobis. Et turtur nidum sibi. Ecce Ecclesia dei nidũ
de ligno crucis ipsius vbi ponat pullos suos, paruulos
suos. Vigilaui & factus sum sicut passer singularis in te-
cto. *Tota die exprobrabant mihi inimici mei, & qui laudabãt
me, aduersum me iurabant.* Ore laudabant, corde insidias
Matth. 22. præparabãt: audi laudem ipsorũ, Magister, scimus quia
viam dei in veritate doces, & personam non accipis: li-
cet tributũ dare Cæsari? Quem laudas, supplãtas. Qua-
re, nisi quia qui laudabant me, aduersum me iurabant?
Vnde autẽ hoc opprobriũ, nisi quia veni facere mem-
bra mea peccatores, vt agendo pœnitentiã sint in cor-
pore meo? Inde totum opprobrium, inde persecutio,
Quare magister vester cum peccatoribus & publicanis
Matth. 9. manducat? Non est opus sanis medicus, sed ægrotanti-
bus. Vtinam vos ægrotare nossetis vt medicum quęre-
H retis, non occideretis, & per superbam demẽtiam falsa
sanitate periretis. Mihi autem vnde tota die exprohra-
bãt inimici mei? Vnde qui laudabãt me, aduersum me
iurabant? *Quoniam cinerem sicut panem manducaui, & potum
meum cum fletu miscebam.* Quia hæc genera hominum ha-
bere in suis membris sananda voluit & liberanda, inde
opprobrium. Hodieq; Paganorum opprobrium, quale
in nos est? Quid putatis fratres, quid eos putatis dicere
nobis? Vos corrumpitis disciplinam, moresq; generis
humani peruertitis. Quid inueheris? Dic quemobrem?
Quid fecimus? Dando, inquit, hominibus pœnitentiæ
locum, promittendo impunitatem omnium delicto-
rum: ideo homines mala faciunt securi, quòd eis cum
conuersi fuerint, omnia dimittũtur. Hinc ergo oppro-
brium, quoniam cinerem sicut panẽ manducaui, & po-
tum meum cum fletu miscebam. O qui insultas, inuito
te ad istum panem. Non enim audes te dicere non esse
peccatorem, Discute conscientiam tuam, ascende tri-
bunal mentis tuæ, noli tibi parcere, examina te: loqua-
tur tibi medulla cordis, vide vtrũ audeas innocentiam
profiteri. Hic planè si se respexerit conturbabitur, si se
I non palpauerit confitebitur. Et quid agis miser, si non
erit portus impunitatis? Si sola fuit peccandi licentia,
& nulla peccatorum est indulgẽtia, vbi eris? Quò ibis?
Certe & pro te factum est, vt pauper iste cinerem sicut
panem manducaret, & potum suum cum fletu misce-
ret. Nõ te iam delectat tale conuiuium? Sed tamen, in-
quit, augent homines peccata spe veniæ, imò augerent
peccata desperatione veniæ. Nónne attendis quàm li-
centiosa crudelitate viuãt gladiatores? Vnde hoc, nisi
iam tanquam ad ferrum & victimam destinati, explere
volunt libidinem antequam fundãt sanguinem? Nón-
ne hoc & tu tibi diceres, Iã peccator sum, iam iniquus,
iam damnandus, nulla veniæ spes est. Cur iam non fa-
ciam quicquid libet, & si non licet? Cur non impleam
quantum possum quæcunque desydero, si post hæc nõ
restant nisi sola tormenta? Nónne hoc tibi diceres, &
desperatione ipsa peior fieres? Potius ergo te corrigit,
Esa. 46. qui indulgentiam promittit, & dicit, Redite pręuarica-
Ezech. 18. tores ad cor. Nolo mortem impij, tãtum vt reuertatur
& 33. & viuat. Hoc proculdubio portu proposito, deponis
vela iniquitatis, conuertis proram, velificas ad iustitiã,
& speras vitam, non negligis medicinam. Nec in hoc
tibi displiceat deus, tanquã per istam indulgentiæ pro-
missionem securos fecerit peccatores. Etenim ne de- K
speratione homines peius viuerẽt, promisit indulgen-
tiæ portum. Rursus ne de spe veniæ peius viuerent, fe-
cit diem mortis incertum, prouidẽtissime vtrunq; cõ-
stituens, & reuertentes quò recipiantur, & differentes
vnde terreantur. Manduca cinerem velut panẽ, & po-
tum tuum cum fletu misce: per hoc conuiuium venies
ad mensam dei. Noli desperare, promissa est indulgen-
tia tibi. Deo gratias, inquit, quia promissa est, teneo pro-
missum dei. Ergo iam bene viue. Cras, inquis, bene vi-
uam. Indulgentiã tibi deus promisit, crastinum diem
tibi nemo promisit, Si male vixisti, bene viue iã hodie. Luc. 12.
Stulte, hac nocte auferetur à te anima tua. Nõ dico quę
præparasti cuius erunt, sed secundum quod vixisti, vbi
eris? Corrige ergo te vt possis in corpore Christi habe-
re vocẽ istam, quam, nisi fallor, libenter agnoscis: Quo-
niam cinerem sicut panem manducaui, & potũ meum
cum fletu miscebam. *A facie iræ & indignationis tuæ, quo-
niam leuasti, elisisti me.* Ipsa est illa ira tua domine in Adã,
ira cum qua omnes nati sumus, cui nascendo cohæsi-
mus, ira de propagine iniquitatis, ira de massa peccati: L
secundum quam dicit Apostolus, Fuimus & nos ali- Ephe. 2.
quando natura filij iræ, sicut & cæteri: & vnde dicit do
minus, Ira dei manet super eum, quia non credidit in
vnigenitum filium dei. Non enim ait, Ira dei veniet su- Ioan. 3.
per eum: sed, manet super eum: quia non tollitur in qua
natus est. Quare ergo? Et quid sibi vult vox ista, quoniã
leuasti, elisisti me? Non enim ait, Quoniam leuasti & e-
lisisti me: sed, quoniam leuasti, elisisti me. Ideo elisisti,
quia leuasti. Vnde hoc? Homo in honore positus, fa-
ctus est ad imaginem dei. Leuatus in hunc honorem, Gene. 1.
erectus à puluere, erectus à terra, accepit animã ratio-
nalem, præpositus est rationis ipsius viuacitate omni-
bus bestiis, pecoribus, volatilibus, piscibus. Quid enim
horum habet intelligentię rationem? Quia nullum ho-
rum factum est ad imaginem dei. Quomodo nullum
horum habet hunc honorem, sic nullum horum habet
hanc miseriam. Quid enim pecus plangit de peccato?
Quæ auis timet gehennam ignis æterni? Quia nulla ei
participatio beatæ vitæ, nulli stimuli miseriarum. Ho-
mo autem quia factus est, qui sit in beata vita si bene vi-
xerit, ideo erit in misera vita, quia male vixit: ergo
quia leuasti, elisisti me: ideo sequitur me pœna, quia de- M
disti mihi liberum arbitrium. Si enim non dedisses li-
berum arbitrium, & per hanc rationem pecoribus me
non faceres meliorem, non me sequeretur damnatio
iusta peccantem: ergo per arbitrium liberum leuasti
me, & per iustitiæ iudicium elisisti me. *Dies mei sicut vm-
bra declinauerunt.* Potuerunt enim esse dies tui non de-
clinantes, si tu à die vero non declinasses. Declinasti,
& accepisti dies declinantes. Quid mirum si dies tui
facti sunt similes tui? Ipsi sunt enim dies declinantes
quia deuiasti, qui sunt dies fumi, quia tumuisti: supra e-
nim dixerat, Defecerunt sicut fumus dies mei: & nunc
dicit, Dies mei sicut vmbra declinauerunt. In hac vm-
bra agnoscẽdus est dies, in hac vmbra videnda est lux,
ne postea sera & infructuosa pœnitentia dicatur, Quid
nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia quid Sapien. 5.
contulit nobis? Transierunt omnia tanquam vmbra:
modò dicit, Transibunt omnia tanquam vmbra, & tu
non transeas tanquam vmbra. Dies mei sicut vmbra
declinauerũt. *Et ego velut fœnum arui.* Quia & supra di-
xerat, Percussum est sicut fœnum, & aruit cor meum,
sed reuirescet fœnum irrigatum sanguine saluatoris.
Ergo sicut fœnum arui ego homo post illam præuari-
cationem,

A cationem, hoc ego iusto iudicio tuo. Tu autem quid? *Tu vero domine in æternum permanes.* Mei dies sicut vmbra declinauerunt, & tu in æternum permanes. Temporalem saluet æternus. Non enim quia ego cecidi, & tu senuisti viges ad me liberandum, qui viguisti ad me humiliandum. Tu vero domine in æternum permanes.

Et memoriale tuum in generatione & generationem. Memoriale tuum, quia non obliuisceris in generationem: nõ vnam, sed generationem & generationem. *1.Timo.4.* Promissionem quippe habemus vitæ præsentis & futuræ. *Tu exurgens misereberis Sion, quoniam venit tempus vt miserearis eius.* *Gala.4.* Quod tempus? Cum autem venit plenitudo temporis, misit deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. *1.Corin.15.* Et vbi Sion? Vt eos qui sub lege erant redimeret. *Acto.4.* Primitus enim Iudæi, inde autẽ Apostoli, inde illi plus quàm quingenti fratres, inde illa deinceps multitudo, cui erat anima vna & cor vnum in deum. Ergo tu exurgens misereberis Sion, quoniam venit tempus vt miserearis eius, *2.Cor.6.* quoniam venit tempus. Quod tempus? Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Quis hoc dicit? Seruus dei Paulus ædificator, qui dicebat, *1.Corin.3.* Dei ædificium æstis: qui dicebat, Sicut sapiens B architectus fundamentum posui, & fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Ergo & hic quid dicit? *Quoniam beneplacitum habuerunt serui tui in lapides eius.* In lapides cuius? In lapides Sion. Sed sunt ibi & non lapides: Cuius nõ lapides? Ergo quid sequitur? *Et pulueris eius miserebuntur.* Agnoscamus lapides in Sion, agnoscamus puluerem in Sion. Non enim dicit, lapidum eius miserebuntur: sed quid ait, Quoniam beneplacitum habuerunt serui tui in lapides eius, & pulueris eius miserebuntur. Beneplacitum habuerunt in lapides eius, pulueris autem miserebũtur. Intelligo lapides Sion omnes Prophetas, ibi præmissa est vox prædicationis, inde assumptum est euangelicum officiũ, per illud præconium cognitus est Christus. Ergo serui tui beneplacitum habuerunt in lapides Sion. Sed illi præuaricatores recedentes à domino, malisq; factis suis offendẽtes creatorem, in terram vnde sumpti sunt redierunt, puluis facti sunt, impij facti sunt: *Psal.1.* de quibus dicitur, Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Sed expecta dominum, sustine dominum, patiens esto dominum, non irruat ventus, & auferat hunc puluerem à facie terræ. C Veniant veniant serui tui, agnoscant in lapidibus eloquia tua, misereantur pulueris Sion, *Gene.1.* formetur homo ad imaginem tuam, dicat puluis ne pereat, memento quia puluis sumus. [Dum enim sacerdotes & Prophetæ peccatores adhortantur,] pulueris eius miserebuntur. Hoc de Sion. Nunquid non erat puluis qui dominum crucifixit? Quod peius est, puluis de parietinis ruinarum. Puluis erat prorsus: veruntamen non frustra de puluere dictum erat. Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. *Luce.23.* De illo puluere venit paries tot milium credentium, & precia rerũ suarum ad pedes Apostolorũ ponentium. *Acto.2. & 4.* Ergo extitit de illo puluere humanitas, & formata, & formosa. Quis enim de gẽtibus sic? Quàm paucos miramur hoc fecisse ad illorum tot milia? Subito primo tria milia, postea quinque milia: omnes in vnitate viuentes, omnes venditarum rerum suarum precia ad pedes Apostolorum ponentes, vt distribueretur vnicuique prout cuique opus erat, quibus erat anima vna, & cor vnũ in deum. Quis hoc fecit etiam de isto puluere, *Gene.2.* nisi qui & ipsum Adam fecit ex puluere? Hoc ergo de Sion, sed non tantum in Sion. Quid igitur sequitur? *Et timebunt gentes nomen tuum domine, & omnes reges terræ gloriam tuam.* D Iam quoniam misertus est Sion, iam quoniam serui tui beneplacitum habuerunt in lapides eius cognoscendo fundamentum Apostolorum & Prophetarum, iam quoniam miserti sunt pulueris eius, vt formaretur vel potius reformaretur homo viuus ex puluere, hinc prædicatio creuit in gentibus. Timeant nomen tuum gentes, & omnes reges terræ gloriam tuam. Veniat & alius paries de gentibus, *Ephe.2.* agnoscatur lapis angularis: ibi hæreant duo de diuerso venientes, sed iam non aduersa sentientes. *Quoniam ædificauit dominus Sion.* Hoc agitur nunc, Eia lapides viui in structuram currite, nõ in ruinam: Aedificatur Sion, cauete parietinas: ædificatur turris, cauete diluuium: ædificatur arca, obseruate diluuium. Hoc agitur nunc, quoniã ædificauit dominus Sion. Sed ædificata Sion, nunc quid fiet? *Et videbitur,* inquit, *in gloria sua.* Vt ædificaret Sion, & vt esset fundamentum in Sion, visus est à Sion, sed non in gloria sua. Vidimus eum, & non habebat speciem neque decorem. *Esaiæ.53.* *Matth.25.* At vero cum venerit iudicare cum angelis suis, quando congregabũtur ante eum omnes gentes, quando oues ad dexteram, hædi E ad sinistrã separabuntur, nonne tunc videbũt in quem pupugerunt? *Zacha.12.* Et confundentur sero, qui prima pœnitentia & salubri cõfundi noluerunt. Aedificabit dominus Sion, & videbitur in gloria sua, qui in illa primo visus est in infirmitate sua. *Et respexit in orationem humilium, & non despexit deprecationem eorum.* In ædificatione Sion hoc agitur modo, ædificantes Sion orant & gemunt. Ille vnus pauper, quot pauperes multi, quia milia in tot gentibus: vnus, quia vnitas pacis Ecclesiæ. Ipse vnus, ipse multi. Vnus propter charitatem, multi propter latitudinem. Ergo nunc oratur, nunc curritur. Nunc si quis aliquid aliter erat, & aliter se habebat, mãducet cinerem sicut panem, & potũ suum cum fletu commisceat. Nunc tempus est cum ædificatur Sion, nunc intrant lapides in structurã. Perfecto ædificio & dedicata domo quid curris sero quæsiturus: inaniter petiturus, frustra pulsaturus, foris remansurus cum quinque virginibus fatuis? *Matth.25.* Nunc ergo curre, Respexit enim in orationem humilium, & non despexit precem eorum. *Scribantur hæc in generationem alteram.* Quando hæc scribebantur, hæc nõ ita proderant eis inter quos scribebantur. Scribebantur enim ad prophetandum nouũ testamentum, inter homines qui viuebant ex veteri testamento. Sed & illud F vetus testamẽtum deus dederat, & in illa terra promissionis populum suum collocauerat. Sed quoniam memoriale tuum in generatione & generationem, nõ iniquorum est, sed iustorum. In vna generatione pertinet ad vetus testamentum: in alia autem generatione pertinet ad nouum testamentũ. Et quia hoc quod prophetatum est, nouum testamentũ pronunciat hæc, Scribantur hæc, inquit, in generationẽ alteram, & populus qui creabitur laudabit dominũ: Non populus qui creatus est, sed populus qui creabitur. Quid euidentius fratres mei, quàm hic prædicta est illa creatura, de qua dicit Apostolus, Si qua igitur in Christo noua creatura: *2.Cor.5.* Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia noua, omnia autẽ ex deo. Quid est, omnia autem ex deo? Et vetera & noua, quia memoriale tuum in generatione & generationẽ. *Et populus qui creabitur laudabit dominum. Quoniã prospexit de alto sancto suo.* Prospexit ex alto, vt veniret ad humiles: & ex alto factus est humilis, vt exaltaret humiles.

Concio secunda, de secunda parte Psalmi.

G HEsterno die audiuimus cuiusdam pauperis ge-
mitum in oratione, eúmque esse cogoouimus,
1.Cor.8. qui propter nos pauper factus est cum diues es-
set, vt illius paupertate nos ditaremur, eiq; membra co-
hærentia & per suum caput loquētia vidimus. Vidimus
enim ibi & nosipsos, si tamen per eius gratiam aliquid
& nos. Finita autem iam erant verba gemituum, &
cœperant cōsolationum. Sed ea finiri hesterno die tra-
ctando minime potuerunt: in iis quæ restant, audiamus
hodie non iam gementem pauperem, sed gaudentem.
Ideo gaudentem, quia sperantem: ideo sperantem, quia
non de se præsumentem. Prænunciauit fœlicitatem re-
rum huoianarum in scripturis dei, & adiecit, Scriban-
tur hæc in generationem alteram, & populus qui crea-
bitur laudabit dominum: Quoniam prospexit ex alto
sancto suo. Hucusque sermo hesternus perductus est:
videte quæ sequantur, *Dominus de cælo in terram prospexit,*
Vt audiret gemitum compeditorum, vt soluat filios mortificatorum.
Psal.78. Inuenimus in alio psalmo dictum, Intret in conspe-
ctum tuum gemitus compeditorum: & in eo loco di-
ctum, vbi vox martyrū intelligebatur. Vnde martyres
compediti? Nónne catenati potius quàm cōpediti? Du
H ctos enim sanctos dei martyres post iudices, per prouin
cias circumeuntes in catenas nouimus missos, in com-
pedes autem nō nouimus. Agnoscuntur & compedes
Eccle.1. disciplinæ dei & timoris eius: de quo dictū est, Initium
Matth.10. sapientiæ timor domini. Per hunc enim timorem non
timuerunt serui dei eos qui corpus occidunt, animam
autem nō possunt occidere, quia eum timebant qui ha-
bet potestatem & corpus & animā occidere in gehen-
nam ignis. Nisi enim compedibus timoris huius ligati
essent martyres, quādo illa omnia dura & molesta susti
nerent à persecutoribus suis, cum eis liberum fuerit fa-
cere quod cogebātur, & euadere quod patiebātur? Sed
alligauerat eos dominus istis cōpedibus duris quidem
& molestis ad tempus, sed tolerandis propter promissa
Psal.16. eius: cui dicitur, Propter verba labiorū tuorum, ego cu-
stodiui vias duras. Gemendum quidem est in his com-
pedibus ad impetrandam misericordiam dei: vnde
Psal.78. vox martyrum est in alio psalmo, intret in cōspectum
tuum gemitus compeditorū: non tamen euitandæ sunt
tales cōpedes vt appetatur perniciosa libertas, & tem-
poralis vitæ breuisque dulcedo, quam sequatur amari-
I tudo perpetua. Proinde scriptura ne recusemus esse
Ecclesi.6. compediti sapientiæ, sic nos alloquitur, Audi fili, & ex-
cipe senteotiam meam, & ne abiicias consilium meum,
& infer pedem tuum in compedes illius, & in torquem
eius collum tuum: Subiice humerum tuum & porta il-
lam, & ne oderis vincula eius: In omni anima tua acce-
de ad illam, & in omni virtute tua serua vias eius: In-
uestiga & inquire & innotescet tibi, & continēs factus
ne derelinquas eā: In nouissimis enim inuenies requiē
eius, & conuertetur tibi in lætitiam, & erunt tibi com-
pedes eius in protectionē fortitudinis, & torques illius
in stolam gloriæ: decus enim aureū est in illa, & vincu-
la illius fila hyacinthina: stolam gloriæ indues eā, & co
ronā exultationis superpones tibi. Clament ergo com
pediti quandiu sunt in vinculis disciplinæ dei, in qua
sunt exercitati martyres: soluentur compedes & vola-
bunt, & eadem ipsa in ornamentum postea conuerten
tur. Factum est hoc de martyribus. Quid enim persecu
tores occidendo fecerunt, nisi vt compedes solueren-
tur, & in coronas cōuerterentur? De cœlo ergo prospe
xit dominus vt audiret gemitū compeditorum, vt sol-
uat filios mortificatorum. Mortificantur illi, filij autem
mortificatorū qui, nisi nos? Quomodo autem soluimur K
nos, nisi cū dicimus ei, Dirupisti vincula mea, tibi sacri- Psal.115.
ficabo hostiam laudis? Soluitur autē vnusquisq; à vin-
culis cupiditatum malarū, vel à nodis peccatorū suo-
rum. Remissio peccatorū solutio est. Quid enim pro-
desset Lazaro, quia processit de monumēto, nisi dice-
retur, Soluite eum & sinite abire? Ipse quidem voce de Ioan.11.
sepulchro suscitauit, ipse clamando animam reddidit,
ipse terrenā molem terreno sepulchro impositā vicit,
& processit ille victus. Non ergo pedibus propriis, sed
virtute producentis fit hoc in corde pœnitentis. Cū au-
dis hominem pœnitere peccatorum suorū, iam reuixit:
cum audis hominē coofitendo proferre conscientiā,
iam de sepulchro eductus est, sed nondum solutus est.
Quando soluitur? A quibus soluitur? Quæ solueritis, in- Matth.16.
quit, in terra, erunt soluta & in cœlo. Merito per Eccle- Super Io.
siam dari solutio peccatorum potest, suscitari autē ipse Tract.49.
mortuus non nisi intus clamante domino potest. Hæc
enim deus interius agit, Loquimur ad aures vestras, vn
de scimus quid agatur in cordibus vestris? Quod autē
intus agitur, nō à nobis, sed ab illo agitur. Prospexit er-
go vt soluat filios mortificatorū. Quorum mortificato-
rū audistis, quos filios audistis. Quid deinde? Quare hoc L
agitur? Ausculta, *Vt annūcietur in Sion nomē domini.* Primo
enim premebatur Ecclesia, quādo mortificabantur cō-
pediti: post illas pressuras annunciatur in Sion, nomē
domini, cū magna libertate in ipsa Ecclesia. Ipsa enim
Sion, nō ille vnus locus primo superbus, postea capti-
uatus, sed Sion cuius vmbra erat illa Sion quæ interpre
tatur speculatio: propterea quia in carne positi videm⁹
in priora extēdentes nos, non ad præsens quod est, sed
ad id quod futurū est, ideo speculatio. Omnis enim spe
culator longe prospicit. Specula dicitur vbi ponuntur
custodes. Fiunt istæ speculæ in saxis, in montibus, in ar-
boribus, ad hoc vt de loco eminētiore longe videatur.
Sion ergo speculatio, Ecclesia speculatio. Vnde specu-
latio? Longe videre, hoc est speculatio. Labor est enim Psal.72.
ante me donec introëam in sanctuariū dei, & intelligā
in nouissima. Qualis speculatio intelligere in nouissi-
ma? Transire mare videndo, non nauigādo, & habita-
re in extremis maris, id est, ibi ponere spem in eo, quod
erit finito seculo. Ergo si Ecclesia speculatio, vbi iā an-
nunciatur nomē domini? Non solum nomen domini
in hac Sion annunciatur, sed & laus eius, inquit, in Hie M
rusalem. Et quomodo annunciatur? Audi, *In conuenien-*
do populos in vnum & regna, vt seruiant domino. Vnde hoc fa
ctum, nisi sanguine mortificatorum? Vnde hoc factum,
nisi gemitibus compeditorum? Exauditi ergo sunt qui
erant in pressura & humilitate, vt esset nostris tempo-
ribus Ecclesia in tāta gloria quam videmus, vt iam re-
gna quæ persequebantur, ipsa seruiant domino. *Respon*
dit ei in via fortitudinis suæ. Cui respondit, nisi domino?
Quis respondit? supra videamus, Et laus eius, inquit, in
Hierusalem: In conueniendo populos in vnum & re-
gna, vt seruiant domino. Respondit ei in via fortitudi
nis suæ. Quæ illi respondit, aut quis ei respondit in via
fortitudinis suæ? Quæramus ergo primo quis respōdit,
& sic quæramus quæ sit via fortitudinis eius. Superiora
verba indicant respondisse ei, aut laudem eius, aut Hie
rusalem: supra enim dixerat, Et laus eius in Hierusalem:
In conueniendo populos in vnum & regna, vt seruiāt
domino. Respondit ei, nō possumus dicere regna, quia
responderunt dixisset. Respondit ei, non possumus di
cere populi, quia & hic responderunt dixisset. Quia
ergo respondit ei, singularem numerum quærimus su-
perius,

A perius,& non inuenimus,nisi aut laudem eius,aut Hie-
rusalem. Et quia hoc ambiguum est,vtrum laus eius an
Hierusalem,secundum vtrũque tractemus.Quomodo
ei respondet laus eius?Quando ei gratias agunt vocati
ab illo. Ille enim vocat,nos respondemus nõ voce sed
fide,non lingua sed vita. Si enim vocat te deus,& præ-
cipit vt bene viuas,& tu male viuis,vocationi eius non
respondes,nec laus eius respõdet ei de te,quia sic viuis
vt ille nõ laudetur, sed potius blasphemetur per te. Cũ
autem sic viuimus vt per nos laudetur deus,respõdit ei
laus eius de vocatis & sanctis eius: respondit ei Hieru-
salem,Vocata est enim & Hierusalem.Et prima Hieru-
Matth. 23. salem noluit audire,& dictũ est ei,Ecce dimittetur vo-
bis domus vestra deserta. Hierusalem Hierusalẽ luget,
clamat,& nõ respondetur, quotiens volui congregare
filios tuos tanquam gallina pullos suos sub alas suas,&
noluisti,non respõdetur.Pluitur desuper, & pro fructu
spinæ proferuntur.At vero illa Hierusalem, de qua di-
Esaie.54. ctum est,Lætare sterilis quæ nõ paris, erumpe & excla-
Gala.4. ma quæ non parturis,quoniã multi filij desertæ magis
quàm eius quæ habet virum, respondit ei,Quid est re-
spondit ei?Non contempsit vocantẽ.Quid est,respon-
B dit ei?Ille pluit,illa fructum dedit.Respõdit ei,sed vbi?
In via fortitudinis suæ. Nunquid in se?Nam quid esset
in se,aut quam vocẽ haberet in se,de se, nisi solam vo-
cem peccati,vocẽ iniquitatis? Excute vocẽ ipsius,quid
Psal.40. inuenis nisi tumultum?Ego dixi domine miserere mei,
sana animam meam , quia peccaui tibi. Porrò si iustifi-
cata est,respondit ei,nõ ex meritis suis, sed ex manibus
ipsius. Vbi?In via fortitudinis suæ. Christus est,ipse est.
Ioan.14. Ego sum, inquit,via,veritas, & vita. Sed ante resurre-
2.Cor.13. ctionẽ non agnoscebatur à populo suo:Et maxime cru
cifixus ex infirmitate latuit quis esset,donec fortis resur
gẽdo appareret.Non ei ergo respondit Ecclesia in via
infirmitatis,sed in via fortitudinis suæ,quia post resur-
rectionem vocauit Ecclesiã de toto orbe terrarũ, iam
nõ infirmus in cruce,sed fortis in cœlo.Non enim laus
3.sent. dist. fidei Christianorum est, quia credunt mortuum Chri-
24.Si vero. stum,sed quia credunt resurrexisse Christũ.Nam mor-
tuũ & Paganus credit, & hoc tibi pro crimine obijcit,
quia in mortuũ credidisti. Quæ igitur laus tua? Crede-
re resurrexisse Christum, & sperare te resurrecturũ esse
Roma.10. per Christum? hæc est laus fidei. Si enim credideris in
corde tuo,quia dominus est Christus Iesus,& confessus
C fueris ore tuo, quia deus suscitauit eum à mortuis, sal-
uus eris:non ait, Si confessus fueris,quia deus eum tra-
didit occidẽdum: sed quia eum deus suscitauit à mor-
Roma.8. tuis,si confessus fueris tunc saluus eris.Corde enim cre
ditur ad iustitiã,ore autem confessio fit ad salutẽ. Qua-
Roma.10. re autem credimus & mortuũ?Quia credere eum resur
rexisse nõ possumus, nisi prius mortuum fuisse creda-
mus. Quis enim resurgit,nisi mortuus fuerit? Quis ex-
Psal.40. pergiscitur,nisi prius dormierit?Sed nunquid qui dor-
mit non adijciet vt resurgat?Hæc fides est Christiano-
Esaia.54. rũ. In hac ergo fide in qua congregata est Ecclesia,mul
Gala.4. ti illi filij desertæ magis quàm eius quæ habet virũ : re-
spondit ei,Dixit ei laudem secundum eius præcepta in
via fortitudinis eius,nõ in via infirmitatis eius:quomo-
do ei responderit iam supra audistis, In conueniendo
populos in vnũ & regna,vt seruiant domino.In hoc ei
ergo respondit in vnitate, qui autem nõ est in vnitate
nõ ei respondet.Ille enim vnus est,Ecclesia vnitas. Non
respondet vni,nisi vnitas:sed existunt qui dicant, Iam
hoc factũ est,respondit ei,in omnibus gentibus Eccle-
sia pariens filios plures, quàm illa quæ habebat virum.

Respõdit ei in via fortitudinis suæ:credidit enim Chri D
stum resurrexisse, crediderunt in eũ omnes gentes: sed
illa Ecclesia quæ fuit omniũ gentium, iã non est,periit.
Hoc dicunt qui in illa non sunt.O impudentẽ vocem.
Illa nõ est,quia tu in illa non es?Vide ne tu ideo nõ sis:
nã illa erit,etsi tu non sis.Hanc vocẽ abominabilem &
detestabilẽ,præsumptionis & falsitatis plenã,nulla ve-
ritate suffultã,nulla sapientia illuminatã,nullo sale con
ditã,vanam, temerariã,præcipitem,perniciosam, præ-
uidit spiritus dei, & tanquã contra illos cum annũcia-
ret vnitatem,In conueniendo populos in vnum & re-
gna,vt seruiant domino. Cúmque subdidisset,respon-
dit ei vtique laus eius,vtique Hierusalem mater nostra
de peregrinatione reuocanda,fœtosa cum multis filiis,
magis quàm ea quæ habebat virũ.Quoniam quidã di-
cturi erant cõtra,fuit,& non est. *Exiguitatem*,inquit,*die-
rum meorũ annuncia mihi.* Quid est quòd nescio qui rece-
dentes à me murmurant cõtra me?Quid est quòd per-
diti me perisse cõtendunt?Certe enim hoc dicunt,quia
fui,& non sum:annuncia mihi exiguitatem dierũ meo-
rũ.Non à te quæro illos dies æternos:illi sine fine sunt,
vbi ero,non ipsos quæro:temporales quæro,tempora- E
les dies mihi annuncia.Exiguitatẽ dierum meorũ,non
æternitatem dierũ meorum annuncia mihi. Quandiu
ero in isto seculo,annuncia mihi, propter illos qui di-
cunt,fuit,& iam non est:propter illos qui dicũt,imple-
tæ sunt scripturæ,crediderũt omnes gentes,sed aposta-
tauit & periit Ecclesia de omnibus gentibus. Quid est
hoc,exiguitatem dierũ meorum annuncia mihi?Et an-
nunciauit,nec vacua fuit vox ista.Quis annunciauit mi
hi nisi ipsa via? Quomodo annũciauit?Ecce ego vobis- *Matth.2.*
cum sum vsq; in consummationem seculi: sed hic exi-
stunt,& dicunt, Vobiscum sum,inquit,vsq; ad cõsum-
mationẽ seculi, quia nos præuidebat,quia pars Donati
erat in terra.Nunquid ipsa est,quę dixit,Exiguitatẽ die-
rum meorũ annuncia mihi,ac nõ illa potius quæ supe-
rius loquebatur, In conueniendo populos in vnum &
regna,vt seruiãt domino?Vnde nobis cor dolet? Quia
& Imperatores contra hæreticos leges proponunt: ibi
impletum est,Et regna vt seruiant domino. Non enim
vos filij estis illorũ mortificatorum, quorũ vox compe
ditorũ exaudita est à domino.Absit.Non hoc indicant
facta vestra,nõ hoc indicat superbia vestra, nõ hoc in-
dicat vanitas vestra.Non sapitis & foris estis. Sal infa- *Matth.5.*
tuatũ estis,ideo & ab hominibus conculcamini: audite
quid dicat Ecclesia.Quæ Ecclesia? Quæ cõgregauit po F
pulos in vnum.Quæ Ecclesia?Quæ congregauit regna
vt seruiant domino,Mota vocibus vestris & falsis opi-
nionibus vestris , quærit à deo vt exiguitatem dierum
suorum annunciet sibi, & inuenit dominũ dixisse,Ec- *Matth.28.*
ce ego vobiscum sum vsq; in consummationem seculi.
Hic vos dicitis,De nobis dixit,Nos sumus,nos erimus
vsque in consummationem seculi : interrogetur ipse
Christus,cui dictum est,Exiguitatem dierum meorum
annuncia mihi. Et prædicabitur,inquit,hoc Euangeliũ
in vniuerso orbe in testimonium omnibus gẽtibus, &
tunc veniet finis.Quid est quod dicebas,hoc certe fuit
& periit?Dominum audi annũciantem exiguitatẽ die-
rum meorum.Prædicabitur,inquit,hoc Euãgeliũ. Vbi?
in toto orbe terrarum.Quibus?In testimonium omni-
bus gentibus.Quid postea?Et tunc veniet finis.Non vi-
des adhuc esse gentes,in quibus nondum est prædica-
tũ Euangelium?Cum ergo necesse sit impleri quod do- *Matth.24.*
minus dixit,Exiguitatem dierum meorum annuncia-
bis Ecclesiæ, vt prædicetur hoc Euangeliũ in omnibus

G gentibus,& nunc veniet finis. Quid est quod dicis iam perisse Ecclesiam de omnibus gentibus, quādo ad hoc prædicatur Euangelium, vt possit esse in omnibus gentibus? Ergo vsq; in finē seculi Ecclesia in omnibus gentibus, & ipsa est exiguitas dierū, quia exiguū est omne quod finitur, vt iam in æternitatem ab ista exiguitate transeatur. Pereant hęretici, pereant quod sunt,& inueniātur vt sint quod non sunt. Exiguitas dierum vsq; in finem seculi erit. Exiguitas dierū ideo quia totum hoc tempus, non dico ab hoc hodierno die vsq; in finē seculi, sed ab Adam vsq; in finem seculi, exigua gutta est comparata æternitati. Non ergo blandiantur sibi cōtra me hæretici, quia dixi, Exiguitatē dierum meorū, quasi non permansuram vsq; in finem seculi: quid enim addidit? *Ne reuoces me in dimidium dierū meorū.* Noli quomodo hæretici loquuntur, sic mecū agere. Vsq; in finē seculi me perduc, nō in dimidium dierū meorum: & perfice mihi dies exiguos, vt dones mihi postea dies æternos. Quare ergo de exiguitate dierū requisisti? Quare? Vis audire? *In generatione generationū anni tui.* Ideo ergo de diebus exiguis quæsiui, quia licet vsq; in finē seculi durent mecum isti dies, exigui sunt in cōparatione dierū

H tuorum: anni enim tui in generatione generationum. Quare non ait, anni tui in secula seculorū: sic enim magis solet æternitas significari in sanctis scripturis, sed ait, In generatione generationū anni tui. Sed qui anni tui? Qui, nisi qui nō veniunt vt transeant? Qui, nisi qui non ideo veniunt vt nō sint? Omnis enim dies in hoc tempore ideo venit vt non sit, omnis hora, omnis mensis, omnis annus: nihil horum stat, antequā veniat erit, cum venerit non erit. Illi ergo anni tui æterni, anni tui qui non mutantur, in generatione generationū erunt.

1. sent. dist. 19. parte ergo. Est quædam generatio generationum, in illa erunt anni tui. Quæ est ista? Est quædā & si bene agnoscamus in illa erimus, & anni dei in nobis erūt. Quomodo in nobis erūt? Quomodo ipse deus in nobis erit: vnde dictū

1. Corin. 15. est, Vt sit deus omnia in omnibus. Non enim aliud anni dei, & aliud ipse deus, sed anni dei, æternitas dei est. Aeternitas ipsa dei substantia est, quæ nihil habet mutabile, ibi nihil est præteritum quasi iam nō sit, nihil est futurum quasi nondum sit, sed non est ibi nisi est: non est ibi fuit & erit, quia & quod fuit, iam nō est, & quod erit nondū est: sed quicquid ibi est non nisi est. Merito

I sic misit deus famulum suum Moysen, quæsiuit enim nomen mittentis se, requisiuit & audiuit, nec desertum

5. de tri. c. 2. est desyderium cōcupiscentiæ bonæ. Quæsiuit autem non quasi curiositate præsumēdi, sed necessitate ministrādi. Quid, inquit, dicam filiis Israël, si dixerint mihi, quis te misit ad nos? Et ille indicans se creaturę creatorem, deum homini, immortalem mortali, æternū tem-

Exod 3. porali: Ego, inquit, sum qui sum. Tu diceres, ego sum. Quis? Caius, alius Lucius, alius Marcus. Aliudne diceres, nisi nomē tuum diceres? Hoc expectabatur de deo. Hoc enim erat quæsitū, Quid vocaris? A quo me missum esse respondebo quærētibus? † Ego sum. Quis? Qui

† al. Ego sū qui sum, i. quis, hoc est &c. sum, hoc est nomē tuum, hoc est totum quod vocaris. Non esset tibi nomē ipsum esse, nisi quicquid est aliud tibi comparatū, inueniretur non esse vere. Hoc est nomen tuū: exprime hoc idem melius, Vade, inquit, & dic filiis Israël, Qui est misit me ad vos, Ego sum qui sum, qui est misit me ad vos. Magnū ecce est, magnū est. Ad hoc homo quid est? Ad illud tam magnum est homo quid est quicquid est? Quis apprehendat illud esse? Quis eius particeps fiat? Quis anhelet? Quis aspiret? Quis ibi se esse posse præsumat? Noli desperare humana fragilitas, Ego sum, inquit, deus Abrahā, & deus Isaac, & deus K

Iacob. Audisti quid sim apud me, audi & quid sim propter te. Hæc igitur æternitas vocauit nos, & erupit ex æternitate verbum. Iam æternitas, iam verbum, & nondum tempus. Quare nondum tempus? Quia factum est & tempus. Quomodo factum est & tempus? Omnia *Ioan. 1.*

per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. O verbum ante tempora, per quod facta sunt tempora, natum est in tempore cum sit vita æterna, vocans temporales, faciens æternos. Hæc generatio generationū: ge- *Eccle. 1.*

neratio enim vadit, & generatio venit. Et videtis generationes hominum sic esse in terra, tanquam in arbore folia, sed in arbore oliuæ vel lauri vel cuiuscunq; alterius quę toto tempore fronde vestita est: sic tanquā folia genus humanum terra portat, plena est hominibus, sed cū aliis morientibus alij nascendo succedunt: semper enim arbor illa veste viridi ornata est. Sed subter attende quàm multa calces arida folia. Ergo fuit generatio sub Adam, transiit. Nati sunt inde quidam futuri participes æternitatis dei etiam illo tempore: inde enim Abel, inde Seth, inde Enoch. Transiit illa gene- *Gene. 4.*

ratio, venit diluuium, remansit vna domus. Et illa generatio dedit aliquos, ipsum Noë, & tres filios eius, & *Gene. 9.*

tres nurus eius: in tota enim domo ista octonaria solus L

vnus peccator inuētus est. Accessit numerus superiori generationi. Deinde de tribus filiis Noë, tāquā de trib⁹ mensuris farinæ impletus est orbis. Electus est Abra- *Matth. 13.*

ham, Isaac & Iacob, sancti viri Patriarchæ placuerunt deo. Dedit & illa generatio sequentes etiam generantes, dederunt Prophetas, dederunt præcones dei. Venit etiam postea & ipse dominus noster Iesus Christus, misit fermentum in tres mensuras farinæ quousque fermentaretur totum. Temporibus in terra carnis illius fuerunt Apostoli, fuerunt sancti, post illos alij sancti: & nunc in nomine Christi quicunque sunt sancti, & post nos quicunque erunt, & vsque in finem seculi quicunque sancti. De tot generationibus colliges omnes sanctas proles omnium generationum, & facies inde vnā generationem. In ista generatione generationum anni tui, id est, æternitas illa in illa generatione erit, quæ de omnibus generationibus colligitur, & in vnam redigitur, ipsa particeps erit æternitatis tuæ. Cæteræ generationes implendis temporibus generantur, ex quibus illa in æternum regeneratur, mutata vificabitur, M

erit idonea portare te, vires accipiens à te. In generatione generationū anni tui. *In principio terram tu fundasti domine.* Noui æternitatem tuam, quia præcedis omnia *Hebr. 1.*

quæ fecisti. Principio tu domine terrā fundasti. *Et opera manuum tuarū sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autē permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos & mutabūtur, tu vero idē ipse es.* Tu quis es? Idē ipse es. Tu qui dixisti, Ego sum qui sum, idem ipse es. Et quamuis etiam *Exod. 3.*

ipsa non essent nisi ex te, & per te, & in te, tamen non quod ipse es: tu vero idem ipse es, *Et anni tui non deficient.* Illi anni tui nō deficient, illi anni tui qui erunt in generatione generationū, non deficient. Hæc ergo sciēs, exiguitatem dierū meorum quærerē à te, nisi scirem omnes dies seculi ab initio vsq; in finem exiguos esse in cōparatione æternitatis tuæ. Noui ergo vnde interrogauerim: nō se extollant hæretici, quasi exigui dies fuerint Ecclesiæ, toto orbe diffusæ: nam & vsque in finem cum sint, exigui sunt. Quare exigui sunt? Quoniā quandoque finiendi sunt. Anni illi qui erunt in generatione generationū, hi amādi, hi desyderādi, his suspirandū, propter hos in vnitate permanendū, propter hos quicquid

A quid hæreticorum mali est deuitandú, propter hos perditis respondendum, propter hos lucrandi qui errauerant, & reuocandi qui perierant: illic debet esse desyderium. Sed tamē vt verbosis, vt male garrulis, vt calumniosis susurrantibus detractoribus respondeā, ideo mihi annuncia exiguitatē dierum meorum, & ne me reuoces in dimidium dierum meorū, vt antè me auferas de terra quem totus orbis Euangelio repleatur, contra
Matth.24. responsionem domini mei, dicētis, Oportet prædicari Euangelium hoc in toto orbe terrarū in testimonium omnibus gētibus, & tunc veniet finis. Quid ad hæc fratres? Plana sunt, manifesta sunt: deus fundauit terrā, scimus, opera manuū eius sunt cœli. Ne putetis enim quasi
Hebr.1. aliud deū facere manu, aliud verbo: quod facit verbo, hoc facit manu, nō enim distinctus est corporeis mem
Exod.3. bris, qui dixit, Ego sum qui sum. Et forte verbū eius est manus eius, certe manus eius est virtus eius: quia enim dictum est, Fiat firmamentum, & factum est firmamētū, verbo intelligitur fecisse: quia vero dixit, Faciamus
Gene.1. hominem ad imaginē & similitudinem nostram, quasi manu videtur fecisse: audi ergo, Opera manuū tuarum sunt cœli. Ecce quod verbo fecit, vtique etiam manibus
B fecit, quia virtute sua fecit, quia potestate sua fecit. Attende potius quid fecerit, & noli quærere quomodo fecerit. Multum est enim te comprehēdere quomodo fecerit, cū teipsum sic fecerit, vt prius sis seruus obediens, & postea fortasse amicus intelligēs. Ergo opera manuū tuarū sunt cœli: ipsi peribunt, tu autē permanes: aperte
2.Petr.3. dixit hoc Apostolus Petrus, Cœli erant olim de aqua, & per aquam constituti dei verbo, per quod qui factus est mundus, ab aqua mūdatus deperiit. Terra autem & cœli qui nunc sunt, eodē verbo repositi sunt igni reseruandi. Iam ergo dixit perisse cœlos per diluuium: perisse autē nouimus cœlos secundum quantitatem & spacia aëris huius. Excreuit enim aqua, & totam istam capacitatē vbi aues volitant, occupauit, ac sic vtique cœli perierunt propinqui terris: cœli secundum quod dicūtur aues cœli. Sunt autem & cœli cœlorum superiores in firmamento, sed vtrum & ipsi perituri sint igne, an hi soli cœli qui etiam diluuio perierunt, disceptatio est aliquāto scrupulosior inter doctos, nec facilè, maxime in angustia temporis, explicari potest. Dimittamus ergo eam vel differamus: nouerimus tamen perire ista, deum manere. Et si manent quædam cum deo quæ fa-
C cta sunt à deo, non manent in se sed in deo, non recedendo à deo. Quid enim? Dicturi sumus fratres quòd angeli perituri sint igne, quo incendetur mundus? Absit. Sed quid? Dicemus quòd angelos deus non fecerit? Absit. Sed quid dicemus? Et vnde essent, si non ab illo
Psal.32. facti essent? Ipse dixit & facta sunt, ipse mādauit & creata sunt. Dictum est enim hoc cum operum eius commemoratio fieret, in quibus & angeli nominati sunt. Erūt ergo cum illo angeli etiā mundo igne flagrante: & erit incendium mundi, non incendens sanctos dei. Quod
Danie.3. fuit caminus regis tribus pueris, hoc erit ardens mundus iustis in trinitate signatis. Forte hic cœlos etiā non importune intelligimus ipsos iustos sanctos dei, in quibus manens deus intonuit præceptis, coruscauit mira-
Psal.18. culis, imbrificauit terram sapiētia veritatis. Cœli enim enarrauerūt gloriam dei. Sed nunquid etiam ipsi peribunt? An secundum quendam modum peribūt? Secundum quē modum? Secundum vestimentum. Quid est, secundum vestimentum? Secundum corpus. Vestimentum enim animæ corpus: dominus enim vestimentum
Matth.6. nominauit, vbi ait, Nonne anima plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum? Quomodo ergo perit D
vestimentum? Etsi exterior homo noster corrumpitur, 2.Cor.4.
sed interior renouatur de die in diem. Ergo ipsi peribunt, sed secundum corpus, tu autem permanes. Si ergo secūdum corpus peribūt, vbi resurrectio mortuorum? Vbi exemplum membrorum quod præcessit in capite? Vbi? Vis audire? Mutabitur. Non tale erit quale fuit: audi Apostolum dicentem, Et mortui resurgent incorru- 1.Cor.15.
pti, & nos immutabimur. Quomodo immutabimur? Seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Ergo seminatur mortale, resurget immortale. Ergo seminatur corruptibile, resurget incorruptibile. Mutationē itaque expectamus, ita peribunt cœli, & immutabuntur cœli. Sed fortasse sanctorū corpora non recte dicuntur cœli: si non portant deum, non sunt cœli. Et vnde, inquit, mihi probas quia portāt deum? Vsqueadeò ne excidit tibi, glorificate & portate deum in corpore ve-
stro? Ergo tales cœli peribunt, sed non in æternum, pe- 1.Cor.6.
ribunt vt mutentur: an non hoc dicit psalmus? Lege sequentia, Et omnes sicut vestimentum veterascent, & si- Hebræ.1.
cut opertoriū mutabis eos & mutabuntur, tu autē idem ipse es & anni tui non deficient. Vestem audis, coopertoriū audis, & aliud quàm corpus intelligis? Speremus E
ergo etiam immutationem corporum nostrorū, sed tamē ab illo qui erat & ante nos, & manet post nos: à quo sumus quod sumus, ad quem veniemus cum fuerimus mutati, mutantem non mutatum, facientem non factū, mouentē sed manentem. Et quomodo intelligi à car-
ne & sanguine potest, Ego sum qui sum: tu vero idem Exod.3.
ipse es, & anni tui nō deficient? Sed nos ad illos annos cum his pānosis annis quid sumus? Et illi qui sunt? Nec tamē desperare debemus. Iam enim magnitudine quadā & excellentia sapientiæ dixerat, Ego sum qui sum: & tamen ad nos consolandos, Ego sum, inquit, deus Abrahā, & deus Isaac, & deus Iacob. Et nos Abrahæ semē sumus, & nos quamuis abiecti, quāuis terra & cinis,
in illo speramus. Serui sumus, sed propter nos domin* Philip.2.
noster formā serui accepit, propter nos mortales immortalis mori voluit, propter nos hoc exemplū resurrectionis ostendit. Ergo speremus nos vēturos ad hos annos stantes, in quibus non circuitu solis peraguntur dies, sed manet quod est sicuti est, quia hoc solum vere est. Nos autem vtrum aliquando ibi esse possimus dicit, Audi & vide vtrum debeas desperare: audi quod sequi-
tur, *Filij seruorum tuorum inhabitabunt.* Vbi inhabitabunt, F
nisi in annis non deficientibus? Filij seruorum tuorum inhabitabunt. *Et semen eorū in seculum seculi dirigetur.* In seculum seculi, in seculum æternū, in seculum manens. Sed filij, inquit, seruorū tuorum. Metuendū ne nos serui dei simus, & filij nostri ibi futuri sint, non nos? Aut si nos filij sumus seruorum, quia filij sumus Apostolorū, quid dicturi sumus? Quæ nam tādem audacia tam infœlix filiorū subnascentiū, & recenti successione gloriantiū, quæ audeat dicere, nos ibi erimus, Apostoli ibi non erunt? Absit hoc à pietate filiorum, absit à fide paruulorū, absit ab intelligentia grandiū. Ibi erunt & Apostoli, arietes præcedunt, agni sequuntur. Quare ergo filij seruorum tuorū, & non de cōpendio serui tui? Et Apostoli serui tui, & filij eorum serui tui, & istorum filij nepotes illorū, quid nisi serui tui? Omnes cōpendio includeres, si diceres serui tui inhabitabūt. Videamus quid nos voluerit admonere: est enim quiddā gestū in prioribus seculis. Per quadraginta annos filij Israël attriti sunt in eremo, nullus eorum intrauit in terram promissionis, sed filij eorū intrauerunt sanè, quia ita recordamur nisi

G fallor duo,cæteri non.Intrauerũt de tot milibus duo;
laboratum est cum eis tantum. Sed deus non laboras,
certe laborauerunt serui ipsius.Quanta pertulit,quanta
audiuit Moyses pro hominibus nõ intraturis in terrã
promissionis?Intrarunt filij eorum,quid significat? In-
Nume.14. trarunt noui homines,veteres non intrabunt. Inde ta-
men intrarũt duo,vnus & vnitas,tanquã caput & cor-
pus,Christus & ecclesia,cum omni illa nouitate,id est,
filiorum.Ergo filij seruorum tuorum inhabitabũt: filij
seruorum, opera seruorũ sunt: nemo ibi habitabit, nisi
per opera sua.Quid igitur est,& filij habitabũt? Nemo
glorietur se habitaturum,si dicit se seruum dei,& ope-
ra non habet:non enim habitabunt nisi filij. Quid est
ergo,filij seruorũ tuorum inhabitabũt? Serui per opera
sua inhabitabũt, serui per filios suos inhabitabũt. Noli
ergo esse sterilis,si vis habitare:præmitte fœtus quos se-
quaris, præmittendo nõ efferendo. Filij tui te deducãt
ad terram promissionis,terram viuentium nõ morien
tium.Cum hic viuis in hac peregrinatione, illi antece-
dant,suscipiant te propter refectionem carnalẽ. Filius
Ioseph antecessit Iacob in Aegyptum, & ait patri suo
Gene.45. & fratribus suis,Ergo præueni præparare vobis escas.
Præcedant ergo filij tui,præcedant te opera tua:quales
H filios præmiseris,talis & sequeris.

In Psalmum centesimum secundum

Enarratio.

IN omni munere domini dei nostri, in omni
eius cõsolatione,in omni correptione,in gra-
tia quam donare dignatus est, in indulgentia
qua nobis non hoc reddidit quod debebat, in omni-
bus operibus eius benedicat anima nostra dominum.
Hoc enim cantauimus:inde incipit Psalmus,de quo lo
quemur donante ipso quod possumus:quem nostra a-
nima benedicat. Vnusquisque nostrum excitet & ex-
hortetur animam suam, & dicat ei: *Benedic anima mea
dominum.* Et omnes nos, & qui vbique sunt fratres in
Christo,vnus homo,cuius caput in cœlo est. Exhorte-
tur ipse vnus homo animam suam,& dicat ei,Benedi-
cat anima mea dominum. Obaudit, obtemperat, facit
hoc,persuadetur ei,non ex donis nostris, sed ex illius
quem benedicit anima nostra. Suscepit enim Psalmus
iste ostendere nobis,quare benedicat anima nostra do
minum,quasi ei respondisset anima sua,Quare mihi di
I cis,benedic dominũ? Audiamus ergo, audiat ipsa ani-
ma nostra, consyderet omnia quibus excitetur, ne pi-
gra sit in benedictione domini, & videat an iustum sit
quod ei dicitur,Benedic anima mea dominũ.videat si
debeat aliũ benedicere præter deum, Benedic, inquit,
anima mea dominũ,inquit.Repetit hoc, & expressius
dicit quod dixerat,Benedic anima mea dominũ: *Et o-
mnia interiora mea nomen sanctum eius.* Puto quia nõ ad in-
teriora corporis loquitur. Puto eum nõ hoc dicere vt
pulmo noster & iecur,& si qua sunt intestina carnis e-
rumpant in vocem benedictionis domini. Est quidem
pulmo pectoris & iecoris & nostri,quasi follis quidã an-
helantis spiritum reciprocum,qui spiritus concepti aë-
ris in vocem & sonum exprimitur, cum verba digeri-
mus. Nec potest vocis aliquid sonare ab ore nostro,ni-
si quod pulmo expressius emiserit:sed nõ hinc agitur,
hoc totum ad aures hominũ. Habet aures deus, habet
& sonum cor. Interiora sua alloquitur homo, vt be-
nedicant dominum,& dicit eis, Omnia interiora mea
nomẽ sanctum eius benedicite. Quæris quæ sunt inte-
riora tua? Ipsa anima tua. Quod ergo ait, Benedic ani-
ma mea dominũ:hoc ait,omnia interiora mea nomen
sanctum eius:subauditur enim benedicite. Clamas vo- K
ce si est homo qui audiat,siles voce quando nõ est qui
audiat:interiora tua nunquam deest qui audiat. Itaque
sonabat iamdudũ benedictio de ore nostro,& hæc ip-
sa verba cãtabamus,Benedic anima mea dominum,&
omnia interiora mea nomen sanctũ eius.Quantũ satis
fuit tẽporis cantauimus & siluimus. Nunquid interio-
ra tua silere debent à benedictione domini? Alternet
pro tẽpore sonos vocum,perpetua sit vox interiorum.
Cum cõuenis ad Ecclesiã hymnum dicere,sonet vox
tua laudes dei:dixisti quãtum potuisti,discessisti,sonet
anima tua laudes dei:negocium agis, laudet dominũ
anima tua. Cum cibum capis,vide quod ait Apostolus,
Siue mãducatis siue bibitis,omnia in gloriã dei facite.
Audeo dicere, cũ dormis,benedicat anima tua domi- 1.Corin.10.
num.Non te excitet cogitatio flagitij,nõ te excitet de-
positio furti,non te excitet cõdicta forte corruptio.In-
nocentia tua etiã in dormiente vox est animæ tuæ. Be-
nedic anima mea dominũ,& omnia interiora mea no
men sanctum eius. *Benedic anima mea dominum, & noli o-
bliuisci omnes retributiones eius.* Benedic,inquit,anima mea
dominũ.Quid est anima tua? omnia interiora tua. Be- L
nedic anima mea dominum. Repetitio ad exhortatio-
nem valet. Vt autem benedicat semper dominũ, noli
obliuisci omnes retributiones eius:si obliuisceris,tace-
bis.Non autẽ poterũt ante oculos tuos esse retributio-
nes domini,nisi ante oculos tuos fuerint peccata tua.
Nõ sit ante oculos tuos delectatio preteriti peccati,sed
sit ante oculos tuos dãnatio peccati. Damnatio peccati
à te,remissio à deo:hæc enim retribuit dominus,vt pos-
sis dicere, Quid retribuam domino pro omnibus quæ Psal.115.
retribuit mihi? Hoc enim cõsyderantes sancti marty-
res,quorum etiam memoriã hodie celebramus, & om
nes omnino sancti,qui vitam istam contempserunt, &
sicut audistis in Epistola Ioannis,Animas suas pro fra- 1.Ioan.3.
tribus posuerũt,quę est perfectio charitatis,dicente do
mino,Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt ani Ioan.15.
mam suam ponat quis pro amicis suis.Hæc ergo cõsy-
derantes sancti martyres, contempserunt animas suas
hic,vt ibi eas inuenirent,sequẽtes verba domini dicen
tis,Qui amat animã suam,perdet eam:& qui perdide- Ioan.12.
rit eam propter me,in vitam æternã inueniet eam:vo-
luerunt enim retribuere.Qui?& quid?& cui? Homines
ministerium suum vsque ad mortem deo retribuerũt.
Quid,quod ille nõ donauerat?quid dederũt quod nõ M
acceperunt? Retribuit ergo mihi ille vere solus qui so-
lus donat,sed non retribuet peccatis nostris:nam retri
butiones nobis aliæ debebantur,& aliæ redditæ sunt.
Noli,inquit,obliuisci omnes retributiones eius: nõ tri-
butiones,sed retributiones: aliud enim debebatur, &
redditum est quod non debebatur:vnde & ille, Quid Psal.115.
retribuam,inquit,domino,pro omnibus quæ retribuit
mihi? Nõ ait,quæ tribuit mihi:sed, quæ retribuit mihi.
Retribuisti tu mala pro bonis,& retribuit ipse bona pro
malis. Quomodo retribuisti tu ô homo deo mala pro
bonis? Qui prius fuisti blasphemus,& persecutor,& in- 1.Timo.1.
iuriosus,retribuisti blasphemias. Pro quibus bonis? Pri-
mo,quia es cũ non esses,sed est & lapis:deinde,quia vi-
uis,sed viuit & pecus. Quid retribues domino pro eo
quod super omnia pecora & super omnia volatilia fe-
cit te ad imaginem & similitudinem suã? Noli quęrere Gene.1.
quid ei retribuas:similitudinẽ ipsius retribue illi,nõ plus
quærit,nummum suum exigit. Tu autem pro gratus a- Matth.22.
gendis,pro humilitate,pro obsequio,pro cultu religio-
so,id est,pro his omnibus bonis quæ debebas deo tuo,pro
bonis

A bonis quæ accepisti quæ dixi, retribuisti blasphemias.
Quid ergo ille? Confitere, ignosco, retribuo & ego, sed
non quod tu retribuisti. Tu retribuisti mala pro bonis,
& ego retribuo bona pro malis. Cogita ergo anima o-
mnes retributiones dei, cogita omnia mala facta tua.
Quàm multa enim mala facta tua, tam multę bonę re-
tributiones eius. Et quid illi offeres forte xeniorũ? quid
munerum? quid sacrificiorum? Quoniam non obliuis-
Psal. 49. ceris retributiones eius, hoc sacrificio delectatur. Be-
nedic anima mea dominũ. Sacrificium laudis glorifi-
cabit me, Immola deo sacrificiũ laudis, & redde altis-
simo vota tua. Laudari se vult deus, & hoc vt tu profi-
cias, non vt ille sublimetur. Non est omnino quod illi
retribuas: & quod exigit, non sibi, sed tibi exigit, tibi
proderit, tibi seruatur. Non hoc à te amat quod illũ au-
geat, sed quod te ad illũ perducat. Propterea quę quæ-
rebant martyres, deficiebant quodammodo non inue
Psal. 115. niendo, & dicebant, Quid retribuam domino pro o-
mnibus quæ retribuit mihi? Et non inuenerũt quid re-
tribuerent, nisi, Calicem salutaris accipiam, & nomen
domini inuocabo. Quid retribues domino? Cogitabas
enim & nõ inueniebas, calicem salutaris accipiã. Quid?
B Calicem salutarem nónne ipse dominus dedit? De tuo
aliquid retribue, si potes. Non dixerim, ne feceris, noli
de tuo retribuere: nõ vult deus de tuo sibi retribui: si de
tuo retribuis, peccatũ retribuis: omnia enim quę habes
ab illo habes. Tuum peccatũ solum habes: nõ vult sibi
retribui de tuo, de suo vult. Quomodo agricolæ de ter
ra quam seminauit, si segetem attuleris, de agricolę fru
ctu retribuisti: si spinas, de tuo obtulisti. Veritatem re-
tribue, in veritate dominum laudas: si de tuo volueris,
Ioan. 8. mentieris. Qui loquitur mendaciũ, de suo loquitur: qui
loquitur veritatem, de dei loquitur. Quid est autẽ acci-
Psal. 115. pere calicem salutaris, nisi passionem domini imitari?
Hoc martyres fecerũt. Hoc de superbientibus dixit, &
sedes sublimes iam quęrentibus, & cõuallem ploratio-
nis deuitãtibus, qui volebãt sedere, vnus ad dexteram,
Matth. 20. alius ad sinistrã. Quid ergo ait? Potestis bibere calicem
quem ego bibiturus sum? Iam ergo martyr paratus ad
victimã sanctam dicit, Calicem salutaris accipiã. Ac-
Psal. 150. cipiam ergo calicem Christi, bibam passionẽ domini.
Caue ne deficias: sed nomen domini inuocabo. Qui
ergo defecerũt, dominũ non inuocauerũt, de sua for-
titudine præsumpserunt. Tu sic redde, vt te accepisse
C quod reddis memineris. Sic ergo benedicat anima tua
dominũ, vt nõ obliuiscatur omnes retributiones eius.
Audite omnes retributiones eius, *Qui propitius fit omni-
bus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes languores tuos, Qui redimit
de corruptione vitã tuam, qui coronat te in miseratione & misericor-
dia, Qui satiat in bonis desyderiũ tuum, renouabitur sicut aquilæ in-
uentus tua.* Ecce retributiones. Quid debebatur pecca-
tori, nisi supplicium? Quid debebatur blasphemo, nisi
gehenna ignis ardentis? Non ipsa retribuit, ne expaue-
scas, ne exhorrescas, ne sine amore timeas. Noli obliui-
sci omnes retributiones eius bonas, & mutare iam, ne
experiaris retributiones eius. Quid dicam? malas? Si iu-
stas, nõ malas: à te ergo malas, à deo autem bonas. Nec
hæc quæ pateris mala, mala sunt: si enim iusta sunt, bo-
na sunt, sed tibi patienti hæc mala sunt. Non vis vt ma
la sint tibi quæ iusta sunt dei, non sit mala in cõspectu
dei iniquitas tua. Non enim cessauit vocare, aut voca-
tum neglexit instruere: aut instructum cessauit perfice-
re, aut perfectũ neglexit coronare. Quid dicis, quia es
peccator? Cõuertere & accipe retributiones istas, pro-
pitius sit omnibus iniquitatibus tuis. Post remissionẽ

peccatorum corpus infirmũ geris, necesse est sint quæ- D
dam desyderia carnalia quę te titillent, & quę tibi sug-
gerant delectationes illicitas, sed de languore tuo ve-
niunt: adhuc enim infirmam carnem geris, nondũ est
absorpta mors in victoriã, nondum corruptibile hoc *1. Cor. 15.*
induit incorruptionem. Adhuc quibusdã perturbatio-
nibus etiam ipsa anima quatitur post remissionẽ pec-
catorum. Adhuc in periculis tentationũ versatur, qui-
busdam suggestionibus delectatur, quibusdã nõ dele-
ctatur, & in eis quibus delectatur, aliquãdo quibusdam
cõsentit, capitur. Languor est, sanat & omnes lãguores
tuos. Sanabuntur omnes lãguores tui, noli timere. Ma-
gni sunt, inquies, sed maior est medicus. Omnipotenti
medico nullus languor insanabilis occurrit, tãtum tu
curari te sine, manus eius ne repellas: nouit quid agat.
Non tantum delecteris cum fouet, sed etiam toleres cũ
secat. Tolera medicinalem dolorem, futurã cogitãs sa
nitatem. Videte fratres mei in istis languoribus corpo
ris quãta homines tolerent, vt paucos dies victuri mo-
riãtur, & hos paucos dies incertos: Multi enim post to-
lerantiam magnorũ dolorum cum à medicis secaren-
tur, aut inter manus medicorũ mortui sunt, aut iam sa-
ni irruẽte aliqua ægritudine defuncti sunt. Si tam sibi
propinquam mortem sperarẽt, illos immẽsos dolores E
non susciperent tolerãdos. Tu non toleras ad incertũ,
qui promisit sanitatẽ, nõ potest falli. Fallitur medicus
aliquando, & promittit sanitatẽ de corpore humano.
Quare fallitur? Quia hoc nõ curat quod fecit. Deus fe-
cit corpus tuum, deus fecit animã tuam: nouit quẽad-
modum recreet quod creauit, nouit quemadmodũ re-
formet quod ipse formauit. Tu tantũ sub manibꝰ me-
dici esto: odit enim repellentem manꝰ suas. Nõ fit hoc
in medici hominis manibus. Ligari se volũt homines
& secari: daturi pro incerta sanitate, certum dolorem,
magnã mercedem. Deus te quẽ fecit, & certus curat &
gratis. Ferto ergo manus eius ô anima quæ benedicis
eum, nõ obliuiscens omnes retributiones eius: Sanat e-
nim omnes lãguores tuos, qui redimet de corruptione
vitam tuã. Inde sanat omnes lãguores tuos, quia redi- *Sapien. 9.*
mit de corruptione vitam tuã, Ecce corpus quod cor-
rumpitur aggrauat animam. Vitam ergo habet anima
in corpore corruptibili. Qualem vitam? Onera patitur,
pondera sustinet. Ad ipsum deum cogitandũ, sicut di-
gnum est ab homine cogitari deum, quãta impediunt,
veluti interpellãtia de necessitate corruptionis huma- F
næ? Quãta reuocant? Quanta à sublimi intentione de-
torquent? Quãta interpellant? Quæ turba phantasma-
tum? Qui populi suggestionum? Totũ hoc in corde hu
mano tãquam de vermibus huius corruptionis scatet.
Exaggerauimus morbum, laudemus & medicum. Non
ergo te sanabit, qui fecit talem qualis non ægrotares, si
legem sanitatis acceptam seruare voluisses? Nónne tibi *Gene. 3.*
& disposuit & mandauit quid tangeres, & quid nõ tã-
geres ad retinendam salutem? Noluisti audire ad reti-
nendam, audi ad recipiendam. Languore tuo expertus
es, quàm vera ille iussisset. Iam tandem aliquãdo homo
quod nõ tenuit monitus, audiat vel expertus. Quę du-
ritia est, quam nec experientia docet? Non ergo te sa-
nabit, qui talem fecerat vt nunquam ægrotares, si eius
præcepta seruare voluisses? Non te sanabit qui fecit an-
gelos, & te refectum æquaturus est angelis? Non te sa-
nabit factum ad imaginem suã qui fecit cœlum & ter-
ram? Sanabit te, opus est vt sanari velis. Sanat omnino
ille quẽlibet languidum, sed non sanat inuitũ. Quid au
tem te beatius, quàm vt tanquam in manu tua vitã, sic

G habeas in volũtate ſanitatem tuam? Si velles eſſe in ali-
quo ſublimi honore in hac terra, ducatũ, proconſula-
tum, præfecturam ſi concupiſceres, nunquid continuo
poſſes quod velles? nunquid volũtatem tuam poteſtas
ſequeretur? Multi ad iſta volunt peruenire & non poſ-
ſunt, ſed ſi peruenerint, quid prodeſt honor ægrotis?
Quis enim non ægrotat in hac vita? quis non longum
lãguorem trahit? Naſci hic in corpore mortali, incipe-
re ægrotare eſt. Quotidianis medicamentis fulciuntur
indigẽtiæ noſtræ: quotidiana medicamenta ſunt refe-
ctiones omnium indigẽtiarum. Fames nónne te occi-
deret, niſi medicamentum eius apponeres? Sitis nónne
te perimeret, niſi eam tu bibendo non penitus extin-
gueres, ſed differres? Reditura eſt enim ſitis paululum
temperata. Temperamus ergo iſtis fomentis erumnam
ægritudinis noſtræ. Stãdo laſſatus eras, ſedendo refice-
ris, ipſum ſedere medicina eſt laſsitudinis: in ipſa me-
dicina rurſus laſſaris, diu ſedere nõ poteris. Quicquid
eſt vbi fatigationi ſuccurritur, alia fatigatio inchoatur.
Quid ergo iſta deſyderas lãguidus? Prius de ſalute tua
cogita. Aliquãdo ægrotat homo in domo ſua, in lecto
H ſuo ægritudine manifeſtiore. Quanquam & iſta mani-
feſta ſit, quam nolunt homines intueri: tamen ea ægri-
tudine, ad quam quæruntur medici homines, ægrotat
quiſque in domo ſua, anhelat febribus in lecto ſuo, ve-
lit forte cogitare de re familiari aliquid, vel iubere in
domo ſua, vel fundo, aut diſponere, ſtatim cura ſuorũ
circumſtrepente & murmurãte, reuocatur à talibus cu-
ris, & dicitur illi, Dimitte iſta, pri⁹ cogita de ſalute tua.
Ergo hoc tibi dicitur, omnis homo, ſi nõ ægrotas, alia
Pſal. 115. cogita. Si te ægrotantem languor ipſe conuincit, prius
de ſalute tua cogita. Salus tua Chriſtus eſt, Chriſtũ ergo
cogita, Accipe calicem ſalutaris eius qui ſanat omnes
languores tuos: hanc ſalutem ſi volueris obtinebis. Ho
nores & diuitias cum quæſieris, nõ continuo ſi volue-
ris habebis. Hoc & precioſius eſt & ſequitur voluntatẽ
eius: vnde & ſubditur, Qui ſanat omnes lãguores tuos,
qui redimit de corruptione vitam tuam. Ibi ſanabitur
1. Corin. 15. omnis languor tuus, cum corruptibile hoc induerit in-
corruptionem. Redempta eſt enim vita tua de corru-
ptione, iam ſecurus eſto. Initus eſt bonæ fidei contra-
ctus: nemo fallit redemptorem tuum, nemo circumue-
nit, nemo premit. Egit hic commercium, iam precium
I ſoluit, ſanguinem fudit: ſanguinem, inquam, fudit vni-
cus filius dei pro nobis. O anima erige te, tanti vales: re
dimet de corruptione vitam tuam. Oſtendit exemplo,
quod promiſit in præmio. Mortuus eſt propter delicta
noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.
Roma. 4. Sperẽt membra, quod in capite demonſtratũ eſt. Non
curabit ſua, quorum caput leuauit in cœlum? Ergo qui
redemit de corruptione vitam tuam, qui coronat te in
miſeratione & miſericordia. Iam enim forte quaſi ar-
rogans eſſe cœperas, cum audires, Coronat te in miſe-
ratione & miſericordia. Ergo magn⁹ ſum, ergo luctat⁹
ſum. Cuius viribus? Tuis, ſed ab illo ſubminiſtratis. Nã
luctaris manifeſtũ eſt, & ideo coronaberis, quia vinces.
Sed vide quis prior vicerit, vide quis te faciat etiã ſe-
cundò victorem. Ego, inquit, vici ſeculum, gaudete. Et
vnde gaudemus, ſi ille vicit ſeculũ, quaſi nos vicerim⁹?
Concor. 2. Ita planè gaudeamus, quia nos vicimus. Qui in nobis
ſen di. 27. victi ſumus, in illo vicim⁹. Ergo coronat te, quia dona
ex muneri- ſua coronat, nõ merita tua. Plus oibus illis laboraui, ait
bus. Apoſtolus, ſed vide quid adiunxit, Nõ ego autem, ſed
1. Cor. 15 gratia dei mecũ. Et poſt labores omnes expectat ipſam
2. Timo. 4. coronam, & dicit, Bonũ agonem certaui, curſum con-
ſummaui, fidem ſeruaui. De cętero repoſita eſt mihi co K
rona iuſtitiæ, quam mihi reddet domin⁹ in illa die iu-
ſtus iudex. Quare? quia agonem certaui. Quare? Quia
curſum conſummaui. Quare? quia fidem ſeruaui. Vnde
certaſti? vnde fidem ſeruaſti? Nõ ego autem, ſed gratia
dei mecũ. Ergo & quòd coronaris, illius miſericordia 1. Cor. 15.
coronaris: nuſquã ſis ſuperbus, ſemper lauda dominũ,
omnes retributiones eius noli obliuiſci. Retributio eſt
cum peccator & impius vocatus es, vt iuſtificareris. Re
tributio eſt, cum erectus & gubernatus es ne caderes. Roma. 4.
Retributio eſt cũ tibi vires ſubminiſtratæ ſunt, vt vſq;
in finem perſeuerares. Retributio eſt vt etiam caro iſta Matth. 10.
tua qua premebaris reſurgat, & ne capitis tui capillus
intereat. Retributio eſt, vt poſt reſurrectionẽ corone-
ris. Retributio eſt, vt in æternũ deũ ipſum ſine defectu
laudes. Omnes retributiões eius noli obliuiſci, ſi vis vt
benedicat anima tua dominum, qui coronat te in mi-
ſericordia & miſeratione. Et quid agam ego coronat⁹?
Ecce adiuuabar cum luctarer, finito certamine coro-
nabor, iam nulla reſidua erit inimica ſuggeſtio vel cor
ruptio cum qua lucter: ſemper enim in hac vita lucta-
mur cũ corruptione iſta. Sed quid ſcriptũ eſt, Nouiſsi-
ma inimica deſtruetur mors. Poſt deſtructionẽ mor- L
tis, nullũ timebis inimicum: id eſt, abſorpta eſt mors in 1. Cor. 15.
victoria. Tũc ergo erit victoria, tunc corona. Poſt cer-
tamen ergo coronabor, poſt coronã quid agam? Qui
ſatiat in bonis deſyderiũ tuum. Modo enim audis bo-
num & anhelas, audis bonum & ſuſpiras, & hoc ipſum
quod forte peccas, eligẽdi boni auiditate falleris: & in
eo reus detineris, quòd bonum conſiliũ dei nõ audis,
quid contemnendũ, & quid eligendũ ſit. Quod forte
negligis diſcere, ſi negligẽdo bona falleris. Vbicunque
peccas quaſi bonũ quæris, quaſi refectionẽ deſyderas.
Bona ſunt iſta quæ quæris, ſed mala tibi erũt deſerto il-
lo à quo bona facta ſunt. Bonum tuũ quære ô anima.
Eſt enim bonum aliud alteri, & omnes creaturæ habẽt
quoddã bonum ſuum integritatis ſuæ, & perfectionis
naturæ ſuæ. Intereſt quid cuiq; rei imperfectæ neceſſa-
rium ſit vt perficiatur. Quære tuum bonũ, Nemo bon⁹ Matth. 19.
niſi vnus deus. Summum bonũ, hoc eſt, tuum bonum.
Quid ergo deeſt cui ſummum bonũ, bonum eſt? Sunt
enim & inferiora bona quæ aliis & aliis bona ſunt. Pe-
cori quid bonũ eſt fratres, niſi implere ventrem, carere
indigentia, dormire, geſtire, viuere, ſanũ eſſe, generare?
Bonum eſt illi, & vſq; ad quendam modũ habet boni M
ſui menſuram tributam & cõceſſam ab omniũ rerum
creatore deo. Tale tu bonum quæris? Dat & hoc deus,
ſed noli ſolum quærere. Cohæres Chriſti quid gaudes,
quia ſocius es pecorũ? Erige ſpem tuã ad bonũ bono-
rum omniũ. Ipſe erit bonum tuũ, à quo tu in tuo genere
factus es bonus, & omnia in ſuo genere facta ſunt bo-
na: fecit enim deus omnia bona valde. Ergo illud bo- Gene. 1.
num quod deus eſt, ſi dicamus valde bonũ, iam & de
creatura dictũ eſt, Fecit deus omnia bona valde. Quid
ergo illud bonũ, de quo dictum eſt, Nemo bonus niſi Matth. 19.
vnus deus, dicimus quia bonum eſt valde? Recurrit no-
bis recordatio de omnibus creaturis, quia dictum eſt, Gene. 1.
Fecit de⁹ omnia valde bona. Quid ergo dicturi ſum⁹?
Defecimus in voce, ſed nõ affectu. Veniat in mentem
recens illa tractatio Pſalmi, explicare nõ poſſumus, iu-
bilemus, bonum eſt de⁹. Quale bonum, quis dicat? Ec-
ce non poſſumus dicere, & nõ permittimur tacere. Er-
go ſi non poſſumus dicere, & præ gaudio non permit-
timur tacere, nec loquamur, nec taceamus, Quid er-
go faciemus, non loquentes & non tacentes? Iubile-
mus

A mus, Iubilate deo salutari nostro, iubilate deo omnis Psal. 94. terra. Quid est iubilate? Deferte vocem ineffabilē gaudiorum vestrorū, & ructate in eum lætitias vestras. Et quę erit illa ructatio post saginam, si modo post modicas istas refectiones tantum afficitur anima nostra? Quid erit quādo fiet post redemptionē ab omni corruptione, quod dictū est in isto Psalmo, Qui satiat in bonis desiderium tuum? Et quasi quæreres, quando satiat: modo enim non satior ad quodcunq; me conuertero, vilescit mihi adeptum, quamuis accenderit desyderatum: cū omnia quæ dum non habeo amo, cum habuero cōtemno, quod bonum me satiabit? Laus dei. Et Sapi. 9. ipsa cum corpus quod corrumpitur aggrauat animā, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitātem, non impletur anima mea, non perficitur, aliæ de corruptione delectationes indigentiarum detorquēt me ab illa: quando satiabitur desiderium meum in bonis? Quando, quæris? *Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua.* Quæris ergo quādo satietur in bonis anima tua? quādo renouata fuerit iuuentus tua? Et addidit sicut aquilæ. Profecto hic aliquid latet, quod tamē dici de aqui-
B la solet non tacemus, quia non est ab re hoc intelligere. Illud tātummodo insinuatum sic cordibus nostris, non sine causa dictum esse à spiritu sancto, Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Resurrectionem enim quandam significauit nobis. Et quidem renouatur iuuentus aquilæ, sed non ad immortalitatem. Data est enim similitudo quantum de re mortali potuit trahi ad rem vtcūque significandam immortalem, non ad demonstrandam. Dicitur aquila cum senectute corporis pressa fuerit, immoderatione rostri crescētis cibum capere non posse. Pars enim rostri eius superior, quæ supra partem inferiorem adūcatur, cum præ senecta immoderatius creuerit, longitudo eius incrementi non eam sinit os aperire, vt sit aliquod receptaculi interuallum inter inferiorem partem, & vncum superiorem. Nisi enim aliquod interuallum pateat, non habet morsus quasi forcipem, vnde velut tondeat, quod trāsmittat in fauces. Crescente itaque superiore parte & nimis aduncata, nō poterit os aperire & aliquid capere. Hoc ei facit vetustas. Prægrauatur lāguore senectutis, & inopia comedendi languescit nimis, vtraque re ætate &
C egestate accedente. Itaq; modo quodā naturali in mensura reparandæ quasi iuuētutis, aquila dicitur collidere & percutere ad petram ipsum quasi labium suum superius, quo nimis crescēte edendi aditus clauditur, atque ita cōterendo illud ad petrā excutit, & caret prioris rostri onere quo cibus impediebatur, accedit ad cibum, & omnia reparātur, erit post senectutē tanquam iuuenis aquila. Redit vigor omnium membrorum, nitor plumarum, gubernacula pēnarum, volat excelsa sicut antea, fit in ea quædā resurrectio. Ad hoc enim exposita est ista similitudo, sicut de luna ponitur, quia diminuta & quodāmodo intercepta luna rursus nascitur & impletur, & significat nobis resurrectionem, sed impleta illa non permanet, rursus minuitur, vt semper significet. Sic ergo & hoc quod de aquila dictū est, nō ad immortalitatem aquila reparatur, nos autem ad vitam æternam. Sed tamen propterea inde ducta est similitudo, vt quod nos impedit, petra nobis auferat. Non ergo præsumas de viribus tuis, firmitas petræ tibi excutit vetustatem: petra autem erat Christus. In Chri- 1. Cor. 10. sto renouabitur sicut aquilæ iuuētus nostra. Etenim inueterauimus inter inimicos nostros, sicut nota est vox Psal. 6. Psalmi, Inueteraui, inquit, in omnibus inimicis meis.

Vnde inueterauimus? Carne mortali, carne ista fœnea, D & ideo percussum est sicut fœnum, & aruit cor meum, Psal. 101. quia oblitus sum mādūcare panē meum. Oblitus sum, inquit, manducare panem meū. Creuit vetustas, os clausit, atteratur in petra: sic ergo & in hoc Psalmo vnde agimus cum præmisisset, Qui satiat in bonis desideriū tuum, quasi responderit anima, Non satiabor de mortalibus, nō satiabor de temporalibus, aliquid æternum donet, aliquid æternum concedat, Sapientiam suā mihi det, verbum suum mihi det, deum apud deum, & se deum patrem, & filium & spiritum sanctum. Mēdicus ante ianuam eius sto, non dormit quē inuoco, det mihi tres panes, Euangelium recordamini: ecce quid sit nosse dei literas, qui legerunt moti sunt. Non recordamini quēdam inopem venisse ad domum amici sui, & petisse tres panes? Et ille, inquit, dormiens respondebat Luca. 11. ei & dicebat, iam requiesco, pueri mei intus mecū dormiunt. Ille perseuerans in petēdo, extorsit tædio quod non potuit merito. Deus autem dare vult, sed non dat nisi petenti, ne det non capienti. Non tædio tuo vult excitari: non enim cum oras tanquam dormienti mo- E lestus es: non dormiet neque dormitabit, qui custodit Psal. 120. Israël. Semel Christus dormiuit, vt illi coniunx de latere Gene. 2. fieret: dormiuit in cruce, manifestum est. Mortuus est enim vt diceret, Ego dormiui, & somnū cepi. Sed nūquid qui dormit non adiiciet, vt resurgat? Propterea Psal. 3. ibi sequitur, Et exurrexi, quia dominus suscepit me. Quid vero iam Apostolus? Christus, inquit, resurgens à Roma. 6. mortuis, iam non moritur, & mors ei vltra nō dominabitur: ipse ergo non dormit, vide ne fides tua dormiat. Dicat ergo anima iam desiderās satiari quodam excelso & inenarrabili bono, cui iubilatur potius, & de quo iubilatur, quàm aliquid explicatur: iam enim vult, iam sentit inde aliquid. Videt se impediri prægrauatione corporis, non se posse in hac vita satiari, & quasi respondeat & dicat, Quid mihi dicis, satiabitur in bonis desiderium tuum? Noui bonum eius quod desiderem, noui quid mihi sufficiat: video hoc in Philippo, Ostende, inquit, nobis patrem, & sufficit nobis. Solum Ioan. 14. patrem quasi desiderabat: ostendit dominus tres panes desiderandos. Qui est vnus panis, ostēdit & dicit, Tāto tempore vobiscum sum, & patrem non nostis? Philippe, qui me videt, videt & patrē. Promisit & spiritū, F quem mittet, inquit, pater in nomine meo: itemq; ait, Ibidem. Quem ego mittam vobis à patre, donum suum ęquale sibi. Noui quid desiderem, sed quando inde satiabor? Ecce modo & de trinitate cogito, quomodocunq; de trinitate, vix in ænigmate, vix per speculū ex parte audeo aliquid sentire. Quando satiabor? Renouabitur sicut aquilę iuuentus tua. Non satiaris modo, quia nō est idonea anima tua ad solidū illum & magnum cibū, sed rostro clauso, non est idonea. Vetustas tibi os clausit, propterea petra data est, vbi vetustate contrita, renouetur iuuentus tua sicut aquilæ, vt possis manducare panem tuum illū, qui ait, Ego sum panis viuus, qui de cœlo de- Ioan. 6. scendi. Renouabitur iuuentus tua sicut aquilæ, tu satiaberis in bonis. *Faciens misericordias dominus, & iudicium omnibus qui iniuriā accipiunt.* Facit modo fratres anteq̄ veniamus ad renouationem, sicut aquilę, antequā satiemur in bonis. Quid enim hic, quid in ista peregrinatione, quid in ista vita? nunquid deserimur nō faciens misericordias dominus? Et videte quomodo faciat misericordias, nō nos relinquēs in deserto, nō nos relinquens in eremo, donec perueniamus ad patriā. Faciēs misericordias, sed quibus? Beati misericordes, quoniā ipsi misericordiam Math. 5. conse-

G consequentur, modo audistis fratres cũ euãgelium le-
geretur. Non ergo putet aliquis futurã in se esse mise-
ricordiam dei, si est ipse immisericors. Sed audi quæ sit
mensura misericordiæ, ne quasi in amicum sit, & non
Ibidem. sit in inimicum: dictum est, Diligite inimicos vestros.
Satiari vis bonis dei, satiata sit in te misericordia dei.
Plena misericordia, ipsa est perfecta misericordia, ipsa
est quæ amat, quæ diligit etiam habẽtem se odio. Nam
quid faciã, inquis? Si cœpero diligere inimicũ meum,
iniurias accipiam, & iniurias perferam, & non me vin-
dicabo cum assint leges? Iustum est, vt vindices te. Cõ-
ceditur quia iustum est. Vide vtrúm ne habeas quod in
te vindicetur, & vindica: sic enim dicis, Itá ne me non
vindicabo, quasi deus iustitiam vindictæ reprimat, &
non superbiam vindicantis extinguat? Aut vero adul-
tera illa non erat lapidanda, aut si lapidaretur iniquum
Ioan. 8. aliquid fieret? Si inique fieret, inique iussum esset. Lex
autem iussit, deus iussit. Sed ô vos vltores videte si nõ
estis peccatores. Adducta est adultera mulier lapidan-
da ex lege, sed adducta est ad latorem legis. Sæuis qui
adduxisti, vide quid sæuias, & in quã sæuias. Si pecca-
H tor in peccatricẽ, desine sæuire, prius confitere. Si pec-
cator sæuis in peccatricẽ, relinque illã. Nouit ille quid
de illa sentiat, quid iudicet, quomodo parcat, quomo-
do sanet. Ex lege sæuis? Melius nouit quid agat legis la
tor, ex qua sæuis. Iam dominus eo tẽpore, quo illi ob-
lata est inclinato capite scribebat in terra. Tũc scripsit
in terra quando se inclinauit in terrã. Antequã se incli
naret in terram, non in terra scripsit, sed in lapide. Iam
fructuosum aliquid erat terra de domini literis paritu-
Exo. 37. ra. In lapide legẽ scripserat, significans duritiã Iudæo-
rum: in terra scripsit, significãs fructum Christianorũ.
Venerunt ergo illi adducentes adulteram tãquam sæ-
uientes fluctus in petram, sed eius responsione cõfracti
Ioan. 8. sunt: ait enim illis, Qui in vobis sine peccato est, prior
in illã lapidem iactet. Et rursum inclinato capite scri-
bebat in terra. Et vnusquisq; iam interrogans cõscien-
tiam suam, non comparuerunt. Repulit eos, non infir-
ma mulier adultera, sed adultera cõscientia. Qui vin-
dicare volebant, iudicare cupiebant: venerunt ad pe-
Psal. 140. tram, absorpti sunt iuxta petram iudices eorũ. Faciens
misericordias dominus. Sed quibus? Beati misericor-
des, quoniam ipsi misericordiam cõsequentur. In om-
I nes fac misericordiam. Quam misericordiã facturus
es iusto? in necessitatibus tantũ corporalibus. Cui si de-
fuerint supplementa à te, nõ ei deerunt à deo: quod er-
go facis, tibi plus prodest. Das mendico transeunti &
petẽti, quæris & iustum cui des, per quem recipiaris in
Matt. 10. tabernacula æterna: quia qui recipit iustum in nomi-
ne iusti, mercedem iusti accipiet. Mendicus te quærit,
Lucæ. 6. iustum tu quære: de alio enim dictum est, Omni petẽ-
Eccli. 19. ti te da: & de alio dictum est, Desudet eleemosyna in
manu tua, donec inuenias iustum cui eam tradas, Et si
diu nõ inuenitur, diu quære & inuenies. Sed quid præ-
1. Cor. 9. stabis? nõne plus tibi præstatur? Si nos vobis, inquit, spi
ritalia seminauimus, magnum est si vestra carnalia me-
tamus? Inde est & illud quod pridẽ exposuimus in nu-
Psal. 103. tu domini, quia producit terra fœnum iumentis, id est,
1. Cor. 9. carnalia eis qui triturant, quia boui trituranti os nõ in-
frenabis. Vnde vos adhortati sumus, vt in hac re dili-
gentes sitis, cauti, sobrij, opera vestra thesauros vestros
deputetis. Nunquid autẽ hæc fratres ideo dicimus, vt
ita fiant in nos? Puto in nomine domini posse esse istã
quãuis infirmorum vocem, apostolicã tamen, sed vo-
Philip. 4. bis prodest, sicut ait ipse Apostolus, Nõ quia quæro da-

tum, sed requiro fructum. Quam ergo eleemosynã fa- K
cturus es iusto? Non pascebat vidua: pascebat coruus,
quia pascebat qui fecit coruum, Heliam dico. Nõ ergo *3. Reg. 17.*
deest vnde deus det suis: tu vide quid emas, quando e-
mas, quanti emas. Emis enim regnũ cœlorum, & nõ est
emendi tẽpus, nisi in hac vita. Et quàm vili emas attẽ-
de. Tanti tibi valet, quantũ habere poteris. Fac miseri-
cordiam iniquo, non tanquã iniquo. Nam ipsum ini-
quum inquantũ iniquus est ne suscipias, id est, ne quasi
intẽtione & amore iniquitatis illius suscipias eũ. Nam
& prohibitum est dari peccatori, & suscipere peccato-
res. Et quomodo omni petenti te da? Et quomodo si *Eccli. 12.*
esurierit inimicus tuus ciba illũ? Quasi cõtraria viden- *Luc. 6.*
tur, sed aperiũtur in nomine Christi pulsantibus, & ma *Rom. 12.*
nifesta erunt quærentibus. Ne tradas peccatori, & ne
suscipias peccatorem, & tamen omni petenti te da. Et
si peccator est qui te petit, da non tanquam peccatori.
Quando das tanquam peccatori? Quando in quo pec
cator est, hoc tibi placet vt des deũ offendis. Paululum
attẽdat charitas vestra, donec euoluatur res etiã exem-
plis multum vtilis ad intelligendũ. Hoc dixi, cum esu-
rierit nescio quis, si habes vnde des, da: si vides dãdum L
se, ad subueniendum da. Ne pigrescant in hoc viscera
misericordiæ, quia tibi homo peccator occurrit: tibi
enim homo peccator occurrit. Cum dico, Occurrit ti- *Cõ. 23. q. 4. duo ista.*
bi homo peccator, duo nomina dixi. Hæc duo nomi-
na nõ superflua sunt. Duo nomina, aliud quod homo,
aliud quod peccator. Quod homo, opus est dei: quod
peccator, opus hominis est. Da operi dei, noli operi ho
minis. Et quomodo, inquis, me prohibes dare operi ho
minis? Quid est dare operi hominis? Peccatori dare p-
pter peccatum, placenti tibi propter peccatum. Et quis
hoc faciet, inquis? quis hoc faciet? Vtinã nemo, vtinã
pauci, vtinam non publice. Qui venatoribus donant, *Di. 36. Qui venatorib⁹*
quare donant? Dicant mihi, quare donant venatori?
Hoc in illo amat in quo nequissimus est, hoc in illo pa
scit, hoc in illo vestit ipsam nequitiam publicã specta-
culis omniũ. Qui donat histrionibus, qui donat auri-
gis, qui donat meretricibus, quare donat? nunquid nõ
& ipsi hominibus donant? Non tamen ibi attẽdunt na
turã operis dei, sed nequitiã operis humani. Vis vide-
re quid honores in venatore quando illum vestis? Di-
catur tibi, sis talis, amas illum, gaudes ad illum, vis quo-
dammodo expoliare te, & illum vestire. Noli cũ iniu- M
ria accipere, si tibi de meretricibus dicatur, Tales sint
filiæ tuæ. Iniuria est inquis. Quare iniuria est, nisi quia il *86. dist. ca.*
la iniquitas? quare iniuria, nisi quia illa turpitudo? Non *Qui vena-*
ergo donas cum non das fortitudini, sed turpitudini. *toribus.*
Quomodo ergo qui venatori donat, non homini do-
nat, sed arti nequissimæ? Nã si homo tãtum esset, & ve
nator non esset, nõ donares: honoras in eo vitium, nõ
naturam. Sic contrà, si des iusto, si des Prophetæ, si des
discipulo Christi aliquid cuius indiget, & nõ ibi cogi-
tes, quia discipul⁹ Christi est, quia minister est dei, quia
dispensator est dei: sed cogites ibi aliud commodum
temporale, vt fortasse causæ tuę necessarius quãdo fue
rit, venalis tibi sit, quia ei aliquid porrexisti, tam tu non
dedisti iusto si sic dederis, quàm ille non dedit homini
quãdo dedit venatori, Res ergo charissimi in prom-
ptu posita est, & puto quia & si obscura fuit, iam mani-
festa est. Ad hoc dominus te cõstrinxit cũ diceret, qui
receperit iustum, sufficeret: sed quia potest recipi iustus
alia intentione cum putatur prodesse posse ad aliquid
temporale, forte ad supplendam cupiditatem, forte ad
adiuuandum, vt homo circũueniatur, aut opprimatur:

quia

A quia tale ministerium de illo quęris,forte propterea su
scipis,negauit tibi mercedem iusti, nisi cũ additamen-
Matth. 10. to:Ait enim, Qui receperit iustũ in nomine iusti, mer-
cedẽ iusti accipiet:id est, ideo recipiens quia iustus est:
& qui receperit prophetam, non tãtum receperit pro-
phetam,sed in nomine prophetæ,hoc in illo honorãs
quòd propheta est:ad extremũ,qui dederit calicẽ aquæ
frigidæ vni ex minimis istis, tantum in nomine disci-
puli,id est, propterea quia discipulus Christi est, pro-
pterea quia dispensator sacramenti est, amen dico vo-
bis,non perdet mercedem suam. Quomodo ergo in-
telligis,qui receperit iustũ in nomine iusti, mercedem
iusti accipiet. Sic intellige, Qui receperit peccatorẽ in
nomine peccatoris,perdet mercedem. Ergo fratres ex-
ercete misericordiam. Non est aliud vinculum chari-
tatis,non est aliud vehiculum,quo perducamur in hac
vita ad illam patriam. Extẽdite dilectionem vsque ad
Matth. 5. inimicos,securi estote. Ideo venit Christus,cui tãto an-
Psal. 8. tè dictum est, Ex ore infantium & lactentium perfeci-
sti laudem,vt destruas inimicum & vindicatorẽ: quod
nonnulli codices defensorem habent:sed verius,vlto-
B rem,vindicatorem: Destruere voluit dominus vindi-
catorem,id est,eum qui se voluit vindicare,vt non illi
dimittantur peccata sua. Quid ergo inquis? dormiet di
sciplina? auferetur omnis correptio? Non auferetur.
Quid enim de luxurioso filio facturus es? non castiga-
bis,non verberabis? Seruum & ipsum tuum si male vi-
uentẽ videris,non pœna aliqua, non verberibus refre-
nabis? Fiat hoc,fiat,admittit deus, imò reprehendit si
non fiat,sed animo dilectionis fac, nõ animo vltionis.
Vbi autem potẽtiores aliquos iniuriosos passus fueris,
vbi tibi nec corrigere disciplina licet, nec forte etiam
monere aut præcipere,tolera,securus tolera:audi Euã-
Matt. 5. gelium,quomodo lectum est,Beati eritis,cum vos per-
secuti fuerint homines,& dixerint aduersum vos om-
ne malum,mentientes propter nomen meũ. Et ibi ad-
didit propter quid, ne merito tuo accipias maledicta,
11. q. 3. qui non causa iustificationum dei. Non enim qui maledi-
iustus est. ctus fuerit iustus est,sed qui iustus est & iniuste maledi-
citur: & si iniuste maledicitur, præmium illi redditur.
Propterea itaque securus esto misericors,extende dile-
ctionem vsque ad inimicos. Qui forte pertinent ad gu
C bernationem tuam vindica,coërce cum dilectione,cũ
charitate,attendens salutem æternã,ne cum parcis car
ni,anima pereat. Fac hoc,& multos passurus es,in quos
non potes exercere disciplinam, quia nõ pertinent ad
iura gubernationis tuæ. Ferto iniurias,securus esto. Fa-
ciet enim misericordias dominus, & iudicium omni-
bus iniuriam accipientibus. Sic in te facit misericor-
diam,si misertus fueris:sic eris misericors, vt quòd pa-
Deute. 32. teris iniuriam non sit impunitum. Mihi vindictam,&
ego retribuam,dicit dominus. *Notas fecit vias suas Moysi.*
Quas vias suas notas fecit Moysi? quare Moysen ele-
git? Ex Moyse intellige omnes iustos,omnes sanctos.
Ioan. 1. Vnum posuit,omnes occurrant. Tamen per Moysen
data est lex, & habet aliquid obscurum traditio ipsa le
gis. Ad hoc enim data est lex, vt conuinceretur langui-
dus,& medicum imploraret. Ipsa est occulta via dei: iã
dudum audieras,Qui sanat omnes languores tuos. Lã-
guores in ægrotis latebant,dati sunt quinq; libri Moy-
si. Cincta est piscina quinque porticibus, perduxit lan-
Ioan. 5. guidos,vt ibi iacerent, vt proderentur, non vt sanarẽ-
tur. Quinque porticus prodebant languidos, nõ cura-
bant. Piscina curabat descendente vno,& hoc piscina
turbata. Turbatio piscinę in passione domini:veniens
enim & ignotus factus, cũ dicitur ab aliis ipse est Chri D
stus,ab aliis nõ est Christus,iustus est, peccator est,ma- Ioan. 7.
gister est,seductor est:turbauit aquã,id est, turbauit po
pulum,& in tota illa perturbatione aquæ vnus sanaba-
tur,quia in passione domini vnitas sanatur. Qui præ-
ter vnitatem fuerit,& si iacebit in porticibus sanari nõ
poterit,& si legem tenet,ad salutem nõ peruenit. Ergo
quia hoc ibi mysterium est, ideo docet datã legem vt
conuicerentur peccatores,& ad gratiam accipiendam
medicum inuocarẽt. Vnde ille conuictus est,quem in
se transfigurat Paulus apostolus dicẽs, Infœlix ego ho- Roma. 7.
mo quis me liberabit de corpore mortis huius? Per mã
datum enim demonstrata illi erat quædam rixa in se-
ipso:vnde dicit, Video aliam legem in membris meis
repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducẽ-
tem in lege peccati,quæ est in mẽbris meis. Cognouit
se in miseria,in gemitu,in rixa,in contentione,ipse se-
cum sibi non concordans,à se dissonans,à se resiliens.
Et quid ait,optans pacem,pacem veram,pacem super-
nam. Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore
mortis huius? Gratia dei per Iesum Christum dominũ E
nostrum: vbi enim abundauit peccatum,superabũda- Rom. 5.
uit gratia. Vnde autem abũdauit peccatum? Lex autem
subintrauit,vt abũdaret peccatum. Quare lege subin-
trante abundauit peccatum? Quia nolebant se cõfiteri
homines peccatores, addita lege facti sunt & præuari-
catores:pręuaricator enim non est quisq;,nisi cum legẽ
transgressus fuerit:ipse Apostolus hoc dicit, Vbi enim Rom. 4.
non est lex,nec pręuaricatio. Abundauit ergo peccatũ,
vt superabundaret gratia. Ergo vt dicere cœperã,quia
hoc est in lege magnum mysterium,ideo eam datã,vt
crescente peccato,humiliarentur superbi,humiliati cõ
fiterentur, confessi sanarentur. Istæ sunt viæ occultæ
quas notas fecit Moysi,per quem legem dedit,qua pec
catum abundaret,& superabundaret gratia. Nõ crude-
liter hoc fecit deus,sed consilio medicinæ. Aliquando
enim videtur sibi homo san⁹,& ægrotat: & in eo quòd
ægrotat & non sentit,medicum non quærit. Augetur
morbus, crescit molestia, quæritur medicus, & totum
sanatur corpus. Notas fecit vias suas Moysi, *Filiis Israël
voluntates suas.* Nunquid omnibus filiis Israël? Sed veris
filiis Israël,imò omnibus filiis Israël. Qui enim dolosi,
qui insidiosi,qui hypocritæ, non filij Israël. Et qui filij F
Israël? Ecce vere Israëlita, in quo dolus nõ est. Filiis Is- Ioan. 1.
raël voluntates suas. *Miserator & misericors dominus,longa-
nimis & multæ misericordiæ.* Quid tam longanimum? quid
tam multum in misericordia? Peccatur & viuitur,ac-
cedunt peccata,augetur vita: blasphematur quotidie,
& facit solem suum oriri super bonos & malos. Vocat Mat. 5.
vndique ad correctionem, vocat vndique ad pœnitẽ-
tiam,vocat beneficiis creaturæ,vocat impertiendo tẽ-
pus viuẽdi,vocat per lectorem,vocat per tractatorem,
vocat per intimam cogitationẽ, vocat per flagellum
correptionis,vocat per misericordiam consolationis.
Longanimis & multæ misericordię. Sed obserua ne lõ
gitudine misericordiæ dei male vtendo,tu tibi thesau-
rizes quod ait Apostolus, irã in die iræ & reuelationis Roma. 2.
iusti iudicij dei:nam hoc ait Apostolus, An diuitias be
nignitatis & longanimitatis eius contemnis? Ignoras
quia patientia dei ad pœnitẽtiam te adducit? Quòd ti-
bi parcit,putas quia places ei? Hæc fecisti,inquit,& ta- Psal. 49.
cui:suspicatus es iniquitatem quòd ero tui similis. Nõ
mihi placent peccata,sed lõganimitate quæro recte fa-
cta. Si punirem peccatores, non inuenirem cõfessores.
Ergo te deus longanimitate sua parcendo ad pœnitẽ-
tiam

G tiam adducit, tu autē quotidie dicis, finitur hodiernus
dies, & sic ero & crastino die, non enim cras erit vlti-
Eccli.5. mus: & tertio die, & subito venit ira eius. Fratres, non
tardetis conuerti ad dominum: sunt enim qui præpa-
rant conuersionē & differunt, & fit in illis vox corui-
Gene.8. na, cras, cras. Coruus de arca missus, nō est reuersus. Nō
quærit deus dilationem in voce coruina, sed cōfessio-
nem in gemitu colūbino. Missa columba reuersa est.
Quandiu cras, cras? Obserua vltimū cras, quia ignoras
quod sit vltimum cras. Sufficiat quod vixisti vsque ad
hodiernum peccator. Audisti. Sæpe soles audire, audi-
sti & hodie: quàm quotidie audis, tā quotidie non cor-
Rom.2. rigeris. Tu enim secundum duritiam cordis tui & cor
impœnitens, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuela-
tionis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique secūdum
opera sua. Non sic tibi videatur deus misericors, vt nō
Psal.85. videatur & iustus. Misericors & miserator dominus,
Audio & gaudeo, ita dicis, audi & gaude: adhuc addi-
dit, Longanimis & multum misericors, & in extremo
& verax. Gaudes ad verba superiora, ad vltimum tre-
me. Sic misericors & longanimis est, vt sit & verax. Cū
tibi thesaurizaueris irā in die iræ, nónne experieris iu-
stum quem contempsisti benignom? *Non in finem irasce-*
H *tur, neque in æternum indignabitur.* Quia & quòd viuimus
in flagellis & corruptione mortalitatis, de indignatio-
ne ipsius est, de pœna hoc habemus primi peccati, Fra-
tres mei non solū cogitare debemus, vt futuras minas
ipsius euadamus, sed & præsentem iram: quia & ista ira
ipsius est, cuius & se & nos fuisse dicit filios Apostolus:
Ephe.2. ait quippe, Fuimus enim & nos aliquando natura filij
iræ, sicut & cæteri. Ergo ex ira ipsius est, quòd hic ho-
mo peregrinatur, quòd laborat. Nō est ex ira ipsius fra-
Gene.3. tres mei, In sudore vultus tui & in labore edes panem
tuum, & terra spinas & tribulos pariet tibi? Ab authore
nostro dictum est. Aut si est aliud vita nostra, si poteris
conuertere ad aliquam voluptatem, vbi spinas nō sen
tias? Elige quod volueris, esto auarus, luxurios᷒: vt duo
ista sola non dicamus, adde tertium, ambitiosus. In ho
norum cupiditate quantæ spinæ? In luxuria libidinum
quantæ spinæ? In ardore auaritiæ quantæ spinæ? Amo-
res turpes quātas molestias habent? Quantas sollicitu-
dines hîc in ista vita? omitto gehennam. Vide ne iam
ipse tibi gehēna sis. Hoc enim totum fratres mei de ira
ipsius est, & cum te conuerteris vt iuste agas, non pote-
ris nisi laborare in terra: & non finitur labor, nisi cum
finita fuerit via. Oportet in via labōrare, vt in patria
I gaudeamus. Ergo cōsolatur promissione sua laborem
tuum, sudorem tuum, molestias tuas, & dicit tibi, Non
in finem irascetur, neque in æternum indignabitur.

Non secundum peccata nostra fecit nobis. Deo gratias, quia
hoc voluit. Non quod merebamur accepimus: non se-
cundum peccata nostra fecit nobis, *Neque secūdum ini-
quitates nostras retribuit nobis. Quoniam secundum altitudinem cœ
li à terra, confirmauit dominus misericordiam suam super timentes
eum.* Confirmauit dominus misericordiam suam su-
per timentes eum. Secundum quid? Secundum altitu-
dinem cœli à terra. Quid dixit? Si aliquādo potest cœ-
lum abscedere à protectione terræ, aliquando poterit
deus non protegere timentes se. Attende & cœlum,
vbique atque vndique protegit terrā, & nulla pars ter-
ræ est quæ non cœlo protegatur. Peccant homines sub
cœlo, faciunt omnia mala sub cœlo, tamen protegun-
tur cœlo. Inde lux ad oculos, inde aër, inde spiritus, in-
de pluuia ad terram propter fructus, inde omnis mise-
ricordia à cœlo. Tolle auxilium cœli à terra, statim de-
ficiet. Sicut ergo protectio cœli permanet super terrā, K
sic protectio domini permanet super timentes eū. Ti-
mes deum, supra te est protectio ipsius. Sed forte flagel
laris, & putas quia deseruit te deus, si deseruit protectio
cœli terram: quoniam secundum altitudinem cœli à
terra cōfirmauit dominus misericordiam suam super
timentes eum. Et quid fecit? Quia non secundum pec-
cata nostra retribuit nobis. *Quantum distat oriens ab occi-
dente, longe fecit à nobis esse peccata nostra.* Secundum altitu-
dinem cœli à terra confirmauit dominus misericor-
diam suā super nos. Dixi quare? Propter protectionē.
Vnde? Quantum distat oriens ab occidente lōge fecit
à nobis esse peccata nostra. Nouerunt qui sacramenta
sciunt: tamen quod omnes audire possunt dico. Quan-
do peccatum remittitur, occidunt peccata tua, oritur
gratia tua. Peccata tua tanquam in occasu sunt, gratia
qua liberaris in ortu est. Veritas de terra orta est. Quid Psal.84.
est veritas de terra orta est? Nata est gratia tua, òccidūt
peccata tua, innouaris quodammodo. Ad ortum attē-
dere debes, ab occasu auerti debes. Auertere à peccatis
tuis, conuertere ad gratiam dei. Illis occidentibus sur-
gis & proficis. Sed pars cœli quæ surgit, rursum in oc-
casum it. Non vndecunque possunt similitudines du-
ci, ad perfectum possunt colliniari ipsæ res rebus ad L
quas adhibentur: Sicut dixi de aquila, sicut de luna, si-
cut & hic, Occidit pars vna cœli, oritur altera: sed pars
quæ oritur modo, post duodecim horas occasura est:
non sic est gratia quæ nobis oritur. Et peccata in æter-
num òccidunt, & gratia in æternum manet. Quare au-
tem? Quantum distat oriens ab occidente, tantum lon
ge fecit à nobis peccata nostra, vt illa òccidant, & gra-
tia oriatur. Quare putatis? *Sicut miseretur pater filius, sic miser-
tus est dominus timentibus eum.* Iam sæuiat quantum vult,
pater est: sed flagellauit nos, & afflixit nos, & contriuit
nos, pater est. Fili si ploras, sub patre plora, noli cū in-
dignatione, noli cum typho superbiæ. Quod pateris,
vnde plangis, medicina est non pœna, castigatio est nō
damnatio. Noli repellere flagellum, si nō vis repelli ab
hæreditate. Noli attendere quam pœnam habeas in fla
gello, sed quem locum in testamento. Sicut miseretur
pater filiis, sic misertus est dominus timentibus eum.

Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum, id est, infirmita-
tem nostram. Nouit quid fecerit, quomodo lapsum sit,
quomodo reficiendum sit, quomodo adoptandum sit,
quomodo ditandum sit. Ecce facti sumus de limo. Pri-
mus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo
cœlestis. Misit & filium suum qui factus est secūdus ho 1.Cor.15.
mo, qui ante omnia deus: secundus enim in aduentu, M
prior in reditu. Post multos mortuus est, ante omnes
resurrexit: ipse enim cognouit figmentum nostrum.
Quod figmētum? nos. Vnde loqueris, quia cognouit?
Quia miseratus est. *Memento quia puluis sumus.* Ad ipsum
deum conuersus, ait, memēto, quasi obliuiscatur deus:
sic cognouit vt non obliuiscatur. Sed quid est memē-
to? Perseueret erga nos misericordia tua. Cognouisti
figmentum nostrum quodammodo, ne obliuiscaris
figmentum nostrum, ne obliuiscamur gratiam tuam,
memento quia puluis sumus. *Homo tanquam fœnum dies
illius.* Attendat quid sit homo, nō superbiat: homo, tā-
quam fœnū dies illius. Quid superbit fœnū ad tempus
modo florens, post paululum arescens? Quid superbit
fœnum ad tempus vigēs, & hoc ad paruū tempus, do-
nec sol cādescat? Bonū est ergo nobis, vt misericordia
ipsius sit super nos, & de fœno aurum faciat. Nā homo
tāquam fœnū dies eius, *Sicut flos agri ita efflorebit.* Totus
splendor

A ſplendor generis humani,honores,poteſtates, diuitiæ,
typhi,minę,tumores,flos fœni eſt.Floret illa domus,&
magna domus , floret illa familia, & quàm multis flo-
ret,aut quàm multis annis viuunt? Multi anni tibi,bre
ue tempus deo : deus nō ſic numerat quomodo nume-
ras.In comparatione longorum & longe viuētium ſe-
culorum omnis flos cuiuſcunq; domus ſic eſt quomo-
do flos agri . Vix eſt annua omnis pulchritudo anni.
Quicquid ibi viget,quicquid ibi candet , quicquid ibi
pulchrum eſt,non perannuat,imò per totum annū du-
ci non poteſt.Quàm exiguo tempore tranſeunt flores,
& hoc eſt pulchrū in herbis.Hoc quod valde pulchrū
Eſa.40. eſt,hoc,cito cadit. Omnis caro fœnū,& claritas homi-
nis vt flos fœni:Fœnum aruit,& flos decidit,verbū au-
tem domini manet in æternum.Quia ergo quomodo
pater cognouit figmentum noſtrum , quia fœnum ſu-
mus,& ad tempus florere poſſumus:miſit nobis verbū
ſuum,& verbum ſuum quod manet in æternum, fœno
quod non manet in æternum fratrē fecit. Natura vni-
genitum , vnicum natum de ſubſtantia ſua fratrem ad-
optatis tot fratribus fecit . Noli mirari , quia particeps
eris æternitatis illius , factus eſt ipſe prior particeps fœ-
B ni tui . Quod excelſum eſt à te,tibi non denegauit, qui
quod humile erat ex te ſuſcepit. Ergo homo quantum
ad hominem attinet,ſicut fœnum dies eius, & ſicut flos
agri ita florebit. *Quoniam ſpiritus pertranſibit in eo & nō erit,
& non cognoſcet amplius locum ſuum,* Quaſi quædam perdi-
tio,quaſi interitus quidam . Ecce qui ſe inflat, ecce qui
tumet, ecce qui ſe extollit, ſpiritus pertranſiet in eo, &
non erit, & non cognoſcet amplius locum ſuum . Vi-
dete quotidie morientes:& hoc erit totum, ipſe erit fi-
nis.Non alloquitur enim fœnum, ſed propter quod &
verbum fœnum factū eſt:tu enim homo, propter te au
Ioan.1. tem & verbum factum eſt homo:tu caro, & propter te
Eſa.40. verbū caro factum eſt. Omnis caro fœnum,& verbum
caro eſt factum.Quanta ergo ſpes fœni,quando verbū
† al. fœnū. caro † factum eſt:Illud quod manet in æternum , non
dedignatum eſt ſuſcipere fœnum , ne de ſe deſperaret
fœnum . Ergo quod ad te attendis,humilitatem tuam
cogita , puluerem tuum cogita,noli extolli : quicquid
melius eris,gratia illius eris,miſericordia illius eris:au-
di enim quod ſequitur. *Miſericordia vero domini in ſeculo
C & in ſeculum ſuper timentes eum.* Qui non timetis eum fœ-
num,& in fœno, & in tormento cum fœno eritis . Re-
ſurget enim caro ad tormentum, Gaudeant illi qui ti-
ment eum , quia ſuper eos miſericordia eius. *Et iuſtitia
eius ſuper filios filiorum.* Retributionem dicit , ſuper filios
filiorum . Quàm multi ſunt ſerui dei non habentes fi-
lios,quanto minus filios filiorum? Sed filios noſtros di
cit opera noſtra:filios filiorum, mercedem operum no
ſtrorum . Iuſtitia eius ſuper filios filiorum. *Cuſtodienti-
bus teſtamentum eius.* Videant ne putēt omnes ad ſe per-
tinere quod dictum eſt,Eligant cum licet. Cuſtodien-
tibus , inquit , teſtamentum eius. *Et memoria retinentibus
mādata eius, vt faciant ea.* Iam te diſponebas extollere,&
forte reddere mihi Pſalterium , quod ego non teneo,
aut totam legem memoriter pronūciare. Planè in me-
moria melior me,melior quouis iuſto . Iuſtus ad vērbū
legem non tenet . Sed vide vt præcepta teneas . Sed
quomodo teneas? Nō memoria,ſed vita. Memoria re-
tinentibus mandata eius,non vt reddant ea,ſed vt fa-
ciant ea . Iam forte modo perturbatur vniuſcuiuſque
anima. Quis tenet omnia mandata dei? Quis tenet o-
mnes literas dei ? Ecce volo non ſolum memoria reti-
Matth.22. nere,ſed & operib⁹ meis facere . Sed quis tenet omnia
memoria? Noli timere,non te onerat, In duobus præ- D
ceptis tota lex pendet & prophetæ.Sed totam legē vo
lo tenere.Tene ſi potes.Quando potes, quomodo po-
tes? Quamcūque paginam interrogaueris, hoc tibi re-
ſpondebit,Quod tenes,tene:charitatem tene,finis prę- *Rom.10.*
cepti eſt charitas. Noli cogitare de multitudine ramo-
rum,radicem tene, & tota arbor in te eſt . Et memoria
retinentibus mandata eius,vt faciant ea. *Dominus para-
uit in cœlo thronum ſuum.* Quis niſi Chriſtus parauit in cœ
lo thronum ſuum? Qui deſcendit & aſcendit,qui mor
tuus eſt & reſurrexit : qui hominem aſſumptum in cœ-
lum leuauit,ipſe parauit in cœlo thronum ſuum. Thro
nus eſt ſedes iudicis.Obſeruate ergo quæ audiſtis,quia
parauit in cœlo thronum ſuum.Faciat quod vult quiſ-
que in terra , non erit impunitum peccatum , non erit
infructuoſa iuſtitia , quia dominus qui ante thronum
iudicis hominis irriſus eſt , in cœlo parauit thronum
ſuum.Dominus in cœlo parauit thronum ſuum. *Et re-
gnum eius omnium dominabitur.* Domini eſt regnum , &
ipſe dominabitur gentium.Et regnum eius omniū do-
minabitur. *Benedicite dominum omnes angeli eius,potentes for-
titudine , facientes verbum eius.* Ergo tu verbo dei nōdum
iuſtus es aut fidelis, niſi cum facis . Potentes fortitudi- E
ne,facientes verbum eius. *Ad audiēdam vocem ſermonum
eius . Benedicite dominum omnes virtutes eius miniſtri eius facien-
tes voluntatem ipſius.* Omnes angeli,omnes potentes for-
titudine facientes verbum eius: omnes virtutes eius,o-
mnes miniſtri eius facientes voluntatem ipſius, vos be
nedicite dominum . Omnes enim male viuentes , etſi
lingua taceant,vita domino maledicūt . Quid prodeſt
quia hymnum cantat lingua tua , ſi ſacrilegium exha-
lat vita tua ? Male viuendo multas linguas miſiſti in
blaſphemiam . Lingua tua vacat hymno , & cæteræ te
intuentium vacant blaſphemiis . Si ergo vis benedice-
re dominum,fac verbum eius,fac voluntatem eius . In
petra ædifica,non in arena.Audire & non facere, in a- *Matt.7.*
rena ædificare eſt . Audire & facere, in petra ædificare
eſt.Nec facere,nec audire,nihil ædificare eſt. Si in are-
na ædificas,ruinam ædificas: ſi nihil ædificas expoſitus
pluuiæ, fluminibus , ventis antè rapieris quàm ſteteris.
Ergo non eſt ceſſandum, ſed ædificādum: nec ſic ædi-
ficandum vt ruina ædificetur:ſed in petra ædificandū,
vt tentatio non euertat.Si ſic eſt,benedic dominum: ſi F
non eſt ſic,noli blandiri linguæ tuæ,vitam tuam inter-
roga,ipſa tibi reſpondeat, Inuenis quid ſis mali,geme,
confitere : confeſsio tua poteſt dominum benedicere,
ſed mutatio tua in benedictione perſeueret. *Benedicite
dominū omnia opera eius in omni loco dominationis eius.* Ergo in
omni loco,ibi nō benedicatur,vbi non dominatur, In
omni loco dominationis eius . Ne forte aliquis dicat,
Non poſſum benedicere dominum in oriente,quia ad
occidentem profectus eſt: aut non poſſum in occidē- *Pſal.74.*
te,quia in oriente eſt. Non ab oriente & ab occidente,
non à deſertis montibus, quoniam deus iudex eſt . Sic
vbique eſt,vt vbique benedicatur:ſic vndique eſt, vt il-
li vndique iubiletur : ſic vndique benedicitur , vt vbi-
que bene viuatur . Benedicite dominum omnia opera
eius, quia cum cœperis in bona vita benedicere domi-
num , omnia opera eius eum benedicunt , non merita
tua. Ipſe enim per te & in te bonum operatur , dicente *Philip.2.*
Apoſtolo,Cum timore & tremore veſtram ipſorum ſa
lutem operamini , Deus enim eſt qui operatur in vo-
bis . Ergo ne te extolleres, quia facis verbum eius, quia
facis voluntatem eius, voluit te humiliari reſpiciendo
gratiam eius vnde hoc conſecutus es . In omni loco
domina-

A ergo quidem formosus, est quidẽ pulcher pręfiliis hominum: & si filius hominis, tamẽ præ filiis hominum. Huic tu placere vis ô anima humana, ô vna in multis. Audiamus ecclesiam, quia erat illis anima vna & cor vnum in deũ. Hanc alloquitur Psalmus, Vis ei placere? Nõ potes quãdiu deformis es. Quid facies vt pulchra sis? Prius tibi displiceat deformitas tua, & tũc ab illo ipso, cui vis placere pulchra, mereberis pulchritudinẽ. Ipse enim erit reformator tuus, qui fuit formator tuus. Ergo prius attende quæ sis, ne audeas ire fœda in pulchri oscula. Et quid intuens, inquis, me videbo? Posuit
Matth.5. tibi in speculum scripturã suam, legitur tibi, Beati mũdicordes, quoniam ipsi deum videbunt. Speculum in hac lectione propositum est, vide si hoc es quod dixit: si nondum es, geme vt sis. Renunciauit tibi speculum faciem tuam. Sicut speculum non senties adulatorem, sic nec te palpes. Hoc tibi ostendit nitor ille quod es, vide quæ es: & si tibi displicet, quære vt nõ sis. Si enim cum fœda sis tibimetipsis displices, pulchro iã places. Quid ergo? Quoniã displicet tibi fœditas tua, incipis
Psal.94. ei in cõfessione, sicut alibi dicitur, Incipite domino in
B cõfessione. Primo accusa fœditatẽ tuam: fœditas enim animæ de peccatis, de iniquitatibus. Accusando fœditatem tuam incipis confiteri, à confessione incipis decorari. Quo decorãte nisi specioso forma præ filiis ho
Psal.44. minum? Vt autem & decorã faceret, audeo dicere, Amauit & fœdam. Quid est, amauit & fœdam? Etenim Christus pro impiis mortuus est. Quam vitã tibi seruat iustificato, qui suam mortẽ donauit & impio? Ecce pulcher ille & speciosus forma præ filiis hominũ, quia iustissimus præ filiis hominum, quoniã veniebat ad fœdam, vt faceret pulchrã: dicam & hoc, quia in scripturis inuenio, fœdus factus est. Nõ me in hoc audiatis, ne in hoc verbo temere lapsus sim. Sicut enim dixeram, Amauit & fœdam: non autem quasi congruenter dixeram quibusdam illum amantibus, nisi mihi testis procederet: & dixi quod dixit Apostolus, Vis nosse quod amarit & fœdã? Christus pro impiis mortuus est: sic & modo quod dixi vt veniret ad fœdã, fœdus factus est, deformis factus est, quomodo probabo, quando iã mihi prædixit diuinũ eloquium, Speciosus forma præ filiis hominũ? Sed in ipso diuino eloquio rursus habeo, Vidimus eum & nõ habebat speciem neque decorem.
Esa.53. C Speciosus forma præ filiis hominum: vidimus eum & non habuit speciem neque decorem. Nõ dixit, non vidimus, & ideo nesciebamus vtrũ haberet speciem vel decorem: ecce vidimus, & nõ habebat speciem neque decorem. Vbi ergo illũ vidit qui dixit, Speciosus forma præ filiis hominũ. Et vbi illum vidit qui dixit, Non habebat speciẽ neque decorem? Audi vbi eũ vidit qui dixit, speciosus forma præ filiis hominum. Cum in for
Philip.2. ma dei esset nõ rapinam arbitratus est esse se æqualem deo. Merito præ filiis hominũ, quia æqualis deo. Ecce accepi & agnoui vbi eũ viderit qui dixit, Speciosus forma præ filius hominum: Responderit enim nobis, Vbi eum viderim quæris? In forma dei. Et vnde vidisti in
Roma.1. forma dei? Quomodo vidisti in forma dei? Quia inuisibilia eius per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Bene accepi, optime agnoui, & quẽ videris, & qualem videris, & vbi videris, & vnde videris. Quem vidisti? Sponsum nostrum. Qualẽ vidisti? Speciosum forma præ filiis hominum. Vbi vidisti? Cum in forma dei esset. Vnde vidisti? Per ea quæ facta sunt intellecta cõspiciũtur. Videamus & de isto quid dicat alius propheta, sed nõ alius spiritus, non enim discordant inter se.

Exhibuit nobis ille speciosũ forma præ filiis hominũ, *Psal.44.*
exhibeat & iste quod ait, Vidimus eum & non habebat D
speciem neque decorem. Vnus apostolus Paulus prophetam vtrunque cõiungit, vnũ capitulum Pauli vtrique prophetæ perhibet testimonium. Ibi habeo speciosum forma præ filiis hominum: Qui cum in forma dei *Philip.2.*
esset, non rapinã arbitratus est esse æqualis deo. Ibi dixit, quod dixit & alius nõ habentem speciem neq; de- *Esa.53.*
corem, quia semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus & habitu inuentus vt homo: humiliauit se factus obediẽs vsque ad mortem, mortem autem crucis. Merito viderunt eum, & non habebat speciem neque decorem. Merito ante crucem agitabant caput, hiccine est totus filius dei? Si filius dei est, descendat de cruce. Sed non habebat speciem neque decorem: etiã sic. O quibus displicet, quia *Matth.27.*
non habebat speciem neq; decorem. O agitãtes caput ante crucem, & nõ figentes caput in capite quod pendebat in cruce. Merito nutat insultantiũ caput, donec sit eorum caput illeipse cui insultabatur. Ecce resumit decorem, & magnum decorẽ. Ecce quod dicis tu, minus est quàm quod fecit. Dicis tu, Si filius dei est, descẽ E
dat de cruce. Ecce de cruce nõ descendit, sed de sepulchro resurrexit. Ergo anima decora esse nõ potest, nisi confessa fuerit fœditatẽ ei qui semper pulcher, & propter te ad tẽpus non pulcher: & sic ad tempus non pulcher in forma serui, vt nunquam deficeret à pulchritudine quæ est in forma dei. Ergo tu Ecclesia habes decorem: dicitur & tibi in Cãticiscanticorum, O decora *Cant.5. & 6.*
inter mulieres: dicitur de te, Quæ est ista quæ ascendit dealbata? Quid est dealbata? Illuminata, nõ dealbata sicut fucata, quẽadmodum se dealbant fœminæ quæ volunt videri quod nõ sunt: nũ dealbata sicut paries dealbatus: destruetur enim sicut dicit Apostolus paries de- *Act.23.*
albatus, hypocrisis & simulatio. Paries dealbatus, foris tectoriũ, intus lutum. Nõ ergo illa sic dealbata, sed dealbata illuminata, quia non per se alba. Prius, inquit, fui *1.Tim.1.*
blasphemus: & item, Fuimus enim & nos aliquãdo na- *Ephe.2.*
tura filij iræ sicut & cęteri. Accedit gratia illuminãs & dealbans, primo nigra fuisti, sed facta es alba ex gratia illius. Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux *Ephe.5.*
in domino. Dicitur ergo & de te, Quæ est ista quę ascẽdit dealbata, iã mirabilis, iam vix contemplabilis? Ad- *Cant.6.*
mirantis est enim dicere, Quæ est ista quæ ascendit de- F
albata, tam pulchra, tam luminosa, tam sine macula & ruga? Nónne ista est quę iacebat in cœno iniquitatum? Nónne ista est quæ iacebat in fornicatione idolorum? Nónne ista est quæ immunda erat in omni cupiditate desyderióque carnali? Quæ est ergo ista quæ ascendit dealbata? Attende quis sit ille qui pro ea factus est, non habẽs speciem neque decorẽ, & intelligis huius clari- *Esa.53.*
tatis honorẽ. Si miraris illius humilitatẽ propter hanc, noli iam mirari huius celsitudinẽ propter illum. Quãtæ fœlicitatis est ista dealbata, vt & cum esset nigra, pulchrum ad se deponeret qui pro impiis moreretur? Ergo induit se dominus deus noster, confessionem & decorem induit se Ecclesiam: ipsa enim Ecclesia confessio & decus, antè confessio, postea decus. Confessio peccatorum, decus rectè viuẽtium & rectè factorum. Confessionem & decorem induisti. *Circumamictus lumen sicut vestimentum.* Ipsa est vestis eius de qua iam dixi, Non habens maculam neque rugam. Lux vocatur, *Ephe.5.*
& ego iam hoc dixi, Fuistis aliquando tenebræ, nũc autem lux in domino. Nõ ergo in vobis, nam tenebrę in vobis, lux autem in domino. Ergo circũamictus lumẽ

velut

G velut vestimentum. *Extendens cœlum sicut pellem.* Quomodo fecit hoc vt indueret se sicut vestimentum & lumen Ecclesiam? Enumerare vult figuratis quibusdam
Ibidem. sacramentis, quomodo lux facta sit Ecclesia, quomodo facta sit sine macula & ruga, quomodo facta sit candida, dealbata, fulgens in vestitu sponsi sui inhærens illi. Quomodo facta sit audiamus, Extendit cœlũ sicut pellem: & hoc quidẽ video. Quis enim extendit hoc cœlum, quod nostris carnalibus oculis intuemur, nisi deus? Et extẽdit sicut pellem. Ad facilitatem redegit si ad literam accipias: etenim cum videris istam fabricã magnam, quia cum quisque hominum vnam vel paruam cameram extenderit, magno molimine, magno labore & difficultate ac diuturna operatiõe, id facit ne huiusmodi laborem in dei operibus infirmitas suspicaretur humana, attulit quandam facilitatem pro tua capacitate, vt sic quodãmodo incipias credere facile operantem deum, & non putare sic eum extẽdisse cœlum, sicut tu tectum domus tuæ, sed quàm tibi facile est extendere vnam pellem, tam facile illi fuisse extendere tam magnum cœlũ. Mira facilitas, & tamen adhuc spi-
H ritus tibi tardo loquitur, Tibi, inquam, adhuc tardo dicit spiritus. Nam nec sic extendit deus cœlum, sicut & tu pellem: si enim sic extendit, ecce ante te pellis, vel rugosa, vel plicata ponitur: dic vt extendatur, dicto tuo extende pellem: nõ possum, inquis, ergo & in extenta
Psal. 148. pelle multum longe es à facilitate dei. Ipse enim dixit
Gene. 1. & facta sunt: dixit, Fiat firmamẽtum inter aquam & aquam, & sic factum est: tamẽ propter facilitatem significandam, secundum sensum tuum acceperis aliquid interim ad literam. Figurate autem si aliquid tectũ retegi volumus & pulsare ad clausum, inuenimus extendisse deum cœlum sicut pellẽ, vt intelligamus cœlum sanctam scripturam. Hãc authoritatem primo posuit deus in Ecclesia sua, inde cœpit exequi cætera: posuit enim cœlum deus, & extendit sicut pellem, & non frustra sicut pellem. Primo istã famã prædicantium extendit sicut pellem: pellis mortalitatẽ significat. Propterea & illi duo homines primi parẽtes nostri, authores peccati generis humani Adam & Eua, cũ in paradiso contempto dei præcepto ad suggestionem suasionemq; serpentis transgressi essent, quod iusserat deus, facti mor-
I tales dimissi sunt de paradiso. Vt autem significaretur ipsa mortalitas eorum, induti sunt tunicis pelliceis. De
Gene. 3. pellibus enim tunicas factas acceperunt: pelles autem detrahi nõ solent, nisi de animalib⁹ mortuis, ergo pelliũ nomine mortalitas illa figurata est. Quid ergo hic, si diuina scriptura significatur pellis nomine? Quomodo de pelle fecit deus cœlum, & extendit cœlum sicut pellem? Quia per quos nobis scriptura prædicata est, mortales fuerunt. Illud quidem verbum dei semper idem, semperq; incommutabile atque indeficiens: ec-
Ioan. 1. ce, In principio erat verbũ, & verbum erat apud deũ, & deus erat verbum. Nunquid erat, & modo non est? Et est & semper erit: si ergo est verbum dei deus apud deum, lege si potes. Sed quid dicis, quia sursum est, &
Sapi. 8. ideo legere non potes? Vbiq; est verbum dei, Pertẽdit à fine vsque ad finẽ fortiter, & attingit omnia propter
Ioan. 1. suam munditiã. In hoc mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & cum venit hic erat: venit enim in carne, nunquam absens diuinitate. Quare ergo legere nõ
1. Cor. 1. poteras? Quia in sapientia dei non cognouit mundus per sapientiam deum ibi constitutus in sapiẽtia dei: omnia enim ibi, & ipsa nulla subtracta sunt, ibi cõstitutus non poteras cognoscere per sapiẽtiam deum, ergo necessarium erat quod sequitur, Placuit deo per stulti- K
tiam prædicationis saluos facere credentes. Si per stul- Ibidem.
titiam prædicationis salui futuri erant credentes, elegit deus quędam mortalia, elẽgit homines mortales & morituros, adhibita lĩgua mortali exhibuit sonos mortales, adhibita dispensatione mortalium adhibuit instrumenta mortalia, & in eo tibi factum est cœlũ, vt in re mortali cognosceres verbum immortale, & fieres tu quoq; eiusdem verbi participatione immortalis. Vixit
Moyses & mortuus est: ait enim illi deus, Ascende in Deute. 32.
mõtem & morere. Mortuus est Hieremias, & tot prophetæ mortui sunt, & mortuorum dicta, quia non eorum sed per eos illius erant, qui extendit cœlũ sicut pellem, manent vsque ad posteritatem nostrã. Ecce Apo-
stolus solutus de hac vita qui dixit, Cupio dissolui, & Philip. 1.
esse cum Christo, multo magis esse optimũ: viuit nunc cum Christo, sicut illi prophetæ omnes viuũt cũ Christo. Sed per quid nobis dispensauit id quod legimus? Per id quod moriturum erat, per os, per linguam, dentes, manus. Omnia ista quibus operatus est Apostolus, totum quod legimus corporis officia sunt, sed iubente
anima cui iubebat deus, propterea extẽsum est cœlum L
sicut pellis. Nos sub cœlo, tãquam sub pelle diuinarum scripturarum legimus modo cũ tẽditur. Etenim post-
ea cœlum plicabitur vt liber. Non frustra fratres hic vt Esa. 34.
pellis, ibi vt liber. Figuratũ ibi quiddã nobis est, quod Apoc. 6.
ad scripturam diuinam attinet, & tenditur sicut pellis, & tenditur sermo mortuorum: ergo ideo tenditur, sicut pellis, & multo magis tẽditur, quia illi mortui sunt. Nam post mortem plus innotuerũt prophetæ & Apostoli, non erant tam noti cum viuerẽt. Prophetas viuos sola Iudęa habuit, mortuos omnes gẽtes: cum enim viueret nondum erat extensa pellis, nondum erat extensum cœlum, vt tegeret orbem terrarum. Et extendit ergo cœlum sicut pellem, *Qui protegit in aquis superiora eius.*
Et hoc legimus, & ad literam bene intelligitur: quãdo Gene. 1.
enim iussit vt fieret firmamẽtum inter aquas & aquas, factum est, vt sint aquæ inferiores quæ perfundunt terras, & sint aquæ superiores remotæ ab aspectibus, tamẽ
fidei cõmendãtæ. Et aquę, inquit, quæ super cœlos sunt Psal. 148.
laudent nomẽ domini, quoniã ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Ergo explicatus est sensus
ad literã: protegit enim in aquis superiora eius. Quid M
ad figuram? Quoniam in figura accepimus pellem scripturam sanctam, & authoritatem diuini verbi dispensatam nobis per mortales, quibus mortuis eiusdem dispensationis fama extenditur. Secũdum hoc quomodo protegit in aquis superiora eius? Cuius superiora? Cœli. Et quid cœlum? Sancta scriptura, Quæ sunt superiora sanctæ scripturæ? Quid inuenimus in scripturis
sanctis superius. Paulũ interroga, Supereminẽtiorem, 1. Cor. 12.
inquit, viam vobis demonstro. Quã dicit supereminẽtiorem viã? Si linguis hominum loquar & angelorũ, charitatem autẽ non habeam, factus sum velut æramẽtum sonans aut cymbalũ tinniens. Si ergo in his nihil eminentius in scriptura sancta inueniri potest quàm charitas, superiora cœli quomodo aquis proteguntur, si superiora scripturę præcepta charitatis sunt? Audi quẽadmodum, Charitas, inquit, dei diffusa est in cordibus
nostris per spiritũ sanctum, qui datus est nobis. Iam no- Rom. 5.
mine diffusionis intellige aquas in charitate spirit⁹ sancti: hæ sunt aquæ de quibus dicitur in quadã scriptura,
Et in plateis tuis discurrãt aquæ tuæ, nemo alienus cõ- Prouer. 5.
municet tibi: alieni enim sunt omnes à via veritatis, siue Pagani, siue Iudæi, siue hæretici, & mali quiq; Christiani.

A ſtiani. Habere multi dona poſſunt, charitatem non poſſunt. Hoc ipſum quale donũ eſt, vt nõ loquamur de donis aliis foris, quæ dona dei habẽt omnes homines, qui
Matth. 5. facit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos: dona dei ſunt, & nõ tantum bonis & malis communia, ſed etiã beſtiis & pecoribus. Ipſum eſſe, viuere, videre, ſentire, audire, & cæteris fungi ſenſuum muneribus dona dei ſunt. Sed videte cũ qualibus, & quàm multis cõmunia, & cum eis quos nolis imitari. Ipſum ingenium acutum habent & peſsimi homines, ſolertem artium induſtriã habẽt & turpiſsimi ſcenici, diuitias habent & latrones, coniugia, filios. Multi mali habent pulchra, dei omnia, nemo negat, ſed vide cũ quibus cõmunia. Reſpice ad munera ipſius Eccleſiæ, Munus ſacramentorum in baptiſmo, in Euchariſtia, in cæteris ſanctis ſacramentis, quale munus eſt? Hoc munus adeptus eſt & Simon ma-
Acto. 8. gus. Prophetia quale mun⁹ eſt? Prophetauit & Saul malus rex, & tunc prophetauit cũ Dauid ſanctũ perſequeretur. Intẽdite, nõ dixi cum perſecutus fuiſſet: fortaſsis enim eo perſecuto pœnitentiã geſsit & dignus fuit ſpiritu prophetãdi. Nõ perſecutus neq; perſecuturus, ſed
1. Reg. 10. perſequẽs prophetauit. Miſit ad comprehendendũ Da-
B uid miniſtros ſuos. Dauid vero eo tempore inter prophetas erat, vbi erat & ſanctus Samuël. Impleti ſunt ſpiritu prophetiæ qui miſsi ſunt & prophetauerũt, ſed forte bono illi animo venerãt, vel ob neceſsitatem officij ſui, vel nõ facturi quod iuſſum eſt. Miſit & alios, hoc & in eis factum eſt, & eorum hoc modo animũ interpre-
Ibidem. temur. Cũ illi tardarant venit ipſe furens, anhelans cædem, ſanguinem ſitiens innocentis ſancti, cui etiã ingratus erat, & ipſe impletus eſt ſpiritu prophetandi & prophetauit. Non ergo ſe iactẽt qui forte ſine charitate habuerint hoc munus dei ſanctum, ſicut ſanctũ baptiſmum, ſed videãt qualem rationem habituri ſunt cum deo qui ſanctis non ſancte vtuntur: ex his erũt qui di-
Matth. 7. cturi ſunt, In nomine tuo prophetauimus: non illis dicetur, mentimini: ſed dicetur, Non noui vos, Recedite à me qui operamini iniquitatem: quia ſi habeã omnẽ
1. Corin. 13. prophetiam, charitatem autem nõ habeam, nihil ſum. Prophetauit autem & Saul, ſed operabatur iniquitatẽ.
1. Reg. 19. Quis operabatur iniquitatem, niſi qui non operabatur
Rom. 13. æquitatem? Quis autem operabatur iniquitatẽ, niſi qui
C non habuerit charitatem? Plenitudo enim legis chari-
1. Corin. 13. tas. Ergo protegis in aquis ſuperiora ei⁹. Quid dixit? In
Ephe. 3. omnibus ſcripturis ſupereminẽtiſsimam viam, ſuper-
Ex. de regularibus cap. licet. in fine. eminentiſsimum locum charitas obtinet. Non ad eam aſpirent niſi boni. Hanc nobiſcũ nõ communicãt mali, poſſunt communicare baptiſmum, poſſunt communicare cætera ſacramenta, poſſunt communicare orationem, poſſunt cõmunicare iſtos parietes, & iſtã coniunctionem, charitatem nobiſcum nõ communicant. Ipſe eſt enim fons proprius bonorum, propri⁹ ſanctorum: de quo dicitur, Nemo alienus communicet tibi.
Prouer. 5. Qui ſunt alieni? Omnes qui audiunt, Non noui vos: ſi
Matth. 7. enim non cognoſcuntur, vtique alieni ſunt quibus di-
1. Corin. 13. citur, Non noui vos. Supereminẽs enim via charitatis tenet eos, qui propriè pertinent ad regnum cœlorum: ergo præceptũ charitatis ſuper cœlos, ſuper omnes libros: ei enim ſubduntur libri, ei militant omnes linguę ſanctorum, & omnis motus diſpenſatorũ dei & animę & corporis. Supereminẽs eſt enim via, & merito ptegit in aquis ſuperiora cœli, quia nihil inuenis eminẽtius charitate in diuinis libris. Se adhuc euidentius audi
Roma. 5. quid aqua ſit: Diximus enim quòd charitas dei diffuſa ſit in cordibus noſtris per ſpiritumſanctũ, qui datus eſt nobis: diximus etiã, In plateis diſcurrant aquæ tuæ: Et D
ait mihi aliquis, nõ ibi expreſſe dictum eſt, vtrum cha- *Prouer. 5.*
ritatẽ intelligere debeã: quid ſi alius aliud aliquid intelligat? Tantum memento quod ait Apoſtolus, Chari
tas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris. Vnde? Per ſpiri- *Roma. 5.*
tumſanctum, qui datus eſt nobis. Audiamus dominum magiſtrum apoſtolorũ, Si quis ſitit, veniat & bibat: di-
cat adhuc, Qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent *Ioan. 7.*
de ventre eius. Quid eſt hoc, exponit Euangeliſta, Hoc autem dicebat, inquit, de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum: ſpiritus enim nondum erat datus,
quia Ieſus nondũ erat glorificatus. Ergo fratres ſi pro- *Ibidem.*
pterea ſpiritus nondum erat datus, quia Ieſus nõdum erat glorificatus: glorificato Ieſu & aſcẽdẽte in cœlos,
miſſus eſt ſpirituſſanctus, & charitate impleti ſunt apo- *Acto. 2.*
ſtoli, diffuſa eſt in cordibus eorum per ſpiritũſanctum qui datus eſt eis, quia ſuperiora cœli aquis proteguntur. Et bene, quia dominus in cœlos aſcẽdit vt ſuperior eſſet cœlis, & inde mitteret charitatẽ. Non enim ſic deus protegit, vt quaſi ſubleuetur ab eo quem protegit. Subleuat quem protegit, non onerat: ita ergo cœlos aquis protegit, vt magis illi diuino ſpiritu ſubleuentur. Qui
ſubleuat, ſurſum eſt: quod ſubleuatur, infra eſt: illud ſu- E
ſpendit, hoc pendet. Si ergo illud ſuſpẽdit, hoc pẽdet: audi quia hoc cœlum ſcripturarũ ex charitate pendet: duo ſunt nẽpe illa notiſsima præcepta dilectionis, In
his duobus præceptis, tota lex pẽdet & prophetæ. Qui *Matth. 22.*
protegis in aquis ſuperiora eius: *Qui ponit nubes aſcenſum eius.* Accipitur & hoc bene ad literã. Dominus viſibiliter aſcendit in cœlum. Quomodo poſitæ ſunt nu-
bes aſcenſus cœli? Hæc cũ dixiſſet, nubes ſuſcepit eum. *Actuũ. 1.*
Habes item de reſurrectione noſtra prædictũ. Et mor- *1. Theſ. 4.*
tui, inquit, in Chriſto reſurgent primi: deinde nos qui viuimus ſimul cũ illis rapiemur in nubibus obuiã Chriſto in aëra, atque ita ſemper cum domino erimus. Habes nubes aſcenſum cœli, oſtendam & nubes aſcẽſum cœli huius, id eſt, diuinarum ſcripturarum. Quid eſt hoc fratres? Vtinam me dominus deus meus inter illas qualeſcũq; nubes numerare dignetur, viderit quàm nebuloſa nubes ſim. Omnes tamẽ prędicatores verbi veritatis nubes accipi poſſunt. Quicũq; ergo infirmi non poſſunt aſcẽdere in hoc cœlũ, id eſt, ad intellectũ ſcri-
pturarũ, per nubes aſcendãt. Forte enim & modo ſatis F
ſit vobis, ſi aliquid agim⁹: ſi labor ſudorq; noſter nõ eſt infructuoſus, aſcenditis in cœlũ ſcripturarũ diuinarũ, hoc eſt, intellectũ earum per prædicationem noſtram. Quàm altum erat cœlũ in pſalmo iſto? Nemo enim veſtrum videbat, quid eſſet in figura, Extendit cœlũ ſicut pellem, qui protegit in aquis ſuperiora eius. Hoc ipſum quod dictum eſt, Qui ponit nubes aſcenſum eius. Ecce iam intellectũ eſt, quantũ dominus donauit prædicantibus nobis: nõ enim nubes de ſuo munere pluunt. Vos intelligẽdo aſcendite, in intellectu ipſo fructificate, ne
ſitis quaſi illa vinea: de qua dicitur apud prophetã, Mã *Eſa. 5.*
dabo nubibus meis ne pluãt ſuper eam: accuſabatur enim quædã vinea quòd pro vuis ſpinas dederat, non reddiderat dignam gratiã dulci pluuiæ. Qui enim bona audit & mala operatur, dulci pluuia compluitur, & ſpinas generat. Non eſt vt ſuſpicemur fratres de aliqua terrena & iſta viſibili vinea dominum locutum. Namque ibi ne ſub obſcuritate ſermonis lateret excuſatio iniquitatis, ipſe dominus per ipſum prophetã expuſuit cui vineæ loqueretur, & de qua vinea iſta dice-
ret, Vinea, inquit, domini ſabaoth, dom⁹ Iſraël eſt. Quid *Ibidem.*
vagantur, ô iniqui corda veſtra per montes & colles vini-

G vinitorum? Noui, inquã, de qua vinea loquar, noui vbi
quærebam vuam & inueni spinas. Sine causa aliud atq;
aliud suspicamini & opinamini, nolẽtes intelligere vt
bene agatis. Nam & hoc scriptũ est, Noluit intelligere
Psal. 35. Vt bene ageret. Tollite omnes suspicationes vestras de
medio: Vinea etenim domini sabaoth, domus Israël
est, & homo Iuda nouellum dilectum. Dilectum cum
plantatum est, damnatum cum spinas creauit. Ergo fra
tres forte vinea fuit domus Israël, & nos non sumus vi-
nea? Cum timore audiamus, quod Iudęis dictum vide-
Roma. 11. mus. Videte quomodo Apostolus terreat ramos inser-
tos de ramis fractis, & in ramis fractis commendet ti-
mendam seueritatem, in ramis insertis commendet a-
mandam bonitatem. Noli esse infructuosus in boni-
tate, ne sterilis sentias seueritatem. Sed non sum vitis
dicis mihi. Vbi est domini vox, Ego sum vitis, vos estis
Ioan. 15. sarmenta, pater meus agricola? Vbi est vox Apostoli,
1. Corin. 9. Quis plantat vineã, & de fructu eius non percipit? Vi-
nea ergo es, ô Ecclesia, & habes agricolam deum. Ne-
mo ergo agricola homo compluit vineam suam. Fra-
tres ergo dilectissimi, viscera Ecclesiæ, pignora Eccle-
H siæ, filij matris cœlestis, audite cum tempus est. Minatus
Esa. 5. est deus illi vineæ atrocissima cõminatione, Manda-
bo nubibus meis, inquit, ne pluãt super eam: & factum
est. Venerũt Apostoli ad Iudæos, respuerunt eos, & di-
Acto. 13. xerũt illis, Ad vos missi eramus, sed quia repulistis ver-
bum dei, imus ad gentes. Videtis quomodo in eodem
spiritu dei illo iubente intrinsecus, qui habitat in cor-
Esa. 5. dibus suorum, mandatum sit nubibus dei ne complue
rent vineam, quæ cum expectaretur vt faceret vuas, fe-
cit spinas. Ideo & nubes fecit ascensum eius, & cœlum
tetẽdit sicut pellem. Non est quod queramini, authori-
tas scripturarum extenta est super orbẽ terrarum: nu-
bes non desunt, prædicatur verbum veritatis, exponũ-
tur omnia, quæ obscura sunt, vt corda vestra per nubes
ascendant. Videte quomodo credatis, videte quid su-
scipiatis. Post prædicatorem veniet iudex, & post di-
spensatorem veniet exactor. Qui ponit nubẽ ascẽsum
eius. *Qui ambulat super pennas ventorum.* Hoc iam peri-
culosum est accipere ad literam. Aut quæ sunt pennæ
ventorum? Aut vero quomodo in pictura facturi no-
bis sumus ventos volantes, & alas habentes? Ventus nõ
I est fratres nisi quem sentimus, motus quidam & quasi
† al. fluct. flatus † aëris, impellens quod potest pro viribus. Quæ
Psal. 53. pennæ ventorum sunt? Sed & quæ alæ dei? Et tamen di
ctum est, Sub vmbra alarũ tuarum sperabũt. Conemur
ergo & hoc accipere ad literam, veluti proprie factum
in creatura ista. Velocitatem verbi fortasse commen-
dat scriptura: de qua velocitate iam pridẽ in alio Psal-
Psal. 147. mo locuti sumus, vbi scriptum est, Vsque in velocitatẽ
currit verbum eius: quia nihil ventis velocius. Nostis
omnes quantum illa facilitas commẽdabatur in pelle:
nihil enim facilius ab homine quàm pellis extenditur.
Sic & hic insinuans deum per verbũ eius vbique præ-
sentem, velocitate motus nihil deserere, quia tu nõ no-
ueras aliquid vento velocius, Ambulat, inquit, super pẽ
nas ventorum: id est, velocitas eius superat velocitatẽ
ventorum, vt per pennas ventorũ intelligas velocitatẽ
ventorum. Et verbum dei intelligas velocius omnib9
vẽtis: & sic in prima facie considerationis pulsemus ad
aliquid interius & figurate aliquid nobis indicent istæ
literæ, ventos quidẽ intelligimus in figura nõ absurde
animas: nõ quia vẽtus est anima, sed quia inuisibilis est
ventus quamuis res corporea corpora impellens, tamẽ
quia humani oculi aciẽ fugit. Est autẽ anima inuisibi-
lis, propterea bene intelligimus animas vẽtos. Inde est K
quod & deus insufflasse dicitur spiritum vitæ formato Gene. 2.
homini, Et factus est homo in animam viuẽtem. Ergo
venti, animæ in allegoria non absurde accipiuntur. Vi
dete autem ne putetis nominata allegoria, pantomimi
aliquid me dixisse. Nam quædam verba quoniam ver-
ba sunt, & ex lingua procedunt, communia nobis sunt
etiam cum rebus ludicris, & non honestis. Tamen locũ
suum habent ista verba in Ecclesia, & locum in scena.
Non enim ego dixi, quod Paulus Apostolus nõ dixit,
cũ de duobus filiis Abrahę diceret, Quæ sunt, inquit, in Gala. 4.
allegoria. Allegoria dicitur, cum aliquid aliud videtur
sonare in verbis, & aliud intellectu significare. Quo-
modo dicitur agnus Christus: nũquid pecus? Leo Chri Ioan. 1.
stus: nunquid bestia? Petra Christus: nunquid duritia? Apoc. 5.
Mons Christus: nunquid tumor terræ? Et sic multa a- 1. Cor. 10.
liud videntur sonare aliud significare, & vocatur alle-
goria. Nam qui putat me de theatro dixisse allegoriã,
putet & dominũ de amphiteatro dixisse parabolam.
Videtis quid faciat ciuitas, vbi abundant spectacula. In
agro securius loquerer: quid sit enim allegoria, non ibi
forte didicissent homines, nisi in scripturis dei. Ergo
quod dicimus allegoriam figuram esse, sacramentũ fi- L
guratum allegoria est. Et quid hic accipimus, Ascendit
super pennas ventorum? Diximus bene accipi figurate
ventos animas. Pennæ ventorum, [virtutes animarũ:]
pennæ animarum quæ sunt, nisi à quibus sursum attol-
luntur? Pennę ergo animarũ virtutes, bona, opera, recta
facta: In duobus alis habẽt omnes pẽnas, omnia enim Matth. 22.
præcepta in duobus præceptis sunt. Quisquis dilexerit
deũ & proximũ animã habet pennatã liberis alis, san-
cto amore volantem ad dominũ. Quicunq; implicatur
amore carnali, viscũ habet in pennis. Nã si anima non
habet alas & pennas, vnde ille gemens in tribulationi-
bus dicit, Quis dabit mihi pẽnas sicut columbæ? Et se-
quitur, Et volabo & requiescã. Item in alio loco, Quò Psal. 54.
ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Si ascẽdero Psal. 138.
in cœlum, tu ibi es: si descendero ad infernum, ades, Si
accepero pennas meas, sicut colũba, & volabo in extre
ma maris: tanquã diceret, Sic possum fugere à facie iræ
tuæ, si accepero pennas vt colũba, & volauero in extre
ma maris. In extrema maris volare, est spẽ iam præten-
dere in finẽ seculi: quomodo ille qui ait, Hoc labor est
ante me, donec introëam in sanctuarium dei, & intel- Psal. 72.
ligã in nouissima. Et quomodo venit in extrema ma- M
ris, etiã acceptis pẽnis? Etenim illuc, inquit, manus tua Psal. 138.
deducet me, & perducet me dextera tua: nã & cũ pen-
nis meis casura sum nisi tu deducas. Ergo alas habẽt bo
nas & liberas, & nullo visco obligatas animæ, bene o-
perãtes præcepta dei, habẽtes charitatẽ de consciẽtia 1. Tim. 1.
pura, & fide nõ ficta. Sed quantumuis sint præditæ vir-
tutibus charitatis, quid ad illam dilectionem dei, qua
sunt dilectæ, etiam cum visco essent implicatæ? Maior
ergo in nos dilectio dei, quàm nostra in illum. Nostra
dilectio pennæ nostræ sunt, sed ille ambulat super pen
nas ventorũ. Iam dicebat quibusdã Apostolus, Flecto Ephe. 3.
genua mea pro vobis ad patrẽ, vt det vobis secundum
interiorẽ hominem habitare Christũ per fidẽ in cor-
dibus vestris, vt in charitate radicati & fundati. Iã dat
illis charitatẽ deus, iam dat illis alas & pennas, vt pos- Ibidem.
sitis, inquit, comprehendere quæ sit latitudo, lõgitudo, Super Ioã.
altitudo & profundũ. Fortassis crucem domini signi- Tract. 118.
ficat. Erat enim latitudo in qua porrectæ sunt manus:
lõgitudo à terra surgẽs in qua erat corpus infixũ: altitu
do ab illo diuexo ligno sursum quod eminet: pfundũ
vbi fixa

A vbi fixa erat crux,& ibi omnis spes vitæ nostræ. Latitudo enim est ut bonis operibus, longitudo in perseuerādo vsque in finem: altitudo propter sursum cor, vt omnia sint bona opera nostra in quibus perseueramus vsq; in finem habentes latitudinem qua bene operamur, & longitudinem qua perseueramus vsque in finē: non faciamus aliquid nisi spe cœlestium præmiorum. Ipsa est enim altitudo, nō hic quærere mercedem, sed sursum, *Matth.6.* ne dicatur nobis, Amē dico vobis, pceperunt mercedē suam. Profundum autem quod dixi vbi fixa erat pars crucis & nō videbatur, inde resurgebant quæ non videbantur. Quid est quod occulnm est, & non publicū in Ecclesia? Sacramennm baptismi, sacramentum eucharistiæ. Opera autem nostra bona vident & pagani, sacramenta vero occultantur illis: sed ab his quę vidēt surgunt ad illa quæ nō vident, sicut à profundo crucis quod in terra figitur, surgit tota crux quæ apparet & *Ephe.3.* cernitur. Et quid postea? Cum hoc dixisset, Apostolus adiecit, scire etiam supereminentem scientiam charitatis Christi: Cum iam dictum fuisset, in charitate radicati & fundati. Amatis enim Christum, & ideo in cru-

B ce operamini. Sed nunquid amatis quantum vos ille amauit? Amando autem quantuncunque amatis, volatis ad ipsum, vt cognoscatis quemadmodū ipse vos amauerit: hoc est, vt sciatis supereminentiā charitatis Christi. Amatis enim vos quantum potestis, & volatis quātum potestis: sed ille ambulat super pennas ventorum. Qui ambulat super pennas ventorum? *Qui facit angelos suos spiritus & ministros suos ignem flagrantem.* Et hoc quāuis non videamus apparitionem angelorum: abscondita est enim ab oculis nostris, & est in quadam republica magna imperatoris dei: tamen esse angelos nouimus ex fide, & multis apparuisse scriptum legimus & *Heb.1.* tenemus, nec inde dubitare fas nobis est. Spiritus autē *2.sē.di.10.* angeli sunt, & cum spiritus sunt non sunt angeli, cū ve *hic oritur quæstio.* rò mittuntur fiunt angeli. Angelus enim officij nomē est, nō naturæ. Quæris nomen eius naturæ, spiritus est: quæris officiū, angelus est. Ex eo quod est, spiritus est: ex eo quod agit, angelus est. Vide illud in homine. Nomen naturæ homo, officij miles. Nomen naturę vir, officij præco: homo enim fit præco, id est, qui homo erat

C fit præco, non qui erat præco fit homo. Sic ergo qui erant iam spiritus cōditi à creatore deo, facit eos angelos, mittendo eos nunciare quod iusserit, & ignem flagrantem facit ministros suos. *Exod.3.* Legimus apparuisse ignē in rubo, legimus etiam missum ignem desuper, & impleisse quod præceptum est. Ministrauit ergo cum impleret, cum esset in natura sua, erat: cū egit quod iussum est, ministerium impleuit. Sic secundum literam videmus in creatura. Quid est autem in Ecclesia figurate? Quomodo accipimus, qui facit angelos suos spirit⁹, & ministros suos ignem flagrātem? Spiritus spiritales dicit, Bene facit angelos suos spiritales, id est, nūcios ver- *1.Corin.2.* bi sui. Spiritalis enim omnia iudicat, ipse autem à nemine diiudicatur. Vide spiritalem factū angelum dei, *1.Corin.3.* Nō potui, inquit, vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. De spiritali quadam affectione missus est ad carnales, tanquā angelus de cœlo ad terram. Quomodo dicit, & ministros suos ignem flagrantem, nisi *Roma.12.* quomodo dicit, spiritu feruētes? Sic enim feruens spiritu, ignis ardens est omnis minister dei. Nónne arde- *Acto.7.* bat Stephan⁹? Quo igne ardebat? Et quis ille ignis erat, quādo lapidabatur, & pro eis à quibus lapidabatur rogabat? Cū audis, ignis est minister dei, incensurū illum putas? Incendat licet, sed fœnum tuum, id est, carnalia

omnia desideria tua: currat minister dei, prædicās ver- D bum dei. Audi illum, Sic nos existimet homo, vt mini- *1.Corin.4.* stros Christi, & dispensatores ministeriorū dei. Quomodo autē ardebat cum diceret, Os nostrum patet ad *2.Corin.6.* vos ô Corinthij, cor nostrum dilatatū est? Ardebat & flagrabat charitate, & ibat in eos vt incenderet. Hunc ignem se missurum dominus in terrā dicebat cum ait, Ignem veni mittere in terram. Quomodo gladium, *Lucæ.12.* sic ignem. Gladius diuidit affectum carnalē, ignis ab- *Matth.10.* sumit. Totum in verbo dei intellige, totum in spiritu dei cognosce. Incipe feruere charitate per verbū quod audis, & vide quid in te fecerit ignis minister dei. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem flagrantem. *Fundauit terram super firmitatem eius, non inclinabitur in seculum seculi.* De terra ista hoc accipere nescio vtrum habeat vllum exitum, vtrum recte dicatur, non inclinabitur in seculum seculi, de qua dictum est, Cœlum & terra transiēt. *Matth.24.* Laboratur hic si ad literam quæras accipere: nam quòd ait, Fundauit terram super firmitatem eius: fortasse quædam est firmitas occulta nobis, quæ continet terram, & hoc dixit, fundauit. Super quid firmauit? Super firmitatem ipsius terræ, quam ei E supponit vt cōtineretur, quæ latet forte oculis tuis: sint ista occulta in creatura, non de obscuritate creaturæ creator latebit. Quæ possumus videamus, ex his quæ videmus illum laudemus & amemus. Conuertamus nos ad quærendum aliquid hic in figura positum. Firmauit terram, intelligo Ecclesiam. Domini est terra & ple- *Psal.24.* nitudo eius: intelligo Ecclesiam terram. Ipsa est terra sitiens, ipsa est quæ dicit in Psalmis, vna enim dicit ex omnibus, Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Sicut *Psal.142.* terra sine aqua tibi, quid est? Sitiens sitiuit anima mea ad te tanquam terra sine aqua: nisi enim sitiat, non recte irrigabitur. Animæ crebra † pluuia diluuium est, si- *† al. ebria.* tiat oportet, Beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiā: *Matth.5.* & dicat anima mea tanquam terra sine aqua tibi, quia dicit alibi, Sitiuit anima mea ad deum viuum. Ter- *Psal.62.* ram ergo intelligo Ecclesiam. Quæ est firmitas eius super quam fundata est, nisi fundamentum eius? An incongrue intelligimus firmitatem super quam fundata est terra, fundamentū vbi constituta est Ecclesia: Quod est illud fundamentum? Fundamentū, inquit, nemo po- *1.Corin.3.* test ponere præter quàm quod positum est, quod est F Christus Iesus. Ibi ergo firmati sumus: merito ibi firmati, non inclinabimur in seculum seculi. Nihil enim firmius isto fundamento. Infirmus tu eras, sed firmū fundamentum te portat. In te firmus esse non poteras: firmus eris semper, si ab illo firmo fundamēto non recedas. Nō inclinabitur in seculum seculi. Ipsa est prædestinata columna, & firmamentum veritatis. *Abyssus sicut vestimentum amictus ipsius, super montes stabunt aquæ.*

Ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabunt.

Ascendunt montes & descendunt campi, in locum quē fundasti eis.

Terminum posuisti eis quem non transgredientur, neque reuertentur tegere terram.

Qui emittis fontes in conuallibus inter medium montium pertransibunt aquæ.

Potabunt omnes bestiæ agri, suscipient onagri in sitim suam.

Super illos volatilia cœli inhabitabunt, de medio petrarum dabunt vocem suam. *Rigans montes de superioribus suis, de fructu operum tuorum satiabitur terra.* *Producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum.* *Vt educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis.* *Vt exhilaret faciem in oleo, & panis cor hominis confirmet.* *Satiabuntur omnia ligna campi, & cedri Libani quas plantauit, illic passeres nidificabunt.*

G *Fulica domus dux est eorum.* Animaduertitis extentum cœlum, vultus intellectu ascendere, & ego video quantum altum sit. Puto, quòd mecum consideret charitas vestra. Nam ideo multos versus volui pronunciare, vt videatis quàm alta sint posita sacramenta dei, ne fastidiamus oblata, ne prompta propterea vilescant, vt semper quæsita etsi cum difficultate, cum maiori iocunditate inueniantur. Inter cætera tamen fratres, quæ possunt accipi ad literam: nũquid & hoc quod dictum est, Illic passeres nidificabunt, fulicæ domus dux est eorũ? Nunquid domus fulicæ dux est passerum? Aut domus fulicę, dux est cedrorũ? Et hoc enim ibi est, Et cedri Libani quas plantauit, illic passeres nidificabunt, fulicæ domus dux est eorum. Et quidem Latina locutione, eorum cedrorum nõ possumus intelligere, cedri enim fœminini generis est. Fulicæ itaque domus, quomodo est dux passerum? Hoc enim in ista creatura, quę oculis nostris adiacet, intelligi nullo pacto potest. Fulicas enim aues esse marinas vel stagnenses nouimus. Domus fulicæ, sit nidus fulicæ. Quomodo ergo domus fulicæ dux est passerum? Quare quædam in rebus visibilibus
H quasi absurda miscet spirit⁹ sanctus, nisi vt ex eo quod non possumus accipere ad literam, cogat nos ista spiritaliter quærere? Ergo si ad cœlum intellectu, vt dixi, ad extentam pellem vultis ascendere, & nubes fecit ascensionem eius: nubes ista quæ vobis loquitur, inualida est hodie ad omnia ista exponenda. Date veniam, & si nõ vestræ, meæ certe infirmitati. Auiditatem quidem vestram tantam video, vt semper parati sitis audire. Sed duæ res sunt, quarum ratio nõ contemnenda est: nam & infirmitas corporis nostri consideranda est, & ipsarum rerum quæ exponuntur memoria: interim quæ audistis cogitate. Quid dixi? Quæ mãducastis ruminate. Sic enim eritis munda animalia, & apta epulis dei. Fructum autem vestrum in operibus vestris aduertite. Valde enim male digerit is qui bene audit, & non bene operatur, quia dominus deus noster non deest pascere. Notum est omnibus, quia de pane quem accipimus & quem erogamus, reddituri sumus rationẽ. Optime nouit charitas vestra, nõ enim tacet nobis pagina diuina,
I aut adulatur nobis deus. De isto loco quàm liberi sim⁹ ad vos, potestis aduertere: & si forte ego minus liber sum, vel omnes qui in hoc loco vobis loquuntur si minus liberi sumus, certe ipse sermo dei neminem timet. Nos autem siue timeamus, siue liberi simus, eum cogimur annunciare qui neminẽ timet: hoc vobis non homines: sed deus præstitit, vt & per timidos liberum audiatis. Excusationem in iudicio dei non habebitis, nisi vos in bonis operibus exercueritis, & eorum quæ audistis tanquam pluuiæ fructum congruum dederitis. Fructus congruus opera bona: fructus bonus syncera dilectio, non solum fratris, sed & inimici. Supplicẽ nullũ spernas, & cui dare non potes quod petierit, non eum spernas. Si potes stare, da: si non potes, affabilem te præsta. Coronat deus intus bonitatem, † vbi non inuenit facultatem. Nemo dicat, non habeo. Charitas non de saccello erogatur, quia quicquid dicimus & quicquid diximus, & quicquid dicere potuerimus, vel nos, vel post nos, vel qui ante nos, finem non habent nisi charitatem, quia finis pręcepti charitas est de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta, Interrogate quando rogatis deum corda vestra, videte quomodo transmittatis versum istum, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Non eris orans, nisi ista dicas: si alia dicas, non te exaudit ille, quia non ipsam tibi dictauit iurisperitus quẽ misit. Necesse K est ergo, vt & quando verba nostra dicimus in oratione, secundum ipsam dicamus: & quando ipsa verba dicimus, bene intelligamus quod dicimus, quia manifestam illam deus esse voluit. Si ergo non oraueritis, spẽ non habebitis: si aliter quàm magister docuit oraueritis, non exaudiemini: aut si in oratione mentiti fueritis, non impetrabitis. Ergo & orandum & verum dicendum est: & sic dimitti orandum est, quomodo ille docuit. Velis nolis quotidie dictur⁹ est, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitorib⁹ nostris. Vis securus dicere, fac quod dicis.

† *alias, voluntatem.*

Roma. 10.

Matth. 6.

Concio secunda, de eadem parte Psalmi.

SCio quia debitores nos tenetis, nõ necessitate, sed quod est vehementius charitate. Debemus autem hoc primo domino deo nostro, qui habitãs in vobis & exigit ista de nobis: deinde domino & patri pręsenti, & iubenti & oranti pro me: deinde vestræ violẽtiæ, quia extorquetis etiam infirmis viribus nostris, Tamen quantum dominus donat, qui & ipsas vires vobis orantibus donare dignetur, quoniam psalmi huius primas partes die iam nuper pręcedente tractauimus, etiã L sequentia suscipienda sunt, & illo adiuuante in cuius nomine cœpimus terminanda sunt. Commendaueramus autẽ charitati vestræ qui affuistis, totũ istũ psalmũ figuratis mysteriis esse contextum. Vnde quod difficilius quæritur, solet dulcius inueniri. Nec putetis ista vobis obscuritate subtracta, sed difficultate cõdita & credita: ad hoc quod sæpe iam diximus, vt detur petentibus, inueniatur à quærentibus, intretur à pulsantibus. Sed opus est nobis aliquanto maiore & silẽtio vestro, *Matth. 7.* & patientia vestra, vt pauca quæ dicturi sumus, nõ per strepitum tempus amplius occupent. Pauca enim nos dicere temporis cogit angustia, quod nouit & charitas vestra debere nos exequiis fidelis corporis solẽne obsequium. Et etiam quæ dicta sunt repetere, & rursus exponere nõ cogamur: sed si defuerint aliqui qui nõ audierunt, qui vtinam non deessent: prodest autem illis fortasse qui non audiunt modo quod audierunt qui affuerunt, vt & ipsi discant adesse. Legamus ergo cursim, *Benedic anima mea dominum.* Omnium nostrum a- M nima dicat vna facta in Christo. *Domine deus meus magnificatus es nimis.* Vnde magnificatus es nimis? *Confessionem & decorem induisti.* Confitemini vt decoremini, vt induat vos. *Circumamictus lucem sicut vestimentum.* Circũamictus Ecclesiã suã, quia ipsa facta est lux in illo, quæ prius erat tenebræ in se, dicente Apostolo, Fuistis ali- *Ephe. 5.* quando tenebræ, nunc autem lux in domino. *Extendens cœlum sicut pellem.* Vel tam facile quàm tu pellem, si tam facile sit tanquam ad literã accipias, vel vt authoritatem scripturarum intelligamus distentam per totũ mundũ nomine pellis, quia mortalitas in pelle significatur. Dispensata est autẽ nobis omnis authoritas scripturarum diuinarũ per homines mortales, quorũ iam mortuorum fama distenditur. *Qui protegit in aquis superiora eius.* Cuius superiora? Cœli. Quid est cœlũ? Figurate dumtaxat diximus scripturam diuinam. Quæ superiora scripturæ diuinæ? Præceptum, quo nihil est e- *1. Corin. 13.* minentius, charitatis. Quare autem aquis comparata est charitas? Quia charitas dei diffusa est in cordibus *Roma. 5.* nostris per spiritumsanctum, qui datus est nobis. Vnde aqua ipse spiritus? Quia stabat Iesus & clamabat, Si *Ioan. 7.* quis sitit, veniat ad me & bibat: Qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de vẽtre eius. Vnde probamus, quia de spiritu dictum est? Dicat ipse euangelista quid sequitur,

A ſequitur,& ait, Hoc autem dicebat de ſpiritu quem ac-
cepturi erant credentes in eum. *Qui ambulat ſuper pen-
nas ventorum.* Id eſt ſuper virtutes animarum. Quæ eſt
virtus animæ? Ipſa charitas. Quomodo autē ille ſuper
illā ambulat? Quia maior eſt charitas dei in nos, quàm
noſtra in deum. *Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros
ſuos ignem flagrantem.* Id eſt, eos qui iam ſpiritus ſunt, qui
ſpiritales non carnales ſunt, facit angelos ſuos mitten-
do vt prædicent eius Euangelium. Et miniſtros ſuos
ignem flagrantem. Niſi enim ardeat miniſter prædi-
cans, non accendit eum cui prædicat. *Fundauit ter-
ram ſuper firmamentum eius.* Firmauit Eccleſiam ſuper fir-
mamentum Eccleſię. Quid eſt firmamentum Eccleſię,
niſi fundamentum Eccleſiæ? Quid eſt fundamentum
1.Corin.3. Eccleſiæ, niſi de quo dicit Apoſtolus, Fundamentum
aliud nemo poteſt ponere præter quàm quod poſitum
eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus? Et ideo tali fundamento
ſuffulta, quid meruit audire? *Non inclinabitur in ſeculum
ſeculi.* Firmauit terram ſuper firmamentum eius, id eſt,
firmauit Eccleſiam ſuper firmamentum Chriſtum. Nu
B tabit Eccleſia, ſi nutauerit fundamentum. Sed vnde nu
Ioan.1. tabit Chriſtus, qui antequam veniret ad nos & carnem
ſuſciperet, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo fa-
ctum eſt nihil: qui omnia continet maieſtate, & nos
in bonitate? Non nutante Chriſto, non inclinabitur
in ſeculum ſeculi. Vbi ſunt qui dicunt periſſe de mun-
do eccleſiam, quando nec inclinari poteſt? Sed vnde
cœpit dominus aſſerere iſtam Eccleſiam, reuelare, in-
cipere, oſtendere, diffundere? Vnde cœpit hoc? Quid
erat primo? Quia firmauit terram ſuper firmamentum
eius, non inclinabitur in ſeculum ſeculi. *Abyſſus ſi-
cut veſtimentum amictus ipſius.* Cuius? Nunquid forte dei?
Sed iam de amictu eius dixerat, Circumamictus lucem
ſicut veſtimentum. Audio deum luce veſtitum, & lux
ipſa ſi volumus nos ſumus. Quid eſt, ſi volumus? Si iam
tenebræ non ſumus. Ergo ſi deus luce veſtitus eſt, cuius
rurſus veſtimentum eſt abyſſus? Abyſſus enim dicitur
immenſa aquarū copia. Omnis aqua, & omnis humi-
da natura atque ſubſtantia circumquaque diffuſa per
maria & flumina & antra occulta, ſimul vno nomine
abyſſus vocatur: ergo teeram intelligimus, de qua di-
C xit, Firmauit terram ſuper firmamentum eius, non in-
clinabitur in ſeculum ſeculi: de illo dictū credo, Abyſ-
ſus ſicut veſtimentum amictus ipſius. Teeræ enim qua-
ſi veſtimentum eſt aqua circundans eam & contegens
Gene.7. eam. Sed aliquando in diluuio ita creuit hæc veſtis ter-
ræ, vt omnia omnino cooperierit, & tranſcenderet
altiſsimos montes, ſicut ſcriptura teſtatur, cubitis fer-
me quindecim. Fortaſſe ipſum tempus ſignificauit iſte
Pſalmus cum diceret, Abyſſus ſicut veſtimentum ami
ctus ipſius. *Super montes ſtabunt aquæ.* Id eſt veſtimen-
tum terræ, quod eſt abyſſus, ita creuit, vt etiam ſuper
montes aquæ ſtarent. Legimus hoc, vt dixi, factum in
Ibidem. diluuio. Inde loquebatur nobis Propheta, narrabat no
bis præterita, an prænunciabat futura? Sed ſi naeraret
præterita, non nobis diceret, Super montes ſtabunt a-
quæ: ſed, ſuper montes ſteterunt aquæ. Præteritum e-
nim tempus pro futuro ſolere poni in ſcripturis, ita
prænidente ſpiritu quæ ventura ſunt, quaſi iam facta
ſint ſolemus legere. Inde eſt quod illud in alio Pſalmo
nouimus omnes, vbi tanquam euangeliū recitatur, Fo-
Pſal.21. derunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt
omnia oſſa mea: ſuper veſtimentū meum miſerunt ſor-
tem: omnia quaſi iam facta commemorantur, quæ vti-
que adhuc ventura cernebantur. Sed quantū poteſt no

ſtra intelligentia? quantum autem poteſt tanta occupa- D
tio? aut quando ſic vacat, vt poſsimus pro certo dicere,
ita eſt? Animaduertimus ſæpe prophetas præterito tem
pore verborum dicere quæ ventura ſunt, in figura au-
tem futuri dicere præterita, non facile occurrit legen-
ti. Non audeo dicere nō eſt, ſed certe ſtudioſis earum
literarum indixerim quid quærāt. Si inuenerint, & ad
nos attulerint, gratulabimur adoleſcentium ſtudiis o-
cioſorum occupati ſenes, & ex eorū miniſterio & nos
aliquid diſcimus. Non enim dedignabimur quando
Chriſtus de omnibus docet: hoc ergò dicit, Super mō
tes ſtabunt aquæ. Propheta curans futura prędicere, nō
narrare præterita, propterea dixit, quia Eccleſiam futu-
ram in diluuio perſecutionum volebat intelligi. Fuit
enim tempus aliquando, quo terrā dei Eccleſiam dei
cooperuerunt aquæ perſequentium, & ita cooperuerūt
vt nō apparerent nec ipſi magni qui ſunt mōtes. Quā-
do enim vbiq; fugiebāt, quomodo non minus appare-
bant? Et fortaſſe de illis aquis eſt vox illa, Saluum me Pſal.6.
fac deus, quoniā intrauerūt aquæ vſque ad animā me-
am. Maximæ aquæ quę mare faciunt, procelloſæ, infru
ctuoſæ. Non enim quācunq; terram cooperuerit aqua E
marina, fœcundabit eā potius quàm ad ſterilitatē per-
ducet. Erant enim montes ſub aquis, quia ſuper mōtes
ſtabunt aquæ: populi reſiſtentes ſuperauerūt anthorita-
tem omniū vbique fortiter euangelizantium verbum
dei, cooperuerāt eos aquæ, & ſuper illos ſtabāt aquę: &
dicebāt, Preme, preme, & premebāt: extingue & nō ap-
pareant. Dicebant iſta, & præualebant ſuper martyres,
& fugiebant vbique Chriſtiani, & fuga quadā occul-
tabantur Apoſtoli. Vnde fuga occultabantur apoſtoli?
Quia ſuper montes ſtabant aquæ. Erat poteſtas aquarū
magna. Sed quandiu? audi quod ſequitur, *Ab increpa-
tione tua fugient.* Et hoc factum eſt fratres, ab increpa-
tione dei fugerunt aquæ: hoc eſt, à preſſura montium
receſſerūt. Iam mōtes ipſi extant Petrus & Paulus, quo-
modo eminēt? Qui antè à perſecutoribus premebātur, Prouer.21.
nunc ab imperatoribus venerātur. Fugerūt enim aquæ
ab increpatione dei, quia cor regum in manu dei, de-
flexit quo voluit, iuſsit per eos pacem dari Chriſtianis,
emicuit & eminuit authoritas apoſtolica. Nunquid
quando ſupra erant aquæ, montium defecerat magni-
tudo? Sed tamen fratres mei, vt omnes viderēt eminē- F
tiam montiū, per quos montes ſalus eſſet generi huma
no, quia leuaui oculos meos in montes, vnde veniet au Pſal.120.
xilium mihi: Ab increpatione dei fugerunt aquæ. *A
voce tonitrui tui formidabunt.* Iam quis non terreatur à vo-
ce dei per Apoſtolos, voce dei per ſcripturas, per nu-
bes eius? Conquieuit mare, formidauerunt aquæ, nuda-
ti ſunt montes, iuſsit imperator. Sed quid iuſsiſſet, niſi
deus tonuiſſet? Quia voluit deus, illi iuſſerunt & factū
eſt. Ergo nullus ſibi hominum arroget aliquid, formi-
dauerunt aquæ, ſed à voce tonitrui tui. Nam ecce cum
voluit deus fugerunt aquæ, ne premerent montes an-
tequam id fieret, & ſub aquis firmi erant montes.

*Aſcendunt montes & deſcendunt campi, in locum quem funda-
ſti eis.* Adhuc de aquis loquitur. Non hic montes acci-
piamus quaſi terrenos, neq; campos quaſi terrenos, ſed
fluctus tam magnos, vt montibus compararentur. Flu-
ctuauit aliquando mare, & fluctus eius tanquam mon-
tes fuerunt, qui montes illos Apoſtolos operirent. Sed
quādiu aſcendunt montes & deſcendūt campi? Sęuie-
runt & placati ſunt. Cum ſæuiebant, montes erāt: cum
placati ſunt, cāpi facti ſunt: fundauit enim eis locum.
Eſt quidā meatus, quaſi profundus locus, quo recepta

G sunt quodammodo omnia sæuientia corda mortaliū. Quàm multi modo,& falsi,& amari sūt, & tamē quieti? Quàm multi sūt qui dulcescere nolūt? Qui sunt qui dulcescere nolunt? Qui in Christū adhuc credere nolunt. Et quamuis multi sunt qui nondum crediderunt, quid faciunt Ecclesiæ? Montes erant aliquando, modo campi sunt: tamen fratres mei & malitia mare est. Quare enim non sæuiunt modo quare non insaniunt? quare non dant operam? Siquidem si nō possunt euertere terram nostram, certe contegere possunt. Quare non? audi, *Terminum posuisti eis quem non transgredientur, neque reuertentur tegere terram.* Quid ergo quia iam fluctus amarissimi modum acceperunt, vt liceat nobis talia etiam libere prædicare? quia terminum acceperunt debitum, quia transgredi non possunt impositum finem, neque reuertentur tegere terram. Quid fit in ipsa terra, quæ operationes ibi sunt, quæ iam mare nudauit? Etsi adhuc eius oram tenues fluctus perstrepunt, & si adhuc murmurant pagani, sonitum littorum audio, diluuium non perhorresco. Quid ergo? Quid fit in terra?

H *Qui emittis fontes in conuallibus.* Emittit, inquit, fontes in conuallibus. Conualles nostis quid sint, depressa loca terrarum. Nam collibus & montibus contraria figura opponuntur valles vel conualles. Colles & montes, tumores terrarum sunt: valles autem vel conualles, humilitates terrarum. Noli contemnere humilitates, inde fluunt fontes, emittit fontes in conuallibus. Audi montem, dicit Apostolus, Plus illis omnibus laboraui. Magnitudo quædam commendatur, statim tamen vt profluant aquæ, conuallem se fecit. Non ego autem, sed gratia dei mecum. Non repugnat vt qui sunt montes, sint & conualles. Sicut enim montes dicuntur propter spiritalem magnitudinem, ita & conualles propter sui spiritus humilitatem. Non ego, inquit, sed gratia dei mecū. Ergo conuallis est, & gratia dei fons est. Qui emittit fontes in conuallibus: de spiritu dicebatur quod modo commemoraui, Si quis sitit veniat & bibat, qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius: hoc autem dicebat de spiritu quem accepturi erant hi qui in eum erant credituri. Videamus si conualles sunt, vt emittantur fontes in conuallibus: audi Prophetam, Super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem & quietum & trementem verba mea?

1.Corin.15.

Ioan.7.

Esa.66.

I Quid est, super quem requiescit spiritus meus? Super humilem & quietum. Quis habebit fontem meū? Conuallis. *Inter medium montium pertransibunt aquæ.* Hucusq; à lectore pronunciatus est Psalmus, hucusque charitati vestræ sufficiat. Hoc dicemus, & in nomine dei sermonem terminabimus. Quid est, inter medium montium pertransibunt aquæ? Audiuimus quid sunt mōtes, magni prædicatores verbi, sublimes angeli dei, quāuis adhuc in carne mortali, excelsi non sua virtute, sed illius gratia. Quantum autem ad ipsos attinet, cōualles sunt, humiliter emittunt fontes: Et inter medium mōtium, inquit, pertransibunt aquæ. Putemus hoc ita dictū, inter apostolorum medium pertransibunt prædicatores verbi veritatis. Quid est, inter medium montium pertransibunt aquæ? Quid est, inter medium apostolorū? Quod medium dicitur, commune est. Res communis, vnde omnes æqualiter viuunt, media est, nec attinet ad te, nec ad me. Propterea loquimur & sic de aliquib^9 hominibus: habent inter se pacem, habent inter se fidem, habēt inter se charitatem, sic certe dicimus. Quid est, inter se? In medio sui. Quid est, in medio sui? Commune est illis. Audi aquas inter medium montium, Quia communis illis fides erat, nec quisque aquas quasi proprias & suas habebat. Si enim non sunt in medio, quasi priuatæ sunt, nō publice fluunt: & ego habeo meam, & ille habet suā, non est in medio quod & ego & ipse habeat, sed & talis nō est pacifica prædicatio. At vero vt inter medium montium fluant aquæ: audi vocē montis, Deus inquit, pacis det vobis idipsum sapere in inuicem: & iterum, Vt idipsum sapiatis omnes, & non sint in vobis schismata. Quod sentio sentis, in medio fluit aqua, non habeo quasi priuatum meum, nec tu priuatum tuū, Veritas nec mea sit propria, nec tua, vt & tua sit & mea, inter mediū montium pertransibunt aquæ. Audi ipsum montem, vt dixi, quia inter medium montium pertransibunt aquæ. Siue autem ego, siue illi, sic prędicamus, & sic credidistis. Securus dixit, siue ego siue illi sic prædicamus, & sic credidistis: Inter medium enim montium fluebāt aquæ. Nulla enim de aquis discordia montiū, sed pax consensionis, & societas charitatis. Si quis autem vellet aliud prædicare, iam de suo prędicaret, non de medio. Et audi quid de illo dicatur ab ipso qui emisit fontes in conuallibus, Qui loquitur mendacium, de suo loquitur: itaque ne acciperetur aliquis mōs nō de medio, sed de medio manans, ait Apostolus, Quisquis vobis euangelizauerit præter quam quod accepistis, anathema sit. Et vide quemadmodū noluerit de monte præsumi, ne forte mōs discedat ab aquis per medium currētibus, & aliquid proprium velit influere, Licet si nos: & quātus mōs dixit hoc, quàm vberrimæ aquæ fluebant de conualle eius, tamen hoc volebat vt medius inter mōtes curreret, & ibi esset fides recta populorum, quod inter se medium atq; commune apostoli retinebant: licet si nos, inquit: Et tu Paule potes aliquid aliter prædicare? De Paulo quæstio: audi quod sequitur, Licet si nos aut angelus de cœlo annunciauerit vobis præter quàm quod accepistis, anathema sit. Si veniat mōs aliud euangelizans, anathematizetur: si veniat angelus aliud euangelizās, anathematizetur. Vnde hoc? Quia de priuato vult fluere, non de medio. Et hoc forte homo carnali nebula præpeditus, & à fonte cōmuni ad propriam suā falsitatē redactus possit hoc facere, nunquid & angelus? Vere nunquā & angelus. Si angelus de proprio fluens in paradiso non esset auditus, nō præcipitaremur in mortē. Media aqua posita erat hominibus præceptū dei: aqua media, aqua quodāmodo publica sine fraude volebat, quod diximus charitati vestræ, sine labe, sine cœno fluebat, si ipsa aqua semper biberetur, semper viueretur. Venit angel^9 lapsus de cœlo, factus serpens, quia insidiose iā venena spargere cupiebat: emisit venenum de proprio, locutus est de suo: quia qui loquitur mendaciū, de suo loquitur: & miseri audiendo dimiserunt quod cōmune erat, vnde beati erant, & ad suum propriū redacti, cum volunt peruerse esse similes deo: hoc enim eis dixerat, Gustate, & eritis sicut dij, appetentes quod nō erāt, quod acceperāt amiserunt. Ergo fratres ad hoc valeat quod diximus charitati vestræ, propter fontes, vt fluāt de vobis, cōualles estote, & cum omnibus cōferte quod de deo habetis. Inter mediū fluant aquæ, nulli inuideatis, bibite, saturamini, manate, saturate. † Vbiq; cōmunis aqua dei habeat gloriam, non hominum priuata mendacia.

K

Roma.15.
1.Cor.1.

1.Corin.15.

Ioan.8.
L

Gala.1.

Ibidem.

Gene.3.
M

Ioan.8.

Gene.3.

† aliâs, manate saturate.

Concio tertia, de secunda parte eiusdem Psalmi.

R Eliquarum partium psalmi huius pertractādarum debitores nos esse meminit charitas vestra. Non ergo opus est vt intentionē vestram aliquo proœmio moueam. Video enim vos ad intelligenda

A genda sacramenta prophetica omni alacritate suspensos: nec opus est vt intētos faciat sermo meus, quos iam fecit spiritus dei. Hoc potius agamus quod vrget. De fontibus emissis in conuallibus, & de aquis inter medium montium pertrāseuntib⁹ iam dictū est. Sed adhucusq; dictum est, hinc deinceps ordiamur: sequitur enim, *Potabunt omnes bestiæ sylux.* Quid potabūt? Aquas pertranseuntes inter medium montium. Quid potabunt? Fontes emissos in conuallibus. Et qui potabunt? Bestiæ syluæ. Videmus quidem hoc etiam in ista creatura bestias syluæ bibere de fontibus, & de riuis inter montes currentibus. Sed iam quoniam deo placuit talibus rerum figuris abscondere sapientiam suam, non auferre studiosis, sed claudere negligentibus, aperire pulsantibus: Placuit etiam ipsi domino deo nostro ad hoc hortari vos per nos, vt in his omnibus quæ velut de corporali & de visibili creatura dicūtur, quæramus aliquid spiritaliter absconditum, quo inuento gaudeamus. Bestias syluæ, gentes intelligimus: & multis hoc locis scriptura testatur. Sed tamen euidentissima duo B maxima occurrunt documēta, quòd in arca Noë, qua *Gene.7.* nemo nostrum dubitat Ecclesiam esse præfiguratam, non includerentur omnia genera animalium, nisi in illa vnitate compaginis omnes gentes significarentur: nisi forte putamus, si omnia talia penitus diluuio delerentur, defuturam fuisse deo potestatem iubendi vt terra ea produceret, sicut primo verbo eius produxerat. Non ergo frustra, non temere, non aliqua indigentia dei vel inopia potestatis iussa sunt animalia illa in arca includi. Nam posteaquam venit tempus: iam enim debemus & alterum euidentissimum adiungere testimonium: cum ergo venit tēpus vt illud, quod in arca erat pręfiguratum, iam in Ecclesia compleretur: Petrus apostolus dubitans dare sacramentū euangelicum gētibus incircumcisis, imò nō dubitās, sed omnino dandum esse nō putans, quodam die esuriens cum prandere vellet ascendit vt oraret. Hoc in Actibus apostolorum omnibus bene legētibus, & bene audiētibus notum est. Illo igitur orante facta est illi mentis alienatio, quam Græci ecstasin dicunt: id est, auersa est mens eius à consuetudine corporali ad visum quendam contē- C plandum alienata à præsentibus. Tunc vidit vas quoddam veluti linteū quatuor lineis submitti de cœlo, vbi erant animalia, omnis generis bestiæ, & sonuit ei vox: *Acto.10.* Petre macta & māduca. Ille autem qui in lege erat eruditus, & in cōsuetudine Iudaica creuerat, præceptúmque per Moysen dei famulum retinebat, totámq; vitā suam fideliter custodierat: Respōdit, Absit à me domine, nunquam commune aliquid intrauit in os meum. Commune autē immundum dici à Iudæis & à lege bene nouerūt, qui ecclesiasticas literas didicerunt: & vox ad illū, Quæ deus mundauit, tu immunda ne dixeris. Hoc autē factū est ter, & ablatus est ille discus, qui demōstrabatur ter de cœlo submissus. Discus qui quatuor lineis continebatur, orbis terrarū erat in quatuor partibus. Has quatuor partes sæpe scriptura cōmemorat; Orientē & Occidētem, Aquilonem & Meridiem. Ideo quia totus orbis terrarū per Euangeliū vocabatur, quatuor Euangelia conscripta sunt. Ter autem submissum vas de cœlo hoc significat quia dictū est apostolis, Ite *Matth.28.* baptizate omnes gētes in nomine patris, & filij, & spiritussancti. Inde colligitur sicut iam nostis duodenari⁹ etiam numerus discipulorū. Non enim frustra duodecim dominus habere voluit. Et ita numerus ille sacratus est, vt in locum vnius qui ceciderat, non posset nisi

alter ordinari. Quare duodecim apostoli? Quia enim D quatuor sunt orbis partes, & totus orbis in Euangelio vocabatur, vnde quatuor Euāgelia conscripta sunt, & totus orbis in nomine trinitatis vocatur, vt cōgregetur Ecclesia: quatuor ter ducta, duodecim fiunt. Ergo non miremur si de illis aquis inter medium montium pertranseuntibus, in illa doctrina apostolica fluēte in medio propter concordiam communionis, omnes bestię *Gene.7.* syluæ bibūt. Omnes enim erāt in arca, omnes in disco, *Acto.10.* omnes mactat & māducat Petrus, quia Petr⁹ petra, petra Ecclesia. Quid est enim mactare & māducare? Occidere in eis quod erāt, & in sua viscera assumere. Dissuasisti pagano sacrilegia, occidisti quod erat: dato sacramēto Christi incorporasti Ecclesiæ, māducasti. Ipsæ ergo bestiæ potant istas aquas pertranseuntes, tamē non manētes, sed pertrāseuntes. Omnis enim doctrina quæ toto isto tempore dispensatur, trāsit: inde dicit Apostolus, Et scientia destruetur, & prophetia euacuabitur. *1.Corin.13.* Quare ista euacuabūtur? Ex parte enim scimus, & ex parte prophetamus: Cum autem venerit quod perfectum est, quod ex parte est euacuabitur: nisi forte putat charitas vestra, quia in illa ciuitate, cui dicitꝰ, Collauda *Psal.147.* E Hierusalem dominum, lauda deū tuum Sion, quoniā confortauit vectes portarum tuarum: iam confirmatis vectibus & clausa ciuitate, inde vt iampridem dixim⁹ nemo exit amicus, & quò nemo intrat inimicus. Quis codex ibi nobis legēdus est, aut tractādus sermo, quēadmodū vobis modo tractatur? Ideo modo tractatur, vt ibi teneatur. Ideo modo per syllabas diuiditꝰ, vt ibi totus atque integer contempletur. Non tibi deerit verbum dei, sed tamē nō per literas, non per sonos, nō per codices, non per lectorem, non per tractatorem. Quomodo ergo? Sicut in principio erat verbum, & verbum *Ioan.1.* erat apud deum, & deus erat verbum. Nō enim sic ad nos venit, vt inde discederet, quia in hoc mūdo erat, & mundus per eum factus est. Tale verbū contemplaturi sumus, Apparebit enim deus deorum in Sion. Sed hoc *Psal.83.* quando? Post peregrinationem finita via, si tamē post finitā viā non iudici trademur, vt iudex mittat in car- *Matth.5.* cerē. Sed si finita via, sicut speramus, & optamus & studemus, ad patriā venerimus, ibi contēplabimur quod semper laudabimus: nec illud deficiet quod nobis pręsto est, nec nos qui fruemur: nec fastidiet qui māducabit, nec deficiet quod māducabitur. F Magna illa & mira contēplatio erit. Et quis de illa digne dicet isto tempore, cū inter montes fluunt aquæ? Interim ergo fluent aquæ inter montes & pertranseant: cum pertranseūt aquę, bibitur in peregrinatione, ne siti in via deficiam⁹. Potabunt omnes bestiæ syluæ. Inde venistis, de sylua collecti estis. Et qualis sylua? Nullus hominum ibi pertransibat, quia nullus propheta illuc missus erat. Sed ad arcam construendam cōcisa sunt ligna de syluis, inde *Gene.6.* ligna, inde bestiæ, inde venistis: ergo bibite. Potabūt omnes bestiæ syluæ: *Suscipient onagri in sitim suam.* Onagros magnas quasdam bestias dicit: Quis enim nesciat onagros dici agrestes asinos? Magnos ergo quosdā dicit indomitos. Nullum enim habebant gentes iugum legis: viuebant multæ gentes moribus suis, superba iactantia vagantes tanquā in deserto. Et omnes quidem bestiæ istę ita, sed onagri positi sunt ad significationem magnitudinis. Potabunt & ipsi in sitim suam: Fluunt enim & illæ aquæ, inde bibit lepus, inde onager: Lepus paruus, & onager magnus: lepus timidus, & onager ferus: vterque inde bibit, sed quisque in sitim suam. Non dicit aqua, lepori sufficio, & repellit onagrū: neq;

G hoc dicit onager, accedat lepus, si accesserit rapietur,
tam fideliter & temperate fluit vt sic onagrum satiet,
ne leporem terreat. Sonat strepitus vocis Tullianę, Ci-
cero legitur, aliquis liber est, dialogus eius est, siue ip-
sius, siue Platonis, seu cuiusque talium: audiunt impe-
riti, infirmi minoris cordis, quis audet illuc aspirare?
Strepitus ibi aquæ & forte turbatæ, certe tamen tam
rapaciter fluentis, vt animal timidum non audeat ac-
Gene. 1. cedere & bibere. Cui sonuit, In principio fecit deus cœ-
lum & terram, & non ausus est bibere? Cui sonat psal-
mus, & dicat, Multum est ad me? Et ecce modo quod
sonat psalmus, certe occulta sunt mysteria, tamen ita
sonat, vt & pueros audire delectet, & imperiti accedāt
ad bibendum, & satiati ructent in psallendo. Bibūt er-
go minores bestiæ & maiores, sed capacius maiores,
quia suscipiunt onagri in sitim suam. Bibant minores
Ephes. 5. quod dictum est, Viri diligite vxores vestras, sicut &
Christus dilexit Ecclesiam: Mulieres viris suis subditæ
Matth. 19. sint. Bibant minores: dictum est autem domino, Licet
dimittere vxorem ex omni causa? Prohibuit dominus,
& dixit non licere: Non scitis, inquit, quia deus ab ini-
H tio masculum & fœminam fecit? Quos deus coniun-
34. q. 1. Cū xit, homo non separet: deinde addidit, Qui dimiserit
per bellicā. vxorem suam excepta causa fornicationis, facit eam
1. Corin. 7. mœchari: & si aliam duxerit, mœchatur. Confirmauit
compedem, hoc expedit colligato, prius ageret ne li-
garetur. Alligatus es vxori, ne quæsieris solutionem: so-
lutus es ab vxore, ne quæsieris vxorem. Si nondum es
onager, & solutus ab vxore, habes ibi quod & lepus bi-
bas: & si acceperis vxorem, non peccasti. Discipuli au-
tem cum audirent dictum à domino non licere vllo
modo præter causam fornicationis disiungi coniugia:
Matth. 19. Si talis est, inquiunt, causa cum vxore, non expedit du-
cere: & dominus, Non omnes capiunt verbū hoc. Nam
verum dicitis, quia si talis est causa cum vxore, non ex-
pedit ducere. Sed nunquid soli onagri bibituri sunt?
Non omnes capiunt verbum hoc, multi non capiunt.
Et qui sunt qui capiunt? Suscipient onagri in sitim suā.
Quid est, suscipient onagri in sitim suam? Qui potest
capere capiat: deinde sequitur in contextione sua psal-
mus, *Super illos volatilia cœli inhabitabunt.* Super quos?
Super onagros, an potius super mōtes? Illinc enim sen
sus iste dirigitur, Inter medium montiū pertransibunt
I aquæ, potabunt omnes bestiæ syluæ, suscipient onagri
in sitim suam, super illos volatilia cœli inhabitabunt.
Congruentius intelligimus super montes, quia hoc est
etiam huic simile creaturæ. Super mōtes possunt habi-
tare volatilia, nō super onagros. Non hoc intelligere-
mus si non necessitas cogeret. Super montes ergo vo-
latilia cœli inhabitabunt. Videmus aues istas habitare
super montes, sed multæ earū habitant in campis, mul
tæ in cōuallibus, multæ in nemoribus, multæ in hortis,
non omnes super montes. Sunt quædam volatilia quę
non habitant nisi super montes. Spiritales quasdam a-
nimas significat hoc nomen. Volatilia spiritalia corda
sunt, quæ aëre libero perfruuntur. Gaudent serenitate
cœli aues istæ, sed tamen pastus earum in montibus, il-
lic inhabitabūt. Nostis mōtes, iam tractati sunt. Mōtes
prophetæ, mōtes apostoli, mōtes omnes prædicatores
veritatis. Quicunque vult esse spiritalis, ibi inhabitet,
nō in corde suo aberret, habitet, perferat volando. Ha-
Psal. 102. bemus aues significantes aliquid spiritale: non frustra
Gene. 15. dictum est, Renouabitur iuuentus tua sicut aquilæ: non
De tempore frustra dictum est de Abraham, Aues autem non diui-
ser. 54. sit. Abrahā in illo sacrificio satis mystico accepit tria
animalia, arietē trimum, vaccam trimam, capram tri- K
mam, & turturem, & columbā. Diuisus est aries, & ad-
uersus se inuicem partes constitutæ. Diuisa capra, ni-
hilominus aduersus se partes constitutæ. Diuisa vacca,
sic etiam de ipsius carne factum est: & subiecit scriptu-
ra, Aues autem non diuisit. Deinde dicitur, Trimus a-
ries, trima vacca, trima capra: de auium ætate tacetur.
Vnde rogo vos, nisi quia significantur in auibus qui-
dam spiritales, quorum ætas temporalis propterea ta-
cetur, quia æterna meditantur, & transgrediuntur, de-
syderio & intellectu omnia temporalia? Spiritales viri 1. Corin. 2.
qui de omnibus iudicant & à nemine iudicantur, ita-
que ipsi soli nō diuiduntur in hæreses & schismata. In Gene. 15.
ariete intelliguntur præpositi, ducunt enim greges. In
vacca plebs intelligitur Iudęorum, habuit enim iugum
legis sub quo laborabat. In capra intelligitur Ecclesia
de gētibus, in quibusdam enim liberis saltibus insulta-
bat & amaro pascebatur oleastro. Trima sunt dicta hęc
animalia, quia tertio tempore gratia reuelata est. Nam
primum fuit ante legem, secundum ex quo lex data est,
tertium quod nunc est, ex quo regnum cœlorum præ-
dicatur. Quid ergo dicimus, quòd aries non diuida-
tur? Nōnne episcopi fuerunt authores schismatum & Matth. 4.
hæresum? Porrò autem si plebs ipsa nō diuideretur id L
est, si vacca non diuideretur, si capra non diuideretur,
erubuissent fortasse illi in diuisionibus suis, & ad com-
pagem remeassent. Diuiduntur duces, diuiduntur & Matth. 15.
plebes, vt cæcus cæcum sequatur, & simul in foueam
cadant. Ponuntur aduersus se inuicem. Aues autē non
diuisit. Spiritales non habent diuisiones, non cogitant
schismata. Pax est in eis, custodiūt eam in cæteris quā-
tum possunt, vbi in aliis deficiunt, in se tenent, Si erit Luca. 10.
ibi, inquit, filius pacis, requiescet super eum pax vestra:
si quo minus, ad vos reuertetur. Non est filius pacis qui
diuidi voluit, reuertetur ad te pax tua, quia aues non
diuisit. Veniet & caminus, nam consedit ibi Abraham
vsque ad vesperam, & venit magnus terror diei iudi-
cij. Vespera autem illa finis est seculi, & caminus ille
veniens dies iudicij: diuisit inter media illa quæ diui-
sa erant etiam caminus. Si inter media transiit cami- Gene. 15.
nus, alia in dexteram, alia in sinistram separauit. Sunt 2. Retra-
ergo quidam carnales & tamen Ecclesiæ gremio con- cta. ca. 43.
tinētur, viuentes secundum quendam modum suum, M
quibus timemus ne seducantur ab hæreticis. Quam-
diu enim carnales sunt diuisibiles sunt. Aues quippe
non diuisit: carnales diuiduntur, Non potui loqui vo 1. Corin. 3.
bis quasi spiritalibus, sed quasi carnalibus. Et quomo-
do probatur, quia carnales diuidūtur? Adiungit, Cum
enim dicit vnusquisque vestrum, Ego sum Pauli, ego
autem Apollo, ego vero Cephæ, nónne carnales estis,
& secundum hominem ambulatis? Rogo vos fratres,
audite & proficite, excutite vos de loco carnali, per- Gene. 15.
gite in turturem & columbam. Aues enim non diui-
sit, sed quicunque talis permāserit, & secundum quen-
dam modū vitæ aptum carnalibus, & de gremio Ec-
clesiæ non recesserit, & non fuerit seductus ab hæreti-
cis, vt ex contraria parte diuidatur, veniet caminus & 1. Corin. 3.
ad dexteram ponetur, sine camino non poterit. Sed si
caminum pati non vult, pergat in turturem & colum-
bam. Qui potest capere capiat. Si autem non sic erit, & li. 21. de Ci-
ædificauerit super fundamentum, ligna, fœnum, stipu- uit. dei ca.
lam, id est, amores seculares fundamento fidei suæ su- 21. & 26.
perædificauerit, tamē si in fundamento sit Christus, vt Cleri. 4. sē.
primum locū ipse habeat in corde, & ei nihil omnino dist. 21. ca.
anteponatur, portantur tales, tolerātur & tales, veniet in illo.
caminus,

A caminus, incendet ligna, fœnum, stipulam: Ipse autem, inquit, saluus erit, sic tamen quasi per ignem. Hoc aget caminus, alios in sinistram separabit, alios in dexteram quodammodo eliquabit. Aues autem non diuisit. Sed aues videant, si aues tales sunt quæ super mõtes illos inhabitent, non debent sequi altitudinem cordis sui, de
Psal. 72. quibus dicitur, Posuerunt in cœlum os suum. Ne à ventis tollantur, in montibus requiescant. Habeant enim authoritatem sanctorum, requiescant in montibus, in Apostolis, in Prophetis: illic inhabitent tales aues, quia in montibus petras inueniunt, firmamenta quędã præceptorum. Sicut enim vna illa petra Christus verbum dei, sic multa verba dei, multæ petræ, & istæ petræ in montibus. Vide aues ibi habitãtes: Super illos volatilia cœli inhabitabunt. Sed noli putare, quia ista volatilia cœli authoritatẽ suam sequantur: vide quid dicat Psalmus, *De medio petrarum dabunt vocem suam.* Modo si dicã vobis credite, hoc enim dixit Cicero, hoc dixit Plato, hoc dixit Pythagoras, quis vestrũ non irridebit me? Ero enim auis quę non de petra emitto vocem meam. Quid mihi vnusquisque vestrũ debet dicere? Hoc de-
Gala. 1. bet dicere ille qui sic instructus est, Si quis vobis euan-
B gelizauerit præter quàm quòd accepistis anathema sit. Quid mihi dicis de Platone, & de Cicerone, & de Virgilio? Habes ante te petras montium, de medio petrarum mihi da vocem tuam. De medio petrarum dabũt vocem suam. Audiantur quia petrę audiuntur, audiantur quia & in illis multis petris petra auditur, Petra e-
1. Cor. 10. nim erat Christus. Audiantur ergo libenter, de medio petrarum dantes vocem suam. Nihil suauius tali voce alitum. Illæ sonant, & petræ resonant, sonant illi, disputant spiritales. Resonant petræ testimonia, respondent scripturę. Ecce inde volatilia de medio petrarum dant vocem suam, habitant enim in montibus. Ipsi montes, & illæ petræ inde habent vocẽ. Vt enim regemur scripturis, confugimus ad Apostolum Paulum. Ille vnde habet? Confugimus ad Esaiã. Esaias vnde? Audi vnde, *Rigans montes de superioribus suis.* Modo si ad nos venerit homo gẽtilis incircuncisus, crediturus Christo, damus ei baptismum, nec reuocamus ad illa opera legis. Et si nos interroget Iudæus quare ita faciamus, sonamus de petra, dicimus, Hoc fecit Petrus, hoc fecit Paulus: de medio petrarum damus vocẽ nostram. Illa au-
C tem petra, ipse Petrus mons magnus, quando orabat & illum visum videbat, de superioribus rigabatur. Paulus Apostolus dicit gentibus, Si circuncidamini, Christus
Gala. 5. vobis nihil proderit. Dicit hoc Paulus tanquam mons: inde nos dicimus, sonãtes de petra, Riget dominus ipsam petram de superioribus suis. Nam cum ista petra adhuc esset in infidelitate aspera, volens eam rigare de superioribus suis vt flueret aqua in cõuallem, clamauit,
Acto. 9. Saule Saule, quid me persequeris? Non et legit Prophetam, non et legit alterum Apostolum: Omnia enim ista contemneret mons magnus, rigauit illum de superioribus suis: statim rigatus & manare iam volens, Domine, ait, quid me iubes facere? Accipe illum montem vel petram, vnde possis dare vocem tuam, accipe illum & inde rigari de superioribus, & effluere de inferioribus: audi hoc & in vno loco, Siue, inquit, mẽte excessimus:
2. Cor. 5. deo: siue tẽperãtes sumus, vobis: quod ait, Mẽte excessimus, vos capere non potestis. Excessimus enim omnia
2. Cor 12. ista carnalia, vos adhuc carnales estis. Deo ergo mente excessimus, & quod enim videmus cũm mẽte excedimus, effari non possumus. Ibi enim audiuit ineffabilia verba quæ nõ licet homini loqui. Quid ergo, inquiunt, illi carnales, illi lepores? Nos non irrigabimur? Ad nos D
nihil perueniet? Et quomodo emittet fontes in cõuallibus? Et quomodo in medio montium pertransibunt aquæ? Ad hoc ergo pertinet, siue tẽperantes sumus vobis. Vnde hoc? Quẽ imitemur? Charitas Christi, inquit, *2. Cor. 5.*
compellit nos. Tu particeps verbi, & si hodie spiritalis, heri carnalis, ad carnales dedignaris descendere, cum ipsum verbum caro factũ sit, vt habitaret in nobis? Be- *Ioan. 1.*
nedicamus ergo deũ, & laudemus eum qui rigat montes de superioribus suis. Inde veniet irrigatio ad terrã, inde & humilia saturabuntur: sequitur enim, *De fructu operum tuorum satiabitur terra.* Quid est, de fructu operum tuorum? Nemo glorietur in operibus suis: sed qui glo- *1. Corin. 4.*
riatur, in domino glorietur: gratia tua satiatur cum satiatur, non dicat meritis suis datam gratiam fuisse. Si gratia dicitur, gratis datur: si operibus redditur, merces redditur. Gratis ergo accipe, quia impius iustificaris. *Rom. 4.*
De fructu operum tuorum satiabitur terra. *Producens fœnum iumentis, & herbam seruituti hominum.* Verum est vi- *Psal. 46.*
deo, agnosco creaturam, producit terra fœnum iumẽtis, & herbam seruituti hominum. Sed video & alia iumenta dei quæ significantur, cum dicitur, Boui tritu- *1. Cor. 9.*
ranti os non infrenabis: dicit enim ipsum iumentum. E
Nunquid de bobus pertinet ad deũ? Propter nos scriptura ergo dicit, Quomodo ergo producit terra fœnum iumentis? Quia dominus constituit, vt qui Euangelium annunciant, de Euangelio viuant. Misit prædicatores, & ait illis, Omnia quæ ab ipsis apponuntur vo- *Lucæ. 10.*
bis, mãducate: dignus est enim operarius mercede sua. Cum enim dixisset, quæ apponuntur vobis manducate: ne illi dicerent, Improbi erimus, ad mensas alienas indigebimus: vis nos esse ita frõtosos? Non, inquit, non est illa donatio eorum, sed vestra merces. Sed cuius rei merces? Quid dant? Quid accipiunt? Dant spiritalia, accipiunt carnalia: dant aurum, accipiũt fœnum, Omnis *Esaiæ. 40.*
enim caro fœnũ, & claritas carnis vt flos fœni, omnia temporalia quæ tibi superfluunt & redundant, fœnum iumentorũ sunt. Quare? Quia carnalia sunt. Audi quorum iumentorum sit fœnum. Si nos vobis spiritalia se- *1. Cor. 9.*
minauimus, magnũ est si carnalia vestra metamus? Hoc Apostolus dixit, talis annunciator, tam laboriosus, tam impiger, tam exercitatus, vt ipsum fœnum donaret terræ, Ego, inquit, nullius horum vsus sum. Ostendit sibi *Ibidem.*
deberi, & non accepit, nec condemnauit eos qui acce- F
perunt quod debebatur. Condemnandi enim erant exigentes indebita, non accipientes mercedem suam, ille tamen & ipsam mercedẽ suam donauit. Non quia alius tibi donauit non debes alteri, alioquin non eris irrigata terra quæ producit fœnum iumentis. De fructu operum tuorum, inquit, satiabitur terra, producens fœnum iumentis. Tu noli esse sterilis, produc fœnum iumentis. Si nolunt iumenta fœnum tuum, nõ te tamen sterilem inueniant, Accipis spiritalia, redde carnalia: debita sunt militi, militi reddes, prouincialis Christi es. Quis militat suis stipendiis vnquam? Quis plantat vi- *Vbi supra.*
neam, & de fructu eius nõ edit? Quis pascit gregem, & de lacte eius non percipit? Non ideo dico, vt ista fiant in me. Fuit quidam miles qui etiam prouinciali donaret annonam, sed tamẽ reddat prouincialis annonam. Vt autem hinc dicam, potius quia iumenta sunt, Boui *Deuter. 25.*
trituranti os non infrenabis. Producẽs, inquit, fœnum iumentis: & quasi hoc exponens, adiecit, Et herbam seruituti hominum: ne non intelligeres quod dictum est, Producẽs fœnum iumentis: repetitione exposuit quod præmisit. Quod enim dixit supra fœnũ, postea herbam nominauit:

G nominauit:quod autem dixerat iumentis,hoc seruitu-
ti hominum dixit, ergo seruituti,& non libertati : vbi
Gala.5. ergo est, Vos in libertatē vocati estis? sed audi eundem
1.Cor.9. ipsum, Cum enim liber sim ex omnibus , omniū seruū
me feci,vt plures lucrifacerem.Et quibus dixit,in liber-
Gala.5. tatem vocati estis?& quid adiunxit? Tātum ne liberta-
tem in occasionē carnis detis , sed per charitatem ser-
uite inuicē.Quos liberos fecerat,seruos fecit,non con-
ditione seruili,sed tamen Christi redemptione, nō ne-
cessitate,sed charitate.Per charitatē, inquit, seruite in-
uicem.Sed Christo seruimus inuicem ait, non populis
carnalibus, non infirmis. Bene Christo seruis , si seruis
quibus Christus seruiuit.Nōnne de illo dictum est,Be-
ne seruientem plurimis? In Prophetà legitur, de nullo
nisi de Christo accipi solet . Audiamus tamen proprie
& in Euangelio vocem eius, Quicunque,inquit,in vo-
Matth.20. bis vult maior esse erit vester seruus . Seruū suum te fe-
cit,qui te suo sanguine liberū fecit . Dicite hoc nobis,
2.Cor.4. quia verum dicitis:audi illum in alio loco, Nos autem
seruos vestros per Iesum . Bene diligite seruos vestros,
sed in domino vestro . Præstet nobis deus vt bene ser-
uiamus:nam velimus,nolimus,serui sumus, & tamen si
H volentes sumus,nō necessitate,sed charitate seruimus.
Quodammodo enim quasi superbia seruorum stoma-
Matth.20. chata videbatur,cū diceret dominus,Erit vester seruus
qui voluerit inter vos maior esse. Iam enim filij Zebe-
dæi sedes altissimas quęrebant,vnus volebat sedere ad
dexteram , & alter ad sinistram , dicentes per matrem
Psal.83. quod ipsi cupiebant . Dominus non illis sedes inuidit,
sed conuallem prius plorationis ostēdit, quasi diceret,
Illuc vultis venire vbi sum ego, venite quà ego . Quid
est venite quà ego?Per humilitatem.Ego de sublimita-
te descendi,& humiliatus ascēdo. Vos in terra inueni,
& antè vultis volare quàm pasci:prius nutrimini, edu-
camini,ferte nidum. Quid enim ait ? Quomodo illos
reuocauit ad humilitatem,iam quærentes altitudinem?
Matth.20. Potestis bibere calicē quem ego bibiturus sum ? Et illi,
Matth.26. etiā in hoc superbi, possumus . Quomodo Petrus tecū
Matth.20. vsque ad mortem fortis vir donec fœmina diceret , Et
Ioan.13. iste cū illis erat:sic & isti,Possumus,Potestis?Possumus:
& ille,Calicem quidem meum bibetis, etsi modo non
potestis,tamen bibetis:quomodo ait Petro, Non potes
me modo sequi,sequeris autem postea. Calicē quidem
I meum bibetis, sedere autē ad dexterā vel ad sinistram
meam,non est meū dare vobis . Quid est,nō est meum
dare vobis?Non est meum dare superbis.Modo quibus
loquor superbi estis,ideo dixi,Non est meum dare vo-
bis.Sed forte diceren,Erimus humiles. Nō ergo eritis
vos:ego vobis dixi,Non dixi,non dabo humilibus,sed
non dabo superbis . Qui autem ex superbo fit humilis,
non erit qui erat.Ergo prædicatores verbi, & iumenta
& serui sunt.Producat terra si irrigata est,fœnū iumen-
tis,& herbam seruituti hominum. Ipse est enim fructus
Lucæ.16. vt possit fieri quod dictum est in Euangelio, Vt & ipsi
recipiāt vos in tabernacula æterna. Vide de fœno quid
facias, vide de re vili quid emas . Vt recipiant vos, in-
quit,in tabernacula æterna. Vbi erunt ipsi,illuc vos re-
Matth.10. cipiant.Quare hoc?Quia qui recipit iustum in nomine
iusti,mercedē iusti accipiet: & qui suscipit Prophetam
in nomine Prophetæ,mercedem Prophetę accipiet: &
qui dederit calicem aquæ frigidæ vni ex his minimis,
tantum in nomine discipuli, amen dico vobis nō per-
Lucæ.16. det mercedem suam.Quam mercedē non perdet? Re-
cipient vos in tabernacula æterna . Quis non festinet?
Quis nō alacri⁹ currat?Si terra estis,rigamini de fructu
operum dei,ne dicatis,non sunt cum quibus faciamus. K
Prædicatores nostri iumenta triturantia, homines ser-
uientes non indigent nostri.Quære tamen ne quis in-
digeat postremo , & qui non indiget , inueniat in te
quod velit accipere . Accipit enim bonam volūtatem,
cum tu accipias pacē.Et si enim non quærit datum,sed
requiret fructum,quære tamen ne quis indigeat,& no-
li dicere,Si petierit,dabo.Expectas ergo,vt petat.Si pa-
scis bouem dei,quomodo transeuntem mendicum?Illi
petenti das,quia scriptum est, Omni petenti te da . De *Lucæ.6.*
isto quid scriptū est?Beatus qui intelligit super egenum
& pauperem.Quęre cui des,Beatus enim qui intelligit *Psal.40.*
super egenum & pauperem, qui pręoccupat vocē peti-
turi.Si sic inter vos indigent milites Christi,vt etiā pe-
tant,videte ne vos iudicent antequam petāt. Quomo-
do, inquis,quæro?Esto curiosus,esto prouidus: prospi-
ce,attende vnde quisque viuat,vnde se transigat, vnde
habeat:non reprehendetur ista curiositas tua,terra eris
producens fœnum iumētis, & herbam seruituti homi-
num. Curiosus esto , & intellige super egenū & paupe-
rem.Alius ad te venit vt petat,alium tu præueni ne pe- *Lucæ.6.*
tat.Sicut enim de illo qui te quærit dictū est,Omni pe- *Eccle.24.*
tenti te da:sic de illo quem iuberis quærere dictum est, L
Sudet eleemosyna in manu tua , donec inuenias iustū
cui eam tradas.Cum enim dandum sit,& istis pauperi-
bus petentibus patet. Non enim ab eis inhibuit deus e-
leemosynas,cum Christus de ipsis dicat,Quando facis *Lucæ.14.*
epulum,conuoca cæcos,claudos, debiles,non habētes
vnde tibi reddāt:retribuetur autem tibi in resurrectio-
ne iustorum,voca & ipsos,pasce & ipsos,epulare cū illi
epulantur,delectare cum illi saginantur: illi enim pane
tuo,tu iustitia dei.Nemo vobis dicat, Præceptum est à
Christo, vt seruo dei detur, mendico non detur. Absit
prorsus,impius ista loquitur,da illi,sed multo magis il-
li.Ille enim petit , & in voce petentis agnosce cui des.
Ille autem quāto minus petit , tanto magis tibi vigilan-
dum est vt pręoccupes petiturum,aut forte modo non
petiturum, & aliquādo donaturum vel damnaturum.
Itaq; curiosi estote ad ista fratres mei,& inuenietis mul-
torum dei seruorum indigentiā, tātum vt velitis inue-
nire.Sed quia delectat vos excusatio qua vultis dicere,
nesciebamus,propterea nō inuenitis.Ipse dominus lo-
culos habebat quò mittebantur necessaria , & posside-
bantur nummi propter vsus eorū qui cum illo erāt & M
eius:non enim cum dicitur, Esuriuit Iesus, Euangelista
mentitur.Voluit esurire propter te,ne tu esurias in illo
quia pauper factus est cum diues esset , vt illius pauper-
tate nos ditaremur.Habuit enim loculos,& dictum est *Ioan.13.*
de quibusdā fœminis religiosis, quòd ambulabant quà
ibant pedes eius euangelizantes , & ministrabant ei de
substantia sua. Nominantur illæ mulieres in Euāgelio,
vbi erat quædam etiam vxor cuiusdam Chuze procu- *1.Cor.9.*
ratoris Herodis. Vide quæ fiebant, Futurus erat Paulus
nihil tale aliquando quęrens,& omnia prouincialibus
donans.Sed quia multi infirmi ista quęsituri erant,ma-
gis infirmorum personam suscepit Christus,sublimius
Paulus:Nūquid & Christo sublimius? Sublimius Chri-
stus,quia misericordius. Cum enim videret & Paulum
ista non esse quæsiturum, præuidit ne damnaret quæsi-
turum, & præbuit exemplum infirmo: quomodo cum
videret multos pronos & gaudentes ituros ad marty-
rium passionis, exultaturos in ipsa passione forte cen-
tenarios maturos ad horreum, quorundā tamen infir-
morum quos videbat posse cōturbari vētura passionis
pressura,ne deficerent tamen,sed potius voluntatē hu-
manam

A manam voluntati creatoris cóiungerent, ipſorum per-
Matth. 26. ſonã voluit ſuſcipere in paſsione Chriſtus, dicens, Tri-
ſtis eſt anima mea vſque ad mortem: & iterum, Pater ſi
fieri poteſt tranſeat à me calix iſte. Docuit quid eſſet di-
cturus infirmus, ſed ſecutus oſtendit quid facere debe-
ret infirmus. Veruntamen nõ ſicut ego volo, ſed quo-
modo tu vis pater. Quomodo ergo in paſsione infir-
morum perſonam ſuſtinuit, in præfigurata illa in cor-
Pſal. 138. pore ſuo, quia & illa membra eius: neque enim fruſtra
† al. tui. dictum eſt, Imperfectum meum viderũt oculi mei, † &
in libro tuo omnes ſcribentur: Sic & in lóculis haben-
dis, & in exigenda quodammodo annona, nõ petẽdo
ſed præbẽdo indigentiã ſuſcepit. Suſcepit enim Zac-
Lucæ. 19. chæus & gaudet. Cui hoc bonũ? Chriſto an Zacchæo?
Vere ſi non ſuſciperet & Zacchæus, non erat vbi ma-
neret mundi fabricator? Aut ſi nõ paſceret Zacchæus,
indigeret is qui de quinque panibus tot milia hominũ
Matth. 14. ſaturauit? Cum ergo quiſque ſanctũ ſuſcipit, non ſuſce-
pto, ſed ſuſceptori pręſtatur. Nunquid in illa fame non
3. Reg. 17. paſcebatur Helias? Nónne coruus afferebat panẽ & car
nes ſeruo dei, ſeruiente creatura? Miſſus eſt tamẽ paſcẽ-
dus ad viduã, non vt militi, ſed vt prouinciali aliquid
B præſtaretur. Ergo quia dicebamus fratres & de paſcẽ-
dis pauperibus, cum dominus loculos haberet, tamen
Ioan. 13. quando dixit Iudæ eum tradituro, Quod facis fac ve-
lociter: non intelligentes cæteri quid dixiſſet, arbitrati
ſunt eũ dixiſſe, vt aliquid prępararet quod daretur pau-
peribus. Ille enim loculos habebat, hoc in Euangelio
ſcriptum eſt. Poſſent hoc ſuſpicari, niſi hoc haberet in
conſuetudine dominus? De his ergo quę dabãtur & in
loculos mittebãtur, dabatur tamen & illis pauperibus
1. Cor. 9. quos deus docuit non contemnendos. Sed ſi illum nõ
contemnis, quanto magis bouem per quem trituratur
hæc area? Quanto magis ſeruum tuum? Nõ indiget ci-
bo, forte veſte indiget. Nõ indiget veſte, forte tecto in-
diget: forte Eccleſiam fabricat, forte ąliquid vtile in do
mo dei molitur, expectat vt attendas, expectat vt intel-
Pſal. 40. ligas ſuper egentem & pauperẽ. Tu contrà terra dura,
lapidea, non irrigata, aut fruſtra irrigata ſeruas tibi di-
cere, Non ſciebam, nõ noueram, nemo mihi dixit, Ne-
mo tibi dixit? Chriſtus non ceſſat dicere, Prophetæ nõ
ceſſant dicere, Beatus qui intelligit ſuper egenũ & pau
perem. Non vides arcam inanem præpoſiti tui? Vides
C certe vel ſurgentem fabricam, quò intraturus & oratu-
rus es: Nónne admonetur oculis tuis, niſi forte putatis
fratres, quia præpoſiti veſtri theſaurizant, & nouimus
multos nõ theſaurizare, & ad quotidiana egere, de qui-
bus omnino non creditur? Quos & vos inueniretis ſi
velletis, ſi circunſpiceretis, ſi ad hoc vigilaretis vt fru-
ctum daretis. Dixi quod potui, quantũ potui. Puto autẽ
1. Cor. 9. manifeſtos nos eſſe vobis, ſicut ait Apoſtolus, nõ ideo
nos dicere, vt in nos iſta faciatis. Præſtet hoc deus vt
hæc non fruſtra dixerim: Præſtet hoc deus vt terra irri-
gata ſitis non lapidea, ſicut Iudæorũ vnde tabulas lapi-
deas accipere meruerunt: ſed terra fructifera, terráque
† al. reddat irrigata reddatur † agricolæ. Illi ipſi corde lapideo,
fructum. quod ſignificatum eſt lapideis tabulis, decimas dabãt.
* al. gemi- Etiã gemite, * & nihil huc exeat. * Si gemitis parturite,
tis. ſi parturitis parite. Quare gemitus inanis? Quare gemi-
* al. adhuc tus ſterilis? Viſcera torquẽtur: an nõ eſt intus quod ęda-
exit. tur? Rigans montes de ſuperioribus ſuis, de fructu ope-
rum tuorum ſatiabitur terra. Beati qui faciunt, beati qui
iſta fructuoſe audiunt, beati qui non inaniter clamant,
de fructu operum tuorum ſatiabitur terra, producens
fœnum iumentis, & herbam ſeruituti hominũ. Vt quid
vocat? Vt quid hoc? *Vt educat panem de terra.* Quem pa- D
nem? Chriſtum. De qua terra? De Petro & Paulo, de cę-
teris diſpenſatoribus veritatis: audi quia de terra, Ha- 2. Cor. 4.
bemus, inquit, theſaurũ iſtum in vaſis fictilibus, vt emi-
nẽtia ſit virtutis dei. Ipſe eſt panis qui de cœlo deſcen-
dit, vt è terra educatur, cum per ſeruorum ſuorum car-
nem prædicatur. Terra fœnum producit, vt panem de Ioan. 6.
terra educat. Quæ terra fœnũ producit? Plebes pie, ple-
bes ſanctæ. Aut de qua terra panis educitur? Verbũ dei
de Apoſtolis, de diſpenſatoribus ſacramentorum dei,
adhuc in terra ambulantibus, adhuc corpus terrenum
portantibus. *Et vinum lætificet cor hominis.* Nemo ſe ad
ebrietatem paret, imò ſe omnis homo ad ebrietatẽ pa-
ret. Calix tuus inebrians quàm præclarus eſt: nolumus Pſal. 22.
dicere, Nemo ſe inebriet. Inebriamini, ſed videte vnde.
Si vos inebriat calix domini præclarus, videbitur iſta
ebrietas in operibus veſtris, videbitur in ſancto amore
iuſtitiæ, videbitur poſtremo in alienatione mentis ve-
ſtræ, ſed à terrenis in cœlum. *Vt exhilaretur facies eius in
oleo.* Video quæ terra quantum fructum educat, ſi pro-
ducat fœnum iumentis. Non iſti ſerui vendunt quod
dant: non enim venditores Euãgelij ſunt: gratis dant, Matth. 10.
quia gratis acceperunt. Gaudẽt bonis operibus veſtris, Philip. 4.
hoc enim vobis prodeſt: Non enim quærũt datum, ſed E
requirunt fructum. Quid eſt exhilaratio faciei in oleo?
Gratia dei nitor quidam in manifeſtatione: & ſicut di-
cit Apoſtolus, Vnicuique autem datur ſpiritus ad ma- 1. Cor. 12.
nifeſtationem. Gratia quædam quæ eſt hominũ ad ho-
mines perſpicua, ad conciliandum ſanctum amorem
oleum dicitur in nitore diuino: & quoniam excellen-
tiſsima in Chriſto apparuit, totus orbis eum diligit, qui
cũ contemptus hic eſſet, adoratur modo ab omni gẽ-
te, quoniam ipſius eſt regnum & ipſe dominabitur gẽ-
tium. Tanta eſt enim eius gratia, vt multi qui in eũ non Pſal. 21.
credunt laudent eum, & propterea dicant nolle ſe in
eũ credere, quia nemo poteſt implere quod iubet. Lau-
dando impediuntur, qui in illum vituperando ſæuie-
bant. Amatur tamen ab omnibus, prædicatur ab omni-
bus, quia excellenter vnctus, ideo Chriſtus. Chriſtus e-
nim vnctus, à chriſmate dictus eſt Chriſtus. Meſsias
Hebraice, Græce Chriſtus, Latine vnctus, ſed corpus
ſuum totum perungit. Omnes ergo venientes accipiũt
gratiam vt exhilaretur facies eius in oleo in cœlo. *Et* F
panis cor hominis cõfirmet. Quid eſt hoc fratres? Quaſi cœ-
pit † intelligi de quo pane diceret. Panis enim iſte viſi-
bilis ſtomachum confirmat, ventrem confirmat. Eſt † al. cœgit.
alius panis qui cor confirmat, quia panis eſt cordis. Iam
enim dixerat de pane ſuperius, vt educat panem de ter-
ra, ſed non dixerat qualis panis ſit ille. Et vinum lætifi-
cat cor hominis. Videtur iam dicere de ſpiritali vino,
nam id lętificat cor hominis. Sed adhuc putatur de vi-
no iſto dici, quo ebrij quaſi læto corde videntur appa-
rere. Vtinã lætentur & non rixentur. Dicis mihi, Quid
lætius ebrio? Imò quid inſanius ebrio? Quid plerunque
iracundius? Eſt ergo vinum quod vere lætificat cor, &
nõ nouit aliud niſi lætificare cor. Sed ne putes hoc qui-
dem de ſpiritali vino debere accipi: de illo pane autem
non quòd & ipſe ſpiritalis ſit, ſed expoſuit & ipſum, &
panis, inquit, cor hominis cõfirmat. Ergo ſic accipe de
pane, quomodo accipis de vino: intus eſuri, intus ſiti.
Beati enim qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quia ipſi ſa- Matth. 5.
turabũtur. Panis ille iuſtitia eſt: vinum illud iuſtitia eſt, Ioan. 14.
veritas eſt, veritas Chriſtus eſt, Ego ſum, inquit, panis Ioan. 6.
viuus qui de cœlo deſcendi: &, Ego ſum vitis, vos ſar- Ioan. 14.
menta: &, Panis cor hominis confirmat. *Satiabuntur*
ligna

G *ligna cãpi.* Sed de ista gratia educta de terra. Ligna cãpi, plebes populorum. *Et cedri libani quas plantauit.* Cedri libani, potentes in feculo, & ipsi faturabuntur. Peruenit panis & vinum & oleum Christi ad fenatores, ad reges, ad nobiles. Satiati funt ligna campi. Prius humiles fatiati funt, deinde etiam cedri libani, fed quas plãtauit ipse. Cedri religiofi fideles, tales enim plantauit: nam & impij funt cedri libani, quia conteret dominus cedros libani. Libanus enim mons eft. Ibi iftæ arbores etiam fecundum literam annofiffimæ funt & excellentiffimæ. Libanus autem interpretatur ficut legimus in eis qui ifta fcripferunt, candidatio. Libanus dicitur cãdidatio. Videtur autẽ candidatio effe feculi huius, modo nitentis & fulgẽtis in pompis fuis. Sunt ibi cedri libani quas plãtauit dominus: ipfæ fatiabuntur quas plãtauit dominus, nam arbor, inquit, quam non plantauit
Matth. 15. pater meus, eradicabitur. Et cedri libani quas plãtauit. *Illic passeres nidificabunt.* Fulicæ domus, dux eft eorum. Vbi pafferes nidificabunt? In cedris libani. Iam audiuimus quę fint cedri libani, nobiles feculi, excelfi genere, opibus, honoribufq;: & ipfæ cedri fatiantur, illæ tamen
H quas plantauit ipfe. In his cedris pafferes nidificabunt. Qui funt pafferes: Aues equidem & volatilia cœli funt pafferes, fed minuta volatilia folent dici pafferes. Sunt ergo quidam fpiritales nidificantes in cedris libani, id
Matth. 19. eft, funt quidam ferui dei audientes in Euangelio, Dimitte omnia tua, vel vẽde omnia tua, & da pauperibus, & habebis thefaurũ in cœlo, & veni fequere me. Et non tantum hoc audierunt magni, fed audierũt & parui: & voluerunt hoc facere & parui, & effe fpiritales, nõ iungi vxoribus, non macerari cura filiorum, non habere proprias fedes quibus diligarentur, fed ire in vitã quãdam communem. Sed quid dimiferũt ifti pafferes? Minuti enim feculi huius pafferes videtur. Quid dimiferunt? Quid magnum dimiferunt? Alius fe conuertit, dimifit cellã patris fui inopem, vix vnum lectũ & vnam arcam. Conuertit fe, tamẽ factus eft paffer, quæfiuit fpiritalia. Bene, optime. Non illi infultemus, nõ dicamus,
Matth. 4. nihil dimififti. Nõ fuperbiat qui multa dimifit. Petrus vt fequeretur dominum nouimus quòd pifcator erat, quid potuit dimittere? Vel fratres eius Andreas, vel filij
Matth. 19. Zebedæi Ioannes & Iacobus, etiam ipfi pifcatores, & tamen quid dixerũt? Ecce nos dimifimus omnia, & fecuti fumus te. Nõ ei dixit dominus, Oblitus es pauper-
I tatem tuam, quid dimififti vt totum mundum acciperes? Multum dimifit fratres mei, multũ dimifit. Quid? Non folum dimifit quicquid habebat, fed etiam quicquid habere cupiebat. Quis enim pauper nõ turgefcit in fpe feculi huius? Quis nõ quotidie cupit augere quod habet? Ifta cupiditas præcifa eft. Ibat in immenfum, accepit modum, & nihil dimiffum eft? Prorfus totũ mundum dimifit Petrus, & totum mundum Petrus accepit.
2. Cor 6. Quafi nihil habentes & omnia pofsidẽtes. Faciunt hoc multi: Ifta faciunt qui parum habẽt, & veniunt & fiunt pafferes vtiles. Minuti videntur, quia non habent altitudinem dignitatis fecularis, nidificant in cedris libani. Etenim & cedri libani nobiles & diuites & excelfi
Psal. 40. huius feculi, quoniam cum timore audiunt, Beatus qui intelligit fuper egenũ & pauperem, attendunt res fuas, villas fuas, & omnes fuperfluas copias, quibus videntur excelfi, & præbent illas feruis dei, dant agros, dant hortos, ædificant Ecclefias, monafteria, colligunt pafferes vt in cedris libani nidificẽt. Pafferes ergo fatiantur cedris libani quas plantauit dominus, & illic pafferes nidificabunt. Attendite totam terram, fi nõ ita eft. Vt loquerer ifta non folum credidi, fed & vidi: dedit mihi K
intellectum ipfum experimentum. Interrogate latifsimas terras qui noftis, & videte in quàm multis cedris libani pafferes illi de quibus locutus fum nidificãt. Sed tamen fratres mei, ipfi pafferes fi fpiritales funt, quanuis nidificent in cedris libani, non pro magno habere debent cedros libani, & putare illos effe fuperiores, à quibus eorum neceffaria complentur. Pafferes enim funt, illi autem cedri libani funt, Ergo fulicæ domus dux eft pafferum. Quanuis in cedris libani nidificent pafferes, non tamen cedri libani duces funt pafferum. Ecce fatiabũtur ligna campi, omnes populi & cedri libani fatiabuntur quas plantauit dominus, omnes nobiles & excelfi fideles. Illic, id eft, in cedris libani pafferes nidificabunt, præbebunt ramos facultatum fuarum, colligendis minutis fpiritalibus præbent ifta. Faciunt, hæc cedri libani quas plantauit dominus, faciunt & libẽter faciunt, nouerunt quid faciant, nouerũt quid accipiãt. Sed pafferes quanuis in cedris libani nidificabunt, fulicæ domus dux eft eorum. Quæ eft fulicæ domus? Fulica ficut omnes nouim⁹, marina auis eft, vel in ftagnis *Fulica.*
eft, vel in mari eft, habet quandam domum, non facilẽ L
in littore terræ aut nunquam, fed in iis quæ in media aqua funt, plerunque ergo in petris quas aquæ circundant, intelligimus ergo petram effe idoneã fulicæ domum: nufquam fortius & firmius habitat, quàm in petra. In quali petra? In mari cõftituta. Et fi tũditur fluctibus, frangit tamen fluctus, nõ frangitur petra. Hoc habet magnum petra in mari cõftituta. Quãti fluctus cõtuderũt petram noftram Chriftum? Elifi funt in illum Iudæi, illi fracti funt, ille autem integer permãfit. Et vnufquifque imitans Chriftũ, ita fit in ifto feculo, id eft, in ifto mari, vbi non poteft nifi procellas tempeftatẽfque fentire, vt nulli vẽto cedat, nulli fluctui, fed omnia excipiat, & integer maneat. Ergo fulicæ domus & fortis eft & humilis. Non habet domum fulica in excelfis, nihil illa domo firmius, & nihil humilius. In cedris quidem nidificant pafferes propter præfentem neceffitatem, fed petram illam habent ducem quæ fluctibus tunditur, & nõ frangitur: imitantur enim Chrifti pafsiones. Et fi forte cedri libani iratæ fuerint, & aliquid moleftiæ vel fcandali feruis dei in ramis fuis commouerint, volabunt quidẽ inde pafferes: fed væ cedro remanenti fine nidis pafferum: Pafferes enim nõ naufra- M
gabunt, non peribunt, quia fulicæ domus dux eft eorum. Quid ergo fequitur? *Montes altiſſimi ceruis.* Cerui magni, fpiritales tranfcendẽtes in curfu omnia fpinofa vepriumatque fyluarum. Qui perficis, inquit, pedes meos ficut cerui, & fuper excelfa ftatuens me. Teneant *Psal. 17.*
montes altos alta præcepta dei, fublimia cogitent, teneant ea quæ multum eminent in fcripturis, iuftificentur in fummis: ceruis enim funt illi montes altifsimi. Quid de humilibus beftiis? quid de lepore? quid de hericio? Lepus minutum animal & infirmum, hericius etiã fpinofum, minor eorum. Illud animal timidum, illud animal fpinis coopertum. Spinæ autẽ quid fignificant, nifi peccatores? Qui peccat quotidie, etiam fi non magna peccata, minutifsimis fpinis coopertus eft. In eo quod timet, lepus eft: in eo quod minutifsimis peccatis operitur, hericius eft, & nõ poteft tenere illa excelfa & perfecta præcepta. Illi enim montes altifsimi ceruis. Quid ergo ifti, lepus & hericius? pereũt? Non fic enim montes altifsimi dati funt ceruis, vt & his videas quid fequatur, *Petra refugium hericiis & leporibus.* Quia factus eft dominus refugium pauperis, ponas petram il- *Psal. 9.*
lam in

A lam in terra, refugium est hericiis & leporibus : ponas
illam in mari, domus est fulicæ. Vbiq; vtilis petra, & in
† al. & in omnibus locis vtilis. môtibus ipsa vtilis, † quia môtes sine petræ fundamen-
to ruerent in profundum. Nónne iam dudum de mô-
tibus dicebatur, Illic volatilia cœli inhabitabût, de me-
dio petrarum dabût voces suas ? Vbique ergo petra re-
fugium nostrum, siue in môtibus excelsa sit, siue in ma-
ri tundatur fluctibus non frangitur, siue in terra solide-
tur, ad illam cerui, ad illam fulica, ad illam lepus & he-
ricius. Tundant pectora lepores, & hericij confiteantur
peccata sua. Licet cooperti sint minutis quidem quoti-
dianisq; peccatis, non eis tamen deest petra, quæ illos
Matth. 6. docuit dicere, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos
dimittimus debitoribus nostris. Petra refugiû hericiis
& leporibus. *Fecit lunam in tempora.* Intelligimus spiri-
taliter Ecclesiã crescentem de minimo, & istam mor-
talitatem vitę quodammodo senescentem. Sed vt pro-
pinquet ad solem: non istam lunam dico visibilem o-
culis, sed quæ hoc nomine significatur ista. Quando
obscura erat Ecclesia? Quando nondû apparebat, non-
dum eminebat, seducebantur homines, & dicebatur,
Psal. 10. Hæc est Ecclesia, hic est Christus, vt sagittarent in ob-
B scura luna rectos corde. Modo quàm cęcus est qui ple-
na luna errat? Fecit lunam in tempora. Hic enim tem-
poraliter transit Ecclesia: non enim hic erit semper ista
mortalitas. Augeri & minui potest, aliquãdo pertransi-
bit, in tempora facta est. *Sol agnouit occasum suum.* Et hic
quis sol, nisi sol ille iustitiæ, quem sibi non ortum impij
Sapien. 5. plangent in die iudicij? Qui dicturi sunt in illo die, Er-
go errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen nô luxit
nobis, & sol non ortus est nobis. Ei sol iste oritur qui
intelligit Christum. Recedit autem ab intellectu eius
Christus, qui sic iratus fuerit fratri suo vt teneat odium.
Psal. 4. Itaque irascimini & nolite peccare. Charitas etsi irasci-
tur aliquando vt corrigat, nô tenetur rea, quia non in-
Ephe. 4. ueterauit ira, vt verteretur in odium. Si autem ira con-
uersa fuerit in odium, ôccidit sol super iracûdiam ve-
stram. Non ergo ôccidat sol super iracundiã vestram.
Nec putetis fratres ideo nonnullis solem esse adoran-
dum, quia sol in scripturis aliquando Christum signi-
ficat. Talis est enim demẽtia hominum, quasi adoran-
1. Cor. 10. dum aliquid dicatur, cum dicitur, Sol Christum signi-
ficat: adora ergo & petram, quia Christum significat.
Esaia. 53. Sicut ouis ad victimam ductus est: adora & ouem, quia
C Christum significat. Vicit leo de tribu Iuda : adora &
Apoca. 5. leonem, quia Christum significat : videte quàm multa
Christum significent. Omnia ista Christus in similitu-
dine, non in proprietate. Quęris proprietatem Christi?
Ioan. 1. In principio erat verbum, & verbum erat apud deum.
Ecce proprietas Christi per quam factus es. Vis audire
& proprietatem per quam refectus es? Et verbum caro
factum est, & habitauit in nobis: cætera similitudines
sunt. Intellige, esto scripturę capax, vt aliud videas ob-
iici oculis tuis, aliud innui cordi tuo. Sol ergo ille iam
securi dicimus, sol ille iustitię, non sine causa impiis nô
Sapien. 5. oritur etsi volunt: ipsa enim sapiẽtia dicit, Quęrunt me
Prouer. 1. mali & nô inueniunt: quærent & nô inuenient. Et qua-
Sapien. 1. re? Oderunt enim sapientiam. Si ergo oderunt, quare
quærunt? Quærunt non vt fruantur, sed vt inflentur.
Quærunt sermonibus, oderunt moribus. Spiritus enim
sanctus disciplinæ fugiet fictum, & auferet se à cogita-
tionibus quæ sunt sine intellectu. Non ergo sol ille ori-
tur impiis, non oritur malis. At vero de isto sole quid
Matth. 5. dictum est? Qui facit solem suum oriri super bonos &
malos, & pluit super iustos & iniustos. Ergo de illo sole
iustitiæ nescio quid significat Psalmus iste secundum D
mysterium: nam videmus ista fieri in creatura, etiam se-
cûdum speciẽ rerum visibilium. Sol agnouit occasum
suum. Quid est, Sol agnouit occasum suum? Christus
agnouit passionẽ suam: occasus Christi, passio Christi.
Sed nunquid sic sol ôccidit vt nô oriatur? Nûquid qui
dormit non adiiciet vt resurgat? nónne ipse dixit, Dor-
miui turbatus? & de ipso dictum est, Exaltare super cœ-
los deus. Ergo sol agnouit occasum suum. Quid est a-
gnouit? Approbauit, placuit ei. Et vnde ostẽdimus, quia
agnouit, hoc est, placuit ei. Quid enim nô nouit deus?
quid non nouit Christus? Et tamen dicturus est in fine
quibusdam, Non noui vos. Quomodo ergo ibi, nô no- Matth. 7.
ui vos, non est quasi mihi ignoti estis, sed nô mihi pla-
cetis: sic & hic agnouit occasum suû, placuit illi occa-
sus suus. Si enim ei displiceret quomodo pateretur? Ho
mini enim, quia non est illi sol, etiam si displiceat pas-
sio sua, patitur & quod nô vult. Ille autem non patere-
tur nisi ei placeret, id est, nisi agnosceret occasum suû
non ôccideret, quia ipse dixit, Potestatem habeo ponẽ- Ioan. 10.
di animam meam, & potestatem habeo iterum sumen-
di eam: Nemo tollit eam à me, sed ego ipse eam pono à E
me. Ergo agnouit occasum suum, & sol agnouit occa-
sum suum. Et quãdo ôccidit sol? Cum passus est domi-
nus, factæ sunt quędã tenebrę in Apostolis, defecit spes
eorum, quibus primo magnus & redemptor omnium
videbatur. Quare? *Posuisti tenebras & facta est nox, ibi per-
transibunt omnes bestiæ syluæ. Catuli leonum rugientes vt rapiant,
quærentes à deo escam sibi.* Quid intelligam spiritaliter ca-
tulos leonum, nisi spiritalia nequitiæ? Quid intelligam
nisi mala dæmonia, quæ dæmonia pascuntur erroribus
hominum? Sunt enim principes dæmoniorum, & sunt
dæmonia quædam contemptibilia. Ista dęmonia sedu-
cere animas quærunt, sed vbi sol non ortus est: tenebrę
enim sunt, & cum tenebræ sint, quærunt catuli leonum
quos deuorẽt. Ipse leo maior princeps omnium talium
leonum, quid de illo dictum est, Nescitis, quia aduersa- 1. Petr. 5.
rius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quæ-
rens quem deuoret? Ideo quærentes à deo escam sibi,
quia nec tentari quis potest à diabolo nisi permittente
deo. Iob sanctus ante diabolum erat, & tamen lôge ab Iob. 1.
illo erat: aspectu ante illum erat, potestate remotus ab
illo. Quando auderet tentare vel carnem, vel faculta-
tes eius quas possidebat, nisi acciperet potestatẽ? Quare F
autem datur potestas? Aut ad damnandos impios, aut
ad probandos pios. Iuste hoc tamen actum, totum do-
minus agit, & in neminem habet diabolus potestatem,
vel in aliquid eius, nisi ille concedat, cui est potestas
summa & sublimis. Sic diabolo, sic homini nulla est
potestas in hominem, nisi desuper detur. Stabat iudex
viuorum & mortuorum ante hominem iudicem, &
inflauit se homo iudex videns ante se Christum, & ait,
Nescis quia potestatem habeo occidendi & dimitten- Ioan. 19.
di te? At ille qui venerat & eum docere à quo iudica-
batur: Non haberes, inquit, in me potestatem, nisi esset
tibi desuper data. Et homo & diabolus & quælibet dæ-
monia nô nisi accepta potestate nocent: sed proficien-
tibus non nocent. Malis ita sunt tanquam ignis fœno,
bonis ita sunt tanquam ignis auro. Manducatus est Iu-
das vt fœnum, probatus est Iob vt aurû. Posuisti tene-
bras & facta est nox, illic pertransibunt omnes bestiæ
syluę. Iã bestiæ syluæ alio modo. Alio enim & alio mo-
do semper ista intelliguntur, quomodo dominus ipse
agnus, ipse leo. Quid tã diuersum quàm agnus & leo? Ioan. 1.
Sed qualis agnus? Qui vicit lupum, vicit leonem. Ipse Apoca. 5.
petra,

G petra,ipſe paſtor,ipſe ianua. Paſtor intrat per ianuã, & *Ioan.10.* dicit,Ego ſum paſtor bonus: & dicit, Ego ſum ianua. *Apoca.5.* Ipſum leonis nomen dominũ ſignificat, quia vicit leo *Pſal.90.* de tribu Iuda & diabolum, quia cõculcauit leonem & draconem. Diſcite ſic intelligere cum figurate iſta di- *1.Cor.10.* cuntur,ne forte vbi legeritis quòd Chriſtum ſignificat petra, vbique petram Chriſtum putetis. Significat alia atque alia,ſicut litera quo loco ponatur vide, ibi intelligis eius vim. Si audieris literam primam in nomine dei,& putaueris eam ſemper ibi ponẽdam,delebis eam in nomine diaboli. Ab eadem enim litera incipit nomen dei, à qua incipit nomẽ diaboli: & nihil tã diſiũctum quàm deus & diabolus. Vide ergo quàm abſurdus eſt à rebus & humanis & diuinis, qui dixerit, d, litera ſingularis non debet habere in capite nomen diaboli.Et cum quæſieris,quare? Reſpõdeat, Ego in nomine dei legi iſtam literam.Ridetur iſte,nam nec talis eſt cui digneris reddere rationem.Nolite ergo tam pueriliter ſapere etiam iſta diuina, vt forte aliquis veſtrum, quia dixi ſuperius beſtias ſyluæ ſignificare gentes, modo autẽ dico beſtias ſyluæ ſignificare dæmonia & angelos præuaricationis,putet iis me aliquid contrarium dicere.Similitudines enim ſunt, & in quocunque loco H ſunt,circunſtantia ſui exponuntur. Illic pertranſibunt omnes beſtiæ ſyluæ. Vbi? In noctẽ quam poſuit dominus, quia ſol agnouit occaſum ſuum. Catuli leonũ rugientes vt rapiant quærẽtes à deo eſcã ſibi. Merito dominus vẽturus ad occaſum ſuũ, ipſe ſol iuſtitiæ agnoſceos occaſum ſuum,ait diſcipulis, tãquam tenebris futuris, circumituro leone vt quæreret quem deuoraret, *Luca.22.* & quòd ille leo oeminem deuoraret, niſi peteret. Hac *Matth.27.* nocte, inquit, poſtulauit ſatanas vexare vos ſicut triticum, & ego rogaui pro te Petre, ne deficiat fides tua. Nónne Petrus cum ter negaret, iã inter dentes leonis erat? Catuli leonũ rugientes vt rapiant,& vt quærant à *Ioan.10.* deo eſcam ſibi. *Ortus eſt ſol.* Qui dixit,Poteſtatẽ habeo ponendi animam meam,& poteſtatẽ habeo iterum ſumendi eam:agnouit occaſum ſuum & poſuit eam, ortus eſt ſol & recepit eam. Ortus eſt ſol,qui ôccidit ſol, ſed non extinctus eſt ſol. Adhuc eis qui nõ intelligunt Chriſtũ,ipſa nox eſt. Adhuc eis ſol ortus non eſt:inſtẽt vt intelligant,ne rapiantur à rugiente leone.Nam ecce quib[9] ortus eſt, nõ eos audent inuadere catuli leonum: I ſequitur enim,Ortus eſt ſol: *Et congregati ſunt,& in cubilibus ſuis cubabunt.* Magis magiſq; ibi oritur ſol iſte, vt intelligatur ab orbe terrarũ, & clarificetur Chriſtus in toto mundo. Congregantur catuli leonum:illa dæmonia recedunt à perſecutione Eccleſiæ,quæ inſtigabant *Ephe.2.* perſequi domum dei,operando in filiis diffidentię. Nã dictum eſt,ſecundum principẽ poteſtatis aëris qui nũc operatur in filios infidelitatis. Modo iam quia nemo eorum perſequi audet Eccleſiã,ortus eſt ſol & congregati ſunt.Et vbi ſunt? Et in cubilibus ſuis cubabũt. Cubilia eorum,corda iofidelium. Quàm multi gerũt leones cubantes in cordibus ſuis: non inde erumpunt, nõ faciunt impetum in iſtam peregrinantem Hieruſalem. Quare non faciunt? Quia iam ortus eſt ſol, & ſplendet in toto orbe terrarum: ergo vide quid ſequatur. Quia ortus eſt ſol & congregati ſunt,& in cubilibus ſuis cubabũt.Quid tu ô homo dei? quid tu ô Eccleſia dei? quid tu ô corpus Chriſti, cuius caput in cœlo eſt? quid tu facis ô homo vnitas eius? *Exiet,* inquit, *homo ad opus ſuum.* Operetur ergo iſte homo opera bona in ſecuritate pacis Eccleſiæ,operetur vſque in finem.Aliquando enim erit quędam cõtenebratio,& fiet quidam impetus, ſed in veſpera,id eſt,in fine mũdi. Modo autem in pace & K tranquillitate operatur Eccleſia:quia exiet homo ad opus ſuum, *Et ad operationem ſuam vſque ad veſperam. Quàm magnificata ſunt opera tua domine,* Merito magna, merito *Pſal.91.* excelſa. Vbi facta ſunt opera iſta tam magna? quæ illa ſtatio dei vbi ſtetit? vel quæ illa ſeſsio vbi ſedit & iſta operatus eſt, quis locus vbi iſta operatus eſt? vnde proceſſerunt primo iſta tam pulchra? Si ad literã accipias, omnis ordinata creatura ordinate currens, ordinate pulchra,ordinate oriens, ordinate ôccidens,ordinate peragens omnia tempora, vnde proceſsit? Ipſa autem Eccleſia quomodo accepit incrementa, ſucceſſus,profectionem? Quomodo deſtinatur ad finem quendam immortalitatis? Quibus præconiis prædicatur? quibus myſteriis commendatur? quibus ſacramentis occultatur? qua prædicatione reuelatur? vbi fecit hæc deus? Video magna opera tua domine. Quàm magnificata ſunt opera tua domine. Quæro vbi fecerit,locum non inuenio:ſed video quid ſequatur, *Omnia in ſapientia feciſti.* Ergo omnia in Chriſto feciſti.Ille contemptus,il- *Ioan.19.* le expalmatus, ille conſputus, ille ſpinis coronatus,ille crucifixus, omnia in illo feciſti. Audio audio quid de illo tuo milite nuncies hominibus,quid de illo pręco- L ne ſancto prædices gentibus,Chriſtum dei virtutem & dei ſapientiam. Irrideant Iudæi crucifixum Chriſtum, quia ſcandalum eſt eis: irrideant Pagani crucifixum Chriſtum,quia ſtultitia eſt eis.Nos autem,inquit, præ- *1.Cor.1.* dicamus Chriſtum crucifixum,Iudęis quidem ſcandalum,Gentibus autẽ ſtultitiam: ipſis vero vocatis Iudęis & Gręcis,Chriſtum dei virtutem & dei ſapientiã.Omnia in ſapientia feciſti. *Repleta eſt terra creatura tua.* Repleta eſt terra creatura tua Chriſte. Et hoc quomodo videbimus? quid enim non à patre per filium creatum eſt? Quicquid enim ambulat & repit in terris,quicquid natat in aquis,quicquid volat in aëre, quicquid in cœlo circumagitur, quanto magis terra, totus mundus creatura dei eſt. Sed neſcio quid hic ſignificat de quadam creatura noua: de qua dicit Apoſtolus, Si qua in *2.Cor.5.* Chriſto noua creatura,vetera trãſierunt,ecce facta ſunt omnia noua,omnia autem ex deo. Noua creatura quæ facta eſt? Omnes credẽtes in Chriſtum, exuentes ſe veterem homioem & induentes nouum. Repleta eſt ter- *Ephe.4.* ra creatura tua. In vno loco terræ crucifixus erat, in vno exiguo loco cecidit granũ illud in terram, & mor- M tificatum eſt, ſed magnum fructum attulit. Singularis *Pſal.140.* eras domine Ieſu Chriſte,donec tranſires.Agnoſco in alio pſalmo vocem tuam qua dixiſti, Singularis ego ſum,donec trãſeã:ſingularis ergo eras donec tranſires, ſingularis eras cum agnouiſti occaſum tuum: ſed ab occaſu in ortum tranſiſti. Ortus eſt, ſplenduiſti:clarificatus es cum in cœlum aſcendiſti, & repleta eſt terra creatura tua. Pſalmum fratres nondum finiuimus, ſed aliquid inde in nomine Chriſti etiam ad diem dominicum differamus.

Concio quarta de tertia parte eiuſdem Pſalmi.

MEminit charitas veſtra cũ ſit vnus ſermo dei in ſcripturis omnibus dilatatus, & per multa ora ſanctorũ vnum verbum ſonet, quod cum ſit in principio deus apud deum, ibi non habeat ſylla- *Ioan.1.* bas,quia non habet tempora.Nec mirandum nobis ſit, quia propter infirmitatem noſtram deſcendit ad particulas ſooorum noſtrorum, cum deſcẽderit ad ſuſcipiendam infirmitatem corporis noſtri. Iſtum tamen pſalmũ iam multos nobis feciſſe ſermones, myſteriáque ipſa

A que ipsa quæ hic clausa tenentur vt pulsantibus aperirentur, attulisse nobis non paruas per aliquot dies moras tẽporis cum pronunciantur, cum commendantur, cum clausa esse monstrãtur, cũ aperiuntur, cum eruuntur, cum ostenduntur: ac per hoc meminit, vt dixi, charitas vestra, nec præterito die ad eius terminum psalmi nos peruenire potuisse & distulisse in hũc diẽ, voluitq; dominus & tempus redditionis nobis exhibere, & me debitorem debito satisfacere, & debitores † securiores efficere. Det ergo ipse bonũ quod reddamus, qui non reddidit quicquid mali feceramus. Exclamauerunt vt nostis, quod cũ pietate gaudioq; recolitis, Exclamauerunt cũ psalmo viscera cordis nostri, & dixerũt, Quàm magnificata sunt opera tua domine, omuia in sapiẽtia fecisti, repleta est terra creatura tua. Quicquid à deo factum est, in sapientia factum est, & per sapientiã factum est. Quicquid nouit sapientiam, & quicquid nõ nouit sapientiam, & tamen in creatura dei est, in sapientia factum est, & per sapientiam factum est. Qui cognoscũt sapientiam, lucem habent sapientiam: qui non cognoscunt, habent tamen artificem sapientiam, cum sint ipsi detenti in sapientia. Et qui eam lumen habent, etiã artificem habent: non quicunque artificem habẽt, etiam lucem habent.

† al. exactores.

B Et quidem in hominibus multi sunt qui eius participes fiunt, & sapientes vocantur, multi enim expertes, stulti nominãtur. Propter hoc vitioso nomine stulti appellantur, quia si studeant sapientiæ, si petãt, si quærant, si pulsent, possent peruenire ad eius participationem: non enim naturæ, sed negligẽtię denegatur. Sunt autem aliæ creaturæ quæ nõ possunt fieri participes sapientiæ, sicut omnes bestię, omnia pecora, omnes arbores quæ nec sensum habent vllum. Nunquid quia participes sapiẽtiæ esse nõ possunt, ideo non in sapientia & per sapientiã facta sunt? Non ergo exigit deus intellectum de equo & mulo, sed hominibus dicit, Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus nõ est intellectus. *Psal. 31.* Quod equo natura est, homini crimen est: hoc ergo di- *Gene. 1.* cit deus. Non exigo participationem sapientiæ meæ ab eis quæ non feci ad imaginẽ meam, sed vbi feci, inde exigo, & vsum eius rei postulo quam donaui. Homines ergo reddẽtes deo quæ dei sunt, si Cęsari reddũt quod *Matth. 22.* Cæsaris est, id est, reddentes Cæsari imaginẽm suam &

C reddẽtes deo imaginẽ suam, erigunt ipsam mentẽ suã, non ad se, sed ad artificẽ suum, & ad lumen vnde sunt, & ad ealorem quendã spiritalẽ vnde feruescunt, & vnde remoti frigescunt: & vnde recedentes cõtenebrantur, & quò reuertentes illuminantur, quia pie illi dixe- *Psal. 17.* rũt, Tu illuminabis lucernã meam domine, deus meus illumina tenebras meas. Discussis tenebris terrenę stultitiæ, aperientes os & educentes spiritũ, erigunt, vt dixi, fidentem oculum cordis: & circunspiciunt mẽte vniuersum mundum, terram, mare & cœlum, & videntes omnia pulchre disposita ordinata currere, digeri generibus, fulciri seminibus, mutari successionib⁹, currere temporibus, placet eis in his artifex, vt & ipsi placeãt in artifice artifici, & exclamãt prę gaudio magno, quia vere huic lętitię nihil cõparari potest, Quàm magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti. Vbi est ipsa sapiẽtia in qua omnia fecisti? quo sensu attingitur? quo oculo videtur? quo studio quæritur? quo merito possidetur? Quo putatis nisi gratia sua? Qui donauit vt simus, donec vt boni simus. Donat conuersis qui antequã cõuerterentur, & auersi irent post vias suas, nõnne quæsiuit eos, nõnne descẽdit? nõnne verbũ caro fa- *Ioan. 1.* ctũ est, & habitauit in nobis? nõnne accẽdit lucernam *Matth. 5.* carnis suæ dum pẽderet in cruce, & quæsiuit perditam

D drachmam? Quæsiuit & inuenit vicinis cõgratulanti- *Luca. 15.* bus, id est, omni creatura spiritali quæ deũ proxime attingit. Vicinis congratulantibus inuenta est drachma, angelis lætantibus inuẽta est anima humana. Inuẽta est ergo gaudeat & dicat, Quàm magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapiẽtia fecisti, repleta est terra creatura tua. Qua creatura tua repleta est terra? Omnibus arboribus & frutetis, omnibus animalibus & pecoribus, & vniuerso ipso genere humano repleta est terra creatura dei. Videmus, nouimus, legimus, agnoscimus, laudamus, & in his prædicamus, & in his nõ sufficimus laudare tantũ, quantum abundat ex bona inspectione cor nostrũ. Sed ad illã magis creaturã debemus atten- *2. Cor. 5.* dere: vnde dicit Apostolus. Si qua igitur in Christo noua creatura, vetera transierunt, & ecce noua facta sunt omnia. Quæ vetera trãsierunt? In gẽtibus omnis idololatria, in ipsis Iudæis omnis illa seruitus legis, omnia illa sacrificia prænuncianria pręsens sacrificiũ. Abundabat tũc vetustas hominis, venit qui renouaret opus suũ, venit qui cõflaret argennım suum, qui formaret monetam suã: Etsi attendimus plenã terram Christianis cre-

E dentibus in deũ, auertennbus se à prioribus immundiciis suis, & idololatria, à spe præterita ad spẽ noui seculi, & ecce nõdum est in re, & iam tenetur in spe, & per ipsam iam cãtamus & dicimus, Repleta est terra creatura tua. Nondum enim in patria cãtamus hoc, nondũ in illa requie quę promittitur, nõdum cõfirmatis vectibus portarũ Hierusalem: sed adhuc in peregrinatione intuentes mundũ istum totum, & vndiq; homines currentes ad fidẽ, timentes gehennas, contẽnentes mortẽ, amãtes vitam æternã, spernentes pręsentem, & tali spectaculo cõpleti gaudio dicimus, Repleta est terra creatura tua. Hoc autẽ seculum adhuc tentationũ fluctibus quatitur, adhuc tẽpestatibus & procellis tribulatiõnum & tumorũ turbatur, hac tamen itur. Minetur licet mare & tumeat fluctibus, procellasq; parturiat, hac tamen itur: datum est nobis lignũ in quo nauigemus, Repleta est terra creatura tua. Sed nondũ sumus in terra viuentium, adhuc ista terra moriẽnium est, clamamus autem & dicimus, Spes mea es tu, portio mea in terra viuen- *Psal. 141.* tium. In terra morientiũ spes mea, in terra viuentium

F portio mea. Ecce ista terra quæ repleta est creatura dei. Qui adhuc in ista terra est moriennum, nondum est in terra viuentium qua transitur: audi sequentia.

Expositio eiusdem partis.

H*Oc mare magnum & spaciosum, ibi repentia quorum non est numerus, Animalia pusilla & magna.* Terribile mare significat, ibi sunt repentia quorum non est numerus. Insidiæ repunt in hoc seculo, & incautos repente occupant. Repentes autem tẽtationes quis numerat? Repũt, sed caue ne surripiãt. Vigiletur in ligno, etiam in aquis in cruce nauigamus, etiã in fluctibus tuti sumus. Non dormiat Christus, nõ dormiat fides, etsi *Matth. 8.* dormierit, excitetur, imperabit ventis, placabit mare: finietur via, gaudebitur in patria. Ibi repentia quorũ non est numerus, animalia pusilla & magna: video adhuc in mari isto formidoloso nondum credentes: ipsi enim versantur in amaris aquis & sterilibus: illic autẽ & pusilli & magni sunt. Nouim⁹, hęc multi pusilli seculi nõdum crediderunt, multi primates seculi nõdum crediderũt. Animalia pusilla & magna sunt in hoc mari. Oderunt ecclesiã, premũtur Christi nomine: nõ sæuiunt, quia nõ permittuntur: In manus non erumpens, clausa est in corde sæuitia. Nã omnes siue pusilli, siue magni, animalia

G animalia pusilla & magna quę modo dolent tēpla esse clausa, aras euersas, simulacra cōfracta, leges latas, vt sacrificare idolis capitale sit crimē: omnes qui dolēt hęc, in mari sunt adhuc. Quid ergo nos? Ad patriā qua ituri sumus? Per ipsum mare, sed in ligno. Noli timere periculum, lignum te portat quod cōtinet seculū: ergo attendite, Hoc mare magnū & spaciosum, ibi repentia quorum non est numerus, animalia pusilla & magna. Noli timere, noli terreri, desydera patriā, intellige peregrinationem. *Illic naues commeabunt.* Ecce in eo quod terrebant commeabunt: naues natant, & non merguntur. Naues ecclesias intelligimus, commeant inter tempestates, inter procellas tentationū, inter fluctus seculi, inter animalia pusilla & magna. Gubernator est Christus in ligno crucis suę. Illic naues cōmeabunt. Non timeant naues, non valde attendāt vbi natent, sed à quo gubernentur. Illic naues cōmeabunt. Quem cōmeatum reperiunt tristē, quando gubernatorem sentiunt Christum? Cōmeabunt secure, commeabunt perseueranter, venient ad finem debitum, perducentur ad terrā quietis. Est in isto mari aliquid etiā quod superat omnia a-

H nimalia pusilla & magna. Quid est hoc? Psalmū ipsum audiamus. *Draco hic quem finxisti ad illudendum ei.* Ibi repentia quorum nō est numerus, ibi animalia pusilla & magna, illic naues cōmeabunt, & nō timebunt, non solum repentia, quorum non est numerus, & animalia pusilla & magna, sed nec dracone qui ibi est, Quem finxisti, inquit deo, ad illudendum ei. Magnum secretum, & tamen quod nostis dicturus sum. Nostis inimicum ecclesiæ quendam draconem, non vidistis oculis carnis sed videtis oculis fidei. Ipse est qui & leo dicitur: de illo

Psal. 90. scriptura dicit, Conculcabis leonem & draconē. Subditus est ille capiti tuo, subdetur & corpori eius: hæreāt tantum membra capiti suo vt mēbra eius sint. Dictum est de prima fœmina, quam seduxit hic draco, Eua, scilicet illa cui consiliū mortis dedit, & persuasione astuta in cor fœmineū more serpentis irrepsit. Factū est quod nouimus, quod ibi & nos fecimus quod dolemus. In illis enim duob⁹ hominibus totū genus humanū, inde propago mortis, inde & in paruulis debita delicta.

Iob. 15. & 25. Quis enim est mundus, ait scriptura, in conspectu tuo? Nec infans cuius est vnius diei vita super terram. Tra-

Gene. 3. dux peccati, tradux mortis de primo peccato. Nostis e-

I nim & quid dictū est mulieri, vel potius serpenti, cum audiret deus peccatum primi hominis: ipsa tuū obseruabit caput, & tu eius obseruabis calcaneum. In magno mysterio dictum, in figura dictum ecclesię futurę, factę

Gene. 2. de latere viri sui, & hoc dormientis. Erat autem Adam

Rom. 5. quædam forma futuri: hoc Apostolus dicit, Qui est forma futuri. Præfiguratum est quod futurū erat, Facta est

Ioan. 19. ecclesia de latere domini dormiētis in cruce. Nam de latere crucifixi percusso sacramenta ecclesiæ profluxerūt. Quid ergo dictū est ecclesiæ? Iam modo audite, in-

Gene. 3. telligite, cauete: ipsa tuū obseruabit caput, & tu eius calcaneum. O ecclesia caput serpentis obserua. Quod est caput serpentis? Prima peccati suggestio. Venit tibi in mentē nescio quid illicitum, noli ibi tenere mentē tuā, noli consentire. Hoc quod venit in mentem, caput serpētis est, caput calca, & euades cęteros motus. Quid est caput calca? Ipsam suggestionē contemne. Sed lucrum suggessit, magnum ibi lucrū est, magnum ibi aurū est. Si hanc fraudem feceris, diues eris. Caput serpentis est, calca. Quid est calca? Cōtemne quod suggessit, sed ma-

Math. 16. gnum aurum suggessit. Et quid prodest homini si vniuersum mūdum lucretur, animę autem suæ detrimentum patiatur? Pereat mundi lucrū, ne fiat animæ dam- K

num. Hæc dicens obseruasti caput serpentis & calcasti. Ille autē diabolus calcaneum tuum obseruat. Quid est, obseruat calcaneum tuum? Quādo labaris à via dei, tu obseruas primam suggestionem ille obseruat lapsum tuum. Si enim lapsus fueris, cades: si cecideris, possidebit. Vt autē non cadas, noli exire de via. Angustam tibi semitam strauit de⁹, quicquid extra illam est, lubricum est: propterea lumē est Christus, & via est Christus. Erat *Ioan. 1.*

lumen verum quod illuminat omnem hominem ve- *Ioan. 14.*

nientem in hunc mundum: &, Ego sum via, veritas & vita: per me is, si ad me is. Si ergo ipse est lumen, & ipse est via, si ab illo recesseris, nec in lumine eris, nec in via. Et quid te sequetur? Quod dicit de impiis quidā psal- *Psal. 34.*

mus, Fiant viæ illorum tenebræ & lubricum. Hic ergo draco antiquus hostis noster ira feruidus, insidiis astutus, in mari magno est. Draco hic quem finxisti ad illu- *2. sen. dist. 3*

dēdum ei. Iā tu illude draconi: ad hoc enim hic factus *Putauerūt.*

est draco. Ipse cadēs peccato suo de sublimi habitatiōe cœlorū, & ex angelo factus est diabolus, accepit quēdā locum suum in hoc mari magno & spacioso. Regnum L

eius quod putas, carcer eius est: multi enim dicūt, Quare tantā potestatem diabolus accepit, vt dominetur in hoc seculo, & tantum valeat & tantum possit? Quantū valet? & quātum potest? Nisi permissus nihil potest. Tu sic age ne permittatur in te, aut si permissus fuerit ad tētandum, victus abscedat & nō possideat. Permissus est enim ad tentādos quosdā sanctos viros famulos dei, superauerunt eum, quia de via nō recesserunt: non lapsi sunt quorum obseruabat calcaneū. Iob ille sanctus se- *Iob 3.*

debat in stercore, & currebat in via. Videte quomodo obseruauerit caput eius, & quēadmodū ille calcaneum eius attendebat. Ille repellebat suggerentē, ille sperabat labātem. Cepit & eius muliercula, subtraxit omnia quæ habebat, solam diabolus dimisit adiutricem suam, non mariti cōsolatricē, sed potius tentatricem: cœpit etiam ipsam non obseruantē caput eius. Adhuc enim illa Eua erat, sed iam ille Adā non erat. Ablatis omnibus, remāsit Iob cum vxore per quā tentaretur, & cum deo à quo *Iob. 2.*

regeretur. Quid illo pauperius subito factum, si domū eius consyderes? Quid illo ditius, si cor eius cogites? Vide paupertatem domus, ablata sunt omnia: vide diuitias cordis, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut *Iob. 1.*

domino placuit, ita factum est, sit nomē domini bene- M

dictum. Dominus dedit, dominus abstulit, nouerat rectorem suum & tentatorem suum, permissorem tentatoris sui nouerat. Nihil sibi, inquit, diabolus tribuat: Voluntatem habet nocēdi, potestatem autem nisi acciperet non haberet. Quantū accepit ille potestatis, tantum ego patior: non ergo ab illo patior, sed ab eo qui potestatem dedit. Contemnatur superbia tētatoris mei, sustineantur flagella patris mei. Repulsus est tentator, obseruatū est caput eius, penetrare non potuit in cor. Muratam ciuitatem forinsecus oppugnauit, sed nō expugnauit. Accessit alia tētatio, permissus est ad corp⁹ eius, *Iob. 2.*

percussit graui vulnere à capite vsque ad pedes, contabescebat putredinē, scatebat vermib⁹, amissa domo sedebat in stercore. Ibi Eua captiuata à diabolo ad adiu- *Gene. 3.*

toriū marito supposita, ad lapsum suggerit vt blasphemetur deus. Primo suggessit in paradiso, vt cōtemneretur deus, modo vt blasphemetur deus: valuit tunc in integrum, nūc victus est à putredine: in paradiso deiecit, in stercore superatus est. Attendebat autē ille draco vtrū Iob lingua laberetur. Omnis enim homo in actu suo pedes habet, in eo ꝙ agit, in quo mouetur, ibi tanquam

A quam ambulat. Dicebat ille multa. Quanta enim dixit
Iob, qui legerunt, nouerunt. In tam multis illis verbis
Gene.3. obseruabat serpens calcaneum labentis. Ille autem qui
caput obseruabat serpentis, repulit omnē suggestionē.
Respōdit & mulieri sicut dignū erat respōderi mulieri.
Iob.2. Locuta es, inquit, tāquā vna de insipiētibus mulierib⁹.
Si bona percepim⁹ de manu domini, mala quare nō su
Ibidem. stineamus? Et inter illa omnia quæ dixit, nusquam la-
psus est. Quod multi in illis verbis non intelligunt, &
quædam ibi sic accipiunt quasi aliquid durum dixerit
Iob in deum. Nam inter multa etiā hoc dixit, velut sto
machans aduersus deum, sicut videbatur nō intelligen
tibus. Ille autem gestabat personam magnam magnæ
Iob.6. prophetię, Vtinam, inquit loquens ad deum, vtinam es
set nobis arbiter. Quid est, vtinam esset nobis arbiter?
Quasi qui inter nos iudicaret, & quo iudicante causam
Gene.3. vinceret. Sic accipitur ad primū sonum, sed discute re
ne labaris: attēdit enim serpens, ille semper calcaneum
tuum. Quid visus est dixisse Iob? Vtinā esset nobis arbi-
ter, vtinā esset medius aliquis, qui iudicaret inter me &
B te. Hoc deo, hoc homo, in stercore homo, hoc vel in
cœlo angelus deo, vtinā esset nobis arbiter? Sed quid
Matth.13. pręuidebat? quid optabat? Multi, inquit domin⁹, iusti &
Prophetæ voluerunt videre quæ videtis, & nō viderūt.
Arbitrum desiderabat. Quid est arbiter? Medius ad cō-
ponēdam causam. Nōnne inimici eramus dei, & malā
causam habebamus aduersus deū? Quis finiret causam
istam malam, nisi ille medius arbiter? Qui nisi venerat,
1.Timo.2. misericordię perierat iter, de quo Apostol⁹ dicit, Vnus
enim deus, vnus & mediator dei & hominum homo
Christus Iesus. Si nō homo, non mediator, quia ęqualis
Gala.3. patri deus: dicit in alio loco, Mediator autē vnius non
est, deus autē vnus est. Inter duos mediator. Ergo Chri-
stus mediator inter hominem & deum, non quia deus,
sed quia homo: nō quia deus æqualis patri, sed si æqua-
lis patri, non mediator. Vt autem sit mediator, descen-
dat à superiore ad inferiorem, ab æqualitate patris, fa-
Philip.2. ciat quod ait Apostolus, Semetipsum exinaniuit formā
serui accipiēs, in similitudine hominū factus, & habitu
inuentus vt homo. Fūdat sanguinem suū, deleat chiro-
graphum nostrū, componat pacem inter nos & deum,
C nostram voluntatem corrigens ad iustitiam illius, sen-
tentiam flectēs ad misericordiam. Sicut ergo vnū hoc
exposuimus quantum dominus dedit, quod durum vi
detur dictum à Iob, sic & cætera quæ ibi vidētur quasi
aspera & blasphema, habent intellectus suos: quod pu-
taremus aliter esse, nisi deus perhiberet testimoniū. Et
Iob.1. antequam loqueretur Iob, & posteaquam totū locutus
est, perhibuit deus primo testimonium dicēs, Homo si-
ne querela, verax dei cultor. Dixit hoc deus, dixit hoc
ante tentationem illius. Nequis autē in illis verbis for-
te male intelligens scandalizaretur, & putaret iustū qui-
dem virum fuisse Iob ante tentationem, in tentatione
autē graui defecisse, & lapsū esse in sacrilegā blasphe-
miā, finitis omnibus sermonibus, & ipsius Iob, & ami-
corum eius à quibus ei consolatio reddebatur: dicit do
minus testimonium, illos non verum locutos, sicut ser
uum eius Iob: nō enim locuti estis, inquit, corā me ve-
Iob.24. rum & rectum quicquā sicut seruus meus Iob. Deinde
iubet, vt ille pro eis offerat hostias, quibus eorū pecca-
ta soluantur. Eia fratres mei. Qui vult obseruare caput
Gene.3. serpentis, & securè transire hoc mare, quia necesse est
habitet hic serpens iste, & vt dicere cœperam, lapsus
diabolus de cœlo hunc locum accepit, obseruet caput
eius à timore seculi, & à cupiditate seculi: hinc enim
suggerit aliquid, aut vnde times, aut vnde cupis, aut a- D
morē tuū tentat, aut timorē. Tu si timueris gehennas, si
amaueris regnum dei, obseruabis caput eius. Euitato ca
pite, securus eris, nec ille lapsum tuum tenebit, nec de
tua ruina gaudebit. Nemo autem dicat, vt dixi, magnā
habet potestatem. Vident enim homines quasi quantū
acceperit potestatis, quid perdiderit maiestatis non vi-
dent. Ipse autem sanctus iob in verbis suis mysticis &
alte secretis, dicens de ista potestate quam dicitur dia-
bolus habere, & describens illum multis modis in figu
ris similitudinum, exponens quid ille sit, vel quid vale-
at, hoc quoque ait, Non est quicquam simile ei factum
super terram, ad illudendum ei ab angelis meis. Deus
ibi loquitur in libro Iob, Nō est quicquā simile ei super *Iob.40.*
terram factum ad illudendum ei ab angelis meis. Om-
ne altum videt & ipse est rex omniū quæ in aquis sunt.
Cui testimonio cōgruit hoc in psalmo: cum enim di-
ceret de mari magno & spatioso, vbi animalia pusilla
& magna, vbi repentia quorū non est numerus, vbi na-
ues nauigant ligno tute, ait, Draco hic quem finxisti ad E
illudendum ei. Sed si ad illudendum, quomodo deus *Con.2.sen.*
illi illudit? An tradidit eum ad illudendum, hoc est, vt *distinct.3.*
illudatur? Putaremus quòd deus illi illuderet, nisi scri- *Ideoque.*
ptura Iob soluisset quæstionem: ibi enim dictum est, Ad
illudendū ei ab angelis meis. Vis illudere draconi? Esto
angelus dei. Sed nondum es angelus dei: Donec sis, si
eum cursum tenes vt sis, sunt angeli qui illudāt draco-
ni ne tibi noceat. Præpositi enim sunt angeli cœlorum
super potestates aëreas, & inde procedit verbum quod
fit hic. Intuentur enim legem fixam, legem æternam, iu
bentem sine scriptura, sine syllabis, sine strepitu, fixam
semper & stantem, intuentur angeli corde mundo, &
ex illa faciunt quicquid hic fit: & potestates ex illa or-
dinantur à summis vsque ad ima. Et si potestates sum-
morum cœlorum regūtur verbo dei, quanto magis in-
feriores atque terrenæ? Remanet ergo in malis sola no
cendi cupiditas. Hanc habet homo in potestate cupidi
tatem nocendi voluntatem ad perniciem. Si autē cui-
quam nocere potuerit, non glorietur, non ipse nocuit:
data est enim ei potestas. Semel dictum est, sententia
firma est, Non est potestas, nisi à deo. Quid ergo times? *Roma.13.*
in aquis sit draco, in mari sit draco, illuc transiturus es. F
Sic est fictus vt illudatur, hic ad hunc locum ordinatus
est, in his sedibus deputatus est. Si magnum aliquid illi
putas esse has sedes, qui nō nosti sedes angelorum vn-
de lapsus est, miraris sedes mortuorū vbi deiectus est.
Que tibi videtur eius gloriatio, damnatio est. Similitu-
dinem accipite breuiter, quia reuera magnum aliquid
est hoc nosse & intelligere. Domum magnam aliquam
putate totam istam administrationem creaturæ. Do-
mus ista magna habet dominū, habet seruos, & in ipsis
seruis habet circa se proximos sibi in apparantib⁹ me-
lioribus vestium, thesaurorum, horreorum, magnarū
possessionum. Habet etiā seruos in infimis ministeriis
ita subditis sibi potestatibus, vt quosdam habeat & ad
mundandas cloacas. A summis atq; procuratoribus vs-
que ad extrema ista & infima ministeria, quàm multi
sunt gradus? Si ergo aliquis magnus procurator offen-
dat, & in pœna domini sui verbi gratia, fiat ostiarius in
extremo loco aliquo, si exercēs sibi datam potestatem,
vt volentes intrare vel exire perturbet secundum mo-
dum potestatis quem accepit à domino, illi autem ne-
sciant eum fuisse aliquando magnum procuratorem,
magnam potestatem illius esse arbitrantur, quia quid
perdiderit nescuint. Et tamen fratres mei ostiarius ille

G de quo dixi ad similitudinẽ domus magnæ huius terrenæ, potest aliquid facere nesciẽte domino suo, & turbare aliquem illo non iubente. Iste autem nec ad illam ianuam positus est, qua intramus ad deum. Christus est
Ioan.10. enim illa ianua, & per Christum intramus ad vitam æternam. Sed est quædam ianua qua intratur in hoc seculum ianua quædam mortalitatis circa ista infirmæ carnis huius detrimenta & supplementa. Ad istam ianuam quasi quidam ostiarius est. Hic habet potestatem in isto mari quo naues commeant, sed non tantam vt faciat aliquid nesciente aut nolente domino suo. Ne forte aliquis dicat, perdidit quidem ille magnam potestatem superiorũ apparatuum: sed ego in his infimis sum, hic me potest habere in potestate, opus est vt seruiam illi. Noli falli, nouit te dominus deus tuus: & sic
Matth. 10. te nouit, vt capillos tuos habeat numeratos. Quid ergo times? Tentaturus est forte carnem tuam, flagellum est domini tui, non potestas tentatoris tui. Vult nocere saluti quæ promittitur, sed non permittitur: vt autem nõ permittatur, habet caput Christum, repelle caput draconis. Suggestioni eius noli consentire, à via tua noli
H labi. Draco hic quem finxisti ad illudendum ei. Nam vis videre quàm non tibi noceat, nisi permissus? *Omnia*, inquit, *à te expectant domine, vt des illis cibum in tempore opportuno.* Et iste draco manducare vult, sed non manducat quem vult. Omnia à te expectant domine, vt des illis cibum in tempore opportuno: omnia & repẽtia quorum non est numerus, & animalia pusilla & magna, & ipse draco, & omnis creatura tua qua implesti terram, omnia à te expectant vt des illis cibum in tempore opportuno: vnicuique cibum suum. Habes cibum tuum, habet & draco cibum suum. Si bene vixeris, cibũ Christum habebis: si à Christo recesseris, cibus draconis eris. Omnia à te expectant vt des illis cibum in tẽ-
Gene.3. pore opportuno. Quid dictum est ipsi draconi? Terrã manducabis. Draconi dictum est, Terram mãducabis cunctis diebus vitæ tuæ. Audisti cibum draconis: non vis vt det te deus manducandum draconi, noli esse cibus draconis, id est, noli relinquere verbum dei: vbi enim dictum est draconi, Terram manducabis: ibi iam
I dictum est & præuaricatori, Terra es, & in terram ibis. Cibus serpentis esse non vis, noli esse terra. Quomodo, inquis, non ero terra? Si terrena non sapias. Audi Apo-
Colo.3. stolum, vt non sis terra. Nam corpus quod geris terra est, sed tu noli esse terra. Quid est hoc? Si resurrexistis, inquit, cum Christo, que sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera dei sedens, que sursum sunt sapite, nõ quæ super terram. Si non sapis terrena, non es terra: si non es terra, nõ manducaris à serpente cui cibus data est terra. Cibum suum dat deus serpenti, quando vult, quem vult. Bene autem iudicat, falli non potest: non ei dat aurum pro terra. Omnia à te expectant domine, vt des illis cibum in tempore opportuno. *Cum dederis eis colligent.* Ante illos sunt, sed non colligent nisi cũ de-
Iob.1. deris. Ante diabolum Iob erat, & quidem non deuorauit Iob, sed vel tentare nõ ausus est, nisi cum ille dedisset. A te expectant, cum dederis eis colligent: si non dederis, non colligent. Et quid nos fratres? quem cibũ habemus? Sequitur & de cibo nostro. *Aperiente autem te manum tuam, vniuersa implebuntur bonitate.* Quid est ô domine quod aperis manum tuam? manus tua Christus est.
Esaia.53. Et brachium domini cui reuelatum est? Cui reuelatur illi aperitur: reuelatio enim apertio est. Aperiente autẽ te manum tuam, vniuersa implebuntur bonitate. Reuelante te Christum tuum, vniuersa implebuntur bonitate: non autem habent à se bonitatẽ. Nam illi quan- K
do boni? Probatur illis. *Auertente autem te faciem tuam turbabuntur.* Multi repleti bonitate sibi tribuerunt quod habebant, & voluerunt gloriari quasi in iustificationibus suis, & dixerunt sibi, Iustus sum, magnus sum: & facti sunt sibi placentes, & sonuit eis Apostolus. Quid enim habes quod non accepisti? Volens autem probare *1.Cor.4.*
deus homini quod ab illo habeat quicquid habet, vt cũ bonitate habeat & humilitate, aliquando eum perturbat: auertit ab illo faciem suam, & decidit in tentationem, & ostendit illi: quia quod iustus erat & recte ambulabat, ipso regente fiebat, auertente autem te faciem tuam turbabũtur. Videte quid dicat & in alio psalmo, Ego dixi in abundantia mea, non mouebor in æternũ. *Psal.29.*
Præsumpsit de se, impletus erat bonitate, & putabat à se sibi esse totam bonitatem, & dixit in corde suo, Non mouebor in æternum. Sed quia iam senserat dei gratiã se percepisse, pro eo quod erat expertus, reddidit gratiarum actionem, Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem, Auertisti autem faciem tuam à *Ibidem.*
me, & factus sum conturbatus. Sic & hic, aperis tu ma- L
num. Aperies tu manum tuam, & vniuersa implebuntur bonitate: non manu sua, sed manu tua aperta. Auertente autem te faciem tuam, turbabũtur. Sed quare hoc facis? quare auertis faciem tuam vt turbentur? *Auferes spiritum eorum & deficient.* Spiritus eorum, superbia eorum erat. Gloriantur, sibi tribuunt, seipsos iustificant. Auerte faciem tuam vt turbentur, aufer spiritum eorum & deficiant, Clamantem ad te cito exaudi me domine, *Psal.76.*
defecit spiritus meus. Ne auertas faciem tuam à me. Auferes spiritum eorum & deficient. *Et in puluerem suum conuertentur.* Inuenit se homo pœnitens de peccato suo, quia non habebat vires ex se, & confitetur deo, dicens se esse terram & cinerem. O superbe, conuersus es in puluerem tuum, ablatus est spiritus tuus, iam non te iactas, non te extollis, non te iustificas. Vides quia de puluere factus es, & auertente faciem suam domino, in tuum puluerem recidisti. Rogo ergo confitere puluerem tuum & infirmitatem tuam, & vide quid sequatur:

Emittes spiritum tuum & creabuntur. Auferes spiritum eorum, emittes tuum: auferes spiritum eorum, non habebunt spiritum suum. Ergo deserti sunt beati pauperes spiritu? Non sunt autem deserti, quoniam ipsorũ est re- *Matth.5.*
gnum cœlorum. Noluerunt habere spiritũ suum, habe- M
bunt spiritũ dei: hoc enim dixit martyribus futuris, Cũ vos ceperint & adduxerint, nolite cogitare quomodo *Matth. 10.*
aut quid loquamini: Nõ enim vos estis qui loquimini, sed spirit⁹ patris vestri qui loquitur in vobis, Nolite vobis tribuere fortitudinẽ. Si vestra est, inquit, & mea non est, duritia est non fortitudo. Auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum conuertentur, Emittes spiritũ tuum & creabuntur. Ipsius enim sumus figmen- *Ephes.2.*
tum, dixit Apostolus, creati in operibus bonis. A spiritu eius accepimus gratiam, vt iustitiæ viuamus, quia ipse *Roma.4.*
est qui iustificat impium. Auferes spiritum eorũ & deficient. Emittes spiritum tuum & creabuntur. *Et innouabis faciem terræ.* Id est, nouis hominibus confitentibus se iustificatos esse, non à se iustos, vt gratia dei sit in illis. Vide quales sint, quibus innouata est facies terræ. Paulus *1.Cor.15.*
dicit, Plus enim omnib⁹ illis laboraui. Quid est Paule? Attende si tu sis seu spiritus tuus. Non ego, inquit, sed gratia dei mecum. Quid ergo? Quia cũ abstuleris spiritum nostrum, in puluerem nostrum conuertemur, vtiliter intuentes infirmitatem nostrã, vt accepto spiritu eius recreemur. Videte quid sequitur: *Sit gloria domini in æternum.*

A *in æternum.* Non tua, non mea, non illius, aut illius: gloria domini sit, non ad tempus, sed in æternum. *Lætabitur dominus in operibus suis.* Non in tuis quasi tuis, quia & opera tua si mala, per iniquitatē tuam: si bona, per gratiam dei. Lætabitur dominus in operibus suis. *Qui aspicit terram, & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigabunt.* O terra, exultabas de bonitate tua, tibi tribuebas vires opulentiæ tuæ, ecce respicit dominus, & facit te tremere. Respiciat te, & faciat te tremere: melior est tremor humilitatis, quàm confidentia superbiæ: Videte quomodo aspiciat deus terram & faciat eam tremere. Ad terram quasi præuidentem sibi & exultantem loquitur
Philip.2. Apostolus, Cum timore & tremore vestram ipsorum salutem operamini. Cum timore & tremore: deus enim est qui operatur in vobis. Dicis ô Paule operamini, dicis vt operemur. Quare cum timore & tremore? Deus enim est, inquit, qui operatur in vobis. Ideo ergo cum tremore, quia deus operatur: quia ipse dedit, non ex te est quod habes, cum timore & tremore operaberis: nā si non tremueris eum, auferet quod dedit. Cum tremo-
B re ergo operare: vide alium Psalmum, Seruite domi-
Psal.2. no in timore, & exultate ei cum tremore. Si cum tremore exultandum est, deus aspicit, fit terræmotus: aspiciente deo tremant corda nostra, nam tunc ibi requie-
Esaia.66. scet deus: audi illum alio loco, Super quem requiescet spiritus meus? Super humilem & quietum, & trementem verba mea. Qui aspicit terram & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigabunt. Montes superbi erant, iactabant se, non eos tetigerat deus, tangit illos & fumigabunt. Quid est fumigare montes? Precem domino reddere. Ecce magni montes, superbi, mōtes ingentes non rogabant dominum: se rogari volebant, & superiorem non rogabant. Quis enim potens & tumidus & superbus in terra, qui dignetur humiliter rogare deū? De impiis loquor, non de cedris libani quas plantauit dominus. Impius quilibet, & infœlix anima rogare deum nescit, & vult se rogari ab hominibus. Mons est, opus est vt tangat illum deus & fumiget: quando cœperit fumigare, dabit deo precem, tanquam sacrificium cordis. Fumigat ad deum, deinde tundit pectus.
Psal.145. Incipit & flere, quia & fumus excutit lachrymas. Qui
C tangit montes & fumigabunt. *Cantabo domino in vita mea.* Quid cantabit? Totum quicquid est, cantabit. Cantemus domino in vita nostra. Vita nostra modo spes est, vita nostra postea æternitas erit. Vita vitę mortalis, spes est vitæ immortalis. Cantabo domino in vita mea. *Psallam deo meo quamdiu sum.* Quoniam in illo sine fine sum, quādiu sum, psallam deo meo, ne forte cum cœperimus psallere deo in illa ciuitate, putemus nos aliquid aliud acturos. Tota vita nostra erit psallere deo. Si veniet in fastidium quod laudamus, potest venire in fastidium & nostra laudatio. Si semper à nobis amatur ille, semper laudatur. Psallam deo meo quamdiu sum. *Suauis sit ei disputatio mea, ego autem iocundabor in domino.* Suauis sit ei disputatio mea. Quæ est disputatio hominis ad deum, nisi cōfessio peccatorum? Confitere domino quod es, & disputasti cum illo: disputa cum illo, fac bona opera & disputa. Lauamini, mundi estote, Esaias di-
Esa.1. cit, Auferte nequitias ab animis vestris, à cōspectu oculorum meorū, Cessate à nequitiis vestris, discite benefacere, iudicate pupillo, & iustificate viduam, & venite disputemus dicit dominus. Quid est disputare cū deo? Te illi indica scienti, vt indicet se tibi nescienti, suauis sit ei disputatio mea. Ecce hoc est domino suaue: Disputatio tua, sacrificium humilitatis tuæ, contribulatio cordis tui, holocaustum vitæ tuæ, hoc est suaue domi- D
no. Tibi autem quid est suaue? Ego autem iocundabor in domino. Ipsa est mutua disputatio quam dixi, Indica te ei scienti, & indicat se tibi nescienti. Suauis est ei confessio tua, suauis est tibi gratia ipsius. Dixit se tibi. Vnde se tibi dixit? Per verbum. Quod verbū? Christū. Et tibi dixit se, & se dixit, Quia misit Christū, seipsum dixit. Ita planè audiamus ipsum verbum. Qui me vi- Ioan.14.
det, videt & patrem. Ego autem iocundabor in domino. *Deficiant peccatores à terra.* Sæuire videtur sancta anima que hic cantat & gemit. Vtinam cum ipsa anima sit anima nostra, vtinam copuletur ei, & societur & cōiungatur ei, videbit etiam misericordiam sæuientis. Quis enim capit hoc, nisi qui impletus fuerit charitate? Deficiant peccatores à terra. Contremisce, quia maledicit. Et quis maledicit? Sanctus sine dubio exauditur: sed dictum est sanctis, Benedicite, & nolite maledice- Roma.12.
re. Quid est ergo quod dicit, Deficiant peccatores à terra? Planè deficiant, auferatur spiritus eorum & deficiant, vt emittat spiritum suum, & recreentur. Deficiāt peccatores à terra, *Et iniqui ita vt non sint.* Quid non E
sint, nisi iniqui? Ergo iustificentur, vt non sint iniqui. Vidit hoc & impletus est gaudio, & reuocat versum primum Psalmi: *Benedic anima mea dominum.* Benedicat anima nostra dominum fratres, quia donare dignatus est & facultatem & sermonem nobis, & vobis intentionem & studium. Vnusquisque vt potest recordetur quod audiuit, collocutionem inuicem ructate, saginā vestram ruminate: quod accepistis, non eat in viscera obliuionis vestræ. Thesaurus desyderabilis requiescat in ore vestro. Magno labore quæsita & inuenta sunt, magno labore nunciata & disputata sunt. Sit labor noster fructuosus vobis, & benedicat anima nostra dominum.

In Psalmum centesimumquartum

Enarratio.

PSALMVS iste centesimusquartus primus est in eis quibus prænotatur halleluia. Cuius verbi, vel potius duorum verborū, interpretatio est, laudate deum: & ideo inde cœpit, *Confitemini domino, & inuocate nomen eius.* In laude enim intelligenda est ista 1.Para.6.
confessio, sicut est, Confiteor tibi pater domine cœli Esa.12.
& terræ. Præmissa enim laude inuocatio sequi solet, Matth.11. F
vbi desideria peccatorem alligant †: vnde & ipsa oratio dominica habet à capite breuissimā laudem quod est, Pater noster qui es in cœlis. Tunc quæ petuntur, deinceps consequuntur: vnde & alibi in Psalmo dicitur, Confitebimur tibi deus, confitebimur & inuocabimus nomē tuum: quod alibi est planius, Laudans inuocabo dominum, & ab inimicis meis saluus ero: ita & hic, Cōfitemini, inquit, domino, & inuocate nomē eius: quod tale est, ac si diceret, Laudate dominum, & inuocate nomen eius. Exaudit quippe inuocantem, quem laudantem videt: laudantem autem videt, quem probat amantem. Et in quo voluit dominus boni serui amorem circa se ostendi maxime, nisi in eo quo illi ait, Pasce oues Ioan.21.
meas? Vnde & hic sequitur, *Annunciate inter gentes opera eius.* Vel potius vt de Græco ad verbum exprimatur, quod & alij Latini codices habent, Euangelizate in gentibus opera eius. Quibus hoc dicitur, nisi Euangelistis in prophetia? *Cantate ei & psallite ei,* Verbo & opere laudate, ore quippe cantatur: psalterio autem, hoc est, manibus, psallitur. *Narrate omnia mirabilia eius, laudamini in nomine sancto eius.* Possunt hi duo versus ex 1.Para.16.
duobus verbis superioribus dicti non absurde vide-

† al. vbi desyderia peccator allegat.
Matth.6. Psal.74. Psal.17.

G ri, vt quod ait, Narrate omnia mirabilia eius: referatur
ad id quod dictum est, Cãtate ei. Quod vero sequitur,
Laudamini in nomine sancto ei⁹: referatur ad id quod
dictum est, Et psallite ei. Illud scilicet ad verbum bonũ
quo cantatur ei, & narrantur omnia mirabilia eius. Il-
lud autem ad opus bonũ quo psallitur ei. Ne velit quis-
que de opere homo tanquã in sua virtute laudari, ideo
cum dixisset, Laudamini, quod vtique bene operantes
1.Cor.1. merito bene possũt, addidit, In nomine sancto eius: vt
qui gloriatur, in domino glorietur. Qui ergo non sibi,
Matth.6. sed ei⁹ volunt psallere, caueant facere iustitiam suam co
ram hominibus, vt videantur ab eis: alioquio mercedẽ
non habebunt apud patrem qui in cœlis est. Sed luceãt
opera eorum coram hominibus, non eo fine vt ipsi vi-
deantur ab eis, sed vt videant bona opera eorũ, & glo-
rificent patrem eorum qui in cœlis est. Hoc est laudari
in nomine sancto eius: vnde & in alio psalmo legitur,
Psal.33. In domino laudabitur anima mea, audiant mites &
iocundentur. Quod & hic quodammodo sequitur,
Lætetur cor quærentium dominum. Sic enim mites iocun-
dantur, qui non amaro zelo eos iam bene operantes
H æmulantur. *Quærite dominum & confortamini.* Hoc enim
de Græco expressius interpretatum est, quanuis verbũ
minus Latinum videatur. Vnde & alij codices habent,
Psal.58. confirmamini, alij corroboramini. Ei quippe dicitur,
fortitudo mea, & fortitudinem meam ad te custodiã:
vt eum quærendo atque ad eum accedendo, & illumi-
nemur & confortemur, ne cęcitate quid faciendum sit
non videamus, aut infirmitate non faciamus etiam
quando videmus. Quod ergo est ad videndum, acce-
Psal.33. dite ad eum & illuminamini: hoc est, ad faciendum,
quærite dominum & corroboramini. *Quærite*, inquit,
faciem eius semper. Quæ est facies domini, nisi præsentia
dei? Sicut facies venti, & facies ignis: dictum est enim,
Psal.82. Sicut stipulam ante faciem venti, & sicut fluit cæra à fa
cie ignis. Et multa talia ponit scriptura, nihil aliud quã
earum rerum præsentiam volens intelligi quarum no-
Psal.72. minat faciem. Sed quid est, Quærite faciem eius sem-
per? Scio quidem quia mihi adhærere deo bonum est:
sed si semper quæritur, quando inuenitur? An semper
dixit in tota vita ista qua hic viuitur, ex quo nos id fa-
cere debere cognouimus, quando & inuentus quęren-
I dus est? Iam quippe illum inuenit fides, sed adhuc eum
quærit spes. Charitas autem, & inuenit eum per fidem,
& eũ quærit habere per speciem. Vbi tunc sic inuenie-
tur vt sufficiat nobis, & vlterius nõ quæratur: nisi enim
Esa.55. eum in ista vita inueniret fides, non diceretur, Quærite
dominum, & cum inueneritis eum, derelinquat impius
vias suas, & vir iniquus cogitationes suas: itẽ si fide in-
Roma.8. uentus non adhuc esset, perquirendus nõ diceretur: Si
enim quod non videmus, speramus, per patientiam ex-
1.Ioan.3. pectamus. Et quod Ioannes ait, Scimus, quia cum appa-
ruerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti
est. An forte etiam cum facie ad faciem viderimus eũ
sicuti est, adhuc perquirendus erit? Est sine fine quæren-
dus, quia sine fine amandus. Dicimus etiam præsenti a-
licui, non te quæro: id est, non te diligo. Ac per hoc qui
diligitur etiam præsens quæritur, dum charitate perpe
tua ne fiat absens optatur. Proinde quem quisque dili-
git, etiam cum eum videt sine fastidio semper vult esse
præsentem, hoc est, semper quærit eum esse pręsentem.
Et nimirum hoc est, Quærite faciem eius semper, vt
nõ huic inquisitioni qua significatur amor, finem præ-
stet inuentio, sed amore crescẽte inquisitio crescat in-
uenti. Iam deinceps temperat se laudator iste ardens,
& ad capacia verba descendit, infirmum amorem at- K
que lactentem temporalibus dei mirabilibus nutriens:
Mementote, inquit, *mirabilium eius quæ fecit, prodigia eius & iu-* 1.Para.16.
dicia oris eius. Qui locus similis videtur illi loco, vbi ad
Moysen quærentem quis esset cum dixisset, Ego sum Exod.3.
qui sum, & dices filiis Israël, Qui est misit me ad vos,
quod ex aliquantulacunque particula rara pura mens
capit: deinceps nomen suum commemorans, erga ho-
mines gratiam suam misericorditer temperauit dicẽs,
Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob,
hoc mihi nomen est in ęternum: vbi intelligi voluit &
illos, quorum se deum dixit viuere secum in æternum,
& hoc dixit, quod capi etiam à paruulis posset, vt ego
sum qui sum, illi pro captu intelligerent, qui grandibus
viribus charitatis nossent quærere faciem eius semper.
Si ergo quod est ipse multum est ad vos vel videre vel
quærere, mementote mirabilium eius quæ fecit, prodi-
gia eius & iudicia oris eius: & quibus dicitur? *Semen
Abraham serui eius, filij Iacob electi eius.* Vos semen Abra-
ham, vos filij Iacob mementote mirabilium eius quæ
fecit, prodigia eius & iudicia oris eius. Ne quis autem L
vni genti hoc tribueret Israëlitarum secundum carnẽ,
& non intelligeret magis esse semẽ Abrahæ filios pro-
missionis quàm filios carnis, quibus Apostolus dicit cũ
gentibus loqueretur, Vos ergo Abrahæ semen estis, se- Gala.3.
cundum promissionem hæredes: sequitur & dicit, *Ip-
se dominus deus noster, in omni terra iudicia eius.* Hoc dicitur
per Esaiam ad Hierusalem liberam matrem nostram,
Et qui eruit te, ipse dominus deus tuus, deus vniuersæ Esaia.54.
terræ vocabitur. An Iudæorum deus tantum? Absit. Ip- Roma.3.
se est dominus deus noster, in omni terra iudicia eius,
quia in omni terra Ecclesia eius, vbi prædicantur iudi-
cia eius. Quid ergo ait in alio Psalmo? Qui annunciat Psal.147.
verbum suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israël. Non
fecit sic omni genti, & iudicia sua nõ manifestauit eis.
Ideo dictum est, quia ad vnam gentem voluit intelli-
gi pertinentem ecclesiam ad semen Abrahæ, quæ vo-
cata est quidem ex omnibus gentibus: & sic in ea di-
cuntur omnes gentes, vt vna sit gens in adoptionem
vocata. Extra istam nulli genti manifestauit iudicia
sua: quoniam qui ea non crediderunt, etiam si annun-
ciata sunt, manifestata eis vtique non sunt, quia nisi
credant non intelligent. *Memor fuit in seculum testamenti* Esaia.7.
sui. Alij codices habent, in æternum, quod ex ambi- M
guo Græco factum est. Sed si in hoc seculo intelligen-
dum est, non in æternum, quod modo exponens, cu-
ius testamenti memor fuerat, adiungit & dicit, *Verbi
quod mandauit in mille generationes.* Quod adhuc cum ali-
quo fine potest intelligi: sed deinde dicit, *Quod di-
sposuit ad Abraham, & iuramenti sui ad Isaac. Et statuit illud
Iacob in præceptum, & Israël in testamentum æternum.* Vbi 1.Para.16.
nullus est ambiguitatis locus. αἰώνιον quippe habet
Græcus, quod nusquam nostri nisi æternum interpre-
tati sunt: vix autem aliqui alicubi αἰώνιον æternale di-
xerunt, nisi forte quia αἰῶνα familiarius interpretatur
seculum, αἰώνιον non æternum, sed seculare interpre-
tari velint, quod neminem ausum fuisse commemini,
Si autem hoc loco testamentum vetus intelligendum
est propter terram Chanaan: sic enim sermo contexi-
tur, & statuit illud ipsi Iacob in præceptum, & ipsi Is-
raël in testamentum æternum: dicens, Tibi dabo ter-
ram Chanaan funiculum hæreditatis vestræ. Quomo-
do intelligendum est æternum, cum terrena illa hære-
ditas æterna esse non possit? Et ideo vetus testamen-
tum vocatur, quia per nouum aboletur. Mille vero ge-
nerationes

A nerationes nec æternum videntur aliquid significare, qua vtique finem habent: & ad ipsa temporalia nimis multæ sunt, quamlibet etiam paucis annis generatio determinetur, quam Græci γενεὰν dicunt, quam minimam quidam quindecim annis terminauerunt, ex qua homo incipit posse generare. Quæ sunt istæ mille generationes? Non solum à tempore Abraham quando ei facta est ista promissio, vsque ad tempus noui testamenti, sed ab ipso Adam vsque ad terminum seculi. Quis enim audeat dicere quindecim annorum milibus hoc seculum extendi? Proinde mihi videtur non hic vetus testamentum intelligendum, quod nouo esset tollendum. *Hiere.31.* Dicitur per prophetam, Ecce dies veniunt dicit dominus, & confirmabo domum Iacob in testamentum nouum, non secundum testamētum quod constitui patribus eorum, cum eduxissem eos de terra Aegypti, sed testamētum fidei, quod laudat Apostolus *Hebr.8.* cum Abraham nobis proponit imitandum, & de legis operibus gloriantes inde conuincit, quòd Abraham etiam ante circuncisionem credidit deo, & reputatū est illi ad iustitiam. Denique cum dixisset, Memor fuit in seculum testamenti sui, quod in æternum intelligere B debemus, testamenti scilicet iustificationis & hæredi- *Gala.3.* tatis æternę, quā fidei promisit deus, Verbi, inquit, quod mandauit in mille generationes. Quid est mandauit? Quid enim ait, Tibi dabo terram Chanaan: non mandatum est, sed promissum. Mandatū est autem quod facere debemus, promissum quod accipere. Mandatū er- *Roma.1.* go fides est, vt iustus ex fide viuat, & huic fidei hæreditas æterna promittitur. Mille ergo generationes propter numeri perfectionem pro omnibus intelligendæ sunt, id est, quamdiu generatio generationes sequendo succedit, tamdiu mandatū est viuendum ex fide. Quod obseruat populus dei, filij promissionis nascēdo veniētes, & moriēdo abeūtes, donec omnis generatio finiatur, quod millenario numerò significatum est, quia per denarij numeri solidum quadratū decem decies, & hoc decies vsq; ad mille peruenit. Quod disposuit, inquit, ad Abraham & iuramēti sui ad Isaac, & statuit illud Iacob, id est, ipsi Iacob in præceptū. Ipsi sunt tres patriarchæ, quorū specialiter se dicit deum, quos & dominus *Matth.8.* nominat in testamento nouo: vbi dicit, Multi ab Oriē- C te & occidente venient, & recumbent cū Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorū. Ista est hæreditas æterna: nam & hic vbi ait, Statuit illud Iacob in præceptū: manifestauit pręceptū esse fidei. Non enim promissum appellaret præceptū. Si enim opus est in præcepto, mer- *Ioan.6.* ces in promisso, Hoc est opus dei dominus ait, vt credatis in eum quem ille misit. Hoc est ergo verbū quod mandauit, Memor erit in æternum testamenti sui: hoc est verbum fidei quod prædicamus, Statuit illud ipsi Iacob in præceptum, & ipsi Israël in testamentum æternum, id est, quod ex ipso verbo & præcepto impleto daturus esset aliquid æternum. *Dicens tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis vestræ.* Quomodo ergo est *Exod.3.* hoc in æternum, nisi aliquid æternum significet? Ipsa enim dicta est terra promissionis, terra fluens lac & mel, *Psal.33.* Quod totum significat gratiam, in qua gustatur quàm *1.Thes.2.* suauis est dominus, ad quam nō omnes homines pertinent. Non enim omnium est fides: ideo addidit, Funiculum hæreditatis vestræ. Vnde in alio psalmo, semen Abrahæ quod est Christus intelligitur loqui, vbi *Psal.15.* dicit, Funes ceciderunt mihi in præclaris, etenim hæreditas mea præclara est mihi. Cur autem dicta sit terra Chanaan, interpretatio huius nominis aperit, Chanaan

quippe interpretatur humilis. Quòd si ad illam refera- D tur sententiam sancti Noë, qua eundem Chanaan dixit *Gene.9.* futurum seruum fratrum suorum, hinc est etiam seruilis timor. Seruus autem non manet in domo in æternum, *Ioan.8.* filius autem manet in æternum. Ideo excluso Chananæo, datur terra promissionis semini Abrahæ. Cōsum- *1.Ioan.4.* mata enim charitas foras mittit timorem, vt filius maneat in domo in æternum. Vnde dictum, & ipsi Israël in testamentum æternum. Deinceps exequitur historiā in libro sanctorum veritate notissimam. *Cum essent numero breui, paucissimi, & incolæ in ea.* Id est, in terra Chanaā: quando ibi patres habitauerunt Abraham, Isaac & Iacob, antequam eam acciperent hæreditatem, in semine suo paucissimi erant, & incolæ in ea. Nonnulli autem codices habent, non paucissimi & incolæ, sed paucissimos & incolas. Vbi apparet eos qui ista ita interpretati sunt, Græcam fuisse locutionem secutos, quæ trāsferri non potest in Latinum, nisi cum ea absurditate, quæ ferri omnino non possit. Si enim totam ipsam locutionem transferre conemur, dicturi sumus in ea esse illos numero breui, paucissimos & incolas in ea Quod autem ait Græcus in ea esse illos, hoc est Latine cum es- E sent, quod verbum non potest casus accusatiuus sequi, sed nominatiuus. Quis enim dicat, cum essent paucissimos? sed, cum essent paucissimi. Cum ergo essent numero breues, vel numero breui, paucissimi & incolę in ea. *Transierunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum.* Repetitio est eius quod dixerat de gente in gentem. *Non dimisit homini nocere eis.* Id est, non permisit. Græca autem locutio est, nocere illos, Latina vero nocere illis. Et corripuit pro eis reges. *Nolite, inquit, tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari.* Verba dixit dei corripientis vel arguentis reges ne læderent sanctos patres, cum essent numero breues, & paucissimi, atque incolæ in terra Chanaan. Quæ verba licet in libris eius historiæ non legantur, tamen intelligenda sunt vel latenter dicta, sicut deus in hominum cordibus loquitur occultis & veracibus visis, vel etiam per angelum expressa. Nam & rex Gerararum, & rex Aegyptiorum diuinitus admoniti sunt ne nocerent Abrahæ, & rex alius ne noceret Isaac, & alij ne nocerent Ia- *Gene.12.* cob, cum essent paucissimi & incolæ, antequam ad in- *& 26.* colendam Aegyptū cum filiis suis trāsiret Iacob, quod *Gene.31.* intelligitur in eo commemoratum quod ait, Transie- F runt de gente in gentem, de regno in populum alterū. Sed quia occurrebat quærere, antequam transirēt & in Aegypto multiplicarentur, quomodo numero breues, paucissimi, & incolæ in aliena terra perdurare potuerunt, secutus adiunxit. Nō permisit homini nocere eis, & corripuit pro eis reges, Nolite tāgere Christos meos & in prophetis meis nolite malignari. Potest autē merito mouere quomodo fuerint Christi appellati antequā esset vnctio, ex qua hoc nomē impositum est regibus. Quod à Saule cœpit, cui Dauid successit in regno, *1.Reg.10.* atq; inde cæteri & reges Iudæ & reges Israël continuatione sacratæ cōsuetudinis vngebantur, in qua vnctione figurabatur vnus verus Christus, cui dictū est, Vnxit te deus deus tuus oleo exultationis præ participibus *Psal.44.* tuis. Vnde ergo illi iam tunc Christi appellabantur? Nā prophetas eos fuisse legimus. De Abraham vtiq; quod *Gene.20.* de illo manifeste dictum est, hoc & de illis intelligendum est. An ideo Christi, quia etiam si latenter, iam tamen Christiani? Quamuis enim caro Christi ex illis, tamen Christus ante illos: quod & Iudęis respōdit dicēs, Antequam Abraham fieret ego sum. Quomodo ergo *Ioan.8.*

G hunc illi ignorarent, aut in eum non crederent, cum propterea prophetæ dicerentur, quia licet occultius, tamen dominum prænūciabant? Vnde aperte ipse dicit, Abraham concupiuit videre diem meum, & vidit & gauisus est. Non enim quisquam præter istam fidē quæ est in Christo Iesu, siue ante eius incarnationē, siue postea reconciliatus est deo, cum sit ab Apostolo veracissime definitum, Vnus enim deus, & vnus mediator dei & hominum, homo Christus Iesus. Deinde iam narrare incipit quomodo factum sit vt transirent de gente in gentem, & de regno in populum alterū. Et vocauit, inquit, famē super terram, & omne firmamētum panis contriuit. *Misit ante eos virum, in seruum venundatus est Ioseph.* Per hoc factum est vt transirēt de gente in gentem, de regno in populum alterum. Sed non sunt negligenter prætereundæ scripturarum sanctarum locutiones. Vocauit, inquit, famem super terrā, quasi fames aliqua persona sit, vel aliquod animatum corpus, vel aliquis spiritus qui obedire possit vocāti, cum sit fames ex inedia contracta pernicies, atque ita sit in eis qui eā patiuntur, vt aliquis morbus. Sicut enim morbus vt esse desinat, fit

1.Timo.2. Gene.41.

H plerunque per medicamentū, sic & fames sanatur quodammodo per alimentum. Quid est ergo, vocauit famē? An forte ista mala quę patiuntur homines, habēt quosdam præpositos suos angelos malos? Nam & in alio psalmo dicit immissione per angelos malos deum homines afflixisse, non vtiq; errante iudicio. Et hoc est forte vocauit famem: id est, angelum præpositum famis, & eius rei nomine cuius est præpositus appellatur. Ex qua opinione Romani veteres quosdam deos tales consecrarunt, sicut deam Febrem, deūq; Pallorē. An quod est credibilius, vocauit famem intelligendum est, dixit vt fames esset, vt hoc sit vocare quod est appellare, hoc appellare quod dicere, hoc dicere quod iubere? Nā ille vocauit famem qui vocat ea quæ non sunt tanquā sint. Nec ibi Apostolus dixit, Qui vocat ea quæ non sunt vt sint, sed tanquam sint. Apud deum quippe iam factum est, quod eius dispositione futurū est, quia de illo alibi dicitur, Qui fecit quæ futura sunt. Et hic quando fames facta est, tunc dicta est vocata, id est, vt adesset quæ iam fuerat in eius occulta gubernatione disposita. Denique quomodo vocauerit famē, statim exposuit dicens, Omne firmamentum panis contriuit. Et hæc insistata locutio est: contriuit enim dixit, pro eo quod est cōsumpsit. Misit ante eos virum, Quem virum? Ioseph. Quomodo misit? In seruum venundatus est Ioseph. Nempe quādo factum est, peccatum erat fratrum, & tamen deus misit Ioseph in Aegyptū. Intuēda est ergo res magna & pernecessaria, quomodo deus bene vtatur malis operibus hominū, sicut illi contrà male vtuntur bonis operibus dei. Contexit deinde narrationem cōmemorans quæ pertulerit Ioseph in humilitate sua, & quomodo fuerit sublimatus. *Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransijt animam eius, donec veniret verbum eius.* Compedes quidem accepisse Ioseph non legimus, sed factum esse minime dubitandum est. Aliqua enim prætermitti potuerunt in illa historia, quæ tamen spiritum sanctū non laterent qui in his loquitur Psalmis. Ferrum autē quod dicit pertransisse animam eius, tribulationem duram necessitatis accipimus: non enim corpus, sed animam dixit. Talis enim locutio est quædam in euangelio, vbi Symeon dixit ad Mariam, Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur, & tuam ipsius animam pertransiet gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogi-

Roma.4. Esaia.42. Gene.39. Ibidem. Luca.2.

K tationes. Passio quippe domini quę multis ruina fuit, & in qua multorum cordium occulta patuerunt, quoniā expressum est quid de domino sentiebāt, & ipsam eius matrem grauiter carnali orbitate percussam sine dubio contristauit. In illa vero tribulatione fuit Ioseph, donec veniret verbum eius, quo fuerat interpretatus veraciter somnia, vnde cōmendatus est regi, vt etiam illi de somniis eius futura prædiceret. Sed quoniā dixit, donec veniret verbum eius, ne omnino eius sic intelligeremus, vt quisquam rem tantam homini tribuendam putaret, continuo subiecit, *Eloquium domini inflammauit eum.* Vel quod magis de Græco expressum est, alij codices habent, Eloquiū domini igniuit eum: vt etiam ipse inter eos cōputaretur quibus dictus est, Laudamini in nomine sancto eius. Eloquium domini igniuit eum. Merito spiritus sanctus quando à domino missus est, visæ sunt illis linguæ diuisæ velut ignis. Et Apostolus dicit, spiritu feruentes. A quo igne discedent, de quibus dicitur, Refrigescet charitas multorum. Denique sequitur, *Misit rex & soluit eū, princeps populorū & dimisit eū.* Ipse est rex qui & princeps populorū soluit cōpeditū, dimisit inclusum. *Constituit eum dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ. Vt erudiret principes eius sicut semetipsum, & senes eius prudentiam doceret.* Græcus habet, *Et seniores eius sapientiam doceret.*

Gene.40. Acto.2. Roma.12. Matth.24. Gene.41.

L Quod omnimodo ad verbum ita dici posset, erudiret principes eius sicut semetipsum, & seniores eius sapientes faceret: πρεσβυτέρους enim habet, quos dicere solem* seniores, non γέροντας, id est, senes: σοφίσαι autem quod vno verbo Latine dici non potest, à sapientia dictū est, quæ σοφία Græce dicitur, non à prudentia quæ φρόνησις appellatur. Neque hoc tamen legimus in illa sublimitate Ioseph, sicut nec compedes in eius humilitate. Sed vnde fieri posset, vt vir tantus vnius veri dei cultor, in Aegypto alendis tantūmodo corporibus, & rebus tantum corporalibus gubernādis esset intentus, & quo eos meliores redderet, curam non gereret animorum? Sed ea conscripta sunt in illa historia, quę secundum intentionem scribentis, in quo erat spiritus sanctus, rebus futuris in illa narratione significandis sufficere iudicata sunt. *Et intrauit Israel in Aegyptum, & Iacob accola fuit in terra Cham.* Quod est Israel, hoc est Iacob: & quod est Aegyptus, hoc est terra Cham. Hinc enim apertissime demō-

M strauit est de semine Cham filij Noë, cuius primitiuus fuit Chanaan, exortam fuisse etiam gentem Aegyptiorū. Proinde in quibus codicibus hoc loco legitur Chanaan, emendandum est. Melius autem interpretatum est, accola fuit, quàm sicut alij codices habent, inhabitauit, quod tantundem esset si & incola diceretur. Nihil enim aliud significat. Nam idipsum est verbum in Græco isto loco, quod est & superius vbi dictū est, paucissimi & incolæ in ea. Incolatus porrò vel accolatus, non indigenam sed aduenā ostendit. Ecce quomodo transierunt de gente in gentem, de regno in populum alterum. Quod breuiter propositū fuerat, breuiter narrando explicatum est. Sed de quo regno transierunt in populum alterum, merito quæri potest. Nondum enim regnabant in terra Chanaan, quia nondum ibi fuerat regnum constitutū populi Israel. Quomodo ergo potest intelligi, nisi forte secundum anticipationem, quia ibi regnum futurum erat seminis eorū? Deinceps narrantur quæ in Aegypto gesta sunt: *Et auxit, inquit, populum suum vehementer, & firmauit eum super inimicos eius.* Etiam hoc totum breuiter propositum est, vt quemadmodum factum sit, deinceps narretur. Non enim tunc firmatus est popul* dei super Aegyptios inimicos suos, quando

Gene.26. Gene.10.

A quando eorum masculini fœtus necabantur, vel quando in faciendis lateribus conterebantur, sed quando in manu potenti per signa & portenta domini dei sui metuendi & honorandi facta sunt, donec duri regis contentio vinceretur, & mare rubrum persecutorem cum exercitu eius obrueret. Quòd ergo breuiter positum est, Firmauit populum suum super inimicos eius, velut quæreremus quomodo factum sit, incipit dicere, donec etiam id narrando determinet. *Et conuertit cor eorum vt odirent populum eius, & dolum facerent in seruos eius.* Nunquid nam intelligẽdum est vel credendum, quòd deus cor hominis ad facienda peccata conuertat? An peccatum non est, vel paruum peccatum est odisse populum dei, & dolum facere in seruos eius? Quis hoc dixerit? Nunquid ergo istorum tam grauium peccatorum author est deus, qui nullius vel leuissimi peccati author credendus est? Quis sapiens, & intelliget hæc? Nam ipsa est illa mirabilis dei bonitas, qua bene vtitur etiam malis, vel angelis, vel hominibus. Cum enim ipsi vitio suo mali sint, ille de malo eorum bene facit. Non enim antequam odissent populum eius boni erant, sed maligni & impij tales erant, qui facile incolis suis fœlicibus inuiderent. B In eo ergo quòd populum suum multiplicauit, hoc beneficio suo malos ad inuidendum conuertit. Inuidia est enim odium fœlicitatis alienæ. Sic ergo conuertit cor eorum, vt per inuidentiam odissent populum eius, & dolum facerent in seruos eius. Non itaque cor illorum malum faciendo, sed populo suo benefaciendo, cor illorum sponte malum conuertit ad odium. Non enim rectum cor peruertit, sed sponte peruersum ad odium populi vbi eo malo bene vteretur conuertit. Non enim illos malos faciendo, sed istis bona quibus mali facillime possent inuidere largiendo, Quo illorum odio & ad exercitationem populi sui, & ad gloriam nominis sui, quæ nobis est vtilis, quomodo sit vsus, consequentia docent, quæ in eius laude commemorantur cum cantatur halleluia.

Exod. 3. *Misit Moysen seruum suum, & Aaron quem elegit ipsum.* Sufficeret quem elegit, sed nihil in eo quærendum est quod additum est ipsum. Locutio scripturarum est, sicuti est, In qua habitabunt in ea, qua locutione diuinæ paginæ plenæ sunt. *Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham.* Non ita debemus accipere verba signorum & prodigiorum, C quasi verba quibus verbis fierent signa & prodigia, id est, quæ dicerent vt fierent signa & prodigia. Multa enim sine verbis facta sunt, Exod. 8. vel virga manu extenta, vel fauilla in cœlum missa. Sed quia illa ipsa quæ facta sunt, non erant alicuius significationis inania, sicut & verba quæ loquimur, ideo & ipsa dicta sunt verba, non vocum & sonorum, sed signorum & prodigiorum. Posuit in eis, id est, fecit per Exod. 10. eos. *Misit tenebras & obscurauit.* Scriptum est & hoc inter plagas quibus & Aegyptij percussi sunt: quod autem sequitur, in diuersis codicibus varie legitur. Alij nanque habent, *Exacerbauerunt sermones eius.* Alij vero, *Non exacerbauerunt sermones eius.* Sed quod prius dixi, in pluribus inuenimus. Vbi autem addita est negatiua particula, vix duos codices potuimus reperire. Sed ne forte mendositas propter sensum faciliorem abundauerit: quid enim facilius intelligitur quàm id quod dictum est, Exacerbauerunt sermones eius? Vtique contumacibus suis contradictionibus conati sumus secundum aliquam rectam sententiam etiam illud exponere: & hoc interim occurrit, Non exacerbauerunt sermones eius, id est, in Moysen & Aaron, quia eos etiam durissimos patientissime pertulerunt, donec omnia quę deus D in eis facere disposuerat, ex ordine complerentur. Exo. 6. & 8. Psal. 77. *Conuertit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum. Et dedit terram eorum ranas, in penetralibus regum ipsorum.* Tanquam diceret, terram eorum conuertit in ranas. Tanta enim ranarum fuerat multitudo, vt hoc per ὑπερβολὴν conuenienter diceretur. *Dixit & venit cynomyia & cyniphes in omnibus finibus eorum.* Exod. 8. Psal. 77. Si quæritur quando dixerit, in verbo eius erat antequam fieret, Et sine tempore ibi erat & quo tempore fieret, quanquam & per angelos & per seruos suos Moysen & Aaron etiam tunc quodammodo dixit vt fieret quando fuerat faciendum. *Posuit pluuias eorum in grandinem.* Exod. 9. Psal. 77. Similis locutio illi est vbi ait, Dedit terram eorum ranas, nisi quòd ibi non vtique in ranas tota terra conuersa est, pluuia verò in grandinem etiam tota potuit. *Ignem comburentem in terra ipsorum.* Subauditur posuit, *Et percussit vineas eorum & ficulneas eorum, & contriuit omne lignum finium eorum.* Hoc vi grandinis & fulminibus factum est, vnde & ignem dixit comburentem. *Dixit & venit locusta & bruchus, cuius non erat numerus.* Vna plaga & locustæ & bruchi, Exod. 10. quoniam altera est parens, & alter est fœtus. E *Et comedit omne fœnum in terra eorum, & comedit omnem fructum terræ eorum.* Et fœnum fructus est, sicut loqui scriptura consueuit, quæ fœnum appellat etiam segetes frugum. Sed vt duo diceret, duobus fortasse quæ dixerat numero voluit consonare, id est, locustæ & brucho. Hoc autem totum pertinet ad elocutionis varietatem medentem fastidio, non ad diuersitatem sententiarum. *Et percussit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum.* Exod. 12. Hæc plaga nouissima est, excepta morte in mari rubro, primitias vero laborum, propter primogenita pecorum dictum arbitror. Psal. 77. Quæ plagæ cum sint decem, nec omnes commemoratæ sunt, nec eodem ordine quo ibi factæ sunt leguntur. Libera enim est laudatio à lege narrantis & texentis historiam. Cuius laudationis author & dictor cum sit per Prophetam spiritussanctus, eadem vtique authoritate qua per eum egit hominem qui illam scripsit historiam, & commemorat aliquid factum quod ibi non legitur, & quod ibi legitur præterit. Adiungit autem etiam hoc laudibus Exod. 12. dei, quod argento & auro ditatos Israëlitas eduxit de F Aegypto, quia & ipsi tales erant qui nondum possent 3. sen. di. 37 ca. Quartum. Et. 14. di. 5. Dixit dominus. Et 37. dist. c. Legimus. §. Econtra. contemnere laborum suorum licet temporalem, tamẽ debitam iustàmque mercedem. Nec in eo quòd Aegyptios deceperunt, à quibus sibi vt commodaretur aurũ argentúmque petiuerunt, putandus est deus huiusmodi dolos eis qui sursum cor habent vel iubere, vel si fecerint approbare. Magis enim per illa dei verba vtique ab illo qui cor eorum videbat, & cupiditates examinabat, permissi sunt facere ista quàm iussi: non tamen sine aliquo profectu animæ carnalis, quod & his fecerũt qui talia iure passi sunt, & quanuis per dolum ab iniquis hominibus, tamen quod sibi reddi debuit abstulerunt. Sicut enim Aegyptiorum iniquitate, sic istorum infirmitate ad id quod opus erat illis factis figurandum & prænunciandum diuine vsus est deus. *Et eduxit eos in argento & auro.* Et ista locutio scripturarum est. Pro eo quippe dictum est, in argento & auro: ac si diceretur, cum argento & auro. *Et non erat in tribubus eorum infirmus.* Sed corpore, non animo. Etiam hoc magnum dei beneficium fuit, vt illa necessitate migrandi nullus esset ægrotus. *Lætata est Aegyptus in profectione eorum, quia incubuit timor eorum super eos.* Exod. 12. Timor quippe Hebræorum super Aegyptios. Non enim timor eorum quo time-

G bant Hebræi,ſed quo timebantur. Dicet aliquis,Quomodo ergo nolebant eos dimittere Aegyptij? Quomodo tanquam redituros dimiſerunt? Quomodo tanquam redituris & reddituris aurum & argentum petẽtibus commodauerunt ſi læta a eſt Aegyptus in profectione eorum? Sed intelligendum eſt poſt illam vltimã Aegyptiorum mortem & tãtam ſtragem in mari rubro tam magni perſequentis exercitus, Aegyptios timuiſſe reſiduos, ne redirent Hebræi, & eorũ reliquias magna fœlicitate ac facilitate contererẽt. Tunc impletum eſt quod ſuperius cum dixiſſet, Et auxit populum ſuum vehementer: mox addidit, Et firmauit eum ſuper inimicos eius. Hanc enim ſententiam vno verſiculo propoſitam vt explicaret quomodo id factum ſit, adiunxit cætera quæ in hac laude cladis narrauit, vſque ad iſtum locum vbi ait, Læta a eſt Aegyptus in profectione eorum, quia incubuit timor eorum ſuper eos, velut aſsignans quod propoſuerat, quia firmauit populum ſuum ſuper inimicos eius. Proinde iam dicit, quæ iter agenti-
Exod.13. bus in eremo beneficia diuina collata ſunt. *Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem vt luceret eis per noctem.*

H Tam ſunt hæc manifeſta, quàm nota. *Petierunt carnes, &*
Exod.16. *venit coturnix.* Non coturnices concupierunt, ſed carnes. Quia vero & coturnix caro eſt, & in ipſo Pſalmo non loquitur de amaricatione eorum, in quibus nõ eſt
1.Cor.10. beneplacitum deo, ſed de fide electorum, quod eſt verum ſemen Abrahæ, ipſi intelligendi ſunt petiſſe vt veniret vnde amaricantium murmura opprimerentur: e-
Exod.16. tiam in verſu quid ſequitur? *Et pane cœli ſaturauit eos.* Mãna quidem non nominauit, ſed nulli obſcurum eſt, qui
Exod.17. illas literas legit. *Dirupit petram & fluxerunt aquæ, abierunt in ſicco flumina.* Et hoc factũ tam cito intelligitur quàm legitur. His autem omnibus beneficiis ſuis, deus commendat in Abraham meritum fidei. Sequitur enim & dicit, *Quoniam memor fuit verbi ſancti ſui, quod habuit ad Abraham puerum ſuum. Et eduxit populum ſuum in exultatione, & electos ſuos in lætitia.* Quod ait populum ſuum, hoc repetiuit, electos ſuos: & quòd ait, in exultatione, hoc repetiuit, in lætitia. *Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum poſſederunt.* Quod ſunt regiones gentium, hoc ſunt labores populorum: & quod dictum eſt, dedit illis, hoc repetitum eſt, poſſederunt. Et tanquam quæreremus cui bono iſta data ſunt, ne hoc ipſum putare-
I tur ſummum bonum, quod iſta fœlicitas rerum temporalium populo dei data eſt, continuo eam ad aliud retulit, vbi ſummum bonum oportet inquiri. *Vt cuſtodiant,* inquit, *iuſtificationes eius, & legem eius requirant.* Vbi non ſolum intelligendum eſt dei ſeruos & electos filios promiſsionis, verum & germanũ ſemen Abrahæ, imitantes fidem Abrahæ, propterea iſta bona terrena ſumere à deo, vt non in eis luxu diffluant, ſiue peruerſa ſecuritate torpeſcant, ſed ideo habeant diuina miſericordia hæc omnia pręparata, in quibus quęrendis poſſent negotioſiſsimis laboribus occupari, vt ad hoc vacent vnde bonum æternum poſsit acquiri, hoc eſt, vt cuſtodiant iuſtificationes eius, & legem eius requirant. Denique quoniam ſemen Abrahę tales hic intelligi voluit, qui vere eſſent ſemen Abrahæ, quales vtique nec in illo populo defuerunt. Quod etiam Apoſtolus Paulus ſatis oſtendit, cùm dicit, Sed non in omnibus illis be-
1.Corin.10. neplacitum eſt deo. Si enim non in omnibus, profecto fuerunt ibi quidam in quibus beneplacitum eſt deo, ꝗ non in omnibus illis profecto ꝗ. Quia ergo tales Pſalmus iſte commendat, nihil hic dixit de iniquitatibus & irritationibus, & amaricatione eorum, in quibus nõ eſt beneplacitum deo. Sed quia & iniquis non ſola iu- K
ſtitia, verũetiam miſericordia dei omnipotẽtis & clementis apparuit, de illis ſequens loquitur Pſalmus cum laudibus dei. Et tamen vtrique in vno populo fuerunt, nec iſtos illi ſuarum iniquitatũ contagione polluerunt. Nouit enim dominus qui ſunt eius. Et ſi in hoc ſeculo non poteſt ab iniuſtis recedere, recedat ab iniuſtitia 2.Theſ.2.
omnis qui nominat nomen domini. Vt hoc ergo tanquam in corpore pſalmi huius velut latentem quodãmodo eius animam commendemus, hoc eſt, in verbis quaſi exterioribus interiorem intellectum, videtur mihi ammoueri ſemen Abrahæ, qui ſunt omnes filij promiſsionis pertinentes ad æternam hæreditatem teſtamenti æterni, vt tanquam ipſam hæreditatem ſibi eligant deum, & eum gratis colant, id eſt, propter ipſum, non propter aliquod emolumentũ mercedis extra ipſum, & hoc faciant laudantes, inuocantes, annunciantes, nec in ſuam, ſed in eius gloriam, per fidẽ bene operantes, ſpe gaudentes, charitate feruentes. Hoc totum ſonat his verſibus:

Repetitio expoſitorum.

CONFITEMINI *domino & inuocate nomen eius, annunciate in gentibus opera eius. Cantate ei &* L
pſallite ei, narrate omnia mirabilia eius. Laudamini in nomine ſancto eius. Lætetur cor quærentium dominum. Quærite dominum & confirmamini, quærite faciem eius ſemper. Deinde ad paruulorum corda nutrienda vt roborentur in fide, de Patriarchis proponuntur exempla & illorum fidei & promiſsionis dei, vt imitando & ſperando ſimus ſemen illorum, non de ſola gente Hebræorum, ſed quotquot iſtam gratiam ſuſcipiunt in omni terra. Quod totum his verſibus continetur: *Mementote mirabilia eius quæ fecit, prodigia eius & iudicia oris eius. Semen Abraham ſerui eius, filij Iacob electi eius. Ipſe eſt dominus deus noſter, in vniuerſa terra iudicia eius. Memor fuit in ſeculum teſtamenti ſui, verbi quod mandauit in mille generationes. Quod diſpoſuit ad Abraham, & iuramenti ſui ad Iſaac. Statuit illud ipſi Iacob in præceptum: & ipſi Iſraël in teſtamentum æternum. Dicens tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis veſtræ.* Quæ omnia pro modulo meo, quemadmodum accipienda eſſent, expoſui. Hic occurrebat animo paruulæ fidei. Si ergo deus gratis eſt colendus, & teſtamenti æterni hæreditas ipſe à ſeipſo requirendus, mortalem iſtam vitam cur præſtat quærentibus eum, & tempo- M
rales neceſsitates? An & ipſas ſuæ miſericordiæ multiplicatione non deſerit? Nam intente audite quid præſtiterit patribus noſtris, vel in quibus fidei exempla conſtituit, vel qui ex illorum carne propagati etiam fidem imitati ſunt. *Cum eſſent ipſi numero breui, pauciſsimi & incolæ in ea.* Id eſt, in terra Chanaan. *Et pertranſierunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum. Non reliquit hominem nocere eis & arguit pro eis reges. Nolite tangere Chriſtos meos, & in prophetis meis nolite malignari.* Si autem quæritis, quomodo tranſierunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum, audite: *Vocauit famem ſuper terram, & omne firmamentum panis contriuit. Miſit ante eos virum, in ſeruum venundatus eſt Ioſeph. Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertranſiit animam eius, donec veniret verbum eius. Eloquium domini igniuit eum, miſit rex & ſoluit eum, princeps populorum & dimiſit eum. Conſtituit eum dominum domus ſuæ, principem omnis poſſeſsionis ſuæ. Vt erudiret principes eius ſicut ſemetipſum, & ſeniores eius prudentiam doceret. Et intrauit Iſrael in Aegyptum, & Iacob accola fuit in terra Cham.* Ecce quomodo pertranſ-

ierunt

A ierunt de gente in gentem, & de regno in populum alterum. *Et auxit populum suum vehementer, & firmauit eum super inimicos eius.* Si autem scire vultis quomodo eum firmauit super inimicos eius: audite. *Conuertit cor eorum vt odirent populum eius, & dolum facerent in seruos eius. Misit Moysen seruum Aaron quem elegit ipsum. Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham. Misit tenebras & obscurauit eos, & exacerbauerunt sermones eius. Conuertit aquas eorum in sanguinem, & occidit pisces eorum. Dedit terram eorum ranas, in penetralibus regum ipsorum. Dixit & venit cynomyia & cyniphes, in omnibus finibus eorum. Posuit pluuias eorum grandinem, ignem comburentem in terra ipsorum. Et percußit vineas eorum & ficulneas eorum, & contriuit omne lignum finium eorum. Dixit & venit locusta & bruchus, cuius non erat numerus. Et comedit omne fœnum in terra eorum, & comedit omnem fructum terræ eorum. Et percußit omne primogenitum in terra eorum, primitias omnis laboris eorum. Et eduxit eos in argento & auro, & non erat in tribubus eorum infirmus. Lætata est Aegyptus in profectione eorum, quia incubuit timor eorum super eos.* Ecce quomo-
B do populum suum firmauit super inimicos eius. Cum autem inimicis eorum ista mala iustitia eius infixerit, quæ ipsis largita sit etiam temporalia misericordia eius, accipite: *Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem vt luceret eis per noctem. Petierunt carnes & venit coturnix, & pane cœli saturauit eos. Dirupit petram & fluxerunt aquæ, abierunt in sicco flumina. Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum. Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia. Et dedit illis regiones gentium, & labores populorum possederunt.* Non vt propter ista eum colant, sed vt ea quoque ad bonum æternum referant atque conuertant: id est, vt custodiant iustificationes eius, & legem eius exquirant. Quæcunque igitur alia bona dat deus, referenda sunt ad gratuitum cultum eius: ipse autem cultus eius non est referendus ad alia bona quæ dat deus. Tunc enim erit gratuitus. Ad quod certamen prouocans hostis, ausus
Iob.1. est dicere deo, Nunquid Iob gratis colit deum? Porrò si in seruum venundatus est Ioseph, & humiliatus &
C exaltatus locum fecit ad temporalia bona populo dei vt firmaretur super inimicos eius: quanto magis Iesus
Matth.26. venundatus & humiliatus à fratribus suis secundum carnem & exaltatus in cœlis, locum facit ad æterna bona populo dei triumphanti de diabolo & angelis eius? Audi ergo semen Abrahæ, non de carne glorians, sed imitans fidem. Audite serui dei & electi dei promissionem habentes vitæ præsentis & futuræ. Si tentationes duræ sunt in hoc seculo Ioseph in carcere, Iesum in cruce cogitate. Si rerum temporalium prosperitas adiacet, non propter ipsam deo, sed ipsa vtimini propter deum. Nec eum existimetis propter vitæ huius necessaria coli à cultoribus suis, quæ donat & bla-
Matth.6. sphematoribus suis: sed quærite primùm regnum dei & iustitiam eius, & hæc omnia apponentur vobis.

In Psalmum centesimumquintum Enarratio.

PSALMVS centesimusquintus etiam ipse prænotatur. *Halleluia.* Et hoc dupliciter. Sed quidam dicunt vnum halleluia pertinere ad finem Psalmi superioris, alterum ad huius principiũ. Et hoc asserunt quòd omnes halleluiatici Psalmi habeant in fine halleluia, non omnes in capite. Vnde quicunque Psalmus non habet in fine halleluia, nec in capite volunt eum habere: quod autem in eius capite videtur esse, ad finem superioris pertinere. Sed nos D
quousque nobis aliquibus certis documẽtis id verum esse persuadeant, multorum cõsuetudinem sequimur, qui vbicunque legunt halleluia, eidem Psalmo attribuunt, in cuius hoc capite inueniunt. Paucissimi enim codices sunt, quod quidem in nullo Græcorum reperi, quos inspicere potui, qui habeant halleluia in fine, præter cẽtesimi & quinquagesimi Psalmi contextionẽ, post quem iam nullus est qui ad eũdem canonem pertinet. Sed neque hoc posset præscribere cõsuetudini, etiam si omnes codices id haberẽt. Fieri enim potuit, vt aliqua ratione laudationis dei totus Psalmorum liber, qui libris quinque constare perhibetur, nã vbi scriptum est, Fiat fiat, ibi fines librorum esse dicunt, post omnia quæ cantata sunt, vltimo halleluia clauderetur: nec propter finem centesimi & quinquagesimi Psalmi necesse esse video vt omnes halleluiatici Psalmi in fine habeant halleluia. Cum enim in capite Psalmi geminatur halleluia, cur dominus aliquando semel, aliquando bis dicat amen, & quomodo eo modo E
non possit aliquando semel, aliquando bis halleluia dici, nescio, præsertim quia post numeri notam qua Psalmus inscribitur quotus sit, velut iste centesimusquintus, vtrunque halleluia positum est. Debuit autem vnum poni ante ipsum numerum, si ad finem pertiner superioris: & post numerum Psalmi scribi alterum halleluia, quod ad Psalmum ipsius numeri pertinet. Sed fortasse & in hoc loco imperita præualuit consuetudo, & aliquid afferri potest quod adhuc ignoramus, vnde nos magis docere debeat iudiciũ veritatis, quàm præiudicium consuetudinis. Nunc tamen antequam hoc perdiscamus, vbicunque post numerum Psalmi, siue semel, siue bis conscriptum inuenimus halleluia, secundum celeberrimam Ecclesiæ consuetudinem ei Psalmo tribuimus, qui eodem numero prænotatur, confitentes nos arcana omnium titulorum qui sunt in Psalmis, & ordines eorundem Psalmorum, & magna esse credere, & nondum sicut volumus penetrare potuisse. Video autem istos duos centesimumquartum &
centesimumquintum ita inter se coniunctos, vt in vno F
eorum qui præcedit commendetur populus dei in
electis eius, de quibus nulla querela sit, quos ego arbi- *1.Cor.10.*
tror ibi fuisse, in quibus beneplacitum est deo: in isto autem qui sequitur eos commemoratos, qui in eodẽ populo amaricauerunt, nec tamen etiam ipsis dei misericordiam defuisse. Dicuntur autem ista ex eorum persona qui veniam conuersi precantur, & exempla cõmemorantur illorum, in quos etiam peccatores diues apparuit misericordia dei. Incipit ergo etiam iste Psal-
mus sicut ille: *Confitemini domino.* Sed ibi sequitur, Et *Indub. 13.*
inuocate nomen eius: hic autem, *Quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.* Quapropter potest hic quidem intelligi etiam confessio peccatorum: nam & post paucos versus sequitur, Peccauimus cum patribus nostris, iniuste egimus, iniquitatem fecimus. Sed in eo quod dicit. Quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius, laus vtique dei est, atque in eius laude confessio: quanquam etiam cum sua quisque confitetur peccata, cum dei laude confiteri debet: nec aliter pia est confessio peccatorum, nisi non desperans, & poscens misericordiam dei. Habet ergo eius laudem, siue etiam in verbis cum eum bonum & misericordem dicit, siue in solo affectu, cum hoc credit. Nam & ille publicanus cuius sola illa verba commemorata sunt, Do-
mine propitius esto mihi peccatori: & si nõ dixit, Quo- *Luc.18.*
niam

G niam bonus & misericors es, vel aliquid huiusmodi: non tamen illud diceret, nisi hoc crederet, quoniam cum spe orauit, quę sine illa fide esse non posset. Potest ergo esse laus dei vera & pia, vbi non sit confessio peccatorum, quæ laus multo crebrius in scripturis confessio vocatur. Nulla est autem peccatorum confessio pia & vtilis, vbi non laudatur deus, siue corde, siue etiam ore atque sermone. Quòd autem habent aliqui codices, quoniam bonus: alij habēt, quoniam suauis: ita vnū verbum Græcū quod dicitur χρηστός diuersa interpretatio secuta est. Item quod dictum est, Quoniam in seculum misericordia eius. Græcus habet εἰς αἰῶνα, quod potest etiam in æternū interpretari. Proinde si illa misericordia hic intelligitur, qua nemo sine deo beatus esse potest, melius accipimus in æternum. Si autem illa est misericordia quæ miseris exhibetur, vt vel consolentur in miseria, vel ab illa etiam liberentur, melius in seculum, hoc est, vsque in finem seculi, in quo non deerunt miseri, quibus misericordia præbeatur, Nisi

4. sen. dist. 46. Sed quæritur. forte quis audeat dicere etiam in his qui damnabuntur cum diabolo & angelis eius, aliquam misericordiā dei minime defuturam, non quia ex illa damnatione li

H berētur, sed vt eis aliquatenus mitigetur, atque ita æternam posse intelligi dei misericordiam super illorum æternam miseriam. Sed tolerabiliorem quosdam excepturos damnationem in quorūdam comparatione legimus: alicuius vero mitigari eā cui est traditus pœnam, vel quibusdā interuallis habere aliquam pausam, quis audacter dixerit, quandoquidem vnam stillam di

Luca. 16. ues ille non meruit? Sed de hac tanta re diligentius ex ocio disserendum est, nunc quod ad istum Psalmum attinet, hactenus de illa dictum esse suffecerit. *Quis loquetur potentias domini?* Impletus cōsyderatione diuinorum operum, qui misericordiam eius exposcit, Quis, inquit, loquetur potentias domini? *Auditas faciat omnes laudes eius?* Subaudiendum est quod supra dictum est, vt etiā ista sententia ita sit plena, Quis auditas faciet omnes laudes eius? Id est, quisnam sufficiat auditas facere omnes laudes eius? Auditas faciet, dixit, id est, faciat vt audiantur, ostendens ita loquendas potētias domini & laudes eius, vt prædicentur audientibus. Sed quis potest omnes? An forte qua sequitur: *Beati qui custodiunt*

I *iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore.* eas dixit laudes eius, quæ intelliguntur opera eius in præceptis eius?

Philip. 2. Deus est enim, ait Apostolus, qui operatur in vobis. Et

Psal. 104. dictum est semini Abrahę, Cātate ei & psallite ei: quod intelleximus ita dictū, ac si diceretur, bona in eius laudem & dicite & facite: Quibus duobus verbis, id est, cātandi & psallendi conuenire duos sequentes versus, vt quod dictū est, Narrate omnia mirabilia eius: hoc sit, cantate ei: quod vero dictum est, Laudamini in nomine sancto eius: hoc sit, psallite illi. Huic quippe semini etiam ipse dominus dicit, Luceant opera vestra bona

Matt. 5. coram hominibus, vt videant bona facta vestra, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Hic ergo ipsa dei præcepta cōsyderans, quorum præceptorum opera laudes sunt eius qui operatur in suis, ait, Quis loquetur potentias domini, quoniam hæc ineffabilia opera eius? Quis auditas faciet omnes laudes eius? Id est, quis cū audierit faciet omnes laudes eius, quæ sunt opera præceptorum eius? Quia inquantū fiunt, etsi non omnia quæ audita sunt fiunt, ille laudandus est qui operatur in no

Philip. 2. bis & velle & operari pro bona voluntate. Ideo cum posset dicere, omnia mādata eius: vel, omnia opera mādatorum eius: maluit dicere, laudes eius: quia vt dictū est, inquantum fiunt ipse laudandus est. Quas tamē laudes, quisnam sufficit auditas facere? Id est, cum auditæ K fuerint, facere omnes quis est idoneus? Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore, vtique ex quo incipiunt & viuunt in tempore, Qui enim perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. *Matth. 10.* Potest autem videri eiusdem sententiæ repetitio, vt hoc sit facere iustitiam quod est custodire iudicium, vt etiā superiori versu subaudiatur in omni tempore, sicut in posteriori subauditur beati: Et redditis quæ subaudiūtur, ita dicatur, Beati qui custodiūt iudicium in omni tempore, beati qui faciunt iustitiam in omni tempore. Sed nisi aliquid interesset inter iudicium & iustitiam, non in alio Psalmo diceretur, Quousque iustitia con- *Psal. 93.* uertatur in iudicium. Amat quidem scriptura ista duo simul ponere, sicuti est, Iustitia & iudicium directio se- *Psal. 96.* dis eius: & illud, Et educet sicut lumen iustitiam tuam, *Psal. 36.* & iudicium tuum sicut meridiem, cum & illic eiusdem sententiæ repetitio videatur. Et fortasse propter vicinitatem significationis etiam alterum pro altero poni potest, vel iudicium pro iustitia, vel iustitia pro iudicio, tamen si proprie dicantur, aliquid interesse L non dubito, vt iudicium custodire dicatur qui recte iudicat, iustitiam vero facere qui recte agit. Nec absurde existimo intelligi secundum illud quod dictum est, Quousque iustitia conuertatur in iudicium: etiam hic *Psal. 93.* eos dictos beatos qui iudicium custodiunt in fide, iustitiam faciunt in opere. Veniet enim tempus vt iudicium quod modo custoditur in fide, etiam exerceatur in opere, cum iustitia cōuersa fuerit in iudicium: id est, cum acceperint iusti potestatem iudicandi eos recte, à quibus modo non recte iudicantur. Vnde alibi ipsum corpus Christi intelligitur dicere, Cum accepero tem- *Psal. 74.* pus, ego iustitias iudicabo. Quod verbum è verbo magis diceretur, æquitates iudicabo. Non autem dixit. Cum accepero tempus iustitiam faciam, quia in omni tempore facienda est, sicut etiam hic dixit, Qui faciunt iustitiam in omni tempore. Deinde quia deus iustificat, id est, iustos facit, sanando eos ab iniquitatibus suis: sequitur oratio: *Memento nostri domine in beneplacito populi tui.* Id est, vt in eis simus in quibus beneplacitum est tibi, quia non in omnibus illis beneplacitum est deo. *Visita nos in salutari tuo.* Ipse est e- M nim saluator in quo peccata dimittuntur & animæ sanantur, vt possint custodire indicium, & facere iustitiam. Quos cum beatos esse intelligerent qui hæc loquuntur, hoc sibi consequenter orando petunt. De isto salutari alibi dicitur. Vt cognoscamus in terra viam *Psal. 66.* tuam: & quasi quæreremus in qua terra? secutus est, in omnibus gentibus. Rursum quasi quæreremus, quam viam? secutus est, salutare tuum. De illo quippe dixit Symeon senex, Quoniam viderunt oculi mei salu- *Luca. 2.* tare tuum: qui etiam de seipso dixit, Ego sum via ve- *Ioan. 14.* ritas & vita. Visita ergo nos in salutari tuo, hoc est, in Christo tuo. *Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ.* Id est, ad hoc nos visita in salutari tuo, vt videamus in bonitate electorum tuorum, & lætemur in lætitia gentis tuæ. Quòd autem hic positum est, in bonitate: alij codices habent in suauitate: sicut illud, quoniam bonus: alij habent, quoniam suauis. Idipsum autem verbū in Græco est, quod & alibi legitur, Dominus dabit suauitatem, quam & *Psal. 84.* aliqui interpretati sunt bonitatem, aliqui benignitatem. Sed quid est, Visita nos, vt videamus in bonitate electorum tuorum, id est, in ea bonitate quam præstas electis

A electis tuis,nisi vt non remaneamus cæci:sicut illi? qui-
Ioan.9. bus dictum est,Nunc autem dicitis quia videmus,pec-
Psal.145. catum vestrum manet? Dominus enim illuminat cæ-
cos,non meritis eorum,sed in bonitate electorum suo-
Esa.41. rum:id est,quã exhibet vel donat electis suis:sicut, Sa-
Matth.6. lus vultus mei non à meipso,sed deus meus, Et panem
nostrum dicimus quotidianum , sed tamen addimus,
da nobis . Visita ergo nos in salutari tuo ad vidẽdum,
id est,vt videamus in bonitate electorum tuorũ:ad læ-
tandum,id est,vt lætemur in lætitia gentis tuæ . Vnam
gentem dei intelligere debemus vniuersum semen A-
brahæ,sed filios promissionis nõ carnis.Hi ergo quo-
rum vox est,optant eiusdem gentis habere lętitiam.Et
Psal.31. quæ huius gẽtis lętitia,nisi deus eius?cui dicitur,Exul-
Psal.4. tatio mea redime me:& cui dicitur , Signatum est su-
per nos lumen vultus tui domine, dedisti lætitiam in
cor nostrum , summo scilicet vero incommutabili &
beatifico bono,quod ipse deus est. *Vt lauderis cum hære-
ditate tua.* Miror istum versiculum sic interpretatũ , &
in multis ita esse codicibus, cum sit vna eademq; in tri
bus his versibus Græca locutio,vt si hoc recte dictũ est
B quod legitur , Vt lauderis cũ hæreditate tua,posset re-
cte dici,vt videas in bonitate electorum tuorum,& læ
teris in letitia gentis tuæ , & lauderis cum hæreditate
tua,toto ipso sensu ita contexto , Visita nos in salutari
tuo,vt videas in bonitate electorum tuorũ , vt læteris
in lætitia gentis tuæ,& lauderis cũ hæreditate tua . Se-
cundum hoc autẽ quod diximus, Visita nos,vt videa-
mus in bonitate electorum tuorum,& lętemur in læti-
tia gentis tuæ:consequenter & hic dici debuit, vt lau-
demur cum hæreditate tua , cui hæreditati dictum est,
Psal.104. Laudamini in nomine sancto eius.Porrò autẽ quoniã
hæc ambigua videtur locutio : si verus est iste sensus
quo maluerunt interpretes dicere,vt lauderis, etiã duo
versus superiores ita intelligendi sunt,quia vt dixi vna
est in his tribus versibus Græca locutio,vt hoc totũ ita
dictum accipiatur, Visita nos in salutari tuo,vt videa-
mus in bonitate electorum tuorum : id est,ad hoc nos
visita,vt illic nos esse facias,& illic nos videas,vt læte-
ris in lætitia gentis tuæ, id est , vt tu dicaris lætari cum
illi lætantur ex te, vt lauderis cũ hæreditate tua, id est,
cum in ea lauderis , quoniam nõ laudatur nisi propter
C te.Siue ergo illo,siue isto modo intelligẽdum sit quod
dictum est,ad videndum,ad lætandum: ad laudandũ,
ideo se optant visitari in salutari dei, id est, in Christo
eius , vt non alienentur à populo eius, & ab eis in qui-
bus beneplacitum est deo. Quid autem deinceps con-
Iudith.7. fiteantur audiamus, *Peccauimus cum patribus nostris , inin-
ste egimus , iniquitatem fecimus.* Quid est,cum patribus no-
Gene.14. stris? An sicut habet epistola ad Hebræos , quia & Leui
Hebr.7. cum Abraham decimatus est , quoniam in lumbis eius
fuit quando decimas dedit sacerdoti Melchisedech:
sic & isti peccauerunt cum patribus suis , in quorum
lumbis erant quando illi in Aegypto fuerunt ? Nam
qui fuerunt eo tempore,cum Psalmus iste conscriptus
est,maximèque posteri eorum, quia vel ab eis qui tunc
erant dici , vel de post futuris potuit prophetari , lon-
ge aberant ab etate illorum qui in Aegypto peccaue-
runt,non intelligentes mirabilia dei.Hoc enim sequi-
tur exponendo quomodo peccauerunt cum patribus
suis. *Patres nostri non intellexerunt,* inquit, *in Aegypto mirabi-
lia tua.* Et cætera quæ de peccatis eorum multa com-
memorat. An sic potius accipiendum est quod ait,Pec
cauimus cum patribus nostris: tanquam diceret , pec-
cauimus sicut & patres nostri , eorum videlicet imitã-
do peccata ? Quod si ita est , astruendum est aliquo hu- D
iusmodi locutionis exemplo : quod cum in præsentia
quærerem , non occurrit , vt cum illo se quisque pec-
casse , vel cum illo se aliquid fecisse dicat , quem in si-
mili facto etiam post multum temporis fuerit imita-
tus . Quid est ergo , Patres nostri non intellexerunt in
Aegypto mirabilia tua:nisi , cognouerunt quid per il-
la mirabilia eis præstare volueris ? Quid vtique nisi vi-
tam æternam , & non temporale , sed incommutabile
bonum , quod per patientiam expectatur ? Ideo impa-
tienter murmurauerunt & amaricauerunt , & bonis
præsentibus fallacibus atque fugacibus beatos se fieri
quæsierunt. *Non fuerunt memores multitudinis misericordiæ
tuæ.* Et intellectum redarguit & memoriam . Intelle-
ctu quippe opus erat , vt cogitarent ad quorum bono-
rum ęternitatem eos per illa temporalia vocaret deus.
Memoria vero vt saltem quæ temporaliter mirabilia
facta sunt non obliuiscerentur , fideliterque præsume-
rent , quòd eadem potestate quam fuerant iam exper-
ti , deus illos ab inimicorum persecutione liberaret.
Obliti sunt autem quid eis in Aegypto ad inimicos
eorum conterendos per tanta prodigia præstitisset. E

Et iritauerunt eum ascendentes in mare , mare rubrum. Co-
dex quem intuebar,sic habebat: Et his quidem duobus
verbis vltimis quod dictum est , mare rubrum , stella
fuerat prænotata , qua significantur quæ in Hebræo
sunt, & in interpretatione septuaginta non sunt . Plu-
res autem codices , quos inspicere potui , & Græci &
Latini sic habent , Et iritauerunt : vel quod expressius
de Græco est , & amaricauerunt ascendentes in mari
rubro . Qui illam legit historiam quando exierunt de
Aegypto , & per mare rubrum transierunt , dolet eo-
rum infidelitatem , in quanta trepidatione & despe-
ratione fuerint post recentia tot & tanta miracula in
Aegypto,cuius multitudinis misericordię dei non eos
fuisse memores dicit . Ascenderunt autem propterea
dictum est,quia ita est terræ positio, vt descensio dica-
tur in Aegyptum de terra Chanaan , & in eam illinc
ascensio . Notandum est sanè quemadmodum scri-
ptura culpare voluerit , non intelligere quod intelli-
gendum est, & non meminisse quod memoria retinẽ-
dum est: quod homines suæ culpæ deputari nolunt,ad
nihil aliud nisi vt minus supplicent,minúsque sint hu- F
miles deo, in cuius conspectu confiteantur quod sunt,
atque impetrato adiutorio possint esse quod non sunt.
Nam etiam peccata ignorantiæ vel negligentiæ me-
lius accusantur vt pereant , quàm excusantur vt ma-
neant : meliúsque purgantur inuocato deo , quàm fir-
mantur iritato deo . Adiungit tamen non secundum
eorum infidelitatem deum fecisse. *Et saluauit eos , in-* *Exo.14.*
quit , *propter nomen suum , vt notam faceret potentiam suam.*
Non propter vlla bona merita eorum. *Et increpauit
mare rubrum , & exiccatum est.* Non legimus vllam qua
increparetur mare emissam cœlitus vocem , sed po-
tentiam diuinam qua id factum est increpationem
appellauit , nisi forte quis dicat latenter increpatum,
sic vt aqua posset audire , & homines non possent.
Valde occulta & obstrusa vis est qua deus agit , vt
etiam illa quæ sensu carent , confestim eius obtempe-
rent voluntati. *Et eduxit eos in abyssis sicut in deserto.*
Abyssos dixit multitudinem aquarum . Nam quidam
volentes istum versiculum totum interpretari , dixe-
runt , Et eduxit eos in aquis multis . Quid est ergo in
abyssis sicut in deserta , nisi quia aruerat siccitate velut
desertũ,vbi fuerant abyssi aquarũ? *Et saluauit eos de ma-
nu odien-*

G *tiu odientium.* Hunc versum per circuitum quidam in-
terpretati sunt, verba minus Latina vitantes: Et saluos
fecit eos de manu eorum qui oderant eos, *Et redemit
eos de manu inimici.* Quid precij datum est in hac redẽ-
ptione? An prophetia est quod in figura baptismi hoc
factum est, vbi redimimur de manu diaboli magno
precio, quod sanguis est Christi? Vnde non quocũque
mari, sed mari rubro id conuenientius figuratum est.
Sanguis enim rubrum colorem habet. *Et operuit aqua
tribulantes eos, vnus ex eis non remansit.* Non ex omnibus
Aegyptiis, sed ex eis qui persequebantur profectos, ap-
prehendere vel interimere cupientes. *Et crediderunt in
verbis eius.* Minus Latina videtur locutio, quia non
ait verbis eius, vel in verba eius, sed in verbis eius, ta-
men scripturis vsitatissima. *Et laudauerunt laudem eius.*
Tales sunt locutiones, cum dicimus, Hanc seruitutem
seruiuit, talem vitam vixit. Laudem porrò dei notis-
Exod.15. simam illam commemorat, vbi dicitur, Cantemus do-
mino, gloriosè enim magnificatus est, equum & equi-
tem proiecit in mare. *Cito fecerunt, obliti sunt operum eius.*
H Alij codices intelligibilius habent, *festinauerunt*, obli-
ti sunt operum eius. *Non sustinuerunt consilium eius.* De-
buerunt enim cogitare tanta erga se opera dei non es-
se inania, sed vocare ad aliquem sine fine fœlicitatem,
quæ per patientiam sustinenda est: sed festinauerunt
beati fieri temporalibus rebus, quæ ideo nemini con-
ferunt veram fœlicitatem, quia non extingunt insatia-
Ioan.4. bilem cupiditatem: Qui enim biberit, inquit, ex hac
Exod.16. aqua, sitiet iterum. Denique, *Et concupierunt concupiscen-*
& 17. *tiam in deserto, & tentauerunt deum in inaquoso.* Quod est in
deserto, hoc repetitum est in inaquoso, id est, in loco
sine aqua. Quòd vero concupierunt cõcupiscentiam,
hoc tentauerunt deum. Talis sanè locutio est, concu-
pierunt concupiscentiam: qualis superior, laudauerunt
laudem. *Et dedit eis petitionem ipsorum.* Id est, quod pe-
titione petierunt. *Et misit saturitatem in animas eorum.*
Nec ideo beatos fecit, quia non erat illa saturitas: de
Math.5. qua dicitur, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quo-
niam ipsi saturabuntur. Itaque hoc loco animam non
secundum id quod rationalis est, dixit: sed secundum
id quod animans corpus animal facit, dixit. Ad cuius
I animalis sustentationem pertinet cibus & potus, secũ-
Math.6. dum hoc quod in Euangelio dicitur, Nónne anima
plus est quàm esca, & corpus plus quàm vestimentum?
Tanquam ad animam pertineat vesci, ad corpus ve-
Esa.58. stiri: secundum hoc dicitur apud Esaiam, Quid est
quod ieiunauimus, & non vidisti, defraudauimus ani-
mas nostras, & nescisti? *Et iritauerunt Moysen in castris,
Aaron sanctum domini.* Quam dicat iritationem, vel si-
cut expressius alij interpretati sunt amaricationem, se-
Nume.16. quentia satis indicant. *Aperta est terra & deglutiuit Da-
tan, & operuit super congregationem Abyron.* Quod est de-
glutiuit, hoc est superoperuit. Amborum autem, id est,
Datan & Abyron, vna erat causa superbissimi & sa-
crilegi schismatis. *Et exarsit ignis in synagoga eorum, &
flamma combussit peccatores.* Non est hoc nomen in scri-
pturis vsitatum eorum, qui licet iuste ac laudabiliter
viuant, non sunt sine peccato. Magis enim sicut in-
terest inter irridentes & irrisores, inter murmurantes
& murmuratores, inter scribentes & scriptores, & cæ-
tera similia: ita scriptura peccatores appellare consue-
uit valde iniquos & grandibus peccatorum sarcinis
Exo.32. oneratos. *Et fecerunt vitulum in Oreb, & adorauerunt scul-
ptile. Et mutauerunt gloriam suam, in similitudine vituli come-
dentis fœnum.* Non ait, in similitudinem, sed in simili-
tudine. Talis est locutio qualis illa, vbi ait, Et credide- K
runt in verbis eius: eleganter sanè non ait, Et mutaue-
runt gloriam dei, cum hoc fecerint: sicut etiam Apo-
stolus loquitur, Et immutauerunt gloriam incorru- Rom.1.
ptibilis dei, in similitudinem imaginis corruptibilis
hominis: sed gloriam suam dixit, deus enim erat glo-
ria eorum, si eius sustinerent consilium & non festi-
narent: cui dicitur, Gloria mea & exaltans caput me- Psal.3.
um. Istam gloriam suam, id est, deum mutauerunt in
similitudine vituli comedentis fœnum, vt ab eo co-
mederentur à quo comeduntur qui sapiunt secun-
dum carnem, Omnis enim caro fœnum. *Obliti sunt* Esa.40.
deum qui saluauit eos. Quomodo saluauit eos? *Qui
fecit magnalia in Aegypto, mirabilia in terra Cham, terribilia
in mari rubro.* Quæ sunt illa mirabilia, ipsa sunt terri-
bilia: nulla quippe admiratio est sine quadam formi-
dine: quamuis ista etiam hinc terribilia dici potue-
runt, quòd aduersarios afflixerunt, & istis quid de-
berent timere monstrauerunt. *Et dixit vt disperderet
eos.* Quia obliti sunt eum qui saluauit eos faciens mi-
rabilia & magnalia & fecerunt & adorauerunt scul- L
ptile: hoc vtique tam immani scelere & incredibili
impietate digni fuerant qui perirent. Dixit ergo vt
disperderet eos. *Si non Moyses electus eius stetisset in con-
fractione in conspectu eius.* Non ita dixit stetisse in con-
fractione, quasi vt frangeret iram dei, sed in confra-
ctione, id est, in plaga qua erant illi feriendi: id est, ni-
si obiecisset seipsum pro eis, dicens, Si dimittis illis Exod.32.
peccatum, dimitte: sin autem, dele me de libro tuo vi-
tæ. Vbi demonstratum est, intercessio sanctorum
quantum pro aliis valeat apud deum. Securus enim
Moyses de iustitia dei, qua eum delere non posset,
impetrauit misericordiam, ne illos quos iuste posset
delere, deleret & damnaret. Ita stetit in confractio-
ne in conspectu eius. *Vt auerteret iram eius ne disperde-
ret eos, & pro nihilo habuerunt terram desyderabilem.* Sed
nunquid viderunt eam? Quomodo ergo pro nihilo
quam non viderant habuerunt, nisi quomodo sequi-
tur, *Non crediderunt in verbis eius?* Profecto nisi ter- Exod.3.
ra illa significaret aliquid magnum, quæ terra dice-
batur fluens lac & mel, per quod visibile sacramen-
tum ad inuisibilem gratiam regnúmque cœlorum du- M
ceret eos qui mirabilia eius intelligebant, nullo mo-
do isti culparentur quia pro nihilo habuerunt illam
terram desyderabilem, cuius temporale regnum
etiam nos pro nihilo habere debemus, vt Hierusalem Galat.4.
liberam matrem nostram, quæ in cœlis est, vere desy-
derabilem diligamus. Sed potius hic infidelitas eo-
rum merito redarguitur, quia in eo quòd terram de-
syderabilem pro nihilo habuerunt, verbis dei non
crediderunt, per quædam parua ducentis ad magna,
& festinantes beari temporalibus rebus quas secun-
dum carnem sapiebant, non sustinuerunt, sicut suprà
dictum est, consilium eius. *Et murmurabant in taberna-
culis suis, non exaudierunt vocem domini.* Vehementer eos
à murmuratione prohibentis. *Et eleuauit manum suam
super eos, vt prosterneret eos in deserto. Et vt deiiceret semen eo-
rum in nationibus, & disperderet eos in regionibus.* Hic an-
tequam diceret quòd tantæ indignationi dei quis-
quam intercesserit, eúmque aliquo modo placaue-
rit, secutus adiunxit, *Et initiati sunt Beelphegor,* Id est, Nume.24.
idolo gentium consecrati. *Et manducauerunt sa-
crificia mortuorum. Et irritauerunt eum in adinuentionibus
suis, & multiplicata est in eis ruina.* Tanquam ad hoc dis-
tulerit quòd leuauerat manum suam super eos pro-

sternendos

A sternendos in deserto, & deiiciendum semẽ eorum in nationibus,& dispergẽdos eos in regionib⁹, vt dati in reprobum sensum, etiam illud admitterẽt in quo immaniore crimine euidenti iustitia punirentur, quemadmodum dicit Apostolus, Et sicut non probauerunt deum habere in notitiam,tradidit illos deus in reprobam mentem,vt faciant quæ nõ conueniunt. Denique tantum fuit scelus eorum quòd consecrati sunt idolo, & comederunt sacrificia mortuorum: id est,quia mortuis hominibus tanquam diis sacrificabant gentes, vt aliter se placari deus nollet,nisi quomodo eum placauit Phinees sacerdos, qui masculum & fœminã in cõplexu adulterino deprehẽsos pariter interemit. Quod si odio eorum nõ dilectione fecisset, dum eum comederet zelus domus dei, nõ ei reputaretur ad iustitiam. Hoc enim facto illum populum cuius futurus erat maior interitus, tanquam vnum hominem quasi virga percussit,vt animam eius saluaret à morte. Leniorem quidem reuelato testamẽto nouo dominus Iesus Christus esse voluit disciplinam,sed atrocior est comminatio gehennæ, quam tunc in illis comminationibus dei

Roma. 1. — *Nume. 25.* — *Ioan. 2.*

B pro temporum dispensatione non legimus. Multiplicata est ergo in eis ruina, cum pro suis grauibus peccatis grauiter vastarentur. *Et stetit Phinees & placauit, & cessauit quassatio.* Breuiter totũ dixit, quia non hic nesciẽtes docet,sed commemorat scientes. Quę autẽ hic posita est quassatio, hæc superius confractio, nam in Græco vnum verbum est. *Et reputatum est ei in iustitiam, in generatione & generationem vsque in sempiternum.* Deus hoc reputauit sacerdotio suo in iustitiam, non solum quamdiu generatio est,sed vsque in sempiternum, qui cor scrutatur & nouit appendere quanta id factum sit populi charitate. *Et irritauerunt eum ad aquam contradictionis, & vexatus est Moyses propter eos, quia exacerbauerunt spiritum eius. Et distinxit in labiis suis.* Quid est distinxit? Quasi illud non posset deus facere,qui tanta iam fecerat, vt aqua de petra proflueret? Dubitanter enim petram virga percussit, & ideo hunc miraculum distinxit à cæteris miraculis,in quibus non dubitauerat. Hinc offendit,hinc audire meruit vt moreretur, ne intraret in terrã promissionis. Perturbatus enim murmure populi infidelis,nõ

Nume. 25. — *Nume. 20.* — *Ibidem.*

C tenuit fiduciam qualem debuit. Cui tamen deus tanquam electo suo etiam post mortem eius bonum perhibet testimonium, vt intelligamus illam fidei eius titubationem hac sola pœna fuisse correptam, quòd in eam terram ad quam populum ipse deducebat,non est permissus intrare. Absit autem vt eum credamus alienatum à regno gratiæ dei, quod significabat illa terra promissionis vnde lac & mel defluere dicebatur. Hoc est enim potius testamentum æternum, quod disposuit ad Abraham, non secundum carnem patrem nostrum,sed secundum fidem. Illi autem de quorum iniquitatibus iste loquitur Psalmus, cum in illam temporalem terram repromissionis intrassent. Non disperdiderunt gentes quas dixit dominus illis. *Et commixti sunt inter gentes,& didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum.* Illud quòd eas non disperdiderunt, sed eis commixti sunt, factum est illis in scandalum, *Et immolauerunt filios suos & filias suas dæmoniis. Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanaan.* Immolasse filios suos & filias suas dæmoniis & idolis, non eos illa narrat historia. Sed neque iste Psalmus mentiri potest, neque Prophetæ, qui hoc dicunt multis increpationum suarum locis. Ha-

Exod. 3. — *Nume. 33.*

buisse vero istam consuetudinem gentes, nec earum D literæ tacuerunt. Sed quid est quod sequitur? *Et interfecta est terra in sanguinibus.* Putaremus enim hic scriptoris errorem esse,atque eum diceremus pro eo quod est infecta, fecisse interfecta, nisi haberemus beneficium dei, qui scripturas suas in multis linguis esse voluit, atque ita esse scriptum, Interfecta est terra in sanguinibus,inspectis Græcis codicibus videremus. Quid est ergo, Interfecta est terra, nisi hoc referatur ad homines qui habitabant in terra, tropica locutione, qua significatur per id quod continet id quod continetur, sicut dicimus malam domum in qua mali habitant, & bonam in qua boni? Ipsi nanque interficiebant animas suas immolando filios suos,& effundendo sanguinem paruulorum à consensione illius sceleris alienorum: vnde dictum est, Effuderunt sanguinem innocentem. Ergo interfecta est terra in sanguinibus. *Et contaminata est in operibus eorum.* Cum ipsi interfecti sunt in anima & contaminati in operibus suis. *Et fornicati sunt in adinuentionibus suis.* Has dicit adinuentiones, quas Græci ἐπιτηδεύματα appellant. Nam hoc verbum est in codicibus Græcis & hoc loco & superius, vbi E dictum est, Iritauerunt eum in adinuentionibus suis, cum & illic & hic eas dicat adinuentiones in quibus alios imitati sunt. Non itaque sic dictas arbitremur adinuentiones, quasi ab ipsis institutas, nullo in aliis præcedente quod imitarentur exemplo. Vnde alij interpretes nostri,non adinuentiones,sed studia: alij vero affectiones vel affectationes, alij voluptates dicere maluerunt. Et idem ipsi qui dixerunt adinuentiones, alio loco studia posuerunt. Hoc est quod commemorare volui,ne quæstionem faceret nomen adinuentionis in ea re quam non à seipsis excogitauerunt, sed alios imitati sunt. *Et iratus est furore dominus in populum suum.* Noluerunt quidam interpretes nostri iram ponere, in eo quod Græcus habet θυμὸς, sed quidam iram posuerunt, quidam vero indignationem, quidam animum interpretati sunt. Quodlibet autem horum dicatur, perturbatio non cadit in deum, sed de consuetudine translatum, potentiam vindicandi hoc nomen accepit. *Et abominatus est hæreditatem suam. Et tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt eorum qui oderunt* F *eos. Et tribulauerunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum.* Quando eos hæreditatem dei vocauit, manifestum est quòd non ad perditionem, sed ad disciplinam eos abominatus est, & tradidit eos in manus inimicorum: denique sequitur, *Sæpe liberauit eos. Ipsi autem exacerbauerunt eum in consilio suo.* Hoc est quod superius ait, Non sustinuerunt consilium eius. Perniciosum enim est consilium hominis ipsi homini, quo ea quærit quæ sua sunt, non quæ dei sunt. In cuius *Philip. 2.* hæreditate quod ipse nobis est, cum ad fruendum se præbere dignabitur, nullas patiemur cum sanctis societatis angustias, dilectione rei nostræ quasi priuatæ. Gloriosissima quippe illa ciuitas adepta promissam hæreditatem, in qua nullus morietur, nullus orietur, non habebit ciues qui singuli gaudeant suis rebus, quia deus erit omnia in omnibus. Cuius societatem quisquis in hac peregrinatione fideliter & flagranter de- *1. Cor. 15.* syderauit, assuescit priuatis præferre communia, non sua quærendo, sed quæ Iesu Christi: Ne sibi sapiens,& sibi consulens exacerbet deum consilio suo: sed sperans quod non videt, non festinet de his quæ videntur fieri beatus, atque illud æternum quod non videtur patienter expectans, eius in promissionibus sequatur con-

G tur consilium, cuius in tentationibus precatur auxi-
lium. Ita erit & humilis in confessionibus suis, ne fiat
istorum similis, de quibus dicitur, *Et humiliati sunt ini-
quitatibus suis.* Deus tamen plenus misericordia non
neglexit eos. *Et vidit cum tribularentur, cum audiret oratio-
nem eorum. Et memor fuit testamenti sui, & pœnituit eum secun-
dum multitudinem misericordiæ suæ.* Pœnituit dictum est,
quia mutauit quòd eos perditurus videbatur. Et apud
deum quidem disposita & fixa sunt omnia: nec aliud
facit quasi consilio repentino, quod non ex æternita-
te se facturum esse præsciuit, sed in creatura tempora-
libus motibus, quam gubernat mirabiliter, ipse non
temporaliter motus, quasi repentina voluntate facere
dicitur, quod ordinatis rerum causis consilij sui secre-
tissimi immutabilitate disposuit, qua suis quæque tem-
poribus agnita agit ita & præsentia facit, & futura iam
fecit. Et ad hæc quis idoneus? Audiamus itaque scri-
pturam diuinam humiliter excelsa dicentem, cum &
paruulis nutriendis sumenda porrigit, & maioribus
exercendis perscrutanda proponit. Et vidit cum tri-
H bularentur, cum audisset orationem eorum, & memor
fuit testamenti sui: vtique testamenti æterni, quod dis-
posuit ad Abraham, non veteris quod aboletur, sed
noui quod etiam in veteri absconditur. Et pœnituit
eum secundum multitudinem misericordiæ suæ. Hoc
fecit quod disposuerat, sed contribulatis & orantibus
se id concessurum esse præsciuerat, quia & ipsa oratio
eorum, cum adhuc non esset, sed futura esset, deum
proculdubio non latebat. *Et dedit eos in misericordias.*
Roma.9. Vt essent non vasa iræ, sed vasa misericordiæ. Ideo au
tem puto pluraliter misericordias dictas in quas eos
1.Cor.7. dedit, quia vnusquisque proprium donum habet à
deo, alius sic, alius autem sic. Dedit ergo eos in miseri-
cordias. *In conspectu omnium qui ceperant eos.* Age nunc
quisquis hæc legis, & gratiam dei qua in æternam vi-
tam per dominum nostrum Iesum Christum redimi-
mur legendo in apostolicis literis, in propheticis au-
tem scrutando cognoscis, & vetus testamentum in no
uo reuelatum, & in veteri nouum velatum vides: reco-
Ephe.2. le quem dixerit apostolus Paulus principem potesta-
tis aëris, qui operatur in filiis infidelitatis, & illud vbi
2.Tim.2. ait de quibusdam, vt resipiscant de diaboli laqueis, ca-
I ptiuati ab ipso secundum ipsius voluntatem: & verba
domini nostri Iesu Christi, vbi eum expellens de fide-
Ioan.12. lium cordibus ait, Nunc princeps huius mundi missus
est foras: & ipsius itidem Apostoli dicentis, qui eruit
Coloss.1. nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum
filij claritatis suæ. Hæc atque huiusmodi ratiocinatus
intende animum, & in literas veteris testamenti, & vi-
de quid cantetur in eo Psalmo cuius est titulus, quan-
do domus ædificabatur post captiuitatem, ibi enim di
citur, Cantate domino canticum nouum: & ne existi-
mes ad Iudæorum populum tantummodo pertinere,
Psal.95. Cantate, inquit, domino omnis terra, cantate domi-
no & benedicite nomen eius, annunciate, vel potius
bene nunciate, imò vt ipsum verbum quod in Græco
positum est transferam, euangelizate diem ex die salu-
tare eius. Hinc enim Euangelium nuncupatum est in
quo annunciatur dies ex die, dominus Christus, lu-
Ioan.12. men ex lumine, filius ex patre. Hoc enim est & salutare
eius, quia salutare dei Christus est, sicut & superius iam
demonstrauimus. Annunciate in gentibus gloriam e-
Psal.95. ius, in omnibus populis mirabilia eius. Quoniam ma-
gnus dominus & laudabilis valde, terribilis est super
omnes deos, quoniam omnes dij gentium dæmonia.

Isti ergo inimici cum rege suo diabolo captiuum te- K
nebant populum dei. De qua captiuitate cum redimi-
mur, & princeps huius mundi mittitur foras, ædifica-
tur domus post captiuitatem, cuius lapis angularis est Ephe.2.
Christus: qui duos condidit in se vnum nouum homi-
nem faciens pacem, quam dies ex die veniens euange-
lizauit eis qui erant propè, & eis qui erant longè, fa-
ciens vtraque vnum, & adducens alias oues, quæ non
sunt de hoc ouili, vt sit vnus grex & vnus pastor. Et Ioan.10.
ita deus dedit in misericordias prædestinatos suos,
quia non volentis neque currentis, sed miserentis est Rom.9.
dei: In conspectu omnium qui ceperant eos. Hi ergo
inimici diabolus & angeli eius captiuauerant præde-
stinatos in dei regnum & gloriam: à redemptore autē
nostro foras missi, qui dominari infidelibus solebant
intrinsecus, fideles oppugnant intrinsecus. Sed oppu-
gnant, non expugnant eos qui apprehendunt turrim Psal.90.
fortitudinis à facie inimici. Vt autem oppugnent, sen-
tiunt in nobis esse infirmitatis reliquias, propter quas
dicimus, Dimitte nobis debita nostra: propter quas di Matt.6.
cimus, & ne nos inferas in tentationem, sed libera nos L
à malo. His itaque inimicis eiectis, perfecit dominus
Christus sanitates in corpore, cui caput est ipse salua-
tor corporis, vt in eo ipse corpore suo tertia consum-
metur: sic enim dicit, Ecce eiicio dæmonia, & sanita- Luc.13.
tes perficio hodie & cras, & tertia consummor, id est
perficior, occurrentibus omnibus nobis in virum per-
fectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Itaque Ephe.4.
eiectis dæmoniis à quibus captiui tenebamur, perfecit
sanitates: ideo & hic cum dixisset, Et dedit eos in mi-
sericordias in conspectu omnium qui ceperant eos,
tanquam eiectis dæmoniis qui ceperant, fit oratio vt
perficiat sanitates. *Saluos nos fac domine deus noster, & con-
grega nos de nationibus.* Vel sicut alij codices habent, De
gentibus. *Vt confiteamur nomini sancto tuo, & gloriemur in lau
de tua.* Deinde breuiter subiecit ipsam laudem, *Bene-
dictus dominus deus Israel, à seculo & vsque in seculum.* Quod
intelligimus ab æterno vsque in æternum: quia sine fi-
ne laudabitur ab eis, de quibus dicitur, Beati qui habi- Psal.83.
tant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te.
Ipsa est tertia consummatio corporis Christi, eiectis
dæmoniis, & perfectis sanitatibus vsque ad ipsius cor-
poris immortalitatem, regnum sempiternum perfecte M
laudantium, quia perfecte amantium: perfecte autem
amantium, quia facie ad faciem contemplantiū. Tunc
enim perficietur quod in primordio Psalmi huius ora-
tum est, Memento nostri domine in beneplacito po-
puli tui, visita nos in salutari tuo, ad videndum in bo-
nitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gen-
tis tuæ, vt lauderis cum hæreditate tua. Non enim de
gentibus solas congregat oues quæ perierunt domus Matth.15.
Israël, sed etiam eas quæ non sunt de illo ouili, vt sit Ioan.10.
grex vnus, vt dictum est, & vnus pastor. Iudæi vero
cum putant ad suum regnum visibile istam pertinere
prophetiam, quia spe inuisibilium bonorum gaudere
non norunt, in laqueos illius ruituri sunt: de quo do-
minus ait, Ego veni in nomine patris mei: & non su-
scepistis me: alius veniet in nomine suo, & hunc su- Ioan.5.
scipietis: de quo & Apostolus Paulus ait, Quia reue- 2.Thess.2.
labitur homo peccati, filius interitus, qui aduersatur &
superextollitur super omne quod dicitur deus, aut quod
colitur, ita vt in templo dei sedeat ostendens se tanquā
sit deus: & paulò pòst, Tūc reuelabitur, inquit, ille ini-
quus, quem dominus Iesus interficiet spiritu oris sui,
& euacuabit illuminatione præsentiæ suæ eum cuius
est præ-

A est præsentia secundum operationem satanæ in omni virtute & signis, & prodigiis mendacij, & in omni seductione iniquitatis his qui pereunt, pro eo quòd dilectionem veritatis non receperunt vt salui fierent: & ideo mittet illis deus operationem erroris vt credant mendacio, & iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Per istũ refugam, per istum qui se extollit supra omne quod dicitur de*, & quod colitur, videtur mihi populũ Israëlitarum carnalium putaturum impleri istam prophetiam, qua dictum est, Saluos nos fac domine deus noster, & cōgrega nos de gentibus, quòd illo duce velut in conspectu inimicorum suorum visibiliũ, qui eos visibiliter captiuauerant, habituri sint inuisibilem gloriam. Sic credēt mendacio, quia dilectionem veritatis nō receperunt, vt non bona carnalia, sed spiritalia cōcupiscerent. Sic enim à diabolo decepti sunt, vt occiderent Christum,
Ioan. 11. quando dixerunt, Si dimittimus eũ sic, omnes credent in eum, & venient Romani & tollent nostrum & locum & gentem: quãdo Cayphas vnus ex ipsis cum esset
B set pontifex anni illius, dixit eis, Vos nescitis quicquã, nec cogitatis, quia expedit vobis, vt moriatur vnus homo pro populo, & non tota gens pereat: hoc antè sicut Euangelista intellexit, non à seipso dixit, sed cum esset pontifex anni illius, prophetauit, quia Iesus moriturus erat pro gente: & non tantũ pro gente, id est, pro ouibus quæ perierant domus Israël, sed vt filios dei qui erant dispersi cōgregaret in vnum. Habebat enim alias oues quæ nō erant de illo ouili. Istas vniuersas oues, &
Ioan. 10. de Israëlitis, & de gentibus, diabolus & eius angeli captiuauerũt. Expulso itaque ab eis diaboli dominatu in conspectu malignorum spirituum, qui eas captiuauerant, vt saluentur & perficiantur in æternum, vox earum est in prophetia, Saluos fac nos domine deus noster, & congrega nos de gentibus. Non sicut per antichristum compleri existimant Iudęi, sed per Christum dominum nostrum veniētem nomine patris sui, diem ex die salutare eius, de quo & hic dictum est, Visita nos in salutari tuo. *Et dicet omnis populus.* Iste populus præ-
Ioan. 5. destinatorum de circuncisione & præputio, gens sancta, populus in adoptionem. Fiat fiat.

In Psalmum centesimumsextum Enarratio.

C PSALMVS iste miserationes dei commendat nobis probatas in nobis, & ideo expertis est dulcior. Et mirum si potuerit suauis esse cuilibet, nisi illi qui id quod in isto Psalmo audit, in se didicit. Non tamē vni alicui vel duobus, sed populo dei conscriptus est, & ad se agnoscēdum tanquam in speculo propositus, cuius titulus, non nunc tractandus est. Est enim, *Halleluia,* Et bis halleluia, quod nobis cantare certo tempore solenniter moris est, secundum Ecclesiæ antiquam traditionem. Neque enim & hoc sine sacramento certis diebus cantamus halleluia. Certis quidem diebus cantamus halleluia, sed omni die cogitamus. Sic enim hoc verbo significatur laus dei, & si
Psal. 33. non in ore carnis, certe in ore cordis, Semper laus eius in ore meo. Quod autem non semel, sed bis habet halleluia titulus iste, non huius Psalmi proprium est, sed & alius superior sic habet, Et quantum apparet ex eius textu, cantatus est ille de populo Israël: cantatur autem iste de vniuersa Ecclesia dei diffusa toto orbe terrarũ. Forte non immerito bis habet halleluia, propter quod clamamus, Abba pater, cum aliud nihil sit abba, quàm pater: non tamen frustra dixit Apostolus, In quo cla- D
Rom. 8. mamus abba pater: nisi quia vnus quidē paries veniens ad lapidem angularem, clamat, abba: alius ex alio latere clamat: pater, in illo vtique lapide angulari est pax nostra, qui fecit vtraque vnũ. Videamus ergo hic quid Ephe. 2.
admoneamur, & vnde gratulemur, & vnde gemamus, & vnde auxilium postulemus, vnde deferamur, vnde nobis subueniatur, quid simus per nos, quid per misericordiam dei, quomodo nostra superbia conteratur, vt illius gratia glorificetur: vnicuique hominum quod dicturus sum, si fieri potest, conferatur † in se. Loquor †al. occurrat.
autem hominibus qui ambulant in via dei, & constituti sunt in aliquo profectu spiritali. Vnde si qui forte propter hoc minus me intelligunt, inueniant vbi sint, & proficiendo ad intellectum festinent. Nō autem arbitror deserturum deum conatum nostrum, vt ad omnes perueniat quod loquimur, siue expertos, siue inexpertos, vt experti approbent, inexperti desyderent, & omnibus suauis sit disputatio mea, quæ primum domino suauis erit, si veridica erit. Veridica autem erit, si nō mihi à me, sed ab illo erit. Sic cœpit Psalmus: *Confitemini domino quoniam suauis est, quoniam in seculum misericordia eius.* E
Hoc confitemini, quoniam suauis est. Si gustastis, confitemini. Non potest autem confiteri qui gustare noluit. Vnde enim dicturus est suaue esse quod nescit? Vos autē si gustastis, quàm suauis est dominus, confitemini domino quoniam suauis est. Si gustastis auiditate confessione eructate. In seculum enim misericordia eius, id est, in æternum. Hic enim ita positum est in seculum, quia & in nonnullis scripturæ locis in seculum, id est, quod Græce εἰς αἰῶνα dicitur, in æternum intelligitur. Neque enim misericordia eius ad tempus est, & non in æternum, cum ideo sit super homines hæc eius misericordia, vt viuat cum angelis in æternum. *Dicant qui redempti sunt à domino.* Redemptus quidem videtur & populus Israël de terra Aegypti, de manu seruitutis, ex laboribus infructuosis, ex operibus luteis: Videamus tamen vtrum ipsi sint qui hæc dicunt, qui ab Aegypto liberati sint à domino. Non ita est. Sed qui sunt isti? *Quos redemit de manu inimicorum.* Adhuc potest quisque & illos accipere redemptos de manu inimicorum: de manu inimicorum, hoc est, Aegyptiorum: Proprie exprimantur, qui sint propter quos hæc vult Psalmus iste cantari. *De regionibus congregauit eos.* F
Possunt esse adhuc regiones Aegypti: multæ enim etiam vnius prouinciæ regiones sunt. Aperte dicat, *Ab oriente & occasu, ab aquilone & mari,* Istos ergo iam redemptos intelligimus in toto orbe terrarũ. Po- Exo. 14.
pulus hic dei de magna & lata Aegypto liberatus, tanquam per mare rubrum ducitur, vt in baptismo finiat inimicos. Sacramento enim tanquam rubri maris baptismo, scilicet Christi sanguine consecrato, insequētibus Aegyptiis peccata delentur, & te euadēte nullus qui te premebat remanet inimicus. Isti ergo dicãt hæc & audiamus iam fratres, quoniam ducitur iste populus dei quid hic agatur in congregatione omnium gentium redempta per Christum. Non quasi simul contingant hæc quæ cantantur in omnibus gentibus, sed in singulis quibusque credentibus, in populo autem illo aliter. Totus enim populus, tota illa gens ex semine Abrahæ secũdum carnem, tota multitudo domus Israël semel educta est ex Aegypto, semel per rubrum mare ducta, semel ad terram promissionis perducta. Simul enim omnes erant in quibus hæc contingebant. Hæc autem omnia in figura contingebant in illis, scripta 1. Cor. 10.
sunt

G ſunt autem ad correctionem noſtram in quos finis ſe-
culorum obuenit. Nos ergo non ſimul omnes, ſed pau
latim ſingulatimq; credentes congregamur in vnam
quandam ciuitatē, & in vnum populū dei: ſed in vno-
quoque noſtrum etiam ſingula contingunt. Hæc quæ
ſcripta ſunt cōtingunt in populo. Etenim populus de
ſingulis, non ſinguli de populo. Nūquid enim vnus ho
mo ex populis? Sed populus ex ſingulis hominibus cō-
ſtat. Quicquid enim cum loquor agnoueris in te, quiſ-
quis expertus es, noli cogitando quaſi remanere in te,
& putare ꝙ in ſolo te contigit, ſed crede iſta cōtinge-
re, aut in omnibus, aut propè in omnibus qui veniunt
ad hunc populum, & de manu inimicorū precioſo ſan
guine redimuntur. Repetiturus eſt enim aſſidue ꝙ cā-
tauimus modo miſerationes eius. *Confiteantur domino mi
ſerationes eius, & mirabilia eius filiis hominū.* Iſti verſus quā-
tum animaduertere potui, quod poteſtis & vos quater
repetiti ſunt: in quo numero quātum domino adiuuā-
te ſcrutari valuimus, ſignificat nobis quatuor quaſdā
tentationes, ex quibus nos liberat cui confitentur ſuæ
miſerationes. Fac enim hominem primò nihil quærē-
H tem, ſecundum vitam veterē ſeductoria ſecuritate vi-
uentem, nihil putātem aliud eſſe poſt hāc vitam quan-
doque finiendam, negligentem quēdam & ſocordem,
obrutum cor habentem illecebris mūdi, & mortiferis
delectationibus conſopitum: vt excitetur iſte ad quæ-
rendam gratiā dei, vt fiat ſollicitus, & tanquā de ſom-
no euigilet, nōnne manus dei excitat eum? Sed tamen
à quo ſit excitatus, ignorat. Incipit autē eſſe iam dei &
eius ſuauitatē guſtare, cum cognouerit veritatis fidem.
Sed antequam cognoſcat, dolet & delet errorē ſuum.
Inuenit enim ſe in errore, vult cognoſcere veritatem:
pulſat vbi poteſt, tētat quod poteſt, vagatur quà poteſt,
famem etiam patitur ipſius veritatis. Prima ergo tēta-
tio eſt erroris & famis. Vbi in hac tentatione fatigatus
exclamauerit ad eum, perducitur ad viam fidei, vnde
incipiat pergere ad ciuitatem quietis. Perducitur ergo
Ioan. 14. ad Chriſtum, qui dixit, Ego ſum via. Cum ergo ibi fue-
rit, iam ſciēs quod obſeruare debeat nonnunquā mul-
tum ſibi tribuendo, & quaſi de ſuis viribus præſumen-
do, incipit confligere velle bella cōtra vitia, & propter
ſuperbiam ſuperari. Inuenit ergo ſe ligatum difficulta-
I tibus cupiditatum, & non poſſe viam propter cōpedes
ambulare. Incluſum ſe ſentit difficultate vitiorū, & tā-
quā muro impoſſibilitatis erecto, portiſq; clauſis, quà
euadat vt recte viuat, nō inuenit. Iā ſcit quomodo vi-
uere debeat: prius enim in errore erat: & famem veri-
tatis patiebatur. Accepit autem iam cibum veritatis, &
poſitus eſt in via: audit, Viue bene, ſecundum quod no
ſti, antea enim non noueras quemadmodum viueres:
modo accepiſti & noſti. Conatur, & non poteſt, ligatū
ſe ſentit, exclamat ad dominum. Secunda ergo tenta-
tio eſt difficultatis in bene operando, ſicut illa prima
erroris & famis. Exclamat & in hac ad dominum, libe
rat dominus de neceſſitatibus: Rumpit vincula diffi-
cultatis, conſtituit in operationem æquitatis: incipit ei
iam facile eſſe quod difficile fuerat, abſtinere à malis,
Exod. 20. non adulterare, non furtum facere, non homicidium,
non ſacrilegium, non aliena concupiſcere, facta eſt fa-
cultas quę fuerat antea difficultas. Potuit hoc dominus
ſine difficultate præſtare, ſed ſi hoc ſine difficultate ha
beremus, largitorem huius boni nō agnoſceremus. Si
enim primitus cum vellet poſſet, & non ſentiret aduer
ſus ſe obnitentes cupiditates, nec vinculis ſuis grauata
anima collideretur, ſuis viribus tribueret quod ſe poſ-
ſe ſentiret, & non confiterentur domino miſerationes K
eius. Poſt has duas tentationes, primam erroris atq; in-
opiæ veritatis, ſecundam difficultatis bene operandi,
tertia tentatio excipit hominem: ei loquor qui iā trāſiit
has duas. Nam iſtæ duæ fateor multis notæ ſunt: quis
enim neſcit ſe ab ignorātia veniſſe ad veritatem, ab er-
rore ad viam, à fame ſapientiæ ad verbum fidei? Dein-
de multi luctantur cum difficultatibus vitiorum ſuo-
rum, & adhuc conſuetudine colligati gemunt tāquam
in clauſura & compedibus. Agnoſcunt & iſtam tenta-
tionem, quanuis iam dicant, ſi forte dicūt, Infœlix ego *Rom. 7.*
homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Nā
vide arctiſſima vincula, Caro, inquit, concupiſcit ad- *Galat. 5.*
uerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, vt non ea
quæ vultis illa faciatis. Proinde qui iam eſt adiutus ſpi-
ritu, vt quemadmodum noluit eſſe adulter, ſic non ſit: *Exod. 20.*
quomodo noluit eſſe fur, ſic non ſit, & cætera illa quæ
volunt homines vincere, & ſæpe inflexi ſuperantur, vt
exclament ad deum, vt de neceſſitatibus eorum eruat
eos, & de liberatis confiteantur domino miſerationes
eius: Quiſquis ergo talis eſt & vicit illas difficultates, &
probabiliter iam conuerſatur inter homines ſine vlla L
querela malorum morum, excipitur tertia tentatione
tædij cuiuſdam in moram huius vitæ, ita vt aliquando
eum nec legere nec orare delectet. Tertia tētatio prio-
ri contraria. Prius enim periclitabatur fame, poſtea fa-
ſtidio. Vnde & hoc, niſi de quodam languore animæ
eſt? Iam non te illicit adulterium, nec tamen delectat
dei verbum. Iam poſt periculum imperitię & concupi-
ſcētiæ, de quibus duobus te euaſiſſe lætaris, vide ne tæ-
dium faſtidiumq; te necet. Nō eſt & iſta leuis tentatio:
Agnoſce te in illa, & exclama ad dominum, vt de ne-
ceſſitatibus tuis etiam hic liberet te: & de hac tentatio-
ne liberatus cum fueris, confiteantur illi miſerationes *Pſal. 124.*
eius. Liberatus autem ab errore, liberatus à difficultate
bene operādi, liberatus à tædio faſtidioq; verbi dei, for
taſſis dignus eris cui populus committatur, cōſtituaris
in gubernaculis nauis recturus Eccleſiā. Ibi quarta ten-
tatio. Tempeſtates maris quatiētes Eccleſiam, turbant
gubernatorem. Deniq; tres illas tētationes experiri po
teſt omnis pius, fidelis in populo dei, quarta iſta noſtra
eſt. Quāto enim plus honoramur, tanto plus periclita-
mur. Metuendum eſt ne auertat aliquem veſtrum à ve- M
ritate, ad periculum erroris. Metuendum eſt, ne vincat
vnumquemq; cupiditas ſua, & eligat eam ſequi, quàm ex
eius difficultatibus exclamare ad dominū. Metuēdum
eſt, ne vnuſquiſq; veſtrū minus ſapiat verbum dei, & fa
ſtidio moriatur. Tētatio ergo gubernādi, tētatio peri-
culorum in regēda Eccleſia nos potiſſimū tangit. Sed
quomodo & vos alieni eritis, ſi tota nauis periclitabi-
tur? Quod ideo dixi, ne in hac quarta tētatione tanquā
noſtra propria, vbi opus eſt vt ab orationibus nō deſi-
ſtatis, nō vos primo naufragetis, ſi minus ſolliciti ſitis,
& pro nobis minus oretis. Quid enim fratres? Quia ad
eadem gubernacula nō ſedetis, non in eadem naui na-
uigatis? Poſt has quatuor tētationes, quatuor exclama-
tiones, quatuor liberationes, quatuor miſerationū do-
minicarum cōfeſſiones, generaliter in hoc pſalmo cō-
ſequenter ipſa commendatur Eccleſia, vt euidentiſſi-
mè noueritis de qua pſalmus ab exordio loquebatur.
Commēdatur autem ita vt in nobis omnibus dei gra-
tia prædicetur, qui ſuperbis reſiſtit, humilibus autē dat
gratiam, quia ideo ille venit, vt qui nō vident, videant: *Iacob. 4.*
& qui vident, cæci fiant: quia omnis vallis implebitur, *Ioan. 9.*
& omnis mons & collis humiliabitur. Quo cōmenda- *Eſa. 40.*
to dicitur

A to dicitur aliquid quod etiã de hæreticis intelligatur, quibus tanquam ciuilibus bellis quatitur Eccleſia, & concluditur pſalmus quem iam expoſui breuius fortaſſe quàm putabatis. Nam vſqueadeo me iſtum totum pſalmum aliquantum prolixum expoſuiſſe arbitror, vt iam officium à me non expectetis diſputatoris, ſed pene lectoris, ſi tenetis quę dixi. Puto enim ſunt ante oculos veſtros conſtituta: ſed vt melius commendentur, breuiter replicentur. Prima tentatio erroris & famis verbi. Secunda difficultatis vincendarum concupiſcẽtiarum. Tertia tędij atque faſtidij. Quarta tempeſtatis & periculorum in gubernandis eccleſiis. Et in his omnibus exclamationes & liberationes, & miſerationum dei confeſsiones: ad extremum ipſius Eccleſię fit commendatio, quę & ſalua facta eſt per gratiam dei noſtri, non per meritum ſuum. Et commemoratur inimicorum afflictio propter ſuperbiam, quibus extinctis, erecta eſt Eccleſia. Et propter inſidias quaſdam diminutionis ab hęreticis, & detrimentorum quodammodo domeſticorum, & ex his circa Eccleſiam diuina beneficia, & Pſalmi cõcluſio: legamus iam magis quàm diſ-
B ſeramus. *Dicant qui redempti ſunt à domino, quos redemit de manu inimicorum, de regionibus congregauit eos: Ab oriente & occaſu, ab aquilone & mari.* Chriſtiani ergo ipſi dicant, de toto orbe conuocati. *Errauerunt in ſolitudine, in ſiccitate, viam ciuitatis habitationis non inuenerunt.* Errorem miſerabilem audiuimus: quid de inopia? *Eſurientes & ſitientes erant, anima eorum in ipſis defecit.* Sed quare defecit? Cui bono? Non enim crudelis eſt deus, ſed ſe commendat quod expedit nobis, vt nobis deficientibus rogetur, & vt ſubueniens ametur. Et ideo poſt hunc errorem & famem & ſitim. *Exclamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorum eripuit eos.* Et quid illis pręſtitit, quia errabant? *Et deduxit eos in viam rectam.* Viam ciuitatis habitationis non inueniebant, fame & ſiti æſtuabant & deficiebãt: Et deduxit eos in viam rectam. *Vt irent in ciuitatem habitationis.* Quomodo ſubuenerit fame & ſiti nondum dixit, ſed & hoc expectate.

Confiteantur domino miſerationes eius, & mirabilia eius filiis hominum. Dicite experti inexpertis iam in via poſiti, iam ad ciuitatem inueniendam directi, iam denique & fa-
C me & ſiti liberati. *Quoniam ſatiauit animam inanem, & animam eſurientem impleuit bonis.* Viue ergo bene, iam in via poſitus es, iam audiſti quid agere debeas, quid ſperare: Quid aliud excipit, quoniam conaris & ſuperaris.

Sedentes in tenebris & vmbra mortis, compeditos in mendicitate & ferro. Vnde hoc, niſi quia tibi tribuebas, quia gratiam dei non agnoſcebas, quia conſilium dei circa te reprobabas? Nam vide quid adiungat, *Quoniam inamaricauerunt eloquium domini.* Per ſuperbiam iuſtitiam domini neſcientes, & ſuam volentes conſtituere. *Et conſilium altiſſimi exacerbauerunt: Et humiliatum eſt in laboribus cor eorum.* Et nunc pugna contra concupiſcentiam, deo deſiſtente ab adiutorio laborare potes, vincere non potes: Et cum fueris preſſus conſuetudine tua praua, humiliabitur cor tuum in laboribus, vt iam corde
Roma. 7. humiliato diſcas clamare, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Humiliatum eſt ergo in laboribus cor eorum. *Infirmati ſunt, nec fuit qui adiuuaret eos.* Quid ergo reſtat, niſi quare factum eſt?
Gala. 3. Si enim data eſſet lex quæ poſſet viuificare, omnino ex lege eſſet iuſtitia: ſed concluſit ſcriptura omnia ſub peccato, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti daretur cre-

dentibus. Lex autem ſubintrauit vt abundaret deli- D
ctum. Accepiſti verbum, accepiſti præceptum, nec de- Roma. 5.
ſinis facere quod male faciebas, & accepto præcepto, auges peccata per pręuaricationem ſuperbię. Si te ignorabas, vel diſce te, humiliatus clamabis, à neceſſitate liberaberis, liberatus miſerationes domini cõfiteberis.

Et exclamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorum ſaluos fecit eos. Liberati ſunt de ſecunda tentatione, reſtat tædij atque faſtidij. Sed primo quid iſtis præſtitit liberatis videte. *Et eduxit eos de tenebris & vmbra mortis, & vincula eorum dirupit. Confiteantur domino miſerationes eius, & mirabilia eius filiis hominum.* Quare? Quas difficultates vicit? *Quia contriuit portas æreas, & vectes ferreos confregit. Suſcepit eos de via iniquitatis eorum, propter iniuſtitias enim ſuas humiliati ſunt.* Quia ſibi tribuebant, non
deo. Quia ſuam iuſtitiam conſtituebant ignorantes Roma. 10.
dei iuſtitiam, humiliati ſunt: Inuenerunt ſe non poſſe ſine eius adiutorio, qui de ſuis ſolis viribus præſumebant. Sed quod aliud genus reſtat? *Omnem eſcam abominata eſt anima eorum.* Iam faſtidium patiuntur, faſtidio languent, faſtidio periclitantur: niſi forte putas occidi eos fame potuiſſe, & non poſſe faſtidio. Vide quid ſequatur, cum dixiſſet, Omnem eſcam abominata eſt
anima eorum, ne quaſi eos putares de ſatietate ſecuros, E
non magis videres de faſtidio morituros. *Et appropinquauerunt,* inquit, *vſque ad portas mortis.* Quid ergo reſtat? Vt & quod te delectat verbum dei, non tibi tribuas, neque hinc aliqua infleris arrogantia, & auidus cibi in eos qui faſtidio periclitantur ſuperbe inſilias. Intellige etiam præſtitum tibi eſſe hoc, non à te tibi eſ-
ſe. Quid enim habes quod non accepiſti? Hoc ergo in- 1. Cor. 4.
telligens, & hoc vitio atque languore periclitans, fac quod ſequitur. *Et exclamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de neceſſitatibus eorum liberauit eos.* Et quia languor erat non delectari. *Miſit verbum ſuum & ſanauit eos.* Vide quid mali habeat faſtidium, vide vnde liberat ille ad quem clamat faſtidiens, Miſit verbum ſuum, & ſanauit eos. *Et eripuit eos.* Vnde? Non de errore, non de fame, non de difficultate vincendi peccata, ſed *De corruptela eorum.* Quædam corruptela mentis eſt, faſtidire quod dulce eſt. Ergo & de hoc
beneficio ſicut de cæteris ſuperioribus. *Confiteantur do-* F
mino miſerationes eius, & mirabilia eius filiis hominum. Et ſacrificent ſacrificium laudis. Iam enim vt laudetur, ſuauis eſt dominus. *Et nuncient opera eius in exultatione.* Non cum tædio, non cum mœrore, non cum anxietate, non cum faſtidio, ſed cum exultatione. Quarta illa reſtat, in qua omnes periclitamur. Omnes enim in naui ſumus. Alij operantur, alij portantur, ſimul tamen omnes & in tempeſtate periclitantur, & in portu ſaluantur. Poſt hæc enim omnia ſequitur, *Qui deſcendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis.* Id eſt, in populis multis. Aquas enim ſæpe pro popu-
lis poni teſtis eſt Apocalypſis Ioannis, vbi interrogans Apoca. 17.
Ioannes quid illæ aquæ eſſent: reſponſum eſt ei, populi ſunt. Qui ergo faciunt operationem in aquis multis,

Ipſi viderunt opera domini, & mirabilia eius in profundo. Quid enim profundius cordibus humanis? Inde plerumque venti erumpunt, tempeſtates ſeditionum & diſſentionum nauem perturbant. Et quid agitur in his? Volens deus vt ad eum clamarent, & hi qui gubernant, & hi qui portantur. *Dixit & ſtetit ſpiritus procellæ.* Quid eſt ſtetit? Permanſit, perdurauit. Adhuc turbat,

G diu iactat, sæuit, & non transit: Dixit enim & stetit spiritus procellæ. Et quid egit iste spiritus procellæ?

Et exaltati sunt fluctus eius. Ascendunt vsque ad cœlos, audendo, *Descendunt vsque ad abyssos,* timendo. Ascendunt vsque in cœlos, descendunt vsque in abyssos: foris pugnæ, intus timores. *Anima eorum in malis tabescebat. Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius.* Qui sedent ad gubernacula, & qui fideliter nauim amant, sentiunt quod dico: Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius. Certe quando loquuntur, quando legunt, quando tractant, sapientes apparent. Heu prohdolor à tempestate.

Et omnis, inquit, *sapientia eorum absorpta est.* Aliquando deficiunt omnia humana consilia: Quacumque se quisque converterit, fluctus fremunt, tempestas sæuit, brachia deficiunt: Quò prora impingatur, cui fluctui latus nudetur, quò nauis impulsa dimittatur, à quibus saxis ne pereat refrenetur, omnino à rectoribus non videtur. Et quid restat, nisi quod sequitur?

Et exclamauerunt ad dominum cum tribularentur, & de ne-
H *cessitatibus eorum eduxit eos. Et imperauit procellæ, & stetit in auram.* Non stetit in tempestatem, sed in auram.

Et siluerunt fluctus eius. Audite de hac re vocem cuiusdam gubernatoris periclitati, humiliati, liberati.
2.Cor. 10. Nolo, inquit, vos ignorare fratres de pressura nostra quæ facta est in Asia, quia supra vires grauati sumus & supra modum. Video omnem sapientiam eius absorptam, ita vt tæderet nos, inquit, etiam viuere. Et quid ille? Ita deficientes desereret? Aut non propterea illi defecerunt, vt ille apud eos gloriam reperiret? Denique quid sequitur? Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, vt non fidentes in nobis simus, sed in deo qui suscitat mortuos. Et imperauit procellæ, & stetit in auram. Iam illi de se apud se responsum mortis habuerant, quorum omnis sapientia absorpta erat. *Et siluerunt fluctus eius.* Et iocundati sunt quia siluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis eorum.

Confiteantur domino miserationes eius. Vbique omnino vbique confiteantur domino, non merita nostra, non vires nostræ, non sapientia nostra, sed miserationes
†al. deest eius. Ille ametur in omni nostra liberatione, qui est † in-
innocatus. uocatus in omni nostra tribulatione. Confiteantur
I domino miserationes eius. *Et mirabilia eius filiis hominum.* Et videte vnde dicat, vnde omnia ista prælocutus sit, vnde omnia hæc enumerauerit, vbi agantur hæc. *Et exaltent eum in ecclesia populi, & in cathedra seniorum laudent eum.* Et exaltent eum, hoc est, laudent eum: & laudent eum, hoc est, exaltent eum. Exaltent, laudent populi, & seniores, & negociatores, & gubernatores. Quid enim fecit in hac Ecclesia? Quid
Iacobi. 4. constituit? Vnde illam eruit? Quid ei præstitit? Quemadmodum superbis restitit, humilibus gratiam dedit, superbis scilicet primo populo Iudæorum arroganti
Roma. 3. & extollenti se de genere Abrahæ, & quòd illi genti sint credita eloquia dei: Non enim eis hęc valebant ad sanitatem, sed ad exaltationem cordis, & ad tumorem potius quàm ad magnitudinem. Quid ergo fecit Deus superbis resistens, humilibus autem dans
Roma. 11. gratiam, Ramos naturales propter superbiam amputans, oleastrum propter humilitatem inserens? Quid fecit deus? Audite hæc duo, deus primo quomodo superbis resistat, deinde quemadmodum humilibus det gratiam. *Posuit flumina in desertum.* Currebant ibi aquæ, currebant prophetæ. Quære modo apud Iudęos prophetam, non inuenies. Posuit enim flumina in de- K
sertum. *Et exitus aquarum in sitim.* Posuit flumina in desertum. Dicant, iam non est propheta, & nos non Psalm. 73.
cognoscet amplius. Adhuc posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim. *Terram fructiferam in salinas.* Quæris ibi fidem Christi, non inuenis: quæris Prophetam, non inuenis: quæris sacerdotem, non inuenis: quæris sacrificium, non inuenis: quæris templum non inuenis. Quare hoc? Quia posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim, terram fructiferam in salinas. Vnde? Quo merito? *A malitia inhabitantium in ea.* Ecce quomodo superbis resistit. Audi quomodo humilibus det gratiam. *Posuit desertum in stagna aquarum, & terram sine aqua in exitus aquarum: Et habitare fecit illic esurientes.* Quomodo illi dictum est, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchi-
sedech? Quæris enim sacerdotem & sacrificium apud Psalm. 109
Iudæos, non habes nec inuenis secundum ordinem Heb. 5.
Aaron, quia posuit flumina in desertum. Quæris secun-
dum ordinem Melchisedech: apud illos non inuenis, Psalm. 112.
sed per totum orbem celebratur in Ecclesia. A solis or-
tu vsque ad occasum laudatur nomen domini. Et dicit L
deus illis quorum flumina posuit in desertum, Non est Malac. 1.
mihi voluntas in vobis dicit dominus, nec accipiam sacrificium de manibus vestris: Quoniam ab ortu solis vsque ad occasum, sacrificium mundum offertur nomini meo. Vbi erant omnia immunda sacrificia, quando desertum erant, quando squalebant, quando salinæ erant omnes gentes, ibi nunc fontes, ibi nunc flumina,
ibi nunc stagna aquarum, & exitus aquarum. Ergo su- Iacobi. 4.
perbis resistit, humilibus autem dedit gratiam: & habi- Psalm. 21.
tare fecit illic esurientes, quia edent pauperes & saturabuntur. *Et constituerunt ciuitatem habitationis.* Interim habitationis in spe, quoniam qui me audit, inquit, habitabit in spe. Et constituerunt ciuitatem habitationis.

Et seminauerunt agros & plantauerunt vineas, & fecerunt fructum frumenti. Ad quem fructum gaudet operarius
ille qui dicit, Non quia quæro datum, sed requiro Philip. 4.
fructum. *Et benedixit eos & multiplicati sunt nimis, & iumenta eorum non sunt diminuta.* Hoc stat, Firmum fundamentum Dei stat, quia nouit dominus qui sunt
eius. Iumenta enim & pecora dicuntur in Ecclesia 2.Timo. 2.
simpliciter ambulantia, sed vtilia, non multum do- M
cta, sed fide plena. Ergo & spiritales & carnales benedixit eos, & multiplicati sunt nimis, & iumenta eorum non sunt diminuta. *Et pauci facti sunt, & vexati sunt.* Vnde hoc? De transuerso? Imò de interno. Vt enim pauci fierent ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Ideo autem tanquam de his dicit, de quibus antea loquebatur, vt cum intellectu discernãtur, quia tanquã de hisdem loquitur propter communia sacramenta. Ad populum enim dei pertinent, etsi non per virtutem, certe per speciem pietatis: de illis enim audiui-
mus per Apostolum, In nouissimis temporibus insta- 2.Timo. 3.
bunt tempora sęua: erunt enim homines seipsos amantes. Primum malum seipsus amantes, vtiq; sibi placentes, Vtinam sibi displicerent, & deo placerent, vtinam in difficultatibus exclamarent, & à necessitatibus liberarentur. Sed multum de se præsumentes, pauci facti sunt. Manifestum est fratres, omnes qui se diuidunt ab vnitate, pauci fiũt. Multi enim sunt, sed in vnitate dum non sunt, separantur ab vnitate. Cum enim cœperit ad eos non pertinere multitudo vnitatis, in hæresi & in

schismate

A schismate pauci sunt. Et pauci facti sunt & vexati sunt. *A tribulatione malorum & dolore, Effusus est contemptus super principes.* Reprobati enim sunt ab Ecclesia dei: & magis, quia principes esse voluerunt, ideo cõtempti sunt,
Matth. 5. & facti sunt sal infatuatum proiectum foras, ideo conculcatur ab hominibus. Effusus est contemptus super principes. *Et seduxit eos in inuio & non in via.* Illi superius in via, illi ad ciuitatem directi. Denique illi dedu-
Roma. 1. cti, non seducti, isti autem in inuio seducti. Quid est, seduxit eos? Tradidit illos deus in cõcupiscentias cordis eorum. Hoc est enim seduxit eos, donauit illos sibi. Nam si proprie quæras, ipsi se seducunt. Qui enim
Galat. 6. putat se esse aliquid cũ nihil sit, seipsum seducit. Quid est ergo seduxit eos? Dimisit eos in inuio & nõ in via. Quomodo enim in via homines, qui partem tenent, &
Psalm. 66. totum relinquũt? Quomodo in via? Quæ est ergo via, aut vbi agnoscitur via? Deus, inquit, misereatur nostri & benedicat nos, illuminet vultum suum super nos, vt agnoscamus in terra viam tuam. In qua terra? In omnibus gentibus salutare tuum. Vtique tales vt minuantur, vt pauci fiant, hinc exeunt. A multitudine vnitatis omnes exierunt, sicut pauloante commemoraui dictũ
B de illis, Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis: si
1. Ioan. 2. enim ex nobis fuissent, permãsissent vtique nobiscum. Sed si forte nostri sunt in occulta præscientia dei, necesse est vt redeãt. Quàm multi non nostri adhuc quasi
2. Tim. 2. intus, & quàm multi nostri adhuc quasi foris? Nouit dominus qui sunt eius: & illi nõ nostri qui intus sunt, quando occasiones inuenerint exeunt: & illi nostri qui foris sunt quando occasiones inuenerint, redeunt. Illud ergo accipite quod nouit dominus, secũdum hoc seduxit eos in inuio & non in via. Et quid de illis fecit? Quod dicere cœperam, quod attente audiatis. Potuit illos pati intus semper, sed nos de illis nõ proficeremus. Cum autem separati sunt, & per quæstiones malignas inquietant nos, propositum est nobis ex illis, & inquisitionis studium, & timoris exemplum. Vnusquisque tremit cum alterum videt exisse, tanquam ex illius exitu dicatur illi, Quapropter qui se putat stare, videat ne
1. Cor. 10. cadat. Prosunt ergo quia exeunt: nam si intus essent, & tam mali essent, nihil de illis prodesset. Quid de illis
Psal. 67. dictum est in quodam Psalmo? Cõgregatio taurorum,
C id est, ceruicatorum & superborum, congregatio taurorum inter vaccas populorum. Vaccas dicit seductiles animas, quæ facilẽ consentiunt seductoribus tauris. Sed quare hoc? Vt excludantur hi qui probati sunt argento. Quid est vt excludantur? Vt appareant, & emineant illi qui sunt probati in eloquio dei. Cum enim respondeatur hæreticis ex necessitate, ædificantur catholici ex vtilitate: hanc sententiam planẽ Paulus ex-
1. Cor. 11. pressit, Oportet enim, inquit, hæreses esse, vt probati
Psalm. 67. manifesti fiant in vobis. Oportet & tauros seducentes esse, vt qui probati sunt argento manifesti sint, hoc est
Psalm. 11. excludantur. Quid est argento probati? Eloquia domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum. Quicũque sunt probati in hoc argento, id est, in eloquio domini, non possunt exercere hoc argentum, nisi quęstionibus inquietati hæreticorum. Et hic attendite, quia non prætermissum est. Ecce effusus est contemptus super principes, super illos tauros. Quare contempti sunt? Aliud
Galat. 1. annunciantes. Qui sunt contempti? Anathematizati. Quisquis enim vobis annũciauerit præter quàm quod
Matt. 5. accepistis, anathema sit. Quid tam contemptum quàm sal infatuatum, quod foras protectum conculcatur? Et

videte si non principes sunt, ipsum Paulum audite, Li- D
cet si nos aut angelus de cœlo euangelizauerit vobis Gala. 1.
præter quàm quod accepistis, anathema sit. Principes sunt, docti sunt, magni sunt, lapides preciosi sũt. Quid adhuc dicturus es? Nunquid angeli sunt? Et tamen si angelus de cœlo vobis annunciauerit præter quàm quod accepistis, anathema sit, quia & ipse diabolus angelus de cœlo lapsus est. Effusus est ergo cõtemptus super principes eorum. *Et adiuuit pauperem à mendicitate.* Quid est ergo hoc fratres, contempti sunt principes, & adiutus est pauper? Abiecti sunt superbi, & instructus est humilis: hoc fecit, & hoc faciendo adiuuit pauperem à mendicitate, Mendicus est ille, nihil sibi tribuens, totum de misericordia dei expectans, ante ianuam dominicam quotidie clamat, pulsans vt aperiatur ei, nudus & tremens vt vestiatur, oculos in terram deiiciens, & pectus tundens. Istum mendicum, hunc Luc. 18.
pauperem, hunc humilem adiuuit deus: Plurimum etiam de ipsa separatione hæreticorum, quia pauci facti sunt, & vexati sunt, & seducti sunt in inuio, & non in via. Denique quid postea ex illis? Diminuti sunt, seducti, pauci facti sunt, vexati sunt. In adiutorio pauperi quid fecit? *Et posuit sicut oues familias.* Quasi vnum pau- E
perem & vnum mendicum intelligebas, de quo dixit, Et adiuuit pauperem à mendicitate. Pauper iste multæ familiæ sunt, pauper iste multæ plebes sunt, multę ecclesiæ vna Ecclesia, vna plebs, vna familia, vna ouis est. Et posuit sicut oues familias. Magna mysteria ista, magna sacramẽta, quàm profunda, plena mysteriorum, quam dulciter inuenta, quia diu latentia. *Ergo videbunt recti & iocundabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os suum.* Iniquitas illa garriens contra vnitatem, & cogens manifestari veritatem, victa oppilabit os suum. *Quis sapiens & custodiet hæc? & intelliget miserationes domini.* Videte quo fine clausit. Quis sapiens & custodiet hęc? Et quid custoditurus est? Sapiens, id est, si pauper sit custodit, si non sit diues, id est, non sit superbus, si non sit inflatus, custodit hæc. Quare enim custodit hęc? Quia intelliget miserationes domini: non merita sua, non vires suas, non potentiam suam, sed miserationes domini. Qui errãtem & egenum in viam deduxit & pauit, qui pugnantem aduersus difficultatem peccatorum, & colligatum vin- F
culis consuetudinis soluit & liberauit: qui fastidientem verbum dei, & tædio quodam penẽ morientem, misit medicina verbi sui recreauit: qui periclitantem inter naufraga & procellosa maris huius discrimina, mari placato ad portum perduxit. Qui eum denique consti Iacobi. 4.
tuit in eo populo vbi humilibus dat gratiam, non in illo vbi superbis resistit, & fecit eum suum, vt intus manens multiplicaretur, non vt foras exiens minueretur. Hoc vident recti & iocundantur. Omnis ergo iniquitas oppilabit os suum, & qui est sapiens custodiet hæc. Vnde custodiet? Per humilitatem, intelligẽdo miserationes domini, quia vbique dictum est, Confiteantur domino miserationes eius, & mirabilia eius filiis hominum.

In Psalmum centesimumseptimum Enarratio.

Excusatio de omissione expositionis huius Psalmi.

PSALMVM centesimumseptimum exponendum non putaui, quoniam iam exposui eum in Psalmo quinquagesimosexto, & in Psalmo

G quinquagesimonono, ex quorum postremis partibus iste constat. Nam postrema pars quinquagesimisexti, prima est huius, vsque ad eum versum vbi dicitur, *Et super omnem terram gloria tua.* Hinc autem vsque in finem, postrema pars est quinquagesiminoni, sicut postrema pars centesimi tricesimiquarti, eadem est quæ centesimi tertiidecimi, ab eo versu vbi dicitur, Simulacra gentium argentum & aurum: sicut tertiusdecimus & quinquagesimussecundus mutatis aliquibus mediis, eadem habent omnia à principiis vsque in fines. Quęcumque igitur in hoc Psalmo centesimoseptimo aliquantulum aliter posita sunt, quàm in illis duobus, ex quorum partibus constat, non habent intellectum difficilem: sicut in quinquagesimosexto dicitur, Cantabo & psallam, exurge gloria mea: in isto autem, *Cantabo & psallam in gloria mea.* Ad hoc enim dictum est illic, Exurge, vt in illa cantaretur & psalleretur: item ibi,

Psalm. 56. Quoniam magnificata est vsque ad cœlos misericordia tua: vel sicut alij interpretati sunt, Eleuata est: hic autem, *Quoniam magna est super cœlos misericordia tua.* Ideo enim magnificata est vsque ad cœlos, vt magna sit in cœlis: hoc enim voluit dicere, super cœlos. Item in quinquagesimonono, Lætabor & diuidam sicimã:

H hic autem, *Exaltabo & diuidam sicimam.* Vbi ostenditur quod de diuidenda sicima significatum est post domini resurrectionem & exaltatiooem prædictum futurum, & illam lætitiam ad hanc exaltationem pertinere, vt ideo lætetur, quia exaltatur: vnde alibi dicit,

Psalm. 29. Conuertisti luctum meum in gaudium mihi, conscidisti saccum meum, & accinxisti me lætitia: item ibi, Et Effrem fortitudo capitis mei: hic autem, *Effrem susceptio capitis mei.* Suscipiendo enim fit fortitudo, id est, suscipiendo fortes facit, fructificans in nobis: interpretatur enim Efraim fructificatio. Susceptio autem ad vtrumque referri potest, siue cum suscipimus Christum, siue cum ipse nos suscipit qui est caput Ecclesiæ. Et quod ibi ait, Tribulantes nos: hic autem, *Inimicos nostros.* vtique iidem ipsi sunt. Admonemur sanè isto Psalmo eos titulos qui tanquam de historia positi sunt rectissimè fieri, vt secũdum prophetiam intelligamus, secundum quod videmus psalmos esse conscriptos. Quid enim tam diuersum secundum historiam, quàm id quod est in titulo quinquagesimisexti Psalmi, In finem ne corrumpas ipsi Dauid, in tituli inscriptionem

I cum fugeret à facie Saul in speluncã: & in titulo quinquagesiminoni, In finem his qui immutabuntur in tituli inscriptionem ipsi Dauid in doctrina, cum succendit Mesopotamiam, Syriam, & Syriam Sobal, & conuertit Ioab, & percussit in valle salinarum duodecim milia. nam præter id quod positum est: In tituli inscriptionem, & ipsi Dauid, & in finem: cætera ita diuersa sunt, vt ille habeat humilitatem Dauid, iste fortitudinẽ: ille fugam, iste victorias. Et tamen ex istorum duorum posterioribus partibus, quorum tam diuersi sunt tituli, psalmus iste componitur. Vbi significatur ad vnum aliquid concurrere vtrumque, non superficie historiæ, sed altitudine prophetiæ, copulatisq; vtriusque finibus in hoc vno: cuius est titulus, *Canticum psalmi ipsi Dauid.* Neutro illi titulo similis, præter quod etiam hic positum est, Ipsi Dauid. Quoniam multis partibus & mul-

Heb. 1. tis modis, sicut ad Hebræos epistola loquitur, olim deus locutus est patribus per prophetas: In eo tamen

1. Cor. 12. locutus est, quem misit postea, vt complerẽtur eloquia

†al. in illo etiam. prophetarum. Quotquot enim promissiones dei, in illo sunt.†

In Psalmum centesimumoctauum Enarratio. K

PSALMVM istum de Christo habere prophetiam quisquis Actus apostolorum fideliter legit agnoscit, vbi de Christi traditore Iuda prophetatum est quod hic scriptum est, Acto. 1.

Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter: quando Matthias in locum Iudæ ordinatus numero apostolorum duodecimus adiunctus esse euidenter apparet. Sed si de illo vno homine omnia quæ hic in malo dicta sunt intelligere conemur, expositionis ratio nõ omnimodo aut vix valebit occurrere. Si autem de tali genere hominum malorum, id est, inimicorum Christi, ingratorúmque Iudæorum, omnia mihi videntur posse clarius aperiri. Sicut enim quędam dicuntur, quæ ad apostolum Petrum propriè pertinere videantur: nec tamen habent illustrem intellectum, nisi cum referuntur ad Ecclesiam, cuius ille agnoscitur in figura gestasse personam, propter primatum quem in discipulis habuit, sicuti est, Tibi dabo claues regni cœlorum, Matt. 16.

& si qua huiusmodi: ita Iudas personam quodammodo sustinet inimicorum Christi Iudęorum, qui & tunc oderant Christum, & nunc per successionem perseue- L

rante genere ipsius impietatis oderunt. De quibus hominibus & de quo populo possunt non inconuenienter intelligi, non solum ea quæ apertius de ipsis in hoc Psalmo legimus, verumetiam illa quæ propriè de ipso Iuda dicuntur expressius, sicut est quod commemoraui, Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. Quod apparebit adiuuante domino, cum ad eos versus tractandi ordine venerimus. Incipit ergo iste Psalmus, *Deus laudem meam ne tacueris, quia os peccatoris & os dolosi super me apertum est.* Vnde apparet & falsam esse vituperationem, quam non tacet peccator & dolosus, & veram esse laudem quam non tacet deus. Deus Roma. 3.

enim verax, omnis autem homo mendax: quia non est homo verax, nisi in quo loquitur deus. Laus autem maxima est vnigeniti filij dei, quia hocipsum quod est, voigenitus dei filius prædicatur. Hoc autem oon apparebat, sed apparente infirmitate eius latebat, cum os peccatoris & os dolosi super eum apertum est: & ideo illud apertum est, quia operta virtus huius fuit. Ideo autem dicit, Apertum est os dolosi, quia odium quod dolo tegebatur erupit in vocem. Hoc etiam in M

consequentibus versibus planius dicitur, *Locuti sunt aduersum me lingua dolosa.* Tunc vtique quando eum tanquam magistrum bonum captiosa adulatione laudabant: vnde alibi dicitur, Et qui laudabant me, aduer- Psalm. 101.

sum me iurabant: deinde quia eruperunt clamantes, Crucifige crucifige, secutus adiunxit, *Et sermonibus o-* Ioan. 19.

dij circumdederunt me. Illi qui lingua dolosa, quasi non odij, sed dilectionis verba locuti sunt, ideo aduersum me, quia hoc insidiando faciebant, postea sermonibus non falsæ & dolosæ dilectionis, sed aperti odij circundederunt me, *Et expugnauerunt me gratis.* Sicut autem pij gratis amant Christum, sic impij gratis oderunt, quia sicut veritas nullo extra eam proposito commodo, sed propter seipsam expetitur ab optimis, ita iniquitas à pessimis. Vnde apud authores secularium literarum dictum est de quodam pessimo, Grãtuito potius malus atque crudelis erat. *Pro eo,* inquit, *vt diligerent me,* 23. quæst. 3. ca. Sex differentiæ.

detrahebant mibi. Sex sunt in isto genere differentiæ, quæ commemoratæ aoimaduerti facillime possunt, reddere bona pro malis, non reddere mala pro malis: reddere bona p bonis, reddere mala pro malis:

non

A non reddere bona pro bonis, reddere mala pro bonis.
Horum duo prima, bonorum sunt, & eorum duorum
prius melius: postrema duo malorum, & eorum poste-
rius deterius: duo media quodammodo mediocria, sed
eorum prius propinquum bonis, posterius propinquũ
malis: hæc in scripturis sanctis oportet attendere. Red
Roma. 4. didit bona pro malis ipse domin°, qui iustificat impiũ:
Luc. 23. & pendens in cruce dixit, Pater ignosce illis, quia ne-
sciunt quid faciunt. Cuius vestigia secutus sanctus Ste-
Acto. 7. phanus, fixo genu orauit pro lapidantibus dicens, Do-
mine ne statuas illis hoc delictum. Ad quam rem præ-
Matt. 5. ceptum pertinet, Diligite inimicos vestros, benefacite
his qui oderunt vos, & orate pro eis qui vos persequun
tur. Mala pro malis non esse reddenda, Paulus aposto-
Roma. 12. lus dicit, Nulli malum pro malo reddentes: Et aposto-
1. Petri. 3. lus Petrus, Non reddentes malum pro malo, vel male-
Psal. 7. dictum pro maledicto: vnde & in Psalmis legitur, Si
reddidi retribuentibus mihi mala. Duorum postremo-
rum illud minus ad nouem leprosos pertinet, qui cum
mundati essent à domino, gratias domino non ege-
runt. Illud vero vltimum quo nihil est peius, ad hos
pertinet, de quibus in isto psalmo legitur, Pro eo vt me
B diligerent, detrahebant mihi. Dilectionem quippe de-
bebant tantis domini beneficiis: quam non solum mi-
nime reddebant, verumetiam pro illo bono irroga-
bãt malum. Duo vero media quæ diximus hominum
quodammodo esse mediorum, ita se habent, vt eorum
prius quod est reddere bona pro bonis habeant & bo-
ni, & mediocriter boni, vel mediocriter mali. Ideo do-
minus hoc non reprehendit, sed non vult in eo solo
discipulos suos permanere quos vult ad maiora proue
Matt. 5. here, quibus dicit, Si dilexeritis eos qui vos diligunt,
id est, si reddideritis bona pro bonis, quam mercedem
habebitis, id est, quid magnum facietis? Nónne & pu-
blicani hæc faciunt? Vult autem illos & hoc facere &
longe amplius, id est, vt non solum amicos, verum-
Ibidem. etiam inimicos diligant. Posterius autem quod est
reddere mala pro malis, habet & mali vel mediocri-
ter mali, vel mediocriter boni, vsqueadeo vt lex eis
dederit vlciscendi modum, oculum pro oculo, den-
tem pro dente, quæ si dici potest, iniustorum iustitia
est: non quia iniquum est vt recipiat vnusquisq; quod
fecerit, alioqui lex nequaquam id cõstitueret, sed quia
Exodi. 21. vlciscendi libido vitiosa est, magisq; ad iudicem per-
tinet inter malos hoc discernere, quàm bonum homi-
C nem sibi expetere. Quapropter impij ex illa benigni-
tatis summitate delapsi, vbi redduntur bona pro ma-
lis, ad quantam malignitatis profunditatem venerunt
retribuendo mala pro bonis? Quanto præcipitio tot
gradus interpositos transierunt? Nec parum aliquid pu
tari debet, quia non ait, Pro eo vt diligerent me, inter-
ficiebant me, sed detrahebant mihi. Ideo quippe inter-
fecerunt, quia detraxerunt, negantes dei filium, & di-
centes, quòd in principe dæmoniorum eiicit dæmo-
Ioan. 8. nia: &, Dæmonium habet & insanit, quid eum audi-
tis? & cætera talia. Qua detractione ab illo auertebant
eos, quorum conuersionem ille quærebat. Et ideo po-
tius hoc dixit, vt ostenderet magis eos nocere qui Chri
sto detrahunt, & per hoc animas interficiunt, quàm
qui eius mortalem carnem mox præsertim resurrectu-
ram sæuiendo peremerunt: sed cum dixisset, Pro eo vt
diligerent me, detrahebant mihi: Quid ait? *Ego au-
tem orabam*. Non quidem dixit quid orabat. Sed quid
melius intelligere debemus, quàm pro eis ipsis? Crucifi
xo enim maximè detrahebant, quando velut homini,
quem quasi vicerant, illudebant: de qua cruce ille dixit, D
Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Et quo- Luca. 23.
niam in profundo malignitatis reddebant ipsi mala
pro bonis, ille in summo benignitatis reddebat bona
pro malis: quamquam bene intelligatur etiam pro di- Luca. 22.
scipulis suis orasse, quod etiam ante passionem suam di
xit, ne deficeret fides eorum, quando ipse pendens in li
gno, vt commendaret patientiam, non ostendebat po
tentiam inter verba detrahentium, quos posset diuina
potestate delere. Sed nobis vtilius erat, quòd patientiæ
præbebat exemplum, quàm si suos inimicos sine di-
latione perdendo ad hoc nos ædificaret, vt impatien-
ter festinaremus de his quos malos patimur vindicari:
cum scriptum sit, Melior est patiens quàm fortis vir.
Docent igitur nos diuina eloquia dominico exem- Prouer. 16.
plo, cum audimus, Pro eo vt diligerent me, detrahe-
bant mihi, ego autem orabam: vt quando aliquos sen-
timus ingratos, non solum non reddentes bona, sed
insuper reddentes mala pro bonis, nos oremus. Et ip-
se quidem pro aliis vel sæuientibus vel dolentibus, vel
in fide periclitantibus. Nos vero etiam pro nobis pri-
mitus, vt animum nostrum deo miserante atque opi-
tulante vincamus quo ferimur in vlciscendi cupidita- E
tem, cum detrahitur siue præsentibus siue absentibus
nobis. Deinde cum Christi patientiam recordamur,
tanquam ipso excitato, sicut factum est cum dormiret Matth. 8.
in naui, qui perturbationem cordis nostri tempesta-
tèmque tranquillat animo sedato atque placato, ore-
mus etiam pro ipsis detractoribus nostris, vt securi di-
camus, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos di- Matth. 6.
mittimus. Sed & ipse dimittebat, qui peccatum quod
ei dimitteretur vtique non habebat: sequitur autem,

Et posuerunt aduersum me mala pro bonis. Et quasi
quæreremus, quæ mala pro quibus bonis? *Et odium*,
inquit, *pro dilectione mea*. Hic est enim omnis & ma-
gnus reatus illorum. Nam quid nocere potuerunt per-
sequentes, voluntate non necessitate morientem? Sed
ipsum odium est crimen maximum persequentis, quã-
uis sit voluntaria pœna patientis. Satis autem exposuit
quemadmodum supra dixerit, Pro eo vt me diligerẽt,
quia dilectionem non vtcumque, sed dilectioni eius
debebant, cum hic addidit, pro dilectione mea. Hanc
dilectionem in Euangelio commemorat, vbi dicit,
Hierusalem Hierusalem quoties volui colligere filios Matt. 23.
tuos tanquam gallina pullos suos sub alas suas, & no- F
luisti. Deinde quæ pro ipsa impietate recipiant, incipit
prophetare: & eo modo illa dicit, tanquam vlciscendi
cupiditate ea optet vt fiant, cum dicantur futura cer-
tissima veritate, & per Dei iustitiam super tales digne
ventura. Quem modum futura prædicendi, velut spe-
ciem male optandi quidam non intelligentes putant
odium odio, & malo animo malum animum reddi:
quoniam reuera paucorum est dignoscere, quomodo
placeat pœna iniquorum accusatori inimicitia se satu-
rare cupienti, & quàm longe alio modo placeat iudici
recta voluntate peccata punienti. Ille quippe reddit
malum pro malo, iste autem etiam cum vindicat non
reddit malum pro malo, quoniam iustum reddit iniu-
sto: quod autem iustum est, vtique bonum est. Punit er-
go non delectatione alienæ miseriæ, quod est malum
pro malo: sed dilectione iustitię, quod est bonum pro
malo. Itaque nec lumini scripturarum calumnientur
cæci, opinantes quod deus peccata non puniat, nec
quasi malum pro malo reddat, sibi blandiantur iniusti.
Audiamus ergo deinde quid diuinus sermo contexat,

G & in verbis quasi mala optantis intelligamus prędicta prophetantis, & deum iusta retribuentem subleuata in eius æternam legem mente cernamus. *Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius.* Cum superius querela de pluribus fuerit, nunc de vno loquitur Psalmus. Superius autem dixerat, Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circundederunt me, & expugnauerunt me gratis, Pro eo vt diligerent me, detrahebant mihi: ego autem orabam, Et posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea: omnia de pluribus, Nunc vero quid digni essent pro his iniquitatibus suis, & quid eis diuino iudicio futurum sit pronuncians, Constitue, inquit, super eum peccatorem, tanquam intendens in eum qui se tradidit talibus, de qualibus suis inimicis loquebatur superius. Cum igitur hic Iudam traditorem secundum scripturam actuum Apostolorum supplicio debito prænunciet puniendum, quid est, constitue super eum peccatorem, nisi eum quem sequenti versu indicat cum dicit, & diabolus stet à dextris eius? Hoc vtique meruit vt super se diabolum, id est, diabolo subditus sit, qui Christo subditus esse noluit. Stet autem à dextris eius dictum est, quia opera diaboli præposuit

H operibus dei. Hoc enim cuique non immerito dextrum dicitur quod præponit, sicut sinistræ dextra præponitur. Ideo & de illis qui seculi huius gaudia præponentes deo, beatum dixerunt populum cui hæc sunt,

Psalm. 143 rectissime dictum est, Dextera eorum dextera iniquitatis. Vnde quod dixerunt beatum populum cui hæc sunt, os eorum locutum est vanitatem, quod de illis supra dictum est. Cuius autem os loquitur veritatem contra illud quod dixerunt isti beatum populum cui

Ibidem. hęc sunt, debet etiam ipse dicere, quod in eodem Psalmo sequitur, Beatus populus cuius est dominus deus ipsius: huic enim non diabolus est à dextris, sed domi-

Psalm. 15. nus, sicut & alibi dicit, Prouidebam dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi ne cómouear. Diabolus ergo stetit à dextris eius, quando præposuit auaritiam sapientiæ, & pecuniam saluti suę, vt eum traderet à quo debuit possideri, ne ab ipso possideretur, cuius opera ipse Christus soluit, à quo noluit possideri. *Cum iudicatur exeat condemnatus.* Noluit enim talis esse cui diceretur, Intra in gaudium domini

Matt. 25. tui: sed talis de quo dicitur, Proiicite eum in tenebras exteriores. *Et oratio eius fiat in peccatum.* Quoniam non

I est iusta oratio, nisi per Christum quem vendidit immanitate peccati. Oratio autem quæ non fit per Christum, non solum non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit in peccatum. Quando autem Iudas ita orare potuerit, vt oratio eius non fieret in peccatum, quæri potest. Credo antequam dominum traderet, & de illo tradendo iam cogitaret: non enim iam pote-

Matt. 26. rat orare per Christum. Nam posteaquàm illum tradidit, cúmque pœnituit, si per Christum oraret, indulgentiam rogaret: si indulgentiam rogaret, spem haberet: si spem haberet, misericordiam speraret: si misericordiam speraret, non sibi desperatione collum ligaret. Proinde cum dixisset, Cum iudicatur exeat condemnatus: ne ab imminenti condemnatione putaretur se potuisse oratione liberari, quam didicerat cum condiscipulis suis, vbi dicitur, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: Et oratio eius, inquit, fiet in peccatum illi: quia non fit per Christum quem noluit sequi, sed persequi, *Fiant dies e-*

Act. 1. *ius pauci.* Dies eius dixit dies apostolatus eius, quia pauci fuerunt, quoniam ante passionem domini scelere ipsius & morte consumpti sunt: & tanquàm diceretur, Quid ergo fieret de sacratissimo numero duodenario, in quo non frustra dominus duodecim habe- K

re primos Apostolos voluit? Continuo subiecit, *Et episcopatum eius accipiat alter.* *Ibidem.* Tanquam dicens, & ipse pro suo merito puniatur, & ille numerus suppleatur. Quod si quis quẽadmodum factum sit scire desyderat, Actus Apostolorum legat. *Fiant filij eius orphani, & vxor eius vidua.* Vtique mortuo ipso, & filij eius orphani, & vxor eius viduata est. *Nutantes transferantur filij eius, & mendicent.* Nutantes dictum est, incerti quò eant, omni præsidio destituti. *Eiiciantur de habitationibus suis.* Exposuit quod supra dixerat, transferantur. Hoc autem totum quomodo vxori eius filiísque eius contigerit, sequentes indicant versus, *Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius, & diripiant alieni labores eius. Non sit illi adiutor.* Ad tuendam eius posteritatem dicit. Ideo sequitur, *Nec sit qui misereatur pupillis eius.* Sed quia possent etiam pupilli eius sine adiutore & sine tutore in erumnis & egestate tamen crescere, & genus propagatione seruare, sequitur & dicit, *Fiant nati eius in interitum, in generatione vna deleatur nomen eius.* Id est, vt L

quod de illo generatum est, iam non generet, & cito transeat. Sed quid est quod deinde subiungit?

In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini, & peccatum matris eius non deleatur. An intelligendum est vt reddantur ei peccata etiam parentum suo- *† alias, Ei quippe non redduntur peccata qui fuerit mutatus in Christo.*

rum? Ei quippe non redduntur † qui fuerit mutatus in Christo, & cœperit esse non filius iniquorum, non imitatus mores illorum, quia & illud verissime scriptum est, Reddam peccata patrum in filios: & illud quod per Prophetam dicitur, Et anima patris mea est, & anima filij mea est, † anima quæ peccauerit ipsa morietur. *Exo. 20.* *Ezechi. 18.* *† al. anima quę peccat, ipsa morietur.*

Hoc quippe dictum est de his qui conuertuntur ad deum, & non imitantur mala parentum suorum: quod ipse Propheta euidenter ostendit: dicit enim parentum iniquitates eis non obesse, qui iustitiam faciendo dissimiles fuerint. Illud autem quod dictum est, Reddam peccata parentum in filios: additum est, *Conc. 2. fen. dist. 33.* qui oderunt me: hoc est, sicut me oderant & parentes eorum: vt quemadmodum bonorum imitatio facit vt *Sed vt ait. Ezech. 18.* etiam propria peccata deleantur, sic malorum imitatio faciat vt non solum sua, sed etiam eorum quos imi- *Exo. 3.* M

tati sunt merita sortiantur. Si ergo Iudas teneret illud ad quod vocatus est, nullo modo ad eum vel sua præterita, vel parentum iniquitas pertineret. Sed quia non *De pœ. dist. 4. Si Iudas & c. 4. fe. di. 22. ca. 1.* tenuit adoptionem in familia dei, sed iniquitatem vetusti generis potius elegit, rediit iniquitas patrum eius in conspectu domini, vt in eo etiam ipse puniretur, & peccatum matris eius non deleretur. *Fiant contra dominum semper.* Id est, pater eius & mater eius fiant contra dominum semper, non vt domino aduersentur, sed vt merita eorum pessima non obliuiscatur in isto dominus cum illi & ipsa retribuet: contra dominum enim dixit, in conspectu domini. Nam & alij interpretes sic transtulerunt, fiant in cóspectu domini semper: alij vero, fiant coram domino semper, sicut alibi dictum est, Et posuisti iniquitates nostras in conspectu *Psalm. 89.* tuo. Semper autem dicit, vt sine remissione sit tantum illud scelus, & hic, & in futuro seculo. *Disperreat de terra memoria eorum.* patris scilicet & matris eius. Memoriam dicit eorum, quæ in propagine generationis custoditur. Hanc prophetauit de terra perituram, quia & ipse Iudas, & filij eius qui erant

tanquam

A tanquam memoria patrum, & matris eius sine successione prolis, sicut superius dictum est, in breuitate vnius generationis extincti sunt. Dicit aliquis, Etiam ne hoc ad pœnam Iudæ pertinere credendum est, quod post eius mortē ad mendicitatem vxor eius & filij eius peruenerunt, & translati sunt, & eiecti de habitationibus suis, scrutante fœneratore omnem substantiam eius, &
4.sen. dist. diripientibus alienis omnes labores eius, nemine adiu-
50. Poena. uante, nec miserante pupillos eius, & quod cito sunt sine posteris mortui? Nunquid etiam de his quæ in suis post mortem cuiusque contingunt, vllus mortuos tangit dolor? Aut hæc saltem scire putandi sunt, quorum sensus alibi est pro meritis, seu bene seu male? Cui respondeo magnam quidem esse quæstionem, nec in præsentia differendam, quòd sit operis prolixioris, vtrum vel quatenus, vel quomodo ea quæ circa nos aguntur nouerint spiritus mortuorum. Verumtamen quod breuiter dici potest, si nulla illis esset cura de nobis, nō diceret dominus dixisse illum diuitem qui tormēta apud
Luc.16. inferos patiebatur, Habeo ibi quinq; fratres, ne & ipsi veniant in locum hunc tormētorum. Sed quomodolibet
B intelligant qui hoc aliter intelligere conantur: & quia fatendū est non esse consequens, vt si sciunt mortui suos viuere, quia nec in locis pœnarum eos vident, vbi diues ille erat, nec in requie beatorum, vbi Lazarum & Abraham quamuis longe agnoscebat: ideo eos etiam illa quæ circa eorum charos aguntur, vel læta vel tristia scire necesse sit. Hoc dico, paucos esse eius animi homines, qui post mortem suam quid suis boni, maliue contingat, saltem dum viuunt negligant, atque omnino cōtemnant: multos autem quod indicat etiā tanta cura commendandæ vltimæ voluntatis & qualiumcumque testamentorum, satis agere vt cum defuncti fuerint suis bene sit. Permansionem vero posteritatis suę per successiones generationum soli laudabiliter
Matt. 19. spernūt, qui seipsos abscindunt propter regnum cœlorum, & filios suos hoc facere cupiunt, vel exoptant, vel martyrio coronari, ita vt nullus eorum in terra remaneat: cæteri autem omnes aut penè omnes, fœlices volunt suos esse in hac vita post mortem suam, & suum genus interire nolunt. Quapropter quod Iuda tam infœliciter mortuo, ita vxor eius vidua & filij eius orphani remanserunt, vt fœneratore scrutante omnem substantiam eius, & diripientibus alienis omnes labores
C eius, de suis habitationibus eiicerentur, nec aliquem pupilli eius miserantem inuenirent, & in vna generatione sine posteris interirent: si hæc sentiunt mortui, cumulus malorum est: si hæc non sentiunt, formido viuorum est. Si autem mouet quomodo potuerit habere substantiam, quam fœnerator scrutaretur, alieniq; diriperent, quando iam cūm aliis vndecim dominum se-
Ioan. 12. quebatur, credat eum omnia quæ habebat ita dimisisse filiis & vxori, vt non inde synceriter vel perseueranter vinculum cupiditatis abruperit: qui etiam si ea velut vendere videretur distribuenda pauperibus, profectò
Act. 5. faceret quod Ananias post domini ascensionem. Neq; enim metueret ne hoc dominus diuinitate cognosceret, quem falli putabat, quando ea quæ mittebantur, de loculis auferebat.

Alia expositio supradictorum.

SEd iam videamus si possumus quantum dominus adiuuat, quomodo ista conuenire possint etiam in populum Iudæorum, cuius inimicitiæ contra dominum pertinaci odio permanserunt, cuius populi
D diximus Iudam in figura gessisse personam, sicut ecclesiæ gessit apostolus Petrus. *Constitue super eum peccatorem, & diabolus stet à dextris eius.* Quemadmodum in Iuda, sic in isto populo intelligendum est, qui repulso à se Christo factus est subditus diabolo, cuius persuasiones in omnibus prauis & terrenis cupiditatibus præposuit æternæ saluti. *Cum iudicatur exeat condemnatus.* Quia in nequitia & in infidelitate persistens thesaurizat sibi Roma. 2. iram in die iræ & reuelationis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique secundum opera sua. *Et oratio eius fiat in peccatum*, quia non fit per mediatorem dei & hominum, 1.Timo. 2. hominem Iesum Christum, & sacerdotem magnum in æternum secundum ordinem Melchisedech. *Fiant* Psalm.109 *dies eius pauci.* Secundum regnum accipiendum est Iudæorum, quia non diu postea perseuerauit regnum Iudæorum: *Et episcopatum eius accipiat alter.* Ipsum dominum Christum non incongruenter intelligi existimo episcopatum populi Iudæorum, quia de tribu Iuda factus est secūdum carnem: & Apostolus ait, Dico enim Christum ministrum fuisse circuncisionis propter ve- Roma. 15. ritatem dei ad confirmandas promissiones patrum: & ipse ait, Non sum missus nisi ad oues quę perierunt do- Matt.15. & mus Israël, quia & illis exhibuit in carne præsentiā. Et 2.
E Magi qui ab Oriēte venerunt hoc dixerūt, Vbi est qui natus est rex Iudæorum? Et hoc in titulo scriptum erat super crucifixum: vnde illud mutare volentibus nō frustra respondit Pilatus, Quod scripsi scripsi. Hunc ergo Ioan. 19. episcopatum populi Iudęorum, id est, dominum Christum accepit alter, id est, populus gentium. *Fiant filij eius orphani.* De quibus dicitur, Filij autem regni huius Matth. 8. eiicientur in tenebras exteriores. Facti sunt autem orphani amisso ipso regno, quasi patre perdito, quamquā & deum patrem bene intelliguntur amisisse. Qui enim filium non habet, ait veritas, nec patrem habet. *Et vxor* 1.Ioan. 2. *eius vidua.* Vxor regni plebs intelligi potest, cui reges subditę Ecclesiæ dominantur. Vidua vero facta est amisso ipso regno. *Nutantes transferantur filij eius & mendicent.* Nutauerunt periculis, vrgentibus hostibus translati sunt, debellati filij regni Iudęorum. Quid est autem mendicare, nisi ad hominum misericordiam viuere, sicut viuunt sub earum gentium regibus in quas translati sunt? *Eiiciantur de habitationibus suis.* Ita factum est. *Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius*, id est populi eius. Vbi nihil melius intelligitur, quàm debita eorum
F non dimittantur: quia in solo Christo dimittuntur quem respuerunt: qui etiam dicere docuit, Dimitte no- Matth. 6. bis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Omnem autem substantiam eius dictum est, omnem vitam eius, vt ei nulla debita, id est, nulla peccata donentur. *Et diripiant alieni labores eius.* Diabolus & angeli eius, quia non thesaurizant in cœlo qui non habent Christum. *Non sit illi adiutor.* Quis adiutor est ei, cui Christus non est? *Nec sit qui misereatur pupillos eius.* Qui patre perdito, id est, regno sic remanserunt, aut amisso deo cuius filium persecuti sunt & oderunt, non est qui eorum misereatur, non ad temporalem vitam sumendam vel sustentandam, sed ad veram vitam, id est, æternam. *Fiant nati eius in interitum.* Vtique in interitum sempiternum. *In generatione vna deleatur nomen eius.* Quia generati sunt, non regenerati, ideo in vna generatione deleantur. Nā in altera, id est, in regeneratione si eam cognoscerent & tenerent, non delerentur. *In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini.* Vt reddat eidem populo dominus perseueranti in malitia etiam

G etiam patrũ eius iniquitatẽ:ſic enim eis dicit, Teſtimo-
Matth. 23. nium eſtis vobiſmetipſis, quia filij eſtis eorũ qui pro-
phetas occiderunt:& paulopoſt ait, Vt veniat ſuper vos
omnis ſanguis iuſtus qui effuſus eſt ſuper terram, à ſan
Galat. 4. guine Abel iuſti vſque ad ſanguinem Zachariæ filij Ba
Matth. 23. rachiæ. *Et peccatum matris eius non deleatur.* Peccatum
Hieruſalem quę ſeruit cum filiis ſuis, quę interficit pro-
phetas, & lapidat miſſos ad ſe. *Fiant contra dominũ ſemper.*
Iniquitas & peccatum eorum, id eſt, vt à conſpectu do-
mini non aboleantur, deo in æternum vindicante.

Et diſpereat de terra memoria eorum. Terra dei, ager dei eſt:
ager dei, Eccleſia dei eſt. De qua terra periit memoria
eorum, quia cum eſſent rami naturales propter infide-
Roma. 11. litatem fracti ſunt. *Pro eo quod non eſt recordatus*, vel ille
Iudas, vel ipſe populus. *Facere miſericordiam.* Sed melius
de populo accipitur quod ait, nõ eſt recordatus. Nam
ſi Chriſtum occidit, ſaltem recordaretur pœnitendo,
& faceret miſericordiam ſuper membra eius quæ per-
ſeuerantiſſimè perſecutus eſt: ideo dicit, *Quia perſecu-
tus eſt hominem inopem & mendicum.* Poteſt quidem accipi
1. Cor. 8. de Iuda, quia non eſt dedignatus dominus pauper fie-
ri cum diues eſſet, vt illius paupertate nos ditaremur.
H Mẽdicum autem quomodo intelligam, niſi forte quia
Ioan. 4. dixit mulieri Samaritanæ, Da mihi bibere. Et in cruce
& 19. ait, Sitio. Sed quod ſequitur quomodo accipiatur in
ipſo capite noſtro, id eſt, ſui corporis ſaluatore quem
Iudas perſecutus eſt, noo inuenio: cum enim dixiſſet,
Et perſecutus eſt hominem inopem & mendicum: ad-
iecit atque ait, *Et compunctum corde mortificare.* Id eſt, vt
mortificatum mortificaret: nam quidam etiam ſic ſunt
interpretati. Compunctus autem corde non ſolet di-
ci, niſi ſtimulis peccatorum in dolore pœnitendi: ſicut
Acto. 2. de illis dictum eſt, Qui cum audiſſent Apoſtolos poſt
domini aſceoſionem, compuncti ſunt corde qui occi-
derant dominum. Quos allocutus eſt beatiſſimus Pe-
trus dicens inter alia, Agite pœnitentiam, & baptizetur
vnuſquiſque veſtrum in nomine domini noſtri Ieſu
Chriſti, & dimittentur vobis peccata veſtra. Sed quo-
niam iidem ipſi membra eius facti ſunt, cuius in ligno
membra fixerunt, populus Iudęorum non eſt recorda-
tus facere miſericordiam. Perſecutus eſt hominem ino
pem & mendicum, ſed in membris ſuis, de quibus di-
cturus eſt quod attinet ad ipſa opera miſericordiæ.
Mat. 25. Quando vni ex minimis meis non feciſtis, nec mihi fe
ciſtis. Et compunctum corde mortificare: planè com-
punctum corde, ſed in membris ſuis. De his autem qui
I perſecuti ſunt vt compunctum corde mortificarent,
Acto. 7. & 22. erat & Saulus conſentiens in necem Stephani compũ-
cti corde, quia & ipſe Stephanus de illis erat qui com-
puncti ſunt corde. Sed Saulus recordatus eſt facere mi
ſericordiã, & qui maoe rapiebat, veſpere diuiſit eſcas.
Gene. 49. Et ipſe cõpunctus corde, vt etiam in illo ipſi perſeque-
reotur inopem, volentes mortificare compunctũ cor-
Gala. 1. de. Hoc quippe oderant in Paulo apoſtolo quia com-
pũctus corde prædicabat quem fuerat ante perſecutus.
Inopem quippe & mendicum & compunctum corde
in membris ſuis & ipſe vt mortificaret perſequens, au-
Acto. 9. diuit de cœlo, Saule Saule quid me perſequeris? & fa-
ctus compũctus corde, cœpit talia pati qualia faciebat
compunctis corde. Deinde ſequitur pſalmus: *Et dilexit
Ioan. 12. maledictionem, & veniet ei.* Quamquam & Iudas maledi-
ctionem dilexerit, & furando de loculis, & dominum
vendendo atque tradeodo, tamen apertius populus il-
Matth. 26. le dilexit maledictionem quãdo dixit, Sanguis eius ſu-
per nos & ſuper filios noſtros. *Et noluit benedictionem, &
elongabitur ab eo.* Et Iudas quidem quia Chriſtum no- K
luit in quo eſt æterna benedictio, ſed apertius noluit
benedictionem populus Iudæorum, cui dixit ille illu-
minatus à domino, Nunquid & vos vultis diſcipuli e-
ius fieri? Et noluit benedictionem, & pro maledicto ha Ioan. 9.
buit, & reſpondit, Tu ſis diſcipulus eius, Et longe facta
eſt ab eo benedictio, quia tranſitum fecit ad gentes.

Et induit maledictionem ſicut veſtimentum. Siue Iudas, ſiue
ille populus. *Et intrauit ſicut aqua in interiora eius.* Ergo
& foris & intus: foris ſicut veſtimentum, intus ſicut a-
qua, quoniã in eius incidit iudicium qui poteſt & cor-
pus & animam occidere in gehennã, corpus foris, ani-
mam intus. *Et ſicut oleum in oſſibus eius.* Oſtendit eum Matth. 10.
cum delectatione male facere, & comparare ſibi male-
dictionem, hoc eſt, pœnam æternam, quia benedictio
vita æterna eſt. Modo quippe maledicta delectant, ſi-
cut aqua in interiora eius, & ſicut oleũ in oſſibus eius.
Sed ideo maledictio vocatur, quia talibus Deus tor-
menta prædixit. Tanquam in oſſibus autem oleum eſt
maledictio, cum homines inde fortes ſe putant, quia li-
cet eis mala tanquam impune committere. *Fiat ei ſicut
veſtimentum quo operitur.* Cum ſuperius iam dixerit de ve- L
ſtimento, quid eſt quod repetit? An quia dixerat, induit
maledictionem ſicut veſtimentum, differt ab eo veſti-
mento quod non induitur, ſed operitur? Induitur enim
quiſque tunica, operitur pallio. Et quid eſt hoc, niſi e-
tiam in conſpectu hominum de iniquitate gloriari?

Et ſicut zona, inquit, *qua ſemper præcingitur.* Maxime ho-
mines ideo præcinguntur, vt ad operandum ſint ap-
tiores, ne veſtis ſinibus prępediantur. Ergo maledictio-
ne ſe præcingit, qui malum oon repentinum, ſed diſpo
ſitum aggreditur, & ita diſcit malum facere vt ſemper
paratus ſit: vnde & hic ait, Et ſicut zona qua ſemper
præcingitur. *Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud domi-
num.* Non dixit, merces eorum: ſed, opus eorum. Ma-
nifeſtum eſt enim quòd indumento & opertorio & a-
qua & oleo & zona ipſa opera deſcribebat, quibus æ-
terna maledictio comparatur. Non ergo eſt vnus Iu-
das, ſed multi de quibus dicitur, Hoc opus eorum qui
detrahunt mihi apud dominum: quamquam & plura-
lis numerus poni potuit pro numero ſingulari, ſicut
Herode mortuo dictum eſt ab angelo, Mortui ſunt qui Matth. 2.
quęrebant animã pueri. Sed qui magis detrahunt Chri
ſto apud dominum, niſi illi qui ipſis verbis domini de- M.
trahunt, dicentes noo eſſe ipſum quem lex domini &
prophetę prænunciauerunt? *Et qui loquuntur*, inquit, *ma-
la aduerſus animam meam.* Negando eum cum voluiſſet
potuiſſe reſurgere? cum dicat, Poteſtatem habeo ponen Ioan. 10.
di animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumen
di eam. *Et tu domine fac mecum.* Quidam ſubaudiendam
putauerunt miſericordiam, quidam vero & addide-
runt: ſed emendatiores codices ſic habent, Et tu domi-
ne domine fac mecum. *Propter nomen tuum.* Vnde ſen-
ſus altior non eſt prætermittendus, ita dixiſſe filium pa
tri, fac mecum quia eadem ſunt opera patris & filij. Vbi
etiam miſericordiam intelligamus: ſequitur enim,

Quia ſuauis eſt miſericordia tua. Et ipſam quia non di-
xit, fac io me: vel, fac ſuper me: vel aliquid huiuſmodi:
ſed ait, fac mecum: bene intelligimus & patrem & fi-
lium ſimul facere miſericordiam in vaſa miſericordię.
Poteſt hoc etiam ſic intelligi, fac mecum, id eſt, adiuua Roma. 9.
me. Quod in quotidiana loquendi conſuetudine habe
mus, cum de aliqua re quæ pro partibus noſtris eſt, di-
cimus, nobiſcum facit. Pater quippe adiuuat filium in-
quantum deus hominem, propter formam ſerui, cui
homini

A homini deus, & cui in forma serui etiam dominus est pater. Nam in forma dei filius adiutorio non indiget: æqualiter enim cum patre omnipotens est, ex quo & ipse adiutor est hominis. Sicut enim pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Nec aliud pater, aliud filius, aut aliter pater, aut aliter filius, quia & eadem facit, & similiter facit. Vnde in quantum homo est filius dei, deus suscitauit illum à mortuis, hoc est pater, cui dicit in psalmis, Suscita me & reddam illis: loquatum antè deus est, etiam ipse se suscitauit: propter quod dicit, Soluite templum hoc, & in triduo suscitabo illud. Quod etiam hic significauit, si quis diligenter intendat. Scrutari enim iussit scripturas, quę testimonium perhibent de illo, non in superficie pertrāsiri: non enim tantummodo ait, Tu domine domine fac mecum: sed ait, & tu. Quid est & tu, nisi quia ego & tu? Quod autem non semel domine, sed repetens ait, domine domine, habet in hoc orantis affectum, sicuti est, deus deus meus. Quod vero cum dixisset, fac mecum: addidit, propter nomen tuum: gratiam commendauit. Nullis enim operum meritis præcedentibus in tantam celsitudinem subuecta est humana natura, vt totum simul verbum & caro, hoc est, deus & homo, vnigenitus filius dei diceretur. Hoc autem factum est, vt ab illo qui creauerat per id quod non perierat id quod perierat quæreretur: vnde & hic sequitur, quia suauis est misericordia tua. *Libera me quia egenus & pauper ego sum.* Egestas & paupertas, infirmitas est, ex qua crucifixus est. *Et cor meum conturbatum est intra me.* Hoc ad illud refertur, quod ait propinquante passione, Tristis est anima mea vsque ad mortem. *Sicut vmbra cum declinat ablatus sum.* Hoc ipsam mortem significauit. Sicut enim ex vmbra declinante fit nox, sic ex mortali carne fit mors. *Et excussus sum sicut locustæ.* Hoc iam in membris eius, hoc est, fidelibus eius conuenientius intelligi existimo. Quod vt aliquanto apertius poneret, maluit dicere, sicut locustæ, quàm, sicut locusta: quamuis & ouero singulari possent accipi etiam multæ, sicut illud est, Dixit & venit locusta: sed esset obscurius. Excussi sunt ergo, id est, fugati à persecutoribus fideles eius: quorum vel multitudinem significari voluit nomine C locustarum, vel quod transilierunt de loco in locum. *Genua mea infirmata sunt à ieiunio.* Legimus dominum Christum quadraginta dierum habuisse ieiunium. Sed tantùm ne valuit in eo illa inedia, vt genua eius infirmarentur? An & hoc in membris eius, hoc est, in sanctis eius apertius intelligitur? *Et caro mea immutata est propter oleum.* Propter gratiam spiritalem. Vnde & Christus appellatur à chrismate: chrisma autem vnctio est. Caro autem propter oleum nō in deterius, sed in melius immutata est, hoc est, à mortis contumelia in gloriam immortalitatis exurgēs: cum itaq; dixisset, Genua mea infirmata sunt à ieiunio, vbi significatum esse arbitror eos qui in membris eius fortes videbantur, tanquā præsentia panis quo sustentabantur abstracta, in eius passione defecisse vsque ad negationem, quę apparuit in Petro, tanquam ad eos confirmandos, ne succumbendo penitus caderent: Et caro mea, inquit, immutata est propter oleū, vt eos à mea morte deficientes mea resurrectione firmarem, & misso spiritusancto vngerem, qui nō ad eos venisset nisi ego abiissem: hoc enim dixerat, Non potest ille venire nisi ego abiero: & Euangelista dicit, Nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus: nondum erat immutata caro eius. Siue autem per aquam propter ablutionem vel irrigationem, siue per oleum propter exultationē, D & inflammationem charitatis significetur spiritussanctus, non ideo est à seipso diuersus, quia signa diuersa sunt. Multum enim diuersa sunt etiam leo & agnus, & tamen vtroque significatus est Christus. Leo propter aliud, agnus propter aliud: non tamen alius. Quia nec fortis est agnus, nec innocens leo: Christus autem & innocens est vt agnus, & fortis vt leo: dicit enim apud Esaiam ipse Iesus Christus, Spiritus domini super me, eo quod vnxit me. *Et ego factus sum opprobrium illis,* per mortem crucis. Christus enim nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. *Viderunt me & mouerunt capita sua.* Quia viderunt pependisse, & non viderunt resurrexisse. Viderunt quando genua eius sunt infirmata, non viderunt quando est caro immutata. *Adiuua me domine deus meus, saluum me fac secundum misericordiam tuam.* Hoc ad totum referri potest, id est, & ad caput, & ad corpus. Ad caput propter formam serui, ad corpus propter ipsos seruos. Putuit enim & in eis dicere deo, Adiuua me & saluum me fac, in quibus Saulo dixit, Quid me persequeris? Quod autem addidit secundum misericordiam tuam, gratuita gratia E commemoratur, non ex operum debito. *Et sciant quia manus tua hæc, & tu domine fecisti eam.* De his dixit sciant pro quibus sæuientibus & orauit: quia in eis in quibus factus est opprobrium mouentibus in eius illusionem capita sua, erant etiam hi qui in eum postea crediderūt. Discant autem qui formam humani corporis deo tribuunt, quomodo habeat deus manum. Si enim quod facit, manu facit, nunquid & ipsam manum suam manu fecit? Quomodo ergo hic dictum est, Et sciant quia manus tua hæc, & tu domine fecisti eam? Intelligamus itaque manum dei esse Christum: vnde alibi dicitur, Et brachium domini cui reuelatum est? Hæc manus & erat & fecit eam, quia in principio erat verbum, & verbum caro factum est. Et erat sine tempore secundum diuinitatem, & factus est ex semine Dauid secūdum carnem. *Maledicent illi & tu benedices.* Vana est ergo & falsa maledictio filiorum hominum diligentium vanitatem, & quærentium mendacium. Deus autem cum benedicit facit quod dicit, *Qui insurgunt in me confundantur.* Vt enim insurgant aliquid se aduersus me proficere arbitrantur. Sed cum exaltatus fuero super cœlos, & F esse cœperit super omnem terram gloria mea, confundentur. *Seruus autem tuus lætabitur,* Siue in dextera patris, siue in membris suis lætantibus, & inter tentationes in spe, & post tentationes in æternum. *Induantur qui detrahunt mihi pudore,* id est, pudeat eos detraxisse mihi, Sed hoc potest & in bono accipi, dum corriguntur.

Et operiantur sicut diploide confusione sua. Diplois duplex pallium est: nam quidam etiam sic interpretati sunt istum versum: & operiantur sicut pallium duplex confusione sua. Intelligitur autem confundantur & intus & foris, id est, & coram deo & coram hominibus.

Confitebor domino nimis in ore meo. Nimis dici solet in consuetudine sermonis Latini, quod plus est quàm debet: cui cōtrarium est parum quod minus est quàm debet. Sed nimis, Græcè ἄγαν dicitur. Iste autem versus non habet ἄγαν, sed habet σφόδρα. Quod quidem nostri sic interpretati sunt, vt pro eo ponerent aliquando nimis, aliquando valde. Sed si nimis pro eo quod est valde intelligitur, potest & in laude poni. Nam & ista confessio laudem significat, vt cui coniungitur sequitur, *Et in medio multorum laudabo eum.* Dicit etiam & in alio Psalmo, In medio ecclesiæ cantabo te. Sed cum ipsa cantat Ecclesia,

Marginal references: Ioan. 5. — Psalm. 40 — Ioan. 2. — Ioan. 5. — Psalm. 21. — Ioan. 1. — Matth. 26. — Psalm. 104 — Matth. 4. — Matth. 26. — Ioan. 16. & 7. — Apoca. 5. — Esa. 61. — Luc. 4. — Galat. 3. — Act. 9. — Esa. 53. — Ioan. 1. — Roma. 1. — Psalm. 107 — Psal. 21.

G clesia, quæ corpus est Christi, quomodo in medio ec-
clesiæ cantat Ecclesia, ita & hic multi cum sint mēbra
Christi, sicut ipsi laudant, ille laudat, quia est in medio
eius. Quomodo in medio multorum laudat, quando
ipsis multis laudantibus dicitur ipse laudare? An ideo
laudat in medio multorum, quia cum Ecclesia sua est
hic vsque in consummationem seculi, vt quòd ait in
Matt.28. medio multorum, hoc accipiamus quòd ab eisdē mul-
tis honoratur. In medio quippe esse dicitur, cui honor
præcipuus exhibetur. Si autem cor est tanquam homi-
nis medium, nihil melius intelligitur dictum, quàm in
Ephe.3. cordibus multorum laudabo eum. Habitat enim Chri
stus per fidem in cordibus nostris, & ideo ait, in ore
meo, id est, in ore corporis mei, quod est Ecclesia. Cor-
Roma.10. de enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit
ad salutem. *Qui astitit à dextris pauperis.* De Iuda dictum
erat, & diabolus stet à dextris eius, quia suas diuitias au
gere voluit Christo vendito. Hic autem dominus asti-
tit à dextris pauperis, vt diuitię pauperis sint ipse domi
nus. Astitit quippe à dextris pauperis, non vt ei multi-
H plicaret annos vitæ quandoque finiendæ, neque vt eius
augeret pecuniam, aut eum faceret corporis viribus
fortem, vel ad tempus incolumem. *Sed vt saluam faceret,*
inquit, *à persequentibus animam meam.* Salua fit autem à per-
sequentibus anima, si non eis consentiatur ad malum.
Non eis autem consentitur cum assistit dominus à de-
xtris pauperis, ne ipsa paupertate, id est, infirmitate suc-
cumbat. Hoc adiutorium præstitum est corpori Chri-
sti in sanctis martyribus omnibus.

In Psalmum centesimumnonum
Enarratio.

QVANTVM dominus donat, qui nos mini-
stros constituit verbi & sacramenti sui seruire
vobis, in adipe misericordiæ suæ, suscipimus
Psalmum istum quem modo cantauimus, bre
uem numero verborum, sed magnum pondere senten
tiarum, adiuuante illo qui vos fecit intentos, vt & nos
faciat idoneos sic vt possimus consyderare atque tra-
ctare. Viuat anima vestra, & vigilet in deum. Tempus
enim constituit deus promissis suis, & tempus eis quæ
I promisit implendis. Promissionum tempus erat tem-
pore prophetarum vsque ad Ioannem Baptistam: ab il-
lo autem & deinceps vsque ad finem, tempus est im-
plendi ea quæ promissa sunt. Fidelis deus qui se nostrū
debitorem fecit, non aliquid à nobis accipiendo, sed
tanta nobis promittēdo. Parum erat promissio, etiam
scripto se teneri voluit, veluti faciens nobiscum chiro-
graphum promissorum suorum, vt cum ea quæ promi
sit soluere inciperet, in scriptura promissorum consy-
deraremus ordinem soluendorum. Tempus itaq; pro-
phetiæ prædictio erat, vt sæpe iam diximus promissio-
num. Promisit salutem æternam & beatam vitam cum
angelis sine fine, & hæreditatem immarcessibilem, glo
riam sempiternam, dulcedinem vultus sui, domū san-
ctificationis suę in cœlis, & resurrectionem à mortuis,
nullum deinceps moriēdi metum. Hoc est promissum
eius tanquam finale, quò decurrit nostra omnis inten-
tio, quò cum peruenerimus, nihil amplius requiramus,
nihil amplius exigamus. Sed ad illud quod erit in fine
quo ordine veniatur, neque hoc tacuit promittēdo &
prænūciando. Promisit enim hominibus diuinitatem,
mortalibus immortalitatem, peccatoribus iustificatiō-
nem, abiectis glorificationem. Quicquid promisit, in-
dignis promisit, vt non quasi operibus merces promit
teretur, sed gratia à nomine suo gratis daretur, quia & K
hoc ipsum, quod iuste viuit inquantum homo potest iuste
viuere, non meriti humani, sed beneficij est diuini: Ne-
mo enim iuste viuit nisi iustificatus, id est, iustus effect'.
Ab illo autem fit homo iustus qui nunquam potest esse
iniustus. Sicut lucerna non à seipsa accenditur, ita nec
anima humana sibi præstat lucem, sed clamat ad deū,
Tu illuminabis lucernam meam domine. Cum ergo Psalm.17.
peccatoribus promissum sit regnum cœlorum, non in
peccato permanentibus, sed à peccato liberatis & iusti-
tiæ seruientibus, quod ipsum vt possint, ipsius gratia, vt
diximus, adiuuantur: & ab eo qui semper est iustus, iusti
ficantur, incredibile videbatur tātam deum curam ge-
rere pro hominibus, hodieq; qui de gratia diuina des-
perant, atq; à pessimis moribus nolunt se conuertere
ad deum vt ab illo iustificentur, & per eius indulgentiā
deletis omnibus peccatis suis incipiant in illo viuere
iuste, qui nūquam vixit iniuste: hanc habent perniciem
cogitationis suę in seipsos, vt dicant deum res huma-
nas non curare, nec inde posse cogitare mundi huius
artificem atq; rectorem, quemadmodum quisque mor
talis in terra viuat, & ita nec computari se homo pu- L
tat à deo qui factus est à deo. Talem hominem si allo-
qui possimus, si admittat nos prius ad aures suas, dein-
de ad cor suum, si non repellat resistendo quærentem
se, & patiatur perditus inueniri se, possumus ei dicere,
O homo, quomodo te deus factum non computauit,
qui vt fieres ante curauit? Cū te in ordine rerum condi
tarum numerari non putas, noli credere seductori, ca-
pilli tui numerati sunt à conditore. Hoc deniq; & do- Mat.10.
minus in Euāgelio discipulis suis ait, ne mortem time-
rent, ne aliquid suum in morte periturum putarent. Illi
in morte de animabus suis pertimescebant, ille ipsis se-
curitatē iam de capillis dabat. Itá ne vero anima perit,
cuius capillus non perit? Verūtamen fratres, quia incre
dibile videbatur hominibus, quod promittebat Deus
ex hac mortalitate, corruptione, abiectione, infirmita-
te, puluere & cinere futuros homines æquales angelis
dei, nō solum scripturam cum hominibus fecit vt cre-
derent: sed etiam fidei suę posuit meditatorē, non quē-
libet principem aut quemlibet angelum vel archange-
lū, sed vnicum filium suum, vt qua via nos perducturus
esset ad illum finē quem promisit, per eum ipsum filiū M
suum & ostenderet & pręberet. Parum enim erat deo
vt filium suū faceret demonstratorem viæ, cum ipsum
viam fecit, vt per illum ires regentem te, ambulantem
per se. Promisit ergo quia venturi essemus ad eum, id
est, ad illam ineffabilē immortalitatem, & cum angelis
eius æqualitatem. Quàm longe eramus, quàm ille sur-
sum, quàm nos deorsum, quàm ille in summo, q̄ nos in
imo desperati iacebamus. Sine expectatione salutis æ-
grotabamus, missus est medicus, quem non cognouit
ęgrotus. Si enim cognouissent, nunquam dominū glo 1.Cor.2.
rię crucifixissent. Sed hoc quoq; valuit ad ægroti medi
camentum, quòd medicum occidit ægrotus: venit vt
visitaret, occisus est vt sanaret. Insinuauit se credētibus
deum & hominem: deum per quem facti sumus, homi
nem per quem recreati sumus. Aliud in illo apparebat,
aliud latebat, & quod latebat multo erat præstantius q̄
id quod apparebat: sed quod erat præstātius videri nō
poterat. Curabatur ęger per id quod videri poterat, vt
postea capax fieret visionis eius, quę latendo differeba-
tur, non negando auferebatur. Vnicus itaque filius dei
venturus ad homines, assumpturus hominem, & per id
quod sumpsit futurus homo, moriturus, resurrecturus,
ascensu-

A ascẽsurus in cœlum, sessurus ad dexteram patris,& im-
Roma. 9. pleturus in gẽtibus quæ promisit,& post impletionem
promissorum suorum in gentibus etiam hoc impletu-
rus vt veniat,& quod prærogauit exigat, discernat vasa
iræ à vasis misericordiæ, reddat impiis quod minatus
est, iustis quod pollicitus est. Hoc ergo totum prophe-
tandum fuit, prænunciandum fuit, venturum commen
dãdum fuit, vt non subito veniens, horreretur, sed cre-
ditum expectaretur. Ex his promissionibus est Psalmus
iste, dominum & saluatorem nostrum Iesum Christum
certe aperteque prophetans, vt omnino dubitare non
possimus Christum annunciari Psalmo hoc: quando-
quidem Christiani sumus,& euangelio iam credimus,
absit vt negemus. Nam cum ipse dominus noster &
saluator Iesus Christus quæreret à Iudæis, cuius filium
dicerent esse Christum,& respondissent, Dauid: ille cõ
Matth. 22. tinuo retulit respondentibus, & ait, Quomodo ergo
Dauid in spiritu dicit eum dominũ, dicens, Dixit do-
minus domino meo, sede à dextris meis, donec
ponam inimicos tuos sub pedibus tuis? Si ergo in spiri-
tu, inquit, vocat eũ dominum, quomodo filius eius est?
B Ab hoc ergo versu Psalmus iste incipit:

Expositio Psalmi.

Mat. 22. Hebræ. 10. 1.Cor. 15. *Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.* Hanc ergo quæstionem Iudæis propositam à domino, in ipso ingressu Psalmi pertractare debemus. Si enim quod responderunt Iudæi exigatur à nobis vtrum confiteamur, & nos vel abnegemus, absit vt negemus. Si dicatur nobis, Christus filius est Dauid, an non est? Si dixerimus non, contradicimus Euangelio: namque
Matth. 1. Matthæo scribente, sic incipit Euangelium, Liber generationis Iesu Christi filij Dauid. Euangelista dicit librum se scribere generationis Iesu Christi, filij Dauid.
Matth. 22. Rectè ergo Iudæi interrogati à Christo, cuius esse filiũ crederent Christum: Responderunt, Dauid. Responsioni eorum congruit Euangelium. Habet hoc non solum suspitio Iudæorum, sed & fides Christianorum. adhuc alia firmamenta conspicio: dicit apostolus, Qui
Roma. 1. factus est ei ex semine Dauid secundum carnem: dicit
2.Timo.2. etiã ad Timotheum, Memor esto Christum Iesum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid secundum Euan
C gelium meum. Et de ipso Euangelio quid dicit? In quo laboro vsq; ad vincula tanquam male faciens, sed sermo dei non est alligatus [in me.] Laborabat ergo vsque ad vincula apostolus pro euãgelio suo, id est pro dispẽsatione euangelica quam populis prędicabat, quam populis impendebat, ille qui mane rapuerat, sed tunc iam escas ad vesperum diuidebat. Laborabat ergo vsque ad vincula Apostolus pro Euangelio, quo Euangelio prædicabat Christũ Iesum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid. Pro hoc euãgelio Apostolus laborabat: & tamẽ de hoc Christus interrogabat, & respondẽtibus Iudæis quod prędicabat Apostolus, retulit vocẽ tanquam con
Matth. 22. tradictióis & ait, Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum dominum? Et interposuit testimoniũ de hoc Psalmo, Dixit domin⁹ domino meo. Si ergo in spiritu vocat eũ dominum, quomodo filius eius est? Iudæi sub hac interrogatione tacuerunt, quid responderent deinceps non inuenerunt: nec eum tamen dominũ quæsierunt, quia & ipsum esse illum filium Dauid non agno-
Roma. 10. uerunt. Nos autẽ fratres credamus & dicamus, Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Credamus, inquam, & dicamus & filium Dauid & dominum Dauid. Non erubescamus de filio Da

uid, ne iratum inueniamus dominũ Dauid. Hoc enim D
nomine illum rectissime transeuntem appellantes cęci illuminari meruerunt. Transibat enim Iesus, & illi audito sonitu transeuntis turbæ, aure iã illum cognoscentes, quod nondum poterant oculis, acclamauerunt voce magna & dixerunt: Miserere nostri fili Dauid. Turbæ autẽ illos increpabant, vt tacerent, Et illi nihilominus lucis desyderio turbarum contradictionẽ vincentes, in clamando perseuerauerunt, transeuntem tenuerũt,& à tangente illuminari meruerunt. Dicebãt enim
transeunti, Miserere nostri fili Dauid. Stetit ille, Et vi- Matth. 9. & 20.
ctó ab eis clamore contradicẽtium, quid inquit, vultis
vt faciam vobis? Et illi, Domine vt videamus. Tetigit & aperuit oculos eorum: viderunt præsentem, quem senserant transeuntẽ. Aliquid ergo transitorium domini nus fecit: est autem aliud quod stat. Aliud est, inquam, transitoriũ domini, aliud stabile domini. Trãsitorium domini, virginis partus, verbi incarnatio, ætatum gradatio, miraculorũ exhibitio, passionũ perpessio, mors, resurrectio, ascensio in cœlum: hoc totum trãsitorium fuit. Nũ enim adhuc Christus nascitur, aut adhuc moritur, aut adhuc resurget, aut adhuc ascendet in cœlu? B
Nonne videtis ista facta per tempora, cucurrisse per tẽpora, exhibuisse viatoribus quiddã transitorium ne in via remanerent, sed ad patriam peruenirent? Denique & illi cęci ad viam sedebant, ibi transeuntem senserũt, & clamãdo tenuerũt: In via ergo seculi huius hoc trãsitorium sui dominus operatus est, & hoc transitorium pertinet ad filium Dauid: ideo illi domino transeunti
clamauerũt, Miserere nostri fili Dauid: tanquam dice- Matth. 20.
rent, Filiũ Dauid transeuntem cognoscimus, filiũ Dauid in trãsitu factũ discimus. Agnoscamus ergo & nos, & filium Dauid confiteamur, vt illuminari mereamur. Sentimus enim transeuntẽ filium Dauid, & illuminamur à domino Dauid. Ecce ergo quia magister noster interrogauit Iudęos, & ideo nõ responderunt, quia discipuli esse noluerũt. Ecce si nos interrogaret, quid respõderemus? Defecerunt in hac interrogatione Iudæi, proficiãt Christiani, non perturbentur sed erudiantur. Non enim dominus interrogat discere volens, sed tãquam doctor interrogat. Dicerent miseri Iudæi, tu dic nobis: maluerunt inflata taciturnitate dirumpi, q̃ humili confessione edoceri. Dicat ergo nobis magister no- E
ster, & videamus quid interroganti respondeamus,
Quid vobis videtur de Christo? Cuius est filius? Respõ- Matth. 22.
deamus omnino quod Iudæi, sed nõ remaneamus, vbi
Iudęi. Recolamus Euangeliũ quod credimus, Liber ge- Mat. 1.
nerationis Iesu Christi filij Dauid. Non quia interrogamur excidat nobis Christũ esse filium Dauid, quod
memorię commendat Apostolus, Eia Christiane, me- 2.Timo. 2.
mor esto Iesum Christum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid. Ergo interrogemur & respondeamus,
Quid vobis videtur de Christo? Cuius filius est? Dicant Matt. 22.
ora cõcordia Christiana, Dauid. Referat & doctor, & reuocet nobis. Quomodo ergo Dauid in spiritu dicit eum dominũ, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponã inimicos tuos sub pedibus tuis? Quomodo nos diceremus, nisi à te disceremus? Nunc
ergo quia didicimus, dicimus, In principio eras verbũ, Ioan. 1.
& verbum eras apud deũ, & deus eras verbum, omnia per te facta sunt. Ecce dominus Dauid. Sed nos propter infirmitatem nostram, quia caro desperata iacebamus, verbum caro factus es, vt habitares in nobis. Ecce
filius Dauid. Certe tu in forma dei cum esses, non rapi- Philip. 2.
nã arbitratus es esse ęqualis deo: ideo dominus Dauid,
Sed

G Sed temetipsum exinanisti formam serui accipiens, in-
De tempore de filius Dauid. Denique & in ipsa interrogatione tua
ser. 234. & 235. dicens, quomodo filius eius est, non te filium eius nega
sti, sed modum in quo id fieret inquisisti. Dicit eum, in-
quis, Dauid dominum, quomodo filius eius est? Nō ne-
go, sed dic quomodo: Illi ergo ex literis quas legebant
& non intelligebant, si in ista interrogatione recolerēt
modum, nōnne responderent quomodo interrogas?
Esa. 7. Ecce virgo accipiet in vtero & pariet filiū, & vocabūt
Matt. 1. nomē eius Emmanuel, quod est interpretatum, nobis-
cū deus. Accipiet virgo in vtero, virgo ex semine Da-
uid pariet filium, vt sis filius Dauid. Erant enim Ioseph
Luc. 2. & Maria de domo & patria Dauid. Peperit ergo virgo
illa, vt esset filius Dauid: sed ille quem peperit, vocabūt
nomen eius Emmanuel, nobiscum deus. Ecce habes &
domum Dauid. Aliquid nobis fortassis ex hac re, quo-
modo Christus & filius sit Dauid, & dominus sit Da-
uid, etiā Psalmus iste intimabit. Audiamus ergo & per-
tractemus eum, pulsemus pietate, & extorqueamus cha
ritate. Dauid ergo ipse dicit, neque enim domino con-
tradicere licet, Dauid, inquit, in spiritu vocat eum do-
H minum. Ille ergo Dauid de Christo quid dicit? *Nam ipse Dauid Psalmus.* Et iste est totus titulus, simplex sine figura
quæstionis, sine vllo nodo difficultatis. Quid ergo di-
Matt. 22. cit Dauid? Dixit dominus domino meo sede à dextris
meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum
tuorum. Quod est scabellum pedum tuorum? Quod
est sub pedibus tuis. Scabellum enim pedum sub pedi-
bus est. Dixit, inquit, dominus domino meo. Audiuit
hoc Dauid, audiuit in spiritu, vbi nos quando audiuit
non audiuimus, sed loqueoti quod audiuit, & scribenti
credidimus. Audiuit ergo prorsus, audiuit in quodam
secretario veritatis, in quodam mysteriorum sacrata-
rio, vbi Prophetæ in occulto audiuerunt, quod in aper
tō prędicauerunt. Ibi audiuit Dauid quod cum fiducia
magna dicit, Dixit dominus domino meo, sede à de-
tris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pe-
Marci. 16. dum tuorum. Nouimus Christum sedere ad dexteram
Act. 1. patris post resurrectionem à mortuis, & in cœlis ascen
sionem. Factum est iam, nec vidimus, sed credimus, in
libris legimus, prædicatum audiuimus, fide retinemus.
Vnde & eoipso quod erat filius Dauid. Christus factus
I est dominus Dauid. Illud enim quod natū est ex semi-
ne Dauid, ita honoratum est, vt esset & dominus Da-
uid. Ita admiraris hoc, quasi & in rebus humanis ista nō
fiant. Si enim contingat filium cuiusquam regem fieri
patre priuato, nōnne erit dominus patris? Admirabili
est quod potest contingere, vt nō solum rex factus pri-
uati filius, dominus sit patris sui, sed & episcopus factus
laici filius, sit pater patris sui. Ergo & eoipso ꝙ carnem
accepit Christus, quòd in carne mortuus est, quòd in
eadem carne resurrexit, ꝙ in eadem carne ascendit in
cœlum, & sedet ad dexteram patris, & in eadem ipsa
carne sic honorata sic clarificata, sic in cœlestē habitū
commutata, & filius est Dauid, & dominus est Dauid.
Secundum hanc enim dispensationem transitus Chri
Philip. 2. sti etiam illud ab apostolo dicitur, Propter quod illum
exaltauit à mortuis, & donauit illi nomen, quod est su-
per omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flecta
tur, cœlestium, terrestrium & infernorum. Donauit, in-
quit, ei nomen quod est super omne nomen, Christo
secundū hominem mortuo, Christo secūdum carnem
resurgenti, ascendenti, donauit nomen quod est super
omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur,
cœlestium, terrestrium & infernorum. Vbi erit Dauid,
vt nō ei sit dominus? In cœlo sit, in terra sit, in inferno K
sit, dominus eius erit, qui est dominus cœlestium, terre-
strium & infernorum. Gaudeat ergo nobiscum & Da-
uid filij sui natiuitate honoratus, dominatu liberatus, &
gaudens dicat, vt à gaudentibus audiatur, Dixit domi-
nus domino meo, sede à dextris meis, donec ponā ini-
micos tuos, scabellum pedum tuorum. Sede, nō solum
in alto, sed & in occulto, excellens vt domineris, latens
vt credaris. Quæ enim esset merces fidei, nisi lateret
quod credimus? Merces autē fidei est videre quod cre-
didimus antequā videremus. Sicut autē scriptura per- *Roma. 1.*
sonat, Iustus ex fide viuit. Non ergo esset iustitia fidei, si
non esset absconditum quod prędicatum crederemus,
& credendo ad vidēdum perueniremus. Quàm enim *Psalm. 30.*
multa multitudo dulcedinis tuæ domine, quam absco
disti timentibus te? Ergo abscondisti, & remanserunt?
Absit. Perfecisti autem sperantibus in te. Mirabile ergo
mysterium Christi sedētis in dextera dei. Occultatum
est vt crederetur, subtractū est vt speraretur, Spe enim
salui facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes.
Quod enim videt quis, quid sperat, apostoli verba sūt.
Recognoscitis quidem, sed propter rudes commēdo. L
Quid ergo ait Apostolus? Spe, inquit, salui facti sumus. *Roma. 8.*
Spes autem, quæ videtur non est spes. Quod enim vi-
det quis, quid sperat? Si autem quod non videmus spe-
ramus, per patientiam expectamus. Quia ergo quæ vi-
detur nō est spes, abscondisti dulcedinem timentibus
te. Quia quod non videmus speramus, & per patientiā
expectamus, perfecisti sperantibus in te. Denique cha-
rissimi intente accipite quod dicturus sum, Quoniam
iustitia nostra ex fide est, & fide mundantur corda no-
stra, vt quod credidimus videre possimus. Vtrūq; enim
positum est, & beati mundicordes, quoniā ipsi deū vi- *Mat. 5.*
debunt, & fide mundans corda eorum. Quæ ergo hæc *Act. 15.*
est iustitia fidei? Credere quod non vides, & ipso me-
rito fidei ad visionē suo tempore peruenire. Dominus
in Euāgelio cū promitteret spiritum sanctum, hoc ait,
Ipse arguet mūdū de peccato, de iustitia, & de iudicio. *Ioan. 16.*
De quo peccato? De qua iustitia? De quo iudicio? Ipse
sequitur & exponit, & coniecturas hominū nō admit-
tit. De peccato quidem, inquit, quia non crediderūt in
me. Quaota alia peccata Iudæorum, & tamē quasi hoc M
vnum sit, ita dixit, De peccato quidem quia nō credi-
derunt in me. Hoc est illud peccatū de quo alibi dicit,
Si non venissem, peccatū non haberent. Quid est hoc, *Ioan. 15.*
Si non venissem, peccatum non haberent? Ergo ad iu-
stos venisti, & eos peccatores fecisti? Sed exceptis alijs
peccatis, quę possent remitti per fidem, hoc vnum pec
catum nominauit, quod si nō admitteretur, omnia re-
laxarentur. De peccato quidem ait, quia non credide-
runt in me. Et alibi, Si non venissem, peccatum non ha
berent. Eo enim ipso quo venit & non crediderunt in
eum, inciderunt in peccatum: quod si non inciderent,
omnia cætera peccata dimitti possent per indulgentiā
gratię impetratā per fidem. Ergo de peccato, quia non
crediderunt in me. De iustitia, quia ad patrem vado, & *Ioan. 16.*
iā non videtis me. Hæc est iustitia, quia ad patrem va-
dis, & iam non videbunt te, hæc etenim iustitia ex fide
est. Iustus enim ex fide viuit. Et tunc ex fide viuit, si non *Roma. 1.*
videat quod credit. Quia ergo & ad iustitiam peruenit
ex fide viuere, & ex fide nemo viuit, nisi non viden-
do quod credidit, vt ipsam iustitiam faceret in homi-
nibus, id est, vt crederent quod non viderent. De iusti-
tia, inquit, quia ad patrē vado & iam non videbitis me.
Hęc, inquit, erit iustitia vestra, vt credatis in eum quem

ooo

A non videtis, & fide mundati eum, in quem credidistis
(in die resurrectionis) postea videatis. Sedet ergo ad
dexteram dei Christus, à dextris patris filius in occulto
est, Credamus. Etenim duas res hic dicit, quia & dixit
deus, sede à dextris meis: & addidit, donec ponam ini
micos tuos scabellum pedum tuorum: hoc est, sub pe-
dibus tuis. Nõ vides Christum sedentem ad dexteram
patris: nec hoc potes videre, quomodo ponantur ini-
mici eius scabellum pedum eius. Cum hoc impletur in
aperto, crede illud esse in occulto. Qui inimici ponun
Psalm. 2. tur scabellum pedum eius? Quibus inania meditãtibus
dicitur, Quare fremuerunt gentes, & populi meditati
sunt inania? Astiterunt reges terræ & principes conue-
nerunt in vnum aduersus dominum & aduersus Chri-
stum eius. Et dixerũt, Dirumpamus vincula eorum, &
proiiciamus à nobis iugum ipsorum, Non nobis domi
nentur, non nos sibi subiugent. Qui habitat in cœlis ir-
ridebit eos. Inimicus eras, eris sub pedibus eius, aut
adoptatus, aut victus. Quære ergo quem locum habeas
sub pedibus domini dei tui. Nam necesse est vt habeas,
aut gratiæ, aut pœnæ. Sedet ergo ad dexteram dei, do-
B nec ponãtur inimici eius sub pedibus eius. Hoc fit, hoc
agitur: etsi paulatim peragitur, indesinenter agitur. Fre
muerunt enim gentes, & populi meditati sunt inania.
Astiterunt reges terræ & principes conuenerunt in v-
num, aduersus dominum & aduersus Christum eius.
Nunquid fremẽdo, nunquid meditando inania, nun-
quid in vnum aduersus Christum conueniendo effici-
ent, vt non impleatur, Dabo tibi gentes hęreditatẽ tuã,
& possessionem tuam terminos terrę? Implebitur om-
nino, & in illis frementibus, & in illis inania meditan-
tibus, Dabo tibi gentes hęreditatem tuam, & possessio-
nem tuam terminos terræ. Illi enim inania meditãtur.
Vt autem impleatur, dabo tibi gentes hæreditatẽ tuã,
& possessionem tuam terminos terrę: nam nescio quis
inanis locutus est, sed dominus dixit ad me. Sic & in
hoc psalmo possumus dicere, Dixit non quicunque,
non illi qui fremunt & meditãtur inania, sed dixit do-
Psal. 9. minus domino meo, sede à dextris meis, Donec ponã
inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. Fremãt, me-
ditentur inania, perstrepant, nũquid non implebitur,
C Periit memoria eorum cum strepitu? Loquitur certe &
alius psalmus, sed nõ alius spiritus, Periit memoria eo-
rum cum strepitu, & dominus in æternum permanet.
Ille ergo qui memoria eorum pereunte cum strepitu
in æternum permanet, ipse dixit domino meo, sede à
dextris meis. Sedet enim ad dexterã patris, donec po-
nat omnes inimicos eius scabellum pedũ eius. Et quid
sequitur? *Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion.* Apparet
fratres, euidentissime apparet, non de illo regno Chri-
sti prophetam loqui, quo regnat semper apud patrem
rerum dominum, quæ per illum creatæ sunt. Quando
Ioan. 1. enim non regnat in principio verbũ deus apud deum?
1. Timo. 1. Dicitur enim, Regi autem seculorum immortali, inui-
sibili, incorruptibili, soli deo honor & gloria, in secula
seculorum amen. Regi seculorum honor & gloria, in
secula seculorum. Cui regi seculorum? Immortali, inui
sibili, incorruptibili. In eo enim quod & Christus est cũ
1. Cor. 1. patre immortalis, inuisibilis & incorruptibilis, quia ver
bũ eius est, & virtus eius, & sapientia eius, & deus apud
deum per quem facta sunt omnia, rex est seculorũ. Sed
tamẽ illud dispẽsatoriũ & trãsitoriũ, quo nos per me-
dietatẽ carnis suæ vocauit in æternitatẽ, regnũ eius in-
cipit à Christianis, sed regni eius nõ erit finis. Ponũtur
ergo scabellũ pedũ eius, inimici eius, sedentis ad dexte
ram patris, ponuntur vt dictum est, Id agitur, id vsq; in D
finẽ omnino peragitur. Nemo dicat non posse impleri
quod cœptum est. Quid finem cœpti desperas? Omni-
potens cœpit, omipotens se promisit impleturum esse
quod cœpit. Vnde autem cœpit? Virgam virtutis tuę e-
mittet dominus ex Sion. Quæ Sion? Ipsa est Hierusalẽ.
Audi ipsum dominum, Oportebat Christum pati, & re Lucæ. 24.
surgere à mortuis tertia die. Hinc sedet ad dexteram
dei patris resurgendo vbi fuit. Deinde illo sedente ad
dexteram dei patris, quid agitur? Vt ponantur inimi-
ci eius scabellum pedum eius. Quid agitur? Audi il-
lum docentem & exponentem, Et prędicabitur in no- Ibidem.
mine eius pœnitentia & remissio peccatorum per om-
nes gentes incipientibus ab Hierusalem, quia virgam
virtutis tuæ emittet dominus ex Sion. Virgam virtutis
tuæ, hoc est, regnũ potentiæ tuæ, quia reges eos in virga
ferrea. Emittet dominus ex Sion, quia incipientibus ab
Hierusalem. Cum ergo miserit ex Sion virgam virtu-
tis eius, quid fiet? *Et dominaberis in medio inimicorum tuorum.*
Prius dominare in medio inimicorum tuorũ inter fre
mentes gentes. Nunquid enim postea cum acceperint E
honorem suum sancti, & suam damnationem impij,
in medio inimicorũ suorum dominabitur? Et quid mi
rum si tunc dominabitur secum in æternum regnanti-
bus sanctis, & æternis pœnis ardentibus impiis? Quid
mirum si tunc? Modo in medio inimicorum tuorum,
nunc in isto transitu seculorum, in ista propagatione
& successione mortalitatis humanæ, nunc dum torrẽs
temporum præterlabitur, ad hoc directa est virga vir-
tutis tuæ ex Sion, vt domineris in medio inimicorum
tuorum. Dominare in medio Paganorum, Iudæorum,
hæreticorum, falsorũ fratrum. Dominare dominare fi-
li Dauid, domine Dauid, dominare in medio Pagano-
rum, Iudęorum, hæreticorum, falsorum fratrum. Do-
minare in medio inimicorum tuorum. Hunc versum
non recte intelligimus, si non fieri iam videmus. Sede
ergo à dextris dei, occultare vt credaris donec imple-
antur tẽpora gentiũ. Sic enim scriptũ est, Quem opor- Acto. 3.
tebat cœlũ reperere, donec impleantur tẽpora gentiũ.
Vt enim resurgeres, mortuus es: vt ascenderes resurre-
xisti: vt sederes ad dexteram patris, ascendisti: ergo vt
ad dexterã patris sederes, mortuus es. De morte enim Marci. 16.
resurrectio, de resurrectione ascensio, de ascensione Acto. 1.
ad dexterã sessio. Hoc totum ergo cœpit à morte, Ex- F
cellentia claritatis huius, principium habet humilitatis.
Te itaque sedente ad dexteram patris, implentur tem-
pora gentium, ponuntur inimici omnes scabellum pe-
dum tuorum, & ad hoc vt perueniatur, prius domina-
beris in medio inimicorum tuorum. Ad hoc enim vir-
gam virtutis suæ emittet dominus ex Sion. Vt autẽ mo
reris, & per mortem tuam deleretur chirographũ pec- Coloss. 2.
catorum, & prædicaretur pœnitentia & remissio deli- Lucæ. 24.
ctorum per omnes gentes incipientibus ab Hierusalẽ,
cæcitas Iudęorum fecit. Alius illuminandis aliorum cæ
citas militauit. Cæcitas enim ex parte Israël contigit, Roma. 11.
donec plenitudo gẽtiũ intraret, & sic omnis Israël sal-
uus fieret. Cæcitas enim ex parte Israël facta occidit te,
occisus resurrexisti, sanguine tuo peccata gentiũ dilui-
sti, ad dexteram patris sedens vndiq; patientes & ad te
confugientes collegisti. Facta est ergo cæcitas ex parte
Israël, facta est vt plenitudo gentiũ introiret, & sic om-
nis Israël saluus fieret, & omnes tui inimici essent sca-
bellum pedum tuorum. Sed hoc nunc, postea quid?
Tecũ principium in die virtutis tuæ. Quis iste dies est virtutis
eius? Quando cũ illo principiũ, vel quod principiũ, vel
quomodo

Ioan.8. quomodo cum illo principium, quãdoquidem & ipse
G principium? Adiuuet dominus, vt nec mihi dicere perturbetur, nec vobis audire. Video enim quod iã factũ
est, & vobiscũ video oculis fidei: oculis quoq; carnis video quod iam fit, rursusque oculis fidei vobiscũ spero
quod futurũ est. Quid ergo factum est? Quid fit? Quid
Marci. 15. futurum est? Christus passus est, mortuus est, resurrexit
& 16. tertia die, asceodit in cœlum vt nouimus quadragesi-
Act. 1. mo die, sedet ad dexteram patris: hoc iam factum est,
hoc oon vidimus, sed credimus. Quid nunc fit? Domi
natur in medio inimicorum suorum, emissa virga virtutis eius ex Sion. Fit hoc, id agitur in forma serui, &
præsentem tunc viderunt serui, & absentem nunc cre
dunt serui. Hoc credimus de forma dei serui, quod pos
sumus capere dum adhuc sumus serui. Hoc est enim illud lac paruulorum, quod temperauit panem traiiciẽs
Ioan. 1. per carnem. Nã panis ille angelorum in principio erat
verbum: vt tamen panem angelorum manducaret ho
Psalm. 77. mo, creator angelorum factus est homo. Ita nobis ver-
bum incarnatum factum est receptibile: quod recipere
Philip. 2. non valeremus, si filius æqualis deo non se exinaniret
H formã serui accipiens, in similitudioem hominum fa-
ctus, & habitu inuentus vt homo. Vt ergo vtcumq; ca-
pere possemus eũ, qui nõ posset capi à mortalibus, mor-
† al. immortalis factus est mortalis. talis factus est ad mortales, † vt peracta sua morte fa-
cet immortales, & aliquid daret inspiciendum, aliquid
credendum, aliquid post vidẽdum. Inspiciendam de-
dit formam serui præsentibus, non solum oculis viden
Act. 1. dam, sed etiam manibus pertractandam. Cum eadem
forma ascendit in cœlum, credere oobis iussit, quod il-
lis videre concessit. Sed & nos habemus quod videa-
mus: illi enim viderunt virgam emissam ex Sion, nos
videmus dominari in medio inimicorũ suorum. Hoc
tonim fratres pertinet ad dispensationem formę serui-
lis, quæ tolerabiliter capitur à seruis, & amabitur à futu-
ris liberis. Veritas enim incommutabilis, quod est ver-
Ioan. 1. bum dei, deus apud deum, per quem facta sunt omnia,
Sapien. 7. in se manens innouat omnia. Hãc vt videamus magna
& perfecta cordis munditia necessaria est, quæ fit per
fidem. Demonstrata enim forma serui, dilatata est ad
demonstrandam formam dei. Idem quippe in forma
Ioan. 14. serui loquens seruis: ait, Qui diligit me, oiandata mea
I custodit, Et qui diligit me, diligetũ à patre meo, & ego
diligam eum, & ostendam meipsum illi. Videntibus se
promisit demonstraturũ se. Quid videbant? Quid pro-
mittebat? Videbant formam serui, promittebat formã
dei. Ostendam, inquit, meipsum illi. Si ipsa est claritas
ad quam perducitur regnum, quid modo traositu secu
li huius colligitur? Ducimur enim ad quandam visionẽ
ineffabilẽ, quam non merebuntur impij. Cęterum for-
ma serui cum hic esset, visa est ab impijs. Viderunt eam
& qui crediderunt, viderunt & qui occiderunt. Ne ali-
quid magnum putes videri formam illam, viderunt a-
mici, viderunt & inimici, & quidam videntes interfe-
cerunt, quidam non videntes crediderunt. Hanc ergo
formam serui, quam hic iam in humilitate viderunt &
pij & impij, videbunt & in iudicio pij & impij. Cum e-
nim dominus ante oculos discipulorum suorũ ferre-
tur in cœlũ, sonuit vox angelica intuentibus eum, Viri
Act. 1. Galilęi, quid statis intuentes in cœlum? Iste Iesus sic ve-
niet, quomodo videtis eum ire in cœlum. Sic ergo, sic
Zacha. 12. in eadem forma, quia de impiis dictum est, Videbũt in
Ioan. 19. quem pupugerunt. Videbunt iudicaturum, quem irrise
runt iudicatũ. Ipsa itaq; forma serui in iudicio conspi-
cua erit, & iustis & iniustis, & piis & impiis, & fidelibus

& infidelibus. Quid ergo? Impij nõ videbunt? Nam de K
quibus dictum est, Videbunt in quẽ pupugerunt: de ip-
sis rursum dictum est, Tollatur impius vt nõ videat cla
ritatẽ domini. Quid est hoc fratres? Discernamus, di- *Esa. 26.*
scutiamus. Excitatur impius vt aliquid videat, tollitur
impius vt aliquid non videat. Iam quid sit visurus, ostẽ-
demus, Formam illam de qua dictum est, sic veniet.
Quid ergo non est visurus? Et ostendam meipsum illi. *Ioan. 14.*
Quid est meipsum? Non formam serui. Quid est meip- *Philipp. 2.*
sum? Formam dei, in qua non rapinam arbitratus sum
esse æqualis deo. Quid est meipsum? Dilectissimi, filij *1. Ioan. 3.*
dei sumus, & nõdũ apparuit quid erimus, Scimus quia
cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus
eum sicuti est. Hæc claritas dei est ineffabilis lux, fons
lucis sine commutabilitate, veritas sine defectu, sapien-
tia in seipsa manens, innouans omnia, Hæc substantia *Sapien. 7.*
dei est. Itaq; tolletur impius, vt non videat hunc hono *Esa. 26.*
rẽ dei. Beati enim mundicordes, quoniam ipsi deũ vi- *Matt. 5.*
debunt. Videtur ergo mihi fratres, quantum nostræ ca
pacitati dominus impertiri dignatur, de ipso tẽpore: si
tamen dicendum est tempus, quodam enim tempore
venturi sumus ad non tẽpus, inde mihi videtur dictũ, L
quod sine præiudicio dicam, si quis intelligere aliquid
melius, expeditius, probabilius possit, inde mihi vide-
tur dictum, Tecum principium in die virtutis tuæ. De-
nique hoc quantum puto, versu cõsequente satis expla-
nat, Quia enim & hic dicta est virtus eius, qua subiecit *1. Cor. 1.*
gẽtes iugo suo, qua strauit populos, nõ ferro sed ligoo,
& si in carne, & si in humilitate, & si adhuc quaotũ ser-
uilis forma patitur, capitur, tamen magna virtus eius,
quia quod infirmũ est dei, fortius est homioibus. Virga
ergo & hic dicta est virtus eius, quam commendauit
dicendo, Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Siõ,
& dominaberis in medio inimicorum tuorum. Quan
ta enim virtus dominans in medio inimicorũ suorum
perstrepentium, nihil contra eum valentium, & quoti-
die sibi dicentium, Quando morietur & peribit nomẽ *Psalm. 40.*
eius? Cum crescat gloria eius per populos, cum eius no
mini subiiciantur gentes, cum peccator videat & ira-
scatur, dentibus suis frendat & tabescat: quia ergo est & *Psal. 111.*
hęc virtus eius, volens Propheta cõmendare aliter vir-
tutem eius sicuti est virtus dei, & sapiẽtia dei, Christus *1. Cor. 1.*
in lumine perpetuo incõmutabilis veritatis, ad quã vi- M
sionẽ seruamur, ad quam visionem differimur, ad quã
visionem fide mũdamur, à qua visione tollitur impius
ne videat honorem domini. Hoc ergo volens ostende *Esa. 26.*
re, tecum, inquit, principium in die virtutis tuæ. Quid
est tecum principium? Quodlibet pone principium. Si
ipsum Christum, potius diceretur, tu es principium, q̃
tecum principium. Respondit enim interrogantibus,
tu quis es? & ait, Principium qui & loquor vobis, Cum *Ioan. 8.*
sit principium & pater, de quo vnigenitus filius, in quo
principio erat verbum, quia verbum erat apud deum. *Ioan. 1.*
Quid ergo? Si & pater priocipiũ, & filius principium, *1. sen. dist.*
duo sunt principia? Absit. Sicut enim pater deus, & fi- *29. cap. 1.*
lius deus, pater enim & filius nõ duo dij, sed vnus de⁹:
sic pater principium & filius priocipium, pater autem
& filius non duo, sed vnum principium. Tecum princi
pium. Tunc videberis quomodo tecum sit principiũ.
Non enim & hic non tecũ principium: nõ enim cum
dixisti, ecce itis quisq; ad sua, & me solum relinquitis, *Ioan. 16.*
sed nõ sum solus, quia pater mecum est: & hic ergo te-
cum principium. Dixisti enim & alibi, Pater autem in *Ioan. 14.*
me manẽs facit opera sua. Tecum principium, nec vn-
quã à te separatus est pater. Sed quando videbitur tecũ
esse

A eſſe principium, tunc manifeſtum erit omnibus ſimilibus iam tibi factis, quoniam videbunt te ſicuti es. *1. Ioan. 3.* Etenim hic Philippus te videbat, & patrẽ quærebat. *Ioan. 14.* Tunc ergo videbitur quod nunc creditur. Tunc tecum principium videntibus ſanctis, videntibus iuſtis, ſublatis de medio impiis, ne videant gloriam domini. *Eſa. 26.* Modo ergo credamus fratres, quod tunc videamus. Nam & Philippus obiurgatus eſt quòd quæreret videre patrem cũ in ipſo filio non agnoſceret patrem, *Ioan. 14.* Tanto tempore vobiſcum ſum, & non cognouiſtis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem. Sed me videt qui non formam ſerui in me videt. Qui ergo me videt, qualem me abſcondi timentibus me, qualem me videndum perficio ſperantibus in me, videt & patrem. Sed quia iſta viſio pòſt erit, nunc pro illa quid habebimus? Videamus quid dicat Philippo, cui dixerat, qui me videt, videt & patrem. *Ibidem.* Quaſi ei Philippus tacitus reſponderet, & quomodo te videbo, ſi aliter videris quàm forma ſerui: aut quomodo te videbo & patrem, inualidus homo mortalis, puluis & cinis, conuerſus ad eum differens viſionem, imperans fidem, qui dixerat, qui me vi- B det, videt & patrem, quia multum erat ad Philippum, & longe erat ab eo videre, Nõ credis, inquit, quia ego in patre & pater in me eſt? Quod videre nondum poteſt, crede vt videre merearis. Cum ergo ventum fuerit vt videamus, tunc apparebit tecum principium in die virtutis tuę, virtus virtutis tuæ, non virtus infirmitatis tuæ, quia ibi virtus virtutis tuæ. *Pſal. 83.* Habent nunc homines in fide, in ſpe, in charitate, in bonis operibus virtutes ſuas, ſed ibunt à virtutibus in virtutem. Tecum ergo principium: videberis cum patre in patre, vt pater tecũ *Eſaiæ. 26.* principium in die virtutis tuæ, illius virtutis tuę quam impius non videbit. *1. Cor. 1.* Nam & hoc infirmum tuũ fortius eſt hominibus. Etenim in die virtutis tuæ tecum principium. De qua virtute dicis? Expone, quia & hic vt dictũ eſt, nominata eſt virtus eius cum emittitur virga virtutis eius ex Sion, vt dominetur in medio inimicorum ſuorum. De qua virtute dicis? *In ſplendore ſanctorum.* In ſplendore, inquit ſanctorũ. De ipſa virtute dicit, quando erunt in ſplendore ſancti, non quando adhuc terrenam carnem geſtantes & in corpore mortali atque *Sapien. 9.* corruptibili degentes & gementes, quod aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa C cogitantem: cum ipſę cogitationes inuicẽ non videntur, non hoc eſt in ſplendore ſanctorum. Sed quid eſt in ſplendore ſanctorum? Donec veniat dominus & illuminet abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à deo. *1. Cor. 4.* Hoc erit in ſplendore ſanctorum, quia tunc iuſti fulgebunt in regno ſui patris ſicut ſol. Audite enim quid ſit hoc, in ſplendore ſanctorum, *Matt. 13.* Veniet, inquit meſſis, veniet finis ſeculi, mittet paterfamiliàs angelos ſuos, & colligẽt de regno eius omnia ſcandala, & mittent eos in camino ignis ardentis, Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris ſui. In quo regno? videte ſi viſio quædã ſeruatur, de qua nobis dictum eſt, tecum principium. In quo regno? Vtiq; in vita ęterna. *Matt. 25.* Nam ad dexteram poſitis hoc dicturus eſt, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Deinde damnatis impiis, ſegregatis iuſtis atque laudatis, quid ſequitur quod dixerat, percipite regnũ? Tũc ibunt impij in combuſtionem æternam, iuſti autem in vitam æternam. Quod dixerat regnum, hoc dixit vitã ęternam, quò non ibunt impij. *Ioan. 17.* Videte ſi quædam viſio eſt vita æterna. Hęc eſt autẽ vita æterna, vt cognoſcant te ſolum verum deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtũ, D quia tecum principium in die virtutis tuæ. Ergo tecum principium in die virtutis tuę in ſplendoribus ſanctorum: ſed hoc differtur, hoc poſtea dabitur. Quid nunc?

Ex vtero ante luciferum genui te. Quid hic? Si deus filium habet, nunquid & vterum? Sed ſicut carnis corpora nõ habet, quia nec ſinum, dictum eſt tamen, Qui eſt in ſinu patris enarrauit. *Ioan. 1.* Qui eſt autem ſinus, ipſe eſt vterus, & ſinus & vterus pro ſecreto poſitus eſt. Quid eſt ex vtero? Ex ſecreto, ex occulto, de meipſo, de ſubſtantia mea, hoc eſt, ex vtero: quia generationem eius quis enarrabit? *Eſa. 53.* Accipiamus ergo patrem dicẽrem ad filium, Ex vtero ante luciferum genui te. Quid eſt ergo ante luciferum? Lucifer pro ſyderibus poſitus eſt, tanquam à parte totum ſignificante ſcriptura, & ex eminenti ſtella omnia ſydera. Sed iſta ſydera quomodo facta ſunt? Vt ſint in ſignis, & in temporibus, & in diebus, & in annis. *Gene. 1.* Si ergo & in ſignis & in temporibus poſita ſunt ſydera, & lucifer nominatus eſt pro ſyderibus, quod eſt ante luciferum, hoc eſt ante ſydera: & quod eſt ante ſydera, hoc eſt ante tempora. Si ergo ante tempora, ab æternitate, noli quærere quando: æternitas non habet E quando. Quando & aliquando aduerbia ſunt temporum. De patre nõ eſt natus in tempore, per quem facta ſunt tempora. Dictum eſt ergo vt dici oportuit, figurate & prophetice, vt & vterus pro ſecreta ſubſtantia, & lucifer pro temporibus poneretur. An vultis vt ipſum Dauid reſpiciamus, qui dominum ſuum dixit filium ſuum? Vt enim hoc diceret, audiuit à domino ſuo. Ab illo audiuit à quo falli non potuit, & dixit iam dominum ſuum, quia dixit, inquit, dominus domino meo, ſede à dextris meis: & ipſe loquitur, ipſius quaſi ſermo contextus eſt. Si ergo ipſe loquitur, forte ipſe potuit dicere, Ex vtero ante luciferum genui te, ex vtero virginali, Ante luciferum genui te ex vtero. Si enim illa virgo ducens propaginem de carne Dauid, ex illo vtero natus eſt Chriſtus, tanquam ex vtero genitus à Dauid, Ex vtero quò maſculus non acceſſit, ex vtero prorſus proprie: ex vtero, quia ſolus ex ſolo vtero. Ergo ex vtero, inquit ille, qui cum dominum ſuum dixerat, ex vtero ante luciferum genui te. Et hoc ipſum ante luciferũ ſignate dictũ & proprie dictum & ſic impletũ. Noctu *Luca. 2.* enim natus eſt dominus ex vtero virginis Marię, indi- F cant teſtimonia paſtorum, qui vigilias exercebant ſuper gregem ſuum. Ex vtero ante luciferum genui te. O tu domine deus meus ſedens ad dexterã domini mei, vnde & filius meus, niſi quia ex vtero ante luciferum genui te? Et ad quid natus es? *Iurauit dominus & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecũdum ordinẽ Melchiſedech.* Ad hoc enim natus ex vtero ante luciferũ, vt eſſes ſacerdos in ęternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Si natũ ex vtero de virgine intelligimus ante luciferũ no- *Ibidem.* ctu, ſicut Euangelia conteſtantur, proculdubio inde ex vtero ante luciferum, vt eſſet ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Nam ſecundum id quod natus eſt de patre deus apud deum, coæternus gignenti, non ſacerdos: ſed ſacerdos propter carnem aſſumptam, propter victimam, quã pro nobis offerret à nobis acceptã. Iurauit ergo dominus. Quid eſt, iurauit dominus? *Matt. 5.* Ergo dominus iurat, qui prohibet hominem à iurando? An forte ideo magis hominem prohibet, à iurando ne in periuria prolabatur, & ideo deus magis iurat, quia nõ poteſt eſſe periurus? Homo enim qui per conſuetudinẽ iurandi poteſt lingua in periurium prolabi, bene prohibetur iurare. Tanto enim longius erit à periurio,

G periurio, quanto erit longe à iurando. Qui enim iurat
homo,falſum & verum iurare poteſt:qui autem non iu
rat, falſum iurare non poteſt, quia omnino non iurat.
Cur ergo non iuret dominus, quando domini iuramẽ
tum promiſſionis eſt firmamentum? Iurat omnino.
Quid ergo tu facis cum iuras? Teſtaris deum, Hoc eſt
iurare, deum teſtari, & ideo moleſtum, ne ad aliquam
falſitatem teſtem adhibeas deum. Si ergo tu iurando
teſtaris deum, cur ergo non & deus iurando teſtetur
ſeipſum? Viuo ego dicit dominus, iuratio dei eſt. Sic iu
Gene. 22. rauit de ſemine Abrahæ, Viuo ego dicit domin⁹, quo-
niam audiſti vocem meam, & non peperciſti filio tuo
vnico propter me, niſi benedicens benedicam te, & im
plendo implebo ſemen tuum ſicut ſtellas cœli, & ſicut
harenam quæ eſt ad labium maris, & benedicentur in
Galat. 3. ſemine tuo omnes gentes. Et ſemen Abrahæ quid eſt?
Chriſtus. Ille ſemen Abrahæ accipiens carnem de ſemi
ne Abrahæ, erit, ſacerdos in æternum ſecundum ordi-
nem Melchiſedech. De ſacerdotio ergo ſecundum or
dinem Melchiſedech, iurauit dominus & non pœnite-
bit eum. Quid de ſacerdotio ſecundum ordinẽ Aaron?
H Nunquid pœnitet deum ſicut hominem, aut nolens ca
dit in aliquid vt faciat, aut imprudẽs ꝓlabitur, vt poſt-
ea eum de ſuo prolapſu pœniteat? Scit quid agat, ſcit
Hiere. 18. quouſque quid progrediatur, vnde in aliud commute-
tur in poteſtate rectoris eſt. Sed pœnitẽtia, mutatio re-
rum ſignificatur. Quomodo enim tu cũ aliquid te pœ-
nitet, doles factum quod feciſti: ſic quãdo aliquid deus
Pœnitere domini. præter ſpem hominum, id eſt, præter quàm ſperant ho
mines mutat in aliud, pœnitere ſe dicit, vſqueadeo vt
& de pœna noſtra pœniteat eum, ſi nos de vita noſtra
mala pœnituerit. Iurauit ergo dominus, Iurauit, firma-
uit, non eum pœnitebit, nõ mutabit. Quid? Tu es ſacer-
dos in æternum. Ideo in æternum, quia non pœnitebit
eum. Sed ſacerdos ſecundum quid? Nunquid erũt iſtæ
hoſtiæ victimæ oblatę à patriarchis, aræ ſanguinis & ta
bernaculum, & illa primi teſtamenti veteris ſacramen
ta? Abſit. Iam illa ſublata ſunt, euerſo iam templo, remo
to illo ſacerdotio, pereũte victima eorum & ſacrificio,
Hęc nec Iudæi habent, vident periſſe iam ſacerdotium
ſecundum ordinẽ Aaron, & non agnoſcunt ſacerdo-
tium ſecundum ordinem Melchiſedech. Tu es ſacer-
dos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Fi
I delibus loquor, Si quid non intelligunt catechumeni,
auferant pigritiam, feſtinent ad notitiam. Non ergo o-
pus eſt myſteria promere, ſcripturę vobis intimẽt, quid
eſt ſacerdotium ſecundum ordinem Melchiſedech.

Dominus à dextris tuis. Dominus dixerat, ſede à dextris
meis, nũc dominus à dextris eius, quaſi mutauerint ſe-
des. An forte ſic potius, Iurauit dominus & non pœni-
tebit eum, tu es ſacerdos in æternum, ad Chriſtum di-
ctum eſt, Tu es ſacerdos in ęternum: Iurauit dominus.
Quis dominus? Qui dixit domino meo, ſede à dextris
meis: ipſe iurauit, tu es ſacerdos in æternum ſecundum
ordinem Melchiſedech: & ad ipſum dominum qui iu-
rauit ſermo directus eſt, dominus à dextris tuis. O tu
domine qui iuraſti & dixiſti, Tu es ſacerdos in æternũ
ſecundum ordinem Melchiſedech, ipſe ſacerdos in æ-
ternum, dominus eſt à dextris tuis, ipſe, inquam, ſacer-
dos in æternum, de quo iuraſti, dominus eſt à dextris
tuis, quia eidẽ domino meo dixiſti, ſede à dextris meis,
quoaduſque ponam inimicos tuos ſcabellum pedum
tuorum. Iſte ergo dominus qui eſt à dextris tuis, de quo
iuraſti & cui iuraſti dicens, Tu es ſacerdos in æternum
ſecundum ordinem Melchiſedech, *Conquaſſauit in die
iræ ſuæ reges.* Ipſe vtique Chriſtus dominus à dextris tuis, K
cui iuraſti & non pœnitebit te. Quid agit ſacerdos in
ęternum? Quid agit, qui eſt ad dexteram dei & interpel *Roma. 8.*
lat pro nobis tanquam ſacerdos intrans in interiora *Hebr. 9.*
vel in ſanctaſanctorum, in ſecreta cœlorum, ille ſolus
non habens peccatum, & ideo facile mundans à pec-
catis, ille ergo à dextris tuis, conquaſſauit in die iræ ſuę
reges? Quos reges quæris? Excidit tibi? Aſtiterunt re-
ges terræ & principes conuenerunt in vnum, aduerſus
dominum & aduerſus Chriſtum eius? Hos reges con-
quaſſauit gloria ſua, & pondere nominis ſui infirmos
reddidit reges, vt non poſſent efficere quod volebant.
Conati enim ſunt multum delere nomẽ Chriſtianum
de terra, & non potuerunt, quia qui offenderit in lapi-
dem illum, conquaſſabitur. Offenderunt ergo in lapi-
dem offenſionis, & ideo conquaſſati ſunt reges, cũ di- *Luca. 20.*
cunt, Quis eſt Chriſtus? Neſcio quis Iudæus, neſcio quis
Galilæus, ſic occiſus eſt, ſic mortuus: Lapis eſt ante pe-
des meos, quaſi viliter & humiliter iacens, ideo contem
nendo offendis, offendendo cadis, cadendo quaſſaris.
Si ergo tanta eſt ira occulti, quid erit iudicium manife
ſti? Audiſtis irã occulti, de qua Pſalmus inſcribitur pro L
occultis filij: nonus Pſalmus, ſi bene memini, inſcribi-
tur pro occultis filij, & ibi oſtenditur iudicium occul-
tum iræ occultæ. Irato deo viuũt, qui in lapidem illum
offendunt, conquaſſantur. Et quò valet ꝙ conquaſſan-
tur? Audi & de iudicio futuro, Quia qui offenderit in *Vbi ſupra.*
lapidem illum, ait, conquaſſabitur: ſuper quem vero ce
ciderit lapis ille, cõteret eum. Cum ergo offenditur in
eum quaſi humilis iacet, & tunc conquaſſat: cum autem
conteret, deſuper veniet. Videte quemadmodum his
binis verbis conquaſſabit & conteret, offendit in eum,
& veniet ſuper eum, diſtributa ſunt duo tempora humi
litatis & claritatis Chriſti, occultæ pœnę & iudicij futu
ri. Eum non conteret veniens, quem nõ conquaſſat ia-
cens. Iacens dico tanquã contemptibilis apparens. Nã
ille à dextris dei eſt, & valide ex alto clamauit, Saule *Acto. 9.*
Saule quid me perſequeris? Sed tamen quãuis de cœlo
non diceret, quid me perſequeris, quẽ nemo tangebat,
niſi ita in cœlo ad dexteram patris ſederet, vt & in ter-
ra in nobis quaſi iaceret. Dominus à dextris tuis, con-
quaſſabit in die iræ ſuæ reges. *Iudicabit in gẽtibus.* Sed nũc
pro occultis: erit enim & iudicium manifeſtum, iudica-
bit in gentibus. Modo enim fit, Periit memoria eorum M
cũ ſtrepitu. In ipſo Pſalmo eſt pro occultis, Periit me- *Pſalm. 9.*
moria eorũ cum ſonitu, & dominus in æternũ perma-
net, Parauit in iudicio thronum ſedem ſuam, & ipſe iu
dicabit orbem terrarum in ęquitate. Ibi dictũ eſt, Incre
paſti gentes & periit impius, nomẽ eorũ deleſti in æter
nũ: hoc occulte agitur. In die ergo iræ ſuæ cõquaſſabit
reges, iudicabit in gentibus. Quomodo? Audi quod ſe-
quitur: *Replebit ruinas.* Modo ſic iudicat in gẽtibus vt re-
pleat ruinas: nã quando in fine iudicauerit, damnabit
ruinas. Replebit ruinas. Quas ruinas? Quiſquis à nomi-
ne ei⁹ timuerit, cadet: cũ ceciderit euertetur quod erat,
vt ędificetur quod nõ erat. Iudicabit in gẽtibus, reple-
bit ruinas. Quiſquis cõtumax es in Chriſtũ, caſurã tur-
rim in altũ erexiſti. Bonũ eſt, vt teipſum deiiciens humi
lis reddaris, ſedentis ad dexteram patris pedibus pro-
uoluaris, vt fiat in te ruina conſtruenda. Nam ſi perma
nes in mala altitudine, tũc deiicieris quando non ædifi
caberis. Etenim de talibus dicit in alio loco ſcriptura,
Deſtrue eos & non ędificabis eos. Proculdubio non di *Pſalm. 27.*
ceret de quibuſdam, deſtrue eos & non ædificabis eos,
niſi quoſdã ita deſtrueret vt ædificaret. Quod fit hoc
tempore,

A tempore, cum Christus in gētibus ita indicat, vt repleat
ruinas. *Conquassabit capita super terram multa.* Hic super
terram in hac vita cōquassabit capita in terra multa, de
superbis humiles facit. Et audeo dicere fratres mei, vt
ille est capite quassato hic humiliter ambulare, quàm
capite erecto in iudiciū æternæ mortis incidere. Mul-
ta capita conquassabit ruinas faciendo, sed replendo
ædificabit. *De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput.*
Videamus & in via bibentem de torrente primo. Quis
est torrens? Profluxio mortalitatis humanæ. Sicut enim
torrens pluuialibus aquis colligitur, redundat, perstre-
pit, currit, & currendo decurrit, id est, cursum fixit, sic
est omnis iste cursus mortalitatis. Nascuntur homines,
viuunt, moriuntur, & alijs morientibus alij nascun-
tur, rursúsque illis nascentibus alij moriuntur, & illis
morientibus alij oriuntur, succedunt, accedunt, dece-
dunt, nec manebunt. Quid hic tenetur? Quid non de-
currit? Quid non quasi de pluuia collectum it in abys-
sum? Quomodo enim fluuius repente collectus de plu
uia, de guttis imbrium, it in mare, nec apparet, quia
nec apparebat antequam de pluuia colligeretur: sic hoc
B genus humanum de occultis colligitur & profluit in
mortem. Rursum in occultum vergit, medium hoc
sonat & transit. De hoc torrente bibit ille, non est de-
dignatus bibere de hoc torrente. Bibere enim de hoc
torrente, illi erat nasci & mori. Hoc habet & torrens
iste, natiuitatem & mortem. Suscepit hanc Christus,
Psal.18. natus est & mortuus est. Ita de torrente in via bibit, ex-
ultauit enim vt gigas ad currendam viam. De torren-
Psal.1. te ergo in via bibit, quia in via peccatorum non stetit.
Quia ergo de torrente in via bibit, propterea exaltauit
caput, id est, quia humiliatus est, & factus est subditus
Philip.2. vsque ad mortem, mortē autem crucis, propterea eum
deus exaltauit à mortuis, & donauit ei nomē quod est
super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu fle-
ctatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis
lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in glo
ria est dei patris.

In Psalmum centesimumundecimum
Enarratio.

VENERVNT dies vt cātemus halleluia. Ade-
C stote animo fratres ad percipienda ea quæ do
minus suggerit ad exhortationem nostram, &
Ephe.5. nutriendam charitatem, qua nobis inhærere
deo bonum est. Adestote animo cantores boni, filij lau
dis, & glorię sempiternę veri & incorrupti dei. Adesto-
te intenti qui nostis cantare & psallere in cordibus ve-
stris, domino gratias semper agētes in omnibus, & lau
date deum, hoc est enim halleluia. Et hi quidē dies ve-
niunt transituri, transeuntq; venturi, & significāt diem
qui non venit nec transit, quia nec hesterno præitur vt
veniat, nec crastino vrgetur vt transeat. Ad quem sanè
nos cum venerimus inhærentes ei, nec nos transibi-
Psal.83. mus. Et sicut quodam loco canitur deo, Beati qui habi-
tant in domo tua domine, in secula seculorū laudabūt
te: hoc erit ociosorum negocium, hoc opus vacātium,
hæc actio quietorum, hæc cura securorum. Sicut enim
dies isti pręteritis diebus quadragesimæ, quibus ante re-
surrectionem dominici corporis vitæ huius significa-
tur mœror, solenniter grata hilaritate succedūt: sit dies
ille qui post resurrectionem dabitur plenario corpori
domini, hoc est, sanctæ Ecclesiæ cūctis vitæ huius ærū-
nis atque doloribus exclusis, perpetua beatitudine suc-
1.Cor.5. cedet. Hæc autem vita de nobis exigit continētiam, vt
etiam cum labore & luctantibus ingemiscentes graua- D
ti, & habitaculum nostrū, quod de cœlo est superindui
cupientes, à secularibus delectationibus temperemus,
& significatur quadragenario numero, quo & Moyses Exod.34.
& Helias, & ipse dominus ieiunauerūt. Pręcipitur enim 3.Reg.19.
nobis & ex lege & ex prophetis, & ex ipso Euangelio Matth.4.
quod testimoniū habet à lege & prophetis. Vnde etiam Matth.17.
in monte & inter vtranque personam medius saluator
effulsit, vt ab omnibus mundi illecebris, quibus captiui
homines obliuiscuntur deum, auiditatem nostram tan-
quam ieiunio temperantiæ refrenemus, quandiu perfe-
ctio decalogi legis, tanquam psalterium decem chor-
darum per quatuor eiusdem mundi partes, id est, toto
orbe prædicatur, vt decem quater ducta quadragena-
rium numerum signent. Quinquagenario vero nu-
mero post resurrectionem domini quo cantamus hal-
leluia, non cuiusdam tēporis finis & transitus, sed bea-
ta illa significatur æternitas, quia denarius additus qua-
dragenario, laborantibus in hac vita fidelibus merces
illa persoluitur, quam & primis & nouissimis paterfa-
miliâs præparauit æqualem. Audiamus itaque plenum Matth.20.
diuina laude pectus populi dei. Ecce personat in hoc
Psalmo quendam exultantem fœlici exultatione, præ- E
figurat & scaturientem corde in amore dei populum
scilicet corpus Christi, ab omni malo liberatum. *Con-
fitebor tibi*, inquit, *domine in toto corde meo.* Non semper cō-
fessio peccatorum est, sed & laus dei deuotione confes
sionis exprimitur. Illa luget, hæc gaudet. Illa medico
vulnus ostendit, hæc de sanitate gratias agit. Hæc con-
fessio quendam significat, non solum ab omni malo li
beratum, sed etiam à malignis omnibus separatum. Et
ideo videamus vbi confiteatur domino in toto corde.
In consilio, inquit, *rectorum, & congregatione.* Credo quia
sedebunt super duodecim thronos, iudicantes .xij. tri-
bus Israël. Nullus enim iam inter eos iniquus, nullius Iu Matth.19.
dæ furta tolerantur, nullus Simon Magus baptizatur,
spiritū volens emere dum cogitat vendere, nullus Ale- Acto.8.
xander ærarius multa mala ostendit, nullus ouina pelle 2.Timo.4.
tectus falsa fraternitate surrepit: Inter quales nūc neces
se est Ecclesia gemat, & quales tunc oportet, cum om-
nes iusti congregabuntur, excludat. Hæc sunt *Magna
opera domini, exquisita in omnes voluntates eius.* Per quas nul-
lum confitentem deserit misericordia, nullius est ini- F
quitas impunita, quando flagellat etiam omnem filium
quem recipit. Sed si iustus vix saluabitur, peccator & im Hebra.12.
pius vbi parebunt? Eligat sibi homo quodlibet, Non sic 1.Petri.4.
constituta sunt opera domini, vt creatura in arbitrio li
bero constituta, creatoris superet voluntatem, etiam si
contra eius faciat volūtatem. Non vult deus vt pecces,
nam prohibet: tamen si peccaueris, nō putes hominem
fecisse quod voluit, & deo accidisse quod noluit. Sicut
enim vult vt homo non peccet, ita vult peccāti parce- Ezech.18.
re vt reuertatur & viuat, ita vult postremo in peccato
perseuerantem punire, vt iustitiæ potentiam contumax
non euadat. Ita quicquid elegeris, omnipotenti nō de-
erit vnde suam de te cōpleat voluntatem. Magna enim
opera domini, exquisita in omnes voluntates eius.
Confessio & magnificentia opus eius. Quid magnificētius,
quàm iustificare impiū? Sed opus fortasse hominis pręue-
nit istam magnificentiā dei, vt cū fuerit peccata cōfes
sus, iustificari mereatur. Descendit enim de templo iu-
stificatus Publicanus magis q̄ ille Pharisæus, quia nec
oculos ad cœlum audebat leuare, sed percutiebat pect⁹
suū dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Hæc est Luca.18.
magnificētia domini, iustificatio peccatoris, quoniam

G qui se humiliat, exaltabitur: & qui se exaltat, humiliabi-
Luca.7. tur. Hæc est enim magnificentia domini, quoniam cui plurimum dimittitur, plurimum diligit. Hæc magnificentia domini, quoniam vbi abundauit peccatum, su-
Roma.5. perabundauit gratia, Sed fortasse ex operibus. Non in-
Ephe.2. quit, ex operibus, ne forte quis extollatur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo in operibus bonis. Iustitiam enim homo nô operatur, nisi iustificatus: cre-
Roma.4. dens autem in eum qui iustificat impium, à fide incipit, vt bona opera non præcedentia quod meruit, sed consequentia quod accepit ostendant. Vnde ergo illa confessio? Nondum quidem opus est iustitiæ, sed delicti improbatio. Sed quomodo se habeat, nec in ipsa de te
1.Cor.1. homo glorieris, vt qui gloriatur, in domino glorietur.
1.Cor.4. Quid enim habes quod non accepisti? Non ergo sola magnificentia qua iustificatur impius, sed & confessio & magnificentia opus eius. Quid ergo dicemus, quia cui vult miseretur, & quem vult obdurat? Nunquid ini-
Roma.9. quitas apud deum? Absit. *Iustitia enim eius manet in seculum seculi.* Tu autem homo de hoc seculo, quis es qui respondeas deo? *Memoriam fecit mirabiliũ suorum,* Hunc humilians & hunc exaltans, Memoriam fecit mirabi-
Psal.74. lium suorum, reseruans opportune insusitata prodigia,
H quæ non infirmitas hominis nouitati intenta meminerit, cum sint eius miracula quotidiana maiora. Tot per vniuersam terram arbores creat, & nemo miratur: are-
Matth.21. fecit verbo vnam, & stupefacta sunt corda mortalium, sed memoriam fecit mirabilium suorum. Hoc enim miraculum maxime attentis cordibus inhærebit, quod assiduitas non vilescerit. Quid autem profuerunt miracula, nisi vt timeretur? Quid porrò prodesset timor: nisi: *Misericors & miserator dominus escam dat timentibus se.* Escam quæ non corrumpitur, panem qui de cœlo de-
Ioan.6. scendit, quem nullis meritis dedit. Etenim Christus
Roma.5. pro impiis mortuus est. Nemo ergo talem escam daret, nisi misericors & miserator dominus. Quod si tantam dedit huic vitæ, si verbum carnem factum pecca-
Ioan.1. tor iustificandus accepit, quid in futuro seculo glorificatus accipiet? *Memor enim erit in seculum testamenti sui.*
† al. virtutem. Nec totum dedit qui pignus dedit. *Fortitudinem † operum suorum annunciabit populo suo.* Non contristentur Israëlitæ sancti, qui dimiserunt omnia sua & secuti sunt
Matth.19. eum, non contristentur dicentes, Quisnam poterit salius fieri, quia facilius intrat camelus per foramen acus, quàm diues in regnum cœlorum? Annunciauit enim eis fortitudinem operum suorum, quoniam quæ hominibus difficilia sunt, deo facilia sunt. *Vt det illis hæ-*
1.Tim.6. *reditatem gentium.* Itum est enim ad gentes, & præceptum diuitibus huius seculi non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo, cui facile est quod hominibus difficile est. Sic enim multi vocati sunt, sic occupata est hæreditas gentium, sic factum est vt etiam plurimi, qui non dimiserunt omnia sua in hac vita, vt sequerentur eum, vitam etiam ipsam pro nominis eius confessione contemnerent, & tanquam cameli humiliantes se ad portanda onera pressurarum, intrarent etiam sicut per foramen acus per compungentes passionis angustias. Ipse fecit hæc, cui omnia possibilia sunt. *Opera manuum eius veritas & iudiciũ.*
1.Cor.6. Teneatur veritas ab iis qui iudicantur hic. Iudicantur hic martyres & ad iudicium perducuntur, qui non solum eos a quibus iudicati sunt, sed etiam angelos iudi-
Roma.8. dicent, aduersus quos eis erat colluctatio, etiam cum ab hominibus iudicari viderentur, quos non separaret à Christo tribulatio, angustia, fames, nuditas, gladius.

Fideliæ enim omnia mandata eius. Non fallit, exhibet K quod promisit: non tamen quod promisit est hic expectandum, non hic sperandum. Sed *Confirmata sunt in seculum seculi, facta in veritate & in iustitia.* Hoc est verum & iustum, vt hic laboretur, illic requiescatur. Quia, *Redemptionem misit populo suo.* Vnde autem redimuntur, nisi à captiuitate peregrinationis huius? Non ergo requies, nisi in cœlesti patria requiratur. Dedit quidem deus Israëlitis carnalibus terrenam Hierusalem, quæ seruit cum filiis suis: sed hoc vetus testamentum est, ad veterem hominem pertinens. Qui autem ibi figuram intellexerunt, hæredes etiam tunc noui testamenti extiterunt, quoniam quæ sursum est Hierusalem libera Gala.4.
est, quæ est mater nostra æterna in cœlis: vetere autem illo re ipsa probatũ est transitoria promisisse: *Manda-* Exod.3.
uit, quippe in æternum testamentum suum. Sed quod nisi nouum? Cuius hæres quisquis esse volueris, nolo te fallas, nec terram trahentem lac & mel carnaliter cogites, nô amœna prædia, non hortos fructiferos & opacos, non tale aliquid mediteris adipisci, quale solet hic oculus auaritiæ concupiscere. Cum enim sit radix omnium 1.Tim.6.
malorum cupiditas, perimenda est vt hic consumatur, L
non differenda vt ibi satietur. Primo pœnas fuge, gehennas deuita, antequam desideres promittentem deũ, caue minantem. *Sanctum & terribile nomẽ eius.* Pro delitiis autem omnib' huius seculi quales vel expertus es, vel augere ac multiplicare cogitando potes, immortalium delitiarum matrem concupisce sapientiam. Sed,
Initium sapientiæ, timor domini. Delectabit illa, & inef- Prouer.1.
fabiliter proculdubio delectabit castis atque æternis ve- & 9.
ritatis amplexibus, sed prius tibi donanda sunt debita, Ecclesiasti.
quàm præmia flagitanda. Initium ergo sapientiæ timor ci.1.
domini. *Bonus est intellectus.* Quis negat? Sed intelligere & non facere, periculosum est. *Bonus ergo facientibus.* nec extollat mentem in superbiam. Cuius enim timor est initium sapientiæ. *Laus eius manet in seculum seculi.* Et hoc erit præmium, hic finis, hæc statio sedésque perpetua: illic enim inueniuntur mandata fidelia confirmata in seculum seculi. Ipsa est hæreditas noui testamenti mandata in æternum. Vnam petij, inquit, à Psal.26.
domino, hãc requiram, vt inhabitem in domo domini per omnes dies vitę meæ. Beati enim qui habitant in Psal.83.
domo tua domine, in secula seculorum laudabũt eum, quoniam laus eius manet in seculum seculi. M

In Psalmum centesimumundecimum Enarratio.

CREDO quòd attẽdistis fratres huius titulum Psalmi, memoriæq́; mandastis. *Conuersio,* inquit, *Aggæi & Zachariæ.* Nondũ erant isti Prophetæ, cum ista cantata sunt. Nanque inter tempus Dauid, & trãsmigrationem populi Israël in Babyloniam, quatuordecim generationes numerantur, sicut diuina scriptura maximeq́; Matthæus Euãgelista testatur. Euer Matth.1.
si autem populi † renouatio secũdum sancti Hieremiæ Hier.25.
prophetiã, ex illa transmigratione post septuaginta an- & 29.
nos sperabatur. Qui cum complerentur sub Dario rege † al. templi.
Babylonis, impleti sunt spiritu sancto hi duo Prophetę 1. Esdræ.1.
Aggæus & Zacharias, & ambo post inuicẽ intra vnum 1. Esdræ.5.
annum prophetare cœperunt, quod ad renouationem Aggæ.1.
templi, sicut tanto ante prædictum est, pertinere videbatur. Sed quisquis corporaliter gestis oculum cordis Zacha.1.
infigit, neque inde in gratiam spiritalis intellectus extenditur, habitat cogitatione in lapidibus templi, quib' visibilis fabrica manibus hominum instructa cõsurgit,

nec

A nec ipse lapis viuus huius efficitur, templo illi accommodatus atque aptus, Quod in suo corpore primũ dominus figurauit cum ait, Soluite templum hoc, & in triduo suscitabo illud. Est enim corpus domini plenius ipsa sancta Ecclesia, cuius caput ascendit in cœlũ, qui est maxime lapis viuus, lapis angularis, de quo beatus Petrus Apostolus dicit, Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus reprobatum, à deo autem electũ & honorificatum: & vos ergo tanquam lapides viui ædificamini in domum spiritalem, in sacerdotium sanctũ, offerentes spiritales victimas acceptas deo per Iesum Christum, quia cõtinet scriptura, Ecce ponam in Sion lapidem angularem electum preciosum, & qui crediderit in illum non confundetur. Ergo vt fiat quisque lapis viuus ad talem fabricam idoneus, spiritaliter intelligat templi renouationẽ ex ruina vetere quæ in Adam facta est, reparationem noui populi secundum nouum hominem atque cœlestem, vt sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem eius qui de cœlo est, quo possimus post omnes seculi huius ætates tanquam post septuaginta annos, qui mystico perfectionis B numero prægnantur, & tanquam post captiuitatẽ longinquæ peregrinationis non ruitura mole construi, sed æterna immortalitate solidari. Spiritalem quippe Hierusalem non magis Hierusalem Iudæorum, quàm vestram esse deputetis: sicut enim dicit Apostolus, Iam nõ estis peregrini & inquilini, sed estis ciues sanctorum & domestici dei, superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarũ, ipso summo angulari lapide existente Christo Iesu, in quo omnis ædificatio compacta crescit in templum sanctum in domino: In quo & vos coædificamini in habitaculum domini in spiritu, hoc est, templum dei, ad quod pertinet sacramentum prophetationis Aggæi & Zachariæ: cui rursus idẽ Apostolus dicit, Templum enim dei sanctum est, quod estis vos. Quisquis igitur se ad opus huius coædificationis, & ad spem sanctæ firmæq; compaginis, tanquam lapidem viuum ab huius mundi ruinosa labe conuertit, intelligit titulum Psalmi, intelligit conuersionem Aggæi & Zachariæ. Cantet ergo quæ sequuntur, non tam linguæ voce quàm vitæ. Erit enim ædificij perfectio, ineffabilis pax illa sapientiæ, cuius est initium timor domini. C Inde ergo incipiat quem coædificat ista conuersio.

Ioan.2. *1.Petri.2.* *Esaia.28.* *1.Cor.15.* *Ephe.2.* *1.Cor.3.* *Prouer.1.* *Ecclesiasti. ci.1.*

B*eatus vir qui timet dominum, in mandatis eius volet nimis.* Viderit deus qui solus & veraciter & misericorditer iudicat, quantum iste proficiat in mandatis eius, quoniam tentatio est vita humana super terram, sicut sanctus Iob dicit: & iterum scriptum est, Quoniam corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Qui autem diiudicat nos, dominus est, nec ante tempus iudicare debemus, donec veniat dominus & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet cogitationes & consilia cordium, & tunc laus erit vnicuique à deo. Viderit ergo ille quantum quisque proficiat in mandatis eius, tamen volet nimis qui pacem illius coædificationis adamauerit: nec iam desperare debet, quoniam in mãdatis eius volet nimis, & pax in terra hominibus bonæ voluntatis: Vnde? *Potens in terra erit semen eius.* Semen futuræ messis, opera esse misericordiæ Apostolus testis est, qui dicit, Bonum autem faciẽtes non deficiamus, tempore enim proprio metemus: & iterũ, hoc autem, inquit, qui parce seminat, parce & metet. Quid autem fratres potentius, quàm vt regnum cœlorum, non solum Zachæus emat dimidio rerum suarum, sed & vidua duobus minutis, & tantundem ibi vterque possideant? Quid potentius quàm vt idem regnum & the- D sauris diuiti, & calice aquæ frigidæ pauperi valeat? Sunt autem qui ista faciunt dum terrena conquirunt, aut hic mercedem sperantes à domino, aut hominibus placere cupientes. Sed *Generatio rectorum benedicetur.* Id est, opera eorum quorũ bonus deus Israël, qui recto sunt corde. Rectum autem cor est, non resistere patri emendanti, & credere pollicenti, non eorum quibus commouẽtur pedes, & effunduntur gressus atque labũtur, sicut in alio Psalmo canitur, dum zelant in peccatoribus pacẽ peccatorum videntes, & putant perire opera sua, quia non eis merces redditur peritura. At iste vir qui timet dominum, & in templum sanctum dei conuersione recti cordis aptatur, nec gloriam hominum quærit, nec terrenas diuitias concupiscit, & tamen *Gloria & diuitiæ in domo eius.* Domus enim eius, cor eius est, vbi deo habitante opulẽtius habitat cum spe vitæ æternæ, quàm hominibus habitantibus in marmoratis laqueatisque tectis cum timore mortis æternæ. *Huius enim iustitia manet in seculum seculi.* Ipsa eius gloria, ipsæ diuitiæ: illius E enim purpura & byssus, & epulæ splẽdidæ, & cum præsto sunt transeunt, & cum ad finem venerit, aquæ guttam & digito stillantem desiderans ardens lingua clamabit, *Exortum est in tenebris lumen rectis corde.* Merito dirigunt cor in deum suum, merito ambulant recti cum deo suo, præponentes eius volũtatem sibi, neque de sua quicquã superbe præsumentes. Meminerunt enim fuisse se aliquando tenebras, nunc autem lucem in domino. *Misericors & miserator, & iustus dominus deus.* Delectat quod misericors & miserator, sed terret fortasse quod iustus dominus deus. Nulla desperatione formides beate vir qui times dominum, & in mandatis eius voles nimis: esto suauis, miserere & cõmoda. Ita enim iustus est dominus deus, vt iudicium illi sine misericordia faciat qui non fecit misericordiam. *Suauis autem vir qui miseretur & cõmodat.* Non enim eum euomet deus ex ore suo tanquam insuauem. Dimittite, inquit, & dimittetur vobis: date & dabitur vobis. In eo quod dimittis & dimittatur tibi, misereris: in eo quod das vt detur tibi, commodas. Quanuis enim generali nomine omnis misericordia dicatur qua misero subuenitur, interest tamen vbi non impendis, nec sumptũ pecuniæ, nec F corporalis laboris industriam, sed ignoscendo quod in te quisque peccauit, & tuorum gratis comparas veniam peccatorum. Hæc duo benignitatis officia ignoscendorum peccatorum, & beneficiorum erogandorũ, sicut in Euangelio quod commemorauimus, Dimittite, & dimittetur vobis, date, & dabitur vobis: sic in isto versu arbitror esse distincta, Suauis vir qui miseretur & commodat. Nec pigri simus ad hæc fratres, gloriã quærit qui desiderat vindicari se. Sed attende quod scriptũ est, Melior est qui vincit iram, quàm qui capit ciuitatem. Diuitias quærit qui non vult dare pauperibus. Attende quod scriptum est, Habebis thesaurum in cœlo. Non ergo eris inglorius in ignoscendo, quia de ira victa laudabilius triumphatur: nõ egenus tribuendo, quia thesaurus cœlestis certius possidetur. Hũc versum parturiebat ille superior, gloria & diuitiæ in domo eius. Qui hæc itaque facit, *Disposuit sermones suos in iudicio.* Facta ipsa sermones sunt, quibus in iudicio defendetur, quod ei non erit sine misericordia, quia & ipse fecit misericordiam. *Quoniam in æternum non commouebitur. In memoria æterna erit iustus.* In memoria æterna erit iustus, quia ad dexteram segregatus audiet, Venite benedicti patris

Iob.7. *Sapien.9.* *1.Cor.4.* *Luca.2.* *Gal.6.* *2.Cor.9.* *Luca.19.* *Marci.12.* *Marc.10.* *Psal.72.* *Luca.16.* *Ephe.5.* *Iacobi.2.* *Luca.6.* *Prouer.16.* *Matth.19.*

G patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Neque enim aliqua illic eorum, nisi opera misericordiæ commemorantur: audient ergo, Venite benedicti patris mei, quia generatio rectorum benedicetur. Sic in memoria æterna erit iustus. *Et ab auditu malo non timebit.* Quod dicit, audient ij qui à si-
Ibidem. nistris erunt, Ite in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius. Itaque qui hic non sua quærit, sed quæ Iesu Christi: labores patientissime tolerat, promissa fidenter expectat. *Paratum est cor eius sperare in domino.* Neque vllis tentationibus frangitur. *Confirmatum est cor eius, non commouebitur, donec videat super inimicos suos.* Inimici eius hic videre bona voluerunt, & cum
Psal.4. eis inuisibilia promitterentur, dicebant, Quis ostendit nobis bona? Confirmetur ergo cor nostrum, nec commoueatur donec videamus super inimicos nostros. Illi enim volunt videre bona hominum in terra morientium, nos credimus videre bona domini in terra
Psal.26. viuentium. Sed magnum est confirmatum habere cor & non commoueri, cum illi gaudent qui amant quod vident, & insultant ei qui quod nō videt sperat.
H Et non commouebitur donec videat, & ipse non deorsum quod inimici eius, sed sursum super inimicos
1.Cor.2. suos, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in
Esaiæ.64. cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus eum. Quanti valet hoc quod non videtur & emitur? Tanti quantum quisque habere potuerit. Propter hoc & ille, *Sparsit, dedit pauperibus.* Non videbat & emebat, sed ille thesaurum seruabat in cœlo, qui esurire & sitire in pauperibus dignabatur in terra. Non mirum est igitur si *Iustitia eius manet in seculum seculi.* Custode illo qui condidit secula. *Cornu eius exaltabitur in gloria.* Cuius humilitas à superbis contemnebatur. *Peccator videbit & irascetur.* Sera illa scilicet atque infructuosa pœnitentia. Nam irascetur, cui magis quàm sibi, cum
Sapient.5. dicet, Quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis, videns cornu eius exaltari in gloria, qui sparsit & dedit pauperibus? *Dentibus suis frendet & tabescet.* Quia illic erit ploratus & stridor dentium. Non enim frendet & virescet, sicut fieret si opportuno eum tempore pœniteret, sed tunc pœnite-
I bit, cum *Desiderium peccatorum peribit.* Nullo succeden-
Matth.8. te solatio, Peribit desiderium peccatorum, cum transient omnia tanquam vmbra, cum fœno arescente flos decidet: Verbum autem domini quod manet in æternum, sicut falsorum beatorum vanitate derisum est,
Esaiæ.4. sic eorundem verorum miserorum perditioni superridebit.

In Psalmum centesimumduodecimum Enarratio.

Matth. 19. & 18. NOSTIS fratres & sæpissime audistis in Euangelio dominum dicere, Sinite pueros venire ad me, talium est enim regnum cœlorum: & iterum, Si quis non receperit regnum dei si-
Marci.10. cut puer, non intrabit in illud: & multis aliis locis dominus deus noster, per singulare humilitatis exemplū, superbiam, veteris hominis ad innouandam humiliter vitam similitudine puerilis ætatis accusat. Quapropter charissimi cum cantari auditis in Psalmis, Laudate pueri dominum: ne arbitremini ad vos istam exhortationem nō pertinere, quia iam corporis pueritiam supergressi, vel iuuenili decore virescitis, vel senili honore canescitis: omnibus enim vobis dicit Apostolus, Nolite
1.Cor.14. effici pueri sensibus, sed malitia paruuli estote, vt mentibus perfecti sitis. Qua malitia maxime, nisi superbia?
Ipsa enim de vana granditate præsumens non sinit ho- K
minem ambulare per artam viam, & intrare per angu- Matth.7.
stam portam. Pueri autem facile intrant per angustam portam: & ideo nemo nisi vt puer intrat in regnū cœlorum. Quid autem superbiæ malitia deterius, quæ propositum non vult habere nec deum? nam scriptum est, Initium superbiæ hominis, apostatare à deo. Hanc se Ecclesiastici.10.
aduersus præcepta diuina tumidis ceruicibus erigentē, & suaui iugo domini resistentem deiicite, frāgite, comminuite, atque consumite, & *Laudate pueri dominum, laudate nomen domini.* Illa enim prostrata & extincta, Ex ore Psal.8.
infantium & lactentium perficitur laus: illa oppressa atque deleta, Qui gloriatur in domino glorietur. Non 1.Cor.1.
cantant ista qui se magnos putant, non cantant ista qui cognoscentes deum, non sicut deum glorificauerunt, Roma.1.
aut gratias egerunt, sed se laudent illi, non deum. Non enim pueri sunt, sed superbi. Nomen suum potius prædicari volunt, & non laudant nomen domini. Itaque euanuerūt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorum, & dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Voluerunt latissime nomen suum & altissime diffamari, cito ipsi in angustias traosituri. Deum L
decet laus, dominum nostrum decet honor & semper & vbique prædicari. Semper ergo prædicetur. *Sit nomen domini benedictum, ex hoc nunc & vsque in seculum.* Vbique prædicetur. *A solis ortu vsque ad occasum, laudate nomen domini.* Quærat ex me aliquis puerorum sanctorum laudantium nomen domini, & dicat mihi, Ecce vsque in seculum accipio vsque in æternum: Cur autem ex hoc, & non ante hoc, & ante omnia secula sit nomen domini benedictum? Respondebo paruulo qui non contumaciter quærit, Vobis dicitur pueri dominici, vobis dicitur, Laudate nomē domini, sit nomen domini benedictum: sit à vobis nomen domini benedictum, ex hoc vtique ex quo vobis dicitur. Incipitis enim laudare, sed sine fine laudate. Ex hoc ergo & vsque in seculum sine fine laudate. Ne dicatis, nunc incipimus quidem laudare dominum, quia pueri sumus, sed cum creuerimus magnique fuerimus, nos ipsos laudabimus. Non sic pueri non sic: propterea dicit dominus per Esaiam, Ego sum, & vsque dum senescatis Esaiæ.46.
ego sum. Ille semper laudandus est qui est. Quid est, laudate pueri dominum ex hoc, laudate senes & vsque in seculum? Quia senectus nostra albescet quidem ca- M
nis sapientiæ, sed non carnis vetustate marcescet, aut quoniam hoc loco humilitatem potius videtur significare pueritia, cui contraria est vana & falsa superbiæ magnitudo: & ideo dominum non nisi pueri laudant, quia superbi eum laudare non norunt. Sit senectus vestra puerilis, & sit pueritia senilis, id est, vt nec sapientia vestra sit cum superbia, nec humilitas sine sapientia, vt laudetis dominum ex hoc & vsque in seculum. Quacunque autem in paruulis sanctis Ecclesia Christi diffunditur. Laudate nomen domini: hoc est enim, A solis ortu vsq; ad occasum, laudate nomen domini. *Excelsus super omnes gētes dominus.* Gentes homines sunt. Quid mirum si super homines excelsus est domin⁹? Illi super se excelsos quos coluot oculis vident in cœlo fulgere solem, & lunam, & stellas, cui creaturæ seruiunt, deserētes creatorem dominum. Et non solum excelsus super omnes gentes dominus, verumetiam *Super cœlos gloria eius.* Cœli supra se suscipiunt eum, & humiles eum secum habent constituti carne infra cœlum, qui pro illo nō colunt cœlum. *Quis enim sicut dominus deus noster, qui in altis habitat, & humilia respicit?* Quisquā putaret quòd in altis

A altis cœlis habitet, vnde humilia terrena respiciat: sed
humilia respicit *In cœlo & in terra*. In quibus ergo al-
tis habitat vnde humilia respiciat in cœlo & in terra?
An in quibus altis habitat etiam ipsa humilia respicit?
Sic enim exaltat humiles, vt non faciat superbos. Itaque
& in altis habitat quos exaltat, facitque sibi eos cœlum,
hoc est sedem suam, & eos tamen nõ superbos, sed sem
per subditos: intuendo etiã in ipso cœlo humilia respi-
Esaia.57. cit, in quibus excelsis habitat: spiritus enim per Esaiam
ita loquitur, Hæc dicit altissimus in excelsis habitãs, in
æternum nomẽ eius dominus altissimus, in sanctis re-
quiem habens. Exposuit quid dixerit in excelsis habi-
tans. Hoc enim plenius elocutus, in sanctis, inquit, re-
quiẽ habens. Sed quid sunt sancti, nisi humiles qui pue-
ri laudant dominum? Itaque adiungit, & pusillanimis
dans magnanimitatẽ, & dans vitam qui in humilitate
cordis sunt. In quibus sanctis requiem habet, his pusilla
nimis dat magnanimitatẽ. Dans vtique magnanimita-
tem excelsos facit, in quibus requiem habens in excel-
sis habitat. Sed quia pusillanimis dat magnanimitatẽ,
eadem excelsa in quibus habitat, humilia respicit. Sed
humiliá, inquit, respicit in cœlo & in terra. Excitauit
B nos etiam quærere, vtrum eadem in cœlo & quę in ter-
ra, an alia in cœlo alia in terra humilia respiciat domi-
nus deus noster? Si enim eadem, videó quemadmodũ
1.Cor.10. hoc intelligam secundum Apostolum dicentẽ, In car-
ne enim ambulantes, nõ secundum carnem militamus.
Arma enim militiæ nostræ non carnalia, sed potentia
deo. Vnde ergo potẽtia, nisi quia spiritalia? Cum itaque
Apostolus, & in carne ambulet, & spiritaliter militet,
non mirum si humilitas eius & in cœlo respicitur pro-
pter spiritus libertatẽ, & in terra propter corporis ser-
Philip.3. uitutem: idem quippe alio loco dicit, Nostra enim con
& 1. uersatio in cœlis est: ipse item dicit, Optimum sibi esse
dissolui, & esse cum Christo, manere autem in carne
necessarium, inquit, propter vos. Proinde quisquis in-
telligit, & conuersationem Apostoli quæ est in cœlis, &
Colos.3. in carne mansionem in terris, simul oportet intelligat
dominum deum nostrum in excelsis sanctis habitan-
tem, quemadmodum tamen eosdem sanctos humiles
sibi & in cœlo respiciat, quoniam quæ sursum sunt sa-
piunt, qui spe resurrexerunt cum Christo: & in terra,
quoniam nõdum soluti sunt carnis vinculo, vt ex tota
C vita sua possint esse cum Christo. Si vero alia dominus
deus noster humilia respicit in cœlo, & alia in terra, cre
do quòd in cœlo iam respicit quos vocauit, & habitat
in eis: in terra autem respicit quos vocat vt habitet in
eis. Istos enim possidet cœlestia cogitãtes, illos excitat
terrena somniãtes. Sed quia difficile obtinemus, vt pos
sint & ipsi iam humiles dici, qui nondũ suaui iugo do-
mini pia colla iunxerunt, quandoquidem humilia isto
loco vt sanctam Ecclesiam intelligamus, per totum te-
xtum Psalmi diuinæ admonẽt literæ: Est & alius intel-
lectus, quem mecum charitas vestra cõsyderet. Cœlos
Matth.19. nunc significari arbitror eos, qui sedebunt super duo-
decim thronos, & cum domino iudicabunt: terræ au-
tem nomine cæteram multitudinem benedictorũ, qui
constituentur ad dexteram, vt per opera misericordiæ
Luca.16. collaudati recipiãtur ab eis in tabernacula ęterna, quos
amicos sibi de mãmona iniquitatis in huius vitæ mor-
1.Cor.9. talitate fecerunt: eis quippe dicit Apostolus, Si nos vo-
bis spiritalia seminauimus, magnum est si vestra car-
nalia metamus? Quod etiã his verbis dici potest, Si nos
vobis cœlestia seminauimus, magnum est si terrena ve-
stra metamus? In cœlo ergo respicit cœlestia seminãtes,

in terra autem terrena reddentes, tamẽ humiles & hos D
& illos. Humilia enim respicis in cœlo & in terra, quia
meminerunt vtriq; quid fuerint per suã malitiam, quid
facti sunt per domini gratiam: neq; enim illis tantum-
modo dicit vas electionis, Fuistis enim aliquãdo tene- *Ephe.5.*
bræ, nunc autem lux in domino: & iterum, Gratia salui *& 2.*
facti estis per fidem, & hoc nõ ex vobis, sed dei donum
est: non ex operibus, ne forte quis extollatur: sed etiã se-
ipsum adiungit cõsequenter, dicens, Illius enim sumus
figmentum, creati in operibus bonis. Dicit enim seor-
sum de se & ipsis qui respiciuntur in cœlo, Fuimus enĩ,
inquit, & nos naturaliter filij iræ, sicut & cæteri: & ite-
rum, Fuimus enim & nos, inquit, stulti aliquando & in- *1.Cor.4.*
creduli, errantes, seruientes desyderiis & voluptatibus
variis, in malitia & inuidia agentes, abominabiles, in-
uicem odio habentes. Cum autem benignitas & huma
nitas illuxit saluatoris domini nostri, non ex operibus *Ad Tit.3.*
iustitiæ quæ fecimus nos, sed secũdum suam misericor-
diam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. Ec-
ce humilia quæ respiciũtur in cœlo, Spiritales enĩ sunt, *1.Cor.2.*
& omnia iudicant, sed tamen humiles, ne deiecti iudi-
centur. Quid de seipso singulariter? Nónne talia sunt
quæ cómemorat, qui non sum, inquit, idoneus vocari *1.Cor.15.*
Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiã dei, sed miseri- E
cordiam cõsecutus sum, quia ignorans feci in incredu-
litate? Deniq; post istos versus, quibus ait in Psalmo spi
ritus, Quis sicut dominus deus noster qui in altis habi-
tat, & humilia respicit in cœlo & in terra: volẽs docere
nos quare in cœlo humilia cũ iam spiritales magni, &
iudic[illegible]rus sedibus digni, tali significentur eloquio: sub-
iecit statim, *Qui erigit à terra inopem, & de stercore exal-
tat pauperem: Vt collocet eum cum principibus populi sui.* Non
itaque dedignentur esse humilia capita excelsorum sub
dextera domini. Quanuis enim collocetur fidelis domi- *Matth.25.*
nicæ pecuniæ dispensator cum principibus populi dei,
quanuis sessurus sit in duodecim sedibus, & angelos *Matth.19.*
quoque iudicaturus, à terra tamen inops erigitur, & de *1.Cor.6.*
stercore pauper exaltatur. An forte non est exaltatus
de stercore qui seruiebat desyderiis & voluptatibus va
riis? Sed forte cum ista iam diceret, non erat inops, non
erat pauper. Quid ergo adhuc ingemiscit grauatus, ha- F
bitaculum quod de cœlo est superindui cupiens? Cur *2.Cor.6.*
ne forte se extollat colaphizatur, & subditur angelo sa- *2.Cor.2.*
tanæ stimulo carnis suæ? Altus est quidem habitante in *1.Cor.2.*
se domino, & habens eum spiritum qui scrutatur om-
nia, etiam altitudinem dei. Itaque in cœlo est, sed & in
cœlo dominus humilia respicit. Quid ergo fratres? Si
iam audiuimus humilia quę in cœlo sunt, exaltata & de
stercore vt populi collocarentur cum principibus, ni-
hilne cõsequenter audiuimus de humilibus, quæ in ter-
ra respicit dominus? Pauciores enim sunt illi amici iu-
dicaturi cum domino, plures autem isti quos recipiũt
in tabernacula æterna. Quãuis enim tota frumẽti mas- *Luca.16.*
sa in cõparatione seiunctæ paleæ paucos habere videa-
tur, per se tamẽ cõsyderata copiosa est. Multi enim filij *Esaia.54.*
desertæ, magis quàm eius quę habet virũ. Multi filij eius
quæ per gratiã in senectute concepit, quàm eius quæ ab *Gala.4.*
ineunte ætate legis vinculo maritata est. Et ego qui-
dem dico in senectute cõcepit, intuens Saram matrem *Gene.21.*
nostram in vno Isaac, quæ per omnes gentes mater fi-
delium vocatur. Quæ autem persona est apud Esaiam *Esaia.49.*
videte, quasi omnino non matris, nec eius quæ peperit
aliquem: & tamen quid ei dicitur? Dicent, inquit, in au-
res tuas filij tui quos amiseras, angustia nobis est in loco
isto, facite itaq; nobis & nunc locũ in quo cómoremur:

G tu vero dices in corde tuo, Quis generauit mihi istos,
cum sciam me esse sine filiis & viduam? Quis ergo istos
educauit mihi? Ego enim derelicta fui sola, hi autem mi
hi vbi erant? Ex ea ergo parte ista dicit Ecclesia, qua vi-
detur nihil parere in istis turbis, quæ nondum dimise-
runt omnia sua vt sequerentur dominum, & sederent
super duodecim thronos. Sed quam multi in eadem
Matth.19. turba facientes sibi amicos de mammona iniquitatis, per
Luca.16. opera misericordiæ ad dexteram stabunt? Non solum
ergo erigit de stercore quem collocet cum principibus
populi sui, sed etiam *Habitare facit sterilem in domo, ma-
trem filiorum lætantem.* Qui in altis habitat, & humilia re-
Gene.15. spicit in cœlo & in terra, semen Abraham sicut stellas
cœli sanctitate sublimi in supernis sedibus collocat, &
sicut harena in ora maris misericordiam, atque innu-
meram multitudinem à sinistris fluctibus atque amari-
tudine impia segregat.

In Psalmum centesimumdecimumtertium

Enarratio.

Concio prima de prima parte Psalmi.

LEGIMVS quidē notissimúmque retinemus
H dilectissimi fratres, quod narratur in libro
Exod.14. Exodi, populum Israël liberatū ab iniqua do-
Iosue.3. minatione Aegyptiorū inter diuisos fluctus
maris transisse per siccum: Iordanem quoque fluuium
cum per eum in terram promissionis intrarent tactum
pedibus sacerdotum arcam domini portantium stetis-
se desuper infrenato lapsu, ab inferiore autem parte de-
fluxisse quò currebat in mare, donec in sicco stantibus
sacerdotibus trāsiret populus vniuersus. Nouimus hęc,
nec tamen arbitrari nos oportet in hoc Psalmo, cui
nunc Halleluia pronunciato cātatóque respondimus,
id agere spiritumsanctum, vt præterita illa gesta reco-
lentes, nequaquam futura talia cogitemus. Illa enim si-
1.Cor.10. cut dicit Apostolus, in figura contingebant illis: scri-
pta sunt autem propter nos ad correctionem nostram,
in quos finis seculorum obuenit. Cum igitur audiui-
mus in Psalmo, *In exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de*
Exo.13.14. *populo barbaro: Facta est Iudæa sanctificatio eius, Israel potestas*
Iosue.3. *eius: Mare vidit & fugit, Iordanis conuersus est retrorsum.*
Ne arbitremini nobis narrari præterita, sed potius fu-
tura prædici: quia illa quoque miracula cum in illo po-
I pulo fierent præsentia quidem, sed non sine futurorum
significatione gerebantur. Ideóque vt ostenderet qui
psallendo ista prædicebat, eadem se verbis agere quæ
illic factis agebantur, vno eodémque spiritu operante,
& illa facta, & hæc dicta sunt, vt id quod in fine secu-
lorum manifestandum reseruabatur, figuris rerum at-
que verborum præcurrentibus nunciaretur: non om-
nino ea dixit quæ ibi gesta sunt, sed aliter quædā quàm
illic lecta didicimus, ne vere putaretur transacta reco-
lere, potius quàm ventura prædicere. Primo enim Ior-
danem ipsum non reuersum esse retrorsum, sed stetis-
se legimus ab ea parte qua aquæ desuper influebāt, cum
populus ille transiret: deinde gestientes montes colles-
que non legimus, quæ sic addidit vt etiam omnia ista
repeteret: nam cum dixisset, Mare vidit & fugit, Iorda-
nis conuersus est retrorsum: contexuit, *Montes gestie-
runt velut arietes, & colles velut agni ouium.* Eadémque rur-
sus interrogat, *Quid est tibi mare quòd fugisti, & tu Iorda-
nis quia conuersus es retrorsum? Montes quare gestistis velut arie-
tes, & colles velut agni ouium?* Attendamus ergo quid ad-
moneamur, quia & illa facta figuræ nostræ fuerunt, &
hæc dicta vt nosipsos recognoscamus hortantur. Si e-
nim gratiā dei quæ data est nobis firmo corde retine-
mus, nos sumus Israël semen Abrahæ: nobis dicit Apo- K
stolus, Ergo semen Abrahæ estis: quia sicut alio loco *Galat.3.*
dicit, Non in circuncisione, sed in præputio deputa-
ta est Abrahæ fides ad iustitiam, & signum accepit cir-
cuncisionis, signaculum iustitiæ fidei quæ est in præ- *Roma.4.*
putio, vt deputetur & illis ad iustitiam, vt sit pater cir- *Gene.17.*
cuncisionis his qui non solum ex circuncisione sunt, *Gene.12.*
sed & his qui sequuntur vestigia fidei, quę est in præpu-
tio patris nostri Abrahæ. Non enim carnaliter circun-
cisæ genti tantummodo factus est pater, cui dictum est,
Patrem multarum gentium posui te. Multarum autem,
non quarundam, sed omnium: quod aperte dicitur,
cum ei dicitur, Et benedicentur in te omnes gentes. *Gene.12.*
Nullus itaque Christianorum se à nomine Israel arbi-
tretur extraneum. Illis enim qui crediderunt ex Iudæis,
in quorum numero principaliter Apostolos inuenimus, *Ephe.2.*
in angulari lapide copulantur: hinc ait dominus in a-
lio loco, Habeo alias oues quæ non sunt ex hoc ouili, *Ioan.10.*
oportet me & illas adducere, vt sit vnus grex & vnus
pastor. Populus ergo Christianus magis Israël, & ipse
potius domus Iacob. Idem quippe Israël qui Iacob. Illa L
vero turba Iudæorum quæ merito perfidiæ reprobata
est, voluptate carnali vendidit primogenita sua, vt nō
ad Iacob sed ad Esau potius pertineret. Scitis nanque *Gene.25.*
in hoc mysterio dictum esse, quia maior seruiet mino-
ri. Aegyptus autem quoniam interpretatur afflictio vel
affligens, vel comprimens, sæpe in imagine ponitur
huius seculi, à quo spiritaliter recedendum est, ne si-
mus iugum ducentes cum infidelibus. Sic enim quis- *2.Cor.6.*
que Hierusalem cœlestis fit ciuis idoneus, cum primum
huic seculo renunciauerit, quemadmodum ille popu-
lus in terram promissionis duci non potuit, nisi prius
ab Aegypto recederet. Sed sicut ille non inde disces-
sit, nisi diuino liberatus auxilio: sic nemo corde ab hoc
seculo auertitur, nisi diuinæ misericordiæ munere ad-
iutus. Quod enim illic semel præfiguratum est, hoc in
isto fine seculi, in hac, sicut beatus Ioannes Apostolus *1.Ioan.5.*
scribit, hora nouissima quotidianis Ecclesiæ fœtibus in
vnoquoque credēte completur: audite Apostolum do-
ctorem gentium docentem & exhortantem, Nolo e- *1.Cor.10.*
nim vos, inquit, ignorare fratres, quia omnes patres no
stri sub nube fuerunt, & omnes per mare transierunt,
& omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, & M
omnes eundem cibum spiritalem manducauerunt, &
omnes eundem potum spiritalem biberunt: Bibebant
autem de spiritali, consequente eos petra, petra autem
erat Christus. Sed nō in omnibus illis bene complacuit *Ibidem.*
deo. Prostrati enim sunt in deserto. Hæc autem figuræ
nostræ factæ sunt. Quid vultis amplius fratres dilectis-
simi? Certe manifestum est nō humana suspitione, sed
Apostolico, id est, diuino & dominico magisterio. De-
us enim loquebatur in eis, & quamuis de carneis nubi-
bus, tamen dominus intonabat: certe ergo tāto testimo
nio manifestū est illa omnia figurate gesta, nunc in no-
stra salute compleri, quia tunc futura prænunciabātur,
nunc præterita leguntur, & præsentia cognoscuntur.
Audite quidem quod est mirabilius, librorum veterum
sacramenta occultata atq; velata, nōnulla ex parte à li-
bris veteribus reuelari: nam Michæas Propheta ita lo-
quitur, Secundū dies, inquit, profectionis eorum ex Ae- *Mich.7.*
gypto, ostendā mirabilia illis: Videbūt nationes & cō-
fundētur ab omni vigore eorum: Manibus ora sua ob-
struent, aures illis exurdabuntur, delingētes terram, ve-
lut serpentes trahentes terrā: Conturbabuntur de con-
clusionibus eorū, in domino deo nostro excidēt mēte,
& terre-

A & terrebuntur à te: Quis deo tuo similis auferẽs iniquitatem, & transgrediens impietatem residuis hæreditatis tuæ? Et non continuit in testimoniũ iram suam, quoniam voluntarius & misericors est: Ipse cõuertet & miserebitur nostri: Demerget delicta nostra, demerget in maris profundũ omnes culpas nostras. Nempe aduertitis fratres, manifestius hic aperiri sacrosancta mysteria. In hoc ergo Psalmo quãuis futura intueatur mirabilis Prophetiæ spiritus, tamen videtur velut transacta narrare, Facta est, inquit, Iudæa sanctificatio eius: mare vidit & fugit. Et facta est, & vidit & fugit, præteriti temporis verba sunt: Et conuersus est Iordanis, & gestierũt montes, & commota est terra, eodem modo præteritum sonant, sine præiudicio tamen intelligendi futura. Alioquin contra euangelicum testimonium cogimur etiam illa non de futuro prænunciata, sed de præterito *Psal.21.* commemorata intelligere, Diuiserunt sibi vestimenta *Matth.27.* mea, & super vestimentũ meum miserunt sortem. Quæ quanuis verbis præteriti temporis dicta sint, id tamen prænunciabant quod tanto post futurũ in passione domini compleretur. Sed tamen dilectissimi, Propheta *1.Cor.10.* iste quem commemoraui, etiam ô grossa & ô crassa cor-B da limauit, & ad intelligenda de præteritis rebus gestis futura incunctanter extendit, vt non solum apostolica auctoritate figuras nostras illas fuisse credamus, sed nec ab ipsis Prophetis hoc prætermissum est, vt etiã eorum *Michea.7.* eloquio panderetur. Videntes atque gaudentes, certi ac securi de thesauro dei, & noua & vetera concorditer sibimet cohærentia proferamus. Cum enim tanto post egressum populi illius ex Aegypto, & tãto ante ista Ecclesiæ tempora hæc quę commemoraui cecinerit, tamẽ se futura prædicere sine vlla dubitatione testatur. Secũdum dies, inquit, profectionis eorum ex Aegypto, ostẽdam mirabilia illis. Videbunt nationes, & confundentur: hoc est quod hic dictum est, Mare vidit & fugit. Si enim hic per verba præteriti temporis, sicut est, vidit & fugit, occulta futura prędicantur, videbunt certe & cõfundentur, quando futuri temporis verba sunt, quis audeat de rebus pręteritis cogitare? Et paulopost ipsos hostes nostros, qui nos fugientes vt interimerẽt sequebantur, *Exod.14.* id est, delicta nostra, sicut Aegyptios in mari obrutos, ita in baptismo demersa & extincta luce clarius in-C timat, dicens, Quoniam voluntarius & misericors est, *Michea.7.* ipse conuertet & miserebitur nostri, demerget delicta nostra, demerget in maris profundũ omnes culpas no-*Galat.3.* stras. Quid est charissimi? Qui vos cognoscitis Israëlitas secundum semen Abrahæ, qui estis domus Iacob secundum promissionem hęredes, cognoscite etiam vos exisse ab Aegypto, qui huic seculo renũciastis, exiisse de populo barbaro, qui confessione pietatis vos à blasphemis gentium seiunxistis. Nõ est enim lingua vestra, sed barbara, quæ deum laudare non nouit, cui vos cantatis Halleluia. Facta est enim Iudæa sanctificatio eius in vobis. Non enim qui in manifesto Iudæus est, neque quæ in manifesto circuncisio est in carne, sed qui in occulto Iudæus est, & circuncisione cordis. Interrogate ergo corda vestra si ea circuncidit fides, si purgauit cõfessio, in vobis facta est Iudæa sanctificatio eius, in vobis Israël potestas eius. Dedit enim vobis potestatẽ filios dei fie-*Ioan.1.* ri. Iam vero recordetur vnusquisque vestrum cum deo velit applicari cor, eiúsque suaui iugo, recedens à pristinis ignorantiæ suę desideriis deuotum animum subdere, carnalibúsque huius mundi factis relictis atq; abie-*Exod.1.* ctis, in quibus sine fructu laborabat tanquã in Aegypto cum lateres sub dura dominatione diaboli faceret, audita voce domini dicẽtis, Venite ad me omnes qui la-D boratis & onerati estis, & ego vos reficiam, desertis at-*Matth.11.* que abiectis subleuem Christi sarcinam currere: recordetur ergo vnusquisque vestrum quemadmodum omnia secularia impedimenta cesserunt, dissidentiũ & dissuadentium voces aut erumpere non ausæ sunt, aut cõsyderato Christi nomine per omnes terras exaltato & honorato, tremefactæ siluerunt. Ergo mare vidit & fugit, vt tibi sine contradictione ad libertatem spiritalem panderetur via. Iordanis autem quemadmodũ retrorsum cõuersus sit, nolo extra vos quæratis, nolo aliquid mali suspicemini. Increpat enim dominus quosdã qui dorsum ad eum posuerunt & non faciem. Et quisquis principium suũ deserit, & à suo creatore auertitur, tanquam fluuius in mare, labitur in huius seculi amaricantem malitiam. Bonum ergo est illi vt retrorsum cõuertatur, fiatq; illi deus ante faciem reuertenti, quem sibi à tergo posuerat, & fiat illi retro mare huius seculi quod sibi ante faciẽ cum illuc laberetur, effecerat, & sic obliuiscatur ea quæ retro sunt, vt in ea quæ ante sunt extẽdatur: quod iam conuerso vtile est. Nãque antequam conuertatur, si ea quæ retro sunt obliuiscitur, deum obliui-*Philip.3.* scitur, quia ipsum retro fecerat ad quẽ dorsum posue-E rat: & si in ea quæ ante sunt extenditur, in seculũ extenditur, quia ipsum sibi ante faciem posuerat, quò auidius irruebat. Iordanis ergo illos significat, qui gratiam baptismi perceperunt: & sic Iordanis conuertitur retrorsum, cum illi conuertuntur ad deum, vt eum iam retro non habeant, sed reuelata facie gloriam domini speculantes, in eandem imaginem transformẽtur à gloria in gloriam. Montes gestierunt velut arietes, fideles dispẽ-*2.Cor.3.* satores verbi veritatis, sancti Apostoli, sancti euangelij prędicatores. Et colles velut agni ouium: hi sunt quibus dicitur, In Christo Iesu per euangelium ego vos genui: hi sunt quibus dicitur, Non vt confundã vos hæc scri-*1.Cor.4.* bo, sed vt filios meos charissimos moneo: hi sunt de quibus dicitur, Afferte domino filios arietum. Attẽdite *Psal.28.* per omnes terras, qui nostis ista mirari & gaudere atq; cantare domino deo nostro: attẽdite ista compleri per omnes gentes, quæ ante tam lõga tempora figurate gesta atque prædicta sunt: interrogate & dicite, Quid est tibi mare quòd fugisti, & tu Iordanis quia conuersus es retrorsum: montes quia gestistis velut arietes, & colles sicut agni ouium? Quid est ô seculum, quòd tua impedimenta cesserũt? Quid est ô tot milia hominũ toto orbe F fidelium, huic mundo renunciantium, quòd ad vestrũ dominum conuertimini? Quid est quòd gaudetis, qui-*Matth.25.* bus in fine dicetur, Euge bone serue, quoniam in paucis fidelis fuisti, supra multa te constituam? Quid est quòd gaudetis, quibus in fine dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi? Respondebunt vobis hęc omnia, vósq; ipsi respondebitis vobis, *A facie domini commota est terra, à facie domini dei Iacob.* Quid est, à facie domini dei Iacob, nisi eius præsentia, qui dixit, Ecce ego vobiscũ sum *Matth.28.* vsque in consummationẽ seculi? Cõmota est enim terra: sed quia male pigra remanserat, cõmmota est vt solidius firmaretur à facie domini. *Qui conuertit petram in* *Exod.17.* *stagna aquarũ, & rupes in fontes aquarum.* Seipsum enim & quandam suam duritiam liquefecit ad irrigandos fide-*Ioan.4.* les suos, vt fieret in eis fons aquæ saliẽtis in vitam æternam, quia prius cum ignoraretur, durus videbatur. Inde illi turbati sunt, & non expectauerunt, donec scripturis apertis influeret atq; inundaret in eos, qui dixerunt, Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Ista petra, ista *Ioan.6.*

G duritia conuersa est in stagna aquarum, & ista rupes in
Lucæ.24. fontes aquarum, cum resurgens exposuit eis, incipiens
Ioan.4. à Moyse per omnes Prophetas, quia sic oportebat Christum pati, & misit spiritumsanctum, de quo dicebat, Si quis sitit veniat & bibat. *Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Gratia quippe ista erumpẽtis aquæ de petra, petra autem erat Christus, non quasi ex operi-
1.Cor.10. bus præcedeotibus data est, sed miserante illo qui iustificat impium. Etenim Christus pro impiis mortuus est,
Roma.4. ne vllam suã homines, sed nominis dei quærerent glo-
& 5. riam. *Super misericordiam,* inquit, *& veritatem tuam.* Hæc duo misericordiam & veritatem aduertite, in sanctis scripturis quàm sibi sæpe iungantur. In sua quippe misericordia vocauit impios, & in veritate iudicat eos qui vocati venire noluerunt. *Nequando dicant gentes, vbi est deus eorum?* In nouissimo enim apparebit misericordia eius & veritas, quando signum filij hominis apparebit in cœlo, & tunc plangent omnes tribus terræ, & non dicent, Vbi est deus eorum, cum eis non adhuc credẽdus prædicatur, sed iam tremendus ostenditur. *Deus autem noster in cœlo.* Sursum non in cœlo vbi solem & lunam vident opera dei quæ volunt, sed in cœlo sursum
Matth.24. quod transgreditur omnia corpora cœlestia & terre-
H stria. Nec sic est in cœlo deus noster, quasi subtracto cœlo ruinam sine sede formidet. In cœlis enim & in terra.

Omnia quæ voluit fecit. Ned indiget operibus suis tanquam in eis collocetur vt maneat, sed in sua æternitate persistit, in qua manens omnia quæcunque voluit fecit in cœlis & in terra. Neque enim iam eum portabant vt ab eo fieri possent, quando nisi fierent eum portare nõ possent. Ergo in quibus est ipse taoquã indigentia continet, non ab eis tanquam indigens cootinetur. Siue sic intelligatur, in cœlis & in terra, omnia quæcunque voluit fecit, vel in superioribus, vel in inferioribus populi sui voluntariam gratiã suam constituit, ne quis de operum meritis glorietur: Quia siue montes gestiant velut arietes, siue colles velut agni ouium, à facie domini cõmota est terra, ne in terrenis sordibus perpetuo remanerent.

Concio secunda de secunda parte Psalmi.

I QVanquam fortasse omnium Psalmorũ sit vna contextio diligenter intuentibus, ita vt nullus sequatur, qui non superiori posit adiungi, tamen istum ita consyderemus tanquam vterque vnus sit, iste scilicet ac superior: nanque cum in illo dictũ sit, Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam: Super misericordiam tuã & veritatem tuam, nequando dicant gentes vbi est deus eorum: quia inuisibilẽ deum colimus, qui nullorũ corporeis oculis, cordibus autem paucorum mũdissimis notus est, tanquam ideo possint dicere gentes, vbi est deus eorum, quia ipsi possunt ostendere oculis deos suos, primo admonuit operibus sentire præsentiam dei nostri, quia cum sit in cœlo sursum, io cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit: & quasi diceret, Ostendant
Psal.134. gentes deos suos. *Simulachra,* inquit, *gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.* Id est, quamuis deum nostrum carnalibus oculis vestris non possimus ostendere, quem per opera intelligere debuistis, nolite tamẽ seduci vanitatibus vestris, quia vos ea quæ colitis digito potestis ostendere. Multo quippe honestius non haberetis, quod possetis ostendere, quàm vt in eo quod istis oculis à vobis ostenditur, vestri cordis cæcitas o-
Supra stendatur. Quid enim ostenditis, nisi aurum & ar-
Psal.41. gentum? Habent quidem & ærea & lignea, & fictilia simulachra, & huiuscemodi alterius alteriúsque mate- K
riæ, sed preciosum eorum maluit commemorare spiritussanctus, quia cum in eo quisque quod illi charius est erubuerit, multo facilius auertitur à veneratione viliorum: nam dictum est alio loco scripturarum de simulachrorum cultoribus, dicentes ligno, Pater meus Hiere.2.
es tu: & lapidi, Tu me genuisti. Sed o e sibi sapientior videatur, qui hoc non ligno & lapidi dixerit, sed auro & argento, huc aspiciat, huc aurem cordis intendat, Simulachra gentium argentum & aurum. Non abiectum aliquid & aspernabile nominatum est: & ei quidem animo qui terra non est, terra est & aurum & argentum, sed speciosior atque fulgentior, solidior atque firmior. Noli ergo addere manus hominum, vt ex eo metallo quod fecit verus deus, velis facere falsum deũ imò falsum hominem, quem pro vero venereris deo, quem quisquis pro vero homine in amicitiam reciperet, insaniret. Ducit enim & affectu quodam infirmo, rapit infirma corda mortalium formata similitudo, & membrorum imitata compago, Sed sicut fabricata singula ostendis, sic ostende officia singulorum, quorum te effigies & humana vanitas trahit. *Os enim habent &* Psal.134.
non loquentur, oculos habent & non videbunt. Aures habent L
& non audient, nares habent & non odorabunt. Manus habent & non contrectabunt, pedes habent & non ambulabunt, non clamabunt in faucibus suis. Iam ergo artifex melior est eis, quia ea potuit membrorum motu atque officio fabricare, quem tamen artificem te vtique puderet adorare. Melior & tu quamuis ea non feceris, quoniam quæ illa non possunt facis. Melior est etiam bestia: ad hoc enim additum est, non clamabunt in faucibus suis: nãque cum superius dixisset, Os habent & non loquentur quid opus erat postquam à capite vsque ad pedes oiem bra decursa sunt, de faucium clamore repetere, nisi credo quia illa quæ de cæteris membris commemorabat, communia esse hominibus beluisque sentimus: Nam & vident & audiunt, & olfaciunt, & ambulant & quædam sicut simiæ manibus contrectant. Illud autẽ quod de ore dixerat, proprium est hominis, quoniam bestiæ non loquũtur. Ne quis autẽ ad sola humanorum membrorum opera referret, quæ dicta sunt, & diis gentium solos homines anteponeret, post omnia subdidit, di-
cens, Non clamabunt in faucibus suis, quod rursum ho M
minibus pecoribúsque commune est. Quod si primo dixisset, cum ab ore cœpit membra percurrere, Os habent & non clamabunt, cuncta etiam sic ad naturã hominis referentur, nec facile ibi quicquam de communione ferarum seosus audientis aduerteret. Cum vero illud de ore dixit, quod hominis proprium est, & post enumerationem partium corporis quam commemoratis pedibus termioasse videbatur, adiunxit, Non clamabunt in faucibus suis lectorem vel auditorem fecit intentum, vt dum quærit cur additum sit, admoneri se inueniat simulachris gentium, nõ tantum homines, sed etiam beloas se debere præponere, vt si pudeat adorare bestiam quam fecit deus videntem, audientem, adorantem, contrectantem, ambulantem, clamantem in faucibus suis, viderent quàm pudendum esset adorare mutum, & carens vita sensúque simulachrum: cui ad hoc inesset similitudo membrorum, vt anima carnalibus sensibus dedita, quasi viuenti atque animatæ formæ applicaret affectum, cum ea videret quæ in suo corpore viua atque animata sentiret. Quanto ergo magis vel melius mures atque serpentes & id genus animantium colerent, quæ de simulachris gentium, si ita dicendum est, quo-

A est, quodammodo iudicant, in quibus quia non sentiunt humanam vitam, non curant humanam figuram. Itaque in eis plerunque nidificant, & nisi humanis motibus deterreantur, nulla sibi habitacula munitiora conquirunt. Mouet ergo se homo vt viuentem bestiam à suo deo deterreat, & illum non se mouentem quasi potentem colit, à quo meliorem deterruit. Deterruit enim videntem à cæco, audientem à surdo, clamantem à muto, ambulantem ab immobili, sentientem ab insensato, viuentē à mortuo, imò deteriore quàm mortuo. Mortuum quippe sicut manifestum est non viuere, ita manifestum est aliquando vixisse: Quapropter deum qui nec viuit nec vixit, profectò & mortuus antecedit. Quid hoc manifestius fratres mei dilectissimi? Quid euidentius? Quis puer interrogatus non hoc certum esse respondeat, quòd simulachra gentium os habent & non loquentur, oculos habent & non videbunt, & cætera quæ diuinus sermo contexuit? Cur ergo tantopere spiritussanctus curat scripturarum plurimis locis hæc insinuare atque inculcare veluti inscientibus, quasi non hominibus apertissima sint atque notissima, nisi quia per speciem membrorum significat quā naturaliter in animantibus viuentem videre, atque in nobisipsis sentire B consueuimus? Quanquam vt illi asserunt in signo aliquo fabrefacto atque eminenti collocato suggestu, cum adorari atque honorari à multitudine cœperit, parit in vnoquoque sordidissimum erroris affectum, vt quoniam in illo figmento non inuenit vitalem motum, credet numen occultum, effigiem tamen viuenti corpori similem, seductus forma & commotus authoritate quasi sapientium institutorū obsequētiūmque turbarum, sine viuo aliquo habitatore esse non putat. Hinc & mala dæmonia ad possidenda gentium simulachra talis hominum affectus inuitat, quorum præsidentium varia fallacia mortiferi seminantur & multiplicantur errores. Aliis itaque locis etiam contra ista diuinæ literæ vigilant, ne quisquam dicat cum irrisa fuerint simulachra, non hoc visibile colo, sed numen quod illic inuisibiliter habitat. Ipsa ergo numina in alio psalmo Psal. 95. eadem scriptura sic damnat, Quoniam dij gentiū, inquit, dæmonia, dominus autem cœlos fecit: dicit & 1. Cor. 10. Apostolus, Non quod idolum sit aliquid, sed quoniam quæ immolant gentes, dæmoniis immolant & non deo, & nolo vos socios fieri dæmoniorum. Videntur C autem sibi purgatioris esse religionis qui dicunt, nec simulacrum nec dæmonium colo, sed per effigiē corporalem eius rei signum intueor, quam colere debeo. Li. 4. de Ciuitate dei cap. 10. Ita vero interpretantur simulachra, vt alio dicant significari terram, vnde templum solent appellare Telluris, alio mare sicut Neptuni simulachro, alio aërem sicut Iunonis, alio ignem sicut Vulcani, alio luciferum sicut Veneris, alio solem, alio lunam, quorum simulachris eadem nomina sicut telluris imponunt: alio illud, alio illud sydus, vel illam vel illam creaturam, neque enim cuncta enumerare sufficimus. De quibus rursus cum exagitari cœperint quòd corpora colant, maximèque terram, & mare, & aërem, & ignem, quorum nobis vsus in promptu est. Nam de cœlestibus quoniā nostro ea corpore contrectare atque contingere, nisi oculorum radiis non valemus, non ita erubescunt: respondere audent, non se ipsa corpora colere, sed quę illis regendis præsidēt numina. Itaque Apostoli vna sententia pœnam istorum damnationēmque testatur, Qui transmutauerunt, inquit, veritatem dei in mendacium, Roma. 1. & coluerunt & seruierunt creaturæ potius quàm creatori, qui est benedictus deus in secula. Nam priore par- D te huius sentētiæ simulachra damnauit, posteriori autē interpretationes simulachrorum. Effigies enim à fabro factas appellando nominibus earum rerum quas fabricauit deus, transmutant veritatem dei in mendacium: res autem ipsas pro diis habendo & venerando, seruiūt creaturæ potius quàm creatori qui est benedictus in secula. Quis autem adorat vel orat intuens simulachrum qui non sic afficitur vt ab eo se exaudiri putet, ac ab eo sibi præstari quod desyderat speret? Itaque homines talibus superstitionibus obligati plerunque ad ipsum solem dorsum ponentes preces fundunt statuæ quam solem vocant, & cum sonitu maris à tergo feriantur, Neptuni statuam quam pro ipso mari colunt, quasi sentiētem gemitibus feriunt. Hoc enim facit & quodammodo extorquet illa figura membrorum, vt animus viuēs in sensibus corporis magis arbitretur sentire corpus quod suo corpori simillimum videt, quàm rotundum solem vndasq; diffusas, & quicquid non eisdem lineamentis formatū conspicit, quibus illa formata sunt quę viuentia videre consueuit. Contra hunc affectum quo humana & carnalis infirmitas facilè capi potest, cantat scriptura dei res valde notissimas quibus cōmemoret, & tanquam excitet mentes hominum in consuetudine E corporum dormientes. Simulachra, inquit, gentium argentum & aurum: sed deus fecit argentum & aurum: Opera, inquit, manuum hominū. Hoc enim venerātur quod ipsi ex auro argentoq; fecerunt. Sed enim & nos pleraque instrumenta & vasa ex huiuscemodi materia vel metallo habemus in vsum celebrandorū sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata sancta dicūtur in eius honore, cui pro salute nostra inde seruitur. Et sunt profectò etiam ista instrumēta vel vasa, quid aliud quàm opera manuum hominum? Veruntamen nūquid os habent & non loquentur? Nunquid oculos habēt & non videbunt? Nunquid eis supplicamus, quia per ea supplicamus deo? Illa causa est maxima impietatis insanæ, quod plus valet in affectibus miserorum similis viuenti forma quæ sibi efficit supplicari, quàm quòd eam manifestum est non esse viuentem vt debeat à viuente contemni. Plus enim valent simulachra ad curuādam infœlicem animam quòd os habent, oculos habent, aures habent, nares habent, manus habent, pedes habent, quàm ad corrigendam quòd non loquentur, nō videbunt, non audient, non odorabunt, non cōtrectabunt, non ambulabunt. Itaque sequitur, vt illud quoque fiat F quod etiam in hoc psalmo sequitur: vt scilicet, *Similes* Psal. 134. *illis fiant omnes qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.* Videant ergo isti apertis & sentientibus oculis, & adorēt clausis & mortuis mentibus, nec videntia, nec viuentia simulacra. *Domus autem Israel sperauit in dominó.* Spes e- Roma. 8. nim quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Sed vt perduret vsque in finem ipsa patientia. *Adiutor eorum & protector eorū est.* An fortasse spiritales à quibus carnales instruuntur in spiritu mansuetudinis, quia ipsi tanquam superiores pro inferioribus supplicant, iam vident, & illis iam res est quæ adhuc inferioribus spes est? Non est ita. *Nam & domus Aaron sperauit in domino.* Ergo vt etiam ipsi perseueranter extendantur in ea quæ ante sunt, & perseueranter currant donec apprehendant in quo apprehensi sunt, & cognoscant sicut & cogniti sunt. *Adiutor & protector eorum est. Vtrique enim timent dominum & sperauerunt in dominum, adiutor eorum & protector eorum est.* Neque enim

nos

A ni mei. Dies meos dico, quos ipse mihi feci priuata au-
dacia, qua deserui eum. Et quoniã vbique ipse regnat,
& est omnipotens atque omnitenens, merui carcerem,
id est, ignorantiæ tenebras, & compedes mortalitatis
accepi. In his diebus meis inuocaui, quia & ego alibi
Psal.141. clamo, Educ de carcere animam meam, Et quoniam in
die salutis quam mihi præstitit adiuuit me, intrat in cõ-
spectu eius gemitus compeditorum. In his enim diebus
meis *Circumdederunt me dolores mortis, pericula inferni inuene-
runt me.* Quæ nisi aberrantem abs te non inuenirẽt me,
Nunc autem illa me inuenerunt: ego vero ea non in-
ueniebam, qui gaudebam prosperis seculi, in quibus
plus fallunt pericula inferni. Sed posteaquam & ego
Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui.
Latebat enim me tribulatio & dolor vtilis, tribulatio
Psal.59. de qua dat auxilium, cui dictum est, Da nobis auxilium
de tribulatione, & vana salus hominis. Ego enim de
vana salute hominis gaudendum & exultandum arbi-
Matth.5. trabar, sed cum audissem à domino meo, Beati lugen-
tes, quoniam ipsi consolabuntur, nõ expectaui vt prius
amitterem bona temporalia quibus male vtebar, & tũc
lugerem: sed attendi in eadem temporalia bona ipsam
B miseriam meam, qua talibus oblectabar, quæ & amit-
tere formidarem & tenere non possem, attendi in eam
vehementer & fortiter, & me non solum excruciari
aduersitatibus huius seculi, sed etiam obligari prosperi-
tatibus vidi, atque ita tribulationem & dolorem qui
me latebat inueni, & nomen domini inuocaui: *O do-
mine erue animam meam.* Miser enim ego homo, quis me
Roma.7. liberabit de corpore mortis huius, nisi gratia dei per
Iesum Christum dominum nostrum? Dicat igitur san-
ctus populus dei. Tribulationem & dolorem inueni,
& nomen domini inuocaui, & audient reliquiæ gen-
tium quæ nondum inuocant nomen domini, Audiant
& quærant vt inueniant tribulationem & dolorem, &
inuocent nomen domini, & salui fiant. Non hoc eis
dicimus vt quærant miseriam quam non habent, sed
vt inueniant eam quam nescientes habent: neque hoc
eis optamus, vt terrena necessaria desint eis, quibus in-
digent dum mortaliter viuunt, sed vt hoc plangant
quod amissa satietate cœlesti, terrenis nondum ad fruẽ-
dum stabilibus bonis, sed ad sustentandum necessariis
indigere meruerunt. Agnoscant & lugeant istam mi-
seriam, faciat eos beatos lugentes misericordia, quæ
C eos esse semper miseros noluit. *Misericors dominus & iu-
stus, & deus noster miseretur.* Misericors & iustus, & mise-
retur. Misericors primum, quia inclinauit aurem suam
mihi, & nesciebam propinquasse aurem dei mei ori
meo, nisi per illos speciosos pedes excitarer vt inuoca-
rem. Quis enim eum inuocauit, nisi quẽ ipse prior vo-
cauit? Hinc ergo primum misericors. Iustus autem quia
Hebr.12. flagellat, & iterum miseretur, quia recipit. Flagellat au-
tem omnem filium quem recipit. Nec tam mihi ama-
rũ debet esse quod flagellat, quàm dulce quod recipit.
Quomodo enim nos flagellat? *Custodiens paruulos do-
minus.* Quos grandes quærit hæredes. Quis enim est fi-
lius cui non det disciplinam pater eius? *Humiliatus
sum & saluum me fecit.* Saluum me fecit, quia humiliatus
sum. Non enim pœnalis, sed salutaris dolor est, quem
secando medicus fecit. *Conuertere*, inquit, *anima mea in
requiem tuam, quia dominus benefecit tibi.* Non meritis aut
viribus tuis, sed quoniam dominus benefecit tibi.

Quoniam exemit, inquit, *animam meam à morte.* Mira res
est charissimi quòd cum dixisset in requiem conuertẽ-
dam animã suam, quoniam benefecit ei dominus: sub-
iecit, Quoniam exemit animam meam de morte. Ideo D
ne in requiem conuerteretur, quia exempta est à morte? Psal.75.
Nónne magis in morte requies dici solet? Quę tandem
eius actio est, cuius vita requies, & mors inquietudo est?
Talis ergo actio debet esse animæ quæ tendit ad quie-
tem securitatèmque, non quæ augeat inquietum labo-
rem, Quoniam exemit animam meam de morte, qui
misertus eius dixit, Venite ad me omnes qui laboratis, Matth.11.
& ego reficiam vos, tollite iugum meum super vos, &
discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inue-
nietis requiem animabus vestris, iugum enim meum
suaue est, & sarcina mea leuis est. Mitis itaque & humi-
lis corde, tanquam viam Christum sequens, debet esse
animæ actio tendentis ad requiem, non tamen pigra
& desidiosa, vt cursum consummet, sicut scriptum est,
In mansuetudine opera tua perfice. Etenim ne mãsue- Eccle.3.
tudo ad segniciem duceretur: adiunctum est, opera tua
perfice. Neq; enim sicut in ista vita somni requies nos
reparat ad actionem, sed actio bona perducit ad sem-
per vigilantem quietem. Ille autem hæc cuncta præstat,
cuncta exhibet deus, de quo hic dicitur, Quoniam do-
minus benefecit mihi, quoniam exemit animam meã
à morte. *Oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu.* Hæc E
enim in spe completa erga se cantat, quisquis huius car
nis vinculum intelligit. Vere quippe dictum est, Humi- Psal.114.
liatus sum, & saluum me fecit. Sed & quia illud Aposto-
lus verum dicit, Quoniam spe salui facti sumus: & de Roma.8.
morte quidem quod exempti sumus, recte dicitur iam
esse completum, vt mortem intelligamus non creden-
tiũ: de qualibus ait, Dimitte mortuos sepelire mortuos Matth.8.
suos: & illud in superiori psalmo, Nõ mortui laudabũt Psal.113.
te domine, neque omnes qui descendunt in infernum,
sed nos qui viuimus benedicim' dominũ. Ex hac ergo
morte potest recte intelligere homo fidelis, iam exem-
ptam esse animam suam, eoipso q ex infideli fidelis ef-
fecta est. Vnde ipse saluator, Qui credit in me, inquit, Ioan.5.
transitum facit à morte ad vitam. Cætera vero spe con
pleta sunt in eis qui nondum ex hac vita emigrauerũt.
Nunc enim cũ lapsus nostros periculosissimos cogita-
mus, nõ cessant à lachrymis oculi. Tunc autem eximet
oculos nostros à lacbrymis, quãdo & pedes à lapsu: qa
tunc nullus erit lapsus ambulantiũ pedum, quãdo infir-
mæ carnis nullum erit lubricũ. Nunc vero quamuis fir-
ma sit nostra vita quæ Christus est, tamen quia carnem
nobis quã iubemur edomare substernim', in ipso pror- F
sus opere, quo eam subditam castigamus, non in eã ca- Philip.3.
dere magnum est: Nõ autẽ in ea labi quis potest? Qua-
propter quia & in carne sumus, & in carne non sumus:
In carne enim sumus eo vinculo, quod nõdum solutũ
est, quod dissolui & esse cũ Christo multo magis opti-
mũ: non autẽ sumus in carne ex eo quod spiritus primi- Ibidem.
tias dedimus deo, si tamen possumus dicere, quia cõuer
satio nostra in cœlis est, tãquam capite placeamus deo,
pedibus autem tanquã extremis animæ partibus adhuc
lubricũ sentiamus: audi quẽadmodũ ad spem pertineat,
quod ita canitur velut iam sit effectum, Exemit, inquit,
oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu, & tamen
non ait, Placeo: sed, *Placebo in conspectu domini, in regio-
ne viuorum.* Satis ostendens ab ea parte nondũ se place-
re in conspectu domini, quæ est in regione mortuorũ,
id est, in carne mortali. Qui enim in carne sunt, deo pla
cere nõ possunt: vnde quod sequitur & dicit idẽ Apo-
stolus, Vos autem non estis in carne. secundum id dicit Roma.8.
quòd corpus quidem mortuum est propter peccatum,
spiritus autem vita est propter iustitiam: secundũ quem
placebant

G placebant domino, quia secũdum ipsum in carne non
erãt. Quis autem placeat deo viuo in corpore mortuo?
Sed quid ait? Si autem spiritus eius qui suscitauit Iesum
Christum à mortuis habitat in vobis, qui suscitauit Ie-
sum Christum à mortuis viuificabit & mortalia corpo
ra vestra propter spiritum qui habitat in vobis. Tunc
erimus in regione viuorum, ex omni parte placentes in
2.Cor.5. conspectu d[illegible]mini, ex nulla ab eo parte peregrini. Quã-
diu enim sumus in corpore, peregrinamur à domino:
& inquantum inde peregrinamur à domino, intantum
non sumus in regione viuorum. Confidimus autem &
bene arbitramur magis peregrinari à corpore, & im-
manere ad dominum: & ideo ambimus, siue immanen
Roma.8. tes, siue peregrinantes, placentes illi esse. Ambimus qui-
dem nũc, quia expectamus adhuc redemptionem cor-
1.Cor.15. poris nostri: Sed cum absorpta fuerit mors in victoria,
& corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mor-
tale hoc induerit immortalitatem, tunc nullus erit fle-
tus, quia nullus lapsus: & nullus lapsus, quia nulla corru-
ptio. Et ideo nõ ambiemus placere, sed omnino place-
bimus in conspectu domini in regione viuorum.

In Psalmum centesimumdecimumquintum
Enarratio.

H NOTISSIMVM arbitror esse sanctitati ve-
2.Thes.3. stræ quod ait Apostolus, Non enim est om-
nium fides: & quòd maior esse soleat infideliũ
multitudo nõ ignoratis, propter quod dicitur,
Roma.10. Domine quis credidit auditui nostro? inter quos etiam
Philip.2. illi numerantur: de quibus dicit idẽ Apostolus, Omnes
& 1. sua quærunt, non quæ Iesu Christi: quos alio loco dicit
non ex veritate, sed ex occasione prædicare verbũ dei,
non caste, id est, nõ ex animo puræ & synceræ charita-
tis. Aliud enim sentiebant quod in eorum moribus ap-
parebat, & aliud prædicabant, vt sancto nomine place-
Roma.16. rent hominibus: nam de his iterum dicit, Neq; enim isti
deo seruiunt, sed suo ventri: quos tamen Christum an-
nunciare permittit. Quamuis enim ea potius crederent
quæ ipsi faciebant vt morerentur, ea tamẽ prædicabant
Galat.1. quæ si alij credentes facerent saluarentur. Non enim
aliud annunciabant præter regulã fidei: eos quippe ex-
Philip.1. cludit Apostolus, dicens, Si quis vobis annunciauerit
præter id quod accepistis, anathema sit, Illi non Chri-
stum annunciant qui annunciant falsitatem, quia Chri
Ioan.14. stus veritas est. De istis autem dicit quòd Christum an-
I nuncient, sed non caste: id est, non animo simplici &
Galat.5. puro, ex fide syncera quæ per dilectionẽ operatur. Ter-
renis quippe cupiditatibus consulentes, regnum cœlo-
Matth.10. rum annunciabant, habentes in pectore falsitatem, in
lingua veritatem: sciens itaque Apostolus etiam per Iu-
dam euangelizantẽ credentes esse liberatos, istos quo-
Philip.1. que ita permittit: Siue, inquit, occasione, siue veritate
Christus annuncietur. Veritatem quippe annunciabãt,
etiã si non veritate, id est, non vero animo. Isti loquun-
tur quod non credunt, & ideo reprobati sunt, quamuis
Matth.23. sint vtiles eis quos instruit dominus, dicẽs, Quæ dicũt,
facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt enim &
non faciunt. Vnde, nisi quia vtilia non credũt esse quæ
dicunt? Sunt autem alij qui credunt, & non loquuntur
quod credũt vel pigritia vel timore. Nam & ille seruus
quamuis talentum habuerit, tamen quia erogare noluit,
Matth.25. audit à domino iudice, Serue nequam & piger: & alio
Ioan.12. Euangelij loco dictum est, quòd multi ex principibus
Iudæorum credidissent in eum, sed non eum confite-
bantur, ne expellerentur de synagogis, sed & etiam ipsi
reprehensi atque reprobati sunt: sequitur enim Euãge-
lista dicens, Amauerunt enim gloriam hominum ma- K
gis quàm dei. Si ergo & illi qui verum quod loquũtur,
non credunt: & illi qui verum quod credunt, non lo-
quuntur, merito reprobantur: quis erit seruus vere di-
cẽdus fidelis, nisi ille cui dicitur, Euge serue bone, quo- Matth.25.
niam in modico fuisti fidelis, supra multa te constituã,
intra in gaudium domini tui? Talis itaque seruus nec
antequã credat loquitur, nec cum crediderit, tacet: vel
sic erogat vt ipse non habeat, vel quod habeat nõ ero-
gando non habeat: sicut enim dictum est, Qui habet, Matth.13.
dabitur ei: sic, qui autem non habet, & quod habet aufe-
retur ab eo. Dicat ergo iste bonus seruus cantans

Halleluia. Id est, sacrificans domino sacrificium lau-
dis ei à quo auditurus est, Intra in gaudium domini tui
exultet & dicat,

Expositio Psalmi.

CRedidi propter quod locutus sum. Hoc est, perfectè 2.Cor.4.
credidi: non enim perfectè credunt, qui quod
credunt loqui nolunt. Ad ipsam enim fidem
pertinet etiam illud credere quod dictum est, Qui me Matth.10.
confessus fuerit coram hominibus, confitebor eum co-
ram angelis dei. Ex hoc enim est appellatus fidelis ille Matth.25.
seruus, non tantũ quia accepit, sed quia impendit atque L
lucratus est. Ita & hoc loco non ait, Credidi & locutus
sum: sed propter hoc dicit se locutũ esse quia credidit.
Simul enim credidit, & quod præmium loquẽdo spe-
raret, & quam pœnam tacendo timere deberet, Credi-
di, inquit, propter quod locutus sum: *Ego autem humi-
liatus sum nimis.* Passus enim est multas tribulationes
propter verbum quod fideliter tenebat, fideliter impen
debat, & humiliatus est nimis. Quod illi timuerunt, qui
amauerunt gloriam hominum magis quàm dei. Sed Ioan.12.
quid est, ego autẽ? Diceret potius, Credidi propter quod
& locutus sum, & humiliatus sum nimis. Cur addidit,
ego autem, nisi quia homo humiliari potest ab eis qui
veritati contradicunt, non ipsa veritas quam credidit
& loquitur. Vnde & Apostolus cum de catena sua dice-
ret, Sed sermo, inquit, dei non est alligatus. Sic & iste, 2.Time.2.
quia ipse est vna persona sanctorum testium, hoc est,
martyrũ dei: Credidi, inquit, propter quod locutus sum,
Ego autem non illud quod credidi, non sermo quem
protuli, sed ego humiliatus sum nimis, Ego autem dixi Roma.3.
in ecstasi mea, omnis homo mẽdax. Ecstasin pauorem Ecstasis.
dicit, quem comminentibus persecutoribus, & impen-
dentibus passionibus cruciatus aut mortis, humana in- M
firmitas patitur. Hoc enim intelligimus, quia in isto
psalmo vox martyrum apparet. Nam & alio modo di-
citur ecstasis, cum mens non pauore alienatur, sed ali-
qua inspiratione reuelationis assumitur. Ego autem di-
xi in ecstasi mea, omnis homo mendax. Conterritus
enim respexit infirmitatem suam, & vidit non de se si-
bi esse præsumendum. Quãtum enim ad ipsum homi-
nem pertinet mendax est, sed gratia dei verax effectus
est, ne pressuris inimicorũ cedẽs non loqueretur quod
crediderat, sed negaret: sicut Petro accidit, quoniam de Matth.28.
se præsumpserat, & docendus erat de homine non esse
præsumendum. Et si de homine non debet quisque præ-
sumere, vtique nec de seipso, quia homo est. Bene ergo
iste vidit in pauore suo omnem hominem esse mẽda-
cem: quia & illi qui nullo pauore vanescunt, ne perse-
quentibus cedendo mentiantur, muneribus dei tales
sunt, non viribus suis: proinde verissimè dictum est,
Omnis homo mẽdax, sed deus verax qui ait, Ego dixi,
dij estis, & filij altissimi omnes. Vos autem sicut homi- Psal.81.
nes moriemini, & sicut vnus ex principibus cadetis. Cõ-
solatur

A solatur humiles, & implet eos, non solum fide credendæ, sed etiam fiducia prædicandæ veritatis, si perseuerantes subdantur deo, nec imitentur vnum ex principibus diabolum, qui in veritate non stetit & cecidit. Si enim omnis homo mendax, intantum nō erunt mendaces, inquātum non erunt homines, quoniā dij erunt, & filij altissimi omnes. Hoc itaque consyderans deuotissimus populus fidelium testium, quomodo infirmitatem humanā dei misericordia nō relinquat, in cuius infirmitatis pauore dictum est, Omnis homo mendax: quomodo cōsoletur & humiles, & impleat spiritu fiduciæ trepidantes, vt penè mortuo corde reuiuiscant, nec in semetipsis fidentes sint, sed in eo qui suscitat mortuos, & linguas infantium facit disertas, qui ait, Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Hæc ergo omnia consyderans ille qui dixerat, Ego dixi in pauore meo, omnis homo mendax, & videns gratia domini se factum veracem, *Quid retribuam*, inquit, *domino pro omnibus quæ retribuit mihi?* Non ait, pro omnibus quæ tribuit mihi: sed, pro omnibus quæ retribuit mihi. Quæ igitur

Ioan. 8.
2. Cor. 1.
Sapien. 10.
Matth. 10.

B præcesserant hominis, vt omnium donorum dei non attributio, sed retributio vocari posset? Quæ præcesserant hominis nisi peccata? Retribuit ergo deus bona pro malis, cui homines retribuunt mala pro bonis. Hæc enim retribuerunt qui dixerunt, Hic est hæres, venite occidamus eum. Sed quærit iste quid retribuat domino & non inuenit, nisi ex eis quæ ipse dominus retribuit. *Calicem*, inquit, *salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo.* O homo peccato tuo mendax, dono dei verax: & ideo iam non homo, quis tibi dedit calicem salutaris, quem accipiens & inuocans nomen domini retribues ei pro omnibus quæ retribuit tibi? Quis nisi ille qui ait, Potestis bibere calicem quē ego bibiturus sum? Quis tibi dedit imitari passiones suas, nisi qui propter te passus est prior? Ideóque, *Preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius.* Emit enim eam sanguine suo quem prior fudit pro salute seruorum, ut pro domino omine serui fundere dubitarent, quod tamen eorum non domini vtilitate proficeret. Confiteatur itaque conditionem suam mancipium tanto precio comparatum: & dicat, *O domine ego seruus tuus, ego seruus tuus & filius ancillæ tuæ.*

Matth. 21.
Matth. 20.

C Ergo & emptus est, & vernaculus est. An cum matre simul est emptus? An quia vernaculus est propter peccata fugæ suæ deprædatus, & ideo emptus, quia redemptus est? Filius enim est ancillæ secundum quod omnis creatura subdita creatori est, & verissimo domino verissimum debet famulatum: Quem cum exhibet libera est, hanc accipiens à domino gratiam, vt ei non necessitate, sed voluntate deseruiat. Ergo iste filius est Hierusalem cœlestis quæ sursum est, mater omnium nostrum libera. Et libera quidem à peccato, sed ancilla iustitiæ: cuius filius adhuc peregrinantibus dicitur, Vos in libertatem vocati estis. Sed rursus eos seruos facit, dicens, Sed in charitate seruite inuicem: quibus item dicitur, Cum serui eratis peccato, liberi eratis à iustitia: nunc verò liberati à peccato, facti autem serui deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam æternam. Dicat ergo deo seruus iste, Multi se martyres dicunt, multi seruos tuos, quia nomen tuum habent, in variis hæresibus & erroribus: sed quia præter ecclesiam tuam sunt, nō sunt filij ancillæ tuæ, ego autem seruus tuus & filius ancillæ tuæ.

Sapient. 9.
Galat. 4.
Galat. 5.
Ibidem.
Roma. 6.

Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo sacrificium laudis. Neque D enim inueni vlla merita mea quando tu dirupisti vincula mea, ideo sacrificium laudis tibi debeo, quia etsi gloriabor quòd seruus tuus sim, & filius ancillæ tuæ, non in me, sed in te domino meo gloriabor, qui dirupisti vincula mea, vt à fuga rediens religarer tibi.

Vota mea domino reddā. Quę vota redditurus es? Quas vouisti victimas? Quæ incensa? Quæ holocausta? An ad illud respicis quod pauloante dixisti, Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo, & tibi sacrificabo sacrificium laudis? Et reuera quisquis bene cogitat quid voueat domino, & quæ vota reddat, seipsum voueat, seipsum reddat: hoc exigitur, hoc debetur: inspecto nummo, dominus dicit, Reddite Cæsari quæ Cæsaris sunt, & deo quæ dei sunt. Imago sua red datur Cæsari, imago sua reddatur deo. Sed qui meminit non solum seruum se esse dei, sed & filium ancillæ dei, videt vbi reddat vota sua, conformatus Christo per calicem salutaris. *In atriis*, inquit, *domus domini.* Quæ domus dei est, hæc ancilla dei est. Et quæ domus dei, nisi omnis populus eius? Ideo sequitur, *In conspectu omnis populi eius.* Et apertius iam nominat ipsam matrem. Quid est enim aliud populus eius, nisi quod sequitur, E *In medio tui Hierusalem.* Tunc est enim quod redditur gratum, si de pace atque in pace reddatur. Qui autem filij huius ancillæ non sunt, bellum potius quàm pacem amauerunt. Ne quis autem existimet atria domus domini, & omnem populum eius Iudæos significari, quia ita clausit iste psalmus, vt diceret, In medio tui Hierusalem, cuius nomine carnales Israëlitæ gloriantur, audite sequentem psalmum, qui quatuor versiculis continetur.

Matth. 22.

In Psalmum centesimumdecimumsextum Enarratio.

Expositio Psalmi.

LAUDATE *dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi.* Hæc sunt atria domus domini, ille omnis populus eius, hæc vera Hierusalē. Audiant magis illi Iudæi qui huius ciuitatis filij esse noluerunt, cum se ab omnium gentium communione præciderunt. *Quoniam confirmata est super nos misericordia eius, & veritas domini manet in æternum.* Hæc sunt duo illa, misericordia & veritas quę in centesimotertiodecimo psalmo memoriæ commendanda commonui. Confirmata est autem super nos misericordia F domini, cum eius nomini per quod liberati sumus inimicarum gentium rabida ora cesseruut, & veritas domini manet in æternum, siue in eis quæ promisit iustis, siue in eis quæ minatus est impiis.

In Psalmum centesimumdecimumseptimum Enarratio.

AUDIVIMUS fratres admonentem nos atque hortantem spiritumsanctum, vt sacrificium confessionis offeramus deo. Cōfessio autem, vel laudis eius est, vel peccatorum nostrorū. Et illa quidem confessio qua peccata nostra deo confitemur, omnibus nota est, ita vt hāc solā dici confessionem in scripturis sanctis minus erudita existimet multitudo. Nam vbi hoc verbum lectoris ore sonuerit, continuo strepitus pius pectora tundentium consequitur. Sed debent aduertere quomodo dictum sit in alio psalmo, Quoniam ingrediar in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum dei, in voce exultationis & confessionis, soni festiuitatem celebrātis. Hinc enim certe manifestum Psal. 41.

G manifestum est, vocem confessionis & sonum, non ad mœrorem pœnitentiæ, sed ad lætitiam festiuitatis celeberrime pertinere. Aut si de tam manifesto testimonio quisquã adhuc dubitat, quid dicturus est ad illud quod
Ecclesiastici 39. in Ecclesiastico scriptum est, Benedicite dominum omnia opera eius, date nomini ipsius magnificentiam, & confitemini in laudem ipsius in cãticis labiorum & in citharis, & sic dicetis in confessione, quoniam omnia opera domini bona nimis? Hic certe nullus vel tardissimus ambigit confessionem in dei laudibus poni, nisi forte tanta est in cuiusquam mente peruersitas, vt dicere audeat etiam ipsum dominum Iesum Christum peccata sua patri esse confessum. Quod si aliquis impius propter nomen confessionis tentaret obiicere, facillime refelleretur ipsa contextione verborum: sic enim lo
Matth. 11. quitur, Confiteor tibi, inquit, pater domini cœli & terræ, qui abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis: Ita pater, quoniam sic placitum fuit coram te. Quis non eum intelligat in laude patris hæc dicere? Quis non videat istam confessionẽ non ad dolorem cordis, sed ad gaudium pertinere, cum etiã præ
Lucæ 10. cesserit euangelista dicens, In ipsa hora exultauit in spiritusancto & dixit, Confiteor tibi pater? Quapropter charissimi quoniã nullo modo est dubitandum, tot cõ
H gruẽtibus testimoniis, quorum similia in scripturis per vosipsos potestis aduertere, non tãtum in peccatis, sed & in laudibus dei confessionem diuinis literis solere nominari, quid congruentius in hoc psalmo, quando *Hallelua* cantamus, quod est, Laudate dominum, nos admoneri intelligimus cum audimus,

Expositio Psalmi.

Psal. 105. & 106. Iudith 13. C*Onfitemini domino*, quàm idipsum scilicet vt laudemus deum? Non potuit laus dei breuius explicari, quàm vt diceretur, *Quoniam bonus est.* Quid sit grandius ista breuitate non video, cum ista sit proprium deo quòd bonus est, vt à quodam compellatus ipse filius dei cum audiret, magister bone, ab eo scilicet qui carnem eius intuens, & diuinitatis eius plenitudi
Marc. 10. nem non intelligens, solum hominem arbitrabatur, respõderet. Quid me interrogas de bono? Nemo bonus, nisi vnus deus. Quid est aliud dicere, quàm si me bonũ vis appellare, intellige & deum? Sed quoniam populo dicitur in prænunciatione futurorum liberato ab omni labore & captiuitate peregrinationis, & ab omni permixtione iniquorum, quod ei per gratiã dei præstitum
I est, non solum non retribuentis mala pro malis, sed etiam retribuentis bona pro malis, cõuenientissime adiunctum est, *Quoniam in seculum misericordia eius. Dicat autem domus Israel quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Dicat autem domus Aaron quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius. Dicant nunc omnes qui timent dominũ, quoniam in seculum misericordia eius.* Recognoscitis credo charissimi quæ sit domus Israël, quæ sit domus Aaron:
Psal. 113. & quoniam vtrique sunt timẽtes dominum, Ipsi enim sunt pusilli cum magnis: iam in alio psalmo bene insinuati cordibus vestris: quorum numero nos omnes in eius gratia qui bonus est, & in seculum misericordia eius, sociatos esse gaudemus, quoniam exauditi sunt
Ibidem. qui dixerũt, Adiiciat dominus super vos & super filios vestros, vt Israëlitis in Christum credentibus, ex quorum numero sunt apostoli patres nostri, & ad eminentiam perfectorum, & ad obedientiam paruulorum adiungeretur numerus gentium vt dicamus, omnes facti vnum in Christo, facti vnus grex sub pastore vno, & K
corpus illius capitis tanquam vnus homo dicamus,
In tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine. Angustia nostræ tribulationis finitur. Latitudo autem quò transimus, non habet terminum. Quis e- *Roma. 8.*
nim accusabit aduersus electos dei? *Dominus mihi adiutor est, non timebo quid faciat mihi homo.* *Hebr. 13.* Sed nunquid solos homines habet inimicos Ecclesia? Quid est homo carni & sanguini deditus, nisi caro & sanguis? Sed *Ephe. 6.*
ait Apostolus, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & rectores mundi tenebrarum harum: id est, rectores iniquorum, mundum istum diligentium: & propterea tenebrarum, quia & nos fuimus aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino: Aduersus spiritalia, inquit, nequi- *Ephe. 5.*
tiæ in cœlestibus: id est, diabolum & angelos eius: quem diabolum alio loco dicit principem potestatis aëris *Ephe. 2.*
huius. Audi ergo quod sequitur, *Dominus mihi adiutor est, & ego despiciam inimicos meos.* Ex quolibet genere inimici exurgant, siue ex numero malorum hominum, siue ex numero malorum angelorum, in domini adiutorio despicientur, cui confitemur laudem, cui cantamus halleluia. Despectis autem inimicis, non sic mihi tanquam bonus homo se amicus opponat, vt ipse in se spem meam iubeat collocari. *Bonum est, enim, con-* L
fidere in domino, quàm confidere in homine. Nec quisquis secundum quendam modum dici potest angelus bonus, sic à me cogitetur ait, vt in eo confidere debeam. Nemo enim bonus nisi solus deus. Et cum videntur *Matth. 10.*
adiuuare homo vel angelus, cum hoc vera dilectione faciunt, ille per eos facit qui eos pro modo eorum bonos fecit. *Bonum est, ergo, sperare in domino, quàm sperare in principibus.* Nam & angeli dicti sunt principes, sicut in Daniele legimus, Michaël princeps vester. *Omnes gen-* *Daniel. 12.*
tes circumdederunt me, & in nomine domini vltus sum eos. Circundantes circundederunt me, & in nomine domini vltus sum eos. Quod ait, Omnes gentes circundederunt me, & in nomine domini vltus sum eos: significat Ecclesiæ labores atque victoriam. Sed quasi causa quæreretur, vnde tanta mala superare potuerit: respectum est ad exemplum, & dixit quid primo passa sit in capite suo: addendo quod sequitur, Circundantes circundederunt me. Et bene ibi non repetitum est, omnes gentes, quod à Iudæis solis factum est. Et in nomine domini vltus sum in eos: quia & illic ipse pius populus quod
est corpus Christi persecutores sensit. de cuius genere M
caro illa suscepta & suspensa est, pro qua factum est quicquid ab illa interiore diuinitate per exteriorem carnem virtute immortali mortaliter factum est. *Circundederunt me sicut apes fauum, & exarserunt sicut ignis in spinis, & in nomine domini vltus sum in eos.* Hic iam ex ordine gestarum rerum, etiam verborum ordo contexitur. Nam ipsum dominum caput Ecclesiæ recte accipimus circundatum à persecutoribus, sicut circundant apes fauum. Quid enim ab ignorantibus gestum sit, mystica subtilitate spiritussanctus loquitur, Mel quippe apes operantur in fauis. Nescientes autem persecutores domini, fecerunt eum nobis in passione dulciorem, vt gustemus & videamus quàm suauis est dominus, qui mor- *Psal. 33.*
tuus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iu- *Roma. 4.*
stificationem nostram. Iam vero quod sequitur, Et exarserunt velut ignis in spinis: in eius corpore, hoc est, in populo vbique diffuso melius intelligitur, quem circundederunt omnes gentes, cum sit collectus de omnibus gentibus. Exarserunt quippe velut ignis in spinis, quando

A quando peccatricem carnem atque huius mortalis vitæ molestissimas compunctionis, persecutionis incendio cremauerunt: Et in nomine, inquit, domini vltus sum in eos. Siue quia & ipsi, malitia quæ in eis iustos persequebatur extincta, Christiano populo sociati sunt. Siue quia cæteri eorum qui contempserunt hoc tempore vocantis misericordiam, veritatem indicantis in fine sensuri sunt. *Tanquam cumulus harenæ impulsus sum vt caderem, & dominus suscepit me.* Quamuis enim esset iam magna multitudo credentium, quasi harenæ innumerabili comparanda, & in vnam societatem tanquam in cumulum ducta, tamen quid est homo nisi *Psal. 8.* quod memor es eius? Non dixit abundantiam numeri mei, numerus gentium superare non valuit: sed dominus, inquit, suscepit me. Multitudinem ergo fidelium in vnitate fidei simul habitantem, persecutio gentium quò impelleret vt deiiceret non habebat, quando in eum creditum est, qui & singulos & omnes vbique susciperet, quia eis inuocantibus nusquam deesse potuisset. *Exod. 15. Esaia. 12.* *Fortitudo mea & laudatio mea dominus, & factus est mihi in salutem.* Qui ergo cadunt cum impelluntur, nisi qui sua sibi fortitudo, & sua sibi volunt esse lau- B datio? Nullus quippe in certamine cadit, nisi cuius fortitudo & laudatio cadit. Quapropter cuius fortitudo & laudatio est dominus, tam non cadit quàm non cadit dominus: & ideo eis factus est in salutem: non quia ipse aliquid factus est quod ante non erat: sed quia ipsi cum in eum crederent, quod non erant facti sunt, & iam ipse non sibi sed illis, quod auersis à se non erat, salus cœpit esse conuersis. *Vox lætitiæ & salutis in tabernaculis iustorum.* Vbi vocem mœroris & exitij putabant esse, qui in eorum corpora sæuiebant. Non enim sentiebant interiora gaudia sanctorum de spe futura: vnde & Apostolus dicit, *2. Cor. 6.* Quasi tristes, semper autem gaudentes: & iterum, *Roma. 5.* Non solum autem, sed etiam gloriamur, inquit, in tribulationibus. *Dextera domini fecit virtutem.* Quam virtutem dicit? *Dextera,* inquit, *domini exaltauit me.* Magna virtus exaltare humilem, deificare mortalem, præbere de infirmitate perfectionem, de subiectione gloriam, de passione victoriam, dare auxilium de tribulatione, vt afflictis vera salus dei patesceret, affligentibus autem vana salus hominis remaneret. Magna hæc. Sed quid miraris si aliquid repetat? Audi C quid repetat, Non homo se exaltauit, nõ homo se perfecit, non sibi homo gloriam dedit, non homo vicit, non homo sibi saluti fuit. *Dextera domini fecit virtutem. Non moriar sed viuam, & enarrabo opera domini.* At illi stragem funerum vbique facientes, Ecclesiam Christi mori arbitrabãtur. Ecce nunc enarrat opera domini. Vbique Christus beatorum martyrum gloria est, vicit vapulando ferientes, patiendo impatientes, diligendo sæuientes. Tamen cur tanta indigna pertulit corpus Christi, sancta Ecclesia, populus in adoptionem, indicet nobis, *Emendans,* inquit, *emendauit me dominus, & morti non tradidit me.* Non ergo quicquam viribus suis licuisse arbitretur fremitus impiorum. Non haberet istam potestatem, nisi sibi data esset desuper. Sæpe filios paterfamiliâs per nequissimos seruos emendari iubet, cum illis hæreditatem, illis compedes præparet. Quæ est ista hæreditas? Auri est, an argenti, an gemmarum, aut fundorum, amœnorúmque prædiorum? Vide quà intretur, & cognosce quid sit: *Aperite,* inquit, *mihi portas iustitiæ.* Ecce audiuimus portas. Quid est intus? *Ingressus,* inquit, *in eas confitebor domino.* Illa confessio laudis est admirabilis vsque ad domum dei, in voce exultationis & confessionis, soni festiuitatem celebrãtis. Hæc est æter- D na beatitudo iustorum, quia beati sunt qui inhabitant *Psal. 41.* in domo dei, in secula seculorum laudantes eum. Sed vide quemadmodum intretur in portas iustitiæ: *Hæ Psal. 83.* *portæ domini,* inquit, *iusti intrabunt in eas.* Has saltem nemo intrat iniustus, in illam Hierusalem, quæ non recipit incircũcisum carne, vbi dicitur, Canes foris. *Apoc. 22.* Satis sit quod in lõginqua peregrinatione mea inhabitaui cũ taberna *Psal. 119.* culis Cædar, & cum his qui oderunt pacem eram pacificus, Pertuli vsque in finem permixtionem malorum, sed hæ portæ domini iusti intrabunt in eas. *Confitebor tibi domine quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem.* Quàm sæpe ostenditur laudis esse ista confessio, non vulnera medico ostẽdens, sed de percepta sanitate gratias agens. Ipse autem medicus salus est, Ac istum quem dicimus? *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes.* Nam

Hic factus est in caput anguli. Vt duos conderet in se in vnum nouum hominem faciens pacem, & commuta- *Matth. 21.* ret vtrosque in vno corpore deo, circũcisionẽ scilicet *1. Petri. 2.* & præputium. *A domino factum est ei.* Id est, capiti anguli à domino factus est. Quanuis enim hoc non esset E factus, nisi passus esset, non tamen hoc ab eis à quibus *Matth. 21.* passus est, factus est. Nam illi qui ædificabant, reprobauerunt: sed in eo quòd dominus occulte ædificabat, fecit in caput anguli quod illi reprobauerunt: *Et est mirabilis in oculis nostris.* In oculis interioris hominis, in oculis credentium, sperantium, diligentium: non in oculis carnalibus eorum qui quasi hominem contemnendo reprobauerunt. *Hic est dies quem fecit dominus.* Meminit iste homo se dixisse in superioribus psalmis, Quoniam inclinauit aurem suam mihi, & in diebus meis inuoca- *Psal. 114.* ui: dies suos commemorans veteres: vnde modo dicit, Hic est dies quem fecit dominus, id est, quo mihi salutem dedit. Hic est dies de quo dixit dominus, Tempore acceptabili exaudiui te, & in die salutis adiuui te: id est, dies de quo ille mediator factus est in caput anguli: *Esaia. 49. 2. Cor. 6.*

Exultemus, ergo, & iocundemur in eo. O domine saluum me fac, ô domine bene prosperare. Iterum vero quia dies salutis est, saluum me fac, quia de longinqua peregrinatione reuertentes seiungimur ab eis qui oderant pacem cum quibus eramus pacifici: & cum loqueremur eis, debellabant nos gratis: Bene prospera iter redeuntibus, quia tu nobis factus es via: *Benedictus enim qui venit in nomine domini.* *Psal. 119.* Maledictus ergo ille qui venit in nomine F suo: sicut in Euangelio dicit, *Matth. 21.* Ego veni in nomine patris mei & non accepistis me, si alius venerit in nomine suo illum accipietis. *Benediximus vos de domo domini.* *Ioan. 5.* Credo quòd ista vox magnorũ est ad pusillos, eorum scilicet magnorum, qui verbum deum apud deum sicut in hac vita possunt, mente cõtingunt: *2. Cor. 5.* & tamen sermonem suum propter paruulos temperant, vt possint synceriter dicere quod ait Apostolus, Siue enim mente excessimus deo, siue temperantes sumus vobis, charitas enim Christi compellit nos. Ipsi enim paruulos benedicunt de interiore domo domini, vbi laus illa in secula seculorum non deficit: & ideo videte quid inde annũcient, *Deus dominus & illuxit nobis.* Dominus ille qui venit in nomine domini, quẽ reprobauerũt ædificantes, & factus est in caput anguli: Mediator ille dei & hominum homo Christus Iesus deus est, æqualis est patri, & illuxit nobis, vt quod credidimus intelligeremus, & vobis nondũ intelligentibus, sed credentibus enunciaremus: vt autem & vos intelligatis, *Constituite diem festum in confrequentationibus, vsque ad cornu altaris.* Id est, vsque ad interiorem domum dei, de qua vos benediximus,

G vbi sunt altaria excelsa. Constituite diem festum non tepide ac segniter, sed in confrequentationibus. Ipsa est enim vox exultationis soni festiuitatem celebrantis, ambulantium in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum dei. Si enim est ibi spiritale sacrificium, sempiternum sacrificium laudis, & sacerdos sempiternus est, & altare sempiternum pacata mens ipsa iustorum. Hoc apertius dicimus fratres, quicunque deum verbum intelligere volunt, non eis sufficiat caro quod propter eos verbum factum est, vt lacte nutriretur: nec in terra sufficiat iste dies festus, quo agnus occisus est, sed constituatur in confrequentationibus, quousque perueniatur, exaltatis à domino mentibus nostris, vsque ad eius diuinitatem interiorem, qui oobis exteriorem humanitatem lacte nutriendis præbere dignatus est. Et quid ibi aliud, nisi laudes eius cantabimus? Quid ibi aliud dicemus, nisi *Deus meus es tu & confitebor tibi, deus meus es tu, & exaltabo te: Confitebor tibi domine quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem?* Non strepitu verborum ista dicimus, sed dilectio inhærens illi per semetipsam clamat istam vocem, & dilectio ipsa vox est. Itaque sicut cœpit laudem, ita ter-

H minat: *Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia eius.* Hinc cœpit psalmus, huc desinit, quoniam sicut ab initio quod deseruimus, ita in finem quò redimus non est aliquid quod salubrius delectet, quàm laus dei & semper halleluia.

Psal. 41.

Ioan. 1.

In Psalmum centesimumdecimumoctauum Enarratio.

Prooemium in psalmum octonarium, vel alphabeticum, vel halleluiaticum.

PSALMOS omnes cæteros, quos codicem psalmorum nouimus continere, quod Ecclesiæ consuetudine psalterium nuncupatur, partim sermocinando in populis, partim dictando exposui, donante domino, sicut potui: Psalmum vero centesimum octauumdecimum, non tam propter eius notissimam longitudinem, quàm propter altitudinem paucis cognoscibilem differebam. Et cum molestissime ferrent fratres mei, eius solius expositionem, quantum ad eiusdem corpus psalmi pertinet, deesse opusculis nostris, mèque ad hoc soluendum debitum vehementer vrgerent, diu petentibus iubentibúsque non cessi: Quia quotienscunque inde cogitaui,

I semper vires nostræ intentionis excessit. Quanto enim videtur apertior, tanto mihi profundior videri solet, ita vt etiam quàm sit profundus demonstrare non possim. Aliorum quippe qui difficile intelliguntur, etiam si in obscuritate sensus latet, ipsa tamen apparet obscuritas. Huius autem nec ipsa, quoniam talem præbet superficiem, vt lectorem atque auditorem, non expositorem necessarium habere credatur. Et nunc quòd tandem ad pertractationem eius accedo, quid in eo possim prorsus ignoro: spero tamen vt aliquid possim, affuturum atque adiuturum deum. Sic enim feci de omnibus quæcunque sufficienter cum prius mihi ad intelligendum vel explicandum difficilia ac penè impossibilia viderentur exposui. Statui autem per sermones id agere, qui proferuntur in populis, quas Græci ὁμιλίας vocant. Hoc enim iustius esse arbitror, vt conuentus ecclesiastici non fraudentur etiam psalmi huius intelligenna, cuius vt aliorum delectari assolent cantilena. Sed sit hucusque prooemiū. Iam de ipso est loquēdum, de quo istic visum est proloquendum. K

Concio prima.

AB exordio suo magnus psalmus iste charissimi, exhortatur nos vt quæramus beatitudinem, quā nemo est qui non expetat. Quis enim vnquam vel potest, vel potuit, vel poterit inueniri, qui esse nolit beatus? Quid igitur ea exhortatione opus est ad eā rem quam sua sponte appetit animus? Nam profecto qui exhortatur, id agit vt excitetur voluntas eius, cum quo agit ad illud propter quod exhortationis adhibetur alloquium. Vt quid ergo nobiscū agitur, vt velimus quod nolle non possumus, nisi quia omnes quidem beatitudinem concupiscunt, sed quomodo ad eam perueniatur plurimi nesciunt? Ideoque hoc docet iste qui dicit, *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini.* Tanquam diceret, Scio quid velis, beatitudinem quæris. Si ergo vis esse beatus, esto immaculatus. Illud enim omnes, hoc autem pauci volunt, sine quo non peruenitur ad illud quod omnes volunt. Sed vbi erit quisque immaculatus, nisi in via? in qua via, nisi in lege domini? Ac per hoc, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini: non superfluo vobis dicitur, sed exhortatio necessaria vestris mentibus adhibetur. Quid enim L boni fit, ad quod multi pigri sunt, id est, immaculatos ambulare in via quæ lex est domini: sic ostenditur, cum beatos esse qui hoc faciunt indicatur, vt propter illud quod omnes volunt, etiam hoc fiat quod plurimi nolunt. Beatum quippe esse tam magnum est bonum, vt hoc & boni velint & mali. Nec mirum est quòd boni propterea sunt boni, sed illud est mirum, quòd etiam mali propterea sunt mali vt sint beati. Nam quisquis libidinibus deditus, vt luxuria stuprisque corrumpatur, in hoc malo beatitudinem quærit, & se miserum putat, cum ad suæ concupiscentiæ voluptatem, lætitiamque non peruenit: beatum vero non dubitat se iactare cum peruenit. Et quisquis auaritiæ facibus inardescit, ad hoc congregat quocūque modo diuitias vt beatus sit. Quicunque molitur inimicorum sanguinem fundere, quicunque desiderat dominationem, quisquis affectat crudelitatem suam explere, quisquis alienis cladibus pascitur, in omnibus sceleribus beatitudinem quærit. Hos igitur errantes, & vera miseria falsam beatitudinem requirentes, reuocat ad viam: si audiatur vox ista diuina, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini: tanquam dicens, Quò itis? Peritis & nescitis. Non M illac itur quà pergitis, quò peruenire desideratis. Nam vtique beati esse cupitis, sed misera sunt, & ad maiorem miseriam ducūt itinera ista quæ curritis. Tam magnum bonum quærere per mala nolite. Si ad illud peruenire vultis, huc venite, hàc ite. Viæ peruersæ relinquite malignitatem, qui non potestis relinquere beatitudinis voluntatem. Frustra tendendo fatigamini, quò perueniendo inquinamini. Non autem beati inquinati in errore qui ambulant in peruersitate seculi: sed, Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Quid porrò adiungat attendite: *Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum.* Non mihi videtur aliud his verbis cōmemoratum beatorum genus, quàm illud quod antè dictū est. Nam scrutari testimonia domini, & eum in toto corde exquirere, hoc est, immaculatū in via & in lege domini ambulare: denique sequitur & dicit, *Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulauerūt.* Si ergo ambulātes in via, id est, in lege domini, ipsi sunt scrutātes testimonia ei⁹, & in toto corde exquirētes eum: profecto qui operantur iniquitatē, non scrutantur

Concor. 4. sen. distinc. 49. de beatitudine.

Aleph. א

A ſcrutantur teſtimonia eius. Et tamen nonimus operari-
os iniquitatis ad hoc ſerutari teſtimonia domini, nõ ꝙ
iam rectè viuãt, ſed vt ſciant quemadmodũ viuere de-
beant. Tales ergo nondũ immaculati ambulãt in lege
domini, ac per hoc nondũ beati. Quomodo ergo in-
telligendũ eſt, Beati qui ſerutantur teſtimonia eius, cũ
videamus homines eius ſcrutari teſtimonia nõ beatos,
quia nõ immaculatos? Nam ſcribę & phariſæi ſuper ca
thedram Moyſi ſedẽtes, de quibus dominus ait, Quæ
Matth. 23. dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite: dicunt
enim & non faciunt: vtiq; ſcrutabantur teſtimonia do
mini, vt haberent quæ dicerent bona, quamuis facerent
mala: ſed hos omittamus. Rectè quippe reſpõdebitur
nobis, ꝙ iſti non ſcrutantur teſtimonia domini. Non
enim quærunt ipſa, ſed aliud quærunt per ipſa: id eſt, vt
Matth. 6. glorificentur ab hominibus, vel ditentur. Non eſt hoc
ſcrutari teſtimonia dei, non diligere quod oſtendũt, &
nolle peruenire quò ducũt, id eſt, ad deum. Nam aut ſi
& ipſi ſcrutantur teſtimonia dei, quãuis non vt ipſum,
ſed vt aliud ex his inueniant & acquirant: certe nõ in
toto corde exquirunt eum, quod nõ fruſtra hic additũ
B cernimus. Sciens enim ſpiritus qui hæc dicit, multos
propter aliud nõ propter quod conſtitutum eſt ſcruta-
ri teſtimonia eius: non tantum dicit, Beati qui ſcrutan-
tur teſtimonia eius: ſed addidit, in toto corde exquirũt
eum: tanquã docẽs quemadmodum, vel propter quid
ſcrutãda ſint teſtimonia domini. Denique in libro Sa-
Prouer. 1. pientiæ loquẽs ipſa ſapientia, Quærunt, inquit, me ma-
li & non inuenient, oderunt enim ſapientiam. Quod
quid eſt aliud, quàm oderũt me? Quærunt ergo me, ait,
& nõ me inueniunt qui oderunt me. Quomodo igitur
dicuntur quærere quod oderunt, niſi quia non hoc, ſed
aliud ibi quærunt? Non enim volunt eſſe ſapientes in
dei gloriã, ſed volunt videri ſapientes propter homi-
Infra pſal- num gloriam. Quomodo enim ſapientiam non ode-
mo eodem. runt, quæ iubet & docet contemnendum eſſe quod di
Tract. 29. ligunt? Proinde, Beati immaculati in via, qui ambulant
in lege domini: Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius, in
toto corde exquirunt eum. Si enim ſcrutando teſtimo
nia eius, aut in toto corde exquirunt eum, immaculati
ambulant in lege domini. Nunquid tamẽ ille nõ ſcru-
tabatur teſtimonia eius, nec quærebat eum qui dicebat,
Matth. 19. Magiſter bone, quid boni faciam, vt vitam æternam
conſequar? Sed quomodo eum in toto corde quęſiuit,
C cuius conſilio diuitias ſuas prætulit, quo audito triſtis
abſceſsit? Nam & propheta Eſaias dicit, Quęrite domi-
Eſa. 55. num, & cum inueneritis eum, derelinquat impius vias
ſuas, & vir iniquus cogitationes ſuas. Quærunt itaque
deum & impij & iniqui, vt eo inuento non ſint impij
nec iniqui. Quomodo ergo iam beati cum adhuc teſti-
monia eius ſcrutantur & exquirunt eum, cum hoc face
re poſsint & impij & iniqui? Beatos autem eſſe impios
& iniquos, quis vel impius dixerit aut iniquus? Ergo
Matth. 5. ſpe beati, ſicut, Beati qui perſecutionem patiuntur pro-
pter iuſtitiam: non propter quod adeſt quandiu mala
patiuntur, ſed propter quod aderit quoniam ipſorum
eſt regnum cœlorum: Et, Beati qui eſuriunt & ſitiunt
iuſtitiam: nõ quia eſuriunt & ſitiunt, ſed propter quod
ſequitur, quoniam ipſi ſaturabuntur: &, Beati qui plo-
rant: non quia plorant, ſed propter quod ſequitur, quia
ridebunt. Proinde, Beati qui ſcrutãtur teſtimonia eius,
in toto corde exquirunt eum: non quia ſcrutantur &
exquirunt, ſed quia inuenturi ſunt quod exquirunt. In
toto enim corde, non negligenter exquirunt. Si ergo
ſpe beati, fortaſsis etiam ſpe immaculati. Nam profe-
cto in hac vita licet in lege domini ambulemus, licet D
ſcrutemur teſtimonia eius, & in toto corde requira-
mus eum: & ſi dixerimus quia peccatum nõ habemus,
noſipſos ſeducimus, & veritas in nobis nõ eſt. Sed hoc 1. Ioan. 1.
diligentius inquirendum eſt: ſequitur quippe, Non e-
nim qui operantur iniquitatem, in viis eius ambulaue-
runt. Ex quo videri poteſt, qui ambulant in via domi-
ni, id eſt, in lege domini ſcrutando teſtimonia eius, &
in toto corde exquirendo eum, iam eſſe poſſe imma-
culatos, hoc eſt, ſine peccato propter verba ſequentia,
Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius am-
bulauerunt. Qui autem peccatum facit, & iniquitatem
facit, ait beatus Ioannes: & addidit, Peccatum iniquitas 1. Ioan. 3.
eſt. Sed iam ſermo iſte claudẽdus eſt, nec in anguſtum
tanta quæſtio coarctanda.

Concio ſecunda.

SCriptum eſt & legitur, & verũ eſt in hoc pſalmo:
Non enim qui operantur iniquitatem, in viis eius
ambulauerunt. Sed elaborandũ eſt opitulãte deo, Sapien. 7.
in cuius manu ſunt & nos & ſermones noſtri, ne rectè
dictum, non rectè intellectum, lectorem auditorémve
perturbet. Hucuſque cauendum eſt, plus vero habet cõ E
tra Pelagianiſtas. Cauendum eſt enim ne omnes ſancti
quorum illa vox eſt, Si dixerimus quia peccatũ non ha 1. Ioan. 1.
bemus, noſipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt:
aut nõ putentur, nec poſsint ambulare in viis domini,
quoniam peccatum iniquitas eſt: & qui operantur ini-
quitatẽ, non vtique in viis eius ambulauerunt: aut quia
dubium non eſt eos ambulare in viis domini, non cre-
dantur habere peccatũ, quod proculdubio falſum eſt.
Neque enim propter arrogantiam ſuperbiamq; vitan-
dam ſcriptum eſt, Si dixerimus quia peccatum nõ ha-
bemus, noſipſos ſeducimus: alioqui non adderetur, &
veritas in nobis non eſt: ſed diceretur, humilitas in no-
bis nõ eſt: præſertim quia ſequitur vnde iſte ſenſus cla-
rius illuſtretur, omnẽſque auferat dubitationis amba-
ges: cum enim hoc beatus Ioannes dixiſſet, adiunxit: Si
autem cõfeſsi fuerimus peccata noſtra, fidelis eſt & iu- 1. Ioan. 1.
ſtus qui nobis peccata noſtra dimittat, & mundet nos
ab omni iniquitate. Quid hic dicit, quid contradicit
damnabilis impietatis elatio? Si enim propter arrogã-
tiam deuitandam, non propter veritatẽ fatendam, nõ
dicunt ſancti ſe non habere peccatum, quid eſt quod
confitentur vt remiſsionem mundationemq; merean-
tur? An & hoc fit, vt arrogantia deuitetur? Quomodo F
ergo impetrabitur peccatorum vera mundatio, quorũ
eſt falſa confeſsio? Conticeſcat igitur & areſcat elatio
fœnea ſuperborũ ſeipſam ſeducens, quæ in auribus ho-
minum ſimulata humilitate dicit ſe habere peccatum,
in corde autem ſuo impia elatione dicit ſe non habere
peccatũ. Qui enim hoc dicunt, ſeipſos ſeducũt, & ve-
ritas in eis non eſt. Sed quando in auribus hominum
hoc dicunt, non tantum ſeipſos, ſed & alios quoſque
doctrinæ inſanæ peruerſitate ſeducunt. Cum vero id
in corde ſuo dicunt, illic ſeipſos ſeducunt, illic veritas
in eis non eſt: ac per hoc in corde ſeipſos ſeducunt, &
in ſuo corde veritatis lumẽ amittunt. Exclamet autem
ſancta familia Chriſti fructificans & creſcens in vni-
uerſo mũdo, humiliter verax & veraciter humilis: ex-
clamet inquam, Si dixerimus quia peccatum non ha-
bemus, noſipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: 1. Ioan. 1.
quod ſi cõfeſsi fuerimus delicta noſtra, fidelis eſt & iu-
ſtus vt dimittat nobis peccata noſtra, & mũdet nos ab
omni iniquitate. Hæc vt dicuntur, ita ſentiantur. Tunc
enim erit humilitas vera, ſi non ſolum oſtentetur in

G lingua,vt ſimus,ſecundum Apoſtolum, non alta ſpien
Roma.12. tes,ſed humilibus conſentientes.Non,ait,colloquẽtes,
ſed conſentientes, quod non fit ore,ſed corde. Hypo-
crita,ſi dicis te habere cum credas te non habere pec-
catum,foris fingis humilitatem, intus amplecteris va-
nitatem.Ergo & in ore & in corde nõ habes veritatẽ.
Quid tibi prodeſt videri hominibus humile eſſe quod
dicis, ſi deus videt altum eſſe quod ſapis? Certe ſi au-
ribus diuinum inſonaret oraculum , Noli altum dice-
re: nec ſic immerito damnareris, ſi humile in ore co-
ram hominibus,& altum in corde coram domino lo-
Roma.11. quereris.Cum vero audias,noli altum ſapere,ſed time:
non enim ait, dicere: ſed, ſapere: cur non etiam intus
es humilis vbi ſapis?An ideo mens altitudine inflatur,
vt humilitatem lingua mentiatur?Legis vel audis, No-
li altum ſapere,ſed time:& tu intantum ſapis altum vt
te peccatum exiſtimes nõ habere? Ac per hoc quia nõ
vis timere, nihil tibi aliud remanet, quàm timere. Et
vnde,inquis,ſcriptũ eſt,Non enim qui operantur ini-
quitatem,in viis eius ambulauerũt? An vero ſancti do-
mini non ambulant in viis domini? Quòd ſi ambulãt
H in viis domini,non operantur iniquitatem. Si non o-
perantur iniquitatem,non habent peccatum,quoniam
peccatum iniquitas eſt.Exurge in adiutorium mihi do-
1.Ioan.3. mine Ieſu, & contra hæreticum ſuperbientem opitula-
re mihi per Apoſtolum confitentem, Ecce vbi eſt ho-
mo tuus extollens ſe vt impleatur teipſo? Ipſum au-
diamus fratres chariſsimi, ipſum de hac quæſtione ſi
placet,imò quia placet interrogemus.Dic nobis Paule
beatiſsime,vtrum ambulaueris in viis domini, cum in
carne adhuc viueres?Reſpondet,Et vnde dicebam,Ve
Philip.3. runtamen in quod peruenimus,in eo ambulemus? Vn
de dicebam, Nunquid circunuenit vos Titus? Nónne
2.Corin.12. eodem ſpiritu ambulauimus? Nónne iiſdem veſtigiis?
Vnde autem dicebam, Quamdiu ſumus in corpore,
2.Corin.5. peregrinamur à domino? Per fidem enim ambulamus
non per ſpeciem. Quæ certior via domini,quàm fides
ex qua iuſtus viuit? In cuius alterius viæ itinere ad ſu-
Roma.1. perna tendebam,quando dicebã,Omnium autem quę
Philip.3. retro oblitus in ea quæ antè ſunt extentus, ſecundum
intentionẽ ſequor ad palmam ſupernæ vocationis dei
in Chriſto Ieſu? Poſtremo in qua alia via cucurreram
1.Timo.6. quando dicebã, Bonum certamen certaui,curſum cõ-
I ſummaui,fidem ſeruaui? Satis ſint iſta reſponſa,quibus
Apoſtolum Paulũ in viis domini ambulaſſe diſcimus,
ſed ab illo & aliud inquiramus: Dic obſecro, ô Paule,
quãdo adhuc in carne viuens in viis domini ambula-
bas, habebas peccatum, an ſine peccato eras? Audia-
mus vtrum ſe ipſe ſeducat, an vero quod beatus Ioan-
1.Ioan.1. nes eius coapoſtolus ſapiat, quoniã veritas erat in eis?
Hic vero reſpondet, Nónne legiſtis vbi confiteor di-
Roma.7. cens,Non enim quod volo,facio bonum:ſed quod no
lo,malum hoc ago? Et hoc audiuimus. Iam itaq; illud
interrogemus,Quomodo in viis domini ambulabas,ſi
malum quod nolebas, hoc agebas? cum pſalmus ſan-
ctus intonet dicens, Non enim qui operantur iniqui-
tatem,in viis eius ambulauerunt. Audi cõtinuo reſpon-
Ibidem. dentem per ſententiam conſequentem:Si quod nolo,
inquit,ego hoc facio,iã ego nõ operor illud, ſed quod
habitat in me peccatũ. Ecce quemadmodum qui am-
bulant in viis domini,non operantur peccatum,& ta-
men non ſunt ſine peccato: quia iam non ipſi operan-
tur iniquitatem,ſed quod habitat in eis peccatum. Hic
dicit aliquis,Quomodo agebat quod nolebat malũ,&
quomodo ipſe nõ id agebat,ſed quod habitabat in illo
peccatum?Interim iam iſta quæſtio ſoluta eſt, ſatiſque K
apparuit ſcripturæ authoritate canonicæ fieri poſſe, vt
ambulantes in viis domini, quãuis non ſint ſine pecca
to,non tamen id operentur ipſi. Nõ enim qui operan-
tur iniquitatem, hoc eſt peccatum, quia peccatum ini- 1.Ioan.3.
quitas eſt,in viis eius ambulauerũt.Iam vero qua ratio-
ne poſsit intelligi,& agens illud propter corpus mor-
tis huius, in quo lex peccati habitat, & non ipſe agens Roma.7.
illud propter vias domini,in quibus ambulat,alius ſer-
mo neceſſarius eſt,quia iſte claudendus eſt.

Concio tertia.

PRopter id quod in pſalmo iſto ſcriptum eſt, Nõ
enim qui operantur iniquitatem, in viis eius am-
bulauerũt: quoniam peccatum iniquitas eſt,ſicut 1.Ioan.3.
Ioannes Apoſtolus dicit, exorta difficilis eſt quæſtio,
quomodo poſsint ſancti in hac vita & nõ eſſe ſine pec
cato: quia & illud verum eſt, Si dixerimus quia pecca- 1.Ioan.1.
tum nõ habemus,noſipſos ſeducimus,& veritas in no-
bis non eſt: & tamen ambulare vias domini,quas non
ambulant qui operantur iniquitatem: ſoluta eſt dicen-
te Apoſtolo Paulo, Iam non ego operor illud, ſed id Roma.7.
quod in me habitat peccatum. Quomodo enim eſt ſi- L
ne peccato, in quo habitat peccatum?Ambulat tamen
vias domini,quas nõ ambulant qui operantur iniqui-
tatem,quia iam non ipſe operatur illud,ſed quod in eo
habitat peccatum. Veruntamen ita ſoluta eſt quæſtio
iſta,vt difficilior altera naſceretur,quomodo agat ho-
mo quod non agit. Vtrunque enim dixit, & non quod Ibidem.
volo,ago:& quod non ego operor illud,ſed quod ha-
bitat in me peccatũ. Vnde intelligere debemus, quãdo
peccatũ quod habitat in nobis operatur in nobis,tunc
nos id nõ operari, quando nequaquam ei voluntas no
ſtra conſentit,& tenet etiam corporis membra vt non
obediant deſyderiis eius.Quid enim operatur peccatũ
nolentibus nobis,niſi ſola illicita deſyderia?Quibus ſi
voluntatis non adhibeatur aſſenſus, mouetur quidem
nonnullus affectus,ſed nullus ei relaxatur effectus.Hoc
præcipit idem Apoſtolus vbi dicit, Non ergo regnet Roma.6.
peccatum in veſtro mortali corpore ad obediendum
deſyderiis eius, nec exhibeatis membra veſtra arma
iniquitatis peccato.Sunt itaque deſyderia peccati,qui-
bus nos prohibuit obedire. Operantur ergo peccatum
hæc deſyderia,quibus ſi obedimus & nos operamur.Si M
autem obtemperantes Apoſtolo non obedimus eis,nõ Roma.7.
illud nos operamur, ſed quod in nobis habitat pecca-
tum. Si autem deſyderia nulla haberemus illicita, nec
nos, nec peccatum mali aliquid operaretur in nobis.
Motum porrò illiciti deſyderij, cui nõ obediendo nõ
eum nos operamur,ideo & nos agere dicimur,quoni-
am non eſt naturę vigor alienæ,ſed lãguor eſt noſtræ.
A quo languore omnimodo ſalui erimus, cum & ani-
mo & corpore immortales facti fuerim9. Quapropter
& quia in viis domini ambulamus, nõ obedimus de-
ſyderiis peccati: & quia non ſumus ſine peccato, ha-
bemus deſyderia peccati, ac per hoc iam nos ea nõ o-
peramur, non eis obediendo, ſed quod in nobis habi-
tat peccatum eadem commouendo. Non enim qui o-
perantur iniquitatem, id eſt, qui obediunt deſyderiis
peccati,in viis domini ambulauerunt. Sed adhuc quę-
rendum eſt quæ petamus dimitti nobis quando dici-
mus deo,Dimitte nobis debita noſtra: vtrum quæ nos Matth.6.
operamur quando peccati deſyderiis obedimus, an ip
ſa deſyderia nobis dimitti volum9,quæ nos nõ opera-
mur,ſed quod habitat in nobis peccatũ?Quantum qui-
dem ego ſapere poſſum, languoris illius & infirmita-
tis vnde

A tis vnde illicita desyderia commouentur, quod pecca
Roma.7. tum appellat Apostolus vniuersus reatus sacrameto ba
ptismatis est solutus, cum omnibus quæ illi obedientes
fecimus, diximus, cogitauimus, nec deinceps nobis lan
guor iste obesset quanuis inesset, si desyderiis eius illi-
citis nullis vnquam obedientiam præberemus, siue o-
peratione, siue locutione, siue tacita assensione, donec
etiam ipse sanaretur, cum id quod poscimus esset im-
Matth.6. pletum, siue dicentes, veniat regnum tuum, siue dicen-
Iob.7. tes, libera nos à malo. Sed quoniam tentatio est vita
humana super terram: etiam si à criminibus longe si-
mus, non tamen deest vbi desyderiis peccati, vel fa-
cto vel dicto, vel cogitatu obediamus, quādo aduersus
maiora vigilantibus quædam incautis minuto surre-
punt, Quæ si aduersus nos colligantur: etsi non singu-
la suis motibus conterunt omnia tamē aceruo nos ob-
ruunt. Et propter hoc etiam mihi videtur, quòd hi qui
Matth.6. ambulant in viis domini dicunt, Dimitte nobis debi-
ta nostra: quoniam ad vias domini & ipsa oratio perti
net & ipsa confessio, quanuis non ad ea peccata perti-
Roma.4. neant. Itaque in viis domini quas omnes fides vna cō-
B plectitur, qua in eum creditur qui iustificat impium,
Ioan.14. qui etiam dixit, Ego sum via: nemo peccatum opera-
tur, sed cōfitetur. Deuiat ergo cum peccat, & ideo pec-
catum viæ nō tribuitur quod à deuiante committitur,
sed in via fidei pro non peccantibus habentur, quibus
peccata non imputantur. De quibus Apostolus Paulus
Roma.4. iustitiam fidei commendans in Psalmo scriptum esse
Psal.31. monstrauit, Beati quorum remissæ sunt iniquitates, &
quorum tecta sunt peccata. Beatus vir cui nō imputa-
uit dominus peccatum. Hoc præstant viæ domini, ac
per hoc quoniam iustus ex fide viuit, ab ista via domi-
ni illa alienat iniquitas, quæ est infidelitas. In hac au-
tem via domini, id est, in fide pia quisquis ambulat, aut
peccatum non operatur, aut si quid à deuiante com-
mittitur, propter viam non imputatur, & tanquam nō
fuerit operatus accipitur. Et ideo bene etiam sic intel-
ligitur, Non enim qui operantur iniquitatem in viis e-
ius ambulauerunt, vt hanc iniquitatem significauerit,
quæ recedit à fide, aut nō accedit ad fidem. Quemad-
modum enim ait dominus de Iudæis, Si non venissem
Ioan.15. peccatum non haberent. Nec vtique sine vllo peccato
C erant antequam Christus veniret in carne, & ex quo
De verbis venit cœperunt haberc peccatum, sed quoddam pec-
domini. catum certum, id est, infidelitatis intelligi voluit, quo-
serm.2. & niam non crediderunt in eum: ita qui operantur ini-
60. quitatem, non quamlibet, sed hanc ipsam infidelita-
Psal.24. tem, non in viis eius ambulauerunt, quia vniuersæ viæ
domini misericordia & veritas, Vtrunque autem in
Christo est, & præter Christum nusquam est. Dico e-
Roma.15. nim Christum, ait Apostolus, ministrum fuisse circun-
cisionis propter veritatem dei, ad confirmandas pro-
missiones patrum, gentes autem super misericordiam
glorificare deum. In hoc igitur misericordia, quia nos
redemit: in hoc veritas, quia id quod promisit imple-
uit, & impleturus est quod promittit. Qui ergo operan
tur iniquitatem, id est, infidelitatem, non in viis eius
ambulauerunt, quia in Christum non crediderunt. Er-
Roma.4. go conuertantur, & in eum qui iustificat impium pie
credant, atque in illo misericordiam peccatis dimis-
sis, & veritatem completis promissis, hoc est, vniuersas
vias domini inueniant, in quibus ambulantes non ope
rabuntur iniquitatem, quia non tenebunt infidelitatē,
Gala.5. sed fidem quæ per dilectionem operatur, & cui pecca
tum non imputatur.

Concio quarta. D

QVis est fratres charissimi qui domino dicit,
*Tu præparasti mandata tua custodiri nimis. Vtinam
dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas.
Tunc non confundar, dum inspicio in omnia man-
data tua?* Quis est qui hoc dicit, nisi vnumquodque
membrum Christi, vel potius vniuersum corpus Chri-
sti? Et quid est, tu præcepisti mandata tua custodiri ni-
mis? Vtrū nimis præcepisti, an nimis custodiri? Quod-
libet horum intelligamus contra illam memorabilem
nobilemque sententiam hoc dictum videtur, quam
Græci laudant in sapientibus suis & Latini laudando "
consentiunt, Ne quid nimis. Si enim hoc verum est, "
vt ne quid nimis fiat, quomodo verum est quod hic
dicitur, Tu præcepisti mandata tua custodiri nimis?
Quomodo & quando deus aliquid vel nimis præci-
peret, vel custodiri nimis vellet, si omne nimium re-
prehensione dignum esset? Diceremus ergo nos nulla
Græcorum sapientium authoritate terreri, intuentes
quod scriptum est, Nonne stultam fecit deus sapien- 1.Corin.1.
tiam huius mundi? & potius istam sententiam falsam
esse crederemus qua dictum est, Ne quid nimis, quàm E
diuinum eloquiū vbi legimus atque cantamus, Tu præ- Supra psal.
cepisti mandata tua custodiri nimis: nisi nos non Græ- 106.
ca elatio, sed vera ratio reuocaret. Nimis quippe dici-
tur, quicquid plus fuerit quàm oportet. Nam parum & De beata
nimium duo sunt inter se contraria. Parū est quod mi vita capiti
nus est quàm oportet: & nimiū est quod plus est quàm bus.19. &
oportet. Horū in medio modus est: quod dicitur satis 20.
est. Cum vtique vtile sit in vita & moribus vt amplius
quàm oportet nihil omnino faciamus, profecto verā
esse sententiā, Ne quid nimis, fateri potius quàm nega- "
re debemus. Sed aliquādo Latina lingua hoc verbo sic
abutitur, vt nimis pro eo quod est valde, & positū inue
niamus in literis sacris, & ponamus in sermonibus no
stris. Nā & hic, Tu præcepisti mādata tua custodiri ni
mis: non nisi valde intelligimus, si recte intelligimus,
Et nimis te diligo, si alicui charissimo dicimus: nō vti-
que plus quàm oportet, sed valde nos diligere ītelligi
volumus. Denique illa Græca sententia non habet hoc
verbum quod hic legitur. Ibi enim est ἄγαν, quod est
nimis: hic est autē σφόδρα, quod est valde, sed aliquan-
do, vt diximus, nimis pro eo quod est valde, & dictum F
inuenimus & dicimus. Vnde nonnulli etiā Latini co-
dices non habent, Tu præcepisti mādata tua custodiri
nimis: sed, valde. Valde vtiq; præcepit hoc deus, & val-
de oporet dei custodire mandata. Sed humilis pietas,
vel pia humilitas, & fides non immemor gratiæ, quid
adiungat attendite. Vtinā, inquit, dirigantur viæ meæ,
ad custodiendas iustificationes tuas. Præcepisti quidē
tu, sed vtinam quod præcepisti fiat mihi. Vbi audis, vti-
nam, vocem optantis agnosce, & agnita voce optātis,
depone superbiam præsumētis. Quis enim se dicat o-
ptare quod sic habet in arbitrij potestate, vt nullo indi-
gens adiumento id possit efficere? Ergo si optat homo
quod præcepit deus, vt det ipse quod præcepit, rogan-
dus est deus: A quo enim optandum est, nisi ab illo pa-
tre luminum à quo omne datum optimū & omne do- Iacobi.1.
num perfectum, sancta scriptura teste, descendit? Pro-
pter eos autem qui putant hoc solo nos ad faciendam
iustitiam diuinitus adiuuari, quòd dei præcepta nobis
in notitiam proferuntur, vt ea cognita iam sine vlla
dei gratia solis nostræ voluntatis viribus impleantur,
non optat hic dirigi vias suas ad custodiēdas iustifica-
tiones dei, nisi iam eius acceptis ipso præcipiente man-

G datis. Ad hoc enim pertinet quod præmisit, Tu pręcepisti mandata tua custodiri nimis: tanquam diceret, Iam legem accepi, iam noui. Tu enim præcepisti man- *Roma.7.* data tua custodiri nimis, & mandata tua sancta, & iusta & bona, sed peccatum meum per bonum mihi operabitur mortem, nisi adiuuetur gratia. Vtinam ergo dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas, tunc non confundar dum inspicio in omnia mãdata tua. Mandata dei siue cum leguntur, siue cùm memoria recoluntur, tanquam speculum intuendum est secun- *Iacobi.1.* dum Apostolum Iacobum dicẽtem, Si quis auditor est verbi & non factor, hic comparabitur viro consyderanti vultum natiuitatis suæ in speculo: Consyderauit enim se & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit: qui autem perspexerit in legem perfectam libertatis, & permanserit, nó auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Talem se iste vult esse, vt inspiciat tanquam in speculum mandata dei & non *Supra eodẽ psal.* confundatur, quia non auditor eorum tantum vult esse, sed factor: Propterea optat dirigi vias suas ad custodiendas iustificationes dei. Vnde dirigi nisi gratia dei? H Alioqui legem dei habebit, non vbi gratuletur, sed vbi confundatur, si voluerit mandata inspicere quæ nõ facit: *Confitebor*, inquit, *tibi domine in directione cordis mei, in eo quòd didicerim iudicia iustitiæ tuæ.* Non est peccatorum cõfessio ista, sed laudis: sicut ait etiã ipse in quo pecca- *Matth.11.* tum nullum erat, Confiteor tibi pater domine cœli & terræ: & sicut scriptum est in libro Ecclesiastico, Hæc *Eccli.39.* dicetis in confessione, opera domini vniuersa quoniam bona valde: Confitebor, inquit, tibi in directione cordis mei. Vtique si dirigantur viæ meæ, confitebor tibi quoniam tu fecisti, & tua laus est ista non mea. Tunc enim confitebor in eo quòd didicerim iudicia iustitiæ tuæ: si directum cor habebo, directis videlicet viis meis ad custodiendas iustificationes tuas. Nã quid mihi proderit quòd ea didicerim, si corde peruerso vias abibo prauas? Non enim lætabor in eis, sed accusabor ab eis. Deinde adiungit, *Iustificationes tuas custodiã.* Quæ omnia ex illo vtique connectũtur quod ait, Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas, tunc non confundar dum inspicio in omnia I mandata tua, & confitebor tibi in directione cordis, & iustificationes tuas custodiam. Sed quid est quod sequitur? *Ne derelinquas me vsque valde.* Vel sicut nonnulli codices habent, *vsque nimis.* pro eo quod est valde: nam hoc verbum Græcum est: hic est σφόδρα, quasi relinqui se à domino velit, sed nõ vsque valde? Absit. Sed quia reliquerat deus mũdũ merito peccatorũ, vsq; valde illum reliquisset, si ei nec tanta medicina profuisset, hoc est, gratia dei per Iesum Christum dominum *2.Corin.5.* nostrum. Nunc vero secundum istam orationem corporis Christi non eum reliquit vsque valde, quia deus *Psal.29.* erat in Christo, mundum reconcilians sibi. Potest hoc etiam sic intelligi, vt eius ista sit vox qui cũ dixisset, In abundantia mea non mouebor in æternum, velut sua virtute confidens: vt ostenderet ei deus quòd merito *Ibidem.* eius, sed in voluntate sua præstiterat decori eius virtutem: auertit ab eo faciem suam, & factus est cõturbatus. Inueniens ergo se, nec iam pręsumens de se clamat, Ne derelinquas me vsque valde. Si enim dereliquisti, vt sine adiutorio tuo infirmus appaream, noli vsque valde, ne peream. Tu ergo præcepisti mandata tua custodiri nimis: Iam de ignorantia me excusare nõ possum. Sed quoniam infirmus sum, vtinam dirigãtur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas, Tunc non confundar dum respicio in omnia mandata tua, tunc confitebor tibi in directione cordis, in eo quòd didicerim iudicia iustitiæ tuæ, tunc iustificationes tuas custodiam: K & si dereliquisti me ne glorier in me, noli vsque valde, & iustificatus abs te glorificabor in te.

Concio quinta.

Beth. ב HOs versus charissimi isto cõsyderemus in Psalmo, Et sicut dominus donat eius sacras literas perscrutemur. *In quo corrigit iunior viam suam? in custodiendo verba tua.* Interrogat se, & respondet sibi: In quo corrigit iunior viam suam? hucusque interrogatio est: Deinde responsio, in custodiendo verba tua. Sed hoc loco custoditio verborum dei, intelligenda est operatio præceptorum. Frustra enim custodiuntur memoria, si non custodiantur & vita. Nam quidam verba dei tenendo agunt ne obliuiscantur, nec agunt viuendo vt corrigantur. Non autem ait iste, in quo exercet iunior memoriam suam: sed, in quo corrigit viam suam: atque ad hoc respondet, in custodiendo verba tua. Neque vllo modo dicendo est via correcta, quãdiu est vita peruersa. Sed quid sibi vult iste iunior? L Potuit enim dicere, in quo corrigit homo viam suam: aut, in quo corrigit vir viam suam, quod plerunque in scripturis ita ponitur, vt à sexu honoratiore homo intelligatur, modo locutionis quo significatur à parte totum. Neque enim & fœmina non beata quæ non abiit in consilio impiorum: vbi tamẽ dictum est, Beatus vir. *Psal.1.* Hic vero nec homo ait, nec vir, sed iunior. Nam quid? Desperandus est senior? Aut in alio corrigit etiam senior viam suam, quàm in custodiendo verba dei? An forte admonitio est qua ętate potissimum fieri debeat: secundum illud quod alibi scriptum, Fili à iuuentu- *Eccli.6.* te tua excipe doctrinam, & vsque ad canos inuenies sa- *Luca.15.* pientiam? Est & alius intellectus, vt ille hic agnoscatur filius euãgelicus iunior, qui profectus à patre in regionem longinquam, effudit substãtiam suam viuens cum meretricibus prodigè, & posteaquam porcos pauit egestatem famẽmque perpessus, reuersus est ad semetipsum, & dixit, Surgam & ibo ad patrem meum. In quo enim correxit viam suam, nisi in custodiendo verba dei, quæ tanquam panem paternum esuriens concupiuit? Neque enim corrigit viam suam frater eius se- M nior qui patri suo dixit, Ecce tot annis seruio tibi, & *Ibidem.* nunquam mandatum tuum præterij. Iunior ergo ille correxit viam suam, quã se ita deprauasse peruersamq; habuisse confessus est, vt patri diceret, Iam non sum dignus vocari filius tuus. Tertius quoque intellectus mihi occurrit, quem quidem ego quantum pro modulo meo sapio, duobus superioribus antepono, Vt senior agnoscatur vetus homo: & nouus, iunior. Senior qui *1.Corin.15.* portat imaginem terreni hominis, iunior qui cœlestis: quia non prius quod spiritale est, sed quod animale, *Ibidem.* postea spiritale. Sic ergo licet quilibet quantum ad ętatem pertinet corporis, annosa vetustate decrepitus, iunior erit apud deum percepta gratiæ nouitate conuersus, Et in hoc corrigit iunior viam suam in custodiendo verba eius: Hoc est verbum fidei quod prędicamus, *Gala.5.* & ipsa est fides quæ per dilectionem operatur. Sed iste iunior populus, gratiæ filius, homo nouus, cãtator noui cantici, hæres testamenti noui, iste iunior non Cain sed Abel, non Hismaël sed Isaac, nõ Esau sed Israël, nõ *Gene.4.* Manasses sed Ephraim, non Heli sed Samuël, nõ Saul sed Dauid, quid adiũgat attẽdite: *In toto, inqt, corde meo exquisiui te, ne repellas me à mãdatis tuis.* Ecce orat vt adiuuetur

A tur ad custodienda verba dei, in quo dixerat viam suam corrigere iuniorem. Nam vtique hoc est, ne repellas me à mandatis tuis. Quid est enim à deo repelli, nisi non adiuuari? Mandatis quippe eius rectis atque arduis humana non contemperatur infirmitas, nisi præueniens eius adiuuet charitas. Quos autem non adiuuat, hos merito perhibetur repellere, & tanquam flam-
Gene.3. mea framea prohibeantur indigni, ne manum extendant ad arborem vitæ. Quis est autem dignus, ex quo
Roma.5. per vnum hominem peccatum intrauit in mundũ, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt? Sed indebita dei misericordia, sanatur debita nostra miseria. Nam iste qui loquitur & dicit, In toto corde meo exquisiui te: & hoc vnde posset, nisi eum auersum ad seipse conuerteret
Psal.84. cui dicitur, Deus tu conuertens viuificabis nos: & ille perditum quæreret, & errantem ille reuocaret qui di-
Ezech.34. cit, Quod perierat requiram, & quod errauerat reuocabo? Inde est quod & corrigit viam suam in custodiendo verba dei, illo regente, illo faciente: neque enim
B per se ipse posset, cum Hieremias propheta fateatur &
Hiere.10. dicat. Scio domine quoniam nõ est hominis via eius, neque vir ibit & corrigit viam suam, A domino quippe hoc etiam iste superius optauit vbi ait, Vtinam dirigantur viæ meæ: & hic vbi addidit, *In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi.* Continuo diuinum quæsiuit auxilium, Nam in corde eius dei eloquia siue fructu absconderentur, nisi opera iustitiæ sequerentur. Cum enim hoc dixisset: adiunxit, *Benedictus es domine, doce me iustificationes tuas.* Doce dixit, quomodo eas discunt qui faciunt, non quomodo qui vt habeant quod loquantur tantummodo meminerunt. Nam vtique iam dixerat, In corde meo abscondi eloquia tua, vt nõ peccem tibi. Quid ergo adhuc ea quærit discere, quæ abscondita iam custodit in corde? Quod vtique non fecisset, nisi ea didicisset. Vt quid ergo addit & dicit, Doce me iustificationes tuas, nisi quia eas vult faciendo discere, non loquendo vel memoria retinendo?
Psal.38. Quoniã ergo sicut in alio Psalmo legitur, Benedictionem dabit qui legem dedit: ideo benedictus es domi-
C ne, doce me, inquit, iustificationes tuas. Quia enim in corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi legem dedisti, da etiam benedictionem gratiæ, vt faciendo discam quod intimando iussisti. Hęc satis sint, vt vestræ mentes sine fastidio nutriantur: alium sermonẽ hæc desyderant quæ sequuntur.

Concio sexta.

INitium sermonis huius est nobis in Psalmo de quo disputamus hic versus, *In labiis meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.* Quid est hoc dilectissimi quid est hoc? Quis omnia iudicia dei enunciare possit cum inuestigare non possit? An vero cum Apostolo excla-
Rom.11. mare dubitamus, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientię dei, quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & in-
Ioan 16. uestigabiles viæ eius? Dominus dicit, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modò. Et quamuis continuò promiserit eis omnẽ veritatem per spiritum sanctum, clamat tamen beatus Paulus, Ex par
1.Corin.13. te scimus: vt intelligamus spiritu quidem sancto, vnde pignus accepimus, perduci nos ad omnem veritatem, sed cum in alia vita post huius vitæ speculum & ænigmata venerimus, & facie ad faciem viderimus. Quo-
Ibidem. modo ergo iste dicit, In labiis meis pronunciaui omnia iudicia oris tui? Et ille hoc dicit qui pauloante superiore versu proximo dixerat, Doce me iustificationes tuas. Quo pacto igitur enũciauit omnia iudicia o- D
ris eius, qui vult adhuc discere iustificationes eius? An iudicia quidem cuncta iam nouerat, iustificationes autem adhuc discere cupiebat? Hoc vero esset mirabilius, si iam sciebat inscrutabilia dei, & ea quæ hominibus præcepit facienda nesciebat. Iustificationes enim sunt, nõ dicta sed facta iustitiæ, opera scilicet iustorum quæ imperat deus. Ideo autem dei dicuntur quamuis à nobis fiant, quia nisi ipso donante non fiunt. Iudicia porrò dei sunt, quibus ab eo mundus, & nunc & in fine seculi iudicatur. Sed cum eloquiis dei omnia contineantur, & iustificationes videlicet & iudicia, cur quærit iustificationes discere qui eloquia dei se abscondisse in corde dicit? Ait enim, In corde meo abscondi eloquia tua, vt nõ peccem tibi. Tunc secutus adiunxit, Benedictus es domine, doce me iustificationes tuas. Ac deinde, in labiis meis, inquit, pronunciaui omnia iudicia oris tui. Videntur quidem duo ista inter se non esse contraria, imò esse potius amica atque coniũcta, vt quoniam in corde suo abscondit eloquia dei, in labiis suis iudicia eius enunciet. Corde enim creditur ad iustitiam, E
ore autem confessio fit ad salutem. Sed quod inter hęc duo medium posuit, benedictus es domine, doce me iustificationes tuas, quomodo cõueniat homini cuius in corde iam sunt eloquia dei, & qui labiis suis enũciauit omnia iudicia dei, vt adhuc velit discere iustificationes dei, non inuenitur, nisi vt eas discere velle intelligatur faciẽdo, non memoria retinendo & loquẽdo, & id à domino demonstrauit debere nos petere, sine quo nihil possumus facere. Sed hoc ante istum alio iam sermone tractauimus: nunc vero quomodo se dixerat omnia iudicia oris dei in labiis suis enunciasse, cum dicta sint inscrutabilia, & de quorum profunditate alibi
scriptum est, Iudicia tua abyssus multa: quantum deus *Psal.35.*
donat tractare suscepimus. Quid ergo hic intelligamus attẽdite. Nunquid iudicia dei nescit Ecclesia? Scit planè. Nam scit vtiq; qualibus dicturus sit iudex viuo-
rum & mortuorum, Venite benedicti patris mei per- *Matth.25.*
cipite regnum: & qualibus dicturus sit, Ite in ignem æ-
ternum. Scit, inquam, neque fornicatores, neque idolis *1.Corin.6.*
seruientes, neque illos atque illos, quos ibi Apostolus *Gala.5.*
Paulus enumerat regnum dei nõ possessuros esse. Scit *Roma.2.* F
iram & indignationem, tribulationem & angustias in omnem animam hominis operãtis malum, Iudæi primum & Græci, Gloriam vero & honorem & pacẽ omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco. Hæc atque huiusmodi iudicia dei euidenter expressa nouit Ecclesia: sed nõ ipsa sunt omnia, cum sint quædam inscrutabilia, & sicut abyssus multa, profunda & occulta. An & ipsa nota sunt quibusdã excellentioribus membris hominis huius, qui cum suo capite saluatore totus est Christus? Inscrutabilia enim fortasse dicta sunt homini, quia viribus suis ea non potest perscrutari. Sed cur non possit dono spiritus sancti, cuicunque hoc dominus conferre dignatur? Sic enim illud di-
ctum est, Deus habitat lucem inaccessibilem: & audi- *1.Timo.6.*
uimus tamen, Accedite ad eum & illuminamini. Quæ *Psal.33.*
vtique sic soluitur quæstio, vt inaccessibilis sit viribus nostris, accedatur autẽ ad deum muneribus suis, Quã-
quam & si nemini omnino sanctorum quamdiu cor- *Sapien.9.*
pus quod corrumpitur aggrauat animam, omnia iudicia dei scire conceditur, quia reuera multum est ad hominem cum profecto vt aliquid exempli gratia dicã, vnde iudiciorum dei coniiciatur immensitas, cum nemo sine iudicio dei sit tardus in animo, vel claudus in

G corpore:habet tamen vnde dicat Ecclesia,hoc est,po-
pulus acquisitionis,& veraciter dicat, In labiis meis e-
nunciaui omnia iudicia oris tui : id est, nihil iudicio-
rum tuorum tacui, quæ mihi per eloquia tua innote-
scere voluisti, sed omnia prorsus in labus meis enun-
ciaui. Hoc enī mihi videtur significare voluisse quòd
non ait, omnia iudicia tua:sed,omnia iudicia oris tui:
id est, quæ mihi dixisti, vt per os eius eloquium eius
intelligamus, quod fecit ad nos in reuelationibus san-
ctorum pluribus,& testamentis duobus,quæ omnia in
dicia vsquequaque in labus suis enunciare non cessat
Ecclesia. Deinde subiungit & dicit, *In via testimo-
niorum tuorum iocundatus sum, quasi in omnibus diuitiis.*
Viam testimoniorum dei nihil citius, nihil certius,ni-
hil breuius, nihilque grandius intelligimus esse quàm
Colos.2. Christum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & sci-
entiæ absconditi. Inde & iste ait se iocundatum vel
delectatum in hac via, quasi in omnibus diuitiis. Testi
monia quippe dei sunt, quibus quantum nos diligat,
nobis probare dignatur.Commēdat autem suam cha-
Roma.5. ritatem deus in nobis, quoniam cum adhuc peccato-
H res essemus, Christus pro nobis mortuus est. Cum er-
Ioan.14. go ipse dicat, Ego sum via, & humilitas eius carnalis
natiuitatis atque passionis, euidentia sint testimonia
diuinæ erga nos dilectionis, proculdubio via testimo-
niorum dei Christus est. Per hæc quippe testimonia
quæ in illo videmus impleta,etiā futura erga nos, quæ
sempiterna promissa sunt, expectamus, & speramus
Roma.8. implenda. Qui enim proprio filio non pepercit, sed
pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non &
cum illo omnia nobis donauit?Sequitur: *In mandatis
tuis garriam,& consyderabo vias tuas.* Quod Græcus habet
ἀδολεσχήσω, Latini interpretes quidam garriam, qui-
dam exercebor interpretati sunt, quæ duo inter se vi-
dentur esse diuersa:sed si exercitatio intelligatur inge-
nij cum quadam delectatione disputationis, vtrunque
coniungitur, & quasi ex vtroque vnum aliquid tem-
peratur, vt non sit aliena ab huiusmodi exercitatione
garrulitas. Solent enim garruli vocari loquaces.Si au-
tem se in dei mandatis exercet Ecclesia aduersus om-
nes inimicos fidei Christianæ atque catholicæ, copio-
sis doctorum disputationibus est garrula,quę tunc fru-
I ctuosæ sunt disputantibus, si non ibi consyderentur
Psal.24. nisi viæ domini. Vniuersæ autē viæ domini, sicut scri-
ptum est, misericordia & veritas, quorum duorum ple
nitudo inuenitur in Christo. Per hanc suauem exerci-
tationem fit etiam hoc quod adiungit, *In iustificatio-
nibus tuis meditabor, non obliuiscar verborum tuorum.* Ideo v-
tique meditabor, vt non obliuiscar. Vnde beatus ille
in primo Psalmo, in lege domini meditabitur die ac
nocte.In his omnibus quæ prout potuimus disputaui-
mus, meminerimus charissimi eum qui abscondit in
corde suo eloquia domini, & enunciat in labiis suis o-
mnia iudicia oris eius,& in via testimoniorum eius de-
lectatur sicut in omnibus diuitiis, & garriens vel sese
exercens in mandatis eius consyderat vias eius,& me-
ditatur in iustificationibus eius, ne obliuiscatur ver-
borum eius, per quæ omnia vtique verba dei atque do
ctrinam in lege dei instructus apparet orare tamen &
dicere, Benedictus es domine, doce me iustificatio-
nes tuas: vbi nihil aliud intelligitur poscere,nisi adiu-
torium gratiæ, vt quod iam nouit sermone, discat &
opere.

Concio septima.

SI huius Psalmi superiora meministis charissimi, K
adiuuare nos debent ad intelligenda sequentia.
Etenim quæ tanquam ex vnius hominis persona
loquuntur, membra sunt Christi, & ad vnum caput
tanquam ad vnum pertinent corpus. Nempe superius
dixerat, In quo corrigit iunior viam suam, in custodi-
endo verba tua, Ecce nunc apertius vt id faciat, poscit
auxilium. *Retribue*, inquit, *seruo tuo, viuam & custodiam* Gimel.
verba tua. Si bona pro bonis sibi postulauit retribui,iam ג
custodierat verba dei. Non autem dixit, Retribue ser-
uo tuo: quia custodiui verba tua, tanquam mercedem
bonam pro bono obedientiæ flagitaret, sed dixit, Re-
tribue seruo tuo,viuam & custodiam verba tua.Quod
quid est aliud quàm dicere mortuos ea custodire non
posse: infideles videlicet, de quibus dicitur,Sine mor- Matth.8.
tuos sepelire mortuos suos: verba dei custodire non
possunt? Quapropter mortuos intelligimus infideles,
viuos autem fideles, quoniam iustus ex fide viuit. Non Roma.1.
possunt custodiri verba dei nisi per fidem, quæ per Gala.5.
dilectionem operatur, hanc sibi poscit qui dicit, Re-
tribue seruo tuo, viuam & custodiā verba tua. Et quo-
niam ante fidem non homini debentur, nisi mala pro L
malis, retribuit autem deus per indebitam gratiam
bona pro malis: hanc retributionem rogat qui dicit,
Ecce nunc retribue seruo tuo, viuam & custodiam ver
ba tua. Quatuor enim retributiones sunt. Aut enim Supra psal.
mala pro malis retribuuntur, sicut deus ignem æter- 108.
num retributurus est impiis.Aut bona pro bonis, sicut
regnum æternum retributurus est iustis. Aut bona pro
malis, sicut Christus per gratiam iustificat impium. Roma.4.
Aut mala pro bonis, sicut Iudas & Iudæi per malitiam
persecuti sunt Christum. Harum quatuor retributio-
num duæ priores pertinent ad iustitiam, vt retribuan-
tur mala pro malis, bona pro bonis: tertia pertinet ad
misericordiam, vt retribuantur bona pro malis: quar-
tam deus nescit,nulli enim malum pro bono retribuit.
Hæc autem quam tertio loco posui primitus necessa-
ria est. Nisi enim deus retribueret bona pro malis,nul-
lo modo essent quibus retribueret bona pro bonis. Vi-
de illum Saulum postea Paulum, Non ex operibus,in- Ad Tit. 3.
quit, iustitiæ quæ nos fecimus,sed secundum suam mi-
sericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenera- M
tionis. Et iterum, Qui prius fui blasphemus, & perse- 1.Tim.1.
cutor & iniuriosus, sed misericordiam consecutus
sum, quia ignorans feci in incredulitate. Et iterum,
Consilium autem do tanquam misericordiam cōsecu 1.Cor.7.
tus à domino,vt fidelis essem, hoc est, vt viuerē, Quia
iustus ex fide viuit. Mortuus ergo erat prius per suam Roma.7.
iniustitiam, antequam viueret per dei gratiam. Ipsam
porrò suam mortem sic confitetur:Adueniente autem,
inquit, mandato peccatum reuixit,ego autem mortu-
us sum,& inuentum est mihi mandatum quod erat in
vitam,hoc esse in mortem.Retribuit ergo illi deus bo-
num pro malo,hoc est,vitam pro morte,talem scilicet
retributionem qualis hic poscitur vbi dicitur,Retribue
seruo tuo,viuā & custodiam verba tua: & vixit & cu-
stodiuit verba eius, & pertinere cœpit ad aliam retri-
butionem,in qua retribuūtur bona pro bonis: propter
quam dicit,Bonum certamen certaui,cursum consum 1.Timo.6.
maui,fidem seruaui, de cætero reposita est mihi coro-
na iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iu-
stus iudex. Vtique iustus retribuendo bona pro bonis
quia prius misericors retribuēdo bona pro malis,quā-
uis & ipsa iustitia qua retribuuntur bona pro bonis,nō
est sine misericordia,quia & hoc scriptum est, Qui co- Psal.102.
ronat

A ronat te in miseratione & misericordia. Qui enim di-
1.Timo.6. xit, Bonum certamen certaui, quando vinceret, nisi il-
1.Corin.15. lo donãte de quo ait, Gratias ago deo qui dat nobis vi
ctoriam per dominum nostrum Iesum Christum? Et
qui cursum consummauit, quãdo curreret, quãdo per-
Roma.9. ueniret, nisi illo adiuuante de quo ait, Igitur non volẽ-
tis, neque currentis, sed miserẽtis est dei? Et qui fidem
1. Corin.7. seruauit, quando id faceret, nisi vt ipse ait, misericor-
diam consecutus, vt fidelis esset? Nusquam ergo se ex-
tollat humana superbia, donis suis deus retribuit bona
præmia. Sed iste qui iam orat & dicit, Retribue seruo
tuo, & viuam: si penitus iam nõ esset, mortuus nõ ora-
ret, sed ab illo accepit initium bonæ concupiscẽtiæ &
conscientiæ, à quo vitam poscit obedientiæ. Habebãt
Luca.17. enim aliquam fidem qui dicebãt, Domine auge nobis
fidem. Ille vero & incredulitatem suam confitebatur,
nec fidem diffitebatur, qui cum esset interrogatus vtrũ
Marci.9. crederet: ait, Credo domine, adiuua incredulitatem
meam. Iam vtique viuere incipiens postulat vitam, qui
credens orabat obedientiam, non pro ea seruata præ-
mium, sed vt seruetur auxilium. Vita quippe crescente
B viuiscit & iuuenescit per omnem diem, qui renouatur
2.Corin. 4. de die in diem. Sciens autem verba dei non posse cu-
stodiri per obedientiam, nisi videantur per intelligen
tiam: hoc quoque orationi addidit & dicit, *Reuela o-
culos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Ad hoc etiã
illud pertinet quod adiungit, *Inquilinus ego sum in terra.*
Siue vt nonnulli codices habent, *Incola ego sum apud te
in terra, ne abscondas à me mandata tua.* Quod enim ait su-
perius, reuela oculos meos: hoc postea dixit, ne abscon-
das à me: & quod ibi dixerat: mirabilia de lege tua, hoc
alio loco repetens ait, mandata tua. Nihil est autem mi
Matth.5. rabilius in mandatis dei, quàm diligite inimicos ve-
stros, hoc est, retribuite bona pro malis. Sed de isto in-
quilinatu vel incolatu non est sermo coarctandus, &
ideo non iste de hac re, sed alius expectandus & domi
no adiuuante reddendus est sermo.

*Concio octaua, de versu Psalmi qui dicit, Inco-
la ego sum in terra, non abscondas à me
mandata tua, Cõcupiuit anima mea
desyderare iustificationes tuas
in omni tempore.*

C

EXpectationi charitatis vestræ de sequentibus hu-
†Vetera ha bent maximi. ius magnissimi † Psalmi sermo reddendus est, ab
illo versu scilicet, vbi ait, *Incola ego sum in terra,
non abscondas à me mandata tua.* Siue vt nonnulli codices
habent. *Inquilinus ego sum in terra.* Quod enim est in
Græco πάροικος, aliqui nostri inquilinus, aliqui incola,
nonnulli etiam aduenam interpretati sunt. Inquilini
non habentes propriam domum, habitant in aliena.
Incolæ autem vel aduenę, vtique aduenticij perhiben-
tur. Vbi magna de anima exoritur quæstio. Neque e-
nim secundum corpus dictũ videri potest, incola vel
aduena vel inquilinus sum in terra, cum de terra cor-
pus originem ducat. Sed de hac profundissima quæ-
stione nihil audeo definire. Siue enim propter animã
quæ absit, vt putetur ex terra, merito dici potuerit, in-
quilinus vel incola vel aduena ego sum in terra: siue se-
cundum totum hominem, quia paradisi aliquando ci-
Gene.3. uis fuit, vbi vtique non erat qui ista dicebat: siue quod
est ab omni cõtrouersia liberius, nõ omnis homo pos-
sit hoc dicere, sed cui patria promissa est æterna in cœ
Iob.7. lis, hoc scio quia tẽtatio est vita humana super terram,
& iugum graue est super filios Adam. Verum me plus

delectat secundum istam disputare sentẽtiam, vt ideo D
nos in terra inquilinos vel incolas esse dicamus, quia Eccli.4.
supernam patriã vnde pignus accipimus, & quo per-
uenientes nunquam inde migremus, inuenimus. Nam
& ille qui in alio Psalmo dicit, Inquilinus ego sum a- Psal.38.
pud te & peregrinus, sicut omnes patres mei: nõ ait, si-
cut omnes homines: sed dicendo, sicut omnes patres
mei: iustos proculdubio vult intelligi qui eum tempo-
re præcesserunt, & in hac peregrinatione gemitu pio
sempiternæ patriæ suspirarunt, De quibus scriptum est
ad Hebræos, Secundum fidem mortui sunt hi omnes, Heb.11.
cum non accepissent promissiones, sed longe eas vidẽ
tes & salutantes, & confitentes, quia hospites & pere-
grini sunt super terram. Qui enim talia dicunt, osten-
dunt quia patriam quærũt. Et siquidem eius memores
essent à qua discesserant, habuissent tempus reuerten-
di. Nunc autem meliorem appetunt, id est cœlestem,
ideo non confunditur de his deus vocari deus eorum:
præparauit enim eis ciuitatem. Et illud quod legimus, 2.Corin.4.
quãdiu sumus in corpore peregrinamur à domino: po
test intelligi hoc non esse omnium, sed fidelium. Non E
enim omnium est fides. Et videmus quid his verbis
Apostolus iungat. Cum enim dixisset, quamdiu sumus 2.Thes.3.
in corpore peregrinamur à domino, Per fidem enim 2.Corin. 5.
ambulamus, inquit, & non per speciem, vt intelligere-
mus eorum esse istam peregrinationem qui ambulant
per fidem. Infideles autem quos deus non præsciuit,
nec prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, nõ
possunt veraciter dicere se in terra pereginos, quando
ibi sunt, vbi secundum carnem nati sunt. Nõ enim ha-
bent alibi ciuitatem, ac per hoc non sunt in terra alie-
nigenæ, sed terrigenæ. Vnde ait alia scriptura de quo- Esa.28.
dam, Posuit enim apud mortem domũ suam, & apud
inferos cum terrigenis axes suos. Sũt autem & ipsi pe-
regrini & inquilini, non huic terræ, sed populo dei à
quo sunt alienigenæ. Vnde credentibus & sanctam ci-
uitatem, quæ non est de hoc mundo, habere incipien-
tibus Apostolus dicit: Igitur iam non estis peregrini & Ephe.2.
inquilini, sed estis ciues sanctorum & domestici dei. Ip
si ergo sunt ciues terreni, qui sunt in dei populo pere-
grini: qui vero ciues sunt in populo dei, ipsi sunt in ter
ra peregrini: quia totus idem populus quamdiu est in
corpore peregrinatur à domino. Dicat itaque, incola F
ego sum in terra, ne abscondas à me mandata tua. Sed
qui tandem sunt, à quibus deus abscondit mãdata sua?
Nõnne illa vbique deus voluit prædicari? Vtinã quàm
multis clara sunt, tam multis chara sint. Nam quid est
clarius, quàm Diliges dominum deũ tuũ ex toto cor-
de tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, &
diliges proximum tuum tanquam teipsum? In quibus Matth.22.
duobus mandatis tota lex pendet & prophetæ. Et quis
est quem lateant ista mandata? Nempe & omnibus fi-
delibus, & plurimis infidelibus nota sunt. Cur ergo po
scit fidelis ne abscondatur sibi, quod nec infideli cer-
nit abscondi? An quia deum nosse difficile est? Conse- 3.ser. dis.
quens est vtique vt diligas dominum deum tuum, dif- 27.conse-
ficile intelligatur, & interrogetur ne aliud pro alio di- quenter.
ligatur: Nam proximi facilior esse videtur cognitio.
Omnis quippe homo est omni homini proximus: nec
vlla cogitanda est longinquitas generis, vbi est natura
communis, quanquam nec proximum nouerat qui do
mino ait, Et quis est mihi proximus? Quando ille est Luca.10.
propositus homo quidam, qui descendens ab Hierusa
lem in Hiericho, & incidit in latrones, cui proximum
non fuisse nisi qui cum illo fecit misericordiam, ipse

G qui interrogauerat iudicauit, Patuitque in facienda misericordia neminem alienum esse putandum ab eo qui diligit proximũ. Sed multi nec seipsos nouerunt, quia & seipsum nosse quemadmodum homo sibi debet in-
Matth. 22. notescere, non omnium hominũ est. Quomodo ergo diligit proximum tanquam seipsum, qui nescit & seipsum? Non enim frustra ille filius iunior qui profectus est in regionem longinquam, vbi ita dissipauit substan-
Luca. 15. tiam suam viuẽs prodige vt diceret, Surgam & ibo ad patrem meum: prius reuersus est in semetipsum, nisi quia tam longe peregrinatus est, vt relinqueret etiam semetipsum: nec tamen reuerteretur ad se, si omnimodo nesciret se: nec diceret, surgam & ibo ad patrem meum: si penitus ignoraret deum. Quocirca & aliquatenus ista sciuntur, & vt magis magisque sciantur, non immerito scienda poscuntur. Quapropter vt sciamus diligere deum, sciendus est deus: & vt sciat homo diligere proximum tanquam seipsum, prius debet diligẽdo deum diligere seipsum. Quod vnde poterit scire si nescit deum, si nescit & seipsum? Recte itaque dicitur deo, Incola ego sum in terra, ne abscondas à me man-
H data tua. Merito nanque abscondũtur eis, qui nõ sunt incolæ in terra. Hæc enim mandata etsi audiunt non
Philip. 3. sapiunt, quia terrena sapiunt. Quorum autem conuersatio in cœlis est, in quantum hic conuersantur profecto peregrinantur. Petant itaque ne abscondantur ab eis mandata dei, per quæ ab hoc incolatu liberentur diligendo deum, cum quo in æternum erunt, & diligendo proximum, vt illic sit, vbi & ipsi erunt. Quid autem diligendum diligitur, si ipsa dilectio nõ diligitur? Vnde consequenter iste incola in terra cum dei mãdata, ne sibi absconderentur orasset, in quibus dilectio præcipitur, vel sola vel maxima, & ipsius dilectionis dilectionem se velle habere proclamat dicens, *Concupiuit anima mea desyderare iustificationes tuas in omni tempore.* Laudabilis est ista concupiscentia, non damnabilis. Non
Exod. 20. de hac dictum est, Non concupisces: sed de illa qua
Roma. 7. caro concupiscit aduersus spiritum. De hac autem bo-
Galat. 5. na concupiscentia, qua concupiscit spiritus aduersus
Sapien. 6. carnem, quære vbi scriptum sit, & inuenies, Concupiscentia itaque sapientiæ deducit ad regnum. Et multa
I alia reperiũtur bonæ concupiscentiæ testimonia. Sed hoc sanè interest quòd non tacetur quid concupiscatur, quando bona commemoratur concupiscẽtia: cum autem non additur quid concupiscatur, sed sola ponitur, non nisi mala intelligitur, sicut in hoc quod com-
Ibidem. memoraui, Concupiscentia itaque sapientiæ deducit ad regnum: si non adderet sapientiæ: nullo modo diceret concupiscentia perducit ad regnum. At vero A-
Roma. 7. postolus quod posuit, Concupiscentiam nesciebam nisi lex diceret, Non concupisces: non vtique addidit cuius rei concupiscentiam, vel quid non concupisces. Certum est enim non intelligi cum ita dicitur, nisi malam concupiscentiam. Quid ergo huius anima concupiuit? Desyderare, inquit, iustificationes tuas in omni tempore. Credo nondum eas desyderabat quando cõcupiuit desyderare. Iustificationes autem facta sunt iusta, id est, opera iustitiæ. Cum itaque nondum haberet & qui iam desyderat, quàm longe ab his erat qui adhuc eas desyderare concupiscebat? Et quàm lõgius ab eis sunt, qui neque hoc adhuc concupiscunt? Mirum est autem quomodo concupiscatur desyderium, nec sit in nobis, cuius concupiscentia iam sit in nobis, Neque enim pulchrum aliquod corpus est sicut aurum, vel caro aliqua speciosa, quam potest homo concupiscere nec habere, quia extra posita non est in homine. K
Quis nesciat in homine esse concupiscentiam, in homine esse desyderium? Cur ergo concupiscitur vt habeatur, quasi forinsecus inferatur? Aut quomodo haberi eius concupiscentia sine ipso potest, cum non sit ipsum desyderiũ quid aliud quàm concupiscentia? Nam & desyderare proculdubio concupiscere est. Quis est enim iste mirabilis atque inexplicabilis languor? Et tamen est. Nam & ægrotus qui fastidio laborat, & vult euadere hoc malum, cõcupiscet vtique desyderare cibum dum concupiscit non habere fastidium, sed hoc fastidium morbus est corporis, Concupiscentia vero qua concupiscit desyderare cibum, hoc est, carere fastidio, in animo est non in corpore, & haber eam non gutturis aut faucium delectatio quæ fastidio restringitur, † sed recuperandæ ratio sanitatis quæ ad pellen- † al. extinguitur.
dum escæ fastidium prouidetur. Et ideo non est mirum si appetit animus, vt appetat corpus, quando appetit animus, nec appetit corpus. Cum autem vtrunque animi est, & vtrunque concupiscentia est, cur non concupisco desyderium iustificationum dei: Quomodo in vno eodẽmque animo habeo concupiscentiam L
desyderij huius, & ipsum non habeo desyderium? Aut quomodo ista duo sunt, & non vnum? Vt quid enim concupisco desyderare iustificationes tuas, ac non ipsas iustificationes potius quàm earum desyderium cõcupisco? Aut quo pacto possum iustificationũ desyderium concupiscere, & ipsas iustificationes non concupiscere, cum ideo earum desyderium concupiscam, quia ipsas habere concupisco? Quod si ita est, iam ipsas vtique concupisco. Quid igitur opus est vt earum desyderium concupiscam, cum iam id habeam, & habere me sentiam? Non enim possum concupiscere desyderium iustitiæ, nisi concupiscendo iustitiam. An hoc est quod superius dixi quòd diligenda sit etiam ipsa dilectio qua diligitur quod diligi oportet: sicut odio habenda est dilectio qua diligitur quod diligi non oportet: Odio quippe habuimus concupiscẽtiam nostram, qua caro concupiscit aduersus spiritum. Et quid est ista Gala. 5.
concupiscentia, nisi mala dilectio? Et diligimus concupiscentiam nostram qua spiritus concupiscit aduersus carnem. Et quid est ista concupiscentia, nisi bona M
dilectio? Cum autem dicitur diligenda est, quid aliud dicitur quàm concupiscenda est? Quocirca quoniam recte concupiscuntur iustificationes dei, recte concupiscitur concupiscentia iustificationum dei. Hoc enim alio modo sic potest dici, Si recte diliguntur iustificationes dei, recte diligitur dilectio iustificationum dei. An aliud est concupiscere, aliud desyderare? Nõ quòd non sit concupiscentia desyderium, sed quia non omnis concupiscentia desyderium est. Concupiscũtur enim & quæ habentur, & quæ non habentur. Nam concupiscendo fruitur homo rebus quas habet, desyderando autem absentia cõcupiscit. Desyderium ergo quid est, nisi rerum absentium concupiscẽtia? Sed dei iustificationes absentes esse quomodo possunt, nisi quãdo nesciuntur? An & quando sciuntur & nõ fiunt, absentes habẽdæ sunt? Nam quid sunt iustificationes, nisi opera iusta, non verba? Ac per hoc possunt infirmitate animæ non desyderari, & ratione mentis vti, Videtur a. sen. dist.
qnippe quàm sint vtiles atque salubres, & ideo potest a6. ca. Illa.
earum desyderium concupisci. Sępe enim quid agendum sit videmus nec agimus, quia nõ delectat vt agamus, & concupimus vt delectet. Prævolat intellectus, & tarde sequitur, & aliquando non sequitur humanus atque

A atque infirmus affectus. Ideo ergo desyderare cõcupiscebat, quæ bona esse cernebat, cupiens eorum habere delectationem, quorum potuit videre rationem. Non autem ait, concupiscit, sed cõcupiuit anima mea desyderare iustificationes tuas. Fortasse quippe talis erat iste incola in terra, qui iam peruenerat ad id quod concupiuerat, iamq; desyderabat eas, quarum se desyderium aliquando concupisse commemorat. Si autem desyderabat, cur non habebat? Non enim aliquid impedit quo minus habeantur iustificationes dei, nisi quia non desyderantur, dum nõ in eas charitas feruet, quarum claritas lucet. An habebat eas atque faciebat? Nam paulo post dicit, Seruus autẽ tuus exercebatur in iustificationibus tuis. Sed quibus quasi gradibus ad eas perueniatur, ostendit. Prius est enim vt videatur quàm sint vtiles & honestæ, deinde vt earum desyderium concupiscatur, postremo vt proficiẽte lumine atq; sanitate delectet earũ & operatio, quarũ sola ratio delectabat. Sed ea quæ sequuntur, quoniã iam iste prolixus est, alio sermone adiuuante domino commodius differentur.

2. sen. dist. 26. ca. Illa.

B

Concio nona de eo quod dicit, Increpasti superbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis, vsque ad id, Nam & testimonia tua meditatio mea est, & consolatio mea iustificationes tuæ.

Psalmi huius quæ tractanda subsequuntur, admonent nos causam nostræ miseriæ recordari. Etenim cum dixisset, Concupiuit anima mea desyderare iustificationes tuas in omni tempore: siue scilicet in rebus prosperis, siue in aduersis, quia & in laboribus & doloribus debet delectare iustitia, nec ita est tempore diligenda tranquillo, vt turbulento tempore deseratur, sed amplectenda est in omni tempore: continuo subiecit, *Increpasti superbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis.* Superbi enim declinant à mandatis dei. Aliud est quippe mandata dei per infirmitatem, vel per ignorantiam non implere, aliud ab eis per superbiam declinare, sicut fecerunt qui nos mortaliter in hæc mala genuerunt. Delectauit enim eos, Eritis sicut dij: ac sic à mandato dei quod sibi eum mandasse sciebant, & quod facillime nulla infirmitate reuocante, impediente, tardante, implere poterant, per hanc superbiam declinarunt. Ecce ista tota dura & infœlix erumna mortalium, quodammodo hæreditaria est increpatio superborum. Quando enim dixit deus, Adam vbi es? non vbi esset deus ignorabat, sed superbum increpabat: & vbi tũc esset, id est, ad quam miseriam peruenisset, non scire cupiebat, sed interrogando increpans admonebat. Vide autem quemadmodum cum dixisset, Increpasti superbos: non ait, maledicti qui declinauerunt à mandatis tuis: vt illud tantum primorum hominum peccatum veniret in mentem: sed ait, maledicti qui declinant. Oportebat enim vt omnes illo terrerentur exemplo à diuinis non declinare mandatis, & diligendo iustitiam in omni tempore, in huius mundi etiam labore reciperet† quod in paradisi amisimus voluptate. Sed quoniam superbi nec in tanta deponunt increpatione ceruicem, & cum sint deiecti laboris mortisque supplicio, extolluntur superbiæ typho, imitantes elationem cadentium, irridentes humilitatem surgentium, pro eis orat corpus Christi cum dicit, *Aufer à me opprobrium & contemptum, quia testimonia tua exquisiui.* Testimonia Græce martyria nuncupantur, quo verbo iam vtimur pro Latino eloquio. Vnde illos qui propter testimonium Christi diuersis passionibus humiliati sunt, & vsque ad mortem pro veritate certarunt, non testes quod Latine vtique possemus, sed Græce vtique martyres appellamus. Quoniam hoc ergo familiarius auditis, & dulcius sic accipiamus hæc verba tanquam dictum sit, Aufer à me opprobrium & contemptum, quoniam martyria tua exquisiui. Christi corpus ista cum dicit, nunquid ab impiis & superbis audire opprobrium atque contemptum vllam deputat pœnam, cum potius inde perueniat ad coronam? Cur ergo quasi graue aliquid & intolerabile à se poscit auferri, nisi quia, vt dixi, orat pro ipsis inimicis suis, quibus esse prospicit noxium obiicere sanctum nomen Christi tanquam opprobrium Christianis, & eius à Iudæis irrisam crucem tanquam humilitatis Christianæ medicinam, qua sola tumor ille sanatur quo inflati cecidimus, & iacentes amplius intumuimus eadem superbia permanente & crescente contemnere? Dicat itaque corpus Christi, iam enim diligere didicit inimicos suos, dicat domino deo suo, Aufer à me opprobrium & contemptum, quia martyria tua exquisiui: id est, opprobrium quod ideo audio, & contemptum quo ideo contemnor, quia martyria tua exquisiui, aufer à me. Inimici enim mei, quos à me præcipis diligi, qui magis magisque moriuntur & pereunt cum martyria tua contemnunt & criminantur me, in me profecto reuiuiscunt & inueniuntur, si martyria tua venerentur in me. Ita factum est, Hoc videmus, Ecce martyrium Christi, & apud homines & in hoc mundo non solum non est opprobrium, sed magnum est ornamentum. Ecce non solum in conspectu domini, verumetiam in conspectu hominum iam preciosa est mors sanctorum eius. Ecce non solum non contemnuntur, verumetiam magnis honoribus præferuntur martyres eius. Ecce filius ille iunior qui pro porcis quos pascebat, id est, pro immundis dæmonibus quos colebat particulam suam in paucissimis Christianis præcedentem persequebatur: iam nunc in tam multis & magnis populis gentium martyres, in quibus ingerebat opprobrium religiosissime prædicans, & maximis laudibus, quos contemnebat exaltans, mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Hoc tam magno lucro correctionis, conuersionis & redemptionis inimicorum suorũ corpus Christi deo dixit, Aufer à me opprobrium & contemptum. Et quasi quæreretur de qua re opprobrium, de qua re contemptum: subiungit, Quoniam martyria tua exquisiui. Vbi est nunc illud opprobrium? vbi est ille contemptus? Abierunt atque transierunt, & quia inuenti sunt qui perierant, illa perierunt. Sed quando Ecclesia talia prædicabat & precabatur, illa patiebatur. *Etenim sederunt principes,* inquit, *& aduersum me loquebantur.* Inde persecutio grauis erat, quia eam sedentes, hoc est, iudiciariis sedibus eminentes, principes decernebant. Refer hoc ad ipsum caput, inuenies sedisse principes Iudæorum, consilium quærentes quomodo Christum perderent. Refer hoc ad corpus eius, id est, ad Ecclesiam, inuenies reges terræ excogitasse atque iussisse quomodo Christiani nusquam essent. Etenim sederunt principes, & aduersum me loquebantur. *Seruus autem tuus exercebatur in tuis iustificationibus.* Qualis exercitatio hęc fuerit qui nosse desyderas, quod adiunxit intellige. *Nam & testimonia tua meditatio mea est, & consilium meum iustificationes tuæ.* Recole quod superius commendaui testimonia esse martyria. Recole in iustificationibus domini nullam rem esse difficiliorem & mirabiliorem, quàm vt suos quisque

Gene. 3.

C

tal. vt diligẽdo insti tiã, &c. in huius mũdi etiã miseria laboremus recipere.

D

Matth. 5.

E

Psal. 115.

Lucæ. 15.

Ibidem.

F

Matth. 26.

G quisque diligat inimicos. Sic ergo exercitabatur corpus Christi, vt & martyria, id est, testimonia eius meditaretur: & vt diligeret eos à quibus opprobrantibus & contemnentibus propter ipsa martyria persecutiones patiebatur. Non enim pro se sicut iam commendauimus, sed pro ipsis potius orabat dicens, Aufer à me opprobrium & contemptum. Sederunt ergo principes & aduersum me loquebantur, seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis. Quo nam modo? Nam & testimonia tua meditatio mea est, & consiliū meum iustificationes tuæ. Consilium contra consilium. Consilium sedentium principum fuit, inuentos martyres perdere: consilium patientium martyrum fuit, inimicos perditos inuenire. Reddebant illi mala pro bonis, isti bona pro malis. Quid ergo mirum si illi occidendo defecerunt, isti moriendo vicerunt? Quid, inquam, mirum si martyres sæuientibus gentibus temporalem mortem patientissime pertulerunt, & gentes martyribus orantibus ad æternam vitam peruenire potuerunt, dum corpus Christi sic exerceretur, vt & martyria meditaretur, & malis martyrum persecutoribus bona
H precaretur.

Matth. 5.

Concio decima de versu Psalmi, Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuum.

Daleth. ד

SEquitur in isto Psalmo maiore quod consyderare & sicut dominus dederit pertractare debemus. *Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuum.* Quid est, adhæsit pauimento anima mea? Nam cum adiungit & dicit, Viuifica me secundū verbum tuum: quare se viuificari poscat, vtiq; causam præmisit dicendo, Adhæsit pauimento anima mea. Ergo quia propterea se viuificari petit, quia pauimento adhęsit anima eius, mirum si boni aliquid hinc vult intelligi. Ita quippe se habet tota ista sententia, tanquam diceret, mortuus sum, viuifica me. Quid est enim pauimentum? Si tanquā vnam quandam domum magnam vniuersum mundum velimus accipere, videmus velut eius cameram cœlum, pauimentum terram. Erit igitur pauimētum terrenis erui, in terra esse, & cum Apostolo dicere, Conuersatio nostra in cœlis est. Proinde terrenis adhærere mors animæ est. Cui malo cōtraria pa-
I scitur vita, cum dicitur, viuifica me. Sed videndum est, vtrum congruant huic verba ista, qui superius talia dixerat, quib⁹ magis deo videatur adhæsisset quàm pauimento, vt conuersatio eius non in terrenis sed in cœlestibus haberetur. Quomodo enim potest intelligi terrenis adhæsisse qui dicit, Seruus autem tuus exercebatur in tuis iustificationibus: nam & testimonia tua meditatio mea est, & consilium meum iustificationes tuæ? Hæc sunt enim verba eius antecedentia, quorum antecedentium ista sunt consequentia, Adhæsit pauimētum anima mea. An ex hoc intelligere debemus, quātumlibet quisque proficiat in iustificationibus domini, habere eum mortalis carnis affectum circa ista terrena, in quibus vita humana tentatio est super terram, & ab hac morte si perseuerāter proficit, quotidie reuiuiscere, viuificāte illo cuius gratia homo noster interior renouatur de die in diem? Nam & illud Apostolus cum dicebat, Quamdiu sumus in hoc corpore peregrinamur à domino, & cōcupiscebat dissolui, & esse cum Christo, adhæserat pauimento anima eius. Vnde & corpus ipsum, quia ex terra est, non absurde intelligitur pauimentum, quos adhuc quia corruptibile est & aggrauat animam, rectè in illo ingemiscitur & dicitur

Philip. 3.

Supra eodē

Iob. 7.

2. Cor. 5.

Sapien. 9.

deo, Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me secundum verbum tuum. Neque enim non cum corporibus nostris semper cum domino erimus: sed tunc quia non erunt corruptibilia, nec animas aggrauabūt, si diligenter consyderemus, non eis nos, sed ipsa nobis potius adhærebunt, nos autem deo. Vnde alterius Psalmi verba illa sunt, Mihi autem adhærere deo bonum est, vt viuant corpora ex nobis adhærendo nobis, nos autem viuamus ex deo, quia nobis adhærere deo bonum est. Adhæsio quippe ista de qua dictum est, adhæsit pauimento anima mea, non coniunctionem carnis & animæ, quanuis & ipsam quidam intellexerint, sed carnalem magis animæ affectum quo caro concupiscit aduersus spiritum: significare mihi videtur. Quod si rectè accipitur, profectò qui dicit, Adhæsit pauimento anima mea viuifica me secundum verbum tuum, non id orat vt de corpore mortis huius, morte ipsius corporis interueniente soluatur, quòd dies vltimus vitæ huius, qui propter eius breuitatem non potest esse diuturnus quandoque futurus est: sed vt concupiscentia qua concupiscitur aduersus spiritum magis magisque
L minuatur, & concupiscentia qua concupiscitur aduersus carnem magis ac magis augeatur, donec ista consumatur in nobis, & illa consummetur per spiritum sanctum qui datus est nobis. Bene autem non ait, viuifica me secundum meritum meum: sed ait, secundum verbum tuum. Quod quid est aliud, nisi secūdum promissum tuum? Filius promissionis vult esse, & non filius elationis, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini. Hoc est enim verbum promissionis, In Isaac vocabitur tibi semen, hoc est, non qui filij carnis hi filij dei, sed filij promissionis deputantur in semine. Nam quid erat ipse per seipsum, in eo quod sequetur, confitetur. *Vias meas annunciaui, & exaudisti me.* Nonnulli quidem codices habent, vias tuas, sed plures & maxime Græci vias meas, hoc est malas. Nam hoc mihi videtur dicere, Peccata mea confessus sum, & exaudisti me, hoc est, vt dimitteres ea. *Doce me iustificationes tuas.* Confessus sum vias meas, delesti eas, doce me tuas. Sic doce me vt agam, non vt tantummodo sciam quid agere debeam. Sicut enim dictum est de domino quod non nouerat peccatum, & intelligitur non fe- M
cerat, sic & iustitiam ille vere dicendus est nosse qui facit. Proficientis hæc oratio est. Nam vtique si omnino non faceret, profectò illa superiora non diceret, Seruus autem tuus exercebatur in tuis iustificationibus. Non ergo in quibus exercebatur has vult à domino discere, sed ab istis ad alia proficiendo velut crescendo desyderat peruenire. Denique adiungit & dicit, *Viam iustificationum tuarum insinua mihi.* Vel vt nonnulli codices habent, *Instrue me,* Quod expressius de Grę-co dicitur, fac me intelligere. *Et exercebor in mirabilibus tuis.* Ipsas iustificationes ampliores, quas proficiendo cupit apprehendere, mirabilia dei vocat. Sunt ergo quædam dei iustificationes ita mirabiles: vt humana infirmitas ab eis qui experti non sunt, non ad eas posse peruenire credatur. Vnde laborans iste & earum difficultate quodammodo fatigatus, adiungit, *Dormitauit anima mea,* inquit, *præ tædio, confirma me in verbis tuis.* Quid est, dormitauit, nisi à spe refriguit, quam se apprehēsuram esse crediderat? Sed confirma me, inquit, in verbis tuis, ne ab eis quoque ad quæ peruenisse me iam sentio decidam dormitando. Confirma itaque me in eis verbis tuis quæ iam teneo, quæ iam facio, vt ex eis ad alia possim proficiendo peruenire. Et quid impedit in via

K
1. Cor. 15.
Psal. 72.
Gala. 5.
Rom. 9.
2. Cor. 5.
Supra eodē

A in via iustificationnm dei sic ambulare, vt homo facile possit ad illa etiam mirabilia peruenire? Quid putamus nisi quòd à se moueri in consequentibus rogat dicens,
Roma.5. *Viam iniquitatis amoue à me?* Et quia lex factorum subintrauit vt abundaret delictum: sequitur & dicit, *Et*
Rom.3. *à lege tua miserere mei.* Qua lege, nisi lege fidei? Audi Apostolum, Vbi est gloriatio tua? Exclusa est. Per quam
Rom.10. legem? Factorum? Non sed per legem fidei. Hæc est lex fidei qua credimus & oramus per gratiam nobis donari, vt faciamus quod per nosmetipsos implere non possumus, ne ignorantes dei iustitiam & nostram volentes coostituere, iustitiæ dei non simus subiecti. In lege itaque factorum est dei iubentis iustitia, in lege autem fidei, subuenientis misericordia. Cum autem dixisset, Et à lege tua miserere mei, de beneficiis eius quæ iam cõsecutus est, quodammodo, si dici potest, præscribit, vt impetret cætera quæ nondum est cõsecutus. Ait enim, *Viam veritatis elegi, iudicia tua non sum oblitus. Adhæsi testimoniis tuis domine, noli me confundere.* Viam veritatis elegi vbi currerē, iudicia tua non sum oblitus vt currerem. Adhæsi testimoniis tuis, cum currerem, domine noli me confundere. Quò curro pertendam, quò tendo perueniam. Non enim volentis neque currētis, sed
Rom.9.
B miserentis est dei. Denique sequitur, *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Non currerem, nisi dilatasses cor meũ. Prorsus isto versu exponitur quemadmodum dictum sit, Viam veritatis elegi, iudicia tua non sum oblitus, Adhæsi testimoniis tuis. Cursus quippe iste viæ sunt mandatorum dei. Et quia potius eius beneficia, quàm sua merita domino allegat, tanquam diceretur ei quomodo istam viam cucurristi, diligen-
† al. eligēdo. do † & dei iudicia non obliuiscendo, & eius testimoniis adhærendo, an per teipsum ista potuisti? Non, ait. Quid ergo? Viam mandatorum tuorum, inquit, cucurri, cum dilatasti cor meum. Non ergo per proprium, & quasi nullius tuæ opis indigum arbitrium meum, sed cum dilatasti cor meum. Cordis dilatatio, iustitiæ est delectatio. Hoc munus est dei, vt in præceptis eius non timore pœnæ angustemur, sed dilectione dilatemur, & delectatione iustitiæ delectemur. Hanc enim nobis promittit latitudinē dicens, Habitabo in eis & deam-
2.Cor.6. bulabo. Quàm enim latum est vbi deambulat deus? In
Rom.5. hanc latitudinem diffunditur charitas in cordibus no-
C stris per spiritum sanctum qui datus est oobis. Vnde
Prouerb.5. etiam dictuoi est, Et in plateis tuis discurrent aquæ tuę. Platea quippe de verbo Græco à latitudine nomen ac-
Ioan.8. cepit, quoniam Græce πλατύ dicitur latum. Hæ sunt aquæ de quibus dominus clamat dicens, Si quis sitit
† al. veniat & bibat. veniat ad me: † qui credit in me, flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius. Et exponens Euangelista quid dixerit. Hoc autem, inquit, dicebat de spiritu quem accepturi erant credentes in eum. Multa dici possent de ista cordis latitudine, sed huius sermonis iam contradicitur longitudini.

Concio vndecima de versu Psalmi, Legem pone mihi domine viam iustificationum tuarum.

He
ה
IN Psalmo magno isto sequitur quod nobis adiuuāte domino consyderandum atque tractandum est. *Legem pone mihi domine viam iustificationum tuarum, & exquiram eam semper.* Apostolus dicit, Iusto non est lex
1.Timo.1. posita, iniustis autem & non subditis, & cætera quæ ibi cooclud ens ait, Et si quid aliud sanæ doctrinæ aduersatur, quæ est secundum Euangelium gloriæ beati dei, quod creditum est mihi. Nunquid ergo talis erat iste D
qui dicit, Legem pone mihi domine, qualibus beatus Paulus dicit positam legem? Absit. Si enim talis esset, non superius dixisset, Viam mandatorum tuorum cucurri, cuoi dilatares cor meum. Quid est ergo quòd orat vt sibi lex à domino ponatur, si non ponitur iusto? An eo modo non ponitur iusto, quomodo posita est Exod.30.
populo contumaci in tabulis lapideis, non in tabulis 2.Cor.3.
cordis carnalibus secũdum vetus testamentũ ex monte Sina, quod in seruitutem generat: sed secundum testamentum nouum, De quo scriptũ est per Hieremiam Gal.4.
Prophetam, Ecce dies veniunt dicit dominus, & con- Hiere.31.
summabo domui Israël & domui Iuda testamentum Hebræ.8.
nouum, ooo secundum testamentum quod disposui patribus eorum in die qua apprehēdi manum eorum, cum educerem eos de terra Aegypti: quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos dicit dominus: quoniam hoc est testamentum quod cõstituam domui Israël, Post dies illos dicit dominus dabo leges meas in mētibus eorum, & in cordibus eo-
rum scribam eas? Ecce quomodo voluit istam legem 1.Tim.1.
sibi poni à domino, non sicut iniustis & non subditis ad vetus testamentum pertinentibus posita est in tabu-
lis lapideis: sed sicut sanctis filiis liberæ, hoc est, super- E
næ Hierusalē, filiis promissionis, filiis hæreditatis æternæ, sancto spiritu tanquam digito dei in mente datur & in cordibus scribitur: non quam memoria teneant & vita negligāt, sed quam sciant intelligendo, faciaot diligendo in latitudine amoris, noo in timoris angustiis. Nam qui timore pœnæ, non amore iustitiæ opus legis facit, profecto inuitus facit. Quod autem inuitus facit, si posset fieri, mallet vtique oon iuberi: ac per hoc legis, quam vellet non esse, non est amicus, sed potius ioimicus: nec mundatur opere, qui immundus est cogitatiooe & voluntate. Talis non potest dicere, quod iste dixit in superioribus versibus, Viam maodatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum: quia illa dila-
tatio charitatem significat, quæ secundum Apostolum Rom.13.
legis est plenitudo. Cur ergo iste adhuc poscit sibi legem poni, quæ vtique si non ei posita fuisset, noo in viam mādatorum dei in cordis latitudioe cucurrisset? Sed quia proficiens loquitur, & dei donum oouit esse quod proficit, quid aliud petit cum sibi legē poni pe-
tit, nisi vt io ea magis magisq; proficiat? Quemadmo- F
dum si poculũ plenum teneas, & sitieoti dare incipias,
& haurit bibendo, & poscit desyderando. Quibus au- 1.Tim.1.
tem iniustis & non subditis lex in lapideis tabulis ponitur, præuaricationis reos, non promissionis efficit filios. Sed & ille qui eius meminit, nec eā diligit, eo modo reus est, quia memoria eius lapis illi est quodāmodo scriptus, non quo adornetur, sed quo prematur, pondus oneris, oon titulus honoris. Hāc autem legem iste viam iustificationum dei vocauit, nec alia via est mādatorum eius quam se cucurrisse iam dixerat, cum dilatatum est cor eius. Ergo & cucurrit, & currit donec perueniat ad palmam supernæ vocationis dei. Denique cum dixisset, Legē pone mihi domine viam iustificationum tuarum: addidit, & exquirā eam semper.
Quid enim exquirit quod habet, nisi quia & habet agē- † al. proficiendo.
do, & exquirit perficiendo? † Sed quid est semper? Vtrũ exquireodi non erit finis, sicut dictum est, Semper laus
eius in ore meo: quoniaoi laudandi non erit finis? Ne- Psal.33.
que enim deum non laudabimus, cum ad eius regnum Psal.83.
peruenerimus æternum, cum legamus, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te.
An sem-

G An semper dictum est quādiu hic viuitur, quia tamdiu
proficitur? Post hanc autem vitam qui bene hic profi-
ciebat, ibi non proficit, sed perficitur: sicut de quibus-
dam fœminis dictum est, semper discētes, sed illæ ma-
le quia secutus adiunxit, & ad veritatis scientiam nun-
2.Tim.3. quā peruenientes. Qui vero in melius semper hic pro-
ficit, quò proficiendo nititur, peruenit, vbi iam nō pro-
ficiat, quia iam perfectus sine fine consistit. Nec de illis
tamen ita dictum est, semper discentes, vt & post mor-
tem discere perseuerent vana & infructuosa, cum tali-
bus doctrinis successerint, non studia, sed supplicia
sempiterna. Hic ergo exquiritur dei lex quandiu in ea
proficitur, & sciendo & diligendo: ibi autem plenitu-
do eius manet ad fruendum, non remanet ad quæren-
Psal.104. dum. Sic etiam illud dictum est, Quærite faciem eius
1.Cor.13. semper. Vbi semper, nisi hic? Non enim & ibi semper
quæremus dei faciem, vbi videbimus facie ad faciem.
Aut si recte dicitur exquiri quod sine fastidio diligi-
tur, & id agitur ne amittatur, semper omnino sine fine
quæremus legem dei, hoc est, veritatē dei. In hoc quip-
pe ipso Psalmo dicitur, Et lex tua veritas. Quæritur nūc
H vt teneatur, tunc tenebitur ne derelinquatur, sicut de
spiritu dei dictum est, quòd omnia scrutetur, etiam al-
titudines dei, non vtique vt quod nescit inueniat, sed
1.Corin.2. quia nihil relinquet omnino quod nesciat. Gratia ita-
que dei nobis præcipue commendatur, quando sibi le-
gem poni poscit à domino, qui vtique iam legē secun-
1.Cor.3. dum literam nouerat. Sed quia litera occîdit, spiritus
autem viuificat, orat vt per spiritumsanctū faciat quod
per literam sciebat, ne per scientiam mandati non ob-
seruati etiā præuaricationis ei crimen accedat. Quan-
quam etiam vt sciatur lex quomodo scienda est, id est,
vt intelligatur quid sibi velit, quare sit eis posita, qui eā
non erant seruaturi, quidq; habeat vtilitatis etiam hoc
ipsum quod lex subintrauit vt abundaret delictū, ne-
Rom.5. mo cōprehendit, nisi à domino acceperit intellectum:
vnde iste adiungit & dicit, *Da mihi intellectum & scruta-
bor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo.* Cum enim
quisque legem scrutatus fuerit, & ad eius alta peruene-
rit, in quibus tota lex pendet, profecto debet deum di-
ligere ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mēte,
Matth.22. & proximum suum tāquam seipsum. In his enim duo-
bus mandatis tota lex pēdet & Prophetæ: hoc videtur
I promisisse cum dixit, Et custodiā illam in toto corde
meo. Sed quia & hoc non valet viribus propriis, nisi
adiuuetur ab illo qui iubet, vt faciat quod iubet: *Deduc
Supra eodē me*, inquit, *in semita mandatorum tuorum, quia ipsam volui.* Pa-
Psalmo. rum est mihi voluntas mea, nisi in eo quod volui me
ipse deducas. Et certe ipsa est semita, hoc est, via man-
datorum dei, quam se dilatato ab illo corde suo cucur-
risse iam dixerat. Quam propterea etiam semitam vo-
cat, quia angusta est via quæ ducit ad vitam, & cum sit
Matth.7. angusta, nisi dilatato corde non curritur. Sed quoniam
adhuc proficiet, adhuc currit: & ideo diuinū auxilium
quo deducatur inquirit, quia neque volentis, neq; cur-
Rom.9. rentis, sed miserentis est dei. Denique quia & ipsum
velle deus operatur in omnibus bonis, præparatur e-
Philip.2. nim voluntas à domino: sequitur & dicit, *Inclina cor
meum in testimonia tua, & non in auaritiam.* Quid est incli-
natum cor ad aliquid habere, nisi hoc velle? Et voluit
ergo, & orat vt velit: Voluit cum dicit, Deduc me in
semita mandatorum tuorum, quia ipsam volui: orat
autem vt velit cum dicit, Inclina cor meū in testimo-
nia tua, & non in auaritiam. Hoc itaque orat vt ipsa
voluntate proficiat. Quæ sunt autem dei testimonia,
nisi quibus sibi ipse attestatur? Testimoniis enim ali- K
quid probatur, ac per hoc iustificationes dei & manda-
ta dei testimoniis dei probantur. Et quicquid nobis
persuadere vult deus, suis testimoniis persuadet: in quæ
iste petit inclinari cor suum, & non in auaritiam. Testi-
moniis quippe suis agit nobiscum deus, vt eum gratis
colamus, quod impedit auaritia radix omnium malo-
rum. Tali verbo Græco hic appellat à quo possit intel-
ligi generalis auaritia, qua plus appetit quisque quàm
sat est: πλέον enim Latine plus est, ἕξις habitus est, ab
eo quod est habere. Ergo à plus habendo appellata est
πλεονεξία, quam Latini interpretes in hoc loco non-
nulli interpretati sunt emolumentum: quidam vero
vtilitatem, sed melius qui auaritiam. Dicit autem Apo- 1.Tim.6.
stolus, Radix omnium malorū auaritia est. Sed in Græ-
co, vnde in nostram linguam verba ipsa translata sunt:
non legitur apud Apostolum πλεονεξία, quod in loco
isto psalmi huius, sed φιλαργυρία, quo verbo significa-
tur amor pecuniæ. Verum Apostolus intelligendus est
isto nomine genus significasse per speciem, id est, per
amorem pecuniæ vniuersalem generalemq; auaritiam,
quæ vere radix est malorum omnium. Nam ipsi primi L
homines per serpentem decepti & deiecti nō fuissent,
nisi plus quàm acceperant habere, & plus quàm facti
fuerant esse voluissent. Hoc quippe ille promiserat di- Gene.3.
cens, Eritis sicut dij. Ergo ista πλεονεξία subuersi sunt.
Plus enim volentes habere quàm acceperant, & quod
acceperant amiserunt. Cuius vestigium veritatis legi-
bus quæ vbique dispersæ sunt, & in forensi iure depre-
hensum est quod institutum est, vt plus petendo, cau-
sa cadat, id est, vt qui plus petierit quàm ei debetur, &
quod ei debebatur amittat. Omnis autem à nobis cir-
cūciditur auaritia, si gratis colatur deus. Ad quod san-
ctū Iob in agone tētationis ipse prouocat inimicus, cū
de illo dicit, Nunquid gratis colit Iob deum? Putabat Iob.1.
enim diabolus quod in deo colendo vir iustus cor in-
clinatum haberet in auaritiam, & causa emolimēti, vel
vtilitatis rerum temporalium, quibus eum ditauerat
dominus, velut mercenarius ei pro tali mercede serui-
ret. Sed quàm gratis deum coleret, tentatus aperuit &
apparuit. Si ergo cor nō habeamus inclinatum in aua-
ritiam, deum non colamus nisi propter deum, vt sui
cultus ipse sit merces. Ipsum diligamus & in seipso, Matth.22.
ipsum diligamus & in nobis, ipsum in proximis no- M
stris, quos diligimus sicut nosmetipsos, siue habeant
eum, siue nō velut habeant eum: quod nobis quoniam
ipso donante confertur, ideo illi dicitur, Inclina cor
meum in testimonia tua, & non in auaritiam. Sed quæ
sequuntur alio sermone tractanda sunt.

*Concio duodecima de eo quod dicit, Auerte oculos
meos ne videant vanitatem, vsque ad, Ecce
concupiui mandata tua, in iustitia
tua viuifica me.*

SEquitur in Psalmo quem suscepimus disserēdum,
*Auerte oculos meos ne videant vanitatem, in via tua vi-
uifica me.* Econtrario differunt inter se vanitas &
veritas. Huius autē mundi cupiditas, vanitas: sed Chri-
stus qui ex hoc mundo liberat, veritas. Ipse est & via, in
qua se vult iste viuificari, quia ipse est & vita, ipse quip-
pe ait, Ego sum via, veritas & vita. Sed quid est, auerte Ioan.14.
oculos meos ne videant vanitatē? Nunquid quamdiu
sumus in hoc mundo, possumus nō videre vanitatem?
Omnis enim creatura vanitati subiecta est, quæ intelli- Roma.8.
gitur

A gitur esse in homine,& omnia vanitas. Quæ abundan-
Eccle.1. tia hominis in omni labore suo, quo ipse laborat sub
sole? An iste fortassis hoc orat, vt non sit eius vita sub
sole,vbi omnia vanitas,sed in illo sit in quo se viuifica-
ri petit? Ille quippe ascendit non super solem tantum,
Ephe.4. sed super omnes cœlos,vt adimpleret omnia. Et in illo
magis quàm sub sole viuunt,qui non inaniter audiunt
Col.3. quod dixit Apostolus, Quæ sursum sunt quærite, vbi
Christus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt sa-
pite,non quæ sunt super terram: mortui enim estis, &
vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Ac per
hoc si vita nostra ibi est vbi est veritas,non est vita oo-
stra sub sole vbi est vanitas. Sed hoc tā magnū bonum
magis habemus in spe,nōdum tenemus in re. Et secun-
dū spem nostrā beatus Apostolus ista locutus est, quia
Rom.8. & illud cum dixisset, Vanitati creatura subiecta est,ad-
iecit atque ait, non spōte, sed propter eum qui subiecit
eam in spe. Ergo in spe qua speramus nos adhæsuros
contemplādæ veritati, subiecti sumus interim vanita-
ti. Creatura quippe ista spiritalis,animalis,corporalisq;
omnis in homioe est, imò homo est, Spōte peccauit, &
B inimica facta est veritati, sed vt merito puniretur, non
sponte subiecta est vanitati: deniq; post pauca, Non so-
lum autem, inquit, sed & oosipsi primitias spiritus ha-
bentes,id est,qui nōdum quidem ex toto quod sumus,
sed ex ea parte,qua pecoribus meliores sumus, deo, nō
vanitati subditi sumus,hoc est,per primitias spiritus,&
ipsi in nobisimetipsis ingemiscimus, adoptionē expe-
Ibidem. ctantes redemptionem corporis oostri. Spe enim salui
facti sumus. Spes autem quę videtur non est spes. Quod
enim videt quis quid sperat? Si autem quod non vide-
mus speramus, per patientiam expectamus. Quamdiu
itaque hic secūdum carnem sumus, cuius adoptiooem
& redemptionem per patientiam spei adhuc expecta-
mus,tamdiu secundum id per quod sub sole sumus,va-
nitati subiecti sumus. Quamdiu igitur ita sumus, vnde
possumus non videre vaoitatem,cui etiā subiecti sumus
in spe? Quid est ergo quod iste dicit, Auerte oculos
meos ne videaot vanitatem? An hoc petit,vt non qui-
dē in vita quod in spe gerimus impleatur, sed vt in ea
Rom.8. sorte sit, quæ in illo quandoq; possit impleri,cum libe-
rabitur à seruitute corruptionis & spiritu & anima &
corpore in libertatem gloriæ filiorum dei, vbi iam nō
C videat vanitatem? Possunt quidem verba ista sic intelli-
gi,non præter regulā fidei: sed est hic alius sensus,quem
mihi fateor plus placere. Dominus in Euangelio dicit,
Matth.6. Si fuerit oculus tuus simplex, totum corpus tuum luci-
dum erit: Si autem oculus tuus fuerit oequam, totum
corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen quod in
te est tenebræ sunt,ipsæ tenebræ quantę erunt? Proinde
magni interest cum aliquid boni facimus, cuius rei cō-
templatione faciamus. Officium quippe nostrum, non
initio sed fine pensaodum est,vt scilicet non tantum si
bonum est quod facimus,sed præcipue si bonū est pro-
pter quod facimus,cogitemus. Hos oculos quibus cō-
templamur quare faciamus quod facimus,auerti poscit
ne videant vanitatem,id est,ne hanc attendat,propter
quam faciat cū boni aliquid facit. In qua vanitate præ-
cipuum locum obtinet amor laudis humanæ, propter
quam multa magna fecerunt, qui magni in hoc seculo
nominati sunt,multumq; laudati in ciuitatibus gentiū,
quærentes non apud deū, sed apud homines gloriam,
& propter hanc velut prudentes fortiter,temperanter,
iusteque viuentes, ad quam peruenientes perceperunt
mercedem suam, vant vanam. Ab hac vanitate volens
dominus auertere oculos suorum, Attendite, inquit, ne D
iustitiam vestram faciatis coram hominibus vt videa- Matth.6.
mini ab eis,alioquin mercedem nō habebitis apud pa-
trem vestrum qui in cœlis est. Deinde cum ipsius iusti-
tiæ quasdam partes exequeretur,pręcipiens de eleemo-
synis,de orationibus, de ieiuniis, vbique id admonuit
ne aliquid eorum propter gloriam hominum fiat, &
vbique dicit eos qui propterea faciunt,percepisse mer-
cedem suam, id est, non æternam quæ sanctis reposita
est apud patrem, sed temporalem quam quærunt qui
contemplantur in suis operibus vanitatem: non quia
ipsa laus humana culpaoda sit, (nam quid tam optan-
dum est hominibus,quàm vt eis placeant quæ debeant
imitari?) sed propter ipsam laudē bene operari, hoc est
vanitatem in suis operibus intueri: quandoquidem &
ipsa ab hominibus laus homini iusto quātacunq; pro-
uenerit,non ibi esse debet eius finis boni,sed etiam ipsa
referenda est ad laudem dei,propter quem bona faciūt
vere boni,quooiam nec à seipsis,sed ab illo fiunt boni.
Denique in eodem sermone dominus iam dixerat eis,
Luceat lumen vestrum coram hominibus, vt videaot
vestra opera bona, & glorificēt patrem vestrum qui in Matth.5.
cœlis est: vbi finem posuit,hoc est, in gloriam dei. Hoc E
debemus quando aliquid boni facimus intueri,si auer-
tuntur à vanitate oculi nostri. Non ergo sit finis nostri
boni operis in laudibus hominum,sed ipsas laudes ho
minū corrigamus,& ad dei laudes omnia referamus, à
quo nobis datur quicquid in nobis sine laudantis erro-
re laudatur. Porrò si vanum est propter hominum lau-
des bona facere,quanto vanius propter adipiscendam
pecuoiam,vel augendam, siue retineodam, & si quid
huiusmodi est commodi temporalis,quod nobis acce-
dit extrinsecus,quia omnia vanitas? Quæ abuodantia Eccle.1.
hominis in omni labore suo, quo ipse laborat sub sole?
Propter ipsam denique temporalem salutem non de-
bemus facere bona opera oostra, sed potius propter il-
lam quā speramus eternam, vbi bono immutabili per-
fruamur,quod nobis erit ex deo, imò quod nobis est
ipse deus. Si enim sancti dei propter hanc temporalem
salutem bona opera facerent, nūquam martyres Chri-
sti bonum opus confessionis in eiusdem salutis amis-
sione perficerent: sed acceperunt auxilium de tribula-
tione,non intuentes vanitatem: quia vana salus homi- F
nis,& diem hominum non concupierunt, quia homo Psal.59.
vanitati similatus est, dies eius velut vmbra prætereūt. Hiere.17.
Cum autē deus rogatur vt ea quæ videntur esse in no- Psal.143.
stra potestate,id est,oculorum auersio à videnda vani-
tate,ab illo nobis concedatur, quid oisi eius gratia cō-
mendatur? Noonulli enim ab ea vanitate non auerte-
runt oculos suos,quia putauerunt à seipsis se fieri iustos
& bonos, & dilexerunt gloriam hominū magis quàm Ioan.12.
dei: quia & ipsi homines sunt qui sibi nimium placue-
runt,& de sui arbitrij viribus pręsumpserunt. Sed etiam Eccle.6.
hęc vanitas & pręsumptio spiritus est. Cum vero dixis-
set, Auerte oculos meos ne videant vanitatē, in via tua
viuifica me,quæ via non vaoitas,sed veritas est,deinde
subiunxit, *Statue seruo tuo eloquium tuū in timore tuo.* Quod
quid est aliud, quàm da mihi vt faciam quod eloque-
ris? Neque enim statutum est eloquium dei his qui in se
mouent illud contra faciendo, eis autem statutum est,
in quibus immobile est. Statuit itaque deus eloquium
suum in timore suo eis quibus dat spiritū timoris sui.
Timoris autem nō illius de quo dicit Apostolus, Non Rom.8.
enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore.
Hunc enim consummata charitas foras mittit timo-
rem:

G rem: ſed illius timoris, quem dicit Propheta ſpiritum Eſa. 11. timoris dei, timoris vtique caſti, permanentis in ſecu- Pſal. 18. lum ſeculi, timoris quo timetur offendi qui amatur. A- 3. ſen. diſt. liter quippe timet adultera virum ſuum, aliter caſta. 34. cap. Nō Adultera ne veniat, caſta ne deſerat. *Amputa oppro-* putes. *brium meum quod ſuſpicatus ſum, quia iudicia tua ſuauia.* Quis eſt qui ſuum opprobrium ſuſpicatur, & non magis nouit ſuum quiſque opprobrium quàm cuiuſlibet alienum? Suſpicari enim potius alienum poteſt homo, nō ſuum, quoniam quod ſuſpicatur, ignorat: in ſuo autem opprobrio non eſt cuiuſque ſuſpitio, ſed ſcientia, vbi loquitur conſcientia. Quid eſt ergo quod ait, Opprobrium meum quod ſuſpicatus ſum? Nimirū de ſuperiore ſenſu etiam iſte ducēdus eſt, quoniam quamdiu non auertit homo oculos ſuos ne videat vanitatem, quod in ſeipſo agitur, hoc de aliis ſuſpicatur, vt ꝓpter quod ipſe colit deū, vel propter quod bona opera facit, propter hoc credat & alterum facere. Poſſunt quippe homines videre quod agimus, cuius autem rei cōtemplatione agimus occultum eſt: & ideo datur ſuſpitionibus locus, vt audeat homo iudicare de occultis hominum, & falſa plerunque, etſi vera, tamen ei incognita temere

H ſuſpicari. Propterea dominus cum de ipſo fine loqueretur, propter quem iuſtitiā facere debemus, vt oculos noſtros à contemplatione auerteret vanitatis, monuit, ne propter laudes hominum bona opera faciamus, di- Matth. 6. cens, Attēdite ne faciatis iuſtitiam veſtram coram hominibus, vt videamini ab eis. Monuit, ne propter pecuniam, dicēs: Nolite vobis theſaurizare in terra: &, Non poteſtis deo ſeruire & mammonæ. Monuit, ne propter ipſum neceſſarium victum atque veſtitum, dicens: Ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, neq; corpori veſtro quid induamini. Et cū hęc omnia monuiſſet, quia poſſumus ſuſpicari eos quos iuſte viuere videmus, & quo fine faciant non videmus, propter aliquid Matth. 7. huiuſmodi benefacere: cōtinuo ſubiecit, Nolite iudicare, vt non iudicemini: vnde & hic cum dixiſſet, Amputa opprobrium meum quod ſuſpicatus ſum: addidit, Quia iudicia tua ſuauia: id eſt, iudicia tua vera. Veritatis enim amator ſuaue clamat eſſe quod verum eſt. Hominū autem iudicia de occultis hominum nō ſuauia, quia temeraria: & ideo ſuum dixit opprobriū, quod de aliis ſuſpicatum eſt, quia & hoc quod Apoſtolus ait, 2. Cor. 10. Comparantes ſemetipſos ſibimetipſis, non intelligunt:

I hoc enim ꝓclivius homo ſuſpicatur in alio, quod ſentit in ſeipſo. Hoc itaque opprobrium ſuum petebat auferri quod in ſe ſenſerat, & in aliis fuerat ſuſpicatus, vt Iob. 2. nō eſſet diabolo ſimilis, qui de occultis ſancti Iob ſuſpicatus eſt, quòd nō gratis deum coleret, quē popoſcit tentandū, vt crimē quod obiecerat inueniret. Sed cum libenter alterius opprobrium non niſi æmulatio ſuſpicetur, dum bonum opus reprehendi non poteſt, quia ſe exerit quod apertum eſt, & quo fine fiat reprehenditur, quia non ſe exerit quod occultū eſt, atque ita male ſuſpicari non debet quilibet non videndo quod latet, & non inuidendo quod eminet. Profectò cōtra hoc malum quo quiſq; libenter de homine malum quod non proſpicit ſuſpicatur, charitas habenda eſt quę nō æmulatur, quam dominus præcipue cōmendat, dicēs: Man- 1. Cor. 13. datum nouum do vobis, vt vos inuicē diligatis: & in Ioan. 13. hoc ſciēt omnes quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis in inuicem. Et de dilectione dei & proximi loquens, In his, inquit, duobus mandatis tota lex pēdet Matth. 22. & Prophetæ. Vnde & iſte cōtra ſuę ſuſpitionis opprobrium quod deſyderat amputari, *Ecce, inquit, concupiui mandata tua, in tua iuſtitia viuifica me.* Ecce concupiui ex K toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente diligere te, & proximum ſicut me: non in mea, ſed in tua iuſtitia viuifica me, hoc eſt, iſta charitate quam concupiui imple me: Adiuua me vt faciam quod commendas, dona ipſe quod mādas. In tua iuſtitia viuifica me: quia in me vnde morerer habui: vnde autem viuam non inuenio niſi in te. Iuſtitia tua Chriſtus eſt, qui factus eſt nobis ſapientia à deo, & iuſtitia & ſanctificatio & redemptio: vt quemadmodum ſcriptum eſt, Qui gloriatur, in do- 1. Cor. 1. mino glorietur. Et in illo inuenio mandata tua quę cōcupiui, vt in tua iuſtitia, hoc eſt, in illo viuifices me. Ipſe Ioan. 1. eſt enim verbum deus, & verbum caro factum eſt, vt eſſet & proximus meus.

Concio tertiadecima.

SErmoni priſtino quē de Pſalmo qui eſt omnium Vau. prolixiſſimus nuper habuimus, de verbis eius quæ ſequuntur iſte iungendus eſt. Hæc verba ſunt, *Et veniat ſuper me miſericordia tua domine.* Quæ ſententia ſuperiori videtur annexa. Non enim ait, veniat ſuper me: ſed ait, & veniat. Eſt autem illa ſuperior. Ecce cōcupiui mādata tua, in tua iuſtitia viuifica me. Deinde ſequitur, L Et veniat ſuper me miſericordia tua domine. Quid hic ergo poſcit, niſi vt mandata quę cōcupiuit per eius miſericordiā faciat qui ea mandauit? Exponit enim quodammodo quid dixerit, in tua iuſtitia viuifica me: cum ſubiūgit, Et veniat ſuper me miſericordia tua domine, *Salutare tuum ſecundum eloquium tuum.* Hoc eſt, ſecūdum Roma. 9. promiſſionē tuā. Vnde nos vult Apoſtolus filios promiſſionis intelligi, ne arbitremur noſtrū eſſe quòd ſumus, ſed totum dei gratiæ retribuamus. Factus eſt enim nobis Chriſtus ſapientia à deo, & iuſtitia, & ſanctificatio, & redemptio, vt quemadmodum ſcriptum eſt, Qui 1. Cor. 1. gloriatur, in domino glorietur. Quid ergo eſt quòd ait, in tua iuſtitia viuifica me? In Chriſto vtique viuificari cupit, & ipſa eſt miſericordia quam ſuper ſe poſcit venire. Ipſe Chriſtus eſt & ſalutare dei: quo verbo expoſuit quā miſericordiam diceret, vbi ait: Et veniat ſuper me miſericordia tua domine. Si ergo quærimus quę ſit iſta miſericordia tua, audiamus quod ſequitur, Salutare tuum ſecundum eloquium tuum. Ab eo quippe hoc promiſſum eſt, qui vocat ea quæ non ſunt tanquam M ſunt. Nondū enim erant quibus promitteretur, ne quiſ- Rom. 4. quam de meritis gloriaretur, & quibus promiſſum eſt, etiam ipſi promiſſi ſunt, vt totū corpus Chriſti dicat, Gratia dei ſum id quod ſum. *Et reſpondebo exprobrantibus* 1. Cor. 15. *mihi verbum.* Vtrum, verbum exprobrantibus: an, verbum reſpondebo, ambiguum eſt. Sed quodlibet eorum Chriſtum ſonat. Ipſi enim nobis exprobrant, à quibus eſt crucifixus, vel ſcandalum vel ſtultitiam, ignorantes 1. Cor. 1. quia verbū caro factum eſt, & habitauit in nobis, quod Ioan. 1. verbum in principio erat, & apud deum erat, & deus erat. Sed etſi non ipſi verbum exprobrent quod eos latet, quia diuinitas eius ab eis non cognoſcitur, à quibus eius infirmitas in cruce contemnitur, nos tamen verbum reſpondeamus nec exprobratione terreamur aut confundamur. Verbū enim ſi cognouiſſent, nunquam 1. Cor. 2. dominum gloriæ crucifixiſſent. Ille autem reſpondet verbum exprobrantibus ſuper quem venit miſericordia dei, hoc eſt ipſum ſalutare eius. Venit vt protegat, non vt conterat. Nam ſuper quoſdam conterendos venturus eſt, qui nunc in eum dū ſpernunt eius humilitatem offendendo quaſſantur. Sic enim dicit in Euāgelio, Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum conquaſſabi- Luca. 20. tur, ſuper

A tur, super quem vero ceciderit conteret eum. Qui ergo
nobis exprobrāt, offendunt, & cadunt in eum. Nos au-
tem ne offendamus & cadamus, opprobria eorū ne ti-
meamus, sed respondeamus eis verbū, hoc est, verbum
fidei quod prædicam⁹: quia si credideris, inquit, in cor-
Roma.10. de tuo quia dominus est Iesus, & confessus fueris in ore
Ibidem. tuo, quia deus illū suscitauit à mortuis, saluus eris. Cor-
de enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit
ad salutem. Parum est ergo in corde habere Christū, &
nolle confiteri dum timetur opprobrium, sed expro-
brantibus respondendū est verbum. Vt autē hoc mar-
Matth. 10. tyres possent, promissum est eis & dictum, Non enim
vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui lo-
quitur in vobis. Ideo & iste cum dixisset, Respondebo
exprobrantibus mihi verbum, continuo sequitur, *Quo-
niā speraui in verbis tuis.* Quod est vtiq; in promissis tuis.
Sed quoniam quàmplurimi quamuis ad ipsum corpus
cuius hæc verba sunt pertinentes, graui pondere perse-
cutionis vrgente non valuerunt sustinere exprobratio-
nem, & Christum deficiendo negauerunt: ideo sequi-
tur, *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vsque valde.*
B Ex ore suo quippe dicit, quia vnitas corporis loquitur,
in cuius mēbris etiam illi deputantur, qui defecerūt ad
horam negando, sed pœnitēdo postea reuixerunt, vel
etiam martyrij palmam quam perdiderāt reparata cō-
fessione sumpserunt. Non igitur vsque valde, vel sicut
quidam codices habent, non *vsquequaque.* Hoc est, nō
Matth. 26. omnino ex ore Petri, in quo erat typus Ecclesiæ, verbū
veritatis ablatum est, qui etsi ad horam negauit, timore
turbatus, tamen flendo est reparatus, & confitendo est
postea coronatus. Totum itaque corpus Christi loqui-
tur, id est, Ecclesiæ sanctæ vniuersitas. In quo toto cor-
pore, siue quia negantibus plurimis remanserunt fortes
qui vsque ad mortem pro veritate certarent, siue quia
& ex iis qui negauerunt multi reparati sunt, non est
Matth 6. ablatum ex eius ore verbum veritatis vsq; valde. Quod
autem ait, ne auferas: intelligendum est ne auferri sinas:
Lucæ.22. propter quod orando dicimus, Ne nos inferas in ten-
tationem. Et ait ipse dominus ad Petrum, Rogaui, in-
quit, pro te ne deficiat fides tua: hoc est, ne auferatur
de ore tuo verbum veritatis vsque valde. Sequitur,
Quia in iudiciis tuis speraui. Vel sicut de Græco quidā
C diligentius expresserunt, *supersperaui.* Quod verbū & si
minus vsitate cōpositum est, tamen implet veritatis in-
terpretandæ necessitatē. Attentius ergo nobis loci hu-
ius rimādus est sensus, vt intelligamus quantū deus ad-
iuuat quid sibi velit; in verbis tuis speraui, in iudiciis
tuis supersperaui. Respondebo, inquit, exprobrantibus
mihi verbū, quoniam speraui in verbis tuis: id est, quo-
niā mihi hoc ipse promisisti. Et ne auferas ex ore meo
verbum veritatis vsque valde, quoniam in iudiciis tuis
supersperaui: id est, quoniā iudicia tua quibus me cor-
ripis & flagellas, non solum mihi non auferunt spem,
verumetiā augent, quoniā quem diligit dominus cor-
Hebræ. 12. ripit, flagellat autem omnem filium quem recipit. Ecce
enim sancti & humiles corde de te præsumēdo in per-
secutionibus non defecerunt: ecce etiam qui de se prę-
sumendo defecerunt, & tamen ad ipsum corpus perti-
nuerunt, sibi innotescendo fleuerunt, & tuam gratiam
solidius inuenerunt, quia suam superbiam perdiderūt.
Ergo ne auferas ex ore meo verbū veritatis vsque val-
de, quia in iudiciis tuis speraui. *Et custodiam legem tuam
semper.* id est, si non abstuleris ex ore meo verbum veri-
tatis, custodiam legem tuam semper, *In seculum & in se-
culum seculi.* Ostendit quid dixerit semper. Aliquando
etenim semper intelligitur quandiu hic viuitur, sed D
hoc non est in seculum, & in seculum seculi. Melius
quippe ita interpretatum est, quàm sicut quidam codi-
ces habent in æternum & in seculum seculi: quia non
potuerunt dicere, & in æternum æterni. Lex itaque ista
intelligenda est, de qua dicit Apostolus, Plenitudo le- *Rom.13.*
gis charitas. Hæc enim à sanctis quorum ex ore non
aufertur verbum veritatis, hoc est, ab ipsa Christi Ec-
clesia custodietur, non solum in hoc seculo, id est, do-
nec finiatur hoc seculum, sed etiam in alterū quod ap-
pellatur seculum seculi. Neque enim præcepta legis si-
cut hic etiam ibi accepturi sumus qui custodiamus, sed
ipsam legis, vt dixi, plenitudinem sine vllo peccandi
timore seruabimus, quia & deum plenius cum viderì-
mus amabimus & proximum, quia deus erit omnia in *1.Cor.15.*
omnibus, nec falsæ cuiquam de proximo suspicationi
erit locus, vbi nullus vlli erit occultus.

*Concio decimaquarta de versu Psalmi vbi ait, Et ingrediebar
in latitudine, vsque ad, Exercebar in iustificationibus tuis.*

SVperiores versus prolixi Psalmi huius orationem
habent, hi autem qui sequuntur, de quibus nūc di-
sputandum est, narrationem. Petebat enim homo E
dei superius adiutorium gratiæ dei, cum dicebat, In tua
iustitia viuifica me, & veniat super me misericordia tua
domine: & alia similia vel supra vel infra: nunc autem
dicit, *Et ambulabam in latitudine, quia mādata tua exquisiui.
Et loquebar in testimoniis tuis in conspectu regum, & non confun-
debar. Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi. Et leuaui ma-
nus meas ad mandata tua quæ dilexi, & exercebar in iustificationi-
bus tuis.* Vbi narrantis verba sunt, non petentis, velut
impetratis quæ petiuerat confitebatur in dei laudibus,
qualem illum fecerat misericordia domini, quam su-
per se venirē poposcerat. Neque enim hæc ita superio-
ribus coniunxerat vt diceret, Et ne auferas ex ore meo
verbum veritatis vsque valde, quia in iudiciis tuis spe-
raui. Et custodiam legem tuā semper in seculum & in
seculum seculi. Et ambulabam in latitudine, quia man-
data tua exquisiui. Et loquebar in testimoniis tuis in cō- F
spectu regum & non confundebar: & cætera isto mo-
do. Sic enim videtur sequentia præcedētibus debuisse
connectere: sed ait, Et ambulabā in latitudine. Vbi co-
pulatiua coniunctio, id est, &, velut in consequens po-
sita est: quia nō ait, & ambulabo: quomodo dicebat, &
custodiam legem tuā semper. Aut certe si optatiuo mo-
do dictum est, custodiam legem tuam: non ait, & am-
bulem in latitudine: quasi vtrūque optauerit & popo-
scerit: sed ait, Et ambulabā in latitudine. Vbi si coniū-
ctio ista nō esset, sed à superiorū connexione libera in-
ferretur, & soluta sententia, ambulabam in latitudine,
nihil de inusitato loquendi modo hic deberet mouere
lectorem, vt occultus sensus quærendus hic aliquis pu-
taretur. Nimirum ergo quod nō dixit intelligi voluit,
id est, exauditū se fuisse: ac deinde subiunxit qualis fa-
ctus fuerit, tanquam diceret. Et cum orarem exaudisti
me, & ambulabam in latitudine: & cætera quę isto mo-
do dicta contexuit. Quid est igitur, & ambulabam in
latitudine: nisi, ambulabam in charitate, quæ diffusa est *Rom.5.*
in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus
est nobis? In hac latitudine ambulabat ille qui dicebat,
Os nostrum patet ad vos ô Corinthij, cor nostrum di-
latatum est. Hæc autem charitas duobus illis mandatis *2.Cor.6.*
tota atque integra continetur, dilectione scilicet dei &
dilectione proximi, in quibus tota lex pendet & Pro- *Matth.22.*
phetæ. Vnde & hic cum dixisset, Et ambulabam in la-
titudine:

G titudine: causam subiunxit atque ait, Quia mādata tua
exquisiui. Nonnulli autem codices nō habent manda-
ta tua, sed testimonia. Sed mandata in pluribus inueni-
" mus, & maxime in Græcis. Cui linguæ tanquam præce-
" denti, vnde ad nos ista translata sunt, magis credendū
" esse quis ambigat? Si ergo scire volumus quomodo hęc
mandata quęsierit vel quærenda sint, illud intueamur
quod dicit magister bonus & doctor & dator: Petite &
accipietis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur vo-
Matth. 7. bis. Et paulò pòst, Si ergo vos, inquit, cum sitis mali no-
Luca. 11. stis bona data dare filiis vestris, quanto magis pater ve-
ster qui in cœlis est dabit bona petentibus se? Vbi eui-
denter ostendit quod dixerat, Petite, quærite, pulsate,
non nisi ad poscendi, hoc est, ad orandi instantiā per-
tinere. Alius porrò Euangelista non ait, Dabit bona pe-
tentibus se: quæ multipliciter possint intelligi, vel cor-
poralia vel spiritalia: sed circuncidit inde alia, satisque
diligenter expressit quid nos vehemēter atque instan-
ter voluerit poscere dominus, & ait, Quanto magis pa-
ter vester de cœlo dabit spiritum bonum petētibus se?
Rom. 5. Hic est ille spiritus per quē diffunditur charitas in cor-
H dibus nostris, vt deum proximumque diligendo diuina
Rom. 8. mandata faciamus. Hic est ille spiritus in quo clama-
mus, abba pater. Ac per hoc ipse nos facit petere quic-
quid desyderamus accipere, ipse nos facit quærere quē
cupimus inuenire, ipse nos facit pulsare ad quem nui-
mur peruenire. Hoc docet Apostolus. Qui cum dicat
in spiritusancto nos clamare abba pater: rursus alio lo-
Gal. 4. co dicit, Dedit deus spiritū filij sui in corda nostra, cla-
mantem abba pater. Quomodo nos clamamus si ipse
clamat in nobis, nisi quia ipse clamare nos fecit dū ha-
bitare cœpit in nobis? Etiam hoc itaque agit acceptus,
Matth. 7. vt largius accipiendus petendo, quærendo, pulsando
poscatur. Siue enim vt vita bona petatur, siue vt bene
viuatur, quotquot spiritu dei aguntur, hi filij dei sunt.
Rom. 8. Ergo ambulabam, inquit, in latitudine, quoniā mādata
tua exquisiui. Exquisierat & inuenerat, quem petierat,
& acceperat spiritum bonū, quo factus est bonus, vt be-
ne faceret bona ex fide quæ per dilectionem operatur.
Et loquebar, inquit, de testimoniis tuis in cōspectu re-
gum, & non confundebar: tanquam ille qui petierat &
acceperat, vt responderet exprobrantibus sibi verbū, &
non auferretur ex ore eius verbū veritatis. Itaq. pro illa
I vsque ad mortem certans, nec in conspectu regum cō-
fundebatur eā loqui. Testimonia quippe in quibus di-
cit quod loquebatur, Græce martyria nūcupantur, quo
verbo iam vtimur pro Latino. Vnde dictum est etiam
vocabulum martyrum, quibus prædixit Iesus quòd &
Matth. 10. ante reges eum fuerant cōfessuri. Et meditabar, inquit,
in mandatis tuis quæ dilexi. Et leuaui manus meas ad
mandata tua quæ dilexi: siue quod nōnulli codices ha-
bent in vtroque versu dilexi valde, aut nimis, aut vehe-
menter, sicut interpretari placuit, quod Græce σφόδρα
dicitur. Mandata ergo dei dilexit, per hoc quòd ambu-
labat in latitudine per spiritum scilicet sanctum, per
quem dilectio ipsa diffunditur & dilatat corda fideliū.
Rom. 5. Dilexit autem & dilatat & cogitando & operando.
Nā quod ad cogitationē pertinet, ait, Et meditabar in
mandatis tuis. Quod autem ad operationem, Et leuaui
manus meas ad mandata tua. Vtrique autem sententię
addidit, quæ dilexi. Finis enim præcepti est charitas de
1. Tim. 1. corde puro. Quando isto fine, id est, huius rei contem-
platione fit mandatum dei, tunc fit vere opus bonum,
& tunc leuantur manus, quia supernum est quo leuan-
tur. Propterea de ipsa charitate loquitur Apostolus &
dicit, Supereminētem viam vobis demonstro. Et alio K
loco, Cognoscere vos, inquit, volo etiā supereminen- 1. Corin. 13.
tem scientiæ charitatem Christi. Nam si de opere man- Ephe. 3.
datorum dei merces terrenæ fœlicitatis expetitur, de-
ponuntur manus potius quàm leuantur: quia terrena
emolimenta quæ non sursum sed deorsum sunt, illo o-
pere requiruntur. Ad vtrunque autē pertinet quod se-
quitur, Et exercebar in iustificationibus tuis. Quod plu-
res interpretes dicere maluerūt: quàm latabar aut gar-
riebam, quod aliqui interpretati sunt ex eo quod Græ-
cus ἠδολέσχουν. Exercetur quippe in iustificationibus
dei lætatus, & quodammodo garrulus, qui mandata e-
ius quæ diligit, & cogitandi & operandi delectatio-
ne custodit.

Concio decimaquinta.

COnsyderemus quātum donat dominus, & per- Zain.
tractemus hos versus magni Psalmi huius. *Me-* 1
mento verbi tui seruo tuo, in quo spem dedisti mihi, Hæc me
consolata est in humilitate mea, quoniam verbū tuum viuificauit me.
Nunquid obliuio sicut in hominē, cadit in deum? Cur
ergo ei dicitur, memēto? Quāuis in aliis sanctę scriptu-
ræ locis ipsum verbum omnino ponatur, vt est, Quare L
mei oblitus es, & obliuisceris inopiam nostram, & ipse Psal. 43.
deus per Prophetam, Omnes, inquit, iniquitates eius
obliuiscar. Et alibi atque alibi sæpius hoc legitur. Sed
non vt hominibus ista contingunt, ita intelliguntur in
deo. Nam sicut deum pœnitere dicitur, quando præter
hominum spem res mutat, consilio non mutato, quia
consilium domini manet in æternum: ita dicitur obli- Psal. 32.
uisci quando tardare videtur adiutorium, vel promis-
sum, vel non retribuere digna peccantibus, vel si quid
huiusmodi, tanquam eius memoria sit elapsum quod
speratur siue timetur, & non fit. Dicūtur ista locutione
morali qua humanus mouetur affectus, quamuis enim
deus faciat certa dispositione, non deficiēte memoria,
nec obscurata intelligentia, nec volūtate mutata. Cum
itaque dicitur ei, memēto, orantis desyderiū, quia pro-
missum poscit, ostenditur, & hoc extenditur, non deus
quasi ei de mente id exciderit admonetur. Memento,
inquit, verbi tui seruo tuo: hoc est, imple pmissum ser-
uo tuo. In quo spem dedisti mihi: hoc est, in quo verbo,
quoniā promisisti mihi, me sperare fecisti: Hæc me cō-
solata est in humilitate mea, hæc scilicet spes quæ data M
est humilibus, dicente scriptura, Deus superbis resistit,
humilibus autē dat gratiam. Vnde ore proprio etiam Iacobi. 4.
dominus ait, Quoniam qui se exaltat, humiliabitur: & 1. Pet. 4.
qui se humiliat, exaltabitur. Bene hic intelligimus etiā Lucæ. 14.
illam humilitatem, non qua se quisque humiliat confi- & 18.
tendo peccata, nec sibi arrogādo iustitiā: sed qua quis-
que humiliatur aliqua tribulatione vel deiectione, quā
meruit eius superbia, aut exercetur probaturque eius pa-
tientia. Vnde paulò pòst dicit hic Psalmus, Priusquam
humiliarer ego deliqui. Et illud in libro Sapientiæ, In Eccles.
dolore sustine, & in humilitate tua patiētiā habe, quo-
niam in igne probatur aurum & argentū, homines ve-
ro acceptabiles in camino humiliationis. Quod ait
acceptabiles, ibi spem dedit quæ cōsolaretur in humi-
litate. Et dominus Iesus hanc humilitatē cum discipu-
lis prædiceret à persecutoribus esse venturam, non eos
sine spe reliquit, sed hanc etiā qua cōsolarentur dedit
dicens: In vestra patientia possidebitis animas vestras.
De ipso quoque corpore quod ab inimicis possent Lucæ. 23.
occidi, & quasi penitus interire, capillus, inquit, capi-
tis vestri non peribit. Hæc spes data est corpori Christi
quod est Ecclesia, qua consolaretur in humilitate sua.
Propter

A Propter quem ſpem dicit & Apoſtolus Paulus, Si autē quod non videmus ſperamus,per patientiam expectamus.Sed æternorum eſt ſpes iſta præmiorum. Eſt & alia ſpes quæ in humilitate tribulationis plurimum conſolatur, quæ ſanctis data eſt in verbo dei adiutorium gratiæ pollicentis, ne quiſque deficiat. De qua re dicit Apoſtolus, Fidelis deus qui non permittet vos tentari ſuper id quod poteſtis, ſed faciet cum tētatione etiam exitum vt poſsitis ſuſtinere. Hanc ſpē dedit etiam ſaluator ore ſuo quādo ait, Hac nocte poſtulauit ſatanas vexare vos ſicut triticum,& ego rogaui pro te Petre ne deficiat fides tua. Hanc ſpem dedit & in oratione quā docuit, vbi monuit vt dicamus, Ne nos inferas in tentationem. Quodammodo enim promiſit ſe daturum ſuis periclitantibus quod dici voluit ab orātibus.Et nimirum de hac ſpe magis intelligendus eſt dicere, Hæc me conſolata eſt in humilitate mea, quoniam verbum tuum viuificauit me.Quod expreſsius interpretati ſunt, qui non verbum ſed eloquium poſuerūt.Græcus enim λόγιόν habet, quod eſt eloquium , non λόγος, quod eſt verbum.Sequitur autem, *Superbi inique agebant vſque valde,à lege autem tua non declinaui.* Superbos intelligi voluit

1.Cor.10.

Lucæ.22.

Matth.6.

B perſecutores piorum:& ideo ſubiecit,A lege autem tua non declinaui,quia hoc eum facere illorum perſecutio compellebat. Quos vſq; valde iniquè dicit egiſſe,quia non ſolum erant impij, verumetiam pios impios eſſe cogebant. In hac humilitate,hoc eſt, in hac tribulatione ſpes conſolata eſt, quæ data eſt in verbo dei pollicentis adiutorium,ne deficiat fides martyrum, & præſentia ſpiritus ſui vires impertientis laborantibus,vt euadentes de muſcipula venantium dicerent, Niſi quia dominus erat in nobis,fortaſſe viuos abſorbuiſſēt nos. An forte quod ait, Hæc me conſolata eſt in humilitate mea: illam dicit humilitatem qua homo eſt deiectus & proiectus in mortem ex peccato illo quod valde infœliciter in paradiſi fœlicitate commiſſum eſt? In hac quippe humilitate, in qua homo vanitati ſimilis factus eſt, & dies eius ſicut vmbra prætereunt, omnes filij iræ ſunt,niſi per mediatorem reconcilientur deo,qui prædeſtinati ſunt in æternam ſalutem ante mundi conſtitutionem,in quo mediatore & antiqui iuſti ſpem habebant , quando eum in carne venturum per prophetiæ ſpiritum præuidebant. Quod ergo verbum ad eos fiebat de illo,etiam hoc bene hic intelligitur verbum,ſi & C ipſorum accipimus iſtam vocem : de quo verbo dictū eſt,Memento verbi tui ſeruo tuo in quo mihi ſpem dediſti:Hæc me conſolata eſt in humilitate mea, hoc eſt, in iſta mortalitate mea:Quia eloquium tuum viuificauit me,vt ſpem vitæ haberem protectus in mortem.Superbi inique agebant vſque valde, quandoquidem eorum ſuperbiam nec humilitas mortalitatis edomuit.A lege autem tua non declinaui , quod me facere cogebant ſuperbi. *Memor fui iudiciorum tuorum à ſeculo domine, & conſolatus ſum.* Vel ſicut alij codices habent, *Et exhortatus ſum*,id eſt, exhortationem accepi. Vtrunque enim potuit interpretari de verbo Græco quod eſt, παρεκλήθην. A ſeculo ergo ex quo genus humanum ſumpſit exordium, memor fui iudiciorum tuorum ſuper vaſa iræ quæ parata ſunt in perditionem,& conſolatus ſum:quia per hæc quoque oſtendiſti diuitias gratiæ & gloriæ tuæ in vaſa miſericordiæ tuæ. *Tædium tenuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ in loco incolatus mei.* Vel ſicut alij codices habent, *In loco peregrinationis meæ.* Ipſa eſt illa humilitas in loco mortalitatis & peregrinationis

Pſal.123.

Gene.3.

Pſal.143.

Ephe.2.

Roma.9.

hominis de paradiſo & de illa ſuperna Hieruſalem eiecti, vnde quidam deſcendens in Hiericho incidit in latrones, ſed propter miſericordiam quæ per illum Samaritanum cum illo facta eſt, cantabiles illi erant iuſtificationes dei in loco peregrinationis ſuæ , quamuis eum tædium teneret à peccatoribus relinquentibus legem dei, quia cum eis conuerſari in hac vita vel ad tēpus cogitur, donec area ventiletur. Poſſunt autem iſti duo verſus ad ſingulas partes vnius ſuperioris aptari: vt quod ait, Memor fui iudiciorum tuorum à ſeculo domine: ad hoc referatur, Tædium tenuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam: quod vero ibi ait, Et conſolatus ſum: ad hoc referatur , Cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. *Memor*, inquit, *fui in nocte nominis tui domine, & cuſtodiui legem tuam.* Nox eſt illa humilitas vbi eſt mortalitatis ærumna , nox eſt in ſuperbis inique agentibus vſque valde, nox in tædio à peccatoribus relinquentibus legem dei, nox eſt poſtremo in loco peregrinationis huius,donec veniat dominus & illuminet abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit cogitationes cordis, & tunc laus erit vnicuique à deo. In hac ergo nocte memor homo eſſe debet nominis dei , vt qui gloriatur,in domino glorietur : propter quod & illud ſcriptū eſt, Non nobis domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. Sic enim quiſque non in ſua, ſed in dei gloria, quia nec in ſua ſed in dei iuſtitia , id eſt, à deo ſibi donata cuſtodit legem dei: ſicut iſte ait, Memor fui in nocte nominis tui domine , & cuſtodiui legem tuam: Quā non cuſtodiſſet ſi in ſua virtute confidens, nominis dei memor non fuiſſet. Adiutorium enim noſtrum in nomine domini: propter quod ſecutus adiunxit, *Hæc facta eſt mihi, quoniam iuſtitias tuas exquiſiui.* Iuſtitias vtique tuas quibus iuſtificas impiū,non meas,quæ nunquā me pium faciunt ſed ſuperbum . Non enim erat iſte aliquis eorum qui ignorantes dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere , iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti. Has ergo iuſtitias quibus iuſtificantur gratis per gratiam dei qui per ſeipſos iuſti eſſe non poſſunt, melius alij interpretati ſunt iuſtificationes , quia reuera δικαιώσεις, id eſt,iuſtitias,ſed δικαιώματα Græcus habet,quæ ſunt iuſtificationes,ſed quid ſibi vult quod ait,Hæc facta eſt mihi?Hæc quid?An forte lex,quia dixerat, Et cuſtodiui legem tuam? Quibus verbis ſubiunxit, Hæc facta eſt mihi,tanquā diceret, hęc lex facta eſt mihi?Sed non eſt rememorandū in exponendo,quomodo ſit ei facta lex dei.Græca enim locutio vnde iſta tranſlata eſt,ſatis indicat non de lege dictum eſſe,hæc facta eſt mihi , quia lex in eadem lingua generis maſculini eſt , & fœminino pronomine etiam ibi ſcriptū eſt,hæc facta eſt mihi. Quæritur ergo prius quæ illi facta ſit , deinde quomodo illi facta ſit: Quæcunque illa ſit,hæc,inquit,facta eſt mihi:non vtique hæc lex, quia hunc ſenſum ſicut dixi Græcus expellit.Forte ergo hęc nox eſt,quia tota ſuperior ſententia ſic ſe habet,Memor fui in nocte nominis tui domine, & cuſtodiui legem tuam:& ſequitur, Hæc facta eſt mihi:quia vtique non lex,profecto nox eſt quę facta eſt illi.Quid eſt igitur nox mihi facta eſt, quia iuſtificationes tuas exquiſiui? Lux quippe potius eſt ei facta non nox,quia iuſtificationes exquiſiuit dei:ac ſic recte intelligitur , facta eſt mihi : ac ſi diceretur , facta eſt pro me id eſt,factum eſt vt prodeſſet mihi.Si enim humilitas illa mortalitatis non abſurde intelligitur nox, vbi inuicem latent corda mortalium , vt de talibus tenebris innumerabiles & graues tētationes oriantur,ita

D

Gene.3.

Lucæ.10.

1.Cor.4.

E

Pſal.113.

Pſal.118.

Roma.4.

Roma.10.

F

G vt in eadem nocte pertranseant etiam bestiæ syluę, ca-
Psal.113. tuli leonum rugientes, quærentes à deo escam sibi: vn-
de etiam de illo leone rugiente & quærente quem de-
1.Petri.5. uoret, dominus ait quod iam supra cõmemoraui, Hac
Lucæ.22. nocte postulauit satanas vexare vos sicut triticũ, id est,
hac nocte in qua pertranseunt bestię syluę, vos leo ille
magnus quęsiuit à deo escam sibi: profecto hæc ipsa hu
militas in loco peregrinationis huius quę nox recte in-
telligitur, prodest eis qui salubriter exercentur in ea vt
discant non superbire, propter quod malum in istam
Ecclesiastici 10. noctẽ pulsus est homo, Initiũ enim superbiæ hominis
est apostatare à deo: sed gratis iustificatus, atq; vt in ista
humilitate proficiat variis tentationibus huius noctis
expositus, iam intelligens dicat quod in hoc Psalmo a-
liquanto pòst dicitur, Bonum est mihi quòd humiliasti
me, vt discam iustificationes tuas. Nam quid est aliud,
bonum est mihi quia humiliasti me, nisi hæc humilitas
quæ nox vocatur facta est mihi, id est, factũ est vt pro-
desset mihi? Sed quare hoc? Quia scilicet iustificationes
tuas, non meas exquisiui. Possumus etiam quod dictum
est, hæc facta est mihi, sic intelligere, vt nec lex, nec nox
subaudiatur, sed hoc pronomen quod est, hæc, non ac-
H cipiatur aliter, quàm se habet ille in alio Psalmo locus
Psal.26. vbi legitur, vnam petij à domino, hanc requiram. Nec
dicit quid vnam, vel quam vnam de qua dixerit, hanc
requiram, sed fœmininum genus quasi pro neutro po-
situm est: inusitate quippe dictum est, Vnam petij, hanc
requiram: vbi non subauditur quæ illa vna sit: quod vsi
tatius diceretur, Vnum petij à domino, hoc requiram,
vt inhabitem in domo domini. In his enim neutris nõ
solet exigi neutrum quod subaudiendum sit, vt puta
vnum bonum, aut vnum donum, vel si quid huiusmo-
di, sed quicquid illud est, etiam si masculino vel fœmi-
nino genere nuncupetur, vel sine vllo nomine vllius
generis quibuslibet verbis insinuetur, solita omnino lo
cutione sub genere neutro intelligitur: ita ergo & hic
eo modo dici potuit, Hęc facta est mihi, tãquam dictũ
esset, hoc factum est mihi. Si autem quæramus quid il-
lud sit, occurrit quod supra dixerat, Memor fui in no-
cte nominis tui domine, & custodiui legem tuam. Hoc
factũ est mihi, id est, hoc quod custodiui legem tuam,
non per meipsum feci, sed factum est mihi vtiq; abs te,
Philip.2. quia iustificationes non meas, sed tuas exquisiui. Deus
est enim, inquit, Apostol⁹, qui operatur in vobis, & velle
I & operari pro bona voluntate: hoc etiam per Prophe-
tam deus dicit, Et faciam vt in iustificationibus meis
ambuletis, & iudicia mea obseruetis & faciatis. Quapro
pter, deo dicẽte, Ego faciam vt iudicia mea obseruetis
& faciatis: rectissime iste dicit, hoc factum est mihi: vt
cum quæsieris quid illud sit, respondeat quod supra di
xerat, vt custodirem legem dei. Sed quia iste in lõgum
sermo processit, ea quæ sequuntur, domino donante,
ab alio melius tractabuntur exordio.

Concio decimasexta de versu Psalmi, Pars mea dominus: vsque ad, Misericordia tua domine plena est terra.

Heth. ח HOS versus Psalmi huius magni nũc aggredi-
mur in dei volũtate tractãdos, *Pars mea domin⁹.*
Quod habent quidã, *Portio mea domine.* Quod
vtrũ ideo dicatur, quia particeps eius est quisquis ad-
Psal.72. hęret, sicut scriptum est, Mihi autem adhærere deo bo
nũ est: non enim existendo sunt homines dij, sed fiunt
participando illius vnius qui verus est deus: an quia si-
cut partes sibi eligunt homines in hoc mundo, siue sor
tiuntur, alius hoc, alius illud vnde quisque viuat, quo-
dammodo portio piorum deus est vnde semper vi- K
uant. Vterque sensus non est absurdus: sed quod se-
quitur hic audiamus, *Dixi custodire legem tuam,* Quid est,
portio mea domine, dixi custodire legem tuam: nisi
quia ita erit portio cuiusque dominus, cum legem eius
custodierit? Sed quomodo custodit, nisi hoc donet at-
que ad hoc adiuuet spiritus viuificans, ne litera occi-
dat, & peccatum occasione accepta per mandatum o- *2.Cor.3.*
peretur in homine omnem concupiscentiam? Inuo- *Roma.7.*
candus est igitur. Sic enim ab eo fides impetrat quod
lex imperat: Quoniam qui inuocauerit nomen domi- *Roma.10.*
ni saluus erit: & ideo vide quid subiungat, *Precatus sum
faciem tuam in toto corde meo.* Et dicens quomodo sit pre-
catus, *Miserere mei,* inquit, *secundum eloquium tuum.* Et tan-
quam exauditus atque adiutus ab eo quem precatus
est. *Quia cogitaui,* inquit, *vias meas, & auerti pedes meos in
testimonia tua.* Auerti scilicet à viis meis quæ displicue-
runt mihi: vt irent in testimonia tua, atque ibi haberent
viam. Plures enim codices non habent, quia cogitaui,
sicut in quibusdam legitur, sed tantummodo cogita-
ui: quòd autem hic positum est, Et auerti pedes meos:
nonnulli habẽt, quia cogitaui & auertisti pedes meos,
vt hoc dei potius gratiæ tribuatur, secundum illud
quod Apostolus ait, Deus est enim qui operatur in vo- L
bis: cui etiam dicitur, Auerte oculos meos ne videant *Philip.2.*
vanitatem. Si oculos ne videant vanitatem, cur non
& pedes ne sectentur errorem: propter quod & illud
scriptum est, Oculi mei semper ad dominum, quia ip- *Psal.24.*
se euellet de laqueo pedes meos. Sed siue auertisti pe-
des meos, siue auerti pedes meos legatur, ab illo fit vt
faciamus cuius faciem precatus est in corde suo, & cui
dixit, Miserere mei secundum eloquium tuum: hoc est,
secundum verbum promissionis tuæ. Filij quippe pro-
missionis, in semine deputantur Abrahæ. Denique hoc *Roma.9.*
impetrato gratiæ beneficio. *Paratus sum,* inquit, *&
non sum turbatus, vt custodiam mandata tua.* Quod aliqui in-
terpretati sunt, ad custodiendum mandata tua, aliqui
vt custodirem, aliqui custodire, quod Græcus posuit,
τοῦ φυλάξασθαι. Quàm vero paratus factus sit ad custo-
dienda diuina mandata, subdidit dicens. *Funes pecca-
torum circumplexi sunt me, & legis tuæ non sum oblitus.* Funes
peccatorum impedimenta sunt inimicorum, siue spi-
ritalium, sicut diaboli & angelorũ eius, siue carnalium
in quibus filiis infidelitatis diabolus operatur. Non e-
nim hoc nomen quod dictum est peccatorum, ab eo M
quòd sunt peccata declinatum est, sed ab eo quòd sunt
peccatores, quod in Græco euidenter apparet. Cum *Esa.5.*
itaque minantur mala quibus terreant iustos, ne pro le-
ge dei patiãtur, quodammodo funibus implicant, ve-
lut valida & robusta reste sua. Trahunt enim peccata
sicut restem longam, & hinc sanctos implicare conan
tur, & aliquando permittuntur & premunt. Sed si im-
plicant corpus, non implicant animum, vbi non est
iste dei legis oblitus, quia sermo dei non est alligatus. *2.Timo.2.*
Media nocte, inquit, *surgebam ad confitendum tibi, super iudicia
iustitiæ tuæ.* Quia & hoc ipsum quòd funes peccatorum
circumplectuntur iustum, iudicia sunt iustitiæ dei. Pro-
pter quod dicit Apostolus Petrus tempus esse vt iudi-
cium incipiat à domo domini: Et si initium, inquit, à *1.Petri.4.*
nobis, qualis finis erit eis qui non credũt domini Euan
gelio? Et si iustus quidẽ vix saluus erit, peccator & im-
pius vbi parebunt? Hoc enim ait de persecutionibus
quas patiebatur Ecclesia, cum funes peccatorũ circum-
plecterẽtur eam. Proinde mediam noctẽ grauiora tri-
bulationis intelligendã existimo, in qua dixit, Surgebã,
quia

A quia non eũ sic affligebat vt deiiceret, sed exercebat vt surgeret, id est, vt eaipsa tribulatione ad fortius confitendum proficeret. Iam vero quia ista fiunt gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum, vocem personæ suæ per hãc prophetiam suo corpori adiungit ipse saluator: ad ipsum caput enim proprie quod sequitur pertinere arbitror, *Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.* Sicuti est in Epistola quæ ad *Hebræ.2.* Hebræos scribitur, Qui enim sanctificat & qui sanctificantur, ex vno omnes. Propter quam causam nõ confunditur fratres eos vocare: & paulò pòst, Propterea ergo, inquit, quia pueri cõmunicauerunt sanguini & carni, & ipse propemodũ participauit eisdem. Quod quid est aliud quàm eorum particeps factus est? Neque enim efficeremur participes diuinitatis eius, nisi ipse mortalitatis nostræ particeps fieret: nam & in Euangelio, quo nos diuinitatis eius participes facti sumus, ita dicitur, *Ioan.1.* Dedit eis potestatẽ filios dei fieri his qui credunt in nomine eius: Qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex volũtate viri, sed ex deo nati sunt. Vt autem hoc fieret, quia & ipse factus est particeps mortalitatis nostræ, ita ibi sequitur, Et verbum caro factũ est, B & habitauit in nobis. Per hanc eius participationẽ nobis gratia subministratur, vt caste timeamus deũ, & custodiamus mandata eius. Proinde ipse dominus Iesus loquitur in ista prophetia, sed quædam in membris suis & vnitate corporis sui, tanquam in vno quodam homine diffuso toto orbe terrarum, & succrescente per volumina seculorũ, quædam vero in seipso capite nostro: vnde & hoc est quod ait, Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua. Et quia propter hoc quòd particeps factus est fratrũ suorum deus omnium, immortalis mortalium, ideo gra- *Ioan.12.* num cecidit in terram, vt mortificatum multum fructum faceret: & de ipso fructu secutus adiunxit, *Mise-* *Psal.32.* *ricordia tua domine plena est terra.* Et vnde hoc, nisi cum iustificatur impius? In cuius gratiæ scientia vt perficiatur adiungit, *Et iustificationes tuas doce me.*

Concio decimaseptima de versu Psalmi, Suauitatem fecisti cum seruo tuo domine: vsque ad, Bonum mihi lex oris tui super milia auri & argenti.

Terb. D HI versus Psalmi huius, de quibus nunc in voluntate dei disputaturi sumus, ab hoc incipiunt, *Suauitatẽ fecisti cum seruo tuo domine, secundũ verbum* C *tuum.* Vel potius, *secundum eloquium tuum.* Sed quod ait Græcus χρηστότητα, aliquando suauitatẽ, aliquando bo- *In lib.50.* nitatẽ nostri interpretes transtulerũt. Verum quia sua- *ho.hom.4.* uitas potest esse & in malo, quando illicita quæq; & immunda delectant, potest etiã esse & in ea quæ conceditur voluptate carnali, sic debemus intelligere suauitatẽ, quam χρηστότητα Græci vocant, vt in bonis spiritalibus deputetur. Propter hoc enim eã & bonitatẽ nostri appellare maluerunt. Nihil hic ergo aliud dictũ existimo, suauitatẽ fecisti cum seruo tuo: nisi, fecisti vt me delectaret & bonũ. Quando enim delectat & bonum, magnum dei donũ est. Quando autem bonum opus quod lex imperat fit timore pœnæ, non amore iustitiæ, cum deus metuitur non amatur, seruiliter fit, non liberaliter. *Ioan.8.* Seruus autem nõ manet in domo in æternũ, filius manet in æternum, quia consummata charitas foras mit- *1.Ioan.4.* tit timorẽ. Suauitatem itaq; fecisti cũ seruo tuo domine faciendo filium qui seruus fuit, secundum eloquium tuũ, hoc est, secundum promissum tuũ, vt secundum fi- *Roma.4.* dem firma sit promissio omni semini. *Suauitatẽ & eruditionem & scientiã doce me,* inquit, *quoniã mandatis tuis credidi.*

Augeri sibi ista poscit & perfici: nam vtiq; quia iã dixe- D rat, Suauitatẽ fecisti cũ seruo tuo, quomodo dicit suauitatẽ doce me, nisi vt ei gratia dei magis magisq; abundet, vel innotescat dulcedine bonitatis? habebãt enim fidem qui dixerunt, Domine auge nobis fidẽ. Et quan- *Luce.17.* diu viuitur in hoc mundo, proficientiũ est hęc cãtatio. Addidit autẽ & eruditionem, vel sicut plures codices habent, disciplinã. Sed disciplinã quam Græci appellãt παιδείαν, vbi scripturæ nostræ ponere consueuerũt, *Prouer.3.* ibi intelligenda est per molestias eruditio, secundũ il- *Hebræ.12.* lud, Quẽ enim diligit dominus corripit, flagellat autẽ omnẽ filiũ quem recipit: hæc autẽ apud Ecclesiasticas literas dici assolet disciplina, interpretata de Gręco vbi legitur παιδεία. Hoc enim verbũ in Græco positũ est in Epistola ad Hebræos, vbi Latinus interpres ait, Omnis enim disciplina ad præsens nũ gaudij videtur esse sed tristitię, postea autẽ fructũ pacificum his qui per eã certarunt reddet iustitiæ. Cum quo ergo facit deus suauitatẽ, id est, cui propicius inspirat boni delectationẽ, atque vt apertius id explicem, cui donatur à deo charitas dei, & propter deũ charitas proximi, profecto instãter *Matth.22.* orare debet, quo tantũ sibi augeatur hoc donũ, vt non solũ pro illo contẽnat delectationes cęteras, sed etiam E pro illo quaslibet perferat passiones: Ita suauitati salubriter additur disciplina: nõ enim quantulæcunq; suauitati vel bonitati, hoc est, charitati sanctæ poscẽda est & obtinenda, sed tam magnæ, vt sub eius pressura non possit extingui, sed sicut ingens flãma sub impetu venti quanto magis reprimitur, tãto ardentius excitari. Ideo parum fuit dicere, suauitatem fecisti cum seruo tuo: nisi rursus repeteret, vt eum doceat suauitatem, tantã vtiq; vt disciplinã possit patientissime sustinere. Tertia ponitur scientia, quoniã si magnitudine sua præcedit scientia magnitudinem charitatis, non ędificat sed inflat. Cum ergo tanta fuerit charitas in bonitate suaui, vt tri- *1.Corin.8.* bulationibus non possit extingui, quas adhibet disciplina, tunc vtilis erit scientia, qua innotescat etiam sibi homo quid ipse meruerit, & quæ à deo donata sint ei, per quæ posse se sciat quæ se posse nesciebat, & per seipsum omnino non poterat. Quod autem non ait, da mihi: *1.Cor.2.* sed, doce me: quomodo suauitas docetur si non detur? Quandoquidem multi quod eos non delectat sciunt, & quarum rerũ habent cognitionem non habent suauitatem? Suauitas enim dici non potest, nisi delecter. Item disciplina quæ significat emendatoriam tribula- F tionem, accipiendo discitur, id est, non audiendo vel legendo vel cogitando, sed experiendo. At vero scientia quam tertio loco posuit in his quæ ait, doce me, docendo datur. Nam quid est aliud docere, quàm scientiã dare? Et hæc duo ita sibi connexa sunt, vt alterũ sine altero esse non possit. Nemo enim docetur nisi discat, & nemo discit nisi doceatur. Et ideo si discipulus capax non sit eorum quæ à doctore dicuntur, non potest doctor dicere, ego eum docui, sed ipse non didicit: dicere autem potest, ego ei dixi quod dicẽdum fuit, sed ille non didicit, quia non percepit, non cõprehendit, non intellexit. Nam profecto & ille didicisset si iste docuisset. Et ideo deus quando vult docere, prius dat intellectum, sine quo ea quæ ad diuinam doctrinã pertinent homo non potest discere: vnde & iste paulo post dicit, Da mihi intellectum vt discam mãdata tua: Potest itaque homo cum docere aliquem cupit, dicere illa quæ dixit dominus discipulis suis posteaquam resurrexit à mortuis, sed facere quod ille fecit non potest: ait enim Euangelium, Tunc aperuit eis sensum vt intelligerent *Lucæ.24.*

G ſcripturas,& dixit illis. Quid autem illis dixerit,ibi legitur:ſed ideo ceperunt quod dixit, quia vndecaperẽt aperuit. Docet ergo deus ſuauitatem inſpirando dele-
† al. dilectationem,† docet diſciplinã temperando tribulatio-
Elionem. nem, docet ſcientiam inſinuando cognitionem. Cum itaq; alia ſint quæ ideo diſcimus vt tantummodo ſciamus,alia vero vt etiam faciamus,quãdo deus ea docet, ſic docet vt ea ſcienda ſciamus aperiendo veritatem, ſic docet vt faciendo faciamus inſpirãdo ſuauitatem: neq; enim fruſtra ei dicitur,Doce me vt faciam volun-
Pſal.142. tatem tuam. Sic,inquit,doce vt faciam,nõ tantummodo vt ſciam. Ipſa quippe recte facta, fructus eſt noſter quem reddimus agricolæ noſtro: ſed ſcriptura dicit,
Pſal.84. Dominus dabit ſuauitatem,& terra noſtra dabit fructũ
Pſal.142. ſuum.Quę autem iſta terra eſt,niſi de qua dicitur eidẽ ipſi qui dat ſuauitatẽ, Anima mea velut terra ſinè aqua tibi? Quòd vero cum dixiſſet,ſuauitatem & diſciplinã & ſcientiam doce me:adiunxit atque ait,Quoniã mandatis tuis credidi: non immerito quæri poteſt cur non dixerit,obediui: ſed,credidi. Alia enim ſunt mandata, alia ſunt promiſſa. Mandata facienda ſuſcipimus,vt accipere promiſſa mereamur. Promiſsis ergo credimus,
H mandatis obtemperamus.Quid eſt ergo,mandatis tuis credidi: niſi,credidi quòd nulla mandaueris non aliquis homo,quamuis per homines hominibus miniſtrata & monſtrata ſint?Quia itaque credidi tua eſſe mandata,ipſa fides mea qua id credidit impetret abs te gratiam, qua faciam quod mandaſti. Si enim homo mihi hæc iuberet forinſecus, nunquid etiam vt facerẽ quod iubebat adiuuaret intrinſecus?Doce ergo me ſuauitatẽ inſpirando charitatem, doce me diſciplinam donando patientiam, doce me ſcientiam illuminando intelligentiam,quoniam mandatis tuis credidi.Te illa credidi mandaſſe qui deus es, & homini donas vnde facias eum facere quod mandas, *Priuſquam humiliarer*, inquit, *ego deliqui,propter verbum tuum*: Vel ſicut alij expreſſius habent, *propterea eloquium tuum cuſtodiui*. Vtique ne rurſum humiliarer. Quod ad illam humiliationẽ me-
Gene.3. lius refertur quæ facta eſt in Adam,in quo omnis creatura humana tanquam in radice viciata, quoniam veritati ſubiecta eſſe non voluit, ſubiecta eſt vanitati.
Roma.9. Quod vaſis miſericordiæ profuit experiri, vt deiecta & deleta ſuperbia diligatur obedientia, & pereat non reditura miſeria. *Suauis es domine*. Vel ſicut plures ha-
I bent, *Suauis es tu domine*. Aliqui etiam, *Suauis es tu*, Vel, *Bonus es tu*: Sicut de hoc verbo ſuperius tractauimus. *Et in tua ſuauitate doce me iuſtificationes tuas*. Vere vult facere iuſtificationes dei, quando eas in eius ſuauitate vult diſcere ab eo, cui dixit, Suauis es tu domine: denique ſequitur, *Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum*: Eorum ſcilicet quibus non profuit quòd poſtea quàm deliquit, humiliata eſt humana natura. *Ego autem in toto corde meo ſcrutabor mandata tua*. Quantalibet,inquit,a-
Math.24. bundet iniquitas, non in me refrigeſcet charitas. Tanquam ille hoc dicat, qui in eius ſuauitate iuſtificationes dei diſcit. Quanto magis enim ſuauia ſunt quæ iubet qui iuuat, tanto magis ea ſcrutatur amãs vt cognita faciat,& faciendo cognoſcat,quia perfectius cognoſcuntur cum fiunt. *Coagulatum eſt vt lac cor eorum*. Quorum niſi ſuperborum, quorum ſuper ſe multiplicatam dixit iniquitatem? Obduruiſſe autem cor eorum vult intelligi hoc verbo & hoc loco: nam dicitur & in bono, ſicut in Pſalmo ſexageſimoſeptimo dicitur,Mons incaſeatus, mons vber: & intelligitur gratia plenus. Nam & illic quidam coagulatus interpretati ſunt: ſed vide quid ad ſe opponebat duritiæ cordis illorum. K
Ego vero, inquit,*legem tuam meditatus ſum*. Quam legem? Vnque iuſtiſſimam & miſericordiſſimam:vnde illi dicitur, Et de lege tua miſerere mei. Superbis reſiſtit vt Iacobi.4.
humilientur,vt obdurentur,humilibus autem dat gratiam, vt diligant obedientiam, & ne recipiant excellentiam.Meditatione quippe legis bonis voluntaria ſeruatur mihi humilitas, vt pœnalis euadatur humilitas: de qua mox dicit, *Bonum mihi quoniam humiliaſti me, vt diſcam iuſtificationes tuas*. Vicinum aliquid & ſuperius iam dixerat, Prius quàm humiliarer ergo deliqui, propterea eloquium tuum cuſtodiui. Ipſo quippe fructu oſtendit quòd bonum illi fuerit humiliari: ſed illic dixit & cauſam quòd humilitatẽ pœnalem delinquendo præceſſerit. Quod vero ibi ait, Propterea eloquium tuum cuſtodiui: hic autem,vt diſcam iuſtificationes tuas: ſatis ſignificaſſe mihi videtur hoc eſſe iſta noſſe quod cuſtodire, hoc eſt, cuſtodire quod noſſe. Neque enim Chriſtus non nouerat quod arguebat,& tamen arguebat peccatum, cum dictum de illo ſit quòd non nouerat peccatum. Nouerat ergo quadam noticia, & rur- 2.Cor.5.
ſus quadam ignorantia non nouerat. Sic & iuſtificationes dei multi diſcunt & non diſcunt. Nouerant e- L
nim eas quadam noticia: & rurſus quadam ignorantia, quoniam non faciunt quod nouerunt, non nouerunt.Eo modo hic ergo intelligendus eſt dixiſſe,vt diſcam iuſtificationes tuas, ea notitia qua fiunt. Hæ autẽ quia non fiunt niſi per dilectionem, vbi qui facit habet delectationem, propter quod dictum eſt, In tua ſuauitate doce me iuſtificationes tuas,ſequens verſus oſtendit, vbi ait, *Bona mihi lex oris tui, ſuper milia auri & argenti*. Vt amplius diligat charitas legem dei,quàm diligit cupiditas milia auri & argenti.

Concio decimaoctaua de verſu pſalmi, Manus tuæ domine fecerunt me & finxerunt me, da mihi intellectum vt diſcam mandata tua.

QVando deus hominem fecit ex puluere & ani- Iob
mauit flatu,non ibi commemoratum eſt quòd manibus fecerit. Cur itaque quibuſdam viſum Iob.19.
fuerit verbo deum feciſſe cætera, hominẽ vero velut aliquid præcipuum feciſſe manibus ſuis non Gene.2.
video, niſi forte quia ex puluere formatum legitur hominis corpus, non potuiſſe fieri niſi manibus arbitrantur: nec attendunt quod in Euangelio de verbo dei M
ſcriptum eſt, Omnia per ipſum facta ſunt: non poſſe Ioan.1.
conſtare ſi non per verbum factum eſt etiam corpus humanum: ſed adhibent teſtimonium de hoc Pſalmo,& dicunt, Ecce vbi apertiſſime clamat homo,Manus tuæ domine fecerunt me & finxerunt me: quaſi non etiam apertiſſime dictum ſit, Videbo cœlos opera digitorum tuorum: nec minus aperte dictum ſit, Et Pſal.8.
opera manuum tuarum ſunt cœli: multóque apertius, Pſal.101.
Et aridam terram manus eius finxerunt. Manus ergo &.94.
dei ſunt poteſtas dei. Aut ſi pluralis numerus eos mouet quia non dictũ eſt,manus tua,ſed manus tuæ:accipiant manus dei virtutem & ſapientiam dei,quod vtrunque vnus dictus eſt Chriſtus:qui etiam intelligitur brachiũ 1.Corin.1.
domini, vbi legitur, Et brachium domini cui reuelatũ Eſaiæ.53.
eſt:aut accipiant manus domini filium & ſpiritumſanctum,quia & ſpiritusſanctus cooperator eſt patris & filij: vnde ait Apoſtolus, Omnia hæc operatur vnus at- 1.Cor.12.
que idem ſpiritus. Propterea quippe dixit, vnus atque idem ſpiritus, ne tot ſpiritus eius quot opera putarentur,non quòd ſine patre & filio ſpiritus operetur. Liberum eſt igitur quomodo intelligantur manus dei,dum

tamen

A tamen nec ea quæ facit manibus, verbo facere negetur: nec ea quæ fecit verbo, manibus facere nō putetur: nec propter manus forma corporis, aut alia manus sinistra, alia dextra: nec propter verbum sonus oris, aut motus animi transitorius operanti deo inesse credatur. Nec defuerunt qui duo ista verba, fecerunt me, & finxerunt me, sic distinguerent, vt animam deum fecisse, corpus autem finxisse dicerent, quia de anima dixit deus, Omnem flatum ego feci: de corpore autem legitur, Et finxit deus hominem de puluere terræ: tanquam fiat quidem omne quod fingitur: nō tamen fingatur omne quod fit: & ideo animā factam potius dicunt esse quàm fictam, quia nō est corpus sed spiritus, quasi non scriptum sit, Qui finxit spiritū hominis in ipso. Veruntamen quando vtrunque hoc verbum de homine in loco vno ponitur, & vtrunque hominis, id est, & anima & corpus diuinitus conditum non negatur, non ineleganter distribuuntur singulis singula, vt anima facta, corpus autem fictum intelligatur, siue formatum, siue plasmatū. Nam quidam interpretes noluerunt dicere, finxerunt me: sed, plasmauerunt me: magis diligentes minus Latine declinare de Græco, quàm dicere finxerunt, quod B aliquando etiam de simulatione dici solet. Sed verum hoc secundum Adam dictum est, ex quo cum sint omnes homines propagati, quis hominum quando ille factus est, etiam se factum non potest dicere originis seminisque ratione? An etiam secundum hoc recte dici potuit, Manus tuæ fecerunt me & plasmauerunt me, quòd vnusquisque non sine opere dei etiam de parentibus fit ipso creante, illis generantibus? Quoniam si operatoria dei potētia rebus subtrahatur, intereunt, nec aliquid omnino siue de mundi elementis, siue de genitoribus, siue de seminibus nascitur, si ea non operetur deus: propter quod ait Prophetę Hieremiæ, Prius quàm te formarem in vtero, noui te. Sed nunquid sine intellectu fecit hominem deus, siue primū, siue vnumquenq; nascentium, vt nunc dicat ei, Manus tuæ fecerūt me, & plasmauerunt me, da mihi intellectum? Nónne ipsi naturæ humanæ intellectus est inditus, vt eo discernatur à pecore? Aut sic est deformata peccando, vt etiā hoc in ea reformandum sit? propter quod & Apostolus omnibus ad regenerationem pertinētibus dicit, Renouamini spiritu mentis vestræ: & vtiq; quia intellectus in mēte est, hinc rursus ait, Renouamini in nouitate mētis ve C stræ.† De his autem qui huius regenerationis cōsortes non erunt, Hoc, inquit, dico & testificor in domino, vt non iam ambuletis sicut & gentes ambulant in vanitate mentis suæ, obscurati intelligentia, alienati à via dei per ignorantiam, quæ est in illis propter cæcitatem cordis eorū. Propter hos igitur interiores oculos, quorum cæcitas est deum non intelligere, vt aperiantur, & magis magisq; serenentur, fide mundentur corda, Da mihi, inquit, intellectum, vt discā mandata tua. Quamuis enim nisi aliquid intelligat, nemo possit credere in deum, tamen ipsa fide qua credit sanatur, vt intelligat ampliora. Alia sunt enim quæ nisi intelligantur nō credimus, & alia sunt quæ nisi credamus nō intelligimus. Nam cum fides sit ex auditu, auditus autē per verbum dei, quomodo credit prædicanti fidem, qui, vt alia taceam, linguam ipsam quam loquitur nō intelligit? Sed nisi essent rursus aliqua quæ intelligere non possumus, nisi antè credamus, Propheta non diceret, Nisi credideritis nō intelligetis. Proficit ergo noster intellectus ad intelligenda quæ credat, & fides proficit ad credenda quæ intelligat, & eadē ipsa vt magis magisq; intelligantur in ipso intellectu proficit mens. Sed hoc nō fit D propriis tanquā naturalibus viribus, sed deo adiuuante atq; donante: sicut medicina fit, non natura, vt vitiatus oculus vim cernendi recipiat. Qui ergo dicit deo, Da mihi intellectum vt discā mandata tua, non omnimodo expers eius est velut pecus, nec ita quamuis homo vt in eorum numero deputandus sit, qui ambulant in vanitate mentis suæ, obscurati intelligentia, alienati à via dei: nā si talis esset nec hoc diceret, Non autē parum est intellectus nosse à quo poscendus est intellectus. Et cogitandū est quanto sint altius intelligenda diuina mandata, quando ad ea discenda sibi adhuc dari intellectū petit, qui iā sic intelligit, & qui eloquia dei se custodisse antè iam dixit. Quòd autem interpretati sunt nostri, da mihi intellectū, breuius dixit Græcus συνέτισόν με: quia vno verbo cōplexus est, da mihi intellectum, quod est συνέτισον, quod Latine vno verbo dici nō potest, tanquam si nō posset Latine dici, sana me, & diceretur, da mihi sanitatem, sicut hic dictum est, da mihi intellectū, aut sanum me fac, sicut etiā hic dici potest, intelligentē me fac, quod quidem potuit & angelus facere: nā dixit Danieli, Veni intellectū dare tibi: & hoc verbum est in Græco, quod etiam hic est, συνετίσαι, tanquā si diceret E Latinus, sanitatem dare tibi, quod Græcus dixisset, sanare te. Non enim circumloqueretur Latinus interpres dicendo intellectum dare tibi: si quemadmodum dici potest à sanitate sanare te, ita dici posset ab intellectu intellectuare te. Sed si potest hoc & angelus facere, quid est quòd ille hoc à deo sibi poscit vt faciat? An quia deus angelo iusserat vt faceret? Ita vere, nam Christus intelligitur hoc iussisse angelo vt faceret eo loco, vbi ait Propheta, Et factum est cum viderem ego Daniel visum, & quærebam intellectum, & ecce stetit in conspectu meo vt visus viri, & audiui vocē viri inter Vbal & vocauit & dixit Vlai, Fac intelligere illū visionē: & ibi in Gręco verbū hoc est quod & hic, id est, συνέτισον. Deus itaq; per seipsum, quia lux est quæ illuminat pias mentes, vt ea quæ diuina dicuntur, vel ostenduntur intelligant. Sed si ad hoc ministro vtitur angelo, potest quidem aliquid agere angelus in mentem hominis, vt capiat lucem dei, & per hanc intelligat: Sed ita dicitur intellectū dare homini & quasi, vt ita dicā, intellectuare hominē, quemadmodum quisquā dicitur lucē da- F re domui, vel illuminare domū cui fenestram facit, cū eam non sua luce penetret & illustret, sed tantummodo aditum quo penetretur atque illustretur aperiat. Sed nec sol qui per fenestram illustrat domum, ipse creauit eandem domum, aut hominem qui fenestram fecit in domo, aut ipse illi iussit vt faceret, aut adiuuit ipse facientem, aut aliquid egit vt aperiretur quà suum lumē infunderet. Deus autē & hominis mentem rationabilem atque intellectualem fecit, quæ posset capere lumē eius, & angelum talem fecit qui operari posset aliquid, vnde ad capiendum lumen dei mēs adiuuaretur humana, & eandem sic adiuuat mentē vt angelicam recipiat operationem, & eam sic illuminat de seipso, vt non solum illa quæ à veritate monstrantur, sed ipsam quoq; perficiendo perspiciat veritatem. Sed quoniam res quidem necessarias quantum existimo tam prolixa disputatione tractauimus, dilatis sequentibus Psalmi huius versibus, sermonem istum isto fine claudamus.

Marginal references: Esa.57. Gene.2. Hiere.1. Ephes.4. †al. sensus vestri. Act.17. 3. sent. dist. 24. ca. post hoc. Roma.10. Esaia.7. Ephe.4. Danie.8. Ioan.1.

Concio decimanona de versu Psalmi, Qui timent te videbunt me & iocundabuntur: vsque ad, Fiat cor meum immaculatum in tuis iustificationibus vt non confundar.

G DOminus noster Iesus in hoc Psalmo per Pro-
phetam sibi petiuit intellectum dari à deo, &
corpori suo quod est Ecclesia ad dei mandata
discenda. Cum ipso enim vita corporis eius, hoc est,
populi eius abscódita est in deo, & ipse in eodem cor-
pore suo indigentiam patitur, & poscit quod membris
suis est necessarium, Manus tuæ, inquit, fecerunt me
& plasmauerunt me, da mihi intellectum vt discam
mádata tua. Quia tu, inquit, formasti me, tu reforma, vt
Ephe.4. fiat in corpore Christi, quod ait Apostolus, Reforma-
mini in nouitate mentis vestræ. *Qui timent te*, inquit, *vi-
debunt me & iocundabuntur*: Vel sicut habent alij codi-
ces, *Lætabuntur, quia in verba tua speraui.* Id est, in ea quæ
Gene.22. promisisti, vt sint promissionis filij semen Abrahæ, in
& 26. quo benedicuntur omnes gentes. Qui sunt autem qui
timent deum, & quem videbunt & lætabuntur, quo-
niam in verba dei sperauit? Si corpus Christi est, id est,
Ecclesia, cuius est vox ista per Christum vel in ipsa &
de seipsa, tanquam de seipso ista vox Christi est? nun-
quid non ipsi sunt in eis qui timent deum? Quis est er-
go ille quem vident & iocundabuntur? An populus ip-
se se videt & iocundatur? & sic dictum est, Qui timent
te videbunt me & lætabuntur, quia in verba tua spera-
ui: vel sicut alij diligentius expresserunt, supersperaui:
H tanquam diceret, Qui timẽt te videbunt me Ecclesiam
tuam, & iocundabuntur, quia in verba tua superspera-
ui, cum ipsi sint Ecclesia qui vident Ecclesiam & io-
cundantur? Sed cur non dixit, qui timent te vident
me & iocundantur: sed timent te verbum præsentis
temporis posuit, videbunt autem & iocundabuntur fu
Iob.7. turi temporis verba sunt: An quia in præsenti tempore
timor est, quamdiu tentatio est vita humana super ter-
Matth.13. ram? Iocunditas autem quam voluit hic intelligi, tunc
erit, quando iusti fulgebunt in regno patris sui sicut sol:
Psal.30. hinc enim etiã illud in alio Psalmo legitur, Quàm mul
ta multitudo dulcedinis tuæ domine, quam abscondi-
sti timentibus te. Hunc ergo quandiu timent nondum
vident, sed videbunt & iocundabuntur: quia & illic se-
quitur, Perfecisti autem sperantibus in te: & hic, quia in
verba tua speraui, vel supersperaui, vt in verbo ita com-
posito, & cura interpretis diligentioris expresso, etiam
Ephes.3. illud intelligamus, quod dicitur, Potens est deus face-
re supra quàm petimus & intelligimus: vt quia supra
quàm petimus & intelligimus sunt, parum sit ea spera-
I re, sed debeamus supersperare. Quia ergo adhuc timet
Ecclesia quæ in hac vita est, & nondum se videt in eo
regno vbi erit eius secura iocunditas, sed inter pericu-
1.Cor.10. losas tentationes in hoc mundo laborat, vbi audit. Qui
se putat stare, videat ne cadat: consyderãs huius mor-
Ecclesiastici talitatis miseriam in qua iugũ graue super filios Adam
4. à die exitus de ventre matris eorũ, sic in omnibus per-
tenditur vsque in diem sepulturæ in matrem omnium,
Gala.5. vt propter carnem concupiscentem aduersus spiritum
etiam regenerati gemere sub eius grauitate cogantur:
hæc ergo consyderans, *Cognoui*, inquit, *domine quia iusti-
tia iudicia tua, & in veritate tua humiliasti me. Fiat misericordia
tua vt consoletur me secundum eloquium tuum seruo tuo.* Miseri-
cordia & veritas ita diuino eloquio commendantur,
vt cum in multis inueniantur locis, maxime in Psalmis
Psal.24. quodam etiã loco legatur, Vniuersæ viæ domini mise
ricordia & veritas. Et hic quidem primo veritatem po
suit, qua humiliati sumus in mortẽ, iudicante illo cuius
iudicia iustitia est: deinde misericordiam qua instaura-
mur ad vitã, promittente illo cuius beneficiũ gratia est:
ideo ait, Secundum eloquium tuum seruo tuo: id est, se-
cundum quod promisisti seruo tuo. Siue ergo regene- K
ratio, qua hic in dei filios adoptamur, siue fides, & spes, 1.Cor.13.
& charitas, quæ tria ædificãtur in nobis, quamuis de mi
sericordia dei veniant, tamen in hac ærumnosa & pro-
cellosa vita solatia sunt miserorũ, non gaudia beatorũ:
ideo dictũ est, Fiat misericordia tua vt consoletur me.
Sed quia post hæc & per hæc etiã illa vẽtura sunt, ideo
sequitur, *Veniant mihi miserationes tuæ & viuã.* Tunc enim
vere viuã, quando nihil potero timere ne moriar. Ipsa
enim & sine vllo additamento dicitur vita, nec intelli-
gitur nisi æterna vita & beata, tanquam sola dicẽda sit
vita, in cuius cóparatione ista quam ducimus mors po-
tius sit appellanda quàm vita: quale illud est in Euange
lio, Si vis venire ad vitã, serua mandata. Nunquid ad- Matth.19.
didit æternam vel beatã? Item de resurrectione carnis
cum loqueretur, Qui bene fecerunt, inquit, in resurre- Ioan.5.
ctionem vitæ. Neq; hic ait, æternæ seu beatæ: sic & hic,
Veniant, inquit, mihi miserationes tuæ & viuã: neq; hic
ait, in æternum viuã: vel, beate viuam: quasi aliud nõ sit
viuere quàm sine vllo fine, & sine vlla miseria viuere.
Sed hoc quo merito? *Quia lex*, inquit, *tua meditatio mea
est.* Hæc meditatio nisi esset in fide, quæ per dilectionẽ Gala.5.
operatur, nunquã propter eam posset ad illã vitã quis-
piam peruenire. Hoc dicendũ putaui, ne quisquã cum
totam legem memoriæ mandauerit, eamq; creberrima L
recordatione cãtauerit, non tacens quod præcepit, nec
tamẽ viuẽs vt præcepit, arbitretur se fecisse quod legit,
quia lex tua meditatio mea est, & hinc se adepturũ ex-
stimet, quod verbis superioribus propter hoc meritũ
postulauit, vbi dictum est, Veniant super me miseratio-
nes tuæ & viuã. Hæc meditatio amantis est cogitatio,
& tantũ amantis vt charitas nõ frigescat huius medita- Matth.24.
tionis suæ, quantalibet abũdantia cõstipetur iniquitatis
alienæ: deniq; sequitur & dicit, *Confundantur superbi quo-
niã iniuste iniquitatẽ fecerunt in me, ego autẽ exercebor in mandatis
tuis.* Ecce quod ait, meditatio legis dei, vel potius, me-
ditatio lex dei. *Conuertantur*, inquit, *ad me qui timent te, &
qui cognoscunt testimonia tua.* In nonnullis codicibus inue-
nimus & Græcis & Latinis, *Conuertãtur mihi.* Quod tan
tundem valere existimo, quantũ si dicatur ad me, Sed
quis est iste qui hoc dicit? Nõ enim quisquã hominum
hoc dicere audebit, aut si dicat audiẽdus est. Nimirum
ergo ille est qui etiã superius interposuit proprietatem
vocis suæ, dicẽs, Particeps ego sum omniũ timentium M
te, quia factus est particeps mortalitatis nostræ, vt & nos
participes diuinitatis ipsius fieremus. Nos vnius partici
pes ad vitam, ad mortẽ vero particeps ille multorum.
Ipse est enim ad quem conuertuntur timẽtes deum, &
qui cognoscunt dei testimonia, de illo per Prophetas
tanto antè prædicta, in eius præsentia per miracula pau
loante monstrata. *Fiat*, inquit, *cor meũ immaculatum in tuis
iustificationibus, vt non confundar.* Redit ad vocem corpo-
ris sui sancti, scilicet populi sui, & immaculatum fieri
& cor suum precatur, hoc est, cor membrorum suorum
in iustificationibus dei, non in viribus eorum. Popo-
scit enim hoc, non præsumpsit: quod autem addidit,
vt non confundar: tale aliquid & in primis huius psal-
mi versibus inuenitur, vbi dixit, Vtinam dirigãtur viæ
meæ ad custodiendas iustificationes tuas: Tunc non
confundar dum inspicio in omnia mãdata tua. Quod
ibi quia dixit vtinam, vno verbo significauit optantis,
hoc isto loco apertioribus verbis expressit orantis di-
cendo, fiat cor meum immaculatum, vt nec in illa nec
in ista sententia quæ vtraq; vna est, inueniatur audacia
de libero arbitrio cõtra gratiam confitentis. Quod au-
tem ait

A tem ait ibi, Tunc non confundar: hoc ait hic, vt non confundar. Fiat ergo cor meũ immaculatum membrorum & corporis Christi, gratia dei per ipsum corporis
Ad Tit. 3. caput, hoc est, Per Iesum Christum dominum nostrũ, per regenerationis lauacrum, vbi abolita sunt omnia
Gala. 5. præterita peccata nostra per spiritus adiutorium, per quod cõcupiscimus aduersus carnem, ne vincamur in pugna nostra, per dominicæ orationis affectum, in qua
Math. 6. dicimus, Dimitte nobis debita nostra. Ita donata nobis regeneratione, adiuti confessione, fusa precatione fiat cor nostrum immaculatum vt non confundamur, quia & hoc ad iustificationes dei pertinet quando in-
Luca. 6. ter eius alia præcepta præcipitur, Dimittite & dimittetur vobis, date & dabitur vobis.

Concio vicesima de versu Psalmi, Defecit in salutare tuum anima mea: vsque ad, Secundum misericordiam tuam viuifica me, & custodiam testimonia oris tui.

ADiuuante domino istam magni huius psalmi partem consyderandam exponendámq; susce-
caph. pimus, vbi dicit, *Defecit in salutare tuum anima mea, & in verbum tuum speraui.* Non omnis defectus vel culpæ putandus est esse vel pœnæ. Est etiam defectus laudabi-
B lis vel optabilis. Nam cum sint inter se duo ista cõtraria, proficere & deficere, vsitatius profectus in bono accipitur, defectus in malo, quando non additur vel subintelligitur in quid proficiatur vel deficiatur. Cum vero additur, potest & malum esse proficere, bonumq;
2. Timo. 6. deficere: aperte quippe dixit Apostolus, Prophanas autem verborum nouitates euita, multum enim proficient
2. Timo. 3. ad impietatem: ait & de quibusdam, Proficient in peius. Ita & defectus à bono in malum malus est, à malo in bonum bonus est: bono quippe defectu dictum
Psal. 85. est, Desyderat & deficit anima mea in atria domini. Sic & hic non ait, defecit à salutari tuo: sed, defecit in salutare tuum, hoc est, ad salutare tuum anima mea. Bonus est ergo iste defectus: Indicat enim desyderium boni, nondum quidem adepti, sed auidissime ac vehe-
1. Petri. 2. mentissime concupiti. Sed quis hoc dicit, nisi genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis? Ab origine generis humani vsque ad huius seculi finem, in eis qui suo quique tempore hîc vixerunt, viuunt, victuri sunt, desyderant Christum, teste sanctissimo sene Symeone, qui cum eum infantem
Luca. 2. accepisset in manus, dixit, Nunc dimittis domine ser-
C uum tuum secundum verbum tuum in pace: quoniam viderunt oculi mei salutare tuum. Acceperat enim responsum diuinum, non se gustaturum mortem, donec videret Christum domini. Quale autem desyderium fuit in isto sene, tale fuisse credendum est in omnibus superiorum temporum sanctis: vnde & ipse dominus
Math. 13. discipulis ait, Multi Prophetæ & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt: vt ex ipsorum etiam voce hoc loco agnoscitur, Defecit in salutare tuum anima mea. Nec tunc ergo quieuit hoc desyderium sanctorũ, nec
Aggei. 2. nũc quiescit in Christi corpore quod est Ecclesia vsq; ad terminum seculi, donec veniat desyderatus cunctis
2. Timo. 4. gentibus, sicut promittitur per Prophetã: propter quod dicit Apostolus, Superest mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex, non solum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt manifestationem eius. Hoc itaque desyderium de quo nunc agimus, de dilectione consurgit manifestationis eius: de qua item dicit, Cum Christus apparuerit vita ve-
Colo. 3. stra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria. Prima

enim tempora Ecclesiæ ante virginis partum, sanctos D
habuerunt qui desyderarent incarnationis eius aduentum: ista vero tempora, ex quo ascendit in cœlum, sanctos habent qui desyderent eius manifestationem ad viuos & mortuos iudicandos. Neque hoc Ecclesiæ desyderium ab initio vsque in finem seculi requieuit aliquantũ, nisi quandiu hic cum discipulis in carne conuersatus est, vt totius corporis Christi in hac vita gementis vox conuenienter intelligatur, Defecit in salutare tuum anima mea, & in verbum tuum speraui: hoc est, in promissum, quod spes facit, vt per patien- *Roma. 8.*
tiam expectetur quod à credentibus non videtur. Etiã hic Græcus illud verbum habet, quod quidam nostri interpretes supersperaui transferre maluerũt, quia proculdubio plus futurum est quàm dici potest. *Defecerunt,* inquit, *oculi mei in eloquium tuum, dicentes, quando consolaberis me?* Ecce rursus in oculis, sed vtique interioribus laudabilis & fœlix ille defectus, non veniens ex infirmitate animi, sed ex fortitudine desyderij in promissum dei. Hoc enim ait in eloquium tuum. Quomodo autem tales oculi dicunt, quando consolaberis me, nisi cum tali intentione & expectatione oratur & gemitur? Lingua enim loqui non oculi solent, sed ocu- E
lorum quodammodo vox est desyderium orationis. Verum in eo quod ait, quando consolaberis me, tanquam moras se perpeti ostendit: vnde est etiam illud,
Et tu domine vsquequo? Quod aut ideo fit vt dulcior *Psal. 6.*
veniat dilata iocunditas, aut iste sensus est desyderantium, cum spacium temporis etiam quod subuenienti † breue est, longum est amanti. Nouit autem domi- *† al. subito venienti.*
nus quid quando faciat, qui in mensura & numero &
pondere cuncta disponit. Ardentibus autem spiritali- *Sapien. 11.*
bus desyderiis, carnalia desyderia sine dubitatione frigescunt: propter hoc sequitur, *Quoniam factus sum tanquam vter in pruina, iustificationes tuas non sum oblitus.* Nimirũ enim per vtrem carnem mortis huius, per pruinam vero cœleste beneficium vult intelligi, quo carnis concupiscentiæ velut frigore cohibẽte torpescunt: & fit hinc vt iustificationes dei de memoria non labantur, dum non cogitatur aliunde, quomodo fit quod ait Apostolus, Carnis prouidentiam ne feceritis in concupi- *Roma. 13.*
scentiis: ideo cum dixisset, quoniam factus sum tanquã vter in pruina: subiecit, Iustificationes tuas non sum oblitus: hoc est, ideo non sum oblitus, quoniam talis factus sum. Feruor enim cupiditatis obtorpuit, vt ferue- F
ret memoria charitatis. *Quot sunt dies serui tui, quando facies de persequentibus me iudicium?* In Apocalypsi est ista vox *Apoca. 6.*
martyrum, & eis imperatur patientia, donec fratrum eorũ numerus impleatur. De diebus ergo suis interrogat corpus Christi, qui futuri sunt in hoc seculo, & ne quisquã putaret antè hîc Ecclesiam nõ futuram quàm finis seculi venerit, & aliquid temporis futurum in hoc seculo quo Ecclesia iam nõ sit in terris, propterea cum quæsisset de diebus suis, adiunxit etiam de iudicio, profecto demonstrans vsq; ad iudicium in quo de persecutoribus eius est futura vindicta, ipsam quoq; in terris futuram. Si autem quenquam mouet cur quærat, quod cum discipuli quærerent, magister respondit, Non est *Acto. 1.*
vestrũ scire tempora quæ pater posuit in sua potestate: cur nõ credamus in isto loco psalmi huius esse prophetatũ, hoc ipsum illos fuisse quæsituros, & Ecclesiæ vocẽ quæ hîc tãto antè prædicta est illorum interrogatione completam? Quod autem sequitur, *Narrauerunt mihi iniqui delectationes, sed nõ ita vt lex tua domine.* Eas sic transferre voluerunt interpretes nostri, quas Græci ἀδολεσχίας

G vocant, quod vſqueadeo vno verbo nequaquam dici
Latine poteſt, vt aliqui delectationes, aliqu fabulatio-
nes eas dicerent, vt non immerito accipiatur eſſe qui-
dem illas exercitationes, ſed in ſermone cum quadam
delectatione. Has vero habent in diuerſis ſectis ac pro-
feſſionibus & literæ ſeculares & Iudæorum quæ deute-
roſis nuncupantur, continentes præter diuinarum ca-
nonem ſcripturarũ milia fabularum, habet eas & hæ-
reticorum vana atque errabunda loquacitas. Hos om-
nes iniquos intelligi voluit, à quibus ſibi narratas dicit
ἀδολεσχίας, id eſt, exercitationes delectabiles verbis, Sed
non, inquit, vt lex tua domine, quia me in ea veritas
non verba delectant: denique adiungit, *Omnia manda-
ta tua veritas, iniuſti perſecuti ſunt me adiuua me.* Et pendet
totus de ſuperioribus ſenſus, Quot ſunt dies ſerui tui,
quando facies de perſequentibus me iudicium? Vt e-
nim perſequantur me narrauerunt mihi ſermonũ ſuo-
rum delectationes, ſed eis præpoſui legem tuam: quæ
ideo plus me delectauit, quia omnia mandata tua veri-
tas, non ſicut in illorum abundat ſermonibus vanitas:
ac per hoc iniuſte perſecuti ſunt me, quia non in me
perſecuti ſunt niſi veritatem. Ergo adiuua me vt cer-
tem pro veritate vſque ad mortem, quia & hoc tuum
H mandatum eſt, & ideo & hoc veritas eſt: quod cum fa
ceret Eccleſia, paſſa eſt quod adiunxit, *Paulominus con-
ſummauerunt me in terra.* Multa ſcilicet ſtrage martyrum
facta, dum confitentur & prædicãt veritatem. Sed quia
non fruſtra dictum eſt, adiuua me. *Ego autem,* inquit,
non reliqui mandata tua. Atque vt poſſet perſeuerare vſq;
in finem, *Secundum miſericordiam,* inquit, *viuifica me, & cu-
ſtodiam teſtimonia oris tui.* Quæ Græcus habet martyria.
Quod tacendum non fuit propter dulciſſimum mar-
tyrum nomen, qui proculdubio quando tanta perſe-
quentium crudelitas ſæuiebat vt Eccleſia paulominus
conſummaretur in terra, nullo modo dei martyria cu
ſtodirẽt, niſi fieret eis quod hic oratum eſt, ſecundum
miſericordiam tuam viuifica me. Viuificati ſunt enim
ne amando vitam, negarent vitam: & negando vitam,
amitterent vitam. Ac ſic qui pro vita veritatem deſere-
re noluerunt, moriendo pro veritate vixerunt.

*Concio viceſimaprima de verſu pſalmi, In æternum
domine permanet verbum tuum in cælo: vſque
ad, Latum mandatum tuum valde.*

I HOmo qui loquitur in iſto pſalmo tanquam tæ-
deret eum mutabilitatis hominum, vnde vita
iſta tentationibus plena eſt, inter tribulatio-
nes ſuas propter quas ſupra dixerat, Iniqui perſecuti
ſunt me, & paulominus conſummauerunt me in ter-
Lamed. ra, inflammatus deſyderio cœleſtis Hieruſalem in ſu-
ל perna ſuſpexit & dixit, *In æternum domine permanet verbum
tuum in cælo.* Hoc eſt, in angelis tuis cuſtodientibus æ-
ternam ſine deſertione militiam. Sequẽs autem verſus
Infra eodẽ poſt cœlum, pertinet conſequenter ad terram. Vnus e-
ser. 32. nim verſus eſt eorum octo, qui ad iſtam literam perti-
nent. Singulis quippe literis Hebræis ſubduntur octo-
ni, donec pſalmi huius prolixitas terminetur. *In genera-
tione & generatione veritas tua, fundaſti terrã & permanet.* Poſt
cœlum enim terram contuitu fidelis mentis aſpiciens,
inuenit in ea generationes quæ in cœlo nõ ſunt, & ait,
In generatione & generatione veritas tua, ſiue omnes
generationes iſta repetitione ſignificans, à quibus nun-
quam deſiit veritas dei in ſanctis eius, modo paucio-
ribus, modo pluribus, vt ſeſe temporũ varietas habuit
vel habebit: ſiue duas quaſdã generationes intelligi vo

lens, vnam ſcilicet ad legem & Prophetas, alteram ve- K
ro ad Euangelium pertinentem. Cur autem nunquam
etiam iſtis generationibus veritas deſit, velut aperiens
cauſam, Fundaſti, inquit, terram & permanet: eos qui
in terra ſunt terram nuncupans. Fundamentum autẽ
aliud nemo poteſt ponere præter id quod poſitum eſt,
quod eſt Chriſtus Ieſus. Neque enim & illius genera- *1. Corin. 3.*
tionis ad legem Prophetasq; pertinentis fundamẽtum
non erat Chriſtus, teſtimonium habens à lege & Pro-
phetis. Aut vero Moyſes & Prophetæ filij deputandi
ſunt in ſeruitutem generantis ancillæ fuiſſe, non liberæ
quæ eſt mater noſtra, cui mater Sion dicet homo, & ho
mo factus eſt in ea, & ipſe fundauit eam altiſſimus? Ipſe *Roma. 3.*
eſt enim & apud patrẽ altiſſimus, & propter nos in iſta *Gala. 4.*
matre factus humillimus, quoniam qui deus erat ſuper *Pſal. 86.*
eam homo factus eſt in ea. Hoc itaq; fundamento do-
mine fundaſti terram & permanet: quia in tali funda- *Pſal. 103.*
mento conſtabilita, nõ inclinabitur in ſeculum ſeculi,
in eis vtique permanens quibus es vitam daturus æter-
nam. Quos autem ancilla peperit ad vetus teſtamentũ
pertinentes, in cuius tamen figuris latebat nouum, ni-
hil aliud ſapiendo quàm promiſſa terrena non perma-
nent. Seruus enim non manet in domo in æternum, fi- *Ioan. 8.*
lius autem manet in æternum. *Ordinatione tua perſeuerat* L
dies. Iſta quippe & omnis dies: & iſte eſt dies quem fe- *Pſal. 117.*
cit dominus, exultemus & iocundemur in eo, & ſic vt
in die honeſte ambulemus. *Quoniam omnia ſeruiunt tibi.*
Omnia ſcilicet de quibus loquebatur, omnia quæ per-
tinent ad hunc diem, ſeruiũt tibi. Impij quippe de qui-
bus dicitur, Nocti ſimulaui matrem veſtram, non ſer- *Oſee. 4.*
uiunt tibi. Deinde reſpexit vnde liberaretur hæc terra,
vt fundata permaneat, atque ſubiecit, *Niſi quòd lex tua
meditatio mea eſt, tunc forſitan periiſſem in humilitate mea.* Iſta
lex fidei eſt, non inanis fidei, ſed quæ per dilectionem
operatur. Per hanc impetratur gratia quæ fortes facit
in tribulatione tẽporali, ne pereant in humilitate mor- *Gala. 5.*
tali. *In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas, quia in ipſis
viuificaſti me.* Ecce vnde factum eſt vt non periret in hu-
militate ſua. Nam deo noſtro viuificante, quid eſt ho-
mo qui ſe occidere potuit, viuificare autem non po-
teſt? Subiecit deinde ac dicit, *Tuus ſum ego ſaluum me fac,
quia iuſtificationes tuas exquiſiui.* Non tranſeunter intelli-
gendum eſt, quod dictũ eſt, Tuus ſum ego. Quid enim
non eſt eius? An forte quia in cœlis eſſe dicitur deus,
ideo putandum eſt aliquid non eſſe eius in terra, cum M
clamet alius pſalmus, Domini eſt terra & plenitudo e- *Pſal. 23.*
ius, orbis terrarum, & omnes qui habitant in ea? Quid
eſt ergo quòd iſte ita ſe quodammodo familiarius deo
commẽdandum putauit vt diceret, Tuus ſum ego ſal-
uum me fac: niſi intelligi volens quòd malo ſuo ſuus
eſſe voluerit, quod eſt inobedientiæ primum & maxi-
mum malum? Et tanquam dicens meus eſſe volui, &
perditũ me feci: Tuus ſum, inquit, ſaluum me fac, quia
iuſtificationes tuas exquiſiui: non voluntates meas qui-
bus fui meus, ſed iuſtificationes tuas, vt eſſem iã tuus.
Me, inquit, *expectauerunt peccatores vt perderent me, teſtimonia
autem tua intellexi.* Quid eſt, expectauerunt vt perde-
rent? An vero velut inſidiis obſederunt viam, expe-
ctantes vt quando tranſiret occiderent? Nunquid er-
go morte corporis perire metuebat? Abſit. Et quid eſt
me expectauerunt, niſi vt eis ad malum conſentirem?
Tunc enim perderent. Vnde enim non perierit di-
xit, teſtimonia tua intellexi. Sed familiarius hic Eccle-
ſiæ auribus Græcum verbum ſonat, martyria tua in-
tellexi, qua ſcilicet me ſibi non conſentientem, etiam
ſi occide-

A si occiderent, tua martyria confitens nō perirem. Sed
illi qui, vt perderent expectabant quando cōsentirem,
torquebant cum etiam confiterer: nec tamen quod in-
tellexerat relinquebat, intuens & videns vtique fine fi-
ne finem, etsi perseueraret vsque in finem. Denique se-
cutus adiunxit, *Omnis consummationis vidi finem, latum man*
datum tuum valde. Intrauerat quippe in sanctuariū dei,
& intellexerat in nouissima. Omnis autem cōsumma-
Psal.27. tio mihi videtur hoc loco intelligenda vsq; ad morté
Eccli.4. pro veritate certare, & pro vero ac summo bono mala
omnia tolerare. Cuius consummationis finis est excel-
lere in regno Christi, quod nō habet finem, & habere
ibi sine morte, sine dolore, & cū magno honore vitā,
morte huius vitæ ac doloribus, & opprobriis acquisi-
tam. Quod autem addidit, Latum mandatum tuū val
denō intelligo nisi charitatem. Quid enim profuisset
quacunque morte imminente, & inter quantacunque
tormenta illa martyria confiteri, si charitas in confitē-
1.Cor.13. te non esset? Audiamus Apostolum, Et si tradidero, in-
Rom.5. quit, corpus meum vt ardeam, charitatem autem non
B habeam, nihil mihi prodest. Charitas autem dei diffu-
sa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui da-
tus est nobis. In hac diffusione latitudo est, in qua sine
angustiis via quoque ambulatur angusta, donante illo
Psal.17. cui dictum est, Dilatasti gressus meos subter me, & nō
sunt infirmata vestigia mea. Latum est ergo mādatum
charitatis nimis, mandatum illud geminum quo iube-
tur deus, & proximus diligi. Quid autem latius, quàm
Matth.22. vt ibi pendeat tota lex & omnes Prophetæ?

Concio vicesimasecunda de versu Psalmi, Quomodo dile-
xi legem tuam domine: vsque ad, Propterea odio habui
omnem viam iniquitatis.

SAepe admonuimus laudabilem latitudinē, in qua
nullas cum mandata dei faciamus patimur angu
stias, intelligēdam esse charitatem. Propter quod
etiam in magno isto Psalmo cum superius dixisset, La
tum mandatum tuū valde: in hoc sequenti versu ostē-
Mem. D dit vnde sit latum, dicens, *Quomodo dilexi legem tuam do-*
mine. Dilectio est igitur latitudo mandati, Vnde quip-
pe fieri potest, vt diligatur quod de⁹ iubet diligi, & ip-
sa iussio non diligatur? Ipsa est enim lex. *Tota*, inquit,
C *die meditatio mea est.* Ecce quomodo eam dilexi vt tota
die meditatio mea esset, vel potius sicut Græcus habet,
καθ᾽ ἡμέραν totam diem, vbi magis continuatio medi-
tantis exprimitur. Id autem intelligitur per omne tem-
pus, quod est semper. Tali expugnatur dilectione cupi
ditas, quæ sæpe faciendis legis iussionibus contradicit,
cōcupiscente aduersus spiritum carne, aduersus quam
Galat.5. spiritus concupiscens ita debet diligere legem dei, vt
Roma.3. tota die meditatio eius sit. Dicit autem Apostolus, Vbi
est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quā legē? Facto-
Galat.5. rum? Non, sed per legem fidei. Hæc est fides quę per di
Matt.7. lectionem operatur, quoniam quærendo, petendo, pul
sando, impetrat spiritum bonum, per quem dilectio
Rom.5.8. ipsa diffunditur in cordibus nostris. Hoc enim spiritu
dei quicunque aguntur hi filij sunt dei. Qui recipiun-
Ioan.8. tur vt recumbant cum Abraham Isaac & Iacob in re-
Matth.8. gno cælorum, expulso seruo qui non manet in domo
in æternum, id est, Israël secūdum carnem, cui dictum
est, Cum videritis Abraham Isaac & Iacob, & omnes
Prophetas in regno dei, vos autem expelli foras, & ve-
nient ab oriente & occidente, & aquilone & austro, &
accumbent in regno dei. Et ecce sunt nouissimi qui e-
rant primi, & sunt primi qui erant nouissimi. Gētes au-
Roma.9. tem, sicut ait vas electionis, quæ non sectabantur iusti-
tiam, apprehēderunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex D
fide est, Israël autem persequēs legem iustitiæ in legem
iustitiæ non peruenit. Quare? Quia nō ex fide, sed qua-
si ex operibus, offenderunt in lapidem offensionis. Ita
facti sunt inimici huius qui hic in prophetia loquitur.
Ac deinde coniungit, *Super inimicos meos sapere me fecisti*
mandatum tuum, quoniam in æternum mihi est. Illi nanque ze-
lum dei habent, sed non secundum scientiam. Igno- Roma.10.
rantes enim dei iustitiam, & suam quærentes cōstitue-
re, iustitiæ dei nō sunt subiecti. Iste vero qui super suos
istos inimicos sapit, mandatum dei inuenire vult cum
Apostolo, non habens iustitiam suam quæ ex lege est, Philip 3.
sed iustitiam per fidem Christi quæ est ex deo: nō quia Rom.9.
lex quam legunt inimici eius nō est ex deo, sed quia eā
non sapiunt, sicut iste qui super inimicos suos eam sa- Rom.10.
pit, cohærendo lapidi in quem illi offenderunt. Finis Rom.3.
enim legis Christus ad iustitiam omni credenti, vt iu-
stificentur gratis per gratiam ipsius: non sicut illi qui Roma.10.
viribus suis se legem facere existimant, & ideo non ex Matth 5.
lege quidem dei, sed suam iustitiam constituere quæ- Matt.7.
runt: sed quomodo filius promissionis qui esuriens & E
sitiens iustitiam, petendo, quęrendo, pulsando, quodā-
modo à patre mendicat, vt adoptatus per vnigenitum
accipiatur. Sic autem mandatum dei quando sapuisset,
nisi eum ipse sic sapere fecisset cui dicit, Super inimi-
cos meos sapere me fecisti mandatum tuum? Inimici
quippe eius illi velut ex Agar in seruitutē generati, ex Galat.4.
eodem mandato tēporalia præmia quæsierunt, & ideo
non fuit illis in æternum sicut est huic. Melius quippe
intellexerunt, qui interpretati sunt in æternum, quàm
qui in seculum, tanquam finito isto seculo nullum iam
legis posset esse mandatum. Iam vero nullum erit, sed
in tabulis visibilibus librisque conscriptum. In tabulis
vero cordis, dilectio dei & proximi manebit in æter-
num. In quo mandato geminato tota lex pendet &
Prophetæ, eritq; præmium custodiendi mandati hu-
ius ipse mandator, & præmiū dilectionis ipse dilectus,
quando erit deus omnia in omnibus. Sed quid est hoc
quod sequitur, *Super omnes docentes me intellexi?* Quis est
iste qui super omnes docētes se intellexit? Quis est, in-
quam, qui super omnes Prophetas, qui non solum lo-
quendo eos qui secum vixerunt, verumetiam scriben- F
do posteros tam excellenti authoritate docuerunt, au-
deat se intelligendo præponere? Salomoni quidē tan- 3 Reg.3.
ta est donata sapientia, vt etiam his omnibus qui fuerūt
ante illum videatur esse prælatus. Sed non est creden-
dum ipsum hic à patre suo Dauid potuisse prophetari,
maximè quia dici non posset ex persona Salomonis
quod hic dicitur, Ab omni via maligna prohibui pe-
des meos. Porrò si quod est acceptabilius, Christū præ-
nunciat iste Propheta, nunc à capite quod est ipse sal-
uator, nunc ab eius corpore quod est Ecclesia, verba
prophetica digerens, & tanquam vnum loquentem fa-
ciens, propter magnum illud sacramētum, vbi dictum
est, Erunt duo in carne vna: agnosco eum planè qui su- Ephe.5.
per omnes docentes se intellexit: quādo cum esset an-
norum duodecim remansit puer Iesus in Hierusalem, Luc.2.
& à parentibus suis post triduum inuentus est illic in
templo sedens inter doctores, audiēs illos & interro-
gans eos, vbi stupebant omnes qui eū audiebant super
prudentia & responsis eius. Nec immerito, qui per istū
prophetam tanto ante prædixerat, super omnes docē-
tes me intellexi. Omnes enim vtique homines vult in-
telligi, non deum patrem, de quo dicit ipse filius, Sicut Ioan 8.
docuit me pater hęc loquor. Quod difficillime ex per-
sona

G ſona verbi intelligitur, niſi quis vtcũque capere valeat,
id eſſe filium à patre doctum quod genitum. Cui enim
nõ eſt aliud eſſe, aliud doctum eſſe, ſed quod illi eſt eſ-
ſe, hoc eſt doctum eſſe, profecto à quo ei eſt eſſe, ab il-
Philip.2. lo ſimul eſt ei doctum eſſe. Ex perſona vero hominis
vbi formam ſerui accepit, facilius intelligitur à patre
didiciſſe quę dixit, in qua forma ſerui conſtitutum ma
xime puerum potuerunt cum homines maioris ætatis
docendum putare. Sed ille quem pater docuit, ſuper
omnes docentes ſe intellexit. *Quia teſtimonia*, inquit, *tua
meditatio mea eſt.* Ideo ſuper omnes docentes ſe intelli-
gebat, quia teſtimonia dei meditabatur. Quæ melius
Ioan.5. quàm illi de ſeipſo nouerat qui dicebat, Vos miſiſtis ad
Ioãnem, & teſtimonium perhibuit veritati. Ego autem
non ab homine teſtimonium accipio, ſed hæc dico vt
vos ſalui ſitis. Ille erat lucerna ardens & lucens, vos au
tem voluiſtis exultare ad horam in luce eius. Ego autẽ
habeo teſtimoniũ maius Ioanne. Talia teſtimonia me-
ditabatur, quando ſuper omnes docentes ſe intellexit.
Illi autem doctores non abſurde intelliguntur etiam
H ipſi eſſe ſeniores, de quibus continuo dicit, *Super ſenio-
res intellexi.* Quod ideo mihi eo modo repetitum vide-
tur, vt nobis hæc legẽtibus illa ætas eius veniret in mẽ-
tem, quæ nobis commendatur & innotuit ex Euange-
Luc.2. lio: qua ætate puerili inter maiores ętate, hoc eſt, iunior
inter ſeniores ſedebat, & ſuper omnes docentes ſe in-
telligebat. Solent enim iunior & ſenior ad ſe inuicem
dici minor & maior, & ſi neuter eorum ſenili acceſſit
aut propinquauit ætati: quanquam ſi & expreſſum no-
men ſeniorum in Euangelio velimus inquirere ſupra
quos intellexit, inuenimus quando ei dixerunt Scribæ
Matth.15. & Phariſæi, Quare diſcipuli tui tranſgrediũtur tradi-
tiones ſeniorum? Non enim lauãt manus ſuas cum pa-
nem manducant. Ecce obiecta eſt ei trãſgreſsio tradi-
tionis ſeniorum. Sed qui ſuper ſeniores intellexit, quid
eis reſponderit audiamus. Quare, inquit, & vos trãſgre
dimini mandatum dei propter traditionem veſtram?
Deinde paulopoſt, vt nõ ſolum ipſe qui eſt caput cor-
poris, verumetiam corpus ipſum & membra eius ſuper
ſeniores illos intelligerent, quorum traditio de lauan-
dis manibus ferebatur, cõuocatis ad ſe turbis dixit eis,
Ibidem. Audite & intelligite: tanquam diceret, Super ſeniores
I illos & vos intelligite, vt etiam de vobis illa prophe-
tia clareat eſſe præmiſſa, ſuper ſeniores intellexi, nec ſo
lum capiti, verumetiam corpori, ac ſic vniuerſo Chri-
ſto aptata conueniat. Non quod intrat in os coinqui-
nat hominem, ſed quod procedit ex ore, hoc coinqui-
nat hominem. Hoc ſeniores illi non intelligebant, qui
de lauandis manibus ſua velut magna mandata tradi-
derũt. Ipſa quoquę membra capitis huius ſuper ſenio-
res intelligentis, nondum quod ab eo dictum eſt intel-
lexerant. Denique poſt pauca reſpondens Petrus dixit
ei, Ediſſere nobis parabolam iſtam. Putabat adhuc eſſe
parabolam, quod dominus ſine figuris fuerat elocut⁹.
Vbi ſupra. At ille dixit: Adhuc & vos ſine intellectu eſtis? Non in-
telligitis quia omne quod in os intrat, in ventrem va-
dit, & in ſeceſſum emittitur? Quę autem procedunt de
ore, de corde exeunt, & ea coinquinãt hominem. Ad-
huc & vos ſine intellectu eſtis, & ſuper illos ſeniores
non intelligitis? Sed plane iam nunc audito tali magi-
ſtro, capite noſtro, poteſt vnuſquiſque noſtrum dicere,
ſuper ſeniores intellexi. Nam etiam corpori congruit
quod ſecutus adiunxit, *Quia mandata tua exquiſiui.* Mã-
data tua, non mandata hominũ: mandata tua, nõ man
data ſeniorum, qui volentes eſſe legis doctores, nõ in-
telligunt neque quæ loquuntur neque de quibus affir- K
mant. Merito de mandatis dei, quæ ſunt exquirenda vt 1.Timo.1.
ſuper ſeniores illos intelligantur, reſponſum eſt iis qui
eorum authoritatem veritati præferebant, & dictũ eſt,
Cur & vos tranſgredimini mandatum dei, vt traditio-
nes veſtras ſtatuatis? Iam vero quod adiungitur, nõ ca- Matt.15.
piti videtur conuenire ſed corpori. *Ab omni via mala
prohibui pedes meos, vt cuſtodiam verba tua.* Neque enim ca-
put illud noſtrum ipſe ſaluator corporis in aliquã ma
lignam viam carnali cupiditate ferebatur, vt ei neceſſe
eſſet pedes ſuos inde prohibere, quaſi illuc eũtes moti-
bus ſuis: quod nos facimus quando ea quę ille non ha-
buit, ne vias malignas teneant, deſyderia noſtra praua
cohibemus. Sic enim verba dei poſſumus cuſtodire, ſi Eccl. 18.
poſt noſtras non eamus concupiſcentias malas, vt ad
mala concupita pedes noſtri non perueniant, ſed eos
potius aduerſus carnem ſpiritu cõcupiſcente refrene-
mus, ne nos raptos atque ſubuerſos per malignas vias Gala.5.
pertrahant. *A iudiciis*, inquit, *tuis non declinaui, quoniam tu
legem poſuiſti mihi.* Dixit quid timuerit, vt ab omni via
maligna prohiberet pedes ſuos. Quid eſt enim, à iudi- L
ciis tuis non declinaui, niſi quod alio loco dicit, à iudi
ciis autem tuis timui? Perſeueranter eis credidi, quia tu
legem poſuiſti mihi. Tu interior in intimis meis, mi in-
tus in corde legem poſuiſti mihi ſpiritu tuo tanquam
digito tuo, vt eam non tãquam ſeruus ſine amore me-
tuerem, ſed caſto amore vt filius diligerẽ, vt dilectio-
ne caſta timerem. Et ideo vide quid ſequitur, *Quàm
dulcia faucibus meis verba tua.* vel quod de Græco eſt ex-
preſsius, *Eloquia tua, ſuper mel & fauum ori meo.* Hæc eſt il-
la ſuauitas, quam deus dat vt terra noſtra det fructum
ſuum, vt bonum vere bene, id eſt, nõ mali carnalis for-
midine, ſed boni ſpiritalis delectatione faciamus. Nõ-
nulli ſanè codices non habent fauum, ſed plures habẽt
mel. Melli autem eſt ſimilis aperta doctrina ſapientiæ.
Fauo vero occulta doctrina ſapientiæ, quæ de abſtru-
ſioribus ſacramentis tanquam de cellis cæreis ore diſ-
ſerentis velut mandentis exprimitur: verum ori cor-
dis, nõ carnis eſt dulcis. Sed quid eſt quod ait, *A man-
datis tuis intellexi?* Aliud enim eſt mandata tua intellexi,
aliud eſt à mandatis tuis intellexi. Neſcio ergo quid a-
liud ſe ſignificat intellexiſſe à mandatis dei, quod eſt,
quantum mihi videtur faciendo mandata dei perue- M
niſſe ſe dicit ad earum rerum intelligentiam quas cõ-
cupiuerat ſcire: propter quod ſcriptum eſt, Concupiſti Eccl.1.
ſapiẽtiam, ſerua mandata, & dominus præbet illam ti-
bi ne quiſquam præpoſterus antequam habeat humili-
tatem obedientiæ, velit ad altitudinem ſapientiæ per-
uenire, quã capere non poteſt niſi ordine venerit. Au-
diat ergo, Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcru Eccl.3.
tatus fueris, ſed quæ præcepit tibi dominus illa cogita
ſemper. Sic homo ad occultorum ſapientiam peruenit
per obedientiam mandatorum. Cum autem dixiſſet,
Quæ tibi præcepit dominus illa cogita: ideo addidit,
ſemper, quia & cuſtodiẽda eſt obedientia vt percipia-
tur ſapientia, & percepta ſapientia non eſt deſerenda
obedientia. Spiritalium itaq; membrorum Chriſti vox
iſta eſt, A mandatis tuis intellexi. Hoc enim recte dicit
Chriſti corpus in eis, quibus mandata ſeruantibus pro-
pter iſtam cuſtodiam mandatorum præbetur vberior
doctrina ſapientiæ. *Propterea*, inquit, *odio habui omnem viã
iniquitatis.* Neceſſe eſt enim vt oderit omnẽ iniquitatẽ
amor iuſtitiæ, quia tanto maior eſt quanto eum magis
inflammat amplioris dulcedo ſapientiæ, quę prębetur
ei qui obtemperat deo & à mandatis eius intelligit.

A *Concio vicesimatertia, de versu Psalmi, Lucerna pedibus meis verbum tuum & lumē, vsque ad, Inclinaui cor meū ad faciendas iustificationes tuas propter æternam retributionem.*

Num. 3. SCrutandos atque tractãdos pro viribus quas deus donat, nūc istos versus psalmi huius aggredimur, quorum primus est, *Lucerna pedibus meis verbum tuū, & lumen semitis meis.* Quod est lucerna, hoc repetitū est, lumen: & quod pedibus meis, hoc semitis meis. Quod est ergo verbum tuum? Nunquid nam illud quod in principio erat deus apud deum, verbum scilicet per *Ioan.1.* quod facta sunt omnia? Nō est ita. Nam illud verbum lumen est, sed lucerna non est. Lucerna quippe creatura est non creator, quæ participatione incommutabilis lucis accenditur. Hoc erat Ioãnes, de quo dicit ver*Ioan 5.*bum deus, Ille erat lucerna ardens & lucens. Sed lumē est & lucerna, & tamen in comparatione verbi, de quo *Ioan.1.* dictum est, deus erat verbum, non erat ille lumen sed missus est, vt testimonium perhiberet de lumine. Erat enim lumen verum, non quod illuminatur vt homo, B sed quod illuminat omnem hominem. Nisi autem & *Math.5.* lucerna & lumen esset, nō diceret Apostolis, Vos estis lumen mundi. Quo audito ne id se putarent esse quod ille qui hoc dixerat: nam & de seipso quodam loco di*Ioan.8.*xit, Ego sum lumen mundi: ait ille de illis, Non potest *Mat.5.* ciuitas abscondi supra montem constituta, neq; accendunt lucernam & ponunt eã sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt, sic luceat lumen vestrū coram hominibus: vt scirent se tanquam lucernas de illo lumine quod immutabiliter lucet accensas. Nulla quippe creatura, quamuis rationalis & intellectualis, & seipsa illuminatur, sed participatione sempiternæ veritatis accenditur: etiã si aliquando dies vocatur, non dies dominus, sed quem fecit do*Psal.33.*minus. Et ideo adhuc subdidit, Accedite ad eum & illuminamini. Propter quam participationem, inquantū homo est ipse mediator, lucerna in Apocalypsi nūcupatur. Sed singularis est ista susceptio. De nullo enī sanctorum dici diuinitus potuit, aut dici vllo modo *Ioan 1.* fas est, verbum caro factum est, nisi de vno mediatore *1.Tim.2.* dei & hominum. Cum igitur lumen dicatur vnigenitum verbum æquale gignenti, lumen dicatur & homo C ab illo verbo illuminatus qui dicitur & lucerna, sicut *Ioan.3.* Ioannes, sicut Apostoli, nec vllus eorum homo sit ver*Ioan.5.*bum, & illud verbum à quo illuminati sunt lucerna nō sit: quid est hoc verbum, quod ita lumen dicitur vt lucerna sit: ait enim, Lucerna pedibus meis verbū tuum, & lumen semitis meis: nisi verbum intelligamus quod factum est ad Prophetas, vel quod prædicatum est per Apostolos: Nō verbum Christum, sed verbum Christi, de quo scriptum est, Fides ex auditu, auditus autē per *Rom.10.* verbum Christi. Nam & verbum propheticū lucernæ comparãs Apostolus Petrus, Habemus, inquit, certiorē propheticum sermonem cui benefacitis intendentes, velut lucernæ lucenti in obscuro loco. Quod itaq; hic ait, Lucerna pedibus meis verbum tuū & lumen semitis meis: verbū est quod scripturis sanctis omnibus cōtinetur. *Iuraui, inquit, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ.*
2.Pet.1. Tanquam bene ambulans ad illam lucernam, & rectas semitas habens. Sequenti autem verbo illud quod antecedit expositum est. Quasi enim quęreremus quid esset, iuraui, adiunxit, & statui. Hoc enim appellauit iuramentum, quod statuit per sacramentum: quia ita debet esse mens fixa in custodiēdis iudiciis iustitiæ dei, vt sit omnino pro iuratione quod statuit. Fide autem custodiuntur iudicia iustitiæ dei, cum sub deo iusto iudice, D nec recte factum infructuosum, nec peccatū creditur impūnitū. Sed pro hac fide quia multa & grauissima mala corpus pertulit Christi, *Humiliatus sum, inquit, vsque valde.* Non autem ait, humiliaui me, vt humilitatē, quę in pręcepto est, intelligere sit necesse: sed ait, humiliatus sum vsque valde: maximam scilicet passus persecutionem, pro eo quòd iurauit & statuit custodire iudicia iustitiæ dei. Et ne in tanta humiliatione fides ipsa deficeret, addidit: *Domine viuifica me secundum verbum tuū.* Hoc est secundum promissum tuum. Nam & verbum promissorum dei lucerna est pedibus, & lumē semitis. Sic & superius vt eum deus viuificet, orauit in humiliatione persecutionis, vbi ait, Paulominus cōsummauerunt me in terra, ego autem non dereliqui mandata tua, secundum misericordiam tuam viuifica me, & custodiam testimonia tua, id est, martyria oris tui. Vbi intelligitur si ipse non viuificet donando patientiã, propter quod dictum est, In vestra patientia possidebitis *Luca.21.* animas vestras: & de quo dictum est, Quoniam ab ipso *Psal.61.* est patientia mea: non corpus in persecutione mortifi- E cari sed animam, non custodiendo martyria, sed iudicia iustitiæ dei. *Voluntaria oris mei beneplacita fac domine.* Hoc est, placeant tibi, noli reprobare sed approba. Bene autem intelliguntur oris voluntaria sacrificia laudis, confessione charitatis, non timore necessitatis oblata. Vnde dictum est, voluntarie sacrificabo tibi: sed *Psal.53.* quid est quod adiungit, *Et iudicia tua doce me?* Nónne ipse in versibus superioribus dixerat, A iudiciis tuis nō declinaui? Quomodo istud, si ea non nouerat? Porrò si nouerat, quomodo hic dicit, Et iudicia tua doce me? An sicut illud est, suauitatem fecisti cum seruo tuo: & postea dicit, suauitatem doce me? Quod ita exposuimus, vt intelligeremus verba proficientis, & addi sibi ad id quod acceperat postulantis. *Anima mea in manibus tuis semper.* Nonnulli codices habent, in manibus meis: sed plures, in tuis: & hoc quidem planum est. Iustorum enim animæ in manu dei sunt. In cuius manu *Sap.3. et 7.* sunt & nos & sermones nostri. *Et legis, inquit, tuæ non sum oblitus.* Tanquam ad non obliuiscēdam dei legem manibus adiuuetur eius memoria, vbi est eius anima. Anima vero mea in manibus meis, quomodo intelligatur, ignoro. Iusti quippe ista verba sunt non iniusti, F redeuntis ad patrem non discedentis à patre. Nam po *Luca.15.* test videri ille iunior filius animam suam in manibus suis habere voluisse, quando dixit patri, Da mihi substantiam meam quæ me contingit. Sed ideo mortuus erat, ideo perierat. An forte ita dictum est, anima mea in manibus meis: tanquam eam viuificandam offerret deo? Vnde alibi dicitur, Ad te leuaui animam meã. Di*Psal.24.*xerat enim & hic superius, viuifica me. *Posuerūt, inquit, peccatores laqueum mihi, & à mandatis tuis non erraui.* Vnde hoc, nisi quia eius anima in manibus dei, vel in suis viuificanda offertur deo? *Hæreditate acquisiui testimonia tua in æternum.* Nonnulli vno verbo volētes dicere, quod vno verbo in Græco positum est, hæreditaui interpretati sunt. Quod & si Latinum esse posset, magis significaret eum qui dedit hæreditatem, quàm eum qui accepit, vt sic esset hæreditaui, quomodo ditaui. Melius ergo duobus verbis insinuatur integer sensus, siue dicatur hæreditate possedi, siue dicatur hæreditate acquisiui: non hæreditatem, sed hæreditate. Si autem quæritur, quid acquisierit hæreditate, testimonia, inquit, tua, Quid volens intelligi, nisi vt testis dei fieret, eiúsque testimonia confiteretur: id est, vt martyr dei fieret, atque

eius

G eius martyria diceret, sicut martyres dicunt à patre sibi cuius donum est esse collatū? Multi quippe pati voluerunt neque potuerunt: nulli tamen potuerunt, nisi qui voluerunt. Quia nō potuissent si fidei dei testimonia negare voluissent: sed etiam ipsorum præparata est voluntas à domino. Ideo hæc hæreditate se acquisisse iste testatur & hoc in æternum, quia non est in eis gloria temporalis hominum vana quærentium, sed æterna gloria est breui tempore patientium, & sine fine regnantium. Vnde sequitur, *Quoniam exultatio cordis mei sunt.* Et si afflictio corporis, exultatio tamen cordis. Deinde subiecit, *Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternū, propter retributionem.* Quid dicit, inclinaui cor meum: ipse iam dixerat, inclina cor meum in testimonia tua: vt intelligamus simul hoc esse & diuini muneris & propriæ voluntatis. Sed nunquid in æternum facturi sumus iustificationes dei? Opera illa quidē quæ operamur circa proximorum necessitates, æterna esse non possunt, sicut nec ipsæ necessitates: sed si non diligendo ista facimus, nulla est iustificatio. Si autem diligendo, æterna est ipsa dilectio, eique æterna est pa-
H rata retributio. Propter quam retributionem dicit se inclinasse cor suum ad faciendas iustificationes dei, vt in æternum diligens, in æternum mereatur habere quod diligit.

Concio vicesimaquarta de versu Psalmi, Iniquos odio habui: vsque ad id, Propterea dilexi testimonia tua semper.

Samuel. b. D PSalmi huius locus, de quo in volūtate dei disputaturi sumus, sic incipit: *Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi.* Non ait, Iniquos odio habui, & iustos dilexi: aut, iniquitatem odio habui, & legem tuam dilexi: sed cum dixisset, Iniquos odio habui, exposuit quare, addendo, & legem tuā dilexi, vt demonstraret, non se in hominibus iniquis odisse naturam qua homines sunt, sed iniquitatem qua legi quā diligit inimici sunt. Deinde sequitur, *Adiutor meus & susceptor meus es tu.* Adiutor ad bona facienda, susceptor ad mala euadenda. Quod autem adiungit, *In verbum tuum superspiraui,* tāquam filius promissionis loquitur. Sed quid sibi vult versus qui sequitur, *Declinate à me maligni, & scrutabor mandata dei mei?* Non enim ait, faciam: sed scrutabor. Vt ergo perfectè ea diligenterque nouerit, malignos à se
I declinare desyderat, eósque etiam compellendo à se abigit. Nam maligni exercent ad facienda mandata, à scrutandis autem auocant: non solum cū persequuntur, aut litigare nobiscum volunt, verumetiam cum obsequuntur & honorant, & tamen cum suis vitiosis & negotiosis cupiditatibus adiuuādis vt occupemur, & eis nostra tempora impendamus efflagitant, aut certe infirmos premunt, vt causas suas ad nos deferre compellant: quibus dicere non audemus, Dic homo, quis
Luca.12. me constituit iudicem aut diuisorem inter vos? Con-
1.Cor.6. stituit enim talibus causis Ecclesiasticos Apostolus cognitores, in foro prohibens iurgare Christianos. Nec illis quidem qui non aliena rapiunt sed sua cupide repetunt, dicimus, Cauete ab omni cupiditate, constituē-
Luca.12. tes eis ante oculos hominem cui dictum est, Stulte hac nocte auferetur à te anima tua, quæ præparasti cuius erunt? quia & quando dicimus, non recedunt nec declinant à nobis, sed instant, vrgent, precantur, tumultuantur, extorquent, vt ipsis potius ad ista quæ diligūt, quàm scrutandis dei mandatis quæ diligimus occupemur. O quanto tædio turbarum turbulentarū, & quanto desyderio diuinorum eloquiorum dictum est, Declinate à me maligni, & scrutabor mandata dei mei.

K Ignoscant obedientes fideles, qui pro suis secularibus causis raro nos quærunt, & iudicijs nostris facillime acquiescunt, nec nos conterunt litigando, sed obtemperando potius consolantur. Certe propter eos qui & inter se pertinaciter agunt, & quando bonos premūt, nostra iudicata contemnunt, faciūntque nobis perire tempora rebus eroganda diuinis, certe, inquam, propter istos & nobis liceat exclamare in hac voce corporis Christi, Declinate à me maligni, & scrutabor mandata dei mei. Deinde posteaquam velut ab oculis cordis sui muscas irruentes abegit, redit ad eum cui dicebat, Adiutor meus & susceptor meus es tu, in verbum tuum speraui: precémque continuans, *Suscipe me, inquit, secundum eloquium tuum & viuam, & ne confundas me ab expectatione mea.* Qui iā dixerat, susceptor meus, poscit magis magisq; suscipi, & ad illud propter quod tolerauerat tā multa molesta perduci, verius ibi se quàm in istis humanarum rerum somnijs fidens esse victurum. Sic enim de futuro dictum est, vt viuam, tanquam in hoc corpore mortuo non viuatur. Corpus enim mortuum est propter peccatum. Et expectantes redemptionem Roma.8.
L corporis nostri, spe salui facti sumus, & quod nō videmus sperantes, per patientiā expectamus. Sed spes non Roma.5. confundit, si charitas dei diffunditur in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Propter quæ largius accipienda clamatur ad patrem, necōfundas me ab expectatione mea. Et tāquam ei responsum fuerit in silentio, si non vis confundi ab expectatione tua, non intermittas meditari iustificationes meas: sentiens istam meditationem plerunque animæ languoribus impediri, *Adiuua me, inquit, & saluus ero, & meditabor in iustificationibus tuis semper. Spreuisti omnes,* vel quod de Græco diligentius videtur expressum, *Ad nihilum deduxisti omnes discedentes à iustificationibus tuis, quia iniusta cogitatio eorum.* Ideo ergo clamauit, Adiuua me & saluus ero, & meditabor in iustificationibus tuis semper, quia in nihilum redigit deus omnes discedentes à iustificationibus suis. Quare autem discedunt? Quia iniusta est, inquit, cogitatio eorum. Ibi acceditur, ibi disceditur. Omnia opera vel mala vel bona, à cogitatione procedunt. In cogitatione quisque innocens, in cogitatione
M reus est: propter quod scriptum est, Cogitatio sancta seruabit te. Et alibi legitur, In cogitationibus impij interrogatio erit: Et Apostolus, Cogitationibus ait accusantibus aut etiam excusantibus. Vbi autem fœlix est, Sapien.1. Roma.2. qui in cogitatione miser est? Aut quomodo ibi nō miser est, qui ad nihilum redactus est? Magna quippe est sterilitas iniquitas: merito dictum est, Confusi dantur iniqui facientes vane: id est, inaniter, tanquam redacti in nihilum. Sequitur in Psalmo, *Præuaricantes deputaui, vel, putaui, vel, existimaui omnes peccatores terræ.* Multis enim modis nostri interpretati sunt vnum verbū Græcum, quod est ἐλογισάμην, sed profunda est illa sententia, & si adiuuerit dominus, operosius disputatione alia penetranda est. Nam & quod additum est, *Propterea dilexi testimonia tua semper.* multo amplius eam profundam facit. Dicit enim Apostolus, Lex iram operatur. Huiusq; Roma.4. dicti rationem reddens, vbi enim non est lex, inquit, nec præuaricatio: ita ostendens non omnes esse præuaricatores. Non enim omnes habent legem. Non autem omnes habere legem, alio loco euidentius ait, Qui Roma.2. sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Quid sibi ergo vult, præuaricatores deputaui omnes peccatores terræ? Sed hic quæstionem proposuisse suffecerit, alio si deus donauerit sermone tractandam, ne huius prolixitas

A lixitas eam cogat angustius explicari, quàm vt bene possit quod explicatur intelligi.

Concio vicesimaquinta de versu Psalmi, Praeuaricatores reputaui omnes peccatores terrae, vsque ad, A iudiciis enim tuis timui.

QVærimus, si deo largiente innenire posimus, quomodo intelligendum sit, quod in isto Psalmo magno dictum est, Præuaricatores: vel potius, præuaricantes. Græcus enim παραβαίνοντας, ait, nõ παραβάτας. Quærimus ergo quomodo intelligendum sit, *Præuaricantes deputaui omnes peccatores terræ.*
Rom. 4. Propter quod ait Apostolus, Vbi enim lex nõ est, nec præuaricatio. Hoc autem dixit cum à lege promissa distingueret. Nam vt de superioribus sensus plenior colligatur, nõ enim per legem, inquit, promissio Abrahæ aut semini eius, vt hæres esset mũdi, sed per iustitiam fidei. Si enim qui per legẽ hæredes sunt, exinanita est fides & euacuata est promissio, lex enim iram operatur. Vbi enim non est lex, nec præuaricatio. Ideo ex fide, vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini, noo ei tãtum quod ex lege est, sed & ei quod
B ex fide est Abraham, qui est pater omniũ nostrum. Cur hoc Apostolus ait, nisi vt ostenderet legẽ sine promissionis gratia, non solum non auferre verum & augere
Rom. 5. peccatum? Vnde & illud est, Lex subintrauit vt abũdaret delictum. Sed quia omnia per gratiam dimittũtur, non solum quæ sine lege, verumetiam quæ in lege cõmissa sunt, ideo ibi secutus adiunxit, Vbi autem abundauit delictum, superabundauit & gratia. Non itaque præuaricantes deputat omnes peccatores Apostolus, sed eos tantũ præuaricaotes deputat, qui transgrediũtur legem.
Roma. 4. Vbi enim non est lex, inquit, nec præuaricatio. Ac per hoc secundum Apostolum, omnis quidem præuaricator est peccator, quia peccat in lege: sed non omnis peccator est præuaricator, quia peccãt aliqui sine lege. Vbi autem oon est lex, nec præuaricatio. Porrò si nemo sine lege peccaret, oõ idem ipse Apostolus
Roma. 2. diceret, Quicunque sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Secundum vero istum Psalmum, si præuaricaotes sunt omnes peccatores terræ nullum est vtique sine præuaricatione peccatum. Nulla est autem præuaricatio sine lege: nullum est igitur nisi in lege peccatũ.
C Qui ergo dicit, Præuaricantes deputaui oon oes peccatores terræ: nullos esse omnino nisi qui legẽ transgressi sunt, vult intelligi peccatores: & ob hoc aduersatur ille qui dixit, Quicunque sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Secũdum illum quippe sunt aliqui peccatores, quãuis non sint præuaricatores, id est, qui sine lege peccauerunt.
Rom. 4. Vbi enim nõ est lex, nec præuaricatio. Secundum istum autem nullus est sine præuaricatione peccator, quia prȩuaricãtes deputat omnes peccatores terræ. Nullus ergo secundum istum sine lege peccauit: quia vbi non est lex, nec præuaricatio. An forte dicturi sumus, verum quidẽ esse quòd nec præuaricatio sit vbi
Roma. 2. non est lex, sed verũ non esse quòd aliqui sine lege peccauerint: aut verum quidem esse, aliquos sine lege peccasse, sed verum non esse, vbi lex non est, prȩuaricationem esse nõ posse? At vtrũque Apostolus dixit. Verum est ergo vtruoque, quia vtrunque per Apostolum veritas dixit. Quomodo ergo erit verum, quod in Psalmo isto eadem proculdubio veritas dixerat, Præuaricãtes deputaui omnes peccatores terræ? Respondetur enim nobis. Qui sunt ergo illi qui secũdum Apostolum sine lege peccauerunt? Non enim ex eis quisquam præuaricans deputandus est, cum secundum eundem Apostolum, præuaricatio non sit vbi lex nõ est. Sed nimirum D
cum diceret Apostolus, Quicunque sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: de illa lege aiebat quã deus dedit per Moyseo famulum suũ populo suo Israël. Hoc ipsa quæ circunstant verba eius ostendunt. Disputabat enim de Iudæis & Græcis, id est, gentibus, oon ad circuncisionem, sed ad præputium pertinentibus, ideo sine lege eos dicens, quia non acceperãt legem, quam se accepisse gloriabãtur Iudæi. Vnde illis ait, Si autem tu Iudæus cognominaris, & requiescis in lege & gloriaris in deo. Deniq; vnde ad hanc sentẽtiam venerit intuendum est, vt diceret, Quicunque sine lege peccauerunt, sine lege peribunt. Ira, ioquit, & indignatio, tribulatio, & aogustia in omneoi animam hominis operãtis malum, Iudæi primum & Græci: Gloria autẽ & ho- Ibidem.
nor & pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco. Non est enim personarum acceptio apud deũ. Ad hæc addidit vnde nunc quæstio est & ait, Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege peribunt: & quicunque in lege peccaueruoi, per legẽ iudicabuntur. Hos vtique Iudæos, illos autem Græcos volẽs intelligi, quoniam de his agebatur, vtrosque sub peccato esse E
demonstrans, vt egere se gratia vtrique fateantur. Propter quod dicit, Non enim est distinctio, Omnes enim peccauerunt & egent gloria dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Quos itaque dicit omnes peccasse, nisi Iudæos & Grȩcos, de quibus dixerat, Non enim est distinctio? Nã de his pauloante: Causati enim sumus, inquit, Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse. Ac per hoc quicunque sine lege peccauerunt, illa scilicet de qua Iudæi gloriabantur, sine lege peribũt: & quicunq; in lege peccauerunt, id est, ipsi Iudæi, per legem iudicabuntur: Nec ideo non peribuot, nisi credaot in eum qui venit quæ- Luc. 19.
rere quod perierat. Nonnulli quippe etiã catholici tractatores in his Apostoli verbis aliter quàm se res habet, parum attendendo sapuerunt, vt dicerent illos perire qui sine lege peccauerunt: hos autẽ qui in lege pec- Rom. 2.
cauerunt iudicari tãtummodo noo perire: tanquã per pœnas transitorias credantur esse purgãdi: sicut ille de quo dictum est, Ipse autẽ saluus erit sic tamen quasi per ignem. Sed hoc merito fundamenti bene intelligitur, de quo agebat Apostolus vt hoc diceret. Superius quip- F
pe dixerat, Vt sapiens architectus fundamẽtum posui, alius superædificat: vnusquisque autem videat quomodo superædificet. Fundamentum enim aliud nemo po- 1 Cor. 3.
test ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus: & cætera, vsq; ad eundem locum, vbi eum di- 4 sen. dist.
xit per ignem saluari, qui super hoc fundamentum, nõ 21 cap. In
aurum, argentum, lapides preciosos, sed ligna, fœnum, illo.
stipulam ædificat, nõ tamen respuit ne recipiat, nec receptum deserit fundamentum: idq; omnibus carnalibus suis quibus capitur atque succumbit delectaionibus anteponit, cum ad hunc articulum ventum fuerit vt aut illæ deserantur aut Christus: vbi si nõ anteponitur Christus, non ille est fundamẽtum. Omnibus quippe structuræ posteriorib⁹ partibus anteponitur fundamentum. Nec cogitasse existimo eos qui senserunt nõ perire, de quibus dictum est, Per legem iudicabuntur: Roma. 2.
nisi quia fundamentum habẽt Christum. Parum ergo attenderunt quod demonstrauimus, atq; ipsa scriptura clamat, de Iudæis hoc Apostolum dicere, qui sine fundaoiẽto sunt Christo. Quis autem Christianus dixerit non perire Iudæum, si non credat in Christum, sed tãtummodo iudicari: cum Christus ipse ad eandem gẽtem pro-

Matt.15. tem propter oues, quæ inde perierũt se missum esse te-
G stetur: & remissius & tolerabilius dicat futurum Sodo-
Matth.10. mitis in die iudicij, qui vtique sine lege perierũt, quàm
ciuitati Iudææ, quæ in eum non credidit, tanta virtute
mirabilia facientem: Si ergo Apostolus secundum legẽ
Roma.2. quam deus per Moysen populo Israël dedit, cęteris au
tem gentibus non dedit, sine lege dixit esse cæteras gẽ-
tes, quid intellecturi sumus in isto Psalmo dictum esse,
Præuaricãtes æstimaui omnes peccatores terrę: nisi in-
telligamus aliquam legem non per Moysen datam, se-
cundum quam sunt præuaricantes cæterarum gẽtium
Rom.4. peccatores: Vbi enim lex nõ est, nec præuaricatio. Quę
ista lex est, nisi forte illa de qua idem dicit Apostolus,
Roma.2. Gentes quę legẽ non habent, naturaliter quæ legis sunt
faciunt, hi legem non habentes ipsi sibi sunt lex? Secũ-
dum hoc ergo quod dicit, legem non habentes, sine le
ge peccauerunt, sine lege peribunt: secundum id vero
quod ait, ipsi sibi sunt lex, nõ immerito præuaricatores
æstimantur omnes peccatores terræ. Nullus enim est
qui faciat alteri iniuriã, nisi qui fieri sibi nolit. Et in hoc
transgreditur naturæ legem, quam nõ sinitur ignora-
H re dum id quod facit non vult pati. Nũquid autem lex
ista naturalis nõ erat in populo Israël? Erat plane, quo-
niam & ipsi homines erãt. Sine lege autem naturali es-
sent, si præter naturam humani generis esse potuissent.
Multo magis ergo pręuaricatores facti sunt lege diui-
na, qua naturalis illa siue instaurata, siue aucta, siue fir-
mata est. Iã vero si in omnibus peccatoribus terræ nõ
incongrue deputãtur, & paruuli propter originalis vin
cula peccati, etiam ipsi in similitudine præuaricationis
Roma.5. Adæ, ad illam pręuaricationem pertinere monstrãtur,
quæ data lege in paradiso prima commissa est, Ac per
Gene.3. hoc recte nullo prorsus excepto, præuaricatores æsti-
mantur omnes peccatores terræ. Omnes autem pecca-
Roma.3. uerunt, & egent gloria dei. Omnes igitur præuaricãtes
gratia saluatoris inuenit, alios magis, alios min⁹. Quã-
to enim legis maior in quocunq; cognitio, tãto minor
peccati excusatio. Quanto minor peccati excusatio, tã-
to manifestior præuaricatio. Restabat ergo vt omnib⁹
non sua sed dei, id est, à deo donata iustitia subueniret.
Roma.3. Vnde ait Apostolus, Per legem cognitio peccati. Non
ergo ablatio sed cognitio. Nũc autem sine lege, inquit,
I iustitia dei manifestata est, testificata per legẽ & Pro-
phetas. Proinde etiam iste subiunxit, *Propterea*, inquit,
dilexi testimonia tua. Tanquam diceret, Quoniam lex
siue in paradiso data, siue naturaliter insita, siue in lite-
ris promulgata, præuaricatores fecit omnes peccato-
res terrę, propterea dilexi testimonia tua, quæ sunt in le
ge tua de gratia tua, vt non sit in me iustitia mea sed
tua. Lex enim ad hoc prodest vt mittat ad gratiam: nõ
solum enim quod attestatur manifestandę iustitiæ dei
quæ sine lege est, verumetiam hoc ipso quòd præuari-
2.Cor.3. cantes fecit, ita vt etiam quos litera occidit, ad viuifi-
cantem spiritum cõfugere timore compellat, per quẽ
peccatorum deleatur vniuersitas, & recte factorũ cha-
ritas inspiretur. Propterea, iquit, dilexi testimonia tua.
Quidam codices habent semper, quidam non habent.
Sed si est sic, accipiendum est semper, vt sic intelliga-
tur, quandiu hic viuitur. Hic sunt enim testimonia ne-
cessaria de lege & prophetis, attestantia iustitię dei qua
iustificamur gratis: hic sunt & nostra testimonia neces-
saria, pro quibus ipsam quæ hic agitur vitam martyres
finiuerunt. Cognita itaque dei gratia, quę sola liberat à
præuaricatione, quæ legis cognitione committitur, o-
rãdo dicit. *Confige clauis à timore tuo carnes meas.* Sic enim
expressius interpretati sunt quidam nostri, quod Græ- K
ce vno verbo dici potuit, id est, καθήλωσον: hoc alij cõ-
fige dici voluerũt, nec addiderũt clauis, atque ita dum
volunt vno verbo Græco vnum Latinum interpretã-
do reddere, sententiam minus explicauerũt: quoniam
in eo quod est confige nõ sonant claui: καθήλωσον au-
tem sine clauis intelligi nõ potest, nec nisi duobus ver-
bis Latine dici potest, sicut dictum est confige clauis.
Vbi quid vult intelligi, nisi quod ait Apostolus, Mihi
autem absit gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Galat.6.
Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego
mundo? Et iterum, in Christo, inquit, cõfixus sum cru- Galat.2.
ci, Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Christus. Philip.3.
Quod quid est aliud, nisi nõ est in me iustitia mea, quæ
ex lege est, in qua præuaricator effectus sum, sed iusti-
tia dei, id est quæ mihi ex deo est, non ex me? Sic quip-
pe in me viuit non ego sed Christus, qui factus est no- 1.Cor.1.
bis sapientia à deo, & iustitia, & sanctificatio, & redẽ- Hiere.9.
ptio, vt quemadmodum scriptum est, Qui gloriatur, Gala.5.
in domino glorietur. Item dicit, Qui autem sunt Iesu
Christi, carnem suam crucifixerũt cum passionibus, &
concupiscentiis. Cum hic dictum sit, quòd ipsi crucifi- L
xerunt carnem suam, in isto tamen Psalmo deus roga-
tur vt id faciat, cui dicitur, Cõfige clauis à timore tuo
carnes meas: vt intelligamus etiam id quod recte faci-
mus gratiæ dei esse attribuendum, qui in nobis opera-
tur, & velle & operari pro bona voluntate. Sed quid si- Philip.2.
bi vult quod cum dixisset, Confige clauis à timore tuo
carnes meas: addidit, *A iudiciis enim tuis timui.* Quid
est, confige à timore tuo, timui enim? Si enim iã timue-
rat vel timebat, cur adhuc vt à timore suo deus cruci-
figeret carnes suas orabat? An addi sibi volebat timo-
rem, vt tantum timeret quantum sufficeret crucifigen
dis suis carnibus, id est, concupiscentiis affectibusq; car
nalibus? tanquam dicẽs, Perfice in me timorem tuum,
timui enim a iudiciis tuis? Sed est hic alius alnor sen-
sus, quantum deus donat scrutato sinu scripturę huius
eruendus, Confige, inquit, clauis à timore tuo carnes
meas, à iudiciis enim tuis timui: hoc est, à timore tuo
casto, qui permanet in seculum seculi, carnalia mea de- Psal.17.
syderia comprimantur: à iudiciis enim tuis timui, cum
mihi lex minaretur pœnam, quę mihi non poterat da-
re iustitiam. Sed hunc timorẽ quo pœna metuitur, cõ- M
summata charitas foras mittit, quæ non timore pœnæ, 1.Ioan.4.
sed delectatione iustitiæ liberos reddit. Timor nãque
iste quo non amatur iustitia, sed timetur pœna, seruilis Super episto
est, quia carnalis est. & ideo nõ crucifigit carnem. Vi- lam Ioã.
uit enim peccandi voluntas, quæ tũc apparet in opere, Tracta.9.
quando speratur impunitas. Cum vero pœna creditur
secutura, latenter viuit, viuit tamen. Mallet enim licere
& dolet non licere, quod lex vetat: quia nõ spiritaliter
delectatur eius bono, sed carnaliter malũ metuit, quod
minatur, Timore autem casto ipsaque hunc timorem
foras mittit, peccare timet charitas, etiã si sequatur im-
punitas: quia nec impunitatem iudicat secuturã, quan- 1.Ioan.4.
do amore iustitiæ peccatum ipsum deputat pœnã. Ta-
li timore carnes crucifigũtur, quoniam carnales dele-
ctationes, quę legis litera vetantur potius quàm vitan-
tur, spiritalium bonorum delectatione vincuntur, &
eadem vsque ad perfectionem crescente victoria peri-
muntur. Ergo confige clauis, inquit, à timore tuo car-
nes meas, à iudiciis enim tuis timui: hoc est da mihi ca
stum timorem, ad quem petendum me tanquam pæ-
dagogus timor legis ille perduxit, quo timore à iudi-
ciis tuis timui.

A *Concio vicesimasexta de versu Psalmi, Feci iudicium & iustitiam ne tradas me calumniantibus me: & reliqua.*

Aug. ℣ ISTos magni Psalmi huius versus cósyderandos núc
suscepimus atque tractandos, *Feci iudicium & iustitiam, ne tradas me nocentibus me.* Non mirum est eum fe
cisse iudicium & iustitiam, qui superius poposcerat à ti
Psal.18. more dei vtique casto configi clauis carnes suas, hoc
est, carnales cócupiscentias, quæ solent quo minus re-
ctum sit nostrum impedire iudicium. Quamuis autẽ si-
ue rectum siue prauum in quotidiano nostri sermonis
vsu iudicium nuncupetur, vnde hominibus in Euáge-
Ioan 7. lio dicimus, Nolite iudicare personaliter, sed rectũ iu-
De tempore dicium iudicate: tamen hoc loco ita positum est iudi-
ser.236. cium, tanquam si hoc rectum non fuerit, nó debeat iu-
dicium nominari, alioquin nó sufficeret dicere, feci iu-
dicium, sed diceretur, feci rectũ iudicium. Hoc gene-
Matth.23. re locutus est dominus Iesus vbi ait, Relinquitis gra-
uiora legis, iudicium & misericordiã & fidem. Et hic
enim iudicium sic positum est, tãquam nó sit iudicium
si peruersum est. Et multis diuinarum scripturarum lo
B cis ita ponitur, quale illud est, Misericordiam & iudi-
Psal.100. cium cantabo tibi domine. Et illud apud Esaiã, Expe-
Esa.5. ctaui vt faceret iudicium, fecit autem iniquitatem: nó
ait, expectaui vt faceret iudicium iustum, fecit autẽ ini-
quum: sed tanquam ideo iam iudicium sit, quia iustum
est: nec sit iudicium, quod iniustũ est. Iustitia vero non
solet dici bona iustitia, vel mala iustitia, sicut aliquãdo
dicitur bonum malúmve iudicium, sed eo ipso iam bo
na est, quia iustitia est. Sic ergo habet consuetudo lo-
quendi, vt dicatur & bonum iudicium, & malum iudi-
cium, quẽadmodum habet vt dicatur & bonus iudex,
2.sent.dist. & malus iudex. Sic autem non dicitur bona iustitia vel
27.cap.1. mala iustitia: sicut non dicitur, bonus iustus, vel malus
Iustitia. iustus, quia continuo bonus quisque si iustus. Iustitia er
go virtus est animi magna præcipuéque laudabilis, de
Iudicium. qua nunc non est copiosius disputãdi necessitas. Iudi-
ciũ vero quando non nisi in bono ponitur, distinctior
loquẽdi ratio huius virtutis est operatio. Qui enim ha
bet iustitiam, recte iudicat, imò secundum istam locu-
tionem qui habet iustitiam iudicat, quia nec iudicat si
non rectè iudicat. Iustitiæ nomine hoc loco non ipsa
Rom.4. virtus, sed opus eius significatum est. Quis enim fecit
C in homine iustitiam, nisi qui iustificat impium? hoc est
per gratiam suam ex impio facit iustũ. Vnde ait Apo-
Rom.3. stolus, Iustificati gratis per gratiam ipsius. Facit ergo iu
stitiam, id est, opus iustitię, qui habent in se iustitiam, id
est, opus gratiæ. Feci, inquit, iudicium & iustitiã, ne tra
das me nocentibus me: id est, feci iudicium iustum, ne
tradas me illis qui propterea me persequuntur. Nam
etiam quidam codices habent, ne tradas me persequẽ-
tibus. Quod enim Græce dictum est, τοῖς ἀντιδικοῦσι, qui-
dam interpretati sunt nocentibus, quidam persequẽ-
tibus, quidam calumniantibus. Miror autem omnium,
quos in promptu habere potui codicum nunquam
me legisse aduersantibus, cum sine controuersia quod
Græce ἀντίδικος hoc Latine aduersarius appellatur. O-
rans itaque ne tradatur à domino aduersantibus sibi:
Matth.6. quid orat, nisi quod oramus cum dicimus. Ne nos infe
ras in tentationem? Aduersarius est enim de quo dicit
1.Thess.3. Apostolus, Ne forte tentauerit vos qui tentat, Et tradit
deus, quem deserit. Eum quippe ille non decipit quem
iste non deserit, in voluntate sua præstãs decori homi
Psal.29. nis virtutem. Ab illo autem qui dixerat in abundantia
sua, non mouebor in æternum, auertit faciem & factus
est conturbatus, sibiq; monstratus. Quisquis igitur à ti- Psal.18.
more dei casto crucifixas habet carnes suas, & nulla car D
nali corruptus illecebra, facit iudicium opusq; iustitię,
orare debet ne aduersantibus tradatur, id est, ne timẽ-
do perpeti mala, ad facienda mala persequentibus ce-
dat. A quo enim accipit victoriam concupiscentiæ ne
voluptate pertrahatur, ab illo etiam robur patiẽtiæ ne
dolore frangatur: quoniam de quo dicitur, Dominus Psal.84.
dabit suauitatem de illo etiã dicitur, Ab ipso est enim
patientia mea. Denique sequitur, *Excipe seruum tuũ in bo-
no, vt non calumnientur me superbi.* Illi impellunt vt cadam
in malum, tu excipe in bonum. Qui autem interpretati
sunt non calumniẽtur me: Græcam locutionem secu-
ti sunt, Latinæ linguæ minus vsitatam. An forte hanc
habet vim cum dicitur, non calumnientur me, quam
haberet si diceretur, non me capiant calũniando? Mul
tæ autem possunt intelligi calumniæ superborũ, à qui-
bus humilitas christiana despicitur, sed illa vel maxi-
ma est, si homines hoc loco accipiuntur superbi, qui à
nobis mortuum calumniantur coli. Humilitas quippe
ipsa christiana Christi morte insinuatur, commẽdatur-
que diuinitus. Hæc autem calumnia vtrisque infideli- E
bus, id est, Iudæis gentibusq; communis est. Habent ca
lumnias suas etiam hęretici singulis quibusque hęreti-
bus proprias. Habẽt & schismatici, quos omnes super-
bia de membrorum Christi cõpage præcidit. Ipsius au-
tem diaboli calumnia quanta vel qualis sit, qua calum-
niatus est iusto dicens, Nũquid gratis colit Iob domi- Iob.1.
num? Quorum omnium calumniæ superborum tan- Nume.21.
quam colubrorum venena dicuntur, cum vigilãtissi- Ioan.3.
ma & diligentissima pietate Christus crucifixus atten-
ditur, propter quod præfigurãdum Moyses deo mise-
rante ac iubente exaltauit in eremo similitudinem ser-
pentis in ligno, vt similitudo carnis peccati crucifigẽ-
da præfiguraretur in Christo. Hanc intuentes salutife-
ram crucem, omne calumniãtium superborum virus
expellimus. Quam prorsus etiam iste quodãmodo val-
de intuente intuens ait, *Oculi mei defecerunt in salutare tuũ,
& in eloquium iustitiæ tuæ.* Christum quippe ipsum deus
propter similitudinem carnis peccati, peccatum pro
nobis fecit, vt nos simus iustitia dei in ipso. In huius igi- Roma.8.
tur eloquium iustitiæ dei defecisse dixit ardenter ocu-
los suos & sitienter intuendo, dum memor infirmita-
tis humanæ, diuinam Christi desyderat gratiam. Pro- F
pter quod sequitur, *Fac cum seruo tuo secũdum misericordiam
tuam.* Non vtique secundum iustitiam meam. *Et iusti-
ficationes*, inquit, *tuas doce me.* Illas proculdubio quibus
deus facit iustos, non ipsi se. *Seruus tuus sum ego.* Neque
enim bene mihi cessit quando esse volui liber meus,
non seruus tuus. *Da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua.*
Nunquam intermittenda est ista petitio. Nõ enim suf-
ficit accepisse intellectum, & dei testimonia didicisse,
nisi semper accipiatur, & quodammodo semper biba-
tur de fonte lucis æternæ. Testimonia quippe dei quã-
to fit quisque intelligentior, tanto magis magisq; sciũ-
tur. *Tempus*, inquit, *faciendi domino.* Id enim plures co-
dices habent, non vt quidam, *domine.* Quod ergo tẽ-
pus vel quid faciendi voluit intelligi domino? Illud
quidem quod paulo antè dixerat, Fac cum seruo tuo se-
cundum misericordiam tuam, hoc faciendi tempus
domino. Quid est autem, nisi gratia quę in Christo suo
tempore reuelata est? De quo tempore ait Apostolus,
Cum autem venit plenitudo temporis misit deus fi- Galat.4.
lium suum. Propter quod alibi etiam testimonium su-
um prophetico adiungens, vbi dixit, Tempore placito Esa.49.

G exaudiui te,& in die salutis adiuui te, Ecce nūc,inquit,
2.Cor.6. tempus acceptabile,ecce nūc dies salutis. Sed quid est,
quòd tanquam volens ostendere tempus domino esse
faciendi,continuo subiunxit, *Dissipauerunt legem tuam.*
Velut propterea tēpus esset faciēdi domino, quia eius
Rom.10. legem dissipauerunt superbi, qui ignorantes dei iusti-
tiam,& suam quærentes statuere, iustitiæ dei non sunt
subiecti? Quid est enim,dissipauerunt legem tuam,nisi
præuaricationis iniquitate, eius integritatem non cu-
stodierunt? Oportebat ergo vt superbis & de libertate
sui arbitrij præsumentibus lex daretur,qua præuaricata
quicunque compuncti humiliarentur, non iam per le-
gem sed per fidem ad subuenientem currerent gratiā.
Dissipata ergo lege tempus fuit, vt per vnigenitum fi-
Roma.5. lium dei misericordia mitteretur. Lex enim subintra-
uit vt abūdaret delictum, quo delicto lex dissipata est,
& opportuno iam tempore Christus aduenit,vt vbi a-
bundauit delictum superabūdaret gratia. *Ideo,inquit,
dilexi mandata tua super aurum & topazion.* Id agit gratia,vt
dilectione impleantur mandata dei, quæ timore non
poterāt.Gratia quippe dei diffunditur charitas in cor-
H dibus nostris per spiritum sanctū, qui datus est nobis.
Math.5. Propter quod ipse dominus dicit, Nō veni legem sol-
Roma.13. uere,sed adimplere.Et idem Apostolus, Plenitudo le-
gis charitas est:ideo super aurū & topazion.Hoc enim
Psal.18. & in alio Psalmo legimus,Super aurum & lapidē pre-
ciosum multum. Topazion quippe lapidem multum
perhibent esse preciosum. In testamento autem veteri
latentem gratiam tanquam velo interposito non intel
Exo.34. ligentes,quod significabatur, quādo in faciem Moysi
2.Cor.3. intendere nō valebant, propter mercedem terrenam
atque carnalem dei mandata facere conabatur, neque
faciebant,quia non ipsa sed aliud diligebant. Vnde il-
la non erant opera volētium, sed onera potius inuito-
rum. Cum vero ipsa mandata diliguntur super aurum
& lapidem preciosum multum, omnis præ ipsis man-
datis terrena vilis est merces, nec vlla ex parte compa-
rantur quæcūque alia hominis bona his bonis, quibus
ipse fit bonus homo: *Propterea, inquit, ad omnia mandata
tua corrigebar.* Vtique corrigebar,quia diligebam,atque
illis rectis,vt etiam ipse rectus fierem,dilectione cohę-
rebam. Iam illud quod adiungit consequens erat,
I *Omnem,inquit,viam iniquitatis odio habui.* Vnde enim fie-
ri poterat, vt iniquam viam non odisset diligens re-
ctam? Nam sicut aurum & lapidē preciosum si dilige-
ret, odisset profecto quicquid ei talium rerum dānum
posset inferre:ita quoniam dei mandata diligebat,ini-
quitatis viam odio habuit, quēadmodum aliquid im-
manissimum marini itineris saxum declinabat, vbi tā
preciosarum rerum necesse est pati naufragiū. Quod
vt non cōtingat longe inde velificat,qui in ligno cru-
cis cum mandatorum diuinorum mercibus nauigat.

Concio vicesimaseptima de versu Psalmi,
Mirabilia testimonia tua domine &c.

Pe.
B
VErba Psalmi hæc sunt,de quibus adiuuante do-
mino disputaturi sumus, *Mirabilia testimonia tua,
propter hoc scrutata est ea anima mea.* Quis enumerat
saltem generatim testimonia dei? Cœlum & terra vi-
sibilia opera eius, dicunt quodammodo testimonium
bonitatis & magnitudinis eius,& ipse cursus frequens
vsitatúsque naturæ, quo temporum rapacitas volui-
tur, in rerum quarumcunque generibus, quamuis tem-
poralibus atque mortalibus, quæ certe cōsuetudine vi-
luerunt,si pius considerator aduertat, perhibent testi-
monium creatori. Quid autem horum est quod non

sit mirabile,si vnumquodque non vsu sed ratione me- K
tiamur: si vero tanquam sub vnius contemplationis
aspectu velut audeamus cuncta contueri, nónne fit in
nobis quod ait Propheta, Cōsyderaui opera tua & ex- Abac.3.
paui? Et tamen iste nō est ipsa rerum admiratione per-
territus,sed eam potius dixit esse causam,cur ea debue
rit scrutari, quia mira sunt. Cum enim dixisset, Mi-
rabilia testimonia tua: secutus adiunxit, propter hoc
scrutata est ea anima mea: quasi factus sit ipse per inue-
stigandi difficultatem curiosior. Quanto enim quæq;
res abstrusiores habet causas,tanto est mirabilior. Si er
go nobis homo talis occurrat, qui propter hoc dicat
se scrutari testimonia dei,quia mirabilia sunt, cum ple
na sit eis,& quæ conspicitur, & quæ non conspicitur
vniuersa creatura, nónne compescimus eum dicentes,
Altiora te ne quæsieris,& fortiora te ne scrutat^o fueris, Eccli.3.
sed quæ præcepit tibi dominus illa cogita semper? Sed
si nobis respōdeat & dicat, Hæc ipsa quæ præcepit do-
minus, & quæ iubet vt cogitentur,mirabilia sunt eius
testimonia,cum quippe & dominum,& quia iubet,& bo-
num & magnum,quia talia iubet,esse testantur,nūquid
audebimus hominem ab eorum scrutatione reuocare, L
ac nō potius vt sedulo id agat, & tantæ rei operā quā-
tum potest impēdat hortabimur? An forte det præce-
pta testimonia quidē bonitatis eius esse fatebimur, sed
mirabilia esse negabimus? Quid enim mirū si bona im
perat bonus dominus? Imò vero idipsum est omnino
mirandum,& cur ita sit perscrutandum, quòd cū deus
bonus bona præceperit, eis tamen dederit bonam le-
gem, quos eadem lex viuificare non posset, nec vlla
esset ex bona lege iustitia. Si enim data esset lex, quæ Galat.3.
posset viuificare, omnino ex lege esset iustitia. Cur er-
go data est quæ viuificare nō posset, & ex qua esset nul
la iustitia? Nempe mirandum est, nempe stupendum.
Hæc sunt ergo mirabilia testimonia dei, propter hoc
huius anima scrutata est ea, quoniam deinde debilis† † al. de illo
non ei dici posit,Fortiora te ne scrutatus fueris,& quę Eccli.3.
præcepit tibi dominus illa cogita semper. Ipsa sunt e-
nim quæ præcepit nobis dominus, & ideo cogitanda
sunt semper. Potius itaque videamus huius anima,quæ
scrutata est,quid inuenerit. *Manifestatio,inquit,verborum
tuorum illuminat,& intelligere facit paruulos.* Quid est paruu-
lus,nisi humilis & infirmus? Noli ergo superbire,noli
de tua quæ nulla est virtute præsumere, & intelliges M
quare sit à bono deo bona lex data, quæ tamen viuifi- Galat.4.
care non possit. Ad hoc enim data est,vt te de magno
paruulum faceret, vt te ad faciendā legem vires de tuo
non habere monstraret: ac sic inops,indigus & egenus
ad gratiam confugeres & clamares, Miserere mei do- Psal.6.
mine quoniam infirmus sum. Hoc ergo scrutando in-
tellexit hic paruulus, quod minimus Apostolorū Pau-
lus,id est,paruulus ostendit,ideo datam legem, quę vi- Galat.3.
uificare non posset, quia cōclusit scriptura omnia sub
peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur cre-
dentibus.Ita domine,ita fac misericors domine, impe
ra quod non possit impleri, imò impera quod nō nisi
per tuam gratiam possit impleri, vt cum homines per
suas vires id adimplere nequiuerint, omne os obstrua-
tur & nemo sibi magn^o videatur. Sint omnes paruuli, Rom.3.
& reus fiat omnis mundus tibi, quia non iustificabitur
ex lege omnis caro coram te deo: per legem enim co-
gnitio peccati. Nunc autem sine lege iustitia tua mani-
festata est,testimoniū habens à lege & prophetis. Hæc
sunt mirabilia testimonia tua, quæ scrutata est anima
paruuli huius,& ideo inuenit quia humiliat^o est,& par-
uulus

A uulus factus est. Quis enim facit mandata tua sicut fa-
Galat.5. cienda sunt, id est, ex fide quæ per dilectionem dei ope
ratur, nisi eius in corde per spiritum sanctum ipsa dile-
Roma.5. ctio diffundatur? Hoc etiam iste paruulus confitetur.
Os meum, inquit, *aperui & attraxi spiritum, quia mandata tua
desyderabam.* Quid desyderabat, nisi facere mãdata di-
uina? Sed non erat vnde faceret infirmus fortia, & par-
uulus magna. Aperuit os confitens quòd per se ipse nõ
faceret, & attraxit vnde faceret. Aperuit os petendo,
Matth.7. quærendo, pulsando, & sitiens hausit spiritum bonum,
Roma.7. vnde faceret quod per seipsum non poterat, mandatũ
Matth.7. sanctũ & iustum & bonũ. Si enim nos cum sumus ma-
li, nouimus bona data dare filiis nostris: quanto magis
pater noster de cœlo dabit spiritum bonum petẽtibus
Roma.8. eum? Non enim qui spiritu suo agunt, sed quotquot spi
ritu dei aguntur, hi filij sunt dei: nõ quia ipsi nihil agũt,
sed ne nihil boni agant à bono aguntur vt agãt. Nam
tanto magis efficitur quisq; filius bonus, quanto largius
ei datur à patre spiritus bonus. Denique iste adhuc pe-
tit, Os quidem aperuit & attraxit spiritũ, sed adhuc ad
patrem pulsat & quærit. Bibit, sed quãto suauius sensit,
B tanto ardentius adhuc sitit. Audi verba sitientis: *Re-
spice in me & miserere mei, secundum iudicium diligentium nomen
tuum.* Id est, secundum iudicium quod in eos fecisti, qui
diligunt nomen tuum: quoniã vt diligerẽt te, prius di-
1.Ioan.4. lexisti eos. Sic enim Ioannes Apostolus ait, Nos diligi-
mus, inquit, deũ: & velut causa quæreret quare nos di-
ligere fecit, adiunxit, Quoniam ipse prior dilexit nos.
Vide & iste quid apertissime dicat, *Gressus meos dirige
secundum eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniquitas.*
Vbi quid aliud dicit, quàm rectum & liberũ me fac se-
cundum promissum tuũ? Quanto enim magis regnat
in vnoquoque dei charitas, tanto minus ei dominatur
iniquitas. Quid ergo aliud petit, quàm vt donãte deo
diligat deum? Diligendo enim deum, diligit seipsum,
Matth. 22. vt diligere salubriter possit & proximũ sicut seipsum.
In quibus præceptis tota lex pẽdet & prophetæ. Quid
igitur orat, nisi vt præcepta quæ deus imponit iubẽdo,
impleri faciat adiuuãdo? Sed quid est, quod dicit, *Re-
dime me à calumniis hominum, vt custodiam mandata tua?* Si ve
ra illi homines crimina obiiciunt, non calumniantur:
si falsa, quid est quòd se redimi desyderat à calumniis,
C id est, à criminibus falsis quæ illi nocere non possunt?
Crimen quippe falsum quod est calumnia, reum nõ fa
cit hominem, nisi apud iudicem hominem. Vbi autem
deus iudex est, nullus falso crimine læditur, quia nõ cui
obiicitur, sed obiicienti potius imputatur. An hic eccle
siæ præsignatur oratio & vniuersi populi Christiani,
qui redemptus est à calumniis hominum, quibus exa-
gitabantur vsquequaque Christiani? Sed nunquid pro-
pterea dei mandata non custodit? Nõnne inter ipsas
calumnias quando feruebant, multo gloriosius popu-
lus sanctus in tribulationibus dei mandata seruabat, cũ
ad perpetrandas impietates persequentibus non cede-
bat? Sed nimirum hoc est, Redime me à calumniis ho
minum, vt custodiam mandata tua: tu age infuso spiri-
tu tuo, ne me calumniæ hominum terroribus vincant,
& à tuis mãdatis ad sua mala facta traducant. Si enim
hoc mecum egeris, id est, hoc modo me ab eorum ca-
lumniis, ne criminationes eorum falsas quas obiiciunt
pertimescã, cum patientia donata redemeris, inter ip-
sas calumnias custodiam mandata tua. *Faciem tuam*,
inquit, *illumina super seruum tuum.* Id est, tuam manifesta
subueniendo & opitulando præsentiã. *Et doce me iu-
stificationes tuas.* Doce vtique vt faciam quod euidentius

alibi legitur, Doce me vt faciam voluntatem tuam. D
Qui enim audiunt, licet memoria teneant quod audi- *Psal.142.*
unt, nequaquam didicisse putandi sunt, si non faciunt.
Veritatis nanque verbum est, Omnis qui audiuit à pa- *Ioan.6.*
tre & didicit, venit ad me. Qui ergo non facit, id est, nõ
venit, non didicit. Recolens autem iste dolorem pœni
tentiæ præuaricationis suæ, *Exitus aquarum*, inquit, *de-
scenderunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.* Id est, ipsi
oculi mei. Nam in quibusdam codicibus & hoc legi-
tur, quia non custodiui legem tuam. Descenderunt er-
go exitus aquarum, id est, effusiones lachrymarum. Et
ea locutione qua dicere potuit, Montes descenderunt
pedes mei, & si non diceret per montes vel in montes:
ea locutione dicitur scalas descendit, etsi non dicatur
per scalas: aut piscinam descendit, etsi non dicatur in
piscinam. Et bene ait, descenderũt, humilitate scilicet
pœnitendi. Ascenderunt enim, quando per superbiam
contumacem erecti fuerãt & elati: sursum enim sibi es-
se videbantur, quando ignorantes dei iustitiam cõsti- *Roma.10.*
tuere volebant suam, In qua fatigati & legis præuarica-
tione confusi, ab illa elatione descenderunt flendo, vt
iustitiam dei potius impetrarẽt petendo. Sunt codices E
qui nõ habent descenderũt, sed *transierunt*. tanquã exag-
geranter diceret trãsisse se flẽdo fontes aquarũ, vt hoc
intelligamus exitus aquarum, plus fleuisse quàm manãt
aquæ de suis exitibus. Cur autem nõ custodita lege sic
fletur, nisi vt impetretur gratia quæ pœnitẽtis delet ini-
quitatem, & credentis adiuuat voluntatem?

Concio vicesimaoctaua.

Dixerat superius, qui cantat hũc psalmum, Exi-
tus aquarum descenderũt oculi mei, quoniam
non custodierunt legem tuam: vbi se multum
fleuisse testatus est præuaricationem suam. Proinde ve-
lut rationem reddẽs, cur multum flere debuerit, & su-
um grauiter dolere peccatum, *Iustus es*, inquit, *domine,
& rectum iudicium tuum. Mandasti iustitiam testimonia tua, & ve
ritatem tuam valde.* Hæc itaque iustitia dei rectumq; iu- *Sadi.* צ
dicium & veritas, omni est metuenda peccanti. Hac e-
nim damnantur diuinitus quicunque damnantur, nec
est omnino qui de sua damnatione contra deum iustũ
recte conqueri possit. Inde fletus rectus est pœnitentis,
quoniam si cor eius impœnitẽs damnaretur, iustissime
vtique damnaretur. Sanè iustitiã dicit testimonia dei. F
Iustum quippe se probat mandando iustitiã. Est enim
hæc veritas vt deus testimoniis talibus innotescat. Sed
quid est, quod sequitur? *Tabefecit me zelus meus.* Vel si-
cut alij codices habent, *zelus tuus*. Habent nonnulli etiã
domus tuæ. Et non tabefecit me, sed *comedit me*. Quod ex
alio psalmo quantum mihi videtur putandum, est emẽ
dandum, vbi scriptum est, Zelus domus tuæ comedit *Psal.68.*
me: quod commemoratum etiam in euangelio noui- *Ioan.2.*
mus. Simile tamen aliquid est tabefecit ei quod ibi est
comedit. Zelus autem meus quod plures codices ha-
bent, nullam ingerit quæstionem. Quid enim mirum
est, si zelo suo quisque tabescit? Quòd vero habent ali-
qui, zelus tuus, significat hominem deo zelantem, non
sibi: sed non repugnat si ipse dicatur & meus. Nam
quid aliud dicit Apostolus, Aemulor enim vos dei æ- *2.Corin.11.*
mulatione dei? Nam dicendo, Aemulor vos, quid ni-
si æmulationem demonstrat suam? Sed quia dixit deo,
id est, non sibi sed deo, ideo addidit, æmulatione dei.
Hanc quippe suo spiritu fidelibus suis inspirat deus: a-
moris enim est, non liuoris. Nam quæ fuit causa vt hoc
Apostolus diceret? Aptaui enim vos, inquit, vni viro,
virginem castam exhibere Christo. Timeo autem ne

Q sicut

G ſicut ſerpens Euã ſeduxit verſutia ſua,ſic & veſtræ mẽ-
tes corrumpantur à ſimplicitate & caſtitate, quæ eſt in
Chriſto.Comedebat enim zelus domus dei, quã tamẽ
zelabat Chriſto non ſibi.Sponſus enim ſibi zelat ſpon
ſam ſuam:amicus autem ſponſi,nõ eam ſibi zelare de-
bet ſed ſpõſo . Bonus ergo & huius intelligẽdus eſt ze-
lus . Cauſam namq; ſubiungit & dicit: *Quia obliti ſunt
verborum tuorum inimici mei.* Retribuebant ergo mala pro
bonis, quoniam zelabat illos deo tam vehementer &
ardẽter,vt eo zelo tabefactum ſe diceret: Illi autem ob
hoc in ipſum inimicitias exercebãt,quia vtiq; vt deum
amarent volebat,quos amando zelabat. Non ingratus
ænim gratiæ dei,per quã fuerat ex inimico reconcilia-
tus deo, etiã ipſe ſuos diligebat inimicos, & eos zela-
bat deo,dolens & tabeſcẽs quòd eſſent verborum dei
eius obliti.Deinde conſyderans ipſe in verbis dei,qua
flamma dilectionis arderet: *Ignitum*,inquit, *eloquiũ tuũ
valde,& ſeruus tuus dilexit illud.* Merito zelabat in ſuis ini-
micis cor impœnitens,qui fuerãt obliti verborum dei.
Ad hoc enim flagrabat eos adducere,quod ipſe flagrã-
tiſsime diligebat. *Iunior ego ſum*,inquit,*& contemptus,iu-*
H *ſtificationes tuas non ſum oblitus.* Non ſicut inimici mei,qui
obliti ſunt verborum tuorum, Videtur autem minor
ætate non oblitus iuſtificationes dei dolere pro inimi-
cis ſuis ætate maioribus,qui obliti ſunt . Nam quid eſt,
iunior ego nõ ſum oblitus,niſi illi maiores obliti ſunt?
νεώτερος eſt enim Græcum, quod eſt etiam in illo lo-
co vbi dictum eſt, In quo corrigit iunior viam ſuam.
Hoc autem nomẽ comparatiuum eſt, & ideo bene in-
telligitur in cõparatione maioris . Duos ergo populos
Gene.25. hic agnoſcamus,qui etiam in Rebeccæ vtero luctabã-
tur,quando non ex operibus ſed ex vocãte dictum eſt
Roma.9. ei,Maior ſeruiet minori.Sed contemptum ſe dicit hic
1.Corin.1. iunior,ideo factus eſt maior , quia ignobilia & cõtem-
ptibilia mundi elegit deus, & ea quæ non ſunt tanquã
Matth.20. ſint,vt quæ ſunt euacuẽtur : Et ecce ſunt nouiſsimi qui
erant primi,& primi qui erant nouiſsimi.Nec immeri-
Roma.10. to obliti ſunt verborum dei,qui ſuam iuſtitiam conſti-
tuere voluerunt ignorantes iuſtitiam dei,Iſte autem iu
nior non eſt oblitus, quia non ſuam voluit habere iu-
ſtitiam, ſed dei . De qua etiam nunc dicit, *Iuſtitia tua*
I *iuſtitia in æternum,& lex tua veritas.* Quomodo enim non
veritas lex,per quam cognitio peccati,& quæ teſtimo-
Roma.3. nium perhibet iuſtitiæ dei ? Sic enim dicit Apoſtolus,
Iuſtitia dei manifeſtata eſt,teſtificata per legem & pro-
phetas . Propter hanc paſſus eſt perſecutionem iunior
à maiore, vt diceret iunior quod ſequitur, *Tribulatio
& neceſsitas inuenerunt me,mandata tua meditatio mea eſt.* Sæ-
uiant,perſequantur, dum tamen mandata dei non re-
linquantur,& ex ipſis mandatis etiam qui ſæuiunt dili-
gantur. *Iuſtitia teſtimonia tua in æternum, intellectum da mihi
& viuam.* Intellectum poſcit iſte iunior , quem ſi non
haberet,nõ ſuper ſeniores intelligeret , ſed eum poſcit
in tribulatione & neceſsitate , quo intelligat quàm ſit
contemnendum, quod ei poſſunt auferre perſequentes
inimici,à quibus ſe dicit eſſe contemptum. Ideo dixit,
& viuam,quia ſi eo vſque tribulatio neceſsitáſque per-
uenerit,vt per inimicorum perſequentium manus vita
iſta finiatur,viuet in æternum,qui temporalibus præpo
nit iuſtitiam,quæ manet in æternum,Quę iuſtitia in tri
bulatione & neceſsitate martyria ſunt dei, hoc eſt, te-
ſtimonia,pro quibus ſunt martyres coronati.

*Concio viceſimanona de eo quod ſequitur,
Exclamaui in toto corde,exaudi
me domine & cætera.*

CLamor ad dominũ qui fit ab orantibus,ſi ſonitu K
corporalis vocis fiat,non intento in dominum
corde, quis dubitet inaniter fieri ? Si autem fiat
corde,etiã ſilente corporis voce,aliũ quẽlibet hominẽ
poteſt latere,non deũ. Siue ergo cũ voce carnis quan-
do id opus eſt,ſiue cum ſilẽtio ad deum cum oramus,
corde clamãdum eſt.Eſt autem clamor cordis,magna
cogitationis intẽtio. Quæ cum eſt in oratione,magnũ
exprimit deſyderãtis & petentis affectũ, vt non deſpe-
ret effectum. Tunc porrò in toto corde clamatur,quã-
do aliũde nõ cogitatur.Tales orationes raræ ſunt mul
tis,crebræ autẽ paucis, omnia vero vtrum cuiquã, ne-
ſcio,Talem ſuam commemorat orationem , qui cãtat
hunc pſalmũ dicens, *Clamaui in toto corde meo,exaudi me* Coph.
domine. Cuius autẽ rei ſuus clamor proficiat, adiunxit, P
Iuſtificationes tuas exquiram. Ad hoc ergo clamauit in
toto corde ſuo,& hoc ſibi deſyderauit à domino exau
diente pręſtari,vt iuſtificationes eius exquirat.Proinde
quod vt faciamus iubetur,vt exquiram' oratur. Quàm
longe eſt adhuc à faciente, qui exquirit ? Non enim eſt
conſequens vt qui exquirit inueniat:aut qui inuenit,fa-
ciat.Non autẽ poteſt niſi inuenerit,facere, & niſi quæ- L
ſierit inuenire. Sed magnam ſpem dominus Ieſus de-
dit dicendo, Quærite & inuenietis . Rurſus autem di- Matth.7.
cit ſapientia (quæ quid eſt niſi ipſe?) Quærent me mali,
& non inuenient . Non ergo malis , ſed bonis dictum
eſt, Quærite & inuenietis : immo vero eis dictum eſt, Prouer.1.
quibus eodem loco paulo poſt, Si ergo vos,inquit, cũ Matth.7.
ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris. Quomo-
do igitur malis dicitur, Quærite & inuenietis:cũ rurſus
dicatur, Quærent me mali,& non inuenient? An aliud
eos dominus quàm ſapientiã quęrere volebat,quando
eos inuenturos ſi quærerent promittebat ? In ea quippe
ſunt omnia, quæ ab eis qui beati eſſe cupiunt inquiren-
da ſunt.Ibi ergo ſũt,& iuſtificationes dei . Quapropter
reſtat vt intelligamus,non omnes malos non inuenire
ſapientiã ſi quæſierint, ſed eos qui intantum ſunt mali
vt odirent eam. Sic enim & dixit, Quærent me mali &
non inuenient me.Oderunt enim ſapientiã.Ideo ergo Supra eodẽ
non inueniũt,quia oderunt.Sed rurſus ſi oderũt, quo- Tract.2.
modo quærunt niſi quia nõ eam quærunt propter ip-
ſam,ſed propter aliquid quod mali amãt, & ad hoc ſe M
facilius putãt peruenturos per ipſam? Multi enim ſunt
qui dicta ſapientiæ ſtudioſiſsime inquirunt,eámque in
doctrina,non in vita volunt habere,vt non per mores
quos iubet ſapientia perueniant ad dei lucem,quod eſt
ipſa ſapiẽtia,ſed per ſermones quos habet ſapiẽtia per-
ueniãt ad hominum laudes,quod eſt vana gloria. Non
ergo ſapientiam quærunt,& quando eam quærũt,quia
non quærunt ipſam,alioquin viuerent ſecundũ ipſam,
ſed volunt verbis eius inflari. Et quãto magis inflãtur,
tanto magis efficiuntur extra ipſam. Iſte autem hoc ip-
ſum poſcens à domino quod eum iubet facere domi-
nus,vt ipſe in illo etiam quod imperat operetur, Deus Philip.2.
eſt enim qui operatur in nobis , & velle & operari pro
bona volũtate, Clamaui,inquit,in toto corde meo ex-
audi me domine,iuſtificationes tuas exquirã : vtiq; fa-
ciendas non tantummodo ſciendas,ne ſimilis fiam illi
ſeruo duro,qui etiã ſi intellexerit non obaudiet. *Cla-
maui,ſaluum me fac.* Vel ſicut nonnulli codices habent &
Græci & Latini *Clamaui te,& ſaluum me fac.* Quid eſt cla
maui te,niſi clamando inuocaui te ? Sed cum dixiſſet,
ſaluũ me fac,quid adiunxit? *Vt cuſtodiam teſtimonia tua.*
Ne te ſcilicet per infirmitatem negem , Salus quippe
animæ facit vt fiat quod faciendum eſſe cognoſcitur,
& vſque

A & vsque ad mortem corporis, si hoc flagitat extrema
tentatio, pro testimoniorum diuinorum veritate cer-
tetur. Vbi autem non est salus, succumbit infirmitas, &
deseritur veritas. Sed quod sequitur habet aliquid ob-
scuritatis, quod aliquando diutius exponendum est.
Præueni intempesta nocte & clamaui. Plures codices non
habent, intempesta nocte: sed *Immaturitate.* Vix autem
vnus inuentus est, qui haberet geminatam præpositio-
nem, id est, *In immaturitate.* Immaturitas itaque in hoc
loco nocturnum tempus est, quod nõ est maturum, id
est, opportunum, vt agatur aliquid vigilando, quod e-
tiam vulgo dici solet, hora importuna. Nox quoque
intempesta, id est, media, quando quiescẽdum est, hinc
proculdubio nuncupata est, quia importuna est actio-
nibus vigilantium. Tempestiuum enim dixerunt vete-
res opportunum: & intempestiuum, importunum, à tẽ-
pore ducto vocabulo, non ab illa tempestate, quæ con
suetudine Latinæ linguæ cœli perturbatio iam voca-
tur: quanquam isto verbo libenter vtuntur historici, vt
dicant ea tempestate, quod volunt eo tempore intelli-
gi: & quod ait locutor egregius, Vnde hæc tã clara re-
B pente tempestas, Nõ cœlũ nimbis ventisve turbatum,
sed magis subita & splẽdida serenitate fulgidũ signifi-
cauit hoc nomẽ. Quod ergo Græce dictũ est, ἐν ἀωρίᾳ,
nõ vno verbo sed duob*, id est, præpositione & nomi-
ne, hoc interpretes nostri quidã dixerunt, intempesta
nocte, Plures immaturitate, nõ duobus verbis, sed vno,
cuius vocabuli nominatiuus est immaturitas. Nõnulli
vero in duobus verbis, sicut Græcus posuit, in immatu
ritate: Ἀκαιρία, quippe immaturitas est, ἐν ἀκαιρίᾳ, in imma-
turitate: tanquam si vellet etiã ille qui dixit intempesta
nocte, præpositione dicere geminata, in intempesta, vt
vna præpositio significet, in qua hora, altera pertineat
ad compositionẽ nominis. Nihil sanè interest ad sen-
tentiam, vtrum quis dicat egisse se aliquid gallicãtu, an
in gallicantu. Ita nihil interesset, vtrum intempesta no
cte, an vero in intẽpesta nocte, id est, in nocte intẽpe-
sta clamasse se diceret. Græcus tamẽ in nocte intempe-
sta dixit, quod idẽ valet si dicatur, in immaturitate, id
est, in tẽpore nocturno & immaturo. Hactenus de ob-
scuro verbo fuerit disputatum, nũc videamus quis ipse
sit sensus. Præueni, inquit, nocte intẽpesta, & clamaui,
C *In verba tua speraui.* Si hoc ad vnumquemque fideliũ
referamus, & ad proprietatem rei gestæ, sæpe cõtingit,
vt tali noctis tempore vigilet amor dei, & magno vr-
gente orationis affectu non expectetur, sed præuenia-
tur, quòd post gallicantũ consueuit esse tempus orãdi:
si autem accipiamus hoc totum seculum noctem, vtiq;
intempesta nocte clamamus ad deum, & præuenimus
maturitatẽ temporis, in quo nobis redditurus est quod
Psal.94. promisit, sicut alibi legitur, Præueniamus faciẽ eius in
confessione: quanquam si velimus intelligere immatu
Gala.4. rum tempus noctis huius antequã venisset plenitudo
temporis, id est, ipsa maturitas, quãdo Christus mani-
festaretur in carne, nec tunc ecclesia tacuit, sed præue-
niens istam maturitatem prophetando clamauit, & in
verbis dei sperauit potentis facere quod promisit, vt in
Gene.22. semine Abrahæ benedicerentur omnes gentes. Ipsa &
quod sequitur dicit, *Præuenerunt oculi mei ad matutinum,*
Esa.9. *vt meditarer eloquia tua.* Ponamus enim matutinũ, quan-
do qui sedebãt in vmbra mortis, lux orta est eis. Nõn-
ne in sanctis, qui prius erant in terra ad hoc matutinũ
oculi ecclesiæ præuenerunt, quia hoc futurum antea
præuiderunt, vt meditarentur eloquia dei, quæ tunc e-
rant & in lege ac prophetis & hæc futura nunciabant?

Vocem meam, inquit, *exaudi domine secundum misericor-* D
diam tuam, & secundum iudicium tuum viuifica me. Prius e-
nim deus secundum misericordiam aufert à peccato-
ribus pœnam, eisque postea iustis secundum iudicium
dabit vitam, quia non frustra illi hoc ordine dicitur,
Misericordiam & iudicium cãtabo tibi domine: quã- Psal.100.
uis & ipsum tempus misericordiæ non est sine iudicio,
& econtra: de quo dicit Apostolus, Si enim nosipsos 1.Corin.11.
iudicaremus, à domino non iudicaremur: cum iu-
dicamur autem à domino corripimur, ne cum mun-
do damnemur. Et eius coapostolus, Tempus est, in-
quit, vt iudicium incipiat à domo domini: & si ini- 1.Pet.4.
tium à nobis, qualis finis erit eis qui non credunt domi
ni Euangelio? Et vltimum tempus iudicij nõ erit sine
misericordia, quia coronat te, ait Psalmus, in misera- Psal.102.
tione & misericordia. Iudicium autem sine misericor- Iacobi.2.
dia, sed sinistris qui non fecerunt misericordiã. *Ap-*
propinquauerunt, inquit, *persequentes me iniquitate.* Vel sicut
nonnulli codices habent, *Inique.* Tunc appropin-
quant qui persequuntur, quando vsque ad carnem cru-
ciandam perimendãmque perueniunt. Vnde Psalmus
vicesimusprim*, vbi passio domini prophetata est, Ne E
discedas, inquit, à me, quoniam tribulatio proxima est:
cum ea dicantur, quæ non imminente, sed iam præsen
te ipsa passione perpessus est, Sed proximam dixit tri-
bulationem, quæ fiebat in carne. Nihil est quippe ani-
mæ propius carne quam gestat. Propinquauerunt ergo
persequentes, affligendo eorum carnem quos perse-
quebantur. Sed attende quod sequitur, *A lege autẽ tua*
longe facti sunt. Quanto magis propinquauerunt perse-
quendis iustis, tanto lõge facti sunt a iustitia. Sed quid
nocuerunt eis quibus persequendo propinquauerunt,
quando interior est propinquatio domini eorũ à quo
nullatenus deseruntur? Denique sequitur, *Prope es tu*
domine, & omnes viæ tuæ veritas. Etiam in tribulationibus
suis, quòd eas non immerito patiũtur, tribuere deo ve-
ritatem, sanctorũ est vsitata cõfessio. Ita regina Hester, Hester.14.
ita sanctus Daniël, ita tres viri in camino, ita eorũ san- Danie.3.
ctitatis alij socij confitentur. Quæri autem potest quo-
modo hic dictum sit, Omnes viæ tuæ veritas: cum in a-
lio Psalmo legatur, Vniuersæ viæ domini misericor- Psal.24.
dia & veritas. Sed erga sanctos & vniuersæ viæ domi-
ni misericordia, & vniuersæ viæ domini veritas: quia F
& in iudicãdo subuenit, atq; ita non deest misericor-
dia: & in miserando id exhibet quod promisit, ne veri
tas desit. Erga omnes autẽ & quos liberat, & quos dam
nat, omnes viæ domini misericordia & veritas, quia v-
bi non miseretur vindictæ veritas exhibetur. Multos
quippe immeritos liberat, immeritũ autẽ neminẽ dam
nat. *Ab initio cognoui*, inquit, *de testimonijs tuis, quia in æter-*
num fundasti ea. Quod Græcus ait, κατὰ ἀρχὰς aliqui no-
stri ab initio, aliqui initio, aliqui in initiis, interpretati
sunt. Sed qui pluraliter hoc dicere maluerunt, Græcam
locutionem secuti sunt. Latinæ autem linguæ illud po
tius vsitatum est, vt ab initio vel initio dicatur, quo-
niam κατὰ ἀρχὰς Græce quasi pluraliter, sed aduerbia-
liter dicitur, quale est apud nos cum dicimus, aliâs hoc
facio, pluralem numerum fœminini generis dicere vi-
demur, sed aduerbium est, & significat alio tempore.
Quid est, ergo ab initio cognoui, vel potius vt & nos
aduerbialiter id dicamus, initio cognoui de testimo-
niis tuis, quia in æternum fundasti ea? Testimonia do-
mini in æternũ ab illo dicit esse fundata, & hoc se ini-
tio cognouisse testatur, nec aliunde cognouisse quàm
de ipsis vtique testimoniis. Quæ sunt ista testimonia,

G nisi quibus testatus est deus daturũ se regnum suis filiis
sempiternum? Et quia hoc in vnigenito se daturũ esse
Lucæ.1. testatus est, de quo dictum est, Et regni eius non erit finis: ipsa testimonia dixit in æternum esse fundata, quia
id quod per eas deus promisit, æternũ est. Nam per se
ipsa testimonia tunc nõ erunt necessaria, quãdo res ipsa videbitur, propter quam credendam nunc testimonia requirũtur. Et ideo bene intelligitur dictũ, funda-
1.Corin.3. sti ea, quia in Christo vera monstrantur. Fundamentũ
enim aliud nemo potest ponere præter id quod positũ
est, quod est Christ⁹ Iesus. Vnde hoc ergo iste initio cognouit, nisi quia ecclesia loquitur, quæ terris nõ defuit
Gene.4. ab initio generis humani, cuius primitiæ Abel sanctus
est, immolatus & ipse in testimonium futuri sanguinis
mediatoris ab impio fratre fundendi? Nam & illud ab
Gene.2. initio dictum est, Erunt duo in carne vna. Quod ma-
Ephe.5. gnum sacramentum Apostolus Paulus exponens, Ego
inquit, dico in Christo & in ecclesia.

Concio tricesima de versu Psalmi, Vide humilitatem meam & eripe me, &c.

H NEmo in Christi corpore constitutus à se alienam arbitretur esse hanc vocem: quoniam reuera totum Christi corpus in hac humilitate
positum dicit, vnde & psalmi huius incipit lectio, de
qua nunc disputare suscepimus. *Vide humilitatem meã
Res. ר & eripe me, quia legem tuam non sum oblitus.* Hoc loco nullam dei legem conuenientius intelligimus, nisi qua immobiliter fixum est, vt omnis qui se exaltat humilietur:
Lucæ.14. & 8. & omnis qui se humiliat, exaltetur. Superbus ergo malis vt humilietur innectitur, humilis à malis vt exaltetur eripitur. *Iudica*, inquit, *iudicium meum, & redime me.*
Superior quodammodo sentẽtia repetita est. Quod enim ait, Vide humilitatem meam: hoc est, iudica iudicium meum: & quod ait, eripe me, hoc est, & redime
me: quod vero suprà dictum est, Quia legem tuam nõ
sum oblitus: huic congruit quod infrà est, *Propter eloquium tuum viuifica me.* Ipsum enim eloquium est lex dei,
quam non est oblitus vt se exaltandus humiliaret. Ad
ipsam vero exaltationẽ pertinet quod ait viuifica me,
I quia sanctorum exaltatio vita æterna est. *Longe est*, inquit, *à peccatoribus salus, quia iustificationes tuas non exquisierũt.*
Quis enim te discernit, ô tu qui dixisti, Longe est à peccatoribus salus? Quis te discernit à peccatoribus, vt nõ
à te longe sit, sed tecum sit salus? Hoc te nempe discernit, quia id quod isti non egerunt, ipse fecisti, hoc est,
dei iustificationes exquisisti. Quid enim habes quod
1.Corin. 4. non accepisti? Nónne tu es, qui pauloante dicebas, Clamaui in toto corde meo, exaudi me domine, iustificationes tuas requiram? Ergo ab illo ad quem clamasti,
vt eas exquireres accepisti. Ipse te igitur discernit ab
eis, à quibus propterea longe est salus, quia iustificationes dei nõ exquisierunt. Vidit hoc etiam ipse, Neque
enim ego id viderem, nisi in ipso viderem, nisi in ipso
essem. Corporis enim Christi verba ista sunt, cuius mẽbra sumus, Vidit hoc, inquam, continuóque subiecit:

Miserationes tuæ multæ domine. Etiam hoc ergo quod
exquirimus iustificationes tuas, pertinet ad miserationes tuas. *Secundum iudicium tuum viuifica me.* Noui enim
quia & iudicium tuum sine tua miseratione nõ erit super me. *Multi persequẽtes me & tribulãtes me, à testimoniis tuis non declinaui.* Factum est nouimus, recolimus, agnoscimus. Purpurata est vniuersa terra sanguine martyrum,
floret cœlum coronis martyrum, ornatæ sunt ecclesiæ
memoriis martyrum, insignita sunt tẽpora natalibus K
martyrum, crebrescunt sanitates meritis martyrum.
Vnde hoc, nisi quia impletum est, quod prædictum est
de homine isto toto terrarum orbe diffuso, Multi persequentes me & tribulantes me, à testimoniis tuis non
declinaui? Agnoscimus, & gratias agim⁹ domino deo
nostro. Tu nanque homo, tu in alio Psalmo, tu ipse dixisti, Nisi quia dominus erat in nobis, fortasse viuos ab- Psal.123.
sorbuissent nos. Ecce quare ab eius testimoniis nõ declinasti, & ad palmam supernæ vocationis inter man⁹
multorum persequentium tribulantiúmque venisti.

Vidi, inquit, *insensatos & tabescebam.* Vel sicut alij codices habent, *Vidi non obseruantes pactum.* Et hoc plures
habent. Sed qui sunt qui pactũ non obseruauerunt, nisi
qui declinauerunt à testimoniis dei, tribulationes multorum persequentium non ferentes? Hoc est autem pactum, vt qui vicerit coronetur. Hoc pactum non obseruauerunt, qui persecutiones non tolerantes, à testimoniis dei negando declinauerũt. Hos ergo iste vidit &
tabescebat, quia diligebat. Zelus enim bonus est, de amore veniens, non liuore. In quo enim non seruauerũt
pactum, secutus adiunxit, *Quia eloquia tua non custodierunt.* Ea quippe in tribulationibus negauerunt. Et com L
mendat se iste differens ab eis, ac dicit, *Vide quoniam
mandata tua dilexi.* Non ait, eloquia vel testimonia tua
non negaui, quod martyres facere cogebantur, & non
facientes intolerabilia patiebantur: sed hoc dixit vbi 1.Corin.13.
fructus est omnium passionum, quia si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam,
nihil mihi prodest. Hanc iste commendans ait, Vide
quoniam mandata tua dilexi. Denique deinde postulauit præmium. *Domine in tua misericordia viuifica me.* Isti
mortificant, tu viuifica. Sed si præmium poscitur
in misericordia, quod reddere debet iustitia, quanto
magis impensa est misericordia vt obtineretur cui prę
mium debetur ipsa victoria? *Principium*, inquit, *verborum tuorum veritas, in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.* A veritate, inquit, tua verba procedũt, & ideo veracia sunt,
& neminẽ fallunt quibus prænũciatur vita iusto, pœna
impio. Hæc sunt quippe in æternũ iudicia iustitiæ dei.

Concio tricesimaprima, de versu Psalmi, Principes persecuti sunt me gratis: &c. M

QVas persecutiones à regibus terræ corpus Christi, hoc est, sancta ecclesia pertulerit, nouimus:
Agnoscamus ergo hic etiam eius verba dicẽtis, *Principes persecuti sunt me gratis, & à ver* Schin. ש
bis tuis formidauit cor meum. Quid enim Christiani læserant regna terrena, quamuis eis regna cœlorũ promiserit rex eorum? Quid, inquam, læserant regna terrena?
Nunquid eorum rex milites suos prohibuit impendere
& exhibere quę debentur regibus terrę? Nónne de hoc
sibi calumniam molientibus Iudæis ait, Reddite Cæ- Matth.22.
sari quæ Cæsaris sunt, & deo quæ dei sunt? Nónne tri- & 17.
butum de ore piscis etiam ipse persoluit? Nónne præcursor eius militibus regni huius quid facere deberent
pro æterna salute quærentibus non ait, Cingulum soluite, arma proiicite, regem vestrum deserite, vt possitis
domino militare: sed ait, Neminem concusseritis, nulli Luc.3.
calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrũ?
Nónne vnus militum eius & dilectissimus comes eius,
commilitonibus suis, & quodãmodo Christi prouincialibus dixit, Omnis anima potestatibus sublimiorib⁹ Roma.13.
subdita sit? Et paulo post ait, Reddite omnibus debita:
cui tributũ, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorẽ,
timorem:

A timorem: cui honorem, honorem: Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. (1.Timo.2.) Nónne præcepit vt pro ipsis etiam regibus oraret ecclesia? Quid ergo eos Christiani offenderunt? Quod debitum non reddiderunt? In quo Christiani non sunt terrenis regibus obsecuti? Ergo terreni reges Christianos gratis persecuti sunt. Sed quod subiecit attende. *Et à verbis tuis formidauit cor meum.* Habuerunt quidẽ & illi verba minacia, expello, proscribo, occido, vngulis torqueo, ignibus torreo, bestiis subigo, membra dilanio: sed tua me potius (Matth. 10.) verba terruerũt, Nolite timere eos qui corpus occidũt, & postea nõ habent quid faciant, sed eũ timete qui habet potestatẽ & corpus & animã perdere in gehennã. Ab his verbis tuis formidauit cor meũ. Et contempsi hominem persecutorẽ meum, & vici diabolum seductorem meum. Deniq; sequitur, *Exultabo ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa.* Per ea verba vicit, à quibus formidauit. Victis enim spolia detrahũtur, sicut victus & spoliatus est ille de quo dicitur in Euangelio, (Matth. 12.) Nemo intrat in domum fortis, vt vasa eius diripiat, nisi prius alligauerit fortẽ. Sed spolia multa inuenta sunt, B quando patientiam mirati martyrum, etiam qui persecuti sunt crediderunt: & qui regẽ nostrum detrimentum militum eius sunt damnificare moliti, ab illo sunt insuper acquisiti. Quisquis ergo à verbis dei, ne in certamine vincatur formidat, super eadẽ verba victor exultat. Nam ne putaremus, ex illa formidine odiũ verborum dei potuisse surrepere, quãuis iam dixerit, Exultaui super eloquia tua, quod vtiq; non diceret si odiret ea, tamen adhuc addit & dicit, *Iniustitiã odio habui & abominatus sum, legem autem tuam dilexi.* Nempe à verbis eius illa formido nõ fecit eorundẽ verborũ odium, sed integram tenuit charitatẽ. Neq; enim lex dei non sunt verba & eloquia dei? Absit ergo vt timore pereat amor, vbi castus est timor. Sic patres à filiis piis & timentur & amantur: sic pudica coniunx virũ & timet ne ab illo deseratur, & amat vt fruatur. Si ergo & pater homo, & cõiũx homo, & timeri & amari debet, multo magis pa- (Psal. 44.) ter noster qui in cœlis est, & ipse spõsus, non carne præ filiis hominũ, sed virtute formosus. A quibus enim diligitur lex dei, nisi à quib[9] diligitur deus? Et quid habet bonis filiis triste lex patris? An quoniam quem diligit C corripit, & flagellat omnẽ filium, quem recipit? At qui (Heb. 12.) hæc iudicia respuit, promissa nõ recipit. Paterna ergo iudicia laudẽtur & in flagello, si promissa diligãtur in præmio. Ita planè fecit iste qui dicit, *Septies in die laudaui te, super iudicia iustitiæ tuæ.* Septies in die quod ait, significat semper. Solet esse quippe iste numerus vniuersitatis indicium, propter quod sex diebus diuinæ ope- (Gene. 2.) rationis, septimus adiectus est quietis. Et per septẽ dies currentes & recurrentes, tempora vniuersa voluuntur. (Prouer. 24.) Nec ob aliud dictum est, Septies cadet iustus & resurget: id est, non perit iustus modis omnibus humiliatus, sed nõ præuaricatus, alioquin non erit iustus. Nam pro omni genere tribulationis, qua in conspectu hominũ deiicitur, positum est, septies cadit. Et pro eo quòd ex ipsis omnibus tribulationibus proficit, positum est, resurget. Satis illustrat in eo libro consequens sententia præcedentem. Ibi enim sequitur, Impij autem infirmabuntur in malis: hoc est itaq; iusto septies cadere & resurgere, in omnibus malis nõ infirmari. Merito igitur septies in die laudauit ecclesia deum super iudicia iu- (1. Petri. 4.) stitiæ ipsius, quia cum tempus esset vt iudicium inciperet à domo domini, in omnibus tribulationib[9] suis nõ infirmata, sed coronis martyrum glorificata est. *Pax multa, inquit, diligentibus legem tuam, & non est eis scandalum.* D Vtrum ipsa lex diligentibus se scandalum non est, an diligentibus eam nullum est vndecunque scandalum? Sed vtrunq; rectè intelligitur. Qui enim diligit dei legem, etiam quod in ea nõ intelligit honorat: Et quod ei sonare videtur absurde, se potius non intelligere, & aliquid magnum latere ibi iudicat. Ideo lex dei nõ est ei scandalum. Vt autem nullum scandalũ omnino patiatur, non sic homines sanctæ cuiusq; professionis attendat, vt fides eius ex eorum moribus pendeat, ne aliquibus cadentibus quos pro magno habebat, ipse scandalo pereat, sed ipsam dei legem diligat, & erit ei pax multa, nullumq; scandalum. Securus enim diligit eam, in qua etiam si multi peccant, peccare ipse non nouit.

Expectabam, inquit, *salutare tuum domine, & mandata tua dilexi.* Quid enim iustis profuisset, antiquis dei dilexisse mandata, nisi eos Christus qui est dei salutare liberasset, cuius etiam spiritu impertito mandata dei diligere potuerunt? Si ergo iusti antiqui expectabant salutare dei, qui mandata eius dilexerant: quãto magis necessarius erat Christus qui est Iesus, hoc est, salutare dei saluis faciendis eis, qui mandata eius non dilexerunt? E Potest ista etiam sanctis istorum temporũ, ex quo gra- (Colos. 3.) tia reuelata Euangelium prædicatur, congruere prophetia. Expectant enim Christum qui mandata dei diligunt, vt cum Christus apparuerit vita nostra, tunc & nos appareamus cum illo in gloria. *Custodiuit*, inquit, *anima mea testimonia tua, & dilexit ea valde.* Vel sicut nonnulli codices habent, *dilexit.* Vt subaudiatur anima mea. Custodiuntur testimonia dei, dum non negantur, Hoc est martyrum officium, quia testimonia Græce martyria nuncupantur. Sed quia pro testimoniis dei etiam flammis concremari sine charitate nihil pro- (1. Corin. 13.) dest, ideo addidit, & dilexit ea valde. Supra autem dixerat, mandata tua dilexi: deinde sequenti versu, testimonia tua & custodiui & dilexi, postea & mandata tua & testimonia tua custodiui. Ait enim, *Custodiui mandata tua & testimonia tua*, Qui enim diligit, ipse veraciter libentèrque custodit. Plerunque enim dum mãdata dei custodiuntur, fiunt inimici, contra quorum voluntatem custodiuntur. Tunc vero fortiter & testimonia custodiẽda sunt, ne persequẽtibus inimicis negentur. F Cum ergo se iste vtrunq; fecisse dixisset, deo tribuit vnde fecit, adiungendo atque dicendo, *Quia omnes viæ meæ in conspectu tuo domine.* Ideo, inquit, custodiui mandata tua & testimonia tua, quia omnes viæ meę in conspectu tuo, Tanquam diceret, Si auertisses à me faciem tuam, fierem conturbatus, nec tua mandata & testimonia custodirẽ. Custodiui ergò, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo. Propitio quippe & adiuuante conspectu voluit intelligi deum videre vias suas, sicut orauit qui dixit, Ne auertas faciem tuam à me. Nam v- (Psal. 26.) tique facies domini est & super facientes mala, sed vt (Psal. 33.) perdat de terra memoriam eorum. Non sic profectò iste dixit vias suas ab illo videri, sed sicut nouit dominus vias iustorum, & sicut ait Moysi, Scio te præ omni- (Exod. 33.) bus. Nam si hoc eũ non adiuuaret gradientẽ, quòd eius viæ omnes sunt in cõspectu dei, nõ diceret ideo se custodisse mãdata & testimonia eius, quia omnes vię suę sunt in conspectu domini. Nouit enim audire, Seruite (Psal. 2.) domino in timore, & exultate ei cũ tremore: apprehẽdite disciplinã nequãdo irascatur domin[9], & pereatis de via iusta: quia nisi in cõspectu domini esset, via iusta nõ esset. Nam hunc timorẽ & tremorẽ Apostolus etiã (Philip. 2.) Paulus imponit eis quibus dicit, Cũ timore & tremore

G vestram ipsorum salutem operamini. Et cur hoc dixerit aperiens, Deus est enim, inquit, qui operatur in vobis,& velle & operari pro bona volũtate. Ad hoc sunt ergo in conspectu domini viæ iustorũ, vt dirigat gressus eorum, quoniam ipsæ sunt viæ domini, de quibus
Prouer.4. scriptum est in Prouerbijs, Vias autem quæ à dextris sunt nouit dominus, Peruersæ sunt autem, inquit, quæ à sinistris sunt, vt intelligeremus, quòd eas non nouerit dominus, propter quod peruersis dicturus est, Non
Matth.7. noui vos. Porrò vt ostẽderet quo fructu vias, quę à dextris sunt, id est, iustorum nouerit dominus, continuo
Prouer.3. subiecit, Ipse enim rectos faciet cursus tuos, & itinera tua in pace producet. Ecce quare ait etiam iste, Custodiui mandata tua & testimonia tua. Et velut quæreremus hoc vnde potuerit, quia omnes, inquit, viæ meæ in conspectu tuo domine.

Concio.32. de versu Psalmi, Appropinquet oratio mea in conspectu tuo domine &c.

VOcem nunc orantis audiamus, Quoniam quis oret forte nouimus, & nosipsos si reprobi non sumus, in membris huius orantis agnoscimus,
H *Appropinquet oratio mea in conspectu tuo domine.* Id est, oratio mea quæ fit in conspectu tuo appropinquet tibi.
Tan. Prope est enim dominus his, qui obtriuerũt cor. *Secundum eloquium tuum da mihi intellectum,* Promissum petit. Nam hoc ait secundum eloquium tuum: tanq̃ diceret, secundum promissum tuũ. Promisit enim hoc do-
Psal.31. minus, vbi ait, Intellectũ dabo tibi. *Intret postulatio mea in conspectu tuo domine, secundum eloquium tuum eripe me.* Repetit quodammodo quod petiuit. Nam quod prius dixerat, Appropinquet oratio mea in conspectu tuo domine: huic simile est quod ait posterius, intret postulatio mea in conspectu tuo domine: & quod prius, secundum eloquium tuum da mihi intellectum: huic congruit quod posterius, secundum eloquium tuũ eripe me. Accipiẽdo quippe intellectum eripitur, qui per seipsum non intelligendo decipitur. *Eructabunt,* inquit, *labia mea hymnum, cum docueris me iustificationes tuas.* Nouimus quemadmodũ doceat eos deus, qui sunt do-
Ioan.6. ciblles deo: Omnis enim qui audiuit à patre & didicit,
Roma.4. venit ad eum qui iustificat impium, vt non solum me-
I moria retinendo, verumetiam faciendo custodiat iu-
1.Corin.1. stificationes dei. Sic enim qui gloriatur, non in seipso sed in domino glorietur, hymnũsque eructatur. Sed iã quia didicit & laudauit doctorem deum, deinde vult docere. *Pronunciabit, inquit, lingua mea eloquia tua, quia omnia mandata tua iudicia.* Cum hæc se pronunciaturũ di-
Roma.10. cit, vtique minister fit verbi. Quamuis enim deus do-
1.Corin.3. ceat intrinsecus, tamẽ fides ex auditu est. Et quomodo audiunt nisi à prædicante? Neque enim quia deus dat incrementum, ideo non est plantandum neque rigandum. Scit enim, quæ pericula secutura sint à contradicentibus & persequentibus, cum fuerit pronunciator eloquiorum dei, propter quod adiunxit, *Fiat manus tua vt saluum me facias, quia mandata tua elegi.* Vt non timerem, nec solum ne cor meum timeret, sed lingua etiam pronunciaret eloquia tua, mãdata tua elegi, timorẽmque amore compresi. Fiat ergo manus tua vt saluum me de manu facias aliena. Sic autem deus saluos martyres fecit, cum eos in anima nõ permisit occidi. Nam
Psal.59. secundum carnem vana salus hominis. Potest & sic accipi, fiat manus tua: vt manus dei Christus intelligatur, iuxta illud Esaiæ, Et brachium domini cui reuelatum
Esa.53. est? Non enim erat factus vnigenitus, cum per eum fa-
Roma.1. cta sint omnia, sed factus est ex semine Dauid, vt esset

Iesus, id est, saluator qui iam erat creator. Sed cũ fami- K
liare sit scripturæ, fiat manus tua: & facta est manus domini: nescio vtrum possit hic sensus in eis locis omnibus obtineri. Sanè vbi audimus, quod sequitur, *Concupiui salutare tuum domine.* etiam nolentibus omnibus inimicis salutare dei nobis Christus occurrat. Ipsum se concupisse iusti antiqui veracissime cõfitentur, Ipsum concupiuit ecclesia venturum de visceribus matris, Ipsum concupiscit ecclesia venturum ad dexteram patris. Subiungitur autem huic sententiæ, *Et lex tua meditatio mea est.* Quia lex perhibet testimonium Christo. Roma.10.
Sed in hac fide cum corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, fremant gentes, populi Psal.2.
meditentur inania, occidatur certe caro dum prędicat te. *Viuet anima mea & laudabit te, & iudicia tua adiuuabũt me.* Iudicia quippe illa sunt, quæ tempus erat vt inciperent à domo domini, Sed adiuuabunt me, inquit. Et quis non videat, quantum adiuuerit ecclesiam sanguis 1.Petri.4.
ecclesiæ quanta ex illa semente seges toto orbe surrexerit? Nouissime prorsus aperit se, & quæ persona per totum psalmum loquebatur ostendit. *Erraui,* inquit, L
sicut ouis perdita, quære seruum tuum quia mandata tua non sum oblitus. Nonnulli codices non habent quære, sed *viuifica.* Vna quippe syllaba interest, qua inter se in Græco distant ζήτησον & ζήσον, vnde & ipsi codices Græci variant. Sed quodlibet horum sit, ouis perdita quæratur, ouis perdita † viuificetur, propter quam pastor eius no † al. nonagintanouem dimisit in montibus, & eam quærens, *a Iudaicis laceratus est vepribus.* Sed adhuc quæritur, ad- Matth.18.
huc quæratur, ex parte inuenta adhuc quæratur. Ex ea Luca.15.
nanque parte qua dicit iste, mandata tua non sum oblitus, inuenta est: sed per eos qui mandata dei eligunt, colligunt, diligunt, adhuc quæritur, & per sui pastoris sanguinem fusum atque dispersum in omnibus genti- Apologia
bus inuenitur. Vt potui quantum à domino adiutus Augustini
sum, psalmum illum magnum pertractaui & exposui, de expositione.
Quod profecto melius sapiẽtiores, doctiorẽsque fecerunt, siue facturi sunt. Nec ideo tamen ei nostrum de- Psal.118.
esse debuit ministerium, maxime id de me flagitãtibus fratribus, quibus sum debitor huius officij. Quod autẽ Supra eodẽ
de alphabeto Hebręo, vbi octoni versus singulis subiacent literis, atque ita psalmus totus contexitur, nihil di- Tract.31.
xi, non sit mirum, quoniam nihil quod ad istud proprie pertineret inueni. Non enim solus habet has lite- M
ras. Illud sanè sciant qui hoc in Græca & Latina scriptura, quoniam non illic seruatum est, inuenire non possunt, omnes octonos versus in Hebraicis codicibus ab ea quæ illis præponitur litera incipere, sicut nobis ab eis qui illas nouerunt literas, indicatum est. Quod multo diligentius factum est, quàm nostri vel Latine vel Punice, quos abecedarios vocant Psalmos, facere consueuerunt. Non enim omnes versus donec claudatur periodus, sed solos primos ab eadem litera incipiunt, quam præponunt.

Enarratio in Psalmum 119. qui est primus Canticigraduum.

BReuis psalmus & valde vtilis ad cantandũ nobis, quem modo nobis cantatum audiuimus, & cantando respondimus. Nõ diu laborabitis in audiendo, nec infructuose laborabitis in operãdo. Est enim sicut eius titulus prænotatur. *Canticum graduum.* Græcè scriptum est, ἀναβαθμῶν. Gradus vel descendentium sunt vel ascendentiũ. Sed gradus qui modo in his psalmis positi sunt, ascendentes significant. Intelligamus ergo tanquam ascensuri, nec ascensiones pedibus corporalibus quęramus: sed sicut in alio psalmo

A psalmo scriptũ est, Ascẽsiones in corde eius disposuit,
Psal. 83. in cõualle plorationis in locum quem disposuit. Dixit
ascẽsiones, Vbi? Id est, in corde. Vnde? A cõualle plorationis. Et iã quò ascẽdatur tãq̃ deficit sermo humanus,
nec explicari potest, forte nec cogitari. Audistis modo
1. Corin. 2. cum Apostolus legeretur, Quod oculus non vidit, nec
auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. In cor hominis non ascendit, cor hominis illuc ascendat. Ergo
quia oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quomodo dici posset, quò ascendendũ
Psal. 83. est? Ideo cum dici nõ posit: ait, In locum quem disposuit. Quid tibi plus dicturus sum? Ait homo per quem
spiritus sanctus loquebatur in locum talem. Ad locum
talem quicquid dixero, terrenum cogitas, humo repis,
Sapien. 9. carnẽ portas, corpus quod corrumpitur aggrauat animã, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Cui loquar? Quis auditurus est? Quis capiet?
Vbi erimus post hanc vitam, si in corde ascenderimus?
Quia ergo nemo sperat aliquẽ ineffabilem beatitudinis locum, quem sibi disposuit qui ascẽsiones etiam in
Psal. 83. corde suo disposuit: sed vbi? In cõualle plorationis. Cõ-
B uallis humilitatem significat, mons celsitudinem significat. Est mõs quò ascendamus, spiritalis quædam celsitudo: Et quis est iste mons quò ascendimus, nisi dominus Iesus Christus? Ipse tibi fecit patiendo conuallẽ
plorationis, qui fecit maneodo montem ascensionis.
Ioan. 1. Quid est vallis plorationis? Verbũ caro factum est, &
habitauit in nobis. Quid est vallis plorationis? Prębuit
Matth. 5. percutiẽti se maxillam, saturatus est opprobriis. Quid
Matth. 27. est vallis plorationis? Colaphizatus est, sputis illitus,
spinis coronatus, crucifixus est. Hæc est vallis plorationis, vnde tibi ascendendum est. Sed quò ascendẽdum
Ioan. 1. est? In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Ipsum enim verbum caro factum est, & habitauit io nobis. Sic descendit ad te, vt
maneret in se. Descendit ad te, vt fieret tibi conuallis
plorationis: mansit in se, vt esset tibi mons ascensionis.
Esa. 2. Erit, inquit, Esaias, in nouissimis dieb⁹ manifestus mõs
domus domini, paratus in cacumine montium. Ecce
quò asceodendũ est: sed noli aliquid terrenum cogitare, nec quia montem audisti, alta quædam cogites terræ: nec cum eum saxum audis aut petram, aliqua duri-
C cia à te intelligatur: nec cum audis leonẽ, cogites feritatem: nec cum audis agnum cogites pecus. Nihil ho-
1. Corin. 10. rum est in se, & omnia factus est pro te. Hinc ergo ascẽ-
Apoca. 7. dendum est, illuc ascendendum, ab exemplo ipsius ad
id diuinitatem ipsius. Exemplum enim tibi fecit humiliando se. Nam qui nolebant à conualle plorationis ascendere, cõpressi sunt ab ipso. Præpropere enim volebãt habere ascensum, honores altos cogitabãt, viã humilitatis non cognoscebant. Intelligat charitas vestra
Matth. 20. quod dico, Duos discipulos voluisse ad latera domini,
vnum ad dexterã, alterum ad sinistrã sedere. Vidit eos
dominus præpropere, & præpostere de honorib⁹ cogitare, cũ prius discere deberẽt humiliari vt exaltarẽtur,
& ait eis dominus, Potestis bibere calicẽ quẽ ego bibiturus sum? Ipse enim in conualle plorationis bibiturus
erat calicem passionis: illi autẽ non attendẽtes humilitatem Christi, comprehendere volebant altitudinem
Christi. Reuocauit illos ad viam tanquam aberrantes,
non vt negaret illis quod vellent, sed vt ostẽderet quà
venirent. Itaque fratres mei hunc psalmum ascensionis
cantemus ascensuri in corde, quia vt ascendamus descensum est ad nos. Nam vidit scalas Iacob, & in ipsis
Gene. 28. scalis demonstrati sunt ei ascendentes & descendentes. Vtrunque vidit. Possumus putare ascendẽtes, viros D
proficientes: descendentes, deficientes: quia & reuera
inuenimus hoc in populo dei, alij proficiunt, alij deficiunt. Poterãt istos significare illæ scalæ, sed forte me- De tempore ser. 79.
lius intelliguntur omnes boni in illis scalis, ascendentes & descendentes. Non enim frustra non dictum est,
cadentes, sed descendẽtes. Multum autem interest inter descẽdere & cadere. Nam quia cecidit Adam, ideo
descendit Christus. Ille cecidit, ille descendit. Ille cecidit superbia, ille descẽdit misericordia. Non autem ip- Gene. 3.
se solus descendit, equidem de cœlo ipse solus descendit, sed multi imitantes eum sancti descendũt ad nos,
& descenderũt ad nos. Nã in quadam altitudine cordis habitabat Apostolus cum diceret, Siue enim mẽte 2. Corin. 5.
excessimus deo. Iam quod mente excesserat, deo excesserat. Excedens enim mente omnẽ humanam fragilitatem, omnem seculi temporalitatẽ, omnia quæcunq;
nascendo & occidendo euanescũt transeuntia, hic habitabat corde in quadã ineffabili contẽplatione quantũ poterat, de qua dicit ꝙ audiuit ineffabilia verba quę 1. Corin. 2.
nõ licet homini loqui, sed tibi illa loqui nõ posset. Ipse
autẽ videre illa vtcũq; posset, quę tibi loqui non posset. E
Itaq; si semper maoere vellet in eo quod videbat, & loqui non poterat, te non leuaret vbi & tu posses videre.
Quid autẽ fecit? Descendit. Nã vbi ait, Siue enim mente excessimus deo: ibi statim addidit, siue temperaotes 2. Corin. 5.
sumus vobis. Quid est temperantes sumus? Sic loquimur vt capere positis, quia & Christus talem se fecit
nascendo & patiendo, vt possent de illo homines loqui, Quia de homine homo facile loquitur. De deo homo quãdo loquitur sic, quomodo deus est? Homo autẽ
de homine facile loquitur. Vt ergo magni descẽderẽt
ad paruos, & oõ illis tamẽ loquerẽtur nisi magoũ, ipse
qui magn⁹ erat, factus est paruus, vt de illo magni paruis loquerẽtur. Audistis modo quod dico cũ Apostol⁹
legeretur, Ipse autẽ videre illa vtcunq; posset, quæ tibi
loqui non posset, si auribus aduertistis. Dixit hoc, Non 1. Corin. 3.
potui vobis loqui quasi spiritalibus, sed quasi carnalib⁹.
Ergo spiritalibus in excelsis loquitur, carnalibus autem
vt loquatur descendit. Nã vt sciatis quia cũ descẽdit,
de illo qui descendit loquitur. Ecce Ioannes manentẽ
in se loquitur, In principio erat verbum, & verbũ erat Ioan. 1.
apud deum, & deus erat verbum, hoc erat in principio F
apud deum, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Cape si potes, arripe, cibus est. Sed dicturus es mihi. Ille quidẽ cibus est, sed ego infans sum, lactandus sum, vt idoneus fieri posim ad manducandũ
cibum. Ergo quia tu lacte nutriendus es, ille autẽ cibus
est, ipse cibus per carnem tibi traiectus est ad fauces.
Quomodo ergo cibum mater comedit, vt per carnem 1. Corin. 3.
traiiciat ad infantẽ lactentẽ lac factum: sic cibus angelorum dominus verbũ caro factũ est, & factus est lac. Ioan. 1.
Et dicit Apostolus, Lac vobis potũ dedi, non escã, nõdum enim poteratis, sed nec adhuc quidẽ potestis. Er- 1. Corin. 2.
go dando lac descendit ad paruulos, & quia descẽdit,
descendentẽ dedit. Ait enim, Nũquid dixi me aliquid
inter vos scire, oisi Iesum Christum & hunc crucifixũ?
Quia si diceret tantum Iesum Christum, est Iesus Christus etiam secundum diuinitatem, secundum id quod
erat verbum apud deũ filius dei Iesus Christ⁹: sed hũc, Ioan. 1.
id est, hoc modo dictũ, paruuli non capiunt. Quomodo ergo capiunt, qui lac capiũt? Iesum Christũ, inquit,
& hunc crucifixũ. Suge quod pro te factus est, & cresces ad id quod est. Sunt ergo & ascendentes & descẽdentes. In illis scalis & ascendẽtes sunt, & descẽdẽtes. Gene. 28.

G Aſcendentes qui ſunt? Qui proficiunt ad intellectũ ſpi
ritalium. Deſcendentes, qui ſunt? Qui quanuis quantũ
homines poſſunt fruantur intelligentia ſpiritalium, ta-
men deſcendunt ad paruulos vt talia eis dicant qualia
poſſunt capere, & lacte nutriti poſsit idonei fieri & va-
1.Corin.3. lidi ad capiendũ cibum ſpiritalem. Eſaias, fratres, etiã
ipſe ad nos de deſcendentibus fuit: nam & ipſi gradus
eius deſcendentis apparent. Cum enim diceret de ſpi-
Eſa.11. ritu ſancto, Requieſcet, inquit, ſuper eum ſpiritus ſapiẽ-
tiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiri-
tus ſcientiæ & pietatis, & ſpiritus timoris domini: à ſa-
piẽtia cœpit, & vſq; ad timorem deſcẽdit. Quomodo
ille qui docebat à ſapientia deſcẽdit vſq; ad timorem,
tu qui diſcis & proficis, à timore aſcende ad ſapientiã.
Scriptum eſt enim, Initiũ ſapientiæ timor domini. Iam
Pſal.110. ergo Pſalmum audite. Ecce ante oculos noſtros pona-
mus aſcenſurum hominẽ. Vbi aſcenſurum? In corde.
Vnde aſcenſurum? Ab humilitate, id eſt, à cõualle plo-
Pſal.83. rationis, in locum quẽ diſpoſuit. Quò aſcenſurum? Ad
illud ineffabile, quod cũ dici non poſſet, dictum eſt, in
locum quẽ diſpoſuit. Cum ergo ſic homo cœperit di-
H ſponere aſcẽſum, hoc dico apertius, cũ cœperit homo
Chriſtianus cogitare proficere, incipit pati linguas ad-
uerſantium. Quicunq; illas nondum paſſus eſt, nondũ
proficit: quicũq; illas nõ patitur, nec conatur proficere.
Vult noſſe quid dicam? imò quid audiamus ſimul ex-
periatur. Incipiat proficere, icipiat velle aſcẽdere, vel-
le contemnere terrena, fragilia, temporalia, fœlicitatẽ
ſeculi pro nihilo habere, deum ſolum cogitare, lucris
non gaudere, damnis non contabeſcere, omnia etiam
ſua velle vẽdere & pauperibus tribuere, & ſequi Chri-
ſtum. Videamus quemadmodũ patiatur linguas retra-
hentium & multa contradicentiũ, & quod eſt grauius,
quaſi conſulendo à ſalute auertentium. Qui enim con
ſulit alicui, ad ſalutẽ conſulit, ad id quod prodeſt con
ſulit: ille autem quaſi conſulens retrahit à ſalute. Quia
ergo videtur habere palliũ conſulentis, & habet vene-
num perimentis, lingua doloſa dicta eſt. Aſcẽſurus er-
go cõtra ipſas liguas, primo deũ deprecatur: ait enim,

Expoſitio Pſalmi.

I AD te domine cum tribularer clamaui, & exaudiſti me. Vn
de illum exaudiuit? Vt iam conſtituerit eum ad
gradus aſcendendi. Et quia iam aſcenſurus eſt,
exauditus quid orat? *Domine erue animam meam à labiis
iniuſtis, & à lingua doloſa.* Quæ eſt lingua doloſa? Sub-
dola, habens imaginem conſulendi, & perniciem no-
cendi. Ipſi ſunt qui dicunt. Et tu hoc facturus es quod
nemo fecit? & tu ſolus eris Chriſtianus? Et ſi oſtende-
rit alios hoc facere, & legerit euangelium vbi præce-
pit dominus hoc fieri, & legerit Actus apoſtolorum,
illi quid dicunt in lingua ſubdola & labiis iniquis? Nõ
poteris forte implere, multum eſt quod aggrederis.
Alij prohibendo deterrent, alij laudãdo plus premũt.
Quia enim talis eſt vita quæ iam occupauit mundum,
tanta authoritas Chriſti eſt, vt reprehendere iam Chri
ſtum, nec paganus audeat: legitur ille qui reprehendi
Matth.19. non poteſt, quia dixit, Vade vende omnia quæ habes,
& diſtribue pauperibus, & ſequere me. Chriſto con-
tradici non poteſt, euangelio contradici non poteſt,
reprehendi Chriſtus nõ poteſt, conuertit ſe lingua do-
loſa ad laudem prohibentem. Si laudas, hortare. Qua-
re laudando premis? Melius eſt vt tu vituperares, quàm
doloſe laudares. Quid enim diceres vituperando? Ab-
ſit, Fœda vita eſt iſta, mala vita eſt. Sed quia noſti cum
hæc dixeris, premi te poſſe authoritate euangelica, cõ-
uertis te ad aliud diſſuadendi genus, vt laudando fal- K
ſò, me à vera laude prohibeas, imò laudando Chriſtũ,
à Chriſto prohibeas dicens. Quid eſt hoc? Ecce illi fe-
cerunt, forte tu non poteris. Incipis aſcendere, cadis.
Monere videtur, ſerpens eſt, doloſa lingua eſt, venenũ
habet. Roga contra illam, ſi vis aſcendere, & dic deo
tuo, Domine, erue animam meam à labiis iniuſtis, & à
lingua doloſa. Et dicit tibi dominus tuus, *Quid dabi-
tur tibi, aut quid apponetur tibi ad linguam doloſam?* Id eſt,
quod habeas aduerſus linguam doloſam, quod appo-
nas linguæ doloſæ, quo te munias aduerſus linguam
doloſam, quid tibi dabitur, aut quid apponetur tibi? In-
terrogauit exercens. Nam ipſe dicturus eſt quod inter-
rogat. Reſpondit enim, ſubiiciens ſibi interroganti,
*Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus deſolatoriis, vel vaſtato-
ribus.* Siue deſolatoriis dicas, ſiue vaſtatoribus dicas,
nam in diuerſis codicibus diuerſe ſcriptũ, idem ſigni-
ficat. Videte, Vaſtatores carbones dicuntur, quia vaſtã-
do & deſolando ad deſolationem facile perducunt.
Qui ſunt iſti carbones? Intelligat charitas veſtra primo
quæ ſint ſagittæ. Sagittæ potẽtis acutæ, verba dei ſunt.
Ecce iaciuntur & transfigũt corda: ſed cũ trãſfixa fue- L
rint corda ſagittis verbi dei, amor excitatur, non inte-
ritus comparatur, Nouit dominus ſagittare ad amorẽ:
& nemo pulchrius ſagittat ad amorem, quàm qui vere
verbo ſagittat: imò ſagittat cor amãtis, vt adiuuet amã
tem, ſagittat vt faciat amantem. Sagittæ autẽ ſunt cum
agimus verbis. Carbones autẽ vaſtatores, qui ſunt? Pa-
rum eſt verbis agere contra linguam ſubdolam & la-
bia iniqua: parũ eſt verbis agere, & exemplis agendum
eſt. Exẽpla ſunt carbones vaſtatores. Et quare vaſtato-
res dicuntur? breuiter accipiat charitas veſtra: primo
quomodo exemplis agendũ ſit, videte. Lingua ſubdo-
la nihil ſic nouit dicere, quo magis ſubdola eſt, niſi, Vi-
de ne poſsis implere, multũ eſt ad te hoc aggredi. Ac-
cepiſti tu præceptum euangelicum, habes ſagittam, ſed
carbones nõdũ habes. Timendũ eſt ne ſagitta ſola nõ
valeat aduerſus linguam doloſam. Sũt & carbones vt-
puta incipit enim tibi dicere deus, Tu nõ potes? quare
ille poteſt? quare alter potuit? Nunquid tu delicatior es
illo ſenatore? nũquid tu infirmior es illo ſenatore? Nũ-
quid tu infirmior es illo aut illo in valetudine? nũquid M
tu infirmior es fœminis? Fœminæ potuerunt, viri non
poſſunt? delicati diuites potuerunt, pauperes non poſ-
ſunt? Sed ego, inquit, multum peccaui, & multũ pecca-
tor ſum. Numerantur etiã qui multum peccauerunt, &
eo amplius amauerunt, quo plura illis dimiſſa ſunt pec
cata. Quomodo dictum eſt in Euangelio? Cui modicũ Luca.7.
dimittitur, modicum diligit, [cui vero plurimum, plu-
rimum diligit.] Cum ergo fuerint iſta enumerata, &
nominatim dicti fuerint homines qui potuerunt, ille
accepta ſagitta in corde accedentibus etiam carboni-
bus deſolatoriis, deſolatur in illo cogitatio terrena.
Quid eſt enim deſolatur? Ad deſolationẽ perducitur.
Erant autem in illo multa quæ male fronduerant, mul
tæ carnales cogitationes, ſeculares multi amores. Ipſi
vruntur carbonibus vaſtatoriis, vt fiat purus locus de-
ſolatus, in cuius loci puritate faciat deus ædificiũ ſuũ,
quia facta erat ibi ruina diaboli, & ædificatur ibi Chri
ſtus: nam quandiu manet ibi diabolus, non poteſt ædi-
ficari Chriſtus. Accedũt carbones deſolatorij, & deii-
ciunt quod male fuerat ædificatũ, & deſolato loco ac-
cedit inſtructor fœlicitatis perpetuæ. Videte ergo qua-
re dicti ſunt carbones? Quia qui ſi ſe cõuertũt ad domi
num, de mortuis reuiuiſcunt. Carbones autem quãdo
accendun-

A aecenduntur, antequam accenderentur extincti erant. Nam extincti carbones mortui dicuntur, ardentes viui appellantur. Exempla ergo multorum iniquorum qui conuersi sunt ad dominum, carbones dicti sunt. Audis homines mirari & dicere, Ego illũ noui, quàm ebriosus fuit, quàm sceleratus, qualis amator circi, aut amphitheatri, qualis fraudator, modo quomodo deo seruit, quàm innocẽs factus est? Noli mirari, carbo est. Viuum gaudes, quem extinctum plangebas. Sed quãdo laudas viuum, si nosti laudare, adhibe illum mortuo vt accendatur, id est, quicũque adhuc piger est sequi deum, admoue illi carbonem qui erat extinctus, & habeto sagittam verbi dei, & carbonem vastatorem, vt occurras labiis iniquis & linguæ subdolæ. Quid sequitur? Accepit iste sagittas ardentes, accipiat carbones vastatores. Iam repulit linguam subdolam & labia iniqua, iam ascẽdit gradum, incipit proficere, sed adhuc viuit inter malos, & inter iniquos, nondum est area ventilata. Puta quia triticum factum est, nunquid iam in borreo est? Adhuc necesse est multa palea prematur: & quantum proficit, tantum videt maiora scandala in populo: nam si non B proficiat, nõ videt iniquitates: si non sit verax Christianus, non videt fictos. Etenim fratres & de illa similitudine hoc nos docet dominus, & de frumentis & de zi- *Matth. 13.* zanis. Cum autem creuisset herba & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania, id est, quia nulli homini apparent mali, nisi factus fuerit ipse bonus, quia cũ creuisset herba & fructũ fecisset, tũc apparuerunt zizania. Iam ergo iste cœpit proficere, & cœpit videre malos, & multa mala quę ante non nouerat, & clamat ad deum,

Heu me quod incolatus meus longinquus factus est. Multum à te recessi, peregrinatio mea facta est longinqua. Nondum veni in patriam illam, vbi cum nullo malo victurus sum: nõdum veni in illam societatem angelorum, vbi scandala non timebo. Quare autem nondum sum ibi? Quia incolat⁹ meus lõginquus factus est. Incolatus peregrinatio est. Incola dicitur qui habitat in terra aliena, non in ciuitate sua. Lõginquus, inquit, factus est, & prolongatus incolatus meus. Et vbi lõginquus? Aliquando fratres mei cum peregrinatur homo, inter meliores viuit, quàm in patria sua forte viueret: sed nõ sic est quando de illa Hierusalem cœlesti peregrinamur. C Mutat enim homo patriam, & aliquãdo in peregrinatione illi bene est. Inuenit amicos fideles peregrinãdo, quos in patria inuenire non potuit. Inimicos habuit vt de patria pelleretur, & cũ peregrinaretur inuenit quod non habebat in patria. Non sic est patria illa Hierusalẽ, vbi omnes boni. Quicunque inde peregrinatur inter malos est, nec recedere à malis potest, nisi cum redierit ad societatem angelorũ, vt ibi sit vnde peregrinatur. Ibi omnes iusti & sancti, qui fruuntur verbo dei sine lectione, sine literis: quod enim nobis per paginas scriptum est, per faciem dei illi cernunt. Qualis patria? Magna patria, & miseri sunt peregrini ab illa patria. Sed quid ait iste? Lõginqua facta est peregrinatio mea. Maxime eorum vox est, id est, ipsius ecclesiæ quæ laborat in hac terra illius vox est qui clamat à finibus terræ in alio loco Psalmi dicens, A finibus terræ ad te clamaui.

Psal. 60. Quis nostrum clamat à finibus terræ? Nec ego, nec tu, nec ille: sed à finibus terræ ipsa sola ecclesia, tota hæreditas Christi clamat, quia ecclesia hæreditas eius: & de *Psal. 2.* ecclesia dictum est, Postula à me, & dabo tibi gẽtes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Si ergo possessio Christi vsque ad fines terrę, & possessio Christi omnes sancti, & omnes sancti vnus homo in Christo, quia vnitas sancta in Christo est, ipse vnus D homo dicit, A finibus terræ ad te clamaui dum angeretur cor meum. Huius ergo hominis lõginqua peregrinatio facta est inter malos. Et tanquam si diceretur illi, cũ quibus ergo habitas vt gemas, peregrinatio, inquit, mea longinqua facta est. Sed quid si cum bonis? Si cum bonis esset non diceret, heu me. Heu vox est miseriæ, vox est calamitatis & infœlicitatis, sed tamẽ in spe, quia iam vel gemere didicit. Multi enim & miseri sunt & non gemunt, & peregrinantur & redire nolunt. Iste iã volẽs redire, cognoscit infœlicitatem peregrinationis suæ, quia agnouit illam, redit, & ascendere incipit, quia canticum graduum cœpit cantare. Vbi ergo gemit, & inter quos habitat? *Inhabitaui cũ tabernaculis cedar.* Verbum hoc quia Hebræum est, proculdubio non intellexistis. Quid est, inhabitaui cum tabernaculis cedar? Cedar quantum meminimus ex interpretatione nominũ Hebræorum, tenebras significat. Interpretatum cedar latine, tenebræ dicuntur. Nostis autem duos filios habuisse Abraham, quos quidem commemorat Apostolus, & ad imaginem duorum testamentorũ esse dicit, *Gene. 21. Galat. 4.* Vnus ex ancilla erat, alter de libera. Ex ancilla Hismaël E erat: de libera Sara, quem suscepit ex desperatione per fidem, Isaac erat. Vterque ex semine Abrahæ, sed non vterque hæres Abrahæ. De Abraham natus vnus, sed tamen non hæreditat: alter etiam hæres: non solum filius, sed & hæres. In Hismaël sunt omnes qui carnaliter colunt deum. Ad ipsos enim & vetus testamentum pertinet, quia sic dicit Apostolus, Sub lege volẽtes esse, legem nõ audistis? Scriptum est enim quòd Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera, quæ sunt in allegoria. Hæc enim sunt duo testamenta. Quæ sunt duo testamenta? Vnum vetus, & alterum nouum. Vetus testamentum à deo, & nouum testamẽtum à deo, quomodo de Abraham & Hismaël & Isaac. Sed Hismaël ad terrenum, Isaac ad cœleste regnum. Ideo vetus testamentum promissiones habet terrenas, terrenam Hierusalem, terrenam palæstinam, regnum terrenum, salutem terrenam, hostium subiugationẽ, abundantiã filiorum, fœcunditatẽ frugum. Omnia ista promissiones sunt terrenæ: In figura spiritaliter intelligũtur, quomodo Hierusalẽ terrena vmbra erat regni cœlestis, & regnum terrenũ vmbra erat regni cœlorum. F Hismaël in vmbra, Isaac in luce. Si ergo Hismaël in vmbra, non mirũ, quia ibi tenebræ. Pinguiores etenim vmbræ, tenebræ sunt. Ergo Hismaël in tenebris, Isaac in luce. Quicunque hic etiam in ecclesia terrenam fœlicitatem quærunt à deo, adhuc ad Hismaël pertinent. Ipsi sunt qui contradicunt spiritalibus proficientibus, & detrahunt illis, & habẽt labia iniqua, & linguas subdolas. Contra quos rogauit iste ascendens, & appositi sunt ei carbones desolatorij, & sagittæ potentis acutę. Inter illos enim adhuc viuit donec tota area vẽtiletur: *Matth. 3.* ideo dixit, Inhabitaui cum tabernaculis cedar. Nam & ipsa tabernacula Hismaël, cedar dicta sunt. Sic habet liber Geneseos, sic habet quòd cedar ad Hismaël per- *Gene. 25.* tinet. Ergo Isaac cum Hismaël, id est, qui pertinent ad Isaac, inter illos viuunt qui pertinent ad Hismaël. Illi sursum volunt ascendere, illi deorsum vellent premere. Isti volare volunt ad deum, illi conantur pennas euellere: nanque apud Apostolum ita dicitur, Sed sicut *Galat. 4.* tunc qui secundum carnem natus erat, persequebatur eum qui secundum spiritum, ita & nunc. Spiritales ergo persecutionem patiuntur à carnalibus. Sed quid dicit scriptura? Eiice ancillam & filium eius: Non enim *Gene. 21.* hæres

G hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Sed hoc quod dicit, eiice, quãdo erit? Quando area cœperit vẽtilari. Modo autem antequam eiiciatur, dicit, Heu me quia incolatus meus longinquus factus est, inhabitaui cum tabernaculis cedar. Et exponit nobis qui sunt isti qui pertinent ad tabernacula cedar. *Multum peregrinata est anima mea.* Ne peregrinationem corporalem intelligeres, animam dicit peregrinari. Corpus peregrinatur locis, anima peregrinatur affectibus. Si amaueris terrã, peregrinaris à deo: si amaueris deum, ascendis ad eum. In charitate dei & pximi exerceamur, vt redeamus ad charitatem. Si cadamus in terram, marcescimus & putrescimus. Iste autẽ qui ceciderat, descensum est ad eum vt ascenderet: Intendens tempus peregrinationis suæ, dixit se peregrinari in tabernaculis cedar. Quare? Quia multum peregrinata est anima mea. Ibi peregrinatur, vbi ascendit: non corpore peregrinatur, non corpore ascendit. Sed vbi ascendit? Ascensiones, inquit, in cor-
Psal.83. de. Si ergo ascendit in corde, non ascẽdit. Non ascendit per ascensiooes cordis, nisi anima quæ peregrinatur. Sed donec perueniat, multum peregrinata est anima mea. Vbi? In tabernaculis cedar. *Cum his qui oderunt pacem eram pacificus.* Verum vt audiatis, fratres charissi-
H mi, non poteritis probare quàm vera cantetis, nisi cœperitis facere quod cantastis. Quãtumlibet illud dicã, quomodolibet exponam, qualibuscunque verbis versem, non intrat in cor eius, in quo nõ est opus eius. Incipite agere, & videte quid loquamur. Tunc ad singula verba lachrymæ profluent, tũc Psalmus cantatur, & facit cor quod in Psalmo cantatur. Quàm multi enim sonant voce, & corde muti sunt? Et quàm multi tacent labiis, & clamãt affectu, quia ad cor hominis aures dei? Sicut aures corporales ad os homiois, sic cor hominis ad aures dei. Multi clauso ore exaudiuntur, & multi in magnis clamoribus non exaudiuntur. Affectibus orare debemus & dicere, Multũ peregrinata est anima mea, cum his qui oderunt pacem erã pacificus. Quid enim aliud dicimus istis hæreticis, nisi cognoscite pacem, amate pacem? Iustos vos dicitis. Sed si iusti essetis, inter
Matth.3. paleam grana gemeretis. Nã quia sunt grana in ecclesia catholica & vera grana sunt, ideo tolerant paleam, donec ventiletur area, quia inter paleam clamãt, Heu me quòd incolatus meus longinquus factus est, inhabitaui
I cum tabernaculis cedar. Inhabitaui, inquit, cum paleis: sed quomodo de palea multus fumus exit, sic de cedar tenebræ. Inhabitaui cum tabernaculis cedar, multum peregrinata est anima mea. Frumentorũ vox est, inter paleas gementium. Hæc loquimur illis qui oderuot pacem, & dicimus, Cum his qui oderunt pacem eram pacificus. Qui sunt qui oderunt pacem? Qui conscindunt vnitatem. Si enim pacem nõ odissent, in vnitate mansissent. Sed videlicet propterea se separauerunt vt iusti essent, vt non haberent mixtos iniustos. Aut nostra est ista vox, aut illorum: elige cuius sit, Catholica dicit, Nõ est dimittenda vnitas, non est præcidẽda ecclesia dei, Iudicabit deus de malis & bonis postea. Si nunc mali à bonis separari non possunt, ferẽdi sunt ad tẽpus. Mali in area nobiscum esse possunt, in horreo non possunt. Et forte hodie qui mali apparẽt, cras boni erunt: & qui de bonitate hodie superbiunt, cras mali inuenientur. Quisquis ergo humiliter malos ad tẽpus fert, ipse perueniet ad requiem sempiternã. Hæc vox catholica est. Illorum auteoi vox qualis est, non intelligentium ne-
2.Timo.2. que quæ loquuntur, neque de quibus affirmant? Ne tangas immundum: & qui tetigerit immundum, inquinabitur. Separemus nos, ne cõmisceamur malis. Et nos il- K
lis, Amate pacẽ, diligite vnitatẽ. Nescitis à quàm mul- *Esaie.52.*
tis bonis separemini, dum quasi malis calumniamini? *Eccle.13.*
Furiunt, sæuiunt, quando ista dicimus, nam quærunt & mortificare nos. Apparuerunt sæpe impetus eorum, apparuerunt insidiæ. Cum ergo inter insidias illorum viuimus, & quibus dicimus, amate pacẽ, aduersantur nobis, nónne vox ista nostra est, cum his qui oderunt pacem eram pacificus? *Cum loquerer illis debellabãt me gratis.* Quid est autem fratres, debellabant me? Et parum erat, si non adderet gratis. Quibus dicimus, amate pacem, Christum amate: nunquid dicimus, amate & honorate nos, sed honorate Christum. Nos nolumus honorari, sed illum: nam nos quid sumus † ad Apostolũ Paulum? *† al. sum⁹?*
qui tamen dicebat illis paruulis, quos mali homines & *Audite*
mali suasores præcidere ab vnitate in schismata vole- *Paulũ A-*
bant. Quid eis dicebat ille? Nunquid Paulus pro vobis *postolum,*
crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Hoc *Nos seruos*
& nos dicimus, Amate pacẽ, amate Christum: si enim *per Christũ.*
amant pacem, Christum amant. Cum ergo dicimus, a- *quid tamẽ*
mate pacem: hoc dicimus, amate Christũ. Quare? Quia *&c.*
de Christo ait Apostolus, Ipse est enim pax nostra, qui *1.Cor.1.*
fecit vtraque vnum. Si ergo Christus, ideo pax, quia fe- *Ephe.2.*
cit vtraque vnum, quare vos de vno fecistis duo? Quo- L
modo ergo pacifici estis, vt cum Christus faciat vnum de duobus, vos faciatis de vno duo? Sed quia hæc dicimus, cum his qui oderunt pacem sumus pacifici, & tamen illi qui oderunt pacem, cum loqueremur eis debellabant nos gratis.

In Psalmum CXX. Enarratio.

SECVNDVS est iste psalmus eorum quorum titulus est, *Canticũ graduum.* Plures enim sunt significantes, vt iam in primo eorũ audistis, ascensum nostrum, qui fit in corde ad deum, in cõualle plorationis, id est, ab humilitate tribulatio-
nis. Ascensus enim vtilis nobis non potest esse, nisi pri- *Psal.83.*
mo humiliatis, à conualle plorationis nobis ascendendum esse meminerimus: conuallis enim terræ locus est depressus: sicut loca terræ alta montes & colles, ita cõuallis locus humilis: ne dum præponere & præpostere quærimus exaltari, non ascendamus sed ruamus. Docuit autem ipse dominus à cõualle plorationis ascendendum, quando pro nobis humiliari vsque ad mor- M
tem crucis & pati dignatus est. Hoc exemplum nõ relinquamus. Istam conuallem plorationis martyres intellexerunt. Vnde intellexerunt? vnde? Quia & ipsi de conualle plorationis vt coronarẽtur ascenderunt. Cõ-
gruit & hodierno diei psalmus iste Canticũ graduum: *Psal.125.*
de illis enim dictum est, Euntes ibant & flebant, mittẽtes semina sua. Hæc est conuallis plorationis, vbi à flẽtibus mittuntur semina. Quæ sunt autem semina? Bona opera in ista tribulatione terrena. Qui bene operatur in conualle plorationis, similis est homini seminanti per hyemem. Nũquid frigore ab opere deterretur? Sic nos pressuris mundi nõ debemus à bono opere deterreri, quia vides quid sequitur, Euntes, inquit, ibãt & flebant mittentes semina sua. Valde miseri si semper flebant, valde miseri si nunquam de lachrymis sunt liberãdi: sed vide quid sequitur, Venientes autem venient in exultatione, portantes germina sua. Nihil aliud istis canticis docemur fratres quàm ascendere, sed ascẽde-
re in corde, in affectu bono, in fide, spe, & charitate, in *1.Thes.5.*
desyderio perpetuitatis & vitæ æternæ. Sic ascenditur: Congruit nos dicere quomodo ascendendũ sit. Quãta terribiliora lecta de Euangelio audiuit charitas vestra?

A ſtra? Videtis certe, quia hora domini ſicut fur in nocte
Matth. 24. ita veniet. Si ſciret, inquit, paterfamiliâs qua hora fur
veniret, amen dico vobis quia non pateretur perfodi
parietẽ ſuum. Dicitis modo, Quis ergo nouit qua hora
veniat, quæ hora ſicut fur erit? Neſcis qua hora veniat,
ſemper vigila, vt quod neſcis quando veniat, paratum
te inueniat cum venerit. Et ad hoc forte neſcis quando
venturus eſt, vt ſemper paratus ſis. Illum enim patrem-
familiâs ſubito occupabit hora illa, qui paterfamiliâs
ſuperbus ſignificatus eſt. Noli velle eſſe paterfamiliâs,
& nõ te ſubito illa hora occupabit. Et quid ero, inquis?
Pſal. 48. Qualem audiſti de Pſalmo, Pauper & dolens ego ſum.
Matth. 24. Si enim pauper & dolens eris, non eris paterfamiliâs
quẽ illa hora ſubito inueniet, & ſubito premet. Patreſ-
familiâs ſunt enim illi qui præſumentes de cupiditati-
bus ſuis & in delitiis huius ſeculi diffluentes, tumẽt, &
eriguntur aduerſus humiles, & inſultãt ſanctis intel-
Matth. 7. ligẽtibus anguſtam viam, quæ ducit ad vitam. Talibus
enim veniet illa hora ſubito, quia tales erant & in die-
Matth. 24. bus Noë, quorum dierum cõmemorationem audiſtis
Gene. 7. factam in Euangelio, Sic erit aduẽtus filij hominis, in-
quit, quomodo in diebus Noë, Manducabant, bibebãt,
B nubebant, vxores ducebant, nouellabant, ædificabant,
donec introiit Noë in arcam, & venit diluuiũ & per-
didit omnes. Quid ergo? Omnes peribunt qui iſta fa-
ciunt, qui nubunt, qui vxores ducunt, qui nouellãt, qui
1. Cor. 6. ædificant? Non. Sed qui de his præſumunt, ſed qui iſta
deo præferunt, ſed qui propter hæc offendere deum ci-
to parati ſunt. At vero qui iſtis inanibus omnibus aut
non vtuntur, aut vtũtur tanquam non vtẽtes, plus prę-
ſumentes de illo qui dedit quàm de his quæ data ſunt,
& intelligentes in his eius cõſolationem & miſericor-
diam, & nõ ſunt occupati donis, ne à donatore ruant,
qui tales ſunt, non illos inuenit imparatos hora illa ſi-
Matth. 24. cut fur: talibus dixit Apoſtolus, Vos autem non eſtis in
1. Theſ. 5. tenebris, vt dies ille vos tanquam fur comprehendat:
omnes enim vos filij lucis eſtis, & filij diei. Ideo domi-
nus cum diceret timendam eſſe horam ſicut furem, no-
Matth. 24. ctem poſuit: & Apoſtolus ita ait, Quia hora domini ſi-
cut fur in nocte ita veniet. Non vis vt te inueniat, noli
eſſe in nocte. Quid eſt, noli eſſe in nocte? Filij lucis eſtis
& filij diei, non ſumus noctis neque tenebrarum. Qui
ſunt filij noctis & tenebrarum? Iniqui, impij, infideles.
1. Theſ. 5. Sed & ipſi audiant antequam veniat hora, & dicat illis
C Apoſtolus, Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux
in domino. Sicut iſte Pſalmus habet euigilent, Iam il-
Ephe. 5. luminati ſunt montes. Quid adhuc dormiunt?

Expoſitio Pſalmi.

L*euent oculos ſuos in montes, vnde veniet auxilium illis.*
Quid eſt iam illuminati ſunt montes? Iam ortus
eſt ſol iuſtitiæ, iam ab Apoſtolis prædicatum eſt
Euangelium, prædicatæ ſunt ſcripturæ, patuerunt om-
nia ſacramenta, conſciſſum eſt velum, patuit ſecretum
Matth. 27. templi: iam tandem leuent oculos ſuos in mõtes, vnde
veniet auxilium illis. Hoc enim præcipit illis iſte Pſal-
mus ſecundus de his qui inſcribuntur, Canticum gra-
duum. Sed non rurſus pręſumãt de montibus, quia ipſi
montes non à ſe lucent, ſed ab illo lucent de quo dictũ
eſt, Erat lumen verum, quod illuminat omnem homi-
Ioan. 1. nem venientem in hunc mundum. Mõtes poſſunt in-
telligi, homines magni, homines clari. Et quis maior eſt
Ioanne Baptiſta? Qualis ille mons erat de quo dominus
Matth. 11. ipſe dicit, In natis mulierũ nemo exurrexit maior Io-
anne Baptiſta? Vides certe iſtum magnum montem lu-
centem, audi confitentem. Quid confitentem? Nos
omnes, inquit, de plenitudine eius accepimus. De cuius D
ergo plenitudine acceperunt mõtes, ab illo eſt tibi au- Ioan. 1.
xilium, non à montibus, [Salus igitur noſtra & auxiliũ
noſtrum Chriſtus filius ſummi patris, & cum eodẽ pa-
tre deus omnipotens eſt, & cum ipſo permanens ſem-
per ſecundum id quod eſt. In illos denique, quos com-
memoraui montes,] niſi leuaueris oculos per ſcriptu-
ras, non admoueberis vt ab illo illumineris, Canta er-
go quod ſequitur. Si vis audire vt firmiſsime ponas pe-
des in gradibus, ne in illa aſcenſione, aut fatigeris, aut
lapſus cadas. [*Auxilium*, inquit, *meum à domino.* Non à
qualicunque, quia dicũtur domini multi mortales, ca-
duci, miſeri, ſed à domino dominorum, ab illo videli-
cet *Qui fecit cœlum & terram.* Ecce ſummũ dominum,
qui & deus & dominus dicitur. Deus, quia quæcunque
facta ſunt, per ipſum ſunt, & ab ipſo ſunt vt ſint. Domi-
nus autem, eo quòd omnia quæ ſunt poſsidet ineffabi-
liter. Igitur bonus & ſummus dominus, qui & deus. Si
ad hunc per prænominatos montes leuaueris oculos,
auxilium tuum ſempiternaliter erit. Vt ergo auxilium
tuum ſit roga, & dic quod ſequitur,] *Ne des ad mouen-*
dum pedem meum. Vnde mouentur pedes? vnde motus E
eſt pes illi qui erat in paradiſo? Sed prius attende vnde
motus eſt illi pes qui erat inter angelos, & moto pede
cecidit, & de angelo fact⁹ eſt diabolus: moto enim pe-
de cecidit. Quære vnde cecidit, ſuperbia cecidit [de
cœlo in terram. Angelus erat in cœlo, cadẽs in terram
diabolus à ſeipſo per ſuam ſuperbiã effectus eſt. Quiſ-
quis ſuperbit, diabolo participat. Si participat, idẽ eſt.
Igitur omnis ſuperbus diabolus per bicipitem portio-
nem eſt, & hoc quandiu ſuperbus eſt.] Nõ ergo mouet
pedem niſi ſuperbia ad ruinam. Nõ mouet pedem niſi
ſuperbia. Ad ambulandum & proficiendum & aſcen-
dendum charitas mouet pedem. [O lepidi ac limpidiſ-
ſimi pedes charitatis, qui humiles ad celſitudinem pro-
uehunt. Hos pedes chariſsimi ſemper imitando & a-
mãdo ſequamur, vt ad illum cuius ſunt peruenire me-
reamur: quia vt Ioannes ait, Deus charitas eſt. Superbiã 1. Ioan. 4.
omnino fugiamus, quę mouet pedes ad cadendum, ne
& nos ſimul ſuperbiẽdo cadamus.] Ideo & ille qui di-
cit in Pſalmo, Filij autem hominũ ſub tegmine alarum Pſal. 35.
tuarum ſperabunt. Si ſub tegmine, ſemper humiles, ſem
per de deo ſperantes, ſemper de ſe non præſumentes.
Sub tegmine alarum tuarum ſperabunt: non enim à ſe F
ſatiantur vt beati ſint. Sed quid ſequitur? Inebriabuntur
ab vbertate domus tuæ, & torrente delitiarum tuarum
potabis eos. Ecce ſitientes, ecce inebriati: ecce ſitiũt, ec-
ce bibunt: ſed non à ſe bibunt, nec ipſi ſibi ſunt fontes.
Sed vnde bibunt? Sub tegmine alarum tuarum ſpera-
bunt. Si ſub alis, humiles ſunt, quare? Quia apud te, in-
quit, eſt fons vitæ. Non ergo à ſe irrigantur mõtes, ſicut
à ſe non illuminãtur montes: nam vide quid ſequitur,
In lumine tuo videbimus lumen. Si ergo in lumine ip-
ſius videbimus lumen, quis cadit à lumine, niſi cui ipſe
non eſt lumen? Et qui voluerit ſibi eſſe lumen, ipſe ca-
dit à lumine quo illuminatur. Ideo ſciens non cadere
niſi eum qui ſibi vult lucere, cum ſit per ſe tenebræ, ſta-
tim ſubiecit, Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus
peccatorũ non moueat me: id eſt imitatio peccatorum
non moueat me vt cadam à te. Quare timuiſti & dixi-
ſti, Non veniat mihi pes ſuperbiæ? Sequitur, ibi cecide-
runt omnes qui operãtur iniquitatem. Quos modo vi-
des operari iniquitatem, iam dãnati ſunt: ſed vt dam-
narentur, ibi ceciderunt, cum illis venit pes ſuperbiæ.
Recte ergo iſte audiens vt aſcendat & non cadat, vt à
conualle

G conualle plorationis proficiat,non in tumore superbię deficiat,ait deo,Ne des ad mouendum pedes meos.Et dominus illi, *Neque dormitet qui custodit te.* Intendat charitas vestra.Quasi vna sententia facta est ex duabus vocibus. Homo dicit ascēdens & cantans canticū nouū, canticum graduum,Ne des ad mouendū pedē meum: & deus tanquam diceret ad te, Ne des ad mouendum pedē meum,dicis mihi,Adde,Neque dormitet qui custodit te, & non mouebitur pes tuus,dixerit autem ille, Nunquid in potestate mea est, vt non dormiat qui custodit me? Volo vt non dormiat neq; dormitet. Ergo illum tibi elige qui non dormiet neque dormitabit, & non mouebitur pes tuus.Deus nunquam est dormiens. Si vis habere custodem non dormientem, deum elige custodem. Ne des ad mouendum pedem meum dicis tu,bene,optime: sed & ille dicit tibi, Neque dormitet qui custodit te. Tu forte conuersurus te eras ad homines custodes,& dicturus, Quem sum inuenturus non dormientem?quis homo non dormitabit? quem inueniο?quò ibo?quò reuertar?Ille tibi ostendit. *Ecce nō dormitabit neque obdormiet, qui custodit Israel.* Vis habere ergo H custodem non dormientem neq; dormitantem? Ecce non dormiet neq; dormitabit qui custodit Israël:Christus enim custodit Israël.Esto ergo Israël. Quid est Israël:Israël interpretatur homo videns deū. Et quomodo videtur deus? Primo per fidem,postea per speciem. Sed si Israël per speciem nondum potes, per fidem vide,Si faciem eius videre nō potes,quoniam ibi species, posteriora eius vide.Hoc dictum est Moysi à domino,

Exod.33. Non potes videre faciem meam: posteriora mea videbis cum pertransiero. Expectas forte vt transeat, iam

2. de trini. transiit,tu vide posteriora ipsius.Vbi trāsiit? audi Ioan-

cap. 16. & 17 Ioā.13. nem,Cum venisset,inquit,hora vt transiret de mundo ad patrem. Dominus noster Iesus Christus iam fecit

2. Ad Ianuarium cap.2. Pascha.Pascha autem transitus interpretatur.Nam verbum est Hebræum,& putant homines Græcū esse quasi passionem,sed non est. A diligentioribus & à doctioribus inuentum est,quia Pascha Hebræum verbum est, & non interpretatur passionem,sed transitum.Per passionem enim transiit dominus à morte ad vitam,& fecit nobis viam credentibus in resurrectionem eius, vt transeamus & nos de morte ad vitam. Non magnum est,credere quia mortuus est Christus:hoc & pagani & I Iudæi,& omnes iniqui credūt, hoc omnes credūt quia mortuus est. Fides Christianorum resurrectio Christi est. Hoc pro magno habemus, quia credimus eum resurrexisse.Ergo tūc se voluit videre cum transiret, hoc

Rom.4. est,cum resurrexisset. Tūc in se voluit credi cū trāsiret, quia traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.Et ipsam fidem in resurrectione Christi maxime commendauit Apostolus:

Rom.10. ait enim,Si credideris in corde tuo,quia deus eū suscitauit à mortuis,saluus eris:non dixit,Si credideris quia mortuus est Christus,quod & Pagani & Iudæi, & omnes inimici eius crediderunt: sed ait, Si credideris in corde tuo,quia deus illum suscitauit à mortuis, saluus eris.Hoc credere,hoc est esse Israël,hoc est videre deū. Quamuis adhuc in posteriora eius videas, tamen cum credideris in posteriora, peruenies ad visionem faciei. Quid est hoc? Cum credideris in id quod posterius pro te factus est Christus, cū credideris in id quod po-

Ioan.1. sterius suscepit Christus. Nam in primo facies eius quæ est? In principio erat verbū, & verbum erat apud deū, & deus erat verbum. Posteriora eius quæ sunt? Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Cum ergo credis in hoc quod pro te factum est verbum,& resur- K rexit in carne, ne tu de tua carne desperares, efficeris Israël. Factus autem Israël cum fueris, non dormitabit neque dormiet qui custodit te,quia iam Israël es, & audisti in Psalmo,Ecce nō dormitabit neque obdormiet qui custodit Israël:Christus enim ipse dormiuit, sed re-

surrexit.Quid enim ait ipse in Psalmo?Ego dormiui & Psal.3. somnum cepi. Nunquid remansit in somno? Exurrexi, inquit,quoniam dominus suscepit me. Si ergo iam resurrexit, iam transiit: si iam transiit, vide posteriora e-

ius. Quid est, vide posteriora eius? Crede in resurre- Exod.33. ctionem eius:& quia ait Apostolus, Etsi crucifixus est ex 2.Cor.13. infirmitate, viuit in virtute dei: & iterum ait,Christus Rom.6. surgens à mortuis iam non moritur, & mors ei vltra non dominabitur. Recte tibi cantat, Ecce nō dormitabit neque obdormiet,qui custodit Israël. Adhuc forte quæris carnali sensu, Quid est qui non dormitabit neque dormiet?Et cum quæris inter homines, falleris, nunquam inuenturus es. Noli ergo pręsumere de quoquam homine, Omnis homo dormit & dormitabit. Quando dormitat? Cum portat carnem infirmitatis. Quādo dormiet?Cum fuerit mortuus.Noli ergo præ- L sumere de homine:potest dormitare mortalis.Dormit moriens noli quærere inter homines. Et quis inquis, custodit me, qui non dormitat neque dormiet? Audi quid sequitur, *Dominus custodit te.* Nō ergo homo dormitans & dormiēs,sed dominus custodit te. Quomodo te custodit? *Dominus tegumentum tuum, super manum dexteram tuę.* Eia fratres intelligamus adiuuante domino quid sibi velit,Dominus tegumentum tuum super manum dexteræ tuæ. Videtur enim mihi habere sensum occultum quare non dixerit, Dominus custodiet te, absolute & simpliciter,sed addidit,super manum dexteræ tuæ. Quid enim? Dexteram nostram deus custodit,& sinistram nostram non custodit? Nōnne ipse nos totos fecit? Nōnne qui nobis fecit dexteram, ipse fecit & sinistram? Postremo si placuit dici de dextera sola, quare dixit,super manum dexteræ tuæ, & non iam super manum dexteram tuam? Cur hoc diceret, nisi aliquid hic occultum ad quod pulsando perueniremus absconderet? Diceret enim,aut dominus custodiet te, & nihil adderet: aut si dexteram addere voluit, dominus custodiet te super dexteram tuam: aut certe quia M addit manum, hoc diceret, dominus custodit te super manum dexteram tuam, non super manū dexterę tuæ. Quod dominus ipse suggerere dignatur promam vobis, qui & in vobis habitat, sine dubio facit vos approbare verum esse quod dico, Nam quid dicturi sumus ignoratis,sed cum dixerimus,non ab ipsis nobis vobis ostendemus verū esse quod dicimus, sed vosipsi agnoscetis verum esse quod dicimus.Vnde autem agnoscetis,nisi demonstrante illo qui in vobis habitat,inquantum de illo numero estis,quorū vox est,Ne des ad mouendum pedē nostrum:& quibus dicitur, Neque dormiet qui custodit te:Oportet enim vt Christus nō dormiat in vobis, & modo intelligitur verū esse quod dicimus.Quomodo inquies?Quia si dormiat fides vestra dormit Christus in vobis. Christus enim in corde ve-

stro,fides Christi est. Ait Apostolus habitare Christum Ephe.3. per fidem in cordibus vestris: in quo nō dormit fides, vigilat Christus.Etsi forte dormiebat fides tua, & ideo in ista quæstione fluctuabas,quasi nauis illa quæ tempe-

statem patiebatur vbi Christus dormiebat,excita Chri- Matth.8. stum,& sedabuntur tempestates.Fidem ergo vestrā interrogo charissimi,quoniam filij estis ecclesiæ,& in ecclesia

A cleſia profeciſtis, & in eccleſia proficitis qui nondum
profeciſtis, & in eccleſia perficiendi eſtis qui iam pro-
ficitis. Interrogo vos, quid ſoletis intelligere quod di-
Matth.6. ctum eſt in Euangelio, Neſciat ſiniſtra tua quid faciat
dextera tua? Hoc enim intellecto inuenietis quæ ſit
dextera, & quæ ſit ſiniſtra, ſimul intelligetis & vtrãque
partem deum feciſſe, & dexteram & ſiniſtram, & tamẽ
nõ debet ſcire ſiniſtra quid faciat dextera. Siniſtra no-
ſtra dicitur, quicquid temporaliter babemus: Dextera
noſtra dicitur, quicquid nobis æternum & incommu-
tabile dominus pollicetur. Si autem ille qui dabit æter-
nam vitam, ipſe & de iſtis temporalibus cõſolatur prę-
ſentem vitam, ipſe fecit dexteram & ſiniſtram: dicit de
Pſal.143. quibuſdã Pſalmus apud Dauid, Quorum os locutum
eſt vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. In-
uenit ergo quoſdam & reprehendit, qui dexteram ve-
ram pro ſiniſtra habebant, & veram ſiniſtram dexte-
ram ſibi fecerunt. Qui ſint iſti, exponit conſequenter.
Omnis homo qui fœlicitatem non putat eſſe hominis
niſi ſolum in iſtis temporalibus facultatibus & delitiis,
& affluentia & copia mundi huius, iſte eſt ſtultus atque
B peruerſus, qui ſiniſtram fecit ſibi dexteram. Tales illi
erant, de quibus dicit Pſalmus, non quia à deo non ac-
ceperant etiam quę temporaliter poſsidebant, ſed quia
ipſam ſolam putabant eſſe beatam vitam, & nihil aliud
requirebant: audite enim quid de illis cõſequenter di-
cit, Quorum os locutum eſt vanitatem, & dextera eo-
rum dextera iniquitatis: & ſequitur, Quorũ filij eorum
velut nouellæ conſtabilitæ, filiæ eorum ornatę ſicut tẽ-
pli ſimilitudo: cellaria eorum plena, eructantia ex hoc
in hoc, Oues eorum fœcundæ, multiplicantes in exiti-
bus ſuis, boues eorum craſsi: nõ eſt ruina ſepis nec exi-
tus, neque clamor in plateis eorum. Magnam fœlicita-
tem quorundam deſcripſit. Poſſet tamen iſtam fœlici-
tatem & aliquis iuſtus habere, ſicut habuit Iob: ſed Iob
Iob.1. pro ſiniſtra illam habebat, non pro dextera. Nam dex-
teram nõ habebat, niſi apud deum perpetuam & ſem-
piternam fœlicitatem. Ideo cõceſſa eſt percutienda ſi-
niſtra, & ſuffecit ei dextera. Quomodo percuſſa eſt ſi-
niſtra? Tentationibus diaboli. Abſtulit ſubito diabolus,
permiſſus quidẽ à deo vt iuſtus probaretur, & impius
puniretur, abſtulit omnia. Sed Iob qui nonerat ſiniſtrã
C ſiniſtram eſſe, & dexteram non niſi dexteram, quomo-
do ſe tenuit ad dexteram? Exultauit in domino, conſo-
latus eſt damna, quia non eſt paſſus damnum: de inte-
rioribus diuitiis dei plenum cor habebat, Dominus, in-
quit, dedit, dominus abſtulit, ſicut domino placuit ita
factum eſt, ſit nomen domini benedictum. Hæc erat
dextera ipſius, ipſe dominus, ipſa vita æterna, illa lucis
Pſal.35. poſſeſsio, fons vitæ, lumen in lumine. Inebriabuntur ab
vbertate domus tuæ, ipſa erat dextera: ſiniſtra vero erat
pro adiutorio conſolationis, nõ ad firmamentum fœ-
licitatis: nam fœlicitas eius vera atque germana deus
Pſal.143. erat Iſti autem de quibus dicit Dauid, quia os eorum
locutum eſt vanitatem, & dextera eorum dextera ini-
quitatis, non hinc eos reprehendit, quia his omnibus
abundabãt, ſed quia os eorum locutum eſt vanitatem.
Quid enim ſequitur? Cum enumeraſſet copias eorum:
ait, Beatum dixerũt populum cui hæc ſunt. Hæc eſt va-
nitas quam locutum eſt os eorum, quòd beatum dixe-
runt populum cui hæc ſunt. Tu quid dicis, qui noſti
quid ſiniſtra, & quid eſt dextera? Sequitur & dicit, Bea-
tus populus cuius eſt dominus deus ipſius. Intendat er-
go charitas veſtra. Audiuimus & vidimus ſiniſtram,
audiuimus & dextram. Audi hoc confirmatũ in Can-
ticis canticorum, Siniſtra eius, inquit, ſub capite meo. D
Sponſa dicit de ſpõſo, de Chriſto eccleſia, in amplexu *Cant.2.*
pietatis & caſtitatis.† Quid ait? Siniſtra eius ſub capite *†al. charitatis.*
meo. & dextera eius cõplectetur me. Quid autem quia
ſurſum erat dextera, deorſum ſiniſtra, & ſic cõplecte-
batur ſponſus ſponſam, ſupponens ſiniſtram ad conſo-
lationem, imponens dexteram ad protectionem? Sini-
ſtra, inquit, eius ſub capite meo. Deus illam dat, ideo ſi-
niſtra eius, quia omnia iſta temporalia deus dat? Quàm
vani ſunt, quàm impij qui ab idolis, à dæmonibus iſta
petunt? Quàm multi à dæmonibus iſta petunt, & non
illa habent: & rurſus, qui illa non petunt à dæmonibus,
habent ea: ſed non à dæmonibus iſta dantur. Item mul-
ti petunt à deo, & non habent. Nouit ille diſpenſare ſi-
niſtram, qui vocat ad dexteram. Ergo ſi eſt ſiniſtra, ſit
ſiniſtra, ſed ſub capite ſit. Supra illam ſit caput tuum, id
eſt, ſupra illam ſit fides tua, vbi habitat Chriſtus. Noli
temporalia præponere fidei tuæ, & non erit ſiniſtra ſu-
per caput tuum: ſed omnia temporalia ſubde fidei tuę,
& fidem tuam præpone omnibus temporalibus, & erit
ſiniſtra ſub capite tuo, & recte dextera eius complecte-
tur te. Audi hoc ipſum exponi in prouerbiis, quid eſt ſi- E
niſtra ipſa, quid eſt dextera: cum de ſapientia diceret,
Lõgitudo, inquit, dierum, & anni vitæ in dextera eius, *Prouer.3.*
in ſiniſtra autem eius diuitiæ & gloria. Longitudo illa
dierum, æternitas eſt. Hoc enim proprio modo dicit
ſcriptura longum, quod ęternum eſt. Nam quicquid fi-
nem habet breue eſt: alio loco, Longitudine, inquit, die-
rum replebo eum. Et nunquid aliter pro magno dice-
retur, Honora patrem tuum & matrem tuam, vt lon- *Exod.20.*
gæuus ſis ſuper terram? Super quam enim terram, niſi
de qua dicit, Spes mea es tu, portio mea in terra viuen- *Pſal.141.*
tium? Ibi eſſe longæuum quid eſt, niſi ibi viuere in ęter-
num? Nam hic eſſe longæuum quid eſt, niſi vſque ad ſe-
nectutem peruenire? Et ſi longa videatur ætas, cum ve-
nerit mors cõuincitur breuis, quia finitur. Et multi ma-
ledicentes parentibus ſeneſcunt in hac terra, multi au-
tem obſequentes parentibus, cito eunt ad dominum.
Nunquid ergo impletur, vt longęuus ſit ſecundũ hanc *Prouerb.3.*
vitam? Sed longæuum pro æternitate illa poſitum eſt.
Lõga vita eſt in dextera eius. At vero diuitiæ & gloria,
id eſt, ſufficientia vitæ huius, ea quæ bona exiſtimantur
ab hominibus, ſiniſtra eſt. Neſcio quis venit & vult tibi F
percutere dexteram, id eſt, tollere tibi fidem tuam, Tu *Matth.5.*
accepiſti alapam in dexteram, præbe ſiniſtram, id eſt, vt
illud tollat quod temporale eſt, & non ea quæ æterna
habes. Audite Paulum Apoſtolum hoc facientem. Ho-
mines perſequebãtur in eo quòd Chriſtianus erat: per-
cutitur illi dextera, ille ſiniſtram opponebat. Ciuis Ro- *Acto.22.*
manus ſum ait. Dexteram contemnebant illi, & ille de
ſiniſtra terrebat, quia illi dexteram eius timere non po-
terant, nondum enim Chriſto crediderant. Quid er-
go? Si dextera amplectitur, ſiniſtra ſub capite eſt. Quid *Canti.2.*
eſt, Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua? Id eſt, *Matth.6.*
quãdo facis bonum opus, propter vitam æternam fac.
Nam ſi opus bonum in terra propterea feceris vt terre-
na tibi abundent, ſcit ſiniſtra tua quid faciat dextera
tua: miſcuiſti dexteram ſiniſtræ. Noli facere niſi pro-
pter vitam æternam: ideo fac & ſecurus facies: hoc e-
nim mandauit deus. Si propter ſolas res humanas, &
ſolam vitam iſtam facis quod facis, ſiniſtra ſola opera-
tur. Si autem propter vitam æternam opereris, dextera
ſola operatur. Si autem habes intentionem ad vitam ę-
ternam, ſed ſurrepit tibi cupiditas vitæ temporalis, vt
attendas etiam iſta quando facis opus bonum, vt hic
tibi

G tibi aliquid retribuatur, miscet se sinistra operibus dex-
teræ. Hoc vetat deus. Veniamus nunc ad illud quod
ait Psalmus, Dominus tegumentum tuum super ma-
num dexteræ tuæ. Manum, potestatem dicit. Vnde
probamus? Quia & manus dei, potestas dei dicta est:
nam diabolus qui tentauit Iob, hoc ait deo, Mitte ma-
Iob.1. num tuam, & tange omnia quæ habet. Quid est, mitte
manum tuam, nisi da potestatem? Euidentius audi fra-
ter, ne forte carnali sensu adhuc cogites quia membris
distinctus est deus: audi euidenter quomodo dicatur
manus potestas: ait quodam loco scriptura, Mors &
Prouer. 18. vita in manibus linguæ. Nouimus linguas frusta quæ-
dam carnis, in ore mouentur, & percutiendo palatum
& dentes distinguunt sonos quibus loquimur: osten-
dantur mihi manus linguæ. Lingua ergo non habet
manus, sed habet & manus. Quæ sunt manus linguæ?
Potestas linguæ. Quid est, mors & vita in manibus lin-
Matth 12. guæ? Ex ore tuo iustificaberis, & ex ore tuo condemna-
beris. Ergo si manus potestas, quid est manus dexteræ?
Nihil arbitror intelligi congruentius, nisi vt intelliga-
mus manus dexteræ potestatem quam tibi dedit deus,
vt si velis, donante deo ad dexteram sis. Erunt enim
H impij omnes ad sinistram, erunt autem omnes filij bo-
Matth. 25. ni ad dexteram, quibus dicetur, Venite benedicti pa-
tris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab
origine mundi. Vt autem sis ad dexteram, id est, vt
possis dei filius fieri, potestatem accepisti. Quam pote-
Ioan.1. statem? De qua dicit Apostolus Ioannes, Dedit eis po-
testatem filios dei fieri. Vnde accepisti hanc potesta-
tem? Credentibus, inquit, in nomine eius. Si ergo cre-
dis, ipsa tibi potestas data est, vt sis inter filios dei. Esse
autem inter filios dei, hoc est ad dexteram pertinere.
Ergo fides tua manus dexteræ tuæ, id est, potestas quæ
tibi data est, vt sis inter filios dei, manus est dexteræ
tuæ. Sed quid valet ipsa potestas quam accepit homo,
nisi dominus protegat? Ecce credidit, iam ambulat in
fine. Infirmus est inter tentationes, agitatur inter mo-
lestias, inter carnales corruptiones, inter suggestiones
cupiditatis, inter versutias & laqueos inimici. Quid
valet ergo quia habet potestatem, & credidit in Chri-
stum, vt sit inter filios dei? Væ homini illi, nisi & ipsius
fidem dominus protegat, id est, vt non te permittat
tentari supra quàm potes ferre, sicut dicit Apostolus,
1.Cor.10. I Fidelis deus qui non vos permittet tentari supra quàm
potestis ferre. Ille ergo qui nõ sinit tentari supra quàm
possumus ferre, quanuis iam fideles simus, quanuis
iam manus dexteræ nostræ sit in nobis, protegit nos
deus super manum dexteræ nostræ. Non nobis sufficit
habere manum dexteræ, nisi ille & ipsam manum dex-
teræ protegat. Ecce hoc de tentationibus dixi, Inten-
dite quid sequatur, *Protegat te dominus super manum dexte-
ræ tuæ.* Dixi & quod arbitror recognouistis. Si enim
non recognouissetis, & de scripturis non recognouis-
setis, non vocibus vestris intellectum vestrum mihi si-
gnificaretis. Ergo quia intellexistis fratres, videte quid
sequitur, quare protegat dominus & super manũ dex-
teræ, id est, super ipsam fidem, in qua potestatem acce-
pimus esse iter filios dei, & esse ad dexteram. Quare o-
Ioan.1. portet vt protegat dominus? Propter scandala. Vnde
sunt scandala? De duobus timenda sunt scandala, quia
Matth. 22. & duo sunt præcepta, in quibus tota lex pendet & Pro-
phetæ, dilectio dei & proximi. Ecclesia propter deum,
in deo proximus diligitur, deus autem propter deum.
In deo intelligitur figurate dictus sol, in ecclesia intel-
ligitur figurate dicta luna. Quisquis potest errare vt

aliud de deo credat quàm oportet, non credat patrem K
& filium & spiritumsanctum vnius esse substantiæ, de-
ceptus est versutia hæreticorum, maxime Arrianorum
[qui tres ὑποστάσεις ὑπόστασιν, id est, tres subsistentes sub-
stantias, introduxerunt, sed dei miserante auxilio. pri-
mus huius author erroris exilio dãnatus catholicorum
patrum perpetuo, nũquam ad communionem dicitur
morte interueniente peruenisse. Alius vero per totam
Orientis regionem digna & cõsimili multatus est pœ-
na. Sed si aliquis horum vel aliorum, vt dixi, deceptus
erroris væsania,] aliquid minus in filio, aut minus in
spiritusancto quàm in patre crediderit, passus est scan-
dalum in deo, [à sole vritur.] Quisquis rursus putaue-
rit ecclesiam in vna parte esse, & non eam cognoue-
rit diffusam toto orbe terrarum, & crediderit eis qui *Matth.24.*
dicunt, Ecce hic est Christus, & ecce illic, sicut modo
audistis cum Euangelium legeretur, cum ille totum or-
bem emerit, quia tantum precium dedit, ille tanquam
in proximo scandalizatur, à luna vritur. Quisquis er-
go errat in ipsa substantia veritatis, à sole vritur, & per
diem vritur, quia in ipsa sapientia errat, de qua dictum
est, Dies diei eructat verbum: vnde dicit & Aposto- L
lus, Spiritalibus spiritalia comparamus, Dies diei eru- *Psal.18.*
ctat verbum, spiritalibus spiritalia comparantes. Dies *1.Cor.2.*
diei eructat verbum, sapientiam loquimur inter perfe-
ctos. Quid est, & nox nocti indicat scientiam? Paruu-
lis prædicatur humilitas Christi, & caro Christi, & cru-
cifixio Christi, quia ipsum est lac quod sufficit paruu-
lis: & ideo non relinquuntur in nocte paruuli, quia lu-
cet & luna etiam in nocte, id est, per carnem Christi
prædicatur ecclesia, quia ipsa caro Christi caput eccle-
siæ est. Quisquis ibi non scandalizatur, in ipsa ecclesia
& in carne Christi, à luna non vritur. Quisquis scan-
dalizatus non fuerit in veritate illa incommutabili &
incontaminabili, à sole non vritur, non isto sole non
vritur quem nobiscum vident muscæ & pecora, sed il-
lo sole de quo dicũt impij in fine, Quid nobis profuit
superbia, & diuitiarum iactatio quid contulit nobis?
Transierunt omnia tanquam vmbra. Et cum ista dixis-
sent, ergo, inquiunt, errauimus à via veritatis, & iustitiæ *Sapien.5.*
lumen non luxit nobis, & sol nõ est ortus nobis. Nun-
quid non iste sol omnibus impiis oritur, illo instituen-
te de quo dictum est, Qui facit solem suum oriri super *Matth.5.*
bonos & malos? Ergo alium solem fecit deus qui ori- M
tur super bonos & malos, istum quem vident & boni
& mali. Alius est autem ille sol, non factus, sed genitus,
per quem facta sunt omnia, vbi est intelligentia in-
commutabilis veritatis. De ipso dicunt impij, & sol *Ioan.5.*
non ortus est nobis. [De hoc sole pater Athanasius A-
lexandrinus Episcopus ita pulchre loquutus est: filius,
inquit, dei à patre solo est, non factus nec creatus, sed
genitus.] Quisquis in ipsa sapientia non errat, non vri-
tur à sole. Quisquis in ecclesia & in carne domini, &
in his quę pro nobis temporaliter gesta sunt non errat,
non vritur à luna. Omnis autem homo quanuis iam
crediderit in Christum, aut ibi errat, aut ibi, si non in
illo fit quod dictum est, Dominus tegumentum tuum
super manum dexteræ tuæ: [quasi per diem à sole, &
vritur à luna per noctem.] ideo enim cũ dixisset, Do-
minus tegumentum tuum super manum dexteræ tuæ,
quasi quæsisset ille & dixisset, Iam ecce est manus dex-
teræ meæ, iam elegi credere in Christum, accepi po-
testatem inter filios dei esse, quid est quod deus tegu-
mentum meum est adhuc supra, id est, super manum
dexteræ meæ? Sequitur, *Per diem sol non vret te, neque
luna*

A *luna per noctem.* Ad hoc igitur tegumẽtum tuum est su-
per manum dexteræ tuæ, vt nõ te vrat sol per diem, ne-
que luna per noctem. Nam hinc intelligite fratres, quia
figurate dictum est. Etenim reuera fratres solem visibi-
lem si cogitemus, vrit per diem. Nunquid luna vrit per
noctem? Sed quid est vstio? Scandalum: Audi Aposto-
2.Cor.11. lum dicentem, Quis infirmatur & ego non infirmor?
quis scandalizatur, & ego non vror? Per diem ergo sol
non vret te, neque luna per noctem. Quare? quia *Do-
minus custodiet te ab omni malo.* A scãdalis in sole, & à scã-
dalis in luna, Ab omni malo te custodiet qui est tegu-
mentum tuum super manum dexteræ tuæ, qui nõ dor-
mit neque dormitabit. Et ad quam rem? Quia in tenta-
tionibus sumus, dominus custodiet te ab omni malo.
Custodiat animam tuam dominus. Etiam in ipsa anima,
*Custodiat dominus introitum tuum & exitum tuum, ex hoc nunc
& vsque in seculum.* Et non quasi corpus tuum, nam in
corpore perempti sunt martyres, sed custodiet animã
tuam dominus, quia de anima non cesserũt martyres,
Passa est in & sæuiebant persecutores in Christianam, cuius hodie
Tyro. 8. Ka- natalitia celebramus, sæuiebant in fœminam diuitem
led. Augu. & delicatam: sed fortis erat, quia dominus tegumẽtum
B eius super manũ dexteræ eius, ille qui eam custodiebat.
Hæc enim fratres nunquid est qui in Aphrica ignoret?
Clarissima etiam fuit, nobilis genere, abundãs diuitiis:
sed hæc omnia sinistra erãt, sub capite erant. Venit ini-
micus qui feriret caput, & sinistra illi obiecta est quæ
erat sub capite. Caput supra erat, dextera desuper com-
plectebatur. Quid poterat facere persecutor, quamuis
delicatæ fœminæ? Erat quidem illa & sexu infirma, &
diuitiis forte languidior, & cõsuetudine corporali in-
firmior. Sed quid ad tanta munimenta? Quid ad illum
sponsum mittentem sinistram sub caput, & dextera sua
Canti.2. complectentem? Quando sic munitam percuteret ini-
micus? Et tamen percussit, sed in corpus. Quid autem
dicit Psalmus? Custodiat dominus animam tuam. Ani-
ma non cessit, corpus percussum est. Et corpus ad tem-
pus percussum est: nam in fine resurrecturum est, quia
& ipse qui dignatus est esse caput Ecclesię, prębuit cor-
pus suum ad tempus percutiendum. Sed carnem suam
ille triduo resuscitauit, carnem nostrã in fine resusci-
taturus est. Ideo suscitatum est caput, quod attenderet
corpus vt non deficeret. Custodiat animam tuam do-
C minus: ipsa non cedat, ipsa non frangatur scandalis, in
persecutionibus, in tribulationibus ipsa non cadat de-
Matth. 10. ficiendo, sicut dominus dicit, Nolite timere eos qui
corpus occîdunt, animam autem non possunt occide-
re, sed eum timete qui habet potestatem corpus & ani-
mam occidere & mittere in gehennam ignis. Hãc er-
go animam tuam custodiat dominus, ne cedas persua-
sori malo, ne cedas promittenti falsa, ne cedas minanti
temporalia, & custodiat animam tuam dominus: &
deinde custodiat dominus introitum tuum & exitum
tuum, ex hoc nũc & vsque in seculum. Nam introitum
tuum ad tẽpus attende. Custodiat dominus introitum
tuum & exitum tuum, ex hoc nũc & vsque in seculum:
exitum idem custodiat. Quid est introitum tuum? quid
est exitum? Quando tentamur, intramus: quando vin-
Eccle.27. cimus tentationẽ, eximus. Audi introitũ, audi exitum.
Vasa figuli probat fornax, ait scriptura, & homines iu-
stos tẽtatio tribulationis. Si sic sunt homines iusti, quo-
modo vasa figuli, necesse est vt vasa fornacem intrent.
Et non quando intrãt iam securus est figulus, sed cum
2.Tim.2, exierint. Dominus autẽ securus est, quia nouit qui sunt
eius, & nouit qui in fornace non crepent. Illi autẽ non
crepant, qui non habent ventum superbiæ. Humilitas D
ergo custodit in omni tentatione, quia & cõualle plo-
rationis ascendimus cantantes canticum graduum no-
uum. Et custodit dominus introitũ, vt salui intremus. Psal.83.
Sana fide simus quando accedit tentatio, & custodit
exitum ex hoc nunc & vsque in seculum. Cum enim
exierimus ab omni tentatione, iam in æternum nulla
nos tentatio terrebit, nulla concupiscentia saltem sol-
licitabit. Audi Apostolum idipsum commemorantem, 1.Cor.10.
quod pauloante commemoraui, Fidelis deus qui non
permittet vos tentari supra quàm potestis ferre. Ecce
introitus tuus custoditur, quando nõ tibi sinit deus ac-
cidere tentationem, quam non potes ferre. Introitum
tuum custodit, videte si custodit & exitum. Sed faciet,
inquit, cum tẽtatione etiam exitum, vt possitis sustine-
re. Nunquid possumus nos fratres interpretari aliter,
quàm ipsa verba Apostoli docuerunt? Custodite ergo Epilogus.
vos, sed non à vobis, quia dominus tegumentum tuum
qui custodit, qui nõ dormitat nec dormit. Semel dor-
miuit pro nobis, surrexit, iam non dormiet. Nemo de
se præsumat, de conualle plorationis ascendimus, non
remaneamus in via. Gradus in via restant, non debe-
mus pigri remanere, non debemus superbi cadere. Di- E
camus deo, Non moueatur pes noster, nõ dormiet qui
custodit nos. In nostra potestate est, deo donãte, si eum
nobis faciamus custodem, qui non dormit neque dor-
mitat, qui custodit Israël. Quem Israël? Videntem deũ.
Ita erit auxilium tuum à domino, ita erit tegumentum
tuum super manũ dexteræ tuæ, ita custoditur introitus
tuus & exitus tuus ex hoc nũc & vsque in seculũ. Nam
si de te præsumpseris, motus est pes tuus: si motus est
pes tuus, iam putas te in aliquo gradu esse. Inde cadis si
superbus es, quia humilis in conualle plorationis dicit,
Ne des ad mouendum pedem meum. Etsi breuis psal-
mus est, longa tamen tractatio, & longus sermo. Puta-
te fratres quia per natalem beatæ Christianæ inuitaui
vos, & immoderatior fui in conuiuio producendo.
Nónne posset hoc vobis fieri, si quis vos militaris inui-
taret, & ad mensam sine mẽsura bibere cogeret? Liceat
nobis hoc facere in sermone diuino, vt inebriemini &
satiemini, quemadmodũ & dominus pluuia sua tem-
porali dignatus est terram irrigare, vt cum maiore gau
dio vos non sineret ire ad locum martyrum, sicut he-
sterno die promiseramus. Illi enim martyres sine labo- F
re hic sunt nobiscum.

In Psalmum CXXI. Enarratio.

SICVT amor immundus inflãmat animam,
& ad terrena cõcupiscenda & peritura sectã-
da vocat perituram, & in ima præcipitat, atq;
in profunda demergit: sic amor sanctus ad su
perna eleuat, & ad æterna inflammat, & ad ea quæ non
transeunt neque moriũtur, excitat animam, & de pro-
fundo inferni leuat ad cœlum. Habet tamen omnis a-
mor vim suam, nec potest vacare amor in anima amã-
tis: necesse est vt ducat. Sed vis nosse qualis amor sit?
Vide quò ducat: non enim monemus vt nil ametis, sed
monemus ne mũdum ametis, vt eum qui fecit mundũ
libere ametis. Obligata enim anima amore terreno,
quasi viscum habet in pennis, volare non potest: mun-
data vero ab affectibus sordidissimis seculi, tanquã ex-
tensis pennis & duabus alis resolutis ab omni impedi-
mento: id est, duobus præceptis dilectionis dei & pxi- Matth. 22.
mi, volat. Quò nisi ad deũ ascendit volando, qui ascẽ-
dit amando? Quod antequam possit, gemit in terra, si
iam

G iam inest ei volandi desiderium, & dicit, Quis dabit
Psal. 54. mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam?
Quò autem volabit, nisi de medijs scādalis, vbi gemebat etiam iste cuius hęc vox est quam cōmemoraui? De medijs ergo scandalis à cōmixtione maiorum hominum, à paleis quibus grana commixta sunt volare vult, vbi non patiatur coniunctionem & societatem iniqui alicuius, sed viuat in sancta societate angelorū ciuium in æterna Hierusalem. Ideo psalmus iste quem hodie suscepimus tractandum sanctitati vestræ, ipsam Hierusalem desiderat, id est, iste qui ascendit in hoc psalmo: est enim *Canticum graduum*. Quod sæpe diximus charitati vestræ, quia non sunt ibi gradus descendentium, sed ascendentium. Ascendere ergo vult iste. Et quò vult ascēdere, nisi in cœlum? Quid est in cœlo? Vtrum ideo vult ascendere, vt sit cū sole & luna & stellis? Absit. Sed est in cœlo ęterna Hierusalem vbi sunt ciues nostri angeli: ab ipsis ciuibus nostris peregrinamur in terra. In peregrinatione suspiramus, in ciuitate gaudebimus. Inuenimus autem & socios in ista peregrinatione terræ,
H qui iam viderunt ipsam ciuitatem, & inuitant nos vt curramus ad illam. Ad hos gaudet iste, qui dicit,

Expositio Psalmi.

Iocundatus sum in his quæ dixerunt mihi, in domū domini ibimus. Fratres, veniat in mentē charitati vestræ, si qua forte festiuitas martyrū & locus aliquis sanctus nominatur, quò certo die turbę cōfluunt ad celebrandam solennitatem, illæ turbæ quomodo se exuscitant, quomodo se hortantur & dicunt, eamus eamus? Et quęrūt, Quò eamus? Et dicitur, Ad illum locū, ad sanctum locum. Inuicem sibi loquuntur, & tāquam incensi singillatim faciūt vnam flammam, & ipsa vna flamma facta ex collocutione sese ascēdentium rapit illos ad locum sanctum, & cogitatio sancta sanctificat eos. Si ergo ad locum temporalem sic rapit amor sanctus, qualis amor debet esse qui concordes rapit in cœlum, & dicentes sibi in domum domini ibimus? Ergo curramus, curramus, quia in domum domini ibimus. Curramus, & nō fatigemur, quia illuc perueniemus vbi non lassabimur. Curramus in domum domini, iocundetur anima nostra in his qui ea nobis dicunt. Qui enim ea nobis dicunt, priores viderunt ipsam patriā, de longinquo cla-
I mantes ad posteriores, In domum domini ibimus, ambulate, currite: viderunt illam Apostoli, & dixerunt nobis, Currite, ambulate, sequimini, in domū domini ibimus: Et quid dicit vnusquisque nostrum? Iocundatus sum in his quæ dixerunt mihi, in domum domini ibimus. Iocundatus sum in prophetis, iocundatus sum in Apostolis. Omnes enim isti dixerunt nobis, in domum domini ibimus. *Stantes erant pedes nostri in atrijs Hierusalem.* Ecce habes domum domini, si quærebas quid sit domus domini. In illa domo dominus laudatur, qui cōdidit domum, ipsæ & delitiæ omnium habitantium in domo. Ipse sola spes hic, & res ibi. Ergo qui currūt quid
Ioan. 8. debēt cogitare? Quasi ibi iam sint & ibi stent. Magnum est enim ibi stare inter angelos, & non deficere. Qui enim inde lapsus est, in veritate non stetit. Quicunque
Psal. 35. nō sunt lapsi, in veritate stāt: & ille stat qui deo fruitur: qui autē se frui voluerit, cadit. Quis autem se frui vult? Qui superbus est: Ideo ille qui semper stare volebat in atrijs Hierusalem, In lumine tuo, inquit, videbimus lumen: non in lumine meo. Et apud te, inquit, fons vitæ: non apud me: & quid adiecit? Non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatorum non moueat me. Ibi ceciderunt omnes qui operātur iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stare. Si ergo illi ideo nō potuerunt stare quia superbi fuerunt, humiliter tu ascende, vt dicas, K
Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem. Cogita qualis ibi futurus sis. Et quanuis adhuc in via sis, hoc tibi pone ante oculos quasi ibi stes, quasi iam inter angelos indeficiens gaudeas: & fiat in te quod dictum est, Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorū Psal. 83.
laudabunt te. Stantes erant pedes nostri in atrijs Hierusalem. Cuius Hierusalem? Solet enim dici & ista Hierusalem: sed ista Hierusalem vmbra est illius. Et quid magnum est stare in ista Hierusalem, quando ista Hierusalem stare nō potuit, quæ in ruinā conuersa est. Hoc ergo pro magno spiritussanctus ex inflammato corde amantis huius eloquitur, quia dicit, Stātes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalē. Nonne illa est Hierusalē, Matth. 23.
cui dixit dominus, Hierusalē Hierusalē quæ interficis prophetas, & lapidas missos ad te? Quid magnū ergo iste cōcupiscebat, stare inter illos qui interficiebant pphetas & lapidabāt missos ad se? Absit vt de ista Hierusalē sic cogitet qui sic amat, qui sic ardet, qui sic vult L
peruenire ad illā Hierusalē matrē nostram, de qua dicit Apostolus, ęternā in cœlis. Audi postremo, noli mi- Galat. 4.
hi credere, audi quid sequatur, & quā Hierusalem designet mētibus nostris: cū enim dixisset, Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem: quasi diceretur illi, De qua Hierusalem dicis, de qua Hierusalem loqueris, subiecit statim, *Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas*, Fratres, quādo dicebat ista Dauid, perfecta erat illa ciuitas non ædificabatur. Nescio quam ergo ciuitatē dicit quę modo ędificatur, ad quam currunt in fide lapides viui, de quibus Petrus, Et vos tanquam lapides viui coædifi- 1. Pet. 2.
camini in domū spiritalem, id est, tēplum sanctum dei. Quid est, lapides viui coædificamini? Viuis, si credis: si autem credis, efficeris tēplum dei: quia dicit Apostolus Paulus, Tēplū enim dei sanctū est quod estis vos. Ipsa 1. Cor 3.
ergo modo ciuitas ædificatur: Præciduntur de mōtibus lapides per manus prædicantiū veritatē, conquadrantur vt intrent in structurā sempiternā. Adhuc multi lapides in manibus artificis sunt, nō cadunt de manibus artificis, vt possint perfecti coædificari in structurā tēpli. Est ergo ista Hierusalem, quæ ædificatur vt ciuitas, fundamentum ipsius Christus est: dicit Apostolus Pau- Ibidem.
lus, Fundamentum aliud nemo potest ponere pręter id M
quod positū est, quod est Christus Iesus. Fundamētum quando ponitur in terra, desuper ædificantur parietes, & pōdus parietum ad ima tendit, quia in imo positum est fundamentum. Si autem fundamentum nostrum in cœlo est, ad cœlum ędificemur. Corpora ędificauerunt istam structuram quā videtis amplam surrexisse huius basilicæ: & quia corpora ædificauerunt, fundamentum in imo posuerūt. Quia vero spiritaliter ędificamur: fundamentum nostrum in summo positum est. Illuc ergo curramus, ibi ædificemur, quia de ipsa Hierusalem dictum est, Stantes erant pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem. Sed quam Hierusalem? Hierusalem quæ ędificatur vt ciuitas. Parum dixit vt ostēderet Hierusalem, quia dixit vt ciuitas ędificatur: Adhuc potest illa corporalis intelligi. Quid si enim existat aliquis & dicat, Iam quidem & cum ista dicerentur temporibus Dauid, & 4. Reg. 25.
ista canerentur, erat ciuitas illa perfecta, sed videbat in spiritu ruituram, & iterum ædificandam. Expugnata est enim illa ciuitas, & factus est transitus in Babyloniam populi captiuati, & dicta est ista in scripturis, transmi- Hiere. 25.
gratio in Babyloniā. Et pphetauit Hieremias post se- & 29.
ptuaginta annos captiuitatis ædificari posse illam ciuitatem

A tatem quæ destructa erat à debellantibus. Forte ait aliquis, Hoc videbat Dauid in spiritu ruituram ciuitatem Hierusalem à debellantibus, & iterũ posse post septuaginta annos ædificari: & ideo dixit, Hierusalẽ quæ ędificatur vt ciuitas. Noli ergo putare illam ciuitatem esse dictam, sed quæ constat ex sanctis, tanquã ex lapidibus viuis. Quid sequitur vt tollat totam dubitationem? Ait enim. Stantes erant pedes nostri, in atriis tuis Hierusalem. Sed quã dico Hierusalem? Nunquid istam, inquit, quam videtis stare corporeis parietibus erectam? Non, sed Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas. Quare non ciuitas, sed vt ciuitas, nisi quia ista structura parietum quæ erat in Hierusalem, visibilis ciuitas erat, sicut proprie dicitur ab omnibus ciuitas: illa autem ædificatur tanquã ciuitas, quia & illi qui in eam intrant, viui tanquã lapides sunt: non enim vere lapides sunt. Sicut illi alij vt lapides, non lapides: sic illa vt ciuitas, non ciuitas, quia dixit, ædificatur. Nomine quippe ædificij, structuram compagemq; corporum atque parietum voluit intelligi. Nam ciuitas proprie in hominibus habitantibus intelligitur. Sed manifestauit nobis ciuitatẽ se vr-
B bem dixisse, quia dixit ædificatur: & quia ædificium spiritale similitudinem habet quãdam ad ædificium corporale, ideo ędificatur vt ciuitas. Sed dicat quod sequitur, auferat omnem dubitationem, quia non carnaliter debemus accipere, Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas: *Cuius participatio eius in idipsum.* Iam ergo fratres quisquis erigit aciem mentis, quisquis deponit caliginem carnis, quisquis mũdat oculum cordis, eleuet & videat quid est in idipsum. Idipsum quomodo dicam nisi idipsum? Fratres si potestis, intelligite quid est idipsum, Nam & ego quid aliud dixero, nõ dico idipsum. Contendimus tamen quibusdam vicinitatibus verborũ & significationum perducere infirmitatem mentis ad co-
Libro.5. de trinitate. c. 2. gitandum idipsum. Quid est idipsum? Quod semper eodem modo est, quod nõ modo aliud, & modo aliud est. Quid est ergo idipsum, nisi quod est: Quid est quod est? Quod æternum est. Nam quod semper aliter atque aliter est, non est, quia non manet. Non omnino non est, sed non summe est. Et quid est quod est, nisi ille qui
Exod.3. quando mittebat Moysen, dixit illi, Ego sum qui sum?
C Quid est hoc nisi ille cui diceret famulus eius, Ecce mittis me, si dixerit mihi populus, quis te misit, quid dicam ei? nomen suum noluit aliud dicere, quàm, ego
Ibidem. sum qui sum: & adiecit & ait, Dices itaque filiis Israël, Qui est misit me ad vos. Ecce idipsum, Ego sum qui sum. Qui est misit me ad vos. Non potes capere, multum est intelligere, multum est apprehendere. Retine quod pro te factus est, quem non possis capere. Reti-
Luca.10. ne carnem Christi, in quam leueris ægrotus, & à vulneribus latronũ semiuiuus relictus, & ad stabulum perducaris, & ibi saneris. Ergo curramus ad domum domini, & perueniamus ad ciuitatem vbi stent pedes nostri, ciuitatem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Quid enim debes tenere? Quod pro te factus est Christus, quia ipse Christus est: & ipse Christus recte intelligitur, ego sum qui sum, quomodo
Exod.3. est in forma dei: Vbi non rapinam arbitratus est esse æqualis deo, ibi est idipsum. Vt autem efficiaris particeps in idipsum, factus est ipse prior particeps tui: Et verbũ caro factum est, vt caro participet verbum. Quia vero
Ioan.1. quod verbum caro factum est, & habitauit in nobis, ex semine venit Abraham: promissum est autem Abrahæ & Isaac & Iacob, quòd ex semine eorum benedicerentur omnes gentes, & inde videmus Ecclesiam to-

to orbe diffusam: loquitur ad infirmos deus. Firmita- D
tem cordis quæsiuit, cum diceret, Ego sum qui sum. Firmitatem cordis quæsiuit & aciem contemplationis erectam, cum dixit, Qui est misit me ad vos. Sed nondum habes forte contemplationem: Noli deficere, noli desperare: Qui est voluit esse homo vt tu es, & ideo secutus ait Moysi quasi expauescenti nomẽ. Quod nomen? Quod est, est. Et dixit, inquit, dominus ad Moysen, Ego sum deus Abrahã & deus Isaac & deus Iacob, hoc mihi nomen in æternũ. Noli de te desperare quia *Exod.3.*
dixi, ego sum qui sum, & qui est misit me ad vos, quia tu modo fluctuas, & mutabilitate rerum & varietate mortalitatis humanæ percipere nõ potes quid est idipsum. Ego descendo, quia tu venire nõ potes: Ego sum deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob. In semine Abraham spera aliquid, vt confirmari possis ad videndum qui venit ad te in semine Abrahæ, Ergo hoc est idipsum, de quo dictum est, Mutabis ea & mutabuntur, tu *Psal.101.*
autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Ecce idipsum cuius anni non deficient, Fratres, nónne anni nostri quotidie deficiunt, nec stant omnino? Nam & qui venerunt iam non sunt, & qui futuri sunt non- E
dum sunt. Iam illi defecerunt, & illi defecturi venturi sunt. In hoc ergo ipso vno die fratres, ecce modo quod loquimur in momento est: Præteritæ horæ transierunt, futuræ nondum venerunt: & cum venerint, & ipsæ transibunt & deficient. Qui sunt anni qui non deficiunt, nisi qui stant? Si ergo ibi anni stant, & ipsi anni qui stant vnus annus est, & ipse vnus annus qui stat vnus dies est: quia ipse vnus dies nec ortum habet nec occasum, nec inchoatur ab hesterno, nec excluditur à crastino, sed stat semper ille dies. Et quod vis vocas illum diem, si vis anni sunt, si vis dies est, quodcunq; cogitaueris stat tamen: Ipsius stabilitatis participat illa ciuitas, cuius participatio est in idipsum: Merito ergo quia illius stabilitatis fit particeps, dicit iste qui illuc currit, Stantes erant pedes nostri in atriis Hierusalem. Omnia enim ibi stant, vbi nihil transit. Vis & tu ibi stare & non transire? Illuc curre, idipsum nemo habet ex se. Intendite fratres. Corpus habet, nõ est idipsum, quia non in se stat. Mutatur per ætates, mutatur per mutationes locorum ac temporum, mutatur per morbos & defectus carnales: nõ ergo in se stat. Corpora cœlestia nõ F
in se stant, habent quasdam mutationes suas, & si occultas: certe de locis in loca mutantur, ascendunt ab oriẽte in occidentẽ, & rursus circumeunt ad oriẽtem. Non ergo stant, non sunt idipsum. Anima humana nec ipsa stat. Quantis enim mutationibus & cogitationibus variatur, quantis voluptatibus immutatur, quantis cupiditatibus diuerberatur atque discinditur? Mens ipsa hominis, quæ dicitur rationalis, mutabilis est, non est idipsum. Modo vult, modo non vult: modo scit, modo non scit: modo meminit, modo obliuiscitur. Ergo idipsum nemo habet ex se. Qui voluit ex se habere idipsum, vt quasi ipse sibi esset idipsum, lapsus est. Cecidit *Gene.3.*
angelus, & factus est diabolus: Propinauit homini superbiã, deiecit secum inuidentia eum qui stabat. Isti sibi voluerũt idipsum esse, sibi principari, sibi dominari voluerunt. Noluerunt habere verum dominũ, qui vere est idipsum: cui dictũ est, Mutabis ea & mutabuntur, tu au- *Psal.101.*
tem idem ipse es. Iam ergo post tantum languorẽ, post tantos morbos, difficultates, labores, redeat anima humiliata ad idipsum, & sit in illa ciuitate cuius participatio eius in idipsum: *Illuc enim ascenderunt tribus.* Quærebamus enim quò ascendat qui cecidit, quia diximus

G ascendentis hominis vox est, ascendentis Ecclesiæ. Pu-
tamusne quo ascẽdit? Quò it? Quò erigitur? Illuc ascen
derunt, inquit, tribus. Quò ascenderunt tribus? In ciui-
tatem, cuius participatio eius in idipsum. Ergo illuc a-
scenditur in Hierusalem. Homo autem qui descende-
Luca.10. bat de Hierusalem in Hiericho, incidit in latrones. Si
non descenderet, nõ incideret in latrones. Quia vero
descendendo incidit in latrones, ascendendo veniat
ad angelos. Ascendat ergo, quia ascenderũt tribus. Sed
quid sunt tribus? Multi nouerunt, multi non nouerunt.
Sed & qui nouimus descendamus ad illos qui non no
uerunt tribus, vt nobiscum ascendant quò ascenderunt
tribus. Tribus alio nomine dici possunt curiæ, sed non
proprie. Itaque tribus vno nomine alio propriè dici non
possunt, sed vicino dicuntur curiæ. Nam propriè si di-
xerimus curias, non intelliguntur nisi curiæ, quæ sunt
in ciuitatibus singulis singulę: Vnde dicũtur curiales &
decuriones, id est, quòd sint in curia vel de curia: & no
stis quia tales curias singulas habent singulæ ciuitates.
Sunt autem vel erant aliquando in istis quoque ciuitati-
bus curiæ etiam populorum, & vna ciuitas multas cu-
H rias habet, sicut Roma trigintaquinque curias habet po-
puli. Hæ dicuntur tribus: Has populus Israël duodecim
habebat, secundum filios Iacob: Duodecim tribus erãt
populi Israël, sed erãt ibi mali, erant ibi boni. Quàm e-
nim malæ tribus quæ crucifixerunt dominũ, quàm bo-
næ tribus quæ cognouerũt dominum? Illæ ergo tribus
quæ crucifixerunt dominum, tribus sunt diaboli: cum
ergo hic diceret, Illuc enim ascenderunt tribus: ne om-
nes tribus intelligeres, addidit, *Tribus domini.* Quid est,
tribus domini? Quæ cognouerunt dominum. Ex ipsis
enim duodecim tribubus mali ibi erant, boni de bonis
tribubus, quæ cognouerũt fabricatorem ciuitatis: Et ip-
sæ erant grana inter illas tribus, quæ inter paleas com-
mixta sunt. Ascenderunt autẽ non cum paleis, sed tri-
bus purgatæ, electæ, quasi tribus domini. Illuc ascende-
rũt tribus, tribus domini. Quid est, tribus domini? *Te-
stimonium Israel.* Hoc quid sit fratres audite. Testimoniũ
Israël, id est, in quibus cognoscatur, quia est vere Israël.
Quid est enim Israël? Interpretatio nominis eius dicta
est iam, & sæpe dicatur. Forte enim & si recens dicta
I est, excidit: Dicendo nos faciamus vt non excidat etiã
eis qui legere non nouerunt, aut noluerunt, nos simus
codex ipsorum. Israël videns deum interpretatur, imò
diligentius excusso verbo sic interpretatur, Israël est
videns. Vtrunque est videns deum, quia homo in se
non est: Mutatur enim & vertitur, si non participet e-
ius qui est idipsum. Tunc est quãdo videt deum. Tunc
enim est quando videt eum qui est, & videndo eum
qui est, fit & ipse pro modo suo vt sit. Ergo ipse est Is-
raël, Israël est videns deum. Superbus ergo non est
Israël, quia non est participatio eius in idipsum: quia
ipse sibi vult esse idipsum. Qui sibi vult esse principiũ,
non est Israël. Omnis ergo fictus non est Israël, quia o-
mnis superbus necesse est vt fictus sit. Hoc dico fratres
mei necesse est vt omnis superbus velit videri quod nõ
est: aliter non potest. Et fratres mei vtinam sic vellet
superbus videri quod non est, vt vellet videri & quod
est, verbi causa, coraula cum coraula non esset. Cito e-
nim probaretur si diceretur ei, canta, videamus vtrum
coraula sis: cum non posset, inueniretur falsò se videri
voluisse quod nõ erat. Dixit se eloquentem, dicetur ei,
Loquere & proba. Si locutus non fuerit, inuenitur hoc
non esse quod professus est. Superbus quod peius est, iu
stum se vult videri, cum non sit: Et quia iustitiam intel-
ligere difficile est, difficile est superbos agnoscere. Vo- K
lunt ergo superbi videri quod non sunt, ideo non est
participatio eorum in idipsum, non pertinet ad Israël,
qui non est videns deum. Quis ergo pertinet ad Israël?
Qui est particeps in idipsum. Qiu est qui participat in
idipsum? Qui confitetur se non esse quod deus est, & ab
illo habere quod bonum potest habere: a se autem non
esse nisi peccatum, ab illo sibi esse iustitiam. Talis est in
quo dolus non est. Et dominus videns Nathanaëlem
quid ait? Ecce verè Israëlita, in quo dolus non est. Si Ioan.1.
ergo verus Israëlita in quo dolus non est, tribus illæ a-
scendunt ad Hierusalem, in quibus dolus non est: Et
ipsæ sunt testimonium Israël, id est, per illas agnoscitur
quia erant grana inter illam paleam, quando area cum Matth.3.
videretur tota palea putabatur. Erant ergo ibi grana:
Sed cum ascenderint in sublimitatem illam splendo-
ris cum fuerit area ventilata, tunc erit testimonium Is-
raël: tunc dicent omnes mali, Vere quia erant ibi iusti
inter malos, quando nobis omnes mali videbantur, &
quales nos eramus, tales omnes putabamus. Testimo-
niũ Israël: Quò ascendunt? Quare ascendunt? *Ad con-* L
fitendum nomini tuo domine. Magnificentius dici nõ potest.
Sicut superbia præsumit, sic humilitas confitetur. Quo-
modo ergo præsumptor est qui vult videri quod non
est, sic confessor est qui non vult videri quod ipse est, &
amat quod est ille. Ad hoc ergo ascendunt Israëlitæ, in
quibus dolus non est, quia sunt vere Israëlitæ, quia in ip
sis est testimonium Israël. Ad hoc ascendunt ad confi-
tendum nomini tuo domine. *Quoniã ibi sederunt sedes in
iudicio.* Mirũ ænigma, mira quæstio si non intelligatur.
Sedes dicit, quos Græci thronos appellant. Thronos
Græci sellas dicunt, tanquam honorabiles. Ergo fratres
mei non est mirũ, si sedeant homines in sedibus, in sel-
lis. Vt autẽ ipsæ sedes sedeant, quomodo possumus in-
telligere? Tanquam si dicat aliquis, Sedeant hic cathe-
dræ, aut sedeant hic sellæ. In sella sedetur, in sedibus se-
detur, in cathedris sedetur, nõ ipsæ sedes sedent. Quid
est ergo hoc, Quoniam ibi sederũt sedes in iudicium?
Certe soletis audire deo dicẽte, Cœlum mihi thronus Esa.66.
est, terra autem scabellum pedum meorum. Latine au- †al. thro-
tem totum † sic dicitur, Cœlum mihi sedes est. Qui sunt nus.
isti nisi iusti? Qui sunt cœli, nisi iusti? Qui cœlum, ipsi M
cœli, quia quæ Ecclesia, ipsæ Ecclesiæ: sic sunt multæ vt
vna sit. Sic ergo & iusti. Ita sunt iusti cœlum, vt cœli
sint. In ipsis autem sedet deus, & de ipsis iudicat deus.
Et nõ sine causa dictum est, Cœli enarrãt gloriam dei. Psal.18.
Apostoli enim facti sunt cœlum. Vnde facti sunt cœlũ?
Quia iustificati. Quomodo peccator factus est terra,
cui dictum est, Terra es & in terram ibis: sic iustifica- Gene.3.
ti facti sunt cœlum. Portauerunt deum, & de ipsis deus
coruscabat miracula, tonabat terrores, pluebat consola
tiones. Erant ergo illi cœlum, & enarrabant gloriam Psal.18.
dei. Nam vt noueritis ipsos dictos cœlum, ibi ait in ip-
so Psalmo, In omnem terram exiuit sonus eorum, & in
fines orbis terræ verba eorum. Quæris quorum, & inue
nies cœlorum. Si ergo cœlum sedes dei, Apostoli au-
tem cœlum, & ipsi facti sunt sedes dei, ipsi sunt thronus
dei: dictum est alio loco, Anima iusti thronus sapien-
tiæ. Magna res, magna res dicta est, thronus sapientiæ
anima iusti, id est, in anima iusti sedet sapientia tan-
quam in sella sua, tanquam in throno suo, & inde iu-
dicat quicquid iudicat. Ergo erant throni sapientiæ, &
ideo dixit illis dominus, Sedebitis super duodecim Matth.19.
thronos, iudicãtes duodecim tribus Israël. Sic & ipsi se-
debunt super duodecim tribus Israël, & super duode-
cim se-

A cim ſedes iudicantes eaſdem, quia] & ipſi ſunt ſedes
dei: de illis quippe dictum eſt, Ibi enim ſederunt ſe-
des, quoniam ibi ſederunt ſedes. Qui ſederunt? Se-
des. Et qui ſunt ſedes? de quibus dictum eſt, Anima iu-
ſti, ſedes ſapientiæ. Qui ſunt ſedes? Cœli. Qui ſunt cœ-
li? Cœlum. Quod eſt cœlum? de quo dicit dominus,
Eſaia.66. Cœlum mihi ſedes eſt. Et ipſi iuſti ſunt ſedes, & habent
ſedes, & in illa Hieruſalem ſedebunt ſedes. Ad quam
Matth.19. rem? In iudicium. Sedebitis, inquit, ſuper duodecim
ſedes. O vos ſedes, iudicantes duodecim tribus Iſraël.
Quos iudicantes? Infra qui ſunt in terra. Qui iudica-
bunt? Qui facti ſunt cœlum. Illi autem qui iudicabun-
tur, in duas partes diuidentur, vna ad dexteram, alte-
Eſaia.3. ra ad ſiniſtram erit. Iudicabunt cum Chriſto ſancti.
Veniet enim in iudicium cum ſenioribus populi ſui,
ait Eſaias. Alij ſunt ergo qui cum illo iudicabunt, alij
qui ab illo iudicabuntur, & ab illis qui cum eo iudica-
bunt diuidentur. Ergo iſti in duas partes diuidentur,
vna ponetur ad dexteram, cui enumerabuntur eleemo
ſynæ quas fecerunt: Alia ponetur ad ſiniſtram, cui enu-
B merabitur crudelitas & ſterilitas miſericordiæ: & illis
Matth.25. ad dexteram conſtitutis dicetur, Venite benedicti pa-
tris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab
origine mundi. Quare? Eſuriui, inquit, & dediſtis mi-
hi manducare. Et illi, Quando & quomodo te vidi-
mus eſurientem? Et ille, Cum vni ex minimis meis fe-
ciſtis, mihi feciſtis. Ergo quid eſt fratres? Illi iudica-
bũt de quibus dictum eſt, vt fiant amici de mammona
Luca.16. iniquitatis, vt & ipſi, inquit, recipiant vos in æterna ta-
bernacula. Sancti ſedebunt cum domino attẽdere qui
fecerunt miſericordiam, & aſſument illos ſeparatos
in dexteram in regnum cœlorum, & ipſa eſt pax Hie-
ruſalem. Quæ eſt pax Hieruſalem? Vt opera miſeri-
cordiæ corporalia iungantur operibus prædicationis
ſpiritalibus: & fiat pax dando & accipiendo. Ait enim
Apoſtolus, qui rationem dati & accepti dicit eſſe iſtas
1.Corin.9. eleemoſynas: ait ergo, Si nos vobis ſpiritalia ſemina-
mus, magnum eſt ſi veſtra carnalia metamus? Et ipſa
2.Cor.8. re ait alio loco, Qui multum habuit, non abundauit: &
qui modicum, non defuit illi. Quare qui multum, non
abundauit? Quia quod plus habebat, dedit indigen-
ti. Et quid eſt, qui modicum, non defuit illi? Quia ac-
C cepit ab illo qui abundauit, vt fiat, inquit, æqualitas. Ip-
ſa eſt pax, de qua dicitur, Fiat pax in virtute tua. Nan-
que cum dixiſſet, Quoniam ibi ſederunt ſedes in iudi-
cio. *Sedes ſuper domum David.* Id eſt, ſuper familiam Chri
ſti, cui dederunt in tempore cibaria, ſtatim tanquam
ipſis ſedibus ait, *Interrogate quæ ad pacem ſunt Hieruſalem.*
O vos ſedes, quia iam ſedetis vt iudicetis, & facti eſtis
ſedes domini iudicantis, quoniam qui iudicant inter-
rogant, qui iudicantur interrogantur, Interrogate, in-
quit, quæ ſunt ad pacẽ Hieruſalem. Interrogando quid
inuenient? Alios feciſſe miſericordiam, alios non fe-
ciſſe. Quos inuenient feciſſe miſericordiam, ipſos vo-
cabunt ad Hieruſalem, quia ipſa ſunt ad pacem Hie-
ruſalem. Dilectio fortis res eſt fratres, dilectio fortis
res eſt. Vultis videre quàm ſit fortis dilectio? Quiſquis
per aliquam neceſſitatem non potuerit implere quod
iubet deus, amet illum qui implet, & in illo implet. In-
tendat charitas veſtra, verbi gratia: Vxorẽ habet quam
dimittere nõ poteſt, oportet vt obtemperet Apoſtolo
1.Cor.7. dicẽti, Vxori vir debitum reddat: Et alligatus es vxo-
ri, ne quæſieris ſolutionem. Venit in mentem quia me-
lior eſt vita illa, de qua dicit idem Apoſtolus, Vellem
omnes eſſe ſicut memetipſum. Attendit eos qui hoc

fecerunt, amat eos, & in ipſis implet quod in ſe non po D
teſt. Fortis res eſt dilectio: Ipſa eſt virtus noſtra, quia
ſi in illa non fuerimus, nihil prodeſt quicquid aliud ha
buerimus. Si linguis hominum loquar, dicit Apoſto- *1.Cor.13.*
lus, & angelorum, charitatem autem non habeam, fa-
ctus ſum quaſi æramentum ſonans, aut cymbalum tin-
niens: adiungit aliud magnum, Quòd ſi diſtribuero
[in cibos pauperum] omnem ſubſtantiam meam, & ſi
tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem
non habeam, nihil mihi prodeſt. Si autem ſit ſola cha-
ritas quæ non inueniat quod diſtribuat pauperibus, di-
ligat, ſolum calicem aquæ frigidæ det, tantum illi im-
putabitur quantum Zachæo, qui dimidium patrimo- *Matth.10.*
nij donauit pauperibus. Quare hoc? Ille tam modicum *Luca.19.*
dedit, ille tam multum dedit, & tantum illi imputabi-
tur? Tantum planè. Impar enim facultas, ſed non im-
par charitas. Illi ergo interrogant, vos cogitate quid
eſtis: iam ecce dictum eſt nobis, In domum domini
ibimus. Iocundati ſumus certe in his quæ dixerunt no-
bis, in domum domini ibimus. Videte ergo ſi imus.
Non enim pedibus imus, ſed affectibus. Videte ſi imus, E
interroget ſe vnuſquiſque veſtrum qualis eſt erga pau-
perem ſanctum, erga indigentem fratrem, qualis eſt er-
ga indigentem mendicum: Videat ſi viſcera eius non
ſunt anguſta, quia interrogare te habent ſedes quæ ſe-
debunt in iudicio, & debent inuenire quæ ſunt ad pa-
cem Hieruſalem. Et quomodo interrogant? Tanquam
ſedes dei. Deus interrogat. Si deum latet aliquid, & il-
las ſedes aliquid interrogantes fugere poteſt. Interro-
gate quæ ſunt ad pacem Hieruſalem. Sed quæ ſunt ad
pacem Hieruſalem? *Et abundantia,* inquit, *his qui diligunt
te.* Ad ipſam Hieruſalem conuertit vocem. Abundan-
tia eſt illis qui diligunt eam. Abundantia ex inopia, hic
inopes, ibi abundantes: hic infirmi, ibi firmi: hic egeni,
ibi diuites. Vnde facti diuites? Quia dederũt hic quod
acceperunt à deo ad tempus, & acceperunt ibi quod
poſtea deus retribuet in æternũ. Hic fratres mei & di-
uites pauperes ſunt. Bonũ eſt diuiti vt agnoſcat ſe pau
perem. Si enim plenum ſe putat, tumor eſt illi, non
plenitudo. Agnoſcat ſe inanẽ, vt poſſit impleri. Quid
habet? Aurum. Quid nondum habet? Vitam æternam.
Attendat quid habet, & videat quid nondum habeat.
Fratres ex eo quod habet, det, vt accipiat quod non F
habet. Emat ex eo quod habet, illud quod nõ habet. Et
abundantia his qui diligũt illam. *Fiat pax in virtute tua.*
O Hieruſalem, ô ciuitas quæ ædificaris vt ciuitas, cuius
participatio tua in idipſum: fiat pax in virtute tua, fiat
pax in dilectione tua, quia virtus tua, dilectio tua. Audi
canticacanticorum, Valida eſt ſicut mors dilectio. Ma *Canti.8.*
gnum verbum fratres, Valida eſt ſicut mors dilectio.
Magnificentius exprimi non potuit fortitudo charita-
tis, quàm vt diceret, Valida eſt ſicut mors dilectio.
Quis enim reſiſtit morti? Fratres, intendat charitas ve-
ſtra. Reſiſtitur ignibus, vndis, ferro, reſiſtitur poteſtati-
bus, reſiſtitur regibus: Venit vna mors, quis ei reſiſtit?
Nihil eſt illa fortius. Propterea viribus eius chari-
tas comparata eſt: & dictum eſt, Valida eſt ſicut mors
dilectio. Et quia & ipſa charitas occîdit quod fuimus,
vt ſimus quod non eramus, facit in nobis quandam
mortẽ dilectio. Ipſa morte mortuus erat, qui dicebat,
Mundus mihi crucifixus eſt, & ego mundo. Ipſa mor- *Gala.6.*
te mortui erant, quibus dicebat, Mortui enim eſtis, & *Coloſſ.3.*
vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo. Valida
eſt ſicut mors dilectio. Si ergo valida eſt, fortis eſt &
magnæ virtutis, & ipſa eſt virtus, & per ipſam reguntur

G infirmi à firmis, terra à cœlo, populi à sedibus. Ideo fiat pax in virtute tua, fiat in dilectione tua. Et per istam virtutem, per istam dilectionem, per istam pacem: *Fiat abundantia in turribus tuis.* Id est, in excelsis tuis. Pauci enim sedebunt sedes in iudicio, sed multi ad dexteram positi, faciunt populum ciuitatis illius. Multi enim pertinebunt ad singulos quosque excelsos, à quibus recipiantur in tabernacula æterna: Et erit abundantia in turribus eius. Plenitudo autem delitiarum & sufficientia diuitiarum ipse deus, ipse idipsum, ipse cuius participatio est ciuitatis in idipsum: Ipsa erit abundantia nostra. Sed vnde? Per charitatem, hoc est, per virtutem. In quo autem est charitas fratres? Qui non sua quærit in
Philip. 2. hac vita: audi Apostolum Paulum habentem charita-
1.Cor.10. tem, ait, Placete omnibus per omnia, sicut & ego omnibus per omnia placeo: vbi est ergo quod dixisti, Si
Gala.1. adhuc hominibus placerem, Christi seruus non esse. & modo dicis te placere, & modo cohortaris vt & illi placeant? Sed non ibi posuisti finem, vt quis propter se, non propter charitatem placeat. Qui gloriam suam quærit, non quærit salutem aliorum: ait enim, Sicut
H & ego omnibus per omnia placeo, non quærens quod mihi prodest, sed quod multis, vt salui fiant. Ideo & hic cum de charitate diceret, *Propter fratres meos,* inquit, *& propinquos meos, loquebar autem pacem de te.* O Hierusalem ciuitas cuius participatio eius in idipsum, ego in hac vita & in hac terra, ego pauper, peregrinus & gemens, nondum perfruens pace tua, & prædicans pacem tuam, non propter me illam prædico, sicut hære-
1.Thes.2. tici, qui quærentes gloriam suam, dicunt, Pax vobiscum, & pacem non habent quam populis prædicant. Si enim haberent pacem, non conscinderent vnitatem. Ego, inquit, loquebar pacem de te. Sed quare? Propter fratres meos & proximos meos: non propter honorem meum, nō propter pecuniam meam, non pro-
Philip.1. pter vitam meam: Nam mihi viuere Christus est, & mori lucrum, sed loquebar pacem de te propter fratres meos & propinquos meos. Nam cupiebat ipse dissolui, & esse cū Christo. Et quis istam prædicaret propinquis & fratribus? Manere, inquit, in carne necessarium propter vos. Propter fratres meos & propinquos
I meos, loquebar, ait, pacem de te. *Propter domum domini dei mei, quæsiui bona tibi.* Non propter me quæsiui bona tibi, nam non tibi quærerem sed mihi, ideo nec ego haberem, quia non tibi quærerem: sed propter domum domini dei mei, propter Ecclesiam, propter sanctos, propter peregrinos, propter inopes eius vt ascendant, quia dicimus eis, In domū domini ibimus: propter ipsam domū domini dei mei, quæsiui bona tibi. Hæc fratres prolixiora & necessaria carpite, manducate, bibite, conualescite, currite, apprehendite.

In Psalmum centesimum vicesimumsecundum Enarratio.

ASCENDENTIS cantica ex ordine cū sanctitate vestra consyderanda suscepi: Ascendentis & amantis, & ideo ascendentis quia amantis. Omnis amor aut ascendit aut descen-
† al. cælū. dit. Desyderio enim bono leuamur ad deum †, & desyderio malo ad ima præcipitamur. Sed quia iā malo desyderio lapsi cecidimus, superest nobis si agnoscamus quis ad nos non ceciderit sed descenderit, hærēdo illi ascendere, quia viribus nostris non possumus: ipse dixit
Ioan.3. dominus Iesus Christus, Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descēdit, filius hominis qui est in cœlo: tan-
quam de se solo videtur dixisse. Ergo cæteri remanse- K
runt, quia solus ascendit qui solus descendit? Quid debēt cæteri facere? Vniri corpori ipsius, vt sit vnus Christus qui descendit & ascendit. Descendit caput, ascen-
dit cum corpore, vestitus Ecclesia sua, quam sibi exhi- *Ephes.5.*
buit sine macula & ruga. Solus ergo ascendit: Sed & nos quando cum illo sic sumus, vt in illo membra eius simus, & nobiscum solus est, & ideo vnus & semper vnus. Vnitas nos compaginat vni: Et illi soli cum illo non ascendunt, qui cum illo vnus esse noluerunt. Iam vero quoniam ipse qui in cœlo positus est, & carne suscitata immortalis, per quam fuit ad tempus mortalis, & nihil in cœlo persecutionum patiens, nihil malitiarum & opprobriorum, sicut in hac terra quando pro nobis omnia sustinere dignatus est, compassus tamen
corpori suo in terra laboranti, dixit, Saule Saule, quid *Act.9.*
me persequeris? Iam ipsum nemo tangebat, & se pati persecutionem de cœlo clamabat. Non præter spem esse debemus, imò cum magna fiducia præsumere: quia si per charitatem ipse nobiscum in terra est, per eandem charitatem & nos cum eo in cœlo sumus. Sed di-
ximus quemadmodum nobiscum ipse in terra sit, vo- L
cem eius diximus de cœlo sonantis, Saule Saule, quid me persequeris: cum eum Saulus omnino non tangeret, sed nec videret. Quomodo autem ostenditur, quia & nos cum illo in cœlo sumus? Eodem ipso Paulo A-
postolo dicente, Si consurrexistis cum Christo, quæ *Colo.3.*
sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ sunt super terram: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Ergo & ille adhuc deorsum est, & iam nos sursum sumus. Ille deorsum est compassione charitatis, nos sursum sumus spe charitatis: Spe enim
salui facti sumus. Sed quia spes nostra certa est, quamuis *Roma.8.*
futurum sit, sic de nobis dicitur quasi iam factum sit. Ascendat ergo iste cantator: sed in vnoquoq; corde vestrûm cantet hic homo, & vnusquisque sit iste homo. Cum enim dicitis illud singuli, quia omnes vnum estis in Christo, vnus homo illud dicit: Et non ad te domine leuauimus oculos nostros: sed, *Ad te domine leuaui oculos meos.* Debetis quidem putare vnumquemq; vestrū
loqui, sed vnus ille maxime loquitur, qui etiam diffusus M
est toto orbe terrarū: vnus ille loquitur, qui alibi dicit, *Psal.60.*
A finibus terræ ad te clamaui, cum angeretur cor meū. Quis est qui clamat à finibus terræ? Quis vnus homo diffusus est vsque ad fines terræ? Vnusquisque homo in
regione sua potest clamare, Numquid à finibus terræ? *Psal.2.*
Sed hæreditas illa Christi, de qua dictum est, dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ: ipsa clamat & dicit, A finibus terræ ad te
clamaui, cum angeretur cor meum. Angatur cor no- *Psal.60.*
strum, & clamemus, Vnde angatur cor nostrum? Non de his quę hic patiūtur & mali, verbi gratia, quia damnum patiuntur. Nam si inde angitur cor, cinis est: Quia nescio quem tuorum ex voluntate dei amisisti, si inde angitur cor, quid magnum? Hinc anguntur & corda infideliū, ista patiuntur & qui nondum in Christo crediderunt. Vnde angitur cor Christiani? Quia nondum cum Christo viuit. Vnde angitur cor Christiani: Quia peregrinatur & desyderat patriam. Si inde angitur cor tuum, etiam si fœlix secundum seculum fueris, gemis: & si omnia prospera confluant, & si vndique tibi iste mundus arrideat, tu tamen gemis, quia in peregrinatione te constitutum vides, & sentis iam quidem te quandam habere fœlicitatem secūdum oculos stultorum,

A rum, sed nondum secundum promissionem Christi. Illam quærens gemis, illam quærens desyderas, & desyderando ascendis, & ascendendo cantas canticum graduum, & cantando canticum graduum, dicis, Ad te domine leuaui oculos meos: *Qui habitas in cælo.* Ascendens quò leuaturus erat oculos, nisi illuc quò tendebat, & ascendere desyderabat? De terra enim ad cœlum ascendit. Ecce terra deorsum, quam calcamus pedibus nostris: ecce iam cœlum sursum, quod videmus oculis nostris, & ascendendo cantamus, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlo. Vbi sunt ergo scalæ? Tanta enim interualla conspicimus inter cœlum & terram, tantam separationem, & tanta spatia locorum: Illuc volumus ascendere, scalas non videmus. Nunquid forte fallimus nos, quia canticum graduum, id est, canticum ascensionis cantamus? Ascendimus ad cœlum, si cogitamus deum, qui ascensus in corde fecit. Quid est ascendere in corde? Proficere in deum. Quomodo omnis qui deficit non descendit sed cadit: sic omnis qui proficit, ascendit: Sed si sic proficiat vt non superbiat, si sic ascendat vt non cadat. Si autem
B proficiendo superbiat, ascendendo iterum cadit. Sed vt non superbiat, quid debet facere? Leuet oculos suos ad illum qui habitat in cœlo, non se attendat. Omnis enim superbus se attendit, & magnus sibi videtur qui sibi placet, sed qui sibi placet, stulto homini placet, quia ille ipse stultus est, cum sibi placet solus. Solus securus placet, qui deo placet. Et quis est qui placet deo? Cui placuerit deus. Displicere sibi deus non pôtest: Placeat & tibi, vt placeas illi. Sed tibi ille placere non poterit, nisi tu tibi displicueris. Si autem displices tibi, tolle à te oculum. Vt quid te enim attendis? Si enim verum te attẽdis, inuenis in te quod tibi displiceat, & dicis deo, Peccatum meum ante me est semper. Peccatum tuum
Psal.50. sit ante te, vt non sit ante deum, & tu noli esse ante te, vt sis ante deum. Quomodo enim volumus vt non à nobis auertat faciem suã deus, sic volumus vt auertat faciem suam à peccatis nostris: nam vtrunque illi cantatur in Psalmis, Ne auertas faciem tuam à me. Vox
Psal.26. est Psalmi, vox est ergo nostra: & ille qui dicit, Ne auertas faciem tuam à me: vide quid dicat alio loco, Auer-
Psal.50. te faciem tuam à peccatis meis. Si vis vt auertat faciem suam à peccatis tuis, tuipse à te auerte faciem tuam, &
C à peccatis tuis noli auertere. Si enim non ab eis auerteris faciem tuam, tuipse irasceris peccatis tuis. Si autem tu non auertis faciem tuam à peccatis tuis, tu agnoscis, & ille agnoscit. At vero à te leua oculos ad illum, & dic, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlo. Cœlum fratres mei si corporaliter intellexerimus hoc quod videmus oculis corporeis, vere sic errabimus, vt non putemus nos illuc ascendere, nisi scalis positis, aut aliquibus machinamentis. Si autẽ spiritaliter ascendimus, spiritaliter cœlum intelligere debemus. Sit ascensus in affectu, cœlum in iustitia. Quid est ergo cœlum dei? Omnes sanctæ animæ, omnes iustæ animæ. Nam & Apostoli quanuis in terra essent carne, cœlum erant, quia in illis dominus sedens per totum mundum ambulabat. Ergo habitat in cœlo. Quomodo? Quomodo
Psal.22. dicit in Psalmo, Tu autẽ in sancto habitas laus Israël. Qui habitat in cœlo, habitat in sancto. Sancto quid, nisi in templo suo? Templum enim dei sanctum est,
1.Corin.3. quod estis vos. Sed omnes adhuc infirmi, & secundum fidem ambulantes, secũdum fidem sunt templum dei: erant enim aliquando & secundum speciem templum dei. Quamdiu sunt templum secundum fidem? Quam-

diu in ipsis Christus per fidem habitat, sicut dicit Apo- D
stolus habitare Christũ per fidem in cordibus nostris. *Ephes.3.*
Sunt autem iam cœli, in quibus iam per speciem habitat deus, videntes eum facie ad faciem, omnes sancti angeli, omnes sanctæ virtutes, potestates, sedes, dominationes, Hierusalem illa cœlestis vnde peregrinando ingemiscimus, & quam desyderando oramus. Ibi habitat deus, illuc leuauit iste fidem, illuc ascendit affectu desyderando: & ipsum desyderium facit animam desudare sordes peccatorum, & mundari ab omni labe, vt fiat & ipsa cœlum, quia leuauit oculos ad eum qui habitat in cœlo. Nam si cœlum istud corporeum quod oculis videmus, intellexerimus esse habitationẽ dei, transitura est habitatio dei, quia cœlum & terra transient. Deinde antequam faceret deus cœlum & ter- *Matth.24.*
ram, vbi habitabat? Sed dicit aliquis, Et antequam faceret deus sanctos vbi habitabat? In se habitabat deus, apud se habitabat, & apud se est deus. Et quando dignatur habitare in sanctis, non sic sunt sancti domus dei, vt ipsa subtracta cadat deus. Aliter enim nos habitamus in domo, aliter deus in sanctis. Tu habitas in domo, si subtracta fuerit, cadis. Deus autem sic habitat E
in sanctis, vt si ipse discesserit, ipsi cadant. Quicunque ergo sic portat deum, vt sit templum dei, non putet sic à se portari deum, vt terreat deum si se subducat. Væ illi si se subtraxerit deus, quia ipse cadit: nam deus in se permanet. In quibus nos habitamus, ipsa nos cõtinent: in quibus deus habitat, ipse illos continet. Iam videte quantum intersit inter nostram habitationem & dei, & sic dicat anima, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis: vt intelligat quia deus nec cœlo indiget vbi habitet, sed cœlum ipso indiget vt ab ipso inhabitetur. Quid ergo sequitur, quia dixit, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlo? Quomodo leuasti oculos tuos in cœlum? *Ecce sicut oculi seruorum in manus dominorum suorum; Et sicut oculi ancillæ in manus dominæ suæ, sic oculi nostri ad dominum deum nostrum quoadusque misereatur nostri.* Et serui sumus & ancilla sumus: Ille & dominus est & domina est. Aut quid sibi volunt ista verba? Et quid sibi volunt istæ similitudines rerum? Attendat aliquantulum charitas vestra. Non mirum si serui sumus, & ille dominus est: sed mirum si ancilla sumus, & ille domina est. Sed neque hoc mirum quia
ancilla sumus, Ecclesia enim sumus: nec illud mirum, F
quia & ipse domina est, virtus est & sapientia dei: audi ergo Apostolum dicentem, Nos autem prædica- *1.Cor.1.*
mus Christum crucifixum, Iudęis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam: ipsis vero vocatis Iudæis & Græcis Christum dei virtutem & dei sapientiam, vt iam sit seruus populus, & sit ancilla Ecclesia. Vtrunque audisti, Christum dei virtutem & dei sapientiam. Cum ergo audis Christum, leua oculos tuos in manus domini tui: cum audis dei virtutem & dei sapientiam, leua oculos tuos in manus dominæ tuæ, quia & seruus & ancilla es. Seruus, quia populus es: ancilla, quia Ecclesia es. Ipsa autem ancilla magnam dignitatem inuenit apud deum. Vxor facta est, sed donec veniat ad amplexus illos spiritales vbi secure perfruatur eo quem dilexit, & cui suspirauit in ista diuturna peregrinatione: sponsa est, & accepit arram magnam, sanguinem sponsi, cui secura suspirat. Nec illi dicitur, Noli amare: quomodo dicitur aliquando virgini iam desponsatæ & nondum nuptæ, & iustè dicitur, Noli amare. Cum facta fueris vxor, tunc ama: Rectè dicitur, quia præproperum & præposterum desyderium

G est & non castum, amare eum cui nescit an nubat. Po-
test enim fieri vt alius sponset, & alius ducat vxorem.
Quia vero nullus est alius qui Christo præponatur, se-
cura amat ista. Et antequam illi adiungatur amet, &
de longinquo suspiret, & de longinqua peregrinatio-
ne: Solus ducet, quia solus talem arram dedit. Quis e-
nim potest sic ducere, vt moriatur pro ea quam vult
ducere? Si enim mori pro ea, quam vult ducere volue-
rit, non erit qui ducat: Securus autem ille pro sponsa
mortuus est, quam resurgens erat ducturus. Verunta-
men fratres, interim simus quomodo serui & ancillæ:
Ioan.15. dictum est quidem, Non vos dicam seruos, sed ami-
cos: Sed forte solis discipulis dixit dominus. Audite
Apostolum Paulum dicentem, Itaque iam, inquit, non
Gala.4. est seruus, sed filius: si autem filius & hæres per deum.
Populo dicebat, fidelibus dicebat, Iam ergo in nomi-
ne domini redempti sanguine ipsius, loti lauacro ip-
sius, filij sumus, filius sumus, quia sic multi sumus, vt
in illo vnus simus. Quid sibi ergo vult quod adhuc tan
quam serui loquimur? Nunquid tantum meritum ha-
H bere possumus in Ecclesia, quamuis iam filij facti ex ser-
uis, quantum habuit ipse Apostolus Paulus? Et ta-
Roma.1. men quid dicit in epistola? Paulus seruus Christi Iesu.
Si ille se adhuc dicit seruum per quem nobis Euange-
lium prædicatum est, quanto magis nos debemus a-
gnoscere conditionem nostram, vt maior sit in nobis
gratia ipsius? Primo enim seruos fecit quos redemit.
Sanguis enim ille pro seruis precium est, pro sponsa
pignus est. Agnoscentes itaque conditionem nostram,
& si iam filij per gratiam ipsius, serui tamen propter
creaturam, quia vniuersa creatura deo seruit, dicamus,
Sicut oculi seruorum, in manibus dominorum suo-
rum: & sicut oculi ancillæ in manus dominæ suæ, sic
oculi nostri ad dominum deum nostrum, quoadus-
que misereatur nostri. Dixit & quare, Sicut serui ocu-
los habent in manus domini sui, & sicut ancillæ ocu-
los habent in manus dominæ suæ: sic, inquit, oculi no-
stri ad dominum deum nostrum. Et quasi quæreres, vt
quid? Quoadusque, inquit, misereatur nostri. Quales
ergo seruos voluit intelligi fratres? Qui oculos habent
in manus dominorum suorum. Et quales ancillas? Quæ
oculos habent in manus dominæ suæ, quoadusque mi-
I sereatur domina earum. Qui sunt isti serui & ancillæ,
qui sic habent oculos in manus dominorum suorum,
nisi qui iubẽtur cædi? Oculi nostri ad dominum deum
nostrum, quoadusque misereatur nostri. Quomodo?
Sicut oculi seruorum, in manus dominorum suorum,
& sicut oculi ancillæ in manus dominæ suæ. Ergo &
illi & illæ, quoadusque misereatur, vel dominus vel do
mina. Fac ergo aliquẽ dominum iussisse seruum suum
cædi. Vapulat seruus, sentit plagarum dolores, atten-
dit ad manus domini sui, quoadusque dicat; parce.
Manum enim ipsam, potestatem dicit. Ergo quid di-
cimus fratres? Iussit nos cædi dominus noster, & do-
mina nostra sapientia dei iussit nos cædi, & in hac vi-
ta vapulamus, & tota ista vita mortalis plaga nostra est.
Psal.38. Audi vocẽ Psalmi, Pro iniquitate erudisti hominem,
& tabescere fecisti sicut araneam animam meam. At-
tendite fratres, quàm tabida est aranea, vt leui tactu cõ-
quassetur & moriatur. Et ne quasi carnem solam infir-
mitatem mortalitatis putaremus nos habere tabidam:
non dixit, Tabescere me fecisti, ne secundum carnem
intelligeremus: sed ait, Tabescere fecisti sicut araneam
animam meam. Nihil enim infirmius anima nostra,
posita in medijs tentationibus seculi, in medijs gemi-
tibus & parturitionibus molestiarum: nihil ea infir- K
mius donec hæreat soliditati cœlesti, & sit in templo
dei vnde iam non cadat: Quia primo vt veniret ad
hanc infirmitatem & tabificationem, sicut aranea in-
firma facta est, & de paradiso expulsa est: Tunc iussus
est seruus cædi. Fratres mei, videte ex quo vapulemus.
In omnibus qui ab initio generis humani nati sunt, in
omnibus qui nunc sunt, in omnibus qui postea nascen
tur, Adam vapulat. Vapulat Adam, id est, genus hu-
manum: multi sic obduruerunt, vt nec plagas suas sen-
tiant. Qui vero ex ipso genere filij facti sunt, recepe-
runt sensum doloris: sentiunt se vapulare, & noue-
runt quis iussit vt vapulent, & leuauerunt oculos suos
ad eum qui habitat in cœlo, & sic sunt oculi eorum
in manus domini sui, quoadusque misereatur, sicut o-
culi seruorum, in manus dominorum suorum, & sicut
oculi ancillæ in manus dominæ suæ. Vides fœlices ali-
quos in isto seculo ridentes, iactantes se, non vapulant,
imò peius vapulant. Hoc ipso grauius cæduntur, quo
sensum iam perdiderunt. Euigilent & vapulent, sen-
tiant quia vapulant, sciant quia vapulant, & doleant L
quia vapulant: quoniam qui apponit scientiam, appo- *Ecclesia-*
nit dolorem: hoc scriptura dixit, ideo dominus in E- *stes.1.*
uangelio, Beati lugentes, quoniam ipsi consolabun- *Matth.5.*
tur. Audiamus vocem hominis qui vapulat, & sint
istæ vniuscuiusque nostrûm voces, & iam quando no-
bis bene est. Nam quis non intelligat vapulare se quan
do ægrotat, quando in carcere est, quando in cate-
na, quando forté latrones patitur, quando ab aliqui-
bus improbis ei aliquæ molestiæ irrogantur? Sentit va-
pulare se. [Magnus inimicorũ Christi metus, sed qua-
si fumus eorum terror euanescit. Nam quis dubitet nu-
perrime, sicuti audiuimus á fratribus, qui interfuerunt,
coepiscopis nostris, damnatum illum Boëticum ini-
micum cõtra dominum latrantem digne flagellatum
fuisse? Flagellum autem domini non cognouit, quan-
do damnationem magis quàm concordiam elegit.]
Magnus sensus est videre quia vapulat, & quando illi
bene est. Non enim ait scriptura in Iob, tentationibus
abundat vita humana: sed ait, Nunquid non tentatio *Iob.7.*
est vita humana super terram? Totam ipsam vitam ten
tationem dixit. Omnis ergo vita tua super terram, pla-
gæ tuæ sunt. Plange quãdiu viuis in terra, siue fœliciter
viuas, siue in aliqua tribulatione constitutus sis: clama, M
Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlo. Ad ma-
nus domini qui te iussit cædi, cui dicis in alio psalmo,
Propter iniquitatem erudisti hominem, & tabescere fe- *Psal.38.*
cisti sicut araneam animam meam: clama ad manus cæ
dentis, & dic, *Miserere nostri domine, miserere nostri.* Nónne
sunt istæ voces vapulantis, miserere nostri domine, mi-
serere nostri? *Quoniam repleti sumus despectione. In plurimum
repleta est anima nostra opprobriũ eis qui abundant, & despectio su-
perbis.* Qui despicitur, contemnitur. Omnes qui secun-
dum Christum pie volunt viuere, necesse est patiantur
opprobria, necesse est contemnantur ab his qui volunt
impiè viuere, quorum fœlicitas tota terrena est. Irriden
tur illi qui fœlicitatem vocãt quam oculis terrenis vi-
dere non possunt: & dicitur eis, Quid credis insane?
Vides quod credis? Reuersus est aliquis ab inferis, &
retulit tibi quid ibi agitur? Ecce ego quod amo video,
& fruor. Despiceris quia speras quod non vides, & de-
spicit te ille qui quasi tenet quod videt. Attende ipse si
tenet, Noli turbari: Vide si ipse tenet, & non tibi in-
sultet, ne cum putas eum fœlicem in præsenti, amittas
veram fœlicitatem futuram. Noli turbari, attende si te-
net. La-

A net. Labitur hoc ab illo quod tenet, vel ipse ab eo quod tenet: necesse est transeat aut ipse per res suas, aut res ipsius per illum. Per quem res transeunt suæ? Qui viuus labefactauerit. Qui transiit per res suas? Qui in diuitiis moritur, quia cum moritur nō eas secum aufert ad inferos. Domum meam habeo, iactauit se. Quæris, Quam domum tuam? Quam mihi dimisit pater meus: & ille, Vnde habuit hanc domum? Auus noster illi eam dimisit. Recurret & ad proauum, inde ad atauum, & iam nomina non potest dicere. Nónne inde potius terreris, quia multos attendis transisse per illam domum, & neminem ipsorum secum illam tulisse ad æternam domum? Pater tuus hic eam dimisit, transiit per illam, sic & tu transibis. Si ergo transitum habetis in domo vestra, stabulum est itinerantium, non habitatio commanentium: & tamen quia nos ea quæ futura sunt speramus, & in futuram fœlicitatem suspiramus, & nondum apparuit quod erimus, quamuis iam filij dei simus, (1. Ioan. 3.) quia vita nostra abscondita est cum Christo in deo: (Coloss. 3.) repleti sumus despectione, id est, contemptu ab his qui fœlicitatem quærunt vel habent in isto seculo. In plurimum

B repleta est anima nostra, opprobrium eis qui abundant & despectio superbis. Quærebamus qui sunt qui abundant, exposuit tibi cum dixit superbis. Quod est autem opprobrium, hoc est, despectus: & quod est, qui abundant, hoc est, superbis. Repetitio sententiæ est, & opprobrium eis qui abundāt, & despectio superbis. Quare abundant superbi? Quia hic volunt esse fœlices. Quid? Quando & ipsi miseri sunt, nunquid abundant? Sed forte quando miseri sunt, non nobis insultant. Intendat charitas vestra. Tunc insultant forte quādo fœlices sunt, quando se iactant in pompa diuitiarum suarum, quando se iactant in ventositate falsorum bonorum †, (†al. honorum.) tunc insultant nobis, & quasi dicunt, Ecce mihi bene est, fruor ego rebus presentibus, recedāt à me qui promittunt quod non ostendunt, quod video teneo, quod video fruor, bene mihi sit in hac vita. Tu securior esto, quia resurrexit Christus, & docuit te quid in alia vita daturus sit: Certus esto, quia dat. Sed insultat ille, quia tenet. Ferto insultantē, & ridebis gementē: postea enim veniet tempus quando dicturi sunt illi ipsi, Hi sunt quos aliquando habuimus in risum. Verba sunt libri (Sapien. 5.)

C Sapientiæ, quia prodidit nobis scriptura quæ dicturi sunt illi ipsi qui nos modo irrident, & qui nos despiciūt, & à quibus impleti sumus opprobrio & despectione. Quæ verba habebunt tunc quando à veritate despiciuntur? Videbunt enim ad dexteram fulgere quos secum commixtos contempserunt, cum factum fuerit in illis quod dixit Apostolus, (Colo. 3.) Cū Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria: & dicent, Hi sunt quos aliquando habuimus in risum & in similitudinem improperij. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Quomodo computati sunt inter filios dei, & inter sanctos sors illorum est? & sequentur in eodem sermone, & adiicient, (Sapien. 5.) Ergo errauimus à vita veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol non ortus est nobis, quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Ibi tu non eis insultas, quia ipsi sibi iam insultant. Quod donec fiat fratres leuemus oculos nostros ad eum qui habitat in cœlo, & non ab illo tollamus oculos, quoadusque misereatur nostri, & liberet ab omni tentatione & opprobrio & despectu. Huc accedit quòd aliquando & ipsi qui sunt in flagello infœlicitatis temporalis insultāt nobis. Inuenis aliquem pro merito iniquitatum suarum, siue occulto iudicio dei, siue manifesta damnatione mitti in carcerē,

D portare catenam, & ipse insultat: & cum ei dictum fuerit, Quare non bene vixisti? Ecce quò venisti male viuendo? ille respondet, Quare illi qui bene viuunt ista (Prouer. 3.) patiuntur? Sed illi propterea patiuntur vt probentur, vt tentationibus exerceantur, vt flagellis proficiant, quia flagellat deus omnem filium quem recipit. (Hebræ. 12.) Et si vnicum sine peccato flagellauit, & pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo debemus nos flagellari qui fecimus, quare flagellemur? Cum ista dixerimus illis, & de infœlicitate adhuc superbiunt, & afflicti nondum humiliati respondent, & dicunt, Ista sunt verba Christianorum vanorum, qui credunt quod nō vident. Sed & ipsi insultāt: quid putamus fratres, quasi non eos cōmemoratos in hoc Psalmo cum diceret, Opprobrium eis qui abūdant & despectio superbis. Quandoquidem insultatur Christianis & ab eis qui non abundant: sed cum sint in egestate & erumnis, nec ipsi cessant insultare? Certe ergo opprobrium eis qui abundant. An fortè nullus inuenitur qui etiam positus in calamitate insultet, si non insultauit latro qui cum crucifixo domi-

E no crucifixus erat? (Luca. 23.) Ergo si insultant & illi qui non abundant, quare Psalmus ait, Opprobrium eis qui abundant? Si diligenter discutiamus, & ipsi abundant. Vnde abundant? Nam nisi abundarent, superbi non essent. Alius enim abundat pecunia & inde superbus est, alius abundat honoribus & inde superbus est, alius abūdare se iustitia putat, & inde superbit, quod peius est. Qui videntur non abundare pecunia, & iustitia sibi videntur abundare, aduersus deum, & positi in calamitatibus se iustificant, deum accusant & dicunt, Quid admisi, aut quid feci? Et tu dicis, Respice, Recordare peccata tua si nihil fecisti. Titillatur aliquantum conscientia, & redit ad se, & cogitat facta sua mala: & cū cogitauerit facta sua mala, nec sic vult cōfiteri, quia digna patitur, sed dicit, Ecce manifeste feci multa, sed multos video peiora fecisse, & nihil mali pati, iustus est cōtra deum. Abundat ergo & ipse, plenum habet pectus in iustitia, quandoquidem illi deus videtur malefacere, & ipse sibi videtur iniuste pati. Et si dares illi nauim gubernandā, in naufragium iret cum illa. Vult autem deum excute-

F re de gubernatione huius mundi, & ipse tenere gubernacula creaturæ, & distribuere omnibus dolores & lætitias, pœnas & præmia. Et quid miramini. Infœlix anima abundat, sed abundat nequitia, abundat malitia: & eo plus abundat nequitia, quo sibi videtur abundare iustitia. At vero Christianus homo non debet abundare, sed pauperem se debet cognoscere. Et si habet diuitias, scire debet quia non sunt illæ veræ diuitiæ, vt alias desyderet. Qui enim diuitias falsas desyderat, veras nō quærit, Qui autem veras quærit, adhuc pauper est, & recte dicit, Pauper & dolens ego sum. (Psal. 40.) Rursus ille qui & pauper est, & nequitia plenus est, vnde dicitur abundare? Quia displicet illi quia pauper est, & iustitia ipsa videtur abundare in corde suo aduersum iustitiam dei. Et quæ abundantia iustitiæ nostræ? Quantacunque iustitia nostra in nobis fuerit, ros est nescio quis ad illum fontem, ad saginam illam tantam, stillicidia quædam sunt, quæ vitam nostram molliant, & duram iniquitatē soluant. Modo desyderemus de pleno fonte iustitiæ saginari, desyderemus vbertate illa satiari de quā dicitur in Psalmo, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, (Psal. 35.) & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Hic autem cum sumus, inopes nos esse intelligamus, & egen-

G tes, non solum harum diuitiarum, quia non sunt veræ diuitiæ, sed & ipsius salutis. Et quando sani sumus, intelligamus quia infirmamur. Quādiu enim corpus hoc esurit & sitit, quandiu corpus hoc vigilando fatigatur, stando fatigatur, ambulando fatigatur, sedendo fatigatur, mãducando fatigatur: quocunq; se verterit ad subsidium fatigationis, ibi inueniet aliam fatigationem. Non est ergo perfecta sanitas, nec in ipso corpore. Nō sunt ergo illæ diuitiæ, sed mendicitas. Quia quanto magis abundant, tãto magis crescit inopia & auaritia. Non est ista salus corporis, sed infirmitas. Paragorizamur quotidie medicamentis dei, quia manducamus & bibimus. Medicamenta ipsa sunt, quæ nobis apponuntur. Fratres, si vultis videre qualis morbus nos habeat: qui ieiunat septem diebus, fame consumitur. Ergo illa fames ibi est, sed ideo illam non sentis, quia quotidie illam curas. Ergo nec ipsa sanitas nobis est perfecta. Intendat charitas vestra quomodo nos intelligamus inopes, vt gaudeamus ad eum, & leuemus oculos ad eum qui habitat in cœlo. Non sunt illæ veræ diuitiæ, plus augent cupiditatem ei qui eas possidet. Non est illa vera corporis sanitas, quia portatur infirmitas vbique defe-

H ctiua. Quocunque se verterit, deficit. In ipso adiutorio non inuenies firmamentū. Lassatur stando, sedere vult, nunquid vel sedendo durabit? Quod si elegit vt non fatigaretur, ibi habet deficere. Lassatus est vigilando, dormiturus est: num quia dormiuit nō deficit? Lassatus est ieiunando, refecturus est. Si plus refecerit, inde deficit. In nulla re potest perseuerare ista infirmitas. Iustitia quid? Quanta iustitia est inter tãtas tentationes? Possumus continere ab homicidio, ab adulterio, à furtis & periuriis, à fraudibus. Nunquid ab iniquis cogitationibus? Nunquid & à suggestionibus malarum cupiditatum? Quæ est ergo iustitia nostra? Totum ergo esuriamus, totum sitiamus, & veras diuitias, & veram sanitatem, & veram iustitiam. Quæ sunt veræ diuitiæ? Cœlestis illa mansio in Hierusalem. Quis enim dicitur diues in hac terra? Quando laudatur diues quid dicitur? Multum diues est, nihil illi deest. Laus certa laudantis illa est. Nam ista non est cum dicit, nihil illi deest: attende si nihil deest. Si nihil cupit, nihil illi deest. Si antē adhuc cupit maiora quàm quæ habet, ad hoc acces-

I serunt diuitiæ, vt egestas cresceret. In illa vero ciuitate veræ erunt diuitiæ, quia ibi nihil nobis deerit, quia nec indigebimus aliqua re, & vera sanitas erit. Quæ est ve-

1.Cor.15. ra sanitas? Cum absorpta fuerit mors in victoria, & cū corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc erit vera sanitas, tunc erit vera & perfecta iustitia, vt nihil mali non solum facere, sed nec cogitare possimus. Modo autem inopes, pauperes, egentes, dolentes, suspiramus, gemimus, oramus, leuamus oculos ad deum, quoniam & illi qui fœlices sunt in hoc mūdo, despiciunt nos. Abundant enim, & illi qui infœlices sunt in hoc seculo, despiciunt nos, quia & ipsi abundãt. Et iustitia est in corde ipsorum, sed falsa. Ideo non perueniunt ad veram, quia repleti sunt falsa. Tu autem vt peruenias ad verã, esto egens & mendicus ipsius iustitiæ: & audi Euan-

Matth.5. gelium, Beati qui esuriunt & sitiũt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

In Psalmum centesimum vicesimum-tertium Præfatio.

BENE nostis iam fratres charissimi canticum graduum esse canticum ascensionis nostræ, eandémque ascensionem non corporis pedibus fieri, sed cordis affectibus. Hoc sæpissime insinua- K uimus vobis. Nec eadem sæpius repetenda sunt, vt sit locus dicendi quæ nondum dicta sunt. Et ergo iste psalmus quem nunc vobis cantatum audistis, *Canticum graduum* superscribitur. Ipse est titulus eius. Cantant ergo ascendentes, & aliquando tanquam vnus cantat, aliquando tanquam multi, quia & multi vnus, quia & vnus Christus, & in Christo membra Christi cū Christo vnum faciunt, & horum omnium membrorum caput in cœlo est. Corpus autem etiam si laborat in terra, nō est præcisum à capite suo. Desuper enim caput prospicit & consulit corpori. Nam si non consuleret, non diceret illi persecutori adhuc Saulo nondū Paulo, Saule Saule quid me persequeris? Et hæc optimè nostis, & *Act.9.* vsitata sunt vobis. Non autē cum fastidio commemorentur eis quibus non exciderunt, vt per eorum patientiam redeant in cor etiam eorum quibus exciderãt. Salubria sunt enim & sæpius dicēda. Siue ergo vnus cantet, siue multi cantent: & multi homines vnus homo est, quia vnitas est, & Christus, sicut diximus, vnus est, & omnes Christiani membra sunt Christi. Quid ergo isti cantant? Hæc membra Christi quid cãtant? Amant enim, & amando cantant, & desyderando cãtant. Ali- L quando cū tribulatione cantant, & aliquando exultando cantant cum in spe cantant. Tribulatio est enim nostra in præsenti seculo, spes vero nostra de futuro seculo, & nisi in tribulatione præsentis seculi cōsoletur nos spes futuri seculi, perimus. Gaudium ergo nostrum fratres nondum est in re, sed iam in spe. Spes autē nostra tam certa est, quasi iam res perfecta sit. Neque enim timemus promittente veritate. Veritas enim nec falli potest, nec fallere. Bonum est vt hæreamus illi. Illa nos liberat: si manserimus in verbo eius. Modo enim credimus, tunc videbimus. Cum credimus, spes est in isto seculo: cum videbimus, res erit in futuro seculo. Vide- *1.Cor.13.* bimus autem facie ad faciem. Tunc autem videbimus facie ad faciem, cum habuerimus corda mūdata. Beati enim mūdo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Vn- *Matth.5.* de autem corda mūdantur, nisi per fidem, sicut Petrus ait in Actibus Apostolorū, Mundans fide corda eorū? *Act.15.* Mundantur autem corda nostra per fidem, vt possint esse idonea capere speciem. Ambulamus enim nūc per *2.Cor.5.* fidem, nōdum per speciem, sicut Apostolus dicit, Quã- M diu enim sumus in corpore, peregrinamur à domino. Et quid est peregrinamur? Per fidē enim ambulamus, inquit, & non per speciem. Qui ergo peregrinatur & per fidem ambulat, nondum est in patria, sed iam est in via. Qui autem non credit, nec in patria est, nec in via. Sic ergo ambulemus tanquam in via simus, quia ipse rex patriæ factus est via. Rex patriæ nostræ, dominus Iesus Christus. Et ibi veritas, hic autem via. Quò imus? Ad veritatem. Quã imus? Per fidem. Quò imus? Ad Christum. Quã imus? Per Christum. Ipse enim dixit, Ego sum via, veritas, & vita. Dixerat autem aliquan- *Ioan.14.* do credentibus in se, Si manseritis in verbo meo, vere *Ioan.8.* discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Et cognoscetis, inquit, veritatem, sed si manseritis in verbo meo. In quo verbo? Sicut dicit Apostolus, Hoc est verbum fidei quod prædicamus. Primo ergo verbum fidei est, in quo verbo fidei si manserimus, cognoscemus veritatem, & veritas liberabit nos. Veritas immortalis est, veritas incōmutabilis est: veritas illud verbum est de quo dicitur, In principio *Ioan.1.* erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Et quis hoc videt nisi corde mundato? Vnde

mundantur

A mundantur corda? Et verbum caro factum est,& habi-
tauit in nobis. Quod ergo manet verbum in se veritas
est,ad quam venimus,& quæ nos liberat. Quod autem
prædicatur verbũ fidei, in quo nos vult dominus per-
manere vt cognoscamus veritatem: hoc verbum caro
factum est,& habitauit in nobis. Crede in Christũ na-
tum in carne, & peruenies ad Christum natum de
deo,deum apud deum. Exultãtes cantant isti Psalmos,
quos legimus, membra ista Christi exultantia & can-
tant psalmum istum. Et quis hic exultat nisi in spe sicut
dixi? Et vt nobis certa sit ipsa spes,exultando cãtemus.
Non enim qui cantant alieni sunt à nobis: aut non in
hoc Psalmo vox nostra est. Sic audite,tanquam vosip-
sos audiatis. Sic audite tanquam in speculo scriptura-
rum vosipsos attendatis. Cum enim tanquam in spe-
culum attendis scripturas,exhilaratur facies tua. Cum
similem te inuenies exultatione spei, membris quibus-
dam Christi, quæ membra ista cantarunt, eris & tu in
ipsis membris & cantabis ista. Cur ergo ista cãtant ex-
ultando? Quia euaserunt. Ergo spes est in qua cantant.
B Cum enim hic sumus & peregrinamur à domino nõ-
dum euasimus. Præcesserunt quidem membra quæ-
dam de corpore illo,de quo & nos sumus,quę possunt
esse in veritate & cantare. Et hoc cantarunt martyres
sancti. Iam enim euaserunt, & in exultatione cũ Chri-
sto sunt recepturi corpora iam incorrupta,eadem ipsa
quæ primo erant corruptibilia, in quibus passi sunt
pœnas. Inde illis fient ornamenta iustitiæ. Ergo siue il-
li iam in re, siue nos iam in spe coniungentes affectum
† al. cordis. coronis † eorum, & desyderantes talem vitam, qua-
lem hic non habemus, sed habere non poterimus nisi
eam hic desyderauerimus, cantemus simul omnes &
dicamus,

Expositio Psalmi.

N*isi quia dominus erat in nobis.* Respexerũt in quas-
dam tribulationes quas passi sunt, & consyde-
rauerunt in eo iam loco, & in beatitudine, &
in securitate constituti, qua transierint, quò venerint:
& quia difficile erat inde liberari nisi adesset manus li-
berantis,in gaudio dixerũt, Nisi quia dominus erat in
nobis. Sic cœperunt cantare, nondum dixerunt vnde
euaserunt,tanta est exultatio, Nisi quia dominus erat in
C nobis. *Dicat nunc Israel, nisi quia dominus erat in nobis.* Nũc
dicat,quia iam euasit. Euidẽtes enim,id est,eos qui iam
euaserunt, constituit intuendos Psalmus iste. Consti-
tuamus illos & nos in corde iam triumphantes, & tã-
quam ibi & nos simus, sicut in superiore Psalmo dictũ
Psal. 121. est, Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusa-
lem. Nondum ibi erant,sed in via erant. Tanta autem
lætitia erat festinantium, & tanta perueniendi spes, vt
adhuc in via positi & laborantes, iam sibi illic consti-
tuti viderentur. Sic & nunc ponamus nos in illo triũ-
pho, qui erit in futuro seculo, quando insultabimus
morti iam finitæ, iam consumptæ, quando dicemus,
1. Cor. 15. Vbi est mors contentio tua? Vbi est mors aculeus tuus?
Iam coniuncti angelis, & exultantes cum rege nostro,
qui primus resurgere voluit, quanuis prior mori no-
luerit. Multi enim ante illum mortui sunt, sed nemo
ante illum resurrexit in æternum. Exultantes autem
cum illo, etiam ibi spe & corde constituti, quia euasi-
mus,cogitemus quid euasimus, quæ scandala, quas tri-
bulationes mundi, quas persecutiones omnium paga-
norum, quos dolos omnium hæreticorum, quas sug-
gestiones diaboli, quas cupiditatum conflictationes.
Omnia ista quis euaderet, nisi quia dominus erat in no-
bis? Dicat nunc Israël. Securus enim dicat Israël, Nisi D
quia dominus erat in nobis. Quando? *Cum insurgerent
homines super nos.* Noli ergo mirari, victi sunt, homines
enim erant. Dominus autem erat in nobis, non homo
erat in nobis. Homines autem surrexerunt super nos.
Sed tamen opprimerent homines alios homines, nisi
in his hominibus qui non potuerunt opprimi, non ho
mo esset,sed dominus. Ergo nisi quia dominus erat in
nobis, cum insurgerent homines super nos. Quid e-
nim facerent vobis homines, exultantibus & cantan-
tibus & secure tenentibus beatitudinem sempiternam.
Quid vobis facerent homines insurgentes in vos, nisi
dominus esset in vobis? Quid facerent? *Forsitan viuos
absorbuissent nos.* Viuos absorbuissent? Non prius occi-
dissent, & sic absorbuissent. O immanes, ô crudeles,
non sic absorbet Ecclesia. Petro macta & manduca di
ctum est, non viuos absorbe. Quomodo ergo Petrus,
id est, Ecclesia mactat & sic manducat? Et quomodo
isti qui exurrexerunt super nos, forsitan viuos absor-
buissent nos, nisi quia dominus erat in nobis? Quia in
Ecclesiæ corpus nemo intrat, nisi prius occisus, mori- E
tur quod fuit, vt sit quod non fuit. Alioquin, qui non
occiditur & non manducatur ab Ecclesia, esse in nu-
mero populi potest qui videtur oculis humanis: in nu-
mero autem populi qui cognitus deo est, de quo dicit
Apostolus, Nouit dominus qui sunt eius, non potest 2. Timo. 2.
esse nisi manducatus, nec manducari poterit nisi pri-
mo mactatus. Venit paganus, adhuc in illo idololatria
viuit, Inserendus est membris Christi, necesse est man-
ducetur vt inseratur, sed non potest manducari ab Ec
clesia, nisi primo mactatus, Renunciet seculo, tunc ma
ctatur. Credat in deum, tunc manducatur. Quomodo
ergo illi viuos absorbuissent nos, nisi quia dominus e-
rat in nobis? Surrexerunt enim multi persecutores ali-
quando, & nunc non desunt. Singillatim insurgunt,
& aliquando viuos absorbent, sed in quibus non est
dominus. Ideo ante omnia illi dixerunt, Nisi quia do-
minus erat in nobis, quia multi absorbentur, in quibus
non est dominus. Hi sunt qui viui sorbentur, qui sciũt
malum esse, & lingua consentiunt. Surrexerunt enim
quidam persecutores, & dixerunt hominibus, Thuri-
ficate: si non feceritis, occidimus vos. Illi amauerunt
hanc vitam, & dulcedo vitæ huius tenuit eos. Non F
plus dilexerunt ea quæ promisit deus, quàm ea quæ
videbant in terra. Illa enim credere iubebantur, quæ
nondum videbant, ista quæ amabant videbant. Plus
retinentes ea quæ videbant, excluserunt de cordibus
dominum, & quia non erat in eis dominus, viui ab-
sorpti sunt. Quid est enim, viui absorpti sunt? Thurifi-
cando idolis, scientes quia nihil est idolum. Nam si
aliquid putarent esse idolum, mortui absorberentur.
Cum autem putant nihil esse idolum, & nouerunt o-
mnia illa gentilium vana esse, viuunt: & tamen cum
faciunt quod volunt persecutores, viui absorbentur.
Sed ideo viui absorbentur, quia non in eis est domi-
nus. In quibus autem inest dominus, occiduntur &
non moriuntur. Qui autem consentiunt & viuunt, vi-
ui absorbentur, absorpti moriuntur. Isti autem qui pas-
si sunt, & non consenserunt tribulationibus, exultant
& dicunt, Dicat nunc Israël, dicat exultans, dicat secu-
rus, Nisi quia dominus erat in nobis, cum insurgerent
homines super nos, forsitan viuos absorbuissent nos.
Cum irasceretur furor eorum super nos. Nostis fratres in ali-
quo de superioribus Psalmis, in ipso initio cãticorum
graduum contra linguam subdolam petisse auxilium
quendam

G quendam qui cœpit ascendere & dixisse, Domine erue
Psal.119. animam meam à labiis iniustis & à lingua subdola. Primo cum cœperit homo ascendere & proficere, in ipso exordio ascensionis, linguas dolosas patitur, blandas ad perniciem, blandas ad malam suasionem dicentes, Quid facis? Quare hoc facis? Aliter enim viuere non potes? Seruire aliter deo non potes? Tu solus es qui vis hoc esse quod alij non sunt? Et si inueneris alios qui tecum sunt, illa blanda & dolosa lingua quid dicit? Ecce illi potuerunt, forte tu non poteris. Si aggrederis deficies, & melius erat non incipere, quàm cœpisse & defecisse. Lingua dolosa adhuc blanditur. Si perseueraueris vincitur lingua dolosa, & blandiens incipit esse aperte sæuiens, & quæ blandiebatur vt seduceret, minatur vt terreat. Sed si dominus est in te, & non reliqueris de corde tuo Christum, quomodo per sagittas acutas & carbones desolatorios vicisti linguas dolosas, id est, per verba dei quibus transfixum erat cor tuum, & per exempla iustorum, qui de mortuis viuificati sunt, & de peccatoribus facti sunt iusti, quomodo carbones de morte reuiuiscunt: quomodo ergo illos
H vicisti sagittis & carbonib⁹ desolatoriis, quomodo vicisti dolosæ blandientes & blandiendo seducentes, sic istos vinces iam irascendo comminantes, quia blandiendo seducere nequiuerunt. Victi sunt cum blandirentur, vincantur & cum minantur. Sed vincuntur. Quomodo, nisi quia dominus erat in nobis? Manifestum est quia non vicisti tu, sed vicit ille qui est in te. Imperatorem talem portas & vinceris? Nònne ille est
Ioan.16. quem portas qui dixit, Ego vici seculum? Nònne prior moriens vicit diabolum cum semper esset super omnē creaturam, quia verbum deus est apud deū? Quare vicit, nisi vt te doceret cum diabolo dimicare? Et tamen iam doctus es, nisi in te sit ille qui prior tibi vicit, vinceris. Nisi quia dominus erat in nobis, dum insurgeret homines super nos, forsitan viuos absorbuissent nos. Dum irasceretur furor ipsorum super nos. Iam irascuntur, iam aperte sæuiunt. *Forsitan aqua demersisset nos.* Aquam dicit populos peccatores. Et videbimus qualem aquam in consequentibus. Quicunque autem consensisset illis, aqua illum operuisset. Moreretur enim mor-
Exo.14. te Aegyptiorum, non transiret more Israëlitarum. No-
I stis enim fratres, quia per aquam populus Israëlitarum transiit, & ipsa aqua populus Aegyptiorum coopertus est. Aqua, inquit, demersisset nos. Sed qualis est ista aqua? Torrens est, fluit cum impetu, sed transitura est. Torrentes enim dicuntur fluuij qui repentinis imbribus crescunt, magnum habent impetum, quisquis incurrerit trahitur: sed in quo dominus non est. In quo autem dominus est, transit torrētem anima ipsius. Adhuc fluit torrens, sed iam transiit anima martyrum. Adhuc quamdiu seculum hoc nascendo & moriendo currit, torrens est. Hinc persecutiones de isto torrente. Hinc bibit ille primus caput nostrum, de quo di-
Psal.109. ctum est in Psalmo, De torrente in via bibit. De torrente aqua illa quæ significat populum persecutorem,
Matt.20. inde bibit ille qui dixit discipulis, Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? De torrente in via bibit. Quid est, in via bibit? Transiens bibit, non hæsit. In via bibit, quia de illo forte dictum est, Et in via peccatorum non stetit. Transiens bibit. Et quid inde dictum est? Propterea exaltauit caput. De torrēte, inquit, in via bibit, propterea exaltauit caput. Exaltatum est enim iam caput nostrum, quia de torrente in via bibit. Passus est enim dominus noster. Si ergo iam exaltatum est caput nostrum, qui timet corpus torrentem? K
Sine dubio, quia caput exaltatum est, & corpus dicet postea, *Torrentem pertransiit anima nostra, fortasse pertransiit anima nostra aquam sine substantia.* Ecce qualem aquam dicebat forsitan aqua demersisset nos. Qualis autem aqua est sine substantia? Quid est sine substantia? Primo quid est, forsitan pertransiit anima nostra? Quomodo potuerunt enim Latini exprimere quod Græci dicunt ἄρα. Sic enim Græca habēt exemplaria, ἄρα, quia dubitantis verbum est, expressum est quidem dubitationis verbo, quod est fortasse, sed nō omnino hoc est. Possumus illud verbo dicere minus quidē Latine coniuncto, sed apto ad intelligentias vestras. Quod Punici dicunt, iar, non lignum, sed quando dubitant, hoc Græci ἄρα, hoc Latini possunt vel solent dicere, putas, cum ita loquuntur. Putas euasi hoc? Si ergo dicatur forsitan euasi, videtis quia nō hoc sonat, sed quod dixi, putas, vsitate dicitur, Latine non ita dicitur. Et potui illud dicere cum tracto vobis. Sæpe enim & verba non Latina dico, vt vos intelligatis. In scriptura autem nō potuit hoc poni quod Latinum non esset, & deficiente latinitate positum est pro eo quod nō hoc sonaret. Sic L
tamen intelligite dicit: putas pertransiit anima nostra aquam sine substantia? Et quare dicunt putas? Quia magnitudo periculi vix facit credibile quòd euasit. Magnam necem pertulerūt, in magnis discriminibus fuerunt. Omnino sic pressi sunt, vt penè viui cōsentirent, vt penè viui absorberentur. Iam ergo euadentes, iam securi, sed ipsius periculi magnitudinem recordantes, putas, inquiunt, pertransiit anima nostra aquam sine substantia? Quæ est aqua sine substantia, nisi aqua peccatorum sine substantia? Peccata enim nō habent sub- 1.sen. dist.
stantiam, inopiam habent non substantiam, egestatem 31 c. Ideoq.
habent non substantiam. In ista aqua sine substantia, Et dist. 37.
perdidit ille minor filius totam substātiam suam. No- cap. In hoc
stis enim quia minor filius peregrinatus est, & dixit pa autem.
tri, Da mihi portionem substantiæ quæ me contingit. Luca.15.
Quid tibi vis? Melius apud patrem seruatur, tua est. Dilapidare illam vis: proficisci vis longius? Da mihi, sed da mihi. Dedit illi. Profectus in regionem lōginquam, viuēs prodigē cum meretricibus, perdidit totam substantiam. Egens remansit, porcos pauit, in egestate sua patris diuitias recordatur. Nisi enim eum egestas pul- M
sasset, illam satietatem non desyderaret. Consyderent ergo omnes peccata sua, videant si habeant substantiam ipsa peccata. Propter quid irritauit deum pecca- Psal.9.
tor? Si non vides peccatum tuum antequam facias, vel iam cum fecisti consydera. Dulcedo huius seculi ad tēpus fauces indulcat, sed in magnā amaritudinem postea cōuertetur. Ecce peccasti & lucrum fecisti. Quid est quod fecisti lucrum? Vt lucrum faceres, offendisti deū. Vt augeres pecuniam, fides diminuta est, & aurum crescit. Quid perdidisti? Et quid acquisisti? Quod acquisisti aurum vocatur, quod perdidisti fides vocatur. Cōpara fidem auro, si venalis esset in nundinis fides, haberet precium. Lucra tua cogitas, damna tua non cogitas? De arca gaudes, de corde non plangis? Abundat nescio quid in arca tua, sed vide quid imminutum sit in corde tuo. Cum aperueris arcam, inuenis solidos qui non erant. Bene, quia gaudes esse ibi quod ibi non erat. Attende arcam cordis. Erat ibi fides & non est. Si hac gaudes, quare hoc non plangis? Plus perdidisti quàm acquisisti. Vis videre quid perdideris? Nec naufragio tibi posset auferri. Nam aliquādo perdunt omnia homines in mari, & nudi exeunt. Multi naufraga-
uerunt

Act.27. nerunt cũ Paulo, Amatores huius ſeculi paſsi ſunt nau-
A fragium,& nudi omnes exierunt: illi & quod foris ha-
bebant amiſerunt, & domum cordis ſui inuenerũt in-
anem: Paulus autem in corde ferebat patrimonium fi-
dei ſuæ,nullis fluctibus,nullis tempeſtatibus potuit au-
ferri. Nudus exiit, & diues exiit. Tales diuitias debe-
mus quærere. Sed nõ eas video,dicis mihi. Stulta ani-
ma, non eas vides oculis carnis tuæ. Habeto oculum
cordis & vides eas, Sed non vides fidem. Quare illam
vides in altero? Quare clamas quando tibi frangitur,
ſi non eam vides? Frangat tibi aliquis fidem, clamas.
Vis ergo tibi exhiberi? Et tunc vides cum petitur, vt
exhibeas tunc non vides? Quod clamas alium non ha
bere erga te, plange te non habere erga alium, & vide
quia peccatum quod facis ſine ſubſtantia eſt. Quod e-
nim acquiritur de peccato, videtur eſſe ſubſtantia. Sed
& hoc non acquiritur. Ille enim habet aurum, qui no-
uit vti auro. Qui autem auro vti non nouit, habetur,
non habet, poſsidetur, non poſsidet. Eſtote domini au
ri,& non ſerui auri: quia & aurum deus fecit, & te ſu-
Gene.1. per aurum ipſe fecit. Aurum fecit ad ſubſidium tuum,
B & te ad imaginem ſuam. Vide quod ſupra te eſt, & cal
ca quod infra te eſt. Quid ergo acquiſiſti? Vis videre
qualis aqua ſine ſubſtantia ſit? Tolle tecum ad inferns
quod acquiſiſti? Quid facturus es? Acquiſiſti aurum,
perdidiſti fidem. Poſt paucos dies exis de hac vita, au-
rum quod acquiſiſti perdita fide, auferre tecum non
potes. Cor tuum inane fidei ad pœnas exit, quod ple-
num fide ad coronam exiret. Ecce nihil eſt quod feci-
ſti,& propter nihil deum offendiſti? Aqua ſine ſubſtan-
tia eſt, quæ te demerſit. Propter quid irritauit deũ pec-
Pſal.9. cator? Confundantur iniqua facientes vane. Nemo e-
Pſal.4. nim non inaniter inique facit, ſed nemo conſyderat.
Eunt homines, audiunt verbum dei & prouerbia dei,
& dormitant in eis, audiunt illud vulgare prouerbium
& vigilant in eo. Quod prouerbium? Malo quod te-
neo, quàm quod ſpero. O infœlix quid tenes? Ecce di-
cis, malo quod teneo. Tene ſic vt non amittas, & dic,
malo quod teneo. Si autem non tenes, quare non illud
tenes quod non potes amittere? Quid ergo tenes? Au-
rum. Tene ergo ſi tenes, non tibi auferatur inuito. Si au
tem & per aurum traheris quò non vis, & ideo te quæ-
C rit maior raptor, quia inuenit minorem raptorẽ: ideo
te quærit maior aquila, quia prior cepiſti leporem: pre-
da tibi fuit minor, præda eris maiori. Hæc non vident
homines in rebus humanis, tanta cupiditate cæcantur.
Mira res eſt fratres, horrent qui conſyderant. Quærit
potentior infirmiorem, & quærit eum opprimere, non
ob aliud niſi quia habet quod illi auferat. Videt illum
pati ſub ſe tribulationem, non ob aliud niſi propter
quod habet. Et hoc ipſe, propter quod ille patitur tribu
lationem, ad ſe congerit. Non attendebat quãdo illum
perſequebatur: Ille fugiebat, ille torquebatur, ille time-
bat, ille vbi ſe abſconderet quærebat. Vnde pateretur
iſta mala, niſi quia habebat? Vel in illo diſce quid fu-
gias, quia res quæ illum torquebat te perſequente ne au
ferretur à te, & te ſic habet torquere alio perſequente.
Attendis quia pinguis eſt. Si propterea illum perſeque-
ris quia pinguis eſt, time pingueſcere, ne alter te quæ-
rat, & omnia inaniter fiunt. Quære finem, tenebræ oc-
currunt. Quære, Quare? Nihil occurrit. Ergo exultent
& lætentur in Chriſto qui dicunt, Pertranſiit anima
noſtra aquam ſine ſubſtantia, & recipiunt ſubſtantiam
Lucæ.15. ſuam. Perdiderunt illam viuentes prodigè: ſed num
pauper factus eſt pater. Redeant, & inuenient ibi diui-
tias, quas in longinqua peregrinatione cum meretrici- D
bus conſumpſerunt, euadant aquam ſine ſubſtantia,
& dicant, *Benedictus dominus, qui non dedit nos in venatio-
nem dentibus eorum.* Venantes enim erant perſequentes,
& poſuerunt eſcam in muſcipulam. Quam eſcam? Dul
cedinem vitæ huius, vt vnuſquiſque propter dulcedi-
nem huius vitæ mittat caput in nequitiam, & muſci-
pula comprimatur: non illi in quibus erat dominus, il
li qui dicunt, niſi quia dominus erat in nobis, non ca-
pti ſunt in muſcipula. Sit in te dominus, & nec tu ca-
pieris in muſcipula: clama, Benedictus dominus, qui
non dedit nos in venationem dentibus eorum. *Ani-
ma noſtra ſicut paſſer eruta eſt, de muſcipula venantium.* Quia
in ipſa anima dominus erat, ideo ſicut paſſer eruta eſt
anima de muſcipula venantium. Quare ſicut paſſer?
Quia incauta ceciderat ſicut paſſer, & poterat dicere
poſtea, Ignoſcet mihi deus. O paſſer inſtabilis, fige po-
tius fidei pedes in petra, noli ire ad muſcipulam. Cape-
ris, conſumeris, obtineris. Sit in te dominus, & de ma-
inribus minis eruet te, de muſcipula venantium. Quo-
modo ſi videas auem veluti iam cadere in muſcipulã,
facis maiorem ſtrepitum & volat de muſcipula: ſic & E
martyrum iam forte aliqui ipſorum intendebant col-
lum in dulcedinem vitæ huius, dominus qui erat in il-
lis, fecit ſtrepitum gehennarum, & erutus eſt paſſer de
muſcipula venantium. Anima noſtra ſicut paſſer eru-
ta eſt, de muſcipula venantium. Et quid? Semper erit
illa muſcipula? Muſcipula erat dulcedo vitæ huius. Illi
non hæſerunt in muſcipula, & occiſi ſunt. Illis occiſis
muſcipula fracta eſt. Iam non remanſit dulcedo vitæ
huius, per quam poſſent iterum capi, ſed illa contrita
eſt. Nunquid & paſſer contritus eſt? Abſit, quia non hę-
ſerat in muſcipula. *Muſcipula contrita eſt, & nos eruti ſumus.*
Clament, ergo, quia eruti ſunt, volent ad deum, trium-
phent in deo, quia eruti ſunt, quoniam dominus erat
in eis, ne à muſcipula caperentur. Quare muſcipula
contrita eſt, & nos eruti ſumus? Vis ſcire quare? *Adiu-
torium noſtrum in nomine domini, qui fecit cœlum & terram.* Nã
ſi adiutorium hoc non eſſet, non quidem æterna ma-
neret muſcipula: ſed cum captus eſſet, contereretur
paſſer. Nam vita iſta tranſitura eſt, & qui dulcedine
eius capti fuerint & irretiti, & per hanc dulcedinem
offenderint deum, cum iſta vita tranſibunt. Nam con- F
teretur muſcipula, certi eſtote, Omnis dulcedo vitæ
iſtius præſentis non erit impleta ſorte loci ſui: ſed o-
pus eſt non hærere, vt quando conteretur muſcipula,
tunc exultes & dicas, Muſcipula contrita eſt, & nos
eruti ſumus. Sed ne putes te viribus tuis hoc poſſe, attẽ-
de cuius eſt opis, eſto pius vt eruaris: nam ſi ſuperbie-
ris, in muſcipulam cadis: & dic, Adiutorium noſtrum
in nomine domini, qui fecit cœlum & terrã. Pſalmus
tractatus eſt, & quantum dominus adiuuare dignatus
eſt, vt puto expoſitus eſt. Craſtino etiam die ſermonem
deberi charitati veſtræ optimè noſtis. Adeſtote & ad-
iuuate nos orationibus veſtris. Pollicitationis enim
noſtræ meminiſſe debetis. Nec dicerem quid eſſem
tractaturus, niſi adiuuari volens ſtudio fidei & oratio-
num veſtrarum. Meminiſtis enim me promiſiſſe vo-
bis de hoc tractare quod dictum eſt in Euangelio, lex
per Moyſen data eſt, gratia & veritas per Ieſum Chri- *Ioan.1.*
ſtum facta eſt. Solent enim omnes hæretici maximè
Manichæi reprehendere legem, & dicere quia deus
illam non dedit. Exponendus eſt locus iſte, vt cogno-
ſcatur, quia & legem deus dedit, & lex per Moyſen
data eſt, vt non ſaluaret propter certam cauſam. Non
ſaluauit

G saluauit lex, vt lator legis ipse imperator desyderaretur qui indulgētiam daret peccātibus: & data quidem lex esset per Moysen, gratia autem & veritas per Iesum Christum fieret. Ad hoc intentos vos facere volui, aderit domini misericordia, non ex meritis nostris, sed forte pro merito desyderij vestri, neque ex facultatib^9 nostris, sed ex abundantia donorum suorum: vt sic tractetur res satis necessaria hominib^9 positis in nouo testamēto, vt omnino nullas latebras inueniat inimicus vbi se occultet ad decipiendos fideles.

In Psalmum centesimum vicesimumquartum Præfatio.

PSALMVS iste pertinens ad numerum *Canticorum graduum*, de quo titulo in aliis iam multa diximus, & repetere nolumus, ne vos obtūdamus potius quàm instruamus, docet nos ascendētes & leuantes animas nostras ad dominū deum nostrum affectu charitatis atque pietatis, non intēdere in homines qui prosperantur in hoc seculo fœlicitate falsa atque ventosa & prorsus seductoria: vbi nihil aliud nutriunt quàm superbiam, & cor eorum congelascit ad-
H uersus deum, & fit durum aduersus imbrem gratiæ ipsius, ne fructum ferat. Præsumentes enim omnia sibi abundare quæ videntur huic vitæ necessaria & vltra quàm necessaria, extolluntur. Et cum sint homines per iniquitatem inferiores omnib^9 hominibus, per superbiam superiores se putant omnibus hominibus. Atque vtinam sicut alios vel homines se esse deputarēt. Hos autem aliquando intuendo & nimis attēdendo, etiam illi qui deum colunt, fluctuant & nutant, quasi perierit merces eorum. Quare deum colunt cum se vident in laboribus, in egestate, in erumna, in morbo, in dolore, in aliqua necessitate, & vident alios habere sanitatem corporis, abūdare temporalibus, incolumitate suorum gaudere, nitore honorum florere eos qui non solum deum non colunt, sed omnibus hominibus aduersantur, attendentes eos, nutant, & dicunt apud se quod
Psal.72. aperte scriptum est in quodam Psalmo, Quomodo sciuit deus, & si est scientia in altissimo? Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo obtinuerunt diuitias. Et sequitur, nunquid vane iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas? Nunquid forte vanus
I fui qui volui iuste viuere, & innocenter inter homines conuersari, quando scio eos qui nolunt seruare innocentiam habere tantam fœlicitatem, & insultare iustis per iniquitatem fœlices? Sed quis illud dixit ibi in Psalmo? Cuius nondum erat rectum cor. Sic enim cœpit iste Psalmus de quo modo testimonium dedimus, nō iste quem consyderandum & tractandum modo suscepimus: sed vbi dictum est, Quomodo sciuit deus & si est scientia in altissimo? Ecce ipsi peccatores abundantes in seculo obtinuerunt diuitias: Nunquid vane iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas? Ille ergo Psalmus vbi videtis quia periclitatur anima, vbi videtis quia nutant pedes, sic cœpit, Quàm bonus deus Israël rectis corde: Mei autem, inquit, penè commoti sunt pedes, paulominus effusi sunt gressus mei. Quare? Quia zelaui in peccatoribus, pacem peccatorum intuens. Inde ergo dixit commotos pedes suos & penè effusos gressus, lapsos ad ruinam à deo, quia intuitus est & inspexit fœlicitatem peccatorum, & vidit eos habere pacem, se autem laborem. Narrauit autem hoc cum iam euasisset, cum iam recto corde deo inhæsisset, narrauit præterita pericula sua, Ergo bonus deus Israël. Sed quibus? rectis corde. Qui sunt recti corde? Qui non reprehendunt deum. Qui sunt re-
K cti corde? Qui voluntatem suam ad voluntatem dei dirigunt, non voluntatem dei ad voluntatem suam curuare conantur. Breue præceptum est, vt homo dirigat cor suum. Vis habere rectum cor? Tu fac quod vult deus, Noli deum velle facere quod vis tu. Praui cordes ergo sunt, id est, qui rectum cor non habent, qui sedent & disputant quomodo debuit facere deus, non laudando quod fecit, sed reprehendendo, Corrigere illum volunt. Parum est qui corrigi ab eo nolunt, & dicunt, Non debuit deus facere pauperes, sed soli diuites esse debuerunt, & ipsi soli viuerent. Vt quid factus est pauper? Vt quid viuit? Reprehendit deum pauperum. Quanto melius esset pauper dei, & diues esset de deo, hoc est, sequeretur voluntatem dei, & videret paupertatem suam temporalem esse & transituram, diuitias autem sibi spiritales ita venturas, vt nullo pacto possent præterire, & haberet in diuitiis cordis fidem si ei non contingit aurum habere in area: quia si aurum haberet in arca, furem timeret, & aurum de arca etiam nolens perderet: fidem autem de corde non perdet, si ipse illam inde non expulerit. Cito autem responderi L
potest charissimi. Fecit deus pauperem, vt probet hominem: & fecit deus diuitem, vt probet illum de paupere. Et omnia quæ fecit deus recte fecit. Et si non possumus videre consilium ipsius, quare illud sic fecit & illud sic, bonum est nobis vt subdamus nos sapientiæ ipsius, & credamus quia bene omnia fecit, & si nōdum nouimus quare sic fecit: & habebimus cor rectum, vt præsumamus & confidamus in domino, & non mouebuntur pedes nostri, & fit in nobis ascēdentibus vnde cœpit iste Psalmus.

Expositio Psalmi.

QVi confidunt in domino sicut mons Sion, non commouebitur in æternum. Qui sunt isti? *Qui habitant in Hierusalem.* Ipsi non commouebuntur in æternum qui habitant in Hierusalem. Si hāc Hierusalem intellexerimus, omnes qui illic inhabitabant, bellis & euersione ipsius ciuitatis exclusi sunt. Modo si quæris Iudæum in ciuitate Hierusalem, non inuenies. Quare ergo non mouebuntur in æternum qui habitant in Hierusalem: nisi quia est alia Hierusalem, de qua multa soletis audire? Ipsa est mater no- M
stra cui suspiramus & gemimus in ista peregrinatione, vt ad illam redeamus. Errraueramus à via, & viam non habebamus. Rex ipsius venit, & via nobis factus est, vt ad illam redire possimus. Ipsa est illa vbi stantes erant pedes nostri in atriis Hierusalem, sicut audi- *Psal.121.*
stis in Psalmo canticorum graduum superiore, iam vobis exposito & tractato qui interfuistis: cui suspirabat ille qui cantabat, Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Qui ergo ibi habitant, non mouebuntur in æternum. Qui autem habitarunt in ista Hierusalem, moti sunt, primo corde, postea exilio. Quando moti sunt corde & ceciderunt, tunc regem ipsius supernæ Hierusalem crucifixerunt. Iam spiritaliter foris erant, & ipsum regem foras excludebant. Eiecerunt enim illum extra ciui- *Matth.27.*
tatem suam, & eum foris crucifixerunt. Et ipse eiecit illos extra ciuitatem suam, id est, æternam Hierusalem matrem omnium nostrum quæ est in cœlis. Qualis est ista Hierusalem? Breuiter describit eam.

Montes in circuitu eius. Magnum ergo aliquid est, esse nos in ea ciuitate quam circundederunt montes? Ipsa est tota fœlicitas nostra, quia habebimus ciuitatem,

quam

A quam circundederunt montes? Num enim non noui-
mus montes, aut quid sint montes, nisi tumores terra-
rum? Alij sunt ergo montes amabiles, montes excelsi,
prædicatores veritatis, siue angeli, siue Apostoli, siue
prophetæ. Ipsi sunt in circuitu Hierusalem. Ambiût il-
lam, & quasi murum illi faciunt. De his môtibus ama-
bilibus & delectabilib⁹ assidue scriptura loquitur. Ad-
uertite vel cum auditis vel legitis, pluribus locis inue-
nitis môtes delectabiles, quàm nos possumus comme-
morare. Veruntamen quantum dominus suggerit, de-
lectat nos de his môtibus multa dicere, & diuina testi-
monia de literis sanctis occurrunt nobis. Ipsi sunt mô-
tes qui illuminantur á deo. Et primitus illuminantur,
vt ab ipsis lumen descendat ad valles, vel ad colles,
quia non tantæ sunt altitudinis quantæ sunt montes.
Ipsi sunt per quos nobis prærogatur scriptura, siue in
prophetia, siue in epistolis, siue in Euangelio. Ipsi sunt
Psal.120. montes, de quibus cantamus, Leuaui oculos meos in
montes, vnde veniet auxilium mihi: quia de scripturis
sanctis in hac vita habemus auxilium. Sed quia ipsi
B montes non à se proteguntur nec à seipsis nobis con-
sulunt, nec spes nostra debet esse in montibus, ne ma-
Hiere.17. ledicti simus qui spem in homine ponimus: iam dixe-
Psal.120. rat, Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxi-
lium mihi: Auxilium, inquit, meum à domino qui fecit
cœlum & terram. Ipsi sunt montes de quibus item di-
Psal.71. cit, Suscipiant montes pacem populo tuo, & colles iu-
stitiam. Montes magni sunt, colles minores sunt. Mô-
tes ergo vident, colles credunt. Qui vident, pacem su-
sceperunt & attulerunt ad illos qui credunt: Qui enim
Roma.1. credunt suscipiunt iustitiam, quia iustus ex fide viuit.
Angeli vident, annunciant quod vident, & credimus
Ioan.1. nos. Ioannes ille, In principio, inquit, erat verbum, &
verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Vide-
bat, prædicauit nobis vt crederemus. Et per montes su-
scipientes pacem, susceperunt colles iustitiam: quia de
ipsis montibus ait, Suscipiunt montes pacem populo
tuo: non dixit, à se habent pacem, vel instituunt pacem,
vel generant pacem, sed suscipiunt pacem. Vnde su-
Psal.120. scipiunt pacem, dominus est. Sic ergo leua oculos tu-
os ad montes propter pacem, vt auxilium tuum sit à
C domino qui fecit cœlum & terram. Rursus illos mon-
Psal.75. tes commemorans spiritus sanctus hoc ait, Illuminans
tu mirabiliter à montibus æternis. Non dixit, illumi-
nant montes, sed illuminans tu à montibus æternis.
Per montes istos quos æternos esse voluisti prædicans
Euangelium, tu illuminas, non montes. Tales ergo
montes in circuitu Hierusalem. Et vt noueritis quales
sint montes in circuitu eius, vbi commemorauit mon-
tes bonos scriptura, valde raro & difficile, aut forte
nunquam, & non statim ibi nominat dominum, aut si-
mul significat, ne spes remaneat in montibus. Ecce vi-
Psal.120. dete quàm multa commemoraui: Leuaui oculos meos
in montes, vnde veniet auxilium mihi. Et ne ibi rema-
neas, Auxilium meum, inquit, à domino, qui fecit cœ-
Psal.71. lum & terram. Rursus suscipiunt montes pacem popu-
lo tuo. Cum dixit, suscipiunt, ostendit alium esse mon-
tem pacis vnde illi suscipiunt. Rursus, à montibus il-
luminans, vt dixit, mox adiunxit, Illuminans tu mira-
Psal.75. biliter à montibus æternis. Item hoc loco cum dixis-
set, Montes in circuitu eius: ne tu rursum remaneres in
montibus: statim subiunxit, *Et dominus in circuitu plebis
suæ*. Vt tua spes non sit in montibus, sed in illo qui il-
luminat montes. Cum enim ille habitat in montibus,
id est, in sanctis, ipse est in circuitu plebis suæ, & ipse
murauit plebem suam munimento spiritali, ne mouea- D
tur in æternum. At vero de illis montibus malis quan-
do loquitur scriptura, non eis addit dominum. Tales
montes iam sæpe diximus vobis, significant magnas
quasdam animas, sed malas. Non enim putetis fratres,
quia potuerunt fieri hęreses per aliquas paruas animas.
Non fecerunt hæreses, nisi magni homines, sed quan-
tum magni, tantum mali montes. Non enim montes
erant tales qui susciperent pacem, vt colles susciperent
iustitiam, sed illi dissensionem susceperunt à diabolo Psal.71.
patre suo. Montes ergo erant: ad tales montes caue ne
fugias. Venturi enim sunt homines, & dicturi tibi, Ma-
gnus ille vir, & magnus ille homo. Qualis fuit ille Do-
natus? qualis est Maximinianus? & nescis Photinus
qualis fuit? & ille Arrius qualis fuit? Omnes istos mon-
tes nominauimus, sed naufragosos. Videtis quia lucet
de illis aliqua flâma sermonis, & aliquis de ipsis ignis
accenditur. Si nauigatis in ligno, & noctem patimini,
id est, caliginem huius vitæ, non vos fallant, nec diri-
gatis illuc nauim. Ibi sunt saxa, vbi naufragia magna
fiunt. Cum ergo tibi laudati fuerint isti montes, & cœ- E
perit tibi suaderi vt venias ad ipsos montes quasi ad
auxilium, & ibi requiescas: Responde, In domino con- Psal.10.
fido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in mô-
tes sicut passer? Bonum est enim tibi vt ad illos mon-
tes leues oculos, vnde tibi auxilium à domino sit, vt Psal.120.
euadas sicut passer de muscipula venantium, non trâs-
migres in montes. Passer enim instabilis res est, Cito
mouetur, cito volat hinc & inde. Sed tu confide in
domino, & eris sicut mons Sion, non moueberis in
æternum, & non transmigrabis in montes sicut passer.
Nunquid ibi sic nominauit montes, vt de domino di-
ceret? Sed montes tales ama, in quibus dominus est.
Tunc autem te amant ipsi montes, si non in illis spem
posueris. Videte fratres quales sunt montes dei. Nam
inde sic nominati sunt in alio loco, Iustitia tua sicut Psal.35.
montes dei. Non iustitia ipsorum, sed iustitia tua. Audi
talem montem Apostolum, Vt inueniar in illo, inquit, Philip.3.
non habens iustitiam meam quæ ex lege est, sed eam
quę per fidem Christi. Illi autem qui per iustitiam suam
montes esse voluerunt, sicut Iudæi quidam vel phari-
sæi principes eorum sic reprehenduntur: Ignorantes Roma.10.
enim dei iustitiam & suam volentes constituere, iusti- F
tiæ dei non sunt subiecti. Qui autem subiecti sunt, sic
sunt alti vt humiles sint. Et quia magni sunt, montes
dicuntur. Quia vero subiecti sunt deo, valles sunt. Et
quia habent capacitatem pietatis, suscipiunt abundan-
tiam pacis, & inundationem transmittunt ad colles.
Modo tamen tu vide quos montes ames. Si vis amari
à bonis montibus, noli spem ponere nec in bonis mô-
tibus. Nam qualis mons erat Paulus? Quando inueni-
tur talis? De magnitudine loquimur hominum. Tantæ
gratiæ quisquam potest facile inueniri? Et tamen time-
bat ne passer ille in illo poneret spem. Et quid ait? Nû-
quid Paulus pro vobis crucifixus est? Sed leuate ocu- 1.Cor.1.
los in montes vnde auxilium veniat vobis, quia ego Psal.120.
plantaui, Apollo rigauit: sed auxilium vestrum à do- 1.Cor.3.
mino qui fecit cœlum & terram, quia deus incremen-
tum dedit. Ergo montes in circuitu eius. Sed quomo-
do montes in circuitu eius, sic & dominus in circuitu
plebis suæ, *Ex hoc nunc & vsque in seculum*. Si ergo mon
tes in circuitu eius, & dominus in circuitu plebis suæ,
côstringit dominus plebem suam in vnum vinculum
charitatis & pacis: vt qui confidunt in domino sicut
mons Sion, non commoueantur in æternum. Et hoc
est ex

G est ex hoc & vsque in seculum. *Quoniam non derelinquet virgam peccatorum super sortem iustorum, vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.* Modo quidem iusti aliquantum laborant, & modo aliquando iniusti dominantur iustis. Quibus modis? Aliquando iniusti perueniunt ad honores seculi. Cum peruenerint & facti fuerint vel iudices, vel reges, quia hoc facit deus propter disciplinam plebis suæ, propter disciplinam populi sui, non potest fieri nisi vt exhibeatur illis honor debitus potestati. Ordinauit enim sic deus Ecclesiam suam, vt omnis potestas ordinata in seculo habeat honorem, & aliquando à melioribus. Sed, exempli gratia, vnam rem dico, hinc conijcite gradus omnium potestatum. Prima & quotidiana potestas hominis in hominem, domini est in seruum. Propè omnes domus habent huiusmodi potestatem. Sunt domini, sunt & serui. Diuersa sunt nomina, dominus seruus, sed homines & homines paria sunt nomina. Et quid dicit Apostolus, docens

Ephe.6. seruos dominis suis subditos esse? Serui, obedite dominis vestris secundũ carnem, quia est & dominus secundum spiritum. Ille est verus dominus & æternus,

H isti autem temporales secundum tempus. Tu cum ambulas in via, cum viuis in hac vita, non vult te facere superbum Christus. Contigit tibi vt Christianus efficereris, & haberes dominum hominem: non ideo Christianus factus es, vt dedigneris seruire. Cũ enim Christo iubente seruis homini, non illi seruis, sed illi qui iussit. Et hoc ait, Obaudite dominis vestris secundum carnem, cum timore & tremore & in simplicitate cordis, non ad oculum seruientes quasi hominibus placentes, sed quasi serui Christi facientes bonam voluntatem dei ex animo cum bona voluntate. Ecce non fecit de seruis liberos, sed de malis seruis bonos seruos. O quantum debent diuites Christo, qui illis componit domum: vt si fuit ibi seruus infidelis, conuertat illum Christus, & non ei dicat, Dimitte dominum tuum: iam cognouisti eum qui verus est dominus, ille fortè impius est & iniquus, tu iam fidelis & iustus. Indignum est vt iustus & fidelis seruiat iniquo & infideli. Nõ hoc ei dixit, sed magis seruiat. Et vt corroboraret seruum, hoc dixit, Exemplo meo serui, quia prior ego seruiui iniquis. Dominus enim tanta in passione sustinens, à

I quibus sustinuit nisi dominus à seruis? Et à quibus, nisi à malis seruis? Nam si fuissent boni serui, honorarent dominum suum. Sed quia mali serui erant, iniuriauerunt dominum. Ille quid cõtra reddidit? Dilectionem

Luc.23. pro odio. Ait enim, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Si dominus cœli & terræ per quem facta sunt omnia seruiuit indignis, rogauit pro sæuientibus & furentibus, & tanquam medicum se exhibuit adueniens: Nam & medici & arte & sanitate meliores seruiunt ægrotis: quanto magis non debet dedignari homo, ex toto animo, & ex tota bona voluntate, cum tota dilectione seruire domino etiam malo? Ecce seruit melior deteriori, sed ad tempus. Quod autem dixit de domino & seruo, hoc intelligite de potestatibus & regibus, & de omnibus culminibus huius seculi. Aliquãdo enim potestates bonæ sunt & timent deũ, aliquan-

11.q.3.c. Iulianus exititit. do non timent deum. Iulianus extitit infidelis imperator, Nõnne extitit apostata, iniquus, idololatra? Milites Christiani seruierunt imperatori infideli. Vbi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant nisi illum qui in cœlo erat. Quãdo volebat vt idola colerent, vt thurificarent, præponebant illi deum. Quando autem dicebat, producite aciem, ite contra illam gentem, statim obtemperabant. Distinguebant dominum æter- K num à domino temporali, & tamẽ subditi erant propter dominũ æternum, etiam domino temporali. Sed nunquid sic erit semper, vt iniqui imperent iustis? Non sic erit. Videte enim quid dicat iste Psalmus, Quoniã non derelinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorũ. Sentitur ad tempus virga peccatorum super sortem iustorum, sed non ibi relinquitur, nõ erit in æternum. Veniet tempus quando vnus agnoscatur deus: veniet tempus quando vnus Christus in claritate sua apparens congreget ante se omnes gentes, & diuidat eas sicut diuidit pastor hœdos ab ouibus: oues ponet ad dexteram, hœdos ad sinistrã. Et videtis ibi mul- Matth.25. tos seruos inter oues, & multos dominos inter hœdos: & rursus multos dominos inter oues, & multos seruos inter hœdos. Non enim quia sic consolati sumus seruos, omnes serui boni sunt: aut quia sic reprehẽdimus superbiam dominorũ, omnes domini mali sunt. Sunt boni & fideles domini, & sunt mali. Sunt boni & fideles serui, & sunt mali. Sed quandiu serui boni seruiunt malis dominis, ferant ad tempus, quia nõ derelinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum. L Quare hoc? Vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas, vt ad tempus ferant iusti iniquos dominãtes, & intelligant non esse hoc sempiternũ, sed præparent se ad possidendam sempiternam hæreditatem. Quam hæreditatem? Vbi destruetur omnis potentatus & om- 1.Cor.15. nis potestas, vt sit deus omnia in omnibus. Ad hoc se seruantes & hoc corde contemplantes, & adhuc in fide retinentes, & vt videant perdurantes, non extendunt manus suas in iniquitatem. Nam si videant quia semper est virga peccatorum super sortem iustorum, cogitant apud se & dicunt, Quid mihi prodest quia iustus sum? Sẽper mihi dominabitur iniquus, & semper seruus ero? Faciam ergo & ego iniquitatem, quia nihil prodest tenere iustitiam. Ne autem hoc dicat, insinuatur illi fides, quia ad tempus potest esse virga peccatorum super sortem iustorum: non enim eam relinquet dominus super sortem iustorum, vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas: sed teneant ab iniquitate manus suas, & ferant iniquitatem, non faciant: melius est enim iniustitiam ferre, quàm facere. Vnde non semper erit? Quia non derelinquet dominus virgam M peccatorum super sortem iustorum. Hoc cogitant qui Psal.72. recto sunt corde, de quibus pauloante dixit, qui voluntatem dei sequuntur non voluntatem suam: sed qui sequi deum volunt, faciunt illum præcedentem & se sequentes: non autem se præcedentes, & illum sequentẽ. Et in omnibus eum bonum inueniunt, siue emendantem, siue conflantem, siue consolantem, siue exercentẽ, siue coronantem, siue purgantem, siue illuminantem: sicut Apostolus ait, Scimus quoniam diligentibus deũ Rom.8. omnia cooperantur in bonum. Et ideo sequitur, *Benefac domine bonis & rectis corde.* Sicut autem qui declinat à malo & facit bonum, rectus corde est, quia nõ zelat in Psal.36. peccatoribus, pacem peccatorum intuẽs: sic praui cor- Psal.72. dis est qui scandalizatur in viis domini, qui declinat à deo & facit malum, & inescatur dulcedine seculi, & ea illaqueatus & captus, amaras pœnas luit. Declinanti autem à deo, cuius disciplinam ferre noluit, fit illi per iudicium dei verus laqueus falsa malorum fœlicitas. Vnde continuo subiungit, *Declinantes autem in strangulationem adducet dominus cum operantibus iniustitiam.* Id est, quorum facta imitati sunt, quia eorum præsentes lætitias amauerunt, & futura supplicia non crediderunt.

Qui

A Qui ergo recti sunt corde & nō declinant quid habebunt? Iam veniamus ad ipsam hæreditatē fratres, quia filij sumus. Quid possidebim⁹? Quæ est hæreditas? Quę patria nostra? Quid vocatur? pax. Per hanc vos salutamus, hanc vobis annunciamus, hanc suscipiunt mōtes & colles iustitiā, ipsa est Christus. Ipse enim est pax nostra qui fecit vtraque vnum, & medium parietem maceriæ soluit, quia filij sumus, hæreditatē habebimus. Et quid vocabitur ipsa hæreditas, nisi pax? Et videte quia exhæredati sunt qui non amant pacem. Non autem amant pacem qui diuidūt vnitatem. Pax possessio piorum est, possessio hæredum. Et qui sunt hæredes? Filij. Audite Euāgelium, Beati pacifici, quia ipsi filij dei vocabuntur. Audite & conclusionem huius Psalmi, *Pax super Israel*. Israël est videns deum, Hierusalem visio pacis interpretatur. Intelligat charitas vestra. Israël interpretatur videns deum, Hierusalem vero interpretatur visio pacis. Qui non mouebuntur in æternum? Qui habitant in Hierusalem, non mouebuntur in æternū. Ergo non mouebuntur in æternum qui inhabitāt visionem pacis, Et pax super Israël. Ergo Israël qui videns deū est, videns pacē est, & ipse Israël est & Hierusalem, quia populus ille dei ipsa est ciuitas dei. Si ergo videns pacem, hoc est, videns deū, merito & deus ipse est pax. Ergo quia Christus filius dei pax est, ideo venit colligere suos, & secernere ab iniquis. A quibus iniquis? Qui oderunt Hierusalē, qui oderunt pacem, qui volunt cōscindere vnitatem, qui nō credunt paci, qui falsam pacem annūciant in populo, & nō illam habent. Quibus respōdetur cum dixerint, Pax vobiscum, & cum spiritu tuo. Falsa dicunt, & falsum audiunt. Quibus dicunt pax vobiscum? Quos separant à pace orbis terrarum. Et quibus dicitur, Et cum spiritu tuo? Qui dissensiones amplectuntur, & odiunt pacem. Si enim in spiritu eorum esset pax, nōnne vnitatem diligerent, & relinquerent dissensionem? Falsum ergo pronūciant, & falsum audiunt. Nos verū pronūciemus, & verum audiamus. Simus Israël & amplectamur pacem, quia Hierusalem est visio pacis, & nos Israël, & pax super Israël.

Psal. 71.
Ephe. 2.
Matth. 5.
Psal. 124.
B

In Psalmum centesimum vicesimumquintum
Enarratio.

C SICVT iam meministis ex ordine nobis tractantibus iste Psalmus est centesimus vicesimus quintus, qui inter illos Psalmos est, quorum est titulus, *Canticum graduum*. Est autē sicut nostis vox ascendentium. Quò nisi ad illam supernam Hierusalem, matrem omnium quæ est in cœlis? Quæ superna, ipsa & æterna. Hæc autem quæ in terra fuit, vmbram habebat illius. Itaque ista cecidit, illa permanet. Hæc impleuit tempus prædicationis, illa tenet æternitatē reparationis nostræ. Ab illa peregrinamur in hac vita, ad eius reditum suspiramus. Suspiramus tādiu miseri & laborātes, donec ad illam redeamus: nec ciues nostri angeli dimiserunt nos in peregrinatione, sed annunciauerunt nobis ipsum regem venturum ad nos: & venit ad nos, & contemptus est inter nos à nobis: & postea nobiscum fuit & docuit nos contemni, quia cōtemptus est: docuit nos tolerare, quia tolerauit: docuit pati, quia passus est: & promisit resurrecturos, quia resurrexit, in seipso ostēdens quid sperare debeamus. Si ergo fratres prophetæ antiqui patres nostri antequam dominus Iesus Christus veniret in carne, antequam mortuus resurrexisset & ascendisset in cœlum, suspirabant tamen illi ciuitati, quantū oportet nos desyderare quò nos ipse præcessit, & vnde nunquam recessit? Non enim dominus sic venit ad nos, vt desereret angelos: & cum illis mansit, & ad nos venit. In illis mansit in maiestate, ad nos venit in carne. Eramus autem ibi, vbi redemptor noster ille venisse dicitur, & captiui tenebamur. Si redemptor noster ille dicitur, captiui tenebamur. Vbi ergo tenebamur, vt ille veniret redimere captiuos? Vbi tenebamur? Forte apud Barbaros. Peior est Barbaris diabolus & angeli eius. Ipsi antea tenebant genus humanum, ab eis redemit nos, quia non aurum neque argentum, sed sanguinem suum pro nobis dedit. Quomodo autē homo venerat in captiuitate, Paulum Apostolum interrogemus. Etenim ipse præcipue gemit in ista captiuitate, suspirans æternam Hierusalem, & docuit nos gemere ex ipso spiritu, quo & ille implet⁹ gemebat. Hoc enim ait, Omnis creatura congemiscit & dolet vsque nunc. Et iterum, Vanitati enim creatura subiecta est, ait, non sponte, sed propter eum qui subiecit eam in spe. Omnem creaturā dixit in hominibus etiam nondum credentibus, sed tamē credituris, ingemiscere creaturam in laboribus. Nunquid nam in his tantum gemit qui nondum crediderunt? Iā vero in his qui crediderunt non gemit nec parturit creatura? Non solum autem, inquit, sed & nosipsi primitias spiritus habentes, id est, qui iam spiritu deo seruimus, qui iam mente deo credimus, & in ipsa fide primitias quasdam dedimus, vt primitias nostras sequamur: ergo & nosipsi in nobismetipsis ingemiscim⁹, adoptionem expectātes redemptionem corporis nostri. Gemebat ergo & ipse, & gemunt omnes fideles, adoptionem expectantes redēptionem corporis sui. Vbi gemunt? In ista mortalitate. Quam redemptionem expectant? Corporis sui quæ præcessit in domino, qui resurrexit à mortuis, & ascendit in cœlū. Hoc nobis antequam reddatur necesse est gemamus, etiam fideles, etiam sperantes. Ideo sequitur ibi & dicit, Cum diceret, & ipsi in nobismetipsis ingemiscimus adoptionē, expectantes redemptionem corporis nostri: quasi diceretur ei. Quid tibi ergo profuit Christus si adhuc gemis? & quomodo saluator saluum te fecit? Qui gemit, adhuc ægrotat: subiunxit & ait, Spe enim salui facti sumus. Spes autem quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Ecce quare gemimus, & quomodo gemimus, quia quod speramus iam quidem expectamus, sed nondum tenemus, & donec teneamus in tempore suspiramus, quia desyderamus quod nondum tenemus. Quare? Quia spe salui facti sumus. Iam caro sumpta de nobis in domino, non spe sed re salua facta est. Resurrexit enim & ascēdit in capite nostro caro nostra salua in membris adhuc saluanda est. Secura gaudeant membra, quia à capite suo non sunt deserta. Dixit enim membris laborantibus, Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad cōsummationem seculi: ita factum est vt conuerteremur ad deū. Spem enim non habueramus, nisi ad seculum, & inde serui miseri, & bis miseri, quia & in hac vita spem posueramus & faciem habētes ad seculum, dorsum contra deum. Cum vero conuerterit nos dominus, vt iam incipiamus faciem habere ad deū, & dorsum ad seculum, quia adhuc in via sumus, & tamen ad patriam attendimus: & quando forte aliquam tribulationem patimur, sed tamē tenemus viam & ligno portamur, Asper quidem ventus est, sed ventus prosper est, cum labore quidē, sed cito ducit & cito perducit. Quia ergo de captiuitate nostra gemebamus, gemunt autem

Matt. 16.
D
Roma. 8.
E
Mar. 16.
Roma. 8.
F
Matt. 28.

G autem & illi qui iam crediderunt. Quomodo autẽ fa-
cti fuimus captiui? Obliti fuimus, sed per scripturam
commemoramur. Paulum ipsum apostolum interro-
Rom.7. gemus. Ait enim, Scim⁹ enim quia lex spiritalis est, ego
autẽ carnalis sum, venundatus sub peccato. Ecce vnde
facti sumus captiui, quia venũdati sumus sub peccato.
Quis nos vendidit? Nosipsi qui consensimus seducto-
ri. Vendere nos potuimus, redimere nos nõ possumus.
Vendidimus nos consensione peccati, redimimur in
fide iustitiæ. Sanguis enim innocens datus est pro no-
bis vt redimeremur: Non quẽcunque sanguinem ille
fudit persequendo iustos. Qualem sanguinẽ fudit? Iu-
storum quidem sanguinem fudit prophetarum patrũ
nostrorum, iustorum sanguinem fudit & martyrum, ta
men omnes de propagine peccati venientes, Vnũ san
guinem fudit eius qui non iustificatus, sed iustus natus
est. Ille sanguine fuso perdidit quos tenebat. Pro quib⁹
enim datus est innocens sanguis, redempti sunt, & cõ-
uersi à captiuitate cantant istum Psalmum.

Expositio Psalmi.

H *CVm conuerterit dominus captiuitatem Sion, facti sumus si-
cut consolati.* Hoc voluit dicere, facti sumus gau-
dentes. Quando? Cum conuerterit dominus ca
ptiuitatem Sion. Quæ Sion? Ipsa Hierusalem æterna
Sion. Quomodo æterna Siõ? Quomodo captiua Siõ?
In angelis æterna, in hominibus captiua. Non enim o-
mnes illius ciuitatis ciues captiui sunt, sed qui inde pe-
regrinantur ipsi captiui sunt. Homo ciuis est Hierusa-
lem, sed vẽditus sub peccato, factus est peregrinus. De
propagine ipsius natum est genus humanum, & imple-
Hiere.25. uit terras captiuitas Sion. Et ista captiuitas Siõ quomo-
& .29. do est vmbra illius Hierusalem? Vmbra illius Sion quã
acceperunt Iudæi in imagine, in figura fuit in captiui-
tate in Babylonia, & post septuaginta annos rediit ille
populus ad ciuitatem suam. Septuaginta anni signifi-
cant omne tempus, quod septem diebus voluitur. Cum
autem transierit omne tempus, tũc redimus & nos ad
patriam nostram, quomodo ille populus post septua-
1.Esdra.1. ginta annos rediit à captiuitate Babyloniç. Babylonia
est enim mũdus iste. Babylonia enim interpretatur cõ-
fusio. Videte si non est confusio tota vita humana.
I Quicquid agunt homines in spe vana, quãdo cogno-
uerint quid agunt, erubescunt. Quare laborant? Cui la
borant? Filiis meis, inquit. Et ipsi cui? Filiis suis. Et ipsi
quibus? Filiis suis. Nemo ergo sibi. Ab ista ergo confu-
sione iam cõuersi erant quibus dicit Apostolus, Quam
Roma.6. enim gloriã habebatis in his, in quibus nunc erubesci-
tis? Cõfusio est ergo ista tota vita rerum humanarum,
non pertinens ad deum. In hac cõfusione, id est, in ista
Babylonia, captiua tenetur Sion. Sed conuertit domi-
nus captiuitatem Sion, & facti sumus, inquit, sicut cõ-
solati, id est, gauisi sumus tanquam consolationem ac-
cipientes. Consolatio non est nisi miserorum, cõsola-
tio non est nisi gementium & lugentium. Quare quasi
consolati, nisi quia adhuc gemimus? Gemimus in spe,
consolamur in re. Cum transierit spes, de gemitu gau-
dium veniet æternum, vbi non opus erit cõsolatione,
quia nulla miseria sauciabimur. Quare autem velut cõ-
solati ait, & non ait consolati? Non semper quasi ad si-
militudinem ponitur hoc verbũ, sicut, quod dicimus
aliquando ad proprietatẽ refertur, aliquando ad simi-
litudinem: modo ad proprietatem relatum est. Sed ex-
empla nobis etiam de communi locutione hominum
danda sunt, vt facile intelligatur, quomodo dicimus,
Sicut vixit pater, ita & filius, ad similitudinẽ hoc dici-
mus: & sicut pecus moritur, ita homo moritur, ad simi- K
litudinẽ hoc dicitur. Quando autẽ hoc dicimus, Fecit Eccles.3.
sicut vir bonus, nunquid non est vir bonus, sed simili-
tudinẽ habet viri boni? Fecit tanq̃ iustus. Hoc tãquam
non negat eũ iustum esse, sed proprietatem eius osten-
dit. Fecisti sicut senator, ergo non sum senator si dicat:
imò quia es, sicut senator fecisti: & quia iustus es, sicut
iustus fecisti: & quia bonus es, sicut bonus fecisti: Ergo
quia & isti vere consolati erant, sicut consolati gaude-
bant: id est, magnum erat gaudiũ ipsorum tanquam cõ
solatorum, illo consolante morituros qui mortuus est,
Omnes enim mori gemimus, Consolatus est ille qui
mortuus est ne mori timeremus, Prior resurrexit vt ha
beremus quod speraremus. Quia ergo prior resurrexit,
spem nobis dedit, quia in miseria positi spe consolati
sumus. Hinc gaudium magnum. Et cõuertit dominus
captiuitatẽ nostram, vt iam de captiuitate viam tenea-
mus, & eamus ad patriã. Iam ergo redempti in via non
timeamus insidiantes hostes nostros. Ideo enim rede-
mit nos, vt non audeat hostis insidiari nobis, si de via
non recesserimus. Ipse enim Christus factus est via. Vis L
nõ pati latrones? Ait tibi, Viam tibi straui ad patriam,
noli de via recedere. Talem viã muniui, vt latro ad te
non audeat accedere. Tu ab illa noli recedere, & latro
ad te nõ audebit accedere. Ambula ergo in Christo &
cãta, gaudẽs cãta tanq̃ cõsolatus, quia ille te præcessit
qui iussit vt sequaris. *Tunc repletum est gaudio os nostrum, &
lingua nostra exultatione.* Os fratres mei quod habemus in
corpore quomodo repletur gaudio? Nõ solet impleri,
nisi aqua aut cibo, aut potu, aut aliqua re tali missa in
os. Impletur aliquãdo os nostrũ, & plus est quod dici-
mus sanctitati vestræ, quando os plenũ habemus loqui
non possumus. Habemus autẽ intus os, id est, in corde,
vnde quicquid procedit, si malũ est inquinat nos, si bo
num est mũdat nos. De ipso enim ore audistis, dũ Euã-
gelium legeretur. Insultabãt enim Iudęi domino, quia
discipuli eius non lotis manibus mãducabant. Illi in- Matth. 15.
sultabant qui munditiam foris habebãt, & intus macu
lis pleni erant. Illi insultabant quorũ iustitia non erat,
nisi in oculis hominũ, dominus autem quærit mundi-
tiam nostram interiorem: quæ si fuerit, necesse est vt &
quæ foris sunt munda sint. Mundate, inquit, quæ intus Matth. 23.
sunt, & quæ foris sunt mũda erunt. Ipse dominus dicit M
alio loco, Verũ date eleemosynas, & ecce omnia mun Luca.11.
da sunt vobis. Vnde autem procedit eleemosyna? De
corde. Si enim manũ porrigas, nec in corde miserea-
ris, nihil fecisti. Si autẽ in corde miserearis, etiam si nõ
habeas quod porrigas manu, acceptat deus eleemosy-
nam tuã. Illi autem iniqui foris quærebant mũditiam.
De talibus erat etiã ille Pharisæus qui inuitauerat do-
minum, quando accessit ad eum mulier quæ in ciuita- Luca.7.
te peccatrix erat & famosa, quæ lachrymis lauit pedes
domini, tersit capillis, vnxit vnguento. Pharisæus ergo
qui inuitauerat dominũ, & munditiã non habebat ni-
si forinsecus corporis, intus autem in corde plenus erat
iniquitate & rapina, dixit apud semetipsum, iste si esset
Propheta, sciret quæ mulier illi accessit ad pedes. Vn- Ibidem.
de nouerat vtrum sciret an nesciret? Sed ideo eum ne-
scire arbitratus est, quia non à se eam repulit. Si enim In li.50. ho
accessisset ad ipsum Pharisæũ talis mulier, ille qui mũ- mi. hom.23
ditiã tenebat, quasi in carne exufflaret, repelleret, abii-
ceret, ne immunda tangeret mũdum, & contaminaret
eius munditiam. Quia hoc non fecit dominus, ideo il-
lum credidit nescisse qualis mulier illi accessisset ad pe
des. Dominus autẽ non solum illam nouerat, sed & co
gitationes

A gitationes illius audiebat: quia etsi contactus corporis aliquid facit ô immunde Pharisæe, caro domini posset pollui contactu mulieris, an mulier mundari contactu domini? Permittebat autem medicus ægrotantem tangere medicamentum, & illa quæ venerat nouerat medicum, & quæ solebat in sua fornicatione fortasse esse frontosa, frontosior facta est ad salutem. Irrupit in domum quò non erat inuitata, sed vulnera habebat, & illuc venerat vbi medicus recumbebat. Ille autem qui inuitauerat medicum sanus sibi videbatur, propterea nõ curabatur. Iam quæ sequutur in Euangelio nostis, quomodo confusus est ipse Pharisæus, cum ei ostenderet quia & illam mulierem nouerat, & cogitationem cordis ipsius audierat. Sed ad id reuertamur quod modo de Euangelio lectum est, quod pertinet ad præsentem versum, vbi dictum est, Impletũ est gaudio os nostrũ, & lingua nostra exultatione. Quærimus enim quod os & quæ lingua, attendat charitas vestra. Insultatum est domino, quia non lotis manibus discipuli eius manducarent, Respondit illis dominus sicut oportebat, & vo-
Matt. 15. catis turbis ait, Audite omnes & intelligite, Omne quod
B intrat in os non coinquinat hominem, sed quod exit. Quid est hoc? Cum dixit, quod intrat in os, non nisi os corporis voluit ostendere. Intrant enim cibi, & nõ co-
ad Titũ. 1. inquinant homines cibi, quia omnia munda mundis,
1. Timo. 4. & omnis creatura dei bona est, & nihil abiiciendum
Leui. 11. quod cum gratiarum actione percipitur. In figura Iudæis posita erant quædam, & immunda dicta sunt. Sed
1. Cor. 3. postea quam figurarũ lux ipsa venit, & remotæ sunt vmbræ, non sumus retenti in litera, sed viuificati in spiritu, & non est impositum iugum obseruationis christia-
Matt. 11. nis quod impositum erat Iudæis, quia dominus dixit,
ad Titũ. 1. Iugum enim meum suaue est, & sarcina mea leuis est. Et omnia, ait Apostolus, munda mundis, immũdis autem & infidelibus nihil est mundum, sed polluta sunt eorum & mens & conscientia. Quid voluit intelligi? Mundo homini & panis & porcina munda est, immũdo autem nec panis nec porcina. Immundis autem, inquit, & infidelibus nihil est mundum. Quare nihil est mundum? Sed polluta sunt, inquit, eorum & mens & conscientia: quia si interius quod est, immundum est, foris quod est, nihil mundum esse potest. Si ergo illis quibus interiora immunda sunt, exteriora munda esse non possunt: si volueris vt exteriora munda sint, interiora mũdato, Ibi est enim os quod implebitur tibi gau-
C dio, & quando taces. Quando taces enim & gaudes, os tuum clamat ad deũ. Sed vide vnde gaudeas, si de seculo gaudes, immundo gaudio vociferaris ad deum: si vero de redemptione gaudes, quomodo dixit psalmus iste, Cum conuerterit dominus captiuitatem Sion facti sumus iocũdati, tunc impletur vero gaudio os tuũ, & lingua tua exultatione. Manifestum est quia in spe gaudes, & acceptum est gaudium tuum apud deum. In ipso gaudio vel in ipso ore quod habemus intus, & manducamus & bibimus, sicut de isto ore ad refectionem corporis, sic & de illo ore ad refectionem cordis. Nam vnde beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quo-
Mat. 5. niam ipsi saturabuntur? Si autem non facit immũdum nisi quod exit de ore, & hoc cum audimus in Euangelio, non intelligamus nisi os corporis, absurdum est & nimis stultum, vt tunc putemus non fieri immundum hominẽ cum manducat: tunc autem putemus immun-
Mat. 15. dum, si vomat. Ait enim dominus, Non quod intrat in os, sed quod exit coinquinat. Quãdo ergo mãducas nõ sis immũdus, & quãdo vomis efficeris immũdus? Quã-

do bibis non es immundus, & quando spuis immũdus D es? Quando spuis enim, de ore tuo exit aliquid: quãdo bibis, in os intrat aliquid. Quid voluit dicere domin⁹, Non quod intrat in os, sed quod exit inquinat? Secutus eodẽ loco secundum aliũ Euãgelistam dixit, Quę sunt Marci. 7.
quæ procedũt de ore: vt intelligas non de ore corporis eũ dixisse, sed de ore cordis. Ait enim, De corde enim Matt. 15.
exeunt cogitationes malæ, fornicationes, homicidia, blasphemię, hæc sunt quę coinquinant hominẽ: nõ lotis autem manibus manducare non coinquinat hominem. Illa ergo fratres mei quomodo exeunt de ore, nisi quia exeũt de corde, sicut ipse dominus dicit? Nõ enim quando illa loquimur tunc nos maculant. Ne quis dicat, Cum loquimur, de ore nostro exeunt, quia verba & voces de ore nostro exeũt, & quando mala loquimur, immundi efficimur. Quid si aliquis non loquatur, & tamen cogitet mala? Mundus est quia de ore ipsius corporis nihil processit? Sed de ore cordis iam deus audiuit. Ecce fratres mei attẽdite quę dico, Nomino furtũ, modo nominaui furtum: nunquid quia nominaui furtum, contaminauit me furtũ? Attendite quod dico, Ecce de ore meo exiit, & non me fecit immundum. Fur autem surgit in nocte, & nihil dicit ore, & faciendo fit immundus. Non solum autem non dicit, sed & premit E
facinus toto silentio, & vsque adeo vocẽ suam timet audiri, vt nec vestigia sua velit sonare. Nũquid ergo quia ita silet mundus est? Plus autem dico fratres mei. Ecce adhuc in stratu suo iacet, nondũ surrexit vt furtum faciat, vigilat, & expectat vt homines dormiãt, Iam deo clamat, iam fur est, iam immundus est, iam facinus de ore interiore processit. Quando enim facinus ex ore procedit? Quãdo voluntas faciendi decernitur. Decreuisti facere, dixisti: dixisti, fecisti. Si furtum non feceris foris, forsitan ille non meruit perdere cui disponebas auferre. Et ille nihil perdidit, & tu de furto dãnaberis. De pœ. dis.
Decreuisti occidere hominem, dixisti in corde, sonuit 1. Si ppria.
de ore tuo interiore homicidiũ, Adhuc viuit homo, & tu homicida puniris. Quid sis enim apud deũ quæritur, nõ quid nondũ appareas apud homines. Certe ergo nouimus & nosse debemus & tenere, qa est os cordis, est & lingua cordis. Ipsum os impletur gaudio, in ipso ore intus oramus deũ, quãdo labia clausa sunt & patet cõscientia. Silentiũ est & clamat pectus, Sed auribus cuius? Non hominis, sed dei. Securus ergo esto, ille audit qui miseretur. Et rursus quãdo nemo hominum audit mala si procedunt de ore tuo, noli esse securus, quia ille audit qui damnat. Susanna non audiebatur ab iniustis F
iudicibus, tacebat & orabat, Os eius nõ audiebatur ab Danie. 13.
hominibus, cor ei⁹ clamabat ad deũ. Nũquid quia vox eius & de ore corporis nõ processit, ppterea exaudiri nõ meruit? Exaudita est illa, & quãdo orauit nemo hominum sciuit. Ergo fratres quid habeamus in ore interiore cogitate, Ibi videte ne quid mali dicatis intus, & nihil mali facitis foris: nõ potest enim fieri ab hominibus foris, nisi quod dictum fuerit intus. Custodi os cordis à malo, & innocens eris, innocens erit lingua corporis tui, innocentes manus erunt, etiam pedes innocẽtes erũt, oculi innocentes erunt, aures innocentes erũt, Omnia mẽbra tua iustitiæ militabunt, quia Imperator iustus tenuit cor. *Tũc dicent inter gẽtes, Magnificauit dominus facere cũ eis: magnificauit dominus facere nobiscũ, facti sumus iocũdati.* Videte fratres si modo Siõ nõ illud dicit inter gẽtes per totũ orbẽ terrarũ, videte si non ad Ecclesiã curritur. In toto orbe terrarũ precium nostrum accipitur, Amẽ respondetur. Dicunt ergo inter gentes Hierosoly-

G mitani captiui, Hierosolymitani redituri, peregrini, su-
spirantes patriæ suæ. Quid dicunt? Magnificauit domi-
nus facere nobiscum, facti sumus iocundati. Nunquid
ipsi secum fecerunt? Ipsi male secum fecerunt, quia sub
peccato se vendiderunt. Redemptor venit, & bene cũ
illis fecit, & magnificauit dominus facere cum eis, Ma
gnificauit dominus facere nobiscum, facti sumus iocũ
dati. *Conuerte domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austro.*
Quid sit hoc attendat charitas vestra. Iam dixerat, Cũ
conuerteret dominus captiuitatem Sion. Quasi de prę
terito loquebatur: sed solet fieri, vt de prętérito loqués,
futura prænunciet Propheta. Nam quasi de præterito
Psalm. 21. loquebatur cũ in alio Psalmo diceret, Foderũt manus
meas & pedes meos, dinumerauerũt omnia ossa mea.
Non dixit, fossuri sunt, non dixit, dinumerabunt, nõ di
xit, diuident sibi vestiméta mea, non dixit, super vesti-
mentum meum mittent sortem. Futura enim erant &
quasi facta cantabantur. Omnia enim quæ futura sunt,
deo iam facta sunt. Hic ergo cum diceret, Cum cõuer-
teret dominus captiuitatem Sion, facti sumus velut cõ
H solati, Tunc repletum est gaudio os nostrum, & lingua
nostra exultatione: quod vt ostenderet se figura præte-
riti futura cogitare, ait, Tunc dicẽt inter gentes. Dicẽt,
iam de futuro est: Magnificauit dominus facere nobis-
cũ, facti sumus iocundati, de præterito. Tunc cũ canta-
bantur futura erant, & nunc videntur præsentia: ergo
orat tanquam de futuris, qui futura tanquam præterita
præcinebat, Conuerte domine captiuitatem nostram.
Nondũ erat ergo conuersa captiuitas, quia nõdum re-
demptor aduenerat. Ergo quando cantati sunt Psalmi,
quod orabatur tunc, iam factum est. Cõuerte domine
captiuitatem nostram sicut torrens in austro. Sicut cõ
uertuntur torrentes in austro, sic cõuerte captiuitatem
nostrã. Quærebaẽ quid sit, sed patebit modo, adiuuãte
domino & vestris orationibus. Quodã loco dixit scri
ptura, cũ prçciperet & moneret de operibus nostris bo
Ecclesi. 3. nis: ait enim, Sicut glacies in sereno, ita soluẽtur pecca
ta tua. Ergo peccata ligabãt nos. Quomodo? Quomo-
do frigus ligat aquã ne currat, ita & nos illigati frigore
peccatorũ gelauimus. Auster autem calidus ventus est.
Quando flat auster liquescit glacies, & implentur tor-
rẽtes. Torrentes autem dicũtur flumina hyemalia, ma-
gno enim impetu repẽtinis aquis impleta currunt. Ge-
lraueramus ergo in captiuitate, cõstringebant nos pec-
I cata nostra: flauit auster spiritussanctus, dimissa sũt no-
bis peccata, soluti sumus à frigore iniquitatis, tanquam
glacies in sereno sic soluũtur peccata nostra. Curram*
ad patriã quasi torrentes in austro. Diu enim laborauí-
mus & laboramus, etiã facientes bene. Nã ipsa vita hu
mana quam ingressi sumus misera est, laboribus plena,
doloribus, periculis, erũnis, tẽtationibus. Nolite seduci
gaudio rerum humanarũ, flenda in rebus humanis ad-
uertite. Poterat ridere prius puer qui nascitur? Quare à
fletu incipit viuere? Ridere nondum nouit, quare plo-
rare iam nouit? Quia cœpit ire in istam vitam. Sed si de
illis captiuis est, hic flet & gemit, sed veniet gaudium,
sequitur enim, *Qui seminant in lachrymis, in gaudio metent.* In
ista vita, quæ plena est lachrymis, seminemus. Quid se-
minabimus? Opera bona. Opera misericordię semina
Galat. 6. nostra sunt. De quibus seminibus ait Apostolus, Bonũ
autẽ facientes non deficiamus, tempore enim proprio
Ibidem. metemus infatigabiles. Itaq; dum tempus habemus ope
remur bonum ad omnes, maxime autẽ ad domesticos
fidei. Loquens itaq; de ipsis eleemosynis quid ait? Hoc
2. Cor. 9. autẽ dico, Qui parce seminat, parce & metet: Ergo qui
multũ seminat multũ metet: Qui parce seminat, parce K
& metet: & qui nihil seminat, nihil metet. Quare desy-
deratis latos fũdos, vbi multa semina seminetis? Latior
vobis non est vbi seminetis q̃ Christus, qui in se voluit
seminari. Terra vestra Ecclesia est, seminate quantum
potestis. Sed parum habes vnde facias. Habes volunta-
tem? Quomodo nihil esset quod habes, si non adesset
bona voluntas: sic & quia non habes, noli esse tristis si
est tibi bona voluntas. Quid enim seminas? Misericor-
diam. Et quid metis? Pacem. Nunquid autẽ dixerũt an-
geli, Pax diuitibus hominibus in terra? Sed pax in terra
hominibus bonæ voluntatis. In vidua magna volũtas. *Luca. 2.*
In Zacchæo magna voluntas, in Zachęo charitas ma-
gna, Suscepit dominum hospitio, gaudẽs suscepit, & di *Luca. 19.*
midium patrimonij sui pauperibus promisit se daturũ,
& si cui aliquid abstulerat, quadruplum redditurum: vt
intelligas propterea sibi eum tenuisse dimidium, nõ vt
haberet quod possideret, sed vt haberet vnde debita
redderet. Magna voluntas, multũ dedit, multum semi-
nauit. Ergo vidua illa, quę duo minuta misit, parũ semi
nauit? Imò tantum quantum Zacchæus. Minores enim *Matth. 12.*
facultates ferebat, sed parem voluntatem habebat. Mi-
sit duo minuta de tãta voluntate, de quanta Zacchęus L
dimidium patrimonij sui. Si attẽdas quid dederunt, di
uersa inuenies. Si attendas vnde dederunt, paria inue-
nies. Quicquid habuit illa dedit, & quod habuit dedit *Matt. 10.*
ille. Fac aliquem non habere vel duos nummos. Est ali
quid vilius quod seminemus, vt metamus illã messem?
Est. Calicem aquæ frigidæ qui dederit discipulo, non
perdet mercedem suam. Calix aquę frigidæ non duo- *In lib. 50.*
bus nummis, sed gratis constat. Tamen aliquando sic *homi. ho-*
gratis cõstat, vt habeat illum alius, & alius non habeat. *mi. 8. & 13*
Si ergo ille qui illum habet, dederit illi qui non habet,
tãtum dedit si de plena charitate dedit quod dedit, tã-
tum dedit quantum illa in duobus nummis, quantum
Zacchæus in dimidio rerũ suarũ. Non enim sine causa *Luca. 19.*
addidit, frigidæ, vt pauperem ostenderet. Ideo dixit, ca
licem aquæ frigidæ, ne quis vel inde causaretur, quòd
lignum non habuerit vnde calefaceret aquam. Calicẽ *Matth. 12.*
aquæ frigidæ qui dederit vni ex minimis, non perdet
mercedẽ suam. Quid si nec hoc habeat? Securus sit. Et
si nec hoc habet, pax in terra hominibus bonæ volũta-
tis: tantum illud timeat ne habeat & nõ faciat. Si enim *Luca. 2.*
habet & non facit, intus gelauit, nondum soluta sunt
peccata eius sicut torrentes in austro, quia voluntas fri M
gida est. Quid valẽt tanta bona quæ possidemus? Acce
dit voluntas feruens iam soluta calore austri: & si nihil
habebat, totum illi cõputatur. Quanta sibi pręstant mẽ-
dici? Intẽdat charitas vestra quomodo fiat eleemosyna.
Certe mendici sunt in quos facis eleemosynã, mendici
egent. Attenditis forte fratres vestros, si aliquo egent,
tribuitis, si est in vobis Christus, etiã exteris. Sed si illi
sunt medici qui professionem habent petendi in erũ-
na, & ipsi habent quod sibi præstẽt inuicẽ. Nõ illos de-
seruit de⁹ vnde probẽtur, quia faciũt eleemosynas. Iste
non potest ambulare, qui potest ambulare pedes suos
accõmodat claudo. Qui videt, oculos suos accõmodat
cæco. Et qui iuuenis est & sanus, vires suas accõmodat
vel seni vel ægroto, & portat illũ. Ille indiget, ille diues
est. Aliquando & diues inuenitur pauper, & à paupere
præstatur illi aliquid. Venit nescio quis ad flumen, tan-
to delicatior quanto ditior, transire non potest. Si nu-
datis membris transierit, frigescet, ægrotabit, morietur.
Accedit pauper exercitatiore corpore, traiicit diuitẽ,
eleemosynam fecit in diuitem. Ergo nolite tãtum eos
putare

A putare pauperes qui non habent pecuniam. In quo quiſ
que pauper eſt, ibi illum vide: quia forte tu in eo diues
es in quo ille pauper eſt, & habes vnde accommodes.
Forte membra tua accommodas, & plus eſt quàm ſi pe
cuniam accommodares. Conſilio indiget, tu plenus es
conſilio. In conſilio ille pauper, tu diues es. Ecce nec la
boras nec aliquid perdis, das conſilium, & præſtitiſti
eleemoſynam. Modo fratres mei cum loquimur quaſi
pauperes ad nos eſtis, & quia nobis deus dignatus eſt
dare, damus inde vobis, & omnes ab illo accepimus
qui ſolus eſt diues. Sic ſe ergo tenet corpus Chriſti, mē
bra ſocia ſic compinguntur & adunantur in charitatē
& in vinculum pacis, cum quiſque id quod habet præ-
ſtat ei qui non habet: in eo quod habet diues eſt, in eo
quod ille non habet pauper eſt. Sic vos diligite, ſic vos
amate. Nolite ad vos ſolos attendere, ſed attendite in-
digētes circa vos. Sed quia cum laboribus & erumnis
fiunt iſta in iſta vita, nolite deficere. In lachrymis ſemi-
natis, in gaudio metetis. Quid enim fratres mei? Ipſe a-
gricola quando procedit cum aratro & portat ſemen,
nónne aliquando frigidus eſt vētus, & imber deterret?
Attendit cœlum, videt triſtem diem, tremit frigore, &
B tamē procedit & ſeminat. Timet enim ne cum triſtem
diem attendit & expectat diem lętum, ne tēpus tranſ-
eat, & non inueniat quod metat. Nolite differre fratres
mei, ſeminate in hyeme, ſeminate bona opera & cū plo
ratis, quia qui ſeminant in lachrymis, in gaudio metēt.
Mittunt ſemina ſua, bonā voluntatem & bona opera.
Euntes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua. Quare flebant?
Quia inter miſeros erant, & miſeri erant. Melius eſt fra
tres mei vt nullus ſit miſer, quàm vt tu facias miſericor
diam. Qui enim vt faciat miſericordiam optat eſſe mi
ſeros, crudelem habet miſericordiam: quomodo ſi me-
dicus vt exerceret artē ſuam optaret eſſe multos ægro-
tos, crudelis medicina eſſet. Melius eſt vt omnes ſani
ſint, quàm vt exerceatur ars medici. Melius eſt ergo vt
omnes beati regnent in illa patria, quàm vt ſint quibus
impendatur miſericordia. Tamen quādiu ſunt quibus
impendatur miſericordia, nō deficiamus in iſta erum-
na mittere ſemina. Etſi cum fletu ſeminamus, tamen cū
gaudio metemus. In illa enim reſurrectione mortuorū
[*Venientes venient cum exultatione portantes manipulos ſuos,*
id eſt, tunc] recipiet quiſque manipulos ſuos, id eſt, fru
ctum ſeminis, coronam gaudiorum & exultationis.
C Tunc erit triumphus lętantium & ipſi morti inſultan-
1. Cor. 15. tiū, in qua gemebatur. Tunc dicet morti, Vbi eſt mors
contentio tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? Sed quare iā
gaudent? Quia portant manipulos ſuos. Quia eun-
tes ibant & flebant, mittentes ſemina ſua? Quare mit-
tentes ſemina ſua? Quare autē hoc? Quia qui ſeminant
in lachrymis, in gaudio metent. In iſto pſalmo exhor
tati vos fuerimus maxime ad faciendam miſericordiā,
quia hinc aſcenditur, & videtis quia ille cantat canti-
cum graduum qui aſcendit. Mementote, nolite amare
deſcendere & non aſcendere, ſed & de aſcenſione co-
Luc. 10. gitate, Quia qui deſcendebat de Hieruſalem in Hieri-
cho, incidit in latrones. Niſi deſcenderet, non incide-
ret in latrones. Iam ergo Adam deſcendit & incidit in
latrones. Omnes enim nos Adam ſumus: ſed tranſiit ſa
cerdos & contempſit, tranſiit Leuites & contēpſit, quia
Ioan. 8. lex ſanare non potuit. Trāſiit Samaritanus quidam, id
eſt, dominus noſter Ieſus Chriſtus. Illi enim dictum eſt,
Nónne verum dicimus nos, quia Samaritanus es & dę
monium habes? Ille autem non dixit, non ſum Sama-
ritanus: ſed dixit, ego dæmoniū non habeo. Samarites
enim interpretatur cuſtos. Si diceret, non ſum Samari- D
tanus: diceret non ſum cuſtos. Et quis alius cuſtodiret?
Deinde ponens ſimilitudinem, Trāſijt Samarites & fe- *Luc. 10.*
cit cum illo miſericordiam ſicut ſcitis. Iacebat autē in
via vulneratus, quia deſcendit. Tranſiens Samaritanus
non nos contempſit, curauit nos, leuauit in iumētum,
id eſt, in carne ſua, perduxit ad ſtabulum ſuum, id eſt, ad
Eccleſiam: commendauit ſtabulario, id eſt, Apoſtolo:
dedit duos denarios vnde curaretur, charitatem dei &
charitatem proximi. In his duobus enim præceptis to-
ta lex pendet & Prophetæ. Dixit autem ſtabulario, Cu- *Matth. 22.*
ram illius habe, Si quid amplius erogaueris, in redeun-
do reddam tibi. Amplius erogauit Apoſtolus, quia cū
omnibus Apoſtolis permiſſum eſſet vt acciperent tan- *1. Cor. 4.*
quam milites Chriſti ſtipendia à prouincialibus Chri-
ſti, ille manibus ſuis laborauit, & annonas ſuas prouin-
cialibus donauit. Omnia facta ſunt, Si deſcendimus, &
vulnerati ſumus: aſcendamus, cantemus & proficia-
mus vt perueniamus.

In Pſalmum centeſimum vigeſimumſextum Enarratio.

INTER omnia cātica quibus eſt titulus, Can-
ticum graduum: iſte pſalmus aliquid amplius
in titulo accepit, quod additum eſt Salomo- E
nis. Sic enim pręnotatur, *Canticum graduum Salo
monis.* Itaq; fecit nos intentos inuſitatior titulus cæteris,
vt quęramus quare ſit additum Salomonis. Nam quid
ſit canticum graduum, non opus eſt ſæpe repetere. Plu
ra enim hinc dicta ſunt, quia cantat aſcendentis vox
in affectu pietatis & charitatis ad illam ſupernam Hie
ruſalem, cui ſuſpiramus quamdiu peregrinamur, & vbi
lætabimur cum à peregrinatione redierimus. Aſcendit
ad hanc omnis qui proficit, cadit ab hac omnis qui de-
ficit. Nec pedibus aſcendere quæras, nec pedibus te de-
ſcendere putes. Amando deum aſcendis, amando ſecu
lum cadis. Sunt ergo iſta cantica amātium, & quodam
ſancto deſyderio flagrantiū. Ardent qui iſta cātant ex
corde, quorū etiam cor ardens inuenitur in moribus,
in bona cōuerſatione, in operibus ſecundum præcepta
dei, in contēptu temporaliū, in charitate æternorum.
Sed quare ſit additū Salomonis, quantum inſpirauerit
dominus, dicam charitati veſtræ. Salomon erat tēpore
ſuo filius Dauid, magnus ille per quē multa ſancta præ
cepta & ſalubria monita & diuina ſacramenta ſpiritus
ſanctus in diuinis literis operatus eſt. Nā ipſe Salomon
mulierū amator fuit, & reprobatus eſt à deo: Et vſque- F
adeo laqueus illi fuit illa cupiditas, vt à mulieribus etiā *3. Reg. 11.*
idolis ſacrificare cogeretur, ſicut de illo ſcriptura teſtis
eſt. Sed ſi illo cadente quę per illum dicta ſunt deleren
tur, iudicaretur quia ipſe dixerat, non quia per illum di
cta erant. Optime igitur etiā hoc egit miſericordia dei
& ſpiritus eius vt quicquid boni per Salomonē dictū
eſt, deo tribueretur: peccatum autem hominis homini.
Quid mirū quia in populo dei cecidit Salomon? In pa- *Gene. 3.*
radiſo non cecidit Adam? Non cecidit angelus de cœ *Eſa. 14.*
lo, & diabolus factus eſt? Ideo docemur in nullo homi
num ſpem eſſe ponendā, quia & iſte Salomon ædifica *3. Reg. 6.*
uerat tēplū domino, in typo quidem & in figura futurę
Eccleſiæ & corporis domini: vnde dicit in Euangelio,
Soluite templū hoc & in triduo excitabo illud. Quia *Ioan. 2.*
ergo ipſe ædificauerat illud templū, ædificauit ſibi tem
plū verus Salomon dominus noſter Ieſus Chriſtus, ve-
rus pacificus. Nomen enim Salomonis interpretatur
pacificus. Eſt autē ille verus pacificus, de quo dicit apo *Ephe. 2.*
ſtolus, Ipſe eſt enim pax noſtra qui fecit vtraq; vnū. Ipſe
eſt verus pacificus, qui duos parietes è diuerſo venietes

G in se copulauit, quibus factus est lapis angularis. Venientem populum ex circuncisione credentium, & venien-
3.Reg. 6. tem populum ex preputio gentium & ipsorum credentium, fecit vnam Ecclesiã de duobus populis, & factus est illis lapis angularis, & ideo verus pacificus, quia verus Salomon. Salomon autem ille filius Dauid de muliere Bersabee, rex in Israël, figuram gestabat huius pacifici quando templum ædificauit: ideo ne illum putes Salomonẽ qui ędificauit domum deo, alium Salomonem tibi ostendens ista scriptura sic cœpit in psalmo.

Expositio Psalmi.

NIsi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt ædificantes eam. Dominus ergo ædificat domũ, dominus Iesus Christus ædificat domum suã. Laborant multi in ædificando, sed si non ille ædificet, in vanum laborauerunt ædificantes eam. Qui sunt isti qui laborant ædificantes? Omnes qui in Ecclesia prædicant verbum dei, ministri sacramentorum dei. Omnes currimus, omnes laboramus, omnes ædificamus modo, & ante nos alij cucurrerunt, laborauerunt, ædificauerunt. Sed nisi dominus ędificauerit domum, in vanum laborauerunt ædificantes eam. Ideo quosdam
H videntes ruere Apostoli, & proprie Paulus ait, Dies ob-
Galat.4. seruatis & annos & menses & tempora, timeo ne forte sine causa laborauerim in vobis. Quia nouerat se intus à domino ædificari, plangebat istos, quia sine causa laborauerat in eis. Nos ergo loquimur foris, ille ædificat intus. Quomodo audiatis nos aduertimus, quid cogitetis ille solus nouit qui cogitationes vestras videt. Ipse ædificat, ipse monet, ipse terret, ipse intellectum aperit, ipse ad fidem applicat sensum vestrum: & tamen laboramus & nos tanquã operarij, sed nisi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt ædificantes eã. Quę autem domus dei, ipsa & ciuitas. Domus enim dei populus dei, quia domus dei templum dei. Et quid
1.Cor .3. dicit Apostolus? Templum enim dei sanctũ est, quod estis vos. Omnes autem fideles qui sunt domus dei, nõ solum qui modo sunt, sed & qui ante nos fuerunt, & iã dormierũt, & qui post nos futuri sunt, adhuc qui nasci habent in rebus humanis vsq; in finem seculi, congregati in vnum fideles innumerabiles, sed deo numerati,
2.Timo.2. de quibus dicit apostolus, Nouit dominus qui sunt ei°,
Mat. 3. grana illa quæ modo gemunt inter paleas, quæ massam vnã factura sunt, (numerata erunt) quando area in fine
I mundi fuerit ventilata. Omnis ergo numerus fidelium sanctorum ex hominibus cõmutandorũ vt fiant æquales angelis dei, adiuncti etiã ipsis angelis qui modo nõ peregrinantur, sed expectant nos quando à peregrinatione redeamus, omnes simul vnã domum dei faciũt, & vnam ciuitatẽ, ipsa est Hierusalem, Habet custodes. Quomodo habet ædificãtes, laborantes, vt ædificetur, sic habet & custodientes. Nam ad custodiam pertinet
2.Cor.11. quod dicit Apostolus, Timeo ne sicut serpẽs Euam seduxit astutia sua, sic & vestrę mẽtes corrũpantur à castitate, quæ est in Christo. Custodiebat, cautus erat, vigilabat quantũ poterat super eos quibus præerat. Et Episcopi hoc faciunt. Nã ideo altior locus positus est Episcopis, vt ipsi superintendant, & tanq; custodiant populum. Nã & Græce quod dicitur Episcopus, hoc Latine superintẽtor interpretatur, quia superintendit, quia desuper videt. Quomodo enim vinitori altior fit loc° ad custodiendam vineam, sic & Episcop is altior locus factus est. Et de isto alto loco periculosa redditur ratio, nisi eo corde stemus hic, vt humilitate sub pedibus vestris simus, & pro vobis oremus, vt qui nouit mentes vestras ipse custodiat: quia nos intrantes vos & exeun- K
tes possumus videre: vsqueadeo autem non videmus quid cogitetis in cordibus vestris, vt neque quid agatis in domibus vestris videre possimus. Quomodo ergo custodimus? Quomodo homines, quantum possumus, quantum accepimus. Et quia nos sicut homines custodimus, & perfecte custodire non possumus, ideo sine custode remanebitis? Absit. Nam vbi est ille de quo dicitur, *Nisi dominus custodierit ciuitatem, in vanum laborauit qui custodit eam?* Laboramus in custodiẽdo, sed vanus est labor noster, nisi ille custodiat qui videt cogitationes vestras. Custodit ille cum vigilatis, custodit & cũ dor- Psalm. 120
mitis. Ille enim dormiuit in cruce semel & surrexit, iã non dormit. Estote Israël, quia non dormit neque dormitabit qui custodit Israël. Eia fratres si volumus sub vmbra alarum dei custodiri, simus Israël. Custodimus enim vos ex officio dispensationis, sed custodiri volumus vobiscũ: tãquam vobis pastores sumus, sed sub illo pastore vobiscum oues sumus. Tanquam vobis ex hoc loco doctores sumus, sed sub illo vno magistro in hac schola vobiscum cõdiscipuli sumus. Si volumus custodiri ab illo qui humiliatus est propter nos, & exaltatus est ad custodiendos nos, humiles simus. Nemo sibi ar- L
roget aliquid, nemo habet aliquid boni, nisi ab illo acceperit qui solus bonus est. Qui autem sibi voluerit arrogare sapientiã, stultus est. Sit humilis vt inueniat sapiẽtiam, & illuminet illum. Si autem antequam veniat in illum sapientia, putat se esse sapientem, ante lucẽ surgit, & ambulat in tenebris. Et quid audit in isto psalmo? *In vanum est vobis ante lucem surgere.* Quid est, in vanum est vobis ante lucem surgere? Si surgatis antequam surgat lux, necesse est vt in vanitate remaneatis, quia in tenebris eritis. Surrexit lux nostra Christus, bonum est tibi vt surgas post Christum, non surgas ante Christum. Qui surgunt ante Christum? Qui se volunt præponere Christo. Et qui sunt qui se volunt præponere Christo? Qui volunt hic excelsi esse, vbi humilis ille fuit. Sint ergo hic humiles, si volũt ibi esse excelsi vbi Christus excelsus est. Ait enim de iis qui illi adhęserant fide, in quibus & nos sumus, si & nos puro corde in illum credimus, Pater, inquit, quos mihi dedisti, volo vt vbi ego Ioan. 17.
sum, & ibi ipsi sint mecum. Magnũ donum, magna gratia, magna promissio, fratres mei, & quis non vult esse cum Christo vbi est Christus? Sed iã excelsus Christus est. Vis ibi esse vbi est excelsus? Esto humilis vbi & ille M
humilis fuit. Propterea illis dicit ipsa lux, Nõ est disci- Matth. 10.
pulus super magistrũ, nec seruus super dominum suũ. Qui volebant discipuli esse super magistrũ, & serui volebant esse super dominũ suum, ante lucẽ volebant surgere, & in vanum ibant, quia non post lucem ibãt. Illis ergo dicit iste psalmus, In vanum est vobis ante lucem surgere. Tales erant filij Zebedæi, qui antequam humiliarentur secundum passionẽ domini, iam sibi loca eligebãt vbi sederent. Vbi? Vnus ad dexteram, alter ad sinistram. Ante lucem volebant surgere, ideo in vanum ibant. Reuocat illos dominus ad humilitatem cũ hoc audiret, & ait illis, Potestis bibere calicẽ quem ego bibi- Matt.20.
turus sum? Ego veni humilis esse, & vos ante me vultis esse excelsi? Quò ego eo, illuc sequimini ait. Nam si hãc vultis ire quò ego non eo, in vanum est vobis ante lucẽ surgere. Et Petrus ante lucem surrexerat, quando consilium domino dare volebat, vt nõ pateretur pro nobis. Dixerat enim ille de passiõe sua in qua salui futuri eramus, de ipsa humilitate: humilis enim passus est. Cũ ergo de passione sua futura diceret, expauit Petr°, qui illũ pauloante

A pauloante dixerat filium dei, timuit ne moreretur, &
Matth. 16. ait illi, Absit à te domine, propitius esto tibi, non fiet
istud. Ante lucem volebat surgere, & luci consiliũ dare.
Sed quid fecit dominus? Fecit illum vt post lucem surgat,
Redi post me satanas. Ideo enim satanas, quia ante
lucem vis surgere, redi post me vt ego pręcedam, tu sequaris,
Quò ego eo, illuc eas, nõ quò tu vis ire, illuc me
velis ducere. Ergo illis qui volebant ante lucem surgere
dicit psalmus, In vanum est vobis ante lucem surgere.
Et quando surgimus? Cum fuerimus humiliati.

Surgite posteaquam sedistis. Surrectio exaltationem significat,
sessio humilitatem significat. Aliis locis intelligitur
sessio in honore iudicandi, aliis locis humilitatem
Mat. 19. ostendit. Quomodo in honore iudicandi sessio? Sede-
Ioan. 4. bitis super duodecim sedes, iudicãtes duodecim trib᷒
Israël? Quomodo in signo humilitatis sessio? Hora sexta
dominus fatigatus sedit ad puteum. Fatigatio domini,
infirmitas domini fuit, infirmitas virtutis, infirmitas
sapientiæ, sed ipsa infirmitas humilitas. Ergo si sedit
ex infirmitate, sessio illa humilitatem significat. Et ipsa
sessio ipsius, id est, humilitas ipsius, ipsa nos fecit saluos,
quia quod infirmum est dei, fortius est quàm homines.
1. Cor. 1. Ideo dicit in quodã psalmo, Domine tu cognouisti ses-
B sionem meam & resurrectionem meam, id est, humili-
Psalm. 138. tatem meã & exaltationem meam. Quid ergo vos ante
Matth. 20. lucẽ vultis exaltari ô filij Zebedæi? Sic enim loquamur
& ipsos potius nominemus, qui non nobis irascuntur,
quia ideo de illis illa cõscripta sunt, vt alij cauerent superbiã,
in qua ipsi correpti sunt. Quid ergo vultis ante
lucem surgere? in vanum est vobis. Exaltari vultis antequam
humiliemini? Dominus ipse vester qui est lux vestra,
humiliatus est vt exaltaretur. Audite Paulum dicẽ-
Philipp. 2. tẽ, Qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus
est esse æqualis deo. Quare illi nõ erat rapina. Quia natura
erat, quia ad hoc natus erat, vt esset æqualis illi à
quo genit᷒ est. Sed quid fecit? Propter nos semetipsum
exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinẽ hominum
factus & habitu inuentus vt homo, Humiliauit
semetipsum factus obediens vsq; ad mortẽ, mortem autẽ
crucis. Hæc est sessio ipsius. Sed audi & resurrectionem,
Propter quod & deus illum exaltauit, & donauit
illi nomen quod est super omne nomen. Iam vos ad illud
nomen festinatis, surgite sed posteaquam sedistis.
Surgere vultis, sed primo sedete: Et surgens ab humili-
C tate peruenis ad regnum. Nam si præripis regnũ, cadis
Mat. 20. à regno antequam surgas. Potestis bibere, inquit, calicẽ
quẽ ego bibiturus sum? Et illi, possumus. Et ille, Calicẽ,
inquit, meum bibetis, sedere autem ad dexterã vel ad
sinistram meam ait, non est meum dare vobis, aliis paratũ
est à patre meo. Quid est, non est meum dare vobis?
Non est meũ dare superbis: hoc enim adhuc erant.
Sed si vultis illud accipere, nolite esse quod estis. Aliis
paratũ est, & vos alij estote, & vobis paratum est. Quid
est, alij estote? Prius humiliamini, qui iam vultis exaltari.
Intellexerunt ergo humilitatem profuturam sibi, &
correcti sunt. Ergo & nos hoc audiamus, quia hoc dicit
psalmus iste, surgite posteaquã sedistis. Sed ne quis
putet se ad hoc sedere vt honoretur, vt ostẽderet quia
sessione ista humilitatem voluit commendare, ne quis
se putaret iussum esse sedere, aut ad iudicãdum, aut ad
epulandum & gaudendum, & maiorem superbiam ibi
quęreret, in significationẽ humilitatis addidit, *Qui manducatis
panem doloris.* Illi ergo manducãt panem doloris,
qui gemunt in ista peregrinatione. Ipsi sunt in conualle
Psalm. 83. plorationis. Ascensiones enim facit deus in corde. Sed

vbi illas disponit? Ascensiones, inquit, in corde eius di- D
sposuit. Quis? deus. Si ascensiones in corde, ideo cantãt
canticum graduum. Humiliemur in seculo, vt ascẽdamus.
Quomodo? Corde. Quia ipsa ascensio in cordibus,
à cõualle plorationis surgit. In conualle, inquit, plorationis.
Quomodo erecti sunt montes, sic sederunt cõualles.
Conualles enim dicuntur loca depressa terrarũ.
Colles enim eminentiora loca, minus tamen q̃ mõtes.
Multum excelsa loca terrarum, montes dicuntur. Parũ
est. Non ait à colle surgite, nec ait à cãpo, sed à conualle,
vt sit aliquid humilius q̃ campus est. Si ergo in conualle
plorationis manducas panẽ doloris, & dicis, Fa- *Psalm. 41.*
ctæ sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum
dicit mihi quotidie vbi est deus tuus: bene surgis, quia
sedisti, Et quasi diceres, quando surgimus? Modo iubemur
sedere, quãdo erit nostra resurrectio? Quando fuit
domini. Ad eũ attende qui te pręcessit. Nam si non ipsum
attendis, in vanum est tibi ante lucem surgere. Ipse
quando exaltatus est: Cũ mortuus est. Ergo & tuam exaltationem
post mortem spera, in resurrectionem mortuorũ
spera, quia ille resurrexit & ascendit. Sed vbi dormiuit?
In cruce. Quando dormiuit in cruce signũ gesta-
bat, imò implebat quod significatũ erat in Adam, quia E
cum dormiret Adam costa illi detracta est, Et Eua fa- *Gene. 2.*
cta est. Sic & dominus cũ dormiret in cruce, latus eius
lancea percussum est, & sacramenta profluxerunt, vnde
facta est Ecclesia. Ecclesia enim coniunx domini facta *Ioan. 19.*
est de latere, quomodo Eua illa facta est de latere. Sed
quomodo illa non est facta nisi de latere dormientis,
sic ista non est facta nisi de latere dormientis. † Si ergo *† al. morientis.*
ille non resurrexit nisi mortuus, tu exaltationem speras
nisi post hãc vitam? Sed vt doceat te iste psalmus, quasi
interrogares quãdo surgã, fortassis priusquam sedero:
Cum dederit, inquit, *somnũ dilectis eius.* Dat hoc ergo deus,
Cum dormierint dilecti eius, tunc surgent dilecti eius,
id est, Christi. Omnes enim surgent, sed nõ quomodo
dilecti eius. Omnium est enim resurrectio mortuorũ.
Sed quid ait Apostolus, Omnes quidẽ resurgemus, sed *1. Cor. 15.*
nõ omnes immutabimur. Resurgunt illi ad pœnas, resurgimus
nos quomodo resurrexit dominus noster, vt
sequamur caput nostrũ, si mẽbra ipsius sumus. Si autem
mẽbra eius sumus, tunc sumus dilecti eius, tunc ad nos
pertinet illa resurrectio quæ præcessit in domino, vt
lux surrexerit ante nos, nos post lucẽ: quia in vanũ est F
nobis ante lucem surgere, id est, altitudinem quærere
antequam moriamur, cum Christus lux nostra non sit
exaltatus in carne, nisi posteaquam mortuus est. Constituti
ergo membra eius, & in membris eius dilecti eius,
cum somnum acceperimus, tunc resurgemus in resurrectione
mortuorum. Vnus resurrexit, iam non moriturus.
Resurrexit Lazarus sed moriturus, resurrexit filia *Ioan. 11.*
archisynagogi sed moritura, resurrexit filius viduę sed *Mat. 9.*
moriturus, resurrexit Christus non moriturus. Audi Apostolum,
Christus resurgens ex mortuis iam non mo- *Roma. 6.*
ritur, & mors ei vltra non dominabitur. Talẽ spera resurrectionẽ,
& propter hoc esto Christianus, non propter
fœlicitatem terræ huius. Nam si propter fœlicitatẽ
vitæ huius vis esse Christianus, quando illa lux tua non
hic quæsiuit mundanam fœlicitatẽ, ante lucem vis surgere,
necesse est vt in tenebris perseueres. Mutare, sequere
lucẽ tuam: qua resurrexit, surge. Sede prius, & sic surge
cum dederit somnum dilectis eius. Quasi quæreres
iterum, quibus dilectis? *Ecce hæreditas domini filij merces fructus
vẽtris.* Quãdo dicit fructus vẽtris, parturiti sunt filij
isti. Est quędã mulier in qua spiritaliter ostẽditur quod

G dictum est Euæ, In gemitu parturies. Parit enim Eccle-
Gene.3. sia filios coniunx Christi: & si parit, parturit. In cuius fi-
gura etiam Heua mater viuorum appellata est. In mem
Galat.4. bris parturientis erat ille qui dicebat, Filioli mei quos
iterũ parturio, donec Christus formetur in vobis. Sed
non frustra parturiuit, nec frustra peperit. Erit semen
sanctũ in resurrectione mortuorum, Abundabũt iusti
qui diffusi sunt modo toto orbe terrarum. Genuit illos
Ecclesia, parturit illos Ecclesia. In illa autẽ resurrectiõe
mortuorum apparebit partus ecclesię, transiet dolor &
gemitus. Et quid dicetur? Ecce hæreditas domini, filij
merces fructus vẽtris. Huius fructus ventris, nõ hic fru-
ctus: merces huius fructus ventris. Quæ est ipsa merces?
Ipsa merces resurgere à mortuis. Quæ est ipsa merces?
Surgere posteaquam sedisti. Quæ est ista merces? Lęta-
ri posteaquã manducasti panem doloris. Cuius vẽtris?
Gene.25. ecclesiæ, in cuius ventre, quia eius typũ Rebecca gesta-
bat, duo illi gemini tãquã duo populi luctabãtur. Vna
mater in visceribus suis, dissentientes fratres nondum
natos cõtinebat. Pulsabant materna viscera discordiis
internis, gemebat illa, vim patiebat, sed pariens discer-
nebat quos geminos pręgnans pertulerat. Sic & modo
H fratres quãdiu gemitus datus est Ecclesiæ, quãdiu par-
turit Ecclesia, ipsi sunt intus & boni & mali. Fructus au
tem ventris in Iacob erat, quia ipsum dilexit mater. Ia-
Malac.1. cob dilexi dicit & de⁹, Esau autẽ odio habui. Ambo de
Roma.9. vno vtero processerũt, vnus amari meruit, alius repro-
bari. In dilectis ergo eius fructus erit. Ergo merces fru-
ctus eius ventris. *Sicut sagitta in manu potentis, sic filij excusso-
rum.* Vnde enim facta est hęreditas ista fratres? Vnde fa
cta est tam multa hæreditas, de qua dici habet in fine,
Ecce hęreditas domini, filij merces fructus ventris? Ex-
cussi sunt quidam de manu domini tanquam sagittæ,
& ierunt longe, & totam terram impleuerunt, vnde
pullulant sancti. Nam ipsa est hęreditas de qua dicitur,
Psalm.2. Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatẽ tuã & pos-
sessionẽ tuam terminos terrę. Et quomodo ipsa posses-
sio pertenditur & crescit vsq; ad fines terræ? Quia sicut
sagittæ in manu potentis, sic filij excussorũ. De arcu ex-
cutiuntur sagittæ, & quanto fortior excusserit, tãto lõ-
gius vadit sagitta. Quid autem fortius excutiẽte domi-
no? De arcu suo mandat apostolos suos, Nõ potuit esse
residuum quò non perueniret sagitta à tã forti excussa,
peruenit vsque ad fines terræ. Ideo nõ vltra, quia nihil
I est vltra generis humani. Nã tantas vires ille habet, vt
etiam si vltra esset quò pertenderet sagitta, excuteret il-
luc sagittã. Sic autem sunt & filij excussorũ, quomodo
& illi excussi. Quæsitum est enim de hoc verbo etiã ab
iis qui ante nos ista tractarunt, quare filij excussorũ di-
cti sunt, vel qui sunt intelligendi filij excussorũ: & qui-
busdã visum est sicut modo dixi, filios excussorũ, filios
esse Apostolorum. Intendat paululum charitas vestra.
Quęsitum est quare excussi dicti sunt apostoli, Dictum
est à quibusdã, ideo illos appellatos excussos, quia præ-
Mat.10. cepit eis dominus, Si exieritis de ciuitate in qua nõ au-
diunt vos, excutite puluerẽ de pedibus vestris. Sed ait
alius, Nõ ergo filij excussorum dici debuerunt, sed filij
excutientium. Excutientes enim illos fecit dominus &
intelligi voluit quibus dixit, Excutite puluerẽ de pedi-
bus vestris, non excussos: subtiliter quidẽ quasi contra-
dicere voluit præcedenti sententiæ, ille à quo iam ista
tractata & dicta erant: verũtamen nos, quantum adiu-
uat dominus, quęrentes quomodo recte dici potuerint
etiã excussi, quibus ait dominus, Excutite puluerem de
pedibus vestris, inuenimus non absurde dici potuisse.

Quãuis enim ipsi excuterent, seipsos excutiebant. Hoc K
dico, Qui excutit, aut se excutit, aut aliquid aliud. Si ali
quid aliud excutiat, excutiens est, excussus nõ est. Si au-
tem se excutiat, & excutiens est & excussus. Intendite,
hoc planius dicam si potuero. Si aliud excutiat, excuti-
ens est non excussus: si ab alio excutiatur, excussus est
non excutiens. Si autem excutiat seipsum, excutiens est,
quia excutit se: & excussus, quia excutitur à se. Quęritur
ergo quos excusserint Apostoli, vtiq; seipsos: à pedibus
enim suis puluerem excusserunt. Sed ait aliquis, Nõ se
excusserunt, sed puluerem. Hoc planè nec calũniose di
citur. Duobus enim modis dicimus aliquid excuti: siue
illud quod inde excutit, siue illud vnde excutitur. Nã
& excussus est puluis dicimus, & excussa est vestis. Te-
nent aliqui & excutiunt vestem, & exit inde puluis qui
inhæserat. Quid dicis de puluere? Excussus est puluis.
Quid dicis de veste? Excussa est vestis. Si ergo & quod
inde excutiẽdo exilit, & illud vnde exiliit quod inhæse
rat, excussum dicitur, & puluis excussus est, & Apostoli
excussi sunt. Quare ergo nõ dicantur filij excussorũ filij
Apostolorũ? Sed est alia sententia, quam prætermittere
non debemus. Ideo enim forte obscurius positũ est, vt
multos intellectus generet, vt doctiores & ditiores di- L
scedãt homines, quia clausum inuenerunt quod mul-
tis modis aperiretur, q̃ si vno modo apertũ inuenirent.
Dicimus excuti etiã aliquid, vt exeat inde quod forte
absconditũ est. Aliter enim dicimus excuti vestẽ, vt ex-
cutiant inde puluerẽ: & aliter dicimus excuti saccũ, vt
illud quod intus latebat appareat & exeat. Ergo intelli
go fratres quantum possum filios excussorũ, fortasse ip
sos Apostolos dictos filios Prophetarũ. Prophetę enim
clausa sacramẽta & operta continebãt, excussi sunt vt
inde manifestata procederent. Puta ergo Prophetã di-
xisse sicut & dixit, Agnouit bos possessorẽ suũ, & asinus Esa.1.
præsepe domini sui, Israël autẽ me non cognouit. Hoc
mihi interim ad pręsens occurrit quod de Propheta di
cerem, si aliud occurrisset hoc dixissem. Hoc autem au
diens homo, si asinũ & bouẽ, & pecora & iumẽta quæ
videt cogitauerit, nescio quid intus tanq̃ in inuolucro
positũ forinsecus pertractauit, & quid ibi sit nescit, Asi-
nus & bos aliquid significant. Quid ergo dicitur homi
ni iam pronunciare volẽti? Expecta, clausum est quod
tangis, excute inuolucrũ. Propheta nescio quid illis ve-
laminibus nominũ texit, & nescio quẽ asinum, nescio
quẽ bouẽ significat. Nã asinus in figura populi dei, iu- M
mentum dei est, portans sessorẽ dominum ne erret in
via: & bos ille de quo dicit Apostolus, Boui trituránti os 1.Cor.9.
non infrenabis. Nunquid de bobus pertinet ad deum,
quia hæc dixit? Sed propter nos scriptura dicit, Omnis
ergo qui prædicat verbum dei, monet, obiurgat, terret,
triturat areã, & bonis implet officium. Veniebat bos de
gente Iudæorum, inde enim prædicatores Apostoli.
Veniebat & asinus de gente pręputij, id est, à gentibus.
Venit enim vt portaret dominum: & ideo in asino se-
dit dominus qui nunquam portauerat hominem, quo-
niam ad gentes lex non missa erat nec Prophetę. Ergo
quia & dominus noster Iesus Christus cibaria nostra
voluit esse, & ꝓpterea natus in præsepio collocatus est,
cognouit bos possessorẽ suũ, & asinus præsepe domini
sui. Sed nunquid ista exirẽt, nisi saccus excuteretur? Nisi
prophetia inuoluta accedente diligentia discuteretur,
nũquid operta exirent ad nos? Omnia ergo ista clausa
erant antequã veniret dominus. Venit dominus & ex-
cussit illa clausa, & manifestata sũt, & excussi sunt Pro-
phetæ, & generati sũt apostoli. Quia ergo excussis Pro-
phetis

A phetis generati sunt Apostoli, filij sunt excussorum: ipsi in manu potentis positi tanquam sagittæ, peruenerunt vsque in fines terræ: vnde dici habet in fine, Ecce hęreditas domini filij merces fructus ventris. Quia ideo de finibus terræ colligitur ista hæreditas, quia sicut sagittę in manu potentis, sic filij excussorum, id est, sic filij Prophetarum Apostoli fuerunt, quasi sagittæ in manu potentis, Si potens ille potenter excussit: si potenter excussit, vsque in fines terræ peruenerunt quos excussit. *Beatus homo qui impleuit desyderium suum ex eis.* Eia fratres mei, quis replet desyderium suum ex eis? Qui non amat seculum: qui desyderio seculi plenus est, non est quò intret quod illi prædicauerunt. Funde quod portas, & capax fiere ad id quod non habes: id est, desyderas diuitias, non potes implere ex eis desyderium tuum, Desyderas honores in terra, desyderas ea quæ etiam iumentis donauit deus, hoc est, voluptatem temporalem, & salutem corporis, & talia, non ex eis implebis desyde- *Psalm. 42. & 83.* rium tuum. Si autem sic desyderas, quomodo ceruus desyderat ad fontes aquarum, si dicis, desyderat, & deficit anima mea in atria domini, imples desyderium tuum ex eis, non quia iam illi possunt tale desyderium B implere, sed tales imitando venis ad eum qui impleuit desyderium ipsorum. *Non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta.* Fratres in porta loquamur: id est, vt omnes nouerint quid loquamur. Qui enim non vult loqui in porta, latere vult quod loquitur, & forte ideo vult latere quia malú est. Si fidit, in porta loquatur, sicut dicitur *Prouerb. 8.* de sapientia, In portis autem ciuitatum audenter dicit. Quanto tempore iustitiam innocentes tenuerint, non erubescent: hoc est in porta prædicare. Et quis est qui prædicat in porta? Qui prędicat in Christo, quia Christus est porta, qua intramus ad illam ciuitatem. Métior *Ioan. 10.* si nó ipse dixit, Ego sum ianua. Si ianua est, & porta est. Ianua enim dicitur domus, & ianua ciuitatis porta est, porta domus ianua est: sed forte non bene dicitur porta, si non bene dicitur ciuitas quę dicta est domus: vtrúque enim pauloante dictum est, Nisi dominus ædificanerit domum, in vanum laborauerút ædificantes eam: & ne istam domum audiendo paruum aliquid putares, Nisi dominus, inquit, custodierit ciuitatem, in vanũ laborabit qui custodit eam. Illa est ergo domus quę est ciuitas. Ipsa ergo habet ianuam tãquam domus, & habet C portam tanquam ciuitas. Qui est ergo ianua domus, ipse est porta ciuitatis. Ergo si Christus porta ciuitatis, ille non erubescit qui in Christo stat & sic prędicat. Qui autem contra Christum prædicat, clauditur contra illum porta. Qui sunt isti qui contra Christũ prædicant? Qui negant, quia missæ sunt sagittæ de manu potẽtis, & peruenerút vsque in fines terræ, & ipsa est hæreditas *Psalm. 2.* domini de qua dictũ est, Postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Prædicatum est, auditum est antequam fieret, & iam factum nolunt agnoscere. Qui disputant ergo contra Christum, extra portã sunt, quia suos honores quærunt, non Christi. Qui autem prędicat in porta, Christi honorem quęrit, non suum: & ideo qui prędicat in porta dicit, Nolite in me præsumere, non enim per me, sed *In expositione super Ioannem, Tracta. 6.* per portam intrabitis. Illi autem qui volút homines in seipsos præsumere, nolunt eos intrare per portam: non mirum si clauditur contra illos porta, & ociosi pulsent vt aperiatur. Adestote ergo animo fratres etiã propter crastinum sermonem, ex nostra pollicitatione adiuuãte domino vobis reddendum ex Euangelio de columba: In cuius nomine promisimus, in illius misericordia

reddemus. Sed vt possimus esse idonei redditores, ne D audaces fuerimus promissores, orate pro nobis.

In Psalmum centesimumuicesimumseptimum Enarratio.

SICVT dicit Apostolus fratres charissimi, Spiritalibus spiritalia comparamus, Animalis au- *1. Cor. 2.* tem homo non percipit quæ sunt spiritus dei, Cauẽdum est ne homines animales nó percipientes quæ sunt spiritus dei, scandalizentur potius in hoc Psalmo quàm ędificentur: nam breuiter, quamquã eum cum cantaretur audiuimus, quia breuis est, curro eum, nó tractans sed legens: Et videte quia si talia quisque concupierit pro magno à deo qualia continet iste Psalmus, & forte non quia desertus est ab illo, sed quia magis diligitur non acceperit: viderit que illa quæ hic sic audiuit esse præmia timentium deum, abũdare illis qui non timent deum, nutent gressus illius & effundantur lapsu vestigia eius, & dicat in corde suo sine causa se deum timuisse, quando illa dona non meruit quę promisit timentibus se, insuper & illi acceperunt qui eum non solum non timuerunt, sed etiam blasphemauerút. Videte enim quid dicat, *Beati omnes qui timent dominum, qui ambulant in viis eius. Labores fructuum tuorum manducabis,* E *beatus es & bene tibi erit.* Adhuc possumus hic & quamuis animales beatitudinẽ futuri seculi cogitare. Sed videte quid sequatur, *Vxor tua sicut vinea fertilis, in lateribus domus tuæ. Filij tui sicut nouellatio oliuarum, in circuitu mensæ tuæ. Ecce sic benedicetur homo qui timet dominum.* Quomodo? Vt sit vxor eius tanquam vinea fertilis in lateribus domus eius, & filij eius circundent in circuitu mensam eius, tanquam oliuarũ nouellatio. Ergo perdiderunt mercedẽ suam qui propter deum etiam vxores ducere noluerũt? Sed ait qui noluit ducere vxorẽ. Qualiter me deus benedicet? Imò vero aut sic te benedicit, aut te non bedicit. Aperta dicta sentẽtia est, Ecce sic benedicetur homo qui timet dominum. Quid hoc ergo sibi vult fratres? Ne desyderando temporalem & terrenam fœlicitatem perdamus cœlestem, Propheta tanquam inuolucrũ nobis constituit. Inuolucrũ hoc nescio quid habet intus. Meminit autem charitas vestra cum superiorem psalmum vobis tractaremus, qui est ante istum, incurrisse nos in quẽdam versum obscurum, vbi dictum est, Sicut sagittæ in manu potentis, sic filij excussorum: & *Psalm. 126* cum quæreremus qui sint filij excussorũ, visum esse nobis suggerente quantum credimus domino, filios excussorum Apostolos esse dictos filios Prophetarum. F Quare? Quia Prophetæ in ęnigmatibus locuti sunt, & figuris rerum tanquam mysteriorum inuolucris cooperuerunt intellectum: qui intellectus prodire nó potuit ad homines, nisi inuolucra illa excuterentur. Vnde dicti sunt illi filij excussorum, qui de prophetis excussis profecerunt. Ergo & nos excutiamus istũ, ne per inuolucra fallamur, & tãgentes quod intus est & non vidẽtes, ducamus forte lignum pro auro, aut testã pro argento. Excutiamus ergo si videtur charitati vestræ, Aderit dominus vt procedat quod intus est, maxime fratris mei, quia martyrum natalitia celebramus. Quanta mala passi sunt martyres, quanta exitia, quanta tormenta, squalores carcerũ, stricturas catenarũ, sęuitias ferarũ, ardorẽ flammarũ, aculeos cõtumeliarũ. Ista omnia passi essent, nisi nescio quid viderẽt quò se tẽderẽt quod ad huius seculi fœlicitatẽ nó pertinet? Turpe est autem vt natalitia martyrũ celebremus, horũ videlicet seruorũ dei contẽnentiũ mũdum istum propter sempiternam fœlicitatẽ, & accipiamus quod hic scriptũ est pro præsenti fœlicitate, vt cuicunque forte homini dei fideli, cuiu il-

G lius Hierusalem cõtingat etiam ducta vxore filios non
habere:dicamus, Non timet homo iste dominum.Nã
si timeret dominum, vxor eius tanquam vinea fertilis
esset in domo eius,non sterilis vt nullum generaret:&
si timeret dominum homo iste, filij ipsius circundarẽt
1. Cor. 2. mensam ipsius, tanquam arbores oliuarum.Si enim ta-
lia dixerimus, animales sumus, non percipientes quæ
sunt spiritus dei.Incipiamus & nos excutere,vt sim⁹ &
nos filij excussorum. Si enim erimus filij excussorum,
Psalm. 126 erimus in manu potentis tanquam sagittæ,& iaculabi-
tur nos de præcepto suo in corda hominum nondom
amantium,vt percussi sagittis verborũ dei ament.Nã si
talia illis vel cœperimus prædicare, filij aut fratres mei
timete dominum,vt habeatis filios & nepotes,vt gau-
deat domus vestra, non sagittamus vt ametur illa æter
na Hierusalem.Remanebunt in amoteterrenotum, &
videntes ista abundate impiis,& si oobis oon audẽt,io
corde suo dicunt, Quare ille qui non timet deum,ple-
nam domũ habet filiis? Et forte alius dicit illi, Adhuc
nescis quid illi possit contingere. Quid si efferet illos,
quia noo timet deum,& ad hoc illi plures nati sunt, vt
maiorẽ dolorem de illorũ morte patiatur? Sed si talia
H dixeris, respõdebit tibi & ille, Ego noui hominem im-
pium,paganũ,sacrilegũ,adoratotem idolorum,& forte
noui & verum dicit, nec vnum tantũ nouit, nec duos
vel tres,quẽ deduxerunt ad fossam,senem,dectepitum,
mortuum io lecto suo turbæ filiorũ & nepotuoi. Ecce
non timuit dominum, & proles fœcundissima doous
eius clausit oculos eius.Quid ad hoc dicturi sumus? Ni
hil illi potest euenire mali, vt efferat filios suos viuus,
quãdo iam mortuus à filiis ad sepulchrum gloriosum
deductus est.Excutiamus ergo,excutiamus si volumus
esse filij excussotũ,Exeat hnc aliquid. Est enim quidam
homo qui sic benedicetur,& nemo timet dominũ,nisi
qui est in mẽbris ipsius homiois. Et multi homines sũt
& vnus homo est:multi eoim Christiani,& vnus Chri
stus.Ipsi Christiani cũ capite suo quod ascẽdit in cœlũ,
vnus est Christus.Nõ ille vnus & nos multi,sed & nos
multi in illo vno vnũ. Vnus ergo homo Christ⁹ caput
& corpus.Quod est corpus eius? Ecclesia eius,dicẽte a-
1. Cor. 12. postolo, Quoniã membra sumus corporis eius, & vos
autem estis corpus Christi & mẽbra.Intelligamus ergo
vocẽ huius hominis, in cuius corpore vnus sumus ho-
mo,& ibi videbimus ista vera bona Hierusalẽ:sic enim
I dixit in fine,Vt videas bona quæ sunt Hierusalẽ. Si au-
tẽ ista bona terreno oculo attenderis, abundantiam fi-
liorum & nepotũ,& fertilitatem fœcunditatemq́; cõiu
gis, & non sunt bona illius Hierusalẽ,quia bona ista &
sn terra moriẽtium sunt, illa terra viuentium est. Noli
valde pro magoo habere,si habes filios morituros, etsi
non ante te, certe post te. Vis habere filios nunquã mo
rituros, & tecũ semper victuros? Esto in illius corpore,
Ibidem. de quo dictũ est, Vos autem estis corpus Christi & mẽ-
bra. Nam vt hoc osteoderet & ipse Psalmus,quia sic est
obscurus vt admoneat pulsari,sic coopertus vt velit ex-
cuti,à pluribus cœpit,Beati omnes qui timent dominũ,
qui ambulant in viis eius.Multis loquitur,Sed quia ipsi
multi vnũ sunt in Christo, sequitur & singulariter iam
dicit,Labores fructuum tuorum manducabis: superius
dixerat,Beati omnes qui timent domioũ, qui ambulãt
in viis eius: modo quare labores fructuũ tuorum man-
ducabis:& non,mãducabitis? Et quare,labores fructuũ
tuorũ:& non, labores fructuũ vestrorum? Tam in pro-
ximo oblitus est, quia pluribus loquebatur? Sed si iã ex-
cussisti,quid tibi respõdit? Cum plures Christianos ap-
pello,in vno Christo vnum intelligo.Plures ergo estis, K
& vnus estis: plures sumus,& vnus sumus. Quomodo
plures sumus,& vnus sumus? Quia illi inhęremus cuius
mẽbra sumus,& quorum caput in cœlo est,vt membra
sequãtur. Ergo ipse describat iam, quia manifestatũ est
quem describit:sic patebunt omnia quæ sequuntur:tan
tum vos timete dominũ & ambulate in viis eius, & no
lite zelare eos qui non ambulant in viis eius,quando il
los videritis esse fœlices infœliciter. Seculi enim homi
nes infœliciter fœlices sunt. Martyres autem fœliciter
infœlices erant:eraot enim ad tempus infœlices,sed in
æternom fœlices, & in eoipso ꝙ erant ad tempus infœ
lices,putabantur magis infœlices q̃ erant:quid enim di
cit Apostolus? Quasi tristes, semper autem gaudentes. 2. Cor. 6.
Quate semper? Et hic & ibi,prorsus & hic & ibi.Hic e-
nim vnde gaudemus? De spe.Ibi vnde gaudemus? De
re. Magnum gaudium habet spes gaudentis. Et si spe
gaudentes,videte quid sequitur, In tribulatione patien Roma. 12.
tes.Martyres ergo ideo in tribulatione patientes erant,
quia spe gaudebant.Sed quia noodum erat illud quod
promittitur,quod dicit apostolus,Spes enim quę vide- Roma. 8.
tur nõ est spes:Si autem quod non videmus speramus, L
per patientiã expectamus. Ecce quate omnia martyres
pertulerunt, quia quod non videbant per patientiã ex-
pectabant.Illi qui eos occidebãt, quæ videbãt amabãt:
illi qui occidebantur,ad ea quæ non videbant suspira-
bãt, & ea quæ noo videbant,apprehendere festinabãt,
& quòd tardius occidebantur, moras sibi fieri arbitra-
bantur. Ergo fratres Felix martyr & vete fœlix, & no-
mine & corona,cuius hodie natalis est,contẽpsit mun-
dum.An forte quia timebat dominum,inde erat fœlix,
inde erat beatus, quia vxor eius tanquam vinea fertilis
erat in terra, & filij eius circundederunt mensam eius?
Omnia ista perfecte habet, sed in corpore illius qui hic
describitur, Et quia sic ille intellexit, contempsit præ-
sentia,vt acciperet futura. Noueritis autem fratres non
eum passum mortẽ,quam alij martyres passi sunt. Con
fessus est enim,dilatus est ad tormẽta,alio die inuẽtum
est corpus exanime.Clauserant enim illi carcerem, sed
corpori,nõ spiritui.Quem illic parabant torquere car-
nifices, absentem inoenerunt, perdiderunt sæuitiã suã:
iacebat enim exanimis sine sensu illis ne torqueretur,
cum sensu apud deum vt corooaretur. Vode & iste Fe-
lix fratres,non tantũ nomine,sed & præmio vitæ æter-
næ sic ista dilexit.Ergo sic audiamus istũ Psalmum tan M
quam de Christo dicatur: Et omnes hærentes corpori
Christi & effecti membra Christi, ambulemus vias do-
mini,& timeamus dominum timore casto,timore per-
manente in seculum seculi,Est enim alius timor quem Psal. 18.
charitas excludit,dicente Ioanne, Timor nõ est in cha 1. Ioan. 4.
ritate,sed perfecta charitas foras mittit timorem. Non
de omni timore dicit, ꝙ mittitur foras à charitate: ha-
bes enim Psalmũ dicentem,Timor domini castus per-
manens in seculũ seculi.Alius ergo timor domini per-
manet, alius excluditur. Timor qui excluditur, castus
non est: qui autem permanet,castus est. Quis est timor
qui excluditur? Dignamini aduertere. Aliqui ꝓpterea
tantum timent,oe aliquid mali in terra patiantur,ne il
lis ęgritudo accedat,ne dãnum,ne orbitas,[ne alicuius
admissio criminis,] ne alicuius amissio chari,ne exiliũ,
ne damnatio,ne carcer,ne aliqua tribulatio, propterea
timẽt & tremũt.Adhuc timor iste nõ est castus.Adhuc
audi: alius nõ in hac terra pati timet,sed gehẽnã timet.
Vnde terruit & dominus:audistis cũ euangeliũ legere- Esa. 66.
tur, Vbi vermis eorũ non morietur, & ignis eorum nõ Mar. 9.
extingue-

A extinguetur. Audiunt hęc homines,& quia vere futura sunt impiis,timent,& côtinent se à peccato. Habent timorem,& per timorem continent se à peccato. Timēt quidē,sed non amant iustitiam. Cum autem per timorem continent se à peccato, fit consuetudo iustitiæ,& incipit quod durum erat amari,& dulcescit deus: & iā incipit homo iuste viuere,propterea nō quia timet pœnas,sed quia amat ęternitatem. Exclusus est ergo timor à charitate, sed successit timor castus. Quis est iste timor castus? Secundum,quem debemus fratres mei intelligere quod dictum est,Beati omnes qui timent dominum,qui ambulant in viis eius.Si potuero digne dicere de isto timore casto,dicam adiuuāte domino nostro Iesu Christo,Multi fortasse hoc timore casto inflāmabuntur in amorem castum.Nec possumus explicare fortasis,nisi proposita aliqua similitudine.Pone aliquā fœminam castam, timentem virum: aliam pone adulteram,& ipsa timet virum.Casta timet,ne discedat vir: adultera,ne veniat.Quid si ambo absentes sunt?Illa ne veniat,illa ne tardet.Absens est quodammodo cui desponsati sumus, absens est qui nobis arram dedit spiritum sanctum,absens est qui nos redemit sanguine suo,

23.q. 6.ca. Cum per timorem. *Psalm. 18.* *3.sen. dist. 34.ca.Non potes.*

B sponsus est ille quo nihil est pulchrius, qui quasi fœdus apparuit inter manus persequētium, de quo pauloante dicebat Esaias,Et vidimus eum,& nō habebat speciem neque decorem. Ergo sponsus noster fœdus est? Absit. Quomodo enim illum virgines amarent, quæ in terra maritos nō quæsierunt?Ergo persequentibus fœdus apparuit,& nisi eum fœdum putarent,non insilirent,non flagellis cęderēt,non spinis coronarent,non sputis inhonestarent:sed quia fœdus illis apparebat,fecerunt illi ista: non enim habebant oculos vnde Christus pulcher videretur.Qualibus oculis Christus pulcher apparuit? Quales oculos quærebat ipse Christus,quando dicēbat Philippo, Tanto tempore vobiscum sum,& non me vidistis? Isti oculi mundādi sunt, vt possint videre illam lucem: & leniter tamen perstricti splendore, accenduntur amore vt sanari velint, & fiant illuminati. Nam vt noueritis quia pulcher est Christus qui amatur, audi prophetam, Speciosus forma præ filiis hominum. Omnes homines superat illius pulchritudo.Quā rem amamus in Christo? Membra crucifixa,latus per-

Esa. 53. *Mat.27.* *Ioan. 14.* *Psalm.44.*

C foratum,an charitatem? Quando audimus quia passus est pro nobis, quid amamus? Charitas amatur. Amauit nos vt redamaremus eum: &vt eū redamare possemus, visitauit nos spiritu suo. Pulcher est ille, & absens est. Interroget se sponsa, si casta est.In membris sumus omnes fratres mei,in membris ipsius sumus,ideo vnus homo sumus. Videat vnusquisque qualē timorem habeat, an eum quem excludit charitas, an castum permanentem in seculū seculi. Modo probauit dico,& probabit. Absens est sponsus noster:interroga conscientiā tuam, visvt veniat,an adhuc vis vt tardet? Videte fratres,Ego pulsaui ad ostia pectorū vestrorum, vocem inhabitantium ille audiuit.Quid singulorum quorumque modo côsciētiæ dixerint,ad aures meas,quia homo sum,peruenire non potuit: ille qui absens est præsentia corporis,sed presens est vigore maiestatis,audiuit vos.Quām multi si dicatur illis, Ecce iam Christus, cras dies iudicij,non dicunt,vtinam veniat. Qui enim dicunt, multū amant: & si dicatur illis,Tardabit:timent ne tardet, quia timor castus est. Quomodo autem nunc timetur ne tardet, sic cū venerit timebitur ne discedat. Erit autem castus iste timor, quia tranquillus & securus. Non enim deseremur ab eo, cū inuenerit nos homo aliquis credens in eum. Quando quęsiuit nos? Antequam quęreremus † eum. Castus ergo timor fratres mei hoc habet,quia venit de amore.Ille autem timor nondum castus, præsentiam domini & pœnas timet, timore facit quicquid boni facit, non timore amittendi bonum illud,sed timore patiēdi illud malum. Nō timet ne perdat amplexus pulcherrimi spōsi, sed timet ne mittatur in gehennā. Bonus est & iste timor, vtilis est, non quidem permanebit in seculū seculi, sed nondum est iste castus permanēs in seculum seculi.In quo est castus? Iā iterum aliquid interrogo, quod vosmetipsos interrogetis. Si deus veniens voce propria loqueretur nobis, quamquam non taceat loqui per literas suas,& diceret homini, Peccare vis, pecca: fac quicquid te delectat: quicquid amaueris in terra, tuum fiat:cui fueris iratus, intereat:quem rapere volueris, rapiatur: quem cædere, cędatur:quē damnare,damnetur:quem possidere,possideas. Nemo tibi resistat, nemo tibi dicat, quid facis: nemo, noli facere quod velis:nemo,quare fecisti:abundent tibi omnia ista terrena quæ concupisti,& viue in illis non vsque ad tempus, sed semper, faciem tantum meam nunquam videbis. Fratres mei vnde ingemuistis, nisi quia iam natus est timor castus permanens in seculum seculi? Quare percussum est cor vestrum si diceret deus,faciem meam nūquam videbis? Ecce omni ista terrena fœlicitate ,omnibus rebus abundabis, circumfluent te bona temporalia,non illa amittis,non illa deseris, quid vis amplius? Fleret quidem,gemeret timor castus,& diceret, Imò tollantur omnia, & faciem tuam videam. Timor castus exclamaret de Psalmo, & diceret, Deus virtutum côuerte nos,& ostende faciem tuam & salui erimus. Timor castus exclamaret de Psalmo & diceret, Vnam petij à domino.Vide quomodo ardeat timor iste castus , timor verus, timor syncerus, Vnā petij à domino hāc requirā. Quid? Vt inhabitē in domo domini; per omnes dies vitæ meæ. Quid si propter terrenam fœlicitatem?audi quid sequitur,Vt contēpler delectationē domini,& protegar à tēplo sancto eius:id est,esse tēplum eius,& protegi ab eo:hanc vnam petij à domino. Hāc vnā si petieritis,accipietis,ad hāc vnam si cor vestrum exercueritis,& hoc solum amittere timueritis , nec inuidebitis fœlicitatibus terrenis, & illam fœlicitatem veram sperabitis,& eritis in eius corpore cui cantatur, Beati omnes qui timent dominum, qui ambulant in viis eius, Labores fructuū tuorū manducabis. O vos, ô tu: vos multi qui vnus estis, labores fructuum tuorum mâducabis. Quasi peruerse videtur dicere non intelligentibus: debuit enim dicere, fructū laborum tuorum manducabis:multi enim manducant fructum laborum suorum.Laborant in vinea, ipsum laborē non manducant, sed quod de labore ipsorum nascitur hoc manducant. Laborant circa arbores pomiferas,quis manducet labores? Nemo inquam,sed quod illę arbores attulerint: Fructus laboris,& ipse iocundat agricolam.Quid sibi vult,labores fructuū tuorum mâducabis? Modo labores habemus , fructus postea erit. Sed quia & ipsi labores non sunt sine gaudio propter spem,de qua paulo ante diximus,Spe gaudentes,in tribulatione patiētes, modo nos ipsi labores nostri iocundāt,& lętos nos faciunt de spe. Si ergo labor noster potuit manducari, & potuit iocundare,manducatus fructus ipsius laboris qualis erit? Mâducabāt labores suos, qui euntes ibant & flebant mittentes semina sua Quanto iocundius manducabunt fructus laborum,qui venientes venient cum exultatione portantes manipulos suos?

Psalm. 18. *1.Ioan. 4.*

D *† al. nosse mus.* *3.sen. dist. 34. capite Et quia. In medio.*

E *Psal.18.* *Psalm. 79.* *Psalm. 26.*

F *Roma. 12.* *Psal.126.*

G suos? Et vt noueritis fratres quia mâducatur labor iste, in superiore Psalmo audistis dictum superbis, qui ante lucem volebant surgere, id est, ante Christum, non per humilitatē, qua surrexit Christus: dictum est illis, Surgite postea quam sedistis: id est, humiliamini & inde surgite, quia & ille humiliari venit, qui exaltatus est propter vos. Et quid dictum est? Qui manducatis panem doloris. Iste est labor fructuum, panis doloris. Nisi enim manducaretur, non diceretur panis. Nisi autem haberet aliquam suauitatem panis iste, nemo illum manducaret cū tanta suauitate. Plorat in gemitu qui orat. Dulciores sunt lachrymæ orantium, q̄ gaudia theatrorum. Et audi flammam desyderij qua manducatur ipse panis, de quibus dicit, Qui manducatis panem doloris. Alio loco dicit amans iste: cuius vocem in Psalmo ple-

Psalm. 41. rumque agnoscimus, Factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Vnde factæ sunt lachrymæ panes? Dum dicitur mihi quotidie vbi est deus tuus. Antequā enim videamus eum qui nos dilexit, qui nobis pignus dedit, cui desponsati sumus, insultant nobis pagani, & dicunt, Vbi est quem colunt Christiani? Ostendant no-

H bis quem colunt, Ecce ego ostendo illis deum meū, & ipsi ostēdant mihi deum suum. Dum tibi hoc dicit paganus, non inuenis quod illi ostendas, quia non est cui ostendas. Redis ergo & plangis ad deum, quia illi suspiras antequam videas, & desyderio ipsius gemis, & quia in ipsius desiderio ploras, dulces sūt & ipsæ lachrymæ, & pro cibo tibi erūt, quia factus est tibi & ipse panis die ac nocte dum dicitur tibi quotidie vbi est Deus tuus.

Apoca. 21. Sed veniet deus tuus, de quo dicitur, Vbi est, & absterget lachrymas, & ipse pro pane lachrymarū succedet, & te in æternum saginabit, quia erit nobiscum verbum dei quo pascuntur angeli. Interim modo labores fructuum, postea fructus laboris. Labores fructuum tuorū mâducabis, beatus es & bene tibi erit. Beatus es, de præsenti est: bene tibi erit, de futuro est. Cum manducas labores fructuum tuorum, beatus es: cū perueneris ad fructum laborum tuorum, bene tibi erit. Quid dixit? Nam si bene tibi erit, vtique beatus eris: & si beatus eris, bene vtique tibi erit. Sed interest inter spem & rem. Si spes tam dulcis est, quāto res dulcior erit? Iam veniamus ad illam, Vxor tua, Christo dicitur: ergo vxor eius, Eccle-

I sia eius: Ecclesia eius, vxor eius, nosipsi sicut vinea eius fertilis. Sed in quibus vinea fertilis? Videmus enim parietes istos intrātes multos steriles. Videmus quia istos parietes intrant multi ebriosi, fœneratores, mangones, quęrentes sortilegos, euntes ad pręcantatores & pręcātatrices, quādo illis caput dolet. Ista est fertilitas vineæ? Ista est vbertas vxoris? non ipsa est. Istæ spinæ sunt, sed non vbique spinosa. Habet quādam fertilitatem, & est vinea fertilis, sed in quibus? In lateribus domus tuę. Nō omnes dicuntur latera domus. Quæro enim quæ sint latera domus? quid dicam? Parietes sunt quasi lapides fortes. Si de hoc habitaculo corporali diceret, forte hoc intelligeremus latera. Latera dicimus domus, eos qui inhærent Christo. Non enim sine causa & in sermone quotidiano dicimus de aliquo qui forte male agit ex malorum consiliis amicorū, de illo dicimus, Mala latera habet. Quid est, mala latera habet? Mali illi inhærent. Ergo & de alio, bona latera habet: bonis consiliis viuit. Quid est hoc? Bonis consiliis regitur. Ergo latera domus sunt illi qui inhærent Christo, nec sine causa & ipsa coniunx de latere facta est. Viro dormiente

Gene. 2. Eua facta est: moriēte Christo, Ecclesia facta est. Et illa de latere viri, cū costa detracta est: & ista de latere viri, quando latus lancea percussum est, & sacramenta pro- *Ioan. 19.* fluxerūt. Ergo vxor tua vt vinea fertilis. Sed in quibus? K In lateribus domus tuę, id est, in his qui adhærent Christo. In aliis, qui non adhærent Christo, sterilis. Sed nec illos in vinea computabo. Filij tui. Quæ est vxor, & qui sunt filij? In istis carnalibus nuptiis & cōiugiis, alia vxor & alij filij: in Ecclesia quæ vxor, ipsi filij. Ad Ecclesiam enim pertinebant Apostoli, & in mēbris Ecclesię erant. Ergo in coniuge ipsius erāt, & coniunx erant secundū portionem suam, quam in membris obtinebāt. Quare ergo de illis dicitur, cum recesserit ab eis sponsus, tunc *Matt. 9.* ieiunabūt filij sponsi? Ergo ipsa coniunx, & ipsa filij. Mirum dico fratres mei, In verbis autem domini inuenimus Ecclesiam & fratres ipsius esse, & sorores ipsius esse, & matrem ipsius esse. Nam cum ei nunciarentur mater eius & fratres foris stantes, quia foris stabant, typum *Matth. 12.* gerebant. Quis typus matris? Synagoga. Quis typus fratrum carnalium? Iudæi foris stantes: & foris stat synagoga. Nam Maria in lateribus domus eius, & cognati eius ex virginis Mariæ consanguinitate venientes, qui in eū crediderunt, in lateribus domus eius, non inquantum carnali consanguinitate iuncti erāt, sed inquantū L verbū dei audiebant & faciebant. Hoc enim respondit dominus & ait, Quæ mihi mater, aut qui fratres? Vnde *De fide contra Manichęos. c. 25.* tentauerunt quidā dicere, quia Christus matrem nō habuit, quia dixit, Quæ mihi mater? Quare? Ergo Petrus & Ioannes & Iacobus & alij Apostoli patres nō habuerunt in terra? Et tamen quid eis dicit? Nolite vobis di- *Matth. 23.* cere patres super terram, vnus est enim pater vester qui in cœlis est. Quod ergo in patre docebat discipulos, hoc in matre ipse demōstrauit. Vult enim dominus, vt cōsanguinitatibus terrenis pręponamus deū. Defer patri, quia pater est: defer deo, quia deus est. Generauit te pater accōmodando carnem suam, creauit te deus adhibendo potētiam suam. Ne irascatur pater cum deus illi præponitur, imò gaudeat sibi tantum deferri, vt illi inuentus esset qui ei deberet pręponi. Ergo quid dicā? dominus quid ait? Quæ mihi mater: aut qui fratres? Et *Mat. 12.* extendit inquit Euangelista manus super discipulos suos, & ait, Ecce mater mea & fratres mei. Fratres erant, mater quomodo erant? Addidit, Et qui fecerit voluntatē patris mei, ipse mihi frater & soror & mater est. Puta frater, propter sexū virilem quem habet Ecclesia, quos M hic in membris habet Christus. Mater quomodo, nisi quia ipse Christus est in Christianis, quos Christianos per baptismum quotidie parit Ecclesia? Ergo in quibus intelligis coniugē, in illis matrem, in illis filios. Dicatur ergo quales debent esse filij, quales? Pacifici? Quare *Matth. 5.* pacifici? Quia beati pacifici, quia ipsi filij dei vocabunt. Quia ergo in oliua fructus est pacis: oleum enim pacē significat, quia charitatem significat, sine charitate nulla pax est. Et manifestum est, q̄ qui diuiserunt pacem, nō habent charitatem. Vnde iam exposui charitati ve- *Super Ioā. Tracta. 6.* stræ, quare columba folia cum fructu portauit ad arcā, vt significaret quia & illi qui foris baptizati sunt, sicut *Gene. 8.* ligna illa extra arcam baptizata sunt, non sola folia habuerunt, id est, verba sola, sed habuerūt & fructū, quod est charitas. Ipsa columba illos reportat ad arcā, & veniunt ad vnitatem. Tales ergo filij debent esse in circumitu mensæ domini, velut nouellatio oliuarum. Perfecta res est, magna beatitudo. Iam quis ibi nolit esse? Cum videris aliquem blasphemum habere vxorem, filios, nepotes, & te forte nō habere, noli zelare: vide quia & in te completum est, sed spiritaliter. An forte non es in membris? Si non ibi es, plange quia non hic, nec ibi.

Si

A Si ibi, securus esto: quia & si ibi & non hic, fructuosius
ibi quàm hic. Si ergo habemus, quare habemus? Quia
timemus dominum. Ecce sic benedicetur homo qui ti
met dominum. Ille est homo, qui sunt homines, & ipsi
homines homo, quia multi vnum, quia Christus vnus.
Benedicat te dominus ex Sion. Cœperas enim attendere, Ec
ce sic benedicetur homo qui timet dominum. Iam for
te oculi tui ibant per illos qui non timent dominum,
& videbant ibi vxores fœcundas, filios abundantes cir
cumire mensam patris sui. Nescio quà ibas, & non ex
Sion, Benedicat te dominus, sed ex Sion. Noli quærere
illas benedictiones, quæ non suot ex Sion. Non bene-
dixit dominus tales, fratres mei? Benedictio ista domi-
ni est. Aut si non est à domino, quis duceret vxorem, si
nolit dominus? Quis possit esse sanus, si nolit domin⁹?
Aut quis posset esse diues, si oollet dominus? Dat illa:
sed non vides, quia & pecoribus dedit. Non ergo de
Sion est ista benedictio. Benedicat te dominus ex Sió.
Et videas bona Hierusalem. Nam illa bona non sunt Hie-
rusalem. Vis videre quia non sunt bona Hierusalem?
Gene. 1. Et auibus dictum est, Crescite & multiplicamini. Pro
B magno vis habere, quod auibus donatũ est? Voce qui-
dẽ Dei donatũ esse quis nesciat? Sed vtere bonis istis, si
accipis: & magis cogita quomodo nutrias qui nati sũt,
q̃ vt nascantur: nõ enim iam fœlicitas est habere filios,
sed bonos habere. De nutriẽdis labora, si nati fuerint: si
autem non nati, age gratias deo, forte minus sollicitus
eris, & tamen sterilis non remansisti illius matris. Forte
filij per te nascuntur spiritaliter de ista matre, qui sunt
in nouellis oliuarum circumeuntes mensam domini.
Consoletur ergo te deus, vt videas bona Hierusalem.
Illa enim bona sunt: quare sunt? quia æterna sunt: quare
Exo. 3. sunt? quia ibi est rex. Ego sum, qui sum. Ista vero bona
sunt, & non sunt: non enim stant, labuntur, fluunt. Filij
sunt paruuli, blandiris paruulis, blaodiuntur paruuli.
Nunquid stant in eo? Sed optas vt crescant, vt accedat
ætas optas, Sed vide quia cum accedit vna, altera mo-
ritur. Veniente pueritia, moritur infantia: veniente ado
lescentia, moritur pueritia: veniente iuuentute, mori-
tur adolescentia: veniente senectute, moritur iuuentus:
veniente morte, moritur omnis ætas. Quot optas gra-
C dus ætatis, tot simul optas & mortes ætatum. Non sunt
ergo ista. Num deinde oati sunt tibi filij in terra tecum
victuri, an te potius exclusuri & successuri? Ad eos gau
des qui nati sunt, vt excludaris? Nati enim pueri tan-
quã hoc dicant parentibus suis, Eia cogitate & vos ire
† al. minimũ nostrum. hinc, agamus & oos minimum nostrum. Minus† est e-
nim generis humani tota vita tentationis, quia dictum
Minus. est, Vniuersa vanitas omnis homo viuens. Et tamen si
Psalm. 38. gaudetur ad filios successuros, quãto gaudendũ est ad
filios cum quibus permanebimus, & ad illum patrẽ cui
nati sumus nõ morituri, sed vt nos cum illo semper vi-
uamus? Ipsa sunt bona Hierusalẽ, quia ipsa sunt. Bene-
dicat te ergo dominus ex Sion, & videas quæ sunt bõ-
na Hierusalem. Nam ista quæ attendis bona, cæcus vi-
des: videas, sed illa bona quæ corde videntur. Et quan-
diu videbo bona Hierusalem? *Omnes dies vitæ tuæ.* Sed si
vita tua æterna fuerit, in æternum videbis bona Hieru-
salem. Ista autem fratres mei bona sunt, sed nõ omnes
dies vitæ tuæ vides: non enim quando exis de corpo-
re moreris, Perseuerat vita tua: corpus moritur, sed vi-
ta spiritus perseuerat. Oculi non vident, quia discessit
qui per oculos videbat. Vbicumque est qui per oculos
videbat, videt aliquid. Non enim mortuus erat diues
Lucæ 16. ille, qui in terra induebatur purpura: si mortuus esset,
apud inferos nõ torqueretur. Optandum illi forte erat D
vt moreretur, sed malo suo vixit apud inferos. Torque
batur enim & nõ videbat illa bona quæ in terra dimi-
serat. Hæc erat vita ipsius talis, & bona illa nõ videbat.
Ergo tu talia desideria bona quę videas omnes dies vi-
tæ tuæ, id est, vt cum ipsis viuas in æternum. Quæ sunt
ergo illa bona? Fratres attẽdite. Dici possunt bona ista?
aurum est, argẽtum est, fundus amœnus est, marmorati
parietes sunt, tecta laqueata sunt? Absit. Ista abuodãtius
pauperes habent in hac vita. Plus est enim pauperi vi-
dere cœlum stellatum, quàm diuiti tectum inauratum.
Fratres ergo quid est illud bonũ quo accendimur, cui
suspiramus, quo inflãmamur? Propter quod bonũ adipi
scendum & videndum tantos labores sustinemus, sicut
audistis cum legeretur Apostolus, quia omnes qui vo- *1. Tim. 3.*
lunt pie viuere in Christo Iesu, persecutionem patiun-
tur. Nõ enim modo quia diabolus per reges non sæuit,
ideo Christiani non patiuntur persecutionem. Si mor
tuus est diabolus, mortuæ sunt persecutiones: si autem
ille aduersarius noster viuit, vnde non tentationes sug
gerit? vnde nõ sæuit? vnde non minas aut scãdala pro- E
curat? O si incipias pie viuere, videbis quia omnis qui
vult pie viuere in Christo Iesu, persecutionem patietur.
Propter quid ergo patimur tãtas persecutiões? Si enim
in hac vita in Christo sperantes sumus tantum, ait apo
stolus, miserabiliores sumus omnibus hominibus. Pro- *1. Cor. 15.*
pter quid damnati sunt ad bestias martyres? quod est il
lud bonum? dici potest? vnde? aut quę lingua dicat? aut
quæ aures audiant? Et quidem illud nec auris audiuit, *1. Cor. 2.*
nec in cor hominis ascendit. Amemus tamen, proficia
mus tantũ: videtis enim quia pugnæ non desunt, & pu
gnamus cum concupiscentiis nostris. Pugnamus foris
cum infidelibus & ioobedientibus hominibus, pugna-
mus intus cum suggestionibus, cum perturbationibus
carnalibus. Vbiq; pugnamus adhuc, quia corpus quod *Sapien. 9.*
corrumpitur aggrauat animã. Pugnamus adhuc, quo- *Roma. 9.*
niã si spiritus vita est, tamen corpus mortuum est pro-
pter peccatum. Sed quid futurum est? Si autem spiritus
eius habitat in vobis, qui suscitauit Christum ex mor-
tuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter spi-
ritũ eius, qui habitat in vobis. Cum ergo viuificata fue-
rint membra nostra mortalia, iam nihil resistet spiritui
nostro: noo fames erit, nõ sitis erit, quia de corruptio- F
ne corporis ista nascuntur: ideo reficis, quia à te aliquid
deficit. Concupiscentiæ delectationem carnalium cõ-
tra nos pugnant. Mortem portamus infirmitatem cor-
poris, sed cum mors ipsa conuersa fuerit in illam in-
commutabilitatem, & corruptibile hoc induerit incor
ruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem,
quid audiet tunc mors? Vbi est mors contentio tua? vbi
est mors aculeus tuus? Et forte moritur, & dicetur, Re-
stant aliqui inimici? Non, sequitur nouissima inimica *1. Cor. 15*
mors: cum hæc destructa fuerit, immortalitas succedit.
Si nullus erit inimicus, quasi nouissima destruetũ mors.
Bonum nostrum cui suspiramus, pax erit. Ecce bonum
fratres, magnũ bonum pax vocatur. Quærebatis quid
vocaretur? Aurum est, an argentum est, an fundus, an
vestis? Pax est. Non pax qualem inter se habent ho-
mines, infidam, instabilem, mutabilem, incertam: nec
pax talis qualem secum habet ipse vnus homo: Dixi-
mus enim quia & secum pugnat homo, Vsquequo do-
met omnes cupiditates, adhuc pugnat. Qualis ergo
pax? Quam oculus non vidit, nec auris audiuit. Qualis *1. Cor. 2.*
pax? De Hierusalem, Quia Hierusalem ioterpretatur vi
sio pacis. Si ergo benedicat te dominus ex Sion, &
videas

G videas bona quæ sunt in Hierusalem, vt videas omnes dies vitę tuę. *Et videas.* Non filios tuos tantum: sed *Filios filiorum tuorum.* Quid est filios tuos? Opera tua quæ hic agis. Qui sunt filij filiorum? Fructus operum tuorũ. Facis eleemosynas, filij tui sunt: ꝓpter eleemosynas accipis vitã æternam, filij filiorum tuorum sunt. Videas filios filiorũ tuorũ, & erit quod sequitur, quo cõcluditur, *Pax super Israel.* Hæc pax vobis prædicatur à nobis, ipsa amatur à nobis, ipsa vt à vobis ametur, optamus. Ad illam pacem perueniunt, qui & hic pacifici fuerint. Illi sunt & hic pacifici, qui & ibi: qui circumeunt mensam domini tanquam nouellatio oliuarum, vt non sit sterilis arbor, qualis fuit illa ficulnea vbi fructum non inue-
Matth. 21. nit esuriens dominus. Et videtis quid ei contigerit, Folia sola habebat, fructum non habebat. Sic sunt qui verba habent, & facta non habent. Veniens esuriens dominus non ibi inuenit quod manducet, quia fidem nostrã & facta bona esurit dominus. Pascamus illum bene viuẽdo, & pascet nos in æternum nobis viuere donãdo.

In Psalmum centesimumuicesimumoctauum Enarratio.

H PSALMVS quem cantauimus breuis est: sed sicut scriptum est in Euangelio de Zachæo,
Luc. 19. statura breuis, & magnus in opere: sicut scrip-
Marci. 12. tum est de illa vidua, quæ duo minuta misit in gazophylatium: breuis pecunia, sed magna charitas: sic & iste Psalmus si verba numeres, breuis est: si sententias appẽdas, magnus est. Nõ ergo nos poterit diutius vsq; ad fastidium detinere. Quare? Aduertat prudentia vestra, & assit intentio Christiana: sonet verbum dei volentibus opportune, nolentibus importune. Inuenit sibi locum, inuenit corda vbi requiescat, inuenit terram vbi germinet, & fructũ ferat. Nã quia multi mali sunt, & iniquos portat Ecclesia vsque in finem, manifestum est, & hi sunt quibus verbum dei superfluum est: & aut
Matth. 13. sic in illos cadit, quomodo semen in via conculcatur, & à volatilibus colligitur: aut sic in eos cadit quomodo semen in petrosa loca, vbi non habet terram multam, statim exiit, & calefacto sole aresciit, quia non habebat radicem: aut sicut inter spinas, quod & si germinet & conetur in auras surgere, suffocatur tamen multitudine spinarum. Tales autem sunt, qui verbum dei
I contemnunt sicut via: aut qui ad horam gaudent, & facta tribulatione sicut ab æstu solis arescunt: aut qui cogitationibus & cũris & sollicitudine huius mundi, tanquã spinis auaritię suffocant, quod in illis cœperat germinare. Est autem etiam terra bona, quò semen cũ ceciderit affert fructum, aliud tricentum, aliud sexagenũ, aliud centenum: siue parum, siue multum, omnes in horreo erũt Sunt ergo tales, & propter hos loquimur. Propter hos loquitur scriptura, propter hos nõ tacet euangeliũ Sed & illi audiant ne forte aliud sint hodie, aliud cras, ne forte mutentur audiendo, aut arent viam, aut lapides purgent, aut spinas euellant. Dicat spiritus dei, dicat nobis, cantet nobis: siue velimus saltare, siue nolimus, cantet ipse. Sicut enim qui saltat, membra mouet ad cantum: sic qui saltant ad præceptum dei, operibus obtemperant sono. Ideo qui noluerũt hoc facere, quid
Matt. 11. illis dominus dicit in Euangelio? Cantauimus vobis, & non saltastis: plãximus, & non lamentastis. Cãtet ergo: credimus in dei misericordiam, quia erunt de quibus nos consoletur. Nam qui pertinaces sunt, perseuerãtes in malitia, quamuis audiant verbum dei, scãdalis quotidie perturbant Ecclesiã: de talibus dicit iste Psalmus, sic enim cœpit, *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea.*

Ecclesia loquitur de his quos tolerat, & tanquam dice- K
retur, Nunquid modo & non olim est Ecclesia? Ex quo vocantur sancti est Ecclesia in terra. Aliquando in so- Gene. 4.
lo Abel Ecclesia erat, & expugnatus est à fratre malo & perdito Cain. Aliquando in solo Enoch. Ecclesia erat, Gene. 5.
& translatus est ab iniquis. Aliquando in sola domo Gene. 6.
Noë Ecclesia erat, & pertulit omnes qui diluuio perierunt, & sola arca natauit in fluctibus, & euasit ad siccũ. Aliquando in solo Abraham Ecclesia erat, & quanta pertulit ab iniquis, nouimus. In solo filio fratris eius Loth, & in domo eius in Sodomis Ecclesia erat, & per- Gene. 19.
tulit Sodomorum iniquitates & peruersitates, quousq; Deus eum de medio ipsorum liberauit. Cœpit esse & in populo Israël Ecclesia, pertulit Pharaonem & Aegyptios. Cœpit & in ipsa Ecclesia, id est, in populo Israel numerus sanctorũ, Moyses & cæteri sancti pertulerunt iniquos Iudæos populum Israël. Ventum est & ad dominum nostrum Iesum Christum, prædicatum est Euãgelium: dixit in Psalmis, Annunciaui & locutus sum, Psalm. 39.
multiplicati sunt super numerũ. Quid est super numerum? Non solum illi qui crediderunt, & qui pertinent ad numerum sanctorum, sed & super numerum intrarunt multi iusti, sed plures iniqui, & pertulerunt iusti iniquos. Quãdo? In Ecclesia. Nunquid modo solum ex quo enumerat, ex quo cõmemorat? Ideo ne miraretur L
modo Ecclesia, vel ne quisquam miraretur in Ecclesia, volens esse membrum bonum ecclesię, audiat & ipsam Ecclesiam matrem suam dicentem sibi, Noli mirari ad ista fili, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea. Magnus affectus sic cœpisse Psalmum, Sæpe expugnauerũt me à iuuentute mea: quasi aliquid iam loquebatur: videtur enim non cœpisse, sed respondisse. Respõdit autem, Quibus? Cogitantibus & dicentibus, Quãta mala perferimus, quanta scandala crebrescunt quotidie, quãdo iniqui intrant in Ecclesiã & portamus eos? Respondeat autem ecclesia de quibusdam, id est, de fortiorum voce respondeat querelis infirmorum, & confirmet firmi iniquos, & grãdes paruulos, & dicat Ecclesia, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea. *Dicat vero nunc Israel, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea.* Dicat illud, nõ illud timeat. Quò enim valet quod cum dixisset, sæpe expugnauerunt me: addidit, à iuuentute mea? Iam modo Ecclesiæ senectus expugnatur, sed nõ timeat, dicat, M
Sæpe expugnauerunt me à iuuẽtute mea. Nũquid ideo non peruenit ad senectutem, quia non cessauerunt illi expugnando? nunquid delere potuerunt? Dicat vero Israël, & consoletur se Israël, consoletur seipsa Ecclesia de præteritis exẽplis, & dicat, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea. Quare expugnauerunt? *Etenim non potuerunt mihi. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores, lõge fecerunt iniquitatem suã.* Quare expugnauerunt? quia non potuerunt mihi. Quid est nõ potuerũt mihi? Fabricare. Quid est, non potuerunt mihi? Nõ illis cõsensi ad malũ. Omnis enim malus ideo persequitur bonũ, quia nõ illi consentit bonus ad malum. Faciat aliquid mali, non obiurget Episcopus, bonus est Episcopus: obiurget Episcopus, malus est Episcopus. Rapiat aliquid, taceat cui rapuit, bonus est. Saltem loquatur & reprehendat, etsi non repetat, malus est. Malus est qui reprehendit raptorem, & bonus est qui rapit? Ambulet, mãducemus & bibamus, Esa. 22.
cras enim moriemur. Econtra Apostolus, Corrumpũt 1. Cor. 15.
bonos mores colloquia mala. Sobrij estote & iusti, & nolite peccare. Sonat verbũ, sonat sermo cõtradictor libidinis. At ille amicus libidinis suæ, & inimicus sermoni contradicenti amicę suæ, infestus est, & odit sermonem

A monē dei. Facta est amica auaritia, inimicus deus. Con
tradicit enim deus auaritię, & vult nihil possideri ab
auaritia. Ego possidear clamat. Quid vis ab auaritia pos
sideri? Dura iubet, leuia iubeo. Onus eius graue, sarcina
Matth. 11. mea leuis est. Iugum enim asperum est, iugum meum le
ue est. Noli velle ab auaritia possideri. Iubet auaritia vt
mare transeas, & obtemperas, iubet vt te ventis procel
lisq; committas: iubeo ego vt ante ostium tuum ex eo
quod habes des pauperi. Piger es ad faciēdum ante te
opus bonū, & strenuus es ad transeundum mare. Quia
auaritia imperat, seruis: quia deus iubet, odisti. Et quid?
Cum odisse cœperit, incipit velle criminari eos à qui-
bus audit bona præcepta, & velle per suspiciones suas
crimina quærere seruorum dei, Qui nobis ista dicunt,
& ipsi nō faciunt ista: Et ista siue quæ fiunt, siue quæ nō
fiunt: & quę non fiunt, dicuntur fieri, & quę fiunt bene,
dicuntur male fieri: & quæ toleramus, ad culpam no-
stram applicantur. Nos quid respōdemus? Noli me at-
tendere, sermonem istius attende, ipse tibi loquitur per
Matth. 5. quemlibet, huic tu inimicus es. Concorda cum aduer-
B sario tuo cum es cum eo in via. Aduersarium tuum ser
monem dei fecisti. Noli attendere, quia ille tibi loqui-
tur. Malus est per quem tibi loquitur, sed nō est malus,
qui tibi loquitur, sermo dei. Accusa deum, accusa si po-
tes. Creditis fratres hucusque peruenisse eos, de quibus
dicitur, Sępe expugnauerūt me à iuuentute mea, vt etiā
ipsum deum accusare non dubitent? Accusas auarum,
& ille accusat deum qui fecit aurum. Noli auarus esse,
& non faceret deus aurū: Iam hoc restat, quia mala tua
opera cohibere nō potes, accusas opera bona dei. Dis-
plicet tibi creator & fabricator mundi. Non faceret &
solem, quia multi in fenestris contendunt de lumina-
ribus, & ad iudicia se trahūt? O si vitia nostra cohibea-
mus, quia bona sunt omnia, quia bonus deus qui fecit
Gene. 2. omnia: & laudant illū opera sua, consyderata quia bo-
na sunt ab eo qui habet spiritum consyderandi, spiritū
pietatis & sapientiæ: vndiq; deus laudatur ab operibus
suis. Quomodo illum laudant opera sua? Per os trium
Danie. 3. puerorum in camino ignis quid prętermissum est? Lau
dat cœlum, laudant angeli, laudant sydera, laudant sol
& luna, laudant dies & noctes, laudat quicquid germi
nat de terra, laudat quicquid natat in mari, laudat quic
C quid volitat in aëre, laudant omnes montes & colles,
laudant frigora & æstas, & cætera omnia quæ deus fe-
cit. Audistis quia laudāt deū, nunquid audistis ibi quia
laudat deum auaritia, quia laudat deum luxuria? Non
1. sen. dist. laudant ista, quia non ipse illa fecit. Laudant ibi homi-
37. cap. In nes deum, quia hominis creator est deus. Auaritia opus
hoc. In fine. est mali hominis, homo ipse opus est dei. Et quid vult
deus? Occidere in te quod ipse fecisti, & saluare te quē
fecit ipse. Noli fœnerare: tu accusas scripturam dicen-
Psalm. 14. tem, Qui pecuniā suam non dedit ad vsuram. Nō ego
illud scripsi, nō de ore meo primo exiit: deum audi. Et
ille, Clerici non fœnerent. Et forte qui tibi loquitur, nō
fœnerat: sed si fœnerat, fac quia & ipse fœnerat, Nūquid
fœnerat, qui per ipsum loquit? Si facit quod tibi dicit,
& non facis tu: tu in ignē vadis, ille in regnum. Si nō fa
Esa. 40. cit quod tibi dicit, & pariter facit mala quæ facis, & di-
Psalm. 118. cit bona quę non facit, pariter in igne fœnum ardebit,
verbum autē domini manet in æternum. Nunquid ar-
det sermo, qui tibi per illū locutus est? Aut Moyses est
qui tibi loquitur, id est, bonus & iustus famulus dei, aut
Mat. 23. Pharisæus est cathedram Moysi sedens: audisti & de ip
sis, Quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite.
Nō habes tu vnde te excuses: quādo sermo dei loquit,
tibi loquitur: quia nō potes interficere sermonem dei. D
Criminari quęris eos, per quos loquitur tibi sermo dei.
Quęre quantū vis, dic quantum vis, blasphema quantū
vis, Sępe expugnauerunt me à iuuentute mea: dicat ve-
ro Israël, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, Au
dent etiam fœneratores dicere, Non habeo aliud vnde
viuam. Hoc mihi & latro diceret, deprehensus in fau-
ce: hoc & effractor diceret deprehēsus circa parietem
alienum: hoc mihi & leno diceret, emens puellas ad
prostitutionem: hoc & maleficus incantans mala, &
vendens malitiam suam. Quicquid tale prohibere co-
naremur, responderent omnes, quia non haberent vn-
de viuerēt, quia inde se pascerent: quasi non hoc ipsum
in illis maxime puniendū est, quia artem nequitiæ de-
legerunt vnde vitam transigant, & inde se volunt pa-
scere vnde offendant eum à quo omnes pascūtur. Sed
cum clamaueris hoc, & dixeris, illi respondent, Si sic,
non huc accedimus: si sic, non intramus in ipsam eccle
siā. Veniant, intrent, audiant, Sæpe expugnauerunt me
à iuuentute mea: Etenim nō potuerunt mihi, super dor
sum meum fabricauerunt peccatores: hoc est, non po-
tuerunt agere vt consentiam, fecerunt quod portem. E
Quàm præclare dictum est, quàm optime significatū
est, Etenim non potuerunt mihi, super dorsum meum
fabricauerunt peccatores. Agunt nobiscū primo, vt cō
sentiamus illis ad facta mala: si non consenserimus, to-
lerate nos dicūt. Ergo quia non potuisti mihi, ascende
in dorsum meum, Portare te habeo quousque veniat fi Luca. 8.
nis. Sic enim mihi præceptum est, vt fructum afferam
cum tolerantia: non te corrigo, tolero te: aut forte cum
tolero te, corrigis te. Sed si non te corrigis vsque in fi-
nem, tolero te vsque in finem, & vsque in finem super
dorsum meū eris, vsque ad tempus. Nunquid semper su
per dorsum meum eris? Veniet enim, qui inde te excu-
tiat, Veniet tempus messis, veniet finis seculi, immittet
deus messōres: messores autē angeli sunt. Separant ma-
los de medio iustorum, sicut zizania à tritico, frumen- Matth. 13.
tum recondent in horreo, paleas autē comburent igni
inextinguibili. Portaui quousq; potui, iā gaudens trans
eo in horreum dei, & securus canto, Sæpe expugnaue-
runt me à iuuentute mea. Quid enim mihi facere po-
tuerunt, quia expugnauerunt me à iuuentute mea? Ex-
ercuerunt me, non oppresserunt. Valuerunt mihi sicut
F ignis ad aurum, non sicut ignis ad fœnum. Ignis enim
accedēs ad aurum, sordem tollit: accedens ad fœnum,
in cinerem vertit. Etenim non potuerunt mihi, quia
non consensi, quia non me fecerunt quales sunt ipsi.
Super dorsum meum fabricauerunt peccatores, longe
fecerunt iniustitiam suam. Fecerunt quod tolerem, &
non fecerunt cui consentirem. Iam ergo iniustitia ip-
sorum longe est à me. Mali mixti sunt bonis, non so-
lum in seculo, sed & in ipsa intus Ecclesia mali mixti Ibidem.
sunt bonis. Nostis & probastis, & magis probabitis si
boni fueritis. Cum enim creuisset herba & fructum fe-
cisset, tunc apparuerūt zizania. Nulli apparent mali in
ecclesia nisi ei qui fuerit bonus. Nostis ergo quia mixti
sunt, & semper & vbiq; dicit scriptura, quia non sepa-
rabūtur nisi in fine. Sic quomodo mixti sunt, lōge sunt
à se. Ne quis ergo ex eo quòd mixti sunt mali inter bo-
nos putaret iniquitatē esse iuxta iustitiam, non potue-
runt, inquit, mihi: id est, dixerunt, & male dixerūt, Man
ducemus & bibamus, cras enim moriemur: Non corru Esa. 22.
perūt sermones mali mores bonos, in eo quod audiui 1. Cor. 15.
à deo, non cesū sermonibus hominum. Fecerunt mihi
peccatores quod portarē, non cui commiscerer, & fa-
cta est

G ﬅa eﬅ iniquitas eorum longe à me. Quid enim tam
prope, quàm duo homines in vna eccleſia? Quid enim
tam longe, quàm iniquitas à iuſtitia? Vbi eﬅ enim con
ſenſio, ibi propinquitas. Ligantur duo & mittantur ad
iudicem, latro & colligatus: Ille ſceleratus, ille innocēs:
vna catena ligantur, & longe ſunt à ſe. Quantum lon-
ge ſunt à ſe? Quantum longe eſt ſcelus ab innocentia.
Ecce iſti longe ſunt à ſe ab inuicem. Alius latro in Hi-
ſpania facit ſcelera, proximus eſt ei qui facit in Aphri-
cà. Quantum proximus? Quantum ſibi iunguntur ſce-
lus & ſcelus, quantum ſibi iunguntur latrocinium & la
trocinium. Nemo ergo timeat mixtos ſibi corpore ma
los: Longe ab illis ſit corde, & ſecurus portat quod nō
timet. Longe fecerunt iniuſtitiam ſuam: Quid occur-
rit? Florent illi qui regnant inique, & vt ſermonem lo-
quamur vulgi, tonant iniqui, extolluntur in typhos, in
calumnias. Quid ergo? Semper hoc? Non: audi quod
ſequitur, *Dominus iuſtus concidet ceruices peccatorum*. Inten
dat charitas veſtra, Dominus, inquit, iuſtus concidet
ceruices peccatorum. Quis non contremiſcat? Quis e-
nim non peccauit? Dominus iuſtus concidet ceruices
H peccatorū. Omnibus qui audiunt intrat tremor in cor,
ſi credunt ſcripturæ dei. Si enim ſibi ſine cauſa tundūt
homines pectora, mentiuntur quia tundunt pectora ſi
iuſti ſunt, & in eo quod mentiuntur deo, fiunt pecca-
tores. Si ergo veraciter ſibi tundunt pectora, peccato-
res ſunt. Et quis noſtrum nō ſibi tundit pectus? Et quis
noſtrum non elidit oculos ad terram ſicut ille publi-
Luc. 18. canus, & dicit, Domine propicius eſto mihi peccatori?
Si ergo omnes peccatores, & nemo inuenitur ſine pec-
cato, omnibus timendus eſt gladius in ceruices, quia
dominus iuſtus concidet ceruices peccatorum. Non
puto fratres mei quia omnium peccatorum, ſed in mē-
bro quod percutit, ibi deſignat quos peccatores percu-
tiat: non enim dixit, Dominus iuſtus concidet manus
peccatorum, aut, Dominus iuſtus concidet pedes pec-
catorum, non dixit: ſed quia peccatores ſuperbos vole
bat intelligi: ſuperbi autem omnes ceruicati ſunt, qui
non ſolum faciunt mala, ſed nec agnoſcere volunt, &
quando obiurgantur, Ecce feciſti, ſaltem agnoſce quid
feceris. Odit deus peccatorem, oderis & tu: coniunge-
re deo, ſimul perſequimini peccatum tuum: iuſtificant
I ſe, & dicunt, Non, inquit, Ego bene feci, deus male fe-
cit. Quid eſt hoc? Ego nihil mali feci, inquit, quia Sa-
turnus fecit, quia Mars fecit, quia Venus fecit. Ego nihil
feci, ſtellæ fecerunt. Iuſtificas te, accuſas deum qui fecit
ſtellas, qui ornauit cœlum. Itaq; quoniam iuſtificas pec-
catum tuū, & ſuperbis aduerſus deum, quia te facis ex-
tra culpam, & deum in culpa, & tantum erexiſti cerui-
cem tuam, & cucurriſti contra deum, ſicut ſcriptum eſt
Iob. 15. in Iob, dicebat de impio peccatore, currens aduerſus
deum in craſſa ceruice ſcuti ſui, & ibi ceruicem nomi-
nauit, quia ſic te erigis, & non elidis oculos ad terram,
Luc. 18. & tundis pectus, & dicis, Domine propicius eſto mihi
peccatori, ſed iactas te de meritis tuis: Et vis mecum,
inquit deus, iudicio contendere, intrare mecum in iu-
dicium, cum debeas in reatu tuo ſatisfacere deo, & cla
Pſalm. 129 mare ad illum quod clamatur in alio Pſalmo, Si iniqui
tates obſeruaueris domine, domine quis ſuſtinebit? Cla
Pſalm. 40. mare ad illum, quod clamatur in alio Pſalmo, Ego di-
xi domine miſerere mei, ſana animam meam quia pec-
caui tibi: Quoniam hæc non vis dicere, ſed iuſtificas fa
cta tua aduerſus ſermonem dei, venit in te quod ſequi-
tur ſcriptura, & dicit, Dominus iuſtus concidet cerui-
ces peccatorum. *Confundantur & auertantur retrorſum om-*
nes, qui oderunt Sion. Qui oderunt Sion, oderunt Eccle- K
ſiam. Sion Eccleſia eſt. Et qui intrant in Eccleſiam ficte,
oderunt Eccleſiam. Qui nolūt obſeruare verbum dei,
oderunt Eccleſiam. Sed ſuper dorſum meum fabrica-
uerunt. Quid factura eſt Eccleſia, niſi portatura vſque
in finem? Sed quid de illis ſequitur & dicit? *Fiant ſicut*
fœnum tectorum, quod priuſquam euellatur aruit. Fœnum tecto-
rum herba eſt quę naſcitur in tectis, in ſolario integu-
lato: in alto videtur, & radicem nō habet. Quanto me-
lius humilius naſceretur, & lætius vireſceret: Modo na-
ſcitur altius ad celeriorem ariditatem, nondū euulſum
eſt & aruit. Nondum finiti ſunt in iudicio dei, & iam
non habent ſuccum viriditatis. Attendite opera ipſo-
rum, & videte quia exaruerunt: Sed viuunt & hic ſunt,
nondum ergo auulſi ſunt. Aruerūt, ſed nondum auulſi
ſunt. Facti ſunt ſicut fœnum tectorum, quod priuſquā *Matth. 13.*
euellatur exaruit. Et venient meſſores, ſed non de illis
implent manipulos. Venturi ſunt enim meſſores, & col
lecturi ſunt triticum in horreum, & zizania alligabunt
& mittent in ignem: Sic & fœnum tectorum expurga-
tur, & quicquid inde euellitur, in ignem mittitur, quia
& priuſquam euelleretur aruit, nō inde implet meſſor
manus: ſequitur enim & dicit, *Non replebit manum ſuam* L
meſſor, & ſinum ſuum qui manipulos colliget. Meſſores autem
angeli ſunt dicit dominus. *Et non dixerunt tranſeuntes*
viam benedictio domini ſuper vos, benediximus vobis in nomine
domini. Noſtis enim fratres quando tranſitur per ope-
rantes, eſt conſuetudo vt dicatur illis, Benedictio do-
mini ſuper vos. Et magis iſta conſuetudo erat in gente
Iudæorum. Nemo tranſibat & videbat aliquos facere
aliquod opus in agro, vel in vinea, vel in meſſe, vel ali-
quid eiuſmodi, non licebat tranſire ſine benedictione.
Alij ſunt qui manipulos colligunt, alij ſunt tranſeuntes
viam. Qui manipulos colligunt, non de illis replent
manus, quia non colligitur ad horreum fœnum tecto-
rum. Qui ſunt qui manipulos colligunt? Meſſores. Qui
ſunt meſſores? Dominus dixit, Meſſores autem angeli *Matth. 13.*
ſunt. Qui ſunt tranſeuntes? Illi qui iam per viam iſtam,
id eſt, per vitam iſtam tranſierunt hinc ad patriā: Apo-
ſtoli tranſeuntes erant in iſta vita, Prophetę tranſeūtes
erant. Quos benedixerunt Prophetæ & Apoſtoli? Illos
in quibus radicem charitatis viderunt. Quos autē in- M
uenerunt in tectis eminere, & ſuperbire in ceruices ſcu
ti ſui, dixerunt contra illos quod futuri erant, benedi-
ctionem autem domini ſuper eos non dederunt. Er-
go iſtos omnes malos quos portat Eccleſia, qui legitis
in ſcripturis, inuenitis maledictos deſignatos ad anti-
chriſtum pertinere, ad diabolum pertinere, ad paleam
pertinere, ad zizaniam pertinere. Et multa innumera-
bilia per ſimilitudinem dicuntur de illis, Quia non o- *Mat. 7.*
mnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in re-
gnum cœlorum. Nullam inuenis ſcripturam, quæ de
illis bene loquatur, quia tranſeuntes viam non illos be
nedixerunt: Tranſeuntes Prophetæ omnia mala de il-
lis dixerunt. Ecce & iſte quem portamus Dauid trāſijt
viam: audiſtis quid de illis dicit, Dominus iuſtus con-
cidet ceruices peccatorum, confundantur & auertan-
tur retrorſum omnes qui oderunt Sion. Fiant ſicut fœ-
num tectorum, quod prius q̄ euellatur aruit: Non re-
pleuit manum ſuam meſſor, & ſinum ſuum qui manipu
los colligit. Hæc de illis dixit. Non ergo ſupra illos iſte
tranſiens benedixit, & impletum eſt etiam per illum
quod ipſe dixit, Et non dixerunt tranſeuntes viam, be-
nediximus vos in nomine domini. Et iſti tranſeuntes
ſiue Prophetæ, ſiue Patriarchæ, ſiue Apoſtoli quicumq;
tran-

A transierunt, si bene viuimus fratres, benedixerunt nos in nomine domini. Quando me, inquis, benedixit Paulus? Quando me benedixit Petrus? Attende in scripturis, vide si bene viuis, & vide ibi benedictum te fuisse. Omnes bene viuentes benedixerunt. Et quomodo benedixerunt? In nomine domini, non in nomine suo sicut hæretici. Qui enim dicunt, quod nos damus, hoc est sanctum, in nomine suo volunt benedicere, non in nomine domini. Qui autem dicunt, nō sanctificat nisi deus, nec quisquam est bonus nisi dono dei, ipsi in nomine domini benedicunt, non in nomine suo: Quia qui amici sunt sponsi, nolunt esse adulteri sponsæ.

In Psalmum centesimumvicesimumnonum Enarratio.

QVONIAM vos non solum oculis corporeis, sed etiam corde vigilare præsumimus, intelligenter nos cantare oportet, *De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meam.* Etenim vox hæc ascendentis est pertinens ad canticum graduum. Debet itaque vnusquisque nostrū videre in quo profundo sit, de quo clamet ad dominum. Clamauit

Ionæ.2. de profundo Ionas de ventre ceti: Erat non solum sub

B fluctibus, verumetiam in visceribus beluæ, nec tamen illud corpus & illi fluctus intercluserunt orationem ne perueniret ad deum, & venter bestię non potuit tenere vocem deprecantis. Penetrauit omnia, dirupit omnia, peruenit ad aures dei: si tamen nunc dicendū est, quia diruptis omnibus peruenit ad aures dei, quando aures dei in corde precantis erant. Vbi enim deum præsentē non habet, cuius fidelis est vox? Verūtamen & nos debemus intelligere de quo profundo clamemus ad dominum. Profundum enim nobis est vita ista mortalis, Quisquis se in profundo intellexerit, clamat, gemit, suspirat, & donec de profundo eruatur, & veniat ad eum qui super omnes abyssos sedet, super cherubin, super omnia quę creauit, non solum corporalia, sed etiam spiritalia, donec ad eum veniat anima, donec ab illo liberetur imago ipsius quod est homo, quæ in hoc profundo tanquam assiduis fluctibus exagitato detrita est, & nisi renouetur & reparetur à deo qui illam impressit, quādo formauit hominem, idoneus potuit esse homo ad casum suum, nō est idoneus ad resurrectionē suam: Semper in profundo est, nisi liberetur, vt dixi, semper

C in profundo est. Sed cū de profundo clamat, surgit de profundo, & ipse clamor non eum permittit multum in imo esse. Valde enim in profundo sunt, qui nec cla-

Prouer. 18. ment de profundo: dicit scriptura, Peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit. Iam videte fratres quale profundum sit, vbi contemnitur deus. Cum quisque viderit se quotidianis peccatis obrutum, aceruis quibusdam & molibus quibusdam iniquitatum premi, si dictum illi fuerit vt deū roget, irridet. Quibus modis? Primo dicit, Si deo displicerēt facinora, ego viuerem? Si curaret deus res humanas, ad tanta scelera quæ feci, non solum non viuerem, sed & bene mihi non esset. Solet enim hoc illis euenire qui multum in profundo sunt, & prosperantur in iniquitatibus suis: Et tanto magis in profundum merguntur, quanto magis videntur esse fœlices: fallax enim fœlicitas, ipsa est maior infœlicitas. Deinde & hoc solent homines dicere, Iam quoniam multa feci & damnatio imminet, hoc perdo quòd nō facio quicquid possum, & ex hoc perdor, cur non facio quicquid possum? Quomodo solent desperati latrones dicere, Sic me occisurus est iudex pro decem homicidiis, quomodo pro quinq;, quomodo pro vno, quare iam non faciam? Quicquid mihi occurrerit D facio: Hoc est, peccator cum venerit in profundum malorum, cōtemnit. Sed dominus Iesus Christus, qui nec profunda nostra contempsit, qui vsque ad istam vitam venire dignatus est, promittēs remissionem omnium peccatorum, & iam de profundo excitauit hominem, vt clamaret de profundo sub molibus peccatorum, & perueniret vox peccatoris ad deum. Vnde clamantis, nisi de profundo malorum? Et videte quia vox peccatorum clamat de profundo, De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meā. *Fiant aures tuæ intendentes, in vocem deprecationis meæ.* Vnde clamat? De profundo. Quis est ergo qui clamat? Peccator. Et qua spe clamat? Quia qui venit soluere peccata, dedit spem etiam in profundo posito peccatori: ideo quid sequitur post istas voces? *Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit?* Ecce aperuit de quo profundo clamaeet. Clamat enim sub molibus, & fluctibus iniquitatum suarum. Circumspexit se, circumspexit vitam suam, vidit illam vndique flagitiis & facinoribus coopertam. Quacumque respexit, nihil in se bonum inuenit, nihil illi iustitiæ serenum potuit occurrere. Et cum tanta & E tam multa peccata vndique & cateruas scelerum suorum videret, tanquam expauescens exclamauit, Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Non dixit, ego non sustinebo: sed quis sustinebit? Vidit enim prope totam vitam humanam circumlatrari peccatis suis, accusari omnes conscientias cogitationibus suis, non inueniri cor castum, præsumens de sua iustitia. Si ergo cor castum non potest inueniri quod præsumat de sua iustitia, præsumat omnium cor de misericordia dei, & dicat deo, Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Quæ autem spes est? *Quoniam apud te propiciatio est.* Et quæ est ista propiciatio, nisi sacrificium? Et quod est sacrificiū, nisi quod pro nobis oblatum est? Sanguis innocens fusus deleuit omnia peccata nocentium: precium tātum datum redemit omnes captiuos de manu captiuantis inimici. Ergo est apud te propiciatio. Nam si non esset apud te propiciatio, si iudex solum esse velles & misericors esse nolles, obseruares omnes iniquitates nostras, & quęreres eas, quis sustineret? Quis ante te staret & diceret, Innocens sum? Quis staret in iudicio tuo? Spes F ergo vna est: Quoniam est apud te propiciatio. *Propter legem tuam sustinui te domine.* Quam legem? Quæ reos facit? Data est enim lex sancta, iusta, bona Iudęis, sed reos eos potuit facere. Non data est lex quæ posset viuifica- *Gala. 3.* ee, sed quę ostēderet peccata peccatori. Peccator enim oblitus erat se, nec videbat se: Data est illi lex, vt videcet se. Fecit reum lex, liberauit lator legis. Lator enim legis imperator est. Lex data est quæ terreat & constringat in reatum, & non soluit lex à peccatis, sed ostendit peccata. Et forte sub ipsa lege positus, animaduertit iste in profundo quanta fecerit contra legem, & sic exclamauit, dicēs, Si iniquitatē obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Est ergo lex misericordię dei, lex propiciationis dei. Illa timoris fuit, est alia lex charitatis. Lex charitatis dat veniam peccatis, delet præterita, admonet de futuris. In via non deserit comitem, comes *Mat. 5.* fit ei quem ducit in via. Sed concordandum est cū aduersario, dum es cum eo in via. Est enim sermo dei aduersarius tuus, quandiu cum illo non concordas. Concordas autē cum cœperit te delectare facere quod dicit sermo dei. Iam qui erat aduersarius, fit amicus: sic finita vita † nō erit qui tradat te iudici. Ergo propter le- *† al. via.* gem

G gem tuam ſuſtinui te domine, quia dignatus es legem
miſericordiæ afferre, mihi dimittere omnia peccata
mea, dare mihi de cætero monita, ne te offendam: In
ipſis monitis ſi quid forte titubauero, dediſti mihi re-
Matth. 6. medium quo te orem, dicens, Dimitte nobis debita no
ſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Hanc
legem ſtatuiſti mihi, vt quomodo dimitto, dimittatur
mihi: Propter hanc legem ſuſtinui te domine. Expecta-
ui quando venias & liberes ab omni neceſſitate, quia in
ipſa neceſſitate nō deſeruiſti legem miſericordiæ. Au-
di quam legem dicat, ſi nondum intellexiſti: Quia legē
Galat. 6. modo dicit charitatis, audi Apoſtolū, Inuicem onera
veſtra portate, & ſic implebitis legem Chriſti. Qui por
tant inuicem onera ſua, niſi qui habeot charitatē? Qui
non habent charitatem, graues ſunt ſibi: qui autem ha-
bent charitatem, portant ſe. Lęſit te aliquis, petit veniā:
ſi non dimittis, non portas onus fratris tui: ſi dimittis,
portas iofirmū. Et tu ſi forte in aliquam infirmitatem
incideris quaſi homo, oportet vt ſic te portet & ille,
quemadmodum & tu: audi quid pręceſſerit, Fratres, in-
quit, ſi præoccupat⁹ fuerit homo in aliquo delicto, vos
H qui ſpiritales eſtis, inſtruite huiuſmodi in ſpiritu lenita-
tis. Et ne forte quia ſpiritales monuerat, velut ſecuri ſi-
bi viderentur, continuo ſubiecit, Intēdens teipſum, ne
& tu tenteris: deinde quod commemoraui ſubiunxit,
Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem
De verbis Apoſtoli ſer. 21. Et in li. 83. quæſt. quæſt. 71. Chriſti: vnde & dicit, Propter legem tuam ſuſtinui te
domine. Dicūtur cerui quando tranſeunt freta in pro-
ximas inſulas paſcuæ gratia, capita ſuper ſe inuicem po
nere: Et vnus qui ante eſt ſolus portat caput, & non po
nit ſuper alterum. Sed cum & ipſe defecerit, tollit ſe ab
anteriore parte, redit poſterius, vt & ipſe io altero re-
quieſcat, & ſic portant omnes onera ſua, & perueniunt
ad quod deſyderant, & nō patiuntur naufragium, quia
quaſi nauis eſt illis charitas. Itaque charitas portat one-
ra, ſed nō timeat ne prematur talibus oneribus: Ne pec-
catis ſuis vnuſquiſque prematur, attēdat. Nam quando
portas infirmitatem fratris tui, non te onerant peccata
ipſius. Planè ſi conſentias, iam tua te premunt, non alte
rius. Quiſquis enim conſenſerit peccatori, non alienis
ſed ſuis grauatur. Cōſenſio enim ad peccatum alterius,
tuum fit peccatum, & non eſt quare quæraris, quòd pec
I cata aliena te premant: dicitur enim tibi, Premunt te,
ſed tua. Vidiſti furem, cucurriſti cum eo. Quid eſt hoc?
Pſalm. 49. Pedibus ambulaſti ad furtum, imò mente coniunxiſti
te furto. Quod ipſius ſolum erat, factum eſt & tuū, qoia
placuit tibi. Si autē diſplicuerit tibi & oraueris pro eo,
& deprecatus veniam dederis, vt poſsis libera fronte
dicere in precibus tuis, quas tibi iuriſperitus cœleſtis di
Mat. 6. ctauit, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & oos dimit-
timus debitoribus noſtris: didiciſti portare onera fra-
tris tui, vt & alius portet ſi qua ſunt tua, & fiat in vobis
Galat. 6. quod ait Apoſtolus, Inuicem onera veſtra portate, &
ſic implebitis legem Chriſti. Ita ſecurus cātas quod mo
do dictum eſt, Propter legem tuā ſuſtinui te domine.
Hanc autem legem qui non ſeruat, non ſuſtinet domi-
num: nec ſi velit ſuſtinere, cauſa eſt quare ſuſtineat, ina-
niter ſuſtinet. Venturus eſt enim dominus, & inuentu-
rus peccata tua: quod autem perfecta iuſtitia vixiſti, nō
eſt inuenturus. Homicidia forte: Grauia ſunt enim &
valde maiora: Non eſt iouenturus adulterium? Nō eſt
inuenturus furta? Non eſt inuenturus rapinam? Non eſt
inuenturus maleficia? Nō eſt inuenturus idololatriam?
Matth. 5. Non eſt iſta inuenturus. Nihil eſt ergo inuenturus? Au-
di ſermonem Euangelij: Qui dixerit fratri ſuo fatue.

Ab iſtis etiam peccatis linguæ minutiſsimis quis abſti- K
net? Sed forte dicis, Parua ſunt, Reus erit, inquit, gehen
nę ignis. Si paruum tibi videtur aut modicum fratri di
cere fatue, vel gehenna ignis videatur tibi magna. Si cō 4. ſen. diſt.
tēnebas minus peccatum, vel pœnæ magnitudine de- 16. c. Sed il
terrere: ſed dicis, Minora ſunt, minuta ſunt, ſine quibus la. & de
non poteſt eſſe iſta vita. Congere minuta, & faciunt in- pœni. di. 1.
gentem aceruum. Nam & grana minuta ſunt, & tamen ca. Tres ſūt
maſſam faciūt: & guttæ minutę ſunt, & flumina implēt 5. Eſt enim.
& moles trahunt. Ideo & ille conſyderans, quàm mul-
ta minuta peccata quotidiana committat homo, ſi ni-
hil aliud vel per cogitationes & linguam attendit q̄
multa ſunt: & ſi attendit quàm minuta ſint, videt per
multa minuta fieri aceruum magnum, & non quaſi pec
cata ſua priſtina cogitās, ſed ipſam fragilitatem huma-
nam, iam aſcendens clamat, De profundis clamaui ad
te domine, domioe exaudi vocem meam: Fiant aures
tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ: Si ini-
quitates obſeruaueris domine, domine quis ſuſtinebit?
Vitare poſſum homicidia, adulteria, rapinas, periuria,
maleficia, idololatriam: Nunquid & peccata linguæ?
Nunquid & peccata cordis? ſcriptum eſt, Peccatū ini-
quitas eſt. Quis ergo ſuſtinebit, ſi tu iniquitates obſerua 1. Ioan. 3.
ueris? Si nobiſcum ſeuerus iudex agere volueris, nō mi L
ſericors pater, quis ſtabit ante oculos tuos? Sed eſt apud
te propitiatio, propter legem tuam ſuſtinui te domine.
Quæ & qualis lex eſt iſta? Inuicem onera veſtra porta- Gala. 6.
te, & ſic implebitis legem Chriſti. Qui portant inuicem
onera ſua? Qui fideliter dicunt, Dimitte nobis debita Mat. 6.
noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.
Suſtinuit anima mea in verbum tuum. Nemo ſuſtinet, niſi qui
nōdum accepit quod promiſſum eſt. Nam qui iam ac-
cepit, quid ſuſtinet? Accepimus remiſsionem peccato-
rum, ſed promiſſum eſt nobis regnum cœlorum. De-
bita noſtra deleta ſunt, ſed merces noſtra adhuc futura
eſt. Accepimus veniam, ſed æternam vitam nondum
tenemus: Sed qui dedit veniam, ipſe promiſit vitam
æternam. Si verbum noſtrum eſſet, deberemus timere:
quia verbum dei eſt, non fallit. Securi ergo ſperamus
in verbis eius qui fallere non poteſt. *Sperauit anima mea
in dominum: A vigilia matutina vſque ad noctem.* Quid eſt,
quod ait? Vna die ſperauit in domino, & finita eſt tota
ſpes ipſius? A vigilia matutina vſque ad noctem ſpera-
uit Iſraël in dominum. Iſta vigilia matutioa, finis no- M
ctis eſt: hinc vſque ad noctem ſperauit anima mea in
dominum. Ergo intelligendum eſt, ne putemus vno
die nobis ſperandum eſſe in dominum, à vigilia matu-
tina vſq; ad noctē. Quid ergo fratres putatis hoc eſſe,
à vigilia matutina vſq; ad noctem, ſperauit anima mea
in dominum? Quia dominus per quem nobis dimiſsa
ſunt peccata, in vigilia matutioa reſurrexit à mortuis,
vt hoc ſperemus in nobis futurū, quod præceſſit in do
mino. Iam enim peccata noſtra dimiſſa ſunt, ſed non-
dum reſurreximus. Si nondum reſurreximus, nondum Marci. 16.
in nobis factū eſt quod pręceſsit in capite noſtro. Quid
pręceſsit in capite noſtro? Quia & caro ipſius capitis
reſurrexit: ſpiritus illius capitis nunquam mortuus eſt.
Sed quod io eo mortuus eſt, reſurrexit: Reſurrexit au-
tem tertia die: & quodammodo hoc oobis dixit domi
nus, Quod in me vidiſtis, ſperate in vobis: id eſt, quia
erit reſurrectio, reſurgetis & vos. Sed ſunt qui dicant,
Ecce reſurrexit dominus, nunquid propterea ſperādū
eſt & me poſſe reſurgere? Vtiq; propterea. In hoc enim
reſurrexit dominus, quod à te accepit. Nō enim reſur-
geret, niſi mortuus eſſet. Non autem mortuus eſſet, niſi
carnem

A carnem portaſſet. Quid accepit à te dominus? Carnem.
Quid venit ipſe? Verbũ dei quod erat ante omnia, per
Ioan.1. quod facta ſunt omnia. Sed vt acciperet abs te aliquid,
verbũ caro factũ eſt, & habitauit in nobis. Accepit abs te
quod offerret p te, quomodo accepit à te ſacerdos qđ
pro te offerat quando vis placare deũ pro peccatis tuis.
Iam factum eſt, ita factum eſt: Sacerdos noſter à nobis
accepit quod pro nobis offerret. Accepit enim à nobis
carnem, in ipſa carne victima factus eſt, holocauſtum
factus eſt, ſacrificium factus eſt. In paſsione ſacrificium
factus eſt, in reſurrectione innouauit illud quod occi-
ſum eſt, & tanqnam primitias tuas dedit deo, & ait tibi,
Conſecrata ſunt iam omnia tua, quando tales primitiæ
tuæ de te datæ ſunt deo. Spera ergo & in te futurum,
quod præceſsit in primitiis tuis. Ergo ille quia à vigilia
matutina reſurrexit, cœpit anima noſtra ex hoc ſpera-
re. Et quouſque? Vſque in noctem, quouſq; moriamur.
Omnis enim mors noſtra carnalis, quaſi ſomnus eſt.
Cœpiſti ſperare ex quo reſurrexit dominus, noli defi-
cere ſperare quouſque exeas ab hac vita. Nam ſi nõ vſ-
que ad noctem ſperaueris, deletur totum quod ſpera-
B ueras. Sunt enim homines qui incipiũt ſperare, ſed nõ
perſeuerãt vſque ad noctem. Incipiunt pati tribulatio-
nes aliquas, incipiunt pati tentationes, vident homines
malos & iniquos fœlicitate temporali pollere, & quo-
niam talia ſperabant de domino, vt hic eſſent fœlices,
attendunt eos qui ſcelera fecerunt habere quod ipſi ha-
bere deſyderabant, & deficiunt pedes eorum, & deſi-
nunt ſperare in domino. Quare? Quia non à vigilia ma
tutina cœperunt ſperare. Quid eſt hoc? Non hoc ſpera-
re cœperunt de domino, quod præceſsit in domino ab
illa vigilia matutina, ſed ſperabant de domino, vt ſi eſ-
ſent Chriſtiani, haberent plenam domum frumento,
vino & oleo, auro & argento, nullus eorum moreretur
immaturus: ſi quis eorum non haberet filios, acciperet:
ſi vxorem non duxiſſet, duceret: non abortiret non ſo-
lum aliqua mulier in domo eius, ſed nec pecus eius: nõ
aceſcerent cupæ eius, non grandinaretur vinea eius.
Qui ſic ſperabat in domino, animaduertit his rebus a-
bundare eos, qui non colunt dominum, & defecerunt
Pſal.72. pedes eius, & non ſperauit vſq; ad noctem: quia nõ cœ-
pit à vigilia matutina ſperare. Quis ergo ſic incipit à vi
C gilia matutina ſperare? Qui hoc ſperat de domino, qđ
cœpit oſtendere à vigilia matutina in qua reſurrexit.
Antea enim nemo reſurrexerat ſemper victurus. Inten
dat charitas veſtra. Reſuſcitati ſunt iam mortui ante
aduentum domini. Nam Helias reſuſcitauit mortuum
3.Reg.17. & Heliſæus, ſed reſurrexerunt iterum morituri. Domi-
4.Reg.4. nus ipſe quos reſuſcitauit, morituri reſurrexerunt, ſiue
ille iuuenis filius viduę, ſiue illa puella duodecim anno-
Luca.7. rum filia archiſynagogi, ſiue Lazarus. Aliter reſuſcitati
Matth.9. ſunt omnes morituri. Semel nati ſunt, ſed bis mortui
Ioan.11. ſunt. Nemo reſurrexerat nunquã moriturus niſi domi-
nus. Quando autem reſurrexit dominus nunquam mo
riturus. A vigilia matutina. Hoc ſpera & tu de domino
reſurrecturum te, nõ quomodo Lazarus reſurrexit, non
quomodo filius viduæ & archiſynagogi filia reſurrexe-
runt, nõ quomodo quos ſuſcitauerunt antiqui prophe-
tæ: ſed reſurrecturum te ſpera quomodo dominus, vt
poſt reſurrectionem qua reſurrexeris nõ te iam timeas
moriturum: Et cœpiſti ſperare à vigilia matutina. Spe-
ra autem vſque ad noctem, quouſque finiatur hæc vita,
quouſq; ſit nox vniuerſi generis humani in occaſu ſe-
culi. Quare hucuſq;? Quia poſt hãc vitæ noctẽ iam non
erit ſpes, ſed ipſa res. Spes enim quæ videtur nõ eſt ſpes,

Apoſtolus dicit, Quod enim videt quis, quid ſperat? Si D
autem quod non videmus ſperamus, per patiẽtiam ex- Roma.8.
pectamus. Si ergo patienter expectare debemus, quod
non videmus, vſque ad noctem ſperemus, id eſt, vſque
ad finem huius vitæ noſtræ vel ſeculi. Cum autem nox
iſta trãſierit, iam veniet quod ſperabamus, & non iam
ſperabimus, nec tamen deſperati erimus. Eſt enim vi-
tuperatio deſperatorum, & aliquando deteſtamur ho-
minem, & dicimus, non habet ſpem. Non ſemper ma-
lum eſt non habere ſpem, In hac vita, cum ſumus, ma-
lum eſt non habere ſpem. Qui enim modo ſpem non
habet, rem poſtea non habebit. Ergo modo ſpem debe
mus habere. Sed cum res venerit, nunquid ſpes erit?
Quod enim videt quis, quid ſperat? Veniet dominus
deus noſter primo, formam ipſam in qua crucifixus eſt
& reſurrexit demonſtraturus generi humano, vt videãt
pij & impij. Illi videãt & gratulentur inueniſſe ſe quod
crediderunt antequam viderent, & illi erubeſcant non
ſe crediditſe, quod videbunt. Erubeſcentes damnabun
tur, & gratulati coronabuntur: dicetur confuſis, Ite in Matth.25.
ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius:
dicetur gaudentibus, Venite benedicti patris mei, per-
cipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mũ-
di. Quod cum acceperint, iam ſpes non erit, quia res te- E
nebitur. Tranſacta ergo ſpe, trãſibit nox illa, ſed donec
fiat à vigilia matutina ſperet anima noſtra in domino:
& redit ad illud, A vigilia matutina. *Speret Iſrael in do-
minum.* A vigilia matutina vſque ad noctem, ſperet a-
nima mea in dominum. Sed quid ſperabit? A vigilia
matutina ſperet Iſraël in dominum. Non ſolum ſpe-
ret Iſraël in dominum, ſed à vigilia matutina ſperet. Iſ-
raël ergo culpo, ſpem ſeculi quando ſperat de deo? Nõ:
Sed alia Iſraël eſt propria. Nõ pro ſummo ſuo bono ſu
per Iſraël diuitias, non ſalutem corporis, non abundan
tiam terrenorum, imò tribulationem hic habiturus eſt,
ſi forte contigerit illi propter veritatẽ pati aliquas mo-
leſtias. Non enim non ſperabant in deum martyres, &
tamẽ talia ſunt paſsi, qualia latrones, qualia iniqni, ſub-
iecti ad beſtias, ignibus cõcremati, gladio percuſsi, vn-
gulis exarati, catenis obſtricti, carcere necati. Iſta om-
nia mala paſsi, non ſperabant in dominum? Aut ideo
ſperabant, vt iſtis malis carentes, hac vita fruerentur?
Non planè, quia à vigilia matutinæ ſperabant. Quid eſt F
hoc? Conſyderabãt illam vigiliam matutinam, qua re-
ſurrexit dominus eorum, & videbant quia antequam
reſurgeret talia & ipſe paſſus erat, qualia & ipſi patie-
bantur, & non deſperabant etiam ſe poſt tales paſsio-
nes reſurrecturos ad vitam æternam. Sperauit Iſraël in
dominum à vigilia matutina vſque ad noctem. *Quo-
niam apud dominum miſericordia eſt, & multa apud illum re-
demptio,* Magnifice: Melius dici nõ poſſet loco ſuo, pro-
pter illud quod dixit, A vigilia matutina ſperet Iſraël
in dominum. Quare? Quia à vigilia matutina reſurre-
xit dominus, & hoc debet ſperare corpus, quod in ca-
pite præceſsit. Sed ne ſuggeratur iſta cogitatio, Capi-
ti licuit reſurgere, quia peccatis non premebatur, &
nullum peccatum erat in illo: Quid nos facturi ſumus?
Sperabimus talem reſurrectionem qualis in domino
præceſsit, cùm peccatis noſtris aggrauemur? Sed vide
quid ſequitur, Quoniam apud dominum miſericor-
dia, & multa apud illum redemptio. *Et ipſe redimet
Iſrael ex omnibus iniquitatibus eius.* Ergo ſi premebatur pec
catis ſuis, adeſt miſericordia dei. Ideo præceſsit ille ſi-
ne peccato, vt deleat peccata ſequentium. Nolite in
vobis præſumere, ſed à vigilia matutina præſumite.

G Videte caput veſtrum reſurrexiſſe & aſcendiſſe in cœ-
lum. In illo culpa non erat, ſed per illum veſtræ cul-
pæ delebuntur. Ipſe redimet Iſraël ex omnibus iniqui-
tatibus eius. Quia Iſraël vendere ſe potuit, & fieri ve-
nundatus ſub peccato, redimere ſe ab iniquitatibus nõ
poteſt. Ille potuit redimere, qui ſe non potuit vende-
re. Qui non commiſit peccatum, ipſe eſt redemptor à
peccato, ipſe redimet Iſraël. Vnde redimet? Ab illa ini-
quitate, an ab illa? Ab omnibus iniquitatibus ſuis. Non
ergo timeat acceſſurus ad deũ aliquas iniquitates ſuas,
tantummodo accedat pleno corde, & deſinat iam
facere quæ antea faciebat, & non dicat, illa iniquitas
non mihi dimittitur. Si enim hoc dixerit, propter ip-
ſam quam putat ſibi non dimitti, non ſe conuertat, &
faciendo cætera non illi dimittitur & illud quod non
timebat, Quia feci, inquit, ſcelus magnum, & non mi-
hi poteſt dimitti, iam faciam & cætera. Hoc enim per-
do, quod non facio. Noli timere: In profundo es, noli
contemnere de profundo clamare ad dominum & di
cere, Si iniquitates obſeruaueris domine, domine quis
ſuſtinebit? Obſerua illum, & expecta illum, & ſuſtine
H propter legem ipſius. Quam legem tibi dedit? Dimitte
nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitori-
Matth.6. bus noſtris. Spera te reſurrecturum, & tunc futurum o-
mnimodo ſine peccato, quoniam ille ſurrexit, qui pri-
mus fuit ſine peccato. A vigilia matutina ſpera, Noli di
cere, Ego non ſum dignus propter peccata. Non eſt di-
gnus, ſed multa apud illum redemptio: Et ipſe redimet
Iſraël ex omnibus iniquitatibus eius.

In Pſalmum.130. Enarratio.

IN ISTO pſalmo commendatur nobis humi-
litas ſerui dei & fidelis, cuius voce cantatur,
quod eſt vniuerſum corpus Chriſti. Sæpe enim
admonuimus charitatem veſtram, non quaſi vnius ho-
minis cantantis vocem accipi debere, ſed omnium qui
ſunt in Chriſti corpore. Et quia in illius corpore ſunt
omnes, tanquam vnus homo loquitur, Et ipſe eſt vnus,
qui & multi ſunt. Multi enim ſunt in ſeipſis, vnus ſunt
in illo, quia vnus eſt: ipſum eſt autem etiam templum
1.Cor.3. dei, de quo dicit Apoſtolus, Templum enim dei ſan-
ctum eſt, quod eſtis vos. Omnes qui credunt in Chriſtũ,
I & ſic credunt vt diligant. Hoc eſt enim credere in
Iacobi.2. Chriſtum, diligere Chriſtum: non quomodo dæmo-
nes credebant, ſed non diligebant Chriſtum, & ideo
Marci.16. quamuis crederent, dicebant, Quid nobis & tibi eſt fili
dei? Nos autem ſi credamus, vt in ipſum credamus dili
Luca.4. gentes eum, & non dicamus, quid nobis & tibi eſt: ſed
dicamus potius, ad te pertinemus, tu nos redemiſti. Om
1.Petri.2. nes ergo qui ſic credunt, tanquam lapides ſunt viui, de
quibus templum dei ædificatum eſt: & tanquam ligna
Gene.6. imputribilia quibus arca illa compacta eſt, quæ in dilu-
uio mergi non potuit. Hoc autem templum eſt, id eſt,
ipſi homines, vbi rogatur deus & exaudit. Quiſquis e-
nim præter templum dei orauerit deum, non exaudi-
tur ad illam pacem ſupernæ Hieruſalem, & ſi exaudi-
tur ad quædam temporalia, quę deus & Paganis dona-
uit. Nam & ipſi dæmones exauditi ſunt, vt irent in por-
Matth.8. cos. Exaudiri ad vitam æternam aliud eſt, nec cõcedi-
tur niſi ei qui in templo dei orat. Ille autem in templo
dei orat, qui orat in pace eccleſiæ, in vnitate corporis
Chriſti, quod corpus Chriſti conſtat ex multis creden-
tibus in toto orbe terrarum, & ideo exauditur, quia orat
Ioan.4. in templo. Ipſe enim orat in ſpiritu & veritate, qui orat
in pace eccleſiæ, non in illo templo vbi figura erat. Se-
cundum figuram enim dominus excluſit homines de K
templo illos, qui ſua quærebant, id eſt, propter venden-
dum & emẽdum ibãt in templum. Si autem figura erat Ioan.2.
illud templum, manifeſtum eſt quia & corpus Chriſti,
quod eſt verum templum cuius illa imago erat, habet
permixtos ementes & vendentes, id eſt, ſua quærentes,
non quæ Ieſu Chriſti. Sed excluduntur inde flagello re-
ſticulæ. Reſtis enim peccata ſignificat, ſicut dicitur per
Prophetam, Væ eis qui trahũt peccata velut reſtem lon Eſaiæ.5.
gam. Illi autem trahũt peccata ſicut reſtem longam, qui
addunt peccata peccatis, qui cum fecerint vnum pecca
tum vt cooperiant illud faciunt alterum. Quomodo e-
nim, vt reſtis fiat additur ſpartum ſparto, non autem in
rectum it, ſed torquetur: ſic omnia praua facta quæ ſunt
peccata cum adduntur ſibi, & addendo peccato pecca
tum, & peccatum, ad peccatum annectitur, fit reſtis lon
ga: Quorum ſemitæ prauæ, & flexuoſi greſſus eorum.
Quid valet autem iſta reſtis, niſi vt inde ligentur ei ma-
nus & pedes, & proiiciatur quiſque in tenebras exterio-
res? Meminiſtis enim dictum de quodam peccatore in
Euãgelio, Ligate illi manus & pedes, & proiicite illum Matth.22.
in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. L
Non ergo eſſet vnde illi ligarẽtur manus & pedes, niſi
ipſe ſibi reſtem feciſſet: vnde apertiſſime alio loco ſcri-
ptum eſt, Criniculis peccatorum ſuorum vnuſquiſque Prouer.5.
conſtringitur. Ergo quia de peccatis ſuis homines va-
pulãs, ideo dominus flagellum de reſticula fecit, & in- Ioan.2.
de expulit de templo omnes qui ſua quęrebant, nõ quę Philip.2.
Ieſu Chriſti: huius ergo tẽpli vox eſt in pſalmo, In hoc
templo, vt dixi, rogatur deus, & exaudit in ſpiritu & ve
ritate, non in illo corporali. Nam illic vmbra erat, in Ioan.4.
qua demonſtraretur quod venturũ erat. Ideo illud iam
cecidit. Cecidit ergo domus orationis noſtræ? Abſit,
Non enim illud templũ, quod cecidit hoc potuit dici
domus orationis, de qua dictum eſt, Domus mea do-
mus orationis vocabitur omnibus gentibus. Audiſtis e-
nim quid dixerit dominus Ieſus Chriſtus, Scriptum eſt,
Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gen Matth.21.
tibus, vos autem feciſtis eam ſpelũcam latronum. Nun- Ioan.2.
quid illi, qui voluerunt facere domum dei ſpeluncam
latronum, fecerunt vt rueret templum? Sic & illi qui
male viuunt in eccleſia catholica, quantum in ipſis eſt
domum dei volũt facere ſpeluncã latronum, nec ideo
euertunt templum. Veniet enim tempus quando de re- M
ſte peccatorum ſuorum foras mittantur. Hoc autẽ tem
plum dei, hoc corpus Chriſti, hæc congregatio fideliũ
vnam vocem habet, & tanquam vnus homo, cantat in
pſalmo. Eius vocem iam in multis pſalmis audiuimus,
audiamus & in iſto. Si volumus noſtra vox eſt, ſi volu-
mus aure audimus cantantem, & nos corde cantamus.
Si autẽ nolumus, erimus in illo templo tanquam emen
tes & vendentes, id eſt, noſtra quærentes: Intramus ec-
cleſiam, non ad ea quæ placent oculis dei. Videat ergo
in numero veſtro quis quomodo audiat, vtrum audiat
& irrideat, vtrum audiat & poſt ſe ponat, vtrum audiat
& conſonet, id eſt, ſentiat hic vocem ſuam, & adiungat
vocem cordis ſui voci pſalmi huius. Tamen vox pſal-
mi huius non tacet: inſtruantur qui poſſunt, imò qui vo
lunt, qui nolunt, non impediant. Commendetur nobis
humilitas, inde cœpit:

Expoſitio Pſalmi.

D*Omine non eſt exaltatum cor meum.* Sacrificium ob-
tulit. Vnde probamus, quia ſacrificium obtu-
lit? Quia humilitas cordis noſtri ſacrificium
eſt: dicitur in alio pſalmo, Quoniam ſi voluiſſes ſacri- Pſal.50.
ficium

A ficium dedissem vtiq;:satis volebat facere deo pro pec-
catis suis, propiciare illum volebat, vt acciperet indul-
gentiam peccatorum. Et quasi quærēs vnde illum pro-
piciaret, Si voluisses, inquit, sacrificium dedissem, vti-
que holocaustis non delectaberis. Ergo superflue quæ-
rebat aut arietes, aut tauros, aut aliquem talem victimā
vnde placaretur deus. Quid ergo? Quia holocaustis nō
delectatur deus, non accipit sacrificium, & sine sacrifi-
cio placatur? Si nullum sacrificium est, nullus sacerdos
est. Si autem habemus sacerdotem in cœlis qui pro no-
Roma.8. bis interpellat patrem: Intrauit enim in sanctasancto-
Hebra.9. rum in interiora veli, quò nō intrauit sacerdos in figu-
ra nisi semel in anno, sicut & dominus in toto tempo-
re semel oblatus est: Ipse obtulit se, ipse sacerdos, ipse
victima, & intrauit in sanctasanctorum semel, & iam
Roma.6. non morietur, nec mors ei vltra dominabitur. Securi
simus quia habemus sacerdotem, ibi offeramus & ho-
Sacrificiū stiam. Videamus, quod sacrificium debemus offerre,
Christia- quia holocaustis non delectatur deus noster, sicut audi-
norum stis in psalmo, sed ibi sequitur & ostendit quid offerat,
Psal.50. Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum
B & humiliatum deus non spernit, Si ergo humiliatum
cor sacrificiū deo est, sacrificium obtulit, qui dixit, Do-
mine non est exaltatum cor meum: vide alio loco sic
Psal.130. offerētem, dicit deo, Vide humilitatem meam & labo-
rem meum, & dimitte omnia peccata mea. Domine
non est exaltatum cor meum. *Neque in altum elati sunt
oculi mei: Neque ingressus sum in magnis, neque in mirabilibus
super me.* Hoc planius dicatur & audiatur, Non fui su-
perbus, nolui quasi in mirabilibus innotescere homi-
nibus, & nec quæsiui aliquid supra vires meas, vnde me
apud imperitos iactarem. Intendat charitas vestra: Ma-
gna res commendatur, quomodo Simon ille magus in
mirabilibus ingredi volebat super se, propterea plus
illum delectauit potentia Apostolorum, quàm iustitia
Christianorum. At vbi vidit per manus impositionem
Acto.2. Apostolorum & per orationes eorum deum dare fide-
libus spiritumsanctum, & quia tunc per miraculum de-
monstrabatur aduentus spiritussancti, vt linguis loque-
rentur quas non didicerant omnes, super quos venie-
bat spiritussanctus. Nec ideo modo non datur spiritus
sanctus, quia linguis non loquuntur, qui credunt. Ideo
C enim tunc oportebat vt linguis loquerentur, vt signifi-
carēt omnes linguas Christo credituras: Vbi impletum
Acto.8. est quod significabatur, miraculum ablatum est. Cū er-
go hoc videret Simon magus, voluit talia facere, non
talis esse: & nostis quia etiā pecunia putauit comparan-
dum spiritumsanctum. Erat ergo de talibus, qui in tem
plum intrant ad emendum & vendēdum: emere vole-
bat quod vendere disponebat. Et vere fratres mei quia
talis erat ille, & sic intrauerat ad eos, dominus illos ex-
pulit de templo qui columbas vendebant. Columba au
tem spiritumsanctum significabat. Volebat ergo Simō
Matth.21. emere columbam & vendere columbam. Accessit do-
minus Iesus Christus, qui habitabat in templo Petri, &
Ioan.2. flagello resticulæ expulit foras malum mercatorem. Er
go sunt homines quos delectat miraculū facere, & ab
eis qui profecerunt in ecclesia miraculum exigunt, &
ipsi qui quasi profecisse sibi videntur talia volunt face-
re, & putant se ad deum non pertinere si non fecerint.
Dominus autē deus noster qui nouit quid cui tribuat,
& vt seruetur compago corporis in pace, alloquitur ec
1.Cor.12. clesiam per Apostolum, Non potest dicere oculus ma-
nui, opus te non habeo, aut iterum caput pedibus, opus
vobis non habeo. Si totum corpus oculus, vbi auditus?

Si totum corpus auditus, vbi odoratus? Ergo in mem- D
bris nostris videtis fratres, quomodo singula officium
suum habeant membra. Oculus videt & non audit, au-
ris audit & non videt, manus operatur, nec audit nec
videt, pes ambulat nec audit nec videt, nec facit quod
facit manus. Sed in vno corpore si sit sanitas, & non
aduersum se litigent membra, & auris videt in oculo,
& oculus audit in aure: nec obiici potest auri quod nō
videt, vt dicatur ei, Nihil es, minor es. Nunquid vide-
re & discernere colores potes, quod facit oculus? Re-
spondit enim auris de pace corporis & dicit, Ibi sum
vbi est oculus, in eo corpore sum: in me non video, in
illo cum quo sum video. Ita cum auris dicit, oculus mi-
hi videt: oculus dicit, auris mihi audit: oculi & aures di
cunt, manus nobis operantur: manus dicūt, oculi & au-
res nobis vident & audiunt: oculi & aures & manus di
cunt, pedes nobis ambulant: Omnia in vno corpore cū Ibidem.
operantur, si sit ibi sanitas & concordant membra, gau-
dent & cōgaudent sibi: Et si aliquid molestiæ sit in ali-
quo membro, non se deserunt, sed compatiuntur sibi.
Nunquid quia in corpore pes, quasi longe videtur ab
oculis? Illi enim sunt locati in sublimitate, illi autē in- E
fra positi. Quando forte pes spinam calcauerit, deserūt
oculi, & non sicut videmus totum corpus contrahitur,
& sedet homo, curuatur spina dorsi, vt quæratur spina
quæ hæsit in planta? Omnia membra quicquid possunt
faciunt, vt de infimo exiguo loco spina quæ inhæserat
educatur. Si ergo fratres quisquis in corpore Christi
non potest resuscitare mortuum, non illud quærat, sed
quærat ne discordet in corpore, quomodo si auris quę-
rat videre, discordare potest. Nam quod non accepit,
non potest facere. Sed si ei obiectum fuerit & dictum,
si iustus esses, resuscitares mortuos, quomodo resusci-
tauit Petrus. In Christo enim maiora videntur fecisse Acto.9.
Apostoli, quàm ipse dominus. Sed vnde fieri potest,
vt plus valeant sarmenta quàm radix? Quomodo au-
tem quasi maiora videntur fecisse illi, quàm ille? Ad
vocem domini surrexerunt mortui, ad vmbram trans- Ioan.11.
euntis Petri surrexit mortuus: maius hoc videtur quàm Acto.5.
illud. Sed Christus facere sine Petro poterat, Petrus ni-
si in Christo non poterat: Quia sine me, inquit, ni-
hil potestis facere. Cum ergo hoc audierit homo qui Ioan.15.
proficit, quasi obiectam calumniā ab ignaris paganis,
ab hominibus nescientibus quid loquantur, in compa- F
ge corporis Christi respondeat & dicat, Quid dicis?
Non es iustus, quia non facis miraculum. Possis & au- 1.Cor.12.
ri dicere, Non es in corpore, quia non vides. Faceres,
inquit, & tu sicut & Petrus fecit. Sed ipse Petrus & mi-
hi fecit, quia in eo corpore sum, in quo Petrus fecit. In
illo quod potest possum, à quo diuisus non sum. Quòd
minus possum, compatitur mihi: & quòd plus potest,
cōgaudeo illi: ipse dominus desuper clamauit pro cor-
pore suo, Saule Saule, quid me persequeris: & ipsum Acto.9.
nemo tangebat, sed pro corpore in terra laborante ca-
put de cœlo clamabat. Si ergo fratres vnusquisq; quod
potest iuste egerit, & in eo quòd alius plus potest non
inuiderit, sed congratulatus fuerit, tanquam in vno
corpore cum eo constitutus, pertinet ad eum vox ista
Psalmi, Domine nō est exaltatum cor meum, neque in
altum elati sunt oculi mei, neque ingressus sum in ma-
gnis, neq; in mirabilibus super me. Quod enim excessit
vires meas, ait, nō quæsiui, non ibi me extendi, nolui ibi
magnificari. Nam ista exaltatio de abundantia gratiarū
q̄ sit timenda, ne quis de dono dei superbiat, sed magis
seruet humilitatem, & faciat quod scriptum est, Quan-

G to magnus es, tanto humiliate in omnibus, & coram
Ecclesiasti- deo inuenies gratiam: Quàm ergo timẽda sit superbia
ci.3. de dono dei, etiam atque etiam commendandum est charitati vestræ maxime quia Psalmus breuissimus permittit nos loqui. Paulus Apostolus quanuis ex persecutore factus sit prædicator, abundantiorem gratiam consecutus est in omni labore apostolico, quàm cæteri Apostoli, vt magis deus ostenderet suum esse quod dat, non hominis. Quomodo solent medici potentiã suæ artis in desperatis ostendere: sic & dominus noster Iesus Christus medicus & saluator noster in desperato, qui persecutor ecclesiæ fuit, ostendit magnitudinem artis suæ, vt non solum eum Christianum faceret sed &
1.Cor.15. Apostolum: nec tantum Apostolum, sed sicut ipse dicit, plus omnibus illis laboraret. Excellentissimæ ergo gratiæ fuit. Et videtis fratres, quia modo in ecclesia Pauli Apostoli epistolæ vigent, magis quàm coapostolorum eius. Alij enim non scripserunt, sed tantum locuti
De fide con sunt in ecclesia. Nam quæ proferuntur ab errantibus
tra Mani. sub nomine ipsorum, quia non sunt ipsorum, impro-
ca.5.& 38. bantur, nec acceptantur ab ecclesia: Alij autem qui scri-
H pserunt, nec tantum, nec tanta gratia scripserunt. Cum ergo esset magnæ gratiæ, & magna dona meruisset à deo, quid dicit quodam loco? Propter magnitudinem autem reuelationum ne extollar. Intendite, rem tre-
2.Cor.12. mendam vobis dico, Propter magnitudinem, inquit, reuelationum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ qui me colaphizet. Quid est hoc fratres? Ne extolleretur tanquam iuuenis, colaphizabatur tanquam puer. Et à quo? Ab angelo Satanæ, Quid est hoc? Dolore quodam corporis traditur exagitatus vehementer. Dolores autem corporum plerunque immittuntur ab angelis Satanæ, sed hoc non possunt nisi permissi. Nam & Iob sanctus sic probatus est.
Iob.1. Permissus est ad eum probandum Satanas, & percussit eum vulnere, vt vermibus putresceret. Immũdus enim permittebatur, & sanctus probabatur. Nescit diabolus quanta bona de illo fiant, etiam cum sæuit. Sæuiens in-
Ioan.13. trauit in cor Iudæ, sæuiens tradidit Christum, sæuiens crucifixit, & crucifixo Christo redemptus est orbis terrarum. Ecce sæuitia diaboli diabolo obfuit, nobis autẽ profuit. Sæuiendo enim quos tenebat amisit, redem-
I ptos sanguine domini, quem cum sæuiret effudit. Si sciret tantum damnum se passurum, non funderet in terram precium, quo redemptum est genus humanum.
2.Cor.12. Sic ergo ille angelus Satanæ, quasi libenter permissus est colaphizare Apostolum, sed tamen Apostolus curabatur. Et quia illud quod medicus apposuerat, molestum erat infirmo, rogauit medicum vt auferret: Quomodo cum medicus apponit visceribus aliquod forte epithema molestum & ardens, inde tamen curandus est ille cuius viscera tumebant, cum ille inde ardere cœperit & cruciari medicamento, rogat medicum vt auferat medicamentum: Medicus autem consolatur, monet eum patientiam, quia nouit quàm vtile sit quod apposuit: ita & Apostolus sequitur & dicit, cum
Ibidem. dixisset, Datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ qui me colaphizet: prædixit autem quare, Ne magnitudine reuelationum extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ qui me colaphizet: propter quod ter dominum rogaui, vt auferret eum à me: hoc est dicere, Rogaui medicum, vt auferret à
2.Cor.12. me molestum epithema, quod mihi apposuerat. Sed audi vocem medici, Et dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Nam virtus in infirmitate perficitur. Ego noui quid apposuerim, ego noui vnde ægrotes, ego noui vnde saneris. Si ergo charissimi Paulus potuit Apostolus K
extolli magnitudine reuelationum, nisi acciperet angelum Satanæ qui se colaphizaret, quis de se possit esse securus? Tutius videtur ambulare qui minus accepit, sed si non peruerse quærat quod recte non accepit. Quærat sine quo non potest esse in corpore Christi, aut sine quo male est illic. Tutior est enim in corpore digitus sanus, quàm lippiẽs oculus. Digitus exigua quædam res est, oculus magnifice multum potest: & tamen melius est digitum esse, & sanum esse: quàm oculum esse, & perturbari, lippire, & excæcari. Non ergo quærat quisque in corpore Christi nisi sanitatem. Secundum sanitatem habeat fidem, & ex fide mundatur cor eius, ex mundatione cordis videbit illam faciem, de qua dictum est, Beati mundo corde, quoniam ipsi deum vi- Matth.5.
debunt. Et qui fecit miracula, & qui non fecit miracula in corpore Christi, non debet gaudere nisi de facie dei. Redierũt Apostoli, & dixerunt domino, cum missi essent à domino, Ecce domine in nomine tuo etiam Lucæ.10.
dæmonia nobis subiecta sunt. Vidit dominus, quòd tẽtaret eos superbia ex potentia miraculorum, & ille qui L
medicus venerat sanare tumores nostros, & ferre infirmitates nostras: continuo ait, Nolite in hoc gaudere quia dæmonia vobis subiecta sunt, sed gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cœlo. Non omnes Christiani boni dæmones eiiciunt, omnium tamen nomina scripta sunt in cœlo. Non eos voluit gaudere ex eo quòd proprium habebant, sed ex eo quòd cum cæteris salutem tenebant. Inde voluit gaudere Apostolos, vnde gaudes & tu. Intendat charitas vestra. Nullus fidelis habet spem, si nomen eius non est scriptum in cœlo. Omnium fidelium qui diligunt Christum, qui ambulant viam eius humiliter quam ipse docuit humilis, nomina scripta sunt in cœlo. Cuiusuis contemptibilis in ecclesia, qui credit in Christum & diligit Christũ & amat pacem Christi, nomen scriptum est in cœlo, cuiuslibet quem contemnis. Et quid simile ipse & Apostoli, qui tanta miracula fecerunt? Et tamen Apostoli reprimuntur ex eo quòd de bono proprio gaudebant, & iubentur hinc gaudere vnde gaudet & ille cõtemptus. Non immerito fratres mei cum ista humilitate dicit, Domine non est exaltatum cor meum, neque in altum elati sunt oculi mei, neque ingressus sum in magnis, neque M
in mirabilibus super me. *Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam: Quemadmodum qui ablactatus est à lacte super matrem suam, sic retributio in animam meam.* Videtur enim velut maledicto se obstrinxisse: quomodo alio loco in Psalmo dicit, Domine deus meus si feci istud, si est iniquitas in manibus meis: Si reddidi Psal.7.
retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis &c. sic videtur & hic dixisse: Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam. Age quasi dicturus est, illud mihi contingat, quomodo & ibi, Si reddidi retribuentibus mihi mala, contingat mihi illud. Quid? Decidam merito ab inimicis meis inanis: sic & hic, Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam, quemadmodum qui ablactatus est à lacte super matrem suam, sic retributio in animam meam. Intendite, nostis quia quibusdam infirmis dicit Apostolus, Lac vobis potum dedi, non escam: nondum 1.Cor.3.
enim poteratis, sed nec adhuc quidem potestis. Sunt infirmi qui non sunt idonei valido cibo, volunt se tendere ad id quod capere non possunt: Et si aliquid vtcũque acceperint, aut visi sibi fuerint capere quod nõ ceperunt

A perunt, extolluntur inde & superbiunt, inde videntur sibi quasi sapientes. Hoc autem contigit omnibus hęreticis, qui cum essent animales & carnales, defendendo sententias suas prauas, quas falsas esse non potuerunt videre, exclusi sunt de catholica. Dicam charitati vestræ quod possum, Dominus noster Iesus Christus nostis quia verbum dei est, secundum illud Ioannis, *Ioan.1.* In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum: Hoc erat in principio apud deum: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Panis ergo est, inde viuunt angeli. Ecce panis paratus est tibi, sed cresce de lacte, vt ad panem peruenias. Et quomodo, inquis, cresco de lacte? Quod tibi factus est Christus ad infirmitatem tuam, hoc primo crede & fortiter tene. Quomodo ergo mater cum viderit filium minus idoneum ad capiendum cibum, ipsos cibos ei dat, sed traiectos per carnem suam. Nam ipse est panis de quo infans pascitur, quo & mater eius pascitur: sed ad mensam infans minus idoneus est, ad mammillam idoneus est. Panis ergo de mensa traiicitur per matris mammillam, vt sic perueniat idem alimentum B ad paruum infantem: sic dominus noster Iesus Christus cum esset verbum apud patrem, per quod facta *Philip.2.* sunt omnia, qui cum in forma dei esset non rapinam arbitratus est esse æqualis deo, qualem caperet pro modo suo angeli, & vnde in cœlo potestates & virtutes, spiritus intellectuales pascerentur, homo autem infirmus, & carne inuolutus iaceret in terra, nec posset ad eum peruenire panis cœlestis, vt panem angelorũ man- *Psal.77.* ducaret homo, & manna descēderet ad vberiorem po- *Exod.16.* pulum Israël, verbum caro factum est, & habitauit in *Ioan.1.* nobis. Quapropter ipsis infirmis Paulus Apostolus hoc dicit, quos dicit animales & carnales, Nunquid dixi me *1.Cor.3.* scire aliquid in vobis, nisi Iesum Christum & hunc cru- *1.Cor.2.* cifixum? Nam Christus erat, & non crucifixus. In prin- *Ioan.1.* cipio erat verbum & verbum erat apud deum, & deus *3.sen.dist.* erat verbum. Et quia ipsum verbum caro factum est, & *21.cap.Recedente.* ipsum verbum crucifixum est, sed non est mutatum in hominem, homo in illo mutatus est: Mutatus est homo in illo, vt melior fieret quàm erat, non vt ipsa substantia verbi conuerteretur. Per id ergo quod homo *Marci.15. & 16.* erat, mortuus est deus: & per id quod deus erat, excitatus est homo, & resurrexit, & ascendit in cœlum. Quic- C quid passus est homo, non potest dici nō passus est deus, quia deus erat hominem assumendo, sed non est mutatus in hominem: quomodo non potes dicere non te passum iniuriam, si vestis tua conscindatur. Et quando quereris vel amicis vel in iudicio, hoc dicis iudici, Cōscidit me: non dicis conscidit birrhum meum, sed cōscidit me. Si potuit & meruit vestis tua dici tu, quæ non est tu, sed vestis tua, quanto potius meruit audire caro *3.sen.dist.* Christi templum verbum vnitum cum verbo? Et quic- *21.cap.Recedente.* quid in carne pateretur, deus ipse pateretur, quanuis verbum nec mori potuerit, nec corrumpi, nec mutari, nec occidi, sed quicquid horum passum est, in carne passum est. Et noli mirari, quia verbum nihil passum est: nec anima hominis potest pati aliquid occisa car- *Matth.10.* ne, dicente ipso domino, Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Si anima non potest occidi, verbum dei poterat occidi? Et tamen quid dicit? Flagellauit me, colaphizauit me, percussit me, dilaniauit me: totum hoc non fit in anima, & tamen non dicit nisi me, propter vnitatem consortij ipsius. Dominus ergo noster Iesus Christus panis, se fecit nobis lac, incarnatus & apparens morta-

lis, vt in eo finiretur mors, & non aberraremus à verbo, D credentes in carnem, quod factum est verbum. Hinc crescamus, ipso lacte nutriamur: antequam validi simus ad capiendum verbum, non recedamus à fide lactis nostri. Illi autem hæretici nolētes disputare de eo quod non poterant capere, dixerunt quia filius minor est, quàm pater, & dixerunt quia spiritussanctus minor est quàm filius, & fecerunt gradus, & miserunt in ecclesiam tres deos. Non enim possunt negare deum esse patrem, nec possunt negare filium deum, nec possunt negare spiritumsanctum deum. At si pater deus, & filius deus, & spiritussanctus deus, inæquales sunt, & non sunt eiusdem substantiæ, non vnus deus est, sed tres dij. Disputantes ergo quod capere non poterant, elati sunt in superbiam, & factum est in eis quod dicitur in isto Psalmo, Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam: quemadmodum qui ablactatus est à lacte super matrem suam, sic retributio in animam meam. Mater enim ecclesia dei est, vnde illi separati sunt, qui lactari & nutriri debebant, vt crescerent ad capiēdum verbum deum apud deum, in forma dei æqualem pa- *Ioan.1.* tri. Visa est hic quidem ab his, qui ante nos ista tracta- E uerunt & alia sententia, & alius intellectus in his verbis, quem non tacebo charitati vestræ. Hoc enim dixerunt, Omnis superbus displicet deo, & debet se humana anima humiliare ne deo displiceat, & toto corde intueri quod dictum est, Quanto magnus es humilia te *Ecclesiastici.3.* in omnibus, & coram deo inuenies gratiam. Sed rursus sunt quidam homines, qui cum audierint quia humiles esse debent, dimittunt se, nihil volunt discere, putantes quia si aliqui didicerint superbierunt, & remanent in solo lacte. Quos reprehendit scriptura dicens, Et facti estis opus habentes lacte, non solido cibo. Sic *Hebr.5.* enim nos deus vult nutriri lacte, vt non ibi remaneamus, sed crescendo per lac, ad solidum cibum perueniamus. Ergo non debet homo extollere cor suum in superbiam, sed debet eleuare in doctrinam verbi dei. Nam si leuanda anima non esset, non diceretur in alia voce Psalmi, Ad te domine leuaui animam. Et nisi se- *Psal.122.* ipsa anima super se effundat, non perueniet ad visionem dei, & ad cognitionem substantiæ illius incommutabilis. Nam modo cum adhuc in carne est dicitur *Psal.41.* ei, vbi est deus tuus? Sed intus est deus eius, & spiritali- F ter intus est, & spiritaliter excelsus est, non quasi interuallis locorũ, quomodo per interualla loca altiora sunt. Nam si talis altitudo quærenda est, vincunt nos aues ad deum. Ergo intus deus altus est, & spiritaliter altus, nec peruenit anima vt contingat eũ nisi transierit se. Nam quicquid de deo sentis secundum corpus, multum erras: multum infans es si sentis de deo etiam secundum animam humanam, quòd deus non obliuiscatur, aut ita sapiat vt desipiat, aut faciat aliquid & pœniteat eum: omnia enim ista posita sunt in scripturis, vt nobis lactentibus commendaretur deus, non vt proprie de illo sic audiamus ista, & intelligamus quasi pœniteat deum, & modo aliquid discat quod non nouerat, & intelligat quod non intelligebat, & reminiscatur quod oblitus erat. Talia enim animæ sunt non dei. Nisi ergo homo transierit & modum animæ suæ, non videbit quia deus est quod est, qui dixit, Ego sum qui sum. Itaque il- *Exod.3.* li cui dicebatur, vbi est deus tuus, quid dixit? Factæ sunt *Psal.41.* mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est deus tuus. Vt autem inueniret deum suum, quid egit? Hæc meditatus sum, inquit, & effudi super me animam meam. Vt inueniret deum,

G effudit super se animam suam. Non ergo sic tibi dicitur humilis esto vt non sapias, humilis esto propter superbiam, altus esto propter sapientiam. Audi euiden-
1.Cor.14. tem sententiam de hac re, Nolite pueri effici mentibus, sed malitia infantes estote, vt mentibus perfecti sitis. Certe explicatum est fratres mei, vbi nos deus voluit esse humiles, vbi altos: humiles propter cauendam superbiam, altos propter capiendam sapientiam. Lactare vt nutriaris, sic nutrire vt crescas, sic cresce vt panem manduces. Cum enim cœperis panem manducare, ablactaberis, id est, iam tibi non opus erit lacte, sed solido cibo. Et hoc videtur dixisse, Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam, id est, si non mente sed malitia paruulus fui. Quod significans dixit superiora verba, Domine nō est exaltatum cor meum, neque in altum elati sunt oculi mei, neque ingressus sum in magnis, neque in mirabilibus super me. Ecce quia malitia paruulus fui, sed quia sensu non fui paruulus: Si nō humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam, retribuatur mihi quod retribuitur paruulo qui ablactatur à matre, vt iam panem sim idoneus man-
H ducare. Et hæc ergo fratres sententia nō displicet, quia non est contra fidem. Mouet me tamen, quia non tantum dictum est, quemadmodum qui ablactatus est à lacte, sic retributio in animam: sed additum est, quemadmodum qui ablactatus est à lacte super matrem suā, sic retributio in animam meam. Hic mihi nescio quid tale occurrit, vt videam quia male dictum est. Ablactatur enim non infans, sed iam grandiusculus. Qui autē infirmus est prima infantia, quæ vera infantia est, super matrem suam est. Si forte fuerit à lacte ablactatus, extinguitur. Non frustra ergo additum est, super matrem suam. Ablactari enim omnes possunt crescendo, qui crescit & sic ablactatur: bonum est illi: qui autem adhuc super matrem suam est, perniciosum. Ergo cauendum fratres & timendum est, ne quis ante tempus ablactetur. Nam omnis grandis puer separatur à lacte. Sed ne quis tunc à lacte separetur, quando adhuc super matrem suam est. Cum autem portatur manibus matris qui portatus est vtero (portatus est enim vtero vt nasceretur, portatur manibus vt crescat) lacte opus habet, adhuc super matrem suam est. Non ergo velit
I tunc exaltare animam suam, cum forte minus idoneus est ad capiendum cibum, sed impleat præcepta humilitatis. Habet vbi se exerceat, credat in Christum, vt possit intelligere Christum. Videre verbum non potest, capere non potest æqualitatem verbi cum patre, æqualitatem spiritussancti cum patre & verbo, nondum potest videre, credat hoc & sugat. Securus est, quia cum creuerit, māducabit quod non poterat antequam
Ecclesiasti-ci.3. fugendo cresceret, & habet vbi se extendat. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, id est, ad quæ capienda minus idoneus es. Et quid facio, inquis? Sic remanebo? Sed quæ præcepit tibi dominus illa cogita semper. Quæ tibi præcepit dominus? Fac misericordiam, pacem ecclesiæ noli dimittere, in hominem spem noli ponere, desyderando miracula noli tentare
Matth.13. deum. Si iam in te est fructus cognoscis, quia cum bonis toleras zizania vsque ad messem, quia cum malis ad tempus potes esse, non in æternum, Palea hic tibi mixta est in hoc tempore in area, in horreo tecum non erit. Hæc quæ tibi præcepit dominus, illa cogita semper. A lacte nō separaberis, quoad vsque super matrem tuam es, ne prius fame moriaris, antequam panē manducare sis idoneus. Cresce, erunt validæ vires tuæ, &

videbis quod non poteras, & capies quod non capiebas. Quid ergo? Cum videro quæ non poteram videre, & cepero quæ non poteram capere, iam securus ero? perfectus ero? Non, quandiu hic viuis. Ipsa est perfectio nostra humilitas. Audistis quo conclusit modo apostolica lectio, si hæsit in memoria vestra, quomodo ille qui accepit colaphum ne extolleretur in reuelationibus, quanta ei reuelabantur, propter ipsam magnitudinem reuelationum, quia poterat extolli, nisi acciperet angelum Satanę. Et tamen cui tanta reuelaban- K
tur: quid ait? Fratres, ego meipsum non arbitror apprehendisse. Paulus dicit, Fratres ego meipsum non arbitror apprehendisse, quia ad hoc accepit colaphizātem angelum Satanæ ne extolleretur in magnitudine reuelationum suarum. Quis audet dicere quia comprehendit? Ecce Paulus apprehendit & dicit, non me arbitror apprehendisse. Et quid ais ô Paule? Adhuc curro, inquit, vt apprehendam. Adhuc Paulus in via est, & tu te putas in patria? Vnum autem, inquit, quæ retro sunt oblitus. Hoc fac & tu, & vitam præteritam malam obliuiscere. Si te delectauit aliquando vanitas, non te delectet. Quæ retro oblitus, inquit, in ea quæ antè L
sunt extentus, secundum intentionem sequor ad palmam supernę vocationis dei in Christo Iesu. Audio vocem dei desuper, & curro vt apprehendam. Non enim dimisit me in via remanere, quia nō cessat alloqui me. Ergo fratres, non cessat deus alloqui nos. Nam si cessat, quid est quod agimus? Quid est, quod agunt lectiones diuinæ & cantica diuina? Obliuiscimini ergo quæ retro sunt, & in ea quæ antè sunt vos extendite. Sic sugite lac, vt crescatis ad cibum. Cum ergo veneritis, in patria gaudebitis. Et adhuc attendite Apostolum sequi ad palmam supernæ vocationis. Dicit enim, Quotquot ergo perfecti, hoc sapiamus. Non loquor, Ibidem.
inquit, imperfectis, quibus adhuc non possum loqui Hebræ.2.
sapientiam, qui adhuc lacte potantur, non solido cibo pascuntur, sed illis dico qui iam manducant solidum cibum. Iam videntur esse perfecti, quia intelligunt æqualitatem verbi cum patre. Adhuc nō sic vident, quomodo videndum est facie ad faciem, adhuc ex parte 1.Cor.13.
in ænigmate. Currant ergo, quia cum via finita fuerit, tunc redimus ad patriam. Currant currant, extendant se. Quotquot ergo perfecti, hoc sapiamus. Et si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis deus reuelabit. Si forte M
erras in aliquo, quare non redis ad lac matris? Quia Philip.3.
si non extollimini, quia si non exaltatis cor vestrum, quia si non ingredimini in mirabilibus super vos, sed seruatis humilitatem, reuelabit vobis deus quod aliter sapitis. Si autem hoc ipsum quod aliter defendere vultis, & pertinaciter astruere, & contra pacem ecclesiæ, fit vobis maledictum hoc quod dixit, super matrem cum estis, & foris à lacte separabimini, foris à visceribus matris fame moriemini. Si autem perseuerauerítis in pace catholica: si quid forte aliter sapitis quàm oportet sapere deus vobis reuelabit humilibus. Quare? Quia deus superbis resistit, humilibus autem Iacobi.4.
dat gratiam. Ideo ad hoc conclusit hic Psalmus. 1.Petri.5.

Speret Israel in domino, ex hoc nunc & vsque in seculum. Quod autem scriptum est Græce ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος, hoc est positum, ex hoc nunc & vsque in seculum. Sed non semper seculi nomen hoc seculum significat, sed aliquando æternitatem: quia æternum duobus modis intelligitur, Vsq; in ęternū: id est, aut semper sine fine, aut quousq; perueniamus ad æternitatē. Hic ergo quomodo intelligendum est? Quousque veniamus ad æternita-

A æternitatem, speremus in dominum deum, quia cum venerimus ad æternitatem, iam spes non erit, sed ipsa res erit.

In Psalmum centesimum tricesimumprimum

Enarratio.

IVSTVM quidem erat charissimi, vt fratrem potius audiremus collegam meum, præsentem omnibus nobis. Et modo nō negauit, sed distulit. Et ideo hoc indico charitati vestræ, vt mecum promissum teneatis. Nō fuit autem absurdum charitati vestrę, vt prior obtemperarem iubenti. Extorsit enim mihi vt essem modo auditor meus, eo sanè pacto vt & ego sim ipsius, quia in ipsa charitate omnes ei⁹ Matth. 23. auditores sumus, qui vnus in cœlo nobis magister est. Ergo animum intendite ad Psalmum, quem in ordine sicut nostis tractandum habemus. Est etiam ipse prænotatus, *Canticum graduum.* & aliquanto cæteris sub eodem titulo prolixior. Non ergo immoremur, nisi vbi necessitas coëgerit, vt totum, si dominus permiserit, explicare possimus: Quia & vos non tanquam rudes omnia debetis audire, aliquid & de præteritis auditionibus B adiuuare nos debetis, ne omnia tāquam noua à nobis dici necesse sit. Et noui quidem esse debemus, quia vetustas nobis obrepere non debet, sed etiam crescendum & proficiendum est. De ipso quippe profectu ait 2.Cor.4. Apostolus, Et si exterior homo noster corrumpitur, sed interior renouatur de die in diem. Non sic proficiamus, vt ex nouis veteres efficiamur, sed ipsa nouitas crescat. *Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Sicut iurauit domino, votum vouit deo Iacob.* Dauid secundum fidem rerum gestarū vnus homo erat, rex Israël, filius Iesse. Erat quidem ipse mansuetus, sicut eum indicat atque commendat scriptura diuina, & ita mansuetus 1.Reg.24. vt nec persecutori suo Sauli malum pro malo reddiderit. Seruauit autem erga eum tantam humilitatem, vt illum regem fateretur, se autem canem. Et non proterue nec superbe cum esset in deo potentior respondebat regi, sed eum placari potius affectabat humilitate, quàm concitare superbia. Etiam in potestate datus est ei Saul, & hoc à domino deo, vt ei faceret quicquid vellet. Sed quia non præceptum illi erat vt C occideret, sed tantum in potestate datum illi erat, Licuit autem homini vti potestate sua: ad lenitatem potius deflexit quod ei deus concessit: qui si vellet occidere, careret inimico. Sed quomodo diceret, Dimitte Matth.6. mihi debita mea, sicut & ego dimitto debitoribus meis? In speluncam intrauit Saul vbi erat Dauid, 1.Reg.24. nesciens quod illic esset Dauid. Ad necessaria ventris ille intrauit, surrexit Dauid sensim & lente post ipsum, præscidit illi de veste panniculum quem illi ostēderet, vt nosset quia habebat illum in potestate, & non necessitate, sed voluntate pepercerat, & noluit occidere. Forte ipsam mansuetudinem commēdauit modo dicens, Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Hoc secundum rerum gestarum fidem quam scriptura diuina, vt diximus, continet. Sed solemus in Psalmis non ad literam attendere sicut in omni prophetia, sed per literam scrutari mysteria. Et meminit charitas vestra, quia cuiusdam hominis vocem in omnibus Psalmis solemus audire, quia vnus habet caput & corpus. Caput autem in cœlo est, corpus in terra. Sed quò præcessit caput, & corpus secuturum est. Et iam nō dico quis caput sit, qui corpus sint, quia scientibus loquor. Commendatur ergo humilitas Dauid, commen-

datur mansuetudo Dauid, & dicitur deo, Memento D domine Dauid, & omnis mā suetudinis eius. Ad quam rem memento domine Dauid? Sicut iurauit domino, votum vouit deo Iacob. Ergo ad hoc memento, vt impleatur quod promisit. Ipse Dauid vouit tanquam in potestate habens, & rogat deum vt impleat quod vouit. Est deuotio vouentis, sed est humilitas deprecantis. Nemo præsumat viribus suis se reddere, quod vouerit. Qui te hortatur vt voueas, ipse adiuuat vt reddas. Psal.75. Quid ergo vouit videamus, & hinc intelligimus quemadmodum sit accipiendus in figura Dauid. Dauid autem interpretatur manufortis. Erat enim magnus belligerator, præsumens quidem de domino deo suo. Confecit bella omnia, prostrauit omnes inimicos suos deo se adiuuante, quemadmodum se habebat illius imperij dispensatio, præfigurans tamen fortem manu quendam ab debellandos inimicos, diabolum & angelos eius. Hos autē inimicos ecclesia debellat. Et quomodo debellat? Mansuetudine. Mansuetudine enim ipse rex noster vicit diabolum. Sæuiebat ille, iste sufferebat. Victus est qui sæuiebat, vicit qui sufferebat. In ista mansue- E tudine corpus Christi, quod est ecclesia, vincit inimicos. Sit manu fortis, operando vincat. Cum autem corpus Christi est, & templum & domus, & ciuitas, & ille qui caput corporis est, & habitator domus est, & sanctificator templi est, & rex ciuitatis est: quomodo ecclesia omnia illa, sic Christus omnia ista. Quid ergo vouimus deo, nisi vt simus templum dei? Nihil gratius ei possumus offerre, quàm vt dicamus ei quod dicitur in Esaia, Posside nos. Equidē in istis possessionibus terrenis patrifamiliàs præstatur, quando ei datur possessio. Non sic est possessio, quæ est ecclesia. Ipsi possessioni præstatur vt à tali possideatur. Quid ergo dicit? Sicut iurauit domino votum vouit deo Iacob. Videamus quod votum est, nisi vt simus templum dei? Nihil gratius ei possumus offerre, quàm iure iurare. Iurare est autem firme promittere. Attendite votum hoc, id est, quod vouerat quo ardore vouerit, quo amore, quo desyderio, & tamen ad hoc implendum dominum deprecatus est dicens, Memento domine Dauid & omnis mansuetudinis eius, In hac mansuetudine votum vouit, vt sit domus dei. *Si introiero in tabernaculum domus meæ, si a-* F *scendero super lectum strati mei. Si dedero somnum oculis meis.* Parum visus est dicere, somnum oculis meis. *Et palpebris meis dormitationem, Et requiem temporibus meis si dedero, quoadvsque inueniam locum domino tabernaculum deo Iacob.* Vbi quærebat locum domino? Si mansuetus erat, in se quærebat. Quomodo est enim locus domini? Audi Esaia.66. prophetam, Super quem requiescet spiritus meus? Super humilem & quietum & trementem verba mea. Vis ergo esse locus domini? Esto humilis & quietus, & tremens verba dei, tuipse efficieris quod quæris. Si enim in te non fiat quod quæris, in altero quid tibi prodest? Operatur quidem deus aliquando per Euangelistam salutem alterius, tantum si ipse dicit & non facit: & fit per linguam eius in alio locus domino, non autem fit ipse locus domino. Qui autem quæ docet ipse bene facit, & sic docet, fit locus domino cum eo quem docet, quia omnes credentes vnum locum faciunt domino. In corde enim habet locum dominus, quia vnum cor est omnium in charitate copulatorum. Quàm multa milia crediderunt fratres mei, quando precia rerum suarum posuerunt ante pedes Apostolorum. Acto.2. & 4. Sed quid de illis dicit scriptura? Certe facti sunt templum dei, non tantum templa dei singuli, sed & omnes si-

G mul templum dei, Facti sunt ergo locus domino. Et vt noueritis quia vnus locus factus est domino in om- *Act.4.* nibus, scriptura dicit, Erat illis anima vna & cor vnum in deum. Multi autem ne faciant locum domino, sua quærunt, sua diligunt, potestate sua gaodent, priuatum suum concupiscunt. Qui autem vult facere locum domioo, non de priuato sed de communi debet gaudere. Hoc illi fecerunt de rebus suis priuatis, fecerunt illas communes. Quod habebant suum, nunquid amiserunt? Si soli haberent & vnusquisque suum haberet, hoc solum haberet quod suum habebat. Cum autem quod proprium erat commune fecit, & ea quæ erant cæterorum, ipsius facta sunt. Intendat charitas vestra, quia propter illa quæ singuli possidemus, existunt lites, inimicitiæ, discordiæ, bella inter homines, tumultus, dissensiones aduersum se, scandala, peccata, iniquitates, homicidia. Propter quæ? Propter ipsa quæ singuli possidemus. Nunquid propter ista quæ communiter possidemus litigamus? Aërem istum communiter ducimus, solem communiter omnes videmus, Beati ergo qui sic faciunt locum domino, vt priuato suo

H non gaudeant. Talem enim describebat iste qui dicebat, Si introiero in tabernaculum domus meæ. Priuatum hoc erat. Sciebat priuato se impediri, ne faceret locum domino, & ea commemorat quæ ad seipsum pertinebant. Non introibo in tabernaculum domus meæ, donec inueniam. Quid? Cum inueneris locum domino, intrabis in tabernaculum tuum? An ipsum erit tabernaculū tuum, vbi inueneris locū domino? Quare? Quia ipse eris locus domini, & cum eis qui fuerint locus domini vnum eris. Abstineamus ergo nos fratres à possessione rei priuatæ, aut ab amore si non possumus à possessione, & facimus locum domino. Multum est à me ait aliquis. Sed vide quid sis facturus locum domino. Si vellet apud te hospitium habere aliquis senator (nō dico senator, procurator alicuius magoi secundum seculum) & diceret, offendit me quiddam in domo tua, & si amares boc, auferres tamen, ne eum offenderes, cuius amicitiam ambires. Et quid tibi prodest hominis amicitia? Forte ibi non solum nullum auxilium, sed & periculum inuenires. Nam multi non periclitabantur antequam maioribus iungerentur, exoptarunt maiorum amicitias, vt maiora pericula in-

I currerent. Securus opta amicitiam Christi. Hospitari apud te vult, fac illi locum. Quid est, fac illi locum? Noli amare teipsum, illum ama. Si te amaueris, claudis contra illum: si ipsum amaueris, aperis illi. Si autem aperueris & intrauerit, non peribis amando te, sed inueniris cum amante. Si introiero in tabernaculum domus meæ, si ascendero super lectum strati mei. Priuata enim res ipsa vbi homo acquiescit, superbos facit: ideo dixit, si ascendero. In re quam priuatim quisque possidet, necesse est superbus sit. Inde se enim tendit homo ad bominē, cum ambo sint caro. Quid est homo fratres? Caro. Et quid est alter homo? Altera caro. Et tamen caro diues extendit se contra carnē pauperē, quasi aliquid illa caro attulerit quando nata est, aut aliquid auferat quando moritur. Ad hoc plus habuit, vt plus tumeret. Iste autem qui vult inuenire locum domino, dicit, Si ascendero super lectum strati mei, si dedero somnum oculis meis. Multi enim cum dormiunt, non *Ephe.5.* faciunt locum domino. Tales excitat Apostolus, Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chri- *1.Thes.5.* stus. Et alio loco, Nos autem qui diei sumus vigilemus, & sobrij simus. Nam qui dormiunt, nocte dormiunt, & qui inebriantur, nocte ebrij sunt. Noctem di- K

cens iniquitatem, in qua illi obdormiunt, cupiēdo ista terrena. Et omnes istæ fœlicitates quæ videntur seculi, somnia sunt dormieotium. Et quomodo qui videt thesauros in somnis, dormiens diues est, sed euigilabit & pauper erit: Sic omnia ista vana huius seculi, de quibus homines gaudent, in somno gaudent. Euigilabunt quando nolunt, si non modo euigilant quando vtile est, & inuenient somnia illa fuisse, & transisse, sicut dicit scriptura, veluti somniom exurgentis. Et alio *Psal.72.* loco, Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt *Psal.75.* omnes viri diuitiarum in manibus suis. Dormierunt somnum suum, finitus est somnus, & nihil inuenerunt in manibus suis, quia in somnis videbāt diuitias transituras. Iste ergo qui vult inuenire locum domino, dixit etiam, Si dedero somnum oculis meis. Sunt autem quidam qui non dormiunt, sed dormitant. Aliquātum retrahunt se ab amore temporalium, & rursus reuoluuntur in eum, quasi dormitantes capit crebro inclinant. Euigila, excute somnum, dormitando casurus es: Non vult Psalmus oculis suis dare somnum, nec palpebris dormitationem, eum qui vult inuenire locum domino. Et requiem, inquit, temporibus meis. A requie tem- L

porum somnus venit ad oculos. Tempora circa oculos sunt. Veluti futurus somnus, grauedo temporum est. Nam omnibus dormituris grauari tempora incipiunt, & cum senserint sibi grauari tempora, iam imminet somnus. Qui si dandus est oculis, dat requiem temporibus suis, & venit somnus. Si non dederit requiem temporibus suis, non venit somnus. Cum ergo cœperit te aliquid temporale delectare ad peccatū, iam grauantur tibi tempora. Vis euigilare, & non dormire nec dormitare? Noli te credere tali delectationi, maiores dolores habebis quàm suauitates. Ista cogitatione quasi confricans frontem excutis somnum, & paras locum domino, donec inuenias locum domino, tabernaculum deo Iacob. Quanquam aliquando dicitur tabernaculum dei domus dei, & domus dei tabernaculū dei: distinctius tamē accipitur fratres charissimi, tabernaculum ecclesia secundum hoc tempus. Domus autem ecclesia cœlestis Hierusalem, quò ibimus. Tabernaculum enim tanquam militannum & pugnantium: taberoacula militum in procinctu, in expeditione, vnde contubernales dicuntur milites, quasi tabernacula eadem habentes & habitantes. Quādiu ergo habemus M

hostem cum quo pugnemus, tabernaculum deo facimus. Cum autem transierit tempus pugnæ, & venerit pax illa quæ præcellit omnem intellectum, sicut dicit Apostolus, Et pax dei quæ præcellit omnem intelle- *Philip.4.* ctum: quantumcunque enim cogitaueris de pace illa, minus eam capit animus adhuc in ista corporis grauedine constitutus: cum venerit illa patria, iam domus erit, nullus aduersarius tentabit vt tabernaculum vocetur. Non procedemus ad pugnandum, sed permanebimus ad laudandum. Quid enim dicitur de illa domo? Beati qui habitant in domo tua, in secula seculo- *Psal.83.* rum laudabunt te. In tabernaculo adbuc gemimus, in domo laudabimus. Quare? Quia gemitus est peregrinantium, laudatio iam in patria commanentium. Hic primo quæratur tabernaculum deo Iacob. *Ecce audiuimus eam in Effrata.* Quam eam? Sedem domini. Audiuimus in Effrata. *Inuenimus eam in campis saltuum.* Ibi audiuit, ibi inuenit. An alibi audiuit, & alibi inuenit? Quæramus ergo quid sit Effrata vbi audiuit. item quæramus quid sit in campis saltuum vbi inuenit.

A nit. Effrata verbum Hebræum, interpretatur Latine speculum, ficut tradiderunt qui verba Hebræa scripturis posita in aliam linguam trãstulerunt, vt ad nos perueniret intellectus. Nam ex Hebræa transtulerunt in Græcam, & ex Græca translata sunt nobis in Latinam. Fuerunt enim qui vigilarunt in scripturis. Si ergo Effrata speculum, illa domus quæ inuenta est in campis saltuum, in speculo audita est. Speculum imaginem habet, Omnis prophetia imago futurorum. Domus ergo dei futura in imagine prophetiæ prædicata est. Audiuimus enim illam in speculo, id est, audiuimus in Effrata, inuenimus in campis saltuum. Qui sunt campi saltuū? Campi syluarum. Non enim quemadmodum vulgo dicitur, Saltus ille, verbi gratia, centurias habens tot, saltus proprie locus adhuc incultus & syluester dicitur. Nam & quidam codices, in campis syluæ habent. Qui ergo erant campi saltuum, nisi gentes incultę? Qui erant campi saltuum, nisi vbi adhuc vepres erant idololatriæ? Sic tamen quomodo vepres ibi erant idololatriæ, ibi inuenimus locum domino tabernaculū deo Iacob. Quod audiuimus in Effrata, inuenimus in campis saltuum. Quod prædicatum est in imagine Iudæis, manifestatum est in fide gentium. *Intrauimus in taber-*

B *nacula eius.* Cuius? Domini dei Iacob. Qui intrant vt inhabitent, ipsi sunt qui intrant vt inhabitentur. In domum tuam vt inhabites intras, in domum dei vt inhabiteris. Est enim melior dominus, qui cum te cœperit inhabitare, beatum te facit. Nam si tu ab illo non inhabiteris, miser eris. In sua potestate esse voluit ille filius *Lucæ.15.* qui dixit, Da mihi partem patrimonij quæ me contingit. Bene seruabatur apud patrem, ne cum meretricibus dissiparetur. Accepit, facta est in eius potestate, Profectus in regionem longinquam, effudit omnia cum meretricibus. Passus est tandem famem, recordatus est patrem, reuersus est vt pane saturaretur. Ergo intra vt inhabiteris, & non quasi tuus sis, sed illius. Intrauimus in tabernacula eius. *Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius.* Cuius pedes? Domini, an ipsius domus domini? Domus enim domini est, vbi dicit qua debet adorari. Adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius. Præterquàm domum suam non exaudit deus ad vitam æternam. Ille enim ad dominū dei pertinet, qui est in charitate compaginatus lapidibus viuis. Qui autem charitatem non habuerit, ruinam facit, & illo ruente domus stat. Nemo enim minetur domui, vbi esse quasi lapis cœ

C pit, si ruere noluerit quasi aliquid domui noceat. Sic enim superbierat & primus populus Iudæorum dicẽs, Neq; enim fraudaturus est deus patrem Abraham, cui promisit tanta de semine eius: & faciebant omnia mala tanquam securi de pollicitatione dei, quia non pro illorum meritis qui scelera faciebant, sed pro meritis Abrahæ parceret eis, & qualescunq; malos filios Abrahæ congregaret in domum suam ad vitam æternam. Sed *Matth.3.* quid Ioannes? Generatio, inquit, viperarum. Quãdo ad illum venerunt ipsi filij Abrahæ vt baptizarentur in aqua pœnitentiæ, non eis dixit, Generatio Abrahæ, sed viperarum. Tales enim erant quales quos imitabantur: non filij Abrahæ, sed filij Amorræi, Chananæi, Gergesæi, Hiebusæi, & omnium qui offenderūt deum, ipsorū filij erant, quia ipsorum facta sectabãtur. Generatio viperarum quis ostendit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. Et ne dixeritis, patrem habemus Abraham. Potens est enim deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Nescio quos lapides tunc videbat in campis saltuum vnde suscitati sunt filij Abrahæ. Filij enim magis qui fidem imitati sunt, D quàm qui de carne nati sunt. Nemo ergo minetur domui dei, quasi dicat, subtraho me, & ruet domus. Bonū est enim illi vt coædificetur & habeat charitatẽ. Nam si ipse ruerit, stabit domus. Itaque fratres in his est domus dei, quos prædestinauit & præsciuit perseueraturos. De illis dictum est vbi steterunt pedes eius. Sunt enim qui non perseuerant, nec stant pedes eius in eis. Non sunt ergo ipsi ecclesia, nec ipsi pertinent ad illud modo tabernaculum tunc domum. Sed vbi non steterūt pedes eius: Quoniam abundauit iniquitas, refrigescit charitas *Matth.24.* multorum. In his quibus charitas refrigescit, non stant pedes eius. Sed quid secutus est? Qui autem perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. Ecce in quibus steterunt pedes eius, in eo loco adora, id est, de talib^o esto, in quibus steterunt pedes domini. Si autem de ipsa domo intelligere volueris, vbi steterūt pedes domini, pedes tui in Christo steut. Tunc autem stabunt pedes, si perseueraueris in Christo. Quid enim dicitur de diabolo? Ille *Ioan.8.* homicida erat ab initio, & in veritate non stetit. Diaboli ergo pedes non steterūt. Item de superbis quid dicit? Non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatorum non moueant me. Ibi ceciderunt qui operatur iniqui- *Psal.35.* tatem, expulsi sunt nec potuerunt stare. Ergo domus dei cuius pedes stant. Vnde ille gaudens Ioannes quid ait? E Qui habet sponsam sponsus est, amicus autem sponsi *Ioan.3.* stat & audit eum. Si non stat, non audit eum. Et gaudio gaudet propter vocem sponsi. Merito stat, quia propter vocem sponsi gaudet. Nam si propter vocem suam gauderet, caderet. Iam videtis ergo quare ceciderint, qui ad vocem suam gaudent. Amicus autẽ ille sponsi dicebat, Hic est qui baptizat. Quidam dicunt, Nos baptizamus, ad vocem suam stare gauisi non potuerunt, & nõ pertinent ad istam domum de qua dicitur, vbi steterūt pedes eius. *Exurge domine in requiem tuam.* Domino dor- *1.Para.6.* mienti dicit, exurge. Iam nostis quis dormiuit, & quis surrexit, Ipse enim quodam loco dicit in Psalmo, Dormiui conturbatus. Bene illi dicitur, Exurge domine in *Psal.56.* requiẽ tuam. Iam non conturbaberis, quia Christus surgens à mortuis, iam non moritur, & mors ei vltra non *Roma.6.* dominabitur. Ipsius est vox in alio Psalmo, Ego dormi *Psal.3.* ui & somnum cepi & exurrexi, quoniã dominus suscepit me. Ipse dormiuit, ipsi dicitur, Exurge domine in requiem tuam. *Tu & arca sanctificationis tuæ.* id est, exurge, vt exurgat & arca sanctificationis tuæ, quam sanctificasti. Ipse caput nostrum, arca eius, ecclesia eius. Surrexit F prior, surgat & ecclesia. Non autẽ auderet sibi resurrectionem corpus promittere, nisi prius exurgeret caput. Exurge domine in requiẽ tuã, tu & arca sanctificatiõis *1.Para.6.* tuæ. Et corp^o domini nostri Iesu Christi quod ex Maria natū est, intellectū est, à quibusdã arca sanctificationis, vt hoc diceret, Exurge domine in requiẽ tuã, tu & arca sanctificationis tuæ, cũ corpore exurge, vt palpẽt qui nõ credebant. Exurge domine in requiẽ tuã, tu & arca sanctificationis tuæ. *Sacerdotes tui induantur iustitiã, & sancti tui lætentur.* Te exurgẽte à mortuis & eunte ad patrem, regale illud sacerdotiū induatur fide, quia iustus ex fide *Roma.1.* viuit, & accepto pignore spiritussancti, lętẽtur membra spe resurrectionis quę præcessit in capite. Eis enim Apostolus dicit, Spe gaudẽtes. *Propter Dauid seruū tuū, non auertas faciẽ Christi tui.* Hoc deo patri dictū est, Propter Dauid seruū tuū, non auertas faciẽ Christi tui. Crucifixus est dñs in Iudęa, crucifixus est à Iudęis, ab ipsis turbatus dormiuit. Inter quorū sæuientiū manus dormiuit, ad eos iudicãdos surrexit & dicit quodã loco, Exuscita me & red- *Psal.40.* dam

G dam illis: & reddidit & redditurus est. Nã quanta post-
ea Iudæi passi sunt occiso domino, norunt ipsi. De ipsa
ciuitate vbi illum occiderũt, omnes expulsi sunt. Quid
ergo? Etiam omnes de stirpe Dauid perierunt, & de tri-
bu Iuda? Non. Nam crediderunt inde aliqui, & multa
milia hominum crediderunt inde, & hoc iam post re-
surrectionẽ domini. Sæuierunt vt crucifigerẽt, & post-
Acto.2. ea cœperunt videre fieri miracula in nomine Christi
crucifixi, & plus contremuerunt tantum posse eius no-
men, qui quasi inter manus eorum nihil poterat, & cõ-
puncti corde iam credentes diuinitatem occultam fuis-
se in illo quem cæteris similem hominibus putauerunt,
Ibidem. & consilium petentes ab Apostolis, audierũt, Agite pœ-
nitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomi
ne domini nostri Iesu Christi. Ergo quia ad iudicãdos
eos à quibus crucifixus est surrexit Christus, & auertit
faciem suam à Iudæis & conuertit ad gentes, tanquam
rogatur deus propter reliquias Israël, & dicitur ei, Pro-
pter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi
tui. Si palea damnata est, frumenta colligãtur. Reliquię
Esaia.10. saluæ fiãt, sicut dicit Esaias, Et planè factæ sunt reliquiæ
Roma.9. saluæ. Inde erant duodecim Apostoli, inde plus quàm
H quingenti fratres, quibus se dominus demõstrauit post
1.Cor.5. resurrectionem, inde tot milia baptizata, quę precia re-
Acto.4. rum suarum ante pedes Apostolorum ponebant. Ergo
impletũ est quod hic rogatus est deus, Propter Dauid
seruum tuum ne auertas faciem Christi tui. *Iurauit do-
minus Dauid veritatem & non pœnitebit eum.* Quid est, iura-
uit? promissum per seipsum firmauit. Quid est, non
pœnitebit eum? Non mutabit. Non enim dolorem pœ-
nitentiæ patitur deus, aut in aliquo fallitur vt velit cor-
rigere in quo errauit. Sed quomodo hominem cum
pœnitet mutare vult quod fecit: sic vbi audis, quia pœ-
nitet deum, mutationem ipsam spera. Aliter illam facit
deus, quamuis nomine pænitentiæ appellet, aliter tu. Tu
enim facis, quia erraueras. Ille autem facit, quia vindi-
1.Reg.15. cat, aut quia liberat. Mutauit regnum Saul cum pœnite-
ret eum, sicut dictũ est, Et in eopso loco vbi scriptura
dicit, Pœnituit eum, vbi paulopost dicitur, Nõ enim sic
est vt homo vt pœniteat eum. Cũ ergo mutat opera sua
per incommutabile consilium suum, propter ipsam nõ
consilij sed operis mutationem pœnitere dicitur. Hoc
autem sic promisit, vt non mutaret, quomodo dicitur
Psal.109. & illud, Iurauit dominus & nõ pœnitebit eum, tu es sa-
Hebr.7. cerdos in æternum secũdum ordinem Melchisedech.
I Sic & hoc quia ita promissum est vt nõ mutaretur, quia
necessario futurum erat & permansurum, dixit, Iura-
uit dominus Dauid veritatem, & non pœnitebit eum.

Ex fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Poterat di-
cere, ex fructu fœmoris tui. Quare ex fructu ventris vo-
luit dicere? Et illud quidem si diceret, verum diceret:
sed significantius dicere voluit, ex fructu ventris, quia
Luca.2. de fœmina natus est Christus, quò vir non accessit.
Quid ergo? Iurauit dominus Dauid veritatem, ex fru-
ctu ventris tui ponam super sedem tuam. *Si custodie-
rint filii tui testamentum meum, & testimonia mea hæc quæ doce-
bo illos. Et filij eorum sedebunt in æternum super sedem tuam.*
Si filij tui custodierint, & filij eorum sedebunt in æter-
num. Meritum filiis parentes faciunt. Quid si filij ip-
sius custodierint, & filij eorum nõ custodierint? Quare
ad meritum patrum promittitur beatitudo filiorum?
Quid enim ait? Non ait, si custodierint filij tui, & filij
eorum sedebunt in æternum. Non ait, si custodierint
filij tui sedebunt super sedem tuam: & si custodierint
filij eorum, & ipsi sedebunt super sedem tuam: sed ait,
Si filij tui custodierint, & filij eorum sedebunt super K
sedem tuam, nisi quia filios hic voluit intelligi fructus
ipsorum? Si filij tui, inquit, custodierint legem meam,
& mandata mea hæc quæ docebo eos seruauerint, filij
tui, & filij eorum sedebunt super sedem tuam, id est,
hic erit fructus ipsorum, vt sedeant super sedem tuam.
Modo enim fratres omnes qui laboramus in Christo,
omnes qui contremiscimus verba ipsius, qui quomo-
docunque conamur facere voluntatem ipsius, & inge-
miscimus petẽtes, vt adiuuet nos quo impleamus quod
iubet, nunquid iam sedemus in illis sedibus beatitudi-
nis quæ nobis promittuntur? Non, sed mandata tenen
tes speramus hoc futurum. Ipsa spes tanquam in filiis di
cta est, quia hominis in hac vita viuentis spes filij sunt,
fructus filij sunt. Propterea & homines excusantes aua-
ritiam suam, dicunt se filiis suis seruare quod seruant, &
nolentes dare inopi, pietatis nomine se excusant, quia
filij eorum spes eorum sunt. Omnes homines enim qui
secundum hoc seculũ viuunt, spem suam dicunt filios
generare & relinquere. Ideo nomine filiorum spem ip-
sam posuit & ait, Si custodierint filij tui testamentum
meum, & testimonia mea hæc quæ docebo illos, & filij
eorum sedebunt in æternum super sedem suam: id est, L
tales fructus habebunt, vt spes eos non fallat, vt illuc ve
niant quò sperant se venturos. Modo ergo tanquam pa
tres sunt homines spei futuræ. Cum autem adepti fue-
rint quod sperant, filij sunt, quia illud quod adipiscun-
tur pepererunt & generauerunt in operibus bonis. Et
hoc illis seruatur in posterum, quia & ipsa posteritas in
filiis appellari solet. Aut si filios ipsos homines accipis,
intellige & de ipsis dictum, Si custodierint filij tui te-
stamentum meum, & testimonia mea hæc quæ docebo
illos: vt iste sit sensus, Si custodierint filij tui testamentũ
meum, & testimonia mea hæc quæ docebo illos, & filij
eorũ: id est, si custodierint: vt hic subdistinguas, & de-
inde inferas, sedebunt in æternum super sedem tuam:
id est, & filij tui & filij eorũ, sed omnes si custodierint.
Quid ergo si non custodierint? Periit promissio dei?
Non. Sed ideo dictum est, & ideo promissum est, quia
prædicauit deus. Quid nisi credituros? Sed ne aliquis
quasi minaretur promissis dei, & in potestate sua vellet
ponere quod promisit deus vt impleretur, ideo ei iura-
uit & dixit, In quo ostendit, quia sine dubio venturum
est. Quomodo ergo posuit ibi si custodierint? Ne iam
glorieris de promissis, & dimittas te nõ custodire. Tũc M
eris filius Dauid si custodieris. Si autem non, non eris
filius Dauid. Filius Dauid promisit deus. Noli dicere, Fi
lius sum Dauid si degeneras. Si Iudęi illud non dicunt
qui de ipsa stirpe nati sunt, immo dicunt illud, sed de-
lirant: aperte enim dominus ait, Si filij Abrahæ estis, fa- *Ioan.8.*
cta Abrahæ facite. Inde illos negauit filios, quia facta
non faciebant. Nos quomodo nos dicimus filios Da-
uid, qui de eius stirpe nõ sumus secundum carnem? Re-
stat vt filij non simus, nisi imitando fidem, nisi colen-
do deum sicut & ille coluit. Si ergo quod tibi per stir-
pem non speras, per facta non vis assequi, quomodo in
te complebitur, quia sedebis super sedem Dauid? Etsi
non in te complebitur, putas quia non complebitur? Et
quomodo inuenit eam in campis saltuum? Et quomo-
do steterunt pedes eius? Qualiscunque ergo fueris, illa
domus stabit, *Quoniam elegit dominus Sion, prælegit eam
in habitationem sibi.* Sion, ipsa est ecclesia, ipsa est & Hie-
rusalem, ad cuius pacem currimus, quæ non in angelis
sed in nobis peregrinatur, quæ ex parte meliore expe-
ctat partem redditurã, vnde nobis literæ venerunt quę
quotidie

A quotidie recitatur. Ipsa ciuitas, ipsa est Sion quam præelegit deus. *Hæc requies mea in secula seculorum.* Iam dei verba sunt, Requies mea, ibi requiesco. Quantum nos amat deus fratres, vt quia nos requiescimus, se dicat requiescere. Non enim ipse aliquando turbatur, aut sic requiescit, sed ibi se dicit requiescere, quia nos in illo requiem habebimus. *Hic habitabo quoniam prælegi eam. Viduam eius benedicens benedicam, & pauperes eius saturabo panibus.* Omnis anima quæ intelligit se desertam omni auxilio, nisi solius dei, vidua est. Quomodo enim Apostolus describit viduam? [1. Tim. 5.] Quæ autem vere vidua est & desolata, sperauit in dominum. Agebat autem de istis viduis, quas omnes dicimus in ecclesia. Dixerat autem, quæ in delitiis degit, viuens mortua est, & non illam numerauit inter viduas. Describens autem viduas & sanctas, quid ait? Quæ autem vere vidua est & desolata, sperauit in domino, & persistit in precibus & obsecrationibus nocte ac die. Ibi subiecit, Quæ autem in delitiis agit, viuens mortua est. Vnde ergo vidua est? Quia non habet auxilium aliunde, nisi solius dei. Illæ quæ habent viros, quasi superbiunt de auxilio virorum. Desertæ videntur viduæ, & robustius est auxilium

B earum. Ergo tota ecclesia, vna vidua est, siue in viris, siue in fœminis, siue in coniugatis, siue in maritatis fœminis, siue in adolescentibus, siue in senibus, siue in virginibus. Omnis ecclesia vna vidua est, deserta in hoc seculo, si sentit illud, si nouit viduitatem suam. Tunc enim auxilium præsto est illi. Nonne agnoscitis istã viduam in Euangelio fratres mei, cum diceret dominus opportere semper orare & nõ deficere? Erat quidam iudex, [Lucæ 18.] in ciuitate dixit, qui nec deum timebat nec homines reuerebatur, & interpellabat eum quædam vidua quotidie & dicebat, Vindica me de aduersario meo. Et interpellãdo quotidie vidua fregit illum. Ait enim ipse iudex apud se, qui nec deum timebat nec homines reuerebatur. Et si deum nõ timeo, nec homines erubesco, vel propter tædium quod mihi facit ista vidua vindicabo eam, Si audiuit iudex malus viduã ne tædium pateretur, deus non audit ecclesiam quam hortatur vt deprecetur? Item pauperes eius saturabo panib⁹. Quid est fratres. Simus pauperes, & tunc saturabimur. Multi præsumentes de seculo, & superbi Christiani sunt, adorant Christum, sed non saturantur. Saturati enim sunt, & abundant in superbia sua, [Psal. 122.] De talibus dicitur, Opprobriũ

C eis qui abundant, & despectio superbis. Isti abundãt, & ideo manducant, sed non saturãtur. Et quid de illis dictum est in Psalmo? Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ. [Psal. 21.] Adorant Christũ, venerãtur Christum, supplicant Christo, sed non saturantur sapientia & iustitia ipsius. Quare? Quia non sunt pauperes. Pauperes autem, id est, humiles corde, quãto plus esuriunt, tanto plus manducant: tanto plus autem esuriunt, quanto à seculo inanes sunt. Qui plenus est, quicquid illi daturus es, respuit, quia plenus est. Da mihi esurientem, da mihi de quibus dictum est, [Matth. 5.] Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur, & erunt hi pauperes de quibus modo dicit, [Psal. 21.] Et pauperes eius saturabo panibus: quia & in ipso Psalmo vbi dictum est, Manducarunt & adorauerunt omnes diuites terræ, dictum est illic & de pauperibus, & prorsus eo modo quo & in isto psalmo, Edent pauperes & saturabuntur & laudabunt dominum qui requirunt eum. Vbi dictum est, Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ, ibi dictũ est, Edent pauperes & saturabuntur. Quare quando diuites dicti sunt adorasse, saturati non dicti sunt: Quando autem pauperes dicti sunt, saturati dicti sunt? Et vnde saturati? D Hæc saturitas fratres qualis est? Deus ipse est panis. Panis vt lac nobis fieret descendit ad terram, & ait suis, [Ioan. 6.] Ego sum panis viuus qui de cœlo descẽdi. Ideo illic in Psalmo, Edent pauperes & saturabũtur. [Psal. 21.] De quo saturabuntur? Audi quod sequitur, Et laudabunt dominum qui requirunt eum. Estote ergo pauperes, estote in membris illius viduæ, non sit auxilium vestrum nisi in vno deo. Pecunia nihil est, non inde auxilium habebitis. Multi propter pecuniam præcipitati sunt, multi propter pecuniam perierunt. Multi propter pecuniam multam quæsiti sunt à raptoribus. Tuti essent, si non haberent quare quærerentur. Multi de amicis potentioribus præsumpserunt, ceciderũt illi de quibus præsumpserũt, & inuoluerunt eos qui de se præsumpserant. Respicite exempla generis humani. Quid magnum est quod vobis dicitur? Nõ solum de his scripturis ea loquimur, legite ea in orbe terrarum. Attendite non præsumere de pecunia, de amico homine, de honore & iactãtia seculi. Tolle ista omnia, sed si habes illa, age deo gratias si contẽnis illa. Si autẽ inflaris inde, noli attendere quando eris præda hominum, iam diabolo præda es. Si autẽ de his rebus non præsumpseris, eris in membris illius E viduæ quæ est ecclesia, de qua dictum est, Viduam eius benedicens benedicam: eris & pauper, de qualibus dictum est, Et pauperes eius saturabo panibus. Aliquando autem, quod non est prætermittendum dicere, inuenis pauperem superbum, & diuitem humilem: quotidie patimur tales. Audis pauperem quasi gementem sub diuite, & quando potentior premit diues, tunc illum humilem vides: aliquando nec tunc, sed & tunc superbum: vnde vides, quid esset, si aliquid haberet? Ergo pauper dei in animo est, non in sacculo, Procedit aliquando homo habens plenam domũ, vberes terras, multa prædia, multum auri & argenti, nouit quia in ipsis non est præsumendum, humiliat se deo, facit inde bene, ita cor ipsius erigitur ad deum, vt nouerit quia non solum nihil illi prosunt diuitiæ ipsæ, sed & impediunt pedes ipsius, nisi ille regat & ille subueniat, & numeratur inter pauperes qui saturantur panibus. Inuenis alium mendicum inflatum, aut ideo non inflatum, quia nihil habet, quærentem tamen vnde infletur. Non attendit deus facultatem sed cupiditatem, & iudicat eum secũdum cupiditatem, qua inhiat rebus temporalibus, non secundũ facultatem quam non ei contigit adipisci. Vnde enim F de diuitibus dicit Apostolus, [1. Time. 6.] Diuitib⁹ huius seculi præcipe non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo, qui nobis præstat omnia abundanter ad fruendum. Quid ergo faciãt de diuitiis suis? Sequitur & dicit, Diuites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicẽt. Et vide quia hic pauperes sunt, Thesaurizent, inquit, sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. Cum apprehenderint, tunc erunt diuites. Quando autem non eam adhuc habent, nouerint se pauperes. Ita fit vt omnes humiles sancto corde, & in charitate germana constitutos, quicquid habuerint in hoc seculo, inter pauperes suos numeret deus, quos saturat panibus. *Sacerdotes eius induam salutari, & sancti eius exultatione exultabunt.* Iam in fine psalmi sumus, paululum aduertat charitas vestra, Sacerdotes eius induam salutari, & sancti eius exultatione exultabunt. Quis est salutaris noster, nisi Christus noster? Quid est ergo, sacerdotes eius induam salutari? Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis, [Galat. 3.] Et sancti eius exultatione exultabunt. Vnde exultabunt?

bunt?

G bunt? Vnde? Exultatione, quia induti ſunt ſalutari. Non in ſe enim lux facti ſunt, ſed in domino. Nam erant antè tenebræ: & ideo ſubiecit, *Ibi ſuſcitabo cornu Dauid.* Vt de Chriſto præſumatur ipſa erit altitudo Dauid. Cornu enim ſignificat altitudinem. Et qualem altitudinem? Non carnalem. Ideo omnia oſſa carne inuoluta, cornu excedit carnem. Altitudo ſpiritalis cornu eſt. Quæ autem altitudo ſpiritalis eſt, niſi de Chriſto præſumere, non dicere, Ego facio, ego baptizo, ſed hic eſt qui baptizat? Ibi eſt cornu Dauid. Et vt noueritis, quia eſt cornu Dauid, attendite quid ſequatur, *Paraui lucernam Chriſto meo.* Quæ eſt lucerna? Iam noſtis domini verba de Ioanne, Ille erat lucerna ardens & lucens. Et quid ait Ioannes? Hic eſt qui baptizat. In hoc ergo exultabunt ſancti, in hoc exultabunt ſacerdotes, quia omne quod ipſorum bonum eſt, non eſt ipſorum, ſed illius. Et quia ille habet poteſtatem baptizandi, ſecurus accedit ad templum eius omnis qui accipit baptiſmũ, quia non hominis, ſed illius eſt in quo excitatum eſt cornu Dauid. *Super ipſum autem florebit ſanctificatio mea.* Super quem? Super Chriſtum meum. Chriſto enim meo, cum dicit, vox eſt patris qui dicit, Viduam eius benedicens

Ephe.5.

Ioan.5.

H benedicam, & pauperes eius ſaturabo panibus. Sacerdotes eius induam ſalutari, & ſancti eius exultatione exultabunt. Qui dicit, Ibi ſuſcitabo cornu Dauid, deus eſt. Ipſe dicit, Paraui lucernã Chriſto meo, quia & Chriſtus noſter, & Chriſtus patris. Chriſtus noſter eſt, cum ſaluat nos & regit nos, quomodo & dominus noſter eſt: filius autem patris: Chriſtus autem & noſter & patris. Nam ſi patris Chriſtus non eſſet, non diceretur ſuperius, Propter Dauid ſeruum tuum ne auertas faciem Chriſti tui. Super ipſum autem florebit ſanctificatio mea. Super Chriſtum floret, Nemo hominum ſibi illam aſſumat, quia ipſe ſanctificat: Alioquin non erit verum, Super ipſum autem florebit ſanctificatio mea. Gloria ſanctificationis florebit. Sanctificatio ergo Chriſti in ipſo Chriſto, poteſtas ſanctificationis dei in Chriſto. Florebit enim quòd dixit, ad gloriã vult pertinere. Quando enim florent arbores, tunc pulchræ ſunt. Ergo ſanctificatio in baptiſmo, vnde floret & claret. Vnde ceſſit mundus huic pulchritudini? Quia in Chriſto floret. Nam pone illam in hominis poteſtate, quomodo floret, quando omnis caro fœnum, & omnis claritas carnis vt flos fœni?

Eſaiæ.40.

In Pſalmum centeſimum triceſimumſecundum

Enarratio.

I

PSALMVS breuis eſt & valde notus, ſed valde eſt nominatus. *Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum.* Ita ſonus iſte dulcis eſt, vt & qui pſalterium neſciunt, ipſum verſum cantent. Tam dulcis eſt quàm dulcis eſt charitas, quæ facit fratres habitare in vnum. Et hoc quidem fratres non indiget interpretatione aut expoſitione, quàm bonum & quàm iucũdum ſit habitare in vnum. Sed ea quæ ſequuntur habẽt aliquid quod pulſantibus aperiatur. Veruntamen vt ab iſto verſu deſcendat nobis intellectus vniuerſæ texturæ Pſalmi, hoc primum etiam atque etiam conſyderemus: vtrum de omnibus Chriſtianis dictum ſit, quàm bonum & quàm iucundũ ſit habitare fratres in vnũ: an aliqui ſint certi atque perfecti, qui habitãt in vnum, nec ad omnes pertineat iſta benedictio, ſed ad quoſdam, à quibus tamen deſcẽdat ad cæteros. Iſta enim verba Pſalterij, iſte dulcis ſonus, iſta ſuauis melodia, tam in cantico quàm in intellectu, etiam monaſteria peperit. Ad hũc ſonum excitati ſunt fratres, qui habitare in vnum concupierunt. Iſte verſus K fuit tuba ipſorum, Sonuit per orbem terrarum, & qui diuiſi erant, congregati ſunt in vnum. Clamor dei, clamor ſpiritusſancti, clamor propheticus nõ audiebatur in Iudæa, & auditus eſt in orbe terrarum. Aduerſus iſtũ ſonum ſurdi erant, inter quos cãtabatur, & apertis auribus inuenti ſunt, de quibus dictum eſt, Quibus nõ eſt nunciatum de illo videbunt, & qui non audierunt intelligent. Veruntamen dilectiſsimi ſi conſyderemus de illo pariete circũciſionis, prius nata eſt iſta benedictio. Num enim omnes Iudæi perierunt. Et vnde Apoſtoli, filij Prophetarum, filij excuſſorum? Sicut iam ſcientibus loquimur. Vnde illi quingenti qui dominum poſt reſurrectionem viderunt, quod commemorat Apoſtolus Paulus? Vnde illi cẽtum viginti, qui ſimul erant in vno loco poſt reſurrectionem domini & aſcenſionem in cœlum, quibus in vno loco conſtitutis ſuperuenit ſpiritusſanctus diebus pentecoſtes miſſus de cœlo, ſic miſſus ſicut promiſſus? Omnes inde erant, & ipſi primo habitauerunt in vnũ, qui omnia quæ habebant vendiderũt, rerumq; ſuarum precia ad pedes Apoſtolorum poſuerunt, ſicut in Actibus Apoſtolorum legitur, Et diſtribuebatur vnicuique ſicut cuique opus erat, & nemo dicebat aliquid proprium, ſed erant illis omnia communia. Et L quid eſt, in vnum? Et erat illis, inquit, anima vna & cor vnum, in deum. Ergo ipſi prius audierunt, Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum. Primi audierunt, ſed non ſoli audierunt, Non enim vſque ad illos iſta dilectio & vnitas fratrum venit. Venit enim & ad poſteros iſta charitatis exultatio & votum deo. Vouetur enim aliquid deo, & dictum eſt, Vouete & reddite domino deo veſtro. Melius eſt autẽ non vouere & reddere, quàm vouere & non reddere. Sed debet eſſe impiger animus, vt & voueat & reddat, ne cum ſe minus idoneum putat ad reddẽdum, piger ſit ad vouendum. Planè nunquàm reddet, ſi de ſuo ſe putauerit redditurum. Ex voce huius pſalmi appellati ſunt & monachi, ne quis vobis de iſto nomine inſultet catholicis. Quando vos recte hæreticis de Circumcellionibus inſultare cœperitis, vt erubeſcendo ſaluentur, illi vobis inſultant de monachis. Primo ſi comparandi ſunt vos videte, ſi verbis noſtris opus eſt, iam laboratis, nõ opus eſt, niſi vt admoneam vnumquẽque vt attendat, ſolum attendat & comparet. Quid opus eſt vt verbis noſtris comparentur ebrioſi cum ſobriis, præcipites cum conſyderatis, furentes cum ſimplicib⁹, vagantes cum congregatis? Sed tamen dicere conſueuerunt: quid ſibi vult M nomen monachorũ? Quanto melius dicimus nos: quid ſibi vult nomẽ Circellionũ? Sed non, inquiunt, vocantur Circelliones, forte corrupto ſono nominis eos appellamus. Dicturi ſumus vobis integrũ nomen ipſorũ. Forte Circũcelliones vocantur, non Circelliones. Planè ſi hoc vocãtur exponãt quid ſint? Nam Circumcelliones dicti ſunt, quia circumcellas vagantur. Solent enim ire hac atque illac, nuſquam habentes ſedes, & facere quæ noſtis, & quæ illi norunt, velint nolint. Veruntamen chariſsimi, ſunt & qui monachi falſi ſunt. Et nos nouimus tales, ſed non perit fraternitas pia propter eos qui profitentur quod nõ ſunt. Tam ſunt enim monachi falſi, quàm & clerici falſi, & fideles falſi. Omnia iſta tria genera fratres mei, quæ aliquando vobis commendauimus, & vt puto non ſemel, habent bonos ſuos, habent malos ſuos. De tribus enim ipſis generibus dictum eſt, Duo in agro, vnus aſſumetur, & vnus relinquetur: Et duo in lecto, vnus aſſumetur, & vnus relinquetur:

Eſaiæ.65. *Pſal.126.* *1.Cor.15.* *Acto.1.* *Acto.2.* *Acto.4.* *Acto.2.* *Acto.4.* *Matth.24.*

A quetur: Et duæ in molendino, vna assumetur, & vna relinquetur. In agro sunt, qui gubernant ecclesiam. Vnde
1.Cor.3. dicit Apostolus, videte si non in agro erat, Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incremētum dedit. In lecto autem eos intelligi voluit, qui amauerunt quietem: per lectum enim quietem voluit intelligi, non se miscentes turbis, non tumultui generis humani, in ocio seruientes deo: & inde tamen vnus assumetur, & vnus relinquetur. Sunt ibi probi, & sunt ibi reprobi. Ne expauescatis quando ibi inueniūtur reprobi. Nam & latent quidam
Matth.24. qui non inueniuntur nisi in fine. Duæ item in molendino ex nomine generis fœminini appellauit, plebes enim intelligi voluit. Quare in molēdino? Quia in isto mundo versantur, vbi molendinum intelligitur, quia sic vertitur mūdus iste quomodo mola: væ enim quos conterit. Sic ibi versantur fideles boni, vt vna ex eis cōsumatur, altera assumatur. Quosdā enim actiones mundi faciunt dilectores seculi, fraudatores, simulatores. Alij autē sic ibi sunt quomodo ait Apostol᷑, Et qui vtū-
1.Cor.7. tur hoc mundo, tanquā non vtentes sint. Preterit enim figura huius mūdi, Volo vos sine sollicitudine esse. Audis quæ assumentur de molendino? Certe enim multa
B peccata videntur ad diuites pertinere. Cum enim plus agunt, & plus administrant, & plus ad eos pendet res familiaris ampla, difficile est vt non plura peccata con-
Matth.19. trahant. Et de illis dictum est, Quia facilius est intrare camelum per foramen acus, quàm diuitem in regnum cœlorum. Et cum cōtristati essent discipuli pro illis, de quibus iam desperabant, cōsolatus est eos dominus dicens, Quæ hominib᷑ impossibilia sunt, deo facilia sunt. Quomodo autem illud facilè facit deus? Audi Apostolum, si non negligas quod præcepit, Præcipe, inquit, di-
1.Tim.6. uitibus huius seculi, non superbe sapere. Inuenis enim pauperem superbientem, diuitē humilem, Christianum bene consyderatum, quia illa omnia prætereūt & præterfluunt, quia nihil attulit in hunc mundum, nihil potest de mundo auferre, cogitātem quemadmodum diues ille qui ardebat in flamma apud inferos, guttam si-
Lucæ.16. bi distillari de digito desyderauit eius qui micas de mensa eius concupierat. Cogitantes ista, faciunt quod
1.Tim.6. ait Apostolus, Neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendum. Diuites sint, inquit, in operibus bonis, facilè tribuant, communicent, thesaurizent. Et quid inde illis
Matth.24. lucri? Thesaurizent sibi fundamentum bonum in futu-
C rum, vt apprehendant veram vitam. Ecce quæ assumentur de molendino. Qualis autem diues ille erat qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splē-
Lucæ.16. dide, & iacentem ad ianuam suam pauperem contemnebat? Relinquetur, quia de molēdino vna assumetur,
Ezech.14. & vna relinquetur. Sic dicit & Ezechiel de tribus personis, in quibus non absurde tria hæc genera intelligimus. Cum miserit dominus gladium in terra, & si fuerint in medio eorum Noë, Daniel & Iob, nō liberabunt filios neque filias, sed ipsi soli salui erunt. Iam illi olim liberati sunt, sed in istis tribus nominibus tria genera quædam significauit. Noë significat rectores ecclesiæ,
Gene.7. quia ipse arcam in diluuio gubernauit. Daniel autē vi-
Daniel.6. tam quietam elegit in cœlibatu seruire deo, id est, vxo-
& 14. rem non quærens, Erat vir sanctus in desyderiis cœle-
Daniel.9. stibus vitam gerens, tentatus in multis, & inuentus aurum obryzum. Quàm quietus erat, qui & inter leones securus erat? Ergo in nomine Danielis qui etiā vir desyderiorum est appellatus, sed vtique castorum atque sanctorum, significātur serui dei, de quibus dicitur, Ec-

ce quàm bonum & quàm iocundum habitare fratres in D
vnum. In nomine Iob significatur vna illa de molēdi- Matth.24.
no quæ assumetur. Habebat enim vxorē, habebat filios, Iob.1.
habebat multas diuitias: & tam multa habebat in isto seculo, vt diabolus hoc ei obiiceret, quia non gratis sed propter ea quæ acceperat colebat deū. Hoc obiecit aduersarius sancto viro, & in tentationibus suis probatus est quàm gratis Iob coleret deum, & non propter illa quæ acceperat, sed propter eū qui dederat. Amissis itaq; omnibus repentina afflictione & tētatione, amissa hæreditate, amissis hæredibus, sola coniuge sibi relicta nō ad consolationem, sed ad tētationem, ait quod nostis,
Dominus dedit, domin᷑ abstulit, sicut domino placuit Ibidem.
ita factum est, sit nomē domini benedictum. Impletum est in eo quod quotidie cantamus, si & moribus consonemus, Benedicam dominum in omni tempore, sem- Psal.33.
per laus eius in ore meo. Ergo in istis tribus hominibus significata sunt tria genera hominum, & in illis tribus rursus in Euangelio quæ commemoraui. Quid ergo dicunt illi qui nobis de nomine monachorum insultant? Fortasse dicturi sunt, Nostri non vocantur Circumcelliones: vos illos ita appellatis cōtumelioso nomine, nā
nos eos ita non vocamus. Dicant quid eos vocēt, & au- E
dietis, Agonisticos eos vocāt. Fatemur & nos honesto nomine, si & res conueniret. Sed interim illud videat sanctitas vestra, Qui nobis dicūt, ostendite vbi scriptū sit nomen monachorum, ostendāt vbi scriptum sit nomen Agonisticorum. Sic eos appellamus, inquiūt, pro-
pter agonem. Certant enim illi, & dicit Apostolus, Cer- 1.Timo.6.
tamen bonū certaui: quia sunt qui certāt aduersus diabolum & præualent milites Christi, Agonistici appellantur. Vtinam ergo milites Christi essent, & non mi-
lites diaboli, à quibus plus timetur deo laudes, † quàm †al. timen-
fremitus leonis. Hi etiam insultare nobis audent, quia tur dei lau
fratres cum vident homines, deo gratias dicunt. Quid des.
est inquiūt, deo gratias? Itáne surdus es vt nescias quid sit deo gratias? Qui dicit, deo gratias, gratias agit deo. Vide si non debet frater deo gratias agere, quando videt fratrem suum. Non enim non est locus gratulationis, quando se inuicem vident qui habitant in Christo? Et tamen vos, deo gratias nostrum ridetis, deo laudes vestrum plorant homines. Sed certe reddituri estis rationem de nomine quare appelletis Agonisticos. Ita fiat vt appellatis: ita fiat, omnino fauemus. Præstet domin᷑
vt illi contra diabolum certent, & non cōtra Christum F
cuius persequuntur ecclesiam. Tamen quia certant, dicitis Agonisticos, & inuenistis vnde appelletis, quia di-
xit Apostolus, Bonum agonem certaui. Quare ergo & 1.Tim.6.
nos non appellemus monachos, cū dicit Psalmus, Ecce quàm bonum & quàm iucūdum habitare fratres in vnum? μόνος enim vnus dicitur, Et non vnus quomodocunque, nam & in turba est vnus, sed vnà cum multis dici potest: μόνος non potest, id est, solus: μόνος enim vnus solus est. Qui ergo sic viuūt in vnum, vt vnū hominem faciant, vt sit illis vere quomodo scriptum est, vna anima & vnum cor, multa corpora, sed non multæ animæ, multa corpora, sed non multa corda, re-
cte dicitur μόνος, id est, vnus solus. Vnde & ille vnus Act.4.
sanabatur in piscina. Respondeant nobis & exponant qui insultant nomini monachorū, quare ille qui inuentus est triginta octo annos habens in infirmitate, hoc respondisset domino: Cum commota fuerit aqua non
habeo qui me deponat, alius ante me descendit. Descē- Ioan.5.
derat vnus, iam alius non descēdebat. Vnus solus sanabatur, vnitatem ecclesię figurabat. Merito insultant nomini

G mini vnitatis, qui se ab vnitate præciderunt. Merito il-
lis displicet nomen monachorum, quia illi nolũt habi-
tare in vnum cum fratribus, sed sequentes Donatum,
Christum dimiserunt. Hęc denuo & de vno solo audi-
uit charitas vestra: iam iucundemur cum Psalmo vt se-
quentia videamus. Breuis est, potest à nobis curri quan-
tum dominus suggerit. Puto enim ex his quę dicta sunt
patere posse quæ sequuntur, quamuis & illa videantur
obscura, Ecce quàm bonum & quàm iucũdum habita-
re fratres in vnum. Ostendebat qui dicebat, ecce. Vide-
mus & nos fratres & benedicimus deum, & oramus vt
dicamus & nos, ecce. Et cui rei similes sint, dicit Psal-
mus, *Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam*
barbam Aaron. Quod descendit in oram vestimenti eius. Aaron
quid erat? Sacerdos. Quis est sacerdos, nisi vnus sacer-
dos qui intrauit in sanctasanctorum? Quis est sacerdos
iste, nisi ille qui fuit & victima? Et quis est sacerdos,
nisi ille qui cum in mundo non inueniret mundum
quod offerret, seipsum obtulit? In capite ipsius vn-
guentum, quia totum Christus cum Ecclesia. Sed à ca-
pite venit vnguentum. Caput nostrum Christus est, cru
H cifixum & sepultum, resuscitatum ascendit in cœlum,
Act. 2. & venit spiritus sanctus à capite. Quò? Ad barbam.
Barba significat fortes, barba significat iuuenes, stre-
nuos, impigros, alacres. Ideo quãdo tales describimus,
barbatus homo est dicimus. Ergo illud primũ vnguen-
tum descendit in Apostolos, descendit in illos qui pri-
mos impetus seculi sustinuerunt. Descendit ergo in il-
los spiritus sanctus. Nam & illi qui primum in vnum
habitare cœperunt, persecutionem passi sunt. Sed quia
descenderat vnguentũ in barbam, passi sunt non victi.
Etenim & caput iam passũ præcesserat vnde descendit
vnguentũ. Præcedente tali exemplo, quis vinceret bar-
bam? Ex illa barba erat Stephanus sanctus. Et hoc est nõ
vinci, vt charitas non vincatur ab inimicis. Nã visi sunt
sibi vicisse qui persecuti sunt sanctos: illi cædebant, illi
cædebantur: illi occidebant, illi occidebãtur. Quis non
putaret illos vincere, illos vinci? Sed quia non victa est
charitas, ideo vnguentum descendit in barbã. Attende
Stephanũ, Sæuiebat in illo charitas, sęuiebat in eos cum
audirent, rogauit pro eis cum lapidarẽt. Quid enim ait
Act. 7. cum audirẽt, Dura ceruice & incircuncıso corde & au-
ribus, vos semper restitistis spiritui sancto? Vide barbã,
nunquid adulauit, nunquid timuit? Illi cum audirẽt ista
I quæ in illos dicebantur, sæuiebant: quasi sæuiebat enim
Stephanus, sæuiebat ore, corde diligebat, & nõ est victa
ipsa charitas in eo. Nam illi abhorrẽtes à verbo tanquã
tenebræ fugientes à lumine, ad lapides currere cœperũt
Stephanum lapidare. Sicut antea Stephani verba lapi-
dabãt illos, sic postea lapides eorum Stephanum. Quã-
do debuit plus irasci Stephanus, quando lapidabaẽ, aut
quãdo audiebatur? Ecce mitis factus est cum lapidare-
tur, & sæuiebat cum audiretur. Quare sæuiebat cum au-
diretur? Quia mutare volebat eos à quibus audiebatur.
Venientibus in se lapidibus non victa est charitas, quia
vnguentum à capite in barbam descẽderat, & audierat
Matth. 5. ab ipso capite, Diligite inimicos vestros, & orate pro eis
qui vos persequũtur. Audierat ab ipso capite pendẽte in
Lucæ 23. cruce & dicente, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid
faciunt. Eo modo ergo vnguentũ à capite descenderat
in barbam, quia & ille cum lapidaretur fixo genu ait,
Act. 7. Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Ergo ille tan-
quam barba erat. Multi enim fortes erãt, & multas per-
secutiones passi sunt. Sed si nequaquam à barba descen
disset vnguẽtum, modo monasteria nõ haberemus: sed

quia descendit & in oram vestimenti: sic enim ait, quod K
descendit in oram vestimẽti eius, secuta est ecclesia de
veste domini, peperit monasteria. Nam vestis sacerdo-
talis ecclesiam significat. Ipsa est vestis de qua dicit A-
postolus, Vt exhiberet sibi gloriosam ecclesiam, nõ ha- *Ephe. 5.*
bentem maculam neque rugam. Mundatur vt non ha-
beat maculam, extẽditur vt nõ habeat rugam. Vbi eam
extendit fullo nisi in ligno? Videmus quotidie à fullo-
nibus tunicas quodammodo crucifigi. Crucifiguntur
vt rugam non habeant. Quid est ergo ora vestimenti?
Fratres mei, in oram vestimenti quid accepturi sumus?
Ora finis vestimenti est. Quid accepturi sumus in fine
vestimenti? An quia in fine temporum habitura erat ec-
clesia fratres habitantes in vnum? An in ora perfectio-
nem intelligimus, quia in ora vestimentum perficitur?
Et illi perfecti qui norunt habitare in vnum, illi perfe-
cti qui legem implent. Quomodo autem impletur lex
Christi ab eis qui habitant fratres in vnum? Audi Apo-
stolum, Inuicem onera vestra portate, & sic implebitis *Galat. 6.*
legem Christi. Hæc est ora vestimenti, Quomodo fra-
tres mei intelligimus quam oram dicat, quò potuit de-
scendere vnguentum? Non puto quòd oram vestimen
ti in lateribus voluit intelligi. Sunt enim ora in lateri- L
bus, sed à barba descendere vnguẽtum ad oram potuit
quæ in capite est, vbi aperitur capitium. Tales sunt qui
habitant in vnum, vt quomodo per oras istas intrat ca-
put hominis vt vestiat se: sic per cõcordiam fraternam
Christus intrat qui est caput nostrũ vt vestiatur & hæ-
reat illi ecclesia. Quid aliud dicit? *Sicut ros Hermon qui*
descendit super montem Sion. Hoc voluit intelligi fratres
mei gratiam dei esse quòd fratres habitant in vnum,
non ex suis viribus, non ex suis meritis, sed ex illius do-
no, sed ex illius gratia, sicut ros de cœlo. Num enim
terra sibi pluit? aut non quicquid genuerit arescit, nisi
pluuia de super descẽdat? Dicit quodam loco in Psal-
mo: Pluuiam voluntariam segregans deus hæreditati *Psal. 67.*
tuæ. Quare dixit voluntariam? Quia non meritis no-
stris, sed illius voluntate. Quid enim boni meruimus
peccatores? Quid boni meruimus iniqui? Ex Adam
Adam, & super Adam multa peccata nascuntur. Quis-
quis nascitur, Adam nascitur, damnatus de dãnato, &
addidit male viuendo super Adam. Quid enim boni
meruit Adam? Et tamen misericors amauit, & sponsus
dilexit nõ pulchram, sed vt faceret pulchram. Ergo gra
tiam dei dixit rorem Hermon. Sed Hermon quid sit, M
nosse debetis, mons est quidam lõge disiunctus ab Hie-
rusalem, id est, à Sion. Itaque mirum est quòd sic ait, Si-
cut ros Hermon, qui descendit super montẽ Sion, cum
mons Hermon longe sit disiunctus ab Hierusalẽ. Nam
trans Iordanem esse dicitur. Ergo aliquid in interpre-
tatione Hermon quæramus. Nomen enim Hebræum
est, & habemus interpretationem ab eis qui illam lin-
guam nouerunt. Hermõ interpretari dicitur lumen ex-
altatum. A Christo ergo ros. Nam nullum lumen exal-
tatum est nisi Christus. Quomodo exaltatũ est? Primo
in cruce, postea in cœlo. Exaltatus in cruce cum humi-
liaretur, sed humiliatio illius non potuit nisi alta esse.
Hominis dispensatio minor minorq; fiebat, quæ signi-
ficabatur in Ioanne: dei dispensatio in domino nostro *Ioan. 3.*
Iesu Christo crescebat, quod & natalibus eorũ ostendi-
tur. Nam ille natus est sicut tradit ecclesia octauo calẽ- *Matth. 27.*
das Iulias, cum iam incipiunt minui dies: dominus au- *& 24.*
tem natus est octauo calendas Ianuarias, quando iam
dies incipiunt crescere. Audi ipsum Ioannem cõfiten-
tem, Illum oportet crescere, me autem minui. Et pas-
siones

A sionesipsorum hoc indicant, Dominus in cruce exal-
tatus est,ille cæso capite diminutus est. Ergo lumen ex-
altatum Christus,Inde est ros Hermon. Sed quicunque
vultis habitare in vnum,optate rorem istum, complui-
mini inde,alioquin non poteritis tenere quod profite-
mini:nec profiteri audere poteritis, nisi ille intonuerit:
nec permanere poteritis,nisi eius sagina nõ desit vobis.
Ipsa enim sagina descẽdit super mõtem Sion.Iam mõ-
tes Sion magni in Sion.Quid est Sion? Ecclesia. Et qui
ibi sunt mõtes?Magni.Quos significant montes,hos si-
gnificat barba, hos significat ora vestimenti,Barba nõ
intelligitur nisi in perfectis. Non ergo habitãt in vnũ,
nisi in quibus perfecta fuerit charitas Christiana. Nam
in quibus non est perfecta charitas Christi, & cum in
vno sint,nõ in vnum habitant:Ergo si sunt,odiosi sunt,
molesti sunt,turbulenti sunt,anxietate sua turbant cœte
ros,& quærũt quid de illis dicãt,quomodo in iunctura
inquietum iumentũ non solum non trahit,sed & fran-
git calcibus quod iunctũ est: Si autem habet rorẽ Her-
mon qui descendit super mõtem Sion, quietus est,pla-
catus,humilis, tolerãs, pro murmure precem fundens.
B Nam murmuratores omnes magnifice descripti sunt
Ecclesiastici.33. quodam loco scripturarum, Præcordia fatui sicut rota
carri.Quid est,præcordia fatui sicut rota carri? Fœnum
portat & murmurat.Nõ enim potest rota carri quiesce-
re à murmure. Sic sunt multi fratres, non habitant in
vnum nisi corpore.Sed qui sunt qui habitant in vnum?
Illi de quibus dictum est, Et erat illis anima vna,& cor
Acto.4. vnum in deum:& nemo dicebat aliquid suum esse,sed
erant illis omnia communia. Designati sunt, descripti
sunt,qui pertineãt ad barbam, qui pertineant ad oram
vestimenti, qui numerentur inter montes Sion: Et si
sunt ibi alij murmuratores, meminerint dicti domini,
Matth.24. Vnus assumetur & vnus relinquetur. *Quoniam ibi man
dauit dominus benedictionem.* Vbi mandauit? In fratribus
qui habitant in vnum. Ibi præcepit benedictionem,ibi
benedicunt dominum qui habitant concorditer.Nam
in discordia non benedicis dominum. Sine causa di-
cis quia lingua tua sonat benedictionẽ domini, si cor-
de non dices. Ore benedicis, & corde maledicis. Ore
Psal.62. suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Nun-
quid verba nostra sunt? Significati sunt quidam. Bene-
dicis dominum cum oras, & sequeris in prece tua, &
C maledicis inimico tuo. Hoc est quod audisti ab ipso
Matth.5. domino, diligite inimicos vestros. Si autem facias vt
diligas inimicum tuum & ores pro eo, ibi mandauit
dominus benedictionem suam: ibi habebis *Vitam in
seculum.* Id est, in æternum. Multi enim amantes vitam
istam,maledicunt inimicis suis. Pro qua re,nisi pro ista
vita,nisi pro commodis secularibus? Vbi te angustauit
inimicus tuus,vt cogaris maledicere? In terra angusta-
tus es,migra,habita in cœlo. Quomodo,inquies, habi-
tabo in cœlo homo carne indutus,carni deditus?Cor-
de præcede,vt prosequaris corpore. Noli surdꝰ audire.
Sursum habe cor,& nemo te coangustauit in cœlo. Et
ideo bene sequitur & alius psalmus:

In Psalmum centesimum tricesimumtertium
Enarratio.

ECCE *nunc benedicite dominum, omnes serui domini:
Qui statis in domo domini, in atriis domus dei nostri.*
Quare addidit, in atriis? Atria ampliora spa-
tia domus intelliguntur. Qui stat in atriis, non an-
† aliàs, dilatatur. gustatur, non premitur, quodammodo delectatur. †
In latitudine mane, & potes diligere inimicum tuum,
quia non ea diligis vbi ab inimico angustias pateris.
Quomodo intelligeris stare in atriis? Sta in charitate, D
& stas in atriis. In charitate latitudo est, in odio angu-
stia. Audi Apostolũ, Ira & indignatio, tribulatio & an- Roma.2.
gustia in omnem animam hominis operantis malum.
De latitudine autem charitatis quid dicit? Quoniam
charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum Roma.5.
sanctum qui datus est nobis. Vbi audis diffusionem,in-
tellige latitudinem. Vbi audis latitudinem, intellige a-
tria domini, & habebis veram benedictionem domi-
ni, quando non maledicis inimicis. Alloquitur enim
spiritus eos qui patiuntur tribulationem, vt glorientur
in tribulationibus,& dicit eis:Ecce nunc benedicite do
minum,omnes serui domini. Quid est, ecce nunc? In
hoc tempore.Nam post transactas tribulationes mani-
festum est quia benedictioni domini vacabimus:Et di-
ctum est, Beati qui habitant in domo tua, in secula se- Psal.83.
culorum laudabunt te. Qui tunc benedicturi sunt sine
defectu,hic incipiũt benedicere dominum: Hic in tri-
bulationibus,in tentationibus,in molestiis,inter aduer-
sitates seculi,inter insidias inimici,inter fraudes & im-
petus diaboli: Hoc est, Ecce nunc benedicite dominũ,
omnes serui domini,qui statis in domo domini. Quid
est,qui statis? Qui perseueratis, quia dictum est de quo- E
dam qui archangelus fuit & in veritate nõ stetit: Et di- Ioan.8.
ctum est de amico sponsi, Amicus autem sponsi stat & Ioan.3.
audit eum,& gaudio gaudet propter vocem sponsi. Er
go qui statis in domo domini in atriis domus dei no-
stri. *In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedi-
cite dominum.* Facile est benedicere in diebus. Quid est,
in diebus? In rebus prosperis. Nox enim tristis res est,
dies res est læta. Quando tibi bene est,benedicis domi-
num: Quando filium desyderas & nascitur, benedicis
dominum. Liberata est vxor tua à periculo partus, be-
nedicis dominum.Aegrotabat filius,liberatur, benedi-
cis dominum. Aegrotabat filius, forte quæsisti mathe-
maticum,sortilegum,forte nõ de lingua, sed de mori-
bus tuis exiit maledictio in dominum, exiit de mori-
bus& de vita tua.Noli gloriari quia lingua benedicis,si
vita maledicis.Quomodo,inquis, vita maledico?Quia
attẽditur vita tua & dicitur,Ecce Christianus,ecce qua-
les sunt Christiani. Blasphematur propter te Christus.
Ecce cũ vita tua maledicat, quid prodest quod lingua
tua benedicit?Benedicite ergo dominum. Quando? In
noctibus. Quando benedixit Iob? Quando tristis nox
erat. Ablata sunt omnia quę possidebantur:ablatis filiis F
quibus seruabantur, quàm tristis nox? Sed videamus si
non in noctibus benedicit: Dominus dedit, dominus Iob.1.
abstulit,sicut domino placuit ita factum est, sit nomen
domini benedictum. Quàm nox atrox?Percussus vul-
nere à capite vsq; ad pedes, putrefactꝰ liquescebat in se.
Tũc enim Eua †ausa est eũ tentare,Dic aliquid in deum † al. vxor.
tuum & morere. Audi benedicentẽ in noctibus. Locuta Iob.2.
es,inquit,quasi vna ex insipientibus mulieribus.Si bona
suscepimꝰ de manu domini,mala quare nõ toleramus?
Ecce quid est,in noctibus extollite manꝰ vestras in san-
cta,& benedicite dominum. Quid dixit Iob?Locuta es
tanquam vna ex insipientibus mulieribus.Adam putris
repulit Euam tanquam dicens,Sufficit quòd propter te Gene.3.
mortalis effectus sum. Valueras in paradiso, sed vince- Psal.84.
ris in stercore.Magna gratia dei.Sed vnde hoc,nisi quia
ros Hermon cõpluerat illam animam, & dederat do-
minus suauitatem,vt terra nostra daret fructum suum?
In noctibus extollite manus vestras in sancta, & bene-
dicite dominum. *Benedicat te dominus ex Sion,qui fecit cœ-
lum & terram.* Plures hortatur vt benedicãt, & ipse vnũ
benedicit,

G benedicit,quia ex pluribus vnum fecit:Quia bonum &
Psal.127. iocundum est habitare fratres in vnum:Pluralis nume-
rus fratres, sed singularis habitare in vnum. Ideo be-
nedicat te dominus ex Sion, qui fecit cœlum & terrã.
Nemo vestrum dicat,Ad me non peruenit ista benedi-
ctio. Puta, quis est, quem benedixit? Benedicat te do-
minus ex Sion. Vnum benedixit. Esto vnum & in vno,
& perueniet ad te benedictio.

In Psalmum centesimum tricesimumquartum
Enarratio.

VALDE nobis dulce esse debet, & dulce nobis
esse gaudendũ est,quò nos Psalmus iste cohor
tatur. Dicit enim, *Laudate nomen domini.* Cau-
samq; ipsam quare iustũ sit vt laudemus nomẽ
domini,continuo subiecit, *Laudate serui dominũ.* Quid
iustius?quid dignius?quid gratius? Etenim si nõ lauda-
uerint serui dominum,superbi, ingrati, irreligiosi erũt.
Et quid faciunt nõ laudando dominũ, nisi vt seuerum
sentiant dominum? Neque enim seruus ingratus si do-
minum suum laudare noluerit, ideo efficit vt seruus
non sit. Laudes,non laudes,seruus es. Sed si laudes pro-
piciabis, si non laudes offendis. Bona ergo exhortatio
H & vtilis: vnde magis satagere debemus quemadmo-
dum laudandus sit deus, quàm dubitare laudandum.
Laudate ergo nomen domini. Hortatur nos Psalmus,
hortatur nos propheta, hortatur nos spiritus dei, hor-
tatur postremo nos ipse dominus vt laudemus domi-
num. Non enim laudibus nostris ille crescit, sed nos.
Deus nec melior fit si laudaueris, nec deterior est si vi-
tuperaueris: sed tu laudando bonum melior eris, vitu-
perando deterior:Bonus autẽ ille manet vt est. Si enim
seruos suos ipsos bene de se meritos,prædicatores ver-
bi sui, rectores ecclesiæ suæ, veneratores nominis sui,
obtemperatores mãdati sui id docet, vt in conscientia
sua habeant dulcedinẽ bonæ vitæ suæ, ne corrumpan-
tur laudibus,ne frangãtur vituperationibus hominum:
quanto magis ipse incõmutabilis super omnia qui hęc
docet,non vtique maior fit si laudaueris, nec minor si
vituperaueris?Sed quoniam nobis expedit laudare do-
minum, misericorditer iubet vt laudemus eum, nõ ar-
roganter. Audiamus ergo quid dicit, Laudate nomen
domini, laudate serui dominum. Non aliquid incon-
gruum facitis laudando serui dominum. Et si semper
tãtummodo serui essetis, deberetis laudare dominum:
I quanto magis debetis laudare dominum serui, vt esse
mereamini & filij? Sed quoniam scriptum est in alio
psalmo, Rectos decet laudatio: Et item alibi scriptum
Psal.32. est,Non est speciosa laus in ore peccatoris:Itemq; alibi
Ecclesiastici.15. dicitur,Sacrificium laudis glorificauit me:Et ibi via est
in qua ostendam illi salutare dei:& consequenter,Pec-
Psal.49. catori autẽ dixit deus,Vt quid tu enarras iustitias meas,
& assumis testamentum meum per os tuum, tu autem
odisti disciplinã, & proiecisti sermones meos post te?
Ne forte quisquam quoniam dictum est, laudate serui
dominum, etiam si in domo ista magna fuerit malus
Psal.133. seruus, putet sibi prodesse laudẽ domini, cõtinuo qua-
les sint qui laudare debeant dominum subiicit & do-
cet. *Qui statis in domo domini, in atriis domus dei nostri.* Qui
statis, non qui ruitis. Illi autem stare dicuntur qui in
mandatis eius perseuerant, qui in fide non ficta, & spe
firma, & charitate syncera seruiunt deo, & honorant
ecclesiam eius, & non dant offensionem male viuendi
eis qui venire volunt, & in via lapides offensionis in-
ueniunt. Ergo qui statis in domo domini, laudate no-
men domini. Grati estote ne foris erretis. Quia ergo sta-
tis,parum ne est vobis?vbi laudandus est qui vos erexit K
iacentes, & fecit in domo sua stare & ipsum agnoscere
ipsumq; laudare? Paruúmne hoc beneficium est quòd
stamus in domo domini? Hic interim in hac peregri-
natione, in hac domo quod etiam peregrinationis ta-
bernaculum dicitur, quia hic stamus, nunquid parum
grati esse debemus?Nónne cogitandum est quia hic sta
mus?Nónne cogitandum est quid facti fuerimus?Nón-
ne cogitandum est nobis vbi iacebamus, & quò colle-
cti sumus?Nónne cogitãdum est quia omnes impij do-
minum nõ quærebant,& ipse illos non quęrentes quę-
siuit,ipse inuentos excitauit, ipse excitatos vocauit, ipse
vocatos introduxit,& ĩ domo sua stare fecit?Hæc quis-
quis cogitat & ingratus nõ est, omnino despicit se præ
amore domini sui,à quo sibi tãta præstita sunt. Et quo-
niam non habet quid pro tãtis beneficiis deo retribuat,
quid ei restat, nisi gratias agere & non rependere? Ad *Psal.115.*
ipsam gratiarũ actionem pertinet, & calicem domini
accipere & nomen eius inuocare. Nam quid retribuat
domino seruus pro omnib⁹ quæ retribuit illi? Ergo qui
statis in domo domini in atriis domus dei nostri.

Laudate dominum. Quid dicturus sum quare laude-
tis? *Quoniam bonus dominus.* Breuiter vno verbo expli- L
cata est laus domini dei nostri. Bonus dominus, sed *Gene.1.*
bonus non vt sunt bona quæ fecit. Nam fecit deus om-
nia bona valde: non tantum bona, sed & valde. Cœ-
lum & terram & omnia quæ in eis sunt fecit bona, &
valde bona fecit. Si hæc omnia bona fecit,qualis est il-
le qui fecit?Et tamen cum bona fecerit, multoq; sit me-
lior qui fecit quàm ista quæ fecit, non inuenies melius
quod de illo dicas,nisi quia bonus est dominus,si tamẽ
intelligas proprie bonum à quo sunt cætera bona. Om
nia enim bona ipse fecit:Ipse est bonus quem nemo fe-
cit. Ille bono suo bonus est,nõ aliunde participato bo-
no. Ille à seipso bono bonus est,non adhærendo alteri
bono. Mihi autem adhærere deo bonum est: qui non
eguit à quo fieret bonus, sed eguerunt illo cætera vt fie- *Psal.72.*
rent bona. Vultis audire quàm singulariter ille sit bo-
nus?Dominus interrogatus dixit,Nemo bonus nisi so-
lus vnus deus. Hanc singularitatẽ bonitatis eius,& præ- *Matth.19.*
terire breuiter nolo,& commendare congrue non suf-
ficio. Metuo ne si hinc cito transiero,ego ingratus inue
niar: Item metuo ne hoc cum explicandum suscepero,
sub tanta laudis dominicæ sarcina defatiger. Sic tamẽ
fratres accipite me & laudantem & non sufficientem, M
vt etiam si non impletur illius laudis explicatio, acce-
ptetur laudatoris deuotio. Approbet me ipse voluisse,
ignoscat nõ impleuisse. Ineffabili dulcedine teneor cũ
audio bonus dominus:consyderatisq; omnibus & col-
lustratis quæ forinsecus video,quoniam ab ipso sunt o-
mnia, etiam cum mihi hæc placent, ad illum redeo à
quo sunt, vt intelligam quoniam bonus est dominus.
Rursum cum ad illum quantum possum ingressus fue-
ro,interiorem mihi & superiorem inuenio,quia sic bo
nus est dominus,vt istis nõ indigeat quo sit bonus. De-
nique ista nõ laudo sine illo,illum autem sine istis per-
fectum, non indigum, incommutabilem, nullius bo-
num quærentem quo augeatur, nullius malum timen-
tem quo minuatur inuenio. Et quid dicam amplius?In-
uenio in creatura cœlum bonum, solem bonum, lunã
bonam,stellas bonas,terram bonam,quæ gignuntur in
terra & radicibus nixa sunt bona,quæ ambulant & mo
uentur bona,quę volitant in aëre & natant in aquis bo
na. Dico & hominem bonum. Homo enim bonus de
bono thesauro cordis sui profert bonũ. Dico & ange-
lum

A lum bonum qui non est lapsus superbia & diabolus factus est, sed inhæret obediendo ei à quo factus est. Omnia ista dico bona, sed tamen cum suis nominibus, cœlum bonum, angelum bonum, hominem bonum: Ad deum autem cum me refero, puto melius nihil dicere quàm bonū. Ipse quippe dominus noster Iesus Christus dixit, Homo bonus: Et ipse itē dixit, Nemo bonus nisi solus deus. Nónne stimulauit nos ad inquirendum & ad distinguendum quid sit bonum, & alio bono bonū, & bonum seipso bonū? Quàm ergo bonum est à quo sunt omnia bona? Omitto nullū inuenias bonū quod non ab illo sit bonum. Bonum bona faciens sicuti est proprie, sic & bonus est proprie. Neque enim ea quæ facit non sunt, aut iniuria illi fit cum dicimus non esse quæ fecit. Quare enim fecit, si non sunt quæ fecit? Aut quid fecit, si non est quod fecit? Cum ergo sint & illa quæ fecit, venitur tamen ad illius comparationem tāquam solus sit, dixit, Ego sum qui sum. Et dices filiis Israël, Qui est, misit me ad vos. Non dixit, Dominus deus ille omnipotens, misericors, iustus: Quæ si diceret, *Exod.3.*
B vtique vera diceret. Sublatis de medio omnibus quibus appellari posset & dici de⁹, ipsum esse se vocari respondit, & tanquam hoc esset ei nomen, Hoc dices eis, inquit: Qui est, misit me. Ita enim ille est, vt in eius comparatione ea quæ facta sunt, nō sint illi comparāda, quoniam ab illo sunt. Illi autē non comparata sunt, quoniam ab illo sunt. Illi enim comparata, non sunt, quia verum esse, incommutabile esse est, quod ille solus est. Est enim est, sicut bonorum bonum, bonum est. Cogitate & videte quoniā quicqd aliud laudatis, ideo laudatis quia bonum est. Insanit qui laudat quod non est bonum. Si laudes iniquū eo ipso quòd iniquus est, nónne & tu iniquus es? Si laudes furem eoipso quòd fur est, nónne & tu particeps eris? Si laudes iustum in eoipso quòd iustus est, nónne & tu habes inde partem laudando? Non enim laudares iustum nisi amares: nō amares, si nihil inde haberes. Si ergo quicquid aliud laudamus, ideo laudamus quia bonū est, nulla tibi maior causa & melior & firmior dari potuit quare laudes deum, nisi quia bonus est. Ergo laudate dominū, quoniam bonus est. Quandiu dicamus eius bonitatē? Quis corde concipiat aut cōplectatur quàm bonus sit do-
C minus? Sed & ad nos redeamus, & in nobis illū agnoscamus, & in operibus artificem laudemus, quia ipsum contemplari idonei non sumus. Et si contemplari idonei aliquando erimus, cum fuerit mundatum cor nostrum fide, vt postremo gaudeat veritate: nunc quoniam ipse à nobis videri nō potest, opera eius videamus, ne sine eius laude remaneamus. Ergo dixi, Laudate dominum quoniam bonus est. *Psallite nomini eius quoniam suauis est.* Forte esset bonus, & suauis non esset, si tibi non daret posse gustare: Talem autē se præbuit hominibus vt etiam panem de cœlo mitteret, & filium suum æqualem qui hoc est quod ipse, dederit hominem faciendum, & pro hominibus occidēdū vt per hoc quod tu es, gustes quod non es. Multum enim ad te erat gustare suauitatem dei, quia remota erat illa & nimis alta, tu autem nimis abiectus & in imo iacens. In magna ista separatione missus est mediator, Non poteras ad deū homo, deus factus est homo, vt quoniā homo potes ad hominē qui non posses ad deū, per hominem venires ad deum, & factus est mediator dei & hominū, homo Christus Iesus. Sed si homo solum esset, hoc sequendo quod es, nunquam peruenires. Si deus solum esset, non comprehendēdo quod non es, nunquā per- *Ioan.6.* *1.Tim.2.*

uenires. Deus factus est homo, vt hominem sequendo D quod potes, ad deum peruenias quod non poteras. Ipse est mediator, inde factus est suauis. Quid suauius pane angelorum? Quomodo ergo non est suauis dominus, quando panem angelorum manducauit homo? Non *Psal.77.* enim aliunde viuit homo, & aliūde viuit angelus: Ipsa est veritas, ipsa est sapientia, ipsa est virtus dei: sed quomodo ea perfruuntur angeli, tu non potes. Illi enim quomodo perfruūtur? Sicuti est, In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat verbum, *Ioan.1.* per quod facta sunt omnia. Tu autē quomodo contingis? Quia verbum caro factū est, & habitauit in nobis. Vt autem panem angelorum manducaret homo, creator angelorum factus est homo. Psallite ergo nomini eius quoniam suauis est. Si gustastis psallite, si gustastis quoniā suauis est dominus psallite, si bene sapit quod gustastis laudate. Quis tam ingratus est vel coquenti vel pascenti, vt cum fuerit pulmēto aliquo delectatus, non reddat gratiam laudando quod gustat? Si de his non tacemus, de illo qui dedit omnia tacebimus? Psallite nomini eius quoniā suauis est, & audite iam opera eius. Tendebatis enim vos fortasis videre bonum omnium bonorum, bonum à quo sunt omnia bona, bonū E sine quo nihil est bonum, & bonum quod sine cæteris bonum est: tendebatis vos vt videretis, & forte in extendenda acie mētis vestræ deficiebatis. Hoc enim ex me cōiicio, sic patior. Sed & si est aliquis, sicut fieri potest & valde potest, acie mentis fortior me, & contuitum cordis sui diu figit in eo quod est, laudet ille vt potest, & quomodo nos non possumus laudet. Gratias tamen illi qui in hoc Psalmo temperauit laudem suam, vt & firmorum esset & infirmorum. Nam & in illa missione serui sui Moysi cū diceret, Ego sum qui sum: & dices filiis Israël, Qui est, misit me ad vos: Quia ipsum *Exod.3.* proprie esse menti humanę difficile erat capere, & mittebatur homo ad homines, quāuis non ab homine, cōtinuo deus temperauit laudem suam, & hoc de se dixit quod capi dulciter posset, non in eo voluit remanere quod laudabatur, quò nō posset laudator attingere, Vade, inquit, dic filiis Israël, Deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob misit me ad vos: hoc mihi nomen est in æternum. Certe domine nomen illud habes, quia & tu dixisti, Ego sum, Qui est misit me ad vos: Vnde modo F nomen mutasti vt diceres, deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob? Nónne tibi videtur ratio eius respōdere & dicere, quod dixi, Ego sum qui sum, verum est, sed non capis: quod autem dixi, Ego sum deus Abrahā & deus Isaac & deus Iacob, & verū est & capis? Quòd enim ego sum qui sum, ad me pertinet: quòd autē deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob, ad te pertinet: Et si deficis in eo quod mihi sum, cape quod tibi sum. Et ne forte quisquam putaret illud quod dixit deus, Ego sum qui sum, & qui est misit me ad vos, hoc solum æternum ei nomen esse: quòd autem dixit deus, Ego sum deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob, temporale nomen esse, non curauit deus cum dixisset, Ego sum qui sum, & qui est misit me ad vos, dicere quòd hoc ei nomen sit in æternum, quia & si hoc non diceret intelligeretur: Est enim vere est, & eoipso quod vere est, sine initio & sine termino est: Quod vero propter hominem est, ego sum deus Abraham & deus Isaac & deus Iacob, ne ibi suboriretur humana sollicitudo, quia hoc temporale est non sempiternum, securos nos fecit, quia de temporalibus ad æternam vitam nos perducit. Hoc, inquit, mihi nomē est in æternum,

G non quia æternus Abraham & æternus Iſaac & æternũ
Iacob,ſed quia deus illos facit æternos poſtea ſine fine.
Habuerunt quippe initium,ſed finem nõ habebunt. In
Abraham & Iſaac & Iacob totam Eccleſiam eius cogi-
tate,omne ſemen Iſraël cogitate, omne autem ſemen
Iſraël, nõ ſolum quod eſt ex carne, ſed etiam quod eſt
ex fide.Apoſtolus enim gentibus loquebatur quibus di
Gala.3. cebat,Si ergo vos Chriſti,ergo ſemen Abrahæ eſtis,ſe-
cundum promiſsionem hæredes: Benedicimur ergo
omnes in deo Abraham & Iſaac & Iacob.Arborẽ qui-
dem benedixit quandam,eámque oliuã creauit, Sicut
dixit Apoſtolus,ipſos patriarchas ſanctos vnde efflo-
ruit populus dei.Sed hæc arbor oliuæ putata eſt nõ am
putata,& inde ſuperbi rami fracti ſunt:Ipſe eſt blaſphe
mus & impius populus Iudæorum, manſerunt tamen
Roma.11. rami boni & vtiles:nam inde Apoſtoli fuerunt.Et cum
ibi rami vtiles relicti eſſent, per dei miſericordiam in-
ſertus eſt & oleaſter gentium, cui dicit Apoſtolus, Tu
autem cũ eſſes oleaſter inſertus es in illis, & particeps
pinguedinis oliuæ factus es: noli gloriari aduerſus ra-
mos.Quòd ſi gloriaris,non tu radicem portas, ſed ra-
dix te.Hęc vna arbor eſt pertinens ad Abrahã & Iſaac
H & Iacob:& quod plus eſt,magis ad Abrahã & Iſaac &
Iacob pertinet oleaſter inſertus, quàm rami confracti.
Illi enim per fragmentum iam nõ ibi ſunt,oleaſter nõ
ibi erat & ibi eſt.Illi per ſuperbiam frangi meruerunt:
iſte per humilitatem inſeri meruit. Illi amiſerunt radi-
cem,iſte tenuit eam.Cum ergo audiſtis Iſraël, & de Iſ-
raël pertinentem ad deum, inde nolite vos facere alie-
nos. Oleaſter quidem fuiſtis, ſed oliua eſtis, particeps
pinguedinis oliuæ.Nã vultis noſſe in Abrahã & Iſaac
& Iacob quomodo ſic ſit inſertus oleaſter, ne putetis
vos ad hanc arborem nõ pertinere, quia non pertine-
tis carnaliter ad ſemen Abrahã? Dominus quando mi-
ratus eſt fidem Centurionis illius, qui non erat de po-
Matth.8. pulo Iſraël, ſed erat de populo gentium,Propterea,in-
quit,dico vobis quia multi ab Oriente & occidẽte ve-
nient. Ecce iam oleaſter in manu inſertoris, multi ab
Oriente & Occidente veniẽt. Videmus quid ferat in-
ſerendum,vbi inſerat videamus,Et recumbent,inquit,
cum Abraham, Iſaac & Iacob in regno cœlorũ. Vide-
amus & quid inſeruit,& vbi inſeruit. De ramis ſuperbis
I naturalibus quid dicit? Filij autem regni ibunt in tene-
bras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Res
pronũciata,res impleta. Ergo pſallite domino quoniã
ſuauis eſt, & attendite quæ circa nos fecit. *Quoniam
Iacob elegit ſibi dominus, Iſraël in poſſeßionem ſibi.* Laudate,
pſallite, quoniam fecit iſta. Talia dico quæ capere va-
leatis. Cæteras gentes ſub angelis poſuit: Iacob elegit ſi-
bi dominus,Iſraël in poſſeſsionem ſibi.Gentem ſuã fe-
cit agrum quem coleret,quem ipſe ſeminaret. Quãuis
ipſe omnes gentes condiderit,cæteras angelis cõmiſit,
ſibi iſtam poſsidendam ſeruandamq́; deputauit:Hunc
populum,hunc Iacob:Merito illius, an gratia ſua? De
nondum natis ait,Maior ſeruiet minori. Apoſtolus di-
Roma.9. xit,ꝙ meritum habere nondum nati potuerunt, ante-
quam quiſquam eorum egiſſet aliquid boni aut mali.
Non ergo ſe extollat Iacob,nõ glorietur,non ſuis me-
ritis tribuat. Ante eſt præcognitus, ante prædeſtinatus,
ante electus,non ſuis meritis electus, ſed gratia dei in-
Roma.11. uentus & viuificatus. Sic & omnes gẽtes. Nam vt inſe-
reretur quid meruit oleaſter,amaritudine baccarũ,ſte-
rilitate ſylueſtri? Lignum quippe erat ſyluæ nõ agri do
minici,& tamen ille per miſericordiam ſuam & olea-
ſtrum inſeruit in oliuam. Sed adhuc non erat inſertus
oleaſter,quãdo dominus elegit ſibi Iacob Iſraël in poſ K
ſeſsionem ſibi. Et quid Propheta? *Quoniam ego cognoui
quoniam magnus eſt dominus.* Mente volante ad ſuperna,
erecta à carne,tranſcendẽte creaturam, cognouit quia
magnus eſt dominus. Non omnes poſſunt videndo
cognoſcere,laudant quod fecit,quoniam ſuauis eſt: Ia-
cob elegit ſibi dominus, Iſraël in poſſeſsionem ſibi. Et
hic illum laudas: Nam & ego cognoui, quia magnus
eſt dominus. Propheta loquebatur qui intrauit in ſan- 2.Corin.12.
ctuariũ dei,qui audiuit forte ineffabilia verba,quę non
licet homini loqui,qui dixit quod poſſet ab hominib⁹
dici,& tenuit apud ſe quod nõ poſſet dici. Ergo & au-
diatur ad quod poſſumus,& credatur ad quod nõ poſ
ſumus. Ad quod poſſumus audiatur,quoniã Iacob ele-
git ſibi dominus,Iſraël in poſſeſsionẽ ſibi: Ad quod nõ
poſſum⁹ credatur, quia ipſe cognouit quòd magn⁹ eſt
dominus. Si illi diceremus,rogamus te, explica magni
tudinem illius,nónne forte reſponderet nobis, nõ eſt
valde magnus quem video, ſi à me poterit explicari.
Redeat ergo ad opera eius & dicat nobis: Habeat ipſe
in conſciẽtia magnitudinem domini,quam vidit,quã
nobis credendam cõmẽdauit,quò noſtros oculos per- L
ducere nõ potuit,& enumeret quædam quæ hic domi
nus fecit,vt & nobis,qui magnitudinem illius ſicut ille
videre nõ poſſumus, dulceſcat ex operibus ſuis quæ ca
pere poſſum⁹. Quia ego,inquit, cognoui ꝙ magn⁹ eſt
dominus. *Et deus noſter ſuper omnes deos.* Quos deos? Si-
cut dicit Apoſtolus, Etſi ſunt qui dicantur dij in cœlo 1.Corin.8.
& in terra,ſicut ſunt dij multi & domini multi, nobis
tamen vnus eſt deus pater,ex quo omnia & nos in ip-
ſo,& vnus dominus noſter Ieſus Chriſtus,per quem o-
mnia & nos per ipſum. Dicantur dij homines: dictum
eſt enim, Deus ſtetit in ſynagoga deorum: dictum eſt, Pſal.81.
Ego dixi dij eſtis & filij altiſsimi omnes: nónne ſuper
homines deus? Sed quid magnũ ſi ſuper homines de-
us? Et ſuper angelos deus,quia angeli non fecerunt de-
um,angelos fecit deus, & neceſſe eſt ſuper omnia quæ
fecit,ſit ipſe qui fecit. Cognoſcẽs ergo magnitudinem
domini iſte, & videns eum ſuper omnem eſſe creatu-
ram,non tantum corporalem ſed etiã ſpiritalem, Rex
magnus,inquit,ſuper omnes deos. Ipſe eſt ſummus de-
us,qui ſuper ſe non habet deum. Opera eius dicat, ipſa
capiuntur. *Omnia quæcunque voluit dominus fecit in cœlo &* M
in terra, & in mari,& in omnibus abyßis. Quis autem com Pſal.113.
prehendat hæc? Quis enumeret opera domini in cœ-
lo & in terra, in mari & in omnibus abyſsis? Si com-
prehendere omnia nõ poſſumus,tamen omnia incon-
cuſſe credere & tenere debemus, quoniam quicquid
creaturarum in cœlo, quicquid in terra, quicquid
in mari & in omnibus abyſsis, à domino factum eſt,
quia omnia quæ voluit fecit in cœlo & in terra & in
mari & in omnibus abyſsis,ſicut iam diximus. Non o- 1.ſt.ds.45.
mnia quæ fecit coactus eſt facere, ſed omnia quæcun- hęc itaque.
que voluit fecit. Cauſa omnium quæ fecit, voluntas e-
ius eſt. Facis tu domum,quam ſi nolles facere, ſine ha-
bitatione remaneres, Neceſsitas coëgit te facere domũ,
non libera voluntas. Facis veſtem, quia ſi non faceres,
nudus ambulares. Ad faciendam ergo veſtem neceſsi-
tate duceris, non libera voluntate. Conſeris montem
vitibus,ſemẽ ſpargis, quia niſi feceris, alimenta nõ ha-
betis. Omnia hæc neceſsitate facis: Deus bonitate fecit,
& nullo quod fecit eguit: ideo omnia quæcunque vo-
luit fecit. Putas habemus & nos quod libera voluntate
faciamus? Ea enim quæ diximus,ex neceſsitate facim⁹:
quia ſi nõ faceremus, egentes & inopes remaneremus.
Inuenimus

A Inuenimus aliquid quod libera volũtate faciamus? Inuenimus planè, cum ipsum deum amando laudamus. Hoc enim libera voluntate facis, quando amas quod laudas: non enim ex necessitate, Sed quia placet. Vnde iustis & sanctis dei placuit deus etiam flagellans eos. Quando iniquis omnibus displicet, placuit illis, & sub flagello eius, in erumnis, in laboribus, in vulneribus, in egestate constituti laudauerunt deum. Non eis displicuit nec torquens: Hoc est, gratis amare, nõ quasi proposita acceptione mercedis, quia ipsa merces tua summa deus ipse erit quem gratis diligis: & sic amare debes, vt ipsum pro mercede desyderare nõ desinas, qui solus te faciet, sicut Philippus desyderat cum diceret,
Ioan.14. Ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Merito, quia hoc de libera voluntate facimus, & de libera voluntate facere debemus, quia delectati facimus, dehinc amando facimus: quia & si corripimur ab illo, nobis nunquam displicere debet, quia semper iustus est. Hoc dixit ille laudator eius, In me sunt deus vota tua, quæ
Psal.55. reddam laudationes tibi. Et alio loco, Voluntarie sa-
B crificabo tibi. Quid est, voluntarie sacrificabo? Volun-
Psal.49. tarie laudabo te, quia sacrificium laudis, inquit, glorificabit me. Si cogereris offerre domino tuo sacrificium gratum illi & acceptum, sicut antea vouebantur sacrificia in vmbra futurorum, fortè non inuenires in grege tuo placitum taurum, in capris hircum aræ domini dignum, nec in ouili tuo arietem dignum ad victimam domino tuo, & non inueniens satageres quid faceres, & diceres fortè deo: volui & non habui. Nunquid potes de laude dicere, volui & non habui? Ipsum voluisse, laudasse est. Non enim verba à te quærit deus, sed cor. Neque enim potest quisquam dicere, & linguam non habui. Si quis obmutescit aliqua valitudine, linguam non habuit, & tamen laudem habuit. Si enim deus aures carnales haberet, & sono tui corporis indigeret: & idcirco cum remansisses sine lingua, sine laude etiam remaneres. Nunc vero quia cor quærit, cor inspicit, intus testis est, index, approbator, adiutor, coronator, sufficit vt offeras voluntatem. Cum potes, ore
Roma.10. confitere ad salutem: cum autem non potes, corde cre-
C de ad iustitiam. Corde laudas, corde benedicis, corde
Luca.2. in aram conscientiæ victimas sacras imponis: & respondetur tibi, Pax in terra hominibus bonæ voluntatis. Ille igitur deus qui omnipotens est in cœlo & in terra, omnia quæcũque voluit fecit, tu in domo tua nõ facis omnia quę vis. Ille in cœlo & in terra omnia quęcunque voluit fecit, tu fac vel in agro tuo omnia quæ vis. Multa vis, & nõ potes in domo tua facere omnia quæ vis. Contradicit fortè vxor, contradicunt filij, aliquando & seruulus contumacia contradicit, & non fa-
Gala.5. cis quod vis. Sed facio, inquis, quod volo, quia in non subdito ac contradicente vindico. Nec hoc facis cum vis, aliquando vindicare vis & non potes, aliquando minaris, & antequam facias quod minaris moreris. Putamus in teipso facis quod vis? Frenas omnes cupiditates tuas? Forsitan frenas, nũquid efficis ipse vt cupiditates non surgant quas frenas? Certe enim hoc vis, non titillari molestia cupiditatum tuarum: & tamen caro cõcupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non ea quæ vultis faciatis. Tu in teipso non facis quod vis, deus autem noster in cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit, ipse tibi dat gratiam, vt in teipso facias quod vis: nisi enim ipso adiuuante, nec in te facis quod vis. Etenim cum ille scilicet Paulus non faceret in se quod vellet, idcirco quia caro concupiscit

aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem, vt D
non ea quæ vultis faciatis, cum de se ipse gemeret di-
cens, Condelector legi dei secundum interiorem ho- *Roma.7.*
minem, video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis, quia non solum in domo sua, nec solum in agro suo, sed in carne sua vel in spiritu suo non impleuit quæ volebat, clamauit ad deum qui omnia quæcunque voluit fecit in cœlo & in terra: & dixit, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Et ille bonus, & ille suauis tanquam responderet ei, continuo subiecit, Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrum. Hanc ergo suauitatem amate, hanc suauitatem laudate. Intelligite deum qui omnia quæcunque voluit fecit in cœlo & in terra, ipse & in vobis faciet quod vultis, ipso adiuuante voluntatem vestram implebitis. Sed dum non potestis, confitemini: cum poteritis, gratias agite. Iacentes clamate, erecti superbire nolite. Ille ergo in cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fe-
cit, in mari & in omnibus abyssis. *Suscitans nubes ab* E
extremo terræ. Videamus ista opera domini in eius creatura. Veniunt enim nubes ab extremo terræ ad medium, & pluunt, vnde surrexerint nescis. Ergo indicat illud propheta ab extremo terræ, siue ab imò, siue à circundatione finium terræ. Vnde vult excitat nubes, tamen à terra. *Fulgura in pluuiam fecit.* Nam fulgura sine pluuia terrerent te, & nihil tibi darent. Fulgura sunt, contremiscis: pluit, gaudes. Fulgura in pluuiam fecit: qui terruit, ipse vt gauderes refecit. *Qui educit ventos de thesauris suis.* Ab occultis causis vnde nescis. Quia enim flat ventus sentis, qua causa flat, vel de quo the-
sauro rationis eductus sit nescis: debes deo tamen *Hiere.10.*
pietatem credendi, quia non flaret nisi iussisset ille qui fecit, nisi produxisset ille qui creauit. Videmus ergo hæc in creatura ista, laudamus, miramur, benedicimus deum. Videamus quæ fecit in hominibus pro-
pter populum suum. *Qui percussit primogenita Aegypti.* *Exod.12.*
Et enim illa diuina dicta sunt quæ amares, & non erant dicta quæ timeres. Attende, quia & quando ira-
scitur facit quod vult. Percussit primogenita Aegy- *Psal.77.*
pti, *Ab homine vsque ad pecus. Immisit signa & prodigia in* *& 135.*
medio tui Aegypte. Nostis, legistis quanta per Moysen fe- F
cerit manus domini in Aegypto ad terrendos, ad contundendos, ad deiiciendos superbos Aegyptios, in Pharaonem & in omnes seruos eius. Parum est in Aegypto: quid posteaquam eductus est inde populus? *Qui percussit gentes multas.* Quæ possidebant terram,
quam volebat deus dare populo suo. *Et occidit re-* *Nume.21.*
ges fortes. Seon regem Amorrhæorum & Og regem Basan, & om- *Iosue.13.*
nia regna Chanaan. Omnia ista quomodo commemorat breuiter psalmus, sic ea legimus in aliis libris dominicis, & magna ibi manus domini. Quando tu vides quæ facta sunt in impios, caue ne fiant in te. Ad hoc enim in illos facta sunt, vt tu transires, & eos non imitareris, & talia non patereris. Tamen vide quia flagellum domini est super omnem carnem. Ne putes te nõ videri quando peccas, ne putes te contemni, ne putes dominum dormire: attẽde exempla beneficiorum dei cum ea recolis, & cum vindictam dei recolis time. Omnipotens est, & ad consolãdum, & ad castigandũ: ideo sunt ista vtilia cum leguntur. Quando autem pius videt quod passus est impius, purgat se ab omni impietate, ne veniat & ipse in talem pœnam, talémq; vindictam. Bene ergo hęc accepistis: quid deinde fecit deus?

G Expulit impios: *Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israel seruo suo.* Deinde exultatio laudis eius, *Domine nomen tuum in seculum.* Post ista omnia quæ fecisti. Quid enim video quę fecisti? Inspicio creaturam tuam quam fecisti in cœlo, inspicio hanc in parte vbi habitamus, & hinc video beneficia tua nubium ventorum, pluuiarum. Populum tuũ attendo, Eduxisti eos de domo seruitutis, & signa & prodigia fecisti inter inimicos eorum, punisti eos quos molestos patiebantur, impios de terra sua eiecisti, reges eorum occidisti, terram eorum populo tuo dedisti. Vidi omnia, & impletũ est os meum laude: dixi, Domine, nomen tuum in secula.

Expositio mystica.

Hæc quidem ad literam quomodo scripta sunt videmus, nouimus, laudamus. Si autem aliquid significant, non sim onerosus dum explico vt potero. Ecce in ipsis hominib' possum agnoscere, quia
Psal.113. in cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit. Cœlum enim æthereum spiritales accipio, terrã carnales, & de his duobus tanquam cœlo & terra constat Ecclesia dei, & ad spiritales pertinet prædicatio, ad carnales
H pertinet obsecundatio. Nam & cœli enarrant gloriam
Psal.18. dei & facta manuum annunciat firmamẽtum. Si autẽ
1.Corin.3. terra dei non esset plebs dei, nõ diceret Apostolus, Dei ædificatio, dei agricultura estis, sicut sapiens architectus fundamentũ posui, alius superædificat. Ergo ædificiũ
1.Corin.9. dei sumus, & ager dei sumus. Quis, inquit, plantat vineam, & de fructu eius non percipit? Ego plantaui, Apollo rigauit, sed deus incrementum dedit. Ergo & in Ecclesia sua, & in prædicatoribus suis, & in plebibus suis, tanquam in cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit. Parum est eis, In mari & in omnibus abyssis, omnia quæcunque voluit fecit. Mare sunt omnes infideles, omnes nondum credentes, & in eis omnia quæcunque voluit fecit. Non enim sæuiunt infideles, nisi permittantur, aut vindicatur in eos quando peruerti sunt, nisi vt iusserit ille qui fecit omnes gentes, putas quia mare est & non terra, nunquid ideo à potestate dei omnipotentis alienũ est? Et in mari & in omnibus abyssis, quæ voluit fecit. Qui sunt abyssus? Latentia
I corda mortalium, profundæ cogitationes hominum. Quomodo & ibi facit deus quod vult? Quia dominus
Psal.10. interrogat iustum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Et vbi illũ interrogat? Ali-
Sapien.1. bi scriptum est, In cogitationibus impij interrogatio erit. Ergo & in omnibus abyssis omnia quæcũque voluit fecit. Latet cor bonum, latet cor malum, abyssus est & in corde bono & in corde malo, Sed hæc nuda sunt deo, quem nihil latet. Consolatur cor bonum, torquet cor malum. *Omnia ergo quæ voluit fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis. Suscitans nubes ab extremo terræ.* Quas nubes? Prædicatores verbi veritatis suæ. De quibus nubibus alio loco irascens vineæ sic dicit, Mã-
Esaia.5. dabo nubibus meis ne pluant super illam imbrem. Et parum est excitasse nubes de Hierusalem vel de Israël, quas misit prædicare Euangelium suum in toto orbe
Psal.18. terrarum: de quibus nubibus dictum est, In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Parum est hoc: sed quia ipse dominus ait, Præ-
Matth.24. dicabitur hoc Euangelium regni in toto orbe terrarũ in testimonium omnibus gentibus, & tũc veniet finis: excitat nubes ab extremo terræ. Nam crescente Euangelio, vnde erãt prædicatores euãgelij in finibus terrę, nisi ibi excitet nubes ab extremo terræ? De ipsis autem
Hierr.10. nubibus quid operatur? *Fulgura in pluuiam fecit.* Minas ad misericordiã flexit, de terroribus irrigauit. Quomo K
do de terroribus irrigauit? Quando tibi minatur deus per Prophetam & per Apostolum, & times, nõnne coruscatio terruit te? Sed cum pœnitendo corrigeris & agnoscis hoc misericordia fieri, in pluuiam vertitur fulguris terror. *Qui educit ventos de thesauris suis.* Eosdẽ puto prædicatores & nubes & ventos: nubes propter carnem, ventos propter spiritum. Nubes enim videntur, venti sentiuntur, & non videntur. Denique quoniam carnem videmus esse de terra: nubes, inquit, excitat ab extremo terræ. Expressit vnde excitet nubes, ve Ioan.3.
nit ad vẽtos, quia spiritus hominis ignoratur vnde ve- Exod.12.
niat. Producens, inquit, ventos de thesauris suis. Paululum attendite, cætera videamus. *Qui percussit primogenita Aegypti, ab homine vsque ad pecus.* Primogenita no- Psal.77.
stra salua sunt in domino, quoniam ipse ea dedit nobis. Psal.135.
Molesta autem pœna est, & nimium terribilis plaga mors primogenitorum. Quæ sunt primogenita nostra? Mores isti nostri, quibus nunc seruimus deo, ipsa sunt primogenita nostra. Primitias enim habemus ipsam fidem, vnde incipimus. Ecclesiæ quippe dictũ est, L
Et venies & pertransies ab initio fidei: & nemo incipit bene viuere, nisi à fide. Fides ergo nostra in primogenitis nostris est. Quando custoditur fides nostra, cætera subsequi possunt. Nam quãdo purgantur homines quotidie proficiendo in melius, meliusque viuendo, ipso interiore homine renouato de die in diem, sicut dicit Apostolus, Et si exterior noster homo corrumpitur, 2.Corin.4.
interior autem renouatur de die in diem, ideo fit quia primogenita fides viuit: de qua primogenita fides & Roma.8.
Apostolus ait, Non solum autem, sed & nos ipsi primitias spiritus habẽtes, id est, dãtes iam deo primitias spiritus nostri, hoc est, ipsam fidem tanquam primogenita nostra, tamen in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem expectãtes redemptionem corporis nostri. Si ergo magna dei gratia est, vt conseruetur fides nostra, magna pœna est occidere primogenita, quando homines in afflictione Ecclesiæ constituti perdunt fidẽ. Affligunt enim Ecclesiam vt perdant fidem: nam & ipsa Aegyptus afflictio interpretatur. Quicunque ergo affligunt Ecclesiam, quicunque scandala Ecclesiæ immittunt, etsi Christiani appellantur, moriuntur primoge- M
nita eorum. Erunt infideles, & erunt inanes, habentes tantum nomen & signum, in corde autem primogenitum suum sepelierunt, vsqueadeo, vt quando eis aliquid dixeris propter bonam vitam, propter spem vitæ æternæ, & propter timorem ignis æterni, apud se subsannent: aut si tales sunt vt audeant corã te, os torqueãt & dicant, quis huc inde reuersus est? dicunt sibi homines quod volunt: Et Christianus est, sed quia affligens occisus est primogenitus eius, mortua est fides eius, & hoc ab homine vsque ad pecus. Dicã fratres quod sentio, Homines intelligas spiritaliter significari tanquã doctos, propter rationalem animam quod est homo: pecora vero indoctos, sed tamen habentes fidem: nam non haberent primogenita. Sũt docti qui affligunt Ecclesiam, schismata & hæreses faciendo. Proinde nec in illis inuenis fidem, quoniã facti sunt Aegyptus, id est, afflictio populo dei. Occisa sunt primogenita eorum, trahunt post se turbas indoctas, ipsa sunt pecora. In hac ergo afflictione, qua Ecclesia affligitur, moritur in affligentibus fides, moriuntur primogenita & in ipsis doctis & indoctis, quia occidit deus primogenita Aegyptiorũ ab homine vsque ad pecus. *Immisit signa & prodigia in medio tui Aegypte, in Pharaonẽ & in omnes seruos eius:*

A *eius.* Pharao rex Aegyptiorum. Nomē attendite, & videte quemadmodum ista faciat deus. Rex in omni gēte prior est. Aegyptus afflictio est, Pharao dissipatio. Afflictio ergo regem habet dissipationem, quia illi qui affligunt Ecclesiam, dissipati affligunt: vt enim affligant dissipantur, quoniā rex ducit, populus sequitur. Praecedit dissipatio, sequitur afflictio. Audite, audite nomina haec interpretatione typica & sapiētia plena. Nec vnū inuenis ex istis omnibus quod boni aliquid interpretetur, vbi exercuit deus iram suam. *Percussit gentes multas, & occidit reges fortes.* Dic quos reges & quas gentes?

Seon regem Amorrhaeorum. Audite nomina grauida sacramentis. (Nume. 21.) Seon regem, inquit, Amorrhaeorum occidit. Occidit planè: & nunc occidat à cordibus seruorum suorum, & à tentationibus Ecclesiae suę, nec cesset manus eius in occidendis talibus regibus & talibus populis: interpretatur enim Seon tentatio oculorum: Amorrhaei interpretantur amaricantes, (Iam hic videte si intelligere possumus quomodo amaricantes) regem habeant tentationem oculorū. Tentatio oculorū non B est nisi mendacium oculorum: habet regem mendacē, veritatem non habet. Iam quid mirum est si amaricantes talem habeāt regem, mendacem regem? Nisi enim mendaciū & simulatio praecedat, non sunt amaricantes in Ecclesia: inde enim amaricant, quia fingūt. Praecedit tentatio oculorum, amaricatio sequitur. Et in ipso diabolo praecessit. Nam si tentatio oculorum nō est, (1. Corin. 11.) quomodo transfigurat se velut in angelū lucis? Occidat manus domini & illum & illos: illum ne inducat, illos vt corrigantur. Etenim in vnoquoq; homine occiditur ille rex, quando damnat simulationē, & diligit veritatem. Manus dei non quiescit id agere: nam quēadmodum egit ad literam tūc, sic agitur nunc spiritaliter, vt impleat nūc quod tunc prophetice praenūciauit. Occidit etiam alium regem & alium populum ei⁹.

(Nume. 21.) *Et Og regem Basan.* Et hic quàm malus? Og interpretatur conclusio: Basan interpretatur confusio. Malus est rex ille, qui intercludit viam ad deum. Hoc enim agit diabolus, semper opponēdo figmenta sua, opponēdo idola sua, opponendo se necessarium per arreptitios, sortilegos, augures, aruspices, magos, sacra dęmoniorū concludit viam. Quomodo per Christum id agitur vt C pateat via quae fuerat interclusa, nam per eum redemptus quidā dicit, (Psal. 17.) Et in deo meo transgrediar murum: sic diabolus modo nihil aliud agit nisi vt intercludat viam ne credatur in deum: si enim credatur in deum, (Ioan. 14.) patet via, & ipse Christus est via. Si autem nō creditur in deum, interclusa est via. Si autem interclusa fuerit, quia non creditur, quid restat nisi vt cum venerit qui non credebatur, confundantur qui non crediderunt? quare? Quia conclusio praecedit, & sequitur confusio. Conclusio praecedit vt rex, sequitur confusio tanquam plebs. Quos modo conclusit vt nō credant in Christū, quando apparuerit Christus, omnes confundentur, & traducent eos ex aduerso iniquitates eorum. Tunc di- (Sapien. 5.) cent impij cōfusi, Quid nobis profuit superbia? Magna mysteria fratres mei: dissipatio ex afflictione, dissipantur vt affligantur. Magna mysteria, tentatio oculorum, id est, fallacia rex amaricantiū: falluut enim vt amaricent. Conclusio rex confusionis: concludūtur enim ne transeant ad fidem, & cum venerit in quem credimus, confundentur. *Et omnia regna Chanaan,* occidit deus. (Iosue. 13.) Chanaan interpretatur paratus humilitati. Humilitas quasi bonum aliquod significat, sed si sit vtilis humilitas: nam mala humiliatio poenalis est. Si enim humiliatio non pertineret ad poenam, nō diceretur, Qui se ex- D altat humiliabitur. (Lucae. 14. & 18.) Non enim beneficiū illi praestatur, quādo punitur vt humilietur. Chanaan ergo modo superbus est. Omnis impius, omnis infidelis exaltat cor suum, non vult credere in deum. Sed haec exaltatio parata est humilitati in diem iudicij: tunc humiliabitur quando nō vult. Sunt enim vasa irae quae perfecta sunt (Roma. 9.) ad perditionem. Modo extollant se, garriant, extendāt se super fideles, irrideant fideles, irrideant Christianos, dicant anicularia sunt ista quae dicūt de die iudicij. Ista elatio eorum parata est humiliationi, quando venerit iudex qui modo annūciatus irridetur, tunc ille qui modo superbit, non vtiliter sed poenaliter humiliabitur. Modo autem non humiliatur, sed paratur humilitati, id est, paratur damnationi, paratur victimae. Omnia ergo ista euertit deus corporaliter tunc, quando patres nostri educti sunt de terra Aegypti: euertit spiritaliter nūc, nec cessat manus eius vsque in finem. Ideo ne istas potentias dei tunc putes peractas cessasse, *Domine nomen tuum,* inquit, *in seculo.* Id est, non cessat misericordia tua, non cessat manus tua in seculo ista facere quae tunc praenunciasti figurando: omnia enim illa in fi- E gura contingebant in illis, Scripta sunt autem ad cor- (1. Corin. 10.) rectionem nostram, in quos finis seculorum obuenit.

Domine memoriale tuum in generatione & generationem. Generatione ista & generatione altera. Generatione qua fideles efficimur, & per baptismum renascimur: generatione qua à mortuis resurgemus, & angelis coniuncti viuemus in aeternum. Memoriale tuum domine & super generationem istam, & super illam generationem: quia nec nunc nos oblitus est vt vocaret, nec tunc obliuiscetur vt coronet. Memoriale tuum domine in generatione & generationem. *Quoniam iudicabit dominus plebem suam.* Compleuit certe omnia illa in populo Iudaeorum. Nunquid iam remanserunt opera eius postquam induxit plebem suam in terram (Deute. 32.) repromissionis? Adhuc plane iudicabit dominus plebem suam. *Et in seruis suis aduocabitur.* Iam iudicauit ipsam plebē: excepto iudicio futuro, iudicata est plebs Iudaeorum. Quid est, iudicata? Separati inde sunt isti, & remanserunt iniusti. Si autem mentior aut mentiri existimor, quia dixi, iam iudicata est, audi dominum dicentem, In iudicium veni in hunc mundum, vt qui F non vident videant, & qui vident caeci fiant. Excaecati (Ioan. 9.) sunt superbi illuminati sūt humiles. Iudicauit ergo plebem suam. Ipsum iudicium dixit Esaias, & nunc tu do- (Esa. 2.) mus Iacob venite & ambulem⁹ in lumine domini. Parum est hoc, sed quid sequitur? Dimisit enim plebē suam domum Israel. Ipsa est domus Iacob, quae est domus Israel: qui enim Iacob, ipse est Israël. Nostis sanctas literas, & puto quod vobis veniat in mentem, quia ipse Iacob quando vidit angelum secum luctari, tunc accepit (Gene. 32.) nomē vt appellaretur Israël. Vnus homo est siue Iacob siue Israël, vna persona est dom⁹ Iacob, & dom⁹ Israël, vna gens, vna plebs: hanc mutat, & hanc dimittit. Et nunc iam certe occidisti Christū ô domus Iacob, iam occidisti Christum, iam caput ante crucē agitasti, iam pendentem irrisisti, iam dixisti, Si filius dei es, descen- (Matth. 27.) de de cruce: iam rogauit medicus pro phreneticis, Pater ignosce illis, non enim sciunt quid faciunt. Certe (Luca. 23.) iam fecisti ista omnia, & nunc crede in eum quem occidisti, bibe sanguinem quem fudisti. Et nūc tu domus (†al. testimoniū Esaia exponere.) Iacob testimoniū ex te exponere † cupio quod hic dixit, Quoniam iudicabit dominus plebem suā, & in seruis suis aduocabitur. Iudicasse enim intelligitur plebē (Esa. 2.) suam

G suam separãdo in ipsa plebe sua bonos à malis,fideles ab infidelibus, Apostolos à Iudæis mẽdacibus. Hoc significauit,vt dicere cœperam,per Prophetam dicens, Iam post illa mala omnia ô tu domus Iacob venite,ambulemus in luce domini. Quare vobis dico,venite ambulemus in luce domini? Ne remanendo in Iudaismo, non perueniatis ad Christum. Quare? Non semper ibi prophetatus est Christus? Sed nunc dimisit plebem suam domum Israël. Venit domus Iacob,quia dimisit plebem suam domũ Iacob. Venit domus Israël, quia dimisit plebẽ suã domũ Israël. Quę venit,& quę dimissa est,
Ioan.9. nisi quia hoc est iudicium,vt qui nõ vident videant,& qui vident cæci fiant? Iudicabit ergo dominus plebem suam. Separauit ergo & nõ ibi inueniet quos in regnũ suum restituat? Planè inueniet. Et in seruis suis aduoca-
Roma.11. bitur. Non repulit, ait Apostolus, plebem suam quam præsciuit. Et vnde probat? Nã & ego Israëlita sum. Ergo iudicabit dominus plebẽ suam separando bonos à malis,hoc est,in seruis suis aduocabitur. Quibus? à gentibus? Quantæ enim gentes credẽdo venerunt? quanti fundi,quãta loca deserta modo veniunt? Veniunt in-
H de nescio quanti,credere volunt, & dicimus eis, quid vultis? Respondẽt, Nosse volumus gloriam dei, Credite fratres mirari nos & gaudere ad talem vocem rusticanorum. Veniunt nescio vnde excitati,à nescio quo. Quid dicã à nescio quo? Imò (scio à quo:) quia nemo
Ioan.6. venit,inquit,ad me, nisi quem pater traxerit. Veniunt subito de sylua, de deserto, de remotissimis & arduis montibus ad Ecclesiam, & hanc vocem habent plerique & penè omnes eorum,vt videamus vere intus docentem deum, Impletur scriptura prophetica qua di-
Esa.54. ctum est, Erũt omnes docibiles deo. Quid desyderatis
Roma.3. dicimus illis: & illi, Videre gloriam dei. Omnes enim peccauerunt & egẽt gloria dei. Credunt, consecrãtur, clericos sibi ordinari exigunt. Nõnne impletur, & in
Psal.113. seruis suis aduocabitur? Denique post istam totam dispositionem & dispensationem,cõuertit se spiritus dei ad exprobranda & irridenda idola, quæ iam irridentur à cultoribus suis. *Idola gentium argentum & aurum.* Ista omnia deo faciente qui in cœlo & in terra omnia quæcunque voluit fecit,qui iudicabit plebem suam, & in seruis suis aduocabitur,quid restat figmentum, nisi ridendum,non adorandum? Idola gentium dicturus
I erat,fortasse vt contemneremus ista omnia: dicturus erat idola gentium,non dico lapides & ligna,gypsum & testam: non hæc dico, vilis materia est. Illud quod valde amant,vel quod valde honorãt dico, idola gentium argentum & aurum. Certe aurum est,certe argentum est. Nunquid quia lucet argentum, lucet aurum, ideo oculos habent & vident? Sic quomodo argentum est, quomodo aurum est, vtile forte auaro, non religioso,imò vero nec auaro vtile,sed vtile bene vtenti, & per eius erogationem cœlestem thesaurum acquirenti: tamen nunc cum ista insensata sint, quid fa-
Sapien.15. citis homines de argento & auro deos? Quos deos facitis, nõnne videtis quod non videant? *Oculos habent & non videbunt, aures habent & non audient, Nares habent & non odorabunt, os habent & non loquentur, Manus habent & non operantur, pedes habent & non ambulabunt.* Omnia ista artifex, faber argentarius,aurifex facere potuit,& oculos, & aures, & nares,& os,& manus,& pedes: sed nec lucem oculis, nec auditum auribus, nec vocem ori, nec sensum naribus,nec motum manibus,nec iter pedibus dare potuit. O homo, rides iam proculdubio quod fecisti, li à quo factus es agnouisti. De illis autem qui non agnouerunt, quid dicitur? *Similes illis fiant qui faciunt* K
Psal.113. *ea, & omnes qui confidunt in illis.* Et creditis fratres exprimi in eis quandam similitudinem idolorum,non quidem in carne eorum, sed in interiore homine eorum: nam aures habent & non audiunt: ad illos quippe clamat deus, Qui habet aures audiendi audiat.
Math.11. Oculos habent & non vident. Habent enim oculos corporis, sed non habent oculos fidei. Denique impletur hæc prophetia per omnes gentes. Videte quomodo dictum sit per prophetam. Nihil allegoricum, nihil figuratum commemoro, Propriam, expressam, simplicem, manifestam audite prophetiam prædictã, videte completam. Præualuit,inquit,dominus aduer-
Soph.2. sus eos: Propheta dicit Sophonias. Aduersus repugnãtes,& aduersus rebellantes, & de occisione fidelium martyres facientes, sed tamen nescientes, præualuit dominus aduersus eos. Et quomodo præualuit? In Ecclesia sua, videmus quia præualuit aduersus eos. Volebant paucos Christianos extinguere, occidere,sanguinem fuderunt, de sanguine occisorum tanti exurrexerunt, à quibus illi interfectores martyrum superarentur: tamen & modo quærunt vbi abscondant idola L
sua,qui primo Christianos propter idola trucidabant. Nõnne præualuit aduersus eos dominus? Vide si facit quod sequitur, Præualuit domin⁹ aduersus eos. Et quid fecit? Exterminauit omnes deos gentium terræ,& adorabunt eum vnusquisque de loco suo,omnes insulę gẽtium. Quid est hoc? Nõnne prædictum erat? nõnne completum est? nõnne vt legitur sic videtur? Et illi qui remanserunt oculos habent & non vident, nares habent & non odorantur. Non sentiunt illum odorem,
2.Corin.2. Christi bonus odor sumus, sicut dicit Apostolus, in omni loco. Quid prodest, quia nares habent & non odorantur tam suauem odorem Christi? Vere in illis factum est,& vere de illis dictum est, Similes illis fiant omnes qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Sed quotidie credunt per miracula Christi domini, quotidie aperiũtur oculi cæcorum,& aures surdorum, inspirantur nares insensatorum, dissoluuntur ora mutorum, constringuntur manus paralyticorum, corri-
Math.3. guntur pedes claudorum, de lapidibus istis excitantur filij Abrahæ. Quibus omnibus iam dicatur, *Domus Israel benedicite dominum.* Omnes filij Abrahæ. Et si de la- M
pidibus istis suscitantur filij Abrahæ, manifestum est quia illi sunt magis domus Israël qui pertinent ad domum Israël,qui pertinent ad semen Abrahæ, non carne, sed fide. Domus Israël benedicite dominum. Sed fac domum domini illam dici, & populum Israël vocari, crediderunt inde Apostoli, & milia circuncisorum. Domus Israël benedicite dominum. *Domus Aaron benedicite dominum. Domus Leui benedicite dominum.* Benedicite populi dominum, hoc est, domus Israël generaliter, Benedicite præpositi,hoc est, domus Aaron, Benedicite ministri,hoc est,domus Leui. Quid de cæteris nationibus? *Qui timetis dominum benedicite dominum.* Omnes ergo vna voce dicamus quod sequitur: *Benedictus dominus ex Sion, qui habitas in Hierusalem.* Ex Sion & Hierusalem. Sion speculatio, Hierusalem visio pacis. In qua Hierusalem nũc habitaturus est? In illa quæ cecidit? Non, sed in illa matre nostra quæ est in
Gala.4. cœlis, de qua dictum est, Multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum. Nunc ergo dominus ex Sion,quia speculamur quoad veniat,nunc tamen quãdiu in spe viuimus,in Sion sumus. Finita via habitabimus in illa ciuitate quæ nunquã ruitura est, quia & dominus

A minus habitat in ea, & custodit eã, quæ est visio pacis æterna Hierusalem, pacis illius fratres mei cui laudandæ lingua non sufficit, vbi nullum hostem iam sentiemus, nec in Ecclesia, nec extra Ecclesiam, nec in carne nostra, nec in cogitatione nostra. Absorbebitur mors in victoria, & vacabimus ad videndum deum in pace, ciues Hierusalem facti ciuitatis dei.

In Psalmum centesimum tricesimumquintum Enarratio.

Confitemini domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius. Psalmus iste laudem continet dei, & eodem modo in omnibus suis versib⁹ terminatur. Proinde quamuis hic in laudem dei multa dicantur, maxime tamen eius misericordia commendatur, sine cuius commendatione apertissime nullum versum claudi voluit, per quem spiritussanctus condidit Psalmum. Memini autem me in psalmo cẽtesimoquinto, qui similiter incipit, quoniam codex quem intuebar non habet in æternum, sed in seculũ misericordia eius, quæsisse quid potius intelligere deberemus. In Græco enim sermone scriptum est, *εἰς τὸν αἰῶνα*, quod B & in seculum & in æternum interpretari potest. Sed quid illic vt potui disseruerim, etiam hic retexere longum est. In isto autem Psalmo etiam idemipse codex non habet in seculum quod pleriq; habent, sed in eter-Matth. 25. num misericordia eius. Quod etsi post iudiciũ quo in fine seculi viui & mortui iudicãdi sunt, missis iustis in vitam æternam, iniquis autẽ in ambustionẽ æternã nõ sint deinceps futuri, quorũ adhuc misereatur deus, recte tamen intelligi potest in æternũ futuram misericordiam eius, quã suis sanctis fidelibusq; largitur, nõ quia in æternũ miseri erunt, & ideo in æternũ misericordia eius indigebunt: sed quia ipsa beatitudo quam misericorditer miseris præstat, vt esse miseri desinãt, & beati esse incipiant, non habebit finem, ideo in æternum misericordia eius. Quod enim iusti erimus ex iniquis, sani ex infirmis, viui ex mortuis, & immortales ex mortalibus, beati ex miseris, misericordia eius est. Hoc autem quod ita erimus, in æternum erit: ergo in æternum misericordia eius. Proinde cõfitemini domino, id est, cõfitendo laudate dominum, quoniam bonus. Nec pro hac confessione aliquid estis tẽporale sumpturi, quo-C niam in æternum misericordia eius, id est, beneficium quod vobis misericorditer præstat, in æternum est. Quod autem habet, quoniã bonus, Græcus habet *ἀγαθός*. Nõ sic habet in Psalmo centesimo & quinto, quod ibi est, quoniam bonus. Græcus habet *χρηστός*: Ideo nõnulli illud interpretati sunt, quoniam suauis est: *ἀγαθός* autem non vtcunque bonus, sed excellẽtissime bonus est: deinde sequitur, *Confitemini deo deorum, quoniam in æternum misericordia eius, Confitemini domino dominorum, quoniam in æternum misericordia eius.* Qui nam sint dij & domini, quorum deorum & dominorum sit deus & dominus qui est verus deus, merito quæri solet. Et scriptum inuenimus in alio Psalmo, deos etiam homines appella-Psal. 81. tos, sicuti est, Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernit. Et paulo post, Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes, vos autem vt homines moriemini, & sicut vnus ex principibus cadetis. Quod te-Ioan. 10. stimonium etiam dominus in Euangelio commemorat dicens, Nõnne scriptum est in lege vestra, quia ego dixi dij estis & filij excelsi? Si illos dixit deos ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura, quẽ pater sanctificauit & misit in mũdum, vos dicitis quia blasphemas, quia dixi, filius dei sum? Non ergo quia boni sunt omnes, sed quia sermo dei ad illos factus est, D appellati sunt dij. Nam si propterea boni essent omnes, non sic eos diiudicaret: cum enim dixisset, Deus stetit in synagoga deorum: non ait, in medio deos & Psal. 81. homines discernit: tanquam ostendens quid intersit inter deos & homines: sed in medio, inquit, deos discernit: deinde sequitur, Vsquequo iudicatis iniquitatem? & cætera, Quæ vtique non omnibus, sed quibusdam dicit, quia discernens dicit, & tamen in medio deus discernit. Sed quæritur si & homines, ad quos sermo dei nunc factus est dij vocantur, vtrum & ange-Ioan. 10. li vocãdi sunt dij, cùm hominibus iustis & sanctis maximum præmium promittatur æqualitas angelorum. Et in scripturis quidem nescio vtrum vel possit, vel facile possit reperiri, aperte dictos angelos deos: sed cum de domino deo dictum esset, Terribilis super o-Psal. 95. mnes deos: cur hoc dixerit, continuo velut exponendo coniunxit, Quoniam omnes dij gentium dæmonia. Super tales deos dixit dominum terribilem in sanctis suis quos cœlos fecit, à quibus dæmonia terrerentur: sic enim sequitur, Dominus autem cœlos fecit. Nõ ergo dij sine additamento, sed dij gentiũ dæmonia, su-E perius tamen terribilis, inquit, super omnes deos: non ait, super omnes deos gentium, quamuis intelligi hoc voluerit, addendo quod sequitur, Quoniam omnes dij gentium dæmonia. Quod quidem in Hebræo dicitur non ita esse scriptum, sed dij gentium simulacra. Quod si verum est, multo magis credendi sunt Septuaginta diuino spiritu interpretati, quo spiritu & illa dicta sunt quæ in Hebræis literis sunt. Eodem nanque operante spiritu, etiam hoc dici oportuit quod dictum est, Dij gentiom dæmonia, vt intelligeremus sic etiam in Hebræo positum, Dij gentium simulacra, vt dæmonia potius quæ sunt in simulacris significarentur. Nam quod attinet ad ipsa simulacra, quæ Græce appellantur idola, quo nomine iam vtimur pro Latino, oculos habent & non vident, & cætera quæ de his ideo dicuntur, quia omni sensu carent: quocirca nec terreri possunt, quia nisi ea quæ sentiunt terreri vtique non possunt. Quomodo ergo dictũ est de dominõ, Terribilis est super omnes deos, quoniam dij gentium simulacra, nisi per simulacra intelligantur dæmonia quę terreri possunt? vnde ait & Apostolus, Scimus quia nihil 1. Corin. 8. F est idolum, hoc enim retulit ad materiam terrenam sensu carentem. In ea item ne quisquam putaret nõ esse aliquam viuentem sentientẽmque naturã, quæ gentium sacrificiis delectetur, adiunxit, Sed quæ immo-1. Corin. 10. lant gentes, dæmoniis immolant & nõ deo: Nolo vos socios fieri dęmoniorum. Si ergo nusquam in eloquiis diuinis reperitur sanctos angelos appellatos deos, ea mihi causa potissimum occurrit, ne in isto nomine homines ad hoc ædificarentur, vt ministerium vel seruitium religionis quæ Græce liturgia, vel latria dicitur, sanctis angelis exhiberẽt, quod nec ipsi exhiberi ab hominibus volũt, nisi illi deo qui & ipsorum & hominũ deus est. Vnde multo vtilius angeli vocantur, qui Latine nuncij nuncupantur, vt per nomen non substantiæ, sed officij satis intelligamus illũ deum à nobis eos coli velle quem nunciant. Totam istam quæstionem breuiter Apostolus soluit, vbi ait, Nam etsi sunt qui di-1. Corin. 8. cantur dij, siue in cœlo siue in terra quemadmodũ sunt dij multi & domini multi, sed nobis vnus deus pater, ex quo omnia & nos in ipso, & vnus domin⁹ Ies⁹ Christus, per quem omnia & nos per ipsum. Confiteamur ergo deo deorum, & domino dominorum, quoniã in

G æternum misericordia eius, *Qui facit mirabilia magna solus.* Sicut in omnium versuum nouissimis partibus positum est, Quoniam in æternum misericordia eius, sic & in omnium capitibus quamuis non sit positum, subaudiendum est, confitemini. Quod in Græco euidentius apparet. Appareret autem & in Latino si eandem locutionem transferre potuissent interpretes nostri. Quod quidem in isto versu possent, si dicerent facienti mirabilia. Quod enim nos habemus, Qui facit mirabilia, Græcus habet facienti mirabilia, vbi necessario confitemini subauditur. Atque vtinam vel pronomen adderent, vel dicerent, ei qui facit, vel ei qui fecit, vel ei qui firmauit, quia etiam sic facile intelligeretur confitemini esse subaudiendum. Nunc vero ita obscurum factum est, vt qui codicem Græcũ siue nescierit inspicere, siue neglexerit, possit putare, qui fecit cœlos, qui firmauit terrã, qui fecit luminaria magna quoniam in æternum misericordia eius, ideo dictum quasi propterea ista fecerit, quoniam in æternum misericordia eius, cum ad eius misericordiã illi pertineãt, quos de miseria liberat, nõ autem vt eius misericordiæ fuisse intelligamus facere cœlum, & terram, & luminaria, cum illud sit bonitatis eius qui creauit omnia bona valde, Creauit autem omnia vt essent, hoc vero misericordiæ vt à peccatis nostris mundet nos, & à miseria liberet in æternum. Ita ergo nos alloquitur psalmus, Confitemini deo deorum, confitemini domino dominorum, cõfitemini ei qui facit mirabilia magna solus, Cõfitemini ei. *Qui fecit cœlos in intellectu.* Confitemini ei, *Qui firmauit terram super aquas.* Confitemini ei, *Qui fecit luminaria magna solus.* Cur autem confiteamur, quia in omnium versuum finibus ponit, Quoniam in æternum misericordia ei⁹. Sed quid est, qui facit mirabilia magna solus? An quia multa mirabilia fecit per per angelos & per homines? Sunt quædam magna quæ solus deus facit, & ipsa exequitur dicens, Qui fecit cœlos in intellectu, qui firmauit terram super aquas, qui fecit luminaria magna solus: Ideo & hoc addidit, solus, quia cætera mirabilia quæ dicturus est, per homines fecit: cũ enim dixisset, Qui fecit luminaria magna solus: quæ I sint eadem luminaria, secutus aperuit: *Solem in potestatẽ diei, lunam & stellas in potestatem noctis.* Deinde incipit dicere quæ per angelos vel per homines fecerit. *Qui percussit Aegyptum cum primogenitis eorum.* Et cætera. Vniuersam igitur creaturã non vtique deus per aliquam creaturam, sed solus fecit. Cuius creaturæ quasdam partes excellentiores commemorauit, ex quibus vniuersa cogitaremus, intelligibiles cœlos & visibilem terram. Et quoniam sunt etiam cœli visibiles commemoratis eorum luminaribus totum cœleste corporeum vt ab ipso factũ acciperemus, admonuit: quanquam id quod ait, Qui fecit cœlos in intellectum, vel sicut alij interpretati sunt, intelligentiam, vtrum cœlos intelligibiles significare hoc modo voluerit, an in suo intellectu, vel in sua intelligẽtia fecisse cœlos, hoc est, in sua sapiẽtia: sicut alibi scriptum est, Omnia in sapientia fecisti: eo modo insinuans vnigenitum verbum, quæri potest. Sed si ita est, vt in suo intellectu fecisse accipiamus deum cœlos, cur tantum de cœlis hoc ait, cum omnia in eadem sapientia fecerit? An ibi tantum exprimendum fuit, vt in cæteris etiam tacitum posset intelligi, vt iste sit sensus, Qui fecit cœlos in ĩtellectu, qui fundauit terrã super aquas: vt & hic subaudias in intellectu, Qui fecit luminaria magna solus, solem in potestatem diei, lunam & stellas in potestatem noctis, vtique in intellectu? Quomodo ergo solus, si hoc est in intellectu, vel in K intelligentia quod est in sapientia, id est, in verbo vnigenito? An quia trinitas nõ sunt tres dij, sed vnus deus, ad id refertur quod solus deus fecit, quia creaturã nõ p creaturã fecit? Sed quid est, qui firmauit terrã super aquas? Obscura enĩ quæstio est, quia terra grauior videtur, vt nõ portari aquis, sed aquas poti⁹ portare credat̃. De qua re ne aduersus eos qui se putant ista certis rationibus comperisse, contentiose scripturas nostras defendere videamur, siue illud ita siue aliter sit, habemus quod de proximo intelligamus, Terram quæ habitatur ab hominibus, & terrestria continet animalia, quæ alio modo in scripturis arida dicitur, sicut scriptũ est, Appareat arida, & vocauit deus aridam terram, super aquas esse fundatam, quod aquis circumfluentibus supereminet. Non enim quę dicitur litoraria ciuitas super maria fundata, ita sub ea mare est, quemadmodum sunt aquæ sub speluncarum cauernis, † aut sub nauibus supernatantibus, sed ideo super mare dicitur, quia inferiori mari in primos fines supereminet. Sic dictus est Pharao exisse super aquam: ita enim habet Græcus, quod quidam Latini habent ad aquam: sic dominus super puteum sedebat, quod ambo superiores essent L quàm flumen & puteus, ille iuxta flumen, iste iuxta puteum. Si autem etiam aliquid aliud quod ad nos magis pertinet ista dicta significant, Fecit deus cœlos in intellectu, spiritales sanctos suos, quibus non tantum credere, verumetiam intelligere diuina donauit: hoc qui nondum possunt & solam fidem firmissimam tenent, tanquam infra cœlos terræ nomine figurantur. Et qui in baptismo quem acceperunt inconcussa credulitate consistunt, ideo dictum est, Firmauit terram super aquas. Item quia dictũ est de domino Iesu Christo, quòd in illo sint omnes thesauri sapientiæ & sciẽtiæ absconditi: hæc autem duo, id est, sapientiã & scientiam distare inter se aliquid alia quoque scripturarũ testantur eloquia, maxime loquente sancto Iob, vbi quodammodo singula definiuntur: dixit autem homini, Ecce pietas est sapientia, abstinere autem à malo scientia est, non incongruenter intelligimus sapientiam in cognitione & dilectione eius quod semper est, atque incommutabiliter manet quod deus est: nam & M quod ait, Ecce pietas est sapientia, θεοσέβεια dicta est in Græco, quod vt totum Latine exprimatur, dei cultus dici potest. Abstinere autem à malo quod dixit esse scientiam, quid est aliud, quàm in medio nationis tortuosę & peruersæ, tanquã in nocte huius seculi caute prudẽterq; versari, vt abstinendo quisque ab iniquitate non confundatur tenebris, proprij muneris luce discretus? Cum ergo quodam loco Apostolus concordẽ gratiarum dei varietatem in hominibus dei vellet ostendere, hæc in primis duo posuit dicens, Alij quidem datur per spiritum sermo sapientiæ, hoc esse arbitror, solẽ in potestatem diei. Alij sermo sciẽtiæ secundum eundem spiritum, hoc est lunam. Deinde quodammodo stellas commemorari puto in eo quod dicitur, Alij fides in eodem spiritu, alij curationum donatio in vno spiritu, alij operationes virtutum, alij prophetia, alij diiudicatio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum: nihil enim horum est quod in huius seculi nocte non sit necessarium: quæ cum transierit, necessaria ista non erunt, ideo in potestatem noctis. In potestate quippe ait, vel diei vel noctis, vt potestas esset die lucere vel nocte: quod in spiritalibus donis sic intelligitur, quia dedit potestatẽ filios dei fieri. Qui percussit Aegyptum

Gene.1. *Ibidem.* *Psal.103.* *Gene.1.* *† al. cauernis.* *Exod.7.* *Ioan.4.* *Colos.2.* *3. sen. dist. 35. cap. post præmissa. In medio.* *Iob.28.* *1. Corin.12.* *Ioan.1.* *Exod.12.*

A Aegyptum cum primogenitis eorũ. Percusſit & seculum cum his quæ præcipua putantur in seculo. *Qui eduxit Iſrael de medio eorum.* (Exod. 13.) Eduxit etiam ſanctos ac fideles ſuos de medio malorum. *In manu potenti & brachio excelſo.* Quid potentius, quid excellentius eo de quo dictum eſt, (Exod. 14.) Et brachium domini cui reuelatum eſt? *Qui diuiſit mare rubrum in diuiſiones.* Diuidet etiam baptiſmũ, vt vnus atque idem baptiſmus aliis ſit in vitam, aliis ſit in mortem. *Et eduxit Iſrael per medium eius.* Educit etiam innouatũ populum ſuum per lauacrum regenerationis. *Et percusſit Pharaonem & virtutem eius in mari rubro.* Celeriter interimit, & peccatum ſuum reatũmque eius per baptiſmum. *Qui traduxit populũ ſuum in deſerto.* Traducet & nos in huius ſeculi ariditate & ſterilitate, ne in ea pereamus. (Nume. 21.) *Qui percusſit reges magnos & occidit reges fortes.* Percutit atque occidit etiam à nobis diabolicas & noxias poteſtates. *Seon regem Amorrhæorum.* Germen inutile vel tentationem calentem, quod interpretatur Seon: regem amaricantium, quòd interpretatur Amorrhæorum. *Et Og regem Baſan.* Coaceruantem, quod interB pretatur Og, & regem confuſionis quod interpretatur Baſan. Quid enim coaceruat diabolus niſi confuſionem? (Ioſue. 13.) *Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Iſrael ſeruo ſuo.* Dat etiam quos diabolus poſsidebat hęreditatem ſemini Abrahæ, quod eſt Chriſtus. *Quia in humilitate noſtra memor fuit noſtri. Et redemit nos ab inimicis noſtris,* Sanguine vnigeniti ſui. *Qui dat eſcam omni carni.* Hoc eſt, omni hominum generi, non tantum Iſraëlitarum, ſed & gentium: de qua eſca dicitur, Caro mea vera eſt eſca. (Ioan. 6.) *Confitemini deo cœli, quoniam in æternum miſericordia eius. Confitemini domino dominorum, quoniam in æternum miſericordia eius.* Quod hic ait, deo cœli, credo aliter dicere voluit quod ſupra iam dixerat, deo deorum. Nam quod ibi deinde ſubiunxit, hoc etiam hic repetiuit. Confitemini domino dominorum. Sed etſi ſunt qui dicuntur dij, ſiue in cœlo, ſiue in terra, quemadmodum ſunt dij multi & domini multi, ſed nobis vnus eſt deus pater, ex quo omnia & nos in ipſum, & vnus dominus Ieſus (1. Cor. 8.) Chriſtus per quem omnia & nos per ipſum, cui confiC temur, quoniam in æternum miſericordia eius.

In Pſalmum centeſimum triceſimumſextum Enarratio.

OBLITOS vos eſſe non arbitror commendaſſe nos vobis, imò cõmemoraſſe vos quòd omnis eruditus in ſancta Eccleſia noſſe debet vnde ciues ſimus, & vbi peregrinemur, & peregrinationis noſtræ cauſam eſſe peccatum, reuerſionis autem munus remiſsionem peccatorum, & iuſtificationem gratiæ dei, duas ciuitates permixtas ſibi interim corpore & corde ſeparatas currere, per iſta volumina ſeculorum vſque in finem. Audiſtis & noſtis vnam cui finis eſt pax æterna, & vocatur Hieruſalem: alteram cui gaudium eſt pax temporalis, & vocatur Babylonia. Interpretationes etiam nominum, ſi non fallor, tenetis, Hieruſalem interpretari viſionẽ pacis, Babyloniam confuſionem. Hieruſalem in Babylonia captiua tenebatur nõ tota: ciues enim eius & angeli ſunt: ſed quod attinet ad homines prędeſtinatos in gloriam dei futuros per adoptionem cohæredes Chriſti, quos de ipſa captiuitate redemit ſanguine ſuo. Particulam ergo iſtam ciuitatis Hieruſalem captiuam teneri in Babylonia pro peccato, incipere autem inde exire prius corde per confeſsionem iniquitatis & charitatem iuſtitiæ, deinde poſtea in fine ſeculi etiam corpore ſepa- D randam, commendauimus in eo Pſalmo, quem primò hic cum veſtra dilectione tractauimus, qui ita incipit, Te decet hymnus deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hieruſalem. (Pſal. 64.) Hodierna autem die decantauimus: *Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, dum recordaremur Sion.* Videte quia in illo dictum eſt, Te decet hymnus deus in Sion: hîc autem, Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus, cum recordaremur Sion. Illa Sion vbi decet hymnus deum. Quæ ſunt ergo flumina Babylonis, & quid eſt noſtrum ſedere & flere in recordatione Sion? Si enim ciues inde ſumus, non tantum hoc cantamus, ſed & agimus. Si ciues ſumus de Hieruſalem, id eſt, de Sion, & in iſta vita, in iſta confuſione huius ſeculi, in iſta Babylonia non ciues habitamus, ſed captiui detinemur, oportet vt nõ tantum iſta decantemus, ſed & faciamus affectu cordis pio, religioſo deſyderio æternæ ciuitatis. Habet & hæc ciuitas quæ Babylonia dicitur amatores ſuos conſulentes paci temporali, & nihil vltra ſperantes, totumq; gaudium ſuum ibi figentes & ibi finientes, & videmus eos E pro republica terrena plurimum laborare: ſed in ea quicunque fideliter verſantur, ſi non ibi appetant ſuperbiam & perituram elationem ocioſamq; iactantiam, ſed veram fidem exhibeant, quam poſſunt quamdiu poſſunt, quibus poſſunt, ad quantum vident terrena, & ad quantum intelligunt ſpeciem ciuitatis, non eos ſinit deus perire in Babylonia: prædeſtinauit enim eos ciues Hieruſalem. Intelligit captiuitatem eorum deus, & oſtendit illis aliam ciuitatem, cui vere debeant ſuſpirare, pro qua debeant cuncta conari, ad quam capeſſendam debeãt ciues ſuos ſecum peregrinos quantum valuerint adhortari. Propterea dicit dominus Ieſus Chriſtus, Qui in modico fidelis eſt, & in magno fidelis eſt. (Luca. 16.) Et rurſum dicit, Si in alieno fideles non fuiſtis, veſtrum quis dabit vobis? Tamen chariſsimi attendite flumina Babylonis. Flumina Babylonis ſunt omnia quæ hîc amantur & tranſeunt. Neſcio quis amauit, verbi gratia agriculturam ipſam exercere, inde diteſcere, ibi occupare animum, inde percipere voluptatem, F attendat exitum, & videat illud quod amauit non eſſe fundamentum Hieruſalem, ſed fluuium Babylonis. Alius dixit, magna res eſt militare, Omnes agricolæ formidant eos qui militant, obſequuntur eis, tremunt eos: Si fuero agricola, timebo militarem: ſi fuero militaris, timebor ab agricola. O inſane in alium te Babylonis fluuium præcipitaſti, & turbulentiorem & rapaciorem: & cum tu timeri vis à minore, time maiorem poteſtatem, te ipſo maior fieri poteſt ſubito qui te timet, nunquam autem erit minor quem debes timere. Aduocatum eſſe, inquit, magna res eſt, potentiſsima eloquentia in omnibus habere ſuſceptos, pẽdentes ex lingua diſerti patroni ſui, & ex eius ore ſperãtes, vel damna, vel lucra, vel mortem, vel vitam, vel perniciem, vel ſalutem. Neſcis quò te miſeris. Alius & iſte fluuius Babylonis eſt, & quod multum ſonat, ſtrepitus aquæ ſaxa percutit. Attende quia fluit, percutit, attende quia labitur: & ſi attendas, quia fluit & labitur, caue quia trahit. Nauigare, inquit alius, & negociari magnum eſt, ſcire multas prouincias, lucra vndique capere, non eſſe obnoxium in ciuitate alicui potenti, ſemper peregrinari, & diuerſitate negociorum & nationum animum paſcere, & augmentis lucrorum diuitem remeare. Fluuius eſt & iſte Babylonis. Lucra tua quando ſtabunt? quando præſumpturus, quando ſecurus eris ex his quæ acquiris?

G acquiris? Quanto eris ditior, tanto timidior. Vno nau-
fragio nudus exibis, & recte te planges in flumine Ba-
bylonis, quia noluisti sedere & flere super flumina Ba-
bylonis. Alij ergo ciues sanctæ Hierusalem intelligen-
tes captiuitatem suam, attendunt humana vota &
diuersas hominum cupiditates hac atque illac rapien-
tes, trahentes, impellentes in mare, vident hæc & non
se mittunt in flumina Babylonis, sed sedent super flu-
mina Babylonis, [& flent super flumina Babylonis,]
vel illos qui rapiuntur, vel seipsos qui in Babylonia es-
se meruerunt, sedentes tamen, hoc est humilitate hu-
miliati. Super flumina ergo Babylonis illic sedimus &
fleuimus, cum recordaremur Sion. O sancta Sion, vbi
totum stat & nihil fluit. Quis nos in ista præcipitauit?
Quare dimisimus cõditorem tuum & societatẽ tuam?
Ecce inter fluentia & labentia constituti, vix quisquam
raptus à flumine, si tenere lignum potuerit euadet. Hu-
miliati ergo in captiuitate nostra sedeamus super flu-
mina Babylonis, non nos audeamus in illis flumini-
bus præcipitare, nec nos audeamus in nostræ captiui-
tatis malo atque tristitia superbe erigere, sed sedeamus
H & sic fleamus. Sedeamus super flumina Babylonis, non
infra flumina Babylonis: talis sit humilitas nostra, vt
nos non mergat. Sede super flumina, noli in flumine,
noli sub flumine, sed tamen sede humilis, loquere non
quomodo in Hierusalem. Ibi enim iam stabis, quia de
Psal.121. ipsa spe loquitur alius Psalmus, & cantat dicens, Stan-
tes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem. Ibi eri-
geris si te hic pœnitendo & confitendo humiliaueris.
In atriis ergo Hierusalem stantes erant pedes nostri,
Super flumina vero Babylonis sedimus & fleuimus,
cum recordaremur Sion. Inde oportet vt fleas recor-
dando Sion. Multi enim flent fletu Babylonico, quia
& gaudent gaudio Babylonis: quia gaudent lucris, &
flent damnis, vtrunque de Babylonia est. Flere debes,
sed recordando Sion. Si recordando Sion fles, &
quando tibi secundum Babyloniam bene est oportet
Psal.114. vt fleas. Propterea dicitur in quodam Psalmo, Tribu-
lationem & dolorem inueni, & nomen domini inuo-
caui. Quid est quod dicit, inueni? Nescio quam tribula-
tionem quasi quærendam inuenit tanquam quæsitam.
Et cum inuenisset, quo lucro inuenit? Nomen domini
I inuocauit. Multum interest vtrum inuenias tribulatio-
nem, an inueniaris à tribulatione: dicit enim alio lo-
Psal.17. co, Dolores inferni inuenerunt me. Quid est, inuene-
rũt me dolores inferni? Quid est, tribulationem & do-
lorem inueni? Quando te repente occupat tristitia per-
turbatis tibi rebus secularibus, quibus oblectabaris, &
quibus delectabaris, quando te repentina ipsa inuenit
tristitia, vnde te non putabas posse fieri tristem, accidit,
& tristis efficeris, inuenit te dolor inferni. Te enim sur-
sum putabas, veruntamen deorsum eras, & cum te do-
lor inferni inueniret, ibi te inuenisti deorsum qui sur-
sum putabas te esse. Inuenisti enim te dolore affectum
grauiter tristitia alicuius mali, vnde forte præsumpse-
ras te non fore tristem, inuenit te dolor inferni. Cum
autem bene est tibi, arridet omnia secularia, nullus tuo-
rum obiit, nihil in vinea tua forte vel aruit, vel grandi-
natum est, vel sterile apparuit, non acuit cupa tua, non
abortum passum est pecus tuum, non exhonoratus es,
in aliqua dignitate secundum seculum cõstitutus, vn-
dique amici tui & viuunt & seruant tibi amicitiam, cli-
entes nõ desunt, filij obsequuntur, serui contremiscũt,
coniunx concors, fœlix dicitur domus: ibi inuenis tri-
bulationem, si aliquando potes, vt inuenta tribulatione
inuoces nomen domini. Peruersum aliquid videtur K
docere sermo diuinus, flere in lætitia, & in mœrore læ-
tari: audi in mœrore lætantem, Gloriamur, inquit, in Rom.5.
tribulationibus. Flentem autem in lætitia vide, si inue- Psal.114.
nit tribulationem. Attendat quisquam ipsam fœlicita-
tem suam qua exultauit anima eius, & timuit quodam-
modo gaudio & extulit se, & dixit, Fœlix sum: Atten-
dat si non fluat illa fœlicitas, si potest certus esse de illa
quia manet in æternum. Si autem non est certus, & vi-
det fluere vnde gaudet, fluuius Babylonis est, sedeat su-
pra & fleat. Sedebit autẽ & plorabit si recordatus fue-
rit Sion. O pax illa quam videbimus apud deum, ô pax
illa & sancta æqualitas angelorũ, ô illa visio & spect a-
culum pulchrũ. Ecce in Babylonia pulchra sunt quæ te-
nent, nõ te teneant, non decipiant. Aliud est solatiũ ca-
ptiuorũ, aliud gaudium liberorum. Super flumina Ba-
bylonis illic sedimus & fleuimus cum recordaremur
Sion. *In salicibus in medio eius, suspendimus organa nostra.* Ha-
bent organa sua ciues Hierusalem, scripturas dei, præ-
cepta dei, promissa dei, meditationem quandam futu-
ri seculi: sed cum agunt in medio Babyloniæ, organa L
sua in salicibus eius suspendunt. Salices ligna sunt in-
fructuosa, & hoc loco ita posita, vt non aliquid boni
posit intelligi de salicibus. Alibi autem forsitan po-
test: Modo ligna intelligit sterilia, nascentia super flu-
mina Babylonis. Rigantur hæc ligna de fluminibus
Babyloniæ, & nullum fructum ferunt. Sicut sunt ho-
mines cupidi, auari, steriles in omni opere bono, ita ci-
ues Babyloniæ, vt etiam ligna sint illius regionis, ex
istis voluptatibus rerum transeuntium pascuntur, tan-
quam irrigata à fluminibus Babyloniæ, Quæris fru-
ctum & nusquã inuenies. Quando tales patimur, ver-
samur cum eis qui sunt in medio Babylonis. Multum
enim interest inter mediũ Babylonis, & exteriora Ba-
byloniæ. Sunt qui non sunt in medio eius, id est, non
tanta cõcupiscentia seculi, & delectationibus obruun-
tur. Qui vero, vt aperte dixerim & breuiter, multum
mali sunt, in medio Babylonis sunt, & ligna sterilia,
tanquam salices Babylonis, Quando illos videmus, &
tam steriles eos inuenimus, vt difficile nobis appareat
in eis aliquid vnde possint duci ad fidem rectam, vel
ad bona opera, vel ad spem futuri seculi, vel ad con- M
cupiscentiam liberationis à captiuitate mortalitatis,
scripturas nouimus quas eis dicamus. Sed quia nul-
lum fructum in eis inuenimus vnde incipiamus, auer-
timus ab ipsis faciem, & dicimus, Adhuc isti non sa-
piunt, non capiunt, quia quicquid illis dixerimus, sini-
strum & aduersum habebunt. Ergo differendo circa
eos scripturas, suspendimus organa nostra in salicibus:
non enim dignos habemus qui organa nostra portẽt.
Non ergo eis organa nostra inserendo alligamus, sed
differendo suspendimus. Salices enim sunt Babyloniæ
ligna infructuosæ, pasta in temporalibus voluptatibus,
tanquam fluminibus Babyloniæ. Et videte si non hoc
sequitur Psalmus. In salicibus, inquit, in medio eius sus-
pendimus organa nostra. *Quoniam illic interrogauerunt
nos qui captiuos duxerunt nos verba canticorum, Et qui abduxe-
runt nos hymnum.* Subaudis interrogauerunt nos. Verba
canticorum & hymnum interrogauerunt nos qui ca-
ptiuos duxerunt nos. Qui nos duxerunt captiuos? Fra-
tres, quos sensimus aliquando captiuatores nostros?
Sentit quidem illa Hierusalẽ Babylonios, Persas, Chal-
dæos, & illarum gentium, & regionum homines capti-
uatores suos, & hoc postea, non quãdo isti Psalmi can-
tabantur. Sed iam diximus charitati vestræ omnia
quæ

A quæ secundum literam in illa ciuitate contingebant figuras nostras fuisse: & facile potest demonstrari captiuos nos esse. Non enim respiramus iam in auras illius libertatis: non enim fruimur puritate veritatis, & illa sapientia quæ in seipsa manens innouat omnia. Delectationibus temporalium rerum tentamur, & colluctamur quotidie cum suggestionibus illicitarum voluptatũ: vix respiramus vel in oratione, & captiuos nos intelligimus: Sed qui nos captiuos duxerunt? Qui homines? quæ gens? quis rex? Si redimimur, captiui eramus. Quis nos redemit? Christus. A quo nos redemit? A diabolo. Diabolus ergo & angeli eius captiuos nos duxerunt, nec ducerent nisi consentientes: nos ducti sumus captiui. Captiuatores nostri dixi qui sint. Ipsi sunt etiã latrones vulnerantes illum viatorem qui descendit ab Hierusalem in Hiericho, quem sauciatum semiuiuum reliquerunt: hunc ille custos noster, id est, Samaritanus, Samaritanus enim custos interpretatur, cui obiectum est à Iudæis, & dictum, Nõnne verum dicimus, quia Samaritanus es, & dæmonium habes? Et ille obiectorum duorum vnum respuit, & vnũ tenuit, Ego, inquit, dæmonium non habeo: non autem dixit, ego non sum B Samaritanus. Si enim ille Samaritanus non custodierit, vtique perimus. Samaritanus ergo transiens vidit sauciatum & vulneratum derelictũ à latronibus, & sicut nostis collegit. Sicut enim aliqui latronum nomine ponuntur, qui nobis plagas peccatorum inflixerunt, iam per nostræ captiuitatis consensionem: sic & captiuatores nostri ipsi dicuntur. Isti ergo qui captiuos duxerunt nos diabolus & angeli eius, quando nos duxerunt? Et quæ nos interrogauerunt verba cantionum? Quid ergo? Intelligimus quæcũque, quia cum tales nos interrogant in quibus diabolus operatur, intelligendus est ipse nos interrogare qui in eis operatur: Apostolus dicit, Et vos cum essetis mortui in delictis & peccatis vestris, cum viueretis in illis secundum seculum mundi huius, secundum principem potestatis aëris huius spiritus, qui tunc operabatur in filiis diffidentiæ, in quibus & nos, inquit, aliquãdo cõuersati sumus: ostendit se redemptum de Babylonia & cœpisse iam exire, sed tamẽ adhuc quid dicit? Quia cum hostibus nostris C confligimus, & ne irascamur hominibus qui nobis ingerunt persecutiones, tulit intentionem nostram Apostolus ab odio hominum, & direxit in luctam quorundam spirituum, quos non videmus, & cum ipsis confligimus: ait enim, Nõ est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, aduersus homines, quos videtis, à quibus mala videmini pati, qui vobis important persecutiones: nam pro ipsis orare præcepti sumus. Non est nobis, inquit, colluctatio aduersus carnem & sanguinem, id est, aduersus homines, sed aduersus principes & potestates, & rectores mũdi tenebrarum harum. Quid dixit mundi? Dilectorum mundi. Quos dixit dilectores mundi, hos appellauit & tenebras, id est, iniquos, sceleratos, infideles, peccatores: quibus iam credentibus gratulatur hoc modo vt dicat, Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Ergo constituit nos luctam habere cum illis principibus, ipsi nos duxerunt captiuos. Quomodo autem diabolus intrauit in cor Iudæ vt traderet dominũ, non autẽ intraret nisi ille locum daret: sic multi mali homines de media Babylonia per desyderia carnalia & illicita locum dando diabolo & angelis eius in cordibus suis, vt in illis & de illis operetur: aliquando interrogant nos, & dicunt nobis, Exponite nobis rationem. Pagani plerique dicunt ista nobis, Exponite nobis rationem quare D venit Christus, & quid profuit Christus generi humano? Aliquando interrogant nos & dicunt nobis, Nõnne ex quo venit Christus peiora sunt in rebus humanis quàm fuerant antea, & fœliciores tunc erant res humanæ quàm modo? Dicant nobis Christiani, quid boni attulit Christus vnde fœliciores putent res humanas, quia venit Christus? Vides enim si theatra & amphitheatra & circi starent incolumes, si nihil caderet de Babylonia, si vbertas esset circunfluẽtium voluptatum hominibus cantaturis & saltaturis ad turpia cantica, si libido scortantium & meretricũtium haberet quietem & securitatem, si non timeret famem in domo sua qui clamat, vt pantomimi vestiantur: Si hæc omnia sine labe, sine perturbatione aliqua fluerent, & esset securitas magna nugarum, fœlicia essent tempora, & magnam fœlicitatem rebus humanis Christus attulisset. Quia vero cæduntur iniquitates, vt extirpata cupiditate plantetur charitas Hierusalem, quia miscentur amaritudines vitæ temporali, vt æterna desyderetur, quia erudiuntur in flagellis homines paternam accipiẽtes disciplinam, ne iudiciariam inueniant sententiam, nihil boni attu- E lit Christus, & labores attulit Christus: Et incipis dicere homini quanta bona fecit Christus, & non accipit, Proponis enim illi eos qui faciunt quod modò audistis in Euãgelio, Vendunt omnia sua, & dant pauperibus vt habeant thesaurum in cœlis & sequãtur dominum: dicis illis, Ecce quod attulit Christus. Quàm multi faciũt ista vt distribuãt res suas egenis, & fiunt pauperes, non necessitate, sed volũtate, sequentes deum, sperantes regnum cœlorum. Irrident isti quasi stultos, & talia, inquiũt, bona attulit Christus, vt perdat homo res suas, & cum dat egenis remaneat egenus? Quid ergo facies? Bona Christi non capis. Alius enim te impleuit qui aduersarius est Christo, cui dedisti locum in corde tuo. Priora tempora respicis, & quasi lætiora tibi videntur fuisse tempora pristina, quæ sic erant tanquam oliuæ pendentes in arbore, ducentibus ventis quasi quadam libertate auræ perfruentes vago quodam desyderio suo. Ventum est vt oliua mitteretur in torcular. Non enim semper pẽdere habebat in arbore, iã finis est anni. Non sine causa inscribũtur psalmi quidam pro tor- F cularibus: in arbore libertas, in torcularibus pressura. Cum enim res humanæ conteruntur & premuntur, attendis quia crescit auaritia, attende quia crescit & continentia. Quare tam cæcus es, vt amurcam fluentem per plateas videns, oleum in gemellaria non videas? Et hoc non sine causa: Qui male enim versantur, publicè noti sunt. Qui autem se conuertunt ad deum & à sordibus malarum cupiditatum purgantur, occulti sunt: quia & in ipso vel ex ipso sunt torculari: Amurca aperte fluit, oleum occulte eliquatur. Acclamatis ad ista, & gaudetis ad ista, quia iam potestis sedere super flumina Babylonis & flere. Illi autem qui captiuos duxerũt nos, quando intrant in corda hominum, & interrogãt nos per linguas eorum quos possident: & dicunt nobis, Cantate nobis verba cãticorum. Reddite nobis rationem aduentus Christi, & quæ est alia vita? Volo credere, doce me rationem, quare mihi imperas vt credam? Respõdeo illi, & dico, O homo, quomodo non vis tibi imperem vt credas? Plenus es malis cupiditatibus. Si bonam dicam illã Hierusalem, non eam capis, oportet vt exinaniaris quo plenus es, vt possis impleri quo inanis es: Ergo noli facile huic aliquid dicere, lignum est salicis, lignum est sterile. Noli percutere organum, vt sonet,

Sapien. 7. Luca. 10. Ioan. 8. Ephe. 2. Ephe. 6. Ephe. 5. Ioan. 13. Matth. 19. Psal. 8. 80. & 83.

G sonet, suspende potius. Sed ille dicturus est, Dic mihi, canta mihi, redde mihi rationem. Non vis, inquit, vt dicam, non bono animo audis, qō sic pulsas vt tibi dignum sit aperiri. Ille te impleuit qui me captiuū duxit, ipse me interrogat de te: astutus est, dolose quærit: non quærit quid discat, sed quid reprehendat. Ergo ego nō dicam, suspendam organum meum. Sed quid dicturus est adhuc? Cantate nobis verba caoticorum, cātate nobis hymnum, *Cantate nobis de canticis Sion.* Quid respōdemus, Babylonia te portat, Babylonia te continet, Babylonia te nutrit, Babylonia de te loquitur: non nosti capere nisi quod fulget ad tēpus, æterna meditari ignoras, non capis quod interrogas. *Quomodo cantabimus cāticū domini in terra aliena?* Vere fratres sic est. Incipite velle prædicare veritatem quantulamcunque nostis, & videte quàm necesse sit, vt tales patiamini irrisores & exactores veritatis, plenos falsitatis. Respondete illis exigentibus à vobis quæ capere non possunt, & dicite ex fiducia sancti cātici vestri, Quomodo cantabimus cāticum domini in terra aliena? Sed vide quomodo verseris inter eos, ô popule dei, ô corpus Christi, ô generosa

H peregrinatio, non es hinc, aliunde es: ne cum illi qui tibi dicūt, Caotate nobis verba canticorum, dicite nobis hymnum, cantate nobis de canticis Sion, quasi amātur à te, & affectas amicitias eorum, & times talibus displicere, incipiat te delectari Babylonia, & obliuiscaris Hierusalem. Hoc ergo timens vide quid subiiciat, vide quid sequatur. Passus est enim homo iste qui cantabat, & iste homo nos sumus si volumus. Passus est vndique talia interrogantes & adulatione blandientes, mordaciter reprehēdentes, falsô laudantes, quod non capiunt exigentes, quo & pleni sunt fundere nolentes: & inter turbas talium tanquam periclitans, erexit animum ad recordationem Sion, & constrinxit se talis anima iuratione quadam, & ait, *Si oblitus fuero tui Hierusalem.* Inter verba captiuantium, inter verba dolosorum, inter verba male interrogantium, quærentium & discere nolentium. Ecce inde erat ciuis ille qui dominum interrogauit, Magister bone quid faciā vt vitam æternam consequar? Nonne de vita æterna quærens quasi canticū Sion interrogauit? Serua mandata, ait illi dominus: Et ille de fastu cum audisset respondit, Iam

Matth. 19.

I omnia hæc, inquit, impleui à iuuētute mea. Et dominus dixit illi quiddam de canticis Siō, & nouerat quod oō caperet, sed exemplum dedit nobis quomodo multi quærant quasi consilium ad vitam æternam, & tamdiu nos laudant quamdiu respōdeamus quod quęrunt. Dedit de illo documentum tanquam nobis dicturis aliquādo talibus hominibus: Quomodo cātabimus canticū domini in terra aliena? Ecce ait, Vis esse perfectus, vade vēde omnia quę habes, & da pauperibus, & habebis thesaurū in cœlo, & veni sequere me: Vt discat multa cantica de canticis Sion: prius impedimenta reiciat, expeditus ambulet, ne vllo onere pregrauetur, & discet aliquid de canticis Sion. Ille autem cōtristatus abscessit: dicamus post illum, Quomodo cantabimus canticū domini in terra aliena? Et ille quidē discessit, spem tamen diuitibus dominus dedit: nam contristati discipuli dixerunt, Quis nam potest saluus fieri? Et respondit eis, Quod hominibus impossibile est, facile est deo.

1.Tim. 6. Habent enim & diuites quendam modum suum, & acceperunt canticum de Sion, canticum de quo Apostolus dicit, Præcipe diuitibus huius seculi non superbè sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in deo viuo, qui præstat nobis omnia abundanter ad fruendū: adiungens quid debeant agere, iam tangit organa, nō K suspendit: Diuites sint in operibus bonis, facile tribuant, communicent, thesaurizent sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. Hoc cāticum de canticis Sion diuites acceperūt, primò nō superbè sapere. Extollunt enim diuitiæ, & quos extollunt, flumina illa extollunt. Quid ergo his præcipitur? Ante omnia non superbè sapere: Quod faciunt diuitię, hoc caueant in diuitiis, caueant in diuitiis superbiam. Ipsum enim malum est quod important maximè diuitiæ incautis hominibus. Non enim aurum malum est quod deus condidit, sed malus est homo auarus relinquens creatorem cōuersus ad creaturam. Hoc ergo sibi præcaueat ne sit superbus, & super fluuium Babylonis sedeat: hoc ergo illi dictum est, Nō superbe sapere. Ergo sedeat neque speret in incerto diuitiarum. Ergo super flumina Babylonis sedeat. Si enim sperauerit in incerto diuitiarū, trahitur à flumine Babylonis. Si vero humiliauerit se, & non superbierit, & non sperauerit in incerto diuitiarum, sedet & super fluuium, suspirat æternæ Hierusalem recordatus Sion: & vt perueniat, ad Sion erogat. Ecce habes canticum quod diuites ac- L ceperunt de canticis Sion: Operentur, tangant organum, non vacent, cum inuenerint hominem dicētem sibi, Quid est quod agis? Perdis res tuas tāta erogādo, thesauriza filiis tuis. Cū viderint non capere, & intellexerint lignum esse salicis, non facile dicant quare agāt, & quid agant, suspendant organa in salicibus Babylonis. Præter salices autem cantent, non cessent, operentur. Non enim perdunt quod erogāt. Seruo commendant & tutum est, Christo commendant & perit? Audistis canticum diuitum de cāticis Sion, audite & canticum pauperum: idem Apostolus loquitur, Nihil intulimus in hunc mundum, sed nec auferre aliquid possumus: Victum & tegumentum habentes his contenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidūt in tentationem & desyderia multa, stulta & noxia, quæ mergunt hominem in interitum & perditiooem. Hæc sunt flumina Babylonis. Radix est enim omnium malorum auaritia, quam quidam appetentes naufragauerūt à fide & inseruerunt se doloribus multis. Ergo cōtraria sunt ista cantica? Non sunt contraria: videte quid diuitibus M dictum sit, Nō superbè sapere, neque sperare in incerto diuitiarū, sed oragis bona operari, tribuere, thesaurizare sibi fundamentum bonū in futurū. Pauperibus autem quid dictum est? Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem. Non dixit, qui diuites sunt: sed, qui volunt diuites fieri. Nam si iam diuites essent, alterū canticum audirent. Diues audit vt eroget, pauper autem audit ne desideret. Sed cum inter tales versamini qui nō capiunt canticū Sion, suspēdite, vt dixi, organa in salicibus in medio eius, differte quæ dicturi estis. Incipiunt esse ligna fructuosa, mutātur arbores, & habebunt fructum bonū: Ibi iam licet nobis cātare in aures audientium. Sed cū inter istos obstrepentes, male interrogantes, veritati resistentes versamini, obstringite vos non eis velle placere, ne obliuiscamini Hierusalem, & dicat vna anima vestra facta vna ex multis pace Christi, dicat ipsa captiua Hierusalem hîc agens in terra: Si oblitus fuero tui Hierusalem, *Obliuiscatur me dextera mea.* Vehementer se cōstringit fratres mei, obliuiscatur me dextera mea, atrociter se obligauit. Dextera nostra est vita æterna, sinistra nostra est vita temporalis. Quicquid facis propter vitam æternam, dextera operatur. Si charitati vitæ æternæ in operibus tuis miscueris concupiscentiam

1.Tim. 6.

Ibidem.

A concupiscentiam vitæ temporalis, aut laudis humanæ, aut alicuius commodi secularis, cognouit sinistra tua quid faciat dextera tua. Et nostis esse in præcepto Euangelij, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. Si oblitus ergo, inquit, fuero tui Hierusalem, obliuiscatur me dextera mea. Et vere sic contingit. Prænunciauit, non optauit. Talibus qui obliuiscuntur Hierusalē hoc contingit quod dixit, Obliuiscitur illos dextera eorū. Vita enim æterna manet in se, illi remanent in dilectione tēporali, & faciūt sibi dextrum quod sinistrum est. Intendite ad ista fratres, propter dexteram insinuam hoc vobis, quantum dominus donat ad salutem omnium. Meministis fortasse hic me aliquando tractasse de quibusdam qui quod sinistrum est faciunt dextrum: id est, qui tēporalia bona plus habent, & in istis beatitudinem ponunt, ignorantes quæ sit vera fœlicitas, vera dextera. Hos scriptura filios alienos dicit tāquam ciues nō Hierusalem, sed Babyloniæ: dicit enim quodam loco psalmus, Domine libera me de manu filiorum alienorum, quorum os locutū est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis: Sequitur enim & dicit, Quorum filij sicut nouellæ constabilitæ, filiæ eorum ornatæ sicut similitudo templi: Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc: Oues eorum fœcundę, multiplicātes in exitibus suis, boues eorum crassi: non est ruina sepis, nec clamor in plateis eorum. Nūquid habere istam fœlicitatē, hoc est peccare? Non, sed facere illam dexteram cum sit sinistra. Propterea secutus quid ait? Beatum dixerunt populum cui hęc sunt. Ecce vnde locutum est os eorū vanitatem, quia beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Tu quidem qui docebis Hierusalem, qui nō obliuisceris Hierusalem, ne obliuiscatur te dextera tua, ecce illi qui locuti sunt vanitatem, beatū dixerunt populum cui hæc sunt: dic mihi tu canticum Sion. Beatus, inquit, populus cuius est dominus deus ipsius. Interrogate corda vestra fratres, si desideratis bona dei, si desideratis ciuitatem illam Hierusalem, si concupiscitis vitā æternam. Omnis ista terrena fœlicitas sinistra vobis sit, illa sit dextera quam semper habebitis: Et si habueritis sinistrā, nolite de sinistra præsumere. Nōnne corripis eum qui de sinistra voluerit manducare? Si mensæ tuæ iniuriam putas fieri manducante conuiua de sinistra: quomodo non fit iniuria mensæ dei, si quod dextrum est, sinistrum feceris: & quod sinistrum est, dextrum feceris? Quid ergo? Si oblitus fuero tui Hierusalē, obliuiscatur me dextera mea. *Adhæreat lingua mea faucibus meis, nisi tui meminero:* Id est, obmutescam, inquit, nisi tui meminero. Vt quid enim loquitur? vt quid sonat qui cāticā Sion nō sonat? Ipsa est lingua nostra canticum Hierusalem: Canticum delectationis seculi huius lingua aliena, lingua barbara est, quā in captiuitate didicimus. Ergo mutus erit deo qui oblitus fuerit Hierusalem: Et parum est meminisse: nam & hostes meminerunt eius, volentes eam euertere. Quæ est ciuitas ista dicunt, qui sunt Christiani? & quales sunt Christiani? O si non essent Christiani. Vicit iam captiuatura turba captiuatores suos, & tamen murmurant, & sæuiunt, & volunt interficere apud se peregrinantem, sanctam ciuitatem, sicut voluit ipsum populum interficere Pharao, quando masculos natos occidebat, & fœminas relinquebat, virtutes præfocabat, concupiscentias nutriebat. Parum ergo est meminisse, vide quomodo memineris, quædam enim cum odio meminimus, quædā cum amore: cum ergo dixisset, Si oblitus fuero tui Hierusalē, obliuiscatur me dextera mea: Adhæreat lingua mea faucibus

Matth. 6.

Psal. 110. & 50.

B

Psal. 143.

Ibidem.

C

Exod. 1.

meis, nisi tui meminero: addidit statim, *Si non præposuero Hierusalem in principio iocunditatis meæ.* D Ibi est enim summa iocunditas, vbi deo perfruimur, vbi de fraternitate cohærente, & ciuica societate securi erimus. Nullus ibi tentator nos violabit, nullus vel ad aliquam illecebram percellere poterit, nihil ibi delectabit, nisi bonum. Morietur ibi omnis necessitas, orietur ibi summa fœlicitas. Si non præposuero Hierusalem in principio iocunditatis meæ. Et conuertit se ad dominū contra hostes ipsius ciuitatis. *Memento domine filiorum Edom.* Edom ipse dictus est qui & Esau: audistis enim modo cū Apostolus legeretur, Iacob dilexi, Esau autē odio habui. Duo filij erant in vno vtero, ambo gemini in vtero Rebeccæ, filij Isaac, & nepotes Abrahæ. Nati sunt ambo, vnus ad hæreditatem, alter ad exhæredationem. Fuit autem hostis fratris sui iste Esau, quia præuenit benedictionem eius filius minor, & impletum est, Maior seruiet minori. Maior ergo quis est, & minor quis est? & quis est maior qui seruiet minori, modo intelligimus. Maior videbatur populus Iudæorum, minor ex tempore populus Christianorum. Et videte quomodo maior seruit minori, illi portant codices, nos viuimus de codicibus ipsorum. Sed vt generaliter de omnibus intelligatis fratres maiorem & minorem, maior dicitur homo carnalis, & minor dicitur homo spiritalis: quia prius est carnalis, & postea spiritalis. Habes Apostolū aperte dicentem, Primus homo de terra terrenus, secūdus homo de cœlo cœlestis: qualis terrenus, tales & terreni, & qualis cœlestis, tales & cœlestes: sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem eius qui de cœlo est: ibi autem supra dixerat, Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale, posteā spiritale. Animale autē eundem dicit quem carnalē ostendit. Homo qui nascitur, animalis esse incipit, carnalis esse incipit. Si se conuertat à captiuitate Babylonię, in reditu Hierusalem renouatur, & fit renouatio quædam secundum nouum & interiorem hominem, & fit minor tempore, maior potestate. Ergo Esau omnes carnales, Iacob autem omnes significat spiritales: minores electi, maiores illi reprobati. Vult & ipse eligi: Fiat minor. Edom autem appellatus est de cibo quodam lenticulæ rubro, id est, roseo quodam cibo. Nesco cocta erat lenticula defricata, concupiuit iste Esau à fratre suo Iacob, & cessit illi primatum suum, victus concupiscentia manducandæ illius lenticulæ. Ille autem cessit cibum voluptatis, & sumpsit honorem dignitatis. Ita ex placito quodam inter eos factum est, vt ille maior, ille minor fit, vt maior seruiret minori, & appellatus est Edom. Interpretatur autem, quantum dicunt qui illam linguam nouerunt, Edom sanguis: nā & Punicè Edom sanguis dicitur. Noli mirari. Ad sanguinem pertinent omnes carnales, Caro & sanguis regnum dei non possidebunt. Non illuc pertinet Edom, pertinet illuc Iacob, quia caruit cibo carnali, & sumpsit honorē spiritalem: Ille vero factus est inimicus. Omnes carnales spiritalibus inimici sunt. Omnes tales concupiscentes præsentia, insequuntur eos quos vident meditari æterna. Contra hos iste respiciēs in Hierusalem, & rogans deum, vt eruatur à captiuitate, quid dicit? Memento domine filiorum Edom: Libera nos à carnalibus, ab eis qui imitantur illum Edom, qui fratres maiores sunt, sed hostes sunt. Pri' nati sunt, sed posterius nati vicerunt ad primatum, quia concupiscentia carnis illos deiecit, contempta concupiscentia illos erexit. Viuunt & inuident † & persequuntur. Memento domine filiorum Edom: *In die Hierusalem.*

Rom. 9.

Gene. 25.

Gene. 27.

Gene. 25.

E

1. Cor. 15.

F

Gene. 27.

Gene. 25.

Rom. 9.

1. Cor. 15.

† al. Libenter & inuident. &c.

Diem

G Diem Hierusalem quo laborauit quo captiuata est, an diem illum fœlicitatis Hierusalem quo liberatur, quo peruenit, quo æternitati sociatur? Meméto, inquit, domine, noli obliuisci filiorum Edom. Quorum? *Dicentium euacuate euacuate, vsque dum fundamentũ in ea.* Illum ergo diem memento, quando euertere volebant illi Hierusalem. Quãtas enim persecutiones passa est Ecclesia? Quomodo dicebant filij Edom, id est, carnales homines, subditi diabolo & angelis eius, colentes lapides & ligna, sequentes concupiscentiam carnis, Extinguite Christianos, tollite Christianos, nec vnus remaneat, euertite vsque ad fundaméntum. Nónne dicta sunt hæc? Et cum ista dicerentur, persequentes improbati sunt, martyres coronati sunt. Dicentium euacuate, euacuate vsque dum fundamentum in ea: filij Edom dicũt, Euacuate euacuate, & deus dicit seruite. Cuius verba possunt superare, nisi dei qui dixit, Quia maior seruiet minori? Euacuate euacuate vsque dum fundaméntum in ea: & conuertit se ad illam, *Filia Babylonis infœlix.* Infœlix ipsa exultatione tua, ipsa præsumptione tua, & inimicis tuis. Filia Babylonis infœlix. Ciuitas ipsa dicitur Babylon & Filia Babylonis, quomodo Hierusalem &
Gene. 25.
Rom. 9.

H filia Hierusalem, & quomodo Sion & filia Sion, hoc more appellatur Ecclesia & filia Ecclesiæ: Propter successionem dicitur filia, propter prælationem dicitur mater. Fuit prima quædam Babylonia, nũquid ipse populus in ea permansit? Per successionem Babyloniæ, facta est filia Babylonis. O filia Babylonis infœlix tu, *Beatus qui retribuet tibi retributionem tuam.* Infœlix tu, beatus ille. Quid enim tu fecisti, & quid retribuetur tibi? Audi, Beatus qui retribuet tibi retributionem tuam: *Quam retribuisti nobis.* Quam retributionem dicit? ad hoc clauditur psalmus, *Beatus qui tenebit, & elidet infantes tuos ad petram.* Illam dicit infœlicem, beatum autem qui retribuet ei retributionem quam retribuit nobis. Quærimus quam retributionem? Beatus, inquit, qui tenebit & elidet infantes tuos ad petrã: Ipsa est retributio. Quid enim fecit nobis Babylonia ista? Iam cantauimus in illo
Psal. 64. Psalmo, Sermones iniquorum præualuerunt aduersus nos. Quãdo enim nati sumus, paruulos nos inuenit ista confusio seculi huius, & suffocauit nos errorum diuersorum vanis opinionibus adhuc infantes. Nascitur infans futurus ciuis Hierusalẽ, & in prædestinatione dei

I iam ciuis, sed interim captiuatus ad tempus, quando discit amare, quod insusurrauerint parentes. Instruunt & docent illum auaritiam, rapinas, mendacia quotidiana, diuersas culturas idolorum & dæmoniorum, remedia illicita præcantationum & ligaturarum. Quid facturus est adhuc infans, anima tenera, attendens ad maiores quid agant, nisi vt quod eos viderit agere hoc sequatur? Babylonia ergo persecuta est paruulos nos, sed deus dedit nobis agnitionem sui iam grandibus, vt non sequeremur errores parentum nostrorũ: quod &
Hiere. 16. tunc commemorauí prædictũ à propheta, Ad te gentes venient ab extremo terræ, & dicent, Vere mendacium coluerunt patres nostri, vanitatem quæ illis non profuit, Iam iuuenes dicunt qui occisi erant paruli sequendo ipsas vanitates: Proiiciendo autem vanitates, & reuiuiscendo in deum proficient, & retribuent Babyloniæ. Qualem retributionem ei retribuent? Quam retribuit nobis. Paruuli eius vicissim elidantur & moriantur. Qui sunt paruuli Babyloniæ? Nascentes malæ cupiditates. Sunt enim qui cũ veteri cupiditate rixantur: Quando nascitur cupiditas, antequam robur faciat aduersum te mala consuetudo cũ paruula est. Ne enim cupiditas nequam prauę consuetudinis robur accipiat, K cum paruula est elide illam. Sed times ne elisa nõ moriatur, ad petram elide, Petra autem erat Christus, Fratres, organa in operando non cessent, vobis inuicem cantate cantica Sion. Quàm libenter audistis, tam libentius agite quod audistis, si non vultis esse salices Babyloniæ, pasti de fluminibus eius, & fructũ nullum afferentes. Sed suspirate in æternã Hierusalem, quò præcedit spes vestra, sequatur vita vestra: ibi erimus cum Christo. Christus nobis modo caput, gubernat nos modo desuper, amplectetur secum in illa ciuitate, cũ ęquales erimus angelis dei. Nõ auderemus hoc suspicari de nobis, nisi promitteret veritas. Hoc ergo concupiscite fratres, hoc die noctuq; cogitate. Quicquid de mundo fœliciter arriserit, nolite præsumere, nolite libẽter colloqui cum voluptatibus vestris. Hostis maior est, occidatur ad petram. Breuis hostis est, elidatur ad petram: Et maiores ad petram occidite, & minores ad petram elidite. Petra vincat: In petra ædificamini, si non vultis tolli aut à ventis, aut à pluuia. Si vultis armati esse contra tentationes in seculo, crescat & roboretur desyderium Hierusalem æternæ in cordibus vestris. Transiet captiuitas, veniet fœlicitas: dãnabitur hostis extremus, L & cum rege sine morte triumphabimus.
1. Cor. 10.

In Psalmum centesimum tricesimumseptimum Enarratio.

TITVLVS Psalmi huius breuis & simplex est, neque nos tenet, sciẽtes cuius figuram portauerit Dauid, & in eo etiam nosipsos agnoscẽtes, quia & nos mẽbra sumus illius corporis. Agnoscamus ergo hic vocem Ecclesiæ, simúlque gaudeamus quòd in ea esse meruimus, cuius vocem cantantis audiuimus: Totus titulus est, *Ipsi Dauid.* Videamus ergo quid ipsi Dauid, *Confitebor tibi domine in toto corde meo.* Solet nobis Psalmi titulus indicare quid agatur intus. Hic autem quoniam titulus non hoc indicat, sed tantum cui cantetur indicat: quid agatur in toto Psalmo, primus versus annunciat, Confitebor tibi domine in toto corde meo: hãc ergo confessionem audiamus. Sed prius cõmemoro vobis confessionem in scripturis, cum confitemur deo, duobus modis dici solere, vel peccatorum, vel laudis. Sed confessionem peccatorum M omnes nouerunt, laudis autem cõfessionem pauci aduertunt. Nam ita nota est confessio peccatorum, vt in quocunque scripturarum loco auditum fuerit, Confitebor tibi domine: aut, Confitebimur tibi: cõtinuo iam consuetudo sit intelligendi, vt manus currãt ad pectus tundendum, vsque adeo non solent homines intelligere confessionem esse nisi peccatorum. Sed nunquid & ipse dominus noster Iesus Christ⁹ peccator fuit, qui ait in Euangelio, Confiteor tibi domine pater cœli & ter- Matth. 11.
ræ? Secutus enim ait, quid confiteretur, vt intelligeremus confessionem laudis eius, non iniquitatis. Confiteor tibi, inquit, pater domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Laudauit patrem, laudauit deum, quia non despicit humiles, sed despicit superbos. Et hic talem confessionem audituri sumus laudis dei & gratulationis, Confitebor tibi domine in toto corde meo. Totum cor meum in aram tuę cõfessionis impono, holocaustum laudis tibi offero. Holocaustum enim dicitur sacrificium vbi totum incenditur. Græce quippe ὅλον, Latine totũ dicitur. Vide quemadmodũ offerat holocaustum

A caustum spiritale, qui dicit, Confitebor tibi domine in
toto corde meo. Totum, inquit, cor meum flamma tui
amoris accēdat, nihil in me relinquatur mihi, nec quo
respiciam ad meipsum, sed totus in te æstuem, totus in
te ardeam, totus diligam te, tanquam inflammatus abs
te. Confitebor tibi domine in toto corde meo, *Quoniā*
audisti verba oris mei. Cuius oris mei, nisi cordis mei? Ibi
enim habemus vocem quam deus exaudit, quā prorsus
Danie. 13. auris humana non nouit. Clamabant certe qui Susan-
nam accusabant, & ad cœlum oculos non leuabāt: illa
tacebat, & corde clamabat. Vnde illa meruit exaudiri,
inde isti puniri. Est ergo os intus, ibi rogamus, inde ro-
Acto. 17. gamus: Et si hospitium vel domum deo preparauimus,
ibi loquimur, ibi exaudimur. Non enim est ille lōge ab
vnoquoq; nostrum positus, in quo viuimus, mouemur
& sumus. Longe te à deo non facit, nisi iniquitas sola.
Deiice mediū parietem peccati, & cum illo est quē ro-
gas. Audisti, inquit, verba oris mei: confitebor tibi, *Et*
coram angelis psallam tibi. Non enim coram hominibus
psallam, sed coram angelis psallam. Psalterium meum,
gaudium meum: Sed gaudium meum de inferioribus
coram hominibus est, gaudium meum de superioribus
B coram angelis est. Non enim nouit impius gaudiū iu-
Esa. 48. sti. Non est gaudere impiis dicit dominus. Gaudet ini-
& 57. quus in pōpa, gaudet martyr in catena. Quomodo gau
debat sancta ista Crispina, cuius hodie solennitas cele-
bratur? Gaudebat cum tenebatur, cum ad iudicem du-
cebatur, cum in carcerem mittebatur, cū ligata produ-
cebatur, cum in catasta leuabatur, cum audiebatur, cum
damnabatur. In his omnibus gaudebat, & eam miseri
miseram putabāt, quæ coram angelis gaudebat: *Ado-*
rabo ad templum sanctum tuum. Quod templum sanctum
tuū? Vbi habitabimus, ibi adorabimus. Currimus enim
vt adoremus. Grauidum cor nostrum parturit, & vbi
pariat quærit. Quis est ille locus vbi adorādus est deus?
Qui mundus? Quod ædificium? Quę denique sedes in
cœlo & inter stellas? Quærimus in scripturis sanctis, &
inuenimus in verbis Sapientiæ, Ego, inquit, eram cum
Prouerb. 8. illo. Ego eram ad quam aggaudebat quotidie. Et dicit
opera eius, & exponit nobis sedem ipsius. Quando?
Quando validas, inquit, faciebat in summo nubes, quā-
do sedem suam segregabat super ventos. Sedes autem
eius templum eius. Quò ergo ibimus? Super ventos
C adoraturi sumus? Si super ventos adoratur, aues nos
vincunt. Si autem intelligamus ventos animas, id est,
ventorum nomine significatas animas: sicut ait quo-
Psal. 17. dam loco scriptura. Volauit super pennas ventorum:
Gene. 2. hoc est, super virtutes animarum: vnde & flatus dei di-
citur anima tanquam ventus, non vt iste intelligatur
ventus, quo corpus propellente sentimus, sed eius no-
mine significetur aliquid inuisibile, quod neque oculis
cerni potest, nec sentiri auribus, nec odoratu duci, nec
palato gustari, nec manu contrectari, quod est vtique
vita quędā qua viuimus, quę anima dicitur. Si hos ven-
tos intellexerimus, non est quare quæramus pennas vi-
sibiles, vt cum auibus volemus ad orandū ad templum
dei, sed super nosipsos inuenimus deum sedere, si eius
fideles esse voluerimus: videte si hoc nō est, Templum
1. Cor 3. enim dei sanctū est, ait Apostolus, quod estis vos. Certe
tamen quod manifestum est, in angelis habitat deus.
Ergo cum gaudium nostrum de spiritalibus rebus non
de terrenis bonis assumit canticum deo vt psallat co-
ram angelis sanctis, ipsa congregatio angelorum tem-
plum dei est, adoramus ad templum dei: Ecclesia deor-
sum, & Ecclesia sursum. Ecclesia deorsum in omnibus
fidelibus, & Ecclesia sursum in omnibus angelis. Sed D
descendit ad Ecclesiā deorsum dominus angelorum, *Matth. 4.*
& ei angeli in terra ministrauerunt ministranti nobis.
Non enim, inquit, veni ministrari sed ministrare. Quid *Matth. 20.*
nobis ministrauit, nisi quod hodiéque manducamus &
bibimus? Cum ergo dominus angelorum nobis mini-
strarit, non desperemus nos futuros æquales angelis.
Maior enim angelis descendit ad hominem, & creator
angelorum suscepit hominem, dominus angelorum
mortuus est pro homine. Adorabo ergo ad templum *Psal. 13.*
sanctum tuum. Intelligo templum tuum non manufa-
ctum, sed quod tu fecisti tibi. *Et confitebor nomini tuo: In*
misericordia tua & veritate tua. In duobus istis confitemur:
sicut enim & in alio psalmo legitur, Vniuersæ viæ do- *Psal. 24.*
mini misericordia & veritas: in duobus istis confite-
mor, in tua misericordia, & in tua veritate. Misericor-
dia peccatorem respexisti, veritate promissionem red-
didisti. In tua ergo misericordia & veritate confitebor *4. serm. di.*
tibi. Has etiam ego pro meis viribus reddo quas mihi *46. ca. Sed*
donasti, faciēs misericordiam & veritatem, misericor- *quæritur.*
diam in subueniendo, veritatem in iudicando. His ad-
iuuamur à deo, his promeremur deum. Merito ergo
misericordia & veritas vniuersæ viæ domini. Nō sunt E
aliæ viæ quibus ad nos veniat: non sunt alię vię quibus
ad illum veniamus. *Quoniam magnificasti super omne nomen*
sanctum tuum. Qualis ista gratulatio fratres? Magnifica-
uit nomen suum sanctum super Abraham. Credidit e- *Gene. 15.*
nim Abraham deo, & deputatum est illi ad iustitiam. *Roma. 4.*
Cæteræ omnes gentes idolis immolabant, & dæmoni-
bus seruiebant. Natus est ex Abraham Isaac, magnifica-
tus est super illam domum deus: inde Iacob, magnifi-
catus est deus, qui dicit, Ego sum deus Abrahā, & deus *Exod. 3.*
Isaac, & deus Iacob: inde duodecim filij Israël, inde po
pulus Israël liberatus ab Aegypto, ductus per mare ru-
brum, exercitatus in eremo, eiectis gentibus in terram
promissionis collocatus est: Magnificatum est nomen
domini super Israël. Sed inde & virgo Maria, inde do-
minus Iesus Christus mortuus est propter peccata no- *Rom. 4.*
stra, resurgens propter iustificationem nostram, im- *Acto. 2.*
plens fideles spiritusancto, mittens prædicare per gen- *Matth. 3.*
tes, Agite pœnitentiam, appropinquabit enim regnum
cœlorum: Et ecce magnificauit super omne nomē san-
ctum suum. *In quacunque die inuocauero te cito exaudi me.* F
Quare cito? Quia tu dixisti, Adhuc loquente te dicam, *Psal. 101.*
Ecce assum. Quare cito? Quia iam non peto fœlicita- *Esa. 58.*
tem terrenam, didici sanctum desyderium de nouo te-
stamento. Non peto terram, non fœcunditatem carna-
lem, non salutem temporalem, non inimicorum subie-
ctionem, non diuitias, nō honores: Nihil horum peto,
ideo cito exaudi me, quia docuisti me quid petam. At
quid peto? Dicamus huic, Quid tale petis? Audiamus
nos & videamus, eructet petitionem suā, & videamus
quid petat, & discamus per eum petere, vt mereamur
accipere. Veneras ad Ecclesiam, nescio quid hodie pe-
titurus. Quid putamus veneras petiturus? Veneras cum
desyderio tuo, nescio quo, vtinam innocenti: Et si car-
nali, sed remoue iniquitatem, remoue carnalitatē, disce
quid petas, quid hodie celebres attende. Natalitiū san-
ctæ & beatæ fœminæ celebras, & forte fœlicitatem ter-
renam desyderas? Illa propter desyderiū sanctum di-
misit fœlicitatem quam habebat in terra, dimisit filios
flentes & tāquam crudelem matrem dolentes, quia ve-
lut perdiderat humanam misericordiam, quæ ad diui-
nam festinabat coronam. Nesciebat vero illa quid de-
syderaret, quid calcaret? Imò vero nouerat psallere co-
ram

G ram angeli dei, eorumq; desyderare consortium, amicitiam sanctam & puram, vbi vlterius non moreretur, vbi iudicem noisset apud quem non valere posset mendacium. Quid ergo? Io illa vita nulla sunt bona? Imò verò ibi sola sunt bona, non malis mixta bona, securitates in quibus gaudeas quantum vis, & nemo dicat tibi vnde doleas, tempera te. Hic autem de bonis terrenis gaudere molestum est, & periculosum nimis, ne sic gaudeas vt hæreas, & gaudendo male pereas. Nam vnde deus miscet tribulationes terrenis gaudiis terrenis, nisi vt tribulationem sentientes & amaritudinem, discamus æternam desyderare dulcedinem? Quid ergo petit videamus, quo merito dixerit cito exaudi me. Quid enim petis vt cito exaudiaris? *Multiplicabis me.* Multis modis multiplicatio intelligi potest. Est multiplicatio terrenæ generationis secũdum primam generationis naturæ nostræ benedictionem quam audiuimus, Crescite & multiplicamini, & implete terram & dominamini ei. Sic enim ille ne volebat multiplicari, qui dicebat, Cito exaudi me? Et ista plane multiplicatio fructuosa est, & non venit nisi de benedictione domini. Iã quid
Gene.1.
H dicam de aliis multiplicationibus? Multiplicatus est ille auro, ille argento, ille pecoribus, ille familia, ille possessionibus, ille his omnibus. Multæ sunt terrenæ multiplicationes, fœlicior autem filiorum, quanquam hominibus auaris etiam ipsa fœcunditas molesta est. Timent enim ne pauperes relinquãtur, qui multi nasci potuerunt. Quæ sollicitudo plerosq; ad impietatē coēgit, vt obliuiscerentur quòd parentes essent, omniq; humanitatis affectu expoliati, exponerent filios suos, vt eos facerent alienos: proiiceret quæ peperit, colligeret quæ non peperit: illa contemneret, illa diligeret: illa frustra mater carne, illa verior voluntate. Cum ergo sint multæ multiplicationes & multa genera multiplicationũ, quam multiplicationem quærit qui dixit, Cito exaudi me? Ait enim, Multiplicabis me. Expectamus audire in quibus? Audi ergo, *In anima mea.* Non in carne mea, sed in anima mea. Multiplicabis me in anima mea. Est ne adhuc quod addatur, ne fortè & multiplicatio in anima non continuo fœlicitatem significet? Etenim curis & furiis homines in anima multiplicantur: Multiplicatus videtur in anima, in quo est multiplicata sunt vi-
I tia. Ille tantummodo auarus est, ille tantummodo superbus, ille tãtummodo luxuriosus, iste & auarus & superbus & luxuriosus: Multiplicat° est in anima sua, sed malo suo: multiplicatio ista egestatis est, non vbertatis. Ergo quid tu qui dixisti, Cito exaudi me, & te abstulisti ab omni corporea & ab omni terrena re, ab omni desyderio seculari, vt diceres deo, multiplicabis me in anima mea? Adhuc explana quid desyderes, Multiplicabis me, inquit, in anima mea. *Virtutem.* Expressum votum, expressum desyderiũ, ab omni confusione circuncisum Si diceret, Multiplicabis me: terrena, nescio quæ cogitares: addidit, in anima mea. Rursus, ne in anima vitia cogitares: addidit, virtutem. Nihil est quod amplius à deo desyderes, si vis bona & vera fronte dicere, Cito exaudi me. *Confiteantur tibi domine omnes reges terræ.* Ita fiet, & ita fit, & quotidie fit, & ostēditur non frustra dictum, nisi quia erat futurũ. Confiteantur tibi domine omnes reges terræ. Sed & ipsi cum tibi confitentur, cum laudant te, non terrena desyderent à te. Quid enim reges terræ desyderaturi sunt? Nõnne iam habēt ipsius imperium? Quicquid amplius desyderauerit homo in terra, vsque ad imperium est desyderium eius. Quid amplius potest? Altior sublimitas necessaria est:

Sed fortasse quãto altior, tanto periculosior est. Ideoq; K
reges quanto sunt in maiore fœlicitate † terrena, tanto † al. sublimitate.
magis humiliari deo debent. Vt quid faciant? *Quoniam audierunt omnia verba oris tui.* O domine, omnia verba oris tui nescio in qua gente abscondita erant, lex & prophetę, omnia verba oris tui: Sed in gente Iudęorum sola erant omnia verba oris tui, quam gentem laudans Apostolus ait, Quid ergo amplius est Iudæo? Aut quæ Rom.3.
vtilitas est circuncisionis? Multũ per omnem modum. Primum quidem, quia credita sunt illis eloquia dei. Ibi erant verba dei. Sed da mihi illum Gedeon quendam sanctum virum tēpore Iudicum: videte quale signum petiuit à domino, Ponam, inquit, vellus in area, compluatur vellus, area sicca sit. Et factum est, cõplutum est Iudicũ.6.
vellus solum, area sicca erat. Petit iterum signum, area tota compluta sit, & solum vellus siccum inueniatur. Et hoc factum est, compluta est area sicco vellere. Primo complutum vellus sicca area, postea compluta area sicco vellere. Quid vobis videtur area fratres? Nõnne orbis terrarum? Quid vellus? Tanquã gens Iudæa in medio orbe terrarum habens gratiæ sacramētum, non in manifestatione, sed in nube secreti, tanquã in velamen- L
to pluuiam in vellere. Venit tempus quando reuelaretur pluuia in area, manifestata est, non operta: factum est ergo quod dictum est, Confiteantur tibi domine omnes reges terræ, quoniam audierunt omnia verba oris tui. Quid est Israel quod abscondebas? Quamdiu abscondebas? Expressum est vellus, exit de te pluuia. Solus Christus suauitas pluuiæ: ipsum solum non agnoscis in scripturis, propter quem factæ sunt scripturæ. At vero omnes reges terræ confiteantur tibi domine, quoniam audierunt omnia verba oris tui. *Et cantent in viis domini, quoniam magna est gloria domini.* Cantent in viis domini reges terræ. In quibus viis domini cantent? de quibus supra dictum est, In misericordia tua & veritate tua, quoniam vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Non ergo sint reges terræ superbi, sed Psal.24.
humiles sint. Tunc cantent in viis domini si humiles sint, ament & cantabunt. Nouimus viatores, & cantatores: cantant & peruenire festinant. Sunt cantica mala tanquam veteris hominis, sed canticum nouum pertinet ad hominem nouum. Ambulent ergo & reges M
terræ in viis tuis, ambulent & cantent in viis tuis. Quid cantent? Quoniam magna est gloria domini, non regum. Vide quomodo reges voluit cantare in viis humiliter portantes dominum, non se extollentes aduersus dominũ. Nam si se extulerint, quid sequitur? *Quoniam excelsus dominus & humilia respicit.* Volunt ergo reges respici? Humiles sint. Quid si se extulerint in superbiam? Latere ipsius oculos possunt? Ne forte quia audisti, humilia respicit, superbus velis esse, & dicas in anima tua, Humiles respicit deus: me non respicit, faciam quod volo. Quis enim me videt? Hominem latet, deus non vult me videre quia humilis non sum: ille autem humilia respicit, quod volo facio opportunè. O importune, nunquid hoc diceres si scires quid amare deberes? Ecce si nollet te videre deus, hocipsum non times, quia te non vult videre? Si salutes aliquem maiorem patronum tuum, & intentus in aliud nō te videat, quomodo tibi anima dolet? Si autem deus te non videat, securum te putas? Non te videt saluator, & videt deprædator & damnator? Et tamen & ipse te deus videt. Non te putes non videri, imò roga vt merearis videre à quo videris: dictum est enim, Oculi domini super iustos. Quia non super iniustos, faciant ergo quod Psal.33.
volunt

A volunt iniusti, oculi domini super iustos: sequatur adhuc, Et aures eius in preces eorum. Iniusti autem qui securos se putabant, quia non sont oculi domini super eos, non timent, quia non sunt aures eius ad preces eorum. Nónne melius & oculi eius super nos, & aures eius ad preces nostras? Sed cum facis ea super quæ vis esse oculos domini, tunc mereris precibus tuis & aures domini, & tamen male faciendo à te non auertis oculos domini: quid enim ibi sequitur? Vultus autem domini super facientes malum: sed ad quid? Vt perdat de terra memoriam eorum. Vides te videri, vides te latere non posse? Cum ergo quicquid feceris videatur, quare hoc non facis vnde placere merearis? Ergo & hic quid? Quoniam magna est gloria domini, quoniam excelsus dominus & humilia respicit: Excelsa autem quasi non respicit. Humilia enim respicit. *Excelsa,* Quid? *A longe cognoscit.* Quid sibi ergo præstat superbus, nisi vt à longe videatur: non vt non videatur? Ne putes te ideo securum esse debere, quòd minus te bene videat, quia à longe te videt. Tu enim quod à longe vides non bene vides: Deus & si à longe te videt, perfecte te videt, & tecum non est. Hoc agis non

B vt minus perfecte videaris, sed vt non sis cum illo à quo videris: At vero humilis quid tibi præstat? Prope est dominus his qui obtriuerunt cor. *Psal. 33.* Erigat se ergo superbus quantum voluerit, certe in alto habitat deus, in cœlo est deus. Vis tibi propinquet? Humilia te, Nam tanto à te erit altior quanto tu elatior. Excelsa autem à longe cognoscit. *Si ambulauero in medio tribulationis viuificabis me.* Verum est, In quacunque tribulatione fueris, confitere, inuoca, liberat te, viuificat te. Sed tamen aliquid hic debemus melius intelligere, quo iam familiarius inhæreamus deo, dicamúsque ei, Cito exaudi me domine: dixerat enim, Excelsa à longè cognoscit: & excelsa superba non norunt tribulationem. Non norunt, inquam, tribulationem, de qua dicitur alio loco, Tribulationem & dolorem inueni, & nomē domini inuocaui. *Psal. 114.* Quid enim magnum si tribulatio te inueniat? Si aliquid pateris, tu inuenis tribulationem. Et quis est, inquis, qui inueniat tribulationem? Aut quis illam vel quærat? In medio tribulationis es & nescis. Vita ista parua tribulatio est. Si non est tribulatio, non est peregrinatio. Si autem peregrinatio est, aut parum patriam diligis, aut sine dubio tribularis. Quis

C enim non tribuletur non se esse cum eo quod desyderet? Sed vnde tibi non videtur ista tribulatio? Quia non amas. Ama alteram vitam, & videbis quia ista vita tribulatio est, quacunque prosperitate fulgeat, quibuslibet delitiis abundet atque circunfloreat: † Quando nondum est illud gaudium sine vlla tentatione certissimum, quod nobis in fine seruat deus, sine dubio tribulatio est. Ergo intelligamus & huius tribulationem fratres, Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me: non sic ait, tanquam diceret, Si forte euenerit mihi tribulatio aliqua, liberabis inde me. Sed quomodo? Si ambulauero in medio tribulationis viuificabis me: id est, aliter non viuificabis me, nisi in medio tribulationis ambulauero. Væ ridentibus, beati lugentes. Si ambulauero in medio tribulationis viuificabis me. *Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua.* Sæuiant inimici, quid possunt facere inimici? Pecuniam tollere, expoliare, proscribere, in exilium mittere, doloribus tormentisque cruciare, ad postremum si permissi fuerint & occidere. Nunquid & amplius? Tu autem do-

† alids, circunfluat.

mine super iram inimicorum extendisti manum tuam, D super id quod mihi possunt facere inimici tu extendisti manum tuam. Non enim inimici possunt me separare à te. Tu autem amplius vindicas, quia adhuc differs me. Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam. Sæuiat quantum potest inimicus, non me separat à deo. Tu autem domine adhuc me non recipis, adhuc me in peregrinatione conteris, adhuc gaudium dulcedinémque tuam non præbes: Nondum inebriasti me ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ nondum potasti. *Psal. 35.* Apud te enim est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Sed ecce dedi primitias spiritus, & credidi in te, & seruio mente legi dei, *Roma. 7. & 8.* tamen in nobisinetipsis adhuc ingemiscimus, adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri. Hanc autem vitam nobis peccantibus dedit deus, vbi etiam necesse est vt conteratur Adam in sudore & labore vultus sui, *Gene. 3.* cum terra citribulos & spinas parit. Nunquid aliquis inimicus plus potuit procurare? Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, sed tamen non ad desperationem: sequitur enim, Et saluum me fecit dextera tua. Potest & sic intelligi, super iram inimicorum meorum extendisti ma- E num tuam: Irascebantur inimici, vindicasti me de inimicis. Peccator videbit & irascetur, dentibus suis frendet & tabescet. *Psal. 111.* Vbi sunt qui dicebant, Pereat nomen Christianorum de terra? Certe aut moriuntur, aut conuertuntur. Ergo super iram inimicorum extendisti manum tuam, quamdiu dicetur quod scriptum est, Inimici mei dixerunt: mala mihi, quando morietur & *Psal. 40.* peribit nomen eius? quando delebitur nomen Christianorum de terra? Cum dicunt ista, partim crediderunt, partim perierunt, pauci timidi remanserūt. Quanta ira inimicorum sæuiebat, quādo sanguis martyrum fundebatur? Quomodo se putabant nomen Christianorum delere de terra? Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua. Ecce illi qui martyres persequebantur, memorias martyrum inquirunt, aut vbi adorent, aut vbi se inebrient, quærunt tamen. Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua. Secundom desyderium saluum me fecit dextera tua. Est quædam salus in dextera tua: nam est altera salus in sinistra. Salus temporalis & carnalis in sinistra est, salus æterna cum angelis in dextera est. Ideo F iam in ipsa immortalitate positus Christus, dicitur sedere ad dexteram dei. *Marci. 16.* Non enim deus habet in seipso dexteram aut sinistram, sed dextera dei dicitur fælicitas illa, quæ quoniam oculis ostendi non potest, tale nomen accepit. Hac dextera tua saluum me fecisti, non secundum salutem temporalem. Nam crispina occisa est: sed nunquid deseruit illam deus? Non illam fecit saluam in sinistra, sed fecit in dextera. Machabæi quanta tormenta perpessi sunt? *2. Mach. 7.* Tres autē pueri in medijs ignibus deambulando laudauerunt deum. *Dani. 3.* Illorum salus in dextera, istorū etiam in sinistra. Aliquando ergo nō saluat in sinistra sanctos suos, sed semper saluat eos in dextera. Impios autem plerunq; saluat in sinistra, non saluat in dextera. Nam illi qui persequebātur Crispinam, sani erāt in corpore. Illa occisa est, illi viuunt. Illorum salus in sinistra est, illius in dextera. Et saluū me fecit dextera tua. *Domine retribues pro me.* Ego non retribuo, tu retribues pro me. Sæuiāt inimici quantūlibet, tu retribues quod ego non possum. Domine retribues pro me. In ipso capite nostro attēdite. Reliquit enim nobis *1. Petri. 2.*

G exemplum vt ſequamur veſtigia eius: qui peccatum nó
fecit,nec inuentus eſt dolus in ore eius : qui cum male-
diceretur,non maledicebat: dicens,Domine retribues
Ibidem. pro me.Cum iudicaretur,non cóminabatur,ſed com-
mendabat ſe ille iuſtè iudicãti.Quid eſt,domine retri-
Ioan.8. bues pro me?Ego,inquit,nõ quæro gloriam meam, eſt
Roma.12. qui quærat & iudicet. Nõ voſmetipſos vindicãtes cha
Deuter. 32. riſſimi,Apoſtolus dicit,ſed date locum iræ: ſcriptũ eſt
enim,Mihi vindictam,& ego retribuã,dicit dominus.
Pſal.68. Domine retribues pro me. Eſt hic alius intellectus non
negligẽdus,& forte magis eligẽdus.Domine Ieſu Chri
ſte retribues pro me.Ego enim ſi reddã,rapui: tu quod
nõ rapuiſti,ſoluiſti.Domine retribues pro me.Vide il-
lum retribuentẽ pro nobis.Venerunt qui tributũ exige
rent:exigebant tributũ didrachmas,id eſt,duas drach-
mas in vno homine. Ventũ eſt ad dominũ vt ſolueret
tributũ,imò non ad ipſum,ſed ad diſcipulos:& dictum
Matth. 17. eſt ad illos,Magiſter veſter non ſoluit tributum.Illi re-
tulerunt ad dominum: & ille,Reges terræ à quibus exi
gunt tributum?à filiis ſuis,an ab alienis? Reſponderũt,
ab alienis.Ergo,inquit,liberi ſunt filij.Sed tamẽ ne ſcan
Ibidem. dalizemus eos,ait Petro, Vade mitte hamũ in mare, &
H qui primus piſcis aſcenderit tolle,aperi os eius & inue
nies ſtaterem,id eſt,duas didrachmas. Stater ponderis
genus eſt habẽs quatuor drachmas.Inuenies ibi,da illis
pro me & te. Domine,retribues pro me.Merito habe-
mus primũ piſcem hamo captum, hamo comprehen-
ſum.Primum ſurgentẽ de mari,primogenitum à mor-
tuis.In eius ore inuenimus duas didrachmas,id eſt,qua
tuor drachmas,in eius ore inuenimus quatuor Euange
lia. Iſtis quatuor drachmis ab exactione huius ſeculi li-
beramur : per quatuor Euangelia debitores non rema-
nebimus.Ibi enim peccata noſtra omnia ſoluũtur. Re-
tribuit ergo pro nobis:Gratias miſericordiæ ipſius.Ni-
hil debebat,pro ſe nõ reddidit,ſed pro nobis reddidit.
Ioan.14. Ecce,inquit,veniet,princeps mũdi huius,& in me nihil
inueniet.Quid eſt,in me nihil inueniet?Nullum pecca-
tum in me inueniet,quare occidat me,nõ habet.Sed vt
ſciant omnes,ait, quia voluntatem patris mei facio,ſur
gite eamus hinc.Quid eſt,ſurgite eamus hinc?Id eſt,nõ
ex neceſſitate,ſed voluntate patior,reddens quod non
debeo.Domine retribues pro me, *Domine miſericordia tua
in æternum*. Quid deſyderem?Non diem hominũ,Non
†al.ſub ſole ſequens. laboraui ſubſequens † te domine,& diem hominũ non
concupiui,tu ſcis.Ecce martyr ſancta Criſpina ſi deſy-
I deraret diem hominũ,negaret Chriſtũ. Plus hic viue-
Hiere.17. ret, ſed in æternũ non viueret. Maluit in æternũ viue-
re,quàm paulò amplius tẽporaliter viuere. Deniq;,do-
mine miſericordia tua in æternũ,non ad tẽpus volo li-
berari.Miſericordia tua in æternũ,qua martyres libera-
ſti,& ſic cito de hac vita abſtuliſti. Domine miſericor-
dia tua in æternũ, *Opera manuum tuarũ ne deſpicias.* Non
dico , Domine ne deſpicias opera manuum mearum,
Pſal.76. non me iacto de operibus meis.Exquiſiui quidem do-
minum manibus meis nocte coram eo, & nõ ſum de-
ceptus,ſed tamen non cõmendo opera manuum mea-
rum.Timeo ne cum inſpexeris,inuenias plura peccata
quàm merita.Hoc ſolũ rogo, hoc dico, hoc impetrare
deſidero,Opera manuũ tuarum ne deſpicias.Opus tuũ
in me vide,nõ meum.Nam meũ ſi videris,damnas:tuũ
ſi videris,coronas:quia & quæcunque ſunt bona opera
mea,abs te mihi ſunt,& ideo tua magis quàm mea ſunt.
Epheſ.2. Audio quippe ab Apoſtolo tuo , Gratia ſalui facti eſtis
per fidem, & hoc non ex vobis, ſed dei donum eſt,nõ
ex operibus,ne forte quis extollatur.Ipſius enim ſumus
figmẽtum creati in Chriſto Ieſu in operibus bonis.Er- K
go ſiue in eo quòd homines ſumus, ſiue in eo quòd ex
noſtra impietate mutati & iuſtificati ſumus,domine o-
pera manuum tuarum ne deſpicias.

In Pſalmum centeſimum trigeſimumoctauum.

Enarratio.

PSALMVM nobis breuem parraueramus,
quem mãdaueramus cantari à lectore,ſed ad
horam quãtum videtur perturbatus, alterum
pro altero legit. Maluimus ergo nos in errore lectoris
ſequi voluntatem dei,quàm noſtram in noſtro propo-
ſito.Si ergo vos in eius prolixitate aliquandiu tenueri-
mus, nobis non imputetis,ſed credatis deum nos non
infructuoſe laborare voluiſſe.Neq; enim fruſtra in pri- *Gene.3.*
mo peccato noſtro pœnã accepimus, vt in ſudore vul-
tus noſtri panem manducemus.Tantum ſi panis eſt,at- *Ioan.6.*
tendite,Panis autem eſt ſi Chriſtus eſt.Ego ſum,inquit,
panis viuus qui de cœlo deſcendi. Quem manifeſtum
nobis habemus in Euangelio , ipſum quæramus & in *2.Cor.3.*
prophetis.Hunc ibi non vident ſuper quorum cor ad-
huc velamen poſitum eſt, vnde audiuit charitas veſtra
heſterno die . Nobis autem quia ſacrificium veſperti-
num crucis domini conſcidit velum , vt pateant iam L
templi ſecreta,quandiu nobis Chriſtus prædicatur,& ſi *Matth.27.*
cum labore & ſudore mãducandus eſt panis. Loquitur *Gene.3.*
autem dominus noſter Ieſus Chriſtus in prophetis ali-
quando ex perſona capitis noſtri, qui eſt ipſe Chriſtus *Marci.16.*
ſaluator, ſedens ad dexteram patris,qui etiam propter
nos natus de virgine, & ſub Pontio Pilato qualia no- *Luca.2. &*
ſtis paſſus eſt,fuſo innocẽte ſanguine,quod eſt precium *23.*
noſtrum,redemit nocentes à captiuitate in qua detine-
bamur à diabolo,donãdo nobis delicta,& ipſo precio *Coloſ.2.*
noſtro ſanguine ſuo delens chirographum, quo debi-
tores tenebamur . Ipſe eſt rector & ſponſus & redem-
ptor Eccleſiæ caput noſtrum: Et vtique ſi caput eſt, ha-
bet corpus.Corpus autẽ eius ſancta Eccleſia,quę etiam
coniunx eius,cui dicit Apoſtolus, Vos autem eſtis cor- *1.Cor.12.*
pus Chriſti & membra. Totus itaque Chriſtus caput &
corp⁹,tanquã integer vir,quia & fœmina de viro facta
eſt,& ad virum pertinet:& dictum eſt de primo coniu *Gene.2.*
gio,Erunt duo in carne vna.Hoc autem ad myſterium *Ephe.5.*
interpretatur Apoſtolus non fruſtra eſſe dictum de illis
duobus hominibus, niſi quia in eis iã figurabatur Chri-
ſtus & Eccleſia:nã hoc ſic exponit Apoſtolus, Erũt duo
in carne, inquit, vna. Sacramentum hoc magnum eſt: M
Ego autem dico,in Chriſto & Eccleſia.Dicit etiam ip-
ſum Adam formam futuri,Qui eſt, inquit, forma futu-
ri.Si ergo Adam forma futuri,quomodo de latere dor *Roma.5.*
mientis Eua facta eſt,ſic ex latere domini dormientis, *Gene.2.*
id eſt,in paſſione morientis & in cruce percuſſi de lan-
cea manauerunt ſacramenta quibus formaretur Eccle *Ioan.9.*
ſia : nam de futura eadem paſſione ſua ſic dicit in alio
Pſalmo, Ego dormiui & ſomnũ cœpi & exurrexi,quia *Pſal.3.*
dominus ſuſcepit me. Ergo dormitio intelligitur paſ-
ſio.Eua de latere dormientis,Eccleſia da latere patiẽtis.
Loquitur ergo dominus noſter Ieſus Chriſtus in Pro-
phetis, aliquando ex voce ſua, aliquando ex voce no-
ſtra,quia vnum ſe facit nobiſcum,ſicut dictũ eſt, Erunt *Gene.2.*
duo in carne vna: vnde dicit & ipſe dominus in Euan *Matth.9.*
gelio,cum de coniugio loqueretur,Igitur iam nõ ſunt
duo,ſed vna caro. Vna caro,quia de noſtra mortalita-
te carnem ſuſcẽpit. Non autem vna diuinitas,quia ille
creator,nos creatura.Quicquid igitur dominus loqui-
tur ex perſona ſuſceptæ carnis, & ad illud caput perti-
net,quod iam aſcendit in cœlũ,& ad iſta membra quæ
adhuc

A adhuc in terrena peregrinatione laborant: Pro quibus laborantibus membris cum ea Saulus insequeretur, clamauit de cœlo, Saule Saule, quid me persequeris? *Acto.9.* Audiamus ergo loquentẽ dominum nostrũ Iesum Christum in prophetia. Cantati enim sunt ipsi Psalmi longe antequam dominus de Maria virgine nasceretur, *Luca.2.* non antequam dominus esset. Semper enim creator omnium, aliquando autem & natus ex creatura. Diuinitatem enim illam credamus, & quantũ possumus intelligamus æqualem patri: Sed illa diuinitas patri æqualis, facta est particeps mortalitatis nostrę, nõ de suo, sed de nostro, vt & nos efficeremur participes diuinitatis eius, non de nostro sed de ipsius.

Expositio Psalmi.

D*Omine probasti me & cognouisti me.* Dicat hoc ipse dominus Iesus Christus, dicat & domino patri, Non enim dominus eius pater eius nisi quia dignatus est nasci secundum carnẽ. Pater est dei, dominus hominis. Vis nosse cui pater est? Aequali sibi filio: *Philip.2.* Apostolus dicit, Qui cum in forma dei esset, nõ rapinã arbitratus est esse se æqualem deo. Huic formę pater est B deus, æquali sibi formæ, vnigenito filio nato de substãtia sua. Propter nos autẽ vt reficeremur & efficeremur participes diuinitatis eius reparati ad vitam æternam, quia ipse, vt dixi, factus est particeps mortalitatis nostræ, quid de illo ait Apostolus ibi vbi dixerat, Qui cũ in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, Sed semetipsum, inquit, exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudine hominum factus, & habitu inuentus vt homo? Erat autem in forma dei ęqualis patri, & accepit formã serui qua minor est patre. Vnde vtrunq; dicit in Euãgelio, &, Ego & pater *Ioan.10.& 14.* vnũ sumus, &, Quoniam pater maior me est. Ego & pater vnum sumus secundum formã dei, pater maior me est secũdum formã serui. Ergo quia & pater & dominus est, pater formæ dei, dominus formæ serui. Dicat ergo ipse, nec miremur, nec scãdalizemur, quia filius dei vnicus dicit, Domine probasti me & cognouisti me, Probasti & cognouisti: non quia non nouerat, sed quia aliis notũ fecerat. Probasti me, inquit, & cognouisti me.

Tu cognouisti sessionem meam & resurrectionẽ meam. Quid hic sessio? Quid hic resurrectio? Qui sedet humiliat se. Sedit ergo dominus in passione, resurrexit in resurrectione. *1. sent. dist. 48. capit illud quoq;.* Tu, inquit, hoc cognouisti, id est, tu voluisti, tu approbasti, secundũ voluntatem tuã factum est. Si autẽ C volueris accipere vocẽ capitis ex persona corporis, dicamus & nos, Tu cognouisti sessionem meã & resurrectionem meã. Sedet enim homo, quãdo humiliat se in pœnitentia: surgit autẽ remissis peccatis, quãdo erigitur in spem vitæ æternæ: propterea & in alio Psalmo dicitur, *Psal.126.* Surgite posteaquã sedistis qui manducatis panem doloris. Panẽ doloris pœnitentes manducant qui cantãt in alio Psalmo, & dicũt, *Psal.41.* Factæ sunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Quid est enim, surgite posteaquam sedistis? Nolite exaltari, nisi prius humiliati fueritis. Multi enim volunt surgere antequam sederint, volunt se iustos videri, antequã peccatores se esse confessi sunt. Ergo si ex persona capitis nostri accipis, sic intellige, Tu cognouisti sessionem meã & resurrectionem meam, passionem meam & resurrectionẽ meam: si ex persona corporis, Tu cognouisti sessionẽ meam & resurrectionẽ meam, coram oculis tuis & peccata cõfessus sum, & tua gratia iustificatus sum. *Intellexisti cogitationes meas de longinquo.* Quid est, de longinquo? Cum adhuc in peregrinatione sum, antequam ad illam patriam veniam, tu cognouisti cogitationem meam. D Attende illum filium minorem, quia ipse etiam factus est corpus Christi, Ecclesia de gẽtibus veniens. Ierat quippe in longinquum filius minor. Duos enim filios habebat quidam paterfamiliâs: *Luca.15.* filius maior non longe ierat, sed in agro operabatur, & significat sanctos in lege facientes opera & præcepta legis. Genus autem humanum quod deflexerat in idolorum culturam, in longinquo fuerat peregrinum. Quid tam longe ab eo qui fecit te, quàm figmentum quod tibi ipse esse fecisti? Profectus est ergo filius minor in regionem longinquam, portans secum substantiam suam, & sicut nouimus in Euangelio dissipauit eam viuẽs prodige cum meretricibus, & famem passus applicauit se cuidam principi regionis illius: & ille eum porcis pascendis præposuit, de quorum siliquis & reliquiis, cupiebat saturari, nec poterat. Et post laborem & trituram, & tribulationem & egestatem, venit illi in mẽtem pater, & voluit redire, & sic ait, Surgam, & ibo ad patrem meũ. Surgam dixit, sederat enim: eius ergo vocem hic agnosce dicentis, Tu cognouisti sessionem meam & resurrectionem meam. E Sedi in egestate, surrexi in desyderio panis tui: Intellexisti cogitationes meas de longinquo, longe enim eram profectus: Sed vbi nõ est quem deserueram? Intellexisti cogitationes meas de longinquo: propterea sic dicit dominus in Euangelio, Quia occurrit illi pater venienti. Vere, quia intellexerat cogitationes eius de longinquo. *Semitam meam & limitẽ meum inuestigasti.* Semitam, inquit, meam, quam nisi malam? quam ille ambulauerat vt patrẽ desereret, quasi occultus esse possit ab oculis vindicãtis. Aut vero in illa egestate cõtereretur, *Luca.15.* aut porcos pascere poneretur, nisi pater vellet flagellare longinquum vt reciperet propinquũ? Ergo tanquam deprehensus fugitiuus sequẽte se vindicta legitima dei vindicantis in affectiones nostras quacunque ierimus, & quocunq; progressi fuerimus agnoscimur. Tanquã ergo deprehensus fugitiuus loquitur, Semitam meam & limitem meũ inuestigasti. Quid est, semitam meam? Quà profectus sum. Quid est, limitem meum? Quousque perueni. Semitam meam & limitem meũ inuestigasti. Limes meus ille longinquus non fuit longe ab oculis tuis: multũ ieram, & tu ibi eras. Semitã meã & limitem meũ inuestigasti: *Et omnes vias meas præuidisti.* Non dixit, vidisti, sed præuidisti. Antequam eas irem, antequam eas ambularem præuidisti eas: Et permisisti me in labore ire vias meas, vt si nollem labora- F re, redirẽ ad vias tuas. *Quoniam non est dolus in lingua mea.* Quare hoc dixit? Quia ecce fateor tibi, ambulaui semitam meã, factus sum longinquus à te: discessi à te cum quo mihi bene erat, & bono meo male mihi fuit sine te. Nam si mihi bene esset sine te, nollem forsitan redire ad te. Ergo iste confitens peccata sua dicens corpus Christi iustificatum, non in se, sed in illius gratia, dixit, Non est dolus in lingua mea. *Ecce tu domine cognouisti omnia nouissima & antiqua.* Cognouisti nouissima mea quãdo porcos paui: cognouisti antiqua mea quando à te *Luca.15.* partem substantiæ meæ expetiui. Antiqua fuerunt mihi exordia malorum nouissimorum. Antiquum peccatum quando lapsi sumus: nouissima pœna, quando in istam mortalitatem laboriosam periculosamq; peruenimus. Atq; vtinam nobis ista sint nouissima. Erit ista nouissima si iam redire voluerimus. Est enim alia quibusdam impiis nouissima, quibus dicetur, Ite in ignem *Matth.25.* æternũ qui præparatus est diabolo & angelis eius. Nos autem fratres hucusque deseruimus deum: vsque ad

G huius vitæ mortalitatem sufficiat labor noster. Recor-
demur panem patris nostri, recolamus beatitudinē do-
Luca.15. mus patris nostri. Non nos delectent siliquæ porcorū,
doctrinæ dæmoniorū. Ecce tu domine cognouisti om
nia nouissima & antiqua mea. Nouissima quò perueni,
antiqua vbi te offendi. *Tu finxisti me & posuisti super me ma-
num tuā.* Finxisti me. Vbi? In ista mortalitate iā ad labo-
res, ad quos omnes nati sumus. Non enim quisquā na-
scitur, nisi quem deus finxerit in vtero matris suæ, aut
vlla creatura est, cuius non est ille plasmator. Sed finxi-
sti me in isto labore, & posuisti super me manū tuam,
vindicem manum grauantem superbum. Ita enim sa-
lubriter deiecit elatum, vt erigat humilem. Tu finxisti
me & posuisti super me manum tuam. *Mirificata est scien
tia tua ex me, inualuit, non potero ad illam.* Aliquid quod ob-
scurum quidem est, sed non cum parua dulcedine in-
Exod.33. telligetur, aduertentes audite. Moyses sanctus dei erat
famulus cum quo loquebatur deus per nubē, quia tem-
li.2. de Tri poraliter loquens vtique per assumptam creaturam lo-
nitate.c.16. quebatur seruo suo, id est, non per substantiam suā, sed
per assumptā aliquam corporalem creaturam, per quā
voces illæ fierent, & humanis atque mortalibus auribus
H personarent. Sic enim loquebatur tunc deus, non quo-
modo loquitur in substantia sua. Quomodo enim lo-
quitur in substantia sua? Locutio dei, verbum dei est:
verbū dei Christus est. Verbū illud non sonat & transit,
sed semper incōmutabiliter manet verbū, per quod fa-
Ioan.1. cta sunt omnia. Cui verbo dicitur, Ipsa est enim sapien
Psal.101. tia dei, Mutabis ea & mutabuntur, tu autē idem ipse es.
Et alio loco de sapiētia cum scriptura diceret, In seipsa
Sapien.7. manens, ait, innouat omnia. Illa ergo sapientia stans, si
dici debeat vel stans: dicitur autē propter incommuta-
bilitatem, non propter immobilitatē: & eodem modo
se semper habens, nullo loco, nullo tēpore variata, nus-
quam aliter quàm hic aut ibi, nunquā aliter quàm nunc
aut antea, ipsa est locutio dei. Locutio vero illa quæ fie
bat ad Moysen, ad hominem fiebat per syllabas per
transeuntes sonos. Non autem fierent ista, nisi deus as-
sumeret talem creaturā per quam huiusmodi sermonē
Exod.33. & voces emitteret. Moyses sanctus nouerat istam locu-
tionē dei assumptis quibusdam corporeis creaturis fie-
ri, & sic desyderauit & concupiuit videre ipsam speciē
dei, & loquenti secū deo dixit, Si inueni gratiā ante te,
ostende mihi temetipsum. Cum hoc vehemēter concu
I pisceret, & hoc quadam, si dicendū est, amica familia-
ritate, quia ipse dignatus est, extorquere vellet deo vt
videret eius maiestatē & faciem, quomodo dici potest
facies dei, ait illi, Non potes videre faciem meā. Nemo
enim vidit faciem meā, & vixit: sed ponā te in specula
petræ, & transibo, & ponam super te manum meam:
cum autem transiero, posteriora mea videbis. Et ex his
verbis natum est alterū ænigma, id est, obscura quædā
figura rerū. Cum transiero, posteriora mea videbis di-
cit deus, quasi ex alia parte habeat faciem, ex alia dor-
sum. Absit à nobis tale aliquid de illa maiestate sen-
tire. Nam qui hoc sentit de deo, quid ei prodest quòd
templa clausa sunt? Idolum in corde suo fabricat. Sunt
li.2. de Tri ergo in illis verbis magna mysteria. Loquebatur domi
nitate.c.17. nus, vt dixi, per creaturā, quomodo vellet famulo suo.
Intellecta est illic persona ipsius domini, & saluatoris
Philip.2. nostri Iesu Christi. Qui quidem secundum formā dei,
1.Cor.1. qua æqualis est patri, similiter oculis humanis inuisibi-
lis est sicut & pater. Si enim sapientia humana videri
oculis non potest, virtus & sapientia dei videri oculis
carneis potest? Sed quia erat dominus opportuno tem-
pore carnem suscepturus, vt oculis etiā carneis propter K
salubritatem curandæ virtus mētis appareret, quando
ita apparere opus esset, hoc prędicēs Moysi figurate, ait, *Exod.33.*
Faciem meā videre non potes, posteriora mea videbis,
sed cum transiero. Vt autē non videas faciem meā, ma-
nus mea erit super te. Transire quid fuit domino, nisi
quod Euāgelista dicit, Cum autē venisset hora vt trāsi- *Ioan.13.*
ret Iesus de hoc mūdo ad patrē? Nam ipsum transitum
significat pascha. Quod enim Hebraico verbo dicitur
pascha, Latine transitus interpretatur. Quid est, faciem
meam non videbis, sed posteriora mea videbis? Cuius
personā gerebat ille Moyses, quando ei dictum est, Fa-
ciem meā non videbis, sed posteriora mea videbis, & *Exod.33.*
hoc cum transiero, vt autē non videas faciem meā po-
nam super te manū meam? Faciem suā dixit, prima sua,
& quodāmodo posteriora sua, transitū de hoc mundo
passionis suæ. Apparuit Iudæis, non eum cognouerunt.
Eorum personam gerebat Moyses quādo ei dicebatur,
Faciem meā non potes videre. Vnde autem non vide-
runt deum in carne positū? Quia grauata erat super eos
manus domini. De illis enim dixerat Esaïas, Incrassa *Esaiæ.6.*
cor populi huius, & oculos eius graua. Et eorum vox est *Psal.31.*
in alio Psalmo, Quoniā grauata est super me manus tua. L
Vt ergo nō cognoscerent tunc diuinitatē Christi, gra-
uati sunt: si enim cognouissent, nunquam dominū glo- *1.Cor.2.*
riæ crucifixissent. Non crucifixo autē domino, sanguis
illius non redimeret orbem terrarum. Quid egit deus
nisi quod ait Apostolus, altitudinem diuitiarum sapien
tiæ & scientiæ dei? vbi exclamat, O altitudo diuitiarum *Roma.11.*
sapientiæ & sciētiæ dei, quàm incomprehensibilia sunt
iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Quis enim co-
gnouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit?
aut quis prior dedit illi & retribuetur ei? Quoniam ex
ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in
secula seculorum. Apostolus hoc dicit, quia superius di
xerat, Cæcitas ex parte Israël facta est, vt plenitudo gen *Ibidem.*
tium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Excæca-
ti sunt ergo ex parte Iudæi merito superbiæ suæ, quia
se iustos dicebant, & excęcati crucifixerunt dominum.
Posuit super eos manum suam, ne viderent eum do- *Exod.33.*
nec transiret scilicet de hoc mundo ad patrem. Videa- *Ioan.13.*
mus si postea quàm transiit viderunt posteriora eius.
Resurrexit dominus, apparuit discipulis suis & omni- *Ioan.20.*
bus qui in eum iam crediderant, nō eis à quibus crucifi
xus erat, quia super illos manū posuerat donec transi- M
ret. Ascendit autem in cœlum quadraginta diebus fa- *Act.1.&.2.*
ctis cum discipulis suis. Impleto autem die pentecostes
misit eis spiritumsanctum. Repleti spiritu sancto cœ-
perunt omnium linguis loqui, qui in vna nati erant, &
vnam solam didicerant. Expauerunt & exhorruerunt
tantum miraculum milia eorum qui crucifixerant do-
minum, compuncti corde de tanto miraculo, quæsie-
runt consilium ab Apostolis quid facerēt, posteaquam
eis prædicatus est Christus, mirātibus vnde idiotæ ho-
mines linguis omnibus loquerētur. Per Petrum igitur
Apostolum annunciato eis Christo, quē in cruce con-
tempserant, quem tanquam mortalem hominem irri-
serant, cui propterea insultabant, quia de cruce nō de-
scendebat, cum vtiq; maius multo fuerit quòd fecit de
sepulchro resurgere, quàm de cruce descendere. An- *Matth.27.*
nunciato ergo Christo sibi dixerūt, Quid faciemus? Illi
qui sæuierunt in dominum quem videbant, iam consi-
lium petunt salutis, & dictū est eis, Agite pœnitentiam, *Acto.2.*
& baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini
nostri Iesu Christi, & dimittētur vobis peccata vestra.
Ecce

A Ecce viderunt posteriora eius, cuius faciem videre nō potuerunt. Manus enim eius erat super oculos eorum, non semper, sed donec transiret. Posteaquam transiit, abstulit manus ab oculis eorum. Ablata manu ab oculis suis, dicunt discipulis, quid faciemus? Primo sæui, postea pij: primo irati, postea timidi: primo duri, postea flexi: primo cæci, postea illuminati. Puto quòd agno scamus & in hoc Psalmo voces huiusmodi etiam gentium recordantium infidelitatē suam. Conclusit enim deus omnes in infidelitate, vt omnium misereatur. Tu finxisti me & posuisti super me manum tuā. Mirificata est scientia tua ex me, inualuit, & non potero ad illam. Veluti posuisti super me manū tuam. Mirus mihi factus es, non te comprehendo cum quo eram. Quàm facilis mihi erat vultus patris quando dixi, Da mihi substantiam meam quæ me contingit. Ecce profectò in regionē longinquam & fame contrito multū mihi est, & labor est ante me, non possum percipere quod dimisi. Mirificata est enim, inquit, sciētia tua ex me. Ex peccato meo factū est vt mirificata mihi esset, & incōprehensibilis mihi existeret. Nam mihi facilitas contēplandi te, quando in superbia reliqueram te. Mirificata est, inquit, sciētia tua ex me. Inualuit, non potero ad illam.

B Subaudis ex me. Non potero ad illā ex me. Cū ergo potero, non potero nisi ex te. Ecce inueni es in longinquo fugitiuū, non latere oculos eius à quo fugit. Et quò iturus est iam cuius limes est inuestigatus? Videte quid dicit: *Quò ibo à spiritu tuo?* Spiritus enim domini repleuit orbē terrarū. Quis potest fugere in mundo ab illo spiritu, quo plenus est mundus? Quò abibo à spiritu tuo?

Et quò à facie tua fugiam? Locū quærit quò fugiat ab ira dei. Quis est locus recepturus fugitiuum dei? Homines qui suscipiunt fugitiuos quærūt ab eis à quo fugerint, & quem seruū inuenerint alicuius domini minus potentis, tanquā sine vllo timore suscipiunt, dicentes in corde suo, non habet iste talem dominū, à quo possit inuestigari. Cum antē audierint dominum potentē, aut nō suscipiunt, aut cum magno timore suscipiunt. Et quia homo potens falli potest. Vbi non est deus? Quis fallit deum? Quem non videt deus? A quo fugitiuum suum nō repetit deus? Quò ergo ibit fugitiuus iste à facie dei? Vertit se huc atq; illuc, quasi quærens locum fugæ suæ.

Si ascendero, inquit, in cœlum tu ibi es, si descendero in infernum ades. Tandem cognouisti male fugitiue nullo pacto te

C posse fieri lōge ab eo à quo longinquare voluisti. Ecce ille vbique est, quò tu iturus es? Inuenit consiliū, & hoc ab illo qui etiam reuocare dignatur inspiratū. Si ascendero in cœlum tu ibi es, si descendero in infernū ades. Si me extulero te inuenio repressorē, si me abscondero, te inuenio inquisitorē: & non inquisitorē tantū, sed & inuestigatorē. Si enim superbiero de iustitia mea, tu ibi es cuius est vera iustitia. Si peccādo venero in profundum malorū, & confiteri contempsero dicēs, Quis me videt, in inferno enim quis confitebitur tibi? etiā illic ades vt vindices. Quò ergo iturus sum vt à facie tua fugiam, id est, iratum te non sentiam? Hoc consilium inueni, Sic fugiam, inquit, à facie tua, sic fugiam à spiritu tuo, ab vltore spiritu, à vindice facie sic fugiā. Quomodo? *Si recipiam pennas meas in directū, & habitauero in extremis maris.* Sic possum fugere à facie tua. Si in extrema maris vult fugere à facie dei, ibi non erit ille à quo fugit: de quo dixit, si descendero in infernum ades? Mirum si in extremis maris non est, qui nec apud inferos deest. Sed noui, inquit, quomodo fugiam ab ira tua. Recipiendæ sunt pennæ meæ non in prauum, sed in directum, vt nec in superbam erigar præsumptionem, nec in perditam mergar desperationem. Quas pennas

D vult assumere, nisi duas alas, duo præcepta charitatis? In quibus duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ. Has, inquit, alas, has pennas si recipiam sic, & habitabo in extremis maris, possum fugere à facie tua ad faciem tuam, & à facie irati ad faciem placati. Quid enim est extremum maris, nisi finis seculi? Illuc iam volemus spe & desyderio, habentes alas geminæ charitatis, non sit nobis requies, nisi in extremis maris. Nam si alibi requiē habere voluerimus, in mare præcipitabimur. Volemus quousque finiatur mare, suspendamus nos pennis geminæ dilectionis. Ad deum totis iam spe volemus. & illum finem maris spe fideli præmeditemur. Quis autem nos perducat attendite. Ille ipse cuius faciem irati volumus fugere. Quid enim sequitur? Si descendero in infernum ades, si recipiam pennas meas in directum. Recipiam, inquit. Ergo amiserat. Si recipiam pennas in directū, & habitabo in nouissima maris. *Etenim illuc manus tua deducet me, & adducet me dextera tua.* Hoc meditemur fratres charissimi, hæc sit spes nostra, hæc sit consolatio nostra. Recipiamus pennas per charitatem, quas amisimus per cupiditatem. Cupiditas

E enim viscum facta est pennarum nostrarum, elisit nos de libertate aeris nostri, id est, aurarum illarum liberarū spiritus dei. Inde elisi perdidimus pennas, & fuimus quodammodo captiuati in aucupis potestate, inde nos sanguine suo redemit quē fugimus vt caperemur. Nutrit nobis pennas de præceptis suis, & erigimus iam eas sine visco. Non amemus mare, sed volemus in extrema maris. Nemo trepidet, sed nemo de pennis suis præsumat, quia & pennatos nisi ipse erigat, nisi ipse deducat, præcipitabimur in profunda maris lassati & fatigati, quasi præsumentes de viribus nostris. Opus ergo est vt habeamus pennas, & opus est vt ipse deducat. Adiutor enim noster est. Habemus liberū arbitriū, sed ipso libero arbitrio quacū possumus, nisi nos adiuuet ille qui iubet? Etenim illuc man⁹ tua deducet me, & adducet me dextera tua. Et consyderans longinquitatem viæ, quid sibi dixit? *Et dixi fortasse tenebræ cōculcabunt me.* Ecce enim iā credidi in Christū, iā erigor duabus alis geminæ charitatis, & abundat iniquitas huius seculi, & quoniā abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorū. Sic dixit dominus, Quoniā abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorū. In ista vita inter tanta scandala, inter

F tam multa peccata, inter tantas turbas quotidianarum tentationū, quotidianarū suggestionum malarū, quid facio, inquit? Quomodo perueniā ad extrema maris? Audio terribiliter à domino, Quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Denique deinde subiecit, Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Attēdens longitudinem viæ, dixi mihi, fortasse tenebræ conculcabunt me, *Et nox illuminatio mea in delitiis meis.* Facta est mihi nox illuminatio, quia in nocte me desperaueram posse transire tantū mare, & tantam viam superare, & venire ad extremum perseuerando vsq; in finem. Gratias illi qui me quæsiuit fugitiuum, qui terga mea flagelli plaga percussit, qui me vocādo ab interitu reuocauit, qui fecit mihi illuminatam noctem. Nox est enim quādiu ista vita agitur. Quomodo est nox illuminata? Quia Christus descendit in noctē. Accepit Christus carnem de isto seculo, & illuminauit nobis noctē. Perdiderat enim drachmam mulier illa, accendit lucernam. Sapientia dei perdiderat drachmam. Quid est drachma? Nummus, in quo nummo imago erat ipsius Impera-

Exod. 33. Roma. 11. Luca. 15. Psal. 72. Sapien. 1. Prouer. 18. Psal. 6. Matth. 22. Matth. 24. Luca. 15.

G Imperatoris nostri. Factus est enim homo ad imaginē
Gene.1. dei & perierat. Et quid facit mulier sapiens? Accendit lucernam. Lucerna de luto est, sed habet lucem qua in-
Luce.15. ueniatur drachma. Lucerna ergo sapientiæ, caro Christi. De luto facta est, sed verbo suo lucet, & inuenit perditos, & nox illuminatio in delitiis meis. Facta est mihi nox in delitiis. Delitiæ nostræ Christus. Videte quemadmodum de illo modo gaudeamus. Clamures isti vestri, gaudia ista vestra vnde sunt nisi in delitiis? Vnde autē istæ delitiæ, nisi quia nox illuminata est, nisi quia dominus Christus nobis prædicatur? Quia quæsiuit vos antequam quæreretis eum, & inuenit vos vt inueniretis eum. Et nox illuminatio mea in delitiis meis. *Quoniam tenebræ non obtenebrabuntur à te.* Tu ergo noli tenebrare tenebras tuas, & deus illas nō tenebrat, sed magis illuminat, quia illi dictum est, ipsi cāto in alio Psalmo,
Psal.17. Tu illuminabis lucernā meā domine deus me^9 illuminabis tenebras meas. Qui autē tenebrant tenebras suas, quas deus non tenebrat? Homines mali, homines peruersi. Cum peccant vtique tenebræ sunt, dum non confitētur peccata sua quæ fecerunt, sed insuper defendūt, tenebrāt tenebras tuas. Ergo iam si peccasti, in tenebris
H es, sed confitendo tenebras tuas, mereberis illuminari tenebras tuas. Defendendo autem tenebras tuas, tenebraberis tenebris tuis. Et quando euades à duplicibus tenebris, qui in simplicibus laborabas? Vnde autem dominus nō tenebrat tenebras nostras? Quia non nos sinit impunita habere peccata. Flagellat nos in istis laboribus, & erudit nos. Tota ista miseria generis humani, in qua gemit mundus, noueritis fratres quia dolor medicinalis est, non sententia pœnalis. Videtis quia dolor vbique, vbique metus, vbique necessitas, vbiq; labores. Crescit auaritia, sed in malis. Si ad hoc deus hic talibus flagellis erudit nos, vt non tenebrētur tenebræ nostræ, agnoscamus nos sub pœna flagelli esse, & benedicam^9 deum miscentē iam amaritudines dulcedini vitæ temporalis: ne temporalium delitiarū delectatione cæcati, non desyderemus delitias æternas, nec velimus finire mare & habitare in nouissimo maris. Sæuiant ergo fluctus maris. Quanto plus sæuiunt fluctus maris, tanto se illa cum pēnis columba suspendit. Non ergo tenebrat deus tenebras nostras, quia miscet flagella peccatis nostris, & amaritudines prauis dulcedinibus nostris. Non
I nos tenebremus tenebras nostras defendendo peccata nostra, & nox illuminatio in delitiis nostris. Quoniam tenebræ non obtenebrabuntur à te. *Et nox tanquam dies illuminabitur.* Nox tanquam dies. Dies nobis prosperitas seculi, nox nobis aduersitas seculi. Sed si cognoscamus ob meritum peccatorū nostrorum nos aduersitates pati, & dulcia nobis sunt flagella patris, ne sit amara sententia iudicis: sic habebimus tenebras noctis huius, quomodo lumē noctis huius. Si nox est, quomodo ibi lux est? Nox est, quia erratur hic à genere humano. Nox est, quia nondum venimus ad illū diem quem nō coarctat hesternus & crastinus, sed est dies perpetuus, sine ortu, quia sine occasu. Nox est ergo hic, sed quandā lucem suam nox ista habet, & tenebras suas. Quare sit generaliter nox dixim^9. Quæ est lux noctis huius? Prosperitas & fœlicitas seculi huius, gaudium tēporale, honor tēporalis, quasi lux est noctis huius. Aduersitas autem & amaritudo tribulationū vel ignobilitas, tanquā tenebræ sunt noctis huius. In hac nocte, in hac mortalitate, vitæ humanæ habent homines lucem, habent homines tenebras: lucem prosperitatem, tenebras aduersitatem. Sed vbi venerit dominus Iesus Christus, & habitauerit animā per fidem, & promiserit aliam lucem, K
& inspirauerit, & donauerit patientiā, & monuerit hominem non delectari prosperis, ne frangatur aduersis: incipit homo fidelis indifferenter vti mundo isto, nec extolli quando res prosperæ accedunt, nec frangi quādo res aduersæ sunt, sed vbique dominum benedicere, nō solum quando abundat, sed etiam quando amittit: non solum quando sanus est, sed etiam quando ægrotat, vt fit in illo vera illa cantatio, Benedicam dominū in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Si ergo Psal.33.
semper & quando lucet nox ista, & quādo obscura est nox ista, quādo arridet prosperitas, quādo tristis est aduersitas, semper sit laus eius in ore tuo, & fiet tibi quod modo dictum est, *Sicut tenebræ eius, ita & lumen eius.* Non me conculcant tenebræ eius, quia non me extollit lumē eius. Ecce habes lumen ipsius in Iob, abundabat omnibus rebus. Lux noctis in illius diuitiis prima describitur. Quantis rebus & quanta copia redundabat, lux erat noctis eius. Putauit inimicus propterea illū talem virum colere deum, quia illa omnia donauerat ei, & petiuit vt auferentur ab eo. Factæ sunt tenebræ noctis il- L
lius, quæ primo habebat lucem. Nouerat tamen ille, siue lux ibi esset, siue tenebræ, illam noctē esse, in qua peregrinaretur à deo suo, & habebat interiorem lucem ipsum deum suum, per quam lucem interiorē indifferenter haberet siue tenebras noctis illius, siue lucem. Propterea quia in luce noctis illius, id est, in rerū abundantia colebat deum, ablatis illi omnibus rebus, posteaquā factæ sunt tenebræ illius, quid dixit ille? Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomē domini benedictum. In nocte sum quadā vitę huius, Dominus, inquit, habitat in cor meū, illuminauit mihi solatiis quibusdam noctē: quando dedit copias rerū temporalium. Subtraxit ipsam lucem temporalem, & quasi tenebrata est nox. Sed quia sicut tenebrę eius, sic & lumē eius, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomē domini benedictum. Non sum tristis in nocte hac, quia sicut tenebræ eius, ita & lumen eius. Vtrunque transit, vt qui gaudent tanquam non gaudentes sint, & qui flent tan- 1.Cor.7.
quā non flentes sint, quia sicut tenebræ eius ita & lumē eius. *Quoniam tu possedisti renes meos domine.* Non sine causa sicut tenebræ eius, sic & lumē eius. Intus est possessor, qui non solū cor tenet, sed etiā renes: non solum cogitationes, sed etiā delectationes. Ipse ergo possidet vn- M
de me delectaret aliquid lucis in nocte, ipse tenet renes meos: nō noui delectari nisi de luce interiore sapientiæ ipsius. Quid ergo? Non delectaris de prosperitate rerū, de fœlicitate temporum, de honoribus, de diuitiis, de familia? Non delector, inquit. Quare? Quia sicut tenebræ eius ita & lumen eius. Vnde tibi ista indifferentia, vt sicut tenebræ eius, sic sit tibi & lumen eius? Vnde? Quoniam tu possedisti renes meos domine. *Suscepisti me de vtero matris meæ.* Dum essent in vtero matris meæ, non indifferenter habebā tenebras illius noctis & lucē illius noctis. Etenim vterus matris meæ, consuetudo ciuitatis meæ fuit. Quę est illa ciuitas? Quæ nos progenuit in captiuitate. Nouim^9 Babyloniā illā, de qua hesterno die locuti sumus, vnde proficiscūtur omnes qui credūt & suspirāt illi luci Hierusalē cœlestis. Ergo ego dixi, ex vtero matris meæ susceptus sum à domino: inde mihi tenebrę noctis huius, & lux huius noctis indifferētes factæ sunt. Qui autē est in vtero matris illius Babyloniæ, gaudet prosperis seculi, frāgitur aduersitatib^9 seculi, nō nouit gaudere nisi aliquid prosperū eueniat secundū tēpus, nec

A pus, nec nouit cõtristari, nisi aliquid aduersum eueniat secundum tempus. Iam exi de vtero Babyloniæ, incipe cantare hymnũ domino. Egredere & nascere, suscipiet te deus ex vtero matris tuæ. Quis deus? Deus ille Apo-
Gala.1. stoli Pauli qui dixit, Cum autem placuit deo qui me segregauit de vtero matris meæ reuelare filium suum in me. Quæ enim erat mater eius? Synagoga. Et ibi quid didicerat, nisi quod habebãt & didicerant ipsi Iudęi & ipse populus? Nomẽ in illis remanserat laudis dei, facta
Matth.21. autem in eis non inueniebantur. Erant in eis verba dei, quasi folia in arbore, & fructus nusquã. Talem arborẽ fici sicut nostis, cum dominus inuenisset, maledicto arefecit. Inuenit enim in ea folia, & fructũ non inuenit: quandã nobis arborem figurabat. Nam fructuũ eorum tempus nondũ erat. Quod omnes homines nouerant, artifex cœli & terrę non nouerat? Ergo ille qui Paulum segregauit ab vtero matris suæ, ipse & nos segregauit ab vtero matris nostræ. Cuius matris nostræ? Babyloniæ illius. Suscepti ergo ex vtero illo, iam incipiamus habere aliam spem. Promisit fratres quare gaudetis, fructus facite positi in alia spe. Iam non nouimus malum nisi offendere deum & nõ perduci ad illa quæ promisit: nec nouimus bonum nisi promereri deum & perdu
B ci ad illa quę promittit. Quid illa bona mundi huius & mala mundi huius? Indifferenter habeamus, quia iã suscepti ab vtero matris nostræ indifferenter ea habẽtes, dicimus, Sicut tenebræ eius, sic & lumen eius. Nec fœlicitas huius seculi nos beatos facit, nec aduersitas miseros. Opus est iustitiam tenere, fidem diligere, sperare in deum, diligere deum, diligere & proximum. Post istos labores habebimus indefessam lucem, habebimus diẽ sine occasu. Transit quicquid est in ista nocte lucidum & tenebrosum, Quoniam tu possedisti renes meos domine, suscepisti me ex vtero matris meæ. *Confitebor tibi domine quoniã terribiliter mirificatus es.* Terribiliter mirificatus es, eoipso quòd te miramur, tu terribilis es, cum tremore gaudemus. Timemus enim ne de donis tuis nos extollentes per superbiam, mereamur amittere quod humilitate percepimus. Confitebor tibi domine quoniã terribiliter mirificatus es. *Mirabilia opera tua deus, Et anima mea cognoscet valde.* Iam cognoscit anima mea valde, quoniam suscepisti me ex vtero matris meæ. Antea vero mirificata est sciẽtia tua ex me, inualuerat nec poteram ad illam. Ergo ex me inualuerat, nec poteram ad
C illam. Vnde modo anima mea cognoscet valde, nisi quia nox illuminatio in delitiis meis est, nisi quia venit mihi gratia tua & illuminauit tenebras meas, nisi quia tu possedisti renes meos, nisi quia tu suscepisti me ex vtero matris meæ? *Non est absconditum os meum à te quod fecisti in abscondito.* Os suum dicit. Quod vulgo dicitur ossum, Latine os dicitur. Hoc in Græco inuenitur. Nã possemus hic putare os esse ab eo quod sunt ora, non os corrupte ab eo quod sunt ossa. Non est ergo absconditum, inquit, os meum à te, quod fecisti in abscondito. Habeo in abscondito quoddam ossum. Sic enim potius loquamur. Melius est vt reprehẽdant nos grammatici, quàm non intelligant populi. Ergo est, inquit, quoddam ossum meum intus in abscondito. Tu fecisti intus ossum mihi in abscondito, & non est absconditum à te. In abscondito enim fecisti, sed nũquid & tibi hoc abscondisti? Hoc ossum meum factum à te in abscondito homines non vident, homines non nouerũt, tu autem nosti qui fecisti. Quod ergo os dicit fratres? Quæramus illud, in abscondito est. Sed quia Christiani in nomine domini Christianis loquimur, modo

inuenimus quid sit ossum huiusmodi. Firmitas quædã D
est interior, quia in ossibus firmitas & fortitudo intelligitur. Est ergo quædã animæ interior vis, vbi firmitas nõ frãgitur. Quælibet tormẽta, quælibet tribulationes, quælibet huius seculi aduersitates vndiq; sæuiant, illud quod deus in abscondito fecit firmum, in nobis frangi nõ potest, non cædit. A domino enim facta est quædã firmitas patiẽtiæ nostræ, de qua dicitur in alio Psalmo, Veruntamẽ deo subiecta est anima mea, quoniã ab ip- Psal.61.
so patientia mea. Et attẽde Apostolum Paulum, habentẽ intus hoc genus firmitatis. Quasi tristes, inquit, sem- 2.Corin.6.
per autẽ gaudentes. Vnde quasi tristes? Contumeliis, opprobriis, persecutionibus, flagellis, plagis, carcerib⁹, catenis, lapidationibus. Quis nõ eos miseros tunc existimaret? Nec illi ipsi persecutores sæuirent in eos, nisi putarẽt eos miseros fieri persecutionibus suis. Illi enim eos ex sua infirmitate coniiciebãt, qui non habebãt ossum absconditũ interius. Illi vero qui habebant, hominibus foris tristes videbantur, intus autem gaudebãt deo, cui non erat absconditum ossum ipsorum quod fecerat in abscondito. Aperit autem hoc ossum in abscõdito factum à deo idem Apostolus Paulus his verbis, Nõ so- Roma.5.
lum autẽ, inquit, sed etiã gloriamur in tribulationibus. Parum est quia nõ es tristis, sed & gloriaris? Sufficiat ti- E
bi tristem non esse. Parum est, inquit, Christianis. Tale ossum mihi fecit in abscõdito, vt parum sit non frãgi, nisi etiam glorier. Vnde gloriaris? In tribulationibus, sciẽtes quia tribulatio patientiã operatur. Vide quomodo formata sit illa firmitas intus in corde, Sciẽtes quoniam tribulatio patientiã operatur, patientia probationẽ, probatio spem, spes autẽ non cõfundit, quoniã charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctũ qui datus est nobis. Sic formatum atq; firmatũ est ossum illud absconditũ, vt faciat nos etiam gloriari in tribulationibus. Sed videmur hominibus miseri, quia absconditũ est ab eis quod habemus intrinsecus. Non est absconditum os meum à te quod fecisti in abscondito. *Et substãtia mea in inferioribus terræ.* Ecce in carne est substantia mea, In inferioribus terræ est substantia mea, & habeo tamen ossum intrinsecus quod formasti, quod faciat me non cedere omnibus persecutionibus inferioris huius regionis, vbi est adhuc substantia mea. Quid enim magnum est, si fortis est angelus? Magnũ est si fortis est caro. Et vnde fortis est caro? Vnde forte vas fictile, nisi quia factũ est ibi ossum in abscõdi- F
to? Et substantia mea in inferioribus terrę. Quid de illis qui minus firmi sunt? Loquitur enim, vt iã commẽdaui, Christus. Sed multa dicta sunt ex persona corporis: audi & ex persona capitis, & nõ quasi distinguit vt inducat ipsas personas, modo caput modo corpus. Si enim distinguit, & quasi diuidit, non erũt duo in carne vna. Si autem duo sunt in carne vna, noli mirari si duo sunt in voce vna. Quando dominus noster Iesus Chri Matth.19.
stus passus est, discipuli nondum habebant illud ossum interius, nondum illis erat firmatũ robur patientiæ, & latebãt se, nesciebant vires suas: & ausus est Petrus promittere societatẽ mortis cum domini passione, & non se nouerat ægrotus, medicus autẽ nouerat ægrotum. Quid autem factum est? Tecum, inquit, ero vsque ad mortem, Amen dico tibi, prius quàm gallus cantet ter Luca.22.
me negabis. Responsio medici verior inuẽta est, quàm ægroti præsumptio. De his ergo dicit, Non est absconditum os meum à te quod fecisti in abscondito. In quibus est ipsum os firmatum intrinsecus, & maxime robur passionis in ipso domino nostro & saluatore

G Iesu Christo, qui cum voluit sedit, cum voluit surrexit, *Ioan.10.* cũ voluit dormiuit, cum voluit euigilauit. Quia potestatẽ, inquit, habeo ponendi animã meam, & potestatẽ habeo iterum sumendi eam. Quid de illis in quibus nõ erat fortitudo illa formata atq; firmata? Quid de illis? Vide quid dicat deo patri? *Imperfectum meum viderunt oculi tui.* Imperfectum meum, Petrum pollicentẽ & negantem, præsumentem & deficientẽ, viderunt tamen oculi tui: nam quòd eũ & ipse dominus respexit, sicut scri- *Luca.22.* ptũ est in Euangelio, iam post tertiam negationẽ commonitus quid ei prædixerit dominus, Exut foras & fleuit amare. Fletus ille de respectione dei fuit, quia imperfectum meum, inquit, viderunt oculi tui. Nam ille imperfectus titubans in domini passione, proculdubio periret, sed viderunt eum oculi tui, non solum ipsum, sed & omnes qui imperfecti fuerunt, donec Christi resurrectione firmarentur. Apparuit enim oculis eorum nõ perisse in domino quod mortuum erat, & factũ est os illud in abscondito eorum, vt nec ipsi iam timerẽt mori. Imperfectum meum viderunt oculi tui. *Et in libro tuo omnes scribentur.* Non sulum perfecti, sed etiam imperfe-

H cti. Non timeant imperfecti, tantũ proficiant. Nec quia dixi, non timeant, ament imperfectionem, & ibi remaneant vbi inuenti sunt. Tantum proficiant quãtum in ipsis est. Quotidie addant, quotidie accedant, tamen à corpore domini nõ recedant, vt in vno corpore, & in his membris compaginati possint mereri de se dictam esse vocem istam, Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur. *Per diem errabunt & nemo in eis.* Dies hic adhuc erat dominus noster Iesus *Ioan.12.* Christus. Vnde dicebat, Ambulate dum diem habetis. Sed per diem errabunt imperfecti ipsius. Putauerũt & ipsi dominum nostrum Iesum Christum tantummodo hominem esse non habere in se occultam diuinitatem, non esse occulte deum, sed hoc solum esse quod videbatur: hoc & ipsi putauerunt. Nam & ipse Petrus, de illo enim potissimũ loquimur, in quo nobis etiam nõ desperatæ firmitatis exemplum propositum est. Dixerat domino idem Petrus, cum interrogasset quid il- *Matth.16.* lum dicerẽt homines, Tu es Christus filius dei viui. Et dixerat ei dominus, Beatus es Simon bar Iona, quia nõ tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui in cœ-

I lis est. Quare? Quia dixerat eum filiũ dei. Ibi paulo post eodem loco in ipsa contextione verborum, cœpit dominus de passione sua futura dicere. Ille autem Petrus qui iam illum confessus fuerat filium dei, timuit ne sicut filius hominis moreretur. Erat & filius dei, erat & *Philip.2.* filius hominis: filius dei in forma dei æqualis patri, filius hominis in forma serui qua minor est patre. Ventu- *Ioan.14.* rus erat ad passionẽ vtique ex forma serui. Quid timuit Petrus? Ne in forma serui periret forma dei, & non potius præsumpsit, quia ex forma dei reuiuisceret forma *Matth. 16.* serui. Ait illi, Absit a te domine, propitius tibi esto. Et dominus qui illum beatum dixerat in illa voce, Vade post me satanas, inquit, neque enim sapis quæ dei sunt, sed quæ hominum sunt. Iam dudum quia dixerat, Tu es Christus filius dei viui: audiuit, nõ tibi reuelauit caro & sanguis, sed pater meus qui in cœlis est: ideo petra, ideo beatus. Modo autem quia nõ ex patris reuelatione sed ex carnis infirmitate responderat, satanas appellatus est, non sapis, inquit, quæ dei sunt, sed quæ homi- *Matth.8.* num. Et hic erat Christus, fratres: inter illos ambulaue- *& 14.* rat, ventis imperauerat, ante oculos ipsorum fluctus cal- *Ioan.11.* cauerat, ante oculos ipsorum quatriduanum mortuum suscitauerat, ante oculos ipsorum tanta miracula fece-

K rat, & tamen trepidauerunt in passione eius, quasi amisissent eum de quo frustra præsumpserant: sed per diẽ errabant, & nemo in eis, Nemo prorsus, nemo, nec ipse qui dixerat, Tecum vsq; ad mortem ero. Dixerat enim illis, Veniet hora vt me relinquatis solum, & erat vnus- *Luca.22.* quisque in viam suam. sed non sum solus quia mecum *Ioan.16.* est pater. Cum illo erat pater, & ipse cũ patre, & in illo *Ioan.10.* pater, & ipse in patre: & ipse & pater vnũ, & illi timuerunt cum moreretur. Quare? Nisi quia per diem errauerunt, & nemo fuit in eis. Per diem errabunt & nemo in eis. Sed quid est errabant per diẽ? Nunquid peribant? Et vbi est, Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur? Ergo quando per diem errauerunt? Cum hic positum dominum non intellexerunt. Et quid sequitur? *Mihi autem valde honorificati sunt amici tui deus.* Iidem ipsi qui per diem errauerunt & nemo in eis fuit, amici tui facti sunt, & valde mihi honorificati sunt. Factum est in eis os illud post resurrectionem domini in abscondito, & pro eius nomine passi sunt, in cuius passione trepidauerunt. Mihi autem valde honorificati sunt amici tui deus. *Valde confortati sunt principatus eorum.* Facti Apostoli, facti duces Ecclesiæ, facti arietes ducentes greges, Valde confortati sunt prin- L cipatus eorum. *Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur.* Per illos qui per diem errauerunt & nemo erat in eis, ecce nata est tanta multitudo, quæ iam sicut arena numerari non potest nisi à deo. Dixit enim, super arenam multiplicabuntur: & tamen dixerat, dinumerabo eos. Illi ipsi numerati, super arenam multiplicabuntur. Ei quippe arena numerata est, cui numerati sunt capilli capitis nostri. Dinumerabo eos & super arenam multiplicabuntur. *Exurrexi, & adhuc sum tecum.* Exurre- *Matth. 10.* xi & adhuc sum tecum, quid est? Iam passus sum, inquit, sepultus sum, ecce surrexi & adhuc me nõ intelligunt secum. Adhuc tecũ sum, id est, nondum cum ipsis, quia me nondum agnoscũt. Sic enim legitur in Euangelio, Quia post resurrectionẽ domini nostri Iesu Christi si- *Matth.28.* bi apparentem, non cõtinuo cognouerunt. Est & alius sensus, Exurrexi & adhuc sum tecum, vt hoc tempus significare voluerit, quo adhuc in occulto est & ad dexteram patris, antequam reueletur in claritate qua venturus est ad iudicandum de viuis & mortuis. Et deinde dicit, quid interea per totum hoc tempus dum iam M resurrexit & adhuc cum patre est, patiatur hic per commixtionem peccatorũ in corpore suo quod est Ecclesia, & per separationem hæreticorum. Sequitur enim & dicit, *Si occideris deus peccatores, viri sanguinũ declinate à me, Quoniam dices in cogitatione, accipient in vanitate ciuitates suas.* Videtur sic cõnecti ordo verborum, Si occideris deus peccatores, accipiẽt in vanitate ciuitates suas. Sic enim occisos vult intelligi, cum per superbiam qua intume- *Sapien.1.* scunt amittunt gratiam qua viuunt. Spiritus enim sanctus disciplinę effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu. Sic occidũtur peccatores, qua obscurati intelligentia alienantur à via dei. Amittunt enim confessionem propter elationem, atque *Eccli.17.* ita in eis occisis fit quod scriptũ est, A mortuo homine tanquam qui non sit perit confessio. Et sic accipiunt in vanitate ciuitates suas, id est, populus suos vanos eorũ vanitatem sectantes, cum inflati iustitiæ nomine persuadent, vt dirupto vnitatis vinculo eos tanquã iustiores cæci & imperiti sequantur. Et quia plerunque hinc inueniunt occasionem separandi se ab vnitate Christi, dum malos accusant, cũ quibus se communionẽ nolle habere confingunt, Et quia fieri potest vt non tan-

tum

A tum infament innocentes, quos tanquam malos se fu-
gere simulant, sed etiam vera de quibusdam malis sui
Matt.3. similibus dicunt, inter quos triticum Christi seruato
vnitatis vinculo gemit: propterea interposuit, Viri san
guinum declinate à me, quoniā dices in cogitatione,
accipient in vanitate ciuitates suas: id est, ideo seducēt
in separatione propria populos suos vanitate propria
corrumpendos, quia tu in cogitatione dices, viri san-
guinū declinate à me: vt scilicet merito superbiæ pec-
catores in spiritu occisi, ꝓpterea ciuitates suas, hoc est,
populos suos in vanum accipiant: hoc est, in erroris va
nitatem separādo, traducant, & quasi offensi cōmixtio-
ne palearum, dirupta vnitate triticū deserant: quia ip-
sum triticum, id est, bonos fideles monet, vt ante vēti-
lationem quæ nouissima futura est, nō aperte se a malis
segregent, ne adhuc eis commixtos deserant bonos,
sed per bonā conuersationem & dissimilitudinem vi-
tæ quodammodo tacite illis dicat corpus Christi, viri
sanguinum declinate à me. Hoc enim eis voce dei di-
xit, quæ vox in cogitatione est, sicut eam deus dicit in
cogitatione sancti populi sui. Viri autem sanguinū qui
B sunt, nisi qui oderunt fratres? Sicut Ioannes dicit, Qui
1.Ioan.3. odit fratrem suum homicida est. Hoc ergo nō intelli-
gētes occisi peccatores, quomodo dicat deus malis in
cogitatione bonorum, Viri sanguinū declinate à me,
accusant in eis communionem malorum, & se per has
calumnias separando accipiunt in vanitate ciuitates
suas. Hæc vox quæ modo in cogitatione bonorū dici-
tur malis, aperta erit in illis die quādo eis dicetur à ca-
Matt.7. pite ipso nostro: nunquam noui vos. Discedite à me o-
mnes, qui operamini iniquitatem. Nunc autem dicit
corpus Christi, quod est Ecclesia, Quid est, quod mihi
calumniantur superbi, quòd quasi me maculent aliena
peccata, & propterea separando se, accipiūt in vanita-
te ciuitates suas? *Nónne eos, qui oderant te odio habui?* Vt
quid à me peiores exigunt etiam corporalem à malis
separationem, vt ante tempus messis simul cum ziza-
nis eradicetur & triticum, vt ante tempus ventilatio-
Matth.13. & 3. nis perdam sustinentiam tolerandi paleam, vt antequā
omnia genera piscium ad finem seculi tanquam ad li-
tus separāda perueniant, retia pacis vnitatisq; dirum-
pam? Nunquid malorum sunt sacramēta quæ accipio?
C Nunquid eorum vitæ factisq; communico consentiē-
do? Nónne eos, qui oderant te domine odio habui?
Psal.68. *Et super inimicos tuos tabescebam.* Nónne cū zelus domus
tuæ comederet me, videbam insensatos & tabescebā?
Nónne & tædium detinebat me à peccatoribus dere-
Psal.118. linquentibus legem tuam? Qui enim sunt inimici tui,
nisi qui vita sua indicāt quàm oderint legem tuā? Hos
ergo cum odissem, cur mihi calūniantur qui accipiunt
in vanitate ciuitates suas, quòd mihi imputari possint
eorum peccata quos oderam, & super quibus zelo do-
Matt.5. mus dei tabescebam? Sed vbi est, Diligite inimicos ve-
stros? An quia vestros dixit, nō dei? Benefacite, inquit,
eis qui oderunt vos: non ait, qui oderunt deū: ideo iste
secutus dixit, Nónne eos, qui oderunt te domine odio
habui: non dixit, qui oderunt me. Et super inimicis tuis
tabescebam: tuis dixit, nō meis. Sed qui nos propterea
oderunt, & propterea inimici nobis sunt, quia deo ser-
uimus, quid aliud quàm eum oderunt, & eius inimici
sunt? Nūquid ergo tales inimicos nostros diligere nō
debemus? Aut non propter deum persecutionem pa-
tiuntur, quibus dicitur, Orate pro persequentibus vos?
Ergo attende quod sequitur, *Perfecto odio oderam illos.*
Quid est, perfecto odio? Oderam in eis iniquitates eo-
rum, diligebam conditionem tuam. Hoc est perfecto D
odio odisse, vt nec propter vitia homines òderis, nec
vitia propter homines diligas. Nā ecce vide quid ad-
iungat, *Inimici facti sunt mihi.* Non iam tantum dei, sed
suos inimicos ostendit. Quomodo ergo in eis imple-
uit, quod & ipsi dixit, Nónne eos qui oderant te odio
habui: & quod dominus præcepit, Diligite inimicos Ibidem.
vestros? Quomodo implebit hoc, nisi illo perfecto o-
dio, vt hoc in eis oderit quod iniqui sunt, hoc diligat
quod homines sunt? Nā & tempore veteris testamēti,
quo visibilibus suppliciis carnalis populus coërceba-
tur, homo ad nouum testamentum per intelligentiam
pertinens famulus dei Moyses, quomodo oderat pec- Exo.32.
catores cū pro eis orabat, & quomodo nō oderat cum
eos occidebat, nisi quia perfecto odio oderat eos? Ea
nāq; perfectione sic oderat iniquitatē quam puniebat,
vt diligeret humanitatē pro qua orabat. Cū ergo cor-
pus Christi ab impiis & iniquis etiam corporaliter in
fine separādum, nunc inter eos interim gemat: & cum
illi occisi peccatores tanquam de malorum cōmunio-
ne bonis calumniando, & se quasi per occasionem ma
lorum magis à bonis & innocētibus separando, sic ac- E
cipient in vnitate ciuitates suas, vt multi mali adhuc
restent qui eorum separationem non sequantur, sed à
bonis vsq; in finem tolerandi, in eadem permixtione
remaneant: quid inter hæc ait corpus Christi, siue cen-
tenum, siue sexagenum, siue tricenum fructum afferēs Matt.13.
cum tolerantia? Quid agit proxima Christi in medio
filiarum, sicut lilium in medio spinarum? Quæ sunt vo
ces eius? quæ cōscientia? quæ species filiæ regis intrin- Cant.2.
secus? Ecce audi quid dicat, *Proba me deus & scito cor m. ū.*
Tu deus tu proba, tu scito, non homo, non hæreticus,
qui nec probare nouit, nec scire potest cor meum, vbi
tu probas & scis, quia non cōsentiam factis malorum,
& illi me putant cōtaminari posse peccatis aliorum: vt
dum ego in lōginqua peregrinatione mea facio quod
in alio psalmo gemo, id est, Cum his qui oderāt pacem Psal.119.
eram pacificus, donec perueniam ad illam visionē pa-
cis, quod interpretatur Hierusalem, quæ est mater om-
nium nostrum, ciuitas æterna in cœlis, ipsi litigando &
calumniando seq; separando accipiant non plane in
ęternitate, sed in vanitate ciuitates suas. Proba ergo me
deus, & scito cor meū, *Scrutare me & cognosce semitas meas.* F
Vt quid hoc? Attende quid sequitur, *Et vide*, inquit, *si
via iniquitatis in me est, & deduc me in via æterna.* Scrutare,
inquit, semitas meas, id est, cōsilia & cogitationes me-
as, & vide si via iniquitatis sit in me, siue faciendo, siue
cōsentiendo, & deduc me in via æterna. Quid aliud di
cit, quàm deduc me in Christo? Quid est enim via ęter
na, nisi qui est vita æterna? Aeternus enim est, qui dixit,
Ego sum via, veritas & vita. Si ergo aliquid inueneris Ioan 14.
in via mea quod displiceat oculis tuis, quoniā via mea
mortalis est, tu deduc me in via æterna, vbi nulla est
iniquitas: quia & si quis peccauerit, aduocatū habemus 1.Ioan.2.
apud patrem Iesum Christum iustum. Ipse est exoratio
pro peccatis nostris. Ipse est vita æterna sine peccato,
Ipse est vita æterna sine supplicio. Magna sacramenta
fratres. Quomodo nobiscū loquitur spiritus dei? quo-
modo nobis facit in hac nocte delitias? Quid est hoc,
rogamus vos fratres? Inde dulciora, quo obscuriora.
Conficit nobis potionem ad amorem suum, quibusdā
modis suis miris, Mirificat ipsa dicta sua, vt cum ea di-
ceremus quæ iam noueratis, tamen quia ex illis locis
eruebantur quæ obscura videbantur, tāquam noua fie-
ret ipsa cognitio. Nunquid non noueratis fratres, quia

G in Ecclesia dei tolerandi sunt mali, & schismata non
Matth.13. sunt facienda? Nunquid iam nō sciebatis, quia intra illa retia quæ capiunt bonos & malos pisces, perdurandum est vsque ad littus, nec retia rumpenda sunt, quia in littore separabuntur boni ad vasa & mali proiicientur? Iam ista noueratis, versus autem istos psalmi huius non intelligebatis. Expositum est quod non intelligebatis, & innouatum est quod noueratis.

In Psalmum centesimum trigesimumnonum

Præfatio.

IVsserunt domini fratres, & in ipsis dominus omnium vt istum psalmum afferā ad vos intelligendum, quantum dominus donat: adiuuet orationibus vestris, vt ea dicam quæ oportet me dicere, & vos audire, vti omnibus nobis vtilis sit sermo diuinus. Non enim omnibus vtilis est, quia nō est om-
1.Thess.3. nium fides. Fides autem sic est in anima vt radix bona quæ pluuiā in fructum ducit: perfidia vero & error diabolicus & cupiditas mala radix omnium malorum si-
1.Timo.6. cut radix spinarum etiam dulcem pluuiam ad pūctiones cōuertit. Quid habet Psalmus iste, credo cum cantaretur aduertisse vos, quoniā cōqueritur & gemit, &
H deo precē fundit inter malos cōstitutum corpus Christi. Eius enim vox est in omni tali Prophetia tanquam illius inopis, id est, egentis, nōdum satiati, esurientis &
Matt.5. sitiētis iustitiam, cui quædam saturitas promissa in fine seruatur. Interim hic nūc sitiat & esuriat, gemat & pulset & quærat. Peregrinationis illecebris nō delectetur, non putet patriam seculum, vnde vt liberaretur Christus aduenit, quia Christus caput nostrum esse voluit, caput scilicet cuiusdam corporis. Non enim potest dici caput, vbi corpus nullum est cui sit caput. Proinde si caput Christus, & alicuius corporis caput est Christus. Corpus illius capitis sancta Ecclesia est, in cuius nos mēbris sumus, si caput nostrū diligimus. Audiamus ergo voces corporis Christi, hoc est, nostras, si sum⁹ in Christi corpore, quia quisquis ibi non fuerit, in eis erit inter quos illud corpus gemit. Proinde aut in illo corpore eris vt gemas inter malos, aut non eris in illo corpore, & in eis eris inter quos malos gemit corpus quod gemit inter malos, aut membrum Christi, aut hostis corporis Christi. Nec isti inimici & aduersarij corporis Christi vno modo intelligūtur, aut vno modo agunt.
I Versipellis est enim qui in eis regnat, & qui eis vtitur tanquam vasis suis. Cæterū multi ab illo liberantur, & in corpus Christi transeunt, & qui sint, & quid futuri sint, nouit ille qui illos redemit sanguine suo nescientes. Sūnt autem quidam perseuerātes in malitia sua, ad Christi corpus non pertinentes, & ipsi noti ei vtiq; cui nihil ignotum est. Interim illi qui iam cōpaginati sunt cum mēbris eius: nōdum habentes resurrectionem futuram, in qua perit omnis gemitus, & laus succedit, in qua omnis tribulatio morietur, & erit sine fine exultatio: nōdum ergo habentes hoc in re, sed tamen tenētes in spe, gemunt ex desyderio quodam, & orant se liberari ab hominib⁹ malis, inter quos necesse est viuere & bonis. Non enim separatio iā cuiq; tuta est. Illius enim erit separatio, qui non nouit errare. Quid est, qui non nouit errare? Vt nec malum traiiciat ad dexteram, nec bonum ad sinistram. Nos autem in hac vita difficile est vt nosipsos nouerimus, quāto minus debemus de quoquam præproperam ferre sententiā? Quia si hodie malum nouimus, cras qualis futurus sit ignoramus: & forte quem vehementer odimus, frater noster est & nescimus. Securi ergo odimus in malis malitiā, & diligimus naturam & creaturam, vt quod ibi fecit deus amemus, K
quod ibi fecit ipse homo oderim⁹. Fecit enim deus ipsum hominem, fecit autē homo peccatum. Dilige quod fecit deus, odi quod fecit homo. Sic enim persequeris quod fecit homo, vt liberetur quod fecit deus.

In finem Psalmus ipsi Dauid.

FInem non intendas aliud, quàm tibi ab Apostolo
præstitutū est. Finis enim legis Christus ad iusti- Rom.10.
tiam omni credēti. Ergo cum audis Psalmum dicere, in finem, corda conuertantur ad Christum. Tanquam enim præco Psalmi est titulus Psalmi, veluti dicens, Ecce veni, & inde dicturus sum, de quo cantaturus. Nam & ipse Dauid, nō intelligo nisi ipsum qui fa-
ctus est ex semine Dauid secundum carnem. Interim Roma.1.
propter genus cōgruit nomē. Genus carnale à Dauid,
genus spiritale supra Dauid: & nō solum ante Dauid, Ioan.8.
sed ante Abraham: nec ante Abraham tātum, sed ante Adam: nec ante Adam tantum, sed ante cœlum & terram, ante omnes angelos, ante omnes potestates & virtutes, ante omnia visibilia & inuisibilia. Quare? Quia
vt hæc essent, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso Ioan.1.
factum est nihil. Ergo quia ex semine Dauid non secū-
dum diuinitatē, qua creator est ipsius Dauid: sed secū- L
dum carnē Dauid dignatus est vocari in prophetia, in ipsum finem intende, quia ipsi Dauid canitur Psalmus, & corporis eius vocē audi, & esto in corpore eius. Vox quam audisti tua fiat, & ora & dic quod sequitur.

Expositio Psalmi.

E*Xime me domine ab homine maligno.* Non ab vno, sed ab ipso genere: nec à vasis tantū, sed ab ipso principe, id est, ab ipso diabolo. Quare enim ab homine si à diabolo? Quia & ipse in figura homo dictus est.
Venit inimicus homo, & superseminauit zizania. Et Matt.13.
cum dixissent serui ad patremfamiliâs, Nónne bonum semen seminasti, vnde apparuerunt zizania? Responsum est, Inimicus homo hoc fecit. Ab isto ergo homi-
ne maligno ora quantum potes vt libereris. Quia non Ephe.6.
est tibi colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, & rectores mundi tenebrarum harum: id est, rectores peccatorū. Quod quidē & nos fuimus, nā audiuimus modo vocem Aposto-
li, Fuistis aliquando tenebræ, nunc autē lux in domino. Ephe.5.
Iam ergo lux facti, nō in nobis sed in domino, oremus
non tantum contra tenebras, id est, contra peccatores, M
quos adhuc diabolus possidet, sed etiam contra ipsum principem eorum diabolum, qui operatur in filus diffidentiæ. *A viro iniusto erue me.* Hoc est ab homine maligno, quod est à viro iniusto. Malignum enim ideo dixit, quia iniustum, ne forte aliquē iniustum bonum esse putes. Sunt enim multi iniusti quasi non nocentes, non sunt sæui, non sunt asperi, nō sunt persequētes & pressuras hominibus faciētes: sed tamē vnde iniusti? Quia alio quodam modo, luxuriosi, ebriosi, voluptatib⁹ dediti. Quomodo nulli nocet, qui sibi non parcit? Innocens enim ille est qui non nocet, nō autem qui sibi nocet. Tibi autem quomodo potest, non nocere qui sibi nocet? Sed respōdes, In quo mihi nocet? nō enim inuasit rem meam, aut appetiuit salutem meam. Luxuria sua pascitur, suis voluptatibus delectatur. Sed si inquinatas habet voluntates, ipse inquinatur. Mihi quid pertinet, cui molestus non est? Nocet tibi saltē vel exemplo, quia viuit tecum, & ad quod agit inuitat. Nónne cum eum vides forte in illis sordibus prosperari, duceris talium delectatione factorum? Et si non consentis, saltem inuenisti quod expugnes. Quomodo ergo tibi non nocebat,

A cebat, qui laboras vincere quod fecit in corde tuo? Malignus est ergo omnis iniustus, & necesse est noxius sit, siue sit blãdus siue sit ferox. Quisquis in illũ incurrerit, quisquis laqueis ei° fuerit captus, inueniet quàm sit noxium quod putabat lene. Etenim fratres, & spinæ non pungunt in radicibus. Erue spinas de terra, cõtrecta radices ipsarum, & vide si sentis dolorem. Tamen illud vnde dolorem sentis, in superficie, de illa radice processit. Itaq; non vobis placeant homines quasi lenes & blandi, amatores tamen carnalium voluptatũ, & inquinatarum cupiditatũ sectatores non vobis placeant. Et si adhuc videntur lenes, radices spinarum sunt. Nã talibus factis per luxuriam plerunq; effundunt, quod habebant. Et quomodo quęrunt implere quod effuderũt? Nunquid iam parcunt rapinis & cogitationibus fraudium omni generi malignitatis exquirẽdæ? Iam vides malum hominẽ quem putabas antea lenem, quando illum videbas inebriari, bonus erat. Modo iã furem vides, latronem times, processerunt spinę de illis radicibus. Quando sentiebas lenes radices spinarũ, tũc si posses incendere, & nõ esset vnde prodiret quod te modo pungeret. Proinde fratres mei corpus Christi vel

B membra Christi gementia inter tales malos, quoscũq; videtis & inuenitis procliues ferri in malas libidines, & in perniciosas voluptates, tunc reprehendite, & tũc castigate, tunc vrite. Incendatur radix, & non est vnde spina procedat. Si autẽ nõ potueritis, certi estote quòd eos habebitis inimicos. Tacere possunt, occultare inimicitias suas possunt, amare vos nõ possunt. Sed quoniam amare vos nõ possunt, & necesse est vt qui oderunt mala vobis quærant, non vacet lingua & cor vestrum dicere deo, Exime me domine ab homine maligno, à viro iniusto erue me. *Qui cogitauerunt iniustitias in corde.* Quid enim? Quia nõ audent proferre in lingua, & seruant in corde? Propter eos enim dixit, qui plerũque in labiis bona loquuntur. Audis vocem iusti, sed nõ est cor iusti. Nam quid profuit hoc addere vt diceret, Qui cogitauerunt iniustitias in corde? Ab eis me libera, ibi fit potentissima manus tua ad eruendum me. Facile est enim deuitare apertas inimicitias, facile est auerti ab inimico prompto & manifesto, cuius iniquitas iam etiam in labiis est: Ille est molestus, ille occultus: Ille difficile deuitatur qui in labiis bona portat,

C & in corde occultat mala. Qui cogitauerunt iniustitias in corde. *Tota die constituebant bella.* Quid est bella? Cõtra quæ pugnarem tota die mihi constituebant. Inde enim hoc nascitur de talibus cordibus, quicquid est cõtra quod pugnat Christianus. Si seditio, si schisma, si hæreses, si contradictio turbulenta, nõ hoc erumpit nisi de illis cogitationibus quæ tegebantur: & quãdo labia bona loquebantur, tota die cõstituebant bella. Pacata audis verba, sed belli constitutio à cordibus nõ discedit. Quod enim dictũ est, Tota die, sine intermissione significat, id est, toto tempore. *Acuerunt linguas suas sicut serpentes.* Si adhuc quæris hominem, aspice similitudinem. In serpente maxima astutia est & dolus nocendi, propterea etiam serpit. Non enim vel pedes habet, vt eius vestigia cum venit audiantur. In eius itinere velut lenis est tractus, sed non est rectus. Ita ergo repũt & serpunt ad nocendum, habentes occultum venenum & sub leni contactu. Et ideo sequitur, *Venenum aspidum sub labiis eorum.* Ecce est illud sub labiis, vt aliud sub labiis, aliud in labiis aduertam°. Quos etiã aperte manifestat

Psal. 27. alio loco vbi dicit, Qui loquuntur pacẽ cum proximo suo, mala autem sunt in cordibus eorũ. *Conserua me domine de manu peccatoris, ab hominibus iniustis erue me.* Ipsi sũt, D noti sunt: non hic opus est intelligere, sed agere. Orare opus est, non quærere qui sint. Sed quomodo ores aduersus huiusmodi homines aperit tibi in consequenti. Multi enim aduersus malos imperite orant. *Qui cogitauerunt*, inquit, *supplantare gressus meos.* Adhuc potest carnaliter accipi. Habet quisque inimicum in negocio, cogitat ei fraudem facere, & ei auferre pecuniam, qui versatur in communi negocio. Habet quisque inimicum vicinum, & cogitat malum ingerere domui eius, aliquid de re ipsius minuere, & vtique dolo cogitat, fraude cogitat, machinamentis diaboli hæc ipsa gestit implere, nemo dubitat. Sed tamen non propter ista isti cauendi sunt, sed ne insidiando tibi adducant te ad se, id est, à corpore Christi separent te, & faciãt te de corpore suo. Sicut enim bonorũ caput Christus est, sic illorum caput diabolus. Qui cogitauerunt, inquit, supplãtare gressus meos. Quid est, supplantare gressus meos? Non quasi vt erres in negocio quod cum illo habes, & decipiat te in causa quæ tibi cõmunis est in foro cum illo. Supplantauit gressus tuos, si te impedierit in via dei, vt illud quod rectum intendebas titubet, aut labaE tur à via, aut cadat in via, aut recedat de via, aut remaneat in via, aut retro reuertatur vnde venerat. Quicquid tibi tale fecerit, supplantauit te, decepit te. Contra huiusmodi insidias ora, ne perdas cœleste patrimoniũ, ne amittas Christum cohæredem, quia victurus es in æternum cum eo qui te fecit hæredem. Non enim talis te fecit hæredem cui mortuo succedas, sed cum quo in æternum viuas. *Absconderunt superbi muscipulam mihi.* Totum corpus diaboli explicauit breuiter cum ait, superbi. Inde est quòd & iustos plerũque se dicunt, cum sint iniqui: Inde est quod nihil illis tam noxium est, quàm cõfiteri peccata. Ipsi sunt qui cum sint falsi iusti, necesse est vt inuideãt veris iustis. Nemo enim inuidet alteri in eo quod non vult vel esse vel videri. Alius tibi inuidet quia diues es, aut diues vult esse vt tibi inuideat, aut putari vult diues. Alius tibi inuidet, quia clar°es & nobilis, aut hoc esse affectat, aut hoc se putari cupit. Et sic omnia quæ vidẽtur bona in hoc seculo & putantur, quod quisque vult habere, & in quo vult excellere, vel cuius rei famã captat, in eo tibi inuidet. Isti autem qui falsi iusti sunt, videri volunt iusti cum nõ sint, & necesse est vt quem viderint verum iustum, inuideãt F illi, & hoc cum illo agant quomodo amittat vnde gloriatur. Inde veniunt omnes seductiones & supplantationes. Hoc prior ipse diabolus voluit, qui cadẽs stanti homini inuidit, & quia ipse amisit regnũ cœlorum, Gene 3. hominem illuc peruenire noluit, & non vult. Et id agit nunc vt homo illuc nõ perueniat vnde ipse eiectus est. Quia ergo superbus est ipse, & ideo inuidus quia superbus, omne corpus ipsius taliũ corpus est. Sed nos oremus contra illum qui corrigi non potest, & pro ipsis qui possunt, vt dicamus homini iniusto, Quare inuides iusto ô homo iniuste? Quia vis videri iustus? Cito fac quod melius est, & facilius eris? Quod vis videri esto rebus, ita diliges cui inuidebas, quia quod illum doles esse eris & tu, & amabis in eo te, & ipsum in te. Etenim si inuideres diuiti, nõ esset in potestate tua vt diues esses. Si inuideres honesto alicui senatori nobili, nõ esset in potestate tua vt nobilis tu esses & clarus. Si inuideres pulchro, nunquam pulchrum te faceres. Si inuideres forti & valido, nunquam tibi vires dares. Si inuides iusto, res in volũtate est, Esto quod doles esse alium: non enim empturus es quod tu nõ es, & alius est. Gratis

Lucæ.2. (I)tis constat, cito constat. Pax in terra hominibus bonæ
G voluntatis. Illi autem superbi absconderunt muscipulã,
quæsierunt supplantare gressus meos rectos. Et quid fe
cerunt? *Restes extenderunt muscipulas pedibus meis.* Quas
restes? Notum est hoc verbum in scripturis, & inueni-
Ioan.2. mus alibi quid significet restes. Dominus flagellum de
resticulis fecit, vnde expulit eos de templo qui ibi ma-
le versabantur, & significauit nobis quomodo intelli-
Prouer.5. gamus restes, quia criniculis peccatorum suorũ vnus-
quisque constringitur. Dicit enim alia scriptura, & a-
Esa.5. perte Esaias, Væ iis, qui trahunt peccata sicut restẽ lon
gam. Quare autem dicitur restis? Quia omnis peccator
perseuerans in peccatis suis, addit peccata peccatis, &
cum deberet accusatione peccati sui corrigi, defensio-
ne duplicat quod confessione posset auferri, & plerun-
que aliis peccatis vult munitus esse propter illa quę cõ
misit. Fecit adulterium, & ne occidatur, parat homici-
dium, addit peccato peccatum. Rursum si ei cõtigerit
facere homicidium, iam qui vnum crimẽ timebat, duo
timet, & ideo vtique cum videat se plura timere quàm
antea timebat, nõ cogitat minuere quod fecit, sed ad-
H dere quod nondum fecit: Quærit forte & maleficum.
Tria ecce habet. Inde iam quis cogitet? quis finiet restẽ
peccatorũ? Et optime dicitur restis. Vt enim torquea-
tur restis additur, & non adduntur recta fila sed torta.
Prauitas sibi connexa ducitur in lõgum, & non cogi-
tat præcidere quod male texuit, sed addere producere,
in longum protendere, vt habeat in fine vnde illi ligẽ
Matt.22. tur manus & pedes, & proiiciatur in tenebras exterio-
res. Hæc autem peccata sua intendunt iustis, quãdo eis
suadent facere mala quæ ipsi faciunt. Ideo dixit, Restes
extenderunt muscipulam pedibus meis: id est, de pec-
catis suis me deucere voluerunt. Et vbi hoc? *Iuxta se-
mitas scandalum posuerunt mihi.* Non in semitis, sed iuxta
semitas. Semitæ tuæ, præcepta dei sunt. Illi scandala
iuxta semitas posuerunt, tu noli recedere à semitis, &
non irrues in scãdala. Nec volo dicas, & si prohiberet
illos deus ponere mihi scandala iuxta semitas, & non
ibi ponerent. Imò permisit deus ponere scandala illos
iuxta semitas, vt tu non recedas à semitis. Iuxta semitas
scandala posuerunt mihi. Et quid restat? Quod reme-
dium inter tanta mala, in istis tentationibus, in istis pe-
I riculis? *Dixi domino deus meus es tu.* Illi homines sunt, &
non mei, tu & deus es & meus es. Dixi domino, deus
meus es tu. Magna vox orationis, mouet fiduciã, Nun-
quid illorum non est deus? Cuius enim nõ est deus, qui
est verus deus? Sed tamen proprie eorũ est qui eo fruũ-
tur, qui ei seruiunt, qui libenter sub ipso sunt. Nã & ma
li quamuis inuiti, sub ipso sunt. Illi appellant deũ à quo
coronentur, sub illo illi fugiunt à quo damnentur. Et
iniquus qui non vult habere dominum deum suum,
quò fugiet deum omnium? Bonum est illi ergo vt cõ-
uertatur ad deum omnium, faciatq; illum cõuersione
suum, & positus inter tales peccatores, seductores, hy-
pocritas, superbos, dicat ad deum quem sui conuersio-
ne sibi fecit deum suum, Dixi domino deus meus es tu.

Percipe auribus domine vocem deprecationis meæ. Simplex
quidem sententia est, & facilis ad intelligendum, sed
tamen delectat forte cogitare quare non dixerit, Per-
cipe auribus deprecationem meam, sed velut euiden-
tius exprimens affectum animi sui, ait vocem depreca-
tionis meæ, vitam deprecationis meæ, animam depre-
cationis meæ, non quod sonat in verbis meis, sed vn-
de viuunt verba mea. Cæteri enim strepitus sine ani-
ma, soni dici possunt, voces non possunt. Vox proprie
animatorum est, viuorum est. Quàm multi autẽ depre- K
cantur deum, & non sentiunt deum, nec bene cogitãt
de deo? Sonum deprecationis habere possunt, vocem
non possunt, quia vita ibi non est. Huius qui viuebat,
quia deum suũ intelligebat, & à quo liberaretur vide-
bat, & à quibus liberaretur sentiebat, ipsa erat vox de-
precationis eius, ipsam cõmendans auribus dei dicat,
Domine domine. Tu domine domine, id est, tu veris-
sime domine, non quales domini homines, nõ quales
domini qui emunt sacello, sed qualis dominus qui
emit sanguine. *Domine domine virtus salutis meæ.* Id est,
qui das vires saluti meæ. Quid sibi vult virtus salutis
meæ? Conquerebatur de scandalis & insidiis peccato-
rum, & circũlatrantibus & circũinsidiantibus malignis
hominibus vasis diaboli, de superbis inuidentibus iu-
stis, inter quales necesse est vitam ducere, cum hic viui-
mus in peregrinatione nostra hac. Talia vero scanda-
la abundantia futura dominus prædixit, & ait, Abũda- Matth.24.
bit iniquitas, & quoniã abũdauit iniquitas, refrigescet
charitas multorum. Sed adiunxit statim solatium, Qui
perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Attendit
iste & timuit, & abundantia iniquitatum turbatus re- L
spexit spem: quia qui perseuerauerit vsq; in finẽ, hic sal-
uus erit: extendit se perseuerare, & vidit lõgam vitam:
& quia perseuerare magnum est & difficile, ipsum ora-
uit ad perfectionẽ perseuerantiæ suæ, à quo illi iussum
est, vt perseueraret. Certe saluus ero, si perseuerauero
vsq; in finẽ, sed perseuerantia ad virtutem pertinet, vt
merear salutẽ: Tu es virtus salutis meæ, tu me facis per-
seuerare vt perueniam ad salutẽ. Domine domine vir-
tus salutis meæ. Et vnde spero, quia tu es virtus salutis
meæ? *Obumbrasti super caput meum, in die belli.* Ecce modo
adhuc pugno, pugno foris contra fictos bonos, pugno
intus contra concupiscentias meas, quoniam video a-
liam legem in membris meis repugnantem legi mẽtis
meæ, & captiuum me ducẽtem in lege peccati, quæ est
in membris meis. Miser ego homo, quis me liberabit Roma.7.
de corpore mortis huius? Gratia dei, per Iesum Chri-
stum dominũ nostrum. Igitur laborãs in hoc bello re-
spexit ad gratiam dei, & qui iam cœperat æstuare & a-
rescere, tãquam vmbram inuenit sub qua viueret: Ob-
umbrasti super caput meum in die belli, id est, in æstu,
ne fatigarer, ne arescerẽ. *Ne tradas me domine à desyderio* M
meo peccatori. Ecce quo mihi valeat vmbraculũ tuum, vt
æstum non patiar à meipso, Et quid mihi peccator fa-
ceret ille quantũlibet sæuiret? Sæuierunt enim iniqui,
martyres traxerũt, eos catenis ligauerũt, carceribus in-
cluserunt, gladio ferierũt, bestiis subiecerũt, ignibus cõ
sumpserunt: Hæc omnia fecerunt, sed non eos tradidit
deus peccatoribus, quia nõ sunt traditi à desyderio suo.
Illud ergo ora quantum potes, vt à desyderio tuo non
tradat deus peccatori. Tu enim desyderio tuo facis lo-
cum diabolo. Ecce enim diabolus proposuit lucrũ, &
inuitauit ad fraudem. Lucrum enim habere nõ potes,
nisi fraudem feceris. Sed lucrum esca est, fraus laqueus.
Sic attende escam vt videas & laqueum, quia lucrum
non potes adipisci nisi fraudẽ feceris: fraudem autem
si feceris, capieris. Nõ ideo dico capieris, quia inuenie-
ris. Aliquãdo enim non inuenieris sed ab hominibus,
à deo autem capieris & traheris & occideris. Omnis e-
nim qui talia facit, perimit seipsum. Ibi est ergo esca, ibi
est & laqueus, Frena desyderium, & non cades in la-
queum. Si autem vicerit te desyderium escæ, mittit tibi
collum in laqueum, & capiet te anceps animarum. Ne
tradas me à desyderio meo peccatori, inde obũbratur
in die

A in die belli. Desyderium enim æstus facit, vmbraculum autem domini temperat desyderiũ, vt possimus refrenare quo rapiebamur, vt nõ ita æstuemus vt ad laqueũ perducamur. *Cogitauerunt aduersum me, ne derelinquas me, ne forte exaltentur.* Psal. 12. Habes & alio loco, Qui me premunt, exultabunt si motus fuero. Tales sunt & isti, quia talis est & ipse diabolus, Quando seduxerit hominem, gaudet, triumphat de illo: Exaltatur ipse, quia ille humiliatus est. Quare autem ille humiliatus est? Quia male exaltatus fuit, & ille qui de illo triumphat, humiliabitur. Tales sunt enim omnes qui gaudent de malo, videntur sibi ad tempus gloriari, superbire, ceruicem erigere. Non vos delectet exaltatio eorum, escam habent in faucibus & hamum: Ibi est quo delectantur, ibi est quo trahuntur. Ne derelinquas me, ne forte exaltẽtur: id est, non de me triumphent, non de me gaudeant.

Caput circumitus eorum, labor labiorum ipsorum teget eos. Me, inquit, vmbra alarum tuarum teget, obumbrasti enim mihi in die belli. Ipsos quid teget? Caput circũitus eorum, Ipsa est superbia. Quid est, circumitus ipsorum? Vt circumeant & nõ stent, in gyrum eant erroris, vbi iter B est sine fine. Qui enim in lõgum it, aliunde incipit, alicubi finit. Qui in gyrum it, nunquam finit. Ipse est labor impiorum, qui demonstratur in alio Psalmo euidentius, Psal. 11. In circumitu impij ambulant. Sed circumitus Eccli. 10. eorum caput, superbia est. Quia initium omnis peccati superbia. Vnde autem superbia labor labiorum ipsorum? Omnis enim superbus fictus est, omnis fictus mendax. Laborant homines loqui mendacium, nam veritatem tota facilitate loquerentur. Ille enim laborat qui fingit quod dicit: nam qui verum vult dicere, nõ laborat. Ipsa enim veritas sine labore loquitur. De homine ergo hoc dixit deo, Me proteget vmbraculum tuum, ipsos teget mendacium ipsorum. Sed ipsum mendacium ipsorum, labor est labiorum ipsorum. Psal. 7. Ecce parturiuit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. In omni enim opere malo labor est, & omne opus malum cogitatum, mendacium ducem habet. Nõ enim est veritas, nisi in opere bono, Et propterea quia omnes laborant in mendacio, veritas quid clamauit? Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & Matt. 11. ego reficiam vos. Ipsa est vox clamans ad laborãtes in alio Psalmo, Psal. 4. Filij hominum vsquequo graui corde, vt C quid diligitis vanitatem & quæritis mẽdacium? Aperte autem alio loco, Hiere. 9. labor est in mendacio. Docuerunt linguas suas loqui mendacium, vt inique agerẽt laborauerunt. Caput circumitus eorum labor labiorum ipsorum teget eos. *Decident super eos carbones ignis in terra & deiicies eos.* Quid est, in terra? Hic adhuc in hac vita, hic supra illos decidãt carbones ignis, & deiicies eos. Qui sunt carbones ignis? Nouimus istos carbones. An alij sunt isti, & alij illi de quibus dicturi sumus? Istos enim video ad pœnam valere, illos autem quos commemoraturus sum, ad salutem. Dictũ est enim de quibusdam carbonibus, cũ homo peteret aduersum linguam subdolam auxilium, Psal. 119. Quid detur tibi aut quid adiicietur tibi ad linguam subdolam? Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus vastatoriis, id est, verba dei cor transfigentia, & vetustatem perimentia, amoremq; gignentia, & exempla hominum qui mortui erant & reuixerunt: & nigri erant, & fulgentes effecti sunt. Carbones enim tenebræ sunt, color indicat. Sed cum ad eos accesserit flãma charitatis, & ex mortuis reuixerint, audiãt ab Apostolo, Ephe. 5. Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Ipsi sunt carbones fratres quos intuemur, quando volumus mutare vitam transfixi sagitta dei, & D impediũt nos malæ linguæ hominum, de qualibus hic modo quærebatur, & volunt seducere à via veritatis, potiusq; inducere ad errores suos & dicere nobis, quia si professi fuerimus non implebimus. Attendimus carbones illos. Qui erat heri ebriosus, hodie sobrius est. Qui erat heri adulter, hodie castus est. Qui erat heri raptor, hodie largitor. Om̃es isti carbones ignis sunt. Accedunt exempla carbonum ad vulnus sagittarum: Nõ enim timeo dicere vulnus, cum clamet ipsa sponsa vulnerata charitate ego sum: & fit ibi vastatio fœni, propter quod & dicũtur carbones vastatorij. Vastatur fœnum, sed purgatur aurũ, & mutat homo ex morte vitam, & incipit esse etiam ipse carbo flagrãs. Qualis erat carbo Apostolus, qui prius fuit persecutor & blasphe- 1. Timo. 1. mus & iniuriosus, niger & extinctus: Misericordiã verò consecutus, accensus est de cœlo, vox Christi accendit illum: periit in eo tota nigredo, cœpit feruens spiritu quo accendebatur accendere. Tales ergo & hic intellecturi sumus carbones ignis, qui cadunt super istos malos, & deiiciunt eos? Planè non prohibemur hũc habere intellectum. Video hic nobis elucescere non im- E probabilem seu reprehensibilem sentẽtiam. Intelligo illos carbones cadere super istos vt deiiciãtur. In alios enim veniunt vt accendantur, in alios vt deiiciantur. Ipse enim carbo dicebat, Quibusdã sumus odor mor- 2. Cor. 2. tis in mortem, quibusdam sumus odor vitæ in vitam. Vident enim iustos flammantes spiritu, cãdentes luce, & eis inuidendo cadunt, hoc est, quòd superueniẽt illis carbones ignis in terra & deiicientur. Quid est, in terra? Adhuc hic sunt in hac vita, excepta illa pœna quę seruatur impiis. Carbones isti illos deiiciũt, antequam veniat ignis æternus. Decidẽt super eos carbones ignis in terra, & deiicient eos. *In miseriis non subsistent.* Veniet illis miseria & non tolerant, iustus autẽ subsistit: Quomodo ille subsistit, qui dicit, Sed & gloriamur in tri- Rom. 5. bulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, Spes autem non cõfundit, quoniam charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. At vero super illos cum ceciderit aliqua pressura, aliqua miseria, non subsistunt, cadũt. Quando enim tales patiuntur huiusmodi pressuras, non valent tolerare, decidunt in iniquitates malas, quia traduntur à F desyderio suo peccatori. *Vir linguosus non dirigetur super terram.* Vir linguosus amat mendacia. Quid enim illi est voluptas, nisi loqui? Nõ enim attendit quid loquatur, dum loquitur, non potest fieri vt iste dirigatur. Qualis ergo esse debet seruus dei, accensus illis carbonibus, & ipse carbo salutaris effectus? Qualis esse debet? Vt magis optet audire quàm dicere, sicut scriptum est, Sit autem omnis homo velox ad audiẽdum, tardus au- Iacob. 1. tem ad loquendũ, Et si fieri potest hoc cupiat, non habere necessitatem loquendi & docendi. Ecce enim dico charitati vestræ fratres mei. Loquimur nos modo ad vos, vt aliquid doceamus vos: quanto melius si omnes sciremus, & nemo doceret alterum, vt non esset ã- lius loquens, alius audiens, sed omnes audientes vnum illum cui dicitur, Auditui meo dabis gaudium & læti- Psal. 50. tiam? Vnde & ille Ioannes, non tã gaudebat quia prædicabat & quia loquebatur, sed gaudebat quia audiebat. Ait enim, Amicus autem spõsi stat & audit eum, & Ioan. 3. gaudio gaudet propter vocem sponsi. Itaq; fratres cito dixerim charitati vestræ, ibi vnusquisque probet se, nõ vt loquatur, sed vt de alio locutionis officium exigat.

Gaudium

G Gaudium autem taciturnitatis intus habeat in voluntate, vocem doctrinæ in necessitate. Quando enim opus est voce doctrinæ? Quãdo pateris imperitũ, quando pateris indoctũ. Si semper delectat te docere, semper vis habere imperitum, quem doceas. Si autẽ beneuolus es, & vis omnes doctos esse, non vis semper habere quos doceas, & non erit in voluntate exercitatio vel probatio doctrinæ tuæ, sed in necessitate. Gaudiũ tibi sit in auditione dei, necessitas tibi sit in locutione tua, & non eris vir linguosus, ne non dirigaris. Quare vis loqui, audire non vis? Sẽper foras exis, intrò redire detrectas. Qui enim te docet, intus est, quando tu doces tanquã foras exis ad eos, qui foris sunt. Ab interiore enim audiuimus veritatem, & ad eos qui foris à nostro corde sunt loquimur. Quòd enim dicimur eos in corde habere de quibus cogitamus, secundum imaginem quãdam dicimus, quam de illis habemus impressam. Nam si omniuo intus ipsi essent, scirent vtiq; quid in corde nostro esset, atque ita vt eis loqueremur opus nõ esset. Si autem hoc te delectet quod foris agis, vide ne tumescas foris, & nõ possis redire per angustum, &

Matth. 25. non possit tibi dicere deus tuus, Intra in gaudiũ domi-

H ni tui: sed dicat tibi, quia forinsecus erat quod amalhi, Ligate ei manus & pedes & mittite eũ in tenebras exteriores. Vbi enim ostendit malum esse mitti exterius, ibi ostendit bonum esse intrasse interius. Nam seruo bono quid dicit? Intra in gaudium domini tui. Malo autem seruo, Proiicite eum in tenebras exteriores. Non ergo amemus magis exteriora, sed interiora. De interioribus gaudeamus, in exterioribus autem necessitatẽ habeamus, non voluptatem. Vir linguosus non dirigetur super terram. *Virum iniustũ mala venabuntur in interitũ.* Veniunt mala & non subsistut, ideo dixit, venabũtur in interitũ. Multis enim bonis, multis iustis euenerunt mala, & tanquam inuenerunt eos mala. Nam ideo dixit, venabuntur, quia vnusquisq; abscondere se vult à malo: sed cũ inuenitur à malo, quasi factus est in venationem. Nunquid autẽ soli mali fugiunt à malis, quando

Matt. 10. quæruntur à malis? Nónne & bonis dictum est, Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam? Ergo quando mali persequebãtur bonos, id est, martyres nostros, cum eos cõprehenderunt, venati sunt eos, sed nõ

I ad interitum. Pressa est enim caro, coronata est anima, & eiecta est anima de carne, nec carni aliquid factum est, quod obesset in posterum. Incensa sit caro, percussa sit caro, laniata sit caro, nũquid ideo subtracta est creatori, quia data est in manus persecutoris? Ille qui creauit ex eo quod non erat, non reparabit melius quàm erat? Ergo quãdocunq; capti sunt iusti, venati sunt quidem illos mali, sed non ad interitum. At vero illi qui non dirigentur & linguosi sunt, mala eos venabuntur ad interitum. Quare? Quia in miseriis non subsistent.

Cognoui quia faciet dominus iudicium egenus. Egens iste nõ est linguosus. Qui enim linguosus est, abundare vult, esurire nescit. Illi autẽ egentes sunt, quibus dicitur, Pul-

Matth. 7. sate & aperietur vobis, quærite & inuenietis, petite & dabitur vobis. Ille egens est de quo dicitur, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabũtur. Gemunt inter scandala malorum ipsi, precãtur ad caput suum, vt eruantur ab homine malo, & ab homine maligno liberentur, & de manibus iniustorũ eruantur. Ipsi ergo sunt quorũ causam dominus nõ negliget, etsi modo pressuras patiũtur, apparebit gloria ipsorũ cum apparuerit caput ipsorum. Talibus enim hic cõstitutis

Coloss. 3. dicitur, Mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Ergo pauperes sumus, abscõdita est vita K

nostra, clamemus ad panẽ. Est enim panis viuus qui de Ioan. 6.

cœlo descendit, & qui in via reficit nos, in patria saturabit nos. Modo enim vt duremus, reficimur. Nam necesse est esuriamus quoadvsq; satiemur. Cognoui quia faciet dominus iudicium egentis. Certus erat ille, quoniam faciet dominus iudicium egentis. *Et causam pauperum.* Ostendit iniquis quomodo diligit iustos suos, ostẽdit diuitibus quomodo diligat pauperes suos. Diuites dixi superbos, pauperes dixi humiles. Diuites dixi per abundantiam non quærentes, pauperes dixi per desyderium suspirantes. Faciet dominus causam ipsorum. *Verumtamen iusti confitebuntur nomini tuo.* Et quando agis causam ipsorum, & quando facis iudicium ipsorum, tuo nomini confitebuntur: Meritis suis nihil tribuunt, nõ tribuent totum nisi misericordiæ tuæ. Verũtamen iusti confitebuntur nomini tuo. Et quia iusti cõfitebuntur nomini tuo, vt quantumcũque iusti fuerint, nihil sibi assumant de suo, nihil sibi tribuant de suo. Quid fiet vt dirigant cor? Quia quãdo ad se flectunt, torquent cor: quando autem ad dominum intendunt, dirigunt cor. Et vbi erit voluptas, vbi requies, vbi gaudium, vbi beatitudo? Nunquid in se? Non: Sed in quo L

sunt lux. Nunc autem lux in domino dixit. Ideo vide Ephe. 5.

quid sequitur, vide quo cõcludit. *Inhabitabunt recti cum vultu tuo.* Male enim illis fuit in vultu suo, bene illis erit cum vultu tuo. Quando vultũ suum amauerunt, in su-

dore vultus sui panem mãducauerunt. Redeant, & de- Gene. 3.

terso sudore, finitis laboribus, pereunte gemitu, veniet illis facies tua abundãs sufficientia. Nihil quærent amplius, quia melius non habent, amplius nõ te deserent, ne deserantur à te. Etenim post resurrectionem de do-

mino quid dictum est? Adimplebis me lætitia cũ vultu Psal. 15.

tuo. Sine vultu suo nõ nobis daret lætitiã. Ad hoc purgamus vultũ nostrum, vt gaudeamus ad vultũ ipsius.

Filij enim dei sumus, sed nondũ apparuit quid erimus. 1. Ioan. 3.

Scimus quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniã videbimus eum sicuti est. Quia inhabitabũt recti cum vultu tuo. Putamúsne cum vultu patris, & nõ cum vultu filij: an cũ vultu filij, & non cũ vultu patris? An vnus quodãmodo vultus patris & filij & spiritus sancti? Videamus si nõ nobis ipse filius promittit vultum suum, vnde nos lætos faciat. Modo hoc capitulũ in Euange- M

lio quod huic psalmo attestaretur, domin⁹ deus inspi-

rauit vt legeretur. Ait enim ipse dominus, Qui audit Ioan. 14.

præcepta mea & custodit ea, ipse est qui diligit me: Et qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligã eũ, & ostendã illi meipsum. Quale promisit præmium dilectissimi? Nunquid eum nõ videbant, quibus se ostendere promittebat? Nónne ante illos erat? Nónne facies carnis illius adiacebat oculis eorũ? Quid est quod volebat ostendere videntibus se? Sed quia talem videbãt discipuli qualem crucifixerant Iudæi. Erat autem deus in carne illa occultus, hominem autem possent videre homines, deum vero non possent, quamuis in homine,

Quia beati mundo corde, quoniam ipsi deũ videbunt, Matt. 5.

Dedit formam hominis & piis & impiis, seruauit formam dei mundatis & piis, vt iocũdemur in illo, & bene nobis in æternum sit cum vultu ipsius.

In Psalmum centesimum quadragesimum

Præfatio.

AVDISTIS fratres admonitionẽ & petitionem nostrã ex ore Apostoli, cum eius modo

Epistola legeretur. Ait enim, Orationi instã- Coloss. 4.

tes, vigilantes in illa, orãtes simul & pro nobis, vt deus aperiat

A aperiat nobis ostium verbi ad loquendum mysterium eius,vt manifestem illud,sicut oportet me loqui. Hæc verba etiam mea deputare dignemini. Sunt enim in scripturis sanctis profunda mysteria, quæ ad hoc absconduntur ne vilescant,ad hoc quæruntur vt exerceat, ad hoc aperiuntur vt pascant. Psalmus quem modo cantauimus,in multis sententiis subobscurus est. Cū adiuuante domino ea quæ dicta sunt erui & exponi cœperint,videbitis hoc vos audire quod iam noueratis:Sed ideo multipliciter dicta sunt, vt varietas locutionis fastidium tolleret veritatis. Quid enim amplius fratres vel salubrius audituri & cogn ituri estis, quàm diliges
Matt.22. dominū deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua,& ex tota mēte tua,& diliges proximum tuum tanquā teipsum?Sed ne putetis hæc duo præcepta parua esse,in his duobus præceptis tota lex pendet & Prophetæ.Quicquid ergo salubriter mente concipitur,vel ore profertur, vel de qualibet diuina pagina exculpitur,nō habet finem nisi charitatem. Hæc autē charitas non qualiscunque est. Nam & male viuentes irretiuntur sibi societate perditæ cōscientiæ, & dicūtur amare
B se,nolle discedere ab inuicem,suis collocutionibus cōciliari,desyderare se absentes,gaudere ad præsentiam suam: Amor iste tartareus est, viscum habet quo deiiciat in profundum,non pēnas quibus leuet in cœlum. Quæ est autem ista charitas, vt à cæteris quæ appellantur charitates segregaretur & distingueretur? Ea quæ charitas dicitur vera Christianorum, à Paulo definita est,atque ita finis quibusdam terminis circūscripta,cum sit diuinitate infinita,vt omnimodo discernatur à cæ-
1.Timo.1. teris, Finis enim, inquit, præcepti est charitas: Posset hucusque dicere. Nam aliis locis vbi tanquam scienti-
Roma.13. bus loquebatur,hucusque dixit,Plenitudo,inquit,legis est charitas:Et non dixit qualis charitas.Ideo ibi nō dixit,quia dixit alibi. Nō enim vbiq; omnia dici aut possunt aut debēt.Ergo hic plenitudo legis charitas.Quęrebas forte,quæ charitas,qualis charitas? Audi alio loco, Finis præcepti est charitas de corde puro. Iam videte vtrum inter se latrones habeant charitatem de puro corde. Purum cor in charitate,hoc est,quādo diligis hominem secundum deum, quia & teipsum sic de-
Matt.22. bes diligere,vt nō erret regula,Diliges proximū tuum
C tanquam teipsum.Si enim male te diligis & inutiliter, ita & proximum diligendo quid ei consulis? Quomodo autē te male diligis? Quomodo te inuenit scriptura,quæ neminem palpat,& conuincit,quia non te dili-
Psal.10. gis,imò conuincit, quia & odis te. Qui autem,inquit, diligit iniquitatem,odit animam suam.Si ergo diligis iniquitatem,putās quòd teipsum diligas,erras: Ita & si proximum diligas, ad iniquitatē duces, & dilectio tua laqueus erit dilecti. Charitas ergo de puro corde est,
1.Timo.1. quæ est secundum deum, & conscientia bona, & fide non ficta.Ista charitas definita ab Apostolo,habet duo præcepta,dilectionis dei & dilectionis proximi.In nullis scripturis aliud inquiratis, nemo vobis aliud præcipiat.Quicquid obscurum est in scriptura,hęc ibi occulta est:quicquid ibi planum est,hęc ibi aperta est.Si nusquam aperta esset,nō te pasceret: si nusquā occulta nō te exerceret. Hæc charitas clamat de corde puro, de corde taliū in his verbis,qualis hic modo orat: Et quis iste sit, cito dixerim, Christus est. Audituri enim estis verba quę de domino nostro Iesu Christo indignè accipiuntur, & putabit parum intelligens temere me dixisse Christi esse personam in hoc Psalmo. Quomodo enim potest de domino nostro Iesu Christo, de illo agno immaculato,de illo in quo solo non est inuētum 1.Pet.2.
mendaciū,qui solus verissime dicere potuit, Ecce ve- D
nit princeps mūdi huius, & in me nihil inueniet:id est, Ioan.14.
nullam culpam, nullū reatum: qui solus quod non rapuit exoluebat, qui solus innocētem sanguinem fudit, filius dei vnicus carnē accipiens, non qua ipse minueretur,sed qua nos augeret.Quomodo ergo de ista persona rectè accipitur, Pone domine custodiā ori meo, Psal.140.
& ostium continentiæ circū labia mea, vt nō declines cor meū in verba maligna, ad excusandas excusationes in peccatis? Manifestissime quippe iste est sensus. Custodi domine os meum ianua quadā & ostio præcepti tui,vt in verba maligna non declinetur cor meū. Quę verba maligna?Quib[9] excusantur peccata. Ne,inquit,peccata mea malim excusare quàm accusare.Hæc verba in ipsum dominum nostrum Iesum Christū nō cadunt. Quæ enim ille peccata commisit, quæ cōfiteri potius quàm defendere debuisset? Nostra verba ista sunt.Certe Christ[9] loquitur. Si nostra verba sunt,quomodo Christus loquitur? Et vbi est charitas de qua loquebar? Nescitis quia ipsa vnum nos fecit in Christo? Charitas clamat ad Christū de nobis, charitas clamat E
de Christo pro nobis. Quomodo charitas clamat ad Christum de nobis?Et erit, Omnis qui inuocauerit no- Iohel.2.
mē domini,saluus erit. Quomodo charitas de Christo pro nobis? Saule Saule quid me persequeris? Vos, in- Acto 9.
quit Apostolus,estis corpus Christi & membra.Si ergo 1.Cor.12.
ille caput,nos corpus, vnus homo loquitur: siue caput loquatur,siue membra,vnus Christus loquitur.Et capitis est proprium loqui etiam in persona membrorum. Ipsam nostram consuetudinem aduertite: Primo quomodo loqui in membris nostris non potest nisi caput. Iam vero caput nostrū,quomodo loquatur in persona omnium membrorū aduertite. In angusto tibi pedem aliquis calcat,calcas me dicit caput. Vulnerauit tibi aliquis manū,vulnerasti me dicit caput. Caput tuū nullus tetigit, sed loquitur vnitas cōpaginis corporis tui. Omniū membrorum tuōrum personam illa quæ in capite est lingua suscepit, ipsa pro omnibus verbis fungitur.Sic ergo audiamus Christum loquētem, sed vnusquisq; agnoscat ibi vocē suam,tanquā hærens in Christi corpore.Aliquando enim dicturus est verba,in quibus nullus nostrum inueniat personā suam, sed ad so- F
lum caput pertineant, non tamen se separat ex verbis nostris & ad sua propria tollit,vel à suis propriis nō ad nostra redit. De ipso enim & de Ecclesia dictum est, Erunt duo in carne vna. Vnde & ipse in Euangelio di- Gene.2.
cit de hac ipsa re, Iam igitur non sunt duo,sed vna ca- Matt.19.
ro. Hæc noua non sunt, sæpe à vobis audita sunt, sed per occasiones necesse est cōmemorentur, primo quia ipsæ scripturæ quas tractamus ita sibi sunt innexæ, vt multa in multis repetantur:& vtile est. Cura enim mūdi spinas habet, & offocat semina: oportet sæpius à domino commemorari, quod cogit mundus obliuisci.

Expositio Psalmi.

Domine clamaui ad te, exaudi me. Hoc omnes possumus dicere:Hoc non dico, totus Christus dicit: sed magis ex persona corporis dictum est, quia & cum hic esset carnem portans orauit,& ex persona corporis orauit ad patrem,& cū oraret globi sanguinis de toto corpore eius distillabant. Sic scriptum est in Euangelio, Orauit Iesus intenta oratione, & sudauit sanguinem.Quid est,de toto corpore sanguinis Luca.22.
effluxio,nisi de tota Ecclesia martyrū passio? Domine clamaui ad te, exaudi me. *Intende voci deprecationis meæ, dum*

G *dum clamauero ad te.* Iam finitum negotium clamãdi pu
tabas, cum diceres, clamaui ad te. Clamasti iam noli es-
se securus, Si finita est tribulatio, finitus est clamor. Si
autem manet tribulatio Ecclesiæ & corporis Christi
vsque in finem seculi, non tantum dicat clamaui ad te
exaudi me: sed intende voci deprecationis meæ dum
clamauero ad te. *Dirigatur oratio mea sicut incensum in con-
spectu tuo, eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum,*
Hoc de ipso capite solere dici omnis Christianus a-
Matth. 27. gnoscit. Declinante enim iam die in vesperum, domi-
nus in cruce animam deposuit recepturus, non amisit
inuitus: Sed tamen & ibi nos figurati sumus. Quid e-
nim illius pependit in ligno nisi quod de nobis acce-
pit? Et vnde fieri potest vt aliquando deus pater dimit
tat & deserat vnicum filium, qui vtique cum illo vnus
deus est? Et tamen nostram infirmitatem figens in cru-
ce, vbi vetus homo noster, sicut dicit Apostolus, con-
Roma. 6. fixus est cruci cum illo, ex voce ipsius hominis nostri
Psal. 21. clamauit, Deus meus deus meus, vt quid me dereliqui-
Matth. 27. sti? Illud ergo est sacrificium versperinũ, passio Chri-
sti, crux Christi, oblatio victimę salutaris, holocaustum
H acceptum deo. Illud sacrificium vespertinum fecit in
resurrectione munus matutinum. Oratio ergo pure di
recta de corde fideli, tanquam de ara sancta surgit in-
cẽsum. Nihil est ergo delectabilius odore domini: Sic
oleant omnes, qui credunt. Vetus ergo homo noster,
Roma. 6. Apostoli verba sunt, cõfixus est cruci cum illo, vt eua-
cuaretur, inquit, corpus peccati, vt vltra nõ seruiamus
Psal. 21. peccato. Inde & in ipso Psalmo cũ dictum esset, Deus
meus deus meus, vt quid dereliquisti me, longe à salu-
te mea, statim subiectum est, verba delictorum meo-
rum. Quorum delictorum si caput attendas? Et tamen
Matt. 27. eius fuisse vocem in Psalmo ipse testatus est, in cruce
ipsa verba dixit, ipsum versum pronunciauit. Non est
relictus humanæ coniecturæ locus, nullus negãdi adi-
tus qualicũque Christiano. Quod lego in Psalmo, hoc
audio à domino: In ipso etiam Psalmo agnosco quod
Psal. 21. in Euangelio lego, Foderunt manus meas & pedes
meos, dinumerauerunt omnia ossa mea: Ipsi vero con-
syderauerunt & cõspexerunt me, diuiserunt sibi vesti-
menta mea, & super vestem meam miserunt sortem.
Hæc omnia sicut prædicta, ita facta: sicut audiuimus,
I ita & vidimus. Ergo si dominus noster Iesus Christus
nos figurans in charitate corporis sui, quanuis esset ip-
se sine peccato dixit, verba delictorum meorum, dixit
autem hoc ex persona corporis sui, quis audet in mem
bris eius dicere nõ se habere peccatum, nisi qui fuerit
ausus se falsæ iustitiæ nomine efferre, & Christum fal-
sitatis arguere? Fatere ergo ô membrum quod pro te
pronunciauit caput tuum: quod vt fateamur, quod vt
faciamus, ne nos iustificemus ante conspectum solius
Rom. 4. iusti qui iustificat impium, subiecit iam sui corporis vo
cem. *Pone domine custodiam ori meo, & ostium continentiæ circa*
Eccli. 22. *labia mea.* Non dixit claustrum continentiæ, sed ostiũ.
De Cõtinẽ- Ostium & aperitur & clauditur. Ergo si ostium est, &
tia animæ aperiatur & claudatur. Aperiatur ad cõfessionem pec-
ca. 1. in me- cati, claudatur ad excusationem peccati. Ita enim erit
dio. & c. 2. ostium cõtinentiæ, non ruinæ. Quid enim nobis pro-
Acto. 9. dest hoc ostium continentiæ? Quid orat ex persona
Matth. 25. corporis Christus? *Vt non declines,* inquit, *cor meum in ver-
ba maligna.* Quid est, cor meum? Cor Ecclesiæ meę, cor
vtique corporis mei. Verba illa mea attendite vbi no-
bis regula figitur, Saule Saule quid me persequeris? cũ
Matt. 25. ipsum nemo tetigisset. Esurini, & cibastis me, sitiui, &
potum dedistis mihi, & cætera. Et illi, Quando te vidi-
mus esurientem aut sitientem? Et ille, Cum vni ex mi- K
nimis meis fecistis, mihi fecistis. Hæc Christianis inusi-
tata esse non debent, maxime in quibus regulæ fixæ
sunt & cæterorum intelligendorum, & aut non turba-
buntur, aut cito corrigẽtur. Sicut ergo ibi dicturi sunt
iusti, Domine, quare dixisti, Esuriui & dedistis mihi
manducare, quando vidimus te esurientem? Et ille re-
sponsurus est, Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi
fecistis: Sic & hîc dicamus in Christo intus in interio- Ephe. 3.
re homine nostro, quia ibi per fidẽ habitare dignatur.
Non enim absens est à nobis, & non est cui dicamus,
cum ipse dicat, Ecce ego vobiscum sum vsque ad con- Matt. 28.
summationem seculi. Dicamus ergo illi & nos, quo-
niam vocẽ eius in hoc psalmo accepimus: Eius enim
vox est quod nemo negat, eleuatio manuum mearũ sa-
crificium vespertinum. Dic ergo consequenter, Pone
domine custodiam ori meo, & ostium cõtinentiæ cir-
cum labia mea, vt non declines cor meũ in verba ma-
ligna. *Ad excusandas excusationes in peccatis.* Quare sic o-
ras domine? Quæ peccata tua excusaturus es? Respon-
det, Cum vnum ex membris meis sic orat, ego sic oro: L
sicut respõdet, Cum vni ex minimis meis fecistis, mihi Matt. 25.
fecistis. Cum autem non declinatum fuerit cor tuum ô
membrum Christi, cum cor tuum non fuerit declina-
tum in verba maligna, ad excusandas excusationes in
peccatis. *Cum hominibus operantibus iniquitatem.* Et non
communicabis cum electis eorũ. Hoc enim sequitur,
Et non combinabo cum electis eorum. Qui sunt electi eorũ?
Qui seipsos iustificant. Qui sunt electi eorum? Qui sibi
iusti videntur, & contemnunt cæteros, sicut Pharisęus
ille in templo dixit, Deus gratias ago tibi, quia nõ sum Lu. 18. et 7.
sicut cæteri homines. Qui sunt electi eorũ? Hic homo
si Propheta esset, sciret quæ mulier illi accessit ad pe-
des. Agnoscitis vocem alterius Pharisęi qui dominum
inuitauerat, quãdo mulier illa quæ erat in ciuitate pec
catrix venit & accessit ad pedes eius? Illa impudica
quondã frontosa ad fornicationem, frontosior ad sa-
lutem, irrupit in domum alienã, Sed ille qui ibi discũ-
bebat non erat alienus. Nõ extranea quẽlibet conuiuã,
sed ancilla dominũ suum secuta est. Accessit ad pedes,
quia eius vestigia sequi cupiebat: lauit lachrymis, tersit
capillis. Pedes Christi qui sunt, nisi per quos peragra-
uit totum mundum? Quàm speciosi pedes eorum qui M
annunciant pacẽ, qui annũciant bona. Pedes ergo do- Esa. 52.
mini quanti susceperunt, vt suscipiendo iustum in no- Rom. 10.
mine iusti, mercedem iusti acciperent: & susceperunt Matt. 10.
Prophetã in nomine Prophetæ, vt mercedem Prophe
tæ acciperent. Et quicũq; potum dederit, inquit, vni ex
minimis istis calicem aquæ frigidæ tantum in nomine
discipuli, amen dico vobis non perdet mercedẽ suam.
Qui ergo tali humanitate pedes domini suscipit, quid
impendit, nisi quæ habebat in domo superflua? Merito
quia capilli quasi superflui sunt, inde illa pedes domini
detergebat. Superflua tua necessaria fiunt tibi, si inde
fueris obsecutus pedibus domini. Ergò illa curari vole
bat conscia magni vulneris. Sed nunquid magnũ vul-
nus, & paruus medicus? Pharisæi autẽ nolebant se tan- Matt. 23.
gi ab immũdis, vitabant omnẽ contactum peccatorũ,
& si quãdo forte necessitate tangebantur, abluebãt se:
Et propè baptizabant per omnes horas nõ tantum se,
sed & vasa sua, lectos suos, calices, paropsides, sicut do-
minus in Euangelio cõmemorat. Cum ergo ille Pha-
risæus nosset hãc mulierem, quæ vtique si ad pedes il-
lius Pharisæi accederet, repelleret eã ne sanctitas eius
pollueretur: habebat enim eã in corpore, nõ in corde,
& quia

A & quia nõ habebat eam in corde, vtiq; falsam habebat in corpore: Quia ergo ille eã repulsurus esset, cum hoc dominus nõ fecit, existimauit eum nescire quæ illa esset, & dixit apud semetipsum, *Luca.7.* Hic si esset Propheta, sciret quæ mulier illi accessit ad pedes. Non dixit, repulisset eã: sed, sciret quæ esset, tanquã esset consequens, vt si sciret repelleret. Ex illo ergo quod non eã repulit etiã nescisse eum pro certo suspicatus est, Dominus autem sic habebat oculos in illam mulierem, vt aures haberet in corde Pharisæi. Itaq; audita cogitatione eius, proposuit similitudinem quã nostis, Duo debitores erãt cuidam fœneratori, vnus ei debebat quingẽtos denarios, alter quinquaginta. Cũ non haberent ambo vnde redderent, donauit ambobus. Quæro abs te, inquit, quis eũ plus dilexit? Et ille respondit iam coactus veritate aduersus seipsum proferre sententiam. Credo, inquit, domine, quia ille cui plus donauit. Et cõuersus ad mulierem, dixit ad Simonẽ, Vides istam mulierem? Introiui in domum tuam, osculum mihi non dedisti, illa autẽ non intermisit pedes meos osculari. Aquã mihi ad pedes non dedisti, illa lachrymis suis lauit mihi pedes. B Oleum mihi non dedisti, illa vnxit vnguento. Propter quod dico tibi, dimittũtur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Quare? Quia confessa est, quia fleuit, quia non declinatum est cor eius in verba maligna, ad excusandas excusationes in peccatis, nõ combinata est cum electis eorum, id est, defendentibus se. Non enim & huic ipsi mulieri si declinaretur cor eius in verba maligna, deesset defensio peccatorũ. An non quotidie pares eius in turpitudine, sed nõ pares in cõfessione, meretrices, adulteræ flagitiosæ defendunt peccata sua? Si latuerint, negãt: si autẽ vel deprehensæ atq; conuictæ fuerint, vel publice id egerint, defendunt. Et quàm facilis defensio earũ, quàm cita, sed quàm præceps, q̃ quotidiana & quàm sacrilega? O si deus hoc nollet, nõ facerem: Hoc voluit deus, fortuna hoc voluit, hoc voluit fatum. *Psal.4.* Non dicit, Ego dixi domine miserere mei: non quomodo illa peccatrix *Luca.7.* ad pedes medici veniẽs, Sana animam meã, quoniam peccaui tibi. Et ista fratres mei defensio qualium est? Non solum indoctorum, sed etiã doctorum. Sedẽt & computãt sydera, interualla, cursus, volubilitates, status, motus intendunt, describunt, C coniiciunt, Docti magni videntur. Totum hoc doctũ & magnũ, defensio peccati est. Eris adulter, quia sic habes Venerem: Eris homicida, quia sic habes Martem. Mars ergo homicida, non tu: & Venus adultera, nõ tu. Vide ne pro Marte & Venere tu damneris. Deus enim qui damnaturus est, nouit quia tu es qui dicis, non ego, iudici sciẽti. Porrò ipse mathematicus, qui tibi fabulas laqueorum tuorum etiam vendit, vt nõ vel gratuitam compares mortem. Emis enim mortem à mathematico precio, qui contempsisti vitã à Christo gratis. Ipse enim mathematicus si vxorẽ suam paulò petulãtius viderit conuersari, aut aliquos alienos improbe attendere, aut fenestrã crebro repetere, nõnne arripit, verberat, & dat disciplinam in domo sua? Respõdeat illi vxor, si potest, Venerẽ cæde. Nõnne & ille respõdit, Fatua, aliud est quod cõpetit rectori, aliud quod profertur emptori. Ergo electi eorũ, qui sunt? Electi malorũ, electi impiorũ, cũ quibus nõ est combinandũ, id est, cũ quibus nõ est habenda societas. Qui sunt autem? Arbitrantes se iustos, & contemnentes cæteros quasi peccatores, sicut erant illi Pharisæi, aut quia ipsa peccata manifeste, *Luca.18.* vel comprehenduntur, vel publice fiunt, defendẽtes & asserentes ne aliquid culpæ eorũ tribuatur: Et vt ipsi nihil mali fecisse videãtur & iudicẽtur, sed totum D deus, qui vel sic creauit hominẽ dicunt, vel stellas composuit, vel res humanas negligit: Defensiones sunt electorum seculi. Sed dicat membrum Christi, dicat corpus Christi, dicat Christus ex persona corporis sui, Nõ declines cor meũ in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis, cũ hominibus operantibus iniquitatem, & nõ cõbinabo cũ electis eorum. Nostis fratres, *De natura boni c.44 & 45.* quod non est prætermittendum, quasi istos eminentiores in se tenentes velut primũ gradum militiæ, electos vocari apud Manichæos. Qui nouerunt recognoscant, qui nesciebãt audiant, Electi quidẽ dei sunt omnes sancti, & habem⁹ hoc in scripturis sanctis. *Matth.20.* Sed vsurparunt sibi illud nomẽ, & quasi familiarius sibi applicuerunt, vt tanquam proprie iam electi appellentur. Qui sunt isti electi? Quibus si dixeris, peccasti, statim illam defensionẽ impiã & peiorem cæteris magisq; sacrilegã proferunt, Non ego peccaui, sed gens tenebrarum. Quæ est ista gens tenebrarũ? Quæ bellum gessit cũ deo: Et ipsa peccat, cũ tu peccas? Ipsa, inquit, quia commixtus sum illi. Deus enĩ qui te cõmiscuit, quid timuit? Hoc enim dicũt, quòd illa gens tenebrarũ rebellauerit aduersus deũ antequam mũdus fieret, & ille timens & E cauens ne regna eius illo adueniẽte hostili impetu vastarẽtur, misit huc membra sua, substantiam suam, hoc quod ipse est, si aurum, aurum: si lux, lucem. Quicquid illud est hoc misit & miscuit visceribus gentis tenebrarum dicunt, & fabricauit inde mundũ. Et nos animæ, inquiunt, de ipsis mẽbris dei sumus, sed premimur hic visceribus gentis tenebrarũ, & quicquid peccare dicimur, illa gens peccat. Se quidem videntur excusare à peccato, sed deum suũ nõ excusant à crimine timoris, nec ipsam substantiã dei sui a crimine corruptibilitatis. Si enim incorruptibilis deus, si incõmutabilis, si incõtaminabilis, si immaculabilis, si impenetrabilis, quid ei factura erat gens illa? Fecisset illa quẽ vellet impetũ, quomodo terreret impenetrabilẽ, inuiolabilem, incõtaminabilẽ, incommutabilẽ & incorruptibilẽ? Si ergo talis deus, crudelis, quia sine causa huc vos misit, cui nihil noceri poterat. Quare vos misit? Ecce gẽs tenebrarum illi nocere non poterat. Ipse autem vobis grauiter nocuit, & ipse magis q̃ illa hostis vester fuit, quanquam & ipsa vobis nocere potuit. F Potuistis premi, potuistis captiuari, potuistis inquinari, potuistis corrõpi, potuit ergo & ille. Frustũ enim & quodãmodo portiuncula naturæ ipsius cõuincit massã. Quale est illud quod huc misit, tale est & illud quod ibi remãsit. Hoc ipsi dicunt: Ipsi fatẽtur quia hæ duæ substãtiæ sunt, vna illa, & vna ista: Libri eorũ hoc habẽt, & si negant, leguntur, & cõuincũtur. Quid ergo? Vt in hoc vno exordio nihil amplius dicã, non dicã peiora, non dicam sceleratiora: In hoc ipso exordio quo bellũ inducũt, videte quẽadmodum debellentur, & vbi pugnatũ aduersus deũ à gente tenebrarũ dicunt, ipsi in eorum verborũ pugna capiũtur, Non enim est quod dicant, aut quò refugiant. Sed vis ô nefande false electe defendere peccatũ tuum, vt quando aliquid mali feceris, non tu fecisse videaris. Quæris in quem peccatum tuum refundas, & refundis in gentem tenebrarum, Sed ad deum attende, si non in illum refundis. Si enim posset gens tenebrarum quam fingitis, hoc tibi diceret, Quid me accusas? Potui aliquid facere deo tuo, an non potui? Si potui, fortior illo sum. Si non potui, quare me timuit? Si nõ timuit, quare huc te misit vt tanta hic patiaris, cum sis membrum ipsius, cum sis substantia ipsius? Si non timuit, inuidit. Si

G hoc timore nō fecit, crudelitate fecit. Quàm ergo iniquus est cui nihil nocere poterat, & fecit vt mēbris suis hic tantū noceretur? An poterat noceri? Ergo incorruptibilis non est. Cum vis ergo te defendere de peccato tuo, laudare nō potes deum. In laude dei non caperis, nisi in tua iactareris. Trāsi ad vituperationem tuam, & laudabis deum. Redi ad verba psalmorū quos execramini, dic, Ego dixi domine miserere mei, sana animā meam quoniam peccaui tibi, Ego dixi, ego peccaui, nō fortuna, non fatū, non gens tenebrarum. Si ergo tu peccasti, iam vide quemadmodum pateat laus dei, in qua angustabaris cum te velles defendere. Melius in peccatis tuis angustaris, & in illius laude dilataris. Iam ergo cōfesso peccato tuo, vide quemadmodū laudetur deus, quia & iustus est cum te punit perseuerantem, & misericors cum liberat confitentē. Non ergo, inquit, declines cor meū in verba maligna, ad excusandas excusationes in peccatis, vt dicam quia gēs tenebrarum fecit quod ego feci. Cum hominibus operantibus iniquitatem. Quam iniquitatem? Dicamus aliquam eorum iniquitatem nefandā. Audite iniquitatem nefariam Manichæorum publicā, quam confitētur. Expedire dicunt homini fœneratorem esse quàm agricolā. Quæris causam, & reddunt rationem: Vide si ratio illa nō dementia nominanda est. Qui enim in vsurā, inquiūt, dat pecuniam, non lædit crucem luminis. Multi non intelligunt, sed expono. Qui autem, inquiunt, agricola est, multum lædit crucem luminis. Quæris quam crucē luminis? Membra, inquiūt, illa dei quæ capta sunt in illo prælio, mixta sunt vniuerso mundo, & sunt in arboribus, in herbis, in pomis, in fructibus. Dei mēbra vexat, qui terram sulco discindit. Dei membra vexat, qui herbam de terra vellit. Dei membra vexat, qui pomū carpit de arbore. Hæc ne faciat in agro falsa homicidia, facit in fœnore vera homicidia, Panē mendicāti nō porrigit. Videte si potest esse maior iniquitas ista iniustitia: Panē mendicanti non porrigit. Quæris quare? Ne vitā quę est in pane, quam dicunt membrū dei, substantiam diuinā mendicus ille accipiat, & liget eam in carnem. I Quid ergo vos? Quid? Quare māducatis? Carne nō habetis? Sed nos, inquiūt, quia fide Manichæi illuminati sumus, orationib⁹ & psalmis nostris qui electi sumus, purgamus inde vitā, quæ est in illo pane, & mittimus illā ad thesauros cœlorum. Tales sunt electi, vt nō sint saluādi à deo, sed saluatores dei. Et ipse est Christ⁹ dicūt, crucifixus in toto mundo. Ego in Euangelio saluatorē acceperā Christum, vos autem estis in libris vestris saluatores Christi. Estis planè blasphematores Christi, & ideo à Christo nō saluandi. Ergo vt buccella nō detur mēdico, ne ploret in buccella membrū Christi, mēdicus fame moritur⁹ est? Falsa misericordia in buccella, facit verū homicidiū in homine. Sed qui sunt isti electi eorū? Non decliues cor meū in verba maligna, & nō combinabo cum electis eorum. *Emendabit me iustus in misericordia, & arguet me.* Videte peccatorem confessorē, Emendari se vult misericorditer potius q̄ laudari fallaciter. Emēdabit me iustus in misericordia, si iust⁹ est, si misericors est, quando me videt peccantē. Hoc vtiq; quædam mēbra Christi dicūt, de quibusdam membris Christi dicūt, in vno corpore dicūt: Dignatur loqui dominus ex persona emendatoris, nec respuit personam emendanti † vel emendantis. Omnia enim mēbra in illo, & ipse dicit, Emendabit me iustus in misericordia. Quis iustus te emendaturus est? Caput omnia membra emēdat. Emēdabit me iustus in misericordia, & arguet me. Arguet me, sed in misericordia: arguet, sed non odit: & eo magis arguet, quia nō odit. Et iste quare inde gratias agit? Quia corripe sapientem, & amabit te. Emēdabit me iustus, quia persequitur? Absit. Hic est potius emendandus, si odio emendat. Quare ergo emendat? in misericordia. Et arguet me. In quo? in misericordia.

Psal. 40. *† aliâs, emēdandi.* *Prouer. 9.*

K *Oleum autem peccatoris non impinguabit caput meum.* Quid est, oleum peccatoris non impinguabit caput meū? Nō crescet caput meum de adulatione. Falsa laus adulatio est: Falsa laus adulatoris, hoc est, oleū peccatoris. Propterea & homines qui cum falsa laude aliquem irrisеriot, hoc etiā de illo dicunt, Vnxi illi caput, amate ergo argui à iusto in misericordia, nolite ergo amare laudari à peccatore cum irrisione. Habetote oleum vobiscū, & non quæratis oleum peccatoris. Sapientes enim illæ virgines secum portabant oleum, id est, conscientia illarum illis testimonium perhibebat. Oleum gloria est, fulget, nitet in superficie. Sed bona debet esse gloria, & vera gloria, vt ibi sit intus in vasis tuis. Audi quid est in vasis. Probet autē se homo, & tunc in semetipso habebit gloriam & non in altero. Quid est, in vasis suis? Audi ipsum Apostolum, Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscietiæ nostrę. Postremò quia in corpore L Christi es, & adhuc portas mortalitatem quandam, tu tibi esto iustus, & in te esto iustus: Peccator es, vindica in te, redi ad conscientiā tuā, & exige de te pœnas, crucia teipsum. Ita enim offers sacrificiū deo, quia si voluisses sacrificiū dedissem: vtique, ait peccator, holocaustis non delectaberis. Quid ergo? Nullū accipit sacrificiū? Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritū & humiliatū deus non spernit. Humilia cor tuū, contere cor tuum, crucia cor tuum, & tu teipsum emendabis in misericordia. Non enim odisti te cū sæuis in te. Eris in parte emendata iustus, quāuis sis adhuc in emendanda peccator. Ex qua parte enim tibi displices, iustus es: ex qua parte tibi displicet in te quod iniustū est, iustus es: & ex qua tibi displicet in te quod iustū est, iniustus es. Vis videre q̄ iustus sis? Hoc in te tibi displiceat quod & deo. Iam coniunxisti te voluntati dei, si in teipso non quod ille fecit, sed quod ille odit odisti. Ex eo q̄ odisti M in te quod fecisti, quod odit & ille qui hoc nō fecit, cœpisti in te esse seuer⁹, erit ille misericors. Parcet, quia tu non pepercisti. Ergo ex quo cooiūctus es oculis eius, & cōdelectaris legi eius, & hoc in te arguis quod lex eius arguit, & hoc in te tibi displicet quod & oculis dei displicet, vide q̄ iustus es. Ex quo autem lapsus, fecisti ea quæ displicent deo, & fragilitate quadam infirmitatis humanę prolaberis in illa, & adhuc portas infirmitatē carnis, & gemis cuiusdam reluctationis conscientia, ex hac parte iustus es, & ex hac iniquus & peccator es. Quomodo, inquies, ex quadā parte iust⁹, ex quadā parte peccator? Quid est quod dicis? Laboramus, videmur loqui cōtraria, nisi nobis subueniat Apostolica authoritas. Audi illud ab Apostolo, Condelector enim, inquit, legi dei secundū interiorem hominem. Ecce iustus. An non est iustus, qui condelectatur legi dei? Vnde ergo peccator? Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati. Adhuc bellum aduersus me gero, nondū sum totus instauratus ad imaginem fabricatoris mei, cœpi resculpi, & ex ea parte qua reformor, displicet mihi quod deforme est. Ergo quodiu ita sū quid spero? Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia dei Per Iesum Christum dominum nostrū, Gratia dei quę cœpit

Matth. 5. *Galat. 6.* *2. Corin. 1.* *Psal. 50.* *Roma. 7.*

A cœpit iam resculpere, gratia dei quæ infundit suauitatem, vt iam per interiorem hominem condelecteris legi dei: inde cætera sanabuntur, vnde & ista sanata sunt. Geme adhuc vulnerat*, castiga te, displice tibi. Nō
1.Corin.9. sic pugno, inquit, quasi aërem cædens, sed castigo corpus meum & in seruitutē redigo, ne forte aliis prædicans ipse reprobus inueniar. Nūquid qui castigat corpus, odit corpus? Si quis castigat seruum, odit seruū? Si quis verberat filium, odit filium? Et vt aliquid coniunctius eloquamur, caro tua tanquā coniunx tua est. Hoc
Ephe.5. ipse Apostolus dicit, Nemo vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eā, sicut & Christus Ecclesiam. Certe caro tanquam coniunx est, & nemo car-
Gala.5. nem suā odio habet. Tamen quid alio loco? Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnē. Cōcupiscit aduersus te, tanquā coniunx tua: ama & castiga, donec fiat in vna reformatione vna concordia.
Roma.7. Quādo istud erit? quoniam modo clamas, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Nūquid separabitur à te hoc corpus, & tūc securus eris? Et
Roma.8. quid est, in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionem expectātes redemptionem corporis nostri? Reparatur
B ergo à mortalitate ad immortalitatem, & iam non resistit, quia non est mortalitas quæ resistat. Propterea castiga corpus tuum, modo doma quod postea recipias, modo deficiat & tunc sufficiat. Nam in hac vita reparari non potest quandiu mortale geritur. Nō te deponat, non te abrumpat. Porta, erudi, castiga, reparabitur
Ephe.5. in fine. Et quia nemo vnquam carnem suam odio habuit, resurget & caro. Sed quomodo etiā tunc luctatu-
1.Corin.15. rus sum? Oportet, inquit, corruptibile hoc induere incorruptionē, & mortale hoc induere immortalitatē. Ergo cum dicitur, Emendabit me & arguet me: siue sit frater, siue sit proximus, siue sit vicinus, siue tuipse, in misericordia debet argui & emēdari. Oleum autē peccatoris nō impinguet caput meum. Sed quid facio dicis mihi? Patior adulatores, non cessant perstrepere, laudant in me quæ nolo, quæ ego paruipendo laudant in me, quod ego charū habeo reprehendūt in me adulatores, fallaces, deceptores. Magnus vir ille, verbi gratia, Caius, Cneus, magnus, doct*, sapiēs. Sed quare? Nūquid quia Christianus? Nā magna doctrina, & magnæ literæ, & magna sapientia. Si magna sapientia, approba
C quod Christianus est. Si magna doctrina, docte elegit. Postremo quod tu vituperas, hoc ei placet quē laudas. Sed quid? Laudatio illa nō indulcat, oleum peccatoris est. Sed nō cessat dicere, nō inde impinguet caput tuū, id est, noli gaudere ad talia, id est, noli annuere, noli cōsentire, noli inde gratulari. Ei si ille attulit oleū adulationis, sed caput tuum integrum mansit, non inflatum est, non tumuit. Si enim inflatum fuerit & tumuerit, facit pōdus & præcipitabit te. Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. *Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum.* Expecta, modo me vituperant, ait Christus. In primis temporibus Christianorum, vndique reprehendebantur Christiani. Adhuc expecta, & oratio mea in beneplacitis eorum erit. Veniet tempus quando superent hominum malitiam tundentiū
Matth.6. sibi pectus & dicentium, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Iam quot remanserunt, qui sibi erubescunt pectus tundere? Ergo reprehendant, toleremus. Reprehendant, oderint, accusent, detrahant, adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum. Veniet tempus quando oratio mea placebit illis. Erigent enim se quasi iusti viribus suis, vincētur in

lucta, quia superbe se erexerunt, elidentur, trahentur à D
peccatis, videbunt se iniquos, implebuntur quæ dicta sunt per Prophetas, incipiet timeri iudicium, conuertet se animæ acies ad conscientiam peccatorum, & placebit illa oratio, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittim* debitoribus nostris. O verbosa defensio iniquitatis. Certe iam hoc populi dicunt, & populorū pectora tundentium tonitruus nō quiescit. Recte nubes tonant in quibus iam habitat deus. Vbi est illa verbositas, vbi est illa iactantia, iustus sum, nihil mali feci? Certe cum in scripturis sanctis fueris contēplatus normam iustitiæ, quantūcunq; profeceris, inuenies te peccatorem. Profecisti, iam vnū deū colis, optime, nō fornicaris ab eo ad idola, ad mathematicos, ad sortilegos, ad aruspices, ad augures, ad maleficos. Ista enim fornicatio est à domino deo, iam es in aliquo numero membrorum Christi. Iam incipe videre etiā illa peccata societatis humanæ. Non occidis quenquam, non adulte- Exod.20.
ras cuiusquam vxorem, non vxori tuę eundo ad alterā iniuriā facis, non vlla pessima corruptela te contaminas, abstinuisti manus à furto, linguā à periurio, cor à concupiscendo rem proximi tui. Iam iustus es. Attēde cætera, noli iam superbire. Nihil ne peccas in lingua? E
non prolaberis in verbum durum? Sed quid magnum dicis? quid magnum? Qui dixerit fratri suo fatue, reus Roma.5.
erit gehennæ ignis. Cōtremiscit iam tota illa superbia. Ecce iam nō valde facit vnde deus videatur impietate aliqua blasphemari, Non irruit in aliquē lædendū, Thobia.4.
nō facit alteri quod pati nō vult. Quid de lingua? quis Matth.7.
illam domat? Sed ecce iam & ipsam frenasti: quanquā quis tantus vt hoc omnino perficiat? Sed ecce iam & ipsam frenasti. Quid facis de cogitationibus tuis? quid facis de tumultu, & caterua rebellantium desyderiorū? Non eis das membra. Ita credo & video: sed tamen cogitationes aliquando inclinantur, & auferunt te, & plerunque in oratione genibus fixis corpus prosternis, collum curuas, confiteris peccata, deum adoras. Video corpus vbi iaceat, quæro vbi volitet animus. Video membra iacentia, videamus si stet conscientia, videamus si fixa est in eum quem adorat. Sic autem cogitationibus plerunque tanquam æstu maris abripitur, & tempestate tollitur in aliud atque aliud. Modo si mecum loquereris, & subito auerteres te ad seruum tuū, & dimitteres me, non dico à quo aliquid petebas, sed F
cum quo ex æquo loquebaris, non mihi iniuriam factam deputarem? Ecce quid facis quotidie deo? Qualem modo dixi fratres, iam eum qui solum deum colit, qui Christum confitetur, qui patrem & filium & spiritum sanctum vnum deum nouit, qui non post eum fornicatur, qui non adorat dæmones, qui auxilia sibi à diabolo non requirit, qui tenet ecclesiam catholicam, de cuius fraude nemo conqueritur, de cuius pressura non gemit vicinus infirmus, qui vxorem alienam non tentat, qui contentus est sua, aut qui nec ipsa sua, sed quomodo licet & quomodo permittit apostolica authoritas & disciplina, vbi consensus est amborum, aut vbi 1.Corin.5.
nondum ducta est? Qui iam talis est, deprehenditur tamen in istis quæ iam dixi. Venit ergo tempus quod dictum est, Adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum, siue quam docuit, siue qua interpellat pro nobis. In istis ergo quotidianis peccatis omnib* quę spes est, nisi humili corde dicamus in oratione dominica quę iam in beneplacitis nostris est, non defendentiū peccata nostra, sed confitentiū, Dimitte nobis debita nostra, sicut Matth.6.
& nos dimittimus debitoribus nostris, & aduocatum

G habeamus apud patrem nostrum Iesum Christum iu- 1.Ioan.2. stum, vt ipse sit propiciatio pro peccatis nostris? Modo loquantur superbi vincũtur numero, vincuntur populis, Tota terra à solis ortu vsque ad occasum laudate nomen domini. Quid faciunt pauci aliter disputantes? iudices sunt impiorum. Sed quid ad te? Vide quid sequitur, *Absorpti sunt iuxta petram iudices eorum.* Quid est, 1.Corin.10. absorpti sunt iuxta petram? Petra autem erat Christus. Absorpti sunt iuxta petram. Iuxta, id est, comparati iudices magni, potentes, docti. Ipsi dicuntur iudices eorum, tanquam iudicantes de moribus, & sententiam proferentes. Dixit hoc Aristoteles. Adiunge illum petræ, & absorptus est, Quis est Aristoteles, audiant. Dixit Christus, & apud inferos contremiscit. Dixit hoc Pythagoras, dixit hoc Plato. Adiunge illos petræ, compara authoritatem illorum authoritati Euangelicæ, cõpara inflatos crucifixo: dicamus eis, Vos literas vestras conscripsistis in cordibus superborum, Ille crucem suam fixit in cordibus regum. Postremo mortuus est & resurrexit: mortui estis, & nolo quærere quemadmodum resurgatis. Ergo absorpti sunt iuxta petram istam iudices eorum. Tamdiu videntur aliquid dicere, do-
H nec comparentur petræ. Propterea si inuentus fuerit aliquis eorum hoc dixisse quod dixit & Christus, gratulamur illi, non sequimur illum. Sed prior fuit ille quàm Christus? False. Si quis vera loquitur, prior est quàm ipsa veritas? O homo attende Christum, non quando ad te venerit, sed quando te fecerit. Potest & ægrotus dicere, Sed prius ego cecidi in lectum, quàm medicus ad me venisset. Vtique ideo ille posterior venit, quia tu prius cecidisti: videte itaq; textum Psalmi, Adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum. Sed erũt multi qui contradicãt. Absorpti sunt iuxta petram iudices eorum. Quid ergo erit? *Audient verba mea quoniã præualuerunt,* Præualuerunt verba mea verbis eorum, Dicta sunt ab eis quædam diserte, sed à me vera. Aliud est laudare loquacem, aliud laudare veracem. Audientur verba mea quoniam præualuerunt. Vnde prçualuerunt? Quis eorum comprehensus est in sacrificio cùm his legibus ista prohiberentur, & nõ neganit? Quis eorum comprehensus est adorare idolum, & non clamauit nõ feci, & timuit ne conuinceretur? Tales ministros
I diabolus habebat. Vnde autem præualuerunt verba do- Matth.10. mini? Ecce ego mitto vos sicut agnos in medio luporum, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem nõ possunt occidere, sed potius eum timete qui & corpus & animam potest mittere in gehennã ignis. Dedit timorem, subiecit spem, inflammauit charitatẽ. Nolite, inquit, timere mortem. Mortem timetis? prior morior. Ne vel capillus vester pereat formidatis? Prius integer in carne resurgo. Merito audistis verba eius, quoniã præualuerõt. Ducebantur & occidebantur, cadebant & stabant. Et quid est factum de tot mortibus martyrum, nisi vt ipsa verba præualerẽt, & tanquã irrigata terra sanguine testium Christi, pullularet vbique seges ecclesiæ? Audient, inquit, verba mea quoniã præualuerunt. Vnde præualuerunt? Iam diximus, cum prædicantur à non timentibus. Quid non timẽtibus? Nec exilia, nec damna, nec mortem, nec crucem. Nõ enim mortem solã, sed nec crucem, qua morte nihil videbatur execrabilius, Ipsam dominus suscepit, ne discipuli eius mortem quidem non timerent, sed nec genus mortis horrescerent. Ergo à non timentibus cum dicuntur hæc præualuerunt. Quid ergo mortes illæ omnium martyrum? quid fecerunt? Audi, *Sicut crassitudo terræ dirupta est super terram, Dissipata sunt iuxta infernũ ossa no-* K *stra.* Iuxta infernum dissipata sunt ossa martyrum: id est, corpora testium Christi. Occisi sunt enim martyres, & quasi præualuerunt qui occiderunt. Præualuerũt illi persequendo, vt præualerent verba Christi prædicando. Et quid factum est de mortibus sanctorum? Sicut crassitudo terræ dirupta est super terram, dissipata sunt iuxta infernum ossa nostra. Quid est crassitudo terrę dirupta est super terram? Nouimus crassitudinem terræ contemptibilia quęq; esse. Quæ sunt quasi contẽptibilia hominibus, fœcundant terram. Nam dictũ est Psal.78. & in quodam psalmo, iacuisse mortes sanctorũ, & non fuit qui sepeliret. Sed illę omnes mortes factę sunt crassitudo terræ. Quomodo accipit terra quandã pinguedinem de rebus contemptibilibus & abiectis, sic ex eo quod contempsit hic mundus accepit crassitudinẽ terræ, vt inde seges ecclesiæ feracius pullularet. Iam nostis fratres quia contemptibilia terræ huius, de quibus pinguescit terra, nec appellare volo, nec dicere decet. Talis est quædam sagina terræ, & quædam pinguedo, & contemptibile est hominibus, & quasi sordidum est, & abiicitur. Sed quid fecit hic, vt iam & ipsius verbis L
vtar? De terra erexit inopem, & de stercore exaltauit Psal.112. pauperem, vt collocaret eum cum principibus, cũ principibus populi sui. Prostratus est enim in terra, tanquã pinguedo terræ, diruptus est super terram, sicut iacuit ille Lazarus vlcerosus, sed tamẽ ab angelis sublatus est Lucæ.16. in sinum Abrahæ. Preciosa est in conspectu domini Psal.115. mors sanctorũ eius. Sicut contemptibilis est seculo, ita preciosa est agricolæ. Nouit enim ibi vtilitatem & vberem succũ, & nouit quid affectet, & quid eligat, vnde seges fertilis surgat: sed contemnit eam iste mundus. Nescitis quia contemptibilia mundi elegit deus, & ea 1.Corin.1. quæ non sunt tanquam quę sint, vt ea quę sunt euacuarẽtur. De stercore erectus Petrus, Paulus, & cũ occiderentur, contemnebantur. Modo iam saginata inde terra, exurgente segete ecclesiæ, ecce quod est nobile, & præcipuum in mundo, imperator venit Romam: quo festinat? Ad templum imperatoris, an ad memoriam piscatoris? Sicut enim crassitudo terræ dirupta est super terram, dissipata sunt iuxta infernũ ossa nostra. *Quoniam ad te domine oculi mei, in te speraui, ne auferas animam meã.*

Cruciati sunt enim in persecutionibus: & multi de- M fecerunt: Et quia de captiuitate persecutionis dixit, Sicut crassitudo terrę dirupta est super terram, Dissipata sunt ossa nostra iuxta infernum: occurrit multos defecisse, & multos periclitatos esse, & tanquam in mediis tribulationibus persecutionum emissa est vox precantis, Quoniam ad te domine oculi mei. Non curo quid minentur qui circunstant, ad te domine oculi mei. Plus figo oculum meum in promissis tuis, quàm in minis eorum. Noui quid pro me passus sis, quid mihi promiseris. Ad te domine oculi mei, in te speraui ne auferas animam meam. *Custodi me à muscipula quam statuerunt mihi.* Quæ erant muscipulæ? Si consentis parco. In muscipula posita est esca vitæ huius. Si amat auis hanc escam, cadit in muscipulam. Si autem auis talis est vt dicat, Et diem hominis nõ concupiui tu scis, Hiere.17. oculi eius non recedent à deo, & ipse euellet de laqueo pedes eius. Custodi me à muscipula quam statuerunt Psal.24. mihi. *Et ab scandalis eorum, qui operantur iniquitatem.* Duas res dixit, ambas inter se distinguendas, Muscipulam statuisse persecutores dixit, scandala vero ab eis qui consenserunt & apostatauerunt, & ex vtroque vult se custodiri. Hinc sæuiunt minantes, hinc labuntur consentientes

A sentientes. Timeo ne talis sit iste quem timeã, nec talis sit iste quem imiter. Hæc tibi facio si non consenseris. Custodi me à muscipula, quam statuerunt mihi. Ecce frater tuus iam consensit, & ab scandalis eorum qui operantur iniquitatem. *Cadent in retia eius peccatores.* Quid est ergo fratres, cadent in retia eius peccatores? Sed non omnes peccatores: quidam peccatores qui vsqueadeo sunt peccatores, vt sic ament vitam istam, vt præponant illam vitæ æternæ, cadent in muscipulam eius. Sed quid dicis? Putas isti tales cadunt in retia eius?

Matth. 26. Sed quid de discipulis tuis ô Christe? Ecce cum ferueret persecutio, quando dimiserunt te omnes solum, & ierunt vnusquisque in sua, prædixisti hoc quia præuidisti. Non enim quia tu prænunciasti, tu fecisti, aut tu in quoquam te negasti. Sed ecce illi qui tibi cohærebant, in tua tentatione & persecutione qua te inimici requirebant crucifigendum, defecerunt. Et vnus ille audax qui tibi promiserat, quia tecum esset vsque ad mortem, audiuit quidem à medico quid in se ageretur: ægrotus febriens se enim sanum dixerat, cordis venam ille tangebat. Ventum est ad tentationem, ventum est ad probationem, ventum est ad accusationem, & iam ipse interrogatus, non ab aliqua magna potestate, ab infimo mancipio, & hoc a fœmina, ab ancilla interrogatus succubuit. Negauit ter. Semel negato, cum memoraretur, negauit iterum. Bis negato, cum memoraretur, negauit tertio. Hoc prædixerat dominus, non præceperat, non coëgerat. Aut si propterea putatur Petrus *Ibidem.* recte fecisse, quia hoc prædixerat dominus, recte fecit & Iudas qui tradidit eum, quia & hoc prædixerat dominus. Abiit fratres mei. Hæc vox illorum electorum est, qui etiam peccata sua defendũt potius quàm fatentur. Petrum ipsum potius attendamus. Si nihil peccauit quare fleuit? Non interrogamus de Petro, nisi lachrymas Petri. Fideliores testes de illo non inuenimus. Fle-*Ioan. 14.* nit amarè, inquit, Nondũ idoneus erat passioni, Sequeris me postea illi dictum erat. Adhuc futurus erat firmus, confirmatus domini resurrectione. Ergo nõdum erat tempus vt dispergerẽtur illa ossa iuxta infernum. Nam videte quàm multi defecerũt vsque ad ipsos primos hærentes ori eius, & iam ipsi defecerunt. Quare hoc? *Singularis ego sum donec transeam.* Hoc enim sequitur C in Psalmo: supra dixerat, Custodi me domine à muscipula quam statuerunt mihi, & ab scandalis qui operantur iniquitatem. A muscipula & à scandalis, & à terrentibus & à lapsis. Sed quia in eius passione etiam illi primi, qui futuri erant duces ecclesiæ & columnæ terræ defecerũt, nondum factum erat quod ait in alio *Psal. 74.* Psalmo, Ego confirmaui columnas eius. Quid ait? Singularis ego sum donec transeam. Hæc vox ex persona capitis, singularis ego sum donec transeam. Quid est singularis? In passione tu solus patieris, tu solus occideris ab inimicis. Singularis ego sum donec transeam. *Ioan. 13.* Quid est, donec transeam? Euangelista dicit, Cum autem venisset hora vt Iesus transiret de hoc mundo ad patrẽ. Quid est ergo donec transeam, nisi de hoc mundo ad patrem? Tunc enim confirmaui columnas eius, id est, columnas terræ, quando in mea resurrectione didicerunt plene mortem non esse timendam. Donec ergo transeam, singularis sum, cum transiero multiplicabor. Multi me imitabuntur, multi patientur pro nomine meo. Vnus ergo sum donec transeã, multi in me vnus erunt dum transiero. Singularis ego sum donec transeam. Audite etiam mysterium verbi eius. Secundum Græcam locutionem Pascha videtur passionem significare. πάσχειν enim pati dicitur: secundũ Hebræã D autem linguã sicut interpretati sunt qui nuuerunt, Pascha transitus interpretatur. Nam etsi interrogetis bene Græcos, negant Græcum esse Pascha. Sonat ibi quidem πάσχειν, id est pati, sed non solet sic deflecti. Passio enim πάθος Græce dicitur, nõ pascha. Ergo pascha sicut dicũt qui nouerunt, & qui nobis quod legeremus interpretati sunt, transitus interpretatur. Ideo ventura passione domini, tanquam ipso verbo loqueretur Euangelista, Cum venisset, inquit, hora vt trãsiret Iesus de hoc mundo ad patrem. Pascha hic ergo sonuit in hoc versu, Singularis ego sum donec transeam. Post pascha iam non ero singularis, post transitũ non ero singularis. Multi imitabuntur, multi consequẽtur: & si postea sequẽtur, quid erit? Singularis ego sum donec trãseam. Quid est quod dominus ait in hoc psalmo, singularis ego sum donec transeam? quid est quod exposuimus? Si intellexerimus, attende ipsius verba in Euangelio, Amen amen dico vobis, inquit, nisi granum fru- *Ioan. 12.* menti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert: hoc autẽ ibi ait, vbi etiã dixit, Cum exaltatus fuero E à terra, omnia traham ad meipsum. Nisi granum frumenti, inquit, cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Ergo illi grano multa seges debebatur: sed expecta, mortificetur adhuc, quia granũ nisi in terram ceciderit & mortificatum fuerit, solum remanet: ergo solus erat antequam esset mortificatus. Propterea & Petrus nondum habebat tales vires: accepturus erat vires sequendi, nõ habebat præcedendi. Propter Christum enim, id est, propter confessionẽ nominis Christi quo Christiani sumus, nemo mortuus est ante Chri- *Ioan. 13.* stum, ne forte occurrat nobis, Multi enim mortui sunt & martyres sunt, multi & Prophetę talia passi sunt, nõ tamen ideo moriebantur, quia prænunciabãt Christũ, sed quia peccata hominum dicebant in eos, & eorum iniquitatibus liberius resistebant, & habẽtur inter martyres, Iuste etenim si non pro nominis Christi confessione, tamẽ pro veritate occisi sunt. Vsqueadeo autem pro ipso nomine, id est, pro cõfessione nominis Christi nemo mortuus est antequam granum illud caderet in terram, cuius ex persona dictum est, Singularis ego sum donec transeam, vt & ipse Ioannes qui recens in- *Ioan. 12.* terfectus erat, ab iniquo rege donatus puellæ saltatrici, F non propter hoc interfectus fit, quia confessus est Chri *Matth. 14.* stum. Potuit itaque & inde occidi & hoc à multis. Si propter aliud occisus est ab vno, quanto potius propter Christum potuit occidi ab his ipsis qui occiderũt Christum? Perhibebat enim de Christo testimonium Ioannes: Illi qui audiebant Christum, ipsum occidere volebant, & eum qui testimonium perhibebat non occidebant. Quia enim si fieret impetus propter Christum in Ioannem, non negaret. Erant quippe in illo vires magnæ, quibus appellatus est amicus sponsi. Ma- *Ioan. 3.* gna in illo gratia, magna excellentia, Inter natos mu- *Matth. 11.* lierum nemo exurrexit maior Ioanne Baptista. Ergo in illum impetus factus est, qui non habebat tales vires. Fit impetus in Petrum, non fit in Ioannem. Etenim vires ipsas Petrus pòst accepit, tunc autem in- *Matth. 26.* firmus fuit. Pro Christi nomine ille interrogatur, qui vires non habebat. Ille qui habebat vires, non patitur persecutionẽ propter Christum, ne pro nomine Christi antecederet Christum, Non occiditur à Iudæis, qui perhibebat liberum testimonium Christo quem occi-

G derunt Iudæi, & occiditur ab Herode qui dicebat ei,
Non tibi licet habere vxorem fratris tui, Neque enim
frater eius sine posteritate decesserat: Pro lege quidem
veritatis, pro æqualitate, pro iustitia: Ideo sanctus, & ideo
martyr, sed non tamen pro illo nomine quo Christiani
sumus. Quare nisi vt impleretur, Singularis ego
sum donec transeam?

In Psalmum centesimum quadragesimum primum Enarratio.

SOLENNITATI martyrum sicut deuotio
celebritatis vestræ, ita nostræ seruitutis sermo
debetur. Sed meminisse oportet charitatem
vestram, hesterna die quàm multa dicta sint.
Non enim quia propter auiditatem interioris oris vestri
per totum sermonem tanquam recentes affuistis,
propterea obliuisci debemus infirmitatis communis,
primo quia & honorare oportet verba præclara, sicut
scriptum est, Præclara autem verba sapientiæ sunt, domini
dei sunt, quæ per nos tanquam per vascula vobis
ministrantur. Etsi fictilia sunt vasa, sed panis cœlestis
1.Corin. 4. est. Apostolus dicit, Habemus thesaurum istum in va-
H sis fictilibus, vt eminentia virtutis sit dei. Qui autem
thesaurus, idem & panis. Nam si non idem esset the-
saurus & panis, non de ipso thesauro alibi scriptum es-
Prouer. 14. set, Thesaurus desyderabilis requiescit in ore sapiẽtis,
vir autem stultus glutit illum. Vnde admonemus charitatem
vestram, vt ea quæ audiendo tanquam ventre
memoria cõditis, rursus reuoluendo & cogitãdo quodammodo
rumínetis. Hoc est enim thesaurus desyderabilis
requiescit in ore sapiẽtis, vir autem stultus glutit
illum: breuiter autem dixit, Sapiens ruminat, stultus
non ruminat. Hoc autem aperte & Latine quid est?
Sapiens cogitat ea quæ audierit, stultus autem audita
obliuioni tradit. Neque enim propter aliud in lege
Leuiti. 11. munda ea dicta sunt animalia quæ ruminant, immunda
quæ non ruminant. Nam creatura dei omnis munda
est. Artifici deo tam mũdus est porcus, quàm agnus.
Gene. 1. Creauit enim omnia bona valde, & omnis creatura
1.Timo. 4. dei bona est, dicit Apostolus, & omnia mũda mundis.
Cum ergo in natura vtrunque sit mundum, significa-
Ad Titũ. 1 tione tamẽ agnus significat aliquid mundum, porcus
significat aliquid immundum. Agnus significat inno-
I centiã sapientiæ ruminantis: porcus significat immunditiam
stultitiæ obliuiscentis. Breuis Psalmus pro solẽnitate
dictus est, videamus an possit etiam breuiter tractari.
Voce mea ad dominum clamaui. Sufficeret, voce
ad dominum clamaui: forte non frustra additum est,
mea. Multi enim clamant ad dominum, non voce sua,
sed voce corporis sui. Homo ergo interior in quo cœpit
habitare Christus per fidem, voce sua, non in strepitu
labiorum, sed in affectu cordis clamat ad dominum.
Non vbi homo audit, ibi deus audit. Nisi voce
pulmonum & laterum & linguæ clames, homo te non
audit. Cogitatio tua clamor est ad dominum. Voce
mea ad dominum clamaui, *Voce mea ad dominum deprecatus
sum.* Quod dixit clamaui, exposuit cum dixit,
deprecatus sum. Clamant enim ad dominum & qui
blasphemant. In superiori versu clamorem posuit, in
sequenti clamorem exposuit. Quasi exigeretur quo clamore
clamasti ad dominum? ad dominum, inquit, deprecatus
sum, Clamor meus deprecatio mea, non conuitium,
non murmur, non blasphemia. *Effundam ante
eum precem meam.* Quid est ante eum? In conspectu eius.
Quid est in conspectu eius? Vbi videt. Vbi autem non
videt? Ita enim dicimus vbi videt, quasi alicubi non videat.
Sed in isto cœtu rerum corporalium vident & K
homines, vident & animalia: ille autem videt, & vbi
homo non videt. Nam cogitationem tuam nullus hominum
videt, deus autem videt. Ibi ergo effunde precem
tuam, vbi solus ille videt qui remunerat. Nam in
abscondito te dominus Iesus Christus iussit orare, sed
si agnoscas cubiculum tuum & mundes, ibi rogas deũ.
Cum autem oratis, inquit, nolite fieri sicut hypocritæ, Matth. 6.
qui stant in plateis & vicis orantes, vt videantur ab hominibus.
Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuũ,
& claude ostium, & deprecare deum tuum in occulto,
& qui videt in occulto reddet tibi. Si homines redditiuri
sunt, effunde ante homines precem tuam. Si deus
redditurus est, effunde ante eum precẽ tuam, & claude
ostium tuum ne tentator ingrediatur. Tentator non
cessat pulsare vt irrumpat, si clausum inuenerit transit.
Ideo Apostolus, quia in nostra potestate est ostiũ claudere:
ostium cordis non parietum, ibi enim & cubiculum:
quia ergo in nostra potestate est hoc ostium claudere,
Neque detis, inquit, locum diabolo. Etenim si in- Ephe. 4.
trauit & possedit, attende quia tu negligenter clausisti, L
aut claudere neglexisti. Quid est autem claudere ostiũ?
Hoc ostium tanquam duas habet valuas, cupiditatis &
timoris. Aut cupis aliquid terrenum, & hac intrat:
aut times aliquid terrenum, & hac intrat. Timoris
ergo & cupiditatis ianuam claude contra diabolum,
aperi ad Christum. Quomodo ipsas valuas aperis ad
Christum? Cupiendo regnum cœlorum, timendo ignem
gehennarum. Per cupiditatem seculi diabolus
intrat, per desyderium vitæ æternæ Christus intrat. Per
timorem pœnarum temporalium diabolus intrat, per
timorem ignis æterni Christus intrat. Ecce martyres
clauserunt ianuam contra diabolum, Christo aperuerunt.
Promisit eis multa mũdus iste, riserunt, clauserũt
valuam cupiditatis aduersus diabolum. Minatus est
mundus iste bestias, ignes, cruces, non timuerunt, clauserunt
timoris valuam contra diabolum: Videamus si
aperuerunt illas Christo, Qui confessus me, inquit, fue- Matth. 10.
rit coram hominibus, confitebor illum & ego coram
patre meo, qui est in cœlis. Amauerunt ergo Christum,
regnum cœlorum, vbi eos confitebitur Christus. Quomodo
eos confessurus est Christus? Venite benedicti Matth. 25.
patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est M
ab origine mundi, Confitebitur illos ad dexteram positos.
Videamus si timoris valuam Christo aperuerunt,
quam diabolo clauserunt. Vno eodémque loco dominus
monet hoc, vt & diabolo claudatur, & sibi aperiatur.
Nolite, inquit, timere eos qui corpus occidunt, Matth. 10.
animam autem non possunt occidere. Monuit vt timoris
valua in faciem diabolo elideretur. Ergo nihil
est timendum? Non ergo aperitur aditus timoris Christo,
qui clausus est diabolo? Statim subiecit tanquam
dicens, Exclusisti illum, aperi mihi. Sed eum timete,
inquit, qui habet potestatem & animã & corpus occidere
in gehennã ignis. Iam ergo si credidisti & aperuisti
Christo, claude contra diabolum. Intus est Christus,
ibi habitat. Effunde ante eum precem tuam, noli
quærere vt de longe te exaudiat. Non enim longe est
sapientia dei, quæ pertendit à fine vsque ad finem for- Sapien. 8.
titer, & disponit omnia suauiter. Ecce intus est apud
te, ante eum effunde precem tuam. Ibi sunt aures eius,
quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque à Psal. 74.
desertis montium, quoniam deus iudex est. Si iudex
est, qualem causam geras in corde tuo vide. Effundam
ante eum precem meam. *Tribulationem meam in conspectu eius*

A *En eius annunciabo*. Repetitio est, & in superioribus duobus versibus, & in his consequẽtibus sentẽtię duæ sunt, sed vtraque bis dicta. Vna est illa, Voce mea ad dominum clamaui, voce mea ad dominum deprecat⁹ sum. Altera est, Effundam ante eum precem meam, tribulationem meam in conspectu eius annunciabo. Quod enim est ante eum, hoc est, in conspectu eius: & quod est, precem meam effundam, hoc est, tribulationem meam annunciabo. Quando hoc facit? In persecutione positus loquitur. *Cum deficit à me spiritus meus*. Quare deficit spiritus tuus ô martyr in tribulatione posite? Vt non mihi arrogem vires meas, vt sciam quod alius in me operatur ipsam virtutem. Cum autem vos tradent iudicibus, sicut monuit dominus quos martyres
Matth. 10. facere volebat, nolite cogitare quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Ergo deficiat spiritus tuus, loquatur spiritus dei. Merito eos pauperes facere volebat
Matth. 5. spiritu, Beati, inquit, pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati ergo pauperes spiritu suo, diuites spiritu dei. Omnis enim homo qui spiritũ
B suum sequitur, superbus est. Subdat spiritum suum, vt capiat spiritum dei. Ibat in culmen, residat in vallem: si ierit in culmen, denatat ab illo aqua: si in valle resederit, implebitur ex ea, & fit ille venter de quo scri
Ioan. 7. ptum est, Flumina aquæ viuæ fluent de ventre eius. Ergo dum deficit à me spiritus meus, in cõspectu tuo annunciaui tribulationem meam, humilis factus, confitens tibi deficiente spiritu meo, cum sim plenus spiritu tuo. Et audierunt forte homines, quia defecit in me spiritus meus, & desperauerũt de me, & dixerũt, Cepimus eũ & oppressimus eũ. *Et tu cognouisti semitas meas*. Illi enim me deiectum putabant, tu me stantem cernebas. Illi qui persequebantur & comprehenderant, implicatos putabant pedes meos, sed illis obligati sunt
Psal. 19. pedes & ceciderunt, nos autem surreximus & erecti su
Psal. 24. mus. Oculi mei semper ad dominum, quoniam ipse vellet de laqueo pedes meos, Perseueraui ambulando.
Matth. 10. Qui enim perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Illi oppressum me putabant, sed ego ambulabam. Vbi ambulabam? In semitis quas illi non videbant qui me captum putabant, in semitis iustitiæ tuæ, in semitis
C præceptorum tuorum. Tu enim cognouisti semitas meas, persecutor non eas cognouit. Nam non in eis mihi inuideret, si in eis mecum ambularet. Quæ sunt istæ semitæ, nisi viæ illæ de quibus alio loco dicitur,
Psal. 1. Nouit dominus viam iustorum, & via impiorum peribit: Non dixit, viam impiorum non nouit, nouit viam iustorum, & via impiorum peribit. Quod enim nõ nouit peribit, multis locis scripturæ inuenimus. Quia dei agnoscere seruare est, dei agnoscere custodire est, non agnoscere damnare est. Vnde enim qui nouit omnia
Matth. 7. dicturus est in fine, Non noui vos: Non inde gaudeant & dicant, non puniemur, quia non nouit nos iudex. Iam puniti sunt si eos non nouit iudex. Quæ ergo dictæ sunt viæ quas nouit dominus, ipsæ hic dictæ sunt semitæ, quo ait, tu cognouisti semitas meas. Omnis eni semita via est, non omnis via semita est. Quare ergo viæ illæ semitæ sunt dictæ, nisi quia angustæ sunt? Via lata impiorum, via angusta iustorum. Quæ via, ipsæ & viæ: quemadmodũ quæ ecclesia, ipsæ ecclesiæ, & quod cœlum, & ipsi cœli. Pluraliter dicuntur & singulariter dicuntur, Propter vnitatem ecclesiæ, vna ecclesia: vna
Canti. 6. est columba mea, vna est matris suæ, Propter congregationes fraternas, per loca multæ sunt ecclesiæ. Eccle

Tomus octauus.

siæ, inquit, Iudææ quæ erant in Christo, gaudebãt quod D
Galat. 1. ille qui nos persequebatur, nunc euangelizat fidem, quam aliquãdo vastabat, & in me glorificabant deum. Ecclesias sic dixit, & vnam ecclesiam sic dicit, Sine of- 1. Corin. 10.
fensione estote Iudæis & Græcis, & ecclesiæ dei. Sic ergo & viæ & via, & semitę & semita. Quare semitę, & quare semita? Quomodo quare ecclesiæ & ecclesia rationem reddidimus, debemus & hîc reddere rationem. Semitæ dictæ sunt dei, quia multa præcepta sunt: & quia eadem multa præcepta ad vnum rediguntur, quia plenitudo legis charitas, propterea viæ istę in mul- Roma. 13.
tis præceptis ad vnam colligũtur & vna dicuntur, quia via nostra charitas est. Videamus si charitas via est: audiamus Apostolum, Et adhuc supereminentiorem vi- 1. Corin. 13.
am vobis demonstro. Quam dicis ô Apostole, supereminentiorem viam? Quam dico audi, Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æramentum sonans, aut cymbalum tinniens: & si habuero prophetiam, & sciero omnia sacramenta & omnem scientiam, & si habuero omnem fidẽ ita vt montes transferam, charitatem autem non habeã nihil sum: & si distribuero omnia mea E
pauperibus, & si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem nõ habeam, nihil mihi prodest. Ergo charitatem dixit supereminentiorem viam. Magna via ista fratres, magnum miraculũ habet hæc via. Certe quia supereminentior est, excellentior est: hoc enim supereminet quod excelsum est. Nihil excellentius est via charitatis, & non in illa ambulant nisi humiles. Has ergo semitas dicit præcepta charitatis. In me omnis. Tu ergo, inquit, cognouisti semitas meas: tu nosti quia quod pro te patior amore patior. Tu nosti, quia charitas in me omnia tolerat, tu nosti quia etsi trado corpus meum vt ardeam, habeo illã, sine qua illud non prodest homini. Quis autem nouit vias istas hominis fratres mei, nisi vere ille cui dictũ est, tu cognouisti semitas meas? Omnia enim facta humana ante oculos hominum, incertum est quo corde fiãt. Et quàm multi impij metientes semetipsos ex semetipsis, dicunt de nobis quod ista in ecclesia quærimus, honores, laudes, vtilitates temporales? Quàm multi dicunt me propterea loqui vobis vt adclametis & laudetis me, & hũc me habere finem, & hanc intentionem cum loquor? Et F
quomodo eis ostendo non ea intẽtione me loqui? Restat vt eo dicam, Tu cognouisti semitas meas. Quomodo illi sciunt, quod nec vos scitis? quomodo illi sciunt quod vix ego scio? Neq; enim ego meipsum diiudico: qui enim diiudicat me, dominus est. Nescio quid de se 1. Corin. 4.
Petrus nesciens præsumpsit, & aliud videbat medicus in viribus eius. Ergo pie purẽque clametur ad dominum, quia vere clamatur, tu cognouisti semitas meas. Sed vis vt ducat te per istas semitas? Esto mitis, esto mansuetus, non ferox, non superbus, non excussa & erecta ceruice, sicut equus & mulus quibus nõ est intel- Psal. 31.
lectus. Cum enim fueris mitis, cum fueris mansuetus, insidebit dominus & ducet te per vias suas. Diriget e- Psal. 24.
nim mites in iudicio, docebit mansuetos vias suas. Tu ergo cognouisti semitas meas. *In via hac qua ingrediebar, absconderunt mihi muscipulam*. Via hæc qua ingrediebar Christus est: ibi illi absconderunt muscipulam qui persequuntur in Christo propter nomen Christi. Ibi ergo absconderũt muscipulam mihi, qui ibi me scãdalizant. Quid in me zelãt? quid in me persequũtur, quòd Christianus sum? Si ergo hoc persequuntur quòd Christianus sum, in via quã ingrediebar absconderũt mihi

G muſcipulam. Quantum in ipſis eſt, in via qua ingrediebar ipſi abſconderunt muſcipulã mihi. Quantũ ad eorum cupiditatem pertinet, quantũ ad eorum conatum, quantum ad eorum votũ, in ipſa via me voluerunt habere muſcipulam qua caperer. *Pſal. 1.* Sed nouit dominus viã iuſtorum, & tu cognouiſti ſemitas meas. Hoc quidem illi voluerũt, ſed tu eos nõ permiſiſti in te ponere ſcãdalum, quia tu es via mea. Nam & hæretici in nomine Chriſti nobis volunt abſcõdere ſcandalum, & ipſi falluntur. Quod ipſi in hac via putant ſe ponere, extra viã ponunt, quia & ipſi extra viã ſunt, muſcipulam ponere non poſſunt vbi ipſi non ſunt. Sed dictum eſt hoc ſecundum cupiditatem ipſorum, ſecundum votum & opinionem eorum: *Pſal. 139.* nam expreſſe alibi dictum eſt, Iuxta ſemitas ſcandala poſuerunt mihi. Hoc quod dictũ eſt in via, ſecundũ cupiditatem eorum & votum dictum eſt. Illud quod dictum eſt iuxta viam: id eſt, iuxta ſemitam, ſecundum veritatem dictũ eſt. Reuera enim non ponunt in ſemita, nõ ponunt in ipſa via, quia Chriſtus eſt via. *Ioan. 14.* Sanè iuxta ſemitas ponunt: non eos Chriſtus ſinit ponere in via, ne non ſit quà eamus: ſinit tamen eos ponere iuxta viam, vt de via non declinemus, in via ſe
H putat ponere ſcandalum Paganus: quando mihi dicit, Colis deum crucifixum. Reprehẽdit crucem Chriſti, quam non intelligit. In Chriſto ſe ponere pũtat, quod iuxta viam ponit. Non egrediar à Chriſto, & nõ incidam à via in muſcipulam. Inſultet ille crucifixo Chriſto, videam ego in frontibus regum crucem Chriſti. Quod irridet, ibi ſaluor. Nihil eſt ſuperbius ęgroto qui deridet medicamentũ ſuum. Si non derideret, acciperet & ipſe & ſanaretur. Crux illa ſignũ eſt humilitatis, ille autẽ ſuperbia nimia nõ agnoſcit vnde ſanetur tumor animæ ſuæ: ſi autem ego agnoſco, in via ambulo. Vſqueadeo de cruce nõ erubeſco, vt nõ in occulto loco habeam crucem Chriſti, ſed in fronte portem. Multa ſacramenta atq; aliter accipimus. Quædam ſicut noſtis ore accipimus, quędam per totũ corpus accipimus. *Luca. 9.* Quia vero in fronte erubeſcitur, ille qui dixit, Qui me erubuerit corã hominibus, erubeſcã eum coram patre meo qui in cœlis eſt, ipſam ignominiã quodammodo & quam Pagani deridẽt, in loco pudoris noſtri cõſtituit. Audis hominẽ inſultare impudenti & dicere, fron
I tem non habet. Quid eſt, frontem non habet? Impudẽs eſt: non habeam nudam frontẽ, tegat eam crux domini mei. Ergo in via qua ingrediebar, abſconderunt muſcipulam mihi, quantum in ipſis eſt. Nam iuxta viam poſuerunt, ego autẽ tutus ero ſi de via nõ receſſero. *Eccli. 9.* Ignoras quia in medio laqueorum ingrederis, ait ſcriptura? Quid eſt, in medio laqueorũ? In via Chriſti. Et hinc laquei, & hinc laquei. Laquei à dextris, laquei à ſiniſtris. Laquei à dextris, proſperitas ſeculi: laquei à ſiniſtris, aduerſitas ſeculi. Laquei à dextris, promiſsiones: laquei à ſiniſtris, terrores. Tu in medio laqueorum ingredere, à via noli diſcedere, nec promiſsio te capiat, nec terror elidat. In hac via qua ingrediebar abſconderũt muſcipulam mihi. *Conſyderabã ad dexteram & videbam.* In dexteram conſyderabat & videbat: in ſiniſtram qui conſyderat excæcatur. Quid eſt, in dexteram conſyderare? *Matth. 25.* Vbi erunt illi quibus dicetur, Venite benedicti patris mei poſsidete regnum. Erũt enim quidam in ſiniſtra, quibus dicetur, Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Fremente ergo toto mundo & minante in perſecutionibus, crebreſcentibus vndique inſultationibus hominum atque terroribus, ille contemnens præſentia, reſpiciebat in futura, attendebat in dexteram vbi futurus eſt, vbi eſſe meditabatur, illuc at- K
tendebat & videbat, & ideo omnia ferebat? illi autem qui perſequebantur non videbant: ideo cum diceret, Conſyderabam in dexteram & videbam, ſecutus ait:

Et non erat qui cognoſceret me. Cum enim toleras omnia, quis nouit quid attendas vtrum ad dexteram oculum dirigas, an in ſiniſtram? In eo quod toleras, ſi laudem hominum quæris, in ſiniſtram attendiſti. In eo quod toleras, ſi promiſſa dei quæris, in dexteram attendiſti. Attendiſti in dexteram, videbis: attendiſti in ſiniſtram, excæcaberis. Sed & cum vides in dexteram, non erit qui te agnoſcat. Quis enim te conſolatur, niſi dominus cui dicis, Et tu cognouiſti ſemitas meas? Nec erat qui cognoſceret me. *Periit fuga à me.* Tanquam circumcluſum ſe dicit, periit fuga à me. Inſultant perſecutores, oppreſſus eſt, captus eſt, circumcluſus eſt, victus eſt, periit fuga ab illo. Ab illo periit fuga qui non fugit. Qui autem non fugit, patitur quicquid poteſt pro Chriſto: id eſt, non fugit animo. Nam corpore fugere licet, conceſſum eſt, permiſſum eſt, domino dicẽte, Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in a- *Matth. 10.*
liam. Qui ergo non fugit animo, periit ab illo fuga. Sed intereſt quare non fugiat, quia circumcluſus eſt, L
quia captus eſt, an quia fortis eſt? Et à capto periit fuga, & à forti periit fuga. Quæ ergo fuga cauẽda eſt? quę fuga à nobis pereat? De qua dominus dicit in Euangelio, Quia paſtor bonus animam ſuam ponit pro ouib⁹ *Ioan. 10.*
ſuis. Mercenarius autem & qui non eſt paſtor, cum viderit lupum venientem fugit. Cum viderit prædonẽ, quare fugit? Quia non eſt ei cura de ouibus. Talis fuga ab iſto perierat, ſiue ab ipſius capitis perſona accipiamus hanc vocem illius Chriſti domini, qui pro omnibus mortuus eſt: ſiue à membris eius martyribus noſtris, quia & ipſi pro fratribus paſsi ſunt. Audi Ioannem dicentem, Sicut enim ille animam ſuam pro nobis po- *1. Ioan. 3.*
ſuit, ſic & nos debemus animas pro fratribus ponere. Sed cum illi ponunt, Chriſtus ponit, quia cum illi patiuntur perſecutionẽ, ipſe clamat, Quid me perſeque- *Act. 9.*
ris? Periit fuga à me. *Et non eſt, qui requirat animam meam.* Ergo non eſt, qui exquirat animam ipſius? Vidit homines velle ſæuire in necem ſuam, velle effundere ſanguinem ipſius, quomodo non eſt qui requirat animam eius? Et hoc duobus modis accipitur. Quomodo peri- M
re fugam accipitur duobus modis, quia & à capto & à forti perit fuga: ſic duobus modis quæritur anima hominis, aut à perſecutoribus, aut à dilectoribus. Ita ergo non eſt qui requirat animam meam. De illis dixit certe qui perſequuntur animam meam, & non quærũt animam meam. Si autem requirant animam meam, inuenient inhærentem tibi: & ſi non norunt eam quærere, norunt & imitari. Nam vt noueritis quæri animam hominis & à perſecutoribus, inde alibi dicitur, Confundantur & reuereantur, qui quærunt animam *Pſal. 39.*
meam. *Clamaui ad te domine dixi tu es ſpes mea.* Quando tolerabam, quãdo tribulabar, dixi, tu es ſpes mea. Spes mea hic, ideo tolero. *Portio autem mea non eſt hic, ſed in terra viuentium.* Dat deus portionem in terra viuentiũ, ſed non aliquid à ſe extra ſe. Quid dabit amanti ſe, niſi ſe? *Intende ad orationem meam, quia humiliatus ſum nimis.* Humiliatus à perſecutoribus, humiliatus in confeſsione. Humiliat ſe inuiſibiliter, humiliatur ab hoſtibus viſibiliter: Erigitur ergo ab illo viſibiliter & inuiſibiliter. Inuiſibiliter erecti ſunt iam martyres, viſibiliter erigentur, cum corruptibile hoc induerit incorruptio- *1. Corin. 15.*
nem in reſurrectione mortuorum, cum & hoc ipſum

in quod

A in quod ſolum perſecutores ſæuire potuerũt inſtaurabitur. *Matth. 10.* Nolite timere eos qui corpus occidunt, animam autem non poſſunt occidere: Et quid perit? quid occidunt? Vel hoc eis permittetur, vt quod occiderint pereat? *Luca. 21.* Non periet. Audi ipſius domini promiſsioné, Amé dico vobis, capillus capitis veſtri non periet. Quid ergo de cæteris membris ſollicitus es vbi dãnum capilli non erit? *Erue me à perſequentibus me.* A quibus putatis quod oret vt eruatur? ab hominibus qui perſequebãtur? Ita vero ipſi homines ſunt hoſtes noſtri? Habemus alios hoſtes inuiſibiles, qui aliter perſequuntur. Homo perſequitur vt occidat corpus, perſequitur alius vt illaqueet animam. Et ideo per vaſa ſua, quia de illo dictum *Ephe. 2.* eſt, Operatur in filiis diffidentiæ per vaſa ſua: id eſt, per homines in quibus operatur, agit perſecutionem corporis, vt intus fiat ruina cordis. Nam ſi cadente corpore ſtat anima, muſcipula comminuta eſt, & nos liberati ſumus. Ergo ſunt & alij hoſtes noſtri, à quib⁹ depre- *Pſal. 123.* cari debemus deum vt eruat nos, ne ſeducant nos, vel fractos moleſtiis ſecularibus, vel inductos illecebris. Qui ſunt iſti hoſtes? Videamus ſi ab aliquo ſeruo domi- B nico aperte deſcribuntur, ab aliquo milite perfecto qui cum illis congreſſus eſt: audi Apoſtolũ dicentem, *Ephe. 6.* Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem. Nolite quaſi odia veſtra conuertere in homines, & eos vobis hoſtes exiſtimare, & eorum inimicitiis vos conteri putare. Iſti homines quos timetis caro & ſanguis ſunt, & non eſt vobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem. Sic voluit dicere, contemnens hominum mortalitaté. Et aduerſus quos? Aduerſus principes, inquit, & poteſtates, & rectores huius mundi tenebrarum harum. Expaueras, cum audires rectores mundi. Si rectores mundi iſtius, nunquid præter mundum iturus es vbi illos non patiaris? Præter mundum iturus es vbi ab eis eruaris? Sic ergo accipe mundi & tenebrarum harũ rectores, nõ rectores cœli & terræ: nam ipſa fabrica dei eſt. Cœlum & terra mundus dicitur, & homines mali mundus. Quare & iſti mundus? Quia diligunt mũdum, & ideo tenebræ, quia impij. Ideoq; iam ex ipſo numero *Ephe. 5.* credentibus multis, quid dicit Apoſtolus? Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc auté lux in domino. Antequam eſſetis ergo lux, cum tenebræ eſſetis, attendite quem re- C ctorem habuiſtis. Quem rectorem habent iniqui, niſi diabolum, quomodo pij & fideles rectoré habét Chriſtum? Ergo diabolum & angelos eius rectores mundi appellauit: id eſt, rectores dilectorum mundi, rectores peccatorum, quod eſt tenebrarum harum, Ipſos habemus inimicos, à quibus debemus deprecari dominum vt eruamur. Audi mundum, & mũdum aperte vno loco in ſcriptura ſancta in Euangelio, mundum quem fecit deus, mũdum quem regit diabolus: id eſt, dilectores mundi. Homines enim ipſos fecit deus, dilectores mundi non eos fecit, Mundum enim diligere peccatum eſt, peccatum autem non fecit deus. Audi ergo, ve dicere cœperam, mundum & mundum. In hoc mũdo erat, dictum eſt. De quo dictum eſt in hoc mundo erat, *Ioan. 1.* niſi de ſapientia dei, quod eſt Chriſtus Ieſus, de qua dictum eſt quod pauloante commemoraui, *Sapien. 8.* Pertendit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaui- *Sapien. 7.* ter? Attingit enim vbique propter ſuam munditiam, & nihil inquinatum in illam incurrit. Ergo in hoc mũdo *Ioan. 1.* erat, & mundus per ipſum factus eſt, & mũdus eum nõ cognouit. Audiſtis duos mundos, mundus per eum factus eſt, & mundus eum non cognouit. Non mundus qui factus eſt per Ieſum, ab illis principibus & poteſtatibus tenebrarum harum regitur, ſed mundus qui non D cognouit Ieſum: id eſt, dilectores mundi peccatores & *Ephe. 6.* iniqui, ſuperbi & infideles. Vnde mundus peccatores? Quia diligunt mundum, & diligendo inhabitant mũdum, quomodo domus dicitur & fabrica & inhabitãtes. Bona domus plerunque bona fabrica, & bona domus, quia boni cõuerſantur in ea. Et caue domũ iſtam, quia mala eſt. Duobus modis dicitur mala eſt domus hæc: caue fortè propter ruinam, ne aliquid cadat & te premat. Dicitur & ſic alio modo quemadmodum caueas domum iſtã tuam malam, ne incurras in laqueum venantium, ne pauper opprimaris à diuite, ne fraudem aliquam patiaris, Quomodo ergo domus & domus, ſic mundus & mundus. Quare enim & iuſti cum ſint & ipſi in mundo non dicuntur mundus? Quia dicit Apoſtolus, In carne autem ambulantes non ſecundum car- *2. Cor. 10.* nem militamus: conuerſatio enim noſtra in cœlis eſt. Habitat hic iuſt⁹ in carne, ſed corde cũ deo eſt. Et ipſe appellatur mũdus, ſi ſine cauſa audit, ſurſum cor: ſi auté eſt cauſa quare audit, ſurſum cor habet. *Col. 3.* Mortui enim eſtis dicit, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo. Quorum autem vita hic eſt: id eſt, quorum deſide- E rium & amor hic eſt, † hic cõteritur, hic implicatur, be- *† al. hæret.* ne dicuntur habitatores mundi. Et bene dicuntur mũdus illi qui habitant in mundo, ſicut bene dicuntur domus illi qui inhabitant domum. Mũdus ergo & mundus: mundus per eum factus eſt, & mundus eum nõ co- *Ioan. 1.* gnouit. Ecce mundus factus eſt per dominũ, ecce mundus qui nõ cognouit dominum. Lauda tu fabricam, & ama fabricatoré, & noli amare habitare in fabrica, ſed habita in fabricatore. Erue me à perſequentibus me.

Quoniam corroborati ſunt ſuper me. Quis dixit corroborati ſunt ſuper me? Corpus Chriſti clamat, eccleſiæ vox eſt, membra Chriſti clamant. Multum creuit numerus peccatorum, Quoniam abundauit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum. Erue me à perſequẽtibus me, quo- *Matth. 24.* niam corroborati ſunt ſuper me. *Erue de carcere animam meam vt confiteatur nomini tuo.* Carcer iſte à prioribus varie intellectus eſt, Et fortaſſe ipſe eſt carcer qui & ſcribitur in titulo, ſpelunca. Titulus enim Pſalmi huius ita ſe habet, *Intellectus ipſi Dauid, cum eſſet in ſpelunca, oratio.* Quę F ſpelunca, ipſe & carcer. Duo quædam intelligẽda propoſuimus, ſed vnum cum intellexerimus, vtrũque erit. *1. Reg. 22.* Merita carcerem faciunt. Nam in vno quodam habitaculo alteri domus eſt, alteri carcer eſt. Illi qui cuſtodiunt homines incluſos, & ſi in domo ſua cuſtodiant illi, qui arctius cuſtodiuntur, in carcere ſunt: nunquid & illi in carcere dicendi eſſe ſunt? Vnum habitaculum & illi eſt & illi. Alteri fecit domum libertas, alteri carcerem ſeruitus. Quibuſdam ergo viſum eſt, quòd ſpelunca & carcer mundus iſte ſit. Et hoc orat eccleſia, ve de carcere educatur: id eſt, de hoc mundo, de ſub ſole, vbi omnia vanitas. Dicitur enim, omnia vanitas & *Eccle. 6.* præſumptio ſpiritus in omni tépore † hominis quo ipſe *† al. opere.* laborat ſub ſole. Ergo extra iſtum mundũ neſcio quam requiem pollicetur nobis deus quo futuri ſumus, fortè ideo de loco iſto clamamus, Educ de carcere animam *Pſal. 141.* meam. Anima noſtra per fidem & ſpem in Chriſto eſt, *Col. 3.* ſicut paulò antè iã dixi, Vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in deo: corpus autem noſtrum in iſto carcere, in iſto mundo ſi diceret, Educ de carcere corpus meũ, ſecuri acciperemus carceré mũdũ. Fortaſſe tamen propter aliqua quæ nos tenent deſyderia terrena, contra quæ luctamur & dimicamus, quia video aliam legem in membris meis repugnanté legi mentis meæ, & recte *Rom. 7.* dicimus,

A Rurſus autem ad hoc intẽtam facimus charitatem ve-
ſtram,non docendo quod ignoratis, ſed admonendo
quod noſtis , dominum & ſaluatorem noſtrum Ieſum
1.Tim.2. Chriſtũ caput eſſe corporis ſui, illũ vnũ eſſe mediatorẽ
dei & hominum , hominem Ieſum, natum ex virgine,
Apoca. 12. tanquam in ſolitudine, ſicut in Apocalypſi audiuimus.
Per ſolitudinẽ quippe arbitror quòd ſolus ita natus eſt.
Hunc enim illa mulier peperit recturum populum in
virga ferrea.Hæc autem mulier, antiqua eſt ciuitas dei,
Pſal.86. de qua in pſalmo dicitur , Glorioſa dicta ſunt de te ci-
Gene.4. uitas dei. Hæc ciuitas initium habet ab ipſo Abel,ſicut
mala ciuitas à Cain . Antiqua ergo iſta ciuitas dei ſem-
per tolerans terram,ſperans cœlum,quæ etiã Hieruſalẽ
vocatur & Sion:Vtique de nato quodã in Sion, & cõ-
Pſal.86. ditore ipſius Sion,Pſalmus quidã dicit,Mater Sion di-
cet homo . Quis homo?Et homo factus eſt in ea,& ipſe
fundauit eam altiſsimus . Denique ipſe in Siõ factus eſt
homo,ſed humilis factus eſt homo,& idem ipſe altiſsi-
mus fundauit eã ciuitatẽ,in qua factus eſt homo . Itaq;
Apoc.12. & illa mulier ſole cooperiebatur, ſole ipſo iuſtitiæ quẽ
Sapien.5. non cognòſcũt impij,qui dicturi ſunt in fine, Ergo er-
rauimus à via veritatis,& iuſtitiæ lumen non luxit no-
B bis,& ſol nõ ortus eſt nobis . Eſt ergo quidam ſol iuſti-
Matth.5. tiæ, qui non oritur impiis . Cæterum iſtum ſolem facit
Apoca. 12. oriri ſuper bonos & malos.Ergo & amicta erat ſole,&
geſtabat viſceribus maſculum paritura , Idem ipſe erat
condens Sion,& naſcens in Sion: Et illa mulier ciuitas
dei, eius luce protegebatur , cuius carne grauidabatur.
Merito & lunam ſub pedibus habebat, quia mortalita-
tem creſcentis & decreſcentis carnis virtute calcabat.
Ergo ipſe dominus Ieſus Chriſtus caput & corpus: Vo
luit enim etiã loqui in nobis:qui dignatus eſt mori pro
nobis,membra ſua nos fecit. Aliquando itaque ex per-
ſona membrorum ſuorum loquitur,aliquando ex per-
ſona ſua tãquam capitis noſtri.Habet aliquid ille quod
dicat ſine nobis , nos vero ſine illo nihil poſſumus di-
Col.1. cere:Apoſtolus dicit , Vt ſuppleam quæ deſunt preſſu-
rarum Chriſti,in carne mea . Vt ſuppleam, inquit, quæ
deſunt preſſurarum, non mearũ, ſed Chriſti, in carne,
nõ iam Chriſti ſed mea. Patitur,inquit,adhuc Chriſtus
preſſurarũ,non in carne ſua,in qua aſcendit in cœlum,
C ſed in carne mea quæ adhuc laborat in terra. Chriſtus,
Galat.2. inquit,preſſuram patitur in carne mea. Viuo enim,non
iam ego,viuit vero in me Chriſtus. Niſi enim Chriſtus
& in membris ſuis,hoc eſt,fidelibus ſuis preſſuram ipſe
pateretur, Saulus in terra Chriſtum in cœlo ſedentem
non perſequeretur:denique aperte hoc exponens quo-
Roma.12. dam loco,Sicut enim corpus vnum eſt,inquit,& mem-
bra multa habet , omnia autem membra corporis cum
ſint multa,vnum eſt corpus,ita & Chriſtus. Nõ ait, ita
& Chriſtus & corpus , ſed corpus vnum mẽbra multa,
ita & Chriſtus. Totum ergo Chriſtus . Et quia totum
Acto.9. Chriſtus,ideo caput de cœlo, Saule,inquit, Saule,quid
me perſequeris? Tenete hoc, & fixum omnino cõmen-
date memoriæ , tanquam filij eccleſiaſticæ eruditionis
& fidei catholicæ , vt agnoſcatis Chriſtũ caput & cor-
pus,eundemq; Chriſtum verbũ dei vnigenitum æqua-
lem patri, & inde videatis quanta gratia pertingatis ad
deum, vt ipſe voluerit eſſe nobiſcum vnus qui eſt cum
Ioan.10. patre vnus. Quomodo cũ patre vnus? Ego & pater vnũ
Galat.3. ſumus. Quomodo nobiſcum vnus? Nõ dicit,inquit, &
ſeminibus tanquam in multis , ſed tanquam in vno, &
ſemini tuo quod eſt Chriſt9. Sed ait aliquis, Si Chriſtus
ſemen Abrahę,nunquid & nos? Memẽtote,quia ſemen
Abrahæ Chriſtus : ac per hoc ſi & nos ſemen Abrahæ,
ergo & nos Chriſtus . Quomodo vnum corpus multa D
membra,ita & Chriſtus . Et quotquot in Chriſto bapti- Rom.12.
zati eſtis,Chriſtũ induiſtis . Nẽpe ſemen Abrahæ Chri- Galat.3.
ſtus,nec contradici poteſt apoſtolicis apertiſsimis ver-
bis,& ſemini tuo quod eſt Chriſtus: videte quid nobis
dicat,ſi autẽ vos Chriſti,ergo ſemen Abrahæ eſtis: ideo
magnum eſt illud ſacramentũ, Erũt duo in carne vna:
Apoſtolus dicit, Sacramẽtum hoc magnũ eſt, Ego au- Gene.2.
tem dico in Chriſto & in eccleſia. Chriſtus & eccleſia, Ephe\ſ.5.
duo in carne vna. Refer ad diſtantiam maieſtatis duo:
Duo planè.Non enim & nos verbum, nõ enim & nos Ioan.1.
in principio deus apud deum,non enim & nos ille per
quẽ facta ſunt omnia. Veniatur ad carnem,& ibi Chri-
ſtus & ille & nos.Non ergo miremur in pſalmis.Multa
enim dicit ex perſona capitis , multa ex perſona mem-
brorum,& hoc totum tãquã vna perſona ſit, ita loqui-
tur, Nec mireris, quia duo in voce vna,ſi duo in carne Gene.2.
vna:Iudas filius ſponſi perſequẽs ſpõſum, hoc tunc cõ- Ioã.3.& 6.
tigit.An & futurorum exemplum præmiſſum eſt? Mul-
tos enim falſos fratres paſſura erat eccleſia,& vt adhuc
& vſque in finem ſpõſum illum filius perſequatur. Si e- E
nim inimicus exprobraſſet mihi , ſuſtinuiſſem vtiq; ait, Pſal.45.
Et ſi is qui oderat me, ſuper me magna locutus fuiſſet,
abſcõdiſſem me vtique ab eo. Quis eſt inimicus? Quis
eſt qui oderat me? Qui dicit, Quis eſt Chriſtus? Homo
fuit Chriſtus , nec viuere potuit cum vellet viuere, &
mortuus eſt,inquiunt,nolens,euictus, crucifixus, occi-
ſus.Inimici iſta dicũt. Apertus iſte inimicus eſt,ait Chri-
ſtus,odit me,apertas mihi indicit inimicitias: Facile eſt
iſtum vel tolerare vel vitare . Quid facio de Abſalon?
Quid facio de Iuda? Quid de falſis fratribus? Quid de 2.Reg.15.
malis filiis? Et tamen filij ſunt qui non contra nos blaſ-
phemant Chriſtum , ſed nobiſcum adorant Chriſtum,
& in nobis perſequuntur Chriſtum? De quibus conſe-
quenter in eodem pſalmo dicitur , Aliũ facile erat per- Pſal.45.
ferre,eum qui oderat me,vel abſcondere me ab eo. Ab-
ſcondis enim te à Pagano intrans eccleſiam. Quando
autem & ibi inuenis quod times,quid quęris vbi te ab-
ſcõdas? Denique ille ipſe Apoſtolus qui gemit in peri-
culis à falſis fratribus, Foris,inquit,pugnæ,intus autem 2.Cor.11.
timores. Si ergo is qui oderat me ſuper me magna lo- & 7.
cutus fuiſſet, abſcondiſſem me vtique ab eo . Tu vero F
vnanimis meus . Vnanimem dicit tanquam vnum in Pſal. 45.
Chriſto. Eſt ergo eccleſię quod ferat foris,gemat intus,
inimicos tamẽ ſuos deputet foris & intus, foris facilius
euitabiles , intus difficilius tolerabiles. Dicat ergo do-
minus noſter, dicat Chriſtus nobiſcum totus Chriſtus:

Expoſitio Pſalmi.

D*Omine exaudi orationem meam , auribus percipe precem meam.* Hoc eſt exaudi , quod percipe auribus. Repetitio confirmatio eſt. *In veritate tua exaudi me in tua iuſtitia.* Ne vtcunque accipiatis,cum dicitur,in
tua iuſtitia. Commẽdatio eſt enim gratiæ, ne vnuſquiſ-
que noſtrum iuſtitiam ſuam deputet. Hæc enim iuſtitia
dei eſt,quam vt habeas deus dedit . Nam qui voluerũt
de ſua iuſtitia gloriari , quid de illis dicit Apoſtolus?
Teſtimonium eis, inquit, perhibeo, quia zelum dei ha- Rom.10.
bent: De Iudæis loquens,zelum dei, inquit,habent,ſed
non ſecundum ſcientiam. Quid eſt,nõ ſecundũ ſcien-
tiam? Quam enim tu cõmendas vtilem ſcientiam? Nũ-
quid illam quæ cum ſola fuerit inflat,quæ niſi comita-
ta fuerit charitate non ædificat? Non vtique ipſam, ſed
illam ſcientiam comitem charitatis, magiſtram humi-
litatis, Vide ſi ipſa eſt, Zelum,inquit,dei habent,ſed nõ 1.Cor.8.
ſecundum ſcientiam : expõnat quam dicat ſcientiam,

Ignorantes

G Ignorantes enim dei iustitiam & suam volentes cōsti-
Rom.10. tuere, iustitiæ dei non sunt subiecti. Qui ergo volunt
constituere iustitiam suam, qui quod bene fecerint, sibi
imputant: quod male, deo. omnino peruersi. Denique
recti erunt, cū hocipsum conuerterint. Peruersus ideo,
quia quod male deo, quod bene tibi. Rectus eris, quan-
Rom.4. do quod male feceris tibi, quod bene feceris deo: Non
enim ex impio iuste viueres, nisi ab illo iustus factus qui
iustificat impiū. Ergo, inquit, in veritate tua exaudi me
in tua iustitia, non in mea, vt inueniar in illo non habēs
Philip.3. meam iustitiam quę ex lege est, sed eam quę ex fide. Ec-
ce in tua iustitia exaudi me, non quæ ex lege est, sed ea
quæ est ex fide. Ad me enim cum respicio, nihil aliud
meum quàm peccatum inuenio. *Et non intres in iudicium*
Rom.10. *cum seruo tuo.* Qui cum illo volunt intrare in iudicium,
Esa.58. nisi qui ignorantes dei iustitiā suam volunt constitue-
re? Quid est quòd ieiunauimus & nō vidisti, defrauda-
uimus animas nostras & nescisti? Tanquam dicentes,
Fecimus quod iussisti, quare non reddis quod promi-
sisti? Respōdet tibi deus, Vt accipias quod promisi, ego
dedi vt faceres, quare acciperes, ego dedi: denique su-
perbis talibus loquitur Propheta, Quid vultis mecum
H in iudicio cōtendere? Omnes dereliquistis me dicit do
Hiere.2. minus: Quid vultis mecum in iudicium intrare, & ve-
stras iustitias commemorare? Commemorate iustitias
vestras, ego noui facinora vestra. Quomodo approba-
bo iustitiam, vbi damnabo superbiam? Merito iste hu-
Matth.11. milis in corpore Christi discens à capite, quoniam mi-
tis est & humilis corde, Ne intres, inquit, in iudicium
cum seruo tuo. Nō litigemus, nolo tecum habere cau-
sam, vt ego proponam iustitiam meam, tu conuincas
iniquitatem meam. Ne intres in iudicium cum seruo
tuo. Quare hoc? Quare times? *Quoniam non iustificabitur*
coram te omnis viuens. Omnis viuens, hic vtique viuens,
in carne viuens, moriturus viuens, natus homo, ex ho-
minibus viuens, de Adam Adam viuens. Omnis itaque
viuens iustificare forte potest se coram se, non coram
te. Quomodo coram se? Sibi placens, tibi displicens,
coram te autem non iustificabitur omnis viuens. Noli
ergo intrare mecum in iudicium domine deus meus.
Quantumlibet rectus mihi videar, producis tu de the-
sauro tuo regulam, coaptas me ad eam, & prauus inue-
I nior. Ne intres in iudicium cum seruo tuo. Bene cum
seruo tuo. Indignum est tibi cum seruo tuo intrare in
Luca.12. iudicium, necdum cum amico quidem tuo: Quia vobis
dico amicis meis, non diceres, nisi ex seruis amicos tu-
ipse fecisses. Tu licet dicas amicum, ego confiteor ser-
uum. Misericordia indigeo, fugitiuus redeo, pacem
Luca.15. quæro, non sum dignus vocari filius tuus. Ne intres in
iudicium cum seruo tuo, quia nō iustificabitur in con-
Eccle.11. spectu tuo omnis viuens. Ante mortem ne laudes ho-
minem quenquam: Omnino omnis homo viuens.
Quid ipsi arietes, quid ipsi Apostoli, de quorum prole
Psal.28. dicitur, Afferte domino filios arietum? Ex his Paulus
Philip.3. est, qui dicit non se esse perfectum, Non quia iam acce-
perim, inquit, aut iam perfectus sim. Denique fratres vt
cito agnoscatis, ipsi didicerūt orare quod oramus, ipsis
data est regula postulandi à iurisperito cœlesti, sic ora-
te, inquit, Et cum quædam præmisisset, posuit & hoc vt
diceret arietes nostri, duces ouium, & præcipua mem-
bra pastoris, & congregatoris vnius gregis, ipsi didice-
Matth.6. rūt dicere, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos di-
mittimus debitoribus nostris: non dixerunt, Gratias ti-
bi qui dimisisti nobis debita nostra, sicut & nos dimit-
timus debitoribus nostris: sed, dimitte sicut & nos di-
mittimus. Orabant autem vtique iam fideles, iam Apo- K
stoli. Nam ista oratio dominica magis fidelibus datur.
Si debita illa tantummodo dicerentur, quæ per baptis-
mum dimittuntur, catechumenis congrueret magis o-
rare, Dimitte nobis debita nostra. Dicant ergo Aposto-
li, dicant, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos di-
mittimus debitoribus nostris. Et cum eis dictum fue-
rit, quare hoc dicitis? Quæ debita vestra? Respondeant
quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.
Quoniam persecutus est inimicus animam meam, humiliauit in
terra vitam meam. Vide nos, vide caput nostrum pro no-
bis, Quoniam persecutus est inimicus animam meam. Matth.26.
Persecutus est planè & diabolus animam Christi, & Iu-
das animā magistri: & nunc ad persecutionem corpo-
ris Christi idē diabolus manet, Iudas autem Iudæ suc-
cedit: nō ergo deest de quo dicat & corpus, Quoniam
persecutus est inimicus animā meā, humiliauit in terra
vitam meā. Humiliauit, inquit, in terra vitā meam: alio Psal.56.
loco dicitur, Curuauerūt animā meam. Quid enim no-
biscum agit quisquis persequitur, nisi vt relicta spe cœ-
lesti terram sapiamus, persecutori cedentes terrena di-
ligamus? Et illi quidem quantum in ipsis est hoc agunt, L
nobis autem hoc non contingat, quibus dicitur, Si re-
surrexistis cū Christo quæ sursum sunt sapite, vbi Chri- Col.3.
stus est in dextera dei sedens, quæ sursum sunt quærite,
non quæ super terram, mortui enim estis. Nam non iu-
stificabitur coram deo omnis viuēs. Illi ergo vel aper-
te sæuiendo, vel occulte insidiando conantur perdu-
cere vitam nostram ad terram: contra hos vigilemus,
vt dicere possimus, Nostra autem conuersatio in cœlis Philip.3.
est. Humiliauit, inquit, in terra vitam meam inimicus.
Collocauerunt me in tenebrosis sicut mortuos seculi. Hoc à ca-
pite expeditius auditis, & expeditius hoc in capite a-
gnoscitis. Ille enim pro nobis mortuus factus est, sed
non mortuus seculi. Qui enim mortui sunt seculi? Et
quomodo ille non erat mortuus seculi? Mortui seculi
merito mortui, mercedem recipientes iniquitatis, & Psal.50.
mortem ducētes ex peccati propagine, ex illa voce quæ
dicitur, Ego enim in iniquitatibus conceptus sum, &
in peccatis mater mea in vtero me aluit. Venit autem
ille per virginem assumens carnē nō iniquitatem car-
nis, assumens carnem mundā mundatricem. Illi autem
M quem peccatorē putabant, tanquā mortuum seculi de-
putabant: at ille qui in alio Psalmo dixit, Quę nō rapui, Psal.68.
tunc exoluebam: & qui dixit in Euangelio, Ecce venit Ioan.14.
princeps mūdi, præpositus mortis, operis mali persua-
sor, supplicijexactor, veniet, inquit, & in me nihil in-
veniet. Quid est, in me nihil inueniet? Nullam culpam,
nihil quare mori debeam. Sed vt sciāt omnes quia vo-
luntatem, inquit, patris mei facio, surgite eamus hinc.
Vt moriar, inquit, voluntatem patris mei facio: non au- Ibidem.
tem morte sum dignus, nihil feci vnde moriar, sed fa-
cio vt moriar, vt illi per innocentis mortem liberētur,
qui habebant quare morerentur. Collocauerunt me in
tenebrosis tanquam in infernis, tanquam in sepulchro,
tanquam in passione velut mortuum seculi, cum qui
dicit, Fact⁹ sum sicut homo sine adiutorio inter mor- Psal.87.
tuos liber. Quid est, liber? Quare liber? Quia omnis qui Ioan.8.
facit peccatum seruus est peccati. Denique non solue-
ret à vinculis, nisi liber à vinculis. Ille liber mortem oc-
cidit, vinculum vinxit, captiuitatem captiuauit, & col-
locauerunt eum in tenebrosis tanquam mortuos se-
culi. *Et tedium, inquit, passus est in me spiritus meus.* Recor- Matth.26.
damini, Tristis est anima mea vsque ad mortem: vide-
te vocem meam. Nunquid non apparet ipse transitus
à capite

A à capite ad membra, à membris ad caput? Tædium inquit, passus est in me spiritus meus. Agnoscimus, Tristis est anima mea vsque ad mortẽ: Sed & illic nos eramus.
Philip.3. Transfigurauit enim in se corpus humilitatis nostræ, conformans corpori gloriæ suæ, & vetus homo noster
Rom.6. confixus est cruci cum illo. *In me turbatum est cor meum.* In me, inquit, non in aliis. Illi enim me deseruerunt, & illi qui inhæserant recesserunt, & meipsum quia mori videbant, aliud aliquid putauerunt, & à latrone victi sunt, qui tunc credidit quando illi defecerunt. In de ad
Lucæ.23. membra. *Memoratus sum dierum antiquorum,* Nunquid memoratus est ille dierum antiquorũ, per quem factus est omnis dies? Sed loquitur corpus, loquitur vnusquisque illius gratia iustificatus, inhęrens illi in charitate, & deuotus in humilitate, loquitur & dicit, Memoratus sum dierum antiquorum. *Meditatus sum in omnibus operibus tuis.* Quia vtique omnia bona tu fecisti, & nihil cõstitisset quod à te constitutũ non esset, creatura tua spectaculum mihi facta est, Quæsiui in opere artificem, & in conditis omnibus conditorem. Quare hoc, vt quid hoc, nisi vt hoc intelligeret quicquid in se boni esset,
Rom.10. ab illo factum esse, ne ignorans iustitiam dei & suã vo-
B lens constituere, iustitiæ dei subiectus nõ esset, vt ei cõueniret vox illa superior, in veritate tua & in iustitia tua? In omnibus ergo dei operibus & meditatione omnium operum dei gratiam insinuat, gratiam commendat, gratiam se inuenisse gloriatur, gratiam qua gratis salui facti sumus, quia & gratis salui facti sumus. Quid gloriaris in tua iustitia? Quid te extollis ignorans dei iustitiam? Dedisti forte aliquid vt saluus esses? Quid dedisti vt homo esses? Respice ergo conditorẽ vitæ tuæ, substantiæ & iustitiæ salutis authorem: Meditare in facturis manuum eius, quia & iustitiã quę in te est ad manum eius inuenies pertinere: audi Apostolũ hoc te do-
Ephe.2. centem, Non ex operibus, inquit, ne forte quis extollatur. Opera bona non habemus? Habemus planè: sed vide quid sequitur, Ipsius enim sumus figmentum, dixit, Ipsius sumus figmentum, Forte naturam qua homines sumus commemorare voluit, hoc appellato figmento? Non planè: de operibus loquebatur, Nõ, inquit, ex operibus, ne quis forte extollatur: sed vt cõiiciamus, sequitur, Ipsius enim sumus figmentum creati in Christo Iesu in operibus bonis. Noli ergo putare te aliquid opera-
C ri, nisi inquantum malus es: Auerte ab opere tuo te ad opus illius qui fecit te: ipse formet, & ipse quod formauerat & tu exterminasti, reformet. Vt enim sis, ipse ope-
Philip.2. ratus est: vt bonus sis, si bonus es ipse operatur. Cũ tremore, inquit, & timore vestram ipsorũ salutem operamini. Si nostram ipsorum salutẽ operamur, quare cum timore, quare cum tremore, cum sit in potestate nostra quod operamur? Audi quare cum timore & tremore, Deus est enim qui operatur in nobis, & velle & operari pro bona voluntate. Ergo cum timore & tremore, vt delectet in conualle operari nostrũ artificem: Sic enim operatur tanquam in deiectis, qui iudicat in gẽtibus & replet ruinas. *In facturis manuum tuarũ meditatus sum.* Vidi ergo & inspexi opera tua, quia nihil boni esse in nobis potest, nisi abs te fiat qui nos fecisti. Et quid feci cũ
Iacobi.1. viderem à te omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum esse descendẽs à patre luminum, apud quem non est commutatio, nec momenti obumbratio? Cum hoc viderem auersus ab opere malo quod feceram in me, extendisti manus meas ad te. *Extendi,* inquit, *manus meas ad te, anima mea velut terra sine aqua tibi.* Complue, inquit, me ad faciendum fructum bonum.

Dominus enim dabit suauitatem, vt terra nostra det D
fructum suum. Extendi manus meas ad te, anima mea *Psal.84.*
velut terra sine aqua tibi: non mihi sed tibi. Sitire tibi possum, me irrigare non possum. Anima mea velut terra sine aqua tibi, quia sitiuit anima mea ad deũ viuum.
Quando veniam, nisi quando venerit? Sitiuit anima *Psal.41.*
mea ad deum viuum, quia anima mea velut terra sine aqua tibi. Abũdat mare, inundat, copiosum est, fluctuat,
sed amarum est. Discreta est aqua, apparuit arida ani- *Gene.1.*
ma mea, irriga eam, quia velut terra sine aqua tibi. *Cito exaudi me domine.* Quæ enim mora, quãdo sic sitio ad inflammandam sitim meam? Pluuiam differebas, vt hauriens imbiberem, nõ respuerem quod influeres. Si ergo ideo differebas, iam da, quoniã anima mea velut terra sine aqua tibi, Cito exaudi me domine. *Defecit spi-*
ritus meus. Impleat me spiritus tuus, quia defecit spiritus *Psal.76.*
meus. Ipsa est causa vt cito exaudias, quia defecit spiritus meus. Factus sum iam pauper spiritu, beatũ me fac
in regno cœlorum. In quo enim viuit spiritus eius su- *Matth.5.*
perbus est, spiritu suo extollitur contra deum: fiat in il-
lo bene quod alibi scriptum est, Auferes spiritũ eorum *Psal.103.*
& deficient, & in puluerem suum reuertentur, vt con-
fitentes dicant, Memento quia puluis sumus. Cum au- *Psal.102.*
tem dixerint, quia puluis sumus memento, tunc dicãt, E
Anima mea velut terra sine aqua tibi. Quæ enim tam *Psal.5.*
terra sicca quàm puluis? Sed cito exaudi me domine,
complue me, cõfirma me, ne sim puluis quem proiicit *Psal.103.*
vẽtus à facie terrę. Cito exaudi me domine, defecit spiritus meus: non differatur inopia mea. Abstulisti spiritum meum vt deficerem, & in puluerem meum cõuerterer, & dicerem tibi, Anima mea velut terra sine aqua tibi: fac etiam quod in alio psalmo dicitur, Auferes spiritum eorum & deficient: Emitte spiritũ tuum & crea-
buntur, & renouabis faciẽ terræ. Si qua igitur in Chri- *1.Cor.5.*
sto noua creatura, vetera transierunt. In spiritu suo vetera transierunt, in spiritu tuo noua facta sunt. *Ne auertas faciem tuam à me.* Auertisti à superbo. Etenim aliquan-
do abundabam, & in abundãtia mea elatus eram. Ego *Psal.29.*
enim dixi aliquando in abundantia mea, non moue-
bor in æternũ. Dixi non mouebor in abundantia mea, *Rom.10.*
ignorans iustitiam tuam, & constituens meam, sed tu
domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtu- *Psal.29.*
tem. Dixi in abundantia mea non mouebor, verum au- F
tem à te mihi erat quicquid abũdabam: Et vt hoc probares à te mihi fuisse, auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Post hanc conturbationem in qua factus sum conturbatus, quia auertisti faciem tuam post tædium spiritus mei, post conturbatum cor meum in me, ex eo quod auertisti faciem tuam, iam factus sum sicut terra sine aqua tibi, Ne auertas faciem tuam. Auertisti à superbo, redde humili. Ne auertas faciem tuam à me, quia si auerteris, *Similis ero descendentibus in lacum.*
Quid est, descendentibus in lacum? Peccator cum ve- *Prouer.18.*
nerit in profundum malorum, contemnet. Illi descendunt in lacum, qui etiam confessionem perdunt:
contra quod dicitur, Ne coarctet super me puteus os *Psal.68.*
suum. Hanc profunditatem lacum appellat plerunque scriptura, in quam profunditatem cum venerit peccator contemnit. Quid est, contemnit? Iam nec vllam prouidentiam deputat, aut si deputat, ad eam se
pertinere non putat: Proponit sibi peccandi licẽtiam, *† al. iniquitates effusus.*
sine spe veniæ habenis iniquitatis effusis. † Non dicit,
reuertar ad deum vt reuertatur ad me: nec audit, Conuertimini ad me & reuertar ad vos, quoniam veniens *Mala.3.*
in profundum malorum contemnit. A mortuo enim, *Eccli.17.*
inquit,

G inquit,tanquam ſi non ſit perit cũfeſsio . Ne ergo auer-
tas faciem tuam à me, & ſimilis ero deſcendentibus in
lacum: *Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam, quia in te*
Pſal.56. *ſperaui.* Ecce in nocte ſum, ſed in te ſperaui donec no-
2.Pet.1. cturna tranſeat iniquitas . Habemus enim vt dicit Pe-
trus,certiorem propheticum ſermonem, cui bene faci-
tis intendentes tanquam lucernæ lucẽti in obſcuro lo-
co,donec dies illuceſcat, & lucifer oriatur in cordibus
veſtris. Mane ergo appellat , poſt finem ſeculi,cũ vide-
Pſal. 5. rimus quod in ſeculo credimus . Mane enim exaudies
vocem meam,mane aſtabo tibi & contẽplabor . Audi-
tam fac mihi mane miſericordiã tuam , quia io te ſpe-
raui.Si enim quod non videmus ſperamus,per patien-
Rom.8. tiam expectamus. Patientiam quærit nox, lætitiã dona-
hit dies. Auditam fac mihi mane miſericordiam tuam,
quoniam in te ſperaui. Sed hic quid,donec veniat ma-
ne? Nõ enim ſufficit mane ſperare, ſed aliquid opus eſt
& agere . Quare aliquid agere ? Quoniam dicit in alio
Pſal.76. Pſalmo, Deum exquiſiui in die tribulatioois meæ, tan-
quam in tempore ooctis meę deũ exquiſiui.Quomodo
exquiſiſti ? Manibus meis nocte coram eo, & oon ſum
H deceptus. Manibus quærendus eſt in nocte deus. Quid
eſt,manibus? Bonis operibus,ſed bonis operibus coram
Matth.6. eo,Cum enim facis eleemoſynam,ooli tuba canere,pa-
ter tuus qui videt in occulto reddet tibi. Quia ergo ita
ſperandum eſt mane,& ita nox iſta toleranda eſt,& in
ipſa patientia donec dies eluceſcat perſeuerandum eſt,
quid interea hic agendum? Ne forte per temetipſum a-
cturus es aliquid, vt merearis perduci ad mane ? *No-
tam fac mihi domine viam in qua ingrediar .* Ideo lucernam
propheticam accẽdit,ideo ipſum dominum tanquam
Pſal.21. in teſta carnis miſit,qui etiam dixit, Exaruit velut teſta
virtus mea . Ambula ad prophetiam, ambula ad lucer-
nam prædictorum futurorum , ambula ad verba dei.
Ioan.1. Nondum vides verbũ in priocipio deum apud deum,
ambula ad formam ſerui , perduceris ad formã domi-
ni . Notam fac mihi domine viam in qua ingrediar:
Pſal.25. *Quoniam ad te leuaui animam meam .* Leuaui ad te, non
cootra te . Apud te eſt fons vitæ , ad te leuaui animam
meam,tãquam vas ad fontẽ attuli,imple ergo me, quo-
niam ad te leuaui animam meam . *Exime me de inimicis
meis domine,quia ad te confugi.* Qui aliquando à te fugi,ad
Gene.3. te confugi.Fugit enim Adam à facie dei, & abſcõdit ſe
I inter ligna paradiſi , vt de illo diceretur in libro Iob,
Iob.7. Taoquam ſeruus fugiens domioum ſuum,& conſecu-
tus eſt vmbram. Fugit à facie domini ſui & conſecutus
eſt vmbram.Ad vmbram enim fugit inter ligna para-
diſi . Væ ſi permanſerit in vmbra , ne poſtea dicatur,
Sapien.5. Tranſieruot omnia tãquam vmbra. Exime me de ini-
micis meis . Non enim hic inimicos homines cogito:
Ephe.6. Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſangui-
nem.Sed aduerſus quos? Aduerſus principes & poteſta-
tes,rectores mundi. Cuius mundi ? Non enim cœli &
terræ:non enim regunt quod nõ fecerũt, rectores mũ-
di.Sed cuius muodi? Tenebrarum harum. Quarum te-
Epheſ.5. nebrarum? Vtique iniquorum, Fuiſtis enim aliquando
tenebræ,nunc autem lux in domino . Rectores mundi
tenebrarũ harum,rectores iniquorum:cõtra hos habe-
tis luctamen. Magnum prælium nobis eſt, hoſtem non
videre & vincere. Aduerſus rectores mundi tenebrarũ
Ephe.6. harum,diabolum ſcilicet & aogelos eius, nõ illius mũ-
Ioan.1. di rectores,de quo dicitur,Et mundus per eũ factus eſt:
ſed illius mundi de quo dicitur,Et mundus nõ cogno-
uit eum. Exime me de inimicis meis domine,quia ad te
confugi. De inimicis meis,non Iuda , ſed qui impleuit
Iudam. Illum patior viſum,illum expugno non viſum. K
Accepit enim buccellam Iudas,& introiuit in eum Sa- Ioan.13.
tanas, vt iſte Dauid perſecutionẽ pateretur à filio ſuo.
Quàm multos Iudas diabolus implet, indigne acci-
pientes buccellam ad iudicium ſuum? Qui enim man- 1.Cor.10.
ducat & bibit indigne,iudicium ſibi mãducat & bibit.
Non malum eſt quod datur,ſed bonum malo in iudi-
cium datur. Bene eſſe noo poteſt male accipienti quod
bonum eſt. Ergo exime me ab inimicis meis, quia ad te
confugi. Ergo quia ad te cõfugi, vel quò à facie tua fu-
giam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es. Quò enim fu- Pſal. 138.
gerem? Quò ibo à ſpiritu tuo? Si aſcẽdero in cœlum, tu
ibi es: ſi deſcẽdero in infernum,ades. Quid ergo reſtat?
Si aſſumpſero pẽnas meas vt columba,& volabo in ex-
trema maris,id eſt,vt ſpe habitem in fioẽ ſeculi, Etenim
illuc manus tua deducet me & perducet me dextera
tua. Exime me de inimicis meis,quoniam ad te confu-
gi domine: *Doce me vt faciam voluntatẽ tuam, quia tu es deus
meus.* O confeſsio,ô præſcriptio quoniam tu es,inquit,
deus meus. Ad alium currã refici, ſi ab alio factus ſum:
Tu es totum meum,quia tu es deus meus. Patrem quæ-
ram propter hæreditatem? Tu es deus meus, nõ ſolum L
dator hæreditatis,ſed ipſa hęreditas. Dominus pars hę Pſal.15.
reditatis meæ. Domioum quæram propter redemptio-
nem? Tu es deus meus. Patronum quæram propter li-
berationẽ? Tu es deus meus. Poſtremo creatus recreari
cupio : Tu es deus meus qui creator meus , qui creaſti Ioh.1.
me per verbum tuum, & recreaſti me per verbum. Sed
creaſti me per verbũ deum,manentẽ apud te: recreaſti
per verbum carnẽ factum propter nos . Doce ergo me
vt faciam voluntatẽ tuam,quia tu es deus meus. Si non
me docueris,faciam voluntatem meam, & deſeret me
deus meus : Doce me vt faciam volũtatem tuam, quo-
niam tu es deus meus. Doce me . Non enim tu es deus
meus, & ego ero magiſter meus . Videte quemadmo-
dum gratia commendetur, Hoc tenete, hoc imbibite,
hoc vobis de corde nullus excutiat: Nec habeatis zelũ Rom.10.
dei,ſed non ſecundum ſcientiam , ne ignorãtes dei iu-
ſtitiam,& veſtram volentes conſtituere legem, iuſtitiæ
dei non ſitis ſubiecti . Verba certe Apoſtoli agnoſcitis:
dicite ergo iſta, Doce me vt faciam voluntatem tuam,
quia tu es deus meus. *Spiritus tuus bonus.* Nõ meus ma-
lus. Spiritus tuus bonus *Deduces me in terrã rectam.* Quia
ſpiritus meus malus deduxit me in terram peruerſam.
Et quid ego merui ? Quæ mea opera bona ſine tuo ad-
iutorio computãtur, vnde impetrarem dignuſq; eſſem
deduci à ſpiritu tuo in terram rectam? Quæ opera mea,
vel quæ merita mea? *Propter nomen tuum domine viuificabis* M
me. Attendite ergo quantum poteſtis gratiæ commen-
dationem , qua gratis ſalui facti eſtis . Propter nomen Pſal.113.
tuum domine viuificabis me. Non nobis domine non
nobis,ſed nomini tuo da gloriã. Propter nomen tuum
domine viuificabis me in tua iuſtitia,non in mea. Non
quia ego merui , ſed quia tu miſereris . Nam ſi meum
oſtenderem meritum , nihil abs te mererer niſi ſuppli-
cium. Auulſiſti merita mea,inſeruiſti dona tua. Propter
nomen tuum domine viuificabis me. *In tua iuſtitia. E-
duces de tribulatione animam meam , & in tua miſericordia ad
interitum deduces inimicos meos. Et perdes omnes tribulantes ani-
mam meam,quoniam ſeruus tuus ſum ego.*

*In Pſalmum centeſimum quadrageſimum-
tertium Enarratio.*

Pſalmi

A PSALMI huius titulus breuis est numero ver-
borum,sed grauis pondere mysteriorum. *Ipsi*
Dauid ad Goliam. Præliũ hoc factum tempore
patrum nostrorũ, de scripturis sanctis recolit mecum
charitas vestra. Cum enim aduersus populum dei alie-
nigenæ dimicarent, prouocauit vnus vnũ, Golias Da-
uid,in quo certamine voluntas dei pro cuiusque partis
victoria pbaretur.Sed quid de victoria satagim⁹, quã-
do prouocantẽ prouocatumq; cernimus? Prouocauit
impietas pietatẽ,prouocauit superbia humilitatem, po-
stremo prouocauit diabolus Christũ. Quid miramini
diabolum victum?Ille erat grãdis statura corporis, iste
autẽ statura paruus,sed fide magnus.Accepit arma bel-
1.Reg.17. lica sanctus Dauid,vt aduersus Goliã procederet: Hæc
arma per ætatem & paruam,vt diximus, staturam cor-
poris portare non valuit.Abiecit onerantia, non adiu-
uantia,accepit quinque lapides de flumine,& posuit in
vase pastorali.His armat⁹ corporaliter, nomine autem
dei spiritaliter,processit & vicit. Hoc quidem ille Da-
uid:Sed mysteria perscrutemur. Proposueramus enim
titulum istum breuem numero verborum, sed grauem
B pondere mysteriorum:veniat in mentẽ Apostolica illa
1.Cor.10. sententia, Omnia hæc in figura contingebant illis, ne
impudentes videamur quærere aliquid absconditum,
vbi possit dici totũ sine mysterij profunditate simplici-
ter dictum. Habemus ergo authoritatem faciẽtem nos
intentos ad quærendum, vigiles ad inuestigãdum,de-
notos ad audiendum,fideles ad credendum, impigros
1.Reg.17. ad faciẽdum.In Dauid Christus, sed sicut soletis intel-
Galat.3. ligere eruditi in schola eius, Christus caput & corpus.
Non ergo sic audiatis aliquid ex persona Christi, quasi
ad vos nõ pertineat qui estis membra Christi. Hoc tã-
quam fundamento posito, videte quæ sequantur. No-
stis multis sacramentis visibilibus & corporalibus one-
ratum esse populum primum,circuncisione,negocioso
illo quodam sacerdotio,& templo figuris pleno, mul-
tiplicibus holocaustorum sacrificiorumq; generibus.
Hæc Dauid noster tanquam arma prementia non ad-
iuuantia posuit.Si enim data esset lex quæ posset viuifi-
care,vere ex lege esset iustitia. Vt quid ergo lex? Sequi-
tur,Sed conclusit,inquit,scriptura omnia sub peccato,
vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus.
Denique iste Dauid scilicet Christus caput & corpus,
C tempore reuelationis noui testamenti,tẽpore insinuan-
1.Reg.17. dæ & cummendandæ gratiæ dei,quid fecit? Arma po-
suit,quinque lapides tulit,arma, vt diximus, onerantia
posuit.Ergo sacramenta legis: sacramẽta illa legis quæ
non sunt imposita gentibus, posuit, quæ non obserua-
mus. Meministis enim quãta in veteri lege legamus &
non obseruemus,sed tamen ad aliquã significationem
præmissa & posita esse intelligamus,non vt abiiciamus
legem dei,sed vt sacramẽta promittentia,impleta pro-
missione non celebremus. Quod enim promittebant,
venit. Gratia enim noui testamẽti in lege velabatur, in
Euãgelio reuelatur. Velũ remouimus, quod velabatur
Matth.27. agnouimus. Agnouimus autẽ in gratia gratiã domini
nostri Iesu Christi capitis & saluatoris nostri qui pro
nobis crucifixus est,quo crucifixo etiam velum templi
conscissum est. Denique arma viæ ille posuit,tanquam
onera sacramentorum veteris legis,& ipsam legem ac-
1.Reg.17. cepit.Quinque enim lapides, quinque libros Moysi si-
gnificant. Tulit ergo illos quinque lapides de flumine.
Nostis quid sit fluuius. Labitur enim mortale seculum,
& præterfluit quicquid venit in mundum. Erant ergo
in flumine tanquam in populo illo primo lapides, illic
erant inutiles,vacabant, nihil proderant, transibant si- D
cut fluuius.Quid fecit Dauid vt lex ipsa vtilis esset? Ac-
cepit gratiam.Lex enim sine gratia impleri non potest. *Roma.13.*
Plenitudo enim legis est charitas.Et vnde est ista chari-
tas? Vide si nõ ex gratia. Charitas,inquit,dei diffusa est *Rom.5.*
in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est
nobis. Quia ergo gratia fecit impleri legem, significa-
tur autẽ gratia lacte. Hoc enim est in carne gratuitum,
vbi mater nõ quærit accipere,sed satagit dare.Hoc ma-
ter gratis dat,& contristatur si desit qui accipiat. Quo-
modo ergo ostendit Dauid legem sine gratia operari *1.Reg.17.*
non posse,nisi cum illos lapides quinque quibus signi-
ficabatur lex in libris quinque, coniungere volens gra-
tiæ, posuit in vase pastorali, in quo lac mulgere cõsue-
uerat? His armatus, gratia vtique armatus,& ideo præ-
sumens non de se,sed de domino suo,processit aduer-
sus Goliam superbum,se iactantẽ,de se præsumentem.
Tulit vnum lapidem,iecit,inimicum in fronte percus-
sit,cecidit ex eo loco corporis,vbi signum Christi non
habuit. Hoc quoque licet attẽdas:Quinque lapides po-
suit,vnum misit:Libri quinque lecti sunt, sed vnitas vi-
cit. Plenitudo enim legis, vt pauloantè cõmemoraui- E
mus, charitas. Et Apostolus ait, Sufferentes inuicem in *Rom.13.*
dilectione, studentes seruare vnitatem spiritus in vin- *Ephe.4.*
culo pacis. Deinde illo percusso atq; deiecto, gladium *1.Reg.17.*
eius abstulit,& inde caput illi abscidit. Et hoc fecit no-
ster Dauid, deiecit diabolum de suis. Quando autem
credunt magni eius quos ille in manu habebat, & de
quibus cæteras animas trucidabat, conuertunt linguas
suas contra diabolum,& sic Goliæ de gladio suo caput
inciditur. Mysterium tituli pro temporis breuitate tra-
ctauimus,videamus quid habeat iste Psalmus.

Expositio Psalmi.

B*Enedictus dominus deus meus qui docet manus meas ad*
prælium, & digitos meos ad bellum. Vox nostra est si *Psal.17.*
corpus Christi nos sumus: Benedicamus domi-
num deum nostrum qui docet manus nostras ad præ-
lium,& digitos nostros ad bellum. Repetitio sententiæ
videtur. Quod est manus nostras ad prælium, hoc est
digitos nostros ad bellum. An aliquid interest inter
manus & digitos? Digitis vtique operatur manus. Nõ
itaque absurde accipimus digitos pro manibus posi- F
tos. Veruntamen in digitis agnoscimus vnitatem, di-
uisionem operationis,& tamen radicem vnitatis. Vide
illam gratiam, dicit Apostolus, Alij quidem per spiri- *1.Cor.12.*
tum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secun-
dum eundem spiritum, alij fides in eodem spiritu, alij
donationes curationum in vno spiritu, alij genera lin-
guarum,alij prophetia,alij diiudicatio spirituũ. Omnia
autem hæc operatur vnus atque idem spiritus. Radix
est vnitatis,diuidens propria vnicuique prout vult, alij
illud,alij hoc. Diuisiones sunt operationis. His ergo di-
gitis pugnat corpus Christi procedens in bellum, pro-
cedens in prælium. Iam præliorum & bellorum genera
commemorare fortasse longum est, & gerere facilius
est quàm explicare. Habemus vnũ bellum quod com-
memorat Apostolus, Non est vobis colluctatio aduer- *Ephe.6.*
sus carnem & sanguinem, id est, aduersus homines à
quibus videmini pati molestias,non aduersus ipsos pu-
gnatis,sed aduersus principes & potestates & rectores
mundi. Et ne intelligeres mundi cœli & terræ, osten-
dit quid diceret,tenebrarum,inquit,harum,mundi sci-
licet,non qui per ipsum factus est, quia & mundus per
eum factus est, sed mundi qui eum non cognouit, quia *Ioan.1.*
& mun-

G & mundus eum non cognouit. Hæ tenebræ non sunt
natura,sed volũtate. Anima enim per semetipsam non
Psal.17. lucet,quia humiliter & veraciter cantat, Tu illuminabis lucernam meam domine,deus meus illumina tene-
Psal.36. bras meas. Et apud te, inquit, fons vitæ, in lumine tuo
videbimus lumen: Non in lumine nostro, sed in lumine tuo. Nam & oculi nostri lumina vocãtur, & tamen
lux extrinsecus si desit, etiam sani & patentes, in tenebris remanebũt. Ergo bellum gerimus aduersus rectores tenebrarũ harum, rectores scilicet infidelium, diabolum & angelos eius, rectores gladij eius, de quo pu-
1.Reg.17. gnat diabolus aduersus fideles. Sed quomodo Goliæ
prostrato tollitur gladius,vt ipsi Golię caput de gladio
suo amputetur, ita cum credunt ipsi infideles dicitur
Ephe.5. eis,Fuistis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in
domino: Pugnastis de manu Goliæ, iã in manu Christi tollite caput Goliæ. Hoc enim vnum prælium, alterum autem vnicuique in seipso. Modo genus hoc bel-
Galat.5. li ex apostolica epistola legebatur, Caro concupiscit
aduersus spiritum,& spiritus aduersus carnem, vt non
H ea quæ vultis faciatis. Et hoc graue bellum, & quod est
molestius,internum. In quo bello si sit quisque victor,
illos quos non videt inimicos continuo superabit. Nõ
enim tẽtat diabolus vel angeli eius,nisi quod in te carnaliter dominatur. Nam quomodo vincimus illos hostes quos nõ videmus,nisi quia carnales interiores motus nostros sentimus? His confligimus,illis percutimur
& illos percutimus. In amore pecuniæ dominatur auaritia. Dominante tibi auaritia diabolus forinsecus lucrum cum fraude proponit. Plerunq; enim ad lucrum
non peruenis, nisi fraudem feceris. Proponit ergo ille
forinsecus auaritiæ tuæ quam intus non vicisti, quam
non domuisti, quam non tibi subiecisti, proponit tanquam athletæ suo agonotheta malus fraudem & lucrũ,
opus & præmium,Fac & tolle. Tu autem si calcas auaritiam, si tibi interius non dominatur, quam si senties
vinces,iam diabolum insidiantem non sentis. Si ergo
edomuisti auaritiam, attendis alterum proponentem
opus & præmium. Quid ille proposuit? Fraudem & lucrum, Quid & iste proponit? Innocẽtiam & coronam.
Fac & tolle,& ille dicit, & iste. Iã tu præliator interior,
si non es victus auaritia, sed victor auaritiæ, illum attendis,& hunc vincis. Discernis enim vtrunque & di-
I cis, Hic video opus & præmium, illic autem escam &
laqueũ. Neque enim aliquid dicis in te, quod non pertineat ad te. Etenim ex peccato diuisus es aduersum te.
Trahis concupiscentiæ propaginem & traducẽ mortis. Habes contra quod pugnes in te, habes quod expugnes in te. Sed habes quẽ inuoces,vt pugnantẽ adiuuet
te,& vincentem coronet te, qui nõ existentem fecit te.
Quomodo,inquis, vincam? Ecce ipse Apostolus difficillimũ prælium proponit, & quàm laboriosum sit aut
forte insuperabile, si non intelligo ipse ostendit, Caro,
inquit, cõcupiscit aduersus spiritum, & spiritus adeur-
Galat.5. sus carnem,vt non ea quæ vultis vos faciatis. Quomodo me iubes vincere,cum ille dicat, vt nõ ea quæ vultis
faciatis? Quæris quomodo? Attende ad gratiam vasis
pastoralis, lapidem de flumine in exceptorio lactis pone. Ecce & ego tibi dico, immo tibi ipsa veritas dicit.
1.Reg.17. Prorsus non facis quod vis, pugnante carne aduersus
spiritum tuum. Si ad istam pugnam de te pręsumis,ad-
Psal.80. monendus es,ne frustra audieris, Exultate deo adiutori nostro. Si enim per te impleres totum, non esset necessarius adiutor. Rursus si tuipse tua voluntate nihil
ageres, non vocaretur adiutor. Adiutor enim aliquid
agentem adiuuat: denique cum dixisset, Caro concu- K
piscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, Galat.5.
vt non ea quæ vultis faciatis, & proposuisset te ante te,
veluti deficientem te in te, continuo misit ad adiutorem. Quod si spiritu ducimini, non adhuc estis sub lege. Qui enim sub lege est, non implet legem sed premitur à lege, sicut ille Dauid sub armis erat. Ergo si spiri- 1.Reg.17.
tu duceris, vide quis te adiuuabit vt impleas quod ve-
lis. Adiutor tuus, susceptor tuus, spes tua, qui docet Galat.5.
manus tuas in prælium,& digitos tuos ad bellum. Manifesta enim sunt, inquit, opera carnis, quæ sunt fornicationes,immunditiæ, idolorum seruitus, luxuria, veneficia,cõtentiones, inimicitiæ,ebrietates,comessationes, & his similia, quæ prædico vobis sicut prædixi,
quoniam qui talia agunt regnum dei non posside-
bunt: Non qui aduersus talia confligunt, sed qui talia
agunt. Cum enim confligis aliud est opus, cum vincis
aliud est opus, cum pacem & requiem habes, aliud opus est. Hæc dum exemplis demonstro paucis aduertite. Suggeritur aliquod lucrũ, delectat: habet fraudem,
sed magnum est lucrum, delectat, non consentis. Pu- L
gnam vide,adhuc suadetur, adhuc instatur,adhuc deliberatur. Ergo qui pugnat, periclitatur. Vidimus pugnam,cætera videamus. Contempsit iustitiam vt fraudem faceret, victus est: contempsit lucrũ vt iustitiæ seruiret,vicit. In his tribus victum doleo, pugnãti metuo,
victori congaudeo, Sed etiam ille qui vicit, nunquid
omnino egit in se vt prorsus eũ pecunia non attentet,
aut nihil in eo excitet delectationis, quamuis superabilis, quamuis contemptibilis, quamuis nõ solum cui non
consentiat, sed cum qua nec pugnare dignetur? Inest
tamen aliqua delectationis titillatio. Ista titillatio,& ille hostis, iam nec pugnat nec regnat, inest tamen, &
quasi moratur in carne mortali, quod non erit. Ducetur enim totum in victoriam,sed postea. Modo autem Rom.8.
corpus quidem mortuum est propter peccatũ, & ideo
eidem corpori inest peccatum, etsi non regnat peccatum,spiritus autem vita est propter iustitiam. Si autem
qui suscitauit Christum à mortuis habitat in vobis, qui
suscitauit Christum à mortuis, viuificabit & mortalia
corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in
vobis. Ibi iam nec quod pugnet erit, nec quod titillet,
totum cedet in pace. Non enim contraria natura con- M
tra aliam naturam pugnat, sed tanquam in domo maritus & vxor,si aduersus se dissentiãt, molestus & periculosus labor: si maritus vincatur, & vxor dominetur,
pax peruersa: Si autem vxor marito dominanti subiiciatur,pax recta: non tamen aliquid ex alia natura, quia
ex homine facta mulier viro. Caro tua, coniunx tua,famula tua,quodlibet deputato,opus est vt subiiciatur,&
si pugnas vt prosis pugna. Hoc enim expedit inferius
subiici superiori, vt & ille qui sibi subiici vult, quod
est inferius, se subiiciat superiori suo. Agnosce ordinem,quęre pacem. Tu deo tibi caro. Quid iustius? quid
pulchrius? Tu maiori,minor tibi. Serui tu ei qui fecit
te,vt tibi seruiat quod factum est propter te. Non enim
hunc ordinem nouimus,neque hunc ordinem cõmendamus,tibi caro & tu deo,sed tu deo & tibi caro. Si autem contemnis tu seruire deo,nunquam efficies vt tibi
caro. Qui non obtemperas domino, torqueris à seruo.
Nunquid si nõ prius tu deo,vt deinde tibi caro,poteris
dicere hæc verba,Benedictus dominus deus meus qui
docet manus meas ad præliũ & digitos meos ad bellũ?
Præliari vis indoctus, dãnaberis victus. Primo ergo te
subdas deo,deinde illo docente te & adiuuante pręlieris &

A ris & dicas, Qui docet manus meas ad prælium & digitos meos ad bellum: Et cũ præliaris, quia dum præliaris periclitaris, dic quæ sequuntur in prælij periculo constitutus. *Misericordia mea.* Non vincat misericordia mea. Quid est hoc, misericordia mea? Præbes misericordia mihi misericordiam, & in me extitisti misericors, an donasti mihi vt & ipse sim misericors? De nulla enim re sic vincitur inimicus, quàm cum misericordes sumus. Omnino parat calumnias ad iudicium, & non potest falsa obiicere, quia non est apud quem. Si enim apud hominem iudicem nobiscum ageret, posset eum mētiendo fallere, & nos grauare criminationibus falsis: Quia vero apud talem iudicem causa nostra cum illo est qui falli non potest, ideo ambit vt ad peccatum seducat, vt habeat vera quæ obiiciat. Et vbi forte aliquibus eius fraudibus succumbit humana fragilitas, sequatur in cōfessione opus humilitatis, exerceatur in operibus misericordiæ & pietatis. Omnia delentur cum ex vero corde & plena fiducia dicimus illi qui

Matth.6. videt, Dimitte nobis sicut & nos dimittimus. Dic toto corde, dic tota fiducia, dic securus, Dimitte nobis sicut

B & nos dimittimus, aut noli dimittere si non dimittimus. Quod etsi non dixeris, Noli dimittere si non dimittimus, prorsus non dimittit si nō dimittimus. Neque enim vt tu sis impunitus peccator, erit ille mēdax promissor. Vis, inquit, vt dimittam? Dimitte. Est & aliud opus misericordiæ: Vis vt dem? da: vno loco positum est

Luca.6. in Euāgelio, Dimittite & dimittetur vobis, date & dabitur vobis. Aliquid, inquit, & contra te teneo, aliquid & tu contra alterum tenes, dimitte & dimitto. Aliquid petis à me, aliquid petit alter à te, da & do. Et quę dimittit, & quę dat? Nōnne charitas? Et vnde charitas nisi per spiritum sanctum qui datus est nobis? Si ergo per opera misericordiæ noster vincitur inimicus, & opera misericordiæ habere non possemus, nisi charitatem haberemus, charitas autem nobis nulla esset, nisi per spiritum

Roma.5. sanctum acciperemus, ille docet manus nostras in prælium, & digitos nostros ad bellū: illi rectè dicimus, Misericordia mea, à quo habemus etiam vt misericordes

Iacobi.2. simus: Iudicium enim sine misericordia illi qui non fecit misericordiam. Parua putatis opera misericordiæ? Libet & de his aliquid dicere. Attendite primo istam sententiam de sancta scriptura depromptā, quam mo-

C do cōmemoraui, Iudicium enim sine misericordia illi qui nō fecit misericordiam. Sine misericordia iudicabitur, qui misericordiam nō fecit antequā iudicaretur. Quid deinde? quid sequitur? Superexaltat autē misericordia iudiciū. Quid est hoc fratres, superexaltat autem misericordia iudiciū? Superponitur misericordia iudicio, in quo inuentum fuerit opus misericordiæ: Et si habuerit aliquid forte in iudicio quo puniatur, tanquam vnda misericordiæ peccati ignis extinguitur. Superexaltat autē misericordia iudicium. Quid autē cum talibus subuenit, & cũ tales liberat, & cum talibus ignoscit, Iniustus est deus? Absit. Et ibi iustus est. Non ei enim tollit misericordia iustitiā, nec iustitia misericordiam. Vi-

Luca.6. de enim si non iustus est, Dimitte & dimitto, da & do:

Matth.7. vide si nō iustus est, In qua mensura mēsi fueritis, in ea remetietur vobis. Ad hoc enim in qua mēsura: nō enim mensura eiusdem generis est, sed ad hoc eadem mēsura, ignosce & ignosco. Est apud te mensura veniæ dandæ, inuenies apud me mensuram veniæ accipiendæ. Est apud te mensura tribuendi quod habes, inuenies apud me mensuram accipiendi quod non habes. Misericordia mea. *Et refugium meū, susceptor meus & erutor meus.* Mul-

tum laborat præliator hic tenens concupiscentem aduersus spiritum carnem. Tene quod tenes, tunc erit pla- D Gala.5.

nè quod vis, cum absorpta fuerit mors in victoria, quā- 1.Cor.15.

do resuscitatū mortale hoc corpus transfertur in habitudinem angelicam, & in cœlestem subuolat qualitatē. Mortui, inquit, in Christo resurgent primi, deinde & 1.Thess.4.

nos viuentes qui reliqui sumus, in aduentu domini simul rapiemur cũ illis in nubibus obuiā Christo in aëra, & sic semper cum domino erimus. Ibi absorbebitur mors in victoriam, ibi dicetur, Vbi est mors contentio tua? Vbi est mors aculeus tuus? Non enim relinquetur nec in animo, nec in corpore quod rebellet aduersus amorē dei: Plena victoria, plena pax: de hac nobis præliantibus dicitur, Venite filij audite me, timorē domini Psal.33.

docebo vos. In prælio estis, in cōtentione cōfligitis, & tamen tandē quandam requiē desyderatis. Quis est homo qui vult vitā, & diligit videre dies bonos? Quis est qui nō dicat, ego? Ibi vita, ibi dies boni, vbi caro nihil Gala.5.

cōcupiscit aduersus spiritū, vbi non dicitur pugna, sed gaude. Sed quis est qui hos dies nō velit? Omnis homo certe dicit, ego. Audi quid sequitur, Video quia laboras, video quia in pugna, in periculo diuersaris: audi quid E

sequitur, Doce manus ad præliū, digitos in bellū. Con- Psal.17.

tinē linguā tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum: Declina à malo & fac bonū. Quomodo enim poteris facere bonū, nisi declinaueris à malo? Quid quæro vt vestias, quando adhuc expolias? Quid quæro vt dones, quando adhuc rapis? Declina à malo & fac bonum. Qua mercede? Non sub te ploret primo pauper, vt gaudeat de te pauper. Declina à malo & fac bonum. Qua mercede? Nam modo pugnas: Quære pacē & persequere eam. Disce, dic, Misericordia mea & refugium meū, susceptor meus & erutor meus, protector meus. Susceptor meus ne cadā, erutor ne hæream & peream, protector ne feriar. *Protector meus & in ipso speraui.* In his omnibus, in toto labore meo, in omnibus præliis meis, in omnibus difficultatib*us* meis in ipso speraui. *Qui subdit populum meū sub me.* Ecce caput nostrū loquitur nobiscum. *Domine quid est homo quia innotuisti ei?* Totum quod est, hoc est quia innotuisti ei. Quid est homo quoniam innotuisti ei, *Aut filius hominis quoniam æstimas eum?* Aesti- Psal.8.

mas eum, tanti facis, tanti pēdis, ordinas, nosti sub quo ponas, supra quid ponas. Aestimatio enim est, quāti precij sit quidque. Quanti æstimauit hominem, qui pro eo F

vnici sanguinē fudit? Quid est homo quoniā innotuisti ei? Cui, quid innotuisti? Quid est, filius hominis quoniam æstimas eum? Quoniā tanti eum pendis, & quanti eum pendis, tanti eum æstimas, preciosum quiddam esse ostendis. Non enim deus sic æstimat hominē, quomodo homo æstimat hominem. Quando inuenit homo seruum venalem, carius emit equum quàm hominem. Ille quāti te æstimet vide, vt possis dicere, Si deus

pro nobis, quis cōtra nos? Et quanti te æstimauit qui filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum? Quomodo nō & cum illo omnia nobis donauit? Qui hanc annonam dedit pugnanti, quid seruat Roma.8.

vincenti? Ego sum, inquit, panis viuus qui de cœlo de- Ioan.6.

scendi. Hæc est annona præliantium, de horreis inne- Psal.77.

cta dominicis, vnde pascuntur angeli, quia panem angelorum manducauit homo. Post prælia vero & hanc annonam quid seruat? quid dabit victoribus, nisi quod in alio Psalmo dicitur, Vnam petij à domino hanc requiram, vt inhabitē in domo domini omnibus diebus Psal.26.

vitæ meæ, vt cōtempler delectationē domini, & protegat me templum eius? Quid est homo quoniā innotuisti

G nuisti ei, aut filius hominis quoniã æstimas eum? Quem?
Homo vanitati similis factus est. & tamen innotuisti ei &
æstimas eum. Homo vanitati similis factus est. Cui vanitati?
Temporibus præterlabentibus & præterfluentibus.
Vanitas enim ista dicitur, in comparatione cuiusdam
semper manentis, & nunquam deficientis veritatis.
Nam & ista creatura est loci sui. Impleuit enim deus
terram, sicut scriptum est, bonis suis. Quid est, suis? Sibi
congruentibus. Sed hæc omnia terrena, volatica,
transitoria, si comparentur illi veritati vbi dictum est,
Exod.3. Ego sum qui sum, totum hoc quod transit vanitas dicitur.
Euanescit enim per tempus, tanquam in auras fumus.
Et quid dicam amplius quàm id quod Apostolus
Iacobus dixit, volens homines superbos ad humi-
Iacobi.4. litatem redigere, Quæ est enim, inquit, vita vestra? Vapor
est ad modicum apparens, deinceps exterminabitur.
Ergo homo vanitati similis factus est, peccando
vanitati similis factus est. Nam quando est primũ conditus
veritati similis factus est, sed quia peccauit, recepit
digna, vanitati similis factus est. Pro iniquitate enim
erudisti hominem, dixit in alio Psalmo, & tabe-
Psal.38. H scere fecisti sicut araneam animam eius. Inde & hoc:
homo vanitati similis factus est. Ibi quid ait? Ecce veteres
posuisti dies meos. Hic quid ait? *Dies eius sicut vmbra
Iob.8. prætereunt.* Attendat sibi homo in diebus vmbræ
suæ, vt faciat aliquid dignum desyderatæ luci suæ: &
si in noctis vmbra est, quærat diem. Dies enim huius
vanitatis, cognoscenti homini dies est tribulationis: siue
aliqua incommoditate & aliqua molestia noceat nobis,
siue aliqua prosperitate mundus arrideat, totum timendum
& gemendum est, quoniam tentatio est vi-
Iob.7. ta humana super terram. Vnde enim dicitur, Tota die
Psal.37. contristatus ambulabam? Solatiis opus habemus, &
quicquid nobis nunc exhibet deus, cum prospere exhibet
non est gaudium beatorum, sed consolatio miserorum.
Itaque agat aliquid inquam homo dignum desyderata
luce in istis diebus vmbræ suæ, & in nocte
Psal.76. inquirat deum, sicut scriptum est, In die tribulationis
meæ deum exquisiui manibus meis nocte coram eo, &
non sum deceptus. Quam dicit diem tribulationis, nisi
quam dicit & noctem? Manibus meis nocte coram
eo. Adhuc in nocte sumus, & ad prophetiæ lucernam
I vigilamus. Aliquid promissum est, quod adhuc expe-
2.Petri.1. ctatur. Sed quid ait Apostolus Petrus? Habemus certiorem
propheticum sermonem, cui benefacitis intendentes
tanquam lucernæ lucenti in obscuro loco,
donec dies lucescat, & lucifer oriatur in cordibus ve-
Psal.5. stris. Ipse dies præmium nostrum ibi est. Ibi, Mane ex-
Psal.76. audies vocem meam, mane astabo tibi & contemplabor.
Ergo operare quamuis in nocte manibus tuis, id
est, bonis operibus inquire deum antequam veniat dies
ille qui te lætificet, ne veniat qui te mœstificet. Vide
enim quàm securus opereris, quia non desereris ab
illo quem quæris. Manibus meis, inquit, deum exquisi-
Matth.6. ui nocte coram eo, vt pater tuus qui videt in occulto
reddat tibi, ideo coram eo. Intus habeas misericordiam,
charitatem, ne aliquid facias quasi studio placen
di hominibus. Manibus meis, operibus meis. In vmbra,
in hac vita: vbi ipse videt, non vbi placere hominibus
studeo. Et quid sequitur? Et non sum deceptus.
Psal.76. Homo vanitati similis factus est, dies illius tanquam
vmbra prætereunt, & tamen innotuisti ei, & quid æstimas
eum? *Domine inclina cœlos tuos & descende.* Corpus
Christi, humilis Dauid gratia plenus, de deo præsumens,
pugnans in hoc seculo, inuocat adiutorium dei,

Inclina cœlos tuos & descende, Qui sunt cœli incli- K
nati? Apostoli humiliati. Isti enim cœli enarrant gloriã Psal.18.
dei. Et de his cœlis enarrantibus gloriam dei mox dicitur,
Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non
audiantur voces eorum, In omnem terram exiuit sonus
eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Cum
enim isti cœli emitterent voces suas per omnes terras,
& facerent mirabilia, coruscante de illis & intonante
domino miraculis & præceptis, putati sunt dij descendisse
de cœlo ad homines. Nam quidam ex gentibus
hoc putantes, eis etiam sacrificare voluerunt. Tunc illi
videntes sibi deferri indebitum honorem, expauescentes
& detestantes, & eos qui sic errabant corrigentes,
vt ostenderent eis motum animi sui, consciderunt Actu.14.
vestimenta sua & dixerunt, Quid hoc facitis? Homines
& nos sumus, passibiles sicut & vos. Et cœperunt
sub his verbis commendare excellentiam domini nostri
Iesu Christi, humiliantes se, vt commendarent
deus, quia inclinati erant cœli, vt descenderet deus. Inclina
ergo cœlos tuos & descende. Factum est. *Tange
montes & fumigabunt.* Montes superbos, elationes terrenas,
tumidas grãditates, Tange, inquit, tange istos mon L
tes. De gratia tua da istis montibus & fumigabunt, quia
fatebuntur peccata sua, Fumus confitentium peccatorum,
extorquebit & lachrymas humiliatorũ superborum.
Tange montes, & fumigabunt. Quandiu nõ tacti,
magni sibi videntur. Dicturi sunt, tu magnus es domine,
Psal.85. dicturi sunt & montes, Tu solus altissimus super o- Psal.82.
mnem terram. Sed sunt quidam conspirantes, conuenientes
in vnum aduersus dominum & aduersus Chri- Actu.4.
stum eius, Conuenerunt, cõspirauerunt. *Corusca coruscationes,
& disperges eos.* Crebresce miraculis tuis, & soluetur
conspiratio eorũ. Corusca coruscationes & disperges
eos. Iam miraculis territi, nõ audebunt aliquid contra
te, & in ipsis miraculis expauescẽtes hæsitabũt. Quis
est iste qui tanta potest? Quis est iste qui sic exaltatur? cuius
nomen tantum valet? Cum dicunt, quis est iste? dicturi
sunt, coruscasti miraculis, & dispersisti malam
consensionẽ eorum. *Emitte sagittas tuas & conturbabis eos.*
Sagittæ potentis acutæ, præcepta tua, dicta tua feriant
cor eorum. Emitte sagittas tuas & conturbabis eos.
Vulnerantur male sani, vt sanentur bene vulnerati. Et
dicant iam in Ecclesia, & in corpore Christi constituti M
dicant cum Ecclesia, Quoniã vulnerata charitate ego
sum. Emitte sagittas tuas & conturbabis eos. Emitte ma
nũ tuã ex alto. Quid postea? Quid in fine? Quomodo, 1.Thess.4.
inquit, corpus Christi cœlesti adiutorio? † Veniet enim † al. Quo-
ipse dominus in voce archãgeli, & in tuba dei descen- modo vin-
det de cœlo, ipse saluator corporis, manus dei. Emitte cet corpus
manum tuã ex alto. *Et exime me, & erue me de aquis multis.* Christi? cœ-
Quid est, de aquis multis? De populis multis. Quib° po lesti adiuto
pulis? Alienigenis, infidelibus, siue foris oppugnãtibus, rio. alias
siue intus insidiantibus. Exime me de aquis multis. In Quomodo
quibus me exercebas, in quibus me ad exuendum à for hic vbi cor
dibus voluebas. Hæc est illa aqua contradictionis. Exi- pus Christi
me me, inquit, & de aquis multis. Audiamus iam de istis indiget cœ-
aquis multis à quibus eruet deus corpus Christi sui, à lesti adiuto
quibus eruet deus humilitatem Dauid. Quid est, de a- rio?
quis multis? Quid dixisti, ne aquæ aliter intelligantur?
Quid dixisti aquas multas? Quid dixi, audi. *De manu
filiorum alienorum.* Audite fratres inter quos viuamus,
à quibus erui desyderemus. *Quorum os locutum est vanitatem.*
Hodie vos omnes si nõ ad hæc diuina spectacula
verbi dei congregati essetis, & eis hac hora permixti
viueretis, quantas vanitates audiretis? Quorum os locutum

A cutum est vanitatem. Quando denique loquentes illi
1.Reg.17. vanitatem, audirent vos loqui veritatem? Quorum os locutum est vanitatem. *Et dextera eorum dextera iniquitatis.* Quid tu inter eos cum vase pastorali habente quinque lapides? Dic mihi aliter, eandem legem quam significasti quinque lapidibus, significa & aliter. *Deus canticum nouum cantabo tibi.* Canticum nouum gratia est, canticum nouum hominis noui est: canticum nouum testaměti noui est. Cantabo tibi, inquit, canticum nouum. Sed ne putes gratiam à lege discedere, cum in Psalmis magis per gratiam lex impleatur. *In Psalterio decem chordarum psallam tibi.* In Psalterio decem chordarum, in lege decem præceptorũ. Ibi tibi psallam, ibi tibi gaudeam, ibi tibi cantem canticum nouum, quia ple
Roma.13. nitudo legis charitas est. Cæterum qui non habet charitatem, portare psalterium possunt, cantare non possunt. Ego itaque, inquit, inter aquas contradictionis cantabo tibi canticum nouum, & nunquam strepitu suo facient aquæ contradictionis, vt obmutescat psalterium meum. In psalterio decem chordarum psallam tibi. *Qui das salutem regibus.* Iam fumantibus montibus.
B *Qui redemit Dauid seruum suum.* Agnoscis Dauid, estote Dauid. Vnde redemit Dauid seruum suum? Vnde redemit Christum? Vnde redemit corpus Christi? *De gladio maligno erue me.* De gladio non sufficit, addit maligno. Proculdubio est gladius benignus. Quis est
Matth.10. gladius benignus? De quo dominus dicit, Non veni pacem mittere in terram, sed gladium. Separaturus enim erat fideles ab infidelibus, filios à parentibus, & cæteras necessitudines direpturus, gladio putredinem abscindenti, membra autem Christi sananti. Est ergo benignus gladius bis acutus, vtroq; acumine præpotens, veteris & noui testamenti narratione præteritorum & promissione futurorum. Est ergo iste gladius benignus: ille autem malignus est, quo illi loquuntur vanitatem, quia benignus est quo deus loquitur veri-
Psal.56. tatě. Ergo à gladio maligno erue me. Filij quippe hominum dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Ab hoc gladio maligno erue me. Quem dixit modo gladium, ipsas superius dixit, aquas multas. Erue me de aquis multis. Quas dixit aquas multas, ipsum dico gladium malignum. Deni-
C que de aquis multis cum dixisset, secutus est, de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem. Et vt noueris ipsos dici, cum & hic dixisset, de gladio maligno erue me, secutus est, *Et exime me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem.* Similiter sicut ibi, & quod sequitur, *Dextera eorum dextera iniquitatis.* Hoc & supra posuerat, quando eos dixerat aquas multas. Tu enim ne aquas multas bonas putares, exposuit eas, in gladio maligno. Nunc ergo exponat quod dixit, Quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quorum vel quam vanitatem locutum est os eorum? Et quomodo dextera eorum dextera iniquitatis? *Quorum filij ipsorum velut nouellæ constabilitæ in iuuentute sua.* Fœlicitatem ipsorum vult enumerare. Attendite filij lucis, filij pacis, attendite filij Ecclesiæ, membra Christi, attendite quos dicat alienigenas, quos dicat filios alienos, quos dicat aquas contradictionis, quos dicat gladium malignum. Attendite obsecro, quia inter istos periclitamini, inter horum linguas aduersus carnis vestræ desyderia dimicatis. Inter horum linguas positas in manu diaboli, de quibus pugnat, colluctationem ha-
Ephes.6. betis, non aduersus carnem & sanguinem, sed aduer-

sus principes & potestates & rectores mundi tenebra- D
rum harum, hoc est, iniquorum. Attendite vt discernatis vos, attendite ne putetis veram fœlicitatem esse, quam sibi optant homines aut infirmi aut maligni. Ecce fratres certe filios alienos dixit, certe aquas multas, certe gladium malignum. Videte vanitatem quam loquuntur, & cauete ne talia loquamini, cauete ne talia loquentes imitemini, quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quam vanitatem locutum est os eorum, & quæ dextera eorum iniquitatis est dextera? Audi, Quorum filij ipsorum velut nouellæ, constabilitæ à iuuentute sua.
Filiæ eorum compositæ, & ornatæ sicut similitudo templi. Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc. Oues eorum fœtuosæ, multiplicantes in egressibus suis, boues eorum crassi. Non est ruina sepis nec exitus, nec clamor in plateis eorum. Ergo non est ista fœlicitas? Interrogo filios regni cœlorum, interrogo progeniem resurrectionis in æternum, interrogo corpus Christi, membra Christi, templum dei. Ergo non est fœlicitas habere filios incolumes, filias ornatas, plena cellaria, abundantiam pecorum, nullam ruinam, non dico parietis, sed nec sepis, nullum E
tumultum & clamorě in plateis, sed quietem, pacem, abundantiam, copiam rerum in domibus, in ciuitatibus? Ergo non est ista fœlicitas? Aut debent eam iusti defugere? Aut non inuenis domum iusti abundantem rebus his omnibus plenam ista fœlicitate? Non erat domus Abrahæ abundans auro, argento, filiis, familia, pe- Gene.12. & 13.
coribus? Nonne Iacob sanctus patriarcha fugiens à facie Esau fratris sui in Mesopotamia seruiens, ditatus e- Gene.32.
gressus est, & egit gratias domino deo suo, quia in virga sua transiit fluuium, & regressus est cum tanta abundantia pecorum atque filiorum? Quid dicimus? Non est ista fœlicitas? Sit licet, sed sinistra. Quid est sinistra? Temporalis, mortalis, corporalis. Nolo illam iam diffugias, sed neque dexteram putes. Non enim isti ideo maligni, ideo vani, quia his abundabant, sed quia id quod sinistrum esse debuit, in dextera ponebant. Ideo & dextera eorum, dextera iniquitatis, ideo os eorum locutum est vanitatem, quia hoc in dextera posuerunt, quod in sinistra habere debuerunt. Quid enim in dextera ponere debuerunt? Deum, æternitatem, annos F
dei non deficientes, de quibus dicitur, Et anni tui non Psal.101.
deficient. Ibi dextera, ibi esse debet desyderium nostrum. Sinistra vtamur ad tempus, dexteram desyderemus in æternum. Diuitiæ si affluant, ne apponatis Psal.61.
cor. Si enim diuitiis fluentibus cor apposueritis, quod sinistrum est dextrum facietis. Corrigite vos: agnoscite sapientiam amplectentem vos: cui dictum est, Sinistra eius sub capite meo, & dextera eius complectetur Canti.2.
me. Videte amatoria sancta cãtica, videte Cantica canticorum nuptiarũ cœlestium Christi & Ecclesiæ. Quid dicit sponsa de sponso? Sinistra eius sub capite meo, & dextera eius amplectetur me. Sinistra sub capite, dextera super caput. Amplectětis enim desuper brachium super caput, sinistra autě subter caput. Sinistra, inquit, eius sub capite meo. Non enim me deseret, & in temporalibus necessariis & desyderiis: sed tamen ipsa sinistra sub capite erit. Non capiti præponetur, sed sub capite erit, vt dextera eius complectatur me, pollicens vitam æternam. Ita enim sinistra sub capite, si dextera super caput, impleturq; quod ad Timotheum scriptũ est, 1.Timo.4.
Promissionem haběs vitæ præsentis & futuræ. Promissionem, inquit, habens vitę præsentis & futuræ. Quid in præsenti? Sinistra sub capite. Quid in futuro? Dextera eius

G ra eius complectetur me. Tempori necessaria quæritis? *Matth. 6.* Quærite primum regnum dei, id est, dexteram, & hæc omnia apponentur vobis. Habebitis hic, inquit, & diuitias & gloriam, & in futuro seculo vitam æternam, & in sinistra continebo infirmitatem vestram, & dextera coronabo perfectionem vestram. An forte A- *Matth. 19.* postoli relinquentes omnia sua, aut pauperibus quod habebant distribuentes, sine diuitiis in hoc seculo remanserunt? Et vbi est illa promissio sinistræ, Accipiens in hoc seculo septies tantum? Multiplicationem pro- *Hieronym' in plogo bibliorū. c. 8.* misit. Et reuera quid desit homini dei? Si quis forte infidelis est, vnam domum aut paucas habet, fidelis hominis totus mundus plenus diuitiarum est. Vide sinistram eius plenam sub capite: accipiet in hoc seculo septies tantum. Vide dexteram complectentem, & in futuro seculo vitam æternam. Merito & alio loco de ipsa sapientia dicitur, In dextera eius anni vitæ, & in *Prouer. 3.* sinistra eius diuitiæ & honor. Vnde ergo isti vaniloqui? Quare vanitatem locutum est os eorum? Quia dextera eorum dextera iniquitatis. Non ergo eos arguo, quia filij eorum velut nouellæ constabilitæ à iuuentu- H te sua, nec quia filiæ eorum ornatæ sicut similitudo templi, nec quia cætera abundantia & pax terrena aderat eis. Sed quare arguo? *Beatum dixerūt populum cui hæc sunt.* O loquentes homines vanitatem, Beatum dixerūt populum cui hæc sunt. Perdiderunt veram dexteram maligni, peruersi, beneficia dei vniuersi se vestierunt. O maligni, ô vaniloqui, ô filij alieni, beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Quod ad sinistram erat, ad dexteram posuerunt. Beatū dixerunt populum cui hæc sunt. Quid tu Dauid? Quid tu corpus Christi? Quid vos membra Christi? Quid vos non filij alieni, sed dei? Quoniam vaniloqui filij alieni, beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Vos quid dicitis? *Beatus populus cuius dominus deus ipsius.* Habete ergo sinistram, sed in sinistra desyderate dexteram, vt ponamini ad dexterā. *Matth. 25.* Ad sinistram enim habuerunt Christum, apud quos esuriuit, & dederunt ei manducare: sitiuit, potum dederunt: hospes fuit, susceperunt: nudus fuit, vestierunt. Hoc totum de sinistra abstulerunt, & ad dexteræ opera transtulerunt, vt ad dexteram ponerentur. Dixerunt I ergo vaniloqui filij alieni, beatum populum cui hæc sunt, vos dicite nobiscum, Beatus populus cuius dominus deus ipsius.

In Psalmum centesimum quadragesimum- quartum Præfatio.

LAudare vobiscum dominum desyderauimus: & quoniam hoc concedere dignatus est, vt laus quam illi dicimus habeat ordinem suum, ne forte aliquo excessu quem laudat offendat, melius iter laudis in scriptura dei quærimus, & ab ipsa via, nec in dexteram nec in sinistram digrediamur. Audeo enim dicere charitati vestræ, vt bene ab homine laudetur deus, quia laudauit ipse deus. Et quia dignatus est laudare se, ideo inuenit homo quemadmodum laudet eum. Neque enim hoc potest dici deo quod di- *Prouer. 27.* ctum est homini, Non te laudet os tuum. Vt enim se homo laudet, arrogantia est: vt deus se laudet, misericordia est. Prodest amare quem laudamus: bonum amando, nos meliores efficimur. Itaque quoniam hoc nobis prodesse nouit, vt amemus eum, laudando se amabilem se facit: etenim in eo nobis consulit, quia se amabilem facit. Exhortatur ergo cor nostrum in laudem suam, & spiritu suo impleuit seruos suos, vt laudarent eum. Et quoniam spiritus eius in seruis suis laudat eum, quid aliud quàm ipse se laudat? K

Expositio Psalmi.

EXaltabo te deus meus rex meus, & benedicam nomen tuum *Aleph.* in seculum, & in seculum seculi. ℵ Videtis inchoatā esse laudem dei, & vsque in finē Psalmi laus ipsa perducitur. Denique titulus Psalmi est, *Laus ipsi Dauid.* Et quoniam dictus est Dauid qui venit ad nos ex semine Dauid: ipse autē rex noster est, regens nos, & introdu- *Rom. 1.* cēs nos in regnum suū: intelligitur laus ipsi Dauid, laus ipsi Christo. Christus autem secūdum carnem Dauid, quia filius Dauid: secundum diuinitatem autem creator Dauid, & dominus Dauid. Denique & Apostolus cum honoraret primum populum dei, vnde & Apostoli ipsi crediderunt, & multæ Ecclesiæ primæ factæ sunt, facientes in multis hominum milibus quod modò ex Euangelio diues vnus audiuit, & tristis abscessit: id est, vendentes omnia quæ habebant, & distribuentes pauperibus, & perfectionem in domino requirentes: cum ergo laudaret ipsum populum primū, sic ait, Quorum patres & ex quibus Christus secundum carnem, *Matth. 19.* qui est super omnia deus benedictus in secula. Quia *Roma. 9.* itaque ex ipsis Christus secūdum carnem, ideo Dauid. L Quia vero ipse est super omnia deus benedictus in secula: ideo, exaltabo te domine deus meus rex meus, & benedicam, inquit, nomen tuum in seculum & in seculum seculi. Forte in seculum, hîc: in seculum autem seculi, in æternum. Modo ergo incipe laudare, sed in æternum laudaturus es. Qui laudare non vult in transitu huius seculi, obmutescet cum venerit seculum seculi. Proinde sequentibus versibus propè hoc dixit, Ne quis etiam aliter intelligeret quod ait, Laudabo nomen tuū in seculum: & quæreret aliud seculum quando laudaret. *Per singulos,* inquit, *dies benedicam te.* Lauda ergo & *Beth.* benedic dominū deum tuum per singulos dies, vt cum ב finiti fuerint singuli dies, & venerit sine fine vnus dies, eas ex laudibus in laudem, sicut ex virtutibus in virtutem. Per singulos, inquit, dies benedicam te: & non transeat dies quo te non benedicam. Nec mirum est, si læto die tuo, benedicis deum tuum. Quid si forte illuxerit aliquis tristis dies, sicut se habent humanæ res, sicut est abundantia scandalorum, sicut est multiplicatio tentationum? Quid ergo si aliquid accidat triste homi- M ni, desines laudare deum? desines benedicere creatorem tuum? Si desinis, mentitus es dicendo, Per singulos dies benedicam te domine. Si autem non desinis, & si tibi videtur in die tristi male, erit tibi in deo tuo bene. Est enim & quando male est tibi, vbi bene tibi sit. Si enim in aliquo malo male est tibi, proculdubio in aliquo bono bene tibi erit. Et quid tam bonum quàm deus tuus: de quo dictum est, Nemo bonus nisi vnus deus? *Matth. 19.* Nam quàm sit secura ista laudatio, & quàm sit securum hoc bene, intellige de ipso bono. Nam si gaudes de bono quod tibi accidit per diem, fortasse transit alio die bonum hoc vnde gaudes. Bene fuit mihi, bonum diem duxi, quia forte lucra venerūt, aut inuitatus es, aut in epulis diu fuisti. Gaudes, quia in epulis diu fuisti: alter te dolet, quia non erubuisti. Veruntamē de quocunque tali bono gaudeas, certe trāsitorium est. Si autē gaudeas in domino deo tuo, audies dicentem scripturam, delectare in domino. *Psal. 36.* Tanto firmius gaudebis, quanto est ille certior in quo gaudebis. Si enim gaudes de nummo, times furem. Si autem gaudes de deo, quid times? Ne tibi quisquam auferat deum? Deum nemo tibi auferet, si tu eum non dimiseris. Non enim sic est deus, quomodo lux ista de cœlo fulgens.

A lo fulgens. Non quando volumus ad eam accedimus,
non in omni loco lucet. Per infirmitatem nostram for
te fit, vt hyeme nos delectet esse in ipsa luce. Nunc au-
tem per æstatem videtis, quia magis eum locum quæsi-
uimus, vt in ipsa luce non staremus. In deo autem tuo
quando stas, & in lumine eius veritatis delectaris, non
quęris locum quò ad eum accedas, sed conscientia ac-
cedit, & conscientia recedit. Quod dictum est, Acce-
Psal. 33. dite ad eum, & illuminamini: animo dictum est, non
vehiculo. Affectibus dictum est, non pedibus. Et cum
in eo stabis, æstus non patieris: Spiritus enim spirabit
tibi, & sub alis eius sperabis. Vides enim habere te quo-
modo delecteris per singulos dies. Non enim te dimit
tet deus tuus, etiam si aliquid triste acciderit. Quàm e-
nim triste erat quod sancto viro Iob acciderat, quàm
repente, quàm multa mala, quemadmodum omnia de
quibus gaudere putabatur, non de quibus gaudebat,
diabolo tentante subtracta sunt, quemadmodum & fi-
lij mortui sunt? Periit quod seruabatur, perierunt qui-
bus seruabatur, nec tamen periit qui & illud & illos de-
dit. Quin & ipsi filij præsenti seculo perierũt, agnoscen
B di & recipiendi in futuro. Ille tamen vir habens aliud
vnde gauderet, in quo verum erat quod modo cõme-
morauimus, Per singulos dies benedicam te: nunquid
quia ille dies quo totum perierat tristis illuxit, ideo lux
interior in corde defecit? Stetit quippe in illa luce, &
Iob. 1. ait, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino pla
cuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Er-
go per singulos dies laudauit, qui etiam in die tam tri-
sti laudauit. Breue magisterium est, vt semper laudes
Psal. 33. deum, veròque corde non falso dicas, Benedicam do-
minum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.
† al. magisterium. Breue mysterium † est, scilicet vt noueris eum miseri-
corditer dare cum dat, misericorditer auferre cum tol
lit, nec te credas à misericordia eius derelinqui, qui ti-
bi aut blanditor dando ne deficias, aut corripit exul-
tantem ne pereas. Siue ergo in eius donis, siue in eius
flagellis, lauda eum. Laus flagellantis, medicina est vul
neris. Per singulos, inquit, dies benedicam te. Prorsus
per singulos dies fratres benedicite: omnino quicquid
acciderit, benedicite deum. Etenim ne accidat aliquid
C quod ferre non potestis, ipse facit. Ideo cum timore
debes esse, quando tibi bene est, neque te ad hoc para-
re quasi nunquam tenteris. Si enim nunquam tentaris,
nunquam probaris. Nónne melius est tentari & pro-
Gimel. ג bari, quàm non tentatũ reprobari? *Et laudabo nomen tuũ
in seculum, & in seculum seculi. Magnus dominus & laudabilis
valde.* Quantum dicturus erat? Quæ verba quæsiturus?
Quantam conceptionem conclusit in vno valde? Co-
gita quantum vis. Quando autem potest cogitari qui
capi non potest? Laudabilis est valde: *Et magitudinis e-
ius non est finis.* Ideo dixit valde, quia magnitudinis e-
ius non est finis: ne forte incipias velle laudare, & pu-
tes te laudando posse finire, cuius magnitudo finẽ non
potest habere. Noli ergo te putare eum, cuius magni-
tudinis finis non est, sufficienter posse laudare. Nónne
ergo melius est, vt quomodo ipse non finitur, nec laus
ipsius finiatur? Illius magnitudine sine fine est, & tua
laudatio sine fine sit. De magnitudine eius quid dictũ
est? Magnitudinis eius non est finis. De tua laude quid?
Laudabo nomẽ tuum in seculum, & in seculum seculi.
Ergo sicut eius magnitudinis non est finis, sic tuæ lau-
dis nõ erit finis. Non enim cum mortuus fueris in hac
carne, desines laudare dominum. Dictum est quidem,
Psal. 113. Non mortui laudabunt te domine: sed illi de quibus
dicitur, A mortuo velut qui non sit, periit confessio: D
Eccl. 17. non illi de quibus dixit, Qui credit in me licet moria-
Ioan. 11. tur viuet: quia deus Abraham & deus Isaac & deus Ia-
cob, non est deus mortuorum, sed viuorum. Si enim
nunquam nisi ipsius eris, nunquam à laude ipsius tace-
bis. Timere poteris ne dum hic viuis, ipsius sis: & cum
mortuus fueris, non ipsius sis. Audi Apostolum pro-
mittentem tibi securitatem, Siue viuimus domino vi-
uimus, siue morimur domino morimur. Siue ergo vi-
uimus siue morimur, domini sumus. Et vnde factum
est, vt eius sis & mortuus? Quia precio sui sanguinis
te redemit, & mortuus. Quomodo perdit seruum mor-
tuum, cuius mors est precium tuum? Ideo cum dixis-
set, Siue viuimus siue morimur domini sumus, vt osten
Roma. 14. deret suum precium: Ad hoc enim, inquit, Christus
[mortuus] est, vt & viuorum & mortuorum domine-
tur. Veruntamen quia magnitudinis eius non est finis,
& eum quẽ non capimus laudare debemus: Si enim ca
pimus, magnitudinis eius est finis: si autem magnitu-
dinis eius non est finis, capere eo aliquid possumus,
deum tamen totum capere non possumus: tanquam
deficientes in eius magnitudine, vt reficiamur eius bo- E
nitate, ad opera respiciamus, & de operibus laudemus
operatorem, de conditis conditorem, de creatura crea-
torem. Videamus quæ hic fecerit, quæ nobis nota sunt,
quæ nobis manifesta sunt. Illius enim immensa boni-
tas & interminabilis magnitudo, quanta alia fecit quæ
nos non nouimus? Quandoquidem aciem oculorum
nostrorum vsque ad cœlum extendimus, & à sole & à
luna & à stellis rursus reuocamus ad terram. Et hoc to
tum spatium est vbi vagatur acies nostra. Vltra cœlos
quis extendat vel aciem mentis, non dicam carnis? Er-
go quãtum nota sunt nobis opera eius, laudemus eum
per opera eius. Inuisibilia enim eius à cõstitutione mun
Roma. 1. di opera, per ea quæ facta sunt intellecta cõspiciuntur.
Daleth. ד *Generatio & generatio laudabit opera tua.* Omnis generatio
& generatio laudabit opera tua. Forte enim omnis ge-
neratio dicta est, generatio & generatio. Non enim
tamdiu dicturus erat generatio & generatio, quamdiu
finiret numerum omnium generationum, sed repeti-
tio loquentis, in infinitum misit animum cogitantis.
Ecce ista generatio quæ nunc in carne est transitura F
hinc, sicut venit, laudat opera dei, & illa quæ succedit
& credit, laudabit vtiq; opera dei, & post illam erit alia,
& vsque in finẽ seculi quammultæ generationes. Hoc
significans ait, generatio & generatio laudabit opera
tua. An forte duas quasdã generationes insinuare vo-
luit ista repetitione? Sumus enim in ista generatione
† fidei. filij dei†, erimus in alia generatione filij resurrectionis.
Appellauit scriptura, filios resurrectionis, ipsam resur-
rectionẽ regenerationẽ vocauit, In regeneratione, in-
Matth. 19. & 22. quit, cum venerit & sederit filius hominis in maiestate
sua. Item in alio loco, Non enim nubent neque vxores
ducent, cum sint filij resurrectionis. Ergo generatio &
generatio laudabit opera tua. Laudamus nunc opera
domini, cum in hac mortalitate viuimus. Et si lauda-
mus compediti, quomodo laudabimus coronati? Ergo
hæc nunc attendamus in hac generatione opera domi
ni, in cuius laude dicitur, Generatio & generatio lau-
dabit opera tua, quoniã magnitudinis tuę non est finis.
Opera tua intueri licet vt tu lauderis qui talia operaris.
Et virtutem tuam annunciabunt. Neq; enim opera tua lau-
dabunt, nisi vt virtutem tuam annuncient, Proponun-
tur laudes pueris in schola, & omnia talia proponun-
tur quæ laudentur, quorum deus est operator. Proponi-

G tur homini laus solis, laus cœli, laus terræ, vt ad minora veniam, etiam laus rosæ, laus lauri. Omnia ista opera dei suot. Propoountur, suscipiuotur, laudantur, opera celebrantur, de operatore tacetur: ergo in operibus volo laodare creatorem, ingratum non amo laudatorē. Laudas quicquid fecit, taces de illo qui fecit? Quasi vero nisi ille tantus esset, inuenires quod laudares? In eo quod vides, quid ibi laudatur? Species, vtilitas, aliqua virtus, aliqua poteotia rerum istarum? Si pulchritudo te delectat, quid pulchrius faciente? Si vtilitas laudatur, quid illo vtilius qui fecit omnia? Si virtus laudatur, quid illo potentius à quo etiam facta non dimittuotur, sed reguntur & gubernaotur omnia? Non ergo quemadmodum quidam eloquentes muti, laudantes creaturam, obliuisceotes creatorem: noo sic te laudat geoeratio & generatio in seruis tuis, cum laudat opera tua. Sed quomodo laudat? Et virtutem tuam annunciabuot. Io laudandis operibus tuis, virtutem tuam annunciabuot. Laudatores isti, sancti & boni, fideles, veri laudatores, noo ingrati gratiæ cum laudaot opera dei hæc atque illa, summa & ima, cœlestia & terrestria, in-

H ter ipsa opera dei quæ laudant, & seipsos ioueniūt, quia in operibus dei & ipsi sunt. Qui enim fecit omnia, ipse nos fecit ioter omnia. Proinde si laudes opera dei, &

Prouer. 27. te laudaturus es, quia & tu opus dei es. Vbi est ergo, Nō te laudet os tuum? Ecce inuentum est quomodo & te laudare possis, & arrogans non sis. Deum in te lauda, non te, noo quia tu es talis, sed quia ille fecit te: nō quia tu aliquid potes, sed quia potest ille in te & per te: ac per hoc laudabunt te, & virtutem tuam anounciabunt, noo suam, sed tuam. Discite ergo laudare, intueotes opera, miramini artificem, gratias agendo, noo arrogando. Laudate quia ipse fecit, quia sic constituit, quia talia donauit. Denique vide quæ sequūtur, Virtutem, in-

He. quit, tuam annuociabuot. *Et magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt, Et virtutem me-*

ה *tuendorum tuorum dicent, & magnitudinem tuam enarrabunt.*

Vau.

ו Memoriā abundaotiæ suauitatis tuę eructabant. Non nisi tua, Non nisi tuam. Iste operum consyderator, vide si deflexus est ab operante ad opus, vide si decidit ab eo qui fecit ad ea quæ fecit. Ab his quæ facta sunt gradum sibi fecit ad eum, non ab illo ad ista casum. Si

I enim amaueris hæc plus quàm illū, noo habebis illum. Et quid tibi prodest abundare operibus, si te deserit operator? Certe ama & hæc, sed plus illum ama, & hæc propter illum ama. Anouncia virtutem eius, magnificentiam gloriæ sanctitatis eius loquere, mirabilia eius enarra, virtutem metuendorum dic. Iste eoim amabilis est & terribilis. Noo enim blanditur & noo minatur: si ooo blandiretur, oulla esset exhortatio: si non minaretur, oulla esset correctio. Dicent ergo laudatores tui, & virtutem metuendorum, virtutem creaturæ tuæ puoieotis, & disciplinam dantis, dicent, oon tacebunt. Noo eoim prædicabunt regnum tuum æternum, & tacebunt ignem æternum. Laus enim dei in via te constituens, ostendere tibi debet & quid diligas, & quid timeas, & quid appetas, & quid fugias, & quid eligas, & quid reiicias. Tempus electionis ouoc est, acceptionis postea erit. Dicatur ergo virtus metuendorum. Et magnitudinem, inquit, tuam enarrabuot eam. Sic infinitam, sic quemadmodum magnitudinis tuæ non est finis, non de illa tacebunt. Illam, inquam, magnitudinem tuam de qua superius dixerat, & magnitudinis tuæ noo est fiois, enarrabunt eam. Quomodo enarrabunt eam si finis non est? Enarrabunt eam cum laudabunt eam. Et quia finis eius non K est, sic & laudis eius ooo erit finis. Probemus quia oon erit fioit laudis eius, Beati, inquit, qui habitant in domo tua, io secula seculorum laudabuot te. Et magnitudinem tuam illam, illam infinitam enarrabunt eam. *Psal. 83.*

Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt. O epulas *Zain.* fœlices. Quid maoducabunt qui sic eructabunt? Me- ז moriam abuodantiæ suauitatis tuæ. Quid est, memoriaō abuodantiæ suauitatis tuæ? Quia oos oblitus non es, cum nos obliti te fueramus. Omnis enim caro oblita erat deum, ille tameo opera sua oon est oblitus. Hæc memoria eius super nos, quia oon oos oblitus est, prædicanda est, enarranda est: & quia valde dulcis est, maoducanda & eructanda est. Sic maoduca, vt eructes, sic accipe, vt des. Manducas cum discis, eructas cum doces: manducas cum audis, eructas cum prædicas: hoc tamen eructas quod maoducasti. Denique ille auidissimus epulator Ioannes Apostolus, cui *Ioan. 13.* noo sufficiebat ipsa mensa domini, nisi discumberet super pectus domioi, & de arcaoo eius biberet diuina secreta, quid eructauit? Io principio erat verbum, *Ioan. 1.* & verbum erat apud deum. Memoriam ergo abuo- L dantiæ suauitatis tuæ eructabunt. Quomodo non sufficit memoriam tuam, oec memoriam abuodantiæ tuæ, vel memoriam suauitatis tuæ, sed memoriam abundantiæ suauitatis tuæ? Etenim quid prodest si abundet, & insuaue est? Item molestum, si suaue & parum est. Ergo, memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt, quia noo es tu oblitus nostri, & non oblitus commoouisti nos, vt & nos reducas in memoriam. Commemorabuntur enim & conuertentur ad domi- *Psal. 21.* num vniuersi fines terræ. Quia ergo memoriam abuodantiæ suauitatis tuæ eructabunt: iotelligentes in se oihil boni esse quod à te non sit, oec potuisse coouerti ad te, oisi commonerentur † abs te: oec reduci potuisse *† al. commemorarentur.* in memoriam tui si tu obliuisceris illorum: Hæc cōsyderantes in gratia tua, *Et iustitia tua exultabunt.* Hæc, inquam, in tua gratia consyderaotes, exultabunt iustitia tua noo sua. Fratres si vultis eructare gratiam, bibite gratiam. Quid est, bibite gratiam? Discite gratiam, intelligite gratiam. Nos antequam essemus omnino oon eramus, & facti sumus homines, cum ante nihil essemus. Deinde iam ipsi homines ex traduce illius pec *Ephe. 2.* catoris & maligoi eramus, & filij iræ oatura sicut & M cæteri. Attendamus ergo gratiam dei, non solum qua fecit nos, verum etiam qua refecit. Cui ergo debemus, quia sumus: illi debemus, quia & iustificati suoius. Nemo quasi tribuat deo, quia est: & sibi tribuat, quia iustus est. Melius est enim quod tibi vis tribuere, quàm quod illi. Melius est enim aliquid esse quia iustus es, quàm quia homo es. Inferius aliquid das deo, & superius tibi. Totum illi da, io toto ipsum lauda, non cadas de manu artificis. Vt esses quis fecit? Nónne scriptum est *Gene. 2.* quia sumpsit deus limum de terra, & formauit hominē? Antequam homo esses, limus eras: aotequam limus esses, oihil eras. Sed noo de isto solo figmento gratias agas artifici tuo. Audi aliud eius figmentum vbi te fecit: Non ex operibus, ait, ne forte quis extollatur. Sed qui *Ephe. 2.* dixit, Noo ex operibus ne quis extollatur, superius quid commemorauit? Gratia salui facti estis per fidem, & hoc vt salui essetis per fidem nō ex vobis. Apostoli verba sunt noo mea, Gratia salui facti estis per fidem, & hoc vt salui essetis per fidem, oon ex vobis. Quanuis & hoc ipsum quod dixerat gratia, vtique nō ex vobis, sed ne quis aliter intelligeret, planius hoc aperite dignatus

est. Da

A est. Da intellectorem, & totum dixit. Gratia salui facti
estis. Vbi audis gratiam, gratis intellige. Si ergo gratis,
nihil tu attulisti, nihil meruisti. Nam si meritis aliquid
redditum est, merces est, non gratia. Gratia, inquit, sal-
Roma.10. ui facti estis per fidem. Expone illud apertius propter
arrogantes, propter sibi placentes, propter ignorantes
dei iustitiam & suam volentes constituere. Audi hoc i-
dem apertius, Et hoc, inquit, quòd gratia salui facti e-
stis, non ex vobis sed dei donum est. Sed & nos forte
Ephes.2. aliquid fecimus, vt dona dei mereremur? Non ex ope-
ribus, inquit, ne forte quis extollatur. Quid ergo? Nos
bene non operamur? Immo operamur. Sed quomodo?
Ipso in nobis operãte, quia per fidem locum damus in
corde nostro, ei qui in nobis & per nos bona operatur.
Audi enim vnde opereris bona. Ipsius enim sumus fig-
mentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, vt in
illis ambulemus. Ista est suauitas abundans memoriæ
ipsius circa nos. Hanc eructando prędicatores eius, iu-
stitia eius exultabunt, non sua. Quid ergo vt simus &
laudemus, vt iustitia tua exultemus, & memoriam abũ-
dantiæ suauitatis tuæ eructemus? Quid ergo nos feci-
B sti domine, quem laudamus? Dicamus, & cum dicimus
Heth. laudamus. *Misericors & miserator dominus, longanimis &*
ח *multum misericors.* Suauis deus omnibus, & miseratio-
nes eius in omnia opera eius. Nisi ille talis esset, de no-
bis repetitio & reparatio talis nulla esset. Attẽde ad te-
ipsum, quid merebaris peccator? Contemptor dei quid
merebaris? Vide si occurrit tibi nisi pœna, si occurrit
tibi nisi supplicium. Vides ergo quid tibi debebatur, &
quid dederit qui gratis dedit. Data est venia peccatori,
datus est spiritus & spes iustificationis, data est charitas
& dilectio, in qua omnia bona facias, & super hæc da-
bit & vitam æternam & societatem angelorum. To-
tum de misericordia. Merita tua nusquam iactes, quia
& ipsa tua merita illius dona sunt. Et iustitia tua exul-
tabunt misericors & miserator dominus, qui fecisti o-
mnia gratis, longanimis. Quantos enim sustinet pec-
catores? Misericors & miserator dominus, in his qui-
bus veniam dedit, in his quibus non dedit adhuc, lon-
ganimis, non damnans sed expectans, ipsa expectatio-
Malac.3. ne clamans, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad
Ezech.18. vos. Et nimia longanimitate, nolo, inquit, mortem im-
& 33. pij, tantum vt reuertatur & viuat. Ille quidem longa-
C nimis, tu autem secundum duritiam cordis tui & cor
Roma.2. impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ & reuela-
tionis iusti iudicij dei, qui reddet vnicuique secundum
opera sua. Non enim modo sic longanimis in sustinen
do, vt nunquam iustus in vindicando. Distribuit tem-
pora, vocat te nunc, exhortatur te nunc, expectat do-
nec resipiscas & facias, & tu tardas? Magna eius miseri-
cordia & in hoc quòd diem vitæ tibi incertum fecit, vt
nescias quando hinc emigrabis, & cum quotidie spe-
ras, te aliquando conuertas: & in hoc eius magna mise
ricordia. Cæterum si statuisset diem, omnibus faceret
abundare peccata de securitate. Dedit ergo spem ve-
niæ, ne desperando amplius pecces: [& spes] & despe-
ratio timenda est in peccatis. Videte vocem desperan-
tis ad augenda peccata, & videte vocem sperantis ad
augenda peccata, & quomodo vtrisque voci occurrit pro-
uidentia & misericordia dei. Audi vocem desperantis,
Iam, inquit, damnandus sum, quare nõ facio quicquid
volo? Audi & vocem sperantis, Misericordia domini
magna est, quando me conuertero dimittet mihi om-
nia, quare non facio quicquid volo? Desperat vt pec-
cet, sperat vt peccet. Vtrunque metuendum est, vtrun-

que periculosum. Væ à desperatione, væ à peruersa spe. D
Vtrique huic periculo, & vtrique malo quomodo oc-
currit misericordia dei? Quid dicis tu qui desperando
volebas peccare? Iam damnandus sum, quare nõ facio
quicquid volo? Audi scripturam, Nolo mortem impij, *Ezech.18.*
tantum vt reuertatur & viuat. Hac voce dei reducitur *& 33.*
in spe, sed timẽdus est alius laqueus, ne ipsa spe amplius
peccet. Quid ergo & tu dicebas qui spe magis peccas?
Quando me conuertero, omnia mihi deus dimittet, fa
ciam quicquid volo. Audi & tu scripturam, Non tar- *Ezech.33.*
des conuerti ad dominum, neque differas de die in
diem: subito enim veniet ira illius, & in tẽpore vindi-
ctæ disperdet te. Noli ergo dicere, Cras me conuertã, *Eccli.5.*
cras deo placebo, & omnia hodierna & hesterna di-
mittuntur mihi. Verum quidem dicis, quia deus con-
uersioni tuæ indulgentiam promisit, sed dilationi tuæ
diem crastinum non promisit. *Suauis dominus omnibus,* *Teth.*
& miserationes eius in omnia opera eius. Quare ergo damnat? ט
Quare flagellat? An quos damnat, an quos flagellat nõ
sunt opera eius? Planè opera eius. Et vis nosse quia su- *Matth.5.*
per opera eius miserationes eius? Inde est illa longani-
mitas, qua facit solem suum oriri super bonos & ma- E
los. Nõnne miserationes eius in omnia opera eius, qui
pluit super iustos & iniustos? Nõnne miserationes eius
in omnia opera eius? Longanimis expectat peccato-
rem dicens, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. *Malach.3.*
Nõnne miserationes eius in omnia opera eius? Et cum
dicit, Ite in ignem æternum qui paratus est diabolo & *Matth. 25.*
angelis eius. Hic non miseratio eius, sed veritas & se-
ueritas eius. Miseratio eius reddita est operibus eius,
seueritas eius est, non in opera sua, sed in opera tua:
Denique si tollas opera tua mala, & non in te rema-
neant nisi opera eius, non te dimittet miseratio eius: si
autem tu non dimittis opera tua, erit seueritas eius in
opera tua, non in opera sua. *Confiteantur tibi domine om-* *Ioth.*
nia opera tua, & sancti tui benedicant te. Omnia opera tua י
confiteantur tibi. Quid enim? Terra non est opus eius?
Ligna non sunt opera eius? Pecora, bestiæ, pisces, vo-
latilia non sunt opera eius? Planè & hæc sunt opera e-
ius. Et quomodo ei confitebuntur & hæc? Video qui-
dem in angelis confiteri illi opera eius. Etenim opera
eius sicut sunt angeli, & homines opera eius sunt. Et cũ
cõfitentur illi homines, opera eius illi confitẽtur. Nun-
quid ligna & lapides vocem habent cõfessionis? Pror- F
sus confiteãtur ei omnia opera eius. Quid dicis? Et ter-
ra & ligna omnia opera eius. Si omnia laudant, cur nõ
omnia confitentur? Confessio enim non peccatorum
tantum dicitur, sed & laudis. Ne forte vbicunque audi-
tis confessionem, putetis iam non esse nisi peccati. Vs-
queadeo enim hoc putatur, vt quãdo sonuerit de diui-
nis eloquiis, continuo sit consuetudo pectora tundere.
Audi quia est & laudis cõfessio. Nunquid dominus Ie-
sus Christus habebat peccatũ? Et tamẽ ait, Confiteor ti *Matth.11.*
bi pater domine cœli & terræ. Confessio est ergo in lau
de. Proinde quid accipiendũ, Confiteantur tibi domi-
ne omnia opera tua? Laudent te omnia opera tua. Sed
talis quæstio redit ad laudem, qualis erat in confessio-
ne. Si enim propterea confiteri non poterunt, terra, li-
gna, & quæque insensata, quia vocem non habent con
fitendi: ideo nec laudabunt, quia vocem non habent
prædicandi. Nonne tamen omnia tres illi pueri enu-
merant deambulantes inter flammas innoxias, quibus
spatium erat, non solum non ardendi, sed etiam lau-
dandi deum? omnibus dicunt à cœlestibus vsque ad
terrena, benedicite, hymnum dicite, & superexaltate

Dane.3. eum in secula? Ecce quomodo dicunt hymnum. Ne-
G mo hoc sentiat quòd mutus lapis aut mutum animal habeat rationem intelligendi deum. Hoc qui putauerunt, multum à veritate aberrauerunt. Deus ordinauit omnia, & fecit omnia. Quibusdam dedit sensum & intellectum & immortalitatem, sicut angelis: quibusdam dedit sensum & intellectum cum mortalitate, sicut hominibus: quibusdam dedit sensum corporis, nec intellectum, nec immortalitatem, sicut pecoribus: quibusdam vero nec sensum, nec intellectum, nec immortalitatem, sicut herbis, lignis, lapidibus, tamen & ipsa in genere suo deesse non possunt, & gradibus quibusdam ordinauit & ornauit creaturam, à terra vsque ad cœlum, à visibilibus ad inuisibilia, à mortalibus ad immortalia. Ista contextio creaturæ, ista ordinatissima pulchritudo, ab imis ad summa conscendens, à summis ad ima descendens, nusquam interrupta, sed dissimilibus temperata, tota laudat deum. Quare ergo tota laudat deum? Quia cum eam consyderas & pulchram vides, tu in illa laudas deum. Vox quædam est certe mutæ terræ, species terræ. Attendis eius speciem,

Infra Psal. 148.

H vides eius fœcunditatē, vides eius vires quomodo concipiat semen, quomodo plerunque afferat quod non est seminatum, vides, & consyderatione tua tanquam interrogas eam, & ipsa inquisitio interrogatio est. Cum autem inquisieris admirans & perscrutatus fueris, & magnam vim & magnam pulchritudinē, præclarámque virtutem inueneris, quoniam apud se & à se habere hanc virtutem non posset, continuo tibi venit in mentem quia non potuit à se esse, nisi ab illo creatore. Et hoc quod in illa inuenisti, vox confessionis ipsius est, vt laudes creatorem. Nónne consyderata vniuersa pulchritudine mundi huius, tanquam vna voce tibi species ipsa respondet, non me ego feci sed deus? Ergo, confiteantur tibi domine omnis opera tua, & sancti tui benedicant te. Vt in confessione operum tuorum sancti tui te benedicant, ipsi sancti tui inspiciant creaturam confitentem, & illorum vocem audi benedicentem. Etenim cum sancti tui benedicunt te,

Caph. כ quid dicunt? *Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur.* Quàm potens deus qui fecit terram, quàm potens deus qui impleuit terram bonis, quàm potens deus qui dedit vitas suas propriis animalibus, quàm potens deus qui semina diuersa dedit visceribus terræ, vt

I germinarent tantam varietatem fruticum & fructuū cum tanta specie arborū: quàm potens deus, quàm magnus deus. Tu interroga, creatura respondet, & de responsione tanquam confessione creaturæ tu sancte dei benedices deum, Et potentiam tuam loquentur.

Lamed. ל *Vt notam faciant filiis hominum potentiam tuam, & gloriam magnitudinis decoris regni tui.* Sancti ergo tui commendant gloriā magnitudinis decoris tui, magnitudinis decoris gloriam. Est quædam magnitudo decoris regni tui, hoc est, regnum tuum habet decorem & magnum decorem: quandoquidem quicquid habet decorem, à te habet decorem. Ipsum regnum tuum qualem decorē habet? Non nos terreat regnum, habet & decorē quo delectemur. Etenim quale illud decus est? Quo perfruen-

Matth. 25. tur sancti quibus dicetur, Venite benedicti patris mei, percipite regnum dei. Vnde ibunt? Quò ibunt? Videte fratres, & si potestis quātum potestis cogitare decorem regni illius quod venturum est: vnde est in ora-

Matth. 6. tione nostra, Adueniat regnum tuum. Ipsum enim regnum optamus vt veniat, hoc regnum venturum sancti prædicant. Mundum istum attendite, decorem ha-

bet. Quem decorem habet terra, mare, aër, cœlum, sy- K dera? Omnia hæc, Nónne omnem consyderationem terrent? Nónne pulchritudo ipsa sic eminet, vt quasi pulchrius nihil inueniri possit? Et hic viuis in isto decore, in ista pulchritudine, propè iam ineffabili. Hic viuūt tecum & vermiculi & mures, & omnia terræ repentia & serpentia, ista tecum viuunt in decore isto. Quale decus est illius regni, vbi tecum non viuunt nisi angeli? Ideo parum fuit, vt diceret gloriam decoris. Potuit enim dici, & gloriam decoris cuiuslibet speciei etiam in hoc mundo constitutæ, vel de terra viuentis, vel de cœlo fulgentis: sed magnitudinis decoris regni tui aliquid commendat quod nondum videmus, quod nondum visum credimus, quod creditum desyderamus, propter cuius desyderium omnia sustinemus. Est ergo magnitudo decoris cuiusdam, ametur antequam videatur, vt cum visa fuerit teneatur. *Regnum tuum.*

Quod regnum dico? *Regnum omnium seculorum.* Nam Mem. מ & regnum huius seculi habet decorem suum, sed non est ibi magnitudo illa decoris qualis est in regno omnium seculorum: *Et dominatio tua in omni generatione & generationem.* Hæc est illa repetitio, vel omnem genera- L tionem significans, vel generationem illam quæ erit post hanc generationem. *Fidelis dominus in verbis suis,* Nun. נ *& sanctus in omnibus operibus suis.* Fidelis dominus in verbis suis. Quid enim promisit & non dedit? Fidelis dominus in verbis suis. Adhuc quædam promisit & non dedit, sed creditur illi ex his quæ dedit. Fidelis dominus in verbis suis. Possumus illi credere tantummodo dicenti? Noluit sibi credi dicenti, sed voluit teneri scripturam suam sanctam, quomodo si diceres alicui homini cum aliquid promitteres, Non mihi credis, ecce ego scribo tibi. Etenim quia generatio vadit, & generatio venit, & sic transcurrunt ista secula cedentibus succedentibúsque mortalibus, scriptura dei manere debuit, & quoddam chirographum dei quod omnes transeuntes legerent, & viam promissionis eius tenerent. Et quanta sunt quæ reddidit ex isto chirographo? Dubitant homines credere illi de resurrectione mortuorum & de futuro seculo quod solum iam reddendum restat, quando si faciat rationem cum infidelibus, erubescunt infideles? Si dicat tibi deus, chirographum meum tenes, iudicium promisi de redditione bonorum & malorum, regnum sempiternum fi- M delibus, & non vis credere? Ibi in chirographo meo lege omnia quæ tibi promisi, deduc mecum rationem, certe vel computando quæ reddidi potes me credere redditurum esse quod debeo. In ipso chirographo ha- Roma. 8. bes promissum vnicum filium, cui non peperci, sed pro vobis omnibus tradidi eum. Iam computa in redditis, Acto. 2. lege chirographum. Promisi ibi, per filium meum pignus spiritus sancti me daturum, computa redditum. Promisi ibi sanguinem & coronas martyrum gloriosissimorū, computa redditum, iam admoneat te massa debiti mei. Sed & hæc gloria martyrum, vt redderetur tibi promissa in chirographo, vbi scriptum est, Propter te mortificamur tota die, vt hoc redderetur, Psal. 43. Fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania, A- Psal. 2. stiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Principes conuenerunt in vnum, conspirantes aduersus Christianos. Quid? Ipsorum regum fidem, Nónne & promisi in chirographo, & reddidi in effectu? Attende vbi promisi, Adorabunt eum omnes reges ter- Psal. 71. ræ, omnes gentes seruient illi. Ingrate, legis debitum,

cernis

A cernis redditum, non credis promissum? Lege aliud in chirographo meo, Quoniam fremuerunt gentes, quoniam inimici mei dixerũt mala mihi: hoc est Christo, Quando morietur & peribit nomen eius. Quoniam hæc omnia fecerunt atque dixerũt, lege quod promisi, cui me soluendo obstrinxi. Præualebit dominus aduersus eos, & exterminabit omnes deos gentium terræ, & adorabũt eum vnusquisque de loco suo. Nempe iam præualuit, & exterminat omnes deos gentium terræ. Nonne & hoc facit, & hoc reddit? Ante oculos omnium ponit solutionem debitorum suorum. Quædam reddidit sub maioribus nostris quę nos non vidimus, quædam reddidit temporibus nostris, quæ illi nõ viderunt. Per omnes generationes reddidit quæ scripta sunt. Et quid restat? non ei creditur? His omnibus redditis, quid restat? Ecce fecisti rationem, tanta reddidit. Nunquid propter pauca residua infidelis est factus? Absit. Quare? Quia fidelis dominus in verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. *Confirmat dominus omnes decidentes.* Sed quos omnes decidẽtes? Om-

Psal. 2. & 40.

Soph. 2.

Sámech.

D

B nes non omnino decidẽtes, sed modo quodã decidẽtes. Etenim multi decidunt ab eo, multi autẽ decidunt à cogitationibus suis. Si habebant malas cogitationes decidunt ab eis, & cõfirmat dominus omnes decidentes. Qui aliquid amittunt in isto seculo & sancti sunt, veluti exhonorantur in isto seculo. Ex diuitibus fiunt pauperes, ex honoratis fiunt abiecti, & tamen sancti dei sunt, tanquam decidentes sunt. Sed confirmat dominus omnes decidentes. Septies enim cadit iustus & resurgit, impij autem infirmabuntur in malis. Quando mala accidunt impiis, infirmantur ibi. Quando mala accidunt iustis, confirmat dominus omnes decidẽtes. Deciderat Iob à gloria pristinæ lucis temporalium rerum, quibus nitebat ad tempus, deciderat à gloria domus suæ. Vultis nosse quantum deciderat? In stercore sedebat, & confirmauit dominus decidentem. Quantum cõfirmauit? Vt & in ipso graui vulnere, quo per totum corpus percussus erat, responderet vxori tentanti, quam solam sibi diabolus reliquerat adiutricem, Locuta es tanquam vna ex insipientibus mulieribus, Si bona percepimus de manu domini, mala non sustineamus? Quomodo confirmauerat decidentem?

Psal. 5.

Prouer. 24.

Iob. 1.

Iob. 2.

C Confirmat dominus omnes decidentes. Cum ceciderit, inquit, iustus non conturbabitur, quoniam dominus confirmat manum eius. *Et erigit omnes elisos.* Omnes ad se pertinentes. Nam deus superbis resistit: *Oculi omnium in te sperant, & tu das escam illis in opportunitate.* Prorsus tanquam reficiens ægrotum in opportunitate, quãdo debet accipere tunc das, & quod debet hoc das. Itaque aliquando desyderatur ab illo & non dat, nouit horam dandi qui curat. Quare ista dico fratres? Ne quis quãdo fortè non fuerit exauditus aliquid iustum petens à deo: nam quando iniustum aliquid petit, in pœnam suam exauditur, sed aliquid non iniustum petens: si fortè non fuerit exauditus, non minuatur animo, non deficiat, expectent oculi eius ad escam quam ille dat in opportunitate. Quando non dat, ideo non dat, ne obsit quod dat. Neque enim aliquid iniustum petebat Apostolus, quando rogabat vt auferretur ab eo stimulus carnis, angelus satanæ à quo colaphizabatur, & tamen rogauit & non accepit, quia tempus adhuc erat exercendæ infirmitatis, & non escæ opportunitatis. Sufficit, inquit, tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Petiit Iob tentandum diabolus, & accepit. Attendite fratres mei magnum mysterium

Psal. 36.

Aïn.

2. Cor. 12.

Iob. 2.

discendum, repetendum, tenendum animo, nunquam D obliuiscendum, propter abundantiam tentationum in isto seculo. Quid dicam? Reuera comparãdus Apostolus diabolo? Apostolus rogat & non accipit, diabolus petit & accipit. Sed non accipit Apostolus propter perfectionem suam, accepit diabolus ad damnationem suam. Denique ipse Iob accepit sanitatem in opportunitate. Dilatus est enim vt probaretur, & diu sedit in puluere, & multa dixit, & rogabat deum, vt auferrentur ab eo ista, & deus non auferebat: Citius diabolum exaudiuit ad eum tentandum, quàm ipsum Iob ad sanandum. Discite ergo non murmurare aduersus deum, & quando non exaudimini, ne deficiat in vobis quod supra scriptum est, Per singulos dies benedicam te. Ipse filius ipse vnicus patris vtique venerat soluere quod non debebat, mori in manibus peccatorum, sanguine suo delere chirographum mortis nostrę. Ad hoc venerat, & tamen vt tibi ostenderet exemplum patientiæ, transfigurauit corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ: Pater, inquit, si fieri potest, transeat calix iste à me. Et vt impleret, quamuis nõ E acciperet quod petere videbatur, per singulos dies benedicam te: Verum non quod ego volo, ait, sed quod tu vis pater. Oculi omnium in te sperant, & tu das escam illis in opportunitate: *Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.* Et si non das, aliquantum das, tamen das in opportunitate: differs non aufers, & hoc in opportunitate. *Iustus dominus in omnibus viis suis.* Et quando cædit & quando curat iustus est, & apud eum iniquitas non est. Denique omnes sancti in tribulationibus constituti, prius iustitiam eius laudauerunt, & sic beneficia petiuerunt: Prius dixerunt, iustum est quod facis. Sic rogauit Daniel: sic alij sancti, Iusta sunt iudicia tua, bene passi sumus, recte passi sumus: Non dederunt deo iniustitiã suam, non ei dederunt iniquitatem & insipientiam. Laudauerunt primo flagellantem, & sic senserunt cibantem, Iustus dominus in omnibus viis suis. Nemo putet illum iniustum quando mali aliquid forte patitur, sed ipsius iustitiam laudet, & suam iniustitiam accuset. Iustus dominus in omnibus viis suis, *Et sanctus in omnibus operibus suis. Prope est dominus omnibus qui inuocant eum.* Et vbi est illud, erit enim cum inuocabunt me & non exaudiam eos? Ergo vide quod F sequitur: *Omnibus qui inuocant eum in veritate.* Nam multi eum inuocant non in veritate. Aliud ab illo quærũt, non ipsum quęrunt. Quare amas deum? quia dedit mihi sanitatem. Istud manifestum est, quia ipse dedit. Nõ enim ab vllo est vlla salus, nisi ab illo. Quia dedit mihi, inquit, vxorem diuitem qui nihil habebam & seruientem mihi. Et hoc ipse dedit, verum dicis. Dedit, inquit, filios, & multos & bonos, dedit familiam, dedit omnia bona. Ideo amas? Ideo nihil amplius quæris? Esto esuriens, adhuc pulsa ad ianuam patrisfamiliás, habet adhuc quod det. In mendicitate es cum omnibus his quę accepisti, & nescis. Pãnosam carnem mortalitatis adhuc portas, stolam illam gloriæ immortalitatis nunquid accepisti, & quasi iam satiatus nõ rogas? Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quia ipsi saturabuntur. Ergo si bonus est deus, quia ista tibi dedit: quãto beatior eris cũ seipsum tibi dederit? Desiderasti tanta ab illo, rogo te desidera & ipsum. Neque enim vere dulciora sunt ista quàm ille, aut ex aliqua parte comparanda sunt illi. Ergo qui deum ipsum à quo accepit de quibus gaudet, præponit his omnibus rebus quas accepit, ip se inuocat deum in veritate. Nam vt noueritis si talibus

Psal. 68.

Philip. 3.

Matt. 26.

Pe.

B

Sadi.

Σ

Daniel. 9.

Coph.

P

Iohel. 2.

Hiere. 2. & Prouer. 1.

Matth. 5.

G talibus hominibus proponatur & dicatur, quid si ista omnia, de quibus gaudes velit tibi auferre deus, iam nō amabitur. *Iob.1.* Non erit qui dicat, Dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit, ita factum est, sit nomen domini benedictum. Sed forte cui abstulit, quid dicit? Deus quid tibi feci? Quare mihi abstulisti & illis dedisti? Iniquis das, & tuis tollis? Accusas deum quasi iniustum, & laudas te quasi iustum. Conuertere, accusa te, lauda illum. Tunc eris rectus cum in omnibus bonis quæ facit deus tibi placet, in omnibus malis quæ pateris, deus tibi non displicet. Hoc est, inuocare deum in veritate. Qui sic inuocant dominum exaudit deus: prope est, ibi est, nondum dedit quod vis, ibi est tamē: Quomodo medicus si forte aliquid imponat, vel oculo vel visceribus quod vrendo sanet, si roget æger, vt tollatur illi, medicus expectat tempus, non facit quod rogat æger, non tamen recedit: Et propè est, & non facit, & ideo magis non facit quia propè est. Curando enim imposuit quod imposuit, & curādo nō facit quod rogatur. Non te exaudit ad præsentem volūtatem, exaudiendo ad futuram sanitatem, & hoc vtique ad voluntatem: Nam vtique sanus esse vult etiam qui vri nō H vult. Prope est ergo dominus omnibus inuocantibus eum. Sed quibus omnibus? Omnibus qui inuocāt eum in veritate. Tales omnes cōfirmat decidētes: qui inuocant eum in veritate. *Res.* ר *Voluntatem timentium se faciet.* Faciet, faciet: etsi non faciet ad horam, tamen faciet. Certe si ideo times deum, vt tu facias ipsius voluntatem, ecce & ipse quodammodo ministrat tibi, facit voluntatem tuam: *Et preces eorum exaudiet, & saluos faciet eos.* Vides ad hoc exaudire medicum, vt saluos faciat. Quando hoc? *Roma.8.* Audi Apostolum dicentem, Spe enim salui facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes. Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus, *1.Pet.1.* salutem scilicet quam dicit Petrus paratam reuelari in tempore nouissimo. *Schin.* ש *Custodit dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperdet.* Videtis quia est apud eum seueritas, apud quem tanta suauitas. Saluos faciet omnes sperantes in se, omnes fideles, omnes timētes se, omnes inuocantes se in veritate, & omnes peccatores disperdet. Quos omnes peccatores, nisi perseuerantes in peccatis, deū, non se reprehendere auden-I tes, contra deum quotidie disputātes, veniam delictorum desperantes, & ipsa desperatione delicta cumulātes, aut veniam sibi peruerse promittentes, & ex ipsa promissione à peccatis & impietate non recedentes? Veniet tēpus vt separentur isti omnes, & fiant illæ duæ partes, *Matt.25.* vna ad dexteram, altera ad sinistrā, & accipiant iusti regnum æternum, & eant illi in ignem æternum. Et omnes peccatores disperdet. Quoniā hæc ita sunt, & audiuimus benedictionem domini, opera domini, mirabilia domini, misericordias domini, seueritatem domini, prouidentiam in omnibus operibus eius, confessionem omnium operum eius, quid in laude eius concludat attendite. *Tau.* ת *Laudem domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomen sanctum eius in seculum, & in seculum seculi.*

In Psalmum centesimum quadragesimum-quintum Enarratio.

DELITIAE spiritus nostri diuina cantica, vbi & fletus sine gaudio non est. Fideli homini & peregrino in seculo, nulla est iocūdior recordatio, quàm ciuitatis illius vnde peregrinatur: Sed recordatio ciuitatis in peregrinatione non est sine dolore atq; suspirio. Spes tamē reditus nostri certe etiam peregrinando tristes cōsolatur & exhortatur. Rapiant K cor vestrum verba dei, & possessor vester vendicet sibi possessionem suam, id est, mentes vestras ne auertātur in aliud. Vnusquisque vestrum totus hic sit, vt hic non sit: id est, totus sit in verbo dei, quod sonat in terra, vt ab eo exaltetur, & non sit in terra. Ideo enim deus nobiscum, vt & nos cum illo. Qui enim vt nobiscū esset descendit ad nos, faciat vt cum illo possimus ascēdere ad se, Interim ipse peregrinationem nostram nō fastidiuit, quia nusquam est peregrinus, qui cōdidit omnia. Ecce psalmus sonat: Cuiusdam vox est, quæ si vultis vestra est exhortantis animam suam ad laudandum deum, & dicentis sibi, *Lauda anima mea dominum.* Aliquando enim in tribulationibus atque in tentationib⁹ præsentis vitę velis nolis cōturbatur anima: Cuius perturbationem in alio psalmo alloquitur dicens, Quare *Psal.41.* tristis es anima mea, & quare conturbas me? Vt autē auferat ei eandem perturbationem, suggerit gaudiū nōdum de re, sed de spe, & ait illi perturbatæ & anxiæ, tristi & mœrenti: Spera in domino, quoniam adhuc cōfitebor illi. Spe qua se erexit, & in confessione constituit, quasi diceret ei anima sua, quæ illum tristitia cōturbabat: Quid mihi dicis, spera in deum? Reuocat me con- L scientia peccatorum. Ego noui quæ cōmisi, & dicitur, Spera in domino. Commisisti, verum est: Vnde tamen speras? Quoniam confitebor illi. Sicut odit deus peccata sua defendentem, sic subleuat cōfitentem. Hac ergo spe accepta, quæ spes non potest esse sine gaudio, quāuis in rebus simus difficilibus secundum istam vitam, & plenis procellarū & tempestatum, hac tamē spe erecta anima, quia gaudet in spe: sicut dicit Apostolus, Spe gaudētes, in tribulatione patiētes: *Rom.12.* accipit erectionem quandam in deum vt laudet deum, & dicitur ei, Lauda anima mea dominum. Sed quis dicit? Et cui dicit? Quid dicim⁹ fratres? Caro dicit, Lauda anima mea dominum? Et potest caro bonum consiliū animæ suggerere? vt multū sit edomita caro, & à domino impertitis viribus nostrę seruituti subiecta, vt omnino ita seruiat nobis sicut conditionale mancipium, sufficit vt non impediat. Deinde charissimi vbiq; consilia à melioribus petuntur. Et si bonum quiddam est anima nostra, & bonum quiddam est caro nostra, quia vtrunque M ille creauit qui fecit omnia bona valde. *Gene.1.* Quanuis ergo in generibus propriis vtrunque sit bonum: tamen dicit Apostolus, Corpus quidem mortuum est propter *Roma.8.* peccatum. Est itaque & illud corpus quale nobis promittitur, & nondum habemus, in cuius redemptione spe gaudemus: dicente Apostolo, In nobismetipsis ingemiscimus adoptionem expectantes redemptionem corporis nostri: Spe enim salui facti sumus, Spes autē quæ videtur non est spes. Quod enim videt quis quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus. Quāuis ergo bonum aliquod sit corpus nostrum, tamen quamdiu mortale propter peccatum, quādiu indigens, quamdiu corruptibile, quādiu ita mutabile, vt ne puncto quidem temporis consistat in se, proculdubio tale est, vt optemus redemptionem illius qua sit aliquando non tale. Sed quale erit aliquādo? Quale idē Apostolus dicit alio loco, Oportet cor- *1.Cor.15.* ruptibile hoc induere incorruptionē, & mortale hoc induere immortalitatē. Sed etiam cum fuerit tale corpus nostrū, corpus iā cœleste & spiritale, corpus angelicum in societate angelorum, nec sic dabit consilium animæ. Semper enim corpus, quoniam corpus est, infra animā est, & quæuis anima vilis excellētissimo corpore excel-

A re excellentior inuenitur Nec vobis hoc quasi mirabile videatur, quia & vilis anima quælibet peccatrix melior est quolibet magno & præstantissimo corpore, non est melior meritis sed natura. Est quidem anima peccatrix, est quibusdam concupiscentiarum sordibus inquinata: tamẽ melius est etsi sordidum aurum, quàm purgatissimum plumbum. Ita currat animus vester per cunctas creaturas, & videbitis quod dicimus esse non incredibile, vt quanuis anima vituperabilis, laudabilior sit tamen laudabili corpore. Duo quædam sunt, anima & corpus, Animam vitupero, corpus laudo. Animam vitupero quia iniqua est, corpus laudo quia sanum est. Tamen in suo genere animam laudo, vel in suo genere animam culpo, & in suo genere corpus laudo vel culpo. Si à me interroges quid sit melius, vtrum quod vituperaui, an quod laudaui, mirabilem responsionem recepturus es. Ego certe illud vituperaui, & ego hoc laudaui. Interrogatus tamen quid sit melius, Respondeo esse melius quod vituperaui eo quod laudaui. Si miraris in bis duobus, attende illa duo in promptu posita, quę cõmemoraui de auro & de plum-

In lib. 83. quæst. q. 54 & .45.

B bo. Ecce vituperaui aurum, non bonum aurum, sordidum est, non ita fulget, non ita purgatum, Hoc plumbum optimum, nihil purgatius. Illud vituperaui, hoc laudaui, & posui ante te vtrunque, vituperans vnum, laudans aliud. Post hanc vituperationem, laudationẽmque meam interroga me quid horum sit melius: Respõdebo, Aurum melius est etiam sordidum, quàm plumbum purgatum. Vnde melius? Et quare vituperasti? Quare vituperaui? Quia nondum est aurum quod potest esse: quid potest esse? purgatum & melius, quia nondum purgatum est, vituperatum est. Plumbum quare laudatum est? Quia iam purgatum est ita, vt melius esse non possit. Item dicis mihi equum optimum, & hominem pessimum, tamen equo laudato præponis hominem vituperatum. Si enim interrogeris ex his duobus qui sit melior, responsurus es, homo, non meritis, sed natura. In artibus dicis optimum sutorem, verbi gratia, & reprehẽdis aliquem iurisperitum, quòd multas leges ignoret. Sutorem laudasti, iurisperitum reprehendisti, Ex his tamen duobus quære quis sit me-

C lior. Imperitior iurisperitus perfecto sutori præponitur. Intendat charitas vestra, Ita multis rebus laudatis, aliisque vituperatis, interrogati plerunque res vituperatas præponimus rebus laudatis. Natura animæ præstantior est, quàm natura corporis, excellit multum, res spiritalis est, res incorporea est, vicina est substantiæ dei. Inuisibile quiddam est, regit corpus, mouet membra, dirigit sensus, præparat cogitationes, exerit actiones, capit rerum infinitarum imagines. Et quis est tãdem fratres charissimi, qui sufficiat in laudibus animæ? Et si in animæ laudibus deficitur, quæ laus est eius qui animam condidit? Et tamen tanta est eius gratia, vt dicat homo iste, Lauda anima mea dominũ. Quis potest laudare deum? Si diceret teipsam lauda, fortasse deficeret. Lauda, inquit, deum, Conare pietatis affectu deficies in laudibus eius. Expedit tibi deficere laudando deum, quàm proficere laudando te. Cum enim laudas deum non explicas quod vis, extenditur in interiora cogitatio tua, ipsa extensio capaciorem te facit eius quem laudas. Quis ergo est, vt dicere cœperam qui dicit, Lauda anima mea dominum? Caro non dicit, Sed licet corpus angelicum inferius est quàm anima, consilium superiori dare non potest. Infœlix est ipsa anima si à corpore expectet consilium. Caro bene

D obediens, famula est animæ. Illa regit, hæc regitur. Illa imperat, ista famulatur. Quando potest caro dare hoc consilium animæ? Quis est ergo qui dicit, lauda anima mea dominum? Nihil inuenimus amplius in homine, quàm carnem & animam, Totus homo, hoc est, spiritus & caro. An forte ipsa anima sibi dicit, & sibi quodammodo imperat, & se exhortatur atq; excitat? Quibusdam enim perturbationibus ex quadam sui parte fluitabat, ex quadam vero parte, quam vocant mentem rationalem, illam qua cogitat sapientiam, inhærẽs domino, iam & suspirans in illum anima aduertit quasdã suas inferiores partes perturbari motibus secularibus, & cupiditate quadam terrenorum desyderiorũ ire in exteriora, relinquere interiorẽ deum, reuocat se ab exterioribus ad interiora, ab inferioribus ad superiora, & dicit, Lauda anima mea dominũ. Quid tibi placet in seculo? Quid est quod vis laudare? Quid est quod vis amare? Quacũque corporeis sensibus cunuerteris, occurrit tibi cœlum, occurrit tibi terra. Quod amas in terra, terrenum est, quicquid amas & in cœlo corporeum est. Vbique amas, & vbique laudas. Quomodo laudãdus est ille qui fecit ista quæ laudas? Iam ergo diu occu-

E pata vixisti, & desyderiorum diuersitate verberata portas desyderiorũ plagas sauciata, diuisa per amores multos, vbique inquieta, nusquam secura. Colligere ad teipsam, quicquid tibi foris placebat, quære quæ habear authorẽ. Nihil melius in terra, verbi gratia, quàm hoc & illud, aurum, argentum, animalia, arbores, amœnitates, totam terram cogita. Quid melius in cœlo sole, luna, syderibus? Totum cœlum cogita, Omnia ista simul bona valde, quia fecit deus omnia bona valde. Vndiq; pulchritudo operis, quæ tibi commendat artificem. Miraris fabricam, ama fabricatorem. Nõ occuperis in eo quod factum est, & recedas ab illo qui fecit. Hæc enim quibus occuparis sub te fecit, quia sub seipso te fecit. Si hærebis superiori, calcabis inferiora: si autẽ recedas à superiori, ista tibi in supplicium conuertentur. Si enim factum est fratres mei, accepit homo corpus tanquam in famulatum, deum autem dominum habens, corpus seruum, habens supra se conditorem, infra se quod sub illo conditum est. In medio quodam loco ra-

Gene. 1.

F tionalis anima constituta, legem accepit, hærere superiori, regere inferiorem. Regere nõ potest inferiorem, nisi regatur à meliore. Traditur ab inferiore, deseruit ergo meliorem. Non potest regere quod regebat, quia regi noluit à quo regebatur. Modo ergo redeat, laudet, consilium sibi det ex luce dei ipsa anima per rationalem mentẽ, vnde concepit consilium fixum in æternitate authoris sui. Legit ibi quiddam tremendum, laudandum, amandum, desyderandum & appetendum, Nondum tenet, nondum capit, coruscatione quadam perstringitur, non est tam valida, vt maneat ibi. Itaque ad sanitatem colligit se quandã & dicit, Lauda anima mea dominũ. Et quid est fratres? Nónne laudamus dominũ. Nónne quotidie hymnũ nos cantamus? Nónne quotidie pro modulo nostro sonat os nostrum, parturit cor nostrũ laudes dei? Et quid est quod laudamus? Magnum est quod laudamus, sed quo laudam⁹ adhuc infirmum est. Quando implet laudator excellentiã laudati? Ecce homo stat, & cantat deo aliquãto prolixius, & sæpe labia mouentur ad cantum, cogitatio autem nescio per quæ desyderia volat. Stabat ergo mens nostra quodammodo ad laudẽ dei, & anima nostra per diuersas cupiditates, vel curas negociorum hàc atq; illac fluitabat. Quasi desuper attendit ipsa mens ad fluitantem

G tantem hac atque illac, & eius inquietudinem molestiarum quasi conuersa alloquitur, Lauda anima mea dominum. Quid est quod de alijs rebus satagis? Quid est quod te occupat cura rerum terrenarum atq; mortalium? Sta mecum, lauda dominum. Et quasi ipsa anima prægrauata, & non valens ita cõsistere, vt dignum est, respondet menti, *Psal. 103.* *Laudabo dominum in vita mea.* Quid est, in vita mea? Quia modo in morte mea sum. Ergo prius exhortare te, & dic, Lauda anima mea dominum: Respondet tibi anima tua, Laudo quantum possum, tenuiter, exiliter, infirmiter? Quare? Quia quãdiu sumus in corpore, peregrinamur à domino. *1. Cor. 5.* Quare sic laudas dominum, non perfectè, non stabiliter? Interroga scripturam, *Sapien. 9.* Quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animã, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Tolle mihi corpus quod aggrauat animam, & laudo dominum. Tolle mihi terrenam habitationem deprimentem sensum multa cogitantem, vt à multis in vnum confluam, & laudem dominum. Quamdiu autem ita sum, non possum, prægrauor. H Quid ergo? Silebis & non laudabis perfecte dominum? *Psal. 141.* Laudabo dominum in vita mea. Quid est, in vita mea? Spes mea tu es hic, spes mea es tu hic, dicimus, Portio autem mea non hic, sed in terra viuentiũ. Nam ista terra morientium est, Hàc transimus, sed interest quò, quoniam & malus homo peregrinatur hic, & bonus homo peregrinatur hic. Non enim bonus transit, & malus hic permanet: aut malus transit, & bonus hic permanet. Ambo transeunt, sed non ambo ad vnum. *Lucæ 16.* Duo erant, pauper vlcerosus ad ianuam iacens diuitis, & diues indutꝰ purpura & bysso, in epulis quotidie splendidis. Ambo hic erant, ambo hinc transierunt, sed non ad vnum locum, diuersa loca suscipiunt, quia diuersa merita perducunt. Transiit pauper in sinum Abrahæ, & transiit diues in tormenta inferorum: Vicini corpore in terra, ille in domo, ille ante ianuam: Post mortem tãtum separati, vt dicat Abraham, Inter nos & vos chaos magnum firmatum est. Ergo fratres quoniam spes hic pascit, vita autẽ nostra perfecta non est nisi illa quę promittitur, hic gemitus, hic tentationes, hic angustiæ, hic mœrores, hic pericula, laudabit anima nostra dominum. Quomodo laudãdus est? I Secundum quod dicitur in alio Psalmo, *Psal. 83.* Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorum laudabunt te: quando totum negocium nostrum ipsa laus erit. Sed quando hoc: In vita mea. Modo enim quid est? Posset tibi dicere, mors mea. Vnde mors tua? Quia peregrinor a domino. Si enim hærere illi vita est, recedere ab illo mors est. Sed quid te consolatur? Spes. Iam viuis in spe, de spe lauda, de spe canta. Vnde mors tua est † non cantes, vnde viuis, canta. Mors tua est † de mœrore huius seculi, viuis in spe futuri seculi: Laudabo, inquit, dominum in vita mea. Et quomodo laudabis dominum deum tuum? *Psallam deo meo quamdiu sum.* Qualis illa laudatio, *Psal. 103.* psallam deo meo quamdiu sum? Videte fratres mei quale erit illud esse: Vbi sempiterna laudatio erit, sempiternum esse erit. Ecce modo malus es, Nunquid psallis deo tuo quamdiu es? Ecce psallebas: auertisti te ad aliquod negocium, iam non psallis, & es. Ecce es, & non psallis: Fortassis etiam cupiditate inclinatus ad aliquid, non solum non psallis, sed & offendis auditum eius, & es. Tamen quæ erit illa laudatio vbi quamdiu es laudes? Sed quid ait, quamdiu sum? Aliquando forte non erit? Imò in æternum erit ipsum diu, & ideo vere diu erit. Nam quicquid finem habet in tempore, quamlibet longum sit, diu non est. K Psallam deo meo quamdiu sum. Interim bene laudabis dominũ in vita tua, psallis deo tuo de futuro quamdiu es. Bene hic quicquid præsumendum est de illo spera. Non nos deserat spes in ista peregrinatione & tentatione, in istis improbitatibus & insidijs inimici, circumstrepentibus vndique tentationibus seculi, vndique in laboribus & angoribus constitutos. Quid ergo faciemus? Audi quid sequatur: *Nolite confidere in principes.* Fratres, magnum negocium hic accipimus, diuina vox est, & desuper sonat nobis. Nouo enim modo, nescio qua infirmitate humana anima quando fuerit tribulata, hic desperat de domino, & vult præsumere de homine. Dicatur homini in afflictione aliqua cõstituto: Est quidam homo magnus, per quem possis liberari: arridet, gaudet, erigitur. Quod si dicatur illi, Liberat te deus, quasi desperatione frigescit. Promittitur auxilium mortalis, & gaudes: promittitur immortalis, & tristis es? Promittitur tibi quod liberet te tecum liberandus, & tanquam aliquo magno auxilio exultas: promittitur ille liberator qui liberatore non indiget, L & quasi ad fabellam desperas. Væ talibus cogitationibus, longe peregrinantur, vere misera & magna mors est in eis. Appropinqua, incipe desyderare, incipe quærere & agnoscere eum à quo factus es. Non enim deseret opus suum, si ab opere suo non deseratur. Conuerte ergo te ad illum cui dicis, Laudabo dominum in vita mea, psallam deo meo quamdiu sum. Monet enim nos iam impletus spiritu sancto iste, & dicit quasi de longe remotis, & longe peregrinantibus, & non solum deum non volentibus laudare, sed nondum vel de deo sperantibus. Nolite confidere in principes,

Et in filios hominum, in quibus non est salus. In vno filio hominis salus, Et in ipso non quia filius hominis, sed quia filius dei: Non propter id quod suscepit ex te, sed propter id quod seruauit in se. Ergo in nullo homine salus, quia & in illo ideo salus, quia deus qui est super omnia deus benedictus in secula. De Christo dictum est, ex quibus Christus secundum carnem. Ex quibus? Ex Iudęis, ex patribus Christus secundum carnem. Sed nunquid hoc totum Christus quod secũdum carnem? Non: Neque enim secundum carnem, id est, super omnia deus benedictus in secula. *Rom. 9.* M Ideo in illo salus, quia domini est salus. Dicit enim alius Psalmus, *Psal. 3.* Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua. Et sine causa sibi arrogant homines, quia dant salutem, sibi dent: Responde superbo homini, Gloriaris quia dicis te dare mihi salutem, tibi da. Vide si habes eam, Consyderans bene fragilitatem tuam, vides quia nondum habes. Ergo noli monere, vt expectem à te, sed expecta mecum. Nolite confidere in principes, & in filios hominum in quibus non est salus. Ecce nescio qui principes procedunt, nescio vnde, & dicunt, Ego baptizo, & ego quod dedero, hoc est sanctum: & si ab illo vel alio acceperis, nihil accepisti: si à me acceperis, aliquid accepisti. O homo, ô princeps inter filios hominum, vis esse inter principes, quibus non est salus? Ideo ergo habeo salutem, quia tu mihi das? Tuum est enim quod das? Aut vero etiam tu das? Vel hoc dicẽdum est, quia tu das? Dicat & fistula quia & ipsa dat aquam, dicat & canalis, quia ipse manat: dicat & præco, quia & ipse liberat. Ego in aqua attendo fontem, in voce præconis agnosco iudicem. Non eris tu planè author salutis meę, ille erit de quo securus sum, de te incertus sum: Si non sis arrogans, nõ solum ego de te incertus sum, sed

& tu

† al. mortua es. & sic deinceps.

A & tu de te. Ab illo ergo mihi salus qui est super omnia, quia domini est salus, tu inter filios hominum, tu inter principes. Sed audio vocem Psalmi, Nolite confidere in principes, & in filios hominum à quibus non est salus. Secũdum turbam hominum, quid sunt isti filij hominum? Quid sint vis scire? *Exiet spiritus eius, & reuertetur in terram suam.* Ecce totum quod loquitur, nesciens quàm diu loquatur, minatur, nesciens, nesciens quamdiu viuat. Subito exiet spiritus eius, & reuertetur in terram suam. Nunquid quando vult exit spiritus eius? Exiet & quando non vult, exiet, & quando nescit reuertetur in terram suam. Exeunte spiritu, caro reuertetur in terram. Sed quia caro erat quæ sic loquebatur, de me enim præsume, & ego tibi do, non dicerent nisi illi de quibus dictum est, quoniam caro sunt. Exiet spiritus eius, & reuertetur in terram suam. *In illa die peribunt omnes cogitationes eius.* Vbi est typhus? Vbi est superbia? Vbi est iactantia? Sed forte ad locum bonum transiit, ad iustos si tamen transiit. Nam qui sic loquebatur, nescio quò transierit. Loquebatur enim superbia, & nescio quò transeant tales homines, nisi quia

Gene.6.

Psal.77.

B inspicio alterum Psalmum, & video malum eorum esse transitum. Vidi impium exaltari super cedros libani, & transiui, & ecce non erat, & quæsiui eum & nõ est inuentus locus eius. Iste pius qui transiit, & non inuenit impium, illuc peruenit vbi non est impius. Ergo fratres omnes audiamus, fratres dilecti deo omnes audiamus, in qualibet tribulatione, in quolibet desyderio muneris diuini, non fidamus in principes, nec in filios hominum, in quibus non est salus. Totum hoc mortale, transitorium & caducum est. Exiet spiritus eius & reuertetur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eius. Quid ergo faciemus, si in filios hominum, si in principes non est sperandum? Quid facimus? *Beatus cuius deus Iacob adiutor est eius.* Non ille homo aut ille homo, non ille angelus aut ille angelus, sed beatus cuius deus Iacob adiutor est, & ipsi Iacob sic fuit adiutor, vt de Iacob faceret Israël. Magnum adiutorium, Israël iam videns deum. Hic ergo positus & peregrinus nondum videns deum, si habueris adiutorem deum Iacob, ex Iacob eris Israël, & eris videns deum, & periet omnis labor, & omnis gemitus, transient curæ mordaces, succedent laudes fœlices, Beatus cuius deus Iacob adiutor est eius, huius Iacob. Quare iste beatus, interim adhuc in hac vita gemens? *Spes illius in dominum deum ipsius.* Ideo beatus, quia spes ipsius in dominum deum ipsius. In quo est spes ipsius, ipse erit res ipsius. Fratres, an forte erraui, quia dixi rem nostram futurum deum? Quid si dicerem hæreditatem nostram futurum deum? Spes mea es tu, portio mea in terra viuentium. Tu eris portio mea, eris tu possesio & possidebis. Possessio dei eris, & possessio tua erit deus. Tu eris possessio eius, vt colaris ab eo, & ipse erit possessio tua vt colas eum. Nam & tu colis deum, & coleris à deo. Recte dicitur, colo deum, quomodo autem color à deo? Inuenimus apud Apostolum, Dei, inquit, agricultura estis, dei ædificatio estis. Et dominus, Ego sum, inquit, vitis, vos estis sarmenta, & pater meus agricola. Colit te ergo deus, vt sis fructuosus, & colis deum, vt sis fructuosus. Tibi bonum est quod te colit deus, bonum est tibi quod colis deum. Cultor deus si recedat ab homine, desertus fit ipse homo: cultor homo si recedat à deo, desertus fit ipse homo. Nec crescit deus accedente te nec decrescit discedente te. Ergo erit ipse possessio nostra, vt

Psal.36.

C

Psal.141.

1.Cor.3.

Ioan.15.

nos pascat, & erimus possessio eius, vt nos regat. Spes D illius in dominum deum ipsius. Quis est iste dominus deus ipsius? Attendite fratres, Multi enim habent multos deos, & dicũt eos dominos suos & deos suos. Sed dicit Apostolus, Et si sunt qui dicantur dij, siue in cœlo, siue in terra, quemadmodum sunt dij multi, & domini multi, nobis tamen vnus deus pater, ex quo omnia, & vnus dominus Iesus Christus, per quem omnia. 1.Cor.8.
Ergo ipse sit spes tua dominus deus tuus, in illo sit spes tua. In domino deo suo est spes etiam illius qui colit Saturnum, in domino deo ipsius est spes qui colit Martem, qui colit Neptunum, qui colit Mercurium, plus addo, qui colit ventrem, de quibus dictum est, Quorum deus venter est. Ergo ille illius deus, atque ille illius, quis huius beati? Quia spes ipsius in domino deo ipsius. Sed quis est iste? *Qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt.* Fratres mei, magnum deum habemus, Benedicamus nomen sanctum eius, quia dignatus est facere nos possessionem suam. Nondum vides deũ, non potes amare plene quod ooodũ vides. Quæ vides, ipse fecit. Miraris mundum, quare non artificem mundi? Suspicis cœlum, & exhorrescis, Cogitas vniuer E sam terram, & contremiscis, Miraris maris magnitudinem, quando cogitationem occupas. Respice innumerabilitatem stellarum, Respice tanta genera seminum, tantas diuersitates animalium, quicquid natat in aquis, repit in terra, volitat in aëre, circumit in cœlo, omnia ista, quàm magna, quàm præclara, quàm pulchra, quàm stupenda? Ecce qui fecit hæc omnia, deus tuus est, Pone ibi spem tuam, vt sis beatus. Spes illius, in dominum deum ipsius. Quem? Qui fecit cœlum & terram, mare & omnia quę in eis sunt. Magnum habemus deum, Attendite fratres magnum bonum deum faciẽtem talia. Quid ergo hinc cogitauit deus, vt faceret? Si tamen dicendum est de deo, cogitauit cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt? Forte dicturus erat homo iste, Video quidem omnia magna ista, cœlum & terram, mare & omnia quæ in eis sunt fecit deus. Quando me computat deus inter ea quæ fecit? Et vere ego pertineo ad curam ipsius, & modo de me cogitat deus, aut scit an viuam? Quid est hoc quod dicis? Non surrepat tibi mala cogitatio in cor, de his esto de quibus paulò ante loquebamur, Laudabo dominum in vita mea, psallam deo meo quamdiu sum. Sed iste F talis alios alloquitur, nescio quos tepidos, quos exhortatur, & quasi vetat & veretur ne desperet de se, quia non sunt in computo dei. Multorũ enim sunt tales cogitationes, Sed ideo deserunt deũ, & pergunt per quęlibet peccata, quia non credunt curare deum quid agant. Audi eloquia diuina, noli de te desperare, Qui curauit facere te, non curat reficere te? Nõnne deus tuus est, qui fecit cœlum & terram & mare? Si ista folia diceret, forte responderes tu, Deus qui fecit cœlum & terram, & mare, magnus deus, sed nũquid cogitat de me? Et ipse te fecit, diceretur tibi. Quomodo? Nunquid ego sum cœlum, aut ego sum terra, aut ego sum mare? Et quid es? Manifestum est, nec cœlum sum, nec terra sum, nec mare sum, sed in terra sum. Vel hoc concedis mihi quia in terra es. Audi quia non tantum cœlum & terram, & mare deus fecit. Fecit enim cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt. Si ergo omnia quæ in eis sunt, & te. Parũ dico te, & passerem, locustam, vermiculum, nihil horum non ille fecit, & cura est illi de omnibus. Non ad præceptum cura est, nam præceptum soli homini dedit. Dicit enim Psalmus,

Philip.3.

Act.14.

G mus, Homines & iumenta saluos facies domine, secũ-
Psal.53. dum multitudinem misericordiæ tuę deus, Multitudi
Deute.25. nem, inquit, misericordiæ tuæ, secundum hanc saluos
1.Cor.9. facies homines & iumenta. Et Apostolus, Nunquid de
bobus cura est deo: Et hac de bobus cura non est deo,
& hac homines & iumenta saluos facies domine. Nũ-
Ibidem. quid cõtraria sunt ista: Quid enim ait Apostolus? Nũ-
quid de bobus pertinet ad deum? Vbi est præceptum,
Boui trituranti os non infręnabis, ibi de bobus nõ co-
gitauit deus? Itaque quosdam boues voluit significari.
Non enim hoc curat deus monere quid agatur cũ bo-
bus, habet hoc natura ipsa humana. Sic factus est ho-
mo, vt norit consulere iumẽtis suis, nec inde præcepta
à deo accepit, sed insinuatum est illi in mentem à deo,
vt possit & sine præcepto facere, fecit illũ talem deus.
Sed quomodo regit pecus, regendus est ab alio, ab eo
à quo regitur præceptũ accepit. Ad præcepti ergo te-
norem non est de bobus cura deo, sed ad prouidentiã
vniuersitatis qua creauit omnia, & mundum regit, ho-
Psal.35. mines & iumenta saluos facies domine. Intendat cha-
ritas vestra. Hic forte aliquis dicat mihi, De nouo te-
H stamento est, quia non de bobus pertinet ad deum: ho-
1.Cor.9. mines & iumenta saluos facies domine, de veteri testa-
mento est. Sunt qui calumnientur & dicant, non sibi
consonare ista duo testamenta. Ne forte aliud dicat in
vetere, aliud in nouo, & flagitent de me sententiam de
Psal.53. nouo talem qualis hęc est, Homines & iumenta saluos
facies domine, quid facio? Nihil tam in capite noui te-
stamenti, quàm Euangeliũ. In Euangelio inuenio quia
omnia ista pertinent ad deum, nemo erit iam qui con-
tradicat. Nunquid enim Apostolus Euangelio contra-
rius erit? Audiamus ipsum dominum, principem & ma
Matt.6. gistrum Apostolorum, Respicite, inquit, volatilia cœli,
quia non seminant, neque metunt, neque congregant
in horrea, & pater vester cœlestis pascit illa. Ergo &
prçter hominem animalia ista pertinent ad curam dei
vt pascantur, non vt legem accipiant. Quod ergo ad
1.Cor.9. dandam legẽ attinet, de bobus cura deo non est: quod
autem ad creanda, ad pascenda, gubernanda & regen-
Matth.10. da, omnia ad deum pertinent. Nonne duo passeres asse
veneunt, dominus Iesus Christus dicit, & vnus ex eis
non cadet super terram sine voluntate patris vestri?
I Quanto magis vos pluris estis illis? Nolite ergo dice-
re, nõ pertineo ad deum. Pertinet ad deum anima tua,
pertinet ad deum corpus tuum, quia deus fecit & ani-
Eccli.16. mam tuam & corpus tuum. Dicis forte, Non me nu-
merat deus in magna multitudine. Accedit tibi mirũ
Matt.10. de Euangelio, Capilli capitis vestri omnes numerati
sunt. Ergo deus meus est, & in illo spes mea, qui fecit
cœlum & terram, mare & omnia quę in eis sunt. Quid
autem ad me pertinet? quid agit de me? *Qui custodit ve-
ritatem in æternum.* Et amandum deum commendauit,
& timendum, qui custodit veritatem in æternũ. Quam
veritatem in æternum? quam? & in quo custodit verita-
tem? *Facientem iudicium iniuriam accipientibus.* Vindicat
iniuriam accipientes, fratres mei, facit illis iudicium.
Quibus? Qui accipiunt iniuriam, puniens omnes iniu-
riosos. Si ergo fauebit iniuriam accipientibus & pu-
niet iniuriosos, vide modo de quorũ numero esse vis.
Vide, attende vtrum in eis velis esse qui iniuriam acci-
piunt, an in eis qui iniuriam faciunt. Statim enim ad te
1 Cor.6. procedit vox apostolica, & dicit tibi, Iam quidem om-
nino delictum est, quia iudicia habetis vobiscum, qua-
re non magis iniuriam patimini? Corripit homines
quia non patiuntur iniuriam. Non vt patiaris molestiã
te hortatur, sed vt patiaris iniuriam: non enim omnis K
molestia iniuria est. Quicquid enim iure pateris, non
est iniuria. Ne forte diceres, & ego inter iniuriam pas-
sos numeror, nam illud in illo loco, & illud causa illa
passus sum. Vide si iniuriam passus es. Latrones multa
patiuntur, sed non iniuriam. Scelerati, malefici, effra-
ctores, adulteri, corruptores, omnes patiuntur multa
mala, sed nulla est iniuria. Aliud est pati iniuriam, aliud
est pati tribulationem aut pœnam, aut molestiam, aut
supplicium. Considera, vbi sis, quid egeris vide, quare
patiaris vide, & ibi vides quid patiaris. Ius & iniuria
contraria sunt. Ius enim est quod iustum est: neque e-
nim omne quod ius dicitur, ius est. Quid si aliquis cõ-
dat ius iniquum? Nec ius dicendum est si iniustum est:
illud ergo verum ius, quod etiam iustum est. Vide quid
feceris, non quid patiaris, Si ius fecisti, iniuriam patie-
ris: si iniuriam fecisti, ius patieris. Quare ista dixi fra-
tres? Vt non se extollant hæretici, quando forte ali-
quid patiuntur ex iussionibus principum terrenorum,
non se numerent inter eos qui iniurias accipiunt & di
cant, Ecce Psalmus cõsolatur me: ego enim deum co-
lo qui iudicium faciet iniuriam accipientibus. Recte L
quæro vtrum iniuriam accipias. Si ius fecisti, iniuria est
quam pateris. Ius est exufflare Christum? Ius est rebelli
superbia erigere altare? Ius est parcentibus persecuto-
ribus tunicæ Christi, Ecclesiam Christi conscindere? Ioan.19.
Porrò si hoc ius non est, quicquid pro hoc pateris, ius
est. Non es ergo de his qui patiuntur iniuriam. Lego
aliquid manifestius ex Euangelio, Beati, inquit, qui per- Matt.5.
secutionem patiuntur. Expecta, quid festinas? Quid di-
cis: ego sum. Expecta, inquam, totum legam. Audisti,
beati qui persecutionem patiũtur, iam tibi nescio quid
cœperas arrogare: si permittis, totum lego: vide quid
sequatur, Beati qui persecutionem patiuntur propter
iustitiã. Modo dic, ego sum, Si audes dicere, ego sum,
superiora quæ dixi retractemus, aut ne longum sit, hoc
vnum interrogo, Si damnaueris vnum hominem, cu-
ius causam nescis, audes te dicere tenere iustitiam? Aut
si quid pro hac re passus esses, iniuriã nominares? Eri-
gis te in temerarium tribunal cordis tui, vnde præci-
piteris, & audes ferre sententiam de homine cuius cau
sam nescis? Hoc si de vno homine faceres, esses iniu-
stus: facis hoc de toto orbe terrarum, & iustus es? Fra- M
tres charissimi, & quæ est quæ patitur iniuriam, nisi Ec
clesia catholica quæ tanta ista perpetitur? Inter tot scã-
dala hæreticorum gemit, & videt per malas suasiones
& fraudes rapi de gremio suo infirmos, paruulos per-
trahi, per nescio quæ secreta malarum speluncarum
rebaptizari, exufflari in eis Christum, occidi in eis non
mortale illud suũ quod homines sunt, sed illud quod
in æternum victuri sunt. Suadetur homini dicere, non
sum Christianus, & iustitia vocatur. Accessurus es ad
episcopum, dicit tibi. Vide ne dicas te esse Christia-
num. Si enim dixeris te esse Christianum, non es ac-
cepturus, Vt autem accipias, dic te non esse. Quid mo-
nes Christiane? Quid doces? Certe persecutionem pa-
teris. Tanto tu verius persecutionem pateris, quanto
tu verior persecutor. Quando imperatores perseque-
bantur Christianos, minando cogebant, quod tu ef-
ficis suadendo. Persuades Christiano, vt neget se esse
Christianum. Quod tu suadendo facis, hoc persecu-
tores occidendo non fecerunt. Sub te viuit homo qui
negat se esse Christianum, negat & viuit, Perdidit
iam vitam, cadauer tibi loquitur. Qui percussus
est gladio persecutoris, cecidit, & viuit: cui loque-
ris, stat

A ris, ſtat & cecidit. Hæc faciens, quicquid paſſus fueris, iniuria erit? Nolo tibi blandiaris, ſi hæc iniuſta ſunt omnia quæ facis, quicquid pateris, iuſtum erit. Cui autẽ facit iudicium, qui cuſtodit veritatem in æternũ? Iniuriam patiẽtibus. Iam tu procede, & dic ratiocinationibus illis tuis bonis, & quaſi acutis & ſubtilibus, quia tu paſcis, & dic, Famelic⁹ poteſt paſcere, id eſt, poteſt dare ſanctum? Famelicus poteſt paſcere? Lãguidus poteſt ſanare? Ligat⁹ poteſt ſoluere? Iſta ſunt veluti magna & ſubtilia, quib⁹ decipiũt imperitos. Claudat illis os Pſalmus iſte, *Dat eſcam eſurientibus.* Ecce nihil à te expecto, Deus dat eſcam eſurientibus. Quibus eſurientibus? Ho-
† al. cibus. minibus†. Quid eſt hominibus? Omnibus animalibus.
& ſic mox. Omnibus hominibus ipſe dat eſcam. Et nullam eſcam ſeruat dilectis ſuis? Si habent aliam famem, habent & aliam eſcam. Quæramus primo famem ipſorum, & in-
Matth. 5. ueniemus eſcam ipſorum. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Famelici dei eſſe debemus, Ante ianuã conſpectus illius in oratione mẽdicemus, ipſe dat eſcam eſurientibus. Quid eſt quod te hæretice iactas, quia tu ſoluis, tu erigis, tu illuminas?
B Videlicet quia tu liberatus iam es, & tu ſtas, & tu lumẽ es? Abſit. Superius attende, Nolite confidere in principes & in filios hominũ, à quibus non eſt ſalus. Non ipſi dant ſalutem. Ergo recedite hæretici de medio. *Dominus ſoluit compeditos, dominus erigit eliſos, Dominus ſapientes facit cæcos.* Id eſt, eos qui cæci ſunt facit ſapientes. Optime per hanc ſentẽtiam expoſuit nobis omnes ſuperiores, ne forte cũ dixiſſet, Dominus ſoluit compeditos, ad illos compeditos referremus, qui forte propter aliquam noxã ligantur ferro à dominis ſuis. Quia autem dixit, Erigit eliſos, occurrit nobis aliquis, aut offendens, aut cadens, aut equo lapſus. Eſt alius caſus, ſunt aliæ cõpedes, quomodo ſunt aliæ tenebræ, & alia lux. In eo quod dixit, Sapientes facit cæcos, noluit dicere illuminat cæcos, ne & hoc carnaliter intelligeres, ſicut illuminatus
Ioan. 9. eſt à domino, cuius oculos luto de ſputo facto inunxit & ſaluum eum fecit. Ne tale aliquid ſperares cũ de ſpiritalibus loquitur, oſtendit quandam lucem ſapientiæ qua illuminantur cæci. Ergo quomodo illuminantur cæci luce ſapientiæ, ſic ſoluuntur compediti, ſic erigũ-
C tur eliſi. Vnde ſumus ergo compediti? vnde eliſi? Corpus noſtrum ornamentum nobis fuit, peccauimus, & compedes inde accepimus. Quæ ſunt compedes noſtræ? Mortalitas ipſa. Audi Apoſtolum Paulum, quia & ipſe adhuc in hac peregrinatione compeditus erat. Quanta peragrauit compeditus iſte? Non illi fuerunt graues cõpedes, cum ipſis compedibus toto orbi Euangelium prædicauit, ſpiritus charitatis rapuit cõpedes, & circuminit quantum potuit. Sed tamen quid dicit?
Philip. 1. Concupiſcentiam habẽs diſſolui & eſſe cum Chriſto. Quid eſt, diſſolui? A compedibus mortalitatis. Et tamen miſericordia adhuc volebat eſſe in compedibus propter alios compeditos, quibus miniſtraret. Manere, inquit, in carne, neceſſarium propter vos. Dominus ergo ſoluit compeditos, id eſt, ex mortalibus immortales facit. Domin⁹ erigit eliſos. Quare eliſi ſunt? Quia erecti erant. Quare eriguntur? Quia humiliati ſunt.
Gene. 3. Cecidit atque eliſus eſt Adã. Ille cecidit, Chriſtus deſcendit. Quare deſcendit qui non cecidit, niſi vt leuaretur qui cecidit? Dominus ſapientes facit cæcos.

Dominus diligit iuſtos. Ideo facit iudicium iniuriam accipientibus. Et qui ſunt ipſi iuſti? Modo quatenus iuſti, quemadmodum habes, *Dominus cuſtodit proſelytos.* Proſelyti aduenæ ſunt. Omnis Eccleſia gentium, proſelyta eſt. Aduentitia enim eſt ad patres, non de carne eo- D
rum nata, ſed imitando fidem. Dominus tamen cuſtodit, non vt aliquis homo phanum. *Orphanum & viduam ſuſcipiet.* Nemo putet quaſi pupillum propter hæreditatem, aut viduam propter neſcio quod negocium ſuum. Equidem & iſtis deus opitulatur, & in omnibus officiis generis humani bonum opus facit, qui pupillum conſolatur, qui viduam non deſerit, ſed ſecũdum quendam modum omnes pupilli ſumus, abſente patre, non mortuo. Pupillus enim ſecundum homines, mortuo patre, fit. Et ſi verum quęratis fratres, quia anima non moritur, viuunt parentes noſtri, & magis abſentibus patribus ſunt pupilli. Qui pupilli ſunt, ſi mali fuerint, in pœnis viuunt: ſi boni fuerint, in requie viuunt. Omnia integra ſunt creatori, tamen nos, quandiu ſumus in corpore hoc, & peregrinationis locum incolimus, abſens eſt pater noſter ad quem clamamus, Pater noſter qui es in cœlis. Ideo & Eccleſia vidua quaſi *Matth. 6.*
abſente ſponſo, abſente viro. Veniet ille qui illam modo protegit, non viſus, ſed deſyderatus. Magno enim deſyderio rapimur, & amore eius quem non videmus, deſyderamus: Inhærebimus amplexibus viſis, ſed E
nondum viſis fide detinemur. Ergo & pupillum & viduam quid voluit intelligi fratres? Deſtitutos omni ope & auxilio. Deſtituta anima in ſeculo, ipſa ſibi ſperet adiutorium dei. Quicquid hic habueris, aurum habeas, præſumpſiſti inde, iam non es proſelytus, non es orphanus, non in viduam numeraris. Amicum habes, ſi de illo præſumpſeris, & deum dimiſeris, non es deſtitutus. Habes hæc omnia, non inde pręſumis, non inde ſuperbis, pupillus dei es, & vidua dei. Suſcepit ergo deſtitutos, hoc dixit: Suſcipit pupillum, ſuſcipit & viduam. *Et exterminabit viam peccatorum.* Quæ eſt via peccatorum? Irridere iſta quæ dicimus. Quis pupillus? Quæ vidua? Quod regnum cœlorum? Et quæ pœna inferorum? Fabellæ iſtæ Chriſtianorum ſunt. Ad quod video, ad hoc viuam. Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. Vide ne tale aliquid perſuadeant, ne per aurem in cor intrent, & ſpinas inueniant in auribus tuis. Qui cœperit ſic intrare, punctus abſcedat. Corrumpunt enim mores bonos colloquia mala. Sed *1. Cor. 15.*
forte hic dicturus es, Quare ergo fœlices ſunt? Ecce F
nec deum colunt, & omnia mala quotidie committunt, abundant rebus his quibus ego egens laboro. Noli zelare in peccatores, Quid accipiant, vides, quid illis ſeruetur, non vides. Et vnde, inquit, video quod nõ video? Omnino habet oculos fides, & maiores oculos, & potentiores & fortiores. Hi oculi neminem deceperunt, hi oculi ſint ſemper in dominum, vt & ipſe e- *Pſal. 24.*
uellat de his laqueis pedes tuos. Via peccatorum placet tibi, quia lata eſt, & multi per illam ambulant. Latitudinem eius vides, finem eius non vides. Ecce vbi finitur, pręcipitium eſt: vbi finitur, profunditas quędam baratri eſt, Lætantes, & ſi patientes in iſta via, illo fine merguntur. Sed extendere oculos nun potes, vt videas ipſum finem, crede ei qui videt. Et quis eſt qui videt? Homo? Forte nemo homo, ſed dominus deus tuus venit ad te vt crederes deo. Non enim & domino tuo non es crediturus, qui ait, Lata & ſpatioſa eſt via *Matth. 7.*
quæ ducit ad interitum, & multi ſunt qui ingrediuntur per illam? Hanc viam exterminabit dominus, quia ipſa eſt via peccatorum. Et dum exterminata fuerit via peccatorum, quid nobis reſtat? Venite benedicti *Matth. 25.*
patris mei, percipite regnum quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Ad hoc concluſit Pſalmiſta, Et

viam

G viam peccatorum exterminabit. Et quid tu? *Regnabit dominus in æternum.* Gaude, quia tibi regnabit: gaude, quia tu eris regnum eius. Vide enim & quid sequitur. Est certe ciuis de Sion, non de Babylonia, id est, nō de ciuitate peritura huius seculi, sed de Sion ad tempus laborante & peregrināte, in æternum autem regnatura. Audisti ergo finē, inde es. Regnabit dominus in æternum. *Deus tuus Sion.* O Siō, deus tuus regnabit in æternum. Nunquid sine te regnabit deus tuus? *In generatione & generationem.* Bis dixit, quia non potuit semper dicere, Nec putes quia verbis finitis, finitur æternitas. Aeternitas in verbo quatuor syllabis constat, in se fine fine est. Non potuit tibi nisi sic commēdari, Deus tuus regnabit in generatione & generatione. Parum dixit, Si tota die diceret, angustum esset. Si tota vita sua diceret, nōne aliquando cōticesceret? Ama æternitatem, nullo fine regnabis, si finis tibi Christus est, cum quo regnabis in secula seculorum, AMEN.

In Psalmum centesimum quadragesimumsextum Enarratio.

H INTENTI audiebamus cū Psalmus præsens cantaretur: & nō omnes qui audiebamus etiā intelligebamus. Quanto magis ergo intente nunc audiendus es, si vt spero & cupio adiuuantibus omnium audiētium orationibus, si quid hic forte obscurum est, deo donāte reuelabitur, vt sit fructuosus auditus, nec inanis redeat auditor qui intētus affuit cum audiret: Vnde cœpit: nobis dicitur, laudate dominum: Dicitur hoc omnibus gentibus, non solis nobis. Et istā vocem per loca quidem singula sonātem à lectoribus, singillatim audiūt Ecclesiæ, Vna vox tamen dei super omnes non tacet, vt laudemus eum. Et quasi quæreremus quare laudare deum debeamus, videte quam causam attulit. *Laudate dominum,* inquit, *quoniam bonus Psalmus.* Hæc est merces tota laudantiū, laudemus dominum. Quare? Quoniam bonus Psalmus. Vellem ergo, inquit, aliquis laudare dominum, si mihi aliquid pro ista laude donaret. Quis enim laudat gratis vel hominem? Expectant ergo aliquā mercedem laudatores hominum. Nullam mercedem expectare, aut petere, aut sperare debet laudator dei? Laudatur infirmus, & spe-
I ratur de eo aliquid: Laudatur omnipotēs, & nulla merces est? An forte hoc cupio, quod ille dare non potest? Quid homo desyderat, quod in manu dei nō sit? Cum laudaueris hominē, forte hoc cupis quod ab illo præstari non potest. Deū securus lauda, quem nemo potest dicere non posse præstare quod tu poteris desyderare. Proposita ergo spe mercedis alicuius laudare debem⁹ deum, nō tamen daturum quicquid cupimus, Pater est enim, & quod mali cupiunt filij non dat. Laudemus & speremus & desyderemus, nō illud, aut illud, sed quod iudicat dandum esse quem laudamus. Ille enim nouit quid nobis dari expediat, nos autē intēdamus quid no-
Roma. 8. bis prosit accipere: Apostolus ait, Quid enim oremus sicut oportet, nescimus. Et ipse idem Apostolus Paulus sperabat sibi prodesse, si auferretur ab eo stimulus carnis suæ, angelus satanæ, à quo colaphizabatur, sicut ip-
2. Cor. 12. se cōfitetur, & ait, Propter quod dominum ter rogaui vt auferret eum à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Desyderauit aliquid, non concessum est ad voluntatem vt cōsolaretur ad sanitatem. Hic ergo quid nobis propositū est? Laudate, inquit, dominū. Quare laudamus dominum? Quoniā bonus Psalmus. Ipse Psalmus laus domini est. Hoc ergo ait, Laudate dominū, quoniā bonum est lau-

dare dominum. Nō sic prætereamus laudare dominū, K dictum est & trāsit, factum est & siluimus, laudauimus & tacuimus, cātauimus & cōquieuimus. Imus in aliud forte agendum quod restat, & aliæ actiones cū occurrerint nobis laudatio diuina cessabit in nobis? Non sic prætereamus laudare dominum, non sic. Nam lingua tua ad horam laudat, vita tua semper laudet. Inde ergo bonus psalmus. Psalmus quippe cantus est nō quilibet, sed ad psalterium. Psalterium autē quoddam organū est cantilenæ, sicut lyra, sicut cithara, & huiusmodi organa, quæ inuenta sunt ad cātandum. Qui ergo psallit, non sola voce psallit, sed assumpto etiam quodā organo quod vocatur psalterium, accedētibus manibus voci concordat. Vis ergo psallere? Nō solum vox tua sonet laudes dei, sed opera tua cōcordent cum voce tua. Cum ergo voce cātaueris, silebis aliquando: vita sic cāta, vt nūquam sileas. Negocium agis, & fraudem cogitas, siluisti à laude dei: & quod grauius est, non solum à laude siluisti, sed in blasphemiam perrexisti. Cum ergo deus laudatur de bono opere tuo, opere tuo laudas deum: & cū blasphematur deus de malo opere tuo, opere L tuo blasphemas deum. Itaq; ad aurium exhortationem canta voce, corde ne sileas, vita ne taceas. Non cogitas in negocio fraudem, psallis deo. Cum manducas & bibis psalle, non intermiscendo sonorū suauitates ad aures aptas, sed modeste & frugaliter & temperanter mā-
ducando & bibendo. Quia hoc dicit Apostolus, Siue 1. Cor. 10.
manducatis, siue bibitis, siue quid facitis, omnia in gloriam dei facite. Si ergo beneagis, & quod manducas & bibis, & ad refectionē corporis sumis reparationemq; membrorum, gratias agens ei qui tibi præbuit mortali & fragili ista supplementorum solatia, & cibus tuus & potus tuus laudat deū. Si vero modum naturæ debitū immoderatione voracitatis excedas, & vinolentia te ingurgites, quātaslibet laudes dei lingua tua sonet, vita blasphemat. Post cibū & potū requiescas vt dormias: nec in lecto aliquid turpiter agas, nec excedas vltra cōcessam licentiam in lege dei: sit castus cum cōiuge thorus, & si est cura propagādi liberos, nō sit effrænata luxuries libidinum, defer in lecto tuo coniugi tuę honorem, quia membra Christi estis ambo, ambo ab illo cō- 1. Cor. 6.
diti, ambo sanguine ipsius reparati. Hæc agens laudas M deū, nec omnino silebit laudatio tua. Quid si somnus aduenerit & cum dormis? Nō te excitet à te quiete mala conscientia tua, & innocētia somni tui laudat deū. Si ergo laudas, non tātum lingua tua canta, sed etiam assumpto bonorum operum psalterio, quoniam bonus Psalmus. Laudas cum agis negocium, laudas cū cibum & potum capis, laudas cum in lecto requiescis, laudas cum dormis. Quando non laudas? Perficietur in nobis laudatio dei, cum ad illam ciuitatem venerimus, quando effecti fuerimus æquales angelis dei, quando Matt. 22.
nos nulla corporalis necessitas vlla ex parte sollicitat, non fames, non sitis interpellat, non æstus fatigat, non frigus constringit, non febris deiicit, nō mors finit. Ad illam perfectissimam laudem exerceamus nos laudatione ista in bonis operibus: Propterea cum dixisset, Laudate dominum quoniā bonus Psalmus: *Deo nostro,* inquit, *iocunda sit laus.* Quomodo erit deo nostro iocūda laus? Si bene viuendo laudetur. Audi quia tunc erit illi iocunda laus. Alio loco dicitur, Non est speciosa Eccle. 15.
laus in ore peccatoris. Si ergo in ore peccatoris speciosa laus non est, iocūda non est. Hoc enim iocundū, quod speciosum. Vis ergo vt deo tuo iocunda sit laus? Noli bonę cātilenæ tuæ obstrepere morib⁹ malis. Deo nostro

A nostro iocunda sit laus. Quid dixit? Qui laudatis bene viuite: Laudatio impiorum offendit deum. Plus ille attēdit quid viuas, quam quid sones. Certe cum eo quem laudas, pacem habere vis. Quomodo cum illo quæris pacem, quando à teipso dissonas? Quomodo, inquies, à memetipso dissono? Aliud sonat lingua, aliud indicat vita. Deo nostro iocunda sit laus. Potest enim laus iocunda esse homini, cum audit concinnis acutisque sententiis & suaui voce laudantem. Sed deo nostro iocunda sit laus, cuius aures non ad os, sed ad cor, non ad linguam, sed ad vitam laudatoris patēt. Quis est deus noster, cui iocunda sit laus? Dulcescit nobis, commendat se nobis, gratias dignationi eius. Dignatur enim commendare se nobis, non quasi aliquid præstaturis, sed multa ab illo potius accepturis. Quomodo ergo commendat se nobis deus? Audite apostolum Paulum, Cōmendat autem, inquit, dilectionem suam deus in nobis. Quomodo commendat? audite, Ipse dicat Apostolus, vt comparetur & Psalmo, Commendat, inquit, dilectionem suam deus in nobis. Quomodo commendat? Quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est: Quid ergo seruat landatoribus, qui sic se commēdat peccatoribus? Quia ergo sic dixit Apostolus commēdasse deum nobis dilectionē suam, vt Christus moreretur pro impiis, non vt impij remanerent, sed vt morte iusti ab iniustitia sanarentur. Hic quid audis, cum dixisset, Deo nostro iocunda sit laus? Videamus si ipsa est commendatio quam dixit Apostolus, Quia Christus pro peccatoribus & pro impiis mortuus est. *Aedificans, inquit, Hierusalem dominus, & dispersiones Israelis colligens.* Et ædificans Hierusalem dominus, colliget dispersiones populi ipsius. Populus enim Hierusalem, pupulus Israël. Est Hierusalem æterna in cœlis, vbi ciues etiam angeli sunt. Quid ergo ibi Israël? Si hominem illum nepotem Abrahę consideres, qui dictus est & Iacob, quomodo angelos intelligim⁹ Israël? Si interpretationem nominis discutiamus, quia & ipse Iacob, mutato nomine vocatus est Israël, magis ibi nomen Israël, & vtinā & nos sequentes simus Israël. Quid enim interpretatur Israël, Videns deum. Omnes ergo ciues illius ciuitatis videndo deum gaudent in illa magna ciuitate & ampla & cœlesti, spectaculum eis deus ipse est. Sed nos ab illa ciuitate peregrinamur, peccato expulsi ne ibi remaneremus, & mortalitate prægrauati C ne illō rediremus. Respexit deus peregrinationem nostram, & ille qui ædificat Hierusalem, restituit lapsam partem. Vnde restituit lapsam partem? Dispersiones Israël colligens. Cecidit enim pars quædam, & facta est peregrina. Hanc peregrinationē misericorditer vidit deus, & quæsiuit non quęrentes se. Vnde quæsiuit? Quē misit ad captiuitatem nostram? Misit redemptorem, secundum quod ait Apostolus. Commēdat, inquit, deus dilectionem suam in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Misit ergo ad captiuitatem nostram redemptorem filium suum, Porta, inquit, tecum saccum, fert ibi precium captiuorum. Induit enim se ille mortalitatem carnis, & ibi erat sanguis quo fuso redimeremur. Illo sanguine collegit dispersiones Israël. Et si ille collegit olim dispersus, quomodo satagendum est vt colligantur modo dispersi? Si collecti sunt dispersi, vt in manu artificis ad ædificium formarentur, quomodo colligendi sunt qui de manu artificis inquietudine ceciderunt? Aedificās Hierusalē dominus. Ecce quem laudamus, ecce cui laudem tota vita nostra debemus? Aedificans

Roma. 5. (beside "mendat autem, inquit")

B (beside "ribus, qui sic se commēdat")

Gene. 32. (beside "Si hominem illum")

Roma. 5. (beside "cundum quod ait Apostolus")

Hierusalem dominus, & dispersiones Israël colligens. D Quomodo colligit? Quid agit vt colligat? *Qui sanat contritos corde.* Ecce quomodo colliguntur dispersiones Israël, vt sanentur cootriti corde. Qui cor non conterunt, non sanantur. Quid est enim conterere cor? Notum sit charissimi, fiat vt sanari possitis. Dictum est enim multis aliis scripturarum locis, & maxime illo loco voce nostra quidam cantans dicebat, Quoniam si voluisses sacrificium dedissem: Vtique Deo dicebat, Si voluisses sacrificium dedissem vtique, holocaustis autem non delectaberis. Quid ergo? Sine sacrificij oblatione remanebimus? Audi quid te velit offerre. Sequitur & dicit, Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum deus non spernit. Sanat ergo contritos corde, quia illis propinquat vt sanet, sicut dicitur in alio loco, Prope est dominus his qui obtriuerunt cor. Qui obtriuerunt cor? Humiles. Qui nō obtriuerunt cor? Superbi, Contritum sanabitur, elidetur elatum. Ad hoc enim forte eliditur, vt contritum sanetur. Ne velit ergo fratres cor nostrum esse erectum, antequam sit rectum. Male erigitur quod non primo corrigitur. Qui sanat contritos corde. *Et alligat contritiones eorum.* Sanat, inquit, contritos corde, sanat ergo humiliatos corde, sanat confitentes, sanat seipsos punientes, in sese verum† iudicium exercentes, vt possint esse illius misericordiam sentientes. Tales sanat, sed perfecta eorum sanitas transacta mortalitate fiet, quando corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem: quando nihil erit quod ex carnis labe sollicitet, non solum nihil cui consentiamus, sed nihil quod suggeratur ex carne. Etenim modo fratres mei quantæ illicitæ delectationes animū tangunt, quamuis eis non consentiamus, vt membra nostra iustitiæ seruiant, non iniquitati: tamen vel delectari talibus, etsi non consentis, nondum est perfecta sanitas. Sanaberis ergo, corde sanaberis contrito. Noli erubescere, contere cor: tales sanat deus. Sed quid ago inquies modo? Condelector enim legi dei secundum interiorem hominem: video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meę & captiuum me ducentem in lege peccati. Quid agis? Contere cor, confitere: age, dic sequētia: Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hoc enim dicere, infœlix homo, iam cor conterere est. Ille speret fœlicitatem, qui confitetur infœlicitatem. Dic ergo, Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? vt respōdeatur tibi, Gratia dei per Iesum Christum dominum nostrū. Quomodo autem liberabit ipsa gratia dei? vnde nunc pignus accepimus? Audi eundem Apostolum, Corpus quidem, inquit, mortuum est propter peccatum, spiritus autem vita est propter iustitiā. Si ergo spiritus eius qui suscitauit Iesum Christum ex mortuis habitat in vobis, qui suscitauit Iesum Christū à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritum eius in vobis. Hoc ergo pignus accepit spiritus noster, vt incipiamus fide seruire deo, & ex fide appellari iusti. Quoniam iustus ex fide viuit. Quicquid autem nobis adhuc repugnat & resistit, de mortalitate carnis est, & hoc sanabitur. Viuificabit enim, inquit, & mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritum eius in vobis. Ad hoc pignus dedit, vt cōpleat quod promisit. Quid ergo nunc in hac vita, quando adhuc cōfessores sumus, nondum possessores? Quid in hac vita? Quid fiet? Quomodo durabitur? Sanat contritos corde. Sed perfecta sanitas tunc erit, quando di-

Psalm. 50. (beside "co voce nostra")

Psalm. 33. (beside "dicitur in alio loco")

E (beside "corrigitur")

† al. in se (beside "nientes, in sese")

sed seuerum. (beside "esse illius")

1. Cor. 15. (beside "do corruptibile")

Roma. 7. (beside "inquies modo")

F (beside "citatem")

Roma. 8. (beside "Apostolum, Corpus")

Roma. 1. (beside "Quoniam iustus")

Roma. 8. (beside "nim, inquit")

G ximus. Nunc ergo quid? Alligat contritiones eorum. Qui curat, inquit, contritos corde, quorum perfecta sanitas in resurrectione iustorum erit, alligat modo contritiones eorum. Quæ sunt alligamenta contritionum? Sicut medici alligant fracturas. Aliquando enim intelligat & ex hoc charitas vestra, & notum est eis qui animaduerterunt, vel à medicis audierunt, aliquando praue & distorte firmata, vt corrigant medici frangunt, & faciunt vulnus nouum, quia mala erat sanitas praua. Sic ergo rectæ sunt, inquit scriptura, viæ domini, sed prauicordius in illis scandalizabitur. Quid est prauicordius? Torticordius, tortum cor habens. Putat torta esse omnia quę dicuntur à deo, putat praua esse omnia quę fecit deus, & displicent illi omnia iudicia dei, maximéque in quibus ipse corripitur, & sedet & disputat quàm male faciat deus, quia non pro eius voluntate facit. Distortum cor, prauum cor est, quod non se corrigit ad deum, & deum vult distorquere ad se. Quid ergo dicit deus desuper? Tortus es, æquus sum. Si tu rectus esses, sentires & sitires æquitatem meam. Quemadmodum si in pauimentum æquale poneres distortum lignum, non collocaretur, vndique nutaret, vndique agitare-

Eccl. 3.

Psalm. 44.

H tur, quod non loci inæqualitas, sed distortio ligni facit, sicut ait scriptura, Quàm bonus Israël deus rectis corde. Quid ergo tortū est cor? Quomodo dirigitur? Et tortum est & durum. Iam ergo tortum & durū frangatur, conteratur vt dirigatur. Tu dirigere cor tuum non potes: tu frange, ille dirigat. Quomodo tu frangis? quomodo tu conteris? Confitendo, puniendo peccata tua. Quid aliud significat pectorum tunsio, nisi forte putamus ossa nostra aliquid peccasse cum cędimus & tūdimus pectus? Sed significamus nos cor conterere, vt à domino dirigatur. Sanat ergo contritos corde, & contritum cor habentes: & sanitas ipsius cordis tunc erit perfecta, cū & corporis reparatio implebitur quæ promissa est. Nunc interea quid facit medicus? Alligat cōtritiones tuas, vt tu possis peruenire ad plenissimā firmitatem, donec consolidetur quod fractum est, quod alligatum est. Quæ sunt ista alligamenta? Temporalia sacramenta. Alligamenta medicinalia sunt contritionis nostræ, sacramenta interim temporalia quibus habemus consolationem: & ista omnia quæ loquimur vobis, ipsa quæ sonant & transeunt, quicquid in Ecclesia geritur temporaliter, alligamenta sunt contritionum.

Psal. 72.

I Quemadmodum enim medicus perfecta sanitate detrahit ligaturam, sic in illa ciuitate Hierusalem cum æquales angelis facti fuerimus. Nā quid putatis ibi nos accepturos esse quod hic accipimus? Aut ibi recitandū est nobis euangelium, vt fides nostra permaneat? aut imponenda est manus ab aliquo præposito? Ista omnia alligamenta fracturæ sunt, sed perfecta sanitate detrahentur: sed ad eam non perueniretur, nisi alligarentur. Sanat ergo contritos corde, & alligat contritiones eorum. *Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocans.* Quid magnum deo, numerare multitudinem stellarum? Hoc & homines conati sunt. Viderint vtrum implere potuerint, non tamen conarentur, nisi se impleturos esse sperarent. Illis dimittamus quid potuerint, & quousque peruenerint: deo autem non puto esse magnum numerare omnes stellas. An forte numerum ne obliuiscatur, recenset? Et magnum est aliquid deo stellas numerare, cui capilli capitū numerati sunt? Manifestum est fratres aliquid velle deum intelligere nos in eo quod ait, Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis, inquit, nomina vocans. Sunt stel-

Matth. 22. Tal. fuerimus. Nunquid putatis ibi nos &c.

Matth. 10.

K læ quædam lumina in ecclesia consolantia noctem nostram omnes de quibus dicit Apostolus, in quibus appareris tanquam luminaria in mundo, In ista, inquit, natione tortuosa & peruersa, in quibus apparetis tāquam luminaria in mundo verbum vitæ habentes: illas stellas numerat deus. Omnes secum regnaturos, omnes aggregandos corpori vnigeniti sui numeratos habet, & numerat eos. Qui indignus est, nec numerabitur. Et multi crediderunt, vel multi se qualicumque adumbrata specie fidei, populo eius applicuerunt, nouit tamen ille quid numeret & quid ventilet. Nam tanta est celsitodo euangelij, vt fieret quod dictum est, Annunciaui & locutus sum, multiplicati sunt super numerum. Sunt ergo in populis & supernumerarij quodammodo. Quid est supernumerarij? Plus quàm ibi futuri sunt. Intra parietes istos plures sunt, quàm futuri sunt in regno dei, in illa Hierusalem cœlesti, ipsi super numerum sunt. Animaduertat quisque vtrum luceat in tenebris, vtrum in iniquitate seculi tenebrosa non seducatur, si non fuerit seductus nec victus, tāquam stella erit, quam iam numerat deus. Et omnibus, inquit, eis nomina vocans: ibi est totum premium. Habemus nomina quędā, nomina apud deum: vt nouerit deus nomina nostra, hoc optare debemus, hoc agere, hoc satagere quātum possumus, nō de aliis rebus gaudere, nec de donis quibusdam spiritalibus, videat charitas vestra, multa dona sunt in Ecclesia, sicut Apostolus dicit, Alij quidem per spiritum datur sermo sapientię, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alij fides in eodem spiritu, alij donatio curationum, alij diiudicatio spirituum, id est, vt diiudicet inter bonos malósque spiritus, alij linguarum genera, alij prophetia. Quāta dixit? quàm multa dixit? Multi donis talibus male vsi, audient in fine, Non noui vos. Et quid dicturi sunt in fine, qui audient, Nō noui vos? Domine nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? In nomine tuo omnia ista? & quid dicet eis? Nunquā noui vos, discedite à me omnes qui operamini iniquitatē. Quid est ergo esse iā lumē cœli cōsolans noctē, & quod no vincatur à nocte? Adhuc, inquit, supereminentiorē viā vobis demonstro. Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatē autem non habeam, factus sum vt æramentum sonans, aut cymbalum tinniens. Quale donum est loqui linguis angelorum & hominum? Tamē si charitatem, inquit, non habeam, ęramentum sum sonans, aut cymbalum tinniens. Si sciero, inquit, omnia sacramenta & omnem scientiam, & si habuero omnem prophetiam, & omnem fidem, ita vt montes transferam, quanta ista dona sunt? Charitatem autem nō habeam, inquit, nihil sum. Quale est illud donum martyrij & distributionis rerum suarum? Et tamen si distribuero, inquit, omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meum vt ardeat, charitatē autem non habeam, nihil mihi prodest. Qui ergo non habet charitatem, & si ad tempus habet hæc dona, auferetur ei. Auferetur ei quod habet, quia quiddā non habet, Et ipsum quiddam hoc non habet vnde cętera teneantur, & ipse nō pereat. Quid est illud quod modo ait dominus, Qui habet, addetur ei: qui autē nō habet, & quod habet auferetur ab eo? Qui ergo nō habet, & quod habet auferetur ab eo. Habet gratiam possidendi, sed non habet charitatem vtendi. Quia ergo illud nō habet, & quod habet auferetur ab eo. Propterea discipuli vt haberent charitatem quos volebat facere in cœlo stellas ambulantes supereminentem viam ille qui

Philip. 2.

Psalm. 39.

L

1. Cor. 12.

Matt. 7.

1. Cor. 13.

M

Matth. 13.

A qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocans, cũ redirent discipuli quò missi erant, exultauerunt & dixerunt, Domine, ecce spiritus immũdi subiecti sunt nobis propter nomen tuum, Et ille qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocans, sciẽs multos dicturos esse, *Luc. 10.* Nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus, quibus dicturus est in finem, Non noui vos, quia eos non numerauit in multitudine stellarũ, nec eis nomina vocauit, Nolite, inquit, in hoc gaudere, quia spiritus vobis subiecti sũt, sed gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cœlo. Qui numerat multitudinem stellarũ, & omnibus eis nomina vocans. *Magnus dominus noster.* Impletus est gaudio, eructauit ineffabiliter, nescio quid dicere non valebat, & cogitabat quomodo valebat. Magnus dominus noster, *Et magna virtus eius, & intelligentiæ eius non est numerus.* Ille ipse qui numerat multitudinem stellarum, numerari non potest. Magnus dominus noster, & magna virtus eius, & intelligentiæ eius non est numerus. Quis hoc exponat? quis digne vel cogitet quod dictum est, Et intelligentiæ eius non est numerus? Atque vtinam infundat se vobis, & vbi nos deficimus, quia ipse potens est, B ipse illustret mentes vestras, vt sciatis quid sit, intelligentiæ eius non est numerus. Videtis enim fratres, nunquid est numerus arenę? nobis non est, deo est. *Mat. 10.* Cui capilli capitis nostri omnes numerati sunt, & arena numerata est. Quicquid ergo finitum mundus iste complectitur, etiam si non homini, tamen est deo, parum dico deo, angelis numeratum est, Intelligẽtię eius *Li. 12. de trini. c. 18* non est numerus, Excedit omnes numerarios intelligẽtia eius, numerari à nobis non potest, ipsum numerum quis numerat? Numero numerantur quæcumq; numerantur. Si quicquid numeratur, numero numeratur, numeri non potest esse numerus: numerari numerus nullo pacto potest. Quid ergo est apud deum? Vnde fecit *Sapien. 11.* omnia, & vbi fecit omnia, cui dicitur, Omnia in mensura & numero & pondere disposuisti? Aut quis ipsam mensuram, & ipsum numerum, & ipsum pondus vbi deus omnia disposuit, aut numerare potest, aut metiri, aut appendere? Ergo intelligẽtiæ eius non est numerus. Conticescant humanę voces, requiescant humanę cogitationes. Ad incomprehensibilia non se extendant quasi comprehensuri, sed tanquàm participaturi: participes enim erimus. Nã hoc quod capimus erimus, nec C totum capiemus: sed participes erimus, quia dictũ est de Hierusalem cuius dispersiones colligit, dictum est de illa quiddam magnum, Hierusalem quæ ædificatur *Psalm. 121.* vt ciuitas, cui' participatio eius in idipsum. In idipsum quid ait, nisi quod mutari non potest? Cætera quæ sunt creata, aliter & aliter possunt esse: qui autem creauit, aliter & aliter non potest esse. Idipsum ergo ille est, quo*Psal. 101.*niam dictum est ei, Mutabis ea & mutabũtur, tu autem idẽ ipse es, & anni tui non deficient. Igitur si ipse idem ipse est, & mutari ex nulla parte potest, participando eius diuinitatem erimus & nos immortales in vitam æternã. Et hoc nobis pign' datum est de filio dei quod iam dixi sanctitati vestræ, vt antequã efficeremur participes immortalitatis ipsius, fieret ipse prior particeps mortalitatis nostræ. Sicut autem ille mortalis, non de sua substantia, sed de nostra, sic nos immortales, nõ de nostra substantia, sed de ipsius. Participes ergo erimus, nemo dubitet, scriptura hoc dixit. Et cuius rei participes erimus, quasi partes sint apud deum, aut per partes diuidatur deus? Quis ergo explicat quomodo sint participes vnius simplicis multi? Non ergo exigatis quod

aperte antè dici non posse puto quàm videatis, sed re- D dite ad remedium saluatoris, conterite cor, confringatur animi duritia: conteratur animi duritia, conteratur animi pertinacia, accusetur in malo, renascatur in bono, diriget ipse, alligabit fracturam, consolidabit sanitatem, & non erunt iam impossibilia nobis quę modo impossibilia sunt. Bonũ est enim vt cõfiteatur infirmitatem, qui vult peruenire ad diuinitatem. Intelligentię eius nõ est numerus. Ideo quid debeas facere in difficultate intelligendi, ostendit tibi cum consequenter dicit, *Suscipiens mansuetos dominus*, Verbi gratia, Non intelligis, parum intelligis, non consequeris. Honora scripturã dei, honora verbum dei, etiam non apertum, differ pietate intelligentiam. Noli proteruus esse accusare aut obscuritatem, aut quasi peruersitatẽ scripturæ. Peruersum hic nihil est, obscurum autem aliquid est, non vt tibi negetur, sed vt exerceat accepturum. Ergo quando obscurũ est, medicus illud fecit vt pulses. Voluit vt exercereris in pulsando, voluit vt pulsanti aperiret, Pul*Matth. 7.*sando exerceberis, & exercitatus latior efficieris, latior fact', capies quod donatur. Ergo noli indignari quod E clausum est. Mitis esto, mansuetus esto. Noli recalcitrare aduersus obscura, & dicere, Melius diceretur, si sic diceretur. Quando enim potes tu sic dicere aut iudicare quomodo dici expediat? Sic dictum est quomodo dici debuit. Non corrigit æger medicamenta sua. Non it ea medicus modificare, ei crede qui te curat, Ideo quid sequitur? Suscipiens mãsuetos dominus. Noli ergo resistere aduersus clausa dei, mansuetus esto, vt suscipiat te. Si autem resistis audi quid sequatur, *Humilians autem peccatores vsque ad terram.* Multa genera sunt peccatorum. Humilians autem peccatores vsque ad terram. Quos peccatores, nisi cõtrarios mansuetis? Ex eo quippe quod ait, Suscipiens mansuetos dominus humilians autem peccatores vsque ad terram, speciem quandam peccatorum ex prædicta mãsuetudine voluit intelligi. Peccatores ergo hoc loco immites, & eos qui mãsueti non sunt, intelligimus. Quare humiliat vsque ad terrã? Reprehendunt intelligibilia, terrena sensuri sunt. Hoc fecit & hominibus qui voluerunt irridere legem antequam nossent: non enim fuerunt mansueti. Intelligat charitas vestra, Extitit quædam perditissima secta Manichæorum, acceptas scripturas & lectas irrisit, reprehendere voluit quod non intelligebat, & exagitando F & reprehendendo non intellecta multos illaqueauit. Sed humiliati sunt qui hoc facere voluerunt, vsque ad terram. Non sunt permisi intelligere cœlestia, terrena sapuerunt, Quicquid audis in fabulis ipsorum, non nisi blasphemia est, & quædam figmenta imaginum corporalium, quandoquidem volentes intelligere deum, vsque ad lucis istius visibilis cogitationem venerunt, vltra ire non potuerunt, & tales campos lucis fecerunt in regno dei, qualem viderunt hunc solem quasi fructum lucis illius. Totum autem hoc quod per terram carnis tangitur, terra est deo: habemus enim vnde videamus, vnde audiamus, vnde odoremus, vnde gustemus, vnde tangamus. Caro ista per quinque nuncios quosdam, quos appellamus sensus, percipit non nisi corporalia, intelligibilia vero & spiritalia, mente capiuntur. Quia ergo illi obscuritatem scripturarum irriserunt, quæ propterea clausa erat, vt pulsantes exercerentur, non vt paruulis negarentur, humiliati sunt vsque ad terram, vt cogitare amplius non possint, quàm quod per terram percipitur. Per terram quid dico? Per carnem: caro enim ista terra est, & de terra facta est.

G Quicquid per oculos capis, ad terrã pertinet, quicquid
per aures, quicquid per olfactum, quicquid per gustum,
quicquid per tactum, ad terram pertinet, quia per ter-
ram percipitur. Illi ergo non valebant intelligere intel
ligentiam cuius non est numerus, quia intelligentiæ e-
ius non est numerus, reprehendentes scripturas mysti-
cas, mysticis quibusdam rebus salubriter tegentes intel
ligentiã paruuli exerceantur, & ipsa reprehensione im-
mites facti, quod contrarium est mansuetis, humiliati
sunt vsque ad terram, vt incorporalem Deum sentire
non possent, & quicquid de deo cogitarent, non nisi
corporaliter cogitarent. Humilians ergo est deus pec-
catores vsq; ad terram. Quid ergo debemus facere nos
si nolumus humiliari vsque ad terram? Quia magnum
est proficere vsque ad intelligibilia, magnum est profi-
cere vsque ad spiritalia, magnum est eũ peruenire cor,
vt nouerit esse aliquid quod non per loca extendatur
nec per tempora varietur. Qualis est enim species sapi-
entię? quis illam cogitet? longa est? quadrata est? rotũda
est? Modo hic & modo ibi est. Cogitat sapientiam ne-
scio quis in Oriente, cogitat illam alius in Occidente:
H si bene illam cogitant, in tanta locorum diuersitate po
siti, ambobus præsto est, Quid est hoc? quis illud capit?
Istam substantiam, istam quandam diuinam incommu
tabilemq; naturam quis capit? Noli festinare, poteris ca
pere, Audi quod sequitur, *Incipite domino in cõfeßione.* Hinc
incipe, si vis peruenire ad intelligentiam perspicuã ve-
ritatis. Si vis à via fidei perduci ad possessionẽ speciei,
incipe in confessione. Te prius accusa, te accusato, deũ
lauda. Inuoca quem nódum nosti, vt veniat & sciatur,
non vt ipse veniat, sed vt te ad se perducat. Quomodo
ipse venit, vnde nunquam discedit? Ipsa est enim perfe
ctio sapientiæ. Vbique est, & longe est à malis. Vbique
est, inquam, & longe est à malis qui vbique sunt. Rogo
vos à quibus lóge est quod vbique est? Vbi putatis, nisi
quia iacent in dissimilitudine sua, exterminantes in se
similitudinem dei? Si dissimiles facti recesserunt, refor-
mati redeant. Vnde, inquit, reformabuntur? quando re-
formabimur? Incipite domino in confessione. Post cõ-
fessionem quid? Sequantur bona opera. *Psallite deo nostro
in cithara.* Quid est, in cithara? Quod iam exposui, sicut
illud in psalterio Psalmus, sic & cithara, non solum vo
ce, sed & opere. Psallite deo nostro in cithara. Ecce cõ-
fitemini, operamini opera misericordiæ, psallite deo
I nostro. Cui deo nostro? *Qui cooperit cœlum nubibus.* Quid
est, cooperit cœlum nubibus? Qui contegit scripturam
figuris & sacramentis. Ille qui humiliat peccatores vsq;
ad terram, ille qui suscipit mansuetos, cooperit cœlum
nubibus. Et quis videat cœlum quod coopertum est nu
bibus? Noli timere, audi quod sequitur, Qui cooperit
cœlum nubibus, *Qui parat terrę pluuiam.* Qui cooperit cœ
lum nubibus, Expauisti, quia non vides cœlum: cũ plue
rit, fructificabis, & serenum videbis. Cooperit cœlũ nu-
bibus, qui parat terrę pluuiam: forte hoc fecit dominus
deus noster. Nisi enim haberemus occasionẽ obscurita-
tis scripturarum, ista vobis non diceremus quibus gau
detis, Hæc ergo pluuia fortasse est ad quam gaudetis.
Exprimi vobis per linguam nostram non posset, nisi
deus nubibus figurarum cœlum scripturarũ cooperi-
ret. Ad hoc ergo ille cooperit cœlum nubibus, vt paret
terræ pluuiã. Ad hoc obscura esse voluit dicta prophe-
tarum, vt haberent postea serui dei quod interpretãdo
influerent super aures & corda hominum excipientiũ
de nubibus dei saginam lætitiæ spiritalis. Qui cooperit
cœlum nubibus, qui parat terræ pluuiam. *Qui exoriri facit
in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum.* Ecce fructus K
pluuiæ, Qui exoriri, inquit, facit in montibus fœnum.
Nunquid non & in terra humili? Sed quid magnũ est
in montibus? Mótes dicit excelsos seculi, aliqua magna
dignitate pręditos, hoc loco montes accipe. Et non est
mirum, quia duo minuta misit, nescio quę vidua in ga-
zophylacium, terra attulit fœnũ, terra humilis: & mons *Mar. 12.*
attulit, Zacchæus ille maior publicanorũ: hoc enim e- *Luca. 19.*
rat mirabilius, quia mons attulit fœnũ. Quanto enim e-
lati sunt homines, tãto auari sunt: & quãto in hoc secu-
lo maiores, tanto plus amant diuitias. Vnde ille tristis
abscessit, qui cósilium vitæ æternæ petebat à domino,
& appellauit eum magistrum bonum dicens, Quid fa- *Matth. 19.*
ciam vt vitam æternam habeam? Et ille, Serua mãdata.
Quæ? & dixit, Mandata legis. Hæc omnia feci à iuuen-
tute mea. Vnum, inquit, tibi deest, vis esse perfectus, va-
de vende omnia tua quę habes, & da pauperibus, & ha-
bebis thesaurum in cœlo, & veni sequere me: quia dixit
dominus, Ecce mons es, accipe pluuiam, & da fœnum.
Quid enim daturus es? Nonne fœnum? Etenim ista om
nia quę ecclesiæ ad necessitates seruientium deo dãtur
à diuitibus, quid sunt nisi fœnum? Carnalia enim sunt,
& ad tempus apparentia: sed non inde aliquid carnale
conquiritur. De rebus vilibus quid emas attende: Apo- L
stolus enim ait ostẽdens fœnum esse illud, Si nos vobis *1. Cor. 9.*
spiritalia seminauimus, magnum est si carnalia vestra
metamus? Et audi quia carnalia fœnum sunt, Omnis ca *Esa. 40.*
ro fœnum, & omnis claritas hominis vt flos fœni. Ergo
ille tristis abscessit: & ait dominus, Quàm difficile di- *Matth. 19.*
ues intrat in regnum cœlorum? Hoc ergo magnũ, quia
exoriri facit in montibus fœnum? Et quomodo exoriri
facit in montibus fœnum, si diues ille andito ꝙ res suas
deberet dare pauperibus, tristis abscessit? Quomodo
postea respondit apostolis contristatis? Quæ homini-
bus impossibilia sunt, deo facilia sunt. Ergo ille exoriri
facit in montibus fœnum, cui omnia facilia sunt. Nam
nihil esset sterilius durissimis montibus. Pluit ille qui fa
cit exoriri in montibus fœnum & herbam seruituti ho
minum. Cui seruituti? Ipsum Paulum attende. Nos au- *2. Cor. 4.*
tem, inquit, seruos vestros per Iesum Christum: qui di-
cebat, Si nos vobis spiritalia seminauimus, magnũ est *1. Cor. 9.*
si vestra carnalia metamus? seruum se dixit: seruimus e-
nim vobis fratres. Nemo se nostrum dicat quasi maio-
rem vobis esse: erimus maiores, si fuerimus humiliores.
Quicũq; autem vult esse maior vestrum, domini sentẽ *Mat. 20.*
tia est, erit vester seruus. Ergo exoriri facit in montibus M
fœnum & herbam seruituti hominum. Paulus quidem
Apostolus manibus suis viuens, ipsum fœnum mótium
noluit accipere, voluit indigere, sed tamen montes da-
bant fœnum. Nam quia ille noluit accipere, propterea
montes dare non deberent, aut steriles remanerẽt? De-
betur pluuiæ fructus, debetur seruo cibus, sicut domin⁹
ait, Mãducate quæ ab ipsis sunt. Et ne putarent aliquid *Matt. 10.*
de suo donare, Dignus est, inquit, operarius mercede
sua. Itaq; fratres, quoniã cótigit iã ex ista occasione ali-
quid loqui vobis, maxime quia loquimur, talia nos nó
quærẽtes à vobis, & ideo liberius dicim⁹. Sed etsi quæ-
reremus, fructum vestrum quæreremus, & non vestras
opes, sed vestram iustitiam tantum, tamen admoneo
breuiter, quoniam iam multa diximus, & aliquando
sermo finiendus est, si vultis non esse steriles, vt redda-
tis pro pluuia fœcunditatem, ne damnetur postea steri-
litas vestra. Minatur enim deus terræ sterili & spinosæ
ignem, sicut fructuosæ horreum parat, Efficite vt vosip
sos exigatis, efficimini exactores vestri. Christus tacitus *Hebr. 6.*
exigit,

A exigit, & maior est vox tacentis, quia in euangelio non
Luc. 16. tacet: non enim vere tacet cum dicit, Facite vobis ami
Psal. 105. cos de mammona iniquitatis, vt & ipsi recipiãt vos in
tract. 3. æterna tabernacula. Non tacet ipse, audite vocem eius.
Nemo enim à vobis potest exigere, nisi forte exactione
opus est, vt qui vobis in euãgelio seruiunt, petant à vo-
bis. Si ad hoc ventum fuerit vt petant, videte ne quod
vos à deo petistis frustra petatis. Ergo estote exactores
vestri, ne aliquid illi, qui in Euangelio seruiunt vobis,
non dicam petere cogantur, nam forte nec coacti pe-
tent, sed ne silentio vos arguãt: vnde scriptũ est, Beatus
Psalm. 40. qui intelligit super egenũ & pauperẽ. Cũ dicit, qui intel
ligit super egenum & pauperem, nõ expectat vt petat.
Intelligite super illum. Alius te quęrit indigens, alium
tu debes quęrere indigentem. Vtrũq; dictum est fratres
mei. Et omni petenti te da: modo lectum est, Et alio lo-
Luc. 6. co scriptura dicit, Sudet eleemosyna in manu tua, quo
usq; inuenias iustum, cui eã tradas. Alius est qui te quæ-
rit, alium tu debes quærere: nec eum qui te quærit relin-
quas inanẽ, omni enim petẽti te da. Sed alius est quem
tu debes quęrere, Sudet eleemosyna in manu tua, quo-
B usque inuenias iustum cui des. Nunquam hoc facietis,
nisi aliquid de rebus vestris sepositum habueritis, quod
cuiq; placet pro necessitate rei familiaris suæ, tanquam
12. quæst. c. debitum quasi fisco reddendum. Si non habet rempu-
Exẽplũ & blicam suam Christus, non habet fiscum suum? Fiscus
c. Habebat enim scitis quid scit? Fiscus enim saccus est, vnde & fi-
dominus. scellę & fiscinę dicuntur. Ne putetis quia aliquis draco
Ioan. 12. & est fiscus, quia cum timore auditur exactor fisci, Fiscus
13. saccus est publicus: ipsum habebat dominus hic in ter-
Matt. 4. & ra, quando loculos habebat, & ipsi loculi Iudę erant cõ
14. missi. Iudam traditorem patiebatur domin⁹ & furem,
& in ipso ostendens vbique patientiam suam: tamen il
li qui conferebant, in loculos domini conferebant: nisi
forte putatis quia dominus ibat & petebat aut indige-
bat, cui angeli seruiebant, qui de quinque panibus tot
milia hominum pauit. Quare ergo egere voluit, nisi vt
daret exemplum montibus, vt parerent fœnum, ne cõ-
tra pluuiam sterilitatem redderent? Præcidite ergo ali-
quid & deputate aliquid fixũ, vel ex annuis fructibus,
vel ex quotidianis quæstibus vestris. Nam quasi diuino
videris dare, & necesse est vt trepidet manus tua, quan
do illam porrigis ad id quod non debueras. Exime ali-
quam partem redditũum tuorum. Decimas vis, deci-
C mas exime, quanquam parum sit: dictum est enim quia
Pharisęi decimas dabãt, Ieiuno bis in sabbato, decimas
Luca. 18. do omnium quæ possideo. Et quid ait dominus? Nisi
abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarũ & Pha-
risæorum, non intrabitis in regnũ cœlorum. Et ille su-
per quem debet abundare iustitia tua, decimas dat, tu
autem nec millesimam das. Quomodo enim superabis
eum, cui nõ æquaris? Qui cooperit cœlum nubibus, qui
parat terræ pluuiam, qui exoriri facit in montibus fœ-
num & herbam seruituti hominum. *Et dat pecoribus escã ipsorum.* Pecora ista dicit greges dei. Non fraudat deus
gregem suum esca sua per homines, quorum seruituti
herbam facit exoriri. Vnde dicit apostolus, Quis pascit
1. Cor. 9. gregem, & de lacte gregis non percipit? Qui dat peco-
ribus escam ipsorum. *Et pullis coruorum qui inuocant eum.*
Hoc forte putabimus, quia corui deum inuocant vt det
illis escam? Ne hoc cogitetis, irrationalem animam in-
uocare deum: non nouit anima inuocare deum, nisi so
la rationalis. In figura accipite dictum, nec putetis, si-
cut impij quidam dicunt, reuolui animas humanas ad
pecora, ad canes, ad porcos, ad coruos. Hoc à cordibus

vestris excludite, & à fide vestra. Anima humana facta D
est ad imaginem dei, non dabit imaginem suam cani
& porco. Quid est ergo, Et pullis coruorum qui inuo-
cant eum? Qui sunt pulli coruorum? Israëlitæ se solos Gene. 1.
iustos esse dicebant, quia legem acceperant, cæteros
omnes omnium gentium homines peccatores dice-
bant. Et vere omnes gentes in peccato, in idololatria,
in adoratione lapidum atque lignorum erant. Sed nun
quid sic remanserunt? Et quid ipsi? Et si nõ nisi ipsi cor-
ui patres nostri, tamen pulli coruorum nosipsi inuoca-
mus deum. Dat pecoribus escam ipsorũ, & pullis cor-
uorum qui inuocãt eum. Ipsi sunt pulli coruorum, qui-
bus dicit Petrus, Quia non corruptibili argento vel au 1. Petri. 1.
ro redempti estis de superuacua vestra consuetudine à
parentibus vestris tradita. Proficientes enim pulli cor-
uorum qui simulacra colere videbãtur parentum suo-
rum, conuerti sunt ad deum. Et audis modo pullum
corui inuocantem vnum deum. Quid ergo? Dimisisti
parentem tuum, dicis pullo corui? Dimisi planè. Ille e-
nim coruus non inuocans deum, ego pullus corui in-
uoco deum. Et pullis coruorum qui inuocant eum. *Nõ in potentatu equi voluntatem habebit.* Potentatus equi est su-
perbia. Videtur enim equus veluti ad suggestum homi E
nis accõmodatus, vt altior incedat, Et reuera est in eo
ceruix indicans quandã superbiã. Non se extollant ho
mines in suis dignitatibus, non se sublimes putent ho-
noribus, caueant ne in equo indomito præcipitentur.
Vide enim quid dictum est in alio Psalmo, Hi in curri-
bus, & hi in equis, nos autẽ in nomine domini dei no- Psal. 19.
stri magnificabimur, Hoc est illi in honoribus tempo-
ralibus, nos autem in nomine domini dei nostri mag-
nificabimur. Propterea illis quid accidit? Videte quid
sequitur, Illis obligati sunt pedes & ceciderunt, nos au
tem surreximus & erecti sumus. Non in potentatu equi
voluntatem habebit. *Nec in tabernaculis viri bene sentiet.*
In tabernaculis, inquit, viri. Est enim tabernaculum do
mini, ipsa sancta Ecclesia toto orbe diffusa. Hæretici di
uidentes se ab Ecclesiæ tabernaculis, sibi tabernacula
posuerunt, non in ipsis tabernaculis viri bene sentiet
deus. Sed pullum coruorum attende dicentem, Elegi Psalm. 38.
abiectus esse in domo dei magis, quàm habitare in ta-
bernaculis peccatorum. Etenim si alicui bono, pio, con
fitenti infirmitatem suam, pullo corui inuocanti deum
contigerit forte in Ecclesia carere honore tẽporali, nõ
it extra Ecclesiam, non sibi facit extra Ecclesiam taber-
naculum, in quo non bene sentiat deus. Sed quid dicit? F
Elegi abiectus esse magis in domo domini, quàm habi
tare in tabernaculis peccatorum. Nec in tabernaculis
viri bene sentiet. Sed quid adiungit? *Bene sentiet dominus in timentibus eum, & in his qui sperant in misericordia eius.* Bene
sentit dominus in timentibus eum. Sed nunquid sic ti
metur deus, quomodo & latro? Nam & latro timetur,
& bestia timetur, & homo iniustus & potens timetur
multum. Bene sentiet dominus in timentibus eum. Sed
quomodo in timentibus eum? Et in his qui sperant in
misericordia eius, Ecce timuit eũ Iudas traditor Chri- Matt. 27.
sti, sed non sperauit in misericordia ipsius. Postea enim
pœnituit eum ꝙ tradiderit Christum, & dixit, Peccaui,
quia tradidi sanguinem iustum. Bene quidem timuisti,
sed si sperares in misericordia eius quem timuisti. Ille
desperando abiit, & laqueo se suspendit. Ergo sic time
dominũ, vt speres in misericordia eius. Si times latro-
nem, ab alio speras auxilium, & non ab eo quem times.
Si sic times, poscis auxilium ab eo quem non times ad-
uersus eum quem times. Si sic times deũ, & ideo times

G deum,quia peccator es,à quo accepturus es auxiliũ ad-
uersus deum? Quò iturus es? Quid facturus? Vis ab illo
fugere? Ad ipsum fuge. Vis fugere ab irato? Fuge ad pla
catũ. Placabis enim eũ, si speres in misericordia ipsius.
Atq; ita de cætero peccare caueas, vt de præteritis de-
preceris vt tibi dimittantur à domino, cui est honor &
imperiũ cũ patre & spiritu in secula seculorum, Amé.

In Psalmum centesimum quadragesimumseptimum
Enarratio.

MEMINIT charitas vestra de Psalmo quem
modo cantauimus, in hodiernum diem nos
distulisse sermonem. Ipsi enim erat, & de die
dominico lectus est, & tractãdus ipse susceptus est. Sed
quia euãgelica lectione túc permoti, prę magnitudine
timoris nostri & vestræ vtilitatis immorati sum⁹ in eo
Matth. 24. quòd nobis dominus diem nouissimum cómendauit,
Luca. 17. cautosq; nos & vigilãtes expectare voluit aduentũ suũ,
terrens etiã exemplo, ne damnaret iudicio, sic futurum
dicens aduentũ filij hominis, sicut in diebus Noë man-
ducabant & bibebant, emebant, vendebant, nubebant,
vxores ducebant, donec introiret Noë in arcam, & ve-
nit diluuiũ & perdidit omnes. Solliciti ergo & magno
H timore cõcussi, quis enim si credit non timeat? in eo su
mus quantum potuimus immorati, vt de vestris mori-
bus vitaq; vestra, & omniũ nostrum sermo produceře-
tur, quo possimus illũ diem, nõ solum securi expectare,
sed etiam desyderare. Si enim amamus Christum, vtiq;
aduẽtũ eius desyderare debemus. Peruersum enim est,
& nescio vtrũ verũ, quẽ diligis timere ne veniat: orare,
Matth. 6. Adueniat regnum tuum, & timere ne exaudiaris. Vnde
autem timor? quia iudex venturus est? nũquid iniustus?
nunquid maleuolus? nunquid inuidus? nũquid postre-
mo ab altero expectãs nosse causam tuam, ne forte ille
quẽ instruxisti, vel præuaricatione te decipiat, vel mi-
nori facundia & facultate deficiens, innocẽtiæ tuæ bo-
nũ verbis demonstrare modo non possit? Nihil horũ.
Quis ergo venturus est? quare nõ gaudes? quis venturus
est iudicare te, nisi qui venit iudicari propter te? Non ti
Ioan. 12. meas accusatorẽ de quo ipse dixit, Princeps huius mun
di missus est foras. Non timeas malum aduocatum: ille
enim tibi modo aduocatus est, qui tũc iudex futur⁹ est.
Ille erit, & tu, & tua causa, sermo causæ tuæ, testimoniũ
conscientiæ tuæ. Quisquis ergo futurum iudicẽ times,
præsentẽ cõsciẽtiam tuã modo corrige. Parúm ne tibi
est quod pręterita non requiret? Sine reliquo spatio tẽ-
I poris tunc iudicabit, sed quod cum tãto spatio tẽporis
modo pręcipit, tunc etiã corrigi nõ licebit. Modo quis
prohibet? Hoc cum vehementer cõmẽdaremus domi-
nico die, quia reuera, quia propè hoc solũ dicẽdum est,
non parum tẽporis effluxit, & coacti sumus hunc psal-
mum susceptum ad tractandũ in hunc diẽ differre. Mo
do ipse præsto est, intendamus in eum, imò in deũ, qui
hos sermones per misericordiam suã in spiritusancto
dispensare dignatus est, ita vt ipse nouit expedire infir
mitatibus nostris. Quis enim æger consiliũ dare medi-
co audet? Cum legeretur credo aut omnes aut multos
vestrũ animaduertisse ꝙ habeat aliquos versus ad quos
aperiẽdos pulsandum est, maximeq; vbi ait, Qui dat ni
uem velut lanam, nebulã velut cinerẽ spargit, qui mit-
tit crystallum suum velut frusta panis, in faciem frigo-
ris eius quis subsistet? His enim auditis quisquis ea acci-
pit ad literã, opera quidẽ diuina cogitauit. Quis enim
dat niuẽ nisi deus? & quis nebulã spargit nisi deus? cry-
stallũ quis durat nisi ipse deus? Et habent hæc tria simi-
litudines congruas appositas. Neq; enim dissimilis est
lana niui, aut cinis nebulę, aut frusta panis candido ni- K
tori, & cãdori crystalli. Est enĩ crystallũ species quædã
in modum vitri, sed candidum est: Hoc autẽ genus tra
ditur ab eis qui nouerunt, vnde dubitare nõ debemus,
quoniã fidelissima scriptura testimoniũ dicit. Traditur
enim crystallus durata per multos annos, & nõ resolu-
ta niue ita cõgelascere, vt resolutio nõ facilis sit. Niues
præteritæ hyemis facilè dissoluit æstas adueniens: non
enim eis ad cõfirmandã duritiã accessit annositas. Vbi
autẽ niues multæ per annos multos super inuicẽ missæ
fuerint, & copia sua violẽtiã ęstatis euicerint, non ęsta-
tis vnius, sed multarũ pręsertim in his terrę partibus, id
est, in aquilonia plaga, vbi nec æstate sol perferuentissi-
mus inuenitur, ipsa diuturna & annosa duritia reddit
hanc speciem, quæ crystallum dicitur. Intẽdat charitas
vestra. Quid est ergo crystallum? Nix est glacie durata
p multos annos, ita vt à sole vel igne facilè dissolui nõ
possit. Hoc propterea aliquãto diutius exposuim⁹, quia
multi ignorant: nec illi qui hoc forte norunt, de re quã
nouerunt onerosum habẽt debere sermonẽ adhibitũ,
non propter se, sed propter eos qui non nouerunt. Hęc
ergo cũ audistis personante lectore, non dubito vos di
uersa cogitasse, dixisse aliquos, & verũ dixisse, magna L
opera domini: vnde particula quædã cõmemorata est,
& ipsa terrena & prope omnib⁹ annis nota, quomodo
ningat deus, quomodo nebulã spargat, quomodo etiã
crystallum solidet, alios dixisse sibi. Putás ne sine causa
ista in scripturis posita sunt, aut vere hoc totum habẽt
quod sonant? Nõ nobis aliquid innuit nix ista & lana,
nebula & cinis, crystallus & panis? Sed quare sic scrip-
tura loqui voluit, per quædã quasi caligines similitudi-
nũ? quanto melius apertius loqueretur? Quare vel quæ-
ro vel hæsito, quid sibi illa verba exigãt? quare in audiẽ
do vel laboro? quare plerũque audito psalmo, indoctus
abscedo? Hoc est, quod pauloãte dixi, Patere te curari,
ita sanandus es. Multũ superbus & præceps est ęger, qui
& medicũ monere audet etiam hominẽ. Consiliúmne
audebit dare ęger medico? Vbi homo ægrotat, & deus
curat, magnũ pietatis & sanitatis indiciũ est. Antequã
scias quare quid dictũ sit, crede ita dici debuisse vt di-
ctũ est. Hęc enim pietas faciet te capacẽ vt quęras quod
dictum est, & cũ quæsieris, inuenias: & cum inueneris
gaudeas. Assit ergo nobis apud dominũ deum nostrũ
iste affectus precũ vestrarum, etsi nõ propter nos, certe
propter vos donare dignetur, quod hic absconditũ la- M
tet. Modo ergo putate nos quoniã cuiusdã spectaculi
editionis diuinæ diẽ promisimus, pronunciatis his ver
sibus & nondũ expositis, inuolutas quasdã editoris no-
stri sarcinas protulisse. Vtiq; ad hoc inuolutæ proferun
tur, vt euolutę expectentur: vos autem non tantum in-
tueri, sed & vestiri paramini. Dixeramus autẽ die do-
minico, si meminit charitas vestra, qui affuistis, ipsam
euangelicã lectionem quę nos diutius tenuit, vt psalmi
expositio differretur, congruã lectã fuisse eidẽ psalmo.
Hoc tunc diximus, sed ostẽdere nõ valuimus, quia psal
mum distulimus. Hodie itaq; demonstranda est & ipsa
cõgruentia. In euangelica illa lectione territi sumus de *Matt. 24.*
die nouissimo, terror ille securitatẽ parturit: territi enĩ
præcauemus, pręcauẽtes securi erim⁹. Quomodo enim
præpostera securitas in terrores impellit, ita ordinata
sollicitudo securitatẽ parit. Territi enim sumus ne prę-
sentẽ vitã deficientem, volaticã, transitoriã sic amem⁹,
quasi alia nulla sit: si enim alia nulla est, amemus hanc.
Si alia vita nulla est, fœliciores nobis sũt qui ad amphi-
theatrum hodie vigilarunt. Quid enim ait Apostolus?

A Si in hac vita tantum in Christo sperantes sumus, mi- *1. Cor. 15.* serabiliores sumus omnibus hominibus. Est ergo alia vita? Interroget quisquam vestrum in fide sua, sed dormit fides: merito fluctuas, quia Christus dormit in na- *Matt. 8.* ui. Iesus enim dormiebat in naui, & nauis fluctuabat in aquis & tempestatibus multis. Fluctuat ergo cor quando Christus dormit: Christus semper vigilat, quid est ergo, Christus dormit? Fides tua dormit. Quid adhuc dubitationis tempestate iactaris? Excita Christum, excita fidem tuam. Conspice oculis fidei vitã futuram, propter quam credidisti, propter quam signo eius signaris, qui propterea duxit hanc vitã, vt tibi ostenderet quàm sit contemnenda quam diligebas, & quàm sit speranda quam non credebas. Si ergo fidem excitaueris, & oculos eius in nouissima miseris, futurumq; seculum in quo gaudebimus post alterum domini aduẽtum, post iudicium peractum, post traditum iustis regnũ cœlorum, si illam vitam cogitaueris, & illius vitæ negociũ ociosum, de quo sæpe locuti sumus, charissimi, non fluctuabit negocium nostrum: ociosum negocium plenũ *† al. interpolatum.* solius dulcedinis, nulla interpellatura † molestia, nulla fatigatione sauciatũ, nulla nube perturbatum. Negociũ B nostrum quod erit? Laudare deũ, amare & laudare: lau- *Psal. 83.* dare in amore, amare in laudibus. Beati qui habitant in domo tua, in secula seculorũ laudabunt te. Quare, nisi quia in secula seculorum amabunt te? quare, nisi quia in *86. dist. capite vidẽs homines.* secula seculorũ videbũt te? Hoc ergo fratres mei quare spectaculum erit in visione dei? Vident homines venatorem & delectantur: væ miseris si non se correxerint. Qui enim vident venatorem & delectantur, videbũt saluatorem, & cõtristabuntur. Quid illis miserius, quibus saluator saluti non erit? Non ergo mirum, quia illis quibus voluptati est homo pugnans, nõ erit saluti deus liberans. Nos autem fratres si nos in eius membris meminimus, si cõcupiscimus, si perseueramus, videbimus & gaudebimus. Erit illa ciuitas purgatis omnibus ciuibus suis, nullo admixto seditioso aut turbulento. Inimicus ille qui modo inuidet, ne ad illam patriam veniamus, illic cuiquã insidiari non poterit, quia nec esse ibi permittetur. Si enim modo excluditur de corde credẽtiũ, quomodo excludetur de ciuitate viuentium? Quid erit fratres? quid erit? Rogo vos esse in illa ciuitate, de qua loqui tantũ gaudiũ est: huic futuræ vitæ corda prę- C parare debemus. Quisquis ei cor præparauerit, totam istam contemnit: contempta ista, securũ facit expectare diem, de quo expectando dominus terruit. Cum ergo psalmus iste dicat nobis, & cãtet de illa vita futura, euãgelium autẽ terrùerit de præsenti: psalmus facit amorem futuræ, euangelium facit timorem præsentis. Nec de futura delectatione tacetur in literis noui testamẽti, & multo magis in eis vbi nõ tanquam inuolucris quibusdam proferuntur illa quæ intelligenda sunt, sed ibi vidẽtur aperta, vt hic intelligantur obscura. Cum ergo *Mat. 24.* dicit nobis Euangelium, Obseruate diem nouissimum venturum, diem aduentus filij hominis, quia illos male inuenturus est qui modo securi sunt, ideo quia peruerse securi sunt: securi sunt enim in voluptatib' seculi, cũ deberent esse securi domitis cupiditatibus seculi: Iam vtique illi vitæ nos præparauit apostolus in verbis quæ *1. Cor. 7.* tunc etiam cõmemoraui, De cętero fratres tempus breue est. Reliquum est vt qui habent vxores tanquam non habentes sint, & qui emunt tanquã non emẽtęs, & qui gaudent tanquam non gaudentes, & qui flent tãquam non flentes, & qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtentes sint: prętereit enim figura huius mũdi, volo vos

sine sollicitudine esse. Qui gaudium totum suũ totãq; D fœlicitatem suam constituit in manducãdo, bibendo, vxorem ducẽdo, emendo, vendendo, vtendo mundo isto, sine sollicitudine est talis: sed præter arcam, væ illi à diluuio. Quisquis autem sine mãducat, siue bibit, siue aliud quid agit, omnia in gloriam dei facit: & si aliqua tristitia est de rebus secularibus, sic flet, vt intus in spe gaudeat: & si aliqua lætitia est in rebus secularibus, sic gaudeat, vt intus spiritaliter timeat, nec donet se corrumpendum fœlicitati, nec cedat aduersitati frangendum. Hoc est enim flere tanquam non flentem, & gaudere tanquã non gaudentem. Quisquis & si habet vxorẽ, eiusq; infirmitati compatiens, reddit non exigit debitum: aut si propter propriam infirmitatem ducit vxorem, plangens potius, quia sine vxore esse non potuit, quàm gaudens quia duxit. Quisquis vendit quod nouit quia & si maneret, beatum non faceret, quisquis quod emit nouit quia transiet: & de his omnibus etsi abundãtibus, etsi circumfluentibus non præsumit, facitq; ex eo quod habet, misericordiam cum eo qui nõ habet, vt & ipse accipiat quod non habet ab illo qui omnia habet. Quisquis talis est, securus expectet diẽ nouissimũ, quia *Gene. 6.* non est præter arcam, iam inter ligna imputribilia cõ- E putatur, ex quibus arca fabricatur. Nõ ergo timeat venturum dominũ, sed & speret & desyderet. Non enim veniet ille ad inferendas pœnas, sed ad finiendas molestias. Hoc autẽ fit desiderio illius ciuitatis. Quod ergo monuit Euangelium, impletur eius ciuitatis desyderio quod Psalmus cantat, ita congruit Euãgelium huic cãtico, Et quam ciuitatem Psalmus iste cantat audiamus. Audiamus & cantemus gaudiũ nostrum: cũ hoc audimus, canticũ dei nostri est. Non enim tãtum cãtamus, quando voce & labiis sonamus canticum. Est & cãticũ intus, assunt labia, quia sunt & aures cuiusdã intus. Voce cantamus, vt nos excitemus: corde cantemus, vt illi placeamus. *Aggæi & Zachariæ Psalmus.* dicitur. Aggæus & Zacharias Prophetę fuerunt. Erant autem Prophetę isti iam in captiuitate Hierusalẽ illius quę in terra por- *1. Esdrę. 5.* tauit vmbram cuiusdam ciuitatis cœlestis. In illius ergo ciuitatis captiuitate cũ essent in Babylonia, prophetauerunt prophetæ isti reparationem Hierusalem, prophetauerunt ciuitatem nouam ex reparatione veteris, liberato populo à captiuitate. Agnoscimus & istam captiuitatem, si vere agnoscimus nostram peregrinatio- F nem. In hoc enim mũdo, in his tribulationibus seculi, in hac turba multiplici scandalorum, quodammodo in captiuitate gemimus, sed erigemur: pręnunciatur ciuitas nostra noua æqualis futura. Nam & post istorum prophetationem, & visibiliter contigit vt totum explicaretur quod ad persoluendam imaginem pertinebat. Reparata est Hierusalẽ post septuaginta annos captiuitatis. Sic Hieremias Propheta septuaginta annis sep- *Hiere. 25. & 29.* tenario illo numero omnem volubilitatem huius temporis signat: septenario enim numero voluuntur dies hi, sicut nostis, id est, abeũt, iidem redeunt. Post septuaginta ergo annos cum prophetauit Hieremias reparari ciuitatem Hierusalem, factum est vt & ibi significaretur imago futurorum: significatum est nobis post omnem istam volubilitatem temporis, quæ septenario numero voluitur, futuram illam ciuitatem nostram iam in æternitate in vno die. In illa quippe habitatione tẽpus non voluitur, quia habitator ibi non labitur. Hanc cũ viderent in spiritu Prophetæ, videbant illam, dicebant de ista. Sed hęc dicebant de ista, quæ in illam ducerent, & illa omnia quæ fiebãt secundum tempus, secundũ cor-

G potales motiones, secūdum actus hominum, signa erāt
& prenunciationes futurorum. Audiamus iam cantari
ciuitatem illam, & erigamur ad eam. Multum enim no
bis eam cōmendat spiritus dei, infundens nobis amo-
rē illius, vt ei suspiremus, & in peregrinatione ingemis-
camus, & ad illam venire desyderemus. Amemus illā,
& ipsum amare ambulare est. Ecce amemus illam ex o-
re sancto & ex ore Prophetico & dei spiritu dicentis:

Expositio Psalmi.

COllauda Hierusalem dominum. In captiuitate adhuc
cōstituti, vident illos greges, imò vnum gregem
omnium ciuium vndiq; collectorum ad illam
ciuitatē: vident gaudium massæ post trituras post ven-
tilationem iam missæ in horreum, nihil timentis, nihil
laboris & molestiæ patientis: & adhuc hic positi, & in
ipsa contritione conuersantes, præmittunt gaudium
spei, & anhelant in illam quasi coniungentes corda sua
angelis dei, & futuro illi populo secum in gaudio per-
māsuro. Collauda Hierusalem dominum. Quid enim
factura es ò Hierusalem? Transiet certe & labor & ge-
mitus, quid factura es? aratura, seminatura, nouellatura,
H nauigatura es, negociatura es? Quid factura es? An in il-
lis operibus quamuis bonis & de misericordia venien
tibus exerceri te adhuc oportet? Consydera numerum
Matth. 25. tuum, cōsydera vndique societatem tuam. Vide vtrum
aliquis esuriat cui porrigas panem, vide si aliquis sitiat,
cui des calicem aquę frigidæ, vide vtrum aliquis modo
apud te peregrinus est quem hospitio recipias, vide v-
trum aliquis sit æger quem visites, vide vtrum aliquis
est qui litiget quem concordes, vide vtrum aliquis mo
riatur quem sepelias. Quid ergo factura es? Collauda
Hierusalem dominum. Ecce hoc est negocium tuum.
Sicut solet in titulis scribi, vtere fœlix, collauda Hieru-
salem dominum. Estote Hierusalē, mementote de qui-
bus dictum est, Domine in ciuitate tua imaginē ipso-
rum ad nihilum rediges. Hi sunt qui modo gaudent ta
libus pompis: inter illos sunt qui propterea hodie non
venerunt, quia munus est. Cui munus est? cui damnum?
Aut vnde munus? aut vnde dānum? Non enim illi tan
tum qui talia edunt, damno feruntur, sed maiori dam
no percutientur qui talia libēter intuentur. Illorum ar-
ca auro exinanitur, istorum pectus iustitiæ diuitiis ex-
poliatur. Plangunt plerique editores vendentes villas
†al. spectatores. suas. Quomodo debent plangere speculatores† & pec-
catores perdentes animas suas? Itá ne ad hoc clamauit
I dominus dominico die, vigilate, vt hodie sic vigilare-
tur? Obsecro vos ô ciues Hierusalem, adiuro vos per pa
cem Hierusalem, per redēptorem, per structorem, per
rectorem Hierusalem, vt conuertatis pro illis preces
ad dominū, vt videant, sentiant quia nugantur, & mul
tum intenti in illa spectacula quæ illis placent, aliquan
do & se spectent, sibiq; displiceant. In multis enim iam
factum gaudemus: & aliquādo nos quoq; ibi sedimus,
& insaniuimus: & quàm multos putamus ibi nūc sede-
re, futuros non solum Christianos, sed etiā Episcopos?
Ex præteritis futura cōiicimus, ex his quę iā facta sunt,
quæ deus facturus est prænunciamus. Vigilent preces
nostrę, non gratis gemitis fratres. Prorsus illi qui euase-
runt deprecantes pro his qui periclitantur, quia & ipsi
fuerunt in numero periclitantium, exaudiuntur, & ab-
strahet deus à captiuitate Babylonię plebem suam, redi
met omnino & eruet, & perficietur numerus sanctorū
Psalm. 72. gestantium imaginem dei. Non ibi erunt quorum ima
ginē deus in ciuitate sua spernet, & ad nihilū rediget,
quia & ipsi in captiuitate sua, & in ciuitate sua hoc est
Babylonia imaginem eius ad nihilum redegerunt. Erit K
ille populus laudans dominum, quem præuidet modo
spiritus prophetiæ, & dicit vt exultemus in spe, & desy-
deremus ipsam rem. Collauda Hierusalem dominum.
Lauda deum tuum Sion. Collauda, quia ex multis constas:
lauda, quia vnum facta es. Multi, inquit Apostolus, vnū 1. Cor. 10.
sumus in Christo Iesu. Quomodo ergo multi collau-
damus, quomodo vnum laudamus? Iidem multi qui
vnum, quia ille in quo vnū, semper vnus. Quare, inquit,
hæc Hierusalē, collaudo dominū, & laudo deum meū
Sion? Quæ Sion, ipsa Hierusalē, Diuersis causis duo no
mina. Hierusalē dicta est visio pacis, Sion dicta est spe-
culatio, Videte si aliud sonāt ista nomina nisi spectacu-
la, ne putent gentes se habere spectacula, & nos non ha
bere. Aliquando dimisso theatro aut amphitheatro, cū
cœperit ex illa cauea euomi turba perditorum, aliquan
do tenentes in animo phātasias vanitatis suę, & memo
riam suam pascentes rebus non solū inutilibus, sed &
perniciosis, gaudentes in eis tanquam in dulcibus, sed
pestiferis: vident plerumq;, vt fit, transire seruos dei, co-
gnoscunt ipso habitu, vel vestis, vel capitis, vel forte no
tos habent, & dicunt apud semetipsos vel secum, O mi
seros istos, quid perdunt? Fratres, rogemus dominum L
pro beneuolentia ipsorum, quia bonum illi putāt, bene
nobis volūt. Sed qui diligit iniquitatem, odit animam
suā: si odit animā suam, quomodo amabit animā tuā?
Tamen ipsa peruersa & inanis & vana beneuolētia, di-
cenda beneuolentia non est: dolent nos perdere quod
amāt, oremus ne perdant quod amamus. Videte qualē
Hierusalem exhortetur ad laudē, vel potius præsentiat
laudaturam. Non enim illius ciuitatis laudes tunc cum
videbimus & amabimus & laudabimus, voce prophe-
tica exhortādę & excitandæ sunt: sed propterea modo
dicūt hoc Prophetæ, vtpote quantū possunt in hac car-
ne cōstituti, futura gaudia beatorū eructantes in aures
nostras, vt excitent amorem illius ciuitatis. Ferueamus
desyderio, non simus spiritu pigri, Sed videte qualem
Hierusalem dicit laudaturam deū, & vnde laudaturā?
perfectione quadā beatitudinis. Collauda, inquit, Hie-
rusalem dominum, lauda deum tuum Sion. Et quasi di
ceret, vnde secura laudabo? *Quoniam confirmauit*, inquit,
vectes portarum tuarum. Attendite fratres mei, Confirma-
uit, inquit, vectes portarum tuarum. Vectium cōfirma-
tio non est portarum apertarum, sed clausarum. Vnde
pleriq; codices habēt, confirmauit seras portarū tuarū. M
Attendat charitas vestra, Cōclusam Hierusalē dicit lau
dare dominum. Collauda Hierusalem dominū, lauda
deum tuum Sion. Collaudamus modo, laudamus mo-
do, sed inter scādala: multi quos nolumus intrāt, multi
& si nolumus exeunt: ideo crebrescūt scādala. Et quo-
niam abundauit iniquitas, ait veritas, refrigescit chari- Matth. 24.
tas multorū, propter intrantes quos diiudicare nō pos
sumus, & exeūtes quos tenere nō possumus. Quare hoc?
Quia nondū perfectio, nondum illa beatitudo. Quare
hoc? Quia adhuc area, nondum horreum. Tunc ergo
quid, nisi vt nō timeas tale aliquid futurum? Collauda
enim Hierusalem dominum, lauda deum tuum Sion,
quoniā confirmauit vectes portarum tuarū. Cōfirma-
uit, nōdum dixit, apposuit tantum, sed confirmauit ve-
ctes portarū tuarum: nemo exeat, nemo intret. Nemo
exeat gaudeam⁹, nemo intret timeamus. Ne hoc timeas
cum intraueris. Dicitur tantummodo, esto in numero
virginū quę portarūt oleū secū: virgines enim illæ ani- Matth. 25.
mas significāt. Nō enim vere quinq; erūt, sed in quinq;
illis milia sunt. In numero illo quinario milia intelli-
guntur,

A guntur, non fœminarum tantum, sed & virorum, quia
vterque sexus dicitur fœmina, quia Ecclesia: & vterque
2. Cor. 11. sexus, hoc est, ecclesia dicitur virgo. Despōsaui vos vni
viro, virginem castam exhibere Christo. Paucorum est
virginitas in carne, omnium debet esse in corde, Virgi
nitas carnis, corpus intactum: virginitas cordis, fides
incorrupta. Ergo dicitur virgo tota ecclesia, & mascu-
lino genere appellatur populus dei: vterq; sexus popu-
lus dei, & vnus populus, & vnicus populus: & vna eccle
sia, & vna columba, atque in hac virginitate milia san-
Matt. 25. ctorum. Ergo quinque virgines omnes animas intratu
ras in regnum dei significant, non sine causa quinario
numero, quoniam quinq; sunt corporis sensus notissi-
mi omnibus. Per quinq; enim ianuas intrat aliquid pec
corpus ad animam: aut per oculos intrat quod concu-
piscas male, aut per aures, aut per olfactum, aut per gu-
stum, aut per contactum. Per has quinque ianuas quis-
quis non admiserit corruptionem, inter quinque virgi
nes computatur. Admittūtur autem corruptiones pec
illicita desyderia. Quid autē liceat & quid non liceat,
B pleni sunt libri scripturarum. Ergo opus est vt sis in il-
lis quinq; virginibus: nō timebis quod dictū est, Nemo
intret. Dicitur enim hoc, & fiet hoc. Sed cum intraue-
ris, nemo contra te claudet. Sed te ingresso, claudentur
portę Hierusalē, & firmabuntur vectes portarum eius.
Nā si tu esse volueris aut non virgo corde, aut & si vir-
go inter fatuas virgines, foris remanebis & frustra pul-
sabis. Quæ sunt fatuæ virgines? Et ipsę quinq; sunt, quæ
nisi animæ quæ habent istam continentiam carnis, vt
vitent corruptelas ab omnibus sensibus veniētes, quos
sensus iam enumeraui? Quæ vitent veluti corruptiones
veniētes vndiq;, & non in conscientia gerunt bonum
suum coram oculis dei, sed placere inde volunt homi-
nibus, & iudiciū sequuntur alienum. Fauores vulgi au-
cupantur, viles sibi sunt, cū spectatoribus esse chari vo-
lunt, non eis sufficit conscientia: Merito non portant
oleum secum. Oleum autē est ipsa gloriatio, propter ni
torem & splendorem. Sed quid dicit Apostolus? Vide
Galat. 6. virgines sapientes portantes oleum secum, Opus autē
suum probet vnusquisque, & tunc in semetipso habebit
gloriā, & non in altero. Hæ sunt ergo virgines sapien-
Matt. 25. tes. Stultæ autem accendunt quidem lampades, viden-
C tur quidem lucere opera earum, sed deficient & extin-
guentur, quia non de oleo interiore pascuntur. Et dor-
miunt omnes tardante sponso, quia ex vtroque genere
hominum obdormiscunt in mortē, & de illis fatuis, &
de his sapientibus tardāte aduētu domini, ituri in mor
tē istam corporalem & visibilem, quā somni loco scri-
pturas ponere notum est omnibus Christianis, cum di
1. Cor. 11. ceret de ægrotātibus apostolus, Propterea in vobis, in-
quit, multi infirmi & ęgri, & dormiūt sufficienter. Dor
miūt, inquit, moriuntur. Sed ecce venturus est sponsus,
& omnes surgent, sed non omnes intrabunt. Deficiēte
opere stultarum virginum non habentium oleum con
scientię, non inuenient à quibus emant, quod illis sole-
bant vendere adulatores. Ab irridētibus enim dicitur,
Matth. 25. nō ab inuidentibus, Ite emite vobis. Petierāt enim stul-
tę à sapientibus & dixerunt eis, Date nobis oleum, quia
faces nostrę extinguuntur. Quid illæ sapientes? Ne for-
te non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendentes
& emite vobis: hoc admonere erat, Quid vobis modo
prosunt à quibus emere soleris adulationē? Et cū eunt,
inquit, intrarunt illæ, & clausum est ostium. Cum eunt
corde, cum talia cogitant, dum se ab illa intentione a-
lienant, & retro præterita sua recordantur, eunt quasi
ad vendentes, & nō inueniunt tunc fauentes, nō inue- D
niunt tunc laudantes à quibus solebāt laudari, & quasi
excitari ad bona opera, non robore bonę conscientiæ,
sed incitamēto linguæ alienæ. Et illud quod dictū est,
Ne forte nō sufficiat nobis & vobis, magna consydera- Matt. 25.
tione humilitatis dictum est. Oleum enim quod gesta-
mus in cōscientia, iudicium est nostrum de nobismet-
ipsis quales simus: Et difficile est vt de se quisque perfe-
cte iudicet, fratres mei, quantumlibet homo proficiat,
quantumlibet se ad interiora extendat, & præterita ob-
liuiscatur, Iam dicit sibi, bene est, procedit regula de
thesauris dei, examinat liquidum, Et quis gloriabitur Philip. 3.
castum se habere cor? Et quis gloriabitur mundū se esse Prouer. 20.
à peccato? Sed quid dixit scriptura? Iudicium sine mise Iacobi. 2.
ricordia ei qui non fecit misericordiam. Quantumcū-
que proficias, sperabis in misericordiam. Nam si iusti-
tia sine misericordia prolata fuerit, in quolibet quod
damnet inueniet. Quæ nos consolatur scriptura? Quæ
hortatur ad misericordiam faciendam, vt omnino cre
brescamus in erogādo quod amplius habebamus. Mul
ta autem superflua habemus, si nō nisi necessaria tenea-
mus. Nā si inania quæramus, nihil sufficit. Fratres, quæ- E
rite quod sufficit operi dei, nō quod sufficit cupiditati
vestræ. Cupiditas vestra nō est opus dei: Forma vestra,
corpus vestrū, anima vestra, hoc totū opus dei. Quære Mar. 12.
quæ sufficiant, & videbis quàm pauca sint. Viduæ suffe
cerunt duo minuti nummi ad faciendam misericor-
diā, suffecerunt duo nūmi ad emendum regnum Dei.
Ad vestiendos totiens venatores, quid sufficit editori?
Videte quia non solum pauca sunt quæ vobis sufficiāt,
sed nec ipse deus multa à vobis quærit. Quære quantū
tibi dederit, & ex eo tolle quod sufficit. Cætera quæ su-
perflua iacent, aliorū sunt necessaria. Superflua diuitum
necessaria sunt pauperum. Res alienę possidētur, cum
superflua possidentur. Faciens ergo huiusmodi miseri-
cordias, & illam pręcipue quæ gratis constat. Dimitte
sicut dimittimus, quia nō nisi charitatē erogas, quæ cre-
scit cum erogas: Faciens ergo & feruens in ipsis bonis
operibus misericordiæ, quę iam bona opera, vt iam di-
ximus, tunc non erunt necessaria, quia nullus erit mi-
ser in quem facienda sit misericordia, expectabis secu-
rus iudicium, non tam securus de iustitia tua, quàm se-
curus de misericordia dei, quia & tu misericordiā prę- F
rogasti. Iudicium enim sine misericordia illi, qui non
fecit misericordiam: Superexaltat autem, inquit, mise-
ricordia iudicium. Ne putetis fratres, quia tunc nō est Iacobi. 2.
iustus quando nostri non miseretur, aut recedit a regu
la iustitiæ suæ. Et cum damnat, iustus est: & cum mise-
retur, iustus est. Quid enim tam iustum, quàm reddere
misericordiam prærogāti? Quid tam iustum, quàm vt
in qua mensura mensi fueritis, in ea remetiatur vobis? Mat. 7.
Da egenti fratri. Cui fratri? Christo. Si ergo quia fratri
Christo, & quia Christo deo, qui est super omnia Deus
benedictus in secula: Deus egere à te voluit, & tu ma-
nus retrahis? Certe tu porrigis manū, & petis à deo: au- Roma. 9.
di scripturā, Non sit manus tua porrecta ad accipiēdū,
& ad dandum collecta. Erogari sibi vult deus ex illo Eccli. 4.
quod dedit. Quid enim das, quod ille nō dedit? Quid
enī habes quod nō accepisti? Aut vero nō dico deo, sed 1. Cor. 4.
cuilibet de tuo das aliquid? De illi⁹ das qui iubet vt des.
Prerogator esto non inuasor. Hęc ergo faciens, & si bo
na humilitate dicis de illo oleo, ne forte non sufficiat Mat. 25.
nobis, intras & clauditur: audi apostolum hoc dicentē,
Mihi autē minimum est, t à vobis diiudicer. Quando 1. Cor. 4.
enim potestis diiudicare conscientiā meam? Quando
examinare

G examinare quo animo facio quicquid facio? Quãtum
possunt homines de alio iudicare? Plus homo vtiq; ip-
se de se, sed deus plus de homine, q̃ homo de se. Ergo
Mat. 25. si talis fueris intrabis, in quinq; illis virginibus eris, cæ-
teræ fatuę excludentur: nam hoc habes in Euangelio,
Claudetur ostium, & stabunt & clamabũt, aperi nobis,
& non aperietur. Quoniam confirmauit vectes porta-
tum tuarũ. Confirmauit, inquit, vectes portarũ tuarum,
secura insta, secura lauda, sine fine lauda. Fortiter clau-
sę sunt portę tuæ, non exit amicus, nõ intrat inimicus.
Confirmauit vectes portarum tuatum. *Benedixit filios
tuos in te.* Non vagantur foris, non peregrinantur, intus
gaudent, intus laudant, intus benedicunt, intus nõ par
turiunt, quia iam neminem pariunt. Filij sunt, sancti
sunt, isti filij sancti iam laudantes & gaudentes, partu-
riti & parti sunt matre charitate, inclusi sunt colligen-
te charitate. Audi charitatem parturientem illos, qua
præditus Paulus apostolus, nõ solum paternum, sed &
maternum amorẽ congerens in filios & corrigens, Fi-
Galat. 4. lij mei, inquit, quos iterũ parturio. Cum Paulus eos par-
turiebat, charitas eos parturiebat. Cum charitas eos par
H turiebat, dei spiritus parturiebat. Charitas enim dei dif-
Roma. 5. fusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum, qui
datus est nobis. Ergo colligat quos parturiuit & pepe-
rit. Modo iam intus filij sunt, securi sunt: Volatunt de
nido timoris, volarunt in cœlestia, volarunt in æterna,
iã nihil metuunt temporale. Benedixit filios tuos in te.
Quis? *Qui posuit fines tuos pacem.* Quomodo exultatis om-
19. li. de ci- nes? Hanc amate fratres mei. Multum delectamur, quã-
ui. dei. c. 11. do clamat de cordibus vestris pacis dilectio. Quomo
do nos delectauit? Nihil dixeram, nihil exposueram,
versum pronunciaui, & exclamastis. Quid de vobis cla
mauit? Dilectio pacis: Quid ostendit oculis vestris? Vn
de clamatis si non amatis? Vnde amatis si non videtis?
Inuisibilis est pax. Quis est oculus, quo visa est vt ama-
retur? Neq; enim acclamaretur, nisi amaretur. Hęc sunt
spectacula quę exhibet deus rerum inuisibilium. Quan-
ta pulchritudine intellectus pacis corda vestra percus-
sit? Quid iam ergo loquar de pace, aut de laude pacis?
Pręuenit omnia verba mea vester affectus, nõ implebo:
Non possum, infirmus sum. Differamus omnes laudes
pacis ad illam patriam pacis. Ibi eam plenius laudabi-
I mus, vbi eam plenius habebimus. Inchoatam in vobis
si sic amamus, perfectam quomodo landabimus? Ecce
hoc dico ô filij dilecti, ô filij regni, ô ciues Hierusalem,
quoniã in Hierusalẽ visio pacis est, & omnes qui habẽt
& amant pacẽ, benedicuntur in ea, & ipsi intrant cum
clauduntur portæ, & firmantur vectes. Hanc quam no
minatam sic amatis & diligitis, ipsam sectamini, ipsam
desyderate, ipsam in domo, ipsam in negocio, ipsam
in vxorib⁹, ipsam in filiis, ipsam in seruis, ipsam in ami-
cis, ipsam in inimicis diligite. Ipsa est pax, quam nõ ha-
bent hæretici. Quid agit pax in huius adhuc regionis
incertis, in ista peregrinatione mortalitatis nostræ, cũ
adhuc nemo est alteri conspicuus, nemo videt cor alte
rius? Quid agit pax? De incertis non iudicat, incognita
non confirmat. Proclinior est ad bene credendum de
homine, quàm ad male suspicandum. Non se multum
dolet errare, cum bene credit etiam de malo. Pernicio-
sa autem cũ male senserit forte de bono, nesciens qua-
lis sit. Quid perdo si credo quia bonus est? Si incertum
est, licet vt caueas ne forte verum sit, non tamen dam-
Psal. 33. nes tanquam verum sit. Hoc pax iubet, Quære pacem,
ait, & sequere eam. Hæresis quid monet? Damnat inco-
gnitos, damnat totum mundum, periit totus mundus,
nullus est Christianus, Aphrica remansit. Bene iudica- K
sti. De quo tribunali dicis tu sententiam in orbem ter-
rarũ? In quo foro ante te mundus stetit? Nolo mihi cre-
datur, sed nec tibi: Christo credatur, spiritui dei per
Prophetas credatur, legi Moysi credatur. Quid dixit
Moyses de futuris his temporibus? ad Abraham dictũ
est, In semine tuo benedicentur omnes gentes. An du- Gene. 22.
bitas quid sit semẽ Abrahæ? Puto quia cũ Apostolus di- & 26.
xerit, nõ dubitabis: aut & si de apostolo dubitabis, qua-
re pax pax, & nõ est pax? Quid dicit Apostolus? Abrahæ Gala. 3.
dictæ sunt promissiones & semini eius. Nõ dixit, & se-
minibus tanquam in multis, sed tanquam in vno, & se-
mini tuo quod est Christus: ecce ante milia annorum
dictum est Abrahæ, In semine tuo benedicentur om-
nes gentes. Quod ante milia annorum dictum est, &
ab vno creditũ est, modo iam videmus impletũ. Hoc
legimus, hoc intuemur, & tu resistis de transuerso ve-
niens? Quid dicturus? Noli credere. Cui? Spiritui dei?
deo loquenti ad Abraham? Et cui credo? Tibi? Nõ hoc
dico, inquies. Nõ hoc dicis, Non dicis, mihi potius cre
de q̃ spiritui dei, & deo loquenti ad Abraham? Quid er
go mihi dicis? Ille dedit, & ille tradidit. De Euangelio L
recitas hoc, de Apostolo, de prophetia? Discute omnes
scripturas, lege mihi hoc ex eis quibus credo, tibi enim
non credo. Vnde lecturus es? Hoc mihi pater meus, ait,
hoc mihi auus meus, hoc mihi frater meus, hoc mihi e-
piscopus meus. Sed hoc Abrahę deus, In semine tuo be Gene. 22.
nedicentur omnes gentes. Audit vnus homo & credit, & 26.
& fit in multis post multa tẽpora. Quando dictum est,
creditur: quando impletur, dubitatur? Hoc ergo dixit
Moyses, dicant & Prophetæ. Vide cõmercium redem-
ptionis nostrę, Christus pepẽdit in ligno. Vide quanto
emit, & sic videbis quid emit. Empturus est aliquid, ip-
sum aliquid nõdum scis. Vide quanti, & videbis quid,
sanguinem fudit, sanguine suo emit, sanguine immacu
lati emit, sanguine vnici filij dei emit. Quid emptum
est sanguine vnici filij dei? Adhuc vide quanti: Prophe
ta lõge antequam fieret, dicit, Foderũt manus meas & Psalm. 21.
pedes meos, dinumerauerũt omnia ossa mea. Magnum
precium video Christi, videam quid emisti, Comme-
morabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fi
nes terræ. In vno eodémque Psalmo emptorem video,
& preciũ, & possessionem. Emptor Christus est, preciũ M
sanguis possessio orbis terrarũ. Voces ipsas propheti-
cas audiamus, cõtradicẽtes litigatoribus hæreticis. Ec-
ce possessio domini mei: bis lego in Psalmo, Cómemo
rabuntur & conuertentur ad dominum vniuersi fines
terræ, & adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ
gentiũ. Et vide iurgantẽ, vide ius defendentem, Quo-
niam ipsius est regnum, & ipse dominabitur gentium.
Ipse qui emit Christus, nõ qui apostatauit Donatus. A-
dorabũt recte, adorabunt omnes patrię gentiũ in con- Psalm. 21.
spectu eius. Quare recte? Quoniã domini est regnum,
& ipse dominabitur gentium. Illud Moyses, hoc Pro-
phetę, & alia multa milia, Quis numerat testimonia de
ecclesia toto terrarum orbe diffusa, quis numerat? Non
sunt tot in orbe hæreses cõtra Ecclesiam, quot sunt te-
stimonia legis pro Ecclesia. Quæ pagina nõ hoc sonat?
Quis versus nõ hoc loquitur? Omnia clamant pro vni-
tate dominica, quia posuit fines Hierusalem pacem. Tu
contra ista latras hæretice? Vnde merito dicitur in illa
ciuitate, quod scriptum est in Apocalypsi, Canes foras. Apoca. 22.
Tu contra ista latras, vnde iudicasti de orbe terratum,
vt dicere cœperã? Quo tribunali? Præsumptione vide-
licet cordis tui. Alterum tribunal, sed ruinosum. Dixit
hoc

A hoc Moyses, dixerunt hoc Prophetæ, & nondum cre-
Luc.16. dunt qui se Christianos videri volũt. Torquebatur qui-
dam diues apud inferos, desyderauit aquæ stillã de di-
gito contempti ante ianuam suam pauperis, quoniam
vrebatur in flammis. Et cum ei non daretur, quia iudi-
Iacobi.2. cium sine misericordia illi qui non fecit misericordiã,
Luc.16. cũ ergo ei non daretur, dixit ad Abraham, Pater Abra
ham, miserere, mitte Lazarum, habeo ibi quinq; fratres,
annunciet eis quę hic patior, ne & ipsi veniant in locũ
hunc tormentorum. Et quid illi Abraham? Habent illic
Moysem & Prophetas: & ille, Non pater Abraham, sed
si quis ex mortuis resurrexerit, credent: & Abraham, Si
Ibidem. Moysem, inquit, & Prophetas non audiunt, nec si quis
à mortuis resurrexerit, credẽt. De quibus dixit, Habent
ibi Moysem & Prophetas: De his vtiq; qui adhuc viue-
bant, quibus adhuc tempus correctionis largũ erat, qui
nondũ venerant in loca illa tormentorum: Habent ibi,
inquit, quos audiãt, Moysem & Prophetas. Nõ credũt
Ibidem. his, sed si quis à mortuis resurrexerit credent. Si Moy-
sem & Prophetas nõ audiunt, nec si quis à mortuis re-
surrexerit credent: Sententia Abrahæ est. Abrahæ sen-
B tentia vbi? Et vnde? De quodam excelso loco, & pleno
quietis & fœlicitatis, quem vidit ille qui cruciabatur in
flãma leuatis oculis suis, quando in eius gremio, id est,
in eius secreto vidit pauperem fœliciter exultãtem, in-
de prolata est ista sententia. Vide de quo tribunali. Ibi
enim habitat deus, quia in sanctis habitat deus: vnde o-
Philip.1. ptat apostolus & dicit, Dissolui & esse cũ Christo, mul
to magis optimum: & latroni illi dicitur, Hoc die me-
Luc.23. cum eris in paradiso. Ergo dominus cum Abraham, &
in Abraham manens dixit istã sententiam, Habent ibi
Moysem & Prophetas, si illos non audiunt, neq; si ali-
quis à mortuis resurrexerit credent ei. O hæretici, ha-
betis hic Moysem & Prophetas, viuitis, adhuc potestis
audire, adhuc licet corrigi, animositatem fręnare, veri-
tatem tenere adhuc conceditur. Disceptate vobiscum
vtrum audiendus sit Moyses & Prophetæ, qui fidei suę
testimonia tanta exhibuerunt, cum videamus sic cur-
rere res humanas, vt ab ipsis prædictæ sunt. Quid du-
bitatis adhuc credere Moysi & Prophetis? Quid dubi-
tatis audire? An forte quæritis resurgentem à mortuis,
C vtrum & ipse vobis dicat de ecclesia sua? Quæsiuit hoc
Luc.16. diues apud inferos, aliquem mitti ex mortuis ad fratres
suos, reprehensus est quia hoc quæsiuit. Sufficere debu-
erunt fratribus eius Moyses & Prophetæ. Ad hoc ille
frustra quęsiuit, vt vos iam exemplo admoniti ne fru-
stra & sero quærentes, sicut ille torqueamini, & audia-
Gene.12. tis Moysem & Prophetas. Quid dixit Moyses? In semi-
& 26. ne tuo benedicẽtur omnes gentes. Quid dixerunt Pro-
Psalm.21. phetæ? Cõmemorabuntur & conuertentur ad dominũ
vniuersi fines terrę: adhuc mihi dicturus es, Surgat ali-
quis ex mortuis: Ego nõ credo, nisi aliquis inde venerit
Luc.16. & dixerit, O domine, gratias misericordię tuæ, voluisti
mori, vt aliquis ab inferis surgeret, & ipse aliquis non
quicunq;, sed veritas surrexit ab inferis, qui verum de
inferis diceret, & si ad inferos nõ veniret, tamen prop-
ter voces imperitorũ malorum ecce ipse mortuus est,
ecce resurrexit ab inferis. Quid dicis hæretice? Quid di
cis? Modo te audiam, finitæ sunt omnes excusationes
tuæ? Et si verba derides diuitis apud inferos constituti,
surrexit à mortuis Christus, dignaris vel ipsum audire?
Ecce quia forte similis es diuiti mortuo, viuus desyde-
rabas surgere ab inferis. Non pater tuus, non auus tuus,
non illi surrexerunt, qui nescio quos nomine traditio-
nis infamauerũt. Sed ecce non infamauerunt, verum di
xerunt. Vis nosse quàm nihil ad me? Audiamus simul D
quid dixerit, qui surrexit à mortuis. Quid pluribus im-
morer? Audiamus, iam aperiatur Euangelium, legatur
quod factum est tanquam fiat, ponãtur ante oculos no
stros gesta pręterita propter cauenda futura. Ecce Chri
stus surgens à mortuis, ostendit se discipulis suis. Nup-
tię ipsius, ipse sponsus, Ecclesia spõsa: Ecce sponsus qui
dicebatur mortuus, absumptus, finitus, ecce integer re-
surrexit, ecce ostenditur oculis discipulorum, ecce præ
betur contrectantibus manibus, ecce tetigerunt cicatri
ces, qui desperati sunt vulnera. Exhibuit se oculis eorũ
videndum, manibus contrectandum, putabant spiritũ
esse. Desperauerant enim de salute sua. Exhortatur eos,
confirmat in fide, Palpate & videte, quia spiritus carnẽ *Luc.24.*
& ossa non habet, sicut me videtis habere. Tangũt, gau
dent, trepidant: Et cum adhuc trepidarent prę gaudio,
sic habet scriptũ, & sic certa sunt, quæ multò lecta sunt,
vix creduntur. Dubitatio quædam veluti tardius cre-
dentis condit voluntatem tenentis: Necesse est vt plus
homo gaudeat cum venerit quod desperauerat. Nam *Ibidem.*
ad ipsum gaudium condiendum & augendum, noluit
se statim cognosci: Tenuit visus discipulorum suorũ, il E
lorum duorum quos inuenit in via colloquentes iã in
desperatione, & dicentes, Nos autem sperabamus, quia
ipse esset redempturus Israël. Putauerant hoc, iã nõ pu
tabant, iam spes cum eis non erat, & Christus cum eis
erat: qui se reddidit, & spem reduxit: Postea ergo dixit,
posteaquam eum illi in panis fractione cognouerũt, &
obtulit se aliis discipulis suis, cum putarent spiritum es-
se, dixit, Palpate & videte quia spiritus carnem & ossa
non habet, sicut me videtis habere. Et cum adhuc præ
gaudio trepidarent, habetis hic, ait, quod manducetur?
Accepit, benedixit, manducauit, & dedit eis, Expressa
est veritas corporis, ablata est omnis suspitio falsitatis.
Quid deinde? Non sciebatis, quia oportebat impleri
omnia quæ scripta sunt in lege Moysi & Prophetis &
psalmis de me? Et quia illi credebant Moysi & prophe
tis, verum enim erat quod dixit Abraham, Si Moysem *Luc.16.*
& Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis re-
surrexerit credent. Quia ergo credebãt Moysi & Pro-
phetis, & non erant de ipsis quos reprehendit Abrahã,
audierũt quod ait domin⁹, Nõ sciebatis quia oportebat
impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi & Pro- F
phetis & psalmis de me? Ecce qui crediderũt Moysi & *Luca.24.*
Prophetis, videte quemadmodum ex ipsorum testimo
nio credunt ei qui surrexit à mortuis. Tunc aperuit il-
lis sensum vt intelligerent scripturas, & dixit eis, Quo-
niam sic scriptum est, & sic oportebat Christũ pati, & à
mortuis resurgere tertia die. Habes iam sponsum Ec-
clesiæ, & non hinc tacuit Moyses, non hinc tacuerunt
Prophetæ, Christũ resurrecturum à mortuis tertia die,
passurum, & resurrecturum. Descriptus est nobis spon-
sus, vt non erremus, sed nescio qui existunt, & quia non
erramus in sponso, & ipsi videntur ea quæ & nos cre-
dere de sponso, vt à mẽbris sponsi nos auocent, dicunt
nobis, Ipse est quidem sponsus quem creditis, quem &
nos credimus, sed spõsa non est ipsa Ecclesia quem te-
netis. Et quę illa est? Pars Donati: & hoc est quod tu di-
cis, Hoc tu dicis, an sponsus? Tu dicis, an deus per Moy
sem? Ecce Ecclesiã teneo: dictum est à Moyse, In semi- *Gene.12.*
ne tuo benedicentur omnes gentes. Tu dicis, an spiri- *& 26.*
tus dei per Prophetas? Ecclesiam teneo: dictum est per
Prophetam, Commemorabuntur & conuertentur ad *Psalm.21.*
dominum vniuersi fines terræ. Ecce iam teneo testimo
nium legis & testimonium Prophetarum: audiamus &
eum

G eum qui surrexit à mortuis. Ostendit se sponsum, teneamus eum: Cõfirmauit demonstrando exhibendo testimonia. Hoc enim Moyses, hoc Prophetæ dixerunt,
Luc. 24. quia oportebat pati Christum, & resurgere tertia die. Iam ergo quia tenemus ambo sponsum ex ipsis verbis, & puto quia iam incipis mecum credere & his verbis Moysi & Prophetis credam⁹, & ei qui resurrexit à mortuis: sequatur & dicat, O domine video iam sponsum Christũ, factum est ne quis me auocet à membris sponsæ tuæ, & nõ sis mihi caput, si ego in membris eius non fuero: dic mihi & de ecclesia aliquid, quia iã de sponso eius non dubito: audi & de Ecclesia, sequitur & dicit, Prædicari in nomine eius pœnitẽtiam & remissionem peccatorũ. Nihil verius prędicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum. Sed hoc vbi? Alij
Matt. 24. enim dicunt, Ecce hic, alij ecce illic. Et quid ipse? Nolite credere, exurgẽt pseudochristi & pseudoprophetæ, & dicent, Ecce hic, & ecce illic. Non enim de ipso capite dicũt, ecce hic & ecce illic, Notum est enim quòd Christus in cœlis est, sed de Ecclesia vbi Christ⁹ est, qui
Matth. 28. ait, Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationẽ
H seculi: sed ait dominus, Nolite credere: Qui dicit, ecce hic & ecce illic, partes ostendit, ego totum emi: dicat mihi hoc Euangelium, dic hoc ipse ex Euangelio, quia iam surrexisti à mortuis, vt credant tibi qui credunt
Luc. 16. Moysi & Prophetis: dic mihi hoc tu, Audio oportebat
Luc. 24. Christũ pati & resurgere tertia die, & prędicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorũ per omnes gentes incipientibus ab Hierusalẽ. Quid est hęretice? Certe cũ recitarem Moysem, cũ recitarẽ Prophetas, distulisti ad eum qui resurrecturus erat à mortuis, Ecce resurrexit, ecce dixit, tam nullã habet dubitatio-
† al. Christi ex ore Christi. nem Ecclesia Christi & vxor Christi, † q̃ nullam habet dubitationem corpus Christi, demonstratum oculis, contrectatum manibus discipulorum. Ecce qui resurrexit à mortuis vtrumque ostendit, ostendit caput, ostendit membra, ostendit sponsum, ostendit sponsam. Aut vtrumq; mecum crede, aut illud in damnationem tuam credis. Quid enim quia resurrexit à mortuis, quia in eodẽ corpore resurrexit? Bene quia cicatrices ostendit, quia vt crucifixus est, vt sepult⁹, ita redditus, ita demõstratus: optime credis, audi illum loquentẽ in quem
I credis, Prædicabitur in nomine eius pœnitentia & remissio peccatorum. Vbi? Per latas terras. Si vellem illud ego dicere, iam tu luctans aduersus hæreticos, iam pugnans, iam habens cũ illis conflictum tãtæ quæstionis, non illud dicerem sic cõtra præsentes hæreticos, quomodo illud dixit ille cõtra futuros. Quid vis amplius? Remissio peccatorum in Christi nomine prædicatur. Vbi prędicatur? per omnes gẽtes. Vnde? Incipit ab Hierusalẽ: Cõmunica huic ecclesiæ quare litigamus? Cœpit enim hæc Ecclesia ab Hierusalem ista terrena, vt gaudeat de deo in illa Hierusalẽ cœlesti. Ab hac enim incipit, ad illam terminat. In illa tota ecclesia erit, ab ista exordium fidei sumpsit. Lege Actus apostolorum, si forte mẽtior quomodo ibi erant congregati discipuli cũ venisset spiritus sanct⁹, vt ostẽdatur tibi quod dixit do
Act. 2. minus, Incipientibus ab Hierusalem, quomodo linguis omnium locuti sunt in quos venit spiritussanct⁹. Quare non vis loqui omnium linguis? Ecce ibi omnes linguæ sonuerunt. Quare modo cui datur spiritussanctus non loquitur omnium linguis? Hoc enim tunc erat indicium venientis in homines spiritussancti, vt linguis omnium loquerentur. Modo quid dicturus est hęretice, quia nõ datur spiritussanctus: Non dico tibi vbi da-

tur, an non datur? Si non datur, quid est quod agitis, lo K
quendo, baptizãdo, benedicendo? Quid est quod agitis? Inania celebratis? Ergo datur. Si datur, quare linguis omnium non loquuntur quibus datur? Nunquid defecit donũ dei, aut minor est fructus? Creuerunt zizania,
sed & triticum: Sinite vtraque crescere vsque ad mes- Mat. 13.
sem. Nõ dixit crescant zizania, decrescat triticũ, vtrũ- Act. 2.
que creuit. Quare nõ apparet modo spiritussanctus in linguis omnibus? Imò vero apparet in linguis omnib⁹. Tũc enim nondũ erat in ecclesia per orbem terrarum diffusa, vt membra Christi in omnibus gentibus loquerẽtur. Tunc implebatur in vno, quod prę nũciabatur in omnibus. Iam totum corpus Christi loquitur omnium linguis, & quibus nondum loquitur loquetur. Crescit enim ecclesia donec occupet omnes linguas. Quo dvos deseruistis quousq; creuit? Tenete vobiscum quousque accedat, vt nobiscum perueniatis ad ea quę nondũ accesserũt. Loquor omnium linguis, audeo tibi dicere, in corpore Christi sum, in ecclesia Christi sum. Si corpus Christi omnium linguis iam loquitur, & ego in omnibus linguis sum, mea est Græca, mea est Syra, mea est
Hebręa, mea est omnium gentium, quia in vnitate sum L
omnium gentium. Ergo fratres cœpit Ecclesia ab Hie-
rusalem, vt per omnes gentes propagaretur. Quid eui- Luc. 24.
dentius hoc testimonio legis & prophetarum ipsius domini? Apostolorum vbique personant voces, reddẽtes testimoniũ spei nostrę in vnitate corporis Christi. Gaudete in frumentis, tolerate zizania, Gemite in tritura,
suspirate in horreum: Veniet illud tempus quo gaude- Mat. 10.
bimus, confirmatis vectibus portarum Hierusalem. Intret qui intraturus est, qui illuc manifestus intrabit, huc victus nõ intret. Qui autem huc victus intrat, foris est: Foris est & nescit, ventilabrum probabit, vectes probabũt. Qui modo vere intus & veraciter intus, ibi firmiter intus. Qui autem hic tolerando intus, ibi gaudendo intus. Fines enim Hierusalem pax, quia posuit, inquit, fines tuos pacem. Modo desyderamus pacem, quam hic habemus in spe. Adhuc enim in nobisipsis qualis pax?
Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autẽ ad- Gala. 5.
uersus carnem. Vbi plena pax in vno homine? Quãdo
erit plena in vno homine, tunc erit plena in omnibus M
ciuibus Hierusalẽ. Quando erit plena pax? Quãdo cor-
ruptibile hoc induerit incorruptionẽ, & mortale hoc 1. Cor. 15.
induerit immortalitatem, tunc plena pax, tunc firma pax: Nihil litigat aduersus animam in homine, non ipsa aduersum se ex quadam parte saucia, non carnis fragilitas, non indigentia corporis, non fames, non sitis, non frigus, nõ ęstus, non lassitudo, non vlla inopia, nõ prouocatio rixæ, non certe ipsa sollicita cautela, & vitandi inimici & diligẽdi. Hæc omnia fratres mei litigant aduersum nos, nondum est plena & perfecta pax. Quod clamastis, qui iam dudũ nominata pace ex desyderio clamastis? clamor vester de siti erat, non de saturitate, quia ibi erit perfecta iustitia, vbi perfecta pax.
Modo esurimus & sitimus iustitiam: Beati qui esuriunt Mat. 5.
& sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabũtur. Quomodo ipsi saturabuntur? Cum ad pacem venerimus. Ideo cum dixisset, qui posuit fines tuos pacem, quia ibi saturi-
tas & nulla indigentia, subdidit statim, *Et adipe frumen- Psalm. 80.
ti satians te.* Fratres quoniam pax ipsa de qua loquimur nõdum est in totis nobis, id est, in vno quoq; nostrum, tota adhuc forte spiritum vestrum delectat audire. Sed si nihil resistit & rebellat ex corpore, finiemus Psalmũ: Fatigatos vos nusquam video, tamẽ vereor, nouit deus, ne oneri sim vobis aut quibusdã fratribus, & video studia

A studia multorum exigentium hunc laborem de me & sudorem, quem credo in domino non futurum infructuosum: Gaudeo tantam esse voluntatem & voluptatem in veritate verbi dei, vt studium vestrum bonum in bono & de bono vincat studium in sanorum currentium in amphitheatrum: Nunquid illi si tamdiu starent adhuc spectarent? Ergo fratres audiamus cætera, quia hoc vultis. Assit dominus, assit & viribus & mētibus nostris. Qui posuit fines tuos pacem, ad illam Hierusalem dicit, & adipe frumenti satians te. Transiit fames & sitis iniustitiæ, succedit saturitas. Qui ibi erit adeps frumenti, nisi panis ille qui descendit de cœlo ad nos? In patria ipsa quomodo saturabit, qui in peregrinatione sic pauit? Iā modo de ipsa peregrinatione nostra locuturus es, qua venitur ad illam Hierusalē vbi collaudabimus dominum. Laudabimus dominum deum nostrū, nos Hierusalem, nos Sion, quoniam confirmabūtur vectes portarum nostrarum. Etenim ille qui tunc satiabit adipe frumēti, quid facit in ista peregrinatione? Hoc quod sequitur, *Qui emittit verbum suum terræ*. Ecce in terra laboramus fessi, languidi, pigri, frigidi: Quando leuaremur

Ioan. 6.

B ad adipem frumēti & satietatem, nisi mitteret verbum suum terræ qua grauabamur, terræ qua impediebamur à reditu? Misit verbum suum, non deseruit etiam in eremo, pluit manna de cœlo. Qui emittit verbum suum terræ, & venit ad terras verbum eius. Quomodo eius? Aut quod est verbum eius? *Vsque in velocitatem currit verbum eius.* Non dixit velox est verbum eius, currit verbum eius vsque in velocitatem. Intendamus fratres, non potuit eligere melius verbum: Calidus calore calescit, frigidus frigore frigescit, velox velocitate velox fit. Quid calidius ipso calore, quo calet quicquid fit calidum? Quid frigidius ipso frigore, quo frigescit quicquid frigidum fit? Quid ergo velocius ipsa velocitate, qua velox fit quicquid velociter currit? Possunt dici multa velocia, & alia magis, alia minus, & tanto quæque res velox est, quanto est particeps velocitatis. Illa res magis est particeps velocitatis, ergo magis velox: aut minus particeps velocitatis, ergo minus velox. Ipsa itaque velocitate quid velocius? Ergo quousque currit? Vsque in velocitatem. Quantum vis auge quod velox est verbū, & dic, velocius est quàm illud aut illud, quàm

Exo. 16.

Psalm. 103

C aues, quàm venti, quàm angeli: Nunquid aliquid horum, attamen quanta ipsa velocitas vsque in ipsam velocitatem. Velocitas ipsa quid est fratres? Vbique est, non est in parte. Hoc pertinet ad verbum dei non esse in parte, vbique esse per seipsum verbum, ex quo dei virtus & dei sapientia est, nondum assumpta carne. Si cogitemus deum in forma dei, verbum æquale patri, ipsa est sapientia dei, de qua dictū est, Attingit à fine vsque ad finem fortiter. Quanta velocitas, Attingit à fine vsque ad finem fortiter. Sed forte immobilitate attingit. Si immobilitate tanquam moles aliqua saxea impleat locum aliquem, dicitur quod attingit eiusdem loci à fine vsque ad finem, non tamen motu. Quid ergo dicimus? Non habet motum verbum illud, Et sapientia illa stolida est? Et vbi est quod dicitur de sapientiæ spiritu? Cum multa dicerentur, acutus, inquit, mobilis, certus, incoinquinatus. Sic vtique sapientia dei mobilis. Si ergo mobilis, quando hoc tangit, illud non tangit: Aut hoc tangit, illud deserit? Et vbi est velocitas? Hoc facit velocitas, vt & vbiq; semper sit, & nusquam inclusa teneatur. Sed cogitare ista non possumus, pigri sumus. Quis ista cogitet? Et reuera fratres quoniam dixi quomodo potui, si tamē potui, si intellexi, & quomodo po-

1. sent. dist. 37. cap. sa... teamur.

1. Cor. 1.

Sapien. 8.

tal. solida

Sapien. 7.

tuistis intellexistis: sed quid dicit apostolus? Ei autē qui D potens est facere supra, quàm petimus aut intelligimus. Quid hic ostendit? Quia quotienscumque intellexerimus, non intelleximus sicuti est. Quare hoc? Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam. Ergo in terra frigidi sumus. Velocitas enim feruens est, & omnia feruentiora velociora, omnia frigidiora tardiora: Nos tardi, ergo frigidi. Illa autem sapientia currit vsque in velocitatē. Ergo feruentissima est, Nec est qui se abscōdat à calore eius. Nos ergo qui frigidi corporis tarditate, vinculo terrenæ vitę huius corruptibilis onere prægrauati, nullām ne spem habemus ad capiendum verbū, quod vsq; in velocitatem currit? An vero ille quā tis ex torpore in infima depressos deseruit? Nōnne ipse prędestinauit nos, antequam in isto mortali & pigro corpore nasceremur? Qui ergo prædestinauit nos, dedit terrę niuem ipsos nos. Iam enim veniamus ad illos Psalmi versus subobscuros, incipiāt illa inuolucra euolui, quoniam vos verbum dei quanto magis per nos dicitur, tanto auidiores inuenit. Ecce nos pigri in hac terra quasi congelauimus hic: Et quomodo contingit niuibus: sursum enim gelant & in ima decidunt: sic frigescente charitate decidit humana natura in has terras, E & pigro corpore inuoluta velut nix facta est. Sed in ista niue sunt prædestinati filij dei. *Dat enim ille niuem velut lanam*. Quid est velut lanam? Id est, de niue quam dedit, de istis pigris adhuc spiritu & frigidis quos prędestinauit, adhuc facturus est aliquid. Lana enim materies vestis est. Lana cum videtur, veluti præparatio est aliqua ad vestem. Ergo qui prædestinauit hos, qui ad tēpus frigidi repunt in terra, & nondum feruent spiritu charitatis, de prædestinatione enim adhuc loquitur, veluti lanam dedit hos deus, & facturus est inde vestem. Merito in mōte vestis Christi fulsit sicut nix. Fulgebat vestis Christi sicut nix, tanquam de illa lana iam facta erat tunica: De qua lana? Id est, de niue quam dedit sicut lanam, adhuc prædestinati, pigri erant: sed expecta vide quid sequatur, Quia sicut lanam dedit eos, fit inde tunica. Quomodo enim dicitur Ecclesia corpus Christi, dicitur & vestimentum Christi ipsa Ecclesia: inde est illud quod ait Apostolus, Vt exhiberet sibi gloriosam Ecclesiam non habentem maculam aut rugam. Ergo exhibeat sibi gloriosam Ecclesiam non habentē maculam aut rugam. Faciat sibi vestem de illa lana quam F prædestinauit in niue. Adhuc in hominibus incredulis, & frigidis, & pigris, faciat vestem de hac lana: vt abluatur à maculis, mundetur fide: vt rugam non habeat, tendatur in cruce. Qui dat niuē sicut lanam. Iam si prædestinati sunt, vocandi sunt, Quos enim prędestinauit, illos & vocauit. Iam quomodo vocantur ex languore corporis illius vt sani fiant: quomodo vocantur? Audi Euangelium, Nō veni vocare iustos, sed peccatores in pœnitentiam. Incipit ergo iam prædestinatione niuis illius cognoscere torporem suum, accusare peccatum suum: incipit vocatione venire ad pœnitentiam. Merito ergo qui dat niuem velut lanam propter cōfectū tunicæ futurę, etiam propter vocationem in pœnitentiā, *Nebulam velut cinerem spargit*. Nebulam, inquit, velut cinerem spargit. Quis? Qui dat niuem sicut lanam. Quos enim prædestinauit, vocat in pœnitentiam, quia quos prædestinauit, illos & vocauit. Cinis autem ad pœnitentiam pertinet: audi vocantem ad pœnitētiam, cum exprobrauit quibusdam ciuitatibus, dicens, Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone factę essent virtutes, quæ factę sunt in vobis, olim, inquit, in

Ephe. 3.

Sapien. 9.

Psalm. 18.

Matt. 24.

Matt. 17.

Ephe. 5.

Roma. 8.

Matt. 9.

Roma. 8.

Matth. 11.

G in cilicio & cinere pœnitentiá egiſſent. Ergo nebulam
velut cinerem ſpargit. Quid eſt, nebulam velut cinerẽ
ſpargit? Cum vocatur quiſq; ad intelligendum deum,
& dicitur illi, cape veritatem: Incipit velle capere veri-
tatẽ, nõ ſufficit, videt ſe quãdam caliginem pati, quam
antea non videbat. Ad hoc eſt ergo illa nebula, vt no-
ueris neſcire te, & noueris quid ſcire oporteat, & videas
te inualidum ad illud ſciẽdum quod oportet ſciri. Nã
ſi in iſta nebula iam te præſumpſeris ſcire, audies ab A-
Galat. 6. poſtolo, Qui ſe putat aliquid ſcire, nõdum ſcit quem-
admodum oportet eum ſcire. Ergo nondum compre-
hẽdiſti, adhuc nebulam pateris. Sed nõ te deſeruit, qui
accendit tibi lucernam carnis ſuæ: Non erres in nebu-
la, fide ſequere. Sed quia conaris videre & nõ potes, pœ
niteat te peccatorum, quia nebula velut cinis ſparſa eſt.
Quid iam te pœniteat? Contumacem te fuiſſe aduerſus
deum. Quid iam te pœniteat? Secutum te fuiſſe vias tuas
malas: Perueniſti in iſtam difficultatem illius beatæ vi-
ſionis, & erit tibi ſalubris nebula, quam ſicut cinerem
ſpargit Deus. Tu ipſe es adhuc nebula, ſed velut cinis.
H Adhuc enim pœnitentes volutantur in cinere fratres
mei, tanquam ſimiles ſe conteſtantes, dicẽtes deo ſuo,
cinis ſum: dixit enim quædam ſcriptura, Deſpexi me-
Iob. 42. ipſum, diſtabui, & ęſtimaui me terram & cinerem. Hæc
eſt humilitas pœnitentis. Quando Abraham loquitur
ad deum ſuum, & quando vult ſibi aperiri incendium
Sodomorum, Ego, inquit, terra & cinis ſum. Quomo-
do fuit iſta ſemper humilitas in magnis & ſanctis viris?
Roma. 8. Nebulam ergo velut cinerẽ ſpargit. Quare? Quia quos
Matt. 9. prædeſtinauit illos & vocauit: Qui non venit vocare
iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. *Qui emittit cry-
ſtallum ſuam velut fruſta panis.* Non denuo laborandum
eſt dicere quid ſit cryſtallus. Prælocuti enim ſumus, &
credo non excidiſſe charitati veſtræ. Quid eſt ergo,
mittit cryſtallum ſuam velut fruſta panis? Quomodo
nix illa ipſius? quia prędeſtinatorum eſt. Quomodo ne-
bula illa ipſius, quia ipſi vocantur ad pœnitentiam qui
prędeſtinati ſunt ad ſalutem: ſic eſt quodammodo cry
ſtallum ipſius. Quid eſt cryſtallum? Multum obduruit,
multum congelauit, non iam ſicut nix facile ſolui po-
2. ſen. diſt. teſt. Nix multorum annorum tempore durata & ſerie
43. ca. Sed ſeculorum, cryſtallum dicitur: Et hoc mittit velut fru-
quæritur ſta panis. Quid hoc ſibi vult? Fuerunt nimis duri, non
virum. iam niui, ſed cryſtallo comparandi, & ipſi prædeſtina-
I ti ſunt & vocati, & quidam eorum ita vt paſcerẽt alios
& eſſent vtiles & aliis. Et quid opus eſt vt numeremus
multos forte quos nouimus, illum aut illum? Occurrit
vnicuique cogitanti ex iis quos nouit, quàm forte duri
& pertinaces & obnitentes aduerſus veritatem fuerũt,
& modo prædicant veritatem, facti ſunt fruſta panis.
Quis ille vnus panis? Multi, inquit, Apoſtolus, vnũ cor-
1. Cor. 10. pus ſumus in Chriſto. Vnus panis, vnum corpus: multi
ſumus ipſe dicit. Ergo ſi vnus panis totum corpus Chri
ſti, membra Chriſti fruſta panis ſunt: De quibuſdã du-
ris facit membra ſua, & vtilia ad alios paſcẽdos. Quid
imus per multos? Notiſsimum illum Paulum Apoſtolũ
intueamur, Nihil nobis iſto viro notius, nihil ſuauius,
nihil in ſcripturis familiarius eſt. Et ſi fuerint qui ex tã-
ta duritia conuertantur in quanta ipſe fuit, panis fient:
Ipſo propoſito ad exemplum omnes occurrant, vt ex-
plicetur ſenſus iſte, Mittit cryſtallum ſuam ſicut fruſta
panis. Ecce cryſtallus erat Apoſtolus Paulus, durus ub-
Philipp. 3. nitens veritati, clamans aduerſus Euangelium, tanquã
indurans aduerſus ſolem. Iſte quàm durus fuit creſcens
in lege, eruditus ad pedes Gamalielis legis doctoris. Nõ
audiebat Moyſem & Prophetas Chriſtum prędicãtes. K
Magna duritia. Certe gentes non audierãt prophetas,
nõ audierant Moyſem, frigidi erant, ſed cryſtallũ non
erant. Ille qui credebat in verbis prædicantibus Chri-
ſtum, & Chriſto venienti non credebat, nimis obdura-
uerat. Quia ergo cryſtallum erat, nitidus videbatur &
candidus, ſed durus & nimium gelidus. Quomodo ni *Acto. 9.*
tidus & candidus? Hebræus ex Hebræis, ſecundum le-
gem Phariſęus. Vide nitorem cryſtalli: Audi duritiam
cryſtalli: Secundum ęmulationem perſequens eccleſiã
dei. Inter lapidatores ſancti Stephani martyris ibi erat
iſte durus, & forte cæteris durior. Omnium lapidantiũ
veſtimenta ſeruabat, vt omnium in manibus lapidaret.
Ergo videmus niuem, nebulam, cryſtallum, bonum eſt
vt ille ſpiret & ſoluat. Si enim ille non ſpirauerit, ſi nõ
ipſe duritiam glaciei huius diſſoluerit, *In faciem frigoris
eius, quis ſubſiſtet?* In faciem frigoris eius? Cuius? Dei, Vn-
de eſt eius frigus? Ecce deſerit peccatorem, ecce nõ vo-
cat, ecce non aperit ſenſum, ecce non infundit gratiã.
Soluatur homo ſi non poteſt gratię, non poteſt ſtulti-
tię. †Quare non poteſt? In faciem eius quis ſubſiſtet? Vi- *†al. Soluatur homo ſi poteſt, à glacie ſtultitiæ*
de ergo congelaſcentem illum, & dicentem, Video a-
liam legem in membris meis repugnantem legi men-
tis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati,
quæ eſt in membris meis. Miſer ego homo quis me li- *Roma. 7.*
berabit de corpore mortis huius? Ecce frigeſco, ecce L
congelaſco, quo calore ſoluar vt curram? Quis me libe
rabit de corpore mortis huius? In faciem frigoris eius,
quis ſubſiſtet? Et quis ſeipſum liberabit, ſi ille deſeruerit?
Et quis liberabit? Gratia dei per Ieſum Chriſtum domi- *Ibidem.*
num noſtrum: audi & hic gratiam dei: Qui emittit cry
ſtallum ſuam ſicut fruſta panis, in faciem frigoris eius
qui ſubſiſtet? Ergo deſperatio eſt? Abſit: Sequitur enim,
Emittet verbum ſuum & tabefaciet ea. Non ergo deſperet
nix, non deſperet nebula, non deſperet cryſtallum. De
niue tanquam de lana conficitur & tunica. Nebula il-
la in pœnitentia ſalutem inuenit, Quia quos prædeſti- *Roma. 8.*
nauit, illos & vocauit. Sed licet ſint inter prędeſtina-
tos duriſsimi, & multo quaſi tempore congelauerint,
& cryſtallus facti fuerint, non erunt duri miſericordiæ
dei. Emittet verbum ſuum & tabefaciet ea. Quid eſt ta-
befaciet ea? Ne forte in malo intelligatis, tabefaciet, li-
quefaciet, diſſoluet. Duri ſunt enim per ſuperbiam: me- M
rito & ſuperbia ſtupor dicitur: Quicquid enim ſtupidũ
eſt, frigidum eſt. Rigorem paſsi homines quotidie di-
cunt, obſtupuit. Ergo ſuperbia ſtupor eſt. Emittet ver-
bum ſuum & tabefaciet ea. Et reuera cumuli nimis cum
caleſiunt, tabeſiunt, deliqueſcunt in humilitate. Quo-
modo ergo quaſi montem niuis erigit ſtupor, ſic ſtul-
tos erigit ſuperbia. Emittet verbum ſuum & tabefaciet
ea. Ecce venit illud cryſtallum Saulus poſt cędem & la *Acto. 9.*
pidationem Stephani, duritia quadã ſtupidus in Chri-
ſtum, petiit literas à ſacerdotibus, vt vndique exhibeat
Chriſtianos anhelans cædes. Durus eſt iſte & gelidus
contra ignem dei. Sed quãquam eſſet durus, quãquam
gelidus, ecce ille qui emittet verbum ſuũ & tabefaciet
ea, clamauit de cœlo feruidus, Saule Saule, quid me per
ſequeris? Vna illa voce, tanta illa duritia cryſtalli reſo-
luta eſt. Emittet ergo verbum ſuũ & tabefaciet ea. Non
deſperet de cryſtallo, quãto minus de niue vel de ne-
bula? De ipſa cryſtallo non deſperetur: audi vocẽ quan
dam cryſtalli. Qui prius fui blaſphemus, perſecutor & *1. Timo. 1.*
iniurioſus. Sed quare ſoluit cryſtallum deus? Ne de ſe
nix ipſa deſperet: ait enim, Ideo miſericordiam conſe-
cutus ſum, vt in me oſtenderet Chriſtus Ieſus omnem
patientiam

A patientiá ad informationem eorum, qui credituri sunt illi io vitam æternã. Clamat ergo deus ad gentes: Solui crystallum, venite niues. Emittet verbum suũ & tabe-facıet ea. *Spirabit spiritus eius & profluent aqua.* Ecce crystallum & niues resoluũtur, eunt in aquas: Qui sitiunt
Ioan. 7. veniãt & bibant. Saulus durus vt crystallum, Stephaoũ
Act. 9. est persecutus ad mortem. Paulus iam in aqua viua gẽtes vocat ad fontẽ. Spirauit spiritus eius & profluent aquæ. Spiritus feruens, vnde dictum est in alio Psalmo,
Psalm. 125. Conuerte domine captiuitatẽ nostram, sicut torrẽs in austro. Captiua enim Hierusalem tanquã congelauerit in Babylonia, flat auster, soluit rigor captiuitatis, & currit in deum feruor charitatis. Spirauit spiritus eius, & profluent aquæ: fiat in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. *Annuncians verbum suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israel.* Quas iustitias, & quæ iudicia? Quia & quicquid hic humanum genus antè perpessum est cũ esset oix, & nebula, & crystallus, merito perpessum est superbiæ & elationis io deum: Recurramus ad originem casus nostri, & videamus quia verissime in Psal-
Psalm. 118. mo cantatur, Priusquam humiliarer ego deliqui. Sed
B qui dicit, Priusquã humiliarer ego deliqui: ipse dicit, Bonũ mihi est quooiam humiliasti me, vt discã iustifi-
Gene. 32. cationes tuas. Has ergo iustificatiões à deo didicit Iacob, qui fecit ipsum Iacob luctari cum angelo: In cuius angeli persona ipse dominus erat luctatus: Tenuit, vim fecit vt teneret, inualuit vt teneret, fecit se teneri misericordia, non infirmitate. Luctatus ergo Iacob præualuit, tenuit, & quẽ videbatur vicisse, rogat, vt benedicatur ab eo. Quomodo intelligebat cum quo luctatus fuerat, quẽ tenuerit. Quare violenter est luctatus & tenuit?
Matt. 11. Quia regnũ cœlorum vim patitur, & qui vim faciunt diripiunt illud. Ergo quare luctatus? Quia cum labore. Quare vix tenemus, quod facile amisim⁹? Ne facile recipiendo quod amisimus, discamus perdere quod tenemus. Laboret homo vt teneat, teoebit ad firmitatem quod tenuerit post laborẽ. Ergo hæc iudicia sua deus manifestauit Iacob & Israël. Apertius dicã, id est, quia & iusti qui hic sunt, labores, pericula, molestias, passiones, pro merito patiũtur iusto iudicio dei: quia ille solus potest dicere, sine causa hic passus sum, quãuis ideo nõ sine causa, quia propter nos, qui solus potest dicere,
Psalm. 68. Quæ nõ rapui tunc exoluebam, qui solus potuit dice-
Ioan. 14. re, Ecce venit princeps huius mundi, & in me nihil in-
C ueniet: & quasi diceretur ei, Quare ergo pateris, sequitur & dicit, Sed vt sciant omnes quia voluntatẽ patris mei facio, surgite eamus hinc. Cæteri omnes merito suo, iudicio dei, & pro iustitia quæ patiuntur, nõ sibi arrogẽt, quasi habeant passionem innocentię qualis in Christo
1. Petri. 4. erat: audi Apostolum Petrũ, Tempus est, inquit, vt iudicium incipiat à domo domini: Exhortans martyres & testes dei, vt omnes minas frementis seculi patientissime tolerent in semetipsis: ait illis, Tempus est inchoationis iudicij ex domo dei. Si autem initium à nobis, quis finis eorum qui non credunt dei Euangelio? Et si iustus vix saluus fiet, peccator & impius vbi parebunt? Annuncians verbũ suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israël. *Non fecit sic vniuersa genti.* Nemo vos fallat, oon nunciatum est alicui gẽti hoc iudicium dei quomodo patiantur iusti & iniusti. Quomodo? Pro merito omnes. Quomodo? In gratia dei: Non in suis meritis liberantur ipsi iusti. Non anounciatum est hoc vniuersæ gẽti, sed soli Iacob, soli Israël. Quid ergo nos facimus, si non annunciauit vniuersæ genti, sed tantum Iacob, tantum Israël? Vbi erimus nos? In Iacob & in Israël.

Iudicia sua non manifestauit eis. Quibus? Omnibus gen- D
tibus. Et quomodo vocatæ sunt omes soluta crystallo? Quomodo vocatę sunt gentes iustificato Paulo? Quomodo nisi vt essent in Iacob? Præcisus est oleaster vt Roma. 11.
insereretur in oliuam. Iam ad oliuam pertinent, iã non debent dici gẽtes, sed vna gens in Christo, gens Iacob, gens Israël. Quare gens Iacob & gens Israël? Quia Ia- Gene. 12.
cob de Isaac, Isaac de Abraham. Abrahę autem, quid di & 26.
ctum est? In semine tuo benedicentur omoes gentes. Hoc idem dictum est ad Isaac, hoc & ad Iacob. Pertinemus ergo ad Iacob, quia pertinemus ad Isaac: Perti- Gala. 3.
nemus ad Abrahã. Semẽ enim Abrahę, nõ me vel quolibet homine, sed apostolo sancto interpretante, Christus est, & ipse ait, Non dicit & seminibus tanquam in multis, sed tanquã in vno, & semini tuo quod est Christus. Si vnum semen, vnus Iacob, vnus Israël, & omnes gentes vnum in Christo. Ergo ad omnes pertinet gentes quod reuelauit ipse Iacob & ipse Israël, & illi soli in aliis gentibus deputaodi sunt, qui nolentes credere in E
Christo, nolunt recedere ab oleastro & inseri oliuæ, remanebuot in syluosis ramis steriles & amari. Gaudeat Gene. 27.
Iacob qui est supplantator Esau, quia supplantauit fra- Roma. 11.
trem suũ. Cæcitas enim ex parte Israël facta est, vt plenitudo gentium intraret. De Iacob factus est Israël. Quid est Israël: Iam omnes audiamus, omnes Israël, siue qui hic estis in membris Christi, siue qui foris & nõ foris & per omnes gentes vbiq; foris, vbiq; intus: audiat ipse Israël, qui ex Iacob factus est Israël. Quid est Israël? Videns deũ. Vbi videbit deum? In pace. In qua pace? Pace Hierusalem. Quia posuit, inquit, fines tuos pacẽ. Ibi laudabimus, omnes vnus in vno ad vnum erimus, quia deinceps multi dispersi non erimus.

In Psalmum centesimum quadragesimumoctauum Enarratio.

MEDITATIO pręsentis vitæ nostræ in laude Dei esse debet: quia exultatio sempiterna futuræ nostræ vitę, laus dei erit. Et nemo potest idoneus fieri futuræ vitæ, qui se ad illam modo nõ exercuerit. Modo ergo laudamus deum, sed & rogamus F
deum. Laus nostra lætitiã habet, oratio gemitum. Promissum est enim nobis aliquid, quod nondũ habemus, & quia verax est qui promisit, in spe gaudemus: quia tamen nondũ habemus, in desyderio gemimus. Bonum est oobis perseuerare in desiderio donec veniat quod promissum est, & trãseat gemitus, & succedat sola laudatio. Propter hęc duo tempora, vnum quod nunc est in tentationibus & tribulationibus huius vitæ: alterum quod tũc erit in securitate & exultatione perpetua, instituta est nobis etiam celebratio duorum temporum, ante pascha & post pascha. Illud quod est ante pascha, sigoificat tribulationem in qua modo sumus: quod vero nũc agimus post pascha, significat beatitudinem in qua postea erimus. Ante pascha ergo quod celebramus hoc & agimus: Post pascha autem quod celebramus, significamus, quod & nõdum tenemus. Propterea illud „
tempus in ieiuniis & orationibus exercemus, hoc vero „
tempus relaxatis ieiuniis in laudibus agimus. Hoc est „
enim *Halleluia* quod cãtamus, quod Latine interpretatur, vt nostis, laudate dominum. Illud ideo tempus aote resurrectionem, hoc tempus post resurrectionem domini est: Quo tempore significatur vita futura, quã nondum tenemus, quia quod significamus post resurrectionem domini, tenebimus post resurrectionẽ nostram. In capite enim nostro nobis vtrunq; figuratũ est, vtrunq; demonstratũ est. Passio enim domini ostẽdit

G nobis vitam præsentis necessitatis, qua oportet & laborare & tribulari, & ad extremum mori. Resurrectio verò & clarificatio domini ostendit nobis vitam quam accepturi sumus, cum venerit retribuere digna dignis, mala malis, bona bonis. Et quodammodo mali omnes cantare nobiscum possunt hallelu ia: Si autem in malitia sua perseuerauerint, canticum vitæ nostræ futuræ dicere possunt labiis, ipsam vero vitam quæ tunc erit in ea veritate, quæ nunc significant, obtinere nō possunt, quia noluerunt meditari antequam veniret, & tenere quod venturum erat. Nunc ergo fratres, exhortamur vos vt laudetis deum, & hoc est quod vobis omnes dicimus, quando dicimus hallelu ia: Laudate dominum: Dicis tu alteri, dicit ipse tibi, cum se omnes exhortantur, omnes faciunt quod hortantur. Sed laudate totis votis de totis vobis, id est, vt non solum lingua & vox vestra laudet deū, sed & conscientia vestra, vita vestra, facta vestra. Etenim laudamus modo in Ecclesiis quando congregamur, cum quisque discedit ad propria, quasi cessat laudare deum: Non cesset bene viuere, &
H semper laudat deū. Tunc desinis laudare deum, quando à iustitia & ab eo quod illi placet declinas. Nam si à vita bona nunquam declines, lingua tua tacet, vita tua clamat, & aures dei ad cor tuum. Quomodo enim aures nostræ ad voces nostras, sic aures dei ad cogitationes nostras. Non potest autem fieri vt habeat mala facta, qui habet bonas cogitationes. Facta enim de cogitatione procedūt. Nec quisquam potest facere aliquid, aut ad aliquid agendum membra mouere, nisi primo præcesserit iussio cogitationis. Quomodo de interiori palatio quicquid iusserit Imperator, per imperium Romanorū emanat, quicquid videtis agi per prouincias: quantus motus fit ad vnam iussionem Imperatoris intus sedētis? Mouet solum ille labia cum loquitur, & mouetur omnis prouincia cum fit quod loquitur. Sic & in vno quoq; nostrum intus est Imperator, intus in corde sedet. Si bonus bona iubet, bona fiunt, & si malus mala iubet, & mala fiunt. Cum ibi sedet Christus, quid potest iubere nisi bona? Cū possidet diabolus, quid potest iubere nisi mala? In tuo autē arbitrio deus te esse voluit, cui pares locum, deo an diabolo? Cum paraueris, qui possidebit ipse imperabit. Ergo fratres non tantum ad sonum attendite, cum laudatis deum toti laudate, can
I tet vox, cantet & vita, cantent facta, & si est adhuc gemitus, tribulatio, tentatio, sperate transitura omnia, & illū venturum diem quo sine defectu laudabimus. Ecce iste Psalmus, quoniam manifestus est, currendus est nobis. Distribuit enim vniuersam creaturā laudantē deum, & tanquam hortatur vt laudet, quasi inuenerit tacentem.

Expositio Psalmi.

L*Audate dominum de cœlis.* Quasi inueniret tacentes in cœlis laudem domini, & exhortatur vt surgāt & laudent. Nunquam cœlestia laudes conditoris sui tacuerunt, nunquam terrestria deum laudare cessarunt, Sed planè sunt quædam quæ habent spiritum laudandi deum in eo affectu, quo eis placet deus. Nemo enim laudat, nisi quod ei placet. Sunt autem quæ spiritum vitæ & intellectum ad laudandum deum non habēt, sed quia & ipsa bona sunt, & in ordine suo integre disposita sunt, & ad pulchritudinem vniuersitatis referuntur, quam condidit deus, ipsa quidem per se voce sua & corde suo non laudant deum, sed cum ab intelligentibus consyderantur, per ipsa laudatur deus, & cum per ipsa laudatur deus, quodammodo & ipsa laudant deum: verbi gratia, Laudant deum in cœlis omnia quæ habent spiritū vitæ, & intellectum purum ad eum con K templandum, & sine fastidio & defectu diligendum. Laudant autem dominum per intellectum in terra discernendi bonum & malum, & per intellectū cognoscendi creaturam & creatorem: homines qui ista cogitant, & quibus tribuit dominus mentē discernendi ista delectandi atq; laudandi: homines possunt. Pecora nō quid habent huiusmodi intellectum? Si haberent huiusmodi intellectum pecora, non nobis diceret deus, Nolite esse sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. *Psalm. 31.*
Quādo hortatur nos vt non simus sicut pecora sine intellectu, ostendit nobis quia homini tribuit intellectū ad laudandum deum. Arbores nunquid vel vitam habent ipsam qua sentiant sicut pecora? Nam pecora & si sensum interiorem rationalem, & mentem intelligentem atque discernentem non habent, quam homo habet, vt laudent deum, habent tamen vitam manifestam sicut omnes nouimus, appetendi cibum, vtilia sumēdi, noxia respuendi, sensus corporalia discernendi: visum ad colores, auditum ad voces, olfactum ad odores, gustum ad sapores, motus vel ad voluptates, vel ad molestias cognoscendas. Intelligimus hęc, & videmus ante oculos nostros: Non habent rationem intelligēdi, sed L habent spiritum corporis animati & vitā manifestam. Arbores autem nec ipsam habent, & tamen omnia laudant deum. Quare laudant deum? Quia cum ista videmus, & consyderamus creatorē qui ea fecit, de illis nascitur in nobis laus dei: & cum ipsorum consyderatione laudatur deus, omnia laudāt deum. Cœpit ergo iste de cœlo, laudant omnia, & dicit laudate. Quare cum laudent dicit laudate? Quia delectatus est in eo quod laudant, & placuit ei quasi adiūgere hortationē suam. Quomodo si venias ad homines bonū aliquod operātes cum gaudio, siue in vinea, siue in messe, siue in aliqua agricultura, placet tibi quod faciunt, & dicis, Facite, agite: Non vt tunc incipiant facere quando dicis, sed quia placet tibi quòd facientes inueneris, adiungis gratulationem & exhortationem tuam. Dicendo enim facite, & exhortando facientes, voto quasi facis cum illis. In hac ergo exhortatione plenus spiritu Propheta dicit hęc, & Psalmus est Aggei & Zacharię, sic habet titulū, Isti duo Prophetæ eo tēpore quo captiuus populus tenebatur in Babylonia, prophetabant etiam futurum M finem captiuitatis, vt restauraretur ciuitas Hierusalem, quę bello ceciderat. Significauerunt ergo nobis in mysterio vitam futuram, vbi laudabimus deum post captiuitatē vitæ præsentis, vbi erat innouatio ciuitatis illius magnæ Hierusalem, vnde peregrini suspiramus captiuati adhuc sub onere & sarcina corporis mortalis, vnde adhuc gemimus in peregrinatione, exultabimus autem in patria. Qui autem non gemit peregrinus, non gaudebit ciuis, quia desyderiū non est in illo. Prophetæ ergo isti sancti magnam consolationem præbuerūt tunc captiuato populo secundum carnem, id est, cōstituto in Babylonia sub regibus alienigenis. Ostendebāt enim per prophetiam, futurū tempus liberationis à captiuitate, instaurationis Hierusalem. Sed illa omnia in *1. Cor. 10.* figura gesta sunt, habent veritatem suam. Figuratæ sunt in antiquis, præsentia ostēduntur in nobis. Modo ergo quid dicit apostolus: Quandiu sumus in corpore, pere- *2. Cor. 5.* grinamur à domino: Nondum sumus in patria. Quando erimus in patria? Quando triumphabimus deuicto inimico diabolo, quando mors nouissima inimica destruetur: tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoria. Vbi est mors contentio tua? Vbi est *1. Cor. 15.* mors

1. Esdr. 5. *Psalm. 44.*

A mors aculeus tuus? Quando ergo nulla erit mortis cõtentio quæ modo est, & facit nos gemere ex defectu & mobilitate rerum, ex fragilitate carnis humanæ? Contendunt nobiscũ quotidie tẽtationes, cõtendunt quoque nobiscum quotidie delectationes, etsi non consentiamus, tamen molestiam patimur, & contendimus, & magnum periculum est, ne qui contendit vincatur. Si autem non consentiendo vincamus, molestias tamen patimur resistendo delectationibus: Non cessat, & non moritur hostis, nisi in resurrectione mortuorum. Sed *1. Esdræ.5.* præsumamus, fidamus, erigunt nos Aggæus & Zacharias, cantant futuram liberationem nostram. Si illi populo cantauerunt, & impletum est, Christiano populo quod cantatur non implebitur? [Implebitur sanè.] Securi estote, non tantummodo in ista peregrinatione vitæ huius, sed quomodo hic agatis videte. Nõ vobis placeat amor Babyloniæ, ne obliuiscamini ciuitatem Hierusalem. Etsi corpus nostrum adhuc in Babylonia tenetur, cor nostrum ad Hierusalem præmittatur. Laudet ergo tota creatura dominũ, quia hoc ibi facturi sumus quod hic præmeditamur. Laudate dominum de cœlis:

B *Laudate eum in excelsis.* Primo de cœlis dicit, postea de terra. Laudatur enim deus qui fecit cœlũ & terram. Cœlestia tranquilla sunt, pacata sunt, ibi semper gaudium, nulla mors, nulla ægritudo, nulla molestia, semper laudant deum beati: Nos autem adhuc in imo sumus, sed cum cogitamus quomodo illic laudetur deus, cor ibi habeamus, & nõ sine causa audimus, sursum corda: Leuemus cor sursum, ne putrescat in terra, quoniam placet nobis quod ibi agunt angeli. Modo nos spe, postea re, sed cum illuc venerimus: Laudate ergo eum in excelsis: *Laudate eum omnes angeli eius, laudate eum omnes virtutes eius:* *Laudate eum sol & luna, laudate eum omnes stellæ* *Daniel.3.* *& lumen.* *Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ quæ super cœlos sunt laudent nomen domini.* Quando explicauit omnia numerando? Sed tamen summatim quasi omnia perstrinxit, & conclusit omnia cœlestia laudantia creatorem suum. Et quasi diceretur ei, quare illum laudant, quid illi debent, quid illis contulit vt laudent eum? Sequitur, *Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt.* Non mirum si opera laudent operatorem, non *Gene.2.* mirum est si facta laudent factorem, non mirum si crea-

C tura laudet creatorem. Ibi & Christus nominatus est, & *Psal.32.* quasi non audiuimus nomen ipsius. Quis est Christus? *Iudith.16.* In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, *Ioan.1.* & deus erat verbum: hoc erat in principio apud deum: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Per quid facta sunt? Per verbũ. Quomodo hic ostendit, quia per verbum facta sunt? Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Nemo dicit, nemo mandat, nisi verbo. *Statuit ea in seculũ & in seculum seculi.* Omnia cœlestia, omnia superiora, virtutes omnes atque angelos, ciuitatem quandam supernam, bonam, sanctam, beatam: Vnde quoniã peregrinamur, miseri adhuc sumus, & quò redituri in spe beati, & quò cũ redierimus, in re beati. Statuit ea in seculum & in seculum seculi.

Præceptum posuit & non præteribit. Quale præceptum putatis habere cœlestia & angelos sanctos? Quale præceptum dedit illis deus? Quale, nisi vt laudent illum? Beati quorum, hoc est, negocium laudare deum. Non arant, non seminant, non molunt, non coquunt: opera enim sunt ista necessitatis, ibi necessitas non est. Non furantur, non deprædantur, non adulterantur: Opera enim sunt ista iniquitatis, ibi iniquitas non est. Non frangunt *Matth.25.* panem esurienti, non vestiunt nudum, non suscipiunt peregrinum, non visitant ægrotũ, non concordant liti- D giosum, non sepeliunt mortuũ: Opera enim sunt ista misericordiæ: Ibi autẽ nulla miseria est in qua fiat misericordia, O beati: Putamus erimus nos sic? Eia suspiremus, de suspirio gemamus: Et quid sumus, vt ibi simus? Mortales, proiecti, abiecti, terra & cinis. Sed qui promisit omnipotẽs est, Si ad nos attẽdamus, quid sumus? Si ad illum, deus est, omnipotens est. Non est facturus angelum ex homine, qui fecit hominem ex nihilo? Aut vero pro minimo habet deus hominẽ, propter quem mori voluit vnicũ suum? Attendamus ad indicium dilectionis & promissionis dei: Tales arras accepimus. Tenemus mortem Christi, tenemus sanguinẽ Christi. Quis mortuus est? Vnicus. Pro quibus mortuus est? Vtinã pro bonis, vtinam pro iustis. [Non.] Sed quid est? Etenim Christus, ait Apostolus, pro impiis mortuus est. Qui do- *Roma.5.* nauit impiis mortem suam, quid seruat iustis nisi vitam suam? Erigat ergo se humana fragilitas, nõ desperet, nõ se collidat, non se auertat, non dicat, Non ero qui promisit, deus est, & venit, vt promitteret, apparuit hominibus, venit suscipere mortẽ nostram, promittere vitã suam. Venit ad regionem peregrinationis nostræ acci- E pere quod hic abũdat, opprobria, flagella, colaphos, sputa in faciem, contumelias, spineam coronam, suspẽsionem in ligno, crucem, mortem. Hæc abũdant in regione nostra, ad talia commercia venit. Quid hic dedit? Quid hic accepit? Dedit exhortationem, dedit doctrinam, dedit remissionem peccatorum: accepit cõtumelias, mortem, crucem. Attulit nobis de illa regione bona, & in regione nostra ipse pertulit mala. Promisit tamen nobis quod ibi futuri simus, vnde venit & ait, Pa- *Ioan.17.* ter, volo vt vbi ego sum & ipsi sint mecum. Tanta præcessit dilectio, quia vbi nos eramus, fuit nobiscũ, vbi ipse est erimus cũ illo. Quid tibi promisit deus ô homo mortalis? Quia victurus es in æternum. Non credis? Crede, crede. Plus est iã quod fecit, quàm quod promisit. Quid fecit? Mortuus est pro te. Quid promisit? Vt viuas cum illo. Incredibilius est quod mortuus est æternus, quàm vt in æternum viuat mortalis. Iam quod incredibilius est tenemus. Si propter hominẽ mortuus est deus, non est victurus homo cũ deo? Non est victurus mortalis in æternum, propter quẽ mortuus est qui viuit in æternum? Sed quomodo mortuus est deus? Et vnde mortuus est F deus? Et potest mori deus? Accepit ex te, vnde moreretur pro te. Non posset mori, nisi caro: nõ posset mori, nisi mortale corpus: Induit se vbi moreretur pro te, induet te vbi cũ illo viuas. Vbi se induit morte? In virginitate matris. Vbi te induet vita? In æqualitate patris. Elegit sibi hic talamũ castum, vbi cõiungeretur sponsus sponsę. Verbum caro factũ est, vt fieret caput Ecclesiæ. Verbum *Ioan.1.* enim ipsum nõ est pars ecclesiæ, sed vt esset caput ecclesiæ, carnẽ assumpsit. Quiddam vestrum iam sursum est, quod hic accepit vbi mortuus est, vbi crucifixus est: Iam quędã primitię tuę pręcesserunt, dubitas quia secuturus es? Ergo cõuertat se & ad terrena, quia iam dixit laudes cœlestium. *Laudate dominum de terra.* Superius enim vnde cœpit? Laudate dominum de cœlis, & enarrauit cœlestia: modo audi terrestria, *Dracones & omnes abyssi.* Abyssi profunditates aquarum sunt, maria omnia, & nubilosus iste aër ad abyssum pertinet, Vbi nubes, vbi venti, vbi tempestates, vbi pluuiæ, coruscationes, tonitrua, grandines, nix, & quicquid vult deus fieri super terras de isto humido & caliginoso aëre, totum hoc terræ nomine appellauit, quia in nimis mutabile est atque mortale, nisi forte putatis quia sursum pluit stellis:

G Omnia iſta hic fiunt propè ad terram. Et aliquãdo ſunt
homioes in cacuminibus mootium, & oubes ſub ſe vi-
dent & fiunt plerunque pluuiæ, & apparent bene inten
2. ſen. di. 6. tis omnia iſta quæ perturbato aëre concitaotur, hic fie-
ca. Et tang ri in iſta mundi parte infima: Propterea ad iſtum cali-
in fine. & ginoſum, id eſt, ad hunc aërem tanquam ad carcerem
ca. Non e- damnatus eſt diabolus, de apparatu ſuperiorum ao-
nim eſt. gelorum lapſus cum aogelis ſuis: nam Apoſtolus hoc
Ephe. 2. de illo dicit, Secundum principem poteſtatis aëris hu-
ius qui nunc operatur in filiis diffideotiæ: & alius Apo-
2. Petri. 2. ſtolus dicit, Si enim deus angelis peccantibus non pe-
percit, ſed carceribus caliginis inferni retrudens, tra-
didit in iudicio puniendos ſeruari, inferoum hoc ap-
pellans quòd inferior pars oundi ſit. Noli ergo cogita-
re quid accepit diabolus, ſed quid perdidit. Omnia er-
go iſta videtis qualia ſunt, mutabilia, turbata, terribi-
lia, corruptibilia, tameo habent locum ſuum, habent
ordinem ſuum, implent & ipſa vniuerſi pulchritudinẽ
pro modo ſuo, & ideo laudant dominum. Conuerſus
ergo ad illa tanquam exhortans & ipſa, immo exhor-
tans nos, vt eorum cõſyderatione laudemus dominũ.
H Sic enim laudant deum cum coosyderata pariunt lau-
dem dei, cœpit ita dicere, Laudate dominum de terra,
dracones & omnes abyſsi. Dracooes circa aquam ver-
ſantur, de ſpeluocis procedunt, feruntur io aëra, con-
citatur propter eos aër. Magna quædam ſunt animan-
tia dracones, maiora non ſunt ſuper terram: Propter-
ea inde cœpit dicere, Dracones & omnes abyſsi. Sunt
autem ſpeluncæ aquarum latentium, vode flumina, vn-
de fontes procedunt & alia procedunt, vt fluaot ſuper
terrã: alia occulte ſubter eunt, & totum hoc atque om-
nis iſta humida natura aquarum ſimul cũ mari & iſto
infinito aëre, abyſſus vel abyſsi vocãtur, vbi viuunt dra
cones & laudant deũ. Quid putamus? Quia choros fa-
ciunt dracones, & laudant deum? Abſit. Sed vos conſy
derantes dracones, attendite artificem dracooum, &
creatorem draconum: & cũ miramini dracones, & di-
citis, Magnus deus qui hæc fecit, dracones laudant deũ
de vocibus veſtris. Dracones & omnes abyſsi. *Ignis,
grando, nix, glacies, ſpiritus tempeſtatis, quæ faciunt verbum eius.*
Quare hic addidit, quæ faciunt verbum eius? Multi ſtul
I ti non valentes contemplari & diſcernere creaturam
locis ſuis & ordine ſuo, ſub outu & iuſſu dei agentem
motus ſuos, viſum eſt illis quia ſuperiora omnia deus gu
bernat, inferiora verò deſpicit, abiicit, deſerit, vt nec cu
ret iſta, nec regat, ſed caſibus regantur, quomodo poſ-
ſuot, qua poſſunt: & mouent illos qui dicunt aliquan-
do tibi, ſed non dicant tibi, id eſt, oe audiendo tu con-
ſentias quãdo iſta dicunt, blaſphemia enim ſunt & exe-
crabilia deo, Si deus plueret, nunquid plueret io mari?
Qualis, inquiunt, prouidentia. Getulia ſitit, & mare cõ-
pluitur. Acute ſibi videntur tractare. Quibus dicendum
eſt hoc, Getulia ſitit, vt tu oe ſitires? Bonum enim erat,
Pſal. 142. vt diceres deo, Anima mea velut terra ſine aqua tibi:
Pſal. 62. quod alio loco aperte dicitur, Sitiuit tibi anima mea,
quàm multipliciter tibi & caro mea: & Dominus in
Matth. 5. Euaogelio, Beati qui eſuriuot & ſitiuot iuſtitiam, quo-
niam ipſi ſaturabuntur. Iſte enim iam ſaturatus eſt qui
talia diſputat, & quaſi ſibi doctus videtur, oec vult di-
ſcere, ideo ooo ſitit. Nam ſi ſitiret, vellet diſcere, & in-
ueniret, quia totum dei prouideotia fit in terra, & mi-
raretur diſpoſita etiam membra pulicis. Atteodat cha-
ritas veſtra: Quis diſpoſuit membra pulicis & culicis,
vt habeant ordioem ſuum, habeant vitam ſuam, ha-
beant motum ſuum? Vnam beſtiolam breuem, minutiſ-
ſimam conſydera quam volueris: Si conſyderes ordi- K
nem membrorum ipſius, & animationem vitæ qua mo
uetur, vt pro ſe fugiat mortem, amat vitam, appetit vo-
luptates, deuitat moleſtias, exerit ſenſus diuerſos, viget
in motu congruo ſibi. Quis dedit aculeum culici quo
ſanguinem ſugat? Quàm tenuis fiſtula eſt qua ſorbet?
Quis diſpoſuit iſta? Quis fecit iſta? Expaueſcis in mioi-
mis, lauda magnum. Hoc itaque tenete fratres mei,
nemo vos de fide excutiat, & de ſaoa doctrina. Qui
fecit in cœlo angelum, ipſe fecit in terra vermiculum:
ſed angelum in cœlo pro habitatiooe cœleſti, vermi-
culum in terra pro habitudine terreſtri. Nunquid an-
gelum fecit repere in cœlo, & vermiculum in cœlo?
Diſtribuit ſedibus habitatores, incorruptionem incor-
ruptis ſedibus dedit, corruptibilia corruptibilib⁹ locis.
Totum attende, totum lauda. Qui ergo diſpoſuit
membra vermiculi, noo gubernat nubes? Et quare in
mare pluit? Quaſi non ſint in mari quæ alantur plu-
uia, quaſi oon ibi fecit piſces, quaſi ibi non fecit ani-
malia. Attendite quomodo currunt piſces ad aquam
dulcem. Et quare, inquit, piſci pluit, & mihi non pluit
aliquando? Vt cogites te in regiooe eſſe deſerti & io pe L
regrinatione vitæ, vt amareſcat tibi vita præſens, & fu-
turam deſyderes, aut vt flagelleris, & corripiaris &
corrigaris. Quomodo autem diſtribuit propria regio-
num? Ecce quia de Getulia locuti ſumus, pluit hic pro-
pè omni anno, & omni anno dat frumentum. Seruari
hic frumentum non poteſt, cito corrumpitur, quia om-
ni anoo datur: Ibi quia rarò, & multum datur, & diu ſer
uatur. Sed forte putas, quia ibi deſerat de⁹ homines, aut
non ibi ſecundum iocunditatem ſuã & laudant & glo
rificant deum? Apprehende iode Getulum, pone inter
iſtas arbores amœnas, fugere hinc vult & redire ad nu-
da Getuliæ. Omnibus ergo locis deus, regionibus, tem-
poribus, ſua quæque diſtribuit & ordioauit: Et longum
eſt cõmemorare diligentiorem conſyderationem om
nium rerum. Quis illam explicat? Tamen qui oculos
habent, multa ibi vident, cum viderint placẽt, cum pla
cuerint laudantur, noo tanquam ipſa, ſed ille qui fecit,
ita omoia laudabunt deum. Hæc conſyderans ſpiritus
prophetiæ, cum dixiſſet, Ignis, grãdo, nix, glacies, ſpiri-
tus tempeſtatis, quæ omoia turbata vidẽtur quibuſdam
ſtultis & quaſi caſibus agitari, addidit, quæ faciunt ver-
bum eius. Noo tibi ergo videantur caſibus moueri, quæ M
verbo dei in omni motu ſuo deſeruiũt. Quò vult deus
illuc lucet ignis, illuc fertur oubes, ſiue pluuiam, ſiue ni-
uem, ſiue grandinem portet. Et quare aliquando percu
tiunt montem fulmina, & ooo percutiunt latronem?
Quodcunq; poſſum dicere pro captu mẽtis meæ, quan
tum deus donare dignatur, maiores maiora nouerint,
& amplius intelligãt, & det vobis de⁹ plus ſapere quàm
dico, tamen cum temperãtia ſine ſuperbia poſſum ego
pro modulo meo dicere, quare percutiant montem, &
non percutiant latrooem: quia forte adhuc latronis cõ
uerſionem quærit, & ideo percutitur mons, quia oon
timet, vt mutetur homo qui timet aliquando. Et tu cum
das diſciplinam, terram feris, vt infans expaueſcat: Et
aliquando ferit & quem vult hominem. Sed dicis mi-
hi, Ecce cædit innocentiorẽ & dimittit ſceleratiorem.
Noli mirari, vndecunque mors pio bona eſt. Vnde au-
tem ſcis illi ſceleratiori ſi ſe mutare noluerit quid pœ-
narũ in occulto ſeruetur? Nõne mallẽt fulmine incen
dij potius ioterire, quibus in fine dicetur, Ite in ignem *Matth. 25.*
æternum? Opus eſt vt ionocens ſis. Quid enim? Ma-
lum eſt mori oaufragio, & booum eſt mori febre? Si-
ue inde

A ue inde, siue inde moriatur, quære qualis sit qui moritur, quò post mortem iturus est, non vnde de vita exiturus, quacunque occasione hinc exituri sumus. Quibus exitibus martyres exire meruerunt? Nunquid febribus? Quomodo multi optant vt febribus soluantur? Alij vno ictu gladij, alij ignibus, alij bestiis? Et deuorauerunt bestiæ corpora martyrum, & non timuerunt ne perirent corpora ipsorum. Vndique enim deus reducet corpora sanctorum suorum, cui capilli capitis nostri numerati sunt. Et quando voluit, tres pueros ab igne liberauit. Nunquid ideo Maccabæos in igne deseruit? Illos aperte liberauit, istos occulte coronauit. Nouit igitur deus quid agat: Tu time & bonus esto. Vndecunque volueris vt exeas hinc, paratum te inueniat. Inquilinus enim es, non possessor domus. Locata est enim tibi domus. Domus ista tibi locata est non donata, etsi nolis migrabis, & non eam tali conditione accepisti, vt quasi tempora certa tibi sint. Quid dixit dominus deus tuus? Quando voluero, cum dixero, migra, paratus esto. Expello te de hospitio, sed dabo domum. Inquilinus es in terra, eris possessor in cœlo. Quicquid ergo hic accidit contra voluntatem nostram, noueris non accidere, nisi de voluntate dei, de prouidentia ipsius, de ordine ipsius, de nutu ipsius, de legibus ipsius: & si non eos intelligimus quid quare fiat, demus hoc prouidentiæ ipsius, quia non fit sine causa, & non blasphemabimus. Cum enim cœperimus disputare de operibus dei: quare hoc, quare illud, & non debuit sic facere, male fecit hoc, vbi est laus dei? Perdidisti halleluia. Omnia sic consydera quomodo placeas deo, & laudes artificem. Quia si intrares in officinam forte fabri ferrarij, non auderes reprehendere folles, incudes, malleos. Et da imperitum hominem nescientem quid quare sit, & omnia reprehendit. Sed si non habeat peritiam artificis, & habeat saltem consyderationem hominis, quid sibi dicit? Non sine causa hoc loco folles positi sunt. Artifex nouit quare, & si ego non noui. In officina non audet vituperare fabrū, & audet reprehēdere in hoc mundo deum? Ergo quēadmodum ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempestatis, quæ faciunt verbum eius: sic omnia quæ vanis videntur in rerum natura temere fieri, non faciunt nisi verbum eius, quia non fiunt nisi iussu eius. Deinde dicit vt eum dominum laudent. *Montes & omnes colles, ligna fructifera & omnes cedri. Bestiæ & omnia pecora, reptilia & volatilia pennata.* Deinde ad homines, *Reges terræ & omnes populi, principes & omnes iudices terræ, Iuuenes & virgines senes cum iunioribus laudent nomen domini.* Explicata est laus de cœlo, explicata est laus de terra, *Quia exaltatum est nomen eius solius.* Nemo hominum quærat exaltare nomen suum. Vis exaltari? Illi te subde, qui non potest humiliari. Exaltatum est nomen eius solius.

Matth. 10.
Daniel. 3.
2. Macc. 7.

B (margin letter beside "lo. Quicquid ergo")
C (margin letter beside "si verbum eius")

Confessio eius in cœlo & in terra. Quid est confessio eius in cœlo & in terra? Quia ipse confitetur? Non. Sed quia illum omnia confitentur, omnia clamāt, omnium pulchritudo quodammodo vox eorum est confitentium deum. Clamat cœlum deo, Tu me fecisti nō ego. Clamat terra, tu me condidisti non ego. Quomodo ergo clamant ista? Quando consyderantur & hoc inuenitur, ex tua consyderatione clamant, ex voce tua clamant. Confessio eius in cœlo & in terra. Attende cœlum, pulchrum est: attende terram, pulchra est: vtrunque simul valde pulchrum est. Ipse fecit, ipse regit, ipsius nutu gubernantur: ipse traiicit tempora, monimenta ipse instaurat, per seipsum instaurat. Omnia ergo ista laudant illum, siue in statu, siue motu, siue de terra deorsum, siue de cœlo sursum, siue in vetustate, siue in renouatione. Cum vides hæc & gaudes, & attolleris in artificem, & inuisibilia eius per ea quæ facta sunt intellecta contueris, confessio eius in cœlo & in terra, id est, confiteris ei de rebus terrenis, confiteris ei de rebus cœlestibus, & quia ipse fecit omnia, & melius illo non est aliquid, quicquid fecit intra illum est, & quicquid in his tibi placet, minus est quàm ipse. Non ergo ita tibi placeat quod fecit, vt recedas ab eo qui fecit. Sed si amas quod fecit, multo magis eum qui fecit. Si pulchra sunt quæ fecit, quanto magis pulchrior est qui fecit? Confessio eius in cœlo & in terra. D

Roma. 1.
1. Esdra. 5.

Et exaltauit cornu populi sui. Ecce quod prophetant Aggæus & Zacharias, Modo cornu populi sui humile est in trituris, in tribulationibus, in tentationibus, in tunsione pectorum. Quando exaltabitur cornu populi sui? Quando venerit ipse dominus & ortus fuerit sol noster, non iste qui oculis videtur & oritur super bonos & malos, sed de quo dicitur, Vobis qui timetis deum orietur sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius. Et de quo dicturi sunt superbi & impij. Iustitiæ lumē non illuxit nobis, & sol non est ortus nobis. Ipse erit æstas nostra. Modo fructus, per hybernum in radice non apparent. Attendis quasi aridas arbores per hyemem. Qui non nouit videre, aridam putat vitem, & forte iuxta est quę vere aruit. Similes sunt ambę per hyemem, illa viuit, illa mortua est, sed illius vita & illius mors in abscondito est. Aestas procedit, vita illius clarificatur, mors illius manifestatur. Procedit honor foliorum, fœcunditas fructuum, vestitur vitis in facie ex eo quod habet in radice. Ergo modo fratres tales sumus quales sunt & alij homines. Quomodo nascuntur, manducant, bibunt, viuunt & vestiuntur, transigunt vitam istam, sic & sancti. Aliquando res ipsæ decipiunt homines, & dicunt, Ecce postquam cœpit esse Christianus, nunquid non ei dolet caput? Aut quia Christianus est, quid habet plus à me? O vitis arida, attendis iuxta te vitem nudam in hyberno, sed non aridam per æstatis vim. Et veniet dominus honor noster quia latebat in radice, & tunc exaltabit cornu populi sui, post captiuitatem in qua mortaliter viuimus. F Vnde dicit Apostolus, Nolite ante tempus iudicare, donec veniat dominus, & illuminabit abscondita tenebrarum, & tunc laus erit vnicuique à deo. Sed dicis mihi, Vbi est radix mea? vbi est fructus meus? Si credis, nosti vbi est radix tua. Ibi est enim, vbi est fides tua, vbi est spes & charitas tua. Audi Apostolum, Mortui enim estis. Quasi per hyemem mortui apparebant. Audi quia viuunt, Et vita vestra abscondita est, inquit, cum Christo in deo. Ecce vbi habes radicem. Quando ergo honore ornaberis? quando fœcundaberis fructu? Audi illum sequentem, Cum Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Et exaltabit cornu populi sui. *Hymnus omnibus sanctis eius.* Hymnus scitis quid est? Cantus est cum laude dei. Si laudas deum & non cantas, non dicis hymnum. Si cantas enim & non laudas deum, non dicis hymnum. Si laudas aliquid quod non pertinet ad laudem dei, & si cantando laudes, non dicis hymnum. Hymnus ergo tria ista habet, & canticum & laudem, & dei. Laus ergo dei in cantico, hymnus dicitur. Quid est ergo, hymnus omnibus sanctis eius? Accipiant sancti eius hymnum, dicant sancti eius hymnum, quia hoc est quod accepturi sunt in fine, hymnum sempiternū. Ideo

Matth. 5.
Mala. 4. E
Sapient. 5.
1. Cor. 4.
Colos. 3.
Ibidem.

G Ideo alio loco dicit Psalmus, Sacrificium laudis glo-
Psal.49. rificabit me, & ibi est via in qua ostendam illi salutare
meum, Et beati qui habitant in domo tua, in secula se-
culorum laudabunt te, hoc est hymnus omnibus san-
ctis eius. Qui sunt sancti eius? *Filij Israel populi appropin-*
quantes sibi. Nemo dicat, non sum filius Israël. Ne pu-
tetis Iudæos filios Israël esse, & nos non esse filios Israël.
Audeo vobis dicere fratres mei, illi non sunt & nos su-
mus. Audite quare, Quia maior est natus secundum
spiritum, quàm natus secundum carnem. † Vnde Is-
† *al. Quia maior non est nat⁹ secũdum spiritũ, qui natus secũdũ carnem.* raël? Ex Abraham, quia Isaac ex Abraham, Israël ex
Isaac. Quomodo placuit deo Abraham? Credidit au-
tem Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam.
Quisquis imitatus fuerit Abraham, filius est Abrahæ.
Quisquis se regenerauerit à fide Abrahã, perdidit proge-
niem Abrahæ, Iudæi degenerauerunt, perdiderunt.
Imitati sumus nos, inuenimus. Audi quia illi perdide-
runt. Quid illis dicit dominus dicentibus, filij sumus
Abrahæ? Ausi sunt ostentare se, & erigere ceruicem
Ioan.8. de nobilitate generis iusti. Et quid illis dominus? Si fi-
lij Abrahæ essetis, facta vtique Abrahæ fecissetis. Si er-
H go perdiderunt ipsi quod filij sunt Abrahæ, inuenimus
nos vt filij simus Abrahæ. Credendo quippe inueni-
Gene.15. mus, quod illi non credendo amiserunt. Quia credi-
dit Abraham deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Et
semen Abrahæ Christus, & in Christo nos sumus: &
ex Israël populus, de quo populo Maria, de qua Maria
Christus, & in Christo nos, ergo filij Israël nos. Et quo-
modo addidit vt discerneret nos? Filij Israël, popu-
lo appropinquanti sibi. Attendite Iudæos, si propin-
quant, ipsi sunt. Et forte propinquant, dicit mihi ali-
quis, Quotidie & cantant ipsi Psalmum, & cantant
hymnos dei. Non auditis quod eis dixit Propheta? Po-
Esaia.29. pulus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe
Matth.15. est à me. Si illorum cor longe est, nostrum autem pro-
ximum est, quia credimus, quia speramus, quia diligi-
mus, quia Christo adiuncti sumus, quia membra ip-
sius facti sumus. Nunquid membra longe sunt à capi-
Matth.28. te? Si essent longe & diuisa essent, non diceret, Ecce
vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consumma-
tionem seculi. Si separata essent, non de cœlo diceret,
Acto.9. Saule Saule quid me persequeris? Si non in nobis esset
Matth.25. non diceret, Esuriui & dedistis mihi manducare. Et
I cum dicerent illi, Quando te vidimus esurientem? re-
spondit, cum vni ex minimis meis fecistis, mihi feci-
stis. Ecce populus, ecce appropinquans Israël, & cum
illo modò spe, postea re.

In Psalmum centesimum quadra-
gesimumnonum
Exhortatio.

LAVDEMVS dominum & in voce, & in in-
tellectu, & in opere bono. Et sicut nos horta-
tur iste Psalmus, Cantemus ei canticum no-
uum, Sic enim incipit,

Expositio Psalmi.

C*Antate domino canticum nouum.* Vetus homo, vetus
canticum: nouus homo, nouum canticum. Ve-
tus testamentum, vetus canticum. Nouum te-
stamentum, nouum canticum. In veteri testamento
promissiones sunt temporales & terrenæ. Quisquis
terrena diligit, vetus canticum cantat. Qui vult can-
tare canticum nouum, diligat æterna. Ipsa dilectio no-
ua est & æterna. Ideo semper noua, quia nunquam ve-
terascit. Nam si bene consideres, antiquum est hoc.
Quomodo ergo est nouum? Nunquid fratres mei vi- K
ta æterna modò nata est? Vita æterna ipse Christus, &
secundum diuinitatem non modò natus est, quia in
principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & Ioan.1.
deus erat verbum, Hoc erat in principio apud deum.
Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est ni-
hil. Si quæ per ipsum facta sunt, antiqua sunt: quid est
ipse per quem facta sunt? Quid nisi æternus, & patri co-
æternus? Sed nos delapsi in peccatum, peruenimus ad
vetustatem. Nostra enim vox est in illo Psalmo, vbi di-
citur cum gemitu, Inueteraui in omnib⁹ inimicis meis. Psal.6.
Inueterauit homo per peccatum, innouatur per gra-
tiam. Omnes ergo qui innouantur in Christo, vt ad vi-
tam æternam incipiant pertinere, canticum nouum
cantant, & hoc canticum pacis est, canticum hoc cha-
ritatis est. Quisquis se à coniunctione sanctorum sepa-
rat, non cantat canticum nouum. Secutus est enim ve-
tustam animositatem, non nouam charitatem. In no-
ua charitate quid est? Pax, vinculum sanctæ societatis,
compago spiritalis, ædificium de lapidibus viuis. Vbi
est hoc? Non in vno loco, sed per vniuersum orbem
terrarum. Audi hoc de alio Psalmo, sic dicitur, Can- L
tate domino canticum nouum, cantate domino om- Psal.95.
nis terra. Ex hoc intelligitur, quia qui non cum omni
terra cantat, canticum vetus cantat, qualibet verba de
ore eius procedant. Quid enim attendo quid sonet, cũ
video quid cogitet? Et tu inquis vides quid cogitet? Fa-
cta indicant. Nam oculus in conscientiam non pene-
trat. Attendo quid agat, & ibi intelligo quid cogitet.
Neque enim si quisque verbi gratia, comprehenderet
hominem in furto, in homicidio, in adulterio, cogita-
tiones ipsius in corde videret, sed in factis. Sunt quæ-
dam quæ intus latent: sed sunt & multa quæ procedunt
in opera, & manifesta fiunt etiam hominibus. Cum er-
go essent illi qui se à compage Christi charitatis & so-
cietate sanctæ ecclesiæ separarunt, malos intus apud se,
non nouerat nisi deus. Venit & tentatio superauit illos,
& patefecit hominibus quod nouerat deus. Non enim
fructus ostẽditur nisi in factis. Vnde dictum est, Ex fru- Matth.7.
ctibus eorum cognoscetis eos. Dixit enim dominus
ad quosdam qui ouium vestitum se induunt, intus au-
tem sunt lupi rapaces. Et ne forte fragilitas humana
dignoscere non posset lupum sub ouina pelle, ait, Ex M
fructibus eorum cognoscetis eos. Quærimus fructus
charitatis, inuenimus spinas dissensionis. Ex fructibus
eorum cognoscetis eos. Ergo canticum eorum vetus
est, cantemus nos canticum nouum. Iam diximus fra-
tres, omnis terra cantat canticum nouum. Qui cum
omni terra non cantat canticum nouum, dicat quod
vult, linguis sonet halleluia, dicat tota die, dicat tota
nocte, non valde aures meæ inclinantur ad vocẽ can-
tantis, sed quæro mores operantis. Interrogo enim &
dico. Quid est quod cantas? Respondet, halleluia.
Quid est halleluia? Laudate dominum. Veni, simul
laudemus dominum. Si tu laudas dominum, & ego lau
dabo dominum. Quare in discordia sumus? Charitas
laudat dominum, discordia blasphemat dominum. Et
vultis iam nosse vbi cantetis canticum nouum? Quæ di
cturus est in ipso Psalmo, videte quomodo fiãt & vbi
fiant, vtrum per omnes gentes fiant ista, an in vna ali-
qua parte terrarũ, & hinc plenius intelligetis ad quem
pertineat canticum nouum. Iam quidem manifestum
est illud quod de alio psalmo commemoraui. Cantate Psal.95.
domino canticum nouum. Et vt ostenderet in cãtico
nouo esse fructum charitatis & vnitatis, addidit, Can- Ibidem.
tate

A tate domino omnis terra. Nemo se separet, nemo se dis-
Matth.3. iungat: triticum es, ferto paleam quousque ventiletur. De area vix excutieris, si triticum es. Si triticum esses foris ab area, inuenirent te volatilia & colligerent te. Adde quia eo ipso quo discedis & volas, paleam te esse indicas. Sed quia leuis eras, venit ventus, & de sub pedibus boum ablatus es. Qui autem triticum sunt ferunt trituram, gaudent quia grana sunt, gemunt inter paleam, expectant ventilatorem quem cognoscunt redemptorem, Cantate domino canticum nouum,

Laus eius in ecclesia sanctorum. Hæc est ecclesia sanctorum, ecclesia frumentorum, toto terrarum orbe diffusorum, per agrum domini disseminata, quod est hic mundus, ipso domino exponente cum de seminante diceret, quia homo seminauit bonum semen in agro suo, & venit inimicus & superseminauit zizania. Et di-
Matth.13. xerunt pueri patrifamiliâs, Nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Vnde hic sunt zizania? Et respōdit illis, Inimicus homo hoc fecit. Voluerunt colligere zizania, & compescuit illos dicens, Sinite vtraque crescere vsque ad messem, & in tempore messis dicam messori-
B bus, Colligite primū zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum ea, triticum autem meum reponite in horrea. Postea interrogauerunt eum discipuli dicentes, Narra nobis parabolam zizaniorum. Et ipse exponit omnia, vt nullus homo cordi suo tribuat quod ibi intellexerit, sed magistro cœli exponenti. Nemo dicat, exposuit sibi quomodo voluit. Si parabolam prophetię exponeret deus, quando ipse per eos loquebatur quod dicebant, quis auderet dicere, non sic debere exponi? Multo magis quando ipse exposuit, quod proposuit ipse, quis audet contradicere manifestæ veritati? Cum autem dominus parabolam hanc exponeret, ait, Qui au-
Ibidem. tem seminat bonum semen, est filius hominis: se vtique demonstrans. Bonum vero semen, filij sunt regni, ipsa est ecclesia sanctorum: zizania autē filij sunt maligni: ager est hic mundus. Iam videte fratres, quia per mundum seminatum est bonum semen, & per mundum seminata sunt zizania. Nunquid in parte triticum, & in parte zizania? Per totum triticum, & per totum zizania. Ager domini mundus est, non Aphrica. Non quomodo fert terra ista Getuliæ sexagenum aut centenum,
C & Numidia fert denum, non sic est deo ager suus. Vbique illi fertur fructus, & centenus, & sexagenus, & tricenus: tu tantum vide quid velis esse, si cogitas ad domini fructum pertinere. Ergo ecclesia sanctorum, ecclesia catholica est. Ecclesia sanctorum non est ecclesia hæreticorum. Ecclesia sanctorum illa est, quam præsignauit deus antequam videretur, & exhibuit vt videretur. Ecclesia sanctorum erat antea in codicibus, modo in gentibus. Ecclesia sanctorum antea tantummodo legebatur, nunc & legitur & videtur. Quando solum legebatur, credebatur: modo videtur & contradicitur. Laus eius in ecclesia sanctorum. *Lætetur Israel in eo qui fecit eum.* Quid est Israël? videns deum. Hoc enim interpretatur nomen Israël. Qui videt deum, in ipso lætetur à quo factus est. Quid est ergo fratres, quid dicimus nos ad ecclesiam pertinere sanctorum? nunquid iam videmus deū? quomodo sumus Israël, si non videmus. Est quædam visio huius temporis, erit altera visio futuri temporis. Visio quæ modo est, per fidem est: visio quæ futura est, per speciem erit. Si credimus, videmus: si amamus, videmus. Quid videmus? Deum. Vbi est
1.Ioan.4. ipse deus? Interroga Ioannem, Deus charitas est. Benedicamus nomen eius sanctum, & gaudeamus in deo,

si gaudemus in charitate. Quisquis habet charitatem, D
vt quid illum mittimus longe vt videat deum? Conscientiam suam attendat, & ibi videt deum. Si charitas ibi non habitat, non ibi habitat deus: si autem charitas ibi habitat, deus ibi habitat. Vult illum forte videre sedentem in cœlo, habeat charitatem, & in eo habitat sicut in cœlo. Ergo simus Israël, & lætemur in eo qui fecit nos. Lætetur Israël in eo qui fecit eum. In eo qui fecit eum lætetur, non in Arrio, non in Donato, non in Cæciliano, non in Proculiano, non in Augustino, In eo lætetur qui fecit eum. Nos fratres non vobis commendamus nosmetipsos, sed commendamus vobis deum, quia commeodamus vos deo. Quomodo vobis deum commendamus? Vt diligatis eum bono vestro, non bono ipsius, quia malo vestro si eum non diligitis, non malo ipsius. Non enim minus habebit deus diuinitatem, si homo in illo non habuerit charitatem. Tu crescis ex deo, non ille ex te, & tamen tantum nos Ibidem.
dilexit prior antequam eum diligeremus, vt filiū suum vnicum mitteret mori pro nobis. Qui fecit nos, factus est inter nos. Quomodo nos ipse fecit? Omnia per ip- Ioan.1.
sum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quomodo E
factus est inter nos? Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ergo ipse est in quo debemus lætari. Nemo sibi arroget, nemo sibi deroget partes ipsius, ab ipso est lætitia quæ nos facit fœlices. Lætetur Israël in eo qui fecit eum. *Et filij Sion exultent in rege suo.* Ipse est Israël, filij ecclesiæ sunt, quia Sion fuit quidem vna ciuitas quæ cecidit. In eius reliquiis habitabant quidam sancti temporaliter, sed Sion vera & Hierusalem vera, quia ipsa Sion quæ Hierusalem, æterna est in cœlis, quæ est mater nostra. Ipsa nos genuit, ipsa est ecclesia sancto- Galat.4.
rum, ipsa nos nutriuit, ex parte peregrina, ex magna parte manens in cœlo. Ex parte qua immanet in cœlo, beatitudo angelorum est, ex parte qua peregrinatur in hoc seculo, spes est iustorum. De illa dictum est, Gloria in excelsis deo. De hac dictum est, Et in terra pax ho- Luc.2.
minibus bonæ voluntatis. Qui ergo in hac vita gemūt & desyderant illam patriam, currant dilectione, non pedibus corporis, non quærant naues, sed pennas, duas alas charitatis apprehendant. Quæ sunt duæ alæ chari- Matth.22.
tatis? Dilectio dei & dilectio proximi. Peregrinamur enim, suspiramus, gemimus. Venerunt ad nos literæ de F
patria nostra, ipsas vobis recitamus, Lætetur Israël in eo qui fecit eum, & filij Sion exultēt in rege suo. Quod dixit, qui fecit eum, hoc dixit, in rege suo. Quod audistis Israël, id sunt filij Sion: & quod audistis, in eo qui fecit eum: hoc est, in rege suo. Filius dei qui fecit nos, factus est inter nos, & rex noster regit nos, quia creator noster fecit nos. Ipse est tamen per quem facti sumus, qui est per quem nos regimur, & ideo Christiani, quia ille Christus. Christus a chrismate dictus est, id est, ab vnctione. Reges autem vngebantur, & sacerdotes. Ille vero vnctus est & rex & sacerdos. Rex pugnauit pro 1.Reg.8.
nobis, sacerdos obtulit se pro nobis. Quando pugnauit Exod.40.
pro nobis quasi victus est, iure autem vere vicit. Crucifixus est enim, & de cruce sua in qua erat fixus diabolū occidit, & inde rex noster. Vnde autem sacerdos? Quia se pro nobis obtulit. Date sacerdoti quod offerat. Quid inueniret homo quod daret? Mundam victimam. Quam victimam? Quid mundum potest offerre peccator? O inique, ô impie, quicquid attuleris immundum est, etsi aliquid mundum pro te offerendum est. Quære apud te quid offeras, non inuenies: quære ex te quod offeras: non delectatur arietibus, nec hircis, nec

 tauris.

G tauris. Omnia ipsius sunt, & si non offeras. Offer ergo
illi mũdum sacrificium. Sed peccator es, impius es, sed
conscientiam inquinatam habes. Poteris forte aliquid
mundum offerre, purgatus: sed vt purgeris aliquid pro
te offerẽdum est. Quid ergo pro te oblaturus es vt mun
deris? Si mundatus es, poteris offerre quod mundum
est. Offerat ergo seipsum mundus sacerdos, vt mundet
hoc quod Christus fecit. Nihil mundum inuenit in ho
minibus quod offerret pro hominibus: seipsum obtu-
lit mundam victimam, hostiam immaculatam. Fœlix
victima, vera victima, munda victima hostia immacu-
lata. Non ergo hoc obtulit quod nos illi dedimus, im-
mo hoc obtulit quod à nobis accepit, & mundum ob-
tulit. Carnem enim à nobis accepit, hanc obtulit. Sed
vnde illam accepit? De vtero virginis Mariæ, vt mun-
dam offerret pro immundis. Ipse rex, ipse sacerdos, in
eo lætemur. *Laudent nomen eius in choro.* Et chorus quid
significat? Multi nouerunt chorum, & quia in ciuitate
loquimur, propè omnes norunt. Chorus est consen-
sio cantantium. Si in choro cantemus, concorditer
cantemus. In choro cantantium quisquis voce discre-
H pauerit, offendit auditum, & perturbat chorum. Si vox
inconuenienter cantantis disturbat concentum can-
tantium, quomodo disturbat hæresis dissonans con-
centum laudantium? Chorus Christi iam totus mun-
dus est. Chorus Christi ab Oriente in Occidentem cõ-
sonat. Videamus si tantum extenditur chorus Christi.
Dicit Psalmus alius, A solis ortu vsq; ad occasum, lau-
date nomen domini. Laudent nomen eius in choro,
In tympano & psalterio psallãt ei. Quare assumit tympanũ
& psalterium? Vt non sola vox laudet, sed & opera.
Quando assumitur tympanum & psalterium, manus
Matth. 25. concinunt voci: sic & tu quando halleluia cantas, por-
rigas & panem esurienti, vestias nudum, suscipias pere-
grinum, non sola vox sonat, sed & manus consonat,
quia verbis facta concordant. Assumpsisti organum,
consentiant digiti linguæ. Et ipsum mysterium tympa
ni & psalterij non est tacendum. In tympano corium
extenditur, in psalterio chordæ extendũtur: in vtroque
organo caro crucifigitur. Quàm bene psallebat in tym
Galat. 6. pano & psalterio qui dicebat, Mihi mundus crucifixus
est, & ego mundo. Ipsum psalterium velut tympanum
I tollere te vult qui amat canticum nouum, qui te docet
Matth. 16. quando tibi dicit, Qui vult esse meus discipulus, abne-
get semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me.
Non dimittat psalterium suum, non dimittat tympa-
num, extendatur in ligno, & siccetur à concupiscen-
tia carnis. Nerui quanto plus fuerint extenti, tanto acu-
tius sonant. Vt ergo acute sonaret Pauli Apostoli psal-
Philip. 3. terium, quid dixit? Quæ retro oblitus, in ea quæ antè
sunt extentus, sequor ad palmam supernæ vocationis.
Extendit se ipse, tetigit Christus, & sonuit dulcedo ve-
ritatis. In tympano, & psalterio psallant ei, *Quoniam
benefacit dominus in populo suo.* Quid tam beneficium,
quàm mori pro impiis? Quid tam beneficium, quàm
sanguine iusto delere chirographum peccatoris? Quid
tam beneficium, quàm dicere, non ad me pertinet
quod fuistis, estote quod non fuistis? Benefecit domi-
nus in populo suo, dimittendo peccata, promittendo
vitam æternam. Benefacit auersum cõuertere, pugnan-
tem adiuuare, vincentem coronare. Benefecit domi-
nus in populo suo, *Et exaltabit mansuetos in salutem.* Ex-
altantur enim & superbi, sed non in salutem. Mansue-
ti in salutem, superbi in mortem, id est, superbi ipsi se
exaltant, & dominus eos humiliat, mansueti autem
ipsi se humiliant, & deus eos exaltat. Et exaltauit man- K
suetos in salutem. *Exultabunt sancti in gloria.* Aliquid
volo dicere, audite attentius de gloria sanctorum. Ne-
mo enim est qui non amet gloriam, sed gloria stulto-
rum popularis illa quæ dicitur, habet illecebram dele-
ctationis & deceptionis, vt ad laudem suam & hono-
rem vanorum hominum quisque commotus, velit sic
viuere vt prædicetur ab hominibus quibuscũque quo-
modocunque. Hinc homines insani effecti, & inflati
typho, inanes intus, foris tumidi, etiam res suas perde-
re volunt, donando scenicis, histrionibus, venatori-
bus, auguribus.† Quanta donant, quanta impendunt? *† al. auri-*
Effundunt vires, non patrimonij tantum, sed etiam *gis.*
animi sui. Isti fastidiunt pauperem, quia non clamat
populus vt pauper accipiat, clamat autem populus vt
venator accipiat. Illi ergo vbi eis non clamatur, no-
lunt erogare: vbi clamatur ab insanis, insaniunt om-
nes, & fiunt omnes insani, & qui expectatur, & qui ex-
pectat,† & qui donat. Insana ista gloria reprehenditur *† al. & qui*
à domino, improbatur ante oculos omnipotentis. Et *spectatur,*
tamen fratres mei Christus sic improperat suis & dicit, *& qui spe-*
Non à vobis accepi tantum quantum acceperũt vena- *ctant.*
tores, & illis vt donaretis, de meo donastis. Ego autem
nudus eram, & non vestistis me. Et illi, & quando te L
vidimus nudum & non vestiuimus te? Et ille, Cum vni *Matth. 25.*
ex minimis meis nõ fecistis, nec mihi fecistis. Sed eum
vis vestire qui tibi placet, in quo tibi Christus displicet.
Vestire vis venatorem, quo forte victo erubescas. Chri
stus nunquam vincitur, & diabolum vicit, & pro te vi-
cit, & tibi vicit, & in te vicit. Talem victorem vestire
non vis? Quare? Quia minus clamatur, quia minus insa-
nitur. Propterea isti qui tali gloria delectantur, in con-
scientia sua nihil habent. Quomodo exhauriunt arcas
vt vestes mutent,† sic exinaniunt ipsam conscientiam, *† al. mittãt.*
vt nihil ibi habeant preciosum. Sancti autem qui exul-
tant in gloria, quomodo exultent, non opus est vt nos
dicamus, ipsius psalmi audite sequentem versum, Exul-
tabunt sancti in gloria, *Lætabuntur in cubilibus suis.* Nõ
in theatris, non in amphitheatris, non in circis: non in
nugis, non in foris, sed in cubilibus suis. Quid est in
cubilibus suis? in cordibus suis. Audi Apostolum Pau-
lum exultantem in cubili suo, Nam gloria nostra hæc *2. Cor. 1.*
est, testimonium conscientiæ nostræ. Rursum timen- M
dum est, ne quisquam apud seipsum fiat sibi placens, &
quasi superbus de consciẽtia sua glorietur. Debet enim
quisque cum tremore exultare, quia donum dei est vn- *Psal. 2.*
de exultat, non meritum suum. Etenim sunt multi si-
bi placentes, & iustos se esse arbitrantes, & procedit
aduersus illos alia pagina dicens, Quis gloriabitur ca-
stum se habere cor? Aut quis gloriabitur mundum se *Prouer. 20.*
esse à peccato? Est ergo quidam modus in conscientia
gloriandi, vt noueris fidem tuam esse synceram, no-
ueris esse spem tuam certam, noueris charitatem tuam
esse sine simulatione. Sed quoniam multa sunt adhuc
forté quæ possunt offendere oculos dei, lauda eum qui
tibi ista donauit, [tunc perficiet quod donauit.] Pro-
pterea cũ dixisset, Lætabuntur in cubilibus suis: ne qua-
si sibi placentes viderentur, adiunxit statim, *Exulta-
tiones dei in faucibus eorum.* Sic lætabũtur in cubilibus suis,
vt non sibi tribuant quod boni sunt, sed illum laudent
à quo acceperunt quod sunt, à quo vocantur vt perue-
niant ad id quod nondum sunt, & à quo sperãt perfe-
ctionem cui gratias agunt, quia inchoauit, Exultationes
dei in faucibus eorum. Iam videte sanctos, videte glo-
riam eorum, videte per vniuersum mundum, videte
quod

A quod exultationes dei sint in faucibus eorum. *Et frameæ bis acutæ in manibus eorum.* Framea appellatur quam vulgo spatã dicunt. Sunt enim gladij ex vna parte acuti, ipsæ sunt machæræ: ipsæ autem frameæ, ipsæ & romphææ, ipsæ etiam spatæ appellantur. Magnum mysteriũ habet hoc genus ferrameti, quod ex vtraque parte acutum est. Ipsæ frameæ sunt bis acutæ in manibus eorum. Frameas bis acutas intelligimus sermonem domini, & vna framea est, sed ideo multæ dicuntur, quia ora sunt, & multæ linguę sunt sanctorum. Sermo dei, gladius bis acutus. Vnde bis acutus? Dicit de temporalibus, dicit de æternis: in vtroque probat quod dicit, Et eum quem se rit separat à mundo. Nõnne ipse est gladius, de quo do minus dicit, Non veni pacem mittere in terrã, sed gladiũ? Audite quomodo venit disiungere, quomodo venit separare. Disiungit sanctos, disiũgit impios, separat à te quod te impedit. Filius vult seruire deo, pater non vult, venit gladius, venit sermo dei, diuidit filium à patre. Filia vult, mater non vult, gladio diuiduntur abinuicem. Nurus vult, sed socrus non vult, veniat gladius bis acutus, afferat promissionem vitæ præsentis & futuræ, consolationem temporalium, æternorũ perfruitionem.

Marginal references: Ephe.6. Hebræ.4. Matth.10.

B Ecce gladius ex vtraque parte acutus, promittens temporalia, in quibus nos non fefellit. Nõnne ecclesia dei per totum mundum non erat? Ecce est, Antea legebatur & non videbatur, modo sicut legitur ita cernitur. Quicquid temporaliter nobis promissum est, ad vnam partem gladij pertinet: quicquid in sempiternum, ad alteram partem gladij pertinet. Habes spem futuram rerum, habes consolationem præsentium: noli retrahi ab eo qui vult retrahere. Pater, mater, soror, vxor sit, amicus sit, oõ te retrahãt, & vtilis tibi erit gladi' bis acutus: vtiliter te ille separat, male te tu conglutinas. Venit ergo dominus noster ferens gladiũ bis acutum, promittens æterna, implens temporalia. Nam ideo duo testamenta dicuntur. Quæ erant ergo frameæ bis acutæ in manibus eorum? Duo testamenta ad gladium bis acutum pertinent. Vetus testamentum terrena promittit, nouum æterna. In vtroque sermo dei verax inuẽtus est vt gladius bis acutus. Quare ergo in manibus & non in linguis? Et frameæ bis acutæ, inquit, in manibus eorum. In manibus dixit in potestate. Acceperunt enim sermonem dei potestate, vt vbi vellent dicerent, cui vellẽt dicerent, nõ timerent potestatẽ, non contemnerent paupertatem. In manibus enim habebant gladium, qua vo

C lebant vibrabant, versabant, percutiebant: & hoc totum erat in potestate prædicantium. Nam si nõ est in manibus sermo, ne forte aliquis dicat, quomodo sermo est gladius bis acutus, & quomodo in manibus? Si ergo sermo non est in manibus, quare scriptũ est, Factus est sermo domini in manu Aggæi Prophetæ? Nunquid fratres sermonẽ suum deus in digitis ipsius fecit? Quid est, in manu ipsius factus est? In potestate illi datũ est prædicare sermonem domini. Postremo possumus etiam has manus aliter intelligere: nam qui locuti sunt, in lingua habuerunt sermonem dei: qui scripserũt, in manibus: & frameæ bis acutæ in manibus eorum. Iam fratres videtis sanctos armatos. Attendite strages, attẽdite gloriosa prælia. Si enim imperator & miles, si miles & hostis, si bellum & victoria: quid fecerunt isti habentes in manibus frameas bis acutas? *Ad faciendas vindictas in gentibus.* Videte si non est vindicta facta in gentibus: quotidie ipsa fit, hoc agimus & nos loquendo. Attẽdite quomodo cæsæ sunt gentes Babyloniæ. Illi redditur duplum: sic enim de illa scriptũ est, Reddite illi duplum,

Marginal reference: Aggæi.

ad quod fecit. Quomodo redditur duplum? Bellãt sancti, educunt frameas bis acutas, fiunt strages, fiunt occisiones, separationes. Quomodo illi duplum redditur? Illa quando poterat persequi Christianos, carnem occidebat, deum non confringebat. Modo illi duplum redditur, & Pagani extinguuntur, ei idola frangũtur. Quomodo, inquies, Pagani occidũtur? Quomodo nisi cum Christiani fiunt? Quæro Paganum & nõ inuenio, Christianus est: ergo mortuus est Paganus. Nam si non occiduntur, vnde dictum est Petro, Macta & mãduca? Vnde ipse Paulus occisus est persecutor, & Paulus erectus est prædicator? Quæro Saulum persecutorem & nõ inuenio, occisus est. Vnde? De framea bis acuta. Sed quia occisus est in se, & viuificatus in Christo, ideo confitẽs & confidens dicit, Viuo autem iam non ego, viuit vero in me Christus. Quomodo illi fit, sic per illum. Etenim cum factus esset prædicator, accepit & ipse in manibus frameam bis acutam, ad faciendam vindictam in gentibus. Et ne vereris putares homines ferro percuti, sanguinẽ fundi, vulnera in carne fieri, sequitur & exponit,

Marginal references: D. Acto.10. Act.9. Galat.2.

Obiurgationes in populis. Obiurgatio quæ est? Correptio. Procedat ex vobis framea bis acuta, Nolite cessare, dedit illam vobis deus pro modulo vestro. Qualis homo

E es qui idola colis? Dic amico tuo, si tamen remansit cui dicas, qualis homo es qui dimisisti eum à quo factus es, & adoras quod fecisti? Melior est faber quàm quod fabricat faber. Si fabrum adorare erubescis, adorando quod faber fecit non erubescis? Cum cœperit erubescere, cum cœperit compungi, fecisti vulnus de framea, peruenit ad cor, mortuus est vt viuat. Frameæ bis acutæ in manibus eorum, ad faciendam vindictam in gentibus, obiurgationes in populis, *Vt alligent reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in vinculis ferreis, Vt faciant in eis iudicium conscriptum.* Facilè exposuimus quomodo de frameis cadant vt exurgant, separentur vt coaggregentur, vulnerentur vt sanentur, moriantur & viuant. Sed quid faciemus? Quomodo exponemus ad alligandos reges eorum in compedibus? Reges gentium alligandi in compedibus, & nobiles eorum in vinculis, additi ferreis. Adestote vt agnoscatis quod nostis. Isti enim versus quos cœpimus exponere obscuri sunt: sed illud quod ex illis dicturus sum non est nouum. Iam notum est vobis, quod modo non discere opus habeatis, sed cõmemorari. Ad hoc autem voluit deus obscure poni

F quosdã versus suos, nõ vt aliquid nouum de illis erua tur: sed vt quod iam insitatum erat obscuris expositis innouetur. Nouimus reges factos Christianos, nouim' nobiles gentiũ factos Christianos. Sunt hodie quæ fuerunt, & erunt, & nõ cessant frameæ bis acutæ in manibus sanctorum. Quomodo ergo ligatos cõpedibus & vinculis ferreis intelligimus? Scit charitas vestra & eruditio, quia in ecclesia nutriti estis, & soletis audire diuinas lectiones, quoniam infirma mundi elegit deus, vt confunderet fortia: & stulta mundi elegit deus ad confundendos sapientes, & ea quæ non sunt tanquã ea quæ sunt, vt quæ sunt euacuẽtur. Sic enim ait Apostolus, Videte vocationem vestram fratres, quia nõ multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed stulta mundi elegit deus, & infirma mũdi, vt confunderet fortia, & ignobilia & contemptibilia elegit deus, & ea quæ non sunt tanquam ea quę sunt, vt ea quæ sunt euacuentur. Venit deus Christus prodesse omnibus, sed elegit prodesse imperatori de piscatore, non piscatori de imperatore, & elegit ea quæ nullius momenti erant in mũdo. Ipsos impleuit spiritusancto,

Marginal reference: 1.Cor.1.

G dedit eis frameas bis acutas, prædicare præcepit Euan-
Matth.24. gelium, & ire per totum orbem terrarum. Fremuit
mundus, erexit se leo aduersus agnum, sed fortior leo-
ne inuentus est agnus. Leo victus est sæuiendo, agnus
vicit patiendo. Conuersa sunt corda hominũ ad timo-
rem Christi, cœperunt reges, cœperunt nobiles miracu-
lis commoueri, prophetiç adimpletione turbari, videre
in vnum nomen concurrere genus humanum. Et quid
facerent? Multi elegerunt ignobilitatem, & dimittẽtes
domos suas, & substantias suas distribuẽtes pauperibus,
cucurrerũt ad perfectionem. Tali enim imperfecto di-
Matth.19. citur à domino, Si vis perfectus esse, vade vende omnia
quæ habes & da pauperibus, & veni sequere me, & ha-
bebis thesaurum in cœlo. Multi ex nobilibus fecerunt
hoc, sed cessauerunt isti nobiles esse gentium, elegerunt
paupertatem in seculo, nobilitatẽ in Christo. Multi au-
tem tenent ipsam nobilitatem in Christo, tenẽt regias
potestates, Et sic sunt Christiani. Ipsi sunt tanquam in
compedibus, & tanquam in vinculis ferreis. Vnde hoc?
Ecclesiasti-ci.6. Ne progrederentur ad illicita compedes acceperunt,
compedes sapientiæ, compedes verbi dei. Quare ergo
vincula ferrea & non aurea? Ferrea sunt quandiu timẽt,
H ament & aurea erunt. Attendat charitas vestra quid lo-
1.Ioan.4. quar. Audistis modo Apostolum Ioãnem. Timor non
est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timo-
rem, quia timor tormentum habet, hoc est vinculũ fer-
reum. Et tamen nisi timore incipiat homo deum cole-
Psal.110. re, non perueniet ad amorem, Initium sapientiæ timor
domini. Incipit ergo à vinculis ferreis, finitur ad tor-
Prouer.1. quem auream. Dictum est enim de sapientia, Et torquẽ
Ecclesiasti-ci.6. auream circa tuam ceruicem. Non tibi imponeret tor-
quem aureum, nisi primum in compedibus ferreis te al
ligasset. Sed cœpisti à timore, consummaris à sapientia.
3.sen.di.3. Quàm multi sunt qui propterea nolunt male facere,
ca. Est autẽ quia gehennas timent, quia cruciatus timent, & nondũ
alia. circa amant iustitiam. Si illis promitteretur impunitas, & di-
finem. ceretur eis, Facite quod vultis securi, impunitũ erit vo-
bis, emitterent progressus libidinum suarum in quæque
nequissima. Et maxime fratres mei, maxime reges & no
biles, quibus non facile dicitur, quid fecisti? Nam pau-
per homo & si nõ timeat deum, quia nullarum virium
est, nullarum facultatum, ne cum se cõmouerit in sup-
plicium rapiatur, cessat timore hominis & si non dei.
Potentes autem mundi, reges, nobiles, nisi deũ timeant
I quid timebunt? Sed prædicatur illis, & percutiuntur fra
mea bis acuta, Dicitur illis, quia est qui ponat alios ad
dexteram, alios ad sinistram, vt dicat eis qui à sinistris
Matth.25. sunt, Ite in ignem æternũ qui paratus est diabolo & an-
gelis eius. Nondum diligunt iustitiam, sed timent pœ-
nam, & timendo pœnam, iam acceperunt compedes,
& in vinculis ferreis erudiuntur. Venit ad nos potens
homo de seculo, offendit illum vxor sua, aut forte con-
cupiuit alterius pulchriorem, aut alteram ditiorẽ, vult
dimittere eam quam habet, & non facit, audit à seruo
dei, audit à Propheta: audit ab Apostolo & non facit,
audit ab eo in cuius manibus est framea bis acuta: non
facies, non licet tibi, nõ permisit deus dimitti vxorem,
Matth.5. excepta causa fornicationis. Audit hoc, timet & non fa
& 19. cit, pedes leues iam progrediebantur in lapsum, com-
pedibus tenentur: habet vincula ferrea, timet deum: di-
citur illi, Damnabit te deus si feceris, iudex est supra om
nes, audit gemitum vxoris tuæ, reus teneberis in cõspe-
ctu eius. Hac concupiscentia blanditur, hac pœna deter
1.Cor.7. retur. Ibat enim ad consentiendum prauæ cupiditati,
nisi vincula ferrea retinerent. Dicam quod plus est: sed
dicat, Continere iam volo, nolo iam vxorem: non po- K
test. Quid si tu vis & illa non vult? Nunquid per conti- 4.sen. dist.
nentiam tuam debes illam facere fornicariã? Si alij nu- 32.cap.1. Et
pserit te viuo, adultera erit, Non vult tali lucro deus cõ 33.quest.5.
pensare tale damnum. Redde debitum, & si nõ exigis, c. Si dicat.
redde. Pro sanctificatione perfecta deus tibi computa- Roma.7.
bit, si non quod debetur exigis, sed reddis quod debe-
tur vxori. Times, non facis, concutiuntur vincula tua.
Audi quia vinculis ferreis constrictus es. Alligatus es 1.Cor.7.
vxori, ne quæsieris solutionem. Durum est, ferreum est.
Nam quando dominus hoc ait, ostendit quia vinculũ
est ferreum. Adolescentes audite, Vincula ferrea sunt,
nolite pedes mittere, ne cum miseritis, arctius constrin
gamini compedibus. Tales compedes consolidant vo
bis & episcopi manus. Nunquid non fugiunt in Eccle-
siam compediti & soluuntur hic? Hi viri fugiunt huc
volentes dimittere vxores suas, & hic arctius colligan-
tur. Nemo soluat has compedes, Quos deus coniunxit, Matth.19.
homo non separet. Sed dura sunt vincula. Quis nesciat
illam duritiam? Doluerunt Apostoli & dixerunt, Si ta-
lis est causa cum vxore, non expedit nubere. Si vincula
ferrea sunt, non opus est vt illic pedes mittãtur. Et do-
minus, Nõ omnes capiunt verbũ istud, sed qui potest ca L
pere capiat. Alligatus es vxori, ne quæsieris solutionem, 1.Cor.17.
quia alligatus es vinculis ferreis. Solutus es ab vxore, ne
quæsieris vxorem, non te obliges vinculis ferreis. *Vt
faciant in eis iudicium conscriptum:* hoc est, iudicium quod
faciunt sancti super omnes gentes. Quare cõscriptum?
Quia ista antea conscripta sunt, & modo complentur.
Ecce modo fiunt, aliquando legebantur & non fiebãt:
& conclusit ita, *Gloria hæc est omnibus sanctis eius.* Per to
tum mundum, & per vniuersas gẽtes, hoc sancti agunt,
& sic glorificantur, sic exaltant deum in faucibus suis,
sic lætantur in cubilibus suis, sic exultant in gloria sua,
sic exaltantur in salutem, sic cantant canticum nouum,
sic dicunt halleluia, corde, ore, vita, Amen.

In Psalmum centesimum quinquagesimum
Præfatio.

QVANVIS ordo Psalmorum, qui mihi ma-
gni sacramenti videtur continere secretum,
nondum mihi fuerit reuelatus, tamẽ quia om-
nes centum quinquaginta numerantur, etiam
nobis qui totius ordinis eorum altitudinẽ adhuc acie
mentis non penetrauimus, insinuant aliquid, vnde nõ M
imprudenter † quantũ dominus adiuuit, disputare pos- †al. impru-
simus. Primum quindenarius numerus, ex quo iste mul- denter.
tiplicatur. Quod enim valẽt quindecim in ordine sin-
gulorum, hoc valent centum quinquaginta in ordine
denariorum, quoniam quindecies deni eos faciũt: hoc
valent mille quingenti in ordine centenariorum, quo-
niam quindecies centeni sunt: hoc valent quindecim
milia in ordine millenariorum, quoniam quindecies
milleni sunt. Quindenarius ergo numerus cõcordiam
significat duùm testamentorum. In illo enim obserua-
tur sabbatum quod significat quietem, in isto domini- Exod.20.
cus dies qui significat resurrectionem. Sabbatũ autem
est dies septimus, dominicus vero post septimum, quid
nisi octauus, idem qui primus habendus est? Ipse enim
dicitur etiam vna † sabbati, vt deinde sit secunda, ter- †al. prima.
tia, quarta, & deinceps vsque ad septimum sabbatum. A Marci.16.
dominico autem vsq; ad dominicum octauus est dies,
vbi testamenti noui reuelatio declaratur, quod in vete-
ri tanquam sub terrenis promissionibus tegebatur. Se-
ptẽ porrò & octo, quindecim sunt. Tot sunt & cantica
quæ

A quæ appellantur graduum, quoniam totidem fuerunt
etiam templi gradus. Deinde etiam quinquagenarius
numerus magnum sacramentum per se gerit. Constat
enim de septimana septimarum, addito vno tanquam
ipso octauo ad quinquagenarium numerum terminan
dum. Septies quippe septem quadragintanouem faciũt,
quibus vnus additur vt fiant quinquaginta. Qui nume-
rus quinquagenarius vsqueadeo magnæ significationis
est, vt ex domini resurrectione tot diebus cõpletis, ipso
quinquagenario die venerit super eos, qui in Christo
Acto.2. fuerant congregati, spiritussanctus. Qui spiritussanctus
in scripturis septenario præcipue numero commenda-
Apoca.1. tur, siue apud Esaiã, siue in Apocalypsi, vbi apertissime
septem spiritus dei perhibentur, propter operationem
septenariam vnius eiusdémque spiritus. Quæ operatio
Esaiæ.11. septenaria per Esaiam Prophetam ita commemoratur,
Requiescet super eum spiritus dei, spiritus sapientiæ &
intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scien
tiæ & pietatis, spiritus timoris domini. Ipse debet intel-
Psal.18. ligi timor domini castus permanens in seculum seculi.
1.Ioan.4. Seruilem autem timorem consummata charitas foras
B mittit, & nos liberos facit, ne seruilia opera faciamus
Roma.5. quę sabbato prohibentur. Charitas autem dei diffusa est
in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est
nobis. Hinc quoque spiritussanctus septenario numero
commendatur: quinquagenarium vero etiã in quadra-
Acto.1. ginta & decẽ dominus dispertitus est. Die quippe qua-
& 2. dragesimo post resurrectionem suã ascendit in cœlos,
ac deinde completis diebus decem misit spiritumsan-
ctum, quadragenario scilicet numero tẽporalẽ in hoc
mundo cohabitationem commendans, quoniam qua-
ternarius in quadragenario numerus pręualet. Quatuor
autem partes habet mundus & annus, denario vero ad-
dito velut mercede pro impleta lege bonis operibus
reddita, ipsa æternitas figuratur. Hunc quinquagenariũ
triplum habet centesimus & quinquagesimus numerus,
tãquam eum multiplicauerit trinitas. Vnde & hac cau-
sa non inconuenienter intelligimus istum numerũ esse
Psalmorum. Nam & in illo numero piscium qui capti
Ioan.21. sunt retibus post resurrectionem missis, ad centũ quin-
quaginta, additis trib⁹, velut admonitio videtur facta,
in quot partes debeat iste numerus dispertiri, vt ter ha-
beat quinquagenos: quanquam ille numerus pisciũ ha-
beat & aliam rationem multo subtiliorem & iocũdio-
C rem, quòd decem & septem in trigonum missis: id est,
ab vno vsque ad decẽ & septem omnibus computatis,
ad eundem numerum peruenitur. In decem autem lex,
in septem vero gratia significatur, quia legem non im-
plet, nisi charitas dei diffusa in cordibus nostris per spi-
Roma.5. ritumsanctũ qui septenario numero significatur. Quod
ergo quidam omnium Psalmorum quinque libros esse
Psal.40. crediderunt, illud secuti sunt, quotiẽs in fine Psalmi di-
71.88.& ctum fuerit, fiat fiat. Sed huius dispertitionis rationem
105. cum vellem comprehendere non valui, quia nec ipsæ
quinque partes æquales sunt inter se, & si non scripturæ
quãtitate, saltem Psalmorum ipso numero, vt tricenos
haberent. Et si vniuscuiusque libri finis est, fiat fiat, cur
liber quintus idemq; vltimus nõ eodem fine sit termi-
natus, merito quæri potest. Nos autem scripturæ cano-
nicæ authoritatem sequentes, vbi legitur, Scriptum est
Acto.1. enim in libro Psalmorum: vnum Psalmorũ librum esse
nouimus. Et video quidem quomodo & hoc verũ sit.
Et illud & illud si verum est, huic vero non reluctetur.
Fieri enim potest vt aliqua cõsuetudine literarum He-
braicarum vnus liber dicatur, qui constat ex pluribus:
sicut ex Ecclesiis pluribus vna cõstat ecclesia, & ex plu- D
ribus cœlis vnum cœlum. Non enim cœlorum aliquod
prætermisit qui dixit, Auxilium meum à domino, qui *Psal.120.*
fecit cœlum & terram. Et cum scriptura dicat, Et voca- *Gene.1.*
uit deus firmamẽtum cœlum, & aquas esse super firma-
mentum, hoc est super cœlum: non mentitur tamen ea-
dem scriptura dicens, Et aquę quę super cœlos sunt lau *Psal.148.*
dent nomen domini: quia non ait, super cœlum. Et vna *Psal.24.*
terra ex multis terris. Nam & orbem terræ, & orbem *Acto.1.*
terrarum, quotidiana consuetudine dicimus. Et qui ait,
Scriptum est in libro Psalmorum, quanquam mos lo-
quendi sic se habeat, vt vnum insinuare librum esse vo
luisse videatur, tamen responderi potest in libro psal-
morum esse dictum, in aliquo libro eorũ quinq;. Quod
in vsu locutionis vsqueadeo vel non est, vel raro est, vt
etiam duodecim Prophetarum vnum librum esse ideo
persuadeatur, quia similiter legitur, sicut scriptum est *Acto.7.*
in libro prophetarum. Sunt etiam qui vniuersas omni-
no scripturas canonicas vnum librum vocent, ꝙ valde
mirabili & diuina vnitate concordent. Et hinc esse di-
ctum, In capite libri scriptum est de me, vt faciam vo- *Psal.39.*
luntatem tuam: vt sic intelligatur per filium pater fecis
se mundum. Cuius conditio, principium scripturarum E
est in libro Geneseos. Vel magis quia prophetia vide- *Gene.1.*
tur esse, non facta narrans, sed futura prænunciãs. Non
enim ait, quod fecerim: sed, vt faciam: siue, vt facerem
voluntatem tuam. Ad illud hæc sentẽtia referenda est,
quod in primis partibus eiusdem libri scriptũ est, Erunt *Gene.2.*
duo in carne vna. Quod sacramentum magnum dicit *Ephe.5.*
Apostolus, in Christo & in ecclesia. Quanquam & iste
psalmorum liber potest significatus intelligi, vbi dictũ
est, In capite libri scriptum est de me, vt faciam volun-
tatem tuam. Sequitur enim, Deus meus volui & legem *Psal.39.*
tuã in medio cordis mei. De ipso quippe accipitur pro-
phetatus in capite libri huius psalmus iste primus, Bea-
tus vir qui non abiit in consilio impiorũ, & in via pec- *Psal.1.*
catorum non stetit, & in cathedra pestilentiarum non
sedit, sed in lege domini fuit voluntas eius, & in lege
eius meditabitur die ac nocte. Vt hoc sit quod dictũ est,
Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei. *Psal.39.*
Quod autem sequitur, Euangelizaui iustitiam tuam in
Ecclesia magna: congruentius ad illud refertur, Et erũt *Gene.2.*
duo in carne vna. Siue ergo illud, siue hoc intelligatur *Ephe.5.*
quod dictum est, In capite libri, liber iste Psalmorũ per
quinquagenos, si per ipsos quinquagenarios articulos F
interrogetur, magnum aliquid & valde dignum con-
syderatione respõdet. Non enim frustra mihi videtur
quinquagesimus esse de pœnitentia, centesimus de mi-
sericordia & iudicio, cẽtesimusquinquagesimus de lau
de dei in sanctis eius. Sic enim ad æternam beatámque
tendimus vitam. Primitus peccata nostra damnando,
deinde bene viuendo, vt post condemnatam vitam ma
lam, gestamq; bonam, mereamur æternam. Secundum
propositum enim occultissimæ iustitiæ bonitatisq; suæ
deus quos prædestinauit, illos & vocauit: & quos voca-
uit, ipsos & iustificauit: quos autem iustificauit, ipsos & *Roma.8.*
glorificauit. Prædestinatio nostra nõ in nobis facta est,
sed in occulto apud ipsum in eius præsentia. Tria vero
reliqua in nobis fiunt, vocatio, iustificatio, & glorifica-
tio. Vocamur prædicatione pœnitẽtiæ. Sic enim cœpit
dominus euangelizare, Agite pœnitentiam, appropin-
quabit enim regnũ cœlorum. Iustificamur in vocatio-
ne misericordiæ, & timore iudicij. Hinc est quod dici-
tur, Deus in nomine tuo saluũ me fac, & in virtute tua
iudica me. Nõ timet iudicari, qui impetrauerit ante sal- *Psal.53.*
uari.

G uari. Vocati, renunciamus diabolo per pœnitentiam, ne sub iugo eius remaneamus. Iustificati, sanamur per misericordiam, ne iudicium timeamus. Glorificati, transimus in vitam æternam, vbi deum sine fine laudabimus.
Lucæ.13. Ad hoc pertinere arbitror quod dominus ait, Ecce eiicio dęmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consummor. Quod etiam in triduo suæ passionis & dormitionis, & euigilationis ostendit. Crucifixus est enim & sepultus, & resurrexit. In cruce principibus & potestatibus triũphauit: in sepulchro requieuit, in resurrectione exultauit. Pœnitentia cruciat, iustitia tranquillat, vita æterna glorificat. Pœnitentiæ vox
Psal.50. est, Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam, Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Hæc offert sacrificium deo, spiritum contribulatum, cor contritum & humiliatum, quod deus non spernit. Iustitiæ Christi
Psal.100. vox est in electis suis, Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine, psallam & intelligam in via immaculata, quando venies ad me. Per misericordiam quippe adiuuamur ad faciendam iustitiam, vt securi ad iudicium veniamus, vbi disperduntur de ciuitate domi-
H ni omnes qui operantur iniquitatem. Quo versu Psalmus iste concluditur, Et vitæ æternæ vox est.

Expositio Psalmi.

L*Audate dominum in sanctis eius.* Vtique in eis quos glorificauit. *Laudate eum in firmamento virtutis eius. Laudate eum in virtutibus eius,* vel vt alij interpretati sunt, *In potentatibus eius. Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.* Omnia ista ipsi sunt sancti eius,
2.Cor.5. quomodo dicit Apostolus, Vt nos simus iustitia dei in ipso. Si ergo iustitia dei quam fecit in eis, cur non & virtus dei quam fecit in eis, vt resurgerent à mortuis?
2.Cor.13. Nam in Christi resurrectione virtus maxime commendatur, quia in passione infirmitas fuit, dicente Aposto-
Philip.3. lo, Et si crucifixus est ex infirmitate nostra, sed viuit ex
Roma.6. virtute dei. Et alio loco, Ad cognoscendum, inquit,
1.Cor.5. eum, & virtutem resurrectionis eius. Optime autem ait, In firmamento virtutis eius. Firmamentum est enim virtutis, quia iam non morietur, & mors ei vltra non dominabitur. Cur non & potentatus dei dicantur
I quos in eis fecit? Immo ipsi sunt potentatus eius: quomodo dictum est, Nos sumus iustitia dei in ipso. Quid
Hebr.10. enim potentius quàm regnare in æternum, sub pedi-
Psal.109. bus positis omnibus inimicis? Cur non ipsi sunt etiam multitudo magnitudinis eius? Non quia ipse magnus est, sed quia magnos eos fecit, tam multos, hoc est, millia milium. Sicut aliter intelligitur iustitia qua est ipse iustus, aliter quàm in nobis facit, vt nos simus iustitia eius. Iidem ipsi sancti sunt in omnibus musicis organis, deinceps significati ad laudandum deum. Quod enim proposuit dicens, Laudate dominum in sanctis: hoc exequitur varie, significans eosdem ipsos sanctos eius. *Laudate eum in sono tubæ.* Propter laudis excellentissimam claritatem. *Laudate eum in psalterio & cithara.* Psalterium est de superioribus laudans dominum, Cithara de inferioribus laudans deum, tanquam de cœlestibus & terrestribus, tanquam eum qui cœlum & terram fecit. Iam quippe in alio Psalmo exposuimus Psalterium desuper habere sonorum illud lignum, cui neruorum series vt meliorem sonum reddat incumbit, quod lignum cithara inferius habet. *Laudate eum in tympano & choro.* Tympanum laudat deum, cum iam K
in carne mutata & morata nulla est terrenæ corruptionis infirmitas. De corio quippe fit tympanum, exiccato atque firmato, Chorus laudat deum, quando laudat eum pacata societas. *Laudate eum in chordis & organo.* Chordas habet & psalterium & cithara, quæ superius commemorata sunt. Organum autem generale nomen est omnium vasorum musicorum, quanuis iam obtinuerit consuetudo, vt organa proprie dicantur ea quæ inflantur follibus: quod genus significatum hic esse non arbitror. Nam cum organum vocabulum Græcum sit, vt dixi generale omnibus musicis instrumentis, hoc cui folles adhibentur, alio Græci nomine appellant. Vt autem organum dicatur, magis Latina & ea vsitata est vulgaris consuetudo, Quod ergo ait in chordis & organo, videtur mihi aliquod organum quod chordas habeat, significare voluisse. Non enim sola psalteria & citharæ chordas habent. Sed quia in psalterio & cithara propter sonum ab inferioribus & superioribus aliquid inuentum est, quod secundum hanc distinctionem possit intelligi, aliud nos in ipsis chordis quærere admonuit: quia & ipsæ sunt caro, sed iam à corruptione liberatæ: quibus fortasse ideo addi- L
dit organum, non vt singulæ sonent, sed vt diuersitate concordissima consonent, sicut ordinantur in organo. Habebunt enim etiam tunc sancti dei differentias suas consonantes, non dissonantes, id est, consentientes, non dissentientes: sicut fit suauissimus cantus ex diuersis quidem, sed non inter se aduersis sonis. Stella enim à stella differt in claritate, sicut & resurrectio mortuorum. *Laudate eum in cymbalis bene sonantibus, laudate eum in cymbalis iubilationis.* Cymbala in inuicem tanguntur vt bene sonent, ideo à quibusdam labiis nostris comparata sunt. Sed melius intelligi puto in cymbalis quodammodo laudare deum, dum quisque honoratur à proximo suo, non à seipso, & inuicem honorantes dant laudem deo. Ne quis autem cymbala intelligeret quæ sine anima sonant, ideo puto additum, in cymbalis iubilationis. Iubilatio namque, id est, ineffabilis laus, non nisi ab anima proficiscitur. Nec prætereundum existimo quod musici dicunt, & res ipsa manifesta est, tria esse genera sonorum, voce, flatu, & pulsu. Voce, vt est per fauces & arterias, sine organo aliquo cantantis hominis. Flatu, sicut per tibiam, vel quid eiusmodi. Pulsu, sicut per citharam vel quod eius- M
modi. Nullum itaque genus hic prætermissum est. Nam vox est in choro, flatu in tuba, pulsus in cithara: tanquam mens, spiritus, corpus: sed per similitudines, non per proprietates. Quid ergo proposuit, Laudate dominum in sanctis eius? Quibus hoc dixit, nisi eis ipsis? Et in quibus vt deum laudent, nisi in seipsis? Vos enim sancti eius, inquit, virtus eius estis. Sed quam fecit in vobis, Et potentatus eius, & multitudo magnitudinis eius, quam fecit & ostendit in vobis. Vos estis tuba, psalterium, cithara, tympanum, chorus, chordæ & organum, & cymbala iubilationis bene sonantia, quia consonantia. Vos estis hæc omnia: nihil hic vile, nihil hic transitorium, nihil hic ludicrum vel lubricum cogitetur. Et quia sapere secundum carnem mors est, *Omnis spiritus laudet dominum.*

In Psalmi centesimi quinquagesimi & vltimi

FINIS.

*DIVI AVRELII AVGV-
stini deuota oratio, quam post singulos sermones atque tractatus psalmorum dicere consueuit.*

CONVERSI ad dominum deum patrem omnipotentem, puro corde ei quantum potest paruitas nostra, maximas atque veras gratias agamus, precantes toto animo singularem mansuetudinem eius, vt preces nostras in beneplacito suo exaudire dignetur: inimicum quoque à nostris actibus & cogitationibus sua virtute expellat, nobis fidem multiplicet, mentem gubernet, spiritales cogitationes concedat, & ad beatitudinem suam perducat, per Iesum Christum filium suum dominum nostrum, qui cum eo viuit & regnat in vnitate spiritussancti deus, per omnia secula seculorum. Amen.

Tomi octaui finis.

INDEX QVATERNIONVM.

a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t v x y z

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa. Bb.

Omnes quaterniones præter vltimum ternionem.